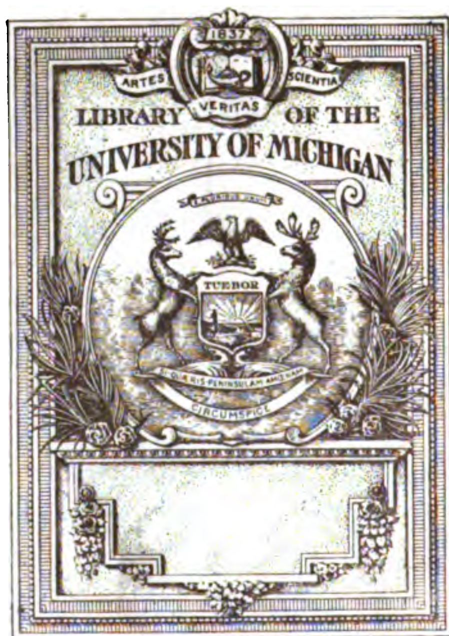

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

Historie of Verhael
VAN
SAKEN van STAET
EN
OORLOGH,

In / ende ontrent de
VEREENIGDE NEDERLANDEN,
Beginnende met den Jare 1630. en eyndigende met het begin van den Jare 1635.

Door den HEER
LIEUWE van AITZEMA, 1600 – 69

DERDE DEEL.

In 's GRAVEN-HAGE,

By JOHAN VEELY, Boeckverkooper woonende inde Gort-straet, 1658.

REGISTER

Over't derde Deel

Den goetgunstige Leser gelieven te letten, dat de Letter A. voor de cijffer getallen staende beduyt het Iaer 1630. ende 1631. de Letter B. 1632: ende C. het Iaer 1633. ende 1634.

A.

uyt

Beaugy

C.

D

E.

F.

G.

I.

N.

O.

Stenden

P.

Q.

R.

Schaffer

S.

T.

Traicte

V.

W.

komt

Z.

EYNDE.

Histo-

HISTORIE of VERHAEL VAN SAKEN van STAET EN OORLOGH,

In, ende ontrent de

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van *AITZEMA.*

DERDE DEEL.

TIENDE BOECK.

ONtrent Oostvrieslandt is dit Jaer gepasseert; dat die van Stadt ende Lande al goet tijdt schreven dat sy niet gemeent en waren te continueeren in 't verschot tot 't onderhoudt van drie hondert man in de vyf hondert Extraordinaris binnen Embden gelept / ende dat haer Ho: Mog: met ingangh deses jaers ordre souden hebben te stellen tot de betalinge vande voorschreve drie hondert man uyt het consent specialijck tot geheel onderhoudt vande voorschreve vyfhondert man by de Respective Provintien gedragen.

In Martio hebben de Gedeputeerde vande Provintie van Hollant ter Vergaderinge genotificeert dat de Heeren van Amsterdam aen haer ten Principalen hadden opgeschept (?) sestigh duysent Rijcxdaelders/ mitsgaders noch vyftigh duysent gulden ten versoecke van de Generaliteyt met interpositie van Credyt vande Provintie van Hollant in 't particulier opgeleght ende Respectivelijck verstreckt aen den Grave van Oostvrieslandt ende de Stadt Embden: Versoeckende dat by haer Ho: Mog: tot betalinghe vande voorschreve sommen ordre machte worden gestelt.

In April is van wegen den Graef gekomen de Heer Amama, ende heeft ghedaen de volgende propositie.

Hoogh Mogende Heeren.

U Ho: Mog: sullen noch in frisscher memorie hebben wat klaghten u Ho: Mo: wegen den Hooggeboren Heere, Grave ende Heere *Ulrich* Grave ende Heere in *Oostvrieslant*, Heere tot *Esens*, *Stedendorp* en *Witmunt* by syn Genade Afgesante in *October* lestleden des verlopene Iaers 1629. ende de exorbitante proceduren van die van syn Genade Stadt *Embden* syn aen en voorgebracht, met dienst, Vruntende Nabuyrlijck versoeck deselve rypelijck te examineren ende volghens deselve nae rechte ende in conformiteyt van d' opgherechte Accoorden, by overstaen van u Ho: Mog: gemaeckt.

Waer by u Ho: Mo: belooft hebben syne Genade te mainteneren, ende de verbreeckers ende overtreders door u Ho: Mog. authoriteyt tot d' onderhoudinghe ende naekomen van dien te constringeren, zijne Genade hadde sich gantsch daer toe versien, nae dat zijne Gecommitteerde *drie* maenden op een rechtmatighe Resolutie hadde gewacht, u Ho: Mo: goede geliefte soude geweest zijn een eyntlijcke Resolutie daer op gegeven te hebben, dan alsoo die van zijn genade Stadt *Embden* boven alle redenen voorgaeven geen last te hebben om haer met zijne Genade Afgesandte op voorsz. claegpointen in te laeten, ende daeromme dilay versochten, om sich met hare Principalen te bespreecken.

Is haer sulcx boven vermoeden van zijn Genade Afgesanten geaccordeert ende tyt gepræfigeert, om op alles volkomen gelast tegens den *eersten February* 1630. Alhier voor u Ho: Mo: wederomme te verschynen, by faute vandien dat u Ho: Mogende souden genootsaeckt worden nae rechte en in conformiteyt van d' opgerichte Accoorden een eyntelijcke decisie te geven.

Nu soude zijne Ghenade niet ghefailleert hebben den dach in acht te nemen.

Dan alsoo zijn Ghenade veele beletselen zijn voorghevallen, oock by winter tyt ende dat zijne Genade niet vernemen konde dat die van *Embden* sig op den geprefigeerden dach te compareren, prepareerden.

Soo heeft nochtans zijne Ghenade 't vertreck nae 's *Graven-haghe* van die van *Embden* vernemende, niet willen noch sullen onderlaten syn Ghecommitteerde herrewaerts te senden, omme zijne gedaene claegten ten uytersten te vervolgen ende een Eyntelijcke Resolutie ofte decisie uyt te wercken, dewijle die van *Embden* op u Ho: Mo: goede vermaningen niet alleen geen acht nemen, maer meer ende meer in haer ombetamelijcke proceduren volharden, als by examinatie vande besoignes bevonden sal worden.

Dienvolgens heeft zijne Genadige wille geweest aen u Hoogh Mogende mijn weynighe persoon af te senden, dieselve voor eerst in last ghegheven u Hoogh Moghende aen te melden zijne Genaede dienstvrundelijcke naebuerlijcke groet ende dienst, ende welgheneychde wille tot alle goede Nabuyrlijcke Correspondentie, ende wat zijne Ghenaede meer goedes soude vermogen.

Daer benevens dat u Hoogh Moghende grootgunstigh moghe believen die van zijn Genaede Stadt *Embden* genoechsaem gehoort zijnde, die geinfameerde aen ende voorgebrachte claechpointen by der handt te nemen ende te reassumeeren,

ren, ende voorts nae rechte ende in conformiteyt van de voorsz opgherichte accoorden daer inne een eyntelijcke decisie te geven.

Vertrouwende zijne Genade vastelijck dat niet bevonden sal worden dat zijne Genade yets versocht ofte begeert als het geene in rechte ende de opgerechte accoorden gefondeert is.

Waer toe dan zijne Genade hem verlaetende wil ick met ghedult verwachten wat u Ho: Mo: voor ordre willen nemen, om de clagten weghen zijne Ghenade voorghebracht, eenmael eyntelijck af te doen, ende wil zijne Ghenade aen een goede uytcompst geen twijffel dragen, sullende u Ho: Mo: daer van niet behaelen als eere ende reputatie, ende zijne Ghenade sampt het gantsche Landt ten hoochsten herwaerts verobligeren.

De Gecommitteerde van Embden Herberts, Wittefelt, ende Covorden hebben den sesten April ter Vergaderinge gerepresenteert datse in ervaringhe waren gekomen dat de Heere Amama, wegen den Graef was aengelanget. Ende dat hy instantie dede / ten eynde dat ghedisponeert mocht worden op de klachten van wegen den Graef in November lestleden gedaen / over de proceduren die't sedert eenigen tijdt herwaerts by de Heeren hare principalen waren aenghewent jegens syne Officieren / Goederen / ende opghesetenen ten platten Lande / versoeckende dat haer Hoogh Mogende daerin niet en wilden treden / also sy by hare Principalen hier op niet en waren gelast / noch ghelast souden worden / voor en aleer sy souden hebben bekomen contentement op de bewuste sake / doende des niettemin openinge en bericht vande principale pointen / als te weten 't verbod van secrete Commissie. Ten tweede Huldinge vanden meergemelte Heeren Graef. Ten derde heffinge vande Bier accijns binnen Embden. Ten vierde Betalinge vanden nastant over 't gene den selven Heere Graef van hun was pretenderende / excuserende hier van eenige schriftelijke Memorie over te geven niet tegenstaende hun sulcx by den Heere Randwijk ter Vergaderinghe presiderende was afgeeyscht. Ende hebben mits dien haer afscheyt genomen in meeninge om na Embden te keeren so haest sy souden hebben bekomen haer Hoogh Mogende resolutie op hare gedaene mondelinge propositie. De secrete commissie daer van hier is gesproken / was ; om de Keyserſche / aldaer in 't Land geinquartiert op te slaen.

Oock is daer naer in de Vergaderinghe ghecompareert de Heer Amama, ende heeft voorgedragen / dat hy in ervaringe was ghekomen dat de Heeren Gedeputeerden van Embden in meeninge waeren / ende sich lieten verluyden datse wilden vertrecken sonder alvoorens te antwoorden op de klachten van den Heere Graef van Oostvriesland in November lestleden / aen haer Hoogh Mogende gedaen / voegende hier noch by 't geene den Amptman als oock de Heer Cantzelaer Wiarda, mitsgaders seecker Schipper die hem Amama herrewaerts meende te voeren / was wedervaeren. Versoeckende dat haer Hoogh Moghende in krachte / ende achtervolghens de onderlinge Tractaten tusschen den meergemelte Heere Graef ende voorsz Stad besloten / op de voorschreve klachten wilden disponeren / in conformite van deselve Tractaten / te vreden sijnde hem in den naem van sijnen Heer het selfde te onderwerpen.

Den tienden April sijn weder ter Vergadering gecompareert de Gedeputeerden der Stadt Embden ende nochmael versocht afscheyt / excuserende andermael datse op

se op de particuliere klachten vanden Heere Graef niet en waren gelast by hare Principalen / daer op is goetgevonden de voorsz Gedeputeerde als oock de Heere Amama 's anderen daegs in de Vergaderinge te bescheyden en deselve respectivelijck te vermanen tot goede en onderlinge correspondentie/en datse beyderfijts sich wilden onthouden van feytelijckheden / ende hun daermede dimitteren ende prefigeren den eersten Octobris naestcomende / om alsdan vorder in hare wedersijts klachten te treden / Op hoope dat middeler tijdt de Heere Graef van Oost-vrieslant soo veel soude hebben te weegh gebracht / dat sijne Landen van de Inlegeringe der Ligisten ofte Keyserse souden sijn bevrijt / recommanderende particulierlijck aende voornoemde Gedeputeerden van Embden datse by hare Principalen wilden bearbeyden / dat den Amptman binnen hare Stadt metter woon ruste-lijck ende Vredelijck mocht worden geadmitteert / volgens 't voorschrijvens hem by hare Ho: Mo: hier bevoorens met gedeelt.

Aenden Huysman-stant wiert geschreven dat hare Hoogh Mog: den Heer Amama Gedeputeerde vanden Heere Graef van Oost-vrieslant / als oock de Gecommitteerde vande Stadt Embden hadden bescheyden / om jegens den eersten Octobris naestcomende/weder te keeren/ en alsdan te treden in wedersijts klachten ende onderlinge differenten / ende datmen de meergenoemde Gecommitteerde van Embden had vermaent / ende datmen derselver Heeren Principalen verder soude versoecken ende vermanen / dat sy haer wilden onthouden vande onvrundtlijcke ende harde Proceduyren by hun jeghens den meer ghenoemden Huysmans Standt hier bevorens voorgenomen ende in't werck gestelt/ ende dat sy oock haer Gedeputeerden jegens den voorsz geprefigeerden dach herwaerts wilden schicken om derselver Interest over d' onderlinge misverstanden tusschen de voorsz partyen ontstaen / te deduceren sulcx sy te raden soude bevinden.

Het afscheyt hun gegeven / luyde als volgt.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden,

Doorgesien ende overwogen hebbende de propositie by de Heere *Amama* Afgegesante van den Heere Grave van *Oost-vrieslandt*, eerst by monde gedaen, ende daer naer in geschrifte overgelevert, in krachte van zijne Brieven van Credentie onder dato *Aurich* den $\frac{21}{31}$ *January* lestleden, Bedancken zijn L. voor zyn Nabuyrlijke groet ende dienst, Mitsgaders wel geneychden wille tot alle goede Nabuyrlijcke Correspondentie, deselve wederom by desen alle goede voorspoet ende gheluck toewenschende, met verklaringhe dat het aende goede devoiren van haer Ho: Mog: niet en heeft ontbroocken om de Heeren Ghecommitteerden der Stadt *Embden* te bewegen tot antwoort ende bericht op de claeg pointen in den naem en van wegen zijn L. hier bevoorens eenigen tijd gheleden overgegeven, datse alnoch voorwenden geen last te hebben om sigh met zijn L. gesandte op de voorsz Claeg pointen in te laeten, waer over hare Ho:Mo: goetgevonden hebben den Heere Afgesandte als oock de Heeren Ghecommitteerden der voorsz Stadt *Embden* te remitteren tot den *eersten Octobris* naestcomende, om alsdan hier in den *Haghe* weder te keeren, ende in wedersyts clachten en voortbrenghen vorder te treeden, volghens de onderlinghe Tractaten ende Submissien op vertrouwen dat de meer Welghedachte Heer Graef middelertydt daer 't behoort, soo veel sal

heb-

hebben te wege gebracht dat zijne Landen van d'inlegeringe der Troupen sullen zijn bevrijt, versoeckende ende vermaenende zijn L. Vrundt ende Nabuyrlijck dat hy wille onderhouden goede Correspondentie met de Heeren Burgemeesters en Regeerders der voorsz Stadt *Embden*, oock sich onthouden van alle feytelijkheden jegens deselve voor te nemen, waer toe wy oock hun neffens desen van hazyde zijn vermaenende, ende sal de Heer Afgesandte gelieven de moeyte te nemen om aen den Heere Graef van *Oost-vrieslandt* hier van te doen favorabel rapport, ende den selven verseeckeren van haere Hoogh Moghende goede Vruntschap ende affectie. Actum den *dertienden April* 1630.

Het afscheyt aen die van Embden gegeben luyde als volght.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden,

Gehoort hebbende het rapport vande Heeren haer Ho:Mo:Gedeputeerden tot de saken van Oostvrieslant, volgens derselver resolutie van den *negen en twintigste Marty* lestleden in communicatie gheweest zijnde met zijn Excel: over het versoeck van de Heeren Gecommitteerden der Stadt *Embden*, gelijck sy voor desen Iterativelijck hebben gedaen, hebben naer deliberatie ende resumptie van voorgaende Resolutien op gelijck versoeck genomen, goetgevonden ende verstaen mits desen te verclaren, ende de Gemelte Heeren Gecommitteerde te verseckeren, dat hare Ho:Mog: de welvaert, behoudenisse ende maintien der voorsz Stadt *Embden*, ende de goede ingesetenen vandien, alsoo seer ter herten nemen als eenige andere plaetse, behoorende onder de Geunieerde Provintien, geassocieerde Lantschappen ende Steden van dien, ende dat dienvolgende hare Hoogh Mo: naer gelegentheyd van dese Staet geerne de goede handt daer aen sullen houden. Ten eynde dat die van *Embden* mogen bekomen de gewenschte effecten van hare Ho: Mo: voorgaende Resolutien. Vertrouwende haer Ho: Mo: dat de meergemelte Gecommitteerden in goeder discretie wel sullen weten 't oordelen ende te considereren dat de jegenwoordighe constitutie van desen Staet niet toe en laet, om alsnu op derselver versoeck finalijck te Concluderen, begherende daerom Vruntlijck dat sy alnoch voor een tyd langh met haer versoeck willen ophouden, ende van dese Verklaringe aen de Heeren hare Principalen, ende elders daer't behoort, goet rapport doen, met volkomen verseekeringe van haer Ho: Mo: oprechte gunste ende affectie tot de meergenoemde Stadt *Embden* ende d'Ingesetenen van dien. Wyders versoecken ende vernaemen haer Ho: Mog: ernstelijck mits desen de Heeren Burghemeesteren ende Regeerders der voorschreve Stadt datse willen onderhoudé goede correspondentie met den Heere Graef van Oostvrieslandt, ende sich onthouden van Vangen ende spannen der opgesetenen ten platten Lande, ende andere onderdanen vanden Heere Graef buyten de Stadt *Embden*, ende voorts van alle andere feytelijckheden, ende oock den Graeffelijcken Officieren binnen de voornoemde Stadt rustelijck ende Vredelijck metter woon admitteren, Mitsgaders d' ordinaris Iustitie cours te laeten houden, ende alhier inden *Hage* weder keeren, jegen den *eersten Octobris* naestcomende, om alsdan in de klachten vanden welgemelte Heere Graef, ende die van de meerghenoemde Stadt *Embden* Respective verder te treden, op hoope dat zijn L. middelertydt soo veel sal hebben te wege gebracht daer 't behoort, dat syne Landen

van d'inlegeringe der Ligisten, als oock de Keyserſche ſullen zijn bevryt. Actum den *dertienden Aprilis* 1630.

De Heer Amama heeft daer na weder gedaen de volgende Propositie.

Hoogh Mogende Heeren?

Wegen myne indiſpoſitie tot myn groot verdriet,hebbe u Ho:Mog: in 't generael,noch de Heeren in 't particulier niet mogen komen begroeten,en mijns Genadigen Heeren ſaecken, my volghens myne Inſtructie voor deſen. Oock nu noch geduyrende myn verblyven alhier myn toegheſchreven ende aenbevolen, naer behooren niet konnen vervorderen, ſoo werde ick ghenootdrongen u Ho: Mog: ſulcx by geſchrifte te remonſtreren.

Ten ware die principale ſaecke wegen ſyne Genade klagen over de contraventien by die van ſyne Genade Stadt *Embden* teghens inhouden van de opgherechte Accorden, by overſtaen van u Hoogh Mog. tuſſchen ſyne Ghenade ende Stadt *Embden* gemaeckt, voorgenomen, is ſo wyt afghedaen, dat dieſelve boven ſyne Genade vermoeden wederomme uytgeſtelt is tot den *eerſten Octobris* naeſtkomende.

Soo dat het Iaer ende dach ſal ſyn eer ende bevoor ſyn Genade in ſulcke exorbitanten notoire ende ſonne klare contraventien jae inſolentien kan gheholpen worden, wyt verſchillende van't inhouden vande *neghentighſte* Articul van't *Ooſtenhuyſche* verdrach, als mede van u Hoogh Mogende reſolutie by deſelve Heeren Ghecommitteerde anno 1614. den *twaelfde Iuly* tot *Marienhoven* ghepubliceert.

Waer by belooft is den klager voor eenige contraventie datelijck & *de facto* de hand te bieden, ende by de accoorden te mainteneren.

Nu ſyn Genade ſich ſulcks moet laeten gevallen, Godt ende tyd de uytkompſte bevelen, hadde maer u Ho: Mog: groot gunſtich gelieven mogen die van ſyn Genade Staet *Embden* door haer authoriteyt ſcherpelijck in te binden, om lopende den voorſz gepreſigeerden tyd haer teghens ſyn Ghenade te comporteren, als Onderdaenen wel aenſtaet, ende van alle wydere Attentaeten te abſtineren *vide Articul neghentichſte van't Ooſtenhuyſche Accoord.* U Hoogh Moghende ſchynen inde laeſte reſolutie die van *Embden* daer toe vrundtlijck ende naerbuerlijck vermaent te hebben.

Dan het laet ſich aenſien die van *Embden* eenmael den verkeerden wech ingegaen ſynde, konnen van ſelfs niet weder op den rechten wech komen,als blijckt dat ſy uyt grooten yver haer voornemen vervolghende, noch onlanghs als haer Gecommitteerde bereyts weder te huys waren gekomen, ſy een Boode van *Aurich*, die der Procuratoren beſcheydene parthyen inſinueren in den dieven kelder geſmeten hebben, menende het waren een Hofgerichts Bode geweeſt,maer anders vernemende, hebben hem ſonder eens te reden te ſtellen; weder gedimitteert ende datelijck daer naer de Heeren Hofrichter ende Aſſeſſoren een proteſtatie ingeſchickt, des inhoudens dat ſy den Heeren Hof-richter ende Aſſeſſoren niet willen pareren ſo lange ſy ſyn Genade niet Gehuldiget hebben, ende de beſwaerlijcke pointen niet afgedaen ſyn.

Ende

Ende soo yemandt hier over in schaden mochte komen, wilden die aende Heeren Hof-richters ende Assessoren persoonen ende goederen verhaelen.

Hebben mede van syn Genade Rentemeester laeten vorderen den Sleutel van syn Ghenade wijn-kelder op de Borcht, tot wat eynde sal noch wel aenden dach komen; noch meer, als syn Genade door syn Borg-grave als gebruyckelijck inde voegdye een Huerman hadde laeten panden, om syn huyr te betaelen, dieselve hem addresserende aen die van *Embden*; hebben den Borg-grave de gepande goederen wederom laeten afnemen: waer uyt alsoo te bemercken is, hoe sy u Ho: Mog: vruntlijke vermaninge in acht nemen, soude syn Genade geerne sien, dat u Ho: Mo: om meerdere Inconvenientien, voor te komen, door andere middelen, die van *Embden* daer toe constringeerden.

U Ho: Mog: melden mede inde laeste resolutie, by my, wegen myn indispositie hier noch blyvende, syn Genade toegesonden, dat u Ho: Mog: verhoopten syn Ghenade soude tusschen dit ende *prima October* helpen bevorderen ende bemiddelen dat den Keyser *Oostvrieslandt* mochte verlaeten.

Soo kan syne Ghenade u Hoogh Moghende niet verontholden, hoe dat syne Ghenade Heer Broeder Hoog-loffelijcke Memorie, ende nu syne Genade geen kosten, moeyten, noch vlijt gespaert hebben, omme deselve quyt te worden, so met schryven aen Keyserlijke Majesteyt, met sendinghe aen deselve syne Majesteyt met besendinge ende schryvens aen den Heer Gheneraeł *Tilly*, Churfursten ende andere, jae syne Genade selven onlanx in persoon daer op by den Heer Generael *Tilly* seer instandich heeft aengehouden, gevende syn eyghen, ende syne Genade Onderdanen hooge noot met weemoet syns herten klaerlijck te kennen, immers so de Keysersche daer langher souden verblijven, dat syne Ghenade Onderdanen alle souden gedrongen worden te verlopen ende aen den Bedelstaf geraecken, heeft nochtans niet als blote woorden van vertrostinge bekomen, maer geen effect, welcke als syn Ghenade vermeent daer heer kompt, dat die van *Embden*, dan *Engelsche*, dan *Rochelsche*, dan *Sweedsche* wervinghe aldaer toelaten.

Waer door geerne oorsaecke genomen wert om daer te verblyven op dat geen ander sulck 't Rijcx Graefschap weder mochten incorporeren, wanneer dan noch u Ho: Mog: syne Genade andere ende bequamer middelen kunnen aen de handt geven, *Modo ne Medecina Gravior sit ipso morbo* sal syne Genade sulken u Ho: Mo: Raet in grooten danck op ende aennemen, ende sich daer toe nae alle gelegentheyt seer geneycht laeten vinden.

Wyders hebben u Ho: Mog: weghen syne Ghenade oock in Onderdanicheyt aengehouden, dat by u Ho: Moghende syn Genade gegeven mocht werden een *acte van Neutraliteyt*, te weten of wel syne Genade Hooghge-eerde Vader, Heer Graef *Enno* ende syne Genade Broeder Graef *Rudolfs Christiaen* tot Oostvriesland beyde Christsaliger aendenckens by u Hoogh Mogende aengehouden, ende op verscheyde tyden laeten solliciteren het mochte u Hoogh Mogende goetgunstich believen hare Guarnisoenen uyt syne Ghenade Stadt *Embden*, ende van 't Huys *Lieroort* wederomme wech te nemen, averst dat u Hoogh Moghende daer by allerhande bedencken hebben ghehadt, ende tot noch toe daerinne niet konnen bewilligen, dat dan noch uwe Hoogh Moghende wille ende meninghe niet

niet sy deur continuatie van meergedachte guarnisoen, sich eenighe recht ende gerechtigheyt over syne Genade Stadt *Embden* en Huys *Lieroort*, den Heyligen Rijcke ofte syne Genade successoren ende naerkomelingen tot schaede ende nadeel aen te matigen.

Maer overbodich ende geneygt syn vermelte syne Genade Stadt ende Huys sampt gantsche Landt syn Genade sonder eenige entgeltenisse ofte verhinderinge om vryelijck te mogen genieten ende gebruycken wederomme in te ruymen, wanneer maer u Hoogh Moghende verseeckert mochten syn, dat nae haer uyttrecken ende ontruyminge vande Stadt, Huys *Lieroort*, ofte eenige andere plaetsen in syn Genade Graefschap van wegen zyn Roomsche Keyserlijcke Majesteyt oock Koninckklijcke Majesteyt van Hispaignen *directe vel per indirectum* niet wederomme mochte worden geoccupeert ende ingenomen.

Maer den Regierenden Graven ende Heeren in Oostvrieslandt vry ghelaten worden.

Dit syne Genade versoeck hebben u Hoogh Moghende ghestelt in handen van de Ed: Mogende Heeren Raden van State, om u Ho: Mog: daerop te dienen van advijs.

Welcker Heeren advijs u Hoogh Moghende ick besloten hier by overlevere, met bede u Ho: Mogende gelieve grootgunstich syne Ghenade hier inne te voldoen.

Waermede syne Genade verhoopt voor te komen de dreygementen van d'andere syde, syne Ghenade gedaen, ende sullen de Keysersche meer ende meer bewogen konnen worden het Land te verlaten, siende dat sy sich niets quaets u Ho: Mog: hebben te versien.

Noch hebbe u Ho:Mog: wegen syne Genade ick onderdienstelijck versocht u Ho: Mo: mochten sich gevallen laten eenige uyt hares middels te Committeren, om te perlustreren d'oude Registeren van syn Ghenade Tollen ende accysen by syne Genade loffelijcke Voorvaderen voor anno 1589. binnen *Embden* ontfangen.

Waerop ick verstae dat u Ho: Mog: my hebben gerenvoyeert aen de Ed: Heeren van den hogen Raed, so is te weten, als ick u Ho: Mogende anno 1627. hebbe versocht gehadt, u Ho: Mogende mochten van de Ed: Heeren vanden hoogen Raed verstaen wat Tollen ende accysen by syne Genade hadden afgesproocken u Ho: Mogende my mede aen deselve Heeren om sulcx te vernemen hebben geaddresseert.

Maer om redenen des tyds voorgebracht dat sulcx sonder prejudicie van syne Genade niet wel konde geschieden, hebben u Ho: Mogende sich groot-gunstich gevallen laten aende Heeren van den hoogen Raed te schryven, die daerop haer advys hebben geformeert ende u Ho: Mog: ingehandicht.

Waer op dan de Resolutie vanden eersten . . . . 1627. is gevolcht.

Is derwegen noch zijn Genade versoeck en dienstvruntelijck begeeren, u Ho: Mo: gelieve nochmaels yemant uyt hares middels te committeren.

Soo averst sulcx niet kan vallen dat u Ho: Mo: yemant uyt den hoogen Raedt gelieven commissie te geven om de oude registeren te helpen perlustreren, ende u Ho: Mo: daer van rapport te doen.

Leste-

Lestelijck heeft zijne Genade my in genade belastet u Ho: Mog: te erinneren, wat by de Heeren van *Groeningen* onlanx in zijn Genade Landt *Bondernieulant* genaemt ten overstaen van eene van de Heeren Raden van Staeten met leggen van een Fort, ende eenige afdeelinge van Landen over de limiten daer *Westerwolderlandt* van *Oostvrieslandt* gescheyden is, voorgenomen.

Waer inne also zijne Genade verstaen grootelijcx bekort te worden, heeft wel versocht om met de Heeren van *Groeningen* hier over in Vruntlijcke Conferentie te komen, Maer heeft tot noch toe niet konnen vallen, dewijle averst zijne Genade dat werck stilswygende niet kan laeten passeren.

Soo versoeckt zijne Genade u Ho: Mo: gelieven sich gevallen te laeten, wanneer uyt u Ho: Mo: middel yemant naer *Groeninghen* ofte naer der plaetsen aen *Oost-vrieslandt* mochte gecommitteert worden, dat den selven last opgedrongen werde, omme zijne Genade neffens Gecommitteerde vande Heeren van *Groeningen* ter plaetse daer het Fort gelecht ende afdeelinge ghescbien, te bescheyden, ende in 't Vruntlijck te verstaen ende van 't gebesoigneerde aen u Ho: Mo: rapport te doen.

Ende wanneer sulcke besendinge niet mochte voorvallen dat de Heeren van *Groeningen* dan teghens den *eersten Octobris* hier mochten beschreven worden, ofte yemant hier last geven ten fine voorsz.

Verhopende zijne Genade de saecke in billickheyt ingesien zijnde, sal lichtelijck konnen geredresseert ende bygelecht worden.

Op sulcx is hem geworden het volgende Antwoort.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden,

Nae voorgaende advys des Raets van State rypelijck geexamineert hebbende de schriftelijcke Remonstrantie by de Heere *Sixtus van Amama* Afgesandte van den Heere Graef van *Oostvrieslandt* aen haer Ho: Mo: den *achtienden Mey* lestleden overgegeven. Verklaren op 't *eerste* point, dat haer buyten vermoeden te vooren komt de proceduren by de Heeren Burghemeesters ende Raeden der Stadt *Embden*, aengevangen nae date van 't Ionghste afscheyt den *achtienden April* lestleden aen derselver Gecommitteerden alhier ghegeven, ende sullen haer Ho: Mog: niet onderlaeten hun nochmaelen serieuselijcken te vermaenen datse sich willen laeten gelegen zijn, om tusschen dit ende *prima Octobris* naestkomende van alle feytelijcke proceduren te desisteren, ende de Graeffelijcke Officieren binnen de Stadt *Embden* metter woon ende andersints te admitteren, mitsgaders d'ordinaris Iustitie cours te laeten houden, ende van alles van hunne zyde daer toe te prepareren ende beleyden dat de verbittertheydt die door voorgaende harde ende onvrundelijcke proceduren in wedersydts harten zijn gevallen, mogen werden versacht, vermindert, ende is het moghelijck wech ghenomen ende in plaets van dien ghrerestabileert goede onderlinghe Vruntschap ende Confidentie.

Op 't *tweede* point verklaren haer Ho: Mog: dat sy by het jongste afscheyt aen den welghemelten Heere Afgesandte den *dertienden April* lestleden mede gegeven hadden gelaeten ter directie van de Heere Graef van *Oostvrieslandt*, om te

wege te brengen daer 't behoort, dat zijne Landen van d'inlegeringen der Keyserfche, als oock van de Troupen van de Catholique Ligue souden mogen bevryt worden, om daer door aen die van *Embden* te benemen alle ombragie die sy door de voorsz inlegeringe hebben geschept, ende op dat de devoiren van den welgemelten Heere Graef te beter mochten succederen, hebben haer Ho: Mo: tot hare groote oncosten door solemnele Ambassade ende Commissie aen bewusten oorden doen aenhouden op rypelijcke ende wel gefundeerde presentatien, dat de Keyserfche Troupen, ende die vande Catholique Ligue uyt de Landen grensende aen de Frontieren van desen Staet, mochten worden wech genomen, ende voortaen uytgehouden, maer datse sulcx alnoch niet hebben geobtineert, ende oversulcx niet konnen aennemen dat de voorsz Inlegeringe alleen of principalijck ten reguarde van de ghedaene nieuwe wervinghe van Crychsvolck in Oostvrieslandt soude syn gecontinueert, blyvende haer Ho: Mo: des niet te min genegen ende bereyt, om by alle occasien te continueren in hare devoiren, ten eynde de Landen van Oostvrieslandt voornoemt vande Inlegeringe mogen werden gesolageert.

Op 't *derde* point verklaren haer Ho: Mo: datse albereyts den *achtienden Mey* lestleden *acte van Neutraliteyt* hebben gedaen depescheren, daer aen sy vertrouwen dat de welgemelte Heer Graef van Oostvrieslandt sal nemen contentement waer toe om cortheyts wille gerefereert wert.

Op 't *vierde* point zijn haer Ho: Mo: te vrede by speciale acte te versoecken ende te authoriseren de Heeren van den *Honaert, Schote, ende Asperen*, Raeden in den Hoogen Raedt van Hollant, om ten overstaen van die van *Embden* de oude Registers van den welghemelten Heere ende Grave Tollen ende accysen voor den Iaere 1589. geheven, te doorsien, ende daer van aen haer Ho: Mo: rapport te doen.

Gelijck oock haer Ho: Mo: sich laeten bevallen dat van nu af vast gestelt worde dat de geene die uyt hare vergaderinghe, ofte uyttet midden van den Raedt van Staten, op d'alder eerste ghelegentheydt nae de Provintie van *Stadt en Landen* ofte naer *Oostvrieslandt* sal komen gesonden te worden, dat deselve sal worden gelast ende geauthoriseert omme de welgemelten Heere Graef van Oostvrieslant neffens Gecommitteerde uyt de voorsz Provintie te bescheyden ter plaetse daer 't Fort *Bondernieulandt* genaemt, gheleyt is. Omme parthyen wedersydts op de ghemoveerde klachten van afdeelinge ende limytscheydinge in 't Vrundelijck te verstaen ende daer van aen haer Hoogh Moghende rapport te doen. Actum den *eersten Iuny* 1630.

October gekomen zijnde/ heeft de Graef weder gesonden den Heer Amama die den twaelfden gedaen heeft de volgende Propositie.

Hoogh Mogende Heeren.

De Hoochgeboren Grave ende Heere, Heere *Ulrich* Grave ende Heere in Oostvrieslandt, Heere tot *Esens*, *Stedesdorp* ende *Witmunt*, mijn Genaedighe Heer, ontbiet u Ho: Mo: zijn groet ende dienst tot alle vertrouwelijcke Nabuyrlijcke Vruntschap ende goede Correspondentie, wenschet mede u Hoogh Mogende

ghende ghedeyllijcke prosperiteyt ende welvaren in der selver Regieringhe.

U Hoogh Moghende sullen buyten alle twyffel noch wel in goede gedachtenis hebben wat klagen u Hoogh Moghende zijn Ghenade boven gemelt in *October* Anno 1629. dieselve deur zijne Afgesandten heeft laeten voorbrenghen, over de exorbitante proceduren van Burgemeesteren ende Raedt zijner Ghenade Stadt *Emden* sonder reden ende boven recht tegens syn Genade en d'opgerechte Tractaten ende accoorden by Interventie van u Ho: Mo: aensienlijcke Heeren Ghecommitteerden gemaeckt, voorgenomen.

Versoeckende in conformiteyt van u Hoogh Moghende solemnele ghedaene beloften onder handt ende zeghel, om de contraventeurs van de Accoorden tot onderhoudinge van deselve op d'eerste klagten die daer mochten gedaen worden te constringeren ende de stercke handt te bieden.

Al ist nu dat het u Ho: Mo: den tyt grootgunstich belieft heeft, deur de tergiversatie van die van zijne Genade Stadt *Embden* deselve uyt te stellen tot den *eersten February* laestleden, belastende die van *Embden* tegens gedachten dach welgemachtighet alhier wederom voor u Ho: Mog: te compareren om u Ho. Mog. eyntelijcke Resolutie waer te nemen.

Heeft zijne Genade wel den dach ofte weynigh, deur voorvallende affairen, daer naer, waergenomen, maer die van syn Genade Stadt *Embden* hebben wederomme gesocht zijn Ghenade t'illuderen, ende den aenbestemden dagh vruchteloos te maken, doch niet weyder dan dat u Hoog Mogende haer eyntelijck een terminum hebben ghestelt op den *eersten October* nu verleden om alsdan met volkomen last alhier te verschynen, met aengehechten getrouwe vermaninge, dat sy in middels met zijn Genaden willen onderhouden goede Correspondentie, ende sich onthouden van Vanghen ende spannen, voorts van alle feytelijcke attentaten &c.

Nu hadden zijne Genaeden wel verhoopt die van *Embden* souden sulcke u Ho: Mo: getrouwe vermaninge in goede acht genomen hebben:

Maer sy hebben nerghens weynigher opghedacht so oock dat eenmael syne Ghenaede advys beroerende als of sy die van *Embden* tot redenen wilden verstaen.

Heeft zijn Genade den *een en twintighsten Iuny* een schryven aen Burgemeesteren ende Raed laeten afgaen.

Waerin zijne Genade haer verklaert hoe genegen zijne Genaden sy met zyn Onderdaenen in Vrede ende Bandt der eenicheyt te leven, ende wilde daer op haerder harten meeninge vernemen.

Maer daerop is soo weynige gevolcht dat sulcke syne Genade genadich gesinnen eenighe plaets ghevonden heeft dat ter contrarie de Boode van zijn Ghenade maer een Ricipisse in een onbehoorlijcke forme ende dispect is met ghedeelt.

Als nu syne Genade om in onderlinge onderhandelinghe te komen, de hoope verlooren gaf, ist gebeurt.

Dat syne Genade andermaels yets aen de hant gegeven wierdt, om noch eenmael de saecke te hervatten.

Waer toe syne Genaede sich heeft laeten bewegen om te betoonen syn wilveerdicheydt, tot eene vertrouwelijcke vereeninghe.

Nu hebben Borghemeesters ende Raedt sich eyntelijck bedacht, ende haer so wyt ingelaeten dat sy haer verklaerden, so syne Genaeden sich in genaden mochte laeten ghevallen yemant van syne Ghenaeden Raeden binnen *Embden* te senden, sy wilden uyt haer middel van gelijken doen om te besien of de differenten onderlinge konden gevonden ende bygelecht werden.

Syne Genaede sulcx verstaende heeft datelijck daer op zyn Ghecommitteerde wel geinstrueert gesonden, die dan in presentie van Burgemeesteren ende Raedt sampt *veertigen*, hebben geproponeert als te vernemen uyt de Copye *sub. litt.* C. nae gedaene propositie syne Genaede Gecommitteerde afgetreden synde Burgemeesteren ende Raedt sampt *Veertigen* 't geproponeerde examinerende. Syn half eenigh geworden, met een antwoort, als ghelesen kan worden uyt de Copie *sub. litt.* D.

Syn Genade daer van rapport gedaen synde konde syne Genade lichtelijck afnemen, dat Burgemeesteren en Raet sampt *veertigen* niet minder bedacht waeren als om met syne Genaede in goede vertrouwelijcke vereeninge ende goede Correspondentie, gelijck sulcx onder Heeren ende Onderdaenen wel betaemde te treden, ende daer over te rade geworden een schryven aen Burgemeesteren ende Raedt afgaen te laeten hier by overgelevert *sub. litt.* E.

Uyt alle welcke u Ho: Mog: konnen oordeelen hoe ongeerne die van syne Genade Stadt *Embden* van haer onrechtmatige procedueren afstandt sullen doen, so verre sy van u Ho. Mog: daer toe niet geconstringeert werden.

De bestemde dach vanden *eersten October* naerderende ende syne Ghenade niet konnende vernemen dat die van *Embden* sich tot de besendinghe prepareerden.

Is geresolveert geworden aen u Ho: Mo: myn weynige persoon te Committeren om u Ho: Mogende 't geene vooren verhaelt te remonstreren, ende daer by dienst vrundlijck ende naebuyrlijck te versoecken, het moge u Ho: Moghende grootgunstich gelieven de klagten over de contraventien by die van *Embden* tegens d'opgherechte accoorden begaen, soo die in *October anno* 1629. in u Ho: Mogende Vergaderinge syn schriftelijck overghegeven, alsmede in *Martio* lestleden, te reassumeren, die rypelijck 't examineren tegens opgherichte Accoorden, confereren, ende daer u Ho: Mogende dan bevinden als syne Genade niet wil twyfelen, ofte sullen bevonden worden, dat alle hare voornemen regel recht stryden tegens recht, billckheyt ende gedachte Accoorden.

Dat u Ho: Moghende sulcx by een solemnele Resolutie believen te verklaren, ende voorts syne Genade de stercke handt bieden, dat syne Genade by syn Hoogheyt, recht ende gerechtigheyt, sampt opgerichte Accoorden werde ghemaintineert, alles in conformite van die by u Ho: Mogende so statelijcke toesagen ende beloften syn Genade onder hand ende Zegel met gedeelt.

Waerop ick dan u Ho: Mog: eyntelijcke resolutie op 't spoedichste met gedult wil verwachten, kunnende sulcx u Ho: Mog: tot geen ander eynde strecken, als tot derselver eere ende groote Resolutie tot Landt ende luyden beste, ende syne Genade verobligeren om alles by voorvallende occasien danckbaerlijck 'terkennen

nen

nen. Actum den *elfden October een duysent ses hondert dertich.* Gheteecken[t] *Sixtus Amama.*

Daerop is den negentiende October goetghevonden datmen de Heeren Burgemeesteren ende Raedt der Stadt Embden soude aenschryven / om binnen den tijt van veertien dagen nae den ontfanck des briefs haer Gecommitteerde alhier inden Hage te laten vinden/ met volkomen last op de voorsz klachten des meergemelten Heer Graefs/die aen die Heeren hare Gecommitteerden hier bevoorens gecommuniceert waren / met verklaringe dat ingevalle de Gecommitteerde der Stadt Embden binnen den gestelden tijdt alhier inden Hage niet en compareerden, ofte komende niet behoorlijck gelast en werden bevonden, om de saecken in questie te vinden / dat haere Ho: Mog: in allen gevalle geresolveert waeren in krachte ende achtervolgens de onderlinge Tractaten tusschen den meergemelten Heer Graef ende de voorschreve Stadt wedersijts besloten op de voorsz klachten te disponeeren in conformite van deselve Tractaten / reguard genomen op de doleantien die van weghen de voorsz Stadt over 't doen van selven Heere Graef haer Hoogh Moghende hier bevoorens van weghen de voorsz Stad oock waren gerepresenteert. Die van Embden hebben geschreven desen volgenden brief.

Illustre Hoogh Mogende Heeren.

Uwe Ho: Mog: weten sich te besinnen uyt de veelvoudich ghedaene Remonstrantien en klachten, datter tweederley swaricheden by ons te verslichten zyn, d'eene Gheneraelijck raeckende den welstandt van 't gheheele Graefschap van *Oostvriesland* d'ander aengaende de Stad E*mbden* in 't particulier, de gemene swaricheden en syn noyt grooter geweest als voor dese tyt.

Want verbygaende de Mansfeldische verwoestinge, van de welke wy de pressuren noch syn gevoelende.

Oock niet aenroerende de inbreckinge van Dycken en Dammen door dewelcke het beste Lant voor alsnoch blanck gehouden ende met Zeewater overswomme wort.

So is d'Inquartieringe der Ligisten het alderswaerste ongeval, als dewelcke nu drie gantsche Iaeren geduert heeft, ende het ghehele Land met een ghemaeckte ordre *quasi lenta tabe & morte*, consumeert ende uytgeputtet.

Door deselve wort de Stad E*mbden* tot voor de poorten toe beleght, ende van hare goederen in 't Land, ende alle Commercien aldaer 't eenemael berovet ende ontblotet.

Welcke tydelijke goederen nochtans d'arme Burgers ende Inwoonders het leven selfs gelijck achten.

In somma leggen door desen overval overhoop, de Iustitie in 't Landt, de consumptien ende gemene middelen de Privilegien, Accoorden, Verdrage, ende alle *Leges patriæ fundamentales*, mede oock de beloften ende acten van manutenentie, so dickmaels by u Ho: Moghende onder handt ende Zeghel uytghegheven.

Aengaende nu de propositie ofte klachten by de Gedeputeerde van syn Genade van *Oostvrieslandt* den *vyfden September anno* 1629. schriftelijck tegens ons overgege-

vergegeven, syn deselve particulier, ende en kan het debat over sulcke pointen voor yemandt ten principalen geen sonderlinge profijt te wege brengen.

Het eene stuck van 't arresteren ende aenhouden der op geseteenen ten platten Lande, alhoewel het op reden staet, ende de acten van u Ho: Mog: in desen ghevalle selfs consenteren datmen syn betaelinge vanden onwillighen schuldenaer in alle manieren haelen mach.

So hebben wy doch naederhand sulcke resolutie laeten vallen, ende al over een jaer de besprooekene persoonen gewillichlijck wederom ontslagen.

Het *tweede* point by gebreck van andere materie is den Wijn en Bier accijs al in anno 1621. solemnelijck by den Hoogen Raedt gedecideert, het aldervoornaemste stuck schijnt te wesen de versochte huldinge van syn Genade.

Daerop sal u Ho:Mog: goede geliefte wesen sich grootgunstichlijcken te erinneren dat alle *Gravamina* niet alleene voor der Stadt *Embden*, maer van alle Stenden in 't gemeen, niet met woorden ende beloften, maer met eenen algemenen Land-dach ende binnen *Embden* effectivelijck ende ander daet moet afghedaen werden, voor ende aleerde huldinge ghescheden kan, ghelijck sich Graef *Enno* Hoochloffelijcke Memorie in anno 599. selfs daer toe heeft gepresenteert *Concordat*. 1. & *art*. 116. ende sulcx de decisie van anno 626. noch klaerder uytghedrucket, *art*. 1. & *art*. 33.

Daerop volget eyntelijck dat u Ho: Mog: ons totte betaelingen des naestandts aen syn Genade souden willen constringeren.

Ons geeft wonder dat de Graeffelijcke Raden niet eens en hebben ghedacht juist op onse boven gementioneerde *Gravamina*, ende 't geene wy met groote reden wederomme daer tegens syn pretenderende.

Uwe Ho:Mog: betrouwen wy sullen ons niet afstaen behoorlijcke vergoedinge voor den schimp ons aengedaen mettet opentlijck aenplacken van onse Mandaten aen infame plaetsen.

Daer beneffens hebben wy u Ho: Mogende dickwils gheklaecht, ende is noch dese uyre de waerheyt dat syn Genade der Onderdaenen goederen ende het gheheele Landt den Keyserschen tot quartieren uytgedeelt, het selve doorgaens ghequotiseert ende op contributie gestelt heeft.

Sulcke contributien door syne dienaers met scherpe executie inmaenende van den eenen, maer den anderen nae syn believen daer van bevrydende, ende middeler tydt de Keyserschе daer van weeckelijck daer van betaelende als syn volck naer syn Genade eygen goetduncken. U Ho: Mogende dan sien uyt dese opgestelde klaech pointen ende procedueren selfs, dat sulcke particulariteyten in comparatie van de gemene dinghen, van geener werde syn, ende dat de saecke altydt wederomme op de ghemeene *Gravamina* ende miserie deser Graefschap als den eenigen oorspronck ende voetsel van alle onse bekommernisse komt te vervallē.

Alsoo nu u Ho: Mog: belieft heeft ons onder date den *negentiende* deser maent van weghen de voorsz particulariteyten serieuselijck aen te schryven, omme tegens den Heere *Amama* in *'sGraven-hage* te compareren met volkomen last ende instructie, ofte andersints dat u Ho: Mog: niet te min in conformiteyt van onse Tractaten daerop souden moeten disponeren.

So versoecken wy u Ho:Mog: seer dienst ende vrundelijcke selfs te willen oor-

dee-

deelen of het dienelijck ende oirbaer sy, sich met particuliere dingen van geender ofte geringer gewichte, veele te bemoeyen, so lange syne Genade sich steunende op des Keysers macht niet en behoeft te pareren, ende u Hoogh Mogende oock over het Accoort ofte dicisie naer behoren de manutenentie niet presteren konnen.

Uwe Hoogh Mogende konnen vastelijck geloven dat de ghemeene Borgerye nimmermeer sal willen toestaen sich te vergeefs vele met particuliere dingen ende ontydige disputen te bekommeren, daer de arme lieden ondertusschen gebreck lyden, ende het Broot uyt de mont moeten missen.

Soo en sal daer oock niemant te vinden wesen die in dese saecke met sulcken last ende volcomen Instructie sal durven ofte willen verschijnen.

Boven dat en kan van geenen *Gravaminibus* ofte huldinge gevoechelijck ghetracteert, worden als onderlinge in 't Landt selve, so wel ten aensiene van de saeck aen sich, als van den tijdt ende de onkosten so daer toe vereyscht worden.

Wy konnen hier neffens niet onderlaten uwe Hoogh Mogende vorders te berichten, hoe dat tegenwoordigh noch eenen Landtdagh uytgeschreven is tegens den *Tweeden Novembris* naestkomende, onder anderen mede daer omme, dat hier ter plaetse ende onder ons selfs diergelijke questien mochten voorgenomen ende geslisset worden.

Oversulcx is ons seer dienst ende vrundelijck versoeck, dat u Hoogh Mogende believen wille, onsen bekommerlijcken Staet met Christelijcke Mededoghentheyt aen te sien, so als deselve inder daet ende waerheydt beschapen is, ende dien volghens datse by dese tijdt de oorsaecke tot so een kostbare reyse affnijden, ende den Heere *Amama* met zijn vergheeffelijcke questien naer Oostvrieslandt willen remitteren.

Wel is waer, dat wy althans gehoopt hebben, u Hoogh Mogende naest Godt onse beste vrienden ende Patroonen souden sich door onse veelvoudige Remonstrantien ende haere by geschrifte ende mondelinge alle halve Iaeren daer op ghevolchde speciale Resolutien ende vertroostingen, eyndelijck hebben laeten bewegen, de saecke met ernst by het rechte eynde te vatten, ende ons hare naegebuyren ende gelovens genoten, die om haren 't wille benijdet ende van alle kanten gepresset worden, door het eene ofte ander middel, voor eerst vande algemene Miserie te verlossen, het welcke *Salva Neutralitate cum imperio* wel geschieden koste, maer also wy noch ter tijdt weynich apparentie speuren tot sulcken effecte.

So bidden wy ten hoochsten dat u Hoogh Moghende ons oock niet willen verdencken, so wanneer wy ons beswaert bevinden, ons in 't particulier *prapostere* in te laeten, ten sy dat ons eenige verlichtinge vande generale last door den eenen ofte den anderen wech van te vooren worde aengewesen.

In sulcken ghevalle dan soude ons liever niet wesen, als te ghelijck, oock het privaet verschil gecomponeert ofte geeyndiget te hebben, ende also onderlinge ten vollen tot de lange gewenstede ruste ende eenicheyd te geraken, biddende.

Illustre Hoogh Mogende Heern, Dit lange klagen ende remonstreren, met eenige kleynachtinghe van u Hoogh Mogende maer onsen langduyrigen smerte ende uyterste benautheyt toe te schryven, ende u Hoogh Mogende daer mede beveelende inde protectie des Alderhoochsten, uyt Embden den *ses en twintighsten October*

tober Anno 1630. Onderstont u Hoogh Moghende dienstwillige, Borgemeesteren ende Raedt der Stadt *Embden*.

Daer op heeft de Heer Amama weder gedaen de volgende Propositie.

Hoogh Mogende Heeren,

Als ick in ongetwyffelde toeversicht stonde, het soude u Hoogh Mog: grootgunstigh believet hebben die van syne Genade Stadt *Embden*, nu ten *derden mael* alhier voor u Hoogh Mogende te verschynen geadjourneert synde, maer t'elkens uytgebleven, ofte comparerende, haer nerghens toe hebben willen verstaen, u Hoogh Mogende souden eyntelijck toegetreden syn om op de klaech pointen by de Hoochgeboorne Grave ende Heere van *Oostvrieslandt* in *October* verleden een Iaer u Hoog Mogende ende volgens successivelijck overgegeven ordre te stellen, ende in conformiteyt van de Accoorden ende eyntelijke resolutie te nemen.

So heeft het nochtans u Hoogh Mogende goede geliefte geweest te resolveren die van syne Genade Stad *Embden* noch ten *vierden mael* aen te schryven, om alhier voor u Hoogh Mogende binnen *veertien* daghen nae receptie van u Hoogh Mogende missive te compareren, met comminatie sy verschenen dan of niet, sy quamen dan ghelast, of ongelast, dat u Hoogh Moghende evenwel op de klaech pointen van ghemelte syne Ghenade souden disponeren in reguard van deselve Tractaten.

Nu ist Hoogh Moghende Heeren dat het schryven van u Hoogh Moghende geemaneert, Burgemeesters ende Raed den $\frac{19}{29}$ *October* is over antwoort worden.

Luyt de recipisse, de Bode tot dien fine expresse afgesonden, onder de hand van den Burgemeester *Witfeldt* mede gedeelt.

Welcken dach van Comparitie verleden *dinghsdagh* al is geëxpireert, sonder dat ick alsnoch van haer aencomste yets hebbe kunnen vernemen.

So resteert daer dan nu niet meer, dan dat u Hoogh Mogende in conformiteyt van u Hoogh Mogende solemnele beloften, ende gedaene schryven te Procederen tot examinatie van zyne Genade Klaeg pointen ende daer u Hoogh Mogende dat bevinden dat deselve nae inhouden der opgerichte Accoorden, recht ende redenen behoren geremedieert te worden, zyne Genade daer by te mainteneren ende de Contraventeurs deur u Hoogh Mogende authoriteyt tot voldoeninge van deselve te constringeren.

Onder des heeft myn ghenadighe Heer myn noch in genaden gelast u Hoogh Mogende voor te draghen, hoe dat die van *Embden* voorschreve haer onderstaen met hare Schepen de *Watten* als mede alle *Zylen* om 't Lant te besetten, ende wat Schepen om hare Commercie te exerceren, naer *Hamburgh*, *Breemen*, als oock nae dese quartieren afvaren, nemen die alle die sy maer bekomen konnen, ende brengense naer *Embden*, waer deur de Commercien, die vry behooren te syn, werden belet, tot groote schade ende nadeel van zyne Genade Onderdanen, ende dewyle sulck ondernemen die van *Embden* gantsch niet en betaemt.

Dat u Ho: Mogende grootgunstich believen mochte die van *Embden* deur een

serieus

secieus schryven daer van af te manen om meerder inconvenienten te vermyden ende voorte komen.

Dit is 'tgeene ick u Ho: Mog: voor ditmael hebbe te proponeren, wil op alles van u Ho: Mog: een vertrouwelijcke ende toeverlatige Resolutie met gedult verwachten.

Sullende u Hoogh Mogende so doende zyne Genade sonderlinge t'haerwaerts verobligeren, die niet sal naerlaeten sulckx by alle occasien met vertrouwelijcke nabuyrlijcke Correspondentie ende Vruntschap te verschulden. Actum den *achtienden November sestien hondert dartich*, Was geteeckent

Sixtus van Amama.

De Graef alsoo niet komende met de Stadt te rechte komen; heeft deur den Heer Amama weder laten doen de volgende lange Propositie.

Hooch Mog: Heeren.

Wegen de Hooch geboren Heere ende Grave, Heere *Ulrich*, Grave ende Heere in *Oostvrieslandt* Heere tot *Esens*, *Stedesdorp* ende *Witmundt*, myner ghenadiger Heere; Verneme ick, dat als het u Hoogh Mogende grootgunstich gelieft heeft ghehadt, die van syne Genaede Stadt *Embden*, om alhier inden *Haech* voor u Hoog Mogende te compareren, ten *vierdemael* t'adjourneren, met comminatie sy verschynen dan ofte niet, sy komen gelast ofte ongelast, dat u Hoogh Moghende evenwel souden procederen tot remedieringe vande Claech pointen by zyne Genade voorschreve u Hoogh Mogende in *October Anno* 1629. al overgegeven.

Sy die van *Embden* in plaetse van te compareren, met een schijn van een specieus *schryven*, u *Ho:* Moghende van hare goede Intentie soecken af te leyden. Ten eynde sy in haer onverantwoordelijcke proceduren mochten continueren, ende syne Genade alle outrage doen, die zy droomen ofte bedencken konnen.

Ware dit haer schryven geaddresseert aen yemant die de Staet ende gelegentheyt van *Oostvrieslandt* onbekent was, die souden mogen oordeelen dat het op eenige Reden ware gefondeert.

Maer u Hoogh Mogende daermede soeken te Blintdoecken, die nu soo menige Iaren met de saecken van *Oostvriesland* bemoeyt syn geweest, is het ydel doorheyt, ende onbeschaemde Malitie.

In wat een beswaerlijcken droevigen toestant, de goede Graefschap van *Oostvrieslandt* voor eenige Iaren herrewaerts vervallen is, sulcx is de gantsche werelt bekent, datmen oock mede de pressuren van de Mansfeltsche verwoestinge, wilde Godt die van *Embden* daer toe gheen oorsaecke hadden ghegheven noch ghevoelen.

Dat van gelijken Dijcken ende Dammen noch niet ten vollen gerepareert sijn, kan niet vernieuwt worden, de Keysersche ofte Ligisten inquartieringhe geduert noch wel tot groot verdriet ende herten leet van zyne Genade.

Maer wat willen die van *Embden* daer uyt sluyten, de goede Graefschap in

 sulcken

sulcken desolaten Staet vervallen zynde, om waer uyt te komen zyne Ghenade gheen kosten, arbeydt noch moeyte spaert, als die van *Embden* in Conscientie niet konnen ontkennen.

Sullen dan die van *Embden* met hare quade proceduyren zyne Ghenade noch meer bedroeven, sal haer als Onderdaenen daeromme goet geheten worden, dat sy haren aengeboren ongetwijffelden Erfheer voor hare hooge Overicheyt niet willen erkennen, Iae welcke hoochstraffelijck is, d' Erfhuldinghe verweygheren.

Sullen sy daeromme zyn Ghenade Jaerlijckx opkomsten niet betaelen, die haer boeten ende breucken inde Stadt vallende niet bereeckenen ende voldoen.

Staet haer daeromme vry syne Genade Ampthuys op te breken, de protocollen ende Brieven daer uyt te nemen, ende op 't Raethuys te doen brengen.

Zyn Ghenade Amptman, accys ende Rentmeester eerst met Musquettiers te laeten bewaren, daer nae zyne Genade saken ende Cameren de sloten af te slaen, daer van gevanckenissen maecken, ende voorsz zyne Genade Dienaeren daerin te werpen, ende als misdaders te Tracteren, Eyntelijcken sulcke personen daer over sy niet hebben te seggen, de Stadt te verwysen.

Waer deur de Iustitie in 't selfde Ampt t'eenemael is opgehouden gheworden, so oock dat deur het klagen van de Burgerye selver, die vermits d'absentie vanden Amptman geen Recht geadministreert conde worden, Burgemeester ende Raet gedrongen zyn geworden die wederomme in haren dienst te laten treden.

Is dat niet de Iustitie gevioleert, dat sy oock 't Hofgerichte niet willen erkennen, niet willen ghedooghen dat d' Hofgherichts boden partyen, processen Insinueeren, ofte dreygense inden Dieven Kelder te werpen, als sy oock eens gedaen hebben.

Wert oock van yemandt uyttet Landt gheklaecht dat de Ampten gheen recht doen, willen die van *Embden* der Onderdanen voormonderen syn, wierden sy niet gekeert sy sullen haer handen noch wyder uytstrecken.

Bestaet het in redenen dat sy daeromme syne Ghenade sullen verweygeren de *Raetswael* over te seynden. Ten eynde syne Genade de gelegeerde personen behoorlijck in eedt mach nemen voor ende alleer welcke geschien sy de *Raetsstoel* met recht niet connen bekleeden, zynde t'eenige dat zyne Genade in 't Hagische accoord *art.* 7. gereserveert is, daer voor Anno 95. zyn Ghenaede Voorvaderen absoluyt hebben geregeert, alle Ampten bestelt, Iae tot een Poortwachter toe.

Kan het daeromme met eenigen schijn van recht verdeedight worden, dat die van *Embden* haer durven ondernemen de handen te slaen in zyne Genade intraden op het platte Landt, ende deur u Hoogh Mog: authoriteyt niet tot restitutie ende weder opbrengen souden moghen gheconstringeert werden, zyne Genade gronden en Landen tegens alle Dijckrecht met groote onbillickheyt te vergraven, ende andere te incorporeren, sonder eenige ontgeltenisse.

Sullen sy daeromme niet geconstringeert mogen werden, als sy tegens t'inhouden van 90 Articul van 't Oosterhuysische Accoort, daer gestatueert is, datmen abstineren sal van alle weghen van faicten, dat sy de Gevangenen uyt het Landt, ende zijne Genade Dienaers vry kost ende schadeloos stellen, sonder eenige restrictie ofte obligatie, van hun tot Burghemeester ende Raedts believen weder te sisteren

te sisteren, wesende doch *omni jure prohibitum*, dat yemandt zijn eygen Rechter mach wesen.

Wyders dat sy de Inghesetenen van *Schoonoort*, *Alant*, ende *Wirdiner Nieulandt*, restitueren, ofte tot taxatie van 't Hofgerichte te betalen, alle de gheplunderde, ende deur Soldaten van *ses hondert* Man haer afgeroofde goederen.

Als mede dat sy de goederen, uyt het Land in de Stadt *Embden* zyn gevlucht, welcke sy hebben doen arresteren, beschryven, en versegelen, relaxeren.

De Schepen van Oorloge, waer mede sy luyden alle Havens ende Sluysen om 't Landt beset houden, datter niet uyt ofte in 't Landt mach comen, weder in te roepen, volgens de Commercien vry te laten, als sy noch onlangs hebben belet, ende alle Schepen om hare neeringe vaerende nae *Embden* doen brengen.

Sullen sy daeromme niet moghen gheconstringheert werden het Collegie des Troubles te casseren, die haer 't gesach binnen ende buyten de Stadt aennemen, sonder yemant van haer doen reden te geven, maer de Regieringe vande Stadt te laten aende Burgemeesteren ende Raedt wanneer sy van zyne Genade geconfirmeert ende beedight sullen zyn, sonder welcke sy gheen wettige Magistraten konnen wesen, als d'accoorden mede brengen.

Sullen sy om dese oorsaecke het garnisoen van *ses hondert man* tegens gedaene eedt ende ghegevene revers, nae haer believen mogen misbruycken tot naedeel van zyne Genade ende 't arme Landt ende soudemen om cassatie niet mogen aenhouden, daer d'oorsaecken.

Waeromme het voorschreve guarnisoen Anno 1603. in *Embden* ghelecht is, lange zyn komen te cesseren, u Hoogh Moghende oock sullen voor eenige Iaren verstaen hebben dat het voor die van 't Lant gheen perpetuele plicht sal zyn, van alle 'tgheene aldus sommaire verhaelt u Hoogh Moghende wijtloopiger bericht kunnen lesen in de propositie Anno 1629. in u Ho: Mo: Vergaderinghe gedaen ende in scriptis overgegeven.

Syn dit nu pointen naer 't oordeel ende jughement van die van Embden, van egeene ofte geringe *importantien so weet zyn* Ghenade niet wat die van *Embden* wel meer souden mogen inbeelden, daer sy, ende niet syne Genade alle opgherichte accoorden ende verdragen als met voeten treden ende alle *Leges patria fundamentales* renverseren, sich verweygherende de Iustitie te submitteren, welcke doch zyne Genade moet doen, ende doet.

Dat sy stucx wyse treden tot wederleggingo van zyne Genade klaghten, sonder op alle antwoordt te gheven, is wel op te letten, want sulckx doende soude veel swarigheydts vinden om haer Contraventien teghens d'accoorden staende te houden.

Ende of sy ten *eersten* seggen, dat sy de gevangenen Persoonen al voor een Iaer vrywillich hebben gerelaxeert, is daermede de faute die sy dien aengaende begaen hebben geremedieert, hebben sy daermede de geruineerde personen haer schade geboet, ende d'aenghedaene injurien gerepareert, daer sich t'allen tyden, als het Burghemeesteren ende Raet belieft, sich wederomme te sisteeren geannulleert.

Dat sy mede voorwenden de middelen van consumptien cesseren, is syne Genade daer oorsaecke van, of zy luyden, ofte die van het Collegie, heeft zyn Genade haer niet doen presenteren de handt daer aen te willen houden, maer is

 plotselijck

plotselijck, afgeslagen wat noch komstigh de Stenden sullen hebben te seggen van dat sy in 't particulier in 't Landt voor Imposten opstellen, mogen sy waernemen.

Wat de *Tol van Wijn en Bier Accijns* belangen doet, staet daer op, dat nadien de Heeren van den Hoogen Raedt op u Hoogh Mogende aenschrijvens hebben verklaert, dat sy deur de Sententie by haer E. E. uytgesproocken zijn Genade niet hebben afgekent de Tollen en Axcijnsen die zijn Genade Voorvaderen voor *Anno negen en tachtigh* hebben ontfangen, en waer uyt zijne Genade Graef *Johan* loffelijker Memorie *twee duysent Rycxdaelders 's jaers* soude hebben te genieten, als te sien in 't *Keysersche Embdersche execution reces de anno* 1590. *art.* 6.

So hebben u Hoogh Mogende op zijn Genade aenhouden goetgevonden eenige uyt den Hoogen Raet te Committeren om d' oude Registeren die hiervoor handen sijnde ten overstaen van die van *Embden* te Perlustreren, ende van haer wedervaren aen u Hoogh Mogende rapport te doen.

Dewijle nu die van *Embden* niet willen Compareren, sal nochtans by de Edele Gecommitteerde uyt den Hoogen Raet aenhouden om de perlustratie van Ghemelde Registeren te doen, uyt dewelcke sal blijcken, wat *Tollen* ende *Accyns* zyne Genade Loffelijcke Voorvaderen wel over *hondert jaeren* hebben ontfangen ende alsdan u Hoogh Mogende welmeninge naerder vernemen.

Dat sy haer so seer bemoeyen d' Erfhuldinge die zyne Genade schuldigh zyn te doen, tegens te spreecken ende alle Stenden daer geerne souden ondertrecken, is gantsch buyten propooste, ende een malitieux voornemen.

Want die van *Embden*, als syne Genade Onderdaenen, ende maer een lidt van den selven standt, die daer drie zyn, staet wel, aen zijn Genade voor te schrijven, wat voor de Huldinge moet voor heen gaen, ende is groot onderscheyt tusschen den tijt van *anno* 1599. ende dese jegenwoordige, doen waren daer misverstanden, dan hebben die van *Embden* sich over sijn Genade te beklaeghen, die niemandt van haer yetwes ter Werelt misdaen heeft, waer sijn haer clagten.

Heeft zyne Genade inde laeste Conferentie sich niet verklaert, so sy die van *Embden* yets hadden te pretenderen dat voor de Huldinge moeste afgedaen zyn, dat syn Genade Gecommitteerde daer van volkomen last hadden.

Wat hebben sy daer geantwoort, mits dan schaft de Keysersche uyt het Landt ende laet de Huysen met ons guarnisoen besetten, stonde het aen syne Genade de Keysersche souden in 't Lant niet lange blijven.

Maer waer zijn de middelen als met solliciteren, daer aen 't syne Genade niet laet mangelen.

Wat hebben sy haer met andere Stenden te bemoeyen, ende haer *falcem in alienam messem* te werpen, die van de Ridderschap so wel, als die van de Steden ende *Huysmanstandt Embdem* exempt.

Hebben alle sijne Genade d' Erf-huldinge gedaen ende syn in alles wel ghecontenteert, so dat syne Genade den 116. *art.* der Concordaten by haer geallegeert al heeft voldaen, uytgenomen mede *Embder* ende *Grietnier Ampt*, welcke verbleven is, deur het afsterven van syne Genade Lantrigter *Gerarde Geerdes* &c. die daer toe gecommitteert is geweest, het laet sich aensien dat sy 't magnificat alleen willen corrigeren.

Het geeft haer wonder dat syn Genade aenhout, dat sy om syn Genade te betalen

len 't gene sy Iaerlijcx schuldich zijn, daer sy 't hare wel voor hebben ontfangen, geconstringeert mogen worden, hebben sy eenige rechtmatige contra rekeninge, waeromme en brengen sy die niet voor den dach?

Van haer onmacht en kunnen sy niet segghen, want konnen sy heerlijckheden koopen en noch onlanx in onderhandelinge hebben gestaen de Heerlijckheyt *Oldersum*, al om zyne Genade 't incomoderen, aen sich te brengen, so mangelt het haer niet aen gelt, insonderlinghe betrachtinge dat sy op alle waeren, so uyt *Embden* gevoert worden tegens alle redenen *Impostën* stellen haeres gevallen, jae moet een yder Huysman, die zyn waeren inde Stadt gevluchtet heeft, niet wederomme uytvoeren, sonder alvoren van 't *Coorn 't gemael* te betalen, ende d' andere naer advenant.

Dat sy haer averst laeten voorstaen als of sy daermede kunnen betaelen, dat haer Placcaet aen een infame plaetse soude aengeslaghen syn, sullen haer wyt bedrogen vinden, wanneer de saecke naer syn aert ende natuyr van Iustitie sal gedisputeert werden.

By uyttinge van welcke wel sal uytvundich ghemaeckt worden, wat straffe die Onderdanen meriteren, die sonder redenen, sonder oorsaecken met hare placcaten haren aengeboren Erfheer ende hooghe Lands Overigheydt defieren, syne jurisdictien violeren, edel ende onedel gevanckelijck uyt het Landt naer *Embden* slepen ende in groote onheyl, kosten ende swarigheyt brengen.

Te bedroeven ist, dat die van *Embden* haer niet en ontfermen syne Genade actien wegen de Keysersche inquartieringe so odieux te calumnieren, hoe de Keysersche tot geen gheringhe leetwesen van syn Ghenade Graef *Rudolph Christiaen* Loffelijcke Memorie in 't Landt syn gekomen, ende wat syn Ghenade voor debvoir heeft ghedaen om die daer uyt te houden, ende sulcx niet konnende wederstaen, als synde in syn macht niet Keyserlijke macht met Wapenen te bejegenen, wilde hy niet om Land ende Luyden gebracht syn, dat is een yder bekent.

Wat quotisatie daer gemaeckt mach syn, is voor syne Genade Regieringe geschiet, dan dat syne Ghenade deur syne dienaers eenighe contributie met scherpe executie soude doen vorderen, den eenen bevryen, den anderen beswaeren, is onder correctie eene groote onbeschaemde onwaerheyt, en sal in der eeuwigheyt niet daer gedaen ofte bewesen konnen worden.

Wel is waer als syne Ghenade syner Onderdanen onvermoghentheydt aen alle eynden ende oorden, daer het plaets hebben konde, heeft geremonstreert.

Dat eyntelijck syn Genade met syn klagten heeft te wege gebracht, dat van wegen syne Keyserlijcke Majesteyt ofte die vande ligue goet is gevonden alle Maenden tot onderhoudinge van 't voorsz Crychsvolck *vyf duysent Rijcxdhelders tot Staden* uyt te keeren, welcke zijne Genade ter handen werden gestelt die dan alle wercken van zijne Genade over Rentmeester aen die geene die daeromme werden gesonden, werden uytgetelt, niet dat syne Genade daer van eenich voordeel treckt, maer om de Officieren so sy haer te buyten gaen, in *bride* te houden, kan dat met reden berispingh onderworpen syn, staet u Hoogh Mogende te oordeelen.

Dat sy die van *Embden* eyntelijck allegeren de bescherminge van u Hoogh Mogende *ex super abundanti* geschien, ende in u Hoogh Mogende arbitrage stellen, ofte

ofte het dienlijcxt sy, sich met particuliere dingen van geener ofte geringer ghewichte, veele te bemoeyen, soo lange syn Genade sich steunende op des Keysers macht niet behoeft te pareren.

Ende u Ho: Mo: oock over het accoort ofte decisie naer behooren de manutenentie niet konnen presteren, dat siet verre.

Op wat macht van Keyserlijcke Majesteyt steunt sich syn Genade doet syne Genade niet alle devoir om dat volck quyt te worden, waer toe alle besendingen, tot groote ende sware kosten van syne Genade aen Keyserlijke Majesteyt selve, Chur ende Fursten oock de Oversten van het Chrychsvolck.

Twyfelen sy daer aen dat u Hoogh Moghende de manutenentie niet kunnen presteren, wanneer het u Hoogh Mogende grootgunstigh believen mach syn, syn Ghenade klacch pointen in conformiteydt van de Accoorden te remedieren, ick meene sy sullen wyt buyten den weert hare rekeninge maecken, om syne Genade elders toe te constringeren, is niet van doen, want die van syne Genade Stad geen gevoechlijcke klaghten tegens syne Genade konnen voortbrengen, ofte daer syne Genade elders in kunnen beschuldigen, des neen:

Sal syn Genade hem van u Ho: Mog: sulcx vermaent synde van selfs wel weten te remedieren.

Dat sy in haren Brief allegeren dat de gemene Burgerye niet sal willen toestaen, sich te vergeefs met vele particuliere dingen ende ontydighe disputen te becommeren, ende dat daer niemant te vinden sal syn, die in dese saecke met sulcken last ende volkomen instructie sal durven ofte willen verschynen, antwoorde ick dat de goede Burgerye sich weynigh mogen bemoeyen met de Regieringhe van de Stad.

Want soo sy haer meeninghe opentlijck souden verklaren, niet over een stemmende met de opinie van de Regeerders vande Stadt, hebben niet anders te verwachten als musquettiers, tot groote kosten in haer huys ghelecht, ofte de Stadt verwesen te worden.

Dat niemandt hier geern soude durven of willen verschynen, 't welck aen haer dan noch niet staet, so bekenne ick wel dat hy wel een onbeschaemt aensicht soude moeten hebben die sulcke exorbitante proceduren in de Vergaderinghe van haer Hoogh Moghende soude durven verdedigen ende staende houden.

Wat toucheren mach dat een Landsdach tegens den *tweeden November* uytgeschreven sy daer van kan ick niet seggen, dan vermeyne ick wel vastelijck dat die om syn Genade klaghten te remedieren, niet sal uytgeschreven worden, als hebbende syn Genade in de laetste conferentie d'intentie van die van *Embden* genoegsaem verstaen, dat sy haer ingebeelde absolute commando willen verblyven.

Doch sal ick u Hoogh Mogende daer van met d'eerste brieven naerder kunnen verstendingen, alsmede wat wyder Deductie syn Genade op dit specieux schryven sal believen te doen.

Uyt de conclusie konnen u Hoogh Moghende grootgunstich vernemen hoe geringe die van *Embden* syne Genade klaghten achten, die nochtans sodanich syn, dat sy raecken de gerustheyt van syn Ghenade selven, als mede van syn Ghenade Landt ende Luyden, myn weynige persoon naer *Oostvrieslandt* te remitteren, konnen u Hoogh Mogende wel doen, dan dat daer mede de saecke genoech ghedaen soude wesen, daer u Hoogh Mog: in de Accoorden so solemnelijck belooft

hebben

hebben de contraventeurs der Accoorden, tot onderhoudinge van deselve, noch op het eerste klagen te constringeren, als meermaelen aengewesen.

Dat oock u Ho: Mog: laetste aen die van *Embden* afgegangen schryven daermede genoech gedaen soude syn, ick vertrouwe vastelijck u Ho: Mog: sullen 't selve nimmermeer so verstaen.

D'excuse van so een kostbare reyse niet te konnen vervallen, kompt so cael dat ick daerop niet wil antwoorden, maer in syn wesen ende onwesen laeten berusten, is het niet den spot daer mede te dryven: so verstae ick het niet.

Dat nu die van *Embden* hare onbehoorlijcke ende onverandtwoordelijcke proceduren tegens syne Genade sampt 't gantsche Landt willen bemantelen met de Keysersche ofte Ligische inquartieringen, als of sy andersints hare Hoge Overigheyt geerne souden gehoorsaemen, dat machmen uyt voorgaende haer begangene acten oordelen, dit ick niet uyt verwijt, maer om dat de saecke sulcx vereyscht, voordrage daeraf protestere.

Wat Inquartieringhe van iemants was in 't Lant als die van *Embden* met haer Guarnisoen, zyn Genade Huys tot *Aurick* 't eenemael hebben uytgeplundert, Huys ende Stadt so lange ingehouden tot dat zy door u Hoogh Mogende Authoriteyt Huys ende Stadt wederomme hebben moeten verlaeten.

Wat Inquartieringhe was daer, als zy zyne Genade Graef *Enno* Hooch Lofferlijcke Memorie gevanckelijck aenhielden, als men hier besich was alle differenten by te leggen, oock op eygener authoriteyt de Burgeren te doen sweeren, om zyn Genade voor haer Heer niet te kennen.

Van gelijcken mede dat zy *anno* 1624 nae dat zyn Genade Graef *Enno* Hoogh-loffelijcker Memorie voor *acht* daeghen, deser Werelt was overleden, de Stadt *Aurick* laeten innemen, daer dan noch zyne Genade Graef *Rudolph Christiaen* zy met gewapender hant wederomme uytdreef.

Daer uyt ende uyt sulcke proceduren kunnen u Hoogh Moghende jeghenwoordigh lichtelijck Oordeelen.

Wat respect ende goede affectie zy die van *Embden* zyn Genade toedragen kunnen u Hoogh Mogende uyt dit kleyne welcke ick hier by voeghen sal lichtelijck Oordeelen.

Van outs heer is een gewoonheyt gheweest dat wanneer Visschers op d' *Eems-stroom* een *Salm* vanghen, dat zy die zyn Genade Rentmeester te verkoopen aen presenteren, om so het hem goet dunckt ende ghelegentheyt heeft, nae *Aurick* in zyn Genade kocken te senden, dat willen zy niet langer laeten goet zyn, maer heeft nu eerlijcke mael, ende noch onder des ick hier geweest ben, de presiderende Burgemeester deur de Schouts dienaer den *Visser* den *Salm* laeten afhaelen, ende niet willen gedoogen dat die den Rentmeester van zyn Genade ghepresenteert werde, is dat niet een klaer teycken van hare groote ghenegentheyt, als ick verstae dat zy in haere an beantwoorde schrijven, so wel my daervan gecommuniceert is, *speciose* voorgeven.

Concluderende dan, so versoeckt zyn Genade seer dienstelijck ende Nabuyrlijck u Hoogh Mogende gelieve wel grondighlijck alles eygentlijck 't examineren ende voor allen dingen niet te gedogen, dat die van *Embden* u Hoogh Mogende vilipenderen, ende niet toelaten, dat zy hares gevallens zyne Genade outragheren en alles met voeten treeden.

Maer

Maer in conformiteyt van u Hoogh Mogende beloften soo in 't *Oosterhuysische* Accoord *articulo negentich* als derselver voortreffelijcke Heeren Gecommitteerden *anno* 1619. den *twaelfden Juny*. zyn Genade Graef *Enno* Loffelijcker Memorie gedaen, sonder mede toe te laeten dat u Hoogh Mogende laeste serieus schrijven, met sulcke frivoele beuselingen als die van *Embden* voortbrengen, werde te niet, ende tot water gemaeckt.

Maer ter contrarie met yver procederen tot eyntelijcke Examinatie van zyn Genade Klaegh-pointen, ende die in conformite vande Accoorden te remedieren, ende de Contraventeurs deur stercke handt, tot onderhout van dien te constringeren.

Welcke doende sullen u Hoogh Mogende recht ende wel doen, ende zyne Genade sampt *Land* ende *Luyden* ten hooghsten 't haerwaerts verobligeren.

Sullen zyn Genade niet naerlaten sulcx alles by voorvallende Occasie met alle Danckbaerheydt te verschuldigen. Onderstont u Hoogh Mogende Onderdanige Geteeckent

Sixtus van Amama.

De Keyser ende Catholijcke Ligue bleven dit jaer alnoch machtig ende sterck in Wapenen: ende de merckelijke assistentie die de Spaensche hadden ontfangen op de Veluwe lach de Regeringh alhier in versche gedachtenis. Sweden nu oock in Wapenen zijnde hadde gheern ghesien / datmen alhier resolveerde om tegen 't Roomsche Rijck te breecken. Veel vande Regering waren van ghelijcke opinie; edoch eenige van dien wilden noch men soude distingueren tusschen Keyserschen ende Ligische. Dat de Keyserschen onder daet Spaens waren: ende min te betrouwen als die vande Ligue; vande welcke de Beyer-Vorst het hooft was: diemen wist niet sonder jalousie te zijn tegen d'Oostenrijcksche macht. Waerom oock de Troupen op de Veluwe in Spaansche dienst geweest sijnde / ghequalificeert ende genoemt wierden Keyserschen. Het quam veel lieden vreemt voor / dat de Keyserschen of Rijcx troupen op die manier vyantlick in 't lichaem van desen staet vallende / het lichaem van 't Roomsche Rijck noch soude werden gehouden voor Neutrael: niet denckende dat oock dese Staet verscheiden mael ja bycans alle jaren op Rijcx boden was gaen logeren: ende namentlijck in 't Lant van Gulick, Cleve, Oostvrieslant: naemaels oock tot in 't Landt te Brunswijck ende Palts. Maer tegen men niet kon seggen de Keyserschen opt andere invasie in den boesem van desen Staet gedaen te hebben als verleden Jaer. De rechte waerheydt is / dat de will ende genegentheyt wedersijts quaet genoech was. Soo de Keyserschen om Spaignen als de Ligische om Beyeren teghen het Hups Palts / ende beyde om de saeck der Religie waren bitter ende vinnich genoech tegen desen Staet: die haer oock niet schuldich bleef: van recht of onrecht behoeft niet veel te werden gesproken. Koningen ende Potentaten hebben altijdt recht na de mate van haer Fortuyn: ende het Krijghsvolck soeckt et by de meeste buyte / ende het gereetste gelt: ibi fas ubi maxima merces. Hadden de Keyserschen ende Ligische niet van veel gesien by de openbare rupture: sy souden geen ogenblijck hebben ghewacht / hier desghelijcke / maer de Keyserschen kregen nu oock een nieuwe Vyant aen Sweden. Ende hier vontmen best te continueeren by de Neutraliteyt; hoewel onder de hant

geen

gheen occaſie wiert verſuymt; om aende Sweeden hulp ende den d'ander afbreuck te doen. Ende om eensdeels den Keyſerſche ende Ligiſchen te ſecuret te maecken: dat hun van deſe zyde niets quaets ghemaeckte / ende anderdeels oock om voor te komen / dat geen dergelijcke notable aſſiſtentie vande Keyſerſche of Ligiſche mocht geſchieden aen Spangien; ſo wiert goet gevonden beſendingen te doen ſoo aende Keyſerſche als aende Ligiſche. Wat den Keyſer ſelfs aenginck: men had noyt te voor aen hem geſonden: ende men diſcrepeerde in d'opſchriften Titulen ende Ceremonien: ghelijck dan oock ſulckx te ſien is uyt het ghepaſſeerde met Gramay verſtondt na 't uytgaen van den Trebes. Oock ſoudet al te veel praets hebben gegeven. Want alreede het ſeer veel diſcours verweckte; dat haer Hoogh Mogende een beſendinge deden aen de geene / diemen verganghe Somer om d' invaſie op de Veluwe / hielt voor openbaere Vyanden; Gelijckmen dan oock niet anders meende als een openbare rupture te ſullen volgen op d' inlegheringh / die haer Hoogh Mogende deden in 't Landt vanden Berge deur d' inlegheringh van haer Troupes onder Graef Willem van Naſſauw. Ende daerom quam den menſchen des te vreemder voor de beſendinghe aende Keyſerſche ende Ligiſche. Maer om voorſz reden vondtmen geraetſaem dat de beſendinge ſoude werden gedaen aen den Hartoch van Walſteyn of Friedlandt oock Hartoch van Mecklenborgh, als Keyſerlijcke Generael Velt-Overſten en aenden Graef van Tilly als Commanderende in de ſelve qualiteyt de Troupen vande Ligue. De Heer Foppius van Aitzema of Ætzema (want alſoo wert ons naem in 't Latijn met den Latijnſchen Diphthongus / Æ of A E gheſchreven: als inde Hiſtorie van Ubbo Emmius te ſien is ontrent het Jaer veertien hondert ſeventich) wiert tot deſe beſendinge genomineert: hy was 't ſedert twaelf Jaer herwaerts veel by den Coninck van Dennemarcken ende de Duytſche Vorſten ende Stenden ghebruyckt. was oock alreede eens by den Hartog van Walſteyn op deſſelfs verſoeck geweeſt. Want deſelve Hartoch / nu in Mecklenborch gheinveſtieert / ende met Dennemarck welſtaende / begeerde oock in goede Correſpondentie te leven met de Vereenichde Provintien; ſoo als hy ſeyde: op welcke materie Walſteyn met Aitzema veel diſcourſen gehadt hadde: ſeggende; dat hy nu oock was een Furſt des Rijckx: dat hy de rechten, Vryheden, ende Privilegien des Rijcx niet alleen gehouden maer oock geintereſſeert was voor te ſtaen: dienvolgens dat hy alſoo veel als andere wel ſoude en wilde ſorge dragen, dat de Keyſer of het Huys Ooſtenrijck niet quame tot het abſoluyt geſach of Dominatie in 't Rijck, om de Keyſerlijcke Kroon aen 't Huys Ooſtenrijck erffelijck te maecken. Dat hy alſoo jaloux was ende ſoude ſyn vande Duytſche Vryheyt, als yemant: ende tot dien eynde, alle goede Correſpondentie met de Vereenigde Provintien, ten minſten met de Prins van *Orangne* wilde houden. Spreeckende oock eenige woorden tot verhooginge van het Huys Orange of Naſſouw in 't particulier. Aengaende de Catholijcke Ligue; wiert noch daer-en-boven goet ghevonden aenden Keurvorſt van Kolen een beſendinge te doen. Waer toe eerſt verſoeght wiert de Heer Graef Chriſtofer van Dhona, Heer van Visbach ende Stockevelts. Maer alſo men verſtont dat eenige ſcrupuleuſiteyten ſo by den Keurvorſt als by d'Infante tot Bruſſel in 't verleenen der Paſpoorten wierd gemoveert; om dat hy Heer Graef van Dhona hadde veel directie gehadt by ende onder den Koningh van Beemen, alnoch in d'acht

synde: soo is derselve Commissie opgedragen den Heere Caspar van Vosbergen, mede Staet Generael.

Het recht ooghmerck/ ende Intentie deser besendingen sijn te sien uyt volgende Instructien: aen beyden Mutatis Mutandis gegeven. Luydende als volgt/ als eerstelijck:

I.

Dat de Gesandten sich souden hebben ten spoedighsten te begeven nae de Residentie van opgemelde Keur ende Vorsten: ende na behoorlijcke Complimenten deselve verseeckeren van hare Hoogh Mogende *oprechte affectie*, met aenbiedingh van goede Correspondentie, ende onderhoudinge van oprechte Neutraliteyt, klagende daer nae over 't geene by de Keyser daer jegens was gedaen, ende daer by voegen.

2.

Dat hare Hoogh Mogende niet onbewust en waren de becommernissen ende beswaringen, die welcke gheduyrende de Nederlantsche beroerten ende Oorloghen ontrent de naest gelegene West-Phaelsche ende andere Kreytsen waeren ontstaen.

3.

Daer uyt dan voorgecomen waren van deser syde die klachten, dat inde quartieren van 't Heylige Roomsche Rijck naest aen dese Landen gelegen, ende namentlijck mede in het Stift van *Keulen* ende andere daer toe gehoorende Landen ende stichten in plaetse van goede Neutraliteyt te houden. De Spaensche troupen ende tochten altyds gefavoriseert, door tochten verleent, met vivres ende allerley toevoer ende gereetschap van Oorloghe versien waeren, ende datmen den naem van *Neutraliteyt* als voor een deckmantel maer gebruyckt en hadde om over kleyne ende geringe disordren van deser syde tegen den wille van haere Hoogh Mogende gepleecht alleen te konnen in 't Rijck klagen, terwylen men toeliet immers gedoochde dat gantsche Troupen ende Legers vanden Vyant op Neutrale bodemen met expresse ordre destinatie van derselver Generaels gelogeert, ende onderhouden waren geweest.

4.

Synde niet van noden het bewijs van dien van verre te haelen, als wesende werelt kundich, dat inde Vorstendomme *Berg* en *Marck*, als of deselve voor een ordinaris Guarnisoen ende winterleger voor de Spaensche syde gehouden ende gedistineert waeren tot *tien*, *twintich*, ende meer *duysent*, so Ruyteren als Voetknechten dese voorlede *tien* of *twaelf* Iaeren haer sonder kosten vanden Coninck van *Spaignen* onderhouden, en so ververscht hebben, dat sy altyts hadden konnen gereet wesen om daer uyt op den hals van hare Ho: Mog: te vallen.

5.

Dat doch noyt voor desen met meerder reden had konnen geklaecht werden o-

ver

ver de partydighbyt in 't Roomsche Rijck teghens haere Hoogh Mogende Staet gebruyckt, als over 't geene desen voorleden somer sich hadde toeghedragen, als wanneer men ongehoorder wyse, sonder datmen tegens eenighe verbreeckinghe van *Neutraliteyt* had geklaecht, veel min met redene konnen klagen, sonder eenige voorige denuntiatie tegens aller volckeren recht de Keyserfche Troupen *en corps d'Armee* onder het commandement van Grave *Ian van Nassauw*, in het binnenste ende herte van haere Landen ingevoert, met Vier ende Sweert alles aengetast, ende met sulcken verderf ende verwoetheyt aldaer ghegrasseert had als de alderbitterste vyanden souden hebben konnen doen, ende noch verder soude ghedaen hebben, ten waere den goeden Godt, die sy de beginselen van haere verlossinge uyt de Spaensche Tirannye ende bewaeringe van haeren Staet alleen toeschreven, daer in door de veroveringe vande Stadt *Wesel* op den Spagniaerts ghedaen, goedertierentlijck hadde versien.

6.

Dat haere Hoogh Moghende mede niet onbewust waeren dat aen d'ander zyde klachten ende doleantien teghens deser Landen Crijchsvolck mede ghedaen waeren.

7.

Ende namentlijckt datmen jegenwooordigh een groot velt geschrey maeckte om dat desen winter eenighe Troupen inde voorschreve *Bergsche* ende *Marckfche* Landen geinquartiert waren.

8.

Maer dat sulcx alles viel, als met onpartydigh oordeel gheconsidereert soude worden, dat het voorsz volck nergens elders en logheerde dan in Plaetsen ende *Stedekens*, die te voorens met het Spaensche Volck beset waren geweest, ofte door sulcke Troupes die onder beleyt van Graef *Ian van Nassou*, so haestelijcken in het binnenste van haer Hoogh Mogende Lantpaelen waeren gevallen.

9.

Ende dat tegens andere foulen ende klachten by rigeur van Placcaten versien d' observantie ende executie van dien den Raet van State precifelijck aenbevolen, ende de straffen daer op gevolght waren: so wanneer de delinquanten ghcattrapeert ofte met goede informatie overgesonden waren geweest.

10.

Al ist dan schoon, dat hare Hoogh Mogende haer billijcken hadden te beklagen dat de Neutrale haer veel sensibelder thoonden ten reguarde van eenige foulen van deser zyde tegens last ende ordre gepleecht, als over de geduyrige overlasten Inlegeringen ende Teringen van d'ander zyde by last ende conniventie van hare overheden ghedaen, ende haere Hoogh Moghende voor al te ressenteren hadden over den voorsz inval in haere Lantpaelen, dat zy doch des niettegenstaende om

eens aller derselver klachten een eynde te maeken, Ende metter daet te betoonen dat haer de ruste ende Vrede van hare naegebueren ende de oprechte onderhoudinge van Neutraliteyt metten Heyligen Roomschen Rijcke so wel als met de Catholijcke Ligue ernst was.

11.

Aende Opgedachten hooge Personagen hadden gesonden omme daer op te vernemen hun opgerechte ende ongeveynsde Intentie.

12.

Ende om met deselve te handelen op de forme, middelen, seeckerheydt ende bestendigheydt van eene sincere, onverbreeckelijcke ende perdurable Neutraliteyt.

13.

Ende soude tot dien eynde, so wanneer sy Gesandten in communicatie souden gekomen wesen, voorslaen dat eerst ende voor als van noode was, dat de Keyserssche ende de Catholijcke Ligue Troupen, uyt alle der voorschreve Berghsche ende Marcksche, sampt andere Landen, Grensende aende Frontieren van desen Staet, wech ghenomen werden met last om daer op ten uytersten 't insisteren.

14.

Diluerende de instantien, die daer tegens soude mogen ghedaen worden, van datmen den Keyser niet en kon verbieden syne eygen Troupen op Rijx-bodem te logeren, met de insichten van het gepasseerde, ende aller Volckeren gebruyck die ghenootsaeckt ende ghewent waeren haer te armeeren als men Troupen ende Wapenen ontrent hare Landtpalen brenght, ende opetingen, verteringen ende verwoestingen, die de Landen, daer op soodanige Troupen logeren moeten, te verwachten hebben.

15.

Edoch by so verre sulcx niet en soude konnen geobtineert werden, dat ten minsten aste ende verseeckerheyt uytghebracht, ende den Gesanten ghelevert mocht worden, dat de voorsz Troupen geen hostiliteyt, verhinderinghen ofte afbreuck in geenerhande manieren, onder wat pretext het soude mogen wesen, ende sonde doen aen het Volck van Oorloge ofte Ingesetenen deser Landen.

16.

Ende dat voor al de Spaensche Troupen van aldaer mede delogeren, ende voortaen souden uytgehouden werden, In welcken geval sy last hadden te belooven, ende te verseeckeren dat het Volck, dat oock van deser syde onder Graef *Willem* van *Nassauw* inde Bergsche ende aenleggende Landen aende Oostzyde van den Rhijn geinquartiert was, van daer wech genomen, ende alle de voorsz plaetskens geruymt souden werden.

Dat

17.

Dat oversulcx zyne Keyserlijcke Majesteyt ende syne Churvorstelijcke Doorluchticheyt te overwegen stont, wat heyl aen d'eene, ende onheyl aen d'ander syde hare Landen ende Luyden uyt het succes van dese handelinghe te verwachten hadden;

18.

Als dat namentlijck by wegen als vooren de waerachtige Neutraliteyt werdende opgerecht de pretexten van alle roverien ende stroperyen soude komen te cesseren, de Neutrale Landen onder culture ghebracht, de Commercien gerestabilieert, ende alle goede Ordre, Policie, ende welvarentheydt inghevoert soude worden.

19.

Daer ter contrarie by continuatie vande voorsz misverstanden ende inlegheringen, de geinquartierde 't sy of deselve vrunden ofte vyanden, Inlantsche ofte uytheemsche genaemt wierden, voor eerst met teeringen ende foulen, de Neutrale Landen op eten, tegen partye tot haer trecken; ende alsoo een algemeyn verderf causeren souden.

20.

Hebbende d'experientie boven dien in alle Landen ende Coninckrijcken geleert; by so verre eenige Legers over de Neutralen bodem werden gebracht, om daer met eenige Princen ofte Republijcquen te invaderen, dat deselve niet uyt eenige haet ofte wraeckgiericheyt, maer tot haer eygen bewaernisse om deselve ende derselver versamelinge verre van haer Frontieren te houden, gewent ende genootsaeckt zyn, haer te beneemen den middel van hare subsistentie ende onderhout, ende dat daer dickwils uyt volghen seer beklaechlijcke effecten daer door Landen ende luyden verwoest ende onbewoont gemaeckt, ende alle die plaetsen, van waer dese Vyantlijcke Legers op haer aenkomen ofte hare commoditeyten krygen soude konnen verdorven werden.

21.

Ende terwylen by voorgaende Remonstrantien ende Propositien by den Agent *vander Veecken* van wegen syne Churvorstelijcke Doorluchticheyd overgegeven distinctie wiert ghemaeckt ende verklaringe versocht ten reguarde vande Keysersche ende Catholiquer Ligue hostiliteyten als dat namentlijck de Catholique Ligue haer in goede Neutraliteyt houden, teghens dese Landen ghepleecht syne Keurvorstelijcke Doorluchticheyts Neutraliteyt niet en soude in compromis ofte onseeckerheyt brengen.

22.

Indien sulcx ofte diergelijcke van wegen zyne Keyserlijcke Majesteyt of by syne Keurvorstelijcke Doorluchticheyt eerst wiert gemoveert, soo souden de ghe-

melde Gesandten daer op te gemoet voeren, doch met gevoechelijckheydt ende sachticheyt, zyne Keurvorstelijcke Doorluchticheyd te verstaen geven, dat soodanige distinctien in saecken van Oorloge niet konden werden gemaeckt.

23.

Dat het hooft van 't Rijck met de Ondersaten van 't selfde haer t'samen armerende ende vyantlijcke aggresserende desen Staet, den selven de Ondersaten des Rijcx die naest gelegen waren, niet en kan verschoonen om door soodanigen tegenweer het voorsz hooft ende de andere onder het selfde geseten zynde van hare hostiliteyt te doen ophouden.

24.

Dat daerom de securiteyt ende vaste vruntschap ende Neutraliteyt van Keyserlijcke ende Rijcx Landen ende luyden niet anders en kan worden versocht, dan door een verseeckerde Neutraliteyt met het gheheele Roomsche Rijck, ende de leeden van dien.

25.

Doch evenverre van wegen den Keyser of de Ligue wiert gepoocht sich 't excuseren van te presteren de observantie van Neutraliteyt van wegen 't Roomsche Rijck so de Heeren Gesanten eyntelijck mogen verklaren, dat haer Hoogh Moghende te vreden waren met die vande Ligue inviolabelijck te continueren ende observeren de Neutraliteyt, mits dat de selve Ligue belove ende vast stelle, dat gelijcke Neutraliteyt met desen Staet soude worden onderhouden, ende voorts toesegginge werde gedaen alle mogelijcke devoiren aen te wenden eñ laten aenwenden by den Keyser ende elders van node synde, ten eynde dat oock van wegen het Heylighe Roomsche Rijck de Neutraliteyt met desen Staet oprechtelijck mocht werden onderhouden.

26.

Eyntelijck de saecken van 't Landt verricht hebbende souden alsdan met goede gelegentheydt mogen moveren, dat haer Hoogh Mogende seer geerne hadden verstaen dat zyne Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt over veele tyden, ende nu oock onlanghs door zynen voorsz residerende *Agent* had doen aenbieden alle goede Officien tegens desen aenstaenden Churvorstendach tot de Accommodatie ende restitutie vande saecken vande Cheurvorstelijcken *Palts*, dat die voorsorge behalven dat sy Broederlijck ende Christelijck was tegens een Prince, in so grooten ongelegentheden vervallen, oock gantsch dienstich ende nodich was om de ruste in het Heylige Roomsche Rijck te versorgen, gemerckt dat mits de groote alliantie daermede het Hoochloffelijcke Huys vande *Palts* aen machtighe Coningen, ende Vorsten verwant was, het niet wel mogelijck kon syn dat niet 't eeniger tyde so het met gevoechlijckheyt niet en kon geschieden, de wapenen daer toe gebruyckt, ende groote onheylen ende Oorloghe in het Duytsche Rijck daer over verweckt werden soude, ende terwylen haere Hoogh Mogende bericht waren, dat tot dese reconsiliatie ende accommodatie alle redelijcke conditien, submissien ende satisfactien vande syde vanden Hoogstgedachte Prince aengeboden

wier-

wierden, dat het tot eeuwigen lof ende onversterfelijcke reputatie van syne Chur-vorstelijcke Doorluchtigheyt by alle vrede lievende Coninghen, Vorsten, ende Republijcquen soude strecken, ingevalle syne goede ghelieste sy, in soo goeden voornemen voort te vaeren ende tot dese ruste in 't Rijck vereeninghe ende reconsiliatie vande Palsische ende Beyersche so naer verwante huysen te arbeyden, daer toe dan haere Hoogh Moghende den selven vrunt ende nabuyrlijck wilden ghebeden ende versocht hebben, presenterende van hare syde, alles daer toe te brengen, dat in haer vermogen was.

27.

Souden voorts tot uytvoeringe van dese Ambassade mogen voorslaen, hooren ende amplecteren alsulcke expedienten in conformite van dese syne instructie als tot de voorsz Neutraliteyt ten meesten dienste vande Lande, ende de inghesetenen vandien, bevinden souden te behooren, ende sullen hem tot dien eynde de nodige brieven van Credentie mede gegheven werden, welverstaende nochtans dat ingevalle eenige voorslagen mochten worden ghedaen buyten d'intentie van dese instructie, dat alvooren daerop essentielijck 't antwoorden deselve souden overschryven. Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinge vande Hooggemelte Heeren Staten Ghenerael, in *s'Gravenhaghe* den *drie en twintichste Marty 1630.*

De Graef van Tilly gaf op 't geene hem wiert deur de Heer Airzema voortgebracht voor bescheyt: dat de Neutraliteyt meer was bestaende in Wercken als in Woorden; dat d'exorbitantien vande troupen van haer Ho: Mo: seer groot waeren / synde gelogeert buyten de palen van 't lant / op des Rijcx bodem / doende excessive schaden ende overlast aende ingesetenen / ende verscheyden acten van hostiliteyt niet alleen aen 't Volck vande Keyser maer oock vande Catholique Ligue hebbende verscheyden reysen zijn Volck aengetast / verscheyden plaetsen geattacqueert ende malesteert / ende continueerden noch dagelijcx met dreygementen ende effecten.

Liet sich onder ander mede verluyden datter oock in 't Rijck bevonden wierdt dat alle miscontenteerde op de macht van haer Ho: Mo: haer oogemerck hadden datter groote patientie by die Catholique stenden gebruyckt wierd / datmen nochtans dieselve niet soo geheel missprijsen moeste / om die tot geen extremiteyten te perssen.

Airzema heeft hem volgens teneur vande instructie ende 't geene hier op diende geantwoort / ende als hy d'inquartieringe met die voorgaende exempelen van de Spaensche onderstont te excuseren / ende datmen aende Staet van haer Ho: Mogende niet moeste culperen 't geene aende Spaenschen geconsenteert wiert / so repliceerde hy dat Spangien aende hoofden van 't Roomsche Rijck geallieert ende bevriendet was ende over sulcx tusschen dieselve ende haer Ho: Mo: geen æquiparatie moeste gemaeckt worden; Airzema gaf hem weder tot antwoort dat d'effecten van sodanigen verwantenissen misschien grooter waren als eenige huysen van 't Roomsche Rijck nodich was; dat hy van veele jaeren indachtigh was / dat d'ambitie van Spangien oock den voorgaende Keyser selfs seer ondraechlijck was geweest / ende moeste geloven dat d' oude maximen dienaengaende noch niet ver-

andert

andert waeren / doch versocht hem / te willen gelooven dat de Geunieerde Provintien nopende die competentien van 't recht van den Oorloch (quis justius induat arma) sich niet lichtelijck yet souden willen verschuyven laeten.

Dese ende diergelijcke discoursen sijn tusschen hun diversche reysen voorgevallen. Aitzema heeft hem met reden ghesocht te contenteeren ende het beste voorgeseydt / ende heeft seer luttel geloofst / hebbende by hem gevonden een seer vreemde impressie / ende ongefondeerde diffidentie tegens den Staet ende conduitte van de Affairen van 't Land / bestaende hier in / datter tusschen Vranckrijck ende haer Ho: Mog: correspondentie was / om van beyde kanten een armee inde Phalts te brengen / ende tusschen Sweeden ende haer Ho: Mo: om die Landen aende Oostzee aen te tasten; datter tot dien eynde aen Sweeden die excessive tollen waren geconsenteert / datter met de Hansesteden machinatien waeren om 't sticht Bremen ende die contreen vande Elve ende Iaede te vermeesteren; Aitzema heeft hem dese dingen geensints konnen uyt den sin spreecken / presumerende dat den goeden Heere door gazetten schrijvers seer lelick geabuseert was of dat het artificien waeren vande Geestelijcke dewelke sijne naeste raeden ende ministers sijnde misschien a dessein dese geruchten fomenteerden om den Staet van haer Hoogh Mogende daer door deste meer by den Keyser ende de Ligue te graveeren; Eyntelijck soo ist hier by gebleven / dat hoewel d'exorbitantien vande trouppen niet cesseerden daer van hy noch geduyrende de teghenwoordicheydt van Aitzema tydinghe ontfingh / soo wilde hy verwachten d'effecten vande Neutraliteyt / ende van haer Hoogh Moghende verklaringhe ende soude aen zijn zijde gheen faute bevonden worden ende wilde tot dien eynde hier van aende Catholique Stenden Rapport doen.

De receptie was seer beleeft / ende dimissie honorabel; hebbende tot respect van 't Land met diversche Heeren ende hooge Officiers hem laten begeleyden ontrent een halve mijle buyten de Stadt.

By gemeen discoursen toonde men lust te hebben tot den Oorlogh dat de Principaele hoofden van 't Hof vande Keyser daer toe mede propendeerden / datter op den toekomenden Convent tot Regensborgh dienaengaende resolutie soude genomen worden.

Dese reyse afgeleyt hebbende is getoogen na den Hartog van Fridland in Bohemen, uyt Hamborgh met een middelmatige suite / ende met twee Ruyters den twee en twintighsten February.

Die vreemde Ministers / aldaer Residerende / als oock de Magistraeten der Steden hadden verscheyden opinie van haer Ho: Mogende intentie / ende sulcx ter oorsake / dat den teneur van sijn commissie tegens d'ordinaris gewoonheyt (so men seyde) seer secreet wiert gehouden. Maer also hy daer so wel als elders daer 't te propoost quam / een yegelijck versekerde / datter by haer Ho: Mo: geen ander oogmerck was / als de welvaert vande gemene sake / so heeft een yegelick daer aen beter contentement genomen / dan by alle steden en Stenden / dewelke in benautheydt staecken / een Generael ende gemeen gevoelen was / dat haer Hoogh Mog: behoorden met alle uyterste macht die vervallene saecke van Duytslandt teghens het huys van Oostenrijck te amplecteren; den seven en twintigsten is hy tot Halverstadt gekomen / alwaer den Gouverneur / ghenaemt den Colonel Picker, als

mede

mede den Cancelier vande Hertogh hem met alle beleefthepdt ontfanghen / ende oock gedefrojeert hebben ; hy verstont daer van confidente vrienden / dat daer by den Hartogh voor sijn vertreck geweest was den Heere Graef Iohan van Nassouw dewelcke eenige prejudiciable rapporten hadde gedaen van eenige by hem geimaginerende desseinen van haer Ho: Mo: regeringe/om die saecken van de Keyser en van Catholique Ligue te renverseren / het welke by den Heer Generael Tilly ende den Bisschop van Osenbrugge mede daer ter plaetse geweest sijnde / was ghe-confirmeert / oock by den Hertogh des te lichtelijcker gheloost wierden / in betrachtinge dat d'inlogeringe vande Trouppen van haer Ho: Mogende in 't sticht Essen ende daer omtrent onder 't commando vande Heere Graef Willem van Nassauw op dien tijdt was geschiet : den voorschreve Grave Iohan hadde in name vande Infante die periculen seer hooch geexaggreert. So ten Reguarde van 't Roomsche Rijck / dat dese Troupen apparentelijck opwaerts nae de Phalts souden gaen / ende elders met eenich volck van Vranckrijck sich voegen / als ten respecte van Hispanien ; ende hadde versocht eenige notable assistentie.

Den Hertoch hadde gedifficulteert de Neutraliteyt met haer Hoogh Mog: soo subitelijck te breecken / ende alsoo dese inquartieringe principalijck die leden van de Catholijcke Ligue was raeckende / soo hadde hy dit werck op den Graef van Tilly geschoven ; dewelcke oock seer subitelijck doen ter tijdt naer Hamelen vertrocken was.

Den Hartoch hadde oock op d'instantie vanden voorsz Grave Iohan hem patenten gegeven / om tot dienst van Spaignen te mogen lichten inden name vanden Keyser, acht Regimenten.

Geduyrende dat de Gesante tot Halverstadt was / heeft de Magistraet aldaer twee uyt haer middel aen hem gesonden/ ende met seer beweegelijcke woorden vertoont den bedroefden toestant van hare Stadt / hoe datse van alle hare tijdelijcke middelen / ende onlanx oock van hare Kercken waren ontsettet / dat hare armoede/ bedroefenissen/ ende benaeuthepdt groot was / datse sulcks met woorden niet kosten uytspreecken. Ende alsoo sy wisten dat hy van een Republijcke gesonden was / dewelcke by den Hertoch van Fridlandt grooten respect hadde / baden sy hy wilde by sijn overkomste aenden Hertoch hare miserien indachtich sijn / op dat hare lasten eenigsints mochten gemitigeert worden/of datse genootsaeckt waren / neffens haere Vrouwen ende Kinderen die Stadt te quitteren / ende haer kost elders te gaen bedelen. Van Halverstadt heeft den Gouverneur den Ghesandte selfs/ neffens een Compagnye Croaten geconvoyeert op den wech naer een Stad genaemt Alchersleven ; alwaer hy mede een seer miserable toestant heeft gevonden / hebbende verstaen vande ingesetenen/dat naer 't verlies van alle haer middelen / ende naer dat de Magistraet hadde moeten overleveren alle vreemde daer in gevluchtede goederen / benessens veel gout en silver / het welcke by d' Edeldom vande platte Landen voor eenige quantiteyt penningen by haer verpandet was / eyntelijck dieselve Magistraet by den Commandeur op 't Raethuys was ghevordert/en in Camers besloten/ende over drie Maenden gevanckelijck gehouden/om van haer te extorqueren 't gene sy op credijt noch elders kosten te wege brengen.

Hy was gelogeert by een Raets-heere / dewelke soo arm was / dat hy hem gelt moeste fourneren om yet t'eeten te koopen. Hy is van daer gereyst door het Lant

te Saxen, ende ghearriveert tot Dresden den sevenden Marty: alwaer ghevonden hebbende een Vergaderinge van veel Princen ende Heeren op de Bruyloft vanden Hartoch van Holsteyn/heeft hem gehouden geheel onbekent ende onder de naeme van een Gesante van Hamborch door te passeren. Nochtans alsoo daer eenige geruchten liepen/ van datter secretelijck by soodanighe occasie tusschen die aldaer versamelde Heeren een Alliancie soude gemaeckt worden tot defensie vande Ausborgsche confessie, soo heeft hy inde Voorstadt tot hem in d' Herberge genoodigt seecker confident Vrient / eenen vande oudste Raden vande Cheurvorst; dese heeft hem bericht / dat den Cheurvorst soo weynich den Hartoch van Beyeren als den Keyser was trouwende / dat hy sich seer geabuseert was vindende / dat hem veel van 't gepasseerde leet was / dat hy tegenwoordich de Geunieerde Provintien alles goets gunde; dat hy sich over t'innemen vanden Bosch seer verblijdt hadde / maer dat hy noch ter tijdt niet dienstich vond sich 't openbaren / nochtans ghestadich op de revolutie van saecken / ende datter by die naeghebuyren yet solide soude voorgenomen worden / was wachtende; den selven dach is de gesante door gepasseert / ende den Avond gearriveert tot Birn: dat Stedeken vindende vol van verdrevene Barons / Edelen / ende andere Ingesetenen van Bohemen die daer gherekent wierden over twee duysent sterck te sijn; deselve toonden haer seer verheugt van wegen die besendinge van haer Hoogh Moghende naer Bohemen, dewelcke sy meenden te sijn een voorbode van een Oorloch / ende van haer verlossinge/ ofte restitutie.

Komende van daer in Bohemen, ende voorts naer Prage heeft over al een grote veranderinge bevonden; die Lantgoederen meest by vreemden natien als Francoisen, Brabanders, Italianen bewoont / die Religie verandert / die Ingesetenen arm / ende die gemoederen vol van miscontentement.

Den twaelfden Marty quam hy tot Gitschijn, alwaer den Hertoch soo datelijck aen hem gesonden heeft zijn Oversten Stalmeester den Grave van Taxis neffens een van zijne Raden. Om hem te verwillekommen ende met sijn Carosse op sijn Palleys te halen alwaer hy hem den selven Avondt seer treffelijck heeft ghedaen logeren.

Den volgenden morghen heeft door een van de Vorstelijcke Raden genaemt Niman aen hem doen overleveren sijne Brieven van Credentie; naer ontfang/ heeft aen hem soo datelijck geen bescheydt laeten weten vande Credentie / maer hy sach hem uyt sijn Kamer rydende naer de Kercke vande Jesuiten / aenghedaen met de Spaensche ordre van 't gouden Vlies / het welcke voor desen noyt gesien hebbende hem eenich achterdencken van veranderinge gaf.

Naer gheeyndichde devotie heeft de Hartoch den voorschreven Raet Niman weder aen hem gesonden / dewelcke de credentialen in d' handt hebbende / hem seyde dat den Hertoch die brieven wel hadde gelesen/ maer met verwondinge gevonden dat hem zijn competerende Titel van Mekelborgh die hem by de Roomsche Keyser was geconfereert / ende by alle Stenden van 't Rijck gegeven wiert / noch by haer Hooch Moghende noch by den Prins van Orangien gegeven was / dat hy diergelijcke schryvens hier naest niet soude aennemen / ende dit was estimerende voor een mispris ende vilipendentie/ daer van hy hoopte occasie te krygen/ om hier nae st op de Frontieren vande Provincien sich te ressenteren; onder des soo deede den

den Hertoch aende Gesandte weten / dat hy naer middach ten drie uyren ter Audientie soude gehaelt worden / Hy gaf tot Antwoort / dat hem dese alteratie vanden Hertoch leet was / datter inde republijcke van haer Hooch Moghende gheen pertinente kennisse was van 't geene by de Rijcx Stenden ende Potentaten / dien aengaende geobserveert wiert / ende daer beneffens die Regieringhe van haer Ho: Mogende Ordinaris met Militaire saecken soo seer geoccupeert was / dattermin achtinghe wierdt ghegheven op dusdanighe Ceremonialen / ende dat den Hertoch synde een wijs Prince oorsaeck hadde meer te letten op de saecke selfs ende goede Intentie van deese Besendinghe als op de versuimenisse van dese formaliteyt.

Geduyrende dese excusen quam daer tusschen de Neve vanden Hertoch / Graef Maximiliaen van Wallesteyn een seer habyl ende discreet Persoon / mitigherende ende extenuerende 't geene by den Raedt was voorgebracht / dat hy last hadde neffens eenige andere Heeren den Gesandte op te wachten ; Aitzema mederhaelde tegens hem / dat den Hertoch altoos voor desen seer geestimeert hadde die goede nagebuyrschap vande geunieerde Provintien, ende seker groot subject hadde meer te tragten naer die conservatie van zijne Landen / als op die Ceremonien vanden Titul ; dat dit leste was lichtelijck te obtineren ; maer dat het eerste dependeerde van goede vrienden.

Naer den middach als den Hertoch door een honorable comitat van eenighe Heeren den Gesandte had doen halen ter Audientie / so is hy hem bejegent in sijn Ordinaris Militaire Habijt sonder de Spaensche Ordre / en heeft hem beleefdelijck ontfangen.

Naer Ordinaris Complimenten heeft de Ghesandte met hem ghesproocken in conformiteyt van haer Hoogh Mogende Instructie / hem vertoont 't ghene geduyrende desen Oorloch tot prejuditie vande Provintien / ende insonderheyd verleden Jaer by sijne Armee gedaen was / aen hem versocht het afvorderen van syne Troupen vande Frontieren / neffens de goede Verklaringhe van haere Hoogh Mogende.

Den Hartoch heeft naer complimenten met seer weynich woorden hier op geantwoordt / dat hy niet sijn maer den Oorloch vanden Keyser voerde / ende dat dit een saecke was / die den Keyser niet hem raeckte : ende heeft daer op met tamelijcken accent gemoveert / 't geene by de Troupen van haer Hoogh Mogende onlanghs ghedaen was / exaggererende dat haer Hoogh Moghende tot opentlijcke hostiliteyten teghens hem waren ghetreden recht in dien tijdt als hy korts te voor uyt Halverstadt haer Hoogh Mogende door hem Gesandte hadde doen informeeren vande sijne vreedsame intentien / ende dat hy tot den Heere Prince van Orangien ende haer Hoogh Mogende goede confidentie gehadt hadde ; Hy maeckte digressie op verscheyden Procedueren / die naer zijn seggen tot nadeel van 't Rijck van lange Jaren herwaerts by ende van wegen haer Hoogh Moghende gepleecht waren. Komende soo verre / dat hy seyde hem bekent te sijn / hoe dat de gheheele Werelt haer Hoogh Moghende begoste te haten de Bondgenooten soo wel als de vreemde. Hier op heeft hy Gesandte (soo veel als zyne klachten vande Troupen onder den Heere Graef Wilhelm van Nassauw concerneerde) soodanighe Excusen gheimployeert als hy haer Hoogh Moghende in zijne Instructie ghementioneert

neert waren; van 't sijne daer by voeghen 't geene diende/ ende heeft op de reste van sijn discoursen gheantwoort / 't geene hy hadde geoordeelt te sijn raisonabel ende te strecken tot respect vande Republijque/komende op Dennemarcken, seyde datter by haer Hooch Mogende geresolveert was geweest den Koninck den Sond te nemen/ komende op Sweeden, gheloofde dat den Koninck by haer Hoogh Mogende geinstigeert wierd tot den Oorloch tegens den Keyser / dat die swaere Collen geconsenteert ten minsten gheconniveert wierden / om des te bedeckteliјcker de middelen tot den Oorloch den Koning te subministreren.

Hy vraegde of de Gesandte tot Dresden sich hadden opgehouden / hy seyde/neen maer dat hy wel en passant ghehoort hadde datter van eenighe Alliancie tot hanthavinghe vande Ausborghsche Confessie soude gedelibereert worden; hy repliceerde dat de gheruchten al out waren / maer dat den Heere Keurvorst sich wel anders verklaert hadde tegens den Keyser. Het eynde van dese Audientie was paisibel ende Courtois; ende alsoo d'onderlinge Discoursen wel twee uyren waren duyrende / staende die samentlijcke Heeren ende Officiers van zijn Hof buyten inde Antichambre, soo koste hy mercken dat die geruchten van sijn alteratie ende gramschap / de welcke in 't Hof niet alleen maer inde geheele Stadt gespargeert waren / daer door seer waren vermindert.

By zijn opstaen excuseerde hy d' inscriptie vande brieven/ versekerde hem vande cordiale affectie van haer Hoogh Moghende ende van syn Vorstelijcke Doorlugtichepd van Orangie, hy antwoorde dat sijn raed meer hadde gesprooken als hem gelastet was.

Den volgende dach den veertienden Maerty heeft den Hertoch aen de Gesante selfs de visite gedaen / sijn beginsel was van 't gebouw van sijn Paleys/ van sijn gebouw tot Prage, tot Sagan: voorts so quamen sy op den Krijch in Italien/seyde dat hy den voorgaende dach niet alleen vande Keyser self eenige projeten hadde bekomē vande toekomende Vrede/ maer ooch vande Colonel Aldringer uyt Italien: hy toonde groot misshagen te hebben aen dien Oorlog. Item dat hy selfs nae bovē in 't Land wilde/en sijn hooft niet sacht wilde leggen/hy hadde dan daer die Vrede geprocureert: komende weder te spreken van des Gesantens aenbrengen/toonde sich noch hard/ dat hy twijfelde / wat den Keyser doen wilde/ die troupen coste hy niet contramanderē sonder expres consent vande Keyser: doch de Gesante mocht gelooven, seyde hy/ dat of schoon syne Meesters habyl ende verstandich waeren, dat nochtans hy wel koste mercken waer heenen dat sy tendeerden met haer versoeck; prees de Regieringe van wijsheydt ende goede conditien/ ende begost weder te klagen / datmen sijne goede intentien hadde gheremverseert / datmen behoorde oprechtelijck te procederen / datmen hem daer mede hadde oorsaecke ghegeven desen tijd noch vyftig duysent man te lichten: dat den Keyser nu over hondert ende seventigh duysent man sterck was/ datter wel middel was om de Provincien tot raison te brengen / datmen verleden Jaer geleert hadde aen wat kante men koste tot haer komen. De Ghesante stelde hem voor oogen het exempel vande voorgaende Keysers/ de welcke de goede naegebuyrschap ende correspondentie met haer Hoogh Mogende hadden profitabel ende dienstich geoordeelt; hy antwoorde/ dat den Keyser Maximiliaen, in wiens tydt den Nederlantsen Oorlogh begost hadde was Luthers geweest / ende dat Rudolfus hadde geen Religie gehadt / en ten tyde

vande

vande Keyser Matthias was het Treves geweest / ende desen Keyser was wel een vreedsaem Heere ende hadde goede inclinatie ghehadt / maer dat haer Ho: Mog: hem hadden gedespecteert. Komende op Spaignen / sprack met hooghe woorden / datmen niet ghelooven soude / dat Spangien voortaen abject ende kleynhartigh soude sijn / om in 't toekomende met haer Hoogh Moghende tot eenighe Treves te willen verstaen : ende om rondelijck daer van te spreecken / dat den Comte d'Olivares ende Spinola ende andere ministers albereits andere proiecten ende aenslagen voorhadden. De ghesandte gaf hy alle manier te verstaen / dat de Geunieerde Provintien machtig waeren / dat hem in sijn particulier met goede correspondentie vande Provintien meest ghedient was / dat die vande Catholique Ligue selfs sich ten hoochsten bemoeyden / om die Neutraliteyt by hare Ho: Moghende te mogen genieten / dat hem wilde gelieven nae te dencken in wat concept dat hy stonde met eenige vande Ligue, dat hem Ghesandte bekent was die deliberatien / diemen op den jongsten convent vande Ligue, nopende sijn persoon gehadt hadde ; onder andere hoe dat het by die Ligue, gepractiseert wiert / om den Prince / Soon van den Keyser met hem te committeren / hebbende weten te bemiddelen / datter een administrateur in 't Sticht Meideborgh ende Halverstadt soude gesonden worden / om by desen wech indirectelijck hem 't ontrecken sijne beste contributien: dewelcke hy Gesante wiste sijn eenige Magasijn ende noot penninghen te sijn / om sijn armee te provideren met vivres / munitie / artillerie ende andere behoeften; hy gaf hem mede te considereren / of de geestelijckheyt met hem content was; dit leste veroorsaeckte eenige veranderinge van couleur in sijn gesichte / ende repliceerde / dat dit waren tijdinge van Hugenooten / dat d' hoofden vande Ligue ende insonderheydt den Cheurvorst van Bavarien een waerachtigh vrient was van den Keyser / ende van des Keysers ghetrouwe dienaers : dat den toecomenden convent tot Regensborg daer van soude goede getuigenisse konnen geven. De reste passeerde hy sonder antwoort / dan de Ghesandte wiste dat hy onlangs op den degen hadde getastet / alsmen hem hadde voorgedraegen / om een administrateur te senden inde Stichten. Onder de maeltijden sijn veel propoosten geweest van sijn Majesteyt van Dennemarck, ende heeft men seer honorabel gesprooken van sijne Majesteyts experientie van Oorloge / vallianteyt ende dapperheyde.

Den sestienden Maerty soo heeft de Hertogh op 't nieuw aen den Ghesant een visite gedaen / seggende soo heelijck dat hy confidentelijck met hem wilde spreecken / verhaelde van verscheyden instantien / die Spaignen dede / om d'armeen van de Keyser tegens de Provincien te wenden / presenterende aen hem eene vande selve Provincie in 't Coninckrijck Napels ende noch een partie vande Palts dewelcke noch tegenwoordich in handen van Spaignen was / hier over maeckte hy selfs een raillerie / segghende het eerste niet te sijn in handen van Spaignen / ende het ander al te ver afgelegen / ende het leste hem niet te dienen van weghen de groote nagebuyrschap van Bavarien ; niet te min / dat hy op 't versoeck vande Infante hadde gegeven aen Graef Iohan van Nassouw patenten / om in name vande Keyser en tot dienst van Spaignen acht Regimenten te mogē lichten / maer sonder gelt en sonder Monsterplaets / en nae dat hy op 't lest seer respectueus hadde gesproken van den Staet van haer Ho: Mo: en van sijne Vorstel: Doorluchticheyt van O-

gi en soo seyde de Hertogh dat hy op het geproponeerde van den Gesante dese re se geen andere als dese volgende resolutie kost geven.

Dat hy wel seer geneicht was, om haere Hoogh Mogende ende syn Vorstelijcke Doorluchtigheyt van *Orangien* te gratificeren, maer dat hy die Trouppes ni koste contramanderen sonder ordre vande Keyserlijcke Majesteyt deswegen so was hy willens dienaengaende, ende aen de geheele saecke op't favorabelste schrijven aen de Roomsche Keyserlijcke Majesteyt ende alsoo naer alle apparent den Keyser sich niet soude willen resolveren sonder gecommuniceert te hebbe met den Cheurvorsten tot *Regensborgh* ende hy selfs neffens den Generael *Til* daer komen soude, so wilde hy alsdan tot faveur ende facilitatie van dese saec alle goede officien presteren, ende gaf dienvolgens den *Gesante* te bedencken, hy aen syn Hof of omtrent den convent wilde wachten, of dat by haer Hoog Mogende hier naer ander ordre coste beraemt worden.

Versoeckende so wel mijn Heer den Prince van *Orangien*, als oock haer Ho Mogende van syn goede wille ende affectie 't gene syn devoir ende plichten k sten toelaeten, te willen verseeckeren.

Hy heeft aende Gesandte alle eer ten regard vande republijcke bewesen / ende wiert Ordinaris door sijn Neve den Grave van Walleiteyn, een Graef van H rach Broeder van zijn Huysvrouw / ende een Graef van Tartsky verghes schapt.

By den Keurvorst van Colen heeft de Heer Vosbergen desgelijcx volgens structie geproponeert. Deselve hadde geantwoort dat het te beklagen was dat Neutraliteyt niet en wierde geobserveert / verklarende dat deselve voor God kon ghetuyghen / ende dat niemant met waerheydt / gheduyrende de dertich Jaere dat hy d'administratie vande Landen had ghehad / hem konde naeseggen / dat daer toe oorsaecke van zyner zijde had ghegheven / dat alle voorgaende foulen / men wel met placcaten verboodt maer over al ongestraft liet / getuygden dat sul Neutraliteyt haere Hoogh Moghende selfs niet ernst en was / dat de foulen in si Landen daghelijckx tot grooter extremiteyten klommen / dat de Catholique Lig daer in toonde haer goede genegentheyt / dat sy des niet tegenstaende sich stille g houden had / hoewel sy seer heftich tot ressentiment ende bouginge met de Spaen syde gesolliciteert was geweest / ten tyde der belegeringh van den Bosch, in wel conjuncture men gelooven moest dat sy aen de Vereenighde Provintien veel qua hadde konnen doen / datmen nu noch meer als te vooren daer mede in't werck w ende dat haer de patientie / als men dus voort ginge / wel soude komen te escap ren; wat de Keyserische Troupen aenginck / dat deselve haer fondeerden op vo exempelen / ende dat hun bzy stont secours te doen aenden Coninck van Spaig soo wel als Vranckrijck ende Engeland dede aen dese Staet / ende so daer geperc mocht zijn in modo, 't welck niet hem / maer den Keyser / sijn overhooft to stont te examineren / datmen daer niet en kon goet vinden datmen d'eene Stad ende d'ander na in nam; Graef Willem van Nassauw in qualiteyt van Gouvern vanden boven quartieren voerde ende de saecke sulcx liet aensien als ofmen gem ware door dese Sweetsche ende vreemde geinquartierde Troupen / noch diepe ende op den rijcx bodem te trecken / ende soo de fame was / zijne Vetter den Pals ve in sijne Landen te stellen; dat de inlegeringen / die de Spanjaerts in debite,

daer genoech over geklaecht was/ op den bodem van 't Rijck hadden gedaen/ was ghewcest door eenighe weynich maenden in 't Iaer / dat sy dan wederom daer uyt trocken latende de plaetsen / soo sy die gevonden hadden/ maer dat het Staten volck met fortificatien haer hier ende daer vast maeckten om allenrkens alsoo opwaerts te klimmen; dat Graef Ian van Nassauw alle de schult van branden ende blaecken inde Veluwe op de Spaensche Trouppes lach: doch wat van dese was dat zijne Churvorstelijcke Doorluchticheydt haer het selve niet aen en nam/ maer was beducht / dat den Keyser eyntelijck geirriteert sijnde door de proceduren/ die van deser syde gehouden wierden / niet alleen zijn eygen/ maer oock des Rijcks macht tegens deselve soude konnen te wege brenghen / dat haer Hoogh Moghende oock moesten gedencken dat vele hare beste Vrienden oock niet geerne en sagen dat een republijck haer soo wijt verspreyde / ende dat de prosperiteyt ende saecken van Oorloge onseecker waren ende wel een keer soude konnen nemen. Dat den Coninck van Spaignen een machtich Potentaet was/ ende die van zijner ende zijner Vrunden syde soude poogen alles by te brengen tot reparatie van het gepasseerde / dat daerom het sekerste was / datmen tot een Vrede ofte Treves konde verstaen dat sijne Keurvorstelijcke Doorluchtighept dit alles niet by forme van een antwoorde / maer ex tempore ende Discours ghewyse verhaelde / datmen wel wiste dat niet hy / maer zijn Heer Broeder den Cheurvorst van Beyeren ende van Ments de Directeurs waren vande Catholique Ligue, dat hy over sulcx niet en konde uyt zijn hoofde presteren niettemin dat hy versochte dat de Gesante onbeswaert wilde zijn / 't geene hy geproponeert hadde by geschrifte te geven / om als op een saecke van seer groote gewichte met meerder aendacht ende rypelijck te mogen delibereren / tot welcken antwoorde om rediten ten schuywen / de klachten ende reprochen die over de eensydicheyt van sijner Cheurvorstelijcke Doorluchtigheyd gedaen ende de solutien / die nopende het gebruyck vande Sweetsche Troupen / de restitutie vande Palts de Defentie vande Keyserſche Proceduren ende de Dessepnen van Grave Willem van Nassauw, ende op 't vordere gegeven waren (alsoo dese Audientie wel ander half uyr duyrde) uytgestelt wierde.

Des naermiddachs quamen by hem door last vande Cheurvorst de Heeren Guillaume de Bavieres Baron van Hullinchoven, ende Doctor Altenhoven geheyme Raden / repeterende meest het selve.

Segghende ten regarde vande Neutraliteyt met de Catholique Ligue, dat dese een Corps apart maeckten / opgerecht / eerst tot Defentie / vande Geestelijcke Vorsten ende hare Stiften / om datmen vernam / dat de Protestanten de verdeelinghe van dien alreede onder haer hadden gemaeckt/ oock tot Defentie vande authoriteyt vanden Keyser / ende van des Rijcx gerechtigheden / want gesien sijnde op Keurvorstelijcke Vergaderingen dat de Diversien ende Complotten die over al gemaeckt wierden oock tegens den Keyser / dat de gehoorsame Keurvorsten ende Ecclesiastiquen haer t' samen met hem ende onder den anderen verbonden hadden om malkanderen te mainteneren dat de troupen van dese Ligue in dienste ghehouden wierden / soo wel om eenige nieuwe op te rysen commotien ende armeringen van haer vianden / als oock vande Keyserſche selver/ de welcke door Wallensteyn de Keurvorsten oock onder den Arm soude pogen te doen passeren / gelijck sy de principale hare militaire Officieren alreede gedebaucheert had / dat over dit Corpus gestelt waren Directoren

verkoren / sijnde de Keurvorsten van Beyeren ende Ments; dat de Ligue haer altijt in Neutraliteyt had ghehouden / dat geen unicus actus ter contrarie soude konnen werden vertoont / als wel soude gedaen worden van hare syden tegens de attentaten vande Oversten Gent, die onder andere een geheele Compagnie Peerden van den Oversten Erwitten overvallen ende vernielt hadde / dat hoewel zijne Alteſſe was een vande hoogst contribuerende ende gelaude hoofden / ende zijn Heer Broeder oock tot zijn besten genegen soude sijn / dat deselve echter daer over niet te disponeren hadde / dat het genoech behoorde te wesen dat de Ligue bleef in terminis daer sy tot noch toe haer ghehouden hadde ten tijden selfs als sy tot aende Vereenichde Nederlanden, daer toe men haer seer porde veel onheyl ende schaede konde toevoegen / dat dese Ligue in allen deele in groote ombrage gebracht wiert door de intocken / diemen met de Troupen van Grave Willem van Nassouw dede in het Rijck dat dese trouppen haer soo veel te meer suspect waeren / op dat daer onder sijn souden twee Regimenten Sweetsche vande Oversten Ferents ende Roussel, dat hier noch ander volck van Sweeden kon gevoecht werden / ende datmen oock al 't Volck in dienste van Sweeden kon laeten overgaen / so dat den Koninck van Sweden in 't midden van Duytslandt een geprepareert Leger soude kunnen vinden / en den strick alreede gereet hebben omme die over 't hooft eerst van sijne Alteſſe en oock van 't Bisdom van Mens ende Trier te werpen / dat de advijsen die men van alle oorden selfs van gewisse persoonen uyt Hollant had / sulcke desseinen confirmeerden / ende dat den Hooghgemelden Coninck met sijn Volck tot Embden Laden ende van daer op een ander oort in Duytslandt mede trecken soude / datmen al den Palsgrave oock ghemeent was te restitueeren / ende het vast maecken van plaetsen diemen innam en vordere entreprinse diemen aen ende aen voornam / sulcx oock waerschijnelijck maeckten / dat daerom soo wel de Ligue als den Keyser de impressien in 't rijck en op haer naeste frontieren ghedaen niet en konde stille sittende aenschouwen.

Dat sy oock gelijck rechtmatige ombragie hadden ten regarde vanden Oversten Gent, dat vanden selven geseght ende gheloost wiert dat hy ghetracteert had met Hooghstgemelden Coninck van Sweeden om in desselfs dienst over te gaen. Wat het point vande Neutraliteyt met de Keyserche aenginck / dat deselve stond onder haer over hooft / den Keyser / repeterende diesaengaende 't geene den Keurvorst hem in sijn audientie hadde geseyt / verklarende dit alles discours gewijse / ende in ronddicheydt ende ongeveynsheydt voorgebracht te hebben om te beter te verstaen den gront ende intentie van sijne overgeleverde Propositie ende om alle achterdencken te doen cesseren.

Wat de particuliere foulen aenginck heeft de Gesante gheantwoort datmen daer over sensibelder was tegens die van desen Staet / als aen de Spaensche syde / daer men dickwils klaechde daer geen schult was / dat noch onlangs van ses soldaeten die tot Nimmegen naegeschreven ende beklacht waeren niet een en was gevonden die over vier Jaeren gedient ende daer in Garnisoen geweest was / dat men by privaten dienen vernieuwt had ende verstondt te onderhouden teghens alle foulen versien / dat haere Hoogh Moghende die in horreur hadden / ende het verre daer was dat sy die / met oochluyckinge / om haere Compagnien soo veel te beter te maecken / souden toestaen / dat sy wel wisten dat dese foulen geen goede Soll

ten maer een ongedissiplineert ende onnut volck maeckten / dat sy doch niet en souden konnen goetvinden de judicature van dien onder Neutrale te stellen / om datmen al te veel partydicheydt tegens haer gebruyckte / gebleeken synde datmen op simpele suspitie de Staetsche ter doot gewesen hadde / en datmen informatie nam vande geene / die niet lieber saegen / dan dat de vreese inde partyen die uytgesonden wierden 't sy met gelijck ofte ongelijck ghebracht wierde / datmen over haer niet en hoorde dan huysluyden ofte haer vrienden / kinderen ende Domestyquen die pretendeerden gespolieert te syn / en daerop een strenge gevolgde torturen de condemnatie liet gaen / en of schoon wierde geseght dat dit selve aende syde van de Spaensche mede kon geallegeert werden / ende dat de Infante des niet te min / om soo groote grouwelen te weeren / ende op der Neutrale Princen gerecht vanc-ken niet te min impieteren / de judicature van desen aende selve hadde gelaeten / so wierde daer tegens gerepartéert / dat sulcx van dese syde toegelaeten werdende / men om de voorschreve partydicheyts wille / de Staetsche daer deur verre aende quaetsten koop souden komen / om datmen wel bewust was dat de Infante dit niet en practiseerde als tot avantage vande haere / datmen oock kennisse had dat haer Volck noch onlangs met gewelt ende dreygementen had doen eenige ghevanghen Soldaeten relaxeeren / datmen oock haer Volck seer spaerde gelijck gebeurt was in 't leste van 't jaer 1628. Ten Regarde van seecker Luytenant / dewelcke in 't midden vande Stadt Luyck, ende in 't ghesichte van een yder doot gheschooten wiert. Dat op de klachten soo by de Staeten Generael, als noch onlangs by syn Excelentie versien was / dat de recherchen op die gheene die den Coninck van Spaignen gedient hadden ende van dier syde eerst aengevanghen waeren / nu de Spaensche mede ophielden / mede afgedaen ende gesurcheert waeren / datmen de geene die in geenen dienst waren / desavojeerde ende aen haer justitie liet / dat om tegens de andere loopers te versien / die daer dickwils voor gehouden wierden ende doch in dienst ende contschappen uytgesonden waeren / men sich geclageert hadde dat de informatien nessens haer overghesonden werdende / deselve niet in haer Garnisoenen daermen pretendeerde dat sy faveur vonden maer inden Hage senden ende daer executeeren laeten ende straffen soude / ende soo het tot exempel dienen konde oock selfs om in loco dilicti gestraft te werden / wederom senden souden konnen: daer toe syn Excellentie aennam de behoorlijcke paspoorten oock selfs vande Spaensche syde / als sy over die bodem souden moeten gevoert werden / ende de vordere sekerheydt van haer transport te versorgen / datmen oock misschien in atrocibus dilictis, soude konnen goetvinden / dat sonder de delinquanten over te senden / men naer de informatien geexamineert te hebben / den Auditeur vande naestgelegen frontier plaetse soude konnen senden om te informeren of die wettich ende behoorlijck was om sulcx bevonden synde de executie dan te laeten aldaer voort gaen. Op 't geobjicieerde tegens de Neutraliteyt met den Keurvorst heeft geseght / gebruyckelijck te syn dat toevoer aen vyantlijcke Legers verboden ende derwaerts gaende of komende / geattrapeert wierden / voor goede prinse waeren / dat de verswaringhe van poenen in desen by Grave Ernst van Nassauw ghedaen wiert / doe den vyant op de Veluwe was ende doemen de graenen ende ghewassen van deses staets eygen ingesetenen afbrande / ende de Meulens mede demonteerde / om den vyant met de keele ende hongersnoot daer uyt te trecken / ende dat dese

perticulen cesserende den toevoer den Neutralen aen weder syden wederom gepermitteert was.

Nopende het punt / dat van haere Hoogh Mogende syde de Neutraliteyt altijd was onderhouden / seyde de Gesante dat exempelen soude konnen brengen van vele gevangenen Ruyteren ende Peerden / die selfs vande Anholtische doen sy den vyant voor Breda tot secours quaemen tot Bergen op Soom ende elders waeren gerestitueert / sulcks dat wel geweten wiert dat niet met redenen maer met partydicheyt yetwes by de Catholijque Ligue soude tegens haeren Staet konnen voorgenomen werden / ende so veel belangde de occasie / die de Ligue / so wel als het Rijck soude konnen nemen uyt de inquartieringe by Graef Willem van Nassou gedaen omtrent haere Lantpaelen met eenige Sweetsche Regimenten / was hun daer op geseyt / dat den Oversten Ferents ende Rochel in dienste van Sweden noyt geweest noch alsnoch waeren / ende haer dies aengaende ghedesabuseert; noch nopende de komplotten ende desseinen / die sy hun inbeelden / ende die om den Staet van haere Hoogh Moghende odieux te maecken by de vyanden versiert werden / datmen getoont had dat men de Sweetsche werbingh ongeern sach: dat oock den Palsgraef seer onschuldigh hier in getrocken wierde / gelijck oock het dessein van haere Hoogh Mogende niet en was in het Rijck in te tasten maer dat sy met redenen hadden mogen occuperen 't gene dat de Spaensche detineerden ofte te vooren ingehadt hadden ende daer sy niet geprevenieert sijnde wederom souden hebben konnen logeren / dat de voorsz Spaensche om de gunste / die sy tegens de reguien vande Neutraliteyt in 't Rijck vonden ongefortificeert in die Landen so veel jaeren hadden blyven grasseren / maer om dat de Staetsche desen Winter daer waeren gekomen / men terstont een grooten alarm ende veltgeschrey daer over in gheheel Duytslant maeckte / dat het daerom niet vreemt was dat zy tegens een loop diemen lichtelijck op hun doen soude ende noyt tegens de Spaenjaerts getenteert hadde / haer verseeckerden so sy sulcx als hem onbewust was deden / ende terwylen ooch de spraecke over al ginck dat geheel Duytslant tegens hare Hoogh Mogende Staet sich armeerde / dat het niet vreemt was dat sy de avenuen in behielden tot datmen haer Hoogh Moghende verseeckerde van goede Neutraliteyt, teyt / 't welck gedaen ende als dan ooch de Spaensche ende andere des rijcx troupen mede ruymende uyt de quartieren / daer sy desen Staet soo naer op den hals laegen ende verseeckeringe ghegeven sijnde dat sy in beyde niet en souden wederkeeren / dat hy van hare Hoogh Moghende weghen konde verklaren datmen alle die plaetsen ende quartieren by Graeve Willem gheoccupeert / quitteren ende verlaten soude / ende dat daermede van soude konnen te cesseren / alle die vreen de Chineren diemen sich wilde inbeelden.

Dat dan ooch syne Altesse de Keurvorsten van Mens ende Trier van dese Par que vreese bevryden / ende niet alleen de Catholique Ligue / maer ooch het gehe le Rijck tot oprechte Neutraliteyt ende volkomen verseeckerheydt van dien kon de ende mochte disponeeren; waer mede dan ooch solutie ghegheven worde het punt / van dat het in de macht niet en stont van syne Keurvorstelijcke Doo luchtigheydt de Neutraliteyt met de Keyserische te wege te brengen / om dat onder 't gebiet waeren vande Keyser haer overhooft / ter wylen naer de constitu tien van het Rijck het inde macht vande Keyser niet en was sonder wille de

Keur

Keur-vorsten Oorlogh ofte Neutraliteyten aen te vangen / die in 't Rijck met dese Landen gedetresteert waren / te breecken / dat sonder dese majora sijne Altesse als een Vorst des Rijcx ende voornaem Keur-vorst soo grootelijcx in 't verbreecken van de Neutraliteyt verongelijckt ende geinteresseert werdende / alle de voorgenomen Resolutie als sijnde Conditio Prohibentis prevalerende soude konnen ophouden/ dat geseght wert dat de Keurvorsten niet en soude konnen beletten dat den Hartogh van Oostenrijck die van zijn Huyse niet en mogen secours toe senden / dat daer tegens geseght wierdt / dat dese Troupen gelicht / met reciproque bespreecken in 't rijck geinquartiert / tot laste vande ingesetenen van 't Rijck ende sonder kosten vanden Hertogh van Oostenrijck onderhouden / uyt het Rijck op den hals van hare Ho: Mogende gevoert ende wederom als Rijcx Troupen daer in ontfangen werden/ en dat het van onse macht was vande Keyser al schoon dese troupen in 't Rijck op andere pretexten gelicht ende onderhouden waeren / deselve te doen veranderen haren Eedt aenden Hartogh van Oostenrijck ofte die te laeten overgaen ende verwandelen op den naem vande Coningh van Spangien / datse wel considereren konden dat om soodanige Troupen van haeren hals te weeren haere Hoogh Mogende met gebonden handen niet en mochten blyven sitten, om te verwachten dat sy op haer gemack tot op haer Frontieren souden komen door de Landen van haere Neutrale Vrunden / maer dat omnis ratio belli vereyschte datmen soodanighe quaede ende suspecte troupen te ghemoet gaen soude eer sy op haer rendevous ende by hare geprepareerde magasijnen komen konden/ dat in allen gevallen den Keyser als Ferdinand geen tochten ende Oorlogen in ende door 't Rijck vermochte te doen daer door hy de Neutrale vrinden ende vreemden soude komen in swaricheydt brengen / dat hun noch ghelievde te ghedencken/ of het voor alle de Vorsten ende Stenden des Rijcks / ende in 't particulier voor zijne Keurvorstelijcke Doorluchticheyts Landen ende Onderdanen soo naer aende landen vande Coninck van Spagnen a sa bienceance liggende/ en daer al van tyden Keyser Carel dessepnen op geloopen hebben/ geraden was de macht van Oostenrijck / die alreede soo hooch was gekommen / noch door dese Connibentien grooter te maecken / dat hare Hoogh Mogende wel wisten ende meer als te veel ghewaer wierden dat de verwantschappen ende sonderlinge het pretext vande Catholique Religie te defenderen veel vermocht ; maer dat sy wilden gedencken/ dat gelijck Romani sociis defendendis ; soo oock Spagnien onder den Heyligen schijn Catholicæ Religionis defendendæ de geheele Werelt socht onder sich te brengen. Allegerende het versch exempel van Mantua.

Wat het point betrefte / dat syn Altesse niet en kon gedencken wat dat voor een Neutraliteyt kon wesen, daermen de Princen de Iustitie, die haer van Godts rechts, ende Lants gebruyck wegen toequam, ginck ontnemen, ende de kennisse vande Delicten ende straffen van dien buyten 's Lands trock, wat het oock voor een afkeer op den toekomenden Keurvorsten dach soude geven vernemende dat vande Spaense syde, de straffe van so enorme delicten de Neutrale Rijcx Vorsten toegestaen was ende dat de Heeren Staeten Generael die haer op den Vyant altyt geexcuseert hadden, den Princen die souden ontrecken, of het selve in het Rijck wel te lyden stont ende als andere Vorsten sulcx haer niet aentrocken ende den Keyser tot synen grooten voordeel nemen soude, dat hun noch geheng-

de dat Prince *Maurits* Hoogh Loffelijcker Memorie binnen gesanten dickw
ghefeydt hadde waerom men altydt quam klaeghen ende waerom sy de deli
quanten selfs niet en straften ende soo het by ghebreck van stroppen was, d
hy die voor haer wilde koopen, dat den naem van dat hy de delinqua
ten niet straffen mochten de Soldaten stout ende coen maeckte, dat door ste
len ende rooven uytghemerghieldt te werden langher ende onverduldigh
pyne medebracht dan teffens eens te waeghen om uyt de miserie te gheracke
ende dat sulcx dickwils soude veroorsaecken dat de lydende Vorsten haer soud
vougen by den geenen die haer minste quaet deden, dat de objectie van dat
Spaensche de voorsz straffen niet inde haren geduldem waerachtigh was, maer c
sulcx geschiede, om dat van dese syde 't selve noch niet en was ingewillight,
sy oock misschien dit ingewillight hadden om te complaceren, verwachtende
de Staeten sulcx niet en souden mogen doen ende dat den haet van Neutrale
haer alleen soude deriveren, datmen alhier sprack van eensydicht ende pertia
teyt inde vonnissen &c. dat zy met waerheyt verklaren dat tot *Brussel* veel m
daer over geklaegt wiert, verhalende en passant de blijdschap die tot *Ludich* g
weest was ende de insulatien, die over de Spanjaerts gedaen waeren ten tyde v
het Overgaen vanden *Bosch*, als dat *St. Lambert* haer Patroon hem van h
foulen ende insolentien welgevroocken hadde, zijnde de Stadt op syn geboort
rent ende op syn *translatie dach* ingenomen geweest, dat sy inder waerheydt soo
vyanden van Spaignen waeren ende syn partye in het rijck hatelijck wilden ma
ken, dat sy haer Hoogh Mogende om haer sancken in het rijck ende over al g
te maecken souden raeden den Vorsten immers hare justitie vry te laeten, en
ten minsten preuve te nemen hoe het hem schicken soude, dat hare intentie n
en was, de boeren ofte lege bancken deselve te committeren veel min sonder w
tige ende volkomen preuve ende informatien, de beklaechde te veroordeele
maer aen onpartydige rechsgeleerde ofte andere hooge bancken daer *twaelf* c
veerthien in rechten gheverseerde eerlijcke mannen ende judicature bevolen so
werden ofte aende Cheurvorst selfs ofte synen Raedt, dat een Auditeur derwa
te senden te costelijck ende prejudicabel soude wesen, 't eerste om dat sy r
Convoy over ende weder soude moeten gheleydt worden, 't andere om dat
soude kennisse ende jurisdictie daer aen vanghen om gheтuyghen te recolere
in formatien te nemen &c. over de justitie van een ander, dat oock dese luy
gemeenlijck by de striffers profiteren, deselve voorstaen ende daer in haer per
nage speelen souden, dat het best was te laeten gelijck het Godt en 't Lants Pri
legien geschaepen hadden, dat voor de Treves men somwylen wel van deurto
ten, maer van sulcke roverien, alsmen nu door de impuniteyt invoerde nooyt
weeten had, dat het waer was dat den Marquis *Spinola* dese exemptie van
Chrychsvolck uyt de judicature vande Neutrale Princen eerst ghepractiseert
noemende de Soldaeten synen *clerum* die onder niemant als haer militaire ho
den ende hem te rechte gebracht mochte werden, maer dat de wraecke, die o
dese indracht (daer door soo veel onnosele menschen bedorven waeren e
wierden) over hem dien 't halven noch komen soude, Godt de Heere bek
was.

Rogende de Neutraliteyt met de Catolique Ligue hebben gherepeteert da

een Corpus was dat voor zijne Altesse alleen niet en konde interwenieren / dat de verseeckerheyt/die men vande Lieutenant Generael Tilly, sprekende in naem vande geheele Ligue hadde in desen genoeg was en volcomer dan vande hooghstgedachte zijne Altesse soude konnen vereyschen / dat den selven aen den Heer Foppius van Aitzema immers duydelijck hadde verklaert by monde ende aende Heeren Staten gheschreven / dat hem soodanighen bevel om met de Staten goede Neutraliteyt te houden / was gegeven/ ende dat hy deselve oock soude onderhouden/ ten ware dat het krijchsvolck van hare Hoogh Mogende andere oorsacke daer toe geven soude/ dat sy oock wel wisten dat soodanigen resolutie ghenomen waren tot Morgenheim ende datmen sich daer mede behoorden te contenteren / te meer alsoo men ghesien hadt ten tyde van 't intrecken in de Veluwe, hoe de Ligue haer ghecontineert had / dat doch alderbest deser Neutraliteyt verseeckert soude syn / als haer Hoogh Mogende haer de saecken van 't Rijck niet bemoeyden / ende voornamentlijck des Pals-Grave saecken sich niet aen namen / ende soodaniger wyse haer actien aenrichten souden dat de Catholique Ligue noch directe noch indirecte daer over niet te klagen souden hebben / ende datmen hem dies aengaende goede verseeckertheyd mochte doen / datmen oock haere Landen in deurtochten ende andersints soo veel sparen soude als doenlijck was / aengaende de Neutraliteyt met het geheele Heylighe Roomsche Rijck sonder de welcke sy toestonden / dat der Leden ofte Ligue Neutraliteyt niet konde staen / seyden als voren dat zijne Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt daer over niet handelen kon ofte eenwes te disponeren had / dat het Rijck voor desen sich de Nederlantsche Oorloge noyt aengenomen had/ ende tot nu toe 'tselve soo gepractiseert / dat zijne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt oock niet en wiste datter eenige veranderinge in't Rijck gevallen ofte eenwes hier jegens geresolveert was / dat den Keyser als een van 't Huys van Oostenrijck en om zijner Huys particuliere interesse den Coninck van Spaignen eenige secoursen sendende 't selve haer niet aenginck dies aengaende blyvende in termes/ daer den Keurvorst hem op onderhouden hadde / dat syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt doch 't gheene op d' eene ende d' andere Neutraliteyt ghesecht ende discoureert was gheerne soude op desen aenstaende Keurvorsten dach daer het behoorde voor te brenghen ende alles wat tot bestendicheydt van dien soude dienen helpen vorderen soude.

De Keurvorst heeft den Ghesante een schriftelijck Antwoort gegeven: de substantie van dien is te sien uyt het volgende: ende hoe de Gesandte daer op heeft gerepliceert.

Gesien by d' ondergeschreven Gesante het geschrifte, dat naer eenige mondelinge conferentien met de Heeren Baron van *Hullinghoven* ende Doctor *Altenhoven* syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt geheyme Raeden gehouden, tot antwoorde op syn memoriael ende op 't gene inde voorsz conferentien voorgevallen was is ingegeven,

Bedanckt den voorsz Gesante syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt alvoore voor des selven so goede ende gratieuse bejegeningen ende weder aenbiedingde die hy niet sal laeten aen haere Hoogh Mogende ende syne Furstelijcke Genaede den Prince van *Orangien* 't syner wederkomste naer behoren te refereren, ende verklaert dat de vrunt nabuyrlijcke Correspondentie ende 't onderhouden van

goede oprechte Neutraliteyt met de naestgelegene Landen ende namentlick mede met die van syne Keurvorstelijke Doorluchtigheyt den Heeren Staeten ernst is, ende dat deselve een sonderlingh misnoegen ende medelyden hebben met het verderf van dien, het welcke sy oprechtelijck konnen seggen van haere syde noyt gecauseert geweest te syn, maer dat sy met erbarminge hebben aengesien dat het onbetaelde Spaensch Krijchsvolck soo als by syn memoriael was ghesecht so vele jaeren inde naebuyrighe Landen gestaedelijck gelegen ende so Onchristelijck gehuyst heeft, ende dat sy daerom oock naer aller Volckeren recht ende gebruyck ter wylen men tot haerer Hoogh Moghende groote interesse met goeden ooghen sulcx aengesien heeft, ghevoeght waeren om tot naeder order haer Krijchsvolck mede te Inquartieren, dat sy doch tot verschooninge vande selve haere naegebuyren sulcx niet en hebben gedaen by syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt oock (gelijck niet geschieden kan) daer over niet en wert geklaecht, maer wel, so het schijnt over eenighe mishandelinghe, die de uytghesonden partyen ende eenighe striefende rotten hier en daer souden mogen hebben gepleecht, waer tegens, soo geschiet is, met placcaten was versien. dewelcke dickwils vernieut ende rigoureuselijck te executeren op nieus aenbevolen, deselve oock tot meer maelen ende nu noch onlanghs met seer exemplare straffen tot *Bergen op Soom* ende *Brevoort* te werck ghelecht syn ende 't elckens belecht sullen werden als van rechveerdighe klachten blyven sal, ende dat te verhoopen is, dat met de onlanghs genomen resolutien van niet te supporteren die gene, die patrocineren Soldaten die haer reclameren Staetsch volck te wesen en geen Eedt ghedaen monsteringe gepasseert, en op de rollen van dien niet sullen bekent syn, Mitsgaders van het verbot van voortaen geenige recherse te doen (die by forme van retorsie tegens des Vyants gepractiseerde was gedult) vande Neutraelen, die aende Spaensche syde gedient hebben, het meerendeel vande lopers ingehouden ende vande gedaene klachten gebetert werden, sullen dat voorts ten respecte vande grieven diemen op de remissien vande Delinquanten so mondelingh als schriftelijck hebben ghealleegeert, in sulcker voeghen versien sal worden, dat die voortaen niet inde Guarnisoenen, maer inden *Haege* gesonden ende gestraft, ende niet met perijckel van onderwegen te schapperen maer met goede verseeckertheyt ende paspoort vande Spaensche selfs, daer sy den Spaenschen bodem moeten passeren, overgebracht sullen werden, daervoren syne Furstelijke Genaede den Prince van *Orangien* sich sterck maeckt.

Dat oock soude mogen bedacht worden op sodanigen middel, dat de atrociteyt vande delicten notoire straffe vereyscht, datmen de informatien alleenlijck sonden ende gesien zynde, ofte simpelijck de straffe den Neutralen toestaen ofte daersuspitien waren van subornatien ofte andersints, deselve informatien soude overschicken aenden Auditeur ofte yemant anders van het naeste Garnisoen, die vande gevangenen soude moghen vernemen of oock hare beschuldinghen ende confessien sodanich zyn als de informatien mede brengen, waer toe hy verhoopte de saecken te sullen konnen brengen, ende dat oock tegens de allegeerde onkosten van het Convoy dat de voorsz Auditeur soude moeten overbrengen versien sal konnen werden door passepoorten, die den selven om vry te gaen, soude mogen van doen hebben, dat om de notoire onghelijckheydt ende partydicheyt die men

men aende syde vande Neutrale teghens haere Hooch Moghende Krychsvolck ghebruyckt ende mondeling aengeroert is, ende verscheyden andere considera-tien hy vastelijck meent dat hare Ho: Mo: haer niet en souden kunnen verder in dese inlaten, niettemin terwylen andere voorslaegen van beter en onpartydiger Judicature by het voorsz geschrifte werden gedaen ende met een groote menig-te van klachten, die hem ter handen zyn ghestelt, beweert wert dat de placcaten ende dese remedien, niet bestant sullen zyn tot voorkominghe van soodanighe jammerlijcke mishandelingen, concussien ende extorsien die op de neutrale wer-den gedaen, dat hy te vreden is al 't selve *ad referendum* te nemen, ende soo veel doenlijck te recommanderen, hoewel alle dese klachten beter gheweert sullen konnen werden als op de volgende puncten vruchtbaerlijck gehandelt ende ver-dragen wert.

Seght derhalven op het *tweede* point vande *Neutraliteyt* mette Catholique Li-gue, dat hare Hoogh Mogende zyne Heeren principalen goede kennisse hebben vande Antwoorde die den Heere Generael Lieutenant Grave van *Tilly* gegeven heeft aende Heer *Foppius van Aitzema* ende soo sy deselve antwoort suffisant ge-vonden hadden dat sy de kosten ende moeyten van dese besendinge niet en sou-den hebben aengewent, dat den selven een Krychs-Oversten ende Minister van-de Catholique Ligue ende niet een der selfder hoofden by de Oorloge gebatet en-de niet als zyne Keurvorstelijcke Doorluchticheyt daer by grootelijcks gheinte-resseert, wat hem *pro tempore* aenbevolen ende syne Keurvorstelijcke Doorluch-ticheydt wat voor vast ende bestendich besloten was, weten kan, dat haere Ho: Mogende daeromme haer niet en hebben konnen arresteren op des selfs Heeren Grave van *Tillys* simple *parole*, maer op 't geene door hem met een naest gelegen voornaemste Keur ende Lant-Vorst, die naest aende brant ghereten en door de Nabuyrschap beter als den welgemelten Grave van *Tilly* van hare Hoogh Mog: Actien geinformeert zynde conde ten regarde van eenen *vaste ende verseeckerde Neutraliteyt* ghehandelt soude werden: zynde hare Hoogh Moghende vreemt voorghekomen dat den meerghemelten Grave van *Tilly* het daer voor hout, om dat den Coninck van *Spagnien* aen veele Vorsten van 't Rijck *verwant was*, dat het Spaensche Krychsvolck gevoegt soude zyn op des Rijcx bodem te logee-ren; ende dat het den anderen niet gheoorloft was *haer aldaer te prevenieren*, ge-lijck inde *Marcksche* ende *Berchsche* Landen geschiet was.

Dat hare Hoogh Moghende doch de voorsz communicatie met den welghe-melte Grave om veele particuliere respecten ende namentlijck mede om dat den selven aengenomen heeft daer van aende Catholique Ligue rapport te doen dien-stigh hebben gevonden, presupponerende dat alsnu volkomen Resolutie by den Buntstenden genomen ende op de verseeckeringe vande voornoemde Neutrali-teyt met effecte gehandelt soude konnen werden.

Synde sonder des syne Ceurvorst genoech gequalificeert om te verklaren de sin-cere ende ongeveinsde syne ende syner Buntstenden meeninge en op wat forme, middelen ende sekerheydt deselve Neutraliteyt soude konnen gebout, ende dies-aengaende als synde een werck dat zyne Keurvorstelijke Doorluchticheyt meer als yemant vande selve concerneert met hem gehandelt werden.

Want voor soo veel als by forme van Raetgevinge hare Hoogh Mogende by het

het voorschreve geschrifte aengeduydet wert dat de beste verseeckeringhe vande selve Neutraliteyt soude zijn als haer Hoogh Mogende haer in saecken de Keyserlijcke authoriteyt ende 't geene het Rijck raecken soude, niet en souden inmisceren, de Paltgravische saecken niet aennemen ende de Ligue noch directe noch indirecte occasie geven van miscontentement, dat 't selve soude (onder correctie van syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt gereciproceert, ende van hare Ho Mo: syde gheregereert moghen werden, als namelijck ofte den Keyser; ofte het Rijck, ofte de Ligue haer de saecken vande Nederlanden om haer met intochten ende andere vyantlijcke desseinen als gedaen was te beledigen directe ofte indirecte souden willen aennemen ende van het contrarie geen versekerheydt geven dat hare Ho: Mog: alsdan omme te sien ende op haer eygen versekertheydt by alle wegen te letten genootsaeckt souden syn. Dat de umbragien die inde conferentien gemoveert syn over haere Ho: Mo: actien ende sonderlijck over de inlegheringe van Grave *Wilhelm* ende syn onderhebbende Krychsvolck inde *Berghsch* ende *Marcksche* Landen als ofmen gemeent ware niet alleen in het Rijck in te tasten, maer den Coninck van *Sweeden*, die daer onder *twee* regimenten soude hebben soodanige Trouppen over te geven ofte den Paltsgraeve daer mede in syn Landen te restitueeren, by den geenen verdich syn, die het rijck ende de Leden van dien ende hare Hoogh Mogende tegens den anderen geerne ghecommitteert ende den wech tot hare onversadelijcke ambitie tegens d'eene soo wel als teghen d'andere geprepareert sagen.

Dat hy oversulcx wil de voorsz Heeren om hier niet te lang te syn versocht hebben te willen aen syne Keurvorstelijcke Doorluchticheydt ende daer het behoort rememoreren ende verseeckeren 't geene gesecht is, nopende dese inlegheringh ende datter *niet een Sweetsche Compagnie* onder is, als oock nopende de descent vande Coninck van *Sweden* tot *Embden* de desseynen tusschen *Vranckrijck ende hare Ho: Mo*: om Duytslandt van beyde syden te invaderen om den Hooghgemelden *Palsgrave* te restitueeren ende van dierghelijke andere chimeren meer, ende dat hare Ho: Mo: intentie niet en is de voorsz Landen te blyven occuperen, so wanneer men de Spaensche tot gelijck ontruyminghe mede souden ende de suspecte andere troupen die soo naer op de frontieren van haren Staet liggen, mede wechgenomen, mitsgaders versieninge ende verseeckeringe gedaen sal werden van oprechte Neutraliteyt ende dat de voorsz Spaensche ende suspecte troupen voortaen daer uyt sullen blyven.

Belangende nu de Neutraliteyt met *het gantschen Roomschen Rijck* seght dat hare Ho: Mog: geerne vernemen sullen gelijck de saken van defentie ende Oorlog niet anders ingesien ende geimagineert konnen werden, dat syne Keurvorstelijk Doorluchtigheyt oock begrijpt ende verstaet dat de Neutraliteyt met de particuliere leden van het Rijck niet en kan onderhouden werden ten sy het gheheel Rijck tot gelijcke ruste ende Vrede sich geresolveert hebbe, ende dat syne *Altese* daerom voor vast stelt dat tot nu toe haere Ho: Mog: staet in goede Neutraliteyt met den selven Rijcke gestaen heeft ende syne Keurvorstelijcke Doorluchtighe oock niet voorgekomen is dat van des Heyligen Rijcx wegen diesaengaende enige andere Resolutien ghenomen syn souden, ende datmen sich tot nu toe v het Rijcke niet gement ofte ingelaeten en heeft, dat haere Ho: Mog: oock ghe ande

andere verklaringe verwacht ende daer toe genige occasie gegeven hebben, dat hy doch niet en kan laeten syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt in bedencken te geven wat recht hy gehadt ende wat Trouppes het konnen geweest hebbe die desen voorleden Somer in het binnenste van haere Ho: Mog: landt-paelen gevallen ende soo Vyandtlijck als voor desen ghesecht is daer ghegrasseert hebben; of het niet en syn geweest sodanighe, die op den naem van het Rijck ende van het hooft desselfs binnen het Rijck gelicht op den bodem van 't selve ghelegen ende met onderlinge bespreck van gewisse quartieren met de Ligue opgerecht allesints in 't Rijck gelogeert ende uyt de substantie ende contributien van 't Rijck jaeren ende dagen onderhouden, ende daer uyt op den hals van hare Hoogh Moghende soo vyantlijck gevallen zyn door het Rijcks ofte des hoofdes desselfs hooge Officieren gheleyt ende gecommandeert met desselfs Artillerye en Corps ende op den naem van eene Keyserlijcke Armee ghemarcheert ende sonder eenighe infractie van Neutraliteyt hare verwoetheydt ghepleecht ende tot noch toe gheen Verklaringe ofte zy gemeent zyn de Neutraliteyt, met hare Hoogh Mogende te onderhouden, van hun willen ghegeven hebben? Dat hy wel vermerckt dat in het voorschreve geschrifte dit werck den Keyser, als Hartoch van Oostenrijck ende desselfs Huys particuliere interesse rakende wert toegeschreve, ende dat oock hare Hoogh Mogende noyt en hebben konnen gelooven dat het Rijck sulcke extremiteyten soude ingegaen hebben, maer terwylen het met de voorsz intochten ende Troupes soo beschapen is geweest gelijck hier voren by hem is ghesecht, dat dese veranderlijck van naem hare Ho: Mog: haer rechtmatige doleancien ende tegenweer niet en kan benemen, dat boven de voor aengeroerde consideratien de experientie in alle Landen. Ende Coninckrijcken geleert heeft, en noch dagelijckx leert by soo verre maer simpelijck eenighe leghers over den Neutralen bodem oock selfs met gewelt ende niet als in desen met consent immers met connivenntie werden gebracht om daermede eenighe Princen ofte Republijcquen te invaderen, *dat de selve niet* uyt wraeckgiericheyd maer tot haer eyghen bewaernisse om *deselve ende hare verzamelinge verre van hare Frontieren te houden* ghewent ende genootsaeckt syn haer te benemen den middel van hare subsistentie logeringe ende onderhout, ende dat daer dickwils uyt volgen seer beklaechlijcke effecten, daer door Landen ende Luyden verwoest ende onbewoont ghemaeckt ende die Oorten van waer deselve vyantlijke legers op haer aenkomen ofte hare Commoditeyten krygen souden konnen verdorven werden.

Dat doch hare Ho: Mog: geresolveert syn haer in goede Neutraliteyt ghelijck voor desen ghedaen is, by so verre men haer daer uyt op wat pretext dat het zy de oorloge niet en is gemeent aen te doen, en het Spaensche volck geen voordeel te geven, zynde haer ongelegen en onmogelijck so wanneer het huys van *Oostenryck* uyt het Rijck en met het Rijcx onderdanen haer de Oorloghe aendoet deselve in haer landen van *Oostenryck* te gaen soeckẽ om haer van haer voornemẽ by diversie te doen desisteren, ende hoewel zyne Keurv: Doorl: gelieft te seggen dat de selve maer een lith is van het Rijck en daeromme haer in't besonder in name des Rijcx in een besonder Tractaet, gelijck by het voorschreve geschrifte gesecht wert niet en soude konnen inlaten, seght, dat hy doch meent, terwylen zyne hooch wytberoemde wysheyt ende syne ende syner hooghstghedachte Verwanten ende met

geinteresseerden aensienelijck credijt soo groot de intentie van het Rijck, van in Neutraliteyt met hare Hoogh Moghende te leven haer, ghelijck ghesecht is, soo bekent de onbillijckheydt van soodanighen des Huys Oostenrijck voorstel soo notoir, ende de periculen die zyne *Altesse* ende de geene, die naestgeleghen zyn daer uyt te vreesen heeft, soo gevaerlijck, ende de oude maximen van het Rijck, gelijck verhoopt wert, noch niet vergeten zyn, oock in saken die van des Rijcks *Constitutien* afwijcken *Conditio unius prohibentis potior* is, dat zyne Keurvorstelijcke Doorluchticheyt haer onbeswaert kan vinden zyne oprechte ende ongeveynsde intentie op desen mede te verklaren, ende hare Hoogh Moghende desent-halven mede buyten achterdencken te stellen.

Dat 't selve zyne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt meer aenleydinghe ende Fondament sal geven om in het Heylige Roomsche Rijck, als oock op desen aenstaenden Keurvorstelijcke Collegiael dach gelijck zyne Keurvorstelijcke Doorluchticheyt door het voorsz ghescrifte aenbiedt daer door deselve ten hoogsten bedanckt wert tot alle 'tgene dat tot vorder ende bestendigher opbouwinghe van Vrede ende goede Neutraliteyt dienen sal de handt te bieden ende te arbeyden, insonderheyt als zyne Altesse sal konnen doen blijcken dat deselve oock van wegen hare Hoogh Moghende soodanige verklaringhe ende verseeckeringen, daer van hier vooren gesproocken is het genige, dat hy Gesante tot breeder elucidatie van zyn vorich memoriael ende bericht op het geschrifte den *thienden* deses hem overghelevert den *dertienden April* 1630. na voorige conferentie als boven heeft goet gevonden by gheschrifte mede te stellen ende over te gheven, ende versoeckende zyne K: Doorl: ootmoedelijck zyne welghemeynde meeninge gunstelijck te verstaen ende te willen op nemen.

Op 't selve Geschrift als oock op 't gheene by montlijcke naerder Conferentie was geseyt heeft den Keurvorst den Gesante weder laten toe komen het volghende Gheschrift.

Hare Keurvorstelijcke Doorluchticheyt van *Coln*, Hertoch *Ferdinant in Beyeren* hebbende nochmaels geerne verstaen, dat wel gedachte Heeren Staten, zyn volgens der Heeren Gesants aengeven, met hare Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt ende derselver Landen ende aengehoorige, voor al goede vrunt ende naebuyrschap te onderhouden geneycht waer toe dan zyne Cheurvorstelijcke Doorluchticheyt hares deels oock niet alleen erbieden maer meynen gantschelijck de Heeren Staeten sullen aen Syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt nu over de *dertich* Iaeren langh behoudene nabuyrlijcke bywooningh ende in der daet betuyghen de vreede veerdicheydt geen oorsaeck hebben te twyffelen, daer by het dan syne Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt oock alnoch laten blyven, ende hebben geerne vernomen, dat welghemelde Heeren Staeten aen die van deselve Soldatesca, in zijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyds Landen tot daer toe veelvoudige aengerechte vreedbrekich exorbiteren, geen welgevallen draegen. Die in namen hoochgedachte syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyd tot beter ende meer bestendiger observantie der Heeren Staeten uytgegaene placcaten ende Edicten ende afstelling der Keurvorstelijcke Doorluchtigheyts arme onderdaenen aengaende bedrangnissen vooren geslagen remedien belangende den welgedachte Heeren te refereren ende dat hare Keurvorstlijcke Doorl: des vals anders niet be-

begeeren, als wat met der rechten allerbillickheyd ende rijcx constitutien overeen compt ende op derselver versoeck tot *Brussel* alreede bewillicht is soo willen syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyd sich ganschelijck getroosten die Heeren Staeten sullen op der Heere Ambassadeurs rapport ende goede onderrichtinge hun niet tegen laeten staen, tot volbrenginghe van haer vrunt nabuyrlijck Erbieden niet alleen aen hare gepubliceerde Edicten, ende Placcaten steedt ende vastelijck houden maer oock syn Keurv: Doorl: onderdanen gantsch niet verdencken noch tegens deselve eenige wraecke, Represalien, vangen, spannen, ransonneren wyders gelijck als tot daer toe, opentlijck ende menichvuldich geschiet is, voornemen, so wanneer deselve berovinge van het hare ende andere overvallingen, tot natuyrlijcke defensie, ende ontsettinge ofte behoudinge hares levens ende goederen schenden ende verderven, voornemen, ende dat tegens dergelijke Land vreetbrekeren, als die in de handen vande Overicheydt gelevert sy, ende de justitie behoorlijck ende onpartydich geexerceert. Ende of de Heer Ambassadeur sigh over de maniere hoe en in wat voegen de justitie tegens sodanige misdaders, voor te nemen, tegenwoordichlijck hem niet so eyghentlijck soude kunnen resolveren so en soude het syne K: Doorl; oock niet tegen syn indien de Heer Amb: desvalfs eenighe eyntelijke Resolutien te nemen bedencken hadden, haren Agenten die vordere sollicitatie op te leggen; op dat wegen die noodige onvermydelijcke defensie als oock administratie der Iustitie, teghens den rooveren, stroopers ende Land-vreedbreeckeren, in syn K: Doorl: ende des Heylighe Rijcx aengehorige Landen gewisse verordeningen geschieden, ende tot yders onder recht ende wetenschap gepubliceert werden mogen.

Die *Neutraliteyt met de Catholique geconfedereerde keur en Vorsten betreffende*, dewyle den Heer Generael Luytenant *Tilly*, niet uyt hem selven maer gegevē bevel van syne Overheden, uytdruckelijck en so wel schrift als mondeling verklaert, *met den Heeren Staten die* Neutraliteyt *oprechtelijck te onderhouden*, syne Keurvorst: Doorluchtigheyt mede als een Keurvorst en deselvē bunts voornemen mede gelidmaet overholden *confesseert* ende betuycht dat deselve goede kennisse hebben dat hem Generael Luytenant diergelijcken bevel opgedraghen. Hy Grave van *Tilly* oock niet anders in effecte betuycht. Soo konnen syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyd niet afnemen, waeromme men soodanige rondelijcke van syne Keurvorstelijcke Doorluchticheydt geconfirmeerde verklaringe in twyffel trecken ende daer over eenich misvertrouwen scheppen soude: ende nademael op die jongst tot *Morgenheim* inde *Maent Decembri* des verleden jaers gehoudene Bunts by een komste van weghen der Heeren Staeten, van eenighe conditien, hoe ende op wat maniere, sulcken *Neutraliteyt* met deselve te onderhouden of te verseeckeren, geen versoeck sy gedaen, veel weynigher doen ter tydt die relatie die haren Gesandte *Foppius van Aitzema* by den Grave van *Tilly* verkregen heeft ingebracht ware: soo sal het den Heere Gesanten oock soo vreemt niet voorkomen soo wanneer onder soodanige of diergelijcke particulariteyten voorgedaghte Gheneraal *Tilly* of oock eenighe andere Bunts Stenden den Heeren Staeten yets in specie aen te kundighen geenen last gegeven sy, Maer allerdings voorgenoemde Grave van *Tilly* syner, van wegen beste onderhoudinge der Neutraliteyt gedaene verklaringe uyt buyten twyffel hebbende last, die vermaninge bygestelt

dat vande Heeren Staten ende hare Armee door eenige partylijcke betooninghe den eenen den anderen geen oorsaeck gegeven werden mochte soo hebben haere Ceurvorstelijke Doorluchtigheyt mede in oprechte meyninge van dien meerder vermaninge of verhaelinge gedaen, sich noch maelen daer heenen beroepende.

Maer 'tgene dē Heere Gesante syn Ceurv: Doorl: wyders tot de sinceriteyts versekeringe der Heere Generale Staten oprechte intentie tegens het Heylige Rijck, aengeduydet heeft, so sullen naer syn Ceurv: Doorl: erachtens, veel nadenckens, dat den gheconfœdereerden Catholiquen Stenden anders continuerende voorkomen, benemen die tot versekeringhe der verklaerde Neutraliteyt seer vorderlijck ende dienstelijck syn, gelijck dan syn Ceurv: Doorl: niet nalaten willen, aen behoorlijcke plaetsen te remonstreren 't gene den Heer Gesante tot bejegeninge der welgemeinde gecommuniceerde nadenckelijcke advisen, ende daer uyt eenige genomene impressien gerefereert ende voorgedraege heeft.

Maer anders sal de Heer Gesante naer syne by hebbende discretie ghenouchsaem onderricht syn, dewyle der Catholique Keurvorsten confœderatie, van een gantschē lichame bestaet, dat het alsо een particulier met gelit des selvē lichaems, hoewel hy een Keurvorst ende aen land ende Luyden yets machtiger als andere niet wel vougen soude, hem sonder commissie in eenige particuliere handelinge in te laten, maer daer over lichtelijcken groot verwyt ende reprocheringe op hem laden, ende evenwel niet bestendichs, daer in de andere mede geconfereerde gehouden syn, besluyten konnen, is oock by den Catholijcken Bunt alsoo daer toe geobserveert, dat of wel aen des Bunts Oversten yets aenghebracht sy, 't gheene tot der samentlijcke Stenden resolutie gehoort oock daer henen gerenvojeert moet werden, sullen alsoo de Heer Ambassadeur syn Cheurvorstelijcke Doorluchticheydt veronschuldicht houden, dat deselve in name der Catholique union, wegen der begeerde versekeringe, wyder als alreede gedaen is, hem niet Resolveren wel weyniger wil deselve hoopen, dat sulcx qualijck van hem konde gheduydet werden, maer soude de Heer Ambassadeur syn Cheurvorstelijcke Doorluchtigheyt wegens verseeckeringe der Neutraliteyt van wegen syne principalen yets wyders aen de hand geven sulcx willen sy van hem geerne vernemen tot behoorlijcke plaetse voorbrengen, ende wat tot bevorderinge der ghemeyne ruste ende vreedelijcke nabuyrlijcke bywooninge, altydt soucken naer mogelijckheyt geerne bevorderen.

De *Neutraliteyt met het gantsche Rijck* betreffende, sal de Heer Gesante naer syne discretie selfs bekennen, dat haer Keurvorstelijcke Doorluchtigheyd sich desfals voor andere syne mede Cheur ende Vorsten in dierghelijcke het algemeyne Rijck betreffende saecken, geen besluyt vermogen te maecken maer dat sulcke des gantschen Rijcke concerneerden saecken, tot toekomende Collegiael dachreven alsoo voor sich moeten renvojeren.

Maer dewyle syne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyts Landen, als des Heyligen Rijcx grensen, nimmermeer geduyrende den Nederlantschen Krijgh in bestendighe seeckerheydt heeft konnen blyven, so dat alle dese onheylen met geen beter bestendigheyt noch sekerheyt te helpen syn, als dat inden Nederlanden, nu so langh geduyrende Krijgh, eenmael vermits eene bestendighe Vreede of so deselve niet so haest te betreffen sy, door eenen stilstandt neergheleyt werde, waer door dan

dan niet alleen, die hier door so hooch bedroefde ende verdruckte nabuyren eens *hares so erbarmelijcken ellendes* bevrijt maer oock die Nederlanden so wel als het Heylighe Rijcke tot ruste gestelt sy, so sullen daer door die Heeren Staeten, alle voorsz sorggelijckheden ende bedenckelijcken aenstellingen ten besten ende in den gront athelpen, so wanneer sy haeres deels, haere tot de wederbrenginghe des Vreedigen wesens draegen de begeerte inder daet bevinden laten ende niet als op spitsen der waepenen ende daer in ditmael bevondene onseeckerheydt van het onseeckere ghelück sullen stellen, daer toe dan die Ceurvorsten, Vorsten ende Stenden des Rijcx in 't gemeyn nutter tijdt niet weyniger als voor deses geschiet is verhopentlijck geerne raeden ende helpen werden het welcke Hoochgedaeghde syn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt den Heeren Ambassadeur also tot vordere verichtinge voor te draegen niet en heeft willen nalaeten: *Sigatum Bon*, onder syne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyts handt ende Segel den *vyftienden April* 1630. Geteeckent *Ferdmant Cheurfurst.*

Ende tot eyntelijcke afscheyt het volgende sonder verder te kennen koomen.

Die Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt van *Colen*, Hertogh *Ferdmant* in *Beyeren* &c. hebben nochmaelen uyt der Heeren Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden Ambassadeur Heer Gesantes overgegeven schrift vernomen dat deselve in namen syner Heeren Principaelen voorder begheert ende bevinden sulcx het geenige dat Welgedaeghde Heer Ambassadeur in *twee* voorige schriften geremonstreert heeft ende van syne Ceurvorstelijke Doorluchtigheyt in der Heeren Generaele Staeten name begeert gelijckformigh nu hadden syn Ceurvorstelijke Doorluchtigheyt wel wenschen mogen, dat de saecken alsoo stonden dat deselve sich anders als alreets gheschiet is konden verklaren, maer dewyle, indien syne Ceurvorstelijke Doorluchtigheyt sich wyders verobligeren souden, het welcke doch ten aensien, dat deselve van syne mede geconfoedereerde Ceur ende Vorsten niet gecommitteert noch gevolmachtiget, veel weiniger met voegen, achtmoeden syn kan, so en souden de Heeren Generaele Staeten uyt voorverhaelde oorsaecken daer door niet met allen verseeckert syn, so willen syne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt hun vertrouwen men sal op hem, desen *mael niet wyders eringen*, syne Ceurvorstelijke Doorluchtigheyt hebben sich alrede erboden, erbieden sich nochmaelen hiermede ende in kracht deses niet alleen voor sich selven maer oock van synen Heeren Broederen, syne Ceurvorstelijke Doorluchtigheyt in *Beyeren* even so wel, als oock andere Ceur ende Vorsten andere gehoorighe Plaetsen alle goede officien te doen, op dat allersyts oprechtighe Neutraliteyt bestendiget ende onderhouden werden moghen, het welcke dan ten besten kan geschieden als de Heeren Staeten Generael het gene inderdaet even werden 't gene sy door haeren Ambassadeur omstandigh verklaert hebben ende sal dese Ambassade niet voor onvruchtbaer konnen geacht werden, dewyle boven die so veelvoudige ingekomene ende over een stemmende Avysen betere verklaringe door welgedaechde Ambassadeur geschiet waere ende daer door veel opgenomene nadencken cesseren ende de Neutraliteyt allersydt oprechtigh gestabilieert ende geconserveert werden kan, het welcke haere Ceurvorstelijcke Doorluchtigheydt den Heere Gesante alsoo tot eyntelijck verklaringe hebben willen aenduyden, gelijck gesummeert die Heeren Staeten ende Heeren Prince van Orangien zyne

 Keur-

Keurvorstelijcke Doorluchtigheyts oprechtige intentie gemeint is te versekeren ende blyven den Heeren Ambassadeur daer benessens met ordinaris toegeneychwille, voorders wel toe ende by gedaen of gheneycht, *Signatum Bon* onder syne Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyts hant teeckeninge ende voorgedruckte Segel den *seventienden April sestien hondert dartich Geteeckent Ferdinant Keurfurst.*

In 't Jaer ses en dartigh is de Heer Aitzema aenden Roomschen Keyser selfs so tot Weenen als tot Regensborgh gesonden op het selve subject: als te syner tijt sal werden geseyt.

In 't voorgaende Jaer is gheseyt watter omtrent de Treves handelingh was ghepasseert: 't af-breecken of doodt van die handelinge was de Geboorte van een Tractaet met Vranckrijck. De Vereenighde Provintien ende Ingesetenen van dien waren deur de Victorien van 's Hartogenbosch ende Weesel soo geanimeert/ ende deur den inval van de Keyserschе op de Veluwe soo verbittert; dat de Ghecommitteerde van haer Ho: Mog: na de respective Provintien gesonden werdende om het Werck vanden Treves voor te stellen/ aldaer weynich gehoor of genegentheydt vonden.

In Hollant/ waren de Leden ende Steden van dien van verscheydene humeuren en inclinatien: de partyschap van Remonstranten en Contra-remonstranten was noch niet uytgestorven. In eenige Steden waren d'eerste noch de meeste of de voornaemste. Ende de Heer Prins van Orangien hadde veel ende verscheyden van die gesintheydt hier ende daer weder in de Magistraet gebracht; ende daer deur verkreghen de reputatie/ by d' eene/ dat hy sochte d'onderlinghe liefde ende vertrouwelijckheyt onder d' Ingesetenen te herstellen; by d' andere dat hy sochte de Remontstrantse party wederom Meester te maecken (synde seer beswaerlijck alsoo te doen/ dattet alle menschen behage) die daerin te meer werden gheconfirmeert/ om dat hy dese secrete Handeling/ sonder kennis van 't Lichaem van den Staet/ hadde ghevoedet/ ende daer nae uytkomende/ meer voor/ als tegen sprack: gelijck oock deden alle Steden/ daer in de Remonstranten eenich ghesach hadden.

De Publijcke Kercken nochtans over al met Contra-Remonstrantsche Predicanten/ ende de Raed-Huysen in de meeste Steden met soodanige Magistraten beset ende bekleedet zijnde; soo hoorde men over al seer teghen dese Handelingh Predicken/ ende spreken: soo seer dat de Resolutien ende advijsen van eenighe Steden/ ende Specialijck van Haerlem scherp tegen dese Handelingh ende wat sy meenden daer aen te kleven/ ingebracht wiert. D'Aenschryvingh ende daer op ghevolghde Resolutie sal licht gheven aen de ghelegentheydt van saecken in dien tijdt. De Staten van Hollandt schreven aen die van Haerlem de volgende Missive.

Eersame, Wijse, Voorsienige seer Discrete Heeren.

Na dat eenigen tijt te vooren tusschen de Heere van *Mauquette* van de zyde van de Ertshartoginne en den Heer Burgemeester *Berckel met voorweten en Communicatie van zyn Exel: den Prince van Orangien ende eenighe vande Ho: Mog: Heeren Staten Generael* was ghesproocken van een Treves ofte Stilstandt van Wapenen

voor

voor langhe Iaren, is eyntelijck in de Maent van *September* daer van gedaen ouverture in onse Vergaderinge, ende de saecke gebracht in de respective Vroedtschappen, om gheexamineert ende sulckx daer op ghelet te werden, als voor den dienst van den Lande soude werden bevonden te behooren. De sake gepondereert zynde, gelijck die inder waerheyt is, als eene vande Importantste die soude mogen voortghebracht werden, zyn ter eener ende andere syde daer op gevallen verscheyden Considératien, doch by de meeste Leden verstaen, dat als men den anderen contentement konde doen op de *Regeeringe* binnen ende buyten de Provintie ende op de *Religie*, dat sy niet vreemt vande voornoemde Treves ofte stilstant van Wapenen souden zyn, behalven *Uwer Ed. Stads Gedeputeerden ende eenighe andere Leden wesende verre de minste*, die den voorsz Treves ofte stilstant van Wapenen om de redenen by haer geallegeert, plat uyt gedifficulteert, en afgeseydt hebben; Ende dewijle als nu een gheruymen tijdt op de voorschreve saecke is ghedelibereert, ende dat de voorschreve U Ed. Stadts Ghedeputeerden verklaren geenen anderen last te hebben, ende nochtans de saecke ter eener ofte ter anderen zyden dient ten eynde gebracht te werden, dewyle lange deliberatien op dese saecke niet anders als prejudiciabel voor den Staet konnen wesen; so hebben wy niet konnen nalaten U.E. vrientlijck te versoecken, dat d'selve na haere wijsheydt rijpelijck willen examineren 't gunt in dese importante saecke in consideratie komt, ende voor eerst dat mits de langdurige Oorloge, *de Finantie van 't Landt is gebracht in die pointen, dat niet moghelijck en is op den vorigen voet den Oorlogh langer te continueeren, sonder te vallen inde uyterste confusie*. Hoe het te verantwoorden soude syn, dat wy moghende uyt het langduyrige bloedich ende beswaerlijcke Oorloghe geraecken, met Conditien die *Goddelijck* ende *Eerlijck* syn, daerinne souden blyven continueren, en sonderlinge wy als in confusie ofte andre calamiteyten die den Oorlogh mede brenght, souden komen te gheraecken, gheven wy uwe E. na hare wijsheyd te bedencken. *Goddelijck* konnen wy uyt de Oorloghe geraecken; behoudende de ware Christelijcke Gereformeerde *Religie* ende niet int minste toelatende dat soude dienen tot voorstant van de Roomsche Afgodische Superstitien. *Eerlyck*: mids in 't minste niet toestaende jegens het Decreet vande Ho: Mog: Heeren Staeten Generael; daer by sy haer verklaert hebben *ontslaghen van de Heerschappye van de Coning van Spagnien*, ende in dier qualiteyt haren Staet gemainteneert, ende daer voor sy by de Coningen ende Potentaten hare Na-buyren gerecognosceert werden. Wy meynen niet dat Uwe E. nochte eenighe vande goede Ingesetenen meyninge is, in de Oorloge te blyven als men daer uyt als vooren geseyt is *Goddelyck ende Eerlijck*, kan gheraken. Ende sulcx de meyninge niet wesende, so en kan 't selve niet beter geschieden, dan als men sulcx kan doen met eere ende reputatie. Ende dewyle God Almachtich desen Staet met de Victorien ons den voorleden Iaer gegeven, sulcx heeft gheredresseert, dat onsen Vyant ons *redoubteert*, ende Onse Vrienden Ons *respecteren*, so en kan 't selve niet beter nochte vordeelijcker geschieden als jegenwoordich, dewijle wy alnu tegens Onsen Vyant de conditien sullen bedingen, daer hy te vooren niet van soude hebben willen hooren, ofte namaels soude willen hooren. Wy weten wel dat dese saecke aenkomt op de *verseeckeringe*, ende dat den Vyant Ons ter goeder trouwen houde dat hy ons belooft. De *verseeckeringe* moet

moet wesen in *de macht van 't Lant ende onse Wapenen*, diemen sulcx kan reguleren, dattet *merendeel* van de lasten van de Oorloge te Water, ende *byna de helft* van de lasten van de Oorloge te Lande konnen vermindert worden, ende eyndelijck de saken met goet beleyt in die poincten gestelt, dat wy Onse groote 't achterheydt, ende de lasten daer inne wy syn vervallen, sulcx konnen redresseren, dat wy tot allen tyden bequaem sullen syn, Ons jegens Onse Vyanden in posture te stellen, ende te defenderen, Uwe Ed. derhalven versoeckende haer met de meeste leden te willen conformeren, immers met de gene die den voorsz Handel syn toestaende, als deselve met *seeckerheyt ende vastigheyt van Regeringe ende Religie* sal betoont werden te konnen geschieden, ende U. E. Gedeputeerden te lasten met ons te helpen besoigneren, op de poincten diemen d' Ertz-Hartoginne soude mogen voorstellen, ende daer op men den anderen binnen ende buyten de Provintie contentement soude mogen doen, waer toe wy ons verlatende ende Hier mede,

Eersame, Wyse, Voorsienige, seer Discrete Heeren, V. E. in de genade Gods bevelende. Hage den *twaelfden* January 1630.

Ter Ordinantie van de Staten *C. vander Wolff.*

De superscriptie was /

Eersame, Wijse Voorsienighe, seer Discrete Heeren, den Burghemeesteren ende Vroetschappen der Stad *Haerlem.*

Daer op is by de E. Heeren Raden ende Vroetschappen der Stadt Haerlem genomen op de voorsz Missive volgende Resolutie.

De Raden ende Vroetschappen der Stadt *Haerlem*, in heure Vergaderinge gelesen synde seeckere Missive aen heurluyden gesonden, van de Ed: Groot Mog: Heeren Staten van *Hollant* ende *West-Vrieslant* tenderende *omme heur mede te willen conformeren met die Leden die den Handel van den Treves syn toestaende, als deselve met seeckerheydt ende vasticheyt van de Religie ende Regieringhe soude konnen gheschieden, ende dat sy heure Gedeputeerden mede souden willen belasten, om te helpen besoigneren op de poincten diemen de Eertshartoginne soude mogen voorstellen, daer op men den anderen binnen ende buyten de Provintien soude mogen geven contentement*, ende by deselve Raden ende Vroetschappen gelet synde op de redenen ende Motiven in deselve Missive verhaelt, soo hebben sy Luyden over de eene syde seer wel konnen verstaen, dat den *Vreede* alderley segen ende voorspoet in de Kercke, en de Politie ende tijdelijcke hanteringen is toebrengende, daer ter Contraire den *Oorloge* in deselve Kerckelijcke ende Wereltsche saken alderley jammer, ellendicheden ende swaricheden causeert, sulcx dat in alder manieren den Vrede ofte Treves voor den Oorloge behoort gepraefereert te worden ende syluyden oock niet lievers sagen, dan dat dese langdurige bloedige Oorloge met eenen goeden verseeckerden Vrede ofte Treves soude mogen werden voleynt.

Maer als syluyden over d'andersyde wederom Considereren, dat den Coningh van Spagnien met den welcken wy te doen hebben, *is een trouloosen meynedighen Tyran, die noch woordt, noch beloften, noch Eet hout, langher als hy syn profyt daer mede weet te doen, die ons al 't samen voor Rebellen heeft verklaert, ende te Vier, ende te Swaerde heeft gecondemneert, die de Ketters* (voor welcke hy ons hout) *geen gelove schuldich is te houden, noch oock kan houden, die in alle Onderhandelingen van*

Pays

Pays of treves met ons gehouden, syn trouloosheyd, valscheyt ende bedroch heeft bewesen, als nu twisten ende oneenicheden sayende, als dan heele Provincien afvallich makende, soo dat de ervarentheyt ons heeft geleert, dat alsdan onsen Staet seeckerste is bevonden als wy in openbare Oorloge jegens den selven Coning van Spaignen syn gheweest, dats *een*.

Ten *anderen* soo ist waerachtich, dat als doen de Landen in het meeste fleur ende welvaren syn geweest, de Kercke in de meeste ruste ende Vrede, ende de Regenten des Lands met de Magistraten der Steden inde meeste eendracht, als deselve Landen inde swaerste Oorloge tegens den Coningh van Spagnien syn gheweest, maer soo haest en is den *Treves niet uyt gebroedt* gheweest, of terstont heeft men de vruchten daer van vernomen, de neringhen syn vermindert, *Zeelandt* is in d'assche geraeckt, verscheyden Arresten syn in Spaignen ghedaen van onse Schepen ende der Koopluyden goederen, tot groote onwaerdeerlijke schade derselver, ende geen kleyne krack der Commercie: vermits 't verloop van de Oorloge-Gasten te Water, heeft de Zee-roverye in de Straet toegenomen, ende heeft oneyndelijcke schade onder de Koopluyden gecauseert, *Wesel is onderdruckt*, *Cleef* ende den *Palts* gheincorporeert, ende onse goede Bontghenoten verdorven, binnens Landts is door 't passeren ende repasseren van de Iesuyten ende Papen uyt Brabant ende Vlaenderen 't Landt hier vol Papisten gebroedt, veel gelt uyt het Land derwaerts gevoert, ende met heure oproerige Predicatien 't Volck tot onwilligheyt opgeroeyt ende van heur schuldige gehoorsaemheyt afkeerig gemaeckt, *de West-Indische Compagnie is* verhindert gheweest, die soo veel schoone voordeelen ende profijten 't Landt, ende de Inwoonders van dien soude hebben ghegheven, ende de Coning sulcken merckelijcken afbreuck soude hebben gedaen, soo nu heden aen den dach blijckt, en dat het Principaelste is, so is de Kercke ende 't Lant-verderffelijke-schadelijke *Arminiaensche factie* in dē Treves uytgebroeyt, die de Kercken so jammerlijck verwoest ende de politie so schandelijck bedorven hadde, datter *Bedieningen in Bedieningen, Regieringen in Regieringen, en Staten in Staten* waren gestelt, ende so verre ghekomen was, *dat het op 't point stont* om den gheheelen Staet gerenverseert ende 't Lant in een bloetbadt gestelt te worden, ten ware door de genade Godes, ende de voorsichticheyt van de Heeren Staten Generael ende 't kloeckmoedich beleyt van syn Excellentie Hooglosfelijcker Memorie 't selve ware voor komen geweest.

Dit syn de schadelijck vruchten van de voorgaende Treves geweest, ende behooren ons alleen genoech te syn, om alle Handelingh met den Vyant af te slaen, ende een afkeer te hebben om wederom van Treves te Handelen.

Te meer dewyle den Vyand onse *Sieckten* kan, ende *Passien* weet die onder ons in swange gaen, en dat het hem aen geen Creaturen ontbreken sal, om deselve te voeden, ende alle vordere twisten ende oneenicheden onder ons te saeyen, om van tyd tot tyd onsen Staet in meerder confusie ende verwarringen te brenghen, syn Sprinckhanen, de Jesuyten, sullen gints ende weder vliegen als Arenden, om de Papisten ende andere quaetgesinde van den Staet op te hitsen, en tot oproerigheyt te verwecken, ende dan by ghelegentheyt als wy overhoop souden moghen leggen, of dat wy door sorgeloosheyt ende nalatigheyt niet bequamelijck op onse defentie souden mogen syn, alsdan onsen Vyant van buyten ende syne Creaturen

ren van binnen ons onversiens op 't lijf vallen, ende also een eynde met ons maken, so sy maer konden, waer van wy den voorleden Somer, als den Vyant inde *Veluwe* was een merckelijcke preuve in ons lieve Vaderland hebben bespeurt, hoe dat onse Papisten ende andere quaetwillighe *'t hooft opstaecken* ende vry uyt met dreygende propoosten dorsten seggen, *dat nu den tyd was gekomen, dat den Coningh meester van syn Land soude werden, ende syn Rebellen straffen*, 't welck ons wel een waerschouwinge behoort te syn, dat wy niet alleen een waeckent Ooghe jeghens onse Vyanden van buyten, maer oock jeghens die van binnen behooren te houden.

Datmen hier jegens seyt, *datmen de Religie en Regieringe sal vast setten*, ende inde Missive van haer Ed: Gr: Mo: *datmen in't minste niet sal toelaten dat soude dienen tot voorstant van de Roomsche superstitien*, dient tot antwoort, dat de *Religie* en *Regeringe* voor de *twee* principaelste fundamenten van den Staet altijt zyn gehouden en beschermt en noch moeten gehoudẽ en beschermt wordẽ, en dat het wat nieus soude schynen te zyn, datmen deselve nu eerst soude vast stellen, maer dat het daer voor moet gehoudẽ worden, gelijck 't oock inder waerheyt is, *dat deselve Religie en Regeringe alrede vast gestelt zyn*, en oock vast gestelt moeten blyven. Ende dat alle de macht van 't Landt bereydt moet syn, omme deselve te Conserveren, gelijck sulcx by verscheyden Resolutien, soo van de Heeren Staten Generael, als oock van d' Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant kan blijcken, ende insonderheyt wel uytdruckelijck in den *Eedt ende Commissie van zyne Excellentie Hoochlosselycker Memorie, als oock mede inden Eedt ende Commissie vande zyne Vorstelycke Genade den Prince van Orangien, nu Gouverneur ende Capiteyn Generael, verhaelt staet*, doch datmen eenige bequame middelen voorslaet ende pointen vast stelt, ende deselve heylichlijck den ander belooft t' onderhouden, om niet alleen de Religie en Regieringen in goeden Vrede t' onderhouden, maer oock om dat de Leeraers en Predicanten, mitsgaders de Regenten ende de Magistraten onverhindert ende veylichlijck hen Bedieningen en Ampten souden mogen uytvoeren, dat is seer goet, soo wel nu als by tyde van Treves.

Maer wat apparentie is hier toe om daer toe te gheraecken, dewyle men het contrarie in eenige Steden siet practiseren? want *alsmen de Predicanten ende andere eerlycke luyden, begint uyt de Steden te setten, d' Arminianen in de Regieringe te trecken, de Papisten in Ampten ende Officien vande Schutterye ende andere Bedieningen te vorderen, d' Arminiaensche Predicatien, waer door veel onlusten ontstaen, niet en weert, maer veel eer beschermt, ende datmen dagelijcx d' onlusten ende onrusten siet toenemen, en datmen na voorslagen van bevredingen niet wil luysteren, maer met resolutien hen daer tegen kanten. Item, alsmen d' uytgesette en ghebannen Predikanten opentlijck contrarie de Placcaten* (jegens hun luyden gemaect) *laet gaen, woonen en Prediken, ja selfs Predikanten tollereert, die in cas van deliet syn gebannen, ende die de Principaelste Autheurs en beleyders van de schadelijke Arminiaensche factie syn geweest. Item, alsmen Papisten in de Regieringe neemt, ende seeckerlyck weet dat de Iesuiten ende Papen 't Landt door ritsen, rotsen, ende draven, ende d' inwoonderen bysonder by die sy geloof hebben, alle quaet van haere wettelijcke Magistraten indrucken, ende jegens deselve ophitsen* (dit weetmen dat al t' samen waerachtich is, hier wort niet tegen gedaen, *even of daer geen Coningh in Israel en ware*. ende dat elck toeghelaten ware te

doen

doen wat hy wilde) wat apparentie is dan daer toe, datmen den Staet van binnen soude konnen vast ende versekert stellen? de Raeden ende Vroetschappen deeser Stede en konnen dat niet bemercken, of de saecken mosten hem anders toedragen.

Veel weynigher konnen sy-luyden de verseeckertheydt van buyten apprehenderen, want behalven dat onse parthye is *een trouwloose myneedigen Tyran, die op zyn woord, beloften, noch Zegel geen Staet te maecken is, maer by alle gelegentheyt ons sal soecken te bedrieghen daer by kan en mach*, soo hier boven is aengheweesen, soo en sullen wy oock gheen verseeckertheydt konnen bekomen met d'Acten van den Keyser, ende de Catholique Ligue, *dat sy ons gheduyrende den Treves geen Oorlogh souden aendoen*: want men moet dat vast houden, dat den Keyser ende Coning van Spaignen zyn *twee Hoofden in een Caproen*, dat den eenen ons niet meer sal sparen als den anderen, alsse maer eenich voordeel ofte proffijt op ons sullen sien te doen, datse een Biecht-Vader hebben, ende dat die den eenen toestaet, *de Ketters gheen geloove te houden, den anderen wel absolveren sal, als hy sulcx soude hebben gedaen.* Viel het dan noch so uyt ('t welck onseker soude gaen) dat de keyser soude mogen woord houden, den Coning staet het altijd vry, te breken als hy wil, *want hy is niet gehouden* (soo zyn Spaensche Schryvers ons getrouwelijck ghewaerschout hebben) *zyn Gewapende Onderdanen, Woord, Eed, ofte belofte te houden.* De Coningh breeckt dan als hy zyn adem sal hebben herschept ende voordeel op ons siet, de Keyser assisteert hem met groote macht, 't welck wy hem niet konnen beletten, wat sal dan d'acte vande Keyser ende Catholique Ligue ons helpen, als hy onder den naem vanden Coning van Spagnien ons mede op 't lijf valt, soo wy inden voorleden Iare inde *Veluwe* hebben gesien.

Dat de Staten vande Verheerde Provintien beneffens den Coning ende d'Infante 't Contract van den Treves mede tot verseeckertheydt souden teyckenen, dat sullen sy gaerne doen, want sy haecken ende verlangen na den Treves als een Visch naer 't Water: Maer wat verseeckertheyt kan ons dat geven, als den Coning soude willen breken, wat souden sy daer tegen konnen doen, zy zyn verheert ende met Garnisoen beset, ende als den Coningh sulcx in 't zin soude hebben te doen, soude hy haer soo wel weten te breydelen, datse hen niet souden konnen reppen noch roeren.

Het demanteleren van *Lingen, Santvliet, Hogewerf, &c.* kan mede geen verseeckertheyt geven, want ist dat wy van onse zyde eenige stercktes van den Vyant bedingen die ons inde wege zyn, de Vyandt sal oock van gelijcken soecken te bedingen, stercktes ende Fortressen, die ons nadeelich ende hem vorderlijck sullen zyn, ende derhalven ter expiratie van de Treves, met groote ende excessive kosten, wederom by ons soude moeten werden hermaeckt, of andere bequame voorschanssen in plaetse van deselve geleyt.

Dat de *West-indische Compagnie* soude blyven in haer geheel, kan ons mede geen versekertheyt voor de Compagnie geven, dewyle den Coningh alle syn macht die hy jegens ons te Water ende te Lande heeft gebruyckt, jegens heur sal aenwenden om haer te vermeesteren, want daer leyt hem den knoop, waer door dan geen profyt voor deselve Compagnie maer sware Equipagie, groote toerustingen, ende eyndelijck ondergang te verwachte staet.

Het welcke alles by de Raden ende Vroetschappen voorsz wel geconsidereert synde, en konnen sy niet bemerken dat uyt de voorseyde pointen volkomen versekertheydt voor den Staet te bekomen is, maer oordeelen dat de *beste verseckertheydt* voor den Staet is *den Treves af te slaen, ende in Oorloge te blyven.*

Het is wel waer, *dat de Finantien sulcx syn gestelt, dat het ons onmogelijck is op desen Voet de Oorloge te konnen continueeren,* maer het is oock waer, dat 't sedert 't verlies van *Breda*, den Vyant ons tot geen Oorloge heeft geport, *Maer dat wy hem selfs de marckt hebben geset, ende tot den Oorloge gedrongen*, daer door wy in 't achterheyt van ettelijcke Milioenen syn geraeckt: syn de Finantien nu daer door so seer verloopen, *datter geen macht is om langer Oorloge te voeren*, soo haddet veel beter geweest wat minder gedaen, ende den Oorloge *naer onse inkomen ende vermoghen* gedresseert te hebben. In 't voorleden voor-jaer waeren 't geen Patriotten, die den Oorloge, vermits de schaersheydt der Finantien difficulteerden, men sachse suyr aen, ja men dreyghdense genoechsaem die daer toe niet konde verstaen: nu waeyt den wint uyt een ander hoeck, nu isser geen gelt, nu kanmen gheen Oorloge langer voeren, nu moetmen Treves maecken: maer wanneer, ende op wat tydt? op dien tydt als den Vyant als in onmacht leyt, als wy hem syn sterckste Steden afhandich maecken, als wy hem de Hertaderen van syn schatten afsteecken, als syn Finantien uyt geput syn, als Vlaenderen, Brabant, ende andere verheerde Provintien, op 't point van revolteren staen: ende in somma, als hy een Gheneraeel verloop, verderf ende veranderingh van alle syne saecken als in een Spiegel klaer voor Oogen siet.

Waer toe sal desen Treves doch anders strecken, *dan om dat den Vyant syn adem sal verhalen*, syn schaden by de Nederlantsche Oorloge geleden redresseren, hem Meester van de Nabuerighe Landen, Duytslandt ende d' Oost-Zee maecken, ende dan voorts ons op 't onversienste op 't lyf vallen ende van kant te helpen.

Dit moeten wy ons vastelijck inbeelden dat syn oogmerck is: ende deromme moeten wy op onse hoede syn, ende dat voorseecker houden, ghelijck hare Ed. Groot Mogende in heure Missive seer wel oordeelen, dat de *beste verseeckertheyt van den Staet, bestaet in macht van 't Landt ende onse Wapenen.*

Is de saecke nu sulcks, gelijck 't in der waerheydt is, datmen onsen Vyant niet en mach betrouwen, en datmen by tyde van Treves evenwel so en merckelijck aental van Ruyters en knechten voor overval soude moeten houden, so kanmen immers wel in d'Oorlogh blyven, ist niet *a l' offensive*, 't is *defensive*, of naer ghelegentheydt als sich de saken souden toedraghen, ende dat met de meeste mesnagen men eenichsints soude konnen, ofte moghen, af snydende alle 't geene men eenigsints soude moge missen. By tyde van Treves sullen onse Handen en voeten gebonden syn, ende alle goede avantagien die wy te Waeter ende te Landen op den vyandt souden moghen sien, moeten laeten voor by gaen, ende onse goede Bontgenooten den *Coningh van Bohemen*, ende andere meer met onse Waepenen niet moghen assisteren, d' welck wy in Oorlogh synde wel sullen mogen doen: kan 't de Finantie niet toe dragen, *laet ons alle de nieuwe middelen in beschryvinge gebracht*, ende (als noch niet ingewillicht) *Consenteren, de oude middelen wel beneficeren*, waer toe de *verantwoordinge van de vyf specien* seer dienstigh sal syn. Laet ons extraordinarische middelen inwilligen, de goede Ingesetenen sul-

sullen goetwillich syn te Contribueeren, so wy maer in Oorloge blyven: maer so wy tot Treves vervallen, men sal de goede Luyden tot geen geven konnen disponeren. Boven dien isser gelts ghenoech in 't Landt; 't Lant heeft (den Heere sy geloofst) *noch goet credyt*, de loopende middelen syn naest eenighe jaren herwaerts ettelijcke Tonnen Gout 't Iaers vermeerdert, 't sal ons aen geen gelt gebreecken maer aen ons selven, dat wy niet konnen middelen inwilligen daer gelt van komt, daerom laet ons een Lyn trecken, ende geen swaricheydt maecken in den Oorloge te continueeren.

Het is waer, dat den saken van d' Oorloghen veranderlijcken syn, ende dat den genen *die heden boven leyt, morgen de Fortuyne tegen gaet*, dat oock *de Keyser dicht op onse grensen leyd, ende lichtelijck eenige invasien kan doen*: maer daerom moeten wy niet verslauwen; wy hebben een rechtveerdige sake, wy voeren een wettelijke wel gefondeerde oorloge wy hebben een kloeckmoedigen Krijchs-Helt tot een Velt-Overste, veel ervaren Colonellen, Capiteynen, Ruyteren ende knechten, Ammonitie ende alle andere gereetschappen van Oorloghe geen ghebreck, aen middelen van gelt sal 't ons oock niet gebreecken, so wy maer selfs malkanderen wel konnen verstaen, ja *Godt selfs woont midden onder ons met syn Heylich Woordt*, hy dresseert alle onse actien, hy segent al Ons doen, ja hy krycht selfs voor Ons. Ist niet klaerlijck gebleecken aen so vele Heerlijcke ende schoone Victorien, als de goede Godt van tydt tot tydt ons soo genadelijck so te Water als te Lande, jegens Onsen algemeynen Vyant den Coninck van Spagnien heeft gegeven, ende insonderheyt in den voorleden Iare als syne Excellentie voor den *Busch* lach, ende dat den Vyant *in 't herte van ons Lant* Ons aen taste, hoe onvoorsiens dat de goede Godt ons de Stadt *Wesel* in Handen heeft ghegeven, ende daer mede van alle onheylen ende swaricheden verlost, die ons over 't Hooft hingen? souden wy dannoch konnen twyffelen dat Godt syuen genadigen segen aen ons niet soude continueeren? neen: maer laet ons 't exempel van de *Switsers* ons selven voorstellē, dewelcke na een langdurige Oorloge haer selven *vry hebben gevochten*, ende laet ons op *Godt* betrouwen dat hy ons mede een goede uytkomste gheven sal, want hy die tot noch toe ons so ghenadelijck ende Vaderlijck heeft bygestaen, ende uyt alle onse nooden, pericusen ende swarigheden gheholpen heeft, die sal ons wel voort helpen, daerom laet ons den Coningh van Spaignen, *die ons nu soeckt te bedriegen*, geen gehoor geven, ende de *macht van den Keyser niet vreesen*, maer laet ons Godt vreesen ende alle onse actien naer synen Heyligen wille derigeren, so en sullen geen menschen, hoe machtigh sy oock syn, ons mogen krencken noch deeren, want Godt sal onsen beschermer in, ende verlosser uyt den Oorloge bevonden werden.

Het welcke alles by de voorsz. Raden ende Vroetschappen, wel overwoghen ende geconsidereert synde, en konnen syluyden geensints verstaen, hare Ghedeputeerden te belasten, datse haer souden conformeeren met die leden, die den Handel van den Treves eenighsints souden konnen toestaen, veel min datse souden consenteeren, dat hare Ghedeputeerden mede souden besoigneren op de poincten die men d' Ertshartoginne soude moghen voorstellen, maer persisteren by hare voorgaende Resolutie *ende slaen den Treves af.*

Aldus geadviseert en geresolveert in de Vergaderinge der Heeren Raden ende Vroetschappen voorsz den *seshienden January* 1630.

Ende Schriftelijck vervat, gelesen ende geapprobeert in deselve Vergaderinge den *laesten January* daer aen volgende. My present

H. Steyn.

PROIECT.

'T samen gevoegt uyt de Advysen van de Leden volgens de Resolutie van hare Ed. Groot Mogende van den *negentienden January* Anno 1630.

Alsoo van weghen den Coningh van Spaignen ende de Erts-Hartoginne van Oostenrijck aen de Vereenighde Nederlandsche Provintien aenbiedinge is ghedaen van een stilstant van Wapenen, voor den tyd *van vier en dartigh Iaeten*, op den selven voet ende Conditien als in den Iare 1609. was geaccordeert, ende dat daer over by de Ridderschap, Edelen en Steden van de Provintie van Holland ende West-Vrieslandt, alreede eenigen tyd lang is ghedelibereert gheweest, dat mede eenige notable Leden, gedurende deselve deliberatie, onder anderen de Vergaderinge van hare Ed: Mogende meermalen hadden voorgedragen, als dat hare Heeren Principalen sich ten hoochsten vonden bekommert, ende van nu af te gemoete waren siende, dat uyt de *kalmte ende stilligheydt, sonderlinge van sodanigen langduyrigen stilstant van Wapenen, by eenige ketelachtige ende ongeruste Geesten wel oorsaecken soude mogen werden genomen, om wederom eenighe nieuwigheden ende veranderinge inde suyvere Religie, ende by gevolge mede in de loffelycke Regieringe deser Provincie, te soecken*, gelijck dan soodanige geleghentheydt van tyden, lichtelijck, tot sulcx aenbiedinge plach te geven, als de droeve ervarentheydt voor desen niet dan al te wel heeft geleert; waer uyt dan niet anders als oneenicheden, scheuringen, factien, verbittertheden, ende allerley onheylen, soo in de politicque als Kerckelijcke saecken; mitsgaders tusschen de Leden ende Steden, als mede onder de particuliere Ingesetenen van den Lande, soude syn te verwachten, het welcke lichtelijck (de practyquen van de Vyanden deser Landen daer onder spelende) een notable ruine ende ondergangh van soo florissanten Staet soude komen te veroorsaecken. SOO IST, dat de Ridderschap, Edelen, ende Steden, representeerende de Staten van den selven Lande, de ruste ende eenigheydt van hare goede Ingesetenen in de hoogste recommandatie hebbende ende tegens de voorsz swarigheden in tyds willende voorsien, hebben goet ghevonden Staetsgewijse te arresteren ende besluyten mitsdesen, de poincten ende Articulen hier naer volgende.

I.

Dat alle de Leden van haer Ed: Groot Mogende Vergaderinghe, van weghen hare Respective principalen, behoorlijck daer toe gemachticht synde, malkanderen solemnelijck ende heylichlijck, onder Eede, sullen beloven, de *Regeeringe* soo die tegenwoordich is geconstitueert, mitsgaders de *Religie*, ghelijck deselve inde publijcke Kercken te deser tyden wert geleert, ende by de Synode Nationael tot *Dordrecht* gehouden, is bevestight, te sullen maintineren ende handhaven, sonder eenige veranderinge in d'een of d'andere te doen, ofte te laeten geschiedē.

II.

Dat de Placcaten tegens *de factie der Remonstranten*, voor desen gheemaneert by

by Publicatie, sullen werden vernieut ende effectuelijck geexecuteert.

III.

Dat alle *gebannen Predicanten* uytte Provintie sullen werden gheweert, mitsgaders geene *Remonstrantsche Predicanten* in deselve sullen werden gheleden, als de gene die de Acte van stilstant ondertekent sullen hebben.

IV.

Dat alle de geene die jegenwoordelijck eenigh Ampt van Regeeringe ofte van Iustitie syn bedienende, hooft voor hooft, onder solemnele Eede sullen beloven de *Regieringe ende Religie* als vooren, te sullen maintineren, ende de voorsz. Placcaten ter executie te doen stellen.

V.

Dat niemant voortaen tot eenige Publyque bedieninge van Regieringhe ofte Iustitie sal werden gevordert, als doende professie van de voorsz. suyvere Gereformeerde Religie, ofte deselve *toegedaen* wesende, mitsgaders ten aenvanghe van syn Officie doende sodanigen Eedt als voorens is geseyt.

VI.

Dat alomme in alle Kerckelijcke saecken sullen blyven ende gehouden worden de Ordre die by de Respective leden in jegenwoordicheyt wort gebruyckt, sonder eenige veranderingh daer in gemaeckt te werden.

VII.

Dat hier van, onder 't groote Zegel van Hollant ende West-Vrieslandt, voor yder van de leden een acte sal werden gedepescheert *in amplissima forma*.

Uyt 't geene voorsz heeft men konnen overvloedelijck sien d'argumenten ende redenen / die pro & contra wierden gevoert. Daer by noch in consideratie quamen meest dese pointen: voor den Treves maecken dattet moeste syn. Voor eerst, of uyt noot van desen Staet; of ten tweeden, om voort te komen dat by Continuatie van den Oorlogh Vranckrijck niet mocht formidabel worden ghelijck Spaignen was geweest. Dit laetste was noch verre te soucken.

Het eerste of de noot van desen Staet / was nu voorby / ende gepasseert: den Bosch / ende Wesel, twee machtige voorwercken ghewonnen: de Spaignaert in zijn Silver Vloote alsoo wel als in zijne reputatie geslagen: de Spaensche Nederlanden door een Vrouw geregeert; de Spaensche in Brabant seer gehaet; de Nederlanders verschoven; de Koningh qualijck ghedient. In Duytschlant hadde wel de Keyser een machtigh Leger / ende was alleen gewapent / ende de Koningh van Denemarck deur de Vrede aen Oostenrijck gheobligheert: maer nochtans was aldaer een groot misnoegen onder alle Protestants gesinde tegen de ondraegelijcke exactien der Contributien / die de Keyser in Duytslant dede / en een jalousie self onder de Rooms Catholijcken tegen d'alte seer Formidable grootheyt van 't Huys Oostenrijck. Welck misnoegen der Protestanten ende jalousie der Catholijcken beyde onlanghs daer na uytbarsteden: de jalousie der Catholijcken deur 't afstellen van Walsteyn; daer toe de Keyser op den Rijcxdach tot

Regens-

Regensburgh wiert gedwonghen door Beyeren, ende de andere Leden der Catholijcke Ligue; ende het misnoegen der Protestanten door de invasie des Coninghs van Sweeden in Duytslant / met denwelcken meest alle Protesterende Fursten ende Standen aenspanden: beyde tot grooten af-breuck van het Huys Oostenrijck.

Indien de Spaensche eenigen tijt te voor / doen de Provintien in noot / in vreese / ende genoechsaem buyten Credijt waren / insonderheyt terstont nae 't innemen van Breda, desen Treves hadden gepresenteert; men soude beter daer nae geluystert hebben. Maer nu de noot over was / ende men voorsach d'opgemelde veranderinge in Duytslandt; doen konde de Treves niet smakelijck zijn.

Wat de Fransche saecken aengaet: d' Ambassadeur Beaugy heeft van wegen den Coninck den vijftienden January by expresse Audientie met veele persuasive reden gesocht haer Hoogh Moghende te bewegen ten eynde dat deselve soude willen consenteren aende Catholijcquen binnen de Stad van 's Hartogenbosch vrye openbare exercitien vande Catholijcke Apostolique Roomsche Religie / exhiberende ten dien eynde seker missive van sijn Hoochstgedachte Majesteyt. Waerop de gemelde Heer Ambassadeur is geantwoort dat hare Ho: Mogende de saecken souden leggen in naerder deliberatien dat was te segghen; datter niet van soude vallen. Vorders heeft hare Hoogh Mogende nochmaels instantelijck gerecommandeert d'expeditie op 't Schip van Ian Pissoren sijnde ingeladene goederen by de Schepen van Oorloge in zee aengehaelt / ende in 't Noorderquartier opgesonden. Item versocht expeditie op de vorders aengehaelde Fransche Scheepen / by hun tot Duynkercken ghekoft / daer op 't casus positie was uytgheschreven / deede oock vermaen / dat hy met een expresse hadt gesonden wat aengaende d'Alliantie was gepasseert. Daer op verwachtende eerst daegs antwoort. In 't stuck van d' exercitie der Catholijcke Religie heeftmen niet willen treden / ghelijckmen oock wel wist; datter niet was als rogatus rogo; want in d' Alliantie heefter de Coningh niet op gestaen.

In Martio diende weder de saecke van d'Alliantie met Vranckrijck: het woort intervention in 't derde Artijckel wiert verandert ende in plaets van sulcx gestelt Advis. Ende in 't vierde Artickul wierden na het woort donneront bygebraght de woorden aux cas susdits. Eenige dagen daer na is oock in 't vyfde Articul het woort nettoyer les mers; verandert in nettoyer ses Costes; want men wilde sich niet al te generael verbinden: ende den Ambassadeur wiert verklaert / sulcx ende so het Concept doen lach / te sijn d' uyterste meningh van desen Staet.

Deselve Ambassadeur hadde den sestienden April weder audientie discourerende van 's Coninghs intentien ende Actien omtrent Savoyen; ende dat hy geresolveert was den Hartoch van Mantua te mainteneren teghen den Keyser ende Spagnien, die deselve sochten te depossideren. Ende den Ambassadeur vermaende haer Hoogh Moghende datse dese occasie wilden waer nemen, om den Spaignaert aen te tasten, zynde elders in Italien gheoccupeert, ende dat 't selve zyn Majesteyt ten hoochsten soude verobligeren, siende dat zyn Vrienden zyn goede Intentie met haer devoiren favoriseerden, versoeckende dat haer Ho: Mog: particulierlijck wilden verklaren van haer voornemen, ofte sy haest te Velde souden gaen.

Ten

Een anderen klaechde dat haer Hoogh Mogende hadden inde Resolutie waer by sy aen eenen Schipper Ian Pissot het van syn Schip weder gaven / laten stellen dattet was uyt gratie; seggende dat hy meerder gratie hadt verwacht / en alsnoch versocht / en dat hy niet en soude komen accepteren de acte so die lach alsoo daer in gepresupponeert wiert dat haer Hooch Mogende soude mogen verklaren van goede Prinse de Fransche Schepen / seylende uyt ofte inde Havenen van Vlaenderen, die by de Oorloch Scheepen deser Landen op Zee wierden bekomen.

De Coningh heeft oock aen haer Hoogh Mogende in dien selven tijdt deur syn Ambassadeur laten doen Officien in faveur van 't Lant te Luyck: 't welck deur de stroopende Partyen oock inlegeringen soo van de Keyserische / Spaensche / als Hollantsche seer wiert gequelt: gelijck gemeenlijck den neutralen ghebeurt. De Coningh schreef aen desen Staet:

Seer Lieve Vrienden ende Geallieerden: Op de verscheyden advysen die wy gheduyrich krygen vande foulen ende verdruckingen, die gedaen worden in 't Lant van *Luyck* soo deur de Troupen van onsen seer lieven Moeye *d' Infante*, ende de looperyen, deurtochten, Convoyen ende inlogeringh die sy doen in 't selve Lant; als deur u Kriegslieden, die onder pretext van te soecken haer Vyant, besetten de Wegen ende passen so te Water als te Lande, nemen ende exactioneeren sonder onderscheyt al wat sy konnen, mishandelende een yegelijck, van wat conditie hy sy: levende generalijck na haer discretie, als of sy waeren in Vyande Landt en dorven roven tot inde Poorten vande Steden van 't Platte Lant; die de macht niet hebben om te beletten: oock niet dorven haer stellen in devoir van Iustitie te doen, over yemant, hoe slimmen boef hy oock sy: die sich terstont weet 't exemteren van straf; soo haest hy secht te syn van u Volck, of u Onderdaen. So datter geen vryheydt noch seeckerheydt in 't geheele Landt is voor de Commertie, vindende sich van alle kanten soodanich vertreeden ende bedorven, dat sy de ellende ende verwoestinge niet langer kunnen dragen. 'Twelck synde contrarie alle recht ende reden, oock tegen de Neutraliteyt by 't selve Landt verkregen door veel Tractaten: soo hebben wy geresolveert t'emplojeren onse voorspraeck by de Gemelde onse moeye *d'Infante*, om van haer syde deselve overtredingen te doen ophouden, hoopende sy sal 't in acht nemen: ende te gelijck hebben u willen bidden, sulcx doende by desen, u Krygsvolck van 't selve Landt van *Luyck* te doen retireren, ofte te disavoüeren de Vagebonten u naem gebruykende, als treckende deur haer bederffelijcke daden meer haet op haer Meesters als voordeel voor hare saecken: ende te laten 't selve Landt, specialijck de Stadt *Luyck* vryelijck gaudeeren de Neutraliteyt, exercerende de Iustitie soo als 't behoort over de misdadighe ende criminele, deur 't ongheluck van den tydt aldaer synde in grooten getalle, ende niet toe te laten, dat haer gedaen werden eenighe represalien op de Magistraten van deselve Steden, en specialijck op de kerkelijcke; Wy sullen seer aengenaem hebben de verlichtinghe die sy ontfangen om onsen 't wille; om de goede Nabuyrschap ende oude Vrientschap, die sy altydt gehadt hebben met ons Rijck, ende om dat wy verbonden syn tot haer behoudenisse, deur de groote fondatien ende weldaden, by haer ontfangen vande Coningen onse voorganghers tot hare Kercken, ende dat by verscheyden occasien, in de-

welcke sy haer hebben getoont de effecten van haer goede wille; ende wy begeeren hun desgelijcx te doen, soo dickwils het te pas sal komen; sulcx hebbende aengelast aen den Heer van *Beaugy*, onsen Ambassadeur, om u te seggen in onsen naem, wy sullen ons remitteerenop hem, Godt biddende &c. Parys den *twee en twinstighstenFebruary* 1630.

Aen den Ambassadeur is deur den Greffier van haer Hoogh Mogende ghebracht het navolgende antwoort.

De Staeten Generael der Verzenighde Nederlanden, hebbende geexamineert des Coninghs brief vanden *twee en twintichsten February* ende den *achsten* deses overgelevert, raeckende d' ordre te stellen tegen de foulen, excessen, ende oppressien, die de Soldaten van desen Staet doen op het Landt van *Luyck*, verklaren altydt presicelijck by placcaten verboden te hebben deselve desordre ten platten Lande van hare Neutrale Nagebuyren: oock van tyd tot tydt gestraft d'overtreders, als sy met d'informatien syn overgesonden geweest aende Crygsraet vande Garnisoenen of aen den Raet van State deser Provintien. Nochtans geloqven wel datter syn excessen begaen, daer van de misdaders niet en syn ontdeckt, of syn ontloopen: maer alsoo de Heer *Vosbergen* altans in besendinge is by den Keurvorst van *Kolen*, Prins van *Luyck* gelast op dat stuck; haer Ho: Mog: twyffelen niet, of syne handelinge sal so uytvallen, dat syne aller Christelijcxte Majesteydt daer aen sal nemen contentement. Gedaen ter vergaderinge van haer Ho: Mo: den *seventienden April* 1630.

Om dat d' Ambassadeur hier kort te voor ter Vergaderinge van haer Hoogh Moghende mentie maeckte van d' Oorloch in Italien: heb goet ghedacht daer van te seggen dit volgende. Mantoüe ende Casal hebben so in 't verleden als dit Jaer begost fameus te worden deur de troublen om harent wil aengevangen.

Frans, Marquis van Mantoüe sterbende in't Jaer vyftien hondert negentien liet na Frederick / d'outstgeboozen / Hercules Cardinael van grooten naem ende Cæser Ferdinant vermaert deur den Oorloch. Welcke Ferdinant teelde Cæser Hartoch van Gustalle: en van Cæser quam Ferdinant Frederick/ d'eerstgeboren Soon van Frans/ succedeerde aen syn Vader / trouwende met Margarita Paleologue: dewelcke na den doot van Iean Georgen / haer Oom / Marquis van Montferrat succedeerde in 't selve Montferrat: mettet welcke ge-erigeert tot een Hartochdom sy ende haer man wierden beleent van Keyser Karel de vyfde, op den lesten December vyftien hondert twee ende dartich, als in een out Adelick Vaderlijck leen: heer coomende van haer voorouders/ ende van haer Wettelijcke mannelijke descendenten: by faute van dien voor haer Dochters: insulcker voegen / dat de Dochters sijnde eens ende meermaels uytgeslooten / sy daer toe noch connen werden geadmitteert.

Fredrick stierf in't Jaer vyftien hondert veertich: nalatende Frans, Willem, en Lodewyck Vader van Hartoch Carel ende sijn Vrouw bevrucht: waer van quam Fredrick, namaels Cardinael.

Frans succedeerde als outste in't Hartochdom Mantua, alleen: om dat sijn Moeder Marquise van Montferrat noch leefde. Hy stierf in' t Jaer vyftich: hem succedeerde Willem sijn broeder dewelcke sterbende in't Jaer seven en tachtich liet na Vincent sijn eenigen Soon.

Van

Van Vincent gestorven in 't Jaer sestien hondert twaelf bleven na Frans den eerstghebooren / die in beyde Hartochdommen succedeerde / Ferdinant (die aen Frans, binnens Jaers sterbende sonder kinderen succedeerde) ende Vincent succedeerde aen Ferdinant desgelijcx sonder kinderen sterbende.

Desen Vincent Hartoch van Mantua ende Montferrat entelijck in 't laest van 't Jaer acht en twintich sterbende sonder kinderen / liet na twee pretendenten: Carel (Soon van Lodewijck, Soon van Frederick ende Broeder van Willem Hartoch van Nevers, ende Ferdinant Hartoch van Guaitalles. Maer na alle apparentie was Carel de naeste. Niet te min om dat hy was een geboren Fransman ende dienvolgens suspect aen 't Huys van Oostenrijck nu seer groot ende machtig om haer successen in Duytslant / so weygerde de Keyser de beleningh aen Carel: schickte Graef Ian van Nassou, als Commissaris / om deselve Hartochdommen in sequester te nemen / Hartoch Carel deur faveur vanden overledenen Vincent die hem oock syn successeur verklaerde / ende syn Soon den Hartoch van Retel dede trouwen met sijn Nichte) in possessie sijnde / was door 's Keysers decreeten min vervaert als door de Spaensche wapenen onder Don Goncales Cordua, ende van de Hartoch van Savoyen; die op Montferrat pretenteerde; innemende Alba Trino; ende Montecalvo: Cordua poogde oock Casal te beleghteren: doch namen eerst de Stadt Nicein; nae eenige dage belegering. De Spaensche namen haer tijdt wel in acht; terwijl de Coningh van Vranckrijck voor Rochelle wiert belet. Maer soo haest als deselve Stad over was / ginck de meeste macht na de Frontieren van Italien: derwerts oock de Coningh volghde. Ende desen Oorloch gaf soo veel distractie aende Spaensche ende Oostenrijckische macht: dat daer deur Duytslant lucht kreegh: ende aenden Sweetschen Coningh Gustavus de gelegentheyt gaf van groote dingen te doen.

De Keyser hadde alreede te voor geschickt een Leeger onder den Graef Callalto, innemende de Passen der Grisons; daer na gaende in het Landt van Mantua ende Montferrat, Ghelijck oock deeden de Spaensche onder Don Goncales de Cordua; De Koningh van Vranckrijck desgelijcks schickten een Leger onder den Mareschal de Crequy: sommerende den Hartoch van Savoyen om sich te voegen: hy verklaerde te willen Neutrael blyven. Doch 't wiert hem niet toegelaté. Werdende voor eerst hem geheel Savoyen afgenomen. Dit jaer liet den Coninck den Cardinael met groote macht in Italien gaen: waer over men seyde dat des Coninghs Broeder den Hartoch van Orleans (die sich in September verleeden malcontent hadt geretireert na Nancy) hadde gemaeckt dese Rijm.

Te craignons plus rien en Terre, Prions Dieu en devotion:
Les Cardinaulx vont a la guerre, Les Princes en Procession.

De Coninck / om hem te contenteren / gaf hem een Supplement van Appennage op het Hartochdom van Valois, ter summe van hondert duysent gulden Jaerlijcx: gaf hem oock de nominatie tot de beneficien ende Officien in 't selbe Hartochdom: hem oock stellende Gouverneur over de Stadt ende Hartochdom Orleans, Item Gouverneur ende Stadthouder over de Provintie van Orleans, Landen van Blois, Vendome, ende Chartres. Daer op hy in February deses

Jaers weder vertrock van Nancy; vindende den Koningh den achtienden tot Troyen. De Cardinael Richelieu niet konnende den Hartoch van Savoyen krygen op zijn zyde/nam den twee en twintichsten Marty Pignerol in: een plaets van importantie voor Vranckrijck/ om altijd te konnen passeren in Italien: tot welcken eynde het namaels is seer sterck gemaeckt/ ende de gront met geldt aenden Hartoch betaelt.

Den seventienden Juny entlijck wiert met den Ambassadeur Beaugy geteekent d'Allіancie, daer van het verhael is als volght.

De Coningh van Vranckrijck Meester van Rochelle, ende van de gheheele Hugenosche party in sijn Lant sijnde/en sich 'teenemael keerde om buytens lants den Spaenschen ende Oostenrijckschen te verkleynen. Ende siende dat hy daer in nergens beter als deur desen Staet conde werden gesecondeert/dede met macht arbeyden om dese Treves-Handelingh te renverseeren/ ende ons in Oorlogh te houden. Ende in plaets dat Anno 1628. dese Staet den Coningh deur expresse besendinge niet hadde konnen bewegen tot eenige assistentie of Subsidie; soo liet hy nu in dese conjuncture de Vergaderingh/ noch tot Utrecht (om de invasie in de Veluwe) sijnde/ deur den Ambassadeur Beaugy besoucken, van de Vrede afmanen, subsidie aenbieden, ende tot Continuatie van Oorlog nodigen. Welcke Handelingh daer na in den Hage gecontinueert wordende endtlijck in Iunio 1630. is gesloten voor seven naestvolgende Jaren: geduyrende welcke dese Staet beloofde niet te tracteren Payx noch Treves met hare Vyanden, directelijck noch indirectelijck sonder advys van syne Majesteyt ghelijck oock by syne Majesteydt niet soude moghen ghemaeckt werden eenich Tractaet tot prejuditie van desen Staet. Also wert die tot Roosendael ghedreven Treves-Handel gheeyndicht/ ende als begraven deur 't Tractaet in Iunio sestien hondert dartigh met Vranckrijck ghemaeckt.

Doch om grondelijcker te komen tot verstant van dat Tractaet: moet alhier werden verhaelt: dat terstont tegen het uytgaen van het Tractaet van Compiegne men getracht heeft om het selve te vernieuwen ofte te verlengen/ 't beste men konde: ende om sulcx te doen met te min geruchte; so heeftmen last gesonden aen den Baron van Langeraq Ambassadeur Ordinaris van desen Staet in Vranckrijck.

In dese tijdt gebeurdent eensdeels deur de picanterien tusschen de Respective groote Favoriten Richelieu in Vranckrijck, ende Buckingham in Enghelandt, anderdeels deur den Oorlogh tegen Rochelle, dat deselve Croonen in repreſalien/ van represalien tot openbaer Oorlogh geraeckten. Ende alsoo Vranckrijck alreede deur Rochelle te Water seer was geincommodeert/ ende nu deur Enghelandt noch meer geincommodeert soude worden; soo maeckten de Coninghlijcke Ministers weynich swaricheyd in 't spoedigen van een nieu Tractaet van Subsidie/ daer in Vranckrijck te voor/ als gesegt is/ seer traegh was.

Alsoo dat met Welgemelde Heer Ambassadeur op het Papier gebracht wiert 't geene volcht.

TRAIC-

TRAICTE.

De Confederation & alliance pour Neuf *ans entre* Louys *xiij. Roy de* France *& les Estats de* Provinces Vnies des Pays Bas *par lequel il est convenu de Secours de part & d'autre, & de la Seureté pour le commerce & Trafic de leurs subjects,* *A* Paris *l'an* 1627. *le* vingt & huitieme *Aoust. Mais il n'a pas esté ratifié, ains change & redresse par celuy de l'an* 1630.

COmme ainsi soit que le feu Roy nostre tres honnoré Seigneur & pere, que Dieu absolve, eut voulu faire en l'an 1608. une Ligue defensive avec les Sieurs Estats Generaux des Provinces Vnies du Pays Bas, pour les obliger a faire Trefve aveq les Archiducs, qu'ils ne voulojent faire sans asseurance de garantié, & defence de nostre dit Seigneur & pere: & que par ladite ligue il soit porte qu'uelle doit estre *perpetuelle entre nous & les Provinces Vnies*: Son intention ayant tousjours estè que nous la confirmassions & continuassions, Nous desireus en toutes choses de suivre l'exemple de nostre dit Seigneur & pere, & nous conformer a ses volontes; Considerant que plus lesdits Estats auront asseurance de nostre part, moins ils se peneront pour trouver leur Seuretè par d'autres voyes, & des extremités capables de troubler le repos commun, desireux aussi de conferèr autant qu'il nous sera possible a la paix entre tous les Princes, sadite Majestè a nommè choisi, & deputè les Sieurs de *Bullion* & de *Chasteauneuf* conseillers au conseils d'Estat & des finances & Chancelier de ses ordres pour aveç le Sieur *Gedeon de Boetselaer & d'Asperen* Baron de Langerac, de Lovigny, & du saint Empire; Chevalier de l'ordre St. Michel de sa Majestéau nom & en qualité d'Ambassadeur de Messieurs les Estats des Provinces Vnies des Pais Bas aviser & traicter des moyens plus convenables a cest effect, lesquels reciproquement en vertu des pouvoirs a eux donnés (dont copie sera inserèe a la fin des presentes) ont apres plusieurs conferences convenu & arresté les choses qui ensuivent.

I.

Premierement, que sa Majestè fournira auxdits Sieurs Estats Generaux *neuf* ans durant la somme d'un *Million des Livres* pajable de sis mois en sis mois par chacun an, si la guerre, qu'on leur fait a present, dure autant de temps; a commencer du priemier *Ianvier* passé.

II.

Durant lequel temps lesdits Sieurs Estats Generaux *ne traicteront paix ny Treve aveq leurs Ennemis directement ny indirectement sans le sceu & avis de sa Majeste*, comme aussi de la part de sa Majestè ne se fera aucun Traictè au prejudice de leur Estat.

III.

En reconnoissance du Secours qu'il plaist a sa Majestè accorder aux dits Sieurs Estats par le present Traitè & les autres Grandes Faveurs qu'ils ont receu de la France, seront tenus, si sa Majestè est en guerre assaillie en ses Estats, d'employer

pres qu'ils en auront estè requis contre tous & quelconques la moitiè de la somme, que dans un an ils recevrōt de sa Majestè si mieux sadite Majestè n'ayme le dit Secours en hommes ou Vaisseaux du port de deux a six cents tonneaux, jusques a la concurrence de ladite somme. Auquel cas on conviendra de la solde des Soldats & prix des Vaisseaux selon le prix ordinaire, & usitè audit Pays, duquel des a present sera fait Estat Particulier, qui sera tenu pour Article du Traictè; comme aussi lesdits Sieurs Estats ne donneront directement ny indirectement soubs quelque coleur que ce puisse estre aucun Secours & assistance contre sa Majestè.

IV.

Si en oultre il arrive que sa Majestè ait besoin des Vaisseaux pour nettoyer les mers soit pour s' opposer aux attaques & entreprises qu'on pourroit faire contre ses Estats, ou quelque chose semblable : sa Majestè pourra a sa volontè faire achepter ou fretter es dictes Provinces Unies jusques a la quantite de *quinze* vaisseaux : Auquel cas lesdits Sieurs Estats promettent de seconder l' intention de sa Majestè de bonne foy pour les luy faire avoir au plustost & au prix raisonnable & ordinaire dudict Pays.

V.

Les dits Sieurs Estats conviendront aveq sa Majestè dans *six* mois pour garentir la mer du ponent contre les incursions & depredations de ceux d' *Algier & de Tunis*. Et cependant ou il se trouvera es ports desdits Sieurs les Estats aucuns vaisseaux ou marchandises Françoises, qui auront estè deprædèes, lesdits Sieurs Estats les feront restituer a la priemiere instance qu' il leur en fera faire, soit par l'Ambassadeur du Roy ou les marchands ses subjects qui les reclament.

VI.

Ne pourront les subjects de sa Majestè ny ceux des Sieurs les Estats exercer aucun *acte d'hostilitè* l'un contre l'autre en terre, en mer, ou Riviere soubs quelque pretexte que ce puisse estre. Et lesdits Sieurs les Estats donneront ordre que les pleintes des subjects du Roy seront terminèes dans *trois* mois au plus tard par les Conseillers de l' Admiraulté apres que l'Ambassadeur ou autre de sa part aura estè ouy: lesquels ne pourront avoir aucune *part ny profit* dans les navires de guerre ny es prises qu'ils auront a juger.

VII.

Et en cas que l'une desdits parties demandast *revision* de jugement donnè par ledit conseil, lesdits Sieurs les Estats commettront des personnes qualifièes & nullement interessèes pour en juger en dernier ressort aveq lesdits Sieurs Conseilliers de l'admiraultè. Et cependant les dictes prises demeureront *en bonne & seure garde*, sans qu'il en puisse estre fait aucune vente, si ce n'est apres avoir convenu aveq ledit Sieur Ambassadeur du temps d'icelle. Ce que sa Majestè accorde pour les subjects desdits Sieurs les Estats pour tous les cas susdits.

Quan-

VIII.

Quant a la nomination aux charges des Colonels, Capitaines, & autres Officiers des Regimens François, en sera usé a la maniere accoustumèe.

IX.

Si sa Majestè estant en guerre auroit besoing des *Regiments Francois*, qui sont en Hollande, seront les dits Sieurs Estats tenus de les faire conduire a *Calais* ou *Diepe*, pour veu toute fois que les dits Sieurs les Estats Soient en *paix* ou en *Treve*.

X.

Le droict *d'Aubeine* cessera en suite des Traites precedentes en tout point. Et sera par sa Majesté mandè a tous les Parlements d' en faire jouir lesdits Sieurs les Estats purement & simplement, sans autre forme de Iustice, & sans qu'il leur soit necessaire d'impetrer lettres de neutralité, comme aussi de leur part lesdits Sieurs les Estats seront tenus de donner pareil ordre au regard des subjects de sa Majesté.

XI.

Toutes Lettres de *repressailes*, *marques*, *arrests* & autres semblables seront nulles & de nul effect en vertu du present Traitè; mais la Iustice sera rendue & administreè a un chacun selon qu'il appartiendra.

XII.

En consequence du quel Traictè les subjects dudit Seigneur Roy & desdits Sieurs Estats vivront en bonne amite & auront *Trafic Libre* entre eux & dans l'estendue des Estats & pays de l' un & de l' autre tant par mer que par terre, de toute denrèes & marchandises, dont le commerce n'est prohibè & defendu par les Ordonnances qui ont lieu es dits Estats & pays sans qu'ils soient tenu payer plus grands *droicts* pour les denrèes & marchandises qui entreront ès dits Royaumes pays & Estats, ou qui en sortiront, que ceux qui se payent par les Naturels habitans & subjects ou le Trafic & Commerce s'exercera.

XIII.

Pour eviter les *depredations* qui arrivent souvent sur les subjects tant de sa Majesté que de Sieurs les Estats pour la facilité que les ennemis de uns & des autres ont de se Servir des ports & havres de sa Majestè, & des Sieurs lesd. Estats: ils pourront pour-suivre les Navires de leurs Ennemis, desquels ils auront estè depredés jusques a une portèe de Canon des ports & havres de l'un & de l'autre. Et si tost que les navires des Ennemis seront entrès dans lesdits ports & havres aveq les prisonniers & marchandises depredèes, on fera mettre les prisonniers en Libertè, & les biens, marchandises, & Navires par eux depredès seront rendus & delivrés aux proprietaires.

XIV.

Ne pourront aussi les Navires des Ennemis attacquer ou endommager lesdits

sub-

Subjects de sa Majesté & de Sieurs les Estats que *vingt & quatre* heures apres qu'ils seront sortis desdits ports & havres: autrement seront declarès de mauvaise prise & sera procedé a la restitution d'icelles ; Qui des a present comme de lors sont tenues pour accordées au profit des interessés : & les Capitaines desdits Navires poursuivis comme infracteurs de la paix Publique.

XV.

Tous les Traictés faites par sa Majesté & lesdits Sieurs les Estats aveq autres Roys, Princes, & Républiques demeureront en leur force & vigeur ; fors & excepté en ce en quoy il est derogé par le present Traicté.

XVI.

Pour l'execution & observation des presents Articles sa Majestè fera expedier toutes lettres & declarations necessaires.

XVII.

Lesquels Articles & Traicté pour lesdites *neuf* années , si tant la guerre dure, seront ratifiés bien & düemẽt par lesdits Sieurs les Estats Generaux dans sis semaines du jour & date des presentes , Et iceux aveq la ratification presenté a sa Majestè par ledit Ambassadeur pour estre pareillement lesdits Articles & Traicté ratifiès par sadité Majesté *quinze* jours apres & delivrès aux dits Sieurs les Estats.

Quatre Articles Secrets arrestés entre les Commissaires du Roy & l'Ambassadeur de Hollande pour avoir pareille force commes s'ils estoient inserés au Principal Traité. Fait a *Paris* le *vingt huitieme Aoust* 1627.

I.

A Estè convenu & accordé entre Messieurs les Commissaires du Roy & Monsieur l'Ambassadeur de Messieurs les Estats par le present art. secret (lequel aura pareille force comme s'il estoit inseré au Principal Traité & sera ratifie de part & d'autre dans *deux* mois) que non obstant qu'il ne soit porte per le second Article dudit Traicté si non , *que les Sieurs Estats ne Traicteront Paix ny Treve avec leurs Ennemis directement ou indirectemẽt scans le sceu & advis de sadite Majeste:* neantmoins en consideration de l'assistance qu'ils reçoivent de sadite Majestè *lesdits Sieurs les Estats ne feront aucun Traicté de Paix ou Treve sans l'aggreation & intervention de sadite Majesté* : laquelle ayant promis par le second sudit Article *de ne faire aucun Traicte qui puisse preiudicier a Messieurs* les Estats , ils ont aussi promis de leur part que *si pendant la ligue defensive de* neuf *ans le Roy venoit a entrer en guerre contre l'Espaigne , Flandres ou autres de la maison d'Austriche les dits Sieurs les Estats ne pourront faire Tresve ny Paix aveq les susdits ; tandis que la dite guerre durera.* Fait a Paris *le vingt & huitieme* Aoust 1627.

2. A este convenu & accorde entre Messieurs les Commissaires du Roy & Monsieur l'Ambassadeur par le present Article secret (qui aura pareille force comme

comme s'il estoit inseré au Principal Traicté & sera ratifie de part & autre dans deux mois) que non obstant que l'Article *troisieme* du Principal Traicté porte mots expres, que *lesdits Sieurs les Estats contre tous & quelconques sont obligès d'assister le Roy de la moitie de la somme que d'an en an ils recevrōt de sa Majeste, si mieux n'ayme sa dite Majestè le secours en hommes & vaisseaux de la qualitè porte par le susdit Traictè*, & par ce moyē & par la nature de la Ligue defensive iceux Sieurs les Estats sont obligés de secourir & assister sa Majestè en la presente occasion de l'aggression faite par les Anglois, de la dite moitié de la somme que leur accorde sa Majestè ou les hommes & vaisseaux, neantmoins pour certains bons respects & pour la presente occasion seulement & sans tirer a consequence, *le Roy descharge lesdits Sieurs les Estats du secours & assistance qu'ils sont tenus & obligès donner a sa Majestè contre les Anglois, & est accordè que lesdits* Estats *pendant la presente guerre demeureront en neutralitè.* Fait & arresté a Paris *vingt & huit* Aoust *Mil six cent vintesset.*

3. A esté convenu entre Messieurs les Commissaires du Roy & Monsieur l'Ambassadeur par le present Article secret (qui aura force comme s'il estoit inserè au principal Traité & sera ratifié dans deux mois de part & d'autre) qu'outre ce qui a esté promis par l'Article *quatre* du Traictè principal, lesdicts Sieurs les Estats promettent a sadite Majestè *de luy faire donner de bonne foy & au plustost qu'ils en seront requis par achapt ou fret, au choix de sa Majestè a ses frais & despens dix vaisseaux de deux a six cent tonneaux oultre les quinze accordès par le sudit Traicté, aveq toute munition necessaire, sans tirer en consequence & pour ceste fois seulement. Comme aussi d'empescher de bonne foy autant qu'il leur sera possible que les Anglois ne tirent & ne recoivent aucune assistance soit d'hommes poudres, & autres Munitions de guerre & Vivres contre sa Majestè a laquelle ils promettent aussi de bonne foy qu'en toute la suite de ceste guerre ils ne molesterōt en aucune façon les Armes dont sa Majestè se servira pour respousser l'offence qu'elle a receuë des Armes desdits Anglois.* Fait & arrestè a Paris le *vint & huitieme* Aoust 1627.

4. Comme ainsi soit que Messieurs les Estats ayent promis a sa Majestè de n'assister en aucune façon les Anglois durant ceste guerre ny de molester ou empecher directement ou directement les Armés dont elle se voudra servir pour repousser l'offence qu'elle a receüe desdits Anglois: *Sa Majestè promet aussi qu'en cas que les Flottes auxilliaires, dont elle se servira vinssent a attenter quelque chose contre les ports & Flottes dedits Sieurs les Estats, de s'y opposer aveq toutes ses Forces & qu'elle fera reparer le dommage que lesdits Sieurs les Estats pourroyent avoir receu par un tel attentat. Comme aussi si aucuns Vaisseaux des subjects desdits Sieurs les Estats venoyent a estre depredès par aucun Vaisseau des Flottes tant Francoises qu'auxiliaires, sa Majestè promet de faire au plustost rendre les Vaisseaux, hommes, & Marchandises ainsi depredèes.* Fait & arrestè le *vint & huitieme* Aoust le'an de grace 1627. A Paris. Lequel sera ratifié de part & d'autre dans deux mois.

TRACTAET,

Van Confederatie Alliantie voor negen *Iaren, tusschen Louijs de XIII. Koning van Vranckrijck, ende Staten der Vereenichde Nederlanden, tot secours en bystant van weer-zijden, en tot seeckerheydt van de Trafijck en Koop-handel van hun ondersaten. Te Parys in 't jaer 1627. den* acht en twintighsten *van* Augustus. *Doch het is niet geratificeert, maer verandert en gedresseert door dat van 't Iaer 1630.*

ALsoo d'overlede Koningh, onse eerwaerdighste Heer en Vader, (Godt zy hem genaedigh) in 't Iaer 1608. heeft willen maecken een Ligue defensive met de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, om hen te verplichten tot Bestandt te maken met d'Ertz-Hertogen, 't welck sy niet wilden maecken sonder verseeckeringh van beschermingh en defensie van onse geseyde Heer en Vader, en also door de geseyde Ligue besproken is dat sy *Eeuwig tusschen ons ende de Vereenigde Landschappen* sal syn, en syn intentie altyd heeft geweest dat wy haer confirmeeren en continueeren souden: so is 't dat syn geseyde Majesteyt (begeerigh om in alle dingen het voorbeelt van onse ghesevde Heer en Vader te volgen, en ons naer syn wil te conformeeren, overwegende oock dat, hoe de geseyde Heeren Staten meer verseeckeringh van onse syde hebben, sy minder sullen trachten om hun seeckerheydt te vinde door andere middelen, en door extremiteyten, die machtigh zijn om de gemeene rust 't ontrusten, en oock begeerig om, so veel ons mogelijck sal zyn, de vrede tusschen alle Vorsten te bevorderen) genoemt, verkosen en gedeputeert heeft de Heeren van *Bullion*, en van *Chasteauneuf*, Raden in de Raet van Staet, en der Finantien, en Cancelier van syn Orderen, om met de Heer *Gedeon de Boetselaer*, en van Asperen, Baron van Langherack, van Lovigny, en van 't H. Rijck, Ridder van d'Order van S. Michiel van syn Majesteydt, in de naem en qualiteyt van Ambassadeur der Heeren Staten van de Vereenichde Nederlanden 't adviseeren en tracteeren van de middelen, die de bequaemsten hier toe zijn: dewelken reciproquelijck, uyt kracht der *Pouvoirs* en machten aen hen gegeven, (daer af Copy aen 't eynde van dese tegenwoordighe by-gevoecht sal worden) nae veel conferentien de dingen, die volghen, verdragen en gearresteert hebben.

I.

Eerstelijck dat zijn Majesteyt aen de geseyde Heeren Staten Generael, *neghen* jaren langh, sal fourneeren en bestellen de somme van een *Millioen ponden* jarelijcks, alle *ses* maenden te betalen, so d'Oorlogh, die teghenwoordighlijck hen aenghedaen word, so langh duert, te beginnen van den *eersten Ianuary* verleden.

II.

Gheduerende welcke tydt de geseyde Heeren Staten Generael *niet sullen handelen vrede noch bestandt met hun vyanden directelyck noch indirectelyck, sonder weten en advys van zyn Majesteyt*; gelijck oock van de zyde van syn Majesteydt geen Tractaet gemaeckt sal worden tot prejuditie van hun Staet.

Tot

III.

Tot erkentenis van 't secours, dat syn Majesteydt belieft door dit tegenwoordigh Tractaet aen de geseyde Heeren Staten 't accordeeren, ende andere groote jonsten en faveuren, die sy van *Vranckryck* ontfangen hebben, sullen sy gehouden zyn, so syn Majesteyt in Oorlogh binnen syn Staten aengetast wort, te besteden, na dat sy daer toe versocht zyn, tegen allen en een yeder, de helft van de somme die sy in een Iaer van syn Majesteyt sullen ontfangẽ, tẽn sy dat syn geseyde Majesteyt de geseyde secours liever begeert in volck of in schepẽ, van *twee* tot *ses hondert* vaten, groot, tot de concurrentie en over eenkoming van de geseyde somme. In welken geval men verdragen sal in de soldy der soldaten, en in de prys der schepen, naer d'ordinaire prys die in't Lant gebruyckt word; van 't welck van nu af besondere staet gemaeckt sal wordẽ, die men voor een Artikel van't verdrag sal houden: gelijck oock de geseyde Heeren Staten direcktelijck noch indirectelijck, onder wat schyn het oock mach wesen, geen secours en assistentie teghen syn Majesteyt sullen geven.

IV.

Wyders, indien 't gebeurt dat syn Majesteyt Schepen van nooden heeft, om de Zeen te suyveren, 't zy om sich tegen d'aenvallen en aenslagen te stellen, die men tegen syn Staten souden mogen doen, of yets diergelijck, soo sal syn Majesteyt vermogen naer syn believen te doen koopen of toe te rusten in de ghesеyde Vereenichde Nederlanden tot een getal van *vyftien* Scheepen: in welck gheval de geseyde Heeren Staten beloven d'intentie van syn Majesteyt ter goeder trouwe te secondeeren, om die op 't spoedighste, en voor een redelijcke prys, die in de geseyde Nederlanden ordinaris is, te bestellen.

V.

De geseyde Heeren Staten sullen met syn Majesteyt binnen *ses* Maenden verdragen om het westerlijcke deel van de Middelansche Zee te beschermen teghen d'invallen en roveryen der gener van *Algiers en Tunis*. En ondertusschen, indien in de havenen der geseyde Heeren Staten eenige Fransche Schepen of waeren gevonden worden, die gerooft en wech-gevoert syn; so sullen de ghеseyde Heeren Staten hen doen restitueeren op d' eerste instantie, die aen hen ghedaen sal worden, 't zy door d'Ambassadeur van de Koningh, of door de Koop-lieden, syn ondersaten, die hen weer-eyschen.

VI.

D' Ondersaten van syn Majesteyt, en dien der Heeren Staten sullen niet vermogen eenighe vyandelijckheyd tegen malkander te plegen 't zy te Landt, ter Zee, of in eenige Rivieren, onder hoedanig een schijn dat het oock mach wesen. Ende de geseyde Heeren Staten sullen order geven dat de klachten der Onderdanen des Konings ten langsten binnen *drie* maenden getermineert en beslecht sullen worden door de Raets-Heeren van d'Admiraliteyt, na dat d'Ambassadeur of yemant van zynent weghen verhoort sal zyn: dewelcke gheen deel noch winst in d'Oorloch Schepen noch in de veroverde goederen, die sy te vonnisse hebben, sullen hebben.

VII.

En in geval dat d'een der geseyde parthyen revisie van 't vonnis versocht, het welck door de ghesëyde Raedt gegeven is, soo sullen de geseyde Heeren Staten gequalificeerde mannen, die geensins hier by geinteresseert zyn, committeren, om daer af, sonder hoogher beroep, met de geseyde Heeren van d'Admiraliteyt te vonnissen. En ondertusschen sullen de geseyde prinsen en geroofde goederen in goede en sekere bewaringh blyven, sonder dat men die sal vermogen te verkoopen, 't en zy men eerst met de ghesëyde Heer Ambassadeur van de tijdt daer af verdragen is. 't Welck zyn Majesteyt oock accordeert voor d'Ondersaten der ghesëyde Heeren Staten, voor en in al de voorseyde toevallen.

VIII.

Wat de noemingh en verkiesingh tot d'Ampten van Colonellen, Capiteynen en andere Officieren der Fransche Regimenten aengaet, men sal de ghewoone wyse daer in volgen.

IX.

Indien zyn Majesteyt, in oorlogh zynde, de Fransche Regimenten, die in Holland zyn, van nooden had, soo sullen de geseyde Heeren Staten ghehouden zyn hen tot *Calis* of tot *Diepen* te doen brengen, doch op dese conditie, soo de Heeren Staten in vrede of bestandt zyn.

X.

Het recht *van Aubiene* sal ophouden, in ghevolgh der voorgaende Tractaten in alle deelen. En zyn Majesteyt sal aen alle de Parlamenten doen ontbieden, dat sy die de geseyde Heeren Staten suyverlijk en oprechtelijck sullen doen genieten, sonder andere forme van Justitie, en sonder dat sy behoeven te verkryghen brieve van Neutraliteyt; gelijck oock de ghesëyde Heeren Staten van hun zyde ghehouden sullen zyn ghelijcke order te gheven ten Regard der Ondersaten van zyn Majesteyt.

XI.

Alle Brieven van Represalien, Marcken, Arresten, en andere dierghelijcken sullen nul en van geender waerden zyn, uyt kracht van dit tegenwoordig Tractaet: maer de gerechticheyt sal aen yeder gegeven en toegedient worden, naer dat het behooren sal.

XII.

In consequentie van welck verdragh d' ondersaten van de ghesëyde Heer Koningh, en der geseyde Heeren Staten sullen leven in goede vriendschap, en vrye handel hebben tusschen hen, en in de Staten en Landen van d'een en d'ander, so ter Zee als te Land, van alle waren en Koopmanschappen, daer af de handel niet verboden is door d'ordonnantien, die in de geseyde Staten en Landen plaets hebben, sonder dat sy ghehouden sullen zyn grooter Rechten te betalen voor de waren en koopmanschappen, die inde geseyde Koninckrijcken, Landen en Staten sullen komen, of uyt-ghevoert worden, dan van d'eyghene Inwoonders en Ondersaten ter plaets, daer men de handel doet, betaelt word.

Om

XIII.

Om de roveryen te voorkomen, die dickwils ghepleecht worden, soo aen d' Ondersaten van zyne Majesteyt, als aen die van de Heeren Staeten, om de bequaemheyd, en 't ghemack, 't welck de vyanden van d' een en d' ander hebben, in 't gebruycken der haven en reen van zyn Majesteyt, en der Heeren Staten, so sullen sy de Schepen van de vyanden, van dewelcken sy gherooft en gheplondert zyn, tot op een Canon-scheut aen de havenen van d'een en d'ander mogen vervolghen. Ende soo haest de schepen der vyanden in de geseyde havens en op de reen gekomen zyn met de geroofde waren, en met de gevangenen, soo sal men de ghevanghenen in vryheyd doen stellen; en de goederen, Koopmanschappen en schepen, die zy gerooft en genomen hebben, sullen weer aen d'eygenaers gelevert worden.

XIV.

De Schepen der vyanden sullen oock niet vermoghen aen te tasten ofte beschadigen de ghesеyde Ondersaten van zyn Majesteyt, ende der Heeren Staten, dan *vier-en-twintigh* uyren nae dat sy uyt de gheseyde Havens ende Plaetsen vertrocken zyn: want andersints sullen zy qualijck genomen, verklaert worden; en men sal tot de restitutie daer af procederen, die so wel nu als dan gehouden zyn, voor veraccordeert en toegestaen tot proffijt van de geinteresseerde. En de Capiteynen der geseyde schepen sullen vervolght worden als infracteurs en brekers van de gemeene en openbare vrede.

XV.

Alle Tractaten, door zyn Majesteyt en de gheseyde Heeren Staten met andere Koningen, Princen, Republijcken en Gemeenten gemaeckt, sullen in hun vigeur en kracht blyven; behalven en uytghesondert in 't gheen, in 't welck sy voor dit tegenwoordich Tractaet gederogeert en af-geschaft worden.

XVI.

Syn Majesteyt sal alle noodighe brieven en declaratien doen afvaerdighen, tot d'*executie* en *observantie der tegenwoordige* Artijckelen.

XVII.

Welcke Artijckelen en Tractaten voor de geseyde *neghen* jaren, indien d'Oorlogh soo langh duert, door de gheseyde Heeren Staten Generael wel en behoorlijck bevestight sullen worden binnen *ses* weken, van de teghenwoordighe dach en datum af te rekenen, en die, met de ratificatie, door de gheseyde Ambassadeur aen zyn Majesteyt te vertonen; op dat desgelijcks de geseyde Artikelen en Tractaten, *vyftien* dagen daer na door zyn geseyde Majesteyt geratificeert; en aen de geseyde Heeren Staten gelevert souden worden.

Vier *secrete Artikelen, tusschen de Commissarissen des Koninghs, en d' Ambassadeur van Hollandt, om ghelijcke kracht te hebben, als of sy in 't Principael* Tractaet *geinsereert en in-gevoeght waren. Gedaen te* Parijs *den* acht-en twintichsten Augustus 1627.

I.

Tusschen myn Heeren de Commissarissen des Konings, en myn Heer d'Ambassadeur van myn Heeren de Staten is verdraghen en veraccordeert, door dit tegenwoordigh

ghenwoordich secreet Artikel, 't welck ghelijcke kracht sal hebben, als of in 't Principael Tractaet ingevoeght was, ende van wederzyden binnen *twee* Maenden gheratificeert sal worden; dat, niet teghenstaende het *tweede* Artijckel van 'tgeseyde Tractaet niets anders in heeft, dan *dat de Heeren Staten niet sullen handelen vrede noch bestandt met hun vyanden, directelijck noch indirectelyck sonder weeten en advys van zyn geseyde Majesteyt,* dat echter, uyt consideratie van d'assistentie die sy van syn geseyde Majesteyt ontfangen, *de geseyde Heeren Staten geen Tractaet van vrede of bestant zullen maken, zonder d'aggreatie en interventie, of tusschen-komst van zyn geseyde Majesteyt*; dewelke belooft heeft, door het tweede voorgenoemt Artikel, *geen Tractaet te maecken, dat tot prejuditie van hun Staet kan zyn.* Daer tegen sy oock van hun zyde hebben belooft, dat, *zoo in de tydt van de Ligue defensive van neghen Iaeren* de Koningh quam in Oorloch te treden teghen Spangien, Vlaenderen, of anderen van 't Huys van Oostenrijck, de geseyde Heeren Staten gheen Vrede noch bestandt met d' Ondersaten sullen moghen maecken soo langh de ghesеyde Oorloch sal duyren. Ghedaen te *Parys* den *acht en twintichsten Augustus*, 1627.

2. Tusschẽ myn Heeren de Commissarisen des Konings, en mijn Heer d'Ambassadeur is verdragen en veraccordeert door dit tegenwoordigh secreet Artikel 't welck ghelijcke kracht sal hebben, als of het in 't principael Tractaet inghevoegt was, en dat van weerzyden binnen *twee* Maenden geratificeert sal worden; dat niet tegenstaende het *derde* Artikel van 't principael Tractaet in uytgedruckte woorden medebrengt, dat *de geseyde Heeren Staten tegen alle en een yeder verplicht zyn de Koningh t'assisteeren met de helft van de somme, die zy jarelycks van zyn Majesteyt zullen ontfangen, ten zy dat zyn geseyde Majesteyt 't secours liever begeert in volck of in schepen van soodanighe qualiteyt als in het voorgenoemt Tractaet verhaelt is*; en door dese middel, en door de natuer van de Ligue defensive syn de geseyde Heeren Staten verplicht syn Majesteyt te secoureren en assisteeren in de tegenwoordige gelegentheyd van d'Aggressie en aentastingh, door d' Enghelschen ghedaen, met de helft van de somme, die zyn Majesteyt aen hen accordeert, of het volck ende schepen: Doch om sekere goede respecten, en alleeenlijck voor de tegenwoordige gheleghentheyd, sonder sulcks in consequentie te trecken, ontlast de Koningh de geseyde Heeren Staten van 't secours, en van d'assistentie, die sy gehouden en verplicht syn aen zyn Majesteyt tegen d' Engelschen te gheven; en is veraccordeert dat de geseyde Staten, geduerende de tegenwoordighe Oorlogh, in Neutraliteyt sullen blyven. Gedaen en gearresteert te *Parys*, *d' acht-en-twintighste van Augustus* 1627.

3. Tusschẽ mijn Heeren de Commissarisen des Konings, en mijn Heer d'Ambassadeur is verdragen, door dit tegenwoordigh secreet Artikel, 't welck gelijcke kracht sal hebben, als of het in 't principael Tractaet ingevoeght was, en dat van weer-syden binnen *twee* maenden bevestight sal worden, dat boven 'tgheen 't welck door 't *vierde* Artijckel van 't principael Tractaet belooft is, *de gheseyde Heeren Staten noch aen zyn geseyde Majesteyt beloven ter goeder trouw, om soo spoedig als zy daer toe versocht zyn, sullen doen bestellen, by koop of by huer ten believen van zyn Majesteyt, op zyn eygen kosten* tien *schepen van* twee *tot* ses hondert *vaten, boven de* vyftien *alrede door 't voorghezeyde Tractaet toegestaen, met alle noodige Munitie,*

zonder

zonder sulcks in consequentie te trecken, en alleenlijck voor dese mael: ghelijck oock ter goeder trouw, soo veel als hen mogelijck sal zyn, te beletten dat d'Enghelschen eenighe bystant trecken of ontfangen, 't zy van volck, bus-kruyt, en andere voorraet van Oorlogh en lyftocht tegen zyn Majesteyt, aen dewelcke sy oock ter goeder trouw beloven dat sy in 't geheel gevolgh van dese Oorlogh in ghener hande wyse sullen molesteren de Wapenen, die zyn Majesteyt gebruycken sal, om 't ongelijck af te weren, dat hy van de wapenen der geseyde Engelschen ontfange heeft. Gedaen en gearresteert te *Parys d'acht en twintichsten van Augustus*, 1627.

4. Also myn Heeren de Staten aen syn Majesteyt belooft hebben, in generhande wyse d'Engelschen in dese Oorlogh t' assisteren, noch te molesteeren of te beletten, directelijck of indirectelijck, de Wapenen, die zyn Majesteyt ghebruycken sal om 't onghelijck af te weeren, dat hy vande geseyde Enghelschen ontfangen heeft; *soo is dat zyn Majesteydt oock belooft dat inghevals de Vlooten van secours, die hy gebruycken sal, yets quament' attenteren tegen de Havenen en Vlooten der geseyde Heeren Staten, hy sich met al zijn krachten daer tegen sal stellen, en dat hy de schade sal doen repareren en vergoeden, die de geseyde Heeren Staten door soodanigh een attentaet souden mogen hebben ontfangen: gelyck, ooch indien eenige schepen der Onderdanen der geseyde Heeren Staten genomen of gherooft wierden door eenich schip van de Fransche, of van d'Assistentie Vlooten, zoo belooft zyn Majesteyt de schepen, 't volck ende waren, die aldus genomen en gerooft zyn, op 't spoedichste weder te doen geven.* Gedaen en ghearresteert te Parys, den *acht en twintichsten Augustus*, in 't Iaer der ghenade 1627. *'T welck van weerzyden binnen* twee *Maenden gheratificeert sal worden.*

Dit Tractaet / hoe wel niet geratificeert / als geseyt is / heb nochtans goedt gevonden hier te stellen / om te beter te sien het Interest soo van Vranckrijck als van desen Staet in dien tijdt. De pointen waer aen men sich alhier meest stiet / waren het eerste ende de Secrete Articulen: loopende tegen de Neutraliteyt dien men tusschen Vranckrijck ende Enghelandt begeerden t' onderhouden. Alsoo wierdt raetsaem ghevonden dese Handelingh te houden in suspensie / ende ondertusschen te senden de Heeren van Somersdijck ende Vosbergen, niet alleen om haer t' interponeren tusschen Vranckrijck ende Engelandt: maer oock om te redresseren het geconcipieert ende hier voren ghestelde Tractaet in 't geene volght: op 't eerste Articul / waer by geconsenteert waren tien mael honder duysent gulden in plaetse van vyftien hondert duysent gulden, ende sulcx voor negen Iaeren, dat geinsisteert soude worden om meerder somme ende Iaren te krijgen / doch 't selve niet willende vallen / dat daeromme de Conclusie van 't Tractaet niet en soude achtergelaten worden.

Dat wel het tweede Articul / soo het leyt / soude aenghenomen worden / maer niet het reversael daer by gevoecht / by 't welcke bedongen wiert dat haer Hoogh Mogende niet en souden mogen Tracteren van Peys of Treves gedeurende den voorschreven tydt, sonder aggreatie van den Coninck, 't welck / als smakende na Souverainiteyt op dese Landen / niet en kon toegestaen worden.

Alsoo by 't derde Articul verandert waren de woorden si elle est assaillie a guerre ouverte, en dat oock daer uyt gelaten waré de woorden exceptéz les amis & allies, dat geinsisteert soude worden / dat by 't overgesonden Concept mocht gebleven worden:

den/ ende sonderlinge daer inne ghelaten de woorden exceptez les amis & alliez al soude de Handelinge daer op breecken.

Op 't vierde gecontinueert zijnde in de examinatie van de voorsz Alliantie / is goetgevonden aengaende 't reversael op 't vierde Articul dat gheinsisteert soude worden / dat gebleven werde by 't getal van vyftien Scheepen, soo doenlijck: indien niet / soude men sich moghen eslargheren tot noch tien Scheepen / mits dat gebleven werde by de woorden van 't Tractaet ende niet van 't reversael of Secreet Articul/ te weten dat den Coninck de Scheepen selfs sal doen huyren. Op te vordere woorden van 't reversael avec toutes munitions wert goet gevonden niet te seggen/ maer simpelijck de selve te preterieren/ dan aengaende 't bedingh in het selve reversael gestelt / dat aen de Engelsche geen Ammunitie soude ghevolcht worden, is verstaen dat het selve soude afgeslaghen worden / als wesende jeghens het Tractaet van Suythampton; en by aldien yets daer van in 't Tractaet soude moeten gestelt worden / 't selve in sulcken voege te doen/ dat men aen Vranckrijck ende andere Vrienden soude laten volgen 't geene naer ghelegentheydt soude konnen gemist worden.

Nopende 't geene van de auxiliaire Scheepen in 't selve reversael wert gestelt/ was goetgevonden t' insisteren / dat het selve soude werden uytgelaten; doch soude alvoorens instantie werden gedaen op te vereenighe tusschen Vranckrijck ende Engelandt, dewelcke succedeerende / soude de Gesante haer bejegeninge op dit point overschrijven om daer op naerder resolutie te verwachten.

Op 't neghende point was wel consideratie ghemoveert ten aensien van 't woort Treves, hoe het verstaen soude werden in cas men waere in Handelinghe van Treves / maer was goet gevonden het selve Articul te laten passeren soo het leyt.

Op 't dertiende is verstaen dat op de woorden desquels ils auront este depredes Item de woorden / jusques a une portée de Canon, instantie soude werden ghedaen ten eynde soude moghen werden uytghelaten / ende soo het selve niet en soude konnen geschieden soude 't selve by de Heeren Ambassadeurs mede overgeschreven worden / om daer op nader Resolutie t' ontfangen.

Deselve Ambassadeurs in Vranckrijck in conferentie komende; so insisteerden de Koningsche al wederom op de woorden dat desen staet niet soude mogen Tracteeren met Spaignen, sonder 's Koninghs aggreatie. Welck men verstont niet te konnen geschieden sonder te krencken het recht van de Hoogheyt ende Souverainiteydt van 't Landt. Om welcke ende andere consideratien de Handel wegh quam te stuyten. Tot dat deur 't esclatteren ende openbaer worden van den Treves-Handel tot Rosendael ende de groote successen van de Wapenen deses Staets in 't Jaer 1629. De Fransche wierden weder opgeweckt en de geinterrumpeerde Tractaten van Alliancie levendich gemaeckt waer in/ hoe verde men ghekomen was den ses en twintighsten December 1629. is te sien uyt volghende propositie.

Le Roy ayant Considerè les *depeches* du Sieur de *Beaugy* son *Ambassadeur* en Hollande du *vingt sixieme* & dernier de Novembre par lesquelles il a rendu conte a sa Majesté de ce que s'est passé en la Conference d'entre luy & Monsieur de *Noordwijk* comme encores l'inclination de Messieurs les Estats, a seconder les desseins, de sa

Maje-

Majesté en cas qu'elle se resolvoit a rompre avec *Espagne*, & d' ailleurs les difficultés qu'ils font de ratifier le Traicté fait par Monsieur de *Langerack* en l'an 1627 sa Majesté pour eviter toutes longueurs & venir a une bonne Conclusion a voulu donner audict Sieur de *Beaugy* son Ambassadeur pouvoir d'ajuster en secret les Principaux poincts du Traicté qui se peut faire avec Messieurs les Estats remettant a signer en France le Traictè ouvertement & solemnellement avec les Ambassadeurs qu'ils envoyeront a cet effect a sa Majestè auxquels ils donneront pouvoir d'adjouster au Traicte plusieurs autres Articles inserés dans les autres Traictes & sur lequels il ne peut eschoit aucune difficulté.

Sa Majestè se promet que cet affaire se maniere en sorte qu'il sera plustost resolu, s'il le doit estre, qu'esventè, & que le secret necessaire en telles occasions sera gardé afin que l'on en puisse recevoir les avantages que l' on doit attendre d'une telle entreprise : sa Majestè desire aussi d'avoir une promte resolution, par ce que le printemps s' approchant elle veut si bien prendre ses mesures que Messieurs les Estats ny elle n'y soient point Trompès.

De *Koningh* geconsidereert hebbende *de depesches* van de Heer van *Beaugy*, syn *Ambassadeur* in Hollant, van de *ses-en-twintigste* en leste van November, door dewelken hy aen syn Majesteyt rekening geeft van al 't geen hy gedaē heeft, dat tusschē hem ende Heer van *Noortwyck* gebeurt is, gelijck oock d'inclinatie en genegentheyt van mijn Heeren de Staten, om de desseinen van syn Majesteyt te seconderen, in geval dat hy besloot met Spanjen te breken, en wyders de swarighedē, die sy maken, in 't ratificeeren van 't Tractaet, door mijn Heer van *Langerack* in 't jaer 1627. gemaeckt; so ist dat syn Majesteyt, om alle lanckwyligheydt te schuwen, en tot een goedt besluyt te komen, aende geseyde Heer van *Beaugy*, syn Ambassadeur, heeft willen macht en vermogen geven, om in 't secreet te vereffenen de voornaemste pointen van 't Tractaet, dat met myn Heeren de Staten ghemaeckt kan worden, remitteerende het Tractaet opentlijck en slechtelijck in *Vranckryck* te tekenen, met d' Ambassadeurs, die sy ten dien eynde aen syn Majesteydt sullen senden, aen dewelcke sy macht sullen geven van in 't Tractaet veel andere Artikelen by te voegen, die in d'andere Artikelen ingevoegt zijn, en op dewelcken geen swarigheyt kan vallen.

Syn Majesteyt belooft aen sich dat dese saeck sodanich ghehandelt sal worden, dat sy eer besllooten (soo men tot besluyt komen sal) sal wesen, dan lucht krygen, en dat het nootwendich secreet in sodanige gheleghentheden bewaert sal syn, op dat men de voordeelen daer af mach ontfangen, die men van soodanich een entreprinse te verwachten heeft. Syn Majesteyt begeert oock een vaerdigh besluyt te hebben, om dat hy, dewyl de Lenten genaeckt, syn rekeningh so wel wil maken, dat mijn Heeren de Staten, noch hy niet bedrogen worden.

Ende alsoo daer na de Heer Ambassadeur versocht eenige Gedeputeerden uyt het midden van haer Ho: Mog: Vergaderingh! om met hem te koomen in naerder Conferentie; zijn Ghecommitteert de Heeren Graef van Culenborch, Noortwijck, Bas, Vosbergen, Tienhoven, Eissinga, Haersolte ende Winsemius. De selve hebben den neghen-en-twintichsten Decembris gherapporteert dat de Heer Ambassadeur haer by dictatie hadde ghecommuniceerdt het naervolghende

Le Principaux Articles sur lesquels le Sieur de Beaugy *Ambassadeur du Roy Treschrestien aupres de Messieurs les Estats à pouvoir de Traicter & de les arrester & signer pour le renouvellement de l'Alliance.*

I.

Que sa Majesté secourera ce temps durant Messieurs les Estats d'un million de livres par prest par chascun an, s'ils demeureront en guerre avec *Espagne*; aux conditions du contresecours portées par les Traictés precedans,& qu'il ne feront ny Paix ny Treve *sans le gré & consentement de sa Majesté.*

II.

Si au lieu de ce secours d'un million des livres le Roy se resoult en conformité de ce que Messieurs les Estats luy ont fait proposer, *de rompre ouvertement avec Espagne* (de quoy sa Majestè donnera une determinée resolution a Messieurs les Estats *six* semaines apres le Traicté d'Alliance renouvellé & signe) sa Majesté faisant entrer une puissante armèe pour attaquer de son costé le Pays bas (ce qui ne se peut faire sans une extraordinaire & tres grande despence pour sa Majestè & des tresgrands avantages pour Messieurs les Estats) en mesme temps ils fortifieront l'armee du Roy *de dix mille hommes de pied & de quinze cens Chevaulx*, & feront de leur costé une puissante attaque en lieu concerté avec *trente mil hommes* de pied & *quatre mil Chevaulx.*

III.

Que si la rupture estant arrivée entre a *France* & l'*Espagne*, le Roy se resoudra jamais a la paix, on Traitera *en mesme temps* de la Tresve ou Paix de Messieurs les Estats, et si l'une ou l'autre ne se peuvent faire, et que des bonnes Considerations portent Messieurs les Estats a la Continuation de la guerre, le Roy en ce cas leur donnera un plus grand secours que celuy *d'un million*, et le continuera tant que la guerre durera, conformement au Traictè de *Compiegne.*

IV.

Pour ce qui est de plusieurs autres Articles inserés dans les Traictés passés; ils seront adjustés aupres du Roy avec les Ambassadeurs, qui seront envoiès en *France* de la part de Messieurs les Estats pour passer solemnellement le Traictè et le tout plus conformement, qu'il faire se pourra, aux anciens Traictés.

Declaration des deputès de Messieurs les Estats Generaux des Provinces Unies, sur les poincts a eux communiques le Vingt huitjeme de Decembre par le Sieur de Beaugy *Ambassadeur du Roy* Treschrestien.

Quant a l'Alliance entre la France & l'Estat des Provinces Unies, qu'il fraudra s'entendre plus particulierement, premier que de resouldre sur cest affaire.

Que si le Roy de France veut rompre avec le Roy d'*Espaigne*, & entrer avec une grande Armée de *quarante mil* hommes en *Artois* ou *Hianau*, qu'en ce cas la Messieurs les Estats sortiront avec l'Armée qu'ils ont en service en Campagne, & attacqueront le Roy d'Espaigne *puissamment.* Que

Que jusques á ce que le Roy de France soit entre en guerre ouverte avec le Roy d'Espagne, envoyant une Armée au Pays *d'Artois*, Messieurs les Estats seront *libres & pourront Traicter & Conclure la Tresve avec le Roy d'Espagne.*

Que si le Roy & les Seigneurs Estats estants une fois entres en guerre, le Roy vint a faire la paix aves l'Espagne, *qu'il comprendra lesdits Sieurs Estats, ou bien leur fera avoir une Tresve a leur contentement*; que si l'un ou l'autre ne se pourroit effectuer & que Messieurs les Estats ne trouveroient à propos d'accepter ladite Paix ou Tresve; *Le Roy s'Obligera de donner aux dits Sieurs Estats, tant qu'ils demeureront en guerre, deux millions par an*, lesquels deux millions pour plus grande asseurance se pourront faire tenir soit à Venise ou à Londres, comme l'on pourra s'accorder la dessus.

Pour ce qui touche l'employ des Armèes de coste de l'un & d'aultre, que cela se pourra Traiter plus particulierement quand on sera prest d'entrer en Campagne.

De voornaemste Artikelen, op dewelcken de Heer van Beaugy *Ambassadeur vande Christelijckste Koningh by mijn Heeren de Staten, macht heeft om te Tracteeren, ende die t' arresteeren, en te teeckenen, tot vernieuwingh van 't Verbondt.*

I. Dat zyn Majesteyt gedurende dese tyd mijn Heeren de Staten sal secoureren met een *millioen ponden* by leeningh jarelijcks, soo sy tegen *Spanjen* in Oorlogh blyven; op de conditien van contresecours, of teghen bystandt begrepen inde voorgaende Tractaten, en dat sy noch vrede noch Treves sullen maken, *sonder de wil en toestemminge van syn Majesteyt.*

II. Soo, in plaets van dese bystand van een *millioen ponden*, de Koning besloot in conformiteyt van 't geen, dat mijn Heeren de Staten aen hem hebben doen voorstellen, *opentlyck met Spaignen te breken*, (van 'twelck zijn Majesteyt een gedetermineerde resolutie aen mijn Heeren de Staten sal geven, *ses* weken na het Tractaet van 't vernieude en getekende verbont) so sullen zy, als syn Majesteydt een machtigh heyr doet aentrecken, om van syn zyde Nederland aen te tasten, 't welck niet gheschieden kan sonder extraordinare en seer sware kosten voor syn (Majesteyt, en seer groote voordeelen voor mijn Heeren de Staten) ter selve tyd het Heyr van de Koning verstercken met *tien duysent mannen te voet*, *ende vyftien hondert paerden* en sullen in een beqame en verkose plaets van hun syde een machtige aenval doen met *dertig duysent mannen te voet*, *en vier duysent* paerden.

III. Indien na de rupture en brekingh tusschen *Vranckryck* en *Spaignen*, de Koningh quam te resolveeren tot Vrede: so salmen te ghelijck oock handelen van Vrede of Treves voor mijn Heeren de Staten: ende indien men gheen van beyde kon maecken, en dat mijn Heeren de Staeten door goede consideratien tot continuatie van d' Oorloghen bewoghen wierden, soo sal de Koninck in sulck een gheval hen grooter bystant gheven, dan die *van een millioen*, en sulcx so langh continueren, als d' Oorloch sal duyren, conformelijck het Tractaet van Compiegne.

IV Wat veel andere Artykelen aengaet, inde voorgaende Tractaten geinsereert sy sullen by de Koningh vereffent worden, met de Ambassadeurs, die van

wegen mijn Heeren de Staten naer *Vranckrijck* gesonden sullen werden, om het Tractaet solemnelijck te passeren, en die alles so conformelijck, als geschieden kan, met d'oude Tractaten.

Declaratie der Gedeputeerde van mijn Heeren de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, op de pointen, aen haer gecommuniceert den acht en twintigsten *van December, door de Heer van* Beaugy, *Ambassadeur van den aller Christelijckjsten Koningh.*

Wat aengaet het verbont tusschen *Vranckryck* en den Staet der Vereenigde Nederlanden, men most malkanderen particulierlijcker daer op verstaen, eer men een besluyt op dese saeck maeckte.

Indien de Coningh van *Vranckryck* met de Coning van *Spaignen* wil breken, en met een groot heyr van *vier duysent* mannen in *Artois*, of in *Henegouwen* wil tredē, so sullen, in dese geval, mijn Heeren de Staten, met het heyr dat sy in dienst hebben te velt komen, en de Koningh van *Spaignen krachtelyck* aentasten.

Mijn Heeren de Staten sullen *vry zyn, en met den Koning van Spaignen Treves mogen Tracteeren en sluyten*, tot dat de Koningh van *Vranckryck* in openbare Oorlogh is getreden met de Koning van *Spaignen*, sendende een heyr in 't Lant van Artois.

De Koningh en de Heeren Staten, een mael in Oorlogh getreden synde, so sal de Koningh, indien hy vrede met *Spaignen* komt te maken, *de geseyde Heeren Staten daer in begrypen, of hen een Treves naer hun contentement doen hebben.* Doch indien geen van beyde uytgewerckt kan worden, of indien mijn Heeren de Staten niet geraden vonden de geseyde Vrede of Treves aen te nemen, soo *sal de Koning sich verplichten aen de geseyde Heeren Staten, so langh sy in oorlogh sullen blyven, twee millioenen jaerlycx te geven*; welcke *twee millioenen*, tot meer versekeringh, sullen moghen ghehouden worden 't sy te *Venetien*, of te *Londen*, ghelijck men daer op sal verdragen.

Wat d'employ der wapenen van weer zyden aengaet, men sal dit particulierlijcker konnen verhandelen, als men gereet sal syn om in 't velt te komen.

D'Ambassadeur hadde by de lecture van deselve antwoort/die den een-en-dartighsten December **als geseptis deur den Heer** Graef van Culenburgh **ende andere haer Ho: Mog: gecommitteerde aen hem gheschiedende / seer instantelijck ende tot verscheyden maelen versocht / dat haer Ho: Mog: tot naerder esclaircissement van 't** eerste **point van dese verklaringh naerder opening souden willen doen / te weten** of haer meeninge ende intentie was, met den Coninck van *Vranckryck* gheen Alliantie te sluyten, ten sy dat de rupture van den selven Coninck van *Spaignen* voorginck, **waer op hy seyde** / dat sulckx de meeninghe was, **dies is dē Ambassadeur den Graef komen binden en heeft gedicteert 't gene volgt.**

l'Ambassadeur de France ayant consideré l'escrit a luy communique le *trentieme* de Decembre par les Sieurs deputès qui ont este envoyès par devres luy, prie Messieurs les Estats de luy donner esclaircissement sur le premier Article, Auquel il est parle de l'alliance, affin que scachant nettement leur intention, il puisse aussi Continuer á leur faire entendre celle du Roy son Maistre, en suite de ce qu'il leur en a desia fait voir par les quatre points, dont ils ont eu communication le *vint & huit*

de

de ce mesme mois, ainsi qu'il en a prié de bouche lesdicts Sieurs deputés.

d'Ambassadeur van *Vranckrijck*, geconsidereert hebbende het geschrift, aen hem gecommuniceert den *dartichste* van *December* door de Heeren Gedeputeerden, die aen hem gesonden hebben geweest, bid mijn Heeren de Staten hem verklaringh op 't eerste Artikel te geven, in 't welck van d'Alliantie gesproken is, op dat hy, volkomentlijck hun intentie wetende, oock mach continueren in hen die van de Koningh syn Meester te doen verstaen, in 't gevolgh van 't geen, dat hy hen daer alrede heeft doen sien door de *vier* pointen, daer af sy communicatie hebben gehadt op de *acht en twintighste* van dese Maent, gelijck hy mondeling de geseyde Heeren Gedeputeerden daer om gebeden heeft.

Den vierde Ianuary 1630. wiert by Conferentie aen de Ambassadeur Beaugy deur den Graef van Culenborgh ende andere Gecommitteerde verklaring ghedaen / dat haer Ho: Mog: intentie was / met den Coning te treden in Alliantie, voor 't breecken van syn Majesteyt met den Coning van *Spaignen*: ende dat sy Gecommitteerde, oock ghelast waren op den voet vande selve rupture met hem in Conferentie te komen.

Daer op seyde hy / voor alsnoch alleen ghelast te syn op de vier pointen, daer van hy den *acht-en-twintigste Decembris* laest leden had opening gedaen; ende dat om d'eer ende reputatie des Conings hier in waer te nemen, het betamelijck ende van nooden soude syn dat de vordere handelingh van rupture, deur expresse besendinge van Ambassadeurs van desen Staedt in *Vranckryck* wiert vervolght ende voltrocken: opinerende dat op alles wat in syne gemelde vier pointen niet begrepen was, alsdan in *Vranckryck* by den Coningh self geen sonderlinge swarigheyt soude werden gemaeckt. Ende als men hem noch meer daer op aendrong: soo sneed hy af de hoope van naerder last op dat stuck: alleen noch segghende / dat de verklaringe van met Spagnien te breken of niet te breecken ses weecken na 't gesloten Tractaet soude geschieden: presupponerende dattet binnen drie Maenden soude komen voltrocken worden.

Na ghehoudene deliberatie is hem in beleefde termen ghesept; dat haer Ho: Mog: altijd tot groote eer hebben ghereeckent te syn in Alliantie met Vranckrijck: dat sy sedert het uytgaen van het Tractaet van Compiegne steets hebben gearbeyt / ende ghedaen arbeyden om 't selve te vernieuwen of te verlengen: edoch niet geraedsaem voor desen Staet konden vinden / oock daerom niet ghemeent te syn stuckswijse daer in te treden; maer in 't geheel so wel op d'Alliantie als op het breecken te handelen.

Versoeckende / also de Heer Ambassadeur verklaerde geen last te hebben / dat syn Excellentie gelieftde te schrijven om last op beydes t'ontfangen.

Den negende Ianuary is hem deur den Heer Rantwijck ende andere sulcx wederom genotificeert / ende versocht dat hy soo wel op de rupture als op d'Alliance mocht werden gelast. Vraegden hem wyders / indien op de drie eerste pointen / by hem den acht en twintighsten November aen de Heeren Gecommitteerde van haer Ho: Mog: ghedicteert / verdraghen wiert / of het besluyt van dien soude vast ende bundich syn / al wast dat de pointen van de vordere Alliance (in 't vierde Artijckel verhaelt) niet quam te succederen of geaccordeert te worden. Daer op hy precijs seyde niet als op de drie eerste pointen alhier t'adjusteren / gelast te syn /

ende dat soo secreet ende spoedich als moghelijck was / doch dat deselbe nochtans gheen effect en souden sorteren; voor ende aleer in Vranckrijck d'Alliantie soude sijn gesolemniseert. Doch hoopte datter geen swarigheyt soude vallen; als sijnde in de voorighe Alliantie begrepen. Men representeerde hem daer teghen de swarigheyt ende langhsaemheydt van een Ambassade van hier in Vranckrijck te senden: ende versoeckende alsnoch dattet alhier mochte gheschieden; so nam hy aen daerom te schryven.

Den eerste February wiert den Heer Ambassadeur Beaugy deur de Heeren van Noortwijck ende Eissinga voorgestelt: In gheval de Coning van *Vranckryck* met den Coning van Spagnien in Nederlandt de sijde van *Artois* ende *Henegouw* ghe-liefde te breecken; datmen alsdan van deser sijde de Landen van den selven Co-ning oock machtig soude aentasten. Sulcx aen den Ambassadeur gedicteert; sijnde so heeft hy den sesde February daer op geantwoort en groote instantie gedaen/ dat haere Ho: Mog: souden verklaren / dat soo wanneer de Coning van *Vranck-ryck* met den Coningh van *Spaignen* soude komen te breecken, datse alsdan de Landen van denselven Coning met een machtiche Leger souden aentasten, ende dat haer Ho: Mog: geduyrende den Oorloch (Nota) tusschen *Vranckryck* en-ende *Spaignen* geen Treves of Vrede met Spaignen souden maecken. Maer na dat daer op was rijpelijck gedelibereert / is goet gevonden te persisteren by 't ghedicteerde van den eerste February.

De langsaemheyt van dese Handelingh met Vranckrijck hadde haer reflexie op die van Rosendael men Spaignen; die in desen tijt noch seer trotteerde: toonende veel voorname leden van Hollant tot den Treves groote genegentheyt: maer als entlijck niet alleen de meeste Provintien maer oock de meeste Leden in Hollant den Treves-Handel afsloegen so keerdemen sich tot d'Alliance met Vranckrijck die den seventiende Iuny 1630. gesloten wiert in naevolgende maniere.

Renouvellement d'Alliance du Roy Treschrestien avec Messieurs les Estats Gheneraux des Provinces Vnies 1630.

Les Estats Generaux des Provinces Vnies des Bas, A touts ceux qui ces presentes verront, Salut. Comme ainsi soit, que le *dix septieme* jour du mois de *Iuin* un Traicté d'Alliance ait esté faict & accordé icy a la *Haye* entre le Sieur de *Beaugy* Ambassadeur de sa Majestè Treschrestien de *France* & *Navarre*, & les Sieurs nos deputès a ce commis, dont la teneur sensuit

Comme ainst soit, que le feu Roy nostre Treshonnorè Seigneur & pere que Dieu absolvere ut voulu faire en l'annèe 1608. une ligue defensive avec les Sieurs les Estats Generaux des Provinces Vnies des Pays Bas, pour les obliger a faire la Trefue avec les Archiducs, qu'ils ne vouloienr faire sans l'asseurance de garantie & defense de nostre dit Seigneur & pere, & que par ladite Ligue estoit portè, qu' elle doit estre perpetuelle entre nos Estats & les Provinces Vnies, son Intention ayant tousjours estè, que nous la confirmasions & continuasions: Nous desireux en toutes choses de suivre l'exemple de nostre dit Seigueur & pere, & nous conformer a ses volontès: & considerant que plus lesdits Sieurs les Estats auront asseurance de nostre part, moins se porteront ils pour trouver leur seuretè *par d'au-*

tres

tres voyes capables de troubler le repos commun, desireux aussi de Conserver tant qu'il nous sera possible la paix entre touts les Princes; Avons nommè, choisi & deputé le Sieur de *Beaugy*, Conseiller en nostre Conseil d'Estat, & nostre Ambadeur esdites Provinces Vnies: lequel en vertu du pouvoir a luy donnè, dont copie sera transcrite & inserèe en fin des presentes, a apres plusieurs Conferences convenu & arresté les choses qui s'ensuivent, avec les deputées desdits Sieurs les Estats, aussi en vertu du pouvoir a eux donnè, dont copie sera pareillement transcritte & inserée en fin des presentes.

I.

Premierement, Que sa Majestè fournira auxdits Sieurs les Estats en don *sept* ans durant, la somme *d'un million* de livres, payable de *six* mois en *six* mois par chacun an, si la guerre, qu'on leur fait a present, dure autant de temps, a commencer du *premier jour de Ianvir* passé.

II.

De laquelle somme, d'un *million* des livres, par chacun an, que sa Majestè accorde auxdits Sieurs les Estats, sera reservée la somme de *cinquante mille livres*, pour estre distribuée aux Officiers François par ledit Sieur Ambassadeur.

III.

Durant lequel temps de *sept* ans, lesdits Sieurs les Estats ne traitteront ny Paix ny Trefue avec leurs Ennemis directement ny indirectement *sans l'advis de sa Majesté*: comme aussi de la part de sa Majesté ne se fera aucun Traicté au *prejudice de leur Estat*.

IV.

Outre est convenu, qu'en cas que Majestè soit en guerre assaillie en ses Estats, il ne sera tenu qu'a la moitiè dudit secours, & pourra employer l'autre moitié, si bon luy semble, en hommes & Vaisseaux du port de *deux a six cens tonneaux*, jusques a le Concurrence de ladite somme, auquel cas on conviendra de la solde de Soldats & du fret des Vaisseaux selon le pied ordinaire & vsité dudit pays, duquel dés a present sera fait Estat particulier, qui sera tenu pour Article du present Traicté; comme aussi lesdits Sieurs les Estats ne donneront aux cas susdits directement ny indirectement, soubs quelque couleur que ce puisse estre aucun secours ou assistence contre sa Majestè.

V.

Si en outre il arrivè, que sa Majestè ait besoin des Vaisseaux pour nettoyer les costes de son Royaume, soit pour s'opposer aux attaques & entreprises, qu'on pourroit faire contre ses Estats, ou quelque autre cause semblable, sa Majestè pourra sa volontè acheter ou fretter dans les Provinces Unies jusques a la quantite des *quinze vaisseaux*: auquel cas lesdits Sieurs les Estats promettent de seconder l'intention de sa Majestè de bonne foy, pour les luy faire avoir au plustost & au prix raisonnable & ordinaire dudit pais.

VI.

Les Sieurs les Estats conviendront avec sa Majestè dans six mois pour garentir

la

la mer du ponent contre les incursions & depredations de ceux *d' Alger & Tunis*: & cependant, ou il se trouvera es ports desdits Sieurs les Estats aucuns Vaisseaux ou Marchandises Françoises depredèes par ceux *d' Alger & Tunes*: lesdits Sieurs les Estats les feront restituer a la primiere instance qui leur en sera faite, soit par l'Ambassadeur du Roy, ou par les Marchands ses subjects qui les reclameront.

VII.

Ne pourront les subjects de sa Majestè ny ceux des Sieurs les Estats exercer aucun acte de hostilitè l'un contre l' autre en terre, en mer ou riviere, soubs quelque pretexte que ce puisse estre: & lesdits Sieurs Estats donneront ordre que les pliant es des subjects du Roy soient terminèes dans trois mois au plus tard par les Conseillers de l' Amiraultè apres que l' Ambassadeur ou autre de sa part aura estè ouy, lesquels ne pourront avoir aucune part ny profit dans les Navires de guerre ou autre, ny es qu'ils prises auront a juger.

VIII.

Et en cas l' une desdits parties demande revision des jugemens donnes par le Conseil desdicts Sieurs les Estats, ils commettront des personnes qualifièes & nullement interessées pour en juger & dernier ressort avec lesdits Sieurs Conseillers de l'Admiraulté; & cependant les prises demeureront en bonne et seure garde sans qu'ils en puisse estre faite aucune vente, si ce n'est apres avoir estè convenu avec ledit Sieur Ambassadeur du temps d'icelle, Ce que pareillement sadite Majestè accorde pour les subjects desdits Sieurs les Estats pour touts les cas susdits.

IX.

Quant a la nomination aux charges des Colonels, Capitaines & autres Officiers des Regiments François, il en sera usé en la maniere accoustumèe.

X.

Si sa Majesté estant en guerre avoit besoin des Regiments Francois, qui sont ès Provinces Unies, seront lesdits Sieurs les Estats tenus de les faire conduire a *Calais* ou *Diepe*: pourveu toutefois, que lesdits Sieurs les Estats soyent en paix ou Treve.

XI.

Le *droict d' Aubaine* cessera en suitte des Traittès precedens en touts points & sera par sadite Majesté mandè a touts Parlements d'en faire jovir lesdits Sieurs les Estats purement & simplemens sans autre forme de Iustice & sans qu'il leur soit necessaire d'impetrer lettres de naturalite; comme aussi de leur part lesdits Sieurs les Estats seront tenus de donner pareil ordre au regard des subjects de sa Majesté.

XII.

Touttes lettres de represailles, Marques, Arrests & autres semblables seront nulles & de nul effect, en vertu du present Article, mais la Iustice sera rendüe & administrèe a un chacun, ainsi qu'il appartiendra.

En

XIII.

En consequence du quel Traicté les subjects & habitans des Pays dudit Seigneur Roy & desdicts Sieurs les Estats, vivront en bonne amitiè & auront le *Trafic Libre* entre eux & dans l'estenduë des Estats & Pais de l'un & de l'autre, tant par mer que par terre, de toutes dernées & Marchandises, dont le Commerce n'est prohibè & defendu par les Ordonnances qui ont lieu es dits Estats & Pays; sans qu'ils soyent tenus payer plus grand droict pour lesdites denrées & Marchandises, qui entreront es dits Royaumes, Pays, & Estats, ou qui en sortiront, que ceux qui se payent par les naturels habitans & subjects des lieux, ou le Trafic & Commerce s'exercera.

XIIII.

Touts les Traictés faits par sa Majestè & les Sieurs les Estats avec autres Roys, Princes, & Republiques, demeureront en leur force & vigeur, fors & exceptè en ce en quoy il est deroguè par le present Traictè.

XV.

Sera donné pouvoir a l'Ambassadeur du Roy residant es Provinces Vnies & reciproquement a l'Ambassadeur que lesdits Sieurs les Estats tiendront en *France*, pour Traitter de bonne foy de toutes autres choses, qui peuvent faciliter le Commerce, & la Navigation entre sa Majestè & ses subjects & lesdits Sieurs les Estats & les leurs.

Lesquels Articles & Traicté pour les susdicts *sept* anées, si tant la guerre dure, seront presentement ratifiés, bien & deüement, par lesdits Sieurs les Estats & iceux avec la ratification envoyés a sa Majesté par ledit Sieur Ambassadeur pour estre pareillement lesdits Articles & Traictè par elle ratifies & delivrés auxdits Sieur les Estats par ledit Ambassadeur, *deux* mois apres la date des presentes.

Pouvoir du Sieur de Beaugy *Ambassadeur de sa Majesté Treschrestienne.*

Louis par la Grace de Dieu, Roy de *France* & de *Navarre*. A touts ceux que ces presentes lettres verront, salut. Desirans a l'exemple du feu Roy nostre Treshonnorè Seigneur & pere, que Dieu absolue, conserver & entretenir la bonne Alliance & confederation, qu'il a de son vivant contracté avec les Sieurs les Estats Generaux des Provinces Vnies des Pays Bas, & d'en rennouveller a present le Traicté suivant, les diverses Instances, qui nous en ont estè faictes au nom desdits Sieurs les Estats par leurs Ambassadeurs, au moyen de quoy estant necessaires, de commettre quelque personne de qualité qui puisse negotier sur ce subject avec lesdits Sieurs les Estats, schachant ne pouvoir faire pour cest effect plus digne choix que de nostre amé & feal Conseiller en nostre Conseil d'Estat, & nostre Ambassadeur en Hollande le Sieur de *Beaugy* pour la particuliere confiance, que nous avons en sa fidelité & affection au bien de nostre service, prudence, experience & bonne conduite: A ces causes & autres bonnes Considerations a ce nous mouvans, Nous avons ledit Sieur de *Beaugy* commis, & deputé, Commettons

& deputons par ces presentes signées de nostre main avec plein pouvoir pour cõferer, negotier, & Traicter avec lesdits Sieurs les Estats ou ceux d'entre eux qui auront bon & vaillable pouvoir sur ce subject; & de ladite Alliance & Confederation resoudre, passer, & arrester en nostre nom avec eux touts Articles necessaires pour cest effect, promettant en foy & parole de Roy avoir pour aggreable, tenir ferme, & stable tout ce que par luy sera fait, convenu & accordé en cest endroit.

Car tel est nostre plaisir. Donné a *Paris* le *dixiesme* jour de Decemb. l'an de grace 1629. & de nostre Regne le *vingtjeme* signé *Louis* & sur le reply, *Philippeaux* & seellé sur double queüe du grand seau de cire jaune.

Pouvoir des Deputés des Messieurs les Estats Generaux des Provinces Unies.

Les Estats Generaux des Provinces Unies du Pays Bas, A touts ceux qui ces presentes lettres verront, Salut. Comme ainsi soit que pour le bien & service de nostre Republique avons fait plusieurs & diverses instances devers le treshaut Tresexcellent & trespuissant Prince *Louis* par la grace de Dieu Roy de *France* & *Navarre*, afin qu'il luy pleut a l'exemple du feu Roy son Treshonnoré Seigneur & pere renouveller & entretenir la bonne Alliance & Confederation qui a estè tousjours entre ses Royaumes, Estats, subjects, & habitans & les nostres: sa Majesté a daigné commettre la Sieur de *Beaugy* Conseiller en son Conseil d'Estat & Ambassadeur en ses Provinces pour Negotier sur ce subject avec nous. Au moyen dequoy estant necessaire de deputer de nostre part quelques personnages de qualité, pour a ceste fin se trouver en Conference avec ledit Ambassadeur de *Beaugy*: & Estans plainement informés de la suffisance, prudence, fidelité, & intelligence des Sieurs *Rogier Huygens* Bourgemaistre de la Ville de *Aernhem*, *Nicolaes de Bouchorst* Sieur de *Noortwyck* & *Wimmenum*, *Theodore Bas*, Chevalier vieil Bourgemaistre d'*Amsterdam*, *Symon de Beaumont* Conseillier & Pensionaire de la Ville de *Middelburgh*, *Adriaen Ploos*, Chevalier Sieur de *Oudegein*, *Trenhoven* & *Gein*, *Iean Veltdriel* Docteur en droit vieil Bourgemaistre de la Ville de *Dockum*, *Sweer de Haersolte* a Haerst & Echten, *Goossen Schaffer* Sieur en *Wthuysen* & *Meden*. Nous avons faict election de leurs personnes et a eux donnè, comme nous donnons par ces presentes, plein pouvoir & autorité, de Traicter, convenir, & conclurre avec ledit Ambassadeur le Sieur de *Beaugy* sur le subject de ladite Alliance & confederation, promettants sincerement & de bonne foy, avoir aggreable tenir ferme & stable a tousjours tout ce que par nosdits deputés en ceste qualité sera fait, promis, & accordé en cest endroict, sans jamais aller ny venir au contraire directement ou indirectement en quelque sorte ou maniere que ce soit, mais le tout devoir ratifier si besoing est, & en passer Lettres & Instruments en meilleure forme que faire se pourra. Fait a la *Haye* en nostre Assemblée soubs nostre grand seel en cire rouge paraphè & soubs la Signature de nostre Griffier le *sezième Febrüier* 1630. Estoit Paraphé. *S. Harsolte*, Et sur le reply par Ordonnance desdits Sieurs Estats Generaux, Signe *Cornelis Musch*, seellé du grand seau en cire rouge sur double queüe.

En

En foy de quoy nous susdits Ambassadeurs & Deputés esdits noms avons en vertu de nos pouvoirs signé & presenté de nostre seing ordinaire & a icelles fait apposer le Cachet de nos armes Fait a la *Haye* le *dixseptieme Iuin* 1630. Estoit signé *D. Beaugy*, *R. Huygens*, *Nic. de Bouckhorst. D. Bas. Symon de Beaumont. A. Plois. I. Veltdriel. S. van Haersolte. G. Schaffer*. Plus bas au dessous des Signatures estoit Cacheté des Cachets des Armes respectivement desdits Sieurs Ambassadeur & Deputés.

Declaration des Deputez de Messieurs les Estats Generaux des Provinces Unies du Pays bas sur le primier Article du Traicté.

Comme il est porté au primier Article du Traictè fait cejourd'huy entre de le Sieur de *Beaugy* Ambassadeur de sa Majesté Treschrestienne & les Sieurs les Deputès des Sieurs les Estats Generaux des Provinces Vnies, *que sadite Majesté fournira audits Sieurs les Estats en don, sept ans durant, la somme d'un million de livres*, lesdits Sieurs Deputés declarent leur Intention avoir esté & estre que les primiers *cinq cent mil* livres tiendront lieu de don de pareille sôme *qui reste a payer* en vertu du Traicté de Compiegne, en cas que sadite Majesté estant priée par l'Ambassadeur desdits Sieurs les Estats resident en France, vienne a declarer, qu'elle ne se peut eslargir plus avant; requerants toutefois lesdits Sieurs Deputès le Sieur Ambassadeur de *Beaugy*, qu'il luy plaise par ses meilleurs offices seconder devers sa Majesté les devoirs de l'Ambassadeur des Sieurs les Estats, afin qu'elle puisse estre esmüe d'accomplir les primiers Articles sans aucune limitation comme cy dessus. Ainsi Fait a la *Haye* le *dixsept* de *Iuin* en l'an 1630. Estant signé. *R. Huygens. N. de Bouckhorst. Dirck Bas. Symon de Beaumont. A Plois. I. Veltdril. S. Harsolte. G. Schaffer.*

Nous ayans cedit Traicté aggreable en tous & chacun de ses points avec la Declaration particuliere donnée sur le premier Article dudit Traicté: Avons iceux points avec ladite Declaration acceptés, approuves, ratifies, & confirmes, comme nous les acceptons, approuvons, & confirmons par ces presentes; promettans les garder, entretenir, & observer inviolablement, sans aller ny venir au contraire, directement ou indirectement en quelque sorte & maniere que ce soit, soubs l'Obligation & Hypotheque de touts les biens & revenus desdits Provinces Vnies en General & en particulier, presens & a venir. En tesmoing de quoy nous avons fait seeller ces presentes de nostre grand seau, paraphées & signées par nostre Griffier. A la *Haye* le 2. *Iuin* 1630. Estoit paraphè *S. van Harsolte*, plus bas, Par Ordonnance desdits Seigneurs les Estats Generaux. Signé *Cornelis Musch*. Et seelé du grand seau en cire rouge pendant a double queüe.

d'Aggreatie des Conings was gedateert in sijn Leger tot St. Ioan Moriene den dertienden *Iuly* 1630.

De Staeten Ghenerael der Vereenichde Nederlanden, aen allen de geenen die desen tegenwoordigen sullen zien, *Saluyt*. Also op den *seventienden* dagh van

 de

de Maent Iunius een Tractaet van Alliantie ghemaeckt en veraccordeert heeft al geweest, hier in den *Hage*, tusschen de Heer van *Beaugy*, Ambassadeur van syn aller Christelijckste Majesteydt van *Vranckryck* en *Navarre*, ende Heeren onse Gedeputeerde, hier toe gecommitteert, daer af d'inhout volght.

Also d'overlede Koningh, onse waertste Heer en Vader, (God sy hem genadigh) heeft willen maken, in 'tjaer van 1608, een Ligue defensive met de Heeren Staten Ghenerael der Vereenighde Nederlanden, om hen te verplichten tot het maken van de Treves met d' Aertshartogen, die sy niet wilden maken sonder de versekering van garantie en defensie van onse geseyde Heer en Vader, en dat in deselve begrepen was dat sy eeuwigh behoorde te syn tusschen onse Staten en de Vereenigde Nederlanden, syn intentie altyd geweest hebbende dat wy haer souden confirmeren en continueren; so is't dat wy, begerigh om in alle dingen het voorbeelt van onse geseyde Heer en Vader na te volgen, en ons naer syn willen te conformeren, en considererende dat, hoe de geseyde Heeren Staten meer versekering van onse zyde hebben, hoe sy minder bewogen sullen zyn om hun sekerheyt *door andere middelen* te soecken, die bequaem souden syn om de gemene rust te beroeren, en oock begerig om, so veel aen ons mogelijck sal syn, de Vrede tusschen al de Vorsten te bevorderen, hebben genoemt, verkosen en ghedeputeert de Heer van *Beaugy*, Raets-Heer in onse Raet van Staet, en onse Ambassadeur in de geseyde Vereenigde Nederlanden; dewelke, uyt kracht van 'tvermogen, aen hem gegeven, daer af Copy over-geschreven, en in 't eynde der tegenwoordigen ingevoeght sal worden, nae veel conferentien de dingen, die volghen, heeft verdragen en gearresteert met de Gedeputeerden der geseyde Heeren Staten, oock uyt kracht van 'tvermogen, aen hen ghegeven, van 'twelck oock Copy overgeschreven, en aen 'teynde der tegenwoordigen gevoeght sal werden.

I.

Eerstelijck dat syn Majesteydt tot een gift fourneren en beschicken sal aen de geseyde Heeren Staten, *seven* jaeren geduerende, de somme van een Millioen ponden, alle *ses* maenden in yeder jaer te betalen, indien d'Oorlogh, die men tegenwoordiglijck tegen hen voert, so lange tyt duert, te beginnen van *d'eerste Ianuarius* lestleden.

II.

Van welcke somme van *een Millioen* ponden in yder jaer, die syn Majesteyt aen de geseyde Heeren Staten accoordeert: sal buyten gehouden worden de somme van *vyftich duysent* ponden, om door de geseyde Heer Ambassadeur aende Fransche Officieren uytgedeelt te worden.

III.

Geduerende welcke tyd van *seven* jaren de geseyde Heeren Staten, geen vrede noch bestant sullen handelen met hun vyanden, directelijck noch indirectelijck, *sonder 't advys van syn Majesteyt*; gelijck oock van de syde van zyn Majesteyt geen Tractaet gemaeckt sal worden tot prejuditie van hun Staet.

IV. Daer

IV.

Daer by is oock verdragen dat, in gheval syn Majesteyt in d'Oorlogh in syn Staten aenghetast word, hy niet gehouden sal zyn dan in de helft van't ghefeyde secours, en, indien hy't goed vind, sal hy d'andere helft moghen besteden aen volck, en aen schepen van *twee* tot *ses honderts* vaten groot, tot de concurrentie van de geseyde somme: in welck geval men verdragen sal in de soldy der Soldaten, en in de huer der schepen naer de gewoone en ordinare voet van't ghefeyde Landt, van't welck van nu af particuliere staet ghemaeckt sal worden, die men voor een Artikel van het teghenwoordigh verdragh sal houden. Ghelijck oock de geseyde Heeren Staten in de voorgenoemde saken, directelijck noch indirectelijck, onder hoedanig een schijn het oock mag wesen, geen secours of assistentie tegen syn Majesteyt sullen geven.

V.

Indien 't daer-en-boven gebeurt dat syn Majesteyt scheepen van nooden heeft, om de Zee-Custen van syn Koninckrijcken te suyveren, of om sich t'opposeren tegen d'aenvallen en aenslagen, die men tegen syn Staten sou konnen maken, of om eenich andere diergelijcke oorsaeck, soo sal zyn Majesteydt naer zyn believen mogen koopen of hueren in de Vereenighde Nederlanden tot een getal van *vyftien Schepen*, in welck geval de geseyde Heeren Staten beloven d'intentie van syn Majesteyt ter goeder trouwe te secondereren; om hem die op't spoedigste, en voor een redelijcke prijs, gelijck men gewoonelijck in't geseyde Land geeft, te doen verkrygen.

VI.

De Heeren Staten sullen binnen *ses* Maenden met syn Majesteydt verdraghen om het westerlijcke deel van de Middellantsche Zee teghen 't roven en stropen der ghener van *Algier en Tunis* te garanderen en beryden: en indien ondertusschen in de havenen der geseyde Heeren Staten eenige Fransche schepen of goederen ghevonden wierden, die door de genen van *Algier en Tunis* ghenomen waren, soo sullen de geseyde Heeren Staten die doen restitueren en weer overleveren op d'eerste instantie, die hen daer af ghedaen sal worden, 't zy door des Koninghs Ambassadeur, of door de Kooplieden, syn ondersaten, die hen weer sullen eysschen.

VII.

De ondersaten van syn Majesteydt, noch de ghenen der Heeren Staten sullen niet vermogen eenighe vyandelijckheydt te Landt, ter Zee, noch op eenighe Rivieren te plegen, onder hoedanich een schijn het sou moghen wesen; en de ghefeyde Heeren Staten sullen order gheven dat de klachten van des Koninghs Onderdanen ten langhsten binnen *drie* Maenden gheeyndight sullen syn door de Raden van d'Admiraliteyt, nae dat d'Ambassadeur, of een ander van synent wegen, sal zyn gehoort; welcke Raden van d'Admiraliteyt geen part of profyt sullen mogen hebben in de schepen van Oorloch, of anders, noch in de gheroofde goederen, daer af sy vonnissen sullen.

VIII.

En in gheval dat d'een der geseyde partyen rivisie en oversiening der vonnissen versocht, die door de Raedt der geseyde Heeren Staten gegeven syn, so sullen sy gequalificeerde persoonen, die geensins daer by geinteresseert syn, daer toe committeeren, om daer af in *dernier ressort*, en sonder wyder beroep te vonnissen, met de ghesevde Heeren Raden van d'Admiraliteyt; en ondertusschen sullen de gheroofde goederen in goede en seeckere bewaringh blyven, sonder dat men die sal mogen verkoopen, 't en zy men eerst met de geseyde Heer Ambassadeur in de tyt daer af verdragen heeft: 't welck desgelijck syn geseyde Majesteyt accordeert en toestaet aen de ondersaten der geseyde Heeren Staten in alle de voorgenoemde voorvallen.

IX.

Wat aengaet de noeming en verkiesing in d'Ampten der Colonellen, Capiteynen en andere Officieren der Fransche Regimenten, men sal daer in de gewoone wyse volgen.

X.

Indien syn Majesteyt in Oorlogh synde, de Fransche Regimenten in de Vereenichde Nederlanden synde, van nooden had, so sullen de geseyde Heeren Staten verplicht syn hen tot *Calis* of *Dieppen* te doen brengen, doch op voorwaerde so de geseyde Heeren Staten in Vrede of Treves zyn.

XI.

'tRecht van Aubeyne sal ophouden ingevolgh der voorgaende Tractaten in alle pointen; en syn geseyde Majesteyt sal aen alle Parlamenten doen beveelen dat sy sulcks de geseyde Heeren Staten doen genieten oprechtelijck en simpelijck, sonder andere forme van recht, en sonder dat sy behoeven brieven van Naturaliteyt t'impetreren; gelijck oock de geseyde Heeren Staten van hun syde verplicht sullen syn gelijcke ordere te geven ten opsichte der ondersaten van syn Majesteyt.

XII.

Alle Brieven van Represalien, Marques, Arresten, en andere dierghelijcken sullen nul en sonder wercking syn, uyt kracht van dit tegenwoordig Artikel: maer aen yeder sal recht gegeven en toegedient worden, gelijck behooren sal.

XIII.

In gevolgh van welck Tractaet d'ondersaten en inwoonders der Landen vande geseyde Heer Koning, en der geseyde Heeren Staten in goede vriendschap sullen leven, en *vrye Handel* hebben tusschen hen en in d'omkringh der Staten en Landen van d'een en d'ander, so ter zee, als te land, van alle waren en koopmanschap, daer af de handel niet verboden is door d'ordonnantien die in de gheseyde Staten en Landen plaets hebben; sonder dat sy ghehouden sullen syn grooter tollen en rechten voor de geseyde waren en koopmanschap, die inde geseyde Koninckrijcken, Staten en Landen sullen komen, of daer uytgevoert worden, te betalen dan die genen, die van d'eyge inwoonders en ondersaten der plaetsen, daer men de handel en koopmanschap pleegt, betaelt worden.

XIV.

Alle Tractaten, door syn Majesteydt en de Heeren Staten met andere Koningen,

Koningen, Princen en Republijcken gemaeckt, sullen in haer viguer en kracht blyven, behalven en uytgenomen in 't geen, daer af het door 't teghenwoordich verdragh vernietight is.

XV.

Aen d'Ambassadeur des Koninghs, resideerende in de Vereenighde Nederlanden, en reciproquelijck aen d'Ambassadeur, die de geseyde Heeren Staten in Vranckrijck sullen houden, sal macht gegeven worden om ter goeder trouwe van alle andere dingen te handelen, die de handel en scheep-vaert tusschen syn Majesteyt en syn ondersaten, en de geseyde Heeren Staten en hun onderdanen konnen faciliteren en bequamer maken.

Welke Artykelen en Tractaet voor de voornoemde *seven* jaren, indien d'Oorlogh so langh duyrt teghenwoordighlijck wel en behorelijck gheratificeert sullen worden door de geseyde Heeren Staten, en die, met de Ratificatie, door de geseyde Ambassadeur worden ghesonden aen zyn Majesteyt, op dat hy oock de geseyde Artikelen en 't Tractaet sou ratificeren, en leveren aen de gheseyde Heeren Staten door de geseyde Ambassadeur, *twee* maenden na datum deser tegenwoordighen.

Pouvoir en macht van de Heer van Beaugy, *Ambassadeur van syn aller Christelijckste Majesteyt.*

Loüis door Gods genade Koningh van *Vranckryck* ende *Navarre*, aen alle de genen, die dese tegenwoordighe brieven sullen sien, *Saluyt*. Begeerende, naer 't voorbeelt van d'overlede Koningh, onse waerdste Heer en Vader, (God sy hem genadigh) te conserveren en t'onderhouden de goede Alliantie en confederatie, die hy in syn leven gecontracteert heeft met de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, en teghenwoordighlijck het Tractaet daer af te vernieuwen, volgens de verscheyde instantien, die aen ons daer af gedaen syn in de naem der geseyde Heeren Staten door hun Ambassadeurs, en dieshalven nodig synde te committeren eenig persoon van qualiteyt, die van dese saeck mach negotieren en handelen met de geseyde Heeren Staten, wetende tot dit effect gheen waerdigher verkiesingh te konnen doen, dan van onse beminde en getrouwe Raets-Heer in onse Raet van Staet, en onse Ambassadeur in Holland, de Heer van *Beaugy*, om hen particulier betrouwen, dat wy hebben in syn ghetrouheydt en gheneghentheydt ten besten van onse dienst, voorsichtigheydt, ervarentheydt en goedt beleydt: om dese oorsaecken, en om andere goede consideratien, ons hier toe beweghende, hebben wy de ghesevde Heer van *Beaugy* ghecommiteert, en ghedeputeert, committeren en deputeren hem door dese tegenwoordighe, met onse handt getekent, met volle macht om te confereren, negotieren en tracteren met de geseyde Heeren Staten, of met de geenen onder hen, die goede en waerde macht over dese saeck sullen hebben, en van de gheseyde Alliantie en confederatie te sluyten, passeren, en arresteren, in onse naem, met hen alle Artijckelen, die hier toe noodigh syn, belovende, op de trouw en 't woort van een Koningh,

voor

voor aengenaem te hebben, vast en bestant te houden al 't geen, dat door hem sal zijn gedaen, verdragen, en hier in gheaccordeert. Want het ons alsoo belieft. Ghegeven te *Parys*, de *tienden* dagh van *December*, in 't jaer der genade 1629. en het *twintighste* van onse heerschappy. Getekent *Louis*. Onderstont *Philippeaux* en op een dubbelde bant met geel Wassche gesegelt.

Pouvoir en macht van mijn Heeren de Staten Ghenerael der Vereenichde Nederlanden.

De Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, aen alle de gheenen, die dese tegenwoordighe brieven sullen sien, *Saluyt*. Alsoo wy, tot de welstant en ten dienst van onse Ghemeente, veel en verscheyde instantien aen de hooghste, uytmuntenste en machtige Vorst, *Louis* door Gods genade Koningh van *Vranckrijck* en *Navarre*, hebben gedaen, op dat het hem sou believen, naer 't voorbeelt van d'overlede Koningh, syn waerdste Heer en Vader, te vernieuwen en t' onderhouden de goede Alliantie, en confederatie, die altyd gheweest heeft tusschen syn Kouinckrijcken, Staten, ondersaten en inwoonders, en tusschen d' onsen, soo gelieft syn Majesteyt te committeren de Heer van *Beaugy*, Raets-Heer in syn Raet van Staet, en Ambassadeur in dese Nederlanden, om over dese saeck met ons te handelen. Dieshalven van nooden synde van onse syde te deputeeren eenige persoonen van qualiteyt, om ten desen eynde te verschynen in conferentie met de geseyde Ambassadeur van *Beaugy*, en volkomentlijck geinformeert zijnde van de ghenoechsaemheyd, voorsichtigheyd, getrouwigheyt en kennis van de Heeren *Rogier Huygens* Burgemeester der Stadt *Arnhem*, *Nicolaes van Boeckhorst* Heer *van Noortwijck* ende *Wimmenum*, *Dirck Bas*, Ridder oud Burgemeester van *Amsterdam*, *Symon van Beaumont*, Raet en Pensionaris der Stadt *Middelburgh*, *Adriaen Ploos*, Ridder, Heer van *Oudegein*, *Thienhoven* ende *Geyn*, *Ian Veltdriel*, Doctor inde Rechten, oud Burgemeester der Stad *Dockum*, *Sweer van Haersolte*, te Haerst in echten, en *Goossen Schaffer*, Heer in *Uythuysen* ende *Meden*: so hebben wy verkiesingh van hun persoonen ghedaen, en aen hen ghegheven, ghelijck wy door dese teghenwoordighen gheven volle macht en authoriteyt van te handelen, verdraghen en te sluyten met de ghesëyde Ambassadeur, de Heer van *Beaugy*, op 't subject van de ghesëyde Alliantie en confederatie, beloovende sinceerlijck en ter goeder trouwe aengenaem te hebben, en voor altyt vast en bestandigh te houden al 't geen door onse ghesëyde Ghedeputeerden in dese qualiteyt sal syn ghedaen, belooft en veraccordeert, sonder immer daer tegen te doen, directelijck noch indirectelijck, op hoedanighe wyse en maniere dat het zy, maer indien 't van nooden is, alles te ratificeeren, en daer af te passeeren brieven en instrumenten in de beste forme, diemen sal konnen maecken. Gedaen in den Hage, in onse Vergadering, onder ons groot Zegel in roode Wassche, geparafeert en onder de signature van onse Griffier, op den *sestienden* dagh van *Februarius*, 1630. was geparafeert *S. Haersolte*. Onderstondt door d'ordonnantie der geseyde Heeren Staten Generael. Getekent *Cornelis Musch*. Gesegelt met het groot Zegel in roode Wassche, op een dubbelde bandt.

Tot bevestigingh van 't welck wy bovenge-noemde Ambassadeurs en Ghedeputeerden,

puteerden uyt kracht van 't vermoghen, aen ons verleent, dit in de ghefeyde namen hebben getekent, en vertoont met onfe gewoone tekeningh, en daer aen ons wapen-zeghel doen fetten. Gedaen in den *Hage*, den *feventienden* dach van *Iunius*, 1630. Was getekent *D. Beaugy*, *R. Huygens*, *Nicolaes van Boeckhorft*, *D. Bas* *Symon van Beaumont*, *A. Ploos*, *I. Veltdriel*, *S. van Haerfolte*, *G. Schaffer.* Laeger onder de fignaturen was gezegelt met wapenen refpectivelijck der gefeyde Heeren Ambaffadeurs en Gedeputeerden.

Declaratie der Gedeputeerden van mijn Heeren de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden op 'teerfte Artikel van 't Tractaet.

Alfo verhaelt is in't *eerfte* Artikel van't Tractaet, defe dach gemaect tuffchen de Heer van *Beaugy* Ambaffadeur van fyn aller Chriftelijkfte Majefteyt, en de Heeren de Gedeputeerden vande Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlandē, *dat fyn gefeyde Majefteyt aende gefeyde Heeren Staten tot een gift fourneeren fal* feven *jaren lang de fomme van een* Millioen *ponden*; fo is't dat de gefeyde Heeren Gedeputeerden verklaren dat hun intentie geweeft heeft, en is, dat d' eerfte *vyf hondert duyfent* ponden plaets van gift fullen houden van gelijke fomme, *die overig is te betalen*, uyt kracht van 't Tractaet van Compiegne, in geval dat fyn gefeyde Majefteyt, gebeden zynde door d'Ambaffadeur der ghefeyde Heeren Staten, refideerende in Vranckrijck, komt te verklaren dat hy fich niet wyder uytbreyden mach: de ghefeyde Heeren Ghedeputeerde nochtans verfoeckende aen de Heer Ambaffadeur *van Beaugy*, dat het hem belieft, door fyn befte Officien, by fyn Majefteyt te fecondeven de devoyren van d' Ambaffadeur der Heeren Staten, op dat hy bewogen mach worden om d'eerfte Artijckelen te vervullen, fonder eenighe limitatie, gelijck hier boven. Aldus gedaen in den *Hage*, den *feventiende van Iunius*, in jaer 1630. Was getekent *R. Huygens*, N. *van Boeckhorft*, Dirck *Bas*, *Symon van Beaumont*, *A. Ploos*, *I. Veltdriel*, *S. van Harfolte*, *G. Schaffer*.

Wy, hebbende dit gefeyde Tractaet aengenomen in alle, en in yeder van fyn deelen en pointen, met de particuliere Declaratie, ghegheven op 'teerfte Artikel van 't ghefeyde Tractaet, hebben defe pointen, met de ghefeyde Declaratie geaccepteert, gheapprobeert, gheratificeert en gheconfirmeert, ghelijck wy hen by defe teghenwoordighen aennemen, approbeeren, en confirmeeren, belovende hen onverbreeckelijck te bewaeren, onderhouden en obferveeren, fonder daer tegen te doen, directelijck noch indirectelijck, in hoedanighe wyfe en maniere dat het zy, onder verplichtingh en verpandingh van alle de goederen en inkomften der gefeyde Vereenichde Nederlanden, in 't Generael en particulier, tegenwoordige en toekomende. Tot getuygenis van 't welck wy defe tegenwoordigen hebben doen zegelen met onfe groote Zegel in roode Waffche. Geparafeert en getekent door onfe Griffier. Gedaen inden Hage den *tweede van Iunius*, 1630. Was geparafeert *S. van Harfolte.* Laeger, door d'ordonnantie der gefeyde Heeren Staten Generael. Getekent *Cornelis Mufch.* Gezegelt met het groote Zegel in roode Waffche, aen een dubbelde bant hangende.

De Heer Prins van Orange liet noch in Martio door den Graef van Culenborg

ende andere Heeren met hem in conferentie gheweest sijnde aen haere Ho: Mog: communiceren seeckere Missive ende Memorie van den Heer van Langherack houdende in effect dat aldaer persoonen waren / die met den Coninck begeerden te Tracteren over seeckere Renten alreede gestelt ende geconstitueert ten laste van seeckere Collen / mits dat sy souden betalen aen haer Ho: Mog: 't ghene deselve was competerende / ter saecke vande vloote gedient hebbende anno vier ende twintich voor Rochelle onder 't beleyt vande Admirael Haultein, doch datmen om te geraecken tot de voorsz betalinge eenige persoonen van groote qualiteydt in Vranckrijck soude moeten interesseren ende tot mede hulpers in dese saecke intrecken; waer op den voornoemden Langherack is aenghescreven / om in volkomen betaelinge vanden dienst der voorsz vloote / volgens den gedaene voorslach/ofte by andere expediente middelen te bekomen tien hondert duysent gulden Frans geldt, contant, ende dat hy het gheene / 't welck den dienst vande voorsz Vlote meerder was bedragende volgens de Rekeninge daer van in alles belopende tot twaelf mael hondert duysent guldens, soude moghen dispenderen / sonder meer/sulcx ende aen sodanige persoonen van qualiteyt/ als hy oordeelen soude tot bevorderinge vande voorschreve betalinge te behoren/doende daer van alleenlijck openinge ende kennisse aen sijn Excelencie ende de tijdt van betalinge vande voorschreve somme van tienmael hondert duysent guldens ghekomen sijnde / soude hy Langerack daer van aen haer Ho: Mog: ende sijn Excelentie advertentie hebben te doen / om op de remise van dien nader ordre ghestelt te worden / die hy Langerack in sulcken gevalle precise soude hebben 'tachtervolgen/ende wiert voorts den voornoemde Heer van Langherack procuratie ghedepeschert. De Heer Schaffer verklaerde van weghen de Provintie vande Stadt Groeninghen ende Omme-Landen / geenen last te hebben / om twee hondert duysent gulden te remitteren volghens den voorslach vande Ambassadeur Langerack in haere Ho: Mog: Vergaderinge voorgedragen.

By d'Oostvriesche saecken hier voor ghestelt moet noch werden gheseyt / dat in Majo een nieuw concept van instructie wiert ingebracht voor den Colonel Erentrieter om te commanderen in Embden in sijn Vaders plaets: die ghelesen sijnde wiert gehouden voor gearresteert; met byvouginge op het derde Artijckel/ dat hy volghens ordre by den Krijghsraet aldaer de delinquanten soude doen straffen en de mesusen laten corrigeren / na behooren / doende op de voorschreve instructie den behoorlijcke Eedt / sonder nochtans aende voornoemde Heeren van Embden eenige openinge te doen van deselve instructie noch oock vande gedaenen Eedt: voorders wiert den voorschreve Erentreiter mede gegevē eenen brief aende Borgemesteren ende Regheerders der Stadt Embden, houdende in effect dat haere Ho: Mog: hebbende ontfangen haren brief vanden dertiende Aprillis lestleden / ende innesiende den Hogen Ouderdom van des voorschreve Oversten Erentreiters Vader ende de goede qualiteyten van denselven Oversten / aengenaem hielden de resignatie op sijn persoon ende hun dienvolgens lieten gevallen dat hy tot Commandeur over het Crijchsvolck binnen hare Stad wierde geemployeert/ende dat oock voorders geschreven soude worden aende Capiteinen ende Officieren in dienst deser landen aldaer Garnisoen houdende datse den voorsz Oversten als Commandeur

souden

souden erkennen en respecteren oock in syne bevelen na behooren obedieren / dien volgens van d'allegemeine Soldaten doen gehoorsamen.

Instructie vande Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden voor den Oversten Erentreiter, *als Commandeur binnen de Stadt* Embden.

1.

Alsoo Burgemeesteren ende Raedt der Stadt *Embden* by hare brieven vanden *dertiende* der verleden *Maent Aprillis* haer Ho: Mog: hebben gheadviseert dat sy om redenen daer in verhaelt, aenden voorschreve *Erentreiter* belooft hebben, hem tot Commandeur aen te nemen in syn Vaders plaetse, vertrouwende dat haer Ho: Mog: sich 't selven souden laten gevallen.

2.

Soo ist dat haere Ho: Mog: innesiende den Ouderdom van syn voorschreve Vader, ende de goede qualiteyten van denselven Oversten *Erentreiter*, aenghegenaem houdende de gheneghentheyt der Stadt *Embden* op syn persoon hun laten ghevallen, dat hy tot Commandeur over 't Krijgs-volck binnen *Embden* werde gestelt, ende aengenomen, op den voet ende manier hier na volgende.

3.

Dat hy goede ordre ende discipline sal houden; ende doen houden, niet alleen over het volck van Oorloghe, 't welck tot laste vande Stenden van *Oostvrieslandt* binnen de Stadt *Embden* wert onderhouden, maer oock over de Compagnien ende Soldaten van haere Ho: Mog: die boven dien noch binnen de Stadt syn gesonden; of noch gesonden souden moghen worden, ende dat hy volgens d'ordre by den Krygsraet aldaer de delinquanten sal doen straffen ende de mesuse laeten corrigeren nae behooren.

4.

Dragende goede sorge dat by deselve binnen of buyten de Stadt geené insolentien, moet wille, of eenige overlast werde gepleegt, maer dat alle sodanige swaricheden voorgekomen, ende de Stadt geconserveert moge worden in goede ruste ende eenicheydt, mitsgaders voor inwendich oproer ende uytwendich assault gedefendeert, tegens een jeder, die deselve eenighe overlast ofte molestatie soude willen aendoen, tot ondienst van deselve Stadt, ende van desen Staet.

5.

Hem dienaengaende regulerende naer de Accorden ende verdragen dien 't halven tusschen den Grave van Oostvrieslant, desselfs Stenden, ende de Stad *Embden* opgerigt.

6.

Ende naer de resolutie sedert noch particulierelijck by haer Ho: Mog: ghenomen, ende synen voorschreve Vader voor ende na toegesonden, daer by hy deselve sal vinden, ende die noch by haer Ho: Mog: van tyd tot tyd vorder genomen sullen mogen worden.

7.

Sal mede nevens den behoorlijcken eedt binnen *Embden* te doen, by Eede beloven dese *Instructie* 'tachtervolgen, ende naer te komen, ende hem voorts in alle voorvallende saecken te dragen, als een goet, vroom ende getrouw Commandeur ende Capiteyn toestaet ende gebeurt te doen.

Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergaderinge van haer Ho: Mog: in '*s Gravenhage* op den *vyf-tienden May* 1630. Ter Ordonnantie vande Hoochgemelte Heeren Staeten Ghenerael ende was onderteeckent. *Cornelis Musch.*

Al rede in November des verleden Jaers wiert na gewoonte ter Generaliteyt gedaen ende ingebracht de volgende propositie.

Hoogh ende Mogende Heeren.

Syne Excelentie ende den Raedt van Staete hebben in *October* des jaers *achten-twintigh* by hare schriftelijcke propositie u Ho:Mog: voorgedragen 'tgeene sy doen oordeelden voor het Iaer *negen-en-twintigh* nodich ende dienstich te wesen, omme de sware lasten vande Oorloghe, soo te water als te Lande te konnen dragen, tot bescherminge van ons lieve Vaderlandt tegens de groote macht ende gewelt van den Vyant, daer mede hy dese Landen continueelijck is dreygende, ende in een gestadige sorge ende achterdencken doet houden, hebbende haer *petitien* ter selver tydt ingestelt ende geformeert gehadt, naer d'occurentie die sich doen binnen ende buyten openbaerde, ende deselve sulcx mette lasten gecompasseert ende soo schaers genomen dat geen van allen heeft konnen of mogen verby ghegaen ofte uytgelaeten worden, dies by deselve oock geen andere ghedachten en syn gemaect geweest, als dat by de Respective Provintien sulcx ingesien wesende volkomene consenten daerop gevolcht, ende ten versochten tyde gebracht soude syn geworden, ten eynde de resolutie tot beschermінghe ende welstandt vanden Lande daer nae by tyds gedirigeert ende genomen hadden mogen worden.

Dan vermits sich de ghelegentheydt daer nae sulcx heeft gepresenteert, dat de Stadt van '*sHertoghenbosch* met groote hoope van een goet succes soude konnen belegert worden ende dat oock deselve belegering daer nae met een gemeen blyschap ende ghelijck als met eenparighe toestemminge van't gheheele Landt by de handt genomen ende in't werck gestelt is geworden, daer mede daer nae den Vyandt versterckt synde met een goede troupe van *Keysers Volck d'Yssel* gepasseert, de Stadt *Amersfoort* ingenomen, ende voorts getracht heeft verder tot in 't binnenste van't herte van't Landt deur te dringen, om ons so 't eenemael te verdelligen, ende waer 't mogelijck geweest, te verpletteren.

So heeft de sake inde limite vande gedane petitien geensints konnen verblyven, maer is van nooden gheweest op veele meerder middelen ende penninghen als by deselve propositie versocht waren te dencken, so tot uytvoeringhe vande voorseyde belegeringhe, die langer als *vier* Maenden heeft gheduert, ende oock seer kostelijck ende sumptueus syn gevallen als om den Vyant in syn groot voornemen te stuyten: ghelijck dan oock een jegelijck bekent is, wat grooter lichtinghe van Volck so binnen als buyten 's Landt inder haeste by u Ho: Mog; hebben moeten gedaen worden, niet weyniger bedragende als tusschen de *vyftich ende sestigh duysent*

sent Mannen ende wat grooter quantiteyt van *Vivres Munitie van Oorloge* ende andere provisie by de Frontiersteden ghesonden, ende wercken van *fortificatien* al omme ghemaeckt hebben moeten werden; alle 't selve een groote merckelijcke somme bedragende.

Waer door of wel u Ho: Mog: gediverteert syn geworden op de voorseyde propositie tot noch toe so formelijck te resolveeren ende de ghedragene Consenten, daer op inne te brengen als wel gebruyckelijck ende voor den dienst van 't Landt versocht is geweest, de menighfoudige opgekomene swaricheden en occurentie sulcx verhindert hebbende, synde mede daer door veroorsaeckt dat eenighe Provintie een gedeelte van hare penningen tot betalinge van de opgekomen nieuwe lasten geemplojeert, ende alsoo van haer nature gediverteert hebben.

So konnen evenwel syne Excelentie syne Genade Stadthouder ende den Raed van State inde tegenwoordige constitutié de saecke niet anders nemen ofte houden als of op de voorseyde *propositie* volkomentlijcke *consenten* by u Ho: Mo: waren gedragen, vertrouwen oock dat by u Ho: Mo: sodanich ordre sal worden ghestelt, dat deselve op spoedichste sullen werden ingebracht, ende daer beneffens oock op het geene de voorseyde *Petitien* is excederende, sodanighe Resolutie sal worden genomen, dat 't Land dienaengaende mede mach werden gedechargeert: also het andersints onmogelijck sal syn, de saecken van 't Landt in ordre ende buyten confusie te houden, gelijck u Ho: Mo: genoegsaem bekent is; want soo veel aengaet de *Interesten* by de voorschreve protitie versocht ter somme van *twee hondert vyftich duysent vyf hondert een en 't sestich gulden dertien stuyvers* of wel deselve by den Ontfanger Generael tot noch toe niet en hebben uytgestelt konnen worden, de crediteuren niet langer willen als op haere verschijn dagen wachten, ende mitsdien deselve uyt te contributien betaelt worden, soo ist evenwel sulcx voor geen betalinge te houden, dewyle daer tegens onbetaelt syn ghebleven de Compagnien van *Malaguet*, *Croismaire*, *Boisgrenier*, *Durfort*, ende andere tot *dertich* in 't getal, bedragende in 't Iaer *vier hondert negentich duysent twee hondert acht ende negentich gulden* die dagheliјcx met groote impatientie hare betaling vervolgen ende gewoon syn, deselve uyt te voornoemde contributien te bekomen.

De *vyf hondert* man binnen *Embden* voor desen aenghenomen belopende in 't jaer *twee en sestig duysent gulden* syn wel by de naest gelegene Provintie op d'acte van den Raet betaelt in minderinge van d'selve ordinaris en extraordinaris consenten, daer aen sy oock sulcx ghelijck het billick is korten, dan so wanneer deselve cortinge by de andere Provintie niet wederom wert gesuppleert, kan daer uyt niet dan confusie ontstaen en als ondienst voor de Landen uytbersten.

De Compagnie van de Marquis de *Rovillacq* en Sir *Tomas Lucas* met de veranderinge vande Compagnie vanden Ritmeester *Eeckeren* in Cuirassiers bedragende in 't Iaer *vier en tachtig duysent dry hondert seven gulden thien stuyvers twaelf penningen* hebben mede haeren dienst gedaen, ende konnen over sulcx niet betaelt werden.

Gelijck mede niet en konnen geexcuseert worden de *vier hondert duysent gulden* voor de *Logysgelden* versocht, want al ist dat het Logysgelt heeft gecesseert voor 't Volck dat te Velde is gheweest, so hebben evenwel van 't nieuwe ghelichte Volck wel so veel in garnisoenen, ende syn daer inne noch leggende, als het Lo-

gysgelt van 't Volck dat te Velde is geweest komt te bedragen.

De *vier hondert duysent pont* tot de *Fortificatien* versocht, werden by de aennemers sulcx vervolcht, dat het geheele Landt met hunne klachten van waenbetalinge wert vervult; moetende syluyden ruym voor *vyf en twintigh* ten *hondert* hare ordonnantie verkopen, tot groote schade vande Lande daer toe sy oock noch niet en konnen geraecken, in voegen dan u Ho: Mog: sien dat de voorsz posten ende andere breder by de voorsz propositie verhaelt, nootsaeckelijck opgebracht ende betaelt moeten werden.

Ende aengaende de lasten boven deselve posten opgekomen tot onderhout soo van 't Leger als vande nieuwe lichtinge, ende *Fortificatien* ende diergelijcke daer toe syn versogt boven de *seven hondert vyftich duysent gulden* by de Provintien van *Gelderlandt*, *Hollandt* ende *Wtrecht* extraordinaris inghewillicht, eerst voor de Leger lasten *tien hondert duysent* ende daer na op den *vierden July* noch *vyf hondert duysent gulden* ende tot onderhout van 't nieuwe gelichte volck *seven hondert duysent gulden*, maer also alle deselve lasten ten minsten komen te bedraghen *twee en sestich hondert negen en 't neghentich duysent vyf hondert vier en sestich gulden veertien stuyvers acht penningē*, volgens den Staet hier nevens gaende, so en konnen deselve op verre nae uyt voorsz petitien niet vervallen, komende daer aen te manqueren, ruym de somme van *vier en dertich hondert negen en veertich duysent vyf hondert vier en sestich gulden veertien stuyvers acht penningen*.

Nu weten u Ho: Mog: wel dat noch *Voerluyden*, noch *Schippers*, *Treckpeerden*, noch eenige andere persoonen hebbende inden voorleden somer in 's lants dienst haren tyt versleten ende leven geperickliteert niet en behooren in hare betaelingh gefrustereert maer op 't spoedigste tot haren verdienden loon geholpen te wordē, sonderlinge dewyle het God Almachtich belieft het Land met so groote Victorie te seghenen, daer toe de voorseyde persoonen als goede instrumenten haeren arrebeydt mede niet en hebben ghespaert, ende mitsdien tot haere betalinghe promptelijck behooren gheholpen te worden, om hun te benemen het suchten ende klagen over waenbetalingh daer toe hun anderfints oorsaeck werdt ghegheven.

Oock weten uwe Ho: Mog: datte *Vivres Munitien van Oorloghe* ende andere behoeften ten diensten van den Landen inghekocht ende inde Frontieren ende Legher by groote meenichte ghesonden betaeldt moeten worden, ende namentlijck oock het nieuwe ghelichte Crychs-volck ende de ghemaeckte wercken op de Frontieren, als mede dat gherembourseert moet werden de *ses hondert duysent gulden* ende de *Vivres by de West-Indische Compagnie* tot behoeft van 't Legher ende onderhoudt vande Soldaten soo goetwillich versterckt.

Weshalven syn Excellentie, syn Genade Stadthouder ende den Raet van State versoecken, dat u Ho: Mog: believen op alle dese sodanigh regart te nemen, als de importantie vande selve is vereysschende ten eynde de goede luyden die van haer Legherdiensten noch ten achteren syn, ende oock sonder leeninge t' ontfangen, uyt het Legher met groote bekommernisse hebben moeten scheyden, de vruchten van haeren suyren arbeydt eenmael moghen ghenieten ende sich mede

mede verheugen over de groote victorie deses Iaers die God Almachtigh belieft heeft dese Landen te geven.

Ende dat de voorsz West-indische Compagnie ende andere geencourageert mogē werden in tyden ende wylen des noots synde gelijke promptitude ten dienste vande Landen te toonen.

Ende alsoo by dilay ende uytstel van u Ho: Mog: resolutie over dese saecken het Landt so langs so meer in groote kosten komt te vervallen, die sich van dach tot dach vermeerderen, soo werden u Ho: Mog: versocht niet alleen inne te willigen de voorsz somme van *vier en dertich hondert neghen en veertich duysent vyf hondert vier en sestich gulden veertien stuyvers acht penningen* oock te willen besorgen dat de selve op't spoedichste opgebracht en aen handen van den Ontfanger Generael gelevert mach werden, ten eynde also de lasten van desen Iaeren gesuyvert en afgedaen mogen werden nae behooren, daerinne men vertrout dat by de respective Provintien geen difficulteyt sal worden gemaeckt, dewyle de schoone ende Heerelijcke Victorie deses Iaers gecauseert hebben by de ingesetenen deser Landen, een groote uytnemende vreuchde, ende een liberael ende willich ghemoet omme te contribueren, 't welck voorgekomen synde niet dan goede effecten ende gewenste consenten kan voortbrengen.

Omme nu voorts te komen tot de besorginge van't aenstaende Iaer *dertig* in de welcke niet weyniger als inde voorgaende Iaren ghedacht moeten werden op de middelen dewelcke nodich ende dienstich syn tot d'alghemene defensie ende versekertheyt deser Landen tegens de wrede tyrannie vande Coningh van *Spaignen*, vinden syn Excelentie syn Genade ende den Raedt van State de saecken althans so niet gestelt dat op eenige verminderinge van *contributien* gedacht, ofte dienaengaende eenige veranderinge met dienst vande Landen voorghenomen soude konnen ofte mogen werden, maer dat naer advenant sich des vyants macht is vermeerderende deselve oock vermeerdert ende verhoocht moeten worden, ende hebben mitsdien Ampshalven niet langer konnen uytstellen in desen u Ho: Mog: vergaderinge te verschynen omme te vertoonen wat tot redres en hant houdinge van 's Landts saken dient gedaen te worden.

Ende voor eerst also de Generaliteyt haer ten hooghsten vint beladen met overgroote *schulden*, daerinne d'selven van tyt tot tyt gevallen is, uyt oorsake dat aende eene syde de lasten vanden Oorloge swaerder als de petitien gevallen synde evenwel den dienst vande Landen in alle voorvallende occasien niet en heeft moghen versuymt worden, en aende andere syde dat de *consenten* daer toe versocht of niet en syn ten volle inghewillicht, of hoewel ingewillicht synde, echter in hare penninge sulcx als het behoort niet en syn voldaen, behalven dat by eenige Iaren staet gemaeckt synde op eenigh gelt secours van buyten 'tselve onder gesochte pretexten of in't geheel is uytgebleven of voor een goet gedeelte aen onkosten is geconsumeert, causerende mitsdien de voorsz schulden voor 'tgeheele Landt een jammerlijck gekryt van menichte van arme luyden, ten achteren synde van *gedaene diensten*, *arbeyts lonen geleverde waren*, *verstrect credyt* ende diergelijcke andere saken, noch een merckelijcke somme bedragende.

Soo kan 't niet anders als ten hoochsten noodich weesen, dat aen de eene

eene syde de Generaliteyt vande voorsz schulden ende aende andere syde de schamele luyden van haer vervolch 'twelck sy met impatientie syn doende moghen werden ontlast, ende vermits het buyten redenen soude wesen daer over een *nieuwe petitie* te doen, soo langhe de voorgaende, uytwelckers defecten de schulden voor een ghedeelte syn spruytende, niet volkomentlijcken syn inghebracht ende voldaen, soo konnen u Ho: Mog: nae hare wijsheydt ende discretie wel afnemen hoe nodich het sy dat de defectueuse Provintien hare *defecten* suyveren ende voldoen, waer door oock gelijckheyt onder de Provintien gehouden, ende de goetwillige alrede geconsenteert ende betaelt hebbende, geen oorsaecke gegeven soude werden wederom daer van te resilieeren, versouckende daerom syn Excelentie syn Genade ende den Raedt van State dat u Ho: Mog: by de respective Provintien voor soo veel 't selve elck is raeckende willen bevorderen dat d' selve 't redres ende *suyveringe van haere defecten* eenmael by de handt willen nemen, ten minste van den Iaere *veerthien* af, ende de penninghen van dien te borde brenghen, immers ende in allen ghevalle vande extraordinaris petitien, ende van 't geene op den Staet van Oorloge ordinaris gerepartieert synde, aen Vivres Munitie van Oorloghe, ende andersints inde Magasynen gelevert moet worden, liquiderende tot dien eynde voor den Raet van State van den selven Iaeren af, van 't gheene sy op de selve extraordinaris petitien hebben betaelt, ende voorts by pertinente Declaratie, met exhibitie van noodighe Documenten, bewysende 't gheene sy ordinaris of extraordinaris ghelevert of verschoten hebben, omme naer examinatie van dien hunlieden tegens den Ontfanger Generael betalinge te doen strecken, ten eynde den Raet van State alsoo mach weten by wat Provintien souden gedaen moeten worden de vordere devoyren die om te bekomen volkome suyveringhe vande defecten soude gheoordeelt worden noch nodich ende dienstich te wesen.

Ende alsoo boven de voorsz schulden de Generaliteyt mede beswaert is met een groote merckelijcke somme van penningen op *interessen* loopende, daer van de Capitalen van tijdt tot tijdt, ende noch in desen Iaren naer exigentie van saecken hebben moeten gelicht worden door dien de kosten vande Oorloge binnen precise limiten niet en konnen bepaelt worden, synde deselve schulden sedert den Iare *ses en 't negentich* totten Iaere *seventien* incluys gheklommen tot de somme van *vier millioenen acht hondert drie en 't negentich duysent negen hondert sestich Guldens twaelf stuyvers tien penningen* daer van de interessen by dē Staet van Oorloge gerepartieert syn op de Provintie van Hollant ende voorts van dien tyt af tot nu toe sulcx geaccresseert dat sy 't sedert den Iaere *achtien* totten teghenwoordighen Iaere *negen en twintich* beyde incluys bedragen ter somme van *vyf millioenen seven en vyftich duysent drie hondert ses en veertig guldens seventien stuyvers vier penningen*, dewelcke tot noch toe by Memorie gestelt syn, ende by de voorige gevoegt, te samen komen te belopen volghens den Staet hier nevens gaende ter somme van *negen millioenen negen hondert een en vyftich duysent drie hondert seven Guldens negen stuyvers veertien penningen* invougen dat de interessen daer van een groote merckelijcke somme Iaerlijx komen te bedragen daer toe nochtans voor so veel de voorseyde *vyf millioenen seven en vyftich duysent drie hondert ses en veertich guldens seventien stuyvers vier penningen* aengaet, den Ontfanger Generael om te betaelen geen

seec-

seeckere middelen en worden gesuppediteert, die daer over syn credyt met seer groote moeyten moet staende houden, so werde u Ho: Mog: versocht op middelen voor desen tot aflossinge vande voorsz. Capitalen voorgheslaeghen ende by eenige Provintien aengenomen, namentlijck den Impost op de *Goude, en Silvere Laeckenen, op de Brandewijnen, Toeback, kleyn Segel* ende op allerhande suyckere Generalijck over alle de Provintien te heffen, of op eenige andere middelen, 'tsy dat de voorseyde Capitaelen over alle de Provintien naer behoorlijcke proportie werden verdeelt; of andersints sulcx te willen resolveeren dat de voorseyde Capitalen niet vorder accresseren, gelijck dit Iaer noch is gheschiet, maer op lydelijcke termynen afgelost mogen werden naer behooren, en dewyl middelerwyle de loopende Interesten moeten evenwel werden betaelt, te willen inwilligen ende opbrengen de somme van *drie hondert een en veertigh duysent drie hondert seventigh gulden achtien stuyvers tien penningen*, daer toe de voorsz Interessen met de makelerdye syn beloopende, alsoo deselve uyt de Contributien als wesende met andere lasten beswaert, niet en konnen vervallen.

En wat aengaet de *lasten vande Oorloge* diemen voorts in het aenstaende Iaer *dertigh* totter Landen versekertheyt en behoudenisse sal moeten aenwenden deselve werden sulcx bevonden, dat die van de voorgaende Iaren niet minder, maer veel eerder vermeerdert ende gheaugmenteert sullen moeten worden, soo wel ten aensien vanden vyant, die syne militie t'samen aen de hand is houdende, ende subitelijck kan verstercken ghelijck hy inden voorleden Somer ghetoont heeft in der haest te konnen doen, door 't Secours van 'sKeysers Volck, 'twelck nu heeft doen blycken met wat sinne ende gemoet de Neutraliteyt by haer wert uyt geroepen ende noch verder sal toonen by aldien den *Oorloch in Italien* komt te cesseren, daer toe groote apparentie schynt te syn als ten regarde van desen Landen selfs, dewelcke in een groote Cirquit begrepen ende met veele Steden ende Forten ghecircumvaleert synde groote besettinghe van Chrychsvolck ende noodige voorsieninge van Munitie van Oorloch, Vivres ende diergelijcke behoeften van doen is hebbende, daer van hen oock de veroveringhe vande Steden *Wesel* ende *'s Hertogenbosch* geene verlichtinghe gheven, dewyl deselve wel seer groote verseeckertheden aen dese Landen syn brenghende maer geen verminderinge inde lasten, die door de groote Garnisoenen, die inde selve Steden moeten gehouden werden, veel meer vermeerderinge syn aenbrengende, behalven dat dies onvermindert oock staet moet werden gemaeckt omme tot secours vande Frontieren met een goede troupe Volcx te velde te konnen komen, weshalven dan u Ho: Mog: werden versocht ende gebeden 't selve met rype raede te willen innesien, ende tot sulcken eynde voor het aenstaende Iaer *dertich* als noch te willen continueeren de aenhoudinge ende betalinge vande Compagnie Ruyteren ende Voetknechten mitsgaders vande Tractement behoeften ende andere lasten, soo die begrepen syn inde drie Staten van Oorloge ende repartitie, *d'eene* vande Iaeren *een en twintigh* beloopende ter Maent *seven hondert ses en tachtigh duysent seven hondert vyftigh gulden seventien stuyvers acht penningen*, ende *d'andere* van den Iaeren *ses en twintigh* beloopende *een en 't negentigh duysent vier hondert twee en twintigh gulden vyf stuyvers tien penningen* mede ter Maent, ende de *derden* in *November seven en twintigh* overgelevert, bedraeghende ter Maendt *drie en*

vyftigh duysent twee hondert vyftigh gulden sestien stuyvers ses penninghen ende 't samen ter loopende Maent over de *seven* Provintien ter somme van *negen hondert een en dertich duysent vier hondert vier en twintigh gulden acht penninghen*, ende dit nae de verdeelinge daer inne tot laste van elcke Provintie gehouden sal wesen tot betooninge van haer goet devoir alle *drie* Maenden over te senden aende Raedt van State pertinenten Staet, wat by elck een in handen van den Ontfanger aen Fortificatie, Logysgelden ende de froyementen (die in bare gelden moeten werden gefurneert) is getelt, ende wat aen Vivres, munitie van Oorloge ende diergelijcke gelevert is, ende dat voorts 't eynde 's Iaers ten langsten binnen *ses* weken nae expiratie van dien volkome Rekeningh met overleveringhe vande bewijsen ende behoorlijcke verificatien daer toe dienende, tot contentement vande andere Provintien haere Bontgenooten ende wechneminghe van Ialousien ende achterdencken van eenich voordeel die by ymant geschept soude mogen wesen, overgelevert mach worden.

Buyten de voorsz. *drie* Repartien syn gelaten de *vyf hondert* man binnen *Embden* door ordre van u Ho: Mog. inden jaeren *ses en twintigh* aengenomen tot versterckinge vande Compagnye aldaer in de Garnisoenen liggende, beloopende der selver soldyen voort 't geheele Iaer ontrent *twee en sestigh duysent gulden*, als oock de twee Compagnye Curassiers vande Marquis de *Rovillacq* ende *Sir Thomas Lucas* mette veranderinge vande Compagnye van den Ritmeester *Eeckeren* in Curassiers, loopende in 't Iaer *vier en tachtig duysent drie hondert seven gulden tien stuyvers ses penninghen* dewelcke u Ho: Mo: mede goet ghevonden hebben van tyt tot tydt te continueeren, ende vermits de saecken van noch in voorigen Staet syn, ende de Ruyterye deser landen niet en dient vermindert, maer veel eer vermeedert te worden, So worden u Ho: Mog: versocht noch voor 't aenstaende jaer *dertigh* te willen continueeren de voorseyde *vyf hondert* man ende de *twee* Compagnyen Ruyteren, immers so lange dat de saecke van *Embden* in meerder seeckerheydt sullen syn gestelt, ende datmen sal sien of den Vyant syne forsen van Ruyteren altans in getal verre noch exederende die van u Ho: Mog: sal komen te verminderen, sonder 'twelcke niet gheraeden is sich van de Ruyterye 't ontblooten.

Ende vermits men in den voorleden Soomer gesien heeft hoe haest den Vyant sich kan verstercken met het Keysers Volck, die oock niet verre van hier vertrocken synde, inden Landen van *Gulick* sullen uyt winteren, om hun in 't voor Iaer so haest sich de occasie sal presenteren wederom met de Spaensche te conjungeeren, so werden u Ho: Mog: versocht de *vyftigh* Compagnye op 't ghetal van *tien duysent* man specialijck daer teghens voor desen aengenomen ende nu ghereduceert op de helft, te willen in dienste continueeren, ende des noots synde wederom doen vergrooten, op dat te beter middelen mogen syn dese Landen tegens eenen subiten overval door Godes Ghenade te conserveeren, beloopende teghens *twee hondert* coppen de Compagnye voor langhe Maenden *vyf hondert twee en twintigh duysent vier hondert gulden*, ende teghens *hondert* Coppen *neghen en twintigh* daghen *drie hondert twee en dertigh duysent twee hondert ses en 't negentigh gulden*, t'saemen in 't Iaer *acht hondert drie en vyftigh duysent ses hondert ses en 't negentich gulden*.

Ende

Ende alſo naer advenant vandẽ vergrootinghe of vermeerderinge van 't Volck van Oorloge oock vergroot ende vermeerdert moet werden de Logyſgelden die tot het Logeeren ende onderleggen van 't ſelve Volck gedeſtineert ſyn, ſoo verſoecken ſyn Excelentie ſyn Genade ende den Raedt van State dat u Ho: Mo: ghelieven niet alleen daer toe te inwilligen de ſomme van *vier hondert vyftigh duyſent gulden twaelf ſtuyvers*, daer toe deſelve Logyſgelden in 't Iaer beloopen boven de *vyf hondert twee en twintigh duyſent negen hondert ſes gulden ſes ſtuyvers* by den Staet van oorloge op de Provintiẽ gerepartieert, volgens de proviſionele, beraming hier nevens gaende, die na occurentie van ſaken noch wel grootelijcx kan werden vermeerdert gelijk in 't loopende Iaer door groote gedaene lichtinge is geſchiet, maer oock dat u Ho: Mog: believe ſodanige ordre te ſtellen dat deſelve penningen van maent tot maent by egale portie op dechargen van den Ontfanger Generael mogẽ werden gefurneert en by den ſelven bekeert aende Steden die van twee tot twee maendẽ de ſterkte van haer inliggende garniſoenen by declaratie aen den Raet bewesen en daerop ordonnantie ſullen hebben verkregen, op dat alſo voorgekomen mogen werden de pretexten en excuſen onder dewelke alle andere extraordinariſe Conſenten by de Steden dewelke met ſware garniſoenen ſyn belaſt geworden ingehoudẽ, ſonder dat d'andere Steden, geen of weynich garniſoen hebbende hare penningen te berde brengen, waer door oock d'Inegaliteyt die by eenige Provintien in 't ſtuck vande Logyſgelden geſpeurt wert diemen even wel ſoeckt tot laſten vande Generaliteyt te brengen voorgekomen en over al een eenparigen voet gelijck ſulcx billick ende behoorlijck is gehouden ſoude konnen werden tot meerder contentement vande Provintien.

Tot het onderhout van een *Velt Leger* is voor deſe by raminge ghemaeckt op *twee hondert duyſent gulden* ter maent, ende mits dien verſocht de ſomme van *thien hondert duyſent gulden* voor den tyt van *vyf* Maenden, maer alſo by experientie bevonden is, dat de koſten vande noodige wagens, Treckpeerden, Scheepen, Legerwercken, ende extraordinaris Officiers mettet vorder gevolch van dien, van Iaer tot Iaer verre komen te excedeeren de voorſz. ſomme, ende dat oock de Legers aen eenen gelimiteerden tyt niet en konnen geconſtringeert worden, ſo werden u Ho: Mo: verſocht by proviſie te willen inwilligen voor het toekomende Iaer *dertich* de ſomme van *tien hondert duyſent gulden* eens en daer beneffens den Raet van State 't authoriſeeren deſelve ſomme ſulcx te vermeerderen, ende dechargen daer op te laeten uytgaen, als naer de gelegentheyt des Legers ende Conſtitutien van ſaecken ende tyden by u Ho: Mo: geoordeelt ſal worden noodich te weſen.

Ende daer beneffens te willen verſtaen de *lichtinge* van *ſes duyſent Waertgelders* ofte Garniſoenhouders voor den tydt dat het Legher te velden ſal weſen, 't welck niet minder als op *vier* maenden kan geraemt worden, ende in ſulcken ghevallen ſal komen te koſten de ſomme van eens *drie hondert duyſent gulden*.

Voorts alſo tot naerder verſeeckerheydt vande Frontieren ende namentlijck vande Steden *Weſel* ende *'s Hertogen Boſch* eenige importante wercken van Fortificatien nootelijck dienen gemaeckt te worden, gelijck oock eenige vande ſelve op 't Conſent van u Ho: Mog: al uyt geſteecken maer by gebreck van penningen noch niet beſtedt en ſyn, ſoo werden u Ho: Mo: verſocht daer toe alleenlijck te willen inwilligen de ſomme van *hondert duyſent gulden* ende de ſelven ten vol-

 len

len te doen opbrengen aen handen van den Ontfanger Gheneraėl sonder daer van by de eene of d'andere Provintie onder pretext van Resolutie of andersints yets te laeten inhouden of dat de selve 't samen ten voorsz eynde geemplojeert mogehn werden, ende of wel in eenige andere plaetsen gelijke voorsieninge van wercken souden dienen gedaen te worden so souden evenwel omme de Provintien niet al te seer te beswaeren met hooge Petitie 't selve voor dit Iaer ingesien konnen worden, mits hebbende alleenlijck totde nodichste die niet en souden uytghestelt mogen werden de somme van *hondert duysent gulden* eens die daersomme u Ho: Mog: versocht worden mede te willen inwillighen, boven de *hondert vyftigh duysent gulden* die tot reparatie ende onderhoudt vande wercken alreede ghemaeckt op den Staedt van Oorloghe ghebracht ende uytghetrocken syn; als oock boven 'tgeenen by de respective Provintien sal ingebracht worden tot laste vande Gheneraeliteydt ghenegotieert te syn tottet maecken vande wercken van *Berghen op Soom* ende *Steenberghen* en op de *Velue*, in *Vrieslandt* ende *Stadt ende Lande* dan dewyle het consent vande voorsz penninghen sonder promte betalinghe niet dan groote dierte inde wercken is causeerende tot quade mesnage ende laste van 't Landt, wetende de aennemers hunne Reeckeninghe daer nae te maecken dat sy d'ordonnantien met verlies van een *vierde part* minder of meerder moeten verkoopen, komende 't selve niet tot hunluyden maer tot des Lands schaede te redundeeren, behalven dat het Landt wert vervult met jammerlijck geklacch en gekerm vande geene die tot allienatie van hunne ordonnantien niet konnende gheraecken u Ho: Mog: ende den Raedt van State dagelijck met haere requesten sulcx naeloopen dat men nauwelix met vryheyt over de straeten kan gaen of de huysen houden, soo werde u Ho: Mog: versocht soodanige versieninge te doen dat de voorsz penningen niet alleen geconsenteert maer oock ter bestender tydt opghebracht ende ghefurneert moghen worden, waer door de voorsz disordren geremedieert, u Ho: Mog: vande lamenteerende luyden bevryt, en de wercken so niet ten *derden* ten minsten een *vierde part* minder besteet sullen konnen werden.

Oock weder u Ho: Mo: versocht te willen inwillighen de somme van *vyftigh duysent gulden* tot *gietinge van nieuw geschut* voor de Frontieren.

Insgelijcx dewyle sedert eenige Iaere herwaerts opgekomen syn eenige sware lasten, als namentlijck de ordinaris ende extraordinaris onkosten vande *Ambassade tot Venetien*, *Residentschap by de Hanse Steden* ende 't extraordinaris oncosten vande *Ambassadeurs* in *Vranckrijck* ende *Engelandt* die sy ten aensien van haere reyse buyten de plaetsen haerder Residentie ende anderlints syn doende, de gagien ende onkosten vande Gheneraliteyt Munitie, de lasten vallende allomme inde *Magasynen ende Gasthuysen* vande Frontieren, die veele ende menichvuldich syn mitsgaders misen van de Iustitie incoop van Turf ende diergelijke verscheydene pensioenen ende Tractementen, lasten vande Richters van *Amboina*, huys-huyren vande Coninck van *Beemen*, ende Ambassadeurs vande Coninghen ende Republycquen van *Venetien* ende dierghelijcke andere voorvallende saecken Iaerlijcx een groote somme bedragende ende 't Comptoir vanden Ontfanger Gheneraėl seer te rugge settende als daer toe geen middelen hebbende, so werden u Ho: Mo. versocht te willen inwilligen de somme van *hondert duysent gulden* eens, tot ver-

val

val vande voorsz ende andere lasten die dagelijcx onverdacht syn voor komende, op dat deselve mede gelijck andere lasten mogen werden betaelt.

Ende alsoo een yder kennelijck is, dat den Vyant bemerckende de importantie vande Zeevaert eenige Iaren herwaerts begonnen heeft daer van syn werck wat meer te maken als oyt te vooren, om deselve t'Infesteeren ende waert mogelijck 'teenemael af te snyden, daer toe ghebruyckende verscheydene middelen van wreetheyt teghens de arme Zee-luyden ende onnosele Visschers geen wapenen dragende deselve in de Zee werpende ende haere Scheepen of verbrandende of inde gront hackende, ende tegens de Oorlochscheepen gaende met loosheyt hun aenbiedende quartier om de Matrosen van hare couragie en devoir te diverteren, sluytende daer beneffens de licenten om de Collegie te benemen de middelen tot hare Equipagie nodich, so ist oock ten hooghsten noodig dat aen deser syde daer tegens met couragie werde gegaē, als wesende een sake daer aen den Staet deser landen is hangende, die daer van gelijck een ziele van't lichaem sonder dessels ondergang niet en kan gesepareert werden, en werden mitsdien u Ho: Mo: ten serieusten versogt en gebeden dese sake na behooren te behertigen, niet alleen te willen continueren den ontfang en opheve der *Convoyen en licenten* vande inkomende en uytgaende goederen, ende Coopmanschappen tot alsulcken taux ende lijste mitsgaders verhooginge (alwaert maer van *een* of van een *half* per cento) als deselve eenichsints sullen konnen draegen, maer oock deselve door stricte observantie der placcaten en andersints so 'tmogelick is te beneficeeren, en tot dien eynde deselve oock voor de helft te doen verpachten, maer naer dien 't selve inkomen op verre na niet en kan strecken tegens de sware lasten vande Equipagie, niet tegenstaende wat devoir daer toe gedaen wort, en dat vermits 't groote achterwesen der Collegien, de behoorlijcke Equipagie niet en konnen ghedaen werden sonder daer toe merckelijck gesubsidieert te worden, so werden u Ho: Mo: versocht ten aensien vande Importantie deser saecke voor het Iaer *dertich* oock te willen continueeren de assistentie van *twee Millioenen* en volgens dien aennemen de betalingen vanden Staet van Oorloge te water, met het geene daer van dependeren in minderinge van't *eerste Millioen* ende voorts in handen vanden Ontfanger Gheneraeel laeten komen in hare ghelden het *twee Millioen* om by hem aende Respective Collegien bekeert te worden nae d'ordre die u Ho: Mog: sal believen te geven.

Insgelijcken te willen inwilligen den Impost van *veertien* gulden op 't *hondert* Wit-Sout ende *thien* gulden op de kleynen by den Panneman op de Denne te betalen, ende de penningen daer van Procedeerende in 't Comptoir vanden Ontfanger te laten komen,

Dat voorts u Ho: Mog. believe van wegens ende vervangende de Landtschap *Drenthe* te continueeren de quote, middelen ende Contributien der selver Lantschap tegens *een* in 't *hondert* van gheene hier vooren aende seven stemmende Provintien is versocht, omme daer uyt niet alleen 't onderhouden ende betaelen het Crysvolck ende andere oncosten by den Staet van Oorloge tot laste vande selve Lantschap gestelt, maer oock te vervallen haer contingent inde extraordinaris Petitien boven den Staet van Oorloge hier vooren onderrichtinge soude konnen gedaen worden, ende dat kennelijck wert gespeurt dat sodanich retardement

en achterhouden der Consenten geen gering nadeel ende prejuditie in den Staet van den Landen is gevende, aengesien alle goede directie ende Resolutie daerom moeten werden uytgestelt, en daer na als 't saisoen meest verloopen is, met bestendige vreucht ofte voordeel niet en konnen genomen werden, als wel te voorens inden aenvanck van 't Iaer soude hebben konnen geschieden, behalven dat mede daer door groote waenbetaling in de werken van Fortificatien ende andere noodige Oorlochs-lasten tot groot ongeryf ende geklaech vande arme Luyden ghecauseert werden (dewelcke doch in 't eynde tot beswaernisse van den Landen 'tsamen komen te redunderen ghelijck hier vooren verhaelt is, soo werden u Ho: Mog: ten hoochsten vermaent en gebeden dit selve met meerder ernst te willen overleggen en behertigen, en dienvolgens den voorsz oudē voet van retardement veranderē, en hare consenten voortaen voorden Ingang van 't toekomende jaer of ten minsten met den inganck van 't selve sonder langer uytstel te willen inbrengen en tot dié eynde bevorderē dat de Provintien en sonderling den gene die gewoon syn haere Landsdagen laet in 't Iaer te houden metten eersten inde toekomende maent van *November* ofte uytterste *December* hare by een komsten moghen uytschryven, ende u Ho: Mog: vanden tydt derselver by eenkomsten adverteren ofte selve door Gedeputeerden sodanige goede debvoiren te konnen doen, dat niet alleen inde voorsz Petitien die doch niet anders na den noot ten spoedichsten syn beraempt, werden geconsenteert, de middelen daer toe gerequireert, aengenomen, ende tot prompte betaeling van alle deselve lasten ordre ghestelt, maer dat oock de consenten daer van werden ingebragt voorts metten aenvanck van 't Iaer ten eynde de saken van 't Land daer na gestelt ende alles ten meesten diensten gedirigeert moghen worden, gelijck sulcx de behoudenisse ende welvaren van ons gemeen Vaderland is vereysschende, Actum den *dertichsten October sestien hondert negen en twintich.*

Met Engeland heeftmen dit Jaer alnoch te doen gehadt op het stuck der vrede Handeling met Spagnien: d'Ambassadeur ende Ridder Henry Vane heeft haer Ho: Mo: by monde / ende by geschrifte aengesprocken den twaefden Ianuary op volgende manier.

Syne Majesteyt hebbende u Heerlijckheden tot verscheyden malen deur syne Gesanten laten weten syne genegentheyt tot de Handelingh met *Spaignen* op de voorslagen aen syn Majesteyt gedaen rakende de herstelling vande *Paltz* is geresolveert tot continuatie der Handeling met denselven Koningh: doch, volgens Syner Majesteyts laeste propositie, met behoudenis syner *eere*, restitutie van syn schoon-broeder, Suster en Neven, ende niets doende tegen het *verbont* met de Vereenigde Provintien gemaeckt, welckers gront is de restitutie vande *Paltz*; gelijck de *vryheyt* van desen Staet. Waer op u Heerlijckheden hebben gheantwoort den *een en dertighste December* laestleden; naest danckseggingе syn Majesteyt versoeckende; dat sy de Handeling met *Spaignen* alsoo wille dirigeeren dat syne vrienden ende geallieerden, ende bysonderlijck de Koningh van *Beemen* deur de wedergevinge vanden *Keur-Paltz* daer deur mogen vinden haer sekerheyt ende soulagement. Werpende allso de geheele last vande sake op de schouderen van syn Majesteyt, 'twelck my dunckt te syn een tael, niet conform den inhout vande gemelde Alliance van *Southampton*.

Noch-

Nochtans ſyn Majeſteyt geſint te volgen de voetſtappen ſyner voorgangeren, vande welcke deſe Staet heeft ontfangen veel hulp ende vrientſchap: ende om de conjunctie van traficque nagebuyrſchap, ende religie; begeert te weten hoe gy ſydt gereſolveert, of u belieft aen te nemen de conditien van *Spaignen*, volgens Tractaet daer toe gy ſijt verbonden, of niet: op dat ſyn Majeſteyt ſo wel als uwe Heerlijckheden door dat middel mogen doen eene mutuele verklaringe nopende de gemelde alliance, ſo wel ten dienſte van ſyn Koningrijcken ende van u Staet, als vande publijcque Intereſſen. Dienvolghens ſyn Majeſteydt verſoeckt van u eene ſpoedige, ende Categorijcke antwoort, voor ende aleer gy in uwe deliberatien op den Treves Handeling ſout voortgaen: om 't welck te ſolliciteren, ick uytdrukelijcke laſt heb: ende tot myne deſcharge, verſoeck ick het by geſchrifte.

Deſe propoſitie is ter preſentie van ſijn Excelentie ende des Raedts van State ter Vergadering van haer Ho: Mog: gheexamineert doch gheconfereert jegens 't Tractaet van Soutampton, Waerop goetgevonden is den voorgedachten Heer Ambaſſadeur te geven antwoort in generale termen / van dat haer Hoog Mog: altoos religieuſelijck hadden geobſerveert het voorſz Tractaet, ende hun voorts bequaem gemaeckt, om punctuelijck te voldoen d'Alliantien, die ſy met andere Coninghen ende Republijcquen hadden: wenſchende dat ſyn Majeſteydt van *Groot Brittaignen* van ſyne ſyde, aen haer Ho: Mog: hadden laeten genieten ghelijcke effecten van 't voorſz Tractaet. Vorders is deſe antwoordt overgelevert door eenige Ghedeputeerden van haer Ho: Mog: met laſt om occaſie te ſoecken / en den welgemelte Heer Ambaſſadeur beleefdelijck aen te wyſen particulierlijck de pointen / waerinne ſijne Hooghſt-gedachte Majeſteyt meergenoemde Tractaet niet en hadde achtervolcht.

D' antwoort luyde als volcht.

Op de propoſitie ter Vergaderinge vande Heeren Staten Gheneraël der Vereenigde Nederlanden overgegeven by den Heer Ridder *Vane* Extraordinis Ambaſſadeur van ſyn Majeſteyt van *Groot Brittaigne* en Coffrier van ſyn Huys, overgegeven den *twaelfden* der verleden maent, de gemelde Heeren Staten begerende te voldoen aen den genoemden Heer Ambaſſadeur deur een ſo ſpoedige antwoort, als d'ordre ende geſtaltenis van haer Staet heeft toeghelaten, verklaren noeyt van eenigding grooter ſorge gehad te hebben, als om religieuſelijck 't obſerveren alle de Tractaten van alliancen die ſy gemaeckt hebben met Koningen, ende Princen haer geconfedereerde; ende ſpecialijck die gene die ſyn Majeſteyt d'eere ghedaen heeft van met haer te maken tot *Southamton*: in kraght, ende tot vervullinge ende nakomen van 'twelck ſy haer hebben gedient van alle occaſien, onaengeſien ſy haer hebben geſien van alle verlaten om 'tondernemen alle acten van Vyantſchap ſo te Water als te Lande tegen *Spaignen*; gelijck geheel Europa ſal konnen getuygen; ende haer exploiten ſelf, die de goede God ſo Genadelijck heeft geſegent als men geſien heeft. Continuerende alnoch inde ſelve wille, om te komen tot het oogmerck en Principael fundament vande ſelve alliance, wenſchende grootelijcx dat de ſaecken van ſyne Majeſteyt ende van ſyn Rijcken deſelve hadden ghebracht tot ghelijcke effecten, tot voordeel ende trooſt van haer Staet, ende van derſelver geallieerde. Ende belangende de vordering van haer deliberatien tot handeling van den *Treves*, by den Heer Ambaſſadeur aenghetogen

gen

gen: haer Heerlijckheden verklaren, hoewel haer daer van is opening ghedaen, dat tot noch toe daer over in haer Vergadering niets was getracteert of oppet Tapijt geweest. Gedaen ter Vergaderinge van de gemelde Heeren Staten Generael. Inden *Hage den vyfden February* 1630.

D'Engelsche / gelijck een yeder / konden wel mercken dat dese Staet de moet seer was aengewassen sedert het Tractaet van Southamton. Ende 'twas hoogh gesprocken: dat de Treves Handelingh wel van wegen Spaignen aengeboden maer noch noeyt by haer Ho: Mog: in deliberatie was ghenomen. De goede Koningh meende: men soude sonder hem niet konnen komen tot vreede of Treves. Maer men achten dat so weynich datmen hem genoegh den wegh wees/om alleen ende affsonderlijck te handelen met Spaignen. Men sach oock wel dattet daer toe soude komen. Ende haere Ho: Mog: saeghent niet ongheern om verlost te worden vande penible conditie van te restabilieeren den Keur-Palts. De Ambassadeur Vane willende repliceren / heeft versocht eenige Gecommitteerde van haer Ho: Mo: aen dewelke hy hem komende hy overgaf de volgende replique: sonder hun yet anders voor te draghen. Haer Ho: Mog: dachte sulcx te sijn beneden haer dignitept: ende wiert goetgevonden den Heer Ambassadeur by gelegenthept te verstaen te geven / dat so wanneer hy yetwes haer Ho: Mog: soude hebben voor te dragen dat hy door sijn Secretaris aende Heer President inder tyt daerop soude audientie versoecken / vorders is op de voorsz replicque naergesien ende geconfereert 't Tractaet van Southamton, ende geexamineert ofte de restitutie van 'tpalatinat was causa finalis et impulsiva van 'tvoorsz Tractaet/ oock daer nevens gheexamineert haer Ho: Mog: antwoort vanden vyfden deses.

De replijcke was luydende.

Myn Heeren.

In uwe antwoort vanden *vyfden* deses op myne propositie gedaen den *twaelfden Ianuary* verklaert ghy u goede wil tot continuatie van het Tractaet van *Southamton*, daer mede syn Majesteyt u heeft vereert, om te komen tot het voornaemste oogmerck ende gront van d'alliance; 'twelck is de *herstellinge van de Keur-Palts ende de vryheyt deses Staets*. In welck gy niet so particulierlijck antwoort, als ick wel begeert had, ende so als het van noden is in dese conjuncture van saken: op 'twelcke om u beter 'telucideren d' intentie van syn Majesteydt in syne teghenwoordige Vredehandeling met *Spaignen*, Hy heeft my belast u te seggen, syn meninge te syn om het gemelde Tractaet van *Southamton* voor te stellen ende bekent te maeken aen den Koning van *Spaignen*, ende niet te sluyten tot nadeel van 'tselve: diergelijcke conditie verwacht syn Majesteyt van uwen 't wegen.

Syne Majesteyt dan hebbende sich net ende klaer gedeclareert: verwacht dergheliicke verklaringh van uwe Heerlijckheden. Die ick tot myne ontlastinghe versoecke by geschrifte. Was Getekent *H. Vane*. Den *ses en twintichste February* 1630.

Haere Ho: Mog: waeren niet seer spoedich met dese verklaringh: ondertusschen quam weder op het Tapijt de saecke van Amboina ende het produceren van den Engelsche getuygen: daer van in 't voorgaende oock is gementionneert.

D'En-

D'Engelsche wilden wel haer ghetuyghen hier laten verhooren: echter vreesden datter hier niet veel op soude worden geleth; ende dat men des onaenghesien/ uyt affectie/ soude vry spreecken de gheene die alhier waren betrocken voor de gedelegeerde Richters: namelijck de gheene die in Oost-indien d'Engelsche hadden ter doodt geoordeelt ende laten executeren. 'T welck veel quaet bloedt heeft gheset tusschen dese ende d'Enghelsche Natie: ende 't welck in Hollandt voor een groot deel heeft gecauseert d'afkeerichheyt tegens den Koning van Engeland: om dat hy gedwyrich seer liet dringhen tot satisfactie. Ghelijck van oock aen d'andere syde d'Engelsche genegentheyt tot dese Staet verflaeude: tot dattet eindlijck in 't Iaer twee ende vyftich uytbrack. Terwijle men in dese tydt met den Ambassadeur Vane over dit werck van Amboina disputeerde: so was de Resident Carleton uyt eygener beweechenis/ so hy seyde/ gekomen by den Heer Rantwijck, als eerste in dese Commissie/ hem seggende ende versoeckende dat op deselve materie haer Ho: Mog: mocht gelieven aen den Ambassadeur Vaene / die op sijn vertreck stondt/ om na Enghelandt te gaen/ ghelijck hy alreede den dertichsten April sijn afscheyt genomen ende nopende de saecke van Amboina ghewach gemaeckt hadde/ tot antwoordt te gheven: dat haere Ho: Mog: niet souden dese sendinghe der Engelsche getuygen gedaen op instantie van desen Staet, nemen, als of daer deur de sake van *Amboina* wiert gesubmitteert tot de judicature van desen Staet: maer dat haere Ho: Mog: sulcx lieten inden Staet als het was voor de voorschreve sendinghe, ende dat sy aen syne Majesteydt lieten het recht ende macht, dat deselve competeerde by het Tractaet van 't Iaer Negentien: mitsgaders het protest: met bywoeginge; dat op dese maniere haer Ho: Mo: niet en consenteerden of toegaven dat haer soude konnen prejudicieren: alles blyvende inden Staet/ als te voor; so langh als men niet verklaerde noch aen d'een noch aen d'ander syde wat ende hoenich die macht was: ende dat nochtans men satisfactie soude geven aen sijn Majesteyt. Wyders dat haere Ho: Mog: mochten verklaeren/ datse souden d'examinatie der ghetuyghen doen beginnen met d'interrogatorien ghelijckse gedaen waeren by d'Admiraliteyt in Engelandt/ volgens alles wat daer in was uytgedruckt: alles in presentie vanden Ambassadeur: soo ten aensien vande onbekentheyt der spraecke/ als van datter moghelijck andere materien/ om daerop ondervraecht te worden/ mochten voorkomen. Hopende dat sijn Majesteydt niet soude willen onderlaten van 't gene mocht dienen tot verklaringe ende ontdecking der waerheyt: gelijck dickwils ven 's Konings wegen deur derselver Ministers hem was versekert. 'Sanderen daegs was de gemelde Carleton (vreesende dat deselve gisteren gedane verklaring soude difficijl vallen) weder by hem Rantwyck gekomen; seggende/ ingevalle haere Ho: Mog: de verklaringe hier vooren by hem voorgeslaghen niet goet en mochte vinden/ of deselve niet en souden konnen verstaen om 't accorderen dat vande Sententie/ die inde saeck van Amboina by de Heeren gedelegeerde Rechters soude worden ghewesen/ d'Engelsche daer van souden komen in revisie, als die tot haer contentement niet en quame uyt te vallen/ voor eenige neutrale persoonen bestaende uyt eenige Engelschen/ ende voor 't meerendeel uyt eenige Heeren van dese Provintien.

Haere Ho: Mog: hebben deur de Heeren Rantwyck ende andere den Ambassadeur Vane daer op laten verklaren te vreden te sijn/ dat d'Engelsche getuy-

gen ter presentie vanden Welgemelte Heer Ambassadeur Vane by de Heeren-gedelegeerde Rechters wierden gehoort / geexamineert en geconfronteert volgende den stijl van beyde de Hoven van Justitie in Hollandt in crimineele saecken ghebruyckelijck ende van ouden tijden gheobserveert / op de pointen ende articulen daer op sy by 't Hof van d'Admiraliteyt vanden Coninck van Engelandt waren gehoort / als oock mede op de interrogatorien / articulen ende verklaringe / ende sulcke andere feyten ende circumstantien als de nature ende gevolgh van de saecke soude vereysschen / mits dat de ghemelde ghedelegeerde Rechteren inde saecke voorts soude procederen sonder interruptie / ende Sententieren sulcx sy in goeder conscientie bevinden souden te behooren / met die conditie nochtans / dat ingevalle partie die sich by de Sententie beswaert vont / daer van in revisie mochte komen / volgens den stijl vande voorsz Hoven / door neutrale ende niet geinteresseerde persoonen / wel verstaende nochtans dat de openinge die by den Heer Ambassadeur soude worden gedaen (dienen in geschrift / ende vanden Ambassadeur geteeckent versocht) in conformite vanden voorslagh vanden Resident Carleton albereyts by monde geschiet / noch oock dese verklaringe van haer Ho: Mog: te geven op de verklaringh van den Ambassadeur soude geven eenige prejuditie aende pretensie vanden hoochstgedachten Coning noch oock aen d'ordre ende reglement gegeven by hare Ho: Mog: met voorweten ende toestemminge vande Ministers vanden hoochstgedachten Coninck gestelt inde procedueren vande saeck van Amboina / ingevalle hier na wedersijdts dese conditien niet en wierden geaccepteert door een mutueele verklaringe / voorders is de Heer Rantwijck gecommitteert by hem te bescheyden den Heer Resident Carleton, om uyt hem te verstaen / of Meergemelte Heer Ambassadeur genegen soude sijn de voorgenoemde schriftelijcke memorie aen haer Ho: Mo: over te geven.

'S anderen daegs heeft de Heer Rantwijck gherapporteert / dat d'Ambassadeur Vane niet genegen was de bovenstaende voorslagh aen haer Ho: Mo: by geschrifte over te leveren / derhalven heeftmen van deser syde oock geen verklaringh in geschrift willen geven / maer dat de Heeren haer Ho: Mog: voorgaende Gedeputeerde gaende om aen den meergemelten Heer Ambassadeur te valediceeren / en aen sijn Ed. over te leveren haer Ho: Mog: antwoort / geformeert op sijn propositie van den ses-en-twintigsten February lestleden / souden de voorsz verklaringe aen hem repeteeren / en daer by voegen dat van wegen sijn Majesteydt van groot Britaignen daer op sijn meninge en intentie soude moeten uytgebracht worden / binnen den tijt van drie weecken ofte een Maent / ofte datmen 't eynde die tijdt met de procedueren in de saecke van Amboina soude voort vaeren.

D'Ambassadeur op sijn vertreck staende wiert den thienden May door Gedeputeerde gevalidiceert; ende gheantwoort op syne gheproponeerde noopende de Vredehandelingh met Spaignen: dat haer Ho: Mog: sich alnoch refereerden tot haer voorige verklaringen: dat sy het Tractaet van Southamton hadden punctuelijck nageleeft: ende noch na leven souden; indien syne Majesteyt geliefde desgelijcx te doen. Wel verseeckert sijnde dat de Koningh van Spaignen de Palts by handelingh niet soude weder geven: als noch in 't eynde van dit Jaer / de Vreede met Spaignen gesloten wordende / gebleeck. Oock het werck niet te sijn in Spaensche handen alleen: maer so wel vanden Keyser als van Beyeren depen-

penderende: derhalven de vrage / of de restitutie vande Palts was een vande Fundamenten van dat Tractaet? niet te propoost en quam. Synde oock geen apparentie tot het ander point: namelijck de vryheydt deser Provintien: alsoo Spaignen van een Treves, niet van absolute Vrede of afstant van sijn recht wilde handelen. Ende aengaende de saecke van Amboina: verklaerden ten hooghsten geneycht te sijn om met sijn Majesteyt van Groot Brittagnen te blijven in alle goet vertrouwen en vrundtschap tot conservatie van dessels Conings gunst tot desen Staet/en rijpelijck geleth hebbende op de aenbiedinge vande Engelsche getuygen door welgedachte Heer Ambassadeur gedaen / om met eenighe bygevoeghden restricten over de saecke van Amboina door de gedeligeerde Rechters ghehoort te worden dat haer Ho: Mo: souden konnen toestaen / dat de ghemelte ghetuyghen in sijn teghenwoordicheydt wierden verhoort / ghevraecht / en gheconfronteert / soo over de interrogatorie daer op deselve albereyts hadden ghetuygt / als op allen anderen die de voorsz rechters op aenhouden van partyen ofte ex officio tot bericht en ondersoeckinge van de saecke naer gelegentheydt noodich souden achten / om definitive recht en uytspraeck te doen / en by soo verre d'een ofte de andre partie sich over sodanige sententie / mochten beswaert vinden / dat deselve in dat geval souden mogen komen in revisie op behoorlijcke forme ten naesten by / met de Hoven van Justitie / in Hollant over een komende te bespreecken aen neutrale onpartijdige persoonen te defereren / voor behouden sijne Hooghstgedachte Majesteyt en haer Ho: Mog: een yegelijck sijn goedt recht.

Korts daer na wiert Engelandt seer verheucht deur de Geboorte van een Jongen Prins van Wales, daer van de Koninginne gelach op den negentienden May, deselve tydinge alhier komende wiert deur de Heeren Huygens, Noortwijck, ende vander Dussen aen de Koning en Koninginne van Beemen gedaen de congratulatie: sulcx wiert aen den Koninck van Groot Brittanien gedaen by missive / ende tot teecken van blijtschap ende eere wierden hier de klocken geluydt / picktonnen gebrant en 't Canon los geschoten. De Koningh notificeerde aen haer Ho: Mo: oock korts daer na dese gheboorte deur een expres schrijvens: de Resident Carleton quam daer nae by den Heer Schaffer ter Vergaderinghe presiderende: in sijn discoursen verhaelende / dat d'Edelman / die de Brief van de Ghemelde gheboorte had ghebracht / noch hier was; ghevende haer Ho: Mog: in bedencken / ofte deselve niet goet souden vinden op den selven Edelman te letten / ten eynde dat hy wel ghesint naer Enghelandt mochte komen te vertrecken / alsoo hy daer te Hoof wel gesien / ende in goet crediet was. Hy versocht oock dat haer Ho: Mog: soude willen Communicatie gheven van 't gheene tusschen den Heer Ambassadeur de Beaugy, ende haer Ho: Mog: Ghedeputeerden op Saterdagh lestleden was besloten en ghearresteert / op dat hy daer van publice nomine bericht sijnde / daer van des te seeckerder aende Hooghstghedachte Coninck van Groot Brittaignen advertentie doen mochte / alhoewel hy vertrouwde dat daer niet anders en was besloten / als het geene dat soude strecken tot voordeel van de Contrahenten ende hare Vrunden. Op 't eerste point wiert goet gevonden het selve ongemerckt te laten passeeren / op 't tweede sijn versocht de Heeren Noortwijck, Bas ende Vosbergen, om sommierlijck te notificeeren aende Heeren Ambassadeurs van Denemarcken, Sweeden ende Venetien, den Inhout vande Alliantie met den

Coninck van Vranckrijck besloten / ende datmen dubbelt van de selve Alliantie soude stueren aende Heer Ambassadeur Ioachimi om oock sommierlijck aende Coninck van Groot Brittaignen gecommuniceert te worden / gelijck ooch mede dubbelt gesonden wiert aende Heer van Oosterwijck / om by gelegentheyt hem te dienen daer 't behoorde / vorder is ooch geresolveert Copye van de voorsz Alliantie te stuyren aende respective Provincien / ende vande Provintie van Stadt en Landen alleen versoecken ratificatie / also de Heeren Gedeputeerden van deselve Provintie de voorsz alliantie hadden geteeckent / met verklaringe aen haer Ho: Mo: van 't selve te doen / op 't behagen van haer principalen.

De solemniteyten des Doops vanden Prins van Walles waren als volcht: Milord Montaigu wiert ghesonden in Vranckrijck, om de Koningh ende de Koninginne Moeder te nodigen tot Gevaders of getuygen. Eer hy weder quam / was de Doop alrede geschiet: namelijck 's maendachs den seventiende Iuny in 't Coninckliijck huys St. Iames; alwaer hare Majesteyten sich hadden geretireert om de besmettelijke sieckte / doen in die landen aengaende / in de presentie Camer vande voornoemde Prince wierde opgeregt een verhemelt met alle Coninckliijke ornamenten daer toe behorende.

De Camers en Trappen daer de ceremonie passeerden wierden seer rijckelijck met Tapijten behangen / den inganck vande Trap tot de voor-Capelle was met een pallisade van beyde syden. 'T voorste vande Capel was van onder getapisseert / ende 't bovenste deel was ghetiert met de aller-costelijckse Schilderyen die souden kunnen gesien worden.

In 't midden vande Capel was een acht hoeckig Toneel so hooch als de plaetse syden mochte opgerecht / met dubbelde Balustres van twee passagien rondom het eene / teghen over den inganck vande Kerck / ende 't ander vande altaer / de Trappen waeren alle met Tapijten overdeckt / ende de Balusters met gout laecken.

Daer was een verhemelt over den fons ofte Doop vat / 'twelck al van vergult silver was / overdeckt met een seer fijn Lijnwaet tot dat den Doop soude geschieden. Aen 't Hoogh eynde der Capelle waeren twee Traverssen / ende elck in twee gesepareert / en met trappen tot steunsel vande voet of basie van 't fons ofte Doop vat / het een der voorsz Traverssen was aen 't zuyd eynde van 't Toneel voor den Prince ende Dame sijn Meter / ende het ander aende Noorsijde voor de Ghedeputeerde van beyde Princen / alles van onder met Tapyten bedeckt.

Noch werdender gemaeckt aen beyde syden twee Gallerijen voor de musicanten / voor die men noemt de Ientelmen of Edelieden van des Coninghs Capelle, ende de ordinarisen Capelaenen.

Omtrent ten vier uyren des selven daegs nae de middach / wierde de Prince uyt de Camer vande Minne-moeder in sijn presentie Camer gebracht / alwaer hy opgewacht wiert van veele groote Heeren ende Dames, vande Raedts-Heeren des Rijcx / vande Milord Maire ende Schepenen van Londen. Uyt die Camer begonde men te marcheren / passerende door de presentie Camer des Coninghs ende de Sael vande Gardes afgaende nae de groote Camer.

Van 't onderste vande trap tot binnen de voor Capelle / waren ses Barons dragende een Hemel over hem / als ooch in 't wederom komen desgelijckx.

Aende

Aende deure vande voor Capelle/waren de Bisschop van Londen, Deken vande Capelle/de Bisschop van Winchester, Clerck van 't Oratorie, ende den grooten Almoessenier / die hem met hun costelijcke Casuffels gekleet / verwachteden/ dewelcke sijn Hoogheyt ontfingen / daer na passerende inmediatelijck voor hem gaende tot binnen inde Capelle.

Soo haest als de Prince de deur vande voor Capelle gepasseert was / begonnen de Orgelen/ sonder eenige andere Musijcke te spelen tot dat de Prince/ de Gevaders ende Gevaderinnen plaets genomen hadden / welck waeren de Coningh van Vranckrijck, met den Prince Palatyn, gerepresenteert sijnde door de Heeren Hertoch van Lenox, ende Marquis Hamelton, ende de Reyne Mere door de Hertoginne van Richemont hadden ook haer plaetsen in gestoelten aende rechter sijde buyten ende rontom het fons.

De andere Heeren waeren geplaets aende slincker sijde vande Capel / ende de Dames aen d'ander sijde.

Soo haest die alle haer plaetsen genomen hadden / tradt den Deeken vande Capelle nae den Altaer, ende begon den Vesper ofte avondt gebedt op te singen / de Musicanten ende Ientelmen vande Capelle songen met hem na de ghewoonte. De Confessie gedaen sijnde / sprack de Deeken alleen de absolutie, ende wederom het Gebet des Heeren met hun alle te gelijck / ende daer na den Cantica.

Dat geeyndicht/wierde de Prince ten Doop gebracht/ ende van de Deeken der Capelle gedoopt/ geassisteert vande Clerck vande Oratorie, beyde seer rijckelijck bekleedt/ dichte by ende rontom het Doop fons waren niemant meer als de Prince met sijn Gevaderin ende beyde Gevaders.

Die Dame die voor dien dach tot Gouvernante was genomen / ende de Dame die den Prince op den armen droech met beyde Heeren die haer assisteerden / ende de drie Graven die de slippen droegen / bleven daer voor staen / om den Prince na den Doop weder aen te vaerden.

De Prince Charles genoemt sijnde / ende gedoopt na de gewoonlijcke Ceremonien / wierde wederom gesongen yets tot die occasie gepast.

'Twelck gedaen sijnde / de Heraulten/ welcke assisteerden den Coning d'Armes op den Tytel vande Iartiere, staende by 't Balustre, 't welck het fons besloot / keerende sich de voornoemde Coningh d' Armes nae 't Westen / proclameerde des Princen Titulen met luyder stemme / namentlijck Prince van Engelant, Schotlandt, ende Yerlandt, ende Hertoch van Cornvaile &c.

Soo haest de Coningh d' Armes de Tijtulen ghepubliceert hadde begosten de Trompetten vande voor Capellen te blaesen / daer na leesde de Capellaen vande Capelle aende Altaer de thien Gheboden, met de Collecte die voor het Ghebedt vande dach quam / als oock die voor den Coningh mitsgaders die daer na volgende versetten / ende doen begon de Musijcke voor d' offerande / daer op wierde het Koninckliijcke kint aende Capelle gebracht / daer den grooten Tresorier voor hem offerde/ende den Deeken vande Capelle ontfingh den offer/aen hebbende sijn Casuffel.

Nae dat de Prince weder in sijn plaets gebracht was / offerden de Gevaders ende Gevaederinnen elck bysonderlijck / gelept sijnde van ende tot haere plaetse / door den grooten Camer-Heer.

Die Offerhande gedaen sijnde / leesde de Capellaen vande Capelle de drie Collecten, voor den Koningh / voor de Coninginne / ende voor den Prince / als oock die voor dien dach bequaem / ende aldus eyndichde den dienst met de Benedictie ofte segeninge. Daer na brachten de Baronnen daer toe bestelt / een Becken van beneden den Capelle om den Gevaders en Gevaderinne de handen te doen wasschen / onder 't welck de Orgelen wederom speelden ; hebben alsoo de handen ghewasschen / ginck een yegelijck inde selve ordre uyt de Capelle / gelijck sy daer in gegaen waeren / en keerden wederom den selven wech als vooren / tot datse quamen in der Coninginne Camer / ende inde Bedtcamer wierde de Prince aende Koning ende Koninginne overgelevert / om vande selve haere segeningen te ontfanghen / ende van daer inde Camer vande Minne of Voester.

Eyndelijck soo bliesen de Trompetten ende sloegen de Tamboers / ende boven op 't portael van St. James / ende van daer op de groote Sael van 't Koninckliick Paleys / dan op de Klock Toorn van St. Paulus / ende op den Tour van Londen wierde een signael ofte teycken gegeven / alwaer menichte van gheschut wierde los geschooten / als oock op de Schepen die ontrent de Stadt Londen lagen.

'S avonts wierden meenichten van vreuchde vieren in de Stad van Londen, ende in 't Paleys van West-Munster gebrandt / met uytroepingen ende teyckenen van Publijcque verheugingen.

Alreede in 't verleden Jaer is geseght / dat de Koningh van Denemarck voor de Luckstadt op de Elve alle Scheepen dede ophouden ; vande selve / ende van de inhebbende waeren eygemachtiglijck vorderende eenen nieuwen Tol / tegen recht ende tegen het Hamborger Privilegie. Ende om dat de Koningh wel voorsach dat het by desen Staet soude klachte veroorsaken : so heeft hy herwaerts gesonden den Ambassadeur Arnefelt ; die den tweeden Mey audientie hebbende / seyde herwaerts ghecommitteert te sijn / om voor eenighen tijdt by haer Ho: Mog: te resideeren / verseeckerende deselve vande goede ende sincere affectie van den Coninck tot desen Staedt / en dat sijn Majesteydt sich ten hoochsten wilde laeten gelegen sijn aende goede correspondentie met deselve / presenteerende daer toe te contribueeren alle goede devoiren en officien / waer op den Ambassadeur is bedanckt / en van weghen haer Ho: Mog: verklaert / dat haer sijn Persoon ten hoochsten aenghenaem was / met bijvoegingh dat sy van haer sijde / sich ten reguarde van den Coninck in alles betoonen souden als men van goede vrunden en nabuyren soude konnen desireren / met vordere complimenten daer toe dienende.

Den een en twintichsten Mey had hy een tweede audientie / waer by hy seyde dat den Koningh sijn Meester / geduyrende den Oorloch met den Keyser veel kleynicheyts en wederwaerdicheyts van die van Hamborgh was bejegent / en dat sijn Majesteydt by retorsie hadde voorghenoomen op den Elve stroom tegens die van Hamborg te procedeeren / met invorderinge van seeckere Impositien op de Scheepen en goederen / de voorsz Stroom op en af vaerende / en die van Hamborgh toebehoorende, sonder dat nochtans de meeninge ende intentie van de Hoochst-Ghedachte Coninck in 't minste was de Scheepen ofte goederen vande Inghesetenen deser Landen noch oock van eenige andere vrunden en Nabuyren daer mede te be-

swaeren

swaeren/ verhaelende hier nevens de gelegentheydt der Proceduyren / en dadelijckheden daer op ghevolcht / om voor te komen dat haer Ho: Mog: met egeen sinistre relatien van wegen die van Hamborgh, soude moghen worden gepreoccupeert : en heeft de Heer Ranwijck ter Vergaderinge presideerende/ na gedane complimenten uyt den naem van haer Ho: Mog: verklaert / dat deselve bereyt waren / om alle goede officien en devoiren te doen aenwenden / ten eynde de misverstanden / die tusschen sijn Hoochstgedachte Majesteydt en voorghemelte Stadt waeren ontstaen / geassopieert mochten worden.

Wat d'Ambassadeur hadde geseyt dat de schepen van desen Staet van de Luck-Stadtsche Tol souden werden verschoont / dat bleeck den dertichste Mey anders : Want de Heeren Veltdriel ende Schaffer ter Vergaderinghe van haer Ho: Mog: representeerden dat de Officieren van de Coninck van Dennemacken tot Gluck-Stadt op de Elve twee-en-veertich Schepen uyt Vrieslandt en twaelf uyt Stadt en Lande respective vaerende naer Hamborch , hadde beswaert met de pretense Tol, tot groot nadeel en prejuditie vande Commercie deser Landen , op de voorsz Stadt. de Heeren Bas , Veltdriel en Schaffer wierden versocht om hier over met de Ambassadeur van Dennemarck te spreecken / en te vertonen dat dese proceduyren directelijck contrarieerden de verklaringh te vooren gedaen / en dat de continuatie van dien / voor den Staet deser Landen soude sijn ondragelijck.

Ondertusschen quam oock klachte van de Dennemarckse excessen inden Sont. Hy heeft ghevoocht het eerste 't excuseren op den groten noot ende ongelegentheyt vanden Coninck / ende ongeregeltheden vande Officieren vanden Coninck inde Sont , ende op 't tweede point heeft hy geantwoort / niet te konnen geloven dat de Schipperen deser Landen sedert veertien dagen ofte drie weken / herwaerts den voorsz Tol hadden betaelt / maer dat sulcx daer bevorens geschiet moest sijn / al eer den Coninck ordre had gestelt / ende sijn Officieren desselfs meninghe ende intentie te recht begrepen / versoeckende dien volghens Copye vande Informatie/ met presentatie van sodanighe devvoiren te willen doen by schrijvens aen sijn Hoochst-gedachte Majesteyt ten eynde dat de klaghende Schippers de betaelde penningen mochten werden gerestitueert , des onaengesien is goetghevonden/ datmen het eerste en tweede point hier vooren aengeroert / aenden meer Hoochst gedachten Coninck by brief soude representeren / en daer van versoecken reparatie naer behoren / en dat in 't toekomende / so wel in de Sont , als op de Elve sodanige ordre mocht worden gestelt / dat de Ingesetenen deser Landen buyten redenen van klachten wierden gehouden / maer daer op is geen restitutie gevolcht.

't Oorloch raeckende haer Ho: Mog: hebben den vyfen twintigsten January deses Jaers betracht dat de Heer Prins met groote sorghvuldigheyt en sonderlinge affectie den welstant deser Landen in veel ende verscheyden occasie gheluckiglijck had bevordert/ en alsnoch aen ende aen was doende / ende vastelijck vertrouwende dat den Hooch-gebooren Jongen Heer Wilhelm sijn Hooch-Ghemelte Excellentie Soon soude draegen gelijcke affectie tot der Landen Welstandt / en daer in volgen de voetstappen van sijn Heeren Vader/ Grootvaeder / Oom / ende Voorouders / hebben / om daer toe vaste Fundamenten te leggen / goetghevonden te authoriseeren en committeeren den welghemelten Jonghen Heer Willem tot den Staet van Generael over de Cavalerye deser Vereenichde Nederlanden / en dat op het Trac-

tement

tement daer toe in den Staet van Oorloch te Lande uytghetrocken / en by de Provintie van Hollandt tot haere last genomen / en daer en boven met alsulcke preminentien en Hoocheydt / als sijn meergemelte Excelentie den selven Staet hier bevoorens had bekleet / versoeckende haer Ho: Mog: deselve sijn Excelentie dat hy voor aengenaem geliefde te houden de collatie van 't voorsz Generaelschap op sijn Soon ; daer van 't sijner begeerte Commissie ghedepescheert wiert in behoorlijcke forme:

Terstont in Februario heeftmen de gedachten laten gaen op de Campaigne. Dē President den twaelfden ter Vergaderinghe verhaelt hebbende dat sijn Excelentie gesept had meer en meer dagelijcx te worden geadverteert vandē groote desseins ende Oorlochs preparaten van den Vyant ende sijne adherenten In 't Rijck / om dese Landen met ghewelt aen te tasten / ende daerom oordeelde nodich te sijn / dat de Provintien by missive van haer Ho: Mo. serieuselijck wierden versocht de Compagnien over twee Jaeren / tot vyftigh in ghetalle gelicht ende nu gereduceert op hondert Coppen te versterckē tot twee hondert elck / die geene die 'thaerder repartitie waeren staende / is deselve aenschrijvinge ende versoeck also met een geraisonneerde missive gedaen geworden goetgevonden.

Belangende de verwisselingh der wedersijts gevangenen te water is in Iunio weder tot Rosendael tusschen de Heeren van Marquette en Berckel gehandelt: van dese sijde wiert last gegeven deselve te sluytē op voorgaende voet : dan wat belangde het gesustineerde vande Heer van Marquette Gecommitteerde van 's Vyants sijde / om in dese teghenwoordige wisselinge te begrijpen seeckere twee Iesuyten tot Rees gevangen / en tegens belofte van Rantsoen te betalen ter somme van ses hondert gulden los gelaten / als oock mede seecker geestelijck persoon / tot Bergen op Zoom gevangen / hebbende rantsoen gemaeckt tot vyf hondert gulden / wiert de Heer Berckel gelast alle mogelijcke devoir te doen / om de voorsz drie persoonen uyt de te sluyten wesseling te excludeeren / doch het selve niet komende geobtineert worden de voorsz wisselinghe met de meeste mesnaghe van 't Landt te sluyten in sulcken gevalle / teghens de voorsz drie persoonen van deser syde wederom so veel bedinghende als het mogelijck was ; dan hebben de Heeren Gedeputeerden van Utrecht ende Over-Yssel, mitsgaders Sadt en Landen verklaert / niet te konnen verstaen / dat het rantsoen / 't welcke van wegen de voorsz drie persoonen / ende andere soude mogen werden betaelt / soude komen tot laste van het Landt / wijders wiert geresolveert te resumeeren d'ordre op 't beveylen vande Zee gearresteert / als oock het Placcaet hier bevoorens tot verscheydene reysen geemaneert / op de manninge en monture der Coopvaerdery Schepen / mitsgaders het maecken van Admiraelschappen / en het selve gedaen sijnde / met alle goede officien en mogelijcke devoiren de Heeren Staten van Hollant en Westvrieslant soeke te bewegen / datse het voorsz placcaet in haere Provintie wilden doen practiseren / nae sijn Inhout / met verklaringhe dat haer Ho: Mog: gemeynt waeren / dat van nu voortaen (inghevalle buyten vermoeden nochmaels wisselinge / der wedersijts gevangenen ter Zee ofte te water gedaen soude worden) daer inne niet souden worden begrepen / de persoonen die by den Vyant gevangen souden mogen worden op Scheepen in conformite van 't voorsz placcaet / die gemonteert ofte vaerende / en op de Ingesetenen deser Landen sich ter Zee generende hier van egeen ignorantie en quamen te pretendeeren

ren/ wiert goetgevonden daer van een waerschouwinge by Placcaet te doen.

Met de veltocht isset langsaem gegaen. Den twee en twintichsten Iuny heeft de Heer Harsolte ter Vergaderinge presiderende haer Ho: Mo: voorgedragen/ dat sijn Excelentie had vermaen gedaen/ haer Ho: Mo: wilden ghedachtigh sijn/ dat hy sedert eenige geruymen tijdt herwaerts de Provintien had getracht te bewegen om haer saecken daer nae te beleyden dat een goet Legher versien nae behooren tot voordeel van desen Staet te velde gebracht mochte worden/en dat hy voor sijn persoon sigh altoos gereet en bereyt had gehouden/ om den Staet deser Landen dienst te doen/ en sich daer toe alnoch bereyt en gereet was houdende/ voegende daer by dat sijn E. het Leger aen het marcheeren soude konnen brenghen binnen den tijdt van veerthien dagen naestkomende/ als by haer Ho: Mog: daer toe wierden gefurneert alle de behoeften ende nootsaeckelijckheden/ willende oversulcx ontschuldich ghehouden sijn/ dewijl het aen sijn persoon/ noch aen sijn devoiren niet en had gemancqueert/ vande swaricheden ende onheylen/ als oock Interessen ende schadeel/ die den Staet van 't Landt door het achterblijven van een Velt-Leger alrereyts overgekomen mochten sijn/ ofte noch souden moghen overkomen ende lijden/ en dat alle het selve geimputeert worde/ aen den geenen die in gebreck waren gebleven van haer sijde te furneren dat tot een Veltleger behoorde. Men heeft syn hooch-gemelde Excelentie voor sijn goede voorsorgen aengewende devoiren ende aengeboden dienst ten hoochsten bedanckt/ ende versocht/ daerinne te willen continueeren/ en is daer nae by alle de Provintien verklaert dat haer Principalen in het versochte Millioen tot een Velt-leger hadden geconsenteert/ ende by de ses Provintien noch verklaert datse haer gelast vonden op de lichtinge der Waert-gelders en gereet te sijn tot het Furnissement van haer respective quota inde eerste viermael hondert duysent guldens, maer de Heeren van Hollant sustineerden/ dat het gehele Millioen contant in baeren gelde behoorde opgebracht te worden: ende inder daet hadden sy liever den voortganck vanden Treves.

De West Indische Compagnye heeft niet ledich ghewe est. Als geanimeert deur 't verobert en vande Silver Vloot. Na rijp overlegh/ wat men soude ter hant nemen viel het oogh weder op Brasyl: ende speciael op Pernambuc om de gelegentheyd van de plaetse/ en rijcke trafijcke/ die aldaer valt in suyckere ende Brasil-hout. Om dit dan uyt te voeren wiert al terstont na 't inbrenghen van den rijcken buydt gekreegen in de Baye van Matanca in 't verleden Iaer by de Vergaderinghe der Negentienen verkooren tot Gheneraal over de Vloote Hendrick Loncque die het verleden Iaer als Admirael onder den Gheneraal Pieter Pieters Heyn de Vloote van Nova Hispania hadde helpen nemen. Hy Hein nu by den Prins gestelt sijnde Luytenant Admirael van Hollant een van de Honorabelste van desen Staet; ende permanent. Nu by 't Landt tot Admirael wierden gekooren Pieter Adriaens Ita, en tot Vice Admirael Ioost van Trappen gesegt Banckaerdt, en tot een Overhooft ofte Colonel over het Chrysvolck wiert verkooren de Heer Diderich van Waerdenburgh met drie Luytenants Colonels/ en een Sergeant Major; tot dit Dessein wierden geschickt seer veel Scheepen/ die op verscheyden tijden (alle niet tevens konnen gereet vallen) uyt dese Provintien sijn uytgeloopen. Voor eerst so liepen van Zeelandt den sevenliensden Mey, dese volgende Scheepen en Iachten: den Princesse Amelia daer den Vice Admirael op voer/ groot over de drie hondert

lasten

lasten gemonteert met twintich metale stucken (waer onder waeren twee schietende vier en twintig pont ysers/ses schietende achtien pont, en tien schietende twaelf pont; en achtien gotelingen / en gemant met drie hondert vier en vyftigh mannen / de Swaene groot twee hondert en vyftigh lasten met vier metaele en achtien ysere stucken / hondert en veertigh Matrosen en vyf en 't negentigh Soldaeten / Capiteyn Samuel Lucas: de gulde Son groot hondert en sestigh lasten, gemonteert met vier metale stucken en sestien ysere/gemant met negen en tachtich Matrosen / en twee en veertigh Soldaten / Capiteyn Iacob Huygen; 't Schip Domborgh groot hondert en dertigh lasten, met vier metale / en achtien ysere stucken/ met acht-en-tachtigh Matrosen / en acht en dertig Soldaeten; Capiteyn Cornelis Loncque van Vlissingen; 't Schip de Leeu groot hondert en twintigh lasten met twee metale ende veertien ysere stucken / met negen en sestigh Matroosen / en veertigh Soldaten/Capiteyn Adriaen Cnaep: de Meerminne / groot veertigh lasten, met vier metale en vier ysere stucken/ en drie en veertigh mannen / Capiteyn Martinus Dirck: uyt Texel ginghen 't seyl den drie en twintichsten Iuny 't Schip Hollandia groot drie hondert lasten ghemonteert met twaelf metale stucken / en twee en twintigh ysere / gemant met hondert en vyf en twintigh Matrosen en drie en 't negentigh Soldaten. Capiteyn Thomas Sickes, de Salamander groot drie hondert lasten, ghemonteert met ses Metale stucken / schietende vier ende twintigh pont ysers / ende twee gheslaghen Falconets, ende dartigh ysere stucken met hondert vier en dartigh Bootsgesellen en Soldaten nadenant / Capiteyn Pieter Frans. De Fama groot drie hondert lasten / met ses metaele stucken / schietende vier en twintigh pont ysers / en twee geslagen Falconetten, en dertich ysere stucken / met hondert en dartigh Bootsgesellen ende naer advenant Soldaten / Capiteyn Oucke Douwes. Amersfoort, groot twee hondert lasten met acht metale en achtien ysere stucken / met seven en tachtigh Matrosen / en Soldaten nadenant. Capiteyn Dirck Symons van Medenblick; de Provintie Over-Yssel groot hondert ende sestich lasten, met acht metale ende achtien ysere stucken met seven en seventigh Matroosen / ende vier en dartich Soldaten / de Bracke groot sestigh lasten, met ses metale ende acht ysere stucken ende vier en veertigh Matroosen / Capiteyn Ian Vos. Ende den seven en twintighsten derselver Maent / in het Goe-reesche gat het Schip Amsterdam daer de Generael Loncque op was groot vyf hondert lasten, gemonteert met vier en twintigh metale stucken / ende achtien ysere / gemant met hondert vyf en vyftigh Matrosen / ende hondert seven Soldaten/Capiteyn Pieter Willemsz: den Hollantschen Tuyn groot vier hondert lasten, met sestien metale (waer onder waren ses schietende vier en twintigh ponden ysers en twee en twintigh ysere stucken hondert en achtien Matroosen/en hondert en twee soldaten/daer den Admirael Pieter Adriaensz op ginck ende Capiteyn op was/ Allert Ians van Griet; de Provintie van Utrecht groot drie hondert lasten, met acht metale (daer onder waeren ses schietende vier en twintigh pont ysers) ende twee en twintig ysere stucke / hondert achtien Matroosen / acht en sestigh Soldaten / Capiteyn Hendrick Iacob Cats; de Swarte Leeu, groot hondert en tachtigh lasten, met vier metale stucken/ schietende achtien pont ysers / ende twintigh gotelinge / twee en 't negentigh Bootsgesellen / en vyf en sestigh Soldaten / Capiteyn Marcus Maertensz; en 't Iacht den Swarten

Ruyter

Ruyter groot sestien lasten met veertien gotelinghe / ende vier en veertigh Matrosen / Capiteyn Hendrick Joosten; alle van de Kamer van Amsterdam, ende het Schip Utrecht vande Kamer vande Mase, wesende Schout by nacht Cornelis Claesen Melckmeyt groot drie hondert lasten, gemonteert met seven metaele ende acht en twintigh ysere stucken hondert twee en veertich Matrosen en vyf en tachtigh Soldaten; den gouden Leeu groot hondert en veertigh lasten met twee metale ende achtien ysere stucken met acht en 'tseventigh Matroosen ende sestigh Soldaten / Capiteyn Jacob Teunisz van Delft / uyt de Kamer van 't Noorderquartier, liep ten selven tijt uyt 't Schip Munnickendam groot drie hondert lasten, gemonteert met ses metale stucken / ende vier en twintigh ysere / en hondert en veertigh Matroosen vyf en 't seventigh Soldaten / Capiteyn Pieter Fredricx Nassou, ende het Schip Enckhuysen, groot twee hondert en dartich lasten, met acht metale / ende twintigh ysere stucken vier en 'tnegentigh Matrosen / ende een en vyftigh Soldaten / Capiteyn Laurens Klaesen den Boer. 'T Jacht den Ouwevaer, groot 't negentigh lasten, met twee metale en achtien ysere stucken / ses en vyftigh Matrosen en negen Soldaten / Capiteyn Pieter Symons. Wegen de Camer van Stadt en Landen liepen uyt den drie en twintighsten Juny 't Schip Stadt ende Lande groot hondert lasten, met twee metale ende veertien ysere stucken / twee en sestigh Matrosen en twee en seventigh Soldaten. 'T Jacht de Vos, groot seventigh lasten / met vier metale tien ysere stucken / vier en vyftigh Matrosen ende drie en twintigh Soldaten / Capiteyn Claes Hendrix de Swaluwe groot dertien lasten met vier metale ende ses ysere stucken ses en dartich Matrosen en vyf Soldaten / Capiteyn Hendrick Hendricksz. Ende den tweeden July het Schip Groeninge groot drie hondert lasten, met twaelf metale (waer onder twee die vier en twintigh en vier die achtien pont ysers schooten) ende twintigh ysere stucken / hondert tien Matrosen / en hondert Soldaten / Capiteyn Simon Volkersen Bobbert. Den Generael Loncque aldus den seven en twintighsten Juny uyt het Goereesche gat vertrocken zijnde quam den veertiende July daer aen volgende in 't gesicht vande *Barles*, alwaer den eersten algemeenen Rendevous gestelt was ende bleef daer by houden / en cruysten tot den seventiende stelde als doen van daer sijn cours na de Canarische Eylanden en 't Jacht de Ouwevaer na St. Maria inde Vlaemsche Eylanden / om alle de Scheepen ende Jachten / ende insonderheydt de vier Zeelantsche Scheepen / die eenige tijdt voor hem uytgevaren waren te soecke ende by een te brengen / haer laten weten / dat aldaer niet lang en soude hebben te vertoeven / als tot den sesten Augusty, ende dat voorts soude haer beste doen om teghen den vyftienden by hem aende Canarische Eylanden te wesen. Hy quam met sijne by hebbende Scheepen den twee en twintighsten July in 't gesichte van Porto Sancto en Madera, dede te mets op vreemde seylen jacht doch by gebreck van heel wel beseylde Jachten en konden daer gheen avantagie op bekomen. Den vier en twintighsten lagen de Eylanden de Salvages, ende quamen des anderen daegs omtrent het Eylant / Teneriffe, sijnde de tweede Rendevous plaetse / vonden aldaer vyf Scheepen vande Vloote. Die den drie en twintighsten waren uytgeloopen te weten: Hollandia, de Fama, Amersfoort, en de Jachten de Swaluwe, en den Havick die haer vordere Compagnye vande Barles, naer de Vlaemsche Eylanden hadden afgesonden; waeren den dertienden Juny

gekomen op de hoochte van de Barles, en vonden 's anderen daegs de Vos en de Swaluwe tusschen de Barles deur om naer de Scheepen uyt te sien/ Over-Yssel jaeghde daer een Barcke aen strant / van welcke het volck over boort springende sich met swemmen aen 't Landt salveerde; den vyftienden waren dicht voor de Reviere van Lisbona geweest / telden daer sestien Scheepen legghende / het eene heel groot/ de ander van alderhande slach/en also daer niet vernamen vande Gheneral / en haer bestemde tijdt uyt was / waren voorts gheloopen / hadden onder 't Eylandt St. Micgiel noch een passaet Bercke aende wal ghejaecht / die welcke stracx voor haer oogen aensticken stiet/ en het volck salveerde sich te naeuwer noot aen 't Lant / en naer dat hier ontrent hadden bygehouden tot den achtienden Augusty, so is den Swarte Leeu en den Ouwevaer weder by hun gekomen/ nevens de Scheepen de Saelmander, de Provintie Over-Yssel, 't Jacht de Bracke en de Vos die sy ontrent de Vlaemsche Eylanden hadden gevonden/doch de vier Zeeusche Scheepen / onder de Commandeur Lonck en hadde daer niet vernomen/ waren daer mede nu in alles sterck seitien soo Scheepen als Jachten behalven 't Schip Amersfoort en het Jacht de Swaluwe, die nevens den persoon van de Admirael aen 't Eylandt groot Canaria waren gevaeren / om te besien ofte daer eenich vars waeter soude te bekoomen syn. De Generael wiert te rade / dese sijne Scheepen te verdeelen in twee esquadres / de eene helft hielt den Generael by sich om de Oost van Punta de Naga en de ander helft ginck met de Schout by nacht/ om de west van 't selve point / doch wenden alle etmaelen op een bestemde tijdt tegens den anderen over / om by Oosten Punta de Naga, alle avonden weder by den anderen te komen / hielden de Jachten 's nachts dicht onder de wal / ende met de Scheepen een stuck in Zee / niet tegenstaende dese goede ordre en naeuwe wacht ende deden geen vreemde seylen op/alleenlijck op den dertienden Augusty wiert by de Jachten een Spaensche Barcke teghen de Wal van groot Canaria gejaegt/ die stucken stiet sonder dat de onse daer eenich profijt van bequaemen/den negentienden quamen beyde de esquadres weder by den anderen / en den drie en twintighsten met krieken van den daghe bevonden haer tusschen de Eylanden van groot Canaria ende Teneriffe onder de Coninckliicke Vloote van Don Frederico de Toledo genoeghsaem omsingelt ende beset. De Vloote was sterck inde veertigh Seylen / den meestendeel al seer groote scheepen / ende den Generael en hadde niet meer by hem als zijn Esquadre soo Schepen als Jachten; te weten Amsterdam, den Hollantschen Thuyn, de Fame, de Provintie van Utrecht, Overyssel, de Goude Leeuw, de Swarte Ruyter ende de Brack. De Hollantsche siende doen den dagh ter deghe door brack dat het een soo machtigen Vloote was / deden haer best den loef van haer te bekomen/en wendent om den Oost/om so het mogelijck ware by die middel boven den hoeck van Canaria te leggen/ dan komende by den hoeck / en konden daer niet boven seylen / sulckx dat genootsaeckt wierden te wenden / en door een gedeelte van des vyants Vloote te seylen / tegen de middagh wenden sy 't om de Noort / de Wint liep Oost / Noort Oost / ende wackerde op de hant. Don Frederico dede mede sijn beste/ doch alleen drie van sijne Scheepen/ behielden den loef van de Hollantsche door dien de meesten deel van hare Scheepen de Hollantsche ontsiende in 't door seylen ruymte gaven / onder die drie was een Admirael die sijn wimpel van de voorsteng liet waeyen / een groot partie waeren voorts dicht

in

in ly vande Hollantsche en noch een partye achter. De drie Loefwaertse schepen bedreven schut gewelt tegens de Fame, Provintie van Utrecht, de Goude leeu en den Swarten Ruyter, die ontrent een Musquet schoot boven den Hollantsen Admirael ende Vice-Admirael waren / schoten met Canon ende Musquetten gelijck ofte het ghehaghelt hadde / en alhoewel al met den anderen heen seylende veele schooten wierden geschooten / soo en verlooren de Hollantsche maer in alles twee Mannen in Over-Yssel van dewelcke den Schipper een was. Een van de drie Schepen meynde soo het scheen des Generael Longues Schip voor den Boegh aen Boordt te leggen / doch miste en geraeckte eben in ly van hem / soo dat den Generael haer de gansche Bag voorts Lage in 't voor by gaen in leyde / so datter groot geschreeu en gekerm in 't selve Schip wierde gehoort. De Hollantsche lietent voorts al naer Noorden over staen. Den Generael Don Frederico naerderde ondertusschen seer / doch waer in ly vande Hollandsche een stuck voor uyt: en wendent so vroeg tegens de Hollandsche over / dat hy geene derselver (die dicht by den anderen hielden) en konde beseylen / ende liet het doen een groot stuck weeghs / jae by naer een mijl over staen / Tegen den Avont geraeckten de Hollandsche boven Puntu de Naga; drie van des Vyants Schepen ware noch te loef waert / en veel recht achter in 't vaerwater van de Hollantsche: doch de meeste part en konden op die Boegh boven het voorschreve Poinct niet ligghen / de Hollanders lieten 't voort den geheelen nacht aen den Noort staen / den Spaenschen Admirael / die ten Loefwaert was / voerden den gheheelen Nacht een vier / daer die scheepen / die boven het Punt waren ghe raeckt / haer Cours naer stelden; des anderen daeghs 's morghens / en sagen de Hollandsche maer elf Schepen van des Coninghs Vloote; den Admirael en noch twee Schepen waren te Loefwaert dicht by / en de andere seven waren onder den Generael / was een stuck achter de Hollantsche / die te Loefwaert waren / en waeghden niet op de Hollantsche aen te komen / maer siende dat de Hollantsche in so goede Ordre by den anderen hielden / ende de een d'ander altijd in wachten / wendent en hieldent dragende naer zijn achterste Schepen toe;

Naer dat Don Frederico met zijn Vloote haer ontrent een half uyr hadde verlaten / soo kregen weer drie Seylen in 't gesicht / van daer naerder bykomende sagen te wesen / de Vice-Admirael Blanckert, nevens 't Schip Enckhuysen / en het Jacht Stad en Landen. Ende hadden by 't Eylandt Madera ghelaeten 't Schip Groeningen ende de Swaen, (by haer hebbende seecker Scheepken datse ghenomen hadden) die alreede tot den ses en twintigsten Augusty soude by houden. De Generael Lonque beducht zijnde dat Don Frederico met zijn Vloote naer 't Eylandt St. Vincent by Cabo Verde mochte loopen en aldaer de Hollandsche Schepen verrasschen sondt den vyf en twintichsten 't Jacht den Swarten Ruyter, daer naer toe / om de Hollandtsche Schepen die aldaer mochte vinden / te waerschouwen / datse op haer hoede souden zijn. Ende vondt den seven-en-twintigsten geraden / met de Schepen die noch by hem hadde / mede regel recht daer na toe te zeylen / doch liet aldaer boven Panta de Naga 't Jacht Stad en Landen, met Ordre dat daer toe soude houden tot den lesten der selver Maent / ende opsien naer 't Esquadre vande Schout by nacht / misgaders alle de andere Schepen die noch achter waren / op dat hem mochten volgen. Doch sondt eerst eenige Schepen voor de reede St. Cruz, om te besichtigen ofte de Vloote van Don Frederico, ofte

eenighe van zijne Schepen daer gesetlagen / doch deselve daer komende / vonden daer alleen drie Spaensche Schepen / die onder 't Geschut van 't Casteel geset lagen / en keerden soo weder by den Gheneraeel. Ten selven dage quam oock het Jacht de Swaluwe, 't welck nevens het Schip Amersfoort nevens de Esquadre van de Schout by Nacht beneden 't Eylant Canaria geraeckt waren / en qualijck konden op komen / doch vonden 's anderen daeghs daer aen de selve Schepen in Ly van 't voorschreve Eylandt. Dese Scheepen waren den vier en twintigsten voorleden een Spaensche Patache ghewaer ghewoorden / die sich onder onse Vloot onversichtelijck begaf / meynende dat het de Vloote van Don Frederico was daer sy des Avonts te voren by geweest waren: 't Schip Amersfoort vervolghde het selve / en schoot daer na / doch en wilde niet strijcken / maer alsoo de Windt hardt waeyde / quam door de Vloote heenen / ende bot op 't Schip de Salmander af / die het selve vervolghde / ende niet teghenstaende den Admirael / welckers Schip Amersfoort, den Mast door een quade swier af geseylt hadde / ende scheut dede / op datmen soude ophouden van jagen / so bleef 't Schip de Salmander nevens de Vos ende Ouwevaer aen 't vervolghen tot des middachs ten twaelf uyren als wanneer de Patache wel seven en twintich scheuten kloeckelijck uytgestaen hebbende / door die inde Lijcken van zijn Schover Zeyl getroffen was / als mede met een schamp scheut in zijn Mast quam te strijcken / ende wiert alsoo genomen. Dese Patache quam van St. Lucas en was van Cadiz gescheyden den dertienden deser Maent / daer waren wel ses en vyftich zielen op / waer onder vyf Vrouwen / twee Kinderen / wilden naer Cartagena, en was geladen met Spaensche Wijnen / Brandewijnen / Tince / Azijn / Cappers / Olye / Oliven / en alderhande Sijde Waren / Goudt ende Silvere Laeckenen. De Salmander setten daer volck op / en sleypte het mede naer St. Vincent; Den Generael ondertusschen zijn Reys vervorderende sagh den derden September Illa de Sal en quam des anderen daeghs met zijn byhebbende Schepen onder het Eylandt St. Vincent, een vande Cabo Verdse Eylanden te reede. Vondt aldaer de vier Zeelandtsche Schepen / nevens 't Jacht den Swarten Ruyter, als mede de Salmander ende twee Jachten / die daer oock even met de veroverde Patache waren gekomen. Den Generael liet de Patache aldaer vertimmeren / om dienst daer van te konnen trecken / monteerden die met thien Ysere Stucken / ende stelde daer op tot Capiteyn Claes Adriaens vander Geest, 't Volck begon al seer met het Scheurbuyck ende andere sieckten gequelt te worden / soo dat goede verversinghe haer wel noodich was / doch vonden aen dat Gewesten / van St. Vincent seer weynich Bocken. Ende alleen eenige Schildpadden / ende Visch / dewelcke oock haest quam af te nemen / soo dat den Generael seer becommert was om het Volck te helpen / sondt eenige Jachten aen 't naest gelegen Eylandt St. Antonio om eenige verversinghe te ruylen / ende diende sigh vande goederen in 't veroverde Scheepken gevonden en bequam eenige verversinge / daer de Siecken rijckelijck mede herstelt wierden ende verquickt / dede voorts de Timmerluyden op 't spoedichste vallen aen het Opsetten ende Timmeren vande Chaloupen / ende maeckte voorts alles veerdich 't geene tot volvoeringe van zijn voornemen noodich was; stelden twee Smitsen op / ende deden geduyrich aen 't maecken van 't noodich Yser werck arbeyden. Den sesten September arriveerden aldaer met het Jacht Stadt en Landen, nevens het Schip Groeningen, ende

de

de Swaen, een Schip uyt Zeelant, dewelcke onder 't Eylandt Madera ghenomen hadden een Scheepken / alleen met eenige Staven Ysers geladen / dewelcke daer wel te passe quamen. Soo dat nu alle de Schepen die voor 't eerste uyt 't Vaderlandt waren uytgeloopen / by den anderen waren / tot het getal van seven en twintich toe / nessens twee verroverde. De meyninge vande Compaignie was geweest de resterende Vloote van schepen en het overige Crijgs-volck al kort naer den anderen te schicken / en hadden hare Schepen en Jachten daer toe genoeghsaem gereet / ende de Soldaten mede geworven. Dan alsoo den Prince van Oragnien met zijn gansche leger vast leggende voor de Stad 's Hartogenbossche den Vyant onversiens met 's Keysers volck by Arnhem over quam op de Veluwe en de Stadt Amersfoort ter loop by Appointement in bequam / (dewelcke hier te Lande / door de onverwachtheyt een groote verslagentheyt veroorsaeckte) soo en was het geen tijt om het Volck uyt den Lande te senden / maer wiert 't selve tot dienst van haer Ho: Mog: tot Wtrecht ende elders gebracht / om de naest gelegene Steden ende Plaetsen te bewaren / ende de Compaignye contribueerde alles wat sy veerdig hadde van Ammunitie ende anders / tot dienste van 't gemeyn: gelijck elders geseyt is.

Ende op dat de Gheneraal macht weten d' oorsaecke van het vertoef / wierden geschickt twee a drie Jachten; die in 't laeste van October hem vonden by St. Vincent. In 't laest van September ende vervolghens toghen noch uyt Zeelandt 't Schip Tertoolen, de Leeuwin, ende het Postpaert van wegen Stadt en Landen het Schip Omlandia. In 't lest van October liepen uyt Tessel de Scheepen Swol de gulde Son, Campen, de gulde Valck, de Meerminne, den Otter, de Maene de Fortuyn, Diemen, Geldria, de Pinas met noch vyftien a sestien kloecke Schepen; die alle in 't laest van November ende in 't begin van December by hem quamen. Hy vertoocht van St. Vincent (daer hy drie maenden en vier en twintigh dagen had gelegen) den tweeden Kersdach met twee en vyftigh seylen en dartien seyle Caloupe. Na veel sukkelen quamen eerst ontrent half February by Pernambuc. De Colonel Waerdenborgh om het desseyn te volbrenghen / het Volck 't welck hy hadde te Landen in sestien Scheepen ende Jachten; te weten een en twintig hondert Soldaten ende by de seven hondert Bootsgesellen. De Jachten Overyssel ende Muyden ghemant met vyf-en-vyftich Boots-ghesellen / werden ghelast / 's morghens vroegh / ten tyde als het exployt soude aen gaen / te loopen onder de Stadt Olinda, ende te bespieden ofter gelegentheyt was om eenig volck onder de Stad aen land te brengen. Het resterende Krijghs-volck geschickt tot het aen-tasten van 't Recif wert verscheept in Domburg ende de Jonge Prins Mauritius. Oock so werden vyf-en-vyftich Boots-gesellen belast te lopen voor 't gat vande Barrette, om te vernemen ofter eenige gelegentheyt was / met Jachten ofte ander vaer-tuygh / door de voorseyde openinghe / binnen de Reciffe te komen. Noch wierden mede negen volgende Jachten / 't Spaensch Fregat, daer den Admirael Pieter Adriaensz. Ita op seylde gaen / de Swarten Ruyter, de Fortuyn, de Brack, de Phoenix, Eenhoorn, Ouwevaer, Meerminne, Frans Prijsken, yeder gemant met twintich Matroosen / tot bestieringe der selven / over-gescheept twee Compagnie Soldaten / beyde sterck twee hondert ende dry-en-twintich Coppen ende dry hondert ende vyftich Boots-gesellen. De Leewinne, Swarte leeuw,

Ver-

Vergulde Valck, de Eendracht van Dordrecht, de Swaen, ende Terthoolen, wierdē geschickt om ten tijde dat het seyn soude worden gedaen van in te zeylen/ de eerste in te zeylen inde Pozo, (welck is de plaetse daer de Schepen uyter Zee kommende/ haer voor eerst met hare volle ladinge setten) tusschen beyde de Forten/ ende aldaer haer anckers te laeten vallen/ ende met haer Canon soo veel doenlijck was de selve Forten te dwingen/ op dat de voorseyde Jachten onder 't beleyt van den Admirael ondertusschen te ghevoechlijcker mochten voorder in-loopen: dese Schepen waren alleen met haer Boots-volck voorsien. De Generael met de over gebleven groote Schepen/ en de reste van 't Volck souden sich setten dicht onder het uyterste Fortjen op 't Steen-Reciff ghelegen/ om te trachten 't selve met haer swaer geschut reddeloos te schieten. Dit wert alsoo ten selven dage by de Krijs-Raedt besloten ende gheschickt. De Vloote soude noch dien selven avont naer de wal toe gelopen hebben/ dan de tijt/ weghen het over-schepen van 't volck/ viel te kort/ soo dat de schepen het dien nacht lieten drijven. Des anderen daeghs wiert alles voorts veerdich gemaeckt/ om daeghs daer aen het exploict volgens de voorgaende bestecken in 't werck te stellen: tegen den avont wiert een teecken ghedaen by den Generael, ten eynde men in alle de Schepen ende Jachten een gebedt soude doen/ ende dat voorts een yeder Schip sich soude voeghen onder ende by de esquadres/ daer het onder gheschickt was. Des nachts liet het de Generael om de Zuydt lopen/ om des morgens boven de gaten te wesen/ ende niet te leegh te vervallen: maer de sestien Schepen daer de Colonel ende het krijgs-volck in waren hielden het recht naer de wal toe. Den vyftienden 's morgens bevondt den Generael sich met sijn by-hebbende Schepen een weynich by Zuyden Pernambuc, ende liep met lieflijck weder ende stil water voor winde naer het Steen-Reciff; so dat tegen de middach daer voor quam: de Generael ende Admirael setten het dicht by het Fortjen op 't Steen-Reciff gelegen/ ende schoten geweldich op 't selve/ als mede op 't ander Fort op 't Landt-Reciff: ende de vyant wider op haer. De schepen die geschickt waren om inde Pozo te setten/ ende de Jachten tot het in-zeylen binnen de Haven/ hielden ondertusschen onder zeyl/ om tegen drie uyren naer noen (wanneer het hoogh water soude wesen) in te lopen: maer de vyant die te vooren van de komste onser Vloote was gewaerschout/ hadde 't gat op sijn meeste diepte met gesoncken Schepen gestopt/ gelijck mede de Pozo; ende inde Barette, waer door de Major Schutte sijn by-hebbende volck soude aenbrengen/ hadde de vyant mede een Bercke gesoncken/ ende een yseren keten over 't gat geschoten; sulcx dat door alle de voornoemde plaetsen niets en konde werden verricht. 't Schijnt dat se van onser komste tydelijcken gewaerschout zijnde/ sich selven hadden in-gebeeldt dat de onse het alleen dese weghen te water souden besoecken/ ende dat sy dese gaeten wel gestopt hebbende/ niet voorders vande Vloote en hadden te vreesen. De onse daer-en-tusschen hielden aen met schieten op de Forten tot 's avonts toe/ doch richten weynich daer mede uyt/ door dien de kogels op hare Forten niet en hechten/ ende door de beweginge vande Zee weynich doel geschoten konde werden: daer ter contrarie de vyant onse Schepen seer wel konde raecken; soo dat eyndelingh met de Schepen die watte dicht onder de wal lagen/ ghenootsaecht waren 's nachts af te korten. Den Colonel Jonckheer Diderich van Wardenburgh, die den veertienden voorleden met sestien Schepen onder 't beleyt vande Schout

by nachte Claes Corneliſz Melck-meyt, ende den Commandeur Dirck Symonſz van Uytgeeſt, vande Generael was geſcheyden / ende naer de Wal toe geloopen den vyfthienden 's morgens nevens 't Landt al Noordt ten weſten aen: dan alſoo de Chaloupen noch niet by hem en waren gekomen / en konden ontrent Rio Tapado (daer anders geen quade gelegentheyt was) niet landen: maer de Chaloupen daer naer by hem gekomen zijnde een weynich by Zuyden Pao amorello; heeft de Colonel zijn volck in acht groote Chaloupen ende voorts Booten ende Schuyten overgheſcheept / ende is ſelfs eerſt aen Land gheſprongen / ruym twee uyren gaens by Noorden de Stad Olinda; in 't geſichte van eenige weynige Portugeſen / ſoo te voet als te Peerde / die op haer doen lettede. 't Volck wierdt al ſtracks in ſlach-ordre gebracht ghelijck het Lande; doch en konde niet wel al by Dage aen Landt komen; ſoo dat de ghelanden haer neder leyden op ſtrandt; ende wierden Wachten uyt-geſtelt aen de zijde van de Boſſchen. Ende lande voorts d'reſte van 't Krijgs-volck / nevens drie hondert Boots-Geſellen tot den treyn / ſonder dat de Vyand haer eenige verhindering ofte ſchade dede. 's Anderdaegs 's morgens heel vroegh verdeelde de Colonel zijn volck in drie Regimenten. De Lieutenant Colonel Eltz hadde de voor-tocht ſterck negen hondert ende vier en dertich Coppen, waer onder waren ontrent de hondert Vier-Roers / die onder 't beleydt van Capiteyn de Vries langhs ſtrand voor uyt teghen / de Luytenant Colonel Steyn-Callenfels leyde het Bataillon ſterck duyſent ende neghen en veertigh Coppen: de Major Fouke Honx hadde de Arriere Garde met negen hondert en vyf en ſeſtich Man. Met dit volck ende in deſe ordre is de Colonel langs het ſtrandt naer de Stadt toe getrocken: en gemoeten geen Vyand / voor datſe quamen aen Rio Dolce, alwaer de Vyandt ſich hadde geleght aen de Over-zijde van 't Rivierken / ſterck ontrent acht hondert Mannen, achter een Retrenchement / welck ſy daer metter haeſt hadden op-gheworpen; ende hadden daerenboven het Revierken tot haer voordeel / welck wel tot aen de middel van een Man diep was. Hier ontſtond een treffen tuſſchen de vyant ende onſe Avant-garde, daer de Colonel ſich by hadde begheven / ende trock ſelfs voor aen: doch eensdeels weghen de ſchrick voor onſe twee Velt-ſtuckens / die onder de Vyant ſpeelden; ten anderen door 't hart aen-dringen van onſe ſoldaten / die haer niet en ontſaghen met groote Couragie in 't Rivierken te begeven / heeft de Vyandt dit zijn voordeel verlaten / ende is naer 't Boſch toe ghevlucht / achter-latende veele gequeſte: vande onſe en wierden hier maer drie gewondt. De Onſe wat voorder aen gemarcheert zijnde vertoonde ſich een ander Troupe vande Vyandt / doch en hieldt mede geen ſtand / naer datſe onſe Veld-ſtuckens geproeft hadden. De Colonel ſiende dat alle des Vyants volck welck ſich op 't Lant vertoonde / ſo ſpoedelijck voor de onſe weeck / dede zijn volck te harder voort-dringen: ende nu dicht by de Stadt gekomen zijnde / taſte de ſelve op drie verſcheyden plaetſen aen. De Avant-Garde ſloegh de rechter-handt op / langhs een wegh deur de Boſſchagie gemaeckt naer het Clooſter vande Jeſuiten; (welke gelegentheyt door een gevangen Portugees was aengewezen:) doch achter aen 't ſelve komende / en 't volck met groote Couragie opklimmende / vonden de Poorte geſloten / ſo datſe die met gewelt moeſten openbreken: vonden hier harder teghen-weer als noch yewers was vernomen / niet te min met alle ghewelt in-dringende / ſoo is de Vyandt gevlucht / naelatende ſeven ofte acht dooden / ende vele gequeſte. De Battaillon nam de middel-wegh

ende

ende treckende door een enge straete / quamen tusschen het Franciscaenen ende Iesuyten Klooster recht inde Stadt/ op een tamelijcke hooghte/ alwaer de grootste Parochie-kerck staet; sulcx dat sy van daer met de musquetten in't kleyne Noorder-Fort / op strant gelegen/ konden schieten: vonden wel aen een enge passagie een weynich teghenweer / doch naer dat drie of vier Portugysen waeren nedergemaeckt/nam de reste de vlucht. De Major Foucke Honx met de Arriere-garde was daer-en-tusschen gekomen tot aen des Vyants Trencheen/ ende 't noorder-Fortjen / daer vier stuckjens op laegen / ende hadden daer in een Nederlantsche Constapel. De vyandt hier seer hardt aen-ghetast werdende/ ende insonderheyt vernemende/ dat de onse alreede in de Stadt ende boven haer waeren gekomen/ wiert flaeuwhartich; ende verliet alle syne Wercken die dicht onder de Stadt laegen / ende de onse klommen daer stracx over; en wierden soo volkomen Meester vande Stadt Olinda. Middeler-tijdt dat het volck met de Colonel hier mede besich waren/quam de Major Schutte(welke de Generael af gesonden hadde / nevens den Admirael ende vyfhondert man soo Soldaten als Boots-gesellen) mede aen Landt aen de Zuydt-zijde van de Stadt: doch eer dit volck te veghe in orden was gebracht / was de Colonel al Meester van alle de Wercken des vyants / soo dat sy mede onverhindert in de Stadt trocken. Den dach hier mede by naer ten eynde geloopen zijnde/ ende 't volck geraeckende aen 't plunderen / veele oock so moede ende mat wesende / weghen den gantschen dach te marcheeren langs strandt inde groote hitte / ghebreck van water ende andere onghemacken/en konde de victorie niet vervolcht ofte yets verders op des vyants Forten / die op Landt-Recif lagen / werden gedaen: maer de Officieren hadden ghenoech te doen om 't volck te bestellen op de noodige wachten / teghen het invallen vande vyant / die buyten de Stadt was. De Inwoonders van Olinda, hadde niet tegenstaende het verbod vande Gouverneur Matthias d' Albuquerque, meest alle haer beste goederen te vooren daer uytghevlucht / soo datter alleen wierden gevonden / twee hondert kisten Suyckeren / eenighe Wijnen / en verscheyden Koopmanschappen / diese niet wel hadde konnen wegh kryghen / de welcke met groote disordre wierden by de Soldaten verhoopt ende verslinghert / eer men daer eenige ordre op konde stellen. Des anderen daegs 's morgens dede de Gouverneur Albuquerque ontrent een uyre voor dach / op Recif alle de Packhuysen die vol Suyckeren ende andere goederen lagen / in brandt steecken: ten deele om dat hy hem wilde wreken over de Inwoonderen vande Stadt/ die haer goederen tegen syn verbodt ghevlucht / ende de Stadt (naer syn seggen) so leelijck verlaeten hadden: doch meest om dat hy wel speurde dat de selve niet en konde beschermen/ en dat dus doende / de onse de meeste vrucht van hare victorie teffen soude benemen. Men hout voor seecker dat door desen brandt wel seventien duysent kisten Suyckeren / een groote deel Brasilie-hout ende andere waren verbrant zijn: hoe wel 't seggen vande Portugesen seer in desen verschilde / eenighe de schade wat minder / andere oock grooter maeckende. Daer verbranden mede by de twintich schepen en Barcken; so dat een Portugees Capiteyn Gil Correa de Castel Blanca in syn brief aende Koning de schade had begroot op twee millioenen Ducaten. De vyant hieldt daer-en-tusschen syne Forten op het Steen ende Lant-Recif noch beset. Den Generael/ Admirael / ende Vice-Admirael quamen desen morghen

mede

mede inde Stadt; ende daer wiert ordre gestelt om den brant die de Swarten in eenige Huysen hadden gesticht / te blusschen. Ende also de Swarten onder schijn van vrientschap seer groote moet-wil pleeghden / ende veel goeds wech sleepten/ so wiert goet gevonden alleen eenige weynige tot nodige diensten te behouden / ende de reste voorts uyt de Stadt te verdrijven / ende sich van desen onnutten hoop te ontslaen. Voorts alsoo de vyant sich ontrent de Stadt hier ende daer vertoonde/ wiert noodich geacht alle de Avenuen met voor-wachten wel te versien : doch men bevont de selve soo vele te wesen ende de Stadt so groot ende woest / (want 't legt al op heuvelen ende berghskens die d'een over d'ander commanderen) dat onmogelijck wiert geoordeelt alle de aenkomsten te besetten / ofte de Plaetse naer den eysch te fortificeeren; weshweghen dan gheraden bevonden / 't volck op de hooghste plaetsen van de Stadt wat by een te trecken / de wegen af te snijden ofte te sluyten / ende de beneden Stadt voorts open te laeten liggen. Door dese verrichtingen/ als mede dat het volck noch soo vermoept was/ en wierde desen dach niet vorders tegen den vyandt voorghenomen. S'anderen daeghs wierden alle de siecken aen Landt gebracht/om te ververschen; ende des nachts wiert de Luytenant Colonel Steyn Callenfels nevens den Ingenieur Commersteyn met eenige vierroers gesonden om des vyants Fort / liggende op 't Landt Recif tusschen de Stadt en 't Dorp aen de Haven/te besichtigen. Daegs daer aen wiert de Alfandega in de Stadt geopent / in dewelcke ghevonden wierdt veel Amunitien / als Bus-kruydt / Lonten / Loot / ende andere behoeften/ als mede eenige Lijnwaten. Den twintighsten wiert den Oversten Luytenant Steyn Callenfels gelast 't Fort op het Lant Recif gelegen / met ses hondert man te bespringhen; hy vertrock uyt de Stadt naer 't ondergaen van de Sonne / en naerderde 't Fort naer het verduysteren vande Mane/meynende 't selve te beklimmen / doch wierden de Leeren die mede genomen waren/ te kort bevonden; ende de vyant wacker geworden sijnde / schoot seer fel op de onse met achtien stucken: jae selfs onse granaden / door dien soo langhsaem aengingen / wierden by de vyant te rugge ghe-worpen / ende dede onder ons volck groote schade / so dat met verlies van eenige/ ende veele gequeste weder te rugge quamen/dewijl sy sagen dat op die voet niet en was uyt te richten. Des anderen daegs is 't volck inde Stadt volghens voorgaende resolutie van beneden gevoert/ ende op 't hoogte van de Stadt gelogeert; alle de straeten zijn gestopt / ende geretrencheert tegen den aenloop van de Portugysen / ende haer onder-hebbende Brasillanen. De Generael hadde daer en tusschen door de Vice-Admirael ende andere Scheeps-Capiteynen naerstich doen besichtigen de gantsche gelegentheydt vande Barrette, ende liet den twee en twintighsten aen de Colonel weten / dat naer het oordeel van hun alle / van dese kant ende door dat gat / de meeste afbreuck aen de vyant was te doen / ende hem alle toevoer af te snijden : ende hoewel de vyandt vast besich was om een Batterye op te werpen / om twee stuckens op te planten/tot verhinderinge vande passagie / dat hy oordeelde 't selve lichtelijck soude konnen overrumpelt werden: versoeckende dat de Colonel hem op 't spoedichste volck soude senden om dit uyt te voeren : de Colonel ende Krijghs- Raedt des anderen daegs over dese voorslach vergadert zijnde / en vonden den selven niet geraeden / ten deelen om datse oordeelden het Landen aen die plaetse al te ghevaerlijck te wesen ; doch meest om dat sy on-

dienstich achten hare macht soo verre van den anderen te verdeylen; ende vonden het veel beter te wesen des vyants Fort op Landt Recif met approches te naerderen / ende 't volck uyt de Stadt derwaerts aen te voeren; deswegen dan stracx wiert gevallen aen 't maecken van schans-korven / ende het besorgen van andere nootwendigheden. Hier mede wierden noch twee ofte drie daegen omgebracht ghelijck mede om eenighe aen-komsten tot de Stadt teghen het aenloopen vande vyant te voorsien. Soo dat eerst den seven en twintighsten 's avonts den Oversten Luytenant Adolf vander Eltz nae 't selve Fort is uytghetrocken: ende wiert by de onse dien nacht noch een retrenchement opgeworpen wel by naer een mans lenghte hoogh; niet teghenstaende de Vyant den gantschen nacht uyt beyde Casteelen heftigh met Canon naer ons volck schoot / doch sonder schaede te doen. De volghende dach wiert om-ghebracht met gheschut te landen ende te planten; soo datmen den eersten Marty op 't Fort heeft begonnen te schieten met drie halve Cartouwen ende drie stuckskens schietende drie pont ysers: die van 't Fort schooten mede seer dapper / doch deden de onse weynich schade. 's Anderen daeghs 's morghens naer dat de Colonel selfs in de approches was ghekomen / ende de onse met den dach weder hadden aenghevanghen te schieten / hebben die van 't Fort / by de Portugysen genaemt St. Iorghe een witte vlagghe op-ghesteecken / ende een Capiteyn uytghesonden om te parlementeeren; ende sijn eyndelijck veraccordeert / datse met haer gheweer souden uyt-trecken / sonder Vendel ofte brandende lonten / ende naer datse den eedt souden hebben gedaen / om in ses Maenden tegen de onse gheen Waepenen te ghebruycken / over de Revier geset geworden / om vrijelijck te Landt-waert in te trecken. Op dese conditien zijn uyt 't selve Fort getrocken tusschen de tachentigh ende 'tneghentigh mannen: maer uyt ghekomen zijnde / en wilden eenighe den eedt niet doen / soo datter veertigh wierden ontwapendt / en ghevanckelijck naer de Stadt Olinda gebracht; de andere zijn met haer gheweer over-ghesetet: de Gouverneur van dit Fort was Capiteyn Antonio de Lima. Ondertusschen isser een Schuyte over-ghesonden aen 't Casteeltjen op het Zee-Recif liggende / om 't volck af te vraeghen / of sy op deselve conditien mede wilden aftrecken; sy versochten drie dagen uyt-stel / om ondertusschen aen de Gouverneur Albuquerque te schrijven; 't welck hun plat afgeslagen sijnde / ende sy geen uytkomst siende / zijn eyndelijck mede geaccordeert / ende ontrent ten vyf uren 's avonts af-gehaelt / ende aen 't vaste Landt gheset / wesende vyftich in 't ghetalle: daer commandeerde Manuel Pacheco de Guyar. In 't eerste Fort St. Iorge wierden gevonden vier en twintigh ysere stucken / schietende sommighe tien sommighe vyf pondt ysers / ende een metael stuck / schietende acht pont yser / ende ontrent vier duysent pondt bus-pulver. In 't tweede vyftien metale stucken / ghemerckt met het Waepen van Portugael, ende eenighe met het Waepen van Philippus de tweede ende derde / zijnde meest halve cartouwen / en een metale slanghe / die op de sijde schadeloos was gheschooten: veertien vaetjens pulver / elck van hondert en twintigh pont / eenich nat ende bedorven / nevens meer andere Krijghsbehoeften. Den derden Maerty, naer dat een publijque Danck-segginghe was ghedaen / weghen de overwinninghe / die Godt verleendt hadde / soo is den Oversten Luytenant Steyn-Callenfels gelast een tocht te doen naer 't Eylandt van

Antonio

Antonio Vaaz, ligghende dwars teghen over het Dorp van 't Recif, ende alleen by een Rievierе daer van gescheyden: alwaer een schoon Klooster lagh: dat Eylandt streckt sich Zuydt-waerts op/ tot aen de Affogados, door de welcke het van de Vergea wert afghesneden / ende langhs sijn West-zyde van 't vaste Landt by een Revierе die van dos Affogados voornoemt / ende voorder uyt het binnen-Landt af-komt. Den Oversten Luytenant over-komende / en vondt daer gheen volck / soo dat sy sonder slach ofte stoot het Klooster bemachtichde. Den selven daghe / naer dat men 'tgat van de Haven hadde af-ghepeylt / zijn eenighe Scheepen ende Jachten binnen ghekomen / ende alle de groote Chaloupen tot binnen het Recif ghelopen / alwaer een seer bequame plaetse is / niet alleen om te setten / maer ooch om de Scheepen kiel te haelen / ende schoon te maecken. 'Sanderen daegs zijn de veertich gebangene soldaten / naer datse den eedt hadden gedaen / mede te Landt-waert in gesonden. Ende is den selven dage inghekomen 't Jacht de Phoenix, mede brenghende een Schip / welck verovert was / komende uyt de Bahia de todos los Santos, ende ghelaeden met drie hondert en thien kisten Suyckeren / tien kisten met Toeback, ende eenige tonnekens geconfijte Ghember. Den vyfden wierden dertien Soldaten van des Colonels Compagnie / die uytghegaen waeren om eenighe Beesten te halen / by 't seventig Portugesen aen-ghetast / ende hoe-wel sy haer dapper weerden / ende wel vyftien van de vyant neder maeckten / sijn maer vier van haer ter nauwer noodt weder te rugghe ghekeert. Des avondts is Capiteyn Daye uyt-ghetrocken met ontrent hondert mannen; de Portugesen meynden hem te bedrieghen / ende in te locken / met veertigh Beesten die sy voor-uyt stierden/doch hy haer voornemen merckende / was op sijn hoede; ende is naer een harde schermutsel / waer door de vyandt veerthien ofte vyfthien dooden bequam / sonder eenich verlies vande sijne weder binnen ghekomen. Des anderendaeghs is 't Jacht de Brack met een en dertich kisten Suyckeren afgheveerdicht om in 't Vaderlandt te boodtschappen 'tgene in Brasil tot die tyt toe was verricht. Den negenden wiert een Scheepken op gebracht / welck de vyant was ontnomen / gheladen met Hout en Visch. Den tienden wierd een Biddach by ons volck ghehouden/ om Godt voor 't voorgaende te dancken / ende sijnen Zegen ende hulpe in toekomende af te Bidden.

Raeckende de Binnelantsche saecken: dient: dat de Stadt van 's Hartogen-Bossche ende de Meyerye in 't begin ende namaels veel moeyelijckheyts heeft gegeven.

Eerstont in Ianuario hebben hare Ho: Mog: ghehoort op navolgende Pointen het Rapport vande aengewesene Heeren / die inden voorleden Somer in 't Leger gecommitteert waren geweest / soo uyt haer Ho: Mog: Vergaderinge / als uyt den Raede van State hebben naer voorgaende Advijs van den selven Raedt geresolveert soo als op yeder Point vande selve is aengeteeckent / authoriserende de Heeren Gecommitteerden doen sullende gaen na 's Hertogenbossche dese Resolutie t'effectueren / uytgesondert die pointen die als noch in bedencken waren gehouden / ofte daer van haere Ho: Mog: d' Executie aen haer waeren reserverende.

Memorie vande poincten raeckende de Stadt ende Meyerye *van* 's Herto-gen-Bosch, *daer op resolutie dient genomen te werden.*

I.

In de verpachtinge vande *Generale middelen* is open ghebleven het recht van 't *kleyn Segel*, om dat het selve in eene Stadt van *Brabandt* alleen niet en konde ingevoert werden, oock souden moeten ingaen met den aenvanck van 't Iaer, ende soude nu staen te delibereren, of het selve niet alleen inde Stadt van *s' Hartogen-Bosch* maer oock in alle Steden ende plaetsen van *Brabandt* souden dienen inghevoert te werden, dan vermits de invoeringhe inde Meyerie niet wel en sal konnen gedaen worden soo lange sich d'Officiers niet 'teenemael begeven sullen hebben tot de gehoorsaemheyt van haere Ho: Mog: soo soude met d'invoeringe van't *Cleyn-Segel* voor 't eerste Iaer noch inghesien konnen werden.

Hier mede wert geconformeert.

2.

De *Hoorn-beesten* ende *besayde gemeten* syn mede niet verpacht, om dat in den vrydom vande Stad geene Landen besayt ende weynich Hoorn-beesten waeren, oock so ist verderf inde vrydom soo groot dat de Huyslieden voor '*teerste* Iaer van dese specie wel soude mogen bevryt blyven.

Haere Ho: Mog: vinden dit tweede *point in reden gefundeert.*

3.

Uyt het *tiende* Article vande *wolle laeckenen* syn ghelaeten de *Bossche laeckenen*, dewyle de Laeckenkoopers sustineren dat alle Laeckenen inde Meyerie ghemaeckt mede behoorden vry te wesen, dewyle de Laecken in Hollandt ghemaeckt inde Provintie vry syn, daer over goetgevonden deselve Laeckenen uyt de verpachtinge te laeten, doch te doen opschryven, om daer op naerder gheresolveert te worden, so soude nu om de voorsz redenen gheresolveert konnen werden, dat gelijck de Hollandtsche Lakenen in *Hollandt* vry syn, de Laeckenen inde Meyerie gemaeckt oock vry van Impost inde *Stadt* soude mogen wesen, doch by provisie tot naerder ordre.

Hare Ho: Mog: *vinden goet dat de* laeckenen *inde* Meyerye *vande* Bosch *ghemaeckt ende binnen dese Stadt gebragt synde aldaer inde consumptie sullen* vry *syn by provisie voor eē Iaer.*

4.

Nopende de Regeringhe vande Stadt sal in't *tweede* lith

lith het ghetal van *twee* persoonen te weeten *Grinsveen* ende *Pieter van Gestel* Rentmeester vande *Clarissen*, met andere vande Religie dienen ghesuppleert, ende oock geaugmenteert te worden, waer toe de Gedeputeerden die derwaerts sullen moeten gaen gheauthoriseert souden konnen worden, met last daerop te letten, dat so veel vande *religie* werdē gestelt, dat sy de *Papisten* konnen overstemmen, ende vermits *Pieter van Gestel* tweemael den Eedt geweygert heeft te doen, so soude hy van syn Rentmeester Ampt wel dienen gemoveert te worden.

De Heeren gaende op de conferentie met de Gecommitteerden vande Ertz Hertoginne belanghende 't stuck vande Meyerye, werden mitsdesen gheauthoriseert, om sich wel te informeeren op de persoonen daer mede het tweede *lith vande Regeringe binnen de Stad vanden* Bosch *soude mogen geaugmenteert worden, verlaetende* Pieter van Gestel *van syne bedieninghe, ende hem ontsettende van syn Rentmeesters Ampt sonder het doen vande behoorlijcken Eedt andermael te presenteren.*

5.

D' Officieren ter dispositie vande Magistraet staende, ende niet versien wesende met vertrouwde persoonen, dienen alnoch daer mede bekleet te werden, ende namentlijck dat Gasthuys, Weeshuys ende andere Huys-Meesteren ghestelt werden vande *Religie*, waer door deselver dienaers ende Meyskens mede gebracht sullen worden inde Kercke, ende alle de gene die daer van dependeren sullen komen tot de Religie, ende dat mitsdien verlaeten werden de *Bagynen* in 't Gasthuys dienende.

De Heeren haer Ho: Mo: Gedeputeerden sullen met Correspondentie vande Magistraet hier op na gelegentheydt sulcke ordre helpen stellen, als sy ten meesten dienste vande Stadt ende voortplantinge vande Religie bevinden sullen te behoren, effectuerende in allen gevalle dat een School-meester vande Religie *in 't Wees-huys werde gestelt.*

6.

Vande *Portiers* ende *bewaerders* vande *Schotbalcken* ende *Hecken* syn eenighe ghecontinueert ende nieuwe daer by gevought, daer op dient gelet, d'oude met autoriteyt gemoveert en andere in der selver plaetse gestelt, by de Gecommitteerden, daer toe onder anderen nemende *Cornelis Danielse van Dordrecht*, syn lincker hant inde galderie voor den *Bosch* verloren hebbende.

Het seste *point wort gehouden in bedencken tot de wederom komste vande Heeren haere* Ho: *Mo: Gedeputeerden om na ingenomen rapport op 't removeren vande oude portiers gedisponeert te worden na behooren.*

7.

Den Ingenieur vande Coninck van Spangien is tot Rentmeester vande Stadt gemaeckt, niet tegenstaende sulcke persoonen, als kennende de gelegentheyt vande diepten ende ondiepten der Graften, ende op wat plaetsen de Stadt af-breuck soude konnen werden gedaen, voor gheheel suspect moeten werden gehouden.

Den Ingenieur hier besyden verhaelt sal den Eedt van getrouwigheyt moeten doen of in cas van weygeringhe vertrecken binnen den tyt van ses weeckē, na date den.

vande weygeringe.

don, die daer om inde Stadt niet behoort gheleden te worden.

8.

Op dit ende 't navolgende negende *point sal ghesproocken werden met de Magistraet of sy 't selve goet vinden, ende in cas van* jae *'t effectueren.*

Tot benefitie vande Stadt soude de Huyshuyren exspirerende op *St. Ian* verandert dienen te werden op *Mey* om met de tydt vande Huys-huyren in *Hollandt* over een te komen.

9.

Oock soude dienen gepubliceert te worden dat den dienst vande Stadt vereyst dat Luyden van buyten inkomende hare hantwercken en Ambachten soude mogen doen, niet tegenstaende de *Gilde* Brieven, die eenige Gilden souden mogen hebben, die voor een tyt van Iaeren, om de Stadt te peupeleren, souden stille staen, ten minsten voor *drie* Iaeren.

10.

Dit point sal by haer Ho: Mog: Ghedeputeerden soo 't leyt gedaen worden.

In 't stuck vande *Domeinen* wert by den ghestelden Tollenaer ende Tolschryver voor de Pacht gepresenteert *seventien hondert gulden*, ofte by Collectatie den dienst te doen, andere presenteren meer, dan vermits sy als Officiers gestelt syn, souden sy voor een Iaer voor de ghepresenteerde somme moghen continueren als Pachters, ende daer nae soude men de Verpachtinge publijcquelijck mogen doen.

11.

Op de Geestelijcke mans persoonen, die noch niet uyt de Stadt vertrocken syn, soude dienen gheresolveert.

12.

Het elfde, twaelfde *ende* dertiende *pointen werden goet ghevonden, doch alsoo aen eenighe Canonicken by de Heeren Gecommitteerden in 't Legher vergunt is inde Stadt te blyven tot naerder Ordre wesende omtrent* veertien *ofte* vyfthien *in 't ghetal sullen deselve als noch daer binnen gelaeten worden, mits doende den behoorlijcken Eedt van ghetrouwigheyt ende hun dragende in stilte als goede ingesetenen volgens de Placcaten deser Landen jegens 't celebreren vande* Misse *ende 't onderhouden vande Pauselicke superstitie met den aenkleven van dien geemaneert.*

Dat deselve souden mogen werden, gehouden voor goede prinse, doch alvooren noch eens gewaerschout synde, om binnen *vier* of *vyf* daeghen te vertrecken.

Die

13.

Die vertrocken syn ende 's anderen daeghs of eenigen tydt daer na wederom komen hun vanterende de Capitulatie voldaen te hebben met haer simpel uyt trecken, deselve souden mede moeten gehouden werden van goeden pryse, alvoorens noch eens gewaerschout synde, om datelijck te vertrecken.

14.

Dewyle de Geestelijcke mans persoonen ten platten Lande gaende woonen, dagelijcx inde Stadt komen, en alſo het volck in dwangh ende superstitie houden, sal sulck in ende uytgaen dienen verboden te worden niet tegenstaende sy onder contributie woonen gelijk inde vyants Steden onse Predicanten geschiet.

Volghens het veertiende *point sullen de Geestelijcke van buyten inkomende getracteert worden als in anplaetsen, te weten met een ofte twee Musquettiers geconduiseert.*

15.

Also den gewesen *Bisschop* vanden *Bosch* hem noch onderwint het gesach over de Geestelijcke, sal hem by Brieven dienen gelast te worden, sich daer van 't onthouden, op pœne van te verliesen 't effect vande Capitulatie.

Op 't vyftiende *point verstaen haer* Ho: Mog: *dat den ghewesen* Bisschop *vande* Bosch *aengheschreve sal werden by brieven van den Raet van State, dat hy hem sal hebben 't onthouden van 't gesach over de Geestelijckheyt op penen als inden text.*

16.

De *Pastoors* ten platten Lande, ende de Geestelijcke inde Clooſters, die tegens het gedaene verbot continueren in 't doen vande *Misse* ende andere Kerckelijke exercitien inde Kercken, sullen dienen noch eens vermaent te worden, tot afstant, ende niet obedierende in hechtenisse gehaelt te worden.

De executie van 't sestiende *ende* seventiende *werd uytghestelt tot na de conferentie.*

17.

Ende in cas den Vyant daer over eenige Predicanten soude willen gevangen nemen, sal daer tegen by retorsie dienen gegaen te worden in 't quartier van *Antwerpen* ende elders.

18.

Dewyle by 't *vierde* Articul vande capitulatie ter dispositie van haere Ho: Mog: gelaeten is de *Nonnen* ende *Bagynen* te laten inde conventen, ofte met andere woninge

Op 't achtiende *point sullen de conventen geopent de Kercken gesloten de mis-*

Te verboden ende yeder toegelaeten worden inde cellen te verblyven, ofte te gaen woonen, daer t'hun believen sal.

ninge te versien, ende dat by veroveringe van Steeden elck een in vrydom wert gestelt ende de dwanck vande Religie die inde conventen is, wech genomen, dat oock inde conventen de Pauselijcke superstitien werden gecontinueert de Nonnen geprofessyt, ende weynige hope is van bekeringe tot de *Religie*, als by particuliere Wooninge, sal dienen geresolveert de conventen t'openen, ende een yeder te laten blyven ofte gaen aldaer 't haer sal believen, op de alimentatie ende huyshuyr die haer sal gegeven worden, met interdictie inde conventen langher *Misse* ofte andere Kerckelijcke exercitie te doen, voor den geenen die daer in blyven.

19.

Het negentiende *Articul houden haere Ho: Mog: alnoch in bedencken, ter tydt ende wylen toe, dat de Heeren Gedeputeerden van haer aenstaende reyse na den Bosch te rugghe sullen syn ghekeert, ende werden deselve mitsdesen ghelast alle moghelycke devoiren aen te wenden, om te bekomen pertinente informatie vande geestelycke goederen, ende 't inkomen van dien, met alle schyn ende blyck daer toe noodich ende daer van te doen informeren, pertinente inventarisen van yeder corpus in 't bysonder dewelcke sy met hun sullen overbrenghen om by haere Ho: Mog: nae voorgaende examinatie ende advis vande ghemelde Heeren Gedeputeerden gedisponeert te worden nae behoooren.*

Aengaende de Geestelijcke goederen dewyle by 't *derde* Articul gheaccordeert is, dat de Geestelijcke Mans persoonen haer leven lanck gheduyrende sullen genieten alle de inkomen ende vruchten van haer luyder goederen gelegen op plaetsen daer men contributie betaelt, ende sy mitsdien sustineren hun toe te komen d'administratie van hunne goederen, so sal daerop dienen geresolveert te worden, of sy d'administratie sullen houden, so soude evenwel dienstich syn hun niet toe te laeten eenige verpachtinghe, timmeringe ofte yets te doen: als ten overstaen, vande Rentmeester vande Geestelijcke goederen, om alienatie ofte verduysteringe voor te komen.

20.

Op 't twintichste *point sal naer examinatie vande te over brengen staeten ende inventaris ghedispicieert worden wat ordre ende in wat Cloosters deselve sal dienen ghenomen te werden volgens seecker Reglement daer toe by Gedeputeerden te beraemen.*

Ende also by 't *vierde* Articul ghestatueert is dat de vrouws persoonen haer leven lanck sullen ghealimenteert worden, sal dienen dat uyt de Staet ende inkomen van yder Convent een overslag werde gemaeckt, ende afgetrocken de lasten van timmeringe ende andersints, een yeder toegeleyt werden voor alimentatie so veel als uyt het overschot kan vervallen.

Doch

21.

Doch die niet geprofessyt zyn den selven soudemen geen alimentatie schuldich wesen mits laetende haer volghen de goederen die sy in 't Convent ghebracht mochten hebben.

Op 't een en twintigste *point verstaen haere Ho: Mog: dat so naeuw niet sal konnen gesien worden, of sy geprofessyt syn of niet.*

22.

Op 't timmeren vande *geruineerde huysen* so inde Stad, als ten platten Lande, sal mede dienen geresolveert te worden ende specialijcken of niet eenige Cloosters inde Stadt soude dienen verkoft of in erfpacht uytgegeven te worden, ghelijck sulcx by die van *Aaken* ende anderen wert versocht, ende dienstich sal syn.

Op 't twee en twintigste *point wort de verkoopinge van eenige plaetsen goetgevonden, mits dat alvoorens daer van een plant ofte project met correspondentie vande Magistraet sal worden gemaeckt, ende de verkoopinge van dien daer nae publickelyck nae voorgaende affixie van billetten ghedaen, lettende voor al, datter, egeen plaetsen werden verkocht die geappropriceert sullen dienen te worden, tot verbredinge vande haven, ofte tot het maecken van fortificatie wercken.*

23.

Alsoo verscheyden persoonen schuldich syn, ende de Closteren ontfangen hare achterstant sonder de schulden te betaelen, sal dienstich syn dat de Rentmeester den achterstant ontfanghen ende daer uyt de schulden betale, voor so veel den selven achterstant daer toe kan strecken.

Op 't drie en twintigste *point verstaen haere Ho: Mog: dat men sich met de uyt ende inschulden sal bemoeyen.*

24.

De *verkopinge* by de *Iesuiten* ende andere geduyrende de Belegeringhe gedaen, sullen dienen verklaert te worden nul ende van geender waerde ende by placcate op nieuws verboden alle voordere verkoopinghen ende beswaeringen, so binnen als buyten de Stad inde Meyerie, *op pene* van nulliteydt ende arbitraele straffe.

Op 't vier en twintigste *point verstaen haere Ho: Mog: dat de possessie van* 't Iesuite *Clooster sal worden gecontinueert in maniere als die genomen is, ende dat de Gedeputeerden sullen tenteren* Viam Corcordiæ *jegens alle die geene, die deselve in 't geheel, of ten deele souden willen querelleren ende ingevalle de pretensien, die op 't voorsz Clooster worden ghemoveert in 't minnelyck niet en souden konnen gevonden worden, dat alsdan aende pretendenten den wegh van justitie sal worden geopent.*

25.

De huyr ceedullen by de Geestelijcken ofte oock by

Het vyf en ses en twintighste *point werden gelaten als inden text.*

den gewesen Rentmeester vande *Domeinen* gemaeckt sullen mogen werden ghecontinueert of nieuwe ghemaeckt, naer dat sich de gelegentheydt ende circumstantien sullen presenteren, ende de huyr-luyden voor hunne huyr sullen willen afstant doen of niet.

26.

Also verscheyden persoonen pretenderen mede gealimenteert te werden uyt de Closteren goederen, soude (onder correctie) desen voet daer inne ghenomen konnen worden, dat de geene, die haer goederen daer in gebracht hebben, en of selfs daer uyt gegaen, of om de Religie daer uyt geset syn geworden, restitutie behoren te hebben van haer ingebrachte goederen.

27.

Het seven ende achtentwinstichste *point werdt uytghestelt tot na de conferentie.*

Om de *Predicanten* ten platten Landen met vryheyt te doen woonen, sal den Geestelijcken die uyt de Stad ten platten Lande met consent gaen woonen, ghelast konnen worden daer toe sauvegarden te procureren, of selfs 't platte Land te quiteren.

28.

By aldien deselve *Geestelycke* 't selve niet en sullen konnen te wege breagen, en daer over het Lant sullen moeten verlaten; sal den *Pastoren* ende *Cloosteren* voor desen ten platten Lande gewoont hebbende, sulcx opgeleyt dienen te werden, om binnen sekeren tyt 'tselve te procureren of hun mede te retireren.

29.

Het negen en twintigste *point wert goetgevonden.*

Also verscheyden goede luyden advisen geven dat van *'s vyants* volck veele inde Stadt komen te blyven, dewelcke tot nadeel vande selve yets souden konnen practiseren, ende in 't werck stellen, sal 't nodich syn, dat daerop nae behooren werden gelet ende een yeder in Eed van getrouwicheyt werde genomen met interdictie van de Stadt aen alle de gheene die den selven souden weygeren te doen.

30.

D'antwoordt op de remonstrantie by de Magistraet van wegen de Stadt van s'Hertoghen-Bosch

Op de Remonstrantie van wegens de Stadt *s'Hertogen-Bossche* den *dertiende Februarius* lestleden overgeven, soude konnen gheantwoort worden, eerst op 't eerste

't *eerste* point, daer by versocht wert, dat sy verlicht mochten worden vande *Hollantsche middelen*, dat om goede redenen alvoor de veroveringe byde Capitulatie niet goetgevonden en is geweest 't selve t'accorderen.

31.

Doch op 't *tweede* point geaccordeert soude mogen worden voor den tyd van een jaer de vryheyt vanden *veertigste* peninng op 't transporteren vande gronden, Erven, ende Renten, ende vande *dertighste* penninck vande Collaterale successien, met dien verstande nogtans, dat de verkopers wonende altans aen 's vyants syde, óf hun ghereet maeckende om derwaerts te gaen 'tselve beneficie niet en souden genieten, maer gehoude wesen te betalen den *tachtighste* penninck, als oock den *dertichste* penninck vande Collaterale successien.

32.

Dat op *derde* ende *vierde* point de Stadt belast soude mogen worden, sich 't onthouden van sodanige proposten, van datmen haer soude tracteren teghens het *sestiende* Articul vande Capitulatie, accorderen niettemin hunluyden ten aensien vande verminderinghe diemen voor de helft in hunne *Wyn* ende *Bier-Accyns* heeft ghedaen de somme van *twintich duysent* gulden, ende sulcx ten Aensien vande groote Costen die sy tot reparatie van hunne Poorten ende Brugghen licht ende Brandt vande Corps de Garden moeten doen, al ist dat sy teghenwoordich oock wel ruym so veel konnen bespaeren, recommanderende daer by volgens dē voet by de Steden in Hollant geplecht, eenige specien willen verhoogen, om te beter hare kosten te konnen vervallen.

33.

En dat sy luyden op 't *vyfde* point by 't welke sy recommanderen dat het different belangende d'inruymminge vande parochiale Kercken inde Meyerye by interventie van Gedeputeerden mochte werden besligt, wel soude dienen vermaent te werden, dat sy volgens haren Eedt, dese Landen behooren gehou ende getrou te wesen, ende naer hun vermoogen de Relige helpen voor staen, sonder yets te recommanderen, daer mede sy soo wel de voortplantinghe vande Religie, als de Hoogheyt van 't land soude mogen werden gekrenckt gelijck

den dertiende November *aen haere* Ho: Mo: *gedaen, gestelt in 't* dertichste, een twee en drie en dertigste *pointē werden goetgevondē.*

gelijck by de voorgheslaegen conferentie notoirlijck soude geschieden, in voughen deselve by hen luyden is gedaen.

34.

Op 't vorder versoeck vande Magistraet by een ander Remonstrantie ghedaen, ten eynde de Rentmeester vande Gheestelijcke goederen ghelast soude moghen worden te trecken van 't *Bagyn-Hof*, als wesende gheen Gheestelijck goet maer een Wereltlijcke fundatie altydts onder de Regeeringhe vande Stadt ghestaen hebbende, komt in consideratie dat het is een beslooten Convent hebbende een *Paeter* ende eenighe goederen werdende de *Nonnen* daer inne oock geprofessyt, sulckx dat het een *Geestelijcke Convent* is, als ist dat d' opsicht daer van aende Magistraet is gedefereert gheweest, ghelijck wel in verscheyden andere Cloosteren ende plaetsen inde Stadt gheschiet, die daeromme niet en laeten Gheestelijcke te wesen.

35.

Op 't vyf en dertichste *point is goet ghevonden dat den tyt van d' insinuatie ghenomen sal worden jeghens den* veertiende February *naest-komende, volghens 't placcaet tot dien eynde huyden by den Raedt van Staete ingheftelt ende ghehouden voor gearresteert.*

Tot beter invoeringhe ende Maintinement vande Predicanten inde Meyerye, sal dienen gheresolveert, dat de Schouten, Secretarisen ende andere Officieren, d'insinuatie niet alleen te doen, gelijck alrede goet gevonden is maer in cas sy sulcx weygheren, dat sy dienen gheremoveert en andere in haer plaets ghestelt te worden.

36.

Op 't ses en dertichste *point hebben haere Ho. Mo: goet ghevonden dat de Predicanten staende ten platten Lande ende wordende beroepen inde Stadt van s'* Hertoghen-Bossche *met vrye huyshuyr sullen werden versien ende met* acht *ofte* neghen *hondert gulden jaerlycx*

Op de gagie vande Predicanten sal een voet dienen gheraemt te werden, dat sy werden ghetracteert niet weynigher als ter plaetsen daer sy ghestaen hebben.

jaerlijcks getracteert, en die uyt andere Steden Beroepen worden sullen niet weyniger hebben als sy tegenwoordich tot Tractement zijn genietende boven de vrije huyshuir, vorders begeren haer Ho. Mog. dat de Heeren haere Ghedeputeerden sich pertinentelijck sullen informeeren, of die vande aenghestelde Kercken-Raedt binnen 's Hertogen-Bossche *met toedoen of sonder toedoen vande Predicanten aldaer by Leeninghe ghedisscipieert eenighe Personen om aldaer tot Beroep versocht te worden, ende soo jae of in't Beroep van dien is gheprocedeert ende hoe verre, ende het eene of ander ghewaer wordende soo sullen de Gemelte Heeren Gedeputeerden rondelijck verklaren, dat de meeninge ende Intentie van hare Ho. Mog. is de Kercke aldaer volghens d' Ordre van 't Land voor d'eerste reyse te versien, ghelijck sulckx altoos van tijdt tot tijdt in 't Regard van Gereduceerde ende inghenomen Steden bevoorens ghebruyckelijck is gheweest, sonder te willen ghedooghen, dat daer jegens by directe ofte Indirecte Middelen worden ghedaen, ofte ghehandelt, voorders hebben haere Ho. Mog. gheresolveert dat men by deese Vergaderinghe uyt alle de Provincien sal Discipieren, Godsalighe, Vrede-Lievende, Welbegaefde Predicanten, om de Kercke van de Stadt* 's Hertogen-Bossche *met den aldereersten te versien.*

37.

Dat oock School-meesters ende Costers ten platten Lande ghestelt, ende daer toe Tractement ghe-ordonneert werden alles uyt de Geestelijcke goederen.

Het seven en dertighste *point wert uytgestelt tot nae de conferentie.*

38.

Dewyle by de Capitulatie ghestipuleert is, dat een yeder sich sal reguleren nae de placcaeten vanden Lande, ende dat die onbekent syn, sal 't noodich weesen dat de selve ghepubliceert ende d'Officieren bevolen werden deselve wel t' onderhouden, ende niet toe te laeten *Pauselycke* Schoolen ende diensten.

Het acht en dertigste *point werdt goet ghevonden ende werden de Heeren Ghedeputeerden versocht gheduyrende haer verblyf binnen* 's Hertoghen-Bossche *haere Ho: Mog. Placcaet te laeten publiceeren.*

39.

Om inde Stad goede Scholen t'ordonneren soude dienstigh

Op't negen en dertighste

point sal de Magistraet vermaent worden dat sy sorge willen dragen ende haer gelegen laeten syn, dat een goede Schoole opgerecht, ende met gequalificeerde Schoolarchen, vande Religie worden versien.

stich wesen, datter goede *Schoolarchen* vande Religie werden gestelt, om daer voor sorge te draegen.

40.

Op't veertichste *point sullen de Heeren Gedeputeerden met de Magistraet spreké en daer na met* Maria Amory *handelen voor alsulcke tydt van Iaeren, ende op soodanighe Tractement als sy na de ghelegentheydt vande tydt onderlinge met den anderen sullen goetvinden, sonder nochtans 't exederen* drie hondert gulden *Iaerlijcx.*

Sal mede voor de *Meysken een Maistresse* dienen gestelt te werden vande *Religie*, waer toe alsoo haer presenteert *Marya Amory* (die by de Magistraet gerecommandeert wort) mits hebbende voor *ses* jaeren *drie hondert gulden* s'Iaers, ende vrye huyshuyr vermits sy inde eerste jaeren niet veel schoolgelt sal profiteren, ende haer Domicilie van Utrecht moet veranderen, sal hierop dienen geresolveert te worden.

41.

Op't een en veertighste *point sal de Magistraet volghens voorgaende resolutie van haer* Ho. Mo. *ten hooghsten gerecommandeert worden, niemant anders als* Ian Gerritsz *tot Inghebieder te willen admitteren.*

Op de recommandatie vande Heer van *Geresteyn* was goetghevonden *Iohan Gerritsz* aende Magistraet voor te dragen, omme tot ingebieder gestelt te wordé, dan dewyle de dispositie daer van schynt te competeren haer Ho: Mog: dient geeffectueert dat de voorsz *Ian Gerritsz* by den een ofte ander daer toe werde ghestelt, omme naer het overlyden vande jegenwoordige inde possessie van 't selve inghebiederschap ghestelt te worden.

Alsoo haer Ho: Mog: bericht worden van verscheyden handen, dat eenighe Persoonen de Magistraet binnen *'s Hertogenbossche* jegenwoordich bekleedende haer Ampt onder Dispensatie, ofte naer voorgaende Permissie van Pauschelijcke Geestelijckheyt souden hebben aengenomen, ende dat een van dien aende Pausgesinde binnen *'s Hertogenbossche* soude reveleren al het gheene tot haer Nadeel, en profyt van 't gemeene beste of van 't Raethuys aldaer soude syn besloten. Is verstaen dat de Heeren haer Ho: Mog: Gecommitteerden gaende na *'s Hertogen-Bosch* sich over de voorschreve geruchten ende de comportementen der persoonen, die deselve wierden nae gehouden pertinentelijck 't informeeren.

Voor desen is alrede aengetogé wat difficultept en oppositie by die van Zeelant was gemaeckt in 't stuck vande contractatie der Oostindische waren. De Staten van Zeelandt hebben in Ianuario deses Jaers laeten inbrengen datse consenteerden / dat voor dese reyse de goederen in Zeelandt sijnde voor de Compagnije van Oostindien overghebracht met de Scheepen Vlissingen ende Veere, door de Bewinthebberen van Zeelant souden moghen werden gelevert aende persoonen die deselve ter laster Vergaderinghe vande Seventiene hadden gecontracteert/ op ther-

't vertrouwen dat by haer Ho: Mog: eerst daegs een reglement soude werden gemaeckt / dat de contractatien souden sijn ende blijven verboden voor het toekomende / of ten minsten geordonneert dat geen bewinthebberen 't sy vande Seventiene of daer buyten in eenigherley manieren / directelijck ofte indirectelijck eenige goederen vande Compagnie en souden vermogen te coopen / ende dat 'tselve by alle de Bewinthebberen inde Respective Cameren Hooft voor Hooft met eede soude worden beswooren; Item mede dat de Gedeputeerden op de Seventiene compareerende / naer overleveringhe van haere brieven van Credentien voor alle besoigne aen handen van de presiderende vande vergaederinghe met eeden soude belooven 't selve 't observeeren / ende dienvolgens geenderley goederen coopen; dat mede de Hooftparticipanten van Zeelandt, voor het vierde part, 'twelck de Provintie inde Compagnie heriveerden / souden participeeren in alle verhandelingen die van de goederen vande Compagnie naer desen souden worden ghedaen / ende by aldien dat 'tselve van hare Ho: Mog: niet en souden konnen geobtineert werden / soude door de Ghedeputeerden ter Gheneraliteyt ter vergaderinge van haere Ho: Mog: werden verklaert ende ghedaen aenteeckenen / dat in ghevalle d' Heeren Staeten van Zeeland van nu af verklaerden de goederen die naer desen door de Compagnien in Zeeland / souden koomen / alhier soude werden aengehouden omme door de Bewint-hebbers te laeten beneficieeren / 't sy met den stocke ofte andersints / sulcx als ten meeste dienste ende oirboir vande Compagnie best geoordeelt werden soude.

Deselve Heeren Gedeputeerden deede ter Vergaedering van haer Ho: Mog: oock opening van seecker concessie die de West-indische Compagnie aen verscheyden particuliere was gevende om in haer Octroy te mogen vaeren met aenwijsinge vande schaeden / die het gemeene Lant daer door was lijdende / leverende het selve over by geschrifte hier na volgende.

De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van *Zeelandt* ter Vergaederinghe vande Ho: Mog: Heeren Staeten Generael hebben ter selver Vergaderinge voorgedraeghen datmen vernam dat de Westindische Compagnye daegelijcx uytgaf consent aen particuliere persoonen om te moghen vaeren binnen de limiten van haer octroy, mits gevende aen deselve Compagnie *thien ten hondert*, waer mede 's Landts gerechtigheyt niet alleen wort verkort, maer oock oorsake gegeven aen alle particuliere Commissie vaerders, om haer te addresseeren, aende selve Compagnie en niet aen het lant, overmits dat 's Lants gerechtigheyt wat meer bedraegt als *tien ten hondert*, Item sy (ingevalle geen Prinsen bekomen) mogen vaeren nae de soute Eylanden om sout te laeden, 't welck altydt seecker gaet, ende daerom by de Vergaederinge aengehouden, ten eynde bequaeme ordre hier tegens werde ghestelt, daer door 's Lants gherechticheydt niet verkort maer bewaert worden.

Aengaende het ressort over de Meyerye van den Bos is veel dispute ghewest. D' Heeren Bruyninghs, Iensma, ende den Thesorier Goch waeren op dat stuck geweest in conferentie tot Tilborgh met eenige Gecommitteerden der Spaensche die den achtiende February rapporteerden als oock van seecker request vande Schout van Peelandt ende andere Officieren van deselve Meyerie versoukende dat de prestatie vanden Eedt die hun was opgeleyt den veertiende February aen

haer Ho: Mog: te doen / uytgestelt werden tot dat de saecke ten Principaelen by naerder conferentie soude sijn afgedaen / op 't eerste point is verklaert / dat het opperste gesach inde Meyerye haer Ho: Mog: was competerende ende dat deselve wel bevoucht sijnde 't selve gesach / so wel in Ecclesiastique / als polityque saecken in 't werck te stellen / doch datmen daer mede soude supercederen den tydt van veertien daegen / omme middeler tyt te sien hoe aende Koninghs sijde 't rapport van sijn Gecommitteerden soude worden opgenomen / ende datmen ter expiratie vande voorsz veertien daegen evenwel so middelertijdt vande Koninghsche niet wegh voor en quam met sijn Excelentie ende den Raed van State soude examineren ende delibereren / watmen belangende de voorsz Meyerye van weghen dese Staet vorders soude hebben te doen; op 't gemelde request is gheappostilleert dat alhoewel haer Ho: Mog: souden vermogen datelijck ter executie te stellen haer effectuele ende volkomen possessie inde Meyerye / datse nochtans om eenighe goede consideratien daermede wilden supercederen den tyt van veertien daeghen / mits blyvende haer Ho: Mog: Placcaet vanden derden January lestleden in andere saecken in sijn volkomen viguer / sonder eenichsints de saecke ten principalen hier door te prejudiceren / ende wierden de supplianten gehouden middelertyt sich t'onthouden van yetwes directelijck ofte indirectelijck te doen 't welck tegens haer Ho: Mog. recht soude stryden.

Het Placcaet in 't voorgaende gemelt luyde als volght.

Den Raede van Staete der Vereenighde Nederlanden alle den ghenen die dese sullen sien ofte hooren saluyt. doen te weten: alsoo wy in ervaringe komen, dat van wegens den Coninck van *Spaignen* alnoch eenige mandamenten ende bevelen gesonden werden inde Meyerye van *'s Hartogen-Bosch*, selfs oock tegens de Placcaten, die wy aldaer, so aende Geestelijcke personen, als andersints hebben doen insinueren, ende dat het selve streckende is, tegens de Hoocheyt vande geunieerde Landen, onder welckers gehoorsaemheyt deselve Meyerye, soo wel als de Stadt van *'s Hertogen-Bosch*, althans is gereduceert, *soo ist*, dat wy alle ende een yeder ingesetene vande voorseyde Meyerye, soo Geestelijcke als Wereltlijcke ende een yeder die dese sal aengaen, van wat qualiteyt hy soude moghen wesen, wel scherpelijcken belasten by desen; dat hem voortaen niemant sal onderstaen, te haelen, ontfangen ofte gehoorsamen eenige Mandamenten, bevelen, provisien ofte Ordonnantien vanden Ertz-Hertoginne, Raden, Leen-hove, ofte yemant anders van haren 't wegen, in saecken van State, Religie, Policie, Criminele, Civile, ofte andere, hoedanich die ghenoemt moge werden, maer dat een yder hem dien aengaende sal addresseren aen ons, of de geene die daer toe by de Ho: Mog: Heeren Staten Generael geauthoriseert zyn, ende achtervolgen de bevelen ende Ordonnantien die alreede gedaen ende gegeven zyn: namentlijck aen de Pastooren van de Respective Dorpen om hun voortaen t'onthouden van hunne Kerckelijcke Diensten, op poene van Confiscatie van hunne particuliere Goederen ende arbitrale Correctie. Lasten ende bevelen mede den Schouten vande Meyerye, Secretarisen vande Dorpen, ende alle andere Officieren van wat qualiteyt, ende hoe die genaemt soude moghen wesen, dat sy niet nae en laten te komen binnen de Stad van 's *Hertogen-Bossche*, tegens den *veertienden* des toekomenden Maents *February* omme aldaer in handen van onse Ghecommitteerden

teerden te doen den Eedt van Getrouwicheyd by pœne daer van gepriveert, ende noch daer en boven Arbitralijcken geſtraft te worden. Ordonnerende tot dien eynde aende Fiſcael ofte Procureur Generael, te procederen tot vervolch ende ſtraffe vande Contraventeurs, ſonder eenige Diſſimulatie ofte Faveur, ende op dat niemandt hier van Ignorantie en hebben te pretenderen ſoo ſal de Publicatie van deſen gedaen worden, alomme deur de voorſz Meyerye daer 't behoort. Alſoo alle 't ſelve ten dienſte, vanden Lande bevonden is te behooren.

Ghedaen inden Raedt van State in *'s Graven-hage* den *derden Ianuary* 1630. *Raetſvelt* vt. Ende op 't ſpatium Ghedruckt het Cachet vande Generaliteyt in Rooden Waſſche.

Ter Ordonnantie vande Raed van
State Geteyckent.

M. Huygens.

Daer na is door de gemelte Gecommitteerde met zijn Excell: gecommuniceert de Requeſte aen haer Ho: Mo: gepreſenteert by de Gecommitteerde vande Geeſtelijcke ende Wereltlijcke ſtaet vande Meyerye van 's Hartoghen-Boſſche, ten eynde dat haer Ho: Mog: ſouden ghelieven te verſtaen / dat tot het houden van een nader Conferentie tuſſchen haer ende 's Vyants Ghedeputeerden om te bemiddelen de miſverſtanden ontſtaen/ belangende de hoocheyt vande voorſz Meyerye in 't Geeſtelijck ende Wereltlijck / is geaccordeert een tweede conferentie/ om met des vyants Gecommitteerden gehouden te worden by de Welghemelte Heeren te ſaemen ofte by vertreck vande Heer Ienſma by de Heeren Bruninghs ende Goch, om te aenhooren de voorſlaegen die van 's vyants ſyde ſoude worden gedaen/ oock daer op bericht te hebben / en voorts op approbatie en ratificatie van haer Ho: Mo: gedaen 't gene tot maintinement van voorſz hoocheyt en preminentie nae gelegentheyt bevonden ſoude worden te behooren. Edoch alles onverminderd ende ongeprejudiceert de Placcaten van deſer ſyde gepubliceert.

In 't voorgaende Jaer is te ſien wat haer Ho: Mog: aen die van Weſel den ſes en twintichſten November hadden toegeſtaen in 't ſtuck van vryheydt der licenten van wat in haer Stadt wiert geconſumeert. Waer tegen die vande Admiraliteyt tot Amſterdam haer hebben geopposeert ſeggende dat het groote fraude ſoude veroorſaecken indien aen die van Weſel meer faveur als aende andere Neutrale Steden wierde bewesen / dienvolgens hebben haere Ho: Mo: hun met de voorſz voet ende ordre geconfirmeert als over een komende met den dienſt van 't Landt/ en verhalven haer Ho: Mog: reſolutie van den ſes en twintighſten November voornoemt ingetrocken.

Wat van wegen den Boſch den tweeden Maerty is verſocht / en daer op is geſtatueert is te ſien uyt het volgende.

Pointen by de Ghecommitteerden vande Magiſtraet der Stadt 's Hertoghen-Boſch *aen haer Ho: Mog: overgegeven den* achtienden *deſer daer op ſy verſoecken derſelver Reſolutie.*

I.

Eerſt nademael de Stadt van *'s Hertogenboſch* is een vande vier hoofſteden van *Brabant*, en dat by den ſe-

Op 't rapport by de Heeren Gecommiteerden gedaen

vande pointen by de Gedeputeerden vande Stadt van s'Hertoghen-Bosch *overghegeven, hebben haer* Ho: Mog: *goetghevonden ende verstaen, om redenen, voor desen genouchsaem geexamineert, mits desen te verklaren op de eerste* seven *pointen datse persisteren by de invoeringhe vande Hollansche middelen, ghelyck sulx met goede kennisse van saecken voor desen is aengevangen, behalven de pointen daer op alreede anders is gedisponeert, en noch by desen gedisponeert sal worden, doch alsoo de Stadt by desen aenvang groote reparatie van Poorten, Brugghen, Corpsdegarden, Sentinel-huysen, en andere dierghelijcke heeft moeten doen, oock brant ende licht voor de wachten ten dierssten inkoopen, en verscheydene andere lasten moeten dragen, gelyck den selven inden aenvanck van sodanige veranderinghe syn vallende, so wort den Magistraet voor desen reyse noch gesubsidieert met de somme van* sestien duysent gulden *boven den* twintich duysent *voor desen gheaccordeert, mits datse gehouden sal syn de middelen van consumptie tot dien eynde ten dienste vande Generaliteyt met alle doenlycke maniere, te beneficieeren, en de Pachters de handt te bieden in alle voorvallende saken, en om naer desen de lasten vande Stadt te beter te konnen draegen sommige impositien te stellen, op eenige specien, als inde Steden van Hollandt wort gepractiseert.*

vendent ende *achste* Artickel van 't Tractaet van reductie der selver Stadt, is geschiet, dat de voorsz Stad soude getracteert worden als een Hooft-Stadt van *Brabant* en geconserveert in alle haer rechten ende Privilegien soo in 't Gheneraël, als in 't particulier, dat daerom haer Ho: Mo: gelieve de voorsz Stadt te ontlasten vande Hollantsche Impositien, en te laeten staen met alsulcke Impositien, als in andere *Brabantsche* Steden, onder die gheunieerde Provintien wesende, worden gelicht, aenghesien een Hooft-Stadt niet behoore te wesen van arger conditie, als de subalterne steeden, egeen *vox* in de Staeten gehad hebben.

2.

Edoch by aldien haer Ho: Mo: noch ter tyt niet en konnen resolveeren (des men verhoopt Iae) dat immers deselve gelieven ghedient te syn by provisie voor den aenstaende verpachtinge, de voorsz Stadt niet te belasten met andere Impositien, als die gene die laestmael syn verpacht gheweest, behoudelijck nochtans redres van excessen, die by particuliere remonstrantie, hier mede gaende worden bewesen, de voorsz Stadt meer als andere steeden van *Hollant* opgedrongen te syn

3.

Dat voorts haer Ho: Mo: gelieven regart te nemen op de notoire armoede der Borgheren, soo binnen in haer huysen, als buyten ten platten Landen, in haer goederen beschadicht, in 't geheel bedorven wesende boven ende behalven de cessatie van alle traficque, hantwerck ende neringe, sedert den aenvangh van belegeringe

legeringe geduyrt hebbende, ende alsnoch duyrende ende dienvolgens de voorsz middelen dese aenstaende verpachtinge voor de helft ofte een derdendeel te verminderen op dat de goede Inghesetenen haer Aesem mogen verhaelen ende niet t'eenmael en blyven verdruckt.

4.

Item alsobyde 't *tiende* ende *sestiende* Artyckel van Tractaet van reductie der voorsz Stadt is belooft ende toegestaen dat de voorsz Stadt soude behouden tot haer dispositie en regeeringhe alle haer ghemeyne *Erfgoederen, recht van Impositie*, en dat tot vervallinge van Stadts schulden ende renten, en alle andere toekomende lasten die alsdoen tegenwoordige *Accysen, Imposten*, en middelen vande Stadt haer gewoonlijcken loop souden houden, en dat by de Heeren Ghecommitteerden de eerste verpachtinghe van 's Lants middelen tot *'s Hertogenbosch* gedaen hebbende, d'eene helft van des voorsz Stadts *Accysen* en *Imposten* op de *Bieren* en *Wynen* aende selve Stadt is benoomen ter somme van . . . . . . Soo versoecken de Remonstranten dat haer Ho: Mog: gelieven haer lieden te permitteeren, dat sy voor den aenstaenden tydt wederom haer gewoonlijcke *Accysen en Imposten* sullen moghen lichten, alsoo het onmogelijck is sonder dat, des Stadts schulden en lasten te konnen betaelen; en oock soude stryden tegens recht, den *Rentieren*, hen *Hypotheecque* en onderpanden intructues te maecken, ofte verminderen.

5.

Ende by aldien haer Ho: Mo: een soo redelijcke en in recht gefundeerde saken, uyt andere consideratien, noch ter tyd niet goet en vonden, toe te staen, ten opsien dat de volle *Hollantsche Impositien*, met der Stadts Accysen op de voorsz specien van *Wyn* ende *Bier* voor den Borger te seer swaer soude vallen op te brenghen, dat indien gevalle deselve immers gelieven aende Remonstranten gelijcke somme van . . . . . . suyver en sonder eenige beswarenisse te doen remplaceeren, uyt de ghemeene Landts middelen, die binnen de voorsz Stadt alreede syn ende noch sullen worden verpacht, aengesien de Remonstranten met de *twintigh duysent gulden* die haer Ho: Mog: heeft belieft den

Remon-

Remonstranten toe te voeghen, haer lasten en renten niet konnen betalen, te min ten insien haer Ho: Mog: schynen daer uyt de Remonstranten te hebben willen belasten, om *'t vier en 't licht* voor de *Corps* de *Guarden* te betaelen.

6.

En want den last van *vier en licht* voor de *Corps de Guarden*, soo by tyden van Regeeringe van syn Majesteyt van *Hispaignen* binnen de voorsz Stadt als in andere Frontier steeden van de gheunieerde Provintien heeft gestaen en als noch staet ten laste vande Generaliteyd, dat oversulckx haer Ho: Mog: ghelieven de Remonstranten daer van te ontlasten, en van geen arger conditie te maecken als andere Frontier steeden vande geunieerde Provintien, die met dierghelijcke lasten niet en worden beswaert, en dien volghende haer te doen deschargeeren, en indemneren van het credyt, 'twelk sy ter cause voorsz hebben gheinterponeert.

7.

Boven desen soo versoecken sy Remonstranten, voldoeninghe en Remboursement vande somme van *een en dartich duysent guldens*, daer toe dat hebben gemonteert de bestedinghen der nieuwen *Corps de Guarden*, *Bruggen*, *Poorten*, *Wolfcuylen*, *Schortbalcken*, *Sentinelhuyssen*, *Palissaden*, *Slachdeuren*, aende Heeckelen en andere nieuwe wercken, soo door ordre van syn Excelentie als van de Commandeur der voorsz Stadt by den Ingenieur *Iohan van den Bosche* binnen de voorsz Stadt doen maecken, en waer voor de Remonstranten ter goeder trouwen, en om alles ten minsten pryse doen aennemen hun credyt hebben versterckt, daer diergelijcke nieuwe wercken inde frontier steden notoirlijk syn staende ten laste vande Gheneraliteydt, en voorgaende by syn Majesteydt altydt syn betaelt.

8.

Op 't Bagyn hof wort geaccordeert mits blyvende de Kercke ten dienste vande gemeente om daer in geoeffent te worden de exercitie

Item alsoo van alle oude tyden de Regeeringe van de grooten Bagyn-Hof tot *'s Hertogenbosch* heeft ghecompeteert de Heeren vande Magistraet der voorsz Stadt die daer over Iaerlijcx syn gewoon te stellen een Provisoir uyt het Collegie der Schepenen, dat oock de

de Scheepenen hebben Iudicature over de persoonen en goederen der selver Bagyn-Hof, overmits deselve worden ghehouden voor wereltlijcke Persoonen niet in 't ghemeen, noch onder solemnele professie ofte obedientie te saemen levende, maer dat een yder op syn selven met syn middelen en hantwerck moet leven, en dat sy haer cameren coopen, haer oversulcx als eygen goet behooren te volghen, en dat dien ter contrarie de Rentmeester van de Geestelijcke Goederen eenige Cameren feitelijck heeft aengeslagen, en die aen de Chrychsvolckeren verhuyrt, en andere toegemetselde Poorten van den selven Bagyn-Hof feytelijk ende sonder ordre hebben doen openen en alsoo den een voor en den ander naer, in 'tselve Bagyn-Hof onbehoorelijcke authoriteyt pretendeert te usurpeeren, tot achterdeel vande Bagynen, onveylheyt van 't Bagyn-Hof, en prejuditie vande Remonstranten en Iurisdicatie, die deselve Bagynen als hier mede poortressen, syn schuldich te defendeeren; soo versoecken sy dat haer Ho: Mog: ghelieven den voorsz Rentmeester vande Geestelijcke goederen, mitsgaders allen andere te interdiceeren, hen de persoonen ofte goederen vande Bagynen eenichsintste moeyen, maer die te laeten in haer oude gerechticheyd onder de Iurisdictie den Remonstranten: Volgende de requeste aende Heeren Gecommitteerden tot 's*Hertogen-bosch* geweest synde overgegeven.

vande Gereformeerde Religie, gelyck begonnen is, ende verhuyringe vande huyse, by den Rentmeester gedaen, edoch ten profyte vande Stad onverandert, en sal de Magistraet voortaen daer over 't opsicht hebben, ende het selve Bagyn hof administreren, sonder nochtans eenige Bagynen ofte Geestelijcke persoonen, daerom op nieus te mogen admitteren, verstaende oock haer Ho: Mog: dat gheene, die altans zyn niet meer en sullen staen onder 't gesach van eenige matersen, maer daer van vry wesen, verbiedende mits desen de selve matersen hun voortaen 't onthouden, van eenich gesach te gebruycken over de voorsz Bagynen ofte Susteren, laetende een yder gaen en staen daer 't hem gelieven sal.

9.

Item dat haer Ho: Mog: ghelieven ordre te ghieven dat de volle service-gelden mochten gelevert worden voor de Soldaeten, die met ter Maenden op de Schansen hebben gelegen, naedemael dat gheduyrende dien tydt de Borghers haer Cameren hebben moeten open houden, ende de Soldaeten de beddens, slaephaeckens ende sargien op de Schantsen mede hebben genomen, ende gebruyckt.

Haer Ho: Mog: verklaren dat voor de Soldaeten, die op de Schantsen hebben gelegen betaelt sal worden half servys-gelden voor den tydt van haer respective verblyft aldaer, en dat in toekomende swaricheyt sal worden geremedieert, vermits zyn Excelentie van meeninge is eenighe Compagnien te verordineren, en die contimuelyck op de Schantsen de wacht sullen houden.

10.

Item dat mede service-gelt mochte worden betaelt, voor de canoniers, Mineurs, Vierwerckers en andere Officieren in de lyste der servicien niet begrepen.

Hier in kan om de consequentie wille niet getreden worden, als zynde niet ghebruckelijck in andere Frontier-Steden vande Geunieerde Provintien.

Item

XI.

Dit Articul wort afgeslaghen, dewyl daer egeen Bidets syn geweest.

Item dat mede de servicie ghelden voor de Ruyters Bidets mochten worden goet gedaen, naedemael dat de Borgeren de plaets daer voor evenwel hebben opengehouden.

12.

Dit Articul wort gehouden in bedencken also 't selve naerder ende breeder examinatie requireert. Doch twyfelen haer Ho: Móg: niet of dien vande Bosch sullen diesaengaende, by d'een of d'ander wech erlangen contentement.

Ende want voor het verbod vande Licenten te Lande by syn Majesteyt van *Hispaignen* ghedaen alle Neeringhe ende Trafyck binnen de voorsz. Stadt komt te cesseeren, en dat men vastelijck vertrout dat deselve interdictie lichtelijck sal worden herroepen en afghedaen, by aldien haer Ho: Mo: geliefden voor eenigen tyd te sluyten het Licent te Waeter ende te Lande op *Antwerpen* ende *Breda*, soo versoecken de Remonstranten dat haer Ho: Mo: gelieven daerinne te stellen alsulcke ordre, als deselve tot welstant vande voorsz Stad sullen bevinden te behooren.

13.

Op 't dertiende *point worden den Heeren Magistraet van s' Hertogen-Bosch vermaent de goede handt te willen bieden, dat de concessie in 't voorschreve Articul geroert met de beste gevoughlijckheyd en gerustheyt vande ghemeente binnen s' Hertoghen-Bosch effect sortere als gedaen synde, uyt goede redenen en consideratien.*

Item alsoo een *Ian Loys*, op syn abusyf aengheven heeft weten te bekoomen Acte van haer Ho: Mo: daer by alle ambachten voor den tyd van *drie* Iaren worden geopent ende aende Stadt 't recht van Poorteren, en aende Ambachten 't recht van d'inkomen benomen, contrarie den Tractate van reductie, dat daerom haer Ho: Mo: ghelieve de selve acte te redresseeren, en aende Sadts en Ambachts gerechtigheeden niet te prejudiceeren.

14.

Haer Ho: Móg: persisteren by den Impost op de Mee gestelt, doch syn by provisie te vreden dat het provenu van dien volgen ten profite vande Stad in 't particulier mits dat de Magistraet de goede handt daer aen houde, dat de ordonnantien belangende het selve middel nae syn forme en inhout wort gepractiseert.

Vorders is binnen '*s Hartogen-Bosch* verpacht de consumptie vande *Mee à acht* gulden yeder aem tot geheele ruine vande *Meebranders* aldaer, daer ter contrarie van deselve consumptie geheel *Hollandt* door niet een penninck wort betaelt, sulcx dat die tot '*s Hertoghen-Bosch* behoort afgedaen te worden.

15.

Haer Ho: Mog: verstaen Dat oock den *Traen* tot '*s Hertogen-Bosch à drie gulden* de

de aem is verpacht daer men nochtans geheel *Holland* door egeen consumptie van en betaelt.

Op 't vyftiende *point dat de Seepsieders binnen den* Bosch *by provisie in toekomende sullen worden gehouden exempt vande impost op de traen voor so veel deselve in haer neringe wort geconsumeert, blyvende voor 't de Imposten van* drie *gulden op yeder quasteel van 't geene inde lampe als andersints sal worden geconsumeert.*

16.

Dat insgelijcken d'ongelden op de ontgrondinghe, en doorvaeren, vande turf in *Hollandt* eens betaeldt wesende tot *'sHertogen-Bosch*, niet wederom en behoort ghegeven te worden, aenghesien sulcx in egeen Steden van *Hollant* andermael en wort betaelt, dat oversulcx de verpachtinge op de Impositie vande Turf tot *'sHertogen-Bosch* gedaen behoort te cesseeren, van gelijcken soo versoecken sy, dat den selven Impost Respective van de Loonsch en Peelschen Turf mocht komen te cesseeren naedemael den selven in naetuere, deuchde ofte swaerte, niet en is te ghelijcken by den *Hollantschen Turf*, oock in alsulcker voeghe, dat den selven turf in deugden egeen *twee* ofte *drie* stuyvers de tonne waerdich en is, als den Hollandtschen *thien* ofte *twaelf* stuyvers is geldende, die over sulx te seer excessivelick swaer met *twee* stuyvers op de ton soude syn belast, in sonder so die vande Dorpe van *Loon* en van *Peelandt* by Generale redemptie s'Landts middelen en by ghevolge desen Impost op den turf eens syn betalende.

Op 't sestiende *point verklaren haer* Ho: Mog: *dat den turf sonder eenig onderscheyt van swaer ofte ligte van nu voortaen by provisie tot Impost op yeder Stadts tonne niet meer sal betaelen als* acht *penningen.*

De Heeren van Zeelandt verklaren niet toe te konnen staē, dat over de ontgrondinge ofte passagie gelt vā turf binnen den Bos yet sal worden betaelt.

17.

Dat oock afgedaen mocht worden de verpachtinge vande *twee* stuyvers ten lasten vande brouwers gestelt op yeder tonne biers, aengesien aende Gheneraliteyt uyt de domainen voor yeder tonne biers wort betaelt *twee* stuyvers vande gruyte die in gheene Steden van Hollandt en wort betaelt, maer in plaets van dien soo worden de voorsz *twee* stuyvers by het gemeyne Lant genoten behoorde te cesseren.

Op 't seventiende *point verklaren haer Ho: Mog: datse niet en konnen wycken vande verpachtinge vande* twee *stuyvers ten behoeve vande Generaliteyt t en last vande Brouwers.*

18.

Dat insghelijcken de bieren die uyt de voorsz Stadt ten platten Lande worden vervoert niet en behooren beswaert te worden met het licent van *seven* stuyvers op yder tonne, en *twee* stuyvers aende Chercers vande visitatie, eñ boven dien noch *twee* stuyvers van passepoort

Op 't achtiende *point verklaeren haer Ho: Mog: dat het selve naerder ondersoeck requireert en twyfelen niet of de Magistraet*

poort gelt te samen *elf* stuyvers, gemerckt de consumptien van bieren ten platten Lande by redemptie eens wort betaelt, daer mede sy behoorden te bestaen sonder daer en boven hun met de voorsz ongelden te beswaeren 't welck andersints veroorsaken sal dat de neringen van het bier Brouwen binnen de voorsz Stadt ten grooten deele sal vergaen en gebracht worden ten platten Lande.

19.

Op 't negentiende point verstaen haer Ho: Mog: dat de Brouwers by provisie over hare brouwten van twintig *aem en daer beneden sullen betaelen half gelt ende van de gheene die grooter syn de geheele* negen en twintigh *stuyver* acht *penningen.*

Boven desen soo behooren de Brouwers te worden ontlast vande *negen en twintig* stuyvers *acht* penningen en op yeder ghebrout ghestelt ter cause vande Impost vande gemalen mout, nademael dat de ghebrouwten die tot s'Hertogen-Bosch worden ghedaen niet en syn te esgaleren, met de ghebrouten van Hollandt alwaer t' effens ende eenemael worden gebrout *seventich tagtich* ja *Hondert* en meer Amen, daer op dese impositie luttel kan bedragen, daer ter contrarie de hoogste gebrouten binnen de voorsz Stadt vallende en den een door den anderen gerekent, maer en belopen *achtien* amen, behalven dat in Holland de Brouwers neringe alleen in de Steden wort geexcerseert, daer oock dien ter contrarie rontsomme der voorsz Stadt inde Dorpen menichte van Brouwers syn wonende, dewelcke van alle dese impositien vry wesende, veroorsaecken dat binnen de voorsz Stad geen ofte luttel neringe van Brouwen kompt te syn, sulcx dat de voorsz Brouwers van desen voorsz Impost volghens het toesegghen der Heeren Gecommitteerden lest tot s'Hertogen-Bosch geweest synde wel souden behooren ontlast te worden insonderheyt so sy van yeder sack mouts te malen alnoch betalen apart *vyf* stuyvers ende in 't koopen van de garste moeten oock betalen den Impost, op de ronde maete gestelt, soo dat alle dese impositien, te seer swaer op so kleynen gebrouwten worden gestelt.

20

Op 't twintighste *point verklaren haer Ho: Mog: de afschryvinge met den kleynen maete niet toe te konnen laeten, om dat daer mede een deure tot fraude, soude worden gheopent, doch ingevalle de Heeren Magistraeten konnen bewysen dat de afschryvinge in eenige Steden van Hollandt wort ghepractiseert datmen in sulcker gevallen hier op naerder sal letten.*

Dat oock de Pachters vande consumptie op het sout tot s' Hertoghen Bosch mochten worden ghepermitteert, tot gherief vande Meyerye het sout met de kleynen mate af te schryven gelick mẽ verstaet dat tot *Heusden, Grave* en ãdere Frontierstede is geschiedẽde.

Ende

21.

Ende want binnen de voorsz Stadt luttel persoonen syn te vinden, die gestelt soude konnen worden onder 't getal vande geene die Capitale leeningen souden gehouden syn te doen, dat daeromme indifferenter den Borger mochte worden vergonnen het sout te kopen in de kleyne winckels ofte oock by de Grossiers ofte schippers, mits betalende den ghestatueerden Impost ofte consumptie van 't sout, sonder vorder in eenich hooft gelt gehouden te syn, waer mede immers de geheele Lands middelen niet en worden verkort, overmits deselve indien gevalle by de Borghers ofte by de winckelieren moeten voldaen worden.

Op 't een en twintichste *point verklarē haer* Ho: Mo: *datse niet en konnen wycken vande capitaele impositie van 't sout gelt en meynen dat ten regarde vande schamele gemeente by de Onderdaenen wel is versien, alsoo in Holland niemant daer in wort aengeslaegen, dan die* twee duysent *guldens ende daer over begoet is.*

22.

Dat oock den Impost ofte accijns vande Toeback tot *drie* stuyvers het pont, die uyt Hollandt ofte andere plaetsen binnen der voorsz Stad is gebracht en daer uyt weder worden ghevoert, en versonden naer Neutraele Landen ofte elders, behoort te cesseren aengesien den selven Impost eens is betaelt ter plaetse daer van den selven binnen de voorsz Stadt is gebracht, en op dat de voorsz Impost in gene Steden wort betaelt, daer den Toeback alleenlijck wort door ghevoert en niet geconsumeert.

Op 't twee en twintigste *point verklaeren haer* Ho: *Mog: te vreden te syn den impost van den Toeback uyt de verpachtinge te laeten.*

23.

Tot deesen dat de *Huysluyden* inkomende met booter in kleyner mate ofte gewichte mogen worden ofte blyven ontlast, ghelijck in andere Frontier Steeden vande Geunieerde Provintien gheschiet, alles sonder prejuditie van den Impost, soo wanneer die boter met potten, tonnen ofte tobben, kleyn ofte groot wort ingebragt en verkocht gemerckt de groote quellagie, en molestatie die de Huysluyden wort aengedaen by de Pachters die 't elcken reyse de Huyslieden aende Stats poorten aenvanghen, en overmits sy geen waghe by de handt en hebben, deselve leyden hier en daer, om de boter te weghen, ende alsoo haer merckt belettten.

Op 't drie en twintigste *Articul wort gheperfisteert by de ordonnantie vāde botersulcx die leyt.*

24.

Item dat de Brouwers, Backers en andere Ingesetenen haer granen in Hollandt ofte andere plaetsen vande Geunieerde Provintien gekocht, en het recht vande ronde maete aldaer in 't kopen betaelt hebbende

Het vier en twintighste *point wort by provisie gheconsenteert, mits dat de Eygenaers vande* Granen *ter*

aenkomste binnen s' Hertogen-Bosch sullen doceren, datse de rondemaet in een vande geunieerde Provintien sullen hebben betaelt.

ten respecte vande selve Graenen behooren ongemolesteert te blyven vande Pachters vande Impost op de ronde maete binnen de voorsz Stadt, so lange als dusdanige Graenen niet wederom en worden verkocht.

25.

Op 't vyf en twintichste Articul hebben haer Ho: Mog: goetghevonden datse vande tellinge van 't hout, by provisie sullen werde gesublevert, maer datse 't hout by de waerde sullen gehouden syn aen te geven, mits dat de Pachter ghevende aende Eyghenaer een vierde part meer als hout in pryse aengegeven is 't selve sal mogen aen hem houden.

Item alsoo inde voorsz Stadt het hout ofte mutsarts met honderde waegens ende karren sal worden in gebracht, en vercogt, die onmogelijck souden syn met gesworen telders te gerieven dat daeromme haer Ho: Mog: gelieven te vergunnen, dat de Huysluyden aengevende hunne waghens met hout het selve sullen mogen verkoopen, sonder 't elcken reyse naer gesworen telders te moeten wachten, als een saeck wesende die binnen de voorsz Stadt niet en kan worden ghepractiseert

Tot Reglement vande saecken inden Bos syn den acht en twintichsten Maert weder vast gestelt verscheyden pointen in gevolge van d'advijsen op deselve geformeert by de Heeren Gedeputeerden aldaer laest geweest synde.

1.

De Heeren Bruyninghs ende Goch *haer Ho: Mog: Gedeputeerde worden mits desen gheauthoriseert, op 't eerste point datse het* tweede *lith sullen versterckenmet noch* twee *gequalificeerde personen vande* Religie *woonende binnen den* Bosch, *ten ware saecke dat soodanige persoonen aldaer niet en worden gevonden in welckers gevalle zy sullen vermoogen tot het voorsz* tweede *lith te avanceren* twee *persoonen van buyten, zynde ghequalificeers als vooren.*

Dat noch *twee* persoonen ten minsten, van de Religie Patriotten synde, in het *tweede* lith dienen gestelt in plaetse van *Gruysveen* ende *Pieter van Gestel*, die beyde zyn verlaten.

2.

Op 't tweede *point worden de Heeren Gedeputeerden versocht ende ghecommitteert datse by de Magistraet binnen* s' Hertogen-Bosch *sullen aenhouden ende bevorderen datse tot Rentmeesters, Clercken, Quitancie gevers, Portiers en schryvers egeen anderen gebruyken ofte continueren; dan gequalificeerde persoonen yeder naer de gelegentheyt van syn Charge en bedieninghe, en daer en boven vande Reli-*

Dat de Officien ter dispositie vande Magistraet staende 't sy ofte deselve alrede met persoonen syn bekleet ofte niet, by haer Ho: Mog: wel eens dienen gheexamineert te worden, also men bevinden sal dat sommige vande selve noch worden bekleet by de persoonen, die voor de reductie vande Stadt deselve hebben bedient, andere syn by den Magistraet vergheven, en worden gebient by persoonen diemen van wegen haer voorgaende comportementen, niet seer en mach betrouwen, ghelijck sulcx uyt de resumptie vande lyste daer van synde naerder sal konnen blycken.

Religie ofte de Religie toegedaen, doch inghevalle, egeen persoonen vande Religie tot de voorsz ampten en bedieningen respective souden konnen bekomen worden, dat de gemelte Magistraet alsdan daer toe sal employeren luyden die de gemene saeck zyn toegedaen.

3.

Alsoo met der daet bevonden wort dat de Gheestelijcke Mansperſoonen ſo Priesters, Canonicken, als Paters van Bagynen Conventen (die al te ſamen professie doen van daghelijcx de misse te celebreren) ſeer groote ondienst in de Stadt ſyn doende niet alleen van een groote gedeelte vande Borgerye inde Pauſelijcke Religie 't animeeren en van 't gehoor vande gereformeerde Religie te deterreren, maer oock ſeditieuſe propooſten tot naedeel van onſen Staet te ſemineeren ende de Gemeente in te planten, ſo diende wel vastelijck gereſolveert, dat ſodanighe Geestelijcke Mansperſoonen in de Stadt niet ſouden mogen blyven, ten ſy alvooren by ſolemnelen eede belovende 'teenemael van 't doen der misse te ſullen ſich onthouden, ofte andersints datelijck te moeten vertrecken.

Op 't derde *point worden de Heeren haer Ho: Mo: Gedeputeerden geauthoriseert datse binnen* 's Hertogen-Bosch *sig sullen informeren op de comportementen vande persoonen in dit Articul aengeroert en, wie van deselve acte heeft om aldaer te mogen verblyvẽ, en wie niet en dat die geene die bevonden sullen worden egeen acte te hebbẽ dat die gehouden sullen worden van goede prinse, en die Acte hebben, dat hun scherpelijck sal worden aengeseyt, datse hun strictelyck sullen hebben te reguleren nae haer Ho: Mo: Placcaten op 't celebreren vande Missen en het onderhouden van de Pausselycke supestitien gheemaneert en dat hier nae de expiratie vande tijdt inde voorsz Acte begrepen, op hunne personen ende ghelegentheyt naeder sal worden ghelet.*

4.

Dat oock naerdere reſolutie dient genomen, belangende de Nonne Clooſters, ofte deſelve de adminiſtratie van haer goederen ſullen ſelfs behouden, dan ofte deſelve door den Rentmeester vande Geestelijcke goederen ſullen werden beleyt, en geadminiſtreert.

Op 't vierde *Point word goetgevonden dat de administratie van de Goederen hier in vervat aende Cloosteren sal worden ghelaten tot dat de meeste gegoede Conventualen op een* darde deel *andere op de helft sullen wesen verstorven, mits dat egeen verhuyringe ofte verpachtinghe van eenighe vaste goederen sullen mogen gedaen worden als ten overstaen vanden Rent-Meester, oock geene reparatien ofte Timmeringhen in de Conventen ofte Cloosters ghedaen als ten overstaen als vooren wel verstaende nochtans dat diegene die uyt de Cloosters sullen willen vertrecken 't zy om te Houwelijcken, ofte apart te gaen woonen sal volghen haer alimentatie naer advenant 's inkomen van 't selve Clooster.*

5.

Dient oock ghereſolveert dat de Canonicken, en andere Geestelijcke mansperſoonen noch inde Stadt ſynde en eenige huyſen bewarende, dat Geestelijcke

Op 't vyfde *point worden de wel gemelde Heeren Gedeputeerden geauthoriseert*

goet

goet is, dat deselve daer uyt sullen moeten vertrecken ofte voor de wooninge huyr betaelen sulcx sy in redelijckheyt met den Rentmeester sullen konnen accorderen.

datse sich binnen den Bosch of elders daer 't behoort sullen informeren op de natuyre ende gelegentheyt vande goederen hier inne verhaelt, te weten ofte deselve mede ecclesiasticque, Patrimonael ofte vicarie goederen syn, ofte dat yemant in 't particulier egeen geestelijcke persoonen synde, daer over eenich recht ofte gesach heeft, en daer van rapport doen, ten eynde het selve verstaen synde ghedaen mach worden naer behooren, blyvende onder tusschen by provisie de voorsz goederen in staete gelijck deselve jegenwoordich syn.

6.

Dat wel eerstdaeghs diende gheresolveert en ordre gestelt, dat de Kercken, binnen de Stadt van *'s Hartogen-Bosch* met Ordinaris en vaste dienaren aldaer te beroepen soude mogen worden voorsien, alsoo men vande selve meerder vruchts ende voordeel tot opbouwinge ende voortplantinghe van Godes Heylighe Woordt, soude hebben te verwachten, als wel van de Predicanten die by leeninghe voor een korten tydt aldaer worden ghebracht, alsoo deselve om de cortheydt des tydts sodanighe conversatie ende familiariteydt met de Inghesetenen niet konnen maken als wel die geene, die by vaste beroepinge aldaer souden mogen worden ghebracht, behalven dat de leeninghe oock soo vast niet en gaet, als wel gepresupponeert wort, overmits de Predicanten by leeninghe aldaer synde, seer dickwils om haer eyghen particuliere saecken moeten naer huys trecken ende met gaen ende keeren veel tydts verslyten, behalven dat soodanige leeninghe seer costelijck voor 't Landt syn vallende, als ghenieten yeder Predicant *vier gulden* daegs.

Op 't sesde *point wort goetgevonden ende verstaen, dat men de Kercken-Raedt binnen de Stadt van* s'Hertogen-Bosch *sal aenschryven datse ten overstaen ende met advys van de meerghemelte* Heeren *hare Ho: Mo: Gecommitteerde in pluraliteyt van stemmen op 't spoedigste sullen dispicieren ende nomineren* seven, acht *ofte* negen *persoonen wel geleert, goet van leven en wel begaeft oock van vriendelijcke ommeganck de welke den voorsz Kercken-Raet aen haer* Ho: Mog: *sal oversturen, ofte door yemant uyt den haere doen presenteren, om uyt het voorschreve ghetal by haere* Ho: Mog: vier *ofte* vyf *tot Predicanten geeligeert te worden, die daer nae in haere bedieninghe sullen worden bevestight, des sal den voornoemde Kercken-Raedt vermoghen haer* Ho: Mog: *bekent te maecken haer geneghentheyt ende inclinatie tot de persoonen uyt het ghenomineerde ghetal, daer mede sy sullen meenen, dat de voorschreve Kercke best soude syn ghedient, daer op oock in electie behoorlijcke regard sal ghenomen worden, ende sal hier nae by vertreck ofte aflyvigheydt der te verkiesen Predicanten, inde Kercke vande* Bosch *tot beroep van andere, by den Kercken-Raedt worden gheprocedeert ghelijck men in andere wel ghestelde Kercken ghewoon is te doen.*

Alsoo

Alsoo den Hooge Schout heeft aengedient, dat hy volgens de Costuymen vande Stadt niet soude vermogen te gaen in een Borgers Huys, om een delinquant te soecken, ofte een Misse te stooren sonder voorgaende vonnisse, en int by wesen van merendeel van Schepenen, en dat hy oversulcx seer qualijck een Misse soude konnen stooren ofte Delinquanten achterhaelen.

Op't sevende *point wort by provisie verstaen dat den hoogen Schout met discretie sal moghen gaen in der Borgers huysen om delinquanten te soecken ofte misse te stooren, mits alvoorens daer van kennis doende aen de presiderende schepen in der tyd, en sullen de Heeren haer Ho: Mog: Ghedeputeerden binnen* 's Hertogen-Boch *ondersoecken ofte de Magistraet aldaer ten insighte van eenich privilegie, ofte wel herghebrachte costuymen hier mede souden syn ghegraveert ende daer van rapport doen, ten eynde dat het selve ingekomen zynde finalyck ghedisponeert mach worden nae behooren.*

8.

Omme de Contributien over de *Demmer* te extenderen soude met syn Excelentie dienen gesproocken te worden geene sauvegarden te willen geven, anders als met de clausule, dat van half jaer tot half jaer deselve sauvegarden vernieuwt en aenden Raet van Staete de Contributien betaelt soude moeten worden ende dat den Ritmeester *Bergaigne* gelast soude mogen worden eenige van syn Ruyters (die veel lantsaten syn van die quartieren en mitsdien over den *Demmer* wel bekent) continuelijck te laeten rijden, om de Dorpen soo veel mogelijck is onder contributie van tijdt tot tijdt meer en meer te brengen.

Op't achste *point wort de Heer* Bruynigs *versogt, 't selve met syn Excelentie te communiceren en daer van rapport te doen.*

9.

Ende overmits de Contributien aen deser syde vande *Demmer* oock soo veel niet en worden opgebracht alst wel behoorde, klaegende de huys-lieden datse aende Garnisoenen grootelicx moeten contribueren, en dies niet te min seer worden gefouleert door beydersyts Soldaeten te voet ende te paerde d'eene tydt in Trouppes 'd ander tydt in weynich ghetal passerende, gelijck daer van die van *Peelandt* hare klaghten hebben overgelevert, sal daer toe goede ordre dienen gestelt, op dat by faute van dien de Huys-luyden tot sodanige armoede niet worden gebracht, dat sy haer contributien niet konnen opbrengen, synde alreets de groote restanten ten deele daer door gecauseert,

Het negende *point wort goet gevonden en den Raedt versogt nae syn inhout volkomen effect te doen sorteren.*

seert, en dat tot beter gerief aende ingesetenen vande Meyerie die de redemptie moeten betaelen aende Ontfangher *Hamel*, en daer van oock kennis doen aende Contrerolleur gheordonneert soude moghen worden haer woon-plaetse van *Heusden* binnen den *Bosch* te transporteeren alsoo den Ontfang alleen over de Meyerye is streckende, en sal den voorsz Contrerolleur vanden ontfangh pertinente notitie houden om alle misverstanden te voorkomen.

10.

Op't tiende *point wort alvooren te disponeren versocht het advys des Raedts van Staete.*

Alsoo men verstaet dat den ghewesen Rentmeester *Boeck-hoven* syn residentie binnen *Breda* heeft genomen ende van daer heeft doen schryven, dat de Rentenieren op de Beeden vande Stadt en Meyerye ghevesticht by hem souden komen, om haer Renten te ontfangen, houdende daer mede de possessie, voorden Vyant, dient gelet te wesen, wat daer tegens nodich sal wesen gedaen.

Alsoo by de Provintie so van Vrieslandt als van Stadt van Lande eenige swarighept wiert gemaeckt in haer consenten: soo wierden derwaerts ghesonden de Heeren Essen ende van der Dussen: die van Vrieslandt hebben tot antwoort ghegeben belangende de betaelinge der d'oude schulden der Admiralitept 't sedert den Jaere twee en twintich tot den Jaere seven en twintich beyde inclups ende de suyberinge vande consenten te water als oock mede nopende de vyf mael hondert duysent gulden in plaetse van Legerlasten voor den Jaere acht en twintich versoght / dat haer Ed: Mog: inde betalinghe vande voorsz oude schulden / consenteerden / mits dat alvorens de secrete en bewuste saecke in alle pointen wierden ter hant genomen / en realijck gheeffectueert / ('twelck was de suyberingh vande Spaensche plaetsen Oost-zijde-rijns ende op den Rijn) ende ten anderen dat oock alvoorens tusschen de respective Provintien bemiddelt wierde een Generaele reassumptie vande respective quota van haer Ed: Mog: Provintie / daer by gereduceert ende gebracht op den taux / so ende gelijck deselve beraemt was geweest / by de naerder Vnie tot Wtrecht in den Jaere vyftien hondert negen en seventig: en dat alsdan haer Edele Mogende perfecte staet der voorsz schulden wierde gelevert / met expressie van quantitept ende natupre derselver / en benevens dien bygelaeten / om met den crediteuren (die op den voorsz Provintie geassigneert souden worden) over 't point vande betaelinge te verdragen. Haer Ho: Mog: behaegde geensints 't voornoemde antwoort vande Heeren Staeten van Vriesland, sijn Excelentie is door den Heer Rutenburch versocht om upt de andere ses Provintien eenige Gedeputeerden by hem te beschepden en te overleggen / wat in dese saecke voor den dienst van 't Lant voorder behoorde gedaen te worden / werdende middelertijdt aende meergemelte Heeren Staeten van Vrieslant een geraisonneerden brief geschreven om haer alsnoch te bewegen tot een puer ende suyver consent op de gedaene propositie / en sijn de Heeren Gedeputeerden vande Provintie van Hol-

Hollandt vermaent datse ten regarde vande Heeren haere principaelen (die meest inde Admiraliteyt geinteresseert waeren) dit wilden menageren. Waer op deselve hebben verklaert onschuldich te willen sijn vande swaricheyt en ongelegentheyt die hier uyt over de saecke te Lande / ondermydelijck soude ontstaen / vermits haer principaelen genootsaeckt wierden / haer Consenten te Lande tot betalinge van die te waeter te sullen moeten diverteren / volgens de iterative waerschouwinge en representatien diesaengaende hier voorens tot verscheyden tyden gedaen.

By die van Stadt en Lande bequamen volgende antwoort eerstelick betreffende de betaelinge van derselver Provintie quota in de tweemael hondert vyf en vyftich duysent twee hondert drie en 't negentich guldens tot voldoeninge van 'tgene gerequireert wiert / tot die restanten van die twaelf hondert Mannen verleden Jaer gelichtet in minderinge vande versochte vier en dertich hondert negen en veertich duysent vier en sestich guldens, dat niet tegenstaende by de Provintie aende nieuwe lichtinge / Legerlasten en anders gedaen / dewelcke deser Provintie quota / in dit consent sullen konnen observeeren / deser Provintie quota / in de versochte somme tegens overleveringhe van die descharges / soo haest doenelijck met contanten sal worden betaelt / met vastelijck vertrouwen / dat deser Provintie wijdere verschotten in andere Posten voor betaelinge sullen worden geaccepteert.

Ten tweeden raeckende de versochte quota in de interessen vande genegotieerde penningen in 't Jaer negen en twintich vervallen. Is verstaen dat de Heeren Staeten van Stadt ende Lande daer aen voor alsnoch niet gehouden sijn / ten sy behoorens uytsundich sy gemaeckt / uyt wat oorsaecke en tot welcker Provintie laste de penningen tijdelijck sijn genegotieert / soo wel voor als naer den jaere achtien.

Ten derden noopende het verschot te doen aende twee nieuwe geformeerde Compagnien binnen Embden, volgens seeckere over gesonden Staet is geresolveert dat by provisie en tot revocatie de gagien by de Provintien sullen worden verschoten / mits dat den Commijs in alle species van Consenten / die blijcken van gedebourseerde penningen voor contante sal aen nemen / en sulcx de Heeren Staeten van Stadt ende Lande worden gevalideert in allen schijn / als ofte het selve in baren gelde den Commijs ofte den Ontfanger Generael Doublet waere aengetelt.

Raeckende 't souverain gesach over de Meyerye was in Mayo weder te vergeefs Conferentie. Aengaende de Habitatien der Canoniken inden Bosch was noch eenige difficulteyt. daer over hebben haere Ho: Mog: den thienden Juny verklaert dat de voorsz Canoniken ende andere Geestelijcke persoonen haer wooninge besittende ex Contractu, het effect van dien souden genieten / en die haer huysen besaten by concessie / al waert schoon dat sy daer voor tot recognitie souden mogen hebben uytgekeert de somme van hondert guldens of daer ontrent / dat deselve huysen dies niet tegenstaende door den Rentmeester vande Geestelijcke goederen binnen de voorsz Stadt ten behoeve van 't Landt souden worden aengeslagen / ende aende selve Paepsche Geestelijcke persoonen voor anderen in redelijcke huyre gelaeten met expresse stipulatie in sulcken ghevalle dat sy ter expiratie vande huyre over de voorsz recognitie niet wes en soude hebben te pretenderen /

X voorders

vorders dat de goederen die binnen de voorsz Stadt Iuris Laicalis waeren in haer natuyre souden worden geconserveert / mits dat de Patronus ofte Collator van dien in 't confereren sich soude hebben te reguleeren na d' ordre van 't landt / ende sijn volgens de bovenstaende resolutie ten behoeve van 't Landt vervallen des Capittels Wijn-Kelder op Paepen Huls, de huysinge vande Heer Dirck van Santvoort by Bonisanten-Poort, de Huysinge vande Heere Tielman Craen, in de Clareustraet de Huysinge vande Heer Vladeracken, de Huysinge van Pauls Hayet, Sangmeester/de wooningen vande Heeren Albert Waret, Arent vander Velde ende Andries van Gemonden, de Huysinge vande Heer Ian van Heylbroeck, de Huysinge vande Heer van Leemputte inde Peperstraet / de Huysinge vande Heer Eynwert, de besondere Huysinge vande Heer Geraerdt Kemp, de Huysinge vande Capellaen inde lange Patstraet, de Huysinge vande Capelle van't groote Gast-huys / als oock de tweede huysinge vande Capellaen van 't groote Gasthuys / en den Rentmeester wiert gelast sich vande andere huysen 't ontslaen ende te laeten vaeren.

In 't voorgaende Iaer is geweest de stilstant van Wapenen tusschen Sweeden en Poolen daer op wiert in Februario deses Iaers tusschen Sweden en Dantzigh gemaeckt een Accoordt nopende de Tollen. Gelijck het selve Tractaet hier naer sal worden gestelt. Dese hooge beswaerenissen der Commercien gaven hier veel opspraeck ende klachten tegens Sweeden. Om waer in te versien / selfs in presentie van den Prins ende des Raets van Staete in April wiert ghedelibereert hoemen best soude konnen effectueeren / dat den Coninck van Sweeden niet en hefte ofte continueerde sijne pretensen Tol op de goederen / gaende ende komende nae ende van Dantsigh Respective / ende voorgeslagen sijnde datmen de Scheepen deser Landen derwaerts gaende uyt ende 'thuys met goet Convoy soude doen geleyden. Sulcks soude Hollant niet ongeerne hebben gesien / maer den Prins vreesde daer door den Coninck van Sweeden te descourageeren in zijn voornemen tegens Oostenrijck. Dies is volgens Advijs van sijn Excelentie ende des Wel-gemelten Raets goetgevonden dat de Heeren haer Ho: Mog: Gedeputeerden met den Heer Ambassadeur Camerarius souden treden in conferentie / op 't stuck vande resumptie ende continuatie van de oude alliantie die den Hooghst-gedagten Coninck was aenbiedende / ende datmen daerinne van wegen desen Staedt soude poogen claer te stipuleeren / dat den ophefs vanden voorsz pretensen Tol soude moeten naergelaeten worden / houdende echter voor alsnoch den voorslag van Convoy in bedencken / ter tijt toe dat met den voornoemden Heer Ambassadeur soude sijn gesprooken / ende vorders datmen ondertusschen aenden Coninck van Vranckrijck ende Groot Brittaignen respective soude schrijven ende representeren de beswaernisse ende schadelijcke consequentie / die uyt het heffen vande voorsz Tol voor haer Rijcken ende de Ingesetenen van dien respective soude volgen: ende deselve oock versoecken / datse conjunctim nevens haer Ho: Mo: by alle moghelijcke wegen ende middelen wilden doen bearbeyden / dat den voorsz pretensen Tol afgeschaft / ende naergelaeten mochte worden.

Ondertusschen ginck den Coninck van Sweeden voort met sijn Oorlochs-Dessein in Duytslant / om 'twelcke te voorkomen echter deur den Coninck van Denemarcken ende eenige andere hooge Staets personagien tot Dantsigh wiert aen-

gestelt

gestelt een byeenkomste tegen den eersten Mey tot welcken eynde de Commissarisen van Hoochstgedachte Coninck / met die vande Keyser binnen Dantsig souden verschijnen/om int vrundelijck te vinden de misverstanden wedersijts ontstaen. Sijn Majesteyt liet haer Ho: Mog: so by missive als door den Ambassadeur Camerarius verseeckeren te sullen letten / dat in het maecken van 't Tractaet niet en wierde gestatueert / dat haer Ho: Mog: ofte andere sijne vrienden eenighe prejuditie soude komen doen / stellende niet te min ter keure van haer Ho: Mo: ofte sy ymandt van harent wegen / ten voorsz daege by het te maecken Tractaet souden willen senden / om des te beter op de Interest van haer Staet te konnen doen letten. Men heeft de Coninck daer op gheantwoort in beleefde Termen excuserende het senden van yemant van desen Staet / derwaerts by 't voorsz Tractaet.

Corts hier op klaegde de Ambassadeur Camerarius dat hem geen communicatie wiert gedaen van 't geene men rescribeerde aen den Coninck. Dies sijn versoght de Heeren/Noortwijck ende Beaumont, om met den voornoemden Heer Camerarius te spreecken / ende oock in haer discours te pas te brenghen de groote beswarenissen / die de Inghesetenen deser Landen mosten lijden door het opheven van den Tol voor de Poort van Dantsigh.

Doch eer sulcx gheschiede / heeft deselve Ambassadeur aenden Heer Schaffer presiderende wederom geklaegt / ende ghetoont brieven van den Coninckl ijcken Secretaris / houdende in effect dat den Hoochst-ghedachten Coninck qualijck soude nemen dat haer Ho: Mog: aen sijn Majesteyt overschreven eenighe saecken daer op sijn alvoorens met hem Camerarius niet hadden gecommuniceert / ende dat sy haer Brieven door anderen / als door hem aenden Coninck deden bestellen / ende dat hem daer van de Copie niet en wierde ghegeven / men heeft daer op verklaert / den voorgedachten Heer in dit stuck te sullen tracteren in ghelijckheyt van de andere Ambassadeurs van Coninghen alhier residerende ; voorders sijn gecommitteert de Heeren Noortwijck, Bas, ende Vosberghen om met den meerghenoemden Ambassadeur te treden in conferentie / ende te spreecken vant stuck vande vernieuwinge vande Alliantie/ ende dat de meer-ghemelte Heeren Gecommitteerden souden soecken van hem te verstaen de devoiren die hy soude weten aen te wenden om af te stellen de groote Collen / by sijn Majesteyt gheprætendeert op de goederen gaende naer Danzigh ende van daer ghebracht wordende.

Om nu te weten wat den gront was vande nu dick ghemelde beswaernissen der Commercien / sal stellen het Tractaet tusschen de Sweetsche / ende die van Danzigh op dat stuck ghemaeckt.

Serenissimi, Potentissimique Principis ac Dni: Dni: *GUSTAVI ADOLPHI Suecorum, Gothorum, Vandalorumque* Regis, Magni Principis *Finlandiæ Ducis Esthoniæ* & *Careliæ, Ingriæque Dni*: &c. Dni: Nostri Clementissimi, Regni *Sueciæ* Senator & Cancellarius ad Exercitum in *Borussia* legatus ibidemq; partium S. R. M. subjectarum Gubernator Generalis *Axilius Oxinstierna* liber Baro in *Kymitho*, Dn: in *Fyholmen* & *Tidöen* Eques Auratus &c. Notum testatumque facimus universis quorum interest. Postquam in Publicis Serenissimorum Regum Regnorumque *Sueciæ* & *Poloniæ* Tractatibus die *decimo sexto Septembris* anni præteriti ad Pagum *Altemarck* conclusis, non nulla incidissent in primis de *vectigali ad portum Gedanensem* atque ex eodem securitate præstandâ S. R. M. Regnoque Sueciæ, quæ licet

licet assensu Serenis. Regis Regnique publicæ *Polonia* firmata approbataque essent: tamẽ quod ob temporis Angustiam aliisve de causis tum pertractari non possent ad Gedanenses remissa fuerunt. Accesserunt deinde & alia quædam eam civitatem ejusque cives ac subditos in specie concernentia, quæ ad evitandas lites atque removenda alia alienandorum animorum fomenta uberiore visa sunt egere declaratione. Qua propter vi acceptæ a S. R. Majestate Domino nostro clementissimo potestatis, hortante in primis ac se interponente Serenis. Potentiss. Principis ac Domini, Domini *CAROLI* Magnæ Brittanniæ Franciæ & Hiberniæ Regis fidei defensoris & Legato Illustrissimo Domino *Thoma Roë* Equite aurato Deputavimus & Constituimus commissarios nostros, Plenâ potestate ac Mandatis instructos Magnificos, Generosos & spectabiles Dominos *Iohannem Hispurnium* Tribunum Regimenti Germanici, Equitem auratum & *Iohannem Nicodemi*, Regium Secretarium, qui in *Tiegenhof* præteritis Diebus Congressi cum civitatis Gedanensis Deputatis Commissariis Nobilibus Amplissimis Consultissimis Clarissimis ac Spectabilibus Dominis *Eggerto a Kempen* præconcule, *Adriano vande Linde*, *Iacobo Cornart* Consilibus, *Iohanne Keckerbart* Syndico, *Iohanne Brandes* Scabino *Gabriele Schuman*, *& Iohanne Rossaw* Centumviris, prædicta Negotia examinarunt ponderarunt, cunctisque perpensis statuerunt Declararunt ac pacti sunt ad modum sequentem.

1.

Cum tranquillitas & commerciorum libertas nunc sit Regnis Sueciæ, Poloniæque restituta, convenit, ut Induciis Regnorum publicis atque cum usu et effectu civitas etiam Gedanensis ejusque Cives & Incolæ gaudeant ac fruantur, tam in Regno Sueciæ quam in aliis ei subjectis provinciis: ac pariter civitas Gedanensis dictis pactis publicis teneatur; ita ut more ante bellum Sueto, Suecis dictisque Borussis liberum sit in Civitate Gedanensi commercari; & cives ac incolæ Gedanenses commercia sua vicissim in Suecia & partibus Borussiæ S. R. M. subjectis exerceant. Commercia quoque sint utrinque libera terra, Mari, Fluminibus atque in portibus, neque ex una neque ex altera parte impediantur. Salvis tamen pactis hisce & cujusque loci Juribus, moribus, & privilegiis.

2.

Erit jus & facultas S. R. M. Sueciæ seu in ipso Regno seu hic in Borussiâ habitantibus subditis deposita debitaque sua, siquæ habent, apud Cives & incolas Gedanenses repetendi ac Deposcendi, ac vice versâ, siquid civitates & incolæ Gedanenses in Regno Sueciæ aut civitatibus & territoriis Borussiæ S. R. M. subjecti deposuerunt, aut sibi a quoquam in hisce deberi prætendunt, erit illis eorum repetendorum ac deposcendorum jus & facultas: Tenebiturque cujusque loci Magistratus querenti justitiam administrare: hac conditione & lege ut siquid ipso armorum tempore in fiscum publicum sit relatum aut aliis donatum & exactum ex una alteraue parte id censeatur expressis verbis exceptis, neque cuiquam actio juris detur.

De

3.

De vectigali ex omnibus mercibus, quæ mari Gedanum vel invehuntur vel inde Evehuntur, solvendo convenit, ut quinque cum dimidio de singulis centenis exigantur; ita videlicet ut Serenissimus Rex Regnumque Sueciæ per ministros proprios, Collocatis ad portum Gedanensem navibus suis (nisi forsan in posterum ad submovendas exortas difficultates de alio modo mutuo consensu convenerit) exigat & accipiat tria cum dimidio pro centum: Reliquis bonis civitati Gedanensi in urbe exigendis reservatis.

4.

Cum vero hoc ad portum exigendi modo, impedimentum objectum iri Civitas veretur navigantibus diuturnâ ad portum detentione, & Sueci commissarii vicissim obtenderent, quorundam navigantium commercantiumque fraudes in sub ticendis mercibus, subtrahendoque vectigali per diversas artes, ut utriusque quantum fieri potest hisce remedium adhibeatur, Convenit ut naves omnes portum ingressuræ jaciant anchoras ante portum ad navim regiam. Atque ilico nauclerus designationem justam omnium omnino mercium, quas navi sua fert, exactori Regio bonâ fide offerat, qui acceptâ designatione ad evitandas fraudes omnes mittet suos visitatores qui navim mercesque inspiciat: & si ex fide actum, referant, illico navis soluto vectigali sine mora longiore expedietur.

5.

Ad eundem modum naves omnes e portu Gedanensi solventes, anchoras ad navim Regiam jaciant, atque ibidem mercium, quas referunt designatione justa oblatâ & soluto vectigali, postquam visitatoribus Regiis se exhibuerint inspiciendos, necquæ fraus inventa fuerit, sine omni molestia ulteriore aut mora discedent. Quod si quæ merces non notatæ in oblata designatione repertæ fuerint, eæ in usum Ser. Regis Sueciæ confiscabuntur.

6.

Si quid fraudis apud Naucleros aut mercatores in ipsa civitate aut portu, postquam exactori Regio satisfecerint, & ingrediendi facultas, fuerit repertum per visitatores civitatis ea bona in usum civitatis Gedanensis confiscabuntur.

7.

Cæterum ne vel exortæ tempestatis minores naves in periculum conjiciant si stare ad portum pro anchoris cogantur, neve ingressus ad salvandas naves permissus præjudicium creet vectigali Regio, Receptum est nomine S. R. M. Sueciæ, ubi tempestas exorta fuerit signum e navi Regia dari debere, quo cognoscatur portum quærere ac ingredi, non jacta ante anchorà, licere, Promissumque vicissim nomine civitatis Gedanensis navi isti, quæ tali permissione, non soluto ve-

tigali Regio portum fuerit ingressa, non per missum iri ad navigare urbem, aut quicquam e navi adportare aut exportare; priusquam oblata Regio exactori mercium justa designatione, non minus quam de cæteris dictum est, satisfecerit: concessumque a Civitate Regio exactori est, ut suum mittat ministrum in portum, qui una cum visitatore civitatis navim inspiciat, & merces cognoscat, sique quod de prehenderint in portu in designationem non illatum, id confiscabitur, & secundum partem ratam vectigalis inter Reg. M. & Civitatem Gedanensem dividetur.

8.

Ne vero Serenissimi Regis Sueciæ causa sit vel ad suum vel ad civitatis incommodũ, tempore hyc mali vel extrema autumni æstate naves suas ad portum Gedanensem stantes habere neve ex eo si quis nõ soluto vectigali vel in traverit vel exierit, enascatur actio in navem bona, naucleros, aut mercatores ad multorum incommodum & detrimentum hisce mederi volentes promittunt Ordines Civitatis Gedanensis Seren: Regiæ M. Sueciæ non passuros se tempore Induciarum ullam navim e portu suo emissum iri nisi docuerit nauclerus vectigal Regium S. R. M. Sueciæ tam in egressu quam in ingressu solutum esse. Quo nomine si suum ministrum aut procuratorem exactor Regius in civitate Gedanensi habere voluerit, qui naves una cum Civitatis visitatore inspiciat & merces notet, ac vectigal in absentiâ navis exactorisque Regii accipiat, erit id liberum, atque is ab omni injuria in civitate tutus ac securus. Ac si quæ tum bona in designationem non illata de prehensa fuerint, ut illa pro rata vectigalis dividantur inter S. R. M. Sueciæ & civitatem Gedanensem, salvâ jurisdictione civitatis Gedanensis circa ea, quæ in urbe aut portu ipso acciderunt.

9.

Ne unius alterius ve loci inæqualis ratio commercia communia Spontaneum naturæ ductum ducat abducatue, convenit ut vectigal Gedanense, Pillaviensque par ac æquale sibi sit omnimodo tam quantitate quam mercium æstimatione seu taxa ac monetæ valuatione. Hoc tamen observato, ut merces pro ratione bonitatis suæ æstimentur majoris minorisve, quæ æqualitàs vera justaq; non in quantitate tantum, sed etiam in qualitate consistat.

10.

Cum S. R. M. Sueciæ suæ regnique sui securitati cavere in primis voluerit e portu Gedanensi: idque Serenis. Rex ac Resp. Polonia ad Gedanenses remiserit, quo omnis suspicandi causa omnisque scrupulus eximatur, cavent Gedanenses hisce S. R. M. Regnoque Sueciæ, omni quo fieri potest optimo modo, se toto hoc induciarum tempore nec publico nec privato nomine nec navim bellicam nec classem ullam vel extructuros vel adornaturos vel munituros per se vel per alios; Nec permissuros quenquam alium (quisquis ille sit nemine exempto) ædificare instruere, munire aut educere navim bellicam aut classem e suo portu sub quocunque prætextu. Item nec admissuros aut in portum suum recepturos si aliunde advenerit, sed impedituros omni modo, ne quid existat quod suspicionem non servatarum induciarum injicere queat.

non

II.

Hoc tamen concesso, si cives Gedanenses mercaturæ suæ causâ naves quasdam Fabricent aut muniant pro securitate commerciorum in Oceano exercendorum, ut id liceat, hac conditione adjecta, ne qua navis usui bellico accommodata, extantibus vel exeuntibus Induciis venundetur, aut qua aliâ ratione mittatur in manum hostium S. R. M. Regnique Sueciæ: Quin potius hisce promittunt naves istas privatorum mercatoribus exteris venditum iri circa exitum induciarum vel eo ablegatum, ut periculum inde Serenis. R. M. Regnoque Sueciæ metui non possit.

12.

Pactis Regnorum publicis & hisce utrumque bona fide stabitur. Quod si quis præter spem ac opinionem extiterit qui sub quocunque prætextu hisce & publicis pactis contravenire, effectum eorum impedire, aut quicquam quod violationem horum & reliquorum actorum cum Serenissimo Rege Regnoque Poloniæ initorum secum feret & trahat, clam palamve tentet vel adgrediatur, Promittunt Ordines Gedanenses, se non modo eidem non auxilia laturos sed etiam in portu territoriis suis pro virili se opposituros, omnemque opem daturos, ut induciæ & bona fide & inviolabiliter serventur.

13.

Hæc ad modum supra scriptum per Commissarios nostros conventu atque publico Ordinum Civitatis adsensu approbata ac firmata sunt, cunctorumque transactorum solemnis ratificatio sub sigillo Civitatis nobis tradita: Ideo nomine S. R. M. Domini nostri clementis. syncere & ingenue promittimus & spondemus cuncta superius scripta sicuti convenit, bona fide servatum & ratificationem S. R. M. propriam, qua pacta hæc acceptabuntur & laudabuntur & approbabuntur ad xv. May stili veteris proxime sequentem civitati Gedanensi exhibitum iri. In cujus rei Majorem fidem hæc pacta inter nos & Dominos Commissarios Gedanenses ita conclusa & sancita esse fatemur, manus nostræ subscriptione, donec Illustriss Domini Cancellarii Principalis nostri subscriptione ac sigilli appositione firmata fuerint. Actum Tiegenhoff die *decimo octavo Februari* stili veteris Anno 1630.

De Articulen van dat Tractaet in het Nederlandts zijn / Luydende als volcht.

I.

Synde nu de Rust ende vryheydt vande Commercien aen de Rycken van Sweden ende Polen herstelt, is verdragen dat oock de Stadt Dansigh ende haer Borgers ende Inwoonders het Effect en gebruyck van de publijcke Stilstandt ghenieten soo wel in Sweden als andere deselve onderhoorige Provintien, ende dat desgelijcks deselve Stad deur den gemelde stilstants Artikelen gehouden werde, Alsoo, dat op wyse, voor den Oorlogh gebruyckelijck, den *Sweeden* ende *Pruyssen* vry sy in de Stadt *Dantzigh* te handelen, en weder van dien van *Dantzigh* vry zy te han-

handelen in *Sweeden* ende inde deelen van *Pruyssen* (die syne Majesteyt van *Sweeden* onderworpen syn. De Koophandelingh sal oock wedersyts over al vry syn te Lande, ter Zee op de Revieren ende in de Havenen, ende sullen noch van d' een noch van d' ander syde niet worden belet. Edoch behoudens ende onverkort dese bedingingen, ende de rechten, constumen, ende Privilegien van yder plaets.

2.

Aen d'onderdanen van syne Majesteydt van *Sweeden* 't sy in het Rijck self, het sy in *Pruyssen* woonachtich sal gheoorloft syn haere schulden, soo sy eenighe hebben by de Borghers ende Inwoonders van *Dantsigh* weder te eysschen: ende wederom de Borgheren ende Inwoonders van *Dantsigh* sal vry staen in 't Ryck van *Sweeden* ofte in de Steeden ende jurisdictien van *Pruyssen* onder syne Majesteydt ghehoorich, indien haer yets competeert, of sy yets hebben te pretendeeren, sullen 't selve moghen invorderen. Ende sal de Magistraedt op yder plaedts ghehouden syn recht te doen aen die het versoecken: Edoch op dese conditie indien gheduerende den Oorlogh yets is gheconfisqueert ofte verschoncken, en geexigeert van d' een ofte d'ander party: sulckx wert uyt-druckelijck gheexcipieert: ende niemant sal daer op actie hebben.

3.

Aengaende den Tol van alle waren die ter Zee tot *Dansigh* in, of uytghevoert worden te betalen is verdraghen, dat *vyf ende een half van yeder hondert* werde ghenomen: alsoo naementlijck dat de Koninck ende 't Rijck van *Sweeden* deur haer eygen Dienaers in de Schepen voor de Haven van *Dansigh* gheleyt (ten waere in 't toekomende tot wech neminge van opkomende swarigheden op een ander wyse wiert verdraghen) sullen vorderen ende ontfanghen *drie ende een half van 't hondert*: blyvende de *twee* overige voor de Stadt binnen haer vesten 't ontfangen.

4.

Maer alsoo de Stadt vreest dat dese manier van den Tol t' ontfanghen voor de haven, een beletsel sal geven aen de Navigatie deur het lang verblijf of ophoudinge voor de haven, en de Sweetsche Commissarisen aen haer syde ook souden pretenderen dat eenighe Frauden by de Koopluyden ende Schippers souden werden gepleeght in 't verswyghen vande waeren ende den Tol te verongelijcken deur verscheydene kunsten; op dat wedersyts hier in soo veel moghelijck is, werde versien: is verdragen dat alle Scheepen sullende de Havens in varen het

het Ancker werpen sullen voor de Haven by het Konings-Schip. Ende dat terstont de Schipper d'oprechte aenteeckening van alle waeren die hy voert, aen des Konings ontfanger te goeder trouwen toone: die d'aentekeningh ontfangen hebbende syn besoeckers of *Cercheurs* sal senden, die tot voorkominge van frauden het Schip ende waeren sullen besoecken; ende gerapporteert wordende, alles klaer ende opgerecht te syn sal terstont het Schip naer betaling vanden Tol worden geexpedieert.

5.

Op gelijcke wyse sullen alle de Schepen uyt *Dansich* vaerende, het Ancker werpen by 't Conincks Schip, ende aldaer ghetoont hebbende de oprechte lyste ofte aenteeckeningh vande waeren die sy voeren, ende vande kykers ofte besoeckers doorgesien, ende geen bedroch bevonden synde, sonder eenige ophoudinge ofte moeylijckheyt voort varen. Wordender gevonden eenige naemen inde Lyste niet opgheteeckent: die sullen tot profyt van syn Majesteydt worden gheconfisqueert.

6.

Werter eenich bedroch by de Schippers ofte Coopluyden inde Stadt ofte Havenen, naer dat den Coninghs Tols Ontfanger is voldaen, bevonden door der Stadts *besoeckers*: die goederen sullen tot profyt vande Stadt syn veryallen.

7.

Maer op dat de kleyne Schepen door opkomende Storm, niet gheraecken in pericul, als sy het Ancker moeten werpen voor de Haeven ende op dat als op die manier de schepen, om haer te bergen moeten inloopen, aen des Conincks Tol geen schade en gescheyde, is van wegen syn Majesteyt aengenomen, alsser tempeest is, dat uyt 's Konincks schip een teecken sal worden ghegeven, waer door beduyt wort, dat het voor de gemelte Coopvaerders geoorlooft sal syn voort te lopen sonder Ancker te werpen, werdende daer tegen van wegen de Stadt *Dansich* belooft dat het sodanich Schip niet sal vry syn aende Stadt te Zeylen, ofte eenich last te breecken, voor dat aen des Konincks Tollenaer, op wyse als te vooren vande andere geseyt is, voldaen sy; werdende van wegen den Stadt des Konincks Tol ontfanger toeghelaeten, syn Dienaer te senden inden Haeven; die te samen met des Stadts *Kycker* het schip besoecke; ende werter bevonden yets verswegen te syn, sulcks sal worden gheconfisqueert, ende tusschen den Koninck ende des Stadt naer yders gedeelte genoten.

8.

Maer op dat de saecke des Konincks niet en sy tot syns ofte der Stadts ongemack, wanneer in winter ofte herfst tyt syn schepen voor den Haven in Zee moeten leggen, ende op dat daer door, wanneer sonder tols-betalinge de schepen uyt gaen ofte inkomen, geen actie worde geschapen op 'tschip, goederen, Schippers ende Coopluyden tot ongemack ende schade van veele; om hier in te versien, beloven de *ordines* der Stadt *Dansich* aen syn Majesteydt niet te sullen toelaeten, dat

geduy-

gheduyrende desen stilstandt eenigh schip uyt *Dansich* vare; ten sy den Schipper bewyse dat den Koninckklijcke tol, so in't inkomen als in't uytgaen sy betaelt. Tot welcken eynde indien des Konincks Tollenaer een Dienaer ofte Verwalter inde Stadt wil houden, die de schepen 't samen met des Stadts *Bekycker* wil besoecken, de waren opteeckenen, ende den Tol in afwesen van 's Conincks schip ende tollenaer ontfangen, sulcks sal hem geoorloft, ende hy van alle ongelijck inde Stad vry ende veyligh syn, ende indien eenighe goederen gevonden worden verswee-gen ende inde Lyste ofte aenteeckeninge niet gestelt, die sullen tusschen syn Majesteyt ende den Stad worden gedeelt naer yders rata.

9.

Op dat de *ongelijckheydt* vanden een ofte d'ander plaets de Commercien tegens de vry willige natuerlijken loop niet en verdrucke; is verdragen, dat de *Dansicker* ende *Pillauschen* Tol ghelijckmatich ende egael sy in alle maniere soo aengaende de quantiteyt als warderinge der waeren ofte taxe ende den valeur vande munte: Met dien bedingh nochtans dat de waren naer de goedheyd ende waerdye sullen, worden geacht meer of min: welcke waerderinge ende oprechte gelickheyt niet alleen inde quantiteyd maer oock qualiteyd sal bestaen.

10.

Nademael syn Majesteyt van *Sweeden* heeft voornamentlijck wille sorge draegen, voor de securiteyt van hem ende van syn Rijck in regart van de *Dantsicker* haven, ende de Koninck ende de Republijcque van *Poolen* sulcks heeft geremitteert aen die van *Dantsigh*, op dat alle oorsaecke van argwaen ende alle scrupulen werden wech ghenomen, so caveren ende verseeckeren die van *Dantsigh* aen syn Conincklicke Majesteyt ende het Rijck *Sweeden*, hier mede op de alderbeste manier, dat sy geduyrende den heelen tyt van desen stilstant noch op de naem vã 't publiq; nochte op de naem van 't particulier, geen Oorloch Schip ofte Vloote sullen laeten bouwen, equipeeren, toerusten, ofte monteeren door haer ofte door andere, oock niet te sullen gedogen dat yemand anders (wie 't ook soude mogen syn niemant uytghesondert; Bouwe, Timmere, Monteere ofte in Zee brenge eenich Oorloch Schip ofte Vloot uyt haer Haven, onder eenigherhande pretext oock niet te sullen admitteeren ofte in haer Haven nemen, als sy van elders aenkomen, maer in alle manier te sullen beletten, datter niet ghebeuren 't welck argwaen soude moghen gheven, dat den Stilstandt niet sy onderhouden.

11.

Dit nochtans uytbedongen, indien de *Dantsicker* Borgers om haer Coophandel te dryven, eenighe Scheepen timmmeren ende monteeren, tot beveylinghe van haer Navigatie in den Oceaen. Dat sulcx sal geoorloft syn, met dese conditie, dat geen Schip ten Oorlog toegerust, geduyrende of geeyndicht synde den Stilstant werde verkoft, ofte op andere wyse kome aende Vyanden van syn Majesteyt ofte 't Rijck *Sweeden*, belovende ter contrarie dat sodanige Scheepen van particuliere aen Vreemde Coopluyden, sullen worden verkoft tegen 't uytgaen

van

vande Stilstandt, ende soo verre ghesonden, dat daer door geen pericul voor syn Majesteydt of syn Rijck kan worden gevreest.

12.

Men sal wedersyts ter goeder trouwe verblyven by de publycque Accoordē van de Rijcken: indien, buyten hoop en opinie, yemant was die onder eenich pretext hoe het oock ware, dit accoord contravenieerde, 't effect van dien verhinderde ofte yet ondernam ofte aenving 'twelck de violatie van dese ende andere verdragen nae sigh trock, bedeckt ofte openbaerlijck, so beloven de *Ordines* ofte Regeeringhe der Stadt *Dantsick* dat sy niet alleen die niet sullen helpen, maer oock soo in haer Havens als Iurisdictien, naer vermoghen sulcks sullen beletten, ende alles bybrengen, dat het bestandt ter goeder trouwe ende onverbrekelijck werde onderhouden.

13.

Dese dingen syn op voorgeseyde wyse door onse Commissarisen gheconvenieert, en door publycque consent van de *Ordines* bevestigt, ende de Solemnele Ratificatie onder Stadts Segel is ons daer van gegeven. Des sullen in den naem van syn Majesteyt onse Genadichste Heere beloven oprechtelijck alles, so als het is bedongen te onderhouden, ende de eygen ratificatie van syn Majesteyt teghen den *vyftienden Mey* ouden styl eerstkomende aende Stadt *Dantsigh* te sullen leveren. Tot meerder oirconde syn dese Artickelen tusschen ons ende de Heeren *Dantsicker* Commissarisen ondergeschreven: tot datse door de onderteeckeninge van den Heere Rijcx-Cancelier onsen Heer Principael, en door syn besegeling syn bevestight. *Actum* Tiegenhof den *achtienden February* ouden Styl, *sestien hondert dartigh.*

De Saecken ter Zee aengaende: is by de Respective Admiraliteyten alnoch gheweest veel achterheydt: Den achtienden Iannuary quamen de Heeren van Hollandt in grooten getalle ter Vergaderingh van haer Ho: Mog: vertoonde dat sy deselve hebbende dickwils ende menighmael hadden versocht, dat ordre mocht werden gestelt op de betalinge van de schulden by de Respective Collegien ter Admiraliteydt voor den Iaere sestien hondert seven en twintigh in cluys gemaeckt, doch dat alsnoch daer egeen effecten by d' andere Provintien waeren gepresteert, sulcx dat daer door veele van d'Ingesetenen van Hollant, aende voorsz Collegien hebbende gecrediteert, middelertijdt waeren geexecuteert, ende tot groote armoede ende ellende gebracht, dat oock verscheyden Steden van Hollant in sulcken ongelegentheydt door dese wanbetalinge waeren gestelt, dat sy haere ordinaris ende extraordinaris middelen niet en wisten te innen, dat oock de pracht, vigeur ende reputatie van desen Staet ter Zee daer door 'teenemael was vervallen, ende de Navigatie dienvolgens merckelijck vermindert, de varende Luyden door faute van toeversicht en behoorlijcke protectie voor een groot gedeelte verloopen, eenige by den Vyant op Zee genomen, ende in swaere gevanckenisse gedetineert, nae voorgaende verlies van Schip ende goederen, ende daer en boven sommighe Visschers ende Coopvaerders wreedelijck buyten boort geworpen, ende dat om voorder onheylen ende onvermijdelijcke swaricheden in 't stuck vande Zee te voorkomen de Heeren Staten van Hollandt hare Principalen genootdruft waren geworden

worden te resolveren / ende alsnu hier inde Vergaderinge de andere Provintien te notificeeren / dat sy soo weynich acht souden nemen op de betalinge van Ruyteren ende knechten, Guarnisoen houdende inde Frontier Steden buyten haere Provintien van Hollandt, als sy bespeurden ende bemerckten dat by de andere Provintien gedaen wiert / op de militie ende directie van d' Oorloge te Waeter, protesterende hier nevens wel expresselijck / ende begerende datter notitie van souden worden gehouden / dat sy aende onheylen ende swaricheden / die hier uyt voor den Staet deser Landen souden moghen ontstaen niet en wilde delachtigh sijn / also daer toe by d' andere Provintien rechtvaerdigh Subject wierde ghegheven.

'Sanderen daeghs de Prins ende den Raet van State self op 't voorsz Subject versocht sijnde ter Vergaderingh te komen / hebben die van Hollandt gerepeteert in substantie de propositien gisteren by deselve aen haer Ho: Mog: gedaen / belangende de aenmaninge en betalinge der repartitie ghemaeckt over de oude lopende schulden van de Respective Collegien ter Admiraliteyt 't sedert den Jaere sestien hondert twee en twintigh tot den Jaere sestien hondert seven en twintigh, als oock de Resolutie diesaengaende by de Heeren haer Principalen ghenomen / met byvoeginge dat de noot en groote jammer van veele Ingesetenen van haere Provintien / die door wanbetalinge van deselve schulden genoechsaem in verderf waren geraeckt en noch vorders stonden te vervallen / de Welghemelde Heeren haer Principalen geperst hadden sodanigen vigoureuse Resolutie te nemen / en deselve aen haer Ho: Mog: door hun te doen notificeeren / waer op naer voorgaende Advijs van sijn Excelentie en des Welgemelten Raets ghedelibereert sijnde / hebben alle de Provintien / uytgesondert die van Vrieslandt de repartitie vande schulden aenghenomen nae sijne forme en Inhoudt te voldoen / volghens het voorgaende consent van haer Respective Principaelen / en sijn de Heeren van Hollandt versocht te willen continueeren inde betalinge vande Militie te Lande op hare Provintien by de Respective Staten van Oorloghe gherepartitieert / ende wat aenginck de weygeringhe van vande Provintie van Vrieslandt, diesaengaende sijn voorslaghen ghedaen / datmen de Heeren Staten van deselve Provintien souden besenden / ende de besendinge met brieven van sijn Excelentie laten secundeeren / ofte datmen deselve Heeren Staten alleen met brieven van hare Ho: Mog: sijne Excelentie ende des Raets van State / soude versoecken / ten eynde dat haer Ed. Mo: sich nopende de voorsz repartitie der schulden / ende de betalinge van dien met d'andere provintien wilden conformeeren.

In dese tijdt / ende schaersheyd van de finantien van d' Admiraliteyten / proponeerde seecker Coopman een middel / te heffen op d' asseurantien: datmen namelijk alle asseurantien die binnen dese Geunieerde Provintien voort aen souden gedaen worden / souden konnen belasten met een half ten hondert vande capitalen die verseeckert souden worden omme betaelt te worden by die geene die asseurantie souden hebben versocht / aende Ontfangher ofte Ontfanghers die by haer Ho: Mog: daer toe souden worden ghecommitteert / maer sulcx gesonden aen die van Amsterdam Rotterdam ende Middelburgh, om hier op te hooren ende te verstaen de Commissarisen in de Camers op 't stuck vande asseurantie in deselve

Steden

Steden ofte andere Coopluyden in die materie ervaeren / is bevonden andienstich te sijn.

De neerstichheydt in 't vorderen vande achterheden is te sien uyt het volgende; als dat den Heer Eck, Gecommitteerde Raet in 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam van weghen de Provintie van Utrecht, sich achtervolgens haer Ho: Mog: Resolutie had verhoecht naer Utrecht, om aldaer te ontfangen de somme van achtien duysent twee hondert vyf en vyftigh ponden, als reste van negen en dertigh duysent ses hondert sestigh ponden, die de Provintie schuldigh was gebleven over haer consenten te water sedert den Jaer twee en twintigh, tot den Jaere seven en twintigh, beyde inclusys / als oock de somme van dertien duysent vyf hondert tien ponden, die de Provintie aen 't voorsz Collegie schuldich was / over haer quota in 't tweede millioen tot steur van den Oorlogh te water voor den Jaere negen en twintigh geconsenteert / van dat de Heeren Ghedeputeerden vande Staten 's Lants van Utrecht de voorsz betalinge hadden gheexcuseert op den swaren intocht des vyants binnen haer Provintien / doch dat sy des niet te min het voorsz versoek vã betalinge soudẽ brengen onder de pointen van beschrijvinge tegens haren aenstaenden Lantsdag / en dat sy het selve favorabelijck souden secundeeren. Hy rapporteerden noch dat hy sich verhoeght had aende Heeren Gedeputeerden van 't Nimmeesche quartier / en van deselve versocht betalinge van negentien duysent negen hondert twee en 'tnegentig ponden, seven schellingen over haer contingent in 't voorsz tweede Millioen, dan gaben voor antwoort / datse de voorsz somme in haeren gelde niet en konde voldoen / maer datse daer van by liquidatie met de Generaliteyt souden verantwoorden / Item rapporteerde dat hy sich als vooren gevonden had by de Heeren Ghedeputeerden der Graef-schap Zutphen, en aldaer versocht te hebben betalinge van drie duysent seven hondert een en vyftigh ponden ses scheliinghen als rest van meerder over haer contingent in 't tweede Millioen als oock 't geene aen 'teerste Millioen soude mogen resten / doch dat de voornoemde Gedeputeerden sich hadden geexcuseert op 't verderf van haer platte Land door voorgaende doortochten en Inlegeringen en specialijck die van 't voorleden Jaer. Item hadde sich gevonden aende Heeren Gedeputeerden van 't quartier vande Veluwe, en aldaer aengehouden om betalinge van twaelf duysent acht hondert twee en seventigh ponden negen schellingen, als reste van meerder over haer contingent in 't voorsz tweede Millioen, dan hebben haer geexcuseert van betalinge / vermits sy ghelijcke somme en meerder hadden betaelt vande Scheeps-bruggen die Respectivelijck geslagen waeren over de Yssel-stroom, als oock boven Arnhem en ontrent Wageninge, Ten laessten had sich gevonden tot Swol, en aldaer hope gekregen van betalinge ter somma van twee en twintigh duysent, negen hondert negen en vyftigh ponden twee schellingen acht penningen over de quota van de Provintie van Over-Yssel in 't voorsz tweede Millioen.

Waer op is goet gevonden te schrijven aen de Provintie van Utrecht, te willen ordre stellen tot betalinge vande voorsz somme / als oock van ghelijcken aende Provintie van Over-Yssel en 't quartier van Zutphen, mitsgaders aende quartieren van Nimmegen ende Veluwe te willen betalen in haren ghelde 't geene sy aende Admiraliteydt schuldich waeren / alsoo de Consenten te water met die te

Lande niet en mochten gemengt worden / en 't gheene sy Respectivelijck hadden betaelt / dat sy 't selve konden rescontreeren aende Staet van Suppletie over 't gheene de lasten van 't voorleden Jaer de ghedaene petitien hadde geexcedeert.

Die van Zeelant hebben deur de Heeren vander Hooge ende Nicolai haer Extraordinaris Gecommitteerde haer Ho: Mog: voorgedragen / bericht te sijn dat verscheyden Ingesetenen deser Lande hadden geoptineert / en veel andere alnoch waeren arbeydende / om te optineeren vry paspoort van haer Hoocheydt de Infante van Spaignen, om daer op met haer Scheepen vry ende onbekommert inde Rijcken van Spaignen/ en Portugael te mogen vaeren ende Trafijcqueeren/ dat oock eenige Coopliedeu van haer Ho: Mo: hadden bekomen permissie voor vyftien Scheepen / om op haer verkreghene paspoorten / oock van deser syde derwaerdts veplich te moghen vaeren / om te gaen haelen Sout tot gherijf van de groote Visscherije en Haring-vanck/meynende ende sustinerende de gemelte Heeren Gecommitteerde van Zeelant, dat tot disreputatie vanden Lande was streckende / dat de Ingesetenen van dien buyten kennis vande Regeeringe onderstonden te nemen paspoort van den Vyant / en dat oock den Vaert vande Inghesetenen deser Lande op Spaignen selfs in dese conjuncture van tijden was seer prejudiciabel voor den Staet van 't Landt / en ten hoochsten schadelijck voor de West-Indische Compagnie/ alsoo vastelijck te geloven stont/ dat den Vyant de Navigatie op Spaignen niet toe en liet uyt goede Intentie / maer veel meer om sijn behoeffelijckheden te ghemoet te gaen / ende sich in plaetse van sijn Scheepen / nu meest van de hant sijnde / by alle occurentien daer van te dienen / en des te lichter die vande Westindische Compagnie eenige advijsen van successen van haere Vloten bekomen hebbende op het onversienste op 't lijf te vallen / ende afhandich te maecken 't geene by hun met groote kosten en perijckel bekomen mochte sijn/ en in dier voegen alle de desseynen van deselve Compagnie te verbreecken / verklarende oock hier benevens met vele redenen en circumstantie dat de schaersheyt ende ghelegentheydt van 't Sout sulcx niet en was ten reguarde vande Haringhvaert dat de Navigatie op Spaignen daerom open gestelt ofte toegelaeten soude behooren te worden / konnende de Haringvaert by andere wegen gerijft worden / en dat in allen gevalle de voorsz vyftien Schepen alhier te Lande niet en konden wederkeeren voor het vertreck vande Harinck Scheepen inde aenstaende teelt / versoeckende mits dien dat de permissie aende voorsz vyftien Scheepen verleent op haer supreptijf en obreptijf te kennen geven/ ingetrocken mochte worden/ ende by publijcque notificatie verboden 't haelen van paspoorten van den Vyant / mitsgaders het vaeren naer Spaignen en andere Rijcken van den Coninck van Spaignen. Die van Vrieslant ende Stadt en Lande, hebben sulcx oock met groot Instantie versocht. De Coopliedeu van Amsterdam, ghesecundeert door brieven van de Magistraet ter contrarie; versochten continuatie van de permissie.

De Heeren van Holland hebben den seventienden Mey wederom seer solemnele klachte gedaen ter Vergaderingh van haer Ho: Mo: ter presentie van sijn Excelentie in 't langh ende breedt / met alle bedenckelijcke redenen repræsenteerende aen haer Ho: Mog: de groote difficulteyten en swaricheden / die haer hoe langhs hoe meer openbaerden inde Provintie van Hollant ende Zeelandt tot totael verderf van een groot gedeelte der Ingesetenen van dien die aen de Respective Collegien

legien ter Admiraliteyt residerende inde voorsz Provintien hadden gecrediteert/ als oock het verloop der saken van de Admiraliteyt selfs in stuck vanden Oorloch te water mitsgaders de beswaerlijcke consequentie die voor de geheelen Staet deser Landen ter oorsaecke dat de andere Provintien niet en presteeren de betalinge van haer quota inde twee ende een half millioen versocht en gheconsenteert tot betalinge vande oude schulden der Admiraliteyt/noch oock en suyverden haer consenten tot stuur vande Oorloch te water/ by petitie van den Raet van State versocht 't sedert den Jare twee en twintigh, tot den Jare seven en twintigh inclusys verklarende ende protesterende de welgemelde Heere van Hollandt voor Godt Almachtigh/ en dese Vergaderinghe/ datse onschuldich wilden sijn/ vande voordere swaricheden en onheylen die den Staet van 't Landt door Continuatie der voorsz wanbetalinge onfeylbaer souden overkomen/ met versoeck dat de andere Provintien volgens den bant vande Unie/de voorsz Crediteuren vande Admiraliteyt, als oock de Admiraliteyt selfs in haer overgroote ongelegenheyt met prompt furnissement der voorsz Consenten wilden helpen ende soulageeren/ ghelijck sy Provintie geern souden sien ende begeeren dat de Provintie van Hollant van haer sijde/ aen en aen secundeerden de saecke te Lande, daer van sy tot noch toe niet en was ghebleven in gebreecken/ 't welck andersints soude moeten geschieden by diversie van haer Consenten te Lande tot den Oorloch te water/ Waerop by de Heeren Gedeputeerden van Gelderland wiert verklaert datse aenname by haere Principalen devoiren te doen en te procureeren datse alnoch so aende voorsz Crediteuren/als aende Collegien ter Admiraliteyt selfs in haeren gelde souden betalen/ volgens de repartitie van den seven en twintighsten January neghen en twintigh, 't ghene de Heeren haer Principalen alnoch in haeren gelde niet en hadde voldaen/ de Heeren van Hollant hebben verklaert datse aende voorsz Crediteurē haer quota inde voorsz twee en een half millioenen ten deele in gelde/ en ten deele met Obligatie op Interest volkomentlijck hadden betaelt/ en datse op haer Consenten vanden Jare twee en twintigh tot den Jaere seven en twintig te over hadden betaelt een merckelijcke somme/ 't welck by Acte van desen Raet van State 't allen tijden overbodich waren te doceeren. De Gedeputeerden van Seelandt naemen aen de voorschreve repartitie te voldoen/ soo aen de Ingheseetenen van haer Provintie/ als aen 't Collegie ter Admiraliteydt/ residerende tot Middelburgh, De Heer Rode van Utrecht verklaerde soo by Missive als anders bericht te zijn/ dat de Heeren zijn Principalen haer Consenten gedragen hadden/ soo te water als te Lande conform de gedane petitie van desen Jare dertich/ zijnde de Restrictie by consent in 't tweede Millioen vanden Jare negen-en-twintich voor de Admiraliteyt geconsenteert/ als nu afgedaen. Doch op Conditie dat de middelen der Convoyen en Licenten verpacht/ gebeneficeert/ en geheven soude worden/ volgens de Placcaten en Ordonnantien daer op gemaeckt/ doch naerder ghevraecht sijnde in specie/ of de Heeren zijn Principalen aengenomen hadden te voldoen/ volgens de meergenoemde Repartitie haer quota inde voorsz twee ende een half Millioenen, als oock de suyveringe vande voorsz Consenten. Heeft verklaert sich niet verder te konnen expliceren als hier boven den Heer Veldtdriel nam aen/ dat de Provintie van Vrieslandt soude voldoen haer quota inde meergemelte twee ende een half Millioenen, mits dat by den hant genomen/ ende effectuelijck geprosequeert wierde de secrete

secrete saecke / 't welck was de Belegeringh van Lingen) en in voegen verhaelt in 't antwoort 't welck de Heeren sijn principalen den sestienden Augusty anno acht en twintig oude styl hadden gegeven aende Heerē Essen en vander Dussen; de Heeren Rutenborgh en Terculen verklaerden dat de Provintie van Overysel in haren gelde soude voldoen haer quota inde twee ende een half millioen. De Heeren Schaffer en Clant namen aen te procureren by de Heeren haer Principalen / datse de voorsz repartitie souden voldoen in haeren gelde / voor soo veel deselve alberepts niet en was v oldaen.

Waer op by de Heeren van Hollandt ghesepd is / dat sy verhoopt hadden dat de Provintien op haer propositie sulcx souden hebben verklaert / als de saecke naer de gelegentheydt en rechte beschapentheyt was vereysschende/doch sulcx niet geschiet sijnde / versochten / dat haer Ho: Mog: eenige Heeren uyt de Vergaderinghe van haer Provintie aen deselve voor te draghen / soude willen versien met Commissie en behoorlijcke Instructie/ om in de Provintien te trecken / en aldaer te bevorderen de betalinge van yders quota inde voorsz twee ende een half millioenen , en desecten respective / versoeckende oock sijn Hoogh-gemelte Excelentie de voorsz te committeren met sijn Brieven van recommandatie te willen secunderen/ haer Ho: Mo: hebben geaccordeert / dat de Heeren van Hollandt eenige persoonen uyt haer Vergaderinge souden mogen voordragen / dewelcke by haer Ho: Mog: met commissie ende instructie wierden versien / om op costen vande Generaliteyt de voorsz devoiren inde defectueuse Provincien te gaen doen / ende sijn Excellentie heeft deselve Heeren Gecommitteerden met sijn brieven van recommandatie aende voorsz defectueuse Provintien gesecundeert/ des syn de Heeren Gedeputeerden van Hollant gesamentlijk van haer Ho: Mog: ernstelijck aengemaent te willen bevorderen/ by de Heeren haer Principalen consent op de lichtinge vande waertgelders en prompt furnissement van haer quota inde viermael hondert duysent guldens in minderinge vande legerlasten/ by petitie vanden Raedt voor desen Jare dertig versocht/ ten eynde dat alles tot een Veldleger mocht worden geprepareert.

Den vierentwintigsten Mey is van wegen die van Amsterdam voorgedragen dat eenige dagen geledē by een schip van Duynkerken genomē was sekere Noortvaerder en dat uyt 't selve schip by den Duynkercker overgenomen was seker seyl met eenich Touwerck / en vier of vyf uyren daer nae is by een vande Scheepen van Oorloge deser Landen / deselve voorts vaerende met den Duynkercker verovert; Vraghende ofte het voorsz Touwerck inden Duynkercker ghevonden voor den Man van Oorloghe in 't geheel behoorde ghelaeten te worden / ghelijck als de Duynkercker gelaten wiert/ ofte dat het voorsz overgenomen Seyl en Touwerck soude blyven van natuyre / als het genomen Coop-vaerdy-Schip / 't welck voor een achte part in dusdanige gelegentheyt mocht worden geredimeert / volgens de Placcaten op 't stuck vande premien geemaneert ; men heeft verstaen / dat het voorsz Seyl en Touwerck / mits betaelende een achste part vande rechte waerde vandien soude mogen geredimeert worde.

Den ses en twintichsten Iuny syn uytgekomen de verklaringhen van haer Ho: Mog: op sekere Casus positien raeckende de saken ter Zee gedaen : dewelcke luyden als volgt.

Alsoo

Also veele ende verscheyde difficulteyten voorvallen over Scheepen ende goederen vande ondersaten vande geallieerde of Neutrale Coningen, Potentaten, Republycque ende Hanze Steden vaerende nae de Havenen van Vlaenderen ofte daer uyt komende, Item, van Scheepen die by den Vyant den Ingesetenen deser Landen afghenomen by Neutralen gecoft, van daer uytghebracht ende in hare Navigatien ende Negotiatien gebruyckt worden verscheyden gelegentheden.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden *doorsien en overwogen hebbende de nevenstaende* Casus Positie, *hebben naer voorgaende rype deliberatie als oock Advys vande Respective Collegien ter Admiraliteyd goetgevonden ende verstaen op 't* eerste *point*,

Als *eerstelyck* wanneer Neutrale met hare Scheepen bevonden worden uyt de Vyantlijcke Haevenen van Vlaenderen gekomen, ofte deselve Invarende, of so nae deselve synde dat het ongetwyffelt is dat sy daer in willen loopen, in welcken gevalle van outs gebruykelijck is, dat soodanighe Scheepen ende goederen by Sententie vande Collegien ter Admiraliteydt worden gheconfisqueert, ende is sulcx by de nabuyrighe of geallieerde ende andere Potentaten toegheestaen ende geleden.

dat Neutrale met haere Schepen bevonden worden de uyt Vyantlijcke Havenen van Vlaenderen gekomen of deselve invarende, of so na deselve zijnde dat het ongetwyffelt is dat sy daer in willen loopen, dat sodanige Scheepen ende goederen by Sententie vande voorsz Collegien Respective gheconfisquee rt sullen worden, ende daeruyt redenen dat hare Ho: Mog: de voorsz Havenen met Oorlochscheepen tot excessive costen van 't Landt continuelijck houden beset omme den uyt ende toevoerende commercien met den Vyandt aldaer te beletten, ende deselve Havenen ende Plaetsen ghehouden worden voor beleghert, 'twelck van outs in langdurigh gebruyck is geweest, op 't exempel van alle Coninghen, Princen ende Potentaten ende andere Republijcquen die gelijck recht in sodanigen gheval gebruycken.

Ten *tweeden* als de Scheepen van Neutralen werden bevonden op de Vlaemsche Havenen gemunt te hebben, 't sy uyt bevracht brieven, cognossementen of anders, noch verre van daer synde sulcx dat sy van cours ende Intentie noch mochten veranderen, synde noch niet in *conatu proximo*.

Op tweede *point verklaren haere Ho: Mog: dat de Scheepen ende goederen van Neutralen oock sullen werden geconfisqueert soo wanneer uyt bevrachtbrieven, cognossementen of andre bescheden bevonden wort, datse op de Vlaemsche Havenen zijn bevracht aldaer gedestineert, niet tegenstaende datse met hare Scheepen noch verre van daer zijnde werden aengehaelt, sulcx dat sy van cours ende intentie noch souden konnen veranderen; 't welck gefundeert wert daerop dat sy albereyts* illicitum *hebben intenteert en in 't werck gheleydt, hoewel niet gheperpecteert, noch* ad actum perpetrationis proximum *ghedevinieert, ten waere saecke dat de Schippers ende Meesters van soodanighe Scheepen behoorlijck deden blycken, dat sy van haere voorsz werck ende gedestineerde reyse* proprio motu *eer sy in 't gesicht ende gevolch van eenige Scheepen deser Landen, waren geraeckt, waren verandert, en daer van* Nota adhuc integra *paniteerden, 't 't welck uyt conjecturen ende circumstantien der saken gelegentheyt* prorenata *sal connen werden ondersocht ende geoordeelt.*

Op't derde *pomt verklaren hare Ho: Mo: dat de Schepē van Neutralen uyt eenighe Vlaemsche Havenen (sonder door noot ende extremiteyten daerinne geraeckt te zyn) ghecomen ende verre van daer in't Canael ofte Noortzee ghevonden, ende by Oorloch Schepen deser Landen (hoewel in't uytkomen niet gesien noch gevolcht) genomen, mede confiscabel sullen zijn, vermits soodanige Schepen ghehouden worden in* ipso actu *ghedeprehendeert te wesen, soo lange sy niet vande reyse in salvo* in een vrye Haven van haer, of een Nieu Neutrael Prince ghearriveert zyn geweest, *maer in een vrije Haven als vooren gheweest, ende op een ander reyse by de Schepen van Oorloghe van't Landt genomen zijnde en sullen soodanige Schepen ende Goederen van Neutralen niet gheconfisqueert worden, ten ware saecke de selve in't uytkomen van de Vlaemsche Haven dan haer eyghen, ofte daer de Reyse gedestineert was gejaecht, ende weder uytcomende op Zee verovert ende genomen werden.*

Ghelijck ten *derden* mede considerabel is, als de Scheepen uyt de Vlaemsche Havenen gekomen synde verre van daer, als by exempel inde Canael of Noort-Zee werden bevonden, sonder in't uytkomen ofte naby ghedecouvreert ende vervolcht te zyn, welcke *Casus* redenen van twyffelinge schynen te hebben, om dat by de eerste noch niet *aliquid illicitum* is gheteneert, ende de *tweede* in *ipso actu* niet en syn gedeprehendeert.

Op't vierde *Pomt verklaren hare Ho: Mog: aenaengaende de Schepen by dē vyant genomen en in Vlaenderen ingebracht aldaer geconfisqueert en by Neutrale gecocht, doch in't uytcomen vande viandtlijcke Havenen in* ipso acta *of vervolch van's Lants Schepen verovert eer dat sy in haer eyghen ofte andere vrije Havenen gheweest zijn, sullen verklaert worden van goede Prinse, gelijck van outs altoos gebruyckelijck is geweest in kracht van het Recht ende Fundament hier voorens op't* eerste *pomt gheallegueert, gelijck oock van goede prinse sullen wesen soodanige ghenomen ende ghekochte Schepen die uyt de voorsz Vlaemsche Havenen loopen nae Spaignen, of in eenighe andere Havenen onder't gebiet van den Coninck van Spaignen gearriveert ende van daer komende op Zee van Scheepen van dese Landen verovert ende opghebracht worden.*

Ten *vierden*, als de Scheepen in de Vlaemsche Havenen geweest syn naer eenige Interval van tyde ende op andere reyse synde by de Oorlochscheepen van't Landt werden genomen (so als somwylen geschit is) 'twelck niet veel swaricheydt schynt te hebben, als konnende niet wel gesustineert worden, dat neutralen *ex post facto* over 't ghepasseerde straf opgheleyt werde.

Aengaende de Scheepen by den Vyant ghenomen in Vlaenderen inghebracht voor goede Prinse verklaert of geconfisqueert ende by Neutralen gekocht, daer op vallen mede verscheyden inspectien.

Eerstelyck wanneer deselve in't uytkomen vande Vyantlijcke Havenen van Oorlochscheepen deser Landen werden bekomen 'tsy terstont in *ipso actu* of 't vervolcht ende verovert eer datse in haer eygen of andere vrye Havenen geweest syn,

zyn, in welken *casus* gheen difficulteyt schynt te wesen om redenen vooren verhaelt.

Ten *tweeden* wanneer sulke Scheepen sonder gedeprehendeert te syn, gebracht syn in *Vranckrijck*, *Engelandt*, of elders, ende van daer op andere vrye reysen werden ghesonden, ende in 't gaen ofte komen by de onse werden ghenomen.

Dan belangende alsulke gekochte Scheepen by Neutralen als vooren, die sonder geapprehendeert te syn, in *Vranckrijck*, *Engelant* of andere Havenen van Neutrale Princen, ende van daer op andere vrye reysen in 't gaen ofte komen, by 's Lants Scheepen genomen, daer op sullen naeghesien worden de Placcaten vande Nabuyrige Coningen ende Rijcken om 't selve gedaen synde op dit laeste lit gedisponeert te worden, ende middelertydt sullen haer Ho: Mog: genomen resolutien aende Respective Collegien ter Admiraliteyd toegestuert worden, ende met eenen vermaent, datse willen opsoecken, ende haer Ho: Mog: toe laeten komen de Sententien by hun in dit laeste *casus* ghewesen, ende datse oock willen devoiren doen, om te recouvreren bescheyden wat deses aengaende in andere Landen Coninckrijcken ende Republijcquen wert gepractiseert.

Van wegen den Coning van Persien quam hier in dit Jaer de Heer Iohan van Hasselt, doende op den ses en twintighsten Iuny de nae volghende Propositie / die goet gevonden wiert by coppe te senden aen de Vergaderinge van de seventiene der Oostindische Compagnie / met vermaninge / datse daer op sodanich goet reguart wilden nemen / en sich so gelatich stellen in 't accommodeeren vandes Coninck versoeck / als den dienst van 't Landt / ende den Oirbaer vande Compagnie eenichsints soude konnen lijden / op dat alle offensien mochten worden voorghekomen.

Propositie by Iohan van Hasselt *van weghen den Coninck van* Persien *aende Ho: Mog: Heeren Staten Generael gedaen en overgelevert op de* ses en twintichsten Iuny 1630.

Nadien ick lange Iaeren, soo in *Italien*, *Constantinopolen*, *Egipten*, *Ierusalem*, *Aleppo*, *Babilonien*, als meer andere plaetsen geperigrineert hadde, ben ten laesten ghekomen aen het Hof van den Coninck van *Persien*, alwaer van syn Majesteyt ghesien synde, heeft ghevraecht van wat Natie dat ick was, seyde te syn een *Hollander*, vraechde vorder wat Landen ons naest gheleghen waeren, ende met wien wy, so in Negotie, als Oorloghe, te doen hadden, hebbe syne Majesteydt geantwoort, onse nabuyrige Landen te wesen *Duytslandt*, *Vranckryck* ende *Engelandt*, en dat wy continuelijck swaeren Oorloch voerden, met den Coninck van *Hispaignen* soo te water als te Lande, Iae selfs in Oost-Indien, welcken Oorloch nu al 't *sestigh* Iaeren gheduyrt hadde, sulcx dat wy in Indien, hem veele Forten ende plaetsen afgenomen ende de *Spangiaerden* ende Portugysen hebben uytgedreven, alwaer wy groote ende ongelooflijcke Coopmanschappen dryven, die hoe langher hoe grooter worden, bestaende in *Naghelen*, *Notemuscaten*, *Foelie*, *Peper*, als anders, daer mede wy geheel Europa versien, sulcx dat geen Natien in Coopmanschappen de onse te boven gaen, waer over syn Majesteydt seer ver-

wondert synde, dat hy de Hollantsche noyt en hadde hooren noemen, die tegens soo een machtigen Coninck van *Hispaignen* in Oorloch waeren (de welcke hy noemde te syn den grootsten Coninck van gheheel Christenrijck) versocht dat ick by syne Majesteyt aen het Hof soude blyven, ende noemde my *Hosta*, ofte *Gaste*, welcke naeme ick by syn Majesteydt altyd behouden hebbe, vorders het discours continueerende, seyde niet vreemt te wesen dat syn Majesteyd gheen Hollander hadde hooren noemen, vermits daer geen andere Natien uyt Europa geweest waren, als *Spaignaerden, Portugysen* en *Italiaenen*, die meest ons Vyanden syn, ende alsnu *Engelschen*, die omme de Negotie aldaer alleen te behouden, geen *Hollanders* hebben willen bekent maken, niet tegenstaende wy met den Coninck van *Engelant* in Vrede, verbont ende alliantie syn, seyde vorders na dien de *Hollanders* de gheheele werelt door soo groote Negotie dreven, verwondert te syn, datse hem so onbekent bleven, en niet in *Persien*, so veel als andere Natien quamen Negotieren, die aldaer met groote eere ende Respect onthaelt worden; gave voor antwoort, dat de *Engelsche* by ons hadden laeten verluyden, sodanigh verbont met den Coninck van *Persien* gemaeckt te hebben, dat geen andere Natien uyt *Europa* aldaer mochten komen Negotieeren, waer over syn Majesteydt my belast heeft aldaer te blyven, ende Brieven te schryven naer mijn Vaderland, dat indien de Hollanders ghesint waren aldaer te komen om te Negotieeren, dat syn Majesteydt deselve in alle eere ende Respect (neffens andere) ontfanghen ende bejegenen soude, daer over ick verscheydene Brieven over *Aleppo* hebbe geschreven, ende afgesonden, ick gelove niet ter handt ghekomen te syn, vermits de groote Ialousie vande *Portugysen*, *Enghelschen* ende *Italianen* die alle weeghen beset hielden om des eene des anderen brieven te intercipieeren, ende also ick nu lange op antwoort ghewacht hadde, ende egeen bekomen, heeft syn Majesteyt goetgevonden myn persoon met Brieven van credentie af te veerdigen, om onse Natie syn goede affectie ende gheneghentheyd (die ick altyd aen syn Majesteyt bespeurt hadde) te verkondigen, en so veel te weghe te brenghen, dat ick selfs met eenige Schepen van Negotie mijn wederom aldaer soude Transporteeren. Dit aldus gepasseert synde, ben van syn Majesteyt afghevaerdicht van *Masandran* naer *Spaham*, omme syn Majesteyt aldaer te verwachten (die al jagende) cort soude volgen, om mijn vorder expeditie te doen hebben; weynigh dagen hier naer komt tydinge datter een *Hollants* ende een *Engels* Schip in *Garmeron* gearriveert waren, en datter eenige Nederlantsche Coopluyden na *Spaham* souden komen, daer over seer verblyt synde, hebbe datelijck een Bode afghevaerdicht, en hun luyden laten verwittigen, dat ick haer soude komen verwillekomen, ende van alle molestatie bevryen, ende maecken datse van syn Majesteydt met alle eere en Respect ontfangen souden worden, *twee* ofte *drie* dagen hier nae heeft den Secretaris van syn Majesteyt geschreven, verstaen te hebben, datter van mijn vrunden in *Gameron* waren gearriveert, ende dat ick datelijck syn Majesteydt soude adviseeren in wat qualiteyt datse ghekomen waeren, 't sy als Gesanten ofte particuliere Coopluyden, omme met behoorlijcke eere hun luyden te bejeghenen, daer op syne Majesteyts Secretaris geantwoort heeft, gheen particuliere tydinge te hebben, als alleenlijck uyt *Engelsche* te verstaen, datter in *Gameron* een *Hollants* Schip was aengekomen, waer over ick een Bode afgevaerdicht hadde, omme al-

le particulariteyten te verstaen, en soude alsdan syn Majesteyt van alles advisee-ren, 't welck verstaen hebbende, hebben mondelingh syn Majesteyt alles ver-haelt, ende versocht dat onse Natie ende Coopluyden, (nevens de andere aldaer) mochten worden getracteert ende gerespecteert; syn Majesteydt hoorende datse geene Brieven en brachten van haere Heeren ende Meesters, was verwondert, ende heeft my belast dat ick my op alles wel soude Informeeren, syn Majesteydt wilde de Vrienden aldaer aenghekomen, om mynen 't wille seer wel tracteeren, seggende mijn ghetrouwicheyt hem bekent te syn, verseeckert synde dat ick niet anders als de suyvere waerheyt verklaren soude, waer op ick aen syn Majesteydt versocht hebbe, datse nevens de *Portugesen*, *Engelschen*, ende *Italianen*, met ghe-lijcke eere ende Respect mochten worden ghetracteert ende onthaelt, ende dat syn Majesteyt geliefden hun luyden met een bequame huysinghe te versien, daer toe ick alle mijn faveur by den Coninck ende syn Mignons hebbe gecontribueert alsoo alle andere Natien hun luyden afgunstigh waren, ende middelen sochten 't selve te beletten; syn Majesteydt heeft my datelijck alles toegheftaen, ende doen aenwysen een schoon Paleys, om ons aengekomen vrienden daer inne te logee-ren, ende alle vrydom sonder eenige kosten te ghenieten, 't welck ghescheit is, ende logeeren alsnoch aldaer tot op huyden dage, versochte vorders datse moch-ten audientie hebben, 't welck toegestaen is, ende syn solemnelijck ontfangen, ende volkomentlijck het versoeck in alles geconsenteert hebbende, vorder 't sa-men de Capitulatien ghemaeckt, daer alles klaerlijck uyt blyckt, ende te sien is, hebben wyders gecontracteert op den prys van alle soorten van Coopmanschap-pen, 't welck tot desen dage toe getrouwelijck wort onderhouden, dit alles ghe-daen, ende het Comptoir van onse Natie nu wel gestabilieert synde, is syn Maje-steyt in den Oorloch nae *Bagadet* ofte *Babilonien* vertrocken, en met groote Vic-torie wederom in *Spaham* gekeert synde, heeft syn Majesteyt goet gevonden mijn persoon, nevens *Musabeck* aende Ho: Mog: Heeren de Staten Generael ende syn Princelijcke Excelentie met behoorlijcke brieven van credentie af te vaerdigen, om goede correspondentie te houden, dan alsoo tusschen *Musabeck* ende mijn questie was ontstaen, over onser beyde besendinge, daer in ick my ten hooghsten in mijn eere gequest ende gegraveert vonde, hebbe gheresolveert mijn wederom in *Persien* by den Coninck te laten vinden, om over de onbehoorlijke ende onwaer-achtige proceduyren van *Musabeck* te klagen, en syn Majesteyt te kennen te geven wat vorders in Nederlandt ghepasseert was, daer toe de Ed. Heeren Bewintheb-bers vande Oost-Indische Compagnye my last ende Instructie hebben gegeven, om de ongerymde proceduyren van *Musabeck*, soo in 't verkoopen vande syde, over boort werpen van Paerden (als men met de *Portugesen* een swaren slach sou-de aenvanghen) als anders by syn Majesteydt soude willen excuseeren, 't welck getrouwelijck hebbe gedaen, sulcx dat syn Majesteyt daer in goet contentement heeft genomen, ende soo *Musabeck* present ware geweest, twyffel niet, ofte sou-de hy behoorlijcke straffe hebben geleden, alsoo den Coninck in grammen moe-de, tegens my in effecte dese woorden was spreeckende, *mach dien Hbere-Saen my in handen komen, ick sal hem in riemen snyden, nu sal ick u alleen senden, op dat ghy van sulcke Beesten niet meer ghequelt en wort*, ende heeft dienvolghende syn Maje-steydt myn Credentie Brieven doen expedieren ende gereet maecken om met de

Ho: Mo: Heeren Staten Ghenerael te communiceeren, ende onderlinge Correspondentie houden, dien volghende ick mijn Brieven van Credentie aen u Ho: Mog: op den *vyfthienden* deser hebbe overgelevert, daer uyt het voorverhaelde kan blycken, syn Majesteydt my vorder belastende, dat ick my Residentie alhier by u Ho: Mog: soude houden, om 'tgeene syn Majesteydt my naerder mochte belasten, 't sy in 't oversenden van eenige Zyde ofte anders getrouwelijck soude beneficeeren, ende sommige fraeyicheden wederom van hier aen syn Majesteyt tot retour senden, ende dat het selfde met de Scheepen vande geoctrojeerde Westindische Compagnye (tot redelijcke kosten van den Coninck) mochte geschieden, waer toe u Ho: Mog: soude ghelieven de Ed. Heeren Bewinthebbers van de selve Compagnyen te vermaenen, ende te indiceeren, ende vorder die geene die vande Coninck alhier komen, in gelijcke manieren getracteert worden, gelijck onse Natie aldaer ontfangen ende getracteert is, 't welck den Coninck seer aenghenaem sal syn, ende den geenen die in *Persien* weghens de Oostindische Compagnye negotieeren, gansch dienstich ende tot meerder verseeckeringhe, om gheen beletselen, 't eenigen tyde in haer Negotie ende Vrydommen te lyden, als mede tot proffyt ende goede Correspondentie vande Gheunieerde Nederlanden. Dit is Ho: Mog: Heeren, de goede meeninghe ende Intentie vande Coninck, versoeckende dat u Ho: Mog: het selve ter herten ghelieven te nemen, ende vruchtbaerlijck daer op te Resolveeren, omme de aengevangene Correspondentie ende vrientschap met den Coninck, ende de Negotie met syn ondersaten te onderhouden.

Dit is 't gheene hy aenbracht in kracht van syn credentiael / waer op echter niet veel is ghevolcht: ende die van d'Oostindische Compagnie hebben weynich wercks daer van ghemaeckt: als synde / buyten dat / in haer Negotie seer bedeckight. Hy hielt sich oock niet als met eenen Dienaer / ende voeghde sich daer nae by den Prince; die hem gaf een Compagnie te voet van de nieuwe lichtingh. So datter niet veel meer is vernomen van dese Persiaensche Correspondentie.

Die van Venetien in 't Oorlogh in Italien om de successie van Mantua mede geinteresseert / hebben alhier oock werbingh van Volck aenghestelt. Hier was voor Ambassadeur een van 't Huys Guzzoni: in Februario notificeerde deur een Brief vande Republijcque van den negenden January, dat overleden was Iohannes Cornelius, of Corenari in syn leven Hertoch vande Signorie / als oock dat in syn plaets verkoren was Nicolaus Contareno voorders verhaelde de beginselen ende voortganck / mitsgaders den jegenwoordigen toestant vande Oorloge in Italien, daer by vertoonende dat de Heer van Oosterwijck in dese conjuncture van tijden seer hart hadde aengehouden om Furnissement van 't subsidie vande Signorie voor desen Staet / 't welck dochte te syn buyten propoost / meynende dat deselve voor 't jegenwoordige / vermits de openbare Oorloch in Italien behoorde geexcuseert te blijven vande prestatie van 't beloofde gelt secours / niet twijffelende ofte deselve soude naer gelegentheydt in toekomende betalen / gelijckse hier bevorens wel hadden gedaen. Haer Ho: Mog: deden aen den Ambassadeur de condoleantie over 't afsterven van Cornelio / oock daer naer ghecongratuleert over de electie van Contareno tot Hertoch / met de complimenten daer toe dienende /

de/voorders hem bedanckende over het overleveren van den brief/als oock de communicatie van den toestant der saken in Italien; dan wat aenginck de vordere instantie van dē Ambassadeur van desen staet/ om te hebben furnissement van penningē/daer op is tot antwoort gegeven/dat het selve was geschiet met fundament ende redenen ten insichte dat desen Staet door den swaren Oorloch inden voorleden Jaere seer was belast geworden / ende dat de Hooghgedachte Signeurie van veel Jaeren haer achterstallige subsidien schuldich was gebleven/ daer nochtans haer Ho: Mog: voor de gemeene saecken alles hadden opgeset/dat haer mogelijck ware geweest / ende noch prompt waeren daerinne te continueren; niet te min dat haer Ho: Mog: het furnissement van subsidien / die nu van maent tot maent waeren vervallende wat anders considereerden ten insichte vande jegenwoordighe ghelegentheyt vande Republijcque van Venetien.

Niet te min / om dat Gozzoni scheen den Heer van Oosterwijck wat te tareeren van al te grooten yver in 't voorderen van 't subsidie getoont; soo heeftmen Gozzoni aengewesen dat d' instantie waere geschiet met fundament ende goede redenen/ conform den dienst van 't Landt / ten insichte dat desen Staet door verscheyden Velt-Legers ende belegeringhen in voorleden Jaer ghevallen / en insonderheydt door het swaer belech van 'sHartoghenbosch, en den onverwachten intocht des Vyants grootelijcks was belast geworden / ende dat Venetien daer jegens schuldich was ghebleven haer beloofde gelt secours / directelijck iegens de ghemaeckte Alliantie/ selfs by tijde dat de Republijcque egeen meerder volck in dienst en hadde / als haer Ordinaris Guarnisoen / ende dat in Italien aen geen oorden Oorlog was / doch dat haer Ho: Mog: uyt afgeworpene Brieven van den Ambassadeur van Spaignen inder tijdt tot Venetien residerende / klaer was gebleecken dat hy sodanige devoiren / aldaer hadde weten te doen/dat ten tijde als men balloteerde of men soude continueeren in 't voorsz secours ofte niet/voor de continuatie alleenlijck waeren geweest ses en dartigh ballen ende de voordere ballen ter contrarie/ ende aende voornoemde Heer van Oosterwijck is geschreben dat sijn devoiren haer Ho: Mo: aengenaem waren / met last om daer in te continueeren.

Aen den Heer Beaumont die aen Guzzoni 't haven gheschrevene aenbracht / had hy geantwoort / uyt den Heer Rantwijck, hy sijn Jongste Audientie ter Vergaderinge presiderende te hebben verstaen dat haer Ho: Mo: de Republijcque van Venetien in dese conjuncture van tijden hielden voor gheexcuseert vande prestatie van 't gelt secours/ ende dat oversulcx 't gemelde aenbrengen met den Heer Rantwijck soude contrarieeren / ende dat hy / als oock beyde sijn Secretarisen ten tijde van sijn audientie present geweest sijnde/de voorsz antwoort van den Heer Rantwijck aen haer principalen in dier voegen alberepts hadden overgeschreven/excuserende dienvolgens het rapporteren van den aenbrengh van den Heer Beaumont ende het doen vande Officien daer by versocht / met byvoeginge dat het selve quade effecten soude causeeren/ en dat het hart aendringen van haer Ho: Mo: om gelt secours soude occasioneeren dat de Hooch-gemelde Republijcque in Italien Vrede soude moeten maecken/ deduceerende wijders den Jeghenwoordighen en verleden toestant der saecken in Italien, daer op hy fundeerde de interruptie van 't voorsz gelt secours / segghende daer nevens dat hy niet en twijffelde ofte de Republijcque / als sy weder in volkomen vrede quam / soude wederom continueeren in Subsidie.

Hem-

Hem is des onaengesien wederom by monde deur Ghedeputeerde ende by ghe-schrifte gesept; dat de Republijcque van Venetien, volgens den klaeren Text van de Alliantie / sonder eenige aennemelijcke excuse ter contrarie gehouden was inde betalinge vande achterstallige subsidien / en dat oversulcx de meergenoemde Heer Ambassadeur te liberael scheen ingenomen te hebben 't geene de Heer Rantwijck by monde van wegen haer Ho: Mog: had ghesept / versoeckende oversulcx noch-maels dat sijn Excelentie ghelieffde de versochte Instantie tot betalingh der Subsidien te doen / volghens de goede meeninghe ende Intentie van desen Staet.

Den vierden Mey heeft d' Ambassadeur haer Ho: Mog: gecongratuleert over de Victorie van de Stadt Olinda ende Fernambuco, ooch daer na verhaelt den toestant van d'Oorloge in 't Marquisaet van Saluzze tusschen den Coninck van Vranckrijck, ende den Hertoch van Mantua / als ooch de Progressen des Heeren Cardinaels / voegende hier by dat den Generael met het Leger vande Venetianen was gemarcheert nae 't Matuaen, om 't hooft te bieden aen den geenen die 't self-de soude willen invaderen / vermanende hare Ho: Mog: om in dese conjuncture van tijden / ende by dese gelegentheydt yetwes notabels voor te nemen teghens de Coninck van Spaignen alhier in Neerlandt; Wijders heeft genotificeert / dat de Republijcque geresolveert hadt om in 't Landt van Oost-vrieslant te lichten twee Regimenten / elcx van twee duysent Coppen / versoecken de dat hare Ho: Mog: deselve Trouppes geduyrende 't werven souden willen laeten genieten de bescher-minge van desen Staet / en toe te laeten datse daer nae geembarqueert souden mo-ghen worden in de Havenen en Revieren van dese Provintien; de Heer Eysinga ter Vergaderinghe Presiderende / wiert versocht den Ambassadeur te bedancken van de voorschreve congratulatie / als ooch mede over de goede affectie van de Re-publijcque.

De Propositie luyde als volcht.

Messieurs.

Ayant la Serenissime Republique pris une forte, & ferme Resolution de pour-suivre ses plus Genereuses intentions tendants entierement au bien publique, sans regarder aucune despance, pour grande qu'elle soit, Elle a aussy resolu d'acco-roistre son Armee & ses forces, pour en faire resulter autant plus de profit au commun service, & entré aultres levées desia ordonnées ailleurs elle pareillement se dispose d'en faire une de *deux* Regiments de *deux mille* hommes par Regiment en ces Pays, comme estant lieux de plus confidantz de la dicte Serenissime Repu-blicque, Surquoy encor, afin que mieux puisse reussir ce bon desseing, qu'attire a soy les consequences advantageuses, qui peuvent estre bien cognues de la pruden-ce de Messieurs les Estats, ou levera les Gens au Pays d' *Embden* avec esperance certaine que vos S. S. paireillement Soigneux au maintien de la cause Publicque secondants les vigoureuses resolution de la Seigneurie de Venize, Seront contents de permettre, que les Troupes Surnomées, qui seront faictes audit pays d'*Embden* pour le Service d'icelle puissent jouir des frontieres, & sauvegardes de cest E-stat, pour l'embarquement aux Rivieres & Ports de ces Provinces, dont moy, en faissant bien affectuese instance au nom de la Serenissime Republique, je m' asseure

asseure que non seulement au regard du commun Interest, mais encor de l'union reciproque qui passe entre les deux Potentaets, Messieurs les Estats le porteront volontiers & promtement a tesmoigner par effect leur bonne volontè Specialement en ceste tres Importante occurrence de la *liberte Publique*.

Messieurs.

Votre treshumble Serviteur, Signè
Vicenzo Gussoni *Ambassadeur Veneto*.

'T stuck vande werwingh wiert met sijn Excelentie gecommuniceert: die van opinie was / men behoorde het versoeck te accordeeren / mits dat soo wel ten Reguarde vande lichtinge / als het embarquement van dien alvorens gemaect soude worden een vaste ordre en Voet / waer na alle het selve soude worden ghereguleert.

Dan hebben de Heeren Gedeputeerden vande Provintie van Stadt en Lande by expresse last van haer Principalen verklaert / dat sodanige werbinghe inde benabuyrde Landen / en op hunne Frontieren aen en aen hadden gestreckt tot ruine van vele goede naebuyren van desen Staet / en groote Schade van hunne Provintie in 't Generael en veele Ingesetenen van dien in 't particulier / alleguerende hier toe tot naerder en klaerder bewijs / verscheydene exempelen / Versoeckende oversulcx dat dusdanige werbinghe en rendevous op deser Landen Frontieren niet mochte worden gedoocht / en by voortganck van dien daer jegens wel expresselijck by desen protesterende.

Die van Vrieslandt hebben dergelijcke protestatie gedaen / des onaenghesien is gestelt het volgende Reglement voor de werbingh.

De Staeten Generael der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die desen sullen hooren ofte lesen, saluyt, *doen te weten*, dat wy op 't versoeck van wegen de Serenissime Republijcque van *Venetien*, gedaen door den Heer Ambassadeur *Gussoni*, geconsenteert en bewillight hebben, gelijck wy consenteeren en bewilligen mits desen, inde oplichtinge van *vier duysent* man te voet, ten dienste vande wel-ghedachte Republijcque, op de ordre en conditien hier na volgende.

Dat de voorsz lichtinge gedaen, en al het Volck aengenomen sal worden buyten het begrijp vande Geunieerde Provintien, Landen, Steden en Forten vande selve.

Dat inde dienst vande Republijcque niet en sullen mogen aengenomen worden eenige Officieren ofte Soldaten zynde in onse Gagie ofte Eedt, noch oock eenige Inwoonders van dese Geunieerde Provintien, Quartieren, en Steden, onder en tot deselve gehoorende, ten ware by speciale permissie, gelijck mede egeen aenneminghe in dese Provintien sal mogen worden gedaen van eenige vreemde persoonen binnen deselve synde, van wat Natie die souden mogen syn.

Dat alle Officieren en Soldaten aengenomen sullen worden by kennis van een *Commissaris* van Monsteringe van desen Staet, tot welcken eynde *twee* Commissarisen expresselijck sullen worden geordonneert, die haer op de loop-plaetse nevens de gemachtichde van de welgedachte Heer Ambassadeur sullen vervoeghen en onthouden, en naeuw reguard sullen nemen, dat gheen persoonen in dienst

vande Lande synde, gelt ontfangen, ofte haer Enrolleeren laeten, en eenige bevindende, sullen deselve datelijck doen saiseeren, ende gevanckelijck doen brengen onder den Crygsraet van 't naestgelegene Guarnisoen deser Landen, gelijck mede de Officieren, die de selve aenneminge sullen hebben gedaen.

Dat de aengenomen Soldaten terstont sullen gebracht worden in Scheepen tot dien eynde by de meerghedachte Heer Ambassadeur te bestellen op de Reviere vande *Eems* voor de Stadt *Embden*, daer deselve aen boort en in ordre sonder eenige excessen ofte foulen te Lande ofte te water te doen, sullen werden ghehouden, en so haest eenighe Nombre van ontrent *hondert*, ofte daer over by een sullen vervoert worden over de watten sonder Landt te raecken, nae de Scheepen tot het Transport vande selve naer Italien te legghen op 't Diep van 't Vlie ofte Texel, daer sy van ghelijcken binnen Boort, en sonder aen Landt te moghen gaen, sullen worden ghehouden, alle welcke Scheepen hebbende een Competent ghetal, naer haer Vloote terstont 't seyl sullen gaen, sonder de eene naer den ander te blyven leggen wachten.

Dat alle, so Officieren als Soldaten in den dienst vande Serenissime Republycque aengenomen synde, sullen syn en blyven onderworpen de ordre en judicature van den Crygs-Raet deser Landen, soo lange tot dat sy 't seyl gegaen, en buyte Duyns sullen syn en blyven, en in cas van contraventie van 't geene voorsz is, ofte om andere excessen te rechte gestelt, en gestraft te worden nae onse Placcaten, en meriten vande saecke.

Aldus gedaen en gearresteert in onse Vergaderinge in *'sGravenhaghe* op den *een en twintighsten* Mey 1630.

Kortz daer na hebben haer Ho: Mo: tot elucidatie vande ordre ende Reglement der Gemelde lichtinge verklaert/ dat de Speciale permissie voor de Soldaten ofte Inwoonders deser Landen / die haer in den voorsz dienst souden mogen laeten emploieeren/ versocht most worden van haer Ho: Mog: ofte van de Heeren Staten vande Respective Provintien / en dat de Scheepen die het voorsz Volck over Zee nae Venetien souden voeren / nae den anderen souden vermoghen te blijven leggen wachten / tot datse ten hooghsten vyf in getalle waren.

In Iulio wiert Graef Ian van Nassou geslagen ende ghevanghen / op dese manier: D'Heer van Dyden, Gouverneur van Wesel hebbende advijs dat de Spaensche op het nieu Canael tusschen Rhynberck ende Venloo maeckten een nieuwe Fort / soo om 't selve te beletten als om seecker retrenchement noch niet perfect ende omtrent seven hondert man daer in leggende 'tovetweldighen / nam uyt de Compaignien te voet in sijn Garnisoen leggende, duysent man/ van de welke twee hondert vier roers waren beneffens de vier Compagnie paerden van sijn Guarnisoen. Versoeckende oock de Compagnie Carabiens uyt Emrick: die in plaets van te komen den vyfden Iuly 's avonts / eerst quamen 's anderen daeghs 's morgens. Den sesden 's avonts ten neghen uren togen alle uyt Wesel. 's Nachts sterck gereden hebbende / ende tweemael verdwalende/ sijn den sevenden met den dageraet gekomen by seecker kleen retrencement: na 't welcke de Harquebusiers avancerende joegē eenige musquettiers daer uyt: daer na met alle haer Infanterie daer bykomende bevonden haer dessein om 't gehele werck te bemachtigen/ ondoenlijck. Graef Ian legghende sedert eenigen tijdt tot Rhynberck, hadde Secreet

teert Advijs gekregen van desen aenslach/ontbiedende aen die van 't Gemelte Retrenchement op haere hoede te sijn wanneer sy souden hooren schieten twee Canon schooten. De Statische Cavallerie ende infanterie nu op haer retraicte sijnde / wierde de Ritmeester Isselsteyn dese Troupen commanderende/geadverteert dat de Spaensche sterck twaelf hondert man te voet en ses Compagnien paerden haer vertoonden met dessein hem den pas te couperen. Dies hy terstont sijne Ruyterie deylde in ses hoopen / ghevende ordre dat elck de sijne soude kiesen ende niet schieten als nae by sijnde. Hem self wierde het paert terstont onder 't lijf geschooten; doch weder op een ander ghesetten sijnde vocht soo dapper met de sijne / dat sy de Spaensche in disordre brachten / ende eyndlijck in routes. Graef Ian die deselve commandeerde / ongewapent/ wiert van de troaten geabandonneert / ontfangende een scheut deur den arm / ende een in 't lijf / ende willende sich niet gevanghen gheven / hoewel gekent ende vermaent deur den Luytenant la Brosse soo kreegh hy noch een schoot met een pistool / deur een Soldaet / die hem niet en kende / in de rugge. Doen verklaerde hy hem / ende wierde gevangen in Wesel gebracht met perijckel aen sijne wonden. Twee Ritmeesters van de Spaensche bleven der doodt / behalven de gemeene Ruyters / ende veel gequetste / ende sestich gevanghen. De Weeselsche Infanterije was alrede verre ghereti reert/ niet komende by 't ghevecht / ende de Spaensche Infanterije hielt haer op de kant van een Bos / doende niet als met twintich a dertich Musquettiers Schermutseeren. Graef Ian tot Wesel sijnde/ wierde nae sijne qualiteyt seer eerlijck gehouden/ende toegelaten dat hem van Rynberck sijn Biechtvaeder / Medicijn/ende chirurgijn toegesonden wierden: ghelijck mede sijne Gemalin: is oock deur Graef Maurits sijn Broeder besocht. Ende liet niet nae / om sijn rantsoen te maecken seer aen te houden. Doch haer Ho: Mo: ende sijn Excelentie hadden pregnante reden/om de dispute over sulcx te traineren; op dat hy dese somer gheen dienst mochte doen aen den Vyant. Men nam het daer op dat hy als Keyserlijcke Generael was op de Veluwe geweest/ ende niet eygentlijck als Spaensche Gouverneur der Cavallerije konde gerantsoneert worden. Hy wierde oock besprongen van sijne oude crediteurs over schulden voormaelen inden Hage gemaeckt. Oock quamen die van Amersvoort over voldoeninge van schade deur sijn toedoen op de Veluwe anno sestien hondert negen en twintigh geleden. Aengaende sijne crediteuren/presenteerde binnen twee maenden een expres van Brussel te senden/tot haerder betalingh. Van wegen d'Infante Ertzhartoginne wiert gesonden de Baron d'Auchy in den Haghe om over sijn rantsoen te tracteeren. Die onder dat pretext weder quam spreecken van Treves: maer te vergeefs. 'Twas niet meer tijdich: men hadde sich aen Vranckrijck vast gemaeckt. De Contraremonstranten vreesden veranderingh tot haer nadeel by den Treves: ende de Prins sach by Oorloch meer eer / gesach ende voordeel. In de ghemelde rencontre van Graef Ian gheheurdet / dat de Ritmeester Ketske wiert gecoupeert van sijn Compagnie; soo dat hy daer niet kost weder by komen / als naer het ghevecht. Isselsteyn in sijn rapport aen den Prins liet sich sulcx ontvallen: niet uyt quaden wille; want hy was een groot vrient van Ketske; ende dergelijcke afsnijdinge kan wel gheheuren sonder schult. Maer Isselsteyn verhaeldet om sijn dapperheydt te meer op te proncken gelijck het van den Krijghslieden niet qualijck aenstaet / datse wat glo-

 rieus

riens syn. Syn Excelentie nochtans nam het anders / ende liet het aenden Krijghsraet komen: Ketske, in plaets van het te versachten / seyde tegen de Richters; had ghy op de plaets geweest; gy soutet wel niet soo goet hebben gemaeckt. Wes hy gheirriteert / hem suspendeerden. Ende syn Excelentie daer niet mede te vreden synde / heeft hem gedeporteert.

Tot Amsterdam als voor desen ghesept is / waren ende bleven Meester van 't Raedthuys ende van de Regeering sodanige die de harde procedueren van 't Jaer achtien improbeerden. Ende om dat eenighe der Predicanten haer op de Preekstoel daer teghen formaliseerden; hebben de Regeerders daer in willen voorsien: als wetende wat kracht op de gemoederen van de gemeente hebben de gheene die haer welsprekentheyt met de Religie Wapenen ende om dat daer van D. Smoutius was een van de Principaelste so hebben sy hem in't begin van Februarius toegesonden het volgende billet.

Burghemeesters ende Regeerders der Stadt *Amsterdam* belasten D. *Adriaen* S*mout*, om redenen, op morgen voor 't ondergaen vande Sonne, de Stadt ende de Vryheydt van dien te ruymen, sonder daer weder in te moghen komen; op pene, indien hy voor den voorschreven tydt niet en vertreckt, van door der Heeren Officieren daer uyt gheleyt te worden. Actum den *sevenden January* 1630. Onderstont ter Ordonnantie van haer E. E. D. *Mostaert*.

Tot defensie ende verschooninghe van hem wiert ghespargheert het volghende.

De Hemelsche Wijsheyht belast niet alleen syne Schapen, maer voornementlijck de Herders, datse vyerigh sullen wesen in haer Godtsdienst, nademael die gheene die *laeu* zyn, uyt syn monde ghespouwet worden, Apoc. 3. De aerdtsche dwaesheydt begeert Politijcque luyden, die predicken kennen na dat harer *Overigheydts ooren jeucken*. 2. *Tim*. 4. *Blinde Wachters*, die niet en weten, *stomme honden*, die niet straffen en konnen, die leuy zyn, en garen leggen en slapen, Esa. 56 Die wacker zyn, moeten verdruckingh lyden, 2. Tim. 4. ende van den Godlosen *Ahab*, met *Elia*, beschuldicht werden, dat sy *Israel verwarren*, 1. Reg. 18. om datse met *Micha*, niet goets en konnen Propheteren, cap. 22. Of dese oude proceduren niet ten deele vernieut en werden, geef ick den onpartydigen te bedencken, wanneer men vrome Leeraers met dusdanigh vonnis veroordeelt, om datse, volgens haer beroep, Esa. 58. publijckelijck aenwysen den *aenwas der Publijcke swarigheden*, over Godts Kercke, door het verwerpen van de Ed. Ho: Mo: H.H. Generaele Staten *Placcaten*, tegen de *Arminiaensche factie*, ontstaende. Ick beveele alles den Heere, die de syne nimmermeer en sal verlate, Matth. 28. ende onse Hooghe: overicheydt tot den algemeenen welstant onses lieven Vaderlants.

Apoc. 2. v. 10. Vreest niet wat ghy lyden moet: siet, de Duyvel sal [sommige] van u inde ghevanckenisse werpen, op dat ghy beproeft wert, ende ghy sult verdruckinge hebben thien daghen: weest getrouwe tot der doot, ende ick sal u de Croone des levens geven.

Tot wederlegginge van sulcx is van wegen de Magistraet gestelt het navolgende: waer uyt te sien is wat hem te last wiert gelept.

De

De H. Schrift is *van Gods inghegheven, tot leeringh, straffingh, verbeteringh ende onderwysingh die inde rechtvaerdigheydt is, op dat de mensche Gods geheel zy tot alle goede wercken volmaecktelijck onderwesen*: schryft de H. Apostel 2. Tim. 3. 16. 17. Wanneer men dan de H. Schrift misbruyckt tot verschoningh van 't quaet, ghelijck, ten exempel, de Epicureische wereltsche menschen misduyden de woorden des Predickers Eccles. 2. 24. daer hy seydt, *Den mensche is niet beter dan dat hy ete ende drincke, ende syn ziel goeder dingen zy*: of, gelijck de Dronckaerts tot verschoningh van hare dronckenschap duyden, 't geen van het *drincken* ghelesen wort in de Historie van de *Bruyloft tot Cana in Galileen, daer Iesus water in Wyn veranderde*: Iohan. 2. 10. ofte oock gelijck de *Duyvel* om *de Soone Gods* ten val te brengen, misbruyckte de woorden des Psalms 91. *Hy sal syn Engelen bevelen, &c.* alsdan begaetmen groote sonde, men bedroeft den H. Geest, ende lastert.

Ick en wil *D. Smoutium* beschuldigen noch ontschuldigen: maer segge tot waerschouwingh van den Leser der Glosen staende onder syne Gedruckte Sententie, dattet een groote stoutigheydt, ja onverantwoordelijcke vemetentheydt is, dat, nademael Borghemeesters ende Regheerders der Stadt *Amsterdam*, in 't Biljet of Acte van uytlegginge van *D. Smoutius*, niet anders en segghen dan dat hare E. E. dat doen, *om redenen*, sonder die Redenen te hebben willen, in dat Biljet of Sententie, uytdrucken, evenwel Luyden gevonden worden, die haer onderwinden niet alleen Redenen daer van, in openbaren druck, te stellen, maer oock met verkeerde allegatien sommiger passagien der H. Schrift, den goeden Lieden op de mouwe te spellen, dat hy is uytgeset als een *Herder die vyerig is in syn Godsdienst* ende niet en heeft *konnen predicken na dat der Overheyts ooren jeucken*: die *wacker* is: *verdruckingh moet lyden*; ende *van de Godloose met Elia beschuldight wort, als of hy Israel had verwarret &c.* Den selven *Smoutium* tellende onder de *vrome Leeraers*, die *met dusdanigen vonnis* worden *veroordeelt*, *om datse volgens haer beroep, publykelyck aenwysen den aenwas der publycke swarigheden over Gods Kercke, door het verwerpen der Placcaten tegen d' Arminianen ontstaende*.

Indien nu dese dingen onwaerachtigh zyn, ende *Smoutius*, ter contrarie, mocht bevonden werden uytgeseydt om quade handelingen, een vroom Leeraer niet betamende, alsdan worden dese Glossateurs van *Smouty* sententie, in de geseyde verkeerde Schriftuerlijcke Allegatien (met dewelcke sy *D. Smouty* mishandelinghen willen verschoonen, als of hy ware een Martelaer of Confessoor, die om de gherechtigheydt lydt) achterhaelt van *twee* grove sonden: d'eene van lasterlijck misbruyck der H. Schrift van Gode inghegeven, daer mede sy 't quaet pogen te verschoonen: d'andere van sich niet te ontsien *de Heerlijckheden te lasteren*, maer, *stout ende hertneckelyck hem selven behagende, de Heerschappyen te versmaden ende te verachten*. 2. Petr. 2. 10. ende Iud. in syn brief vers. 8. welverstaende so langh de gemelde Commentateurs of Glossateurs niet en bewysen, dat *Smoutius* puerlijck is uytgeset om sodanighe saecken, als daer toe de aengheteyckende plaetsen der H. Schrift, staende onder *Smouty* gedruckte Sententie, werden gheappliceert.

Ick hebbe gesien een Geschrift, luydende als volght:

Smoutius op den *een en twintighsten Novembris* inde nieuwe Kerck predickende uyt Matth. 7. vers. 5. *Ghy geveynsde, werpt eerst den balck uyt uwe eygen oogen, ende dan sult ghy besien de splinter uyt uws broeders ooge te werpen, &c.*

Seyde; dat de geveynsde waren die geene, die de Burgers (gheyvert hebbende om de ware Religie alhier) hadden ontschuttert.

Dat hy voor desen, hadde in syne Predicatien gesproocken *in generalibus terminis*, maer dat hy nu van meeninge was speciael te gaen, al soude het hem noch so qualijck werden afgenomen.

Dat alhier vervolght worden die gheene, die yverden voor Godts Woort, als Godt betert, dit Iaer genoegh gebleken is, datmen hier uytgewesen hebben die geene, die niet anders sochten als de Religie te maintineren, ende dat onder decsel van *machinatie en conspiratie*, so men eerst voorgaf, als yet groots of swaers tegens d'authoriteyt van de Regieringe gesondight te hebben, ja, datmen hier arger hadde te werck ghegaen met *Inquisitie*, *persecutie ende vervolginge*: als de Coninck van *Spaignen* oyt in *Spaignen* gedaen heeft.

Dat oock de Dienaers van Godts Woort selve alhier mede vervolght wierden.

Dat hy de Personen niet noemde, die hy daer mede wilde te kennen gheven, maer dat den wysen genoegh geseyt was, ende dat yeder wel konde verstaen, wie hy daer mede meende.

Dat hy het vry soude seggen: dat syn ghemoet hem sulcks overtuyghde, ende syn Conscientie drongh, 'tzy dattet by de Regeeringe wel of qualijck ghenomen werde, dat hy daer door schade of bate verwachtede: eer schade, alsoo hy nochmael daer eens aengeweest was, ende dat hy deselve vervolginge mede voor desen geleden hadt in syn eygen persoon.

Dat het deselve *Moderateurs* waren, die gheene die de Treves teghenwoordigh sochten inne te voeren, welcke Treves de Landen schadelijck ende ruineux waren, ende met meerder wytloopigheyt daer tegen uytvarende.

Noch heb ick gesien een geschrifte spreeckende als volght: In September *sestien hondert negen en twintigh*.

Smoutius voor Burgemeesteren ontboden en gecompareert zynde, om rekenschap te geven van de Predicatie by hem den *eersten Augusty* op den Biddagh inde oude Kerck gedaen: ende hem voorgelesen zynde eenighe poincten uyt de selve geteyckent, ontkende die soo geseyt te hebben gelijck die gheteyckent stonden; alsoo tusschen d'een en d'andere Articulen meer gesproocken was: doch bekende onder andere met de woorden (*Ghy zyt de oorsaecke met u proceduren, dat Godt den Vyant op de Veluwe heeft doen komen, en noch meer sal doen, ten zy gy restitueert die gy uytgeset, ende herstelt die gy ontschuttert hebt*) de Magistraten alsoo wel ghemeent te hebben als de Gemeente.

Vervolghende syne woorden seyde: Mijn Heeren, valt Godt alsnoch te voet ende bidt hem om vergiffenisse, ende desisteert van u begonnen proceduyren, want anders doende, sult ghy u en uwe Kinderen om den hals brengen.

Gevraecht zynde, wat voor proceduyren hy daer mede meende, seyde, die geene die sy alrede by der handt hadden genomen.

Bekende mede gheseydt te hebben, datmen onder decksel van *Conspiratie*, de Burghers met criminele proceduren had op 't lijf gevallen, om de saecke onder 't gemeene Volck een glimp te gheven; ende datse soo veel van hun selven hielden offer alleen te seggen *quasi &c.*

Dat inde Sententie van de uytgeseyde, dingen stonden of gestelt waren, *dat het*

Gods vergeven wilde. Daer op geseyt zijnde, dat als hy gemeent hadde de saecke sulcks te zijn, dat hem dan genoegh toequam met de Heeren in 't particulier daer over te komen in conferentie, ofte op schrift hadde mogen stellen om hem daer op contentement te doen. Maer dat hem als Predicant niet toe en stont 't selve op den Predickstoel te brenghen, ende aldaer de Rechters soo Publijckelijck te *Schavotteren.* Antwoorde dat hun sulcks geoorloft was, overmits de schandale *publyck* was gegeven, so mochtse oock worden *publyck* bestraft. Waer op geurgeert werde, dat uyt dat syn seggen notorie volgt 't geene by hem te voren ontkent wierde: seyde hy dat het *de gantsche Gemeente* daer voor hielt, als mede eenige Leden van Hollandt.

Bekende mede gheseyt te hebben, dat sy luyden *Rehabeam* slachten, die den Iongen Raedt voor den ouden prefereerden.

Waer op ghevraecht zynde, dat op applicatie van dat exempel soude moeten volgen, dat sy luyden sulcks doende oock soo qualijck deden, ende dat God hun luyden daer over mede soude straffen. Antwoorde sulcks syne intentie geweest te syn.

Vorder gevraecht zynde, wie hy met den ouden Raedt meende; seyde *Burgemeester Pauw* en die 't met hem hielden: de andere den nieuwen Raedt.

Waer op weer geseyt synde, of men *Pauw* most volghen om dattet die seyde, en wanneer men syn reden niet en vont gefondeert, of men hem niet en soude besondigen, met die te volgen tegen syn eygen gemoet en gewisse. Seyde daer op datse ghekomen waeren met *gecomplotteerde* stemmen, ende daer deur de Resolutie hadde geimporteert.

Gevraecht hoe dat hy dat wiste: seyde, dat de saeck soo secreet niet en bleef, of sy brack wel uyt.

Met de woorden, *alsmen den armen yets van syne veroverde Goederen mededeelen soude, datmen dan weet een spaeck in 't wiel te steken.* Seyde hy de H. H. Staten niet genoemt te hebben; maer ghevraecht of hy hun daer mede niet en meende, seyde, *Sapienti pauca.*

Gevraecht of hy eenige sekerheyt hadt van dat syn seggen. Antwoorde, dat haer maniere niet en was yet horende de *Hypothesin* te examineren, dat is of 't waer is, maer gewent te zyn, de saecke in *Thesi* op den stoel te brengen, op en indien 't waer mochte syn, dat de luyden haer daer van mochten wachten. Soo 't dan niet waer mochte zyn, dat het dan soo heen gingh voor 't geene dat het was.

Vorder by de H. H. Burgemeesteren hem geseyt synde, dat alle die dingen niet anders en konden strecken als tot *seditie en ophitsinge van de Gemeente* teghen de Magistraet, hem daer over vermaenden ende berispende &c Gaf voor antwoort dat hy met den Propheet mocht segghen, dat *niet ick, maer ghy en uws Vaders huys zyt die geene die Israel beroert. &c.*

Indien *Smoutius* sodanighe Predicatien (want men weet van meer andere, die immer soo grof gaen, in die, ende andere materien) gedaen heeft, ende daer op van Burghemeesteren ontboden, ende ghevraecht synde, niet en heeft willen antwoorden, ofte behoorlijcke Reeckeningh gheven van soodanighe syne Leeringhen, maer sigh ghedraeghen heeft teghen haere E. E. met kleyn Respect ende groote wrevelmoedigheydt ende ongehoorsaemheydt (ghelijck sulcks

alles

alles geseyt wert by hare E. E. Gedeputeerde in de Vergaderinghe van de Heeren Staten levendigh vertoont te zijn) ende hare E. E hem daer over, oock na voorgaende waerschouwinge, gedaen aen den Kerckenraet, om daer in ordre te stellen, al voren hare E. E. genootsaeckt souden syn selve daer inne te voorsien, ten lesten uyt hare Stadt hebben geset, om deselve in rust en vrede te houden, te meer om dat een van den Kercken-Raedt (een Predicant) al te voren aen haer E. E. geseyt wort verklaert te hebben, dat *Smoutius* de Kercken-Raedt al boven 't hooft gewassen was: so segh ick, dat alle de Schriftuerlijcke plaetsen, geklat onder syne Sententie, seer qualijck gheappliceert ende schandelijck misduydt zijn, niet sonder lasteringh tegen Godt ende d' Overheydt, so geseyt is. Dit gae ick nu bewijsen van plaets tot plaets.

Aengaende Apoc. 3. 15. 16. het *vyrigh*, of *heet zyn*, dat aldaer vereyscht wort, op pene van als *laeu uytgespogen*, te worden, en is geen *vyerigheyd* gelijck de Iootsche, die *sonder wetenschap* was Rom. 10. 2. noch gelijck der valsche Apostelen, die *niet fijn* was, dienende *om uyt te sluyten*. Galat. 4. 17. noch die als sy de Discipulen Christi *dooden meynen Gode dienst te doen*: Ioan. 16. 2. noch ghelijck *Paulus* (noch *Saulus* zijnde) *yverde* ende heet was, *om de Vaderlijcke insettinghen voor te staen meer als veele andere*, Galat. 1. 14. oock so verre, dat hy *mede daer by stont als het bloet Stephani des Martelaers gestort wierdt, hebbende een welbehagen in zijnen doodt, ende bewarende de klederen der geenen die hem dooden*, Act. 22. 20 Ia so, dat hy daer na noch uyt yver, was *blasende dreygingen ende moort tegens des Heeren Discipulen*, selver commissie of *brieven versoeckende om deselve te Damascus* te mogen vangen, *ende gebonden tot Ierusalem te brengen*. Act. 9. 1. 2. Van sulcke heete of vyerige en spreeckt de H. Geest Apoc. 3. niet. Want sulcke *vierigheyd* of yver, is bitter, hebbende *tweedracht in 't harte*, bestaende in een *wysheydt die aerdsch vleeschelijck ende Duyvelsch is, daer oproer mede vermengt is, ende alle boose wercken*; Iacob. 3. 14. 15. 16. Maer de Heere eyscht datmen *vyerigh zy van Geeste dienende den Heere, segenende die ons vervolgen, weenende met de gene die weenen*, Rom. 12. 11. 14. 16. *altydt vyerigh zijnde in 't goede*, Galat. 4. 18. ende, *met groote vyericheydt strydende in de gebeden voor Christenen, dat sy mogen staen volmaeckt ende volkomen in alle den wille Godts*, Coloss. 4. 12. 13. *vyerigh tot goede wercken*, Tit. 2. 14. welcke vyerigheydt spruyt uyt een *wijsheydt* die *van boven* is, *suyver, vreedsaem, redelijck, gesegghelijck, vol barmhertigheydt ende goede vruchten, sonder uytneminge, niet geveynst, zaeyende vruchten van gerechtigheydt in vrede*. Iac. 3. 17. 18. Nu ist alsoo, dat de vyerigheydt die men bethoont in soodanige Predicatien ende wederhoorigheydt tegen d' Overheydt, als voor verhaelt, ende bysonder sulcke daer mede men d' Overheyt soeckt te bewegen tot executie van Placcaten, mede brengende strenge vervolginge over Christenen die in stilligheyt haren Godsdienst oeffenen (dit leste bekent de Glossateur van *Smoutio* ghedaen te zyn, als hy spreeckt van de *Placcaten tegen d' Arminiaenen*) alwaer 't oock schoon dat sy doolden, niet en is die vyerigheydt, die de Heere Apoc 3. vordert, ende nu in 't lange by ons uyt de H. Schrift is bewesen. So wort dan deselve plaetse Apoc. 3. alhier qualijck gheappliceert ende misbruyckt tot verschooninghe van een *vyerigheyt* die verwerpelijck is, om datse streckt tot *oproer ende boose wercken*, Iacob. 3.

Be-

Belanghende d'allegatie uyt 2. Tim. 4. die plaets wort mede notoirlijck misbruyckt. D'Apostel hadde te vooren vermaent van de *leste tyden*, die voortbrengen souden *menschen haer selven liefhebbende, geltgierigh, vermetelt, hovaerdigh, lasteraers, den Ouderen* (daer onder men oock ghemeynlijck d'Overheyden begrypt) *ongehoorsaem, ondanckbaer, onheylich, valsche beschuldigers, hart, sonder liefde tot de goede &c. Hebbende een gedaente der Godsaligheyt, doch de kracht van dien verlochent.* Hier teghen wil d'Apostel daer na, dat Timotheus *het Woordt predickte, straffe, dreyge, vermane, met alle lanckmoedicheydt ende leere*, te meer (seydt d'Apostel) dat *sy de gesonde leere niet en sullen verdragen; maer sullen na haer eygen begeerlijckheyden Leeraers opgaderen als hen de ooren jeucken &c.* Siet 2. Tim. 3. 1. 2. 3 4. 5. ende 2. Tim. 4. 2. 3. Al wat dan in dese Allegatien staet van *aerdsche dwaesheyd, die politicque Luyden begeert, die predicken kennen na dat harer Overheydts ooren jeucken*, is gheheel en al buyten den Text, in dewelcke men niet een eenigh woort en vint van *Politijcke*, van *Overheydt*, of yet desgelijcks: 't zyn pure glosen ende additien, nergens toe dienende dan ten deel, om sommige andere Predicanten in nadencken ende suspicie te brengen by den Volcke, als of die juyst Predickten soo het d'Overheydt begheert; ten deel om d'Overheyden te beschuldighen ende te beschimppen, als of die ghepredickt wilden hebben naer dat hun de ooren jeucken. Ter contrarie thoont die Text, dat niet d'Overheydt, maer 't ghemeyn Volck Leeraers wilden hebben om hun te predicken na dat hun d'ooren jeucken: welcker ooren dan meest jeucken als sy d'Overheyden, die juyst niet al en doen na haren zin, hooren schavotteeren op den Predickstoel. Die Predicanten pryst men als mannen die vuyrigh zijn die 't dorven seggen &c. Summa: dese allegatie is om vrome Overheyden ende zedighe Leeraers te nypen ende te steken, niet sonder de selve te overvlieghen. Is dat niet een schandelijck ende lasterlijck misbruyck der H. Schrifture.

Van gelijke munte is 't geen den Glossateur uyt Esa. 56. verhaelt van de *blinde Wachters, die niet en weten, stomme honden die niet straffen en konnen, die leuy zijn, ende gaerne liggen en slaepen.* 'T is waer die woorden staen daer by Esaiam, Maer op wien werdense hier geappliceert? of wien werdense toegepast? Niet *Smoutio*. Want, dat is quansuys de man, die alleen siet, als d'ander blint syn, alleen straft als d'ander stom syn, ende alleen waeckt als d'ander slapen. Niet den Arminianen: Want den desen om dat sy sommighen te wel ende te verre saghen, ende te veel spraken, heeft men in de Synode den mont toeghepint, eenighe van hun in banden geleyt op *Louvesteyn*, de reste soo benaut, datse niet gehoort en moghen worden, dan met vreese in hoecken en winckelen: Soo verre ist van daer dat de Glossateur hun met desen Text haer swygen soude willen verwyten. Het is dan weder een schampscheut des Glossateurs op sommige Leeraers, het zy hier binnen Amsterdam of elders in publycke Tempelen, die mogelijck wat zediger syn ende niet soo luyde en roepen ofte schreeuwen als die man, ter eere van dewelcke sy dit lofschrift quansuys, hebben uytgegeven, mogelijck oock met voornemen, om die andere met dit verwijt van *stomme honden* ende *leuye slapers* &c. wacker te maecken, op dat sy om 'tselve verwyt te ontgaen ende niet voor sulcke aengesien te worden, haer voeten souden steken in *Smontii* schoenen, om met luyde ende leelijck schreeuwen de Predickstoel warm te houden ende de Heeren nieuw werck te geven.

 Te-

Teghen die *stomme honden* ende *leuye slaepers* wort daer na weder inghevoert 2. Tim. 4. 5. alwaer Paulus tot Timotheum seyt, *weest wacker in alle dinghen, lydt verdruckinge* als of *D.Smout*. verdrucking leed om syne wackerheyt inden dienst. Maer, beneffens dat de Heeren van Amsterdam sullen ontkennen, dat hare E. hem uytgeset hebben om syner wackerheyt wil, in 't doen van 't werk eens Euangelisten (van sulcke wackerheydt spreeckt d'Apostel in de geallegeerde plaets) so sietmen hoe dese luyden harer geestelijke aller geringste disgratien en kleyne haperingen weten te estimeren, wanneer sy op sodanich uytseggen van so een man als *Smoutius*, rijck van goet en tydelijcke middelen, den welcken een myle buyten Amsterdam gheheel Hollandt, ja de gheheele gereformeerde werelt soo openstaet, dat hy om sodanich uytsegghen meer gheeert ende verheven wort als oyt, daer op passen de spreucken handelende van de sware *verdruckingen* ende 't bittere lyden, dat d'Apostelen ende Evanghelisten hebben gheleden om 't werck haers diensts inden Evangelio. Dit dient aengemerckt om te thoonen de enorme, ende bykans ongelovelijcke ongevoechlijckheydt, soo met Tygrische wreetheydt van dese tedere, kleyn zeerige, over den haren, zynde voorts als keysteenen ende onbewegelijke rotse ten aensien van hare arme medebroeders, die sy hebbē doē van hare diensten t'eenemael ontsetten door 't gheheele Landt, van hare gagiën ende armoede berooven, te Lande doen uytvoeren ende bannen, met Vrou ende Kinderen langs den dijck jagen in uyterste miserien, in eeuwige gevanckenissen opsluyten ende genoech geheel Europa te eng ende te naeu maken, alleen om haere Synodale Decreeten niet te hebben konnen aennemen, ende haer na deselve reguleeren met een goede conscientie. Tegen dewelcke *Smoutius* de Placcaten ende vervolgingen noch meer heeft ghesocht te doen wackeren, indien waer is dat dese Glossateur, opentlijck, als tot syner eeren, verhaelt, namelijck dat hy *de swaricheden die hy vreest over Gods Kercke* toeschryft *het verwerpen der Placcaten tegen d'Arminiaenen*. Godt siet ende oordeelt. In dese passagie is dan wederom een grof ende bot misbruyck der H. Schrift.

'T selve siet men oock inde Allegatie van de Exempelen van *Achab*, *Elias* ende *Micha*, uyt 1. Reg. 11. ende 22. cap. Want hoe kan men die op dit stuck van D. *Smoutio* passen, sonder de overheydt van Amsterdam met den Godloosen *Achab*, *Smoutium* met *Elia* ende *Micha*, oock die handelingh daer, met dese hier, in eeniger manieren te vergelijcken? Nochtans en isser gansch geen gelijckenis. Want *Achab* was een Godtloos Coninck, een Afgoden dienaer, een voorstander der afgoderye, die de Propheten des Heeren doode en vervolgde, door syne Isabel. De Regeerders van Amsterdam daer tegen en syn geen van alle, maer syn Christenen ende Voorstanders van de Christelijcke Religie, sonder haer oyt aen eenigh Propheten of Leeraeren bloedt of vervolging schuldich gemaeckt te hebben. *Smoutius* en is oock geen *Elias* om den regen op te houden, ende dieren tydt in 't Landt te brengen, gelijck *Elias* hadde voorseyt, ende daerom ende andersints om Godts expres bevel gevolght te hebben, most hooren van *Achab* dat hy *Israel* verwarde. *Smoutius* is oock geen *Micha*, die geslagen ende gevanghen wiert om dat hy propheteerde tegen den krygh voor den Vrede; maer ter contrarie *Smoutius* predickt voor den krygh tegen den vrede of Treves, na den inhoudt van 't verhaelde geschrift. Hoe past dan dese schrift op syn stuck? Men sal seggen

gen, dat *Smout* uytgeseyt is uyt *Amsterdam* als een warrevoghel in die Stadt, ghelijck *Elias* beschuldicht wiert voor een *verwarder Israels*. Ick antwoorde, dat Burgemeesters ende Regierders dat niet en segghen in *Smouty* Sententie. Seydt het dese Glossateur, soo beschuldicht hy synen *Smoutium*, buyten 't segghen van de Magistraet. Wort het dan noch *Smoutio* te last geleyt dat hy den *verwarder* is, dat moet zyn ten aensien van syne aenghewesene Predicatien, die sprekende van saecken die ten deel buyten syn beroep, ten deel onwaerachtigh syn, ende daer by noch komende syne wederhoorigheyt tegen d'Overheyt niet en konnen strecken dan tot verwarringe des Volcks binnen *Amsterdam*. Dese allegatie ende applicatie dan, is niet voor, maer tegen *Smoutium*.

De plaetse Esa. 58. comt immer soo qualijck te pas als eenige voorgaende, nademael in dat heele Capittel niet een letter en is van *Aenwas der publijcke swarigheden ontstaende over Godts Kercke door het verwerpen van eenighe Placcaten van Overheyden gemaeckt tegens eenighe Factie*. Ter contrarie wordt den Propheet in dat Capittel belast zyn *stem te verheffen als een Basuyne, ende den Huyse Iacobs hare sonde te verkondighen*. Wat sonden? Dese: Dat *haer vast ende Biddaghen niet en dochten, ende Gode niet aenghenaem en waren soo langh sy twisten ende keven, soo lang sy haren moetwil bedreven, soo langh sy metten vuyst ongoddelijcken sloeghen, ende den lieden sulck gheweldt aen deden, dat haer gheschrey gehoort wierdt inder hoochte*: Soo langh zy niet *los en lieten die sy met onrecht verbonden hadden, niet ledich en lieten die sy beswaerden, niet vry en gaven die zy dronghen*, niet *wech en namen allerley beswaringen*. Siet Esa. 58. 1. 2. 3. 4. 5. 6. &c. Heeft *Smoutius* dit gheroepen ende gepredickt? Gantsch niet: Ter contrarie heeft hy (soo den Glossateur rondt uyt bekent) 't Landt ghedreycht met *publijcke swarigheden*; indien men de Placcaten niet en executeerde. Wat Placcaten? *tegens d' Arminiaensche Factie*; seydt de Glossateur heeft *Smoutius* dat ghedaen, soo heeft hy gedaen niet volgens maer tegen zyn Beroep: heeft Loghen ghepredickt, heeft de boosheydt, die Godt wil ghestraft hebben, gestijft, ende zyne Broeders helpen verdrucken: al regelrecht tegen Esa. 58. hier geallegeert. Niet *volgens zyn beroep*, Want zyn beroep en is niet *sulck* als *Esaie* beroep was. Hy heeft oock gedaen tegen zyn Beroep, 'twelck is waerheyt, geen Logen te Predicken, de Boosheydt te straffen, niet te styven zyne verdruckte Broederen soo veel in hem, verquickinge toe te brengen, niet te helpen verdrucken. Logen heeft hy als doen gepredickt, *eerst* als hy die ghene die hy *Arminianen* noemt (die doch geen Arminiaanen, maer Christenen zyn) beschuldigt van *Factie*: want onder haer en is noch en was oyt eenige factie. Tē *tweeden* om dat hy de *Kerke Gods* dreycht met *publijcke swarigheden*, indien men de Remonstrantsche Godsdienstige Vergaderingen niet en verstoort volgens de *Placcaten*. Want hy en heeft geen Woort Godts, om daer over eenighe *publycke swarigheyden* te voorseggen, ende wordt hier inne bevonden een valsch Propheet: Veel eer heeftmen uyt het niet verstooren soodaniger Vergaderinghen Segeninghe te verwachten over Godts Kercke, om redenen die wy hem seggen sullen, indien hy dese Glosse ghestandt wil doen. Hy soude oock alsdan de boosheydt hebben gestijft, die bestaet in 't overvallen ende verstoren van de voorsz Godtsdienstige Vergaderinghen, mitsgaders 't gheweldt, rooven ende plonderen, *slaen met de vuysten ongoddelijcken*, oock moorden ende schenden, 't welck soo binnen Am-

sterdam, als elders gheschiet is, ter occasie van d'executie soodanigher Placcaten: Item in 't vangen ende spannen der Predicanten dier noch seven (sommige tot in het achtste Iaer) in groote miserie op Louvesteyn ghevangen ghehouden worden, als in eeuwige Ghevanckenis die erger is als de Doodt; welcker banden hy, soo predickende, heeft helpen beswaren ende vaster binden, de Heeren inciterende tot continuatie van hare hardigheyt over ende teghen deselve, in plaets dat hy behoorde te roepen met *Esaia*; *Laetse los, gheeftse vry, neemt wech sulcke beswaringhe* als men die Mannen aen doet, die, in allen ghevalle, al schoon in 't verstandt sommighe Leer-poincten dolende (des Neen) evenwel met het leeren ende Predicken, nae haer ghevoelen ende Conscientie, tegen der menschen bevelen, om Godt te dienen (dit is de eenighe oorsaeck harer banden) niet en hebben verdient soo getracteert te worden: neffens dat Iesus Christus onse Coninck 't eenighe Hooft zyner Kercke, die zyn Coninckrijck is, 't selve niet en wil met sulcke *Placcaten* ende d'executie der selver (soo de Glossateur seydt van *Smoutius* ghedreven te zyn) gevordert hebben; maer wil daer toe alleen gebruyckt hebben *'t swaerdt des Geestes, 't welck is Godts Woordt*, Ephes. 6. 17. Iae 't is soo verre van daer dat men met sulcke Placcaten *de Publijcke swaerigheyden van het Landt ende Godts Kercke* af-weerdt, datmen den Toorn Godts daer mede meer *swarigheyden* over de selve meer doet *aenwassen*. Hier van hebben wy Gods Woordt, maer daer teghen *Smoutius* niet een eenigh woordt, dienenende tot bewys syns seggens, en soude weten voort te brenghen, noch uyt het nieuwe Testament, daer van hy een Dienaer wil zyn, noch uyt het oude, alles wel zynde verstaen ende inghesien: Ia een Kercke Godts, die te vooren een Kercke Godts was, verliest daer mede de daet ende naem van Godts Kercke, als sy vervolght, ende wort daer mede een *Synagogue des Satans*, Apocal. 2. 9. die *een logenaer ende mensch moorder was van den beginne*, Ioan. 8. 44. Want de Kercke Godts niet en vervolght, maer eer vervolght wort, Galat. 4. 29. ende elders. Dus is dese Allegatie uyt Esaia 58. immer soo impertinent, als eenige andere, ende toont een heel schandelijck ende lasterlijck misbruyck van Godts H. Woort in allen deelen, dienende meer tot beswaringhe als verschooninghe *Smoutii*: hoewel der Heeren Acte of Sententie niet en seydt dat hy hierom uytgesettet is; 't welck wy hem oock niet en gunnen.

Ick wil, besluytende, met den Glossateur, *alles den Heer bevelen, die de syne nimmermeer ende sal verlaten, ende onse Ho: Mog: Overigheydt tot den alghemeenen welstant des Vaderlandts*: met vermaninghe aen Godtvruchtige Remonstranten, Leeraren ende anderen, die met hare Godtsdienstige vergaderingen niet en soecken dan waerheydt ende Vrede, tot vorderinge der Godtsaligheydt, Godes ende Christi eere, dat of het mochte ghebeuren, dat de Placcaten-dryvers noch verder tot haer voornemen quamen ('twelck wy verhopen Neen) dat sy haer vertroosten ende Manlijck toonen, volgens dese aenspraeck Iesu Christi, by den Glossateur selve, hoewel tot een ander eynd, voorgestelt.

Apoc. 2. v. 10. Vreest niet wat ghy lyden moet: siet, de duyvel sal [sommige] van u inde gevanckenisse werpen, op dat ghy beproeft wert, ende ghy sult verdruckinge hebben tien dagen: Weest getrouwe tot der doodt, ende ick sal u de Croone des levens geven.

Op gelijcke wyse is noch de Predicant Cloppenburg **uyt** Amsterdam **gewesen.**

Dese

Dese onthielt sich een tijdt langh tot Leyden: werdende daer nae beroepen tot de Professie binnen Franeker: Smoutius heeft sich als Particulier gehouden. De meeste Leden van Holland waren wel van ander sentiment: maer de Heer Prins faboriseerde de Regeeringh van de Stadt Amsterdam: en in dusdanighe dinghen seyden sy/dat geen overstemming plaets hadde: ende dat een yeder Meester was in zijn Stadt. Ick heb naemaels den Burgemeester Burgh, een Man van wetenschap ende Aensien aldaer/ hooren segghen: zy hadden twee mael hun Predicanten uytgeset op de gemelde Manier; maer hy geloofde niet datmen ten derde mael soude doen. Willende seggen 't was seer gevaerlijck: ende 't is wel te ghelooven/ dat sonder de gunst ende hulp van den Prins sy het niet souden zijn te boven gekomen. 't Is ondertusschen te verwonderen hoe men de Heylige Schrift misbruyckt: die 't wint heeft altijdt Recht. Ende die dit geschrift tegen Smoutius in stelde / was een van zijn eyghen Mede-Broeders. Ita semper ad sunt studia & Ministri. Ende hy moest wel blint zijn die niet sach / dat de Geestelijckheyt alsoo wel haer Passien hebben als de Politijcken.

Eer/gelt ende heerschsucht/gierigheydt verruckt alle menschen. In wat manier haer de Switsersche Ghereformeerde Republijcken oock formaliseerden tegen de Amsterdamsche Proceduyren ende het oprechten van een Illustre School tot Amsterdam is te sien uyt het volgende: aen de Academie tot Leyden ghesondene geschrift.

Reverendi, Clarissimi, Doctissimi, praestantissimi Viri, Fratres in CHRISTO *omnium dilectissimi plurimum honorandi.*

Summam nobis, verissimamque voluptatem summus ille & incredibilis Synodi vestræ Nationalis consensus superioribus annis attulerat, propterea quòd in spem veneramus, propemodũ omni dubitatione, superiorem fore ut Ecclesijs vestris aliquandiu extremè periclitantibus non restitueretur semel duntaxat exoptatissima pax atque tranquillitas, verùm etiam caveretur iisdem de machinationib. Remonstrantium reliquis, quas multos jam tum non frustrà veritos esse, nunc non sine animi summo mœrore audimus. Homines nostri, qui mercaturam faciunt, è locis diversis reversi domum eodem ore nobis subinde referre solent, factionem Arminianam heterodoxiæ, tam ab Orthodoxia universali, quàm etiam á nupero Concilio Nationali ex Dei verbo legitimé refutatam, convictam, atque rejectam, quæ auspiciis Illustrissimorum & Præpotentum D. D. Ordd. Generalium, nec non MAURITII Principis Araussicani, gloriosissimæ juxtá ac benedictæ memoriæ prostrata jacebat, ac penitùs sopita existimabatur, *undequaque caput suum rursus exerere*; conventus suos Ecclesiasticos in variis Hollandiæ urbibus, imò Hagæ-Comitis sub Illustriss. D. D. Ordd. Generalium oculis agere; *suos ubique ferè inter Magistratus* habere, & clanculum in omnis generis collegia ingerere; quinetiam nonusquam Orthodoxos Ministros, viros de Ecclesia benè merentes, quasi in confutandis Arminianis sint nimii, functionibus suis moveri; viros bonos alios, qui sese amore veritatis & Patriæ, factioni isti opponunt, carceribus multari atque exilio. Equidem nequaquam nos fugit, non omni rumori esse habendam fidem. Fors etiam expectandæ erant literæ vestræ ipsorum, quibus &

 vestrarum

vestrarum Ecclesiarum nobis significaretis discrimina, & ad opem ferendam, si ea necessaria & grata foret vobis, nos invitaretis. Verùm, ea charitatis ingenuæ & fraternæ in communi Ecclesiarum Christi periculo solicitudinis vis est, ut periclitantium querimoniam, hortationemque sępe antevertere malit, quám imminens ex eo Ecclesiis Christi omnibus malum nocituro cunctis silentio dissimulare, nimiaque cunctatione fovere. Nonnihil quoque nos turbatos esse fatemur, novo quodam alio, qui superveniebat, rumore, de *nova condenda Academia Amsterodami*. Nam cum vnitæ Provinciæ Academijs toto orbe celeberrimis, nec non florentissimis Scholis propé abundent, vix aliud nobis persuadere possumus quàm novam Academiam; si tamen rumor ille non vanus sit; non orthodoxorum, sed primúm quidem Arminianorum, mox verò Socinianorum officinam deterrimam, proindeque monstrosissimarum opinionum, quas hactenus in lucem proferre callidi homines erubuerunt, genitricem fore. Hi certe novi Remonstrantium animi atque progressus non possunt nos non afficere vehementer. Hanc curam nostram amplissimos nostros religiosissimosque Magistratus celare neque voluimus, neque debuimus, quos omninò compertum habemus etiam gravissimas curas suas proprias, quæ intempesta hac rerum facie ipsos exercent affatim, de incolumitate Reip. vestræ, adversus communia pericula, velut libertatis ejusdem consortes, solicitos esse quám sincerissimé. Insigni certé ipsos é Synodo Dordracena reversi voluptate affecimus, cum intellexissent ex nobis, Ecclesias Belgicas Confessionem Helveticam, ceu Belgicę Confessioni, nec non Canonibus Synodicis ex asse conformem, pro suâ quoquę habere. Quæ confessionum harmonia, non potest non gignere animorum, consiliorumque & solicitudinum arctissimam quandam conjunctionem. Nec mirum. Credere enim debetis, oculos Reformati orbis universi in vos unos secundum Deum conversos esse, vestramque salutem inpublicis atque privatis votis passim tenere primas. Ex victorijs vestris nemo bonus non haurit vel spem suæ retinendæ diutius pacis, vel exilij sui ærumnarumque levamen. Contra é diffidijs vestris cordatissimus quisque non vestram duntaxat, sed Reip. Christianæ universæ ruinam veretur. Saltem gentis vestræ illustrissimo nomini jure metueremus, si, quam orthodoxiam coram toto habitabili mundo, ore & calamo professi estis, editisque scriptis authenticis publicè patrocinio vestro, armis, opibus ac sanguine vestro dignam judicastis, nunc non animis ijsdem assereretis. Quo utique lamentatione dignius fuerit, quod intempestivos illos Remonstrantium conatus quorundam hominum vestratium, nimià, atque haud dubié illismetipsis & toti Reip. nocentissimà, ad moderationem, nescio quam, mali illius utique nutricem, proclivitate, impensè foveri a multis asseritur. Auferunt, hi, saltem imprudentes, nescientes, Reformatis Ecclesijs etiam reliquis fructum omnem celeberrimæ illius Nationalis Synodi vestræ, quám tot piorum millia, tot annos, tot votis atque gemitibus expetivisse, vix ægre tandem obtinuisse, uni omnium optimé nostis. Perituræ videntur impensæ illæ plusquam Regiæ, quibus Præpotentes D. D. Ordd. Generales tanti negotij molem, rarissimo exemplo, æternaque memoria dignissimo, nullam ullius impatientiæ exhibentes significationem, spiritu divino atque heroico cum omnium admiratione sustinuerint. Fatalem igitur quandam animorum mutationem certissimè argueret, si jam nunc denuo conatus repudiatæ illius *factionis*

tionis, quam ante paucissimos annos, si tolerarentur, intellexistis Reip. fatalem fore, non medicinali patientiâ curaretis, sed indulgentia nociva, ut augesceret rursus, de facili conniveretis. Ut rationibus alijs omnino nullis factio illa vobis suspecta esset suspectissimam illam certè reddere debebat recordatio non rerum tantum earum, quæ ante Synodum atrocissimis animis gestæ fuêre; verùm etiam immanis conspirationis illius imago, qua post Synodi tempora, cum jam omnia inportum tranquillitatis subducta esse credideratis, *Principis Araussicani* sanctissimum caput ad necem deposcere, parricidialique manu tandem quoque effectam dare non horruerint. Quæ quidem omnia non detestandæ solum sectæ, quæ tolerando curari fortasse posset, sed factionis plane capitalis judicia manifestissima præ se ferunt. Quod autem Deus, cujus illi contrectare pupillam non verebantur, facinorosa consilia illa, crudelissimosque ausus detexit & irritos reddidit, quid inde etiamnum aliud colligeremus, quàm clementissimum juxta ac justissimum Deum, causæ suæ unâ vobiscum patrocinium commiseratione gratiosissimâ arripuisse? Hæc vero quorsum? Non ista à nobis dicuntur, ut in vobis, Reverendissimi viri, desideremus tantillum. Pietatem vestram religiosissimam eruditionem, zelum, vigilantiam, prudentiam, industriam, denique virtutes reliquas plané insignes & admirabiles non ignoramus, eas facimus magni, & ad imitandum nobis sedulò seduloque proponamus. Sólicitudinem nostram vobis patefacimus, impulsi sensu communis mali, tanquam unius corporis Christimembra ratique salutem nostram perniciemvé vestræ esse indissolubili ferè nexu conjunctam. Animum illum nostrum, quo superioribus annis per nonnullas é nobis in causa illa sublimi ac piâ prompté vobis adfuimus, nequaquam exuimus, sed eundem retinemus constanter, parati pro vobis Belgis, pro Rep. vestra divinitus benedictissima, omnia & facere & pati. Unde nobis de magnanimitate humanitateque vestra polliceri audemus, quicquid à nobis hic proficiscitur, in partem non malam acceptum iri, vobisque persuasum fore, hasce literas nostras sanctorum communionis & genuinæ Charitatis genuissimum esse proventum. Os nostrum erga vos aperimus cor nostrum erga vos dilatavimus, ut intelligeretis vos *Belgas* non habitare in Helvetiis *angustè*. Qui simul quoque hominibus vestris, qui à *sectæ* illius primipilaribus circumscripti, a veteratoria eorum versutia ad fallendum apprimé comparata, sibi cavere satis non possunt, novos oculos & Spiritus S. illuminantis præsentiam toto pectore precamur, dubitamusque nulli, esse inter seductos ipsos, viros optimos longè plurimos, qui, si *Arminianorum*, quos ita vocant, clandestinas, & adhuc dum ocultatas opiniones non ignorarent illicò ad Ecclesias vestras redituri essent. Denique de vobis ipsis, quos in Academiâ celeberrima Orthodoxiæ plantatores divinitus constitutos agnoscimus, certi sumus, vos omnibus discipulis vestris, quotquot Ecclesijs pascendis educantur, autores seriò atque inculcatores esse, ut circa sublime illud Prædestinationis mysterium, semper versentur doceantque homines suæ fidei concreditos, cum omni sobrietate, humilitate, modestia, utanturque eo sermonis genere, quod Majestati divinæ cum primis congruum, quod ædificationi conveniens, quod denique ab absterrendis plebeiorum animis; quantum quidem id fieri sine veritatis jactura potest, longissimé absit.

Valete Domini ac Fratres, vobisque persuasissimum esse velitis, qui vos impensius,

pensiús, sincerius contentiusq; ament, colant, venerentur, esse præter nos Helvetios orthodoxos fortasse paucos. Nisi molestum sit, gratissimũ nobis omnibus foret, si hæ nostræ ad reliquas quoque Academias Ecclesiasque vestras transmitterentur, ut hac ratione apud omnes excusaremur, si quid erroris fortè circa inscriptionem commisimus. Nam cui Academiæ, sive Ecclesiæ Belgicæ potissimum literæ tales inscribi soleant, debeantvè; nos omninò fugit, cæteroquin paratissimos suo honore fraudare neminem. Valete iterum. Deus ille miserationum exuberantissimus fons, Spiritu suo sancto vestra corda gubernet, consilia vestra benè fortunet, in exantlandis laboribus vestris sanctissimis vos consoletur corro boret, præstetque invictos: Per Dn. nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & Spiritu S. sit laus, honor, in secula. Amen.

R. R. V. V. Dignitatum omni affectu studiosissimi.

Tiguri, 23. May, Anno 1630. st. v.

Ecclesiarum Academiarum atque Scholarum quatuor civitatum Orthodoxarum Helveticarum, Tigurina, Bernensis, Basiliensis, & Schaphusiana, nec non Genevensis Pastores ac Professores.

Van het different 't welck de Heeren van Hamborch hadden met den Koninck van Dennemarck is al reede voor desen gemeldet: van wegen de selve Stadt wiert de Secretaris Paridum van Campe geschickt / die in Iulio ter Vergadering voor eerst haer Ho: Mog: bedanckte van wegen de toegestane audientie / den selven nae presentatie van groet ende dienst vertonende de nieuwicheden / die sijn Majesteyt van Dennemarck door de Tolheffinge voor de Gluckstadt, aenvingh; alle vreemde uyt ende naer den Zee vaerende Scheepen aldaer te setten / aen te leggen / van haer Scheepen ende inhebbende waeren / een hooghen ende swaeren Tol die sijn Majesteyt aldaer 't Gluckstadt aengeordert hadt / te geven dringende ende dwingende; soo dat hy oock door derselver Dienaren sonder onderscheyt / soo veel van deses Staets aengehoorigen ende Onderdanen / als van den Hamborgeren / alreets verscheydene Tol gelderen ontfanghen hadde / neffens andere beswaerlijke verhinderníssen op de vrye Commercien voorgenomen.

Dat Borgemeesteren ende Raet der Stadt Hamborch bevonden hebbende dat sulcx alles niet alleen den algemeenen hoochnodigen Commercien tot groot prejuditie ende nadeel strecken / maer dat oock daer door de Commercien van deselve Stadt gantsch afgekeert werden / ende alsoo derselver totale ruine ende ondergancк lichtelijck daer op soude konnen volgen / aen sijn Coninckliјcke Majesteyt haer Gedeputeerden hadden afgesonden / ende met vertooninge aller Inconvenienten die daer van te verwachten stonden / om afstellingh van sodanige hooch beswaerlijcke aenstellinge / ende nieuwicheyt ende dat hy die Commercien in haere oude vryheden ende integriteyt laeten mochten versocht en aengehouden hadden: in hoope haer Majesteyt soude tot vermijdinghe van anderen verdrietlijcke ende schadelijcke wijtloopicheden sich tot eenige mildere gedachten hebben disponeeren ende beweegen laeten; maer dat hoochgedachte sijne Coninckliјcke Majesteyt de

Stadts

Stadts Gedeputeerde een gantſch verwiepgerlijcke hooghe prejudiceerlijcke Reſolutie hadt laeten met geven / daerinne deſelve ſodane vedrangh teghens hun te continueeren / met expreſſe woorden verklaerde / tot dien eynde oock dagelijcx met den Ontfangh van ſodanige Tol gelderen voort vaerende / waer door de handel-drijvers ten hoochſten beſwaert wierden / derhalven ſy by ſodanigen vermerkten cont inuatie van ſijn Majeſteyts Intentie veroorſaeckt waeren ghewordẽ / vermogens die in allen geſchrevenen / jae inder natuyr ſelfs ghegronde rechten hun tot eenige tegenſtellinge te verſien / eenige Scheepen uyt te ruſten / teghens het gecontinueerde gewelt / door toegelaetene rechtmatige defenſive middelen / de vrye Commercie in haer ſeeckerheyt te houden ende de Stadt by derſelver vrijheyt / ende gerechticheyt te beſchermen / jae vande geheele onderganck die onfeylbaerlijcken by continuatie van ſodanige ſluytinghe ende verhinderinghen der Commercien hadde moeten volgen / ende alreede inden kleyne tijt ten deele hadde gebleecken / naer allen vermogen te bewaeren: verhoopende oock dat ſodanighe haer voorgenomen afgedwongende defenſie / die ſy door Keyſerlijcke Majeſteydt Chur ende Vorſten / oock een jeder te juſtificeeren vertrouden van niemanden die van een ongepaſſioneert gemoet was / qualijck geduyt worden ſoude.

Dewijle van de Intentie van die van Hamborch als vermelt / nergens anders heenen gerecht was / als dat die hoochnodige Commercien by haeren vryen loop mochten gehouden worden / ende evenwel ſich bevont / dat ſodanige troubles die uyt diergelijcke voornemen volgen / die Commercien niet wel draegen ofte lyden konden / derhalven oock niet lievers ſagen ende wenſchten / als dat deſe tuſſchen ſijn Coninckljjcke Majeſteyt ende hun onſtaene ſwaere ongelegentheden inder goede mochte uyt den wege gelecht / die hoſtiliteyten aen beyden ſijden afgeſtelt ende alles in vreedſamigen ende geruſtigen Staet / wederom geſtelt worden mochte / ende dat de Coninglijcke Engelſche tot Hamborch reſiderende Ambaſſadeur als oock de Gedeputeerde van Lubeck ende Breemen ſich goetlijcker Tractaten welmeynent ondernomen hadden / oock daerinne als noch continueerden / ende de Heeren van Hamborch het daer voor hielden / dat indien oock haer Ho: Mog: ſich interponeerden / als dan ſodanige begonnen Tractaten / ſoo veel te beter konden voort geſet worden.

Soo verſochten / Borghemeeſters ende Raed dat oock haer Ho: Mog: aen zijn Coninckljjcke Majeſteyt een Ambaſſade ghelieſden af te ſenden / met Commiſſie om Conjunctim of ſeparatim / naer dat der ſaecken nootdruft eyſſchen ſoude / daer henen ſich te bemoeyen / dat die Commercien aller wegen in haer ſeeckerheyt geſtelt / alle nieuwicheden / ende ſeer verdachte molitien voorghecomen / ende alles daer heenen gedirigeert wierde / datmen een beſtendigen en ſeeckeren Vrede ſich hadde te getrooſten / ende wegen vordere ſluyten ende behinderen der Commercien hun voortaen niet en hadden te vreeſen / ende nademael deſe ſaecke die van Hamborch niet alleen / maer oock haer Ho: Mog: onderhoorige Provintien ende Landen mede concernerende / gelijck ſulckx haer Hooch Moghende ſelfs genoeg bekent was / ſy oock ſoo om d' Alliantie als wegen derſelver onderloopende hooge Intereſſen geerne ſien ſoude / dat die goede correſpondentie / die tuſſchen haer Ho: Mog: onderhoorighe Provintien ende Stadt Hamborgh ten beyden ſijden geen kleyne nuttigheydt tot noch toe had aengebracht / alſoo beſtendich geconſer-

veert

heeft / ende den Elf-stroom in sijn oude libertepdt ghelaeten mochte / soo hielden sy Heeren van Hamborgh so veel te meer hoopen dat hun dienstelijck versoeck plaets gegeven wierden / ende de gebedene hooch aensienlijcke Interpositie / niet geweygert soude werden.

Voor ende aleer op 't selve versoeck te disponeren / wiert in 't laeste van Iulius gesproken met de Koninckliicke Deensche Ambassadeur als ooch met den Heer Aitzema doen alhier sijnde; gelijk ook met den Heer Paridum van Campe. Sulcx ghedaen / ende den oorspronck / voortganck ende gelegentheydt wel ingenomen sijnde is den negenden Augusty goet gevonden de Heer Aitzema by speciale Instructie te belasten alle neerstigheydt ende Devoiren aen te wenden / om de strijdige partijen over haer differenten ende questien te vergelijcken / ten welken eynde hem Brieven van credentie aen sijn Hoochstgedachte Majesteydt ende de Stadt Hamborgh wierden gegeven / met ordre om haer Ho: Mo: van tijdt tot tijdt pertinentelijck t' adviseeren van sijn besoigne / ende de gelegentheyt van saecken / om daer uyt by haer Ho: Mog: gheoordeelt te worden / of 't noodich soude zijn yemant meerder tot de bemiddelinge vande voorschreve misverstanden te committeeren.

De Dimissie aen welgemelden Heer Campe ghegeven luyde als dat haer Ho: Mog: den Heeren Borgemeesteren ende Raedt voor hare vriendelijcke Salutatie bedanckten / deselve wederom by desen alle goede voorspoet / gheluck ende volkomen Lijfs gesontheyt toewenschende / met verklaringe dat het haer Ho: Mog: ten hoochsten leedt ende verdrietich was / dat tusschen de Coningh van Denemarcken ende de gemelte Stadt op de Elve waren ontstaen swaere ongheleghentheden; dat hare Ho: Mog: noch meer waren bedroeft geworden; hoorende dat deselve alberepts tot dadelijckheden waren uytghebersten; waer uyt wel licht af te nemen was / dat over hoochstgedachte zijne Majesteyts Onderdanen ende d' Ingesetenen der voorsz Stadt Hamborgh groote desolatien / Ellende / ende Miserien met Brandt / roof / ende bloetstortinge waren te vreesen / ende dat de Navigatie / Commercien / ende Trafieq op de voorsz Riviere vallende / by consequentie / in haren Ordinaris vryen Cours / belet ende geincommodeert souden werden / behalven dat het niet buyten vreese ende apparentie was dat by quade meneés ende vreemde practijcquen ter oorsake van particuliere Interesten ten voorsz respecte hier inne quade Officien wierden ghedaen. Waer over hare Ho: Mog: uyt oprechte ende sincere affectie ende genegentheyt tot dienste van beyde strydende Parthyen hare goede Vrienden ende Naebuyren bewoghen waren geworden te committeren den Heer Foppe van Aitzema toe Aolsem alle naerstichept ende devoiren aen te wenden om de strydende Parthyen te disponeren tot accommodatie ende 't vinden van bequame Expedienten / om met Wijsheydt ende moderatie te versachten de bitterheyt van desen Actie / ende te herstellen wederzijts gealtereerde ghemoederen in hare voorige plaetsen / deselve veranderende in goede ende mutuele Correspondentie / gelijck deselve hier te vooren waren geweest / vertrouwende hare Ho: Mog: dat dese hare goede meeninge ende intentie den hoochstgedachten Coningh soude ghevallen / ende den Heeren Borghemeesters ende Raedt van Hamborgh aengenaem zijn; presenterende hier toe alle vordere goede vriendt ende naebuyrlijcke Officien te contribueren / soo de gelegentheydt ende constitutie

van

van saecken sulcks soude moghen vereysschen / versoeckende hare Ho: Mog: den Heere Afgesante hier van aenden Heeren zijne Committenten favorabel rapport te willen doen.

De Heer Aitzema trock daer op ten spoedichsten van Hamborgh na Coppenhage: maer de Coningh was self te Scheep gegaen op de Vloot by zijn Majesteyt toegherust om sich d' Elve weder te bemachtighen / dies Aitzema sich voor eerst en by provisie addresseerde aende Ryckx Raden: den selven bevindende seer geanimeert tegen de Stad Hamborgh: over 't wechnemen van 's Coninckx Scheepen op de Elve. Ghelijck naderhant ooch hem Aitzema tot Rensborgh by den Coninck audientie hebbende / geen ander antwoort en satisfactie is gegeven; als dat zijn Maj: begeerde voor allen dingen de restitutie der twee a drie Scheepen ende pramen ghelept voor de Luck-Stadt, om alle passerende Scheepen te dwinghen tot stryken / setten ende betalinghe vande Tollen / die de Heeren van Hamborgh hadden laten wechnemen. Sonder nochtans dat de Coninck daer teghen wilde yets weder beloven: als alleen dat hy de passage vande Nederlantsche Scheepen van ende nae Hamborgh weder toestont.

Gelijck in het volgende Coninghlijck Antwoort te zien is.

Die van Denemarcken, Noorwegen, Coninckklijcke Majesteyt onsen aldergenadighsten Coninck ende Heer, Is onderdanigst voorgedragen, ofte gerefereert, 'tgene wegen de Hooge ende Mog: Heeren Staeten Gheneräel der Vereenighde Nederlanden, derselver herwaerts gesonden gesanten, den Edelen Gestrengen Heer *Foppius van Aitzema tot Aelsem*, soo wel mont als schriftelijck ghepreponeert heeft, ende overgegeven, vinden sulcks naer ghedaene naebuerlijcken erbieden daer henen gerechtet, dat de Hooghe ende Moghende Heeren Staeten, ongeern vernoomen hebben, dat tusschen syne Coninckklijcke Majesteydt ende de Stadt *Hamborgh* swaere misverstanden ontstaen, ende tot opene hostiliteyten uyt-ghebroocken syn, die door voorghestelde goedighe interpositie, gheens weeghs ghedempt waeren, maer alsnoch aen beyden syden de Waepenen gecontinueert worden, waer door haer Hoogh ende Moghende wegen des naerbuerlijcke goede vertrouwens, daer in sy met de Croon Dennemarcken aller tydt begrepen syn gheweest, als oock de commercien die tusschen syn Coninckklijcke Majesteyts Landen en de Geunieerde Provintien gedreven worden, niet laeten konnen syn Majesteyt haer daer over dragende, wel meynende sorgvuldicheyt te ontdecken, ende te versoecken in consideratie vanden tegenwoordigen toestant, liever de moderatie als de voortsettinge vande extremiteyten daer uyt allerhande Inconvenienten ontstaen konden by hem te laeten gelden, derhalven hem gesante oock bevolen was, indien syn Majesteyt de bemiddelingh der Hoogh ende Moghende Heeren Staeten niet en misviele, hem by die van *Hamborgh* te vervoegen, hun de billicheyt ende de schuldigheyt, in namen van haer Hoogh Mog: te remonstreren, en alle vlyt aen te wenden, dat dit onwesen mochte geaccommodeert, ende herstelt worden: so stonde in syn Majesteyts genadiste bedencken, ofte hy die cessatie der hostilliteyten ende sluytingen van commercien bewilligen, die van Hamborgh door des Heeren Gesanten persoon, tyt ende plaets tot de Tractaten noemen, ende haer Gedeputeerde ghenoechsaeme *salvum conductum* geven wilden: waer op sy Coninckklijke Majesteyt sich daer henen

ten verklaert heeft, dat deselve der Heeren Staten Generael aengebrachte Nabuerlijcke erbieden, ende goeden wensch tot sonderlinge believende welgevallen op enaen nemen, sien oock niet liever, als dat den Almachtighen die geunieerde provintien in haer fleur en bloyende welstant lange tijt behouden wilde.

Het versouck ten principale aenlangende, soo dancken sich zijn Majest: wegen der Heeren Staeten Generael, over *dese by de Hamborgeren veroorsaeckte* onruste, draegende sorgvuldigheyt ende aengeboden *interpositie*, tot derselver Accommodatie, vermercken hier uyt derselver genegentheyt tot onderhoudinge der heylsamen Vreede, ende afwendinge van alle verstoorlijcken onwesens; ende gelijck syn Majesteyt altijt by de voorige Heeren interponenten sich tot alle bescheydentheyt, hoewel vergeefslijck, aengeboden hadde, soo wilden deselve nochmaelen op de intercessie der Heeren Staeten Generael, sich alsoo bethoonen, dat sy daer uyt, derselver tot rust ende eenigheyt, ende gheensints tot extremiteyt geneyghden gemoet, genoechsaem verspeuren mogen, waren oock soo voor als naer, des erbiedens, alwaert dat den Almachtighen syn Majesteyts rechtmatige wapenen, sodanen succes verleenden, dat de Stad Hamborch moste wijken, dat deselve evenwel tot goedige handelinge desen genadigst admitteré en tot interpositie, de Heeren Staten Gen: ende deselve voorname Heeren Gesanten, toelaten willen, by so verre de Stadt door *wedergevinge van haer Majest: onrechtmatiglijck wechgevoerde schepen en goederen, mettet daet*, tot een teyké dat sy eener goedige accommodatie begerig waren, bewysen sullen, wilden ook wanneer sulcs geschiet ware, daer op terstont naer begeren des Heeren Gesanten, tijt ende plaets tot een Tractaete noemen, der Stads ghedeputeerde met volkomen geleyt ende *salvo conducto* versorgen, oock vorder by der handelinghe ende interpositie der Heeren Staeten Generael tot alles wat met voeghen, ende sonder verlettinge syner Majesteyts Hoogheyt ende regalien kan begeert worden, hem bequamen, oock middelertyt den Inwoonderen der vereenighde Nederlanden een *vryen op, ende afvaert* op den Elvestroom, sonder eenighe turbatie ende verhinderinge vergunstighen, 't welck syn Majesteyt den Heeren Gesanten aen te melden versorght heeft, blyven den selven voor syn persoon, met alle Coninklijcke genade toegedaen; oirconde onder syne Conincklijcke Majesteyts hantteeckeninge ende Seghel, begheven op dessels Huys *Rensburch*, den 25. Septembris Anno 1630.

Den Heer Aitzema wiert oock naghesonden het volgende Memorie of naerder last raeckende de klachten van de Schippers of Stier-lieden ende harent Volck van desen Staet.

Memorie voor den Heer Aitzema.

Verscheyden Schippers ende Ingesetenen deser Landen komende van Oosten met hare Respective onderhebben Scheepen hebben ons klaechlijck te kennen gegeven dat sy by syne Conincklijcke Majesteyt van Dennemarckens Tollenaers inde Sont aengesproocken syn geweest, om uyt te maken een goet aental van Stierluyden, die op de Elve mochten syn bedreven, om syne Majesteyts Oorloch Scheepen derwaerts te brengen, ende datse over sulcx buyten ordre inde voornoemden Sont opgehouden syn den tyt van *vier a vyf* dagen tot haere groote schade en interest vande Coopluyden die hare Cargasoenen inde voorsz.

Sche-

Scheepen hadden geladen, hebbende sy Schippers middeler tydt hare Respective Stierluyden aen Landt gestuert om geexamineert ende ondersocht te worden offer eenige onder hun mochten syn, die op de Reviere van d' *Elve* waren bedredreven, dan sulcke onder de voorsz Stuerluyden egeene vindende heeft *Willem Maertense* syne Majesteyts Tolschryver de voorsz Schippers aenghesey dt, dat sy tot dienst van zyn Majesteyts Oorlogh Scheepen souden verschaffen *Stuerluyden*, die op de *Elve* bedreven waeren, of dat hy *Willem Maertense* by faute van dien hun Schippers met hare Stierluyden uyt de Scheepen deser Landen soude nemen, en op syne Majesteyts Schepen werpen, doch de begeerte vande voorschreve Tolschryver niet konnende voldoen vermits hun Schippers onbewust was of haere Stierluyden in 't gheheel of deel op de voorschreven Riviere van d' *Elve* bedreven waren of niet, heeft de meer ghenoemde Tolschryver hun Schippers ende haere Stierluyden van boort van haere Scheepen gehaelt, ende alle deselve inde *Tolboede geslooten*, oock ghetracteert of *sy slaeven waeren*, ende hebben daer nae syne Majesteyts Officieren *tien Stierluyde teghens haer wil ghenomen ende op syne* Majesteydts Scheepen geworpen, sonder consideratie offe op d' *Elve bedreven waren ofte niet*, ende hebben deselve een Maent gagie aenghedrongen, om dienst te doen, *tegens hare Conscientie ende ghewisse*. Alsoo sy Stierluyden *Mennonisten* ofte *Wederdoopers* waeren, 'twelck ten regarde van desen Staet seer harde ende onvriendelijcke procedueren syn, ende dat de Scheepen die haer Stierluyden hebben moeten missen daer door op hare reyse na dese Landen in *groot pericul ende gevaer* syn gestelt geweest, behalven dat syne Majesteyts Scheepen by sodanighe Stierluyden wel licht in ongeluck soude konnen gebracht worden, vermits haere onbekentheyt op d' *Elve*, als oock dat sy op 't fundament van conscientie volgens haere insettinge van Religie het daer voor houden, dat sy *geen wederstant teghens 't gewelt* haerer Vyanden vermogen te doen, gelijck oock dickwils gebleecken is in 't slecht ende licht overgeven van Scheepen deser Landen aenden Vyandt by luyden van sodanige gesintheydt gevoert; vorders hebben ons oock verscheyden Inghesetenen deser Landen vaerende met haere Scheepen ende Coopmanschappen na *Hamborgh* klaechlijck vertoont, dat syne Majesteyts Officieren tot *Gluckstadt* hun ter saecke van haere goederen hebben doen betalen *seeckere merckelijcke somme van penningen* ter saecke vande *pretensen tol*, die syne Majesteyt voorhebbens soude syn op de *Elve* te heffen in differentelijck over de goederen ende Coopmanschappen gaende na *Hamborgh* ende van daer komende, uytwysende de schriftelijcke ende solemnele informatien ende alsoo alle de voorsz. Proceduren soo inde *Sont* als op de *Elve* tegens d'Inghesetenen deser Landen ghehouden stryden tegen *alle Vrundelijckheydt ende goede naebuyrschap*, ende specialijck de proceduren op d' *Elve* oock tegens de solemnele verklaringe by de Heer *Axel Arensselt*, synen Majesteyts aenwesende Extraordinaris Ambassadeur in onse Vergaderinge den *een en twintichsten Mey* lestleden gedaen, van dat deselve Proceduren op d' *Elve* alleen gemeynt waeren by *retorsie of represalie* tegens die van *Hamborgh* ende derselver Goederen, in 't Regard vande kleynicheydt ende wederwaerdicheydt dewelcke die van *Hamborgh* syne Coninckliijcke Majesteydt soude hebben laeten wedervaeren *geduyrende dessels Oorlocht met den Keyser*, ende dat de Ingesetenen deser Landen, als oock haere goederen vande voorsz. beswaernisse

op d'*Elve* ſouden ſyn ende blyven bevryt, ſoo hebben wy ten dien Regarde als oock ten inſichte vande defenſie, die wy den Ingeſetenen deſer Landen tegens alle oppreſſien ſchuldich ſyn niet konnen onderlaeten den Reſident *Aitzema* hier van een Articul in ſyne Inſtructie te ſtellen.

Aitzema op dat ſtuck (raeckende directelijck deſen Staet) kreeg voor antwoort by kans 't ſelve wat de Propheet Samuel ſeyde / als het Volck Iſraels een Coninck begeerde: Hy ſal u Soonen neemen: Hy ſal u Dochters nemen: &c. als of de Koninck recht hadde om ſich van 't varent Volck aldaer paſſerende te dienen.

De Vloot / die de Koninck had doen toeruſten tegen Hamborch beſtont in achtien groote Scheepen alle met ſwaer Canon gewapent / ende eenige andere mindere alle wel tot over de dartich. De Heeren van Hamborch ſoo om het alghemeen intereſt van de vryheyt der Commercien / als volgens haer devoir / ſijnde hier van wegen de Keyſer ende het Roomſche Rijck aenbevolen de bewaring van d' Elve hebben na vermogen oock ten Oorloge geequipeert wat ſy konden: haer Vloot beſtont in twee en twintich Scheepen / maer niet beſtant teghen de ſwaere Konincks Scheepen / om den welcken afbreuck te doen zy ſes of ſeven Branders hadden toegemaeckt. Over alle 't welck van wegen de Stadt als Generael geſtelt was de Heer Borghemeeſter Eitzen. Het Krijghſ-volck wiert ghecommandeert deur den Vrij-heer van Kniep-huyſen.

Donderdaechs den twaelfden September quamen ſeven vande Deenſche Koninck Scheepen voor de Rivier / aldaer blijvende voor Ancker tot ſ' anderen daeghs / als wanneer oock de reſte ende de Koninck ſelf daer by quam; ſterck in de dertich a veertich Schepen; die met haer grof ende ſwaer Canon veel avontage hadden op de Hamborgſche, als meeſt Coopvaerdye Scheepen ten Oorloge ſoo veel mogelijck/toegeruſt; die nochtans haer beſt deden; om ſo met abborderen als met haer Branders 't incommoderen de Koninglijcke Vloote; maer des Koninckx preſentie / de ſterckheyt van ſijn Scheepen 't ſwaer geſchut / de wint / en ende 't waer nemen van het getijde deden aende Deenſche groot voordeel; Saterdaechs wiert wederſijts geavanceert/ende eenige uyren gecanonneert; ſ' avonts quamen weder ten ancker.

Sondaechs wiert meeſt ende doorgaens gevochten; ende van wederſijden wel ſes hondert ſchooten getelt: edoch om dattet was op de Rivier / niet inde ruyme Zee / oock om dat ſoo wel de wint als het getye den Hamborgers tegen was: ſo konden ſy niet upt rechten / ende hebbende oock hun bepaelde laſt / vonden goet het uyterſte niet te waegen; ende de Coninck contenteerde ſich d' Elve tot aen de Luckſtadt weder geopent te hebben. Voorts hebben de Heeren van Hamborch haer klachten ende recht vervolcht by den Keyſer ende Keurvorſten.

Ontrent deſelve tijt / als beneden op d' Elve de trouble was; ontſtont een ander tot Magdeborch: alwaer de Heer Adminiſtrator Marckgraef Chriſtiaen Willem van Brandeborg met Iohan Stalman een Sweetſche Miniſter onbekent den ſeven en twintigſten Iuly in quamen; openbarende ſich den eerſten Auguſtus inde Dom-kercke voor de Predicatie daer na dede hy de Borgerye vergaderen / hun vragende of ſy 't niet wilden houden voor Sweeden. Als geſeyt is; ſo daer als onder alle de Proteſtanten in Duytſlant was een grooten haet teghen de Keyſerſche

[illegible] ende Liguistische; om dat [illegible] haer hadden [illegible] gelegentheden seer gequelt / ende daer en boven de Geestelijcke goederen / die sedert het Passausche verdrach waren geseculariseert reclameerden. Derhalven dese Magdeborgsche, soo Magistraet als gemeente groote blijtschap toonde over de komste van de Sweetsche in 't Rijck / ende van den Administrateur in dese Stadt: als verwachtende daer deur eenige verlossinghe: derhalven sy seer eendrachtelijck toestonden / ende de wapenen t' samen der hant aen namen: voorts al terstont [illegible] op de Keyserssche inde kleyne Steeden daer rontom liggende. Die van Hal openden de Poorten: ende men beschoot het Kasteel Mauritsborg, alwaer sich de Keyserssche hadden geretireert: ende wel defendeerden. Dit werck van Magdeborg scheen een coup d' estat voor Sweeden: als sijnde een brant in 't midden van Duytslant ontsteecken; om 't welck te blussen de Keyserssche van alle kanten moesten toe loopen: ondertusschen aen de Sweetsche omtrent de Zee-kusten advantage gevende. Doch ten duurde niet lang: want de Keyserssche in alle diligentie soo veel volck by een brachten; dat sy den twee ende twintigsten September quamen voor Calbe, alwaer by de acht hondert man lagen van des Administrateurs volck: 't welck sy nae [illegible] tegenstant eyntlijck in kreegen deur een verhoolen gat: doot-slaende of verdelgende wat er was. Daer nae deden [illegible] in Wettin: noch weeder krijgende de Huysen van Mansvelt en Querfurt. Daer nae is des Konings Hof-Marschalck Valckenbergh noch in de Stadt gekomen / om onder den Administrator te commanderen: [illegible]. Troupen van twintich, dartich, ende meer Soldaten quamen met [illegible] hem: soo dat het Guarnisoen wel beliep tot op twee à drye duysent man. Des Konings advijs was niet seer [illegible] geweest dat d'Administrator soude sich nae Magdeborch begeven: [illegible] eenighe [illegible] Huysen sich noch souden hebben verklaert: maer toe Stalman last hadde. Ondertusschen / ende om sijn desseyn te meer te bedecken / ries de Hon: d'Administrator soude deur Aitzema die soo aen Walsteyn, als Tilly was geschickt geweest / [illegible] Keyserschen / uyt last van haer Ho: Mo: Correspondeerde / laten handelen om Pardon, ende om een Jaerlijck Tractement van den Keyser, sijn leven lanck, te bekomen. Maer d' Administrator hadde soo veel patientie niet / volghde sijn eygen hooft tegen des Konings meyning. By dese occasie sal niet onwijsch worden aen te roeren wat ondertusschen de Koninck dede. Sijne Majest. den Oorlog in Duytslant geresolveert hebbende / liet door Alexander Lesle in het Eylant Rugen in Martio deses Jaers aentasten met [illegible] succes: daer op het spul in Pomeren voort aenginck. De Koningh quam in persoon / met sijne Vloot op St. Jans dach den vier ende twintichsten Juny ten Ancker voor Rugen, van daer in 't Eylant Usedom, voor Wollin landende / bemachtichde de Schans teegen over Wolgast: voort het Eylant ende Stadt Wollin, daer na Cammin. Aengaende Stettijn wiert de Hertogh seer [illegible] Keyserlijck Guarnisoen in te neemen: maer de Koning [illegible] deselve: makende een Tractaet met den Hertogh: Den derthienden July nam de Koninck [illegible] Stargard in: Item Anklam, Ukermonde, Wolgast; eerst de Stadt daer nae het Slot. Daer na keerde sich de Coninck nae 't Lant van Mecklenborgh: quam den thienden September tot Stralsund, Alwaer hy met groote vreuchde vande Gemeente wiert ontfangen:

sangen: van daer ginck sijn volck op Damgarten, alwaer de Rekenitz het Lant van Pomeren van Mecklenborgh scheydt. Op den passage lach een vierkante Toorn/ daer van de Muyren twaelff voet dick waren: al eer/ soomen seyde/ van Stortebeecker ende Godeke Michiel, twee fameuse Zeerovers/ gebouwt dese Toorn hadden de Keysersche met een redout bevestigt: oock lagen aen de Meckelenborgsche sijde tot bewaring der Brugge eenige Schansen. Alle dese wierden gewonnen; ende de Keysersche neder gemaeckt; om datse tot Posewaldt ende elders seer qualijck gehuyst hadden. Des Konings intentie was tot Rostock, 't welck geen Guarnisoen hadde/ ingelaten te worden. Maer de Keyserische/ versoeckende simple deur tocht/ ende onder dat pretext (hoewel Troupens wyse) de Poort ende Stadt bemachtigende/ prevenieerden den Koninck.

De Hertoch van Meckelenborgh tot Lubeck, ende Hertoch Frans Carel van Saxen Lauwenborgh hebben ontrent d'Elve oock yets willen remueeren: maer 't viel qualijck uyt. In October maeckte de Lantgraeff van Hessen een Tractaet met den Koninck tot Stralsundt deur Harmen Wolf. Colbergh wiert geblocqueert. De Keyserse poogden 't ontsetten: te vergeefs. De Rijcxdach tot Regensburgh ge-eyndicht sijnde/ schreven soo wel de Keyser als Keur-vorsten/ hem affmanende ende in 't ongelijck stellende. Hy bleeff haer niet schuldich. Begeerde dat sijn bloets-verwanten, vrienden, ende naebuyrige Princen ende Steeden in haer voorige staedt herstelt; tot verseeckeringh van sijn eygen Staet: die ongewoonlijke Krijgs Vlooten ende armatuer aende Zee afgeschaft, d' aengedane injurien, ende de daer op aengewende onkosten gerepareert soude werden. Waer uyt wel te sien was de kleyne hoop tot Vreede. Ondertusschen wiert de Stadt Magdeborgh meer ende meer geblocqueert: werdende verscheyden misslagen gemerckt. De Administrator hadde geen gelt; ende de Stadt was weygerich te verschieten: mocht oock wel niet veel ten besten sijn. De Borgers meenden oock de Coninck soude met sijn Leger haer by ende ontrent koomen: ende 't mocht haer oock wel alsoo sijn wijs gemaeckt. De Borgerye was oock niet eenich: als daer in dat sy geen Krijgsvolck in den Stadt wilden hebben: 't selve lach inde voorsteden: namen in Ianuario des volghenden jaers eerst ses-hondert man in. De Administrator selff lamenteerde om secours: hadde weynich aensien: ende niet een stuyver credijt. Voor dat sy gantsch besloten wierden deeden noch een goet exploict: Namelijck den negenthienden Decembris: als wanneer d'Overste Sneydewin met duysent man te voet ende te paerde in nam New Alvesleбs: een tamelijck stercke plaets: Maer de Keyserische daer weder voor ruckende met acht stucken geschuts/ hebben deselve gedwongen tot een schandelijck accoord: hun doende sweeren/ noyt meer tegen den Keyser te dienen: waer deur de macht van de Magdeborgsche Militie seer wiert gekrenckt. De Coning sach wel dattet endlijck niet soude deugen: hadde daerom geern het secours getenteert: maer de distantie was te groot: de passen waren al in vyande handen; ende daerom poogde hy deur diversie in 't Lant te Mecklenborgh de Stadt te doen gevoelen eenige verlichtinge.

De macht des Keysers was daer uyt aff te neemen; dat hy oock in dese Somer de Venetianen sloech in Italien; daer van Picolomini de Keyser tot Regensburgh bracht twee ende twintich Vaendels. Daer na in Iulio namen de Keyserische

ferschе onder Aldringer ende Gallas de Stadt Mantua in. Om te geswijgen d'exploicten die Tilly dede in Wittenberger Landt ende elders tot executie van't Keyserlijck edict; tot restitutie der Geestelijcke goederen / die sedert het Passausche verdrach waren by de Protestanten geinvadeert. Ja de jalousie selfs van de Catholijcke standen was soo groot dat sy den Keyser obligeerden / om den Hartogh van Walsteyn het Generaelschap te benemen. 't Welck een misslach was: want daer deur verliet Walsteyn de sorge om Meklenborg te behouden: tot groot voordeel van Sweeden.

Wat die Koninck met de Wapenen dede in Duytslandt gesept hebbende: sal nu met weynighe stellen; hoe hy ontrent desen Staet noch dede negotieeren. Zijn Ambassadeur heeft den ses en twintighsten Iuly by monde ghedaen ende by ghe-schrifte over gegeven de volgende Propositie

Illustres ac Præpotentes Domini, Meministis, postquam ex conversione rerum in Germania nimium ad cresens *Hispano Austriaca* Potentia omnium pene aliorum Regum & statuum *libertati* insidiari cæpit, quantopere de salute ac securitate publicâ, & vos soliciti fueritis (dum etiam per legatum poprium ante paucos annos S. R. Majestatem ad opem oppressis ferendam admonuistis)& quam candidè ac confidenter S. R. M. cogitationes ac consilia vobiscum semper communicaverit, studia simul & operam aliquoties obtulerit. Illud etiam nunc re ipsa iterum facit, cum vobis amice indicat, quibus de causis mota in animum Induxerit, ut cum exercitu mare trajecerit.

Non ita pridem nempe sub dato 24. Marty S. R. Majestas vobis significaverat, quod ad intercessionem Serenissimi Regis Daniæ in pacificos tractatus Dantisci instituendos consensisset, facta vobis facultate, ut si vobis ita videretur, ad illos etiam ex vestris mitteretis, qui suis consiliis & causam publicam adjuvare, & Vestras etiam rationes ad commoda promovere possent. Nescio in quam partem optima ista Serenissimi Regis mei intentio hic accepta sit; quod serius aliquanto litteræ istæ vobis redditæ sint. Sed nunc ex re ipsa deprehendistis nullum fuisse in mora periculum. An vero & quid S. R. Majestati ad illas litteras responderitis, hac tenus intelligere non potui. Verum cum S. R. Majestatem indignari non nihil animadvertàm, quod hactenus de re tanti momenti nihil ad illam scripserim, confido vos, si non aliud præstituros, saltem culpa me liberaturos esse, qui quæ comperta a vobis non habui etiam per-scribere ad S. R. M. non potui.

Sperat autem S.R. Majestas sua, ut quemadmodum ipsa nihil suorum consiliorum aut actionum vos celare hactenus consuevit, sic vos quoque pro amicitia quę vobiscum ei a tot annis intercedit pari reciprocæ confidentiæ lege cum S.R. Majestate acturos, ut in tempore eo rectius ac tutius sua tam belli quam pacis consilia instituere ac prosequi possit, maximé ubi ad eundem recuperandæ *libertatis* scopum vos quoque unanimiter concurrere intellexerit.

Iacta nunc est alia: Trasiuit S. R. Majestas non *Rubiconem* sed vastum Mare, & quam sibi aliisque securitatem litteris & legationibus hactenus impetrare non potuit, cum bono Deo armis obtinere, aut eo saltem perducere rem conabitur ut sub clypeo felicius succedat pacis negotium.

Cum vero non ullius privatæ utilitatis sed tantum *afflicta* Reip. causæ, inprimis vero ut mari Baltico (cujus Dominio Hispano Austriaci in vestram potissimum

perniciem inhiant) in priorem statum vindicato, commerciorum usus reflorescat, S. R. Majestas sua tantum in se onus in vestrum etiam bonum & commodum susceperit, omnino sibi persuasum habet, Domini, vos non tantum favore & votis, sed consilio etiam ac ope vestra præclaros S. R. Majestatis conatus adjuvaturos, ac sublevaturos esse.

Non ignara est S. R. Majestas incertitudinis rerum humanarum, & quæ in bellis potissimum vicissitudines sæpius emergere soleant. Igitur in utranque partem, & in omnem eventum vos minime commissuros S. R. Majestas sperat, ut ab amicis suis in communi causâ ac periculo prorsus neglecta & destituta, aut secunda minus alacriter prosequi velit, aut adversa (quæ Deus clementer avertat) eo difficilius restaurare & redintegrare posset.

Ea vero nunc est ex tot victoriis & emolumentis superiori anno cumulatim vobis velut è cœlo transmissis vestra felicitas, ut nec hostes vestri ullo pacto credere possint vos exoptatissimis occasionibus contra ipsos in vestram & communem causarum utilitatem nunc non usuros esse.

Non igitur permittetis ut fructus victoriarum vestrarum non ad vos, non ad amicos sed ad communes hostes perveniat. Quod S. R. Majestatis judicio aliter fieri non potest, quam cum aut ipsi res Hispanorum jam satis nutantes & dubias assiduè magis magisque fregeritis, aut saltem amicis qui Hispano Austriacos a vobis animosè divertant facultatem virosque suppeditaveritis.

Et hæc sunt quæ S. R. M. ut vobis exponerem clementissime jussit. Mihi vero severe mandavit, vt Sententiam vestram in hoc maxime arduo negocio quantocius ad se referrem, quo suis rebus posset sive belli sive pacis artibus mature & prudenter consulere. Itaque, ut responsum vestrum, quantum fieri poterit, maturetis, enixè rogo. Quod si forte per deputatos ex collegio vestro de his accuratius mecum agere vobis placuerit, lubens volensque voluntati vestræ Illustres ac præpotentes Domini, obsequar.

Vobis omni cultu ac observantiâ addictissimus.

L. Camerarius.

Hagæ comitis 26. Iulii 1630.

De macht van Oostenrijck ende Spaignen was inder daet groot: maer eensdeels was Hollandt op Sweeden ongeduldich om de groote Tollen die voor Danzick wierden geheven: anderdeels oock sochtmen Vranckrijck eerst 't engageren: daer by quam datmen in 't voorleden Jaer grouwelijcke onkosten te velde had gedaen: ende daerom was men koel: so tegen Sweeden; als om te Velde te gaen. 'T was notabel dat d' Ambassadeur klaegde niet te konnen vernemen / of ende wat haer Ho: Mog: op des Konings brief hadden geantwoort: want dat te vernemen was niet swaer: ende wasser geantwoort de Koningh self moester weten. Een seeker teecken / dat haer Ho: Mog: deur stilswijghen hun onvernoeghtheyt wilden te kennen geven. De Coninck nochtans deed wijslijck; self gelt nemende daer hy het konde krijgen; al wast oock met offensie van sijn Vrienden / want het noch onseecker was; of men hier hem yet soude hebben ghegeven; al hadt hy den Tol niet ghenomen / men sagh hier oock dat de hoop der Spaensche en Oosten-

rijckse

rijcke om d' Oost-Zee 't inkoopen seer vermindert / ja genoechsaem afgesneden was. Also quam 't Sweetsche versoeck tot assistentie / min in consideratie als de klachte der Coopluyden over de Sweetsche exactien op de Commercien / 't welck beyde te gelijck in besoigne gebracht wiert. Waer toe gecommitteert wierden de Heeren Luchteren, Noortwijck, Bas, Beaumont, Tienhoven, Eysinga, Terculen ende Clant: die met den Ambassadeur getreden sijn in conferentie / ende Resumptie vande oude Alliantie den acht en twintichsten Aprillis 1629 geexpireert; ende komende op 't poinct spreeckende vande vrijheyt der Commercien op de Oost-Zee ende de beswarenisse van Tollen / hebben hem gherepresenteert de Excessen / ende exorbitantien der Tollen die van wegen sijn Coninck voorde poort ende Rede van Dantzick wierden geheven van de Scheepen ende Goederen der Ingesetenen deser Landen derwaerts varende ende van daer komende / volgens de Informatien by de Borghemeesteren der Stadt Amsterdam daer van ter requisitie van haer Ho: Mog: overgesonden / versoeckende reparatie ende dat in toekomende sodanigen ordre wierde gestelt / dat den ophef der voorsz Tollen mocht komen te cesseren / ende oock de Tollen in alle andere Havenen van sijn Majesteyt op den Oost-Zee gereduceert op den ouden voet. Naer de eerste ofte tweede conferentie sijn de gemelde Gedeputeerden oock gegaen by den Ambassadeur van Denemarcken / ende hebben hem in aller discretie ghecommuniceert / dat haer Ho: Mog: goetghevonden hadden te resumeren haer voorgaende Alliantie met den Coninck van Sweden belangende den vrydom der Commercien op de Oost-Zee, met intentie om deselve te vernieuwen / stellende hem in bedencken / ofte hy volgens den last van sijn Majesteyt van Dennemarcken alrede gegeven ofte noch te geven / op gelijcken voet met desen Staet een Alliantie soude willen maecken.

De Sweetsche Ambassadeur verklaerde verwacht te hebben dat sy gelast souden komen om met hem te handelen over de Assistentie die hy inden naem van sijn Majesteyt onlanghs had versocht; ende dat hy op 't stuck vande Tollen die contrarie den Inhout van dien geheven wierden / niet was gelast.

Die van Dennemarck heeft verklaert desgelijcx geen ordre daer toe te hebben; Ende hoewel hy aen nam daer over te schrijven / heeftse noeyt gekregen. Ende tot assistentie van Staet ende daet aen Sweeden waren de meeste Provintien alhier oock ongereedt: gelijck oock tot vernieuwing vande Alliantie.

Namaels nochtans hebben dese Provintien / haer reeckeningh by den Duytschen Oorloch beter vindende van tijt tot tijdt subsidien aen Sweeden gegeven.

Hoewel dit Jaer niet veel wiert gedaen door den Staet / soo wast nochtans geluckigh in 't particulier aende Prins; die in Iunio weeder Meester wiert van het Casteel / Stadt ende Prinsdom van Orange, sijnde de Paerl aende Croon van dat huys: in 't welcke het gaf den Princelijcken titel in 't Jaer vystien hondert dertich: als wanneer Philibert de Chalon int acht ende twintichste Jaer van sijn Ouderdom in d' Oorloch van Italien doot geschooten / het Prinsdom verliet aen Rene de Nassouw, Soon van Henrick Graef van Nassouw, ende van Claudia van Chalon Suster van Philibert. Maer also Rene volchde de party vanden Keyser: so liet François Coninck van Vranckrijck het Prinsdom saiseren deur den President van Grenoble: die des Coninghs Wapens aldaer ophing. Ende het bracht onder 't ressort van 't Parlement van Grenoble, Philiberts Weduwe

 van

van Philibert quelleerde hem oock d'Erfenis/met dewelcke hy accordeerde. In 't Jaer vier ende veertich de Keyser belegerende St. Desier wiert Rene de Nassauw de Chalon ghetroffen deur een stuck steens affspringhende deur een Canon schoot den seventienden Iuly: daer van hy s' anderen daeghs stierf in 't ses en twintichste Jaer van sijn Ouderdom: hy Testament universel Erfgenaem stellende sijn naeste bloetverwant Graef Willem van Nassouw (Soon van Graef Willem sijn Vaderlijcke Oom) gheboren tot Dillenborch den sestienden April vyftien hondert drie en dartich. De Vader liet hem Protestants opvoeden: maer om dese schoone Erfenis te bekomen wiert Domestiq; van Keyser Carel; die hem Catholijcx liet opbrengen. Ende volgende des Keysers party soo fluctueerde het Prins-dom van Orange na de loop der tyden: wast Oorlogh soo wast Frans: met den Vreede wiertet gemeenlijck weder gegeven: in de volgende Jaren oock ontstonden in Orange groote seditien / veranderinghen / ende onlusten om de Religie. Doen was Gouverneur een Artus Prunier. In 't Jaer een ende sestich liet de Prins aldaer verbieden de Protestantsche Religie. 't Volgende Jaer wiert de Stadt inghenomen deur de Catholijcken; met groote schade ende bloetvergieten van d' andere. Auban was Gouverneur. Daer na eenen Varick: die 't Casteel in 't Jaer acht ende sestich moest over geven aen een la Molle: ende de Prins raeckte in ongenade van Spaignen. In 't Jaer een ende 't seventich schickten de Prins den Heer van Berchon voor Gouverneur. Maer Montmeyan 't selve besittende wilde niet opstaen. De Koninck speelde daer onder: liet deur de Gordes sijn Stadthouder in Daufine den gemelden Montmeyan arresteren: maer keerden nochtans Berchon uyt: die echter deur nieuwe last des Koninghs daer in quam. In 't Jaer vier ende seventich wiert Berchon gesurpreneert deur Glandaige hoewel vande gereformeerde Religie. Maer hy wiert korts daer na deur den Cardinael van Armaignack (hoewel van ander Religie sijnde) weder op 't Kasteel geholpen. Dese kreegh in 't Jaer acht en seventich groot geschil met het Parlement. Waer in de Prins konnende remedieeren/ versocht de Mareschal van Damville des Konings Gouverneur in Languedock om te sijn intendant over het Prins-dom. Korts daer na wiert Berchon deur sijn eygen Lieutenant des Merles buyten 't Casteel gesloten. Binnen 't Jaer wiert dese wederom uytgejaecht deur Chabert. Chabert wiert amoreux vande Suster van Hector de Mirabel Heer van Blacons: presenteerde ende gaf het Gouvernement ende kreech de Suster; behoudende het Lieutenantschap. Alle dese lieden waren gereformeert; ende nochtans deden wat hun geliefde. Een Predicant Iulien seyde 't konde ende moeste geschieden in goede conscientie. Dingsdach den tienden July/ in 't Jaer vyftien hondert vier ende tachtich wiert Prins Willem tot Delft vermoort. Alsoo quam het Prins-dom aen Philips. Het Gouvernement bleef by Blacons; doch sonder eenige approbatie. Niet te min toonde Blacons alle mogelijcke eer ende submissie aende Prince; in 't Jaer vyf en tachtich, de Ligue beginnende / heeft hy het contat aengetast. In 't Jaer acht ende tachtich schickten Prins Maurits, aennemende de Titul van Reghent (terwijl Philips in Spaignen was) aen Blacons Commissie. In 't Jaer ses ende negentich quam Prins Philips in Nederlant, Blacons omtrent dien tijt sterven-de institueerde sijn Soon Erfgenaem/niet alleen in sijn goet maer oock in sijn

gouvernement / onder curatele van Aramond een Daufinois Edelman. Ghe-
duyrende der selve Administratie ende bevint was wederom ende alnoch gro-
te contentie/ divisie/ende twist met ende tegens den President ende 't Parlement.
Prins Maurits als Regent schickten daer den Heer van St. Aldegonde: maer hy
keerde sonder yet te doen. In 't Jaer acht en negentich de Pais van Vervins
gemaeckt sijnde/ 't tooch Blacons selfs na Brussel: bequam van Prins Philips con-
firmatie van sijn Gouvernement / die echter metter tijt oock gealieneert wordende
van Blacons, resolveerde hem uyt te jagen: quam in 't Jaer sestien hondert drie
op 't Kasteel: maer niet soo ras: of hy hadde tijt om sijn Guarnisoen (ordinaris
niet als van ses a seven Soldaten) te versterken. De Prins dat siende / ginck
hem aen met sachticheyt / seyde soo veel garnisoen niet van nooden te hebben / dat
sijn Domestijcquen genoech waren om het Kasteel te bewaren. Blacons dat merc-
kende stroyde onder de Borgerye ende elders / dat de Prins wilde aldaer in-voe-
ren een Spaens Garnisoen tot Prejuditie van de gereformeerde. Hier deur kreech
hy grooten toeloop / ende aenhanck . soo dat de Prins was genoot-drongen van't
Kasteel te gaen. l'Esdignieres Gouverneur van Daufine, hieltet oock met Bla-
cons. Prins Philips geen ander remedie siende addresseerde sich aen den Koninck
van Vranckrijck: ende om faveur te hebben versocht ende kreech de Dochter van
den Prins van Condé. Ende daer meede geboot de Koning aen l'Esdignieres,
dat hy Blacons soude doen trecken uyt Orange, die sulcx deede. Ende de Prince
stelde tot Gouverneur sijn Hoff-meyster Croeser, een Brabander / Catholijck
van Religie. Seedert ist tamelijck vreedich geweest Philips sterf in 't Jaer ach-
tien. Prins Maurits sijn Successeur schickten den Heer Vosbergen ende Valck
na Brussel ende Dimmer na Orange. Croeser wiert geconfirmeert in sijn Gou-
vernement; bleef getrouw / hoewel getenteert deur den Colonel Ornaw. Edoch
kondemen hem daer niet uytkrijgen sonder recompens; pretendeerende noyt yet
voor sijn lange diensten van 't huys te hebben ontfangen. Men accordeerde ent-
lijck hem gevende sestien duysent gulden aen gelt/ende de Heerlijckheyt van Zee-
lem, weert dartich duysent gulden. Prins Hendrick self tooch derwerts in 't
Jaer negentien; stellendende tot Gouverneur *Don Emanuel* Prins van Portu-
gael 's Princen Susters Soon / als Catholijck van Religie ende den Heer van
Valckenborch als Lieutenant; ende volgens secreete Instructie het meeste gesach
hebbende. Het Garnisoen bestont meest in Catholijcke Switsers; in haer plaets
wierden met gemack Nederlanders ende Gereformeerde Switsers ghebracht:
ende 't Kasteel dapper gefortificeert. Don Emanuel eensdeels te kostelijck / ander-
deels suspect om de Religie wiert in 't Jaer drie ende twintich gerevoceert. On-
dertusschen waren seedert het Jaer een ende twintich troublen in Vranckrijck
met die van vande Religie ende viel swaer voor de Gouverneur sich alsoo te dra-
gen / dattet soo wel d' een als d'ander Religie geviel. De Gereformeerde meenden/
om dat de Prins oock soo was / de Gouverneur behoordent te houden met haer.
Nochtans toonde Prins Maurits soo wel als Prins Hendrick dat sy 't meer met
den Coninck hielden. Ende alle de voorige troublen gaven genoegh te kennen/
dat d'Orangeoisen selfs waeren onrustige / ambitieuse / ende twistgierige men-
schen: ende die de meeste usurpatie tot nadeel vande Princen hadden gedaen wae-
ren vande Gereformeerde Religie geweest: insonderheydt de Blacons. Ende de

Historyschryver la Pize self van de Religie / noemt verscheyden Predicanten / die deselve usurpatien approbeerden ja aenstoockten : segghende datse liever haer vonden in eenige Politycke Vergaderingh, als by 't bed van de Krancke. Ende ich heb ontrent dien tyde de Juffrou van Valckensteyn (die veel Jaeren by haer Suster de Vrouw van Barchon Gouverneur van Orange hadt ghewoont) een Jonge Dochter van tachtigh Jaeren hooren vertellen datmen 't Orange geloofde datter eenige boose geesten woonden in het amphiteatrum of out Romains ghebouw aldaer : die gedurich d'onlusten ende twisten aldaer verweckten. Synde d'Inwoonders (na den aert van dat Landt) heet / promt / ende eergierigh ; hoewel neeringhloos ende dienvolgens arm ; ende uyt armoede begeerich van Ampten, ende nieuwigheden. De Gouverneur koste niet alle voldoen : ende die haer Reeckeningh niet vonden / ginghen klaghen / bliesen den Prince in d'ooren. In 't Jaer vyf ende twintigh succedeerde Prins Hendrick die alreede te voor hadt aengevangen ende voort aen continueerde 't geene la Pize op dit Jaer segt; dat d'eer ende geltgiericheyt van eenige huysen van alle tijden van Vader tot Soon aldaer waren gheweest als fatael : geanimeert door geweldighe tochten ende passien om d'een d'ander te supplanteren ; elck voor ander willende gouverneeren den Gouverneur : ende alsoo sijn deselve soodanige huysen ende familien oorsaecke / aenraeders ende voesters geweest vande volgende twisten ende tweedrachten. In 't Jaer ses ende twintich was alreede groote tweedracht ; het Parlement tegen den Gouverneur : ende die van het Raethuys ofte Stadts regeering tegen 't Parlement : beyde schickten aen den Prins. Die deselve beyde beleefdelijck ontfing / tracteerde / ende weederom schickte met vermaninghe tot vreede ende verdraechsaemheyt. Maer de Gouverneur suspecteerde de Gedeputeerde van 't Parlement ; datse hem by den Prince gesocht hebbende te supplanteeren nu oock desghelijcx by haer weederkomste souden doen. Verboot haer te koomen in Orange. Men gaf hem na / dat hy het Prinsdom beyde aende Paus / de Koningh van Vranckrijck, Spaignen, Enghelant, aende Princesse van Portugael s' Princen Suster / aen Savoyen, aen den Hartoch van Longueville, aen den Hartoch van Rohan ende de Ghereformeerde Kercken. Maer andere seyden ; hoe ende waerom soo Rijcke ende Machtighe Kooplieden sulcken Party hadden konnen afslaen ? 't Is wel te ghelooven dat de Gouverneur geduyrende het troubel waeter tusschen den Koninck de Gereformeerde in Vranckrijck sijn profijt heeft ghesocht / ende dat de Coninck rijcker beurs heeft gehadt / om Orange te houden in Neutraliteyt immers den Gouverneur te separeren van Duc de Rohan als wel Duc de Rohan hadde om hem 't engageren voor de party van de Gereformeerde / maer of de Coninck dat Interest soude hebben betaelt met hondert duysent Kroonen aen den Gouverneur ende vijftich duysent aen Julien ; als maeckelaer / gelijck la Pize segt ; dat staet 't oordeelen. Dat Gouverneurs van Plaetsen haer bedeckte profijten soucken / meer ende boven 't geen wat haer Meesters ende Souverains weeten ; is niet nieus. Gelijck oock niet vreemt was dat deese Gouverneur uyt de Compaignie ende andersints / oock uyt sijn eygen middelen wel yets kost menageeren ; waer meede hy een Heerlijckheyt kochte daer omtrent. Niet te min ander onrustige ende ambitieuse lieden wast ghenoech om hem daer deur suspect te maecken by sijn Souverain / verre van daer sijnde;

die schickten eerst Dimmer om te weesen sijn Lieutenant / daer na van Santen, tot Vendrich vande Compaignie. Maer hy hadde alreede de jalousie vande geene die hy meende dat hem wilden supplanteeren / ende d'ambitie van soo heerlijcke Plaets te commandeeren / soo diep ingesoghen / dat hy niemant begeerde die hy moest vreesen datse quamen met secreete last om hem te verjagen. Hy beelde sich in / dat hy soo capabel was om de Plaets te bewaren voor den Prins als yemant: dat men van hem / als geinterresseert deur middelen ende bloet-vrienden in ende onder de Vereenichde Provintien geleegen ende geseeten / niet behoorde quade opinie te hebben. Derhalven wilde soo wel Dimmer als van Santen niet binnen Orange sien.

En 't Jaer Seven ende twintich schickten de Prins Twee van sijne Raden Verdoes, ende Montens: d' eerste sijn oude Vrient ende een man van groote wel-sprechentheyt: d' ander sijn bloet verwant: op hoope dat deur sachte ende vriendelijcke middelen men hem mochte beweegen om te quiteeren: Hy pretendeerde recompense voor sijn diensten; dat hy in Orange hebbende gecommandeert ende in groote aensien geweest / in Hollandt behoorde weeder eenich aensienlijck employ ende Gouvernement te hebben. 't Was hart ende vreemt / dat yemant moest marchandeeren met sijn Onderdaen / ende Dienaer: na dat deselve Dienaer hadde in soo veel pointen ongehoorsaem geweest de beveelen van sijn Prins ende Meester. Doch in Vranckrijck wast niet vreemt: maer eene gemeene Practijck; dat een Gouverneur leefde na sijn Fantasie / ende niet wilde quiteeren sonder satisfactie. Want oock gemeenlijck d'een off d'ander Flatteur van den Koninck ende vanden Favorijt het alsoo wist te maecken; dat soodanigen Gouverneur / wiens plaets de Flatteur begeerde / wiert suspect gemaeckt. Ende wat ist dan? Menschen werdender uytgelmeeten; ende menschen werdender weeder ingestelt. Selden nieuwe die d' oude verbeeteren. Montens stierff in 't Jaer Neegen ende twintich: daer na quam de Heer Knuyt: met last ende dessein om extremiteyten te tenteeren. Tot welcken eynde oock verscheyden militaire Persoonen wierden bestelt. Hoewel ondertusschen niet wierden vergeeten de middelen van deur goetlijcke inductien / persuasien / beloften ende Presentatien den Gouverneur te beweegen. De Heer Knuyt was een Persoon van grooten arbeyt / klouck / loos ende geluckich. Hy hielt sich eerst onbekent: gelijck hy oock sonder yemants kennis was wech getoogen. Echter / weetende wat vyanden den Gouverneur hadt / openbaerde sich deplich aende Principaelste van dien. Deese uyt natuyrlijcke lieffde tot den Prince / die uyt haet van den Gouverneur (want hem was onmogelijck alle man tot sich te verbinden: sulckx konde de Prins selfs niet doen) andere deur hoop ende belofte van Recompense / ende Avancement wierden licht gewonnen. Maer deselve waren soo menichvuldich / dattet vreemt was hoe alles soo secreet bleeff. Aen den Gouverneur self gaff hy veel impressie van dat sijn last ende dessein anders niet was als om hem deur satisfactie van andere charges off gelt te beweegen. Maer de vreese van bedroogen te worden / aen d'een ende de soeticheyt van te domineeren aen d'ander hielt hem irresolupt. Ende ondertusschen lietmen niet alles te bespieden soo binnen als buyten 't Kasteel: d'een gaff deesen d' ander dien raet: deese wildet dus / d' ander soo surpreneeren. In allen geval moeste Volck sijn: behalven de goede Ingeseetenen vande Stadt: diemen vertroude van

selff

self goet te sullen-sijn. De Capiteyns Beauvaiser, Itier, ende Mimet waren Officieren / op de welcke men sich seer vertrouwde. Itier bracht sestich Soldaten by een / Mimet dartich. Maer de swaricheyt was om deselve te brengen inde Stadt: alwaer niemant konde inkoomen als met billetten van gesontheyt: met uytdruckinge van naem / toe-naem / ende van waer sy quamen: ende deese Rol wiert dagelijcx gebracht aende Gouverneur. Derhalven den raet was acht-en-twintich Soldaten met een ladder inde Stadt te laten: ende Knuyt soude sich houden op seecker Hof-steede by de Stadt met seven of acht Edel-lieden: om van daer een voor een inde Stadt te koomen; na dat sy souden sijn verwitticht van des Gouverneurs af-komste van 't Kasteel; die gemeenlijck des namiddachs den tijt hier of daer ginck passeeren inde Stadt. De Heer Knuyt van ginck van Beauregard op een Maendach s'nachts ten Tien uyren den Tienden Juny met drie ende dartich uytgekoosen Soldaten / daer onder begreepen Mimet ende Itier diese Commandeerden: maeckten vijff Troupen: die d'eene d'andere volghden van twee-hondert tot twee-hondert passen. De loose was Henrijck, sy passeerden de Muyr by de Poort van den Pontneuf/ende wierden gelogeert in een Hopschuyr by de Stads Wal of Muyr daer toe bestelt. De gemelde Edel-lieden op de Hof-steede loerden op d'Af-komste van den Gouverneur: als wanneer Rafelis soude forceeren de Poort om de ghemelde Edel-lieden ende andere volgende in te laten. Autrand, ende Laurens waren in haer huysen met eenige Vrienden: om 't werck te secundeeren. Maer 't quaetste was / dat dien dach den Gouverneur niet af quam. 't Welck de saeck eenigsins perplex maeckte. Dies de voorschreven Edel-lieden weeder keerden na Beauregard. Mimet ende Itier leeden veel ende dachten te smoozen inden Hop-schuyr om de hitte der Sonne vreesden ondeckt te sijn: dies sy wierden op een ander plaets gelept. Woensdagh quam de Heer Knuyt met sijn Edel-lieden weeder van Beauregard op de Hof-steede: ende onbekent ginck inde Stadt om te sien ofter alteratie was: keerde weeder na buyten: om te ageeren soo haest als den Gouverneur soude sijn van 't Casteel. Ende hoe-wel den selve verscheyden addvisen wierden ghegeven van een aenslach op hem / ende op 't Casteel / van verscheyden ghewoorden Volck / eatlijck datter Volck verborghen inde Stadt was; soo wilde hy 't niet gelooven: niet konnende besinnen datse over de muyr waren gekomen. Hy quam vergeselschapt met vijff Carabijns van sijn Gardes / sijn Stal-meester / sijn Kamerling / ende eenige Lacquayen: schickten aen den Grefier la Pize, dat hy hem wilde spreechen. Ondertusschen ginck hy noch op een ander plaets; een vanden aenslach wetende hadt den Laquay van den Gouverneur sien spreechen aen la Pize: hy dachte terstont dattet was om in sijn huys te koomen: om de seeckerheyt te weeten / maeckten discours met hem: ende sulcx vernoomen hebbende gincket aen Itier ende Mimet seggen. Knuyt hadde konnen sien den Gouverneur van 't Casteel af gaen: doch wiert terstont noch daer van verseeckert deur een die de Tresorier Laurens hem schickte. Knuyt by de Poort komende wiert belet: niet te min men liet sijn Kamerling inrijden: ende 't was alsoo bestelt van binnen; dat deselve Poort haest wiert ghefoorceert. Ende soo haest als men wist dat de Gouverneur was by la Pize, die hem ghebracht hadde op sijn boven Salet / soo wiert het huys rontom beset: een Capiteyn Correge met acht of tien bewaerde den uytganck van achteren; Capiteyn Gou-

Gouvijn stelde sich op een plaets om het secours / soo 't van 't Kasteel af quam te beletten. De Capiteyns Maurice ende Baume avanceerden eerst / het rapier op de sijde / met pistolen onder de Mantel : gevolcht van ses desgelijcx gewapent : attaqueerden de Carabins van de Gouverneur in 't Voor-huys : een Carabin bleef terstont doodt / een ander gequest ; een met den Stal-meester ende Kamerling geraeckten boven by den Gouverneur. Die alreede 't gerucht ende schieten hoorde ; nam het rapier in d' een hant : d' ander met een Somer mantel bewindende. La Pize het hooft te Vensteren uyt steeckende / seyde : Mijn Heer daer is groot rumoer. De Stal-meester seyde : Mijn Heer ; ghy sijt verrast : Ick hebt u wel geseyt. Daer was geen tijdt van langh beraet : sy sagen wat de klock ghe-slagen hadde. Sy poogden alle de deur te barricadeeren met Tafels / Bancken / Stoelen. De Gouverneur in dese perplexiteyt toonde ghenoegh courage : alle sijn hoop was op 't secours uyt het Casteel : maer hy konder niemant senden : 't Huys was beset. Mimet ende Itier gevolcht van achtien Soldaten gewapent met Pistolen / Hellebarden ende Musketten / marcheerden 't rapier inde hant na 't huys daer de Gouverneur was / roepende : Siet daer de Prins, die inde Stadt komt, stelt u in devoir om hem te dienen : anders ghy sult gestraft worden. Een groote menichte quam terstont voor de deur die de Gouverneur hadde ghe-barricadeert ; hem wiert toe-geroepen; geeft u over: u sal geen quaet geschieden. Maer de hoop van secours dede hem opiniastreeren: waer toe hem oock animeerde sijn Stal-meester. Ende alsoomen in plaets van opghevingh of antwoordt hoorde spreecken van Secours ; ghelijck dan oock alreede het Kanon ende Musquetten van 't Kasteel wierden ghehoort : soo resolveerdemen tot extremiteyt : ende men deede schieten met veel Koegels. Waer deur de Gouverneur geraeckt wiert doodlijck / d' andere oock. Dies de Kamerling / haer overwonnen siende / de deur entlijck opende op belofte van 't leven.

Ondertusschen was inde Stadt alles in Wapenen. Die van 't Kasteel deeden verscheyden uytvallen om den Gouverneur te ontsetten : maer ment vont de wegh gebarricadeert. Een Sergeant ende eenige Soldaten ghevangen wierden weeder op 't Kasteel gesonden / met beloften ende Instructie om d' andere te raden tot overgave van 't Kasteel. Maer de Lieutenant ende andere Officiers wilden niet. Ende men sach wel dattet met gewelt niet was te doen : ende dat de Silvere ende Goude Wapenen de beste waren. Men schickten aen den Lieutenant alle diemen wist by hem aenghenaem ende familiaer te sijn. Men deede den gequesten Gouverneur niet te min desgelijcx / soo deur den Medecijn ende Chirurgijn als deur sijn Vrouw persuadeeren : te willen schrijven aenden Lieutenant om 't Kasteel over te gheven. Hem konde men daer toe niet beweegen : hoewel men hem de Commissie ende last van den Prince / authoriseerende wat gheschiet was / te voor las. 't Sy dat hy sich Flatteerde met hoop van leven ende ghesecoureert te worden ; of dat hy sich niet vont in staet om de voorgheleesene last t' examineeren. Entlijck schreef sijn Vrouwe aen den Lieutenant van 't Kasteel hem vermanende tot overgeven van 't selve : gelijck hy deede : Edoch niet sonder goede Capitulatie ende recompense soo voor hem selfs als voor de Soldaten : Tot welcke handelingh eenighe mael gingen ende quamen de Predicant Silvius ende Docteur Perdun, 't welck ghescheide den dartienden Juny s' avonts : na

dat de Gouverneur s' morgens te vooren was overleden : hebbende aen den Pre-dicant Chambrum getoont Christelijck leet-weesen sijner sonden ; doch noch ge-seyt wat hy konde tot sijne ontschuldinghe. Hy wiert s' anderendaeghs eerlijck begraven. Daer waren in dien tijt / die dese actie berispten : als justificeerende den doodt van Prins Willem: deur last van den Koningh van Spaignen geassas-sineert. 't Welck nochtans op dessels Tombe dapper wiert geteekent ; met dese woorden: Quem Philippus secundus Hisp. Rex emto percussore fraude nefanda sustulit. Maer daer teegen wiert by andere geseyt; dat in soodanige dingen d'uyt-komste seer distingueert de qualiteyt der actien. Hadde Spaignen yets met sijn assassinat uytgerecht ; Men soudet in Hollandt selfs hebben gepreesen : maer 't en opereerde niet : daer wiert niet met gewonnen : 't lant is sedert niet als te bee-ter ghevaren: Ende Hollandt hebbende alreede aen den Prins opgedraghen de hooge Overicheyt of Souverainiteyt / wiert daer deur herstelt in meerder vry-heyt. Maer deur den doodt van deesen Gouverneur recupereerde den Prins het Kasteel / Stadt / ende 't geheele Landt; daer van hy alleen de naem ende de Gou-verneur de possessie ende jouvissance hadde. Ende ten tweeden wiert seer gedispu-teert / off Prins Maurits wel gedaen hadde ; doen hy het Kasteel seer sterck ja on-winbaer maeckten. Men seyde dat Prins Hendrick selfs het improbeerde : om redenen dat het Kasteel soo onwinbaer ende eens verlooren sijnde / niet soo licht te recupereren was. Oordeelende daerom beter te sijn het Kasteel te laten als te door: want wast niet soo sterck geweest : De Gouverneur soudet sich niet op hebben verlaten / ende geopiniastreert : off de Prins soudet met weynich moeyte heb-ben gedaen in-neemen.

De Keurvorst van Colen had alreede in 't begin van dit Jaer oock aen sijn syde laeten klaghen / deur sijn Agent Iohan van der Veecken, ende soo hy monde als by geschrifte laeten doen de volgende propositie.

I.

Naest vermeldingh van syne Cheurvorstelijcke Doorluchticheyts toe ghe-neyghten vruntlijcken groet ende goede wille tot uHo:Mo:heeft deselve my ge-last u Ho:Mo: aen te dienen, dat syne Cheurvorstelijcke Doorluchticheyt gaerne van my verstaen heeft dat u Ho: Mog. genegen syn tot continuatie van oprechte *Neutraliteyt* met syne Cheurvorstelijcke Doorluchticheydt, ghelijck 't selve aen syn syde altoos in goede achtinge ghenomen is, ende daer toe getracht heeft, dat Neutraliteyt ende goede nabuyrschap wel ende oprechtelijck souden onderhou-den werden , waer inne syne Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt als noch te continueeren genegen is, vermeenende ende verhoopende, dat u Ho:Mo: in con-formité van der selve Neutraliteyt haere uytgegevene *edicta* ende Placcaten, niet alleen vlytich sullen doen onderhouden, maer dat sy oock haere onderhebbende Soldatesca ernstelijck sullen verbieden ende gansch in houden, dat deselve d'arme Ondersaeten naer haer gevallen onder d'een ende d'ander opghesochte pretexten niet benaeuwen en sullen als (Godt betert) daghelijcx gheschiet, hebbende noch onlangs het gantsche Hertogdom *Westphalen*, het stift van *Paderborn* van Dorp tot Dorp gebrant schattet, het stedeken *Wydenbrugge* gansch uytgheplundert, de Kercken berooft, de Sacramenten gevioleert, ende arger huys gehouden als die

Spaen-

Spaensche in 't sticht *Luyck* gedaen hebben, versoeckende dat u Ho: Mog: ghelieven yemant uyt haer midden 't ordonneeren omme de particuliere documenten daer van 't oversien, ende jeghens de Autheurs te procedeeren, volghens de voorsz Placcaten.

2.

Verders heeft syne Cheurvorstelijcke Doorluchticheydt my gevolen u Ho: Mo: te erinneren, dat in gevalle tusschen deselve ende den Coninck van *Spaignen* eenige *Vreede ofte Treves* mochte beslooten werden, ende dat echter die Catholische Bontstenden ende derselver aenhorighe Landen daer onder niet begrepen soude werden, ende datmen onverhopentlijck soude ghesint syn, sich *per directum vel indirectum* in des Rijcx saecken te immisceeren, ende dat daer door jegens Gemelde Catholische geunieerde yetwes daedelijcx voorgenomen soude werden, daer mede de voorsz Neutraliteyt seer soude werden gekrenckt; ende tot verwerringe oorsaecke geven, daer met syne Cheurvorstelijcke Doorluchticheydt meent dat u Ho: Mo: niet souden gedient syn.

3.

Ende dewyle syne Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt van tydt tot tydt bevint dat d'voorsz Neutraliteydt sterck geæderf wert, door dien beyde krygende deelen syne Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt die bestraffinge der grasserende ende in hare Landen opentlijck exercerende Soldaten benemen, ende daer en boven die geene d'welcke d'eene of d'andere partye gedient hebben tot versoeninge ofte abolitie aendringen soo heeft syne Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt tot beter observantie der Neutraliteydt nodich gheacht dese *twee* poincten by beyde krygende deelen eens richtich te maecken, ende die *Spaensche* tot remedieringhe van dien, haere meninge alreede aengheboden ende verklaert hebben, als u Ho: Mog: uyt die besoignes tot *Brussel* gevallen, sien sullen, ende dat u Ho: Mo: belangende dese *twee* poincten sich alvorens op de *Spaensche* beroepen ende gherefereert hebben, soo wil sijne Cheurf. Doorl. sich ghetroosten, dat u Ho. Mo. haeren deyls oock niet vorders sullen difficulteeren, maer gelijckformige resolutie verleenen.

4.

Ende dewijle oock groote ongelegentheyt veroorsaeckt dat eenen *Ian Walran* hem noemende Agent van u Ho. Mo. ofte sijne Princelijcke Excelentie van *Orangien*, tot *Luyck* onderscheytlijcke straet-scheenders ende misdoenders voor Soldaeten deser Provincien reclameert, dewelcke in werckelijcke dienst noyt geweest sijn, ende die beswaerde onderdaenen inde Stadt *Luyck* ende in sijn eygen huys laet rançonneeren ende componeren, daer van hy selfs met participeert soo heeft my sijne Churf. Doorl. belast dese onbillickheyt mede u Ho. Mo. voor te dragen, ende te versoecken, dat als deselve naer haere nootdruft in die Stadt *Luyck* van yemant bedient sijn willen ende moeten, dat tot verhoedinge van sulcke onbillickheden in plaetse van de voornoemde *Walran* een ander die oprecht is in sijn wandel, mach gestelt werden.

5.

Vorders alsoo dagelijcx die ordinaris merckt ende andere Scheepen ende die Koopmanschappen van die Ingesetenen van *Luyck* werden aengeranst ende gheplundert onder prætext, datter eenighe onvrye passanten ofte goederen in sijn souden, soo wert uyt last ende naeme van sijne Churf. Doorl. versocht dat u Ho. Mo. believen t' ordonneren, dat de voorsz. merckt Scheepen onder dit ende ander pretexten van haere Soldaeten niet en mogen aengeranst ofte gemolesteert werden, maer dat soo wel die Scheepen, als Schippers ende Waeren op de Stroomen ende Riviere, vry, seecker, ende onverhindert sullen mogen passeeren ende repasseeren, 't welck sijne Churf. Doorl. meynt in reden ende billickheyt te bestaen, ende dat sonder dat alle hostiliteyten in sijne Landen als een Rijcx-fursten Landen van rechtswegen behooren ingestelt te blijven.

6.

Verders heeft my sijne Churf. Doorl. bevoolen u Ho: Mo: hoochlijck te bedancken dat die selve soo gewillichlijck verklaert hebben, dat als tot *Brussel* die restitutie van sijne Stadt *Rijnberck*, ende die demolitie der Schantsen souden erhalden werden dat u Ho: Mo: sich om d'een oft d'anderen oort wyders sich aen te nemen niet ghesint sijn sullen, daer uyt dan u Ho: Mo: souden speuren, dat sijne Churf. Doorl. des fals met oprechte sinceriteyt procedeert, soo willen sy u Ho: Mo: niet verbergen, dat sy wegen voorgemelde aftreedinghe van de Stadt *Rijnberck* ende demolitie van de Schantsen aen het Brusselsche Hof, albereyts aensoeckinge heeft laten doen, doch tot noch toe geene eygentlijcke verklaringe bekoomen, alleen dat noch d'een noch d'ander puer is afgheslagen, dan dat belangende de versochte restitutie van *Rijnberck* voor eerst in Spaignen moest ghesonden werden, hoewel wegen die Schantsen yetwes beter veraenlaetinge is vermerckt geworden, sullende sijne Churf. Doorl. niet na laeten dit werck in 't een of 't ander vorders yverich te vervolgen, ende sich ten uytersten te bemoeyen, om den intendeerden effect t' erlanghen, ende ofte ondertusschen u Ho: Mo: goetvonden haer voordeel met *Rijnberck* in acht te nemen ende deselve t' attacqueren ende emporteeren, willen sijne Churf. Doorl. u Ho: Mo: vertrouwen, dat sy alsdan beleefder als die Spaensche sich betoonen, ende sijne Churf. Doorl. die voornoemde Stadt wederom inruymen sullen, met die verseeckeringe, dat dieselve alle fortificatien volkomentlijck sal raseeren, ende verhoopentlijck by die Kroon van Spaignen die Neutraliteyt daer van wel erlangen sal.

Op alle welcke pointen u Ho: Mo: in den naeme als boven versocht werden eene redenmatige schriftelijcke resolutie te verleenen. Actum den *tweeden January sestien hondert dertich*. Onderstont uwer Ho: Mo: ootmoedighen Dienaer geteeckent *J. vander Veecken*.

De troupen van Graef Willem continueerde alsnoch in 't lant vanden Bergh: de Capitayn Hessels heeft sijnen 't weeghen den derden January versocht dat de troupes in 't Lant van Kleef, Marck ende Bergh geinquartiert met een geheele Maent solts souden mogen versien worden; dat in de voorsz. Landen een Regiment onderdaenen mochten werden aengenomen met vierroers / om d'executie van de ommeslaegen te doen; dat den Graef toegesonden mochten worden

twee

twee drielingen elck van twaelf pont ysers tot Rees staende / met een half Kanon uyt Wesel ende een vuyrwercker met een Mortier: dat de meerghemelde Graef geauthoriseert mochte worden om onderweygerlijck te moghen beschrijven de Ruyterie in garnisoen leggende binnen Nimmegen, Arnhem, Deventer, Zutphen, ende Emmerick ende dat de Gouverneurs ende Commandeurs van de voorsz. plaetsen gelast souden worden / hem Graef Willem oock te laten volgen eenige vierroers / om in voorvallende occasien tot een entreprinse te gebruycken.

De Hartoch van Nyborgh had alreede in November laestleden versocht permissie om te mogen hier in 't Landt koomen. t' Advijs des Raets van Staten met communicatie van den Prince gaf te kennen / dat soo men genegen was om den Hartoch hier te hebben / het versoeck wel toegestaen soude konnen worden / maer soo men liever sage dat hy hier niet en quam / dattet seer wel soude konnen geexcuseert worden / fondament nemende op de handelinge van den Treves / en dat den Agent vander Veecken mondelingh soude konnen voorgedraeghen worden / best geraden te sijn voor sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt hier niet te komen / terwijlen alhier van den Treves gehandelt wiert / doch den welgemelden Raet soude van advijse sijn (onder correctie) naedemael den Hertoch van Nieuborgh al deesen voorleden Somer seer instantelijck aenghehouden hebbende om hier te Lande te komen / opentlijck ghenoech sich had laeten verluyden / dat hy van meeninghe was van Treves te spreecken / dat haer Ho: Mo: 't selve wel wetende / daeromme t' eenemael tegen de reputatie van 't Landt ende ongeraeden soude sijn hem hier te laeten komen / maer dat in alle maniere het versoeck soude dienen geexcuseert te worden / waer op hebben haer Ho: Mo: goet gevonden dese saecke te laeten berusten.

Deselve Hartoch heeft oock laeten versoucken Neutraliteyt voor de Stadt Dusseldorp deur den Agent vander Veecken, die daer neffens exhibeerde een particuliere Brief van Graef Hendrick vanden Berch, dienende tot blijck dat de Infante te vreeden soude sijn in dese Neutraliteyt te consenteren / soo verre die van deser sijde geaccordeert wiert / als mede eenige Conditien daer op de Neutraliteyt versocht wiert. Het Advijs vanden Raet was dat d' Ingeseten van desen Staet alreede Neutrael waeren van haer selfs: dat oock geene swaricheyt en soude hebben de Neutraliteyt / die voor 't Hofgesin vanden Hertogh van Nieuborch versocht wiert / maer wat sijn Lijf-garde belangde / was bedenckelijck / soo lange sy soo sterck binnen Dusseldorp souden blijven van sestich tot seventich peerden / ende vyfhondert te voet / ende dat oversulcx voor al de Lijf-guarde soude niet hoger dienen gelaeten te worden / als van twee of drie hondert Man / de welcke oock in geenen anderen Eedt sijnde als vanden Hartoch van Nieubborch sich voortaen als Neutrael soude houden / en genen anderen dienst doen souden / als alleenlijck de plaets te bewaeren: maer sy meenden oock dat ghenerаelijck dit versoeck van Neutraliteyt by den Cheurvorst van Brandenborch soude behooren goetgevonden te worden om hem daer mede geen offensie te geven / hiermede hebben haer Ho: Mog: haer geconfirmeert.

Op de hier voorgestelde propositie van wegen den Cheurvorst van Colen ghedaen / hebben haer Ho: Mog: gegeven de volgende antwoort.

De Staeten Generael der Vereenichde Nederlanden ghesien ende geexami-

neert hebbende met rijpe deliberatie de propositie uyt den naem ende van wegen sijne Cheurforstelijcke Doorluchtigheyt van *Keulen* in haere Ho: Mo: Vergaederingen eerst by monde ende daer na in geschrifte overgelevert by den Heer *Johan vander Vecken* der rechten Licentiaet ordinaris *Agent* van sijne Hoogstgedachte Cheurforstelijcke Doorluchtigheyt volgens desselfs specialen brief van Credentie onder dato Bon den *sevenden December* lestleden, bedancken haere Ho: Mo: deselve sijne Cheurforstelijcke Doorluchtigheyt voor sijnen toegheneygde vriendelijcke groet ende goeden wille, den selven wederom toewenschende alle gheluck, heyl ende voorspoet, met verklaringhe op 't *eerste* point vande voornoemde propositie belangende d' onderhoudinghe van de *Neutraliteyt*, dat haere Ho: Mo: vertrouwen dat sijne Cheurforstelijcke Doorluchtigheyt sich wel sal weeten t'erinneren dat van weghen desen Staet met deselve aen en aen goede Nabuyrschap ende Neutraliteyt wel, ende oprechtelijck is onderhouden, van meeninge sijnde voort daerinne te continueeren, ende op dat by d' Inghesetenen deser Landen, als oock de militie de goede intentie van haere Ho: Mo: volkomentlijck werde achtervolcht, soo hebben haere Ho: Mo: hier bevoorens doen emanneren *Placcaten* ende deselve dickwils laeten renoveren, met strickt bevel vande subjecten ende onderdaenen van sijne hoochghemelde Cheurvorstelijcke Doorluchtigheyt niet te beschaedigen, ofte in eeniger maniere te bekommeren; ende ofte buyten alle toeversicht eenige foulen ende violentien by eenige moetwillige Soldaeten deser Landen souden mogen zijn ghepleecht directelijck tegens de goede meninge ende intentie van haere Ho: Mo: soo zijn sy te vreeden te versoecken den Raet van Staete deser Vereenichde Nederlanden om 't examineren de documenten ende bewijs stucken die vande ghedaene foulen ge-exhibeert soude kunnen werden, om deselve daer nae te doen repareren, sulcx alsmen naer gelegentheyt bevinden sal te behooren.

Op 't *tweede* point belangende de handelinghe van *Vreede* ofte *Treves* met den vyant ende 't inmusceren in des rijcx saecken, kunnen haere Ho: Mo: betuyghen op 't *eerste* dat by desen Staet al noch soo verre niet en is geprocedeert: ende op 't ander lidt dat sy geresolveert sijn met het Roomsche Rijck te onderhouden *Neutraliteyt* soo lange als van die sijde haere Ho: Mo: egeen rechtmatige subject ter contrarie sal worden gegeven.

Op 't *derde* point aengaende d' ordre tot *Brussel* beraemt tegens de ongeregeltheden van 't Krijchsvolck versoecken haere Ho: Mo: sijne Cheurforstelijcke Doorluchtigheyt dat hy sich gelieve gerust te stellen inde ordre ende beleyt vande justitie tegens 't Krijchsvolck deser Landen by haere Ho: Mo: ghearresteert ende tot noch toe geobserveert, beloovende dat dienvolgens alle excessen ghestraft sullen worden, tot verschooninge der Neutrale Naebuyren, ende tot sijne Cheurforstelijcke Doorluchticheyts contentement, soo wanneer als eenighe soude werden geperpetreert, ende de behoorlijcke informatien van dien daer 't behoort overgestuert, gelijck oock albereyts hier bevoorens verscheyden exempelen sijn gestatueert, sulcx dat in dese Ordre nae de jegenwoordige constitutie ende gelegentheyt deser Landen egeen veranderinge soude kunnen geschieden.

Op 't *vierde* point beroerende de comportementen van *Wahrut*, sullen haere Ho: Mo: niet onderlaeten den selven scherpelijck aen te schrijven dat hy sich nae behoo-

behooren sal hebben te gouverneeren, ende egeen redenen van klaegen te gheven, oock den selven belasten dat hy egeen Soldaeten sal hebben te reclameren als den genen die aen desen Staet eedt gedaen hebben ende in actuelen dienst deser Landen sijn.

Op 't *vijfde* point spreeckende van 't *visiteren* der Scheepen, verklaren haere Ho: Mo: datse uyt verscheyden redenen ende consideratien van Staet *'t visiteren* der voorsz. Scheepen niet kunnen doen ophouden ofte naelaeten, doch sullen haere Ho: Mo; des niet te min ordre stellen dat de violentien van 't Krijchsvolck sullen worden belet ende geweert.

Op 't *laeste* point, noopende de versochte Neutraliteyt van *Rijnberck* ende de demolitie der Forten daer omtrent ende die van *Papenmuts*, verklaeren haere Ho: Mo: datse deselve plaetsen sullen Neutrael houden, soo wanneer als den vyant deselve sal willen Neutrael maecken, versoeckende haere Ho: Mo: den Heer Agent *vander Veecken* dese haere antwoort favorabelijck aen sijne Cheurforstelijcke Doorluchtigheyt te willen over schrijuen. Ghedaen ter Vergaederinghe vanden Hoochgemelde Heeren Staeten Generael In *s' Graven-hage den neghentienden January* 1630.

Van wegen den Graef van Oldenborgh heeft desselfs ghecomitteerde Gerard Mars den negen en twintichsten January versocht dat haer Ho: Mo: aenden welghemelde Graef ende sijne onderhebbende Landen ende Luyden wilden accorderen acte van Neutraliteyt, met verklaringhe dat inghevalle de Keyserssche het voorsz Graefschap quamen te quitteren, haere Ho: Mo: derselver militie daer niet en souden inquartieren ofte eenige inlegeringe doen. Ten tweeden klaeghde over de foulen ende exactien by 't garnisoen binnen Steenwijck in 't voorsz. Graefschap ghepleecht, en sijn Excellentie de Heer Prins van Oraignen had daer by ghevoecht dat de Commandeur Westerbeeck over 't voorsz Garnisoen by sijn Excelentie ter oorsaecke van seeckere foulen in 't gemelde Graefschap ghepleecht vermaent sijnde, in plaetse van hem daer nae te ghedragen ter contrarie den meergemelde Heer Graef by missive seer scherp hadde derven dreygen. Op 't eerste point is goetgevonden dat haer Ho: Mo: den ghemelde Heer Graef voor sijn persoon, die van sijn huys en Officieren, mitsgaders sijn onderhebbende Landen ende Luyden souden houden ende doen houden van wegen desen Staet Neutrael, ghelijck deselve behoorens altoos waeren geweest ende daer van aen hem Acte in behoorlijcke forme laeten depescheren, met verklaringhe dat men van deser sijde altoos oprechtelijck had onderhouden de Neutraliteyt, in 't regard van 't Roomsche Rijck, met meeninghe ende intentie om daerinne te willen continueren, ende voorders dat haer Ho: Mo: het meerghemelde Graefschap met egeen inquartieringhe ofte inlegeringe souden beswaeren, soo langhe als den welgedachten Graef ende sijn onderdaenen haer Neutrael souden draeghen, ten waere dat de Vyanden van desen Staet buyten vermoeden 't meerghemelde Graefschap quamen 't occupeeren: in welck geval haer Ho: Mo: deselve souden moeten doen vervolghen ende attacqueren.

Wat Graef Willem gelogeert in 't Bergslandt gebreck hadde is hier voor geseyt. De Heer van Capelle had daer van gedaen een schriftelijck rapport belangende het Furnissement van een Maent gagie voor sijn Trouppes, om ghedeurende

rende het loopen van deselve Maent een goeden voet van op-brenginghe der penningen tot onderhout van dese trouppes gevoughlijcker te beraemen / als oock noopende de betaelinge die daer op was gedaen / upt de penninghen by den ghemelde Heer van Capelle, ende de Heer Oonema op haer particulier credit binnen Wesel gelicht. Ten tweeden dat sy oock hadden ghesprocken met sijn Excelentie raeckende des vyants dessein met de Efferen Schants; ten derden dat deselve sijn Excelentie hun hadden ghecommuniceert seeckere missive vanden voornoemden Graef / bestaende in effecte / dat verbot was gedaen van wegen den Hertogh van Nieuborg aende inghesetenen vande steeden ende opghesetenen ten platten Lande van Marck ende Berch van geenige contributien op te brenghen / tot onderhout van de voorsz. Trouppes / ende dat hy de Steden ende Dorpen van 't Lant van Kleef diemet Staets garnisoen niet waren beset / indifferentelijck inde contributien had aengeslagen / ende dat over de wanbetalingen van dien eenige Officieren ende Rechteren vanden West-zijde vanden Rijn albereyts waeren opgehaelt / sustinerende deselve inde uytgeschreven contributien / vermits haer verkregen Neutraliteyt wedersijts niet ghehouden te sijn; ten vierden dat verscheyde politijcque Officieren by den Hertogh van Nieuborch bevoorens inde voorsz. Landen ende quartieren aengheftelt wits 't incorporeren vanden Steeden van dien waeren afgestelt / en andere in derselver plaetse gesurrogeert / ende ten vijfden dat de welgedachte Heer Graef geerne soude weten hoe hy sich soude draeghen in 't regard van 't Volck vande Papistige Ligue ende vanden Keyser; waer op is volghens 't advijs van sijn Excelentie/op 't eerste point goetgevonden den Raet van Staete te authoriseeren om door den Ontfanger Gheneraal Doublet by negotiatie te doen vinden een geheele Maent gagie voor de voorsz. Trouppes in plaets van een halve voor desen gheconsenteert / met dien verstande dat daer aen het verschot albereyts gedaen soude worden gekort / en dat de te negotieren penningen in 't geheel weder upt de contributien der voorsz. Landen souden worden afgelost / oock door de Heeren van Capelle ende Oenema aende Soldaeten vande selve trouppes ghedistribueert op den voet ende ordre daer in by deselve Heeren albereyts beraemt en in 't werck gestelt; op 't tweede point: datmen 't selfde stilswijgens soude voorby gaen; Op 't derde datmen den welghemelde Heer Graef soude aenschrijven alle moghelijcke devoiren te doen ende gevouchlijcke middelen aenwenden om de ingesetenen van den Steeden ende Dorp-geseten ten platten Lande van Marck ende Berch te doen contribueren nae behooren naer den taux met haer Ho: Mo: Ghedeputeerde tot Wesel te beraemen / als oock de Steeden ende Landen van Cleve ghelegen aende Oost-zijde vanden Rijn / laetende blijven upt redenen van verkregen wedersijts speciale Neutraliteyt exempt vande aenghestaegene contributien de Steeden ende plaetsen gelegen aende Cleefsche zijde vanden Rijn, als daer sijn Xanten, Calcar, Cleve, Goch, Cranenborg, Sonsbeeck, Udem, Schravelen, ende Montenberch, ten waere saecke dat de vyant vande selve Steeden / Plaetsen / ofte Landen daer onderhoorende / petmes bevoorens / niet teghenstaende de Neutraliteyt onder den naem Plachillos (soo geseyt wierde) hadde getrocken: in welcken gevalle hy by retorsie gelijcke somme aen ende aen soude mogen vorderen / doch alvoorens dit in het werck te stellen soude hy pertinente informatie doen nemen / wat / ende wanneer den vyant vande voorsz. Steeden / Plaetsen en Landen hadt gheno-

genoten / ende deselve informatien aen haer Ho: Mo: oversturen / om gheeramineert sijnde / hem alsdan naerder ordre tot d'executie van dien gegeven te worden / en dat hy over sulcx de opgehaelde Officieren vanden voorsz. Neutraele Steeden / ende Landen by provisie soude hebben te relaxeeren op dat hier door het Publicque Woort aen dese zijde niet en wierde gheledeert / en daer en boven de vyant occasie gegeven om de voorsz. Steeden / Plaetsen / ende Landen weder te incorporeeren tot groot nadeel van desen Staet / op 't vierde point is verstaen dat de Heer Graef hem niet en soude bemoeyen met het af / of aenstellen van eenige politique Officieren / maer daer mede te laeten ghewoorden de Cheurvorstelijcke Brandenborgsche Raeden / als oock met d' gheene die by de Heeren van Capelle ende Oenema hier bevoren uyt goeden yver waren aenghestelt / ende op 't vijfde point dat hy soude blijven buyten offensie met het Volck vande Ligue, als oock met de Keysersche, die op de Veluwe niet en waren geweest / ende diensvolgens egeen subject te geven ofte te nemen om met hen de Neutraliteyt te breecken.

Nopende deselve geinquartierde Trouppen quam van wegen de stadt Essen den twintichsten February dappere klachten over d'exorbitante discorden ende excessen die by het geinquartierde Voetvolck en Ruyterie binnen de voorsz. Stadt wierden ghepleecht / ende heeft den Raedt van Staete ten versoecke van haer Ho: Mo: hier op gheadviseert / dat de voorsz. Stadt van eenich Volck behoorde verlicht te worden; en om 't selve bequaemelijck te konnen doen / dat de Steeden / Landen / ende Plaetsen aen de Cleefsche sijde in gelijckheyt van die vande Oost-zijde vanden Rijn mede behoorden te contribueren / ende dat alsdan promptelijck diende aengebracht de geconsenteerde Maent solts aende troupes van Graef Willem met verklaringe dat den Ontfanger Generael deselve by negotiatie niet had konnen vinden, niet teghenstaende alle moghelijcke devoyren daerom aengewent. Soo dat d' een of d' ander vande Provintien het credit vande voornoemde Ontfanger tot de voorsz Maent solts soude dienen te stercken. Oock heeft den Raet aen haer Ho: Mog: gerepresenteert dat de Colonel Hayes hoe langhs soo meer hart aenloopt om te hebben betaelinge van sijn afreeckeninge voor hem ende sijn Officieren / bedraegende ontrent sestich duysent guldens / ende dat hy by langher dilay meer ende meer pretentien soude formeren over sijn ophouden of andersints / versoeckende over sulcx dat de Provintien sonder op den anderen reflectie te nemen promtelijck soude willen opbrengen haer quota inde twee hondert vyf en vyftich duysent twee hondert drie en veertich guldens daer van de descherges volgens haer Ho: Mog. Resolutie in minderinge vande versochte vier en dartich hondert duysent guldens souden afgaen / waer op by de Heeren van Hollant alnoch gedifficulteert was d' interpositien van haer credit voor de voorsz Maent solts / en daer en boven oock excuserende de betalinghe van haer quota inde voorsz twee hondert vyf en vyftich duysent twee hondert drie en veertich guldens ter tijt ende wijlen toe dat d' andere Provintien neffens hun haer quota daer in mede souden opbrengen.

De Heer Baron van Gent uyt Soest klaeghde desghelijckx dat Graef Willem hem belet dede in sijn executien tot onderhout van sijn Regiment / met versoeck dat inghevalle haer Ho: Mog: de procedueren van den selven Graef goet machten vinden / alsdan ordre soude willen stellen 't op onderhout van't voorschreve Regiment. Een tweeden dat hy assignatie machte bekomen van drie

Maenden Soldie voor sijne onderhebbende Compagnien Ruyters Harquebusiers. Ten derden dat hy mocht bekoomen verklaringe ofte de troupes van Graef Ian van Nassauw die op de Veluwe waren ghelegeert mede onder de Neutraliteyt waren begrepen ofte niet.

In 't laest van February wiert wederom versocht paspoort voor den Hartoch van Nieuborch, om uyt Italien tot Brussel ende van daer in den Hage te komen: sijn Excelentie was van advis 't konde nu niet langer werden gheweygert: maer de Raet van State dacht / dewijle den Hertoch van Nieuborgh in dienst was vande Koninck van Spaignen, sijnde van sijn Raet van Staete / dat het daerom bedenckelijck was hem hier te laeten komen: behalven dien sagen dat de stercke geruchten vande handelinghe van Treves loopende / sulcken krack hadden gegeven inde consenten vande Provintien / dat daer door gheen gelt uyt de Provintien te bekomen was / welcke geruchten alsoo door de komste vanden Hertoch apparentlijck oock soude vermeerderen / ende de Provintien tot meerder ongheneghentheyt brengen / om gelt te geven / soo soude daer door lichtelijck het geheele jaer onvruchtbaer ghemaeckt worden / waeromme sy alsnoch veel liever saegen dat dit versoeck van paspoort geexcuseert wierde.

Van wegen Graef Willem ende sijne Troupes quam den Oversten Ferents den veertienden Marty proponeerende de volgende pointen.

I.

Voor eerst waere nodich te weten hoemen sich sal hebben te houden (dewyl kontschap ghekomen is) dat de Keyfersche ende Spaensche met die vande *Ligue* sich willen conjungeren) indien de Ligue met stercke troupes ons quame te naerderen.

2.

Ten *tweeden* dat haer Ho: Mog: souden gelieven de lange beloofde Maentgagie te doen betaelen.

3.

Dat oock haer Ho: Mog: souden believen, soo de Troupes noch langher daer boven inde quartieren mochten blyven, dat deselve alsdan wilden resolveren dat de Stadt *Duysburch*, als wesende op de nootval hunne eenige retraicte, soo wel met nodige *Vivres* als *munitien* versien, en die begonnen wercken die alrede met groote moeyte en arbeyt een goet beginsel gekregen hebben voorts uytghemaeckt werden mochten.

4.

By so verre oock haer Ho: Mog: souden believen de Compaignien wederom op *twee hondèrt* koppen te versterckken sich alsdan te verklaeren hoe het met de penningen vande recreuten en dagelijcx onderhout der aengenomen Soldaeten gehouden worden sal.

Haer Ho: Mog: hebben na genomen advijs vanden Raet verklaert op 't eerste point dat by sijn Excelentie aen de Heer Graef Willem van Nassouw order ghegeven was hoe hy sich soude houden als des Vyants en des Keysers krijchs-volck de geinquartierde Troupen soude mogen komen te naerderen. Op 't tweede point dat sijn Excelentie en den Raet den vyftienden deses met den anderen vergadert wesende op de advertentie vande Graef aen sijn Excelentie vande overkomste van Graef

Graef Ian, ordre gestelt hadden dat een quantiteyt victres / als Meel / Kaes / Bout/en diergelijck nodich voor den tijt van een Maent voor vier duysent Man binnen Duysburch soude bestelt worden; soo het selve noch eenichsints mogelijck was/behalven dat by de Heere van Capelle ende Oenema hier behoorens gefourneert was / een somme van acht en twintich duysent guldens / boven de twaelf duysent guldens / aen broot die Maerten van Iuchen ghelevert had / en dit noch boven het broot dat in 't beginsel int Magasijn van Wesel was ghefurneert gheweest / en dat het restant ande geconsenteerde Maent solts alsnoch soude worden gesuppleert.

Opt derde point dat soo veel de fortificatien van Duysburch aenginck dat altijt haer verstant was gheweest dat de onkosten vande fortificatie wercken / die in de boven quartieren nodich souden wesen / uyt de contributien soude moeten vervallen worden. Opt vierde point datse voor alsnoch geen vaste Resolutie hadden genomen om die Compaignien te versterchen / en soo haest daer toe ordre gegeven wiert / dat in sulcken gevalle hier op gelet soude worden.

De Keurvorst van Kolen verstaende dat besendinge aen hem soude worden gedaen versocht dat de Gesandte mocht werden gheinstrueert op seeckere deur het volgende beantwoorde pointen: 'tadvijs vande Raed van Staete was op 't eerste / dat voor desen altijt 't eenemael ongeraeden ghevonden was de judicature over de executie van s' Lants Crijgs-volck toe te laeten aende Neutraele Nabuyren van desen Staet/als sijnde boven verscheyden andere consideratien te seer bedenckelijck dat door partydicheydt den Soldaeten lichtelijck te kort gheschieden soude / en dat voornemelijck / die van dese Landen aen den quaetsen hoop souden sijn / ende alhoewel nu soude mogen gepresenteert worden de genoemene informatien tegens de gevangene eerst over te senden / om deselve hier geexamineert sijnde / met consent van deser sijde over deselve recht gedaen te worden / so was doch wel te vreesen dat lichtelijck uyt haet en partydicheydt / informatien souden konnen geformeert en over gesonden worden / daer van de arme ghevangenen altijdt juist de meeste kennis niet hebben souden om haer behoorlijcke defentie te doen / meynende den Raet dat in desen behoort ghebleven te worden by de ordre van 't Landt die tot noch toe was gehouden/namentlijck de ghevangenen te sende met de informatien in de naeste Garnisoenen, ofte hier inden Hage om ghestraft te worden, te meer alsoo sijn Excelentie seyde wel te sullen doen hebben de paspoorten die daer toe soude nodich sijn. Opt tweede point berichten den Raet / dat soo wanneer van s' Vyants sijde recherce gedaen was geweest vande Neutraele die aen dese sijde gedient hadden / dat haer Ed. daer tegens also by maniere van reuorsie gelijcke recherce hadden laeten doen/vande Neutrale die aen s' Vyants syde gedient hadden / maer 't selve van s' Vyants syde sijnde komen te cesseren/dat van deser syde daer van mede gecesseert was gelijck alnoch gedaen wiert; Op 't derde point seyde den meergemelte Raedt datse voor dese hadden gheadviseert dat door de visitatie vande Neutrale Schepen ongevisiteert te laten/die de Mase opvaeren; een merckelijcke deur gheopent wierde tot grooten ondienst van 't Landt / bevindende niet alleen vele Lorrendrayerien gepleecht wierden/maer oock veel quade persoonen daer ingebrocht waeren/haer Ho: Mog: hebben sich hier mede geconformeert.

Van 't neutrael stellen der Stadt Dusseldorp is hier voor oock ghesproocken: daer op sijn den twaelfden April goet gevonden dese naerder pointen.

1.

Datmen de partyen van beydersyts kryghende doelen niet stercker soude willen inlaeten, als ongevaerlijck 't *sestich* of 't *seventich* man, dewelcke voor haer gelt sullen teeren mogen.

2.

Die partyen sullen gehouden syn haer geweer inde poorte af te leggen, 'twelck hun in 't uytgaen sal weder gelevert worden.

3.

By ghevalle dat beydersyts parthyen voor de voorsz Stadt sich recontreerden ende in 't ghevechte quamen, salmen de poorten toedoen ende geenen deel daer van inlaeten.

4.

Die partyen d'welke eerst binnen komt, sal oock eerst weder (so sy het begeert) uytgelaeten werden.

5.

Wanneer een partye uytgelaeten ofte over den Ryn ghesét wort, sal d'andere een uyr ofte anderhalf, daer na opgehouden, en alsdan oock uyt gelaeten ofte overgescheept worden.

6.

Geen rancoen sal inde Stadt gegeven worden.

7.

En daerom wanneer eenige gevangenen binnen gebracht werden die salmen de parthyen mogen afnemen ende op vrye voeten stellen.

8.

Wanneer eenige persoonen in Spaensche oft Staetischen dienst wesende, inde Stadt *Dusseldorp* begeeren te syn, ende na haer gheleghentheyt sich daer in op te houden: sal den selven sulcx vrystaen, mits dien dat zy hen behoorlijck comporteren.

9.

Voor gelt sal soo aende een als andere parthye, watmen inde Stadt aen provisie kan missen, mogen uytgevolcht worden.

10.

Die garde van syn Vorstelijcke Doorluchticheydt tot *vyf hondert* man te voet ende *sestich* ofte *seventich* te peerde sal Neutrael syn ende jegens de Heeren Staten ofte haer soldatesca niet vyantlijcx attenteren, maer alleen syner Doorluchtigheyts persoon ende desselfs voorsz Stadt bewaren.

11.

Die passagie door de Stadt ende over den Ryn met stercke Trouppes, ofte gantschen armade sal niet moghen gheschieden noch oock onder, ofte recht over de Stadt een Schipbrugge geslagen worden.

Belangende het vertrecken der Trouppen van Graef Willem, ende wanneer haer soldaten souden ingaen is den drie en twintighsten April oock gestelt; also deur

deur

deur de Raed van State ende Heeren Gecommitteerden tot Wesel was gesonden de somme van twee en dartigh duysent vyf hondert ende twee en seventigh gulden als reste van de Maent gagie ende voorsz Troupes belooft met authorisatie op deselve Heeren Gecommitteerde vande voorsz Trouppes jeghenwoordigh bestaende in seven en veertigh Compagnyen te voet/behalven twee complete vanen Ruyteren; yder Compagnie begroot op hondert Koppen / in aller yle elckx te doen versterckan tot twee hondert man / en te geven uyt de voorsz penningen aende Capiteynen vande voorsz Compagnie op yder man by hem van nieuws aen te nemen vier gulden, tot loopgelt / in dien 't eenichsints mogelijck was deselve daer voor te bekomen/ soo niet ten hooghsten vyf gulden: employerende de verdere ende overschietende somme vande voorsz twee en dartigh duysent vyf hondert en twee en 'tseventigh gulden tot onderhout vande voorsz Trouppes en de versterckinge van dien met vivres tot den twintighsten Mey naestkomende/op welcken dagh zy compleet mosten sijn / en naer voorgaende monsteringe aengenomen worden in 's Lants besoldinge op den voet van 't Landt door den tijdt / van drie Heere Maenden / ende op dat de versterckinghe mocht worden geaccelereert / soo wiert den Heer Schaffer versocht en aengemaent / dat hy wilde furneeren / soo lief als hem was het welvaeren van het ghemeene beste / de quota vande Provintie van Stadt en Landen inde voorsz beloofde Maent solts / als oock mede de quota van deselve Provintie in de vier hondert duysent gulden in minderinge vande legerlasten versocht promptelijck op te brengen / bedraeghende beyde de voorsz quoten onder hem berustende de somme van seventien duysent vyf hondert ses en veertig gulden elf stuyvers acht penningen. Waer by tot supplement vande voorschreve twee en dartigh duysent vyf hondert twee en seventigh gulden gelept soude worden uyt de legerlasten van Overyssel de somme van vyf duysent vyf en twintigh gulden acht stuyvers acht penningen, beloovende haer Ho: Mog: den Heer Schaffer datse de quota vande welghemelte Provintien van Stadt en Lande inde voorsz vier hondert duysent gulden souden doen replaceeren uyt de quota vande andere Provintie inde meerghenoemde maent solts/ verklarende daer en boven / dat inghevalle de voorsz Respective quote van Stadt ende Landen als oock mede die vande andere Provintien buyten vermoeden niet en mochten worden gheemployeert ten fine daer toe sy waeren gedestineert / dat deselve alsdan de welgemelte provintie op haer andere consenten soude gevalideert worden / sonder eenige contradictie/wijders is den Raet van State versocht / de Provintie van Stadt ende Lande te willen aenschrijven /. dat haer Ed. Mog: Eppo van Gockinga, die op Commissie van sijn Excelentie van nieuws was werbende een Compagnye van twee hondert Koppen / om by de voorsz Troupes ghebrocht te worden / wilden verstrecken nevens de Wapenen thien hondert gulden tot loopgelt/ sijnde op yder hooft vyf gulden, en tot onderhout van yder Soldaet vyf stuyvers daegs tot den twintighsten Mey voornoemt in te gaen soo haest als de voorschreve Compagnie naer dato vande aenschrijvinghe vyf ende 't seventigh Koppen sterck soude sijn / wel verstaende dat de Provintie het Loopghelt / Waepenen ende onderhout soude korten aen de penningen tot onderhout vande voorsz Troupes volghens den voorslach extraordinaire belooft / voughende hier noch by dat ingevalle de Trouppes van Graef Willem anderder loop-ghelt / als vier gulden

mochte worden ghegheven / dat Eppo Gockinga naer advenant mede meerder loopgelt soude genieten / waer op den Raet van State haer Ho: Mog: te gemoet gevoert hadde dat de Resolutie daer by de maent solts aende Troupes vande inquartieringe was belooft / mede bracht / dat deselve Maent solts gereimbourseert soude worden uyt de contributien vande boven quartieren / 't welck haer Ed. voordeelden / dat niet en soude konnen ghepractiseert worden / versoeckende hier op te verstaen haer Ho: Mog: naerdere meeninghe / om te weten dat de voorsz Maent solts gevonden soude worden / als oock mede de vivres die boven deselve Maent solts gelicht waeren uyt het Magasijn binnen Wesel ende geschickt na Duysborg tot onderhout vande voorsz Troupes voor een geheele Maent / in tijdt van noot / welcke Vivres by hun waren aengetast.

Onaengesien d'opgemelde ordre gestelt op de Troupe van Graef Willem wiert echter vernoomen haer soberen toestant sulcx / dat deselve stonden in 't point van te debanderen met groote foulen ende disordre / tot discreputatie vanden Staet / ten sy dat daer inne promtelijck sonder eenighe dilay met contant gelt wierde voorsien / waer op gehoort de voorslaegen van sijn Excelentie en den Raet van Staete ende nagesien het concept vande secrete saecken ('twelck was om den Rhijn voor 't klaer te maecken / daer toe de Trouppes in 't voorleden Jaer / tot laste vande contributien der bovenquartieren waeren aenghehouden / wiert den Heer Veltdriel Gedeputeerden van Vriesland versocht / dat hy de ses en twintigh duysent gulden, een ghedeelte vande quota vande selve Provintie / ende vier hondert duysent gulden in minderinge van 't millioen tot de Legerlasten versocht / en onder hem berustende te willen debourcheren tot soulagement vande voorsz Troupes onder beloste ende toeseggingе dat ingevalle 't Leger niet wiert te Velde ghebracht / ende de voorsz saecke geeffectueert / dat de voorsz somme de Provintie afslach soude strecken ende twee hondert duysent gulden by deselve tot uytvoeringe der voorsz Secrete saecke / volgens het voorsz concept gepresenteert / ende in gevalle de Secrete saecke / niet en wiert geeffectueert dat alsdan de voorsz penninghen de Provintien souden worden ghevalideert op haer ordinaris consenten van dese Jaren dartigh: voorders was den Ontfanger Doublet aengeseyt / dat hy by de voorsz penninghen soude vougen veertien duysent gulden uyt de penningen die tot Utrecht gereet lagen / en had den Raed haer Ho: Mo: versocht / om uyt het midden van hun te committeeren de Heer Wyfringh, om neffens den Heer van Capelle, tot Wesel sijnde / de voorsz penningen aende Soldaeten vande voornoemde troupes hooft voor hooft te distribueren / volgens de Instructie by den gemelden Raed met communicatie van sijn Excelentie daer toe te gheven / en was hier van by den Raet aende voornoemden Heer van Capelle peradvertentie in aller ijle gedaen / om de voorsz Troupes middeler tijdt met de hoope van het voorsz gelt te onderhouden / oock by den selven Raed gheschreven aende Provintie van Utrecht om de voorsz veertien duysent gulden op de assignatie vanden Ontfanger Generael Doublet te laeten volgen. Van wegen den Vorst van Nieuborgh heeft den Maerschalck Wispenninck den tienden Iuny gedaen de volgende propositie.

Hooge Mogende Heeren.

De Doorluchtighste Vorst ende Heer, Heer *Wolfgang Wilhelm* Palts-Grave by

by Ryn &c. laet u Ho:Mo: syne vrientschap, nabuyrlijke wille ende alles liefs ende goets vermelden. Nadien d'uytterste nootdruft van syne Doorluchtigheyt oock van syn getrouwe ende lieve Lantschappen en onderdaenen vordert op bequame middelen te gedencken, waer deur hy uyt de nu so lang geduyrt hebbende beswaernis mocht werden geredt; dat oock het met Keurbrandenburg gemaeckte accoort ten effecte werde ghebracht ende buyten dat syne Doorluchtigheyt al lang begerich is de goede nabuyrschap te renoveren ende te stercken, so is deselve deste spoediger uyt *Italien* gescheiden ende nu tot *Dusseldorp* aengelandt, hopende sulcx sal u Ho: Mog: niet misvallen; ende dat sy sullen by de soldatesca ende andersints ordre stellen dat niet alleen in 't heen ende weder reysen maer oock in 't verblijf van syne Doorluchticheyt in de vereenichde Provintien als oock inde Gulick, Cleef ende toegehorige Landen, aende selve als oock aen syne luyden daer onder te reeckene syn Biechtvader ende Hof Capellaen ongemolesteert mogen syn. Derhalven u Ho: Mo: hier mede versocht werden my schriftel: paspoort daer toe te verleenen. Sulcx syn haer Doorluchticheyt eerbiedich neffens u Ho: Mog: met alle vrient ende nabuyrlijcke weder te verdienen. Onderstont u Ho: Mog: dienstwillige &c.

Sulck paspoort is toeghestaen aengaende het onderhout vande Troupes onder 't Commando van Graef Willem inde boven quartieren / hebben de Heeren van Hollant verklaert / dat sy te vreeden waeren dat tot onderhout vande Troupes vervaerts wierden ghesonden de negentien duysent guldens legghende onder den Ontfanger Generael Doublet, als reste van haer quota inde Maent solts aen deselve Troupes hier bevoorens belooft / ende den Heer Huygens was te vreeden daer by te voughen de somme van duysent ende dartich guldens over 't contingent inde selve van 't quartier vande Veluwe, mitsgaders de Heeren Ghedeputeerden vande Provintie van Overyssel, datse oock te vreeden waeren daer toe te contribueeren de somme van sestien hondert lestich guldens synde de quota van haer Provintie inde meerghemelte Maent solts / des wierden de quartieren van Nimmegen ende Zutphen by haer Ho: Mog: serieuselijck aengemaent om haer respective contingent inde Maent solts mede te furneeren; voorders wiert den Heer Veltdriel versocht dat hy de twintich duysent seven hondert vier en 't negentich guldens (synde de resterende penningen van Vrieslant inde vier hondert duysent guldens, in 't minderinghe van 't Millioen tot de Legerlasten van dit loopende Jaer by petitie versocht ende onder hem alnoch berustende) wilde debourseren om nevens de voorsz penningen tot onderhout vande voorsz troupes mede geemployeert te worden, onder toeseggingge dat de voorsz somme de Provintie van Vrieslant soude valideern inde Legerlasten naer advenant deselve Provintie/hier nae neffens de andere Provintien bevonden soude worden daer in schuldich te syn/ ende by so verre de gemelde Provintien in 't geheel ofte deel inde voorsz Legerlasten hier nae niet en mochte bevonden worden schuldich te wesen/ soo soude in sulcken gevalle aende Provintie van Vriesland de voorsz somme gevalideert worden op haer ordinaris ende extraordinaris consenten te Water ende te Lande egeen uytgesondert.

Om de groote Schaersheyt ende dierte in 't Koorn hebben haer Ho: Mog: haer gedachten laeten gaen om van elders 't selve te doen komen. Waer toe is voorgeslaegen een handeling met den Grootvorst van Muscovien. Tot besendinge aen

de

deselve wiert in 't verleden Jaer voorgeslagen de Heer Eck van Herslo, van wegen Gelderlant inde Vergaderingh van haer Ho: Mog / in 't begin van dit Jaer wiert gesprocken van hem yemant 't adjungeren: hoewel het eerst geseyt was dat hy alleen soude gaen.

In Februario wiert van wegen Hollant (die dese besendinge aen een van Gelderlant niet wilden laeten) verhaelt / dat naer het Oordeel vande Coopluyden / de Navigatie ende gelegentheyt vanden handel wel ervaren / nu den tijt soo verre gegaen was / dat met dienst van 't Lant / ende ten effecte daer toe de Ambassade aengeleyt was / niet en behoufde te werden geacceleereert; maer by noch voorghedragen was / dat seecker persoon van wegen eenige Coopluyden naer Moscovien afgevaerdicht wiert / die staet maeckte daer te konnen wesen seven weecken voor het arrivement vande Ambassadeur / soo deselve nu hem op de Reyse te Lande begave / mits welcken de saecke in naerder deliberatie ghenomen / is by provisie de Reyse vanden Heer Eck gestaeckt tot op 't voor jaer / en wiert aende voorsz persoon naer der Moscouw Reysende een brief aende Grootvorst met gegeven / inhoudende het voornemen van 't senden vande Ambassade ende excusen / dat die tot op 't voor-Jaer wiert gedilajeert.

Daer nae heeft de Heer Veltdriel soo veel te weegh ghebracht / dat sijn persoon den Heer Eck soude worden geadjungeert / waer nae in Mey van wegen Hollandt oock is voorghedraeghen de Heer Albert Coenraets, Vroetschap en out Scheepen der Stadt Amsterdam, om inde Legatie aende Grootvorst van Moscovien nevens de Heeren Eck en Veltdriel geemployeert te worden / met verklaeringe dat de meeninghe vande Heeren van Hollant was / dat de voorsz Legatie te waeter recht door over Archangel naer der Moscouw behoorde gedaen te worden; de Heer Eck met veele redenen ende consideratien sustineerde / datmen de wech behoorde te nemen uyt dese landen te water over de Nerva en Moscouw, makende difficulteyt van de Legatie aen te nemen over de wech van Archangel, des onaengesien is goet gevonden den wel ghemelden Albert Coenraets, tot de voorsz Legatie te Committeren / en dat de Heeren Gesanten haer wech souden nemen volgens 't voorsz advijs van de Heeren van Hollant, ten welcken eynde men schreef aen 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam / datse het Oorloch Schip ofte Scheepen ghedestineert tot Convoy vande Moscovi-vaerders deser Landen wilden ophouden tot transport vande voornoemde Heeren Gesanten op Archangel. Voorders wiert den Griffier Musch geauthoriseert / om volgens haer Ho: Mog: voorgaende Resolutie de presenten ter somme van sestien duysent gulden te versorghen / daer inne ghereeckent de Waepenen / Sadelen ende Musquetten die albereyts gekocht waren.

Aengaende de wisselen / presenten ende andersints is in 't laest van Juny entlijck geresolveert: hebbende de Heeren van Hollant verklaert te vreeden te sijn / te furneren de somme van sestien duysent guldens, tot in koop vande presenten / geordonneert voor den Grootvorst van Muscovien / desselfs Keyserinne / ende Patriarch aldaer / mits dat het hun gevalideert soude worden op hun ordinaris ende extraordinaris consenten / doch wat belangde de Wisselen / datse sich niet verder souden konnen eslargeren / dan dat die getrocken souden mogen worden ten laste vanden Ontfanger van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, ende dat de Provin-

tien

tien stuyvers willen aennemen / tot betalinghe van deselve, wissel op te brenghen.

D' Ambassadeurs hebben haer reyse te scheep op Archangel voortgheset: onder tusschen was t' Amsterdam van wegen den Grootvorst gekomen eenen Gillis van Exel: Goutsmit van den Grootvorst / om eenige rariteyt te koopen: tot welckers bevorderingh hebbende van hem een brief van addresse: so wiert sulcx al terstont ghenomen voor een publijck minister: want men had van nooden de gunst van dien Vorst: immers alsoo / dat hy deswegen wiert ghedefrayeert in de Keysers Kroon voor zijn verteeringh en betaelt twee duysent een hondert een en tachtigh gulden tien stuyvers, noch hondert vier en tachtigh gulden ellef stuyvers, aen verschooten gelt ende wagen vrachten voor den gemelden Goutsmit: 'Twelck alles van wegen de Magistraet gheexpendeert sijnde; wiert by haer Ho: Mog: aen hun gerembourseert. So seer lietmen sich gelegen zijn aende gunst van een natie / die andersints brutael wert gehouden: maer om dat aldaer goede Coopmanschap valt: ende sy haer aen de Commertie buyten haer Landt niet laten ghelegen sijn / so hebben sy dat privilegie.

In October tydingh komende dat d'inkoop van Waren in Moscovien door directie van den Heeren Ambassadeur van wegen desen Staet regenwoordig byden Grootvorst was gearresteert / daer op is goet ghevonden de respective Provintien te schrijven / datse om te voorkomen het verloop van tijt / gerequireert tot de advertentien / aende gemelde Heeren Ambassadeurs / als oock om te beletten de Meneës van eenige haersoeckende Coopluyden / in plaets van binnen de geprefigeerde twee maenden / binnen drie weecken ter Vergaderinge van haer Ho: Mog: souden moeten inbrengen haer verklaringe / of sy mede begeerden te participeeren ende hoe veel inde Granen die men voorhebbens was in Muscovien te doen inkopen / ende in cas de ghemelde Provintien binnen de voorsz tijdt deden verklaren / dat sy begeerden te participeeren / dat sy tegens den uytganck vande Maent Martius naestkomende moesten furneeren / ghelt / noodich tot incoop ende betaelinghe van haer Granen / ende dat in specie van Ducaten, Rijcx ofte Hollantsche Daelders: aenghemerckt / haer Ho: Mog: onlangs bericht waeren / dat tusschen dese Landen ende Muscovien geen wissel en liep / noch andere bekende specien van gelt als voorsz aldaer coers hadden / ende wierden oock vermaent voordacht te sijn in tijdts het Volck te senden / ende Scheepen te bevrachten / om haer Graenen in Moscovien te laeten haelen / maer alsoo de Heeren van Hollandt seer Insisteeren dat tegenwoordich een Courier af mochte gaen aende gemelde Ambassadeurs / om hun te lasten in te koopen een quantiteyt van tien duysent last Graenen die sy seyden voor haer Provintie alleen noodich te hebben / is naer voorgaende deliberatie daerinne bewillicht / met dien verstande nochtans / dat ingevalle andere Provintien ofte eenige van dien / binnen de voorsz tijdt van drie weecken haer voorsz verklaringe quamen in te brengen van in Moscovien door de meergemelde Heeren Ambassadeurs / mede eenige quantiteyt Granen / te willen laeten inkopen / dat in sulcken ghevalle een tweede courrier soude afgaen / met ordre aende selve Heeren Ambassadeurs / van soo veel meer Granen boven de voorsz tien duysent lasten in te koopen / als de voorsz Provintien ofte eenige van dien souden begeeren.

Wat en [illegible] van wegen seeckere verstandige Coopluyden aen haer [illegible] ge-
is geremonstreert / is te sien uyt het volgende.

KLAER BERICHT

Hoe ende op wat wyse groote disordre ende confusie inde negotie sal geprevenieert ende deselve merckelijck werden gebeneficieert, tot groot voordeel vanden Staet van 't Land, ende de goede gemeente van dien.

'T Is buyten alle questie ende niet waerdich te bewysen dat de meeste welvaert deser Landen inde *Coophandel* of *trafique* bestaet, gelijck het mede niet en kan tegengesproken worden dat den *Oostersen* handel die dese Landen hebben een vande Principaelste tacken vande voorsz. algemene negotiatie of trafique is, ende is 't selve so notoir, dat ick onnodich achte 't selve in 't brede te deduceren.

Nu alle de geene dewelcke met een ryp oordeel den Staet ende ghelegentheyt van onsen tegenwoordigen *Oostersen handel* wel overleyt, moet, ende sal bekennen dat 't selve nergens na so profytabel voor de Ingesetene deser Landen is, als syn wel voor desen is geweest, behalven dat te vresen staet dat die van tydt tot tydt noch slechter sal worden, ende ons 't eenemael ontvallen by aldien tydtlijck daer inne niet en wordt versien, by alsulcke middelen als hier aengewesen sal worden.

Want dat dien handel soo goedt niet en is als voor desen dat kan men daer uyt vatten, dat wy nu wel *tweemael meer Koopliedén op Oosten* hebben als voor desen, ende dat deselve soo *eyndentlijck* of *passieux* om winst te doen, haer penninghen derwarts senden; waer uyt dan ontstaet, dat wy selve de Granen ende andere Oostersche waren tegen malkanderen ginder *opjaegen*, 't Lands hier ontbloten van een *derdepart* meer penninghen alst behoort, ende dat de ghemeente hier te Lande altyt *diere* Granen ende andere waren moet gebruycken, het welcke dan *twee pointen* syn van seer groote consideratie.

Ende om 't selve noch levendigher aen te wysen, sal ick dat met een exempel vertoonen. Wanneer wy dese steygeringe in Oosten alleen in Granen na laten, soo sou men een last rogge tot *Dantzick* ende *Koningsbergen* ten minsten *vyf ende twintich guldens* beter koop kopen als teghenwoordich, ja somwylen wel *vyftich gulden* het welke dan bedraegt op *veertich duysent* lasten (hoewel datter Iaeren syn geweest datter *seventich duysent* lasten syn ghekomen) *een hondert ende twintich duysent* gulden, tegen *vyf en twintich* gulden yeder last minder gherekent, die door onse eygen faute meer aen comptant alle Iaren hier uyt het Lant alleen voor 't Graen nae Oosten gesonden worden: hier by nu noch *half* soo veel ghestelt in 't regard vande andere waeren, soo blijckt dat wy jaerlijcx *vyftien* tonnen gouts onnuttelijck aen comptanten spenderen, ende andere vreemde natien inde beurs jegen: dat alle *tien* Iaren *hondert vyftich* tonnen gouts bedraegt, of soomen 't tegen *vyftich* gulden jeder last minder noemt, wel *drie hondert* tonnen gouts.

Dat desen handel van tydt tot tydt noch slechter sal worden, blyckt daer uyt, dat

dat syne Majesteyt van Sweeden gelijck alle de werelt bekent is een nieuwen Tol tot *Dantzick* ende *Conings-bergen* heeft geleyt, mitsgaders dat des Stadts oude Tol tot *Dantzick* mede vergroot is, het welke 't samen wel *tien* of *twaelf* per cento bedraegt, ofte na de beste gissinge wel *veertien* gulden op elcke last rogghe; dat dan na de bovengeschreven calculatie Iaerlijcx sal bedragen alleen opde Granen *vyf hondert ende sestigh duysent gulden*, ende op de andere waren *twee hondert vyf en tachtich duysent gulden* synde 't samen *acht hondert vyf en veertich* gulden belopende alle *tien* Iaren *vyfen tachtich en een half* tonnen gouts die nu voortaen boven de voorgaende *hondert en vyftigh* of *drie hondert* tonnen gouts alle *tien* Jaren uyt dese Landen in contante penninghen meer sullen getrocken of versonden worden.

Hier uyt is nu lichtelijck te vatten, dewyle die gemeente hier te Lande so diere granen uyt Oosten krygt, dat de Heeren Staten het gemael so seer niet en moeten beswaren, als sy anders wel souden kunnen doen, so wanneer dat men uyt Oosten *goede koop* Granen bracht, als mede datmen die van wegen haer dierte nae d'een ende ander plaetse niet wederom kan versenden, het welcke anders sonder twyfel soude konnen geschieden, ende alsoo den handel deser Landen vergroot worden, als die goede koop ware, waer deur oock de Convoyen ettelijcke *hondert duysent guldens* meer in komen soude hebben.

Synde dese *diere koop* Granen oock de Principaelste oorsake dat het getal vande *armen*, deur 't geheele Lant daghelijcx so seer vermeerdert, ende dat *veele handtwercken* hier te Landen niet en kunnen ghemaeckt worden, om de dierte vande lyftocht; het welcke twee saken syn van seer groote consideratie.

Dat het te vresen staet, dat wy metter tydt den heelen *Oostersen handel* quyt sullen raecken, wort aldus aengewesen. 'T is buyten allen twyfel dat die van Oosten in 't Generael, ende de *Hanse Steden* in 't bysonder, onse welvaert of trafijck dapper *benyden*, ende datse eyntlijck sullen resolveren haer vrachten met haer eygen Scheepen te versenden, daer die soude mogen getrocken worden ghelijck sy wel eer gedaen hebben, ende wanneer sy dit resolveren willen, so en sie ick geenen middel hoe wy dat sullen beletten, als 't middel in te gaen dat by my ten fyne als hier boven in 't hooft van desen is gheseyt. Wy sien dat by syne Majesteydt van Sweeden, so veele de Sweetse waren of vruchten aengaet alsulcken voet al rede in Sweeden is geraemt, die eerst daegs in practyque sal gestelt worden.

Laet ons nu eens sien de schadelijckheyt van dese resolutie in 't regart van dese Landen ende derselver Onderdanen.

Voor eerst als de *Hanse Steden*, ons de Oostersche waren selfs brengen met haer Schepen so sullen ons de bovengeschreve *veertich duysent* lasten Granen dan noch meer kosten *vyftien gulden* per last (niet minder sullen sy voor hare vracht reecke-nen) *ses hondert duysent* gulden ende op d'ander waeren wel ruym oock soo veele, dat dan Iaerlijcx sal syn *twaelf tonnen* gouts, boven 't geene hier van geseyt is, ende consequentelijck sal uyt alsulcke resolutie volgen, dat meest alle de Oostersche handelaers, uyt dese Landen naer de *Hanse Steden* sullen vertrecken omme uyt den handel niet geschopt te werden, waer by dan onse Staet so veele sal verswacken, ende de *Scheepmaeckrye* sal in dese Landen, daer door dan oock een grooten krack krygen, gelijck mede de Fransche Spaense ende Italiaensche handelinghen gelijckmen dat soo naeckt kan aenwysen als de sonne op den helderen dach.

 Nu

Nu hoe schaedelijck dit voort. Landt soude syn, sal men wel konnen afmeten dat de *Hanse Steden* dese resolutie nimmermeer sullen nemen, maer ter contrarie geloven datse d'een of d'ander jaer dat sullen doen, eensdeels in 't regart van haren haet teghens ons; als dat wy onder ons alsulcke luyden hebben, die om haer particulier profyts wille, haer sulcx wel selfs in 't hooft sullen hanghen ende de hant daer mede aen houden.

Hier by dient mede verhaelt hoe dat wy Iaerlijcx uyt het *Ryck* van *Dennemarcken vyf* tot *ses duysent* lasten garst haelen die wy door onse onordenlijck opjaginge aldaer wel *dertich* gulden elck last steygeren het welcke dan niet alleen bedraecht op *ses duysent* lasten *hondert tachtich duysent* guldens jaerlijcx of alle jaeren *achtien* tonnen gouts maer sulcx is mede de oorsaecke dat de ghemeente hier te Lande doorgaens so *slechter bieren* moeten drincken, het welck voor de Soldaten en arme luyden seer qualijck komt.

Om dat dese Landen van alle de boven genoemde swarigheden te ontlasten ende te bevryden mitsgaders de negotie deser Landen ende de welvaert vande particuliere Ingesetenen van dien te vergrooten so ist gans nodich datmen de *Oostersche* handel voor een ghedeelte, nae ende in *Moscovien* transporteert ende aldaer *stabilieert* het welcke seer bequamelijck kan gedaen worden, want uyt *Moscovien* kan men meest alle de waeren halen diemen uyt Polen brengt: ja de Moscovische Graenen syn veel bequamer om in ende wederom *uyt het Landt te brengen* als de Oostersche; dat een saeck is van groote consideratie.

Ende ghenomen dat men voor eerst de sake maer daer naer dirrigeert dat men Iaerlijcx daer uyt het Landt alleen *twintich duysent* lasten Granen treckt; soo sal dat seeckerlijck dienen tot 't geene hier boven is geseyt, want voor dese *twintich duysent* lasten granen sullen hier uyt het lant niet boven de *tien* tonnen gouts Capitael naer Moscovien gesonden werden, waer by dan wel *twintich* tonnen gouts sal verspaert worden, so ten aensien dat de selve eerst in coops in Oostlant meer sullen kosten als de *Dansicksche Sweetsche* en *Deensche* Tollen, die wy moeten betaelen, het welcke dan alleen op dese *twintich duysent* Lasten jaerlijcx alle *tien* jaeren sal belopen *twee hondert* tonnen gouts dienen sal verspaeren jae mogelijck wel eens so veel.

Ende wanneer dat wy dese saecke so verre hebben ghepreparereert dat men jaerlijcx so veel *duysent* Lasten Granen uyt Moscovien krycht, so sullen de Oostersche Coopluyden soo onordentelijck op Oosten niet meer handelen of de Granen aldaer tegen malkanderen op jagen, maer ter contrarie sy sullen alle gelijckelijck daer mede, gelijck als aen een generalen bant gheleydt worden, omme de andere *twee hondert* Lasten Graenen daer niet te laten kopen als tot een redelijcke prys, in 't regart dat haer bekent sal syn, tot wat prys dat die van Moscovien haer Grane konnen gheven, waer uyt dan consequentelijck ontstaen sal dat tot *seventich of tachtich* gulden aldaer de andere *twintich duysent* Lasten sullen inkopen, belopende dat daer voren tot *Dansick* ende *Coninexbergen* minder betaelt sal worden als anders ten minsten *ses hondert duysent* guldens alle Iaeren: synde in *tien* Iaeren *sestich* tonnen gouts, bedragende dese *twee* partye alle *tien* Iaeren die wy door dit middel sullen versparen *twee hondert sestich* tonnen gouts ofte wel eens so veele.

Hier en boven soo moet de *Scheepvaert* ende de *Scheepmaeckerye* deser Landen

door

door dit middel oock vergrooten, want om de genoemde *twintich duysent* Lasten Graenen uyt Moscovien te haelen soo sullen daer toe van doen syn *hondert sestien* Schepen: yder van *hondert twintich* Lasten groot, ende ter contrarie soo men die van *Dantzick* en *Coningsbergen* blyft haelen, sullen daer maer *drie* of *vier en dertich*, alsulcke Scheepen toe van doen syn. Hier en boven sullen veele nieuwe handtwercken hier te Lande ghebracht konnen werden als de ghemeente goede Koop granen heeft ende alle d'ander Ambachten die alrede gepractiseert worden, sullen extraordinaris door den goeden koop Granen gestyft en geaugmenteert worden, behalven dat den handel vande Graenen op andere Landen hier te Lande oock grootelijcx mede sal vergrooten die ons nu door de dierte op veel plaetsen ende insonderheyt op Portugael 't eenemael is ontvallen daer men wel met *twee of drie hondert* Schepen op een Iaer is geweest.

De *Hanse Steden* sullen oock soo haest als syn sien dat wy Graenen ende andere grove waeren uyt *Moscovien* bekomen nimmermeer durven resolveren omme haere waeren selfs te transporteren, ende dat uyt vreese dat men haer hier te Lande in sulcken cas dan wel 't Landt soude verbieden ende met haere waeren laeten sitten.

Noch staedt hier inne te considereren dat men door desen middel 't huys van *Oostenryck* oock dapper soude contramineren, in 't regart dat *Polens* prosperiteyt soude komen te cesseren ende de *Moscovische* macht toe te nemen; die een *doot vyandt* van dat huys is; het welck mede niet weynich en behoort gheacht te worden.

Nu hoe ende op wat wijse datmen desen handel voor soo veele, nae of in *Moscovien* sal ende behoort te transporteeren, dient hier mede int korte aenghewesen 't selve kan mijns achtens anders met geen Fondament ghedaen worden dan door 't middel van een *Compagnie* ende dat om dese oorsaecken.

Ten *eersten* om dat dit werck met den *Grootvorst* selfs ende niet met de particuliere in *Moscovien* moet begonnen worden, int regart dat die met autoriteyt daer toe ordre kan stellen ende oock sal stellen, het welcke dan de *Grootvorst* niet en sal doen oft hy sal willen weten, wie hem alsulcke quantiteyt granen seeckerlijck en Iaerlijcx sal afnemen.

Ten *tweeden* om dit werck te haesten, ende hoe eer hoe beter int werck te stellen sijnde den noot daer toe seer groot als genoechsaem uyt het gene voorsz is kan gevat worden. Behalven dat wy in soo een dieren tyt blijven dat den Armen seer smert, sijnde ter Contrarie daer aen niet eens te twijffelen of den handel sal anders lancksaem derwaerts ghetransporteert worden so men dat op de particuliere laet aenkomen.

Ten *derden* is sulcx nodich, omme door dat middel alle steygeringh inde granen aldaer te Lande te prevenieeren, want anders soo staet te duchten dat de particuliere handelaers de granen aldaer d'een tegen d'ander van tijt tot tijt sullen op jaegen, ghelijckmen dat over al door de gheheele Werelt soo heeft ghesien, waer door dan soo veel tonnen Gouts Iaerlijcx onnodich tot het Lant sal konnen ghevoert te worden; gelijck het Exempel van Oost-landt ons leert.

Ten *vierden* om dat sijne groot Vorstelijcke Doorluchtigheyt van *Moscovien* op die voet oock liever dien handel in sijn Lant wil ghestabileert hebben dat om ver-

verscheyden redenen diemen daer toe soude konnen by brengen.

Ten *vyfden* omme daer door te prevenieeren dat niemant van ons dien handel naemaels sal konnen omsetten, het welcke anders te bevresen staet dat ghesch ieden sal met diergelijcke oft sulcke contracten, met den *Grootvorst* tot ons oock een of groote quantiteyt granen te vooren te doen op koopen oft andere streken hier onnodich te verhaelen behalven datter alreede blijckelijck is, dat den Coninck van *Sweeden* daer nae arbeyt om alle de *Moscovische* granen door de nieuwe oft in syne Landen eerst inde *Oostersche* te brengen, ongetwijffelt daeromme, om deselve met eenen grooten Tol te beswaren of in tijt en wylen die alle selfs onder hem te slaen ende ten dierste aen ons te verkoopen.

Ten *sessen* is desen handel nodich door een Compagnie ghedreven te worden om dat den staet van ons Landt vereyscht dat dien handel nootsaeckelijck by der hant dient genomen te worden, selfs alwaert dat de Coopliedon soo veel winst niet en konden doen op de granen oft by dien handel als op de granen van Oosten oft met een ander negotie ende dat int regart dat daer door alle *tien* Iaren over de *twee hondert en vyftigh* tonnen gouts te minder aen comtanten uyt het Lant sullen gaen, het welck een stuck is daer den Coopman niet op en let, noch en behoeft te letten maer den staet van't Lant oft de hooge overicheyt is sulcx haer officie, van welcke nootsaeckelijckheyt men dan niet en kan versekert sijn, als door een Compaignie dewelcke dan tot dien eynde hier te Lande metten eersten dient opgerecht te worden.

Ten *sevenden* dient genoteert dat den handel van *Moscovien* op't stuck van't graē op den voet als voorseyt is met den Moscoviter gedrevē, moet worden, want so sal wech genomen worden, dat andere Nabuerige Princen niet en sullen konnen prevenieeren door haere ondersaten; synde anders daer aen niet te twyffelen by aldien dat dese ordre niet beraemt en wort dat door favorable brieven of gesanten vande Coninck van *Sweden* of *Denemarcken* te wegen sal gebracht worden by den Groot-Vorst dat dien Handel haer te geval on der een Compagnye daer te Lande ende op haer naem sal gedreven worde, en also sullen wy uyt dien Handel geschupt ende naer heur appetyt ende believen ghetracteert worde, waer van datmen nu *twee* Iaeren de proef heeft ghehadt; want syn Majesteydt van *Sweden* heeft in't Iaer *acht en twintigh* brieven ende oock een Ambassadeur ghesonden aenden Groot Vorst om te hebben *drie of vier duysent* Lasten Graenen voor syn Staet, so hy voor gaf: doch heeft daer mede eenige van syn Ondersaten gebenificeert; welcke Granen onse eygen Burgers van die luyden hebben ghekocht ende uyt *Moscovien* gehaelt ende hebben op elck Last Rogge *tachtich* gulden profyt aen d'Ondersaten van Sweeden moeten geven: so men nu desen Granen handel door de Sweetsche ondersaten ons laet ontrecken, so en sullen wy daer deur niet alleen inde dierte van Graenen blyven steecken, maer wy sullen onnodich ende te vergeefs alle jaren over de *twintigh duysent* Lasten Graenen aen die van *Sweeden* ten minsten *tien* tonnen gouts inde beurs jaghen, dat dan alle jaeren *tien tonnen gouts* maeckt.

Ten *achsten* in dien dat desen handel niet deur 't middel van een Compagnye wort gedreven, soo heeftmen het een of het ander hier oock te vreesen, dat deur den grooten treck of onordentlijke opsteygeringh al daer in de Granen, dat noge-

saecke

sakelijck deur onse eygen Kooplieden sal te weghe gebracht werden, dat wel een resolutie by de Grootvorst sal ghenomen worden, om geen Granen altoos meer uyt syn Landt te laeten volgen, ende dat in 't regard, dat deur alsulcken grooten treck of onordentlijcke opsteygeringh aldaer in de Granen, de ghemeente aldaer of selfin groot ghebreck soude vervallen ofte ten minsten in een groote dierte.

Ten *negensten*, Ia alwaerder maer dit alleen soo is dat reden genoegh om niet anders als deur een Compagnye desen handel te dirigeren, te weten; so haest als de Moscovytsche Kooplieden sien dat de particuliere van dese Landen consent sullen hebben om Granen uyt het Landt te voeren, soo sullen sy (als synde een gierige natie) eenige *duysent* lasten daer selfs in koopen tegens de komste van onse Scheepen, ende die dan aen onse Kooplieden, soo dier wederom verkopen als sy willen in 't Regard dat onse Scheepen niet ledigh wederom 't huys sullen mogen komen; waer door wy dan wel *tien tonnen* Gouts voor de Granen Iaerlijckx meer sullen moeten geven als anders, dat dan deur dese Compagnye belet sal worden.

Ten *tienden* ende ten laetsten staet te vreesen, dewyle tusschen syn Majesteyt van *Poolen* van *Sweeden* maer een Treves is ghemaeckt voor *ses* Iaeren daer van alrede een Iaer bekans sus geexpireert, dat die van *Polen* ende *Dantsigh* in tyts, te weten, een Iaer of *twee* te voor eer dien Treves komt 't expireren resolveeren sullen geen Granen meer altoos te laeten volghen, om daer deur syn Majesteydt van *Sweeden* schade te doen, tegen dese Landen hatigh te maecken, ende dienvolgens in tydts ofte nae dat de nieuwe Oorloge wederom sal aengevanghen syn, na haren wille te disponeeren, en in gevalle soo sulcx by *Polen* ende *Dantsigh* niet en wort ghepractiseert, soo is daer niet eens te twyfelen of *Sweeden* sal alsdan in plaets van *vyf* ofte *ses* ten *hondert*, wel *twintigh* of *vyf en twintigh ten hondert* van Tol nemen, wat swarichheydt dit dan voor onsen Staet sal causeeren, 't sy wat datter geresolveert wort *en is met geen penne te beschryven*. Welcke swaricheden deur dese Compagnyen op *Moscovien* in tydts sal voorghekomen wesen ofte werden.

Niet dat ick wil seggen dat men soo een Compagnie daer van sal oprechten als daer is een *Oost* of *Westindische*; neen. Maer ick meen alleen datmen eenige persoonen voor eenen kleynen tydt van *vyf* of *ses* jaeren octroyeert om alleen op dese Landen in Granen *uyt Moscovien* te handelen, ende datse na dat de Granen hier te Lande sullen aengekomen syn, onder de participanten die sullen distribueren ende elck syn goet laten volgen, om met daer mede te doen so elck sal goet vinden, en sal deur dat middel alle *steygeringh* ende *collusie* in de Granen worden weggenomen, mits dat een yeder na syn believen syn eyghen goet sal beneficieren; ende datmen alle *vyf* of *ses* jaren yder een sal vryheyt geven daer in te komen: en is de meyninge datmen met billetten deur alle de Provintien een yeder sal waerschouwen van 't maecken van dese Compagnie op dat een yeder soo 't hem belieft daer inne mach bet deelen, welcke ordre men oock na 't expireren van 't eerste octroy (om de *tweede* Compagnie of tweede inleggh op te rechten) wederom sal houden.

Om noch een exempel aen te wysen tot desen propooste dienende, sal ick seggen

gen dat de *Oosterſche Princen* ende Steden onſen welvaert in der daet *benyden*, ende bewyſen het ſelve met hare harde Handelingh teghens ons gheduyrende de laeſte Oorloch aldaer, die omtrent *drie* Iaeren heeft gheduyrt, ende voornementlijck des Konings van *Sweden*: te weten indien tijt als die van *Dantzick* ende *Koningsbergen* reſolveerden gheen granen meer uyt te laeten. Wat is deur ſijn Majeſteyt gedaen; hy deet alle den Rogge in Lijf-landt ende daer hy te gebieden hadde op koope ende dat voor *vyf en dartich* Rijxdalers 't Laſt, te weten niet voor hem ſelven maer om ſijn profijt daer mede te doen. Gelijck oock gebleecken is: want de Marſchalck *Valckenberch* den ſelven Rogghe voor *vyf en ſeventich* Rijcxdalers 't Laſt aen onſe Borgers wederom heeft verkocht: ende is alſoo onſe ghemeente met *veertich* Rijcxdalers 't Laſt beſwaert. Even alſoo hebben die van *Dantzick* ſich gedraegen. Want in die tijt als wy hier groot gebreck hadden van *Salpeter*, ſo hebben de Staten Generael ende de Heer Prins van Orange ernſtelijcke brieven daeromme geſchreven datſe voor onſe Staet ſouden laten volgen, die aldaer *twee of drie hondert duyſent ponden* gekocht, ende van onſe natie voor *twee* Iaren betaelt waren. Men preſenteerde oock Cautie te ſtellen datſe voor onſen Staet ſouden ſijn. Maer 't heeft alles niet mogen helpen. Waer op ghevolcht is dat op die tijt als onſen Staet op het hoogſte aen deſe *Salpeter* gelegen was. Een goede partye uyt *Ooſtindien* is gekomen; doch ſonder dat, wy hadden perijckel gelopen by aldien de Vyant iets groots doen hadde geattenteert. Even alſo iſt gelegen dat wy onſe Staet deur de negotie vaſt moeten maecken met de *Grootvorſt* van *Moſcowien*, ende inſonderheyt op 't ſtuck van de granen, die wy niet en konnen miſſen om eensdeels daer deur te ontgaen de ſwaricheyt ende groote *dieren tijdt*, die men ſiet dat ons (Godt betert) dagelijcx toekomen, ende die na alle apparentie noch grooter ende grooter ſal worden.

Ende ſal deſe Compaignie in effecte niet anders ſijn als een bequame ordre om uyt eenen mont de granen in *Moſcovien* in te koopen. Welcke ordre te wenſchen waer dat in Ooſten mede van aen 't begin ofte over veel Iaren gehouden was geweeſt oft noch gehouden wiert. Want dat ſoude de onderdanen van deſe Landen meer als *vyf duyſent tonnen gouts* waert gheweeſt hebben, die ſy nu vreemde natien inde beurs gejaecht hebben: gelijck het ſelve (des nodich ſijnde) ſo klaer kan aengeweſen worden als de Son op den helderen middach.

Aldus geadviſeert en geremonſtreert tot dienſte van deſe Landen ende de goede gemeente van dien op den *twintichſten* Iuny 1630.

By my I. W. N. voor
my ſelven ende de Compaignie

Hier voor is alrede geſeyt/dat de Heeren Burgh ende Veltdriel waren gedeſtineert in Ambaſſade nae der Moſcouw. Daer wiert voor Inſtructie gegeven het naevolgende.

Inſtructie, naer dewelcke de Heeren Doctor Albert Coenraetſz Burch *Raed ende Scheepen der Stadt* Amſterdam, *ende Doctor* Iohan Veltdriel *oudt Burgermeeſter van Doccum, beyde Gedepureerde van de Provintien van* Hol-
land

landt ende Vrieslandt *respective in haer Ho: Mog: Vergaderinge, Gesanten vander selver Staten Generael hem sullen hebben te reguleren in 't Hof van den Groot-Furst van* Moscovien, *als oock in 't reysen derwaerts ende wederkeren.*

1.

De Heeren Ghesanten sullen hen in aller diligentie ghereet maecken, om met den eersten goeden wint ende weder hunne reyse van hier te nemen door de bequaemste wech naer *Texel*, ende aldaer embarqueeren inde Scheepen, ghedestineert tot Convoy vande Moscovi-vaerders, om met deselve recht door Zee te seylen naer *Archangel.*

2.

Tot *Archangel* gearriveert synde sullen de Heeren Gesanten door hunnen Secretaris of eenen Edelman de wete doen van hunne aenkomste aenden Gouverneur, ende daer naer doen overleveren haren brief van Addresse, met versoeck dat deselve gelieve de moeyte te nemen van te besorgen ende te procureren volgens d'ordre ende gebruyck van 't Landt, dat sy vanden Grootfurst van Moscovien mogen bekomen een vrye opene gheleyt brief voor hunne persoonen ende hunne byhebbende Bagagie ende gevolgh, om door de Rijcken ende Lande vande Hoochstgedachte Keyser vry ende onbekommert te mogen passeeren ende repasseeren, ende dat te water ende te Lande oock de saecke daer nae beleyden ist mogelijck, dat sy onthaelt ende getracteert worden, als andere Ambassadeurs van de Vrunden vanden Hoogstgedachte Grootfurst.

3.

Ende sullen de Heeren Gesanten den voorsz geleyt brief bekomen hebbende, daerop in aller yle verreysen nae den Grootvorst, ende omtrent het Hof ghekomen synde sullen een Edelman voor uyt schicken om haere aenkomste te denuncieeren, wel verstaende soo het niet van node mochte syn een geleyt Brief te bekomen, soo sullen de Gemelte Heeren Gesanten nae weynich verblyf tot *Archangel* haere reys spoedigen.

4.

In 't Hof gearriveert synde, sullen soo haest doenlijck audientie versoecken, ende daer toe geadmitteert wesende, syne Keyserlijcke Grootheydt van weghen haere Ho: Mog: nevens de overleveringe van hunne credents Brief van haer Ho: Mog: als oock die van syn Excelentie doen behoorlijke complimenten, den selven gevende de tytulen hier naer volgende.

Den Doorluchtichsten Grootmachtichsten Vorst ende Heere *Michailo Pheodorawitz*, aller Russen Keyser ende Grootvorst, selfs behoeder tot *Volodimir, Moscou ende Novogorod*, Keyser tot *Casan Astravan ende Sibirien*, *Heere tot Plescou*, Grootvorst tot *Smolensko*, *Tweer*, *Iuger*, *Perm*, *Viatzkou*, *Bolgarskou*, Heere ende Grootvorst tot *Novogorod* inde *Nederige Landen*, *Tcernisofsky*, *Resansky*, *Restoffsky*, *Iaroslaafsky*, *Beoloserfky*, *Lyslantsky*, *Vdorsky*, *Obdorsky*, *Kodinsky*, Heere van *Iverslandt*, *Kartalinsky*, *Gronsisky*, vanden Lande *Cabardinsky*, ende Vorsten 't *Seroascy*, *Igorsky*, ende noch meer andere Rijcken Heer ende Beschermer, met congratulatie van dessels persoons lyfs ghesontheyd,

heyt, ende den goeden Staet van sijne Koninckrijcken ende Landen, en welvaeren van sijne Onderdaenen, ende wenschen dat Godt de Heer Almachtich sijne Rijcken ende Onderdaenen daer by wil behouden in alle heyl ende voorspoet geduyrichlijck bewaeren.

5.

Oock daer benevens sijne Keyserlijcke Majesteyt verseeckeren van haere Ho: Mog: goede intentie ende oprechte affectie, met verklaringe van bereyt te sijn daer in altoos te continueeren.

6.

Sullen daer nae successivelijck in deselve of naervolghende audientie, nae de beste gelegentheyt openinge doen vande principale oorsaecke van dese besendinge, ende daerinne proponeren het naervolgende.

7.

Nae dat de Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, als vande Furstendommen, Graefschappen, Landtschappen, van *Gelderlandt*, *Zutphen*, *Hollandt*, *Westvrieslandt*, *Zeelandt*, *Vytrecht*, *Vrieslandt* *Overyssel*, *Groeningen*, *Ommelanden*, *Drenthe* ende *Westingwoldinger Landt*, mitsgaders van een goede parthye van *Brabant*, ende *Vlaenderen*, besittende mede veele Coninckrijcken ende Landen in *Oostindien*, als oock verscheyden Fortressen in *Africa* ende *Guinea*, bespeurt hadden sijne Keyserlijcke Majesteyts grootgunstige affectie tot den Staet van haere Ho: Mog: door de liberale vereeringhe van *drie duysent* ponden Salpeter, soo hebben deselve goetgevonden haere Ghesanten aen sijne Keyserlijcke Majesteyt af te vaerdigen, om den selven gheluck te wenschen over de geboorte van des selfs Soon *'t Zarewitz*, *Alexe Michailowitz*, ende voor de voornoemde vereeringe te bedancken, als oock voor de bewesene weldaeden aen d' Ingesetenen deser Landen int stuck vande gemeene trafficque ende Commercien, met verseeckeringe van haere goede intentie ende affectie, ende tot demonstratie van dien offereren de presenten voor sijne Majesteyt gheordonneert.

8.

Ende sullen wyders versoecken dat syne Keyserlijcke Majesteyt d'Ingesetenen deser Landen in haren handel wille continueren, ende deselve gheven sodanighe vrydommen als syne eygene Ingesetenen in 't stuck vanden handel ende trafycq syn genietende, ofte ten minsten sodanigen als den Hooghstghedachte Keysers alderbeste vrunden ende ende geallieerde syn genietende, ende voorders specialijck aenhouden dat voor de Inghesseten deser Landen in syn Keyserlijcke Majesteyts Rijcken ende Landen vry ende open ghestelt worde den uytvoer van Salpeter ende den vryen Koorn handel, ende daer op groote instantie doen, ende hart aendringen, also 't tweede poinct 't principaelste oogmerk is van dese besendinge.

9.

Ende daer tegens offereren den uytvoer uyt dese Landen van alle waren, munitie van Oorloch, kruyt, Wapenen, Musquetten, Canon, daer van den uytvoer alhier, als oock ordinaerlijck in alle Landen ende Rycken is verboden, met byvoeginge dat den voorsz Coorn handel voor syne Majesteydt niet alleen eerlijck, maer

maer oock hem ende syne Onderdanen dienstich ende profytelijck sal syn, ende vorders alle bedenckelijcke redenen, die de welgedachte Heeren Gesanten nae hare gewoonlijcke wysheyt daer toe sullen weten te passen.

10.

De Heeren Gesanten sullen daer nae aende Heer Patriarch audientie versoecken, en neffens d'overleveringe vande Brieven van credentie van hare Ho: Mo: ende die van syne Excelentie aen syne Doorluchtigste Hoogheyt doen de behoorlijcke reverentie ende complimenten, oock offereren de presenten voor den selven geordonneert, ende versoecken dat syne Hoocheyt met syne intercessie ende authoriteyt de voorverhaelde vryheyt voor d'Ingesetenen deser Landen, ende specialijcken den vryen Generalen Coophandel ende uytvoer van Coorn wil helpen bevorderen.

11.

De Heeren Gesanten sullen by den Cancellaer Raden ende hoogste Officiers van den Hoochgedachte Keyser, d'intentie van hare Ho: Mog: ten besten representeren, ende alle sinistre impressien soecken wech te nemen ende daer tegens in te beelden ende doen begrypen, dat door den Coorn handel de meeste trafycque uyt de Landen van syne Majesteyts bedeckte vyanden in *Moscovien* ghediverteert soude worden, sulcx dat de Ingesetenen van den selven vyant hare Coorn vruchten van 't Landt tot soo hooghen prys niet en souden konnen beneficeren, ende dienvolghende Iaerlijcx niet kryghen soo grooten quantiteyt gelt, waer mede sy gesterckt worden om te pogen haer tegens de macht van syne Keyserlijke Grootheyt te versetten, 't welck altemael in syne Landen ghediverteert worden, oock daer door de Landen selfs komen in grooter waerdye, die nu veele onghecultiveert blyven leggen, dan sullen de Heeren Gesanten verdacht syn, dese saecke als concernerende een Prince ten opsichte van desen Staet Neutrael in hare publijcque propositie niet aen te roeren, nochte oock by memorie ofte andersints by geschrifte over te geven.

12.

Ingevalle buyten verhoopen den vryen Coorn handel niet en worde ghecon-senteert, sullen ten minsten aenhouden om permissie van eenighe duysent lasten van alle specien van greynen.

13.

Ende ingevalle beyde versoecken nopende 't uytvoeren van 't Coorn in 't Generael of *ad certam quantitatem*, of het eene van dien gedifficulteert mochte worden, sullen naerstelijck onderstaen, waer op de redenen van difficulteyt souden mogen berusten, ende alsdan arbeyden om deselve met alle mogelijcke debvoiren ende goede Officien wech te nemen, ende so den vryen Coorn handel wert ghe-consenteert, soo sullen haer Ho: Mog: continuelijck een Agent ofte consul van wegen desen Staet aen 't Hof vande Hooghstgedachte Groot-Vorst houden, om aldaer op alle gelegentheyt goede acht te slaen, ende te besorgen, dat de Granen uyt *Moscovien* vervoert wordende, recht door naer dese Landen werden getransporteert, sonder in andere Landen bevorens ghediverteert te werden, ende sal oock in dese Landen daer op alsulcke ordre gestelt werden, als men nae gelegentheyt van saecken sal bevinden te behooren, met dien verstaende nochtans dat

egeen Coopluyden sullen vermogen te varen om Granen, sonder daer toe te hebben speciale brieven van hare Ho: Mog: ten eynde dat de Grootvorst des te beter bewogen mach blyven den uytvoer van Granen te continueren.

14.

De Heeren Gesanten sullen alle moghelijcke debvoiren doen aen den Groot-Furst van *Moscovien* ende elders van node synde, dat het Lyn en Hennipsaet toekomende *Daniel Bernart Gommer Spranger*, ende *George Clenck*, ende alle andere Coopluyden deser Landen in de *Moscou* aengeslagen, werde gherelaxeert, ende werde geconsenteert om herwaerts getransporteert te werden, gelijck 't selve bevorens van tyt tot tyt geoorloft is gheweest, ende inghevalle dat het voorsz saet voor d'aencomste vande Heeren Ghesanten, mochte syn verkocht, ende het provenu van dien bekeert inde schatten van syne Majesteyt, dat deselve penningen de voorsz Coopluyden mochten werden gerestitueert.

15.

De Heeren Gesanten sullen by occasie verthonen hoe langhe jaeren dese Landen met groote macht te water ende te Lande bevochten syn gheweest, ende de notabelste successen soo te water als te Lande, ende principalijcken de victorie vande Spaensche Silver Vloot, de groote beleghering he van s'*Hertogenbosch*, den inval ende vertreck des Vyants uyt de Landt palen van desen Staet, excuserende daer op 't retardement van dese legatie. Item de groote ende in alle hoecken vande werelt geextendeerde navigatie, handelinge ende Trafycque, de Allliantie met de nabuyrige Coningen ende Potentaten, ende veele Coningen inde Indien, ende particulierlijck wat Forten desen Staet aldaer te Lande is hebbende, oock wat Vlooten ende Equipagie dat aende en so van wegen desen Staet, als van wegen d' Oost, West-Indische, ende Noorsche Compagnie worden ter Zee gebracht, ende vorders dat desen Staet haren Orateur *Hage* continuelijck is houdende aende porta vanden grooten Heer tot *Constantinopolen*.

16.

Ingevalle aldaer aen 't Hof souden moghen wesen de Ambassadeurs ofte Residenten van de Coningen van *Vranckrijck*, *Groot Brittannien*, ende *Sweeden*, ofte eene van dien, sullen daer mede houden goede vruntschap, sonder nochtans aende selve yetwes van hunne last te openbaren, of deselve tot bevorderinge van dien te employeren, oock in 't reguard van de selve; als oock van alle andere letten op den rang haer Ho: Mog: competerende.

17.

De Heeren Gesanten sullen oock letten offer geen andere occurrentien sich en presenteren om den Lande dienst te moghen doen, die haer E. sullen weten waer te nemen.

18.

Sullen van tyt tot tyt oock met expresse posten ist noot van 't succes van hunne besoignes hare Ho: Mog: adverteren.

19.

De besoignes by succes of andersints afgehandelt, sullen voornoemde Heeren Gesanten hunne wederkomste herwaerts te water spoedighen met de beste ende seeckerste gelegentheyt mitsgaders de meeste mesnage van 't Landt.

De

20.

De Heeren Gesanten weder gekeert synde, sullen particulier rapport doen van alle haer wedervaren, ende daer van schriftelijck verbael overleveren.

21.

De Heeren Gesanten sullen achter volgen ende hun reguleren volgens dese instructie, sonder buyten deselve voor eenighe vande Vereenichde Nederlantsche Provintien, Stadt ofte leden van dien, ofte particuliere persoonen yets particuliers het stuck de Commercie, Traffijcque, Navigatie ofte andersints aengaende met den Hooghstgedachte Keyser of yemant anders te tracteren, maer hun altyts houden ende continueeren in terminis vande Generaliteyt; 't welck de voornoemde Gesanten aengenomen ende belooft hebben, met aenvaerdinge van dese hare Instructie.

Aldus gedaen ende gearresteert ter vergaderinge vande Hoochgemelte Heeren Staten Generael in '*s Graven-Hage* op den *vierden* Iuny *sestien hondert dertich.*

Onderstont

S. van Beaumont.

Noch lager stont

Ter ordonnantie vande Hoochgemelte Heeren Staten Generael, ende was Geteeckent

Cornelis Musch.

Sy sijn den elfden July in Tessel geembarqueert int Oorloch Schip vanden Capitain Cats, die benevens noch twee andere Oorloch Scheepen tot Convoy van de Ambassadeurs ende Moscovy-vaerders waren gedestineert / den twaelfden Augusti passeerden den Noortcaep op de hooghte van een ende seventich graden, den achtienden quamen in de Witte Zee; ende den een ende twintichsten voor de Podemsky of Rivier van Archangel. Sy schickten haer Secretaris ende Capitain aen den Gouverneur om hem van haer aenkomst / te verwittigen; ende om in onthalinge en Logement getracteert te worden als d'Ambassadeurs die van andere Potentaten in dese porte te vooren gearriveert waren.

Den vier en twintichsten sijn die afgesondene wederom gekomen rapporterende dat den Gouverneur volgens den last van sijne Majesteyt op alles ordre soude stellen / ende haer Ho: Mog: Gesandten met gelijcke respect doen ontfangen / als yemant anders voor desen gedaen was / alleen hadden eenige difficulteyt gemaeckt over haer Logement 't welck sy geassigneert hadden in een seer onbequaem vuyl Russe huys / maer naer eenige debatten consenteerde te mogen wesen in het Hof van George Everard Cleno ende de weduwe Vogelaers Coopluyden tot Amsterdam.

Den vyf en twintichsten Augusti quamen weghen den Gouverneur haer aen boort begroeten ende bewillecomen een Rus Capiteyn Ivan Volodimowits ende den Tolck Hans Duycker, versoeckende een pertinente lijste van haer gevolch te hebben / de welcke hun datelijck met yders qualiteyt wiert behandicht / dien selven avont heeft den Gouverneur noch aen boort gesonden een Rus lichter Schip daer mede sy een groot gedeelte van hare bagagie naer Archangel lieten brenghen / gingen oock de meeste van haer gevolg in het Schip van Capiteyn Troncquoys over / 't welck bequaem was om de Revier e op te seylen.

Den ses en twintichsten sijn sy in de Sloup van Capiteyn Cats ende noch een Russe schuytjen oock inwaert aengevaren komende tegen den avont in het schip van Trenequoys, die om haer in te wachten omtrent drie mylen van Archangel gheset hadde: de voornoemde Capiteyn ende tolck sijn sonnen ondergangh by haer gekomen adviserende alles tot haeren ontfanck gereet te wesen.

Den seven en twintigsten des morgens is aen haer boort gekomen een Dosneck ofte Rus Boeyer, op hebbende vier en twintich Soldaten ende vier en twintich Matrosen gedestineert om haer met het gevolch vande Ambassade aen Landt te brenghen / waer in sy omtrent een half myl van Archanghel overghevaren sijnde / wierden ghegroet langhs ende door de Coopvaerdye Schepen / die omtrent hondert van haer Ho: Mog: Ingesetenen ende eenige Engelsche / beneffens gelijckelijck hare gratulatie met af wayen van Vlagghen ende wimpels / oock met het afschieten van haer Canon / gelijck oock haer de Nederlandtsche Coopluyden door eenige uyt haer midden deden verwillekomen ende aende opganck van het Hof van Cleinc wierden aldaer inde name van sijne Majesteyt ontfangen / door Pheodor Pheoderowits Drosdoskoy, Colonel van het Garnisoen ende den Tolck Elisens Angelar hy verhaelde in het eerst gelijck gemeenlijck in haere publijcke aenspraecke gheschiet de titulen van sijne Majesteyt vragende naer hare namen ende gesontheyt oock aenseggende sijne Majesteyts ordre te sijn dat men haer van spijs ende dranck ghedurende haer verblijf soude versien / sy hebben hem daer op behoorlijcker wijse wegen sijne [illegible] bedanckt / ende sijn alsoo door het Garnisoen twelck aen weder sijden [illegible] passeerden in volle Wapenen gerangeert stont / in haer Logement gebracht / sedert desen dach sijn sy altijt door des Grootvorsts Officieren van Spijs ende Dranck versien ghewoorden / [illegible] als genouch in quantiteyt, maer door de quaet-[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in qualiteyt / [illegible] [illegible] misnoegen [illegible] [illegible] tegens de liberale intentie van sijne Majesteyt te geschieden hebben [illegible] [illegible] verbeteringhe daer over ontfingen.

Den acht en twintichsten en oock de volgende dach quamen haer eenige gedeputeerde uyt de Nederlandtsche Natie verwillekomen / met verklaringe dat sy al lange met groot verlangen eenige Ambassadeurs van wegen haer Ho: Mog: verwacht hadden / alsoo sy hoopten vele beswaernisse van Tollen als andersints / met dewelcke sy tegen de intentie van sijne Majesteyt door sijne Gouverneuren ende Tollenaren in haren handel beswaert werden door derselver bemiddelinge afgeschaft soude worden / sonder haer daer van in [illegible] particuliere verklaringe doen / sy beloofden hen naer vermogen te willen assisteren in alle billijcke redelijcke saecken / als sijnde gesonden om het welvaren vande Nederlanders in alles te bevorderen / lieten haer oock door hen [illegible] op de ghelegentheyt van het Rijck / kregen nu ende dan daer van eenige openinge / ende verstonden uyt hen gesamentlijck dat de beste wech om tot goede besoignen te geraecken veelheyt ende aensienlijckheyt van presenten was; [illegible] [illegible] Majesteyt [illegible] ghewoonte niet en souden laten haer Ho: Mog: [illegible] [illegible] [illegible] te [illegible] teren / soo dat sy [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] den / ende andersints een kleynachtinge inde besendinge soude veroorsaecken / liete.

lieten haer derhalven door desen ende diergelijcke persuasien beraden om de mede genomene presenten met noch vier stucken geschuts / hebben eenige fraeyheden die sy uyt haer particulier daer souden by voegen / te augmenteren.

Den sevenden Septembris hebben sy (op de klachten vande gemeene Schippers / weder by sy vertoonde dat men haer alsnu niet wilde toelaten / de gewoonlijcke vryheyt om per ijder hooft van het Scheeps volck anderhalf set ford Rogghe te mogen koopen ende uytvoeren /) aen den Gouverneur geschreven die op hare intercessie den selven contentement gegeven heeft / ende alsoo sy op haer vertreck stonden hebben volgens de maniere alhier inden name van haer Ho: Mo: den Gouverneur als oock den Cantzelaer met eenige andere / die haer behulpsaem hadden geweest / een gedachtenisse door haren Hofmeester ende Secretaris toegesonden.

Den achsten sijn sy ende het gantsche gevolgh als oock de bagagie met vyf Dosnecken / ende de voorsz presenten ende Tolck van Archangel vertrocken / worden wederom in het voor passeren vande aenwesende Scheepen met het afwayen van hare vlaggen ende wimpelen als mede met afschieten van haer Canon vereert.

Den tienden quamen sy omtrent den middagh te Colmogro een Stad gelegen op de de Riviere Duina omtrent twaelf mylen van Archangel, alwaer haer de Coopluyden des winters retireren / bleven hier de gheheele dagh leggen / om een bequame mast in hare Dosneck te setten 'twelck eerst tegen den avont klaer was / soo dat sy den elfden daer aen eerst vertrocken de Duina op varende.

Den sestienden waren sy tot Osinna van Colmogro / sijnde omtrent . . . mylen / ende was de eerste Iamma ofte Postplaetse alwaer het Russe boots volck die de boten optrocken verandert wierden / teghen den middagh sijn sy weder van dese plaetse vertrocken / quamen den negentienden tot Iagris de tweede Iamma of Postplaetse; scheyden hier wederom den twintighsten van daen / ende sijn den drie en twintichsten tot Oustiuga een oude vermaerde Coopstadt ghelegen op de Souchana daer de principaele handelinghe van pelteryen inde Maenden van September ende October ghedaen wort / als wanneer de Russe Coopluyden uyt Sibirien en Permien alwaer die gewoon sijn af te brengē; omtrent een vierendeel myl beneden dese stadt begint de Riviere Duina dewelcke haren oorspronck neemt uyt het samen vloeyen vande groote Rivieren Iuga ende Souchana den Gouverneur ende Diaeck ofte Cantzelaer alhier vereerden haer boven het gene sy van des Grootvorsten wegen mosten bestellen / met spijs ende dranck van haer eygen Tafel.

Den vyf en twintichsten zijn wederom langs de Souchana opgevaren / maer hebben alhier hare masten moeten afhouwen vermits men op dese Riviere wegen hare droochten ende steenige gronden geen seylen ghebruycken noch oock des nachts voort reysen kan.

Den sevenden October sijn sy voor de Stadt Totma gearriveert leggende ontrent . . . . . . mylen van Oustiuga wiens neringhe principael bestaet in Brandewijn / Branderyen / ende Sout-keten / den Gouverneur wesende een lijflander en ongedoopte / deden haer vereeringe van Spijs ende Dranck ende besorchde seer neerstelijck 't geen haer tot de Reys mocht nodich wesen / daeromme sy hem oock vereeringe lieten doen.

Den

Den achsten sijn van daer vertrocken ende quamen den elfden te Souska een kleen Stedeken en een Iamma alwaer van Bootſ-volck verandert hebbende; sijn sy den dertienden tot Volgoda aenghelandt; alwaer sy sijn ontfanghen op de selve maniere als tot Archangel was geschiet ende wierden gelogeert inde voorstraet ten huysen van Heyndrick Bock Lijf-lander ende Vader van haeren tolck. Dese Stadt is een vande Notabelste Coop-steden van Rusland gelegen aende Souchana ende mosten van daer nae Moscou te Lande gaen/ so dat sy vande veertienden tot den seventienden besich waren om hare mede ghenomen presenten ende bagagie te lossen.

Den achtienden liet den Gouverneur weten dat hy wilde haer waeghens ende paerden bestellen / om de voorgenomen reyse na Moscou te vorderen / maer op hy haer deed antwoorden niet mogelijck te wesen met so veel bagagie ende volck de afgaende somer wech te gebruycken/ maer af te moeten wachten de winter wech / die alle daechs goet sou wesen / soude haer ondertusschen dagelicx van spijs en dranck versien; dese excuse verstonden daer na gebruyckt te sijn door dien noch geen ordre ofte consent vande Keyser was gekomen tot oplatinge.

Den tienden Novembris is tot Volgoda by haer gekomen Tomilo André Awitz Cotſloroof, Dwaremin of Hof Joncker / verklarende dat hy by sijne Majesteyt ende den Patriarch wiens titulen hy in het geheel verhaelde uyt der Moscou afgesonden was/ om naer hare gesontheyt te vragen/ende met een ordre hadde mede gebracht om voort op te moghen komen/dat sijne Majesteydt ende de Patriarch hare komste ten hoogste was aengenaem/ende in genade ſyne klare oogen souden' ſien, sy hebben hem daer over bedanckt/ ende sijne Majesteydt den Patriarch ende den Jonghen Prince alle gheluck toeghewenscht / ende dat haer Ho: Mog: ten hoochsten aengenaem soude wesen / indien haere goede intentie met die van sijne Majesteydt mochte over een komen.

Den achtienden heeft haer den Gouverneur weten laeten alles tot haer vertreck gereet te wesen/hebben hem geantwoort de eerste upre haer de beste te wesen/ dat hy maer wilde de sleden in haer Hof senden gelijck hy de volgende dach gedaen heeft/ waren alsdoen besich tot den drie en twintighsten om de goederen op te laden / als wanneer sy den eenen Præſtaaf Ivan Wolodimowits met de swaere Bagagie als stucken ende Wapenen voor uyt stuyrden met last haer tot Iereſlaaf te wachten.

Den vier en twintichsten dede den Gouverneur ende Diaeck met een gedachtenisse vereeren door den Hofmeester ende Secretaris/ ende sijn den vyf en twintighsten met . . . sleden vertrocken wordende ontrent drie mijlen door de Lijflandtsche ende Nederlantsche Cooplupden uytghelept / ende waeren de Soldaten van het Garnisoen met haere Wapenen gherangeert aen beyde sijde vande wegh.

Sijn alsoo den acht en twintighsten aende Revriere Volga gekomen in het dorp Ivan Sitmack, leggende teghen over Iereſlaef de Volga wort de grootste Revriere geacht van Gansch Ruſlandt, waer langhs groote negotie gedreven wort naer het Coninckrijck van Caſan, Aſtravan ende Perſien, is seer Vischrijck ende bequaem om groote booten te gebruycken/was nu al eenige dagen bevoren gevroren geweest/ ende haer swaere bagagie daer over ghepasseert / sy mosten in dit Dorp soo langh blijven

blyven tot dat den Gouverneur van onse komste was verwittight / die haer door twee van sijne Officieren liet bewillekomen / ende inde Stadt op voeren / alwaer noch het Garnisoen in wapenen stondt met groote toeloop van Menschen / haer wiert toegelaeten dat sy het Logement machten nemen ten huyse van Bouckholsche wesende een Lijflantsche weduwe.

Den laesten November sonden sy den Capiteyn Ivan Volodimorwits met de swaere bagagie wederom voor af met last om haer te Troise twaelf mylen van Moscou in te wachten lieten voorts den vierden December aenden Gouverneur ende Diaeck de gewoonlijcke presenten brengen/ende sijn den selven dach van daer vertrocken.

Den sesden quamen in het Stedeken Iereslaef alwaer verandert hebbende van sleden sijn sy den sevenden weder vertrocken quamen des nachts te Troitza een seer vermaert ende machtich Clooster / 'twelck so geseyt wort wel een derde deel van het Russe Landt soude besitten; is seer sterck ende kostelijck op de Russe wyse van steen gebouwt / hier in sijn ordinaris drie hondert Munincken / behalven hare knechts / Arbeyders / ende Soldaten: die veel meerder in getale sijn.

Den achsten logeerden sy des avonts te Bratesina een Dorp gelegen ses mijlen van Moscouw alhier wierden hare Præstaven ende Tolck by expresse geadviseert/ dat sy des anderen daechs niet verder en souden reysen als vyf mijl ende aldaer verwachten de ordre om voort te trecken/ hebben alsoo den tienden tot Rossokini in een Dorp aende Riviere Iausa een mijl van Moscouw moeten blijven alwaer den elfden des morgens een expresse is ghekomen met last dat sy datelijck souden voorttrecken / sijn daeromme datelijck met hare sleden voort gereden / onderwegen ontmoeten haer menichte van posten / om aende Grootvorsten Commissarisen te adviseren hoe verre sy gekomen waeren / wesende omtrent een derde deel mijls van der Moscouw is haer een stalmeester ontmoet die haer uyt de naem van sijne Majesteyt presenteerde twee kromme Keysers sleden / en seven en twintich Argamacken ofte persiaensche paerden voor het ghevolch. Sijn alsoo inde selve sleden over gegaen / sagen veel hondert Menschen te paerde op het cierlijckste na hare maniere toegemaeckt / wesende Kneesen, Bojaren, ende andere personen van qualiteyt, die volghens de ordre van sijne Majesteyt hare inhalinge assisteerde. Een weynich voort rijdende is een Keysers Tolck met namen Michael Rositi aen hare sleden gekomen versoeckende sy wilden uyt treden / om het Keyserlijcke woort uyt sijne grooten Commissarisen die voor handen waren te verstaen. Sy hebben gheantwoort ghereet te wesen daer toe soo haest de Commissarisen die last hadden haer te verwillekomen uyt ghetreden souden sijn/ 't welck hy rapporterende sijn daer over verscheyden contestatie gevallen ende eyndelijck geaccordeert sulcx ghelijck te doen: gelijck ghesciede: sijn alsoo by den anderen gekomen / de Commissarisen waren gekleet met goude laecken rocken / ende hadden mutsen van swarte vossen op haer hoofden gaven haer in het eerste yder de hant ende daer op datelijck heeft de oudste met namen Ivan Gregoriwits Shiamadanof een Dwarenin ende ghewesen Gouverneur van Vericaturia in Sibirien sijne aenspraecke by vertolckinge vande voornoemde Michael Rositi op volgende wijsen ende met ongedeckten hoofde ghelijck sy mede/ begonnen.

Godt inde heylige drievuldicheyt loven wy van Godes genade, de Grootmo-

genste Doorluchtichste Heer, Grootvorst ende *Michael Pheodorowits* aller Russen selfs Erholder, van *Volodimir*, van *Moscou*, ende van *Novogorod*, Keyser tot *Casan* Keyser tot *Assrakan* Keyser tot *Sibirien* Heere, tot *Plescouw*, Grootvorst tot *Smolensko*, van *Tweer* van *Iugor* van *Perin*, van *Viatka*, van *Bulgarien* ende van andere meer, Heere ende Grootvorst van *Novogord* inde nederinge Landen, van *Zeugof*, van *Resan*, van *Rostoof*, van *Jeroslaef*, van *Beleosera*, van *Lijflandt* van *Udor*, van *Obdor*, van *Condmien*, ende van de gansche *Seversche* ghewesten, een gebieder ende Heer, van het *Iversche* Lant, der *Carthalinsche*, ende *Grusinsche*, *Zar*, mitsgaders der *Cabardinsche* Landen, der *Circassen*, ende *Igorsche* Vorst, als mede veeler andere Heerschappyen een Heerscher ende beschermer.

Ende sijne Majesteyts Heer Vader de groote Heer, de heylichste Patriarch *Philareth Nikititsch* van *Moscou* ende aller Russen.

Hebben my *Ivan Pheodorowits Shiamadanof* ende *Ivan Gregoriwits Perenosof* Cancelaer van des Keysers inkomen gheordonneert tot uwe præstaven ofte opwachters, en voorts belast u *Albert* ende *Iohan* groote Ambassadeurs vande Hoog Mog: Heeren Staeten generael ende den grooten Prins *Hendrick*; te vraghen na hares *lyfs gesontheyt* ende of gy in syne Majesteyts landē geluckelijk hebbe gereyst.

Terstont daer op heeft Ivan Gregoriwits Perenosof de voorverhaelde Tytulen mede gereciteert haer verwillekomende met korte woorden ende haer van wegen sijne Majesteydt aengeseyt dat sy geduerende / haer verblijf met spijs ende dranck souden begenadicht werden / hier op hebben sy geantwoort dat sy waeren afgesonden by de Hooge ende Mogende Heeren de Heeren Staten Ghenerael der Vereenichde Nederlanden, Staten vande Vorstendommen Graefschappen ende Landen van Gelderlandt, Zutphen, Hollandt, West-Vrieslandt, Zeelandt Vytrecht, Vrieslandt, Overyssel, Groeningen, Ommelanden, Drenthe, Wedde ende Westingwoldingerlandt, van een groot ghedeelte van het Hertochdom van Brabant ende van het Graefschap Vlaenderen beschermers van veele haerder Nabuyren/Landtschappen/ende besitters van veele gewesten ende Coninckrijcken in Oost ende West-Indien als mede op de custe van Africa.

Ende de Doorluchtighen Hooch gheboren Vorst Frederick Hendrick, by der gratien Godts Prince van Oraignen Grave van Nassou, Catzenllebogen, Vianden, Diest, Meurs, Buren, Leerdam ende van meer andere / Marquis vander Veere ende Vlissinghen Heere ende Baron van Breda, vande Stadt Graue ende van het Landt van Cuyck, Diest, Grimbergen, Heerenstal, Cranendonck, Warneston, Arlay, Noseroy, Santvliet, Doesburch, Polanen, WillemStadt, Niervaert, Yselsteyn, St. Maertensdyck, Geertruydenberch, Chasteau-Renard, vande hooghe ende laeghe Swaluwe, Naeldwyck ende meer andere / Erfburchgraef van Antwerpen ende Besancon, Erf-maerschalck van Hollandt, Ridder vande seer hooge en oude ordre vande Iartiere. Gouverneur van Gelderlant, Zutphen, Hollant, West-Vrieslandt, Zeelandt, Wtrecht, ende Overysel; Capiteyn ende Admirael Gheneraël der Vereenichde Nederlanden / om sijne Majesteydt groote ende goede saecken voor te brenghen streckende tot naerder alliantie ende vrundtschap tusschen so machtige Potentaten / dat sy voor hare persoonen ghesont en by de gunst van sijne Majesteyt in sijne Rijcken voorspoedelijck waren gereyst / ende wel getracteert geweest / verhopende 'tselve in haer regard soude continueren / ende

ende hare desendinge sijne Majesteyt aengenaem te sullen wesen / deducerende het selve wat breeder / heeft de eerste prestaf haer door den Tolck doen aenseggen/naer dien de Eytulen van beyde de potentaten waeren verhaelt ende de pointen van Officie waren voldaen / zy wilden van verder spreecken ophouden ende haer inde stede begeven/ gelijck zy oock datelijck deden / sijn alsoo yder in een stede ghegaen gelijck oock de prestaben deden sijn alsoo in het midden van deselve inde Stadt opgheboert / de voornoemde Heeren ende haere suite ronts om haer mede rijde nde met een ongelooffelijcke toeloop van menschen daer mede de weghen ende straeten besaept waeren / in de Stadt komende bevonden dat de straten aen weder sijden beset waren/ met het Garnisoen in hare volle wapenen / sy wierden gelept door by het Casteel / daer de Keyser resideert / 't welck men oordeelde voor een singulier faveur het selve te mogen sien / voor ende aleer men ter audientie gheadmitteert wiert / ende sijn alsoo ghebracht in het persiaensche Hof daer ordinaris de Ambassadeurs van gekroonde hoofdẽ het logement gegeven wiert/dese plaetse is ruym ende groot / versien met verscheyden houte ghemachen/ maer sonder eenig Huysraet / als alleen houte Tafelen bancken ende Cachelovens, de prestaben naemen datelijck haer affscheyt ende quamen des na middachs weder alleen seggende dat haere komste sijne Majesteydt ende den Heyligen Patriarch aengenaem was / ende dat sy haer van alles souden versorgen.

Den twaelfden sijn de voornoemde prestaben met haere bygheboeghde tolcken Elias Anghelar ende Eleſias Meyer haer komen begroeten / vernemende (ghelijck meest alle de tijdt van haer verblijf hunne bootschap alleen was) naer hare ghesontheyd ende of sy wel gherust hadden / sy hebben alsdan door deselve aen sijne Majesteydt doen versoecken dat Carel de Molin, Fabian Neyſer ende Hendrick van Ringen Nederlantsche Cooplupden toegelaeten mochten worden om daghelijckx by haer te komen/ mosten haer ende de haere door derselver behulp van bonte kleederen ende andere nootwendicheden versien / hoewel sulcx Principael gheschieden om door henlieden die te hoof by verscheyden grooten credit hadden / te vernemen naer de hoofsche gelegentheydt daer van sy haer soo nu ende alsdan onderrecht deden / den dertienden brachten haer de prestaben het selve consent ende braechden haer naer de publijcke brieven ende de lijste vande presenten daer op sy seyden brieven van haer Ho: Mog: ende sijne Vorstelijcke Ghenade de Prince van Orangen te hebben aen sijne Majesteydt ende de Heylighe Patriarch / voor wien als oock voor de Jonghe Prince sy presenten mede brochten / doch mosten eerst geopent worden om na de ghelegbentheydt van dien te sien eer sy hun de lijst konden behandigen.

Den veertienden, vyftienden ende festienden sijn doorghebracht met dispuiten om de lijst vande presenten te hebben / waer in sy difficulteerden voor ende aleer haer bericht gedaen was / of den Patriarch aende welcke sy mede brieven hadden / in de audientie soude wesen / waer van sy haer ten laesten verseeckerende / hebben sy hum de lijste vande presenten in de volghende maniere ter hande ghestelt

Lijste van de Presenten die wegen de Ho. Mog: Heeren, de Heeren Staten Generael sullen worden vereert.

Een wapen voor een Pieckenier met het spits ofte yser tot de pieck.
Noch een Pieckeniers Wapen.
Twee paer schoone pistolen.
Een Curas ofte Curassiers Wapen.
Een schoot vry Curas.
Twee schoone Carabijn Roers.
Een schoone geborduyrde sadel met Toom en voor ende achter stuck volghens de maniere van haer Landt.
Hondert en seventigh schoot vrye rustingen voor Harquebusiers.
Twee metale stucken schietende ses pont ysers.
Twee metale stucken schietende achtien pont ysers.
Twee metale stucken schietende vier en twintigh pont ysers
Twee metale stucken schietende twaelf pont ysers / waer af het eene legt op een affuyt ende voorwagen volgens de maniere van haer Landt.
Tot yder stuck hondert Cogels.

Presenten gedestineert voor den Iongen Prince van Ruslandt.

Een groote vergulde kop.
Een schoone groote gouden ketten.

Presenten gedestineert voor den Heylichsten Patriarch van Ruslandt.

Twee groote vergulde kannen.
Een schoone ende groote silvere lamp.
Een seer schoon ende lanck Indisch tappyt.

Presenten die de Ed. Heeren Ambassadeurs aen sijne Majesteyt uyt haeren eygen naem sullen vereeren.

Een Cristalijne kop.
Een Cristalijne Schale.
Een groote ende schoone Spiegel met peerlen geborduyrt.

Presenten die de Ed. Heeren Ambassadeurs uyt haeren eyghen naem aenden Iongen Prince van Ruslandt *sullen presenteeren.*

Een stuck root Damast /
Een Christalijne Schale /
Een gouden Keten.

Presenten die de Ed. Heeren Ambassadeurs uyt haere eygen naem aende Patriarch van Ruslandt *presenteeren sullen.*

Een stuck purper Satijn /
Een Christalijne cop met een decksel.
Een service van vrantsteen.
Den seventienden hebben sy de prestaven op haer versoeck de presenten getoont/ die door een van de Tolcken de qualiteyt van dien opteeckende.

Den drie en twintichsten December quamen de Prestaven haer aenseggen dat sy des anderen daechs tegen de derde stont (ofte na haere reeckeninge tegen elf uyren) audientie souden hebben / ende de clare ooghen van sijne Majesteydt ende die vande Patriarch sien sy seyden daer op gereet te sullen wesen / en beraemde voorts gesamentlijck een ordre op wat maniere de presenten den volghenden dach souden ten hoove gebracht werden.

Den vier en twintichsten sijn de Prestaven ghekleet in goude laeckens rocken ende swarte vossen mutsen op het hooft hebbende / haer komen aenseggen dat alles tot haere audientie gereet was / korts daer aen sijn in het logement gebracht twee Keysers sleden gevoert met root Sattijn ende sestien Argamacken ofte rypaerden voor het ghevolch : gaven alsdoen ordre dat de presenten op de volghende wijse ten hove opgevoert ende gedragen soude werden.

Lyste soo de presenten ten Hove syn opgevoert ende gepresenteert geweest.

Presenten die weghen haere Ho. Mog. aen sijne Majesteydt ghepresenteert sijn.

Twee metale stucken schietende ses pont ysers.

Twee Metale stucken schietende achtien pont Ysers.

Twee metale stucken schietende vier en twintigh pont ysers /

Twee metale stucken schietende twaelf pont ysers. Waer af het eene op een affuyt ende voetwagen volghens de maniere van haere Landen gevoert wiert /

Volchden achter yder stuck een slede daer hondert kogels daer toe behoorende op laegen.

Hondert seventich schoon ydre rustingen. Yder rustinge dragen by twee Russen.

Hondert seventich Carabijn roers met hare toebehooren. Wierden twee ende twee gedragen by een Rus / hebbende selve op sijne arme leggen.

Een pieckeniers wapen na de maniere van haere Landen gedraghen by 't twee Russen.

Het scherp ofte yser tot de Pieck.

Noch een Pieckeniers Waepen met het scharp ofte yser tot de Pieck / gedraegen in maniere als vooren.

Een Curas volgens de maniere van hare Landen gedraegen by vier Russen.

Noch een schoot vrye Curas mede gedraegen by vier Russen.

Een paer schoone Pistolen met Holsters ende haer toebehoorte ghedraegen by Jacob Focken.

Noch een paer Pistolen met hare toebehooren gedragen door Egbert Joriaensz.

Twee schoone Carabijn Roers gedragen door Willem Joris hebbende die op sijne armen leggen.

Den toom van 't paert gedragen door Esias te winckel het voor ende achter stuck tot de Sadel wiert by Reynier de hont gedragen.

Een schoone geborduyrde Sadel wiert by een dienaer van Sr. Carel de Molin ende Hendrick van Ringen, ende beyde de Botteliers gedragen.

Presenten gedestineert voor den Iongen Prince van Rusland.

Een groote vergulde kop gedragen by Egbert Anes.

Een seer groote ende schoone gouden keten / gedragen by Willem Behem.

Presenten gedestineert voor den grooten Heer de heylichste Patriarch aller Russen.

Een groote vergulde kan gedragen by Gerrit Styls.
Noch een groote vergulde kan gedragen by Gerrit Middelburgh.
Een groote silvere Lamp ghedragen by twee dienaers van Sr. Molin ende van Ringen.
Een seer lanck ende schoon Indisch Tappijt gedragen by twaelf Russen.

Presenten die de Ed: Heeren Ambassadeurs uyt haere eygen naem sullen presenteren aen syne Majesteyt van Ruslandt.

Een Cristalyne cop gedragen by Thyts Jansz.
Een Christalyne schale gedragen door Ian Piloor,
Een seer groote ende schoone spiegel met peerlen geborduyrt by ses Russen ghedragen.

Presenten die de Ed: Heeren Ambassadeurs aende Ionghe Prince van Rusland sullen uyt haer eygen naem presenteren.
Een stuck root Damast gedragen door Christiaen Rodervelt,
Een Christalyne schale gedragen by Barent vander Goes,
Een goude keten gedragen by Iacob Reyniersz.

Presenten die de Ed: Heeren Ambassadeurs aen syne Heyligheyt uyt haer eyghen naem sullen presenteren.
Een stuck Purper Sattijn gedragen by Hendrick Focke,
Een Christalijne Cop met een decksel, by Ian la Haye gedragen.
Een service van Barnsteen gedragen by Cornelis Symonsz.
De Edellupden reden op witte Argamacken of Keysers Kypaerden / twee en twee in ordre en wierdē de brieven van credentie gedragē by Ovitius Abboms Predicant / Capiteyn Ioris van Cats, Adriaen Texel Secretaris ende Willem Craick Hofmeester: sy sijn daer naer gevolcht sittende te samen in een Keysers slede / hebbende voor in en achter op staen twee van hare Edellupden aen hare syde Reden de Prestaven oock in een slede: wierden alsoo gevoert door de soldaten die aen weersyden van straeten in volle Wapenen gerangeert stonden / (met een ongheloofelijcke toeloop van menschen) naer Kremlogorod ofte Keysers slot. Rydende of ende aen verscheyden Posten om boven te denuncieren hoe verre sy gheadvanceert waeren ende rapporterende weder aende prestaven of men hard ofte sacht soude aen ryden / 't welck op die korte wech wel driemael verandert wiert / sijn alsoo tot aende Trap van het gemack daer men haer audientie soude geven ghebracht hier traden sy uyt de sleden ende door een Galerye ende ganck ghekomen aen de eerste Sale die vervult was met Poosti ofte Hoofsche Russe Negotianten bekleet met goude lakense Rocken ende swarte vosse Mutsen.
Aende Ingangh van dese Saele wierden sy ontfanghen by Knees Ivan Michailowits

Michailowits Boratinskoy en den Diaeck Mikitof Speridonof wederom met verhael van 's Keysers titulen en afvraginge naer hare gesontheyt en uyt gesproken hebbende leyde de haer sonder antwoort te verwachten door deselve Sale tot in het ghemaeck daer inne sijne Majesteydt ende Patriarch waeren inkomende heeft Ivanowits Doematof Carpof Stadthouder van Castrom den Keyserlijcke Majesteyt ende de Patriarch met luyder stemme aengeseyt dat Albert ende Johan groote Ambassadeurs vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael ende den grooten Princen van Oraignien voor handen waren: sy vonden sijne Majesteydt sitten in den Throon hebbende een seer kostelijcke Croon verciert met Diamanten ende Peerlen ende allerhande kostelijcke gesteenten op sijn hooft een Scepter in sijn rechter handt ende met een geborduyrde goude Laeckense Rock bekleet / hebbende sijn Vader de Patriarch aen sijn rechter handt sitten in een vergulde stoel in geestelijcke kléderen met een goude werelt ende Cruysken op sijn hooft/aende sijn Majesteyts slincker syde stond een goude Piramide met een Croon/daer mede (so men daer naer haer onderrechte) de presentie vande Jongen Prince ofte Zaritza, beteyckent wiert nevens den Keyser stonden vier Stolnicken ofte Tafel Jonckeren bekleet met witte kléderen ende witte mutsen / hadden goude ketenen gekruyst om haer hals ende yder een gulden bijl op haere Schouderen. De sale rontom was voor 't beset met de voornaemste Knesen, dwarenyen ende Boiaren van het rijck (alle in goude laecken ghekleet met hooghe swaerte Vosse-mutsen op haere hoofden) ende voorts met vyftien Geestelijcke persoonen in haer Geestelijcke ghewaet sijnde meest alle repositen ofte Bisschoppen zo hebben daer naer dickwils by haere prestaven / aengehouden / omme de naemen vande presenten te mogen hebben / om des te loffelijcker het onthael van haere Majesteyt te mogen roemen maer hebben het selve noyt konnen bekomen.

Als sy nu geplaest waeren recht tegen over sijne Majesteyt heeft den Ryjer Canceller Pheodor Lichaet self met verhaelinge van des Groot Vorsts Tijtulen haer aengeseyt by vertaelinge van Hans Helmusz eerste Keysers Tolck die in alle Publijcke actie/ het woort overbrocht / Albert ende Iohan sijne Majesteydt benadichde H. L. aen sijne hant te mogen komen welcke ceremonien voldaen wesende hebben sy aen sijne Majesteydt inden naem van haer Ho: Mog: ende de Prince van Orangnen de volgende propositie gedaen ende datelijk daer aen schriftelijck nevens de brieven van Credentie in handen van haere Majesteydt ende die vande Patriarch overgelevert.

Van Godes Genaede.

Doorluchtichste Grootmachtichste Keyser en Grootvorst, *Michael Pheodrowits* aller Russen selfs erholder, van *Volodimir*, van *Moscou* ende van *Novogorod* Keyser, tot *Casan* Keyser tot *Astracan*, Keyser tot *Sibirien* Heere, tot *Pleskou* Grootvorst, tot *Smolensko*, van *Tweer*, van *Iugor*, van *Perm*, van *Viatka*, van *Bulgarien* en van andere meer, Heere en Grootvorst van *Nonogorod*, inde nederige Landen van 't *Zeugof*, van *Resan*, van *Rostoof*, van *Ierosłaef*, van *Beleosera*, van *Lyflant* van *Vdor* vā *Obdor*, van *Condinië* en vande gansche Seversche gewestē een gebieder, en Heer van het

het Iversche Landt de Gartalinsche ende der Grusinsche 'tZaren, mitsgaders der Cabardinsche Landen, der *Circassen* ende *Igorsche* Vorsten, als mede veeler andedere Heerschappyen een heerscher ende beschermer.

Nae dat haer Ho: Mog: Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden Staten vande Vorstendommen Graeffschappen ende Landen van *Gelderlandt Zutphen*, *Hollandt*, *West-Vrieslandt*, *Zeelandt*, *Utrecht*, *Vrieslandt*, *Overyssel*, *Groeninghen*, *Ommelanden*, *Drenthe*, *Wedde ende Westinghwoldingerlandt*, van een groot gedeelte van het Hartochdom van *Brabant* ende van het Graeffschap *Vlaenderen*, beschermers van veele haerder Naebuyren Lantschappen, ende besitters van veele gewesten ende Coninckrijcken in *Oost ende Westindien*, als mede op de custe van *Africa*.

Mitsgaders de Doorluchtige Hooch geboren Vorst *Fredrick Hendrick*, by der gratie Godes Prince van *Oraignien*, Grave van *Nassou*, *Catzennellebogen*, *Vianden Diest*, *Meurs*, Bueren, *Leerdam* ende van meer andere, Marquis vander *Veere* ende *Vlissingen*, Heere ende Baron van *Breda*, vande Stadt *Grave* ende van het Landt van *Cuyck*, *Diest*, *Grimbergen*, *Heerenstal Granendonck*, *Warneston*, *Arlay*, *Noseroy*, *Santvliet*, *Doesborch*, *Polanen*, *Willemstadt*, *Nyervaert*, *Ysselsteyn*, St. *Maertensdijck*, *Geertruydenberch*, *Chasteaurenard*, vande *Hooghe ende laeghe Swaluwe Naeldwijck*, ende meer andere Erfburch-Graef van *Antwerpen*, ende van *Besancon*, Erfmarschalck, van *Hollandt*, Ridder vande seer hooghe ende oude ordre vande *Jartiere* Gouverneur van *Gelderlandt*, *Zutphen*, *Hollandt*, *Westvrieslandt Zeelandt*, *Uytrecht*, ende *Overyssel* Capiteyn ende Admirael Generael der Vereenichde Nederlanden, van tijt tot tijt bemerckt hadden singuliere Vruntschap gunst ende genade die sijne Majesteyt vanden aenvang sijnder Regeringe goedertierenst bewesen heeft, ende noch dagelijcx bewijst, aen haere Ingesetenen negotieerende in dese haer groote Landen ende Heerschappyen ende dat onlanghs haer Majesteyt daer en boven belieft hadde sijn weldadē te extenderen met de vereeringe van *drie duysent* ponden Salpeter aen haer Ho:Mo: sonder daer voor eenig gelt in sijne Keyserlijcke schatten te willen ontfanghen, waer uyt hare Ho: Mog ende sijne Vorstelijcke Genade den Prince van Oraignien met een sonderlingh welgevallen bespeuren dat haer Keyserlijcke Majesteyt de oude vruntschap ende Correspondentie niet alleen aengenaem is, maer oock dat hare bekommeringhe sich streckte over de welstant van haren staet, in die tijt als den Coninck van *Hispaignen* door hare Papistische aenhangh te wegen hadde gebracht, dat in *Polen* den uytvoer van Salpeter na hare quartieren was verboden, om haer Ho: Mog: alsoo ombequamer tot den Oorloch te maecken die sy over de *sestich* Iaeren tegen haere tyrannye ende geimagineerde universale Monarchye met groote Victorien ende gesegende successen tot verwonderinghe van alle de Werelt voeren; welcke weldaden ende goet onthael haerder Ingesetenen, den Ho: Mog: Heeren Staeten Generael, ende de Heere Prince van Oraignien alle tijt heeft reden gegeven om verblijt te sijn, verstaende de welstant van hare Keyserlijke Majesteyts persoon, ende prosperiteyt van hare groote Rijken, waer over haer Ho. Mo. al over anderhalf jaer geresolveert haddē hare Ambassadeurs tot verrichtinge van goede sakē aen dit vermaerde Hof af te senden, maer wierden hieromme verhindert door de schielijcke inval, die den Vyant versterckt met de Wapenen vande papistische Ligue

uyt

uyt *Duytslandt* in haere Landen dede, het welck alle de leden vande hooge regeringe in haer Vaderlandt soo besich hielt, dat hem niemant voor die tydt buyten 's Lants konde absenteeren gelijck hare Majesteydt uyt de brieven van haere Ho: Mog: breder heeft konnen verstaen, doch de Vyant by Godes gratie door het kloeck ende mannelijck beleyt van de Prince van *Orangien* wederom uytgedreven ende de seer machtighe steden *Wesel* ende *'s Hertogenbosch*, mede de sterckte ende Landen daer toe behoorende onder het gebiet ende ghehoorsaemheydt vande Ho: ende Mog: Heeren Staeten Ghenerael gebracht synde, hebben hare Ho: Mo: ende syne Vorstelijcke Genade de besendinge aen haere Keyserlijcke Majesteydt wederom met alle ernst by der hant genomen ende uyt haer midden ghelieft haer beyde daer mede te belasten met bevel, om haere sincere ende goede affectie ende correspondentie met haer Keyserlijcke Majesteydt tot welwesen van beyde de Natien eerbiedelijck voor te draeghen, ende is inde leste maent dat sy op den wech syn geweest ende hebben soo veele gevordert dat sy alsnu door haer Keyserlijcke Majesteydt begenadinge de eere ontfanghen van syne klaere ooghen aen te sien, den welcken sy inde naemen ende van weghen de Ho: ende Mog: Heeren Staten Generael ende syn Vorstelijke Genaede den Prince van *Orangien* toewenschen in hare persoon alle Heylige en lyfs gesontheydt in syne Rijck ende Heerschappyen alle Keyserlijcke welstant ende hoochste prosperiteyt in syne Desseyns een seer glorieuse ende geluckige uytkomste tot verwinninge tegen alle syne Vyanden, tot onsterffelijcke lof van hare Majesteyds Hoochberoemde naem ende ten goede van alle die aen haere Majesteydts welvaeren gelegen is.

Haere Ho: Mog: ende syne Vorstelijcke Genade den Prince van *Orangien* hebben ons oock ghelast aen haer Keyserlijcke Majesteydt haer congratulatie ende gheluckwensinghe te doen over de blyde gheboorte van haeren Soone de Prince ende Grootvorst *Alexis Michailowitz* aller Russen, die sy wenschen, altydt te mogen syn ende te blyven, tot vreuchde ende genoegen van haere Majesteyt, van de welcke hy by Godes segeningen de eere heeft een soone te wesen, ende sullen sy den Almachtigen bidden dat hy haer Majesteyt in dese syne sone ende alle andere wil seghenen dat het groote Russe Rijck op de schoonste ende Heerlijckste wyse met alle aenwas ende vermeerderinge in haer Majesteyts persoon, huys ende naesaten gedurich blyve, dat de Sonne over haere voorspoet niet onder en gae, ende dat voorts syne Hoocheydt naervolgende de voetstappen van haer Majesteydt op mach wassen in alle Princelijcke ende Keyserlijcke deuchden ende hem betoone waerdigh den seer hooge stammen daer hy uytgesprooten is,

Wy hebben oock last van haere Ho: Mog: ende den Prince van *Orangien* haer Keyserlijcke Majesteydt te bedancken als sy doen by desen voor de liberale vereeringhe vande *drie duysent ponden* salpeter, van welcke gifte haere Principalen altyt een dankbare memorie sullẽ behouden, en dat in voorvallende gelegentheyd tegen hare Majesteyt erkennen. Vorders alsoo haer noch voor tedragen hebben en aen 't oordeel van hare Majesteydt te stellen verscheyde goede saecken dienende om daer op te sluyten fundeeren een naerder ende vaster alliantie ende correspondentie tusschen haer Keyserlijcke Majesteyt ende haere Staet tot een mutueel contentement ende welvaeren haerder Inghesetenen, hadden om sulcx bequamer te verrichten hare Ho: Mog: ende syne Vorstelijcke Genade haer vereert

 met

met haere brieven van credentie aen haer Keyserlijcke Majesteyt die sy teghenwoordich Doorluchtichste Grootmachtichste Keyser ende Grootvorst met aller eerbiedinge overleveren, met versoeck, dat deselve mogen werden geopent doorgesien ende geapprobeert, ende daer nae haer te willen begenadigen met tydt ende gelegentheydt om hare vordere last aen haere Majesteydt volgens de seer goedeaffectie sincere intentie van hare Heeren Principalen te openbaeren ende sullen eyndelijck haer Majesteyt gebeden hebben in syne Magesynen te willen doen ontfanghen de presenten by haere Ho: Mog: ende syne Vorstelijcke Genade den Prince van Orangen overghesonden volghens de lyste daer van voor desen oock aende Rijcx Cancelier behandicht, ende dat oock haere Majesteydt aenghenaem mogen wesen die geene soo sy uyt haer particulier daer hebben bygevoecht.

Gelijcke propositie hebben sy oock gedaen aenden Patriarch.

Naer gedane propositie vraechde hare Majesteyt ende den Patriach yder bysonder naer de gesontheyt van haer Ho: Mog: ende naer die van hare Vorstelijcke Genade den Prince van Oranjen, sy hebben hem daer over behoorlijck bedanckt/ende verklaert dat sy haer Ho: Mog: ende den Prince van Oraignen in goede voorspoet ende victorie tegen hare vyanden verlaeten hadden/verhopende die alsnoch te continueren/ wenschende dat hare Majesteydt met naerder alliantie ende vrundtschap met deselve altijt mochte corresponderen/ dede haer oock afvragen naer hare gesontheyt en hoe het haer op de reyse gegaen was/ sy hebben daer op eerbiedelijck geantwoort/en dede alsdoen sijn Majesteyt een kleyn bankje met een Tapijt bedeckt voortbrengē/haer begenadigende daer op te sitten/en de principaelste van haer gevolg met het kussen van hare handen; welke Officien voldaen sijnde wierden alle de presenten uytgesondert het geschut voor by de oogen van sijne Majesteyt gedragen (volgens de ordre als deselve gepresenteert waeren) in een ander Kuym/ alwaer de Officieren tot dien eynde geappointeert deselve uyt handē vande dragers ontfingen/hare Majesteyde daer naer dat hy de brieven van credentie wilde doen openen ende nevens hare propositie translateren laten/soude alsdan een gunstige antwoordt daer op laten toekomen/ begenadigende voorts haer met spijs ende dranck/ van sijn eygen taefel/ ende hebben also na dat sy sijne Majesteyt voor de goetwillighe audientie bedanckt hadden afscheyt ghenomen/ sijnde door de Prestaven in maniere als sy opgekomen waren wederom in haer logement geconduiseert: weynich tijts daer na is haer de spijs en dranck die in kannen gedragen wiert/ door Bochdam Michailowits Nagoy, Stocnick ofte eerste tafel Joncker van sijne Majesteyt ghebracht/ baden hem de selve nevens haer te willen nuttigen/ wiert also de tafel by een vande Kussen gedeckt daer sout ende broot eerst op settende/ende wiert vervolgens de spijse corts aen den anderen op ghebracht/ die mits hare vasten al bestont in Visch op haere wyse meest met knoflooch en ajuyn toeberept/ en heeft korts daer aen Bochdam Michailowits Nagoy de ghesontheydt van sijne Majesteydt ende korts daer aen die vande 't Zaritza ofte Jongen Prince Alexis Michailowitz, omghedroncken met Mede/ ende hebben sy die vande Patriarch ingestelt/ waer aen hy korts die van haer Ho: Mog: ende die vande Prince van Orangien heeft voort ghebracht sonder eenighe proposten over tafel te ghebruycken: als alleen de recommandatie van s'Keysers spijse/ is korts daer aen van haer gescheyden sijnde volgens de gewoonte aldaer/ so wel hy als de geene die de spijse hadden gebracht met vereeringe beschoncken.

Den ses en twintichsten syn hare Edellupden ende andere ghevolch op haer voorgaende aenhouden toegheslaen om met een sleedtse oft een van de wagt achter straet en op de mart te mogen gaen/het welke kozts daer aen geextendeert wiert/dat sy oock de Nederlandtsche Cooplupden ende Lyflanders in hare hupsen machten gaen besoecken.

Den dertichsten seyden haer de prestaven sy soude wederom binnen weynigh daghen audientie hebben / wilden haer daer toe ghereet houden / sy hebben hun geantwoozt daer toe alle upren berept te wesen / dan dat sy in het seecker onderrecht waren/een post van haer Ho: Mo: op de grensen te wesen / wiens komste sy gaern eerst sagen/ om de bevelen van haere Heeren Principalen te gelijck vooz syne Majestept te brenghen / verhoopten anders niet te sullen syn als bequamer middelen om in vertrouder vrundtschap ende alliantie met den anderen te geraecken/sy hebben haer gesept noch van geen post gehoozt te hebben/doch by aldien sulx mochte wesen hem niet en te sullen ophouden.

Den een en dertichsten hebben de prestaven haer de audientie aenghesept tegen den naest volgenden dach ten drie upren ofte naer hare Reeckeninge tegen elf upren / sy hebben hare ghewillichepdt daer op verklaert/maer wel te wenschen dat hare expressen eerst mocht opghekomen syn ; sy antwoozden dat die evenwel konde afgewacht werden / ende in dien die naeder last mocht brengen / souden ghelegentheyt hebben om meerder audientie te ghenieten / versochten sy wilden haer als dan gereet houden / het welcke sy beloofden te doen.

Het vervolg is te sien in het volgende Jaer.

Verschepden ozdzen op de Binnenlantsche saecken syn dit half Jaer oock ghestelt : als binnen den Bosch op de volgende.

Poincten by de Gecommitteerden vande Magistraet der Stadt 'sHertoghenbosch *aen haere Ho: Mog: overgegeven den* vyf en twintichsten Iuny 1630. *daer op sy versoecken haer Ho. Mog. resolutie.*

I.

Eerstelijck, alsoo teghenwoordich is het recht saisoen, dat sorge behoort ghedraeghen te worden voor provisie van brant voor de toekomende winter, dat haer Ho: Mo: gelieven ordre te stellen dat uyt de middelen van haer Landt, de Stadt van *'sHertogen-Bosch* behoorlijck mach worden versien ende geprovideert van Turf ende Kaersen voor de Soldaten aldaer in Garnisoen leggende, dat de Stadt van *'s Hertogen-Bosch* daer mede niet en worde belast voor *eerst*, om dat het haer onmogelijck is (als synde ontbloot ende ghepriveert voor het meerendeel van haer middelen ende inkomsten) de selve last te konnen draegen, Ten *anderen* om dat by geen Frontiersteden van dese geunieerde Provintien diergelijcke last wort ghedraeghen,

De Staeten Generael der Vereenigde Nederlanden hebben naer voorgaende Advis des Raedts van Staete onder dato den vierden *deses als oock naerder examinatie van eenighe Heere uyt het middẽ van haer vergaderinge, met rype deliberatie goet gevonden ende verstaen, op* 't eerste *point, datmen 't versoeck, daer in verhaelt niet en kan aen nemen, want alle steden ende* Frontieren, (be-

halven daer gheene servicie gelijck in Vlaenderen ende in die Forten ghetrocken worden) syn in de versorginghe van dien gehouden en souden ghelijke onvermoghentheydt weten't allegeeren, tot al te noch provisie van Turf ende Kaersen tot haer particuliere kosten wort gedaen, ende dat sy boven andere Steden, ende plaetsen niet en behooren te worden beswaert, ghelijck sy oock noyt ten tyde vande Coninck van *Spaignen* met dese last beswaert syn gheweest.

beswaerlijcke consequentie, ende al ist dat de Steden eenige subsidie krygen, so belopen evenwel de servitien, die sy daer teghens draghen moeten noch meer, als by exempel tot Bergen op Zoom, *alwaer de Stadt Iaerlijcx uyt de middelen treckt, omtrent* vyftien duysent *gulden, daer teghens draegen sy de servicien, van* twee *Compagnye paerden en* ses *te voet, dat omtrent* negentien duysent, ses hondert *gulden is belopende, sulcx dat sy daer aen Iaerlijcx wel* vier duysent, ses hondert *gulden, meer moeten uytgeven als sy trecken, ende evenwel moeten sy brant ende licht uyt hun andere inkomsten van accynsen, ende andere middelen desgelijcx versorgen soo die van 'sHertogenbosch mede moeten doen, doch om hun niet gheheel ontroostelijck te stellen, ende in consideratie dat den last van brant en licht naer de veelheyt der Corps de Guarden groot valt, wort den Raet van* Staete *mitsdesen gelast ende gheauthoriseert, om die van 's Hertoghenbosch jaerlicx daer voor eenichsints wat te mogen subsidieren, na de gelegentheyt vande sterkte des Garnisoens soo als de gemelden Raet naer reden ende lasten der voorsz Stadt, ende onvermogentheydt van dien, sal bevinden te behooren, mits dat die van 'sHertogenbosch gehouden sullen syn, in 't uytdeelen van brant ende licht, te volghen den voet die in andere Frontier plaetsen deser Landen wort geobserveert.*

2.

Op 't tweede *point verklaeren haer Ho: Mog: datse om de redenen hier boven op 't* eerste *point gheallugeert hier inne niet en konnen treden, ende wort gevonden dat de geeyste somme seer veel is, ende dat die van 's Hertoghenbosch al te liberael gheweest syn in 't geven van* Turf *aende Officiers tot een groote quantiteyt tegens 't ghebruyck van andere plaetsen, dan alsoo nochtans dit het eerste Iaer is gheweest, naer de reductie, ende dat den Turf dier is gheweest, wort den Magistraet van 's* Hertogenbosch *ten behoeve der selver Stadt, mits desen toegeleyt, de somme van* ses duysent *gulden eens, welcke somme hun op ordonnantie vande meergemelde Raet by den Ontfanger vande gemeene middelen binnen de voorsz Stadt sal worden betaelt ende wort hun ten hooghsten gerecommandeert, ende bevoolen, dat sy in toekomende so veel doenelijck mesnageeren.*

Ende alsoo by de Stadt van *'sHertogenbosch* alreede door ordre vande Heer Gouverneur ende Commandeur tot behoef vande Corps de Guardes aen Turf, brant, en keerssen is gedebourseert by de *negentiē duysen* gulden, daer van wy bereyt syn 't allen tydt te doen blycken, dat haer Ho: Mo: gelieven haer deselve penninghen wederom goet te doen ende te restitueeren, die sy ten hoochsten van nooden hebben, tot voldoeninge ende betalinge van haer ordinaris lasten, ende Iaerlijcxe Interesten, daer mede sy syn beswaert.

3.

Op 'tderde *point verklaren* Item dat haer Ho. Mog. de Stadt van 'sHertogen-

Bosch

Bosch ghelieven te restitueeren ende goet te doen de somme van *drie en veertigh duysent acht hondert ende ses en't seventigh gulden* by de voorsz Stadt soo ghedebourseert als afgetrocken tot de erectie ende opbouwinge vande corps de guardes, Wolfcuylen, brugghen Sentinelhuysen, secreten ende andere nodige wercken soo op de wallen, als binnen ende buyten de Stadt door ordre vande Gedeputeerden van haer Ho: Mog: den Ingenieur van syn Excelentie ende voorts vande Heer Commandeur gemaeckt, ten opsien, dat alsulcke wercken raeckende den krygshandel, ende Fortificatie daer mede dese Stadt van 'sHertoghen-Bosch niet en behoort te worden beswaert, ende waer van sy in voortyden, altydt is ontlast gebleven 't welck sy bereyt syn by de Staeten ende besteecken selfs daer van gemaeckt u Ho: Mog: te doen blycken.

haer Ho: Mo: dat tegens de lasten in dit point verhaelt, en het verminderen van de middelen aen die van den boschis geaccordeert geweest de somme van ses en dartigh duysent gulden *daer mede sy hun wel behoorden te contenteeren, doch om dat het in 't eerste niet in alles ten besten mesnaegen heeft konnen toegaen, ende dat sy over haer sware lasten soseer zyn klaghende hebben haer Ho: Mog: de voorsz* dertigh duysent *gulden goet gevonden te vermeerderen, gelijck sy deselve vermeerderen mitsdesen, ter somme* van twee en veertigh duysent gulden, *welcke augmentatie hun oock op Ordonnantie van den Raedt van State by den Ontfangher vande ghemeene middelen binnen haer Stadt sal worden voldaen, des sal den Magistraet van 's Hertoghenbosch aen haer Ho. Mog. met den alder eersten overleveren eenen oprechten Staet van haer schulden ende last en ende haere middelen ende inkompsten daer tegen met verhooginge op eenige specien, gelijck deselve binnen de Steden van Hollandt tot haer particulier behoef geheven ende getrocken worden.*

4.

Hier by gevougt het gunt de Stadt van s' Hertogen-Bosch is vermindert, ende tegenwoordich moet missen uyt haer inkompsten, ende middelen bedraghende over de *seven en dertich duysent* gulden compt dat de Stadt voor dit jaer is beswaert gheworden, boven veel andere lasten, ende onkosten die sy noch hier boven, in 't particulier, 'twelck mede geen kleyne somme bedraeght, moet supporteren, met een somme van omtrent *hondert duysent* gulden, waer tegens by u Ho: Mo: in *twee* distincte reysen, haer niet meer en is toegeleyt als *ses en dertich duysent* gulden, en indien sy alle deresterende penninghen, die noch over de *sestich duysent gulden* bedragen, 'twelck sy verhopen dat de meeninge van u Ho: Mogt. niet en sal wesen, souden moeten derven, ende daer van ghefrustreet blyven, sal het haer onmoghelijck syn, haer Interessen, die over de *vyf en twintigh duysent* gulden Iaerlijcks bedraegen, daer van sy noch niet een stuyver aen haer In-

Op 't vierde *point verklaren haer Ho/ Mo: dat het selve genoechsaem is dependerende van de voorgaende pointen, ende oversulcx sich tot de bovenstaende Resolutien refereren, maer in 't geen daer in voorder wort geseyt vande voorraet te versorgen van Coorn voor de Stadt ende arme gemeente tegens opkomende noot, is goet gevonden ende verstaen de Magistraet, mits desen te lasten ende te ordonneren tot de rescheree van den voorraet die binnen den Bosch in 't overgaē geweest is, ende waer dat*

dat is gebleven, ofte de penningen die daer van gekomen zyn, ende tot restitutie der selver, ende dat voorts zy en de borgers hun souden moeten versien, ghelijck zy ten tyde vande vyant hebben gedaen, 't welck den Gouverneur oock sal worden aenghesohreven, om daer op te letten ende hun daer toe te houden.

Ingesetenen, die daer over dagelijckx klaghen, ende haer aenmaenen, ende hebben betaelt haer aenbestede wercken, daer van hier vooren is verhaelt, ende daer op noch *twintich duysent* gulden, ende meer te betalen staet, nochte haer andere daghelijckse lasten konnen opbrengen, ende betalen gelijck sy haer nodige provisie van Coorn voor haere Stadt, ende arme gemeente, 't welck haer by u Ho: Mog: is te laste geleyt, ende waer in sy ongaerne in gebreecken souden blyven, versoeckende derhalven dat u Ho: Mog: dit alles nemende in equitabel regard haer gelieven te doen alle redelijcke contentement ende satisfactie sal.

5.

Op 't vyfde point hebben haer Ho. Mog. goet gevonden en verstaen mits desē te verklarē, dat het den schult van de Magistraet vanden Bosch is, dat de Servicien niet uyt gedeylt zyn, om dat de Serviis meesters geen betalinge doē konnē, sonder al voren een bilet te hebbē vande fouriers en aengemerkt dat in 't stuck vande fouriers, eenige disordre wort bevonden, ende oock inconvenienten subject zyn, ten opsichte van deesen Staet, wordt den Raad van State versocht de moeyten te willen nemen om te conscipieren een Instructie waer na de Servicien by den Servitie Meesters souden werden uytgedeelt, ende het selve concept aen haer Ho. Mog. overstueren, om gesien ende gearresteert te worden.

Item alsoo tot noch toe eenighe Compagnien in het geheel noeyt en syn betaelt, van Logysgelt, ende dat andere ten hooghsten niet meer en hebben ontfangen, als *twee* maenden, servitie gelt, waer door de Borgers seer klaeghen, ende ten hooghsten onwillich ende onlustich worden ghemaeckt, om de Soldaeten te logheren, dat u Ho: Mog: ghelieven te resolveren ende goet te vinden dat de achterstallige ende verscheene maenden servitie met den eerste mogen worden betaelt, ende een vaste ordre ende voet mach worden beraemt, waernae voor 't toekomende de servicien sullen worden uyt gedeelt, 't welck een groote affectie en genegentheyt inde gealieerde gemoederen tot den Staet ende regeringe van u Ho: Mog: ende groote gewillicheyt om de Soldaten van u Ho: Mog: voortaen te logeren veroorsaecken.

6.

Het seste point wert alnoch in bedencken gehouden.

Item alsoo by resolutie van u Ho: Mog: in dato den *eersten October* 1629. Is goetgevonden de Huysliedem vande Meyerye, als synde onderfaeten van desen Staet haer gewas ende gewin, mitsgaders haer verhandelde gewas, licentvry inde Steden van dese syde sullen mogen brengen, ende dat by Gedeputeerde van het Collegie ter Admiraliteydt synde tot 's Hertogen-bosch, eenige andere ordre en last aende cherges aldaer is gegheven, waer by de Huysluyden ten hooghsten syn beswaert om nootsaeckelijck te ontgaen verscheyden onkosten, die sy souden moeten supporteeren, haer gewas alders sullen ter vente brengen, tot grooten ondienst

dienst vande Inghesetenen van 's Hertoghenbosch en verminderinge, jae bederf van haer neringe die noch resteert, dat u Ho: Mo: gelieven het voorsz Collegie aen te schryven, dat sy haer Officieren belasten haer te reguleeren, naer de resolutie van u Ho: Mo: in dato den *eersten November* voorsz.

7.

Item alsoo de marckt scheepen vaerende op eenige Havenen ende plaetsen vande geunieerde Provintien mogen volstaen, mits doende den behoorlijcken Eed aen haer Magistraeten sonder dat sy ghehouden syn te haelen paspoorten van haer ingeladen goederen, volghens het Placcaet op de binnenlantsche Paspoorten by u Ho: Mo: geemaneert, ende dat in het regard vande Marckt-Scheepen vaerende van ende nae *'s Hertogen-Bosch* by de voorsz Gedeputeerde van 't Collegie ter Admiraliteyt tot *Rotterdam*, is geordonneert dat sulcke Marckt-Scheepen sullen moeten haelen paspoorten van haer inghelaeden goederen, 't welck een groote beswaernisse, ende genoechsaem ondoenlijke last is de Marckt-Scheepen van *'s Hertogen-Bosch* boven alle andere opgeleyt, daer omme haer oock verscheyden steden van *Hollant* hebben aengeschrevē, dat wy willen by u Ho: Mog: aenhouden, dat het selve soude worden afgedaen, soo versoecken de Ghedeputeerden dat het u Ho: Mog: ghelieste sy, de Marckt Scheepen van *'s Hertogen-Bosch* hier van te ontlasten, ende niet meer als van andere Steden ende plaetsen beswaert te laeten.

Op 't sevende ende achste point hebben haer Ho: Mog: advys ghenomen aen het Collegie ter Admiraliteydt tot Rotterdam *dan gheconsidereert, datse sich met gegeven advis, voor alsnoch niet en komē voldoen, sullen de rhalven dese* twee *pointen in resumptie gebracht worden.*

8.

Item also de Scheepen vaerende van ende nae *'s Hertogen-Bosch*, door ordre vande voorsz Gedeputeerde worden geconstringeert, tot *Crevecœur* te moeten aenleggen, om aldaer te worden ghevisiteert, wat Volck ende waeren sy in hebben, die alsdan moeten betaelen visitatie-gelt, aende Cherchers, en andere onkosten draegen, daer mede sy dickmaels langhe moeten blyven wachten, sonder dat sy haer reyse konnen vorderen, tot ongeryf vande passanten, waer door sy meenichmael van haer reyse, Marckten ende vente van haer waeren, worden versteecken, ende dat het selve maer is een pure vexatie, meer tot beneficie van yemant in 't perticulier ingestelt, als tot dienst van 't land ofte dat daer door eenige fraude kan worden voorgekomen, door dien de Scheepen opkomende tot 's Hertogen-

Bosch, afvaerende tot *Gorkum* worden ghevisiteert, alwaer gestabileerde Comptoiren van Convoyen ende Licenten ende oock Cherchers syn ghestelt, ende datmen het selve recht, oock die van *Enghelen* ende *Orten*, als die Forten daer sullen syn geleyt de visitatie sullen mogen pretendeeren, waer mede de Coopmanschappen ende Eedt waeren, hoe langer hoe meer sullen worden beswaert, 'twelck wy geerne saeghen voorgekomen, soo versoecken de Gedeputeerde dat u Ho: Mog. het aenleggen op *Creveceur* ghelieven af te doen ende de Schippers van die moeyten ende kosten te ontlasten.

9.

Op 't neghende *point is goetgevonden ende verstaen de belasting daerinne gemelt mitsdesen af te schaffen, om de neringhe uyt de Stadt niet te diverteren, mits dat by de Stadt van gelijcken wort afgeschaft* drie *stuyvers diese op de uytgaende bieren mede is heffende.*

Item also by apostille gestelt op het *achtiende* point vande remonstrantie, vande Gedeputeerde van *'sHertogenbosch* geappostileert den *eersten Marty* 1630. nopende de versochte vrydom van *seven* stuyvers van licent, *twee* stuyvers van visitatie, ende *twee* stuyvers van paspoorte gelt maeckende 'tsamen *elf* stuyvers op yeder tonne biers die ten platten Lande wort vervoert, was gesegt dat het selve naerder ondersoeck requireerde, ende dat haer Ho: Mog: niet en twyfelde ofte de Remonstranten souden daer van ten deele ofte in't gheheel bekomen soulaghement, 't welck tot noch toe niet en is geschiet, ende dewyle den Convoymeester, die tot noch toe heeft naegelaten de voorsz. *seven* stuyver van licent te ontfangen nu de Huysluyden het selve op nieuws afvordert, 'twelck veroorsaecken sal dat de Brouwers alle haer neringhe binnen de Stadt van *s'Hertogen-Bosch* nootsakelijck sullen moeten verliessen, ende dat de Huysluyden tot *Tilburgh*, *Eynthoven*, ende op andere plaetsen inde Meyerye haer bieren sullen haelen, so versoecken de Gedeputeerde dat u Ho: Mog: gelieven dese laste op yeder tonne biers ten platten Lande gaende af te doen.

Ten platten Lande duyrde de groote questie raeckende 'topperghesach over de Meyerye. De Spaensche middelerwyle continuerende in de possessie also dat sy den vierden July hadden gedaen emaneren vier Placcaeten / 't eene houdende verbot dat de Ingesetenen vande Meyerye niet en souden overbrenghen op 't Stadthuys van s'Hertoghenbosch aende Rentmeester aldaer de versochte Protecollen van vyftich, sestich jae 'tseventich Jaeren herwaerts. Het tweede Placcaet verbodt de Ingesetenen van de Meyerye vande Rentmeester vande Heeren Staten in huyre ofte pacht te nemen Novale tienden inde Meyerye vallende / het derde verbood de voorsz ingesetenen den Raet van Brabant alhier ofte Schepenen binnen s'Hertoghen-bosch in 't stuck vande justitie te erkennen / het vierde hielt verboedt

hadt van egeen redemptie van middelen / ofte beeden haer Ho: Mog: te betalen.

De Provintie van Vrieslandt defectueux sijnde in eenige dinghen wiert de Heer Schaffer derwaerts ghesonden: in 't lest van Iulius rapporterende / dat de Staten aldaer verklaerden bereydt te sullen sijn te furneeren haer quota inde hondert duysent gulden gheyordert by den meerghemelte Heer Schaffer tot betalinghe vande Trouppes van Graef Willem van Nassauw, so wanneer by haer Ho: Mog: soude sijn gheprest eert dat de Provintien van Gelderlandt, Overyssel ende van Stadt ende Lande (de welcke haer mede hadden verobligeert aende contributien tot het secreet besluyt / tot supveringh van 't gunt de Spaensche nach hadden aen 't Oostsyde Rijns) gelijcke verklaringhe wierde gedaen van hun Respective quoten inde voorsz hondert duysent gulden ten sine ingelijcks te furneeren / waer op byde Heeren Ghedeputeerden van Gelderlandt ende Overyssel verklaert sijnde / datse op 't versoeck vande Heer Schaffer ende Eysinga de secrete saeck aende Heeren haer. Principaelen Staetsgewijse niet en hadden geopent / om deselve ontijdelijck niet al te ruchtbaer te maecken / maer datse alleenlijck daer van openinghe hadden gedaen / aen eenige vande Principaelste vande Regeringe van haer Provintie om het Leger marcherende het consent inde bewuste hondert duysent gulden te obtineeren sulcx dat daer toe by hun egeen penningen in voorraet waeren / 't welck andersints gecommuniceert sijnde aen haer Principaelen sy alsnu weynich swaricheydt souden maecken / haere Respective quota inde voorsz hondert duysent gulden te furneeren / mits van gelijcke mogende korten aen alle hare consenten / als aen die van Vrieslandt wiert toegestaen. Sy wierden versocht alsnoch by de Heeren hare Principalen alle mogelijcke devoiren te willen doen tot het furnissement van hare quota inde voorsz hondert duysent guldẽ. Aen de Heer Schaffer wiert gerescribeert andermael instantie te doen aende Heeren van Vrieslandt, om te furneeren twee derde parten inde voorsz hondert duysent gulden / ende aende Heere Staten van Stadt ende Landen, om te furneeren het derde part / mits cortende als in haere Ho: Mog: voorgaende resolutie / alsoo de penningen tot de secrete saecke aldaer gereet laegen / ende dat het furnissement vande voorsz hondert duysent gulden egeen uytstel en kon lyden / sonder de Trouppes te laeten debanderen. In 't laest van Augustus wiert weder naer ghewoonte verpacht het vierdepart vande convoyen en licenten. Het hooghste bodt was seven hondert vier en 't negentig duysent guldẽ waer na by afslach de voornoemde pacht gemijnt was op acht hondert ses en veertich duysent gulden, daer uyt Reeckeninge kan werden gemaeckt hoe hooch het in 't geheel wiert ghegist voor een gheheel jaer ingaende met den eersten September ende eyndigende met den laesten Augusty.

Aengaende de Regeringh van 't conquest in Brasyl was eenich geschil: 't welck ten overstaen vande Heeren Aernem ende vander Dussen is ghereguleert op de Vergaederinge der negentiene in Zeelandt: dat de Colonel Waerdenborgh sessie ende stem inde politicque Raedt soude hebben / bekledende continuelijck de tweede plaetse / te weten naer den President / blyvende het Presidentschap ambulatoir / van maent tot maent onder d'andere leden vande Raet / ten tweeden dat de Garnisoenen / onder des ghemelte Waerdenborghs patenten ende handt alleen soude worden verleeght / ende dat hy ooch alleen over de exploiten ofte entreprinsen die by de handt genomen soude mogen worden soude kiesen / ende stellen alsulcke hoofden

ende bevelhebbers als hy daer toe bequaem soude oordeelen / ten derden dat hy Weerdenborgh by provisie ende ter tijd ende wylen toe den vyant soude sijn vertrocken / de Stadt Olinda ghepeupleert / ende by de Compagnie anders hier nae soude sijn versien / absolupt soude vergeven alle vacante plaetsen van Capitains / Lieutenants / Vendrichs / sonder voorgaende nominatie der politique Raeden / ten vierden dat hy Weerdenborgh het wacht woort soude geven / ende in sijn absentie / die gene die in sijn plaets soude commanderen / met dien verstande nochtans dat het selve woort mede overgebracht ende overghegheven soude worden aende President vande politique Raeden / ten vyfden dat den voornoemden Weerdenborgh met den Crychsraet soude administreren de militaire Justitie sonder onderschept van saecken 't sy deselve puyr militair ofte polityck waeren. Wyders was de negotie / op en aende Stadt Olinda ; met de aengelegene plaetsen opengestelt / welverstaende dat de Compagnien aen haer behielt het houdt van Fernambucq ende ander / ende dat op approbatie ende reglement hier nae volgende / te weten / dat alle handelinge alleen door Schepen vande Compagnie soude moeten gedreven worden / dat de goederen van hier na Fernambucq gaende / ofte van daer herwaerts in retour komende / souden met geen hoger Tol ofte om gelden beswaert worden als diergheliicke goederen tot Lisbona ende in Brasil tot dato vande veroveringhe der voorschreve plaetse beswaert waeren / mits dat deselve Tollen ende ongelden betaelt wierden ter plaetsen daer de goederen wierden ghelost / ende naer dat deselve aldaer weerdich waeren. Ende dat de goederen uyt dese Landen derwaerts gaende / souden voor vracht ende havarie betalen van yder tonne ladinge vyftien gulden / ende van 't gelt twee per cento, dat de goederen van Pernabuco herwaerts komende souden voor vracht ende haverie betalen hondert ende twintich gulden / van een tonne ladinghe alle waeren te reduceren naer advenant genietende de Compagnie mede de Convoyen ende licenten ten regarde dat de vracht naer dese Landen verder was als naer Spaignen, dat van alle goederen van daer komende geen asseurantie soude gevalideert worden / als by de Compagnie betaelende 't telcken reyse tien per cento, doch soude yder vrystaen te asseureren ofte niet / dat die geene die in dese Compagnie herideerden / ofte andere in haer naeme twee mael gaende ende komende in soo veel cargasoenen / als sy van hier derwaerts en van ginder herrewaerts lieten komen voor ghelijcke somme als sy in Capitael op haer eygen reeckening op de boecken vande Compagnie ses maenden te vooren bekent hadden gestaen / aen Tollen vyf ten hondert weyniger souden geven als andere. Haer Ho: Mog: hebben deselve pointen gheapprobeert ende gheboden in 't werck te stellen / sulcx ende daer 't behoort / uytgesondert het heffen vande Tollen ofte ongelden binnen de Limiten van dese Landen op de goederen van Brasil komende ofte derwaerts gaende / verklarende haer Ho: Mog: dat die vande meerghemelte Compagnie daer toe niet en waren bevoocht / interdicerende hun dienvolgende expresselijck mitsdesen sulcke ofte diergelijcke regalien binnen dese Landen in 't werck te stellen / als strydende met de hoogheydt van dien.

De Staeten van Vrieslandt hadden in September niet alleen haer Waertgelders gecasseert : maer oock aen sijn Excelentie versocht / dat de Compagnyen van haer repartitie liggende tegenwoordich buyten haer Provintie derwaerts mochten

ten werden gesonden om te remplaceeren de Posten daer d'voorsz: Waertghelders waeren uytgelicht / of uytgelicht souden mogen worden. Weynich daghen daer na is dese saecke ter presentie van sijn Excelentie ende den Raet van State gerescumeert / sijnde verhaelt in een Brief vande Ghedeputeerden houdende in effect dat de Heeren Staeten hun Principaelen haer gheauthoriseert hadden om de acht Compagnien waertgelders voor de quota der voorsz Provintie op ordre van haer Ho: Mog: hier bevoorens aengenomen/ ende inde Frontier plaetsen geinquartiert te doen licentieren/ ende van haer dienst 't ontslaen/ende dat sy tot effectueringhe van sulcx albereyts ordre hadden gestelt / versoeckende mitsdien sijn hooghgemelte Excelentie dat hy de oude Compagnien van haer repartitie/die in andere quartieren waeren ghelegert naer haer Provincie / met patente willen steuren / om in plaets vande voorsz Waertgelders tot besettinge van haer Frontieren geremplaceert te worden. Sulcx wiert so by sijn Excelentie als haer Ho: Mo: seer qualijck genomen; diensvolgens wiert aen de gemelde Heeren Staten van Vrieslant te gemoet gevoert/dat de voorsz acht Compagnien egeen waertgelders waren/ maer dat het was haer aenpart inde vyftich Compagnien inden jare 1628. gelicht/en tot noch toe gecontinueert en hun dienvolgens met alle bedenckelijcke redenen gepersuadeert de voorsz acht compagnien alsnoch te willen in dienst aenhouden/of so sy albereyts (buyten vermoeden) gecasseert souden mogen sijn/deselve te redintegreeren en redresseren / ter tijdt ende wijlen toe / dat met gemeen advys ende onderlinghe communicatie der respective Provintien / op de continuatie / reductie / ofte afdanckinge der voorsz Compagnien soude sijn ghedisponeert / met vermaen dat sy hierop in alleryle haer Ho: Mog: lieten toekomen vruchtbarighe rescriptie / ofte dat haer Ho: Mog: by gebreck van dien genootsaeckt souden worden derwaerts besendinge te laten afgaen / die daer toe mitsdien wiert gedecreteert.

Ter selver tijdt is deur de Heer Iacob de Wit, ende andere extraordinaris Gedeputeerde vande Provintie van Hollandt, deur last vande Heeren haere Principaelen ter Vergaederinge van haer Ho: Mog: ghedoleert / dat meest alle de Provintien elck in den haere hadden verboden den uytvoer van Graenen vande een naer de andere der geunieerde Provintie/ 'twelk sy oordeelden te strijden tegens de unie ende onderlinge vryheydt / als oock tegens de vryheydt vande binnelantsche commertie / versoeckende mitsdien dat sodanighe Placcaten souden moghen worden ingetrocken / ende dat de aenwesende Heeren Gedeputeerden souden willen belooven / ende aennemen/ 't selve by haer Principaelen effectueel te presteeren/ ofte dat sy oock genootsaeckt souden worden op de gelegentheydt van haer Ingesetenen te letten naer behooren. Ten anderen hebben de gemelde Heeren gerepresenteert dat de Staeten van Hollandt tot soulagement vande goede Ingesetenen deser Landen / in dese groote dierte van broot coorn / met advijs van sijn Excelentie hadden bedacht een expedient / te weten datmen in de omliggende Neutrale Landen door eenige Gedeputeerden van wegen de Generaliteyt soude doen inkopen een goede quantiteyt Granen/ende deselve by den andere laten versamelen/ in een seeckere bequame plaets daer toe te dispicieeren / om van daer met sterck Convoy binnen dese Landen gehaelt/ende met de meeste versekerheyt gebracht te worden / doch dat yeder vande Respective Provintien in den incoop der voorsz Graenen / naer proportie van deselve quota soude participeeren / mits daer toe

 furnee-

furnerende en avancerende prompte penningen / des soude de portie vande Provintien die gheen penningen soude komen te furneren en' avanceren / accresseren aende andere Provintien die daer gelt voor souden willen uyt schieten. De respective Gedeputeerden vande Provintien die het voorsz verbot hadden gedaen / verklaerden op't eerste point datse de doleantie vande Heeren Staten van Hollandt souden overschrijven aen haer Principaelen / niet twijffelende ofte deselve soude bewoghen worden / haer Provintiale Placcaten in te trecken / soo wanneer by de Provintien gesamentlijck beraemt soude sijn sodanige voet ende ordre / waer mede gheweert konden worden / de oorsaecke die de gemelde Provintien respective genootsaeckt hadden soodanighe Provintiale Placcaten uyt te laeten gaen / op 't tweede point is aengestelt een serieus besoigne.

Verscheyde saken / het Roomsche Rijck raeckende / sijn ook gepasseert. In Iulio wiert van wegen Keurvorst van Kolen geproponeert en versocht / dat de soldaten die sich groflijck misgingen / ende de Inghesetenen van 't Landt van Luyck mishandelden / souden mogen gestraft worden ter plaetse daer sy misdeden; ende hoewel het advis des Raets van State anders lach : is echter by provisie gheaccordeert / ghelijck consent / als d'Infante van Spaignen deses aengaende had verleent / waer van acte wiert gedepescheert / met dien verstande / indien by practijcque van 't voorsz consent bevonden mochte worden / dat daer uyt eenighe ondienst voor den Lande soude ontstaen / ofte dat den voorgedachte Infante haer ghegeven consent soude komen in te trecken ofte altereren / dat alsdan van ghelijcken van deser sijde soude worden gedaen.

De Keur ende Vorstlijcke Brandenborgsche ende Nyborgsche saken hebben inde volghende maenden oock seer ghedient : den Hartogh van Nyburgh quam selfs in den Hage : hy dede den twee en twintigsten Iuly de navolgende Propositie ter Vergaderinge van haer Ho: Mog.

Hoogh Mogende Heeren,

Besondere Lieve Heeren, ende Vrienden, Dat den Heeren belieft in soo aensienlijke versamelingh my in myn aenbrengen te hooren, desweghen doe ick my vriendt ende naebuyrlijck bedancken. Ende soo veel het principael belanght, houde onnoodich wijtluchtich te verhalen hoe ick my soo wel met wylen Heeren *Iohan Sigismundus*, als den tegenwoordigen Heeren Marckgraven en Churfursten tot Brandenburg in onderscheytlijcke Tractaten en Handelingen ingelaten hebben, en wat eyntlijck den *negenden Marty* voor een provisionael vergelijck op *drie en twintich Jaer* lang, indien voorden uytganck der selve dese successie niet door goede of rechtlijke middelē vergeleken en ontscheydē wiert (volgens eygē voorslag van gemelten Heeren Churvorsten tot Brandenburch) opgericht. Want sodane laste vergelijk den Heeren door den Grave van *Swartzenburg* als Chur-Brandenborgse gevolmachtigde Afgesanten als oock door myne gesante den Vry Heer *Spiering in Forma* is gecommuniceert. Dewijl dan, gelijck deselve luyt, met klare woorden is uytgedruckt en vergeleken, dat my d' *Optie*, so veel die Furstendommen *Cleve* ende *Bergh* betreft, een gantsch Iaer voorbehouden is, en soo voor uytganck des Iaers Ick my sal verklarē, en dat Furstendom *Cleve* nevens het daer en boven my geassigneerde Furstendom *Gulick* en anderen aengehoorigen Landt

en

en Heerschappen begere, en daer tegen 't Furstendom *Bergh* aenden Heer Keurvorst af trede, als dan in ghemelden beyden Furstendommen ghemeenschap der *Cammergevallen* aen Ordinaris en Extraordinaris inkoomen ende toekomende contributien cesseren en bloot de ghemelte beyde Furstendommen *Cleve* ende *Berg* tegen elck ander omgewisselt, ende *hinc inde* elck ander *pari passu* ingeruymt werden sullen, sonder eenige wydere Tractaten ende handeling.

Hoe wel men nu tot wercklijcke voltrecking van dit verdrag tot noch toe niet heeft konnen ghelangen, om dat de *attentaten, exactien* en *executien*, over d'onschuldighe Onderdanen noyt 't sy van den Brandenburghschen Oversten *Gendt*, noch van der Heeren Crijgsvolck volkomen en werklijck afgestelt, veel weyniger men van wegen toekomende cessatie derselven is versekert, hoewel doch de bevordering en erhoudingh vande rust, seeckerheyt, ende welstandt der Onderdanen vande gemelde Landen *principalis causa & Scopus* van deser Tractaten is geweest, Soo heb ick doch daer met aen mynen oort niets sullen onderlaten van 't gene my door den Verdrach opgelecht wort, ende tot voltrecking van 't gemelte vergelijck mochte dienstich zyn, niet alleen inde plaetsen der Furstendommen *Cleve* ende *Berch*, die tot myn beste beset waren, sulcke Ordre te stellen, dat de *gevallen* voor de helfte ghereserveert, en deshalven de Heer Churfurst tot *Brandenborgh* behoorlijcke Reeckening en Satisfactie gegeven werden soude, als des gelijcken van wegen zyne plaetsen, hem ten besten inde gemelden Furstendommen beseth, geschiede. Maer ick heb my oock noch voor uytgang des termins nopende d'Optie tegen den Heeren Churfurst verklaert en het Vorstendom *Cleve*, gekooren, en ben eerbiedich het Furstendom *Bergh* daer tegen af te treden: onder ongetwijffelde hoop, Ick sal aen den Heeren Staten der Geunieerde Nederlantsche Provintien getrouwe en goede Naebuyren hebben, als ick dan tegen den selven wederom my tot oprechte goede naebuyrschap ende Neutraliteyt gelijck eenen Duytsch Vorst des Heyligen Roomschen Rijcx betaemt, vastelyck aengeboden hebben wil.

En op dat sulcke allersyds billijcke *contenta* des te bestendiger en spoediger tot beydersijts Onderdanen Vrede, Rust, en opnemen geredintegreert en bevesticht oock de beloofde vergelijcking voltogen, en sonderlijck de hoogst verderflijcke Crijgs last der onschuldigen Onderdanen den selven eerst van den hals ghevoert, oock des Lants verder verderf en eyntlijke ruyne en desolatie gepræcaveert werde, Soo is aen de Heeren myn Vriendt Nabuyrlijck versoeck, haer gelieve niet weyniger, als sy voor desen voor Chur *Brandenburg* ende my tot defendering onser wel bekomene possessie, soo aensienlijcke assistentie hebben gepræsteert (sulcx Ick yeder tijdt danckbaerlijck indachtich verblyve) alsoo oock in dit stuck haer naebuyrlijcke affectie betoonen, en volgens Inhoud van 't meergemelde verdrag niet alleen haer Krijghsvolck uyt alle, van wylen, Hertoch *Johan Wilhelm* beseten en Landt, Steden, Sloten, en Schansen af te voeren, en diergelijcke Inlegering in 't toekomende af te stellen en t'onderlaten, oock die selve, sampt ons beydersyts ende onsen Raden, Beampten, en Onderdanen Neutrael te laten, oock in doortochten en andersints, die oude pacta, Accoorden, en observantien die tusschen den Geunieerden Provincien, ende mynen groot Heere Vader Hertoch *Wilhelm* tot Gulich, Cleve, ende Berg Hoochloflijcker ghedachtenis, en dessel-

 ven

ven Landen vergeleecken ende geobserveert zyn, te onderhouden, verklaren; oock ondertusschen, tot dat eene gelijcke verklaring vande Coninckllijcke Majesteyt van Hispaignen volgt, niet alleen *Dusseldorp*, en daer in leggende Soldaten Neutrael te houden, maer oock alle hostiliteyten, exactien, en executien tegen my ende myne Raden, Beampten, Dienaers, Onderdanen, en Inghesetenen des gemelte Landts niet weyniger de verhindering ende ingrepe soo van hare Soldatesca op eenige plaetsen aen den Furstlijcken *gevallen* ende *Domeynen*, alsoo oock die geweldaden, soo tegen eenige Kloosteren en Geestelijcke personen en gooderen voorgenomen zyn, af ende in stellen, oock eenige, wat sonder haer ordre en bevel geschiet is, straffen en alles inden standt, so het sedert den opgerichten verdrag was, te laten dirigeren;

En in gheval voor als noch, en tot dat Godt Almachtich een goeden Vrede of Treves verleenen sal, het niet wel anders zyn konde, als yeder van den Krygenden deelen eenige plaetsen in gemelten Landen, met zynen Krijghs-volck beset, soude willen beset houden, Soo gelieve doch de Heeren aen haer zyde, ingeval het aende Spaensche syde oock alsoo geschiet, sich eventualiter te verklaren, onbeswaert zyn, dat *sulcke besettingh* sonder myn oock der Lant-en Burgerschaps onkosten onderhouden, en deselvige plaetsen wederzyts Neutrael ghehouden, oock tot verschooning en voorkoming van verdere Landtverdervingh, soo die belegeringen nae haer trecken, van geenen deele belegert of vyantlijck aenghetast of geoccupeert. Maer sulcx gantslijck afgestelt zy, en blyve, oock gheduyrende soodane besettingh noch van 't inleggende Krijgsvolck of haer Commandanten, noch andersints den eenen noch den anderen Chur ende Fursten aen zynen Land Furstlijcken rechten, noch oock aen zynen inkomen, Domainen, of *gevallen* geen indracht of hindering, noch den Onderdanen eenige oppressie gheschiede, en in somma alles wat tot goede Naebuyrschap ende ruste dient bevordert, ende het contrarie afgheftelt werde: op vaste hopening, soo de Heeren dese loffelijcke, billijcke ende Nabuyrlijcke Resolutie vatten, ende hier over seeckerlijck sich verklaeren, dat desghelijcken oock aende Spaensche zyde, volghens verklaeringh my in Hispanien ghedaen, onfeilbaer volghen, en weghen den dach en plaets der voltreckingh spoedich vergheleecken werwerden moge: ghelijck Ick oock des te stercker Fundament hebben sal, de Keyserlijcke Majesteyt mynen alderghenadichsten Heere, met Assistentie en interventien, der tot Regensburgh aenwesenden Churfursten, en Gesanten onder danichst, en op het instandichst te verbidden, dat sy tot voorkoming der enthlijcke desolatie, ondergangh ende verderfs van meergemelte Land ende Luyden, haer Volck terstondt uyt de ghemelde Landen willen afvoeren; Op dat soo wel ick, als den Onderdanen en Landen tot lang gewenste Rust, Respiratie, en welstand, naest Godts bystand en zegen verholpen werde. Gelijck ick nu aen der Heeren welgeneichde verklaring niet en twijffelen, alsoo wil ick my bevlytigen sulcx by den Roomsche Keyserlijcke Majesteyt oock Chur ende Fursten des Heylighen Rijcx, en waer het anders de gelegentheyt geeft, te roemen, oock om der Heeren sampt en sonders Vrient ende nabuyrlijck te verschulden: den selven vanden Almachtighen alle vreedlijcke welstandt, prosperiteydt, en opnemen van herten wenschende. Actum in 's Graven-hage den *twee en twintichsten July* 1630.

Met

Hier uyt is te sien/ dat den Hartoch hoop het Vorstendom Kleef; aen Brandenborgh toestaende het Vorstendom Berge. Maer men hadde hier ver scheyden reden: waerom men liever sach dat het Berglandt aen den Hartoch ende hy tot Dusseldorp bleef: als dat hy so nae quame gelijck verbolgens sal werden ghesept. Hy was een Prins van groot begrijp ende verstant: vol van arbeyt; fatigueerde seer sijn Rade ende Secretarisen: stelde veel dinghen selfs: ende overlas alles wat by andre sijne bedienende gestelt was: ende tot een teecken dat hy het had ghelesen/ corrigeerde altoos 't een of 't ander met sijn eygen hant/ in alles wat ghestelt was. Hy was de negentienden July inden Hage gekomen: ontfangen/ ende gelogeert in't Huys van d'Extraordinaris Ambassadeurs / ende gedefrayeert drie dagen/ waer na hy de audientie had op de gewoonlijcke manier van extraordinaris Ambassadeurs. Hy hielt sich seer prachtich; hadde een seer grooten trein: uyt/ende langs de straet ryende / ginghen sijne Trawanten of Hellebardiers bloodts hoofts aen beyde syden langs de Carosse. Hy hadde sich in 't habijt gants ghefatsoneert op het Spaens: als dragende het gulden Vlies: ende door faveur van Spaignen veel voordeel gekregen hebbende: hy was boven maten courtois aentreckende ende minsaem aen vreemde: ende deste meer was hy hier suspect.

Een antwoort op sijne hier te vooren gestelde propositie wiert hem den acht ende twintigsten July ter hand gestelt door den Graef van Culenborgh, de Heeren van Nortwyck, Bas, Vosbergen, Tienhoven, Eissinga, Haersolte ende Clant hier volgende.

De Staeten Gheneraël der Vereenichde Neder-landen Gheexamineert, ende in rype deliberatie van den Raede ghelecht hebbende de propositie in haere Vergaederinghe eerst mondelinghe ghedaen, ende daer nae in Geschrifte overgelevert, by ende van wegen den Doorluchtige Vorst ende Heere *Wolfgang Willem* Pals-Graef by den Rhijn in Beyeren, tot Gulick, Cleve, ende Bergh, Hertoch tot Veldents, ende Spanheims, der Marck, Ravenbergh, Heer tot Ravensteyn. hebben goet gevonden daer op aen zyn Vorstelijcke Doorluchtigheyt te verklaren, gelijck sy doen by deesen, dat gelijck zy naer doodlijcken afganck van Hartoch *Iohan Willem* hooch-lof-saliger gedachtenis alle goede Vriendt- en Naeburige Officien hebben aengewent, dat den Heer Keurvorst van Brandenburgh ende zyn Vorstelijcke Doorluchticheyt van Nieuborgh inde volle possessie der aenghestorvene Vorstendommen, Lantschappen, ende Heerlijckheden, mochten worden verholpen ende niet weyniger moeyten, ende aensienlijcke kosten daer nae soo van Oorlochs tochten als Interventien van haer Gedeputeerde sonderlinge op de handelinge ende Tractaten tot Wesel ende Xanten aengeleght, ende alles by ghebracht, wat moghelijck was, op dat hooghgemelte Keur ende Vorstelijcke Doorluchticheden, inde voorschrevene possessie mochten werden gemainteneert, soo hebben haer Ho: Mog. oock seer geerne ende met sonderlinge welgevallen vernomen het provisionele Accoort over de verdeylinge ende besit der voorschrevene Vorstendommen, Landen, ende Heerlijckheden tusschen haer Keur ende Vorstelijcke Doorluchticheyt aengegaen, ende gesloten tot *Dusseldorp* de *negeden Marty* 1629 niet liever wenschende, dan dat 'tselve gelijck het in der goede ende vriendelijck geaccordeert ende bewilligt is, alsoo oock dadelijck betracht, ende voltrocken werde, ende met hooghste welgevallen van haer Keur

ende

ende Vorstelijcke Doorluchticheyt tot vermeerderinge van onderlinge Vriendschap, goede correspondentie, en confidentie, midtsgaders alle welvaert derselver Landen ende samentlijcke Onderdanen strecken ende gedyen mogen, waer toe dan de Heeren Staten Generael niet sullen onderlaten harer deels alle bereytwillige goede Nabuyrlijcke ende tot den goeden welstant meest doenlijcke Officien te continueeren, edoch aengesien, op den voortganck ende het effectueren van't voorschrevene provisioneel verdrach, haer eenighe difficulteyten openbaeren, ende konnen haer Ho: Mo: des aengaende geene naerder verklaringe doen, synde niet te min bereyt haer Krijghs-volck ende Garnisoenen te lichten ende te trecken, oock voorts aen te houden uyt de Landen, Steden, ende plaetsen van *Gulick*, *Cleve*, *Bergh*, *Marck* ende *Ravensburgh* (*Wesel* ende het Fort *Burick*, *Emmerick* ende *Rees* met haer respective Forten uyt besondere respecten als noch uytgesondert) mits dat oock van gelijcken de Keyserlijke, Spaensche, ende de hoofden ende de Leden van de Catholijcke Ligue, de Landen, Steden ende plaetsen, in de selve Landen gelegen, van haer respective Crijgs volck ontleedigen, sonder om eenigerhande oorsaoke deselve weder te mogen in nemen; ende occuperen, ende soo lange de voorschreven intreckinge niet en is gedaen, sullen de Heeren Staten Generael over haer Crijghs-volck soodanige Ordre stellen, ende teghens de Delinquanten Justitie met rigeur doen exerceren, dat syn Vorstelijcke Doorlugticheyt of Ondersaten ende de Inwoonders van excessen ofte overlasten geen redenen sullen hebben te klagen.

Aldus gedaen ter Vergaderinge van haer Ho: Mog. In 's Graven-hage op den *acht en twintighsten July* 1630.

De Coninck van Boemen liet by dese Handelingh haer Ho: Mog: versoecken / dat by voortganck ende accomplissement van 't accoordt tusschen den Graef van Swartsenburg, inden naem vandé Cheurvorst van Brandenborg gemaeckt met den Hertogh van Nieuburgh belangende de successie in den Lande van Cleef daer aen den goede hand wilden houden/dat den hooghstghedachte Coninck van Bohemen wierden gheconserveert syn recht / dat hy als Paltzgraef hadt / tot de vervallen Leenen gelegen in 't Hartochdom Gulick, als synde door den dood van den Jongsten Hartoch van Gulick, gedevolveert aen't Churvorstelijke huys vanden Paltz. Daer op is verstaen / dat by voortganck van 'tvoor verhaelde accoort gelet soude worden / ende so veel mogelijck sorge gedragen / dat den meerhooghstghedachte Coninck in syn pretensien niet en wierde verkort.

Den volgenden dach hebben de Heeren Wonsem ende Wispenningh aen haer Ho: Mog: de volgende replijcke op 't antwoort van haer Ho: Mog: den acht en twintighsten July overgegeven..

Dat die Ho: Mog: Heeren Staten Ghenerael der Vereenichde Nederlandsche Provintien den Doorluchtighen Vorsten ende Heeren, Heeren *Wolfganck Wilhelm* Paltzgrave by *Ryn* in *Beyeren* tot *Gulick*, *Cleef* ende *Berg* Hertogh op 'tvoorgeven van syne Doorluchtigheydt aen deselve ghedaen haer schriftelijcke verklaringhe door haer aensienlijcke Ghedeputeerden hebben laeten behandigen, ende haer daer by verklaert, dat sy den provisionele accoordt ende verdragh tot *Dusseldorp* inghegaen ende ghesllooten op den *neghenden Marty* 1629. tusschen de Heeren Cheurvorst van Brandenborgh ende zyn Vorstelijcke Doorlughtigheyt

tigheyt

righeydt weghen de verdeelinghe ende besit der Gulicksche, Cleefsche ende Berghsche Vorstendommen, als toeghehoorighe Graefschappen ende Heerlijckheden, met sonderlinge wel gevallen vernomen, ende niet liever wenschen, als dat het geenige wat goetlijck ende vruntlijck vergeleecken ende bewillight is alsoo oock datelijck naer ghetracht, ende voltoghen wort, oock tot des Heeren Cheurvorsten ende syn Vorstelijcke Doorluchtigheyds wel ghevallen ende contentement niet weyniger tot vermeerderinge van goede vruntschap, correspondentie ende vertrouwen onder haer beyde, als oock tot welvaeren derselver Landen, ende 't samentlijck Onderdanen strecken ende effect sorteeren mach, met bygevoecht vrunt ende nabuyrlijcke gebiedenisse, dat de Ho: Mog: Heeren Staten Ghenerael hares deels niet souden ofte willen onderlaeten, daer toe alle bereytwillige goede nabuyrlijcke ende tot voorsz welstant wel expresselijcke officies te continueeren.

Dat sy oock ongeacht de difficulteyten, die over het effect van het voorsz provisioneel verdrach voorvallen, nochtans bereyt syn haer Chrygsvolck ende Garnisoen vande Landen af te voeren, ende voortaen uyt ende vande Landen ende plaetsen van *Gulick*, *Cleve*, *Berg*, *Marck* ende *Ravensbergh* te houden, doch sullen *Wesel* ende dat Fort *Burick*, oock *Emrick* ende *Rhees*, met haer Respective Forten, om besondere respecten noch ter tydt hier onder niet begrepen werden, ende daer by bedongen syn, dat oock de Keyserlijcke *Spaensche* ende Catholijcque Ligue, oock der selver hoofden ende Chryghs-volck uyt de Steeden ende plaetse der selviger Lant gelijck fals afgevoert, ende 'tselvige om geenige oorsa-willen weder innemen ofte occupeeren sullen.

Dat oock de voorgedachte Heeren Staten, soo lange de afvoeringe des Crygsvolck niet werckelijck gevolcht is, over haer Soldatesca soo goede ordre aenstellen ende onderhouden sullen, oock met sulcken rigeur van Iustitie jegens de delinquanten vervaeren willen, dat noch syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt noch syn Onderdanen ofte Inwoonders geen oorsaeck sullen hebben, over eenigh exces ofte overlast sigh te beklagen.

Over dese naebuerlijcke aenbiedinghe der ghemelte Heeren Staten doet haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt jeghens deselve sigh vrunt ende nabuerlijck bedancken, hebben oock deselve syn Keyserlijcke Majesteydt ende Vorstelijcke Doorluchtigheydt naer *Brussel* albereyts genotificeert, als oock die tot *Regensburg* aenwesende Cheur ende Vorsten vande Catholijcque Ligue communiceeren laten, levende op goede hoopeninge dat gelijckmatige afvoeringhe by syn Keyserlijcke Majesteydt oock Cheur ende Vorsten niet gedifficulteert worden, maer dat sulcx tot grooten troost ende verlichtinge vande hoogh beswaerde onderdanen van syn Doorluchtigheydt strecken sal.

I.

Ende hoewel weghens de evacuatie vande Heerlijckheyt, Slodt ende Stadt *Ravensteyn* geene mentie geschiet, dewyle doch van deselve, benevens andere gereserveerde plaetsen niet gedacht wort, so willen haer Vorstelijcke Doorluchtigheyt daer voor houden, dat het sonder dat by de Heeren Staten de meeninge heeft, dat oock deselve Heerlijckheyt, slodt, ende Stad sullen geevacueert, en het Volck daer van afgevoert worden.

2.

Nademael dan de ghemelte haer Vorstelijcke Doorluchticheyts Onderdaenen eenige meerderen troost, en des te bestendiger tot haer rustighe welstant, mochte bekomen, by soo verre de Heeren Staten, haer noch voor dese tyt op de volle afvoeringhe van haer Cryghsvolck, dan noch sich ten minsten tot evacuatie van noch een ofte twee Steden bewegen te laeten willen verklaren.

Dewyle men op begeeringe der twee ofte drie Guarnisoenen aen der Spaensche syde, even soo veel plaetsen ende Steden, als aen dese syde geschiet, met Guarnisoen beset soude ghehouden worden.

Alsoo hebben syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt de Heeren Staten, om wat meer extensie van haer verklaringe wegen d'afvoeringhe haers Crygsvolcks hier met en vruntlijck naebuyrlijck versoeken willen.

Alsdan haer Vorstelijke Doorluchtigheyt by die goede ende naebuyrlijcke toeversicht verblyven, dat als den almachtigen een Vrede ofte Trefues verleenen sal noch aende Spaensche, noch aen de Statische syde difficulteyt sal gemaeckt worden, om haer Guarnisoenen gantsch ende gaer uyt de Landen af te voeren, en beyde haer Chur ende Vorstelijke Doorluchtigheyts Land, Sloten, Steden, Forten voortaen gantschelijck onbeleyt ende ledich te laeten.

3.

Dat oock de Heeren Staten haer verklaringhe eventualiter daer heenen willen estargeeren, by soo verre men sich aende Spaensche syde soude verklaren, dat de plaetse inde ghemelte Vorstendommen ende Landen, volghens het te doene bespreck, met de Heeren Staten Crygsvolck beset blyven, 'tsy met belegeringe ofte andere weghen, niet sullen vyantlijck gheattacqueert, maer neutrael ghehouden werden, dat oock van haer syde, dat een ofte meer plaetsen, die inde voorsz Landen met 's Coninex Krygsvolck beset souden blyven, niet belegert ofte daer tegens yets Vyantlijck geattenteert sal worden, oock dat deselve plaetsen ende Inwoonderen ende Borgeren van dien, almede de achterghelaetene Landen ende plaetsen vanden Hertog *Iohan Willem van Gulick* mitsgaders de Ingesetenen ende Onderdaenen sonder onderscheyt voor Neutrael gheacht, ende daer teghens niet dadelijcx vanden eenen ofte anderen krygende deel geattenteert sal worden, dan gelijck haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt in haer eerste propositie vermelt, de onschuldige Onderdanen even grootelijck beswaert soude worden, als den een ofte andere plaetse, die met Crygsdeelen beset blyven, soude belegert worden, van welcke beswarenis de Heeren Staten apparentelijck, als by Spaensche sulcx niet gheschiet, die Onderdanen als benabuyren veel liever sullen verschoonen.

4.

Ende alhoewel syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt met den onderdanighsten toeversicht leeft, dat den Keyserlijcke Majesteydt niet sal difficulteeren sigh te verklaren, als sy vernemen, dat de Heeren Staten, soo wel als de Spaensche vermeynt syn, niet alleen haer volck uyt de voornoemde Landen af te voeren, maer oock de Steden, Slooten, ende Vlecken, die in deselve geleghen syn, verders in toekomende niet te beleghеren ofte attacqueeren, dewyle doch by ettelijcke daer voor gehouden mochte worden, datmen syn Keyserlijcke Majesteydt als o-

ver-

verhooft den beyden krygenden deelen niet gelijck setten soude, soo sullen sigh de Heeren Staeten apparentelijck contenteeren, als syn Keyserlijcke Majesteydt haer volck afvoere ende sich verklaeren sullen de Landen met meerder beswaerenisse ende Inlegheringhe in Steden ende Landen te verschoonen.

5.

Ende op dat haer Vorstelijcke Doorluchtigheyt des te beter mach verseeckert syn, dat onder der Heeren Staten gedaene verklaringen wegen de afstellinge ende bestraffinge vande excessen, soo inde ghemelde Landen door haer Soldatesca ghepleecht worden, oock begrepen ende het selve soo te verstaen sy, dat niet alleen in't ghedeelte, dewelcke haer Doorluchtigheydt by het verdrach verblyven sal, maer oock doorgaens inde gemelte Gulickse verlatenschap, den eenen noch den anderen Cheur en Vorsten noch derselver Raden, beampten, hooft ofte andere dienaren ofte onderdanen haer onderhebbende Soldatesca, noch haer luyden dadelijcx nochte Vyantlijcx toegeset ofte beswaert sullen worden.

6.

Dat oock geen indracht, schade ofte naedeel ofte empeschement sal geschieden aende Lant Furstelijcke regalien, jurisdictien, verordeninghen, Dominien, Wiltfang, Houtgewas, Tuynen, Venden, Visscherye, ofte in andere gevallen, hoe die genaemt souden mogen worden.

7.

Dat oock noch veel weyniger, geduerende dese Provisionele verghelijckinghe eenigen indracht, sperringe, ofte hinderniss sal mogen geschieden, den Geestelijcken daer het Catholische exercitium, ende Gades dienst in aenvang van haer Chur en Vorstelijke Doorluchtigheyts Regeringe naer aflyvicheyt van Hertoch *Iohan Willem* tot Gulick is gheweest, ofte daer sy haer Pastorie ofte andere Geestelijcke benificien genoten hebben.

Sonder dat soo diergelijckx wat is voorghevallen, sulckx terstont afgheleyt, ende de Kercken gerestitueert sullen worden, ende daer oock die vande Ausburgsche confessie ofte gereformeerde inden aenvang van haer Cheur en Vorstelijcke Doorluchtigheyds Regeeringe haer exercitium in Kercken hebben ghehadt, dat deselvige plaetsen oock also gehouden, en alles in den selven stant gestelt worden, als 't geweest is inden aenvang vande voorsz Cheur en Vorstelijke Regeeringe.

Ende oock by soo verre eenige nieuwe fundationes ofte stichtinghe aen Cloosters ofte Collegien geschieden, sonder afganck ofte indracht der Pastroyen, ofte andere Geestelijcke inkomen, ende buyten der Pastorye Kercken, ende derselver exercitien wort daer by gelaeten, ende niet verboden sulcx op eyghen kosten te doen.

Sullende de Heeren Staten een besonder nabuyrlijk wel gevallen aen haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt doen, by so verre haer belieft over dese pointen haer naebuyrlijcke ende gonstich gemoet wat naerder *ad speciem* te declareren, ende hier over aen alle Gubernatores, Guarnisoenen ende Commandanten nootwendige beveelen ende Ordonnantien laeten afgaen.

8.

Ghelijck oock verhoopentlijck de Heeren Staten niet en sal mishaeghen, als

als het by de Coninckklijcke Soldatesca daer toe sal gebracht syn, dat wanneer volgens albereyts voorige gedaene verklaringe, alle Inlegeringen, aenslaghen ende attentaten tegens alle in gemelde Landen, gelegene Steden, Slooten, Vlecken en Wooninghen, ende Inghesetenen ende Onderdanen van dien aen beyde syden gantschelijck afgestelt ende achtergelaeten, ende deselve voor Neutrael gehouden worden, datmen van gelijcken sich niet sal suymen ofte stil blyven liggen in de doortochten van soldatesca, sonder so men het Lant daer met niet gantschelick verschoont, dat deselve sonder ophoudinghe ende beschadinghe sal voort gheset worden, op dat *sedes belli* niet van nieuws in dese Landen getogen werde, maer dat het oude vergelijck wegens den doortocht ende pas so het selve vergeleecken ende geobserveert is, by tyde van voorige Hertogen van Gulick ende Geldren in acht genomen ende geobserveert mach worden.

9.

Dat oock het exercitie vande Landt Furstelijcke hoocheydt ende Iurisdictien in bestraffinge van soodanighe Soldaten, den pacta ende observatien niet houden, niet verhindert ofte beleth sonder veel meer als billick, dat de Delinquanten die op der daet bevonden worden vande Lantfurst Overicheydt sullen mogen bestraft, ende als sulcx geschiet is, dat 't selve niet sal qualijck genomen ofte gevindiceert worden.

10.

Sal oock in allen weghen den toevoer vande Commercien, als op ende afreyssen, soo wel den Inghesetenen ende begoetrden, als die gheene die in deselve Landen begeeren te reysen ofte te handelen yeder een vry ghelaeten worden.

Dewyle dan alle dese poincten tot voortplantinge vande naebuyrlijcke correspondentie, vrede ende eenigheydt strecken, soo sullen haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt aen haer syde dat genighe ghetrouwelijck vervorderen, 't geene de oude pacta mede brengen, ende tot goede naebuyrschap ende beydersyts welvaren kan gedyen.

Wat nu belanght de difficulteyten wegen den Wael by syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt gedaen van het Vorstendom Cleve, ende den voortganck ende het effect van 't meergedachte provisioneel verdrach, daer van de Heeren Staten in haer schriftelijcke verklaringe mentie maecken, konnen haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt niet gedencken, waer inne men deselve eenige hinderinge aen sulcken accomplissement toemeten soude mogen, dewyle deselve binnen den bewilligden tydt, wegens de electie verklaringhe heeft ghedaen, ende men oock met de provisionele overwysinge, aftredinge ende inleveringhe der Hartochdommen ende Graefschappen, oock met notificatie des voorgelijcx, ende erinneringe der Landt Stenden (als uyt den extract des neffens affcheyt te sien is) niet en soude ofte heeft konnen *cum effectu* voortvaeren, voor dat die afstellinghe des Crygs beswarenisse aen beyde syden soude onderbout worden, ende dat van beyde crygende deele de behoorlijcke verklaringe gevolgt soude syn, dewyse in specie is vergeleecken dat alsdan in beyde haer Chur ende Vorstelijke Doorluchtigheyts namen Stenden vande Meergedachte Vorstendommen ende Landen gevordert, ende hun

des

des jenighen soo vergheleecken is, voorghebracht, ende sy vermaent, ende ghedisponeert soude worden, tot het gheene wat hun aengaet, sigh te voeghen ende bequamen.

Ende op dat haer Vorstelijcke Doorluchtigheyt soude betoonen sodanigen *terminus* te inhereren ende aen syne syde niets onderlaeten, alles wat tot accomplissement des vergelijckes dienstigh was, hebben niet alleene bevoolen in te vorderen de achterstellingen des halven deels; alles *extra* ende *ordinaria* vervallen, die in beyde Vorstendommē Cleve ende Berg vanden *eersten Mey* tot de aenkondinge van die voorsz Wael syn in te vorderen geweest, maer syn hier over behoorlijke Reeckeninge ende *reliqua*, soo wel van dese halve vervallen, als oock van 't gheheel dat in den voorsz tydt in beyde Graefschappen Marck ende Ravensburg aen boeten ende Vorstelijcke vervallen in een ontfangh gekomen syn voldoeninghe gevordert geweest, soo wanneer aende Brandenborghsche syde in die quartieren die sy ingehad, ende daer van de opkomsten syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt ten deele ofte geheel syn gheassigneert, daer van aen den selven vermogen des afscheyts ende nevens afscheyt, gelijck sals satisfactie soude geschieden, maer hebben daer en boven haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt uyt den Copye der Brandenburghsche Ghesanten den Grave tot *Swartsenburgh* onder dato den *seven en twintichsten Novembris* 1629. ende noch langher als een maendt te vooren, dat de selfde in *Italien* verreysde, om soo veel by den Marquis *Spinola* als Grave van *Collalto* de verlichtinge des Crygs beswarenisse ende afvoeringhe der Soldatesca te bevorderen, beweeglijck heeft toegeschreven, dat soo haest hy by de Heeren Staten wegens de evacuatie des Guarnisoenen ende afstellinge der hostiliteyten, schriftelijcke Resolutie soude bekomen hebben tot dese saecke dienende, maer dat den Grave sigh tot haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt sigh daer benevens heeft verklaert, dat de selve tot sulcken eynde syn Gulicksen Marschalck, ende een van syn Camerraet gelijck soude afvorderen, ende verhoopen alles in sulcken gevalle in weynich daghen richtigh te maecken, met verder aenbiedinge soo haest sulcx syn richtigheydt soude bekomen hebben, syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt sich met den voorsz Grave wederom herwaerts of in den voorsz Landen begeven soude, de Landtstenden te beschryven, ende naer uyterste vermogen daer naer trachten wilde, dat oock dat geenige wat de Stenden betreft richtigh gemaeckt soude werden.

Ofte nu haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt voor ende aleer datmen by beyde krygende delen yegens de nodige afstellinge der hostiliteyten de rechtige verklaringe heeft bekomen, oock eer en bevooren wegen de Brandenburghsche, dat het geene wat hun opgeleyt is, *pari passu* is geadimpleert gheweest, volghens het geene sy albereyts selfs hebben gerepresenteert, ende volgens den neffen afscheyt tot voldoeninge des vergelijcs begeert, tot verder voldoeninge aen syn Doorluchtigheyt de Wael des Vorstendoms Cleve nademael deselve voor de expiratie van de bestemden Termyn wegens syn Vorstelijcke Doorluchtigheyt haer Cheurvorstelijke Doorluchtigheyt is toegeschreven worden, verders gedisputeert ofte gedifficulteert kan worden, kan haer Doorluchtigheyt niet bevinden, dewyle den Instructie of Commissie brief tot deese handelinghe met haer Cheurvorstelijcke Doorl: eygen handt in dato *Woringhen den drie en twintighsten Octobris* 1628. onder-

onderschreven, en daerop het verdrach tot *Dusseldorp* gesloten, volghens de volmacht bygevoegt die hier originaliter kan gethoont worden ende klaer te kennen geeft, dat haer Churvorstelijke Doorluchtigheyt eyghentlijck van wille ende meninge is, deses, ingevalle het niet wyders te brengen is, dat den gemelten Graef van *Swartsenburg* met de Vorstendommen *Berg*, beyde Graffschappen *Marck* en *Ravensburg* (die syn Churvorstelijcke Doorluchtigheydt van Brandenborgh sullen verblyven) eyntelijck ende ten laetsten te vreden syn, ende daerop van derselver wegen accorderen, ende sluyten mogen, so brengt van gelijcken mede het vergelijck daer op getroffen, 't welck u Ho: Mog: van haer Vorstelijcke Doorluchtigheyt by de eerste propositie albereyts overgegeven is, ende gelijcker gestalt alhier originaliter, soo het van haer Vorstelijcke Doorluchtigheyt ende den Grave van *Swartsenborgh* ondergheschreven voorgheleyt kan worden, uytdruckelijck te kennen geeft, dat so wanneer haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt sich voor omganck des jaers verklaren, ende het Vorstendom *Cleef* begeeren, ende daer tegens het Vorstendom *Berg* aftreden wilde, so soude den gemeynschap der Camer-vervallē aen ordinaris en extraordinaris inkomē en toekomende contributie cesseren, ende souden alleenlijck de beyde Vorstendommen jegens den andere om ghewisselt ende *hinc inde*, ende den anderen *pari passu* ingheruymt worden, sonder eenighe, verder Tractaet ofte onderredinghe, ende ofte het wel by so beschapene dingen geen wyder ratificatie behoeft. So hebben doch haer Vorstelijke Doorluchtigheyt sich onder *dato een en dertighsten Mey* 1629. (die toch eerst veele weecken daer nae haer Vorstelijcke Doorluchticheyt is behandicht) jegens deselve schriftelijck verklaert, dewyle denselven Afgesante op de mate als voorengemelte hooft, ende nevens verghelijck mede brenght, met haer voorsz Doorluchtigheyt gesloten heeft, so laeten haer Vorstelijcke Doorluchticheydt hares deels het nu oock daer by geworden, het welck oock haer Churvorstelijcke Doorluchtigheyt in syn laeste aen syn Vorstelijcke Doorluchtigheyt onder dato den *achten twintighsten Juny* 1630. afganghene schryven *ex post facto* ongheacht de gedaene Wael des Vorstendomms *Cleef* ende Graefschap *Marck* ende *Ravensburgh*, met den eersten inruymen laeten soude, soo geven doch de daerop volgende woorden (gestalt wir unser Regeringe befelch gethaen da dieses U L. gefellich selbiges ahn unser Stadt zu acceptieren) klaerlijck te kennen dat sy sulcx tot haer Vorstelijke Doorluchtigheyts gevallen gestelt ende toch de Wael precise niet excuseren, ofte haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt begheren te ontrecken, maer sonderlinge vertrosten, dat so wanneer op die wyse tot effectueringhe des voorgelijcx den rechten aenvangende fundament gesettet werde, alles verders sich beter sal verrichten, ende tot richtigheyt brengen laeten.

Ende dewyle de eyntlijcke meeninge is van syne Churvorstelijcke Doorluchtichtigheydt dat sy effen in voorsz laeste haer schryven, weynich regulen aen syn Vorstelijcke Doorluchtigheyt gheschreven, luydende dat sy der gantschelijcken ende onverruchten intentien verblyven, ende by 't gheene wat eenmael richtigh is accordeert geworden, te persisteren, ende het selve te voltrecken, daer nochtans haer Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt de *Wael* binnen den bestemden tydt als deselve in 't verdrach per expressum gereserveert is, schoon gedaen heeft gehadt.

Ende

Ende van gelijcken den Graef van *Swartsenburg* noch *twee* dagen daer naer, namentlijk den *dertichsten* Iuny haer Vorstelijke Doorluchtigheyt met eygener hand geschreve,en met klare woorden van nieuws bevestigt,dat syn Gen. Cheurvorst, *Berg, Marck*,ende *Ravensburgh* aengenaem was, doch dat het alleene by de Heeren Staten difficulteyt soude geven, en ofte wel haer Cheurvorstelijke Doorlughtigheydt van een anderen sinne was, dewyle nochtans by den selve niet meer staet, 't geen sy selver hebben gedesidereert ende bevoolen in te gaen, ende te sluyten, 't welk ook beyder syts daer op gesslooten,besegelt eude onderschreven is,ende van haer Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt selfs, schriftelijck als verhaelt is gheratificeert ende haer Keyserlijcke Majesteydt ende beydersyts kryghende deelen ghenotificeert, ende niet alleen in 't Roomsche Rijck, maer oock in de naebuerige Coninckrijcken ende Landen verspreyt, kan niet verder afgheschreven worden, jae dewyle haer Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt het daer gansch voor hout, dat soo wanneer haer Cheurvorstelijcke Doorluchtigheyt bericht sal worden, dat de Heeren Staten in desen Provincionalen verghelijck als bemelt, diesaengaende goet believen hebben, ende hares deels daer tegens geen swarigheydt inwenden, ende hun in different is, ofte haer Ceurvorstelijcke Doorluchtigheydt het Vorstendom *Cleef* besitte, ende dat haer Vorstelijcke Doorluchtigtigheyt alsnoch over desen volbodich is, dat wegen derhalven vervallen in't Vorstendom *Cleef* ende *Berg*, oock wegen der gantschen vervalle, inde Graefschappen *Marck* ende *Ravensbergh*, met haer Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt luyden (mits conditie dat oock haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt, reciproce inde overige amptem, dewelcke haer Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt te goede beset syn, 't selve mede geschiede ende volge) alles ontvangs halven ordentelijcke reeckeninge gedaen sal worden, ende wat deselve vermoghe, het verghelijck schuldigh syn, het selve te laeten voldoen, dat haer Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt niet gemeynt sullen wesen haer begeeren te continueeren, ende dat noch veel meer als de Heeren Staten synen Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydts haer believen ende welcker ghestalt haer Ho: Mog: het selve in different is, ende haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt ledigh herstellen, oock den selven beweeghlijck te gemoet voeren; de convenienten ende Inconvenienten, soo op een ende anderen val te vermoeden, te hoopen ende te besorgen staen, daerom haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt de Heeren Staeten vruntnabuyrlijck versoecken, in welcken gevalle syn Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt alles geerne by 't geene afgehandelt is, sal laeten bewerden.

Souden doch haer Ho: Mog: desen allen ongheacht haer Vorstelijck Doorluchtigheydt aennementlijck ende equivalente oock des effects halven, verseeckerde middelen voor te slaen weten, ende sulcx te doen ghemeynt syn, willen haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt (doch met expres voorbeholt, dat wanneer men sigh sulcker middel niet vergelijcken, ofte wat voorgeleecken soude mogen worden, niet voltrecke konne, dat sulcx tot gheen voor min naegheven sal strecken, van geenige dat in voeghen als vooren soo krachtigh albereyts gheaccordeert is, nochte in andere wegen tot prejuditie aenghetoghen sal moghen worden) deselve voorslagen vernemen ende overweghen, oock haer Ho: Mog: respect ende eere en daer met men deser differents, en daer door den onderdanen toewassende hooghe

ghe beswaerenissen eenmael afkomen mogen, en datmen des te eerder deselve tot rust, welstandt, ende opkomen verhelpen mach, soo veel immers mogelijck ende verantwoordelijck sich wysen laeten, ende accommoderen met der ontwyffelijcken toeversicht de Heeren Staten sullen als ghetrouwe nabuyren op haer Vorstelijcke Doorluchtigheyts begeren 't allen tyden de goede hand daer aen houden, dat 't geene was vergeleken is, wort geobserveert, ofte by so verre syn Churvorstelijcke Doorluchtigheyt sich in geen nieuwe verghelijck verobligeert houden wilde, alsdan haer Churvorstel: Doorl: daer toe vermanen, en vermogen dat deselve sich tegens de gedaene Wael niet opposere, maer den vergelijck sal hebben te accompleren, gelijck dan haer Ho: Mog: oock haers deels apparentelijck geerne werden bevordert dat haer Vorstelijcke Doorluchtigheyt aen gerustige genietinge des genigen wat deselve gebuyrlijck en rechtmatige verordeningh, verders toegekent wort geen verhindernisse te laten toevoegen.

Welkes alles haer Vorstelijke Doorluchtigheyt heeft nodich geacht den Heeren Staten, om haer naerdere verklaringe, so haer Vorstelijcke Doorluchtigheyt omdes tegenwoordigen Regenburgischen Churvorstendachs halven, so veel mogelijck te matureren gesinnen vruntNabuyrlijcke wel gemeynt voor te dragen, ende ghelijck als haer Ho: Mog: verhoopte, welvarighe verklaringhe in dese haer Vorstelijcke Doorluchtigheyts billickmatige versoeck, deselve inden ghesetten Nabuyrlijcke vertrouwen tot haer Ho: Mog: meer ende meer sal bevestighen, soo syn haer Vorstelijcke Doorluchtigheydt nochmael van soo een billicken ende vruntnabuyrlijcke aenbiedens, omme deselve met sodanige oprechte Neutraliteyt ende nabuyrschap, oock behaegelijcke wille in dier voegen te beseghenen, sulcx als het van een oprechten Duytsche ende neutrale Vorsten soude konnen ofte mogen gedesidereert worden. Actum inden Haghe den *vysden Augusty* 1630.

Na dat dese replijcque noch was gecommuniceert aenden gesanten van Keur Brandenborgh / met vermaningh om voorslagen te doen tot wechneemingh van het different nopende de Wael of Optie; is aenden Hertoogh gegeven dese volgende duplique.

De Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, doorgesien ende rypelijck overwogen hebbende het naerder vertoogh aen haer Ho: Mog: den *vyfden* deses by geschrifte in haer Vergaderinge overgelevert, door de Heeren *Wonsem* ende *Wispenningh* Stadthouder en Marschalck, mitsgaders Raeden Respective vande Doorluchtige Vorsten ende Heeren, Heeren *Wolfganck*, *Willem* Paltzgraef by *Rhyn* in *Beyeren*, tot *Gulick*, *Cleef* ende *Berg* Hartogh, waer by syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt van haer Ho: Mo: is desiderende te mogen bekomen naerder esclaircissement op der selver antwoort den *acht en twintichsten July* lestleden geformeert op de propositie van syn Hoochghedachte Vorstelijcke Doorluchtigheydt den *twee en twintichsten* daer te vooren gedaen, verklaren de Hooghghemelte Staten Generael nochmaels seer geerne te verstaen dat syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt tegens haer Ho: Mog: sigh vrunt ende nabuyrlijck bedanckt, waer toe sy oock haers deels andermael erbieden, ende wat belanght het *eerste* point van 't voornoemde vertoogh, spreeckende vande evacuatie vande Heerlijckheydt, Slot ende Stad *Ravensteyn*, als oock mede het *tweede* poinct, beroerende

rende het gansch ende gaer afvoeren vande Guarnisoenen van desen Staet uyt beyde haer Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheydts Landen, Slooten, Steden ende Forten, by tyde van Vrede ofte Trefues, houden haer Ho: Mog: het daer voor, dat se sigh dies aengaende by haer voorgaende antwoort ghenoechsaem hebben verklaert, ende vertrouwen dat syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt daer mede naer syn ghewoonlijcke discretie sal nemen contentement.

Op 't derde point aengaende de versochte verklaringe *in eventum*, verklaren haer Ho: Mog: dat soo wanneer de Keyserlijcke Spaensche, ende de hoofden ende leden vande Catholische Ligue, de Landen, Steden ende plaetsen in beyde haer Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheyds aenbedoelde Landen gheleghen, van haer Respective Soldatesca sullen hebben ontledicht, sonder uyt eenige bedenckelijcke oorsaecken deselve weder te infesteeren, ende dat volkomentlijck gheweten sal syn, wat Steden ofte plaetsen de Spaensche voor hun sullen hebben besproocken, dat haer Ho: Mog: alsdan hier op syn Vorstelijcke Doorluchtigheyt sullen laeten toekomen sodanige verklaringe, daer mede hy vertrouwelijck sich sal laeten contenteeren.

Op 't vierde point belanghende de verschooninghe van beyde haer Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheydts Landen van intochten ende inlegeringen, verklaeren haer Ho: Mog: dat se altoos sorghvuldigh zijn gheweest deselve Landen van inlegeringe, als oock van doortochten te verschoonen, doch dat sulcx nootsaken hebbende moeten geschieden, overmits de Spaensche met machtige Legers van die tyde sedert eenige iaeren herwaerts aen hebben ghepoogt den Staet deser Landen te aggresseeren ende bespringhen, als oock beyde haer Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheydt te depossideeren, ende van alle Steden, plaetsen ende Landen te vermeesteren dat haer Ho: Mo: desals alle goede ordre hebben gestelt, ende naer vermogen doen observeeren tot de verschooninge vande inghesetenen der voorsz Landen, ende noch overbodich zijn in toekomende alle mogelijcke voorsieninge te doen dat de Ingesetenen van haer hoochstgedachte Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheyts Landen, egeen gefundeerde reden sullen hebben van klagen.

Op 't vyfde point nopende de straffen over de excessen van deser syts Soldaten inde gemelte Landen, verklaren haer Ho: Mog: dat se daer tegens, ende alle andere fouten by rigeur van Placcaten hebben voorsien, ende de executie van dien den Raedt van State precíselijck aenbevoolen, daer op oock de behoorlijcke straffen sullen volgen, soo langh de Delinquanten in haer Guarnisoenen ofte elders geattrappeert, ofte met deugdelijcke Informatien over ghesonden sullen worden, ende vorders dat de oprechte meeninge ende Intentie van haer Ho: Mo: is, dat beyde haer Chur en de Vorstelijke Doorluchtigheyds Raeden Beampten, hooft ofte andere dienaren, ofte onderdanen, als oock haer onder hebbende Soldatesca in haer persoonen ofte goederen niet bedrangt ofte geincommodeert sullen worden, so lange sy hun Respectivelijck tegen desen Staet neutrael dragen, ende dat van wegen de Spaensche gelijcke verklaringe sal worden gedaen.

Op 't sesde point verklaeren haer Ho: Mog: haer meeninghe ende intentie noyt gheweest te syn eenighe schade ofte nadeel ofte empeschement te laeten

 ten

ten geschieden aende Lantvorstelijcke Regalien, Iurisdictien, Verordeningen, Dominien, Wiltvang, Houtgewas, Bemden, Visscheryen, te vreden syade naer gelegentheyt te doen straffen, 't geene dat buyten alle toeversicht, tegens de sincere meeninghe ende intentie van haer Ho: Mog: soude moghen syn ghedaen.

Op 't *sevende*, aengaende het *exercitium* vande Religie, verklaeren haer Ho: Mog: dat het selve behoort gelaten ende geoeffent te worden, volgens den inhout vande Renversaelen by haer Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheydt aende Stenden ende Ingesetenen der voorverhaelde Landen onderlinge verleent, versoeckende haer Ho: Mog: syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt dat deselve onbeswaert gelieven te syn de exercitie vande gereformeerde Religie te restablioeren, ter plaetse daer deselve 't sedert dato vande voorschreve renversalen is verandert.

Op 't *achste* point refereren haer Ho: Mog: sich tot de verklaringhe op 't *vierde* point hier bevoren gedaen.

Op 't *negende* point raeckende de exercitie vande Lantvorstelijcke Hoogheydt ende jurisdictie 't in bestraffen van sodanige Soldaten die den pacta ende observatien niet houden, verklaren haer Ho: Mog: datse hier bevoorens by Placcaete alle foulen ende excessen, ende extorsien der Soldaten in dienst van desen Staet inde naebuyrige neutrale Landen iterativelijck hebben verboden, op groote straffen ende de executie daer van bevolen aenden Raedt van State deser Vereenichde Nederlanden, gelijck hier te vooren is geseyt, waer over het van node sal syn dat de geattrappeerde Soldaten met haer informatien aen den welgemelte Raet worden overgesonden, sonder te konnen ghedogen dat hierinne andere voet ofte ordre werde gehouden.

Op 't *tiende* point nopende de vryheyt vande Commercien verklaren haer Ho: Mog: dat so wel de Ingesetenen ende begoeden van haer beyde Chur. ende Vorstelijke Doorluchtigheyts Landen, als die in deselve Landen begeren te reysen, ofte te handelen sullen genieten sodanigen liberteyt ende vrydom, als alle andere neutrale nabuyrige Landen syn genietende.

Op 't *elfde* point, belanghende de difficulteyten wegens den Wael, ende den voortganck ende het effect van 't provisioneel verdrach, verhopen haer Ho: Mog: dat diesaengaende sullen konnen gevonden worden, sodanighe voet ende middel van accommodatie dat parthyen wedersyts sullen nemen contentement, waer toe haer Ho: Mog: altoos seer geerne alle vrunt Naebuyrlijcke ende goede Officien sullen contribueeren.

Wyders wat aengaet seecker extract van een brief van syn Keyserlijcke Majesteyt geschreven *den drie en twintigsten July* lestleden aen syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt, ende by deselve aen haer Ho: Mog: ghedaen communiceeren, verklaren deselve haer Ho. Mo. dat sy by alle wegen ende middelen met syn Hooghst gedachte Majesteyt ende 't gheheele Roomsche Rijck altoos hebben onderhouden, een oprechte ende vertroude neutraliteyt, ende alsnoch haeres deels bereyt syn daerinne te continueren, in conformite van haer Ho. Mog. antwoort, van den *acht en twintigsten Juny* lestleden, als oock de verklaringe in desen ghedaen, mitsgaders de verklaringhe door den Heer van *Vosbergen*, haer Ho: Mog: ghewesen

wesen Ambassadeur in *April* lestleden aen syn Churvorstelijke Doorlugtigheyt van *Ceulen* voorgedraghen, so dat haer Ho. Mog. sich niet souden weten te ontsinnen, datse aen syn meerhoogstgedachte Majesteyt ofte aen 't Roomsche Rijck de minste oorsaecke gegeven soude hebben, waer door de oude vertroude neutraliteyt met deselve syn Majesteyt ende het welghedachte Rijck niet oprechtelijck soude worden gecontinueert, veel min eenigh achterdencken ofte mitsvertrouwen op haer soude hebben ghelaeden, aenghesien haer Ho. Mog. in saecken der Keyserlijcke Majesteyts, ende 't Rijck, noch desselfs recht betreffende sich niet en hebben vermengt, versoeckende haer Ho. Mo. syn Vorstelijcke Doorluchtigheyt hier van 't synet aenkomste tot Regensberg aen syn hoogstgedachte Keyserlijcke Majesteyt ende den aenwesenden Chur ende Vorsten ende den afwesende Gesanten vruntlijck ende gunstich te willen roemen. Gedaen ter Vergaderinge vande hoochgemelte Heeren Staten Generael in *'s Graven-haghe* den *achsten Augusty* 1630.

Wat van wegen Wesel een voornaem lidt ende stant van 't Vorstendom Cleef om dese tijdt is te kennen gegeven door den Heer Antoni ter Schmitten/ ende wat by haer Ho. Mog. daer op is ghedaen/ is in 't volgende te sien.

I.

Ten *eersten* al ist dat haer Ho: Mog. met advys van syn Excelentie ende der Raeden van Staete in haere den *ses en twintighsten Novembris Anno* 1629. met ghedeelde Resolutie sich ghenaedich verklaert, dat die van *Wesel* inde exercitie van de Religie egheen belet ende sal ghedaen worden, ende dienvolghens ghelaeten in 't vry ende volle besith van haere Kercken ende Kerckelijcke goederen, mitsgaders de vruchten van dien, soo ist nochtans dat die vande Magistraet ende ghemeente tot *Wesel* by experientie (eylacy) ghespeurt, dat door veranderinghe der Reghenten, oock veranderinge inde saecken der Religie te besorghen, sonderlinghe van dieselve, daer van sy luyden droevighe exempelen van veranderinghe ghespuert, ende uytstaen moeten, sulckx aversts op den ghevalle die provisionele verghelijckinghe tusschen beyde Chur ende Vorsten tot Brandenborgh ende Paltz Nieuburgh, onse ghenaedighe Chur Vorsten ende Heeren buyten voor weeten der Landt Stenden inghegaen, tot effect koomen, ende daer op eenighe alteratie besorghlijck sich toeghedraghen mochte, soo is des Magistraedts ende gantsche ghemeente ootmoedich bidden

De Staten Gheneraél der Vereenichde Nederlanden, Doorgesien ende overwogen hebbende de pointen ende articulen hier by syden ghestelt, ende het versoeck daer by ghedaen door den Erentfesten hoochgeleerden Antony ter Schmitten *der rechte Doctor, Raet en Gecommitteerde der Stad* Wesel *volghens syn brief van credentie onder dato den* vyf en twintichsten July *lestleden ter Vergaderinghe van haer Ho. Mog. eerst by monde gedaen ende daer naer in gheschrifte overghelevert, hebben naer voorgaende deliberatie goetgevonden ende verstaen, mits desen te verklaren op 't* eerste *point, dat de Magistraet der Stads* Wesel

goede toeverlaet op haer Ho. Mo. vryelyk sal mogen stelle, ende dat deselve altoos sorge sullen dragen dat de saecken hier ter syden geroert, verblyven in soodanighe termen ende gelegentheydt, als die tegenwoordich syn, 't sy dan dat het provisioneel verdrag ende accoort den negenden Marty 1629. *binnen* Dusseldorp *gesloten tusschen den Heer Graef van* Swartsenburgh *in den naem van syn Cheurvorstelycke Doorluchtigheydt van Brandenborgh ter eenre, ende syn Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt van Nieuborgh ter andere syde effect kome te sorteeren, ofte niet.*

bidden, dat haer Ho: Mog: ende syn Excelentie als Christelijke voorstanders ende protecteurs der gereformeerde Evangelische Religie, genadich gelieven in alsulcken Tractaet ende handelinghe soo by haer Ho: Mog: vanden eenen ofte anderen gesocht voorgenomen ofte te werck gestelt worden mochte, niet te gedooghen dat yetwes tot nadeel van 't publijcque exercitie in beyde Parochial en Fransche Kercke, ende daer by gehoorige schoolen, soo vander geestelijcke goederen ende derselver opkomsten, als oock in 't politycque by haer Privilegien, recht ende gherechticheden, costuymen ende oude gewoonte gelaeten, ende nu, noch in toekomende tyden ter contrarie niet gheattenteert, veel minder gheexecuteert, maer dat den Magistraet ende ghemeente daer by russelijck ende ongemolesteert, oock onbedroeft verblyven ende gemainteneert worden mogen.

2.

Op 't tweede *point verklaren haer Ho: Mo: in conformite van 't Advis des Raets van State den* sevenden *deses, hier op, als oock op de naervolge pointen geformeert, dat alsoo de gegevë vrydom aen die van* Wesel *van Tollen ende Licenten met goede kennisse van saecken, ende om goede reden heeft moeten afgheschreven worden, datmen daer by is persisterende, sonder daer van te konnen wijcken.*

Ofte wel oock haer Ho: Mo: ghelieft heeft inde voorsz. Resolutie ons te vergunnen den vrydom die ons by de Spaensche is gelaeten geweest, van Tollen ende Licenten over alle inkomende waeren ende materialen, die inde Stadt *Wesel* geconsumeert worden, ende daer op iteratyvelijck aen beyde Admiraliteyten tot *Amsterdam, Rotterdam,* geordonneert en belast den effect van 't selve vrydom ons genieten te laeten, dan noch ter hedigher daeghe daer toe niet geraecken konnen, maer ter contrarie met bedroefenisse verstaen, dat sulcke Resolutie vanden gegeven vrydom ingetrocken, in voeghen dat oock de Admiraliteydt tot *Amsterdam* by Requeste versocht ende ghebeden synde te willen mede deelen binnenlandtsche Paspoorten van eenighe *duysent Noortsche* deelen om van daer op *Wesel* vry van Tollen ende Licenten te brenghen, ende tot noodruftighe reparatie der vande Soldaten geruineerde huysen, Barquen, Bruggen, Sentinelhuyskens, poorten ende diergelijcke, niet tot privaet maer veel meer gemeene behoeften des Guarnisoens te gebruycken, afgeslaghen, ende niet verkryghen konnen, daer by doch by tyden van de Spaensche Inlegeringe, ongheacht haer rigeureuse proceduren den voorsz. vrydom van Tollen ende Licenten genoten

ten

ten hebben, en alsó wy in gewisse hope geleeft hebben, ende noch leven, dat haer Ho: Mog: niet harder als de Spaensche Regeringhe ons tracteren soude, waeren wy oock tot besteur ende subsidie van het servysgelt deses Guarnisoens, een beswaerlijcke somme des te ghewilliger te gheven belooft, als willen haer Ho: Mog: nochmaels oetmoedighst ende onderdanighst gebeden syn, ons ende deser Stadts borgeren het gegeven vrydom effectivelijck ghenieten te laeten, ende dat haer Ho: Mog: het gewis seecker vertrouwen tot ons gelieven te hebben, ende sich verseekeren mogen dat wy alle devoir ende naerstigheyt tot behoedinghe van besorgde fraudulentie voorstelle ende voort bouwen willen.

3.

Ende hoewel haer Ho: Mo: in haer resolutie voorsz volghens de ordre ende Placcaeten van 't Landt, wel expresselijck verboden hebben, dat gheene Ruyters noch Soldaeten ofte yemandt in Crijghsdienst synde, binnen dese Stadt tot Borgherlijcke Ambachten ende Neeringen toegelaeten worden souden ende dier niet tegenstaende de Ruyters ende Soldaeten sich verstouten allerleye hantwercken, oock Borgerlijcke Neeringen ende traficquen te doen onder pretext, gelijck den Crijghsraet distinctie gemaeckt heeft, dat hun sulcx onder de Soldaten te doen vrystaen soude, 't welck nochtans tot groote prejuditie van 't borgher recht, ende merckelijcke nadeel ende ondergang vande borgerlijcke Neeringe is streckende, daer doch de borgers den last des Guarnisoens draghen, ende daer teghens geen profyt ofte Neeringe hebben te genieten, terwylen dieselve als voorsz vande Soldaten hunluyden ontrocken wordt, daer door dat veele Soldaeten by de borgers gelogeert synde, effen dieselve Neeringe ende Hanteringe doen, in ende voor haer Logementen dewelcke haer Patroonen ende borgers ghewoon syn te doen, ende alsoo het broot de borgers uyt den monde trecken, versoeckende daeromme dat haer Ho: Mog: gelieven sulcke ordre te gheven, ten eynde dat de contraventie door haer Ho: Mog: ordre belett, ende deser Stadts borgher recht onghestelt worden mogen.

Op 't derde point verklaren haer Ho: Mo: dat het versoeck daer by gedaen niet alleen voor die van Wesel in redenen ghefundeert maer oock dienstich voor desen Staet is, ende dat oock over sulcx geschreven sal worden aen den Commandeur ende Crijghsraet binnen de voornoemde Stad dat sy volgens de orderen ende Placcaeten van 't Landt wel expresselijck sullen hebben te verbieden dat gheen Ruyters noch Soldaeten ofte yemandt in Crijgsdienst synde, binnen de meergenaemde Stadt eenighe Borgerlycke Ambachten ende Neringhe sal moghen doen exerceren op pene als inden Placcaeten.

4.

Terwylen oock in 't vorderen ende betaelen vande Imposten ende Accysen, so op de Bieren, Wynen en- de

Op 't vierde point verstaen haer Ho: Mog: dat

t'selve mede redelijck is, ende dat oversulx aende voornoemde Commandeur ende crygsraet geschrevẽ sal worden, daer in te versien, dat geen Capiteynen ofte Crygs Officieren sich vande lasten der Imposten ende accysen, en bevryden, ende hun aenbeveelen, het selve neffens de Borgers ende Ingesetenen der Stadt Wesel *oprechtelijck te helpen dragen.*

de andere consumptien ghesteh, sich sommighe, so wel Capiteynen als andere directelijck opponeeren, ende de facto de betalinge verweygeren, niet aensiende dat sulcx het eenighe middel is, daer uyt de grooте lasten ende beswarenissen deser Stadt ghevonden werden moeten, soo is de Magistraet demoedich biddende, dat haer Ho: Mog: ghenadich ghelieve hun luyden by haer gerechtigheyt vande Accys ende Imposten te mainteneren.

5.

Op 't vyfde *point verstaen haer* Ho: Mog: *dat het selve mede gefundeert is, ende sullen die van* Wesel *in hare gerechtigheydt van accysen ende Imposten by haer* Ho: Mog: *ghemainteneert worden, soo wanneer sy deselve in ghelijckheyt invoeren, soo binnen als buyten de Stadt, ende soo langhe sy de Corps de guardes vande* For*ten ende ontrent haer Stadt aende eene syde vande* Rhyn *ende* Lip *Respective gelegen met vier ende licht tot haeren last versien.*

Alsoo oock haer Ho: Mog: genadich gelieft heeft den Magistraet ende de Stadt *Wesel* te belasten brandt ende licht inde Forten buyten de Stadt te verschaffen mits genietende de middelen vanden Accys ende Imposten, die so buyten de Stadt en inde Forten komen te vervallen, ende nochtans de Magistraet ende desselfs Pachters inden ontvangh van sulcke accys ende Imposten buyten de Stadt ende Forten verhindert worden, soo ist dat de Magistraedt onderdanich versoeckt hun luyden by de eenemael den *derden December* 1629. ghegheven Resolutie te handthavenen, ende tot dien eynde alle Capiteynen, Officiers ende Soldaten penaliter ende wel expresselijck te beveelen, dat den voorsz. accys ende Imposten soo wel binnen als buyten de Stadt ende Forten te betaelen, ende de contraventien te bestraffen.

6.

Op sesde *point verklaeren haer* Ho: Mog: *dat 't selve in redenẽ bestaet, ende dat door den meergehemelde* Comman*deur ende Chrygsraet aen 't Schip Volck, Brugh ende Pontgasten sal verbodẽ worden eenich* Bier *ofte Wijn te verkoopen, ofte gelagen te setten, aen andere onvrye persoonen op pene van arbitrale correctie, synde de meninge ende intentie van haer*

Overmits oock het Schip Volck, Brug ende pontgasten ten Oorloch dienende, onder pretext dat hunluyden de vryheydt van bier ende Wyn accynsen vergunsticht syn soude, gelijcke wel daer en boven voor andere onvrye persoonen te verkoopen opentlijck Wyn ende bier, ende door sulcke practycquen de pachters deser Stads Accysen vernadelen, so gelieven haer Ho: Mog: aende Capiteynen van Schips ende Bruggasten sulcke ordre te geven, ende haer belasten geen Bier, ofte Wyn aen onvrye Persoonen te verkopen, nochte te vertappen, indien averst syluyden sulcx wilden doen, alsdan behoorlijck Accyns daer van te betaelen.

Ende

Ho: Mog: dat sy anders geen vrydom sullen ghenieten, dan van 'tgeene sy tot haeren eygen nootdruft syn gebruyckende.

7.

Ende alsoo de Magistraet met grooter verwonderinghe vanden servys Meester *Copes* verstaen, dat op dese Stadt de adsignatie ende servys gedaen geworden die tot assistentie van 't bewys ghelt conditionaliter voor een Iaer beloofde *vier en twintig duysent* gulden 't eenemael by te schaffen, niet teghenstaende dat de Stadt (vande Spaensche gansch uytgeput synde) sulcx te doen in haer vermogen niet en heeft, dat oock sulke beswaerlijcke somme alleenlijck in Respect ende reguard oock tot geen anderen eynde bewilligt geworden, dan dat de Stadt ende borgherye daer en tegens den vrydom van Tollen ende Licenten op binnenlantsche paspoorten (ghelijck inde benaebuyrde Provintien ende Steden toeghelaeten wort) effectivelijck genieten, ende soo wanneer haer Ho: Mog: de beloofde servyspenningen van drie maenden tot drie maenden betaelden, dat alsdan de Magistraet haer contingent *pro quota* schaffen, ende alsoo te ghelijck de betalinghe der servitien doen wilde, soo ist dat de Magistraet onderdanich is biddende sulcx alles in rypelijcke consideratie te nemen, ende hun luyden boven haer belofte niet te beswaeren, maer veel meer sulcke ordre te stellen, daer met voor den gheordonneerden tydt van elcke drie maenden de bestemde servyspenningen realijck betaelt, op dat alsoo des te gevoeglijck de ordre tusschen de Soldaten ende borgers onderhouden worden moge.

Op 't sevende *point verklaren haer Ho. Mo. dat alsoo den* negentienden *deses komt te expireren het jaer van't Accoordt met de Heeren Borgemeesteren ende Regeerders der Stadt* Wesel *gemaeckt, om* vier en twintigh duysent *gulden voor de Redemptie voor haere Stats middelen te furneren, soo komt dan oock in 'ttoekomende dese klachte te cesseren, van dat sy in 't opbrenghen der selver somme anders als die met* drie *tot* drie *maenden op te brengen gepreecipiteert soude mogen worden, ende het lopende jaer omgekomen synde, soo sullen sy gehouden syn de geheele somme te furneeren, ende sullen haer Ho. Mog. niet naerlaeten, sorge te draeghen voor haer beloofde servyspenninghen, doch alsoo goet gevonden is het voorsz. accoort te gaen alleenlijck voor een Iaer, soo sal voor de expiratie van dien een seriuse besoigne aengestelt worden, om 't overleggen ende beraemen den voet, waer op sy in 't toekomende noch voor een ofte meer jaeren sullen worden getracteert.*

Haer Ho: Mog: hebben noch gestelt/ende aenden Hertoogh van Nyborgh doen overgeben belangende de optie het nabolgende geschrift.

De Staeten Generael der Vereenichde Nederlanden, Doorghesien ende overwoghen hebbende, de poincten, die den Heer *Wolfganck Willem*, Paltzgraef by den *Rhyn* in Beyeren tot *Gulick*, *Cleef ende Berg*, Hartog, den *twaelfden* deses belieft heeft aen haer Ho. Mo. by geschrifte naerder te presenteeren, ende aen tegeven, als ook het gene syn Vorstelijke Doorlugtigheyt den *sestiendẽ* en *vier en twintichsten* daer aen volgende dienstigh geoordeelt heeft tot nader elucidatie van dien schrif-

schriftelijck daer by te voegen, konnen niet onder laeten sich nochmaels vrundt ende naebuyrlijck aen syn Vorstelijcke doorluchtigheydt te erbieden, nochte te verseeckeren, dat deselve op haer Ho: Mog: een goet ende nabuyrlijck vertrouwen mach setten, ende datse in alle occasien jeghens syn Vorstelijcke Doorluchtigheyt ende dessels Landen ende Luyden sullen toonen hoe seer sy estimeren syn goede vrunt ende naerbuyrschap, sulcx dat alle het geene syn Vorstelijcke Doorluchtigheyt den *achsten* deses by haer Ho. Mog: antwoort ofte andersints is toegheslaen, dat het selve syn volkomen effect sal sorteren, ende dien volgens daer aen niet te twyfelen is, verklaerende wyders tot meerder contentement van syn Vorstelijcke Doorluchtigheyt dat haer Ho: Mog: gemeynt ende geresolveert syn de Soldatesca van desen Staet, uyt de Landen van haer Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheydt (uytghesondert de Steden ende Forten in haer Ho. Mog: antwoort geexpresseert af te voeren *pari passu* neffens die van syn Keyserlijcke Majesteyt, den Coninck van *Spaignen*, ende de Hoofden ende Leden vande Catholique Ligue soo wanneer sy sulcx sullen in 'twerck stellen, ende daer nevens naer behooren verklaeren, datse gheen Forten, Steden, nochte Plaetsen weder sullen infesteren in haer Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheydts aenbedeelde Landen, ende sullen oock in sulcken ghevalle onbeswaert syn de Gouverneurs ende Commandeurs van desen Staet, ende voorts alle andere Officieren ende bewinthebbers expresselijck te ordonneren ende beveelen dat sy de Raeden, beampten Dienaren ende Onderdaenen van haer beyde Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheyt, als oock de door reysende neutrale Coopluyden ende andere neutralen die sich in derselver Landen sullen ophouden ongemolesteert ende onghedranckt te laeten, maer wat belangt de surprinsen, attentaeten, ende aentastinghen van beyde de strydende deelen op de respective Forten ende Steden die sy sullen blyven occuperende, daerop konnen haer Ho: Mog: sich niet verklaren, voor ende aleer dat vande syde vande Keyserische, Spaensche, ende de Catholijcque de requireerde verklaringhe sal syn uytghebracht ende het volck afghevoert, voorts wat belanght de versochte veranderinghe inde ordre van desen Staet op 't straffen vande foulen ende excessen vande Soldaeten meynen haer Ho: Mog: by voorgaende antwoort syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt contentement gegeven te hebben daer aen sy haer gedragen, ende sullen haer Ho: Mog: niet ledig staen, deselve precys te doen onderhouden ende achtervolgen, aengaende het exercitium vande Religie verklaren haer Ho: Mog. dat het selve best sal syn te laeten, ende reguleeren, volghens den Inhout vande renversaelen by haer Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheydt by de Steden ende Ingesetenen der voorverhaelde Landen, met kennis van saecken soo solemnelijck onderlingh verleent, houdende haer Ho: Mog: het daer voor, dat sulcx geschiedende, veele inconvenienten ghevoeghlijck sullen worden verrecht ende in toekomende teghens diergelijcke inconvenienten voorsien, ende wat belanght de vordere poincten, houden haer Ho Mo: deselve naerbehooren verklaert, by derselver Respective antwoorden vanden *acht en twintigsten July* lest leden, en *achsten* deses, ofte vinden deselve van sodanige gestaltenis ende gelegentheyt, dat daer inne niet vorder van wegen desen Staet sal konnen gedaen worden voor ende aleer men versekert sal sijn vande ratificatie van syn Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenborg op den

voorslach van haer Ho: Mogt eergisteren by syn Vorstelijcke Doorluchtigheyd aengenomen, dewelcke uytgebracht synde tusschen haer Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheyt wedersyts alsdan bequame ende volkomen ordre sal kunnen beraemdt worden op de administratie ende besorginghe vande Iustitie, restablissement vande verongelijckte geestelijcke ende politicque persoonen het stuck van de finantie der voorsz Landen ende die bedieninghe van dien, als oock het reeckenen der comtabile, mitsgaders versieninghe der vacerende Ampten, met bequame ende gequalificeerde persoonen, presenterende haer Ho. Mo. hier toe alle vrunt ende naebuyrlijcke goede ende sincere officien te contribueeren, oock datelijck te restabliceeren de poltycque Officieren, die by eenige van wegen desen Staet in haer Chur ende Vorstelijcke Doorluchtigheyds aenbedeelde Landen soude mogen syn afgestelt; versoeckende haer Ho. Mog. syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt van *Nieuborgh* vrunt ende naebuyrlijck dese naerdere verklaringhe willen houden voor aengenaem en sich te laeten bevallen. Gedaen ter Vergaderinghe van haer Ho. Mog. in *'sGravenhaghe* op den *acht en twintighsten Augusty* 1630.

Ende op 'tgene wat de Keur Brandenburgsche Gesanten hadden voorgebracht is gegeven het volgende antwoort.

Op de propositie van de Heeren Ghesanten van syne Cheurvorstelijcke Doorluchtigheyt van *Brandenburgh* den *twintighsten juny* lest leden eerst by monde ter Vergaderinge vande Ho. Mo. Heeren Staten Ghenerael ghedaen, ende daer in geschriste overgelevert, als oock op het memoriael by d'selve Heeren Ghesanten den *vier en twintighsten* daer aen volgende behandicht aen de Heeren Gedeputeerden vande hoog gem: Heeren Staten Generael, mitsgaders op het schriftelijk nader vertooch by de welgemelte Heeren Gesanten den *negen en twintichsten* deses ingegeven, verklaren haer Ho: Mo: op d'*eerste* propositie dat d'aenkomste vande meerwelgemelte Heeren Gesanten haer ten hoochsten aenghenaem is gheweest, ende datse vertrouwen dat deselve sal strecken tot onderbouwinge ende vermeerderinghe van d'oude vrientschap die tusschen syne Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt ende desen Staet altoos is geweest, waer toe haer Ho: Mog: van hare syde sich vrunt ende nabuyrlijck erbieden, ende sullen niet laeten by alle occurentien van saecken daer toe te brengen, alle 'tgeene dat in haer vermogen ende tot dienst ende contentement van syne hoochst ghedachte Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt streckende is, ende wat belangt den inhout van 'tvoorsz memoriael, houden haere Ho: Mo. daer voor, dat het selfde nu egeen verklaringe vereyscht, vermits den voorslach by haer Ho: Mo: naer verscheyden redenen ende motiven gedaen. Om wech te nemen die difficulteyten, die sich hebben gheopenbaert, uyt het accoordt vanden *neghenden Marty* 1629. Nopende den Wael van 't Landt van *Cleef*, ende by den Heer Paltz-Graef geaccepteert, daer op de ratificatie van de syde van syne hoochst ghedachte Cheurvorstelijcke Doorluchtigheydt binnen den tydt van *drie* of *vier* Maenden wert verwacht, vorders wat aengaet de pointen begrepen in het voorsz naerder vertooch der welgemelte Heeren Ghesanten verklaren hare Ho: Mogt op 't*eerste*.

Dat sy altoos seer sorghvuldigh syn geweest ende noch syn om religieuselijcken te onderhouden 'tgeene van wegen desen Staet, met eenige Princen, Potentaten

ofte Republycquen wert ghetracteert, doch dat sy haer anders egheen oorsaeck weten t'ontsinnen dat de afstellinghe vande Exactien ende executien uyt *Soest* is onder ghebleven, dan datmen van weghen syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt de saecke met den Heere Oversten van *Gent* daer heenen heeft onderstaen te derigeren, om den selven te licentieren, ende syn onder hebbende Krijghsvolck te reduceren sonder betaelinghe, daer nochtans het tractaet vanden *een en dertichsten* Juny 1629. nae syne rechte ende sincere meeninghe niet anders en kan verstaen worden, als dat de afdanckinghe reductie ende betaelinghe te ghelijck soude ghescieden, waer over dienvolghens de misverstanden met den voorschreven Oversten van *Gent* syn ontstaen, dewelcke konnen wech genomen werden met de afdoeninghe van syne Reeckeninghe, die hy alhier ghereet houdt, om daer met naer *Emmerick* te vertrecken, ende ten overstaen vanden Commis *Schade* aldaer te sluyten, ghelijck dan oock d'executien van het onder hebbende volck van den selfden Oversten nu sullen komen te cesseren, vermidts sy op ghelijcken voet, ende uyt de selfde opkomsten met ende neffens 't volck van Graef *Willem* sullen worden onderhouden daer op men besich is goede ordre te stellen, waer mede haere Ho: Mog: meynen sich ghenoechsaem verklaerdt te hebben over 't gheene aengaende den voorschreven Oversten van *Gent* in het naerder vertooch van de Heeren Ghesanten wert verhaeldt, ende wat belanght d'executie van den Heere Graef *Willem van Nassauw* vertrouwen haere Ho. Mog. dat de Heere Ghesanten wel bewust is, dat die ten tyde des voorschreven Tractaets *in rerum natura* niet en syn gheweest, ende dat die troupes onder syn commande, aen de handt ghehouden hebben moeten worden, om te beletten dat by de Spaenschen ende haere assistenten uyt verscheyden plaetsen in *Cleve*, *Marck* ende *Berghe* gheleghen, egheen hostiliteyt teghens desen Staedt ende syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydts Onderdaenen selfs, vorder souden werden voorghenomen, ghelijck eenen gheruymen tydt daer bevorens waren geschiet.

Wat aengaet de hoogheyt ende gerechtigheyt van syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt ende desselfs inkomen inde voorsz Landen, verklaren hare Ho: Mo: desselver meeninge ende intentie oyt ofte oyt niet geweeest te syn, daer in eenige indracht te laeten geschieden, ende syn over sulcx over bodich af te schaffen alle 't geene dat daer tegens by yemant van hare Officieren buyten vermoeden soude mogen syn gedaen, gelijck sy oock te vreden syn, dat syn Keurvorstel: Doorlugtigheyts dienaren en Officieren uyt hare diensten gedimitteert, werden herstelt, so syn Keurv: Doorl: sulcx goetvint, en dat tot bewijs, rekeneninge en reliqua geconstringeert werde alle die genige, die eenige administratie vā syn Keurv: Doorl: intraden ofte domeynen sullen gehad hebben. Nopende de comtoiren tot *Lunen* en *Soest* daer van is de gelegentheyt sulcx, dat dieselve syn gheregeert by retorsie, ten regarde dat de Spaensche binnen *Ham* ende elders dierghelijcke comtoiren hadden opgericht, om by dien wegh hun tot redenen te brengen, 'twelck geschiedende hare Ho: Mo: niet sullen onderlaten de voorsz comptoiren af te stellen, gelijck oock hare Ho: Mo: aennemen sich te laten informeren aen de Collegien ter Admiraliteydt daer 't behoort van den voet der Convoyen ende Licenten

die

die tot *Emmerick* ende *Rees* worden gheheven ende ghevordert, welcke informatie bekomen hebbende, ende excessen bevindende, sullen niet naelaeten deselve af te schaffen tot contentement van syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt.

Op 't *derde* point verhopen hare Ho: Mog: terwylen nu met den nieuwen voorslach by syne Furstelijcke Doorluchtigheyt van Nieuborgh aengenomen nu eerst gheweten wordt dat de Landen van *Cleef*, daer van de *Wael* by het Dusseldorpsche Tractaet, onder dato den *negenden Marty* 1629. aen syne Furstelijke Doorluchtigheyt was gelaten, nu aende hooghstgedachte Keurfurstelijcke Doorluchtigheyt soude blyven, dat die Heeren Ghesanten nae hare wysheyt ende discretie wel sullen konnen afnemen, dat het voor desen so weynich practicabel, dienstig ende oorbaer was, het volck van desen Staet van den Cleesschen bodem af te trecken als van andere quartieren die by den viant hier bevorens syn geoccupeert geweest, konnende als nu mede daerinne niet worden ghedaen, also langhe den voorsz voorslach by syn Keurfurstelijcke Doorluchticgheyt niet en is gheapprobeert, ende men op de evacuatie van allersyts Guarnisoenen is vergeleecken, ende also daer toe die behoorlijcke debvoiren by Hooghstfurstelijcke Doorluchtigheydt van *Nieuburgh* tot *Brussel*, *Regensburgh* ende elders syn aenghenomen ghedaen te worden, willen haere Ho: Mog: niet twyfelen, ofte sullen van de syde van syne Keurvorstelicke Doorluchtigheyt in 't Rijck, ende by de Catholicke *Ligue* ghelijcke debvoiren by de handt genomen worden, willende diesfals haer Ho: Mog: vertrouwen dat d'intentie van syne hoochstgemelte Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt egeensints daer toe gaet, datmen voor dat geweten sal syn, de uytkomsten ende d'effecten van dien, deses Lantscrygsvolck, uyt die plaetsen daer in die selve tegenwoordich logeeren, sal trecken, ende den vyant daer toe eenen nieuwen inganck geven, ende sullen haere Ho: Mo: middels pooghen alle goede officien te contribueeren, ten eynde de Cleessche Landen in eene rechte Neutraliteyt mogen gestelt worden, oock sodanige ordre beraemen ende in practycque stellen, dat de Officieren ende Soldaten deselve landen nootsaeckelijck passeerende de onderdanen van dien buyten redenen niet en sullen beswaeren, ende dat d'Officieren ende Soldaten die de voorsz Onderdaenen boven alle toeversicht soude komen te *berooven*, *plonderen*, *exactioneeren*, *of tyranniseren*, dat deselve in rigeur volgens de placcaten sullen worden gestraft, waer van d'executie den Raedt van State precise is aenbevolen.

Ten laesten verklaren hare Ho: Mo: dat sy wel gheinformeert syn, dat de *vyftien duysent* guldens gestipuleert voor *drie* maenden onderhouts van *twee* Compagnye Ruyteren in 't geheel souden syn betaelt, ende wat aengaet die ontlastinge van die *vier* Compagnyen te voet by voortganck van d'evacuatie, dat diesaengaende gevolcht sal dienen te worden, het accoordt van den Iare *vier en twintich* volgens alsulcken voet, alsmen ondertusschen best sal konnen bespreecken, alsoo het Tractaet van den *een en dartichsten Iuly* 1629. niet verder en streckt, als tot die reductie van *vyfen twintigh* op *thien hondert* koppen. Versoeckende haere Ho: Mog: de meerghemelte Heeren Ghesanten dese haere antwoordt ende verklaeringhe favorabelijck in persoon aen syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt te willen rapporteeren, ende daer neevens

alle goede Officien te doen, om die ratificatie op den voorslach by syne Furstelijcke Doorluchtigheyt van *Nieuburgh* geaccepteert binnen den gepresigeerden tydt oft eerder van syne hooggedachte Churvorstelijcke Doorluchtigheyt uyt te brengen. Gedaen ter Vergaderinge vande hoochgemelte Heeren Staten Ghenerael. In *s'Graven-hage* den *dertigsten Augusty* 1630.

Hier voor is gesproken vande evacuatie ende neutraliteyt der Landen van Gulick, Cleve, Bergh, &c. Op dat merck is den vierden Novembris by den Keurvorsten des Heyligen Roomschen Rijcx uyt gebracht de volgende resolutie.

De aenwesende Heeren Keurvorsten, als oock der absenten Raden-Gesanten ende Bootschappers, hebben omstandighlijck uyt der Roomsch-Keyserlijke oock tot *Hongrien*, ende *Bohemen* Conicklijcke Majesteyt onses aldergenadigsten Heere aen het Hooglofelijcke Keurvorstelijcke Colegie afgegaene, ende gecommuniceerde schryvers, onderdanigst vernomen, hoe dat de *sereniss: infanta* tot *Brussel* sich schriftelijcken aen haere Majesteyt weghens afvoeringhe der Spaenschen Krychsvolcks uyt der *Gulick, Cleve*, ende *Bergschen* Landen heeft verklaert, ende gereſolveert, oock de Staten van *Hollandt* even het selve te doen sich ghepresenteert hebben, ende dat hoogstghedachte *Seren: Infanta* daer henen verder in haere declaratie was ghegaen niet alleen alle het Coninckliijcke Krijghsvolck (voor behoudens der *drie* Steden *Gulick*, *Orssoye* ende *Sittart*) uyt meergenoemden Landen, even ter selver tyt, wanneer voorgemelte Staten van Hollandt de hare souden laeten afvoeren, te gelijck wilden doen afvoeren, maer oock hier over noch verdere presentatie gedaen, de ghemelte *drie* Steden of Plaetsen insghelijcx te willen quiteren, wanneer sich de Staten van Hollandt aen haeren syden op gelijcke maniere wilden verklaeren die van haer ghereserveerde Steden *Wesel*, *Embrick*, ende *Rees* evenmatich te restitueren.

Ende dat daeromme alderhooghste haere Keyserlijcke Majesteydt die aenwesende Heeren Ceurvorsten, ende der afwesenden Raden-Ghesanten, ende Bootschappers, aldergenadighst had laten versoecken, dat sy den meergenoemden Staten van Hollandt tot gelijcke resolutie, op dat sy naementlijck niet alleen die in hebbende plaetsen, so die oock alle boven genoemde by haer geexcipieerde, tot den Heylige Rijcke ghehoorende *drie* Steden, wederom onweygerlijck moghen afstaen, ende restitueren, wilden bewegen, ende behandelen.

Wort over sulcx haere Keyserlijcke Majesteyt billick onderdaenigst ghehoorsaemlijck danck ghesejt, weghen ghedaene communicatie, ende dat deselve sich de onthevinge der Krygs-beswaeren, ende afvoeringhe der soldaten, met soo grooten Vaderlijcken sorgvuldicheyt aldergenadigst laet aengheleghen syn, ende is men indachtich, wat voor eene onderdaenighste welmeenende erinneringhe aen hooghstgemelte hare Keyserlijcke Majesteydt by het Hoochloffelijcke Ceurvorstelijcke Collegie is geschiet wegens d'eyndelijcke ontheffinge der ghemelte Vorstendommen van *Gulick*, *Cleve*, ende *Berge*, ende aengehoorige Landen, op dat 't gemelte Krijchs volck afgevoert mochte werden, ende overmits de Staten sich voor desen hebben verklaert, onder seeckere conditien daer toe willig te wesen, oock de *seren. infanta* op de voorgeroerde maniere nu tot de ghesejde afvoeringe sich presenteert.

Soo willen deselve het oock noch daer voor houden, tot ghemeenen besten te

sullen

sullen strecken, dat dese alsoo ten beyden syden gedaene aenbiedinghe gheaccepteert, ende aengenomen, oock het effect daer van bevordert werde, eer, ende bevoorens veel licht andere hooch schadelijcke verhinderingen, ende difficulteyten daer tusschen komen, ende andere onheylen veroorsaeckt werden mochten, waeromme dan haere Alderhoochstgedachte Keyserlijcke Majesteydt ghehoorsaemelijck wort versocht, overmits het principalijck aen deselve is staende, oock desselfs Keyserlijcke gemoet tegens bedruckte Onderdanen alsoo ghedisponeert te wesen Werelt kondich is; dat sy deselve liever in welstant, ende by het Rijck geconserveert te syn, als in sulke ghevaer, ende bederf langher te steken, ende te gronde te laeten gaen, syn ghemeent, deselve willen gelieven die alderghenadichste bevorderinghe te doen, op dat die Landen als voorsz vanden Spaenschen ende Staten, soo als van haer beyder syts bewillicht is, ende *pari passu* van haere Keyserlijcke Majesteydt ende het Volck vanden Catholijcken bontghenoten Inlogeringen, ontslagen, bevryt, ende weder in welstant gebracht werden, ende tot dien eynde den Krygs commandanten van allen syden te beveelen, dat soo haest die nochmaelige verklaringe vande Spaensche, ende vanden Staten sal volgen, ende den tydt wanneer 'tselve sal geschieden, sal bestemt, ende hen genotificeert syn, sy daer op sonder uytstel ende *pari passu* haere Keyserlijcke Majesteydt ende der Respective Ligue-Volckeren, sonder veroorsackinge van verdere schade, aen sodanige plaetsen als hen *eventualiter* sullen genoemt werden, oock sullen afvoeren.

Ende desgelijcx is by ende van wegen sijne Roomsche Keyserlijcke Majesteyt uytgebracht den negenden November **de volgende verklaringh.**

Wy hebben ons op 'tinstantelijck veelvoudigh voordraegen van onse, ende des H. Rijcks Lieve getrouwe de gesamentlijcke stenden des Hartogdoms *Gulick*, *Cleve Berge*, *Marck* ende *Ravensbergh*, nopende derselver arme disolate Landen veele lange Iaeren naerden anderen geledene Kryghs-beswaeren soodanigh met onsen assisterende gehoorsaemen Cheurvorsten, ende Stenden vergheleecken, dat soo haest de Hollantsche Staten, als oock onses Cousins des Coninckx van *Hispanien* inde selve plaetse liggende soldatesca aldaer sal werden afgevoert Wy ende gemelte Cheur en Vorsten alsdan oock niet willen suymachtig syn, gemelte onse Chryghsvolck ten aldereersten, ende *pari passu* van daer af naer andere plaetsen te laeten logeeren, alsoo wy verstaen, dat soo wel U. L. als de meergenoemde Staten van *Hollandt* sich daer toe ongenegen sullen vinden.

Ende overmits dan hier door ongetwyffelt het ooghmerck, daer soo hoogh naer verlangt wort, van een bestendighe gemeene ruste ende respiratie inde ghemelte Landen, staet te hopen, so hebben wy V. L. sodaenige onse genadigste intentie, ende alreets met gemelte assisterende Ceur-ende-Vorsten gemaeckte onderhandelinge hier mede vrient broederlijck willen notificeren, ende daer nevens deselve versoecken, dat gemelte deslogheringe vande Koninckklijcke Spaensche Guarnisoenen, soo haest als eerst den aenvangh by den Staten van Hollandt tot voltreckinge desselven wercks sal syn gemaeckt, bevorderlijck wilden ordineren ende onsen Veltmarschal, ende lieven getrouwen *Iohan* Grave van *Nassouw*, onbeswaert daer van verwittigen. Ten eynde hy, als oock met versoeck dat sodanige deslogeringe allensz'halven in 'twerck moghen gestelt werden; sonder dilay onse

onse ghemelte Volckeren *pari passu* van daer afvoere, ende alsoo die langh ghewenste ruste ende vrede in den ghemelten Landen eenmael wederom herplant, ende bestendigh gestabileert werden moghte, ghelijck wy dan alrede aen hem Grave van *Nassouw* op sodanige wyse, dienaengaende bevel hebben ghegeven, ende niet hebben willen onderlaeten V. L. het selve mitsdesen te communiceren, *Regensborgh* den *negenden November* 1630.

Tot vereeringh vande Keurbrandenborghse Gesanten is gegeven aende Heer Rochaw gekomen uyt Pruyssen, een goude ketten van acht hondert gulden/aende Heer Ley ende Doctor Heymbach Kleefsche Raden elck een van ses hondert gulden.

In't begin van Augusto heeft den Ambassadeur Beaugy by expresse Audientie na d' overlevering van 's Konings ratificatie/op het voorgestelde Tractaet/haer Ho: Mo: vermaent tot den Velt-tocht ende yetwes notabels voor te nemen / op dat syn Majest: daer door gemoveert mochte worden / des te beter te doen furneren het Gelt secours by de voorsz Alliantie belooft / ende dat hem communicatie mochte worden gedaen van de te nemen resolutie/ om daer van syn Majest: te adverteré; heeft oock haer Ho: Mo: indachtig gemaekt dat hy op't sluyten van de voorsz Alliantie hadde versocht dat haer Ho: Mo: soude gelieven te consenteren aende Catholique binnen 's Hertogen Bosch vrye publijke exercitie van Paepsche Religie. Item dat de hooge Officieren vande Francoisen na den ouden voet souden mogen worden getracteert; dat haer Ho: Mo: souden gelieven te expedieeren de Schippers die haer Scheepen syn aengehaelt / ter saecke dat sy deselve Scheepen in de Havenen van Vlanderen hadden gecoft / dat haer Ho: Mo: wilden onderhouden goede correspondentie met den Keurvorst van Keulen, ende die Hoofden vande Catholique Religie/vorders heeft den voorged. Ambassadeur aen haer Ho. Mo. gecommuniceert/ seekere memorie/ houdende tydinge vande rencontre tusschen het Volck vande Coninck ende auxiliares vande Keyser omtrent Vigliano voorgevallen. Waerop den Ambassadeur ten hooghsten is bedanckt over de prompte overleveringe ende communicatie vande voorsz Tydinge/ met toeseggingе dat haer Ho: Mo: belangende het te Velt gaen naer haer Staets gelegentheydt soodanige Resolutie souden nemen/ als sy sullen meenen / dat het met haer Dienst ende begeerte des Conings best over een quam.

Maer men was desen Soomer noch moede van de groote Onkosten des verleden Jaers; Ende daerom wiert beter geoordeelt wat te rusten. D' andere Pointen wierden stilswyghens verby ghegaen: Ende 't stuck van Religie was teeder: Ende men wist wel dattet Vranckrijck deede pro forma; Gelijck mede het volgende 't welck was dat d'Ambassadeur den Heer van Tienhoven presiderende/de visitie doende had geremmemoreert dat hy by speciale last van syn Meester niet alleen aen dese syde maer oock by de hoofden en leden vande Catholijke Ligue devoiren hadde aengewent ten eynde dat de Neutraliteyt tusschen desen Staet ende het Roomsche Ryck mochte worden geconserveert / voeghende hier by dat syn Majesteydt van ghelycke goede Officien hadde laeten aenwenden by den Keyser ende Keur ende Vorsten teghenwoordich op den Collegiael dach tot Reghensborgh, doch dat men aldaer impressien hadde ghenomen dat desen Staet met Sweeden correspondeerde over syn voorgenoomen dessеynen in Duytslant

lant ende dat haer Ho: Mo: met derselve trouppes het Roomsche Ryck van deser syde souden bespringen / gevende oversulcx den voornoemde Ambassadeur haer Ho: Mo: in bedencken ofte deselve niet goet en souden vinden hier over eenige verclaringe op den voorsz Collegiael dach te laeten doen. Waerop naegesien is het geene by de Heer Vosbergen aende Keurvorst van Keulen, noopende het onderhouden vande Neutraliteyt/ met die vande Ligue ende het Roomsche Rijck was verklaert / ende oock het geene haer Ho: Mog. diesaengaende hadden verklaert aende Marschalck Wispenningh, Drost van Nieuborgh, mitsgaders 't geene deur de Heer Aitzema aen de Generael Walsteyn ende Tilly op dese materie was voorgedraegen sulcx alles aende Ambassadeur tot antwoort gevende

Desghelijcx oock heeft d'Ambassadeur in November ter Vergaderinghe van haer Ho. Mog. ghesocht te venemen d'opinie of tydingh diemen hier hadt/ van dat tusschen den Keyser ende Vranckrijck over de saecken ende Oorloch in Italien was ghemaeckt een Tractaet. Nochtans wast waer : luydende 't selve als volght.

Traicte de paix entre l'Empereur Ferdinand second, & Louys XIII. Roy de France, touchant le differend pour la succession de Duchez de Mantoüe & de Montferrat, à Ratisbonne, le Trèziesme Octobre 1630.

Sa Saintetè, comme Pasteur vniuersel de l'Eglise, & Pere commun des Princes Chrestiens, voyant le souslevement d'armes suruenu en Italie, à raison du differend meu pour la succession des Duchez de Mantoüe & Montferrat, entre le tres-Auguste Empereur d'une part, & lès Roys & Princes armez sur ce sujet, d'autre, ajant interposè sur ce son autoritè & fait tous les deuoirs & diligences que lon pouuoir desirer de luy, pour faire cesser tous ces troubles, & les terminer à l'amiable: la sacrée Majesté de l'Empereur & le Roy tres Chrestien, tant en leurs noms, que comme se faisans forts des Princes & parties interessees de part & d'autre, esmeus tant du respect qu'ils portent à sa Sainctetè, & de l'obligation qu'ils ont de seconder ses intentions, que du desir qu'ils ont de la Paix, attendu mesme les peines & diligences apportees par le College des Electeurs, & le grand duc de Toscane pour l'affermissement de ceste Paix, d'vne pareile affection & accord mutuel ils ont fait & passè les articles de paix en la forme qui ensuit.

1.

Premierement le Roy tres Chrestien promet qu'il n'offencera & n'interessera en rien, ny fera offencer par autruy, directement ou indirectement, en quelque façon & maniere que ce soit, l'Empereur des Romains, ny le sacré Empire, ny ses Estats, Ordres, Royaumes, Domaines, & Prouinces hereditaires à ladicte Majeste Imperiale. Qu'il n'assistera de force, ny de conseil, argent, armes, viures & minitions, ou en quelque autre sorte & maniere que ce soit, les ennemis de sadite Majestè Imperiale, & du sacrè Empire, qui sont à present declarez, ou qui se declareront cy-apres; qu'au contraire il les sollicitera de se mettre à la raison, & se reduire dans le respect & l'obeyssance qu'ils sont obligez. Comme aussi de son costé l'Empereur promet qu'il n'offencera en rien, ny fera offenser

par

par autruy, directement ou indirectement, en quelque sorte ou maniere que ce soit, le Roy tres Chrestein, le Royaume de France, ny les Estats, Prouinces & Domaines à luy appartenans; qu'il n'assistera ny de force, ny de Conseil, argent, armes, vivres ou munitions, ou en quelque autre sorte & maniere que ce soit, les ennemis dudict Roy Tres-Chrestien, qui sont á present declarez ou qui se declareront cy-apres: que mesmes il taschera de les reduire á la raison, respect & submission qu'ils sont obligez.

2.

Que pour assoupir les troubles d'italie esmeus pour la succession des Duchez de Mantoue & de montferrat, estant necessaire avant toutes choses de donner quelque contentement & satisfaction à ceux qui y ont pretension & interest: l'Empereur declare, & le Roy tres Chrestien le trouue bon, que conformement au dernier Traite fait & conclu en Italie (& qui jusques à ce jour d'huy n'a point este reuoque) entre le duc de Sauoie d'une part, & le duc de Neuers Charles de Gonzagues de l'autre, que lon donne au duc de Savoye pour tous les droits & pretensions qu'il a sur le Montferrat & ailleurs, Trin, & autres places dans le Montferrat, dont ils ont ja conuenu ensemble, ou conuiendront par leurs Deputez, de la valeur de dixhuict mil escus de reuenu perpetuel, selon les baux anciens: & desquelles places sera fait choix, prisee, estimation, & assignation au duc de Savoye par le Comte de Colalte Commissaire, ou autres ayans plein pouuoir de la part de l'Empereur, & par les Deputez du Roy tres Chrestien; lesquels d'abondant jugeront de la valeur ou renuenu desdites terres & fonds, selon lesdits baux anciens, & de la valeur & qualité desdits escus, scauoir si ce seront escus d'or, ou d'or en or, on autre monnoye; si ce n'est que les parties en demeurent ensemble d'accord.

3.

Quant aux pretentions de la Duchesse de Lorraine, afin qu'elles n'empeschent l'effect de la presente paix, ou ne la different, sa Majeste Imperiale consent qu'elles se definissent à l'amiable, ou par compromis, ou que lon les remette à la cognaissance & Iugement de sadite Majesté; laquelle apres auoir communique les titres des parties aux Princes Electeurs de l'Empire, & pris sur ce leur advis, rendra sa Sentence diffinitive six mois immediatement apres qu'aura esté donnee l'Inuestiture, Et afin quil ne deperisse rien du droit des parties durant le proces, le duc Charles de Gonzague, conformement aux loix & constitutions Imperiales en pareil cas obseruees, sera oblige, nonobstant opposition quelconque, & sans delay, d'accomplir ce qui aura estè accordè, ou par accommodement & de bon gre entre les parties, ou ordonné par les arbitres nommez, ou bien adiugé par Sentence à la Duchesse de Lorraine. A toutes lesquelles choses de part ny d'autre ne sera aucunement contrevenu: jusques la mesme, que si ledit duc Charles faisoit autrement, l'Empereur ne laissera d'executer ses Iugemens, sans que pour cela le present Traicte demeure ou cassè ou lezé.

4.

Afin que le duc de Guastale renonce a tous les droicts & pretensions qu'il a sur le Duche de Mantoue: en faueur du duc Charles & de ses descendans masles, sa Majesté Imperiale luy assigne six mil escus de rente en fond de terre par chacun an

chaque

chaque escu revenant à deux florins de Rhein, & chaque florin à : pour le payement & iouyssance desquels il aura & possedera en toute superiorité & justice, & à la façon qu'en ont cy-devant iouy & usé les ducs de Mantoüe, une ou plusieurs des terres cy dessous specifiees, à sçavoir Dosolo, Lullara, Suzara & Regiolo: & tant que leur revenu monte à ladite somme de six mil escus. De façon, que si une d'icelles ne suffit, il en aura deux ou trois, ou toutes les quatre. Et pour lever toute difficulté qui pourroit survenir au fait de l'estimation du revenu desdites terres, chacune des parties nommera de sa part un sien confident: & sa Majesté Imperiale nomme de son costé le Duc de Parme Commissaire en ceste partie, lequel par quelque personnage discret & sage, & non suspect aux parties, mais plutost entant qu'il sera possible, leur aggréera, fera estimation juste & veritable du revenu & profit desdictes terres, conformément aux vs & costumes du pays: & eu esgard à la qualité des biens & profits, des censives & biens allodiaux, & nature des autres fruicts: & en icelle estimation faite, mettra ledit duc de Guastale en possession reelle ou actuelle des terres qui luy auront esté assignees Et au cas que l'une ou plusieurs des terres assigneès au Duc de Guastale excedent le prix & revenu de six mil escus de rente, le surplus appartiendra audit duc Charles, pour en jouyr avec tous les droits & justice au prorata de ce qui luy en appartiendra, & jouyra ledit Duc de Guastale desdits biens à luy assignez franchement & quittement, lesquels pour cet effect luy seront delivrez quittes & nets de toute debte, hypotheque, redevance & obligation.

5.

Ledit Duc Charles demandera la grace à sa Majesté Imperiale par escrit, és termes de submission & priere, tels qu'ils ont esté concertez & accordez.

6.

Et lors à la demande honneste du Duc Charles, qui sera faite par Agent exprez ajant pource plein pouvoir & mandement special de sa part, & à la priere de sa Saincteté, & du Roy tres-Chrestien, qui sera faite aussi par escrit en faveur dudit Duc Charles, sa M. Imperiale, de grace & clemence Imperiale luy donnera six sepmaines apres la datte des presentes, l'Investiture des Duchez de Mantoüe & de Montferrat: pendant lequel temps les assignations cy-dessus specifiees, qui doivent se faire entre les parties; & à icelle, par l'entremise des Commissaires, se feront & acheveront: & advenant qu'il y ait quelque difficulté sur ce sujet, les Commissaires de leur authorité speciale mettront en possession les parties des biens, terres & revenus qui leur auront esté assignés. Mais au cas, que par quelque accident inopiné, & empeschement non preveu, survenu en la personne des Commissaires, ou en quelque autre maniere que ce soit, lesdites assignations n'ayent peu se faire pendant les six sepmaines susdites, l'Investiture ne lairra d'estre delivree audit Duc Charles; conformement aux articles neuf, dix & onze suivans. Et quince jours apres l'Investiture donnée tout au plus, les Commissaires de la part de l'Empereur seront tenus & obligez sans aucun delay delivrer & consigner és mains des Ducx de Savoie & de Guastale les biens & terres qui leur doivent estre delivrez & assignez.

7.

En vertu de la quelle Investiture sa Majesté Imperiale protegera en tout & par tout, envers tous, & contre tous ceux qui contre là teneur des investitures, & en suitte ou haine de ces troubles derniers, molesteront & inquieteront ledit duc Charles de Gonzague son vassal legitimement investi.

8.

Au mesme temps que ce Traicté de paix sera icy en ceste Cour Imperiale, signé par les Commissaires Deputez de part & d'autre, & deuement notifié en Italie aux Generaux des armees, tous actes d'hostilité cesseront de costé & d'autre.

9.

L'Investiture de l'vn & l'autre Duché de Mantoüe & de Montferrat, ayant esté delivrée au duc Charles de Gonzague, quinze jours immediatement apres, ou dedans tel autre temps & terme, dont les parties demeureront respectivement d'accord, en Italie; sa Majesté Imperiale retirera toutes ses troupes d'Italie: elle pourra neantmoins tenir garnison suffisante & ordinaire dans la Ville & la Citadelle de Mantouë: & de dans Caneto sis sur le fleuve d'Oglio, laissant toutes generalement les autres places dudit Estat sans aucun soldat, & en la libre disposition dudit duc Charles. En mesme temps toutes les troupes du Roy Catholique se retireront de la Ville & Chasteau de Cazal, du Duché de Montferrat & Principauté de Piedmont. Dans ce mesme temps aussi le Roy tres Chrestien sera tenu de faire retiter toutes ses troupes de la Citadelle de Cazal, de tout le Montferrat, Piedmont, Savoye & generalement de toute l'Italie, fors & excepté de Pignerol, Briqueras, Suze, & Veillane, ausquels lieux il pourra laisser & tenir garnison suffisante & ordinaire, laissant toutes les autres places qu'il tient en Piémont & Savoye es mains & puissance du duc de Savoye. Le duc de Savoye pareillemét retirera tous les gens de guerre qu'il a dans le Montferrat, excepté ceux qu'il tient dedans Trin, lequel luy demeurera en proprieté en l'estat qu'il est. Et poseront les armes tous lesdicts Seigneurs de telle façon, qu'il ne leur puisse rester dans l'esprit, en consequence de ceste guerre, aucun raisonnable sujet de mauvaise volonté les vns contre les autres.

10.

En suite, la ville, Chasteau, & Citadelle de Cazal & toutes les autres places du Montferrat (excepté celles qui seront assignees au duc de Savoye) seront mises és mains & possession du Duc Charles, esquelles il pourra mettre garnison de sa part, telle, & ainsi que ses Predecesseurs Ducs y ont tenu, & sans que ladite garnison puisse donner aucune jalousie aux Princes voisins & limitrophes: Mais au cas qu'en Italie les Generaux des armees eussent conclu & resolu quelque autre chose sur la demolition de la Citadelle de Cazal, au precedent la signature du present Traicté, cela demeurera en sa force & vigeur, & ainsi qu'il aura esté arresté, nonobstant le contenu en cet article.

11.

Tout ce que dit est ayant esté executé, & toutes les troupes retirées en la maniere que dit est, l'Empereur en vertu de l'Investiture fera remettre es mains du duc Charles la ville de Mantouë & le Fort de Porto, auec toutes les places qu'il tient, comme aussi Caneto sise sur le fleuve d'Oglio; & en faisant sortir toutes ses

ses troupes du pays, en laissera la libre disposition & jouyssance audit duc Charles. Comme aussi en mesme temps le Roy de France retirera ses garnisons de Pignerol, Briqueras, Suze & Veillanne, & remettra lesdites places es mains du duc de Sauoye; & seront toutes les fortifications nouvellement faites en toutes lesdites places, rasées & demolies de part & d'autre.

12

Cela fait, sa Majestè Imperiale, pour & à l'effet de ceste paix, & en vertu de la promesse qu'il a desia faite aux Grisons, declare qu'elle abandonnera les pas de la Valteline & des Grisons, & tous les lieux & Forts qu'elle tient audit pays, & ou elle a garnison, & les remettra en leur ancien estat, & tels qu'elles estoient avant ces troubles derniers, & fera demolir toutes les fortifications nouvellement faites: à la charge que toutes lesdites places ne pourront estre occupées ny fortifiées par qui que ce soit, sous quelque couleur & pretexte que ce soit; sauf toutesfois, quant à cet article, les droicts, traictez & actions, d'vn chacun.

13.

Pour asseurance des choses cy-dessus, l'Empereur & le Roy de France donneront de part & d'autre des Ostages de pareille qualité, qui seront consignez es mains de sa Sainceté, ou du grand duc de Toscane, ou de quelque autre Prince Catholique d'Allemagne, lequel les tiendra seurement, & gardera honorablement, jusques à ce que ce que dit est, ait este accomply, & que lesdits Pas des Suisses & Grisons ayent esté delaissez & remis, & promettra de rendre les Ostages libres es mains de celuy qui aura satisfait, & retenir les ostages de celuy, qui, ou par briefvete de temps, ou autrement, n'aura peu satisfaire jusques à ce qu'il ait plainement executé ce à quoy il est obligé. Que si l'une desdites parties de mavaise foy ne veut de sa part accomplir le Traicté, ses Ostages seront remis es mains de l'autre partie. Les Generaux des armees d'Italie desdites parties adviseront ensemble des personnes desdits ostages, & de celuy es mains desquels ils seront consignes. Que si mesmes pour plus grande seureté & facilité desdits Ostages lesdits Generaux d'armees veulent arrester entr'eux quelque autre chose que ce que dit est, faire le pourront, & seront tenus de l'executer.

14

De plus, à la tres instante priere du Roy tres Chrestien, sa Majeste Imperiale accorde que la Republique de Venise entre dedans cete Paix, & jouysse du fruict d'icelle, consent que toutes les places que lon à prises sur elle depuis le commencemét de cete guerre jusques à la conclusion de ce Traicté luy soient restituees, & que jamais elle ne puisse estre recherchee, troublee ou inquiete d'aucune chose & arrivez pendant ceste guerre; á la charge aussi que ladite Republique promettra que pour raison de ces troubles elle n'attaquera ny offensera sa Majesté Imperiale le sacré Empire, les Ordres & Estats, ny les biens & terres patrimoniales & hereditaires de sa Majeste; que la mesme Republique licentiera & retirera toutes ses troupes, & gardera tel ordre en la quantité de sa milice, que ses Princes voisins en suite de ceste guerre, n'en puissent entrer en aucun soupçon ou jalousie. Que s'il estoit arrivé qu'en Italie les Generaux des armees eussent traicté & resolu quelque autre chose devant la signature du present Traicté, sur l'exclusion des Venetiens de ceste paix, cela demeurera arresté nonobstant cet article.

15.

Pour affermir de tant plus cette Paix entre l'Empereur & le Roy de France, les Commissaires de l'Empereur d'vne part, ayans allegué, qu'il y avoit du different & de nouvelles entreprises faites ès terroirs des Eveschès & Cites Imperiales de Toul, Mets & Verdun, Abbaye & és autres lieux, Pas & fiefs de l'Empire, pour le sujet desquels il pourroit cy-apres naistre du trouble: & l'Ambassad: de France d'autre part, aiant declarè qu'il n'avoit ny charge ny cognoissance de cela; Sur ce sa Majestè Imperiale a trouvé tres-expediét, que dans certain temps & à certain lieu soient nommez & deputez de part & d'autre, Commissaires qui traittent à l'amiable de tous ces differens, & que cependant l'on n'entreprenne rien contre les droits de l'Empire, & que ny là ny ailleurs l'on ne traitte ny compose rien des fiefs de l'Empire.

16.

En suite l'Amb: de France ayant fait grande instance pour la demolition du fort de Moyenuic, & aussi afin de faire retirer les troupes de l'Empereur des limites de France: & les deputez de l'Empereur ayans respondu que ce fort ayant esté basty par le commandement de l'Empereur sur un fond de l'Empire selon le droict & justice, & fortifiè d'une garnison ordinaire & suffisante, c'estoit la raison qu'il demeurast sur pied: & ajans de plus, requis que le François eussent à demolir les Citadelles de Mets & de Verdun, & restituer tous ces lieux & autres semblables par eux occupez, usurpez & fortifiez. Surquoy ayant esté repliqué de la part de l'Amb: de France qu'il persistoit en la demande qu'il faisoit de la de molitiõ du Fort de Moyenuic, basty par les Imperialistes contre la volonté & consentemẽt de l'Evesque de Mets: & que pour le regard desdites Citadelles, elles auoient esté basties par les François selon droit & raison: que mesmes pour le surplus des plaintes des Commissaires de l'Empereur il n'y falloit point auoir esgard: & de la part de d'Empereur ajant estè respondu par ses Commissaires qu'ils persistoient en leurs demandes, & declaré que le Fort de Moyenuic devoit demeurer avec Garnison, jusques à ce qu'il en ait esté autrement ordonné dans la Conference future: L'Ambassadeur de France, demeurant & persistant en ses premieres demandes, adiousté qu'il n'avoit point charge de traicter ny consentir aucune conference, qu'il ne sçauoit pas quelle estoit la volonté du Roy sur ce suject, & qu'il escriroit diligemment pour estre instruict & tirer ordre sur ces affaires. En fin a esté convenu & accordé, que de part & d'autre lon feroit retirer toutes les troupes qui sont sur & proches les Frontieres; crainte que quelque differend n'empesche l'effet de ceste Paix, ou à la longue ne la trouble. Et dautant que le Duc de Lorraine, durant & à cause de ces troubles derniers a leué quelque gendarmerie pour garder ses Estats, leurs Majestez Imperiale & tres-Chrestienne ont trouvé bon qu'il soit compris en ceste Paix avec ses pays & Estats, & qu'il n'en soit desormais troublé ou molesté par qui que ce soit; comme aussi de sa part qu'il n'offence & ne trouble personne. Et que de part & d'autre lon ne tienne sur les frontieres des troupes en telle quantité, qu'elles puissent donner de la jalousie & de la mesfiance aux voisins.

17.

En suitte, remise Generale & reciproque se fait en vertu de ce Traité, pour tous Princes, & pour qui que ce soit, qui ont porté les armes pour l'un ou l'autre party, ou l'ont assisté en quelque sorte & maniere que ce soit: auquels seront rendus leurs biẽs immeubles en l'estat qu'ils sont à present, & eux remis en leurs anciẽs droicts,

hon-

honneurs, dignitez & prerogatives. Comme aussi seront rendus & restituez aux vrays Seigneurs & proprietaires, tous & un chacun les biens à eux appartenans où escheus pendãt ces troubles & sur eux envahis & occupez transferez ou cõfisquez, durant le temps de cette guerre, Pareillemẽt seront de part & d'autre mis en liberté tous les prisonniers sans rien payer, en remboursant les frais & despens faits pendãt leur prison, à l'arbitrage des Generaux d'armée. 18.

Que si depuis & durant le temps que l'Amb: de France reside en la Cour de l'Empereur, & traicte avec sadite Maj:, il avaoit esté fait en Italie quelque Traicté entre les Generaux des armées, munis de suffisant pouvoir, & accord de Paix signé & arresté au precedent la conclusion & signature de ce Traictè-cy; Celuy d'Italie ainsi fait & signè demeurera ferme & en son entier. Mais si en Italie il ne s'est rien resolu & passè de contraire à ce present Traictè, il demeurera en tout & par tout en sa forme & vigueur. 19.

Tout ce que dessus l'Empereur & le roy de France se le promettẽt reciproquemẽt & de tres-bonne foy en parole d'Empereur & de Roy. En sorte que sa Majeste Imperiale promet pour soy, pour le Roy Catholique, & le Duc de Savoye ses assistans, & le Roy tres Chrestien en son nom, de garder & observer sincerẽmẽt & inviolablement tout le contenu cy-dessus. 20.

Et pour faire foy du present Traictè; ont estè escrits & dressez deux exemplaires de cedit Traictè de mesme teneur, & signez à Ratisbonne le treziesme d'Octobre mil six cens trente; par les Deputez en Conseillers de sa Majestè Imperiale ayans tout pouvoir; scavoir, Antoine, Abbè de Crembsmuster, Conseiller secret de sa Majestè Imperiale: Otton libre Baron de Nostits en Flahenau, Chambelan de sa Majestè Imperiale, Conseiller de ses Conseils & Vice-chancelier de Boëme: Et Herman libre Baron de Questemberg en Koleschau, aussi Conseiller d'Estat & de la Cour Imperiale; comme aussi par l'Ambassadeur & Conseiller d'Estat du Roy Tres Chrestien Charles Brulard de Leon, ayant de ce plein pouvoir, assistè du P. Ioseph Capucin, & estoit signè.

Antonius Abbas in Krembsmuster, Otton libre Baron de Nostits. Herman libre Baron de Questemberg. Charles Brulard de Leon. P, Ioseph Capucin.

D'Amb. seyde nochtans 't was niet waer: ende dat den Coning had gesonden aen den Koningh van Sweeden eene gelijcke verklaringe: ende versocht/ van geen geloof te geven aen sodane geruchten. Dit was niet wel te begrijpen als met æquivocatie. Het Tractaet was gemaeckt: maer d'een socht d'ander 'tabuseeren: gelijck het dan gaet met alle Tractaten. De Coning liet sig dapper gelegen sijn aen de conservatie vande Hertoch van Mantua. Tot dien eynde schickte een machtig Leger in Italien. De Keyserschen surpreneerden Mantua: de Spaensche possideerden de Stadt ende 't Casteel van Cazal: maer de Fransche defendeerden onder Toiras de Citadelle van Cazal 'twelck Spinola belegert hielt: ondertusschen quam gemaeckt te worden het gemelde Tractaet van Regensburg: niet te min marcheerde Schonbergh met het Frans Legher tot ontset; ende als het in Batallie stont om de Spaensche retrenchementen te forceeren; quam de Heer Mazarin, namaels Cardinael ende groot favoryt in Vranckrijck tusschen beyden rijden: verseeckerende dat de Spaensche de wreden souden pareeren: ende de Citadelle latẽ victualieeren.

De Koningh lach tot Linis aen een swaere sieckte die hem aenquam den twee

 en

en twintichsten September hebbende een continuele koortse ende loop met bloet duyrende tot het eynde vande maent: als wanneer voor de sevende mael werden de ghelaeten / een apostume van binnen deur-brack ; 't welck hem met den stoel ganck afgaende terstondt den buyck dede slancken / ende voorts herstelde.

De Marquis Spinola stierf den vyf en twintigsten September tot Castello d'incisa: daer hy hem had laten dragen/ uyt het Leger voor Cazal: 'twelck hy geern had gheemporteert voor sijn doot: ende was seer contrarie het Accoort. Korts daer nae heeft d'Ambassadeur Beaugy aen haer Ho. Mog. oock bekent gemaeckt de continuatie ende sekerheyt der tyding dat Cazal was ontset: hoewel d'Spaensche sustineerden / het was niet als een effect van het Tractaet van Regenburgh.

Van wegen den Koning van Engelandt is in Augusto weder hier gekomen den Ridder Vane: hy hadde audientie geassisteert met den Resident Carleton: seyde ghekomen te sijn om te continueren sijn negotiatie begost voor sijn vertreck naer Engelant, betreffende twee pointen/te weten het eene het Tractaet van Vrede met Spaignen daer mede den Koningh zijn Meester doende was / ende het ander de sake van Amboina, verklarende op het eerste dat sijn Koninckliicke Majesteyt niet gemeent was aen den Coning van Spaignen verder te antwoorden voor dat hy soude verstaen hebben haer Ho. Mog. meeninghe op seeckere particuliere pointen daer van hy gelast was aen haer Ho. Mog. openinge te doen/versoeckende daer toe eenige Heeren Commissarisen. Wat belangde de saeck van Amboina daer van deed d'Ambassadeur egeen verder vermaen/hun is gheant woort met de complimenten daer toe dienende/ende sijn versocht tot Commissarisen de Heeren Rantwijck, Noortwyck, Beaumont, Thienhoven, Eyssinga, Haersolte, ende Clandt.

Aen deselve Heeren heeft hy gedaen de volgende opening.

Nademael den Koninck mijn Meester ghemaeckt heeft een of ende defensive Ligue met u Heerlijkheden den *sevenden September* 1625. tegens den Koning van *Spaignen*: 'tfundament vande welcke is de herstellingh van de Palts ende de vryheyt van u Staet. Ende sedert eenige tyt Spaignen aen syn Majesteyt heeft laeten weten syn resolutie om deselve te geven contentement: so wel op 't een als op 't ander: begerende te komen in 't Tractaet: en de Koninck u van tyt tot tyt heeft gegeven particuliere kennis van syn intentien, om d'uwe te weten, en gy tot noch toe uwe meening niet klaer hebt geseyt, syn Majesteyt heeft my gelast u H. te seggen dat op het *eerste* ('t welck meest syn Majesteyt aengaet) Spaignen soodanighe aenbiedinge heeft gedaen dat hy goet vint daer van de prove te nemen. En aengaende 't ander point heeft Spaignen mede getoont haere goede wille; hebbende in handē van syne Majesteydt ghesteldt een procuratie om met U. H. te tracteren 't sy van treves 't sy van Vrede. Ende gelijck tot noch toe syn Majesteydt niet heeft gedaen sonder u kennis: also begeert de selve voor en al hy aende Koninck van Spaignen sal geven haer entlijck affscheyt, te weten u intentie: tot aennemingh of verwerping van dien handel: also de saken alrede so wel syn geprepareert, dat het verlies van tyd schaede soude konnen aenbrengen. Syn Majesteyd begeert uwe pront ende catogorijcke antwoort; ende tot myne ontlastinge verboeck ick deselve in geschrift.

Daer

Daer na op 't stuck van Amboina verklaerden hy aende Koninck te hebben gerapporteert/ tgene haer Ho: Mog: Gedeputeerden den sesden Mey lestleden hem hadden voorgehouden/ belangende het hooren vande getuygen inde voorsz sake en het vorder beleyt van dien/ voor so veel sijn memorie hem daer van hadde gesuppediteert/ doch dat hy geen ander resolutie van sijn Koninck hadde weten uyt te brengen/ als hier bevoorens iteratívelijck was verklaert/ ende dat syn Majesteyt op 't geheele stuck was verwachtende/ een Sententie bestaende in reden ende billickheyt tot volkomen contentement/ en ingevalle het buyten vermoeden anders mochte komen uyt te vallen/ dat sijn Majesteydt alsdan sich soude houden in sijn geheel/ende persisteren by sijn protest ende verklaringe daer by/den sevenden September 1625. gedaen/den Resident Carleton by den meergedachde Ambassadeur present sijnde/ had oock yet ghepresenteert beroerende de Tarra der Enghelsche Laeckenen.

Daer op was niet gedaen als gepersisteert by de verklaringe in 't voorlede jaer gedaen/ gelijk in 't voorgaende boeck gestelt is. Op 't stuck vande Tarra wierden eenige vande Hooftmans vande lakenhandel tot Amsterdam ontboden om tegen die van d'Engelsche Court gehoort te worden: ghelijck daer na in presentie vande Ambassadeur Vane ende Resident Carleton geschiet was. Waer na in Septemb. de Gecommitteerde van haer Ho: Mo: de marchants advanturiers hadden voor haer beschepden en aengeseyt dat sy haer lakenen by provisie souden hebben te verkopen/ in conformite van 'tplaccaet op 't stuck vande Tarra geemaneert/ ter tydt dat op de saecken ten principaelen anders soude sijn gedisponeert/ of dat haer Ho. Mog. by faute van dien genootsaeckt souden worden haer Court te sluyten/ende hun den laeckenhandel te interdiceren/ so wel met de Inghesetenen deser Landen als vreemde Cooplupden dese Landen frequenterende.

De klachte vande Nierlantsche laeckenhandelaers was; dat die van d'Engelsche court tot Delft in 't verkopen van haer lakenen stipuleerde dat deselve binnen Delft, ende nergens elders moesten getarret worden/ strydende 't selve directelijck tegens 't inhout van't eerste en 't sesde Articul van 't Placcaet sulcx het lach/ ende den handel continueerden in sijn voorige staet: d'Engelsche hebben verklaert van haer pretense stipulatie niet en konnen afwycken sonder voorweten ende toestemminge van haer Principalen in Engeland. Alhier is echter verstaen 't voorschreve Placcaet te maintineren ende daer by te blyven/ende om het selve effectuelijck te doen/en zijn derhalven de respective Provintien versocht/ te willen ordre stellen op haer binnenlantsche Tollen ende passagien/ dat alle passerende Engelsche laeckenen daer mochten worden ghearresteert/ sonder deselve onder cautie te laeten volghen/ ter tydt toe/ dat die vande court ghenoechsaeme redenen souden hebben gegeven/ om anders te disponeren/ende is oock geschreven aende respective Collegien ter Admiraliteyt sodanige versieninge te doen op de comptoiren van haer resorte/ dat alle Engelsche Laeckenen op 't uytgaen/in voegen voorsz mochten worden gearresteert.

Den seiden November heeft d'Ambassadeur Vane vergeselschapt met Carleton ter Vergaederinge van haer Ho: Mog: gedaen de volgende propositie.

Myn Heeren, Het is een geheel Iaer geleden dat ick de eere hebbe ghehadt van by u Ho: Mog: te resideren, welcken tydt ende daer bevorens syn Majesteyt van Groot-

Groot Brittangien gedregen door een sonderlinge affectie tot desen Staet, ende regard genomen, so wel op syn als u Ho: Mog: gemeene interest, deselve vryelijck heeft gedaen communiceren den aenvanck van syn Tractaet van Vrede met Spaignen en den voortganck van dien,'twelck so naer gebracht synde,dat het geconcludeert soude konnen worden,heeft nochtans niet goetgevonden daerinne te concluderen,sonder te hebben u Ho: Mo: versochte antwoort,om *conjunctim* met Spaignen te tracteren, maer deselve antwoort niet bekomende, ende aen syn Majesteyt by syn Ambassadeur in Spaignen, sedert weynich tyts overgestuyrt synde seeckere conditien ende Articulen van Peys gheconserteert aldaer met de Commissarisen vande Coninck van Spaignen heeft voor syn ghelegentheydt niet dienstich gevonden,dese saecke langer te taineren,maer heeft deselve naer eenige gedaene veranderinge,ende augmentatien aen syn Ambassadeur te rugge gesonden met dien verstande dat de Peys tusschen syn Majest. ende den Koninck van Spaignen sal blyven geconcludeert, ingevalle de voorsz overghesteurde conditien van Vrede tusschen den Coninck *Iacob* Hooglosselijcker Memorie ende den Koning van *Spaignen* in den jare *sestien hondert ende vier* besloten, by dewelcke syn hoogstghedachte Majesteydt onsterffelijcke memorie ten dienste ende voordeel vande Staet van u Ho. Mog. vande Koninck van Spaignen een Articul hadde gestipuleert, gelijck oock den tegenwoordige Koninck in desen heeft gedaen, niet willende Tracteren van Vrede met den Koningh van Spaignen voor ende aleer syn Majesteyt in syn handen hadden bekomen procuratie vande Koning van Spaignē om met u Ho. Mog. van synen 't wegen te tracteren, 't sy van peys ofte Treves, gelijck hy Amb. daer van aende Heeren haer Ho: Mo: Gedep. den *dertienden Augusty* lestleden een schristelijcke propositie heeft overgelevert, laetende aen haer Ho. Mo: de keur, van 't eene of 't ander aen te nemen, vorders heeft de meergemelde Amb. verklaert by syn meerhoogstgedachte Majesteyt expressełijck gelast te syn haer Ho. Mo. te verseeckeren dat hy niet en sal onderlaten met desen Staet te onderhouden alle goede correspondentie ende vruntschap, ende dat dese conjuncture van tyden 't selve so wel,als de voorgaende requireert, ende oock in toekomende alwaer 't schoon dat haer Ho. Mog. met den Koninck van Spaignen in Vrede ofte Oorloge waeren, seggende, dit is 't geen 't welck by my op *Maendag* verleden aende Heeren Gedeputeerden van haer Ho. Mo. is verklaert, ende by hun versogt synde 'tselve in geschrift te willen leveren ofte daer van aen dese Vergaederinge openinge te doen, hebben 'tlaeste geamplecteert, ende goetghevonden, vindende my genootsaeckt hier by te voegen dat syn Majesteyt van Groot-Brittangien, *niet ghewent is te sien dat de propositien van syn Ministers door den druck gemeen gemaeckt worden*, ende ingevalle haer Ho. Mog. in toekomende daerinne niet en remedieren dat syn Majesteyt in sodanigen cas sal beletten, dat niet by geschrifte werde ghecommuniceert, 't geene tusschen hem ende desen Staet soude mogen passeren,ende dat oock sodanige proceduyren souden af snyden alle voordere communicatie vande vrunden ende gheallieerde, met desen Staet, verklarende dat dese advertentie procedeerde uyt een goedt hart: verseeckerende dat hy geern alles soude contribueeren ten beste van desen Staet na syn vermogen / ende de kleyne macht / die hy in dese werelt had soude bewysen / als haer Ho: Mog: sulcx souden goedtvinden / waerop des niet teghenstaende de ghemelde Heer Am-

Ambassadeur versocht sijnde / dat hy sijne tegenwoordige propositie soude gelieven over te geven by gheschrifte / met toeseggingе dat haer Ho: Mog: soodanighe ordre souden stellen / dat die secreet soude worden gehouden / ende dat in toekomende sodanige propositien niet en souden worden ghedruckt / heeft verklaert dat het hem leet was / dat hy haer Ho. Mog. in der selver begeerte niet en konde dienen / doch seyde dat ingheval haer Ho. Mog. in't een ofte ander van 't gunt hier boven verhaelt was mochten twyfelen dat hy geduyrende sijn verblijf alhier daer op seer geerne soude geven esclaircissement: waer naer den Heer Eyssinga als presiderende / de gemelte Ambassadeur heeft gheantwoort. Haer Ho. Mog. hadden verwacht dat de ghelegentheyt van saecken sijn Majesteyt hadden gemoveert tot voldoeninghe van het Tractaet van Southampton als tot een vrede daer van d'Articulen ende conditien sijn seer schadelijck aen desen Staet / een out ende vertrouwt geallieerde van sijn Majesteyt deselve nochtans biddende om continuatie van affectie ende gunst tot desen Staet ende desselfs Onderdanen: versoeckende u Excelentie de goede hant daer aen te willen houden: op vertrouwen dat haer Ho. Mog. in alle occasien sullen erkennen de goede Officien: wanneer u Excelentie sal believen daer van de preuve te nemen.

In December gaf te kennen dat hy wilde vertrecken. Dies den vyfden gheresolveert wiert hem te vereeren een goude Keten van drie duysent drie hondert ende 'tnegentich gulden; ende aen sijn Secretaris een madaille van hondert gulden. Sijn antwoort behelsde in substantie; dat het wel sulcx was/ dat van wegen den Coninck van Spaignen aen desen Staet was aenbiedinghe ghedaen van een Tractaet van stilstant van Wapenen / maer dat men op dat subject niet en was ghekomen tot sulcke maturiteyt datmen vast had ghestelt dat sodanige Tractaet voor desen Staet dienstich soude sijn / ende soo de deliberatien op dat subject in tyt ende wylen vorder mochten komen te gaen / datmen van desen Staet niet nalaetich soude sijn meerghemelte sijne Majesteyt van alles te notificeren / met byvoeginge van vordere complimenten ter Materie dienende: vorders wiert geschreven aen den Ambassadeur Ioachimi dat hy van wegen desen Staet den hooghgedachte Koninck soude representeren de groote ende prejudicable beswaernisse/die niet alleenlijck desen Staet / maer oock de Rijcken van sijn Majesteyt evidentelijck waren dreygende / ingevalle de articulen daer op de Peys tusschen den meerhooghstgedachten Koning van Spaignen gesloten souden sijn/volgens de notificatie by de Heer Ambassadeur Vane, den sesden November lestleden aen haer Ho. Mog. gedaen naer haer forme ende inhoude in practijcque soude worden gestelt/ende dat daeromme de gemelte Heer Ambassadeur Ioachimi alle mogelijcke Officien soude hebben aen te wenden / om dat werck ware het doenlijck/ als noch te steupen / ofte immers so veel als mogelijck te versachten.

De Articulen der vrede daer van hier voor is gemeldet / waeren luydende als volgt.

De Commissarisen ende Gedeputeerden van beyde Koninghen, na dat deselve verscheyden reysen vergaedert syn geweest, de saecke vlytelijck gheexamineert, hebben door den Goddelijcken bystandt dese hier naevolghende Artyckelen van Vrede besloten en vast ghestelt, 'twelck voor altydt sal moeten dueren, tot de grootste eere Godts, ghemenen goet van Cristenrijck, oock rust ende stilte der Onderdaenen van beyde Coningen, Qq Eerste-

1.

Eerstelijck is geseyt, besloten en geaccordeert, dat voortaen sal wesen een goede, oprechte, ware, vaste, ende volmaeckte vrientschap, confederatie en *voor altyts geduerende Vrede*, dewelcke onverbrekelijck sal ghehouden worden tusschen den Doorluchtigsten Coning van *Spaignen*, en den Doorluchtigsten Koning van *Groot Britaignen*, hare Erven en successeurs, haer Conninckrijken landen, en Heerlicheyden, Inwoonderen, onderdanẽ, welck die souden mogen syn, tegenwoordige, of toekomende, van wat staet conditie ofte qualiteyt die souden mogen wesen, soo te water als te Lande, ende op de Rievieren: in voegen dat de Scheepen ende onderdanen sullen malkanderen moeten gunst bewysen, met alle behulpsaemheydt, ende in allen voorvallen, vriendelijck met malkander handelen:

2.

Alle *hostiliteyt* sal voortaen in 't toekomende ophouden, alle offensien injurien en schaden die geduerende den Oorlogh gedaen syn, sullen vergeven ende te niet ghedaen worden? sulcx dat in toekomende niemant en sal op pretext van schaede op den ander iet hebben te pretenderen: alle 't gepasseerde tot nu toe sal te niet en afghedaen worden, alle actien sullen te niet ghedaen worden, behalven en uytgesondert de prinsen die ter zee op de engte vande naeuwe Zee sedert *vyftien dagen* ghedaen syn, ende op de eylanden in *drie* maenden ende aen d'ander syde van de lynie den tydt van *negen* heele maenden na de publicatie vande Vrede, en oock stracx na dat de vrede suffisantelijk is genotificeert geweest, van die prinsen onder sulcke plaetsen en Limyten gedaen syn, door declaratien en autentijke schriften; want van sulcke Prinsen sal moeten reeckenschap ende restitutie gedaen worden.

3

Alle *prinsen, offensien ende berovinghen*, het sy te Waeter of te Landt ende op de Revieren, van alle de Koninckrijcken, Landen ende Heerlijckheden van beyde Koninghen, sullen in 't toekomende ophouden, ende sullen alle dierghelijcke dingen vande onderdanen ende vassalen niet geleden, maer sullen alle prinsen ende schaeden van dien moeten gerestitueert ende vergoet worden.

4.

Item dat geen van beyde Coningen, noch geene der selven successeurs wie die oock souden mogen wesen, en sullen uyt haer selven noch door yemandt anders eenichsins *Tracteren noch attenteren* moghen, den een teghen den ander, op haere Koninckrijcken, Landen, ende Staten, noch op wat plaetse dat het sy ter Zee, te land, noch op de soete Wateren, om geenderley oorsaeke noch occasie hoe die oock soude mogen wesen: allen het welck niet en sal geleden noch toeghelaeten worden, noch eenigen Raetslach, attentaet, Oorloch noch Tractaet tot prejuditie van den een noch den ander en sal mogen gedaen worden.

5.

Gheen van beyde partyen sal den *vyanden* of *rebellen* van den een vande ander geenderley bystandt, hulpe, noch subministratie directelijck noch indirectelijck, ter zee, te land, noch op de soete Wateren met *volck, Soldaten, Wapenen, gelt, Vivres of Munitie van Oorlogh* moghen doen noch toelaeten te doen, van Schepen of ondersaten. Om den Oorloch te fomenteren of voeden, het sy dat sulcke vyanden

den ofte Rebellen de Koninckrijcken Landen ofte Heerlijckheden vande eenen of anderen Koningh attacqueren, ofte dat die, hun van haerder Onderdanigeyt affonderden.

6.

Elck van beyde Koningen renoncieren, gelijck sy inder daet in kracht deses *renoncieren*, *alle Ligues*, *confederatie*, *capitulatie*, *ende intelligentie*, tot prejuditie vande eenen ofte vanden anderen gedaen, 't welck in 't geheel ofte deel van desen Vrede ende accoort soude contrarieren, of contrarieren mogen, de welcke sy sullen casseren ende anulleren, verklarende alsulcke Liguen, Confederatien, Capitulatien; en intelligentien, voor nul ende onwaerde.

7.

Is oock getracteert en geaccordeert, dat voornoemde Doorluchtige Koningen sorge sullen dragen dat de Onderdanen vande eenen, tegen die vande ander, eenich gewelt leet noch onrecht sullen gebruycken: ende sullen wederroepen alle Commissien brieven van *represaillien* of *marcke*, ende alle permissien van coursen ende Roveryen, van wat natuyr ofte conditien die souden moghen wesen ghedaen, tot prejuditie vande eenen of den anderen Koninck, ofte van haere Onderdanen, of Inwoonderen in hare Staten, ofte aen vreemde, de selve alle voor nul verklarende gecasseert ende wederroepen, ghelijck deselve door dit Tractaet nul verklaert worden, ende boven de boete voor sulcken crime gestelt, sal noch tot de kosten ende schaede van dien ghecondemneert worden te betaelen, soo wanneer de gheene dient aenghedaen is, sulcx met instantie sullen versoecken

8.

Item is oock over een ghekomen ende vast gestelt, dat tusschen beyde Doorluchtige Koningen van *Spagnien* ende van *Engelandt* haere vassalen ende Onderdanen, oock alle Inwoonderen van beyde haere Koninckrijcken, Heerlijckheden, Landen, ende Eylanden, Steden, Vlecken, Havens, Rivieren, ende alle andere plaetsen, sal moeten wesen *vryen Koophandel*, alsoo ende gelijck het gheweest is voor den Oorloch, ten tyde van Koningh Philippus den II. ende Elisabeth Koninginne van Engelandt, ghelijck sulcx in het Tractaet van Vrede anno *sestien hondert vier* Articul *negen* vast gestelt was, ende in conformiteyt vande oude alliantien ende Tractaten voor dien tydt gemaeckt: in maniere dat sonder eenich Ghenerael noch particulier pas of vryghelcyt, te Landt, ter Zee, ende op soete Wateren, alle Schepen ende onderdanen sullen moghen komen op Reden, in Havens, in Steden, Vlecken ende in alle Plaetsen uyt ende inkomen, gelijck voor den tyt mutuelijck vryhandel ende Coopmanschap is gheweest, nae d'usantien ende observatien vande oude alliantien ende Tractaten, vry met Waghens, Peerden, Bagagien, met allerley Schepen geladen, ongeladen ende om geladen te worden, brengen, wechbrengen, koopen, en verkoopen, ende tot redelijken prys alle provisien ende lijf-tochten, in 't uytgaen, ende wederinkomen, hare scheepen ende wagens eygen of ghehuerde te vermaken ofte calefateren; ende voort vryelijck nae huys ende nae haer Vaderlandt te vertrecken, met hare goederen, Coopmanschap ende alles wat sy sullen hebben, mits betalende 't gene dat teghenwoor-

 dich

dich in ordinaire gewoonte is te betalen in alle ende yegelijcke plaetsen.

9.

Item is oock mede getracteert ende gheaccordeert, dat niet alleen vry soude syn, de Havens der voorsz Coninghen met scheepen ende Coopmanschappen te naerderen, daer in te komen, te blyven ende weder uyt te gaen, maer is sulcx oock vry aen ghewapende Scheepen teghen haere vyanden, het sy dat die door storm daer aen ghebracht syn, of daer komen om die selve te vermaecken, of om proviant te koopen en wat sy behoeven, mits dat aldaer komende met haeren goeden wille, sy maer met *ses* of *acht* Scheepen seffens, inde voorsz Havens komen mogen, ende inde selve niet langer verblyven dan de nootsaeckelijckheyt vereyscht, om deselve te vercalefateren, ofte koopen datse van doen hebben, op dat sulcx den vrienden van vreemde Natien den vryen Coophandel niet en belette; maer alst van noode sal wesen, met meerder getal van Oorlochs Scheepen aen te komen, sal sulcx niet mogen gheschieden dan met consent vande Coningh, en op conditie van geen hostiliteyt te ghebruycken tot prejuditie vande voorsz Coningh, maer hun aldaer te sullen gedragen als vrienden ende gheconfedereerde, altyts acht nemende dat onder decksel ofte pretext vanden coophandel, aende vyanden van beyde Coningen eenich bystant van Wapenen, vivres en amonitie van Oorlogh voor haer Koninckrycken, Vassalen ende onderdanen, en geschiede, maer de gene die sulcx sullen onderstaen te doen, sullen met even strenge straffe gestraft worden, als oproerige, brekers van vrede ende meneedige van gesworen belofte, gedaen wort, sulcx dat de onderdanen vande eenen in des anderen Landt van wegen den Coophandel niet anders als de eygen Inwoonders getracteert sullen worden, soo om den prys, als andersints, maer datter in alles ghelijckheydt sy, soo voor de Inwoonders als vreemde, niet teghenstaende alle statuyten ende costuymen contrary van 't selve synde, ofte wesen mochten.

10.

Item is over een gekomen en vast gestelt dat den voornoemde Coning van *Engelandt* sal verbot doen, ende stracx nae 't besluyten van dese Vrede, sal door publicatie ende edict versorgen, dat niemand van syn vassalen onderdanen, ende inwoonderen van syn Landt, niet en sullen lichten noch transporteeren in geenderley manieren directelijck noch indirectelijck op een anders naem, noch op haer eygen, haer Schepen, Wagens, ende andere dierghelijcke Instrumenten en leenen, om waeren, Coopmanschappen, manifactueren ende andere dingen uyt *Hollandt* ofte *Zeelandt* te transporteeren nae *Spaignen* of andere Koninckrijcken ende Heerlicheyden vande Coningh van *Spaignen*, in poene van indignatie des Conings, ende andere ordonnantien teghen de geene die Coninckljicke mandementen verachten. Ende om dat tot dien eynde alsulcke ende diergelijcke frauden voorgekomen werde, vande gelijckheydt die 't eene Coopmanschap teghen 't ander heeft, is door dit tegenwoordigh artyckel gestatueert, dat de waeren die uyt *Engelandt*, *Schotlandt ende Yrland*, nae de Coninckrycken ende Staten vande Coningh van *Spaignen* in die Stadt daerse uytgehaelt sullen gheregistreert worden ende met de Merck die aldaer gebruyckelijck is geteyckent worden, die dan aldus geregistreert ende geteyckent synde, sullen sonder verhinderinge noch questie als komende uyt *Enghelandt*, *Schotlandt ende Yrlandt*, ghehouden worden, ende

ende voor alsulcke die regiſtreert ende gemerckt zijn, ſullen oock vertoonen dat indien eenige faute daer aen geſchiet ſy het ſelve ſullen moeten probeeren ſonder vertoeven, noch belet van den cours der waeren. Maer wat aengaet de Waeren die niet geregiſtreert noch geteyckent en ſyn, ſullen in confiſcatie vervallen, ende ſullen weſen als men ſeyt, van goede Prinſen, deſghelijcken ſullen de *Hollanders ende Zeelanders* inde ſelve ſcheepen bevonden, mogen gevangen ende gearreſteert worden.

II.

Is oock over een ghekomen, dat alle waeren uyt *Enghelandt*, *Schotlandt* ende *Yrland* komende, in alle de Coninckrycken ende Landen vande Catholijcken Coningh, vry ſullen mogen getranſporteert worden, mits betalende alderhande gewoonelijcke Impoſitien op de waeren geſtelt.

12.

Oock iſſer over een gekomen ende veraccordeert, dat op de waeren, die de *Engelſche*, *Schotten* en *Yrſche* Coopluyden in *Spaignen* en andere Provintien aende Coningh van *Spaignen* toebehoorende; ſullen koopen, om in haer eygen gehuerde ofte geleende Scheepen te tranſporteeren, geen nieuwe laſten ofte Impoſitien en ſullen gheſtelt worden, uytgeſondert 't geene als vooren vande *Hollantſche* ende *Zeeuſche* geſeyt is. Mits dat nochtans de voorſz *Enghelſche*, *Schotten ende Yrſche*, haer waeren brenghen in de Havens der Coninckrijcke van *Engelandt*, ofte in die der Nederlantſche gehoorſame Provintien. En om alle fraude voor te komen op dat deſelve waren niet elders anders gebracht worden, Particulierlick in *Hollandt* of *Zeelandt* is beſloten geworden, dat in dien tyt de Coopluyden hare waeren in *Spaignen*, ofte andere Landen des Catholijcken Coninghs laeden ſullen, vande welcke hier boven gheſpecificeert is, ſullen ſich voor den Magiſtraet der plaetſe daerſe de waeren gekocht hebben verobligeeren *dartigh ten hondert* te betalen aen die plaetſen daerſe de waeren ſullen tranſporteeren, ende binnen een Iaer, certificatie te conſigneeren, 'twelck ſy vande Magiſtraet daerſe de waeren loſſen, ſullen moeten obtineeren, het ſy inde Coninckrijcken van *Engelandt*, of inde havens ende Iuriſdictie vande Koningh van *Spaignen*, mits d'exibitie vande voorſz certificatie dieſe ſo brengen ſullen, ſal hun dan de obligatie daer te vooren gedaen, weder gegeven worden.

13.

Dat de Koningh van *Engelant* ſtrax na de ondertekeninge van dit Tractaet, ſal verbieden dat niemant eenige waren uyt *Spaignen* ofte uyt andere Koninckrijken des Catholijken Konings in geen andere Havens ſal mogen brengen, dan in die Nederſche gehoorſaemheydt op peene van confiſcatie van alle die waeren tot profyt vande Koningh van *Engelant*, mits gevende de helft der ſelve waeren ofte de waerde van dien, aende aenbrenger; na dat het voor den Impoſt tot *dertig ten hondert* gereduceert ſal ſyn, 'twelck aende Miniſters vande Koning van *Spaignen* moet betaelt worden, ende ſullen in autentycke forme in *Engelandt* gheſonden worden.

14.

Is oock verklaert dat het voorſz verbot van geen waeren ofte Koopmanſchap uyt *Spaigne* in geen andere Koninckrijcken als in die des Koninghs van *Engelandt* ende

ende in de gehoorsaeme Vlaemsche Provintien, in geenderley maenieren gants niet en begrypt de Coninckrijken ende Staten welke mutuelijck den vryen coophandel met die van *Spaginen* genieten want aende gene die met *Spaignen* den mutuelen vryen coophandel hebben mogen de onderdanen vande Coning van *Engelandt* de waren uyt de Coninckrijcken van *Spaignen* aldaer wel brengen, blyvende de cautien, conditien, ende boeten tegens de overtreders ghestatueert in haer kracht ende vigueur.

15

'Tgheene ghesevt is vande vryen Coophandel aende Onderdanen der voorsz Doorluchtige Coningen geaccordeert is, moet verstaen worden dat de *gehoorsaeme* Provintien van Nederlandt ende die vande Coningh van *Engeland, Schotland ende Yrland*, sullen gehouden ende verobligeert syn in alle plaetsen daerse malkanderen gemoeten, elck ander Respectivelijck te beminnen, te faucriseeren, ende van wedersyden elck goede offitien te doen, ende, sonder eenige licentie Generael noch particulier van noden te hebben, vryelijck ter Zee, te Landt ende op soete wateren over al de Coninckrijcken mogen vaeren, naerderen, uyt ende in komen, in alle Havens, Reden, Steden, Vlecken, vryelijck ende seeckerlijck brengen, haelen, coopen, vercoopen, aldaer verblyven, ende verkeeren, ende voor een redelijcken prys hun van alle nootsaeckelijckheden versien tot haerder reys, haer Scheepen, Wagens, eygen, ghehuert ofte gheleent maecken of vermaecken, ende met haer goet ende Coopmanschap vryelijck weder mach vertrecken, mits betalende de *Tollen, Accysen* ende andere rechten, nae dat sulcx in elcke plaetse daer toe geordonneert is, dryvende haere negotie met alle vryicheydt, ende van daer vertreckende als sy willen nae haer Landt of elders sonder eenich belet, mits oock dat de onderdaenen vande Coninck van *Enghelandt* geen *Hollantsche Scheepen* noch van d'andere geunieerde Provintien en gebruycken, ende datse oock uyt *Hollandt* noch andere gheunieerde Provintien gheen *Manifactueren* inde gehoorsaeme Provintien brengen sullen, wat werck het sy, ende waer dat selve soude mogen wesen gemaeckt, ofte ghekocht syn. Item datse oock inde gehoorsaeme Provintien geender handen saecken brengen sullen daer van inde gheunieerde Provintien eenich tribuyt, Tol, accys, of eenich ander recht betaelt sy. Datse uyt de gehoorsaeme Provintien, inde gheunieerde niet met allen brengen sullen, dan nae dat van sulcx specificatie gedaen sy. Dat sy in haere Scheepen niet en sullen innemen dat de *Hollanders* toebehoort, noch dat sy in der *Hollantsche* Scheepen yets van het haere betrouwen sullen, datse hare naem aende geunieerde Provintien frauduleuslijck niet leenen sullen. Andersyts sal daer in eenige strydicheydt ghevonden worden de, sulcx 'teenemael voor goeden buyt verklaert syn.

16.

Alle dit boven verhaelde en moet niet alleen van Coopmans Scheepen alrede ghelaeden, ofte noch te laeden verstaen worden; maer oock vande Oorloghsscheepen, die de Doorluchtighe Koninghen ghearmeert hebben ofte armeeren sullen, tot bedwanck van haere Vyanden, namentlijck datse alle de voorverhaelde vryheyden sullen mogen ghenieten, het sy datse door tempeest gedwonghen syn, aldaer te komen, ofte om provisie, ende nootsaeckelijck-heden

te

te coopen, ofte haere Scheepen te vermaecken, aldaer te verblyven ende weder te vertrecken, mits dat sy inde Havens geen actie van hostiliteyt en ghebruycken maer hun eerlijck ende vredelijck houden gelijck als vrienden ende gheconfedereerde toestaet. Datse oock inde Havens niet langer en sullen blyven dan de nootsaeckelijckheyt vereyscht, om haer behoefte te coopen ofte haere Scheepen te vermaecken, op dat daer door aen andere Natien het inkomen der Scheepen van andere vrient synde natien, noch oock den vryen coophandel in geenderley manieren belet en worde, ende alsser meerder ghetal van Oorlogs Scheepen sullen syn, om in te komen, sal het niet mogen geschieden sonder voorweten ende consent vande Coningh.

17.

Gelijckerwys als deselve Coningen heylichlijck belooft hebben, dat den eenen aen *des andere vyanden nimmermeer eenigh secours van Oorloch en sal geven*; soo isser mede getracteert, dat de onderdanen ende inwoonders, van haer Landen van wat qualiteyt oft conditie die soude mogen syn hunne vyanden, of eenen vande haren *niet en sullen moghen assisteren*, het sy onder pretext van Coophandel of anderfins hoe dat soude mogen syn, noch met gelt, Provisien van vivres, wapens, Machines, Geschut, eenighe Oorlogs instrumenten noch eenigh ander oorlogs gereetschap te subministreren: Ende de gene die daerinne sullen overtreden, sullen oock strengelijck gestraft worden gelijck men aende menedige en oproerige pleegh te doen.

18.

Ende op dat de Onderdaenen der *gehoorsame* Provintien vande Koningh van Spaeignen ende van Engelandt de vruchten ende Nuttigheden van desen Vrede, te meer ende te grooter sullen genieten, so is veraccordeert ende besloten, dat beyde Koningen gelijckelijck ende bysonderlijck versorgen sullen, dat hare Onderdanen met haere Schepen, Coopmanschappen, ende Wagens, niet en sullen belet worden vry toeganck te hebben in alle haer Havens, Koninckrijcken ende Landen, van haer gehoorsaemheyt, mits betalende de Tollen, Imposten ende andere gewoonlijcke rechten, om dan met andere Coopmanschap vryelijck weder te mogen vertrecken als haer goetduncken sal.

19.

Wat nu belanght de diversche oude *Tractaten* vande *Coophandel*, tusschen de Koningen van Engelandt, Schotlandt, ende Yerlandt, Hertogen van Bourgonien, ende de Nederlandtsche Provintien, dewelcke gheduyrende den Oorlogh niet en syn geobserveert geweest, maer verscheydelijck geinfringeert: is by provisie over een ghekomen dat die haere oude ofte voorledene kracht ende authoriteyt van wedersyden sullen houden, ende men sal deselve ghebruycken, soo als men voor den Oorloch tusschen *Philippus* de II. Coningh van *Spaignen* ende *Elisabeth* Coninginne van *Engeland* gedaen heeft, ende ghelijck dat in den Vrede van Anno *vier* is verdragen Art. *twee en twintich*, en so 't gebeurde dat van d'eene of van beyde zyde eenige excessen bevonden wierde ofte dat de Onderdanen hun beklaeghden van weghen de inobservantie der voorsz. tractaten ofte datse boven de ghewoonte belast wierden, sullen van weder zyden luyden ghecommitteert worden om deselve te vergelijcken, ende des noot zynde, sullen gesamentlijck met advys en kennis van Coopluyden in 't minnelijck tracteren, restitueeren ende

ende ter goeder trouwen herstellen 't geen door d'injurie ofte bedorventheydt des tyts ofte bedorven usantien sal bevonden worden of te niet gedaen, ofte verandert geworden te syn.

20.

Ende overmits de Rechten ofte Privilegien vande coophandel, door de Vrede verkregen, niet ontvruchtbaer behooren gemaeckt te worden; het welck nochtans geschieden soude, by aldien de Onderdanen vande Koninck van Engelandt, in ende uyt Spaignen ende desselven Koninckrijcken gaende, komende ende aldaer eenighen tyt verblyvende om hare Negotien, alsdan in't stuck van *conscientie* ghemolesteert wierden: derhalven op dat den Coophandel te Water ende te Landt versekert sy, so sal de Koningh van Spaignen sorge draghen, ende daer in versien, dat tegen de Rechten vande Coophandel deselve Onderdanen inde *conscientie* niet en sullen gemolesteert worden, midts dat syluyden geen *schandael* en gebruycken.

21.

Item is oock over een ghekomen ende veraccordeert dat by aldien het soude komen te ghebeuren, dat eenighe goederen, waren, ofte Coopmanschappen, uyt de Koninckrijcken ende Landen der voorsz Koningen door de Onderdanen vanden eenen of anderen Koningh tegen 't gedaen verbodt derselve, uyt gebracht en getransporteert wierde, soo sal in sulcken geval *alleenlijck den overtreder* van dien gestraft, ende deselve verboden getransporteerde goederen geconfisqueert worden.

22.

Item dat de *goederen* der Onderdanen die in des eenen of anderen Coninckrijcken ende Landen der voorsz Coninghen sullen komen te sterven, sullen voor derselver successeurs ende Erfgenamen gheconserveert worden, behoudens het recht van een derde persoon.

23.

Item dat alle de *concessien* ende *Privilegien* vande voorsz Koninghen, soo wel in des eenen als des anderen Koninckrijcken ende Landen, aende Coopluyden geaccordeert, ende door den Oorlogh haeren effect niet ghehadt hebbende, sullen voortaen wederom kracht ende plaets grypen.

24.

Item so het ghebeurde, ('t welck Godt verhoude) dat tusschen de Koninghen van Spaginen ende Engelandt eenich misverstant ofte quade intelligentie voorquam, door welckers middel den Coophandel soude pericliteren gheinterrumpeert te worden, so sullen beyde wedersydts Onderdanen gewaerschout worden, ende ses maenden nae de waerschouwinge tyt hebben, om haere Coopmanschappen sonder eenich arrest van haer persoon of goederen te moghen transporteren, sonder schade noch belet.

25.

Dat oock geen van beyde Koninghen en sal moghen *aenhouden* noch *arresteren* eenige Schepen in syne Havens ofte Wateren van des anderen Onderdanen, om deselve tot prejuditie vande Eygenaers tot den Oorloch of andersins te gebruycken, ten waere dat de Koningh onder den welcken sy behooren, daer van ghewaerschout sy, ende in 't gebruycken daer toe consenteren.

Item

26.

Item is oock veraccordeert, dat soo ghedeurende desen Vrede ende Vrientschap, yets teghens 'teffect der selver ghebeurde, ende dat te Landt ter Zee ende Revieren, door den een ofte anderen der successeurs ende erfghenamen der voorsz. Koningen geattenteert ofte yets gedaen wierde, tegens den vassalen ende onderdanen der geener, die in dese Vrede begrepen syn, dese Vrede sal nochtans in syn kracht ende vigeur blyven, ende sullen alleenlijck gestraft worden de geene die de attentaten sullen begaen hebben.

27.

Item dat alle van wedersydts Oorloghs gevangene al waerender op de Galeyen gecondemneert, sullen los gelaeten ende vry gemaeckt worden, mits betaelende de *montcosten* deur de goenen die in de Galeyen niet en syn, ende 'trantsoen deur de geene diese belooft hebben.

28.

Voort soo ist veraccordeert dat alle civile actien, welcke, doen den Oorlogh begon, subsisteerden, sullen noch geintenteert mogen worden niet tegenstaende 't verloop vande tyde des Oorloghs sulcx dat soo langh den oorlogh geduert heeft dien tydt daer in niet en sal gheprejudicieert hebben, behalven 't gheen dat tot den *Fiscum* is geraeckt.

29.

Item by aldien inde Coninckrijcken des eenen of des anderen Koninghs eenich proces, door een derde, geen onderdaen synde, van weghen eenighe pryse ofte berooving gemoveert wierde, sullen in sulcke gheval partyen gherenvoyeert worden, aen de rechters desselven Koninghs tegen welckers onderdaen geageert sal syn.

30.

Item indien de *Hollanders* ende andere geconfedereerde Staten aende Koning van *Spaignen* ende syne successeurs, door het bemiddelen ende tusschen komen vande Koningh van *Enghelandt* eenighe conditien van *pacificatie* wilden proponeeren, de voorschreve Koninghen sullen altydt 't gheene hun oprechtelijck ende conform der redelijckheydt gheproponeert sal worden, gheerne aenhooren, ende wel begeeren, dat door het tusschen komen vande Koningh van *Engelandt* redelijcke conditien hem voorgedraghen worden, om daermede te bethoonen hoe veel hy is deffererende aende authoriteydt vande Koningh van *Engelandt* syn beminden Broeder.

31.

Is oock besloten ende vast gestelt, dat in dit teghenwoordighe Tractaet sullen begrepen worden de vrienden ende geconfedereerde der voorsz. beyde Koningen namelijck.

32.

Van wegen den Coningh van *Spaignen* &c. *Ferdinandus* Roomschen Keyser, syne Broeders, ende andere Princen Erts Hertoghen van *Oostenrijck*, De Keur ende Fursten des Rijcks, de *Steden* ende Staten onder de ghehoorsaemheydt des Keysers, de Coningen van *Vranckrijck*, *Polen Sweeden*, *ende Denemarcken*, den Hertoogh ende Republycke van *Venetien*, de Hertoghen van *Savoyen*, *Beyeren*, *Cleve*, *Holsteyn*, *Lottringen*, *Parma*, ende *Plaisance*, *de* Bisschop ende Provintie van *Luyck*, de Hertoghen van *Florence*, van *Modene* ende *Rigio*, ende van *Vrbyn*, de *Ligues* ende *Swytsersche Cantons*, de *Grisons*, de *Hanse Steden*, de Grave van *Oostvrieslant*, sonder nochtans te prejudicieeren aen 't recht, ghepretendeert op syne Staten door den Koning van *Spaignen* ende Ertshertogh, de Hertog vande Republycke van *Genes*, het hooft van het huys der *Colomnes*, de Prince *d'Oria*, het hooft van het huys der *Vrsins*, de Hertog van *Sermonet*, de Heer van *Manco*, den Hertog van *Mirandula*, de Prince de *Masse*, den Grave de *Sala*, en de Grave *Otorne*.

33.

Ende van wegen den Koningh van *Engeland* &c. *Ferdinandus* Roomsch Keyser met de Ertshertogen van *Oostenrijk*, de Keurfursten des Rijcks, mitsgaders de Staten ende *Steden* des Rijcks voorsz, de Hertogen van *Lottringen*, van *Savoyen*, *Brunswijck*, *Lunnenburg*, *Mekelenburg*, ende van *Wirtenburgh*, den Lant-Grave van *Hessen*, Marckgrave *van Baden*, den Hertogh van *Pomeren*, Prince van *Anhalt*, den Grave van *Oostvrieslant*, de *Swytsersche Cantons*, en *Grisons*, de *Hanse Steden*, de Koningen *van Vranckrijck*, van *Denemarck*, van *Polen*, ende van *Sweden*, de Hertog en Republijke van *Venetien*, de Hertog van *Holsteyn* en de Hertog van *Florence*.

34

Eyndelijck is veraccordeert en beslooten geworden, dat den Doorluchtighste *Philippus Koninck van Spaignen* en den Doorluchtigsten *Carel* Koning van *Engelandt* in oprechtigheydt en trouwe, yegelijck aen syne ondersaten ende inwoonderen sal doen houden ende onderhouden, alle ende elcke der opgherechte ende vast gestelde Artyckelen van dit teghenwoordigh Tractaet, ende deselve niet te overtreden: ende sullen alle 'tgene inde selve gespecifiseert, patente brieven elck met syn Konincklijcke handt onderteyckenen, ende elck met syn grooten Segel bekrachtigen, ende soo haest de occasie sich sal presenteeren, sullen ter goeder trouwen oprechtelijck leveren ofte doen leveren in der daet, een Instrument van belofte, door d'welck sy met Konincklijcke *parolle* ende solemnelen eedt de hant op 't Evangely boeck leggende malkanderen verseeckeren, in volle executie te stellen alle der boven verhaelde pointen, soo wanneer de eene den anderen daer om versoecken sal, ende dat sy so haest als mogelijck, dit teghenwoordich Tractaet in alle gewoonelijcke plaetsen ende behoorlijcke forme sullen doen publiceeren, alle dit voorsz, synde door ons Commissarisen Ghedeputeerden ende Ambassadeurs van den eenen ende anderen Koningh; in kracht van onse commissien ende in den naem van onse Koningen, geaccordeert beslooten ende vast gestelt, hebben wy tot getuygenisse van dien dese tegenwoordighe met onse handen onderteyckent tot *Madrit* den *vyftienden November* 1630.

Hier na volgen de volmachten van beyde de Respective Coningen.

Philips door Godes genaede Koningh van *Spaignen*, van *Cicilien*, van *Jerusalem* der

der *Indien &c.* Ertshertog van *Oostenrijk*, Hertog van *Bourgonien*, van *Milaenen &c.* Grave van *Habsburgh, Tirol &c.* Hebbende ghesien dat *Carel* Koningh van *Groot Brittaignen* onse seer waerde broeder door tusschen komen van eenige Princen sig soo serieuselijck tot een Vrede ende oude vrientschap disponeerde, welke onder de Doorluchtige Princen *Philips* de III. Hoochloffelijcker memorie onsen seer goeden Heer Vader, ende onsen waerden Broeder teghenwoordich overleden *Iacob* Coningh van *Engelandt*. Wy syn insghelijcken te vreden gheweest te doen blycken hoe seer wy tot den vrede genegen syn, soo die Gode behaeghlijck is, en tot der Christenheyt gemeene beste sy, ende om datter vast is gestelt, van wedersyden Ambassadeurs ghesonden te worden, soo hebben wy van onser syde het selve dadelijck volbrocht, ende dewyle de Heere *Francois Cottington* van den secreten Raet vande Coningh *Carel* ende van hem ghedeputeert met macht ende volle authoriteydt, om van Vrede te Tracteeren, ende besluyten, tot dien eynde tegenwoordigh in onsen Hof is, soo hebben wy gheresolveert Commissarisen te benoemen en delegueren met dewelcke hy van een vrede tracteeren ende sluyten mach: ende alsoo wy ons volkomelijck vertrouwen op de wysheydt, getrouheydt, voorsienicheydt, kloeckheydt ende yver van *Dom Gaspar de Gusman* Grave van *Olivares*, Hertogh van *St. Lucar*, eerste Edelman van onse Camer, onsen grooten Stalmeester, ende groot Cancelier der *Indien* &c. Ende *Dom Inigo Vazlez de Guvarra* Grave van *Ognate &c.* Ende *Dom Didro de Zuniga Marquis de Flores d'Avila &c.* Dewelcke alle ende een yeder van hun, van onsen secreten Raet syn, hebben wy goet ghevonden deselve om desen Vrede in te stellen te committeeren, ende mits desen soo committeeren, noemen ende verklaeren de selve onse Commissarisen ende Ghedeputeerde; hun volle macht Authoriteydt, met Ghenerael ende speciael mandament ghevende, op dat sy met den voornoemden Heer *Francois Cottington* inde naem vande Coningh syn Meester sullen mogen doen tracteeren ende besluyten alle 't geene dat sy tusschen ons ende den Koningh van Groot *Brittaignen* oorboor, bequaem ende noodigh oordeelen sullen te geschieden, om tot een vaste vrede ende verniewinghe van Vrientschap te gheraecken, sulcx datse doen sullen, tracteeren accordeeren, ende besluyten alle ende een yeghelijcke saecke onder onsen Coninckliicken Naem Ende de saecke tot een goet eynde ghebrocht hebbende, datse van stonden aen met den Ambassadeur, ende Ghedeputeerde vande Coningh van *Engelandt* instellen, onderteyckenen, ende expedieeren sullen de Artyckelen ende Tractaet van Vrede; ende verder, dat sy ter goeder trouwen ende op onse Coninckliicke woort belooven dat wy vast, bestendich, ende aenghenaem sullen hebben, alle 'tgeene dat door haer lieden sal gedaen syn, ende dat wy sulcx alles van onser syde onverbrekelijck sullen houden. Ghegheven tot *Madrid* den lesten *April* 1630.

Was onderteyckent

Philippus.

Ende laeger *Andreas de Rocas.*

Volght de procuratie of volmacht vanden Coninck van Groot Brittaignen.

 Carel

Carel by der Gratie Godts Koningh van groot *Britaignen* van *Vranckrijck* ende *Yerlandt*, Beschermer des Gheloofs &c. Aen allen ende eenen yeghelijck die dese onse letteren sullen sien Saluyt.

Synde sulcx dat een vaste Vrede en Vrientschap geweest sy tusschen onsen goeden Heer Vader *Iacob* hoochloffel: memorie, en den Doorluchtigen Prince Coningh *Philips III.* tegenwoordich overleden, ende onsen seer lieven Broeder *Philips* de *IIII.* tegenwoordich regnerende: welcke voorsz. vrede lange Iaren geluckelijck geduert heeft, tot dat daer in Interruptie ende beroerte voorgevallen is, ende dat eenige Princen hun daer in bemoeyen, ende ons willen versekeren, dat onsen seer lieven Broeder de Coning van *Spaignen* gedisponeert is, tot Vreden ende vernieuwinge van Vrientschap ende so verre, dat het om daer toe te geraecken schynt anders niet te ontbreecken, dan dat van wedersyden bequaeme luyden daer toe Gecommitteert ende Ghedeputeert worden, om daer over redelijcke conditien te tracteeren, wy die dan noyt vrede geweygert hebben, maer veel eerder van wille en voornemen geweest synde deselve te vernieuwen ende te herknoopen so het mogelijck was, met een naeuwer en vaster bant: Niet twyffelende dat sulck werck tot heyl ende voordeel des gemeenen besten, ende van onse vrienden ende geconfereerde geluckelijck uytvallen sal, als oock tot nutticheyt van onse Koninckrijcken; Derhalven so willen wy ons wel betoonen tot bevorderinge van Importante saecken bereyt te syn, wetet dan, dat wy ons seer vertrouwende op de voorsichtigheyt, Trouwheyt ende kloeckheydt van onsen welbeminden *Francois Cottington* Cancelier, Baron, onsen Raet ende Cancelier, hem hebben gemaeckt, geconstitueert, geordonneert, ende tot dien eynde Gedeputeert, den selven ghevende ende Committeerende volle macht Authoriteyt met mandement generael ende speciael, te communiceeren, tracteeren, accordeeren, ende besluyten, met den Doorluchtighen Koningh van *Spaignen* onsen seer lieven broeder, alle ende insonderheydt die dingen de welcke bequaem syn ende dienen te tracteeren van een vasten vrede ende Vrientschap voor onse Kroonen, Vrienden, bloet vrienden, ende geconfedereerde, met onsen seer lieven broeder de Koningh van *Spaignen* ende daer van Artyckelen te maeken, letteren ende Instrumenten, ende andere te ontfanghen ende te eyschen, ende ghenerealijck daer van te expedieeren alles dat tot der voorsz saecke nut, ende dienstich mach syn, belovende ter goeder trouwen ende in Koninckklijcke *parolle* voor aenghenaem, vast ende bestendich te hebben; ende van onsent weghen te doen onderhouden, alles dat tusschen ons ende onsen seer lieven broeder de Koningh van *Spaignen* syn Commissarisen en gedeputeerden en den voornoemde *Francois Cottington*, onsen Ambassadeur gedaen sal syn, ende tot dien eynde als boven voor gedaen, gearresteert, ende besloten blyven. In ghetuygenis van 't welck, soo hebben wy desen teghenwoordighen met onse Koninckklijcke hant gheteyckent, ende daer aen onsen grooten Segel van onsen Koninckrijck van *Engelandt* daer aen doen hangen, gegeven in ons Palais van *West-Munster* den *twintighsten October* 1629. ende was onderteyckent *Carel Coningh.*

Wy *Charles* by der Gratie Godts Koninck van Groot Britanien ende Yerland Beschermer des Geloofs &c. Beloven ende sweren in handen vande Illustrissime *Charles Coloma* tegenwoordig Ambassadeur en Procureur vandē serenissime ende seer

seer Machtige Prince *Philippus* IIII. van dien naem, Koning der Spagnien onsen seer lieven broeder, ende op dese gesacreerde Heylighe Evangelien Godts, dat wy ter goeder trouwen onverbrekelijck sonder list noch archeyt dit teghenwoordige Tractaet ende reconciliatie van Vrede besloten ende vast ghestelt, tusschen onsen Gedeputeerden, ende die van onsen seer lieven broeder, observeren sullen, volgens alle de particulariteyten der Artijckelen in 'tselve begrepen, Ende en sullen niet toelaten dat door ons, noch door onse Ondersaten directelijck noch indirectelijck in 't minsten yets soude werden gedaen noch geattenteert, 'twelck dit tegenwoordigen Tractaet ende reconciliatie van Vrede soude mogen prejudicieeren, tot getuygenisse van 'twelck, hebben wy dese met onse Koninckklijcke hant in ons Palays van West-Munster onderteyckent, den *sevenden December* 1630. nae de instellinghe der Engelische Kercken ende van onsen Rijck het *sesden* was onderteyckent *Charles Koninck*.

De publicatie van dit Tractaet van Vreede is gedaen tot Madril den vyftienden December met vier Herauten van Wapenen vergeselschapt met de Magistraten vande Politie op een opgerechte stellagie voor 't Palays/ den seventienden wierde 't selve vande Koninck van Spaignen in sijn Palays inde tegenwoordighept vande Ambassadeur van Engelandt / beswooren aldaer beghelepdet sijnde van alle de groote van Spagnien die haer te Hove bevonden met noch een groote meenichte van andere Cavaliers.

Op diergelijcke wyse geschiedent oock tot Londen. d'Ostentatie nochtans ende vreughde teyckenen waeren grooter onder de Spaensche als onder d'Engelsche. De Spaensche hadden oock meer reden: want sy separeerden daer deur / Engelant van de Vereenigde Provintie: die deur het Tractaet van Southampton waren tot een offensive ende defensive Oorloge tegen Spaignen verbonden. Enghelandt was jalours tegen deselve Provintien: als hebbende in 't Jaer negen en twintich groote conquesten op Spaignen gedaen: ende in dese tijdt haer met nieuwe Tractaten ende alliancen met Vranckrijck versterckende.

De Koninck schreef tot excuse van dit Tractaet den volgende Brief.

Hauts & Puissants Signeurs.

Comme de temps en temps nous vous avons donné connoissance par nostre Ambassadeurs extraordinaire du progres de la paix que nous traitons avec le Roy d'Espagne. Aussy l'ajant maintenant amené a la conclusion tant pour le besoing & repos de nostre d'Estat que pour la consideration particuliere du bien de nos treschers beaufrere & sœur, & de leurs enfans qui sont aupres devous. Nous avons bié voulu vous en donner incontinent advis comme nos bons voisins & amis qui pouves tenir particulierement interest en cest accord: auquel comme nous n'avons estés portés que par *l'exigence pressante des nos affaires*. Aussy nous vous prions de croire qu'il ne præjudiciera aucunement aux anciennes alliances que nous avons avec vous, ny a l'affection que nous avons tousiours eu au bié & prosperité de vos affaires laquelle tant par interest d'Estat que de la religion dont nous faisons profession avec vous, nous avons tousiours a cœur de vous pourchasser, & vous procurer de mesme pied & constance qu'ont fait nos prædecesseurs par tous

les moyens & Offices de bons amis & allies que nous y pouvons contribuer de quoy nous vous prierons de prendre entiere confiance & d'attendre de nous aux occasions les effects de ceste amitié & bon voisinage que nous desirons entretenir avec vous, & sur ce prierons Dieu.

Hauts & puissans Seigneurs, qu'il vous ait tousiours en sa saincte garde. A nostre Palais le 24. de December 1630.

Vostre bien bon amis

CHARLES,

Eynde van't Iaer 1630.

HISTORIE of VERHAEL Van SAKEN van STAET En OORLOGH, In, ende ontrent de VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van *AITZEMA.*

DERDE DEEL.

HET ELFDE BOECK.

AL rede in Novembris des verleden Iaers was gestelt de petitie voor het in beginnende Iaer een ende dertich. Luydende als volgt.

Hoogh ende Mogen de Heeren.

Alsoo het tegenwoordich loopende Iaer *dertich* begint naer 't eynde te gaen en mits dien oock tyt is te gedencken op de middelen en *manieren* waer deur het lant in 't toekomende Iaer *een en dertich* met de hulpe van Godt Almachtich en door desselfs genadige segeninge gemainteneert, en tegens d'oppressien ende gheweldt van so een machtigen vyant als is de Koningh van Spaignen beschermt soude mogẽ worden; so hebben syn Excellentie en Raed van State geacht haer devoir ende Ampt te syn 't selve 't overlegghen ende wel rypelijck 't examineren, wat ten voorsz eynde soude moeten gedaen of gelaeten kunnen worden, regart nemende aende eene syde op de jegenwoordige constitutie vande Provintien, die in plaets van beswaringe wel souden dienen verlicht te worden: omme onder den grooten last niet te beswycken, ende aen de ander syde op de lasten die oock nootsakelijck gedragen moeten werden, omme deselve so niet te besnyden dat daer deur 't Land van buyten in pericul ende van binnen in confusie soude komen te geraecken. Maer denckende op 't toekomende Iaer bevinden sy dat het tegenwoordich noch lopende Iaer so qualijck bestelt is, dat alle ordre die voor het toekomende beraemt soude mogen werden, deur de wanbetalinghe vande consenten over het teghenwoordighe Iaer t'eenemael gherenverseert, ende omgheworpen soude konnen worden. Sulcks dat sy alvoorens te komen tot 't gheene 'twelck het Iaer *een en dertich* is requirerende ghedronghen worden te premitteren, ende uwe Ho: Mo: nochmaels voor te dragen de sobere gelegentheydt vande *consenten* des tegenwoordigen Iaers met de betalinge van dien. Ende eerst so veel den Staet

van-

van supletie aengaet (die by raminghe in ghestelt ende daer na by verscheydene posten bevonden is hogher te beloopen ende buyten allen twyfel noch hoger sal monteren so wanneer alle Provintien hare liquidatien sullen hebben ingebracht; ghelijck sy versocht syn, ende oock aengenomen hebben te doen) daer in hebben niet alle Provintien ten vollen gheconsenteert. Oock syn eenighe die daer op weynich hebbē betaelt, immers by liquidatie niet en bewysen veel gedaen te hebben; daer over dat de *veertigh* Capiteynen in 't voorleden Iaer hare Compagnien versterckt hebbende noch niet en syn gecontenteert, de Eygenaers vande *Treekpaerden* met impatientie om haere betalinge na loopen; verscheyden *aennemers* vande *Legerwercken* met haere ordonnantien (by maniere van spreken) *te merckt staen*, sonder deselve met verlies van een *vierde part* quyt te kunnen worden ende in summa by menichte van menschen sulck geklach wort gecauseert dat het meer als tyt is, dat daer inne werde geremedieert.

Op 't stuck vande *interessen* vallen noch meerder defecten; dewyle niet tegenstaende alle devoiren dienthalven gedaen evenwel de versochte penninghen niet en werden op gebracht, ende nochtans weten de Provintien wel dat de *interessen* op haer verschyn daghen precyselijck moeten werden betaelt, by aldien men het credit van 't Landt wil staende houden ghelijck sulcx meer als nodich is daer over dat den Ontfanger Ghenerael de penninghen komende uyt de contributien ende gedestineert, voor 't meestendeel tot betalinge vande ongherepartieerde Compagnyen daer van moet diverteeren ende tot d'interest employeeren, omme 't credit van syn comptoir staende te houden : waer deur dan wel aen d'eene syde de crediteuren vande Interessen werden ghecontenteert; maer aende andere syde onbetaelt blyven, de voorsz Compagnyen niet sonder grooten ondienst vande Lande; sulcx dat nodich is dat de versochte interessen by de Provintien werden opgebraght ten eynde de voorschreven ongerepartieerde Compagnyen niet onbetaelt mogen blyven tot ondienst van 't Landt.

Gelijke gelegentheyt heeft het met de *vyf hondert* man binnen *Embden* ende de *twee* Compagnyen Ruyteren van de Marquis van *Rovillac* en *Sir. Thomas Lucas*, daer van de Provintien wel draghen de consenten, maer evenwel de penninghen niet op en brengen.

Oock en werden de *Logis gelden* niet gefurneert, daer deur de Provintien, in de welcke het Krygsvolck meest is ligghende de penningen van andere natueren daer toe employeeren, ende diverteeren.

Inde *Fortificatien* is geen weynigher defect, synde daer toe by niemant eenen penninck ghefurneert, ende evenwel hebben deselve allomme ende specialijck binnen *'s Hartogen-bosch* en de *Wesel* gemaeckt, ende onderhouden moeten worden: daer door men genootsaeckt is geworden d'ordonnantien vande eerste partye te converteeren in *obligatien*. Hoe nu alle dese saecken konnen bestaen ende sonderlingh soo wanneer daer noch by komen de effecten van andere voorgaende Iaeren, die mede groot ende grof syn, kan een yeder lichtelijck gedencken: Syn Excelentie ende den Raedt van State konnen niet oordeelen dat het moghelijck sal syn op sulcke maniere 't Lant langer van binnen by ordre ende van buyten by respect, eer ende reputatie te houden, daer aen nochtans ten hoochsten is gelegen; sulcx dat het meer als tydt, oock ten hoochsten dienstich ende nodigh
is,

dat hierinne na behooren wierde versien : Ende werden daeromme uwe Ho: Mog: seer ernstelijck versocht ende gebeden alle dese voorsz *Defecten* so wel van het tegenwoordich noch loopende als oock vande voorgaende Iaren niet alleen te willen suyveren, maer oock ordre te stellen tot promte betalingh vande selve, op dat de confusie van't tegenwoordige ende voorgaende Iaren niet en werde gesleept inde volgende ende d'eene d'andere helpe den Staet van't Landt renverseren of ten onderganck brenghen; Ende wyle de Provincien hun meest excuseren mette *Liquidatie* by dewelcke sy verklaren te sullen bewysen, by aldien niet over, immers haer contingent ofte quota ten vollen betaelt te hebben, sonder nochtans tot deselve *Liquidatie* te treden, niet teghenstaende deselve van tijdt tot tijdt by den Raedt is ende wert geurgeert, ende by de Provincien oock belooft, daer door dan alles in suspens gehouden, ende de gelegentheyt vande betalinghe der respective Provincien niet en kan geweten worden, tot groot misnoegen van de goedtwillige Provincien, dewelcke met geene redenen gevercht konde werden in haren yver voort te gaen sonder gevolch vande andere; Soo werden uwe Ho: Mog: mede versocht eens een vaste Resolutie te willen stellen, dat vande voorgaende Iaren, ten minsten van't Jaer *vier en twintigh* af, geliquideert moghe werden vande betalingen by de Respective Provincien gedaen, 't sy in gelde, Vivres, munitie van Oorloghe of andersints; ende dat oock eene vasten tijdt ghestelt werde, wanneer deselve *Liquidatie* sullen aenvanck nemen; Op dat alsoo by den Raedt van State 't geene de Provincien schuldich blyven, ingevordert, ende in cas de Betalinghe by elcke Provincie ten vollen gedaen soude mogen zyn, 't geene noch te kort komt by nieuwe petitie versocht moge worden, ende dat alsoo de saken van 't Landt eens in goede ordre gebracht, d'oude schulden betaelt elck een gecontenteert ende 't Land buyten klachte gestelt moghe werden, daer mede het altans meer als al te veel vervult is.

Boven de voorseyde *Suyveringhe der Defecten* vande voorgaende Iaren, is mede noodich dat Ordre gestelt werde op de af-lossinge vande Capitalen op Interesse negotieert, beloopende altans ter somme van *tien millioenen, vyf hondert een en dertich duysent een en 't seventich ponden twee schellingen ses grooten* volgens den Staet hier by gevoeght daer toe sy van tijdt tot tijdt geklommen syn, eensdeels om dat de lasten vande Oorlooge Iaarlijcks grooter syn gevallen als die beraemt zyn geweest; Niet hebbende op alle occurrentien van binnen ende van buyten in soo een grooten Oorloch, als d'onse is, verdacht kunnen werden. Maer somwylen na dat de Vyant yets voorgenomen heeft gehadt onversiens vergroot moeten werden, sonder de penningen uyt de Provincien daer toe te hebben kunnen afwachten, om deur ongereetheyt den Vyant geen voordeel te geven, of eenige avantagie laeten ghewinnen, die daer nae met veel meerder kosten niet en soude syn te recouveren geweest; anderdeels oock om dat somwylen staet gemaeckt zynde op uytheemsche secoursen deselve of t'eenemael zyn uytgebleven, of deur Ambassaden, Verteringhen, ende andere onkosten sulcx syn vermindert gheworden, datte selve niet en syn suffisant gebleven tot de Lasten die daerop geassigneert waren, daer by oock noch gekomen zynde verscheyden Defecten van eenige Provincien, heeft het niet anders kunnen uytvallen, als dat de Negotiatien van tijdt tot tijt gedaen, tot een groote somme hebben moeten monteeren en accresceren.

 Synde

Synde sedert den Iare *ses en 'tnegentig* tot den Iare *seventien* in cluys geklommẽ tot de somme van *vier millioenen acht hondert drie en 't negentich duysent negen hondert sestich gul. twaelf stuyvers ses penningen*, daer van d'Interessen by den Staet van Oorloghe gerepartitieert syn op de Provintien van *Hollant*: en sedert het Iaer *achtien* tot nu toe geaccresseert met noch *vyf millioenen ses hondert seven en dartich duysent, een hondert tien gul. negen stuyv. tien pen.* daer vande interessen tot laste van't comptoir vanden Ontfanger Generael syn loopende. Sulcx datte gelichte capitalen in alles bedragẽ de voorsz somme van *tien millioenen vyf hondert een en dartig duysent een ende 't seventich gulden twee stuyvers drie penningen*, dewelcke soo groot is dat de interesten, die daer van betaelt moeten worden tot een groote somme belopende het inkomen van 't Landt seer syn verminderende, ende soo langhs soo meer sullen verminderen, by aldien inde negotiatien gecontinueert soude werden, gelijck noch eenighe Iaeren herwaerts, ende sonderlinghe dit lopende Iaer is gheschiet.

Weshalven uwe Ho: Mo: versocht worden den vordere voortganck vande negotiatien niet alleen te willen stuyten ende affsnyden, maer oock ordre te stellen datte voorsz capitalen afgelost ende de voorsz capitalen daer van gedeschargeert mogen werden, deur soodanige middelen als daer toe voor desen voorgeslaghen en oock by eenige Provintien niet onsmakelijck en syn gevonden, namentlijck deur een eenparigen Impost over alle Provintien te heffen op de *Goude Silvere en Zyde* Lakenen, *op de Brandewijn*, *Toeback*, *kleyn segel* en op alderhande *Suyckeren ende speceryen*, of oock door eenighe andere middelen, 't sy dat de Provintien de *capitaelen* onderlinge verdeelen of andersints sulcx als bevonden sal worden te behoren. Ende nadien het billijck is dat middeler wyle de lopende *interessen* werden betaelt, daer toe by den Ontfanger Ghenerael geene middelen syn, vermits de contributien met andere lasten werden gheconsumeert, soo werden uwe Ho: Mo: versocht daer toe inne te willigen en den voorsz Ontfanger Generael te laten toekomen de somme *drie hondert tachtich duysent vyf hondert vier gulden negentien stuyvers drie penningen* daer toe deselve Interesten mette makelerdye voor een Iaer syn belopende.

Komende nu in specie tot de lasten die welcke in het aenstaende Iaer *een een dertig* tot behoudenis van ons algemeen Vaderlant sullen moeten gedragen worden. Ist voor al nodich dat aen d'een syde wel ende rypelijck overlecht werde de tegenwoordige macht vande Vyant, daer mede hy dese Landen is dreyghende, ende aen d'ander syde de groote besettinghen, die ghedaen sal moeten worden omme 't Landt teghen syne gheweldige oppressie met de hulpe van Godt almachtigh by de ware Christelijcke Religie, rechten, ende Privilegien te konnen maintineren. Aengaende de macht vande Vyandt kan niet anders verstaen worden, als teghenwoordigh te syn ten minsten wel soo sterck ende redoutabler als voor desen, soo wanneer met een ghesont oordeel inghesien wordt, dat hy den *paix van Italien* in syne handen heeft, dat hy met *Enghelandt* deselve kan sluyten, als hem d'occasie daer toe goet sal duncken, (by aldien 't selve alrede soo wel in d'eene als d'andere plaetsen niet en is ghedaen) ende dat hy niet alleen het Volck uyt *Italien* herwaerdts aen kan doen affacken, maer oock de Trouppes soo wel vande Keyser als van de Papiste Ligue

tot

tot syn voordeel ghebruycken, ende sulcx alles boven syn ordinaeris militie. Daer by noch komende dat de Vyandt als noch behoudende de passagie op den Rhyn door de commoditeydt vande selve stroom een machtigh Legher op dese Landen soo haest kan werpen, als daer van d'Advyssen kunnen overkomen. Waer teghens aen d'andere syde ghconsidereert synde de groote besettinghen dewelcke tot beschermïnghe van dese Landen moeten ghedaen worden vande *Eemse* af tot het *Swint van Sluys* in *Vlaenderen* toe, begrypende soo veele Steden, Forten ende plaetsen, dewelcke oock in weynich Iaeren veele syn vermeerdert, ende 't saemen met een goet Guarnisoen van behoorlijck ghetal van Kryghsvolck ende noodighe munitien, Vivres, fortificatien, Instrumenten, van Oorloghe ende alle nootlijcke behoeften teghens belegheringhen ende Vyantlijcke aenvallen moeten versien worden, ende dat daer en boven oock noch van nooden is een goet Legher te Velde te brenghen, om te konnen dienen niet alleen tot defensie op alle occasien ende plaetsen daer de Vyandt syn meeste effect ende gheweldt soude willen aenwenden, maer oock om selver den Vyandt nae gheleghentheydt offensivelijck aen te tasten, welck Legher mede met alderhande behoeften van Waghens, Scheepen, Treckpaerden, Munitien, Instrumenten, ende wat voorts daer van is dependerende, versien moet wesen, als men daer van de behoorlijcke diensten wilden trecken. Soo en sal niet anders gheoordeelt konnen worden als dat een yeder hem noch voor dese mael ten uytersten sal moeten verkloecken om het voornemen vande Vyandt te konnen breecken ende de opkomende occasien waer te nemen, niet aensiende so seer eenige kleyne beswaernissen, die de Landen Godt Lof noch wel konnen draegen, so wanneer men malkander wel wil verstaen, als wel de conservatie van 't gemeene beste, sonder 't welcke 't particulier niet en kan bestaen.

Ende worden daeromme u Hooch Mog. ten hoochsten versocht ende ghebeden alle 't selve met eenen klouckmoedighen yver wel te willen over legghen ende behartighen, ende dienvolghende te continueeren inde onderhoudinghe van alsulcken aental van Ruyteren ende knechten, mitsgaders van tractamenten ende andere Oorlochs lasten, als begrepen zyn inde *drie* Staten van Oorloge ende repartitien, d'eene van den Iaere *een en twintigh*, belopende ter maent *seven hondert ses en tachtigh duysent seven hondert vyftigh gulden, seventien stuyv. acht deniers*, d'ander vande Iaere *ses en twintigh* belopende *een en 'tneghentigh duysent vier hondert twee en twintigh gulden vyf stuyvers neghen deniers*, ende de derde overgelevert in *November seven en twintig* belopende *drie en vyftig duysent twee hondert vyftig gulden seven thien stuyvers drie deniers*, ende 't saemen ter loopende maent *hon*over de *seven* Provintien de somme van *neghen hondert een en dartigh duysent vier dert vier ende twintigh ponden acht deniers*. Besorghende dat de betaelinghe vande voorsz *drie* Staten van maent tot maent over de *seven* Provintien werde gedaen na de verdeylinge ende repartitie daer by gemaeckt ende namentlijck oock dat de partyen daer inne getoucheert om in gelde aen den Ontfangher Gheneraels betaelt te werden aen syne handen mogen komen, op dat de betalinghe daer uyt gedestineert oock by hem tydtlijck tot conservatie van s'Lants credit mach werden gedaen.

Ende

Ende dat tot betooninge van dien ende van 't goet devoir van elcke Provintie in 't opbrengen vande voorsz penningen deselve van haere datelijcke betalinghe overleveren alle *drie maenden* pertinenten Staet, ende daer by 't eynde s'Iaers volkomen rekeningh, bewys, ende reliqua doen, sonder 't welcke onmogholijck is dat geweten kan worden of een yeder post by syn natuere ghelaeten niet ghediverteert ende na behooren gheemployeert werde of niet: daer aen nochtans tot weygeringe van veele schadelijcke disputen onder de Provintien, ende vordere verklaringe van des Generaliteyts finantie ten hoochsten is ghelegen, op dat het kort aen d'eene of d'andere partye in tyts op nieuwe petitien aende Provintien te doen gesupplieert mogen worden.

Dat voorts u Ho:Mo: boven het Krygsvolck inde boven genoemde *drie* Staten begrepen mede believen in dienst te houden de *vyf hondert* man tot versekeringe van 'tgarnisoen binnen *Embden* ghelicht beloopende in 't Iaer *twee ende 't sestigh duysent ponden*, mitsgaders de *twee* compagnyen Curassiers vande Marquis de *Rovillac* ende *Sir Tomas Lucas*, belopende met de verhoogingen vande Compagnye vande Ritmeester *Eeckeren* in curassiers s'Iaers *vier en tachtich duysent drie hondert seven ponden tien stuy. ses penningen* gelijck u Ho: Mog: deselve voor desen nodich hebben gevonden.

Ende vermits u Ho: Mo: inden Iaere *acht en twintigh* als de Keysersche Troupen deser Landen Frontieren begosten te naderen ende daer door allerhande achterdencken ende ombrage veroorsaeckten nodich hebben ghevonden te lichten *vyftigh* Compagnyen elck van *twee hondert* koppen, tot beter defensie vanden Lande, ende dat deselve Troupes sedert haere Masque hebben afgetrocken ende met Vyantlijcke invasien Branden, Rooven, moorden, Vrouwen schenden, ende dergelijcke Barbarische actien een gedeelte van dese Landen hebben gedevasteert, ende van menschen ende beesten berooft ende ontbloot; synde nu noch daer by gekomen dat de Troupes vande Ligue haer inde naebuerige Landen mede beginnen t'inquartieren ende alrede *Lingen* ende eenige andere plaetsen in 't Landt vander *Marck* beset hebben; daer uyt noch nauwer correspondentie tusschen haer en den Vyant moet geoordeelt worden, en dat so wel die vande Ligue als vande Keyser soecken sullen dese Landen te helpen supprimeeren, voor soo veel in haer macht sal wesen, gelijck oock de propositien op de tegenwoordighe Vergaderingh tot *Regensborgh* gedaen daer van d'Intentie genoechsaem exprimeren, soo oordeelen syn Excelentie ende Raet van State voor al mede nodich te syn dat de *vyftigh* Compagnyen noch voor 't aenstaende Iaer worden aenghehouden; ende werden daeromme u Ho: Mog: seer ernstelijck versocht daer in consent te willen dragen. Doch dat om de Provintien soo veel mogelijck te verschoonen 'tselve geschiede alleen voor *vier* lange maenden ten getalle van *tien duysent* koppen. Beloopende over den selven tyt ter somme van *vyf hondert twee en twintig duysent vier hondert ponden*, ende voor *vier* maenden van *neghen en twintigh* daghen ten getalle van *vyf duysent* koppen, belopende *drie hondert twee en dertigh duysent twee hondert ses en 'tneghentich ponden*, ende 'tsamen in 't Iaer *acht hondert vier en vyftigh duysent ses hondert ses en 't negentigh ponden*: op dat alsoo te beter middelen mogen syn dese Landen teghen des Vyants Invasien te beletten ende in cas van noot mede een tamelijck leger te velde te konnen brengen: sonder 't welck geen behoorlijke defensie noch aggressie kan werden gedaen. Boven

Boven de Soldye van 't voorsz Krygsvolck is mede van node dat deselve met behoorlijcke *logys gelden* werden voorsien ; daer van den Staet by voorgaende propositie is overgegeven, ende gaet wederom hier neffens.

Uyt dewelcke u Ho: Mog: sien kunnen hoe veel de Logys-gelden ten naesten by syn beloopende ; ende als al *vyftich duysent gulden* ghenomen wierde voor het defect vande Compagnyen, die niet compleet en zyn, soo soude evenwel noch komen te manqueren de somme van *vier hondert duysent* ponden. Dewelcke uwe Hoogh Mog: versocht worden niet alleen te willen inwilligen, maer oock sodane ordre te stellen dat deselve in handen vanden Ontfanger Generael gefourneert moghen werden. Op dat de Steden die meest met Guarnisoen beset zyn daer uyt betaelt mogen worden, ende niet gelaten werden inde costume, die sy tot noch toe ghehadt hebben van de andere Consenten van hare nature te diverteren, en tot de *Logys-gelden* t'employeren. Tot welken eynde voor desen versocht is geweest, dat van *drie* maenden tot *drie* maendē den *Staet* vande respective guarnisoenen aenden Raed van State gesonden mochte werden, omme geexamineert en Ordonnantien voor de Logijs-Gelden daer op gedepescheert te mogen werden nae behooren. 'T welcke van U. Ho. Mog: versocht werden als noch eenpaerlijck te willen inwillighen ; ghelijck 't selve alreede eenighe Provincien zyn doende.

By aldien de noot soude moghen vereyschen of anders d' occasie sich præsenteert met een Legher te Velde te gaen, werden U. Hooch Mog. versocht tot de Lasten daerinne vallende te willen inwilligen de somme van *thien hondert duysent guld.* daer beneffens te willen accorderen de lichtinge van *ses duysent* Waertgelders of Guarnisoen houders, voor den tijdt van dattet Leger te Velde sal wesen, indien sulcx mocht van noode zyn, 'twelck niet minder als op *vier* maenden soude kunnen genomen worden, ende in sulcken gevalle soude komen te kosten de somme van *drie hondert duysent ponden.*

Behalven desen weten U. Hoogh Mog: wat grooter versekerheyt de wercken van Fortificatien dese Landen zyn ghevende, ende dat deselve nootsaeckelijck onderhouden oock eenighe nieuwe hier ende daer ghemaeckt moeten worden, daer toe wel van Iaer tot Iaer een Extraordinaris Subsidie is versocht boven de *Hondert vyftigh Duysent ponden* op den Staedt van Oorloghe gherepartiteert. Maer dewyl de betalingh van eenige Iaren herwaerts seer sober syn gevallen ende nu eyntlijk oock t'eenemael gediverteert geworden, so wel de ordinaris als extraordinaris fortificatie penningen, so ist so verre gekomen dat in't verleden Iaer eenige annemers *drie*, *vier* ende meer Iaeren ten achteren wesende, notable wercken (niet sonder groot perijckel van 't Landt) hebben laten ligghen, klaghende geen middelen te hebben deselve te kunnen opmaecken, ende te moeten lyden dat haere Huysen, Meublen, ende Goederen by ghebreck van betalinge wierden geexecuteert, oock so wanneer altans eenige besteding e wert gedaen, weten de annemers hare Rekeninge sulcx te maecken, dat by aldien den Raedt versien ware met gereet gelt, deselve bestedinghe so niet de helft, immers een derdepart minder soude kunnen gedaen worden, weshalven uwe Ho: Mog: versocht worden doch eenmael dit te willen behartighen en sodanige ordre stellen dat de fortificatie penningen voor een derdepart in *Marty* of *April* mogen gestelt wesen in handen

handen vande Ontfanger Ghenerael ende de reste van drie tot drie maenden, in welcken gevalle den Raedt vertrouwt die deselve soo te meinagheren dat sy met *twee hondert duysent ponden* extraordinaris sullen kunnen toekomen ende 't Landt ende u Ho: Mog: goeden dienst doen: versouckende daeromme dat u Ho: Mog: deselve *twee hondert duysent gulden* willen inwillighen, ende op voor verhaelde maniere doen opbrengen, op dat by gebreeke van dien 't Land wederomme niet en kome te vervallen in peryckel van d'eene of d'ander plaets te verliesen deur manquement van reparatie vande selve.

Oock werden uwe Ho: Mog: versocht te willen inwillighen tottet gieten van nieuw geschut voor de Frontieren de summe van *vyftich duysent* ponden.

Boven de defensie vande Frontieren te Lande is u Ho. Mo. ende een yegelijck bekent van wat groote importantie is de defensie vande *vrye navigatie* ter Zee, d'experientie leert oock, dat, by aldien deselve wort afgesneden, niet alleen alle Neringe ende welvaren, wesende het steunsel van desen Oorloghe soude komen te cesseren, maer dat oock benomen soude kunnen werden alle levens middeven voor soo menichte van Ingesetenen, daer mede dese Landen deur Godes segen syn ghepeupleert, ende dattet niet en soude aenkomen op 't verlies van eene Stadt alleen, dan op alle Steden, ende het geheel Landt teffens, die met Honger ende Commer te gelijck souden kunnen overwonnen werden; daerom men oock siet dat de vyant syn werk meer vande Oorloge ter Zee is makende als voor desen, en is daeromme oock ten hoogsten nodich dat daer tegens met eene goede ordre ende courage werde ghegaen, ende alle middelen aenghewent om soo een groot vyantlijck desseyn te breecken ende den vryen Koophandel met onse Nabuyren ter Zee te verseeckeren: uwe Ho: Mog: werden daerom ten serieusten versocht ende gebeden dese saecke nae ghewichte met alle haer leden ende circumstantien behoorlijck te willen behartighen, ende tot dien eynde niet alleen te willen continueren den Ontfanck ende opheven vande *convoyen ende licenten* vande inkomende ende uytgaende goederen ende Coopmanschappen, tot alsulcken taux ende lyste, mitsgaders verhoginghe (alwaer 't maer voor een of een half per cento; als deselve eenichsins sullen kunnen draghen, maer oock deselve deur strickte observantien der Placcaten, verpachtinge voor de helft, ende andersins, so veel mogelijck te beneficieren. Doch also 't selve inkomen al ten uyttersten gebeneficieert synde evenwel niet en sal kunnen suffisant wesen om te draghen de sware lasten vande equipagien die tot bevrydinghen vande Zee ghedaen moeten worden ende mitsdien merckelijck gesubsidieert.

So werden u Ho:Mo: versocht ook voor het aenstaende Iaer *een en dertig* te willen continueren d'assistentie van *twee millioenen* gulden en volgens dien aennemen de betaling vande Staet van Oorloge te Water mettet geene daer van sal dependeren in minderinge van 't eerste millioen, ende voorts inshanden vanden Ontfanger Generael laten komen het tweede Millioen in baren gelde, om by hem aende respective Admiraliteyten bekeert te werden. Ende op dat de Provintien alle dese lasten met de meeste bequaemheyt ende minste quessinge vande ghemeente mogen vinden, sonder hun daer van by gebreck van middelen 'texcuseren, so werden deselve versoght, dat deselve als noch met een goede courage willen verstaen tot den opheve van eenparighe ende gemene middelen van consumtie, mitsgaders

over

over de onroerende goederen op den voet van Hollandt dewelcke de selve nu eenighe jaren herwaerts met eenen goeden yver voor 't gemeene beste conform de Unie heeft geheven en gepractiseert, daer mede oock deselve haer best heeft bevonden, so voor haer selven als voor 't gemeene beste, gelijck oock d'andere Provintien haer daer mede wel souden bevinden, aengesien dat de lasten van dien over veel schyven is gaende, en mitsdien minder swarigheyt heeft en licht om dragen is; 't welck oock strecké soude tot contentement vande voorseyde Bontgenoten; mette welke ingelyckheyt te komé niet langer en behoort gedifficulteert te worden, om deselve niet moedeloos te maken, zynde niet billiker, dan dat in een gemene Unie, daer de voordeelen en schaden gemeen zyn, gelijkheyt gehoudé wort.

En vermits het u Ho. Mo. belieft heeft om deselve middelen te beter te doen beneficieren by haer consenten van het tegenwoordige jaer *dertig* t'accorderen de verantwoordinge vande *vyf specien van Wynen, Bieren, Sout, Zeep en Lakenen*, sonder nochtans d'selve in treyn gebracht te hebben, so werden u Ho. Mo. versocht 'tselve als noch te willen effectueré, d'ordonnantie daer toe dienende te laten verveerdigen en voorts alles by de handt nemen wat tot beneficie vande middelen so wel in d'eene als d'andere provintie soude mogé nodig en dienstig wesen, daermede het inkomen vande respective Provintien grotelijcx sal werdé geaugmenteert.

Oock werden uwe Ho. Mog. versocht te willen inwilligen de continuatie van 'tgenerale middel vande *veertien* gulden op't *hondert wit sout*, en *tien* guldé op de *clynen* tot laste vande *Panneman*, ende dat d'inkomsten van dien aen handen vande Ontfanger Generael mogen komen. Gelijck mede u Ho. Mog. versocht worden by vervanginge te willen continueren de quota vande *Landtschap Drente* van *een* tegens *hondert* van 'tgene d'andere Provintien so ordinaris als extraordinaris aende Generaliteydt tot ghemeene defensie moeten furneren, ende dat boven de *vyf hondert ponden* ter maent: dewelcke altydt ghereserveert syn uyt de middelen van consumptie van *Coevorden* tot onderhout vande fortificatie aldaer. Insgelijcken *d'Imposten en contributien en verdingen* inde Steden, Forten, Dorpen en Platte landen van *Brabant, Overquartier van Gelderlant, Vlaenderen, Lingen, Wedde, en Wester-Woldinger Lant*, so deselve tot noch toe geheven syn, ende verder gepractiseert sullen konnen werden, mitsgaders oock alle quartieren onder den vyant gelegen, so verre men deselve met s'Landts Krijchsvolck sal kunnen bereycken.

Ende ten laesten dewyl u Ho. Mog. volkomen kennis self hebben dat alle dese petitien ten hoochsten nodich syn, ende by experientie bevinden hoe schadelijck voor den Lande valt het laet inbrenghen vande consenten van dien, so werden u Ho. Mo. ende een yeder Lith van dien ten hoochsten versocht ende gebeden, dat deselve believen inde respective Provintien sodane devoiren te doen, dat daerop niet alleen vruchtbare ende volkomen consenten mogen werden ghedragen, als wesende op 't aller schaerste ende naeuwste genomen, maer oock in ghebracht, soo haest eenichsints doenlijck ende mogelijck sal wesen, immers ten allerlangsten voor primo Marty of uyterlijck Aprillis toekomende, op dat by ghebreeck van soodanighe consenten het Landt in gheen confusie en kome te gheraecken, 't welck andersins te vreesen staet, ende ten langhen lesten eens sal moeten uyt bersten; ende by retardemendt van 't inbrenghen van dien oock niet en werden ghepostponeerdt, 't gheene, 't welck met de goede directie

tot

tot voordeel van 'tselve soude kunnen of mogen gedaen worden. Aldus gedaen inde Rade van State in s'Gravenhage den *sestienden November* 1630.

Was geparapheert *A. Wisrmck, Vt.*

Onderstont: ter ordonnantie vande Raedt van State getekent

M. Huygens.

Van de questie over de Tarra is alreede in 't verleden jaer gementioneert. In 't begin van Ianuarius sijn ter Vergaderingh van haer Ho: Mog: gecompareert de Heeren vande Steden Haerlem, Delft, Leyden, Amsterdam ende Alckmaer, by de Heeren Staten van Hollandt Gecommitteert tot waerneminge ende bemiddelinge vande differenten ontstaen tusschen den Court-meester met de Marchants Advonturiers vande Enghelsche Natie/ binnen Delft, ter eenre ende die vande Laecken Neringe deser Landen ter andere syde / belangende 't stuck vande Tarra vande Engelsche Laeckenen/ seggende dat sy parthyen wedersyts in haer doleantien ende defentie respective hadden gehoort / doch datse de opgeresene differenten niet en hadden konnen bemiddelen/ vermits de voorschreve Court-meester te styf persisteerde by sijn gepretendeert recht / ende dat over sulcx haer Ho: Mog: op 't versoeck van hun Gecommitteerden goetghevonden hadden op morghen naer de middach te beschryven den voorsz Court meester / om teghens die vande voorsz Neringe ter presentie vande Heer Vane Extraordinaris Ambassadeurs van sijn Majesteyt van Groot Britangnen en haer Ho: Mog: Gedeputeerde nader over en weder over gehoort te worden / om daer na de differenten gevonden en geaccordeert te worden: dan geconsideert dat gemelte Heer Ambassadeur op de notificatie vande voorsz conferentie op s'anderen daegs had ter antwoort ghebrocht/dat hy aengaende het voorsz stuck vande Tarra niet en was gelast / ende dat hy alleenlijck soude komen om te hooren ende te sien / ende van 't gepasseerde rapport doen aen sijn Majesteydt van Groot Brittangien, dat oock den voorsz Court-meester sich had laeten verluyden/ dat hy sich nergens verder soude konnen inlaeten / soo is sulcx door die tijdt gestaeckt.

Ende also de gemelte Ambassadeur op sijn vertreck stont is den vierden Ianuary de Goude Ketten aen hem ghedestineert van vier en dertich hondert, tot op ses en dertich hondert gulden vergroot.

Tot antwoort op sijn alreede lang te vooren in gegeven memorie nopende de Tarra is hem deur de Heer Rantwyck, Brassert, ende Brunings gegeven 't volghende antwoort.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, hebbende rypelijck geexamineert de memorie aen haer gepresenteert deur den Heer Ridder *Vane* controlleur van't huys des Conings van *Groot Britaignen* syn geheyme Raet ende Ambassadeur Extraordinaris den *sestienden Augusty* laestleden raekende de doleantien vande *Engelsche* Coopluyden avonturiers residerende tot *Delft*, tegens de Coopluyden drappiers der Gemelte Provintien, ende gehoort het rapport van haer Gedeputeerden synde geweest in conferentie met den Gemelten Heer Ambassadeur om de wedersyts geschillen by te leggen, verklaeren niet meer te begeeren als de continuatie des Handels ende goede intelligentie tusschen de Croon van syn Majesteydt ende dese Provintie; speciael op het stuck vande drapperyen; daer aen weder-

wederſyts ſoo veel gheleghen is, nopende 't welck haer Ho: Mog: hebben laeten emaneeren hun placcaet vanden *twee en twintighſten Mey* 1617 inhoudende ſeeckere conditien tot reglement van dien handel in alle billicheyt ende gerechtigheyt, gelijck oock de Staten van *Hollandt* hebben ghemaeckt ſeeckere Ordonnantien den *negenthienden Iuny.* 1621 waer op de court van deſelve Kooplieden is ghekomen tot *Delft*, ende waer na ſy hun hebben te reguleeren.

Maer aengaende d'eerſte ende Principaele klachten vande ghemelde memorie by 'twelcke de Coopluyden ſuſtineeren dat de *Tarra* vande Laeckenen geſchiedende volgens 't Placcaet inde genoemde Steden, niet behoorde gemaeckt te worden als inde Stad van *Delft*, alwaer ſy reſideerden; de Gemelde Heeren Staten oordeelen (gelijk het oock notoir ende bekent is aende Heer Ambaſſadeur ende aende Cooplieden voornoemt, deur informatien en redenen op dat ſtuck geallugeert) dat het onmogelijck is alle Laecken te Tarren op de plaets van haer reſidentie.

Maer ingeval d'adminiſtratie vande Tarra geſchiet inde ſteden by het Placcaet ghenoemt in 't Ghenerael ofte in eenich vande ſelve in 't particulier exacte ende volkomener kan werden gedaen en geexerceert; haer Ho. Mog: ſullen te vreden ſyn ende begerich daer toe by te brengen alles wat nodich ende mogelijck ſal ſyn tot voordeel vande commercie.

Ende belanghende d'innovatie vande Coopluyden weygherende voortaen te doen eenighe verkoopinge aende Drappiers van 't Landt, anders als op conditie datſe ſullen werden getarreert tot Delft haer Ho: Mog: beloven ſigh dat dē Heer Amb: ſal van wegen ſyn Mayt. te vreden ſyn, de continuatie vande traficq volgens de placcaten ende de ghewoonlijcke practycq ſonder eenighe novatie toe te laetē; voor dat by conferentie ende conſent van partyē anders ſal ſyn geconvenieert.

Waer na haer Ho: Mog: ſich ſullen houden reciproquelijck verbonden om te doen ceſſeeren de arreſten, combinatien ende alle andere ſaecken die contrarie ſyn d'ordonnantien ende vryheydt der commertie. Als begerich om oprechtelijck te onderhouden goede correſpondentie ende vrientſchap tuſſchen d'Onderdanen van ſyn Majeſteyt ende deſe Provintien. Verſoeckende de Heer Ambaſſadeur gelieven hier van Favorabelijck te rapporteeren. Gedaen ter Vergaderinge van haer Ho: Mog: inden *Hage* den *ſevenden January* 1631.

D'Enghelſche Reſident Carleton verſocht den elfden January dat de Gelderen gheprocedeert vande waeren ende Coopmanſchappen bevonden in ſeeckere boyer daer Schipper op was Nicolaes Pieterſe van Hamborgh, ende by Capiteyn vander Zee in 't uytkomen vande Haven van Duynkercken in Zee verovert ende tot Rotterdam opghebracht/ mochte worden ghereſtitueert/ aende originele Eygenaers der voorſz Goederen. Daer op is verklaert datmen hier in niet kon treden: als ſynde notoir ende klaer dat den voorſz Boyer met ſyn laedinghe wel ende te rechte was verklaert by 't Collegie ter Admiraliteydt tot Rotterdam voor goede Priſe/ ende dienvolgens de peninghen en conformite vande ordre van 't Landt gedeſtribueert.

Aengaende 't ſtuck vande Tarra hebben ſo wel d'Ambaſſadeur Vane als Carleton te kennen gegeven datter gants geen hoope was van accommodatie tuſſchen die van d'Engelſche Court tot Delft, en die vande laeckenen neringhe deſer Lande/ ten ſy datmen het ghetal vande Steden binnen deſe Provintien/ gheordonneert

neert tot het voorsz Tarren in getalle verminderde/ versoeckende de gemelte Heer Ambassadeur dat de Arresten gegeven op de Laeckenen/ die by die vande Court voornoemt waren verkoft/ midts dat die tot Delft alleen ende nerghens anders souden moeten worden getart, moghten afghedaen worden/ ende dat aen die vande Court/ willende effectivelijck uyt dese Landen vertrecken soude moghen worden gepresteert/ 't geen hun beloofft was.

De Heeren van Hollandt of haer Ghecommitteerde Raeden hebben in dese Maent aende Resident Carleton om reden van Menaghe opgeseyt de wooninghe vande Huysinghe daerinne de Heeren Ordinaris Ambassadeur vande Koninck van Groot Brittanjen, sedert een geruymen tijt langh tot koste van 't Land hadden gelogeert. De gemelte Carleton hadde daer over gedoleert aen sijn Excelentie dewelcke de moeyte nam/ om deselve Heeren Raeden te induceeren/ datse te vreden waren de voorsz Wooninghe aende voornoemde Carleton te versorgen tot Mey twee en dertich, ingevalle haer Ho: Mog: de Huyshuer de gemelte Provintien van Hollandt tegens de Generaliteyt ghemeent waren te laeten passeren ende valideren. Sulcx is hun toegestaen.

Belangende 't stuck vande Tarra der Engelsche Laeckenen hadden die van Hollandt alrede in September laestleden goetghevonden/ datmen het Placcaet op 't selve stuck soude mainttineeren ende daer by blyven/ ende haer Ho: Mog: om 't selve effectivelijck te doen/ hadden de respective Provintien versocht ordre te stellen op haer binnelantsche Tollen ende passagien/ dat alle passerende Enghelsche Laeckenen/ daer souden worden gearresteert/ ende aengehouden sonder deselve onder cautie te laten volgen/ ter tijdt toe dat die vande voornoemde Court genoechsame reden souden hebben gegeven om anders te disponeeren/ ende sijn dienvolghens de Engelsche lakenen van tyt tot tyt aengehouden/ 't welck voor 't meerendeel quam te geschieden binnen de gemelte Provintie van Hollandt, vermits haer Residentie binnen Delft: sulcx dat die van meergemelte Court daer over misnoegen schepten pegens de gemelte Provintie van Hollandt, ende oversulcx wel lichtelijck te raede soude geworden sijn haer voordelen elders in andere plaetsen van dese geunieerde Landen te gaen soecken/ waer over die van Holland de andere Provintien waren vraegende/ oft haer meninge niet en was dat de voorverhaelde Court willende uyt Hollant vertrecken by de andere Provintie niet en soude werden aengenomen noch inghelaten/ anders als op ende volghens den inhout van 't Placcaet hier bevorens geemaneert/ ende den vier en twintigste Iuly lestleden gerenoveert; waerop de gesamentlijcke Provintien verklaerden te persisteren by 't voorsz Placcaet ende den teneur van dien/ ende datmen 't selve alomme binnen dese Landen/ gheunieerde Provintien ende 't resort van dien/ op eenen ende den selfden voet eenpaerlijck soude practiseren ende onderhouden. Sulcx is de Inghesetenen deser landen by renovatie van 't Placcaet genotificeert/ ende de Court-meester en eenige Gecommitteerde vande Court resideerende tot Delft wierden beschreven tegen 's anderen daegs voor middach ten klocke elf uyren te verschijnen voor haer Ho: Mog: Vergaederinge/ ende doen is hun by de Heeren Rantwyck, Noortwyck, Bas, ende uyt Zeelandt Weede, Eysinga, Haersolte ende Schaffer Gedeputeerden van haer Ho: Mog: aengheseyt/ dat sy van nu voortaen geen Laeckenen inde

ge-

geuniteerde Provintien ende Steden onder 't ghebiedt van haer Ho: Mog: staende souden mogen verkoopen / 't sy dan als Court ofte particulier anders als in conformite van 't voorsz Placcaet / ende dat dienvolghens d'Enghelsche Laeckenen tot optie vande Coper souden mogen getart worden / inde Steden in 't meerghemelte Placcaet geexpresseert.

Met Vranckrijck was d'alliance alrede verleden jaer vernieuwt: de subsidien volchden nochtans niet. Vranckrijck seyde oock dat dese Staet verleden somer niet en was te Velde geweest. In 't begin van dit Jaer quam den Colonel Hauterive met brieven van credentie van den Koninck herrewaerts: sijn broeder was garde de seaux, ende in credyt. De Koninck wiert geembarasseert deur Domestique onrust: ende de Spaignart menghden sich daer onder. Dies de Koninck deur ghemelden Colonel Hauterive liet al in tydts vermanen om te Velde te komen. Haer Ho: Mog: versochten den Prince om aen Hauterive sullende vertrecken / te recommanderen / den Koning te bewegen om volgens desselfs ghedaene beloften effectivelijck te furneren het millioen subsidie 't welck sijn Majesteydt in krachte vande alliantie schuldich was over 't overleden Jaer / ende oock te avanceren het millioen guldens voor dit loopende jaer inde maent van Augustus naestkomende.

De Hertoch van Vendome van sijn langduyrige detensie ontslaegen sijnde ende gelast om nochtans buyten 't Rijck tot 't Coninckx believen te gaen / kreeg permissie om in Hollandt te komen. De Graef van Soissons, om de detentie van Vendome na Piedmont geweecken / had hy sijne versoeningh expresselijck bedongen dese relaxatie. Hy quam in February tot Brussel met sijn soon den Hertoch van Mercure. Hy wiert aldaer koel ontfangen ende aenghesien; werdende hem genoechsaem door de derde hant te verstaen ghegeven hoe eerder sy passeerde / hoe liever het den Spaensche soude sijn. Sijn Excelentie deur den Ambassadeur Beaugy verstaende des Hertochs van Vendomes intentie schickte sijn jacht nae Lillo, om hem van daer herrewaerts te haelen/ den derden Marty wierde by haer Ho: Mo: goetgevonden hem 't ontfangen met demonstratie van eere / in erkentenis vande weldaeden van Koning Henrick de Vierde ontfangen: werdende versocht den Prince van Oranjen hem te rencontreren by de Hootnbrugge en te logeren in 't huys vande Extraordinaris Ambassadeurs/ oock door Gecommitteerde te vergasten des avonts: dewyle men presumeerde sijn meubelen noch niet waren aenghekomen. Wierde alsoo den vyftienden ontfanghen ende gedefrayeert. Corts daer na wiert met hem geconvenieert / over het werven van een regiment Francoysen ende gesproken met den Ambassadeur Beaugy, oock geschreven aen den Ambassadeur Langerack om permissie des Konings/ den acht en twintigsten tonde den Ambassadeur Beaugy brieven vande Koninck als dat hy in dese lichtinghe niet konde consenteren/ eerst om dat hy selfs veel volck in Italien van doen hadde / ten tweeden om dat veel volck na Sweeden toch. Ten derden dat alrede veel retreües na Hollandt waeren getogen. Seyde oock dat de Koninck niet wel te vreden was van dat men alhier de Franse Officieren absolutelijck stelde: ende dat hem in desen niet soo veel als aen sijn Heer Vader gedefereert wierde. Alsoo is dese lichtinge te niet gegaen. Inder daet om dat den Cardinael Richelieu niet

begeerde dat een vande groote in Vranckrijck eenich notabel employ van Oorloch soude hebben.

Den tienden Marty quam d'Ambassadeur Beaugy ter Vergaderinge notificeren dat de Koningh goetgevonden hadde voor een tyt van sich 't eloigneren de Koninginne sijn Moeder: sijnde tot Compigne, die vande party der Koninginne noemden het eene eerlijcke gevanckenis. Dewijle (gelijck des Koninghs Broeder schreef) sy was ghearresteert deur den Marchael d'Estrée, werdende het Casteel van Compigne omcingelt met Trouppen te Voet ende te Paert / onder 't commandement van d'Estrée. Ende men hadde haer afgenomen haer Medecijn. Veel ende verscheyden discoursen sijnder geschreven voor ende teghens dese handel: dit is seker dat de Koninginne Moeder eerst heeft geavanceert gehad den Cardinael Richelieu, hem maeckende haer Aumonier, Secretaris van haer commendements / Bisschop van Lusson, ende eyntelijck tot Cardinael / ende Principael Minister in des Konings Raedt. De Koninginne Moeder hem so groot siende ('t sy dat de Cardinael hem ondanckbaer toonde / gelijk de Koninginne seyde / of dat de Coninginne haer liet opraeden door des Cardinaels misgunstighe) heeft getracht hem van s'Conings Raedt 't eloigneren. De Cardinael self ende deur de sijne heeft den Koning alle quade impressien gegeven / als dat de Koninginne meer affectie droech tot den Hertoch van Orleans, dat deselve Hertoch siende de Koning sonder Kinderen / jonckte na meer bewint / Authoriteyt / ende Regering / ja wel na des Konings doot: allegerende verscheyden voorgaende Machinatien vande Koninginne Moeder / den Hartoch van Orleans, ende haere creatuiren: welcker een deel met de doodt / een deel met gevanckenis / andere met Bannissementen of eloignementen waeren gestraft / ende dewyle het point vande souverainiteyt ende authoriteyt seer sensibel / de Koning van nature suspitieux / den Hertoch wat ongebonden ende los / de Koninginne ghewent te regeren / ende de Franse natie tot nieuwicheyt genegen was: so is hy lichtelijck te bewegen geweest om te kiesen de party van dien hy minst te vreesen / ende wien hy tot sijn persoon ende Kroon ghetrouw in verscheydene occasien gevonden hadde / prefererende daerom sijne confidentie op Richelieu voor de naeturlijcke affectie van sijn Moeder ende Broeder. Heeft eerst selfs de Koninginne Moeder ghebeden haer te willen accommoderen met den Cardinael Richelieu, daer na heeft Richelieu sich selfs met alle submissie aengeboden. Doch de Koninginne verklaerde niet seecker te konnen sijn / so lange den Cardinael hadde de directie des Coninghs Raedt / heeft haer gheabsenteert; en des Konings Broeder toogh om deselve oorsaeck oock malcontent na Orleans. Dit gaf te vreesen groote trouble in 't Rijck / ende voordeel aen des Konings misgunstige nabuyren / heeft haer selfs / ende deur haer gemeene Biechtvaeder / den Cardinael de Bagny den Garde de seaux, ende Marchael Schonberg de Koninginnen laeten bidden weder te Raede / ende deur den Cardinael de la Valette sijn Broeder om weder te Hove te komen. Alles niet helpende heeft den Koningh in dato den drie en twintichsten February geschreven aende parlementen en Gouverneurs vande Provintien met verhael van 't gene voorsz / verklarende geresolveert te hebben / hoewel seer ongeerne 't eloigneren eenighe Auteuren van dese divisien uyt sijn Hof (dit waeren de President Nicolai, Levin, Turquan, Chavigny) en sich een tijt langh te separeren vande Coninginne sijn Moeder. Dese separatie

wierde

wierde op die vande Koninginne ghenoemt de Ghevankenis of detentie tot Compigne. De Hartoch van Orleans maeckte sich gereet om van daer sich te retireren na Borgoigne, maeckte versameling van Edellieden sijne vassalen ende geaffectioneerde: dede in Limoisin deur la Fevillade, ende andere Boetverwanten van Puylarens sijn faborpt lichtinghe van volck. Schreef ende schickte aen den Hartoch van Bellegarde Gouverneur in Borgoigne om hem aen sijn syde te trecken. De Koning deur Bellegarde daer van verabverteert sijnde vermaende hem sijn Broeder in gheene Steden ofte vaste plaetsen 't admitteren. Bellegarde admitteerde hem niet in eenighe Steden/ doch wel op sijn Huys tot Sevre: hem in 't particulier toe komende/ en daerom ghelovende daer in niet te misdoen: sendende sijn excuse door den Heer Amanzé: ende dat de haestighe komste van Monsieur hem hadde gesupprenecrt. De Koning toonde sijn misnoegen daer over; gaf te kennen dat passage te geven aen Monsieur om uyt het Rijck te trecken noch grooter crimen was als hem 'tontfanghen in sijn Huys. De Coningh quam den ses en twintichsten Marty tot Dyon. Aldaer sijnde tot den tweeden April, dede uytgaen den dertichste Marty eene declaratie: verhaelende de weldaeden aen Monsieur ende sijne luyden bewesen/ ende dat des onaengesien sy hem hadden gebracht tot dese rebelle retraictie uyt het Rijck/ verklaerden atteints & convaincus de crime de læse Majesté den Graef van Moret, de Hertoch van Elboeuf, van Bellegarde, ende van Roüanes, de President le loigneux, de Heer van Puylaurens, Monsigot maistre de Requestes van s'Conings Reeckenkamer ende Pater chante loube, ende alle andere die in dit schadelijcke desseings hadden geraeden/ daer toe geholpen of hem volgden. Oock die eenich volck door hem hadden ghelicht of ghesocht te lichten. De Coningh stelde tot Gouverneur op het Casteel van Dyon, den Heer van Persy, den Heer de la Grande met sijn Regiment tot Bellegarde, ende dat van Piedmont tot Auxeré ende St. Ian de Losne: noch drie hondert Peerden op de Frontieren. De Heer van Hauterive als Marchal de Camp bleef om over dese Troupen te commandeeren/ ende de Heer de Chaitelet als intendent over de Justitie/ policie ende finances; De Koningh tot Baigneux sijnde den derden April ontfingh door den Heer Briangon een Brief contineerende twee oorsaeken van sijn Broeders vertreck: d'eene om niet te participeeren in 't quaet/ daer van men accuseerde den Cardinael des Conings Principael minister; d'andere om dat hy geloofweerdigh bericht was/ datmen op sijne libertept woude entrepreneren. Sijnde dese brief wijders geoordeelt vol lasteringen tegens den Coninck/ is Briangon gevangen ghestelt op het Kasteel van Dyon. De Koninck antwoorde hem biddende alnoch sijne quaede Raetslieden te verlaeten/ wederom te komen/ ende niet te improbeeren wat den Koningh goet vont.

Ende alsoo den Coningh sijne declaratie vanden dertichsten Marty tegen d'adherenten van Monsieur hadde ghesonden aen 't Parlement om die te doen publiceeren/ bewaeren ende onderhouden: heeft het selve Parlement den vyf en twintighsten April in plaets van die te publiceeren/ deselve ghetrocken in deliberatie sonder eenighe Resolutie. Allwaerom de Coningh het Parlement ontbood en corps inde Louvre. Ende deur den Garde de seaux haer liet aenseggben dat soodaene declaratien raeckende het Gouvernement van

van Staet niet konden meer in deliberatie ghetrocken maer simpelijck by het Parlement gepubliceert ende onderhouden worden. Dat hy daerom hadde ge-casseert en geannulleert deselve acte van deliberatie den vyf en twintigste April by het Parlement genomen: als temerair ende teghens de wetten ende usantien van 't Rijck/verbiedende sulcx voortaen meer te doen. Sich reserverende om deur an-dere Hoven of Officieren te doen proccederen tegen d'adherenten van Monsieur in-de selve declaratie benoemt; ghedaen den twaelfden Mey. Den selven dach pre-senteerde de Heer Roger Procureur Gheneael/ van Monsieur een request op des-selfs name/ accuserende den Cardinael als oorsake vande detentie der Koninginne Moeder / ende van sijne retraitte / excuserende daer van die inde gemelte declara-tie genomineerde persoonen/ versocht acte / dat hy sich stelde partye formeel tegen Richelieu: ende dat hem sijn Proces mocht werden gemaeckt De Koning in sijnen Raedt heeft dit request verklaert calumnieus ende teghen sijn dienst / dattet soude werden gesupprimmeert/ met verbot geene meer diergelijcke te presenteren als aen den Koningh selfs. De Koninck gaf oock uyt eene declaratie in faveur vande Cardinael/ verklaerende calumnieux de faiten ghestelt in het request van Monsieur, verklaerende de notable diensten vande Cardinael; ende dat hy gheen ander dessingh hadde als de grootheydt van sijn persoon ende Croo-ne. Monsieur nu tot Nancy ghekomen sijnde / heeft den dertighste Mey uyt-ghegeven een langh manifest op de naem van een brief aenden Koningh / oock een nieu request aen 't parlement. Het Mãnifest was niet als een verhael van alles wat hy pretendeerde by den Cardinael gedaen te sijn tot nadeel des Conings/ des Rijcks / ende der Onderdaenen / de Cardinael als sulcx verachtende liet het selve nadrucken / ende over al binnen Parys verkoopen. De Koningh nochtans ant-woorde / hem berispende van dat hy ondernam den Koningh te prescribeeren wat ministers hy soude gebruycken. Dat hy al te wel verseeckert was van des Car-dinaels trouwe ende bequaemheydt / ghelijck oock vande malitie der geener die aen sijn Broeder soodaene Manifest gedicteert hadden.

De Koninginne Moeder al dese tijdt noch blijvende tot Compiegne was in-stantelijck gebeden vande Coningh te willen gaen op haer huys te Moulins: maer hebbende de impressie dat mense van daer soude brengen tot Lions, ende voort de Rohne af na Marseille / om in de Galleyen geembarqueert te worden na Floren-ce, heeft verklaert niet van daer te willen gaen als gedwongen. Ondertusschen hadde intelligentie met den Marquis de Vardes Gouverneur van la Capelle ende trocht behendelijck van Compiegne in de Carosse vande Vrouwe van Fresnoy geaccompagneert met deselve Vrouwe alleen / ende eene van haer Femmes de chambre: de Carosse vande Baron van Creveceur Gouverneur van Avesnes (onder de gehoorsaemheydt des Conings van Spaignen) hadde op haer wel veer-tien daegen gewacht in een Dorp genaemt Sein. Aldaer komende verstont door een Edelman dat de Heer van Vardes, de Vader / was gekomen op het Casteel van la Capelle wech jaegende sijn Soon ende Vrouwe: daermede dien aenslach misluckte/ ginck na Avesnes. Van daer schreef sy aen den Koningh in dato den een en twintichsten Iuly verhaelende de hardicheydt van haer ghevanckenis/ de persecutien vande Cardinael/ sijn dessein van haer te doen enleveeren: doende tot dien eynde vertrecken de Trouppen om Compiegne leggende; haer toelaten-

de

de te gaen wandelen buyten het Casteel ende alsoo haer wech te voeren. Ende siende haer ghesontheydt ende krachten verminderen / ende het desseing vande Cardinael te zijn / om haer te doen sterven tusschen vier mueren; hadde ghe-resolveert aen te nemen de presentatie vande Marquis de Vardes, ende te gaen in la Capelle, zijn Gouvernement. Sulckx haer noch raedende den selven dach dat sy vertoch; doch komende drie mijlen van daer / dat de Vardes haer hadde doen seggen / dat hy de plaets aen sijn Vader hadde overghegeven ende daerom haer aldaer niet konde inlaeten. Dat sy wel wist / op dese manier / door den Cardinael / selfs dese haer uyttocht uyt het Rijck te zijn ghetrameert: ende also ghedwonghen te zijn haer te begeven tot Avesnes om in vreemde Landen te vin-den de vryheydt ende verseeckerheydt haerder persoone; die haer binnen 't Rijck geweygert wierde. Belovende sulcx te sullen zyn een wech om weder te brengen tusschen den Koningh ende sijn Broeder d'unie ende eendracht / die de Cardinael ghebrooken hadde. De Koningh antwoorde haer scherpelijck: al het contenu van haer brief te zijn artificien ende ongefondeerde imaginatien; ende dat hy wel sach uyt dese haere actien wat voor heen haere intentien ghewèest wae-ren.

Den tweeden April notificeerde d'Ambassadeur Beaugy aenden presiderende Heer Schaffer dat hy een wissel ontfangen hadde van twee hondert vier en 'tne-gentigh duysent vyf hondert gulden. De resterende vyf duysent vyf hondert gulden zijnde by den Marchael Chastillon ontfangen; als betaling voor zijn pen-sion als Colonel. Dat de overige seven mael hondert duysent gulden soude eerst-daegs volghen: urgeerende daer op / dat haere Ho: Mog: wilden te velde gaen / ende haer Oorloghs desseing voort setten. Verseeckerende dat de Koningh oock hadde ghesloten alliance met den Koninck van Sweeden voor vyf Jaer: hem sullende Jaerlijcx gheven een millioen. Den Hartoch van Beyeren schickte in dese tijt zijnen Agent Kettener om aenden Coning in Vranckrijk te representeren dat de Koning van Sweeden ende zijne geallieerde protestantsche Fursten anders niet voor hadden als d'onderganck vande Roomsche Catholique Religie. Den Ambassadeur Langherack wierde ghelast daer teghen 't allegeren d'intentie van Sweeden niet anders te zijn als te verlossen de verdruckte Princen ende Sten-den in Duytslandt: dat in het Tractaet met Sweeden, deur Charnasse gemaeckt de vryheydt der Roomsche Religie genoech gestipuleert was. Ende alsoo Cha-stillon voor hadde uyt de resterende sevenmael hondert duysent gul. subsidie oock af te trecken zijne Jaerlijcxe pensioenen vande Jaeren seven, acht ende negen en twintigh ter somme van achtien duysent gulden, so wiert sulcx seer vreemt geno-men / dewijl het onbillick was / dat geduyrende die Jaeren / als dese Staet geen subsidie getrocken hadde / eenich pensioen ('t welck niet haer Ho: Mog: maer den Coningh gaf) souden hier uyt afghetrocken worden. Langerack wierde ghelast geene soodane cortinge te lijden / daer tegen formelijck te klaegen / ende soo het al-rede geschiet was aen Chastillon te seggen datm en het hem hier van zijn Colonels tractement soude weder astrecken. Sulcx is oock den Ambassadeur Beaugy aen-ghesept.

Lingen was in dese tijdt vande Spaensche overgegeven aen die vande Ligue: aen dewelcke tot onderhoudinge van twee Compagnien te voet ende een te paerde

het

het Ampt most opbrengen alle weecken twaelf hondert en dertigh Rijcxdaelders ende het voorsz ampt hadde hier bevoorens ten tijde vande Spaensche ter saecke van contributien niet meer betaelt als ses hondert Rijcxdaelders ter maent / ende gelijcke somme aen dese sijde / de Spaensche sedert dat sy de voorsz plaetse aen die vande Catholique Ligue hadden ingheruymt / continueerende de voorsz maentlijcke contributien t' eysschen. Sulcx quamen de Gecommitteerde van dat ampt Ernst Mulart ende Iohan Meyer hier vertoonen / versoeckende dat van deser sijde met de invoeringe der contributien by provisie mochte worden ingehouden / alsoo het voorsz ampt niet machtigh was alle de voorsz lasten te draghen / sijnde niet te min te vreeden de achterstallige contributien in tijden ende wijlen te voldoen / soo wanneer als de Spaensche van haer sijde haer achterstallen soude mogen komen te vorderen ende te genieten / dan dat sy hoope hadde geschept datse by die vande Catholique Ligue ende elders daer 't behoorde met goede officien ende devoiren vermeynden soo veel te weegh te brenghen / dat de fortificatien aen Linghen ende het Casteel souden werden gedemolieert / ende de Stadt met het Ampt in volkomen Neutraliteyt gestelt. Waer op haer Ho: Mog: goet ghevonden hebben / te verklaeren / datse met de invorderinghe vande contributien op 't Ampt Lingen niet gemeent en waeren in te houden / ofte daer in voor alsnoch eenige veranderinge te doen / doch in gevalle die van 't voorsz Ampt so veel souden weten te effectueren dat de fortificatien wierden geraseert ende deselve met het Ampt in volkomen Neutraliteyt wiert gestelt ende ghehouden / datmen in sulcken cas van deser sijde op 't voorsz versoeck favorabel soude letten.

De Maerschalck Wispenninck heeft gheurgeert de bekende evacuatie ende demolitie: Ende de Neutraliteyt vande garde van sijn Hartoch. Men heeft oock met hem gesprooken vande demolitie van d'Efferen Schantz tegen over Rhynbergh, op de Cleessche Bodem legghende. Daer in de Spaensche als nemende sulcx voor een gedeelte vande fortificatien van Rhynbergh niet hebben willen treden. Ende men heeftet hier oock laeten vallen. Die van Gelderlandt opposeerden haer seer tegen de demolitie van Ravesteyn. D'Antwoort aen Wispenningh gegeven luyt als volcht.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, doorghesien ende overwoghen hebbende de memorie vande Heer *Iohan Bertram van Scheid* genaemt *Wispenning* Afgesante van syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt van *Nieuborgh* den lesten deses aen haer Ho: Mog: by geschrifte overgelevert, verklaren datse persisteeren ende geresolveert blyven om *pari passu*, ende in gelijckheydt vande Keysersche, Spaensche, ende de hoofden ende Leeden vande Catholique Ligue, het Krygs volck ende Garnisoenen van desen Staet, volgens voorgaende Resolutien ende declaratien te lichten ende te trecken, oock voorts aen te houden uyt de Steden Landen ende plaetsen van *Gulick*, *Cleef*, Bergh, *Marck* ende *Ravensberg* (*Wesel* 't Fort *Burick*, *Emmerick* ende *Rhees* met haer Respective Forten uytgesondert) ende om 'tselve effectivelijck van haer syde te presteren, hadden haer Ho: Mog: den *twee en twintigsten Decembris* lestleden voorgeslagen den *eersten Febrary* naestcomende ende gemeynt dat de selve dach by de Serenissime Infante van *Spaignen* soude syn geaccepteert geweest, dan syn haer Ho: Mog: des niet te min te vreeden, de voorschreve afvoeringe ende ontruyminghe te verschuyven ende uyt te stellen tot op den

den *twaelfden* van deselve maent *February* ende den *vyfen twintigsten* te beginnen met de demolitie van alle fortificatien, die sy inde voorsz Landen (behalven de gereserveerde Plaetsen) houden geoccupeert, ten welcken eynde haer Ho: Mog: eenige Heeren sullen deputeren om van haer syde sonder communicatie van die vande andere syde de voorsz demolitie te bevorderen, ende te doen effectueren, des sullen haer Ho. Mo. aen ende aen door neutrale persoonen doen vernemen ende laeten informeren, ofte de gefortificeerde Plaetsen, by de Keyserscher, Spaensche ende die vande Catholique Ligue inde voorsz Landen beset (de gereseerde plaetsen mede uytgenomen) oock worden afgeworpen ende gheduyrende het demolieren vande voorsz respective fortificatien, als oock het aftrecken van 't voorsz Krygsvolck (ende *ses* daeghen daer nae ombequaemelijck met haer Garnisoenen wedersyts te vertrecken) sal onder hun inde voorsz Landen ende plaetsen respectivelijck cesseren alle Hostiliteyt, gelijck oock voor den selven tyd de andere wedersyts Soldatesque ofte Garnisoenen tegens het selve volck ende sy jegens hun reciproquelijck inde voorsz Quartieren niet wes sullen mogen attenteren, of andersins voornemẽ, continuerende wedersyts hostiliteyt in andere plaetsen en landen, en om voortaen alle nadencken van d'een end'anderzyde weg te nemen syn haer Ho: Mo: te vreden dat de Steden ofte Plaetsen daer vande Keyserscher, Spaensche, ende die vande Catholique Ligue mitsgaders de Garnisoenen van desen Staet sullen delogheren, sullen bewaert worden door de Ordinaris borgers inwoonders van dien, sonder datse mogen geoccupeert worden van soldaten, ofte eenich ander volck van Oorloge onder wat pretext het soude moghen syn.

Ghedaen ter Vergaderinghe vande Hoochgemelte Heeren Staten Gheneraël den *sestienden January* 1631.

Den negentienden January heeft hy haer Ho. Mo. bedanckt over de bovenstaende verklaringh; ende versocht ten anderen dat haer Ho: Mog: souden willen nomineeren de Neutrale persoonen die sy voorhebbens waren te employeeren achtervolgens de voorsz verklaringe om in specie te nemen oft de Keysersche/ Spaensche / ende die vande Catholique Ligue / de fortificatien by hun inde voorsz Landen geoccupeert / demolieeren ofte niet; om deselve persoonen aende Spaensche syde bekent te maken. Ten derden versocht/ dat de Garnisoenen in 't aftrecken uyt de voorsz Landen / als oock daer naer / egheen foulen en quaemen te begaen / Ten vierden dat haer Ho: Mo: gelieven de goede handt te bieden / dat de accoorden over de verdelinge der Landen by de Keur ende Vorsten onderlinge ghemaect effect mochten sorteren. Ten vyfden dat haer Hooch Mog. wilden insien de groote misirien ende ellende die sedert eenighe Jaeren herrewaerts de bedruckte Inghesetenen der voorschreve Landen waeren overghekomen / ende dienvolghens niet te willen ghedooghen dat de voorsz Inghesetenen boven vermoghen wierden beswaert door het opbrengen vande bewuste penningen tot afbetalinghe vande Trouppes onder 't commando vande Heer Graef Willem van Nassouw, waer op de Heer Graef van Cuylenborgh van wegen haer Ho: Mog: hem tot antwoort heeft gegeven dat haer Ho: Mog: albereyts hadden Gedeputeert eenige Heeren uyt haer Vergaderinge als oock een uyt den Raedt van Staete om ter executie te stellen haer verklaringe / ende deselve daer toe versien met behoorlijcke

de instructie / verseeckerende sijn Vorstelijcke Doorluchtigheydt van Nieuborgh dat van deser sijde getracht soude worden hem te geven alle moghelijcke contentement op de voorsz pointen / doch belangende het furnissement van penningen tot betalinge vande voorsz Troupes / dat deselve souden moeten worden opghebracht hoe eer hoe liever volgens de liquidatien ende afreeckeningen met deselve Troupes te maecken / hem vermanende sodanige devoiren te doen dat de penninghen voor soo veel de quota van sijn Vorstelijcke Doorluchtigheydt van Nieuborgh belangt / in aller yle wierden opgebracht op dat de saecke in geen verwijderinghe quamen te vallen / door gebreck van betaelinge.

Hy is gedimitteert met een vereeringhe van twee amen rinse Wyn, ofte jegens hondert gulden die den Griffier Musch aen meergemelde Heer Wispenning heeft verhantreyckt door den Agent Verburgh. D'armoede en desolatie van die landen was groot: echter is't advijs des Raets / aende gedeputeerde tot Wesel (die met d'onvermogentheydt van de selve Landen toonden medelijden te hebben) gerescribeert datse volgens haer instructie alle moghelijcke devoiren wilden aenwenden / ten eynde dat de vyfhondert duysent guld. gerequireert tot betalinge vande Troupes vande inlegeringe op de landen van haer beyde Keur en Vorstel: Doorluchtigheydt van Brandenborgh ende Nieuborgh wierden opghebracht / ende siende dat de nodige penningen inde voorsz Landen niet souden konnen ghevonden worden / datse de Regeerders van dien / den wech van negotiatie binnen dese Landen souden mogen aenwijsen ende daer swackheydt van credyt wiert gevonden/dat haer Ho: Mog: het selve soude stercken / mits dat sy haer Ho: Mog: ofte anderen/daer mede sy souden mogen handelen/by pantschap van Landen ende andere goede verseeckeringe over de interpositie van 't credyt soude indemniseeren ende guaranderen. Den Hartoch schickte oock sijn Raedt ende gheheyme Secretaris Caldenbergh: aende welcken wiert geantwoort: dat by de contracten ende acten aende sijde vande Coninck van Spaignen ende desen Staet onderlinge uytghegeven / by voortganck vande demolitie ende evacuatie der gefortificeerde ende geoccupeerde plaetsen inde Landen van Gulick, Cleef, Berg, Marck, Ravensbergh ende Ravesteyn, wedersijts was gestipuleert / dat alle plaetsen geoccupeert ende gefortificeert / naer den doodt vande laetsten Hertogh Iohan Willem Hooghloffelijcker Memorie souden worden gedemolieert ende verlaeten. Uytgesondert de plaetsen ten wedersijden ghereserveert / ende om voorts alle naedencken vande een ende d'ander sijde wech te nemen / dat de Steden ende plaetsen inde voorsz Landen daer uyt allersijts volck soude worden ghelicht / souden bewaert worden door de ordinaris Borgers ende Inwoonders van dien sonder datse mochten geoccupeert worden by Soldaeten ofte eenich ander volck van Oorloge ofte soldye/onder wat pretext het soude mogen sijn / sulcx dat de Stadt Dusseldorp soo wel als andere plaetsen / ten regarde vande demolitie / als evacuatie sich daer nae soude moeten reguleeren ende dat daer in dese conjuncture van tijde / beswaerlijck eenige veranderinge kon gedaen worden / sonder het geheele stuck vande demolitie ende evacuatie in pericul van verwyderinghe te brengen/dan inghevalle beyde haer Keur ende Vorstelijcke Doorluchtigheden van Brandenborch ende Nieuborgh, hier naer so wanneer de voorsz demolitie ende evacuatie soude sijn geschiet / ende het provisioneel Accoort / volkomen effect soude hebben gesorteert/ aengaende eenich guarde

de soude komen te presenteeren sulcx ende daer 't behoort dat haer Ho: Mog: in sulken gevalle altoos bereyt souden sijn haer vrunt ende naerbuyrlijcke affectie te betoonen / ende alles wat hun mogelijck soude sijn te contribueeren/ tot contentement van beyde haer Keur ende Vorstelijcke Doorluchtigheden / wijders ende wat belanght de prompte betalinge voor de Troupes vande inlegeringe inde voorsz Landen/verklaerden haer Ho: Mog: dat deselve niet en konde worden getrocken ende gelicht uyt haer tegenwoordige Garnisoenen ten sy dat daer toe by de Stenden van de Landen daer over de contributien sijn omme gheslagen / promptelijck in baeren gelde wierden gefurneert/de somme van twee hondert en vyftig duysent gul: ende dat by deselve Stenden vande resterende twee hondert en vyftig duysent gul. ofte van so veel min ofte meer als de somme is bedragende ten behoeve van desen Staet wierde gepasseert obligatie in debita forma te betalen op redelijke termijnẽ/om uyt het provenu van deselve Obligatien de voorsz Trouppes veerder contentement gedaen te worden / aen welcke Obligatie hier naer oock afgetrocken soude moghen worden 't gheene ten behoeve vande meerghemelte Trouppes aen gelt ofte gelts weerde soude bewesen worden ghevordert ende ontfanghen te sijn / ghelijck oock voor de betaelinge van deselve obligatie 't sijner tijt ende gelegentheyt naerder geinformeert ende ghedisponeert soude worden / op de disproportie vanden ommeslagh daer mede sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt sustineerde het Furstendom Berge, ten regarde van 't Furstendom Cleef, in den ommeslach der contributien beswaert te sijn. De Hartoch selfs dede korts daer na al weder instantie nopende 't staen blijven van eenige fortificatie tot Dusseldorp, ende Neutraliteyt voor eene Guarde. Haer Ho: Mo: rescribeerden dat men hier tot het volbrengen der Tractaten ende bewillighde Resolutien/ aengaende de voorsz demolitie ende evacuatie op de ghepresideerden termijn van deser sijde gereet geweest was ende alle noodige ordre gestelt hadde oock in alle de quartieren daer 't behoorde te doen aencondigen den Stilstant van alle hostiliteyten daer op oock eenige effecten albereyts waeren gevolght/ dan datmen aende andere sijde egeen woort had ghehouden / noch het minste van 't beloofde volgens Hant ende Segel ghepresteert / ende dat haer Ho: Moy: over sulcx rechtmatige saecken hadden om van deser sijde het voorsz stuck vande demolitie ende evacuatie voortaen te laeten berusten / ende ter contrarie te doen / doch datse op sijn ernstige instantie ende om hem te believen/ oock te soulageren de goede ingheseten inde boven quartieren te vreden waeren alsnoch van haer syde dat de voorsz demolitie / ende evacuatie sijn voortganck soude gewinnen / demolieerende ende evacueerende dienvolgens allersijts de Plaetsen die sedert den doot van wijlen Hertoch Iohan Willem beset ende gefortificeert waeren (de gereserveerde Plaetsen wedersijts uytgesondert) sonder te konnen toestaen dat eenich Krijgsvolk in de Stadt Dusseldorp soude mogen Logeren ofte staende blyven, eenige wercken ofte ravelijnen aen ofte voor deselve Stadt gelegen / die 't sedert het voorsz afsterven waren gemaeckt / ende dat hy oversulcx / om het geheele werck niet vruchteloos te laeten/ sich daer nae soude willen vougen/doch ingevalle hy ende den Keurvorst van Brandenborg hier nae soo wanneer als de voorsz demolitie ende evacuatie soude sijn ghescheiet ende het Provisioneel accoort volkomentlijck gheeffectueert aengaende eenigh guarde, yetwes souden konnen representeren / dat haer Ho: Mog: in sulcken gevalle altoos bereyt waeren haer Vrunt ende nabuyrlijcke affec-

tie tot hem te betonen ende alles wat mogelijck was te contribueren tot sijn contentement en vande Keurvorst / ende op dat de voorsz demolitie ende evacuatie bequamelijck allersijts in't werck soude werde gestelt ende de gerequireerde ordre daer toe gegeven / hadden haer Ho: Mog: voorgeslagen den achtienden dach vanden doen aenstaende maent Martius, om met de demolitie der voorsz fortificatien te beginnē/ ende alle acte van hostiliteyt in conformite van haer Ho: Mog: voorgaende verklaringhe vande sestienden January lestleden inde Landen van Gulick , Cleef. Berg , Marck , Ravensberg ende Ravesteyn te laeten cesseeren ende de evacuatie van allersijts Crygsvolck den lasten Marty daer aen volgende voor gewis te doen/ wel verstaende dat het selve Krygsvolck / soude hebben den tijdt van ses dagen naer den voorsz laesten Marty om naer haer geordonneerde Garnisoenen sonder ophouden voorts te marcheeren/ende op dat haer Ho: Mo: in 'tseeckerlijk bewust mochten sijn vande oprechte intentie vande Serenissime Infante soude den Hartogh voor den achtienden Marty voorsz aen haer Ho: Mog. hebben upt te brengen Copye autentijcq vande beveelen die haer Hoocheydt albereyts gegeven had ofte hier na noch geven soude aende Keyserscke/ Spaensche en der Ligue Krygs commandanten om upt de voorsz Landen te delogeeren ende verblijven / vorders is meergemelte Hertogh geeriñneert / dat hy voor sijn aenpart sorge soude hebben te dragen / dat de penningen noodich tot betaelinge van haer Ho. Mog. Troupes vande inlegeringe voor den Termijn vande evacuatie wierden opghebracht in conformite van haer Ho: Mog. verklaringe vanden sesden deses aen sijn Secretaris gegeven/ ofte dat by faute van dien deselve souden moeten blijven leggen. Wijders verstonden haer Ho: Mog: dat de Vivres artillerie ende ammunitie van Oorlog die de voorsz Troupes by sich hadden niet te waeter maer te Lande / naer haer gedestineerde plaetsen souden worden afgebracht / 'twelck Graef Willem is aengeschreven.

De Maerschalck Wispenninck heeft op den vyftienden Marty ter presentie van sijn Excelentie ende den Raedt van State aen haer Ho: Mog: overghelevert de naerdere verklaringhe van haer Hoocheydt de Infante van Spaignen raeckende het stuck vande demolitie der nieuwe fortificatie ende evacuatie van allersijts Krygshvolck upt de Landen Gulick , Cleef, Bergh &c. ende heeft daer nevens oock geexhibeert in originali de commandementen by haer hooch gemelte Hoocheydt tot het volcrecken van 't stuck vande voorsz demolitie ende evacuatie Respective gegeven aen Graef Ian van Nassouw , als Ghenerael van 's Keysers Leger aen Graef Hendrick van den Bergh mitsgaders aende Colonel Erwit.

Ten tweeden heeft hy aen haer Ho: Mog: overgelevert seeckere missive vande Hoochgemelte Hertogh van Nieuborgh gheschreven tot Brussel den negenden deses/daer by hy sustineerden dat de fortificatie gemaeckt aende Stadt Dusseldorp op sijn/als oock op costen der Princen sijn predecesseurs behoorde staende te blijvē/ oock deselve Stadt als sijn ordinaris residentie plaets versien met ghenoechsaem Garnisoen/tot sijner ende sijner Raeden meeste verseeckertheyt / tegens alle voorvallende inconvenienten / mits blijvende Neutrael / ende dat de meerhoochstgedachte Infante / niet en dacht te geven 't minste beletsel aen den Keurvorst van Brandenborg dat de ordinaris residentie van sijn Hof ende Raedt van 't Hertoghdom Cleef gestelt wierde inde beste verseeckertheyt tot ghenoegen vande hoochstghe-

gedachte Keurvorst soo langhe hy sich soude comporteeren als een goet nabuer/ ende dat syn Residentie plaets soude blyven Neutrael / volghens d'acte diesaengaende by haer hoocheydt den negenden deses tot Brussel gegeven / ende aen haer Ho: Mo: overgelevert.

Ten derden heeft haer Ho: Mog: genotificeert dat den Hertogh gemeint was te verblyven tot Brussel ter tydt ende wylen toe dat de voorsz demolitie ende evacuatie volkomentlyk soude syn geeffectueert/ende daer nae van daer herrewaerts te komen / versoeckende ten dien eynde paspoort.

Ten vierden heeft versocht Paspoorten in Duplo voor den Oversten Lt. Staffen, ende den Baron de Lede gecommitteert by de Infante / om de voorsz demolitie ende evacuatie inde Gulicksche Landen by te woonen.

Ten vyfden heeft hy voorgedraegen / dat also haer Ho: Mog: Gedeputeerden inden Staet ofte liquidatie ghemaeckt over de resterende contributien van 't Vorstendom Bergh, stelden eenighe posten over extraordinaris onkosten ende lasten / ende dat de ordinaris last / ende gevorderde contributien van 't selve Vorstendom gansch exorbitant waeren sulcx dat die uytgeputte Landen die beswaerlyck soude konnen opbrengen / dat de voorsz Landen daer van mochten worden verschoont/ immers dewyle die te Gheneral ghenomen wierde / datmen niet en kon verstaen wat onder de extraordinaris posten / volgens den gemaeckten ende geexhibeerden Staet wiert begrepen/ en naeder te verklaren wat eyntlyck onder dese extraordinaris lasten begrepen wiert / om daer tegens te seggen 't geen dienstich en nodich was / ende voorders dat haer Ho. Mog. derselver Ghedeputeerden tot het stuck vande demolitie en evacuatie souden willen last gheven / te beraemen een voet op de disproportie vanden ommeslach der contributien / daer mede den Hartoch sustineerde dat het Vorstendom Berch ten regarde van 't Vorstendom Cleve te hoge was beswaert / ende dat oock de respective Ontfangers van haer Ho. Mog. inde bovenquartieren mocht worden aenbevoolen aende omgheslaegen contributien te laeten afstaen / 'tgeene bewesen soude worden aen ghelt ofte ghelts waerde by de Trouppes onder commando van Graef Willem ghenooten te syn / ende diesaengaende te treden in onderlinghe liquidatie / ende dat haer Ho: Mog: oock souden willen accordeeren redelycke Termynen tot het opbrengen der resterende contributien/

Ten sesden heeft gheklaecht / dat Graef Willem aende onderheerlyckheden in 't Lant van Gulick eenige oplaegen ende contributien pretendeerden ende daer uyt alderhande ongelegentheydt wel licht soude voorkomen / versoeckende mitsdien inden name vande Regeeringhe tot Dusseldorp dat haer Ho. Mo: hem van syn onbehoorlyk voornemen wilden doen ophouden.

Haer Ho: Mog. verklaerden op 't eerste point / dat sy gesien hebbende de naerder acte vande Infante op de bewuste demolitie der nieuwe fortificatien en evacuatie van haere syde te sullen doen effect sorteeren de verklaringe belangende 'tselve stuck vande voorsz demolitie ende evacuatie met den aenkleven van dien den seven en twintigsten February lestleden uytgegeven / en wierden de Heeren Huygens ende Teresteyn versocht / sich berept te willen maecken om andermael de de reyse naer Wesel aen te nemen / ende deselve verklaringe op de voorgaende instructie ende ordre in 't werck te stellen / ende hier van wiert advertentie ghedaen

daen aende Heer van Ruytenborgh om sich oock naer Wesel te willen verfoegen Op 't tweede point verklaerden datse om te believen den hoochghemelte Hertoch in sijn ernstich versoeck te vreden waeren / dat de Fortificatien aende Stadt Dusseldorp ghemaeckt op sijn kosten als oock op kosten der Princen ende Heeren sijne Predecesseurs souden mogen staende blyven / ende ingevalle hy de voorsz Stadt wilde voorsien met Krygsvolck dat hy daerinne soude mogen leggen een getal van vyf hondert man te voet ende t' seventich Peerden sonder meer / mits dat het selve volck soude moeten sijn neutrael ende buyten Eed ende Soldye vande Koninck van Spaignen/ende dat hy moest by de Infante van Spaignen een acte in debita forma uytbrengen / toestaende aende Keurvorst van Brandenborch de plaetse/die hy voor sijn residentie in 't Vorstendomme Cleve soude komen te verkiesen ende hier naer bekendt te maken / tot sijn ghenoeghen soude moghen verseeckeren ende doen bewaeren met ghelijcke aental van vyf hondert te voedt ende 't seventich Paerden oock ghehouden sich als goede Naebuyren ende neutraelen te comporteren.

'T derde point wiert gehouden in bedencken tot na de demolitie ende evacuatie/ edoch is daer op niet gevolcht; ende hem afgeraeden

Op 't vierde point sijn de versochte Paspoorten in Duplo toegestaen: mits dat den Heer Wispenning ook soude hebben uyt te brengen vande infante Paspoorten in Duplo voor de Capiteynen Arent van Harsolte, ende Iohan Huyghens, om tot bevorderinghe van 't stuck der demolitie ende evacuatie aen deser syde veylich geemployeert te konnen worden.

Op 't vyfde point verklaerden haer meninghe te sijn dat de ommeslaeghen der contributien die gedaen waeren tot onderhout vande Trouppes vande inlegeringe by de Heeren haer Gecommitteerden met alle mogelijke middelen souden worden ontfanghen / oock des noots sijnde met executie / te weten van 't Vorstendom Berge, tweemael veertich duysent Rijcxdaelders / ende daer en boven den tienden penninck / als extraordinaris tot verval vande fortificatien / mitsgaders daer en boven tien duysent Rijcxdaelders vande geestelijckheyt van 'tselve Vorstendom sonder onderscheydt deselve souden moghen wesen / ende van 't Vorstendom Cleef, tweemael veertich duysent Rijcxdaelders/ ende vande geestelijckheyd van 'tselve Vorstendom een ommeslach der contributien / meerder als de voorschreve twee ommeslaeghen / laetende haer Ho: de uytgheschreven ende omgheslaeghen contributien over Marck, Ravensburgh ende Ravensteyn ter directie vande ghemelte Heeren hare Gedeputeerden ende wat de achterstallen vande voorsz Trouppes meerder soude komen te bedragen / als de ommeslaegen over de voorsz Landen gedaen / daer van wiert obligatie ghenomen vande Stenden der voorsz Landen / yder naer proportie van quota te bereeckenen naer de gedaene ommeslagen/ sonder regart te nemen op eenige matricul/accorderende aende voornoemde Stenden de voorsz obligatien/ te betalen op redelijcke termynen. Op 't sesde point souden men sich informeren.

Van wegen Keur-Brandenborgh versocht sijnde 'tgene volght/is daer op geresolveert 't geen in margine te sien is.

Hooge Mogende Heeren,

De Keurvorstelijcke Brandenborghsche Regeringe laet u Ho. Mog. hier mede dienst natuurlijck versoecken dat deselve in gedachtenis gelieven te revoceren, 'tgene wat aengaende de volgende pointen voor desen by diversche missiven, schriftelijcke Memorien, ende mondelinge communicatien aen u Ho. Mog. is geremonstreert geworden, ende dienvolghens in naerder rype overweginghen van redenen daer by soo voor als naer geallugeert, te ordonneren.

De Staten Generael der Vereenichde Provintien, *doorsien ende rypelijck over wogen hebbende 't geene de Keurvorstelijcke Brandenborghsche Regeeringhe den* twintichsten *deses aen haer Ho: Mog: hebben laeten representeren, oock gelet hebbende op het Advijs des Raets van State, naer ghehouden Communicatie met zyn Excelencie daer op geformeert verklaren op het* eerste *Point.*

1.

Dat met continuatie vande ordre by u Ho: Mo: den *een en dertichsten Augusty* 1630. aen haer Gedeputeerden tot *Wesel*, ende Heer Graef *Willem van Nassouw* ghegeven, alle de Quartieren niet alleen in *Cleef* ende *Marck*, maer oock principalijck in *Bergh*, dewelcke zyn Keurvorstelijcke Doorluchticheydt van Brandenborgh, door u Hoogh Mog: assistentie tot noch toe in heeft, by de toekomende evacuatie vande Garnisoenen, mogen ingeruymt ende overgelevert worden niet aende Palts *Nieuborgh* maer aen de Officieren ende Gecommitteerden van hooghstghedachte zyne Keurvorstelijcke Doorluchticheyt van Brandenborg ende dat deselve oock by de Gheneraele Quartieren mogen geconserveert blyven, door hantbiedinge vande Gouverneur ende het Garnisoen van *Wesel*, als de welke het Vorstendom *Berge* het naeste ende tot sulcken eynde het bequaemste gelegen zyn, soo lange tot dat het Accoord tusschen hare Keur ende Vorstelijke Doorluchticheden allersyds gantschelijck voltrocken worde.

Dat van weeghen desen Staet alleenlick de bewuste Evacuatie ende Demolitie sal worden (sonder voor als noch in dese gelegentheyt verder te treden) gedaen en dat dienvolghens aende Heeren haer Hoogh Mog. Gedeputeerden die op dese saeck naer boven gegaen zyn, sal geschreven worden dat sy alleenlijck de demolitie en evacuatie bevorderen, sonder erghens anders van te vermelden.

2.

Naedemael de nieuwe Licenten in 't Graefschap *Marck*, volgens u Hoogh Mog: verklaringhen, ende langh te vooren gedaene beloften, eyndelijck met het uyttreecken van haer Krijgs-volck uyt deselve Quartieren sullen komen te cesseren, dat oock niet weyniger de nieuwe Licenten, die by 't Collegie ter Admiraliteyt van *Amsterdam* op u Ho: Mo: naem, in 't Vorstendom *Cleef*, van eene Neutrale Stadt op d'ander met gheen Fundament inghevoert syn by u Hoogh Mo:

Op 't tweede *Point verklaeren haer Ho: Mog. dat 'tstuck vande Licenten in 't Landt van* Cleef *voor als noch sal gelaeten worden so het nu is, tot dat naer de gedaene demolitie ende evacuatie daer op naerder sal worden gelet, 'twelck ghe-*

schieden sal, soo haest de Gemelte Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden sullen hebben ghedient van bericht ende advis, volghens den last hun deses aengaende ghegeven.

Mog: Ghedeputeerden tot *Wesel* moghen afgheftelt worden.

3.

Op 't derde *point versoecken haer Ho. Mo. den Raedt van State datse den Capiteyn* Mulart *scherpelijck wilden verbieden ende interdiceeren van meer hout te houden, ende 't gene albereyts gehouden is aende Cheurvorstelycke Brandenborghsche Reegheringe te doen restitueren:*

Dat den Commandeur tot *Gennip* Capiteyn *Malart*, sich behoorlijck reguleeren naer de ordre van u Ho: Mog: onder dato den *achtienden* February lestleden tegens dewelcke hy niet alleen het Branthoudt, 'twelck tot inde *dartigh duysent* Fisselen, noch in 't magasyn, neffens een quantiteyt paliffaden, heeft wechgenomen ende in Scheepen geladen, maer daer en boven noch op 't nieuw by de *veertigh duysent* Fisselen, en eenige van de beste eyckenboomen tot Timmerhoudt inde Cleevische Bosschen afhouwen ende bereyden, ende aende Maie brengen laeten, alles om het een met het ander van daer tot syn particulier profyt, (waer toe hy toch in dit regard ten alderminste niet en is berichtet) te doen transporteeren, ende alsoo dese proceduyren syn streckende niet alleen tot schaede van syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt maer oock tot derselven hoochsten despect, ende cleynachtinge van u Ho: Mog: selfs ende haer ordre, soo betrouwt de Keurvorstl: regeringe dat u Ho: Mo: niet en willen toestaen dat deselver gheallieerden synde een Keurvorst door een particulier Capiteyn staende onder u Ho: Mog. commando op sulcker maniere, sonder eenighe redenen gheaffronteert worde, maer veel meer gheneycht syn hier in met den eersten naer behooren vande saecke te remedieeren.

4.

Op 't vierde *point ordonneren haer Ho. Mog. mitsdesen haeren Commandeur van 't Garnisoen binnen* Ravesteyn *dat hy aende Officieren van syn Keurvorstelijcke Doorluchticgheydt de stercke handt sal bieden, om de restantẽ vande contributie over de Heerlijkheyt van* Ravesteyn *hier bevoorens omgeslagen, als oock de restanten van syn Keurvorste-*

Dat gheduyrende den tydt dat u Ho: Mo: Garnisoen sich noch binnen *Ravensteyn* bevint aende Officieren van syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt de hant mach gestreckt worden om soo wel principaelijck de restanten vande contributien, als oock andere intraede die syne Keurvorstelijck Doorluchtigheydt uyt deselve Heerlijckheydt noch toekomen, vande opposerende onderdaenen in te brengen, ende sulcx mede tot dien eynde, op dat uyt sodanighe restanten vande contributien de Vrouw dovagiere van *Putlits*, volgens het duydelijck accoordt met haer ghemaeckt eer mach ghecontenteert worden vande *twee duysent* Rijcxdaelders die haer anders op de domainen van syn Keur-

Keurvorstelijcke Doorluchticheydt hoe wel buyten u Ho. Mog. eygen verklaringe diesaengaende voor desen meermaelen gedaen, oock sonder eenige aenbiedinge vande Keurvorstelijcke Brandenborgsche Regeringe ofte Raeden daer toe te hebben, geadsigneert waeren.

lijcke Doorluchticheyd in 't raeden vande opposerende Onderdanen by dien wech te bekomen, midts dat aende Vrouwe douagiere van Putlits *voor af, de somme van* twee duysent *Rijxdaelders uyt de voorsz restanten indifferentlijck ende sonder onderscheyt sal moeten betaelt worden, ende dat de voorsz Commandeur daer voor sorge draghe dat sulcx effectivelijck geschiede.*

5.

Dat de Graenen dewelcke sich op de Huysen van *Gennip* ende *Ravesteyn* bevinden ende syn Keurvorstelijcke Doorluchticheyt van diversche voorgaende jaeren uyt haer domainen toebehooren, by 't uytrecken vande Garnisoenen tegens alle disordre vande Soldaeten en andere datelijckheden, die sich daer by toedraeghen mochten ten dienste van syn Keurvorstelijcke Doorluchticheyt mogen gheconserveert, ende vande voornoemde plaetsen onbehindert konnen afgevoert worden.

Op 't vyfde *point verklaren haer Ho. Mog. dat het meer dan reden is, dat soo haest s' Landts Vivres uyt* Gennip *ende* Ravesteyn *respective werden ghelicht dat oock de Graenen in dit* vyfde *point geroert, gestelt worden in handen van de Keurvorstelijcke Regeringe, waer toe haer Ho. Mog. bereyt syn acte in* debita forma *te doen depescheren.*

6.

Dat alle het hout 't welck uyt de Cleevische Bossen naer *Ravesteyn* aende Fortificatien is ghenomen, ofte anders aldaer noch wordt bevonden by de demolitie vande deselve wercken gelaeten werde, aende Keur Brandenborgsche Officieren, uyt deselve redenen die u Ho. Mog. ten regarde van dierghelijcke hout, tot *Gennip* geadmitteert hebben.

Op 't sesde *point verstaen haer Ho. Mog. dat het hout, dat uyt s' Landts Magasynen gekomen is, en aende fortificatien tot* Ravesteyn *verwerkt, als Palissaeden ende anders van s' Landts wegen gebracht sal worden nae de Steeden, met Garnisoen van desen Staet beset, om aldaer tot dienst van 't Landt geemployeert te worden, wel verstaende dat het hout uyt de* Cleefsche *Bosschen ghekomen, ende uyt de fortificatien van* Ravesteyn *oock verwerkt 't selve sal gelaeten worden, ter dispositie vande Keur Brandenborghsche Officieren voor soo veel by den Raedt van* Staete *hier bevoorens niet anders is gedisponeert, ende wat belanght het hout ofte asselen, die den Capiteyn* Mulaert *geseyt wort uyt het Magasyn tot* Gennip *ghelicht te hebben, wort den Raedt van Staete versocht hem scherpelijck te bevelen dat hy 't selve restituere, ende wederbrenge inde Magasynen.*

Wat haer Ho. Mog. aenden Hartogh hadden toegestaen nopende de residentie plaets / sulcx is aen den Cancelier Heymbach op sijn versoeck gecommuniceert. Met versoeck dat de Keurvorst ghelieft de ghene residentie plaets te kiesen als met correspondentie van desen Staet.

Die van Wesel hebben in desen tydt deur den Borgemeester Ter Schmitten aengehouden

gehouden om betaelingh van haer servicien. 't Advijs vanden Raedt was da het in dien tijdt ende gelegentheydt ten hoochsten noodich was dat de servitien niet alleen tot Wesel maer oock binnen den Bosch, tot Grol ende elders betaelt wierden om nu / de Compagnyen lichtelijck souden mogen vertrecken / alle confusie voor te komen / maer dat sy daer toe geen middel en wiste / soo lange de Provintie de penningen daer toe versocht bydе petitie niet op en brachten waer toe sy wel alle devoir aen deselve verscheyden reysen ende noch onlangs hadden gedaen / maer dat evenwel de penningen niet en quamen / daer door de klachten wierden veroorsaeckt ghelijck sy die van 's Hertogenbosch, ende andere oock seer heftigh wierden ghedaen / die van haer Servicien mede niet wordende betaelt / daer over seer gemiscontenteert waeren / soo dat haer Ho: Mog: sullen believen ordre te stellen / dat de Provintien haere quota inde voorsz servicien sonder uytstel voldeden alsoo sy anders geen middel en saegen om 't voorsz miscontentement ende klachten te weeren / 't welk nochtans wel promtelijck diende gedaen / dat oock die van Wesel betaelden de vier en twintigh duysent gulden die sy aende Ghemeraliteydt mosten gheven / daer op decharge voor 't eerste Jaer was gedepescheert / ende dat haer Ho: Mog: met het selve in naerder handelinge soude konnen laeten treden / om Jaerlijcx aende Generaliteydt meer te furneeren gelijck 't selve haer Ho: Mo: te vooren noch meer maelen in bedencken was gegeven / om dat sy met groot Garnisoen waeren beset daer uyt sy veele consumptien trecken gevende haer Ho: Mog: oock in bedencken / ofte niet dien aengaende met die van Emmerick ende Rhees oock in handelinge soude mogen tredẽ / dewijle de saeke 't sedert den aenvangh van hunne besettinge seer was verandert ende sy van hun groot Garnisoen profijt ghenoech ende veel consumptie trecken / om alsoo van hun oock yet te trecken / soo veel als van andere Steden / daer uyt men de betaelinge van Servitien ter voorsz plaetsen / ten deele soude konnen vinden.

Tot noch toe hadden die van Stadt ende Lande niet meer als een inde Raet van Staete gehadt. Den vierden Iannuary proponeerde de Heer Schaffer, ende versocht dat voor deselve Provintie macht werden vergunt Sessie aen noch een gequalificeert Persoon / waer op de Heeren Gedeputeerden vande respective Provintien hebben verklaert / datse de saecken favorabelijck souden refereren aen haer Principaelen / ende de Heeren Gedeputeerde vande Provintie van Utrecht ende Overysel verklaerden hier van niet vreemt te sijn / mits dat hun voor haer Provintien Respective gelijcke sessie voor noch een wiert toegestaen: maer d'andere alreeds twee ende Hollandt drie hebbende sijn daer altijdt teghen ghewеest.

Van weghen Hollandt hebben de Heeren Glarges, Adrichem, ende Puyck aen haer Ho: Mo: den vyftienden Iannuary geklaecht dat die van 't Nimweeghsche quartier poogden in te voeren een Impost van twaelf stuyvers op yeder tonne biers / buyten het quartier gebrouwen / ende in 't selve quartier by de tappeeren vertapt ende geconsumeert wordende. Versochten dat haer Ho: Mog: sodanige Officien souden willen doen aende Gemelde Gedeputeerden des voorsz quartiers dat sy vande voorsz impost souden willen desisteeren / geconsidereert 't selve is strydende directelijk tegens het achtiende Artikul van nader unie tot Uytrecht gesloten. Sy hebben noch gedoleert dat die van Vrieslandt de biern in de Provintie van Hollandt gebrouwen / merckelijck waeren beswaerende boven de bie-

ren

die gebrouwen wierden inde Gemelte Provintie van Vrieslant. Versoeckende haer Ho. Mog. upt gelijcke redenen soodanighe devoiren souden willen doen ide Ghemelte Heeren van Vrieslandt ten eynde de Impost mochte worden afgestelt voor soo veel deselve hooger ghegheven wiert / als op haer ingebrouwen bieren. Waer op gedelibereert ende by verscheyde andere Provintien / verscheyden klachten geallegeert sijnde over de Provintie van Hollandt daer inne sy by deselve Respectivelijck tegens het achtiende Artickel wierden beswaert / is voorgeslagen datmen soude prefigeeren een seeckere dach jeghens den welcken de Provintien haer onderlinge beswaernissen soude hebben in te brengen / om daer naer een ordre beraemt te worden / waer naer de voorsz onderlinge doleantien ende beswaernissen souden sijn te rechten / maer dat is gebleven een saeck die noch te doen is.

In dese tijdt was in swanck de retorsie ende contra retorsie ten platten Lande om de superioriteyten rysende upt de questie vande Meyerije; ende is om die oorsaecke de Pastoor tot Santer buyten ende den Rentmeester in 't Marquisaet van Bergen op Soom om dat sy een geslooten Kerck hadden geopent; van goede Prinse verklaert. Den Raedt van Staeten heeft op de klachten vande Frontier Steden / vermits de schaersheydt van Brood Coorn / ordre gestelt inde retorsie / tegens des Vyants beleth van Graenen te brengen inde Steden van desen Staet / te weten dat de Gouverneurs ende Commandeurs van haer Ho: Mog: Garnisoenen / Soldaeten by partyen lieten uptgaen om 't Graen 'twelcke vande Landen / leggende onder contributie / ghebracht souden worden naer 's Vyants Garnisoenen / aen te haelen ende te brengen inde Steden van deser sijde / ende 'tselve ten behoeve vande eygenaers laeten vercoopen; sedert quaemen den Raedt te voor verscheyden klachten over de foulen / die in 't aenhaelen van Graenen wierden gepleecht / vermits de Graenen / by d' Ingheseten vande Lande onder contributie / naer den Vyant gebracht wordende / niet alleen wierden aengehaelt / ende daer naer voor prijs verklaert maer dat oock de Paerden ende Carren wierden gheransonneert / daer mede de voorsz Granen waeren gevoert / waer op by sijn Excelentie ende den Raedt van State is ordre gestelt.

De retorsie causeerden over den ontfangh vande Beden in de Meyerye oock moeyelijckheyt. Den Raed van State adviseerde dat het vreemde procedueren souden sijn voor 't Landt / by soo verre van 't innen der Beeden van deser sijde soude afstant gedaen worden / ende datmen egeensints behoorde in handelinghe te treeden over 't recht dat haer Ho: Mog: immediatelijck was competerende / ende dattet oock bleeck metter daet dat 'tselve 'teenemael oock dienstich was voor 't Landt / naedemael eerst den Vyant hadde op 't Geestelijk inde Meyerye te pretendeeren dat over de Schouten ende nu selfs over de Beden / in 't ontfangen der welcker over 't quartier van Antwerpen dewijle sy in possessie ghelaeten wierden als den inhoudende Hoofstadt / soo dat sy des niet te min recht hadden haer Ho: Mog: in den Ontfang der Beeden over de Meyerye te inquieteeren / dewijle het eene reden was maer sijnde dewijle goetgevonden inde handelinge te treeden soo konde doch deselve evenwel voortgaen / niet teghenstaende het innen vande Beeden maer van by haer Ho: Mog: geen afstandt gedaen kon worden / sonder hun selven in haer goet recht van Souverainiteyt over de Meyerye merckelijck te cort te doen / te meer dewijle den Ontfangher van 's Vyants sijde daer van niet alleen niet op en hielt /

 maer

gehouden om betaelingh van haer servicien. 't Advijs vanden Raedt was da het in dien tijdt ende gelegentheydt ten hooghsten noodigh was dat de servitien niet alleen tot Wesel maer oock binnen den Bosch, tot Grol ende elders betaelt wierden om nu / de Compagnyen lichtelijck souden mogen vertrecken / alle confusie voor te komen / maer dat sy daer toe geen middel en wiste / soo lange de Provintie de penningen daer toe versocht bydepetitie niet op en brachten waer toe sy wel alle devoir aen deselve verscheyden reysen ende noch onlangs hadden gedaen / maer dat even wel de penningen niet en quamen / daer door de klachten wierden veroorsaeckt ghelijck sy die van 's Hertogenbosch, ende andere oock seer heftigh wierden ghedaen / die van haer Servicien mede niet wordende betaelt / daer over seer gemiscontenteert waeren / soo dat haer Ho: Mog: sullen believen ordre te stellen / dat de Provintien haere quota inde voorsz servicien sonder uytstel voldeden alsoo sy anders geen middel en saegen om 't voorsz miscontentement ende klachten te weeren / 't welk nochtans wel promtelijck diende gedaen / dat oock die van Wesel betaelden de vier en twintigh duysent gulden die sy aende Gheneraliteydt mosten gheven / daer op decharge voor 'teerste Jaer was gedepescheert / ende dat haer Ho: Mog: met het selve in naerder handelinge soude komen laeten treden / om Jaerlijcx aende Generaliteydt meer te furneeren gelijck 'tselve haer Ho: Mo: te vooren noch meer maelen in bedencken was gegeven / om dat sy met groot Garnisoen waeren beset daer uyt sy veele consumptien trecken gevende haer Ho: Mog: oock in bedencken / ofte niet dien aengaende met die van Emmerick ende Rhees oock in handelinge soude mogen tredē / dewijle de saecke 'tsedert den aenvangh van hunne besettinge seer was verandert ende sy van hun groot Garnisoen profijt ghenoech ende veel consumptie trecken / om alsoo van hun oock yet te trecken / soo veel als van andere Steden / daer uyt men de betaelinge van Servitien ter voorsz plaetsen / ten deele soude konnen vinden.

Tot noch toe hadden die van Stadt ende Lande niet meer als een inde Raet van Staete gehadt. Den vierden Iannuary proponeerde de Heer Schaffer, ende versocht dat voor deselve Provintie macht werden vergunt Sessie aen noch een gequalificeert Persoon / waer op de Heeren Gedeputeerden vande respective Provintien hebben verklaert / datse de saecken favorabelijck souden refereren aen haer Principaelen / ende de Heeren Gedeputeerde vande Provintie van Utrecht ende Overyssel verklaerden hier van niet vreemt te sijn / mits dat hun voor haer Provintien Respective gelijcke sessie voor noch een wiert toegestaen: maer d'andere alreede twee ende Hollandt drie hebbende sijn daer altijdt teghen gheweest.

Van weghen Hollandt hebben de Heeren Glarges, Adrichem, ende Puyck aen haer Ho: Mo: den vyftienden Iannuary geklaecht dat die van 't Nimweeghsche quartier poogden in te voeren een Impost van twaelf stuyvers op yeder tonne biers / buyten het quartier gebrouwen / ende in 'tselve quartier by de tappeers vertapt ende geconsumeert wordende. Versochten dat haer Ho: Mog: sodanige Officien souden willen doen aende Gemelde Gedeputeerden des voorsz quartiers dat sy vande voorsz impost souden willen desisteeren / geconsidereert 't selve is strydende directelijk tegens het achtiende Artikul van nader unie tot Uytrecht geslooten. Sy hebben noch gedoleert dat die van Vrieslandt de bieren in de Provintie van Hollandt gebrouwen / merckelijck waeren beswaerende boven de bie-

ren die gebrouwen wierden inde Gemelte Provintie van Vrieslant. Versoeckende dat haer Ho. Mog. uyt gelijcke redenen soodanighe devoiren souden willen doen aende Ghemelte Heeren van Vrieslandt ten eynde de Impost mochte worden afghestelt voor soo veel deselve hooger ghegheven wierr/ als op haer ingebrouwen bieren. Waer op gedelibereert ende by verscheyde andere Provintien/verscheyden klachten geallegeert sijnde over de Provintie van Hollandt daer inne sy by deselve Respectivelijck tegens het achtiende Artickel wierden beswaert / is voorgeslagen datmen soude prefigeeren een seeckere dach jeghens den welcken de Provintien haer onderlinge beswaernissen soude hebben in te brengen / om daer naer een ordre beraemt te worden / waer naer de voorsz onderlinge doleantien ende beswaernissen souden sijn te rechten / maer dat is gebleven een saeck die noch te doen is.

In dese tijdt was in swanck de retorsie ende contra retorsie ten platten Lande om de superioriteyten rysende uyt de questie vande Meyerye; ende is om die oorsaecke de Pastoor tot Santer buyten ende den Rentmeester in 't Marquisaet van Bergen op Soom om dat sy een geslooten Kerck hadden geopent; van goede Prinse verklaert. Den Raedt van Staeten heeft op de klachten vande Frontier Steden / vermits de schaersheydt van Brood Coorn/ ordre gestelt inde retorsie/ tegens des Vyants beleth van Graenen te brengen inde Steden van desen Staet/ te weten dat de Gouverneurs ende Commandeurs van haer Ho: Mog: Garnisoenen/ Soldaeten by partyen lieten uytgaen om 't Graen 't welcke vande Landen / leggende onder contributie/ghebracht souden worden naer 's Vyants Garnisoenen/ aen te haelen ende te brengen inde Steden van deser sijde / ende 't selve ten behoeve vande eygenaers laeten vercoopen; sedert quaemen den Raedt te voor verscheyden klachten over de foulen / die in 't aenhaelen van Graenen wierden gepleecht/ vermits de Graenen / by d' Inghesetenen vande Lande onder contributie / naer den Vyant gebracht wordende / niet alleen wierden aengehaelt / ende daer naer voor prijs verklaert maer dat oock de Paerden ende Carren wierden gheransonneert / daer mede de voorsz Granen waeren gevoert / waer op by sijn Excelentie ende den Raedt van State is ordre gestelt.

De retorsie causeerden over den ontfangh vande Beden in de Meyerye oock moeyelijckheyt. Den Raed van State adviseerde dat het vreemde procedueren souden sijn voort 't Landt / by soo verre van 't innen der Beeden van deser sijde soude afstant gedaen worden/ende datmen egeensints behoorde in handelinghe te treeden over 't recht dat haer Ho: Mog: immediatelijck was competerende / ende dattet oock bleeck metter daet dat 't selve 'teenemael oock diensich was voor 't Landt / naedemael eerst den Vyant hadde op 't Geestelijk inde Meyerye te pretendeeren dat over de Schouten ende nu selfs over de Beden / in 't ontfangen der welcker over 't quartier van Antwerpen dewijle sy in possessie ghelaeten wierden als den inhoudende Hooftstadt / soo dat sy des niet te min recht hadden haer Ho: Mog: in den Ontfang der Beeden over de Meyerye te inquieteeren/dewijle het eene reden was maer sijnde dewijle goetgevonden inde handelinge te treeden soo konde doch deselve evenwel voortgaen / niet teghenstaende het innen vande Beeden maer van by haer Ho: Mog: geen afstandt gedaen kon worden/sonder hun selven in haer goet recht van Souverainiteyt over de Meyerye merckelijck te cort te doen/ te meer dewijle den Ontfangher van 's Vyants sijde daer van niet alleen niet op en hielt /

 maer

maer noch het dubbel al ontfangen hadde / maer omme den Ghemeenen Raedt seyde dat Suerius by haer Ho: Mo: behoorde gelast te worden in aller maniere met het inbrengen vande Beede voort te gaen / op dat het niet en scheen datmen van deser zijde den Vyant daer in eenichsints soude willen toegheven / ende dewijle nu de conferentie tot Tilburgh so langen tijt geduert hadde t'eenemael streckende tot ondienst van 't Landt / als soeckende den Vyandt niet anders als conferentie uyt conferentie te trecken / 'twelck voor hem niet anders als vordelijck zijn konde / dewijle sy dus doende inde possessie bleeven van 't geene ghedisputeert wiert / ende haer Ho: Mog. eyghentlijck was toekomende / soo meenden den Raedt dat het eens tijdt soude zijn / soodaenighe conferentie af te snijden / ende dat haer Ho: Mog: souden moghen believen de Ghecommitteerde Heeren tot Tilburgh te ordonneren haere besoigne sulcx te dirigeeren / dat nu eens een eynde daer van wiert gemaeckt / gelijck corts daer nae is geschiet.

Tot noch toe duyrde de rigeur der Placcaten teghens de Remonstrantsche Predicanten insonderheydt die op Loevesteyn ghevanghen saten. In Martio versochte sy van daer ghelicht te moghen worden / binnen Gravesande, ofte eenighe diergelijcke bequaeme plaetse / inghevalle haer Hoogh Mog: in hunne volkomen ontslaginghe alsnoch niet souden konnen consenteeren / met eenpaerighe stemmen van alle de Provintien wiert goet gehouden datmen met de suppliantien soude nemen een proeve / hun met de Kercken te reconcilieeren / op den voet ende maniere die tusschen de Predicanten van Gelderlandt ende eenige Remonstrantsche Predicanten hier bevooren in seecker reconciliatie binnen deselve Provintie was ghehouden geweest / ten welcken eynde het Hof van Gelderlandt wiert versocht de Predicanten die daer toe zijn gebruyckt geweest / te verschryven ende deselve herwaerts te schicken met den voet ende ordre by hun inde voorsz reconciliatie gehouden / om met assistentie vande Professoor Waleus / ende den Predicant Festus Hommius de proeve met de suppliantien te houden op sodanighe plaets als haer Ho: Mog: ter aenkomste vande voornoemde Gheldersche Predicanten alhier daer toe souden dispicieeren / ende wierden den gevangens gedurende de voorsz proeve in plaets van acht stuyv. met een gulde 's daegs tot haer onderhout getracteert.

Maer sulcx niet willende wesen ende de gemoederen allenthalven seer versacht zijnde / wiert hun gemoechsaem met oochluyckinge de wech gewesen om uyt Loevesteyn 't evaderen : haer Vrouwen ende Kinderen wierden pro forma wat gedetineert / maer echter oock los gelaeten : ende voortaen wierden de Remonstrantsche Predicanten ende Predicatien in alle plaetsen daer sy te voor waeren gheweest gelijck de Luytersche ende Doopsgesinden getolereert : behalven tot Leyden daer sy / als zijnde een hooge schoole niet konden werden geduldt : ende hebben daer om tot Warmont hun Vergaedering gehouden. Hoewel het meestendeel vande Remonstranten metter tijdt het selfs allenthalven verdroot / ende leedt was ; dat sy om disputen ende saecken die haer verstant / immers 't begrijp der ghemeente te boven gingen / haer ende haerder Kinderen avancement te rugge stelden. Zijnde ter deser materie een seer nutte les : wat de vermaerde Poeet ende Staetsman Cats seght.

Weest leden van de Kerck ende vrienden van den Staet.

Ende

Ende alsoo hy niet seyght van wat Kerck of van wat Staet: soo geeft hy ghenoegh te verstaen; dat het is met de Christelijcke Religie gelijck als met de Schoolen: uyt alle Schoolen komen geleerde lieden: nochtans is dat de beste School daer de beste discipline ende de beste ordre is: ende men moet presumeeren dat de prevalerende of Publijcke Kerck/ die 't Raedthuys in heeft/ de sodanige dat is/ de beste sy daer van hy raedt datmen behoort leden te syn. Welck seer dependeert vande herders (gelijck de Schoolen vande Schoolmeesters) hoe de voorganghers verstandigher ende beter syn; hoe oock de volghers beter worden. Ende dat in 't stuck vande Religie veel nodeloose dispuyten werden gedreven: dat d'ambitie ende glorieusheydt vande Theologanten veel secten ende scheuringen causeeren; dat men veel fundamenten moet selfs stellen/ die men in d'andere tazeert: daer aen weert niet getwijffelt. De meeste soo Predicanten als ledematen vande Remonstrantsche Kerck syn by haer Kercke gebleven: om niet te toonen datse een quaede saeck hadden gehadt.

Vande verantwoordinge der vyf specien/ Wyn, Bier, Sout, Seep ende Laekenen is dickmaels gesprooken/ als sullende syn een middel 't welck uyter maeten veel soude importeeren. Sijnde daer van oock inde voorgaende petitien mentie ghemaeckt: ende wiert in 't Jaer drie en dartigh eerst een Placcaet geemaneert. Al-tans wiert gebesoigneert op 't selve stuck ende specien/ gevoert werdende van d'eene Provincie in d'ander. De projecten daer van soo Ghenerale als particuliere gelijck deselve naer de ghelegenthepdt vande Provincie van Hollandt ende west-vrieslandt waeren ingestelt/ wierden ghestuyrt aende andere ses Provincien/ met ernstelijck versoeck het voorsz Generael project absolutelijck te willen aennemen/ als oock 't gheene inde particuliere Projecten was ghestelt/ voor soo veel 'tselve substantieel en concernerende was de ordre ende voet op 't beneficeeren vande imposten/ inde voorsz ses Provincien/ respective op de voorsz vyf specien geheven/ als oock het weeren der frauden/ die daerin wierden gepleecht; doch belanghende de particuliere projecten uytghedrucht/ wierden de voorsz ses Provincien versocht deselve te formeeren ende te redresseeren naer hare gelegentheyt voor so veel die met de constitutie ende gelegentheyt vande provincie van Hollandt soude mogen bevonden worden te discrepeeren/ ende haer geredresseerde particuliere ordinantie vande meergemelde verantwoordinge der vyf specien aen haer Ho: Mog: binnen korten tydt te wille oversenden/ om gerevideert te worden ende te sien ofte alles naer de intentie van haer Ho. Mog. ende voor soo veel yder Provincie ghelegentheyt konde lyden/ was ghestelt/ op dat deselve ordonnantien daer naer in 't werck gelept/ ende vande voorsz verantwoordinge de verwachte vruchten mogten worden genoten.

Ter occasie vande dickgemelde retorsie is den achtienden April in presentie van syn Exc: en des Raets van Staete/ op het tapijt ghebracht het concept van 't Placcaet by den Raedt ingestelt daer by verboden soude worden de inwoonderen en ingesetenen vande Meyerye vanden Bosch 't Marquisaet van Bergen op den Zoom, de Landen van Steenbergen ende Cuyck ende andere quartieren ofte Landen in Brabandt daer van haer Ho. Mog. de vaste Steden besitten/ van aen den vyant eenigh hooftgelt te betalen/ 'tselve concept wiert gehouden voor gearresteert ende door den Raet van State gesonden aende Gouverneurs en Commandeurs vande

maer noch het dubbel af ontfangen hadde / maer omme den Welgemelte Raedt seyde dat Suerius by haer Ho: Mo: behoorde gelast te worden in alle manieren met het inboorderen vande Beede voort te gaen / op dat het niet en scheen datmen van deser syde den Vyant daer in eenighsints soude willen toegheven / ende dewyle nu de conferentie tot Tilburgh so langen tijt geduert hadde t'eenemael streckende tot ondienst van 't Landt / als soeckende den Vyandt niet anders als conferentie uyt conferentie te trecken / 'twelck voor hem niet anders als voordelijck syn konde / dewijle sy dus doende inde possessie bleeven van 't geene ghedisputeert wiert / ende haer Ho: Mog. eyghentlijck was toekomende / soo meenden den Raedt dat het eens tijdt soude syn / soodaenighe conferentie af te snijden / ende dat haer Ho: Mog: souden moghen believen de Ghecommitteerde Heeren tot Tilburgh te ordonneren haere besoigne sulcx te dirigeeren / dat nu eens een eynde daer van wiert gemaeckt / gelijck corts daer nae is geschiet.

Tot noch toe duyrde de rigeur der Placcaten teghens de Remonstrantsche Predicanten insonderheydt die op Loevesteyn ghevanghen saten. In Martio versochte sy van daer ghelicht te moghen worden / binnen Gravesande, ofte eenighe diergheleijcke bequaeme plaetse / ingheval se haer Hoogh Mog: in hunne volkomen ontslaginghe alsnoch niet souden konnen consenteeren / met eenpaerighe stemmen van alle de Provintien wiert goet gehouden datmen met de suppliaten soude nemen een preuve / hun met de Kercken te reconcilieeren / op den voet ende maniere die tusschen de Predicanten van Gelderlandt ende eenige Remonstrantsche Predicanten hier bevooren in seecker reconciliatie binnen deselve Provintie was ghehouden geweest / ten welcken eynde het Hof van Gelderlandt wiert versocht de Predicanten die daer toe syn gebruyckt geweest / te verschryven ende deselve herwaerts te schicken met den voet ende ordre by hun inde voorsz reconciliatie gehouden / om met adsistentie vande Professoor Walcus / ende den Predicant Festus Hommius de preuve met de suppliaten te houden op sodanighe plaets als haer Ho: Mog: ter aenkomste vande voornoemde Ghelderssche Predicanten alhier daer toe souden dispicieeren / ende wierden den gevangens geduyrende de voorsz preuve in plaets van acht stuyv. met een gulde 's daeghs tot haer onderhout getracteert.

Maer sulcx niet willende wesen ende de gemoederen allenthalven seer versacht synde / wiert hun genoechsaem met oochluyckinge de wech gewesen om uyt Loevesteyn 't evaderen: haer Vrouwen ende Kinderen wierden pro forma wat gedetineert / maer echter noch los gelaeten: ende voortaen wierden de Remonstrantsche Predicanten ende Predicatien in alle plaetsen daer sy te voor waeren gheweest gelijck de Luytersche ende Doopsgesinden getoleereert: behalven tot Leyden daer sy / als synde een hooge schoole niet konden werden gedult: ende hebben daerom tot Warmont hun Vergaedering gehouden. Hoewel het meestendeel vande Remonstranten metter tijdt het selfs allenthalven verdroot / ende leedt was; dat sy om disputen ende saecken die haer verstant / immers 't begrijp der ghemeente te boven gingen / haer ende haerder Kinderen avancement te rugge stelden. Synde ter deser materie een seer nutte les: wat de vermaerde Poeet ende Staetsman Cats seght.

Weest leden van de Kerck ende vrienden van den Staet.

Ende

Ende alsoo hy niet seyde van wat Kerck of van wat Staet: soo geeft hy ghenoegh te verstaen; dat het is met de Christelijcke Religie gelijck als met de Scholen: uyt alle Schoolen komen geleerde lieden: nochtans is dat de beste School daer de beste discipline ende de beste ordre is: ende men moet presumeeren dat de prevalerende of Publijcke Kerck / die 't Raedtschap in heeft / de sodanige dat is / de beste sy daer van hy raedt datmen behoort leden te zijn. Welck seer dependeert vande Herders (gelijck de Schoolen vande Schoolmeesters) hoe de voorganghers verstandigher ende beter zijn; hoe oock de volghers beter worden. Ende dat in 't stuck vande Religie veel nodeloose disputen werden gedreven: dat d'ambitie ende glorieusheydt vande Theologanten veel secten ende scheuringen causeren; dat men veel fundamenten moet selfs stellen / die men in d'andere tafeert: daer aen weet niet getwijffelt. De meeste soo Predicanten als ledematen vande Remonstrantsche Kerck zijn by haer Kercke gebleven: om niet te toonen datse een quade saeck hadden gehadt.

Vande verantwoordinge der vyf specien / Wyn, Bier, Sout, Seep ende Laeckenen is dickwils gesprooken/als sullende zijn een middel 't welck uyter maeten veel soude importeren. Zijnde daer van oock inde voorgaende petitien mentie ghemaeckt: ende wiert in 't Jaer drie en dartigh eerst een Placcaet geemaneert. Alsoo wiert gebesoigneert op 't selve stuck ende specien/ gevoert werdende van d'eene Provincie in d'ander. De projecten daer van soo Generaele als particuliere gheliick deselve naer de gheleghentheydt vande Provintie van Hollandt ende west-vrieslandt waeren ingestelt/wierden ghestuyrt aende andere ses Provintien/ met ernstelijck versoeck het voorsz Generael project absolutelijck te willen aennemen / als oock 't gheene inde particuliere Projecten was ghestelt / voor soo veel 'tselve substantieel en concernerende was de ordre ende voet op 't beneficeeren vande imposten / inde voorsz ses Provintien / respective op de voorsz vyf specien gheheven / als oock het weeren der frauden / die daerin wierden gepleecht; doch belanghende de particuliere projecten uytghedruckt / wierden de voorsz ses Provintien versocht deselve te formeren ende te redresseren naer hare gelegentheyt voor so veel die met de constitutie ende gelegentheyt vande provincie van Hollandt soude mogen bevonden worden te discreperen/ende haer gedresseerde particuliere ordinantie vande meergemelte verantwoordinge der vyf specien aen haer Ho: Mog: binnen korten tydt te wille oversenden / om gerevideert te worden ende te sien ofte alles naer de intentie van haer Ho. Mog. ende voor soo veel yder Provintie ghelegentheyt vande lyden/was ghestelt / op dat deselve ordonnantien daer naer in 't werck geleyt/ende vande voorsz verantwoordinge de verwachte vruchten mogten worden genoten.

Ter occasie vande dickgemelte retorsie is den achtienden April in presentie van sijn Ex: en des Raets van Staete/op het tapijt ghebracht het concept van 't Placcaet by den Raedt ingestelt daer by verboden soude worden de inwoonderen en ingesetenen vande Meyerye vanden Bosch 't Marquisaet van Bergen op den Zoom, de Landen van Steenbergen ende Cuyck ende andere quartieren ofte Landen in Brabandt daer van haer Ho. Mog. de vaste Steden besitten / van aen den vyant eenen hooftgelt te betalen / 'tselve concept wiert gehouden voor geaggreeert ende voor den Raet van State gesonden aende Gouverneurs en Commandeurs vande

Garniſoenen van haer Ho. Mog. daer 't behoorde ſonder nochtans 't ſelve voor alſnoch te laeten publiceren maer door een huyſſier aende voorſz Ingheſetenen te laeten inſinueren/op gelijcken voet als den vyant met ſijn ordonnantie ende Placcaet van 't voorſz hooft geldt hadt gedaen/ ende ingevalle men hier naer ſoude komen te verſtaen dat den vyant verder ſoude procederen/datmen alſdan het voorſz chreve Placcaet ſoude doen publiceren / oock naer ſijn forme ende inhout doen executeren/ende alſo door 'taenbrengen vande Schout tot Roſendael haer Ho. Mo. ghebleeck/ dat den vyandt ſijne voorſz ordonnantie van 't hooftgelt inde Meyerye vande Boſch, als oock inde Baronnye van Breda had laeten publiceren / ſoo is 't voorſz Placcaet oock gepubliceert.

Van wegen haer Ho. Mog. waeren dit voor jaer in Vrieſlandt de Heeren Beaumont, Schaep ende Beſumer: om deſelve Provintie te doen betalen hun quota in het milloen Rijcxdaelders tot ſubſidie vande Admiraliteydt ende inde defecten vande Jaere twee en twintich tot ſeven en twintich die van Vrieſlandt verklaerden den tweeden April dewyle d'ordinaris ende extraordinaris laſten Jaerlijcx mits hen ondraechelijcke quota / ſo hooch quamen te monteren / dat om de ſelve volgens de petitien en aenſchryvinge der Raedt van State te verdangen niet allene uyt geputtet wierden de comptoiren vande voorſz hunne Provincie maer oock ſelfs de middelen van haer goede Ingheſetenen / dat ſy alſnoch voor den Staet van haere Provintie ondoenlijck vonden om ſich in de betalinghe der voorſz twee poſten te engageren; verſoeckende mitſdien dat hare Provintie daer van mochte worden geexcuſeert / ten minſten ſo lange de voorſz hunne quota (gelijcker wijs by de Provintien van Gelderlandt ende Overyſſel voor deſen hoe wel buyten reden was geſchiet) nae den voet vande naerdere unie vanden Jare negen en 'tleventig ofte anderſints nae de billickheyt ſoude ſijn vermindert.

In deſe tyd wiert oock de Heer van Heemſtede gekooren tot Raet Penſionaris van Holland/in plaets vande Heer Duyck voor twee Jaeren overleden ſijnde: geduyrende welcken tydt de Heer Cats als Penſionaris dat hadt bedient. Dat hy Heer van Heemſtede nochtans behielt ſijn plaets inde Reckenkamer / ende het Poorterſchap van Amſterdam blijckt uyt het volgende.

Edele Erentfeſte Wyſe voorſienige ſeer Diſcrete goede Vrunden.

Alſo wy tot den Staet ende bedieninge van Raedt Penſionaris van 't ghemeene Land hebben geeligeert den Heer *Adriaen Pauw* Heere van *Heemſtede* Raet ende Reecken-meeſter van onſe Domeynen, ende op 't vertooch, in ſyne aennemminge aen ons gedaen goetgevonden ende gheresolveert dat hem ſyne qualiteydt ende plaetſe in onſe Kamer vande Reeckeninge wederom ſal gewerden ſo wanneer hy den voorſz Staet van Raedt Penſionaris ſoude mogen komen te verlaten ofte by ons daer van verlaeten worden, met ſodanighen prerogativen van rangh ende ſeſſie inde voorſz Camer nu weſende of naemaels ſucceſſivelijck komen te vallen, als of hy continuelijck ſyne plaetſe aldaer hadde bekleet, ſoo hebben wy uwe Ed. daer van wel willen verwittigen met begeren dat deſe onſe reſolutie ende aenſchryvinge aldaer ter Camere behoorlijck ſal worden geregiſtreert, ende den voornoemde Heere van *Heemſtede* het effect vande ſelve, volkomentlijck ge-

nieten

nieten ende toegestaen worden waer toe wy ons sullen verlaten, hier mede.

Edele &c. Haghe den *achtienden April* 1631. Onderstont, ter Ordonnantie vande Staten, ende was gheteeckent C. *van der Wolf* superscriptie was, Edele &c. die vande Reeckeningen van *Hollandt*, Lagerstont, nae collatie jeghens de principale Missive is daer mede accorderende bevonden op den *achtiende April* 1631.

Onderstont
by my ende was onderteeckent
C. vander Wolf

Burgemeesters ende Regeerders der Stadt *Amsterdam* in goede achtinghe genomen hebbende, dat Heere *Adriaen Pauw* Heere van *Heemstede*, jegenwoordich Raedt Pensionaris vanden Lande van *Hollandt* ende *West-Frieslandt* van oude ende welbekende afkomste in dese Stadt geboren is, ende deselve in qualiteyt als Raedt ende Pensionaris ontrent *seventien* Iaeren gedient heeft, geduyrende welcken tydt, soo binnen als buyten s'Landts hem selven tot dienste van dese Stadt, ende van 't gemeene Lant in verscheyden commissien, loffelijck gequeten hebbende, syn E. eerst bevordert is inde Camer van Reeckeningen van des Graeffelijckheyts Domeynen, ende nu jonghst tot de Staet ende bedieninge van Raedt Pensionaris van *Holland* ende *West-Friesland*. Ende also syn E. voor desen verklaert heeft, noyt intentie ghehadt te hebben hem of de syne, van, ende uyt dese Stadt af te sonderen alwaer al syne E. kinderen syn ghebooren, maer hem selven ende de syne by blyckende acte, altyt gehouden heeft als gheboren Burgers vande voorsz Stadt. So ist, dat Burghemeesteren ende Regeerders voornoemt, hebben verklaert ende verklaren, so veel des nodich is, mitsdesen, dat de gemelte Heeren *Adriaen Pauw*, niet tegenstaende syn E. uyt hare achtbaerheden dienst ende Stadt in publijcque ende des Lands diensten is getrocken. Ende ter oorsaecke vandien, syn domicilie heeft moeten transporteren ende veranderen, syn E. ende syne kinderen ter saecke alsvoren van *haer Poorterschap deser Stede niet sullen vervallen, maer syn, blyven, ende geacht worden, als gheboren Inwoonende Burgers*, en dienvolgens behoude, en tot allen tyden mogen genieten, alle recht Previlegien en immuniteyten, deselve vergunt en toebehoorende tot welken eynde aen syn E. de jegenwoordige acte verleent is, omme nu, en namaels voor syn kinderen te mogen dienen en strecken als nae behoren. Gedaen ter Vergaderinge vande Burgemeesteren en Regeerders voorn. ende het Zegel ter sake der voorsz Stede op 't spatium van desen ghedruckt, op den *drie en twintighsten Mey* 1631.

Onderstont in kennisse van my Secretaris der voorsz. Stede:
Ende was onderteeckent.
D. Mostart.

Synde daer neffens gedruckt een groot Zegel in Roode Wassche.

De groote schaersheyd ende necessiteyt van ghelt in 't Collegie tot Amsterdam

quam

quam de Heer Iacob van Neck Gecommitteert in dat Collegie in 't laest van January vertoonen ; ende dat het haer door onmachtigh was de opgeleyde equipagie der Scheepen te doen/voegende hier by dat de Provintie van Hollandt als noch schuldigh gebleven was aen 't voorsz Collegie de somme van ses en sestigh duysent drie hondert vier en dartigh gulden/ als reste van meerder over haer contingent in 't tweede millioen tot steun vande Oorloch te water anno dertigh geconsenteert. Ten tweeden dat den Ontfanger Generael Doublet aen 't Gemelde Collegie noch schuldigh was twintigh duysent drie hondert en een en sestigh gulden over cost gelt ende soldie van 't Schip van Oorloge staende ter directie van 't voorsz Collegie ende op de Generaliteydt gerepartitieert. Ten derden dat de Provintie van Vrieslandt defectueus was inde bewuste betaelinge vande costgelden ende Soldyen der vier Scheepen / ende een Jacht staende mede ter directie van 't Meergemelde Collegie/ende gerepartitieert op haer Provintie sijnde de voorsz costgelden ende soldyen vervallen en verdient inden voorleden jare dartigh. Ten laesten dat haer Ho: Mog: souden willen diffinitivelijck disponeeren op 't leste lidt vande casus positie. Op 't eerste point sijn ernstelijck versocht de Heeren Staten van Holland promptelijk aen den Ontfangher van 't voorn: Collegie te willen furneeren de voorsz ses en 'tsestig duysent drye hondert vier en dartigh gulden. Op 't tweede point is den Ontfanger Generael Doublet ter Vergaederinge van haer Ho: Mog: aenghesept de penningen niet herwaerts sijnde/uyt Twente te laeten komen/ in handen van 't voorsz Collegie tot betaelinghe vande voorsz twintigh duysent drie hondert ende een en sestigh gulden ingevalle deselve soo verre mochten strecken / sonder die elders te diverteeren. Op 't derde point is de Provintie van Vrieslandt ernstelijck by missive aengemaent haer achterstallige costgelden ende soldyen als noch promptelijck aende Capiteynen vande vier gerepartitieerde Schepen ende Jacht te willen furneeren. Op 't laeste point wiert het Hof Provintiael versocht om advis.

Van wegen d'Admiraliteydt in Zeelandt wiert aen haer Ho: Mog: den seven en twintighsten January aengebracht dat seecker Visschbootge van Zirckzee eenigen tijdt geleden by den Vyant in Zee genomen / tot Duynkercken opghebracht / ende aldaer voor goede Prinsen verklaert sijnde / by seecker schotsman was ingecoft / ende uyt de Haeven aldaer vervoert/doch dat 'tselve in die acte gerescontreert ende tot Jaermuyden by een Schip van Oorlogh deser Landen ingheiaecht sijnde / alwaer den Schotsman uyt Duynkercken seylende niet ghemeent was te loopen/ naer twee daeghen van daer wederom was uytghelooppen / ende doen by 't voorsz Schip van Oorloge omtrent twee mijlen van 't Landt in Zee gerescontreert / ghenomen ende daer naer tot Zirckzee in gebracht / versoeckende de Gemelde Heeren Raeden hier op te verstaen haer Ho: Mog: meeninge ende intentie / ofte het voorsz Bootgen / aende voorsz Schotsman / sulcx pretenderende / behoort gerestitueert te worden ofte niet / waerop is gerescribeert dat het voorsz Bootghen aen den voorsz Schotsman / niet te restitueeren/ maer daer mét volghens de ordre van 't Landt te procedeeren / verklaerende haer Ho: Mog: dat dese casus albereyts den ses en twintighsten July was gedecideert / ten waere het voorsz Bootge genomen mochte sijn in Zee/ maer op reede van Jaermuyden.

Den acht en twintighsten Iannuary hebben haer Ho: Mog: beraemt de volgende

Ordre

Ordre ende Reglement waer naer de Capiteynen vande Schepen van Oorloge deser Landen sich sullen hebben te reguleren in 't aborderen, vervolghen ende veroveren vande vyant, als oock den voet over de verdelinghe van 't provenu vande Prinse, ten regarde vande vice Admiraels ende de Capiteynen respective.

So wanneer eenich schepen ofte schip van Oorloge mach komen te ontmoeten van s'vyants schepen, ende 't selve wordende gheabordeert, soo sal den tweeden daer naest aen synde, vermogen ende gehouden syn (noch vechtenderhant synde) den vyant desgelijcx te aborderen, ten waer saecken dat den eersten gheabordeert hebbende, soude mogen roepen dat hy geen hulp van noden heeft, in welcken gevallen hy sal afhouden van secoureren, ofte ten waere daer meer als een van des vyants schepen omtrent waeren, sal alsdan syn uytterste devoir doen, om 'tweede s'vyants Schip desghelijcx te aborderen, ende voorts de naervolghende schepen van gelijcken, ingevalle daermeerder by der hant syn.

Ende ingevalle 'tselve schip ofte Schepen van defentie syn, overwonnen wordende by den geenen die geabordeert hebben, so sal den Capiteyn ofte Capiteynen voor uyt genieten alle de vivres ende handtgeweert, ende de plonderagie voor de Matrosen, ende sal voorts den prijs gerepartitieert ende verdeelt worden, over alle de Scheepen, die in Compagnye daer van gelijck op hebben vervolgt, als mede aen anderen, die het vervolgde vyants schip sal worden toegejacht.

Ende so wanneer eenich schip ofte schepen vande vyant, Lorrendrayers, ofte Prinsen, sonder slaen komt te strycken, ofte by de boot verovert, ende ingenomen, so sal in sulcken ghevalle de Capiteyn die 't selve komt te veroveren voor uyt genieten uyt de Vivres ende handtgeweer daer in gevonden wordende, eens so veel als de Capiteynen die neffens hem hebben helpen jagen, maer de plonderinge sal alleen blijven voor de Officieren ende Matrosen van 'tschip 't welck de Prinse sal hebben verovert.

Ende so 't gebeurde dat een Schip ofte schepen vande vyant, Lorrendrayer ofte Prinse tegens strang op de custe van *Vlaenderen* ofte elders wort aenghejaecht, ende den vyant resistentie doende, dat 'tselve schip ofte schepen met den boodt vande voorste man niet konde worden afghehaelt, soo salmen met alle de Boots vande Schepē daer present synde, alle uytterste devoier doen om 't selve schip ofte scheepen met gewelt uyt den vyants macht so 't doenlijck is te bekomen, ende daer meester van worden, sal de premium daer van gerepartitieert ende verdeelt worden, onder den geenen die daer aen handaedich syn geweest.

Ende so wanneer een schip vande vyant Lorendrayer, ofte Prinse verovert is, so en sal niemant vermogen met syn boot aen boort te vaeren, als alleen die geene, die het selve verovert heeft, ende dat om confusien ende misverstanden te weeren.

Vorders hebben haer Ho. Mo. geresolveert en geaccordeert dat de respective Vice Admiraels in de Prinse by haer selfs ofte onder haer vlagghe bekomen eens so veel sullen genieten als een Capiteyn.

Vande besendinge en handel rakende Persien is alrede voor desen geseyt: in Februario deses Jaers heeft Iohan van Hasselt Agent vande Coningh geprojecteert

 het

het volgende concept van Capitulatie. 't Welck haer Ho: Mog: hebben gesien- den voor gearresteert.

Capitulatie ende articulen van weghen den Coninck van Persia ghemaeckt mette Ho. Mog. Heeren de Staten Ghenerael der Vereenighde Nederlanden, door Iohan van Hasselt Agent *van wegen den Hooghstgedachte Coninck, by de Hoogstgemelte Staten Generael residerende.*

1.

Dat de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der vereenigde Nederlanden vergunt hebben, gelijck hare Ho: Mo: vergunnen mits desen aende *Persiaense Natie* hier te Lande komende uyt den naem vanden meerhooghstgedachte Koninck, of oock in haer particulier; *vrygeley ende pas* in alle plaetse, ende Steden gelegen inde geunieerde Provintien ofte 't ressort van dien, omme vry onbecommert, en ongemolesteert te gaen, keeren, ende wederkeeren, oock handelen, koopen ende verkopen aller ley waren ende Coopmanschappen egeen uytgesondert, sulx als deselve natie sal goetvinden, ende haere negotie meynen vorderlijcxt te wesen.

2.

Dat deselve *Persiaensche Natie* binnen dese Landen genieten sal, alle sodanige vrydommen ende gerechtigheden, als d'Ingesetenen deser Landen syn genietende, jae oock selfs die persoonen van qualiteydt die binnen dese Landen groote ampten en Officien bekleeden, so wanneer als sy sich met de negotie willen vermengen.

3.

En ingevalle, de *Persiaensche Natie* binnen haere huysen quamen te kopen ofte verkopen eenige waren ende Koopmanschappen, datse in sulcken cas sullen mogen gebruycken haere *Elle*, oock haer *gewichte*, ende *Mate*, ten ware saecke dat sy koften ofte verkoften een *groote quantiteyt* goederen, ende coopmanschappen, die de *Mate* ofte *Wage* subject soude moghen syn, in welcke gevalle, sodanighe *groote quantiteyt* in 't meten ende wegen, gereguleert sal worden, volgens d'ordre van 't Landt die met goede kennisse ende circumspectie is beraemt ten eynde dat den kooper ofte verkoper in mate ofte gewichte niet en werde bedrogen ofte verkort.

4.

Indien het gebeurde dat eenige vande gemelte *Persiaensche Natie* binnen dese Landen quame te Overlyden sonder yemandt by hem te hebben, die op des Conincks ofte des overledens particuliere goederen acht name; in sulcken gevalle, sullen de Heeren Regeerders vande Residents plaetse des overledene, sorge dragen, dat alle die naegelatene goederen des Conicx van *Persien* ofte des overledene particuliere goederen behoorlijck worden *geinventariseert* en in bewaerder handt genomen, ter tyt ende wijlen toe, dat van wegen des hoogstgedachde Coninck, ten regarde van syne Majesteyts goederen, ofte van des overledenen Vrunden ende magen ten regarde van syne particuliere goederen, daerinne anders sal wesen

sen

sen voorsien, ende sullen middeler tijdt de consumptible, ofte bederflijcke waren met gelegentheydt van saecken, worden gheheneficieert, ten behouve vanden hoochstghedachte Coninck ofte des overledens Erfghenaemen in 't particulier; doende vande gebeneficieerde waren en Coopmanschappen behoorlijck bewijs, ende reliqua.

5.

De *Persiaensche* Coopluyden, so wanneer sy in competent getal met een goet Capitael binnen dese Landen sullen syn gearriveert om te negotieeren, sullen te samen van eene *bequame Woonnige* worden voorsien ende genieten ter plaetse van hare residentie *vrydom vande Imposten op de consumptible waren*, die in hare huyshoudinge sullen worde geconsumeert, ghelijck oock van eene bequame huysinghe sal worden voorsien ende vrydom ghenieten als vooren die geenen die by commissie vande Hoochstgedachte Koninck van Persia de voorsz. Natien alhier sal representeren, ende 'thooft daer van syn.

6.

Het huys vanden *Agent* van syne Koninckllijcke Majesteydt van Parsien sal syn ende blijven geprevilegeert, gelijck de huysen vande andere *Agenten van Koningen ende Princen in Europa*, die by 't Hof vande Hoochgemelte Staten Ghenerael resideren; ende sal die *Persiaensche Natie* binnen dese Landen een comptoir versien van volck ende Capitalen geerigheert hebbende, soo wel ten regarde vande commercien als 'tstuck vande justitie, ghenieten sodanige recht, voordelen ende gherechtigheydt als d' *Engelsz Court* resiederende binnen de Stadt *Delft*, ende de *Schotse Natie*, resiederende binnen de Stadt *Campvere* respective syn ghenietende; met welcker Natien Koninck, de Hoochstgemelte Staten Ghenerael van ouden tyden *accoorden ende entrecoursen* op 't stuck vande negotie hebben gemaeckt en onderhouden.

7.

De *Persiaensche Natie* sal oock toeghelaten worden in haere huysinge alle *vrydom, liberteyt, ende exercitie van religie*, sonder daerinne by yemant wie het oock soude mogen syn, verhindert, gemolesteert ofte ontrust te worden.

8.

Ingevalle yemant vande *Persiaensche Natie* van syn Religie wilde veranderen, 't selve sullen de Hoochgemelte Heeren Staten Ghenerael niet aentrecken maer in allen gevalle en sal den Koninck ofte ymant anders, die onder sodanigen persoon goederen mocht hebben, daer door vande selfde goederen niet werden versteecken ofte ontset, maer sal deselve persoon als bevoorens ter saecke van syne Administratie moghen aenghesproocken ende in rechten gheconvenieert worden.

9.

De *Persiaensche Natie* sal aenghewesen worden een bequame plaetse alwaer sy hare *dooden* naer haer gebruyck ende gewoonte sullen mogen begraven.

10.

Ingevalle yemant vande *Persiaensche Natie* teghens den *Agent* vanden meerhoogstgedachten Koninck sich quame te verlopen, misgrypen, ofte opposeren, sal de justitie ter plaetse van 't delict, des versocht synde, den voornoemden *A-*

gent

gens de hant bieden ende over sodanigen persoon ofte persoonen recht doen sulx alsmen nae gelegentheyt van saecken bevinden sal te behooren.

Gedaen ter Vergaderinge vande hooghgemelte Staten Generael in s' *Gravenhage* den *sevenden February* 1631. Was gepärapheert *A. Ploos van Tienhoven vt.* Onderstont ter ordonnantie vande hoochgemelte Heeren Staten Generael. Ende was Geteeckent *Cornelis Musch.* Gesegelt met een uythangende Zegel met Witte Syde coorden in een ronde doose gesloten.

De Pensionaris van Delft Govert Brassert ende eenige Heeren van Hollandt hebben den een en twintighsten Marty ter Vergaederinge van haer Ho: Mo: voorgedragen seecker concept van eenige particuliere Coopluyden deser Landen dienende tot naerder bevrylinghe vande Noort-Zee/ mits dat de onkosten van equipagie als andersints daer toe te doen/ vervallen souden worden uyt de premien die de ongemonteerde Schepen / volgens 't Placcaet op de monture ende manninghe der Scheepen geemaneert / gehouden sijn te betaelen / ende dat de ghemonteerde Coopvaerdy Scheepen voor haer inghelaeden goederen voor de helft naer advenant gehouden souden sijn meerder te contribueeren. Ten tweeden hebben haer Ho: Mog: ten hoochsten gerecommandeert de inwillinge vande verantwoordinge vande imposten op de Wynen, Bieren, Sout, Zeep, ende Wolle Lakenen door de geunieerde Provintien op eenen ende den selven voet. Ten derden hebben gedoleert dat die van 't Nimmeegsche quartier als noch continueerden van te heffen op yeder Tonne Biers binnen dese Landen gebrouwen/ die binnen haer quartier wiert gebracht / ende geconsumeert twaelf stuyvers, seggende dat het selve seer retardeerde de consenten van haer Provintie / vermits de Stadt Rotterdam sich door de voorsz pretense Impost bevindende ten hoochsten beswaert / difficulteerden inde middelen in te willigen. Het Gemelde concept wiert gestelt in handen vande aenwesende Gecommitteerde vande Respective Collegien ter admiraliteyt om te examineeren / het tweede point wiert ghebracht in besoignes. Op derde point is geschreven aende Heeren Staten van Gelderlandt soodanighe efficaticuse devoiren te willen doen / aen 't quartier van Nimmeghen dat de beswaernisse vande twaelf stuyvers daer over gedoleert wiert/ mocht worden afgestelt als strydich met de Unie ende wiert daer door den dienst vande Generaliteyt inde Provintie van Hollandt ghe retardeert / ende ingevalle by d'een of d'ander Provintie oock yetwes mocht worden ghedaen / dat met de Unie niet over een en soude mogen komen dat haer Ho: Mog: bereyt waeren tot remedie van dien een serieus besoigne aen te stellen sonder de versochte aenstellinge vande voorsz twaelf stuyvers daer op te willen verschuyven.

'T advijs vande Admiraliteyten op 't bovengeroerde concept vande bevryding der Noortzee, is sodanich geweest dat den vier en twintighsten Maert wierden geauthoriseert de Heeren Borgemeesters ende Regeerders der Steden Amsterdam, Hoorn, Enckhuysen, Edam, Medenblicq, en Harlingē, als oock alle andere/ die sich hierna voor haer groot Interest souden komen te verklaeren/ om yeder inden sijne te eligeren soodanighe persoonen als sy tot directie en beleyt vande voorgeslaegen equipagie bequaem en dienstich soude oordeelen/ en dat by Provisie voor een Jaer op een preuve / sonder by haer Ho: Mog: of by andere getrocken te moghen worden in consequentie/ mits dat hier inne gevolcht wierde/ de ordre ende voet / daer

op

op de groote Visscherpe ende haringvaert/ belangende het stuck van haer equipagie wiert gedirigeert ende geadministreert / ende dat die geene die voor Capiteynen ofte opperhoofden op de voorsz scheepen quame te varen/souden versien moeten worden met behoorlijcke commissie van sijn Excelentie oock souden sodanige commissien worden gepresenteert ende geregistreert inde Collegien ter Admiraliteydt daer onder de Stat ofte plaetse resorteerde/daer de voorsz Capiteyen ofte opperhoofden den behoorlijken eedt souden doen aen handen van 't selve Collegie die oock matrosen onder den eedt vande Generaliteydt soudē brengen en oock de Prinsen / die by de te equipeeren scheepen by den Vyant verovert wierden de judicature van 't selve Collegien blijven onderworpen/oock voor de selve geventileert ende geterminеert / alle questien die ter saecke van 't monteeren der Scheepen 't formeeren der Admiraelschappen met den aencleven van dien / als oock de contraventien die jegens het voornoemde Placcaet soude mogen gedaen worden alles in conformite van 't twee en veertigste ende twee en vyftigste Articul. De Collegien ter Admiraliteydt Respective souden oock kennis nemen over de wandevairen die de voorsz Capiteynen ofte opperhoofden quamen te doen / als oock over de disordre die het Volck van Oorloge op de voorsz Scheepen / in tijden ende wijlen souden mogen komen te plegen / des souden de onghemonteerde scheepen ende de Coopmanschappen / soo wel in deselve als in de Coopvaerdy Scheepen naer 't ghemelte Placcaet gearmeert / gelaeden vaerende naer Oosten ofte Noorwegen ten behoeve der voorsz equipagie tot naerder beveylinge vande Zee ghehouden sijn te contribueeren / te weten in 't gaen een half ten hondert , met soodanich onderscheyt dat de Coopvaerders schut Scheepen / in conformite van 't selve Placcaet gemonteert / voor eerst sullen vry ende onbemoeyt sijn vande nieuwe taxatie / ende boven dien genieten de helft ter taxatie van alle de goederen in haer eygen schut Scheepen / alrede gelaeden / ofte noch te laeden / ende boven dien vande contante gelaeden ofte noch te laede half soo veel / ende wat belangt de andere helft vande taxatie over de goederen ende contanten / welcke de Schut Scheepen naer 't meergemelde placcaet ghearmeert soude komen te missen / deselve soude mede met het geene dat vande ongemonteerde Scheepen / goederen ende ghelden soude worden ontfangen/tot de voorsz equipagie worden geemployeert/blijvende voorts het meergemelde Placcaet in alle sijn andere pointen by volkomen kracht ende vigeur/ die haer Ho: Mog: verstonden/ dat achtervolcht souden moeten worden. Ende op dat in de te doene taxatie goede ordre mocht worden gehouden ende daer inne alle Jalousie / abusen / ende frauden verhoet / souden de Persoonen die by de gemelde Heeren Borgemeesteren ende Regeerders der voorsz Steden Respective wierden gecommitteert / met den anderen hier over onderlinge houden goede correspondentie / d'een d'anderen deses aengaende doen oprechte ende sincere communicatie.

Den seventienden April sijn ter presentie van sijn Excelentie den Heere Prince van Orangien, ende d'aenwesende Heeren Gecommitteerden der Respective Collegien ter Admiraliteydt geresumeert verscheyden voorslaegen den vyfen twinsten ende acht en twintighsten Marty ter Vergaderingh van haere Ho: Mogghedaen/ ende voorgebracht/ dienende tot naerder beveylinghe vande Zee/ ende t'obserweeren vande ordre hier te voren daer op na eysch van saecken gearresteert.

Waer op gedelibereert ende gelet zijnde / op 't advijs vande voorsz Gecommitteerden / den veertienden deses op de voorsz voorslaegen gheformeert / is goet ghevonden dat by provisie uyt het eerste millioen tot subsidie voor den Oorlogh te Water geconsenteert / sedert den Jare 1626 tot den eersten deses maents / jegens half Mey naestkomende alhier in den Hage soude worden gebracht in bare gelde / om daer uyt sonder eenige diversie promptelijck te voldoen ende betaelt te werden de soldijen ende kostgelden vande vier hondert Soldaten aengenomen tot supplement vande tien hondert Soldaten / onder vier Compagnyen gheordonneert tot d'Oorlage te water als oock soldye ende kostgelden vande Capiteynen / Officieren ende matrosen dienende nessens de voorsz vier Compagnyen op de vyf en dartigh Scheepen / vyf Jachten ende vyf Fregatten volgens d'ordre vande Zee / gedestineert / ten deele tot besettinge vande cust van Vlaenderen ende ten deele tot bekruysinge vande Noordzee. Ende inghevalle men in toekomende soude goet vinden te continueeren het voorsz eerste millioen alhier in den Hage aen / ende in bare gelde te furneeren; soude hier naest beraemt ende gheaccordeert worden een vaste ordre waer na het voorsz eerste millioen soude werden geadministreert. En wat belangt de voorgeslagen veranderingh inde voet en gebruyck van 't Proviandeeren ende victualieeren vande voorsz Schepen / Jachten ende Fregatten als oock de betalingh vande vier hondert soldaeten / Capiteyns Officieren ende Matrosen op deselve Scheepen dienende; 'tselve soude by provisie als noch gelaeten worden sulcx als het wiert gepractiseert. Doch geduyrende de aenstaende reyse ende 'tenuytloop der voorsz schepen Jachten en Fregatten soude by haere Ho: Mog: gedelibereert ende overgheleyt worden / of het voor de Landen dienstich soude zijn dat met eenige suffisante Cooplieden tot beste mesnage van 't Landt by haere Ho: wierde ghetracteert om de voorsz soldyen ende kostgelden voor seeckeren penninck t'advanceeren / ten eynde dat daer deur verhoedet soude mogen worden de beschryen die dagelijcx voor vielen / deur het lanckhsaem proviandeeren ende victualieeren der Capiteynen der voorsz Scheepen / Jachten ende Fregatten. Des soude de voorsz Coopliedeu by voortganck vande voorsz handelingh van maent tot maent precijs by haere Ho. Mog. gerembourseert worden uyt de penningen van 't eerste millioen.

Vorders hebben haere Ho. Mog. geresolveert ende de aenwesenden Gecommitteerden aengesept / die oock dienvolgens hebben aengenomen by haere Respective Collegien alle mogelijcke devoiren te doen / ten eynde de voorsz Schepen / Jachten en Fregatten in aller yle sonder tijt verlies wierden geequipeert en klaer gemaeckt oock versamelt in 't Goereesche gat / waer moghelijck / voor den eersten Mey. 'Twelck op een proeve geduyrende dit Somer saisoen tot een rendevous voor de voorsz Scheepen Jachten ende Fregatten wiert gestelt. Doch wiert gelaeten tot dispositie van sijne Hoochgedachte Excelentie of hy het esquadre begrepen onder de voorsz Scheepen / Jachten / ende Fregatten / 'twelck most kruyssen van 't Texel tot aen 't Rif van Schagen, recht toe recht aen soude willen stueren na 't district van sijn kruyssingen; dan of hy oock het selfde esquadre nessens de voordere Scheepen soude willen laeten komen op het voorsz rendevous.

Ende souden alle die voorsz Schepen uyt het rendevous onder commande van een hooft ter directie ende op ordre van sijne meer hoochghedachte Excelentie alleen

leen, sonder eenige andere commandementen t'obedieren, na hare gedestineerde plaetsen respective gestuyrt ende gesonden worden. Ende soude de Commandeur over de Scheepen tot besettinge vande Kust van Vlanderen by sijn Excellentie gegeven worden instructie, waer nae hy hem op de Kust soude hebben te reguleren, lettende altoos wanneer de vyant op Zee soude sijn / dat de voorsz schepen aen ende op de voorsz Kust geduyrichlijck onder seyl mochten blyven. Oock souden de voorsz Schepen / Jachten ende Fregatten / sonder onderschept van hare gedestineerde plaetsen noots halven of 't eynde victuaille sijnde na het voorsz rendevous moeten komen ende wederkeren: om aldaer gerepareert ende gerevictuailleert te mogen worden. Doch soude in allen ghevalle geen Scheeps Capiteyn met sijn onderhebbende Schip ghedestineert tot de Kust van Vlanderen sich van daer nae 't rendevous of elders moghen begeven / uyt wat oorsaecke 't selve oock soude mogen sijn / sonder schriftlijck consent vanden Commandeur op de Kust. Des soude de Capiteyn acta van consent vande Commandeur bekomen hebbende in 't gaen ende wederkeren sich precis nae den inhoudt te reguleren op pene van cassatie; ghelijck oock de Capiteynen hoorende onder de respective esquadres sich vande selvighe niet en mochten begheven ofte separeren uyt wat oorsaecke 't selve oock soude moghen sijn / sonder schriftelijck consent van haren Vice Admirael of opperhooft / op pene van cassatie als vooren: Ende wanneer sy eenich consent daer toe souden mogen bekomen hebben / souden oock 't selve precijlijck hebben 'naechtervolgen. Ende en souden de voorsz schepen Jachten ende Fregatten ter oorsaecke van schoonmaecken / nochte uyt eenige respecten bedenckelijck of onbedenckelijck vermogen aen te doen ende te loopen op eenige reden / of in eenige haven van Vranckrijck, Engelant, Schotlant, of eenige andere Nabuyrige Landen / hoe die genaemt souden moghen sijn / op pene van datelijck sonder eenich tegen seggen ghecasseert te worden: ten ware dat hy daer toe vande Commandeur op de Cust mochte krijghen eenich expres ende schriftlijcke last ende bevel. Die mits desen gewaerschouwt ende vermaent wierde sodanige last niet te geven / dan uyt pregnante reden ende oorsaecken: alsoo hy daer van aen meer-hooghghedachte sijne Excellentie soude moeten verantwoorden ende responderen. Ende op dat de Capiteynen dienende op de voorsz Schepen / Jachten / ende Fregatten des te beter in ordre ende eenparige discipline mochten gehouden worden / souden alle die voorsz cassatien gedaen worden in Zee by den Commandeur op de Cust gelijck oock by den Krijchsraet op deselve Kust in rigeur ende na merite van saken worden gestraft sodanige Capiteynen die achterhaelt wierden ter saecke dat sy na de Haven vande voorsz Landen op eygener autoriteyt geloopen souden geweest.

Ende souden de respective Collegien ter Admiraliteyt geen Capiteyn of Hooft Officier by den voorsz Commandeur of andersins ghecasseert sijnde weder op de Schepen van Oorloge ter Zee of binnens Duyns mogen gebruycken. Ende op dat geduyrende dit Somer saisoen de Scheepen geduyrichlijck in zee mochten gehouden worden / soude de Respective Collegien ter Admiraliteyt van Hollant, Zeelandt ende Vrieslandt op Hellevoet Sluys by beurtwisselingh een Raets persoon continueelijck houden / om aldaer ghesamentlijck met correspondentie van sijn meer Hooghgedachte Excellentie als oock met de commandeur op de Cust na voor-

vallende

vallende saecken concernerende het revictuailleren/ende repareren der voorsz schepen ordre te stellen / sonder dat die Raeden ter Admiraliteyt in 't minste sich soude bemoeyen met het employ der voorsz schepen. Ende wierden de respective Collegien mits desen vermaent / omme op de mesusen van 't volck van Oorloghe te Water / die welcke directelijck komen souden tot hare kennis te willen administreren ende doen administreren goede justitie.

Ende op dat die Capiteyns ende 't volck van Oorloge te Water geencourageert mochten werden om des vyants schepen aen te tasten ende te vernielen souden deselve van yeder vyants schip / Jacht of Fregat dat sy inde gront quamen te schieten / verbranden/ of overseylen/ sulcx dat het volck daer van quamen te verdrincken nae Rata dat deselve ghemaent sijn gheweest voor een premie ghenietende als volcht.

Voor een Schip met	200	*Koppen*	6000	*gulden.*
	175		5250	
	150		4500	
	100		3750	
	75		2250	
	50		1500	
	25		750	

Ende van alle andere Scheeps-Jachten ende Fregatten meer of minder ghemant/ naer advenant. Ende dit alles boven de helft van 't geene sy genoten souden hebben : ingevalle soodanige Scheepen Jachten of Fregatten verovert ende hier te Lande wierden ingebracht. Ende soude in 't repartitieeren vande voorsz premien ende buytgelden der Capiteynen portie in plaets van dertigh op sestigh gulden gelijck de portie van de Vice Admirael / ende Commandeur gerekent worden ten Regarde vande Vivres en hant geweer : die sy in 't inbrenghen vande Vyandts Scheepen voor uyt genoten die sy in dese ghelegentheydt soude moeten derven.

Ende alsoo alle ordren te vergeefs sijn gemaeckt ende gestelt ten sy saecke deselve ter executie wierden gecommitteert / soo wiert sijne meerhoochstgedachte Excellentie mits desen ernstelijck versocht ende authoriseert / alle de voorsz pointen raeckende de beveylingh vande Zee met den aenkleve van dien / ende die desen aengaende hier vooren waeren gearresteert te willen ter executie stellen ende doen stellen / onderhouden ende doen onderhouden allen ende een jegelijck die deselve in sijn regart soude mogen raecken.

Ende alsoo hier vooren was goet gevonden ende gheresolveert dat by de Collegien ter Admiraliteydt elck een Jacht soude werden geequipeert tot beveyling der Zeegaten ende Kusten deser Landen / ende dat het selve was na gebleven vermits d'onvermogentheydt der selver Collegien. Soo was goet gevonden ende verstaen de Raeden van State mits desen te versoecken ende authoriseeren om den petitie over te geven ter somme van sestigh duysent guldens / daer op de soldyen ende kostgelden vande voorsz vyf Jachten wierden begroot:ende deselve petitie wiert op

op 't spoedichste gesonden/ aende Respective Provintien om daer op consent te doen dragen. Ende op dat oock middel soude mogen gevonden worden tot verval van 't maecken/ equipage ende onderhout der voorsz Jachten/ is verstaen dat de sollicitеurs die de penningen van 'teerste millioen vande Respective Provintien hadden ontfangen/ daer van soudē rekening doen aen des Generaliteyts rekenkamer/ sodanige voet ende ordre als by deselve rekencamer daer toe soude werden beraemt/ en op dat na gedaene rekeningh geweten mocht werden/ waer die ontfangene penningen waeren gebleven/ ende of uyt de vacante plaetsen op de monsterrollen/ als oock uyt den tijde/ die de gherepartitieerde Scheepen soo nu ende dan aen 't Landt gebleven hebbende/ ende afgedanckt waeren geweest/ niet en kan werden gevonden/ 'tgeene het maecken ende equipeeren oock onderhouden vande voorsz Jachten soude komen te bedragen/ op dat de Provintien met sodanige petitien niet voor het hooft geslagen ende geconfundeert wierden: also andersints hier toe oock middel soude moeten aengewesen werden.

Wijders is gheresolveert dat die Respective Collegien ter Admiraliteydt ernstelijck souden werden versocht dat elck in het hare soodanige ordre wilden stellen dat de ophеve vande Convoyen ende Licenten te recht mochte werden gebenificeert ende dat over de frauden mochte werden ghesententieert in conformite van de Placcaten ende ordonnantien daer op gemaeckt.

Voorders wat belangde de defecten van 't tweede millioen 't welck by de petitie van de Raden van State sedert den jare acht en twintigh neffens het voorsz eerste millioen oock was versocht tot stuer vanden Oorlog te Water/ om daer met te soulageeren d' onkosten vande equipagie en versieninge van Ankers/ Seylen/ Cabels/ Touwen/ Kruyt/ Loot/ met den aenkleve van dien/ voor de voorsz vyf en dertigh Schepen/ vyf Jachten en vyf Fregatten; als oock 't maken van eenige nieuwe Scheepen in plaets van de geene die deur ouderdom quamen verlept/ ofte by ongeluck verlooren te worden/ is goet gevonden/ dat aende Provintien/ die in dit tweede millioen hadden geconsenteert by missiven als oock by besendinge devoiren souden ghedaen worden haer defecten in aller yle te suppleeren ende laeten komen in handen vande respective vier collegien ter Admiraliteyt die dese voorschreve schepen Jachten ende Fregatten equipeerden: ghelijck oock soodanighe devoir ghedaen wiert aende Provintien van Uytrecht ende Vriesland die alsnoch in het voorschreve millioen niet en hadden geconsenteert/ om noch haer tot consenteeren ende promt furnissement van dien te brengen ende disponeeren. Ende alsoo in beyde de voorsz Provintien dies tijts geen Lantsdagen wierden gehouden/ wiert aende Heeren Gedeputeerden Staten der voorsz Provintien geschreven binnen seeckeren tijd by haer Ho: Mog: te prefigeeren haer Landtsdaghen Respective uyt te schrijven: om aen haer de voorsz Officien ende devoiren met vrucht gedaen te mogen werden. Ende zijn de Heeren haere Ho: Mog: Gedeputeerden gaende nae Vrieslandt oock in mandatie gegeven/ om devoiren te doen tot betalingh van hare defecten ende consenten te Water sedert den Jare twee en twintigh tot den Jare seven en twintigh inclusys; als oock mede tot betaelingh van haere quota inde vyf en twintigh mael hondert duysent guld. tot betaling van de oude Schulden versocht.

Dan hebben de Heeren Ghecommitteerden van 't Collegie ter Admiraliteydt in Zeelandt verklaert dat hun niet mogelijck soude sijn de Scheepen staende tot haer

directie / ende gerepartitieert op de Provintie van Utrecht in Zee te brenghen / ten sy / dat sy met meerder penningen in minderinge van haer achterstallige soldien ende costgelden wierden geholpen.

Ende de Heeren Ghedeputeerde vande Gemelde Provintie van Zeelandt in de Vergaderinghe van haer Ho: Mog: hebben verklaert / dat sy in 't furnissement vande achterstallen van 't eerste millioen alhier inden Hage/ voor so veel de Scheepen van Zeelandt belangde / nochte oock in 't rendevous/ sonder voorgaende speciale last vande Heeren haer Principaele niet konden consenteeren. Versoeckende dat haer Ho: Mog: deselve by haer missive wilden onderstaen/tot betalinge vande voorsz pointen/te bewegen / presenterende 'tselve met haer particuliere devoiren te doen secundeeren / verhoopende dat haer Principaelen de gemeene saecke ten besten hier inne geen swarichheydt soude maecken.

De Vice Admirael Liefhebber was met wat bekladdet. Dies hy den vyf en twintigsten April beschreven ende ter Vergaderinge afghebracht zijnde waerom dat hy in 't uytseylen van zijn Jongste voyagie niet en hadt ghesecundeert den Capiteyn Maerten Harpertse Tromp hoorende tot zijn onderhebbende Esquadre/ ende slaeghs zijnde met twee van 's Vyants Scheepen daer hy Liefhebber omtrent was / heeft gheantwoort dat hy den voornoemde Capiteyn niet en heeft ghesien doen hy slaegs was ; vermits hy doen ter tijd wel seven mijlen van hem was/ maer dat wel waer is dat hy hem een scheut had hooren schieten / doen hy Jacht maeckten op de voorsz Scheepen / sonder nochtans regart daer op genomen te hebben/vermits hy Liefhebber by 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam in plaets van te gaen cruyssen in zijn district/belast was te convoyeeren/en te loopen tot dien eynde van 't Canael / ende dat hy oversulcx op sijn aenbevolen convoy moste passen / exhiberende tot verificatie van dien seecker acte in dato den vier en twintigsten February lestleden ende daer beneffens noch vier andere bescheyden / soo Acten als brieven/daer by hem Liefhebber soo nu alsdan by 't voorsz Collegie belast was geweest te doen Convoy / maer op ghedelibereert zijnde/ heeft de Heer Beaumont ter Vergaderinge van haer Ho: Mog: presiderende met derselver goetvinden den voorsz Liefhebber aengeseyt / dat hy wetende de ordre vande bevey linge ter Zee / behoort hadde te gaen cruyssen / in sijn district sonder ter begeerte ofte op bevel van 't voorsz Collegie te gaen Convoyeeren / ende dat hy oversulcx soude mogen ghecalangeert worden / doch dat haer Ho: Mog: desen mislach voor dit mael souden over 't hooft sien / lastende ende beveelende hem expresselijck mits desen / dat hy in toekomende de beveelen van haer Ho: Mo: ende die van sijn Excelentie soude hebben te achtervolgen sonder in eenighe manieren op de beveelen van 't meer gemelde Collegie te passen / voor soo veel die met de commandementen van haer Ho: Mog: ende sijn Excelentie / mitsgaders de ordre van 't Landt beraemt op de beveylinge van de Zee/soude mogen discrepeeren/ende ingevalle 't voorsz Collegie boven vermoeden sulcx ofte diergelijcke by interpretatie over haer Ho: Mog: Resolutie ofte andersints directelijck hem Liefhebber hier naer soude mogen komen te vergen / dat hy 'tselve niet soude mogen aennemen / maer aen haer Ho: Mog: by gelegentheydt remonstreeren / doende ende voltreckende middelertijdt den last van haer Ho: Mog: ende die van sijn Excelentie alsoo haer Ho. Mog. hier naer ingevalle hy Liefhebber ter contrarie soude mogen doen/egeen meer excusen aennemen soude.

Van

Van wegen de Stadt Hamborgh waeren hier aengekomen de Heeren Luntzman, Rotenborg, ende Moller, naemaels Borgemeester/ende hebben den twee en twintigsten January ghedaen de volgende propositie.

Hooch Mogende. Wel Geboorne, Edele, Gestrenghe, Eerent-feste, Hoochgeleerde, Voorsichtighe ende Wyse, Grootgunstighe Hoochghe-eerde lieve Heeren.

U Ho: Mog: segghen wy met behoorlijcke schuldicheydt grooten danck, dat deselve op ons overgegeven credentie aen ons dese audientie so grootgunstelijck toegelaten hebben.

Ende is 't wyders also, dat Borgemeesteren ende Raedt der Stede *Hamborg* onse Heeren principaelen ons gecommitteert ende bevolen hebben u Ho: Mog: haer gants willigen dienst ende alles goets aen te bieden, ende daer beneffens te vermelden dat hun een hartelijcke vreught sal syn te vernemen, dat u Ho: Mog: samentlijck, ende in 't besonder, een bestendige lyfsgesontheyt, geluckfalige Regeringe, ende allen gewensten welstant syn genietende: den Almogenden Godt bidden dat denselven uwe Ho: Mog: daer by in genaden langh bewaren ende behouden wil.

Daer beneffens so twiffelen onse Heeren niet, ofte uwe Ho: Mog: sullen noch in verscher Memorie hebben 'tgeene sy wegen die hoochbeswaerlijcke nieuwigheden, die syn Coninckllijcke Majesteyt van *Dennemarcken* inde jonst verloopene maent Aprillis, door aenstellinge van ongewoonlijcke tollen te *Gluckstadt*, oock bouwinghe van nieuwe Forten ende Schantsen, aende *Elvestroom*, ende andere impertinentien, die de alghemeyne commercien ten hooghsten schaedelijck syn, voorghenomen heeft, soo wel schrift als mondelingh aen u Hooch Mog: inde jongst verlopene Maent *July* deur haer afgeordonneerde gesanten hebben dienstelijck aengegeven ende versoecken laeten; uwe Ho: Mog: hebben doen ter tyt op ons ghedaene dienstelijck voordraegen ende aensoecken haeren by onse Principalen residerende Ambassadeur, den wel Edelen Gestrenghen ende Erentveste Heer *Foppio ab Aitzema* grootgunstelijck Gecommitteert (deswegen onse Over-Heeren ofte Principalen hun nochmaelen hooch ende dienstelijck doen bedancken) met syn Konincklijcke Majesteyt in derselver name te handelen, ende daer heenen sich te bemoeyen, dat die daer uyt tusschen syn Majesteyt ende hun ontstaene swaere strydicheyt by ende wech geleyt, die commercien allent halven in goede securiteyt gestelt, ende eene bestendige ende sekere vrede, wederom gestatueert werden mochte, gelijck dan oock welgedachte Heer *Aitzema*, sodanige syne Commissie trouyverich betrachtet, ende naer alle mogelijckheyt, om tot sodanigen gewensten eynde te komen, hem bemoeyt ende ghearbeyt hadde, maer wat het tot noch toe gheopererert heeft, sulcx sullen u Ho. Mog. albereyts uyt welgedachte Heere Gesantes schryvens, als oock anderfints uyt 't geene noch daegelijcx voorloopt, genoechsaem vermerckt, ende verstaen hebben; middeler tyd: hadde men oock de saecke de Roomsche Keyserlijcke Majesteyt op den jongst gehoudene Collegiael dach tot *Regensborgh* alderonderdaningst laeten voordraegen,

waerop deselve hebben met genomẽ raet en goet achten van die aldaer aenwesende des Heylige Roomsche Rijckx Keurvorsten ende der absenten Raeden, ende Gesanten om dese seer sorgelijke differentien by tydts te keeren, ende voor te komen een ernstich *Monitorium* aende Koninckliicke Majesteyt van Dennemarcken laeten afgaen, 't welck oock in den jonghst verloopene Maendt *September* behoorlijck is geinsinueert; waer in aen syne hoogstgedachte Majesteyt van Denemarcken ernstelijck belast is, de nieuwe aenghestelde tollen af te schaffen, met de voor hebbende Blockhuysen te *Gluckstadt* ende bouwinghe der nieuwe Forten vande *Elve* in te houden, de Oorloch schepen af te voeren, ende voorts van alle hostiliteyten, ende andere vyantlijcke attentaeten hem gantschelijck te onthouden; alles naer wyderen inhout des aengetogenen Keysersche *Monitory*.

Maer men bevint even weynich dat syn Majesteyt eenige genegentheyt soude hebben, sodanighen gesonden Keyserlijke *Monitorio* te gehoorsamen; maer veel meer dat des ongheacht deselve in syn genomene intentie wyder voort te vaeren, ende door te dringhen, ganschelijck gheresolveert ende besloten hebben moet, aengesien deselve niet alleen met 't ontfangen der tollen, ende dat sonder onderscheyt, so wel van u Ho: Mog: aengehoorige ende onderdanen als den haren, als oock met het bouwen der Forten ende Schantsen aende *Elve* continueert, maer oock de tonnen van onse Heeren Principalen, die sy ende haer voorsaeten, van ondenckelijcke jaeren afgheleyt hebben, vande *Gluckstadt* af tot inde Zee opnemen, ende naer de *Gluckstadt* heeft laeten brengen, waer uyt dan lichtelijck af te nemen is, dat syn Majesteydt so veel moghelijck is daer naer tracht, hoe sy den *Elve-stroom* onder haer gewelt brengen, ende alsoo oock die tot noch toe gedrevene hooch nodige commercien commanderen, ende naer eyghen gevallen openen ende sluyten mogen Nu is niet wel te twyfelen of de Roomsche Keyserlijke Majesteyt sal wegen des gantschen Roomschen Rijckx hier by onderlopende interesse (in welcken respect onse Heeren het bekende *Privilegium* daer op verkreghen hebben, dat vande Stadt *Hamborgh* af, tot inde Zee, geen Schantsen ofte Forten gebout oock geen vreemde Oorloch schepen op de *Elve* tot verhinderinge der Commertien gebragt werden souden, aldergenadigst gegeven heeft) alsdan oock tot behoudenisse van zijn alderhooghste respect ende authoriteyt daer tegens syn, op dat soo een voornemen Schiprijcke Rijcksstroom, niet onder eenes vreemden potentaets ende Koninghs ghewelt ghebracht, maer by syn herkomen ofte oude vryheyt tot behoudenisse der lieve commercie, moge gelaten ende oock alsoo onse Heeren Principalen, by haer voorighe Privilegien ghemaintineert ende beschermt worden.

Maer dewyle te beduchten is, dat syn Koninckliicke Majesteyt de Keyserlijcke mandaten eenichsints niet naerkomen mochte, ende dese saecke also geschaepen is, indien niet met spoedige Raedt sodanigen onwesen voorgekomen wort, dat de Commercien, als die sodanigen ofte diergelijcke troublen niet lyden konnen, niet alleen daer door gants vande Stad *Hamborgh* aen andere plaetsen soude gediverteert en gewent worden, gelijck sulcx ten deele alrede openbaer is, behalven dat oock sulcx tot geen geringe schaede, van uwe Ho: Mog: ende derselve onderhoorige Provintien ende Landen om het onderlingh gebruyck der commercien so dieselve tot noch toe met die van *Hamborg* ten beyden syden tot groot voordeel ghedreven

ghedreven is, soude strecken ende onse Heeren Principalen so veel in haer vermogen is geweest, alles ghedaen hebben dat tot behoudenisse van sulcken vryen commercien op meer verhaelde *Elve-stroom* strecken mochte, maer alleene dese inestimable vryheyt der commerçien tegens eenen sulcken Koninck ende Potentaet te deffenderen, hun te swack ende niet bestandt bevinden, soo hebben onse Heeren haeren swaeren noodt ende benautheyt nochmael dienstelijck aen u Ho: Mo: ontdecken, ende deselven daer neffens gants instendich versoecken moeten, deselve haer eygen hier by verseerende hooghe interesse hoogh wysselijck mede te betrachten, ende in so gemeynen ende gelijcker handt aenghelegene saecken, ons met deselve goede Raedt, ende hulpe grootgunstelijck te assisteren, ende by te staen, op dat syn Koninckklijcke Majesteydts onbillicken, ende soo wel u Ho: Mog: als onse Heeren Principalen tot grooten naedeel streckende intentie te ghemoet ghegaen ende voorghekomen de hooghnootwendighe commercien bestendich ghecontinueert, den *Elve-stroom* in syn oude liberteyt ghelaeten, ende alle daer teghens loopende machinatien verhindert ende verhoedet werden mogen. Also nu onse Overheeren hier bevoorens u Ho: Mog: grootgunstige affectie en nabuyrlijcke welgenegentheyt tot haer ende haer Staet veel voudighlijck ghespeurt hebben, en twyfelen sy oock niet, of deselve sullen dit haer dienstelijck aengheven ende versoeck, vorders in gonste aensien, die saecke volghens haer bede in rype deliberatie stellen ende goede verwachte resolutie, ons grootgunstelijck laeten wedervaeren, sulcx sullen aen u Ho. Mog. onse Heeren Principaelen met naerbuyrlijcke vruntschap, ende alles goets alle tyt 't erkennen; onvergeten blyven.

Met den Heer Lochteren en andere haer Ho: Mo: Gecommitteerde op dat stuck in naerder conferentie komende / hebben voorgeslagen dat tot bevryding vande Schipvaert op de Elve-stroom tegens de Deensche exactien / de Coopvaerdy-Scheepen op de voorsz Stroom op ende afvaerende door Oorloch Scheepen deser Landen / ende van de Stadt Hamborg in alle seeckerheydt soude konnen worden geconvoyeert: Maer dien voorslach is niet aennemelijck ghevonden: synde een out spreeckwoort / dat niemant hinckt aen een andermans seer. Ende hier waeren die al jockende seyde; Hamborgh had al wel gevaeren: ende veel profijdt getrocken so te Water als te lande terwijl Denemarck en desen Staet in Oorlogh waeren.

In 't begin van Martius aenhoudende om expeditie wierden versocht ende ghevraecht of sy geen andere voorslaegen tot bevrijdinge der Elve souden konnen doen. Waer op hebben sy den tweeden April naerder in conferentie geweest synde gedaen openingh van 'tgeene in 't volgende te sien is.

Hooge, Mogende, Welgeboorene, Edele Gestrenge Erentfeste, Hooghgeleerde, Voorsichtige, Wyse Grootgunstige Hoochge-eerde Lieve Heeren.

Nademael wy van verre vernomen hebben, dat inde Generaele Vergaderinge van die van Hollandt, 't geene dat wy over *twee* Maenden ende meer wegens voorgaende onruste op de *Elve-stroom* van wegen onse principalen geproponeert in deli-

in deliberatie gebracht is, ende sy luyden haer advys u Ho: Mog: daer henen ghe-opent hebben, dat sy goetghevonden hebben syn Koninckliicke Majesteydt van Dennemarcken te besenden, ende te versoecken, ofte dese verre uytsiende saec-ke inder goede soude konnen geaccordeert worden; soo hebben wy niet naerlae-ten konnen u Ho: Mog: tot beter ende bestendiger informatie, dienstelijck te re-remonstreeren, of wel onse Heeren principaelen niet liever sien ofte wenschen als dat dese tot haere onschult begonnen onruste in 't goede mochte geassopieert ende uyt den wege geleyt worden, sy oock noyt minnelijcke compositie verwey-gert, sulcx oock niet van nooden gehadt hebben, dewyle *justitia causa* voor hun strydet; evenwel hooglijcken te besorgen is; dat syn Majesteyt daer toe noyt ver-staen sal. Ten *eersten* dewyle syn Keyserlijcke Majesteyts *monitoria* alsoo weynich, als u Ho. Mog. door den Heer *Aitzema* gedaene Officien ende syn Majesteyts van Sweeden door een expresse afghesonden Ambassadeur welmeynende ghepresen-teerden interpositie, by syn Majest. hebben verricht, gemeynt syn, deselve eenmael genomen intentie met gewelt door te dringen. 't Welck dan uyt syn Majesteyts aen u Ho: Mog: den *trenden Ianuary*, afghesondene schryvens gants klaerlijck te vermercken is, door dien deselve vande Ingesetenen deser Landen van nu voor-taen, *Tonnen*, *Baecken*, ende *Convoy-gelt* (daermen doch in gheenen krygh begre-pen is) af te nemen, sich openlijck heeft laeten verluyden. Waer by noch komt, dat syn Majesteyt alle goedige tractaten voor te nemen *honeste*, door die gedecre-teerde ende voorgaende Keyserlijcke commissien declineren, ofte afgaen sal. Ia syn Majesteyt sal noch voor weynige daegen alhier een accoort, met eenige werck baesen hebben laeten sluyten; die Schoppen, Spaeden, ende andere daer toe die-nelijcke instrumenten, alreede van hier naer de *Gluckstadt* ghschickt hebben: 'twelck dan een ontwyfelijck argument is, dat syn Majesteyt om de voorhebben-de bouw met alle macht voorts te setten, ende de voorghestelde dominatie op de *Elvestroom* te bestendiger sich aen te matigen, geresolveert sy.

Hoe hooch ende veele u Ho: Mog: ende dese Provintien daer aen gelegen syn, dat de *Elvestroom*, als wel *een* der voornaemste Riviere, die dese Landen betref-fen in haer oude vryheyt blyven mogen, ende behoeft onses erachtens geen wyt-lopich verhael; dewyle het altyt daer voor gehouden wort, datmen om reden van staet sich moet stellen teghen den gheenen die de Rivieren ende Stromen, als die *succum et sanguinem* aen desen Staet subministreren u Ho. Mog. ende derselver Onderdaenen af te sluyten ofte oock onseecker te maecken, hun onderwinden mochte; gelijck u Ho. Mo. tot een notabel exempel tegen den Graef van *Olden-borgh* Anno *twintich* daer van hebben verklaert; ongeacht tusschen de *Weser* ende *Elve* een groot onderscheydt is; want de Graef met consent vanden Keyser ende vande Rijcx stenden; ende de Koninck tegen wil ende teghen haer mandats, met syn exactien voort vaert.

Nu mocht men wel gedencken, dat dese voorgeslaegen besendinghe daer toe dienstich syn konde dat syn Majesteydt hem in faveur van dese Staet, wat vorder declareren, ende u Ho. Mog. Onderdaenen volkomen vryheydt der commercien op de *Elvestroom* toelaten mocht, maer gelijck als sulcx swaerlijck is te gelooven (want syn Majesteyt syn kosten vande Hamborgsche Schepen, ende Waren lang-saem gerembourseert soude kryghen) so waere het doch een werck vol van scha-delijck

delijck perykel; dewyle het maer voor een tyt syn soude, ende alle uyren wederom gherevoceert werden konde. Ten *tweeden* het exempel met andere Tollen die oock provisionaliter aenvanckelijk begonnen syn, en eenige immuniteyt geindulgeert, maer daer naer geperpetueert de immuniteyt gerevoceert, en sonder onderscheyt van alle egalijck ontfangen worde, kan ook niet anders als umbrage maken. Ten *derden* ofte wel de Onderdanen deser Landen van dusdanige exactien exempt syn souden, so moeste eene separatie deselver waren wat dese Ingesenen, en wat die van *Hamborgh* toebehoort gemaeckt worden: welcke separatie uyt bekende oorsaecke deser Landen hooch prejudiceerlijck ende schadelijck syn souden. Ten *vierden* de visitatie der Scheepen mede in sulcken vento, die noch ontallicke veele incommoditeyten met brenghen ende *ratione stationis* seer periculeus syn soude, aengesien die scheepen in haere cours niet alleen verhindert, insonderheydt dewyle de *Gluckstadt* savonts vroegh gesloten wort, ende altemet langer als *thien*, *twaelf* ja *veertien* uyren de Scheepen daer leggen ende ingheval van storm en wint Schip ende goet lichtelijck periclitеeren moeten. Ten *vyfden* soo soude het by den Roomschen Keyser, ende Keurvorsten oock een seltsaem aensien hebben dat op eene van des rijcx stroomen, uytlandische eenige immuniteyten genooten, ende des rijckx onderdanen daer teghens soo merckelijck ghegraveert wierden. Ten *sesden*: indien het rijck derhalven hem opponeeren soude, soo konden de commertien deser Landen in uyterste gevaer gestelt worden. Om anderen ende meer inconvenienten, die hier uyt lichtelijck ontstaen konnen, te swygen.

So is oock hier by niet ongheacht te laeten dat de goede naebuyrschap van die van *Hamborgh* dese Landen, ende insonderheydt den geenen die by het onderlingh commercie geinteresseert syn, altydt niet weynich profitabel gheweest is; onse Heeren ende Principaelen oock de selve inviolabiter te houden hun by alle occurentien laeten gelegen syn, ende altemets wel aensienl ijcke presentatien liever refuseeren, als de goede naerbuyrschap met u Ho: Mog: in twyfel te setten. *Maer* hier tegens is den regel van de polityken bekent: van wat prejuditie het is; als de vryheydt vande commertien vervalt in handen van *een alleen*.

So en twyfelen wy niet, of u Ho: Mo. na hun van God den Almachtigen hoogbegaefde discretie sullen dit alles rypelijck overwegen, die dreygende sorglijckheden afwenden ende *Commercia tanquam animam hujus status* in goede securiteyt stellen, gelijck uwe Ho. Mo. hier bevorens genoechsaem bekent is, met wat ernst en yver onse Heeren Principalen hun hebben laten aengelegen syn, de vryheyt vande *Elve* en vande negotie te conserveeren, so en twyffelen wy niet, of sy sullen haer geringe *vires*, *in hoc tam communi & inseparabili negotio* naer alle billickheydt geerne mede daer aen wenden, ende alsoo met onderlingh raedt en daet die voor oogen swervende gevaeren afwenden.

Ende indien onse gedane openingh, van met convoyen de Scheepen verby de *Gluckstadt* te voeren, by u Ho. Mo. geacht al te onseecker of niet genoechsaem: soo willen wy u Ho. Mo. in haer vordere deliberatie dienstelijck sulcx voorgestelt laeten, ofte schoon de besendingen aen syn Majesteydt voor te nemen, raetsaem bevonden wiert, ofte dan niet eventualiter die tusschen u Hooch Mog: ende onse Heeren hier bevoorens gevallen Tractaten gereassumeert, *ad presentem statum albis* geaccommodeert, ende daer op hoe ende in wat maniere het

commune

commune periculum communiter af te keeren, een besluyt ghenomen werden konde.

Ende dewyle dit werck *ex sua natura*, geen uytstel lyden wil, ende staende dese Vergaderinge van die van *Hollandt* als die hier by principaliter geinteresseert syn, hier ten besten gehandelt werden konde.

Soo hebben wy dienstelijck te bidden dat u Ho: Mog: met deser saecke, so veel mogelijck te matureeren ende ons met gunstige resolutie op 't vordelijckst te bejegenen, hun grootgunstelijck willen laeten gevallen, aen u Ho: Mog: in bester voegen ons recommandeeren. Blyven wy deselve altyt dienstwillige.

Wat antwoort ende dimissie sy hier op kregen; sal hier na werden geseyt: als namelijck; datmen aen den Koninck wilde senden: hoewel de Ghemelde Afgesanten seer wel prediceerden dattet onnutte ende vergeeffsche moeyte soude sijn.

Den twintigsten February wiert ordre ghestelt om alle Compagnyen op haer vollen getal compleet te maecken tegen den eersten Marty uytgenomen de vyftigh extraordinaris Compagnyen.

Dien dach gekomen sijnde heeft sijn Excelentie deur den Heer Graef van Culenborgh, Noortwijck, Beaumont, Tienhoven, Eyssinga, Haersolte ende Schaffer met hem in conferentie geweest sijnde/ haer Ho: Mog: laeten presenteeren/ dat den tijdt nu alberevts verre gegaen sijnde / noodich was te stellen ordre tot de Oorloge te Lande voor den dienst van desen Staet ende de verseeckertheydt van dien / als oock tot afbreuck ende krenkinge vande Vyandt naer gelegentheyt ende occurentie van saeken ende dat oversulcx den overigen ende resterende tijdt soude dienen gemesnageert ende oversulcx bevordert dat de Provintien in aller yle wilden versterc..en de vyftigh Compagnyen anno acht en twintigh gelicht / datse de troupes onder 't commando van Graef Willem van Nassouw soude willen aennemen/ in plaets van Waertgelders/ datse souden willen opsenden haer consenten op de Generale petitie vanden Raedt van Staete den seventienden Octobris lestleden hun toegesuyrt / en met een ordre stellen tot promt furnissement vande versochte Legerlasten om daer mede te velde te konnen gaen. Sijn Excelentie hadde seer gedoleert ende geklaecht over de disordre ter Zee in 't regardt vande Scheepen gedestineert tot besettinge vande cust van Vlaenderen ende crusinghe vande Noortzee, werdende bevonden dat alle de voorsz Scheepen aende wal bleven leggen/ en mitsdien den Vyandt middelertijdt gelegentheydt gegeven om in Zee veylich te graseeren tot verderf van veele Ingesetenen deser Landen / sich ter Zee ghenerende. Hy recommandeerde ten hooghsten de betaelinghe vande dertien Compagnyen by die van Gelderlandt ende Overyssel respective van haer repartitie afghewesen. De Provintien sijn ernstelijck versocht de vyftich Compagnyen in aller yle te willen versterckten op den ouden voet/ jegens den eersten Aprillis. Den brief aen die van Vrieslandt wiert na haer ghelegentheydt op dit subject gedresseert / alsoo sy haer apart buyten ordre ende voorweten vande Generaliteydt uyt eygener authoriteyt hier bevorens hadden afgedanckt. Die van Hollant, Utrecht ende Stadt en Lande sijn oock versocht de voorsz Troupes van Graef Willem in plaets van Waertghelders te willen aenhouden. De Provintien van Gelderland, Zeelandt ende Overyssel hadden alberevts hier in geconsenteert. Alle sijn oock aengemaent hun consenten te willen inbrenghen / ten langsten voor

prima

prima Aprillis naestkomende ende datse by provisie wilden maecken haer Respective quota in de vier mael hondert duysent gulden in minderinge vande Legherlasten by de voorsz Provintien versocht / alsoo men genootsaeckt was eerst daegs ter voorsz somme door den Raedt van State descharges te laeten afgaen. Aende Respective Collegien ter Admiraliteydt residerende in Hollant, Zeelant en West-vrieslant wierd geschreven elcx twee Gecommitteerde uyt haer midden te senden/ om te helpen delibereeren en overleggen wat tot wechneminge van de tegenwoordige groote disordre ter Zee en naerder beveylinge van dien by der handt genomen ende in 't werck gestelt behoorde te worden/ ende dat deselve Gecommitteerde met hun overbrengende een pertinente Staet vande defecten der respective Provintien inde twee millioenen tot steur vanden Oorloch te Water/ sedert den inganck van 't Jaer acht en twintich geconsenteert.

Om aen de dertien Compagnien betalingh te doen/ wiert den Raedt van State versocht om by negotiatie in conformite van haer haer Ho. Mog. voorgaende resolutie door den Ontfanger Generael ofte andere middelen twee maenden gage te verschaffen: hoewel den Raedt verklaerde des Ontfanghers Credyt seer verswaeckt te sijn.

Het consent tot versterking vande bewuste vyftich Compagnien tot op tien duysent man is by de Provintien ingebracht. De Heer Eyssinga van wegen de Provintien van Vrieslant hadde op 't behaegen van sijn Principalen geconsenteert in't lichte van twaelf hondert man onder ses Compagnien sijnde de quota vande deselve Provintie inde voorsz vyftigh Compagnie die inde herfst buyten ordre ende voorgaende kennisse vande Generale Regeringe/ als oock sijn Excelentie als Capiteyn Generael / by de Heeren Staten van Vrieslandt eygener authoriteydt waren afgedanckt. Den Raedt van State wiert den negen en twintichsten Marty versocht te willen de moeyte nemen vande ses Provintien aen te schrijven de Compagnien yeder voor haer aenpart inde voorsz vyftich Compagnien te willen doen versterken op twee hondert Koppen ende de Capiteynen belasten tegens half April gereet te sijn en haere Compagnien compleet te hebben / ende wyders oock te schrijven aende Provintie van Vrieslandt de voorsz twaelf hondert man wederom te willen aen nemen ende compleet houden teghens den voorsz tydt sonder deselve buyten kennis ende ordre in toekomende te licentieeren.

Om weder te komen tot de Moscovische besendingen / sijn d'Ambassadeurs den eersten January in manieren als de eerstemael geschiet was ten hove opgevoert en hebben gelijcke onthalinge over al genoten / sy vonden sijne Majesteydt vergeselschap met sijne Knesen ende Bojaeren met haere goude laeckense rocken ende swarte Vosse Mutsen in eenen kleynder ghemaeck sonder dat de Patriarch alsdoen inde audientie present was; soo haest de gewoonlyke reverentie gedaen was/ heeft sijne Majesteydt haer op een clein banckjen versocht te sitten ende datelijck wederom begenadicht met op te staen / beginnende alsdoen de Cantzelier Pheodor Lichaetfeeff wederom sijne Majesteyts Tijtulen te verhalen / ende met een uyt een rolle haer voorgelesen een antwoort op hare voorige propositie wesende in effect een dancksegginge over de congratulatie en gesontheyts wenschinge aen hem/ sijnen Soon/ ende sijnen Vader/ inde name van haer Ho: Mog: ende vanden Heere Prince van Orangnien gedaen / als oock wegen de erkentenisse vande toeghesonden

londen salpeter met verklaringhe dat hem de alliantie ende vrüntschap vande Hoo Mog: Heeren Staten Generael ende die vande Prince van Oraignen aengenaem was / ende de brieven van credentie geapprobeert had remitterende hare verdere besoignien aen sijne groote Commissarisen ende Bojaren , den naesten Bojaer ende Stadthouder van Casan de Vorst Knees Ivan Borissowits 't Zercaskoy den Bojaer ende Stadthouder van Tweer, Michael Borissowits Sheyn. Den Okolmitsi ende Stadthouder van Castron Leef Ivanowits Dolmotof Carpof. Mitsgaders sijne geheyme Cantzeliers Pheodor Pheodorowits Lichaatseef ende Ivan Offanassowits Gabronef met de welcke sy het verdere souden hebben te verhandelen/sy hebben wegen dit afscheyt hem reverentelijck bedankt/met verhael van sijne tijtulen/als oock die van haer Ho: Mo: ende die van sijne Vorstelijcke Genade den Prince van Oraignien/sijn alsoo uyt de audientie geadmitteert ende naer een andere sael door haere prestaven geleyt / alwaer sy met de voornoemde Commissarisen de besoignie begonnen met de repetitie van het antwoort/'t welck sy door den Keyser wesende/ ontfangen hadden/yder hunne gedeelte uyt een rolle aflesende;de Vorst Ivan Borissowits 't Zercaskoy discoureerde daer naer in wat maniere ende op wat plaets de Heeren Staten haere Tractaten van Alliantie slooten / met wat uytheemsche Princen ende Potentaten sy deselve onderhielden. Sy hebben daer op Generalijck verklaert dat haer Ho: Mog: meest met alle de Princen ende Potentaten in alliantie waren / die de tyrannye ende geimagineerde universele Monarchie van het huys van Spaignen teghen stonden , als met de Coninck van Vranckrijck, Engelant, Denemarken, Sweden met de republijcke van Venetien, Hansesteden en andere meer/ ja oock met den grooten Keyser van Turkyen (die in het Russe Hof in seer groote achtinge is)in alliantie en vrüntschap waren/dat sommige van dien gesloté wierdé door haer Ho:Mo. Amb: buyten slants/andre door vreemde Heeren Ambassadeuren in het Hof van haer Ho. Mo. selfs ende sulcx pro re nata te geschieden/ en als de ghelegentheydt van tijdt ende saecke mede bracht / dat die altijt tot yders genoegen loffelijck onderhouden ende nagekomen wierden. Ivan Borissowits heeft daer op gevraecht / of oock haer Ho. Mog. ende de Prince van Oraignien gesint waeren den Grootvorst van Moscovien met Volck ende gelt by te staen tegen den Coninck van Poolen van wien sijne Majesteyt geen minder ongelijck ende offensie had ontfanghen / als sy klaechden vande Coninck van Hispaignen ghenoten te hebben/ sy hebben daer op gheseyt geen last te hebben hier van te spreecken door dien haer Ho. Mog. ende de Prince van Oraignien op haer vertreck anders niet en wisten/als dat sijne Majesteyt buyten alle Oorloge en in vrede met yder een was / dat oock de swaere Oorlogen die haer op den hals lagen niet en souden toelaeten voor dese tijdt assistentie van volck ofte ghelt, aen yemant buyten slants te doen. Waer mede de discoursen een eynde nemende/hebben haer versocht dat sy hun wilden openen de vordere last/'t welck sy in het eerst mondelingh doende/vermerckten dat het om het haestich translateeren van den Tolck Hans Helmunz door den Cancelier Ivana Gabronef in het rus overgeschrevé wiert. Hebben sy hun belooft haere propositie in manieren als volgt/ schriftelijck over te geven / met versoeck de goede intentie van haer Ho. Mog. ende die van sijne Vorstelijcke Genaede den Prince van Oraignen hier inne by sijne Majesteydt te willen secondeeren / sy hebben haer beloften van goede devoiren gedaen ende dat sy ghe-

trouwe-

trouwelijck wilden rapporteeren/'tgeen in dese conferentie was gepasseert: sijn alsoo van haer gescheyden seggende dat sy aldaer souden wachten tot dat den Keyser op haere dimissie sijn wil haer had laten weté/korts daer aen sijn de twee voornoemde Cancelliers wederom by haer gekomen/ende ghevraecht nae de tien duysent loopen/die haere Ho: Mog: by haere voorige missive beloofst hadde te bestellen/sy hebben het medebrengen van dien gheexcuseert/door dien men onseecker was geweest/op wat modellen deselve begeert wierden/sy toonden daer over eenige misnoegentheydt/maer naer eenighe propoosten seyden haer sy wilden alsnoch aen haer Ho. Mog. met schryven aenhouden/ten eynde deselve alsnoch ghesonden machte werden/ten minsten een gedeelte op haere modelle/ende het resterende ghetal op de Calibre van het Landt/waer mede sy van hun ghedimitteerdt ende naer huys ghelept sijn/op deselve wijse als voor desen gheschiet was.

De tweede propositie by d'Ambassadeurs gedaen was luydende als volcht.

Van Godes Genade.

Doorlugtigste Grootmachtigste Keyser ende Groot-Vorst Michael Pheodorowits, *aller Russen selfs Erholder.*

Van Godes Genade.

Doorluchtichste Hoochgebooren groote Heer Philareth Nikititsch. *Heylichste Patriarch van Muscou ende aller Russen.*

Iegenwoordich is het andermael dat wy de begenadinghe ontfangen om haere Majesteyts *klare oogen* ende die vande Heylichste *Patriarch* aen te sien, by welcke gelegentheyt wy gelast syn haer Majest. ende Heylicheyt aller Russen altijd toe te wenschen alle geluck en gesontheyt voor hare Doorluchticheyts persoonen allerhande Keyserlijcke voorspoet ende aen was in syne Rijcken, ende Heerschappen met een seer glorieuse overwinninge van alle sijne Vyanden, ende dat door de Hoge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, Staten vande Vorstendommen, Graefschappen, ende Landtschappen &c. Mitsgaders door de Doorluchtige Hoogh Ghebooren Vorst *Frederick Hendrick* by der Gratie Godes, Prince van *Orangien* Grave van *Nassouw* ende andere Heerschappen een Heer &c. Gouverneur Capiteyn ende Admirael Generael der Vereenichde Nederlanden, hare Heeren Principalen, het welcke sy seer Officieuselijk yegenwoordich met alle eerbiedicheyt sijn doende; biddende God de Heeren haer Keyserlijcke Majesteyt ende syne Heylicheydt te verleenen een seer blijde uytkomste van alle haere Keyserlijck ende sijne Heylicheydts begeerten, ende sullen voorts vervolgende de Commissie, dewelcke haer Ho: ende Mo: Heeren Staten Generael ende syne Vorstelijcke Genade den Prince van *Oranguien* belieft hebben haer op te leggen, om haer Keyserlijcke Majest. te vertoonen de sincere ende seer genegene affectie die hare Ho: Mog: ende zijne Vorstelijcke Ghenade hebben met deselve in naerder alliantie ende correspondentie te komen, gelijck sy de eere hebben van die te genieten en met vernoegen van wedersyds te exerceren, met meest alle de

 groote

groote Potentaten van Christenheydt, als met de Coninghen van *Vranckrijck*, *Enghelandt*, *Dennemarcken*, *Sweeden*, de Republijcke van *Venetien*, ende veele andere meer, ja selfs met de groote Keyser van *Turckyen* wesende ten deele ghesloten ende ghefundeert om de ambitieuse desseynen ende menees vanden Coninck van *Hispanien* teghen te gaen, die hem met behulp vande Pauselijcke stoel van *Romen* ende syne aenhanghers te verkryghen een universele Monarchye over alle die gheene die den *Paus voor gheen Hooft* der Kercken willen erkennen, ende door een grout ghedeelte op het stuck en entrecoursen vande vrye commercien tusschen Natie ende Natie, waer sy den anderen toe staen allerhande vrundelijcke bejegheninghe ende noodighe vryicheyt in het toe ende afvoeren vande waeren ende goederen die d'een over d'ander ghebreck soude moghen hebben.

Ende alsoo hare Ho: Mog: bemercken uw Majesteydts loffelijcke consideratien oock over de Commercien sich strecken uyt de begenadinge so aen andere Natien als eenige van hare Onderdanen, hebben sy haer bevolen haer Majesteyt ende hare Heylicheyt te verklaren dat sy inde hare een Generale genegentheyt bespeuren om hare contanten ende goederen in dit groote Russe Rijck van over Zee te brengen, by aldien hen luyden door hare Majesteyts ende de Patriarchs singuliere gunst nevens andere Natien ende Persoonen vergunt worde vry ende gerechticheyt om met haere persoonen ende met hare inghebrochte contanten ofte waren vry ende vranck te mogen komen tot *Archangel*, ende sodanige plaetsen als eenige vreemde Natien van over Zee toegestaen is, mits nochtans dat d'Ingesetenen van haere Ho, Mog. de Tollen die daer op voor desen by haere Majesteyt gestelt syn, gehouden wesen te betalen, waer door hare Majesteyt in syn Rijck ende Landt een seer groote aenwas ende toeneem van allerhande Negotie, sal verkrygen, als mede de waeren ende contanten van over Zee abundant ende de inlantsche consequentelijck beter begeert sullen worden, dit seecker synde dat veele Coopers ende Verkoopers de Rijcken ende de Plaetsen waer sy by een komen doen groeyen ende aennemen, ende dat wel licht uyt de frequentatie van hare Natie in syn Majesteyts groote Rijcke gelegentheyt ende occasie sal genomen worden, om vele onbebonde Landen te cultiveren, ende allerhande waren te maecken (die nu jeghenwoordig uyt de nabuyrige Rijcken van syne Majesteyt by d'hare gehaelt worden) het welcke dat Godt geve succederende niet en is te seggen hoe groote aenwas ende segheninge, syne Majesteydts Landen ende Onderdanen sal opkomen, de voorverhaelde Nabuyre getuygen genoechsaem (soo syne Majesteyt zijn ooghen daer over eens gelieve te laeten gaen) de voordelen ende profyten die men uyt de culture ende de vrye uytvoer van allerhande waren bekompt, werdende uyt hare Staet alleene vele *hondert duysent* Rijcxdaelders derwaerts gevoert, die voor een groot deel in zijne Majesteydts ofte zijner Onderdaens handen sullen komen by aldien deselve tot de versochte Vryheyt gedisponeert konde werden, dat haere Ho: Mog: aen haere syde te vreden zijn aen zijne Majesteyt ende zijne Onderdaenen te vergunnen alsulcke vryheyt als jemant anders wegen het in ende uyt voeren van allerhande waren ende contanten in hare Landen is genietende, behalven dat *Archangel* ende andere plaetsen daer hare Nederlanders by ghenadinge van zijne Majesteydt hebben moghen negotieren, konnen by de Tol Registers betuyghen de voordeelen ende

profyten

profyten in dit Russe Rijck gebracht. Synde voorts gelast uwe Majesteyt en uwe Heylicheydt seer dienstich te versoecken dat uwe Majesteyts gunste ende affectie so verre gelieve te elargeren tot onsen Staet ende Natie, dat sy lieden specialijcken ende alleen na de Havenen van de gheunieerde Nederlandtsche Provintien sullen mogen voeren *Koorn* ende *Salpeter*, dat uwe Majesteyt goet sal kunnen vinden uyt zijne Landen te laten gaen, welcken weldaet haere Ho. Mog. ende syne Vorstelijcke Genade in alle occasien tot alle behoorlijke recompense tegen uwe Majesteyt ende de zijnen sullen verbinden, ende uwe Majesteydt ende op desselfs believen zijne Onderdanen sullen ghenieten de prys die het selvige waerdich is, alsso haere Natie by nae de eenigste syn die deselvige handel van Coorn over Zee maintineren, zijnde wy door Godes segen so Volckrijck dat wy boven ons eygen ghewas oock van buyten Coorn tot onsen onderhout moeten inhalen ende handel daermede dryven tot verrijckinge van alle de gheene waer mede de onse tot desen tijdt hierinne hebben gehandelt, ende of wel syne Keyserlijcke Majesteydt voorleden jaer verscheyden andere begenadigt heeft, om den uytvoer van een partye Coorn te mogen doen, is nochtans het selve meest al door verhoginge van prijs by onse Coopluyden daer in *Ruslandt* gekocht ende in *Nederlandt* gebracht, in manieren dat de overschietende penningen ten besten van de begenadichde alleen syn ghekomen, en het Coorn in *Nederlandt* geconsumeert, dewelcke alle in uwe Majesteyts ofte syne Onderdanens handen souden gekomen zijn, by aldien den vryen Inkoop ende uytvoer van Coorn den onsen hadde toegestaen geweest, de Heeren Staten zijn aen hare syde willich en bereyt met zyn Majesteyt en op desselfs believen alle syne Onderdanen toe te laten komen niet alleene allerhande waeren ende contanten gelijck geseyt is, maer oock allerhande Ammunitie van Oorloghe als Cruyt, Looth, Musquetten Geschut ende wat dierghelijcke Waepenen meer syn, (hoe wel het selve gemeenlijck by alle Potentaeten verhindert en verboden wort) ende haer oock bequaem maken om uwe Majesteydt andere vruntschappen ende diensten in ende door haer Staet te doen, als de banden van vruntschap op de voorgaende voet vast ende bondich gheleyt sullen wesen, ende is seecker hier door veroorsaeckt te sullen worden dat hoe haerder Ingesetenen middelen meer ende meer in het welvaren van uwe Majesteyts Rijcken ende Landen geinteresseert ende ingelaeten syn hoe haere Ho. Mog. ende syne Vorstelijcke Ghenade meer ende meer reden sullen hebben om na haer vermogen des versocht zijnde met raet ende daet denselven te helpen conserveren ende vermeerderen.

Uwe Majesteyt gelieve dese saecke by ons uyt de naem vande Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael, ende zijne Vorstelijcke Ghenade de Prince van *Oraignen* voorgedragen, met alle dienst te bedencken, vertrouwende dat wy uwe Majesteyt met suffisante redenen sullen konnen bethoonen dat niet het loffelijke Russe Rijck oorbaerlijcker noch de vyanden van dien niet schaedelijcker sal konnen wesen.

So dan uwe Majesteyt ende syne Heylicheyt gelieven favorabelijck te disponeren op dese voorslach door last ende in de naem vande Ho. ende Mo. Heeren Staten Generael ende syne Vorstelijcke Genade de Prince van *Orangnen* by haer Ambassadeurs gedaen, sullen hare Ho: Mog: ende syne Vorstelijcke Genade met derselver believen hier in der *Muscou* doen resideren haren Consul ofte Resident, die

niet alleen besorgen sal, dat al het af te laden Coorn uyt syne Majesteydts Rijcken recht door Zee na de Havenen van de Vereenichde Provintien werde ghevoert, op dat uwe Majesteyts mitgaders syne Heylicheyts weldaet ende gunst geduyrich mach syn, in de gedachtenis ende Oogen van haeren staet, maer oock sal hy van tyt tot tyt onderrecht konnen werden van het gheene syne Majesteydt ende syne Heylicheyt uyt hare Landen sullen begeeren, ende daer van haere Ho. Mog. ende syne Vorstelijcke Genade kennisse doen, ten eynde het selvige in de hare naer gelegentheyt op het spoedichste ende sinceerste mach werden uytgevoert, alles streckende om meer ende meer in alliantie ende onderlinghe Correspondentie ghesterckt ende ghestyft te werden, daer toe de goede Godt synen seghen geve.

Den achsten kregen wy een missive van Dirck vander Cooge (by haer Ho. Mo. met brieven afgesondē) dat hy tot Wyboutsche op de grensen door de Russen Gouverneur van Plescou wiert opgehouden/ dat hy de publijcke brieven niemant dorst vertrouwen / oordeelde zy soude daer by gelast worden om eenige duysent lasten coorn voor het Lant te koopen/ zy hebben soo nu als in volgende dagen sijne licentie ernstigh gesollicitert / ondertusschen vernamen na de gelegentheydt van dien handel/ en wierden bericht dat Carel de Molijn en sijn Compagnye besich waeren om tachtigh duysent setsort vande Keyser te handelen presenterende daer voor te leveren tachtigh duysent Rijcxdaelders in kooper tegen vier roebels de poude en tachtigh duysent Rijcxdaelders / in contanten.

Den tienden heeft eenen Andries Dionys hondert a hondert twintigh duysent setfort gecocht tegen veertien grieven, ofte twee ende drie quart Rijcxdaelders het Moscovische setfort: waer van de negentien a twintigh een last maecken / over welcke excessive prys alle de Werelt sich verwonderde / ende gelijck sy haer Ho: Mog. schreven te bevreesen was / dat door dat fundament swaerlijck beter koop uyt dat rijck te verwachten stont/ ende door alsnu de mart daer mede in handen vande Russen bedurven was.

Den elfden sijn sy des morgens op de oude wijse door de prestaven wederom ten Sloot gevoert om met de Commissarisen wegen haere propositie in conferentie te treden/ die op de pointen daer inne verbattet veele ende verscheyden vraegstucken gestelt hadden / waeromme sy raedsaem vonden te versoecken dat haer de selve by geschrifte mochte ghelevert werden om daer op punctuelijcken ende volgens de intentie van haere Heeren Principaelen te antwoorden: de tolck heeft haer gerapporteert sulcks hunluyden seer aenghenaem te wesen ende dat sy haer die souden met den eersten ter hand doen stellen / sijn alsoo wederom na haer logement gedimitteert.

Den dertienden rapporteerde haer de eene Prestaef Pheodor Ivanowits uyt den naem vande Commissarisen / dat soo sy yet meer hadden in te geven/ het selve by geschrifte te willen stellen / sy seyden hem dat sy verwachten de vraechstucken schriftelijck te hebben / die haer de Commissarisen inde laeste conferentie hadden voorgehouden / souden niet naelaeten die datelijck te beantwoorden / volgens de goede intentie van haere Heeren Principalen.

Den veertienden brochten de Prestaven tijdinge dat een post van haer Ho: Mo. op de grensen was/ ende dat van wegen de pricaes ofte Hof/ aen alle Gouverneurs

bevel

bevel was gesonden/ om den selven sonder ophouden door te laeten ende van spijs en dranck als oock van sleden te versien.

Den vyttienden kreghen sy consent om 't Heylighen van 't water 't welck door de Patriarch in de Moscouw ende voort door de voornaemste Geestelijcke in haer Districten op drie Koninghen dagh Jaerlijckx gheschiet/ te moghen sien.

Den sestienden sijn de Prestaven ontrent tien uren voor de middagh met Keysers sleden ende paerden in haer Hof gekomen om Iohan van Veltdriel (dewijl het Albert Coenraetsz Burgh wegen sijne indispositie ongeleghen was) ende de gantsche suite derwaerts te geleyden/ brengende hem op de muere van het Casteel aende Revier Moscou alwaer een groote bijte in het ys ghemaeckt/ rontsom met plancken beleyt/ en met houten leuningen beheynt was/ de solemniteyten van dese Feestdach is op volgende wijse gehouden.

Eerst wiert door vier persoonen gedragen een lanck tapijt ende een banck daer vier Bojaeren voor gingen/ waer na een stallagie ofte trapjen ghedraghen wierde op de trede met een tapijt bekleet/ insgelijckx drie Bojaeren daer voor gaende/ daerna volchde vier Persoonen die yder een bos wasse kaersen droegen/ vyf kannen en vyf gelijcke verguldem wy-water schotels wierdē gedragen door de dienaers vande Keldermeester/ waer achter yet gedraegen wiert dat met een roode sprey bedeckt was/ en vier vanen aen lange stocken die met beelden/ daer in geschildert/ verciert waeren/ hier na volchden de Geestelijckheydt een yder op sijne maniere ghekleet/ hebbende eentje die voor gingen vergulde kruyssen ende bortjes daer eenige Heyligen in geschildert waeren in haere handen/ welcke volchden de metropoliten ende Bisschoppen van 't Rijck. Sijne Heylicheyd de Patriarch aller Russen wiert geleyt by twee voornaeme Geestelijcke Persoonen hebbende een gouden of verguldem staf in sijn slincker hant dien de Goosti of sijn Majesteyts hoofsche koopluyden van Moscou alle in goude laekense rocken met swarte vosse mutsen op hare hoofden/ volchden/ als mede de Bojaren ofte groote Heeren van 't Rijck gaende twee ende twee in ordre; sijne Majesteyt wiert geleyt van twee groote Heeren Vasili Ivanowits Stresnoy ende Michael Borissowits Sheyn. Achter sijne Majesteydt quam sijnen Oom/ de Veltheer/ Knees Ivan Borissowits 't Zercaskoy. Waer achter de slede van sijne Majesteydt die met root sattijn bekleet was/ ende een schoon wit Persiaensch paert in ginck/ volchde; in 't afgaen vande muer sondt sijne Majesteydt sijnen Rijcx Cancelier vragende na sijne Ed. ende de gansche suites gesontheydt/ begenadigende uyt last van sijne Majesteydt sijn Ed. met dubbelde portie van spijs ende dranck wegen desen Feestdach. Als sijne Majesteyd nu mede op sijne plaets was geseten/ hebben haer meest alle de ommestanders seer voor haer hooft ende borst gekruyst/ daer naer wierden de wasse kaersen ontsteecken/ ende de wierooch vaten aen een vande Metropoliten ghegeven/ waer mede hy de bijte beroockte/ daer naer is sijne heylicheydt tot drie verscheyde maelen opgestaen ende aen 't water ghegaen legende de eerstemael het kruys daer op/ oock spreeckende daer nevens eenige woorden/ de tweedemael heeft hy de bijte mede met een wierooch vat beroockt ende de dardemael uyt de voorsz vyf kannen water dat met eenige speceryen vermengt was/ inde bijte gegoten/ daer nae hebben de Metropoliten hem een boeck voorgehouden in 't welck een weynich lesende is so

tot sijne Majesteydt afgetreden / gevende hem 'tselve te kussen als mede het kruys op twee plaetsen / daer na is sijne Majesteydt den Patriarch weder te gemoet gegaen om van hem 't wijwater te ontfangen / als sijne Heylicheydt ende Majesteydt weder geseten waeren / hebben alle de Geestelijcke ende oock de Bojaeren 't wijwater mede ontfangen / stracx daer aen is sijne Majesteydt in sijn stede gheseten ende nae sijn Hof geretireert / als mede sijne Heylicheydt gaende in deselve ordre als sy gekomen waeren.

Den achtienden ende eenighe daghen daer na hebben sy door de prestaven soo mondelingh als schriftelijck aende Commissarisen doen brenghen haere klachten over het ophouden van haer Ho: Mog: post op de grensen / daer mede niet als de ondienst van syne Majesteydt ende die van haer Ho: Mog: veroorsaeckt wierdt / versochten tot haere gerustheyt dat sy nevens des Keysers expresse oock twee uyt haer gevolch derwaerts mochten afsenden / om de persoon selfs ofte sijne brieven over te brengen / het welcke consent haer op den dertichste daer noe is ghebracht ende hebben noch den selven dach Rutger Velthof, ende Willem Behem, nevens de Russe post naer Novogorod ende voorts na Plescou afghevaerdicht om het opkomen van Dirck vander Cooge te bevorderen.

Den tienden February is Dirck vander Cooge (die de afghesondenen Rutgert Velthof ende Willem Behem tot Novogorod hadden aenghetroffen) in Moscou wel gearriveert / ende heeft haer behandicht haer Ho: Mog: missive van dato den eersten Novembris 1630. medebrenghende last om by Provisie voor de Provintie van Hollandt te koopen tien duysent lasten rogge.

Den selven dach versochten de prestaven van wegen sijne Majesteydt ende den Heyligen Patriarch haere brieven van recommandatie aen haer Ho: Mog: ende sijne Vorstelijcke Genaede voor sijne Overste Sir Alexander Lesly die met een Rus Commissaris naer Sweeden, Nederlandt, ende Engelandt, wierde afgesonden / om lichtinge van Volck te doen ende Wapenen te koopen / welcke brieven sy Heeren luyden tegen den avondt behandicht hebben / ende sijn daer over wegen sijne Majesteydt bedanckt.

Den sestienden sijn sy wederom ten Hove opgebracht / in manieren als voor desen geschiet / om by de Commissarisen audientie te hebben / sy hebben haer afdoen voorgedraegen dat sy tot noch toe vergeefs gewacht hadden hunne consideratie / soo sy inde laeste gehoudene conferentie haer hadden voorgedraeghen ende beloofst schriftelijk te senden / daer in sy verwondert scheenen door dien den tolck haer hadde vertaelt / dat sy haer antwoort schriftelijck souden senden / waer van haer onderrecht hebbende laesen haer voor yder sijn ghedeelte uyt een geschreven rolle het antwoort op haere tweede propositie / waer van de teneur volcht / ende sijn daer mede gedimitteert.

Door Godts in drievuldicheyt Genade.

Grooten Heere Keyser ende Grootvorst, *Michailo Pheodorowits Pheodorowitsa* aller Russen selfs Erholder ende veel meer Heerlijckheden een Heer ende Herscher, ende syn Majesteydts Vader den grooten Heer ende allerheylichsten Moscouschen ende aller Russen Patriarch *Philareth Nikititsch.*

Ne-

Nederlandtsche ende Hollandtsche Regeerders ende *Henricus* Vorst van *Oraignien* Gesandten, *Albertus* ende *Iohan*, syn gelast te spreecken voor onse grooten Heer syne Keyserlijcke Majesteydt ende voor syne Majesteyts Vader den grooten Heer ende allerheylichsten ende aller Russen Patriarch *Philareth Nikititsch*, in uwe Ambassaedtschap, soo hebt ghylieden haer overghelevert ende uwe redenen ghesproocken ende sulcx schriftelijck overgegeven aen syn Keyserlijcke Majesteydt ende den alderheylichste Patriarch, die hebben uwe redenen volkomentlijck gehoort ende der Hollantsche Staten ende des Vorst *Henricus* brieven bevolen 'taenvaerden, den inhout genadichst ende gunstigst te verstaen.

Ende in u L. Nederlantsche ende Hollantsche Regeerders ende Vorst *Henricus* brieven is geschreven tot syne Keyserlijcke Majesteydt ende tot syne Majesteyts Vader den allerheylichste Patriarch en gy haerlieden Gesanten hebt gecongratuleert syne Keyserlijcke Majesteydt ende syne Keyserlijcke Majesteyts Soone den Prince Vorst *Alexis Michailowitza* in hunne groote en wydberoemde Russe Heerschappyen en Keyserrijck, ende oock van gelijcken syne Keyserlijcke Majesteyts Vader den allerheyligsten Patriarch *Philareth Nikititsch* in syne Heerlijcke Heerlijckheyts sitplaetse, en ghy Hollantsche Staten en Vorst *Henricus* hebt geschreven en ghy Gesandten hebt gesproocken, dat ons zijne Keyserlijcke Majesteydt ende den allerheylichste Patriarch begenadicht hebben, in hunne Oorlogen ('tgheen sy 'tnodich van doen hadden) het naest voorgaende Iaer bevolen te senden *drie duysent ponden* Salpeter, sonder eenige betalinge daer voor te hebben ghenoten, soo hebt ghy Hollantsche Staten ende Vorst *Henrick* geschreven voor die schenkagie altydt gedachtigh synde ende danckbaer ten allen tyden daer en tegen syne Keyserlijcke Majesteydt alles goets hun soecken te bewysen.

Soo ist dat syne Keyserlijcke Majesteydt ende syne Majesteyts Vader den alderheylichste Patriarch, U. L. Nederlantsche ende Hollantsche Regeerders ende Vorst *Henricus* loven ende prysen dat sy 'sHeeren gonste ende genade 'thunwaerts hebben erkent, ende met gesontheydt, geluckwenschinge aen syne Majesteyts gedachtigh, 'sHeeren behulpsaemheydt 't hunwaerts met dancksegginge en presenten hunne Ambassadeurs aen den grooten Heere hebben gesonden, ende in toekomende soo wel met den grooten Heere syne Keyserlijcke Majesteydt als met syne Majesteyts Vader den Heylichsten Patriarch hunne Heerlijckheyts Vriendelijcke Correspondentie ende besendinge in goede saecken geneycht zijn voortaen te sullen onderhouden.

Wat belanght 'tgeene ghy Nederlandtsche ende Hollantsche Regeerders ende Vorst *Henricus* aen zijne Keyserlijcke Majesteydt ende tot zijne Majesteyts Vader den Heylichste Patriarch in brieven hebben geschreven ende gylieden Gesanten mondeling hebt gesproocken, dat u bevolen was door de gemelde Staten ende Vorst *Henricus*, zijne Keyserlijcke Majesteydt ende Heylichste Patriarch te versoecken eenige andere saecken, soo ist dat zijne Keyserlijcke Majesteydt ende zijne Majesteyts Vader den Heylichste Patriarch hebben ghelast de selve saecken van u te hooren te verstaen, ende u in alles te ghelooven, ende op sulcke uwe saecken een goede antwoort te verveerdighen naer den eysch der saecken.

Gyluyden Gesanten hebt gesproocken met ons Bojaeren inde conferentie hoe dat de Hollantsche Staten ende den Vorst *Henricus* versoecken aen zijne Keyserlijcke Majesteydt ende zijne Majesteydts Vader den Heylichste Patriarch *Philareth Nikititsch*, dat sy groote Heeren Ghenadichst wilden bewillighen met hun Hollandtsche Staeten ende met den Vorst *Frederick Hendrick* Vorst van *Oraignen* in Vriendelijcke Alliantie ende onderlinghe correspondentie te komen, op dat daer door de Hollantsche Coopluyden met allerley waren komende naer *Archangel* en na der *Moscou* en in andere steden des Moscoosschen Rijcx mochte handelẽ met de Russe Coopluyden, met eenen vryen handel, en hoe veel derselver in *Ruslant* mochten arriveren, en van sulcke Coopmanschappen als sy mochten by hun hebbẽ den behoorlijken Tol daer van te doen ontfangen, dat daer door zijn Keyserlijke Majesteyts schat ende inkomsten niet weynigh en sal vermeerdert en verbetert werden, en beydersyts Onderdanen souden daer door meer prospereren en dat U. L. wel bewust is, hoe dat de hoofs Negotianten ende Coopluyden van de Engelschen door 'sHeeren Ghenade inde Moscoffsche Heerlijckheden handelen met eenen vryen handel ende van haere Coopmanschappen geenderley Tollen noch gherechtigheden in syne Keyserlijcke Majesteydts schat en betaelen.

Ende de Hollandtsche Coopluyden bidden ende versoecken dat syne Keyserlijcke Majesteyt ende zijne Majesteyts Vader den Heylichsten Patriarch henluyden begenadigen die gene die souden begeren te handelen, en in andere Steden begeeren te reysen, dat men henluyden met hunne Coopmanschappen sonder ophouden soude willen deur laete, ende dat men van hunne Coopmanschappen ende handelinghe soude willen nemen de behoorlijcke Tolle conform 'sHeeren beveele ende de daer van ingestelde brieven.

Ende als zijne Keyserlijcke Majesteyt en zijne Majesteyds Vader den Heylichste Patriarch het Hollandtsche Volck al te samen daer mede beghenadicht en om van *Archangel* na der *Moscou* ende in andere Steden toe liet te reysen soo en souden sy Hollantsche Coopluyden niet trecken met hunne goederen nae andere Landen maer souden meer ende meer trachten te handelen in't Moscooffsche Rijck daer uyt dan syn Keyserlijcke Majesteyts inkomsten ende tollen grootelijcx souden vermeerderen ende beydersyts Onderdaenen souden daer door meer prospereeren.

So ist dat onsen grooten Heer *Michael Pheodorowits* aller Russen selfs Erholder, syne Keyserlijcke Majesteydt ende zijne Majesteyts Vader de groote Heere ende heylichste Moscooffschen en aller Russen Patriarch *Pilareth Nikititsch* hebben gelast, U. L haere Majesteyts bevel te openbaren, dat veele ongemeyne onghenoemde of van kleynen aensien Hollantsche Coopluyden, in't Moscooffsche Rijck ende in de Stadt *Moscou* ende andere Steeden niet en kan toeghelaeten worden te handelen, om dat onse Keyserlijcke Majesteydts Hoofs Negotianten ende Coopluyden *verdruckt* souden werden, ende sulckx hen luyden soude in den handel hinderlijck ende schadelijck wesen, en syn door last van de Keyserlijcke Majesteyt ende den Heylighsten Patriarch wel toe gelaten de Engelsche Hoofs Negotiantẽ te handelen in't Moscooffsche Rijck seker *kleyn beschreven getal van drie en twintich persoonen*, en dat niet en is toegelaten de Engelsche Coopluyden alle te samen in *Moscou* ende andere Steden des Moscooffschen Rijcks, ende

de

de daer over hunlieden verleent onse Keyserlijcke speciale patente brieven van begenadinge, op 'sKeyserlijcke Majesteyts ende Heylichste Patriarch bevel, is ons bevoolen u Gesanten aen te seggen om schriftelijck op te gheven by naeme, *hoe veel* ende *wat Persoonen*; maer dat van Hollantsche Coopluyden in *Moscou* ende in andere Steden souden handelen soo hebben de Keyserlijcke grootheyt ende syne Majesteyts Vader den grooten Heer ende Heylichste Patriarch begenadicht de sulcke boven de voorgaende soo veel te vermeerderen als 't hunne Majesteydt goet ende nut oordelen sullen, ende toelaeten hun in de Moscoffsche Rijcken te reysen ende in de Steden te handelen, soo veel volck in beschreven getalle als de Engelsche namentlijck met veele menschen, ende sullen bevelen 'sHeeren tollen van hun te nemen in gerechtigheydt naer des Heeren bevel gelijck men van andere uytlanders neemt.

Ende gylieden Gesanten hebt ons Bojaeren geseght, dat gylieden dese Keyserlijcke en onses Heeren Heylichsten Patriarchs begenadinge sult verwittigen aen de Hollandtsche Staten ende Vorst *Henricus* ende dat het niet wel en betaemt ofte niet wel doenlijck voor u en is, sonder derselver kennisse, eenighe Hollantsche Coopluyden op te geven of te noemen, om in't Moscooffsche Rijck en andere Steden te handelen, om dat gyliede tot sulcx geen last en hebt, ende daer over sullen de Staten ende de Vorst *Henricus* van zijn Keyserlijke Majesteyt ter gelegener tijt in toekomende sulcx mogen dienstelijck versoecken.

Ende gylieden Ambassadeurs hebt geseyt dat ghylieden verstaen hebt en vastelijck wetet dat in de Moscovische Rijcken zijn groote wyde onbeboude Landen die men soude konnen met Kroon besaeyen, ende nochtans ledich ende onbebout leggen, ende daer op niemant kooren sajet, ende so de Keyserlijcke Maj. ende sijn Majesteyts Vader den grooten Heer den heyligste Patriarch daer over geliefde toe te laten dat men soude Hollantsche Coopluyden en ander Volck die 't lusten mocht, en dat uyt sulke die de Lantbouwerye verstaen en gewoon sijn, so is dat gy lieden van sijne Keys. Maj. en den heylichste Patriarch versoeket dat hare Maj. souden gelieven hen te begenadige die selve ongebouwde landen te mogen bebouwē en besajen, en sullen deselve trachten te besayen naer hun wyse, en gelijck by hun gebruykelijck is, en sulke allerley waren als hun nodig is daer op te bereydē en dat uyt sulcx de Keys. Maj. schat groot voordeel in de tollē soude trecken, en de Moscovische Coopluyden soude profytelijck syn, ende uyt *Sweeden*, *Oost* ende *Westindien*, uyt het Landt van *Holsteyn* dat onder den Deenschen Koningh is, wort sulcx selfs verscheydentlijck, en door besendinge by de Hollantsche Staten ende by den Vorst *Henricus* ghesolliciteert, ende versocht, dat sy van hun Volck soude willen oorloven om de woeste ongeboude Landen in de genoemde plaetsen te bouwen.

'Twelck de Staten ende de Vorst *Henricus* nochtans andere sulcken afgeslagen, ende gheweygert hebben, maer bevolen sulcx aen syn Keyserl. Majest. ende zijne Majesteyts Vader den grooten Heer den Heyligsten Patriarch te vragen en te versoecken, op dat allerley Hollantsche luyden om te handelen ende 't Landt te bouwen in't Moscoosche Rijck mochten toevloeyen, soo geven wy syne Keyserlijcke Majesteyts Boiaren ende geheyme Raden van zijne Majesteyts Vader de Heylichste Patriarch, door last ende bevel vande hoochghemelte Majesteyt u Gesanten daer op tot verklaringe ende tot antwoort, dat veele gemeyne onaensienlijke

 Hol-

Hollantsche Koopluyden, ende velerley andere luyden behalven de beschrevene ende aengheteyckende Koopluyden in de Moscoofsche Rijcken te komen ende de Landen te bouwen niet en mach geschieden, indien sy so veel toe laten en inwilligen de Hollantsche Koopluyden 'tLand in haer Moscoffsche Rijck te bouwen, daer door soude de Russe gemeynte verdruckinge geschieden, ende 'tLand oneenich worden, ende inde graen handel groote verhinderinge.

En wat gy luyden Gesanten hebt geseyt, dat daer en boven u gelast is syne Keyserl. Maj. en syne Majesteyts Vader den grooteHeer ende Heyligste Patriarch hebt gebeden ende versogt dat haren Keyserl. Maj. syn gunste en begenadinge tot uwe Landen en derselver Ingesetenen soude betonen en bewilligen, in't Moscoofsche Rijck de provisie van Coorn ende allerhande Granen te mogen in kopen alleenlijck de Hollantsche Koopluyden ende geen andere, ende dat men de Koopluyden van andere Rijcken sulcken Coornkopinge ende graenhandelinge souden willen verbieden (ofte weygeren) ende de Hollantsche Staten ende Vorst *Henricus* souden tegen sulcke Keyserlyke Genade ende gunste inwilligen in hunne Nederlantsche ende Hollantsche Land de Russe Volckeren allerley Wapenen ende Crychsrustingen toe laten te koopen, sulcke Krygsrustingen als haren syne Keyserl. Maj. tegen syne vyanden mochte nodich ofte van doen hebben, ende van andere Rijcken en Heerlijckheden en is het niemant geoorloft, eeniger hande Wapenen by hun in te koopen noch uyt te voeren, en in erkentenisse syne Keys. Majesteyts Genade en gunst, en om syne Majesteyts wille soudense in toekomende een Placcaet ofte een stercke ordonnantie maecken, en verboth doen, uyt geene andere Rijcken geenerley Wapenen noch Crygsrustinghen te laeten by hun inkoopen noch uyt voeren behalven alleen naer het Moscoofsche Rijck.

So ist dat syne Keyserl. Majest. en syne Majesteyts Vader den grooten Heer en alderheylichsten Patriarch kunnen sulcx niet vergunnen, omme de Hollantsche Coopluyden alleenlijcken de granen te laten inkopen, ter oorsake dat syne Keyserlijcke Majest. en de Heylichste Patriarch besendingen doen door hunne Ambassadeurs en Commissarisen de groote Heeren en Christelijcke Coningen, namentlijck den Engelsche Coningh *Carolus*, den Deenschen Conigh, *Christianus*, ende den Sweedschen Koningh *Gustavus Adolphus* ende andere Heeren, ende schryven aen syn Keys. Maj: en den grooten Heere Heyligste Patriarch, dat in hunne landen een schaers graen gewas, ende by hunne Onderdanen het Coorn nootdruftich en grootelijcx ghebreck is, ende dat men hunne luyden daerinne souden willen behulpelijck syn ende toe laten in 't Moscovische Rijck, om hunne nootdrufticheyt te mogen granen koopen ende uytvoeren.

So is dat syne Keyserl. Maj. ende syne Majesteyts Vader den Heyligste Patriarch volgende syne Majesteyts genadichste ende aengeboorne nature, deselve Heeren hun luyden versoeck ende bede niet en wil quetsen, noch hunne Vruntschap ende liefde niet en mach ter syden stellen, maer heeft hun geconsenteert ende toe gelaten int Moscoofsche Rijck provisie van Granen te mogen koopen.

Gy luyden Ambassadeurs ende oock wy weten seeckerlijck, in dien sy gewillichden de Hollandtsche Koopluyden in 't Moscoofsche Rijck de Granen alleen in te koopen ende de anderen weygerden, sulcx soude deselve Heeren ende onderlinge vruntschap grootelijcx quetsen, oock onlust ende onvruntschap tusschen hun

hun ende haren grooten Heere verwecken, ende wat gy luyden Ghesanten hebt gesproocken, dat syne Keyserlijcke Majesteyt ende den Heylichste Patriarch souden willen bevelen 't Russe volck den Salpeter in 't Moscoossche Rijck veerdich te maecken, ende denselven *'t Archangel* te laten afbrengen ende dat de Hollantsche Coopluyden sulcx van de Russen souden inkoopen ende van denselven Salpeter de Tollen betalen, ende dat van sulcx syne Keyserlijcke Majesteyts Tollen niet weynich soude vermeerderen.

So ist dat syn Keyserlijcke Majesteyt Bojaren ende geheyme Canceliers aen v. l. Gesanten aenseggen, dat voor niemant geen Salpeter in 't Moscoossche Rijck sal te koop vallen, om dieswille dat syne Keyserlijcke Majesteydt met synen vyandt den Koningh van *Poolen* wegen syne veelvuldige ongherechticheden de Oorloge begint dit jaer en tot sulcke Oorloge de Krygsluyden van syne Keyserl. Maj. den Salpeter selfs seer veel van doen ende van node hebben, ende op het voor gegane supplicerende versoeck der Hollantsche Staten ende Vorst *Henricus*, syne Keyserl. Majesteyt en den Heyligste Patriargh, heeft in 't naest voorgaende jaer begnadigt ende bevolen hunluyden Salpeter te geven niet inkoop, maer sonder gelt.

Ende wat gyluyden Gesanten hebt gesproocken dat in *Hollant* Iaerlijcx van node is *twee hondert duysent setford* en meer Coorn, en 'Ingevalle dat syne Keys. Maj. en den Heyligste Patriarg begnadigde sulcke graen provisie in 't Moscoossche Rijck bewilligden in te koopē, so souden de Hollantsche coopluyden van de prys tracteren met syn Keys. Majesteyts negotianten, die over den inkoop ende verkoop der Granen mochten gelastet syn en souden tot sulcken prijs haer gelt fournieren en betalen, en soude de Hollantsche Natie in *Littouwen* noch naer *Dantzich* om granen te koopen voortaen niet meer reysen, noch van hunluyden die graenprovisie niet meer koopen, en dat uyt sulcx soude syn Keys. Majesteyts inkomsten grootelijcx vermeerderen en des Konings van *Poolen* verminderen ende schadelijck syn.

So en hebben syne Keyserlijcke Majesteyt ende syn Majesteyts Vader den Heylichste Patriarch u Hollantsche Regeerders ende des Vorst *Henricus* eysch en biddig versoeck niet afgeslagen, al is 't sake dat voor tegenwoordig wel niet en soude behooren toe te laten in 't Moscossche Rijck granen te laten opkopen, om dat ten regarde van de voorige Iaeren 't gewasch kleyn ofte weynich is geweest, ende dat seer veel niet ten vollen ingekochte granen op de Christelijcke Princen versoeck geconsenteert noch ontbreecken, van de vorighe Iaers consenten, oock datter voor den tydt van u versoeck aen andere goede parthyen Coorn is verkoft nochtans van wegen de Hollantsche Staten ende des Vorst *Henricus* eysch ende versoeck, soo hebben begnadicht ende in dit tegenwoordige Iaer hunliede ingewillicht in te koopen *drie en twintich duysent setford* rogge, van die Granen, die door zyn Keyserlijcke Majesteyts ende den Heylichste Patriarchs last ende bevel beschreven ofte aengeteyckent waren) om tot provisie nae *Astracam* te voeren, ende hoe veel ofte tot wat prys dat men in des Keyserlijcke Majesteyts schat voor dese rogghe sal ontfanghen, daer van sal syn Keyserlijcke Majesteydts naeste Bojaer ende Casaensche Stadthouder Vorst *Ivan Borissowits 't Zercarskoy*, tot u senden hoofs negotianten met dewelcke ghy van weghen de prys sult moghen accorderen, ende wanneer ghylieden in de prys eens syt soo sal sulck Graen dit Iaer noch tot *Archangel* ghereet syn, ende watter boven dien meerder quantiteyt

titeydt 't *Archangel* mochte te koop vallen sullen deselve aen U.L. verkocht werden, ende inde voortaen toekomende Iaren sullen continueren alsо de Granen te verkoopen aende voorgemelde Rijcken ende aen d'Hollanders.

Wyders belangende 't gene gy luyden Gesanten hebt gesproken dat syne Keyserlijke Majesteyt ende den Heylichsten Patriarch soude gelieven te begenadigen de Staten ende *Henricus* Vorst van *Orangien* over de Hollandtsche Coopluyden in *Moscou* te mogen houden eenen continuele *Agent*, gelijck als de Enghelsche Hofs Negotianten in't Moscoossche Rijck eenen *Agent* syn houdende, en datmen sulkẽ Hollandschen *Agent* in des grooten Heere en Keyserlijke Majesteyts en syn Majesteyts Vader den grooten Heere en Heylichsten Patriarch continuele gunstige en Genadichste gedachtenisse wilde houden, en wat voor saken dat syne Keyserlijcke Majesteyt soude gelieven ofte willen bevelen yvers van te belasten inde Hollantsche Landen van 'tgene syne Majesteyt dienstich mochte syn, door sulcken Agent aen de Hollandtsche Staten ende aende Vorst van *Oraignen* te laten verwittighen, op dat sulcx in hare Landen spoedich ende tydig mochte veerdich gemaeckt ende sonder tyt verlies noch ophouden naer *Moscou* haestelijck mochte gesonden worden.

So hebben syne Keyserlijke Majesteyt ende den Heyligsten Patriarch den eysch ende biddich versoeck der Hollandtsche Staten ende den Vorst *Henricus* de Hollantsche Coopluyden begnadicht ende ingewillicht inder Moscou eenen *Agent* te mogen houden, also ghelijck als de Engelsche ende dat deselve op de Hollanders sal opsicht nemen datse in hare handelinge ende in allen saken oprechtelijck procederen.

Ende noch wat gyluyden Gesanten hebben gesproken dat zijne Keyserlijcke Majesteyts Vader de groote Heere ende Heylichste Patriarch soude bewilligen in 't Moscoossche Rijck de Russe Natie te doen oprechten ende te doen maecken alsulcke goederen ende Coopmanschappen als in uwe Landen behoeftich ende van doen syn, namentlijck *Kennip*, *Teer*, *Pick*, *Assche*, ende hun bevelen sulcke waren af te brenghen nae *Archangel*, dan souden de Hollandtsche Coopluyden sulcke Waeren van't Russe volck 't *Archangel* in koopen ende des Vorsts Schat-Tol betalen.

So verkondigen wy Keyserlijcke Majesteyts Bojaren ende geheyme Canceliers haer Gesanten tot antwoorde ende segghen u wanneer op des Keyserlijcke Majesteyts Vader den grooten Heer ende Heyligsten Patriarch Heerlicheyts begnadinge in *Moscou* sal komen eenen *Agent* over hare Hollandtsche Coopluyden, ende dat den selven Agent over sulcke boven gemelde Coopmanschappen sal beginnen te Tracteren met zijne Keyserlijcke Majesteydts Russe Coopluyden, die sulcke Coopmanschappen vaerdich maecken, ende daer mede omme gaen, sal alsdan met deselve vermogen vry willich te handelen, over sulcke quantiteydt ende met sulcke Coopluyden als hy *Agent* sal kunnen accorderen.

Wat gy Gesanten wyders aen syne Keyserlijke Majesteyt ende den Heylichsten Patriarch hebt versocht ofte ghesuppliceert, en met ons Bojaren van sulcx hebt ghesproocken, dat onsen grooten Heer soude gelieven te begnaedigen die Hollandsche Coopluyden in't Moscoossche Rijck op de Riviere *Duina* ende tot *Archangel* selfs hout te mogen af houwen, ende van 't Russe volck te mogen koopen, nament-

namentlijk Eycken ende Greynen, ende inwillighen van sulck hout tot *Archangel* selfs Schepen te bouwen, ende in te willigen ofte toe te laten hout te mogen voeren over Zee in *Hollandt*, namentlijck dat ghy van nooden hebt van 't grootste hout *twee* vaems dick ende eenich ander wat minder, Eycken ende Greynen, ende in lengte van *veertich* ende van *dertich* voeten ende ten minsten van *twintich* voeten, ende dat U. L. sulcken hout over Zee tot de schepen bouw nodich is, en wat hout tot de Scheeps bouw niet bequaem en is, sulcks is dan dienstich tot de huys timmeragie, ende voor desen hebben de Hollanders het hout tot Scheeps ende huysenbouw bequaem gekocht in andere Rijcken in *Pruysen*, in *Coerland* ende in *Noorwegen*, so wanneer nu syne Keyserlijcke Majesteydt ende syne Majesteyts Vader de groote Heer ende Heylichsten Patriarch begnadichde sulck hout in syn Moscoossche Heerlicheyt aen de Riviere *Duina* door de Hollanders af te houwen, ende van de Russe lieden te koopen inwillichden, so en soude de Hollanders om sulck hout te koopen in die landen voortaen niet meer varen en daer door soude zyne Keyserlijcke Majesteyts Tollen grootelijcx vermeerderen.

So ist dat zijne Keyserlijke Majesteyd ende syne Majesteyts Vader den grooten Heere en Heylichsten Patriarch begenadicht ende ingewillicht hebben, in zijne Moscoossche Rijcken aen de Reviere *Duina* hout te mogen hacken, mits dat de Hollanders daer toe sullen huyren 't Rus volck van 't Moscoossche Rijck, ende deselve 't hout af te cappen ende houwen aenbesteden, ende van 't Russe volck koopen, wel verstaende sulck hout alsser aen de Reviere *Duina* te vinden is, en is bevolen van 't selve hout te nemen des Keyserlijcken Majesteyts en zyne Majesteyts Vader den grooten Heere ende heylichste Patriarchs tollen naer hunne Heerlicheyts last ende ingestelde schriftelijcke beveelen.

Ende wat ghy gesanten hebt ghesproocken van weghen het Zee gat (ofte den mont vande Reviere) door welck gat gy liede eertyts inde Reviere *Duina* met de Hollantsche Scheepen naer *Archangel* placht te vaeren, ende dat sulck gat nu van het sandt soude verloopen wesen ende ghestopt zijn, ende dat men met de Scheepen door dien mont ofte door dat gat nu niet meer en kan in komen om dat het te ondiep is, ende de Hollantsche Scheepen in Zee voor gaets moeten anckeren, 't welck door de groote gevaerlijckheden der Zee in 't lossen haerer goederen ende wederom laden der Russe goederen seer veel onkosten en overgroote periculen onderworpen is, ende datter een ander gat ofte diep is, door 't welcke de Schepen bequamelijck in de Reviere *Duina* mogen vlooten ende inkomen, dat oversulcx syne Keyserlijke Majesteyt ende den Heylichsten Patriarch souden gelieven te begnadigen, de Hollantsche Coopluyden met haere Scheepen ende Coopmanschappen door sulck nieuwe diep daer inne te komen bequaemst is, voortaen te moghen in ende uyt zeylen, op dat hun anders geen meerder verlies ende schade mochte overkomen.

Syne Keyserlijcke Majesteyt ende den Heylichsten Patriarch hebben bevolen ende gelastet het voorgaende diep (waer door voortyts uyt verscheyden Rijcken ofte Heerlicheden ende uyt haer Hollantsche Landen de Schepen plachten te varen) te besichtigen, ende te ondersoecken door de *Woia Vodda*, ende synen *Diaeck*, of men voortaen door 't oude gat met de Scheepen niet en soude konnen in ende uytvaeren, ende als daer af van *Archangel* door den Gouverneur ende door synen

Cance-

Cancelier aen zijne Keyserlijcke Majesteydt ende den Heylichste Patriarch van syne inspectie ende ondersoeck sullen geadviseert hebben, soo sullen daer over des Heeren last ende bevel tegens het toekomende Iaer aen haerliede gesonden worden ende ingevalle het oude diep (waer door voor desen de Scheepen plachten te varen) nu niet en konde door de Scheepen gebruykt worden om dattet door 't sant verloopen ende gestopt is, soo sullen daer sy Luyden groote Heeren genadichlijck beveelen ende consenteeren, dat de geladen Schepen met de Coopmanschappen 't nieuwe diep (daer door men bequaemer inkomen konde) sullen mogen inkomen, opdat anders door sulcx allerley Coophuyden in hare handelinge ende Negotie geen hinder noch schade over een kome.

Ende wat wy Keyserlijcke Majesteyts Bojaren ende geheyme Canceliers aen u gesandten hebben gesproocken, ende gecommuniceert, hoe dat syne Keyserlijcke Majesteyts openbaeren Vyant is, den Poolschen Coningh *Sigismundus*. Ende soo wanneer syne Keyserlijcke Majesteydt teghens dien synes Majesteyts Vyandt sal aenvangen te stryden in d'Oorloge ende om syne meenigfuldige ongerechticheden hem den Vyantschap kleynachtende sal aenseggen, Of oock de Hollantsche Staten met *Henricus* Vorst van *Oraignien* syne Keyserlijcke Majesteydt tegen denselven synes Majesteyts Vyandt eenigerley assistentie soude willen doen, soo hebt ghy Gesanten gesproocken ofte geantwoort dat doen ghy uyt *Hollandt* van de Staten ende van de Vorst vertrocken syt, dat doemaels in *Hollant* geen ander tydinge was, dan dat syn Keyserlijcke Majest. met alle de Christelijcke Heeren in vreedsaemen Stant was en van wegen eenige hulpsame toesegginge en waert gy van de Staten noch van de Vorst niet gelast.

Ende met welcke Heerschappien (ofte Rijcken) dat de Hollantsche Staten ende den Vorst van *Oraignen* in vruntschap ende in vaste verbondene alliantie staen, dat syliede deselve Rijcken tegens hare Vyanden met Volck en met schatten helpen en assisteeren, ende by so verre dat zijne Keyserlijcke Majesteydt geliefde aen de Hollantsche Staten ende aen *Henricus* Vorst van *Oraignien* om hulpe te versoecken tegen den Littouwschen Coningh hare Ambassade te senden, dat gyliede Gesanten vertrouwt dat de Staten ende den Vorst aen onsen grooten Heer syne Keyserl. Maj. tegen synes Maj. Vyant den Koning van *Poolen* hulpe naer alle vermogen souden bewysen.

Soo heeft onsen grooten Heer ende Keyserl. Maj. ende syne Maj. Vader den grooten Heer de allerheyligste Patriarch geliest, en goet gevonden af te vaerdigen aen de Hollantsche Staten ende Vorst *Henricus* hare Gesanten van wegen allerhande goede ende gewichtige saken, ende gyliede Gesanten sult sulcke onses grooten Heers en Keys. Majesteyts en den Heylichste Patriarchs Resolutie, wil en begeeren weten, ende sulcx de Staten ende den Vorst *Henricus* aenseggen en verwittigē.

Ende wat ghy gesanten heb gesproocken hoe dat de Hollantsche Staten ende Vorst *Henricus* haren expressen post tot u hebben gesonden, met sulcx dat gy gesanten soudt solliciteeren by onsen grooten Heere syne Keyserl. Maj. ende syne Maj. vader den grooten Heer de heylichste Patriarch, wegen den Graenhandel ende dat gy noch van de Staten ende van de Vorst eenen expressen verwachtende syt, ende wanneer dien expressen aenkomen sal op de Frontieren dat onsen grooten Heere zijne Keyserlijcke Majesteydt ende den heylichste Patriarch souden willen

willen genadichst bewilligen dien expressen promptelijck ende sonder ophouden te laten door passeren naer der *Moscou*, ende so by denselven eenige andere saken gelast wierden, sulcx soudt gy ons openbaren.

So isser door syn Keys. Majesteyts en door syn Majesteyts Vader den grooten Heere ende Heyl. Patriarchs bevel ghesonden naer groot *Novogorod* ende naer der *Plescou* syne Majesteyts bevel ende last, dat so wanneer de Hollandtsche post op de grensen van *Novogorod* ofte van der *Plescou* sal aenkomen, den selven te ontfangen ende van daer naer *Moscou* promptelijck ende terstondt te laeten passeren, ende hem met bewarende leytsluyden met voetsel ende met postpaerden te besorgen, daerop is gheschreven door den Bojaer ende *Woiavodda*, onder dato den *drie en twintigsten February* stili veteri dat den Hollantschen post noch niet opde grensen was aengekomen, en dat so wanneer hy aenkompt, dat sy luyden hem terstont sullen naer der *Moscou* expedieren.

Den seventienden wiert haer de Spiegel die onder de presenten in haren eygen name ghegeven mede ghestelt was/ wederom gebracht/ excuserende het selve door dien het glas een valsche verbeeldinge gaf/ niet te behaghen/ dat syne Majesteyt echter de presentatie hielt aenghenaem ende haer daer voor bedanckte; des middachs hebben d'Ambassadeurs Ovitius Abbama hare gewesene Predicant door dien hy om syne indispositie versocht hadde te vertrecken/ met brieven aen haer Ho: Mog: ende den Prince van Oraignen afgeveerdicht/ daer in sy deselve geadviseert hebben 't geene tot die tyt in hare besendinge was gepasseert/ nevens hem syn noch eenighe Edelluyden ende andere Jonghe luyden vertrocken/ die de reyse moede waren.

Den vier en twintichsten hebben sy door de Prestaven de volgende remonstrantie aen de Heeren Commissarissen ghestuyrt met versoeck dat daerop spoedelijck mocht werden geresolveert; 't welck ick niet stel om dat de pointen in het volgende antwoort werden gerepeteert.

Den eersten Marty deden sy versoecken door dien haere Predicandt vertrocken was/ dat haer verooorloft mocht werden/ om des sondaechs in de Duytsche Predicatie te mogen gaen/ ende hoe wel sy daerop eernstich aenhielden en noch volgende dagen/ hebben echter het selve consent niet kunnen obtineren.

Den negenden is haer door de prestaven schriftelijck antwoort gebracht op de laetste ingheghevene Remonstrantie/ ende alsoo het inde Russe Tale was/ hebben sy versocht dat Barent Cogelken Keysers translateur/ het selve oock op hare koste ende boven inde Griffie soude laten Translateren/ dat het spottelijck scheen vreemde Ambassadeurs een antwoort te ghevenn daer sy de contenue niet van een wisten ofte te nootsaecken die particuliere persoonen te communiceren publijcke besoignen die secreet behooren gehouden te werden/ welck versoeck sy daer naer met veele redenen verscheyden mael geitereert hebben/ maer is het selve haer afgeslagen/ ende geexcuseert op hunne gewoonte ende dat sy daer over hare Memorien hadden opgheslaghen sonder te bevinden dat opt eenige Ambassadeurs sulcx geschiet was/ mosten also patientie nemen.

Translaet uyt het Russch van seecker schriftlijcke Tractaet tusschen den Ed. Ed. Heeren Ambassadeurs der Ho. Mog. Heeren Staten Generael, ende syn Princelijcke Excelentie D. Albertus Cunradi Burgh, *ende* Iohan van Veltdriel

driel. *Ter eenre ende des grooten Heer syne Coninckl, jcke Majesteyts Ghecommitteerde ter andere syde. Anno* 1631 *in* Moscou.

Door Godes Genade, des grooten Heer Koninck en Groot-vorst *Michailo Pheoderowits* aller Russen selfs Erholder en over vele Heerlijckheden een Heer en Beschutter, syne Kon. Majesteyts den naesten Bojaren en Casanschen Stadthouder Vorst *Ivan Borissowits 't Serescaskoy, den Bojaer* en Stadhouder tot *Twersko Michailo Borissowits Scheyna*, den Camerling en Stadhouder tot *Castrom Leova Ivanowitz Dolmatof Carpova*. En syne Kon. Majesteyts Raets Canceliers *Pheodar Pheodorovacina Lichasseva ende Ivan Offanassiofcina Gabreneva.*

Der Nederlantsche en Hollantsche Reghenten en *Henricus* Vorst van *Oraignen* Ambassadeurs, *Albert Cunradus Burch*, en *Iohan van Veltdril* gyliedē Ambassadeurs hebt gesonden 'tonswaerts Kon. Majesteyts Bojaren en Raets Canceliers u. l. geschrift met den Prestaef, naer de audientie van den *seventienden February*. So hebben wy des Kon. Majesteyts Bojarē en Raets Canceliers sulck U L. geschift den Koninckl. Maj. en syne Majesteyts Vader den grooten Heer en Heyligste Patriarch over *Moscou* ende gansch Russen *Philareth Nikititsch* voorgedragen, en volgens syne Koninckl. Majesteyts en syne Majesteyts Vader den grooten Heer en Heylichste Patriarchs ordre, so aenkondigen wy Bojaren ende Raets Canceliers U L. 't geene naer volcht.

In u. l. geschrifte is geschreven dat de Staten van *Holland* en den Vorst *Henricus* considererende de ongeregeltheden des tegenwoordigen handels, is derhalven u. l. versoeck dat syne Majesteyts geliefte hertelijcken wille ware dat den handel oprechtelijcken mochte beleyt ende gedreven worden, dat in de Tollen en vervoergelden oprechte vastigheden op alles te laten in stellen, en oock gaerne sagen, dat yder handels man syn reeckeninge oprecht worde gemaeckt, oock wat over last van eenige bevel hebbers dagelijcx ghesch iet teghens haeren grooten Heer syne Koninckl ijcke Majesteyt goede ordre ingestelt, welcke instellingen naer vereysch nodich bevonden is geweest 'tonderhouden heylichlijcken en onverbrekelijken, ende vermeynen dat door sulcken verdruckinge dien handel soude verminderen, ende het beter soude syn, dat yder handelman beter soude sonder leetwesen synen handel te verlaten, dan met de publijcque bevel-hebberen daghelijcx te morren, ofte van hun onrecht te lyden, ofte dat zyluyden altyts moeyelijck souden vallen met klaghen aen haren grooten Heer syne Koninckl ijcke Majesteydt ende syne Majesteyts Vader den grooten Heer en Heylichste Patriarch, ende gy Gesanten versoeckt dat derhalven aen onsen grooten Heer syn Koninckl ijke Majesteyt en syn Majesteyts Vader den grooten Heer en Heylichsten Patriarch dat na hunne Majesteyts beroemde goetwilligheyt, vrywillige toelatinge en barmhertige genade van wegen den Tol en andere belastinge in't Russe Rijck over de Nederlanders moge gerechtelijcken toegaen en voortaen blyven na de oude onse grooten Heers syne Koninckl ijcke Majesteyts ingestelde brieven, en dat men naer de Steden op nieu schreve aen alle *Wayovodden Diaeken* en Tollenaers en allerhande andere bevels lieden, daer 't aen van node is, dat syluyden vande Hollanders niet dan na recht, ende niets overich en nemen noch geener hande gewelt bedryven noch oock jemandt anders toe en laete eenich ghewelt hunluyden aen te doen, ende

ende in sulken gebreke vallende, daer over te doen groote straffen, en sware breuken op te stellen, en dat oock dierhalven de Tollenaers belastet worde dat zyluyden de Nederlandtsche Handelaers, hunne Commisen en volck op hunluyden, versoeck en supplicatie schriftelijck en recht antwoort geven, waer voor en tot wat prijs, sy lieden de belastingen en verby varende Tollen en andere Tollen van hun genomen hebben, en datse daer van geven schriftelijck bewys hoedanichlijck voor desen men van de Nederlandtsche en Hollandtsche handelaers en van hunne goederen genomen heeft, van allerhande Tollen ende wat men nu ter tyt van hun luyden goederen neemt.

So is dat wy s'Koninckltjcke Majesteydts Bojaren ende Raets Canceliers u. l. Ghesanten aensegghen dat door bevel onses grooten Heers syne Koninckltjcke Majesteyt ende syne Majesteydts Vader de groote Heere de Heylichste Patriarch in allen Steden de Wayovodden ende bevel hebberen verboden is, de Nederlantsche ende Hollandtsche handels luyden als oock van diversche andere Rijcken uyt Landers, in welcke Steden door des Koninckltjcke Majesteyts ordre bevolen is hunlieden te laten komen, geenen overlast, niemandt schade, gheenerhander gewelt, noch onderdruckinge te doen, maer hebben bevolen van wegen hunlieden Uyt-lantschap in alles te bewaren en te beschermen, oock is bevolen de hoofden vande Tollen ende de gesworene, vande uytlanders en Russen te nemen, allerhanden s'Heeren Tollen volgens de inghestelde brieven ghereghtelijck als van outs by de groote Heeren en Russe Koningen geweest is, so is oock verboden van nieus gansch niet te beginnen noch van niemant gene overige tollen te nemen, en daer worden gesonden inde Steden voor de hoofden en gesworne uytsoeckende vande beste *Gooften*, brengende die selvige ten Eede, soo wort hunl. by hunnen Eed bevolen in alles recht te doen en buyten des Heeren bevel en opgestelde brief niemant te verkorten noch te onderdruckē noch verlet met ophoudē aen te doen, noch gene overige Tollen afte nemen, ende ofte het ware geschiet, dat de hoofden van de Tollen ende gesworene yets gedaen hadden boven 's Heeren ordre ende betrachtinge hunnes Eedts van de welcke de Koninckltjcke Majesteydt geen wetenschap en heeft, so is oock derhalven tot noch toe niemant zijne Majesteyt ende den heylichste Patriarch over de hoofden vande Tol noch over de gesworene niemant klachtigh gheweest, so ist dat haeren grooten Heer zijne Koninckltjcke Majesteydt ende zijne Majesteytds Vaeder de groote ende Heylichste Patriarchs wegen u L. tegenwoordige supplicatie begenadicht en bevolen heeft naer alle de steden inde welke de Nederlantsche en Hollantsche handels luyden handelen; tot *Wayovodda*, *Diaecken* ende bevels luyden zijne Majesteyts brieven te senden onder een strengh verbot, dat de *Wayovodden* der Hollantsche handels luyden in allen steden daer sy luyden reysen, geenich ongelijck, onderdruckinghe in hunnen handel, gheenerhande ophoudinghe noch verlet aen te doen, maer in alles weghen hun uytlantschap voor te staen, hebben oock bevolen de hoofden vande Tol en de ghesworene te nemen vande Hollantsche handelaers goederen ende Commisen beneven hun volck allerhande Tollen naer des Heeren order en bevel inde gerechtigheyt volgens de ingestelde brieven gelijckmen van andere uytlantsche handelaers neemt ende geenerhande overige tollen, van Hollantsche handelaers en van hunne goederen te nemē, en indien het

gheschiede dat in eenige Steden de Wayovodden, Diaecken, bevels-luyden ende Hoofden vande Tol bestaen de Hollanders eenige onderdruckinge te doen, ofte bestaen eenige overighe Tollen van hunlieden te nemen, ende sulckx daer naer bevonden wordt so sullen sylieden daer naer van haren grooten Heer gestelt worden, in sijne groote disgratie ende groote straffe, ende by aldien voortaen op nieuw de Hollanders eenich ongelijck gedaen wort so laet syluyden den Grooten Heer ende Heylichste Patriarch expresselijcken daer over klachtich wesen, ende sullen daer over des Heeren recht bekomen.

Vorder is in U L. schrift geschreven dat het seer hooch van noode is dat bevolen worde tot *Archangel* noch een brugge te maecken, des halven dat de goederen die uyt de Schepen gelost worden, aen d'eene bruggen ghebrocht ende uyt gelost worden, ende aende andere brugge de goederen so naer de Schepen ghevoert ende geladen worden, ter oorsaecke dat nu ter tijt door veelvoudich lossen en laden veele daer toelopen, so dat den eene den anderen niet alleen hinderlijck maer veele packen ende Coopmanschappen int water raecken, waer door de handels lieden groote schade geschiet; alsoo worden oock de Hollantsche handels luyden grootelijckx beschadicht, door dien de Tollenaers tot *Archangel* eenighe Coopmanschappen verbieden te verkoopen, onder dexsel of sy luyden die selvige voor een geringe prijs noodich en tot gebruyck begeeren voor haren grooten Heer syne Koninckklijcke Majesteyt, ende sulcx en effectueeren sy niet in geender manieren, maer hun opgehouden hebbende, *een* weeck ofte *twee*, daer naer so veranderen sy in hun voornemen ende laten alsó den besten tijt der vente passeren, ende moeten also de handels luyden sulcx hunne Goederen onverhandelt ende overich houden, so dat oock gelieve syne Koninckklijcke Majesteyt ende syne Majesteyts Vader de Heylichste Patriarch dethalven te bevelen syne Majesteyts genadichste ordre daer over te laten stellen ende Vaeders inne te versien.

Soo ist dat syn Koninckklijcke Majesteyt ende syne Majesteyts de groote Heer de Heylichste Patriarch hebben hunne genade bewesen aengaende UL. versoeck ende hebben bevolen tot *Archangel* een *tweede* bruggen te maecken uyt hunnes Heeren schat, om dieswille dat daer door de Hollantsche ende andere Heerlijckheden handels luyden geen benautheyt, verlet noch schaede en geschiede.

So ist oock syne Majesteyts ordre tot *Archangel* te senden ende aende Tollenaers te bevelen, by aldien de Hollantsche handels luyden eenige waren soude mogen hebben die in syne Majesteyts schat souden mogen nut ofte nodich wesen, datse deselve voor de rechte waerdy aennemen ende promptelijck sonder eenich ophouden met gelde betalen, op dat hunlieder daer over geen schade en geschieden, ende wat goederen in syne Majesteyts schat niet van node en syn, verbieden sodanige niet op te schryvé noch op te houdé, en of het gebeurde dat yemant quame sulcx op te houden so laetse over die selvige klagen aendē *Wayovodde* en *Diaek* dan sullen syliede schryven oversulcx aen syne Koninckl. Maj. ende de Heyligen Patriarch, en sal alsdan daer over straffe ghedaen worden nae vereysch van saken.

Voorders is in U. L. schrift gheschreven dat syne Koninckljke Majesteydt ghelieve te ordonneeren ende de *Wayovodde* tot *Archanghel* te bevelen datter voortaen in 't duytsche coophof gheenerhande *uytheemse tapperyen* moghen ghehouden worden ende dat de aenkomende noch Reysluyden gheen Bier, gebran-

gebrandewijn, Toback, noch eenich ander gedranck mogen in 't cleyne te coop houden, noch eenich volck 'thunnent logeren, want door sulcx 'tScheeps volck ende andere luyden hun tot dronckenschap begeven, ende daer door veel onheyl, oproer, gevecht ende gesmyt uyt onstaet ende oock brants noot ende andere periculen uyt te verwachten syn.

So doen wy 'sKonincklijcke Majesteyts *Bojaren* ende *Diaken* u L. Ghesanten weten dat volgens syne Konincklijcke Majesteyts ordre verboden is, datmen tot *Archangel* oock in alle steden in 't *Moscoossche* Rijck op geenen Coophoven noch *tapperyen* noch geenerhande ghedranck noch Toback te vercoopen niemant sal gedoogen en wien hem onderwinden sal op sodanighe plaetsen tapperyen te houden ofte Toback te vercoopen, over den sulcken heeft geordonneert onsen grooten Heer syne Conincklijcke Majesteydt in allen steden deselve strengelijck te straffen ende groote boeten af te nemen, ende strenghe straffe over te doen, met de sweep slaen, inden toorn te setten ende eenige hunne goederen en huysen voor syne Majesteydt te confisqueeren ende nu heeft syne Majesteyt bevolen te senden naer *Archangel* tot de *Woyovod* ende *Diaeck* syne Majesteyts bevel met hoogher bevestinge als voor desen, datmen geensints op de Coophouden generhande gedranck, noch Toback en sal gedoogen te coop te houden, en die bevonden wort tapperyen of Toeback te koop te houden salmen straffen, met swaerder vonnisse ende hooger boete doen betalen als oyt voor desen geschiet is.

Vorders is in u. L. geschrift geschreven dat gyliede versoeckt aen onsen grooten Heer syne Konincklijke Majesteyts ende syne Majesteyts Vader den grooten Heer en Heylichste Patriarch datmen der Hollantsche Staten ende *Henricus* Prince van *Oraignen* Inwoonders, dewelcke souden moghen in 't Moscoossche Rijck handelen, beliefden te vergunnen Rusch volck in hunnen dienst te mogen houden, gelijck als toegelaten wort d'Engelsche Rus Volck in hunnen dienst te mogen houden.

So ist dat volgens syne Coninckl. Majesteyts Vader den grooten Heer de heylichste Patriarchs bevel verboden is 't Rus Volck ten huyse van geenerhande uytlantsche natie te wesen, van wegen *hare ware Christelijcke Religie*, desgelijcke is oock de Engelsche Natie verboden by haer noch inder *Moscou* noch in andere steden Rus volck te woonen, maer hunlieden is bevolen in hunne huysen te houden volck ende Hofwachters van hun eygen natie ende geene Russen, so staet oock in syn Maj. en syn Majesteyts Vader de groote Heer en Heylichste Patriarchs begenadich brief der Engelsche Hof Negotianten verleent, is dselhalven daer inne expresselijck geschreven ende verboden dat geenige Engelsche eenich Rus volck by hun mogen houden, souden derhalven onbehoorlijk wesen datmen soude toelaten dat de Hollantsche handels luyden Rus volk by hun souden mogen houden.

Vorders is in u L. schrift geschreven dat gyliede versoecken sout weghen den Hollantsche handels man *Abraham de Bitter*, also hy in Moscoossche Rijck woonachtigh is geweest by de tydt van *twee en twintigh* Iaeren, ende heeft gehandelt met allerley waeren, heeft oock van syne goederen betaelt oprechtelijcken schat ende allerhande Tollen, ende heeft sich nu ter tyt gestelt te woonen met Vrouw en kinderen onder 's Konincklijke Majesteyts bescherminge tot *Ieroslaef*, dat syne Majesteydt en syne Majesteyts Vader de grooten Heer ende Heylichste Patri-

 arch

arch hem gelieve te begenadigen en te verleenen syne Majesteyts begenadiging brief onder't roode Segel. Op dat hy in syn Moscoossche Rijck vry mogen handelen gelijck andere Nederlanders voor desen vry syn geweest, mits betalende Tollen van syne goederen.

So ist dat door onsen grooten Heer syne Coninckliicke Majesteyts vergunninge woonachtig syn in vele steden uyt diversche Rijcken uytlantsche handelaers, in des Borgers schots onderworpen huysen ende betalen van hunne ende bevint Tollen naer de ingestelde brieven, gelijck als de Russe Borghers doen, so en worden oock niemanden geene begenadiging brieven gegeven, dan die geene sulcx met hunne dienst verdient hebben, ende by aldien dien Hollander *Abraham* van eenige synen dienst kan bewys doen, soo sal syne Coninckl. Maj. sulcx laeten ondersoecken, en sal alsdan syne Majesteyts genade ghenieten naer bevindende volgens synen dienst waerdich te syn.

Vorders so ist dat gyliede in uwe schrift versoeckt aen onsen grooten Heer syne Koninckl. Maj. en syne Majesteyts Vader de groote Heer en Heylichste Patriarch wegen den Hollander *Abraham Ioosens van Beeck*, dat synen't halven geschreven hebben de Staten van *Hollant* en den Prins van *Oraignien* aen onsen grooten Heer syne Koninckl. Maj. dat synen Oom *Gillis Hoofman* heeft opgedaen de Zeevaert naer *Archangel* en gestabilieert den handel naer *Moscou* voor en eerder als eenige Hollanders van hunne Nederlantsche Landen, dat dierwegen gelieve hare grooten Heer syne Koninckl. Maj. en syne Majesteyts Vader den grooten Heer en Heylichste Patriarch, dien *Abraham* met syne kinderen *twee* soonen te begenadigen en te vergunnen datse mogē in syn Moscoossche Rijcx tot *Archangel* en inder *Moscou* vry te komen handelē en hem deshalvē te geven syne Majesteyts begenadiging brief onder't roode segel, waer over hy oock syne supplicatie gesondē heeft.

So ist dat wy u L. Gesanten onses Heeren syne Koninckl. Maj. en syne Majesteyts Vaeder den grooten Heer en heylichste Patriarchs bevel aenkundigen, dat voor desen sylieden grooten Heere hunne genade u L. hebben laeten aenseggen en bevolen de Hollanders by namen op te schryven wien in't Moscoossche Rijck en in diversche steden sullen komen te Negotieren also vele persoonen in't getal alsser begenadicht sijn den Engelschen Negotianten, so mogen de Staten en Vorst *Henricus* dien *Abraham* in't ghetal der selve met syne kinderen in hunne notitie stellen.

Wat belanghende de Zee-vaert op *Archangel*, alsoock 't stabilieeren vande Negotie op der *Moscou*, sijn daer van d'eerste gheweest voor allen anderen uytlanders de Enghelsche Negotianten, waer voor syliede oock beghenaedight syn, en daer na sulcx vernomen hebben van andere Rijken handels volck datd' *Engelsche* hadden begonnen aldaer te varen so hebbēse ook begonnē aldaer te komē.

Vorders is in u L. schrift geschreven dat gyliede versoekt dat onsen grooten Heer syne Koninckl. Maj. en zijne Majesteyts Vader de groote Heer de heylichste Patriarch geliefden te begenadigen de huysvrou van *Cousma de Moucheron* met hare kinders volgens d'inhout haerder supplicatie, dat haren man is gekomen met vrou en kinderen, om sijnen grooten Heer sijne Koninckl. Maj. met sijne wetenschap dienste te doen naer uyt wijsen synens Koninckl. Majesteyts verdrach brief, en dat onsen grooten Heer syne Koninckl. Maj. heeft bevolen haer man te senden naer

Astra-

Astracan, ende nae *Terck*, omme aldaer syne Koninckl. Majesteyts dienst te voltrecken, en over dien dienst heeft hare man groote schade geleden, ende is oock tot *Astracan* overleden, so ist dat naer hem naergebleven is syne Vrou ende kinderen, so versoeckt sy ootmoedelijck dat syne Maj. geliefde haer met hare kinderen te begenadigen en bevelen te geven syne Majesteyts begenadichde lijftocht en drank gelijk als haren man gegeven is wesende in 's Koninklijcke Majesteyts dienst.

So ist dat wy Bojaren u L. Gesanten te kennen geven wanneer de Fabrijck Mr. *Cousma de Moucheron* gekomen is tot onsen grooten Heer syne Koninckl. Maj. met syne wetenschap hem te dienen, so is hy op synder aenkomste van syne Maj. grootelijcx begenadich geweest ende dagelijcx spyse en dranck is hem gegeven overvloedelijcker als eenige van syne Broeders, en wanneer syne Coninckl. Maj. hem heeft bevolen te senden in syne Majesteyts dienst naer *Astracan* ende *Terck*, so is hem des diensthalven syne Majesteyts beghenadichde lyftocht ende dranck vermeerdert, het heeft sich oock toegedragen dat den *Cousma* binnen korte daghen gestorven is tot *Astracan*, so dat hy gansch geenen dienst uytgerecht heeft, ende syn vrouwe ende kinderen, worden syne Majesteyts begenadichde lyftocht ende dranck dagelijcks gegeven naer hare meriten, daer mede sy mogen versaet worden, ende sy met hare kinderen lyden des lyftochs weghen geenen commer, ende by aldien sy begeert in haer Landt by hare vrunden te vertrecken so sal syne Majesteyt haer begenadigen ende bevelen haer te laten trecken, maer des mans begenadiging haer te geven is niet voechlijcken.

Vorders so schryft gy in u L. schryft dat eenen Hollander genaemt *Samuel Brouwer*, door syne Majesteyds begenadigingh voor desen gewoont ende ghehandelt heeft binnen groot *Novogorod*, ende door eenighe syne misgunners valsche supplicatien, uyt *Novogorod* uytgeschickt is, so hebben de Staten van *Hollandt* ende de Prins van *Oraignien* bevolen ende geordonneert aen onsen grooten Heer syne Koninckl ijcke Majesteydt te suppliceren, dat hare grooten Heer syne Koninckl ijcke Majesteydt geliefde dien *Samuel Brouwer* tegens zijne aendragers inde gerechtigheydt uyt te hooren ende naer meriten der saecken hem te rechten.

So ist dat wy Bojaeren u lieden Ambassadeurs aenseggen, dat by de vorighe groote Heeren Russe Koninghen gelijck oock by onsen grooten Heer syne Koninckl ijcke Majesteyts geduyrende Regeringhe verboden is geweest, dat de Nederlantsche ende Hollantsche Natie als oock van allerhande andere Rijcken handels luyden buyten zijne Majesteyts begenadingh brieven in 't Russisch Rijck inder *Moscou* tot groot *Novogorod* noch in andere steden geene Huysen te bouwen, noch te koopen, maer is bevolen de inkomende handels luyden met alderhande waren te mogen komen handelen op de handels plaetsen, soo ist dat in 't vergangen *hondert seven en dartighste* Iaer den *negensten* der maent *February*, geschreven hebben syne Koninckl ijcke Majesteydt uyt groot *Novogorod* den Bojaer ende *Wayevodda* ende hebben ghesonden des Novogorodsche Hoofts Tollenaers der *vyf* Cantons Oudermans ende der gansche Novogorodsche borger manuele supplicatie tegen den uytlantsche Hollantsche handels mans tegens dien *Samuel*, ende den inhout hunner supplicatie luyt als volcht.

Dien *Samuel* is woonachtigh binnen *Novogorod* inder *Burgers wijck* in een huys-

onvry

onvry van schattingen ende en weten niet door wat authoriteyt hy 't selvige huys gebruyckt, ende en staet niet op 't handels Hof, daer bevolen is de handels luyden te staen, noch syne waeren en lecht hy daer oock niet, maer hout syne waren by hem in huys, ende en verklaert de selvige oock niet op het Tolhuys wegen den Tol, handelt met alle waren in 't menu (ofte met den kleynen) *Damasten*, *Fluwelen*, *Laekenen*, snyt hy by de ellen uyt, ende weecht goederen by de ponde, ende uytlandisch ghedranck by de pot ende sendt voor sigh Rusch volck uyt om te handelen, inde over Coneessche vlecken, ende koopt op Koorn, Visch ende allerhande andere waeren die hy sendt over Zee inde uytlantsche steden, so ist dat door syne Coninckliicke Majesteyds ordre is gesonden syne Majesteyts bevel naer groot *Novogorod* tot den *Bojaer* ende *Wayovodde*, ende is bevolen dien Hollantschen handels man, *Samuel*, eyndelijck af te vragen door wat consent hy binnen *Novogorod* syne woninge hout in een huys staende inde burgerlijcke schats onderworpen wijcke, ende handelt met allerhande waren buyten 't handels Hof ende of hy daer van heeft syne Coninckliicke Majesteydt begenadiging brief, daer op hebben voor antwoort geschreven 't onsen grooten Heer syne Coninckliicke Majesteydt uyt *Novogorod* den *Bojaer* ende *Wayovodde*, dat syliede hem volgens syne Coninckliicke Majesteyds bevel dien Hollander *Samuel* afgevraecht, en afvragende heeft hunliede *Samuel* geseyt dat hy is gekomen binnen groot *Novogorod* uyt *Hollandt* tot den uytlantschen handelsman *Gerrit vander Heyden* en is in syn huys woonachtigh, ende heeft oock goederen in syn huys, ende heeft oock onses grooten Heers syne Conninckliicke Majesteyts begenadigingh brief niet, so ist dat syliede den uytlander *Samuel* volghens syne Coninckliicke Majesteydts ordre uyt *Novogorod* gesonden hebben, maer hem en is geenerley schade verdruckinge noch overlast geschiet ende nademael hy is gekomen binnen groot *Novogorod* ende heeft moedwillichlijcken synen handel gedreven buyten syne Koninckliicke Majesteyds consent, so is hem sulcx door synen eygen schult wedervaeren.

Vorders is noch in u L. schrift geschreven dat eenige Hollantsche handels luyden, vernemen hunlieden verongelijckt te syn over 'tgeene dat voorgangen Jare geschiet is als ofte het buyten kennisse ende sonder weten van haren grooten Heer syne Koninckliicke Majesteydt geschiet was, dat hunliede tot *Archangel* afgenomen is goede quantiteyt Grutten d'welck so syliede allegeren altyts vrye waren geweest te syn ende onder geen Koorn provisie gerekent is geworden, dat oock die selvige Grutten d'Uytlanders vande *Wayovodden* gekocht ende over Zee gevoert hebben. versoecken derhalven syne Koninckliicke Majesteyts ende syne Majesteyts Vader den Heylichste Patriarchs gunstige genade, dat hunne Majesteyten gelieven te bevelen hunne schade te repareren ende hebben derhalven t'ons waert gesonden syne Konincx Majesteyts Bojaeren ende Raet Canceliers de notitie wat quantiteyt ende van wien de Grutten ende andere provisie afgenomen syn, ende wat de somme der selvige 'tsamentlijck bedraecht.

So ist dat sy Coninckl. Majesteyts Bojaren en Raets Canceliers u L. Ambassadeurs te weten doen dat in't voorleden jaer in't *hondert vyf en dertichste* Iaer volgens syn Koninkl. Majesteyt en zijne Majesteyts Vader de heyligste Patriarchs ordre toegelaten is in't Moscoossche Rijck en tot *Archangel* te mogen inkoopen wegen 't versoeck en suppliceren des Deenschen *Carels Christianus* synen Comis den *Hollander*

David

vid Claessoon, dertigh duysent setford allerhande provisie van Koorn, ende boven dat verboden (uytghesondert den Deenschen *Carel*) niemant anders dat Iaer ghenerhande provisie van Koorn te koopen, ende is deswegen sterc verbot ghedaen op datter geenighe Uytlanders buyten syne Majesteyts consent geene provisie en souden koopen, ende wie buyten syne Maj. consent hem onderwint provisie van Koorn te kopen, is bevolen 'tselvige Koorn provisie voor haren grooten Heer aen te schryven.

So ist dat de *Wajovodden* van desteden geschreven hebben 't onsen grooten Heer syne Coninckliјcke Majesteyt, dat veele uytlanders Coorn koopen souden 's Heeren consent ende volgens syne Coninckl. Maj. ordre, is gesonden na *Volgoda* ende naer *Archangel* des Coninckl. Maj. Hoveling, den Vorst *Mikite Mezeetskoy*, met eenen Clerck ende hem is bevolen, wel expressselijck te ondersoecken, wat uytlanders dat sonder 's Heeren consent coorn provisie gekoft hebben, ende so 't Coorn provisie 'tgene sonder 's Heeren consent ingekoft is bevonden wort, is bevolen voor haeren grooten Heer aen te schryven, ende naer uytwysen des Hovelings *Vorst Mikite Mezeetskoy* ende synes Clercks aenschryvens boeck, is afgeschreven als volcht.

Van den Hollander *Iacob Hendricksz hondert en tachtigh* matten sacken Boeckweyten Grutten, noch *seven* matten sacken Erwetten, ende naer 'tsegghen van *Iacob Hendricksz* syn geweest onder 'tgetal van die provisie voor Reeckeninge van den Hollander *Lambert Abrahamsz hondert* matten sacken, ende voor *Pieter Dircksz thien* matten sacken, van *Abraham Iansz de Bitter acht en sestigh* matten sacken, van *Abraham Ioostens* is genomen *negen en seventigh* matte sacken Boeckweyte Grutte en *vyftigh* sacken Erwetten benevens *acht en twintigh* vaten Geerst, ende de mate der Geerst inde vaten is bevonden in yder vat *vier setfordt* Geerst, is te samen *hondert twaelf setfort Geerst*, van *Frederiek Iansz Stael* ende *Ian Hendricksz Konof* is genomen *twee hondert en seven* matte sacken Boeckweyten Grutten met *drie* tonnen Erweten ende *twee* tonnen Tarruwe, de mate der Erweten is gheweest *ses setfort* ende der Tarruwe *twee setfort*. Van *Ian Hendricksz* is ghenomen *een en dartigh* matte sacken Rogghen ende van *Pieter de la Dale sestigh* matte sacken Roggemeel ende volgens de Resolutie van zijne Coninckliјke Majesteydt is bevoolen 't selvighe Koorn provisie te verkoopen, om dat het selvighe inghekocht is, sonder 's Heeren consent. 'T is oock soodaenigh dat de Hollandtsche handelaers derhalven al voor desen ghesuppliceert hebben onsen grooten Heer syne Coninckliјke Majesteyt ende synen Majesteyts Vader de groote Heer de Heylichste Patriarch, ende hunlieden het Koorn aengaende versoeck ontseght; door dien dat Koorn gekocht is sonder hunlieden Majesteyts weten ende kennisse ende hebbent schelmachtigh inghekocht waer voor hunlieden noch boven dien een straffe behoort aengedaen te worden, maer naer syne Majesteyts ghenadichlijck bevel, is hun lieden daer en boven niet anders wedervaeren:

So sullen voortaen de Staten van *Hollandt* ende den Vorst *Henricus* de Hollantsche handelluyden ordonneeren ende sterckelijcken belasten datse voortaen sulcx niet en bestaen, datse buyten onses grooten Heer syne Koninckl. Maj. ende syne Maj. Vader de groote Heer ende Heylichste Patriarchs consent geen Koorn provisie

visie bedecktelijcken schelmachtig in en koopen op datse daer door op hunlieden des Heeren toorn niet en laden, en datse hunlieden in geene schade en doen vervallen.

Vorders wat belanght volghens u L. Ghesanten biddende versoeck omme te mogen Koorn in kopen, daer van sal u L. openinge gedaen worden wat quantiteyt volghens syne Coninckl ijke Majest. ende syne Majesteydts Vader de groote Heer de Heylichsten Patriarchs Resolutie, ter tydt van u L. depesche inde groote audientie.

Den twaelfden alsoo sy voor desen versocht hadden tien duysent lasten Coorn ten behoeve van haer Ho: Mog: te koopen / is by haer ghekomen Nadee Sweti smoff seggende dat syne Majesteyd ende de Heylichste Patriarch haer versoeck in achtinge hadden genomen ende daeromme van het Coorn dat naer Tieriki ende Astracam ten behoeve van syne Garnisoenen ghesonden was / wederom doen ontbieden hadde drie en twintig duysent serfort wesende ontrent twaelf duysent last / die hy haer inde naem van syne Majesteydt quam veylen / klaghende seer dat de vrachten om de afgaende Winter wech hooch waeren ghereesen / sy antwoorden hem dat sy liever met de Commissarisen hadden ghesprooken weghen het Coorn / die met reeden beter soude kunnen betrachten de importantie van haer Ho: Mog: ende van de Prince van Oraigniens vrundtschap ende alliantie ende daeromme gelijcke gunst ten Respecte van haer Ho: Mo: vande Grootvorst verwacht hadden als de Koninck van Sweeden ende andere Potentaten hadden genoten / die men notabele partypen Coorn sonder winst over dede / dat haer Ho: Mo: even werre als syne Majesteydt Wapenen ofte andere behoeften uyt haer Lant begeerde / daer toe altijdt soude willich wesen om sonder profyt de selve over te doen maer alsoo hy verklaerden geen ander last te hebben / hebben sy hem gevraagt na de prijs die hy haer in het eerste stelde op twee Roebels het serfort het welke ontrent ses en 't seventigh Rijcxdaelders het last sou beloopen / maer alsoo sy haer hier over heel vreemt hielden / en haer over de excessive prijs beklaechden zijn sy sonder yet te doen van de andere gescheyden / doende evenwel presentatie dat sy het Coorn wilden ontfanghen ten prijse als het syne Majesteydt in koops quam te kosten: ende daer en boven betaelen de onkosten die daerop van wegen vrachten als andersints mochten vallen te betaelen / tot taxatie van syne Majesteyts Thesaurier.

Den veertienden zijn sy in manieren als de eerste mael was ghescheiet ten Hove gevoert om van syne Majesteydt ende Heylige Patriarch afscheyt te ontfanghen / sy vonden syne Majesteyd op syn Throon / ende de Patriarch syn Vaeder sittende / inde Sale daer sy de eerstemael audientie hadden gehat in het swarte ghekleet om den rouwe van syn moeder / die den acht en twintigsten Iannuary gestorven was / in de Kamer voort ront om saten eenige Geestelijcke Personen en Kneesen ende Bojaeren op het cierlijckste toeghemaeckt / naer dat sy de behoorlijcke reverentie aen syne Maj. en de de Patriarch hadden gedaen / heeft syne Maj. een bank doen brengen met een Curcas Capijt overdeckt haer begenadigende daer op te mogen sitte / en datelijck daer aen wederom met op te staen / en heeft alsdoen haer afscheyt mondelinge gegevē / 't welk de Cancelier met verhael van syne Tytulen wederom gerepeteert heeft / seggende woorts Albert ende Iohan wy geven u afscheyt, om te

mogen

mogen vertrecken, met bevel dat ghy te huys komende de Ho: Mog: Heeren Staten Gheneræl ende de Doorluchtighen groote Vorst *Frederick Henderick* Prince van *Oraignien* in onse namen sult groeten ende wenschen langdurige gesontheyt en gelucklkige Regeeringe, hun aenseggende dat wy hun onse groote Ambassadeur wilden toesenden om groote ende goede saecke te tracteeren, die wy versoecken wel getracteert ende in eere mach gehouden worden, ende wat gyliede mondeling hebt gheproponeert ende voor onse Commissarisen schriftelijck hebt voort ghebracht, is by ons wel overwoghen ende hebben de Commissarisen belast u een schriftelijck antwoort daer op te laeten toe komen, om onse meeninge en Resolutie daer op, de Ho: Mog: Heeren Staten Generael ende den Prince van Oraignen bekent te maecken, 'twelck wy van die waerde houden of het jeghenwoordigh mondeling wiert toegeseyt, belovende 't selve tot allen tyden te willen naer komē ende onderhouden. Den Patriarch dede haer oock daer na aenseggen dat sy oock in sijne naem haer Ho: Mog: ende den Prince van Oraignen soude begroeten ende Lijfs-gesontheydt met gheluckige Regeeringe toe wenschen / verklarende de selve ende de haere altijdt met vrundtschap ende liefde bewogen te sullen sijn / maer naer heeft sijne Majesteydt ende de Patriarch haer haere credentialen selver behandicht die in het na huys gaen by den Secretaris van de Ambassade opentlijck gedragen wierdē / de Principaelste vande Suite sijn wederom begenadigt aen sijne Majesteyts handen te komen om die te kussen / sy hebben sijne Majesteyt en Heyligheyt voor de eere en goede bejegeninge bedanckt die sy inde naem van haer Ho: Mog: ende de Prince van Oraignien in het Russe Rijck ontfangen hadden / waer van sy 't huys komende als oock vande goede begeerte van sijne Majesteydt goet rapport souden doen / verhopende dat van tijdt tot tijdt de banden van vrundtschap ende alliantie tusschen haer Ho: Mo: de Prince van Oraignen en sijne Majesteydt meer en meer vast gestelt ende verseeckert souden worden / recommanderende hem de Nederlantsche Natie ende haere goederen alhier in sijne Keyserlijcke protectie ende begenadinge te onderhouden wenschende sijne Majesteydt ende sijnen Vader een gesont lanck leven tot vermeerderinghe van sijne Rijcken ende overwinninge van sijne Vyanden / dat sy verseckert waeren / dat haer Ho. Mo: ende mijn Heer den Prince van Oraignien soude sijne Majesteyts Ambassadeurs met groote Respect ende alle beleefthevdt ontfangen ende onderhouden / offererende voorts haer dienste ende affectie by so verre sijne Majesteydt oordeelde hem die te pas souden konnen komen / sijne Majesteydt had haer voor het laeste begnadicht spijs ende dranck van sijn eygen tafel / waer mede sy datelijck op de gewoonlijcke maniere nae haer logement sijn afgebracht / ende na dat sy een uyr te huys waeren geweest / is haer de spijs ende dranck door de voorsz Stolnick ofte Tafel Ioncker opentlijck gebracht ende heeft haer met ghesontheyden te drincken gefestoyeert als hy de eerstemael gedaen hadde / waer over sy hem als oock dragers vande spijs ende dranck naer 's Lants wijse vereeringe hebben gegeven. Sy kregen des namiddachs tijdinge dat wederom een andere post van haer Ho: Mo: op de grensen was.

Den vyftienden is haer het schriftelijck antwoort op hare eerste en tweede propositie door den Secretaris Lybaf ghebracht / wie sy al voor desen verstaen hadden inde depesche van hare Negotiatie veel moeyte had gehad / hebben hem wegen sijn Majesteyt bedanckt en oock vereeringe gegeven / met den selven is mede gekomen

den

den voorsz Coopman Nadee Swetismoof om te handelẽ wegen de geveylde drie en twintich duysent setfort: dan alsó hy na veele woorden niet laeger quam als tegen een roebel ende vier grieven / het welcke drie ende vyftich Rijcxdaelders maeckt als het lasten soude wesen / sijn zy sonder iet te doen van den anderen gheschepden / Iohan van Veltdriel hadde oock weynich daghen daer te vooren van sijn vertreck beginnen te spreecken / te meer sy nu afscheydt vande Keyser hadden ontfangen / 't welck Albert Coenraetsen Burgh hem uyt verscheyden redenen afradende heeft echter gheperfisteert uyt oorsaecke dat hare Ho: Mog: onderrecht diende van het gepasseerde, dat de Keyser het spoedich overbrengen van sijne recredentiale hadde begeert dat op de onthalinge van de Russe Ambassadeur/ so sijne Majesteyt aen dese Staet vast gesint was te senden (van wiens vertreck sy in de tydt ende wech onseecker waren) diende ordre gestelt/ dat hare Ho: Mog: onderrecht dienden van de vaste hoop die sy in het Russe Hof hadden gegevẽ van de beloofde toe te senden tien duysent loopen / ende daeromme ernstigher devoiren daer toe van node waren als wel voor desen / ende hadt de Prestaden sijne intentie te kennen gegeven/ versoeckende dat hy mocht met sijne suite uyt het Rijck gelicentieert werden/ om van het gepasseerde haer Ho: Mog: ende sijne Vorstelijck Genade te rapporteren / Albert Coenraetsen Burgh, heeft daerop verklaert/ dat hy gesint was daer te blyven/ ende de naeder bevelen van haer Ho: Mog: af te wachten / oock sijne reyse over Archangel te nemen / de Prestaden beloofden het versoeck van Iohan van Veltdriel boven te willen brengen.

Den seventienden heeft sijne Majesteyt ende de Jonge Prince en de Patriarch haer hare geschencken opentlijck laten toe brengen/ ende laten aenseggen dat sy deselve recognitie deden doen tot erkentenisse van de geschencken die sy in hare eygen naem gepresenteert hadden / ende wegen de publijcke dat sy haere Ho: Mog: ende de Prince van Oraignen door hare Ambassadeurs souden doen recognosceren.

Des Keysers Presenten waren

Vier Timmer Sabels.

Des Princen Presenten waren

Seven Timmer Sabels.

Des Patriarchs waren

Seven Timmer Sabels.

Yder Edelman wiert vereert

Een Timmer Sabel.

De volwassen Dienaers een paer Sabels / ende de Jongens mede yder een paer Sabels/ doch wat slechter.

Sy hebben sijne Majesteyt den Jongen Prince ende Patriach daer over beleefdelijck doen bedancken/ als sy oock de Schatmeester ende de draghers volgens de gewoonte met vereeringe hebben moeten versien / sy hebben daer nae de achthien timmeren Sabels doen afdeylen/ ende by lootinge yder het sijnde nae hem ghenomen.

Den achtienden hebben haer de Prestaden wederom aenghesept van sijne Majesteyt ende Patriarch wederom versocht gelijcke brieven van intercessie ende recommandatie aen haer Ho: Mog: ende den Prince van Oraignen te schrijven voor

voor den Oversten van Dam, als sy Lesley ghegeven hadden / 't welck sy na veele instantien belooft hebben.

Den negentienden quam haer de voornoemde Coopman Nadee met de Prestaven besoecken / lovende alsdoen uyt last van sijne Majesteyt het letfort vande drie ende twintich gedeylde setforden Rogge een Roebel ende dertich coppekens / dat per last gerekent negen en veertich Rijckxdaelders omtrent soude bedragen / sy hebben hem nae veel debatte aengeseyt dat sy tot so een hooge prijs in geenderley wyse konden verstaen / dat sy tot vermeerderinghe vande Russische Negotie haere voorslagen hadden gedaen / die sy vertrouwt hadden aengenaem opgenomen soude geweest sijn ende dat haere Ho: Mog: soo in haer eygen Landt als elders van Koorn voor veel minder prijs gedient konden worden / doch dat Iohan van Veltdriel 't huys komende van alles goet rapport soude doen / daer mede sy sonder yet te doen gescheyden sijn.

Den twintigsten is de voornoemde Overste van Dam by haer gekomen willende weten of hy sijne wisselen / tot festigh duysent Roebels seeckerlijck van haer Ho. Mo. als hy die van doen soude hebben / sou ontfangen / daer op hem geantwoort is / dat sy hem sulcx niet konden toe seggen / dat sy het selve alleen gerecommandeert en haer Ho. Mo. de dispositie daer af gelaten hadde / en hoewel hy difficulteyt maeckte op so onseeckere hoope te gaen / hebben echter de Prestaven de brieven seer danckelijck ontfangen / ende haer in de name van sijne Majesteyt ende Patriarch voor de expeditie van dien bedanckt.

Den selven dach is Iohan van Veltdriel met sijn gevolg vertrocken / sijne wech nemende over Novogorod, Plescouw ende voorts door Lyflandt naer het Vaderlandt mede nemende dese volgende missive aen haer Ho. Mog.

Hoogh ende Mogende Heeren.

Met de overkomste vande Heer *Veltdriel* sullen haer Ho: Mog: volkomentlijck onderrecht worden, wat succes haere besendinge aen den Russen Keyser gehadt heeft, ende nevens de overleveringhe aen zijne Majesteydts ende des Patriarchs brieven aen haer Ho. Mo:, oock verstaen wat staet alhier ten hove van uytlanders gemaeckt wort, daer men sich by na imagineert geen vruntschap van eenighe Potentaten nodich te hebben. Wat syne Majesteydt den Ambassadeur die hy toekomende Somer aen haer Ho: Mo: meent af te senden, in last sal gheven, sal naerstelijck vernemen, om haer Ho: Mog: t' adviseeren, den selven dach als wy onse afscheyt ontfingen, kregen wy een missive van *Ian van Goorle*, schryvende expresselijck aen haer afgesonden te wesen met publycke brieven, maer dat den Gouverneur van *Plescou* syne reyse retardeerde versoeckende daerom dat wy ordre wilden stellen om op te mogen komen daer wy mede besich syn. My aengaen hadde mede gaerne verreyst ten ware de brieven waren gekomen, die hoewel tot mijner seer groote ongelegentheydt sal afwachten ende met alle vlyt ende getrouwicheyt bevorderen ende secondeeren de naerdere bevelen van haer Ho: Mog: wiens Regeringe Godt de Heere met alle voorspoet wil segenen, ende hen laten blyven gelijck ick ben, onderstont

Uwer Ho. Mog. Alderbereytwillichste Dienaer.

Albert Coenraetsz. Burgh.

Uyt *Moscou den negentienden Marty* 1631.

Sy hebben hem altemael op consent van sijne Majesteyt tot ontrent een quartier myls buyten de Stadt geleyt alwaer vande anderen ghescheyden sijnde/hadde hy Albert Coenraetsche Burgh, met de resterende suite/ naer sijn Logement gekeert.

Den twee en twintichsten ende de volgende dagen hebben sy veele disputen met de prestaven ghehadt/over haere spijs ende dranck die sy over de twee derdeparten door het vertreck vande Heer van Veltdriel vermindert hadden/niet tegenstaende/ de helft vanden treyn by hem was gebleven/ doch is eyndelijck geredresseert.

Den sesden April kreeg d'Ambassadeur Burgh last/om achtien duysent last rogge voor de Provintie van Hollandt te koopen. Sulcx hy ende Commissarisen schriftelijck te kennen gaf. Waer tegen sy te kennen gaven dat sijne Majesteyt geen Rogge over hadde.

Den dertiende wiert hem ende sijn bywesende gevolch toegelaten om het vieren vande palmsondach dat met seer solemnele pompe geschiet te moghen sien/ ende sijn derwaerts door de prestaven geleyt op keysers Paerden sy wierden gheplaets in seeker rondeel staende voor het Hof recht tegen over de Kerck Ierusalem alwaer dese Hoocheyt gehouden wiert.

Na dat sy een weynich tydts aldaer waren gheweest quamen twee wagens uyt het Hof neffens malkanderen vast ghebonden/ wierden van vier Paerden tot omtrent de Kerck Ierusalem getrocken/ op dese wagens was een stellagie ghemaeckt met tacken van water willige boomen bestoken daer veele appelen aenhingen / en vier of vyf Jongens in stonden en songen / hier na wierden twee vanen gedragen daer in het beelt van Maria en St. Nicolaus geschildert was/waer achter de Geestelijke volckden hebbende eenige vande voorsien bortjens daer beelden in gheschildert waren in hare handen diese aenbaeden/en dienden: sommighe andere hadden brandende Wasse Kaersen in hare handen/ hier na quamen Goosti of Keys. Maj. Cooplyden/gaende twee en twee in order/ware gekleet in goude lakense rocke met hoo Mutsen van swarte Vossen op hare hoofden/hier aen volchden de Bisschoppen ende Metropoliten/ waer achter de Bojaren ende groote Heeren van 't Rijck quamen mede op het kostelijckste in goude laken en swarte Vosse Mutsen op hare hoofden ghekleet; daer sijne Majesteyt seer kostelijck ghekleet met de kroone op sijn hooft te voet achter quam/werdende ghelepdt van twee voornaeme Bojaren hebbende den toom van 't Paert daer de Patriarch op sat in sijnen handt/voor sijne Heylicheydt/ (die seer kostelijk volgens de maniere vande geestelijcke daer te Lande gekleet was/ met een muts op sijn hooft daer een Gouden kruysken op stondt/ hebbende in sijn rechterhant daer mede hy het volck segende een Gouden Kruys niet seer lanck/doch redelijck dick/ ende op sijn schoot leggende een groot fluwelen boeck opengeslagen) wierden twee Jerusalems veeren gedragen/voor uyt liepen eenige Jongens spreyende hare rocken of lappen laekens van verscheyden coleuren op der aerden neder/ daer sijne Majesteyt en Heylicheyt overgingen/als sijne Majesteyt tot voor de Kerk Jerusalem was ghekomen trat de Patriarch van 't paert ende is met de geestelijcke eerst de Kerck ingegaen / daer sijne Majesteyt na volgde. Na dat sy eenige tydt lanck de Kerck hadden gheweest ende de Ceremonien gedaen waren/ sijn weder afgekomen / en op de selvige maniere als sy gekomen waren weder na 't Hof ghereti- reert/men seyt sijn Majesteyt hier voor geniet vanden Patriarch hondert Roebels.

In

In het gaen na de kerck liet syne Majesteyt door den Secretaris Maxia Matiuskin vragen na des Ambassadeurs ende der synen gesontheyt / hem begenadigende voor dien dach, met dubbelde portie van spyse en dranck / hy heeft hem daer over seer officieuselijck bedanckt.

Den seventienden alsoo des Ambassadeurs besoignien ten eynde waeren ende haer Ho. Mo. bevelen so die mochten over gesonden werden/in tyts tot Archangel waer te nemen / is hy naer verkregen consent ende Pheodor Prolosilwits die als Prestaef geduyrende de reyse nevens de tolck *Michael Rositi*, sou op wachten/uyt Moscou na beneden vertrocken / sterck wesende twintigh post paerden ende ses en dertigh waghens heeft in het afscheyden de Keyserlijcke prestaven/ tolck ende andere Officieren die haer in *Moscou* gheassisteert hadden vereeringhe ghegaen.

De Prestaven Ivan Pheodorowits Shiamadnoff, ende Ivan Gregoriwits Perenosoff, accompaigneerde hem sittende gesamentlijck op 's Keysers Rijpaerden een quartier myle weegs buyten *Moscou* alwaer vanden anderen afscheyt genomen ende van Paerden verandert hebbende / is hy ende zijn gevolch inde naeme des Heeren uyt der *Moscou* vertrocken.

Sy vonden onder weegh dat de Winter wech noch op veel plaetsen goet was / soo dat eenige Boerluyden in plaetse van Wagens onderwegen sleden namen/ende sijn den vier en twintigsten tot Ieresłaef gearriveert / ende wierden in het inkomen wegen den Gouverneur door een afgesonden gegroet/ende geleyt in haer Logement / mosten alhier om den quaden wech tarderen tot den negentienden May op welcke dach de Reviere Walga gepasseerden / ende het volgende de reyse is op den drie en twintigsten tot Volgoda gearriveert / hy versocht dat de prestaef toch alle dinghen wilde bestellen om met den eersten naer beneden te moghen aftrecken.

Den acht en twintichsten is tot Volgoda by hem gearriveert Dubbel worst, en heeft hem drie distincte brieven van haer Ho: Mog: overgegeven / waer van de eene van dato den achsten January 1631. mede bragt om boven de geordonneerde roggen ende tarruwe ten behoeve van Anthonis Moens ende Dirck vander Perre cum sociis te procureren den inkoop van een en twintig duysent last garste tot beneficie van de brouw-neringe.

De tweede was gedateert den vyf en twintichsten January daer aen volghende met last om voor Ernestus Philips en syn Compagnie den tydt van dartich Jaeren een vryen pas ende octroy te bemiddelen door het gebiet vanden Groot-Furst van Moscovien over de Caspische Zee tot in Persien ende wederom / de derde was van dato den twintichsten Marty 1631. daerinne haere Hooch Mog: haer ordre gaven om voor den tyt van drie naest volgende Jaren jaerlijcx ten behoeve vande Landen in te koopen tien duysent lasten rogge.

Op ontfang van welke missive heeft Dubbel worst datelijck wederom na Moscou gheschickt met een missive aende Rijcks Commissarisen streckende alleen daer toe om licentie te mogen hebben met weynich persoonen wederom naer Moscou op gelaten te werden.

Den tiende Iuny quam met een expressen uyt Moscou, consent mede brengende/dat hy met weynig gevolch wederom soude mogen op komen. Is also den selven dach

noch.

noch van Volgoda vertrocken met ses persoonen uyt het gevolch / ende alsoo hy beducht was dat veel licht haer Ho: Mog: volgens hare voorige schrijvens eenighe naerder ordre souden mogen gestelt hebben/op het over Zee voeren vande rogge die in Moscovien geladen wiert/of oock eenige andere bevelen toe senden die haest vereyschte. Had tot verrichtinge van het selve / Willem Craick, Adriaen Bodecheer Texel / ende Capiteyn Ioris van Cats gheauthoriseert (die met de gansche bagagie ende resterende treyn noch dien dach maer beneden souden aftrecken) volgens de acte van authorisatie.

Vervolgende also sijn wederom reyse / is den achsten Iuny wederom in Moscou gearriveert / alwaer omtrent een quartier mijl buyten de Stadt hem drie Keysers Paerden gepresenteert wierden om op te ryden/ ende is omtrent deselve plaetse/ daer sy de andere reys ontfanghen waren wederom bewillekomt/op de voorgaende manier met verhael van titulen ende gesontheyts wenschinge/ door Ivan Hamin Dwareytsky en Vasili Gregoriwits Cluytsherof, syne gheordonneerde Prestaven ofte opwachters / wiert also in het Koupsinski Dwor wesende een ander Hof als voor desen / door dien voor sijne aenkomste den Ambassadeur vande Koninck van Sweeden de Heer Antonio Munier, daerinne gelogeert was / ende alsoo de voornoemde Heer Munier op sijn vertreck stont heeft aen sijn Majesteyt door de Prestaven doen versoecken om hem allen te mogen gaen begroeten ende geluck op sijne reyse te wenschen; wesende een Ambassadeur van sijn Maj: van Sweden met de welke haer Ho: Mog: in seer goede alliantie ende vruntschap stonden / maer en hadde sulcx niet geobtineert/als het oock van gelijcke de Heer Munier afgeslagen is/die diergheliјcke versoeck om hem te mogen visiteren boven had laten brengen.

Den twintighsten is hem secretelijck door eenen Willem Huyghsteyn behandigt haer Ho: Mog: Missive van dato den achtiende Aprillis 1631. daerinne haer Ho: Mog: hem ordonneerde niet hoogher te gaen in het inkoopen vande rogghe als tot dertich Rijcxdaelders het last / het welck hem ten hoochsten aengenaem was / also hy nu wist / hoe hy hem selven hier inne hadde te gedragen.

Des nae middachs sont hem Dubbeld Worst een opene Memorie / weghen de de conditien die men in het tracteren vande Persiaensche handel souden hebben te volgen / in manieren als volcht.

Memorie voor Sr. Dubbeld Worst, *om aende Heeren Ambassadeurs in* Moscovien *over te leveren.*

I.

De voornoemde *Dubbeld Worst* sal synen Brief aende Heeren Ambassadeurs over leveren, ende de selve in conformite vanden inhout van dien versoecken datse instantien willen doen, om vanden Groot-Furst van *Moscovien* ende de Heer Patriarch synen Vader voor *Ernestus Philipsz* ende syne Compaignie te bekomen een vryen pas ende octroy om privative met seclusie van alle anderen, so wel Ingesetenen deser Landen als andere vreemde ende uytheemsche Natie door *Moscovien*, in *Persia*, ende *Vice Versa*, met contante penninghen, Zyde ende andere waren na gelegentheyt te mogen handelen, en dat voor de tyt van *veertich* Iaeren met

met dien verstande dat ingevalle de Negotie over de voorsz wech door Ologhe ofte andere toevallen middeler tyt soude mogen werden versparret, dat in sulcken gevalle de tyt na de expiratie vande voorsz *dertich* Iaeren *pro rata*, sal wesen ende blyven verlenckt, sonder dat daer eenige nieuwe concessie sal van node syn.

2.

Den voornoemde *Dubbeld Worst* sal door de Heeren Ambassadeurs van wegen den voorsz *Ernestus Philipsz* ende Compaignye ten behoeve van syne Majesteydt laten beloven, dat de voorsz Compagnie alle Jaren een merckelijcke somme contante penningen in *Moscovien* sal brengen om na *Persia* getransporteert te worden, tot inkoop van syden, ende dat de Compagnie voor hare contanten op't inbrengen sal betalen ten behoeve van syne Majesteydt *twee* ten *hondert* of ten ware sake datmen met minder konde volstaen, des sullen de contanten devoorsz tol van *twee hondert* eens betaelt hebbende uyt *Moscovien* vry gevoert mogen worden na *Persia* om aldaer tot inkoop van Syde of andere waren gheemployeert te werden, ende van yeder bael Syde van ordinaris gewichte die voorsz Compagnye uyt *Persia* in *Moscovien* sal brengen, daer van sal syne meerhooghstgedachte Majesteyt trecken ende genieten *vyftien gulden* per bael, ende meerder wegende als ordinaris naer advenant.

3.

Des sal sijne Majesteyt den ganschen pas bevryen van alle geboefte die de Compagnye hare persoonen ofte goederen soude mogen beschadigen ende aende selve toeseggingħe doen, dat die in goede securiteyt ghevoert sullen worden vande uyterste Frontieren van syne Landen ende Rijcken door *Moscovien* na *Archangel*, en van daer herwaerts gescheept mits betalende noch mael *vyftien gulden* per bael op 'tuytgaen, oock sal zijne Majesteyt binnen zijne Landen sodanige ordre stellen dat de contante penningen ende goederen vande Compagnye in't gaen ende komen respectivelijck op het spoedichste en sonder vertoeven so wel inde winter als inde Soomer ter gedestineerder plaetsen sullen worden doorgebrocht:

4.

De voornoemde *Dubbeld Worst* over andere waren als Syde die uyt *Persia* souden mogen werden gebracht herwaerts door *Moscovien*, als oock over de waeren die van hier door Moscovien na *Persia* soude moghen werden vervoert, beloven een redelijcke Tol na gewoonte ende costumen van 't Land so wel over 'tuytgaen als over 't inkomen.

5.

Ten *anderen* sal de voorsz *Dubbeld Worst* door de Heeren Ambassadeurs stipuleren van zijne Majesteyt dat alle de penningen ende waren so die gepackt in sijne Majesteyts Landen komen sullen mogen passeren, het gelt nopende de quantiteyt ende de waerde van dien by solemnele verklaringe sonder de sacken, kassen, ofte packen te openen ende de baelen by ghewichte aftreckende de gewoonlijcke Tarra, betaelende voor de contanten *twee ten hondert* of minder als hier vooren

 geseyt

geseyt is, ende van yder bale van ordinaris gewichte *dertich* guldens ende meerder wegende naer advenant te weten *vyftien* in 't inkomen uyt *Persia* ende gelijcke *vyftien* op 't uytgaen uyt *Moscovien* nae dese Landen ten waere saecke dat syne Majesteyt geliefde aen te nemen door syne subjecten de balen Syde van *Astracan* te brenghen tot *Archangel*, mits ghenietende voor Tol ende onkosten *'tseventich* guldens voor yder bael van ordinaris gewichte.

6.

Ten *derden* sal oock gestipuleert worden dat de Officieren ende het volck vande Compagnie in het gansche gebiet van syne Majesteyt alle behulp ende bevorderinge in 't gaen en komen sullen genieten, ende by niemant mogen aengehouden ofte ghearresteert worden onder wat pretext dat het oock soude moghen wesen.

7.

Ten *vierden* dat de Compagnie aldaer aen 't Hof van syne Majesteyt sal mogen houden een gequalificeert persoon om op alle occurentien met syne Majesteyt te houden goede correspondentie tot bevorderinghe vande selve Compagnie ende dat hy sal genieten deselve vrydom ende beneficien als andere uytheemsche Residenten ofte Agenten aen 't Hof vanden Groot-Furst syn genietende.

8.

Den voornoemde *Dubbeld Worst* sal de Heeren Ambassadeurs mogen authoriseren dat sy aende grooten van 't Rijck sullen moghen toeseggingshe doen, dat de Compagnie by succes van het te versoecken octroy, haer van tyt tot tyt sal erkennen in 't regard vande goede Officien, die sy tot dese saeck sullen komen te contribueren.

9.

De voornoemde *Dubbeld Worst* sal de Heeren Ambassadeurs voor dragen datse willen bevorderen, dat by voortganck van dit octroy, een vaste ende bondige acte na style ende maniere vanden Landen aldaer sal moeten worden uytgebragt, latende de selve aldaer Registreren volgens de styl ende maniere van 't Landt.

10.

De voorsz *Dubbeld Worst* sal hem onthouden van eenige aenbiedinge van Tollen te doen, maer de saecke door de Heeren Ambassadeurs daer heenen beleyden dat syne Majesteyt eerst den eysch doe, tot de begrootinghe van den Tol om daer na te bieden, wachtende hem in allen gevalle meerder te bieden als hier vooren is geexpresseert.

11.

Oock sal de voornoemde *Dubbeld Worst* mogen voordragen of syn Majesteyt de Syde soude willen ontfangen tot *Astracan* op seeckere prys als de Compagnie tot
haren

haren kosten meent te kunnen handelen met den Koninck van *Persia* door de gelegentheydt van seecker persoon die sy daer toe hadden, mits dat syne Majesteyt van *Moscovien* de selve syde weder soude leveren aen dese Compagnyen tot seeckeren prys tot *Archangel*, gelijck men dan na ghedane contractatie met den Coninck van *Persia*, met syne Majesteydt van *Moscovien* soude konnen convenieeren.

12.

Ingevalle dit octroy uyt eenige redenen mocht komen gedifficulteert te worden, sal de voornoemde *Dubbeld Worst* scherpelijck vernemen waer in de redenen vande difficulteyt bestaen ende 't syner wederkomste daer van rapport doen.

13.

De voornoemde *Dubbeld Worst* sal de Heeren Ambassadeurs mogen subministreren tot een argument, om syne Majesteydt te bewegen dat syne Onderdanen uyt de voorsz Handelinge merckelijck konnen profiteren, ende dat wel licht by refuys van 't voorsz Octroy de syde uyt *Persia*, te water over de *Cabo de bonno Esperance* soude worden getrocken, of te Lande over *Aleppo of Smirne* herwaerts gebracht, daer toe de Compagnye in sulcken gevalle van weygeringe soude moeten trachten.

14.

De voornoemde *Dubbeld Worst* sal by alle geleghentheydt de Compagnye adverteren van syn wedervaeren ende 't syner wederkomste van alles schriftelijck verbael overleveren.

Den twee en twintigsten brochten hem de Prestaven antwoort op sijn voorgaende versoeck / om by sijne Majesteydt ofte de Gecommitteerde Rijcr Commissarisen op het spoedichste audientie te mogen hebben / dat het selve hem soude gewerden alsoo haest de andere posten souden aengekomen wesen / waeren drie in 't getal / al tot Novogorod gekomen / ende van daer om hem te vinden naer Volgoda geconduiseert / van waer sy nu wederom gecontramandeert waren om by hem in Moscou te komen.

Den derden Iuly sijn de voorsz posten by hem gekomen mede brenghende alleen duplicaten van haer Ho: Mog: voorgaende missiven / die hy te voren ontfangen had. Christiaen Govertsz ende Andries Boelisz waren over vyf maenden onder weegh geweest / door dien men haren wegh soo sy verklaerden door Silesien, ende Polen hadden doen nemen / de derde Bondewijn Vercruysen was op de grensen by haer gekomen / ende uyt Hollandt gescheyden den acht en twintighsten Aprilis 1631.

Op haer arrivement heeft datelijck door de Prestaven audientie doen versoecken die hem eerst op ghewoonlijcke wijse den sevenden Iuly voor de Rijckx Commissarisen vergunt is. Te Hoof wesende hebben de Rijcr Commissarisen de besoignien begonnen / yder sijn aenpart met verhalinge van des Keysers tijtulen aflesende / ende met verhael vande Keyserlijcke begenadinge tot sijne wederkomste / de goede sorge die gedraghen was geweest om de posten hare reys te advanceeren / ende diergelijcke minuitees meer.

Hy proponeerde ten eersten of sijne Majesteydt gheneghen soude sijn voor drie

 naest.

naestkomende Jaren aen haere Ho: Mog: ten behoeve van haere publijcke magasijnen te vercoopen / ende tot Archangel vry buyten alle onkosten ende beswaernissen aen boort van hare schepen te leveren Iaerlijcx de quantiteyt van twee hondert duysent setfordt Moscoofsche maet goede drooghen wel ghecontitioneerde rogge sonder eenich lack, noch warm noch dust: maer van de eerste leveringe soude geschieden in het aenstaende Jaer sestien hondert twee ende dartich in welcken gevalle de voornoemde Ambassadeur ghelast was de selve partye ter redelijcker prijse te contracteeren.

Ten anderen, alsoo eenen Ernestus Philips ende sijne Compagnyen Ingesetenen van hare Ho. Mog. met goedertieren beghenadinghe van sijne Majesteydt gemeent ende geresolveert sijn een handel uyt de Vereenichde Nederlanden te stabilieeren door Moscovien over de Caspische Zee tot in Persia ende van daer door Moscovien naer de voorsz Nederlanden te brengen / als oock in retour te halen sodanige contanten en waren die naer gelegentheydt haer duncken dienstig te sijn of te hier naer dienstigh sullen oordeelen / ende dat op de conditie en recognitie hier voor gestelt.

Op het eerste point raeckende de Coornhandel voor drie eerstkomende Jaeren sijn hem door last van sijne Majesteydt op den . . . Iuly komen spreecken nevens de prestaven / Gregori Mikitnicof ende Nadee Swetiznikof. Beyde van de aensienlijckste Goosti ofte hoofsche Negotianten / segghende van sijne Majesteydt ende den Patriarch last te hebben hem te seggen dat sy om de onseeckerheyt van het toekomende gewas / ende wat prijs het alsdan wesen mocht / niet en konden resolveeren / om met hem op drie volgende Iaren te tracteeren / oock de quantiteyt seer groot te wesen / ende mitsdien in soo groot een Tractaet niet verder en konden bewilligen / als hondert duysent setfort / ofte een en vyftigh duysent lasten voor een Jaer tot sulcke prijs als Andries Dionijs geboden hadden / 't welck geensins accordeerende met den prijs voor haer Ho. Mog. beraemt / hen versocht dat sy die wilden moderceren / ende haer Ho. Mog. ghelijck andere Princen tracteren / dat oock de quantiteyt van hondert duysent lasten voor drie Jaeren hem precijs was aengeschreven / maer alsoo sy luyden anders niet in mandatis en hadden / hebben sy belooft sulcx te rapporteeren / ende voorslach gedaen / dat het beter voor sijne Majesteydt soude wesen / sijnen Ambassadeur soo nevens hem naer het Vaderland vertrecken soude te laten om wegen de selve handelinge met haer Ho. Mog. ende den Prince van Oraignen te tracteeren / waer op verklaerende liever geneyght te sijn sijne last alhier te volbrengen ter redelijcker wijse / maer hem ghelaten most stellen in het geene sijne Majesteydt hier over als over de andere overgegevene pointen sou disponeeren / sijn alsoo sonder eenighe vrucht gescheyden.

Hem is een geschreven antwoort gegeven: in 't welck beydes is beleefdelijck afgeslagen. 'T eerste om d'onseeckerheydt van 't gewas. 'T ander / om dattet aen den Koninck Iacob van Engeland oock was gheweygert: ende dattet aende Moscovische Coopluyden self soude schade doen.

Ende na dien nu alle saecken die aen het Hof van Moscou te verrichten waren haer eynd hadden / heeft d'Ambassadeur sijne dimissie doen versoecken om naer Archangel te mogen vertrecké dewelcke hem vergunt sijnde / is op de voorverhaelde wijse

wijse uyt Moscou vertrocken den . . . Iuly by hem tot presaef opwachter hebbende Pheodor Procovowits, Dwarenijn, die hem sedert sijn eersten vertreck uyt Moscou altijdt vergeselschapt hadt.

Is alsoo de gewoonlijcke wegh over Iereslaef ende Volgoda langs de Revieren Souchana, ende Duina tot Archangel op den dertienden Augusty 1631. wel gearriveert/en met afwaepen van vlaggen ende wimpelen mitsgaders lossen van het geschut/op de Nederlantsche Scheepen leggende ter eeren van haer Ho. Mo. ende by verwillekomminge van de Duytsche Cooplupden als oock by den Colonel van het Garnisoen 'twelck als de eerstemael in Wapenen aen weder-sijden gerangeert stonde in sijn Logement wesende het Hof van George Everhard Clenck gebrocht.

Den elfden was voor de mont vande Reviere van Archangel gearriveert de Capiteyn Cornelis van Oyen, met noch ses Coopvaerdy schepen/die hy tot Convoy mede gegevē was/ maer also sijn schip genaemt Deventer te diep ging/heeft moeten buyten blijven leggen/en is op den twaelfden daer aen volgende aen lant gekomen overleverende brieven van haer Ho. Mo. van dato den twee en twintigsten Iuny 1631. en vande Raden ter Amiraliteyt tot Amsterdam in dato den vyfden Iuly 1631. Mede brenghende Authorisatie op hem/ om het selve Schip tot sijn transport te mogen gebruycken/ by soo verre hy geen gelegentheyd aldaer en hadde.

Den veertienden ende eenighe dagen sijn verscheyden Schippers ende Cooplupden by hem geweest versoeckende dat sy haere bevrachtinge met de Engelsche en andere uytlandsche Coopluyden om hare ingeladene Granen machte op andere plaetsen versenden als naer het Vaderlandt/ ende mitsdien ten desen aensien wedervaren in het Placcaet van haere Ho. Mo. doch hebben hen het selve al te samen afgeslagen ende inde name van haer Ho: Mog: belast den inhoude van dien naer te komen op pene inde selve begrepen.

Den twee en twintighsten is hem van 's Keysers wegen tot verhallinge van sijne onkosten op Zee door den Gouverneur gesonden . . . . . hoewel liever gesien hadde hem van spijs en dranck volgens de oude voet versien hadde/ 't welck sy om de vierte willen excuseerde doch is hem vande selve somme gekort . . . . . . voor drie so met andere Scheepen vertrocken waren/ die sy evenwel niet mede hadden gegeven/ soo dat hy suyver ontfangen hadde . . . . .

Den selven dito heeft hy de begroetenisse ontfangen vanden Engelschen Agent Mr. Smit door Iohan ende Willem Bladwel twee hare aensienlijckste Coopluyden/ ende hem noch de selve laten doen door Willem Craick, Adriaen Bodecheer Texel ende Capiteyn Ioris van Cats den anderen wenschende lange ende voorspoedighe lijfs gesontheyt ende dat de correspondentie tusschen beyde de Natien aldaer meer ende meer mocht aenwassen ende toenemen tot contentement van weder-sijden.

Nu alles tot sijne reyse vaerdich was en nu op het vertreck stont is by hem gekomen den Colonel van het Garnisoen versoeckende dat hy onder de Coopluyden ordre wilde stelle op het transporteren van sijne Majesteyts Ambassadeur/daer op hy antwoorde verwondert te wesen dat sy hem op de laetste uyr daer quamen van spreken evenwel wilde eenige voorneme coopluyden by sich ontbieden om van sijn accommodatie te spreken/ gelijck hy oock datelijck gedaen had ende hebben hem

David Ruts, Hendrick van Ringen, ende Adriaen Wouterſz toegeſeyt dat ſy hem van goede gelegentheyt ſouden verſorgen ghelijck oock Capiteyn Brouwer, die tot Convoy vande andere Schepen daer bleef / door hem belaſt is hem ende ſijne ſuite ſo veel als mogelijck ſou weſen over te brenghen / 'twelck hy den Gouverneur heeft genotificeert / heeft hem voor de moeyte door den ſelven Colonel officieuſelijck doen bedancken / ende geluck op ſijne reyſe gewenſcht.

Ende alſo datelijck op ſijne aenkomſte Capiteyn Oyen ordre hadden ghegeven om ſijn Schip tot ſijn tranſport gereet te houden / ende de Coopluyden oock genotificeert hare ſchepen van gelijcke te doen / die ſy onder ſijn Convoy wilden affenden / is noch den ſelven avont met ſijne ſuite ende bagagie afgevaren om aen boort te komen des nachts logeerde in het Schip van Capiteyn Brouwer ende was des morgens / weſende den drie en twintigſten voort neerwaers gevaren maer om het harde weder niet aen boort van het Schip van Capiteyn van Oyen konnende komen als op den vier en twintichſten daer aen volgende.

Den acht en twintighſten ſijn hare bagagie ſchepen eerſt aen boort ghekomen.

Den negen en twintigſten moſten om de contrarie wint noch voor het gat blyven leggen.

Den dertigſten ſijn ſy met elf Coopvaerdye ſchepen 't ſeyl gegaen met een zuyd ooſten wint.

Den vyfden September weſende omtrent Sojornonoos hebben ſy een ſchip loefwaert van haer vernomen 'twelck een Hollander ſchjen te weſen / waer naer ſy toe hielden om het ſelve te verſpieden / maer alſo het ſelve niet af en quam hebben eerſt met Muſquetten twee a drie mael doen ſchieten / waer mede zy niet vorderende hebben den Conſtabel belaſt om een ſchoot met een bouchſtuck te doen / 'twelck overladen ſijnde (ſo na der hant uyt de Matroſen verſtont) in het ſchieten ghebor-ſten is / waer door de Conſtabel datelijck doot geſchoten ende de Swabber ſo ghequetſt wiert in ſijn herſenen dat hy des avonts daer aen ſtierf / ghelijck noch daer door de Conſtabels maet ende een boſſchieter in hare handen beſeert ſijn welck ongeluck oock veroorſaeckte dat het ſchip haer ontduyſterde ende niet mogelijck voor haer en was (door dien het voor de wint ſeylde) in te halen.

Den tienden ſagen ſy de Noortkaep die ſy met een ſuyt ooſten wint paſſeerden met een Noort-Weſten cours.

Den dertienden veertienden en vyftienden hadden een ſware ſtorm uyt den weſten / ſo dat alle de Schepen uytgeſondert een Fleuyt van haer afdwaelden.

Den acht en twintigſten tegen den avont liepen de Coorn ſchepen die ſy geconvoyeert hadden het Vlie in / ende is hy op den dertighſten des morghens omtrent negen uyren op de helder wel gearriveert / nemende datelijck ſijne reyſe naer Amſterdam alwaer hy den volgenden dach des morgens gekomen is.

In October advis komende dat twee Moſcovitiſche Ambaſſadeurs verwacht wierden ter Zee / is den Commiſſaris in Teſſel ende het Vlie aengeſchreven ſorge te dragen dat d'Ambaſſadeurs niet mochten aen Land komen / voor dat ſy met de Schepen aen Pampus ſouden ſijn / ten ware by haer indiſpoſitie of tempeeſt. Tot Amſterdam komende wiert ordre geſtelt haer te deſtroyeren op koſten vande Generaliteyt / ende deur den Major van 't Guarniſoen haer te begleyden na den Haghe. Oock wierden verſchreven de Heeren Burgh ende Veldriel jonghſt in Moſcovien

van

van wegen desen Staet gewesene Ambassadeurs/ om te verstaen haer advis/ hoemen deselve soude hebbe te tracteren de Commissaris Hogenhouck wierd 't haer der aenkomst in Texel gesonden om haer te verwillekome/ met Iosue Rentorp als Tolk/ en voort te defroyeren: sy sijn den acht en twintigsten Octobris by de Hoornbrugge na gewoonheyt by absentie vande Prince ontfangen deur de Heeren Huygens en Noortwyk, en gelogeert in een gemeen daer toe gehuyrt huys by de receptie vonden sich niet meer als drie Carossen: twee met vier, en een met twee paerden. Dies alsdoen wiert ghereſolveert voortaen deur den Deurwaerder te doen vereeren aen yeder Coetsier van vier paerden een Rijcxdaelder/ ende aen yeder Coetsier met twee paerden een slechte Daelder om alsoo te procureren/ dat by gelegentheydt van receptie van Ambassadeurs mochten veel Carossen by komen. Sy gaven te kennen mettet logement niet te vreden te sijn: dies haer ingheruymt wierde het Huys de Moriaen op de Plaets. Ende om dat in Moscovien aenden laetsten Staetschen Ambassadeurs een soorte van defroyement was ghedaen/ soo deden haer Ho: Mog: haer oock toeleggen ses en negentich gulden daeghs om by haer selfs t'employeren en nae haer appetyt te verteeren: behalven de huyshuyr. Sulcx hebben sy gerefuseert; seggende wel met minder somme te sullen te vreden sijn; doch selfs niet te begeren het employ/ dies is den last van haer te tracteeren/ op voorgemelte somme gegeven aen den Hofmeester Mortaigne. Sy wilden geen audientie nemen als in presentie vanden Prin ce: die eerst den tienden Novembris inden Hage quam. Hebben alsoo audientie gehad den dertienden. D'eene Ambassadeur was genaemt Gregorey Andrewits Olaybiew, gequalificeert Hof Joncker/ en Gregory Lanonowits, Grefier of Cancelier/ met een suite vā acht Edellieden en ses andere Domestiquen vā name daer onder twee Priesters of Geestelijke die by haer niet veel geacht wierden en niet aende tafel aten/ en noch wel drie en veertig dienaers en laquayen daer onder acht Cocken. Ter audientie gaende lietē voor haer deur haer dienaers dragen de presenten aende Heeren Staten ende Prince gesamentlijck te presenteren: als vyf Timmer Sabelen van wegen den Groot Vorst: ses Timmeren van wegen den Patriarch/ des Groot-Vorsts Vader/ acht Timbren in haer eyghen naem ende twee Timbren op de naem van twee Neven in haer suite sijnde. Hare propositie was eene korte recapitulatie van de besendinge deur de Heeren Burgh ende Veltdriel aenden Groot-Vorst jongst gedaen ende derselver aenbrenghen: voorts een verhael van 't ongheluck / excursien ende feulen die de Polen deden tegen den Groot-vorst; dat daerom hy geterght niet van sinne was den Treves met Poolen / die noch duyrde / te onderhouden: maer den selven te beoorlogen.

Den achtienden Novembris wiert gelesen den Brief vanden Groot-Vorst luydende aldus.

God den Almagtigen ende Regierder alle creaturen die alle mensche overvloedelijck verheucht uyt Genaden, den selvigen eenigen God *drievoudig* in persoon; eeren ende loven wy, den genadigen machtigen Regeerder ende wonder wercken, die door den overvloedigen wille Gods uytverkooren heeft tot onderhoudinge ende opsichter der Christelijcke regerende Scepter des recht ende Wijtberoemden Koninckrijcx ende veel nieuwe vermeerderde Koningrijcken deur de hulpe Godts tot Vredes-onderhoudinghe ende sonder oproericheyt eeuwiglijck.

Vanden groote Heer Koninck en Grootvorst *Michailo Fedrowits* over gantsch

Russen selfe rhouder, *Vladimersco*, *Moscoosschen*, *Novogorotschen*, Coninck van *Casaen*, Coninck van *Astrachan*, Coninck van *Sibirien*, Heere van *Plesco*, ende Grootvorst van *Smolensko*, *Tweer*, ende *Iougorien*, *Parmen*, *Waitsken*, *Bolgarien*, ende andere Heerlijcken, Groot-vorst van *Novogorod*, der neederighe Landen van T. *Ieringo*, *Resanien*, *Rostonien*, *Ierestavis*, *Belocosarien*, *Lijflandt*, *Oudorien*, *Obdorien*, *Condirien*, ende der gantscher nooder geweften gebieder, ende Heere der Iversche Landen, Kartalinien ende Grousinische Koningen, Vorst van *T. Serkassen* ende *Igonien*, ende van andere deele Rijcken Heere ende overwinner.

Aenden Edelen Hoochgedachten vry Vereenichde Nederlantsche en Hollantsche Provintien, en andere Vorstendommen Regenten U. E.E. hebben gesondé aen onsen Konincklijke Maj. U.E.E Ambassadeurs *Albertus Coenradus Burg*, en *Iohan van Veldriel* met brieven: so ist dat wy grooté Heer en onsen Vader dé grooten Heer *Philaert Nikititsch* der Mosoosschen en gantschen Russen Rijcx Heyligé Patriarch U.E.E. brieven van hun lieden laten aenveerden en U.E. E. Ambassadeurs reden genadelijck aenhoort, en in u E. E. brieven was geschreven, gelijck oock u E. E. Ambassad. voor ons groote Heeren hebben laten ter audientie stellé en U.E.E. Ambassadeurs mondelijck hebben verhaelt, en ons grooten Heer, ons Konincklijcke Majesteydt wegen u E. E. onsen Soone den Iongen Prins *Alexix Michailowits* gecongratuleert, gesontheydt ende geluck in onse groote en wijtberoemde Russe Rijcken ghewenst. Waer voor wy grooten Heer onsen Konincklijcke Majesteydt u E. E. der Nederlantsche ende Hollantsche Regenten hoochlijck roemen dat u E. E. onse Conincklijcke Majesteydts vrientschap nu ende volgens begerende syt, Ende alsoo u E. E. hun Ambassadeurs hebben tot ons gesonden, ons grooten Heer geluck wenschende in ons Rijcken, Soo hebben wy grooten Heer in recompens u E. E. willen bewysen onse Konincklijcke gunste. Ende inde selve uwe brieven was geschreven aen ons synde gedachtich onse Konincklijcke gunste ende genade dat wy in u E. E. Oorlochs tyden aen u E. E. gesonden hebben *drie duysent* ponden Salpeter sonder gelt, ende voor sulcke onse gunstighe ghenaede syn U. E. E. ons grooten Heer dienstelijck bedanckende, hebben oock aen ons Konincklijcke Majesteydt versocht weeghen U. E. E. inwoonderen toeghelaeten handelingh, dat wy onse Conincklijcke Majesteydt gunste ghelieven te toonen, omme hunne Commercien te moghen vermeerderen, ende dat u E. E. onse Konincklijcke Majesteyd Onderdanen geerne insgelijcx vergunnen willen, gelijck oock U E. E. Ambassadeurs mondelingh ons gerefereert hebben; vorders hebben U. E. E. Ambassadeurs ons ghesecht van diverse andere saecken die haer van U E. E. Hollantsche Regenten, ende van den Prins *Henricus* bevoolen waren, ende dat ons Konincklijcke Majesteydt hun gunste soude bewysen, ende committeeren yemant die deselve mocht aenhooren. Daerom hebben wy grooten Heer ons Koninckljcke Majesteydt ende ons vader den grooten Heer *Philaert Nikititsch* der Moscoosschen en gantschen Russen Rijcx *Patriarch* u E. E. Ambassadeurs bevoolen te confereren met onser Bojaeren den benaesten Bojaer ende Casaenschen Stadt-houder den Vorst *Iwan Borissowits* 't*Serkastkoy* ende *Consocijs*, om al 't geene hun van u E. E. belast was 't audienceeren, oock bevoolen hun op alles bescheet te geven, als oock mede op 't schrif-

't schriftelijck versoeck, ende hun te depeschéren tot uwaerts sonder ophouden. Ende door dien wy grooten Heer met U.E.E. vrientschap begeeren: so hebben wy aen u E. E. Hoochgeachte Regenten, ende aen den Prins *Henricus* in tegendeel van U E E. besendinge onsen Ambassadeurs den Hof-Ioncker *Gregorey Andriewits Olabiew* ende onsen Griffier *Gregorey Lainonowits* gesonden ende hun belast diverse saecken om met U E E. te confereren, van alliance ende besendinge te vermaenen. Ende wanneer onse Ambassadeurs by U E E. hoochgeachte Heeren, en by Prins *Henricus* U E E. sullen aengekomen syn, gelieve U E E. hun ter audientie te laeten komen ten spoedighsten ende hun redenen die sy sullen voordragen gehoort hebbende in alles geloof te geven ende hun daerop bescheet verleenen, en weder op 't spoedigste depescheren tot ons Koninckl: Majesteyt, om ons van 'tgeene hun bevolen is 't adviseren, op dat tusschen ons lieden voortaen goede alliance, vrientschap en besendinge over goede saké mach continueren.

Geschreven in onse Koninckliicke Stad ende Hof Mosco in 'tjaer vande scheppinghe der Werelt *seven duysent hondert negen ende dertich*, den achtsten dach der maent *Iuly*. Synde den *achtienden Iuly sestien hondert een en dertig*, na onse rekening.

D'opschrift was: den Edelen Hoochgeachten der vry Vereenigde Nederlantsche ende Hollantsche Provintien ende andere Vorstendommen Regenten.

De Brief vanden Patriarch luyden als volgt.

Den eenigen God sonder begin ende sonder eynde onsienlijck ende onbeschryflijck, vreesselijck ende onbegrijpelijck sittende hoogher dan alle Hemelen, den Levendigen onsterfflijcken verlichter ende Regierder der Hemelscher machten, alleenich, onsterfflijck 't woort sijnes onwetelijcken wijsheyts Regeerder der onsienlijcken ende sienlijcken dingen, alles erhoudende deur den levendigen ende Goddelijcken Geest, met sijn waeckende ooghe altijt opsicht hebbende op alle 't geene hy op der aerden geschapen heeft, ende op 't geene deur syn macht onverganckelijck is, een trooster aller menschen op der aerden, voor den welcken dat boven de Hemel, d'aerde ende de diepten, denselven onsen eenigen Godt sy gelooft ende ge-eert in drie persoonen voor syne genade ende onuytspreeckelijcke weldaden, om dat hem gelieft heeft syne hooghgeloofde wille tot lof syns Heyligen ende verschrickelijcken naems ons te stellen inde successie ende te verleenen den Scepter der waeren beroemden grooten Russen, ende nae te volgen de voetstappen der grooten Russen Heeren, Koningen ende Grootvorsten, tot groote ruste des Rijcx ende den menschen een welbehagen tot uytroedinghe der ongherechtige ende tot lof der weldaders, den strenghe, Lieflijcken, Doorluchtighen ende Hooghgebooren myn Sone den grooten Heere, Koningh, ende Grootvorst over gantsche Russe self erhouder *Michailo Fedrowitz*, Waldimersche Moscoossche, Novogorotsche, Coninck van Casaen, Coninck van Astracan, Coninck van Sibirien, Heer van Plesco ende Grootvorst van Smolensko, Tweer ende Iongarien, Bernien, Wiatha, Bolgarien, ende andere Heerlijckheden, ende Grootvorst van Novogrod, der Nedrige Landen, Therungo, Resaen, Rostovien, Ierelaef, Belosorien, Lijflandt, Ondorien, Obdorien, Rondinies, ende der gantscher Noorder gewesten, ghebieder ende Heerscher der Ienersche Landen Kartalunen ende Grousinsche Coninghen, Vorst van Tzerkassen ende Igorien van andere veele Rijcken Heere ende overwinner, syne Coninckliicke

Majesteyt

Majesteyts Vader na de menschelijcke geboorte, ende nae den wille Godts Herder ende Leeraer, ende nae den Geest Vader tot eenicheydt des Scepters *Filaret Nikitits*, deur Godes genade Patriarch der Koninckklijcke Stadt *Mosco*, ende over 't gansche groote Russische Rijcx; vereenichde Nederlansche Provintien ende andere Vorstendommen Regenten, u E. E. hebben ghesonden aen onsen soon den grooten Heer en groot der gantsche Russen Rijckx self erholder *Michailo Fedrowits* ende aen ons den grooten Heer *Filaret Nikitits* der Moscoofschen ende gantsche Russen Rijck *Heylighen Patriarch* U E E. Ambassadeurs *Albertus Conradus Burgh*, ende *Iohan van Veltdriel* met brieven; soo ist dat onsen Sone den grooten Heere Koninck ende Grootvorst des gantschen Russen Rijcx selferholder *Michailo Fedrowits* ende wy grooten Heer hebben U E E. Ambassadeurs voor ons grooten Heer laeten komen ter audientie ende U E E. oratie gunstelijck aengehoort, en 't gene van U E E. was geschrevẽ. Oock hebben U E E. Ambassadeurs mondelingh gerapporteert dat U E E. hebt onsen Sone den groote Heer en Grootvorst der gantsen Russen Rijcx self erholder *Michalo Fedrowits* en syn Majesteyts Hoochgeboren Sone den jongẽ Prins en Vorst *Alexis Michailowits* laten begroeten ende gheluck wenschen in hunne groote en beroemde Russche Rijcx Regieringe, als oock aen ons grooten Heer der Moscoofschen en gantschẽ Russen Rijcx Heyligen Patriarch *Filaret Nikitits* in syne Heylige besittinge. So ist dat onsen Soon den grooten Heere syn Koninckklijke Majesteyt en wy grooten Heer Heyligen Patriarch U E E. Nederlantsche en Hollandesche Regenten daer voor U E E. loven en roemen, dat U E E. met onsen Sone den grooten Heere syne Koninckklijke Maj. vrientschap nu, en voortaen begeren 't onderhouden; insgelijcx deselve vrientschap van ons groote Heeren mede begherende syt. So hebben wy grooten Heer Heylighen Patriarch met onsen Soone den grooten Heere Koninck ende Grootvorst des gantschen Russischen Rijcx self erholder *Michailo Fedrowits* samentlijcken beraetslaghet dat hy grooten Heer syne Majesteydts vrientschap tot U E E. soude vermeeren. Aengaende 't geene U E E. Hollantsche Regenten in uwe brieven aen ons geschreven hebt van verscheyden andere saecken, 'tgeene U E E. Ambassadeurs van U E E. bevolen is, om 't selvighe te communiceren aen den gheenen die wy groote Heeren daer toe souden belastigen, so ist dat onsen Sone den grooten Heer syne Koninckklijcke Majesteyt ende wy grooten Heer Heylighe Patriarch des Moscoofschen ende gantsen Russen Rijcx *Philaret Nikitits* hebben bevolen U E E. Ambassadeurs in conferentie te treden met onse Bojaren, met den benaesten Bojaer ende Casshenschen Stadthouder den Vorst *Ivan Borissowits 't Serkasskoy cum sociis*, en alle den saken belangende 't gene U E E. hun bevolen hebt hunlieden daer op af te vorderen en bevolen hunluyden daerop bescheet te geven, oock 'tselvige van gelijken op U E E. brieven schriftelijck bescheet te geven, oock hunlieden bevolen op 't spoedighste weder tot U E E. af te vaerdigen. So ist dat onsen Sone den grooten Heer syne Koninckklijcke Majesteydt mede U E E. vrientschap soeckende is. Ende diesshalven aen U E E. hoochgheachte Heeren Reghenten ende Vorst *Hendricus* vrientschap en besendinge in vergeldinge van U E E. vrintschap gesonden heeft onse Ambassadeurs den Hof-Ioncker *Gregorye Andrewits Olanobienus* ende onsen Griffier *Gregorey Lanonowits*, ende hunluyden bevolen van verscheyden saken

met

met U E E. te communiceré, oock wegen der vrientschap en besendinge aen onsen Sone den grooten Heer syne Koninckllijcke Majesteyt aen U E E. indachtigh wesen; so wanneer onse Ambassadeurs by U E E. sullen gekomen syn, soo sullen U E E. gelieve die 't ontfangen, ende over onse saken verhooren, ende op 'tspoedichste depescheren, ghelijck aen U E E. derhalven mede gheschreven is inden Brief van onsen Sone den grooten Heer Koninck, ende Grootvorst der Moscooffschen ende gantschen Russen Rijcx selfer holder *Michailo Fedrowits.* Gheschreven inde Coninckllijke Stad Mosco in ons Heylich Hof, in't Iaer der Scheppinge des werelts 7139. den *achsten Iuly*, synde den *achtienden Iuly* na onsen styl.

Dese opgemelde Brieven wierden ghedraeghen of verheven boven haer hooft: ende als die gelesen wierden moest de gantsche Vergaderinge ende de Prins self opstaen: ende daer nae deden sy oock de volgende Propositie.

In't Iaer *hondert ende veertich* den *een en twintichsten* November oude ende den *twee en twintichsten* nieuwen stijl, hebben des grooten Heere Koninck ende Groot-Furst *Michailo Fedrowits* over 't gantsche Russen Rijcks selferholder, ende van veele Rijcken Heere en Overwinner, en zyne Majesteyts Vader den grooten Heere *Philaret Nikitits* Moscooffschen ende der gantschen Russen Rijcx Heyligẽ Patriarchs Ambassadeurs *Gregorey Andrewits Olaybien* ende den Griffier *Gregorey Lanonowits* aende Nederlantsche ende Hollandtsche Regenten ende aen *Fredrich Hendrick* Prince van *Orangien* in hunne Propositie gesproocken, ende de selve hun propositie schriftelijck overgeven.

U. E. E. der Nederlanden ende Hollantsche Regenten ende *Fredrick Hendrick* Prince van *Orangien* hebben gesonden aen onsen grooten Heere den Koninck ende Grootvorst *Michailo Fedrowits* over 't gansche Russen Rijcx selfs erholder, en tot syn Majesteyts Vader *Philareth Nikitits* der Moscooffschen, en gantschen Russen Rijcx Heylighen Patriarch U. E. E. Ambassadeurs *Albertus* ende *Iohannes*, ende dieselvige U. E. E. Ambassadeurs hebben by onsen grooten Heere syne Koninckllijcke Majesteyt ende syne Majesteyts Vader den grooten Heere den Heyligen Patriarch ter audientie gheweest, ende hebben hunne brieven overgelevert ende hunne Propositie gedaen, ende oock hun propositie schriftelijck overgegeven. Welcke alles onsen grooten Heer Koninck ende Grootfurst *Michailo Fedrowits* selfs erholder, ende syn Majesteyts Vader den grooten Heer *Philareth Nikitits* der Moskooffschen ende der gantschen Russen Rijcx Heylige Patriarch U. E E. Ambassadeurs Propositie hebben verstaen, ende bevolen U. E E. Brieven van henlieden 't aenvaerden ende d' Inhout derselvigen aengenaemlijck ende genadelijck verstaen, ende in V E E. Brieven, die U E. E. der Nederlantsche en Hollantsche Regenten ende de Prince *Fredrick Hendrick* geschreven hebben, aen onsen grooten Heer ende Heyligen Patriarch is geschreven, gelijck oock U E E. Ambassadeurs mondelingh hebben gherapporteert ende ghecongratuleert onsen grooten Heer zyne Coninckllijcke Majesteydt ende zyne Majesteyds Soone den seer Christelijcken ende hooghgeboren Iongen Prince, Furst *Alexis Michailowits*, ende geluck gewenst in hunlieden groot ende wydtberoemt Russen Rijcx Regieringe, oock 't selvige van gelijcke aen syn Majesteyts Vader *Filaret Nikitits*, der Moscooffschen ende gantsche Russen Rijcks Heylighe Patriarch ende zyne groote Heylighe besittinge. Vorders hebben U E E. Regenten en Prins *Hendrick*

drick geschrevē,oock hebben u EE. Ambassadeurs gerapporteert,dat onsen grooten Heere zyn Coninglijke Majesteyt zyn Genade bewesen heeft in't voorgaende Iaer in tyt van u EE.oorloge doen U EE.'t hoochnodig van doen hadden,bevolen heeft aen u EE. te senden *drie duysent* ponden Salpeter , en verboden voor dien Salpeter in syn Majesteyts schat,gelt te nemen. Voor welke vereeringe u E E.de Hollantsche Staten,en dē Prins *Fredrick Hendrick*,altyts ingedachtig,en voor bedankende syt,en tot recompens van dien altyt aen onsen grooten Heer syne Kon: Maj: en syn Majesteyts Vader den Heyligen Patriarch,alles goet sullen bewysen.

So ist dat onsen grooten Heer syne Koninckl. Maj. ende syne Majesteyts Vader den grooten Heer en heyligen Patriarch u EE.der Nederlantsche en Hollantsche Regentē en Prins *Fredrik Hendrik* daer over roemē,dat u E E.hare Maj.vrientschap ende genade soecken 't onderhouden met hunlieden groote Heeren begroetende ende gedachtigh syn syne Majesteyts assistentie, ende tot getuygenis van dien gesonden hebt aen hunlieden groote Heeren u E. E. Ambassadeurs insgelijcx sullen oock voortaen onsen grooten Heer syne Koninckliicke Majesteydt ende synes Koninckliicke Majesteyts Vader den grooten Heer den heylighen Patriarch tot u E. E. met hun Majesteytds vrientschap ende in alle goede correspondentie continueeren. Wat vorders belangt diverse andere saken volgens u E.E. ordre, daervan hebben u E E. Ambassadeurs hun Propositie overgegevē:en hebben door syne Konincl.Maj.en syn Majesteyts vader den heyligen Patriargs bevelē in conferentie geweest met syne Koninckl. Maj. naeste Bojaer en Casaensche Stadthouder den Furst *Ivan Borissowits 't Serkaskoy cum sociis*. Op welke propositie hun liedē deur 's Coninckl. Maj. en syne Majesteyts Vader den grooten Heer en heylighe Patriarchs bevel en ordre antwoort en schriftelijck bescheet gegeven is. Welke sakē al te samen u EE.Regentē en den Prince deur u E E. Ambassadeurs verstaen hebt.

Vorders heeft onsen grooten Heere Koninck ende Grootfurst *Michailo Fedrowits* over 'tganse Russen Rijck self erholder ende syne Majesteyts Vader de grooten Heer *Philaret Nikitits* der Moscoosschen ende gantse Russen Rijcx heylighē Patriarch ons lieden belast ende bevolen u E E. der Nederlantsche ende Hollantsche Regenten en *Fredrick Hendrick* te communiceeren 't geene volcht.

U EE. is self wel vastelijk bekent wat voor ongerechticheyt en destructie de Koning van Polen *Sigismundus* en de Heeren des Rijcx Stenden het Moscoossche Ryck aen gedaen hebbē ten tyde vande Regieringe des Konings *Boris*, en Conink *Vasilius*: uytgevende schelmen voor Konincx kinderen,alles contrary des Ambs. contract en eetbevestinge die gemaect warē ten tyde vande Regiering des Konincx *Boris*.

So ist dat ten tyde doen door Godes genade van des voorgaende groote Heeren Koningen en Russische Grootfursten in't Moscoossche en gantsche groote Russische Rijck in erfenis gesuccedeert is, onsen grooten Heer Koning en Grootfurst *Michailo Fedrowits* des gantsen Russen rijcx self erholder,deur dē Koning van *Polen Sigismundus* aen onsen grooten Heer syn Koningl.Maj.mede veel ongerechticheyt bewesen is,sendende in't Moskoossche Rijck synen Sone den Prins *Ladislaus*, met groote krychsmacht die 't Moscoossche Rijck grooten overlast gedaen hadde.

So ist dat in 't Iaer *sestien hondert seventien* deur last van onsen grooten Heer t'samen vergadert syn syne Koninckliicke Majesteydt ende van't gantsche Moscoossche Rijck de groote Ambassadeurs syne Koninckliicke Majesteyts Heeren, den Heer

Heer ende Pletots Stadthouder, *Feder Ivanowits s'Heremetof cum sociis* tereen der, met de Heeren Rijcxstanden der Poolsche Croonen ende des Littous Grootvorstendoms Raets-Stenden groote Ambassadeurs den Furst *Adam Nonodnoorsku*, den Bisschop *Kamenetsky cum sociis*, ende hebben 'tsamen een Treves verbont gemaeckt voor den tyt van *veertien* Iaeren ende *ses* maenden, en 'tselve Treves contract is van beyden syden door de groote Ambassadeurs met eede bevestight, ende hebben op de contract brieven hun eedt gedaen, datmen dien Treves tot den bestemden tydt vast ende onverbreeckelijcken souden onderhouden, en geduyrende dien tydt geen terginge noch overlast malkander aen te doen, geen plaetsen of Steden aen wedersyden te belegeren, oock geen Oorlog noch Krygh beginnen; oock dat de Prince *Ladislaus* den tytel van Koninck ende Grootfurst hem niet en soude schryven, ende dien Treves souden houden tot die bestemde Iaren onverbrekelijck; soo ist dat de Koninck *Sigismundus* ende de Raedtstenden dit verbondt niet een Iaer gheheel hebben onderhouden, ende hebben uyt veel Littousche Grensen Steden de Stadthouders aen onsen grooten Heere syn Koninckliijcke Majesteyts Steden ende Waiwoeden geschreven in hun Brieven syne Koninckliijcke Majesteyts titulen, met schandelijcke en verwytende pointen, ende overtredende hun Eedt, heeft de Prince *Ladislaus* beginnen te schryven den tytel van Koninck van *Moscovien*, 't gheen hem Godt niet en heeft gegeven, ende heeft diversche grensen Steden des Koninckliijcke Majesteyts als oock de Landen inde Vlecken ende bequame plaetsen in syn besit ghenomen, oock s' Heeren Volck in syne Majesteyds Landen geslagen ende eenige berooft. So ist dat wegen sulcke ongerechtigheyt syne Koninckliijcke Majesteyts Boyaren deur syne Koninckliijcke Majesteyts bevel gesonden hebben in Poolen ende Littouwen aende Raetstenden Afgesanters ende Posten, ende aen hunlieden geschreven, datse die schelmen daer over souden straffen, die onse Koninckliijcke Majesteyt verwytinge overgeschreven hadden, oock mede gesonden inde Grensen-de Steden aende Stadthouders ende belast hunlieden dat sy sulcx souden nalaeten, datse daer deur geen quaedt noch oprockinghe souden veroorsaecken, ende den Treves verbont ende de Eetbevestinge niet souden breecken. Maer de Coninck van *Poolen* ende syne Raets Stenden hebben sulck alles niet geacht, ende de schelmen daer over niet gestraft: ende nadien als noch tot deser tydt hebben sylieden bedreven inde Littouwsche Grensen Steden seer veele ongherechtigheden, en tegens den Treves verbont strijdende saecken. Soo ist dat onsen grooten Heer syne Koninckliijcke Majesteyt bewust is, dat de Prins *Ladislaus* wil het *Moscoossche* Rijck beoorlogen, ende van meening is in te voeren de Heretijxe vermaledyde Paussselijke Religie. Derwegen dat onsen grooten Heer Koninck en Grootvorst *Michailo Phedrowits* selferhoider des gantschen Russen Rijcx, siende hunlieden soo meenichvuldige ongerechtigheyt, van wille is, ten eynde des Treves verbont Iaren met den Koning van Polen en Raet-stenden gemaect, niet uytte wachten, maer wil den Koning van *Polen* den Oorlog aendoen, so veel God sijne Barmhartige hulpe aen onsen grooten Heer Koning verlenen sal, en syn groote krijgsheyr met syn Heeren en Waywoeden desen Somer den Koning van *Polen* toesenden.

'T is oock soodanich dat in den verleeden Iaere aen onsen Koninck ghesonden heeft den Turckxen *Mirrat Sultan* synen Ambassadeur den Grieck ghenaemt *Thomas* met eenen Brief, waer in stont gheschreven dat

hy met onsen grooten Heer syne Coninckliijcke Majesteydt begeert te wesen eeuwichlijck in goede Broederlijcke liefde, vrientschap ende verbont, ende wil den Coninck van *Poolen* wegen syne veelvoudige ongerechtigheydt beoorlogen, ende tegens hem senden groot Krygsmacht, ende met onsen grooten Heer syne Koninckliijcke Majesteyt t' samen tegens den *Pool* aengaen.

Vorders heeft oock den Koninck van *Sweeden Gustavus Adolphus* aen onsen grooten Heer syne Koninckliijcke Majesteydt met syn Ambassadeurs gheschreven wegen den Koninck van *Poolen* ende ons aengewesen syne ongerechtige ende listige aenslaghen ende voornemen met den Keyser ende den Paus van Roomen. Dat sylieden met hun listige aenslagen en valsch voornemen trachten het Sweetsche en Deensche Koningrijck en andere Evangelische geloofs Heeren hun Rijcken te verwoesten, en hun Paepsche vermaledyde religie daer in te voeren. Syn oock van wille insgelijx 'tselve te doen inde Moscoofsche Rijke en onse Kristelijke Griecksche Religions instellen uyt te roeden, en Godes Kercke te verwoesten om hun vermaledyde Paepsche Religie in te voeren ende bevestigen.

'T is also dat onsen grooten Heer Koninck syne Koninckliijcke Majesteyt voor desen geschreven hebben, daer van u E. E. met onsen oversten *Alexander Lesly* die deur ordre van de Koninckliijcke Majesteyt in U. E E. Landen ende in andere Landen gesonden is om Krychsvolck te werven. Ende wanneer u E E. Ambassadeurs *Albertus* ende *Iohannes* waeren in conferentie met syne Koninckliijcke Majesteyds naeste Bojaren ende Casaenschen Stadthouder den Furst *Ivan Borissowits 't Sercaskoy cum sociis*, hebben sylieden gesecht tot syne Koninckliijcke Majesteyts Bojaren ende in hun schriften geschreven, dat u E E. Hoog Mogende Staten ende syne Princelijke Excelentie hun gunste aen onsen Heere syne Koninckliijcke Majesteyt sullen betoonen naer hunliede vermogen, ende met hun raden, ende dan in alles behulpich soude wesen, wanneer syne Koninckliijcke Majesteyt sulcx van u E. E. begerende waeren: so ist dat onse Koninckliijcke Majesteyts Bojaeren u E. E. Ambassadeurs gesecht hebben, dat sulcx sy wel expresselijck souden te kennen geven: wanneer onsen grooten Heer syne Koninckliijcke Majesteydt tegens dieselvige syne Vyanden den Koninck van *Poolen* den Oorloch sal beginnen; wat dat u E E. der Nederlantsche ende Hollantsche Regenten, ende *Fredrick Hendrick* Prince van *Oraignen* onsen grooten Heer syne Koninckliijcke Majesteydt voor assistentie sullen doen. Ende u E E. Ambassadeurs hebben ghesecht doen sy uyt *Hollant* vertrocken, dat in *Hollandt* tydinge was dat onsen grooten Heer zyne Koninckliijcke Majesteyt met 't gantsche Kristenrijck in vredes verbont was, ende dat sylieden van u E E. geen expresse last hadden eenige assistentie toe te leggen: ende met welcke Rijcken dat u E E. in vrientschap ende verbont alliantie syt, dat u E E. dieselvige Rijcken tegen hunne Vyanden met volck ende gelt assistentie doen; ende by aldien onsen grooten Heer syne Koninckliijcke Majesteydt zijne Ambassadeurs belieft te senden, om aen u E E. assistentie te versoecken tegens den Koninck van *Poolen*. So hebben sylieden Ambassadeurs *Albertus* ende *Iohannes* gesecht hunlieden bekent te zijn, dat u E E. Reghenten ende Prins *Fredrick Hendrick* onsen grooten Heer syne Koninckliijcke Majesteyt tegen syns Vyant den Coninck van *Poolen* assistentie sullen doen. So ist dat deshalven onsen grooten Heer zijne Koninckliijcke Majesteyt ende zijne Majesteyts Va-

Vader den grooten Heer *Philaret Nikitits* over 't Moscooffche ende gantsche Russe Rijcx Heylighe Patriarch ons bevoolen hebben u E E. der Nederlantsche ende Hollantsche Reghenten, ende Prins *Fredrick Hendrick* te segghen, dat u E E. onsen grooten Heer zijne Koninckklijcke Majesteydt in 'twelnemen u E E. liefde ende goede wille gelieve ons te openbaren, of u E E. teghens zijnen Vyandt den Koninck van *Poolen* geliefde assistentie te doen met volck ende gelt: ende by aldien u E E. assistentie aen zijne Konincklijcke Majesteydt sullen doen, so sullen u E E. der Hollantsche ende Nederlantsche Reghenten ende *Fredrick Hendrick* Prince van Oraigne sulcx aen ons liede Ambassadeurs gelieven bekent te maecken, hoe veel Soldaten, voetvolck, musquetten ende Piecken, ende somma van penningen 't onsen grooten Heere zijne Konincklijcke Majesteyt self ghelieven te senden. 'Tselvige sal onsen grooten Heer zijne Konincklijcke Majesteydt voor groote vrientschap van u E E. aennemen, ende in recompens van dien sal hy met syne Konincklijke Majesteyts vrientschap aen u E E. verobligeert blyven, ende sal u E E. insgelijcx weder assistentie doen.

Alles dit is u E E. der Hollantsche ende Nederlandtse Regenten ende *Fredrick Hendrick* Prince van *Orange* self wel bekendt, dat den Koninck *Sigismundus* onsen grooten Heer syne Konincklijcke Majesteyts groote Vyant is, ende dat sy voornemen teghen 't Moscooffche Rijck allerley listicheydt te gebruycken; derhalven heeft syne Conincklijcke Majesteydt van nooden veel Volckx, allerhande ammunitie van Oorloghe ende gelt schatten. Soo sullen u E E. der Hollantsche ende Nederlantsche Regenten ende Prins *Fredrick Hendrick* ghelieven onsen grooten Heer syne Conincklijcke Majesteydt t' assisteeren met volck ende allerhande munitie van Oorloge. Waer op u E E. ons uwe resolutie gelieven eyntlijck hastelijck te verklaeren. Soo sullen wy Ambassadeurs aen syne Conincklijcke Majesteyt sulcx adviseren.

Eenige tijdt voor de komste deser Ambassadeurs / namelijck in Augusto was oock van wegen den Grootvorst hier gekomē met brieven van credentie den commissaris Alexander Williams Lesley: versoeckende vrye uytvoer van Wapenen ende munitie van Oorloch: als oock vrye werbinghe van Krygsvolck op de Frontieren van desen Staet: het eerste op syn kosten / edoch vry van Licenten en Tollen / is hem in September toeghestaen. Maer 't ander geexcuseert: op de swaere Oorlogh die de Staet voerden; ende daerom men geen vreemde werbing mocht toestaen.

'Tvervolgh ende expeditie van de Moscovische besendinghe is te sien in 't volgende Jaer.

In 't begin van dit Jaer heeft de Graef van Oost-Vrieslandt deur syn Raedt Amama haer Ho: Mog: laten aendienen hoe dat hy een Gesanten aen Keyserlijcke Majesteyt op de Collegiael dach tot Regensborgh voor lange hadt gesonden / om die omstendich te kennen te geven / den bedroefden Staet van syne Graefschaps Landt ende Luyden / deur d' Inquartieringe van der Ligisten Soldatesca / biddende dat het voorsz Krijghsvolck daer uyt wierde gevoert / ende voortaen van alle Chrijghsbeswaringe bevrijt mocht syn ende blyven. Waerop geimpetreert was de hier navolgende resolutie niet sonder veel moeyte.

Op dat nu syn Genade tot soulagement van sijnen arme Ondervanen het effect van

van dien mochte genieten / had datelijck ten fine voorsz aende Coninck van Sweeden gesonden.

Doende by desen haer Ho: Mog: bidden om geen swaricheyt te maecken sulcke ghelijcke acte te verlenen relatif op de voorschreve Keyserlijcke resolutie.

Ende al ist dat hier te vooren by haer Ho: Mo: seeckere acte aende Graef was gegeven.

Seyde van noden te wesen om alle misduydinge wech te nemen / dat dese nieuwe acte/de Keyserlijcke resolutie soo veel mogelijck conform mocht gegeven werden.

De Roomsch Keyserlijcke oock in *Ungeren* ende *Behemen* Koninckl ijcke Majesteydt onse aller genadichste Heere, is in alle onderdanicheydt omstendigh gerefereert ende voorgebracht 'tgeene des welgeboren Heere *Ulrichs* Grave in Oostvrieslandt ende *Ritperg* &c. Gesante *Tido van Inhuysen ende Kniphuysen*, so wel by dieselve als den aenwesenden Keurvorst en Collegie wegens erlanginge der Neutraliteyt voor eerst gedachten Heere Gravens Landen maer insonderheyt op dat syne door het daer inne noch geblevene Krygsvolck uytgheputte arme Onderdanen met gantsche uytvoeringh der geinquartierde Soldatesca eens verquick, oock voortaen van alle Krysbeswaeringe bevryt, ende also gedachtes Ghesanten Heeren Principaelen toebehoorige Graef ende Heerschappen des heylighen Roomschen Rijckx ten goeden geconserveert en beholden moch worden, instantelijck aengehouden ende gebeden heeft.

Of nu wel syn Keyserlijcke Majesteyt sonderlijck wel genegen waren, gedachtes Gesanden Heere Principael dit syn aenlanghen ende begeren, om die aen syn Keyserlijcke Majesteyt ende het Roomsche Rijck gedane aensienlijcke diensten wille te verwilveerdigen.

So heeft het doch met die aengegevene *Neutraliteyt* eene sulcke gelegentheyt dat diergelijcke eenige stand des Rijcx tegens synen Keyser, als dat hoogste hooft in gene wege toe te laten noch te vergunnen is.

Op dat nochtans meergedachtes Gesanten Heere Principael geholpen mochte worden, ende hy om aengeduyde syne verdiensten ende bewesene trouwe dan noch een effectuele geniet bevinden mochte.

So verklaren sich syne Keyserlijcke Majesteyt teghens deselve in genaden daer heen, wanneer syne Heere Principael eerstelijck in conformiteyt van syne aenerbieden de bewaringe aller ende yeder tot syne Landen behoorende Steden ende Vesten, Oorden, ende Passagien, by dese geduyrige ende toekomstige kryghen so te versien, ende desweghen ghenoechsame verseeckeringhe sal doen, dat syne Majesteyt ende het Rijck daer in noch daer uyt geen schade noch nadeel gedaen, als mede *ten anderen*, genoechsaem bewys soo wel vande Coninck van *Sweeden* als den *Staten* van *Hollandt* voorbrenge, dat hy van haer onaengevochten blyve, ende deur haer geen volck in dieselve oorden ingebragt ende gelecht sal werden.

Maer insonderheyt ende *ten derden* so haest gedachte Gesandtes Heer Principael eenichsints vande eenen ofte anderen uytlandischen Potentaeten, wie die oock sy, in korten ofte over langhe aenghevochten, ofte wel gansch vyandtlijck aenghevallen mochte worden, ende hy die te resisteren niet en vertrouwde, schuldich ende verbonden sal syn, sulcx syne Majesteydt selt

selfof desselven Generael, Oversten ofte naestvolghende Commandanten ende Bevelhebberen, by tyds te adviseeren, ende om hulp ende bystant aenroepen, syne Majesteydt meerghedachten Gesantes Heere Principael begeeren met uytvoeringe des Volcx, oock toekomstige bevrydinge der inlegeringen ghenaedigh plaets geven, ende wat meerder van nooden is, onuytblyvelijck te bestellen, ende goede ordre te gheven, ghelijck deselve hem des Ghesantes Heere Principael, sonder dat met geduyrige Keyserlijcke Genade wel gewoogen syn ende verblyven.

Signatum in syn Keyserlijcke Majesteyds en des heyligen Rijcx Stadt *Reghensburgh* onder opgedruckte Secreet Zegel den *negenden November* 1630.

Op de gemelde Keyserlijcke Acte ende het Graeflijck versoeck is by haer Ho: Mog: desgelijcx verklaert dat deselve gene Troupes ofte Volck van Oorloch inde voorseyde Graefschap van Oostvrieslandt ende aengehoorige Heerlijckheden ende Landen (de Stad Embden ende 't Fort Lieroort uytbesondert) souden doen brengen ofte senden / noch oock aen yemant / wie het oock soude mogen syn / daerin / ofte daer uyt / eenige hostiliteyt / schade / nadeel / ofte gevaer toevoegen / laeten ofte doen / toevoegen / stillende oock haere Garnisoenen jeghenwoordich binnen Emden ende Lieroort voorn oemt sijnde / ofte die hier naermaels daer souden komen / ordineeren ende wel scherpelijck bevelen / dat deselve niet en souden vermogen in deselve Stadt ende Fort voorsz / noch daer uyt / eenige hostiliteyt / schade / nadeel ofte ghevaer aen yemant hy ware dan oock wie hy wilde doen / ofte toevoegen / ofte laten doen ofte toevoegen / onder wat pretext ofte schijn het oock soude mogen wesen / mits dat de gemelde Heer Grave van Oost-vrieslandt ghelijcke acte ende schriftelijck verklaringhe vande Koninck van Spaignen souden hebben uyt te brengen ende sien te verkrygen / ende deselve alhier in behoorlijcke forme gheexhibeert ende vertoont hebbende / datmen aen dese syde / dese resolutie ende verklaringe volkomen effect soude doen sorteren. Dit is gedaen den seven en twintighsten January.

De Heer Clant van wegen haer Ho: Mog: Gecommitteert sijnde om een reyse te doen na Emden: heeft sich aenstonts derwerts begeven.

Aldaer aengekomen ende vande constitutie der saken naer des tyts ghelegentheyt door eenige vertrouwde vrunden aldaer geinformeert zijnde.

Heeft daegs voor nieuwe Jaers dach ouden stijls (wesende den ordinaris keurdach vande nieuwe Magistraet) sich in de Vergaderinge so van Burgemeesters ende Raed / als oock der veertigen aldaer gepresenteert / ende dieselve na gewoonlijcke salutatie met die gevoechlijcxte ende beste redenen / sijn last voorgedragen.

Ende alsoo hem van goeder handt wierde bericht: als dat de veertige lichtelijck een goet gedeelte den ouden Magistraet souden den voet willen lichten / daer onder dan mede waren eenige seer vertrouwde Patriotten / ende den Staet van haer Ho: Mog: seer toegedaen: heeft volgens last deselve in bester vougen gherecommandeert / dat haer Ho: Mog: volgens derselver gewoonlijcke sorchvuldigheyt voor de rustе ende welstant der Stadt Emden, niet konden onderlaten haer vrunt nabuerlijck te vermanen / dat also die jeghenwoordighe Magistraet so in suyverheyt der Religie, als in 't stuck van Regeringe sodanige proeven van sich gegeven hadden.

Dat daer van die vruchten voor de Stadt Embden soo merckelijck waeren ghevoelt / ende by haere Nabuyren ende beste Vrunden met groot genoegen bekent / dat ten hoochsten de welstant haerer Stadt by dese ghevaerlijcke constitutie der saecken ende conjuncture van tijden vereyschende was / dat deselve Magistraet in haere loffelijcke bedieninge sonder veranderinghe wierden gecontinueert.

Maer dese sijn propositie is by den Magistraet ende veertigen niet generaliјck aengenaem geweest / want of wel beyde haer Ho: Mog: ten hoochsten deden bedancken voor deselve soo Vruntnabuyrlijcke Presentatien ende welgheneychde wille / so wast nochtans also dat de Heeren vande Magistaet daer by verseecherden dat in aller sinceriteyt met behoorlijcke Respect en vertrouwde Correspondentie de recommandatie ende t'interest van haer soude worden bejegent en gecultiveert / als sonder welcker vrientschap sy bekenden dat de ruste en welstant haerer Stadt niet konde worden geconserveert.

Soo betoonden dan noch die veertigen daer in niet soo goet genoegen te nemen / als wel die Magistraet; eensdeels die constitutien ende Privilegien haerer waer pretenderende / ende dat door dese besendinge ende recommendatie (in der daet een commandement) in deselve haer electie infractie geschien soude: andere hadden die vande Magistraet ofte eenige uyt derselve / verdacht als of door 't versoeck van dien / dese besendinge gepracticeert was.

Daer over hy dan sijn misnoegen te kennen gegeven heeft / als dat sulcks niet alleen tot sijne kleynachtinghe maer tot despect van haer Ho: Mog: was streckende.

Gelijck of haer Ho: Mo: meer uyt particuliere insichten als om den Publijcken welstant hem desen last aen bevolen hadden.

Inde volghende Keur van noch scheen dat sijne propositie in consideratie was ghenomen sijnde die Borghemeesteren alle gecontinueert ende maer twee uyt den Raet verandert:

Te weten die Raetsheeren Altingh ende Hemmingh', ende in plaetse van dien / ende eenen afgestorvenen / weder gestelt die Licentiaet Roever; Willem van Coeverden, ende N. Faber; alle drie uyt de veertigen, mede so hy verstont goede Patriotten / ende den Staet van haer Ho: Mog: wel toegedaen.

Vorders heeft sich so veel doenlijck gheinformeert op alles soo aldaer passeerde ende wat met eenige Princen ofte Heeren mocht worden verhandelt / en was hem van eenige vertroude vrunden ende seer wel gheaffectioneerde tot den Staet van haer Ho: Mog: soo in als buyten de regeringhe in aller sinceriteyt verklaert ende verseeckert / dat niet getracteert was / noch gehandelt en wierde dat Veranderinge in de Stadt Embden, ofte in die goede vertrouwde Vruntschap van haer Ho: Mog: in het allerminste soude mogen causeeren. Ende alsoo haer Ho: Mo: mede suspect was de sendinghe van weghen Embden ghedaen naer Enghelandt verklaerden dat deselve nergens anders toe tenderende was / als om te obtineeren dese drie dinghen. Te weten om door middel ende intercessie des Konings van Engelandt by dessels Tractaet met Spaignen te mogen bekomen die Neutraliteyt op Spaignen, om consent van uytvoer uyt Engelandt van seeckere quantiteyt granen te obtineeren / ende om den stapel van de Engelsche Lakens.

Sijnde

Hebbende op 't eerste haren Afgesante (die seer beleefdelijck van de Coninck was onthaelt) ten antwoort gegeven/ dat ingevalle voor het sluyten des Tractaets met Spaignen dit haer versoeck waere gedaen geweest / sy daer in souden hebben mogen gedacht worden ; dan was nu te spade;

Doch hadde de Koninck gepresenteert by missive sulckes haren 't wegen noch wel te willen aen Spaignen versoecken.

Op het tweede nopende het Kooren, dat Engelandt mede gebreck hadde/ doch dat sijne Majesteyt wilde doen vernemen ofte daer yets mochte overich sijn/ende sulcx bevonden wordende haer daer van te laten genieten.

Ende wat aengingh den Stapel: dat voor het aenkomen harer Gesanten in Enghelandt, al twee Scheepen met Laecken ghereet hadden gelegen/ om naer Emden te gaen/ ende souden maer een provisioneele Residentie tot Embden genomen hebben / dat in 't geringhste niet van eenige wijdere submissie van protexie / versoeck van assistentie / verbintenis / oft yets anders last noch handel geweest was/ noch oock voorgenomen soude worden / buyten kennisse van haer Ho: Mog: dat met de Koninck van Sweeden niet anders was voorgevallen / als dat deselve versocht was / ende hy oock geconsenteert hadde / inden uyt voer van drie hondert lasten Rogge, uyt sijne Oostersche Landen voor de Stadt van Embden, ende by sijn hoochgedachte Majesteyt aengehoudē om sodanige acte als van de Keyser tot ontledinge van Oostvrieslandt van het ghe-inquartierde Krygsvolck / was voordederende ; daer op noch geene Resolutie was genomen/ edoch waren verwachtende gelijcke antwoort daer op/ als de Graeve van Oldenburg in simili casu ontfangen hadde/

Ende dat sy vertrouwden haer Ho: Mog: deswegen versocht sijnde haer mede dergelijcke gevorderden acte niet souden weygeren tot hare ontlastinge.

Dat de handelinghe met den Spaensche tot Lingen, ende naeder handt tot Brussel door Joncker Mulart, woonachtich in 't Ampt Lingen alleenlijck tendeerde om Neutraliteyt voor hare Ingesetenen te bekomen.

Waerop gedachte Mulart, haer gevangen geweest sijnde/ los gelaten was/om sulcks te procureren : doch was tot desen noch niets daerop ghedaen ofte ghevolcht.

Dat met geene Keysers Officiers handel nochte familiariteyt was gehouden/ dat alleene met die het huys tot Oldersum met sijn volck besettet hadde om 't selve huys ('t welck die Stadt Emden met die Heerlijckheyt aen sich gekocht hadt) aen haer te transporteren / 't welck gedifficulteert was.

Dat met den Grave van Oost-vrieslandt wegen de huldinge onderhandelinge was / maer dat daer in vielen groote swaricheden. Alsoo die van Embden behoorens des Graven verklaringe ende consent versochten te hebben op verscheydene pointen ende Articulen/ so die welgedachte Heer Graeve 'teenemael schenen te difficulteren.

Vanden Engelsche Stapel ofte Court waeren aldaer tien persoonen ; dan men vernam noch niet van eenige aftocht der Laeckenen ; haer wierde daer van voor gebracht als dat haer Ho: Mog: by Placcaet hadde doen verbieden met den Engelschen tot Emden eenigen handel te doen/ tot groot misnoegen vande Ingesetenen der gedachte Stadt Emden, maer dan also hem niet voorgekomen was/ ver-

 socht

focht sodanige odieuse rumoeren geen gelove te willen geven/ende sich versekert houden/ dat haer Ho: Mog: niet souden doen ofte voornemen dat tegens den wel-stant der Stadt Emden, behoudens den dienst der Neder-Landen/ soude mogen strijden.

Wat in dese tijdt waren de Gravamina der Stadt Emden, ende wat van we-gen de Graeflijcke daer op was verklaert / blijckt uyt het volgende.

Den Hoochgebooren Graef ende Heere, Heere *Ulrich*, Graef ende Heere tot *Oost-vrieslandt* Heere tot *Esens*, *Stedesdorp* ende *Witmunt*, onsen genadigen Hee-re is onderdanich gerefereert ende voorghebracht, wat by longst in syne Genade Stadt *Embden*, tusschen syn Genade ende gemelde Stadts Deputeerden gehoude-ne conferentie, voorgeloopen is: 'twelck alles by syne Genade rypelijck ende wel geexamineert ende erwogen synde.

Heeft syne Ghenade tot facilitatie ende bevorderinghe der saecken sich op alle voorgestelde pointen verklaert als volcht.

Aenvanckelijck dat syne Genade niet onderlaet alle moeyten en arbeyt, oock kosten aen te wenden, daer mede syne Ghenade Landt ende Luyden vande lang-durige inlegeringe der Keysersche ofte onder syne Keyserlijcke Majesteyts nae-men Ligistische Soldatesca mochten ontledicht worden, gelijck het dan syn Ge-nade eyntlijck soo wijt gebracht heeft.

Dat zijne Keyserlijcke Majesteydt die afvoeringh heeft verwillicht en ver-sproocken, wanneer die Koninghlijcke Majesteyd van *Sweeden* ghelijck oock die Heeren Staten Generael verseeckerings acten uytgeven willen, dat na het aftree-ken der Keyserche van zijn Koninckliijcke Majesteydt ofte der Heeren Staten wegen die afgetreden ende verlaten oorden niet wederom geoccupeert ende in-genomen werden sullen, Gelijck de Heeren Burghemeesteren ende Raedt sulcx alles reede hier te vooren gecommuniceert ende mede gestelt is, ende syn genade antwoordingh van beyden orten een gewenste verklaringh ende die bovenghe-melde verseeckerings acten te erlangen, verhoopt.

Tot welcken eynde dan de Vry-heer van *Lutzborgh* na *Sweeden* afgevaerdight ende syne Genade Raet Doctor *Amama* bevel heeft, by hoochghedachte Hee-ren Staeten de saecke te solliciteeren, ondertusschen is albereyts vande Heere Generael *Tilly* Ordre ghegheven, dat provisionaliter *vier hondert* Man albereyts van alle Compaignyen uyt het Landt wech ghenomen werden ende op derselver Persoonen die Contributien cesseert.

Dat dan ten *tweeden* der Stadt *Embdens* Inwoonderen vande *Ligische* ende *Key-sersche* veelvoudige schaden ende nadeel toegevoeght syn, is syn Genade harte-lijck leet, maer gelijck deselve die aldergeringste oorsaecke daer toe niet ghege-ven heeft.

Maer veel meer alle moeyte ende kosten aengewent de Steeden ende het Land daer van te bevryden, so konnen syn Genade niet bevinden, dat hun daer voor eenige *Recompens* met billickheyt sy af te vorderen; maer dewyl dit werck alleen vander Heeren Staeten Garnisoen in Emden heerkomt;

Uyt welcken oorsaecke of pretext het gantsche Lant oock onvry ghemaeckt wert.

Soo is syn Ghenade billich diesweghen van aller *impetitie* ende vorderingh te ver-

verschoonen, gelijck dan het *derde* petitum een sulcke saeck is, waer op inder goede niet te handelen sy.

Maer was veel beter immiddels (ghelijck by allen *transactionibus* ende verghelijcking tusschen den Heer ende onderdanen gebruyckelijck is) dat dergelijcke saken *perpetua oblivione* en *per amnestiam* begraven werden, gelijck dan syne genade selt so wel syn Persoon en gerechtigheyt, als oock derselver dienaren en onderdanen veel te kort geschiet (waer uyt na ordre der rechten wel *Actiones injuriarum* rysen konnen) hares deels sulckes alles wech, ende in eeuwige vergetenheyt gestelt syn laten wil.

Maer dewijl uyt de conferentien is ghebleecken, dat het ooghmerck van desen puncten ende *Postulaten* is, dat syn Ghenade syn by de Stadt *Embden* hebbende *schult ende vordering nalaten ende remitteren mochte*.

Soo laten syn Genade die van *Embden* vermanen ende geven haer te bedenken in wat groote schaden en onheyl zijn genade self eerstelijck deur die Mansfeldische invasie en daer na door die Keyserlijcke Inlegeringe gestort is, also dat zijn genade in sulcke beswaringh ende nadeel is vervallen, dat sy haer eygene saken selfs niet meer te redden of te helpen heeft geweten.

Also dat syn genade dagelijcx met commissien ende sequestratien meer als in die helfte der Graefschap vande Fursten van *Lichtensteyn* en Grave van *Ritperch* door die Keyserlijcke mandaten ghedreycht wert, welcke sich met syn Genade onvermogentheydt ende desolaten toestant niet heeft willen laten stillen.

Soo doen sich syn Genade tot die van *Emden* versien, sy sullen veel eer syn Genade met eene extraordinaris Contributie behulpich verschijnen, als denselven aen syne inder Stadt hebbende inkomen, afbreuck doen, maer niet te min, op dat oock Burgemeesteren, Raet ende Veertigen sambt de gantsche Stadt verspeuren ende bevinden moge, dat syn Genade meyning niet sy, de Stadt by dese beswaerlijcke tyden te vervallen of te beswaeren.

Soo verklaeren sich syn Genade indien men syn Genade restitueeren wil in alle syn inkomen in ende buyten de Stadt waer van syn Genade ofte syn Heer Vader by die lesten alteratie ende seedert den Iaere *elf* is ontbloot, die heffingh der *Tollen ende Accis van Bier ende Wijnen* met inghesllooten, dat syne Genade te vreeden is, aen 't geene wat de Stadt na gedaene liquidatien aen genietinge ende heffingh, Renten ende cinsen ingehouden en syn Genade is geinterverteert *vyftich duysent* gulden vallen te laeten, het overige belangende wil syn Genade als oock de toekomende ordentlijke heffing ende betaeling verwachten.

Op het vierden point verklaeren sich syne Genade dat in syne macht niet en is, die Onderdanen op het Landt in andere Ampten te verlegghen, ende of wel die Stadt *Embden* sich daerby gheinteresseert hout, so moeten doch andere in 't Lant ja Hofrichter ende Assessoren self sich daer over beswaeren, derweghen 't selve point nootwendich met den algemene Stenden is te bespreecken ende in Raet te stellen, ende weeten syn Genade sich geensints te berichten, dat *Aurig* voor die Hofgerichts Persoonen *Locus non tutus* sy, dewijl oock alle andere Onderdanen yeder tyt daer heen reysen, pas ende repas hebben gehadt, hoewel voor die van *Emden* het somtyts niet sonder gevaer is geweest, 't welck syn Genade in hoop staedt, dat oock *respectu* der Emderen niet altijt daer sal zijn.

So is oock niemant schuldich in persoon na *Aurich* voor 't Hofghericht te verschynen, want het kan alles wel ordinarie *per procuratores* des Hofgherichts verricht worden, te geswygen, dat het allenthalven gebruyckelijck is, dat die hogen gerichts Cantzely ende Parlementen gehouden worden daer het *Hoflager* is; derhalven sy dan *Hofgerichte* genoemt werden.

By den *achste* is syn Genade met die van *Emden* seer wel eenich en wenschen het selfs dat die Lantstraten tusschen den *Ryp* ende *Emden* gerepareert werden ende is syn Genade te vreden sulck werck, so haest men weder drooch Landt heeft met allen vlyt te bevorderen.

Als oock by den *tienden* dat op aengetoogene wyse diepten ende vaerten toegericht werden.

Ghelijck oock indien het bevonden wert, dat de Schipvaert der Stadt *Emden* door veranderingh ende verleydingh des *Eemstrooms* bevordert werden kan, sonder schade ende nadeel des Landts ende andere geinteresseerden wedersprecking, sal sulcks syn Genade niet te weder syn, volgens het *tiende* postulaet.

Wat ten *elfde* wegen die onlangs op syn Genade *Bunder Nieulandt* opgeworpene Schans betreft syn Genade staet albereyts met de Heeren Staten des wegen in contradictie ende solliciteert Doctor *Amama* noch daerom inden Hage, maer met gewelt de Schans af te schaffen is syn Ghenade oock niet te doen, oock het gantsche Lantschap niet raetsaem noch mogelijck.

Dat het Dorp *Marienweer* luyt het *twaelfde Postulatum* na *Uphuysen* van outs gehoorich is geweest, is syn Genade niet onbewust synde noch dese uyt een Proces aen 't Keyserlijcke Camergericht rechthangich.

Waer in gesustineert wort dat *Uphuysen* ende *Oldersumb* aen 't huys *Oostvrieslant* als een geopent leen toe ende aengehoorich sy, ende konnen syn Ghenade gaern lyden, dat hier over onpartydich recht geschiede.

Ten *dertienden* so bevinden syn Genade daer by dese difficulteyt dat dit versoeck stryt *contra naturalem libertatem*, der andere Ingesetenen des Lants die sig hier tegens sullen pregraveren, ende hoochbeswaren gelijck te voor geschiet is, als die Waech van *Grietziel* na *Embden* getransporeeert wiert, 'twelck op tusschen spreecken ende directie der Heeren Staten heeft verandert ende gheredintigreert werden moeten, konnen het die van *Embden* instant des rechtens als een out rechtmatigh heerkomen verkryghen dat heeft syn Ghenaede haer wel te gunnen.

Die beswaringh des *veertiende* points achten syn Genade voor onrecht ende onbillick soo wel in regard deser Graefschap als des Stifs *Munster*.

Derweghen wil syn Ghenade met syn Furstelijcke Doorluchtigheydt tot *Colen* als Bisschop tot *Munster* sich in Raet ende bedencken stellen laten, ende middel ende wege voorwenden helpen, dat hier in moge geremedieert worden. *Signatum Embden* den *elfden Ianuary Anno* 1631. Ende was onderteeckent *Scotto Benninga. Dotias Wiarda. Cantzeler. Sebastiaen Heringh.*

Korts daer nae nochtans hebben dien vande Stadt Emden door den Burghemeester Wittevelt laten weten: dat de Graef den vier en twintigsten January self op 't versoeck vande Stadt aldaer was gekomen.

Ende alhoewel sommighe questieuse pointen ten wederzyden wy niet swarigheden

heden hadden geattenteert. Soo was het accoort nochtans den eersten February gesloten.

Daer van de substantie bestont principalijck in volgende poincten.

Te weten dat sijn Genade renuncieerde ende nagaf tot op dien dach toe/alle onbetaelde Renten / huyren ende diergelijcken / hoe het namen hebben mocht / vast houdende sijne Capitalen voor het toekomende / alleene dat de Stad van Emden tot betalinge van eenige uytgegevene assignatien / aen sijn Ghenade op 't Landtschap over wees / ende te rugghe gaf / de somme van seven en twintigh duysent gulden.

Tegens sulcken remissie lieten die van Emden vallen alle hunne pretensien van allerley geleden schade / en was in sulcker voegen het gepasseerde geheel en al eenpaerlijck per amnestiam komen te cesseren.

Van voorders dat sijn Ghenade van ghewillichlijck aennam te observeren alle d'accorden ende verdragen/ ten overstaen van haer Ho: Mog: tot diversche tyden opgerecht.

Oock de decisie van anno ses en twintigh uytghenomen dat die van haer Ho: Mog: wederomme ghesuspendeerde questie vande Wyn ende Bier Accyns ende noch eenige andere pointen van deselve natuyr staen bleven tot naerder conferentie met de Stenden op eenen Landdach ende by gebreck van onderlinge Accoort/ ende het effect van dien (tot den uytlijcken uytslach ende maintenentie van haer Ho: Mog)

Voor het derde dat sijn Genade aennam sich verders ter goeder trouwen/ nessens den Grave van Oldenborch, by de Roomsch Keyserlijcke Majesteydt ende elders te beneerstighen dattet gheinquartierde krygsvolck inder goede ende met vrintschap uyt Oostvrieslandt mocht uytgevoert werden/achtervolgens de verscheydene Resolutie ende eventuale aenschrijvinge op den Collegiael dach tot Regensborgh tot sulcken fine gegeven.

Dat alsoo het accoort was gemaeckt / specialijck over de klachten vande Heer Cantzeler Dothias Wiarda, ende Sixtus van Ammama anno 1629. Den vyfden September tegens die van Embden alhier in 's Graven-hage by geschrifte overgegeven / ende meer over sommige particuliere en onderlinge tusschen sijne Genade ende de Stadt berustende verschillen / sonder haer Ho: Mog: ofte yemant anders eenichsints daer mede te prejudiceeren ofte naer te komen.

Op dese transactie was de huldinge den sevenden February laetstleden aen sijn Genade opentlijck binnen Embden gepresteert.

Vertrouwende dat haer Ho: Mog: sulcx soude aengenaem wesen/ van dewelcke sy den goeden Raedt ende welgemeende aenmaninge hier in gevolcht hadden: oock eyntlijck door Godes sonderlinge schickinge / voor so verre geraeckt waeren tot een gewenste uytkomen.

Aengaende nu het point der ontruyminge des Keyserschen Krijghsvolcks uyt Oostvrieslandt / verbatende de Keyserlijcke Resolutie in sich drie conditien.

Te weten dat sijne Genade sich met sijn Stenden verdraghen souden over eene seeckere maniere van besettinge der Frontieren / teghens alderhande vreemde invasien.

Hier over waren de Stenden tegenwoordich besoigneerende op eenen sonderlingen

gen

gen Landdach tot Aurick; ende wiert niet getwijffelt aen eene goede uytkomste/ aengesien den hoogen noot alle costen ende swaricheden daer by voorvallende/ lichtelijck was overwegende.

Voor het tweede wiert een acte van Neutraliteyt begeert van sijn Koninckl: Majesteyt van Sweeden, van dewelcke de Heere van Lutzborg Tido van Kniphuysen, Afgesante van sijne Genade van Oostvrieslandt hadt bericht/ goede expeditie.

Laestelijck wiert versocht gelijcke acte van Neutraliteyt van haer Ho: Mog: want alhoewel nu deselve albereyts gonstichlijk geconsenteert ende overgeschickt was.

Soo bevonden sich nochtans eenighe Termen ende causulen daer in/ door dewelcke misschien by Keyserlijcke Majesteydt ende de Catholijcke Ligue alderhande ombrage / achterdencken ende retardatie van de uyttocht mochte gecauseert worden.

Over sulcx versocht daer over particuliere conferentie: waer na hy deselve heeft bekomen in volgende maniere.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, doen te weten, also de Heere *Sixtus van Amama* Afghesanten vande Heer Graef van *Oost-vrieslandt* den *vyfden January oude styl en den vyftienden nieuwe styl* lestleden aen ons in geschrifte heeft overghelevert seeckere Propositie, ten eynde dat het voornoemde Graefschap van desersyts Krygsvolck soude mogen blyven ontledicht, ende nevens de voorsz propositie geexhibeert Copye van seeckere resolutie door den welgemelde Heer Graef den *negenden November* anno 1630. vande Roomsch Keyserlijcke Majesteyt geobtineert, als oock Copie van seeckere missive by den Heere Grave van Tilly den *veertiende* deser maent op 't stuck van d'evacuatie van *Oost-vrieslandt* aenden welgedachte Heere Grave geschreven. Mede brengende ende vervattende de voorsz Keyserlijcke resolutie ende missive voornoemt, in substantie dat indien meerwelghemelde Heere Graef van *Oostvrieslandt* schriftelijcke Acte ende verseeckeringe sal konnen uytbrenghen, so wel vande Koninck van *Sweeden* als van ons, dat egeene Troupes ofte volck van Oorloge, in dienst van syne Majesteydt ofte in dienst van desen Staet, quartier ofte eenigh ander voordeel soecken noch geweltdadig sullen willen nemen inde meergenoemde Graefschap van *Oostvrieslandt* ende aenhoorige Heerlicheden ende Landen, oock andersints uyt deselve Graefschap, Landen ende Steden, Vesten, ende passagien, aen syne hoogstgedachte Keyserlijcke Majesteyt ende den Roomschen Rijcke geene hostiliteyt, schade, naedeel ofte gevaer sullen doen ofte toevoeghen, dat alsdan op inleveringe sulcker acte ende verseeckeringe, dat inde gemelte Graefschap *Oostvrieslandt* ende aenhoorighe Heerlijckheden ende Landen, het volck vande Catholijcke ligue uyt deselve Graefschap ende aenhoorighe Heerlijckheden ende Landen gevoert ende elders naer hem gebracht ende gevoert sal worden, sonder dat deselve Graefschap, Heerlijckheden, ende Landen voorsz in het toekomende met eenige inlegeringe van dier syde beswaert sullen worden. Soo hebben wy den *seven en twintigsten* des voornoemden Maents January op 't gheene voorsz is onses deels gedaen een ronde verklaringe, daer aen de gheinteresseerde parthyen wel behoorde te nemen contentement. Maer aenghemerckt de Heere *Witfeldt*

Burge-

Burghemeester der Stadt *Embden* den *Sevenden* deses daer over heeft ghemoveert eenighe scrupelen ende bedenckinghen in krachte van syne brief van Credentie van syne mede Borghemeesters ende Raden der meer ghenoemde Stadt, dato *Embden* den *sestienden February* lestleden, hebben wy eghoen swaricheydt ghemaeckt tot d'elucidatie van dien mits desen naerder te verklaeren, dat wy gheene Troupes ofte volck van Oorloghe inde Graefschap van *Oostvrieslandt* ende aenghehoorighe Heerlickheden ende Landen sullen doen brenghen, ofte senden, noch oock 't volck van syne Keyserlijcke Majesteyd, die vande Catholijcke Ligue, noch oock eenighe Inghesetenen van 't Roomische Rijck, in 't voorseyde Graefschap; ofte daer uyt eenighe Hostiliteydt, schaede, naedeel ofte ghevaer toevoughen, ofte doen. Ende dat wy onse Garnisoenen binnen *Embden* ende *Lieroort* respective legghende, sullen wel scherpelijck beveelen, ghelijck wy syn doende mits desen, dat deselve niet en sullen vermoghen inde voorschreve Stadt ende Fort noch daer uyt eenighe hostiliteyt, schaede, naedeel ofte ghevaer aen 't volck van syne Hoochstghedachte Keyserlijcke Majesteydt, noch oock aen die vande Hooghghemelde Catholijcke Ligue ofte aen yemants anders van Neutrale Potentaten, hy sy dan wie hy wil, doen ofte toevoegen; onder wat pretext ofte schijn het oock soude mogen syn. Gedaen in 's Graevenhage den *dertienden Marty* 1631.

In 't laest van Iulius quamen van weghen Emden de Heeren Swaelve, Herberts, ende van Wingen representeren dat twee uytnemende beneficien ende weldaden van Godt Almachtich dit teghenwoordighe jaer aen haer Stadt ende geheele Graefschap van Oost-vrieslandt waren bewesen.

Eerstelijck dat tusschen den Heer Grave ende de Stadt Emden, onderlinghe een goet Accoort / vereeninge ende confidentie getroffen ende besloten was.

Ten tweeden datter geheele Landtschap vande hooch beswaerlijke inquartieringe vanden Ligische Chrijghsvolck (die by missive van Keyserlijcke Majesteydt alleene voor een Winter langh gheprætendeert ende versocht was / maer vier half Jaeren tot hooghsten schade ende verderf vanden Borger soo wel als der Ingesetenen des Lants gecontinueert) nu weer eenmael boven alle vermoeden was gesuppereert / ende bevrijt.

Maer alsoo 't ghemeene beklaeghlijcke onwesen in 't Rijcke hoe langher hoe ghevaerlijcker sich liet aensien / ende te besorghen was dat het Landtschap met een nieuwe inquartieringhe van vreemt Krijghsvolck / ghelijck uyt verscheyden plaetsen ghedreyght wiert / mochten worden overvallen / daer uyt dan eene uyterste irreparable ruine / verderf ende desperatie soude moeten ontstaen.

Soo hadden de Standen van Oost-vrieslandt op eenen Landtdach tot Aurick in Aprili ende Majo lest leden gehouden / eensamelijck geresolveert op haer hoede te sijn / eene kluftordeninge onder sich aen te stellen / de Frontier-plaetsen met eenich volck te verseeckeren / ende tegens alle gewelt / so veele immer mogelijck / sich te defenderen.

Tot welcken fine de Standen vande Stadt versochten 't Garnisoen op de Frontier-plaetsen mede te verleggen.

Of wel dit vande Stadt by dese seer dangereuse tyden groote reden hadden /

den /

den / ende vermoghens den accoorden seyden niet ghehouden te zijn van 't Garnisoen der Stadt / de voornaemste Frontier plaets / eenich volck uyt te laeten.

So hadden sy nochtans om 't defensions werck te vorderen / sich daer toe voor een ghedeelte op seeckere conditien ghepresenteert / mits dat alvoorens haer Ho: Mog: goeden Raedt / advis ende assistentie daer by soude worden versocht / ende den achterstant van 't Garnisoen geliquideert ende tot de betalinghe van 't selve / als oock tot de reste vande oude geliquideerde schulden / op draechlijcke termynen ende genoechsaeme middelen vermogens d' Accoorden beraemt mochten werden.

Waer op die 't samentlijcke Stenden eenhellich / omme onderlinge eenigheyt te houden / ende in geene wytloopighe twisten te gheraecken / sich ghewillich verklaert / ende tot sulcken fine een besendinghe aen haer Ho. Mog. te doen / goetgevonden hadden.

Dienvolgens versochten op het stuck van defensie ende besettinge der Frontieren vande Landschap haren goeden Raet / advis ende assistentie mede te deelen / ende daer beneffens de liquidatie van haer naestant van 't Garnisoen / ende van haer achterstallige schultvorderinge te visiteren.

S'anderen daegs hebben van wegen de Stenden audientie gehad den Vryheer Tido van Kniphuysen, Iansonius en Detleef. Proponerende / alsoo haer Vaderland ende Graefschap van Oost-vriesland van die langhduyrighe Keyserlijcke inquartieringhe verlost was / dat de Stenden haer niet meer aengheleghen zijn lieten / als te overlegghen hoe deselve voor soodanighe onheylen mochte in 't toekomende verseeckert werden; tot dien eynde onderscheydene by eenkomste ghehouden / ende de saecke so onderlinghe als met haren Lantsheere in deliberatie gelegt hebbende.

Ende alsoo Hoochgedachte syne Genade sich beswaert hadt bevonden sodanighen last op hem te nemen / die tot desen daer toe gheconsenteerde middelen niet bestandt zijnde / hadt de Stenden versocht / daer in hem de behulpelijcke handt te bieden:

Waer toe Ridderschap / Steeden Noorden ende Aurick, mitsgaders die vande derden Standt / in betrachtinghe haeres grooten Interesse hun vernemen lieten niet ongheneycht te wesen / naemelijck / om 't gheene sy voor desen aen het Garnisoen in Embden ghespendeert hadden tot verseeckeringhe ende defensie van het gheheele Graefschap op seeckere Capitulatien te employeren.

Dat wel die van Emden daer toe haer niet onwillich verklaerden / edoch eyndelijck sonder haer Hooch Mog: Advieu niet wilden sluyten: oock niet sonder Liquidatie van hare pretensien.

By welcke pointen / alsoo verscheydene differenten bevonden wierden / diemen niet vertroude onderlinge te konnen vereffenen.

Soo waeren sy ghesonden: om door haer Hooch Mog: interventie tot den voorghestelden intent vruchtbaerlijck te geraecken moghen.

Ende alsoo haer Hooch Mog. Vergaderinge met veele wichtige occupatien was beladen / versochten of sy niet souden goetvinden konnen eenighe te committeeren

teren over dese saecke daer van te refereren / omme vorders tot welvaert hares Vaderlants die saecken te slissen.

Eenige tijdt daer na is oock gekomen de Heere Dotias Wiarda Cantzeler van den Graef / ende heeft hy monde gedaen ende daer naer in geschrifte overgelevert sekere propositie/houdende in effect:

Eerstelijck dat de Graef hem belast hadt uyt sijnen naem ende van sijnen 't wegen haer Hoo: Mog: voor te dragen dat sijn L. onlangs verleden na vertreck van de Keyserische Soldatesca sijne Landtstenden hadt doen beroepen / om te resolveeren op middelen vande Lantshuysen ende Grensen tegens dergelijcke ende andere invasien geduyrende de Oorloghe in Duytslandt te verseeckeren / maer alsoo de voorschreve Landtstenden met die Stadt Embden niet hadden konnen eens werden ende oversulcx haer Ho: Mog: interpositie versocht / ende tot sulcken eynde hunne Gedeputeerde herrewaerts ghesonden / die welcke alsnoch hier waren sollciterende.

Versocht / dat haer Hoogh Mog: geliefde de voorschreve Ghedeputeerden sonder langher vertooch 't expedieeren / ende inghevalle de Graef of hy van sijn L. wegen wat konden by brengen / dienende om de saecke te faciliteeren / presenteerde sich daer toe.

Ten tweeden dat alhoewel de Graef onlanghs met die van Embden soo wijdt veraccordeert was / dat sluyden aen hem hadden ghepresteert het Homagium ende Huldinge, waer toe deselve van ouden tijden waeren gheoblighеert ghеweest / ende hy daer jeghens afstandt ghedaen hadt van diversche pretensien / die welcke hy van die Stadt hadden te eysschen / dat oock eenighe pointen sijnde voor by ghegaen / dewelcke men hoopte dat den tijdt verslijten soude.

Nochtans aengaende het point van den Tol over die van buyten inkomende Wynen ende Bieren cum annexis, was uyttet Tractaet te laten / voor goet aenghesien. Ende in cas het niet wiert byghelepdt : dat het soude werden ghedecideert / 't welcke niet ghedaen sijnde / versocht de Heer Wiarda, dat haer Hoogh Mog: gheliefde te deputeeren eenige Commissarisen / om die saecke van partyen wedersijts inne te nemen ende te hooren.

Ten derden dat haer Hoogh Mog. onlanghs believt hadde den Graef 't inhibeeren het ontfanghen van sijn Canon ofte recognitie van seeckere nieuwe Landen voor eenighe Jaeren by sijn Heer Vader aen seeckere persoonen in Erfpacht uytghegheven te bedijcken / waer inne hy sich vont ten hoochsten ghegraveert en de beswaert / overmits het sijn Heer Vader by Sententie van den Jare twintigh was toegekent.

Versoeckende oversulcx dat haer Hoogh Mog. af wilden doen d'inhibitie ende hem te laeten ghenieten de vruchten vande voorschreve Sententie / sonder hem te turbeeren ofte te beletten in 't innemen vande voorschreve Canon ofte recognitie.

Ten vierden dat haer Hoogh Mog: aen hem wilden restitueeren de plaetsen daer op gheleghen was de Schantse nu ghebatiseert langhe Ackerschants, of deselve te verlaeten / doch indien sulcks niet en konden worden gheobtineert / dat haer Hoogh Mo: mochte verstaen / dat de voorsz Schantse strecкende is tot dienste van dese Geunieerde Provintien.

Versocht dat haer Hoogh Mog. believden aen hem te verleenen Acte de non prejudicando.

't Eerste point wiert gestelt in handen van Gedeputeerde.

't Tweede van d'aenwesende Ghecommitteerde vande Stadt Embden, om haer belange te seggen.

't Derde uytgestelt.

Op 't vierde wierden gehoort de Staten van Stadt Groeningen ende Ommelanden om te verstaen derselver meeninge ende intentie / of: ende soo jae; in wat voeghen men aen de meergemelde Heer Graef van Oostvrieslandt geven soude de versochte acte van non prejuditie. Maer die van Stadt ende Landen hebben noyt toegestaen de selve demolitie / of acte: als sustinerende dattet haer gront was.

In 't laetst van September heeft weder aengehouden om verklaringhe nopende den Tol, Wyn, ende Bier Accys: of inghevallet het haer Ho: Mog: te moeyelijck vallen soude / die disputen hier over vallende te hooren / te vreeden te wesen / dat die saecke wierde geremitteert voor 't Hofgerichte / sijnde dese saecke aen haer Ho: Mog: ghetrocken teghens consent van wylen Graef Enno, imo ipso contradicente.

Ende aengaende die recognitie, Canon, ofte Erfpacht, was alleen questie of die Erfpachters souden moghen compenseeren 't gheene hun per Sententiam opgheleydt was te sullen liquideeren / ende daer op Sententie verwachten / met den Canon ofte recognitie sijne Ghenaede by Sententie toegheleent van den Jaere sestien hondert twintigh sonder eenighe exceptie ofte uytvluchte: sijnde sy luyden tot noch toe in ghebreecke gheweest in liquidatie te treeden ende hunne interessen te bewijsen quod facti est valde obscuri & impenetrabilis; sullende / seyden sy / haer Hoogh Mog: wel doen dat sy dese questie dewelcke daer op beruste an liquidum cum illiquido possit compensari & an aliquid possit dici liquidum quod ad huc restat liquidandum & per Sententiam declarandum, lieten ende deciderem voor den Hofgerichte naer uytwijsinge van 't Oostenrijcksche accoort.

Dat sijn Ghenaede verhoopte haer Ho: Mog: souden doen ophouden d'inhibitie ende last aende Commandeur in die nieuwe Schants ghegheven / om dese Erfpachters teghens hem te mainteneren: dat de Schants novo & in audito nomine ghebatiseert wierde die langhe Ackerschants, legghende notoir leyte binnen de limiten van Oostvrieslandt / het welcke door oculaire inspectie ofte een Caerte genoech kon geblijcken; immers / seyde / niet te konnen sien wat swaricheydt daer in wesen mocht dat men aen sijn Ghenaede verleende acte de non prejucando, by provisie tot men met die Stadt van Groeningen als Heeren van Westerwoldingerlandt ende Wedde, daer over naerder mocht komen in conferentie ende Tractaet.

Hy klaechde noch dat den Conboymeester in de Bourtange hem onderstondt van alle de Peerden ende andere goederen soo uyt Oostvrieslandt naer Neutrale plaetsen vervoert wierden / Licent te nemen / hem excuseerende met die last ende het aenschrijven van haer Ho: Mog.

De Stenden hebben gheklaeght / dat de Soldaten van desen Staet buyten

ten Embden haer opposeerden teghens de betalinghe vande Consumtions middelen.

Wat afscheydt soo aen d'een als d'ander is ghegheven / blijckt uyt het volgende.

De Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, doorghesien ende overwoghen hebbende de propositie by de Heeren aen-wesende Ghecommitteerden der Stadt *Embden* den *vyf en twintighsten July* lestleden, ter Vergaderinghe van haere Hooch Mog: eerst by monde ghedaen, ende daer naer in gheschrifte overgelevert, in krachte van haren brief van credentie, geschrevē tot *Embden* den *sesden* derselver maent *July*, oock gelet op de pointen daer van by hun openinge gedaen is in particuliere conferentie aen eenige Heeren Gedeputeerde uyt haer Ho: Mog: Vergaderinge, nopende de defensie en besettinghe der Frontieren van 't Graefschap *Oost-vrieslandt* jegens *invasie* van buyten, ende de liquidatie vande naestandt van 't Garnisoen binnen de voornoemde Stadt *Embden*, mitsgaders d'ontlastinghe vande weeckelijcke leningen ende dat die andere Stenden ende Steden van 't ghemelte Graefschap deselve Leeninghen souden hebben te furneren.

Verklaerende haer Ho: Mog: datse vertrouwen dat de Magistraet der Stadt *Emden* na haere ghewoonlijcke discretie selfs wel sal weten 't oordelen, dat de nombre van 't volck by de Stenden respective voorgheslagen, op verre nae niet bestant kan syn tot de voorsz besettinge. Ende houden het haer Ho: Mog: daer voor, dat by voortganck van deselve besettinghe daer toe ten minsten van noode soude syn ende gherequireert worden *vier* ofte *vyf duysent* man, ende dat oock *drie* of *vier* Royale Forten souden moeten gemaeckt worden, sulcx dat haer Ho: Mog: hun als oock d'andere Stenden willen bevolen laten, met den anderen onderlinge 't overleggen ende 't examineren of het ghemelte Graefschap alle d'onkosten nodich tot de voorsz besettinge ende 't onderhout van dien, soude konnen vervallen, ende dienvolgens verklaeren haer Ho. Mog. dattet best is datmen supercedere mettet doen van eenige voorslagen nopende 't lichten van volck uytte Stadt *Emden*, 't Commande, bestellinge der Officieren, discipline ende directie over alle 't volck tot de voorsz besettinghe nodich, ter tyd ende wylen toe, dat de ghesamentlijck Stenden van *Oostvrieslandt* met den anderen onderlinghe naerder sullen syn verdragen, op het getal van 't volck, 't maecken der Forten, ende 't vinden van middelen, gerequireert tot de voorsz besettinghe ende 't onderhout van dien, doch wat belancht de liquidatie vanden naestant van 't Garnisoen binnen *Emden* sullen die vande Ridderschap, Steden Norden ende Aurick, mitsgaders den derden Stant van *Oost-vrieslant* beschreven worden om jegens half *November* naestkomende haer Gecommitteerde herrewaerts inden Haghe te moeten stuyren, met volkomen last en instructie om op den voorsz nastant te besoigneren, en daer van sulcx als het behoort met de Heeren Magistraet van *Emden* of derselver gemachtichde finalijck te liquideren, en wert deselve Magistraet mits desen vermaent jegens den voorsz dach haere Gecommitteerde volkomen gelast ende geinstrueert oock herwerts te senden, ende ingevalle dat yemant van boyde partyen boven vermoeden in ghebreecke queme te blyven van haere Ghecommitteerden ten ghepresigeerden daeghe herrewaerts te senden, of datsy eenighe senden-

 de

de deselve bevonden mochte worden niet volkomen ghelaft ende gheinstrueert te syn, sullen haer Ho. Mog. dien onvermindert procederen ende doen procederen tot de voorschreve liquidatie ende effectuelijck verhelpen aen 't slodt vande te maecken liquidatie den gheenen die bevonden sal worden te boven te komen. Ende sullen haer Ho: Mog: middelertydt schryven aende Stenden van *Oost-vrieslandt* als oock aende Magistratoren der Stadt *Embden* daetelijcken ontheffen vande betaelinghe vande Weeckentlijcke termynen van 't Garnisoen in deselve Stadt legghende, daer met sy tot noch toe beswaert syn gheweest, of dat by gebreck van dien hier inne naerder sal worden versien.

Gedaen ter Vergaderinge vande hooggemelte Staten Generael den *sesden Octobris* 1631.

Aende Stenden luyden het afscheit als 't volght.

De Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, doorghesien ende overwoghen hebbende de propositie by de Heeren Ghecommitteerden vande *Ridderschap*, *Steeden*, *Noorden* ende *Aurick*, mitsgaders den *derden stant* der Graefschap *Oost-vrieslandt* den *ses en twintichste July* lestleden ter Vergaederinghe van haere Hooch Mog. eerst by monde ghedaen, ende daer naer in gheschrifte overgegeven, in krachte van haeren Brief van Credentie geschreven tot *Embden* den *veertienden oude ende den vier en twintighsten nieuwe styl* derselver maent *July*, oock gheleth op de poincten daer van by hun openinghe is ghedaen in particuliere conferentie aen eenighe Heeren Ghedeputeerde uyt het midden van haer Ho. Mog. Vergaderinge nopende de defensie ende besettinge der Frontieren van 't Graefschap *Oost-vrieslandt* jegens d'invasien van buyten ende de liquidatie vande naestandt van 't Garnisoen binnen de voornoemde Stadt *Embden*. Verklaeren haer Ho. Mog. datse vertrouwen, dat de ghemelte Ridderschap, *Steden Noorden*, *Aurick* ende de derde standt van 't Graefschap van *Oost-vrieslandt*, nae haere ghewoonlijcke discretie selfs wel sullen weten 't oordeelen dat de Nombre van 't volck by de Stenden respectie voorgheslaeghen op verre nae niet bestandt kan syn tot de voorschreve besettinghe, ende houden het haer Ho. Mog. daer voor, dat by voortganck van deselve besettinghe daer toe ten minsten van noode soude syn ende gerequireert worden *vier* ofte *vyf duysent* man, ende dat oock *drie* ofte *vier* Royale Forten souden moeten ghemaeckt worden, sulcx dat haere Ho. Mog. hun als oock die van *Emden* willen bevolen laeten met den anderen onderling 't overlegghen ende 't examineren of het gemelte Graefschap alle de onkosten nodich tot de voorsz besettinge en 't onderhout van dien soude konnen vervallen, en dienvolgens verklaren haer Ho. Mo. dattet nodig is eenige voorslagen te doen, nopende 't lichten van volck uyt de Stad *Embden*, 't Commando, bestellinghe der Officiers, Discipline ende Directie over alle 't volck tot de voorschreve Besettinghe noodich tertydt ende wylen toe dat de samentlijcke Stenden van Oost-Vrieslandt met den anderen onderlingh naerder sullen zyn verdraeghen op 't ghetal van 't Volck, 't maecken der Forten, ende 't vinden van middelen gherequireert tot de voorschreve besettinghe ende 't onderhoudt van dien. Doch wat belanght de Liquidatie vande naestandt van 't Garnisoen binnen Emden sullen die van 't meergenoemde Ridderschap, Steden, Noorden ende Aurick, midtsgaders den derden Standt van Oost-Vrieslandt beschreven

werden

werden jeghens half November naestkomende, haere Ghecommitteerden herwaerts inden Haghe te moeten stuyren met volkomen Last ende Instructie om op den voorschreve naestandt te besoigneren, ende daer van sulckx als het behoort met de Heeren Magistraet van Embden of derselver Ghemachtichden finalijck te Liquideren. Ende wert deselve Magistraet neffens deesen vermaent jeghens den voorschreven Dach haere Ghecommitteerden volkomen gelast ende gheinstrueert oock herwerts te senden. Ende in ghevalle dat yemandt van beyde Partyen boven vermoeden in ghebreecke quame te blyven van haere Ghecommitteerden ten ghepresigeerden Daeghe herrewaerts te senden, ofte dat sy eenighe sendende, deselve bevonden mochten worden, niet volkomen ghelast ende geinstrueert. Sullen haer Ho: Mog: dien onvermindert procedeeren ende doen procedeeren tot de voorschreve Liquidatie ende effectuelijck verhelpen aen de voldoeninghe van 't Slot vande te maecken Liquidatie den geenen die bevonden sal worden te boven te komen.

Ghedaen ter Vergaderinge van de Hooch gemelte Staten Ghenerael den *sesten October* 1631.

De Treyn/ Troupen ende wat meer tot het Veld-Leger ghehoort/ op het Rendevous tusschen Embrick ende Weesel gereet/ ende tot Weesel een Brugghe gheslaegen zijnde/ is zijn Excelencie den seventienden May verghesselschapt vanden Hartoch van Vendome uyt den Hage ghetoghen: Den twintighsten tot Embrick komende waren noch alle Troupen niet gearriveert. Om den Vyand noch meer t'abuseeren ginck den Graef Pompeo met eenige Ruyterye te Weesel: over Brugge recognosceerende de ghelegentheyd om Gelder, ende by Rynberck wederom komende nam ghevanghen een Capiteyn onder de Stadt op een Stoel sittende te visschen: Ende quam soo weeder te Weesel. Ondertusschen den Colonel Pinsen Gouverneur van Rees tot Embrick den Prince ghesaluteert hebbende ende in sijn Carosse wederom rydende wiert van eene Geldersche Partye gevangen ende over Rhijn wech gevoert.

Den ses en twintichsten is sijn Excelencie latende een Vliegent Leger by Rees onder den Graef van Stierum geembarqueert zijnde (men maeckten 't ghetal van de Scheepen wel van drie duysent) afgevaren. Tot Bergen op Zoom wierde de Cavallerye gescheept; ende op 't Vlack voor Rammekens Rendevous ghehouden hebbende/ is den dartichsten tot Isendijck in een Geule ghenoemt het Iuffrouwen gadt, ghelandet/ Treckende over Watervliedt ende Maldeghem quam het Legher (begroot op dartich duysent te Voedt ende te Peerde met sestich kleene ende twintich groote Stucken Gheschuts) den tweeden Iuny aen het Caenael van Brugghe nae Ghendt loopende; ontrent op een half Myle nae een Brugge. Alwaer met groote veerdicheydt / onder faveur van eenige stucken geschuts/ ghemaeckt sijnde een Brugge van drie pontons/ passeerde s'avonts tusschen drie ende vier uyren de Garde van sijn Excelentie met vier Canons/ Mansfelders genaemt / ende vier duysent te voet / ende acht Cornetten Peerden: forceerende drie Loopschantsen. Meenden oock te nemen het Fort Triest. Maer komende by het Fort St. George: wierden opgehouden deur eenige Troupen van Triest. De Spaensche hadden oock niet alleen by tijd het Garnisoen in Brugge gesterckt met Soldaten ende Lantsvolck wel tot ses a seven duysent man onder

der den Graef van Fontaine: maer quamen onder den Marquis van Sante Cruz ende Graef Ian af van Antwerpen over Gent, sterck omtrent twintigh duysent te voet / ende vyftigh Cornetten Peerden: de Marquis de Zelade met sijn Regiment was oock binnen Brugghe ghekomen: behalven twee duysent die na de kant van Blanckenbergh den in ende uytganck van Brugghe deur twee Poorten noch open ende vry hielden. In Brugge hadden de Landtlieden meest haer Koren gevlucht: sijnde oock van ammunitie wel voorsien. Den vierden Iuny campeerden haer de Spaensche met al haer leger by St. Ioris Fort: 't welck sijn Excellentie wel hadde willen fortificeeren / om een vaste voet te houden: maer wierde geprevenieert soo in dit als in sijne geheele desseingh deur de snelle en onverwachte aenkomste van 's Vyants Leger: die nu oock twee Bruggen hadden gheslaghen over het Canael van Brugge na Gent, om sijn Leger aen beyde sijden van 't Canael te jungeeren: ende de Convoyen van Aerdenborg over Maldegom in 's Princen Leger komende / te beletten.

Maer deur alrede de victaille schaers en dier wiert. Den Hartogh van Vendome schreef alhier sijnde / een brief aende Bisschop van Brugge hem vermanende tot opgave vande Stadt / ende tot dien eynde te willen uytkomen op de Heyde / hem verseeckerende van goede conditien voor de Roomsche Religie. Doch soo wel hy als sijn antwoort is achter gebleven: ende den Prince nu het beleg onmogelijck gemaeckt sijnde / resolveerde te retireeren: ende in 't midden der marche stelde sich in slachorder om den Vyandt die hem scheen te willen hinderen te slaen: doch lieten hem onghemoeyt. De Spaensche droeghen roem voor het misluckken van dit dessein: maeckende navolghende tydt of Iaer geschrift.

HendrICVS NassaVIVS tenDIt BrVgas prIMA JVnI
SecVnda DIe VenIt, tertIa VIDIt, qVarta fVgIt.

Dyt maeckende tweemael het Iaergetal. Doch dese vreuchde duyrde niet langh. De Prince den sesten Iuny sich weder beginnende te embarqueeren ende hebbende de wint contrary quam eerst den twaelfden by Willemstadt, ende den vyftienden by Workom ende Heusden: alwaer het Volck gedebarqueert / en tot Druynen met de Cavallerie (tot Berghen op Zoom ende Geertruydenbergh uytscheept) haer conjungeerende / gecampeert is.

De Spaensche volghden ende logheerden by Lier ende Heerentael: werdende tot Antwerpen veel Caloupen toegherust; met by eenbrenginge van groot ghetal matroosen uyt de Vlaemsche Havens / ende wel ses a seven duysendt Roeylingen.

De Koninginne Moeder hebben wy hier voor ghelaeten tot Avesnes. Sy schickte den Baron van Geuspray aen d'Infante om het eerste compliment met danck seggingh van goet onthael te doen. D'Infante liet haer besoecken deur den Marquis d'Aytona Ambassadeur van Spaignen. 's Daegs eer de Koninginne vertrock quam Dom Philippus Albert de Velasco Capitaine vande Gendarmes van d'Infante, ende ghelepde haer tot Berghen in Henegouwe: alwaer de Prins van Espinoy Gouverneur der Provincie haer ontvingh met alle betamelijcke eer ende

ende vrientschappen teeckenen deed. Daer eenighe dagen zijnde ontfingh steets complimenten van d'Infante; die eyndlijk selfs den achsten Augusty vertrock van Brussel na Marcemont, gheleydet deur twee hondert Curassen onder den Capiteyn Aredia, daer toe hebbende drie daghen. Komende by Bergen wierde ontmoet vande Koninginne; voor aen ginck Velasco met syne Compagnye ende volghden de Prince van Espinoy ende groot ghetal van Adel. D'Infante trat eerst uyt de Carosse ende gaende eenighe treden te voedt: deed de Koninginne van ghelijcken ende ghenaeckende omhelsden ende kusten elck ander met veel complimenten. D'Infante offereerde tot der Koninginnen dispositie alles wat sy te segghen hadden inde Nederlanden. De Koninginne gaf nieuwe verseeckeringhe van haere affectie ende begeerte om eens alle ontfanghene eere te erkennen. De Koninginne ginck weder in haer Coets sitten in 't voorste (welcke ghewoonheydt sy sedert den doodt des Koninghs altijdt onderhouden hadden) ende d'Infante inde rechter portiere ter sijden uyt / het aenghesicht nae de Koninginne. In 't huys vande Prince d'Espinoy (alwaer de Koninginne ghelogheert was) spraecken noch een tijdt te saemen: d'Infante heeft daer noyt willen sitten aende sijden der Koninginnen / haer defererende alle eeren. Nae eene goede wijlen retireerden d'Infante in 't logement / voor haer bereyt zijnde.

S'anderendaeghs den twaelfden Augusty Sinte Clara ende haer gheboorte dach / hoorde d'Infante misse in een kleyn Oratoire neffens haer Caemer; alwaer sy nae de lectuere van 't Evanghelie (nae haer ghewoonheydt) offerde ses en sestigh goude Kroonen Spaensche munte / denoterende dat sy dien dagh ginck in haer ses ende sestighste Jaer. Daer nae ginck weder besoecken de Coninginne ende at met haer s'middaghs met ghesloten deuren; de Koninginne aende rechter ende sy aende slincker zyde neffens malkander. Twee daeghen daer nae vertrocken nae Brussel: inde Karosse der Koninginne / sy in 't voorste ende d'Infante (op begeerte der Koninginne) achter sittende. Waeren 's nachts tot Marcemont: daer d'Infante haer beghsleyde in het Logement seer rijckelijck ghepræpareert ende met Chineesche Tapijten behangen ende met schoone schilderijen verciert. Don Diego de Sarmiento quam daer met een Compagnye van twee hondert Spaignaerden / om neffens de twee gemelde Compagnye paerden de garde des nachts te doen. Aten s'avonts elck alleen; s'anderendaegs hoorden misse te saemen: aten des middaeghs tot Alsemburgh. S'achtermiddaeghs toghen uyt Brussel thien Compagnye Borghers rijckelijck ghekleedt ende ghewapent / sterck vier a vyf duysent man / onder den Heer van Melsbrouck Sergheant Majoor vande Stadt. Dese deden halte een mijle buyten de Stadt in een Velt op de wech: ende noch vyf Compagnijen elck van twee hondert man / ghenoemt de Gilden / een half mijl naerder de Stadt. Op de wal by de Poorte van Anderlecht lagen als wacht noch drie hondert vande notabelste Borgerije met een groot hoop Canons ende twaelf Trompetters. Tusschen beyde Poorten hadde men opgerecht een stellage met verscheyden trappen getapisseert / met scharlaecken / daer op saten Iean Francois vander Ee, Ridder Heer van Meys, Amptman; ende Iacob vander Noot, Ridder Heer van Kieskom, Borgemeester / ende d'andere Schepenen / Tresoriers / ende Rentmeesters ende Raden representerende de Magistraet der Stadt.

Omtrent vier uyren namiddagh ginck de Marquis de Sancta Cruz Gouverneur Ghenerael der Leghers van den Koningh in Nederlandt / verghesel schapt met veel Heeren ende Cavaliers de Koninginne in 't ghemoet. Siende de Carosse vande Koninginne ende Infante traden de Marquis / Heeren ende Cavalliers te voet salutеerende de Koninginne ende Infante. De Koninginne approcheerende wiert drie mael ghesalueert vande thien ende andere vyf Compagnye Borgers met Mousquetades. De Koninginne komende tusschen de twee poorten hielt haer Carosse stille in 't aensien vande Heeren des Magistraets: in wiens naeme Charles Schotte, Ridder / Raedt ende Pensionaris der Stadt saluteerde de Koninginne met eene schoone harangue: 't welck ghedaen / deden de Kanons / de Mortiers / d'Ysere stucken / de Mousquetten ende Trompetten haer devoir met groot ghelupt; oock de Clocken / ende bysonder de Clocke van Sinte Nicolaes: die nopt ghelupd wiert / als op d'inkomste vande Souveraine Princen des Lants. Alle vensters inde straten / daer sy passeerde waren gheboort met fackels: seer aengenaem om sien.

De Koninginne met d'Infante komende op de groote Plaetse voor het Stadthuys wiert noch van een Compagnye Borghers ghewaepent ende ghekleet op 't cierlijckst met Musquetten ghesalueert: op de Galerye van 't Stadthuys lieten haer hooren de Musiquen van Claroens / Trompetten / ende Schalmeyen. Het Raedthuys was ghetapisseert met roodt Scharlaecken met Groene Frangnen / met een Pavillon van ghelijcke stoffe boven de Galerye.

De Toorn van Sinte Michiel, patroon vande Stadt / was behanghen totten top met sekere brandende lampen / alle van verscheyden Coleur. Eyntelijck quam de Koninginne in 't Palais. Haer Carosse wierde belichtet met hondert toortsen van witte wasse ghedraghen deur soo veel vande voornaemste Borghers alle bloots hoofts. Alwaer de Heer van Andelot eerste Hofmeester vande Infante haer complimenteerde met alle behoorlijcke respect. De Koninginne bleef stille met d'Infante inde Antichambre, outfanghende den tribut van eere ende respect van veel Dames ende Heeren / die noch d'eere niet hadden gehad haer de reverentie te doen.

S'anderendaeghs quamen de Heeren vande Stadt haer presenteeren de Wyn in roode kannen / met verguldе handtvaeten: 't welck men niet doet als aen ghekroonde hoofden. Des naemiddaeghs om vier uyren quaemen de Koninckljjcke Raeden haer salueeren en Corps. Die van den Secreeten Raedt hadden d'eerste audientie: De Heer Ferdinand de Boischot Heer van Saventhem voerde het woordt. Daer naer die vande Finantien: Claude d'Oignies, Graeve van Coppigny hooft vande Finatie het woordt doende. Daer naer de Souverainen Raed ende Kancelerie van Brabandt in wiens naeme de ghemelde Boischot als Cancelier oock het woort dede. Eyntlijck de Raedt der Kameren van Reeckeningh: ende harangueerde in haer Naeme Iacques le Roy eerste Reeckenmeester.

De Koninginne toonde in haer antwoordt groot ghenoeghen in d'eere diemen haer dede. Ginck den volgende dagh besoecken de Kercken / Kloosters / ende andere weerdighe plaetsen. Soo hier / als te Berghen, ende elders gaf de Koninginne

ninginne altijdt het woordt aende wacht des nachts : volghens begheerte der Infante.

Alle dese uyterlijcke demonstratie van eere dedemen aende Koninginne : hoewel men in 't harte niet gaerne sach haere komste : als voorsiende dattet tot groote last ende kosten des Koninghs soude sijn ; ende wel kennende d'ongheestaedigheydt ende diversiteydt van 't Fransche humeur : ende dat sy van haer middelen ende Landt ghepriveert sijnde / niet altijdt souden ontfanghen satisfactien in het tractement 't welck men haer dede : ghelijck wel is ghebleecken ; wanneer de Coninginne eenighe Jaeren daer nae onder ander pretext / sonder afscheydt te nemen is na Hollandt getogen.

Onder pretext vande Koninginne te laeten sien de Stadt Antwerpen , ginck d'Infante derwaerts om ordre te stellen op den tocht ende groot desseingh der Chaloupen onder Graef Ian : Desen intocht tot Antwerpen geschieden met gelijcke magnificatie als de voorgaende op een Donderdagh den vierden Augusty. Sy embarqueerden tot Willebrouck in kostelijcke toeghemaeckte Fregatten / beghelepdet / ende ontfanghen met een groot getal dergelijcke Fregatten / Jachten / Scheepen / Trompetten ende Musique.

De Marquis de Sante Croix , ende d'Aytona met een groot ghetal Jachten / en Schepen geciert met Vlaggens / Wimpels / Trompetten / ende Canon quamen haer te gemoete. Die al te samen by forme van respect halte maeckten aen den Vlaemschen Oever / laetende de Koninginne voor af vaeren. Comende omtrent het Casteel (ghelijck oock voor by alle voorighe Forten vaerende) ende Bolwercken vande Stadt was het niet als een ghestaedigh ghedonder van gheschut. Sy ontscheepten op de werf : alwaer stonden de ses Compagnijen gilden. Op de marckt stonden noch ses Compagnijen : noch seven op den Oever : ende waeren daer noch meer ghestelt en haeye tot aen d'abdye van Sinte Michiel : daer de Koninginne soude Logheeren. Komende inde Bassecourt ; quam de Heer Ian Chrisostome vander Sterre Abdt / met den Prior en Caemerier aen d'Infante presenteeren een Gulden Sleutel. Maer sy beval die te gheven aende Koninginne. Inden inganck vande eerste Sael der Abdye ontmoetede sy den Magistraedt vande Stadt en Corps : die deur de mondt van Iacques Edelheere eersten Raedt ende Pensionaris haer saelueerden. D'Infante nae een wyle ginck naer haer Logheinendt in 't Huys van Symon Rodrigues ; hebbende aende Koninginne gequiteert haer ordinaris Loghement. Al de nacht wiert met teeckenen van eere ende vreuchde toeghebracht. S'anderendaegs gaf d'Infante haer de visite : die sy volgenden daegs haer weder gaf. Sy was tot Antwerpen tot den sestienden Octobris. Als wanneer sy met de Infante weder te Scheepe op Willebrouck ende met de Caroffe op Brussel tooch. Geduyrende welcken tijdt aen haer ghedaen wierden allen bedenckelijcken demonstratien van eere. Sy besochten de rariteyten der Stadt / de Kercken der Jesuiten (die eene schoone Tragedie deur haer Scholieren representeerden) ende andere / de Druckerye van Plantyn , de schilderwinckel van Rubens , entlijck de Citadelle : alwaer sy ontfangen wiert met allerhande Musique / ende ghedimitteert met groot geluyt van Canonaden. De Infante hadde oock de treffelijcke solemniteyt vande ommeganck ter Kermisse laten ophouden tot d'aenkomste der Ko-

Koninginne. Doch het raerste dat sy sach was dat Graef Ian van Nassouw dingsdach den tienden Septembris syn afscheyt nemende van haer ende d'Infante tooch met negen en dartigh gewapende Fregatten ende veel andere Chaloupen ende Pleyten ghelaeden met Vivres / Munitie/ ende allerhande Instrumenten tot de Fortificatie noodich ; met omtrent vier duysent drie hondert Soldaeten ende darthien hondert Mattroosen. In alles sterck omtrent neghentigh soo groote als kleyne Seylen : hy nam syn passagie uyt de Schelden achter om tusschen het Landt van Caloo ende den Doelen, weder uytkomende by Saeftinghen.

Hem was wijs ghemaeckt by seecker Pater Philippus de Bruxelles een Capucyn die dit desseing meest hadde geproponeert en gedirigeert / dat met platboomde schuyten men lichtelijck over het verdronckten Landt onder Valckenisse konde passeeren sonder vande Hollantsche Oorlochscheepen die diep ginghen gevolcht te konnen worden. Doch tot Saeftinghen met den Marquis d'Aytona spreeckende gaf hem te kennen dattet onmoghelijck was over het selfde verdroncken Landt te passeeren : alsoo daer noyt meer als vier de half voet water was / ende dat hy ten minsten van noode hadde vyf de half voet voor syn Scheepen. Resolveerde daer om deur een andere wech aende rechter handt te gaen naer Berghen op Zoom.

Den elfden uyt het Saftinger gat komende / rencontreerde twee en dartigh Hollandtsche ende Zeeusche meest Oorlochschepen/ dede deselve met syn Canon retireeren onder Valckenisse.

Den twaelfden met den dagheraedt seyl maeckende passeerde voor by Berghen nae Ter Toolen : alwaer twee ende twintigh Scheepen syn vast gheraeckt op een drooghte : onder dewelcke waren de geene die ghelaeden hadden de Vivres / munitie / ende Instrumenten van fortificatie / dese wonde hy niet achter laeten : alsoo een groote quantiteydt Staetsche Scheepen van Berghen uytgheloopen ende maer een uyr van daer synde / deselve souden hebben van hem afgheslneden: Konnende oock sonder deselve syn desseingh niet effectueeren. Daerom hy met advijs van de Vice Admirael en Piloten goet vont het ancker te werpen / ende de vloet te verwachten ; om de achter gheblevene Scheepen met sich te conjungeeren. Dat ghedaen synde settede syn cours na Sint Anne Landt : alwaer hy quam tusschen neghen ende thien uyren s'avonts. De Statische nu sterck gheworden omtrent vyftigh soo Oorloch als andere Scheepen alle vol Musquettiers ende synde omtrent Annelandt weynich waeter ende daerom moetende wat toeven : soo kreghen de Statische Scheepen deur avantage van stercke windt tyt/ om Graef Ians arrieregarde in te haelen ; doende dapper daer op chargeeren : nae een ghevecht van vier uyren kreech Graef Ian advijs dat de Statische hadden verovert de meeste part van syne Pontons / vyftien of sestien Chaloupen / ende veel andere Scheepen ghelaeden met Vivres / amunitie ende Instrumenten van Fortificatie : ende dat een groot deel der Soldaten ende Matroosen haer hadden in 't water geworpen om het leven te salveeren.

Graef Ian Raedt houdende sach dat het voorste vande Fregatt Admiraele (daer hy in was) gheimporteert wiert : konnende sich niet meer dienen van syne Artillerie : daer op ter stondt oock deselve vast raeckte op het sandt. Graef Ian

sich

sich vindende in desen Staet / sijnde nacht ende eene dicke nevel daerom niet konnende weten hoe veel Schepen verloren waeren / resolveerde met den Admirael / een Scheeps Capitayn ende het meestendeel sijner Cameraden te gaen in eene kleyne Chaloupe: met dewelcke hy tweemael voer deur sijne Vloote / deselve animeerende tot vechten / ende de Cours te houden nae 't Prince Landt, dit ghedurende verhief sich een stercke wint uyt den Noorwesten: daer deur een deel van Graef Ians Fregatten ende Pontons op droghe gheraeckten / ende deur de Staetsche Schepen / alle kreecken ende diepten beter kundich sijnde / ghecouppeert wierden: Sulck dede den Matrosen den moet verliesen: die daerom haer meest te water gaven om t' ontswemmen / ende wierden vande Soldaeten ghevolcht; om haer nae Lant te salveren. De Fregatte Admirale was ondertussen weder flot geworden: Graef Ian sulcx siende dede wederom roepen / om daer in te komen. Maer de Piloot diese stierde / vluchtende als d'andere / wilde hem niet in nemen. Ende siende dat twaelf a vyftien vande voorste Fregatten haer begaven om te lopen inde Staetsche Haven van Steenbergen, sijnde meest alle d'andere op 't droge verlaten van Matroosen ende Soldaten / ende datter niet meer gevochten wiert ende alles verloren was / dede wel drie uyren langh roepen ende quam met groot geluck in sijne kleene Chaloupe aen het Prince Landt.

Hadden de Spaensche konnen passeren over het verdroncken Landt onder 't Prince Landt: soo hadden sy konnen winnen een ghe heelen dach eer de Staetsche met haer diepgaende Schepen haer hadden konnen volghen. Maer sulcx manquerende / ende daer by komende d'ongelijckheyt vande Statische Oorloch Schepen tegen de Fregatten / d'onervarentheydt vande Spaensche Matrosen / de donckerheydt vande nacht ende andere des advantaghen der Spaensche / soo was dit dessein buyten apparentie van succes. Anders was haer desseingh of te Landen in 't Eylandt vande Kluynder of te Lande in 't Eyland van de Plate ende van Somersdijck: sullende by de Plate maecken een Fort Royal / ende Batteryen om vry ende open te houden de passaghe tusschen de Plate ende het Prince Landt: alwaer tot dien eynde de Marquis de Sante Croix ghesonden hadde drie duysent te voet / ende twaelf hondert Peerden: logherende met de reste tot Rosendael: om aldaer oock een Fort Royael te maecken ende te Correspondeeren met het Fort by de Plate. Sy souden inde voorschreve twee Eylanden / sijnde de vruchtbaerste van Hollandt ende Zeelandt de schuyren vol ende alles overvloedich ghevonden hebben.

De Prince van Orangien wachte op alles / wat de vyandt mochte voor hebben: moeste daerom sijn macht seer deelen; als niet konnende eyghentlijck weten haer desseingh. Voor het Hooft van Berghen lagen eenighe Compagnie in Schepen: sijn Excellentie voor sijn persoon vertrock van Druynen: schickten noch eenighe derwaerts onder Tienen: noch twintich Compagnie waeren te voor ghesonden inde Grave ende achtien in Zeelandt: eyndelijck brack sijn Excellentie den vyfden Septembris op van Druynen: aldaer laetende twee Compagnie van yeder Regiment: die daer in Garnisoen ginghen tot Heusden, Grave, Bos, ende Geertruydenberghe; schickte de Luytenandt Generael Stakenbrouck met dertigh Cornetten nae de Grave, ende den Hartoch van Bouillon met seventien deur Kempelandt na Berghen. Sijn Excellentie embarqueerde de reste tot Gertru-

 dénbergh.

denbergh. Ende slaepende in 't Velt / sonder inde Stadt te gaen / ginck noch s'anderendaeghs na Berghen, Sijn Excellentie commandeerde ooch den Colonel Morgan met vier duysent man in 't Eylandt vast ter Toolen: menende dattet dessein daer op was / maer / ghelijck ghesepdt is / de vyandt passeerde rondt om ter Tolen, tot op het Slaeck: alwaer sy droogh bleven sitten / ende tyt gaven aende Hollandtsche ende Zeeuwsche Oorloch Schepen om by te komen: op de selve waeren vyfthien hondert Soldaeten / ghecommandeert deur den Colonel Hauterive: die sich beneffens de Schepen ende Scheepsvolck soo wel queeten / dat alleen negen Schepen met Graef Ian haer sal veerden aen 't Prince Landt: alle d'overige Chaloupen / Pontons en Fregatten wierden of ghekregen / of inde gront geschoten.

De Principaelste gevanghens waeren de Baron de Leede naemaels Gouverneur in Mastricht, ende de Colonel Roveroy: voorts / drie duysent een hondert een en vyftich te voet. Acht hondert negen en vyftich Officieren en Matrosen te water. Ses porten: seven en twintigh Chaloupen. Alle versien met geschut ammunitie ende alles wat daer toe gehoort in over vloet.

Men twyfelde noch of de vyant een Fort woude maken in 't Prince Lant doch retirerende ooch syn volck van daer den negentienden benemende daer door desen twyfel; den twintigste Septemb. toog ook van Rosendael na Antwerpen: sendende partye van sijn volck na 't Landt van Waas, uyt vreese dat de Prins aldaer noch iet met de ghewonnenne Fregatten ende Chaloupen mocht voornemen. De Heer van Druynen Drost van Breda dede versoucken Paspoort om herwerts te komen handelen over de relaratie der Ghevanghenen. By haer Hoogh Mog. wiert ghereſolveert datmen met dese saecke niet soude haesten: op dat de vyand dese Somer geen dienst mocht trecken van dit volck: men maeckten ooch onderscheydt tusschen de ghevanghens te Water ghekreghen (alwaer geen quartier was) ende diemen te Lande bequam. Ooch tusschen Soldaeten / Matrosen / ende Reurlinghen: sijnde voor dese twee laeste soorten geen quartier. Werdende ooch een groot deel gevangens bewaert op Romerswal, een Eylant; so vontmen niet goet die daer langer te laten: om geen kennis vande gelegentheyt te leeren.

Inde Vereenichde Nederlanden wierde solemneele danckseggingе inde Kercken hier over ghedaen ende Victorie ghebrandt / ooch Triumph penningen gheslaeghen. Aende Ambassadeurs ende Residenten buyten s' Landts wierde desghelijcx aenschryvingh ghedaen om Victorie te branden: 't welck de Magistraet van Colen weygherde toe te laeten: schryvende brieven van Excuse aen haer Hoogh Mog.

De Prins dede noch een ghelucklighe streeck: want vernemende dat eenighe Regimenten uyt Italien by Gelder ende Venloo aengekomen taemelijck negligent in 't Velt laeghen. Commandeerde den Generael Lieutenandt Staeckenbrouck met twee ende dartich Cornetten: doch also de Gecommandeerde Troupen uyt Heusden ende den Bosch te langsaem by quamen / wierden alleen ontrent seven hondert daer van geattrappeert en geslagen.

Die van Hollandt sochten met het uytgaen vande Campaigne weder te menageren ende haer 't ontlaesten van alle 't Krijchsvolck / 't welck buyten de drie Staten van Oorloge was, Consequentelijck af te dancken de vyftich Compagnie / de

de Troupen van Graef Willem, ende de Regimenten van Gendt ende Erentrieter.

De Koningh van Sweeden deur brieven en sijn Ambassadeur alhier deden instanlijck aenhouden om alle deselve in sijnen dienst te laeten overgaen. Maer den vyftienden November proponeerde de Graef van Culenborgh, dat sijn Excellentie advis hadde / dat de vyandt seer sterck was / als hebbende in dienst twee ende veertich Regimenten te voet / ende hondert thien a hondert twaelf Cornetten Peerden; dat wel eenich volck nae de Palts was ghestiert / doch in haer plaets weder vier duysent Spaignaerden in Duynkerken waren aengekomen: dat oock de Spaensche noch teghenwoordigh iets voor hadden: daerom hoochnodich was dat de Troupen van Graef Willem sterck negen en veertich Compagnye te Voet ende twee te Paerde dienden ghecontinueert tot den eersten April, yeder Compagnie op vyftich Man ghereduceert; ende dan weder compleet; ende de Reghimenten van Gent ende Erentrieter op deselve voet. Ende datmen soude te weghe brenghen subsidie uyt Vranckrijck / om deselve t' onderhouden buyten kosten van 't Landt. 'T welck den twee en twintighsten Novembris is vast ghestelt. Ende op tydinge dat de Spaensche in 't Land van Gulick loop plaetse aenstelden / om noch twintigh duysent man te werven: soo is aende Hartoch van Nyborgh geschreven sulcx niet te willen ghedogen; of datmen by retorsie het selve oock soude doen.

D'autoriteyt ende ghesach vanden Prins was alrede in desen tijdt soo groot / of wel de gheneghentheydt vande voornaemste inde Regheringhe soo vierigh: dat de Provintien: daer hy Stadthouder ende Capitain Gheneracl was aenden jongen Prince quamen offereeren de survivance: ende dat Certatim elck wilde d'eerste sijn. De Heer Sweeder van Haersolte in Overyssel was d'attijfste; ende recommandeerde aldaer ten Landtdaeghe de saecken soo yverigh dat die Provintie d'eerste was: hy vergat niet het argument van qui cito dat, bis dat: verseeckerende indien sy wat suymden / dat andere Provintien haer souden prevenieeren. Korts na Overyssel deden 't oock de Heeren van Hollandt ende Zeelandt daer van ick my referere tot het volgende verhael.

Achtervolgende de Resolutien by de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, ende by de Heeren van *Zeelandt* genoomen in hare Respective Vergaderinghe, onlangs staets gewyse ghehouden, aengaende het defereren vande *Survivance ende Successie* van het Stadthouder, Gouverneur, Capiteyn ende Admiraelschap Gheneraal van *Hollandt*, *Zeelandt ende West-Vrieslandt*; aen den Iongen Heere, Prince *Wilhelm* gheboren Prince van *Orangien*, *etc.* Sone vanden Doorluchtigen ende hoogh-gheboren Vorst ende Heere, Heere *Frederick Henrick* Prince van *Oraignen* &c. jegenwoordigh Stadthouder, Gouverneur, Capiteyn ende Admirael Generael der voorschreve Landen, soo wanneer syne Excellentie ('t welck Godt Almachtigh noch langhe ghelieve te verhoeden) deser Wereldt soude komen te overlyden, syn op 't aenschrijvens vande Heeren Staten van *Hollandt ende West-vrieslandt* aende Heeren Staten van *Zeelandt* den *negende* deser maent *Aprilis*, ende deputatie dien volgens by hare Ed: Mog: ghedaen, volgens derselver Missive vanden *vyftienden* derselver maent, inden *Hage* verschenen en vergadert geweest, Gedeputeerde vande Hooghgemelte Heeren

Sta-

Staten van *Hollant ende West-Vrieslant*, ende van de Heeren Staten van *Zeelandt*, volkomentlijck ghelast ende gheauthoriseert, omme de voorsz *Survivance* met alle behoorlijcke solemniteyten aen syne hoogh-ghemelte Excellentie voor ende ten behoeve vanden Ionghen Heeren synen Soone te defereren, naementlijck van weghen de Heeren Staten van *Hollandt ende West-Vrieslandt*, den Edelen Gestrenghen ende Erentfeste Heeren, Heere *Iohan van Wassenaer*, Heere van Duyenvoorde &c. *Nicolaes van Bouchorst* &c. *Cornelis van Beveren*, oudt Burghemeester tot Dordrecht, *Nicolaes vander Meer*, *Ewout vander Dussen*, *Geeraert van Santen*, *Iacob Verboom*, *Dirck Bas*, *Gysbrecht 's Hart*, *Henrick Nebel*, *Adriaen de Langhe*, *Pieter Claes Ionasz*, *Olphert Barentsz*, *Iacob Pietersz Trom*, &c. respectivelijck ghecommitteert ter Vergaderinghe van de Heeren Staten Gheneral, Raedt van State, Ghecommitteerde Raeden ende inde Gheneraliteyts Reken-kamer, ende *Adriaen Pauw*, Ridder, Heere van Heemstede, Raedt Pensionaris van Hollandt ende West-Vrieslandt, als by de Hoogh-ghemelte Heeren Staten gheauthoriseert ende Ghecommitteert, by der selver Resolutie vanden *tienden* der selver maent, ende van weghen de Heeren van Zeelandt, de Edele Ghestrenghe ende Erentfeste Heeren, Heere *Iohan de Knuyt*, eerste ende representerende de Edele inde Vergaderinghe van haere Edele Mo: en der selver Gecommitteerde Raden, *Ioos vande Hooge*, *Symon van Beaumont*, *Mr. Cornelis Rollant*, *Iohan van Stapelen*, *Mr. Marinus van Vryberge*, *Daniel Leynsz Sabus*, *Adriaen Volters*, *Gasper van Vosbergen* en Meester *Boudewyn de Witte*, Raedt Pensionaris van Zeelandt, als by de Hoogh-ghemelte Heeren Staten specialijck gecommitteert ende ghemachticht, volghens de voorschreve Missive van haere Edele Moghende van den *vyftienden* deser maendt, welcke voornoemde Gedeputeerden, op 't voorsz stuck den *segentiende* deser maent metten anderen in conferentie ghetreden synde, hebben *eenpaerlijck* verstaen, goet gevonden ende bewilligt, dat volghens d'Intentien van de Heere Staten respective, mitsgaders tot *onderhoudinge vande eenigheydt*, ende volgens 't oude ghebruyck, op den naeme van de Staten van Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt de voorsz *Survivance* aen syne Excellentie den Heere Prince van Orangien, voor ende ten behoeve vanden Iongen Prince synen Sone, soude werden geoffereert ende geconfereert, ende daer van eene acte by opene Brieven ghedepescheert, omme syne Hooch-ghemelte Excellentie overghelevert te werden. Ende nae dat de voorschreve Acte was ghedaen instellen, ende by de welghemelte Heeren Ghecommitteerde ghereſumeert, is deselve mette ghewoonlijcke paraphure, onderteeckeninghe ende zeghelen van Hollandt ende Zeelandt bevestight, midtsgaders een goude Doose totte converture ghedaen prepareren, ende de overleveringe beraempt den *vier en twintigste* der voorsz Maent, luydende de voorsz Acte als volght.

De Staten van Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt: Doen te weten; Dat wy aenmerckende de *goede ghetrouwe ende aenghenaeme diensten*, uyt sonderlinghe affectie, by H. L. *M.* den Doorluchtighen hoogh-gheboren Furst ende Heere, Heere *Wilhelm* Prince van Orangien, Grave van Nassau &c. mitsgaders mede van den Doorluchtigen ende hoogh-gheboren Furst ende Heere *Mauritz* insghelijckx Prince van Orangien &c. ende van syne Furstelijcke

Door-

Doorluchtigheydt *Frederick Henderick* jeghenwoordich Prince van Orangien, Grave van Nassauw, &c. Successivelijck, Stadhouders, Gouverneurs, ende Capiteynen Generael der voorschreve Landen, veele Iaeren langh in veele ende menichvuldighe swaere lasten ende periculen *tot Godes eere, welstandt der selver Landen*, syn bewesen, ende begheerende aende selve te verthoonen onse aengenaemheyd, en vastelijck betrouwende, dat by syne Furstelijke Doorluchtigheyts Iongen Heere ende Soone Prins *Wilhelm*, gheboren Prince van Orangien, Grave van Nassau &c. volgende de exempelen ende voetstappen van syne Heeren Groot-Vader, Oom, ende Vader voornoemt, den voorsz Lande uyt gelijcke affectie, ende mede tot voorstant van de ware Christelijcke Ghereformeerde Religie, so die teghenwoordich by publijcke Autoriteyt in de voorsz Landen geëxerceert wort, in tyden ende wylen insghelijcx goede diensten sullen mogen bewesen werden, hebben na deliberatie staets-gewyse ghehouden, met *goede kennisse van saken uyt onser rechte wetenschap*, volkomen macht ende Autoriteyt gedefereert, gelijck wy defereren by desen, aen hoochghemelte Prince *Wilhelm*, de *Survivance ende Successie*, in plaets van syn Heer ende Vader den jegenwoordigen Prince van Orangien, van het Stadhouder, Gouverneur, Capiteynschap ende Admiraelschap Generael van de Zee, van de voorsz Graefschappen van *Hollandt*, *Zeelandt* ende *West-vrieslandt*, met *Voorne* ende den *Briele*, wesende gelegen ende behoorende aen de voorsz Graefschappen van *Hollandt* ende *Zeelandt*, soo wanneer ('t welck Godt Almachtich noch lange Jaeren genadelijck believe te verhoeden) syn hoochgemelte Excellentie sal komen aflyvig te worden, ende dat *op sodanige Digniteyten, eeren, preminentien, voordelen, instructie ende Eedt*, als *syne hooch-gemelte Excellentie jegenwoordich de Staten is exercerende ende bedienende*, daer toe den selven jongen Prince alsdan behoorlijcke brieven van commissie sullen werden ghedepescheert. Ende ten eynde dese onse goede meyninghe in alle syne deelen nae ghekomen werde, lasten ende bevelen wy den Presidenten ende Raeden in Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt voornoemt, die van de Kameren vande Rekeninghen, ende alle andere Magistraten, Iusticieren ende Officieren der voorsz Landen van Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt, Briele ende Voorne, mitsgaders alle Officieren van Oorloge, te Water en te Lande, dese onse declaratie van Survivance ende Successie volkomen effect te doen en laten sorteren, gelijck wy sulcks tot dienst ende welstandt vande Lande verstaen hebben te behooren. Gegeven in den Haghe onder de zeghelen vande Staeten van Hollandt ende Zeelandt voornoemt, ende van haren 'twegen onderteykent ende bevesticht den *negen en twintigsten Aprilis* 1631. was geparapheert *I. de Wassenaer* vt. Op de plijcque stont, ter Ordonnantie vande Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, in absentie van den Secretaris, ende was ondergeteyckent, *Adriaen Pauw*. Ende vorder ter Ordonnantie van de Staten 's Landts ende Graeffelijckheyt van Zeelandt, onderteyckent *C. Stavenisse*, hebbende twee zegelen in rooden wasse van Hollandt ende Zeelandt, uythangende aen Orangie, witte, ende blaeuwe staerten.

Waer na op den *vier en twintigsten* der voorsz maent de welgemelte Heeren Gedeputeerden na voorgaende deliberatie eensamentlijck geresolveert hebben, dat syn Excel. soude werden versocht, te willen goet vinden, dat *d'Offere en Lecture*, en

 over-

overleveringhe van de voorsz Brieven soude mogen gedaen werden in de jegenwoordigheyt van den jongen Prince van Orangie zynen Sone, dat Me-Vrouwe de Princesse daer na sal werden ghecongratuleert, ende notificatie ghedaen inde Generaliteyt aen de Provintien, ende ter eerster gelegentheydt de voorsz Brieven sullen werden gedaen registreren in beyde de Hoven van Iustitie, ende Kameren van de Rekeninghen, ende wesende syne Excelencie daer op begroet, en mede audientie versocht aen Me-Vrouwe de Princesse.

Zijn de voorsz Heeren Gedeputeerden van Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt ten selven daghe voor de middach ghegaen op de Kaemere van zyne Hooch gemelte Excellencie ende hebbende aen den selven ende Ionghen Prince zynen Sone aldaer jegenwoordich gedaen hare Reverentie, is eerst by den Heere Raedt Pensionaris van Hollandt ende West Vrieslandt aen den selven geopent de Resolutie by de Heeren Staten van Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslant ghenomen, aengaende de voorschreve *Survivance ende Successie*, mette redenen, die hare Ed. Mog. daer toe hebben ghemoveert, ende versocht dat zyne Excell: de voorsz *Offre* voor ende ten behoeve van den Ionghen Prince zynen Soone, soude aennemen, ende den selven by alle occasien den Staet ende Welstandt der voorschreven Landen, conservatie van de dierghekochte Vryheydt, ende handhoudinghe van de Waere Christelijcke Ghereformeerde Religie, ghelijck die jeghenwoordigh by publijcke Authoriteyt wordt ghoexerceert, ten besten te recommanderen, ende heeft vervolgens de Heere Raedt Pensionaris van Zeeland ghelijcke openinghe ende Officien ghedaen, waer na de voorsz opene brieven by den Heer Raedt Pensionaris van Hollandt zynde ghelesen, ende weder inde goude Doosen ingesloten, zynde by den Heere van *Duyvenvoorde* zyne Excell. overgelevert, die deselve aennemende, de hooch gemelte Heeren Staten hooghlijck *voor de eere aen zynen Sone bewesen*, heeft bedanckt, ende verklaert den selven by alle occasien te sullen vermanen ende soecken bequaem te maecken, om de Landen, volghens de voetstappen van zyne voorsaeten, alle moghelijcke dienst te doen, tot voorstandt van der selver hoogheydt, vry en gerechtigheyt, en maintenement van de voorsz Religie. Ende is by zyne Excellencie nessens iterative dancksegginge versocht, dat de meergemelte aenwesende Heeren, hem den selven avondt ter maeltijdt souden willen verghesellschappen, waer op, nae congratulatie ende toewenschinghe van lanck leven, aen zyn Excellencie ende den Ionghen Prince afscheydt is ghenomen. Ende daer nae aen Mevrouwe de Princesse van Orangien in de Kamere van hare Excellencie ghedaen openinghe van 't gunt aen syne Excell. ende desselfs Ionghen Sone was ghedefereert, daer over hare Excell. mede is gecongratuleert ende versoeck ghedaen, den jongen Heere haren Sone tot *alle Vorstelijcke Deughden te willen opvoeden*, omme nae de exempelen van zynen Heere Grootvader, Oom ende Vader H. L. M. de Landen ende Religie in tyden ende wylen Dienst te mogen doen: haer Excell. heeft insghelijcks de hooch ghemelte Heeren Staten bedanckt, ende verseeckert alle goede sorge te sullen dragen, dat d'opvoedinghe van haren Sone moge strecken ten meesten dienste der voorscheven Landen.

Des avonts zyn de welgemelte Heeren Ghedeputeerden van zyne hooch ghemelte Excell. solemnelijck gebanquetteert, ende is des *vyf en twintichsten* inde Generaliteyt

neraliteyt aen de Provintie notificatie gedaen vande voorsz Resolutie, aengaende de Survivance ende Actien daeromme gepleecht:

By occasie van de voorsz byeenkomste, ende deliberatien tusschen de Gedeputeerden vande Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt, ende de Gedeputeerden vande Staten van Zeelandt gehouden, is van wederzyden *aengeboden* ende aengenomen de vruntschap, eenigheyt ende Correspondentie, tusschen beyde de voorsz Provintien te onderhouden en te vermeerderen, so voor het *gemeene intreß vande Zee*, als ten aensien van *meer andere Consideratien*, ende dat tot dien eynde soude mogen wechgenomen werden de resolutien ende acten, die tot prejuditie van d'eene ende d'andere syn gepleecht, ende souden moghen verduydt werden, ende de sake in sulcker voegen herstelt, als die van oudts syn geweest, waer van na rapport aen de Heeren principalen naerder contentement ende openinge soude gedaen, ende aen wedersyden tot gemeene welstandt ende redres vande vervallen saken gearbeyt worden, daer toe Gedeputeerden van wederzyden alle goede Officien en devoiren, elcx in 't syne geoffereert hebben, alle 'twelcke alsoo gedaen, gebesoigneert ende gepasseert, ende in kennisse desen Verbale by de welgemelte Heeren Gedeputeerden geteykent is den *vyf en twintigsten Aprilis* 1631. In *'s Graven-hage*.

Dit hebben de Heeren vande gemelde Provintien bekent gemaeckt ten gheseyden daeghe in volghende termen; als dat de Heeren haer respective Principaelen, aenmerckende de goede ende ghetrouwe, notaeble ende aenghename diensten, die uyt sonderlijcke affectie by de Hooch Gheboren Vorst ende Heere, Heere *Wilhelm* Prins van *Orangien*, Grave van *Nassouw*, als oock mede den Doorluchtigen Hoochgebooren Vorst ende Heer *Maurits* insgelijckx Prince van *Oraignen* Grave van *Nassouw*, ende by syn Furstelijcke Doorluchtigheydt *Fredrick Hendrick*, jegenwoordich Prince van *Oraignen* Grave van *Nassouw* successivelijck Stadthouders, Gouverneurs ende Capiteyns Ghenerael, vande voorsz Landen van *Hollandt* ende *Zeelandt* veele Iaeren langh in veele ende menichvuldighe swaere lasten ende periculen tot *Godes eere ende welstant* derselver Landen syn bewesen, ende begerende aende selve te betoonen, haer aengenaemheydt, ende vastelijck betrouwende dat by syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt den jonghen Heere ende Soone Prince *Willem* ghebooren Prince van *Oraignen*, Grave van *Nassouw*, volgende de exempelen ende voetstappen van syn Heeren Grootvaeder, Oom ende Vaeder voornoemt, der voornoemde Landen van *Hollandt* ende *Zeelandt* uyt gelijcke affectie in tyden ende wylen insghelijckx goede diensten souden mogen bewesen worden, hadden naer rype deliberatie Staetsgewijse elcx apart gehouden, gedefereert, ende door haer Respective Gedeputeerde *conjunctim* laeten overleveren aende Hoochgemelde Heere Prince *Willem* van *Nassouw survivance ende successie* in plaets van syn Heer Vader den tegenwoordige Prince van *Oraignen* van het Stadthouder, Gouverneur Capiteyn ende Admiraelschap Ghenerael vande Zee voor soo veel de Gemelde Provintien van *Hollandt* ende *Zeelandt* met de appendentie van dien aenginck, so wanneer syn Hoochgemelde Excelentie soude komen aflyvich te worden, ende dat op sodanige digniteyten, eeren, Preminentien, voordeelen, Instructien ende Eedt, als syn Hoochgemelde Excelentie tegenwoordich deselve Staten, voor so veel beyde de voorsz

 Provintien

Provintien aenginck, was exercerende ende bedienende, daer toe de Ghemelde Heeren Gedeputeerden verklaerden, dat den selven jongen Prince, als dan van wegen haer Provintien behoorlijcke brieven van commissie souden worden ghedepescheert, versoeckende de Ghemelde Heeren Ghedeputeerde vande voorsz Provintien dat hier van ten regiſtre van haer Ho. Mo. notulen mochten worden gehouden op dat in tyden ende wylen mocht blycken, datse aen haer Ho. Mog. als goede Bontgenoten hadden genotificeert 'tgeene sy in 't Regart vande voorsz survivance van wegen haer Provintien hadden ghedaen, ende hebben de Heeren Ghedeputeerde vande Provintien van *Utrecht* ende *Overyssel* verklaert, dat de Heeren haere Respective Principaelen nu albereyts eenen geruymen tydt gheleden, ghelijcke *survivance* aenden Hoochſtgedachte Heere Prince *Willem* hebben gedefereert, ende daer van acten aen den selven gedaen overleveren, ende dat de Heeren haer Principaelen ten hoochſten aengenaem soude syn te verſtaen, dat de Heeren Staten van *Hollandt*, *Zeelandt* ende *Weſtvrieſlandt* nu sulcx oock hadden gedaen.

Een konde soo vreemt niet werden ghenomen; in dien 't soo is / als de Hooch-geleerde Hugo Grotius in sijn Boeck de antiquitate Reip. Bat. schrijft in 't sevende capittel/ dat in Holland de Staeten (optimates) niet sonder eenige Princelijcke of monarchaele (non fine principatu) forme/ de Republijke Regeerden: maer gelijck voormaels te voor de Vorsten ende Koningen waeren gesucedeert; dat alsoo nu de naem van Graef wechgenoomen sijnde het wettelijck gebiet (legitimum imperium) was aengenomen by den Prince van Orange, onder den naem van prefectus; Gouverneur. Maer gelijck korts daer na dien grooten Grotius sich qualijck bevont by dat legitimum imperium arausionensis: also hebben 't dese Heeren van Hollandt in 't Jaer vyftigh desgelijcx beklaegt: en Prins Willem korts daer na gestorven sijnde; hebben die van Hollandt een geheel ander Register ghetrocken; als dat van dese Survivance of 't voorghemelde imperium Arausionense 'twelck Grotius noemt Legitimum. Sijnde natuerlijck dat een yeder prijse een hantwerck daer hy voordeel van heeft. Maer so haest als 't anders gaet: so segt de Fransman : au diable soit le mestier.

Van weghen de Keurvorst van Brandenburgh sijn den eersten Mey ter Vergaderinge gecompareert d' Amptman Ahr ende Wynant van Heimbach beyde Keurvorstlijcke Raeden; doende de navolgende propositie.

Hooge Mogende Heeren.

Syne Keurvorſtelijcke Doorluchtigheydt van Brandenborgh, onse genadichſte Heer, laet u Ho. Mog. vrient ende naebuyrlijck groeten, en soude blyde syn te vernemen, dat het derselver Staet ende oock haer samentlijck in 't particulier wel ginge, deselve doet oock wyder u Ho. Mog. bedancken voor de moeyte die deselve genomen hebben inde vermiddelingh, en naerder accoordt welcke deselve inde verledene somer tusschen syn Keurvorſtelijcke Doorluchtigheydt, ende den Heer Paltzgraeve van Nieuborgh bevordert hebben.

Ende gelijck u Ho. Mog. 't selvighe tydt syne Keurvorſtelijcke Doorluchtigheydt door derselver doen alhier aenwesende Ghesanten welmeinentlijck hebben gerae-

geraeden dat sy by het Vorstendom *Cleef* ende alsoo in des te meer occasie tot onderhoudingh, der hergebrachte goede vrientschap verblyven wilde, also heeft de selve oock sodaene Raedt by sich veel gelden laeten ende den van u Ho: Mo: dies tydt vermiddelde naerder accoort allerdings geratificeert gelijck u Ho. Mog. daer van eene schriftelijcke ratificatie in behoorlijcke forme, ende oock binnen de bestemden tydt is inghelevert. Syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt heeft oock tot sulcken eynde, op dat het getroffen accoort in effect gebracht ende geaccompleert werde mochte syne Ghesanten, den Heeren Grave van *Swartsenborgh* in de Clevische Landen afghesonden, die sich eerst daeghs met den Paltzgrave van *Nieuborgh* te samen doen, en die traditien der Landen allersyts sal verrichten.

Ende naedemael dan syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt altydt syn ghedachten nootwendich daer heen heeft gherichtet, hoe syne Clevische Landen, van 'tjammerlijck verderf, daer in het eene tydt langh begrepen is geweest, weder eenichsints respireren ende tot ruste gebracht werden mochte, ende sigh daer by erinneert dat u Hoogh Mog. sich teghen syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt jonghst alhier ghewesene Ghesanten naebuyrlijck aenghebooden dat als deselve in 't Vorstendom *Cleve* vergheleecken u Hoogh Mog. alsdan hem met Raedt ende daet tot syne conservatie assisteeren wilde, ghelijck syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt oock buyten dat u Hoogh Mog. yeder tydt toevertrout.

Soo heeft hy ons hooft saeckelijck tot dien eynde hier te senden bevoolen, dat wy met u Ho. Mog. dat geenige 'twelck tot rust ende respiratie der Gemelde Clevische Landen streckt, mochten in communicatie stellen, ende haer daer onder om haer goeden Raedt ende assistentie aensoecken souden.

Syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt heeft daerom aen syn syde voor 't eerste ende voornaemste geacht, ende wilden 't geern daer in voor allen dinghen gerichtet sien dat Gemelde syne Landen voor sich in eene bestandighe Neutraliteyt ende daer nae met u Ho. Mo. in eene goede vrunt ende nabuyrschap erhouden werden mochte, ende alsoo sy hier by, noch een noch ander difficulteyten overich heeft bevonden, daer door niet alleen der Landen Neutraliteyt in perijckel ghestelt werde, maer die oock eyntlijck tot verswackingh des voornemens en vriendtschap strecken mochte.

Soo ist ons in bevel gegeven deselve difficulteyten met u Ho. Mog. in specie, ende particulatim te communiceeren, gelijck deselve hier by nu poincts wyse begrepen syn, ende daer over uwe gunstige Resolutie te begeren, oock andersints in 't gene wat u Ho. Mog: wyders tot gemelde syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyts best te dienen oordeelen sullen, te vernemen.

Maer wy vreesen 't mochte u Ho: Mo: gantsche Vergaderingh te veel ophouden ende incommoderen soo wy denselven alle particulariteyten in ghemelde pointen alhier representeerden, so hebben wy haer vry willen stellen of haer gelieve yemant uyt haer midden te deputeren, waermede wy dese voordere nootdruft wytlopiger mondlijck communiceren mochte, gelijck wy deselve oock daer om dienstelijck hier mede willen versocht hebben.

Dewyle

1.

Dewyle men verneemt, als ofte de Heeren Generaele Staeten in meeninghe syn souden, dat syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt van *Brandenborgh* des Overste *Gents* Regiment noch *duysent* man te voet, sterck verbonden sy te onderhouden, ende derhalven die Compaignyen van ghemelde Regiment, die in den Landen van Cleef legghen, uyt den selven haere betaelinghe nemen soude.

Ende nochtans nu meermaelen is te kennen gegeven, ende met bestendige reden bewesen, ghelyck oock nochmaelen kan gheremonstreert worden, dat syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt tot eenige wydere volckx onderhouding niet verbonden sy, so wert begeert dat haere Ho: Mog: oock met sulcke last, welke syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt by tegenwoordige toestande sonder dat ondraeghelijck is deselve of syne Landen niet willen beswaeren.

2.

Alsoo u Ho. Mog. dickmaels syn versocht, dat met den Heeren van *Gent* afrekening gemaeckt wierde, daer toe is oock syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt willich ende geneycht, gelijck men dan oock onder derselver ratificatien, voor desen tot *Emmerick* in 't by wesen van u Ho. Mog. gedeputeerden Commis *Schade* deser reeckening so veel den Heer van *Gents* vorderingh aengaet, dien aenvang heeft gemaeckt; ende het alsoo daer aen veylt, dat over de betaling ende wat de Heer van *Gent* ontfangen heeft die reeckening gecontinueert werde, 'twelck aen de syde van syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt niet gepresseert kan werden, so lang de reeckening vande ontfangen der Heeren Staeten, van 't geene wat sy uyt syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyts Landen ontfanghen hebben, niet wort overgelevert, gelijck selfs tot dien eynde in *Iulio negen en twintich* is geresolveert ende verdragen, maer tot dato niet gepresteert, so wert versocht dat u Ho. Mo. nu entlijck die ordre stellen willen, dat gemelde rekeningh van haer ontfangers, van alles wat sy tot noch toe uyt syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyts Landen ontfangen hebben, overgelevert werde.

3.

Also oock syn Keurvorstel: Doorluchtigheyt in 't point der verschoten gelden met derselver interessen geern eene richtigheyt sien mochte, ende dan deswegen oock in *Iulio negen en twintich*, allersyts verdragen is dat u Ho: Mog: van 't gene sy uyt syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyts Landen ontfangen hebben, ende hem in afslach deser vorderingh billick ten besten komt, behoorlijcke reekeningh uytleveren wilden, soo werdt sulcx nochmaels hier mede versocht ende begeert.

4.

U Ho. Mog. pretenderen in syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydts Landen geene Landts Hoogheyt ofte gerechtigheyt in derselver regalien ende intraden; maer dewyl nochtans daer teghens weder vande Admiraliteyten verscheyden licenten

centen, in gemelte Landen, als tot *Emmerick, Rees*, *Wesel*, *Lunen* ende *Soest* hebben willen ingevoert worden.

Oock uyt syn Keurvorstelijcke Doorluchticheydts Landen tot noch toe verscheydene groote quantiteyten houdt ende Rijs, tot uwer Ho. Mog. Fortificatien zyn ghenomen, soo werdt begheert, dat u Hoogh Mog. alsulcke licenten afstellen, ende die daer toe geordineerde Officieren revoceerden willen, dan oock die ordre stellen, ende verklaeringh doen, dat syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydts Landen voort aen met by brenginghe ofte verschaffingh der matrialen, tot uwe Ho: Mog: vestingen verschoont blyven sullen.

5.

Ende also oock syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt, dat geenighe, dat die Heeren Staten die beyde Ampten *Nieustadt* ende *Hussen*, onder den Vorstendom *Cleve*, ende der Graefschap *Marck* in contributie hebben getogen, ende aengeslaghen, also verstaet, als of u Ho: Mog: syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt behinderen wilden in syne Landen te statueren, naer syn ghevallen, naedemael deselve gemelde beyde ampten, den Heer Grave van *Swartsenburg* albereyts voor lange jaren overgedragē, en vande Cleevische en Marcksche Hoogheyt aller dings geeximeret heeft, gelijck sulcx u Ho. Mog. voor desen meermaels is gerepresenteert: so wert begeert u Ho. Mog. willen sich deswegen also schriftelijck verklaren, op dat gemelte beyde Ampten voor dergelijcke molestatie voortaen versekert syn mogen.

6.

U Ho. Mog. is tot verscheyden maelen te verstaen gegeven, hoe gants onbillicker wyse syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt, door den Raedt van *Vlaenderen* in possessie der Heerlijckheyt *Bresskensant* gheturbeert, ende voor deselve Raedt in een proces wille getoghen worden met begheren, dat u Hoogh Mog. dese onbillickheydt, behoorlijck remedieren ende afstellen willen ende ghelijck dan daer op noch niet is ghevolght, soo wort sulckx hier mede noch mael begeert.

7.

Ende also des Heeren *Ketlers* Erfghenamen syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt, oock ghemelte Raedt van *Vlaenderen* hebben citeren laeten, ende deselve Raedt, sich eene haer gants niet betaemende judicature teghens syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt te beginnen sich onderstaet, daer van u Ho. Mog. dickmaels is bericht geschiet, deselve oock sulken onbevoegden proces, op ettelijcke maent gesuspendeert hebben, soo worden u Ho: Mog: versocht, deselve willen den Raet van *Vlaenderen* inhibeeren ende bevelen dese processe gants af te stellen, des Heeren *Kettelers* Erfgenamen te verwysen wat sy van syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt pretendeeren ende deselve haer niet toekent aen gehoorige oorden ende met behoorlijcke recht soecken sullen, de Heeren Staeten is voor desen meermaelen te kennen gegeven, hoe dat eenen *Caspar Rits*, welcke

u Ho.

u Ho. Mog wegen den Furstendom *Gulick*, resterende contributien gevanckelijck aenhouden lieten en des Heeren Grave van *Swartzenborgh* goederen in *Gulick* onder pretext eener Keyserlijcke Sententie hadt inghetooghen, deswegen u Ho. Mog. goetgevonden hebben voor desen aende Heer Paltzgraef van *Nieuborg* te schryven, maer dewyle daer af noch geene restitutie is gevolcht, ende so dese procedueren niet geremedieert worden, deselve van gevaerlijcker consequentie syn sullen, gelijck dan alrede inder daet gevolcht, dat andere dierghelijcke oock tegen andere syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyts Officieren voorghenomen ende u Ho. Mo. sich dese gemeyne saecken billick sullen aennemen, so wort begeert deselve willen den Heer Paltzgrave noch verder disponeeren helpen op dat syne Doorluchtigheydt die ordre stelle dat syne onderdanen ende aengehoorighe dergelijcke verwyderinge afstellen, oock in haer gebiet niemant lyde op sulcke wyse zijn Keurvorstel: Doorluchtigheyts dienaers en onderdanen te molesteren.

Tot antwoort is hun korts daer na gegeven 'tgeene volcht.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, doorgesien ende overwoghen hebbende de propositie ende pointen, die den Edelen, Erentfesten, Hoochgeleerden en welwysen Heere Commissarisen *Hans Diederick van Ahr thoe Patheren* ende Amptman tot *Goch*, mitsgaders *Doctor Heimbach*, beyde geheyme Raeden van syn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt van Brandenburgh, den *eersten* deses maents aen haer Ho. Mog eerst by monde hebben gedaen, ende voorgedragen, ende daer naer in geschrifte overgelevert in krachte van haer brief van credentie vande andere mede geheyme Raden van syn Hoochstgedachte Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt geschreven tot *Emmerick* den *negentienden Aprilis* lestleden, bedancken haer Ho. Mo. deselve Heeren Raeden voor haere vrunt ende naebuerlijcke salutatie deselve wederom by desen alle goede voorspoet, ende geluck toewenschende, met verklaringe op 't *eerste* der voorsz pointen, dat haere Ho. Mog. haere saecken met groote vlyt, arbeyt, ende kosten soo verre hebben gebracht, datse eerstdaegs haer leger te velde sullen doen brengẽ, de gemene sake ten besten, en om 't selve des te beter met vrucht te connen doen, datse albereyts ordre hebben gegeven om noch een goede Troupe Volcx te lichten, sulck dat in dese conjuncture van tyden niet en kan, ofte mach gesproocken worden van 't Regiment van den Oversten *Gent* noch syn onderhebbende Compagnye Paerden te licentieeren, ofte deselve te reduceeren, ende dat oversulcx haer Ho. Mo. de ghemelde Heeren Commissarisen, willen versocht ende vermaent hebben, datse haer in aller yle te rugge naer haer committenten willen begeven, ende met deselve sodanige ordre helpen stellen, dat het voorsz regiment ende Compagnye Paerden, volgens de monster rolle van onderhout mogen worden voorsien, tot der tydt ende wylen toe dat haer Ho. Mog. Veltleger wederom sal syn ghekeert, ende sal aldan beter gelegentheydt syn om dese saecke te resumeeren, ende daer inne naerder te disponeeren.

De Maerschalck Wispenninck dede den dertienden Iuny eene langhe propositie hier na volgende.

Hoogh Mogende Heeren.

De Doorluchtige Vorst en Heer, Heer *Wolfganck Willem* Paltzgrave by den Ryn

in

in *Beyeren* tot *Gulich*, *Cleve* ende *Bergh* Hartoch, Grave tot *Veldents*, *Sponheym* der *Marck*, *Ravensberg* en *Meurs*, Heere tot *Ravesteyn* myn genadichste Heer doet uwe Ho. Mog. vriendtlijck saluteren ende hoogen danck segghen, dat sy haer Krychsvolck uyt den Lande wechghevoert hebben; het welcke syne Doorluchtigheydt wederom aen uwe Ho. Mog. by toedraghender occasie, met vriendtlijcken dienst, oock goede Naebuerlijcke oprechte correspondentie te verschulden niet naelaeten willen. Ende of wel het *verdragh* soo verre effectueert sy, dat syne Doorluchtigheydt des Heeren Keurfursten Ghesandten, den Ampten des Vorstendoms *Cleve*, ende Graeffschap *Marck* alsoo oock den Grave van *Swartsenborgh* van weghen des Heere Keur-Vorsten van Brandenborgh het gheene 't welck syne Doorluchtigheydt uyt krachte des *verdrachs* toekomt, aengewesen heeft, ende syn Doorluchtigheyt alsoo verhoopen, den Keur-Furstlijcke Ghesandte, Heer meester ende Grave van *Swartsenborgh* sal het opgherechte Provisionael verdrach in allen punten ende clausulen naer inhoudt effectueren, ende in 't werck stellen; waer deur tot allersydts besten ende der Onderdaenen welstand goede Vriendtschap ende Naebuyrlijcke correspondentie, ende ghetrouwe eenigheydt gherestaureert ende onderhouden werde. Dan noch dewyle syne Doorluchtigheydt sich gantslijck tot uwe Hoogh Mog. verlaeten, indien boven toeversicht sich hier in eenich gebreck bevonde, ende daer deur nieuwe misvallen ende dwaelinghen verweckt werden, dat deselve alsdan, ghelijck hier te vooren met sonderlinghen Lof ende roem den welmeynenden is, ende uwe Hoogh Mog. Ghedeputeerden op d'onderschryvinghe ende verveerdinghe des verdrachs, haere Doorluchtigheydt vertrooftet hebben, alsoo oock noch voorts de goede handt daer aen te houden, ende niet toelaeten dat iets voorghenomen ende te wercke ghestellet werde, 't gene den met soo groote moeyte ghetroffenen verdrach teghens sy, of oock anderfints de goede ghetrouwe Nabuyrschap ende correspondentie eenichsints nadelich mochte syn; ende syne Doorluchtigheyt by het geene dat vergheleken is gelaten, ende tot sulcken eynde op syne Doorluchtigheyts toekomende begeren geassisteert werde.

Dat uwe Hoogh Mog. tot voorkominghe van nieuwe *scheuringe* ende *onruste*, den Brandeborgischen altydts daer henen wysen wilden dat by voorvallende differenten *niet met ter daet* ende *via facta* procedeert werde; maer met 'tsamen ordineringhe, beydersydts Raeden ende Dienaeren, deur goede informatie, sonder uytstel, ghelijck de billicheydt vereyst, ende vergheleecken is, inder goede of rechtelijck werde getermineert.

Ende naedemael syne Doorluchtigheydt tot beter voorkominghe van alle wytloopigheyt in synen Landen by de *Serenissime Infante* wegen des Konings in Hispaignen Krychsvolck dat inde *drie* gereserveerde plaetsen, als daer syn *Gulich*, *Sittart* ende *Orsoy* in Garnisoen te blyven als oock anderfints deur die Vorstendommen en Landen nootwendich te passeren ende te Marcheren staet, verkregen hebben, dat hare Hoogheydt eenighe *Reglementen* hebben verveerdighen ende publiceren laeten, so werden u Ho. Mog. versocht, dat zy oock haerer sydts willen dierghelijcke in openen druck tot kennis ende wetenschap van een yeghelijck verveerdigen, publiceren, ende met ernst nakomen doen.

Ende naedien insghelijckx voor desen Hoochstghedachte *Serenissima Infanta* haer heeft gheresolveert, dat men oock die vande Koninghlijcke armee die tot beswaeringhe der Onderdaenen ende overtredinghe der Ordonnantien *in flagranti crimine* ende op der daet bevonden ende van syne Doorluchtigheydts Luyden betrapt werden, ghevanghen ghenomen ende nae haere verdiensten deur Landt Vorstelijcker overicheydt aldaer nae den alghemeynen beschrevenen rechten ende in deesen Landen van oudts her ghebrachte observantien behoorlijcken ghestraft werden moghen, by soo verre van ghelijcken van uwe Hoogh Mog. bewillighet ende naeghekomen werde nae inhouden des by ghevoechden extracts; Soo werden deselve versocht tot meerder ernst ende voorkominghe van syne Doorluchtigheydts *verarmde Onderdaenen* meerder beswaernisse ende aller daetelijckheydt, op dat haere Doorluchtigheydts jurisdictie niet gheswackt werde, sulckx mede te bewillighen ende hier over eene schriftelijcke verklaringhe van hun te gheven, daerin haere Doorluchtigheydt alsoo sullen laten handelen, dat hun des niemant sullen hebben te beswaren.

Ende of wel oock beyde kryghende Parthyen onbenomen sy de ghereserveerde Plaetsen (soo langhe die van haeren teghendeel *reciproce* besedt blyven) aen te tasten ende in te nemen, soo is doch daer by bedonghen dat de *subjectie* der Inwoonderen der voorschreve Steden, mede alle inkomen, *jurisdictionalia ende regalia* (indien d'een of d'ander Stadt ingenomen wierde of niet) den gheenigen Keur of Vorste die inden verdrach geassigneert *is* verblyven soude.

Dewyle oock dergheliјcke occupatie of inneminge sonder groote ofte nieuwe verdervinghe eenes grooten begrijp om de Stadt heer, die beleghert wert, niet ghesehien kan, soo werde uwe Ho. Mog. versocht, dewyle nu het Keysersche ende Spaensche als oock het Volck vande *Ligue*, (behalven de ghereserveerde Plaetsen) uyt den Lande syn; dat oock uyt beydersydts *gereserveerde* Plaetsen het Krijghsvolck afghevoert, ende deur derselver beleghering het Landt ende Onderdanen geene nieuwe Ruine ende verderven aengedaen werde. Des dan syne Doorluchtigheydt hun des te meer vertrouwen, dewyle uwe Ho. Mog. noch indachtich sullen syn, dat die tot *Regensborch* jonghst vergaderde Keurvorsten des Roomschen Rijckx, ende der afwesende Gesandten, wegen voorghedachte *evacuatie*, so wel die voor de Spaensche als voor haere Garnisoenen ghereserveerde Plaetsen, als daer syn *Gulich*, *Sittardt*, *Orsoy*, *Wesel*, *Rees* ende *Emmerich* voor langh verstaen hebben, ende dat sy gheerne sien wilden, dewyle soodaenighe Plaetsen op des Rijckx bodem gheleeghen syn, ende het Rijck met uwe Ho. Mog. in ongoeden niet te doen heeft, maer veel meer eene oprechte Neutraliteyt met deselve te houden bedacht sy; dat dienvolghende die ghedachte plaetsen oock van Krychsvolck leedich ghemaeckt, ende haere Keur ende Vorstelijcke Doorluchtigheyten ghelaeten werden mochten. Ende dewyle die *Serenissima Infanta* sich alreedts daer toe ghewillich verklaert heeft in dient maer van uwe Ho: Mog: oock gheschiede, soo doen haere Doorluchtigheydt verhoopen, ende vriend Naebuyrlijck versoecken, sy sullen ende willen hun ende den armen Onderdaenen ten besten ende den voorschreve Keur-Furstlijcken *Collegio* ter eeren ende welghevallen, den ghelijckmatighe resolutie nemen.

nemen, des goeden toeverfichts, het sal aen des Konincx syde de ruyminge der Stede *Rynberch*, ende daer recht teghen over ghemaeckte Schants, die oock op des Rijckx Boodem gheleghen syn, ende derhalven daer mede even alleens gheschaepen is als met die voor aenghetoghene ghereserveerde plaetsen, des te eer te verkrygben syn: sulckx syne Doorluchtigheydt, soo haest uwe Hoogh Mog. hun daer toe gheresolveert hebben, mede tot Brussel de *evacuatie ende demolitie* soodanigher Steden, fortificatien ende Schantsen te weghe te bringhen sich bemoeyen wilden, dat alles sal deurgaens tot vordere bevestinghe van eene oprechte Neutraliteydt ende goede Nabuyrlijcke eenigheydt strecken.

Maer naedemael middeler tydt uwe Ho. Mog. Krychs luyden, met stercke parthyen, veelvuldich in syne Doorluchtigheydts Landen uytloopen. Ende waer deur sy alleenlijck den Onderdaenen beswaeren onder decksel van haeren vyandt te soecken, daer door sy doch den Garnisoenen inden ghereserveerde Steden gheen afbreuck doen kunnen, oock in haere Doorluchtigheydts Landen geenen vyandt te soecken noch te vinden hebben, maer den Coopmanschap ghestut, die Onderdaenen beswaert, oock allerhande *Stroperyen*, ende *Straetschenderyen* tot hooghster schaeden ende naedeelen der Onderdaenen, als oock des handels ende wandelsman voorvallen, waer aen uwe Ho. Mog. sonder twyfel gheen dienst of ghevallen gheschiedt; derhalven werden uwe Ho. Mog. versocht, die verordeningh te doen, dat doch dat *uytryden* ende *loopen* van partyen inde Gulich, Berch, Cleve, Marck, ende Ravensbergsche Landen gans afghestelt, ende daer henen ghericht werden, dat inde selve ende de Gulicxe zyde der maese alle hostiliteydt oock met den Spaenschen soo verre afghestellet werden, dat het gheene Convoyen, die sonder merckelijck beswaer der Onderdaenen niet ghesch ieden kunnen, van doen hebbe, maer een yghelijck seeckerlijck handelen ende wandelen moghe. By soo verre uwe Ho. Mog. sich des verklaren, so verhope syne Doorluchtigheyt dergelijcke sal vanden Serenissime Infanta mede te verkrygen syn.

In middelen tyde werden uwe Ho. Mog. versocht den Officieren, Commandeurs ende andere Privaten niet toe te staen om haere private saken halven deur de voorsz Landen Convoyen te doen; ende indien, als verhaelt is, het Convoyeren (waer deur den ghemeynen man groote schade toeghevoecht, ende de Straeten onseecker ghemaeckt werden, oock ghemeynlijck particuliere personen haer onbetamelijcken nut mede soecken) gansch af te brengen sy, dat beyder krygende deelen Officieren, Soldaeten, dienaeren ende Onderdaenen inde voorsz Landen, soo haest sy derselver Bodem roeren, sullen Neutrael syn, ende niet Vyantlijck aengetast werden.

Nademael oock syne Doorluchtigheydt weegen verseeckeringh des Keurvorsten van *Brandenburgh* Residentie, die syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt inden Vorstendom *Cleve* sullen kiesen, tot *Brussel* die verklaringh uytgebracht is, ende uwe Ho: Mog: gecommuniceert, maer deselve haere gelijckmaetige verklaringh tot d' inkomste des Keurfursten electie die Brandenborgische residentie uyt gestelt hebben; soo is mijn dienstelijck begeeren, dat uwe Ho. Mog. hun willen laten gevallen in middeler tydt eene gelijckmatige verklaringe, ghelijck haer de Sere-

Serenissime *Infante* teghen zyne Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt verklaert, voor soo veel hun betreft verveerdigen, ende syn Doorluchtigheyt te laeten toekomen.

Of wel mijne ghenadichste Heere het daer voor houdt, dat de Koninck van *Sweeden* ende desselfs mede geallieerde tegens syne Doorluchtigheyt ende derselver Landen ende Luyden niet Vyantlijcx voornemen sal, gelijck deselve daer toe oock geen oorsaecke gegeven heeft, niet te min op dat sy soo veel te meer verseeckert sy, ende in allen gevalle alle toekomende inlegeringhe voor te komen, des te beter fundament hebben moge, soo werden uwe Ho. Mog. versocht behulp te bewysen, dat syne Doorluchtigheyd van den Koninck in *Sweeden* deur schriftelijcke verklaringh verseeckert sy, of by anderen wege toelegginge verkryge, des fals asseureert te syn.

Naedemael oock het huys *Saxen* ende andere Keurfursten ende Stenden des over ende Neder Saxischen Kreyts sterck armeeren, ende by soodanighen conjuncture lichtelijck gheschieden konde, dat yemant weghen des voorschreve Huyses, ofte oock andere die op de Gulick ende Clevische Landen pretendeeren, maer insonderheydt het huys *Lunenborgh* op syne Doorluchtigheydts ampt *Vlothe* yets *de facto* ofte andersints attenteren mochten, dat syne Doorluchtigheydt aende wel herbrachte possessie tot naedeele strecken mochte: Soo verhoopten syne Doorluchtigheydt uwe Hoogh Mog. sullen in sulcken val sulckx niet alleen deur goede vermaeningh voorkomen, maer oock, ist noodich, deur derselver assistentie hem by syne possessie hanthaven, ende daer in restitueeren.

By soo verre oock d'eene of d'ander kryghende deels volck in mynes ghenaedichsten Heeren Landen hun souden vinden, by dewelcke syne Doorluchtigheydts Commissarisen, beampten ende Dienaeren af ende toekomen souden, soo wert begeert, dat die selve als neutrael, ongeactioneert, ende ongemolesteert gelaten mogen werden.

Dewyle oock veele dienaeren by den jeghenwoordighen provisionelen verdraeghen ende derselver effectueringhe verandert, ende doch seer beswaerlijck is, dat de dienaeren, daer van eenighe vande voorgaende Vorsten aenghestelt syn alsoo onschuldigh van hare ampten berooft werden, so willen uwe Ho. Mog. hun laeten gevallen by den Brandenborgsche hun te laeten interponeeren, op dat die oude dienaren, die van Anno 1609. die diensten met der daet beseten hebben, doorgaens gecontinueert werden. Het welcke syne Doorluchtigheyt even alsoo eerbiedich is te doen.

Het gene wegen die *Religie, Kercken ende Schoolen* met Keurfurstelijcke Gesanten verdraghen is, 't welck doch deselve niet eer onderschryven wil, tot dat hy den Keur Brandeborgschen Raets goet achten, ende der Heeren Staten meyninge daer over vernomen hebbe: sulcx sal uwe Ho: Mog: gecommuniceert syn; daer van oock hier Copie is bygelegt. Dewyle dit nu een saeck is, die myn ghenadichste Heer niet vermoeden kan, dat daer over uwe Ho: Mog. decisie van noden sy, ghelijck oock Spaignen sich die Religie saecken niet aen neemt, ende anders ints met allen billicheyt over een komt, dat het gene 't welck der Religie halven inder Gulichsen dochters Echt pactis begrepen is, ende met fundatie onder

der Stiftingen over een komt, achtervolget werde. So verlaten syne Doorluchtigheyt tot uwe Ho: Mog gantslijcken, die selve sullen met syne jonghst leden onder Dato den *vyf en twintighsten May* deses Iaers aen hun afghegane antwoort, wel te vreden syn; also oock de Kercken die den Catholijcken in 't Landt van *Cleve* ontrocken syn, restitueren, ende den Commandeur over der selven Krijgsvolck inden Clevischen Steden commanderen, dat sy de restitutie der Kercken die den Catholijcken gheschiedt, niet verhinderen maer veel meer, indien het noodich sy, bevorderen helpen.

Het is oock uyt billijcke oorsaecken allersyts goet ghevonden, dat de Graefschap *Ravensbergh*, ghedurende den Accoort in *twee* deelen ghedeyldt, ende daerom ghelootet werde: dewyle nu den Keur Brandenborgsche Ghesanten tot die divisie, soo hy voorgheeft, niet gheinstrueert sy, ende derhalven oock uwe Hooghe Mog: meninghe daer over te vorens wil vernemen, ende *in eventum* derselver goetvinden soodanighen *modum* lichtelijck vertrouwt te verantwoorden.

So wert begeert, indien daer over noch niet en sy gheresolveert, dat die deylinge geschiede, ende den Keur Brandenborgschen Gesanten ende Raeden geschreven ende alsoo de goede correspondentie tusschen syne Keur ende Vorstelijcken Doorluchtigheyts des te bestendiger ghecontinueert ende onderhouden werde.

Uwe Ho: Mog: weten sich oock te erinneeren of bedencken, dat onder andere Anno 1629. opgerechte ende volghens Anno 1630. inden *Hage* vernieude verdrach die saken daer henen gedirigeert syn, dat de Heer Keurfurst van Brandenborch mynen genadichsten Heeren de Heerlijcheyt *Breskens Sandt* aenwysen ende inruymen soude. Nu sullen uwe Ho: Mog: in hare registeren die narichtinge vinden hoe dat myn ghenadichsten Heer, ende Marckgrave *Ernestus, Christmilder* gedachtnis 't samender handt tot die possessie voorgedachten Heerlijckheyt ghekomen, ende tot bestendiging van dien beleent geworden syn, derhalven syne Doorluchtigheyt het vrientnabuyrlijck goet vertrouwen op uwe Ho. Mog. ghestelt heeft, sy sullen tot voltreckinge ende hanthavinge deser beleeninge als oock des inden *Hage* opgherichten verdrachs met afwysinghe van alle andere respecte, deselve daer by mainteneren, want het is oock so wel billijck, dat syne Doorluchtigheyt tot 't gene kome, dat dieselve inden voorsz verdrage aengewesen is, ghelijck sy oock goetwillich syne Keurfurstelijcke Doorluchtigheydt van Brandenborch hares deels aengewesen hebben, 't gheen het provisionel verdrach den selven attribueert. En dewyle in Wylens Keurfurst, *Iohan Sigismund* van Brandenborch &c. ende als Administrator, derselve Vrouw gemalin ende Heer Soons (die dese successie pretenderen) macht niet gestaen en heeft, noch des voornoemdens Soon den teghenwoordige Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt noch veel weyniger, mynes genadichsten Heeren, als t' samen in possessie geadmitteerden ende beleenden, met der donatie, die den *Ridder Strick* geschiet is, te prejudiceren, so is my bevolen uyt kracht des verdrachs, ende het middelertyt gevolchde Brandeborgsche aenwysinge, van wegen mynen genadichsten Heeren die possessie gedachter Heerlijckheyt aen te nemen, ende daer toe derselver autoriteyt, ordre ende assistentie te versoecken, op dat ick, aen een syde ghestelt alle oppo-

sitien myne Commissie verrichten, ende tot gerusten possessie ghedachten Heerlijckheyt in name van syne Doorluchtigheyt geraecken moge. Indien ghedachte Ridder *Strick* aen syne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenborch aenspraeck ende vorderinghe meent te hebben, sulcx staet hem vry aen behoorlijcke Plaetsen uyt te voeren; welcke self teghen hem na alle billicheydt hem te betoonen van meyning syn sal.

Of wel oock mynes ghenadichsten Heeren Soon Palts-grave *Philips Wilhelm* Vorstelijcke Doorluchtigheyt het *Regiment* dat hy onder derselve name eenighe Jaren herwaerts tot dienst der Koninckliјcke Majesteyt van *Spaignen gecommendeert* heeft; doch vanden Koninck is betaelt gheworden, noch niet verlaten heeft, 't welck tot voorkomende besorgende offensie, ende dewyle myne genadichste Heer altoos hoopt, Godt Almachtich sal in 't korte genade verleenen, dat in dese Nederlanden indien niet een volkomene *Vreede*, doch in het korte eene langduyrige Treves tot aller syts onderdanen besten ghetroffen werden sal: in welcken val het by uwe Ho. Mog. des te minder bedenckens hebben sal, syne Doorluchtigheyts Heer Soon voor Neutrael te houden. Dewyle doch hoochstgedachte mynes ghenadichsten Heeren Soone in 't korte mochte afkomen, ofte oock die Nederlandtsche Provintien laten door Reysen, soo verhopen syne Doorluchtigheyt nabuyrlijcken, dat in sulcken val, ende soo langhe hoochgedachte Ionge Prince by sodanige Regiment hem persoonlijck niet op hout, ende hem vyandlijck tegens uwe Ho. Mog. ende den haren laete gebruycken, syluyden denselven als oock syne Doorluchtigheyt Hofstael *onverlet* in der selver Landen oock op 't *jagen* ofte in 't gins, ende weder reysen, mede so wanneer deselve vreemde Landen perlustreren, voor Neutrael houden ende hunne Krijghs-hoofden ende Gouverneurs belasten, op dat sy teghen syne Doorluchtigheyts Heere Soon, ende by hem hebbende Luyden, Bagaghe, Paerden ende waghenen niet attenteren, ende hier op tot syne Doorluchtigheyts narichtinghe hun willen schriftelijck verklaeren.

Of wel myne ghenadighste Heer het goet vertrouwen hebbe, dat uwe Ho: Mog. niet van meyninghe syn, syne Doorluchtigheydts arme onderdanen tot wederlegginghe des achterstels vande ghedaene vorderinghe der *veertich duysent Rijcxdaelders* voorder te dringen, soo verneemt deselve doch dat op die erlegginghe teghen toekomende *Marty* ende *Paesschen* ghedronghen werden wil. Soo wil hy den grooten bedrangh daer in die uytgheroofde Landen, Luyden, oft Onderdanen gheset worden, ende de groote armoede, jae dat soo gants gheen ghelt meer in 't Landt te bekomen is, uwe Ho. Mog. te ghemoet ghevoert ende daer voor ernstich ghebeden hebben. Was gheteyckent. U Ho: Mog: dienstwilliger Get. *Iohan Bartram vander Schald* genaemt *Wispenninck*.

Maer alsoo deselve propositie was vervattende veel ende importante stucken / soo is daer op ghegheven een seer dilatoir ende gheneraal Antwoordt: het welck even soo veel was als: Hier in kan niet ghetreeden werden. Men sach oock wel dat van die pointen quaemen uyt den Boesem van Spaignen, of wel souden strecken tot notoir voordeel vande Spaensche: die haer meer ende meer bevonden in prejudicamento passiones. Het Antwoordt luy-

luyden als volcht.

De Staten Generael ghesien ende geexamineert hebbende de propositie uyt den naem ende van weghen syn Vorstelijcke Doorluchtigheyd van *Nieuborgh*, in haer Ho. Mog. vergaderinghe by ghescriften overgelevert door den Edelen Erentfesten Heer, *Iohan Bertram van Schayt*, genaemt *Wispenningh*, Raedt Camerer van deselve syn Vorstelijcke Doorluchtigheydt Bergischen Maerschalck Amptman tot *Angermont* ende *Lansberge*, volgens syn brief van Credentie onder dato *Dusseldorp* den *seven en twintighsten Mey* lestleden, bedancken haer Hoogh Mog. syn Hoochghedachte Vorstelijcke Doorluchtigheydt voor syn vrundt ende naebuerlijcke salutatie, den selven wederom by desen alle goede voorspoet ende gheluck toewenschende, met verklaeringhe dat haer Hoogh Mog. de meeste pointen inde voorschreve propositie vervat bevinden te syn van soodaenigen ghewichte ende importantie, dat daerinne met vrucht niet ghevoechlijck sal worden ghedisponeert, sonder voorgaende communicatie ende advys van syn Excellentie, als oock van de Heeren Staeten der Respective Provintien, tot welcken eynde, de Heeren Ghedeputeerden vande selve Propositie aenghenomen hebben aen haer Principaelen over te senden, om daer op haer Edele Moghende advys verstaen synde met goede ordre gheresolveert te worden, versoeckende den voornoemden Heer *Wispenningh* vande goede meeninghe ende intentie van haer Hoogh Mog. aen syn Hoochghedachte Vorstelijcke Doorluchtigheydt te willen doen favoraebel rapport, ende denselven te versekeren van haer vrundt naebuerlijcke ende sincere affectie. Ghedaen ter Vergaederinge van haer Hoogh Mog. in 's *Gravenhage* den *seven en twintighsten Juny* 1631.

Hier voor is gestelt wat aen die van Wesel was toegestaen aengaende eenighe vryheydt van Licenten. Waer tegen haer stelden die vand' Admiraliteyten: alsoo dat den tweeden Mey by haer Ho: Mog: is verstaen dat alle de waeren ende Coopmanschappen / geenige uytgesondert / die van beneden uyt dese Geunieerde Provintien / naer boven op de voorsz Stadt Wesel gesonden wierden subject waeren ende blijven souden / van te betaelen het volle Licent / volghens de lijste daer van sijnde / sonder dat die van Wesel eenige vrydom van dien / konden ofte mochten ghenieten / vermits het selfde gheheurende sulckx soude komen te strecken tot een gheheele ruine van alle de Commercien / die nu met die van boven inde beneden steden ghedreven wierden / mitsgaeders tot groote verminderinghe van het inkomen vande comptoiren van 't Landt / maer wat aenghinck de goederen die van boven den Rhyn ofte Lip afquaemen ende tot Wesel wierden ghebracht / dat alle die selve souden vande betaelinghe van 't inkomende Licent vry sijn / ghelijck oock vry souden sijn de goederen die van Emmerick, Rhees, Burick, ende van andere Neutrale plaetsen tot Wesel wierden ghebracht / ende dat die van Wesel daer in souden ghenieten / ghelijcke vrydom / als aen allen Neutralen / ende onder anderen aen die van Emmerick ende Rhees in 't inkomen van dusdanighe ware ende Coopmanschappen wiert vergunt / ende belanghende de goederen / die uyt Wesel naer beneden binnen dese Landen ghesonden mochten worden / 't sy manufacturen binnen Wesel ghemaeckt / andere waeren ende Coopmanschappen / uyt andere plaetsen ende

quar-

quartieren tot Wesel ghebracht dat deselve souden moeten betaelen het volle inkomende Licent / volghens den lijste / ende dat ter plaetse daer de selve quaemen ghelost te worden / ghelijck oock het volle uytgaende Licent betaelt souden moeten worden van alle goederen die van Wesel naer Vyande Landen / ofte oock naer Neutrale Landen ghesonden mochten worden / by so verre de goederen naer Neutrale Landen gaende / den Bodem vanden Vyandt ofte plaetsen met 's Vyandts Garnisoen beset / souden komen te passeeren / ende dat ten insichte sulcx van 's Vyants syde ten regarde van Neutralen in dier voeghen wiert gheprackticeert / als oock uyt eenighe andere ghewichtighe redenen / ende consideratien haer Ho: Mog: moverende / maer wat concerneerde de waeren ende Coopmanschappen / die binnen Wesel 't sy van boven ofte beneden mochte syn ghebracht / ende van daer naer Neutraele Landen ghesonden / sonder den Bodem vande Vyandt te raecken / ofte de plaetsen met 's Vyants Garnisoen beset synde / te passeeren / dat deselve souden syn ende blyven vry van eenighe uytgaende licent / ende dat ten insichte dat de goederen van beneden uyt dese Provintien naer Wesel ghebracht / alreets het uytgaende Licent eens hadden betaelt / als oock ten regarde vande andere goederen van boven ofte uyt andere Neutraele plaetsen daer ghekomen synde / niet hoogher als andere Neutraelen behoorden beswaert te worden / behaudelijck dat de Manufactueren binnen Wesel ghemaeckt / ende naer Neutraele ofte Vyande Landen ghesonden / sonder de voorschreve limitatie altoos het uytgaende Licent souden moeten betaelen / op dat door deselve inde Manufactueren die inde Steden deser Provintien wierden ghemaeckt ende seer hooch belast waeren / gheen diversie van neeringe quame te veroorsaecken / 't gheene licht ghebeuren soude soo wanneer die van Wesel de stoffen tot haer Manufactueren / met ghelijcke last ende vrydom als de voorschreve andere Steden / reeckende deselve onbeswaert van alle uytgaende Licent souden moghen versenden / ende de andere Manufacturen deser Landen / met uytgaende Licent blyvende beswaert / daer by quam noch dat sy verscheyden stoffen tot het maecken van haere manufacturen dienstich / vry van Licent van boven den Rijn af / ofte uyt Neutraele Landen souden trecken / daer van inde Steden deser Provintien 'trecht van 't Licent wierden betaelt.

Aen den Vice Admirael Quast is tot naerder last toegeschreven dat hy sich met syn Schepen van syn commando in 't cruyssen ende besetten vande Cust van Vlaenderen als een goet Seeman / gelijck hem toevertrouwt wiert na gelegentheyt van saecken soude reguleeren / ende het in ende uytkomen van 's Vyants Scheepen inde Haevenen van Vlaenderen als een goet Soldaet pogen te beletten / dat egeen Scheepen van syn commando / noch de Cruyssers souden vermoghen aen te doen / ofte te loopen / op eenighe Reeden / ofte Haevenen van Vranckrijck / Enghelandt / Schotlandt / ofte andere naerbuerighe Landen / ten waere saecken datse aldaer nootsaeckelijck moesten ballast gaen haelen / in welcken ghevalle hy Quast naer voorgaende beproef met de Scheepen onder Seyl ende visitatie van dien door een vertrouwt Officier van syn onderhebbent Schip soude aende Capiteyn van sodanich qualijck geballast Schip voor eenige weynige daegen mogen geven schriftelijck verlof om ballast te gaen haelen / ende om in toekomende te

voor

voorkomen gebreck van Waeter voor de Schepen op de Custen ende 't kruyssen vande Noort Zee gedestineert / wiert ghescheven aende respective Collegien ter Admiraliteyt datse voor yder vande voorsz Schepen soude doen maecken tot kosten van 't Landt achtien Leggers / elck van drie oxhoofden / gebonden met yserre banden / daerinne sy naer haer Ho: Mog: oordeel omtrent drie Maenden waeters souden konnen laeden / ende wat aenginck het teghenwoordich ghebreck van water / Bier ende Vivres / onder den Capiteyn en staende ter directie van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, is geschreven aen 't voorsz Collegie / dat sy het voorsz gebreck der Schepen van haere directie / door de Huysvrouwen vande Capiteynen ofte hares last hebbende / souden laten versien en remedieren / ende 't selve met smacken ende sleuyten op de voorsz Cust aen boort vande selve Schepen stuyren ; nopende het schoonmaecken vande voorsz Schepen op de Cust / 't welck den meergemelte Quast seyde dat inde somer om de twee maenden nootsaeckelijck moest geschieden / ende inde winter om de drie maenden / ofte dat deselve andersints niet bequaem en waeren den vyant afbreuck te doen / verklaerden haere Ho. Mog. dat Quast de Capiteynen vande Scheepen van sijn commando daer toe soude houden / dat sy gheset legghende op de Cust / haer Schepen met voeten ende brecken souden schoon maecken oock onderhouden / soo veel doenlijck / ende als het vervuylen vande Scheepen meerder hulps soude vereyssen / datse alsdan in 't Goereetsche Gat souden moeten op gestuyrt / om aldaer schoon ghemaeckte worden / soo veel men soude konnen / ter tydt ende wylen toe / dat aldaer hier na een geheel bequaeme plaetse van schoonmaecken soude sijn bestelt.

In Iunio waren tot Amsterdam opgebracht drie Schepen van Lubeck geladen hebbende onder anderen verscheyden goederen by haer Ho: Mog: Placcaet vande eersten April 1622. verboden / op eenighe Haevenen / Steden ofte Plaetsen wesende onder 't gebiet vande Koninck van Spangien te voerē / op de verbeurte van deselve goederen ende Schepen in dewelcke die gelaeden waeren / ende dat de voorsz drie Scheepen ghemunt hebbende te Seylen naer Lisboa, versoeckende het voornoemde Collegie ordre / hoe sy haer ten respecte vande onverboden goederen ende Schepen selfs souden hebben te draegen. Die vande Admiraliteyt klaegden oock dat den vyant uyt de Haevenen van Vlaenderen met sijn Schepen van Oorloge liep inde Havens van Noorwegen, ende aldaer de Schepen deser Landen nam ende Brantschatte. Dat Michiel Iacobs Admirael van Duynkercken geseylt was naer Spaignen / om aldaer soldaten te haelen / ende dat hy gemeent soude sijn achter om te komen / om en passant de visscherye deser landen te verdestrueren / datter tien vyants Schepen uyt Duynkercken ende Oostende gelopen waren na de Noortsche Zee / ende datse daer teghens met het esquadre staende 't harer directie ende convoyers alle mogelijcke ordre hadden gestelt / gevende haer Ho. Mo. in bedencken ofte 'tselve ghenoech was / dan ofte sy souden goetvinden eenige meerder macht daer tegens te senden / dat gene vande schepen van Oorloge so op de Cust van Vlaenderen als in 't esquadre gebruyckt worden de eenige Soldaten op hadden / en dat de Capiteynen daer over seer klaeghden / versoeckende datse in conformite vande resolutien op de beveylinge der Zee ghenomen op 't spoedigste met soldaten mogten worden voorsien. Aen 't voornoem-

 de

de Collegie is gherescribeert op 't eerste point / datse de verboden goederen wilden doen ontladen ende deselve te recht stellen oock daer tegens procederen / volgens d'ordre van 't Landt / ende wat belangde de onverboden goederen als oock de voorsz Schepen datse deselve by provisie wilden houden in arrest ende dat haer Ho: Mog: deses aengaende op 't spoedighste souden overschrijven haer meeninge/ ende wierden versocht de Heeren de Bye ende Olphert Barents om te resumeren ende examineren de Placcaeten van haer Ho: Mog: op dat stuck hier behoorens geemaneert / ende daer van rapport te doen/om 'tselve gehoort by haer Ho: Mo: aen 't meergemelte Collegie gherescribeert te worden naer behooren/op 't tweede point is genotificeert / dat over sulcke ende diergelijcke excessen by haer Ho. Mo. albereyts aenden Koninck van Denemarcken was gedoleert / ende versogt dat sijn Majesteyts authoriteyt ende directie soodanighe devoiren wilde doen / dat de schade by de ingesetenen deser Landen geleden / mocht worden gerepareert / op 't vierde point is haer bedanckt voor de goede voorsorge en devoiré;met verklaringe dat haer Ho. Mo. egeen meer Schepen voor de hant en wisten: om tegens het gewelt vanden vyant inde Noortzee te senden / maer begeren te verstaen de voorslagen / daer toe by 't meergenoemde Collegie te doen / op 't vyfde point is ghescreven aen sijn Excell: ten eynde sijn Excell: geliefde prompte ordre te stellen/dat de Schepen gedestineert tot de Cust van Vlaenderen als oock 't kruyssen van de Noortzee met Soldaten mocht worden versien.

Den achtienden Iuny kreeghmen advis datter in Biscayen lagen twaelf Conings Schepen / ende datter by gekoucht waeren acht Oosterlingen makende 't samen twintich Schepen/ die alle in Vlaenderen souden komen met den Cardinael Broeder vanden Koning van Spaignen. Datter binnen Duynkercken gereert waeren acht particuliere Schepen van vander Walle, ende dat daer by gekomen waeren drie s'Coninghs schepen/ ende dat het deselve oock gemunt hadden naer Biscayen. Dat de Vice Admirael Quast voor Duynkercken liggende/sterck was maer sestien schepen / ende dat vier van deselve / deels om schoon te maecken / deels om te revictualieren binnen s'Lants gesonden waren / en dat hy oversulcx gheresolveert was kruyssende te houden inde Hoofden / om alsoo den vyandt uyt Biscayen met een Westelijke/ en uyt Duynkercken met een Oostelijke wind komende aen te treffen. Aenden voornoemde Quast is geschreven dat haer Ho: Mo: sich sijn resolutie lieten bevallé/met vermaeninge van op den dienst van 't lant te passen/copie vande voorsz brief is gesonden aende respective Collegien ter Admiraliteyt/met versoeck dat sy de schepen staende 't haerer directie ende gedestineert op de Cust van Vlaenderen ende kruyssinge vande Noortzee / wilden doen gaen naer haere respective plaetsen ende die daer waren/ te houden / oock is sijn Excellentie toegesonden de voorsz Brief; met verklaringe wat haer Ho: Mog: hier op hadden gedaen / den selven in bedencken stellende / ofte sijn Excellentie niet goet en souden vinden het esquadre van Zèelant kruyssende vande Hoofden tot Seyn-Hooft voor een korte tydt onder den Vlagghe vande voornoemde Quast te laeten gaen/oock is geschreven aende Cameren van West-Indische Compagnie Resiverende tot Amsterdam ende Middelborg respective/ dat ingevalle haer Ho. Mo. in dese conjuncture van tyden eenige schepen met haer toebehooren ende volck van noden mochten hebben voor een korte tydt/ tot derselver redelijcke kosten/ ende

wae-

weeringe van s'vyants groot gewelt / ofte sy de gheleghentheyt hadden om haer Ho. Mog. daer mede te accommoderen.

Daer na quam tydinge dat de vyant groote macht van schepen in Spangien by den anderen was brenghende / soo tot Lisboa als in Passage ende dat deselve schepen met veel soldaten souden worden voorsien/dat oock de geruchten liepen/ dattet de voorsz schepen gemunt souden hebben / om achter Engeland om naer Vlaenderen te komen / ende in passant de groote Visscherye ende Haringhvangers te distrueren ende de schepen van Oorloge aldaer tot convoy vande voorsz Visscherye geordonneert in route te stellen / vorders dat oock in Vlaenderen eenige preparaten van schepen ten Oorlogh ter Zee wierden gemaeckt / de Vice Admirael Quast vont sich daerin bekommert / soo ten regarde vande plaetse om deselve te wachten als ten insichte vande kleyne macht die hy by sich was hebbende / om den vyant komende met sodanigen machtigen Vloot als geseyt wiert het hooft te bieden / waerop gedelibereert zijnde oock de importantie vande meergemelte groote Visscherye/is aen sijn Excellentie overgeschreven/met de redenen daer toe dienende/om op dit geheel stuck te verstaen de wyse consideratien van deselve / als doen in 't Legher: en wiert versocht de Heer Nobel om sijn Hooghgemelte Excellentie van alles naerder te informeren/ oock met de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden in 't legher te helpen delibereren / wat in dese hoochwichtige saecke behoorde gedaen te worden/om hiertinne te gaen met onderlinge communicatie ende gemeen advijs/men heeft oock die vande West-Indische Compagnie residerende tot Middelburgh aengheschreven te willen rescriberen op haer Ho: Mog: missive vande achtienden deses / om van haer te weten wat gheleghentheydt van Scheepen sy hadden / om haer Ho: Mog: in dese conjuncture van tyden daer mede te accommoderen / ghelijck oock ten selven fine wiert geschreven aende Camers vande voornoemde Compagnye residerende tot Dordrecht, Delft, Hoorn, Enckhuysen, ende Groningen. Maer de Camers van Amsterdam en Rotterdam wierden voorby gegaen d'eene om datse albereydts hadden gherescribeert op haer Ho: Mog: missive vande achtienden deses / d'anderen om dat uyt bericht vande Heer Nobel verstaen wiert / dat aldaer egeen schepen vande West-Indische Compagnye en waren. Item is geschreven aen de Borgemeesters van Amsterdam, om sich aen eenige Cooplupden op Spaignen handelende breeder te informeren / ofte sy eenighe naerder ende particulierder sekerheyt vande Equipagie souden konnen bekomen/ en is oock geschreven aen Lodewyck Versen Consul tot Bajona de France dat hy haer Ho Mog. in poste soude hebben te adverteren vande toestand der saecken in Passage ende de aengelegene plaetsen / ende wiert belast aen haer Ho: Mog: Griffier weeckelijck advijs te gheven / wat den vyandt in Biscayen ende daer omtrent was doende/met belofte vande kosten hier op vallende hem te remboursferen op specificatie by hem daer van in te stellen/ dubbelt vande voorschreve advertentie is gesonden aende respective Collegien ter Admiraliteydt in Hollandt, Zeelandt, ende West-vrieslandt met begeerte ordre te willen stellen/ dat de Schepen staende 't haerer directie / ende ghedestineert tot besettinghe vande Cust van Vlaenderen ende Cruyssinghe vande Noort-Zee respective in alleryle derwerts wierden gesonden/voor soo veel eenighe Collegien daer van alsnoch waeren in ghebreecken / ende voorts sodanighe voorsieninghe te willen doen/dat

de aenwesende Scheepen op haer gheordineerde plaetsen, aldaer mochten verblyven.

'T advys van sijn Excellentie geschreven uyt het Leger tot Druynen vande seven en twintichsten Juny was/ datmen tegen 't gewelt/ 't welck den vyant nu tegenwoordich ter Zee uyt Spangien ghemeent was te brengen alle moghelijcke middelen behoorde by der handt te nemen/ ende dat sijn Excellentie over sulcx dienstich achte/ dat alle de Convoy Schepen vande respective Admiraliteyten in Hollandt Zeelandt ende West-vrieslandt, diemen eenichsints by de handt soude konnen krygen ghelast wierden/ sich op 't spoedichste onder den Vlaggen vande Vice Admirael Quast te vervougen/ alleenlijck voor den tydt van drie ofte vier weecken min ofte meer/ hier mede hebben haer Ho. Mog. sich geconformeert/ en is dienvolgens de Collegien aengeschreven met de redenen en motiven hier toe dienende/ datse in aller yle de convoy Schepen staende 't harer directie/ diese eenichsints by de handt souden konnen krygen willen laten/ sich op 't spoedichste onder den Vlagge vande Vice Admirael Quast te vervoegen voor den voorsz tyt/ op dat den voornoemde Quast met merckelijck getal van goede schepen versterckt, sijnde/ machtich mocht sijn naer aller apparentie/ niet alleen den vyandt te wederstaen/ maer oock hem/ met Godes hulpe merckelijcken afbreuck te konnen doen/ ende ten eynde het senden der voorschreeve Convoyers te beter mocht worden ghevordert/ wiert den Heer Olphert Barentsz. versocht om de moeyte te willen nemen van te trecken aende Collegien ter Admiraliteyt tot Amsterdam, ende in 't Noorderquartier, waer toe behoorlijcke credentiaelen ende voorsz brieven aen beyde de voorsz Collegien/ is gheinsereert/ ende de Heer Vosberghen, wiert oock versocht op ghelijcken voet ten fine als vooren te willen trecken aende Collegien ter Admiraliteyt tot Rotterdam ende in Zeelandt, ende wierden de Heeren Raeden in 't Collegie tot Rotterdam van sijn kompste derwaerts gheadverteert/ ten eynde sy haer s'anderen daegs ten neghen uyren voor den middach wilden versaemelen/ ende hem op sijn vertreck versien met een bequaem Jacht na Zeeland, voorders wiert den gemelde Heer Vosbergen gheauthoriseert/ om neffens de Heeren Raeden in 't Collegie ter Admiraliteyt tot Middelborgh tot de meeste menasge van 't Landt met die vande West-Indische Compagnye aldaer te accorderen/ om drie bequame schepen uyt de elf die aldaer aen 't Land lagen met haer toebehooren/ volck/ vivres/ ende Munitie van Oorloge voor den tyt van twee maenden in dienst van 't Land te gebruycken tot versterckinge vande Vloote staende onder 't commandement vande Vice Admirael/ ende voorder oock om voor gelijcke tyt ofte minder op redelijcke conditien aen te nemen eenighe schepen van gewelt/ geequipeert ter kaper neringe die binnen de Provintie van Zeeland gereet mochten leggen/ des soude den meergemelte Heer Vosbergen aenteyckeninge doen/ waer uyt in 't seeckerlijck vervallen soude konnen werden de penningen die voor de voorsz drie schepen aende Westindesche Comp. als oock aende voorsz kape neringe vaerders souden worden uytgekeert/ oock wiert de Heer Vosbergen versien met een Acte van haer Ho. Mo. om in krachte van dien den commis en schipper op 't Schip genaemt Groothoorn by de Camer vande West-Indische Compagnie residerende binnen de Stadt Hoorn, doch door contrarie wint in Zeelandt gearriveert/ te disponeren datse op redelijcke kosten van 't Landt sich voor den tijd van

veertien

veertien dagen ofte een Maendt wilden verwoegen onder den Vlagge vande Vice-Admirael Quast, om aldaer den Dienst van 't Landt mede te helpen waernemen / wijders hebben haer Ho: Mog: gheresolveert/ dat men sijn Excellencie soude adverteeren vande Devoiren by haer Ho: Mog: albereyts aengewent / als oock van 't geen geschreven soude worden/ aende Camer vande West Indische Compagnye tot Groeninghen noopende het schip de Vos ende wiert sijn Excellencie versocht / dat deselve gelieftde een goet aental van Soldaten te stuyren na Zeelant, om van daer den Vice-Admirael toegheschonden te worden / ende by hem verdeelt over de Scheepen die extraordinaris tot versterckinge van sijn Vloote derwaerts souden gaen / ende ofte het boven vermoeden quame te gebeuren datter gheen Convoyers by hem Quast mochten komen/ so souden in allen ghevallen de Soldaeten voor een gedeelte geemployeert worden op de Schepen vande West-indische Compagnye/ en voor een gedeelte voor dese Reyse/ alleen over de Vloote van deselve Vice Admirael/ oock is door Capiteyn Pieter Luytsz aende meergem: Vice Admirael by haer Ho: Mog: gesonden een Missive/ en hem daer by geadverteert/ dat haer Ho: Mo: uyt alle consideratien / en circumstantien niet anders konden oordeelen / of den Vyant soude met de voorsz Vlote komen langhs het Canael/ ende dat hy Quast oversulcx den Vyant soude wachten omtrent de Hoofden / sulcx ende in dier voegen als hy na gelegentheyt van Weer en wint als oock goet Zeemanschap soude bevinden te behooren/ lettende altoos dat de Kust van Vlaenderen so veel mogelijck bleef beset/ op dat den vyant daer door t'eenemael uyt de Havenen van Vlaenderen geen vryigheyt wierde gegeven / om van besuyden de Visscherye ende Coopvaerders inde Noortzee te infesteren de voorn: Quast wiert oock geauthoriseert boven 't geen zijn Excell. albereyts desen aengaende had gedaen / de Esquadres van Zeelandt ende 't Noorderquartier by hem te bescheyden / ende is hem ten hooghsten gerecommandeert op alles een wackent oogh te houden / en oock/ so veel mogelijck/ Correspondentie met den Vice Admirael Liefhebber, die met sijn onderhebbende Esquadre en noch vier andere Schepen van Oorloge/ aen/ by / of omtrent den opganck van 't Canael sich was onthoudende/ en passende op de retour schepen uyt Oostindien en Guinea respective komende / ende is hem Quast voor oogen gestelt / dat aen sijn Devoiren/ sorchvuldicheyt ende neerstichheyt in dese saecke/ den dienst van 't Lant/ ende Avancement van zijn eer ende Reputatie veel was gelegen / oock is aenden voornoemden Quast notificatie gedaen / van 't geen by haer Ho: Mog: tot weerstant van 's Vyants gewelt was geordonneert; met verklaringe nochtans dat of het gebeurde dat de voorsz Convoyers/ boven vermoeden mochten komen achter te blyven / dat hy hem evenwel soude moeten behelpen met de macht die hy by hem soude vinden.

Den achsten Iuny quam Quast self inden Hage; en diende haer Ho: Mo: aen/ dat hy met alle zijn onderhebbende schepen/ sijnde vyf en twintig in't getal/ gemeent en geresolveert was te zeylen na Noorden omtrent Hitlant, om den vyant aldaer 't Hooft te bieden / vermits hy inde voorlede Maendt Iuly gheadverteert was ghewest/ dat den Vyant met zijn Scheepen uyt Spaignen voorhebbens soude zijn achter Enghelandt om te koomen door de Groote Visscherye/ ende deselve in passant te ruïneeren/ ende dat hy in deselve advertentie noch naerder geconfirmeert was door een seeckere missive vanden vierden deses uyt Duynkercken

ken aenden Agent Mibaise geschreven/daer hy de Principaele aen haer Ho: Mog: exhibeerde; haere Ho. Mo. d'selve tegens andere advijsen van des Vyants kom-ste herwaerts geconfereert hebbende/ hebben niet licht willen achten de advijsen van Quast: maer hebben om verscheydene redenen seer considerabel gheacht/ dat de cust van Vlaenderen soude ontbloot gelaten worden van behoorlijcke besettinge/ hebben oversulcx den voornoemden Vice Admirael geordonneert dat hy met sijn byhebbende Scheepen/ uytgesondert het esquadre vande Commandeur Codde, sich wederom soude hebben te begeven naer de cust van Vlaenderen ofte inde Hoofden sulcx hy na gelegentheydt van weer ende wint/ en goet Zeemanschap bevinden soude te behooren/ om op den Vyandt best te passen met authorisatie ende bevel op den selven Vice Admirael/ dat hy de Commandeur Codde met het voorscheeve Esquadre soude stueren naer Hitlandt, om aldaer by ofte ontrent/ met correspondentie van Witte Leendersz Admirael uyt de Mase over de Scheepen dienende tot bewaringe vande groote Visscherye/ ende volghende desselfs ordre met de Scheepen die hy Admirael hem Codde soude bywoeghen/ te wachten op de Duynkerckers ende andere Vyandtlijcke Scheepen/ die de groote Visscherye ende Haringvangers deser Landen ten deele ofte in 't gheheel souden willen beschadigen ende wiert den voornoemden Commandeur Codde gelast/dat hy de beveelen vanden Gemelden Vice Admirael Quast, als oock die vande voorschreve Admirael/ soo wanneer hy by hem soude sijn ghekomen/ ghedurende desen tocht soude hebben te obedieeren/op dat by disordre ende door verscheyden commandementen den dienst van 't Lant niet en wierde verachtert/des is den voorschreven Commandeur ghelast by absentie vande voorsz Admirael indifferentelijck te commandeeren over de schepen 't sy sy in dienst van 't Lant ofte de groote Visscherye waren/ die den voorsz Admirael hem soude moghen bywoeghen/ als oock over de schepen van Oorloge/ die den Gemelden Vice Admirael hem souden toestueren/also hy Quast gehouden soude sijn/ so haest hy drie en twintigh schepen sterck was/ uyt de schepen die boven 't selve ghetal by hem soude komen tot versterckinge vande Admirael vande Visscherie/ofte by absentie vande voornoemde Commandeur Codde soude stueren vyf Scheepen/ ende daer na uyt de selve Scheepen die komen souden/ noch gelijck getal van vyf Scheepen jegens den tijd dat den Ghemelden Commandeur met sijn onderhebbende Esquadren ghenootsaeckt soude worden binnen 's Lants te loopen om te revictualieeren ('twelck sijn soude ten eynde der loopende maent Iuly) ten waere saecke dat den gemelden Vice Admirael Quast de gelegentheydt met den eersten mochte bekomen/ om alle de tien Oorloch Scheepen boven 't voorsz Esquadre teffens naer het Noorden te stueren/ 'twelck sy in sodanigen cas soude vermoghen te doen/ ende wiert oock hier van advertentie ghedaen aenden voornoemden Admirael Witte Leendertsz op dat hy macht weten waer naer hy sich soude hebben te reguleeren/met last op selven den Witte, dat hy den voornoemde Codde soude lasten/dat hy in 't gaen na huys om te revictualieeren een goet getal van Buysschen/scheydende van haer neringe souden hebben te convoyeren/ op dat hy by die ghelegentheydt mesnageeren ende spaeren soude twee van sijn andere Schepen/ die andersints 't selve Convoy van Buyssen souden moeten doen/ voorders is serieuselijck gheschreven aen aen alle de Collegien ter Admiraliteyt de beloofde Convoyers in aller ple souder enich

niet tijdt versuymt naer den Vice Admirael Quast te willen stuyren/ ende wierden noch specialijck aengemaent de Collegien die Defectueus mochten sijn in eenighe Schepen/ gedestineert tot besettinghe vande Cust van Vlaenderen, dat zy 't selve Defect wilden suppleeren op dat by faute van dien den Landen egeen ondienst en gheschiede/ ghelijck gheschreven wierdt aen 't Collegie tot Rotterdam ende in Zeelandt Respective dat sy de Scheepen van Oorloch uyt Zee in ghekomen ende in 't Goereetsche Gat ofte tot Vlissinghen ligghende om te revictualieren ofte schoon te maecken/ wederom wilden doen Zee nemen/ soo haest moghelijck ende doenlijck soude sijn/ ende is van alle het gheene voorschreve zijn Excellencie geadverteert/ ende in cas dat deselve naer sijn hooghe Wijsheydt eenige pregnante redenen ende consideratien ter contrarie mochte hebben/ soude men in soodaenighen cas dese saecke komen resumeren/ ende soodanige naerder ordre beraemen ende stellen/ als men voor den Dienst van 't Landt soude bevinden te behooren.

Den vier en twintichsten Augusty wierd wederom na gewoonte verpacht het vierdepart van 't inkomen der Convoyen ende Licenten voor de somme van ses hondert vier en vyftich duysent gulden.

D'Engelsche Resident Carleton heeft in dese tijt klachte gedaen over sekere piraterye/ so hy seyde gedaen by eenen overledē Schipper Michiel 't Kint op een Engels schip/ begeerende/ dat den Engelschē beschadichden effectivelijk souden mogē worden geconsenteert den tijt van een Maent/ om geduyrende deselve over te leveren specificatie van 't gene waer over sy reparatie pretendeerden. Ten tweeden dat sekere hondert en elf stucken gecouleurde Engelsche Laekenen ten behoeve vande Marchants Avonturiers vande Engelsche Court uyt Engelant gekomē/ en by geval tot Rotterdam ontladen/ mochten werden ontslagen/ ten minsten onder Cautie uyt het Arrest/ 't welck de Baillieu der selver Stadt in krachte van haer Hoogh. Mog. voorgaende Resolutie daer op hadt ghedaen/ ende ghetransporteert van daer naer Delft, alwaer de voorschreve Court resideerde; op 't eerste Point gheconsidereert sijnde het versoeck vande ghemeene Reeders/ als oock bewaerders van 't Schip vande voorsz 't Kint, sijn gesonden de Heeren Aernout de Bye, ende Meester Iacob van Brouckhoven om naer Rotterdam een keer te doen/ ende in 't Collegie ter Admiraliteydt aldaer mede te staen over de Examinatie van het Scheepsvolck vande voornoemde 't Kint, en oock van anderen des noots sijnde op alsulcke Poincten/ als den Ghenerael Broeck naer voorgaende Advis ende Communicatie vande selve Heeren haer Ho: Mog: Gedeputeerden 't voorschreve Scheepsvolck ende andere souden voorhouden/ ende wierdt den Griffier Musch gelast den voornoemden Resident van dese hare Ho: Mog: Resolutie notificatie te doen ende hem in bedencken te stellen ofte hem ofte de gheinteresseerden Engelsche eenige contra interrogatorien soude willen overleggen/ daer op 't voorsz Scheepsvolck ende andere mede souden worden gehoort/ ende soo haest de gemelde Heeren haer Ho: Mog: Ghedeputeerden over de voorsz Examinatie souden hebben ghestaen/ ende van Rotterdam wedergekeert/ soude hy den meergemelden Resident by haer beschepden/ om met den selven te beraemen (des noots sijnde) een expedient/ waermede sonder prejuditie vande Enghelsche Pretendenten de Ladinghe van 't voorsz Schip/ buyten verderf ende lackage soude werden gehouden. Daer nae is

oock op 't stuck vande Carra goet gebonden het Placcaet van haer Ho: Mog: op 't voorsz stuck met de augmentatie in 't hooft van dien bygevoecht/ te houden voor gearresteert/ als oock de Instructie ende correctie vande geswooren Meeters ende Carra Meesters van deselve Laeckenen inde Steden binnen dese Geunieerde Provintien ende alle 'tselve te stueren aende Heer Ioachimi, om by hem in 't Hof vande Koning van Groot Brittaigen ende elders daer 't behoort gecommuniceert te worden / met dien verstande nochtans/ dat het voorsz Placcaet ende Instructie middelertijdt alhier soude worden secreet gehouden sonder te laeten emaneeren ter tijdt ende wijlen toe / dat den Court-Meester met de Marchandes Avonturiers van wegen den Hoochstgedachten Coninck effectivelijck soude sijn, ghelast haer packhuysen tot Delft weder te openen / ende de commercie van dien haer cours te laeten nemen ende houden / op ende volgens de ordre begrepen in 't voornoemde Placcaet. Ende wiert de Heer van Heemstede versocht de moeyte te willen nemen van den Resident Carleton by hem te bescheyden ende aen deselve te communiceeren / de substantie van dese haer Ho: Mog: resolutie / ten eynde dat van sijn sijde hier toe alle goede officien mochten worden gecontribueert; ende wierden oock aen deselven Heer Carleton behandicht door de Gemelde Heer van Heemstede de grieven die de Lakencoopers deser provintien jegens die voornoemde Marchants Avonturiers in 't stuck vande laeckenhandel hadden overgelevert / om daerop by de selve Marchans Avonturiers met den eersten ghelegentheydt aen die vande Laecken-neeringhe deser Landen satisfactie ghegheven te worden / ende de grieven sijn oock aende Heer Ioachimi overghesonden, om te dienen tot sijne naerichtinghe.

In Engelandt wiert questie gemoveert over de Prinsen uyt de Zee aldaer komende / die by de Ingesetenen deser Landen op de Spangiaerden ende haer Adherenten genomen waren/ naer den tijd van drie maenden naer de Publicatie van vreede tusschen Engelandt ende Spaignen antequam perducta fuerunt intra præsidia hujus status. Ten tweeden wiert het stuck vande Visscherye by de Engelsche seer behartícht / Ten derden de saecke van Amboina inde klachten ende poursuiten/ die de Ambassadeur Ioachimi of nae gelegentheyt van desen staet of particuliere ingesetenen van dien deed / 'twelck hem Ambassadeur causeerde veel moeylicheden / Ten vierden schreef dat Sir Henry Martin Iuge vande Admiraliteyt veel vermocht in questien der saecken vande Zee met den aenkleven van dien ontstaende / Ten vyfden dat hem voorgekomen oock in bedencken ghegheven wiert / datmen van wegen desen Staet een extraordinaris Ambassadeur aende Koninck van Groot Brittangien behoorde te stueren om meer ende meer vast te stellen ende bevestigen de vrundtschap ende correspondentie die tusschen sijn Majesteydt ende desen Staet tegens die geene die aldaer te Hove den Koninck van Spaignen, ende sijn actien favoriseerden / Ten sesden dat hem tot verscheyden reyse was voorghekomen dat haer Ho: Mog: so dickwils aenden meer hoochstghedachte Koninck niet en schreeven / als haer Ho: Mo: plachten te doen/ soo wanneer haer klachten voorquamen/ als ten tijde vande twee laeste Coningen en dat daer uyt by sommige wiert geduydet kleynachtinge vande teghenwoordigen Koninck. Ten sevenden dat niemandt vande ministers omtrent den Koninck sich verbonden hielt om voor de actien van desen Staedt by sijn Majesteydt te spreecken. Ten achsten, dat

dat den Heer Ioachimi destreerde/ bewijs van't ghemeen ghebruyck dat goederen ghenomen van den Vijandt verandert waeren van Heer/ soo haest die vier-en-twintigh uyren waeren ghewest in handen van die de selve hadden ghenomen. Ten neghende dat Abraham Iohannes Coopman tot Pleymont verscheyden diensten hadden gedaen/ sonder daer over als noch gerecompenseert te zyn/ ende dat hy gheerne soude hebben een kleyn scheepie dat by Pleymout den Duynkerckers was ontnomen gheweest den eersten November lestleden/ ende ghebracht tot Falmouth, ende dat hy 't selfde geerne soude hebben voor sijn diensten; Op 't eerste point is aen de Ambassadeur Ioachimi gherescribeert/ dat den Professeur Cuneus was versocht/ om van den inhoudt van't selve point te formeren het Casus, met byvoeginghe van't ghene dies aengaende Pro & contra dede/ om daer nae 't selve aen eenighe accademien over-ghestiert te worden/ om advijs; Op 't tweede point is d'Ambassadeur versocht een wacker oogh te willen slaen/ op alle 't ghene desen aengaende soude mogen in Engelandt verhandelt worden; Op 't derde point datmen noch met de saeck van Amboina alhier noch besich was/ ende dat wel licht in Staet van wijsen ofte ten eynde soude konnen ghebracht worden; Op 't vierde wierdt hy gelast ende geauthoriseert den selven Sr. Herry Martin, t'obligeren tot voordeel van den Staet: D'extraordinaris Ambassade wierdt ghehouden in bedencken/ t' volghende Jaer wierdt gesonden den Heer Brassert. Op 't leste wierdt bevonden dat aen de tegenwoordighe Koninck naer den tijt van Sijne Majesteyts Regheringhe meerder was ghescheidt als aen een van de laetste Koninghen/ ende in ghevalle sulcks aldaer te Hove aenghenaem was/ datmen van tijdt tot tijdt de voorvallende klachten aen Sijne Majesteyt by Missive soude representeren/ ende vooders refereren 't gene den Heer Ioachimi daer mondelingh soude byvoeghen: Op 't sevende point pretenderende om liberaliteyt aldaer t'exerceren/ verklaerden haer Ho: Mo: datse sich vertrouwden op de wel-gefondeertheyt van haer saecken/ ende op de gewoonelijcke Recht-matigheyt ende wijsheyt van Sijne Maj. oock de goede Officien die deswegen aen Sijn Majesteyt door haren ordinaris Ambassade continuelyck wierden gedaen: maer dat de kortheyt van s' landts financien niet toe en lieten de Faveryten aldaer door particuliere obligatien te gewinnen in dese conjuncture van tijden/ daer alles voor de gemeene saecken hier wierdt op-geset; Raeckende het achste point/ is aen den voorsz. Heer Ioachimi toe-ghesonden/ een exemplair van haer Placcaeten in dusdanighe materie gheemaneert/ ende wat belanghde eenigh voorder bewijs van Uytheemsche dat daer omme sulcks/ ende daer 't behoorde devoiren souden worden aen-ghewendt; Op't neghende point hebben haer Ho: Mo: goedt gevonden/ dat gerescribeert soude worden aen Heer Ioachimi, aen den voorsz. Abraham Iohannes te laeten volgen het voorsz. Bootge/ tot taxatie van luyden hun dies verstaende/ ende dat hy Ioachimi soude hebben te adviseren/ wat den meer-gemeldte Abranam Iohannes, ter saecke van sijn diensten soude behooren toe-geleydt te worden/ende dat hy oock scherp regardt wilde nemen op de geheele Constitutie van't Hof in Engelandt/ ende de saecken aldaer voor-vallende/ daer aen voor den dienst deser Landen soude mogen zyn gheleghen/ ende van de selve aen haer Ho: Mo: adviseren.

Hier uyt als in een Tafereel was te sien dat de humeuren in Engelandt niet laeghen

ghen ten besten van desen Staet: Men sagh wel dat sy afgunstigh waeren op't welvaeren van dien/ siende de selve soo vol couragie/ datse liever alleen wilden in Oorlogh blijven/ als deur de bemiddelingh van Enghelandt vervallen tot een Treves met Spaignien. Ende dese Staet nu met Vranckrijck oock verbonden/ vraeghde te min naer Enghelandt/ daer van men de swackheyt had ghesien in den jonghsten Oorlogh / t' welck Enghelandt soo met Spaignien als met Vranckrijck had ghehadt.

Alhier duyrden noch de disputen/ aengaende den handel van Tarra: nopende t' welck de Heer van Heemstede wederom in Communicatie gheweest zynde met den Resident Carleton, den Courtmeester/ ende een van de Assistenten van de Engelsche Court tot Delft, hadden sy verscheyden bedenckinghen op 't ghedresseert Placcaet ende Instructie van de Tarra ghemoveert/ ende daer op naerder explicatie ende Redres versocht/ ghelijck mede de Kooplieden van de Laeckenen van de Vereenighde Nederlanden haer grieven voor desen daer op over-ghelevert/ ende om naerder beraeminghe ende ordre in den handel met den Enghelsche Kooplieden aenghehouden hadden/ hebben haer Ho: Mo: verstaen/ dat de Concepten van't gheredresseerde Placcaet ende Instructie ghelijck de selve hier bevoorens ter Vergaderinghe waeren goedt ghevonden neffens sekere Acte van Ampliatie ende dispensatie op 't tweede Artickel van't voorsz. Placcaet ten behoeve van de Kooplieden van de Laeckenen tot Amsterdam, souden gehouden worden voor ghearresteert/ ende dat het voorsz. Placcaet ende Instructie in dier voeghen met den eersten alomme souden ghepubliceert/ mitsgaders de voorsz. Acte aen de Heeren van Amsterdam ghesonden worden/ ten eynde de Laecken-handel daer op sonder voorder interuptie ghedreven mochte worden/ ende yeder een weten waer naer hem te reguleren: ende omme wegh te nemen alle voordere disputen van weder sijden over t' gene den eenen ende ander wijders gepretendeert/ ofte noch te pretenderen hadden/ vereenight ende gereguleert souden moghen worden/ hebben haer Ho: Mo: mede ghereſolveert/ dat in de Maenden van September ende October toekomende/ daer op tusschen de selve naerder conferentien gehouden ende gearbeydt soude worden/ om de voorsz. partijen te verdraghen ende naerder te reguleren/ daer toe haer Ho: Mo: ende tot conservatie/ ende vermeerderinghe van alle goede vriendtschap ende intelligentie tusschen de twee Natien alle goede Officien souden contribueren. Voorders neffens de oversendinghe van't voorsz. Placcaet is aen de respective Provintien ende Collegien ter Admiraliteyt verklaert/ dat van nu af souden komen te cesseren alle Arresten ende detentien van Enghelsche Laeckenen/ die de ghemelde Provintien ende Collegien respective te doen/ den acht-en-twintighsten September 1630. ende dertighsten April, lestleden waeren aen-gheschreven/ sulcks dat de Commercien ende trafyck deses aengaende sijne vrijen cours nu wederom soude ghewinnen ende houden/ ende is oock dubbelt van de meergemelde Resolutie/ Placcaet/ Instructie ende Acten aen de Ambassadeur Ioachimi overgesonden/ met last van die saecken/ aldaer voor dees tijdt niet meer te vervolghen/ als zynde alhier by provisie afghedaen.

Men had vreese dat d'Enghelsche soude in Arrest nemen/ d'Oost Indische Retour-Schepen doen verwacht werdende: dies aen den Ambassadeur Ioachimi ghe-

schreven

schreven was te versoecken/ Acte van Asseurantie van de Koninck tegen d'Arresten van d'Enghelsche gheduyrende de besoignes over de saecken van beyde Compagnien: Maer d'Ambassadeur schreef daer toe weynigh apparentie te zyn/ met bypvoeghinghe dattet perijckel liep om bejegent te worden met een refus/ in ghevalle men daer op hardt souden willen insisteren/ ende dat den Grooten Tresorier had gheoordeelt/ niet raedtsaem te zyn de voorsz. Acte van de Koninck te begeeren: hy schreef oock datter volck voor den Vyandt in Engelandt wierdt gelicht/ende overghesonden naer Vlaenderen ende datter een Warand was gegeven om te laeten passeren/ die gene die vrijwilligh in den voorsz. dienst wilden gaen in Nederlandt, waer door het meestendeel van hun lieden bedroghen wierdt/ door dien in Enghelandt met den naem van Nederlandt (The Low Countries) beteeckent wierden de geunieerde Provintien/ kennende de Landen onder 't geweldt van de Koninck van Spaignien met den naem van Vlaenderen; Hy oordeelde oock dat het noodigh soude wesen by onder-handelinghe tusschen de Kroon van Groot Britaignien ende desen Staet vast te stellen ,eenighe pointen die Iuris Gentium waeren om te bevrijden de Onderdaenen van haer Ho: Mo: die in de Havens ofte op de Reeden van Enghelandt quamen in calumnieuse Proceduyren, ende aenhoudinghe. Men heeft gherescribeert/ als noch alle moghelijcke devoiren te doen/ in goeder discretie om de voorsz. Acte van Asseurantie, ofte ten minsten in plaetse van dien/ toe-seggingе van den Koninck te bekomen/ van dat de Retour-Schepen komende uyt Oost-Indien, geduyrende de besoignes niet en souden worden gearresteert/ nochte bekommert/ doch in allen ghevalle dese saecke naer sijn wijsheyt ende voorsichtigheyt sulcks te willen beleyden/ dat hier op geen refuis mocht vallen. Op't tweede point dat hy aen den Koninck soude doleren over de voorsz. Lichtinge/ ende versoecken dat de selve mocht onder blijven/ ende het Warandt in-getrocken/ om dat daer door de goede meeninge ende intentie van Syne Majesteyt misbruyckt wierdt: Ende alsoo den Agent Mibaise had geadviseert/ dat den Graef van Wacke in Enghelandt had doen lichten drie hondert Bootsghesellen/ ende datter albereydts hondert van dien tot Duynckercken waren gekomen/wierdt hier over aen den Koninck geschreven/ dat soodanighe lichtinghe van Bootsvolck/ was tegens voorgaende Tractaten ende vriendtschap/ mitsgaders de oude maxime van Enghelandt selver/ van welcke Missive Copye wierdt gesonden aen den Heer Ioachimi, om te seconderen haer Ho: Mo: intentie. Op 't derde point wierdt hy versocht op't papier te willen brenghen/ de pointen raeckende 't Jus Gentium, die hy oordeelde dat vast behoorde gestelt te worden/ met by-voeginghe van de consideratien/ daer op ter eenre ende andere sijden loopende/ om by haer Ho: Mo: gesien/ daer naer geresolveert te worden/ sulcks alsmen naer gelegentheyt bevinden soude te behooren.

De questie raeckende de ghepretendeerde piraterije van de Schipper Michiel t' Kindt, gaf noch gheduyrigh fascherie. Den Resident Calreton klaeghde weder by memorie van de dertighsten Augusty, dat de Fiscael ter Admiraeliteyt tot Rotterdam niet criminelijck en procedeerde teghens den naer-ghelaeten Boedel van ghemelden wijlen 't Kindt ende sijn Officieren ende Bootsghesellen/ dat het voornaemste Collegie in de voorsz. saecke soodanighen devoir niet en dede/ als het selfde wel behoorde/ volghens de diversche Commande-

menten van haer Ho: Mo: dat hy Resident niet en wist te bekomen Copye van de informatien/ de welcke by 't meer-ghenoemde Collegie t' sijner instantie waeren ghenomen/ beroerende de voorsz. saecke hier op naerder ordre wilden stellen. Op 't eerste point is den voorsz. Fiscael ander-mael ghelast in conformite van haer voorgaende resolutien waer te nemen het Recht van 't Landt/ daer in de selve op 't Schip-vracht ende Laedinghe van wijlen Michiel Cornelis t' Kindt bevonden soude moghen worden ghesondeert te zyn/ ende dat hy fiscael haer Ho: Mo: van tijdt tot tijdt soude hebben te adviseren/ wat by hem in de voorsz. saecke als oock by 't Collegie selfs gedaen soude zyn: Op d'andere pointen is aen 't Collegie geschreven/ dat de selve als noch parthyen weder-sijts in die voorsz. saecke souden hebben te ordonneren/ om binnen vier-en-twintigh uyren ouder Inventaris in haer handen te leveren/ de Stucken ende bewijsen daermede sy respectivelijck hun op de provisien Hinc inde, nopende de meergenoemde saecke/ versocht souden willen behelpen/ ende daer van als oock van de informatien by hun belangen de meergenoemde saecke genomen aen partijen wedersijdts te leveren Copye/ met last ende bevel om binnen drie dagen nae de receptie der Capyen aen 't voorsz. Collegie in te dienen haer lieder respective advertissement van Rechten/ ende 't selve alsoo gedaen zynde alle de stucken ende Documenten by partijen wedersijts overgelevert te doen visiteren van soodanige Rechts-geleerden als sy souden goetvinden, oock door hun by geschrifte laeten informeren advis op de versochte provisien ende cautien/ om daer nae by hun met volkomen kennis over de voorsz. saecke naer rechten ende reden geoordeelt te wordē/ sulcks sy in goede consientie bevinden souden te behooren.

De Koninckliicke Sweedsche Ambassadeur Camerarius hadde met grooten yver soo by monde als by geschrifte gheurgeert de subsidien: daer op is eyndtelyck by provisie in Maio geaccordeert de somme van hondert ende vijftig duyseut guldens in drie maenden yder maendt vijftig duysent guldens: daer van de betalinge in Iulio Augusto, ende September naestkomende by esgale partijen souden worden voldaen/ dan hebben de Heereu Gedeputeerden van Hollandt expressellijck verklaert ende voor-behouden de quota van haer Provintie/ insgelijcks hare respective quoten/ daer beneffens promptelijck ende in gelde soude hebben voldaen/ om alsoo ten effen ende gesamentlijck tot betalinghe van 't voorsz. subsidie te moghen geemployeert worden/ ende dat by gebreck ofte retardement/ van de andere Provintien/ ofte enige van de selve in de voorsz. respective betalinghe gheen staet op de Hollandtsche Penningen soude moghen gemaeckt worden.

D'andtwoordt luyde als volght: ende is den Soon van den Ambassadeur Heer Ioachim Camnrarius, namaels 's Konincks Secretaris met de selve andtwoordt ghetooghen tot den Koninck.

De Staeten Generael rypelyck doorsien ende overwoghen hebbende verscheyden propositien ter vergaderinghe van haer Ho: Mo: successivelyck ende jongstelyck den *een-en-twintighsten* deser maendt, soo by monde als ghescrifte gedaen, by den Edelen Erentfesten Hoogh-geleerden Heere *Lodovicus Camerarius* Sijne Coninckly cke Majesteyts vau Sweden Raedt ende Ambassadeur ordinaris, hebben haer Ho: Mo: verklaert, gelyck sy verclaren mitsdesen, dat ghelyck sy de groote sorghe ende affectie die syn Hoogstgemeldte Majesteyt is draghende voor de welstandt van de geheele Christenheyt, ende insonderheyt tot den Staet der Vereenighde Nederlanden, altijt in de hooghste

hooghste recommandatie hebben gehadt, dat haer Ho: Mo: insgelycks haer gestadig in postuyre hebben gehouden, om den Koninck van Spaignien, die aldermeest den Christenheyt turbeert, ende sijne desseinen alomme ende voornamentlyck tegē desen Staet met de Wapenen soeckt te executeren, soo te water als te Lande alle mogelycke tegenstandt ende afbreuck te doen, ende dat haer Ho: Mo: ten selven eynde, ende tot maintienement van haer verkreghen vryheyt mitsgaders conservatie ende handthoudinge van de Christelijcke Religie onder 't beleydt van de Heer Prince van *Orangien*, Capiteyn ende Admirael deser Vereenighde Nederlanden, onlanghs een groot Leger te Velde hebben laeten brenghen, ende verscheyden Vloren in Zee gesonden, daer door haer Ho: Mo: in soo grooten ende excessive koston ende lasten zyn vervallen, ende dagelijcks moeten continueren, dat die uyt hare middelen niet connen gevonden, maer met de hooghste beswaernisse van de Landen ende Ondersaten gedraghen moeten worden, waeromme haer Ho: Mo: pregnante ende overvloedighe redenen hebben, om haer niet alleen te excuseren van eenige subsidien buyten haren Staet te doen, waer veel eer hulpe ende assistentie van nooden hebben, om onder soo swaren last van Oorloge niet te beswijcken, ende hoewel mitsdien haer Ho: Mo: vastelyck vertrouwen, dat sijn hooghstgemeldte Maj. naer sijn hooghste wijsheyt al't selve wel sal weten te considereren, ende den dienst die haer Ho: Mo: aen de gemeene Christenheyt zyn doende, soo hebben haer Ho: Mo: dies niet reghenstaende om sijn hooghstghemelde Maj. te bethoonen haer oprechte yver voor 't gemeene besten geresolveert ende bewillight, selfs in't heetste van hare oorloge, ten behoeve van sijn meer-hoogstgemelde Maj. by provisie te doen furneren een somme van *hondert vijftigh duysent* guldens, daer van de betalinge in *Iulio Augusto* ende *Septembri* naestkomende by esgale portien promptelyck ende effectivelyck sal wordenvoldaen, sulcks dat syn meer-hooghstgemeldte Maj. daerop vastelijck staet sal mogen maecken, versoeckende ende vertrouwende aen de andere sijde, dat sijn hooghstgemelde Maj. sal gelieven d'ingesetenen van de Vereenighde Provintien in haer Scheeps-vaert ende Commercien alomme favorabelyck te laten tracteren, ende der selver beswaernissen soo veel te doen cesseren, ende modereren dat haer Ho: Mo: tot continuatie van de groote gunste van Sijn Koninckllijcke Maj. ende haer Ho: Mo: te vreden zyn, met den wel-gemelden Heer Ambassadeur te komen in naerder Communicatie op het presteren van de voordere subsidien ten behoeve van sijn hooghstgemeldte Maj. ende op 't gene tot conservatie ende vermeerderinge van onderlinge vrientschap tusschen deselve ende haer Ho: Mo: dienstig ende van nooden sal wesen. Ende gelyck haer Ho: Mo: wel weten ende geerne bekennen, de groote devoiren, by den wel-gemelden Heer Ambassadeur tot vorderinge van sijn Koninckclycke Maj. affairen gheduyrighlijck aenghewendt, alsoo versoecken sy den selven sijn hooghstgemeldten Maj. van haere oprechte genegentheyt tot dessels dienst ende contentement mede te willen versekeren. Gedaen in *'sGravenhaghe*, den *een-en-dertighsten* Mey 1631.

Wat den Heeren Luntzman, Rotenburg, ende Moller Gesanten van Hamborg aen haer Ho: Mo: hadden voor-gedragen/ is hier voor te sien: Nu wierdt op sulcks alles geandtwoordt den veertiende Mey: haer Ho: Mo. seer leet te wesen/ de misverstanden tusschen de Koninckl. Maj. van Denemarcken, Noorwegen, &c. en de Stat Hamborg een geruymen tydt herwaerts ontstaen/ ende noch duyrende van wegen de bekommernisse ende beswaringe resp. van de Elvestroom, ende van de

VI.

Dat insghelycks hare Ho: Mo: een groot aental van Schepen in de Zee hebben gebracht ende ghehouden op d'advertentie van de groote toerustinghen die in Spanien worden ghedaen, ende hoe wel een machtigge Vloot uyt Spaignien naer *Brazil* ende *Westindien* is verseylt, dat evenwel d'equipagien ende desseynen aldaer werden ghecontinueert omme oock te water, ende uyt de Zee alle Vyantschap jegens de Stadt ende derselver Ingesetenen voor te nemen ende te executeren.

VII.

Gaende die verwoedtheyt van de vyanden soo verre, dat de selve de voorsz. Ingesetenen ende Landt-saten mede in de Havenen ende Rycken van Sijne Majsteyt zyn komende vervolghen, ende attacqueren, die alleen om haere gewoonelijcke trafficq onder Sijne Majesteyts protectie haer derwaerts hadden begeven, ende niet verwacht dat de Vyanden Sijne Majesteyts Hoogheyt ende stroomen souden hebben derven violeren ende infesteren; Waer omme hare Ho: Mo: vastelijck vertrouwende t' selve voor Sijne Majesteyt nae syn Heroicq gemoet, niet lijdelijck ende ten hooghsten onaengenaem te wesen, haer gelast hadden Sijne Konincklijcke Majesteyt *Reverentelijck* te representeren, dat de selve in dese Vyandtlijcke attentaten, voor Sijne Hoogheyt ende reputatie niet weynigher is geintereffeert, als haere Ho: Mo: van wegen hare Ingesetenen haer vinden gegraveert.

VIII.

Ende mits dien Sijne Coninckliijcke Majesteyt te bidden niet alleen hare Ingesetenen in sijne Koninckrijcken ende Landen te willen beschermen, maer oock de Vyanden te doen repareren t' gene deselve teghens Sijne Coninckliijcke Majesteyts Hoogheyt misdaen, ende Sijne Majesteyts vrienden, onder sijne protectie beroofi ende beschadicht hebben.

IX.

Volghende daer in de loffelycke exempelen van andere Koninghen ende Princen ende naementlyck van den Coninck van *Groot Britaignien*, die onlanghs een Schip op de *Temise* van de Vyanden vervolght weder ter plaetsen heeft doen brengen ende restitueren aen die gene, die t' selve onwettelyck was af-ghenomen gheweest.

X.

Ende nae dien Sijne Majesteyt uae syne hooghste wysheyt ende ervarentheyt ghenoeghsaem bekent is, dat de principaelste subsistentie van de Vereenighde Nederlanden bestaet in de *Navigatie* ende *Commercie* die d'Ingesetenen van de selve alomme ende insonderheyt mede in de Rycken van Sijne Majesteyt van allen ouden tijden geexerceert hebben, dat oversulcks Sijne Konincklijcke Majesteyts goede geliefte zy, de selve meer ende meer met Sijne Konincklijcke gunste ende weldadigheyt te protegeren ende te favoriseren, waer door hare Ho. Mo: met de grootste danckbaerheyt teghen Sijne Konincklijcke Majesteyt altijdts verplicht sullen blijven.

XI.

Nae de eerste audientie sullen de Gesandten de eerste audiantie doen aen den *Prince van Denemarcken* ende aen d'andere Princen Sijne Majesteyts Sonen, met aenmeldinghe van den dienst ende gheneghen wille van hare Ho: Mo: tot haere Princelijcke ende Vorstelijcke Persoonen der selver welvaert ende meeste contentement.

Sullen

XII.

Sullen insgelycks de Heer Cancelier *Christiaen Vries* begroeten, de Staet van haer Ho: Mo: ende de bevorderinge van haere Negotiatien ten besten recommanderen, ende soecken te vernemen, hoe het Sijne Konincklycke Majesteyt ghevallich sal wesen, dat 't gheen alreede ghepreponeert ende vorder haer *in mandatis* ghegheven is, aldaer bequaemst verhandelt ende verricht sal moghen worden.

XIII.

Ende commende in conferentie met Sijne Ed. ofte eenighe andere Rijcks-Raden, by den Koninck te committeren, sullen de Gesandten voor eerst 't voorsz. stuck van de *Vyandtlycke aggressien in Sijn Majesteyts Rijcken ende Havenen deduceren*, volghens de Brieven ende bescheyden, haer mede te gheven, oft die by den den Commissaris *Cracou* sullen vinden, ende daer op aenhouden, dat de schade aen de Inghesetenen van dese Landen gherepareert, ende teghens ghelijcke Attentaten in't toekommende behoorelijck versien moghen worden.

XIV.

Ende onder anderen te kennen gheven, dat haere Ho: Mo: *Jure Naturali & gentium*, oock vry staet haere Vyanden te attacqueren, waer de selve sullen ghevonden worden, insonderheyt die niet om eenighe traffic, maer alleen om de Commercien ende Scheepvaert van dese Landen gantschelyck te destrueren, haer ontrent, ende op de Custen van Sijn Majesteyts Rijcken begheven, ende mits dien alle de voorsz. Vyanden als Aggresseurs, ende niet die gene die haer teghen die selve soecken te defenderen in Sijne Majesteyts Indignatie sullen konnen vervallen.

XV.

De vooorsz. saecke geentameert ende geprepareert hebbende, sullen de Gesandten by de *tweede* audientie aen Sijne Conincklycke Majesteyt representeren.

XVI.

Hoe dat haere Ho: Mo: niet alleen voor haere Conservatie, maer oock voor den dienst ende defencie van de geheele Christenheyt teghen de *Gepretendeerde Spaensche Monarchie*, een seer groot ende costelyck Oorloghe te Water ende te Lande moeten voeren, ende voornementlyck uyt de Navigatie ende Commercie tot groote beswaernisse van haere Ingesetenen ende voor de defensie van der selver Lijf, goet, ende bloedt, de middelen consequeren, die tot de lasten van het selve Oorloge werden gerequireert.

XVII.

Ende daeromme voor den Staet van haere Ho: Mo: dienstigh, hoogh-noodigh, jae gantsch nootsaeckelyck is, dat de voorsz Navigatie ende Commercien in haere vorighe vrijheyt alomme moghen geexerceert ende gemainteneert worden.

XVIII.

T' welck haer Ho: Mo: te meer, verwachten van de Koninghen ende Princen met welcke de selve de eere hebben, van te wesen in Alliantie, ofte te staen in goede vriendtschap ende correspondentie, ende daeromme by alle occasien, oock by de Tractaten ende onderhandelinghen in ouden tijden, ende successivelyck met de nae-buyrighe Princen op-gherecht, de voorsz. Vryheyt van de Commercie voor behouden hebben, ghelyck met allerhande exempelen can worden ghedoceert.

XVIIII.

Ende alsoo de Scheepvaert ende trafficque van dese Landen in de Rijcken van sijne Ma. ende door den *Oorisont* na *Oosten* toe van allen ouden tyden mede is ghereguleert, dat S. Coninckl. Ma. ende dessels Hooghloffel. voorsaten ende hare Ho: Mo: mitsgaders de voorgaende regieringhe der voorsz. Landen haer by soodanich reglement altijts wel hebben bevonden ende de indrachten ende veranderinghen die by onghelijck van tyden daerinne sijn ghedaen, ofte voor ghevallen by vruntelijcke communicatien ende onderhandelinghen sijn gheredresseert gheworden.

XX.

Ende alsoo hare Ho: Mo: onlanghs in ervaringhe sijn ghecomen, dat S. Coninckl- Mat. geliest heeft, die *Tollen* die op de passerende Scheepen ende goederen *in den Orisont* geheven worden, *extraordinaris te doen verhoogen*, ende boven den voorgaenden Opheve eenige specien voor *de helfte* ende andere *veel meer te laten beswaeren*, daer by de Inghesetenen van dese Landen ten hooghsten zijn ghedruckt ende soodanighe beswaernissen niet en konnen dragen.

XXI.

Dat daeromme haere Ho. Mog. gelast hadden syne Coninckl. Mat. met alle eerbiedigheyt te representeren het groot ongemack 'twelck deselve ende haere Ingesetenen daer uyt gevoelen, mitsgaders hoe verre in desen van de oude voet ende Tractaten soude afgheweecken, ende by continuatie ende voortganck van soodanighen opheve de fondamenten ende maximen van desen Staet gheconvelleert ende de Ingesetenen irreparabile prejuditie soude aenghedaen worden.

XXII.

Connende S. Ma. na sijne Hooghste Wijsheyt wel considereren dat de onkosten van *equipagien* van tijt tot tijt grooter ende van *monture* der Scheepen meerder, ende nochtans d'aftreck ende proffijten van de waren ende Coopmanschappen, door de Oorloghe in de Christenheyt weynigher sijn, ende als daer en boven de Schepen ende goederen met nieuwe lasten souden worden gheaccableert, dat t'selve sal comen te stercken tot *diversie*, *stilstant* ofte *verderf* van de Scheepvaert ende handelinghe die d'inghesetenen deser Landen niet konnen ontberen ende nochtans sonder eenich voordeel van de handelaers ende brootwinninghe van te Zeevarende Luyden niet konnen ghecontinueert worden.

XXIII.

Sullen daer by S. Ma: erinneren dat hare Ho: Mo: alleen dese last, ende verloop daer uyt te ontstaen komen te draghen ende souden moeten ontghelden ten aensien derselver Inghesetenen ghenoechsaem alleen den handel Oostwaerts dryven, ende daer omme de Princen ende regierenghen inder tijt altijts sorghvuldich sijn gheweest dat hare Landen ende Inghesetenen in soodanighen verloop niet souden gheraecken, ende by verscheyden Tractaten onderhandelinghen ende besendingen met ende aen S. Coninckl. Ma. wijt beroemde voorsaten, als oock geduyrende de Hooghloffel. Regieringe van S. Coninckl. Ma. selfs daer teghens behoorlijcke ende rechtmatighe voorseninghe is ghedaen.

Om

XXIV.

Om welcke voorsieninghe ende herstellinghe van den voorgaenden *treyn ende opheve* der voorschreve Tollen, haere Ho: Mog: des te vlytigher Syne Koninckliicke Majesteyt bidden, ten aensien die selve in syne Koninck-Rijcken ende Landen, den *Heylsamen Vrede* is ghenietende, die haere Ho: Mog: wenschen, dat tot welvaren van Syn Majesteyts Ondersaten, ende vermeerderinghe van Syne Koninckliicke Reputatie langhe moghen continueren: By welcken toestandt de selve alle syne saecken *alreede geredresseert heeft*, ende *Syne Koninckliicke in-komsten* aen allen kanten over syne Ondersaten kan heffen ende verbeteren.

XXV.

Daer tegen haere Ho: Mog: midden in 't Oorloge steecken, der selver Inghesetenen te Water ende te Lande worden aen gegrepen, ende daeromme des te weynigher buyten ende binnen s' Lants nieuwe belastinghen konnen draghen ende ghevercht moghen worden.

XXVI.

Ende sullen midts dien de Gesanten Syn hoochgedachte Koninckliicke Majesteyt bidden ende versoecken, dat die selve continuerende teghen de Staet ende Ingesetenen deser Landen, Syne Koninckliicke gunste ende weldadicheyt, gelieve de voorschreve Tollen in den voorigen staet te laten verblyven, ende de op gestelde verhooginge te doen casseren, gelijck de selve oock voor desen op de Intercessie van haere Ho: Mog: bewogen is geweest te doen.

XXVII.

Daer by Syne Koninckliicke Majesteyt sal erlangen een grooten Roem, ende besonderlijck den Staet ende Ingesetenen der Vereenichde Nederlanden ten alderhoochsten obligeren.

XXVIII.

Ende by particuliere Conferentien over dese saecken te houden, sullen de voorsz. Gesanten uyt d' Informatien by den Commissaris *Cracauw* ende andersints te nemen, verthoonen het *groot ende intolerabel Exces*, 't welck al 't hans in den *opheve van de voorsz. Tollen wort gepleecht*, ende dat op Waren die 't selve allerminst konnen dragen, dat het *Erf-Tractaet* van *Spiers* in den Jare vyftien hondert vier-en-veertich op gerecht, daer in klaer spreeckt tot voordeel van het Landt, ende door de geduerige Practijcq daer op gevolcht, genoechsaem is geconfirmeert, ende gelijck de Wapenen voor de Rechten, Vryheden, ende Privilegien, van de Landen tegen den Koninck van Spaignen zyn aen genomen, dat alsoo onweederspreeckelijck verstaen moet worden, alle de selve soo binnen als buyten s'Landts op de jegenwoordige *Regieringe van haere Ho: Mog: gedevolveert*, ende voor de Ingesetenen, soo van outs als jegenwoordich geacquireert ende voor behouden te wesen.

XXIX.

Ende sullen de Gesanten tot dese Materie allegeren, de Redenen ende Exempelen in voorgaende besendingen, ende namentlijck in de Jaren *vyftien hondert ses-en-festich, acht en-tagtich, vier-en-'t negentich, ses-en-'t negentich, sestien hondert elf, achtien ende een-en-twintich*, ghemoveert, gheallegeert, ende tot dienste ende voordeel der Landen te passe komende, ende alle uytterste debvoiren by de Ko. Rijckx-Raden, ende

alomme daer het behoort ende noodigh is, aenwenden, ten eynde haere Ho: Mo: hier in satisfactie ende den Ingheseтenen gelyck ghedaen moghen worden.

XXX.

Ende in dien eenighe exempelen ter contrarie ofte oock van eenighe nae-gebuyren in den opheve van de Tollen excederende, mochten by ghebracht worden, sullen de selve op de ongheleghentheyt van den tijden soecken te excuseren ende te wederleghen, ende by goede gheleghentheyt mede moghen verthoonen, hoe seer haere Ho: Mo: *het welvaeren van Sijne Majesteyt haer hebben laeten ter herten gaen*, ende in haere groote Oorloghs-lasten, evenwel Sijne Majesteyt soodanighe subsidien laeten toekomen, onaenghesien d'offensien by andere Potentaten daer uyt ghenomen, dat de selve onghetwijffelt daer door merckelycke verlichtinghe ende goede uytkomste heeft bekomen.

XXXI.

In dien de Gesandten (boven vermoeden) in desen van Sijne Koninckl ycke Majesteyt niet souden konnen obtineren, sullen evenwel *het Recht van het Landt, op voorgaende Tractaten gefondeert, staende houden, sonder daer van af te wijcken, ofte yets over te geven*, ende haer aengaende d'intentie des Konincks, soo veel doenlyck informeren, waer toe, hoe verre, ende hoe langhe de selve souden strecken ende of by onderhandelinghe geen redres te verwachten soude wesen.

XXXII.

Sullen haer insgelycks informeren, oft in de Vrede, ofte elders eenighe nieuwe Tollen oft Wachten opgerecht worden, ende wat schade oft prejuditie d'ingeseтenen deser Landen daer by souden moghen lyden, ende aenhouden dat alle 't selve afghedaen ende in vorighen Staet gelaeten moghen worden.

XXXIII.

Nae dien oock de *Oorloghs-Schepen* van dese Landen ontrent het Casteel van *Croonenburgh*, kommende quaelyck worden getracteert, sullen de Gesandten haer informeren van't vorige gebruyck, ende alle gevoeghlycke weghen ende middelen aenwenden, dat soodanighe rigeuren na-gelaeten, ende de Schepen van Coopvaerdye ende Oorloge *buyten gevaer* mogen seylen, ende geanckert leggen, als van outs.

XXXIV.

Sullen mede by bequame gelegentheyt representeren, het Exces by een *Deens Capiteyn* op de stroomen van dese Landen, in de *Suyder Zee* tegen een Coopvaerdy Schip, sonder Commissie gepleeght, volghens d'informatien haer in handen te geven. Ende hoe wel haer Ho: Mo: recht ende redenen hadden ghehadt 't voorsz Exces te doen straffen ende corrigeren naer behooren, dat nochtans de straffe ende correctie veel eer van Sijne Koninckl ycke Majesteyt hebben willen verwachten, niet twijffelende of de selve sal daer over Justitie laeten doen, ende door soodanigh exempel andere doen desisteren van gelycke Attentaten welcke by geen Prince of Souverain in syn gebiedt konnen geleden worden.

XXXV.

Wyders sullen de voorsz. Gesandten Sijne Konincklijcke Majesteyt verthoonen, hoe dat haere Ho: Mo: om de goede nae-buyrschap met de Stadt van *Hamburgh* ende het interesse 't welck de selve hebben in de Commercien op de *Elve* bewoghen zyn, by Sijne Majesteyt te intercederen, ten eynde de selve sijne offensien tegen de voorsz Stadt op-ghenomen ghelieve te laeten vallen, ende op die aenbiedingen ende

ende submissien by die van *Hamborgh* alreede ghedaen, het voorsz. different te laeten bevredighen.

XXXVI.

Waer toe de Gesandten sullen employeren, de redenen, middelen ende Instructien voor desen op de voorsz. saecken ghebruyckt ende ghegheven, ende naementlyck, alsoo die van *Hamburgh* de Restitutie van de Schepen aen-ghepresenteert hebben, dat Sijne Majesteyt believe deselve aen te nemen, ende tot de vordere bemiddelinghe d'interpositie van haere Ho: Mo: Gesandten te ghebruycken, de selve versoeckende, dat soo wel de hooghe Eere, dienst ende contentement van Sijne Majesteyt, als d'intentien van die van *Hamburgh* sullen worden betracht.

XXXVII.

In dien daer teghen mochte worden gheallegueert dat den *Keyser* alreede in die saecke is ghetreden, ende Commissarisen tot beslichtinghe van de selve heeft gheordonneert, ende daeromme d'interpositie van andere, ende van weghen haere Ho: Mo: buyten het Rijck wesende, niet wel soude konnen gheadmitteert worden, sullen de Gesandten verthoonen, dat haere Ho: Mo: oock in andere gelegentheden haere Officien met goede vruchten hebben ghecontribueert in de vergelijckinghe van de verschillen onder Rijcks-Standen ontstaen, ende in desen niet als ten besten sullen konnen geduydet worden, omme het ghemeene Interest 't welck haere Ho: Mo: notoirlijck daer by hebben.

XXXVII I.

Daer-enboven dat seer bedenckelyck is, of in dese teghenwoordighe beswarelijcke tijden, eenighe Keysersche Ministers, niet eer sullen trachten, die differenten ende misverstanden tusschen d'Evangelische Potentaeten ende Steden te voeden, ende t'onderhouden, als de selve te laeten appaiseren, ende dat uyt alle 't ghene in't Roomsche Rijck omme gaet licht te bespeuren is, dat het Evanghelische wesen met alle schadelycke practycquen wordt ghedreyght ende ghedrückt.

XXXIX.

Sullen daeromme instantelijck aenhouden, dat haere Ho: Mo: interpositie door der selver Gesandten aen-ghenomen ende ghebruyckt moghe worden, met offre dat de selve te vreden zyn, daeromme naer *Hamborgh* te reysen, ende alles te tenteren, 't ghene tot restablissement van't vorighe respect voor Sijne Majesteyt ende onderlinghe contentement sal konnen by ghebracht worden.

XL.

Ende in dien de voorsz. Gesandten eenighe voorslaghen, van weghen den Eerbaren Raedt der Stadt *Hamburgh* ghedaen, ofte toe gelaeten worden, sullen de selve ten besten soecken te appliceren, ende haer in allen gevalle neutrael in desen te bethoonen.

XLI.

De Gesandten sullen haer van den Commissaris *Cracou* tot het becommen van alle noodighe informatien ende beter verrichtinghe van haere Negotiatien laeten diennen, ende den selven in sijne op-gheleyde Commissie oock maintineren, ende voornaementlyck op haer afscheydt by den Koninck ende Sijne Majesteyt principaelste Officieren ten besten recommanderen.

LXII.

Sullen mede Syne Konincklijcke Majesteyt in de eerste ende volgende Audientien informeren, dat haere Ho: Mog: in goede Vrientschap ende Intelligentie staen, met de Koninghen van *Vranckrijck* ende *Groot-Brittagnen*, ende haer leeth te wesen dat Syne Majesteyt ander bedencken, ofte impressien zyn ghegeven, in allen schyn, of tusschen hoochst gedachte Koninck van *Groot-Brittagnen* ende haere Ho: Mog: eenighe gevaerlijcke Misverstanden zyn op gheresen, ende tot verwyderinghe souden moghen strecken.

LXIII.

Ende onder andere allegeren, dat 't selve zyn *Spaensche Artificien*, die soo in Enghelandt als elders soecken te stroyen ende te formenteren, om Syne Majesteyt ende dessels Ministers van den Staet van haere Ho: Mog: te vervreemden, daer teghen haere Ho: Mog: Syne Majesteyts Vrientschap ende d' Interesten van syne subjecten by alle wegen soecken te conserveren.

LXIV.

Dat daeromme de Questie op den *Tarra van de Laeckens* onlanghs by ghelecht is, tot contentement van de Engelsche Natie, ende dat op de Differentien tusschen d' Engelsche ende de Nederlantsche Oost-Indische Compaignien, in *Enghelandt* wordt ghehandelt in conformiteyt, van het Tractaet van den Jare negentien, ende in Oost-Indien tusschen beyde de Natien, alle goede Correspondentie wort onderhouden.

LXV.

Ende indien door de *Spaensche Artificien* eenich misverstandt mochte te weghe ghebracht worden, ghelijck de selve ghesocht hebben, d' Enghelsche Court uyt de Vereenichde Landen in Brabandt te diverteren, ende nimmermeer met haere menees cesseren, dat haere Ho: Mog: het hooghe Credyt, Respect, ende Interesse van Syne Majesteyt, tot weghneminghe van alle soodanighe Verschillen, souden versoecken, volgens die Preuven die haere Ho: Mog: daer van t' anderen tijden hebben vernomen, ende over sulckx mede, door haere Ministers de saecken van Syne Majesteyt aen 't selve Hof, soo wel als haer eyghen in achtinghe ende ter herten hebben ghenomen.

LXVI.

De voorschreve Ghesanten sullen geduerende haer verblyf in *Denemarcken*, ende op haer vertreck, de Staet der Landen ende Inghesetenen van dien, met alle weghen ende middelen by den Koninck, Princen, Syne Majesteyts Cancelier ende Rijcks-Raden ten besten soecken te recommanderen, ende alle quade Impressien wech te nemen, ende insonderheyt mede alle Inghesetên, die aen haer sullen komen te klaghen, de behulplijcke handt te bieden.

LXVII.

Op haer weder komste sullen de Gesanten begroeten den Hertogh van *Hollsteyn*, den selven over syne Alliantie met de Princesse van *Saxen* congratuleren alle Vrientschap, Correspondentie, ende Officien, van weghen desen Staet aen-bieden ende d' Ingesetenen ten besten recommanderen.

Sul-

LXVIII.

Sullen insgelijckx tot *Hamburch* ghekomen wesende, den Eerbaeren Raedt vertoonen de last by haer Ho: Mog: aen haer ghegeven, die debvoiren by haer aengewent ende de verrichtinghe daer op ghevolcht, ende presenteren alle vordere Officien van weghen haer Ho: Mog:

LXIX.

Ende indien den Koninck van *Denemarcken* haere Interpositie heeft goet ghevonden, alle bequame Expedientien voorslaen, ende vernemen, ten dien eynde de opstaende Differentien moghen by gelecht worden.

L.

Sullen de continuatie ende vermeerderinge van alle goede Correspondentie, tusschen desen Staet ende den Eerbaeren Raedt ende d' Ingesetenen weder-zyden, tot dienst ende bevorderinghe van de onderlinghe Commercie, aen-bieden, recommanderen, ende promoveren, maer indien de selve *om naerder Verbintenisse teghen den Koninck van Denemarcken tot bevrydinghe van de Elve, openinghe souden moghen doen*, sullen de Ghesanten verclaren, dat haere Ho: Mog: alvooren goet ghevonden hebben, *den wech van Interpositie te laten tenteren*, om te beter aengenamer ende vruchtbarer Officien, als Neutrale, te hebben mogen doen, ende van 't Effect van de selve Interpositie, als noch niet desphereren, ende middeler tijdt haere principalen d' Intentien van den Eerbaren Raedt sullen rapporteren.

LI.

Sullen den Heere Resident *Aitzema* in haere Negotiatien tot *Hamburch* assumeren, ende desselfs Credyt ende Respect, aldaer ten dienste van haer Ho: Mog: soecken te stercken ende te vermeerderen.

LII.

Sullen mede by Syne Koninckliicke Majesteyt, den Prince van *Denemarcken* ende Hertoch van *Holsteyn*, employeren de Brieven van Recommandatie by syn Excellencie den Prince van *Orangien* haer mede te gheven, ende desselfs wyt beroemde Reputatie allenthalven in behoorlijcke achtinghe nemen ende doen houden.

LIII.

Insghelijcken sullen de *Digniteyt*, *Hoocheyt*, *Sessie*, *ende Rang*, van haere Ho: Mog: alomme sorghvuldich conserveren, soo in de Concurrentie met andere Ambassadeurs, als in alle de Hoven ende by die Princen, die sy gheduyrende dese Legertie souden moghen rencontreren.

LIV.

Eyndelijck sullen de voorschreve Gesanten den Dienst van het Landt in 't gheneraeel, naer haer beste vermoghen betrachten ende bevorderen, ende van allerhande Occurrentien haer Ho: Mog: successivelijck advys gheven, oock soo het noodich waer, by expresse Couriers, ende op haer weder-komste het Succes van haere Negotiatien ende haer wedervaren, mondelingh ende schriftelijck rapporteren.

Aldus

Aldus ghedaen ende ghearresteert, ter Vergaderinghe van haer Ho: M: *in sGraven-Haghe*, op den *vierden Augusty* 1631. was gheparepheert *I. V. Lochteren V.* onderstont. Ter ordonnantie van de Hoogh-ghemelde Heeren Staeten Generael, ende gheteyckent *Cornelis Musch.*

Naerder Instructie van de Hooghe Moghende Heeren Staeten Generael der Vereenighde Nederlanden, voor de Heeren Ambassadeurs, gaende nae *Denemarcken.*

I.

De voorsz. Gesandten sullen by goede gheleghentheyt aen den Koninck van *Denemarcken*, ofte Sijne Majesteyts Cancelier openen, dat haer H: Mo: met den Koninck van *Sweden*, Sijne Majesteyts nae-ghebuyr van langhen tijdt goede vriendtschap onderhouden, ende de selve met solemneel Tractaet gheconfirmeert hebben, tot beschermінghe ende bevrijdinge van de respective Hoocheyt, Rechten, Navigatie ende Commercie, ende ghelyck haere Ho: Mo: de Eere hebben, van met Sijne Majesteyt mede in vrientschap Correspondentie ende Tractaet te wesen, dat haere Ho: Mo: wel soude wenschen met haere Majesteyten, beyde de vorighe Tractaten te moghen reassumeren, renoveren, ende corroboreren, sonder verminderinghe van 't gene tusschen de Koninckl ijcke Majesteyt van *Groot Britagnien* ende *Denemarcken*, ende haere Ho: Mo: alreede ghetracteert is, ofte vorder ghetracteert soude moghen worden.

II.

In dien de voorgenoemde Gesandten bevinden de voorsz. openinghe aengenaem, ende by Sijn Majesteyt daer toe inclinatie te wesen, sullen verclaren dat op den voet van de Tractaeten met haere Majesteyten respective in de Iaeren *veerthien*, ende *een-en-twintigh* aen-ghegaen, ende de veranderinghe nae den tijdt, ende gheleghentheyt daer by te doen, een *ghemeene Aliantie ende defencie* soude konnen op-gherecht, ende Sijne Majesteyt van *Sweden* daeromme ghefondeert wesende, het werck ter bequaemer plaetse by haere Majesteyten te beraemen, verricht ende af-gehandelt worden.

III.

In ghevalle de Gesandten, aengaende de versochte afdoeninghe van de beswaernissen in de Sondt *aen de Rijcks-Raden van Denemarcken* gherenvoyeert mochten worden, sullen die selve aen de Hoogh-gemelde Rijcks-Raeden, in dien Vergaedert, ofte *in Loco* zyn, het Recht van 't Landt op de voorgaende Tractaeten ghefondeert deduceren, ende omme afschaffinghe, ten minsten van nieuwe beswaernisse ende verhooginghen aenhouden, in allen schijn, als de voornoemde Gesandten by haere Instructie zyn ghelast.

IV.

Ende soo de Rijcks-Raden absent mochte wesen by den Heere Rijcks-Cancelaer, of daer bet behoort versoecken dat de selve beschreven mochten worden, ende daer toe gebruycken de brieven van Credentie, die haer aen de Hoogh-gedachte Heeren Rijcks-Cancelaer, ende Raeden sullen mede ghegheven worden.

V.

Ende of eenighe Gesandten van *Lubeck* of andere *Hanse-Steden* in 't Hoff van Denemarcken haer bevinden, ende ghelijcke afdoeninghe van de beswaernissen mochten urgeren, ende aenbieden, met de Gesandten van haer Ho: Mo: ghelijckelyck ofte

Con-

conjunctien in desen te ageren, sullen de voorn. Gesandten met deselve *wel mogen communiceren ende correspondeeren, maer hare Officien ende Negotiatien besonderlijck hebben te doen*, haer excuserende tot de voorsz. conjunctie niet gelast te wesen, alsoo hare Ho: Mog: daer van geen voorgaende Notificatie is gedaen.

VI.

Sullen nae de Verhandelinge ofte ter bester gelegentheyt vande questien tusschen S. Koninckl: Maj. ende de Stadt *Hamburch* uytstaende verdacht wesen, om te recommanderen ende te bevorderen, de *restitutie van de Penningen die d'Ingesetenen van dese Landen op d'Elve in debito afgenomen zijn*, ofte ten minsten daer over in't gros een compositie mogen maecken ende van wegen de gheeyschte vergoedinghe in redelijckheyt transigeren, ende de betalinge daer van in handen soecken te krygen.

VII.

Belangende de Distinctie die alsnu schijnt gemaeckt te worden tusschen de *Tollen ende het Tonnen ende Baecken-gelt op de Elve*, sullen de Gesandten vernemen d'Intentie van die van *Hamburgh* ende deselve met alle mogelijcke Officien seconderen, ten eynde de *Elve-stroomen* ten weynighsten werde beswaert, ende het misverstandt tusschen S. M. ende die van Hamburch met een vast reglement bevredicht.

VIII.

Eyntelijck sullen in andere voorvallen daer op de voornoemde Gesanten niet zyn geinstrueert, haere Officien ende Negotiatien derigeren totten meesten Dienst der Landen ende Ingesetenen van de selve, ende daer importante saecken souden mogen voor vallen, die prejuditie ofte sequel nae haer souden trecken, haerder naerder last ende bevelen van haere Ho: Mo: te versoecken ende af te wachten, hebben te gedragen.

Aldus ghedaen ende gearresteert ter Vergaderinghe van haere Ho: Mo: in s'Graven-Hage op den negenthienden *Augusti* 1631. Was geparapheert *I van Beaumont* Onderstont ter Ordonnantie van de Hoochgemelde Heeren Staten Generael, ende geteyckent. *Cornelis Musch.*

Die van de Noortsche ende Groenlantsche Compagnie / hebben aen de Heeren Ambassadeurs oock behandicht het naevolgende.

Memorie ende Vertogh vande Bewinthebbers van de Noortsche Compaignie, voor de Edele Heeren Ambassadeurs gaende naer Denemarcken.

Mijn Heeren: Also in 't verhandelen van de saecken van de Noortsche Compagnie in Denemarcken, de Majesteyt aldaer ofte die van synen Raede, soude mogen klagen over de uyt gesproocken Sententie van 't Hof van Hollandt, in de saecke van *Jan Braem*, als dat selver eenige basques in onsen Dienst doenmaels wesende, souden hebben verklaert, dat de twee Schepen daer over de Questie is, aen eenen Admirael souden hebben vertoont, het Originael Pas van Syne Majesteyt.

Soo dient voor antwoorde, dat op de selve verklaringe niet en staet te letten, nochte aengenomen en mogen worden, alsoo de selve Personen alreede te vooren contrarie verklaringe tot behoef van de Noortsche Compaignie binnen Amsterdam hadden gedaen.

Maer zyn de selve Deposanten van Amsterdam met practijcquen tot *Medenblick* afgeleyt gheweest, aldaer in de Herberghe ghebracht ende gesuborneert, om contrarie verclaringhe te doen, als by Hun-lieden alreede te vooren binnen Amsterdam ghedaen was.

Wat nu belanght eenighe naerder verclaringhe ende accommodatie: Hoe wel die van de Noordtsche Compagnie wenschten de Hollandtsche, ofte *Mauritius Bay*, alleen te moghen behouden, als die van Amsterdam by Lootinghe toe ghevallen zynde, ende dat de Inruyminghe aen die van *Denemarcken*, die van de Noortsche Compagnie seer incommodeert, alleenlijcken maer en is geweest previsioneel ende een Accommodatie uyt Nabuyrlijcke Vrientschap: Soo zyn die van de Noortsche Compagnie echter evenwel te vreden, om gevoechs wille, die van Denemarcken als noch op den voorgaenden voet 't accommoderen, om in de selve Baye met twee Scheepen in Denemarcken geequipeert, haren *Walvisch Vanck ende Visscherye* aldaer beneffens, die van de Noortsche Compagnie te moghen plegen, midts dat Sy-luyden boven die twee Schepen in Denemarcken geequipeert, niet en sullen vermogen in de selve Baye in te voeren eenighe Biscayers, Francoisen, ofte andere Natien, ghelijck dan den selven *Braem* met alle middelen heeft ghetracht te doen.

Als eerst met syne Passen te verkoopen aen de *Biscayers*.

Ende siende daer by qualijck ghevaren te zyn, heeft ghepractiseert door synen Solliciteur *Jan Vrolicq*, ende door vals te kennen gheven van den selven *Vrolicq*, op de selve Vrolicqs naer versocht ende geobtineert Octroy van den Cardinael *Richelieu*, om den Walvisch-vanckst alleen te moghen pleghen op *Spitzberghen*, noemende de selve plaetse *Pico* ende *Richelieu*.

Ontreckende alsoo door dien middel de gepretenteerde Souvereniteyt van Denemarcken op Spitzberghen, ende de selve defererende de Croone van Vranckrijck.

Ende worden de Edele Heeren Ambassadeurs seer hertelijcken ghebeden, aen Syne Majesteyt ende die van synen Rade, te willen remonstreren, hoe schadelijck dat het soude wesen, niet alleen voor dese Landen, maer oock voor die van Denemarcken selven, het inruymen van de Biscayers, Francoisen, ofte andere Natien, in den Walvisch-vanckst op Spitzbergen, ende dat daer mede die gantsche Neringe niet allen uyt dese Landen, maer oock uyt Denemarcken soude worden gediverteert, ende in de andere Koninck-Rijcken ende Landen getransporteert.

Want het seecker is dat *Jan Braem*, nochte oock niemant van de Deensche Natie, eenen stuyver en herideren in de Uyt-heemsche Equipagien, maer alleen op synen Naem ghepleecht worden, daer vooren hy seeckere Portien uyt den selven vangst soude ghenieten.

Waer uyt ghevolcht is, dat de Biscayers niet genoten hebbende het Effect van de selve Contracten, den selven Braem molest zyn ghevallen, waer over hy ghenoodtsaeckt is gheweest te vervolghen ende te sustineren, teghen die van de Noortsche Compagnie, syn ongefondeert Proces.

Ende om de selve Biscayers naerder contentement te doen, soo heeft den selven *Braem* op nieuw aen de Maj. van Denemarcken versocht ende verkreghen, op synen Naem, Pasende Licentie, om met vyf ofte ses Schepen den Walvisch-vangst op Spitz-

Spitzbergen te mogen plegen ende dat twee der selver Scheepen souden moghen in Biscayen geequipeert worden.

Ende alhoewel het selve eerste verkregen pas op synen naem vande Hooghgemelte Mat. is verkregen, soo is het eygentlijcken ende in der daet voor ende tot behoeff van deselve Biscayers.

Ende is oock te noteren dat die van *Sint Jan de Lux*, selver oock den Gouverneur *Gramont* niet langhe hebben versocht aen de van de Noortsche Comp. om met een ofte twee Schepen op Spitzberghen te moghen komen Visschen met presentatie van eerlijcke erkentenisse.

Maer is altijdt by die van de Noortsche Comp. om ghewichtige redenen met beleefttheyt afgeslagen

Sulcx dat genoegh gespeurt kan worden met wat studie deselve Biscayers van tijdt tot tijdt hebben getracht hen selven in te dringen in deselve Visscherie omme alsoo metter tijdt die van de Noortsche Comp. eerste vinders van deselve daer van te depossederen.

De Heeren Ambassadeurs wert hier neffens mede ghegheven de Copie vande Octroyen aen deselve Comp. by haere Ho. Mog. verleent.

Doch worden deselve Heeren gebeden deselve Copien voor andere te willen menageren ende in niemants handen te laten komen.

Nochte oock dieselve aen die van Denemarcken te willen Communiceren.

Maer wel het Octroy van *Jan Vrolicq* van den Cardinael Richelieu verkregen daer by de Mat. ende die van synen Rade sullen mogen sien met wat practijcq den selven *Braem* ende syne Complicen hebben ommegegaen, ende noch omgaen.

Ende wenschen de Bewinthebbers van de Noortsche Comp. hier mede de Ed. Heeren Ambassadeurs een voorspoedige reyse ende een geluckige uytkomste in hare Ambassade. In Amsterdam den 30. Augusti 1631.

Sy toogen te Lande op Delffzijl van daer den lesten September 't Seyl gaende met drie Convoyers ende een bagage Schip: omtrent Nordenie, hadden die van Emden een uyt-legger/ van alle Schepen een Baken ende Tonnengelt voorderende: zijnde een nieuwigheyt ende erres: alwaerom hun sulcx is verboden.

Den elfden September zijn tot Luck-Stadt aen landt gegaen: alwaer de Gouverneur hun een Logement had bestelt: aenkomende wierden deur drie eerschooten verwillekomt / ende deur een Persoon / een Dienaer ende een Fourier geleyt in hun Logement: alwaer doen de Maerschalck Budwels ende de Hoff-Jonckker Crabbe haer uyt den naem des Koninckx, aldaer zijnde, hebben verwillekomt. Des namiddaeghs quam de Gouverneur Pens ende Hoffraedt Wartensleben uyt haer self haer verwillekomen: van wegen den Koninck wiert haer op deselve tijt gebracht een Vetten Os/ thien Schapen/ ende twee Oxhoofden Wijn.

Den vijf-thienden September 's morghens tusschen neghen ende thien uyren is d'Heer Crabbe Archipincerna ofte Overste Schenke ende vijff Edellupden ende noch eenige andere gevolgh van Dienaers met des Koninckx Carosse (ghevoert met root Fluweel ghepassementeert met gout; ende daer inne een ghespan van Ses witte Coets Peerden) haer kommen versoecken ter Audientie/ haer in't uyt-

gaen is niemandt met haer in de Carosse ghegaen, maer hebben t'selve beleefdelijck geexcuseert / ende de Heer Crabbe met de voorsz. Edellupden syn voor de Carosse ende vijf Coninex Hellebardiers aen elcke zyde hebben haer gheleydt tot voor sijn Mats. Logement / voorts gebracht in sijn Mats. Camer / behangen rontom met Tappyten / alwaer sy sijn Mat. vonde geaccompagneert met de Hertogen Frederijck ende Vlderich sijner Jonger Soone ende de Heer Mareschal Pudewels, Rantzouw ende Wartensleben, den Heer Crabbe met de voorsz. Edellupden / als oock onse Edellupden mede in de Camer blijvende ende alsoo op een publijcke audientie Submissa voce voor den Coninck (d'Heer Pudewels staende achter sijn rechte schouder) gedaen in conformite van haer Instructie haer eerste propositie / de Complementen ghedaen hebbende eer te komen tot de Principale propositie hebben tusschen beyde weder commentie ende haer relatif ghemaeckt / tot haer overgheleverde Credentie Brief mitsgaders den Brief van voorschrijvens van sijn Princel. Excel. ende met eenen desselfs aenmeldinghe ende presentatie van gheneghen wille ende dienstwillige dienst tot ende aen sijne Majesteyt ghedaen / deselve Propositie ghedaen sijnde / heeft de Heer Mareschal met veel e beleefde termen gheantwoort hoe aengenaem den Coninck was de congratulatien, goede toewensinghen ende Eere die hare Ho: Mo: sijne Majesteyt deden by de voorsz. Propositie / ende naer dien verscheyden poincten daerinne waren / daer rijpelijck op stonde te delibereren / versocht deselve by geschrifte dat den Coninck kort antwoordt ende expeditie daer op gheven soude / terstondt daer op vraeghde de Coninck wat sy nieuws hadden / communicerende sijn Ma. het leste schrijvens dat de Heere Oetgens hadde uyt Amsterdam van den Heer Booreel, te weten dat den Viandt tenteerde aen't Saftingergat aen beyden syden Schantzen te maecken / dat den Hertoogh van Kerma was ghekommen met zyn volck tot Antwerpen, ende zyn Excel. tot Geertruydenbergh vraeghde curieuselijck naer de gheleghentheyt van Saftingher gadt ende sprack voort van de saecken van Sijn Ma. van Sweeden, ende oft den Keurvorst van Saxen hem met Sweeden soude voeghen oft alreets ghevoecht hadde; Int nemen van haer afscheyt hebben met eenen Hertoogh Frederick ende Vldrich (die als doen nae haer toe quamen) ghesalueert / ende den Coninck geadmitteert haer Edellupden om sijn Mat. elck de hande te kussen / ende sijn by den voorsz. Heer Crabbe in deselve ordre weder nae haer Logement ghebracht / als sy te vooren ghehaelt waren.

D'eerste propositie volgens haer instructie gedaen sijnde: is hun tot antwoort gegeven t'geene volght.

De tot *Denemarcken* Noorweghen Coninckllijcke Ma. hebben soo wel uyt hare Ho: Mo: Heeren Staten Generael aensienlijcke Heeren Afghesanten voor gistriges daghes mondelijcken ghedaene voor draghene als oock uyt volghende overghegheven schriftelijcken propositions puncten voor eerst ten besonderen vruntschap gunstigen *genadigen ende genadighsten* wille vermerckt, dat haere Ho: Mo: deselve door des allerhooghste milste genade voornamentlijck by tegenwoordigen gevaerlijcken ende turbulenten tijden bescheerden gelijck ende Vreedsamer regieringe halven vrunt nabuyrlijck *congratuleren*, oock voort alle prosperiteyt en voorspoedige welvaert

welvaert Sijne Koninckl. persoon, Rijcken ende Landen minnelijck aenwenschen willen, gelijck nu Hoochgeeerde hare Coninckl. Ma. den Heeren Staten Generael wegen hare aengeduyde *congratulatie* aengehangene *wensche* ende vordere aenbiedinge, eenen machtighen danck weten, soo doen deselve oock niet alleen daertegens contesteren dat haer niet lievers noch aengenamers bejegenen sonde, als dat sy hare Ho: Mo: voorspoedighen Staet altijdt durende fleur ende ghestadigh bloeyende toestandt te vernemen hebben mogen, besonderlijck syn oock des gonstighen ende ghenadighen aenbiedens ghene occasie ende gheleghentheyt aen hare zyde te oversuymen waer door sulcx vorderlijck bevordert werden, ende hare Ho: Mo: desselfs bestandighe ongheveynsde affectie claerder blijcken mach; ghelijck sy dan oock niet weynigher daer uyt hare Ho: Mo: toe verlatich vertrouwen Hooghlijck bespeuren, dat deselve den tegenwoordighen toestandt, ende in wat Crijghs vervattinghe ende verwantenisse de Vereenighde Nederlanden teghenwoordigh begreepen in goeder meninge te ontdecken, haren bemoeyen wille, Even wel mochte Hooghstgedachte Coninckl. Ma. van herten wenschen dat eenmael de lieve Vrede allersyden oprechtigh mochten ghereduceert werden, als nochtans d'onschatbare *vryheyt* ende *Christelijcke Religie* billich in hooghen respect te houden, soo moet men in ghedult ende hoope de gherechtigheyt der saecken betrouwen ende den Almachtighen na zynen onbegrijpelijcken prudentie, alles te berichten ghetrouwelijck bevelen, wat nu voorts hooftsaeckelijck d'Heeren Staten ghenerael der Vereenigde Nederlanden haer beswerren willen als dat hare Vyanden sich soo wijt vermeten souden hebben dat sy derselver aenghehoorighe hooghstghedachte hare Coninckl. Mats. Hooch ende Gerechticheyt ongheachtet uyt desselfs Rijcken ende Havenen nae luyt van verscheyden Attestatien ende contschappen roofselijck overvallen ende wegh ghenomen: Soo bevinden haere Koninckllijcke Majesteyt der Heeren Afgesanten begeren ende versoeck wegen gemeen nutbaere vrije Oeffeninge der Commercien, ende allenthalven seer proffitelijcke Schipvaert aen de Noorweeghse ende andere, Syne Majesteyts Zee-Custen in sich selfs recht ende billijck, maer insonderheyt aen Syne Hoocheyt ende Reputatie ten hoochsten verkleynelijck, indien daer teghens yets wyders voor genomen ende gehandelt soude worden, dat voor desen ende tot nu toe haere Majesteyts Stroomen ende Havenen soo billijck behoorde, niet in acht ghenomen zyn, heeft veroorsaeckt datmen soodanighe ongelijcke gedachten ende onverantwoordelijcke Attentaten van dien, die sich haere Vrienden ende Naebueren genoomt ende daer voor uyt gegeven, niet heeft konnen vermoeden, in toekommende nochtans Syne Koninckllijcke Majesteyt ganschelijck besloten alles alsoo met Godlijcker hulpe aen te schicken, dat soo wel de Heeren Staten, als alle ende yegelijcke Zeevarende ende Trafficquerende Luyden, in 't werck ende inder daet sullen te speuren hebben, dat eenen yegelijck der selver aenhoorighe Stroomen ende Zee-Havenen sonder alle besorchlijcke ghevaer, seeckerlijck frequenteren ende besoecken, oock sonder yemandts verhinderinge de gemeene nuttighe Commercie nae syn believen voort te setten, dryven ende voeren mogen: Gelijck dan haere Koninckllijcke Majesteyt niet alleen in desselfs Reeden ende Zee-Havenen, op den Casteelen ende Block-Huysen tot sulcken behoorlijcken ordre gheven, maer oock Jaerlijcks in de

Lente met het eerste open Water eene seeckere Vloote, die daer toe bastantende genoechsaem zyn mach, in Zee schicken willen, welcken den volghenden ganschen Soomer, de Custen ende desselfs Rijck Noorweghen ende andere Landen bevaren, ende de selve voor alle Pyraten vryende seecker houden, oock niet eer als veertien daghen nae *Michalis* de Zee ende de Cust quiteren ende verlaten sullen: Daer en teghens willen sich haere Koninckllijcke Majesteyt oock ghewisselijcken vertrouwen, dat de Heeren Staten Generael hare onder-hebbende ende aen-hoorighe Zee-luyden daer toe houden ende aenwysen sullen, op dat de selve tot geen weder-willen wrevelijcke oorsaeck en gheven, maer veele meer die ghene, die yetwes daer teghens ende onbehoorlijck uyt te richten sich ghelusten souden, laten tot betamelijcke scharpe spoedighe staffe ghetoghen, ende alsoo die van veel Jaren herwaerts roemelijck, ende niet met gheringhe nutticheyt der selver Onderdanen, ghevoerde ende gecontinueerde goede Correspondentie gebreeckigh ghemaeckt ende verruckt, maer immer voort *sarta tecta* blyven, ende eer meer ghesterckt werden moghe.

Daer sullen oock wel van haere Hooch Mogende Onderdanen een tijdt herwaerts, beyde in ende buyten haere Koninckllijcke Majesteyt Havenen, onderscheydelijcke groote *Exorbitantien ghepleecht zyn ghewerden*, waer van de Documenten ende Oorconden teghenwoordich niet by handen zyn, haere Majesteyt oock tot der Heeren Afgesanten verdriet, wytloopich voor ditmael te deduceren ende voor te wenden, *ghenadichst* bedencken hebben, ghelijck wel om met weynighen *obiter* aen te roeren, heeft sich onlanghs toe ghedraghen, dat haere Majesteyts Onderdanen eenen uyt Noorweghen, die gants niet ghemonteert ende bloot op syne redelijcke Neeringhe uyt ghevaren, in 't voor-by zeylen van een Hollandtsche Convoyer moetwilligher ende onghewaerschouweder wyse, ettelijcke malen *deur ende in den Gront gheschoten* worden, dat den armen Man met *Wyf* ende *Kindt*, *Have* ende *Goet*, *erbarmelijck storven ende verdreven moeten*, waer van de ghetuyghenissen eerst by ghebracht, ende aen behoorlijcken plaetse sullen in ghelevert worden.

De Reparatie ofte Opleggingbe, der tot daer toe onvermoedelijcke toe ghevoechde beschadicheyt betreffende, hebben haere Koninckllijcke Majesteyt des weghen albereyts aen behoorlijcke plaetse gheschreven, ende ernstelijcke aenorderinghe ghedaen, waer op sy nu dan met den spoedighsten, eene vorderlijcke ende ghewenschte Verclaringhe verwachten, zyn oock ganschelijck ghesinnet naer aenleydinghe ende omstandighe uyt-wysinge der over-geleverde Designatie, soodanighe rechtmatighe bevorderinghe, met gheborenden yver te prosequeren, ende wyders achtervolghen, in summa in deser saecke der maten te handelen, dat niet alleen der selver Hooghe Koninckllijcke Reputatie ende Hoocheyt, een volkomen ghenoegen erlanghen, maer oock een yghelijck, ende sonderlingh de beschadichde der selver Koninckllijcke Yver, inder daet daer af sullen verspeuren, ende in 't toe-komende alle bequame seeckerheyt der Commercien sich te verseeckeren hebben.

Eyndelijck ende voort overighe hebben haere Majesteyt gants verheugelijck verstaen, dat die tusschen der Croon Enghelandt ende den Heeren Staten Generael, die voor desen der selver gheloofwaerdich in ghebrachten be[illegible]hte, nae oprysende mis-

misverstanden ende verwyderinghen door Godes verleeninghe wederomme ghestut, tusschen beyde delen goet verstandt weder opghericht worden, hare Ma. wenschen oock van herten, dat deselven niet alleen gheduyrich bestaen, maer oock wyders van daghe te daghe hoe langher hoe meer wassen ende toe nemen moghe, soo sich nochtans buyten alle hoope voort ende in toekomende eenighe dispute ofte twee spalt incruipen mochte, doen deselve op sulcken onvermoedelijcken gheval hare voorighe vruntlijcke, gonstighe ghenadighe ende ghenadeghste aen biedinghe nochmaels weder halen, ende willen niet onderlaten, in dien sy voor hen omstandelijck ende met ghewisse fondamenten ende gronden der saecken ende des verloops bericht souden worden op hare Ho: Mo: vrunt nabuyrlijck aensoecken, sich sorghvuldich te interponeren ende daer tusschen te leggen: Allerweghen haer oock anders tot alle Conincklijcken faveur ende ghenegheentheyt teghens de Heeren Staten Generael gheduyrighlijck sich verbintelijck maecken, ende hebben dit tot derselver Conincklijcke resolutie den Heeren Afgesanten, de welcke sy tesamen ende int bysonder met altoos gheduyrighe Conincklijcken hulden, ende welgenegheyt toe gedaen syn genadighst willen laten mede delen, Oir kuntlijck onder Hooghstghedachte hare Conincklijcke Majesteyts onder ghedruckten secreet ghegeven. Gluck Stadt den *seventhienden* December Anno 1631.

29

Den 19 September hadden een tweede audientie: klagende over d'exorbitantie der Tollen in den Orisont volgens Instructie daer nae oock raopende een alliantie met Swede daer op gaff de Koninck de volgende antwoort.

Die tot Dennemarcken, Noorwegen Koninckl. Mat. hebben voor't tweede, goeder welmeeninge ingenomen, wat gestalt der Heeren Staten Gheneraal tegenwoordigh alhier aenwesende Heeren Afghesanten uyt hebbende macht en bevel van haere Ho. Mo. derselver Vrolijcke bevindinge der tegenwoordigen Hooghstgeërden hare Ma. Rijck ende Landen vreedsaem ende gheluckighen welstandt soo schrift als mondelingh vorder betuyghen ende aen den dagh ghegheven maer hoofdsaeckelijcke daer tegen de groote op de Vereenighde Nederlanden klevende niet alleen tot hares eygenen Staets conservatie besonderlijck in vernuftige overweginge der veelvoudighen gemachineerden Spaensche monarchie veel meer ten dienste ende bescherminghe der ganschen waerden Christenheyt aenghesiene Kryghes last te Water ende te Lande exaggereren, oock voorders weghen verhoginghe des Tol heffens in de Orisondt ghemaeckt daer door de Commercie ende Schipvaert waerin hare Provintien ende derselver onderdanen heyl, welvaert ende ghedyen alleenlijck bestonde machtigh in afganck wierde geseth, sich nabuyrlick beklagen ende deshalven om favorable remedie ende veranderighe deses na ouder heerkomen instantelijck versoecken willen. nu mochten haere Koninckl. Mat. naest dien dat zy den gheluckigen toestant in haerer Ho. Mog. sorghvuldigheyt ende vreuchde begrepen te zijn, tot allen vrunt nabuyrlijcken gonstigen *genaden ende genadigsten* willen vermercken niet en geen aengenamers sich bemoeyen eñ bearbeyden dan dat zy die nu ende aller

wegen

wegen vande tijdt ende aenvanck haerer Koninckklijcker Regieringe tot hier toe, immers voort onafbreeckelijck ghevoerde Intentie vervolgens haerer Ho: Mog: in haere Crijchs-Lasten, veele meer alle vorderlijcke Assistentie bewesen als daer teghen eenige beswaernissen toe gevoecht te hebben, ofte noch toe te voeghen, aengesien te worden, hadden sich oock de Sweden niet soo gans wel in beelden noch vermoeden konnen, dat welgemelte haere Ho: Mog: de aengetogene *geringe verhoogingen ende versteygeringe* des ghewoonelijcken Tol gevens in d' Orisont, tot alsoo hooghen beswaernisse ofte prejuditie souden afghenomen ofte bevonden hebben, aen ghemerckt een sulckx soo sonderlingh geen nieuws, oock daer toe een seer gheringhe ende bloot, ende alleen tot *repareringhe des Coninckklijcken voor etlijcken* tijdt door Godes verheugingh tot *asch ghewordene Casteel* ende *Slots Croonenburch*, als tot welckers eerste opbouwinghe hoochstgedachte haere Koninckklijcke Maj. hoochloffelijcker Voorvaren Christmilder ghedachtenisse, ter besonderer Eeren ende Naebuerlijcke Vrientschap, de Hoogh ende Moghende Heeren Staten Generael een aensienlijkx goetwillich ende milderdich heer ghegeven gedestineert, ende alsoo op een gheringe tijdt gherichtet, behalven dat oock elders *veel grootere excorbitantien* ende waere nieuwicheden ghepleecht, waer door de Negotiatie in de Oost-Zee niet alleen machtigh ghegraveert ende swaer ghemackt, maer oock ooghenschijnlijck opgehouden gehindert ende gesloten worden.

Alsoo dat hare Ma. veel meer de gewisse toe versicht gehadt hare Ho: Mo: de aenghemelte plaets aenghestelde gans draechelijcke ende op weynich tijt aen ghesiene subsidien in onverruckter correspondentie vrywillich ende sonder dierghelijcke beswaernisse ende verweygheringhe souden erlecht ende gheduldet hebben ghelijck dan voor hooghstghedachte hare Coninckl. Ma. deselve nochmaels hier mede vruntnabuyrlijck daerom willen versocht ende begroetet hebben, maer by soo verre hare Ho: Mo: by teghenwoordighe hare meninghe verharden, ende het daer voor bestandich houden souden dat de welvaert haerder Landen, oock het onderhoudt ende conservatie haerer Oorloghen inden selven soo hooch berusten soude, op sulcken onvermoeden val, sijn haer Sijne Coninckl. Ma. ghelijck oock in alleen anderen, waer mede voor hen gheploghene Nabuyrlijcke verstantenisse, Immermeer ende meer ghesterckt worden kan ofte mach des welvarighen Nabuyrlijcken aenbiedens, de saecke aen haer syde wederom *in vorighe standt* te herstellen ende de nieuwelijck soodanighe aenghestelde versteygheringhe des tols in Oresont binnen weynich tijts wederom gantschelijck te casseren ende op te heffen, middeler wyle ganschelijck in die hoope levende, de Heeren Staten Generael sullen daer en teghen aen haer zyde sorghuldelijck daer henen bedacht wesen, dat van ghelijcken voorghedachte aen anderen oorden ende Zee custen een tijdt herwaerts in gangh ghebrachte nieuwicheden ende exactien over al ende niet ter contrarie door continueerlijcke derselver hare Majesteyt tot ghelijckmatighe manutenentie ghenoechsame oorsaecke ende occasie nemen moghen: in welcken ghevalle dan hooghstghedachte hare Coninckl. Ma. de onbehaelde voorgheslaghene reassumptie der Tractaten, de Oost-Zee ende desselfs hooch ende gherechticheyt betreffende aen hare zyde gansch onnodich houden,

de-

dewyle tusschen haer ende de Kroon *Sweeden* al over langh deswegen gewisse *pacta* en eendrach opgherecht is, waer by het billich noch ter tydt sy verblyvende, ende hebben hare Conincklijcke Majesteydt gelijck sy den Heeren Staten Generael tot allen Coninckl: *faveur* gunstigen en geneychden vruntnabuerlijken wille yder tydt overbodich, sulcx tot derselven andermalighen genadichsten Resolutie den Heeren Afgesanten den welcken sy van gelijcken te saemen ende elck in't besonder tot bestandiger hulde ende wel genegentheyd gewogen, nochmaels mede deylen ende behandigen laten willen: oorkondelijck onderhoochstgedachte haere Conincklijcke Majesteyds opgedruckten secreet, gegeven tot *Gluckstadt* den *elfden Septembris* Anno 1631.

L. S. Regis.

Ende alsoo sijne Majesteydt in 'tselve antwoort stelde de woorden gantslijck in die hoope levende etc. hebben sy nieuwe memorie versocht/sijn Majesteyt mochte die woorden daer uyt laten nemen: als geen fundament noch ghelijckheydt hebbende.

Daer op gaf de Koninck volgende beschept.

De tot *Denemarck, Noorweghen* Coninckliche Majesteyd, hebben nochmaels, tot der Heeren Afgesanten op jongst namentlijck den *een en twintighsten* deses hem toegekomen genadichste verklaringe over gegevene replycque aen syne raden ende Gedeputeerden sich onderdanichst refereren laeten, ende soo veel vernomen dat d'Heeren Staten Generael bestandigh by haere meyninge volharden souden, dat gelijcksaem het fondament ende de grontveste harer jegenwoordigh voerende Oorlogen op den vryen loop ende gebruyck der commertien oock ouden voet der Tollen merckelijck bestae, deswegen de Heeren Afgesanten instantelijck vorder gebeden hoochstgeërte hare Konincklijcke Majesteydt tot desselfs eygene onsterffelijcke naeroemde binnen korter nochtans ongedetermineerde tydt middelijck versproockene afstellinge ende ganslijcke casseringe des een tydt herwaerts uyt aendryvende nootwendige versteygerden Tolle nu meer also voort ende de presenti genadighst te verschaffen oock voorts haere gesoghte reformatie ende verklaringe goedertierlijck toestaen ghelieven mochte, daer mede nu hooghst ghedachte haere Konincklijke Majesteydt tot den Heeren Staeten Genneraelen der Vereenigde Nederlanden draeghende vruntnabuerlijcke gonstige genade ende genadighste affectie des te klaerder erschyne ende openbaer werden, hebben dieselve hier op andermaels also goedertierigh sigh geresolveert ende verklaert, datse nu al voort de nieuwelijcker tydt in den Oresont op den Tolle aengeslagene verhoogingе genadichst afgestelt ende gecasseert hebben, oock voorts aen geborenden oorth, met alsulcx in toekomende in te houden, gemodificeerden bevel uytgeven, maer anders ende des overigen het allerdings by desselfs voorige met goede voorbedacht mede gedeelde Resolutie 't noch ter tydt ganschelijck willen laeten bewerden, ende hebben deses den Heeren Afgesanten wyders tot synes Koninckklijcken gemoets bestandige verklaeringe te behandigen genadichst aen bevoolen, Oorkontlijck onder hoochstgedachte haere Konincknincklijke Majesteyds opgedruckten secreet, gegeven tot *Gluckstadt* den *dertienden September* 1631 *L. S. Regis.*

Waer na hebben ghedaen haer vierde voorstel nopende d'interpositie tusschen den Koninck en de Stad Hamborgh. Waer op de Koninck sich verklaerde gelijck te sien is in navolgende: willende sulcx hebben als een preliminair werck.

Onverbindtlijcke punten waer op die van de Heeren Staten Ghenerael voor hebbende Tractaeten tusschen haere Conincklijcke Majesteydt tot Dennemarcken Noorweghen ende derselver Stadt Hamburgh *te richten.*

Eerstelijck ende voor allen dingen sullen die van *Hamburgh* schuldich ghehouden syn, alle het geene wat sy hier te vooren van hoogstgedachte haere Koninclijcke Majesteyts schepen ende andere saecken derselver Onderdanen toebehoorende *rooflijcker wyse afgenomen*, gans plenaire ende volkomelijck in dien standt waren sulcx ter tydt des beganghenen spolie geweest, wederom restitueren ende overantwoorden.

Ten *anderen* dewyle sy door hare hoog onverantwoortlijcke Attentaten hoogstgedachte haere Koninckklijcke Majesteyt onvermydelijcke oorsaecke ghegeven ende gecauseert hebben, dat dieselve tot reddinge harer hoogen Koninckklijcken reputatie oock op leggender mainteneringe harer van rechts weghen toestaende hoogh ende gerechtigheyt op den Elvestroom met sware kosten hare Schipvloot in verleden Herfst uytrusten moeten dat de *spisen ende kosten* daer op aengewent van den *Hamburgeren* werckelijck weder gerestitueert en afgedragen werden sullen.

Ten *derden* als oock tegen der Hoochgedachte hare Koninckklijcke Majesteyd onaengesien de Stadt Hamburgh derselver met Eedt ende Hommagiael plichten onwedersprekelijck verbonden is, dergelijcken hostiliteyten so voor den gansche eerbare Werelt sich immer justificeren ofte excuseren laten openbaerlijck voor ghelopen ende begaen syn worden, moeten weghen sulcken wrevel ten voorsten Onderdanichste gehoorsaemste *versoeninge, boete ende afdraght geschieden.*

Ten *vierden* wilden hare Koninckklijcke Majesteydt de *Convoyen*, *Tonnen*, *ende baeken* op ende aen derselver Elfstroom onder haeren Commando tot uytdracht der saken behouden ende leggen, oock het gebeuyrlijck daer van hares gevallens heffen ende innemen laten.

Lestelijck ende voor *'t vyfde* sullen die van Hamborgh gelijck tot noch toe geschiet vanden Nedersaxischen defensions werckende vervattinge sich niet affonderen, ofte segregeren maer als een getrouw mede gelith den alghemenen sloth welcke de *Majora* eyntelijck uytbrengen sullen, sig schuldich accommoderen getrouwelijck by treden.

Hier jegen willen hoogstge-eerde hare Conincklijcke Majesteyt nu voort aen haeren Onderdanen die van *Hamborgh* de vrye Schipvaert op de *Elve* ende tot derselver Koninckrijcken ende Landen wederom onghehindert vry laeten ende toestaen, alle op derselver goederen aengeleyde arresten, uytgenomen wat daer van alrede geduyrende de wederspannigheden geconsumeert is relaxeren en afstellen, oock in't overige d'hooft saecken ende derselver rechtelijcke uytsprake den ghewoon-

woonelijcken proces aen de Keyserlijcke Camergherícht tot Spier verschoven ende verstelt hebben.

Sondaechs den acht en twintighsten September ouden stijl quamen de Heeren Ambassadeurs tot Hamborgh, de Magistraet aldaer heeft de costume / sich met geen Gesanten te bemoeyen voor dat de Credentiaelen hun werden overgegeven/ dies sy haer oock in desen stil hielden / tot dat de Credentiaelen waer en gelevert. Dat ghedaen: sijn verwillekomt deur de Heeren Luntsman, Rotenbergh, ende Moller, ende in een Heerlijck Logement gelogeert / 't eerste was waer men soude handelen / de Coninck wilde niet als tot Luckstadt, de Stadt gaf veel reden waerom dat het tot Weel, Utersen, of Pinnenbergh, of eenich ander Neutrael plaets behoorde te sijn. Ondertusschen toogh de Koninck na Lalandt: alwaer sijn Vrouw Moeder ageniseerde.

Den dertigsten September hebben d' Ambassadeurs hun audientie voor Commissarisen/ de Borgemeyster Winckel, Sijnd. Germers, Raetsheer Rotenborg en Secretaris Moller gedaen/ naer inhout haerder Instructie. Sijnde de manier / dat propositien van Ambassadeurs niet voor den Raedt/ maer voor Commissarien worden gedaen.

Den vyfden October heeft de Koninck deur de Heeren Pents ende Wartensteben: hun laeten weten dat voor allen dinghen de Koninck begeerde van Hamborgh betalingh van seeckere tien duysent Rijcxdaelers: item suppletie van 't geene aende plenaire restitutie der te voor genomene Scheepen ontbrack: ende dat de handeling soude geschieden in de Luckstadt. Dit alles onaengesien sijne Majesteyt soo aen den Heer Aitzema, als by Missive aen haer Ho: Mog: hadde puyrlijck geconsenteert in de handelingh. Dit hebben d' Ambassadeurs hun tot antwoort gegeven. Wat beschapenheyt die saecken hadden sal hier na volgen.

De Heeren van Waveren ende Schaffer sijn daer nae in persoon ghetoghen nae Krempe, ende hebben aen den Koninck gedaen de volgende propositie.

Doorluchtighste Grootmachtigste Koninck,

Uwe Koninckliјcke Majesteydt sal ontwyffelijck noch wel indachtigh wesen, hoe dat wy op onse *drie* propositie door desselfs Heeren Raden antwoort hebben gekregen, dat uwe Conincklijcke Majesteydt te vreden waer, dat de misverstanden tusschen uwe Conincklijcke Majesteydt ende de Stadt Hamborgh soo wel op de Elve als in uwe Majesteyts rijcken ende Landen onlangs opgeresen, door onse interpositie op 'tminnelijck soude mogen worden ter nedergeleyt, dat wy ons daer op vervoecht hebben naer Hamburgh, om aldaer van gelijcken de saecken te prepareren ter wylen uwe Majesteydt een keer soude doen nae den *Kiel*, doch daer en tusschen ghecoomen synde beswaeringhe van kranckheydt ende daer naer het overlyden van uwe Conincklijcke Majesteydts Vrouw Moeder Cristmilder gedachtenisse waer over uwe Majesteyt vertrocken was naer 't Rijck, ende wy dan oock naegebleven in de name van hare Ho: Mog: onse Heeren Committenten die Condoleantie nochmaels misdesen syn doende, met bede aen Godt almachtig, dat hy uwe Majesteyts Coninckl: rouwe *met meerder segen in desselfs Koninckl: Persoon, posteriteyt ende rijcken wil versetten*, welck voornoemde vertreck

van uwe Majesteydt veroorsaeckt hebbende langhen trein in de voornoemde besoigne ende onder wylen ons binnen *Hamborgh* op den *vyf en twintighsten Septembris Ouwenstyl* ende den *seven en twintighsten Septembris Nieuwenstyl* laestleden door de Heer Gouverneur van de *Gluckstadt* Heer *Christiaen Pens* ende d'Heer *Iohan Ioachim van Wartensleven* Raedt aenghedient synde, dat uwe Majesteydt alvooren van die van *Hamburgh* boven die plenaire restitutie van Scheepen betaelt moste wesen van seeckere resterende *tien duysent* Rijcxdaelders ende daer na op den *twaelfden Octobris Ouwen* ende den *twee en twintighsten Octobris Nieuwenstyl* daer aen volgende mede binnen *Hamburgh* door den Heer *Wartensleven* alleen het selfde geitereert ende met eenen genotificeert synde, dat uwe Majesteyt wederomme inde *Gluckstadt* was, aengekomen met meeninge om binnen weynigh dagen te vertrecken nae de Coninckliicke begraeffenisse, even verre wy yet naerders over de voornoemde Hamborgsche saecken hadden te proponeeren, dat wy het selve *extra strepitum & pompam* door eenen uyt den onsen souden willen doen, als mede soo wy yet vorders *in mandatis* souden mogen hebben te proponeeren, dat wy dat mede voor 't vertreck van u Majesteyd alvooren souden willen doen, weshalven wy oock dadelijck den Heer *Schaffer* onse Collega in de legatie versocht hebben een keer by uwe Majesteydt nae de *Gluckstad* te willen doen, om uwe Majesteyt de perplexiteyten die wy in de saecke vonden, bekent ende de vooren gegevene antwoort op onse propositie voornoemt, indachtigh te maken als mede van de schriftelijcke antwoorde aen den Heer Resident *Aitzema* den *vyf en twintighsten September* Anno 1630. gegeven, als mede van uwe Majesteyds rescriptie aen haere Ho. Mog. in dato den *tienden Ianuary* 1631. ende te versoecken dat wy in conformite van 't woort aen die van *Hamburgh* by ons ghegeven, met de voornoemde verhandelinghe soude moghen voortgaen ende met eenen, dat uwe Majesteydt gelieven mochte *locum intermedium* tot de onderhandelinge te ordonneeren, dat alle saecken by de onderhandelinge sich wel souden vinden, doch ghemelte onse Collega d'Heere *Schaffer* nae verscheyden uwe Majesteydts mondelinge resolutie tot eene finaele bekomen hebbende, dat niet alleen vande voornoemde *tien duysent* Rijcxdaelders, maer oock vergoedinghe most worden gedaen van geledene schade op eenige gerestitueerde Gerste, als mede dat buyten het Tractaet ende aen uwe Majesteydt moste blyven het leggen ende stellen van de tonnen ende baecken, mitsgaders het heffen van de tonnen ende baecken gelt op de *Elve* tot dat daer inne by Justitie soude wesen ghedisponeert, dat dan uwe Majesteydt te vreden waer het Tractaet te laten voort gaen, daer nochtans by de voornoemde antwoort op onse voornoemde propositie geen gewach ofte mentie was gemaeckt, van welcke voornoemde uwe Majesteyts resolutie by de Heer *Schaffer* 't syner weder komste by ons in 't lange ende brede rapport gedaen synde, hebben wy goet gevonden de Ghecommitteerde van *Hamborgh* by ons te ontbieden, ende deselve de voornoemde uwe Majesteyts resolutie bekent te maken, op dat sy daer op met haere Principaelen naerder sullen consulteren, ende ons derselver resolutien laten weten, waerop deselve den $\frac{17}{27}$ laestleden wederom by ons gekomen synde, ons bekent gemaeckt hebben, dat haere principaelen met groote droeffenisse de voornoemde uwe Majesteyts veranderde Resolutie hadden verstaen, ons biddende dat wy noch eens een keere nae uwe Majesteydt

soude

soude willen doen, om te versoecken, dat de sake soude mogen komen tot d'onderhandelinghe, achtervolghende uwe Majesteyds eerste ende oock by ons aen haer bekent gemaeckte resolutie, dat het point der *Tollen* ende *Baecken* met den aenkleven van dien, het principaelste stuck was, dat te verhandelen soude wesen, dat het point van de *gerestitueerde Garste* was van kleynder gewichte, 'twelck wy verhoopten dat uwe Majesteydt over 'thooft soude sien, dat het furnissement van *tien duysent* Rijcxdaelders was een separate saecke, dat alles by Tractaet soude konnen werdẽ gevonden, welck voornoemde versoeck wy niet bebben willen weygeren, gelijck wy oock ten dienste van uwe Majesteyt geen arbeyt en moeyte sullen spaeren in dien deselve onse persoonen daer toe, geliefden te employeeren, niet twyffelende of daer sullen middelen konnen worden voorgestelt ende gevonden omme uwe Majesteydt te doen hebben goet ende redelijck contentement, voornaementlijck op het furnissement vande voornoemde *tien duysent* Rijcxdaelders, waer toe ons goede hope gegeven is, indien het Tractaet sal worden gheslooten, versoeckende derhalven nochmaels seer ghedienstelijck dat u Majesteydt genadichst gelieve het Tractaet te laeten voortgaen, dat uwe Majesteyts Commissaris die tot de voornoemde onderhandelinge souden mogen worden geordonneert, op alles soude mogen werden gelast, en dat uwe Majesteyt op dese onse propositie gelieve te verleenen eene goedertierne goetgunstige schriftelijcke antwoort, biddende Godt Almachtigh te willen uwe Majesteyds Doorluchtigste Grootmachtiger Koninck meer ende meer segenen, ende deselve verleenen een voorspoedige heylsame Regeringe en een langduerig leven: overgelevert den $\frac{21}{31}$ October 1631.

Sy hebben wyders aenden Koninck doen oock overghegeven een Inventaris van de schade die de Uuytliggers op de Custen ende Havens van sijn Majesteyt hadden gedaen.

Ten tweeden repeteerden haer klachte over de Tol die sijn Majesteydt nam vande Hollanders trafiquerende op Pomeren en Mecklenborgh onder de Roede: by tijdt van Oorlogh opgestelt.

Item klachten over Kapiteyn Ian Maertensen ende Ian Harbertsen Lieutenant ende haer Volck in dienst van sijn Koninckliijcke Majesteyt/ hebbende seecker Nederlantsch Schip t'huys behoorende tot Amsterdam vaerende door by de Gluckstadt in 't laeste van 't Iaer 1628. inder nacht onder 't pretext van visiteren overvallen / den Schipper met sijn Vrouw ende Ionge met noch twee onbekende persoonen vermoort ende over boort ghesmeten ende den buyt gedeelt. Recommenderen oock de restitutie der penningen den Ingesetenen der Vereenichde Nederlanden op d'Elve in debite afgenomen / op dat in gevolge van de presentatie door den Heer Axel van Arentfelt sijn Majesteyts extraordinaris Ambassadeur aen haer Ho: Mog: Gedeputeerden inden Hage ghedaen / mitsgaders noch de antwoorde aen den Heer Resident Aitzema gegeven als mede sijn Majesteyts rescriptie aen haer Ho: Mog: in dato den tienden Iuly laetsleden aen des selfs Tollenaer inde Gluckstad te belasten / dat die voorschreve restitutie mocht werden gedaen.

Item over de beschadicheden op den Eider aengedaen by eenige Capiteynen in dienste van sijn Majesteyt aen eenige Coopluyden upt Hollandt.

Item dat haere Ho: Mog: Oorlogh Scheepen komende ontrent het Casteel van Cronenburch byp wat qualijck ende ongevoeglijcker wierden getracteert als van outs.

Droegen wijders voor seecker exces tegens de Hoocheyt van 't Landt ghepeerpetreert op de stroomen van Hollant by Capiteyn Daniel van Huysen in dienst van sijn Majesteyt/tegens eenen Dirck Hessels Schipper van de Gulde Smiendt welckers Schip de voorsz Capiteyn van Huysen ondermoedelijck met een Boyer aen boort ghekomen was / ende het selve overvallen ende beset had met dertich Soldaten/ die hy in hadde ghewapent met Vyer-Roers terwijl die voornoemde Schipper aen Landt was ende sijn voornoemde Schip op Pampus onder Amsterdam op droogh sat / niet tegenstaende voornoemde Capiteyn gheen ander last en hadde van de Heere Stadthouder van sijn Majesteyt inde Sond, als om deselve in Zee te vervolgen / welcke voornoemde last hy ooch aen Burgemeesters tot Amsterdam in scriptis heeft vertoont / met brieven van voorschrijvens aen den Commissaris Carel Cracou in't stuck van Justitie welcke hem niet soude wesen geweygert/ sijnde op de klachten der Coopluyden hare goederen inde voornoemde Schepe geladen heb bende/de voorsz Capiteyn van Burgemeesteren van Amsterdam gelast/ het voorsz Schip van de voornoemde Soldaten te ontledigen / die ooch de ontladinge ten overstaen van twee des voornoemden Kapiteyns Officieren hebben laeten doen / alles volghens Informatie ende al hoewel aldaer recht ende reden was 't voornoemde exces te doen straffen en corrigeren naer behooren/ wilden nochtans haere Ho. Mog. de straffe ende correctie veel eer van sijn Majesteyt verwachten.

Dat ooch Kapitain Dirck Hessels commanderende op seecker Jacht van sijn Koninckliicke Majesteyt inde Haven van Vleckero, den acht en twintigsten Iuly lestleden onder 't pretext van eenighe Masten boven de maet van haere Tolcedullen / aldaer was aenhoudende twee nieuwe Vriessche Pinassen van Hindelopen, met Vreygementen van die naer Coppenhage op te senden.

Wijders recommanderen het versoeck van Geertruyt Ians Weduwe van wijlen Nathan Clootier in sijn leven Contreroleur van de Licenten tot Aernhem, te kennen gevende dat sy Suppliante ten achteren was aen de Erfgenamen van wijlen Nicolaes Seesteen in sijn leven ghewoont hebbende in Iudland, de somme van ontrent ses duysent Guldens soo ter saecke van geleenden gelde / als verbeteringe by Suppliante voorseyde Man aende voornoemde Seesteen verstreckt / ende 't sijnen Huyse gedaen.

Den een en twintigsten October consenteerde entlijck de Koninck dat de tractaten met Hamborgh souden werden voorgenomen op den eersten November ende schreef aen d'Ambassadeurs desen volgenden brief.

Christiaen de Vierde van Godes ghenade tot Dennemarck Noorwegen, der Wenden ende Gothen Coninck, Hertoch tot Sleeswich Holsteyn, *Stormaern ende Dietmarschen, Graef tot Oldenborg ende Delmenhorst.*

Erent-

Erentveste Hooggeleerde ende wel wyse lieve besondere, Also wy eyndelijck op uwe ende uwer Heere Committenten versoeck, tot den begeerten Tractaten die Hamburgsche onruste betreffende ons genadigst begeven, ende tot dien eynde tegenwoordige de Eerbaeren Manhaften ende Hoochgeleerden respective onse Raeden ende Gouverneur tot *Gluckstadt* lieve getrouwe *Wulf van Buchwalden* tot *Promstorf*, Christiaen *Pentsen* tot *Worlitz* ende *Newendorp* en Iohan *Schonbachen* der rechten Doctoren met nootwendige Instructie ende gemetene bevel af geordonneert hebben, so begeren wy hier mede genadichst dat gy deselve volcomen gheloof geven ende by metten wildet in voegen sie dan van allen gruntlicke Relatie doen, ende insenden werden, versient ons ende blyven u albereyts tot Coninckliijcke genaeden ende allen welgeneygenen willen geduyrich wel bewogen, gegeven in onse Veste Crempe desen *een entwinticgsten October* 1631. onderteekent.

Christiaen.

Den seventiende November des Maendachs voor middag hebben sy haer eerste sessie tot de voorschreve handelinge in 't voorsz Clooster gehadt/ ende de Vergaderinge op de antwoorden by sijne Majesteyt den Raedt van Hamburg op haer propositie aenghegheven / midtsgaders op de credentie brieven of de volmachten aen haer over gelevert/ gesondeert; de voorsz eerste sessie is alleen gheweest met de Heeren Boeckwalt en Pens als Commissarisen vande Koninck/ wegen absentie vande Heer Schoonbag, daer is mede stilswyges voorgekomen 'tgeen daer sy in bekommert / ende by die van Hamborgh aen haer gemoveert was / ende sy oock eenichsints van 's Koninex syde hadden vernomen/ te weeten: de dispute ofte formaliteyt of men elck apart ofte d'een tegens d'ander soude hooren/ mede of 't selve soude geschieden by geschrifte ofte by monde/ sijnde de voorsz Heeren Boeckwalt ende Pents mondelingh in absentie van die van Hamborgh met haer in besoigne getreden/ voor eerst doende de complimenten ende groetenis van sijn Majesteyt/ mentie maeckende van haere credentie mede hoe aengenaem sijn Majesteyt was haer interpositie ende deselve van nieuws erkende / ende bevestichde mitsgaders dat sijn Majesteyt niet anders wenste als dat de voorsz handelinge wel soude moghen ghelucken ende een goede uytkomste daer toe gevonden worden/ dat sulcx aen sijn Majesteyt niet soude ontbreecken / ende oock protesteerde over sulcx voor alle de Werelt in cas van contrarie uytval / dat het selve by quam by die van Hamborgh, ende dat alle onheylen daer uyt spruytende haer mosten geimputeert worden/ daer naer openingh doende van dat sy specialijck in mandatis hadden preliminaliter ende voor ende alleer in de principale handelinge te treden / dat afgehandelt ende sijn Majesteyt satisfactie soude gegeven worden / aengaende twee poincten/ te weten eerst dat die van Hamburg sijn Majesteyt soude voldoen seeckere tien duysent Rijcxdaelders die haer Ed. als reste van twintich duysent Rijcxdaelders aen sijn Majesteyt noch schuldich waren / ten tweeden dat haer E. sijn Majesteyt souden geven contentement aengaende dat seecker gerste gerestitueert nevens het schip de Postillon niet op behoorlijcken tyt in handen van sijne Majesteyt gekomen was / ende oversulcx de Ackers by veele arme menschen gheprepareert / omme met de

voorsz.

voorsz Gerste besaeyt te worden/ledich ende onbesaeyt hebben blyven liggen/ ende de arme menschen de vruchten daer van mosten missen/ daer by voeghende/dat sijn Majesteyt sulcx niet te doen was om het voorsz gelt, en vergoeding van't voorsz interest/ maer om de behoudenis van sijn respect, ende om te sien behoorlijcke teyckenen van verneerderinge van die van Hamborch, ende of de principale handelinghe haer oock te recht aengenaem was / ofte hoe sy deselve estimeerden / aengaende sijn Majesteyt/ dat haere Ed. konden verklaren dessels gemoet alsoo ghedisponeert / ende haere Ed. alsoo ghelast te sijn/ dat in has die van Hamborch de voorsz twee pointen inwillichden sulcx de principale handelinge seer soude facilitteren ende haest eene goede uytkomste daerinne gevonden / ende te beter met haer ghehandelt worden / repeterende deselve daer nae in discoursen verscheydenmael/ ende seggende dat men d'Ambassadeurs daer van verseeckerde / ende sy vrylich aen die van Hamborch sulcx rapporteren mochten/ eyndelijck versoeckende dat sy aen de Heeren Commissarisen der voorsz Stede / de voorsz twee pointen met de voorschreve geallegeerde redenen souden willen voordraghen / ende haere Ed: tot de inwillinge van dien disponeren: sy namen aen alles aen deselve te refereren/hebben des naer noens sulckx ghedaen / ende voorts met haer Ed. ghetreden in het vere besoigne; naer hun ghedaen rapport premitterende haer Ed: eerst de behoorlijcke complimenten / maeckten mentie van hare Credentie brief/ raeckten in 't kort aen den oorspronck van alle misverstanden daer uyt te komen / dat sijne Majesteyt tot Gluckstadt seeckeren Tol opgericht ende indifferenter van alle/ ende niet vande hare alleen noch jure represaliorum afgevordert ende genomen hadde/ roerende met eenen aen/ dat de Credentie vande Commissarisen van sijne Majesteyt niet absolut was/ maer inhielt de clausul omme te refereren, ende daer mede comende tot de sake van de voorsz twee pointen/ seyden in substantie aengaende 't eerste point/ dat uyt het relaes vande Stadts Commissarisen in dato den acht en twintighsten July 1629. aengaende de handelinghe van seeckere twintich duysent Rijcxdaelders gedaen met Levinius Maerschalck ende Ditlof Rantzouw als Commissarisen van wegen sijne Majesteyt op de Credentie daer toe by Levinus Maerschalck vertoont / klaerlijck bleeck/ dat het consent vande voorsz twintich duysent Rijcxdaelers/ maer vande voorsz tien duysent Rijcxdaelders wierden geeyst/ als rest by haer gedragen was/ onder verscheyden conditien/ onder andere/ mits dat de Stadt Hamborch ende Inghesetenen van dien weder souden volghen hare oude vrydom van Tolle inde Zondt een aldaer niet meer te geven als d'Inghesetenen van Dennemarcken/ welcke vrydom de voorschreve Stadt ende Ingesetenen van ouden tyden tot den jare 1626. inklusys ghenoten hadden/ dat mede bleeck by missive van den voorschreven Maerschalck ende Rantzouw in dato den negen en twintighsten Augusty 1629. dat de voorsz penningen beloeft waeren/ op gewisse mas ende ziele, dat is op seeckere conditien ende stipulatien / ende niet pure / oversulcx terwijl sijn Majesteydt haer de voorsz conditien van sijner syde niet gepresteert / niet jegenstaende sy al tien duysent Rijcxdaelders daer op gheschooten hadden / dat haer Ed. van h. verder syde oock niet gehouden waeren sijn Majesteyt de voorsz resterende tien duysent Rijcxdaelders te voldoen / ten tweede dat haer Ed: oock aen Kaeye van Al. felt als Commissaris van sijn Majesteydt ad istam causam de voorsz eerste tien duysent Rijcxdaelders niet en hadden willen tellen /

tellen / nochte getelt en hadden/als onder de voorsz condicien ende speciale toesegging van de voornoemde Alefelt, dat syne Majesteydt deselve soude presteeren / als bleeck by syne quitantie. Ten derden, dat syne Majesteyt in geene handelinge van de voorschreve tien duysent Rijcxdaelders mentie ghemaeckt hadde / noch ten tijde van de Heeren Ghecommitteerden tot Lubeck ende Bremen, nochte aen de Heere Resident Aitzema, noch aen den Engelschen Ambassadeur / nochte door de voornoemde Pents tot Hennenbergh, nochte door de Heer Secretaris Gunther tot Hamburgh, nochte door de Keyserlijcke Commissaris / nochte ten tijde van de handelinge van reparatie vande Postillion, nochte oock aend' Ambassadeurs in 't antwoort op haer propositie van de Scheepen / ende 'tselve ghedaen synde / dat men als dan inde Principaele handelinge soude treden/sulcx dat sy ten hoochsten verwondert waeren ende niet konden begrijpen / datmen alsnu de Principaele handelingh soo dickwils toegeseyt niet en wilde beginnen/ voor en aleer men syn Majesteyt in de voorsz twee pointen satisfactie gaf. Ten vierden, dat syn Majesteydt geen obligatie nochte eenich ander Instrument in handen had/ waer uyt deselve kon ageeren ende naer rechten yetwes eysschen/maer hem alleen fonderen op het voorsz relaes en resolutie daer op gevolcht / en oversulcx van synder syde eerst soude moeten presteren de conditien daer in gestelt / eer haer Eerbare in eenige vordere penningen kunden gehouden syn. Ten vyfden, dat hare Ed. op pointen van gelt mosten vergaederen hare Burgerschap/ ende dat de selve de voorsz twintig duysent Rijcxdaelders niet anders ingewilligt hadden/als onder de voorsz conditien / evenwel dat desen allen niet jegenstaende haere Eerbaere haer so verre hadden gedisponeert / dat haer Ed: aen ons hadden verklaert / omme de voorsz handelinge te faciliteeren ende te beter tot een goet eynde te komen/ te vreden te syn de voorsz resterende tien duysent Rijcxdaelders aen syn Majesteydt te betaelen / soo verre als de voorsz handelinge ofte Tractaet gesloten soude syn / ende dat sy hier boven alle conditien die in 'tselve Tractaet tot haeren lasten souden mogen gestelt worden / ende dat men oversulckx immers nu niet meer van haer Ed. dien aengaende soude konnen begheeren / dat door de voorsz presentatie sulcks in handen van syn Majesteydt selfs gestelt was / ende de handelinge maer behoefde te sluyten ende te faciliteeren om de voorsz penningen te ontfanghen / aengaende het tweede point/dat daer van niet kon gesprooken worden/ ten eersten, also haer Ed. de reparatie van het Schip de Postillion ende de restitutie van de ammunitie van Oorloge etc. gedaen hadden onder ende op expresse beloften/ende niet anders / als dat daer mede volgens d' Instructie van Albert Dionys syn Majesteydt de restitutie soude houden voor volkomen ende voldaen / ghelijck selfs de voornoemde Heer Pents als gelast van syn Majesteyt/sulcx in de instructie vande voornoemde Dionys gestelt hadde/als naerder bleek by deselve instructie gegeven in Gluckstad den vyftienden Augusty 1631. ende onderteeckent Christiaen Pents/ ende desselfs segel op 't spatium van dien gedruckt/ ten tweeden, dat in allen gevalle sulcx neffens de Principale handelinge soude moeten gehandelt worden / ende niet preliminaeliter/alsoo daer van restitutie moste gesprooken worden / overmits syn Majesteydt veele Scheepen ende goederen van die van Hamburgh ghenomen ende ghearresteert hadde/ waer tegens dit niet eens quam in consideratie/ ende voorts generalijck dat haere Ed. noch tot het een nochte het ander point by haere Instruc-

tie nochte anders in 'tminste niet waeren ghelast / ende oversulcx daer inne niet altoos konden inwilligen/ dat oock haere Principaelen niet anders hadden konnen dencken noch imagineeren/ of men soude nu immers eenmael inde Principale handelinge treden/ ende in allen gevalle dat hare Ed. aengaende 't eerste ten overvloet haer hadden geeslargeert / ende niet konnen ghelooven dat men op het tweede soude staen / veele min dat men de handelinge aen de voorsz twee pointen soude binden / ende niet voor de afhandeling van dien eenich tractaet by de hand nemen/ versoeckende oversulckx dat d'Ambassadeurs de Heeren Commissarisen van den Koninck de voorsz redenen / mitsgaders het bewijs van de stucken daer toe dienende ghelief den voor te dragen ende deselve te disponeeren de voorsz twee pointen te laten berusten ofte ten minsten neffens de Principaele handelinge te laeten komen/ende alsoo in besoigne van deselve handelinge te treden. Sy hebben haer sulcx niet konnen weygeren / evenwel gegeven in bedencken / of dit niet soude causeeren dispute / ende dat de Heeren Commissarisen van sijne Majesteydt op voorsz argumenten alle stucken souden begeeren punctuelijck te beantwoorden ende alsoo over ende weder over ende daer mede den intre van handelingh seer soude worden ghedilappeert ende dat alles te vergeefs / alsoo sy noch arbiters noch arbiteurs en waeren / ende oversulcx noch d'een noch d'ander / hoe schoon sy haer saecken souden mogen Justificeeren noch gelijck noch ongelijck konden geven / maer dat sy alleen hadden de qualiteyt van Interpositeurs omme parthyen te vereenigen was 't moghelijck / ende of oversulcx niet beter waer dat haere Ed. dese saecke politycquelijck opnaemen / ende wel overwogen wat dienstighst ende profijtelijckst voor de Stadt souden mogen sijn / dat haere Ed. alreets hadden gheconsenteert de voorsz handelinge geslooten sijnde / de voorsz tien duysent Rijcxdaelders te tellen / dat de sake vande Gerste was een gans kleyne ende geringe saecke / ende oversulckx wel te considereren 'tgeene de Heeren Commissarisen van sijn Majesteyd hadden voorgebracht / te weten dat haer Ed. verklaerden des Koninckx gemoet alsoo gedisponeert ende hare Ed. alsoo gelast te sijn/dat in cas die van Hamburgh de voorsz twee pointen inwillichden sulcx de Principale handelinge seer soude faciliteeren / ende haest een goede uytkomste daer inne gevonden ende te beter met haer Eerbare gehandelt werden / repeterende hare Ed. selve daer naer in discoursen verscheyden mael ende seggende dat men d'Ambassadeurs daer van verseeckerde / ende sy vyt aen die van Hamborgh sulcx rapporteeren mochten / dat lichtelijck in de Principale saecke d'inwillinge van de voorsz twee pointen soo veel souden konnen doen/ dat het geen comparatie by de voorsz tien duysent Rijcxdaelders souden hebben / doch dat het was haere sake ende by haer selfs wel wijselijck moste overleggen/ of men sodanigen handelingh daer soo veele haer aengeleghen was/souden laeten stuyten ende affnijden om de voorsz somme / ende aengaende de Garste of het voor haer niet dienstigh was / 'tselve geringe Interest goet te doen / omme met te beter fondament te eysschen de restitutie van hare ghenomen Scheepen en goederen/ ende dat alle becommernissen te recht mogten afgedaen worden. Haere Eerbare hebben des niet tegenstaende gepersisteert by hare voorgaende versoeck / ende is besloten dat d'Ambassadeurs sulcks in 't werck soude stellen / ende haer ondertusschen op 'tgemoveerde vande Ambass: haer soude bedencken / daer na hebben d'Ambassadeurs toe gesonden copye vande voorsz stucken ende daer beneffens ha-

re redenen van antwoort by gheschrifte / doch wat in andere ordre ende hier ende daer wat meer bygevoecht/als sy deselve hadden geproponeert/ ende hier vooren by d'Ambassadeurs distinctelijck gerecapituleert sijn / met die conditie nochtans / dat sy uyt ende volgens haer notulen alles by monde soude voordraghen / ende deselve memorie van redenen alleen voor hun behouden / sonder daer van mentie aen de Heeren Commissarisen van sijn Majesteydt te maecken.

Des naer middachs de redenen vande voorsz replijcque uyt de notulen van d'Ambassadeurs aen de Heeren Commissarisen van sijne Majesteyt gerefereert/die naer 't aen hooren van so langen rapport / haer bedanckten vande groote vlyt ende arbeyt die sy aennaemen / dat den Koninck sulcx soude erkennen aen haer Ho: Mog: ende mede aen haer persoonen / ende komende tot de voorsz replijcque seyden verwondert te sijn / dat die van Hamborgh niet anders en sochten als aen te wysen dat sijne Majesteyt die was, die 't water hadde getroubleert, dat haere Ed. te vooren hadden aengewesen/ ende al de werelt wel gesien had/haere Comportementen / alwaer het maer dat sy selfs naer het Tractaet van Steynburch gheimpieteert hadden op sijne Majesteyts Hoogheyt/met te versoecken ende obtineren vanden Keyser/ als doen sijne Majesteyts vyant ende met deselve in openbaere Oorloge sijnde/ seeckere Privilegie over de Elve, waer by onder anderen sijne Majesteyt benomen wiert eenige Schepen op de Elve te brenghen / 't welck nochtans alle uytheemsche Princen geoorlost was / mede gheen Forten op sijn eygen gront aldaer te moghen bouwen / ende soo voorts/ ten tweeden, genomen niemandt kon bewysen / dat de voorsz twintigh duysent Rijcxdaelders pure waren ghewillicht dat de presumptie voor sijne Majesteydt was : niet te presumeren sijnde dat een Coninckl: persoon yet sou eysschen 'twelck hem niet deugdelijck competeerde; ten derden dat Rantzouw noch in 'tleven was ende oversulcx sijn wetenschap van de gepasseerde handelingh selfs best kon openen / ten vierden soo die van Hamborgh geen middel en konden voorslaen/ of de voorsz pointen in willigen/dat dan alle besoigne was vergeefs /want sy mede volgens d'instructie haer vertoont / geen middelen (so sy seyden) konden voorslaen / doch dat sy dit maer seyden by provisie ende in 't generael/ ende des anderen daegs naerder souden dupliceren/ in conferentie komende/wiert by haer aengeroert ten eersten, dat sy haer niet konden elargeren buyten hare last ende instructie waer aen sy seyden precijse gebonden ende sijne Majesteyts intentie sulcx te sijn/ dat sy niet souden treden in eenige hooft handelinghe voor ende al eer/ die van Hamburgh de voorsz pointen souden toegestaen hebben. Ten tweeden, dat doch gheene preliminaire pointen meer gemoveert souden worden / ende de hooft sake selfs in minder tyts als men doe in besoigne geweest was afgehandelt soude worden / jae terstondt gedaen soude sijn / alsoo sy volgens hare instructie maer twee pointen souden eysschen / ende daer tegens twee pointen toegheven / d'Ambassadeurs hebben daerop geantwoort ten eersten, dat sy haer gaven in bedencken / of hare instructie sulcke precijsheyt was mede brengende/dat sy sulcx uyt de voorgelesene Articulen niet konden afnemen / als alleenlijck daerinne staende / dat de voorsz pointen ante omnia & preliminaliter souden afgehandelt worden/ voor ende al eer in de hooft saecke te treden/ dat af handelen niet geseyt was / dat yemant synen vollen eysch moest hebben, ofte dat die van Hamburg de voorschreve twee pointen sulcx die lagen / eerst ten vollen mosten inwilligen / maer dat ante omnia

 ende

ende preliminaliter afhandelen niet anders was / als een saecke voor ende alleer in eenige andere pointen te treden / af te doen, het sy in wat maniere het selve soude mogen sijn / by wegen van accoort / middelmatige voorslagen / het een point in te willigen ende het ander af te slaen / ofte te compro:mitteren / ofte anders ten tweeden, dat sy van haer Ho: Mo: geen last hadden tot questien van particuliere schulde / maer alleen tot het publijck / te weten / tot de voorsz hooft handelinge / dat oock sijn Majesteyt op haer gedane propositien van interpositie haer gegevé hadde een absolupt antwoort / 't welck sy oock alsoo aende Heeren van Hamburgh hadden gerapporteert en aen haer Ho: Mo: overgeschreve / dat sy alsnoch daer op steunende vertrouwden / datmen den Staet van haer Ho. Mog. ende haer persoonen dat ongelijck niet en soude willen doen / van haer met sodanige disputen (ende dat noch inde Winter op een onbequame plaetse) op te houden / ende te beletten / dat sy in de principale handelinge, waer toe sy aldaer waren ghekomen / niet konden treden. Ten derden of men alle disputen affstaende / sonder des anderen daegs vorder te dupliceeren niet soude konnen komen tot eenighe voorslaghen, ende deselve alleenlijck in consideratie nemen / dat die van Hamburch meenden des Koninckx gemoet al voor desen contentement gegeven / ende 't selve met respect ende anders genoech bejegent ende geappaiseert te hebben / door het restitueren vande schepen ende goederen: restitutie ende reparatie van den Postillion, met de voorsz Garst; mede door de voorsz tien duysent Rijcxdaelders (daer haer Ed. niet sustineerden in gehouden te sijn) gepresenteert te hebben te betalen / so drae als de handelinge soude sijn gesloten / 't welck immers sijne Majesteyt terstont doen kon / ende daer mede de voorsz penningen ontfangen / ende specialijck mede overmits men haer uytdruckelijck (so sy seyden) beloofft hadde / eerst als de restitutie van de Schepen soude geschiet sijn / daer naer alsmen het schip Postillion soude aennemen te repareren / dat men alsdan in de principale handelinge soude treden / evenwel om die van Hamburch noch naerder te brengen / ende sijne Majesteydt noch vorders satisfactie te geven ende daer mede de voorsz twee pointen afghehandelt te worden / of sy niet souden konnen condescenderen in een van dese naer volgende voorslagen / ten eersten om dat sijne Majesteyt in 't stuck vande tien duysent Rijcxdaelders niet meer met haer te doen soude hebben / dat sy de voorschreven penningen inde Ambassadeurs handen souden namptiseren, en sy ten uyteynde van de sake deselve aen sijne Majesteyt tellen / dat immers volgens 't oude spreeckwoort met het namptissement het proces was geschent. Ten tweeden of dat Hamburch de voorschreve penningen terstont in haer handen soude tellen / mits dat sy haer souden verseeckeren dat het Tractaet alsdan sijn voortganck ende een goede uytkomste soude hebben / ende sy de voorschreve penninghen weder over souden tellen in handen van sijne Majesteyt / mits te vooren hebbende goede ende vaste verseeckeringe tot het sluyten van het voorsz Tractaet als vooren; ten derden of dat Hamburch de voorschreven penningen souden tellen in handen van d'Ambassadeurs ende sy op 't scheyden van de handelinge in cas die niet getroffen wiert / souden by uytspraeck arbitreren / of de voorsz penningen weder souden volgen / of aen sijne Majesteyt / of aen die van Hamburch, ten vierden ofte om haest een uytkomst in de handelinge te hebben / dat die voorsz penningen souden werden geñamptiseert in haer handen / ende sy aen geen van beyden / nochte aen niemandt deselve soude geven / of het Tractaet

mosten

moste eerst zijn voltrocken / ten soude ofte dat men alle pointen soude nemen by de hand/ ende ydentijck het een point voor het ander point nae afhandelen/ ende die van Hamburgh de voorsz tien duysent Rijckxdaelders tot afhandelinghe van 't eerste point pure soude consenteren/ doch so alle pointen niet afgehandelt wierden/ ende men scheyde sonder sluyten/ dat in sulcken cas de afgehandelde pointen mede voor niet afgehandelt ende als nul / ende de voorsz tien duysent Rijckxdaelders als niet geconsenteert/souden gehouden worden.

Des anderen daeghs den twee en twintighsten November hebben sy verklaert / dat sy haere Instructie naerder hadden geexamineert ende de Heer Pudewels daer mede over gehad ende alles wel overwogen ende overdacht/ dat sy bevonden ingesien deselve instructie ende d'Intentie van sijn Majesteydt / dat sy haer in 't minsten niet konden eslargeeren tot bemiddelingh van de voorsz twee pointen, dat haer sulckx leet genoch was / maer dat sy haer vonden gebonden / ende buyten haeren last niet en konden gaen/ dat d'Ambassadeurs oock wel konden considereren wat de saecken van de Hoven waeren, ende een Prins ofte een hooft te dienen / dat het een ander saecke was met d'Ambassadeurs die een Republijcke dienden/ in welcke sy nevens anderen van gelijcke qualiteydt de Vergaderinge van de Staten bekleden / dat sy in sulcken gevalle mede wel wat vorder souden gaen/maer alsnu precise by de Intentie van den Koninck mosten blijven / ende daer mede gaende tot de dupliicque van die van Hamburgh seyden / ten eersten, te ghelooven ingevalle dat die van Hamburgh noch eenigh protocol boven het voorsz relaes hadden / ofte yet anders 't welck haer tot meerder voordeel / als het voorsz relaes / konde strecken / dat sy het selfde wel te voorschijn souden brenghen / ten tweeden, dat sy alle geerne quod regi tanquam actori incumbat probatio: dat daer tegen staet quod reus proponens exceptionem affirmativam ipsemet probare debeat, dat in desen de Koninck eyscht pure, ende die van Hamburgh sustineeren sulcx onder conditie, ende oversulcx de conditien selfs moeten proberen / ten derden dat de Burgerschap niet anders geconsenteert heeft / quod hoc legatis regis non dixerint & interpretatio fieri debeat contra eum, qui legem contractus apertius dicere potuit. Ten vierden de woorden behoorlijcke clausulen niet anders verstaen te komen worden als van behoorlijcke ende gewoonlijcke clausulen van rechten / ten vyfden, dat ghenomen men hadde ghesprooken van conditien / daer uyt niet volcht d'Heeren Commissarisen van den Koninck conditien gemaeckt ende vast gestelt te hebben / ten sesden onnoodich geacht / dat het verstant van de woorden/sulcx die in 't voorschreve relaes stonden niet anders was / dan of die van Hamburch sulcx wel nodigh achten/ ten sevende, dat niet en volcht / ick neme gheit, ergo ick acquiescere eens anders voorgheslagen conditien, maer wel ter contrarie / de handelinge is pure gesloten / ende de voorgaende conditien sijn gedesinnoveert/ ergo 't gelt is oock pure ontfangen. Ten achsten dat de reste vande Replijcque aengaende dit point niet de peyne waert was om te beantwoorden ofte voorts uyt haer antwoort gheresolveert konde worden / seyden oock daer naer dat die van Hamborgh selfs eerst Licenten hadden op gestelt ende dieselve sijne Majesteydt doen betalen / aengaende 't point van de Garst houdende mede voor gherepeteert 't geen sy by antwoordt hadde geseyt/ voechden daer by/ten eersten dat het in Majo niet te laet was om te saeyen / dat de Somergarst aldaer / tot acht dagen na Pincxteren gesaeyt wort/ ten

 tweeden.

tweeden dat het water in tijts afgelopen was/ ende andere Landen laeger leggende / goede vruchten gegeven hadden / ten derden dat Gluckstadt soo te water als te Lande by die van Hamburch alsoo beset was geweest / dat den Koninck aldaer geen andere Garst had konnen inbrengen / ende daer mede komende tot redenen van inductie ende gedane voorslagen / seyden op haeren eedt / dat sy wenschten ende niet anders sochten / als een goede uytkomste van dese handelinge/ en beloofden alle devoiren daer toe te doen / die sy eenichsints souden konnen ofte mogen / doch dat haere instructie ende d'intentie van den Koninck niet konde lijden / dat sy haer vorder eslargeerden / als hier vooren geseyt is / de saecke oock sulcx gelegen te sijn/ dat sijn Majesteydt alleenlijck omme haer Ho: Mo: wille ende niet omme die van Hamburgh de handelinge toegestaen hadde / ende ingevalle sy nu om soo geringhe pointen wille / deselve lieten steecken / dat sijn Majesteyt noyt yemandt meer / het sy wat Princen ofte Potentaten het souden mogen sijn / tot eenige interpositie / intercessie ofte bemiddelinghe van de voorsz differenten soude admitteren / ende sy oversulcx haeren tijdt wel mosten waer nemen ende promptelijck resolveeren / dat sy oock alsnu mochten lijden / om die van Hamburgh te beter te disponeeren/ dat d'Ambassadeurs deselve souden refereren die hooge woorden te vooren by haer tegens d'Ambassadeurs gebruyckt/ te weten/dat sy verklaerden op haer Edelmans parole ende by der mans woort / dat ingevalle die van Hamburgh de voorsz twee poincten inwillichden, de voorsz handelinge daer door niet alleene *gefaciliteert*, maer oock te lichter ende beter uytkomste ten profyte van die van *Hamburgh* souden hebben, ja soo / dat d'Ambassadeurs souden konnen oordeelen aen des Coninex sijde sulcks niet te mancqueeren / voechden oock daer by dat sy te vreden waeren 'tgepasseerde aengaende de voorsz twee pointen ten besten/ ende glimplijck aen sijn Majesteydt te rapporteeren / soo by geschrifte als mondelingh door d'Heer Pudowels ende devoiren te doen / dat sijn Majesteydt deselve nevens de pointen van de hoofthandelinge geliefden te laeten afhandelen / ofte naerder last aen haer te geven / ten eynde deselve met meerder gevoechlijckheydt daer inne mogten gaen/ ofte de handelinge van dien te stellen tot hare discretie / doch dat sy ondertusschen de patientie soude moeten nemen van den tijd / van dat antwoort uyt Denemarcken wederom konde komen / doch dat sy beducht waeren / dat licht den Coninck daer door te meerder geexacerbeert soude worden / ende 't een of 't ander tusschen beyde soude mogen komen / waer door sijn Majesteyd selfs te minder lust tot de hoofthandelinge mochte hebben / ende oock occasie nemen / omme deselve af te snijden. D'Heeren Commissarisen van Hamburgh dit alles gerefereert/ ende in gedencken gegeven sijnde/ gaven tot antwoort/ dat sy aennaemen aengaende de voorsz tien duysent Rijcxdaelders favorabel rapport aen hare Principaelen te doen/doch versochten dat d'Ambassadeurs haer uyterste devoiren by de Heeren Commissarisen vande Koninck geliefden te doen / ten eynde zy het point van de Garst lieten varen/ ende dat de Heer Pudowels soude mogen blijven tot het rapport of inbrenghen van de Resolutie van den Eerbaeren Raedt ofte aen den Koninck voor alsnoch niet rapporteeren / als dat sy hadden aengenomen te refereren ende teghens Maendach avont wederom tot Utersen te sijn. Des na middachs droegen d'Ambassadeurs sulcx voor/ ghevende haer daer by te bedencken ofte in cas die van Hamburgh de voorsz tien duysent Rijcxdaelders inwillichden / om soo geringen point alst point

van

vande Garst de handelinge soude blyve stuyten/dat sy te voren uyt de Heeren Commissarisen van sijn Majest: daer sy mede gebesoigneert hadden/ tot Gluckstad klaer hadden verstaen / dat als die van Hamburgh sulcx deden/ als vooren/dat het op de Garst niet soude aenkomen / dat het oock onredelijck soude sijn / dat alsmen dien aengaende soude refereren aen sijne Majesteydt dat men soo grooten tijdt te vergeefs tot Uterfen souden blijven leggen / sonder yet wes te doen / ende geene andere pointen by de hant te nemen / ende dat de onkosten soo van haer als van de Heeren Commissarisen elck in 't besonder soo hooch souden beloopen / dat 't point van de voorsz Garste in geene comparatie ofte vergelijckinghe daer teghens soude konnen komen / behalven noch het particulier interest / dat sy ende andere daer door in hare familien/aengaende so grooten tijdt verlies/ souden hebben / dat men oock most considereren of het eers genoech was voor haer Ho: Mog: Staet / dat men haer Ambassadeurs met sulcken geringen point soo lange soude ophouden / daer sijn Majesteydt te vooren haer Ho: Mo: Resident/ ende daer nae aen d'Ambassadeurs soodanigen antwoort gegeven hadde / dat het meer als tijdt was ende niet vorder gedilayeert kon worden / de Handelinge selfs by de handt te nemen / waer op by haer gedelibereert sijnde/ hebben noch dien selven avont d'Ambassadeurs toegesonden de naervolgende presentatie by geschrifte.

Nadien ten aenvanck deser Tractaten wegen haere Koninckliicke Majesteyt twee preliminair pointen, als eerstelijck van de *twintich duysent* Rijcxdaelders resterende *tien duysent* Rijcxdaelders, ende voort andere d'interesse wegen des gherestitueerde *Garstens* gheoordeelt worden, welcke laeste pretensie edoch in allen geval al wast dat haere Majesteyt sulcke pretensie boven verhoopen niet wilde remitteren ofte inder Heeren Statischen Gesandten handen herstelt syn laten, maer suspenso *tractatu causa principalis* voor heen afgehandelt hebben, de Koninlijcke op *drie duysent* Rijcxdaelders ten hooghsten gesettet, oock daer nevens haer verplichtet dat des halven de Stadt niet hooger sal beswaert, oock geene meer ende andere pointen in de preliminaire handelinge getogen werden, alsoo hebben hier op des Raets Ghedeputeerden dese beyde puncten aen hare Overen te refereren aengenomen, oock de resolutie der Heeren ingebracht, dewyle haere Koninckliicke Majesteydt tot Onderdaenichsten respect den eersten point der *tien duysent* Rijcxdaelders haere Overen pure gewillicht hebben, dat sy alsoo niet twyfelden haere Majesteydt den punctes des Garstes vermogens der Heeren Koninckliicke Gesandten *sub spe rati* gedaene vertrostinge hier tegens ghenadichst soude remitteren ende de hoofthandelinghe terstondt haeren voortganck ghewinnen laeten.

'Tselve concept by d'Ambassadeurs gheexamineert sijnde / hebben gants geen swaricheydt daer inne gemaeckt/ gelijck oock op haer rapport de Heeren Commissarisen van sijn Majesteydt van in de Principale saecke te treden / mits tot hare ontlastinge in 't verbael der Ambassadeurs te moghen laeten teyckenen 'tgeen haer goet dachte / doch aengaende den tijdt van betalinge gaven in bedencken / of het niet beter was voor die van Hamburch selfs om het voorsz point van de Garst ende de voorsz Principale handelinge te faciliteeren ende alles te beter oock by sijn Majest. te geven/dat sy de voorsz penningen souden betalen gelijckelijk in een termijn /

nyen / te weten binnen Hamburgh in octavis trium Regum 't welck de Heeren Commissarisen van Hamburgh nae rapport van de voorschreve redenen toegestaen is.

Maendachs 's morghens den eersten December is men tot de inleydinge van de Principale sake gekomē / d' Heeren Afgesanten van zijn Majesteyt vernieut hebbende de hooge woorden en toesegginge voor desen gebruyct en gedaen / van dat deselve gefaciliteert ende in seer weynich dagen een goede uytkomste daer in ghevonden soude worden / immers dat men soude konnen oordeelen van haerder syde niet te ontbreecken / ende haer dien volgens vermaent / dat sulcks als nu metter daet betoont mochte worden / ende omme daer toe te komen / haer voorgedragen / of het niet best was / dat deselve als oock de Heeren Gedeputeerden van Hamburg aen d' Ambassadeurs 'teenemael op een reyse elck alle syne poincten van haere instructie openden / om so doende / te beter te overleggen ende inne te gaen de korste ende bequaemste wech / omme de voorsz handelinge te treffen / ende specialijck om te sien of men niet alle de poincten gelijckelijck in 't gros ende niet particulierlijk 't een point voor ende 'tander naer soude mogen afhandelen / haer heeft de voorsz voorslagen niet qualijck gevallen / ende sijn onder verklaringe ende reserve hier vooren op den seven en twintighsten November gedaen / inde openinge van de poincten van hare instructie getreden ende verklaert gelast te sijn / als volcht. Ten eersten dat die van Hamburgh haer behoorlijck souden moeten verneederen ende selfs voorslaen hoedaniger manieren sy van meeninge waren aen sijn Majesteydt satisfactie te geven ende affoeninge te doen van de groote offensie / disrespect ende smaet sijne Majesteydt gegeven / ende dat deselve satisfactie sodanige soude moeten sijn / als de Hoocheydt ende respect van sijn Majesteydt was vereysschende / fonderende 'tselve point daer op / ten eersten dat die van Hamburgh Gluckstadt te Water ende te Lande soo hadde geblocqueert / dat sijne Majesteyt ghenootsaeckt was ghweest de passen van dien voor alle ende een yghelijck weder te openen ende daer door moeten vervallen in seer groote onkosten van equipagie ende anders / ten tweeden, dat sy al anno 1626. op sijne Majesteyts Hoocheyt hadde geimpetreert / haer addresserende alsdoen aen sijn openbaer Vyandt, ende van deselve / te weten den Keyser / versoeckende ende verkrygende seeckere privilegie / waer door sy trachten te bekomen dominium ende de hoocheydt over de Elve Stroom, ende daer ontrent / ende sijn Majesteyt uyt te sluyten uyt de hoocheyt van deselve / met interdictie van geen Oorloch Scheepen op de Elve te brengen / ende geene Forten aldaer op sijn eyden gront te mogen leggen ende maecken / ten derden dat sy anno dartich tot Regensborgh noch vorder sijn gegaen / hebbende gesolliciteert / den Keyser gaende gemaeckt ende met quade practyçquen geoptineert seecker mandatum cæsaris, waer by den Keyser sijn Majesteydt beveelde / dat hy die van Hamburg al om de vrye commertien in de Rijcken van Denemarken, Noorwegen, &c. soude laten volgen / al waer die van Hamborg wel wisten ende oock de Keyser selfs / dat hy niet te beveelen noch te seggen en hadde, ten vierden dat sy tot Bylenburg door eenige musquettiers lagen hadden geleyt ghehadt / ende sijn Majesteydt aldaer komende spanceren met sijnen treyn / op denselven afgebrant ende Hertogh Ulderich sijn Soon den hoet afgeschooten / ende de selden tot Hamborgh met triumphe tot schimp van sijn Majesteydt ende sijn Vorstelijcke Genade ghebracht /

en

ende dat sy niemant daer over gestraft hadden / ten vyfden dat sy eenige van sijne Majesteyts Scheepen voor ende ontrent de Gluckstadt met openbaer gewelt van een Scheeps armade ende een groote praem aen Landt leggende hadden aengheтast ende ghenomen / ende daer en boven de Huysluyden daer ontrent woonende schandelijck geplondert ende wetende dat sijn Majesteydt in Gluckstadt was / de Vlagge, om hem te meerder 'taffronteeren / in 't water achter af ghehangen ende door 'tselve naer gesleept hebben / ten sesden dat men tot groot disrespect van sijn Majesteydt veele schimpighe ende ongoddelijcke spotwoorden tot Hamburgh hadt gevoert de welcke men niet behoorde noch begeerde te verhalen / ten sevenden ende alhoewel die van Hamburgh hare saecke daer mede soecken te pallieeren dat sijn Ma: in de Gluckstad eerst eenige nieuwicheydt te weten een tol of licent soude begonnen en opgerecht hebben / en daer door den aenvangh van den Oorlog veroorsaeckt / des niet teghenstaende notoir te sijn en al de Wereldt bekent / dat sijn Majesteydt niet anders gedaen en had / als jura publica mede brengen / ende dat die van Hamburgh causa movens ende de oorsaecke van de voorsz Oorloge waren. De rede was / dat niemant aldaer ignoreerde / datter oude pacta ende stipulatien ende over een kominge waeren / tusschen den Lande van Holsteyn ende de Stadt Hamburgh, dat d'een d'ander met geen Tollen ende nieuwe impositien quellen ende beswaeren soude / maer over ende weder over daer van vry ende exempt sijn / ende blijven / ende dat des niet tegenstaende die van Hamburgh verscheyden Tollen ende impositien op veele ende meenichte van specien hadden geseth / ende geheven / ende deselve aen de ingesetenen van Holsteyn afgenomen ende doen betalen / ende alhoewel sijn Majesteydt haer hadde vermaent ende oock geschreven / sulcx naer te laten die voorsz nieuwicheyden af te doen / sy in 't minsten daer op niet ghepast maer daer inne tot beswaernis ende groote klachten van d'Ingesetenen van Holsteyn hadden blijven continueeren / sulcx dat sijn Majesteydt om het selve te remedieeren / had moeten ende genootsaeckt was geweest / andere wegen in te gaen / ende hem te behelpen met recht van retorsie / ende ten selven eynde geen Tollen ofte Licent opgericht / noch eenige lijsten dien aengaende gemaeckt / maer uyt krachte van 't voorsz recht van retorsie d'Hamborghsche Scheepen doen aenleggen of te setten, ende yet wes afgenoomen / ofte doen betalen had / dat sijn Majesteydt het selve niet alleen vermochte te doen uyt krachte van 't voorsz recht van retorsie, maer oock volgens d'ordre ghebruyckelijck in 't rijck / gelijck die van Hamburgh genoech bekent ende in seeckere saecke met de Stad Lubeck wel beproeft hadde / te weten / Hamburgh hebbende opgeseth seeckeren nieuwen Tol op de waeren van Lubeck komende / ende die van Lubeck daer tegens seeckeren Tol op de waeren komende van Hamburgh, dat sijn Keyserlijcke Majesteydt by sijn mandaet hadde verstaen / dat die van Lubeck wel gedaen ende ghelijck hadden / ende daer inne continueeren soude mogen / tot dat die van Hamburgh de voorsz impositie souden afgedaen hebben / doch terwijlen tot Regensborg elf weecken lanck alles genoech was gedisputeert / ende die van Hamburgh de voorsz reden aldaer niet hadden konnen solveren / dat sy niet en sochten d'Ambassadeurs met eenige disputen / het sy mondelingh ofte schriftelijck / in 't minsten op te houden / maer niet liever sagen, als dat men terstont quame totte handelinge ofte het Tractaet selfs / te meerder op dat niet soude schijnen / dat men deselve met disputen yet afgheperst hadde /

ende dat sijne Majesteyts meeninghe ende haere last was / dat die van Hamburgh selfs upt haer eyghen selfs mosten presenteren ende offereren de voorschreve affoeninghe te doen / ende sijn respect niet konde lyden / datter yetwes van sijnent weghen voorgheslaghen soude worden / op dat niet soude schijnen / ende sijn Majesteydt tot disrespect naer gegeven werde / even eens of het deselve om gelt te doen was.

Ten tweede, dat die van Hamburgh van het upt leggen van de Tonnen en baken op de Elve selfs eerst mosten spreken / ende versoecken dat sulcx haer soude mogen volgen ende in sulcken cas sijn Majesteyd het selve haer soude toestaen / behoudens sijn superioriteyt / en mits dat sy hem eene jaerlijcx penning in recognitionem superioritatis soude presenteeren ende betalen. Ende voechden daer by / soo die van Hamburgh in de voorsz pointen rustich ende liberaelijck wilden gaen / dat wel haest een goede upthomste in de voorsz handelinge gevonden soude werden / ende hebben haer Ed. die naervolghende pointen van haere Instructie gheopent / te weten.

Ten derden dat die van Hamburgh de Scheepen en goederen ter saecke vande voorschreve Oorloge haer afghenomen ende in wesen sijnde / gerestitueert souden worden.

Ten vierden dat sy weder vry al omme in sijn Majesteyts rijcken ende Landen van Denemarcken, Noorweghen ende andere / souden vermoghen te handelen als vooren.

Ende hier mede komende tot eenige conferentie eerst aengaende de jaerlijcxe recognitie van Superoriteyt ende gheallegheert sijnde dat die van Hamburgh daer nopt toe te disponeeren soude sijn / gaven soo veel te kennen dat men konden afnemen / dat sulcx wel te vinden was / mits dat sijn Majesteydt in sijne superoriteyt niet wierden geprejudiceert. In deselfde conferentie gaven d'Ambassadeurs haer te bedencken / of het niet best was / dat deselve ront met hun gingen en klaer de upterste meeninge ende intentie van sijn Majesteydt ende haere instructie openden / dat d'Ambassadeurs sulcx souden menageeren / op dat men te beter souden weten / wat voorslagen te doen / en hoe die selve best te dirigeeren / dat doen in allen ghevalle die van Hamburgh yetwes soude moeten geseyt ende in de mont gegeven worden / hoe ende door wat middelen 't voorsz eerste articul te voldoen ende d'Ambassadeurs dach soo veel hadden verstaen / dat het selve sonder gelt niet te doen en was / maer op sy hebben geantwoort / dat d'Oorlochs kosten van Scheepen ende Volck die sijn Majesteydt tot openinge van de Gluckstadt hadde moeten doen ende aldaer geleden schade / maer dat de schimp ende smaet sijn Majesteydt aengedaen sonder disrespect van deselve / niet te taxeeren / nochte oock te estimeeren was / ende sy oversulcx geen voorslagen konden doen; maer versochten dat by d'Ambassadeurs daer op gedacht ende sulcx gedaen werden mochte, dat in allen gevallen die van Hamburgh genoech wisten / dat sy Koninck Fredrick hooger memorie nopt so hooch geoffendeert ende even wel al in dien tijdt hondert duysent Rijcxdaelders tot affoeninge gegeven hadde.

Des namiddags hebben sy met deselve redenen gelijcke openinge van de Heeren van Hamburgh van alle de pointen die sy in mandatis hadden versocht / ende met eenen vermaent / also hare Ko: Mo. op haer ernstige Remonstrantie ende aenhou-

den

den de voorsz interpositie hadden gedecerneert/ en d'Ambassadeurs ten selven eyn de Gecommitteert / dat haer Ed: alsnu mosten betoonen / datter aen haer syde nit ontbraecke/ maer alle middelen aenwenden omme tot korten ende goeden uytkomst van de voorsz handelingh te geraecken / desen niet tegenstaende vonden haer wat difficil / versoeckende eerst openinge van de pointen / die de Heeren Commissarisen van syn Majesteydt in last hadden / ofte ten minsten te weten / of sy oock ghenerալijck belast waeren op alles 't geen van wegen de Stadt Hamburgh aengaende de voorsz saecke soude mogen gemoveert worden / doch by d'Ambassadeurs gerepliceert sijnde / dat sy niet minder behoorden te doen / als de Heeren Deensche alreets gedaen hadden / ende d'Ambassadeurs op haer gemoveerde niet konden antwoorden voor ende al eer sy klaer ende ronde openinge van alle haere pointen van gelijcken hadden ghedaen / sijn ghekomen tot openingh / ende nae dat sy eerst met korte woorden hadde aengeroert/ dat sy het recht van een derde niet wilden prejudiceren in pointen die niet afgehandelt soude worden/ haer recht behouden / ende dat by den Koninck/den eersten aenvanck van alle onlusten door het opstellen van een nieuwen Tol in de Gluckstadt was veroorsaeckt / verklaert dat sy in mandatis hadden te procureren.

I. Plenariam libertatem Albis.

II. Restitutionem ablatorum.

III. Commercia immunitatis in Regno Daniæ, Norwegiæ.

IIII. Securitatum in futurum.

Ende sijn voor eerst tot voorder verklaringe ende specificatie niet ghekomen / doch daer nae op instantie ende toeseggingen aende selve ghedaen van haer des anderen daeghs smorghens naeckte ende ronde openinghe te doen van 't geen by de Heeren Commissarisen van sijne Majesteyt was geopent / hebben eyndelijck haer geclareert ende gespecificeert onder de voorsz pointen te verstaen/als van point tot point volgt/te weten.

Ten eersten onder het *eerste* point dat alle schepen en goederen de Reviere vande Elve op en neder vaerende vry voorby de Gelucksstad ende anders sullen passeren ende repasseren sonder met *aenhaelen*, *setten*, *strycken pasceddullen*, *Tollen* ende voorts in eeniger manieren beswaert ofte beleth te worden, dat oock op de voorschreve Reviere *geen Conincklijcke Schepen logeren, noch Forten geleyt*, maer als een vrye stroom het geheele Rijck concernerende vry ende onbekommert ghelaeten worden.

Ten tweede onder het *tweede*, dat syn Majesteyt haer sal restitueren alle schepen en goederen op de Elve, Zee en syn Majesteyts Custen ende landen haer afgenomen, ende alle gearresteerde goederen ontslaen ende restitutie doen vande Tonnen ende afgedrongen Tol gelt op d'Elve, ende haer met het uytleggen ende openen vande voorsz Tonnen laten begaen, als van outs, ende haer oock rembourseren haere gedane Oorlochs kosten, doch dat wy om consideratien wil van deselve Oorlogs kosten noch soude swygen.

Ten derde onder het *derde* point, dat haer Ed: soude moghen genieten de vrye Commercie alomme in syne Majesteyts landen volgens haer oude Privilegien,

lijck dat haer Edele den vrydom van den Tol inde Sunt ſoude volghen, als van outs.

Ten *vierde*, onder het *vierde* point wel ſpecifice yetwes te verſtaen, maer niet geraden te vinden ſulx alnoch uyt te drukken, hebben evenwel, eenige tyt daer na verklaert, daer door te meyné, dat men ſoude mogé clauſuleren het voorſz tractaet met deſe clauſule, dat ſo namaels eenich miſverſtant wederquaeme te ryſen, dat ſyne Majeſteyt niet ſoude vermogen eenige hoſtiliteydt ofte bekommeringh den Elfſtroom daer over aen te doen, maer deſelve als een vrye Rijcxſtroom te laten onverhindert, ende ſo ſyne Majeſteyt immers eenighe feytelicheydt ghelieſde by de handt te nemen, dat hy het ſelfde te Lande ende aen hare ſchepen inde Sont mochte, ende konde doen.

De voorſz openinge geexamineert ende overleyt ſijnde/ gaven haer in bedencken of het niet beter ware omme het Tractaet te faciliteren/ ende geen oorſaecke te geven/ dat haere Privilegie aengaende d'Elve ſtante bello cum Cæſare verkregen/ gediſputeert wierde/ ende ſijne Majeſteyt geen naerder Offenſie gegeven/ dat men de pointen van geen Schepen te Logeren ende geen Forten te leggen op d'Elve, als mede van niet te ſtrycken, ende Tolgelt te reſtitueren/ niet ſoude roeren/ ende oock niet aenraecken van haer vrydom vande Tol inde Sont, alſo te vooren ghenoech verſtaen was ſijne Majeſteyts meeninge niet te ſijn/ ſulcx onder deſe handelinghe te begrypen/ maer alleenlijck 't gheen door deſen laeſten Oorloch haer benomen was/ hebben ſy oock afgevraegt/ of ſy door de reſtitutie van de afgenomen goederen mede verſtonden/ dat de verduyſterde goederen/ die niet in weſen waren ſouden vergoet worden/ en geraden om gevoechelickheyts wille ſo verre niet te gaen/ maer te ſpreken van de goederen in weſe ſijnde/ of opgebragt/ op het welcke by haer gedelibereert ſijnde/ vaerden evenwel tot antwoort/ dat ſy ſpecialijk by haer inſtructie gelaſt waren/ ſulcx aen te roeren/ daer alſoo niet van wijcken en konden/ ende oversulcx verſochten/ dat d'Ambaſſadeurs d'Heeren Commiſſariſen van ſijne Majeſteyt alle het ſelve mede ſouden willen voordraghen/ eyndelijck hebben deſe ſeſſie daer mede beſloten/ dat ſy Ed: de voorſz vier poincten met de voorſchreve naerder verklaeringhe int kort ſouden ſtellen by gheſchrifte ende de Heeren Commiſſariſen van ſijn Majeſteyt van gelijcken doen aenſeggen/ 't welck ſy beyde naergekomen hebben inwoegen als volcht.

Des anderen daechs 's morghens den tweede December hebben ſy de Heeren Commiſſariſen van Hamburgh voor ghedraghen de voorſchreve pointen ende motiven daer toe dienende/ ſulckx d'Heeren Commiſſariſen van ſijne Majeſteydt daer van openinghe hadden ghedaen/ ende hebben haer Ed. daerop verſocht tyt om te delibereerenende des anderen daegs haer antwoort dien aengaende inne te brenghen.

Den derde December des morgens is by haer antwoort ingebracht als volgt/ premitterende voor-uyt dat ſy geene diſputen ſochten/ ende deſelve doch evenwel niet konden helpen voor interpoſiteurs/ maer ingevalle men de ſaecke konde brengen tot compromis ende arbitraghe waer toe ſy niet liever ſoude ſien als haer perſoonen/ dat ſy in ſulcken gevalle vry wat te ſeggen ſoude hebben/ evenwel ter wyle de Heeren Commiſſariſen van ſijne Majeſteydt veele motiven ſonderlinghe omme te ſonderen haer eerſte point hadden voor ghebracht/ dat ſy niet konden le-

dich.

dich staen tot hun informatie. ende omme hare Ho: Mog: goet rapport te doe n deselve te resumeeren ende beantwoorden / ten eersten dat sy de Gluckstadt noyt geblocqueert / nochte te Water nochte te Lande gesloten hadden / te Lande/dat sulcx notoir was / te water/dat alle de werelt wiste dat alle Scheepen met allerley waren ende insonderheydt die vier Scheepen daer dagelijcx uyt ende inghevaeren hebbende/doch dat het geen reden was / dat sijn Coninckliјcke Oorloch Scheepen als instrumenten om haer te beschadigen / daer inne souden hebben laten komen/ als sy sulcx konden beletten/dat sulcx haer vry stont jure defensionis ende om haer schade te verhoeden / ende noch noyt souden bestaen hebben / ten ware sijn Majesteyt eerst geen notoire nieuwicheyt door't instellē van een nieuwen tol in de Gluckstadt hadde gepleecht / ende den selven Tol met gewelt door drie Oorlochscheepen haer aldaer voor by vaerende Scheepen afgedwongen/ende in alle saecken van offensie geleth most worden op het begin, ende niet wat daer naer tot defensie gedaen wiert / behalven dat immers yder een wist /dat de Keyserscher haer verweten dat sy de oorsaecke waren van de behoudenis van de Gluckstadt, grooten eer aen des Koninckx Commissarisen aengedaen / den Keyser / niet tegenstaende sijne begeerten / geweygert de persoonen ende goederen van de Holsteynsche Edellupden tot Hamburgh gevlucht / in arrest te nemen / sijn Majesteydt tot afdanckinge van Volck/naer sijne laeste Oorloghe twintigh duysent Rijcxdaelders sonder in 't minste daerinne gehouden te sijn/liberalijck vereert / ende voorts alles gedaen tot behoudenis van sijn Majesteyts goede gratie 'tgeen sy nae haer gelegentheydt hadden konnen doen / settende altijdt ghestadich omme alle occasien ende beginselen van offensien voor te komen / specialijck oock in dese saecke / ende daerom in Martio 1630. merckende dat sijn Majesteyt gealtereert was/den sindicum Germers expresselijck naer Coppenhage afgesonden / ende versocht hebben / dat sijn Majesteydt haer doch genadichst geliefde te openen wat reden deselve tot de voorsz alteratie mocht hebben/ dat het aen haer niet soude mancqueeren deselve volkome satisfactie daer op te geven / ende alleen wetende wat het was / sijn Majesteydt sodanige berichtinge doen / dat de selve volkomen contentement soude nemen / dat den selven evenwel niet tegenstaende sijn Majesteydt niet alleen den voornoemden Sindico geen antwoort geliest hadde te geven / maer oock korts daer aen gaende naer Gluckstadt op den negentienden Aprillis naestvolgende / den voorsz nieuwen Tol aldaer had opgericht / ende daer op door den Sindicum Moller nieuwe Instantie ende versoeck gedaen sijnde/'t selfde 'teenemael afgeslagen ende geensints begeert had/den voorsz tol af te schaffen/ maer contrarie het voorsz versoeck/door gewelt van Oorloch Scheepen / den voorsz tol in 't werck gestelt had / ende over sulcx dat sijn Majesteydt selfs de eerste oorsaeck ende aenvanck van alle onlust ende feytelicheden was / en sy de Gluckstad niet gheblocqueert / vele min sijne Majesteydt genootsaeckt hadden/ omme deselve te openen/ ende diensvolgens oock dat sijn Majesteydt sijn eygen selven most imputeeren d'onkosten van equipagie ende andere daer toe gedaen / ten tweeden, dat sy door het versoecken ende verkryghen van seecker privilegien van sijn Keyserlijcke Majesteyt in den Jare acht en twintigh op sijn Majesteyts hoocheydt in 't minste niet hebben gheimpreteert/ als de concessie van dien geobtineert hebbende / van die geen / die sulcx alleen konde ende vermogten te doen/dat sy oock geen novum jus daer door hadden geacquireert/

maer alleen quod juris communis est, te weten nequis in flumine publico quid agat ut pejus navigetur ende oversulcx maer gelaboreert de damno vitanto, & non de lucro acquirendo, ende omme te behouden libertatem albis, sulckx sy ende andere die te vooren buyten alle memorie van menschen hadden ghebruyckt / ende oock oversulcx het voorsz privilegie niet alleen geobtineert ten behoeve van haer / maer ten behoeve van alle de geene die op d'Elve stroom woonen / ende denselven frequenteeren: dat mede 't voorsz privilegie generael was / ende niet particulier tegens den Koninck / maer ginck tegens alle / ende oock tegens niemant als tegen die geene / die op de vrydom van de Elve, commertie ende navigatie van dien wilden impetreeren / ende oversulcx die geene / die 't selve niet en trachten / haer daer mede niet en bemoeyen ende haer sulcx niet aen te trecken hadden / dat sodanigen privilegie was oock niet buyten exempel / dat de Stadt Bremen diergelijcke had op de Reviere van de Weser / de Stadt Lubeck op de Reviere van de Trave; ende Hamburgh selfs twee distincte privilegien van den Keyser Fredrick de derde ende Keyser Karel de vierde het een van geen tollen op de Elve op te setten / en het ander van geen Forten twee mijlen boven ende beneden Hamborgh daer op gebouwt te worden / ende dat sy dienvolgens niet nieus hadden begonnen / noch yet wes dat een ander hem had aen te trecken / veele min dat sy op de hoocheydt van sijn Majesteyd in 't minste hadden geimputeert / ten derden dat sy anno dartigh niet vorder gegaen sijn / maer by behoorlijcke middelen ende wegen gebleven / te weten dat sy hadden inne gegaen viam juris ende haer alst onrecht beswaert vindende gheaddresseert aen sijn Keyserlijcke Majesteydt / als beyder hooge overicheydt ende opperhooft / ende dat de Keyserlijcke Majesteyt haer niet vergunt noch gedaen had dat deselve niet vermochte / maer ter contrarie 'tgeen syn ampt ende in sijn macht was / verleenende haer seker mandatum monitorium van inhoude / dat sijn Keyserlijcke Majesteydt sijn Koninckljcke Majesteydt vermaent d'Ingesetenen van 't Keyserrijck ende specialijck die van Hamborgh toe te laten de vrye commertie in Denemarcken ende Noorwegen, of dat sijn Keyserlijcke Majesteyt genootsaeckt soude sijn de Ingesetene van Dennemarcken ende Noorweghen van ghelijcken te verbieden de commertien in 't Keyserrijck / ten vierden dat sy noyt geen laghen op sijn Majesteydt of sijn soon ghelegt hadden / ende oock niet en geloofden sulcx by haer Volck gedaen te sijn / maer wel dat eenighe officieren met eenich Volck / verstaende dat een Batterye tot Bylenborgh was opgerecht / gegaen sijn om inspectie daer van te nemen / ende dat uyt den Treyn van den Coninck geloft sijnde een pistool / sy daer op weder afgheschoten hebben / sonder te weten dat sijn Majesteydt of yemandt van sijn Soonen daer by was / ende Hertoch Ulrich daer door schielijck omwendende sijn paert / sijn hoet afghevallen / ende oock sonder kennisse van den Raedt by de voorsz Officieren / die 't geen voorsz is / op haer eedt verklaerden / gerestitueert was. Dat des Coninckx Officieren dickwils wel andere excessen deden ende niet tegenstaende daer over geklaecht wiert / niet ghestraft wierden / ende dese noyt overgeklaecht was / veele min dat men in facto eens was omme te konnen oordeelen of sy oock strafbaer waren / ende als men soo naeu wilde sien / op den eersten schoot / dat men soude konnen segghen / dat op de Scheepen van Hamburgh uyt de Gluckstadt eerst gheschooten was / ten tweeden, dat sy door het nemen van Scheepen ende Praem niet an-

ders

ders hadden ghepleeght / als 't gheen sy jure defensionis schuldigh waeren te doen; wech nemende instrumenta Læsionis, die haer benaemen de Vryheydt ende de vrye pas van de voorschreve Revieren ende daer en boven haer dagelijcx in 't passeren van dien beschadichden ende schandelijck tegens alle recht ende reden exactioneerden / dat aengaende de Boeren geen klachten ghekomen en waren: ende oock buyten haer kennis ende bevel / so sulcx geschiet was / gedaen te syn: ende in allen gevallen dat syne Majesteyts volck soo veele plonderinghe ende extorsien op de Dorpen onder Hamburgh behoorende gedaen hadden / daer niet jeghenstaende haere klachten geen vergoedinge noch straffe op gevolcht was / dat van gelijcken buyten haer kennisse ende bevel de vlagge doort water voor by de Gluckstadt (sonder oock te weten dat syn Majesteydt daer binnen was) naer ghesleept was / ende sulcx komende tot hare kennisse dat sy datelijck aen de Heeren Commissarisen van haere Schepen geschreven hadden 't selve naer te laten / die oock niet vorder als op syn wacht recht boven de Gluckstadt daer mede gekomen was / ende in allen ghevalle dat maer by Scheepsvolck (buyten bevel) naer Scheepsgebruyck ende haere maniere daerinne gehandelt was / ten seste, dat niemandt so machtich is / jae syne Majest: selfs niet / dat hy syn gemeente de mont kan snoeren en het praten en couten van 't volck / sulx als haer humeur mede brengt / belettē; dat ook de Heeren Deense niet particuliers aenroerden / en sy niet en wisten wie yet gheseydt soude hebben / het mochte so spottelijck en schimpelijck syn en de persoonen sodanich / men soude 't selve wel seggen / en die persoon noemen / dat oock 't selve den Raed ofte die Stadt niet geimputeert kan worden / alsoo noyt daer over geklaecht / veel min eenich persoon / ende wat hy geseyt soude hebben / haer aengegeven was: ende dat sy verklaerden alsser behoorlijcke gefondeerde klachten quamen / dat sy daer over Justitie waren gewoon te doen / ende als syn Majesteyt hem met dusdanige dinghen soude willen behelpen / dat hem gelieve daer tegens eens te considereren / de schimp en spot die men die van Hamburgh had aenghedaen / door de spottelijcke propoosten van haer gevoert / Comedien tot haer schimp in Denemarcken gespeelt / pasquillen tot haer spot gemaeckt / ende van den Raed in koopere stucken of printen spottelijck laeten snyden / en desselfs vierwercken te laten opspringen / een Ancker van haer aen den Toorn van Gluckstadt tot een Trophee op te hangen / ende diergelijcke / ten sevende, dat sy tegens de oude Pacta, stipulaetien ende vryheden tusschen den Lande van Holsteyn ende die Stad Hamburgh noyt yetwes gedaen hadden / ende van den Koninckliicke waren noyt Tol afgenomen / te weten van 't geene op Koninckliicke naeme aengebracht was geweest; ende alhoewel Aelbert Barentsen haer sulcx na gaf / evenwel so inder daet niet te syn / maer alleenlijcken dat men hem afgevordert had pascedul van syne Majesteyt en deselve niet konnende toonen daer voor ghehouden te hebben de goederen die hy quam aenbrengen / syn eyghen goederen te syn / als synde geen stijl / dat men sonder pascedulle van syne Majesteyt te toonen / yet Tolvry, op simpelijck seggen van een Coopman soude laten passeren / ende dat anders de Koopluyden onder dat pretext ende soodaenighe practijcquen haer eyghen goederen Tolvry souden uytvoeren. Dat sy mede de Ingeboorenen ende Burghers van de plaetse van Holsteyn gheen Tol afghevordert hadden / maer wel simpele Inwoonders gheen Ingheboorne noch Burghers synde / gelijck mede in Holsteyn aende simpele inwoonders van Hamburgh gedaen wiert /

ende

ende sulcx niet strydich te syn maer wel te mogen volstaen volgens de oude pacta, dat men ooch haer 't onrecht na gaf/ dat sy eenige nieuwe Tollen hadden opgherecht / ofte eenige impositien gestelt / die sy niet vermochten te heffen / want sprecckt men van haer bier/dat het selve geen commertie was ende of het schoon commertie was / dat die van Hamburgh als ooch andere Steden van outs vermogen hebben Axcysen ende anders daer op te stellen / ten behoeve van de Stadt/ ooch deselve te verhoogen / verlegen ende veranderen / sulcx als sy geraden vonden / ende dienvolgende in plaetse van den accijs in den Jare 1628. elck Brouw vyftich tonnen met een seeckere somme gelts by de Brouwers laten reduceeren / ende daer naer weder afgeschaft / ende den voorsz Accys doen heffen hebben/ende waerom doch men sulcx haer imputeren wil tot een faute / daer immers notoir was / ende in 't Keyser Rijck ghepractiseert/ dat soodanighe Steden als ooch Landtschappen vermoghen impositien op de Eetbaere waeren te heffen / als in consiliis Marpurgensib. vol. 1. cons. 1. klaer te sien is / ende by syne Majesteydt selfs inde Gluckstadt ende by den Lande van Holsteyn alomme in de selven Lande gedaen/ ja selfs tot laste vande verkooper ende uytgaende Ossen, die aldaer niet gheconsumeert worden / eenen impost geheven wort / ende in allen ghevalle die haer bier niet begeerde / 'tselve te laeten blijven / ende sy sulcx mosten ghetroost syn / gelijck ooch voor desen / dat haere Bieren in Denemarcken ende Holsteyn, waren gheweert ende verboden geweest / ende seecker persoon achterhaelt synde/ vyftigh Rijcxdaelders over een Tonne Bier tot Coppenhagen hadt moeten ghegeven boven het aengheslaghen Bier / spreeckt men van Convoy / dat sy anno seven en twintigh ende acht en twintigh gheduerende den Oorloghe tusschen den Keyser ende syne Majesteydt/ op de groote klachten van de Cooplupden ende Schippers / van dat sy door loopers ende stroopers op de Reviere over vallen ende beschadicht wierden / eenighe Convoyers gheequipeert / daer mede de voorschreve Reviere bevrydt / ende de voorschreve Cooplupden ende Schippers klachteloos ghestelt hadden / ende tot vervallinghe van de onkosten van dien / met danck van alle/een gheringh Convoy gheheven / ende cesserende deselve Oorloghe / weder afgeschaft hadden / spreeckt men van Licent/ dat het sulcx was/dat die Stadt van Hamburgh een halften hondert van alle waeren die daer binnen verkocht wierden gheduerende den voorschreve Oorloch / ende tot vervallinghe van de kosten/die sy ter saecke van dien mosten draeghen/ ghetrocken heeft / ende ooch terstondt nae d'Oorloghe weder afghesetth / dat den Koninck in de Gluckstadt gheduerende d'Oorloghen sulcx mede ghedaen hadt : van ghelijcke Lubeck ende andere / ende Lubeck 'tselve Licendt alsnoch continueerende was. Dat sy ooch daer niet teghen hadden / nochte oyt teghen ghesprooken / dat syne Majesteydt in de Gluckstadt op alle de waeren / die aldaer verhandelt / opgheslaeghen ende afgheschreept wierden/ sette soodanigen Impositien / als hem best gheviel / maer dat het teghen alle recht ende reden was / dat een van de Hertoghen van Holsteyn, staende onder het Keyser Rijck over een ghemeene stroom ende Reviere van 't Rijck / de voor by vaerende Scheepen ende Commertien met eenighe Tol ofte andere Impositien / ofte met eenich beletsel ofte verhinderinis soude beswaeren / dat men haer mede 't onrecht na gaf dat syn Majesteyt haer soude

soude vermaent veel min geschreven hebben/dat sy eenige van de voorsz Impositien souden afdoen / dat sulcx haer noyt voorgekomen / noch oyt bekent gemaeckt was ende in syn Majesteyts Griffie oock sodanigen Brief niet en was te vinden/ maer dat sy uyt haer selven eenige van de voorsz imposten hadden afgestelt en afgedaen / als vooren / ende de andere als van outs uyt krachte van haere Privilegien ende gherechtigheden continuerende waeren : ende alsoo men in allen ghevalle wel soude examineren wat de voorschreve Stadt door de voorschreve Impositien van de Holsteynsche Inwoonders ghenoten hadt / dat men bevinden soude 't selve boven gheen twee hondert Rijcxdaelders te bedraghen / 't welck oock syn reden had : overmidts alle persoonen / die yedtwes te verliesen hadden/ naer Hamburch ende Lubeck ghedurende de voorschreve Oorloch waeren gevlucht / ende daer teghens syne Majesteydts Officieren in de Schans Stilhoorn van elck stuck goedts/ een Roosenobel ende meer / ende in de Hoyschans mede niet weynigher ghenomen ende haere Inghesetenen afghedwonghen hadden / 't welck immers gheen comparatie by den anderen was hebbende/ evenwel by de voorschreve Stadt noch twintich duysent Rijcxdaelders in 't cesseren van den selven Oorloch aen syne Majesteydt gheconsenteert waeren / ende aengaende jus retorsionis, sulcx in rechten niet bekent te syn / ende reghel recht te strijden teghens de Landt vrede van 't Rijck / ende in allen ghevalle tot het selfde vereyscht te worden verscheyden requisitien/ te weten behoorlijcke specificatie van schade, Liquide schult, versoeck ende verweygheringh van sulcx te vergoeden, ofte te betaelen, dat de beschadichde parthye selfs spreeckt ende klaecht, ende de selve gheen overhooft heeft waer aen haer 't adresseren, dat men modium niet excedeert, noch te yet meer af neemt als de schult ofte de schaede is bedraghende, ende dat men oock sulck alleenlijck doet aen die gheene die de schaede ghedaen heeft ende niet aen andere.

Welcke voorschreve requisita in syne Majesteyt doch in 't minsten niet concurreren / jae gheen van alle in syne voorschreve saecke ghevonden wert / ende over sulcx syn Officieren selfs het gheen sy waeren heffende te recht den naem van Tol ende niet van retorsie ghegheven hadden / als daerinne concurrerende alle requisita van een Tol / te weten sulcx af te vorderen van alle ende een yeghelijck syn Schepen ende goederen van wat natie die souden moghen syn, oock op ghewisse lasten distinctelijck op d'een specie meer ende d'ander min : ende ghenomen schoon het waeren retorsien, soo is immers klaer / volghens de voorschreve requisita dat syne Majesteydt sulcx niet vermach in 't werck te stellen / veel min dat hy naer rechten / ende tegens de voorschreve Land vrede sulcx vermach te doen/ ende noch minder dat deselve in plaets van twee hondert Rijcxdaelders/ Tol van veele duysenden soude af vorderen / ende daer door de vrydom ende ghemeene ruste van de Elve 'tonrecht turberen / daer hy alleenlijck met een Schip in de Sunt aen te houden sulcx hadde konnen rechten/en de voorsz geallegeerde onkosten van Oorloge 'teenemael vermydē/aengaēde mandatum cæsaris aen die vā Lubeck verleent / dat men den teneur van dien examinerende/soude bevindē tot dese sakē niet geappropriëert te konnen wordē/maer te syn rem inter alios actum en sodanig die in flumine Publico niet te passe quam/doch dat tot Regensburch elf weken lang alles genoeg gedisputeert was/ en haer geē verder disputeren lustē/maer geerne haer daer toe als

tot haer uyt gegeven recht messige defension voorders waeren refererende / ende oversulcx haer seer vreemt voor quam / dat men van haer (als of sy authoren waren vande voorsz Oorloge) was begeerende dat sy affseeninge en voorslagen dede; waer mede sy zijn Majesteydt satis factie souden gheven / daer sy haer ter contrarie over sijn Majesteydt hadden te beklagen / dat sy in soo groote onkosten van Oorloghe ende schade vervallen waeren / ende niet jegenstaende sijn Majesteydt anno sestien hondert drie op sijne huldingh of aennemingh alle hare privilegien hadden geapprobeert / dat deselve anno tien haer afgenomen heeft de Eslandtsche Vaert, Gluckstadt tot een Emporium ad æmulationem van de Stadt van Hamburgh gebouwt / het blockhuys anno sestien in de Revieren uytgestrecken / de eerste Scheepen van Oorloge uyt Denemarcken anno twintigh op de Reviere van de Elve gebracht / alle Jaer ombraghie ghegheven / ende groote onkosten van reysen ende anders aengedaen in Noorweghen, de commercien met hooge Tollen en exactien versperrt / door den Administrator van Maechdenburgh sijn Velt overste anno seven en twintigh haer door Ritzebuttel met inlegeringe overvallen / door den Oversten Bremer haer plattelant seer geexactioneert / door den Oversten Sparre ontrent Bergherdorf seer berooft / op die Schantsen hier vooren ghesegt / de voorby vaerende Scheepen groot ghelt afgheperst / in de Sunt ende elders verscheyden Scheepen ghenomen / van ghelijcken op d'Elve, ende aldaer groot ghelt haer Inghesetenen door den voorschreven Tol afgheperst / in 't opnemen ende uytlegghen van Tonnen, niet tegenstaende haer immemoriale possessie van over hondert Jaren / geturbeert / ende noch onlanghs onder pretext van Baeckenghelt aldaer een nieuwen Tol opgheset / ende oversulcx wel reden was / dat men haer te vrede stelde ende contentement gave / ende niet dat sy presentatie ende voorslaghen souden doen / tot de welcke sy oock by hare instructie haer niet vonden gelast.

Ten tweeden, ende daer mede komende tot het tweede point / te weten aengaende de Tollen, seyden sulcx niet ghemeens te hebben met de voorsz saecke van den Tol, ende dat sijn Majesteyt noyt in eenige schriften of Tractaten daer van aengeroert hadde / ende dat sy notoirlijck daer van waeren in possessie van over twee of drie hondert Jaeren sonder eenighe contradictie van eenich Hertoogh van Holsteyn, ofte yemant / ende deselve possessie alsnoch continueerden animo & corpore, ende anno dartigh ende een en dartigh de voorsz Tonnen noch opgenomen ende uytgeleyt hebben / alleenlijck dat sijn Majesteydt eenige van dien beyden water haelende / met sijn Marck gebrant heeft / ende een van sijn Tonnen soo men seyt op de Suyder Elve laeten leggen / dat daer sodanighe possessie gheallegeert wort / onnodich is van titul te spreecken / ende oversulcx die van Hamburgh tot de voorsz Tonnen ende het opnemen ende uytleggen van dien naer rechten gefundeert te sijn / ende in allen gevalle dat sijn Majesteydt in desen maer alleenlijck als een van de Hertoghen van Holsteyn ende van noch niet als een van verscheyden Hertogen / Graven / ende Stiften op ende aen de Elve gelegen in consideratie kan komen; wat reden datter waeren / dat sy aen de selve een recognitie van superioriteyt aengaende de voorsz Tonnen souden geven / ende daer mede erkennen / dat sy van sijn Maj. als superieur het opnemen en uytleggen van de voorsz tonnen op de gehele Elve waren houdende / te meerder daer sy sulcx te vreden waren uyt haer eygen recht ofte immemoriale possessie sulcx te doen, het sy men 't selve onus, servitus of honos, of yet anders noemde /

naende / met expresse verklaringhe / dat sy haer door gheen dominationem maer alleen libertatem Albis pretendeerden / ende sulcks ten behoefve ende tot beneficie van de gemeene Commercie van outs ghedaen te hebben ende noch te doen.

Ten derden aengaende het derde hooft point spreeckende van de restitutie van genomen goederen, en het vierde hooft point spreeckende van de vrye commercie op Denemarck, Norwegen &c. seyden haer vlacks te hooren/ ende haer eygen pointen daer van genoech verklaert te hebben.

Des naer middachs hebben sy al het selve aen de Heeren Commissarisen van syn Majesteyt gerefereert / mede de pointen van die van Hamburgh, sulcx haere Gedeputeerden den eersten December deselve met haere explicatien hadden ghe-opent/ met ernstich vermanen ter wijl men nu openinge hadden van alle de pointen van wederszijden / dat men alle disputen soude afsnijden / te meer alsoo men sach dat door disputen niet als alteratie ende meer verbitteringhe / in plaetse van te naerderen/ soude komen / ende te bedencken gegeven / of het niet best waer / ten eersten tot eenige middelen van accoord ende voorslagen te gaen/ waer op by haer gerepliceert is / dat sy te vooren hadden gesecht / geen disputen te soecken / ende lange genoech op verscheyden plaetsen gedisputeert te sijn / evenwel dat sy in kort ex tempore dit alleen mosten aenroeren / dat het voorsz antwoort van die van Hamburgh ten deele bestont in facto, ten deele in jure quo ad facta, dat sy die negeerden ende de seyten contrarie daer tegens poseerden / die sy te vooren onder de motiven van haere hooft-pointen hadden gheallegeert quo ad jus dat alleen stont te examineren / wie causa movens de eerste oorsaeck ende aenvanck van alles was geweest/ dat sulx geweest waere die van Hamburg die eerst nieuwe Imposten en Tollen tot groote beswaernisse van de Ingesetenen van Holsteyn opgestelt/ en des vermaent sijnde / niet afgeschaft hadden / dat sy wel verstonden / dat sy haer incumbeerde probatio ende 'tgeen voorsz is / klaer soude bewijsen by menichfuldige attestatien doch quo ad jus te disputeeren ende facta te proberen / dat sulcx te vergeefs was/ daer geen rechters noch arbiters, noch Arbitrateurs, maer alleen Interpositeurs en middelaers waeren / ende dat sy overfulcx oock oordeelden best te sijn / dat men tot eenige middelen van accordt ende voorslagen quame / dat sy hier geerne die soude verwachten / doch selfs volgens haere Instructie niet en konden noch en vermochten te doen / maer wel / dat sy behoudens deselve konden lijden / dat het point van de Tonnen op de Elve uytghestelt mochte werden / evenwel dat sy op alles haer naerder souden bedencken tot des anderen daeghs smorgens.

Des anderen daechs 's morghens den vierden December sijn naerder in de replijcque ghetreden / met excuse dat sy sulcx mosten doen / overmits die van Hamburgh vry wat breet in haer antwoort ghegaen hadden / doch maer in het kort ende maer alleenlijck op haer sommighe argumenten gherepliceert als volcht.

Dat sy de Gluckstadt noyt gheblocqueert noch ghesloten hadden: ter contrarie notoir te sijn / dat sy geen houdt noch steen daer binne toe lieten te komen / ende dat syn Majesteyts Officieren sulcx met Convoy daer in selver hebben moeten brengen.

Dat sulcx haer oock vry stont jure defensionis : Sijne Majesteydt aen haer geen offensie eerst gegeven te hebben / maer sy ter contrarie aen sijn Majesteyt door het opstellen van de nieuwe Tollen / dewelcke sy hadden moeten presenteren eerst weder af te doen / eer haer konde vry staen jure defensionis eenighe hostiliteyten te betoonen.

Dat sy de oorsaecke syn van de behoudenis van de Gluckstadt : Negatur sijnde haere meeninge dien aengaende wel gebleecken / dat sy seecker Borger / die aengenamen hadde eenige wapenen in de Gluckstadt te leveren hadden ghetracht sijn huys te overvallen ende spolieeren.

Den Keyser niet tegenstaende syne begeerte geweygert de Persoonen ende goederen van de Holsteynsche Edelluyden tot Hamburgh ghevlucht in arrest te nemen : Wel gedaen te hebben volgens jus gentium mede secundum privilegia Holsatica tegens dewelcke sy oock niet vermochten te doen / maer haer wel te bedencken / of sy niet gearresteert hadden sijn Majesteyts Raedt Martium vander Meyde dat sijn Majesteydt Sindico Germers geen antwoort geliest hadde te geven. Sijn Majesteydt den voorsz Sindicum seer eerlijck ende vruntlijck onthaelt / jae wel getracteert ende 'twelck een teycken van groote eere is / oock den voordans gegeven te hebben

Door den Sindicum Muller nieuwe instantie ende versoeck gedaen hebbende 'tselve teenemael afgeslaghen, ende gheensints begeert heeft den voorsz Tol af te schaffen : Sulcx met groote redenen geschiet te sijn, overmits die van Hamburgh de Holsteynsche Tollen bleven continueeren.

Dat sy door het versoecken ende verkryghen van seecker privilegien van den Keyser in den Iare acht en twintigh op syn Majesteyts hoocheydt in 't minsten niet hebben geimpieteert : Sijn Majesteydt immers te competeeren de hoocheydt ende gerechtigheydt over de Reviere van de Elve, Jae al waer het schoon dat deselve niet specifice in sijn leen brieven hoocheydt ende gerechtigheydt van de Revieren komen / aen die geene door wiens territorium deselve sijn lopende / dat oock sijn Majesteyt daer van was in possessie / ende dien niet tegenstaende die van Hamburg durante bello cum Cæsare van des Coninck Vyandt sijn Majesteydt daer noch van wetende / noch opgehoort sijnde / hadden versocht ende verkreghen 't voorsz privilegie / waer by onder andere soo den teneur seyt / sy met de Elve verleent werden / ende gheoctroyeert / dat men geen Oorloch Scheepen op deselve Reviere souden mogen brengen / nochte eenige Forten daer op maecken / ende oversulcks ten hoochsten op sijn Majesteyts hoocheydt hadden geimpieteert / jae deselve getracht sijn Majesteyd te benemen / ende selfs Dominium daer over te verkrygen.

Maer gelaboreert de damno vitando & non de lucro acquirendo : Ontkenden om de redenen hier voor / dat sy selfs dominium gesocht hadden / ende in allen gevalle so vermochten sy niet in in prejuditium tertii yet te doen.

Dat mede 't voorsz Privilegie Generael ende niet particulier was teghens den Coninck : Dat men by den Teneur van 't selve Privilegie bevinden soude / dat het selve immers particulierlijck ginck tegen den Koninck.

Dat de Stadt Bremen diergelijcke had op de Reviere van den Weser. : Non sequitur. Ergo moet Hamburgh sulcx mede hebben.

Ende Hamborg selfs twee distincte Privilegien van Keyser Fredrick de derde

ende

ende Keyſer Carol de vierde. Maer te verſwijgen dat ſelve gerevoceert ende gecaſſeert te ſijn / per Imperatores Sigiſmundum & Carolum Quintum, ende in Camera contra Lunenburgh, Staden, ende Buxtehoede. Verleenende ſeecker mandatum monitorium, Te ſijn mandatum als gebiedende ende bevelende, ende niet monitorium omme ſchimpelijck te vermanen ende te perſuadeeren.

Dat uyt den Treyn van den Koninck geloſt ſynde een Piſtole, ſy weder daerop afgeſchoten hebben: Niet ſulcx te ſijn / maer Hartoch Ulderich ſprekende aen ſeecker Vrouws Perſoon in haer deur ſtaende / ende vragende of daer omtrent geen partyen waren / dat ſy daer op afgeſchooten hadden / ende uyt ghevallen waeren ende dat ſijne Furſtelijcke Genade alſdoen / een met ſijn Piſtool voor de Cop geſlagen heeft; ende alſmen ſoo naeuw wil ſien op het eerſt ſchieten, dat men ſoude konnen ſegghen, dat op de Schepen van Hamburch uyt de Gluckſtadt eerſt gheſchooten is. Neminem teneri expectare primum ictum, buyten haere kenniſſe ende bevel de Vlagge naer geſleept: Die excuſe niet te gelden / maer dat mandans die eenich volck uytſent omme Hoſtiliteyt te plegen / naer rechten gehouden is in de affronten / ſchimp ende ſpot die men een Potentaet aen doet.

Een Ancker van haer aen den Toorn van Gluckſtad tot een Tromphœ opgehangen: Seyden 't Ignoreeren ſulcx tot ſpot gheſchiet te ſijn / ende twijffelden of het oock een Ancker van Hamburgh was: dat het wel in de Gluckſtadt opghebracht was / maer men niet ſeecker wiſte ofte het van een Hamborghſche ofte een Hollants Schip gekomen was / dat het ſijn Majeſteydt aen den Toorn hadde laten ophangen / door aengeven ende ſeggen van een Particulier Perſoon dat het aldaer wel ſoude voegen. Van de Konincxe was noyt Tol afgenomen, te weten van 't gheen op 's Conincx naem aenghebracht is gheweeſt: Dat ſy des noodt ſijnde ſulcx klaer ſoude bewijſen / ende de Heere Boeckewaldt verklaert hem ſelfs met een ſchip met pulver ſulcx gebeurt te ſijn. Dat ſy mede d'ingebooren ende Borgers van de plaetſen van Holſteyn geen Tol afgevordert hebben: Dat als het daer op aen ſoude komen / ſo klaer als den dagh wilden aennemẽ te bewijſen / dat die van Hamborgh ſulcx niet alleen van ſimpele Inwoonders / maer oock van de ingheboorne ende Burghers ghedaen hadden / ende oock gheheven / Sout Tol, Bier Tol, ende voorts van Coorn / ende menichte van andere ſpecien.

Van outs vermogen hebben Accys ende anders daer op te ſtellen: Het point vande Accijſen in de voornoemde Remonſtratien wel beantwoort ende gheſuteert te ſijn. Van gelijcke Lubeck ende andere, ende Lubeck 't ſelve Licent noch continuerende is: Die van Lubeck haer ſoo te dragen / dat ſijn Majeſteydt daer geen queſtie mede hadde / ende met deſelve wel accorderen kon / ende ter contrarie die van Hamburgh haer ſulcx te comporteeren / dat het t'elcke met haer te doen was. Dat daer tegens ſyn Majeſteyts Officieren in de Schants Stilhoorn van elck ſtuck goets een Roſenobel of meer, ende in de Hoyſchants mede niet weynich genomen. Sy ſeyden te meynen in de voorſz ſchanſſen wel gehandelt te ſijn / ende d'Heer Pens wel wiſte die van Hamburgh uyt de Hoyſchans niet quaets geſchiet te ſijn / als hebbende ſelfs aldaer gecommandeert dat en ingevalle yet te ſegghen daer over ware geweeſt / dat men dien aengaende haer behoorde te doen behoorlijcke klachten / ende in cas dat men daer inne alſdan niet hadde geremedieert

ofte beschrijvelijcke straffe daer over gedaen/ dat men als dan eerst te spreecken hadde. Ende aengaende jus retorsionis sulcx in rechten niet bekent te syn, ende regelrecht te stryden tegens de Landtvrede van 't Rijck. Immers bekent te sijn/ als in de voorsz Remonstratien van den Koninck aengewesen wort/ ende by de Lantvrede niet verboden te sijn/ maer alleen nieuwe Tollen op de Revieren te leggen: dat sy in soo groote onkosten van Oorlogh ende schade vervallen syn. Die d'oorsaecke van de Oorloghe is/ oock reden te sijn/ dat hy d'onkosten ende schade draeghe.

Gluckstadt tot een Emporium ad æmulationem van de Stadt van Hamburgh ghebouwt. Sulcx te ontkennen/ maer ghebouwt te sijn om het Landt van Holsteyn ende den Elve stroom te meerder daer op te beneficieren/ ende teghens sijne Vyanden te beschermen/ vorder in 't Ghenerael met seer ernstighe manieren van doen voorbrengende/ dat als alle de fondamenten van die van Hamburch te degen wierden ghedisputeert/ men beswaerlijck sulcks soude wech nemende alles solvens dat yder een soude konnen tasten ende voelen/ dat deselve nietich ende frivool waeren/ ende het meeste onghelijck van de werelt hadden/ ende daer mede komende op de gheapponeerde Poincten/ by de Heeren Commissarisen van Hamburch tot de handelinghe gheopent/ seyden/ dat sijne Majesteyt seer ghealtereert soude sijn ende te meerder occasie van Offensie nemen/ alsmen deselve soude resumeren/ dat die van Hamburch voor wenden/ dat sy het recht van een derde niet wilde prejudicieren in pointe ditie niet afghehandelt souden worden haer recht behouden/ dat hy den Koninck den eersten aenvanck van alle onlusten door het op stellen van een nieuwen Tol in de Gluckstadt was veroorsaeckt/ dat alle Schepen souden passeren sonder strijcken/ mitsgaders dat op d'Elve gheen Koninckx Schepen leggen noch Forten gelegt souden mogen worden/ en dierlijcke meer/ dat men klaer daer uyt sach/ wat sy voor een derde vermeenden/ en door de reste haer Privilegien 'twelck sy van sijne Keyserlijcke Majesteyt inden jare 1628. durante bello ende sijne Koninckelijcke Majesteyt ongehoort/ aengaende den Elvenstroom vende 't geen voorsz hebben is gekregen hadden/ dat sijne Majesteyt sulcx noyt soude toestaen/ ende te vergeefs was alsdan van eenige handelinge te spreecken/ wie de oorsaeck van de Oorloch was/ te vooren genoech aengewesen te sijn; niet te stryden dat sulcx een disrespect voor sijne Majesteyt was ende haer Ed. 'tselve vreemt voor quam/ daer immers notoir is voor al de werelt dat alle Princen en Potentaten Schepen komende op sijne Majesteyts Custen/ en specialijcken oock van de Koninghen van Spaignen/ Enghelandt ende haere Ho: Mog: voor sijne Majesteyts Oorloch Schepen ende Forten sonder weder spreecken altijt gestreecken hadden/ en dat sijn Majesteyts schepen op andere Potentaten Custen komende van gelijcken doen/ ende sulcx een gemeene practijcque door gans Europa ja alomme was/ datmen over sulcx wel sach maer die van Hamburch heen wilden/ ende oock maer wederomme sochten te handelen/ al ten tyde van de intercessie van Lubeck ende Bremen, hebbende de intercesseurs alsdoen moeten verklaren ende sijne Majesteyt die eere geven/ dat sy niet en konden noch en wisten sijne Majesteyt yet meer voor te houden/ imputerende de schult aen die van Hamburgh, ende inde conferentie by d'Ambassadeurs gemoveert sijnde/ dat immers niet vreemt was/ dat de Schepen sonder eenich beletsel ofte verhinderinge de voorsz Reviere als van outs

souden

anderen passen/ende voor alle Forten sonderlingh binnen slants gelegen/ niet ge-
sprochen wert / maer dat sulcx maer alleen geschiede op sodanige plaetse/daer re-
cherche te doen waer/ hebben geantwoort/ dat de handelinge ghetroffen sijnde / de Oorloghschepen aldaer niet souden blijven/ ende dat haer meeninge noch niet was/dat alle Schepen souden strijcken/ maer alleen die vesoghen werden / latende 'tmarseyl vallen op de mast/ende dat sy niet beter wisten of voor alle Forten ende Vestingen wierde gestreken/ maer op by d'Ambassadeurs weder andere berichtinge selfs met exempelen van Hollandt gedaen sijnde / hebben voorts haer aenghemaent/dat doch alle disputen afgesneden mochten worden / ende haer ghelieft te doen eenige voorslagen van uytkomste/ maer door sy verpanden de handelinge best gevordert ende getroffen soude konnen worden/ dat sodanige voorslagen haer beter als d'Ambassadeurs was bewust/ ende d'Ambassadeurs deselve als haer eyghen werck menageren souden/sonder haer in't minste te melden/dat sy ook niet konde eenige bequame voorslaghen doen/ so lange in't minsten niet en wisten waer mede den Koninck satisfactie te geven was: sy hebben haer weder daer van geexcuseert/ verklarende iterativelijk dat volgens haer instructie sulx niet vermogten te doen/ doch dat haer aenghenaem soude sijn/ dat het selve van d'Ambassadeurs mochte komen/ dienvolgens hebben sy de naervolgende pointen by geschrifte gebracht ende deselve des naermiddaghs haer voorgedragen.

Dat tusschen syne Majesteyt van Denemarcken en syn Rijcken, Landen en Ingesetenen, en de Stede van Hamburg en d'Ingesetenen, van dien, van nu af voor altoos een vaste onverbrekelijcke vrede wesen sal, ende daer mede alle gegeven en genomen offensien, doot ende te niet ende vergheven ende vergheten blyven sullen.

Dat de Stede van Hamborgh volghen sal de tonnen ende baeckens op de Elve, ende deselve uyt leggen ende stellen als van oudts, ende alle Schepen ende ingeladen goederen tot ende van de voornoemde Stede op ende neder gaende, sullen vermoghen de voornoemde Reviere op ende af te loopen eens cours, doorgaens heen, sonder daer in verhindert, opgehouden ofte met setten, visiteren, pascedullen, afvordering van Tollen, of eenige andere impositie of beletsel hoedanig men 'tselfde soude mogen noemen, in eeniger manieren beswaert of belet te worden.

Dat voornoemde Stede ende Ingesetenen van dien, van nu af voor altoos weder ghenieten sullen de vrye Commercie op de Rijcken van Dennemarcken, Noorwegen ende andere syne Majesteyts Landen, volgens ende in conformiteyt van haere Privilegien ende out gebruyck.

Dat mede ten behoeve van deselve, alle genomen ende ghearresteerde Schepen ende goederen op d'Elve, Zee ofte in eenige van syne Majesteyts Landen ofte custen van dien by dessels Officiers haer afgenomen, dadelijck sullen ontslagen, vry ende los gestelt worden.

Dat de voornoemde Stede om 't geen voorsz is, gerustelijck ende onverbreeckelijck te genieten aen syne Majesteyt uytreycken sal de somme van . . . . . . Rijcxdaelders eens te betalen.

Ende dit alles onder expresse reserve ende sonder eenighe prejuditie van syne Majesteyts Hoogheyt prerogativen ende gherechtigheden, rechten ende Privilegien der voornoemde Stede ende Ingesetenen van dien; ende sonder in 't minste met desen te prejudicieren het recht van een derde.

Die-

Die voorschreve pointen also voorgedragen sijnde hebben d'Ambassadeurs haer daer van behandicht Copie / ende daer deselve eenighe berichtinge op begeerden / gedaen / met vermaninge / dat de voorsz pointen waren een onpartydigen voorslach / en in 't kort vervattende alles wat nopende de handelinge in consideratie kon komen / en die sy vertrouwden dat voor redelijck en billick souden opgenomē worden / ende voor den rechten voet waer op men de voorsz handelinghe soude treffen mogē / hierop by haer gedelibereert sijnde / voegden voor antwoort dat sy de Amb. seer bedanckten over het concipierē en instellē vande voorsz pointen / dat sy voor so veel haer aenginck / daer niet teghens hadden / ende haer wel bevielen / ende de rechte voedt was om de voorschreve handelingh op te treffen / dat deselve oock wel waeren in gestelt / ende in 't kort begrypende de geheele sake / dat sy wel hadden gewenscht dat sodanige voorslaeghen eer hadden ghedaen geweest / omme daer door tydt te ghewinnen / ende noch wel souden doen / dat sy die van Hamburgh deselve terstondt voor droeghen / evenwel dat sy de voorschreve pointen naerder souden over lesen ende de voorschreve Copie naer haer nemen / welck antwoordt d'Ambassadeurs seer verquickende / niet hebben nae ghelaeten soo terstondt d' Heeren Commissarisen van Hamburgh 't ontbieden ende naer vermaeningh van affnydingh van alle disputen / de voorschreve pointen voorghedraghen als vooren / niet sonder hoope van ghelijcke antwoordt van haer te verkryghen / doch hebben maer simpelijck versocht Copie / ende haer beraedt tot des anderen daechs morghens. Den vyfden December; hebben sy mede verklaert / dat sy gheen disputen en sochten / ende niet liever saghen / als dat men totte handelinghe selfs mochte komen / evenwel alsoo den Konincklijcke lest hadde laeten uytgaen seeckere remonstratie, waerop sy noch niet geantwoort hadden / dat sy niet nae konden laeten aen te dienen / dat sy daer toe reede waeren / ende alsoo sy noch niet ghedupliceert hadde op de repliicque van de Commissarisen van sijne Majesteydt dat het redelijck ende billijck was / dat men haer deselve communiceerde alwaer het maer alleen daeromme ten eynde haere Ho: Mog: uyt het rapport te beter justitiam causæ souden moghen verstaen / het welck haer toeghestaen sijnde / hebben ghedupliceert in voeghen als volcht.

Premitterende voor eerst d'Heeren Commissarisen van sijne Majesteydt niet op alles maer alleen op soodanige pointen gerepliceert te hebben / sonderlingh niet op 'tgeen by haer āegaēde jus retorsionis geantwoort was / 'twelk haer als onmogelijck sijnde te refuteren ghenoechsaem 't eenemael hebben voor byghegaen / ende overfulct geoordeelt moest worden / dat de requisita juris retorsionis by haer E. gestelt ende waer toe sy deselve hebben gheapplicEert 't eenemael sijn ghefundeert.

Dat Hamburgh causæ movens ende den aenvanck van alles is. Het contrarium van dien in haer gebruickte rechtmeßighe defension genoech ghededuceert te sijn.

Dat Gluckstadt soude gheblocqueert gheweest syn. Niet sulcx te sijn / als te Lande alles daer in gelaeten / ende te Water allerley provianddE ende Viwres ende oock een gantsch Schip met hout / doch waerom men gheen houdt in nieuwe Vestinghen ende Forten behoordt noch behoeft in te laeten ghenoechsaeme redenen

van

van ghegheven te syn / in hare richtmatighe defensie.

Te weten op dat daer door die nieuwe Forten niet voltrocken ende hare defensie niet inutyl ofte swaerder ghemaeckt worden.

S. Ma. aen haer gheen offensie ghegheven te hebben, maer sy ter contrarie. Sijn Ma. eerst den nieuwen Tol in de Geluck Stadt op ghestelt te hebben / ende t'ghene van hare Tollen ghesept wort inder eeuwichept niet bewesen te sullen worden / ende maer tot een coleur voorghewent te syn.

Oft sy oorsaecke van de behoudenisse van Gluck Stadt zyn; andere sulcx te konnen oordeelen die doen ter tijt binnen Hamburgh zyn gheweest / insonderheyt alsoo wel af te nemen is / dat niet van Hamburgh binnen Gluck Stadt en heeft konnen komen / of sy hebben 'tselve konnen beletten ende ophouden ende in allen ghevalle waer te syn / dat de Keyserschе haer sulcx hebben verweten.

Seecker Borgher ghetracht syn Huys t'overvallen; den Raet noch ghedachten / noch kennisse daer van ghehadt te hebben: ende alhoewel misschien daer eenich gheraes ofte ghetier omme gheweest is / niet ten effecte ghekomen te syn: maer of den voorschreven Borgher geen oorsaeck daer toe ghegheven, ende selfs om sijn proffyts wil by den Keyser niet ghepoocht heeft de Stadt in ghevaer te stellen laet men daer by blyven.

Wel ghedaen te hebben volghens jus gentium; meer ghedaen te hebben alsoo kostelijck legatien afghesonden / krancke Coninckl. Soldaten in Gast-Huysen aengenomen ende onderhouden hebben / waer toe jus gentium niemant verbint.

Of sy niet gearresteert hebben Sr Majts. Raet Martinus vander Meyden? sulcx gedaen te hebben maer om soodanige oorsake waer om men private/men laet staen de Keyser als Opperhooft / sulcx niet en kan weygheren, ende met alle gevoechlijckheyt ghedaen: daer van wegen de Keyser versocht wiert dat men hem gevanghen ende in hechtenisse soude stellen, men deselve alleenlijck ad tempus, om in de Stadt te blijven gearresteert heeft / ten eynde de Keyser wat souden stillen ende daer nae weder laten gaen / mits alleenlijck d'Offensie op hem te nemen, ende alhoewel soodanige persoonen / niet tegenstaende geen Incolæ genoech te voren by haer waren gewaerschoudt om de Stadt in geen ongelegentheyt te brengen / Evenwel niet geholpen te hebben ende daer en boven van den selven qualijck geloont te zyn ende desẽ aengaende oock wijt lopig geantwoort te hebbẽ in hare rechtmesige defension.

Den Sindicum Germers concernerende: haer Eed: te confunderen geene hem van den Coninck met voor-dansen Anno 1628. geschiet is met 't geene hem Anno 1630. (daer alhier van gesprooken wort) wedervaren is Anno 1628. ten tijde van voor-dansen tot Coppenhaghen op een heel ander subject by S. Ma. geweest te zyn / als in de rechtmesighe defension maer Anno 1630. aẽ S. Ma. afgesonden te sijn / omme te versoecken dat S. Ma haer genadichst geliefde t'openen wat reden de selve tot de voorsz alteratie mochte hebben /. ende S. Ma. daer op te berichten ende satisfactie te geven / ten welcken tijde mẽ den voorsz. Sindico geen antwoort gaf / ende oock dimitteerde sonder S. Ma. te sien ofte te spreken / ende oock geen menschen als doen repte ofte roerde van eenigen Tol op de Elve te leggen / ofte dat die van Hamborgh eenighe Tollen souden afschaffen: 'twelck nochtans naer aller volckeren recht hadde behooren te geschieden / voor ende aller Via facti den Elvestroom

vestroom alsoo te infesteren/ ende de gemeene Commercie sonder onderschept van Hamborgers of andere te turberen ende beswaren.

Overmits die van Hamburgh de Holsteynsche Tollen bleven continueeren: sulcx noyt bewesen ende 't eenemael verdicht te zijn/ om een pretext te vinden tot sijn ongefundeert voornemen.

Syne Maj. immers te competeren de Hoogheyt ende gerechtigheyt over de Reviere van de Elve: hier dien aengaende te refereren tot de wijtlopige deductie Syne Keyserl. Majt ende Keurfursten tot Regensborgh overgelevert/ omme te verthonen de Reviere van de Elve te zijn een stroom des Heylige Rijcx ende den Koninck geen Hoocheyt noch Superioriteyt daer over te competeren/ in welcke deductie van beleening ende jure territoriali mede gesprooken werdt.

'tPrivilegie de Anno 1628. durante bello cum Cæsare ende over sulcx Sijn Majts. Viant Sijn Majt. ongehoort verkregen te hebben: sulcx dese saecke niet aen te gaen ende behoorlijck verkregen te hebben van de hooge Overigheyt van't Rijck/ aen wien ende niemandt anders in sulcken cas sy haer t'addresseren hadden/ ende was onnodig dē Koning daer toe te citerē/gelijck tot Regensborg wyders gededuceert is.

Hamborgh met de Elve beleent te zijn: sulcx valschelijck haer nae gegevē te worden/ als by't voorsz. privileghe niet anders gheconcedeert wert/ als 'tgeen de gemeene Commercie nut ende dienstigh is / te weten/ geene Tollen op de Elve te leggen geene Forten aldaer te maecken / ende geen Oorlochschepen tot belettinghe van de Commercie daer op te logeren, 'twelck doch juris communis is, secundum titulum digestorum ne quid in flumine publico ripave ejus fiat per quo navigatio fieri possit deterior. Ende niemant hem sulcx aentrecken kan, als alleen die selfs naer dominatum Albis & Commerciorum is trachtende: het voorsz. privilegie oock niet te zyn acquisitivum novi juris, maer Conservationem libertatis & Commerciorum, wie anders Dominium Albis soude toebehooren onnodich te zyn te disputeren/ modo libera maneat navigatio; overmits int voorsz. Privilegie niet een woort van Dominium te vinden is.

Dat men by den teneur vant selve privilegie bevinden sal dat immers particuliert. tegens den Koninck gaet: Sulcx ex tenore niet te vinden te zyn.

Dat Bremen sulcken Privilegie heeft: Daer uyt wel te volghen die de macht ghehadt heeft/ Bremen ende Lubeck sulcke Privilegien op de Weser ende Trave te gheven deselve heeft oock de Macht gehadt de Stadt van Hamburgh sulcx te geven in Alby, ende ten selven eynde maer alleen geallegeert te zyn.

Dat Hamburgsche Privilegie van Keyser Frederick den derden ende Keyser Carel den vierden door Sigismundum Carolum Quintum ende in Camera soude gherevoceert zyn: sulcx genoech in de voorsz. Deductie tot Regensburgh beantwoort te zyn/ ende soodanige operatie gedaen te hebben dat S. Keyserl. Maj. ende alle Keurvorsten voor haer Erf. gesprooken ende de Koningh contrarie resolutie aldaer bekomen die S. Keyserl. Maj. tot twee mael toe wederom gesonden heeft.

Monitorium: den Keyser sulcx wel te sullen verantwoorden ende voor eerst maer om gevoechelickheyts wil gedaen te hebben/ soude anders een Mandatum ten eersten hebben verleent / gelijck S. Keyserl. Maj. oock vermach te doen/ ende den Coninck als Hertoogh van Holsteyn (gelijck deselve alhier ende niet anders in consideratie komt) niet en kan lochnen eñ met reden niemant qualijck afte nemen is als

als hy hem beswaert vint / dat hy hem alsdan aen syn Superieur addresseere ende aldaer Justitie versoecke.

Soo veel de Commercien in Denemarcken belanght; dat sulckx Hamborgh vry soude ghelaten worden: Syn Keyserlijcke Majesteyt sulckx ghedaen te hebben monendo, ende daer door per direct. Reg. in 't Rijck Denemarcken niet te gebieden / maer per indirectum te toonen de macht te hebben / datmen de Ondersaten van 't Rijck in Denemarcken de vrye Commertie niet heeft te benemen / ofte dat Syn Keyserl. Maj. per represalia d' Ingesetenen van Denemarcken in sulcken cas mede heeft te verbieden/ ende te beletten de vrye Commertien in t' Keyser Rijck.

Aengaende 't ghene van Hertogh Uldrich aengeroert wert: sulckx in facto te bestaen / ende hare bericht te worden / dat Syn Furstl. Genade eerst heeft geschoten/ende van 't aenspreecken van de Vrouwe niet te weten/ende immers niet te gelooven dat men den Raedt voor assasins soude willen houden.

Primum jctum: Te accepteren tot haer voordeel uyt de Gluckstadt eerst ghescchooten te zyn/ daer sy nochtans niet van meenige waren de selve te attacqueren.

De Vlagghe naer gesleept: te sien haer rechtmessige defentie / ende wel te letten dat sy niemandt uyt gesonden hebben om Hostiliteyt te doen / maer om d' Elve te bevryden ende vry te houden / ende die ghene die alsoo uyt ghesonden eenighe excessen pleeght / de selve ghehouden is selfs te verantwoorden: Ende soo den Koninck soude moeten verantwoorden wat syne Officieren hebben ghedaen / soo ten tyde van den Oorlogh metten Keyser / als daer naer / soude wel wat te doen vinden/ gelijck hier voorden by haer Ed. breeder aen geroert is/ende in allen gevalle soude soodanige Excessen primo authori tumultus geimputeert moeten worden.

Te twyffelen of het een Ancker van Hamborgh is: seer vreemt te zyn/alsoo de Koninckrysche sulckx altijt bekent hebben / ende oock waer is / ende waerom anders aen den Tooren op gehangen te zyn? alsoo men geen Anckers aen den Tooren is gewoon te hangen / ende over sulckx tot haer schimp gedaen te zyn.

Vā de Ko: Warē, Tol af genomē te hebbē: Als noch klaer te seggē dat sy nopt van Syn Ma. Goederen wanneer die bekent zyn geweest/als daer voor aengegevē ende daer toe behoorlijcke pasedulle vertoont / eenigen Tol hebben ghenomen.

Boeckwolt aengaende: Syn Ed. noyt in s' Koninckx Naem yets aen gegeven te hebben / ende veel min voor syn selve / wel te konnen zyn dat hy yetwes nae de Gluckstadt heeft willen af senden/ende sulckx als nae Hollandt te gaen of dier gelijcke aen gegeven heeft / ende alsoo Tol daer van gevordert te zyn/ maer anders niet.

Van gelijcken in der eeuwicheyt niet bewesen te sullen worden / de Holsteinsche Luyden Tol afgenomen te hebben/als by haer Deductie ende Schryvens aen den Koninck genoech gededuceert is / ende daer tegens frivool te zyn / 't gene in des Koninckx Apologie voor gegeven wert.

Lubeck haer soo te dragen dat Syn Maj. daer geen Questie mee heeft: dat Lubeck 't Licent blyft continueren / even-wel waer te syn / ende hoe den Koninck met Lubeck placht te staen anteriora tempora genoech getoont te hebben / ende hoe het nu is / haer niet aen te gaen.

In de Hoy-schans: sulckx voor de Heer Pents tijt geschiet te zyn / ende al-hoe-wel daer over als 't geen uyt de Schans van Stilhooren gedaen is / ghenoech geklaecht is / 't selve niet geremedieert te zyn

Jus retorsionis. te verwonderen haer Ed. soo in generalibus te blyven / ende ad specialia niet altoos te kommen / ende over sulckx dat sy haer weder refereren tot hare voorschreve Deductie / waer op sy in eeuwicheyt niet souden konnen antwoorden / ende waer teghens d' Argumenten in des Koninckx Apologie niet om 't Lyf hebben / ende of gheheel generael zyn / of in certis terminis spreecken / ofte gansch niet quadreren.

Die d' oorsaecke van den Oorlogh is, oock de kosten te moeten draghen. Den Koninck d' oorsaecke te zyn / ende haer dien aengaende tot haere ghedruckte rechtmessige defension te refereren / ende over sulckx ex proprio Regiorum præsupposito te volgen / dat den Koninck d' onkosten moet af draghen.

Dat Gluckstadt ad æmulationem der Stadt Hamburgh ghebout is. Geen Mensch soo slecht te zyn / die sulckx niet siet ende bekent / ende over sulckx 't ghene anders wort voor ghegeven / maer mera verba te zyn.

Het recht van een derde niet te prejudiceren. billijck te zyn / ende alwaer men schoon sulckx in handelingh niet en stelde / 't selve nae Rechten alsoo verstaen te worden / ghelijck oock Pointen die niet af-ghehandelt worden / met reden in haer valeur blyven.

Aengaende geen Oorlogh-Schepen op de Elve te logeren, ende geen Forten aldaer te legghen. verclaren alsnoch geen vaste Vrede te verhoopen te zyn / soo langhe sulckx gecontinueert wort / ende voorts te houden voor gerepeteert / 't geen sy dien aengaende in haer gedruckt schryvens ghesept hebben

Noopende het strycken; d' incommoda ende inconvenienten genoech voor ghedragen te hebben/insgelijckx van niet te behooren/ dat vreemde Potentaten Schepen op des Keysers Rijckx-Stroom komen / veel min Reverentie aldaer vermoghen af te vorderen / mede door veel Attestatien wel te bewysen is / hoe men onder sulcken pretext de voor-by varende Schepen met schieten ophoudt / ende anders tracteert / sulckx dat sy dickwils in seer groote ongelegentheyt daer door gheraecken.

Dat de Lubecksche haer onghelijck souden ghegeven hebben: Dat die van Lubeck sucx misschien niet souden bekenne: ende of sy schoon sulcx deden/geen Rechters te zyn / ende daer teghens haere saecke rechtmatich te wesen / uyt hare ghedruckte Schriften genoech bespeurt ende bevonden te worden/verclaerden voorts te accepeeren tot haren voordeel / dat de Kon: segghen de Handel getroffen zynde / d' Oorlogh-Schepen alsdan van de Elve sullen vertrecken / ende ten laetsten daer by versoeckende / ende niet-temin protesterende / dat de selve moge zyn voor altoos / ende dat men niemandt moghe dwingen voor het Block-Huys te strycken.

De saecke aldus beleydt zynde / hebben de Heeren Commissarissen ten weder zyden aen ghenomen favorabel Rapport te doen / tot aenemingh van de Articulen by de Ambassadeurs hier voor ghestelt: De Heer Pens tooch nae Dennemarcken aen den Koninck selfs / ende 't gerucht liep daer op sterck dat de Vrede getroffen was / dies niet-tegenstaende heeft de Koninck de Handelingh plotselijck afghesneden / ende schreef in sulcker manieren / dat men niet konde sien by de Ambassadeurs eenighe Qualiteyt van interpositie, noch by de Commissarissen eenich Qualiteyt / of pouvoir meer gelaten te zyn: Sy schickten den Commissaris

Crakau

Crakau aen den Koninck nae Luckstadt / om te sien of yet meer te doen was: maer den Gouverneur Pens swoer dat hy geen nieuwe Commissie had konnen te wege brenghen: sulckx is aen de Heeren van Hamburgh gecommuniceert ende hun voor gedragen / of yet meer konde werden gedaen.

Sy hebben den vier-en-twintichsten des s' morghens / sulckx overwoghen hebbende / des naer-middaeghs door den voornoemden Heer Sindicus doen voorstellen de nae volgende vier Pointen.

Eerst, of d' Ambassadeurs meynden / dat in de voorsz. Handelinge noch yetwes konde gedaen worden / ende wat?

Ten tweeden, hoe het soude gaen met het stuck van de Commercie / ende wat S. M. daer door verstont / dat hem niemant dien aengaende sal hebbe te beclaghen.

Ten derden, of d' Ambas. gelast waren in cas van geen Handelingh te treffen / met haer te besoigneren op 't stuck van bevrydingh van de Commercien / invoegen als hy haer aen haer Ho: Mo: versocht was.

Ten vierden, of sy de tien duysent Ryckxd. hy die preliminaire Poincten pure ingewillicht / souden hebben te betalen of niet? versoeckende op de voorsz. vier Pointen Advys van de Ambassadeurs.

Sy hebben daer op geantwoort in 't generael / ende aengaende het eerste Point / dat sy selfs sulckx wel ende rypelijck moesten overlegghen / dat het hare saecke was / ende sy best sulckx konden oordeelen. aengaende d' Ambas. soo sy yet vruchtbaers / of van apparentie / ende dat men konde oordeelen practicabel te zyn / wisten voor te slaen / dat d' Ambas. geerne alsnoch sulckx by de handt souden nemen / anders dat sy wel konden considereren / dat de Reputatie van haer Ho: Mo: ende het Respect van der selver Ambassade niet konde lyden (daer hun alreets alle interpositie af gesneden / ende de Heeren die van wegen S. Maj. met haer gebesoigneert hadden / geene Qualiteyt van Commissarissen meer hadden / maer alle last van besoigne benomen was) dat sy weder van nieuws in een desperate saecke yet souden beginnen. Ende hun aengaende / dat sy alsnoch ende voor dees tijdt niet saghen wat daer toe voor te slaen / maer dat sy haer voorslagen af wachten / ende anders terstont vertrecken souden.

Aengaende het tweede Point van 't stuck van Commertie: Dat sy niet naerder konden de Intentie van Syn Maj. seggen / als de Heer Pens aen de Heer Crakauw geantwoort hadde: ende nopende het derde Point / de bevrydinghe van de Commertie: dat sy gelast waren de Consideratien ende Concepten van haer te hooren / ende de selve te rapporteren: ende tot antwoort op 't vierde Point / dat sy sulckx pure om best wille hadde ingewillicht / niet tegenstaende sy haer in bedencken gaven / sulckx aen t' Point van de Gerste te binden: ende dat sy in 't geen sy alsoo hadden gedaen / daerinne niet anders konden seggen: In Conferentie verstonden wel dat haer Eerb. / door alsnoch het voorsz. schryvens van den Koninck t' eenemael op namen als d' Ambassadeurs / ende niet konden sien / dat voor dien tijdt in de voorsz. Handelinge yet vorders te doen was / evenwel dat den Raedt alles noch naerder soude overleggen

Den vyf, ses, ende seven-en-twintichsten Ianuarij hebben d' Ambas. Visiten aen de Burgemeesters gedaen ende afscheyt genomen / ende door de Heeren Sindi-

cum, Germers, Raedts Heeren Wichman ende Amsingh, haer afscheydt gegeven/ bedanckt voor de groote moeyten/ vlyt ende dexteriteyt/ in de voorsz. Handelinge aen gewent/ 't welck haer Eerb. niet minder souden roemen/ als of alles wel gesuccedeert was/ ende al-hoe-wel voor dees tydt niet was gedaen/ hoopten noch metter tijt op de selve Fundamenten wel succederen soude/ datmen wel sach watter in de wech was, en hoe de Ko. 't Oogh op het Stift Bremen hadde geworpē: Ondertusschen haer Eerb. insinuerende in de goede gratie van hare Ho: Mo: haren Staet ende Ingesetenen ten hooghsten recommanderende/ specialijck doch te letten op de Vryheyt vande Commercie van de Elve, ende een goet expedient daer toe te vinden/ het sy door Convoyers of anders, ten eynde de Kon: met syn Tollen niet voort en ginck/ten welckē eynde oock sy tegens 't laetst van Februarij, of in begin van Maert een Afgesanten souden senden/ ende voorts den Ambas. gheluck op de Reyse gewenst/ een honorabel vereeringe naer haer ghelegentheyt ter Eere van 't Landt gedaen/ ende hun Huys-huyre tot Hamburgh af gesprooken: Sy trocken den acht-ende twinstichsten Januarij van Hamborgh, over Bremen, Oldenborgh, ende voorts te Lande nae den Haegh, doende van alles aen haer Ho: Mo: rapport den sesten Februarij.

Men heeft desen Herst al wederom de Provintie van Vrieslandt besoght ende geperst/ om voldoeninge van haer Quota in 't Millioen Rijcxdaelders tot subsidie van de saecke ter Zee: Als mede noopende haer defecten in saecken van ghelijcke natuyr/ van 't Jaer twee-en-twintich tot den Jare seven-en twintich in cluys.

Tot dien eynde waeren aldaer de Heeren Symon van Beaumont out Borgemeester tot Dort, Geraert Schaep, Raedt ende Vroetschap der Stadt Amsterdam, ende Adriaen Besumer, out Borgemeester der Stadt Rotterdam: Vrieslandt verklarende haer Quota inde eerste somme te betalen op vier Termynen ofte Jaren/ van de andere dede sich excuseeren/ hebbende daer in noyt gheconsenteert: Waer mede haer Ho: Mo: niet te vreden zynde/ hebben in November ghesonden de Heeren Clement van Baersdorp, out Borghemeester van Leyden, ende Johan van Weede, out Borgemeester van Utrecht: De Staten hebben haer seer geexcuseert van die Admiraliteyts schulden/ als niet hebbende daer in geconsenteert; dat by 't uyt gaen vande Treves de Collegien genoeghsaem op haer voordeel/ ende niet ten achteren waren/ niet konnende begrypen van waer soo groote achterheyt ende schulden quamen: Allegueerden de onmogelijckheyt van haer Provintie/ persisteerden by haer voorige presentatie/ haer niet wyders te konnen eslargeeren: Jae alwaert schoon sy van meninge waren/ benessens de Goederen/ mede te employeeren het Vleys ende Bloet van hun Ingesetenen, die men dagelijckx met groot leet wesen tot aen den Hemel hoorde klaghen ende protesteeren/ over de ondraeghlijcke Exactien ende Lasten/ ende over de ondraghlijckheyt van haer Lants Quote, daer die van Gelderlandt ende Over-Yssel soo merckelijck waren verlicht: Welckers Corten ofte Defecten op de schouderen van Vrieslandt mede wierden ghelept: Haer Quote in de ses-mael hondert duysent gulden/ by die van de West-Indische Compaignie in 't Jaer negen-en-twintich verschooten/ te betalen/ vonden billijck: Maer seyden ter selver tijdt tot het formeren van een Legher tot Meppel om haer Lantpaelen te verseekeren/een veel hooger somme te hebben uyt ghe-

gegeven: stelden sulckx daer tegens tot Liquidatie: De selve Heeren in den Hage weder-kerende deden den achsten December rapport: Haer Hoogh Mog: namen't als ofte Vrieslandt sich de ghemeene Lasten wilden ontrecken: Stelden de saecke in handen van Syn Excellentie ende des Raedts / met versoeck dat de selve beliefden (oock assumeerende soodanighe Heeren van de Regheringhe / die voor desen op ghelijck subject aen de Provintie van Vrieslant waren gecommitteert gheweest) de saecke naerder ende rypelijcker te over weeghen ende te advviseren / by wat weghen Vrieslandt daer toe soude konnen worden bewoghen ende ghebracht / dat sy haer ghelijck ende conform stelden / in 't opbrenghen van de middelen noodich tot den Oorlogh / soo te Water als te Lande / ende in de ordre van de gemeene defentie daer toe noodich / neffens de andere Provintien.

De Raedt considererende dat tot noch toe niet alleen alle devoiren / die schriftelijck hier om waren ghedaen geweest / maer oock alle ghedaene Besendingen / genoech vruchteloos af gheloopen waren / ende dat over sulckx sy beduchten / dat met dier ghelijcke Officien voortaen niet meer als voor desen souden konnen uyt gherecht worden / ende dattet evenwel beswaerlijck was tot Extremiteyten te komen / ende tot middelen van Executie te procederen / eer den uytterstien noodt daer toe dwongh / ende dewyle de difficulteyt daer in bestont / dat in de Provintie selfs de Leeden onder malkanderen sich op de maniere van de middelen op te brenghen niet verstonden / meer dan dattet aen goeden wille ende gheneghentheyt soude moghen ontbreecken / zynde oock sulckx dat onder Hun-Luyden veel waren / die de saecke wel meynden / ende geerne tot een goet eynde wilden helpen brenghen.

Soo hadden Syn Excellentie ende den Raedt neffens de voorschreve Heeren Gedeputeerde noch eenich hoope / dat noch met een Besendinghe moghelijckx yets soude konnen te weegh ghebracht worden / waren daerom van advys nochmaels een preuve te laten gheschieden door sendinghe van Gedeputeerden / soo uyt de Vergaderinghe van haer Ho: Mo: als uyt den Raedt / om alle moghelijcke devoiren te doen / de Provintie met goede Redenen daer toe te brenghen / haer conform te stellen in 't draghen ende op brenghen vande middelen / neffens de andere Provintien; maer op dat men niet in ongheleghentheyt quam te vallen van door Schimp, die de Gedeputeerden wederom aen ghedaen soude moghen worden / de Generaliteyt ende Authoriteyt van 't Landt in kleynachtingh te brenghen / vonden Syn Excellentie ende den Raedt goet / de voorschreve Heeren Gedeputeerden die derwaerts gaen soude / met Assistentie van Crijchs-Volck buyten pericul te stellen: Ende in ghevalle buyten vermoeden met de voor verhaelde ghevoeghlijcke middelen niet te doen en ware: Soo souden de Gedeputeerden haer reguleeren / naer de Instructie van haer Hoogh Mog: / ende dien volghens soodanighe vordere middelen ghebruycken / als tot dienst van 't Landt bevonden wiert te behooren / om die van Vrieslandt tot Redenen te brenghen / ende tot t' geen goede Bont-Genoten ende Leeden van de Unie ghehouden waren; haer Hoogh Mog: hebben sich hier mede geconformeert / dien volghens verstonden dat in conformite van 't voorschreve advys

soude

soude worden geprocedeert / versoeckende Syn Excellentie te adsumeeren de Heeren die voor desen in Vrieslandt waren gheweest / metten Staet / als oock eenighe Heeren uyt eenighe Provintien in de Vergaderinge van haer Ho: Mo: / die den haren onder de voorsz. Heeren niet en hadden.

Den Heer Franckena versocht / dat haer Ho: Mo: met de voorgenomen Besendinge wilden in houden / ende in plaets van dien een serieus schryven te laten af gaen / niet twyffelende ofte syn principalen souden de ghemeene saecke ten besten alles by brenghen / wat hun doenlijck ende moghelijck was: Ende in cas haer Ho: Mo: deses niet-tegenstaende met de voorsz. Besendinge souden gemeynt zyn voorts te varen / soo protesteerde hy ten hooghsten daer teghens / om te dienen sulckx ende daert behoorde.

Tottet uyt voeren vande Instructie / zyn gecommitteert de Heeren Rantwijck, Olfert Barents, Vosberghen, ende Weede, ende wiert den welghemelten Raedt oock versocht twee Heeren uyt haer middel de ghemelte Heeren by te willen voeghen / om gesamentlijck de voornoemde Instructie in 't werck te leggen ende uyt te voeren.

Dan heeft den Heer Franckena verclaert / dat de Besendinghe naer Vrieslandt onnodich was / presenterende met den Heer Veltdriel Raet van Staete derwaerts een keer te doen / niet twyffelende ofte haer Ho: Mo: souden door de effecten / ende bevoiren by hun beyde aen te wenden / erlangen volkomen contentement / doch ingevalle haer Ho: Mo: des niet-tegenstande echter met de voorschreve Besendinghe voorts gheliefden te gaen / soo protesteerde hy Franckena nochmaels daer teghens / gelijck alberepts hier bevoorens hadde gedaen / waer toe hy sich refereerde / waer teghens haer Ho: Mo: hebben verklaert van de gedecreteerde Besendinghe naer Vrieslandt niet te konnen wijcken / veel min de voor-ghewende Protestatie aen te nemen / ende dat haer aengenaem soude zyn / de Reyse vande Heeren Franckena ende Veltdriel naer Vrieslandt, om te coopereren / ten eynde haer Ho: Mo: bequamen haer meninghe ende intentie in de meerghenoemde Instructie breeder geexpresseert.

De Heer Frnckena van weghen de Provintie van Vrieslandt ter Vergaderinghe van haer Ho: Mo: mede compareerende / heeft aen de selve gepresenteert eerst by monde / ende daer naer in gheschrifte: Dat niet-tegenstaende deiterative Instantie by hem gedaen, tot ophoudinge vande voorgenomen Besendinge naer Vrieslandt, ter tijdt ende wylen toe, dat de Heeren Staten van de selve Provintie daer af souden zyn verstandicht, ende daer op antwoordt gegeven, haer Ho: Mo: niet-temin belieft had, niet alleen de voorschreve Besendinghe te concludeeren ende arresteeren, maer oock daer toe te committeeren, eenighe Heeren, ende den Raedt van State te versoecken, dat Sy-luyden haren twee Heeren daer by wilden voeghen, om ghesamentlijck naer Vrieslandt te vertrecken, op soodanighe secrete Instructie, als by eenighe Heeren Gecommitteerde uyt haer Ho: Mo: Vergaderinge, neffens eenighe uyt den wel-ghemelten Raedt van State, naer ghehouden Communicatie met Syn Excellentie, was geconcipieert, ende in krachte van speciale Authorisatie van den vier-ende-twintichsten deses gearresteert, sonder dat haer Ho: Mo: op syn Remonstrants ernstich versoeck, voor alsnoch bewoghen hebben konnen worden, de selve In-

Instr uctie in de Vergaderinge te laten resumeeren, veel min aen hem visie ofte Copiedaer af te laten toe komen, waer over hy Remonstrant tot syn descharghe ende voorstandt van 't Recht ende Hoocheyt van syn Provintie genootsaeckt was geworden, door den Griffier Musch Notulen van protest in 't Register van haer Ho: Mo: te laten aen teeckenen, ende midts desen nochmael boven alle voorgaende Instancien ende Devoiren te versoecken, dat haer Ho: Mo: goede ghelieste ware met de voornoemde Besendinghe in te houden, ten langhsten drie weecken, te vreden zynde in Persoon, met de Heer van Swartensenborgh ende Veltdriel, in aller yle een keer te doen, naer de meer gemelte Provintie van Vrieslandt, om neffens de Heere van Walta teghenwoordich aldaer zynde, in alle oprechticheyt ende getrouwicheyt de Heeren Staten van Vrieslandt voor te draghen, haer Ho: Mo: ernstighe meninghe ende intentie, noopende de voorschreve Besendinghe, niet twyffelende ofte haer Ed. Mo: souden op de goede Officien by hem Remonstrant ende andere Heeren te doen, soodanighe ernstelijcken reguard nemen, ende sich in dier voeghen favorabelijck verklaren, dat haer Ho: Mo: daer aen souden nemen goet contentement: Waer over hy nochmaels versocht, dat de meer ghenoemde Besendinghe als onnodich, mocht worden in getrocken, tot voorkominge van swaricheden ende onheylen, die andersints daer uyt souden moghen onstaen, ende verhoopte hy Remonstrant, dat haer Ho: Mo: 't selve als redelijck ende billijck, midtsgaders dienstich voor den ruste van desen Staet, hem langer niet souden verweygeren: dan in cas haer Ho: Mo: buyten vermoeden 't selve alsnoch soude moghen blyven difficulteren: Soo protesteerde hy Remonstrandt nochmaels in Qualiteyt als boven, expressselijck by desen teghen de voorschreve gedecreteerde Besendinghe ende Proceduyren daer op albereyts gevolcht, ende die daer op als noch vorder souden moghen volghen, voor soo veel de selve waren streckende tot prejuditie, verkrenkinghe, ende inbreuck van de Hoocheyt, Vryheyt, Privilegien, ende Gerechticheyt, de meer genoemde Provintie van Vrieslandt in krachte van de naerder Unien, ende besonder uyt het eerste, elfde, ende sestiende Articulen van dien, in 't stuck vande Contributien, als andersints competerende, ende vorders voor soodanighe onheylen ende swaricheden, die de meer genoemde Provintie van Vrieslandt in 't particulier, als oock den Staedt van 't Landt in 't gemeen, door de meer genoemde Besendinghe met den aenkleven van dien, souden moghen over komen. Waer op gedelibereert zynde / hebben haer Ho: Mo: verklaert van de voorschreve Besendinghe / als den Staet van den Lande in 't gemeen / ende de Provintie van Vrieslandt in 't particulier / noodich ende dienstich / niet te konnen wycken / ende over sulcks de voorschreve Protestatie niet aen te nemen / doch dattet haer Ho: Mo: aen ghenaem soude zyn / in gheval le den Heer Remonstrant / als oock de Heeren Swatsenborgh ende Veltdriel, de moyte wilden nemen om een Reyse naer Vrieslandt ten syne voorschreve te doen.

Hier voor is ettelijcke malen ghemelt van Schepen / die by de Duynckerckers ghenomen ende aen neutrale verkocht waren: Haer Ho: Mo: hadden daer op door den Professor Cunæus laten in stellen seecker Casus posicie, sulcks is ghesuyrt aen de Ambassadeur Langerack, om by hem aen de Universiteyt tot Orleans over ghesonden / ende daer op by de Heeren Professoren / in de selve Accademie

een geraisonneert advys geformeert te worden: De selve causus Positie is oock door den Agent Brederode ghesonden aen de Professoren tot Brasil / Item aen den Agent Bilderbeeck, om by hem ten fine als vooren ghesonden te worden aen de Professoren tot Marburch: Vorders hebben haer Ho: Mo: goet ghevonden den voornoemden Professor ter saecke van 't in stellen van 't voorschreve Casus / te vereeren met de summa van hondert ende vistich gulden.

Daer is oock by de Hoven van Justitie in Hollandt geformeert / een advys op 't laetste Lidt vande Casus Positie, een geruymen tydt daer bevoorens by haer Ho: Mo: ghedaen in stellen / nopende de difficulteyt voorvallende, over scheepen ende Goederen van Neutralen, de Havenen van Vlaenderen frequenteerende, ofte de selve uyt ende in respective varende; Is goet ghevonden voor alsnoch over 't voorschreve laetste Lidt geen finale decisie te doen / maer de Questie voor vallende / daer met het selve Lidt quadreert / dat men daer op pro re nata soude letten / ende oock treeden in examinatie vande Requesten / die deses aengaende alberey ts waren over gelevert / om daer op naer gelegentheyt ende bevindinge van saken gedisponeert te worden: Vorders hebben haer Ho: Mo: geresolveert aen de respective Collegien ter Admiraliteyt te schryven / dat soo wanneer by de Schepen van Oorloge in dienst van haer Ho: Mo: als oock by eenige Schepen met Commissie van Syn Excellentie ter vryer Neeringe, als andersins varende / eenighe Schepen van 't voorschreve laetste Lidt voorts aen wierden in gebracht / datse alvoorens daer op by provisie / ofte ten principalen te disponeeren haer Ho: Mo: in aller yle daer van souden hebben te adverteeren / met bericht van alle particulariteyten / de voorschreve op ghebrachte Schepen concernerende / oock te schryven aen de Fiscalen van de selve Collegien ter Admiraliteyt sorghe te dragen / dat dese haer Ho: Mo: Resolutie by 't Collegie van haer Residentie / ofte door hun selfs punctuelyck wierde achter volgt / op pœne dat de voorschreve Fiscalen sulcx naer latende / daer over by haer Ho: Mo: souden worden aen ghesien / oock daer over aen hun verhaelt het nadeel dat daer door 't Landt / ofte de particuliere geïnteresseerden souden mogen komen te lyden.

In October heeft sich den Vyandt vertoont met menichte van wel gemonteerde Schepen voor de Wal van Texel ende 't Vlie, maeckende niet alleen het Vaer-Water onveylich voor de Coopvaerdy-Schepen aldaer passerende / maer oock voor de Schepen van Oorlogh selfs / met meeninge ende intentie / om een wyle tydts sich aldaer te onthouden / ende naer alle apparentie te passen op de rycke ende kostelycke Schepen / komende uyt Moscovien, als oock van andere Quartieren / midtsgaders op de Haringh-Buysen ende andere Visscherien. De Vice-Admirael Quast was in de Hoofden ende schickte een Lyste van de Schepen van Oorlogh wanneer de selve waren binnen s' Landts gheloopen / om te revictualieeren ende wederom by den Vlag te komen.

Men committeerde de Heeren Gerard van Arnhem, Pieter Olican, Gerard van Santen, ende Olphert Barents, 't samen ende elcks in 't by-sonder / om met de Heeren Raden / in 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam ende in 't Noorder-Quartier respectivelyck te helpen delibereeren ende resolveeren / op promt ende effectuele middelen / waer mede 't dreyghende Gewelt des Vyandts in dese Conjuncture

juncture van tijden mochte worden ghestuypt ende ghewéert de voorsz. Legaten beveylt oock den Vyant selfs om den noort alle mogelijcke afbreuck gedaen; ende op dat dit alles des te beter soude mogen worden geeffectueert wierden de voorn. Gedeputeerden voorsien met Brieven van credentie aen deselve Collegien/ oock gelast te gaen met onderlinge correspondentie ende de Collegien bewegen eenigen respectiven uyt het middel vande haren te committeren/ om neffens haer Ho: Mo: Gedeputeerden ter naester ende bester gelegentheyt by den anderen te komen/ ende in cas dat bevonden mochte worden/ dat beyde de voorsz. collegien/ soodanigen macht van Scheepen niet en souden konnen by den anderen brenghen/ als tot resistentie ende afbreuck vanden Vyant van noden was/ soo wierden de Meergemelde Collegien ter Admiraliteyt gheauthoriseert/ om eenighe Scheepen vande Oost ende Westindische Compagnie ofte van particulieren in te huyren om voor een corten tijt gebruyckt te worden teghens den Vyant; over sulcks wiert geschreeven/ aende Steeden Amsterdam, Hoorn, Enckhuysen, ende Medenblijck de gemenen saecke ten besten/haer Ingesetenen te beweegen op reedelijcke kosten vant Lant/ de meergenoemde Collegien respective elck in zyn quartier de goede hant te bieden/ ende alle behulp te doen: ende ingevalle bevonden mochte worden/ dat tot het uytvoeren van dese haer Ho: Mo: resolutie prompte penningen van noode waren wierden de Gemelde Heeren Gedeputeerden in sulcken cas geauthoriseert aen't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam te induceren/ voorden tijt van ses Maenden te negotieeren een somma van veertich duysent gulden/ ende 't Collegie ter Admiraliteyt in't Noorder quartier twintich ofte dertich duysent gulden/ met vaste toeseggingh dat haer Ho: Mo: geresolveert waren/ ende de Heeren Gedeputeerden vande respective Provintien aengenomen hadden ende belooft de Gemelte Collegien respective vande te negotieeren somma ter expiratie vande voorsz. tijt te ontheffen. Doch souden de Heeren haer Ho: Mo: Gedeputeerden voornt. vande voorsz. negotiatie geen vermaen doen ingevalle den noot by andere wegen gheholpen soude konnen worden.

Vorders is aen 't Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam geschreven, twee Heeren uyt haer middel herwaerts te senden/ om deselve te disponere haer Collegen te beweghen/ datse de Scheepen van haer directie/ ende gedestineert tot besettinghe vande kust van Vlaenderen naerden Vlagge vanden Vice Admirael Quast in aller yle wilden doen gaen/ Vorders is geschreeven aende Heer Vosberghen zynde tot Bergen op Zoom, een keer te doen naer Middelburgh, ende 't Collegie ter Admiraliteyt aldaer in krachte van haer Ho: Mo: Brieve van credentie/ representeerende swaricheden/ die den Staet deser Landen Successu temporis waren maeckende/ inghevalle den Vyandt (van met zyn Vloote sterck seven twintigh welghemonteerde Scheepen inde Havenen van Vlaenderen uyt Spangnien over te brenghen vier duysent Spaignaerden veplich quame te effectueeren ende dien volghende 't voorn. Collegie te disponeeren tot het uytsenden vande Scheepen staende tot derselver directie/ ende ghedestineert tot besettinghe vande Cust om sich te gaen vervoeghen by de Vice Admirael Quast. ende wiert den Heer Vosberghen, gheauthoriseert, om alle de Scheepen van Oorloch legghende inden Haven van Zeelant ghehoorende onder de Collegien ter Admiraliteyt in Hollandt ende 't Noorder quartier ende ghedestineert als vooren/ Zee te doen neinen ende haer

mede te verboeghen onder den Vlagghe van den Vice-Admirael Quast, om met gemeene assistentie ende eenparich belept des Vyants Ghewelt teghens te gaen ende te verbreecken / ende is van al 't geen voorschreven / Syn Excellentie den Heere Prince van Oraignen Communicatie gedaen door Missive / op dat den selven bericht zyn van 't geen by haer Ho: Mo: in dese beswaerlijcke Constitutie van saecken ter Zee / soo in 't Canael als om den Noort was ghedaen.

In 't laetste van December hebben die van de Admiraliteyt van Rotterdam gedaen / de volghende Propositie.

HOOGE MOGENDE HEEREN.

De Gecommitteerde Raden ter Admiraliteyt, Residerende binnen Rotterdam, hebben eenighe daghen voorleden ter Vergaderinghe van U Ho: Mo: door haer Gedeputeerden doen voor draghen, *de deporabel Stant*, daer in haer Collegie is komen te vervallen, vermits de wanbetalinghe der Subsidien by de respective Provintien ende Leden van dien, 't sedert den Jare *negen-ende-twintich*, tot desen loopende Jare toe, tot verval van de ordinaris Lasten, volghens den Staet van Oorlogh aen haer belooft, ende daer neffens aen U Ho: Mo: doen overleveren, pertinenten Staet, daer by U Ho: Mo: mochten sien, hoe de selve onbetaelde Subsidien, over de *seven-mael hondert duysent* gulden quamen te monteren, midtsgaders haer Missiven, daer uyt U Ho: Mo: konden speuren, hoe dat de saecke, vermidts de selve wan-betalinge, was ghestelt, hoe de Scheeps-Volckeren begonden te revolteeren ende te mutineren, de *Disciplina* te Water wierde gevioleert, ende de Personen van den Raedt geaggresseert, ende met Feytelicheden ghedreygt, ten eynde dat desen haren Staet by U Ho: Mo: naer haer ghewichte over-woogen zynde, prompte ordre tot Secours door betalinghe van de beloofde Subsidien mochte worden ghestelt, als mede om haer selven te deschargeeren, ingevalle de saecke in vorder verloop, tot meerder ondienst van den Lande ende Interessen van de Ingesetenen van dien quame te vervallen, de selve hadden verhoopt, dat dese saecke U Ho: Mo: sulckx soude hebben ghemoveert, dat daer op promptelijcke ordre tot haer Secours soude zyn gevolght, maer hebbẽ tot haer leet wesen vernomẽ, hoe dat by U Ho: Mo: op haer geremonstreerde niet eens was geresolveert, der halven in siende, hoe dat haer swaricheden alle uren begonden te accresceeren, hebben andermael haer geperst ghevonden, door haer tegenwoordighe Gedeputeerden, de voorschreve accresceerende swaricheden U Ho: Mo: voor te draghen ende ghedienstelijck te versoecken, dat U Ho: Mo: haer gelieven te verseeckeren, dat den noot van haer saecke soo verre ghekomen is, dat de selve geen vorder uytstel kan lyden, den Staet van haer Collegie 't eenmael in Credyt ende Authoriteyt sal komen te deficieeren, den dienst van den Lande, ende der Ingesetenen van dien, gheheel stille ende ongehanthaeft sal blyven staen, ende van alle de Matroosen soo binnen als buyten *Duyns*, die tegenwoordich tusschen de *veertich* ende *vyftich Maenden* ten achteren zyn, een generale Mutinatie is te verwachten, ten zy datelijck met de beloofde Subsidien worde gesecondeert, alle 't welcke dan de aenwesende Gedeputeerde U Ho: Mo: by desen wel hebben willen voor dragen, met versoeck dat U Ho: Mo: dese saecke naer haer ghewichte, sulcks willen behertigen, dat sy daer van de prompte Vruchten moghen komen te smaecken.

ken; met vordere verklaringhe dat by faute van dien, sy ghenootsaeckt sullen zyn, haer Staet ende Gelegentheyt de respective Steden van de *Mase* te openbaren, ten eynde de selve daer van kennis hebbende, haer moghen verontschuldicht houden, van dat haer Ingesetenen van nu af 't eenmael van de Convoyers, die sy tot verseeckeringhe van haer Commercien ende Visscheryen ghenooten hebben, komen gefrusteert te worden, ende alle Schepen van 't Landt sonder dienst te doen, tot soo grooten Intresse ende disreputatie van den Staet deser Landen, aen Landt komen te blyven

Ten eynde de selve daer door gemoveert moghen worden, om ter aenstaende Vergaderinghe van myn Heeren de Staten van Hollandt, door haer Gedeputeerden de saecke sulcks te dirigeeren, dat by de gemelte Staten oock ordre mach worden ghestelt, om promptelijck te doen betalen, 't geen sy in voldoeninge van 't Subsidie voor dit expireerende Iaer noch schuldich zyn, op alle 't welcke dan sy U Ho: Mo: Resolutie sullen verwachten, om daer van ter Vergaderinghe van haer Collegues rapport te doen.

Aldus ter Vergaderinge van haer Ho: Mo: overgelevert, den *dartichsten December sestien hondert een-en-dartich*. Was Onderteeckent, *Jacob van Corput*, *H. Groeneweghen*, *H. van Voorst*, *M. P. van den Broeck*.

In September schreef den Koninck van Enghelandt / dat hy syn Resident Carleton toe stont een keer te doen derwaerts. By welcke occasie men hem door den Griffier Musch ter handen stelde seeckere Pointen / die de Heeren van Heemsteede ende Beaumont hadden op 't Papier ghebracht. Men schreef oock een Brief aen den Viscomte de Dorchester des Residents Oom / Secretaris van den Koninck tot Recommandatie vande Pointen / ende om alles beter te doen gaen / vereerde men aen den Resident een goude Ketten / ter waerde van duysent gulden, ende een Medaille van seven ende 't negentich guldens, tien stuyvers, 't Fatsoen in beyde in gereeckent.

Memorie van de Heeren Staten Generael, aen de Heer Ridder *Dudly Carleton*, van weghen Syn Majesteyt van Groot-Britaignen, Resident by haer Ho: Mo:

1.

De gemelde Heer Resident, gaende naer Syn Majesteyt, wert versocht door de Heeren Staten Generael op 't beste te recommandeeren de Vereenichde Provintien, soo in 't generael als particulier, aen Syn Majesteyt ende syn Raedt, te weten dat in Reguard van de groote Oorloghs Lasten, die haer Ho: Mo: dragen, ende noch dit Iaer te dragen hebben, de selve mogen worden gesoulageert door *het remboursement der ses-mael hondert duysent gulden*, met den Interesse van dien, genegotieert ten dienste van desen Staet, ende al noch op Interest loopende volgens Obligatien daer over ghepasseert by den Heer *Viscomte de Dorchester*, ghelijck oock van andere sommen tot dienst van Syn Majesteyt uyt geven.

2.

Dat volgens Maximen van de Voorgangers van Syn Maj. de selve werden bewoghen, om niet toe te laten aen de Vyanden van desen Staet, te doen Werving van Crijgs-Volck te Lande, ende weyniger van Matrosen te Water, alsoo de ervarentheyt onlanghs heeft geleert, dat de selve hebben gepooght, ende noch pooghen aen

 desen

dese Staet te doen seer groote schaden, ende haer selfs ter Zee te maecken 't eenemael formidabel.

III.

Dat hem gelieve te bevorderen, dat de Capitains van desen Staet, vaerende met Commissie van Syn Excellentie den Prins van Oraignen, in Zee bekomende eenige Prinsen op den Koninck van Spaignen, ofte syn Onderdaenen, ende de selve brengende in de Havens ofte Reeden van Syn Majesteyts Koninck-Rijcken ende Landen, sy van daer mogen vertrecken vry ende vranck, sonder gemolesteert te worden door de Ministers ofte Onderdaenen van den Koninck van Spaignen, ende dat sy aldaer niet moghen worden ghetrocken ter Iudicature van de Admiraliteyt, ofte anders.

IV.

Dat insgelijcks hem gelieven te recommandeeren ende te vermanen, de Expeditie van de Handelinge die soo langhe getrotteert heeft tusschen de Gedeputeerden van de beyde Oost-Indische Compaignien, ende dat geduyrende dien Handelinghe by wegen van faiten, van weghen de Engelsche Compaignie niet werde geattenteert, noch arrest ofte desentie gedaen op de Schepen van de Oost-Indische Compaignie van desen Staet, om niet meer te altereeren de humeuren, ende veroorsaecken vordere inconvenienten tot nae deel van 't Gemeene beste.

V.

Boven dien wort de gemelde Heer Resident versocht de moeyte te nemen, van te communiceeren ende te persuadeeren, Syn Majesteyt ten eynde het de selve believe niet meer toe te staen, dat de Oorlogh-Schepen van desen Staet, komende van syn Rijcken, worden gearresteert, als hier te vooren dickwils is gedaen, tot groote ondienst van desen Staet, ende dat desgelijcks het Syn Majesteyt gelieve toe te laten, dat de Schepen van desen Staet van nooden hebbende *Vivres* ende *Victuaille*, de selve aldaer vry tot haer behoef moghen koopen, om daer mede weder herwaerts te komen: Gelijck de goetheyt van Syn Majesteyts Prædecesseurs haer altijt heeft toegelaten. Waer door den gemelden Heer Resident sal doen vruchtbaere, ende aengenaeme dienst, tot behoudenis van de Vrientschap, Correspondentie, ende goet Verstant tusschen Syn Majesteyt, haer Ho: Mo: ende der selver onderhoorighen, gelijck haer Ho: Mo: sulcks vertrouwen op syn discretie ende genegentheyt, tot het Gemeene best. Gedaen den *twee-ende-twintichsten* September, *sestien hondert een-ende-dertich*.

Carleton syn afscheyt nemende / ende syn dienst presenteerende / heeft aen haer Ho: Mo: gerecommandeert / dat aen Wouter Coventry koopman tot Londen in Engelandt gerestitueert mochte worden / seecker Schip genaemt de Hoope met met syn Ladinge / 't welck komende upt Duynckercken, ende willende naer Engelandt op de Reyse / door Capiteyn Sterck was genomen ende in Zeelandt op ghesiupzt / ter saecke dat het voorschreve Schip hier behoorens op de Ingesetenen deser Landen / by den Vyant was genomen: Item dat haer Ho: Mo: wilden aen de Admiraliteyt tot Rotterdam ordonneeren te verleenen korter Expeditie / in 't stuck van de Pretensien van de Onderdanen van syn Koninck / teghens de Ladinge / Vracht-loon / ende Schip van Michiel 't Kint, voeghende hier by dat

de saecke soodanigh was gelegen / dat de Heeren in de voornoemde Admiraliteyt tot noch toe / niet-tegenstaende de voorsz. Pretensien in rechten waren gebracht / den tijdt van twee Maenden gheleden / niet en hadden gedisponneert op de Provisien / by wederzydts Parthien versocht / nochte oock geprocedeert / tot de Examinatie der Getuygen / gekomen uyt Engelandt / een geruymen tijdt gheleden / ende die hier al noch tot groote kosten verbleven: Op 't eerste Point beloofden haer Ho: Mo: de saecke naerder te examineeren / ende daer toe te brengen soo veel gemacks als mogelijck soude zyn: Op 't tweede is geschreeven aen 't meer ghenoemde Collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam, datse tegens Woensdach naestkomende des s' morghens goet tijdts / herwaerts wilden committeeren een van haer Collegien / ende daer neffens den Fiscael van den Brouck, om op de klachten ende Doleantien / van den voornoemden Resident gehoort te worden / ende daer naer te verstaen haer Ho: Mo: naerder meninge ende intentie.

Sulcks alles heeft soo weynich gheholpen / dat in December wederom op 't papier gebracht is / dit volghende

Memorie van eenige Differenten ende Saecken, die tusschen Engelandt, ende dese Landen haer verthoonen ende open staen, ende by Besoigne ofte Negotiatie souden dienen wech-genomen ende gevordert.

Erstelijck wort in Enghelandt gecontroverteert *de vrye In-komste* ende *Uyt-vaert* van de Schepen van Oorlogh, ende op Commissie vaerende, in ende uyt de Havenen van Engelant; door dien Arresten gepractiseert ende aldaer toe ghelaten worden, op ende tegens de Scheeps-Capiteynen; 't sy om schulden van eenige van haer onderhebbende Volck, ofte oock onder andere gesoghte Pretensien.

Daer beneffens de Prinsen die de selve op de Vyanden hebben verovert, werden aldaer ghereclameert, de Iudicature van de Admiraliteyten van Engelant subject gemaeckt, ende tegens alle voorige gebruyck, andere Maximen geintroduceert, dat soo lange de Prinsen hier te Lande niet gebracht zyn, de selve aen de Vyanden moghen ende behooren gerestitueert te worden.

Oock wort des Vyandts Macht ter Zee seer versterckt, door de aen-neminghe van 't Enghelsche Boots-Volck, het welcke door den Beuyt aen gelockt, ende toe gelaeten wort, den Vyandt aen syn Scheepen te mogen dienen, behalven de verhinderinge ende prejudicien, die tegens de oude Tractaeten ende Entrecoursen, in de Navigatien ende Commercien in Engelandt worden ghedaen, soo worden meede van tijdt tot tijdt meerder nieuwicheeden in gevoert, met *verboth van de Manufacturen* ende andere Goederen, als oock *van* uyt dese Landen komende, ende zyn noch jongstelijck verboden uyt gheghaen, dat de Schepen van dese Landen geen *Haringh* ofte *Pekser* uyt Enghelandt mogen voeren, ende op de soute Visch van hier, ende als uyt Engelandt gaende nieuwe beswaernisse gestelt.

De langduyrige Handelinge tusschen de Engelsche, ende Nederlantsche Oost-Indische Compaignie sonder Vrucht, ofte eenich apparent Succes, wort ghevreest, dat tot meerder misverstandt sal uyt bersten, insonderheyt als de Enghelsche onderstaen (ghelijck sy voor hebben) de Oost-Indische Schepen van

van dese Landen in Enghelant aen te houden, ende der selver Ladinge haer Luyden te appliceeren.

Daer by komende de saecke van *Amboina*; die in alle occasien seer hatelijck in Engelandt wort op gehaelt, waeromme ende tot voldoeninge van Parthien geinteresseerde, daer in eenmael wel diende gesententieert, ende de Sententie in Enghelant met volle Leeden bekent ghemaeckt.

De *Penningen* van wegen desen Staet aen de *Mansvelsche Troupes* verschoten, van de welcke den Heer *Carleton* ten deele syn Obligatie heeft gepasseert, midtsgaders die noch resteeren van wegen 't onderhout van *vier Regimenten*, ende die laetstelijck aen 't Regiment van *Morgan* zyn verschoten, beloopende 't samen ontrent *anderhalf Millioen*, dienen mede by alle goede occasien ingevordert.

Ende generalijck ghemerckt de Spaensche *Menéen* in Enghelandt meer ende meer toe nemen, tot prejudicie van desen Staet, sullen den Koninck ende dessels Raden daer teghens ten besten geinstrueert, ende Syn Majesteyts Affectie ende Vrientschap geconserveert dienen te worden.

Op alle welcke Pointen verstaen is, dat naerder ende particulierder serieuse Deliberatien aen gestelt sullen worden, ende *betracht de middelen ende wegen*, om te herstellen de oude Correspondentie, ende Maximen van Staet tot 't Gemeene beste, tusschen 't voorschreve Koninck-Rijck ende dese Provintien.

Sulckx is gheschiet / ende zyn noodich gevonden tweederley weegen / een Besendinge ende Liberaliteyt / om namelijck een ende ander van de Hovelinghen / Favoriten / ende Raden des Koninckx / te verbinden deur presenten / 't welcke in de gestelde Memorie wert verstaen deur de Woorden van Middelen ende Weegen, ghelijck in 't volgende Jaer expresse Resolutien op dat stuck zyn genomen ende geexecuteert. Ende de Ambassadeur Ioachimi schreef ende rapporteerde ghedurich daer van / als dat de Spaensche alleen deur haer Giften ende Gaven aengenaem waren: hoe wel Spaignen oock veel had te houden / ende niet alles konde geven: Maer 't avantage van Spaignen bestont daer in / dat het was een Monarchie; ende dat die secrete Liberaliteyt deur een alleen wiert geresolveert / ende deur een gedirigeert: daer in een Republicque / sulcke dingen gaen deur veel; hoe wel dickwils den Heer Prins van Oraigne tot dien eynde wiert geautoriseert: aen wien alleen dan daer van het rapport gheschiede: aen den Heer Ioachimi wiert / al voor de komste van den Pensionaris Brassaert last gegeven / om aen des Koninckx Secretaris Coock te vereeren vier hondert Pieces, of Ponden Sterlinx, als oock aen Sir Herry Martin, die President was / ende groote directie had in het Hof van d' Admiraliteyt tot Londen, ende daerom veel goets of quaets konde doen aen de Schippers / Schepen / ende Goederen / die veel wierden aengehaelt. D' Ambassadeur Ioachimi hadde seer goede Reputatie van te zyn niet alleen een eerlijck ende verstandich Man / maer oock een goet ende ghetrouw Minister / ende siende dat sodanighe middelen niet alleen dienstich / maer noodich waren / dede wel dat hy het syn principalen aen diende ende dien raedt gaf: Indien nu sulckx was ter Ooren ghekomen van den Koninck of van syne Raden / wert ghevraecht of het konde werden ghenoemt calumnieux ende injurieux? Alle Rechts-Gheleerde sullen segghen / dat

geen injurie is/wat sonder injurieuse intentie geschiet: hoe kan animus injuriandi zijn, daer men soeckt yemants vrientschap te doen: yemant t'obligeren/ en te verbinden deur weldaden? en daer geen diffamatie is, daer is geẽ injurie. Als een minister aen sijn principalen schrijft van de gunst of onguńst der Regering/ by de welke hy resideert: dat kan by geen redelijck mensch werden opgenomen voor diffamatie. En wat op die manier een dienaer aen sijn meester schrijft: dat is als in de biecht geseyt. Ende sulcx / by geval of malitie van Vyanden upt-komende / te willen qualijck nemen; is tollere e vita vitæ societatem. In de wet / die daer spreeckt de famosis libellis, wert uytdruckelijck geseyt; die een fameus geschrift vindt ende niet terstont verbrant of vernieticht / dat hy schuldigh is aen dat crimen, ja capitalijck strafbaer. Hoe-wel meer; als men een geschrift / dat een minister schrijft Reipublicæ suæ causa, tegen sijn intentie ende meningh divulgeert/ende qualijck duydt. Den goeden Heer Ioachimi soude men wel dapper hebben verongelijckt; soo men hem om deselve sijne goede ende getrouwe advertentien hadt willen verdencken / of een calumniateur noemen. Of van sijn bedieningh removeeren. Jae dien Raedt / middel / ende wegh wetende ende niet aen sijne Principalen aenwijsende; soude gedaen hebben als een ontrouw Minister; ende blamabel sijn soo daer als hier.

Soo in 't voorgaende als dit Jaer sijn gemaeckt verscheyde noodighe wetten ende Placeaten; als aengaende het inbrenghen vande Tyken in Vyande Landen ghemaeckt; aengaende de Heerlijckheden/ Tienden/ Landen/ renten ende andere Leen goederen inde Meyery van den Bos; Item dat de Schippers in Texel ende Vlie sullen wachten tot dat de Tertchers aen boort geweest sijn; raeckende de Leger Persoonen; tegens het uytvoeren van allerhande rouwe ende ongecamde Wolle ende Schaeps vachten ende 't inbrengen van eenige Wolle buyten dese Provintien getaint ende berept; raeckende de domeynen in Vlaenderen; Item op 't stuck van de Tarra vande Engelsche Lakenen / 't visiteeren ende meten van dien; tegen 't brantschatten ende Fouleen der Soldaten in 't doortrecken van contributie Landen; van 't lastgelt vande Scheepen na de Levant varende; op 't verheffen vande Leenen in Vlaenderen; 't verkopen vande Westindische actien; dat geen Krijgs Officier tot Corporael ende schrijvers in clups mogen tapperye opsetten; pardon voor de Overloopers; op 't stuck van de ophebe vande generale ende gemeene middelen; 't vervoeren vande Granen uyt ende nae de contributie Landen; dat alle Schippers ende Cooplieden alle Granen in Moscovien geladen binnen dese Landen souden hebben te brengen; op 't beleyt ende Ykinge der Schepen in ende buyten 't Leger dienende; op de verpachtinge van een vierde part der Convoyen; op de commertie vande Kooplieden adventuriers; tegen het prepareren van 't geel Koper, cieren en toerusten/'t sy met emailleeren/ coleuren of andersints in dier voegen dat het selve het goudt of silver ghelijck sy; als mede tegens 't venificieren der wercken daer van ghemaeckt; op 't uytloopen vande Soldaten / tegen den uytvoer van paerden; van alle welcke wijtlopich is te sien in de Placcaet Boeken daer van uyt gegaen. In 't laest van dit Jaer wiert oock in Hollandt van wegen de hooge overicheydt aen de Officieren last gegeven tegen den wijtberoemden Heer Grotius: die uyt Vranckrijck stillekens hier in 't Landt gekomen was; na 't exempel van Utenbogert ende andere: ghelijck oock

 die

die op Loevesteyn gevangene Remonstrantsche Predicanten waeren met ooghluyckinge geevadeert. Onder de leden van Hollandt waeren oock verscheyden/ die niet ongeern saegen dat hy hier was ende mocht blijven. Maer verre de meeste waeren daer tegen: ende de Prince self vont niet goet om sijnen 't wille Hollant of het meerendeel vande Staet 't offendeeren: sijnde hem genoegh dat hy andere ende de voornaemste van die party hadde gedaen herstellen: ende daer deur de wonde tamelijck geconsolideert: maer Grotius, sijnde een man niet alleen in gheleertheydt maer oock in ervarentheydt van saecken/ die de Regeering ende Staet raeckten/ seer beroemt/ ende daer en boven de naem hebbende van niet me-gaende te sijn; maer stijf by sijn stuck te blijven/ en nochtans van een goet/ vroom en oprechten wandel/ was suspect: gelijck ghemeenlijck virtute eminentes; a quibus periculum metuitur, niet werden vande Potentaten begeert. Dies de geene die de directie in Hollandt hadden/ ende dit Jaer kregen / de saecke alsoo ter Vergaderingh ende by den Prince wisten te beleggen/ dat Grotius most wijcken: de Staten van Hollandt, dat is/ het meestendeel vonden 't soo hardt aen; dat sy ter Vergaderingh in geenerhande deliberatie wilden treden voor en aleer die resolutie tegen hem was vast gestelt. De Heer van Heemstede was dit voor jaer als geseyt is Raet Pensionaris geworde: van hem spreect Grotius in een brief aen Maurier geschreve aldus. Locum illum Principem tenet filius hominis nobis quondam infestissimi, ipse parum æquus. Hy gaf oock veel schult aende Predikante: daer van hy inde selve brief seyde: crescit insanabile vulnus & novum suboritur contumacia ecclesiasticorum & conspiratione adversum omnem publicam autoritatem. Hy wilde seggen dat de Predicanten somtijts preeckten tegen de gunst die men aende Remonstranten dede door oogeluyckinge. Dat gesach 't welck sy deur het middel van predicken hebben/ is oock het eenighste: anders hebben haer d'eerste reformateurs alle waerdicheydt benoomen: ja de Croon van 't hooft. Maer 'twaren seker de Predicanten niet die 't hem deden: 't waren de politijcke ende inhebbers vande Raedthuysen: die geern sagen ende hoorden de invective Predicatien tegen d'Arminianen; uyt vreese/ dat de Prince deselve al te seer mocht faboriseeren; ende haer exturbeeren; gelijck Prins Maurits aen d'andere hadde ghedaen. Hy toogh van Rotterdam nae Amsterdam, ende naderhant op Hamborg: alwaer hy seer eerlijck ende minnelijck is beschermt geweest. D'aenschrijvinge aende Officieren van Hollandt luyde als volcht.

Alsoo *Hugo de Groot* (voor desen by Sententie vande gedelegeerde Rechters gecondemneert tot een eeuwige gevanckenis, ende de voorsz Gevangenis ghevioleert hebbende, by Placcate vande Ho: Mog: Heeren Staten Generael verklaert *strafbaer aen lyf ende goet*, tot allen plaetsen ende tyden als hy soude kunnen gekregen ofte geattrapeert worden) uyt Vranckrijck in dese Landen binnen de Stadt van *Rotterdam* is gekomen: ende dat wy gehoort hebbende de verklaringe vande Heeren Gedeputeerden der voorsz Stad *Rotterdam*, dat de voornoemden *de Groot* buyten kennis vande Magistraet aldaer ghekomen is, en hy niemant vande selve ghesien of ghesproocken heeft, oock gheen communicatie met hem gehouden is.

So hebben wy tot handthoudinge vande publijcque authoriteyt goetgevonden te schryven aen alle de Hooft Officieren vande voorsz Landen, gelijck wy oock doen

doen aen U.L. ten eynde denselve hem serieuselijck wil inquireren op de persoon vande voorsz. *Hugo de Groot*, ende hem vernemende of vindende in versekeringh te nemen ende te houden, sonder eenichsints in V.L. devoir te failleren, ende hem bekomen hebbende ons daer van terstont advys te geven, op dat wy vorder daerinne mogen doen, 't gunt bevonden sal worden te behooren. Waer toe wy ons verlatende sullen hier mede, &c. den *tienden Decembris sestien hondert een ende dartich.*

Ick kan hier niet verby gaen dat den sevenden July deses Jaers viel een seer grooten regen/ en onder den regen veel groote Hagelsteenen: ja so groot: dat men sedert het belegh van Leyden noyt soo grooten Hagel had ghesien. D'ordenaris hagel steenen waren gelijck als hennen eyers: eenige minder andere meer. Daer wiert van sommige geseyt datse hadden gevonden Hagels-steenen/ die vyf vierendeel pont hadden gewogen.

Van weghen den Koninck van Dennemarcken quam in September de Heer Claus Das, met de Secretaris Fredrick Gunter. Hy hadde by sich ses Koninckliike Trawanten/ 't welck noyt gesien was by Ambassadeurs / ende een seer groot ghevolgh van Edelluyden. Men was verwondert over desen Splendeur: De Griffier Musch met den welcken ick daer van by geval wiert sprekende/ seyde den Koning heeft willen toonen dat hy noch al syn ghelt teghens den Keyser niet veroorlocht heeft. Hy hadde audientie den negentienden September: sprekende door den mont vande Secretaris Gunter 't geen hy daer na oock in geschrifte over gaf/ ende was 't geene volght.

Hooge Moghende Heeren Staten Gheneraël der Vereenichde Nederlanden, Welgebooren, Graef, Edele, Veste, Hoogwyse, Insonders Grootgunstige, Hooggeerde Heeren.

Syn Koninglijk Majesteyt van *Denemarcken, Noorwegen*, onsen aller genadigsten Heere ende Koninck, laet u Ho: Mog: syn Koninckliicke groet, ende alle vrunt naerbuyrlijken gunst vermelden, ende daer beneffens tot vruchtbare vertredinge en administratie harer swaren Regeringe Godes des Almachtigen genadigen bystandt ende geluckigen succes ende voortganck in haer Raeden ende voornemen wel meynentlijck wenschen.

Wyders is God betert al te veel voor oogen hoe dat veel Iaren herwaerts gants Europa met sware en schrickelijke beroerte is beweegt geworden, die dan Insonderheyt in hoochgedachte syn Koninckliicke Majesteydts als deser Vereenichde Nederlanden naest aengrensende ende Naebuyrige Provintien, alsoo haer effect gedaen hebben, dat alles jammerlijck gedesoleert ende verdorven is geworden; ende indien Godt den Almachtigen, naer syn ghenadighen wille niet sonderlijck de handt daer aen ghehouden hadde ende alnoch hielde, soude soo te besorghen staet, deselve gantselijck onder een absoluye dominatie ghebracht syn: welcke beroerte dan noch ter tyt in volle swangh gaen, ende met gants sorgelijck aenslagen ende *machinatien* voortgeset worden, so dat den hoogen nootdruft vereyst, dat alle Potentaten, Staeten, ende Republijcquen op haer hoede syn, ende haer saeck by sodanige ghevaerlijckheden wel waernemen; ende de omstandigheden bren-

brengen mede, dat naest het jammerlijck verwoeste Duytslandt, insonderheydt meer de Rijcken en Landen van hooghstgedachte onses genaedigsten Koninckx ende Heere, ende dese Vereenichde Provintien worden naerghetracht; waerom soo wel syn Majesteydt als oock u Ho: Mog: betaemt, voor allen anderen, een waeckende ooge hier by te dragen, ende 't geen dat tot haer conservatie ende afwendinge des gedreygden onheyls dienlijck ende oirbaer syn kan, in gants sorgvuldige acht te nemen, waer aen syn Majesteyt door Godes toelatinge niets laten ontbreken, twyfelende oock niet u Ho. Mog. naer haer hooge ende de gantsche Werelt bekende prudentie sullen van gelijcken doen. Het behoeft onses erachtens geen wytloopich aenroeren, maer is een yeghelijck bekent ende openlijck aenden dach, dat beyde syn Majesteyts Koninckrijcken, ende dese Vereenichde Nederlanden, hoochlijck daer aen gheleghen is, dat beyde deelen in goede ende bloyende staet gehouden worden, alle verwoestingen ende verderven afgewend: ende oprechte ghetrouwe correspondentie ende naer-buyrschap van beyder syden geploogen en bestendich onderhouden wordet want dese Landen beyderſyts soo gheleghen syn, dat alwaren geen andere consideratien voor handen, de blote situatie die merckelijck aen malkanderen verbinden soude. Nu heeft boven deses Godt den Almachtigen, naer syn ondoorgrondelijcke wysheyt syn gaven onder dese Koninckrijcken ende Landen alsoo ghepartageert ende verdeylt, dat het eene de ander gheen weeghs missen ofte ontbeeren kan. Maer moeten door dagelijcksche ende continueerlijke, *mutuos cursus* ende commercia, allerhande Coopmanschappen, die tot haer conservatie ende welstandt dienlijck, jae ten hooghsten noodtwendich syn, *hinc inde* van malkanderen handelen ende uytvoeren. Soo dat dese Landen niet arbitraire ende wilkeurlijck aen malkanderen verbonden syn, maer den algheweldighen Godt ende de natuyre selfs heeft een gants onlosmaeckelijck ende nootwendigen bant daer tusschen geleyt. Daerom dan goede Naerbuerschap des te vlytiger ende sorghvuldiger van beyde syden te onderhouden is. Onsen ghenadighsten Koninck ende Heer, heeft u Ho. Mog. syn goede inclinatie ende meyninghe, die hy hier toe draeght, niet alleen door woorden, schryvens, en schickinge maer oock met ter daet selfs veelvuldiglijken verklaert ende bewesen, ende alsnoch met dese Ambassade aen u Ho. Mog. afgeordent, laet denselven hier mede nochmael verseeckeren, dat sy daer by voort ende voort bestendich blyven, ende aen haer syde gants geen manghel vermercken laeten willen, aen al 't gheen wat sy erdencken ende bevinden konnen dat *ad mutuam conservationem*, vermeeringe ende versterckinge, goeder correspondentie, vertrouwelijcke Naebuerschap, oock beyderſyts Onderdaenen ende Inwoonderen, der Landen welvaert, toenemen ende prosperiteydt nut ende dienlijck syn kan. Draegt ooek tot u Ho. Mog. het vertrouwen, dewelcke aen haer syde, 't selve hun gherecommandeert ende aengheleghen sullen syn laeten, waer om dan syn Koninckliicke Majesteydt u Ho. Mog. Naebuyrlijck versoecke.

Hebbende oock syne Majesteydt noch ettelijcke andere pointen ons opgheheven, waer van met u Ho. Mog: getracteert ende gehandelt soude worden, maer daer mede den Heer Gesante voor desemael niet bemoeyen willen, maer versoecken wegens syn Koninckliicke Majesteyt, dat deselve hun willen laeten ghevallen eenige uyt den haeren daer toe te Committeren ende verordonneren, by dewelcke

welcke sulcke pointen konnen geproponeert ende geapprobeert worden, eyntelijck dat hy hem teghens u Ho. Mog. wegens de aensienlijcke receptie staetelijck onthael ende nu vergunstigde audientie vlytich bedancken, eerbiedt sich teghens syn Koninckliijcke Majesteydt sulcks naer behooren te roemen, oock voor syn persoon naer vermogen danckbaerlijck te verschuldigen.

was onderteeckent.

Claus Daa.

Ende alsoo inde opghemelde propositie wiert mentie ghemaeckt van naerdere pointen voor Commissarisen in te geven/ so is sulcx den twee en twintighsten geschiet als uyt het volgende te sien is.

By syn Koninckliijcke Majesteydt van *Denemarcken*, *Noorwegen &c.* Hebben de Heeren Staten Ghenerael der Vereenighde Nederlanden door verscheyden schryvens, insonderheydt vanden *ses en twintighsten Mey*, ende *dertienden Iuny* Ionghst verscheenen; ende mondtlijck door derselver Commissaris *Carel van Cracauw*, over 'tgroot gewelt, die de *Duynkerckssche* Scheepen op haer Majesteyts Stroomen ende Havenen aengedaen hebben, hun beswaert ende daer beneffens begeert, dat sy Majesteydt den beroofden te recht, ende tot vergoedinghe hunder schade verhelpen ende vorder sulcke ordre stellen wilden, dat die navigatien ende Trafycquen, tegens sodanich gewelt ende plunderinge mochten beschermt worden, ofte dat de Heeren Staten die te defendeeren ende versekeren souden veroorsaeckt worden.

Nu vernemen syn Majesteyt sulcx ongeern; hadden oock niet eygentlijck daer van ervaren, behalven 'tgeen den voornoemden Commissaris *Carel van Cracauw* dieswegen aengegeven heeft; ende dewyle sy soodanigen gewelt geens weghens voor goet ofte billick erachten konnen. Soo willen sy naer eygentlijcke ingenomener informatie sich daer aen gelegen laeten syn, voor soo veel syn Majesteydt te doen staet, dat die geene die schade geleden hebben tot recht ende betalinge harer schaden geholpen worden. Syn Majesteydt syn tot huyden dato, soo wel wegens de reliquien des Keyserlijcken Crygers, als oock der *Turcxen Vrybuyteren* invallen op *Islandt* ende *Forrore* verhindert geworden, dat sy die gewoonlijcke Westersche Vloote niet uytgerust hebben; die sy doch van nu voortaen door Godes Genade uytschicken sullen, gelijck dan alreets gheschiet is, ende daer door haer Stroomen alsoo sullen in acht nemen, dat noch haer Ho: Mog: noch anderen nodich sal syn weghen der seeckerheydt hun eenighe sorghe te maecken, Hoope daer tegens dat die geene die sulcx genieten, de *gewoonlijcke gerechtigheyt* des te beter ende williger betalen sullen.

Maer syn Majesteydt konnen hier niet voor by gaen, by haer Ho. Mog. sigh te beswaeren, dat van den selven, ende deser Landen convoyeren onlydelijck ghewelt op syn Majesteyts Stroomen ende Havenen ghedaen wert, ende dat sy de *Duynkerckers* tot die gewelt daden, daer over sy nu klagen, oorsaeck gheweesen hebben: Want sy in *September Anno sesthien hondert seven en twintigh* uyt syn Majesteyts haven *Langesunt* genaemt, twee schepen, die twee Fransche Cooplu yden toebehoorende waeren, wechgevoert hebben, onder pretext dat deselve Scheepen deser Landen, Inwoonderen van de Duynkerckers genomen en aende Fran-

Francoisen verkocht waeren in voorgaende voor Soomer haer Ho: Mo. door deselver Secretaris *Gunter* te kennen ghegeven , ende om reparatie der schaden ende bestraffinge der Capiteyns, laeten aenhouden, waer op den *vier en twintighsten Aprillis* ouwen styl, en den *vierden Mey* nieuwen styl *sestien hondert acht ende twintigh* schriftelijcke Resolutie gevolcht is , haer Ho. Mog. wilden hier op naerder inquireren, ende indien eenige violeringe aen syn Majesteyts Hoocheyt geschiet waere, daer op sulcx disponeeren, dat syn Majesteydt daer aen verhoopentlijck contentement nemen soude. Maer daer en is voorts geen executie inder daet gevolght. Hier en boven klagen syn Majesteyts Onderdanen van alderhande ghewaltdadige Attentaten, die deser Landen Convoyers begaen; dat sy onderstaen de Schepen van syn Majesteyts Onderdanen te visiteren, deselve oock tot strycken dwingende, op haer Majesteyts eygen stroomen, ende altemets d'een ende d'ander van hun nemen. Ende heeft besonder eenen Capiteyn *Michiel Fransz van den Bergh*, den *een en twintighsten Augusty* voorleden twee Scheepen van *Rotterdam*, die tegens syn Majesteyts verbot eycken hout gheladen hadden, ende dieswegen vanden Visitateur aenghehouden wierden , met ghewelt ende groote dreyginghe uyt de Haeven van *Ochsefordt* in Noorweghen wechgevoert.

Dewyle nu soodanighe in syn Majesteyts hoocheydt onlydelijck syn, soo worden haer Ho. Mo. versocht deswegen aen Borgemeesters ende Raedt van *Rotterdam* te schryven, dat die beyde door Inladinge van verbooden waeren aen syn Majesteyds verbeurde Scheepen overgesonden ende den Capiteyn weghens syn overtredinghe ernstelijck ghestraft werden. Ende voorts soodanighe ernstighe ordre te stellen, waer door in toekomende der gelijcke excessen afgheschaft worden, dewyle groote ongelegentheden daer uyt volghen mochten : soo wanneer syn Majesteydt door vordere continuatie genodicht soude worden syn Hoocheyt ende Onderdanen daer tegens te defendeeren. Sy sien veel liever dat der selver Convoyers in soodanige ordre gehouden worden, dat sy alles goets van syn Majesteydt ende derselver Onderdanen sich vermoeden konden. Gelijck nu op dese reyse *twee Harlinger* Scheepen uyt der *Duynkerckers* handen door haer Majesteydts Oorlochscheepen, daer met, de Ghesante overghebracht is , ontset syn.

Wyders soo heeft eenen der *Amsterdamsche* Camer vande Noortsche Compagnie bedienden Capiteyn voor ettelijke Iaren op syn Majesteyts eygen landen van *Groenlandt* , 't welck sy *Spitsbergen* noemen , syn Majesteyts Onderdanen mitsgaders die met hun in Compagnye waeren met gewelt verdreven, ende tot den Walvisch-vangh gheensints willen toelaeten. Oock heeft voorghedachte Camer tegens haer Ho. Mog. ordre sich onderstaen syn Majesteydts Hoocheydt aen deselve Landen disputabel te maecken , oock andersints aen derselver Onderdanen onlangs (wegens reparatie harer geleden schaden) hier gedrevene handelingh tot geen billijke wegen sich willen bequamen.

Derhalven dan haer Ho. Mog. boven voorgaende veelvoudige voorschryven ende aenmaninge nochmaels versocht worden voorgedachte Camer *in hoc passu* tot billicheydt te disponeeren. Syne Majesteydt is voorghekomen, als of weegens syn Koninglijke Majesteyt van *Hispaignen* met haer Ho. Mo. van Treves ofte

te *Vrede* getracteert wierde. Soo heeft syn Majesteydt bevoolen ons daer op te erkundigen, ende by soo verre haer Ho. Mo. sulcks aengenaem waere, ende voor haeren Staet dienstelijck achten, syn Majesteyts mediatie daer toe te offereeren; hoewel sy genoechsaem sien wat een bedenckelijck werck het sy aen te geven ende daer over te tracteeren.

Eyntelijck heeft syn Majesteyt op bericht, als of tusschen syn Koninckliјcke Majesteydt van groot Britaignen ende haer Ho. Mog. eenige misverstanden sigh onthouden tot eene interpositie sigh aengeboden, maer aengesien hy uyt haer Ho: Mog. antwoort schryvens vanden *veerthienden Juny* lestleden vernomen heeft, dat deselve qualijck daer in bericht waeren, ende haer Ho. Mog. met Hooghstghedachte Koninckliјcke Majesteyt van groot Brittaignen in goede vruntschap ende correspondentie stonden; so verblyt hy sigh hoochlijck daer over. Verhoopt haer Ho. Mog. naer haer bekende voorsigtigheydt, sullen den tegenwoordighen toestandt ende werelts loop alsoo betrachten, dat sy niet alleen selfs gheen oorsaecke tot eenige scheuringe geven; maer oock indien onvermoedelijck yets ontstondt, sy alle vlyt aenwenden souden, dat sulcks strack in aenvanck ghedemt, ende neder geleyt wierde.

was onderteyckent

Claus Daa.

Den negen en twintigsten September nam syn afscheyt. Treckende van hier na Reenen inde Provintie van Utrecht, om een compliment te doen aende Koning ende Koninginne van Beemen, aldaer sich onthoudende. Aende Secretaris Gunter, blijvende noch eenige dagen hier / wiert gegeven dit antwoort.

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden. Gesien ende gheexamineert hebbende de propositie uyt den naem ende van wegen den Doorluchtigsten ende groot machtighsten Koninck van *Denemarcken* ghedaen, ende daer naer in gheschrifte overgelevert by den Edelē Heer *Claus Daa* tot *Norrebuy-Rijcx* Admirael, Rijcxraet, Amptman tot *Dracholm*, volgens deſſelfs Brief van credentie, gedateert tot *Coppenhagen* den *acht en twintighsten July* lestleden, ende daer neffens oock geexamineert ende overwogen hebbende, de pointen daer van den gemelten Heer *Claus Daa*, in particuliere conferentie openinghe belieft heeft te doen. Bedancken haer Ho. Mog. syn Majesteydt voor syn Coninckliјcke groet, ende vruntnaerbuerlijcke gonste, wenschende gedienstelijck deselve wederom, alle geluck, voorspoet, ende langhduerighe regeeringhe, met verklaeringhe uyt den voorschreve propositie seer gaerne verstaen te hebben, dat syn hooghstghedachte Majesteydt apprehendeert, ende ter herten neemt de sorghlijke ende dangereuse weghen, van die gheene die nu 't sedert veel Iaren herwaerts met haer *loosen Raedt* ende *aenslaghen* ghepooght hebben te komen tot een *absolute Dominatie*, hebbende om daer toe te gheraecken, de gantsche Christentheydt bedroeft ende geheele *Europa* in roere ghestelt, ende continuelijck in Alarm ghehouden, oock veel Princen, Vorsten ende Stenden verjaegt, geruineert, ende geoppresseert; waer over haer Ho: Mog: naer gelegentheyt, die Godt den Heere Almagtich hun heeft gegeven, altoos hebben gesoght, soodanige onheylen by alle mogelijck

ghelijcke middelen van haer af te keeren, ende willen een vaste vertrouwen stellen, dat syn Majesteyt ende alle andere Potentaten, Staten, ende Republijcquen, die door Godts goedertierentheyt alsnoch *in Esse* syn ghebleven, op haer hoede sullen syn van in sodanige droevige ende ellendige sware inconvenienten niet te vallen, oock sullen haer Ho. Mog. sich geern gelegen laeten syn, voor soo veel in hun is te helpen beraetslagen, wat tot welstandt ende redres van gemenen Regions wesen, ende de duytsche vryheyt van noden soude mogen syn, onderhoudende tot dien eynde alle vruntschap ende Naerbuyrschap, met alle Princen ende Potentaten, die den voorsz absolute dominatie suspect is, ende principaelijck met syn meer hoogstgedachte Majest: om dat het interest van des selfs Koninckrijcken, ende dat van desen Staet, alomme te Water ende te Lande inseparabel is, sulcks dat het welvaeren vande eene sonder d'ander beswaerlijck soude konnen subsisteren, ende wort syn Majesteyt ghedienstich versocht, sich volkomentlijck verseeckert te willen houden. Dat haer Ho. Mog. van haer syde, met deselve altoos sullen continueren, een goede oprechte Vruntschap, correspondentie ende Naebuerschap, gelijck deselve tot noch toe hebben ghedaen, daer van sy by alle occasie, ende gelegentheydt volkomen teyckenen hebben ghethoont, ende verhoopen haer Ho. Mog. dat syn Majesteydt sich sulcks wel sal weten te erinneren; waer over niet nodich is, dat 't selve alhier wytloopich worde uytgemeten. Doch hebben haer Ho: Mog: des niet te min tot meerder corroboratie, en confirmatie van dien, als oock tot voortplantinge van wedersyts onderdanen ende Ingesetenen, prosperiteyt ende welvaert nu jongst aen syn Majesteydt laeten afgaen een Ambassade bestaende uyt eenighe Heeren van dese Regeeringe, die ontwyffelijck daer van albereyts alle moghelijcke verseeckertheydt aen deselve hebben gedaen.

Vorders wat belangt de voorsz aengeroerde pointen, verklaren haer Ho. Mo. op 't eerste, datse seer verblyt syn, dat syn Majesteydt sich daer aen ghelegen laet syn, voor soo veel deselve te doen staet, dat de Ingesetenen deser Landen, die door de *Duynkerkers* ende andere Vyanden, van desen Staet in haer Scheepen ofte goederen gewelt en schade is aengedaen op syn Majesteyts Stroomen ende Havenen te recht, ende aen betalinge van hare schade worden geholpen, ende sullen haer Ho. Mog. met verlanghen 'teffect van syn Majesteyts goedertieren verklaringe op 'tspoedichste afwachten, ende om te bethoonen dat de beschadigheden die de *Duynkerckers* inde Haevenen van syn Majesteydt de Inghesеten deser Landen hebben aengedaen yets groots importeeren, hebben haer Ho. Mo. goet gevonden dubbelt vande specificatie aende Heer Ambassadeur over te leveren, waer over haer Ho. Mog. te meerder willen vertrouwen, dat syn Majesteydt naer syn hooghste wysheydt, ende gewoonlijcke voorsightigheydt soodanige ordre sal stellen, dat sulcks ofte diergelijcks by de Duynkerckers niet vorder werde gheperpetreert, sonder dat nochtans de commertie, die de subjecten van syn Majesteydt met de Ingesetenen deser Landen onderlingh syn dryvende, ten dien insichte hooger sullen beswaert worden, als volgens de oude Tractaten, ende den voet daer in begrepen.

Dan wat belangt de klachten ende Doleantien, die syn Majesteydt hier nefsens belieft te laeten doen; *eerstelyck* van dat *twee* Scheepen van Oorloch in dienst

dienst van desen Staet in *September* anno *sestien hondert seven ende twintich* inde *Langesunt* twee Schepen aen behoorende Francoise Coopluyden, souden hebben aenghetast, ende naer dese Landen vervoert: ende ten *tweeden* dat twee Schepen van *Rotterdam* hebbende geladen, tegens syn Majesteyts verbodt inde Haven van Ochsefordt in Noorweghen Eycken-houdt, door een Capiteyn *Michiel Fransen* van *Bergen* met gewelt ende groote dreygementen soude syn wechgevoert. Verklaren haer Ho. Mog. dat de gheleghentheyt vande *twee* eerste Schepen sulcks is, dat deselve daerbevoorens den Ingesetenen deser Landen waren ontnomen, naer *Duynkercken* gevoert, en aldaer by eenige *Franse* Coopluyden gedaen inkoopen, dewelcke de voornoemde Schepen by nacht ende ontyden, niet teghenstaende de besettinghe vande Oorloch Schepen deser Landen voor *Duynkercken* van daer hadden uytgebracht, maer by de eerste Eygenaers van dien vervolcht ende achterhaelt synde, hebben sy haer Schepen gherevindiceert, sulcks dat dese saecke van nature ende gelegentheyt verre is discreperende van sodanighe Attentaeten, ende gewelt als den Duynkerckers hebben gepleegt die met expresse intentie haer Schepen ten Oorloch hebben geequipeert, om syn Majesteyts Havenen te gaen infesteren, ende de Ingesetenen deser Landen aldaer te berooven. Doch des niet teghenstaende syn haer Ho. Mog. besich, om te beraemen ende stellen sodanighe ordre, dat syn Majesteyt verhopentlijck met dusdanige gheleghentheyt van deser syde niet meer en sal werden bekommert ofte ghemoeyt. Op de *tweede* klachte verklaeren haer Ho. Mog. sinceerlijck ende oprechtelijck datse albereydts besich syn gheweest, om te onderstaen informatien te nemen, nopende den pretensen Capiteyn *Michiel Fransen* maer dat men tot noch toe denselven vermidts de kortheyt des tyts, ende subyt vertreck vande Heeren Ambassadeurs niet en heeft weten naer te speuren, maer dat haer Ho. Mo. niet en sullen onderlaten inde begoste devoiren te continueren, om volkomen kennis te krygen ofte den voorschreven *Michiel Fransen* is in dienst deser Landen, ende waer hy sich onthout om na ghelegentheyt ende bevinding van saken syn Majesteydt redenen van contentement gegeven te konnen worden.

Vorders wat belangt het *tweede* point, sprekende vande questie die *Ian Braem cum sociis* is moverende tegen de *Noorsche* Compagnie desen landen verklaren haer Ho. Mo. dat uyt het midde vander selver hier bevoorens eenige Gecommitteert syn gheweest, dewelcke parthyen wedersydts voor haer hebben bescheyden, ende deselve by alle middelen gesoght te induceren tot Accoordt, maer die vande *Noortsche* Compaignye hebben ghesustineert, dat sy teghens den voornoemden *Ian Braem*, voor so veel haer onderlinge questie belangt, hebben verkregen recht in krachte vande Sententie by 't Hof Provinciael in Hollandt tot haren voordeel gewesen, ende ingevalle dat den meerghenoem den *Ian Braem* sich selven daerby bevint beswaert te syn, soo kan ende mach hy vande voorschreve sententie kómen in relief ende reformatie inden hoogen Raedt in deselve Provintie van Hollant. Ende syn haer Ho. Mo. te vreden en overbodich hem *Iohan Braem* in sulcken kas te verhelpen tot korte expeditie van Iustitie, en wort syn Majesteyt mitsdesen gants dienstelijck versocht, de saecke als synde particulier aende Iustitie te laten, sonder deselve vorder aen te trecken, ofte sich daer over te formaliseren, op dat de voorsz saecke in geen verwyderinghe kome te gheraecken; ende wat belanght de

Hoocheydt ende gerechtigheydt die syn Majesteydt over de Landen van *Groenlandt*, ende andere quartieren om den *Noort* gelegen souden mogen hebben, ofte pretendeeren, en is haer Ho. Mo: meeninge en intentie gants niet dat alhier te lande daer over sal worden gedisputeert, gelijck haer Ho. Mog. sulcks hier bevorens expresselijck hebben verboden daer 't behoort, alhoewel 'tschynt dat eenige gepoogt hebben, syn Majesteydt contrarie opinie te doen suscipieeren, die nochtans met de waerheydt niet over een en komen, volgens dese haer Ho. Mo. ronde ende sincere iterative verklaringe.

Op 't *derde* point verklaeren haer Ho. Mog. dat alhoewel hun openinge van *Treves* hier bevoorens is gedaen geweest. Soo is nochtans de sake soodanich gelegen, dat daer van inde Vergaederinghe van haer Ho: Mog. niet sonderlinghs is getracteert: maer alleen tot noch toe gedelibereert, ofte sodanighe handelinghe met den dienst van desen Staet soude over een komen, bedanckende oversulcks syn Majesteydt voor syn Konincklijcke gunste ende affectie. Doch soo in tyden ende wylen naer gelegentheydt dit stuck, in deliberatie souden moghen worden geleyt, en sullen haer Ho. Mog. niet naerlaeten, daer van aen syn Majesteydt als haeren ouden betrouden vrunt ende nabuer, kennis te doen.

Vorders wat belanght de misverstanden die ter ooren van syn Majesteydt ghekomen syn, dat tusschen de Kroon van groot Brittaignen ende desen Staet soude syn ontstaen, daer van hebben haer Ho. Mog. egeen kennis, gelijck deselve den *veertienden Iuny* lestleden oprechtelijck ende sincerelijck hebben verklaert, ende houden het daer voor dat sodanich geruecht uytgestroyt is, by die gheene, die volgens haer loose ende gewoonlijcke practycquen pooghen desen Staet verdacht te maecken by alle Princen ende Potentaten, goede Vrunden ende gheallieerden, ende naebueren van desen Staet, maer ter contrarie staen haer Ho. Mo. met den Koninck van groot Brittaignen in goede vruntschap ende correspondentie, doch ingevalle (dat Godt verhoeden wil) dat tusschen syn Majesteydt van Groot Brittaignen ende desen Staet, eenige misverstanden mochten komen te ontstaen in sulcken cas, souden haer Ho: Mog. seer geerne employeeren de goetgunstighe Officien van syn Majesteydt van *Denemarcken*, om dat haer Ho. Mo. een gantsch vruntnaerbuerlijck ende sinceerlijck vertrouwen, op dessels goede wille, ende affectie tot desen Staet syn stellende.

Ende versoecken haer Ho. Mo. den Heer Ambassadeur van dese haer Ho. Mo. antwoort goet ende favorabel rapport te willen doen. Gedaen ter Vergaderinge vande Hoochgemelte Heeren Staten Generael, in 'sGravenhage den *vierden Octobris sestien hondert een en dartigh*.

Daer en boven wiert Gunther vereert met een goude kettingh van vyf hondert gulden. Den Agent Verburgh wiert ghesonden naer Amsterdam; aldaer inwachtende de passage van den Ambassadeur Daa: alwaer hy hem van weghen haer Ho: Mog. heeft gegeven de Recredentiael ende een goude kettingh van achtien hondert gulden: waer mede beyde weder syn vertrocken naer Dennemarcken.

Wat daer tegen d'Ambassadeurs van desen Staet hebben verricht by dien Koninck: wert op syn plaets dit Iaer geseyt.

De Koninck van Sweeden heeft veel Instantie gedaen / om te hebben de trou-

pen

pen van Graef Willem in sijn dienst / schreef tot dien eynde selfs aenden Graef; immers vreesde als deselve hier wierden afgedanckt/dat sy tot de Keyserſche souden loopen; maer elders is geseyt / dat mense hier in plaets van Waertgelders aenhielt.

De Marquis van Hamilton, met eenige regimenten Schotten gaende tot secours van Sweeden, liet haer Ho: Mog: door den Capiteyn Ramsey versoecken om passage / oock om wagen ende andere behulp / item om subsidie; 'twelck alles met een civijl antwoort is geexcuseert. D'Ambassadeur Camerarius heeft oock seer aengehouden om subsidie; sijn Soon was ontboden om employ by den Koninck te hebben: maer bleef expresselijck wachtende / om de ghemelte resolutie mede te nemen/ die eyntelijck wiert genomen ende belooft drie maenden ter somma van hondert ende vyftich duysent guldens. Dit dedemen / ende is oock alsoo voort ghecontinueert / by weghe van resolutie. Tot het maecken van alliantie heeft men niet konnen eens worden: als eerst in 't Jaer veertich: om Dennemarcken tot reden te brengen.

Maer met Vranckrijck heeft Sweeden gemaeckt het volghende Tractaet / daer by bedingende vier mael hondert duysent Rijcxdaelders, ofte een millioen gulden. 'Twiert ghesloten eerst dit Jaer: om dat den Fransche Gesante Charnassé wilde in beyde Instrumenten van het Tractaet den naem van sijn Koning voor hebben / ende alsmen hem seyde dat het beyde Koninghen waeren / hadde hy geantwoort: ouy: mais il y a de l'escarlate a tout prix. Willende infereren dat sijn Koninck rijcker was: Item liet sich ontvallen het woort van protegeren ofte dat Vranckrijck Sweeden soude protegeren: beydes naemen de Sweeden seer qualijck: ende seyden: geen Koningen te sijn voor de Gothische Koninghen ende dat sy van niemant protectie waren verwachtende / als van Godt.

Serenissimi ac potentissimi Principis Domini, Domini *Gustaphi Adolphi* Suecorum, Gothorum, Vandolorumque Regis, Magni Principis Finlandiæ, ducis Esthoniæ & Careliæ, nec non Ingriæ Domini, Domini nostri clementissimi commissarii, nos infra scripti *Gustavus Horn, de Malla & Heringa*, Eques auratus & Exercitus Suecico Campi Mareschallus, *Iohannes Bannerius* . . . . Regni Swecie Senatores, & *Carolus Bannerius* . . . . . et pro tempore ad aulam Pomeranicam legatus, notum testatumque facimus.

Quod cum ad componendum bellum Sueco-Polonicum a Serenissimo ac Potentissimo Principe ac Domino, Domino *Lodovico decimo tertio* Galliæ, & Navarræ Rege Christianissimo missus esset Illustrissimus Dominus *Hercules Baro Charnacai*, consiliarius Status & Tribunus, ac post illud negotium feliciter peractum non minorem sacræ Regiæ Majestatis suæ relum intelligeret, quam serenissimi sui Regis voluntatem fœderis incundi, ad *communium amicorum vicinorumque libertatem recuperandam*.

Et quoniam, conditiones quibus ejusmodi *libertas* recuperari, & mutuum fœdus iniri posse videretur, a sacra Regia Majestate Domino nostro, cui horum locorum constitutiones omnium optime sunt perspectæ, antehac propositæ Serenissimo Galliæ Regi per Dominium Legatum communicatæ, ipsi adeo placuerunt ut mandata & plenipotentiam procuratoris Domino legato dederit de iis tractandis ac concludendis, nosque ex parte Sacræ regiæ Majestatis Domini

nostri deputati essemus ut cum eo de toto hoc negotio conveniremus.

Post acceptas igitur traditasque utrinque legitimas principum nostrorum *Plenipotentias* cum præfato Domino legato Galliæ de dicto foedere, nomine Sacræ Regiæ Majestatis Domini nostri sequentes Articulos Statuimus & conclusimus, sicuti & vigore harum statuimus & concludimus.

1.

Vt sit foedus inter præfatos Serenissimos Sueciæ & Galliæ Reges pro defensione suorum respective communium amicorum securitate etiam maris Balthici, & Oceani; libertate commerciorum, nec non restitutione oppressorum imperii Romani ordinum; & ut fortalitia ac propugnacula quæ extructa sunt in portubus ac littoribus alterutrius maris Oceani aut Balthici vel in Rhoetia demoliantur et in eum statum reducantur, in quo proximè ante hoc bellum Germanicum fuerunt.

2.

Et quoniam adversæ partis animus à justa illatarum injuriarum reparatione in hanc usque diem alienus fuerat factasque hactenus intercessiones reiecerat, idcirco communium amicorum salus armata manu vindicator.

3.

In eum finem Rex Sueciæ pro tanta belli mole exercitum *triginta mille peditum & sex mille equitum* suo sumptu in Germaniam ducat & habeat.

Rex Galliæ *quadringenta millia* talerorum imperialium quotannis Contribuito ejusque summæ mediam partem *decimo quinto mensis May*, alteram *decimo quinto Novembris Lusetia Parisiorum* vel *Amsterodami* in *Batavia* (prout Regis Sueciæ ministris videbitur) infallibiliter numerato ac tradito.

4.

Conscriptio *militum* ac *nautarum*, exportatio navium ac rerum bellicarum in mutuis territoriis libera sit, hostibus vero denegentur.

5.

Delinquentes in disciplinam militarem & fugitivi Domino suo pro administranda justitia in eos tradantur.

6.

Si Deo placuerit Regi Sueciæ felices successus concedere, in negotio *Religionis* non aliter se geret in occupatis deditisque locis, quam secundum leges & constitutiones Imperii, & in locis in quibus exercitium Religionis *Catholica Romana* reperietur, in integro remaneat.

7

Ad hoc foedus, quicunque alii status vel principes, sive in Germania, sive extra eam, voluerint, admittantur. Idque debite caueatur, ut qui admissi fuerint, nec clam,

clam, nec palam suo, vel alieno nomine adversæ parti faveant, aut Regibus præfatis, vel communi causæ noceant, quin potius Singuli ad hoc bellum sumptus, contribuant, quantos unicuique vires permiserint & interesse requirit, exque peculiari conventione transigatur.

8.

Cum Duce *Bavaria* & *liga Catholica* in imperio Romano amicitia vel saltem Neutralitas, si illi reciprocum præstiterint, servetur.

9.

Quod si per Dei gratiam occasio tractandi se offerat, ex communi fœderatorum consilio tractetur, nec ullus fœderatorum sine altero quid statuito pacemve inito.

10.

Hoc fœdus *quinque annos* durato, a data nimirum præsentium usque ad *primam diem Marty stilo veteri anni* supra *mille simum Sexcentesimum trigesimi sexti*; intra quod tempus, nisi secura pax obtineatur, ex communi rursus fœderatorum consilio prorogetur.

11.

Conventum est tandem, quoniam præterito anno de hoc fœdere tractari cœptum, ut in *sex annos* concluderetur.

Et cum Rex Sueciæ multos interea in hoc bellum sumptus contulerit ideo pro priori illo anno jam ferè elapso nomine Regis Galliæ ipso die subsignationis præsentis Tractatus *quadringenta* talerorum Imperialium *millia* præstentur. Quæ etiam per certas cambii litteras a nobis sunt recepta, & ad cæterorum quinque annorum summam non pertinebunt.

In quorum omnium fidem &c.

Actum in Stativis *Bernvaldi* in nova Marchia B*randeburgensi decima tertia Ianuarii* 1631. *stilo veteri*.

D'Articulen waren luydende als volght.

1.

Daer sal een *verbont* syn tusschen de Doorluchtighste Koningen van *Sweeden* ende van *Vranckrijck*, tot bescherminge van haerder gemeener vrienden verseeckertheydt; oock tot beschermingh van den Oceanischen ende Baltischen Zeen; voor de vryheyt der commercien: als oock tot restitutie vande verdruckte Stenden des Roomsche Rijcx: ende op dat de fortressen, gheboudt aen de Havens of oevers van d'oost ende oceanischen Zeen, oock inde Baltoline moghen werden afgebroocken. Ende in dien Staet gestelt alst was voor desen jongsten duytschen Oorloch.

2.

Ende om dat het gemoet vande wederpartye tot desen dach toe is afkeerich ende

 weygerigh

weygerich geweest te doen reparatie van 't aengedaen *onrecht*, ende alle intercessien heeft verworpen; daerom sal de behoudenis vande ghemeene vrienden met gewapender handt werden gevindiceert.

3.

Tot dien eynde sal de Koningh van Sweeden tot so grooten Oorlochs last, een Leger van *dartigh duysent* man te voet ende van *ses duysent* paerden op syn kosten in Duytslant voeren ende houden. Ende de Koninck van Vranckrijck sal *viermael hondert duysent Rycxdaelders* alle jaren geven, de helfte op den vyftienden *Mey*, d'ander helft op den *vyftienden November* tot Paris of Amsterdam, na welgevallen vande Sweetsche Ministers onfeylbaerlijck aen tellende.

4.

De *wervingen* van Krijgs-volck ende varent volck, den uytvoer vande schepen ende Kryghs-saecken sal in wedersydts Landen vry syn; ende den Vyanden niet.

5.

De geene, die tegen de Krygs discipline pecceren, ende wechloopen sullen haren Heer werden overgelevert om geoordeelt te worden.

6.

Indien Godt aende Koninck van Sweeden geluckige successen geeft; hy sal in 't stuck der Religie, inde veroverde plaetsen, sich dragen na de Wetten ende constitutien des Rijcx: ende daer de Roomsch Catholijke religie gevonden wort geexerceert te worden; daer salse blyven.

7.

Alle andere *Stenden*, of *Princen* binnen of buyten Duytslant, die begeeren sullen in dit verbont aengenomen te worden, met dese cautie, dat d'aenghenomen noch opentlijk noch bedecktelijck, uyt haer of andere naemen, den wederpartye niet sullen gunstich syn; oock geen schade doen aende gemelte Koningen of aende gemeyne saecke: maer dat alle tot desen Oorlog sullen contribueren wat sy konnen, ende het interesse vereyst volghens speciale transactien daer over te maecken.

8.

Met den *Beyersurst* ende de Catholijcke Ligue sal in 't Roomsche Rijck vrientschap of ten minsten Neutraliteydt werden ghecultiveert: soo sy des ghelijckx doen.

9.

Indien door Gods Genade gelegentheyt van handelen sich presenteert, sal gehandelt worden: waer tegen dan niemant vande geconfedereerde sonder d'andre sal mogen handelen of vrede maken.

Dit

10.

Dit verbont sal *vyf* jaer duyren: namelijck van desen dach af tot op den *eersten* Marty des jaer *duysent ses hondert ses en dertich.* Binnen welcken tydt, indien ondertusschen geen vaste vrede wert gemaeckt, sal't met gemeen consent van de verbondene werden verlenght.

11.

Eyndlijck is goet gevonden, nademael al rede in 'tverleden jaer is begost te tracteren, dat men op *ses* jaer sal concluderen. Ende alsoo de Koningh van *Sweeden* ondertusschen veel onkosten tot desen Oorlogh heeft gecontribueert; so sal voor het nu meest verlopen voorgaende Iaer van wegen Vranckrijck op desen selfden dach, dat dit Tractaet wert onderteeckent, werden betaelt de summa van . . . . Rijcxdaelders: die oock deur gewisse wissel brieven syn ontvanghen: ende sullen niet raecken aen de summe vande andere vyf Iaren. 'Torkonde van 'twelck &c. Ghedaen in 't Legher tot B*ernewald* den *derden Ianuary sestien hondert een en dertigh.*

De Sweden, onaengesien het Winter saisoen / vorderden haer saken: kreegen Lokenits, Loits, Nieuwbrandenborgh in byeans sonder stoot of slach. Demmin hielt drie daghen: hoewel den Hartogh van Savelly daer in lach / ende om sterckheyts wille wel drie maenden had behooren te houden. Men vertelde dat hy de Ploechpaerden / by executie des boeren afghehaelt / ende uyt armoede niet afgelost of verkocht wordende / aen den Schinder over gaf; mits yet voor den huyt genietende. Colbergh gaf sich over na een vyf maendige blocquade. Franckfurt ander Oder wiert vanden Koninck stormender handt verovert in 't begin van April: alwaer veel van de Keyserlijcken wiert geruineert: Sodanige Victorie liet de Koninck aen den convent der Protestantsche Keurvorsten ende Stenden weeten: oock aen die van Maeghdenborgh: die nu al seer deur Tilly benauwt was.

De Koninck tracteerde met Keur Saxen om sich te voeghen by ende met de Sweedtsche / om Maegdenborgh 't ontsetten: maer hy sloegh 't af. Den twee en twintighsten April waeren de belegerde al haer buytenwercken quydt. S'daegs daer aen passeerde de Velt Maerschalck Pappenheym met vyf Regiment over de Brugge / ende nam met gewelt de Nieuwstadt in. Tot noch toe wast een blocade gheweest: maer van desen dach vingh men aen te belegeren met approches. Tilly heeft meermalen met ernstighe aenschrijven de belegerde ghesocht t' induceeren. Maer te vergeefs. Den negenden Mey s'avonts hielt hy Krygsraedt: ende volgens besluyt wiert den tienden 's morgens om seven uyre de Ghenerale Storm gedaen: synde de halve Borgerye nae gewoonte ghegaen rusten: ghelijck van d'overige op de Wal mede meer lust tot slapen als tot vechten hadden. D' ordre van de Stormers was als volcht.

De Graef van Pappenheym met vier Regimenten soude het groote nieuwe werck / voor de nieuwe Stadt / aenvallen / daer aen alrede in de hondert Leeren waeren vast gemaeckt / het welcke die vande Stadt nochtans niet veel en achteden / om datse te kort waren / ende nauwlijcx het derde-deel des wals bereyckten.

De

De Hartoch van Holsteyn paste op het Hoornwerck voor de Krocke-Poorte/ Grave Wolf van Mansvelt met het Tillische volck den Heydeck, ende drie Keyserlijcke Regimenten/ nessens eenich Tillisch volck/ souden het nieuwe werck tusschen de Brugghe ende het waeter aenvallen/ ende soude den Storm alsoo te gelijck aengaen aen alle vier plaetsen als men het grof Geschut soude lossen/ het welcke nochtans niet geschiet en is/ oock niet heeft konnen geschieden/want geen Bresse geschooten/ ende de Grachten niet gevullet waeren. De Grave van Pappenheym hadde den meesten voordeel als eenen droogen gracht/ geene borst noch strick weeren aen den Wal/ oock den Wal geheel afhangende/ datmen lichtelijck konde den selven beklimmen. Dewijle dat nu dit werck geheel qualijck bewaert/ ende juyst op dien tijdt met de wacht niet wel en was voorsien/ (men seyde oock dattet aen Pappenheym was verkontschapt) ende daer boven de dertigh Soldaten niet op en waeren/ die noch meestendeels sliepen/ soo is 'tselve werck lichtelijck beklommen ende ingenomen/ sonder grooter schade: en hoewel vyftien Soldaeten inde Frausschbreen waren/die sich wel weerden/ sijn doch de selve door de menichte vande Keyserschen die met gheheele hoopen opquamen/ lichtelijck vermant/ ende neer gestooten/en na dat sy den wal in-hadden/hebbende de stucken omgekeert tegens de Stadt/hebben de Toorens aen de binnen mueren ingenomen ende geweldich in de Stadt op de straten vier gegeven.

Als nu d'Heer van Valckenburgh, die effen doen op 't Raethuys geweest was ende met den Raedt wat hadde getracteert/ sulcx vernam/ is hy metter haest te paerde geseten/ ende daer henen gereden/ ende heeft eenige Musquettiers by een gebracht ende met de Keyserschе/ die alrede door de Bolwercken in de Stadt waren/ heftigh geschermutseert/ deselve tot in de Bolwercken te rugge drijvende; doch dewijle hy aen volck te swack/ ende de Keyserschе hem te sterck waeren ende hy voor aende spitse reedt/ is van deselve doorschooten ende sijn lichaem door het vier soo gantsch verbrant/ datmen van hem niet en heeft konnen vinden. Als nu de Keyserschе met gewelt inde Stadt drongen/ sijnse door mannelijcke tegenweer der geener die de Hooftman Schmit metter haest hadde te samen gebracht wederomme door drie straeten tot teghens de Bolwercken ghedreven gheweest. Doch dewijle oock desen Hooftman een doodelijcken scheut kreegh/ hebben de Soldaten wederomme begonnen te wijcken ende alsoo de Stadt den Keyserschen moeten overlaten.

De Hertogh van Holsteyn heeft het Hoornwerck aen de Krocker-poort daetelijck daer op met de Pappenheymsche aengevallen/ ende stercken tegenstant ghevonden/ want des Administrateurs Soldaeten hielden sich oock ter selver plaetse wel/ doch dewijle de Papenheymsche/Wanglerische/Savellische ende Gruntveldische Regimenten den Wal van het nieuwe werck tot aende voornoemde Poorte alrede hadden inghenomen/ ende van achteren waeren in des Bisschops Soldaeten ghevallen/ sijnse oock overmant/ ende meest alle op de plaetse doodt gebleven.

Maer de Grave van Mansfelt heeft met sijnen Storm aen den Heydeck eenen ruymen tydt gewacht/ tot dat Pappenheyms ende andere Regimenten alrede over de helfte der Stadt in hadden/ hy vondt oock stercken wederstant/ so dat hem twee stormen wierden afgeslaghen/ ende hy niet en vermocht de vestinghe daer te beklim-

beklimmen / maer eyndelijck door des Stadts eygen volck / siende alles verloren / de Ulricx poorte sijnde geopent / is hy deselve ingetrocken : tusschen het waeter op den Marsch isset den Keyserschen niet beter gegaen / hoewelse mede lanckfaem waren in den storm aen te gaen ; soo datse eerst nae dat de Stadt verloren was / daer op hebben toegeset / ende nochtans niet minder tegenstandt bevonden dan de Mansfelders / tot datse eyndelijck goedtwillich sijn inghelaeten ende by aldien het nieuwe werck aen de nieuwe Stad met hare behoorlijcke wachten / maer ter dege was voorsien geweest / 'tsoude onmogelijck geweest sijn / de vestinge aen de andere drie plaetsen te winnen.

De Stadt also met gewelt verovert sijnde / is getracteert als men kan dencken. Alles wat de Soldaten in de furie voor quam wiert nedergemaeckt / niemandt verschoont / soo dat sich alle de Inwoonders hebben moeten versteken / ende in hoolen kruppen. De Stadts Ruyterye menende op de straten met haer vyandt te schermutseren / hebben bevonden dat de ketenen aen de hoecken waren gespannen / niet konnende voorkomen. Of nu sulcx door verraderye / of by geval geschiet sy / en kan men niet weten.

De Keyserschè hebben oock dadelijck met Houwelen ende Schuppen eenen engen weg over dē wal van het nieuwe werck laten graven / waer lancx maer een Ruyter naer den anderen konde binnen komen / daer door het gheschiet is datter oock terstont eenige Keyserschè Ruyterye binnen geraeckt is. De Stadt is dadelijck daerop in vyftich oft festich plaetsen in brant gesteecken / ende alles jammerlijcken in d'asschen ghelept / daer in veele duysent menschen versticktten ende verbrant sijn / ende by aldien niet de Soldaten waren aengedreven geweest om den brant te blusschen / soude noch ongetwijfelt oock den Dom / ende alle gebouwen daer aen oock sijn verbrant geweest. Sijnde in alles noch in de hondert neghen en dartich Huysen / meest alle aen den Visscher oever ghelegen / ende maer kleyn hutteken(s) / overgebleven. Alle andre gebouwen ende Kercken sijn gantsch ende gheheel verstoort ende verbrandt / selfs de Poorten; soo datmen alleenlijck de Sudenborghsche Poorte uyt ende ingaen konde.

De beste buyt is mede door het vier verniels ; doch sijnde eene ongelovige menichte aen allerley voorraet van koren / oock aen Wijn en Bier jaer wel voor Jaer ende dach voor handen : want inde Stadt van geenderhande gebreck is geweten / als alleenlijcken aengaende Hoy ende stroo voor het vee ; het welcke met grooter menichte daer binnen verbrant is.

Hoe veele menschen inde Stadt door vier ende door 't swaert sijn omgekomen ; kan men eygentlijcke niet weten ; den een en twintigsten Mey ouden stijls waeren alreede vier en twintigh duysent menschen begraven / ende men vondt daghelijcx noch veel persoonen in Kelders ende gewelfelen dood ende versticktt.

Oock heeft sich eene Edel Juffrou / dewijle datse de Soldaten anders niet konde ontgaen / haer tot oneere forcerende / sich selfs in een Born put gestort / ende also verdroncken / ende daer sijn onder den Keyserschen veele ghewéest / die niemandt quartier en wilden geven / maer hebben alles sonder onderschept / oock de Vrouwen en kinderen / doorsteken ende vermoort / gelijckmen dan in S. Catharine Kercke op de Brugghe inde drie en vyftich menschen ghevonden heeft / die allegaeder gantsch onbarmhartiger wyse hare hoofden afghehouwen waeren. Men seyde

Aaaa dat

dat twee Soldaten / een onmondigh kindeken op Strate vindende liggen / 't selve namen elck by een been ende scheurdent in't midden van een.

Met de gevangene Vrouw-persoonen hebben oock qualijck huys ghehouden. De gevangene Borgers sijn ten deele seer mishandelt eenige oock / naer dat hun alrede quartier toegesept was / verworgt / de andere niet tegenstaende dat hun alles ontnomen ende verbrandt was / hebben sich met eene merckelijcke somme gelts moeten rantsoeneren ofte afkoopen / datse inde buerte onder hun vrienden mosten sien op te brengen.

Van Officiers sijn neffens den Heere Valckenburgh gebleven de Overste Luytenandt Loumes, d'Overste Luytenandt Troost, den Major Kres, de Major Wodrick, de Major Steenacker, de Hooftman Urstad, de Hooftman Wustenhof, de Ritmeester Heydeman, den Hooftman Schmit, Lazarus, ende Angherman waren seer gewont / als oock de Generael Major Amstekrath, die door sijne rechter been geschoten is geweest / d'Overste Usier, Overste Luytenant Boy ende de Major Schipman, neffens de gantsche Ruyterye / die voor den Dom op de nieuwe Marckt sich hielt / sijn gevangen genomen. Sijne Vorstelijcke Genade d'Heer Administrateur, naer dat hy Dynsdaechs s'morgens op den Heydeck was gegaen / om de Wachten te besichtigen / sijn beyde sijne benen door een Cartouw Kogel beroert / ende een weynich beschadiget / ende naer dat hy andere Laersen hadde aengetrocken / ende weder uytgaen wilde / quam terstont daerop het gheroep / hoe dat den vyandt al-rede in de Stadt waere; gevangen sijnde / wiert hem Vorstelijck quartier toegesept / ende is hy door de Soldaten op sijn paert over den Wal naer buyten gevoert / alwaer niet te min de mutsquettiers sterck vier op hem gaben / en den eenen dienaer voor / den anderen naer doodt geschoten / ten laetsten oock hem door 't been schietende / met eene Partisane eene groote wonde in sijnen kop houwende / ende voorts met alle gewelt op hem toeslaende ende stotende: so dat hy in onmacht van sijn paert viel: daer hem terstondt sijn hoet / Rappier / kraegh / handschoenen / Kousebanden / Leersen etc. vande Soldaten sijn wech genomen / souden hem oock gantsch naeckt hebben uytgetrocken / indien de Grave van Pappenheym sulcx niet verhindert en hadde; is voorts op twee piquen in het Leger onder Pappenheyms Tente ghebracht / daer hy vanden Hertoch van Saxen, ende den Hertoch van Holsteyn scherp wiert toegesprooken.

Des volgenden daeghs is hy op Pappenheyms waghen / ende neffens hem sijn Predicant / den Hooftman Schmith, ende een Camerdienaer na Wolmerstad gebracht.

Men wilde den Magdeborgers selfs noch de schult geven van dese verstoringe en ondergang haerer Stadt; om dat sy tot dit werck ende tot desen handel / diemen seyde by haer selfs te sijn aengevangen / in 't minste niet wilden doen / hebbende de Soldaten niet een beet Broodts willen geven / so datse van deur tot deur hebben moeten omgaen / ende bedelen; die nochtans met een stuck broots te vreden waeren / ende daer mede op de wal gingen / hunne wacht tegen den vyant op het aldergetrouwste versiende; so dat men seyde by den Soldaten doorgaens in het minste geen faute te sijn geweest.

Naderhant / alsse in de Stadt mosten wijcken / ende daer hun quartier nemen / hebbense dach ende nacht / oock de Officiers selve / moeten onder den blaeuwen

Hemel

Hemel leyghen / ende hebben de Officiers niet soo veele als een Tente / die nochtans veele in de Stadt waren / konnen op credyt / of te borge krygen.

Alsse eyntelijck drie ofte vier dagen lanck den Soldaten wat smeer ende broots moesten uytreycken / hebben sy dat met grooten onwille gedaen / en haer qualijck toegesprooken ende ghevloeckt. Oock en hebben niet ghewilt datmen 't nieuwe werck tegens de nieuwe Stadt souden afgraven / van de oude vestinge ende den wal / die noch seer sterck ende vast was.

Souden oock den Heer Administrator ende Valckenburgh het buskruyt geloochent hebben / voor gevende dat boven de twee hondert Centeners buskruyt niet meer in voorraet waeren / dieswegen men oock ghenootsaeckt wiert op te houden van schieten met de grove stucken ; het welcke den Keyserschen daer buyten wiert over gedragen / so datse ongehindert en seecker met approcheren / oock met hunne stucken dicht onder het geschut komen konden / daerse nochtans / uytgesondert / 't gene dat door het vier is opgevlogen / noch in de ses hondert tonnen kruyts inde Stadt hebben gevonden.

Papenheym, ende de Hartoch van Saxen selfs / souden tot den Heer Administrateur gesept hebben / hoese doch by dien ontrouwen hoop der Borgers, soo veele hadden mogen opsetten ende sich selver waechden, daer sy doch verraeden ende verkocht waren; dat sy alle avont schryven ende bericht kregen uyt Maegdeborg, van het geene was gepasseert / ende wat de naeste nacht daer aen passeren soude / so haddense oock eerst s'Maendachs avonts / eygentlijcken tydinge ontfangen / door schryven / hoe sterck men de naestvolgende nacht soude op de wacht trecken / welcke wercken sterck souden beset syn / ende wanneerse wederom souden afkeeren / dieshalven sy besloten hadden de Stadt des morgens metten dach naer datse slaepen souden syn ghegaen / aen te vallen. Dit was te lichter / om dat de Heere Valckenbergh noyt niet had yets dorven voornemen / dat niet van te vooren den Raedt ware gecommuniceert ; daer nae wiert het den Meesteren ofte Heeren der Stadts quartieren / ende voorts de gemeynte aengesept ; waer nae het van deur ontrouwe Borgers aenden vyant wiert geopenbaert.

Dit wiert immers also daer na tot last van d'arme Borgers gespargeert : om te bedecken de fauten van andere. Maer alsoo nochtans in het plunderen ende mishandelen niemant is verschoont : soo is te ghelooven dat het niet als argwaen was. Hoewel echter de misdaet van een of twee de gantsche gemeente niet kon werden geimputeert.

Den een en twinghsten Mey ouden styl syn de gevangene Priesters van Maegdenburgh die alle noch in 't leven waeren / behalven een / die in St. Jans Kerck voor den Altaer in stucken gehouwen wiert / los gelaeten ende vry gestelt / om te gaen werwaerts elck wilde. Doch Dr: Gilbertus, Prochiaen in St: Ulrich, wiert wederom te rugge gevanckelijck nae Wansleben gevoert ; om oorsaecke / dewyle hem eenige by den Generael Tilly hadden aengebracht / als soude hy gepredickt hebben tegens den Paus / Keyser / ende 't Vredens accoort datse wilden oprechten ; nochtans naderhandt is oock vry gekent.

De Koningh van Sweeden liet oock eenige reden in druck uytgaen : waerom hy de Stadt niet hadde konnen ontsetten : daer van ten deel dien van Maeghdeborgh selfs / ten deele de Keurvorsten van Saxen ende van Brandenborgh, die uyt

breese des Keysers hem den pas weygerden/de schult wiert gegeven. Men mocht nochtans met recht seggen/ dat deselve Stadt aen de grootmaeckinge van Sweeden wiert opgeoffert. Want de exorbitantien der Keyserschen aldaer gepleeght een nieuwe verbittring causeerden onder alle protestanten; tegen de Keyserische; voor Sweeden. Ende men heeft aenghemerckt / dat van die tijdt af de Fortuyn scheen den Keyserschen de rug te hebben gekeert: ghelijck van daer na volghde de Sweedtsche Victorie by Leypsigh.

Het Keyserlijcke volck nae ghemaeckte vrede uyt Italien komende onder den Graef van Furstenbergh, dwonghen de Steden Memningen ende Kempen het Lipsiger besluyt te renuncieren: waer nae oock het Hartoghdom Wirtenbergh sich accommodeerde als mede Ulm; ende de geheele Swavische Kreys. Erfurt contenteerde Tilly met eenich provandt / gelt ende goede woorden: In Mulhausen campeerde hy: ginck daer nae tegen den Koninck omtrent Werben: alwaer niet uytrechtende resolveerde Saxen aen te tasten / Commandeerde Graef Fugge tegen Hessen.

Den Land-Graef maeckte alliance met den Koningh den twaelfden Augusty volgender gestalt.

1.

De Koninck nam hem in protextie; also dat hy alle de gheene, *die den Landt-Graef* eenich leedt, schaede, ofte Oorloch souden aen doen, *voor syne vyanden*, wilde houden ende nemen, denselven daer en tegens wederom insgelijcks als ofte sy hem ende syne Croon hadden overtogen, beleydicht, beoorlogt ofte andersints geoffenseert, belovende na syne gelegentheyt, macht en middelen 'tovertrecken, vyantlijck vervolgen, ende den Landt-Graef assisteren, oock syns deels met niemandt, wie het oock binnen ofte buyten Rijcks mochte syn, eenighe desen verspreck ende toelegginge contrarierende Alliantie te willen ingaen.

2.

Indien den Landt-Graef, ende des selfs Landen ende Luyden yets met ghewelt ontnomen, afgetrocken, ofte oock desselfs Vestingen ende Huysen belegert ofte geblocqueert wierden, so beloofde hy deselvige na synen vermogen te ontsetten; sich met den Landt-Grave te conjungeren, ende met uytterster macht ende vlyt sich syner aen te nemen, ende in geenderley manieren hem te verlaten.

3.

Nochte met den Keyser, nochte Roomsche Catholique Ligue, ofte eenighe andere vyanden eenige Tractaten te sluyten, ofte pacificatie ende transactie op te rechten, nochte de Wapenen ter neder leggen ten ware den Lant-Grave daer mede in worde gecomprehendeert, in sulcker voegen; dat hem, en synen Lande ende synen Lande ende Luyden, in saecken de conscientie betreffende, en van wegen geestelijke ook alle andere syn rechtmatige beswaernissen, tot syn genoegé worde satisfactie gegeven; hem tegens yegelijck recht en gelijck mede te deylen bestandelijck versproocken; daer over suffisante verseeckeringhe verschaffet; ende hy wederom in den stand, Wesen, ende Vryheyt, als het Vorstelijcke Huys *Hessen*

Cas-

Casselsche Linie, voor de Paltzischen ende Bohemischen onruste synde geweest, worde herstelt.

4.

Wanneer den Landt-Graef soude den Koningh ende syn volck, naer vereyschende noot, in syne Vestinghen, Huysen, ende Steden innemen, denselven aen syne hooge Regalien, Vryheden, Nut-recht, ende Gerechtigheden egeene indracht te doen, maer so rasch den noot soude cesseren ende de oorsaecken der inneminge afghedaen syn, hem sodaene plaetsen weder in te ruymen ende uyt te keeren.

5.

Ingevalle den Land-Graef soude den Koning met geschut ofte andere saecken versien, wordende sulcke op syne Huysen gevonden, ('t welck soude gheschieden teghens een revers *de restituendo*) hem soodaenighe naer 't ghebruyck van dien, wederom restitueren, ende tot synen handen in synen verseeckeringhe te stellen.

6.

So wanneer den Land-Graef, door syne eygene middel ende Troupen, een ofte ander Stand vande *Catholique Ligue*, hun selfs tot s' Koninex vyanden hebbende gemaeckt, soude overtrecken, derselver Lande Stede ende plaetsen hem bemagtigen, sulcx even so genaemt te houden, ende te ratificeren, als ofte den Koningh het selve had gedaen; oock so wanneer hy daer over soude werden aengevochten, hem naer syn vermoghen ende Koninckliicke krachten daer by te mainteneren ende defenderen.

7.

Indien den Koninck self in persoon hem Land-Grave, als syn geconfoedereerde niet by woonen, ende het absolute *directorium*, hem vande Land-Graef geoffereert, voeren koste, soo soude de Koninck verbonden syn denselven toe te stellen ende toe te ordineren een deughdelijck aengenaem, ende *habile subjectum*, die wegen den Koningh als hooft van dese Vereenigingе, den Landt-Graeffelijcken Armee voorstaen, ende *in militaribus* volghens dessels aenstel-ende continueringhe de directie voeren, ende alles tot der geallieerden samentlijcke intentie ende met haeren Raedt te handelen ende te voltrecken; op dat alles wel ende recht toegae, ende die andersints besorgelijcke onordeningen gheweert mochten werden. Tot welcken Generaele ende absoluyte directie:

8.

Den Koningh hem Landt-Graef selfs heeft geset ende geordineert.

9.

Op dat alles dese gevoechelijcker geadministreert worde, ende voornaementlijck

lijck eenen by dese Armee mochte syn, dewelcke op de observantie van de Alliancie om deselve ende des Koninghs commando nieuwers in te contravenieren, een opsicht hadde, oock *rem pecuniariam* hielpe *administreren*, soo soude de Koningh den Generael *directori* eenen ghequalificeerden Kryghsraet adjungheren, welcke denselven, als syn *legatus ad confoederatos* by woonen, met raed ende daet assisteren, ende gelijck voorgeseyt is, op alles goede achtinge geven mochte; met dewelcke oock den Ghenerael *Director* uyt allen *secretioribus* concernerende den *statum rerum* koste communiceren.

10.

Terwyl oock den Landt-Graef het voor nodich en dienstich heeft geoordeelt, eenen *legatum* ende residenten aen den Koninck af te ordenen, ende ghestadich daer te houden; soo beliefde den Koninck; dat den Landt-Graef hem eenen op rechten, eerlievende man toesenden ende door deselve syne saecken niet alleen solliciteren, maer oock de correspondentien oprechtelijck houden laeten soude.

11.

Eyndelijck so gaf de Coninck aen den Land-Graef plenipotentie, oock andere Vorsten, Graeven, Vryheeren, Steden, Stenden ende Communen, met hem in dese Alliancie te nemen; aen dewelcke den Koninck consenteerde, even dese voorverhaelde conditien te laten genieten, ende hun niet weyniger als of sy expresselijck met hem selfs getracteert ende gehandelt hadden, te willen behulpsaem wesen. Maer in cas andere eerstelijcken souden willen den uytslach afwachten, ende den geconfoedereerde alleen den hazard loopen laten, deselve souden naer verloop van *drie* maenden van deser conditien niet hebben te gauderen maer verwesen worden, om affonderlijcke Tractaten te versoecken, ende op nieuwe conditien te handelen.

Daer en tegen verobligeerde hem den Landt-Graef.

1. Dat hy met de Koninck voor eenen man soude staen, sonder desselfs wille, in gheenderley wyse van hem afwycken, nochte met de vyanden eenich verdragh tenteren ende ingaen, veel min besluyten wilde; ten ware sulcx geschiede met des Koninex goede beliefte, wille, ende voor weten, ende met insluytinge van hem en syne Croon, synde daer mede gantschelijcken ende aller dinghs te vrede, oock in de Tractaten mede getrocken, daer van ter rechter tyt geadviseert, ende alles voor aengenaem hadde gehouden.

2. Soude den Landt-Graef, als Bondts ende Beschermingh genote van des Conincx ende desselfs geallieerde ende Koninckrycken, alle schade afkeren, derselven beste soecken ende vordere, niet mede in raedt ofte daet syn van die tegens den Koningh ende desselfs Koninckrycken, Vorstendommen, ende Steden syn: maer veel meer hem de getrouwe handt bieden, ende naer vermoghen hem met volck ende gelt tot volvoeringe syner Oorloge assisteren; oock vorders syne vestingen, naer uyttersten vermogen tot besten vande confoedratie ende gesamentlijcke intentie conserveren, egheene vyantlijcke Troupen daer binnen nemen, maer haer daer buyten te houden, met allen krachten sich bemoyen.

3. Oock veel meer syne Vestingen, Landen, Huysen ende passen. By vereyschender noodt aen den Koningh, soo wel in desselfs aentochte als retraicto, onweygherlijcken openen, hem alleen, ofte Troupens wyse, ofte oock met geheele regimenten daer door te trecken, daeromme ende daer inne te Logeren, toelaeten; doch soude het Volck soo daer binnen wierde genomen, tot ghesaementlijcken haeren dienst staen ende aen den Landt-Graef op dese Alliantie sweeren; oock van de Coninck ende desselfs Adhærenten geene ergelist daer over nochte daer onder gebruyckt worden.

4. Wanneer hem de Koningh van syne troupen soude tot hulpe senden, wilde hy sich met deselve conjungeren, selvige opnemen, 'teene deel het ander conserveren, ende op den gemeenen Vyandt met alle macht helpen slaen.

5. Sonder uytstel een seecker corpus van ettelijcke duysent man op syne kosten te samen brengen, het selve soo veel mogelijck over korte, ofte over langhs vergrooten, ende bestandt synde, de contributien uyt synen Lande aen den Vyandt weygeren; desselfs macht t'onderbrengen ende verminderen, die in gheluegeerde ter neder houwen; haere Monsterplaetsen ende Vergaederingen verstooren, oock, ist doenlijck, hun met exactien inneminge van hunne steden, huysen, ende passen ende derselver behoudenisse ende besettinge, oock by presenterender gelegentheydt met bemachtinghe van hare eygen persoonen, haer schade ende afbreuck doen.

6. Wanneer deselve van den Koningh geslagen ofte ghesepareert wierde, ende by avonture haere retraicte in des Landt-Graefs grentsen nemen mochten, sy voleyndelijck dissiperen in sulcker voegen; dat sy haer in die oorden niet wederom vergaderen, nochte in haere posten brengen konnen.

7. So wilde de Landt-Graef op 'sKonincx begeerte, ende gesamentlijcke goet bevinden, soo dickwils het de noodt soude vereyschen, syne graeffelijcke, Adelijcke ende andere in-ende uytghesetene vasallen, met haere *Ridder, Man* ende *Leendiensten* beschryven, oock by noodt van saecken den rest *sub poena privationis* op ontbieden, ende sich derselver dienst ende hulpe onder des Coninghs directie gebruycken. By welcke punct hem de Koningh verseeckert, dat indien de vasallen hun onghehoorsaem ofte nalatich souden betoonen, hy hem teghens deselve alle handbiedinghe doen, sy daer toe mede aenhouden, als vyanden estimeren ende vervolgen, oock die *privations* executie teghens deselve te willen effectueren; hem als *directo Domino* syn *Dominium* gantschelijck laeten, maer de *utilia* daer van in de gemene Cassa helpen brengen: doch so en soude na verreyckte wit ofte eender, synde daer over met een ander in andere wegen veraccordeert de utiliteyt den *Domino* tot beste vervallen, *cum proprietate* consolideert, hy oock daer by gemainteneert werden; ende den Coningh niemandt pardonneren tegens de wille vanden Landt Graef.

8. Oock en soude gheen deel van d'ander eenighe Kryghs ofte Fortifications kosten, ofte andere recompensen, boven die geene so hier in syn vergeleecken, afvorderen, maer het aller dings daer by de gemeene Cassa laten verblyven; En andersins oock dese *compacta*, wegens alle andere hebbende alliantien ende verbintenissen met andere Potentaten, Keur ende Vorstelijcke Huysen (in cas de selve sich teghens eene van haer ofte d'andere, wegens dese confoederatie ende Christe-

Christelijcke intentie als vyanden betoonen, ofte oock de vervattingen elck ander contrarieren souden) wat desen *scopum* concerneert, voorsetten, ende gheen deel van d'ander sulcker verbintenisse halven, uytsetten, ofte nieuwe wederspannige maecken,

9. Indien de Koninck aen des Landt Graefs Vestingen tot meerder fortificatie ende conservatie van deselve eenige verbeteringe ende nieuwe nodighe wercken daer voor soude moeten laten maecken, wilde den Landt Graef sulcks admitteren, ende by exighentie van onvermydelijcke noot, syne Onderdanen daer toe laten dienen, en haer daer toe helpen aenhouden.

10. Oock soo den Koninck syne Troupen in des Landt Graven Landt moste voeren ende logheren, souden de knechten met licht ende houdt, de Ruyteren met stroo ende ruychvoeder, als *service*, hun contenteren, ende by aldien eenigh ander middel tot haere onderhoudinghe te beramen, de Onderdaenen daer over niet beswaeren; maer buyten dien, ende inder Vyande Landen, nae haerer beyder syts goet bevinden, hunne onderhout uyt deselve nemen ende hebben.

11. Indien in des Landt Grave Landen, nootwendelijck ende onomganckelijck mosten loop ofte samelplaetsen worden toeghestaen, soude het den Landt-Graef laten geschieden; doch geenen Ruyter ofte Officier, op yder peert worden meer gegeven als *derde half* Schepel haver, nevens *ses* bosschen stroo, ende *een* voeder Hoy, ende voor yder Man van wat conditie hy oock sy *twee* Rycxdaelders ter Maent tot op de Monsteringe.

12. So wanneer den Koningh syne Wapenen in het Lant van Oostenrijck ofte andere Vyants landen soude transporteren ende den Vyant daer occuperen, diergestalt dat syner geconfoedreerden lande buyten pericul wierden gestelt, soude hy hem met so veel *duysent* man als hy immers met versekertheyt koste doen, assisteren, ende sulck volck op haren gemeenen kosten worden gehouden.

13. By aldien den Koningh een ofte ander plaetse, den Landt Grave niet toe en behoorende, ofte anderen toegehorige Landen soude veroveren, soude hem den Landt Graef sulcke geoccupeerde plaetsen, tot hy hem aen de Krychskosten weder heeft verhaelt in handen laten, ende hun gesamentlijck daer by mainteneren.

14. By aldien eenige twist ende differenten onder haer voor vielen, wilde den Koningh aen syner syde *twee* ende soude den Landt Graef van s'ghelijcken *twee* onpartydige Arbiters daer over voorslaen, haer deselve oock naer 't uytlegghen van eenes gemeenen *Overmans* vergelijcken; deselvige de vragen toestellen met voorlegginge der compacten ofte wat anders ter decisie gehoorende is; ende wat sy souden goedt kennen, van weder syden onder haer worden voor goet ende lief gekent, oock het daer by volkomentlijck laten blyven.

15. Wegens de Overloopers is van beyde deelen geaccordeert; dat geene van hun soude nochte wilde des anders afloopende Officier, Ruyters, Knechte, ofte oock misdaders, verbreeckers, ofte overtreders in synen dienst nemen, nochte laten passeeren; maer indien een of d'ander diergelijcke, binnen ofte buyten syne Landen wierde gheattrappeert, sulcke, van wat Standt ofte qualiteydt sy oock immers syn mochten, gelijck nederwerpen, ofte waer sy yvers anders souden syn soo veel mogelijck, gints ende weder met alle vlydt naer hun vernemen,

men, d'een den anderen daer van adviseren, ende de selve in behoorlijcke krijghstaffe trecken laten. Oock de Onderdanen de welcke men niet kan bemachtigen, in sulcken kas, van alle hunne Eere, t'samen komsten, Rechten ende Goederen priveeren, ende sonder des anderen deels consent ende believen niet wederom begenadigen. Eyndelijck ende ten laetsten, is tusschen den Koningh ende Lant-Graef veraccordeert; dat den Landt Graef ten aller eersten tegens sijne Ondersaten en Leen-luyden de tegenpartye ende Vyantlijcke Armee dienende scherpe *Mandata avocatoria* soude laten uytgaen ende publiceren, *Sub poena confiscationis bonorum, tam allodialium, quam feudalium, amissionis vitæ & honoris*; Ende soo verre d'een of d'ander, van wat qualiteyt ofte standt hy oock soude sijn, sulcks te pareren naelatigh bleve, ende den hun ghepresigheerden termyn laten overstrycken ende passeren, te willen tegens dien ofte die gene met de executie in aller rigueur voortvaren ende procederen.

Tilly kreegh den sesten September de Stadt Leypsigh, ende 't Slot Pleyssenburgh daegs daer na in.

De Keurvorst den noodt siende had deur sijn Veldtmaerschal Arneym den Koninck Iteratiuelijck om hulp laeten versoecken; dies sy een Tractaet maeckten; waer by de Koningh, voor sich, syne Koninghrijcke ende Landen beloofde, tegen alle ende yder beyder sydts Vyanden byden Cheurvorst voor eenen Man te staen; deselve van syne Landen affdryven, afthouden, ende verdelgen te helpen, hem in synen Keurvorstelycken Staet, Hoocheyt, Privilegien, Vestingen, Passen ende *territorio*, op geenderley maniere nadeeligh te syn; maer alle het gheen by hem ende syne Landen ende luyden oprechtelijck te doen ende te presteeren, wat te volkomene reddinge van sijnen Staet, oock Landen ende luyden vereyscht werdt.

Daer-en-tegen belooft en verobligeert sich den Keurvorst by sijn Keurvorstelijke woort en Christelijcke gewissen, voor hem syne Keurvorstendomme en landen, dat hy wilde en soude, 1. Syne Armeé met des Konings conjungeren tegens beyder sydts Vyanden met hem voor eene man staen, oock in het geene wat met gesamentlijcken raet is besloten, den Koningh by verrichtinge der executie, de vol komene *Directie* in handen laten, ende nae alle mogelijckheyt hem tot des Koninghs goetachtinghe bequaemen ende accommodeeren; oock geduyrende de pericul van den vyandt, syne Troupen niet van des Koninghs afnemen, nochte geenen Vrede d'eene sonder des anderen consent tracteren ofte sluyten. 2. Den Koningh niet alleene tot noodighe retraicte sijne passen op d'Elve open houden, maer hem oock ende de sijne op allen nootval, daer in nemen, ende tegens sijne vyande naer uyttersten vermogen defenderen ende beschermen helpen, 3. Oock den Koningh ende desselfs Armée, soo lange die in sijnen Lande logeeren soude, teghens haere beyder sydts vyanden ende daerom souden ende moeten vechten, nootsaeckelijcke vivres ende fouragie verschaffen ende reycken laten.

Den vyfden September geschiede de conjunctie tot Diwen; van daer ginghen sy, de Sweedische aen de rechte de Saxische aende slincker zyde recht toe op Tilly, die langhsaem avanceerde over de Dorpen Lindendoel, kleyn ende groot Wiederritsch, tegens Breytenfelt toe; in 't gemoet van de Koninckliijcke Sweetsche ende Keur Saxischen / in 't open Velt / op een myl weeghs nae aen Leypsigh.

Den Generael Tilly, gelijck een oudt ende verstandigh Soldaet/nam den wint tot sijn voordeel die doenmaels westelijck was/plantende sijn Canon op de hooghte ende sijn gantsche bataillie daer achter stellende/in sodaniger postuer verwachtende sijn aenmarcherende weder partye.

Maer sijnde andersints de manier dat men sonder reserve (op de welcke de eerste Troupen haer/in cas sy wierden gerepouseert mogten retireren/ende alsoo van deselve gesecundeert sijnde/haer wederom te setten tijdt ende plaets ghewinnen) niet gaerne en pleecht te vechten/soo en hadde doch den Generael Tilly maer een eenich Treffen in sijne Bataille gemaeckt; alsoo hy misschien sijn tegenparty soo kleyn achte/dat hy hem stracx met den eersten aenval te chocqueeren ende op den loop te brengen/ vermeynde. Het gantsche Lichaem van 't Voet volck was in vier groote Spaensche Batallions ghestelt/ende de Cavallerye meerendeels als vleugels aen het Voet volck ten beyden syden aengehangen; sijne gantsche Armee bestont in seventien Regimenten te paerde/ende soo veel te Voet. De Regimenten te paerde waeren dese naevolgende/Het Renkonische, Merodische, nieuw Saxische, Boomgartuische Piccolominische, Strotsische, Montecuculische, Colloredische, Erwittische, Haraucourtische, Bernstemische, Schoubusgische Cronbergische, Oudt Saxische, Wingerskische, twee Regimenten Crabaten onder Sadarotzky ende Forgatsch, ende een Regiment Dragoners. De Regimenten te voet waere dese het Holsteynische, Chiesische, Gallassische, *Saxische*, Vorstenbergsche, Balderoonsche, Dieterickſteensche, Tillysche, *Coroninische*, Geyſische, Savellische, Blanckartsche, Papenheymsche, Reynackertsche, Comargsche, Waelsche ende Wangelersche. Den rechten vleugel commandeerde den Graef van Vorstenbergh, den slinckeren de Veldtmaerschalck Papenheym; by het corps bevont hem den Generael Tilly selfs in persoon/ende hadde in dese occasie als een devoot Catholicq/het woort Iesus Maria uytgegeven.

Hier by wort van voorname Officieren doen ter tijt op Keyserlijke syde gedient hebbende/geloofwaerdelijck bericht; dat den Generael Tilly, die doch te vooren so confident was dat hy sich uyt sijn voordeel heeft gegeven/en hem vrywillich tot slaen aengepresenteert/als hy sijnen Vyandt met goede Resolutie op hem toekomende gesien/van coleure sy verandert/ende ghelijck als bestorven ghewoorden/ Oock sodanich/dat den Veldtmaerschalck Papenheym, ende andere hooge Officiers/die nevens hem waeren/ende ordre begeerden tot den aengrijp/niet een woort/veel winder eenighe rechte ordre van hem konden obtineren. Waer uyt sy terstont eenen contrarien uytganck ende het voorstaende ongheluck hun selven hebben gepræsageert.

Den Koninck/eer ende te vooren hy sijne Fronte recht stellen ende uytbreyden koste/als den Generael Tilly schoon allerdings gereet was/aller eerst over eene nauwen pas by 't Dorp Podelwitz, ende der Keurvorst Saxen over eenen anderen ter slincker handt/by het Zrcholka, fileren/waer mede den voormiddagh meesten deels passeerde. Oock soo en bevont sich de eerste statie die de Armee aentasten over den passe dusdanig nauw ende smal/datmen uyt manquement van ruymte/de rijen onder 't voet volck moste doubleeren. te geswijgen/dat nochte de Stucken behoorlijck waeren gheplandt/nochte de Troupen in behoorlijcke distantie/om elck ander te secundeeren/kosten ghestelt worden. Dieswegen

weghen het veel krijchsverstandige het daer voor hebben ghehouden; dat/ wanneer den Generael Tilly; voor en aleer de Koningh zijn Armee gantsch overgebracht/ ofte verder in 't Velt hadde geavanceert/ ende de bataillie recht ghesormeert/ hem met alle sijne macht op den hals waere gevallen/ hy aen deselve een veel grooter schade soude hebben gedaen/ als hem wel de hoochte die hy inne hadden/ (ende doch haest verlaeten moste) profijt ende voordeel toegebracht heeft. Maer den Generael Tilly, alsoo hy ofte de ingenome hoochte niet en wilde quiteeren/ ofte oock op vlacken velde aen sijnen Vyandt sonder diesgelijcken voordeel ghenomen/ gaf den Koninck ende Keurvorst genoech ruymte ende tijdt over te fileren/ als oock naemaels de Bataillie recht te stellen; ende hielt hy hem vast ende sonder te roeren stille in sijne begrepene postuer.

Op des Koninckx sijde waeren twee bataillien op een sonderlijcken manier ghemaeckt; de Koninckliicke Sweetsche ter rechter/ ende de Keur Saxische ter slincker hant.

Den Koningh van Sweeden hadde de sijne in twee Treffen ende yeder Treffen in het corpo, dat meest uyt Infanterije bestont/ ende twee vleugel van Kavallerie afgedeelt.

Het eersten Treffen van den Rechter als den voornaemsten vleughel/ hadden de Sweedsche ende Funische Regimenten te peerde; als namentlijck de Oost Goten, Smalanden, West-Goten, ende twee Regimenten Fuinen. Achter deselve was het Rijngraeffsche Regiment tot Reserve gestelt. In 't tweede Treffen van den rechter vleugel/ stonden de Lijflanders, Courlanders, ende der Oversten Damitzen ende Sperruyters beyde Regimenten: By desen vleugel bevont hem wel den Koning self; maer alsoo hy als Overste Veldtheer/ aen eenen plaetse vande Bataillie hem niet koste verbinden/ maer over al waer het de noot vereyschen mochte/ sijn moste/ ende nevens hem den Generael de Heer Iohan Banner, de welcke van den Koning was geordonneert om gestadigh daer by te blijven/ ende achtinge op hem te nemen.

In het eerste Treffen van den slinckeren vleugel/ wordden bevonden twee compagnyen van den Veldtmaerschalck/ Gustavi Horn, nevens het Calmbachsche ende Baudische; In het andere/ het Hallische ende Courvillische Regiment. Dese gantsche Vleugel/ als de welcke/ om dat de Cheur Saxische noch verders ter slincker hant stonden/ de middelste ende also de Principaelste plaets in de gantsche bataille was/ wiert van den Koninck in 't particulier aen den boven gedachten Velt-Maerschalck Hoorn, te commandeeren aen vertrout.

Tusschen de Regimenten te paerde had de Koninck insonderheydt in 't eerste Esquadre een groot aental Musquettiers/ deels van den Ghenerael Banners Regiment/ dat van louter Musquettiers bestonde ende noch sonder Vaendels Marcheerde/ ten deele uyt de starckste Regimenten getrocken/ daer toe gecommandeert gestelt.

Onder de Infanterye in 't Lichaem van de Bataillie waeren de swacke Regimenten te samen gestooten/ om de Brigade des te starcker te maecken: en bestont het eerste Treffen in vier Brigaden te voet. De eerste was geheel van Sweeden, die den Heer Ako Oxenstierna, overste over het Dalekarlische Regiment voerde: de andere/ het geheele/ ofte 's Coninck Lijf Regiment/ onder den Overste/ Maximiliaen Duyvel. De derde ten deele Sweeden, ten deele Duytschen / die de Overste Dirck Handt com-

commandeerde ; De vierde het oude blaeuwe Regiment / onder den Oversten Winckel. Achter dit eerste Treffen bleef tot reserve 's Coninckx Lijf Regiment te paerde / onder den Overste Vßar, ende drie stercke Troupen te voet / ende den Oversten Ramsey, Hamilton, ende Monroy. In 't ander Treffen bevonden hun drie Brigaden, onder den Graef van Thurn, Overste Hebron, ende Vitzthum. De Heer Cochtisky, ende Overste Schafman met hunne Ruyters slooten de Bataillie.

Behalven de groote Canons / die voor de bataille gevoert wierden / hadde yeder Brigade haere seeckere Regiment stuckxkens tot haere defensie by haer ; dewelcke wierden getrocken van een paert / oock wel ten nootval konden van twee ofte drie persoonen worden voortgetogen / ende met groote haestigheydt gints ende weder gebracht ende gekeert.

De Keur Saxische slachtordeninge / die den Veldtmaerschalck Aernheim, doch op goet achtinge des Coninghs / aen dewelcke hy het besteck ofte ontwerp daer van gethoont hadde / hadde geformeert / was insgelijcx in corps van voet volck ende beyde vleugels van Ruyterye onderscheyden. Bestaende in ses Regimenten te paerde / namentlijck des Cheurvorsten Lijf-Regiment / onder den Oversten Luytenant Dirck van Tauben, voor 't bestant uyt de Regimenten van Hartoch Wilhelm van Sachsen Altenburgh, Veldtmaerschalck Arnheim, Generael wachtmeester Bindauf, Oversten Steynauw ende van des Landt Ridderschap. Insghelijcks van ses Regimenten te voet / als / den Keurvorsten Lijf-Regiment / van ses vrye Vaendels / Veldtmaerschalck Arnheims, Generael Veldt Artillerye Meester Schwalbachs, Oversten Losers, Klintzings, ende Starschelders. Tot se loose hadde den Koningh op sijner sijde laten uytgeven het woordt / Godt met ons.

Als de Bataille nu dusdanich van beydersijts was geformeert / ende den Gheneral Tilly, de Koninckliјcke Sweetsche die hoe langhs soo naerder op hem toe advanceerden / vermeynde al onder een Canon schoot te sijn / begroete den selven van boven de hooghte af / met drie edoch vergeeffsche scheuten / ende maeckt alsoo den beginsel van het Treffen; den welcken de Koningh met twee halve Cartouwen liet beantwoorden. Ende sal soo datelijck van den eersten scheut den Oversten Boomgaerdt sijn getroffen ende verplettert geweest: het welcke de Keyserlijcke voor een quaet omen ende teycken hebben gehouden om dat soo terstont eenen Oversten was gebleven. Waerop Tilly gestadigh heeft met sijne stucken teghens de Koninckliјcke / van verre af / heftighlijck ende sonder ophouden gespeelt : maer den Koningh is allengskens met sijne stucken ende de Bataillie / tot dat hy eenen naerderen ende seeckerderen scheut hebben koste / aengenaerdert ; tot dat ontrent naer de klocke twee uyren achtermiddaghs eerst den dantz recht is aengegaen.

Tilly hadt den windt byeans op de rugge / ende meerendeels tot sijnen voordeel wiesweegen den Koninck sijne Bataillie so veel mogelijck was slinckx om swenckte / op dat hy alsoo den halver wint mochte krijghen. Daer en tegen Tilly, die wel bemercken koste waerop dit aengesien was / wilde hem desen voordeel niet laten nemen ; maer poogde het velt tegens de slincker hant te gewinnen / en een Dorp / den Koninckliјcken Sweedtschen ter sijden leggende / in den brant te brengen; maer over den slinkeren Vleugel / met het Holsteynsche Regiment van de andere Bata-

lle wierde afgheschuert ende op dese plaets den strijdt veel vroegher aenginck als wel op anderen: alsoo oock de Keyserlijcke Ruyters by het eerste Esquadre des rechten Vleugels de Koninckllijcke Sweedtsche gecommandeerde Musquettiers gewaer wierden/denselven schouwende/togen haer dies te meer ter slinkeren hant herommе; dat alsoo de Koninckllijcke reserve/bestaende in 't Rhijngraefsche Regiment/ende het tweede Treffen eerder quam tot het vechten/als het eerste.

Met dewelcke den Generael Banner, soo dapper heeft den Vyandt aengetast/ sijnde oock van den Coninck upt het eerste Treffen Troups ghewijse alsoo tijdelijck gesecondeert; dat hy desen des Vyandts slinckeren vleugel haest ghebroocken ende op de vlucht gebracht heeft.

Het Holsteynsche Regiment/hebbende sich nevens den slinckeren vleugel van het Corps der Batailie afgescheurt/stondt uytter maten vast/ende ontfingh de Koninckllijcke Sweedtsche Ruyters die daer op aensetteden ettelijcke reysen seer afgrijselijck/tot dat het eyndelijck van de Gecommandeerde Musquettiers ende Ruyters 'tsessens wierde aengevallen/overmant ende ten meesten deele doodtgeslaegen: alsoo dat een yder bycants op de plaetse waer hy levendich hadt ghestaen doodt lagh.

Den Koningh dusdanigh tegens de Keyserlijcken slinckeren vleughel in voller actie sijnde/marcheerde het Keyserlijcke Corpo voetvolck/nevens de Ruyterye: by deselve ter slincker ende rechter handt staende/van de hooghte af/ende draeyde sijne Front dusdanigh;dat sy meestendeels de Koninckllijcke Sweedtsche voorby gaende met gantsche macht op de Cheur Saxische Treffen. Wat van Ruyterye op des Koninghs slinckeren vleugel aenquam/wiert haestelijck gedissipeert ende in de vlucht geslagen. Daer en tegen quamen de Cheurvorstelijcke/bysonderlijck het voetvolck ende de Ridderpaerde in confusie/dierhalven dat sy oock voor een goet deel het geweer van haer wierpen ende het Veldt ruymden.

Waerom nu Tilly dit heeft gedaen: mach men dencken. Hy sal gedacht hebben het Cheur Saxische/als nieuw geworven Volck met minder moeyten te bemachtigen/ende daer door den Coninckllijcken Sweedtschen oock een vreese op den hals te jaegen/ende haer dies te lichter in disordre ende uyt het Veldt te brengen: mogelijck hebben oock de Tillische hun dieswegen in haere ordeninge alsoo ghedraeyt om dat sy van des Coninghs stucken seer gheincommodeert wierden. Maer 't is seecker dat de Keyserlijcke de Victorie alreets selfs gepersuadeert/en daerom in 't naesetten en vervolgen van de Cheur Saxische haer te verre begaeven/ende haere batailie daer door selfs ten deele verswackten: oock door haeren rechteren Vleugel de resterende Cheur Saxische Troupes die noch standt ghehouden hadden/achter om treckende/meenden deselve op die manier gants en al te vervolgen.

By sulcke confusie retireerde hem de Keurvorst selfs in persoon naer Dulenberg, Maer den Velt-Maerschalck Arnheim nam sijnen recours geheel perplex totten Koning;onderrechtende den selve van der saken beschaepentheyt/en begeerde daer nevens ordre/wat hy doen ofte laten soude/ende spoedighe hulpe. Daerop keerde op 's Koninck bevel de Koninckllijke Sweetsche slincker vleugel/en twee Brigaden van 't ander treffen in't corpo, namentlijk des Oversten Hebron en Vithums haere Froonte slinck om dese furie der Keyserlijcken te ontmoeten/en quam alsoo de

de slinckere Vleugel vyants tegens de sijde van de Keyserlijcke / de twee Brigaden recht tegens hun te staen.

Waer op wel de Keyserlijcke Cavallerye datelijck heeft beginnen te loopen/maer het voetvolck in sulcker postuyr seer langhe ghevochten / ende de Coninghlijcke Sweetsche Ruyterye tot haer inhouwende / dapper ende manlijck afghewesen. By welck Treffen het is redelijck scharp afgeloopen / ende de meeste hooge Officieren die den Koninck in de gheheele slach heeft verlooren ende toegeset / onder anderen oock den Oversten Duyvel die als Generael Major commandeerde/en de twee voorgemelde Brigaden van 't tweden Treffen teghens den Vyandt aenghevoert / gebleven sijn.

Maer eyndelijck ende nochtans / naer dien den Veldtmaerschalck Hoorn, met de Cavallerye ende gecommandeerde Musquettiers van den slinckeren Vleughel welcken de Coninck het West Gothische Regiment van den rechteren Vleughel tot hulpe gestuyrt / als oock boven gedachten beyden Brigaden, hun op alle zijden van nieuws met macht attacqueerde / waer onder oock de Regiments stuckens/ die men van allen kanten te saemen voerde/in des Vyants groote Troupen sterck ende onophoudelijck speelden/ wiert haere ordeninge/ naer dien sy de Coninckljjcke met ettelijcke furieuse salven hadden ontfangen / gebrooken / ende verstroyt. Middelertwijlen heeft de Coninck met den rechteren Vleughel tot aen het kleyne Bosken op de hooghte gheadvanceert / ende wat hy daer van den Vyandt rencontreerde mede geslagen ende verstroyt.

De meeste Koninghlijcke Infanterye / namentlijck de vier Brigaden/ in 't eerste ende d'eene in 't laetste Treffen sijn vyants ledich ghestaen / ende niet eens tot vechten recht gekomen.

Nae dese fameuse Victorie / die den Koninck tegens de Keyserlijcke naer een seer hart vyfurich ghevechte obtineerde / begost de Coninckelijcke Sweetsche Cavalerye de vluchtlingen / die de Bagage van haerer eygen Oversten ende Officieren ten goeden deele hadden geplondert/ende yder een waer hy best koste waeren deurgegaen/na te jagen/makende van deselve seer veel ter neder in hare vlugt/ ende verovereden eene kostelijcke buyt : alhoewel de inbreeckende nacht noch veel salveerde.

Den Koninck liet ghemelte sijne Victorie so datelijck weten aen de Keurvorst ; en bleef met de gansche armee den geheelen nacht over in 't velt op de plaets staen.

Wat van de Keyserlijcke niet en is in Liepsich ghekomen / spoeyden haer naer Mersburgh, Halle, ende verder / steets voort. Den Generael Tilly selfs wiert van lange Fritz, Ritmeester onder 't Rhijngraefsche Regiment / bekent / ingehaelt/ende als hy hem niet wilde gevangen geven / met eene pistool geslagen : hadde hem oock moeten begeven/ofte sterven ; indien hy niet en ware gesecondeert van Hertoch Rudolph Maximiliaen van Saxen Lauwenburgh, die ghemelten Ritmeester door den kop ten eenen oore in / ende 't ander weder uyt / doot geschoten heeft.

Is alsoo tot Hal ontkomen. Ende behalven dien soude noch drie schenen hebben gehadt / die doch niet waren deurgegaen / maer bruyne ende blaeuwe plecken hadden gegeven/dies wegen de Chirurgijn tot Hal, welcke dien nacht/als hy daer vluchtich was aen gekomen/hem had verbonden / uytstroeyde dat Tilly vast of

schoodt

schoodt wyp was. Dese inventie /die men de passausche kunst noemde /: hebben geduyrich beyde partyen elck ander opgedicht: sijnde niet als een fantasie.

Van Halle begaf hy hem in grooter haest nae Halberstadt toe; by welcke Marche alleen vyftien Vaendels te voedt / ende daer by niet over de ses hondert man sijn ghesien: ooch den Veldt Maerschalck Papenheym met veertich Cornetten Ruyters / die hy wederom by een hadde vergadert / maer niet over de veerthien hondert Peerde starck sijnde / met hem geconjungeert is.

De Koningh nam Mersburgh ende Hal, Keur Saxen Leipsich in; daer nae gingh de Marche op Erfurth: voort op Franckenlandt / innemende Koninghshoven, Wurtsburgh; gingh den Mayn af na Franckforth; nam in Havau, Asschattenburgh, Steynem, Hogst ende andere.

Den sesten December, bequam de pas over den Rhijn by Stockstadt tegen over Oppenheym. Ondertusschen hebben de Saxische veel plaetsen in Bohemen ingenomen ende eyntlijck Prage. De Keyser versocht den Hartoch van Walsteyn weder in dienst.

De Koningh van Bemen siende de schoone progressen der Sweeden in Duytslandt / nam resolutie om sich derwaerts te verbougen; schickten den Capiteyn Du Pont na Vranckrijck / den Baron Berca nae Dennemarck / de Stalmeester van de Koninginne Hontwoord naer Engelandt/ en den Baron Slabbata aen den Coningh van Sweeden; soo om sijn desseyn te communiceren / als om raedt / en daet. In Engelandt had hy geern gehad nieuwe lichtinghen / of gelt; maer men had de beurs aldaer noch seer ydel van de Fransche ende Spaensche Oorloch: dies de Coninck riedt tot langhsaemheyt; hadde althans twee Ambassadeurs in Duytslandt ende soude noch eenen schicken nae Madrid. De Coningh van Sweden verklaerde weynich gedient te zijn met de persoon vanden Coninck van Bemen / so hy niet aenbracht / die hy develichten wel driemael hondert duysent gulden die hy hier op het comptoir had staen. Ende dese Staet deed hem een vereeringh by manier van subsidie/ van hondert duysent gulden; ende hy vertoog in 't begin van aenstaende Jaer.

Wat de Sweeden in Duytslandt dede is ghesept: alhier wiert van dien Koninck wegen geduyrich aengehouden om subsidiea: ende desen Staet socht weder contentement / noopende de Tollen, In September wiert de Heer van Heemstede Gecommitteert om met den Ambassadeur te spreecken/ende denselven 't inducer en devoiren aen te wenden by den Koninck / om ghelast te worden op 't concept van Alliantie by haer Ho. Mog. gedaen insttellen / ooch is geschreven aende respective Provincien / om deselve te bewegen tot continuatie van 't geldt secours sonder nochtans vermaen te doen / dat de prestatie van 't selve gelt secours / soude geschieden op restitutie ofte sonder restitutie. De Heeren van Hollandt wierden versocht by een te willen versamelen ende stellen de klachten vande Ingheseteneu deser Landen over de exorbitantien ende excessen die by de Ministers vande Koninck gepleecht wierden in 't innen ende ontfangen vande Tollen, die de selve deed heffen / voor de Reede van Danfick, Pillau, Riga ende andere plaetsen / ende ooch daer nessens te beraemen een voet ende pryse waer naer de respective waeren ende Coopmanschappen soude worden gereguleert / om dienvolgens de ghetechtigheyt aen den Koninck betaelt te worden / ende wiert middelertyt ghedisticieert een bequaem

quaem persoon om de voorsz exorbitantien ende excessen te representeren / oock daerop reparatien te versoecken/ende voorders hem te bewegen/ syn Ministers te belasten / intertaxeren der Coopmanschappen ende waren / hun naerde voorsz te beramen Lijste te reguleren / ofte naer sodanigen anderen bequamen voet alsmen soude konnen convenieren.

De Heer Cornelio Paeuw voor desen hooft Consul tot Aleppo is tot besendinge aende Coninck van Sweeden gekosen : in wat maniere deselve oock oppet stuck van commercien is ghelast / sal in 't volghende Jaer worden gesien. In December is toeghestaen een subsidie van twee Maenden / ghelijck te sien is inde volghende antwoort ; op verscheyden propositie ende Memorien des Ambassadeurs.

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, gesien ende geexamineert hebbende *twee* missiven vande Koninck van Sweeden , beyde gheschreven tot *Langermunt* den *sevenden* *July*, oock de propositie by den Heere *Lodovicus Camerarius* , ordinaris Ambassadeur van syn Majesteydt alhier den *dertienden Octobris* mede lestleden, eerst by monde gedaen ende daegs daer aen in geschrifte ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. laeten overleveren , houdende in effect dese drie pointen ; eerstelijck dat haer Ho: Mo. souden willen continueeren inde Subsidie van *vyftigh duysent* guldens ter maent voor den Hoochstgedachte Coninck , ten *tweeden* dat in cas haer Ho. Mo. souden komen te dimitteeren eenige Regimenten uyt haeren dienst, dat deselven de saecken daer heenen dirigeeren willen, dat de te Licentieeren Regimenten tot syn Majesteyts dienst geemployeert mogten werden. Ende ten *derden* , in cas de Infante van *Spaignen* eenich Volck naer *Duytslandt* soude komen te stueren , dat haer Ho. Mog. daer op verdacht willen syn , om soodanigh volck te diverteeren op dat het syne Majesteydt niet te nae en kome, ofte dat haer Ho. Mog. op der Vyanden exempel syn Meerhoochstghedachte Majesteydt insgelijcx met toesendinge van een deel Krygsvolck de handt willen bieden.

Verklaeren haer Ho. Mog. op 't *eerste* point , datse vertrouwen dat syn Majesteydt naer dessels hoochste wysheydt ende discretie wel weet te oordeelen dat de finantien van desen Staet door de groote en ondraechlijcke kosten vande langdurigen Oorloch tegens Spaignen seer syn verswackt ende dagelijcx hoe langer hoe meer door Continuatie van dien uytgheput worden, sulcx dat de Oorlochs lasten van desen Staet alhier selfs beswaerlijk konnen vervallen, doch evenwel om te betoonen de groote effectie ende yver, daer met haer Ho: Mog: gedreven worden, tot de bevorderinghe van 't goet ende loffelyck voornemen van zyn Maj. sullen de selve boven de voorgaende *drie* Maenden den Hoochstgedaechte Coninck noch bespringhen met een Subsidie van *twee* Maenden gelt secours tot *vyftigh duysent* guldens ter Maent, ende den noot des meerder vereyschende, sullen haer Ho. Mog : niet onderlaten op vordere continuatie van gelt secours naerder te delibereren, ende als dan daer op soodanigen favorablen regard nemen, als haren Staet, naer gelegentheydt ende constitutie van saecken sal konnen lyden.

Op 't *tweede* ende *derde* poincten, verklaren haer Ho. Mog. dat door 't Legher van desen Staet, tot in November te velde geweest synde , de forces vande Vyandt, die deselve dit Iaer van alle quartieren, so over Landt als over de Zee hadde

de laten komen, om deselve niet alleen hier te Lande, maer apparentelijck mede in Duytslandt tot bevorderinge van syn desseynen te gebruycken, in sulcker voegen syn gheoccupeert, dat den selven Vyandt gheen merckelijcke Troupes naer Duytslandt heeft konnen senden, ende dat haer Ho. Mo. oock tot noch toe geen Regimenten gelicentieert hebbende, de Infante van Spaignen naer alle apparentie genootsaeckt sal syn ende blyven, haer Trouppes by haer te behouden sonder eenich aensienlijck getal van dien naer Duytslandt te laeten gaen; door welcke syn meerhoochstgedachte Majesteydt merckelijck soude konnen geempescheert ende in zyn loffelijck ende Heroicq voornemen, gestreuyt ende gehindert worden, maer in cas haer Ho. Mog. mochten goet vinden eenige Trouppes uyt haren dienst te Licentieeren ofte dat de Infante van Spaignen boven vermoeden eenighe notable forces derwaerts mocht komen te senden, sullen haer Ho. Mog. de begeerte van syn Majesteydt voor al in behoorlijcke achtinghe neemen, ende daer en boven niet ledigh staen alle bequame occasien te captreren, ende deselve naer den ghelegentheyt des tyts, ende saisoen van 't Iaer te gebruycken, om den Vyandt van deser syde alle mogelijcke afbreuck te doen, sulcx syn Majesteyt van Sweeden verhopentlijck sal gewaer worden, merckelijcke verlichtinghe van de Spaensche Trouppen diemen van 's vyants syde jegens syn Majesteydt ghemeynt soude syn, naer Duytslandt te senden, ende vertrouwen haer Ho. Mog. dat syn Majesteydt wel kan considereren, dat ingevalle de Spaensche Forces, van wegen desen Staet te Water ende te Lande niet ghestadich wierden gheoccupeert, dat deselve vermoedelijck sees groote efforten in *Duytslandt* souden doen. Sulcx syn Majesteydt by 't Oorlogen van desen Staet ende diversie van 's Vyants macht so notable assistentie wort gedaen, als door sendinge van Krygsvolck van hier naer Duytslandt tot dessels secours soude hebben konnen gheeffectueert worden. Gedaen in '*s Gravenhage* den *elfden December* 1631.

Dese antwoort gelijck oock sommige andere stucken / propositien / oock Tractaten konde ick wel compendieuser stellen / ende na mijn fantasie formeren: so als oude en jongere History schryvers dickwils den een of d'ander introduceren sprekende wat hy selfs mogelijck noyt ghedacht heeft. Maer de waerheyt, dat is de formale representatie van 't gene geseyt is / luyt best. Wyders stelle ick wat ick weet: ga ick yemants persoon of actie verby: 'tis verboden te schrijven watmen niet weet. Ick schrijf wat ick weet: latende geern aen een ander oock te schrijven wat sy weten: gelijck vande voorgaende tyden hebben gheschreven de vermaerde mannen Meteren, Reyd, Hoofd, Baudaert; ook andere so vreemde als Inlantsche so in 't Neerlants als in andere spraecken; elck wat sy wisten: also doe ick deur desen mijnen geringen arbeyt niet als andere vermanen / om beter te doen; om beter te stellen wat ick schrijve; ende om te schrijven wat ick niet heb geweten. Ick ben niet gegageert om te schrijven: wat ick doe / is uyt liefde: en hoop in toekomende tyden meer danck te sullen hebben als ick tot noch toe heb bespeurt. Menich Advocaet krijcht wel een hondert Rijcxdaelders of twee voor een Advertissement: men heeft wel jaerlijcxe Tractamenten ghegheven voor 't maecken van Boecken diemen nochtans niet goet vont / om in 't licht te doen komen: om geen offensie te geven aen vremden / daer tegen syn waren gheschreven. Maer andere sijn soo

ongeluckich datse qualijck werden getracteert vande geene/voor dewelcke sy he-
ben geschreven. Dit is vreemt. In Engelandt was al eer een Italiaen verli-
bende op de Coninginne Elisabeth: hy toonde sijn affectie op alle manieren: so
dattet de Raden en Hovelingen merckende den Koninginne wilden persuadere
om haer tegen desen Amour eux te ressenteren/ hem wegh te jaghen of te straffe
Maer hoe? seyde de Coninginne: soude ick qualijck tracteren den genen die my li
hebben; wat soude ick dan doen die my haten? Bespottende alsoo haer flatteurs
die op ghelijcke veel wat manier/ haer self sochten wel verdient te maecken: ende
een ander in sijn eer ende welvarentheyt te bekrencken. Dese Koninglijcke wij
heyt behoorde veel meer plaets te grypen in een vrye republijcke. Ist strafba
een republijcque / ende de guldene libertept te beminnen/ ende te prijsen? wilme
den minnaer niet geven: men behoort hem oock niet te nemen. Amare Liceat
't Sijn gemelijke kinders die niet mogen lyden datmense caresseert. Doch Æsopu
geeft een goede solutie: de hondekens haer Meesters ende Juffrouwen lepende,
quispel staertende / op de schoot springende ontfingen wederom alle Caresse ende
leckere brockens. Den armen Esel willende sulcx mede doen / kreegh de stoc
op sijn ribben / ende schelt woorden. So gaetet oock den scribenten: d'een krygh
pensioenen / vereeringen/ ende advancementen: d'ander wert in sijn eer ende in sijn
goet getast: waerop men seer wel kan passen een Rijm vanden vermaerden Cats
Om een en 't selve dinck d'een lacht, ende d'ander schreyt: De liefde is Pieter-
man: daer mee ist al geseyt. Ick heb oock gesien dat seecker Regeringh schick-
ten eene besendinge aen een ander Regheringh: met propositie van seer innerlijck
vriendschap; van met deselve te willen leven ende sterven, onder ende bover
leggen: als hebbende eenerley gronden van Religie ende liberteyt. Wat wast
't vbeler met uyt vreans gelijck als de gemelte Flatteurs in 't sin hadden met den
Italiaenschen Minnaer: ja gelijck als met den Esel: smyten ende schelden. De
Gesanten waren verwondert: Ick seyde haer het Engels spreeckwoort: Love me
Littel and love me long: bemint my weynich, maer bemint my lang. Mode-
rata durant. Dat sal dan best gedaen sijn.

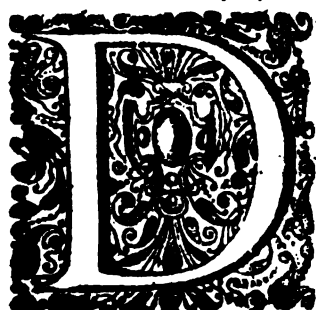
Eynde van 't Iaer 1631.

HISTORIE of VERHAEL
Van
SAECKEN VAN STAET
En
OORLOGH,
In ende omtrent de
VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van AITZEMA.

DERDE DEEL.
'Twaelfde Boeck.

Dit voor Iaer was in den Haegh veel mompelinghs van groote personagien / die onbekent in den Haghe quamen / ende gelogeert wierden in een gedeelte van 't Hof op de Thinghel achter uytkomende : die men heeft daer nae bevonden gheweest te sijn Graef Hendrick van den Bergh doch meest den Graef van Warfusé, van den Huyse van Renes, sijnde *Chef des Finances* tot Brussel, ende deur groote Staet ende huyshoudinghe sich self ende sijn eyghen Financien in disordre gebracht hebbende/ hoewel hy noch klaechde veel aen den Koninck verschoote ende geen betalingh ghekregen te hebben / meenende sijn fortuyn te herstellen : maer hy vont sijn reeckeningh hier alsoo weynigh als tot Brussel. Het verhael van hare secrete handelingh is / als volcht.

Den een en twintighsten Marty, is met advijs van sijn Excellentie in sijn Cabinet geresolveert / datmen soude onderstaen te beleghceren de Stadt Antwerpen, ende wert sijn Excelentie versocht de saecke daer toe te willen prepareren / ende

dirî-

ongeluckich datse qualijck werden getracteert vande geene/door dewelcke sy hen
ben geschreven. Dit is vreemt. In Engelandt was al eer een Italiaen verlie-
bende op de Coninginne Elisabeth: hy toonde sijn affectie op alle manieren: soo
dattet de Raden en Hovelingen merckende den Koninginne wilden persuaderen/
om haer tegen desen Amour eur te ressenteren/ hem wegh te jaghen of te straffen.
Maer hoe? seyde de Coninginne: soude ick qualijck tracteren den genen die my lief
hebben; wat soude ick dan doen die my haten? Bespottende alsoo haer flatteurs:
die op ghelijcke veel wat manier/ haer self sochten wel verdient te maecken: ende
een ander in sijn eer ende welvarentheyt te bekrencken. Dese Koninglijcke wijs-
heyt behoorde veel meer plaets te grypen in een vrye republijcke. Ist strafbaer
een republijcque / ende de guldene libertevt te beminnen/ ende te prijsen? wilmen
den minnaer niet geven: men behoort hem oock niet te nemen. Amare Liceat.
't Zijn gemelijcke kinders die niet mogen lyden datmense caresseert. Doch Æsopus
geeft een goede solutie: de hondekens haer Meesters ende Juffrouwen vleyende/
quispel staertende/ op de schoot springende ontfingen wederom alle Caresse ende
leckere brocken. Den armen Eesel willende sulcx mede doen/ kreech de stock
op sijn ribben/ ende schelt woorden. So gaetet oock den scribenten: d'een krycht
pensioenen/ vereeringen/ ende avancementen: d'ander wert in sijn eer ende in sijn
goet getast: waerop men seer wel kan passen een Rijm vanden vermaerden Catz:
Om een en 't selve dinck d'een lacht, ende d'ander schreyt: De liefde is Pieter-
man: daer mee ist al geseyt. Ick heb oock gesien dat seecker Regeringh schick-
ten eene besendinge aen een ander Regheringh: met propositie van seer innerlijcke
vriendtschap; van met deselve te willen leven ende sterven, onder ende boven
leggen: als hebbende eenerley gronden van Religie ende liberteyt. Wat wast?
'twieler met uyt beyans gelijck als de gemelte Flatteurs in 't sin hadden met den
Italiaenschen Minnaer: ja gelijck als met den Eesel: smyten ende schelden. De
Gesanten waren verwondert: Ick seyde haer het Engels spreeckwoort: Love me
Little and love me long: bemint my weynich, maer bemint my lang. Mode-
rata durant: Dat sal dan best gedaen sijn.

Eynde van 't Iaer 1631.

HISTORIE of VERHAEL

van

SAECKEN VAN STAET

En

OORLOGH,

In ende omtrent de

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van AITZEMA.

DERDE DEEL.

'Twaelfde Boeck.

It voor Jaer was in den Haegh veel mompelinghe van groote personagien / die onbekent in den Haghe quamen / ende gelogeert wierden in een gedeelte van 't Hof op de Thinghel achter uytkomende : die men heeft daer nae bevonden gheweest te sijn Graef Hendrick van den Bergh doch meest den Graef van Warfusé, van den Huyse van Renes, sijnde *Chef des Finances* tot Brussel, ende deur groote Staet ende huyshoudinghe sich self ende sijn eyghen Financien in disordre gebracht hebbende / hoewel hy noch klaechde veel aen den Koninck verschoote ende geen betalingh ghekregen te hebben / meenende sijn fortuyn te herstellen : maer hy vont sijn reeckeningh hier alsoo weynigh als tot Brussel. Het verhael van hare secrete handelingh is / als volcht.

Den een en twintighsten Marty, is met advijs van sijn Excellentie in sijn Cabinet geresolveert / datmen soude onderstaen te beleghеren de Stadt Antwerpen, ende wert sijn Excelentie versocht de saecke daer toe te willen prepareren / ende diri-

dirigeren / op de bequaemste ordre ende voet ; ende bysonders gelet zijnde op de verseeckeringe van desen Staet/is goet gevonden / dat boven de Compagnye gedestineert tot Guarnisoenen binnen de Respective Frontierplaetsen onder commando van den Colonel Pinsen dertigh of twee en dertigh Compagnyen te voet/ ende vier ofte vyf Vanen Ruyteren gelaten souden worden in de boven quartieren/ om te bewaren de Revieren en stroomen vanden Ryn, Yssel, en de Wael, wiert de Heer Franckena van wegen haer Ho: Mo: versocht een keer te doen aen de Staten van Vrieslandt, om deselve te bewegen / dat sy thien of twaelf Compagnyen te voedt/ die geordineert waeren tot de besettinge van haere Frontieren / wilden laeten komen tot suppletie van 't getal der voorsz Compagnye ter plaetse daer toe syn Excelentie hun Patenten soude stueren/des souden dese Compagnye haer in cas van apparente noodt / op der selver Frontieren weder gesonden werden ; maer korts daer nae hebben sich in 't secreet alhier in den Hage laeten vinden eenige personen van grooten aensien ende qualiteyt van d'andere syde / die haer genegentheydt ende affectie tot bevorderinge van de saecken van desen Staet hadden aenghebracht aen dewelcke van het voorsz desseyn by bedeckte occasie openingh ghedaen zijnde / hebben de voornoemde personagien deses aengaende verscheyden difficulteyten geinoveert/ende daer nevens beter geoordeelt uyt verscheyde consideratien / dat men 't Leger van desen Staet langs de Maes opwaerts op 's Vyandts bodem behoorde te brengen/om hem van die kant so door de wapenen als secrete correspondentie een swaeren slach te geven / zijnde daer toe veel beter apparentie van succes ende voortsettinge van vordere progressen / als tot de voorsz geprojecteerde belegeringh; soo is na voorgaende deliberatie/ende gehoort 't advijs van zijn meerhooggedachte Excellentie by d'aenwesende Heeren haere Ho: Mog: Ghedeputeerden goet gevonden ende verstaen / datmen 't Leger van desen Staet soude brengen ende voeren de Maes opwaerts / om t'incorporeren de Steden / plaetsen en Forten van 't Overquartier van Gelderlandt, ende soo voorts te trecken nae Maestricht om 't selve te bemachtigen / ende van daer voorts te penetreren tot in 't hert vande Principaelste Provintien van den Koningh ende wiert zijn Excellentie versocht / de saecken daer toe te willen prepareren ende dirigeren op de bequaemste ordre ende voet ; ende geconsidereert / dat de meergenoemde secrete personagien oock hadden aengedient datter ghelegentheydt soude zijn om door middel van Geldt , een goet aental van Ruyteren ende Knechten uyt den dienst van den Vyandt af te trecken / ende de selve herwaerts over te doen komen / ende datse oock goede hoope hadden ghegheven/ dat eenige Steden/ plaetsen ende personagien van aensien jegenwoordich onder 't gebiet van den Vyant sittende/wel geerne het Spaensche Jock vrywillich souden afwerpen / mits by haer Ho. Mog. al voorens verseeckert werdende / dat soodaenighe Steden / Plaetsen ende derselver Ingheseten soo Geestelijck als Wereltlijck / mitsgaders de voorsz Personnagien van aensien ende qualiteyt ende haere Vrunden by haere rechten / vryheden / privilegien/goederen ende publicque exercitie van haere Religie/sulcx sy deselve jegenwoordig waren gebruyckende/voor haer particulier souden werden geconserveert ende dat sy souden worden ghebenificeert met merceden ende recompensen van gelt, ende andersints uyt de Provincien ende Steden die geruineert/ gereduceert/

ofte

ofte versoert souden worden / mitsgaders uyt de Domainen in de voorsz. Provincie ende Steden gelegen; deshalven hebben de meergemelte Gedeputeerden goet gevonden / te versoecken Sijne Excell. de meergedachte secrete personnagien aen te schrijven / een goet aental van Ruyteren ende Knechten uyt den dienst van de vyandt te willen aftrecken ende afleyden / ende datmen de selve aen deser zijde ghekomen zijnde / in dienst van 't Landt soude aennemen ende onderhouden. Ende om hier toe penningen te vinden / wierde ter Vergaderinge van haer Ho. Mog. gevordert / dat eerstelijck met alle bedenckelijcke redenen wierde geschreven aen de respective Provintien / ende by de Gedeputeerde van de selve Provintien gheseconteert / ten eynde datse op het spoedelijckste sonder eenich tijdt verlies wilden furneeren hare quote in de somme van driemael hondert duysent gulden in minderinghe van de resterende vijfhondert duysent gulden totte Leger lasten / om ten fine voorsz. gheemployeert te werden / des wierde de saecke daer henen ter Vergaderingh van haer Ho. Mog. noch ghedirigeert / dat tot remplacement van de voorsz. drie hondert duysent gulden een nieuwe petitie wierde ghedaen. Ende op dat de voorverhaelde Steden / Plaetsen / ende Personnagien van aensien ende qualiteyt te beter gheanimeert mochten werden / om 't Spaensche Jock vrywillich af te werpen / wierden op den naem van hare Ho. Mog. ingestelt seeckere Declaratien daer by hare Ho. Mog. heylichlijck beloofden / dat de Steden ende Plaetsen met der selver Ingesetenen / als noch 't ressort van dien / soo Geestelijck als Wereltlijck / mitsgaders alle personnagien van aensien ende qualiteyt / die sich vrywillich effectuelijck quamen te voegen by de Geunieerde Provintien / dat de selve by hare rechten / vryheden / privilegien / goederen ende publicque exercitie van de Roomsche Catholicque Religie souden werden gemainteneert. Maer die Steden ofte Plaetsen / die 't ghewelt van haer Ho. Mog. wapenen wilden afwachten / pogende de selve te resisteren / ende daer na gereduceert werdende / dat de selve gereguleert souden worden volgens de capitulatien, die met hun / na gelegentheyt ende occurrentien van saecken souden worden gemaeckt; ende dat de merceden ende recompensen hier vooren verhaelt aen de meergemelte personnagien effectivelijck souden werden voldaen ende gepresteert / volgens ende in conformiteyt van 't Accoort met hun provisionelijck gemaeckt ende toegestaen.

Den vierden May de Heer van Noortwijck presiderende ter Vergaderinge / van haer Ho. Mog. heeft gheproponeert / dat Sijn Excel. mette Gedeputeerden op 't employ van 't Leger / verscheyden communicatien hadde gehouden / ende de selve eenige openinge waren voor ghekomen / die men met seer groote apparentie tot extraordinaris voordeel van het Landt ende afbreuck van den vyandt soude konnen meshageren in dien daer toe een notable somme van penningen soude mogen gheemployeert / ende voor eerst een goede somme tot laste van de Generaliteyt genegotieert / ende de vordere uyt de France penningen ende die totte Leger-lasten genomen wierden; Maer op gheresolveert is / dat de gemelte Gedeputeerde nevens Sijn Excel. souden wesen gheauthoriseert / omme by negotiatie van den Ontfanger Generael / ende vorder uyt de France ende Leger-penningen, een notable somme ten

meesten dienste van den Lande te mogen employeren. Ende is den Ontfanger Generael gelast/ van de genegotieerde penningen/ sijn Obligatie tot laste van de Generaliteyt te passeren / ende verder uyt de Fransche ende Leger-penningen / soo vele te laten volgen / als by Sijn Excel. ende de voornoemde Gedeputeerde noodich soude worden gevonden / daer op hem naermaels ordinantie tot sijn decharge syn verleent.

Aen den Prince van Orangien was alreede in't begin van dit Jaer nae ghewoonte vereert de somme van ses ende dertich duysent gulden / ende aen den Grave Ernst, twaelf duysent, over extraordinaris onkosten by haer in't Leger gedaen; moetende aldaer oock groote ende vrye tafel houden.

In April wiert oock een secreet dessein gemaeckt omtrent Calis; immers daer wierden twaelf tonnekens alle geteeckent met numeris 1. 2. 3. &c. met een Commis deur twee Oorloch-Schepen geconvoyeert ghesonden aen den Agent Mybaise om by hem opghedaen te worden tot naerder dispositie. Of nu sulcx is ghweest een simulatie om den Spaenschen te meer te abuseren ende te distraheren/ dan of effectivelijck men intelligentie ende handel hadde met de Gouverneur van Grevelingh ende Duynkercken is my onbekendt; maer 't is seecker/ dat veel gelt in deses tijdt wiert gelicht; ende dat de Heer van Heemstede een secrete reyse dede de Maes op / met Graef Hendrick sprekende ende aen hem geldt brengende / maer omtrent Grevelingh is geen veranderingh gevolcht.

Den twee ende twintichsten May, trocht des Princen Garde uyt den Hage; Sijn Excel. volchde self den vijf ende twintichsten over der Goude, sliep tot Ysselsteyn.

Denselven tijdt wiert geemaneert ende gespargeert dit navolgende Manifest:

DE *Staten Generael der Vereenichde Nederlanden*, Allen den geenen die dese sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt: Alsoo de Spaengiaerden ende haere Adherenten vermits hare grouwelijcke feyten, innemen, plonderinge, moorderye, ende brandinge der Steden, hier bevoorens by de Heeren Staten van de samentlijcke Nederlandtsche Provintien, verklaert sijnde voor vyanden, sy dies niet tegenstaende, eensdeels door sinistre ende snoode practijcken ende menees, ende anderdeels door openbaer gheweldt, 't meerendeel der voorsz. Provintien hebben weten te bemachtigen ende onder te brengen, tracterende eenige van dien seer hardt, met beroovinge van hare privilegien, vryheden ende rechten, daer door alle Neeringe ende welvaert uyt de voorsz. Provintien is verjaecht, ende deselve in soberen toestant gebracht. *Soo ist*, dat wy uyt goede naebuyrige affectie, die wy totte selve Provintien ende Inghesetenen van dien sijn dragende, goet gevonden hebben, hun midts desen vrundelijck te versoecken, dat sy, op het loffelijck exempel van hunne voor-Ouderen ende Predecesseuren, haer willen ontrecken van het beswaerlijck ende ondraechlijck Jock der Spaengiaerden ende hare Adherenten, ende sich met dese Geunieerde Provintien vrywillich voegen, presenterende hun daer toe de stercke ende behulpsame handt, door assistentie van het Leger, welck wy

onder

onder het wijs, ende kloeck oock voorsichtich beleyt van Syn Excel. de Heer *Frederick Henrick* Prince van *Orangien*, te Velde hebbende ghebracht, belovende met gemelde Provincien heylichlijck ende onverbreeckelijck midts desen, dat wy hun met de selvige Steden ende Leden van dien, als oock hare Inghesetenen, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, van wat staet, qualiteyt ofte conditie sy souden mogen zijn (die haer sullen voegen als vooren) sullen conserveren ende mainteneren by hare privilegien, vryheden ende rechten, als oock by de publijcke exercitie van de Roomsche Catholijcke Religie, willende ende desirerende met de selvige te leven, handelen ende wandelen als goede Vrienden, Nabuyren ende Bondtgenooten, waer deur niet alleen de Spaengiaerden met meerder gheweldt, gemeene macht, ende onderlinge bystandt, wederstaen ende afgeweert sullen konnen worden, nemaer oock de samentlijcke Nederlandtsche Provintien in ruste, ende tot haer oude ende florisanten welstant gebracht, met Neeringe ende welvaert, vertrouwen, dat de meergemelde Provintien, Steden ende Leden van dien, als oock der selver Inghesetenen, 't ghene voorsz. is, sullen willen apprehenderen, ende dienvolgens sich hier na accommoderen ende reguleren. Gedaen in *s'Graven-Hage*, ter Vergaderinge van de hoochghemelte Staten Generael, onder der selver Contre-Zegel, paraphure ende de Signature van haren Griffier, den *twee ende twintichsten May* 1632. Was gheparapheert. *A. Pools van Thienhoven* vt. Onderstont, ter Ordonnantie van de hoochghemelte Heeren Staten Generael, gheteeckent *Cornelis Musch*; Zijnde op 't spatium gedruct het Contre-Zegel der selver Heeren Staten in roode Wasse.

't Leger by Nimwegen alwaer het Rendevous was leggende / bestont in acht ende twintich Regimenten te voet / of in twee hondert ende tachtich Compagnien. Waer van de Lijste was / als volcht:

De Gardens / seven Compagnien; Wynbergen thien; Generael Veer drie ende twintich; Morgan ellef; Harwood twaelf; Packenham ellef; den Grave van Solms seven; de Heere van Bredenrode twaelf; Varick achte; Brogue seven; Bucklug seven; Balfourd seven; de Heere van Beverweerdt negen; Loo acht; Grave Ernst elf; Vriesen derthien; Graef Willem twaelf; Ferens vijf; Erentruyter acht; Roosenkrans vijf; Gendt twaelf; Chastillion elf; Haulterive elf; Duc de Candale elf; Maisonneufve elf; Graef Maurits veerthien; Pincen thien; den Graef van Hanau achte.

Dese Regimenten waren verdeelt in drie Brigades / als eerstelijck de Nederlanders, ten tweeden de Françoysen, ende ten derden de Engelsche. Den Grave van Solms, den Heere van Bredenrode, ende den Colonel Varick marcheerden met de Engelsche: nevens dese twee hondert eenentachtich Compagnien te voet; noch acht en vijftich Cornetten Paerden / yder behoorende onder hare respective Regimenten / de welcke van gelijcken verdeelt waren in drie Brigades: de eerste wierdt ghecommandeert door den Heere Stackenbroeck; Luytenant Generael van de Ruyterie: de tweede door den Graef van Styrum, Commissaris Generael van de Cavallerye; ende de derde, door den Hertoch van Bouillon.

Item drie en tachtich, soo groote als kleyne Stucken Geschut/ waer onder waren/ ses halve Cartouwen/ vijfthien hondert Wagens/ waer van een hondert met kisten vol Bisquyt waren geladen/ hebbende yder kiste in duysent pont/ maeckende in alles/ hondert duysent pont Bisquyt.

Daer benevens noch veele Wagens/ geladen met broodt-kisten.

Twaelf Schuytjens om een Brugge te maecken/ leggende op Assuyten/ die elck getrocken wierden met ontrent ses paerden.

Veele Wagens/ geladen met groote menichte van Ammunitie, ende verscheyde andere materiale van Oorloge.

Het Leger in sulcker vougen gheordonneert zijnde/ wierden op Saterdach den negen en twintichsten May, aen een yeder ghelast victualie voor vijf dagen te provideren/ ende kregen de Quartier-Meesters van ghelijcken ordre/ omme des morgens daer aen de klocke drie uyren/ Wagens voor haere Regimenten te ontfangen.

Wierden oock de Soldaten gelast hare wapenen schoon te maecken; maer niet op 't Landt te brengen voor den naesten morgen.

Op Sondach den dertichsten sijnde Pincter-dach/ des morgens vroech/ quam in der haest ordre/ dat alle het volck dadelijck uyt de Schepen/ ende nae de Mokerheyde soude marcheren; yder Regiment verdeelt zijnde/ ende de drie Brigades van het Leger in Bataillie staende/ reet Sijn Excel. heen ende weder/ om het Front/ ende de Arrieregarde te besichtigen.

Den Quartier-Meester Generael/ ende de Quartier-Meesters van yder Regimenten/ wierden voor uytgesonden/ om hare Quartieren te maecken/ in ende ontrent het Dorp Moock. Nae dat Sijn Excel. het Leger in Batalie staende hadde besichticht/ soo begonden sy des namiddachs/ ontrent de klocke drie uyren te marcheren.

Graef Ernst hadde de Avantguarde/ de Franchoysen de Batalie/ ende de Engelsche de Arrieregarde/ ende quamen alsoo dien avondt te Moock, alwaer de Hooft-Officieren gelogeert wierden in Huysen/ ende d'andere Officieren ende Soldaten onder den blauwen hemel.

Den lesten, des morgens met den dageraet/ begonden wederom te marcheren/ ende quartierden dien nacht by het Huys van den Heere van Weel. De Franchoysen hadden de Avantgarde/ de Engelsche de Batalie/ ende Graef Ernst de Arrieregarde.

Op den selven dach/ als het Leger van Nimwegen optrock/ soo is Graef Willem van Nassau met de Regimenten van Erntuyter, Roosenkrans, &c. door last van Sijn Excel. nae beneden getrocken/ ende hebben sich by hem de laetst veroverde Chaloupen/ wel versien van Boots-volck ende allerley krijchs-reparatien ghevoecht/ nemende haren Rendevous voor Rammekens, causerende in Vlaenderen groote vreese.

Den eersten Junii, met het opgaen van den dach/ begoste het Leger wederom te marcheren/ ende deden tegens de middach een halte aen de Maeskant/ recht tegens over Scrulen, terwijlen eenige Spectateurs het Fort Aerssen, leggende over de Maese/ innamen: den vyandt loste van eene Schantse/ leggende op hare nieuwe Vaert/ twee ofte drie Stucken/ maer de kogels vielen

vielen te kort. Dien selfden nacht quartierden het Leger op de Heyde, een weynigh van Venlo; ende hadden de Engelsche de Avantgarde/ Graef Ernst de Batalie/ ende de Fransche de Arieregarde. Dien avondt belasten Sijne Excel. alle de Quartier-Meesters hem in sijn Logement te verwachten/ om materialen van den Commis Martini te ontfangen/ het welcke seer laet wiert eer sy de selve kregen/ alsoo de Ammunitie-Wagens niet eerder konden opkomen. Eventwel wierden/ soo haest als sy die bekomen hadden/ veertich Soldaten van yder Regiment/ ende tachtich van den Generael Veers Regiment ghecommandeert om den grondt te breecken/ ende de Approches voor Venlo te beginnen. Morgan commandeerden dien nacht in de Loopgraven/ ende eenen Engelschen Vaendrager/ genaemt Willouby, wiert met een Slange sijn been in stucken geschooten/ waer van hy korts daer nae binnen Venlo is gestorven. Graef Ernst marcheerden met de Schutten/ ende voorts de reste van sijne Brigades nae Roermont.

Den tweeden, commandeerden den Heere van Bredenrode in de Approches/ ende wierden dien nacht seven Man van yder Compagnie/ ende veerthien van de dubbelde Compaignien in de Loop-graven ghesonden om te werken/ ende den naesten morgen twee van yder Compaignie/ om de wercken van dien nacht te repareren; In de Fransche Approches wiert een Baterie gemaeckt/ ende twee halve Cartouwen daer op geplant/ die in de Stadt speelden.

Den derden, commandeerden den Colonel Varick in de Approches/ ende desen dach quam in 't Leger een bedroefde tijdinge/ namentlijck/ dat Graef Ernst, den grondt voor Roermonde besichtigende/ van de Wal met een Roer doodt geschooten was/ als mede eenen Schotschen Capiteyn/ ghenaemt Moren.

Den vierden, begonsten die van Venlo te parlementeren/ ende hielt het schieten van beyden zijden voor eenen tijdt op; de Magistraet quam in het Leger by Sijn Excel. ende maeckten alleenlijck haer eygen quartier en voorwaerden/ sonder eenige mentie te maecken van de Krijchsluyden/ het welcke de Soldaten verstaende/ dat sy niet in het Accort begrepen en waren/ begonden wederom te schieten/ ende kregen goet quartier/ gelijck als volcht:

Artijckelen by Syne Excell. den Heere Prince van Orangien *geaccordeert aen de Magistraet, Borgeren, ende gesamentlijcke Inwoonderen der Stadt* Venloo.

1.

DAt de Stadt *Venlo*, Borgeren ende Inwoonderen der selver, sullen blyven by hare rechten, privilegien, vryheden, oude herkomen en Constuymen, die tot desen dage toe ghebruyckt ende onderhouden zijn, sonder dat eenige infractie der selver sal toeghelaten werden, oock by hunnen ghewoonlijcken ontfanck, omme deselve tot nootdruft der Stadt te employeren, nae des Magistraets goet vinden.

Dat

2.

Dat de selve Stadt, aengaende het Stapel-recht, sal ghenieten soodanigen recht, als haer by den Hove van *Gelderlandt*, by kennisse van saecken, in cas van oppositie, toe-gekent sal werden.

3.

Dat de Borgerye ende Inwoonderen, van wat conditie ende qualiteyt die zijn, geene uytgescheyden, sullen blyven behouden lijf en goet, ende geenderhande beschadinge daer aen werden getollereert.

4.

Dat die van de Gereformeerde Religie sal ingheruymt werden de Kercke van S. Joris, om haren Godtsdienst te exerceren.

5.

Dat mede de Borgeren ende Inghesetenen der selver Stadt sullen mogen verblyven ende ghemainteneert werden by de publijcque exercitie van de Roomsche Catholijcke Religie.

6.

Dat degeene, die van hier sullen vertrecken willen, 't selfde tot allen tijden vry ende ongemolesteert sullen mogen doen, blyvende hunne goederen ghebruyckende, ende haer schoonste daer mede doen, onaengesien tot wat plaetse sy haer residentie nemen.

7.

Dat de Pastooren ende gelijcke Geestelijckheyt, als mede alle andere Religieusen van de Cloosteren van Mans ende Vrous-persoonen, sullen mogen blyven, ende 't gebruyck harer goederen behouden, de vryheyt van haer vertreck tot allen tijden onbenomen.

8.

Dat de Soldaten binnen de selve Stadt ghebiljetteert sullen werden by de Borgers, midts by de selve genooten werdende Logys-gelt, volgens d'ordre van 't Landt, ende aengaende de Officieren, dat sich de selve na den tijdt van *een* Maendt, van Logement sullen hebben te voorsien; Belangende de Imposten van de ghemeene middelen, dat de Stadt dien-aengaende sal accorderen met die van *Gelderlandt*: doch by provisie mogen volstaen voor den tijdt van *een half* Jaer, met de helft van 't geene *Gelderlandt* op de middelen van consumtie is heffende.

9.

Dat ten eersten inkomen van de Garnisoenen, de Borgeren onghehouden sullen zijn, hun de kost te geven.

10.

Dat alle des Conincx Officieren, soo wel Scholtis, als die van de Tollen ende Licenten; Item Wachtmeesteren ende Ammunitiarisen, Commissarisen ende andere, in de Stadt sullen mogen blyven woonen, oock genieten 't geene hier vooren Artic. 3. den Borgheren is belooft, ende de geene die begeeren te vertrecken, 't selve vryelijck sullen mogen doen t'allen tijden met hun by-hebbende middelen, goederen ende schriften, van de andere altijdt haer vry gebruyck behoudende, in alle manieren als hier boven Artic. 6. den Borgeren toe-geseght is geworden. Dat

11.

Dat de Burch-gasten, ofte die van de Uytlegger, oock eenige derselver, Borgeren zijnde, ende begeerende in de Stadt te blyven woonen, het selfde vry sal staen te mogen doen.

12.

Dat de meubelen, wesende op het Hof in 't Logement van Syn Excel. Graef *Henrick van den Bergh*, aldaer sullen werden bewaert, ende ghesonden, waer het de selve sal gelieven.

13.

Dat de Stadts-Officieren, Borgeren zijnde, sullen in haer officien continueren, onder den Eedt van getrouwigheyt, mits genietende uyt de Stadts-middelen de gagien daer toe geordonneert, te weten, de Officieren van de Stadt.

14.

Dat des Coninckx verpande Domeynen ende Officien, sullen blyven aen de geene daer aen de selve sijn verpandt, tot dat de pant-penningen sullen werden gerestitueert, als haer eygen patrimonie ende erf, ende de selve by alsulcke ghequalificeerde persoonen bedient, als by haer ter plaetse daer 't behoort, ghepresenteert sullen werden.

15.

Dat alle Ammunitie van Oorloge, Geschut, Vivres, Scheeps-bruggen, ende behoeften der selver, den Coninck toebehoorende, ghelevert sullen werden in handen van de geene, die daer toe sullen werden gecommitteert.

16.

Dat alle schulden, renten, ende verloopen van dien, tegenwoordich staende tot laste van de Stadt, by die van de Regeringe der selver, uyt de middelen van de selve sullen werden betaelt.

17.

Dat op alle de voorgaende conditien, morgen middach, sullende zijn den *vierden Iunii*, het Garnisoen van Syn Excel. wegen in de Stadt sal trecken.

Aldus gedaen in 't Leger voor *Venlo*, den *derden Iunii* 1632.

Conditien geaccordeert door Syn Excell. mijn Heere den Prince van Orangien, aen den Commmandeur, ende die van Venlo.

1.

Eerstelijck, die van den Guarnisoene sullen uyt *Venlo* trecken morgen, 't welck sijn sal den *vierden Iunii*, des middaechs, met wapenen ende bagagie, slaende trommel, vliegende vaendelen, kogels in de mondt, ende brandende lonten.

2.

Syn Excellentie salse doen versien met veertich Landt-karren van hier ontrent, om haer Bagagie te brengen tot Gulick.

3.

Syn Excell. sal hun doen geven betamelijck Convoy tot een halve myle van hier, ende daer nae een Trompetter, die hun geleyden sal tot *Gulick* voornoemt.

 Alle

4.

Alle de Matrosen die in de voorsz. Stadt ten dienste des Coninckx van *Hispangien* zijn, sullender uyt mogen gaen met hun wapenen ende bagagie.

5.

Alle Gevangenen van d'een ende d'ander zijde, sullen uyt of los gaen, midts betalende hare kosten alleenlijcken.

Aldus gedaen in 't Leger voor *Venlo*, den *derden Iunii* 1632.

De conditien dan aldus gheaccordeert zijnde / marcheerden op den vierden Junii voornoemt uyt de Stadt ses swacke Compaignien die in alles niet over drie hondert mannen sterck waren; ende ses Staetsche Compagnien trocken wederom daer in. Den Lieutenant Colonel Brederode wierdt Gouverneur van de selve Stadt gemaeckt. Terwijlen men besich was met Venlo, so sondt Sijne Excell. uyt het Leger seeckere Ruyters ende Spriinck-hoecken/ mitsgaders noch eenige andere Compaignien / om Stralen in te nemen / de welcke dadelijck tot Accoort quam.

Venlo dan alsoo verovert/ ende ses Compaignien (als geseyt is) daer in getrocken zijnde/ wiert commissie ende geldt gegeven / om yder Compaignie tot drie hondert man te versterckten. Dien naemiddach kregen de Soldaten last/ om victualie voor drie dagen te provideren / ende den volgenden morgen met het kriecken van den dach gereet te zijn/ om te marcheeren.

Den vijfden marcheerden het gantsche Leger van Venlo tot Roermont, zijnde eenen langen ende moeyelijcken march/ door den over grooten regen de welcke dien dach ende nacht viel / soo dat veele Soldaten achter bleven / ende niet op en konden komen voor den naesten morgen. De ordre van de marcheringe was dese; De Brigade van Graef Ernst de welcke voor uyt nae Roermont gesonden was/ wiert gereeckent voor de Advantgarde / de Françoysen de Batalie/ ende de Engelsche de Arriere-garde/ ende den nacht begonnen Approches na de Stadt gemaeckt te worden.

Den sesden, sonden de Magistraten ende Kerckelijcken van Roermont Gedeputeerde aen Sijne Excell. hem biddende haer goet quartier te willen gheven/ het welcke hy haer vergunden/ in maniere als volcht:

Artyckelen by Syn Excell. Mijn Heere den Prince van Orangien, *geackordeert aen de* Clergie, *Raedt*, *Reecken-kamer des Coninckx van* Spaengien *in* Gelderlandt, *ende voorts aen de Borgemeesteren, Raedt ende Ingesetenen der Stadt* Roermonde.

1.

Eerstelijck, dat die van de voorsz. Stadt sullen hebben te dispicieren daer in die van de Gereformeerde Religio haren Godtsdienst publicquelick sullen exerceren, het sy die van *S. Ioris*, ofte andere daer toe bequaem zijnde.

2.

Dat alsoo de voorsz. Stadt haer vrywillich reunieert met de Geunieerde Provintien, onder de gehoorsaemheyt van de Hooge ende Mogende Heeren Staten

ten Generael, de selve ende hare Ingesetenen, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, van wat staet, conditie, ofte qualiteyt die soude mogen zijn, die haer sullen voegen als vooren gheconserveert ende gemainteneert sullen werden by haere privilegien, vryheden ende rechten, als oock by de publicque exercitie van de Roomsche Catholijcke Religie, ende datse haer inkomen respectivelijcken sullen genieten:

3.

Dat het Garnisoen, 't welck in de Stadt geleyt sal worden, den Burgeren niet sal beswaren, maer ghereguleert worden ghelijck andere Garnisoenen die in de Steden van de Geunieerde Provintien leggen.

4.

Dat sy sullen gheaccommodeert werden met een sodanich Garnisoen, daer mede sy sullen hebben contentement.

5.

Dat de tegenwoordige Magistraten ende Officieren, sijnde althans in dienst van de Stadt, de selve hare Ampten sullen werden gecontinueert, mits doende Eedt van getrouwigheyt, aen de Geunieerde Provintien, in handen van de gene, die daer toe sullen werden gecommitteert.

6.

Dat alle Burgeren ofte Inwoonderen bedienende eenige Officien van wegen den Coninck van *Spaengien*, in de Stadt sullen mogen blyven woonen, ende hare goederen genieten, sonder eenige confiscatie subject te wesen, ende vertrecken willende, 't selve mogen doen binnen den tijdt van de *eerste twee komende* Jaren, oock gheduyrende den selven tijdt hare goederen mogen verkoopen, of anders daer van disponeren.

7.

Dat sy al sulcke middelen, als sy tot noch toe gegeven hebben, ten particulieren dienste ende behoeve van die van de Stadt, oock voortaen sullen mogen behouden ende genieten, om daer uyt te vervallen het onderhoudt van hare tegenwoordige Fortificatien, ende andere lasten van de selve hare Stadt.

8.

Dat alle het Geschut, Vivres, ende Ammunitie van Oorloghe, ende andere Krijchsbehoeften in de Stadt zijnde, ende toe-komende den Coninck van Spaengien, ghelevert sullen worden in handen van die daer toe by Syn Excell. sullen werden gestelt.

9.

Dat alle de Officieren ende Soldaten van den Coninck van *Spaengien*, tegenwoordich in de Stadt zijnde, met haer volle gheweer, vliegende vaendelen, vollen trommel-slach, kogels in de mondt, brandende lonten ende bagagie, vry ende vranck uytter Stadt sullen vertrecken nae *Rhynberck*, ende dat morgen voor de middach ten *negen* uyren, sullende zijn den *sesten Iunii*, waer toe hun *veertich* ofte *vijftich* wagens ofte karren by Syne Excell. sullen werden verleent, oock mede, een bequaem Convoy, dat hun geleyden sal tot op *een* uyre weeghs van de Stadt *Ruremonde*, ende hun voorts een Trompetter mede gegeven werden, om haer te brengen tot *Rhynberck* voornoemt.

10.

Dat onder het voorsz. Garnisoen mede sullen begrepen wesen de Vrouwen, ende bagagie van de Officieren ende Soldaten, soo te voet, als te paert, die binnen de voorsz. Stadt voor desen, 't sy te voet ofte te paert in Garnisoen syn geweest, ende aldaer noch ter tijdt mogen syn gebleven, mitsgaders in 't particulier den Gouverneur van *Orsou*, ende den Capiteyn *Mauritio Geraldyn*, met hunne by hebbende Dienaers ende Bagagie.

11.

Dat den jegenwoordigen Heere Cancelier ende eenighe Raden, midtsgaders eenige Officieren ende Burgers met hunne Kinderen, oock sommighe Geestelijckheyt, die om hunne affayren 't sy met Paspoort van Syn Excell. ofte andersints tegenwoordich buyten zijn, wederom in de voorsz. Stadt sullen mogen incomen, ende genieten 't beneficie van desen soo hun 't selve goet dunckt.

12.

Dat alle de voorsz. tegenwoordige Raden ende Officieren van den Koningh van *Spaengien* die hun metter woon sullen willen begeven ten platten Lande, onder Contributie van beyden zijde ghelegen, ofte oock in andere Neutrale landen, 't selve vrylijck sullen mogen doen, sonder daer toe van nooden te hebben eenige andere permissie, paspoort, Sauvegarde, ofte Abolitie, 't sy van de hoochgemelte Heeren Staten Generael, ofte van Syne Excell. midts haer in alles gedragende volgens de Placcaten van hare Hooch Mogende, ende niets attenterende 't ghene tot ondienst van de Vereenichde Nederlanden soude mogestrecken.

13.

Dat alle 'tgene wat de voorsz. Officieren, Raden, Reecken-meesters ende Fiscalen, gheduyrende den tijdt van haere bedieningen, ter cause van hunne respective Officien, hebben ghedaen, ofte geexployeert, nu noch ten eeuwigen dage niet en sal ondersocht, ofte herdaen werden, maer ghedaen ende vergeten blyven, sonder, dat dien aengaende tegens hare persoonen ofte Goederen, eenige actie gemoveert ofte geintenteert sal mogen werden, het sy van wegen het publijck, ofte by eenighe particulieren, die sich souden willen seggen geinteresseert te wesen.

14.

Dat alle sloten van rekeningen achterstellen van Renten, Domeynen, Licenten, Contributien, ende andere uytstaende schulden, den Coningh van Spaengien aengaende, ende by de Rentmesters verantwoort over 't Jaer *een en dertich* by de voorsz. Rentmeesters ofte Collecteurs, die de selve aengaen, al noch sullen mogen uytgevordert, ende geeyscht worden, sonder dat men hun dien aengaende eenigh belet sal mogen doen, midts sy luyden dragende de ghehypotequeerde lasten, op het een ofte 't ander staende.

15.

Dat die van de tegenwoordige Cancellerie ende Reecken-kamer voorsz. alle Chartes, Munimenten, Registers, boecken, ende bescheyden, de selve Cancellerie ofte Reecken-kamer, ter saeck van publique Domeynen ende gherechtigheden, ofte oock wegen eenige Processen van particuliere raeckende, ende onder

der haer berustende, sullen hebben te leveren in handen van soodanige personen als daer toe van wegen de Hooch Mogende Heeren Staten Generael sullen worden gecommitteert, en daer neffens copye authentijck van de reeckeninge over het laetste Iaer gevallen.

16.

Dat in alle so personele, als reële lasten, die van *Roermonde* na advenant ende *pro quota* niet hooger aengheslagen en sullen werden, noch van erger conditie wesen, als de andere *drie* Hooft-Steden van *Gelderlant*, namentlijck *Nieuwegen, Zutphen*, ende *Arnhem*.

17.

Dat op alle de voorgaende Conditien, morgen voor-middach ten *negen uyren*, sullende syn den *sesten Iunii*, het Garnisoen van Syn Excellentie wegen inde stadt sal trecken. Actum in het Leger voor *Roermonde* den *vijfden Iuny* 1632.

Het Accort klaer zijnde / marcheerden uyt de Stadt ses Compaignien met haere Bagagie / sijnde in alles ontrent drie hondert man sterck / ende voerde het selve na Rhynberck. Seven van de Statische Compagnien te voet ende een Cornet paerden marcheerden wederom daer in / ende den Ritmeester Randtwijck wierdt Gouverneur van de selve Stadt gemaeckt.

Dese seven Compagnien kregen van gelijcken ordre / om yder Compaignie tot drie hondert man te versterken. Het wierdt generalijck gepresumeert dat die van Roermondt haer te eerder op-gaven / bevreest sijnde dat Sijne Excell. in revenge van de doodt van Grave Ernst (hoochloffelijcker memorie) de welcke voor de selve Stadt gebleven was / haer met gewelt soude aentasten / sonder eenige quartier te geven.

Den sevenden, marcheerden het Leger des morgens vroech van Roermont, ende quam des namiddaechs de klocke vier uyren te Maseyck alwaer het dien nacht quartierden; de Franchoysen hadden de Avantgarde / de Engelsche de Batalie / ende de Duytsche de Arrieregarde. Dien avondt wierden twee Soldaten ende eenen Tambourijn geapprehendeert ende op-gehangen / om dat sy seeckere Boeren / (die broodt ende andere provisie / tot verversinge van 't Leger brachten) geplondert hadden.

Den achsten lagen stil voor Maseyck om na de Ponten / die noch niet op en waeren gecomen / te wachten / ende daer van een brugge over de Mase te slaen / ende alsoo 't Leger voor die Stadt / de welcke Neutrael was / te provideren. Sy brachten daer uyt groote menichte van provisie / die de soldaten voor haer gelt kochten.

Dien selven dagh kreech Sijn Excellentie tijdinge / dat Graef Johan van Nassau, twee duysent uytgelese Soldaten / Ammunitie ende andere materialen van Oorloge binnen Maestricht hadde gebracht.

Sittert, een kleyn gefortificeert Stedeken / leggende in het Lant van Gulick, ontrent twee uyren gaens van Maseyck, waer in seeckere partyen / soo te voet als te paert / van den vyandt lagen / wiert met de eerste sommatie overgegeven.

Den negenden, marcheerdemen van Maseyck in een geduyrigen slagh-regen: ende dien dach troch het Leger over de Brugge aen de zijde van Maseyck,

ende quartierden dien nacht een uyre gaens van Maestricht, tusschen twee Dorpen/ genaemt Neer-Haren ende Rixham, dichte by het Huys te Petersem, ende het Clooster Hoocht, behoorende onder Luyck.

Den thienden, wiert de Quartier-meester Generael Perceval, en verscheyde andere wel-ervaren Krijchsluyden/ met een stercke garde van paerden voor uyt gesonden/ om de situatie van de Stadt Maestricht te besichtigen/ ende de bequaemste plaetse tot quartieringe van het Leger te soecken/ het welcke haest ghedaen was. De Quartier-meesters van yder Regiment/ ende eenen Sergeant van yder Compaignie/ gingen om haren grondt te ontfangen/ ende hare Quartieren tegens de komste van 't Leger af te steken; ende marcheerden alle de soldaten den selven dach in de Quartieren voor Maestricht: Graef Henrick van Nassau, outste Soon van Graef Ernst, hooch-loffelijcker memorie/ hadde de Avantgarde/ de Francoysen de Batalie/ en de Engelschen de Arriere-garde.

De Stadt Maestricht, was haren ouden naem behoudende/ ende is so veel te seggen/ als Passagie ofte vaert over de Mase/ in 't latijn geheeten *Trajectum Mosæ*, en oock *Trajectum superius*, tot onderschept van *Trajectum inferius*, dat is Utrecht. Dese Stadt was seer wel gelegen op den voorseyden water-vloet/ die daer door liep met een schoone heerlijcke steene brugge/ van den eenen water kant tot den anderen/ corresponderende aen de andere zijde op Wijck. Van Luyck was sy gelegen vier mijlen/ groot/ oudt/ ende sterck/ met schoone ende goede huysen; Daer waren twee Hooft-kercken/ d'eene daer de Coninck/ als Hertoch van Brabant/ Canonick was/ genaemt Sint Servaes, alwaer een Bisschop was geweest in het Jaer driehondert vyf en 't negentich, waer uyt men de outheyt der selver kan afmeten/ ende was den Bisschoppelijcken stoel tot Luyck gebracht in het Jaer twaelf hondert thien; De ander Hooft-kercke was S. Marie. Daer was noch het Convent de Byssen genoemt/ der Duytscher Ridderen/ groot ende wijt/ om eenen machtigen Vorst te logeren. Sy hadde twee Heerlijckheden/ het eene wiert besit den Hertoch van Brabant, het ander by den Bisschop van Luyck by Leen.

Alsoo waren in de Stadt twee Gebieders/ ende twee Banckken van Rechte/ sonder merckelijcke scheydinge van ayttersche palen; nietteminn den Hertoch van Brabandt was Over-Heer van de gansche Stadt/ gelijck hy meerder daer betoonde: Onder anderen doet hy alleen de Munte slaen/ ende 't syner incomste/ gelijck in sijne Steden/ genade ende gracie aen de misdadigen/ &c.

Sy hadde seer wel gevaren tot dat de Nederlandsche troublen begonden/ ende dat sy met Garnisoen/ als een wel-gelegen frontier-Stadt was gehouden geweest/ so by den Hertoch van Alba, als andere Gouverneurs; maer hadde groote schade becomen door de Spaengiarden/ den twintichsten October/ vijftienhondert ses en 't seventich, die aldaer behendichlijck ingecomen sijnde seer qualijck huysde/ doende den Burgeren grooten overlast/ met plonderen en rooven. Daer na was den Prince van Parma daer voor gecomen in 't Jaer vyftienhondert negen ende 't seventich, de selve belegerende/ ende van alle kanten hart aenvastende/ doende daer op seer groot gewelt/ beschietende de selve met vieren vyftich Stucken Geschuts/ doch die van binnen quyten haer manmelijck/ ja meer als oyt in dese Oorlogen gesien was geweest/ maer den negen ende twintichsten Junii des noechts. Haers wachteren-handt ingenomen/ ende sijn

de

de Borgers alsoo een [illegible] gewreest. Nae dit tijt is de selve met [illegible] Garnisoenen beset gebleven.

Den thienden, wierdt het Leger verdeelt in vier Quartieren: Sijn Excellentie nam sijn Quartier op den Dousberch, Graef Hendrick van Nassau op een Berch / ontrent een halve mijle van des Princen Quartier / de Heer van Brederode by het Dorp Smeermaes, mede op eenen Bergh / den Colonel Pinsen op St. Peters-bergh, ende den Graef van Styrum, ginck logeeren over de Mase, aen de zijde van Wijck.

Den elfden, gaf den Quartier-meester Generael den grondt aen de Quartier-meesters van yder Regiment / tot retrancheringe van haere Quartieren / het welcke de Officieren ende Soldaten met groote neerstigheyt vervorderden / ende waren alle die Quartieren den volgenden avondt in defensie.

Den twalfden wierden vijf Stucken geplant op eenen Bergh / dicht by Colonel Pincens Quartier / maer deden weynich schade in de Stadt / also de Batterye te verre daer van daen gelegen was.

Den derthienden ende veerthienden wierdt ordre gegeven / dat een yegelijck Soldaet in aller haest sijne Hutte opbouwen / ende daer in bedt-steden boven de aerde maecken soude / het welcke alsoo gedaen wierde; en maeckten twee groote Corps de Garden aen de rechte zijde van 't Quartier van Sijn Excel. de welcke meest bevrijt was voor het Canon van de Stadts wallen.

Den selfden avont begonden de Soldaten den grave te breken / ende Approches nae de Stadt te maecken / aen de [illegible] zijde tegens de [illegible] ofte Brusselsche Poorte / ende trocken twee linien nae het hooghste ende sterckste deel van de Stadt. Daer wierdt geordonneert / dat de Regimenten van den Grave van Solms, Graef Mauritz, ende den Grave van Hanau, altijdt haere beurten ende wachten in de Approches souden houden met de Franchoysen, welckers beurte het was om den sevenden nacht / ende de drie Schotse Regimenten / nae dat de vier Engelsche Regimenten [illegible] de wachte in de Approches souden gehouden / hebbende yder Colonel sijn beurte; hadden van gelijcken om den sevenden nacht de wachte. De Schotten hebbende haere beurte nae de Engelschen / deden de wachte in de Approches met haer eygen Natie drie nachten / tot dat haere Compagnien [illegible] gemaeckt hadden / ende waer [illegible] acht Compagnien te [illegible] dat deden de Engelschen met [illegible] Regimenten [illegible]. Dien avondt kregen de Soldaten ordre dat de Compagnien / die de wachte hadden in de Approches / alle avonts te ses uyren in parade souden [illegible] / in het Quartier van den Colonel die commandeerden / om een Psalm te singen / een Gebedt te hooren / ende het selve ghedaen zijnde / nae de Approches te marcheren / sonder trommel-slach / ende sonder storm-hoeden ofte tassen.

De Quartier-Meesters van yder Regiment wierden gelast materialen te halen / ende de [illegible] van de Engelsche Natie was [illegible] van yder Regiment / ende [illegible] van den Heer Generael Veer, als zijnde een dubbelt Regiment.

Den Colonel Harwood begonst op den veerthienden [illegible] den grondt te breken voor Maestricht.

Den

Den seventhienden sondt Sijne Excell. achthien Compagnien te voet van verscheyden Natien / onder het commandement van den Grave Maurits van Nassau, Colonel van de Walsche Regimenten / de welcke haer Quartier namen aen de zijde van Valckenburgh, recht tegen over Wijck, alwaer sy haer so sterck fortificeerden/ als of sy in een Stadt waren geweest.

Het Leger van aldus verdeelt / alle de Quartieren gheretrencheert/ de Approches ende de buyten wercken versien zijnde / wierden veele andere stercke wercken ofte Fortificatien / als namentlijck Redouten, dubbelde grachten, halve Manen, Hoorn-wercken, Sporen ende Traversen langhs de linie ghemaeckt voor het aenvallen van den vyandt/ de welcke men dagelijcx verwachte/ ende meynden dat hy tot ontsettinge van de Stadt op eenighe plaetse van ons Leger soude aenvallen / ende wierde tot dien eynde een Fort-Royael/ ghenaemt de Engelsche Schantse / recht tegen over het Engelsche Quartier ghemaeckt/ als oock noch een ander Fort / doch veel bequamelijcker Bredenroos Schanse/ alsoo de selve dicht by den Heere van Brederodes Quartier gelegen was/tot bevrijdinge van dat deel van het Leger/ende van de benedenste Brugge/ de welcke aldaer geslagen was / tot passagie van de troupen over de Mase, als den noodt soude vereyschen.

In 't begin van het Belegh deden die van de Stadt groote schade met haer grove Stucken in de Quartieren / ende wierden veele in hare Hutten ende Tenten doodt gheschooten / specialijck in het Schotse Quartier/ sulcks dat de Soldaten genootsaeckt waren in veele plaetsen Barcades ende Blinden, tot defensie van de Quartieren te maecken / ende Sijn Excell. retireerde met sijne Tente tot op den top van den Bergh/ dicht by het Fransche Quartier.

Daer wierdt gheordonneert / dat eenen Sergeant-Major alle nachten een groote Ronde / tusschen Graef Hendrick van Nassau, ende het Quartier van Sijne Excellentie soude doen.

Daer wierde oock ordre ghegeven aen alle de Capiteynen ende hare Soetelaers om veerthien dagen langh victualie voor haere Compagnien te versorgen ; nae de expiratie van welcke veerthien dagen / eens ofte twee-mael ter weecke Ammunitie-broodt voor yder Regiment gebracht/ ende onder de Soldaten/ voor haer geldt / wierde uytgedeelt.

In desen tijdt heeft Graef Hendrick van den Berge, hem gheretireert/ uyt het Hof van Bryssel, ende vertrocken tot Luyck, alwaer hy liet in druck uytgaen dese navolgende Missiven aen d'Infante, de welcke in 't Statische Leger aen alle Hooft-Officieren wierden gesonden/ luydende als volcht:

Doorluchtichste Prince.

ICk en kan niet laten met alle moghelijcke onderdanigheden, my voor uwe Hoogheyt te verklagen, over het quaedt tractement men my doet van my te hebben laten verliesen mijn Gouvernement, door gebreck van volck, ende dat men nu mede soude willen nemen mijn Eere, indien men konde, alles sonder aen te sien mijne getrouwe diensten, den tijdt van *veertich* Jaren gedaen, ende van alle die van mijnen Huyse, hebbende *ses* Broederen in s'Konincx dienste verlooren,

looren, als oock over het quaet Gouvernement 't welck in het landt is, den onderganck van het selve, ende van de Roomsch Catholijcke Apostolijcke Religie, door den voortgangh van des vyandts wapenen, van de kleynachtinge daer in men de Noblesse houdt, ende die van den Lande, dat de Spaengiaerden alleen regeeren, oft gouverneren willen, ende hun verrijcken, ghelijck sy doen, tot laste van den armen volcke, met een soo imperieusen oft hoogen Dominatie over den Edeldom ende Gemeynte, datse die alreede onder den voet gebracht hebben, datse den Oorloch in 't *Nederlandt* oneyndelijck maecken, oft onsterffelijck continueren, datse oorsaecke syn dat de Trefves niet en syn gemaeckt ofte getroffen geweest ghelijck uwe Doorluchtichste Hoocheyt weten, ende datse altijdt de eerste plaets hebben willen, tot groote verachtinge van andere Natien: Ick wete dat Uwe Hoocheyt de saecke wel gaerne sage beter gaen, ende dat het meer als tijdt is, dat de Staten meugen eenen anderen voet nemen, onder het ghebiedt ofte Gouvernement van Uwe Hoogheyt, tot de uytsluytinge van de Spaengiaerden. Ende alsoo het *twee* Jaren geleden zijn, dat Uwe Doorluchtichste Hoogheyt my de commissie heeft doen gheven van Generael, oft Generael Veldt-Heer, ende siende dat de Landen verlooren gingen, heb ick resolutie genomen, om nu de voorsz. charge te bedienen, tot den dienst, groot soulagement of verlichtinge van het Landt, mitsgaders de conservatien des selfs privilegien, ende van de Roomsche Catholijcken Apostolijcke Religie. Ende om soo veel meer te bethoonen de affectie, die ick tot s' Landts besten ben dragende, ick ben geresolveert alle myne middelen te employeren, om die te helpen herstellen tot sijne voorige heerlijckheyt ende gerustheyt, ende die te doen genieten eene goede ende verseeckerde Vrede, op dat Uwe Doorl. Hoogh. moge gherustelijcker regeren, ende tot contentement van het gantsche Landt, het welcke nu gegouverneert wert door particuliere interesten, die oorsaecke zijn van den onderganck des selfs, ende van de afflictie oft beswaernisse van 't volck; Ende my dunct dat ick geenen treffelijckeren dienst Uwe Doorl. Hoogh. doen kan, ende tot de conservatie van het voorsz. Landt. Tot dien eynde heb ick my ghereti-reert oft vertrocken nae 't landt van *Luyck*, alwaer ick verwachten sal het geluck, 't welck onsen Godt sal believen my te gheven, tot de bevorderinge van myne, so gerechtige ende noodige, ofte nutte voornemingen. Hier mede sal ick Godt bidden Uwe Doorl. Hooch. te conserveren in een langh ende geluckſalich leven, gelijck de gantsche Christenheyt sulcx wel van nooden heeft, ende ick in 't particulier blyven altijdt. S. R.

Van Uwe Doorl. Hoogh. Onderdanichsten ende gehoorsaemsten onderdanen ende trouwen Dienaer

HENRY GRAVE VAN DEN BERGH.

Tot *Luyck* den *achthienden Iunii* 1632.

Hy schreef oock aen de Prelaten / Noblesse ofte Adel / ende Steden van de Provintien der Nederlanden dit volgende:

NAdemael ick weete, dat alle de weereldt seer verscheydentlijck spreecken sal van het verlies van myn Gouvernement, ende my sullen willen voor al blameren: Soo heb ick U. L. wel willen seggen, dat men tegens myn danck geordonneert heeft, om het volck wech te nemen, 't welck my noodich was tot conservatie van het selve, niet tegenstaende soo heb ick advys ghevonden, dat des Vyandts Rendevous soude sijn te *Moock*, na by myn Gouvernement, 't welck my seer verdroten heeft, daer van ick een groot misnoegen gehadt hebbe, ende om het quaedt tractement dat ick ontfangen hebbe, ende noch ontfange, voor de goede diensten die ick den Coninck ghedaen heb den tijdt van *veertich* Jaren, als U. L. bekendt is, ende in den selven dienst verlooren hebbe *sis* Broeders. Ende alsoo ick eene natuyrlijcke affectie drage tot des Landts beste, so is my een sonderlingh verdriet te sien, dat de saecken soo qualijck gaen, 't welck my heeft aen U. L. doen senden dese gedruckte schriften, waer door ghy sien sult de resolutie die ick genomen hebbe, tot verlichtinge ende welstant van het Landt, ende van ons in 't gemeyn, onder hoope dat U. L. het niet alleen aengenaem sal zijn, maer het oock geerne daer toe brengen sullen, dat wy mogen verkrygen eenen goeden ende gerusten Pays in dese Landen. Hebbende oock noodich ghevonden U. L. te seggen, dat myne disgratie is gekomen van het misnoegen, 't welck den Marquis *de Leganes*, welckers credit U. L. bekendt is, van my ghehadt heeft, om *twee* principale redenen; De *eerste*, om dat ick verhindert hebbe, dat de Stadt *Brussel* niet en is geplondert ende uytgerooft geworden doen 't Leger daer voor lach, om de swarigheyt die de Burgerie maeckten, om te geven 't gene hun afgeeyscht wierde; jae was soo gepassioneert, dat hy sijne pluymagie van sijnen hoedt trock in myn presentie, ende van meer andere, in plaetse dat den Marquis *Spinola* my sulcx grooten danck wiste, dat ick by den Burgeren so veel te wege brachte, datse de Poorten openden, om niet tot d'extremiteyten te komen. De *tweede* reden was, dat de voorsz. Marquis *de Leganes* gereprocheert heeft, met een heftige grootmoedicheyt, in de tegenwoordigheyt van den voorsz. *Spinola* zal. dat ick wel eer de Avantgarde gegeven hadde den Italianen, die sy seyde, niemanden toe te komen als den Spaengiaerden, volgens de ordre van den Coninck.

Voorts mercke ick wel, dat de Spaengiaerden my dootlijck quaet willen, hebbende door myn Schilderie doen schieten, die te *Brussel* in de straet, den *Steenweeh* ghenaemt, aen de Steen-poort is. Oock en hebben sy my niet willen den brief, die my den Coninck geschreven hadde, senden, om de charge ofte plaetse die hy my presenteerde in *Spaengien*, ende wilden evenwel weten, myne verklaringe op myne reyse nae Spaengien, eer my den brief gelevert wierde: De miscontentementen, soo wel gefondeert, ende andere die my gegeven zijn, op verscheyden occasien, die hier te langh te verhalen waren, waer van de weerelt oock wel soude verwondert zijn, hoe ick die heb konnen verdragen, ende het quade tractement, 't welck ghy luyden oock soo veel Jaren gheleden hebt, ende noch jaerlijcx lydet, siende het arme volck alsoo verderven, ende onder de voet ghetreden, ende de Soldaten niet betaelt, doet my hoopen, dat ghy luyden geerne tot dit myn voornemen sult contribueren, ende dat ghy U. L. ontlasten sullen sult over het quaedt gouvernement van de Spaengiaerden, die omme haer dagelijcxe Vergaderingen, die men *Iunta* noemt, alle de saecken gantsch verdorven hebben.

hebben, ende dat ghy luyden daeromme sult vinden noodich, tot het Landts beste ende ruste, dat ghy luyden een anderen voet raemt, onder het Gouvernement van haer Doorl. Hooch. waer toe ick verseeckert ben, dat Coningen ende Princen geneycht te contribueren haere machten, ende ick presentere my om U. L. te dienen, met alle de getrouwigheyt ende affectie die ghy luyden sult mogen begeeren ende verstaen. Uyt *Luyck* den *achthienden* Junii 1632.

V. L. Dienstwilligen Dienaer.

HENRY GRAVE VAN DEN BERGE.

Hy gaf noch uyt dit volgende geschrift of Manifest:

HEnrick Grave van den Bergh, Veldt-Overste van den Leger van Syne Majesteyt: Allen den geenen die desen sullen sien, van wat natuyr ofte qualiteyt die zijn; Doen te weten, dat om 't quaet tractement dat wy ontfangen hebben van de Spaengiaerden, niet tegenstaende onse langhduyrige ende getrouwe diensten van den tijdt van *veertich* Jaren, aen alle de Soldaten die in den Oorlogh gebruyct sijn geweest, wel bekendt. Wy geresolveert zijn, ten goeden van den gemeenen Lande, tot voorstant van de vryheden ende privilegien van dieselve, behoudenisse van die Catholijcke, Apostolische, ende Roomsche Religie, ende om beter tractement voor de Soldaten te weegh te brengen, dan sy tot noch toe hebben ontfangen, siende oock dat het Landt verlooren gaet door die quade regieringe, sijn wy genootsaect geweest, by der handt te nemen, ende te betreden het Ampt van Generael Veldt-Overste, ende tot dien eynde ons hebben begheven binnen de Stadt van *Luyck*, tot welcke plaetse, alle Capiteynen, Vaendragers andere Officieren ende Soldaten, aengenaem ende willecom sullen wesen, van wat natuyr sy mochten zijn (uytgesondert de Spaengiaerden) die onder onse beleydt sullen willen komen dienen, ten eynde sy met ons komen spreecken, ende ontfangen de ordre van de plaetse daer sy sullen mogen vergaderen, alle die selve verseeckere, dat een yder sal werden ghetracteert nae het Ampt, 't welck hy bedient; ende soo een Lieutenant, ofte ymandt anders, sal konnen *twehondert* man te voet aenbrengen, sal gemaect worden Capiteyn, ende noemen ofte voorstellen sijnen Lieutenant ende Vaendrich, ende soo een Luytenant ofte Cornet sal aenbrengen *hondert* Ruyters, sal hy gemaect werden Ritmeester, ende mogen noemen sijnen Luytenant ende Cornet. Wyders sal elcke Ruyter ontfangen *drie quart* van een patecon (*is ses en dertich stuyvers* s'daeghs) ende elck Soldaet *thien* stuyvers, soo langhe tot sy gemonstert sullen werden, ende dan sullen sy ontfangen een maendt gagie, ende voorts in dienst gehouden worden, ende alle maenden hare betalinge ontfangen, gelijck oock die Capiteyns, Luytenants ende andere Officieren, yeghelijck nae haer ampt, waer van sy alle haer t'eenemael verseeckert mogen houden. Daerom allen den geenen die het welvaren van het Landt lief hebben, ende haer eygen avancement betrachten, oock beter tractement begeeren, als sy tot noch toe hebben genooten, ende die gaerne ontlastet willen sijn van de slavernie der Spaengiaerden, sullen ons konnen vinden in de voorsz. Stadt *Luyck*, in 't *goude Cruys*, ofte tot *Tongeren* in den *Helm*,

daer

daer yemandt van onsentwegen wesen sal. Gedaen tot *Luyck* den *achthienden* Iunii 1632.

H. Grave van den Berge.

Den twee en twintichsten des naemiddaechs/ ontrent de klocke vier uyren/ dede den vyandt eenen swaren uytval/wel tweehondert sterck zijnde/ende hondert vielen in de Engelsche Approches/ ende mede soo veele in de Fransche; De Ruyterie/ de welcke de wacht hielt in 't inkomen van de loop-graven/ viel aen de Fransche zijde op haer aen/ ende sloegense wederom in. Den Capiteyn van de Ruyter-wacht wierdt met een Musquet doodt geschooten: Van gelijcken viel Capiteyn Schippon aen de Engelsche zijde/met ontrent tachtich Man op haer aen/ ende rescontreerde den vyandt in het vlacke velt/die het selfde niet dervde uytstaen/ na eenige schermutseringen retireerden.

Die van den Prins ende Regeeringhe van Luyck verklaerden by Placcate den drie en twintichsten Iunii, dat sy van het doen ende uyt-schrijvingen van Graef Hendrick geen kennis hadden; begeerende neutrael te blyven/ ende wilden niet toe-laten eenige troupen in haer Gebiedt te komen/ noch werbinge toe te staen.

Den vier en twintichsten vielen die van de Stadt/ ontrent hondert sterck in de Approches/ met meyninge om de werck-luyden in te slaen. Eenen Vaendrager van den Vyandt/ die over dertich Man commandeerde vervolghde het Assaut tot dicht by het Corps de Garde; maer wierden te rugge gedreven/ ende het meerendeel doodt geslagen. Die van het Leger vonden in den sack van den dooden Vaendrich die gelost wierdt/ eenige Copyen van de verklaringen van Graef Hendrick van den Berge.

Den vijf en twintichsten des avondts/ arriveerden den Marquis de Sancte Croce met het Spaensche Leger tot Tongeren, alwaer hy twee dagen stil bleef liggen/ om sijn Leger te victualieeren.

Den selfden dach liet Graef Henrick van den Berge uytgaen dese naerder verklaringen.

Seggende verstaen te hebben/ dat eenighe onder 't volck uytstrooyden/ dat in de Apologien, eenige dagen gheleden synentwegen verkondicht/ ende door 't geheele Landt gesonden/eenigen intelligentie/ den Staet van Luyck schadelijck zijnde/ soude wesen/ ende om te thoonen dat sijne actien ofte wercken oprecht waren/ niet anders als tot een goet eynde streckende; dat hy de voorgaende Apologien wederom/ had vernieuwt.

Sijn naerder verklaringe luyt als volght:

WY *Hendrick van den Bergh*, Overste Veldt-Heer van de Armaden Syner Majesteyt, &c. Verklaren tot onse rechtvaerdige defensie, gestelt te hebben de Brieven, ende een ander Geschrift van verklaringe van den *achthienden* deser loopende Maendt *Iunii*, 't welck wy uyt onse eygene beweginghe hebben ghedaen drucken, ende verkondigen, sonder het selve aen Syne Hoogheyt van *Luyck*, noch aen de Gedeputeerden van sijne Staten geadviseert, ofte van de selve permissie versocht te hebben, ende alsoo de selve Gedeputeerde sich aen ons hebben

ben geaddresseert, ten eynde daer inne soude voorsien werden, dat door alsulcke brieven ende geschriften, geene verkortinge aen hare Neutraliteyt en soude overkomen. Soo doen wy te weten, ende verseeckeren eenen yeghelijcken by desen, dat wy door alsulcke publicatie niet verstaen en hebben, nochte oock en verstaen, yets tegens het recht van haerlieder neutraliteyt te attenteren, veel minder hun in onse actien oft wercken te vermengen, oock niet en pretenderen de Stadt, Steden ende Landt van *Luyck*, door onse troupen lastich te vallen, nochte beschadigen, noch oock de selve niet anders aldaer te doen blyven liggen, als voor haer geldt, veel minder aldaer eenige plaetse van wapenen, op te rechten. Gegeven tot *Luyck* den *vijf en twintichsten* Junii 1632.

H. Grave van den Berge.

De Infante tot Brussel schreef aen den Prins ende Staten van Luyck de volgende Brief:

Eerwaerdichste, Eerwaerdige Vaders in den Heere, Edele lieve ende wel beminde; Ghy sult alreede door het gemeen geruchte, 't welck tot ons leetwesen maer al te waerachtich is, verstaen hebben, dat Grave *Henrick van den Berge*, vergetende de groote eere ende weldaden die hy soo van de milde handt van den Coninck mynen Heere ende Neve, sijnen natuyrlijcken Prince, als oock van ons ontfangen heeft, sich begeven heeft tot resolutien soo seer tegen sijnen Eedt, verbintenisse ende schuldige plicht strydende, dat wy u die niet beter konnen uytdrucken als ghy selfs sult sien uyt de Copyen hier neffens gaende getogen soo uyt eene brief aen ons gheschreven, by sijne eygen handt onder geteeckent, als uyt gedruckte verklaringen, die hy heeft gedaen uyt stroyen, daer uyt ghy lichtelijck kunt erkennen het boos voornemen, 't welck hy al over langh moet verborgen gehouden hebben, ende nu al teffens aen den dagh gebracht heeft in de tegenwoordige gelegentheyt van saecken, ende van 't Belegh, dat *de Rebellen haer verstout hebben te komen doen voor de Stadt Maestricht*, 't welck sy waerschynelijck noyt en souden hebben durven voornemen, ten ware sy verseeckert waren gheweest, dat den voorsz. Grave hunlieden soude seconderen, volgens de handelingen ende aenslagen die sy met hem ofte met den sijnen al over langh moeten gehadt hebben, waer af sommige al te vooren groot achterdencken ende quaedt vermoeden gehadt hebbende, daer inne deste vaster bevestight sijn gheweest door het getuygenisse dieder de wercken af geven. Doch wy en behoeven ons daer af niet te ontsetten, noch eenigh verder nae-dencken daer over te hebben; want wy hebben al te groot vertrouwen, dat ghy lieden met affectie bestendigh blyven ende volherden wilt in uwe gehoorsaemheyt tot Syn Majesteyt ende de vereeniginge van uwe goede genegentheden met de onse, ende insonderheyt in de onderhoudinge van de H. Catholijcke Apostolische ende R. Religie; Ende dat ghy u veel gerustiger sult bevinden in uwe ware ende volstandige vereeniginge met uwen wettigen ende natuyrlijcken Prince, dan in de Vrede die den voorseyden Grave u wil doen verhoopen, die wel eenen uytwendigen schyn heeft, maer inder daet bedrieghlijck, ende soo vreemt van sijne gedachten is, als van de vruchten diemen daer af souden mogen verwachten, waer van ons tot exem-

pel konnen dienen de dingen die eertijdts ghepasseert zijn, insonderheyt in de Jaeren, *vijfthienhondert ses, seven*, ende *negen en t'seventich*, die sommige van de oudtsten onder u lieden noch wel indachtich konnen wesen. Derhalven willen wy verhoopen, hoewel hy u dat ongelijck gedaen heeft van uwe ghetrouwigheyt te willen aensoecken, dat het selfde u deste meer verwecken sal om eenen goede ende korte resolutie te nemen, aengaende den bystandt die wy van u onlanghs versocht hebben, waer toe wy niet en sullen nae laten u te doen verstaen alle soodanige advertissementen, als tot dienste van Syne Majesteyt noodich sullen wesen. Hier mede Eerwaerdige Vaders in den Heere. Edele, lieve ende welbeminde, Onse Heere wil u in sijn beschuttinge nemen. Uyt *Brussel* den *vijf en twintichsten* Junii 1632.

Den ses en twintichsten quam het Spaensche Leger / ende quartierden in een Dorp aen dees zijde van Tongeren, omtrent een uyre gaens van 't Princen Quartier ; hare Arrieregarde op gekomen zijnde/ maeckten een groot getier met haere stucken, sy losten viermaels achter malcanderen vier en twintich halve Cartouwen ende hingen lichten uyt op den Toren van het selve Dorp / om haere vrienden in de stadt te courageren / ende te verthoonen dat sy niet verre en waren ; Die van de stadt antwoorde haer wederom / ende losten driemael alle haere stucken rondtom de wallen.

Dien nacht sondt Zijn Excell. een Garde van Musquettiers met lichten/ om een Spelonchen te visiteren/ de welcke men meynde/ dat onder de aerde in de stadt ginck, sy gingen daer in aen de zijde van de Mase, in den Bergh van het Casteel tot Luchtenburgh, ende bevonden dat de selve met menschen handen uyt een steenrotse gehouwen was/ ende quamen uyt aen d'andere zijde van den Bergh/ dichte by de stadts-wallen.

Den negen en twintichsten marcheerde den Vyandt uyt sijn Quartier / in het gesichte van Zijn Excell. na de Heyde. Eenen Spion/ de welcke drie dagen met haer gemarcheert hadde/ bracht tijdinge / dat hun Leger bestondt in hondert en acht en 't seventich Compagnien te voet / ses en t'seventich Cornetten paerden/ t'seventich soo groote als kleyne stucken Geschuts / ende negen hondert wagenen: sy marcheerden in groote Bataillons / met hare wagens ende Bagagie tusschen elcke Batalie.

Dien avont quartierden sy haer in het Dorp Neer-Haren by 't hooge Clooster/ dicht by den Heere van Breedenrodes Quartier.

Van dien avondt wiert noch een Mortier geplant in de Engelsche Approches/ ende men schoot daer uyt twee groote Granaden/ yeder van tachtich pont gewichts; den eenen viel in des vyandts halve Mane/ voor de Wyckersche ofte Brusselsche Poorte/ de ander in de stadt/ ende dede een huys springen.

Den dertichsten schermutseerden eenige van de Staetsche ende des vyandts Ruyters met malkanderen/ also hare Cavalerie in batalie stont/ terwijlen hun voet volck voorts marcheerden. De Statische slogen eenighe van den vyandt doodt/ ende namen der sommige gevangen.

Graef Willem met sijn volck van Rammekens den thienden deses (wesende den selven dach als de Quartieren van Zijn Excell. voor Maestricht wierden gemaeckt)

gemaeckt) op-getrocken zijnde / is aen den Kouwensteynscher Dyck gelandt ende heeft den selven met gewelt innemende / op twee plaetsen / door hulpe van de Marroosen / die sich dapper droegen door gestelten; het selve is mede daer nae met den Dijck van de Schelde, niet tegenstaende die van de Schantse / tegen de welcke Graef Willem voornoemt een Batterye gemaeckt hadde / dapper op den Oversten Rosenkrans vuyr gaven / uyt oorsaeck dat hy gemeint een batarie op de kant van de Keteniſſe, de welcke dapper in de Cruys-Schantse flancqueerde / gemaeckt hadde / ende dienvolgende het opsette niet en dorsten verwachten / te meer dewijl alreede wel driehondert, soo Officieren als Soldaten binnen de gemelde Schantse gebleven waren / sulcks dat het schieten vry wat begoste op te houden / waer door dan Graef Willem tijdt ende ghelegentheyt kreegh / om sich te komen begraven / het welcke die van de Schantse (die nu alreede haren Capiteyn verloren hadden) siende / smeten haer geweer neder / ende wilden niet meer vechten / maer gaven de Schantse met accoort over / hoewel de noodt haer niet seer en drongh / ende noch wel hondert en dertich, soo Soldaten als Marroosen / negen goede metale met twee ysere Stucken / ende achthien tonnen Buscruyt in hadden / ende Don Carolo de Colomba, met den Gouverneur van het Casteel van Antwerpen, Conde de Feira, by haer hebbende eenelijcke duysende mannen te voet ende te paerde / met eenlijcke stucken Geschuts / geen twee uyren daer nae langhs den Dijck dicht by de Schantse / om de selve te ontsetten / aenquamen; doch wierden de selve noch soo dapper ontfangen / dat sy met verlies / te rugge mosten trecken.

Graef Willem sijn victorie vervolgende / is van daer nae S. Jacobs Schantse getrocken / ende die nae weynich resistentie / verovert; Die van de Schantse / ghenaemt het Peck-gat, siende dat het haer mede soude gelden / hebben sich noch opgegeven / soo dat hy gheheel meester van den Kouwensteynschen Dijck is geworden; nae dese veroveringe heeft noch de Schantse S. Ambrosius ofte het Stof-gat, als mede de groote Schantse S. Martyn ofte Hoogerwerf, een Fort van grooter importantie / ingenomen / ende met sterck Garnisoen beset.

Door desen haestigen inval was in Vlaenderen groote alteratie / ende quamen over / soo Soldaten / Borgers als Boeren / in de wapenen / niet wetende waer sy het waernemen souden.

Den eersten Julii, de Approches wel geavanceert zijnde / was'er een Traverse van den Vyandt / leggende in het vlacke Veldt / ontrent dertich passen van het uytterste poinct van de Sappe. Sijn Excellentie gaf ordre / dat men de selve den volgenden nacht soude bestormen / ende wierden daerom veele Werckluyden ende groote meenichte van rijs derwaerts ghebracht. Den Graef van Oxfoort, Luytenant Collonel van den Generael Veer die doe ter tijdt in de Approches commandeerden / ordonneerde dat men het selve in de volgende maniere soude aenleggen / naementlijck / dat Sergeant Bagnal, voor eerst met vijfthien Man soude aenvallen: Daer nae Luytenant Garth, met veertich Man / ende de werck-luyden; ende nae hem Capiteyn Roockwood, mede met tachtich mannen / alle het welcke alsoo volbracht wiert; want sy sloegen den Vyandt uyt de Travers, ende hielden't een goeden tijt in.

Den selven nacht quamen ontrent achthondert man uyt de Stadt om op de

de wercken te vallen, maer de beleggers waren in de wapenen/ende gereedt om haer Vyandt te ontfangen / 't welcke het gevecht te furieuser maeckte; sy vielen op haer Travers / smeten veele handt-granaden / de welcke groote schade deden. Het stondt voor eenen tijdt seer twijffelachtigh/ of sy/ ofte de Beleggers daer van meester souden blyven; hier op wiert Sir Symen Harcourt, met den Graef van Oxforde (aldaer present zijnde) in aller haest met versch volck gesonden/om Roockwood te seconderen. Het gevecht wiert heeter/also den vyant soo sterck schoot / sulcks datter veele doodt bleven ende gequetst wierden / ende onder anderen wierdt Roockwood sijn arm/ dichte by sijn schouder / aen stucken geschooten: Harcourt door sijn koonen/ by 't verhemelt van sijn mont/ ende Garth ontfingh een schoot/ waer van hy korts daer nae stierft. Dese voorghenoemde Officieren afgebracht zijnde/sondt den Graef van Oxforde den Capiteyn Cave, met twintich pijcken/ ende twintich musquettiers/ende na hem den Vaendrager Sydnham, met eenige Edellupden ende Soldaten / de welcke dapper aenvielen/ ende den vyandt wederom uyt de Travers sloegen / ende hieldent ontrent een uyre in/ niet tegenstaende dat hy seer schoot / ende veele handt-granaden onder haer wierp. De Beleggers riepen om werck-luyden / om het selve tegens de Stadt op te werpen/ 't welck haer falierende / ende siende dat het niet te houden en was / alsoo het nae de Stadt des vyandts contrescharp/ halve-mane/ ende andere buyten-wercken open lagh/ verlietent / ende retireerden wederom in haere wercken.

Dien dach wierden oock (om te verhinderen de overkomste van het Spaensche Leger over de Mase) verscheyden Compagnien / als Engelsche/ Schotse/ Fransche/ ende Nederlanders gesonden/om langhs den Maes-kant te leggen/ in de plaetsen die bequaemst waren voor den vyandt om over te komen / ende wierdt van gelijcken alle avondts volck ghesonden in den Heere van Brederodens Quartier/ alwaer onwinbare wercken gemaeckt waren / om den vyandt te verhinderen het selve quartier ende de brugghe te naerderen. Het was doe een tijdt van actie/ dewijle des vyants Leger soo nae by lagh; want alle avonts was het geheele Leger met het schieten van 't Geschut in de wapenen / ende marcheerden nae de linie toe / staende de Compagnien / hondert ofte hondert vijftich passen van malkanderen/ ende achter de selve de Ruyterie; Dit deurden ses weecken nae malkanderen/ tot dat de Stadt gewonnen was.

Dien selven dach begonnen de Beleggers oock het langh-loopent retrenchement aen de ander zijde van de Mase, beneden den Heere van Bredenrodens brugge/ te maecken/ tot bevrydinge van hare Soldaten/ die dagelijcx des middachs gingen om den Maes-kant te bewaren / van de brugge tot het Huys te Geul, alwaer den Grave van Styrum sijn Quartier hadde. Den vyandt hadde Stucken op verscheyde batterien langhs den Maes-kant geplant/ waer mede sy op 't volck / die nae haere wachten marcheerden / schooten / maer dedense weynich schade.

Den tweeden des morgens wierden ses Fransche Compagnien van 't Regiment van den Hertogh van Candalens ghesonden / om de wacht aen d'ander zijde van de Mase, beneden den Heere van Bredenrodes Quartier te houden/ ende den vyandt het overkomen te beletten; over welcke ses Compagnien / in

absentie

absentie van den Hertogh van Candale voornoemt / commandeerde den Marquis d'Estiau, sijne Lieutenant Colonel / de welcke meenende dat den vyandt s'nachts yets soude attenteren / eenigh volck in 't Riet ende Kooren in Embuscade leyde / die den vyandt toe-lieten / dat hy twee Ponten volcks overbracht / sijnde ontrent drie hondert man sterck / ende haer volckden noch een Pont: sy met de voorsz. twee Ponten ghelandet zijnde / meest Duytschen ende Walen / begonden de spade in d'aerde te steecken / om een retrenchement op te werpen / tot bevrydinge van die plaetse daer sy haere brugge meende te slaen/ ende hadden oock al aen hare zijde drie kruys-baterien / op datse onder 't faveur van dien haer volck mochten over brengen / als mede een borstweringhe langhs den Maes-kant opgeworpen / waer in sy drie hondert Musquettiers logeerden/die op de Beleggers schooten; de welcke siende hare wercken/ sprongen uyt haere Embuscade, vielen in 't midden onder den Vyandt/ende quamen tusschen het water ende de selve/sy joegen hun tot de middel toe in de Mase,doch den vyant schoot schrickelijck van sijn Batterien/dooden veele/ende sloegen verscheyden armen ende beenen af/ oock wierdender veele met Musquetten van over 't water geschooten; evenwel droegh den Marquis ende sijn volck haer soo treffelijck in dese actie / dat sy den vyandt te rugge dreven/ ende de derde Ponte met het volck in de grondt schooten / soo datter ontrent vierhondert, soo verdroncken / doodt-geslagen / als gevangen wierden. Den Marquis Estiau de welcke sich soo mannelijck gedragen hadde/ wierdt (doe alles gedaen was ende hy victorieuselijck afginck)met een ongeluckige Canon-kogel doot geschooten/ ende nevens hem/Capiteyn Fouillou, Capiteyn du Fresne, Boys sijnen Lieutenant/ ende Lieutenant du Fay, midtsgaders verscheyden Volontarisen / Edel-luyden/ ende Soldaten/ tot vyftich in 't getal; Daer wierdender noch veele/die soo met Canon als Musquetten gequetst waren/ af gebracht.

Den vierden, sijnde het Regiment van den Colonel Balfourt in de Approches/ commandeerde Sr James Leviston, sijnen Luytenant Colonel/ doen maeckten den vyandt eenen alarm: Sir James Leviston opstaende / om te sien watter te doen was / ontfinck een periculeuse scheute in sijn hooft / waer van hy nochtans genas.

Dien selfden dach kregen de Statische Ruyters ende Duyroers/ t'sestich wagenen/ geladen met wijn/ bier ende victualie voor des vyandts Leger/ ende brachten in / hondert en drie Boeren/ waer van eenighe Neutrael/ ende andere onvry bevonden wierden.

Den vijfden, was de Sappe / sonder het verlies / gesneden in des vyandts Travers, het welcke de Engelsche te vooren hadden bestormt: Omtrent die tijt was 't een seer weeck saisoen/ende viel veel regen/so dat de Mase hooger wiert/ ende den vyant niet over en konde komen/voor dat des Princen wercken / dubbelde Retrenchementen / Grachten/Schantsen/ende halve-Manen aen de ander zijde van de Reviere in defensie waren.

Den selven daghe is tot Mechelen tegen Graef Hendrick ghepubliceert/ van wegen den Coninck van Spaenjen ende verklaert/dat hy Graef Henrick begaen had *Crimen* van Landt verraderie, *Lesæ Majestatis*, in den hooghsten graet, Attentaet van muytinatie, Rebellie, oproer, verstooringe van de ghemeene ruste

ste van de Landen: met last om den voornoemden Grave Hendrick aen den lijve aen te tasten ende ghevangen te nemen/over al waer hy in dese Provintien soude mogen werden achterhaelt/ ende dan voorts hem onder goede ende gewisse versekeringe te brengen in de gevangenisse van den gemelten Hogen Rade/om voor den Heer President/ende Raden (die daer toe wiert geauthoriseert) te rechte staen ende gestraft te worden over de Crimen ende misdaden by hem begaen/ nae eysch van de saecke/ende soo als na reden ende billigheyt bevonden soude werden te behooren.

Den sesten vielen de Belegerde uyt op de werck-luyden in de Sappe van het Travers. Den Generael Morgan, die doe commandeerde/ sloegh de Vyant eens ofte tweemaels uyt het Travers/ maer en konde het niet behouden: hy wiert door sijn kolder in sijn borst geschooten ende noch ontrent twintich Edellupden ende Soldaten nevens hem/ soo gebleven als gequetst.

Dien dagh Syn Excell: verstaende dat den vyandt meynde aen te vallen/ sont den Heere Stakenbroeck, Luytenant Generael van de Cavalerie/ om haer eenen loosen Alarm te geven/ het welcke gedaen wierde/ in maniere als volght: Hy nam met hem ontrent tachtich Ruyters/ende mede soo veel Voetvolcks/als oock veele Trompetten ende Trommelen/ die in vele plaetsen gestelt wierden om den Alarm te geven. Stakenbroeck by het Quartier van den vyandt gekomen zijnde/viel met sijn Ruyters ende Voetvolck aen/en ondertusschen bliesen de Trompetters/ ende sloegen de Trommelslagers/ het welcke haer soo een geweldigen alarm gaf/ dat sy (meynende dat het geheele Leger aenviel) verbaest waren/ herwaerts ende derwaerts liepen ende langhsaem in de wapenen quamen. Stakenbroeck brack in haer Retrenchement/ sloeg een Corps de garde af: eenen Spaenschen Capiteyn wiert door geschooten/ende met vele gevangenen/ keerden wederom in sijn Quartier.

Dien selfden nacht deden die van de Stadt eene Myne springen/ onder het Travers in de Engelsche Approches/maer dede de selve weynich schade.

Dien selfden dach/ de Schotschen de wacht in de Approches hebbende/ deden de Belegerde noch een uytval op de wercken/ ende speelden eerst met haer Canon; Doe wierpen sy met handt-Granaten/ ende daer nae quamense met Dorsch-vlegels ende Knodsen vol spijckers: maer de Schotten viedense in/ende brachtense in disordre/ latende oock veele van haere wapenen achter. In dit ghevecht bleef doodt den Luytenant Bruce/ een dapper krijchsman/ ende waren nevens hem noch wel veertich soo gebleven als gequetst.

Omtrent dien tijt waren de Approches soo wel geadvanceert/ dat vijf Soldaten om achthonderdt guldens aennamen in het Contrescharp van de Stadt te sapperen.

Den derthienden, marcheerden seeckere Troupen van den Vyandt na Maseyck. Syn Excell. vreesende/ dat sy die wech mochten over de Mase komen/ ende haer met het Huys van Graef Hendrick van den Berge, leggende in Stevenswaerdt, versterchen, sondt derwaerts den Graef van Styrum met verscheyde Compagnien te voet/ ende hem volghden den Hertogh van Bouillion, met ontrent twintich Compagnien paerden.

Den veerthienden, vonden die van de Stadt een van de Mijnen in de Fransche

sche Approches, ende namen het buyscruyt daer uyt. De Franchoysen vonden daerentegen oock een Myne onder een van hare Corps de Gardens, ende betaelden alsoo malkanderen met gelijcke munte.

Den vijftienden des morgens vielen de Belegerde uyt op de Franschen wercken/ naemen een deel van haere Sappe in / ende wierpen d'aerde tegens de Beleggers op / maer de Franschen des namiddachs wederom daer op komende/ kregen het meeste deel/ met verlies van veel volcks/ weder.

Den selfden dagh nam den Hertogh van Bouillion door last van Syn Excel. 't Casteel van Argenteau in/ zijnde gelegen op eenen hoogen Bergh/ de Mase daer nevens loopende/ om de Revierė tusschen het Leger ende Luyck te bevrijden.

Dien selfden dach lichten de Mineurs in de Fransche Approches in een Myne van de vyandt / sulcks dat sy onder de Aerde Pistolen op malkanderen losten.

Den sestienden dito hadden de Belegerde een ander Myne gereedt/ ende deselve springende / vulden sy de Fransche Sappe wel vier roeden met aerde: waer op den Franschen Colonel Maysonnefue, die daer commandeerde/ aen Sijn Excellentie versocht/ dat sy hare Myne oock mochten laten springen/ende aenvallen ; het welcke Sijne Excell. hem niet alleen en consenteerde / maer was oock daer selver present. De Myne gesprongen zijnde/ vielen de Franschen lustigh aen / ende dreven den Vyandt tot in des Stadts Grachten/ende volchden haer soo dicht op de hielen / dat sy uytriepen / Messieurs faictes nous grace: ende waren van de hare / ontrent hondert , soo gebleven als gequetst ; Van de Franchoysen bleven ontrent veertigh, waer onder den Vaendrager du Fay wierdt bevonden. Het springen van de Myne hadde weynich effect. De Fransche Volontarissen/ Edellupden / ende Soldaten vervolghden/ als geseyt is de Belegerde tot in des Stadts Grachten/ dewelcke soo dicht van de wal ende buyten-wercken met Canon ende Musquetten schooten/ dat de beleggers in de Bresse niet konnende logeeren/ noch de aerde tegens den Vyandt opwerpen/ gedwongen waren wederom in de wercken te keeren.

De Walen/ verlossende de Franschen/ stormden ontrent de klocke elf uyren in den nacht wederom op des Vyandts werck / ende sloegen hem daer uyt ; maer krijgende versche seconde uyt de Stadt / retireerden de Walen wederom in haere wercken. In dit gevecht bleven Bezu eenen Franschen Capiteyn/ dewelcke commandeerde / met eenen Franschen Luytenant ende eenen Walschen Vaendrager/ ende daerbenevens noch wel veertich Soldaten / soo gebleven als gequetst ; Van den Vyandt bleven twee en tachtich man / ende waren ontrent t' sestich gequetst / sommen seyde / van dewelcke noch sommige naderhandt van haere quetsuren storven.

Den seventhienden is by de Infante uytgegeven/ dese navolgende Missive/ soo aen de Gedeputeerde van de drie Staten des Landes van Luyck , als aen de Burgermeesters/ Raedt ende Schepenen der Stadt Luyck.

Seyndt-Brief van de Serenissime Infante, soo aen de Gedeputeerden van de drie *Staten des Landes van* Luyck, *als aen de Borgemeesteren, Raedt ende Schepen der Stadt* Luyck.

Isabella, Clara Eugenia, by Godes Genade Infante van Spaengien.

WEl beminde ende goede Vrienden. Wy hebben met groot verdriet ende ongheneuchte verstaen de quade diensten die onder uwe Borgerie omme gaen, ghedaen by eenige seditieuse, dewelcke uyt hunne eygen begeerlijckheyt ende eergierigheyt, hebben doen loopen soo schadelijck als leugenachtige gheruchten, tot achterdeel van den Coninck Mynen Heere ende Neve, als oock mede van de mynen, van de waerachtige Catholijcke Apostolische en de Roomsche Religie, ende tegen de gemeyne ruste, soo wel van uwen Staet, als van die van herwaerts over, nemende nochtans eenen schoonen, doch valschen pretext van eer ende gheduyrigen Pays, ende goede ende heylsame vereeninge, die sy toe-seggen, indien de Hollanders, belegert hebbende de Stadt van *Maestricht*, gekomen waren tot het wit van hunne desseynen.

Onder anderen heeft ons grootelijcx ende door vele redenen mishaeght seecker Manifest, welck onder uwe Gemeynte hadde doen uytstroyen *N. Bichey*, hem noemende Baron van *Vierset*, inhoudende veele dingen tot faveur van Graef *Hendrick van den Berge*, ende van de desseynen die hy nae sijn seggen was hebbende, dewelcke hy seght ghefondeert te sijn van hooge naeburige Princen ende Staten, ende te strecken tot welvaert van alle de Catholijcke Provinitien van dese Landen, dewelcke hem door goede consideratien alle faveur ende assistentie waren ghevende; Dervende oock wel daer by voegen, dat niet tegenstaende de apparentien dat wy contrarie doen souden, wy souden ende behoorden te advoueren den handel van den voorseyden Graef *Hendrick*. Ende gelijck het selve is inhoudende een openbare imposture ende bedroch, gelijck ghy meucht verstaen hebben by de brieven, die wy u des aengaen geschreven hebben, mede brengende onse soo wel oprechte als waerachtige meyninge ende intentie, alsoo is oock alle den rest van het voorseyde Manifest valsch ende versiert, qualijck sprekinge van die van herwaerts over, ende u biddende, om u lieden daer van geheelijcken te verseeckeren, voorts u remitterende tot het ghene dat wy aen U. L. gheschreven hebben, het welck wy beter souden mogen mondelijcken te kennen gheven, indien ghylieden gheraden vondt een van U. L. daer ghy u meest op betrout, herwaerts te seynden, om daer af te vernemen alsulcke getuygenissen, als ghy van ons soudet konnen begeeren, of dat wy anderfins u souden konnen openbaerlijck doen blijcken onse goede affectie ende genegentheyt tot u lieden, ende u af te nemen de quade en on-oprechte inbeeldinge, dewelcke eenige van u of van uwe Borgers ende Inwoonders mochten gevat hebben, verleyt ende bedroogen sijnde door de leugenen, die met grooten ghetale in het voorseyde Manifest te vinden zijn, ende dewelcke soo calumnieus als seditieus zijn, ende u aenlocken tot uwe eygen geheele ruyne, onder een ydel ende bedriegelijcke apparentie van uwe toecomende prosperiteyt ende welvaert, ingevalle

valle van het succes, welck den al te seer ghepassionneerde Autheur hem is inbeeldende. Noch veele listiger en de vileynder is geweest het bedroch van sommige, dewelcke soo schadelijcke Desseynen hebben, om uwe Gemeynte tegens ons op te hissen, hebbende doen stroyen Copye van sekere Brieven, die wy souden aen den Graef van *Papenheym* geschreven hebben, ende diemen segt afgeworpen te sijn van het volck van den Prince van *Orangien*, dewelcke waren inhoudende, dat wy ons seer verwonderden, dat hy soo lange vertoefde om te comen branden ende blakeren in het Landt van *Luyck*, daer wy noyt op gepeyst en hebben, ende wy verseekeren u, dat onse brieven noyt sulcx in en houden, by aldien het anders geen versierde of gesupponeerde brieven en zijn; sijnde wel blyde verstaen te hebben door 't rapport, 't welck ons gedaen is, dat by deliberatie van den Raden van uwe Stadt eenen Schepen ghedeputeert is, om te gaen nae den Leger van den Vyandt, ende te sien, ofte te doen voorleggen het Originel van deselve brieven: ons wel verseeckert houdende, dat by aldien het voorseyde Origineel sal wesen exempt van alle suppositie ende vervalschinge, daer niet sulcx in sal ghevonden worden, ende datmen midtsdien terstonts geen gheloof en sal geven aen de valsche gheruchten, soo ongeluckiglijck versiert, ende seditieuselijck uytghestroyt by de vyanden van onse ruste, ende dat sulcx u met reden sal verwecken om u eerstelijck ondersouck ende justitie te doen, tegen die vileyne Autheurs van soo groote boosheden, ende tegen de ghene die daer mede in ghewerckt hebben. Geen minder bedroch ende vileyne practique is geweest, van eenige boose ende ongheruste geesten, dewelcke hebben doen uytstroyen eenige articulen, die de Nederlantsche Heeren van Syne Majesteyt souden aen de Staten van *Hollandt* geproponeert hebben; daer nochtans klare ende seeckere waerheyt is, dat de Heeren van dese Landen (dewelcke soo goede ende getrouwe zielen hebben tot hunnen Prince, ende gheheelijcken tot onsen goeden wille gheaffectioneert zijn) noyt eenich ghepeys gehadt hebben om sulcke propositien te doen, dewelcke soo contrarie sijn van hunne obligatie, ende devoyr, ende soo verre van hunne welvaert ende van de ghehoorsame Staten van Syne Majesteyt, soo schadelijck voor de alghemeene ruste, ende soo achterdeeligh van ons Heyligh Geloof ende Religie. Ende ghy meucht vryelijck gelooven, dat dese vileyne practicquen niet en komen van hunlieden, maer van eenige boose Ketters, dewelcke hun verstouten, in hoope, van uwe goede Borgerie te bedriegen, in 't openbaer te brengen, wat dat hunne desseynen souden wesen, by aldien de saecken souden succederen, nae het verlangen dat sy in hunne boose imaginatie sijn voedende. Wy hoopen dat Godt u bewaren sal van dien eenigh gheloove te geven, maer veel meer alle neerstigheyt te doen, dat ghy voorspoedelijck onderhouden uwe oude Religie, ende den Pays ende ruste van uwe Stadt ende Landt, u oock seeckerlijck houden sult in alle goede ghebuyrschap ende Neutraliteyt, met Syne Majesteyt, ende sijne Landen, sonder deselve te breecken, in wat maniere het wesen mochte, onsen vyanden niet meer voordeel doende als op andere tijden, alsoo wy deselve reciproquelijck van onsent wegen, ende van wegen de Staten van herwaerts over onderhouden sullen. Sulcke onse beminde ende goede Vrienden, willen den Heere in sijne bescherminge nemen. Uyt *Brussel* den *seventhienden* Julii 1632.

Den negenthienden, maeckten des vyants Ruyters/uyt het Leger van den Marquis de Sancte Croce, een bravade voor 't quartier van Sijn Excell. namen veele van der Boerluyden paerden/ende sloegen eenige Boerluyden doodt. De Ruyters chargeerden op haer/terwijlen de Stucken van het Fort Angloys lustich onder haer speelden/ sloegen een van haere Ritmeesters doodt / ende dedense retireren / achterlatende eenige dooden ende sommige gevangenen. Den Capiteyn van de Comp. Harquebusiers van Sijn Excell. te verre geengageert zijnde/wiert doodt geschoten.

Den Heere van Opdam, leggende met hondert paerden aen de Maes-kandt, dicht by Stockham, brack noch subijtelijck uyt een Embuscade/chargeerden op drie Cornetten paerden/ dede haer vluchten/en vervolghdense so dicht op de hielen/dat hy twaelf paerden/ende vijf en twintich Ruyters gevangen kreegh.

Den een en twintichsten wierde gepubliceert dat de ghene die yemandt met brieven/in ofte uyt de Stadt gaende/konde krijgen/ende in 't quartier brengen/ hondert Gout-guldens tot een vereeringe soude hebben.

Dien selven dach vielen vijf en twintich Spejroers uyt de Stadt/dicht by de plaetse daer Sr. Robbert Honniwood de wacht hadde; hy chargeerde op haer/ sloeger ses doodt / ende nam drie gevangen.

Dien nacht daer aen socht den vyant wederom over de Mase te komen/ ende sondt in Sloepen twee hondert Italianen over. Den Colenel Varick viel op haer aen/ sloegh eenige doodt/ ende nam t' seventich ghevangen / onder anderen eenen Sergeant Major/ ses Capiteynen / meest Reformatos, ende twee Alferos. De Statische verlooren in dit ghevecht niemandt / als Capiteyn Bruyn.

Dien selven nacht dede de Garde van Sijn Excell. en de Walen in de Fransche Approches eene Mijne springen/terwijlen de Engelsche den Vyandt eenen loosen Alarm gaven; Sy stormden op eene van des Vyandts Traversen, leggende voor haer halve-Mane/ ende vochten soo langen tijdt met malkanderen/ tot dat de Beleggers alle haere Ammunitie verschooten hadden; ende den alarm heet zijnde/wiert den Luytenant Vivian, Luytenant van Sir Ion Manhoods Compagnie met veertich versche Musquettiers uyt de Engelsche Approches/ ende noch eenige Nederlanders in aller haest ghesonden / om haer te secunderen / hy viel op den vyandt aen / dede haer retireren / ende behielden de plaetse/ tot dat het de werck-luyden tegen de Stadt opwierpen. Den Vyandt hebbende d'eene ende de Beleggers d'andere zijde van 't werck in; den Grave van Hanau, den welcken het Regiment van de Garde commandeerde / ende hem hier in soo manneliick droegh/ den Vyandt in 't vlacke velde na-jagende/ met den blooten degen in de handt/wiert doodt geschooten/wiens doodt Sijn Excell. seer beklaeghde.

Den twee-en-twintichsten dito ontrent den middach deden die van de stadt een Mijne springen dicht by de punct van de Engelsche Sappe, het welcke deselfde meer als een roede hooch met aerde vervulde / 't geene den ingangh van de Mijne stopten/ ende de Beleggers seer verachterden; want sy mosten 't weder uytwercken ende beyde de Sappe ende Mijne klaer maecken / eer men verder koste gaen. Doe de Mijne sprongh/ waren drie ofte vier mannen besich met

met voorts te sapperen / dewelcke d'aerde op 't lijf viel / ende wierde in de mont van de Sappe wel twaelf ofte derthien voeten onder d'aerde begraven.

Den Grave van Oxforde commandeerde den volgende nacht in de Approches / ende een weynich voor het kriecken van den dagh hebben twee Soldaten van den Sergeant Majoor Generael Wits Compagnie / dewelcke met het springen van de Myne onder d'aerde begraven waren / leggende in de holligheyt van dien / haer met hun handen ende een spade daer uyt ghewrocht / ende quamen nae de Sappe by hun eygen volck kruppen / dewelcke meynende dat sy van des vyandts volck waren / gereet stonden om vyer op haer te geven; het welcke sy siende / riepen / dat sy van haer eygen volck waren / ende alsoo gelieffden 't Godt dese twee Soldaten (die van s'middaghs ten elf uyren tot drie uyren in den nacht / zijnde vijfthien uyren / onder de aerde hadden begraven gelegen) soo miraculeuselijck te bewaren.

Den Luytenant Colonel Proud, den welcken op dien dach doe de Myne sprongh in de Approches commandeerde / wiert met een Roer in sijn hooft doodt geschooten.

Dien dach quam Graef Willem van Nassau, met dertich Compagnien van de ingenomene Schantsen voor Antwerpen in 't Leger / dewelcke gequartiert wiert tusschen Graef Maurits Quartier ende de Brugge.

Den vier en twintichsten des morgens dede den vyandt een Myne springen in de Fransche Approches / maer dede weynich schade. De Engelsche deden oock haer Mijne springen / vreesende dat den vyandt deselve ontdeckt hadde / ende haer voor ghekomen souden hebben / doch de aerde viel te kort van des vyandts wercken.

Dien morgen ontrent de klocke ses uyren / vielen de Ruyters / die in de Stadt lagen / aen de zijde van Wyck uyt / leyden eenige Roers tot haere retraicte in een Embuscade / ende reden op een volle galloppe tot by het Dorp Burgharen, leggende ontrent een kleyn half mijle van de Stadt; meynende dat des Princen Cavalerie / die daer lagen / op de wacht waren / ende alsoo in hun absentie haer Logementen plonderen; maer de Ruyters futselende wat langer als ordinaris / ende de Alarm nemende / chargeerdense met dire troupen Cavalerie / ende dedense veel rasser wederom keeren / als sy gekomen waren / sy volghden haer dicht op de hielen / tot datse quamen by de Embuscade van haere Roers / dewelcke uyt-braken ende vyer gaven / het Canon van de Wallen speelden oock seer / waer door de Ruyters van de Stadt nieuwe couragie grepen / ende wederom chargeerden: maer sy sijn soo gegroet / dat haer voet volck / die in Embuscade hadden gelegen / haer Roers op d'aerde neder smeeten / ende metter haest nae de Stadt liepen; ende haer volghden de Ruyterie / de welcke de Staetsche (niet tegenstaende sy met het Canon van de Wallen seer schooten) tot aen des Stadts Poorte vervolghden. In dese schermutsinghe verlooren de Belegerers vier ofte vijf Ruyters / ende van den Vyandt bleven der veele meer.

Dien selven dagh was een van de Sappen soo verre geavanceert / dat die aen eene van des Vyandts wercken raeckte. Ende sijnde S. Iacobs dagh / meynde Sijne Excellentie vastelijck / dat den Marquis de Sancto Croce, op de Li-

nie ende de buyten-wercken soude hebben aengevallen / om de Stadt t'ontsetten; maer hielden soo stercke wachte / dat sy niet eens en besochten.

Den ses en twintichsten sondt den Vyandt eenige van sijne Troupen na Maseyck.

Den seven en twintichsten deden de Belegerde een Myne springen in de Engelsche Approches, dewelcke de Sappe ende een van de Mijnen een weynich beschadighden.

S'Naemiddachs dededen Vyandt noch twee Mynen springen in de Fransche Approches, ende wierden van het Walsche Regiment ('t welck doe ter tijdt aldaer de wacht hadde) wel achthien Man doodt geslagen / ende gequetst / waer onder was Monsieur Nieulandt, Vaendrager van Capiteyn Duyck van 't Regiment van den Grave van Solms.

Des nachts vielen de Ruyters van de Stadt uyt / aen de zijde van Wijck; maer wierden straex ingeslagen.

Dien selven nacht wierdt noch een Corps de Garde ende een Baterie in het Eylandtjen / leggende boven de Stadt / ghemaeckt / ende een Mortier, met twee kleyne stuckjens daer op geplandt / dewelcke in Wijck speelden / ende veel schade dede.

Den acht en twintichsten des namiddachs deden de Franschen eene Myne springen / ende stormden daer op: maer d'aerde na de stadt soo open leggende / retireerden sy wederom / met verlies van Capiteyn Lavilette, ende verscheyde andere.

Den negen en twintichsten deden die van de Stadt eenen uyt-val in de Engelsche Approches, ende schooten geweldich met Stucken ende Musquetten / sulcks datter wel twintich soo doodt als gequetst waren / ende onder anderen wiert Capiteyn Courtney in sijn dye met een Granaet getroffen / so dat hy drie dagen daer na stierf.

Den volgenden nacht deden die van de Stadt een Mijne springen / dewelcke de Beleggers Sappe een weynich beschadigde.

Den dertichsten gingh Syn Excell. de Fransche Galderie / dewelcke eerst begonnen was / besichtigen. In de Engelsche Approches wierdt een Baterie gemaeckt wat naerder de Stadt / ende twee halve Cartouwen daer op geplant / d'eene speelende op de Brusselsche poorte ende de halve-Mane daer vooren gelegen / ende d'ander op eene van des vyandts Stucken / het welcke op het Rondeel van den Wal lagh / ende groote schade onder de Beleggers dede / om het selve te dismonteren; maer sy schooten van het selve Rondeel eene van des Princen stucken schadeloos / ende eenen Canonier doodt.

Den lesten hebbende de Schotten de wachte in de Loop-graven / sappeerden sy in des vyandts spore, gelegen voor haer Contrescharp: die het selve siende van s'morgens ten thien uyren tot s'avondts de klocke seven uyren / continuelijck met Cartouwen / Slangen / Veerroers ende Musquetten schooten / ende veele handt-Granaden onder de Beleggers smeeten; sy vielen op haer aen met Dorsch-vlegels, Vorcken, ende Knodsen vol spijckers / ende staecken de blinden aen brandt / maer door de wercken na haer seer open lagen / niet tegenstaende soo behielden 't de Schotten seer treffelijck.

In

In dit gevecht wiert den Luytenant Bruce, dewelcke hem seer manlijck gedragen/ ende in sijn handt pieck à pieck gevochten hadde/ ende des Vyandts Dorsch-vlegels ende Knodsen met sijn handen afweerende/ ten laetsten met een Canon-Kogel doodt geschooten. Van ghelijcken ontfinck den Vaendrager Riddel, een braef jongh Soldaet/ een doodelijcke wonde/ waer van hy twee dagen daer na stierf. Capiteyn Leviston en Luytenant Douglas wierden doen oock gequetst. In somma op dese tijdt hadden de Schotten omtrent t'sestich so dooden als gequetsten/ waer onder achthien van den Colonel Brogues eygen Compagnie waren.

De Belegghers dese nederlage gehadt hebbende/ is een weynich stilstant van wapenen/ om de dooden van weder-zijden te begraven/ ghemaeckt; maer den eersten Augusti, begosten de Stucken van de nieuwe Baterie/ hier vooren verhaelt/ wederom op des Vyandts Ravelijn te speelen/ om hare Stucken daer op staende/ door de schiet-gaten te dismonteren/ ende brachtense tot silentie/ alhoewel sy/ soo nu als dan/ met hare Slangen seer periculeuse schooten deden.

Den tweeden schooten de Beleggers van de baterie in de Fransche Approches so dicht ende sterck op des Stadts-wallen/ dat deselve wel drie roeden nedersoncken/ 't welcke den Vyant een gedeelte van haer Contrescharp dede quiteren/ ende de Fransche avanceerden seer/ met hare groote Gallerie onder de Gracht.

Den derden en was den Vyandt soo quistachtigh niet met sijn buyscruyt ende kogels als te vooren; maer begonstent te menageren ende versparen tegens meerder noot/ sulcx dat dien nacht niemant en wiert gheschooten/ dan alleenlijck den Colonel Harwood, die een kleyne quetsure met een Granaet kreech. De Engelsche sappeerden dien nacht in den Vyandts Contrescharp/ leggende voor de Stadts-grachte/ ende maeckten twee ofte drie kleyne Corps de Gardens, om de Sappe te mainteneren/ ende den Vyandt afbreuck te doen.

Dien dagh begonden sy oock hare groote Galerie onder den bodem van de Grachte.

Den vierden brachten de Beleggers een andere Sappe aen de rechte handt in haere Gracht/ ende maeckten van gelijcken twee ofte drie Corps de Gardens, om deselve te secoureren. Het was wonderlijck om sien/ in hare Contrescharp ende op de kant van haere Gracht/ hoe veele drayende ende keerende Linien/ Flancken ende Sappen datter gemaeckt wierden/ 't was even als eenen Doolhof/ waer in een mensche sich soude verlooren hebben/ in dien hem deselve niet wel bekent en hadde geweest/ want sy verspreyden haer aen beyde zijden van de groote Galerie/ ende waren verscheyden Aexter-nesten ofte kleyne Corpes de Gardens by den ingangh van de Galeryen gemaeckt/ om met Musquetten in de Gracht ende op den Wal te flanqueren.

Beyde de Engelsche ende Fransche Galerien waren onderschoort met binten ende plancken daer boven op/ ende waren van sulcken wijte/ dat daer in vier man in front kosten marcheeren; yder dagh ende nacht wonnen sy een roede. Sy waren hondert t'sestich passen langh/ ende gingen schuyns nederwaerts ontrent acht voeten onder den bodem van de Gracht/ welcke seer diep was; ende aen de andere zijde wederom rijsende/ om tot de fondatie van de mueragie van de Stadts-wallen te komen.

De Engelsche tot op 't Contrescharp [illegible] hadden / verloren de Belegerde een ghedeelte van deselve / ende verscheyden in de Halve-Maenen / leggende voor beyde haer Posten / ende wierpen [illegible] haer van boven op 't Contrescharp ende den kant van de Gracht eenighe kleyne Schanskorven / om het vorder sapperen te beletten / soo dat de Belegheres ghenootsaeckt waren / haer allenxkens daer uyt te sappeeren / ofte andersints met gewelt daer uyt te slaen. Sy schooten seer in de Sappe met een kleyn Stucksken / leggende in haer Halve-maen / als oock van het Ravelijn aen de rechter handt / waer mede sy vele doodt schooten.

Den vijfden, [illegible] drie hondert man in Sittert, om welcke oorsaecke de Burgers by Sijn Excellentie quamen / ende versochten / dat hy sijn volck daer uyt wilde doen trecken / ofte andersints een stercker Guarnisoen daer in senden / om het selve te bewaren tegen Pappenheym, die alreede met twaelf duysendt man te voet / ende drie duysendt paerden den Rhijn gepasseert was / ende nae Maestricht marcheerde / plunderende ende verbrandende alle de Dorpen ende Boeren-huysen die in den wegh lagen.

Den sesten wierden twintich van Pappenheyms Ruyters ghevangen / terwijl als sy besich waren met een Kerck op te breecken ende te plunderen / ende brachten deselve in 't Leger / by Sijne Excell. de welcke haer sonder eenich rantsoen wederom na haren Generael sondt / om dat hy de eerste oorsaecke niet en wilde geven tot breeckinge van de Neutraliteyt.

Omtrent dese tijdt ordonneerde Sijne Excell. (also men vreesde dat den Vyandt het Quartier wilde naederen / van waer hy in 't Quartier met Canon soude hebben konnen speelen / alsoo den Bergh / daer Sijn Quartier was / aen die zijde afdalende gingh) een Fort te maecken / genaemt het Fransche Fort, ende dat te sluyten met een linie aen 't Quartier van Kouwenbergh, daer sijn paerden waren gequartiert.

De aerde Wal van de circumvalatie wierdt mede versterckt tot twee verscheyde reysen / ende wiert ghemaeckt op negenthalf voet hoogh met de borstweeringh / ende twee banquetten / yder anderhalf voet hoogh / de grachten na advenant. De circumvalatie hadde in 't ronde vijf uyren gaens.

Daer wierden oock verscheyde grachten gemaeckt [illegible] het Retrenchement / die men verlooren grachten noemde / om het Quartier van Sijn Excell. acht voeten wijt.

Van sijn Quartier / tot aen 't Quartier van Brederode, twee Grachten / ses voeten wijt.

Aen d'ander zijde van Sijn Quartier een Gracht [illegible] wijt / ende die ginck tot aen 't Quartier van Grave Hendrick van Nassau, loopende door de Weylanden / ende rijsende op ende over S. Peters-bergh, om het Quartier van Colonel Pinsen, tot beneden aen de Mase. De Schip-brugge boven de Stadt was genaemt de Luycksche Brugge. De Schepen daer boven / leggende aen weder-zijden / waren Schepen die met provande van Luyck quamen.

Het Fort dat over de Maes voor de brugge lagh / hadde twee Batteryen / die op de Brugge flancqueerden / ende een groote Halve-maen / tot bewaringhe van de Schepen voornoemt.

Uyt

Uyt de Gracht van deselve Fort/ begon wederom een verloren Gracht acht voeten wijt / deselve gingh door by het Molen-Fort, ende het Quartier van de Vriesen tot aen Graef Maurits Quartier.

Aen de Noort-zijde van Graef Maurits Quartier/ was noch een Gracht als de voorsz. van acht voeten/ dewelcke liep om het Kercxken ende kerck-hofken van Ammy [illegible] [illegible]: want Papenheym op dit kerckhofken seven furieusen aenval dede/ ende daer soo geweldich geslagen wierden/ op den seventhienden Augusti / gelijck als breeder volgen sal ; de voorseyde Gracht eyndighde in 't water after Moras.

Uyt de ander zijde van 't Moras by de Water-Schans waren gemaeckt twee verloren Grachten/ yder ses voeten wijt/ ende loopende om de voorsz. Schanse/ ende het Quartier van Graef Willem van Nassau, ende ommekeerende den hoeck van een Redoute om het Horen-werck/ dwers door het Quartier van den Grave van Styrum, eyndighde deselve inde Gracht van het Fort dat voor Brederode [illegible] lagh.

Haer Ho. Mo. hebben by de Borgerschap van Keulen laten officie doen / ten eynde Papenheym niet mocht af komen/ [illegible] hem / seggende dat de [illegible] Belegeraers te sterck ende niet te forceren waren. Des onaengesien is hy geavanceert.

Hy is met sijn volck den Rhyn te Steyn [illegible] Dusseldorp overgepasseert / ende heeft [illegible] sijn march door het Landt van Gulick genomen/ latende eenige plaetsen [illegible] sijn garnisoen [illegible].

Eyndelijck is den gemelden Generael dicht by Sittert met tachtich [illegible]/ ende [illegible] duysent Mannen te voet gearrecken/ nemende [illegible] wegh langs Mullen ende Sutteren tot aen 't Veer van Maseyck, doch [illegible] als [illegible]/ alsoo hy [illegible] Stadt wel soude getrocken hebben/ ten ware daer Staets Guarnisoen binnengeleyden hadde. Des [illegible] hy tot Susteren [illegible] van [illegible] van [illegible]/ ende heeft sijn Leger gelogeert daer [illegible] Maseyck toe [illegible]. s' Anderendaechs [illegible] is hy over de Heyde/ tusschen Urmont ende Sittert [illegible] Gertl, ende so voort na het Leger van den Prince van Oraengien [illegible]/ ende alsoo hy vernam / dat die van Luyck groote provisie in het Leger [illegible] verschaften/ ende daer alles wel te bekomen was/ soo heeft hy sijn volck op de passagie van Luyck, om de Statische den pas aldaer af te snyden/ ende [illegible] te behouden / gelogeert ; maer de Luyckenaers op de been zijnde/ [illegible] deselve waer sy konden.

Den sesten, Sijn Excell. komende in de Approches gelijck hy gemeenelijck alle dage dede/ hasardeerde sijn persoon meer als de Officieren gaerne sagen/ en [illegible] vreemdelijck menigen periculeusen schoot. Daer zijnde / verspieden hy een kleyn Traversken/ het welcke den Vyandt aen d'eene zijde / ende de Staetsche aen d'andere zijde hielden / waer van daer sy veele Granaden in haer Sappe [illegible] 't volck wierpen.

Dien nacht hadde het Regiment van den Colonel Brogue de wacht in de Approches [illegible] Sr. James Sandelingh sijnen Luytenandt Colonel. Sijn Excell. gaf ordre dat het de Schotten soude bestormen / het welck sy

 deden

deden omtrent de [illegible] elf uyren in den avondt. Gedurende het gevecht/ speelde men van de Engelsche ende de Fransche Batterien seer op den Vyandt/ die op een Wal stondt: ende van ghelijcken schoodt den Vyandt oock ghewel-dich op de Beleggers/ met Stucken ende Musquetten/ van den Wal ende andere flancquen. Den aenval geschiede in deser voegen; Capiteyn Ogleby, den Vaendrager Hims, ende eenen Sergeant vielen daer op aen; voor eerst den Sergeant met twaelf man/ hem volghden den Capiteyn Ogleby, ende den Vaendrager Hims, oock elck met twaelf man/ ende stonden een geruymen tijt met den vyandt boven op den top van 't werck/ handt tegen handt/ sloegen haer daer uyt/ ende de werck-luyden begosten te slechten. In dit ghevecht bleef doot den Capiteyn Ogleby, den Sergeant, ende den Vaendrager Hims gequetst/ en nevens hun waren noch omtrent dertich Edelluyden en Soldaten gequetst.

Den selven dagh wiert last gegeven/ datmen alle de [illegible] welcke te krij-gen was in het Landt van Valckenburgh ende daer omtrent/ souden inhalen/ eer dat Papenheym (dewelcke begost te naerderen) hetselve gebruyckte.

Den achsten, deden de [illegible] in de Stadt aen de zijde van Wijck eenen uytval; maer wierden met verlies van ses man wederom ingeslagen.

Den 9. quam Papenheym te Sitter omtrent drie uyren van 't Staten Leger.

Den thienden wiert een Vrouwe/ die uyt de Stadt quam/ gevangen; maer en wierden geene brieven by haer bevonden: doch heeft sy nae veele [illegible] bekent/ datse een kleyn [illegible] met een brief hadde ingeswolgen/ het welc-ke sy (na datmense een stercke purgatie hadde ingegeven) [illegible] loste/ ende wiert den brief daer in gevonden.

Den elfden dito/ (houdende men een Generalen Biddagh in 't Leger ende [illegible] alle de Geunieerde Provintien) wierdt den Colonel Harwood, hebbende de wacht in de Approches/ ende [illegible] de Sappe te besich-tigen/ met een [illegible] geschooten.

Den selfden dagh dede den [illegible] Myne springen/ [illegible] Engelsche Approches, maer dede deselve weynich schade.

Den twaelfden, marcheerden Papenheym [illegible] Graef Willem van Nas-saus Quartier; waer over Syn Excellentie ordre gaf/ dat alle de wachten/ leg-gende over de Mase/ als oock den Grave van Styrums Ruyterie/ binnen de Linie souden retireren/ ende hare wachten aen het voorder eynde van den Heere van Brederodens Brugge houden.

Dien nacht marcheerde Papenheym na 't oude Quartier/ by Geul; alwaer den Marquiz de Sancte Croce en hy t'samen een brugge over de Mase sloegen.

Den Hertogh van Nieuburgh quam in het Leger by de Heeren Staten ende Syne Excellentie/ hy hadde gaern den Prince ghepersuadeert tot verlatinge van de belegeringh/ representeerde; dat de Spaensche ende Keysersche samentlijck hem souden soecken te secluderen en beletten sijn wederkomst na Hollant.

Dien selven dagh deden die van de Stadt een andere Mynespringen in de Fransche Approches/ dewelcke weynich effect dede; maer den volgenden nacht staecken sy eenige van de blinden aen brandt.

Den derthienden wierdt een Soldaets Vrouwe van Maestricht, dewelcke voormaels gaende met brieven na des Coninckx van Hispaniens Leger/ ghe-

vangen

hangen was geweest / voor de tweedemael ghapprehendeert / ende in 't Leger by Sijn Excellentie gebracht; maer en konden geene brieven by haer bevonden werden: nochtans in 't eynde strengelijck geexamineert ende gedreyght zijnde/ datmen haer soude hangen/ soo bekende sy datse twee koopere Dooskens / met twee brieven daer in / hadde inghesWolgen / den eenen van den Baron de Lede, aen den Marquiz de Sancte Croce, in characteren, ende den anderen van de Magistraet van Maestricht aen haren niden Gouverneur Conte la Moterie. Des avondts gaf den Doctor van de Heeren Staten haer eenige Pillen in / dewelcke soo veel wrochten / dat de twee Dooskens des anderen daeghs s'morgens gevonden wierden/en deselve gewasschen en geopent zijnde/so vontmen de brieven daer in/ dewelcke inhielden / Dat het haer onmogelijck was de Stadt langer te houden, also de Beleggers met haer Approches ende Galderien so na waren.

Den veerthienden, wierden veerthien Vrouwen ende vier Speerroers die uyt de Stadt quamen om voeragie te halen/ gevangen.

Dien volgenden nacht hingen die van de stadt lichten uyt op den Wal over de Engelsche ende Fransche Approches / om te beter te schieten / ende te sien wat men in hare grachte deden.

Den sesthienden hadde het Schotse Regiment van Colonel Balfourd de wachte in de Approches/ende des mogens omtrent de klocke twee uyren/quamen de Belegerde in de Grachte / ende gaven vyer op de Sappe aen de rechte handt/ alwaer den inganck was van de kleyne Galerie/ ende quetsten twee ofte drie van de werck-luyden ; maer sy wierdender dadelijck uytgeslagen/met verlies van twee ofte drie man. Sy schooten met een Slange in de Sappe / ende vroolijck zijnde / ghelijck sy ghemeenelijck waren alsse uytvielen / storinden wederom op de Sappe/ maer de Schotten sloegense te rugge / met verlies van elf man/ ende sy verlooren noch eenen Sergeant ende vier Soldaten.

Den volgenden nacht losten Papenheym vijf Stucken op Graef Maurits van Nassaus Quartier/ waer mede hy hem Vyandt verklaerde/ ghelijck als des anderen daeghs bleeck.

Den selven nacht hingen de Belegerde tot drie verscheyde reysen lichten uyt/ ende bluschtense weder/ het welcke de Beleggers hielden voor een teecken dat sy de Stadt niet langer kosten houden.

Den seventhienden des avondts was het den Generael Morgans beurte in de Approches te waecken/ ende den Generael Veer commandeerde de Linie, tusschen Graef Hendrick van Nassau, ende 't quartier van Sijn Excell. gelijck als hy alle nacht dede / vergeselschapt sijnde met den Sergeant Major Hollis. Het was dien nacht de beurte van den Grave van Oxfort, de Quartieren te commanderen/doch hy/sieckelijck zijnde/bleef in sijn Tente/ en den Heer Generael Veer, commandeerde sijnen Quartier-meester, om op hem te passen/ ende hem te veradverteeren wat ordre datter soude comen. Des nachts ontrent de klocke twaelf uyren / hoorde den Sergeant Major Generael Widts dat den Vyandt sich roerde ; waer op hy ordre gaf / dat hondert vijtich man uyt het Quartier in het Fort Angloys souden trecken / om het selve te versterken. Dit veroorsaeckte dat den Graef van Oxfort uyt sijn hutte quam om het selve in 't werck te sien stellen / ende bleef doen voorts den geheelen nacht by de

Compagnie / tot dat des morgens de Reveille sloegh / als wanneer den Generael Veer, ende den Grave van Oxfort ordre gaven / dat de Compagnien van de Linie nae haer Quartieren souden trecken / 't welcke sy deden ; maer en hadden naeulijcx een uyre in hare hutten geweest om haere ruste te nemen / of sy hoorden eenen hevtin ende subiten Alarm in de Engelsche Approches, ende dat ontrent des morgens ten seven ofte acht uyren. Den Vyandt quam ontrent vierhondert sterck over 't vlacke Veldt ende vielen in de Sappe ende Corps de Garde: het was eenen mistigen morgen-stondt / soo dat de Schiltwachten haer niet wel en konde sien / noch te den Alarm soo haest geven als sy wel souden hebben konnen doen / indien het klaer weder ware geweest ; sy sloegen de Belegeers uyt de Sappe, kregen twee Corps de Gardens in / ende stormden op des Colonels Corps de Garde, alwaer den Sergeant Majoor Williamson commandeerde / ende waer in den Generael Morgans eygen Compagnie / ende eenige andere de wacht hadden : de Belegeers deden de beste tegenstandt diese konsten / streden langen tijdt met den Vyandt / ende vochten pijck tegen pijck. Die van binnen schooten schrickelijck van de Wal met hare stucken ende Musquetten / in de Colonels Corps de Garde, daer der veel bleven. Den Sergeant Majoor Williamson ontfingh drie doodelijcke wonden / met den Vyandt handt tegen handt vechtende / ende wiert daer en boven noch geschooten / waer door hem veel bloedts ontliep / ende hy flauw zijnde / trocken sy hem van boven neer / ende brachten hem gevangen in de Stadt / alwaer hy korts daer na starf. Den Sergeant Majoor Holles hoorende desen alarm in 't Quartier / gaf ordre aen den Quartiermeester die by hem quam / dat den Generael Veers tweede Compagnie S. John Gibsons, ende Capiteyn Schippons, dewelcke eerst van de wacht gekomen / ende in hare hutten ter ruste waren gegaen / in aller haest nae de Approches souden marcheren / als sy maer slechs twintich man van yder Compagnie by den anderen konsten krijgen. Sy haesten haer soo veel als 't mogelijck was / ende eenigh volck by malkanderen gekregen hebbende / liepen sy met hare Compagnien na de Approches soo ras als sy konsten / om haer volck te secondeeren / [illegible] noch een Schotse Compagnie dewelcke de wacht hadde op de [illegible] Avenue, ende een weynich voor haer quam. Als de voorsz. Capiteynen aen den ingangh van de Approches quamen / verlieten sy deselve / ende liepen / om te spoediger daer te komen / over het vlacke veldt / de naeste wegh tot het eynde van de Sappe / alwaer het te doen was. Den Vyandt schoot onder haer van den Wal / ende onder haer wiert Mr. Treffry, Edelman van den Generael Veers Compagnie geschooten. Die van de Stadt siende de resolutie van de Belegeers / ende siende / dat sy tusschen haer volck ende de Stadt souden komen / ende deselve de wegh afsnyden / soo wenckte de Gouverneur / ende alle die op de Wal stonden / riepen haer toe / dat sy wederom in haere wercken souden retireeren / maer eer sy konden afkomen / liepen Capiteyn Broune, dewelcke eerst van het [illegible] was / Sergeant Majoor Cromwel, ende Lieutenant Temple, met [illegible] twaelf Musquettiers / wederom in des Colonels Corps de Garde, vielen op den Vyandt / ende sloegen haer daer uyt. Sy hadden de dooden / die haer in lagen [illegible] / waer onder was Capiteyn Martyn, met verscheyden andere [illegible] van de Colonel Morgans Compagnie ; [illegible]

ontfinck

uytsinck oock den Quartier-meester Mayman, ende Mr. Edward Meed hare doodelijcke wonden. Daer hare gingen daer in/ Capiteyn Treverey, Capiteyn Walcker, Capiteyn Avery Veer, met Mylord Krauen ende sijnen Broeder/ ende sloegen also den Vyandt uyt het tweede werck; noch quamender in twee Fransche Voluntaires/ sijnde den eenen den Baron des Castnes. Mylord Krauen, Capiteyn Trevery, Luytenant Gray ende Luytenant Monkresse, vielen in het derde werck/ ende sloegen den Vyandt oock daer uyt. Terwijls den Vyandt dese wercken in hadde/ begon hy deselve te slechten/ ende waren een noden heele Musquet-mandekens/ sijnde deselve tegen de Stadt seer open lagen. Hier op quam aldaer den Generael Veer, den Grave van Oxfort, Luytenant Colonel Holles, ende verscheyden andere Officieren. Den Generael Veer gaf ordre/ tot versterckinge van de wachten/ ende verlossinge van het volck; hy stelde oock stracx eenige werck-luyden om de blinden wederom te repareren/ ende allesins de Musquet-mandekens tegens de Stadt op te setten.

Den Grave van Oxfordt gingh nae 't uyterste van de Seppe aen de rechter handt/ ende daer komende/ versochten de Soldaten aen hem om verlost te worden/ het welcke hy haer beloofde/ ende uyt de poincte komende/ passeerden hy door des Colonels Corps de Garde, alwaer hem ontmoeten eenighe Musquetiers/ dewelcke opquamen om d' andere te verlossen; hy namme er ontrent sestien van deselve/ alhoewel hy door den Generael Veer, Sergeant Major Cromwel, ende verscheyde andere Officieren versocht wierdt sijn persoon niet te hazarderen/ soo gingh hy evenwel met haer in: maer eer hy op 't uyterste van de Sappe aen de rechter handt quam/ sijnde een seer periculeuse plaetse/ leggende gheheel open/ ontfingh hy daer een doodelijcke schoot door sijn hooft; 't welck een droevigh spectakel was voor de omstanders, ende een uytermaten droefheyt in 't herte van den Generael Veer: want het wesen van sijn aengesichte gaf het selve te kennen; doch verberghden 't so vele als 't hem mogelijck was. Den Generael Veer gaf voorder last/ dat de Musquettiers lustigh souden schieten/ op dat de werck-luyden deste beter haer werck souden doen. Het was ten minsten twaelf uyren/ eer alles wederom gherepareert ende op een reecke was. In dit gevecht bleven doodt de Capiteyn Martyn, Luytenant Avery, Quartier-meester Wayman, ende noch ontrent dertich soo dooden als gequetsten/ van de Compagnie van de Colonel Morgan, daer by noch veele van verscheyden andere Compagnien; waer onder den Capiteyn Trevery met een vyer-roer in sijn schouder wiert gheschoten/ ende in sijn been met een Granaet ghequetst/ ende Capiteyn Avery Veer door sijn [illegible] geschoten/ ende oock met een Granaet in sijn been gequetst. Dese sortie en was soo heftigh niet geweest/ ofte daer ontstont eenen anderen alarm aen Graef Maurits Quartier; want terwijle den Generael Veer, ende verscheyde andere Officieren/ het middaghmael met malkanderen in de Loop-graven hielden/ sijn hooghe-wachten/ thien ofte twaelf groote Canons achter malkanderen af doen gaen/ van den kant van den Bergh daer Papenheym lagh; het scheen/ datter eenige secrete intelligentie tusschen Papenheym ende die van de Stadt was/ om beyde op eene tijdt aen te vallen/ indien de rechte uyre niet en ware ghemist gheweest. De nacht daer te komen/ hadde Sancta Croce aen Papenheym drie [illegible] Regimenten/ ende eenige van

sijne besten Stucken Geschuts gesonden. Papenheym dan met deselve van sijne groote Baterie op Graef Maurits Quartier ende de Linie donderende/ quam met ses ofte seven duysendt man/ soo te voet als te paert/ in volle Batalie van den Bergh nederwaerts marcheren/ mede brengende twee Velt-stucken/ dewelcke sy planten binnen een musquet-schoot van die plaetse/ daer sy meenden aen te vallen/ het welcke was op een kleyn Kerck-hofjen/ genaemt Ammy, alwaer de Linie noch niet volkomen ghemaeckt en was/ ende daer Hagen ende Boomen stonden/ dewelcke haer seer door het schieten bevrijden. Sy vielen aen juyst op die tijdt/ als alle het volck het middagh-mael hielt; ende den alarm soo heet ende subijt zijnde/ verliet het volck de maeltijdt/ ende liep metter haest/ om haer te antwoorden. De Italiaensche Regimenten hadden de eere/ dat sy de eerste charge deden/ ende vielen op dit Kerck-hofjen aen/ ende quamen boven op den top van het Retrenchement/ met de Beleggers pieck tegen pieck vechtende; Sy vielen drie ofte viermael aen/ ende deden haer beste om door het Retrenchement te breecken/ maer de Beleggers/ hieten haer soo wellekom/ datter veele op de borst-weeringe doodt geschooten wierden/ ende van boven neder in de Gracht beutelden: andere wierden met de kolven van Musquetten ende back-steenen den kop ingeslagen. De Stucken speelden van alle Baterien/ die op de Velden flancqueerden/ ende raeckten in 't midden door Papenheyms Batalions, ende de Musquettiers schooten gesamentlijck heele chargien onder haer. Papenheym siende de Italianen soo geslagen/ ende datse retireerden/ dede ghelijcker wijs als den Marquis Spinola voor Bergen op den Zoom; chargeerde ende dreef haer van achteren aen met de Ruyterie/ om wederom aen te vallen; maer siende in 't eynde dat het al om niet was/ ende door het Retrenchement niet en koste breecken/ liet hy haer retireren. In dit ghevecht bleef doodt Capiteyn Morton. Sijn Excellentie hem wat tot ruste begeven hebbende/ ende desen alarm hoorende/ riep om sijn paert/ ende nam verscheyden Compagnien te voet/ ende twee halve Cartouwen met hem/ ende spoeyden soo veele als het immers moghelijck was/ om in Graef Maurits Quartier te komen/ alwaer de Compagnien te voet langhs de Linie gestelt wierden/ ende achter haer stonden ontrent dertich Cornetten paerden in Batalie/ sulcks dat indien Papenheym door het Retrenchement hadde ghebroocken/ daer niet een man van de sijne afgekomen soude hebben: Soo haest als Sijne Excell. in Graef Maurits Quartier quam/ plante hy datelijck de twee Stucken/ die hy met hem hadde ghenomen/ dewelcke soo door Papenheyms Batalions speelden/ dat eene kogel dickwils vijf ofte ses man ter neder smeet/ ende somtijts oock haere Ruyters ende paerden. Dit gevecht duyrde eenen langen tijdt/ als van s'middaghs ten een uyren/ tot s'avonts de klocke acht ofte negen uyren/ eer sy te degen af kosten komen. In dit ghevecht en wiert van beyden zijden geen kruyt noch loot ghespaert. Papenheym soude wel gaerne eerder wech hebben gheweest; maer hy was genootsaeckt dies te langer te blyven/ om sijne dooden ende gequetsten met de twee Veldt-stucken af te halen/ dewelcke hem menich mans leven kosten. Daer wiert gerapporteert/ dat sy in dit gevecht/ veertien ofte vijftien hondert man hadden verlooren/ ende dat Papenheym selver ghequetst was/ maer men vondt weynich dooden liggen. Des anderen daeghs seyden de Boeren mede/

die

die in 't Quartier quamen/ datter des nachts / vier en twintich wagens gheordonneert waren / om haere doode ende ghequetste lichamen in te halen / waer van sommige de armen ende beenen afgeschooten waren. Dese wagens reden in den nacht dickwils gints ende weder. Ende by het Kerck-hofken / daer de Italianen aenvielen/ lagen ontrent hondert en veertich uytgheschut/ dewelcke de Beleggers in de gracht van de Retrenchementen begroeven / ende d'aerde daer over wierpen.

Den achtienden sont Papenheym de drie Italiaensche Regimenten/ wel geslagen/ wederom te rugge nae den Marquis de Sancte Croce, ende daer wierdt geseydt/ dat Papenheym de Spaengiaerden verweet/ dat sy/ terwijl hy aenviel om de Stadt te ontsetten / noch niet op eenighe andere plaetse yet en attacqueerde.

Dien selven dagh vielen die van de Stadt noch uyt op de Sappe in de Engelsche Approches; maer de Beleggers haer waernemende / sloegense dadelijck wederom te rugge; met verlies van sommige van de hare.

Den negenthienden commandeerde in de Approches Sr. Thomas Culpeper, Luytenant Colonel van 't Regiment van Colonel Packenham, dewelcke gequetst was. Dien selven morgen was de Myne uyt de groote Galerye onder den bodem van de gracht inde Stadts-wallen gebracht/ende waren wel geavanceert / soo datmen presumeerde / datse by-kans verre genoegh wesen moste: Daer op Sijn Excell. last gaf aen Theodor Niels te verstaen / ofmen by nae onder de Stadts-muyren waren gekomen/ 't welck geschiede / ende wierde bevonden ten selven dage des avondts / dat de Mijne vijf voet de buytenste kant van de Stadts-muyren gepasseert was; Doch wierde goet gevonden datmen noch een Roede verder gaen soude / om wel versekert te wesen / dat het kruyt sijn behoorlijck effect konde doen / ongeacht sy den vyandt tegen haer hoorden mijnen, dewelcke men geloofde/ dat de Mijne qualijck soude aentreffen/ van wegen de over groote diepte van deselve / als wesende wel veertich roede voeten lager / als den grondt van de Stadt. Doch alsoo die van de Stadt gewaerschouwt waren by eenen Overlooper/dat de Mijne soo bedeckt aenquam/ hadden haer met vier contra mynen t'sessens gesoncken / om deselve te soecken/ waer van eene des volgenden morgens / den twintichsten deser / even als de Mijne haer behoorlijcke lenghte hadde / deselve vondé ende ontdeckte/ soo dat een openinghe daer in quam / waer doormen de lucht in de Stadt bekennen konde; Eene van des Vyandts Mineurs wierde daer in met een pistool doodt geschooten; want soo haest de Myne ontdeckt waer / wierden twee Edellieden geordonneert/ die aen elcke zijde van het gat op Sentinel stonden met ghespannen pistolen in de handt. Sr. Thomas Culpeper op desen tijdt de wacht in de Approches hebbende / sondt van stonden aen den Quartier-meester Matkins, om Sijn Excellentie hier van te adverteren; daer op Sijn Excell. datelijck belaste/ om de Myne te retrencheren; 't welcke gheschieden in sulcker manieren / dat sy veerthien voeten te ruggewaerts setten een Baracade van plancken/ met een schiet-gat daer in / waer by de verhaelde Edellieden op sentinel bleven / daer achter sy van stonden aen de kamer maeckten/ om het kruyt in te leggen.

Des selven daeghs/ sijnde den twintichsten Augusti voorsz. hadde het Regiment

nie ende de buyten-wercken soude hebben aengevallen / om de Stadt t'ontsetten; maer hielden soo stercke wachte/ dat sy niet eens en besochten.

Den ses en twintichsten sondt den Vyandt eenige van syne Troupen na Maseyck.

Den seven en twintichsten deden de Belegerde een Myne springen in de Engelsche Approches, de welcke de Sappe ende een van de Mijnen een weynich beschadighden.

s'Naemiddachs dededen Vyandt noch twee Mynen springen in de Fransche Approches, ende wierden van het Walsche Regiment ('t welck doe ter tijdt aldaer de wacht hadde) wel achthien Man doodt geslagen/ ende gequetst/ waer onder was Monsieur Nieulandt, Vaendrager van Capiteyn Duyck van 't Regiment van den Grave van Solms.

Des nachs vielen de Ruyters van de Stadt uyt / aen de zijde van Wijck; maer wierden stracx ingeslagen.

Dien selven nacht wierdt noch een Corps de Garde ende een Baterie in het Eylandtjen/ leggende boven de Stadt/ ghemaeckt/ ende een Mortier, met twee kleyne stuckjens daer op geplandt/ de welcke in Wijck speelden / ende veel schade dede.

Den acht en twintichsten des namiddachs deden de Franschen eene Mijne springen / ende stormden daer op: maer d'aerde na de stadt soo open leggende/ retireerden sy wederom / met verlies van Capiteyn Lavilette, ende verscheyde andere.

Den negen en twintichsten deden die van de Stadt eenen uyt-val in de Engelsche Approches, ende schooten geweldich met Stucken ende Musquetten/ sulcks datter wel twintich soo doodt als gequetst waren / ende onder anderen wiert Capiteyn Courtney in sijn dye met een Granaet getroffen/ so dat hy drie dagen daer na stierf.

Den volgenden nacht deden die van de Stadt een Mijne springen/ de welcke de Beleggers Sappe een weynich beschadigde.

Den dertichsten gingh Syn Excell. de Fransche Galderie / de welcke eerst begonnen was / besichtigen. In de Engelsche Approches wierdt een Baterie gemaeckt wat naerder de Stadt/ ende twee halve Cartouwen daer op geplant/ d'eene speelende op de Brusselsche poorte ende de halve-Mane daer vooren gelegen/ ende d'ander op eene van des vyandts Stucken/ het welcke op het Rondeel van den Wal lagh / ende groote schade onder de Beleggers dede / om het selve te dismonteren; maer sy schooten van het selve Rondeel eene van des Princen stucken schadeloos/ ende eenen Canonier doodt.

Den lesten hebbende de Schotten de wachte in de Loop-graven / sappeerden sy in des vyandts spore, gelegen voor haer Contrescharp: die het selve siende van s'morgens ten thien uyren tot s'avondts de klocke seven uyren / continuelijck met Cartouwen / Slangen / Dyezroers ende Musquetten schooten/ ende veele handt-Granaden onder de Beleggers smeeten; sy vielen op haer aen met Dorsch-vlegels, Vorcken, ende Knodsen vol spijckers / ende staecken de blinden aen brandt / maer door de wercken na haer seer open lagen / niet tegenstaende soo behielden 't de Schotten seer treffelijck.

In

In dit gevecht wiert den Luytenant Bruce, dewelcke hem seer manlijck gedragen/ ende in sijn hendtpieck à pieck gevochten hadde/ ende des Vyandts Dorsch-vlegels ende knodsen met sijn handen afweerende/ ten laetsten met een Canon-kogel doodt geschooten. Van ghelijcken ontfinck den Vaendrager Riddel, een braef jongh Soldaet/ een doodelijcke wonde/ waer van hy twee dagen daer na stierf. Capiteyn Leviston en Luytenant Douglas wierden doen oock gequetst. In somma op dese tijdt hadden de Schotten omtrent t'sestich so dooden als gequetsten/ maer onder achthien van den Colonel Brogues eygen Compagnie waren.

De Beleggers dese nederlage gehadt hebbende/ is een weynich stilstant van wapenen/ om de dooden van weder-zijden te begraven/ ghemaeckt; maer den eersten Augusti, begosten de Stucken van de nieuwe Baterie/ hier vooren verhaelt/ wederom op des Vyandts Kasteel af te speelen/ om hare Stucken daer op staende/ door de schiet-gaten te dismonteren/ ende brachtense tot silentie/ alhoewel sy/ soo nu als dan/ met hare Slangen seer periculeuse schooten deden.

Den tweeden schooten de Beleggers van de baterie in de Fransche Approches so dicht ende sterck op des Stadts-wallen/ dat deselve wel drie roeden nedersoncken/ 't welcke den Vyant een gedeelte van haer Contrescharp dede quiteren/ ende de Fransche avanceerden seer/ met hare groote Gallerie onder de Gracht.

Den derden en was den Vyandt soo quistachtigh niet met sijn buyscruyt ende kogels als te vooren; maer begonstent te menageren ende versparen tegens meerder noot/ sulcx dat dien nacht niemant en wiert gheschooten/ dan alleenlijck den Colonel Harwood, die een kleyne quetsure met een Granaet kreegh. De Engelsche sappeerden dien nacht in den Vyandts Contrescharp/ leggende voor de Stadts-grachte/ ende maeckten twee ofte drie kleyne Corps de Gardens, om de Sappe te mainteneren/ ende den Vyandt afbreuck te doen.

Dien dagh begonden sy oock hare groote Galerie onder den bodem van de Grachte.

Den vierden brachten de Beleggers een andere Sappe aen de rechte handt in haere Gracht/ ende maeckten van gelijcken twee ofte drie Corps de Gardens, om deselve te secoureren. Het was wonderlijck om sien/ in hare Contrescharp ende op de kant van haere Gracht/ hoe veele drayende ende keerende Liniens/ Flancken ende Sappen datter gemaeckt wierden/ 't was even als eenen Doolhof/ waer in een mensche sich soude verlooren hebben/ in dien hem deselve niet wel bekent en hadde geweest/ want sy verspreyden haer aen beyde zijden van de groote Galerie/ ende waren verscheyden Aexter-nesten ofte kleyne Corpes de Gardens by den ingangh van de Galeryen gemaeckt/ om met Musquetten in de Gracht ende op den Wal te flanqueeren.

Beyde de Engelsche ende Fransche Galerien waren onderschoort met binten ende plancken daer boven op/ ende waren van sulcken wijte/ dat daer in vier man in front kosten marcheeren; yder dagh ende nacht wonnen sy een roede. Sy waren hondert t'sestich passen langh/ ende gingen schuyns nederwaerts omtrent acht voeten onder den bodem van de Gracht/ welcke seer diep was; ende aen de andere zijde wederom rijsende/ om tot de fondatie van de mueragie van de Stadts-wallen te komen.

De Engelsche tot in 't Contrescharp [illegible] ghekomen zijnde / verlieten de Belegerde een ghedeelte van [illegible] / ende retireerden in de Halve-Maenen / leggende voor beyde hare Poorten / ende [illegible] van daer op 't Contrescharp ende den Kant van de Gracht eenighe kleyne [illegible] op / om het vorder sapperen te beletten / soo dat de Beleghers ghenootsaeckt waren / haer allenxkens daer uyt te sapperen / ofte andersints met gewelt daer uyt te slaen. Sy schooten seer in de Sappe met een kleyn Stucksken / leggende in haer Halve-maen / als oock van het Ravelijn aen de rechte handt / waer mede sy veele doodt schooten.

Den vijfden, leyde den Grave van Styrum [illegible] man in Sittert, om welcke oorsaecke de Burgers by Sijn Excellentie quamen / ende versochten / dat hy sijn volck daer uyt wilde doen trecken / ofte andersints een stercker Guarnisoen daer in senden / om het selve te houden tegen Papenheym, die [illegible] twaelf duysendt man te voet / ende drie duysendt paerden den Rhyn ghepasseert was / ende nae Maestricht marcheerde / [illegible] alle de Dorpen ende Boeren-huysen die in den wegh lagen.

Den sesten wierden twintich van Papenheyms Ruyters [illegible] / [illegible] als sy besich waren met een Kerck op te breecken ende te plunderen / ende brachten deselve in 't Leger / by Sijne Excell. dewelcke haer sonder eenigh rantsoen wederom na haren Generael sondt / om dat hy de eerste oorsaecke niet en wilde geven tot breeckinge van de Neutraliteyt.

Omtrent dese tijdt ordonneerde Sijne Excell. ([illegible] dat den Vyandt het Quartier wilde naerderen / van waer hy in 't Quartier met Canon soude hebben konnen speelen / alsoo [illegible] / daer Sijn Quartier was / aen die zijde afdalende gingh) een Fort te maecken / genaemt het Fransche Fort, ende dat te sluyten met een linie aen 't Quartier van Kouwenbergh, daer sijn paerden waren gequartiert.

De aerde Wal van de circumvalatie wierdt mede versterckt tot twee verscheyde reysen / ende wiert ghemaeckt op neghen voet hoogh met de borstweeringh / ende twee banquetten / [illegible] de gracht [illegible] benant. De circumvalatie hadde in 't ronde vijf [illegible].

Daer wierden oock verscheyde grachten gemaeckt [illegible] het Retrenchement / diemen verlooren grachten noemde / om het Quartier van Sijn Excell. acht voeten wijt.

Van sijn Quartier / tot aen 't Quartier van Brederode, twee Grachten / ses voeten wijt.

Aen d'ander zijde van Sijn Quartier een Gracht elf voeten wijt / ende die ginck tot aen 't Quartier van Graef Hendrick van Nassau, loopende door de Weylanden / ende rijsende op ende over S. Peters-bergh, om het Quartier van Colonel Pinsen, tot beneden aen de Mase. De Schip-brugghe boven de Stadt was genaemt de Luycksche Brugge. De Schepen daer boven leggende aen weder-zijden / waren Schepen die met provande van Luyck quamen.

Het Fort dat over de Mase voor de brugge lagh / hadde twee Baterien / die op de Brugge flanqueerde / ende een groot Hoornwerck / tot bevrydinghe van de Schepen voornoemt.

Uyt de Gracht van 't selve Fort/ begon wederom een verlooren Gracht acht voeten wijt / deselve gingh voor by het Molen-Fort, ende het Quartier van de Vriesen tot aen Graef Maurits Quartier.

Aen de Noort-zijde van Graef Maurits Quartier / was oock een Gracht als de voorsz. van acht voeten/ dewelcke liep om het Kercxken ende kerck-hofken van Ammy aenmerckens weerdich: want Papenheym op dit kerckhofken eenen furieusen aenval dede / ende daer soo geweldich geslagen wierden/ op den seventhienden Augusti / gelijck als breeder volgen sal ; de voorseyde Gracht eyndighde in 't water ofte Moras.

Uyt de ander zijde van 't Moras by de Water-Schans waren gemaeckt twee verlooren Grachten/ yder ses voeten wijt/ende loopende om de voorsz. Schanse/ ende het Quartier van Graef Willem van Nassau, ende ommekeerende den hoeck van een Redoute om het Hoorn-werck / dwers door het Quartier van den Grave van Styrum, eyndighde deselve in de Gracht van het Fort dat voor Brederodes Quartier lagh.

Maer hy Papenheym hebben by de Keurvorst van Keulen laten officie doen / ten eynde Papenheym niet mocht af komen/ overtuygende hem / seggende dat de wercken vande Belegeraers te sterck ende niet te forceeren waren. Des onaengesien is hy gebleven.

Hy is met sijn volck den Rhyn te Steyn boven Dusseldorp overgepasseert / ende heeft soo voorts sijn marsch door het Landt van Gulick genomen / latende eenige plaetsen aende Rhijn met Guarnisoen beset.

Eyndelijck is den gemelden Generael dicht voor by Sittert met tachtich Cornetten peerden/ ende veerthien duysent Mannen te voet gecomen / nemende sijnen wegh langs Mullen ende Sutteren tot aen 't Veer van Maseyck, doch hielt sich noch als Neutrael/ alsoo hy anders de gemelde Stadt wel soude getrocken hebben / ten ware daer Staets Guarnisoen binnen gelegen hadde. Des nachts quam hy tot Susteren met den Heertoch van Nieuburgh / ende heeft sijn Leger gelogeert daer rontsomme/ ende Maseyck tot geinquartiert. s' Anderendaeghs 's morgens vroegh/ is hy over de Graethyde/ tusschen Urmont ende Sittert naer Elsloo, Geril, ende so voort na het Leger van den Prince van Oraengien gemarcheert/ ende alsoo hy vernam / dat die van Luyck groote provisie in het Leger dagelijcx verschaften/ ende daer alles wel te bekomen was/ soo heeft hy sijn volck op de passagie van Luyck, om de Statische den pas aldaer af te snyden/ ende den toe-voer te beletten / gelogeert ; maer de Luyckenaers op de been zijnde/ vochten deselve waer sy konden.

Den seften, Sijn Excell. komende in de Approches gelijck hy gemeenelijck alle daghe dede/ hasardeerde sijn persoon meer als de Officieren gaerne sagen/ en ontquam naeuwelijcx menigen periculeusen schoot. Daer zijnde / verspieden hy een kleyn Traversjen / het welcke den Vyandt aen d'eene zijde / ende de Staetsche aen d'andere zijde hielden / waer van daer sy veele Granaden in haer Sappe onder 't volck wierpen.

Dien nacht hadde het Regiment van den Colonel Brogue de wacht in de Approches ende commandeerde Sr. James Sandelingh sijnen Luytenandt Colonel. Sijn Excell. gaf ordre dat het de Schotten soude bestormen / het welck sy deden

deden ontrent de Weke elf uyren des avonds. Gedurende het gevecht/ speelde men van de Engelsche ende de Fransche Batterien seer op den Vyant/ die op een Wal stondt: ende van gelijcken schoodt den Vyandt oock gheweldich op de Beleggers/ met Stucken ende Musquetten/ van den Wal ende andere flancquen. Den aenval geschiede in deser vougen; Capiteyn Ogleby, den Vaendrager Hims, ende eenen Sergeant vielen daer op aen; voor eerst den Sergeant met twaelf man/ hem volghden den Capiteyn Ogleby, ende den Vaendrager Hims, oock elck met twaelf man/ ende stonden een geruymen tijt met den vyandt boven op den top van 't werck/ handt tegen handt/ sloegen haer daer uyt/ ende de werck-luyden begosten te flechten. In dit ghevecht bleef doot den Capiteyn Ogleby, den Sergeant, ende den Vaendrager Hims gequetst/ en nevens hun waren noch ontrent dertich Edelluyden en Soldaten gequetst.

Den selven dagh wiert last gegeven/ datmen alle de fouragie welcke te krygen was in het Landt van Valckenburgh ende daer ontrent/ souden inhalen/ eer dat Papenheym (dewelcke begost te naerderen) het selve gebruyckte.

Den achsten, deden de Ruyteren uyt de Stadt aen de zijde van Wijck eenen uytval; maer wierden met verlies van ses man wederom ingeslagen.

Den 9. quam Papenheym te Sittert ontrent drie uyren van 't Staten Leger.

Den thienden wiert een Vrouwe/ die uyt de Stadt quam/ gevangen; maer en wierden geene brieven by haer bevonden: doch heeft sy na veele dreygementen bekent/ datse een kleyn kogeltjen met een brief hadde ingeswolgen/ het welcke sy (na datmense een stercke purgatie hadde ingegeven) door den stoel-ganck loste/ ende wiert den brief daer in gevonden.

Den elfden dito/ (synde eenen Generalen Biddagh in 't Leger ende door alle de Geunieerde Provintien) wierdt den Colonel Harwood, hebbende de wacht in de Approches/ ende gaende des avonts laet om de Sappe te besichtigen/ met een Kloot doot geschoten.

Den selfden dagh dede den Vyandt eene Myne springen/ in de Engelsche Approches, maer dede deselve weynich schade.

Den twaelfden, marcheerden Papenheym voor by Graef Willem van Nassaus Quartier; maer over Sijn Excellentie ordre gaf/ dat alle de wachten/ leggende over de Mase/ als oock den Grave van Styrums Ruyterie/ binnen de Linie souden retireren/ ende hare wachten aen het voorder eynde van den Heere van Brederodens Brugge houden.

Dien nacht marcheerde Papenheym na 't oude Quartier/ by Geul, alwaer den Marquiz de Sancte Croce en hy t'samen een brugge over de Mase sloegen.

Den Hertogh van Nieuburgh quam in het Leger by de Heeren Staten ende Sijne Excellentie/ hy hadde gaern den Prince ghepersuadeert tot verlatinge van de belegeringh/ representeerde, dat de Spaensche ende Keysersche samentlijck hem souden soecken te secluderen [illegible] sijn wederkomst na Hollant.

Dien selven dagh deden die van de Stadt een andere Myne springen in de Fransche Approches/ dewelcke weynich effect dede; maer den volgenden nacht staecken sy eenige van de blinden aen brandt.

Den derthienden wierdt een Soldaets Vrouwe van Maestricht, dewelcke voormaels gaende met brieven na des Coninckx van Hispaniens Leger/ ghevangen

hangen was geweest / voor de tweedemael gheapprehendeert / ende in 't Leger by Sijn Excellentie gebracht; maer en konden geene brieven by haer bevonden werden: nochtans in 't eynde strengelijck geexamineert ende gedreyght zijnde, datmen haer soude hangen, soo bekende sy datse twee koopere Dooskens / met twee brieven daer in / hadde ingheswolgen / den eenen van den Baron de Lede, aen den Marquiz de Sancte Croce, in characteren, ende den anderen van de Magistraet van Maestricht aen haren nuden Gouverneur Conte la Moterie. Des avondts gaf den Doctor van de Heeren Staten haer eenige Pillen in / de welcke soo veel wrochten / dat de twee Dooskens des anderen daechs s'morgens gevonden wierden / en deselve gewasschen en geopent zijnde / so vontmen de brieven daer in / de welcke inhielden / Dat het haer onmogelijck was de Stadt langer te houden, also de Beleggers met haer Approches ende Galderien so na waren.

Den veerthienden, wierden veerthien Vrouwen ende vier Operroers die uyt de Stadt quamen om voeragie te halen / gevangen.

Dien volgenden nacht hingen die van de stadt lichten uyt op den Wal over de Engelsche ende Fransche Approches / om te beter te schieten / ende te sien wat men in hare grachte deden.

Den sesthienden hadde het Schotse Regiment van Colonel Balfourd de wachte in de Approches / ende des morgens ontrent de klocke twee uyren / quamen de Belegerde in de Grachte / ende gaven vyer op de Sappe aen de rechte handt / al waer den inganck was van de kleyne Galerie / ende quetsten twee ofte drie van de werck-luyden; maer sy wierdender dadelijck uytgeslagen / met verlies van twee ofte drie man. Sy schooten met een Slange in de Sappe / ende vrolijck zijnde / ghelijck sy ghemeenelijck waren alsse uytvielen / stormden wederom op de Sappe / maer de Schotten sloegense te rugge / met verlies van elf man / ende sy verlooren noch eenen Sergeant ende vier Soldaten.

Den volgenden nacht losten Papenheym vijf Stucken op Graef Maurits van Nassaus Quartier / waer mede hy hem Vyandt verklaerde / ghelijck als des anderen daechs bleeck.

Den selven nacht hingen de Belegerde tot drie verschepde reysen lichten uyt / ende bluschtense weder / het welcke de Beleggers hielden voor een teecken dat sy de Stadt niet langer kosten houden.

Den seventhienden des avondts was het den Generael Morgans beurte in de Approches te waecken / ende den Generael Veer commandeerde de Linie, tusschen Graef Hendrick van Nassau, ende 't quartier van Sijn Excell. gelijck als hy alle nacht dede / vergeselschapt sijnde met den Sergeant Major Hollis. Het was dien nacht de beurte van den Grave van Oxfort, de Quartieren te commanderen / doch hy / sieckelijck zijnde / bleef in sijn Tente / en den Heer Generael Veer, commandeerde sijnen Quartier-meester, om op hem te passen / ende hem te veradverteeren wat ordre datter soude comen. Des nachts ontrent de klocke twaelf uyren / hoorde den Sergeant Major Generael Widts dat den Vyandt sich roerde; waer op hy ordre gaf / dat hondert vijtich man uyt het Quartier in het Fort Angloys souden treckken / om het selve te versterken. Dit veroorsaeckte dat den Graef van Oxfort uyt sijn hutte quam om het selve in 't werck te sien stellen / ende bleef doen voorts den geheelen nacht by de

Compagnie / tot dat des morgens de Reveille sloegh / als wanneer den Generael Veer, ende den Grave van Oxfort ordre gaven / dat de Compagnien van de Linie nae haer Quartieren souden trecken / 't welcke sy deden ; maer en hadden naeulijcx een uyre in hare hutten geweest om haere ruste te nemen / of sy hoorden eenen heeten ende subiten Alarm in de Engelsche Approches, ende dat ontrent des morgens ten seven ofte acht uyren. Den Vyandt quam ontrent vierhondert sterck over 't vlacke Veldt ende vielen in de Sappe ende Corps de Garde: het was eenen mistigen morgen-stondt / soo dat de Schiltwachten haer niet wel en konde sien / nochte den Alarm soo haest geven als sy wel souden hebben konnen doen / indien het klaer weder ware geweest; sy sloegen de Beleggers uyt de Sappe, kregen twee Corps de Gardens in / ende stormden op des Colonels Corps de Garde, alwaer den Sergeant Major Williamson commandeerde / ende waer in den Generael Morgans eygen Compagnie / ende eenige andere de wacht hadden : de Beleggers deden de beste tegenstandt die sy konden / stonden langen tijdt met den Vyandt / ende vochten pijck tegen pijck. Die van binnen schooten schrickelijck van de Wal met hare stucken ende Musquetten / in de Colonels Corps de Garde, daer der veel bleven. Den Sergeant Major Williamson ontfingh drie [illegible] wonden / met den Vyandt handt tegen handt vechtende / ende wiert daer en boven noch geschoten / waer door hem veel bloedts ontliep / ende hy flaeu zijnde / trocken sy hem van boven neer / ende brachten hem gevangen in de Stadt / alwaer hy korts daer na sturf. Den Sergeant Major Holles hoorende desen alarm in 't Quartier / gaf ordre aen den Quartiermeester die by hem quam / datden Generael Veers tweede Compagnie S. John Gibsons, ende Capiteyn Schippons, dewelcke eerst van de wacht gekomen / ende in hare hutten ter ruste waren gegaen / in aller haest nae de Approches souden marcheren / als sy maer slechs twintich man van yder Compagnie by den anderen konden krijgen. Sy haesten haer soo veel als 't mogelijck was / ende wat volck by malkanderen gekregen hebbende / liepen sy met haer Compagnien na de Approches soo ras als sy konden / om haer volck te secunderen / mitsgaders noch een Schotse Compagnie dewelcke de wacht hadde op de [illegible] Avenue, ende een [illegible] door haer quam. Als de voorsz. Capiteynen aen den ingangk van de Approches quamen / verlieten sy deselve / ende liepen / om ter [illegible] haer te komen / over het vlacke velt / de naeste wegh tot het eynde van de Sappe / alwaer het te doen was. Den Vyandt schoot onder haer van den Wal / ende onder haer wiert Mr. Treffry, Edelman van den Generael Veers Compagnie geschoten. Die van de Stadt siende de resolutie van de Beleggers / ende beducht / dat sy tusschen haer volck ende de Stadt souden komen / ende deselve de wegh afsnyden / soo wenckte de Gouverneur / ende alle die op de Wal stonden / riepen haer toe / dat sy wederom in haere wercken souden retireren / maer eer sy konden afkomen / liepen Capiteyn Broune, dewelcke eerst van het [illegible] verlost was / Sergeant Major Cromwel, ende Luytenant Temple, met thien ofte twaelf Musquettiers / wederom in des Colonels Corps de Garde, gaven vyer op den Vyandt / ende sloegen haer daer uyt. Sy hadden de dooden / die daer in lagen [illegible] / waer onder was Capiteyn Martyn, met verscheyden andere [illegible] Colonel Morgans Compagnie ; [illegible]

ontfinck

ontfinck ooch den Quartier-meester Mayman, ende Mr. Edward Moed haere doodelijcke wonden. Naer haere gingen daer in/ Capiteyn Treverey, Capiteyn Walcker, Capiteyn Avery Veer, met Mylord Krauen ende sijnen Broeder/ ende sloegen also den Vyandt uyt het tweede werck; noch quamen der in twee Fransche Valontaires/ sijnde den eenen den Baron des Castnee. Mylord Krauen, Capiteyn Trevery, Luytenant Gray ende Luytenant Monkresse, vielen in het derde werck/ ende sloegen den Vyandt ooch daer uyt. Terwijle den Vyandt dese wercken in hadde/ begon hy deselve te slechten/ ende wierp een noden heele Musquet-mandekens/ soo dat se tegen de Stadt seer open lagen. Hier op quam aldaer den Generael Veer, den Grave van Oxfort, Luytenant Colonel Holles, ende verscheyden andere Officieren. Den Generael Veer gaf ordre/ tot versterckinge van de wachten/ ende verlossinge van het volck; hy stelde ooch stracx eenige werck-luyden om de plunder weder om te repareren/ ende allepnsckens de Musquet-mandekens tegens de Stadt op te setten.

Den Grave van Oxforde gingh nae 't uyterste van de Sappe aen de rechter handt/ ende daer komende/ versochten de Soldaten aen hem om verlost te worden/ het welcke hy haer beloofde/ ende uyt de poincte komende/ passeerden hy door des Colonels Corpe de Garde, alwaer hem quamen eenighe Musquettiers/ dewelcke opquamen om d' andere te verlossen; hy nammer ontrent sestien van deselve/ alhoewel hy door den Generael Veer, Sergeant Major Cromwel, ende verscheyde andere Officieren versocht wierdt sijn persoon niet te hazarderen/ soo gingh hy eventwel met haer in: maer eer hy op 't uyterste van de Sappe aen de rechter handt quam/ sijnde een seer perijculeuse plaetse/ leggende gheheel open/ ontfingh hy daer een doodelijcke schoot door sijn hooft; 't welck een treurigh spectakel was voor de omstanders, ende een uytermaten droefheyt in 't herte van den Generael Veer: want het wesen van sijn aengesichte gaf het selve te kennen; doch verberchden 't so vele als 't hem mogelijck was. Den Generael Veer gaf doen last/ dat de Musquettiers lustigh souden schieten/ op dat de werck-luyden deste beter haer werck souden doen. Het was ten minsten twaelf uyren/ eer alles weder om gherepareert ende op sijn reede was. In dit gevecht bleven doodt de Capiteyn Martyn, Luytenant Avery, Quartier-meester Wayman, ende noch ontrent dertich soo dooden als gequetsten/ van de Compagnie van de Colonel Morgan, daer by noch veele van verscheyden andere Compagnien; waer onder den Capiteyn Trevery met een byl-roer in sijn schouder wiert gheschooten/ ende in sijn been met een Granaet ghequetst/ ende Capiteyn Avery Veer door sijn borst ghe-schooten/ ende noch met een Granaet in sijn been gequetst. Dese actie en was so haest niet gheeyndicht/ ofte daer ontstont eenen anderen alarm aen Grave Maurits Quartier; want terwijle den Generael Veer, ende verscheyde andere Officieren/ het voorsz. werck met malcanderen in de Loop-graven hielden/ soo hoorden sy/ thien ofte twaelf groote Canons achter malcanderen af branden/ van der kant van den Bergh daer Papenheym lagh; het scheen/ datter eenige secrete intelligentie tusschen Papenheym ende die van de Stadt was/ om beyde op eene tijdt aen te vallen/ indien de rechte uyre niet en ware ghemist gheweest. De nacht daer te komen/ hadde Sancta Croce aen Papenheym drie Italiaensche Regimenten/ ende eenige van

sijne besten Stucken Geschuts gesonden. Papenheym van met deselve van sijne groote Baterie op Graef Maurits Quartier ende de Linie donderende/ quam met ses ofte seven duysendt man / soo te voet als te paert / in volle Batalie van den Bergh nederwaerts marcheren / mede brengende twee Velt-stucken / dewelcke sy planten binnen een musquet-schoot van die plaetse / daer sy meenden aen te vallen/ het welcke was op een kleyn Kerck-hofjen / genaemt Ammy, alwaer de Linie noch niet volkomen ghemaeckt en was / ende daer Hagen ende Boomen stonden/ dewelcke haer seer door het schieten bevrijden. Sy vielen aen juyst op die tijdt/ als alle het volck het middagh-mael hielt; ende den alarm soo heet ende subijt zijnde/ verliet het volck de maeltijdt/ ende liep metter haest/ om haer te antwoorden. De Italiaensche Regimenten hadden de eere / dat sy de eerste charge deden / ende vielen op dit Kerck-hofjen aen / ende quamen boven op den top van het Retrenchement / met de Beleggers pieck tegen pieck vechtende ; Sy vielen drie ofte viermael aen / ende deden haer beste om door het Retrenchement te breecken/ maer de Beleggers/ hieten haer soo wellekom/ datter veele op de borst-weeringe doodt geschooten wierden / ende van boven neder in de Gracht beutelden : andere wierden met de kolven van Musquetten ende back-steenen den kop ingeslagen. De Stucken speelden van alle Baterien/ die op de Velden flancqueerden/ ende raeckten in 't midden door Papenheyms Batalions, ende de Musquettiers schooten gesamentlijck heele chargien onder haer. Papenheym siende de Italianen soo geslagen/ ende datse retireerden / dede gelijckerwijs als den Marquis Spinola voor Bergen op den Zoom; chargeerde ende dreef haer van achteren aen met de Ruyterie/ om wederom aen te vallen ; maer siende in 't eynde dat het al om niet was / ende door het Retrenchement niet en koste breecken/ liet hy haer retireren. In dit ghevecht bleef doodt Capiteyn Morton. Sijn Excellentie hem wat tot ruste begeven hebbende / ende desen alarm hoorende / riep om sijn paert / ende nam verscheyden Compagnien te voet/ ende twee halve Cartouwen met hem / ende spoeyden soo veele als het immers moghelijck was / om in Graef Maurits Quartier te komen / alwaer de Compagnien te voet langhs de Linie gestelt wierden / ende achter haer stonden ontrent dertich Cornetten paerden in Batalie / sulcks dat indien Papenheym door het Retrenchement hadde ghebroocken / daer niet een man van de sijne afgekomen soude hebben : Soo haest als Sijne Excell. in Graef Maurits Quartier quam/ plante hy datelijck de twee Stucken / die hy met hem hadde ghenomen/ dewelcke soo door Papenheyms Batalions speelden / dat eene kogel dickwils vijf ofte ses man ter neder smeet / ende somtijts oock haere Ruyters ende paerden. Dit gevecht duyrde eenen langen tijdt / als van s'middaghs ten een uyren/ tot s'avonts de klocke acht ofte negen uyren/ eer sy te degen af kosten komen. In dit ghevecht en wiert van beyden zijden geen kruyt nochte loot ghespaert. Papenheym soude wel gaerne eerder wech hebben gheweest ; maer hy was genootsaeckt dies te langer te blyven / om sijne dooden ende gequetsten met de twee Veldt-stucken af te halen / dewelcke hem menich mans leven kosten. Daer wiert gerapporteert/ dat sy in dit gevecht/ veertien ofte vijftien hondert man hadden verlooren/ ende dat Papenheym selver ghequetst was / maer men vondt weynich dooden liggen. Des anderen daeghs seyden de Boeren mede/

die

die in 't Quartier quamen/ datter des nachts / vier en twintich wagens gheordonneert waren / om haere doode ende ghequetste lichamen in te halen / waer van sommige de armen ende beenen afgeschooten waren. Dese wagens reden in den nacht dickwils ghints ende weder. Ende by het Kerck-hofken / daer de Italianen aenvielen/ lagen ontrent hondert en veertich uytgheschut/ dewelcke de Beleggers in de gracht van de Retrenchementen begroeven / ende d'aerde daer over wierpen.

Den achtienden sont Papenheym de drie Italiaensche Regimenten/ wel geslagen/ wederom te rugge nae den Marquis de Sancte Croce, ende daer wierdt gesepdt/ dat Papenheym de Spaengiaerden verweet/ dat sy/ terwijl hy aenviel om de Stadt te ontsetten / oock niet op eenighe andere plaetse pet en attacqueerde.

Dien selven dagh vielen die van de Stadt oock uyt op de Sappe in de Engelsche Approches ; maer de Beleggers haer waernemende / sloegense dadelijck wederom te rugge ; met verlies van sommige van de hare.

Den negenthienden commandeerde in de Approches Sr. Thomas Culpeper, Luytenant Colonel van 't Regiment van Colonel Packenham , dewelcke gequetst was. Dien selven morgen was de Myne uyt de groote Galerye onder den bodem van de gracht inde stadts-wallen gebracht/ende waren wel geavanceert / soo datmen presumeerde / datse by-kans verre genoegh wesen moste : Daer op Zijn Excell. last gaf aen Theodor Niels te verstaen / ofmen by nae onder de Stadts-muyren waren gekomen/ 't welck geschiede / ende wierde bevonden ten selven dage des avondts / dat de Mijne vijf voet de buytenste kant van de Stadts-muyren gepasseert was ; Doch wierde goet gevonden datmen noch een Roede verder gaen soude / om wel versekert te wesen / dat het kruyt sijn behoorlijck effect konde doen / ongeacht sy den vyandt tegen haer hoorden mijnen , dewelcke men geloofde/ dat de Mijne qualijck soude aentreffen / van wegen de over groote diepte van deselve / als wesende wel veertich roede voeten lager / als den grondt van de Stadt. Doch alsoo die van de Stadt gewaerschouwt waren by eenen Overlooper/dat de Mijne soo bedeckt aenquam/ hadden haer met vier contra mynen t'sessens gesoncken / om deselve te soecken/ waer van eene des volgenden morgens / den twintichsten deser / even als de Mijne haer behoorlijcke lenghte hadde / deselve vondé ende ontdeckte/ soo dat een openinghe daer in quam / waer doormen de lucht in de Stadt bekennen konde ; Eene van des Vyandts Mineurs wierde daer in met een pistool doodt geschooten ; want soo haest de Myne ontdeckt waer / wierden twee Edellieden geordonneert/ die aen elcke zijde van het gat op Sentinel stonden met ghespannen pistolen in de handt. Sr. Thomas Culpeper op desen tijdt de wacht in de Approches hebbende / sondt van stonden aen den Quartier-meester Matkins , om Zijn Excellentie hier van te adverteren ; daer op Zijn Excell. datelijck belaste/ om de Myne te retrencheren ; 't welcke ghescheiden in sulcker manieren / dat sy veerthien voeten te rugghewaerts setten een Baracade van plancken/ met een schiet-gat daer in / waer by de verhaelde Edellieden op sentinel bleven / daer achter sy van stonden aen de kamer maeckten/ om het kruyt in te leggen.

Des selven daeghs/ sijnde den twintichsten Augusti voorsz. hadde het Regiment

ment van den Generael Veer de wacht in de Approches, ende wiert gecommandeert door sijnen Luytenant Colonel Holles.

Des naemiddaeghs wiert het doode lichaem van den Colonel Harwood uyt het Leger wech gevoert/ ende waren alle de Colonels / Capiteynen/ ende andere Officieren/ die de wacht niet en hadden/ gebeden/ om de uytvaert te doen/ dewelcke altemael in sijn Tente ende Hutten vergaderden. Den Heere Generael Veer aldaer gekomen zijnde/ ende Zijne Excellentie daer niet vindende/ verliet hy het geselschap/ ende ginck nae Zijn Excell. Logement/ alwaer hy met Zijn Excell. spreeckende / ordre kreegh / om stracks nae de Approches te gaen / ende hem volghden den Sergeant Major/ Generael Wits, Luytenant Colonel Culpeper, ende den Sergeant Major Cromwel; ende in de Loop-graven gekomen zijnde/ ontmoeten hun den Luytenant Colonel Holles. Sy gingen alle te samen in des Colonels eerste Corps de Garde, alwaer sy / alle de Soldaten hebbende doen vertrecken / ende het portael daer van toe-sluytende / kryghsraet hielden/ wat Compagnien men uyt het Quartier soude ontbieden / wat werck-lieden bequaem soude zijn / wie de werck-lieden soude commanderen / ende hoe / of in wat manieren de Bresse bestormt soude worden. Luytenant Colonel Culpeper, ende den Quartier-meester / die daer present was om in 't werck te stellen 't gene sy hem souden gebieden/ wiert in 't Quartier gesonden / om thien Engelsche Compagnien / te weten / de Compagnie van den Colonel Morgan, Capiteyn Griffin, Colonel Packenham, Colonel Herbert, Vicount Wimbleton, Sr. Thomas Culpeper, Sergeant Major Cromwel, Sr. Ian Manhod, Capiteyn Skippon, ende Capiteyn Dudley, &c. Den Schotse Colonel Brougue, ende Sr. Iames Sandelingh, sijnen Luytenant Colonel / welckers beurte het dien avondt was de Engelsche te verlossen/ wierden geordonneert om haer te secondeeren.

Alles dan aldus geordonneert / de Compagnien derwaerts ghemarcheert/ ende de werck-luyden gekomen zijnde/ wierden verscheyde gaten in de Loop-graven gesneden/ ende uytvallen op de bequaemste plaetsen gemaeckt / oock de twee gedeckte Galerien aen beyde de zijden van de groote Galerie door-gesneden / tot in den boden van de Gracht / om daer door op de Bresse uyt te vallen. De Mijne van veerthien voet te rugge gestopt zijnde / soo waren daer in drie kamers ghemaeckt/ daer achtien tonnen Buscruyt in gelegt wierden; maer soo haest/ als sy achterwaerts weecken/ so ras weecken den Vyant voorwaerts/ om de Myne lucht te geven. De ordre van de Bresse te bestormen / ginck op de maniere toe als volght: Den Luytenant Karel Kedleby, ende den Vendrich Munninghs, wierden belast eerst aen te vallen met vyftich Musquettiers ende Spiessen / om de Bresse te besichtigen; nae hun den Luytenant Holmes met vier en twintich werck-luyden/ als Ingenieurs / Theodor Niels, Ingenieur van Syn Excellentie/ ende den Quartier-meester Matkins, als Ingenieur Extraordinaris / met vyftich werck-luyden/ om te sien of men op de Bresse hadde connen logeren/ ofte de aerde tot sijn voordeel ende bevrydinge van het volck opwerpen. Nae hun Capiteyn Manley, den Vendrich Sydnham, ende Capiteyn Stantons Vendrich / met vyftich Musquettiers/ ende vyftich Spiessen. Na hun Capiteyn Cave Luytenant Leves, ende den Vendrich Foster, met gelycker getal. Ten laetsten den Luytenant Colonel Holles, met Capiteyn Peyton;

ton, Capiteyn Isda, Luytenant Broune, den Vendrich Gerard, den Vendrich Moyle, ende den Vendrich Manley, met noch tweehondert meer. De Volontaires vielen oock aen / als namentlijck / Majoor Krauen ende sijn Broeder / Sergeant Major Hunckx, Capiteyn Davis, M. Donogho Brian, Mr. Willis, den Vendrich Broune, ende Capiteyn Griffin viel oock op de Bresse aen met sijn Compagnie.

Dit dan alsoo geordonneert / ende alle dingen gereet zijnde / dede men de Myne dien avont / ontrent de klocke acht ofte negen uyren springen: eer deselve sprongh / soo hadde den Vyandt negen Tonnen Buscruyt daer uyt ghenomen / ('t welcke geschiede door faute van een seker man / die belast was een touwtjen in de handt vast te houden / het welcke aen alle de Tonnen kruyt gebonden was / ende soo haest als hy eenige beweginge aen het touwtjen voelde / soo moest hy de wacht sulcx aen seggen; maer alsoo de Myne, een weynigh eerder gereedt was / als men deselve dede springen / de persoon denckende dattet noch geen noot en was / verliet het touwtjen / ende daer door wierden sy wat te spade gewaerschouwt / anders souden sy soo haest als het touwtjen geroert werde / de Myne hebben laten springen) d'andere negen aenghesteecken zijnde / hebbende vele luchts / ende soo een hooge Wal van steen ende aerde op te werpen / en maeckten het soo grooten Bresse niet / als het anderssins wel soude gedaen hebben / indien alle het buscruyt daer in ware geweest. Even wel beweeghden het de fondamente van den Wal soo geweldigh / dat / wanneer eenige aerde opgesprongen was / de steene-muyragie wel vier roeden breet in de Gracht nedervallen; het selfde de Belegers siende / vielen mannelijck ende couragieuselijck aen / klimmende over de steenen die nedergevallen waren / ende helpende malkanderen op / tot dat sy quamen boven op de Bresse. Sy gaven vyer in 't aengesichte van den Vyandt / ende stonden kloeckmoedich tegen haer piecke aen piecke. Die van de Stadt quamen van alle kanten geloopen / om de voorsz. Bresse te defenderen: Sy schoten lustigh op de aenvallers / staende op de Bresse, van de rondeelen / die daer op flanckeerden / als mede van de Halve-mane / leggende voor de poorte / ende flanckeerden mede langhs de Gracht uyt een gat in de poorte. Sy hingen oock aen elcke zijde van de Bresse voorgenoemt / een groot licht uyt / om de Aenvallers deste beter te sien / ende te ontdecken; smeeten onder haer menighte van steenen / hant-granaten / brandende peck-kransen / ende eenige andere schadelijcke vyer-wercken / ende losten haere Stucken van alle flancquen / ende dat soo haest als sy konden laden ende ontladen. Niet tegenstaende schooten de Belegers oock schrickelijck van alle Batteryen / d'eene schoot op d'andere; ende terwijl sy met een groote resolutie op de Bresse lustigh ende couragieuselijck aenvielen / soo liepen Capiteyn Dudley, Capiteyn Sandall, ende den Vaendrager Garret, met eenighe andere Officieren / Edellieden ende Soldaten / langhs de Gracht ende des Vyants Contrescharp / komende by de val-brugge voor de Brusselsche poorte / vielen in de Halve-mane / daer voor gelegen / sloegen de gene die daer de wacht hadden de [illegible] af / sloegense met de kolven van de Musquetten te neder / ende vervolgdense / sulcx dat sy luyden om goet quartier riepen / maer haer en wiert geen gegeven. Den Vyandt / de welcke de wacht in de poorte hielden / sloot het [illegible] / het welcke open was / toe / ende liet alsoo haer eygen volck / 't gene daer

buyten was/in haer Vyandts genade. In de Fransche Approches waren verscheyden loopen van loos kruyt gemaeckt/die ondertusschen datmen stormden/ aengesteecken wierden/ het welcke die in de Stadt te meer verschuckten.

Alle dien tijt streden de Beleggers om de voornoemde Bresse te enteren/ ende bestormdense wel een half ure. Sijn Excellentie/ den Generael Veer, Sergeant Majoor Generael Wits, ende verscheyden andere Officieren/ stonden op de Baterie om de Bresse te sien bestormen/ alwaer dat de kogels wel dick vlogen.

Dese Bresse was seer moeyelijck op te climmen door de groote hooghte/ ende door dien sy over de steenen ende de doode lichamen mosten opklauteren/ zijnde de wal van den bodem van de gracht wel tachtich voeten hoog. De Beleggers vielen drie ofte vier mael met versche couragie aen/ ende Sijne Excell. siende dat hoe langer men stormden/ hoe meerder volck men verloor/ liet weten datse van de Bresse afkomen ende in de wercken retireren souden. In dit ghevecht bleef doodt Capiteyn Davis, Capiteyn Edmondt Manley, dewelcke seer aendrongh om in te komen/ de puncten van des Vyants pijcken afhouwende/ ontfinck een schoot door sijn slincker arm by sijn schouder/ dewelcke de beenen altemael verpletterde/ noch een in den selven arm/ een weynigh boven den ellebogh/ ende noch een door sijn rechter dye/ waer van hy storf: Capiteyn Griffin was oock seer swaerlijck gewont/ende veele van sijn Soldaten so doot geslagen als gequetst. Luytenant Colonel Holles wiert met een Granaet in sijn voet gequetst. Capiteyn Cave door sijn rechter-hant de beenen aen stucken geschooten/ Capiteyn Peyton, door sijn slincker-hant/ Capiteyn Dudley, met den Vyandt pijck aen pijck staende/ in sijn borst ghelooopen/ sijnen Luytenant Read door sijn eene hant geschoten/ Capiteyn Sandall ontfinck oock een periculeuse schente/ waer van hy daer na storf/ ende Capiteyn Sidnham wiert mede met een Granaet ghequetst: ende waren noch verscheyde Edellyden ende Soldaten van den Generael Veer, met een groote meenighte van verscheyden andere Compagnien/soo verslagen/ als gequetst. Den Vyandt verloor oock een braef Capiteyn/ende een groote menighte van andere Officieren ende Soldaten. Sy bekenden (nae dat de Stadt gewonnen was) indien men de Mijne een half ure vroeger hadde laten springen/ dat deselve den Baron de Lede Gouverneur/ende eenighe van de Magistraten/ staende daer boven/ ende ghevende ordre om de Bresse te defenderen/ in de lucht souden gesprongen hebben; Doemen stormde/ ende soo hart aendrongh om in de Stadt te breecken/ wasser een jammerlijck gheschrey van Mans/ Vrouwen ende Kinderen daer binnen/ haeren grooten Alarm-klock luyde/ ende sommige vreesende dat de Beleggers in komen/ ende altemael dootslaen souden (gelijck als den Prince van Parma Anno vijftien hondert negen tseventich dede) riepen om quartier/ maer kregen geen gehoor/ alsoo Sijn Excell. haer belooft hadde/dat sy alles buyt souden maecken/in dien sy de Stadt inkregen/ het welcke haer deste meerder animeerden. Daer was ordre gegeven/ eer men aenviel/ in dien de Bresse niet bequaem ware om op te comen/ ende den storm niet doenlijck was/ dat Sijn Excell. het selve laten weten ende geretireert souden hebben.

Den eenen twintichsten dito des Morgens wasser stilstant van wapenen/

om

om de doode lichamen van beyder zijden af te haelen / ende als doen commandeerde Sr. Iames Sandellingh in de Approches. De dooden afghebracht zijnde / begonnen wederom te schieten; Maer den Vyandt voorsiende eenen anderen storm / ende niet derrende meerder perijckel uyt-staen / riep om te parlementeren / ende versocht / dat een ofte twee van de haere met Sijn Excell. mochten spreecken / het welcke Sr. Iames Sandelingh haer vergunde / ende verboodt sijn volck het schieten; sondt noch tijdinghe in de Fransche Approches, dat sy van gelijcke souden doen. Sijn Excell. sondt derwaerts den Sergeant Major Generael Wits, ende wierden Ostagiers van beyder zijden uyt ende in de Stadt gesonden / ende de Articulen van Accoort getroffen / gelijck dese navolgende sijn aenwijsende.

Articulen geaccordeert by Mijn Heere den Prince van Orangien aen die van de Geestelickheyt ende Magistraet der Stadt Maestricht.

1.

DAt alle offensien ende injurien gedaen, so wel by de Geestelijcke ende Religieuse, als wereltlijcke persoonen soo voor als geduyrende de belegeringe, ter eenre ende ter anderer zijde t'eenemael sullen sijn ende blyven vergeven ende vergeten.

2.

Dat binnen *Maestricht* sal voortaen vryelijck ende publicquelick gepredict ende geoeffent werden de Gereformeerde Religie, soo als die in de Geunieerde Provintien werdt geexerceert, ende dat in de kercken van *S. Iacob* ende *Hilarius*, soo deselve daer toe bequaem zijn, ende soo niet, sullen daer toe twee andere bequame kercken werden ghebruyckt.

3.

Dat de Heere Hooge Prooft van *S. Servaes*, ende alle Geestelijcke, Kerckelijcke en Religieuse personen, als de Heeren Prooft van onser *L. Vrouwen*, beyde de Heeren Dekens ende Capittelen met haere Suppoosten, de *vier* Pastoren, de Collegie van de Societeyt, alle Cloosters ende persoonen, van wat staet, digniteyt, qualiteyt, ordre ofte functie die zijn, geen uytghesondert, sullen blyven ende werden ghemainteneert, ende op alle hare respective goederen, inkomsten, digniteyten, privilegien, vryheden, exemptien, Heerlijckheden, Jurisdictien, collatien van prebenden, beneficien, officien, functien, bedieningen, gebruycken ende possessien, soo binnen als buyten dese Stadt, niet uytgesondert, soo als sy alle ende een yegelijck deselve voor desen ende tot noch toe hebben gehadt, beseten ende gebruyct, sonder dat yemandt van deselve daer in eenigh belet, verminderinge, ofte verhinderinge sal geschieden.

4.

Dien-volgens sal in de Stadt *Maestricht* blyven de publijcke Exercitie van de Roomsche Catholijcke Religie, in de Kercken, Kloosters, ende over al soo deselve tot noch toe geexerceert is geweest, sonder eenige verhinderinge ofte belet.

5.

Dat alle Persoonen, Familien, ende goederen, oock privilegien exemptien, ende vryheden, te water ende te lande, van de Burgeren ende Inwoonderen, mede oock van de Ambachten, Hospitalen, Armen-Tafelen, den grooten *H. Geest*, ende diergelijcke fondatien, soo binnen als buyten het destrict der voorsz. Stadt gelegen, sullen sijn ende blyven vry ende onverhindert.

6.

Dat de Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden, anders niet binnen de voorsz. Stadt ende districť der selver en sullen aenvaerden, als 't ghene, datmen aen den Coninck van *Spaengien*, als Hertogh van *Brabandt*, daer inne toe-ghestaen heeft, volgens de Chartres daer af zijnde, die geexhibeert, ende voorts in de Stadt bewaert sullen worden, nae ouder gewoonte, ende sal met eene lijste der lest-gedane ende gesloten reeckeninge werden over-gelevert; Ende dat aen den Bisschop ofte Prince van *Luyck* sal blyven de gemeene indivise Jurisdictie, ende alle sijne Domeynen, soo als voor desen, ende tot noch toe.

7.

Dat de voornoemde Heeren Staten de voorsz. Stadt sullen gouverneren t'samentlijcken metten voorsz. Bisschop, ende Prince van *Luyck*, als eenen Staet, ende Provintie particulier, verscheyden van de andere Staten ofte Provintien van beyde de voorsz. Heeren, ghelijck voor desen den Bisschop ende den Coninck van Spaengien de selve Stadt ghegouverneert hebben, soo in materie van Justitie, als resort ende politie.

8.

Wat aengaet het publiceren van Placcaten ofte Edicten, midtsgaders den cours ofte permissie van alderley Munten binnen de voorsz. Stadt, sal werden gelaten by het ghebruyck, als ten tijde dat den Coninck van Spaengien deselve Stadt beseten heeft.

9.

De Officieren, hebben eenige Commissie van den Prince van *Luyck*, sullen hunne Officie behouden sonder eenige swarigheyt, ofte anderen Eedt te doen.

10.

Dat aen allen Burgeren ende Geestelijcke Persoonen sal worden ghepermitteert met hunne Familie ende goederen buyten deser Stadt te vertrecken, ende hunne Erf, ende andere goederen, te verkoopen t'allen tijden, als 't hun sulcx sal goet duncken, sonder ten opsien van dien eenighsins te mogen belast worden.

11.

Dat de Heeren Staten Generael consenteren aen allen Inwoonderen der voorsz. Stadt, gheduyrende den tijdt van twee naest-komende Jaren, te mogen gaen in alle Steden, subject den Coninck van Spaengien, omme aldaer hunne affairen te verrichten, mits hun al vooren aengegeven hebbende aen den Gouverneur der Stadt *Maestricht*, ende dat sy niet en doen tot naedeel ofte ondienst van den Staet der Geunieerde Provintien.

12.

Dat van eenige nieuwe Imposten over de voorsz. Stadt ende Ingesetenen van dien in te voeren, niet en sal werden ghedaen dan met communicatie ende ghemeen

meen advys van de Heeren Staten Generael der Vereenighde Provintien, ende de Heere Prince van Luyck.

13.

Dat de voorsz. Stadt, ende Regeerders der selver, niet en sullen met onkosten over 't maecken van nieuwe Fortificatien werden belast; maer sullen tot des Stadts kosten onderhouden hare Poorten, Muyren ende Vesten.

14.

Het Guarnisoen te voet, ende te paerde, dat in de voorsz. Stadt sal komen gelecht te werden, mitsgaders wagens ende Trayn van Artillerie, sal werden gelogeert, als voor desen, (ten tijde de Stadt is gheweest onder den Coninck van Spaengien) is gheschiedt, of in sulcker vougen, als nae constitutie van saecken daer over met de Magistraet sal worden geackordeert.

15.

Alle Stadts, ende andere publijcke Reeckeningen, hier vooren gedaen ende gesllooten, sullen alsoo blyven, sonder dat daer op eenige recherche sal vallen.

16.

Alle schulden de gene, die geduyrende dese belegheringe ende daer vooren, ten behoeve, ende in name van de Stadt sijn gecontracteert, sullen uyt de voorsz. Stadts-middelen betaelt werden, ende de schulden gecontracteert op den name ende tot behoeve van den Coninck, sullen werden betaelt uyt de Domeynen des selfs, in den Vroon-hove ofte Landen van Over-Mase, verscheenen voor date van desen.

Aldus gedaen in 't Leger voor *Maestricht*, den *twee en twintichsten* Augusti 1632. ende was gheteeckent F. HENRY DE NASSAU, met noch eenige namen, soo van de Geestelijckheyt, als Magistraet. Noch leger stont: Ter ordonnantie van Syn Excellentie. Getekent *I. Iunius*, ende ghezegelt met het Cachet van Syn Excellentie in roode Wasse.

Artyculen by den Doorluchtighsten Prince van Orangien *gheackordeert aen den Gouverneur van* Maestricht, *ende* Wijck, *mitsgaders de Capiteynen ende Krieghslieden van 't Garnisoen der selver Stede.*

I.

DAt den Baron van *Lede*, die tegenwoordich het Gouvernement der Stadt *Maestricht* bedient, de Capiteynen, Officieren ende Soldaten, soo te voet, als te paerde, ende alle die gagien ende soldye van den Coninck van *Spaengien* ontfangen, van wat qualiteyt ende conditie dat sy mogen zijn, alwaer 't soo, dat sy sonder oorlof den Dienst van de Heeren Staten der Vereenichde Provintien verlaten hadden, daer onder mede begrepen de Cappellanen van de Compagnien, sullen vry uyttrecken, met alle hun Bagagie, wapenen, vliegende Vaendelen, Lonten aen beyde eynden brandende, kogels in den monde, soo als sy gewoon sijn in den krijgh te marcheren, met vry geleyde tot in 't Leger van den Marquis *Sanctae Cruce*.

Dat-

2.

Datter Ostagiers van weder-zijden gegeven sullen worden, tot op den dach van het uyt-trecken, 't welck sal wesen op *Maendach*, s'morgens den *drie* en *twintichsten Augusti*.

3.

Henluyden sullen geleent worden hondert wagenen, om hun Bagagie bequamelijck te mogen wech voeren, ende Sijn Excell. sal hun oock twee Ostagiers overlaten, tot dat sy aen 't Spaensch Leger comen.

4.

Den Baron *van Lede* sal met hem voeren ses Stucken Geschuts, met ses Tonnen Buscruyt ende kogels na avenant, ende den selven Baron sal selfs dese ses Stucken Geschuts mogen uytkiesen.

5.

Dat den Grave *van la Moterie*, Gouverneur van de Stadt, absent, alle Capiteynen, Officieren ende kriegsluyden als boven, soo present, als absent zijnde, sullen hebben ende genieten den tijt van twee jaeren, om te mogen disponeren van hunne Erven, huysen, roerende ende onroerende goederen, sonder dat henluyden desen aengaende, eenigh ongelijck of schade sal aengedaen worden, ende wanneer sy haere Huysen ende Erven verkoopen, soo sullen sy vry wesen van alle soodanige schattingen ende lasten als de Heere Staten op soodanige goederen geordonneert hebben te betalen.

6

Dat de Huysvrouwen van alle de voor-gemelde Krijchsluyden, den voorsz. tijt van *twee* Iaren in de Stadt sullen mogen blyven, om de saecken ende affairen van hare goederen te bevorderen, ende dat gheduyrende dese tijdt, wanneer sy sulcx sullen versoucken, henlieden wagens ofte schepen bestelt sullen worden, om hun te voeren na *Namen* of na *Tienemont*, ende van gelijcken oock aen de siecken ende gequetsten.

7.

Dat alle Officieren ende Soldaten, die sieck ofte gequetst zijn, binnen de Stadt sullen mogen blyven, soo ten huyse vande Waerden daer sy ghelogeert zijn, als oock in de Gast-Huysen: Ende Syn Princelijcke Excellentie sal gelieven te ordonneren, datter goede sorge gedragen ende ordre gestelt worde, soo dat sy wel ende na behooren getracteert worden.

8.

Dat geen Officier noch Soldaet om eenighe schuldt ghearresteert sal mogen worden.

9.

Dat de Soldaten van Syn Excellentie niet in de Stadt en sullen mogen komen voor den dagh van den uyt-tocht; gelijck oock de Soldaten van de Stadt niet in des Princen Leger sullen mogen komen.

10.

Dat alle paerden ende andere buyt, soo voor als geduyrende dese belegeringe gekregen, sullen blyven in 't vrye besit ende possessie der gener, die het gekregen ofte verkocht sal hebben, sonder datmen dien aengaende, jemant sal molesteren.

Dat

Dat de Gevangenen ten weder-zijden vry gestelt sullen worden, sonder eenigh rantsoen, mits betalende alleenlijck hare kosten.

Dat alle Ammunitie van Oorloghe ende Victualie den Coninck van *Spaengien* toe-behoorende, sonder eenich bedrogh over-gelevert sullen werden in handen van sodanigen, als Syn Excellentie daer toe sal ordonneren.

Gedaen in 't Leger voor *Maestricht* den *twee-en-twintichsten* Augusti 1632. Onder geteeckent F. HENRICK DE NASSAU, BARON VAN LADE.

De Articulen van van beyde zijden geconfirmeert zijnde, marcheerden des Vyandts Garnisoen op ten drie en twintichsten Augusti uyt de Stadt/ bestaende het selve in negen en twintich Compagnien te voet/ ende een Cornet Paerden/ zijnde ontrent dertich man sterck, ende het geheel Garnisoen in alles/ veerthien hondert man. Sy namen mede negen Stucken Geschuts/ waer onder twee Drielingen/ twee halve Cartouwen/ drie Slangen/ ende twee Valckenetten. Syne Excellentie vergunden haer op haer versoeck/ noch twee Stucken meer als geaccordeert was/ ende sy nemende drie, wierter een wederom in de Stadt gebracht. Sy hadden noch hondert van Syne Excellentie wagens/ om haere siecken ende ghequetsten/ midtsgaders haere Bagagie wech te voeren/ dewelcke haer dien avondt tot in Sancte Croces Leger brachten. In 't uyttrecken waren veele van hare Soldaten/ die oorlof van hare vrienden hadden genomen/ beschoncken/ ende schooten hare Musquetten ende Roers af; een van haer/ hebbende een kogel op sijn Roer/ schoot een Jongen doodt/ dewelcke was een soone van een Ruyter/ waer over hy geapprehendeert/ ende datelijck geexecuteert wierdt.

Den vier en twintichsten sloegh Papenheym tot Esder, dichte by een kleyn Stedeken/ genaemt Visel, een brugge over de Mase, ende alsoo het brengen der Victualie van Luyck te beletten; maer hoorende dat Maestricht tot accoort gekomen was/ ende dat Syne Excellentie eenighe Troupen hadde gesonden om hem te voor-komen/ ende de Boeren daer ontrent in de wapenen waren/ niet willende gedoogen de insolentie van sijne soldaten/ (de welcke dicht by Visel eenige Boeren doodt-geslagen hadden/ in welckers revenge de Boeren wederom sommighe van sijne Loopers den hals af hadden ghesneden) bedacht hy hem/ ende keerde weder in sijn Quartier.

Den vijf en twintichsten, wierter noch dien-volgens in het Leger een dagh van dancksegginge gehouden/ om Godt de Heere/ dewelcke den Autheur van dese Victorie was/ gesamentlijck te loven ende te dancken.

Sommige Liefhebbers van de Nederlantsche Heeren sonden aen den Prince van Espinoy, den Hertogh van Aerschot, ende den Hertogh van Bournonville, eenige besloten Brief kens sonder onderteeckeninge/ luyden als volght:

MYn Heer; Alsoo ick vast, ende ghewisse kennisse heb, van het voornemen des Secreten Raedts, die sich boven uwen Hoogen Rade is verheffende, dat

sy bestaen hebben, om u ende andere uwes gelijcken te vangen, ende te apprehenderen, so rade ick u precipitelijck uyt het Hof te vertrecken, want Gods handen, ende uwe welvaert daer op het hooghste aengelegen is.

Papenhyem wech gemarcheert zijnde na Ceulen, bracht den Marquis de Sancte Croce sijne Troupen op/ dewelcke hy een dagh ofte twee langer hadde laten leggen/ vreesende dat Zijn Excell. Papenheym ende sijn volck afgesneden soude hebben: Des anderen daechs liet hy sijne Infanterie achter in 't Quartier/ die met de Statische schermutseerden / ende marcheerde met het gros van sijn Leger nae Diest in Brabandt, ende alsoo quam 't dat niet alle den grooten roem ende dreygementen/ dat sy ons slaegh leveren ende vernielen souden/ met 't Leger na Hollandt quam.

Den Vyandt wech zijnde/ wierden alle de Stucken van de Batterien gebracht/ ende binnen het Quartier in ordre gestelt.

Den vijfden September des Sondaechs, wierden twee Predicatien binnen Maestricht in S. Matheus Kercke gedaen, ende daer waren veele toehoorders/ beyde van Soldaten ende Inwoonders/ soo wel des morgens als 's namiddachs. Des morgens predickte Conradus Merkinius, ende van den predickstoel comende/ was daer onder andere eene oude Vrouwe van de Religie/ die 't ontkomen was/ doe den Prince van Parma op S. Jacobs dagh (zijnde drie en vijftich Jaren geleden) de Stadt Maestricht in-nam/ ende die van de Religie massacreerde: Dese goede vrouwe was soo verheucht/ dat sy den Predicant voor alle het volck omhelsde/ ende danckten Godt/ dat sy so lange gheleeft/ ende het Evangelium wederom binnen Maestricht hadde hooren predicken; het welcke noch een groote vreughde onder de omstanders verweckte/ dat vele van blyschap de tranen uyt de oogen bersteden.

Dien avondt ontrent ses of seven uyren commandeerde sijn Excell. den Heere Stakenbroeck, Luytenant Generael van de Cavalerie/ ende den Colonel Pinsen; dewelcke by hun hadden eenighe Troupen volcks/ vier Stucken Geschuts/ twee Mortieren/ ende suffisante Ammunitie/ om na Limburch (leggende ontrent ses duytsche mijlen van Maestricht) te marcheeren/ ende het Casteel met de Stadt in te nemen: Op Maendach 's morgens/ zijnde den sesten quamen sy voor de Stadt/ maeckten een Baterie recht tegen over het Casteel/ (zijnde seer sterck/ gesitueert op eenen hoogen Bergh) planten haere Stucken daer op: Ende daer nae dat sy vier en dertich schooten daer op gedaen hadden/ begosten die van binnen te parlementeren/ ende gaven 't over op Conditie als volcht.

Articulen gheaccordeert aen die van de Stadt van Limburch, *door de Heere* Stakenbroeck, *Luytenant Generael van de Cavalerie, commanderende over de Belegeringe van de voorsz. Stadt, van wegen Syn Excellentie den Prince van* Oraengien.

I.

EErstelijcken, dat alle offensien ende de vyandtschappen ghedaen soo door de Geestelijcke als andere weereltlijcke voor de Belegeringe en geduyrende deselve,

selve, soo wel van d'een als d'ander zijde, sullen gantschelijck vergeven ende vergeten zijn.

2.

Dat in de voorsz. Stadt van *Limburch*, ende door de gansche Provintie over de *Mase*, blyven sal de openbare exercitie van de Catholijcke, Apostolijcke ende Roomsche Religie, in de Kercken, Kloosteren, ende over al gelijck deselve geoeffent is geweest tot noch toe, sonder eenich verhinderen: Welverstaende datse bequame plaetse geven sullen, om daer in te oeffenen de Gereformeerde Religie, aengesien datter maer eene kercke in de Stadt en is.

3.

Dat de Heere Proost ende Pastoor van de Parochiale-Kercke van de voorsz. Stadt, ende andere kerckelijcke Persoonen ofte Religieuse, als oock alle hooge ende lage Officieren, Justicieren, ende andere personen, van wat staet, qualiteyt ofte bedieninge die zijn, sullen ghemainteneert werden in vreedighe possessie van alle hare goederen, inkomsten, Privilegien, Vryheden, Liberteyten, Exemptien, Collatien, Jurisdictien, officien, ende andere ghebruycken, hoedanigh die zijn, sonder exceptie, soo wel buyten als binnen de voorsz. Stadt, gelijck alle ende een yegelijck die tot noch toe hebben gehouden, ghepossedeert, ofte beseten ende ghebruyckt, sonder dat daer in hun eenighe schade ofte beletsel sal geschieden.

4.

Namentlijcken dat den Majoor, Schepenen, Griffier, Houtvester, Procureur ende andere Subalterne ofte veranderlijcke Officieren, als gestelt sijnde voor haer leven, sullen gemainteneert werden in haer voorsz. Officien, sonder eenigh verstooren, noch innovatie ofte nieuwigheyt, ende willende aftreden, sal hun toe-gelaten werden, 't selve vryelijck te doen.

5.

Dat de Heeren Staten van de Vereenighde Provintien niet en sullen ondernemen binnen ofte buyten de Stadt van *Limburgh*, nochte haere Jurisdictie ofte eenich dinck, als alleenlijck over 't gene den Coninck van *Spaengien* aengaet ofte toe-behoort, als Hertogh van *Brabandt* ende van *Limburgh*, volgens de privilegien daer van successivelijck geswooren ende geobserveert.

6.

Dat aen alle personen, soo wel Ecclesiastijcke ofte Kerckelijcke, alle Burgeren ende seculiere of wereltlijcke, als oock aen de gene die Soldaten sijn geweest, ofte genoten hebben eenige onderhoudt in den Dienst van den voorsz. Coninck van *Spaengien*, niet willende in de voorsz. Stadt blyven metter woon, sal toegelaten werden hun te vertrecken met haere goederen, ende Familien uyt de voorsz. Stadt, en t'allen tijden hare andere goederen ende erffenissen, sonder deshalven eenighsints beswaert te zijn.

7.

Dat aen de ghene, die in de Stadt sullen willen blyven woonen, van wat qualiteyt die zijn, sal toe-gelaten werden te gaen ende te keeren over al om haere affairen te doen, midts dat sy niet en attenteren yets tegen de voorsz. Heeren

 Staten

Staten Generael, of de Heere Prince van *Orangien*, ende dat haer gaen, ende komen geschiede met voorgaende kennisse van den Gouverneur.

8.

Dat de privilegien van de voorsz. Stadt hier vooren geroert ende te mainteneren, sullen oock gaen op 't stuck van de Fortificatie ende onderhout der Mueren ende Wallen, ende andere lasten van de Stadt.

9.

Dat alle Reeckeningen ende openbare schriften hier voorens gemaeckt, sullen in haer geheel blyven, ende wel gehouden werden, gelijck als oock volgen sal sonder eenigh verhinderen alles wat toe-komt aen de Heere Grave van *Noyeles*, door 't gantsche Landt over de *Mase*, het sy in qualiteyt als Gouverneur van de voorsz. Provintie of andersints, tot betalinge van het welcke hem sal toe-gelaten werden yemanden te senden, ende te stellen t'allen tijden van sijnen 't wegen, blyvende gelijcke permissie ofte toe-latinge aen *Iean le Vaux* sijnen Secretaris, van 't gene hem toe magh komen in de voorsz. Provintie, midts dat onder pretext van dien niets en werde geattenteert ter preiuditie van de voorsz. Heeren Staten Generael, ende Syne Excell. voornoemt.

10.

Dat het Guarnisoen, 't welck in de voorsz Stadt sal geleyt werden, alsoo, ofte na dat door directie ende billetteringe van de Magistraet sal bequaemste gevonden werden, ende gelijck van allen tijden is gepractiseert geworden.

11.

Dat den Ontfanger van de Domeynen van den voorsz. Coninck van *Spaengien* in desen Lande ende Hertoghdomme, sal mogen ontfangen alles wat vervallen is van de voorsz. Domeynen, geackordeert door de Staten van den Lande Overmase aen den Coninck, met alle achterstallen, tot op huyden.

12.

Dat men sal mogen eenige Chalmine verkoopen ten voldoeninge van de penningen, op-genomen op den name van den Coninck van *Spaengien*, van de Coopluyden van Antwerpen, en voor welcke penningen oock den Chalmine-Bergh is veronderpandet; vermits dat Myn Heeren de Staten Generael t'haerder wille-keure sullen mogen de penningen rembourseren, door gerechtigh bewijs van de somme.

Aldus gedaen ende geslooten desen *achtsten September*, 1632. tusschen de voorsz. Heere *Staeckenbroeck* ende die van de voorsz. Stadt, was geteeckent *Staeckenbroeck*. Ende noch lager. Ter Ordonnantie van de Major, Burgemeesteren ende Schepenen van de voorsz. Stadt.

P. DE CALDENBERGH.

Inst-

Artyckulen gheaccordeert door de Heere Staeckenbroeck, Luytenant Generael van de Cavaleryen in den name ende van wegen Syne Princelijcke Excellentie, den Prince van Oraengien, *aen de Heere* Grave van Noyel, *Gouverneur ende Capiteyn Generael van de Stadt, Casteel, ende Hertoghdom van* Limburgh, ende andere Landen van Over-Mase, *midtsgaders aen het Guarnisoen van de voorsz. Stadt*

1.

DEn voorsz. Grave van *Noyel*, sal vry uyttrecken met sijn gantsche Huysgesin, sijnen train, Mobilen, ende Bagagie, ende sullen hem daer toe gedaen worden noodige wagenen tot *Luyck* toe, ende by gebreecke van noodighe wagenen, is gheackordeert, dat hy binnen een half Iaer tijdts sal mogen de reste van sijne Bagagie laten halen.

2.

Dat de Soldaten, soo wel van de Compagnien als andere, sijnde in dese Stadt, sullen uyttrecken met haere wapenen, brandende Lonten, kogels in de mont, vliegende Vaendelen ende slaende Trommelen; Ende sal de voorsz. Heere Grave met hem mogen uyt-voeren twee stucken Geschuts, een groot ende een kleyn 't sijnder keure.

3.

Dat oock aen de Soldaten sullen wagenen gedaen werden ter nootdruft omme haere Bagagie te brengen tot Marche in Famine.

4.

Ende alsoo eenighe van de voosz. Soldaten Huysen ende Goederen hebben in de Stadt van *Limburgh*, soo sullen sy een Iaer tijdts hebben om haer profijt daer mede te doen, ende ses weecken tijdts om hare Bagagie daer uyt te voeren.

5.

Dat de voorsz. Heere Grave sal leveren alle de Munitie van Oorloge ende van Vivres, en generalijcken alles wat den Coninck van *Spaengien* toebehoort, in handen van den genen, die de voorsz. Heere *Staeckenbroeck* daer toe ordonneren ofte stellen sal, sijnde eyndelijck aen de voorsz. Heere Grave toegelaten, omme morgen vroegh te mogen uyt-trecken.

Alsoo gedaen ende beslooten tusschen de vooorsz. Heeren den *achsten September* 1632. was geteeckent. *Stakenbroeck. Comte de Noyell.*

Alsoo wiertmen Meester van die Provintie (ende de Rijcke Mijne aldaer in het gebergthe / die voor drie hondert duysent guldens jaerlijcx wiert verpacht) welck Hertoghdom in-brenght heele Contributien van de by-leggende Provintien / als Namen, Luxemburg, Kleyn-Brabandt &c. gelijck te vooren van de Steden Venlo, Roermondt, Stralen, ende de seer vermaerde oude ende sterke Stadt Maestricht (in het gesichte van twee soo machtige Legers) tot een groote verwonderinghe van alle de werelt.

De Hoog. Mogende Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden/ alsoo meester geworden zijnde van de voorhaelde Sterckten ende Steden/ hebben dese volgende Verklaringhe uytgegeven.

Verklaringhe van de Hooge ende Mogende H. H. Staten Generael der Vereenighde Nederlanden aen de Nederlantsche Provintien ende Steden, staende onder 't gebiedt van den Coninck van Spaengien, *op ten* elfden Septem-ber 1632.

DE *Staten Generael der Vereenichde Nederlanden*, Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. Doen te weten: Also het langduerigh ende Lantverderffelicke Oorloge, in de Nederlantsche Provintien verweckt door de gepretendeerde absolute Spanise heerschappie, ende dominatie over de Persoonen ende goederen van der selve Ingesetenen, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, met eene generale Vereeninge van deselve Provintien, ofte door een seeckere handelinge van Vrede ofte Stilstant van wapenen hadde konnen ter neder geleght werden, indien 't selve door de Spaense ambitie, menees, ende diffidentie van der selver belofte niet ware verhindert; insonderheyt als daer toe eenige inclinatien ende apparentien haer hebben verthoont, als wanneer de Spaengiaerden en hare Adherenten haer personagie, tot nadeel van 't gemene beste van de Nederlansche Provintien, doorgaens hebben gespeelt, haer daer door in Spaengien doende valeren, ende daer mede de gewenschte uytkomste van de Nederlantsche Oorloge wetende te reverseren; Waer uyt voor alle de werelt notoir ende kennelijck is, dat de voorschreve Spaengiaerden ende haere Adherenten niet anders soecken, de Nederlantsche Provintien niet alleen in ghestadigen Oorloghe te houden; maer tot uytterlijcke ruyne ende desolatie te brengen, ende deselve daer nae, als geconquesteerde Landen te houden, van haere rechten, privilegien, Neringe, ende welvaert te berooven, ende in dier vougen in het Oorloge te doen consumeren. *Soo ist*, dat wy, inhererende onse Declaratie van den *twee ende twintichsten May* lestleden, ende blyvende niet weyniger genegen tot welstandt ende herstellinge van de gesamentlijcke Nederlansche Provintien, in haer oude fleur, als wy onse vryheyt, Rechten ende privilegien, tot noch toe, door Godes genadigen zegen, mette wapenen hebben verdedight, ende tot den uyttersten toe geresolveert sijn te maintineren, uyt goede Naebuyrige affectie, die wy tot d'andere Provintien ende Ingesetenen van dien sijn dragende, goedt gevonden hebben deselve, ende de Leden van dien, soo Geestelijcke als wereltlijcke, hoogen ende lagen Standts-personagien ende persoonen, ende alle goede Ingesetenen ende Lantsaten, mit desen ernstelijck ende vrientlijck te vermanen, ende te versoecken, dat sy, volgens ons loffelijck exempel, ende van haer Voor-ouderen ende Predecesseuren, haer willen ontrecken uyt het beswaerlijcke ende ondraeghelijcke jock van de Spaengiaerden ende haere Adherenten, ende haer vrywilligh voegen met onse Geunieerde Provintien, tot welcken eynde wy, onder het wijs ende kloeckmoedigh beleyt van Sijn Excell. den Heer *Frederick Hendrick*, Prince van *Orangien* &c. een goet ende machtigh Leger te Velde hebben gebracht, om niemant

niemant te bederven, maer veel eer om d'andere Nabuyrige Provintien, Steden en Leden van dien, de behulpsame en stercke hant te bieden, ten eynde sy van 't *Spaensche jock* verlost, en in haer voorige vryheyt gestelt mogen worden; Belovende de meergemelte Provintien heylighlick, ende onverbrekelijck mitsdesen, dat wy haer met der selver Steden ende Leden, als oock hare Ingesetenen, so Geestelicke als Wereltlicke, van wat staet, qualiteyt of conditie die soude mogen zijn (die haer sullen vougen als vooren) sullen conserveren en mainteneren by hare privilegien, vryheden ende rechten, als oock by de publijcke Exercitie van de Roomsche Catholijcke Religie, willende ende desidererende met deselve te leven, handelen ende wandelen, als goede Vrienden, Nabuyren, ende Bondtgenoten, waer door niet alleen Spaengiaerden, met meerder geweldt, ghemeene macht, ende onderlinge by-stant, wederstaen ende afgeweert, nemaer oock de samentlijcke Nederlandtsche Provintien in ruste ende tot haren ouden ende florissanten welstant, met Neeringe ende welvaert gebracht sullen konnen worden: Ende indien eenige, van wat staet of conditie sy souden mogen wesen, haer souden onderstaen den voortganck van so goeden ende heylsamen werck te verhinderen, sullen wy niet konnen ledigh staen, met alle rigeur van wapenen ende confiscatie van goederen, jegens deselve te procederen, daer van alle ende jeder haer sullen gewaerschout houden, vertrouwende, dat de meer gemelte Provintien, Steden ende Leden van dien, als oock der selver Ingesetenen, 't gene voorsz. is sullen willen apprehenderen, ende haer dien-volgende ten gemeenen beste hier na accommoderen ende reguleren.

Gedaen in *'s Graven-Hage* ter Vergaderinge van de Hooghgemelte Heeren Staten Generael, onder der selver Contre-Zegel, Paraphure ende Signature van haren Griffier, op den *elfden September* 1632. Was geparapheert *Niclaes vander Broeckhorst*, vt. Onderstont, Ter Ordonnantie van de Hooghgemelte Heeren Staten Generael; Geteeckent *Cornelis Musch*, zijnde op 't spatium gedruct het Contre-Zegel der selver Heeren Staten in roden Wasse.

Dit benevens de geluckige progressen der Wapenen van desen Staet / opereerde so veel dat d'Infante ende de Spaensche Regeeringh tot Brussel resolveerde in Handelingh te komen / ende schickten voor eerst derwaerts den Heer Philippe le Roy bekleedt met eene Commissie om van wegen d'Ingelande der onlanghs te vooren deur-gesteecke Kouwensteynsche-Dyck te handelen van herdijckinghe van dien. Onder welck pretext in discours gheraeckende met den Heere Prince van Orangie, als noch ghecampeert liggende in sijn Quartier by Maestricht, eenige uyren langh / aen Hooghstgedachten Sijn Excellentie so veel reden ende bescheyt wiert gegeven dat verliesende de hoope van dat de Spaensche Nederlanden souden komen tot willige revolte, Sijn Excellentie noch quiteerde het desseingh van vorderen intocht / ende gehoor gaf op de aengheboden Handelingh. Edoch om van de ware beschapenheyt te beter onderrecht te zijn / soo schickte hy den Heer van Heenvliet nae Brussel, die met sijn Carosse / Huysvrou / ende Kinderen / sich prevalerende van een oude Sauvegarde van Neutraliteyt / ende vergeselschapt deur gemelde Le Roy, aldaer komende bevondt dat de Landen geensins waren gedisponeert tot revolte / ofte yets diergelijcks

't welck

't welck Hooghstgedachte Heere Prince was verwachtende. Daer van by den Heer van Heenvliet aen Sijn Excellentie zijnde rapport gedaen: oock soo aen de Infante als aen den Heer Aerts-Bisschop van Mechelen, als sijnde hooft van 't eerste Lidt der Staten/ deur den Heer Le Roy zijnde verhaelt ende voor oogen ghestelt den ghevaerlijcken staet des Landts/ ende dat de Heer Prince van Orangie na geen Handelingh soude willen luysteren als met de respective Staten: Soo wiert op alle middelen ghepeyst hoe ende in wat manieren sodanige Handelingh ende Besendinge soude mogen geschieden sonder offensie des Coninncks ende quetsinge van sijn eere ende gesach. Eyndelijck wiert bedacht het exempel van 't Jaer 1601. Dienvolgende is 't gebeurt dat d'Infante toe-liet de Vergaderingh van Staten aen de Provintien van de ander zijde tot Brussel: oock dat deur den Hertogh van Aerschot by Missive van den seventhiende September aen de Prince van Orangie versocht wierdt Paspoort voor eenighe Heeren Gecommitteerde van de selve tot Brussel vergaderde Staten Generael/ welck Paspoort geaccordeert ende gegeven zijnde/ soo sijn in de stadt van Maestricht gekomen de Vry-Heer van Swartsenbergh, de Heer van Hellebus, ende de Pensionaris Edel-Heere, als Gedeputeerde van wegen de Staten Generael van de andere zijde tot Brussel vergadert/ ende hebben aen Sijn Excell. ende de Heeren haer Ho. Mo. aenwesende Gedeputeerden openingh ghedaen/ Dat sy ghelast waren van de Heeren Staten van de ander zijde om te verstaen de meeninghe van desen Staet tot onder-handelingh ende het vinden van de middelen waer deur men by eene goede uyt-komste van de jegenwoordighe ende langhduyrige Nederlandtsche Oorloge mocht werden ontlast: ende inghevalle men aen dese zijde daer toe oock ghenegen ware dat de Heeren hare Committenten meerder ende aensienlijcker ghetal van Gedeputeerden souden senden; om dat werck by der handt te nemen.

Daer op is gevolght dat eenige Heeren Gedeputeerden van haer Ho. Mo. in 't Leger zijnde by advijs ende goet vinden van den Heer Prince ende van de ander Heeren haer Colleguen verscheyden discoursen met de voorsz. Gecommitteerde van de ander zijde hebben gehouden/ daer uyt gheresulteert sijn dese volgende negen poincten/ die op het papier gebracht wierden/ om aen weder-zijds Heeren Principalen voor ghedragen ende der selver goede meeninge ende resolutie daer op verstaen te werden/ ende daer nae den thienden October gelast ende geinstrueert te komen binnen Maestricht; de artijckelen waren dese.

I.

DAt by een Handelinghe aen te stellen tusschen de Heeren Staten Generael van alle de Nederlantsche Provintien van d'een ende d'ander zijde, sal werden vernieut het Tractaet van *Treves* gemaeckt met den Coninck van Spaengien, Anno 1609. soo het licht in alle sijne poincten ende artijckelen.

2.

Dat de Heeren Staten van de Provintien onder den Coninck van Spaengien haer sullen *Verbinden te presteren* alle de poincten ende artijckelen van 't voorsz. Tractaet die in 't selfde werden belooft by ende van wegen den Coninck van Spaen-

Spaengien in sulcker voegen dat de Heeren Staten, Leden, Steden ende Inwoonders van de Geunieerde Provintien die effectuelijck sullen genieten.

3.

Dat tusschen de Heeren Staten van de voorsz. respective Provintien sal opgherecht worden een *Verbonde ende Alliantie*, waer by sy haer ghesamentlijck over ende weder sullen allieren het ghemaeckte Tractaet van den Treves in alle ende yegelijcx sijne poincten te garanderen ende maintineren tegen een yegelijcken die het selve soude willen verbreecken of in eenige wijse tegen gaen.

4.

Dat de selve Heeren Staten by de voorsz. Alliantie, haer onder elckanderen sullen verbinden reciproquelijcken tot de conservatie van haere *Vryheden ende Gerechtigheden*, ende gemeene ruste tegen alle ende een yeghelijck niemant uytghesondert offensive ende defensive, die de Nederlantsche Provintien of eenige der selver aentasten, bevechten of beschadigen sal.

5.

Dat om de gemeene verseeckeringe ende gerustheyt, *alle de Spaengiaerden* (zijnde luyden van Oorloge) *sullen moeten vertrecken* uyt ende buyten alle ende een yegelijck der Nederlantsche Provintien, ende gene wederom binnen de selve mogen gebracht worden.

6.

Dat de *Kasteelen sullen werden ghedemolieert*, of ten minsten de Wallen in de Vesten neder-geleght ende geapplaneert ende open geleght tegens de Steden.

7.

Dat alle sodanigh volck van Oorloge te voet ende te paerde, te water ende te Lande, als de Heeren Staten van de Provintien van de andere zijde sullen houden tot defensie van de voorsz. ruste ende ghemeene seeckerheyt, sullen sijn in der selven *Eedt alleenlijck*, ende van niemandt anders; ende by ofte van wegen de selve worden aengenomen ende betaelt, ende alle Officieren daer onder gestelt.

8.

Dat tot seeckerheyt tegen alle invallen in de principaelste Zee-Steden van Vlaenderen soodanighe ordre van Gouvernement ende Garnisoen sal werden aengestelt *met gemeene advysen*, van de respective Heeren Staten der Nederlanden, dat sonder bewillinge van de selve ghesamentlijck geen ander Krijchs-volck in de voorsz. Steden of Havens van dien sal mogen werden ingebracht.

9.

Dat eenige weynighe *Steden ende plaetsen*, hier niet openbaer om sonderlinghe consideratie, tot de gemeene ruste dienende, van het Guarnisoen van den Coninck van Spaengien ontledight ende Neutrael ghemaeckt, ende eenige aen de Heeren Staten der Geunieerde Provintien over-gelevert sullen worden.

Met dese artijckelen wierden in alle Provintien ghesonden eenige Gecommitteerden van hare Ho. Mog. op dat der selver respective Gedeputeerde met volkomen last mochten komen tot behandelingh van soo importanten werck.

D'eerste intrevue was om te Maestricht (alwaer behalven de opgemelde drie, noch seven andere Heeren / namentlijck de Aerts-Bisschop van Mechelen, de

Abt van S. Vaez, de Hertogh van Aerschot, van Marke, Pensionaris van Brugge, de Heer van Dansermont van wegen Henegou, Ronnet Schepen van Namen, ende Broide Pensionaris van Douay, waren aenghekomen) de handel te voltrecken; en dat soo spoedigh als moghelijck was; om veele redenen: eensdeels, om dat het Leger van desen Staet aldaer noch in 't veldt leggende, dien van de ander zijde te meer mocht intimideren; anderdeels oock dat, de saecke in den Hage, ghebracht werdende ende onder deliberatie van veel Hoofden komende, in ende tot langhwijligheyt soude verdwijnen; ghelijck namaels gheschiet is.

Haer Ho. Mog. schickten by provisie de Heeren Teresteyn ende Haersolte nae Maestricht; om de Gedeputeerde van d'andere zijde te complimenteren ende t'onderhouden, ende om den Heere Prince te berichten hoe verre de saecke in de Provintie gebracht ende dat by die van Zeelandt, Vrieslandt ende Stadt ende Landen, noch niet gheresolveert was: alle de andere ghereet zijnde om de Handelingh tot Maestricht t'entameren / sy deden den sesden Novembris rapport.

Dat sy Heeren Teresteyn, Haersolte, ende Tresorier Goch van hier vertrocken ende in aller yle in 't Leger by Maestricht gearriveert zijnde aen Zijn Excellentie hadden gecommuniceert haer Ho. Mog. resolutien den sesthiende ende achthiende Octobris lestleden respective genomen belangende 't stuck van de aengeboden handelinge by die van de andere zijde / ende datse daer nae volgens den inhoudt van de voorsz. hare Ho. Mog. Resolutie van den sesthienden voornoemt de Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staten van de andere zijde hebben gecomplimenteert ende met discoursen onderhouden, sonder nochtans met hun eenige handelinge ofte conferentie t'entameren / doende alleenlijck openinge dat hare Ho. Mog. alhier in den Hage besich waren omme binnen korte dagen van wegen desen Staet derwaerts na Maestricht ten dien eynde te senden meerder aental van Gedeputeerden, blyvende in dier voegen precise binnen de lemiten van haren last, spreeckende noch van de handelinge, noch van den voet, veel min van 't subject van dien; maer over dat de gemelte Heeren Gedeputeerden van de andere zijde scheenen gealtereert te zijn / vermits sy geen andere openinge en bequamen, ende over sulcx geseyt datse uyt de openinge aen hun gedaen, aen de Heeren hare Principalen niet en wisten te schrijven, wanneer de voorsz. Handelinge soude aengaen, doende instantie dat men haer soude willen prefigeren den tijt ofte ten minsten ten naesten by seggen wanneer dat de andere Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden souden komen; op dat sy daer van met eenige seeckerheyt de Heeren hare Principalen souden konnen verwittigen, die sy tot die tijdt toe niet en hadden konnen schrijven, ende dat deselve daer op alleen tot Brussel bleven vergadert / maer op hun gheantwoort is, dat men van deser zijde niet precys en soude verklaren wanneer het selve soude konnen geschieden ende dattet mogelijck haest zijn ende mogelijck wat soude aenloopen.

Eenige korten tijdt daer na heeft Zijn Excellentie de Heeren hare Ho. Mo. Gedeputeerden by den anderen doen vergaderen, ende verklaert dat hy wel gewenscht hadde datmen hadde mogen de Handelinge entameren ende onder de

terreur

terreur van de Wapenen voltrecken ende een korte besoigne daer van ware gemaeckt gheweest, maer sulcx niet zijnde, datmen most delibereren wat met het Leger te doen stonde, dattet Leger seer wiert geaffligeert van siecte, Peste, ende andere verscheyden inconvenientien, daer door het van daghe tot daghe meer ende meer quam te versmelten, zijnde een groot menichte van soldaten kranck, waer op ter presentie van sijn Hooghgemelte Excell. met eenparige stemmen van alle de Heeren hare Ho. Mo. Gedeputeerden is verstaen/ datmen 't Leger soude doen op-breecken, 't welck oock dienvolgens den tweeden deser opghebroocken is/ ende sijne marche genomen heeft aen de andere zijde van de Mase/ na Reurmonde; af-schepende de voorverhaelde siecken wel vier duysent en vijf hondert sterck in vier en vijftich Maes-schepen om binnen dese Landen gebracht te worden.

Wijders is gherapporteert dat sy Heeren Teresteyn ende Haersolte achtervolgens haer Ho. Mo. resolutie van den achtienden Octobris voornoemt Sijne Excellentie ende de andere Gecommitteerden in bedencken hadden ghestelt/ oft de gelegentheyt ende constitutie van saecken niet en soude vereyschen dat de Handelinge met die van de andere zijde te houden, elders als binnen Maestricht soude werden geentameert, principalijck regart genomen dat dese Stadt nu gheheel geinfecteert was van Peste, ende andere contagieuse siecten, ende dat oock de selve Stadt seer geëloigneert was van de Regeringe tot Brussel: als oock van desen Staet: waer op met advijs ende voorgaende deliberatie van Sijn meer Hooghgemelte Excellentie ende de t'samentlijcke Heeren Gedeputeerden van de andere zijde voor geslagen werdt de Stadt van 's Hartogen-Bosch, daer toe sy getoont hebben inclinatie/ doch daer nevens verklaert hier inne sonder voorgaende communicatie van de Heeren haere principalen niet te konnen condescenderen/ ende datse over sulcx uyt haer middel hadden afgheveerdight den Pensionaris Edel Heer, dewelcke voor 't vertreck van hare Ho. Mog. Gedeputeerden herwaerts niet en was weder gekeert/ maer dat de Gedeputeerden van de andere zijde brieven van hare Heeren Committenten hadden bekomen/ dat de veranderinge om binnen 's Hartogen-Bosch de handelinge te beginnen haer aenghenaem was: waer over de Heeren Arnhem ende vander Meer, tot Maestricht sijn gebleven om de Heeren Gedeputeerden middeler tijdt te onderhouden/ sijnde niet te min eenige van de selve Heeren Gedeputeerden gemeynt haer voor eenighe dagen te gaen begeven naer Luyck om de groote infectie die tot Maestricht was/ ende dienvolgens t'eviteren 't dangier daer in sy bleven steecken voor haer persoonen/ versoeckende de meergemelte Heeren hare Ho. Mo. Gedeputeerden dat de selve op 't ghene voorsz. ende of de handelinghe tot Maestricht soude aengevangen worden/ soodanigen regart willen nemen alsse voor den dienst/ eere ende reputatie van 't Landt souden bevinden te behooren.

Daer na heeft de Heer Teresteyn alleen aen haer Ho. Mo. gecommuniceert seeckere Missive by Sijn Excellentie gheschreven daer by de selve verklaerde datmen de Burgers soude mogen revoceren ende na huys doen keeren; continuerende de Waertgelders als noch voor eenige dagen in dienst/ waer op ghedelibereert zijnde/ is goet gevonden ende verstaen de gemelte Heeren hare Ho. Mo. Gedeputeerden voor de genomene moeyte/ arbeydt/ ende gedaen rapport ten

ten hooghsten te bedancken als hare Ko. Mo. aengenaem. Ende wat belangt de vordere poincten van consideratien resulterende uyt 't voorsz. rapport / daer op soude met de eerste gelegentheyt worden gedelibereert / uytgesondert het revoceren van de Borgers 't welck goet gevonden is: ende diensvolgens versocht ende gecommitteert de Heeren Heemstede, Vosbergen ende Weede om te beramen een ordre ende vasten voet waer nae de voorsz. revocatie soude gheschieden / noch de Compagnien Soldaten jegens de voorsz. Burgers gewisselt ende uytgetrocken / in hare voorgaende Guarnisoenen gebracht / ende alles herstelt in sijnen voorigen staet / ende 't geene dat diensvolgens by de gemelte Heeren deses aengaende soude worden beraemt ende in 't werck gestelt / weet voor als nu voor als dan / ende als dan voor als nu geapprobeert ende geratificeert.

Ende om ten deele die by de vreemde alhier aen wesende Ambassadeurs alrede gedane ende noch te doene klachten te voorkomen ende te voldoen: soo is specialijck aen den Ambassadeur van desen Staet in Vranckrijck belast te doene officie volgens inhout van de volgende Missive.

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden.

EDele, *Gestrenge*, *Vroome*, *Lieve*, *Besondere*, wy en twijfelen niet of aldaer ten Hove sullen uytgegeven ende gestroyt worden verscheyden geruchten nopende de *Handelinge, die van wegen de Heeren Staten Generael van d'andere zijde ons is aengeboden*, daer uyt dan onvermydelijck moeten volgen verscheyden discoursen, ende oock de afgunstige van desen Staet by den Koninck sullen onderstaen onse actien te traduceeren, ende sijne Majesteyt daer van te geven quade impressien, 't welck wy met groote sorghvuldigheyt altoos hebben gesocht ende als noch sijn doende voor te komen, ende dien volgens goet gevonden u midtsdesen expresselijck te lasten dat ghy sijne Hooghstgedachten Majesteyt sult versekeren van *onsen goeden wille affectie ende dienst, tot sijn Koninckliјcke Persoon ende des selfs Kroonen*, alsoo wy niet meer te herten ende in recommendatie en hebben als sijne Majesteyt te believen ende ons des selfs gunst ende Vruntschap te conserveeren; met byvoeginge dat wy met onsen vyant *directelijck noch indirectelijck sonder advijs van sijne Majesteyt noch Peys noch Trefves sullen maecken*, gelijck sulcks in 't derde Artikel van de Alliantie, daer met sijne Majesteyt gelieft heeft desen Staet te vereeren uytdruckelijck staet gestipuleert, ende dat wy oock vast en vruntlijck vertrouwen stellen dat sijne Majesteyt van sijner zijde het effect vande Alliantie ook ons volkomentlick sal willen laten genieten, en op dat sijne Majesteyt na de rechte beschapenheyt en gelegentheyt van de voorsz. aengeboden handelinge geinformeert mach zijn, sult ghy verklaren dat wy den *twee en twintichsten May* ende *elfden September* beyde lestleden hebben laten emaneren seeckere declaratien waer van copye hier nevens gaet, daer by die van d'ander zijde om reden in deselve declaratie geexpresseert versocht ende vermaent wordende *het Spaensche Iock af te werpen ende haer te voegen met dese Geunieerde Provincien*, de Heer Hartoch van *Aerschot* uyt last van de Heere Staten Generael onder de gehoorsaemheyt van den Coninck van Spaengien by sijn L. Brief van den *seventhienden September* lestleden aen Syn Excellentie de Heer Prince van Orangie in 't Leger by *Maestricht* heeft versocht Paspoort voor dese navolgende *drie* Heeren,

ten, te weten Baron van *Swertsenburgh*, *Hollebus* ende *Eibl-Heer*, Pensionaris van *Antwerpen*: om openingh te mogen komen doen van saecken van importantie, ende dienvolgens de voornoemde Heeren van de andere zijde tot *Maestricht*, by Syn Hooghghemelte Excellentie ende de Heeren Onse Gedeputeerden in 't Leger gekomen zijnde, hebben openinge gedaen *dat sy gelast waren van de Heeren hare Committenten om te verstaen de meeninge ende intentie van deser zijde tot onderhandelinge ende 't vinden van middelen tot een goede uytkomste van den jegenwoordige bloedige ende langhdurigen Nederlandtsche Oorloge, ende dat in cas men aen deser zijde daer toe genegen mochte sijn de Heeren hare Committenten meerder ende aensienlijcker ghetal van Gedeputeerden souden senden om dit werck by der handt te nemen*, ende sijn hier over tot *Maestricht* over ende weder over verscheyden discoursen gehouden, daer uyt eyndelijck geresulteert sijn eenige poincten die op 't papier gebracht zijn om aen weder-zijdts Heeren Principalen voorgedragen, en daer op der selver goede meeninge ende intentie verstaen te worden, waer met de Heeren Gedeputeerden van de andere zijde sijn vertrocken nae de Heeren hare committenten, ende hebben wy oock nae ingenomen rapport van deselve poincten, als sijnde van grooter importantie, communicatie moeten doen aen de Heeren Staten van de respective Provintien in 't particulier, om daer op te verstaen der selver goede meeninge ende intentie, om dat, sonder expresse bewillinge ende consent van dien, daer in niet en mach worden geprocedeert, sulcx dat tot noch toe niet wes substantieels noopende de voorsz. Handelinge is geslooten, ofte ghesslooten heeft konnen worden, doch is middeler tijdt meer aental ende aensienlijcker Gedeputeerden van d'andere zijde ter nombre van *thien* Heeren met haer gevolgh tot *Maestricht* gekomen, die aldaer ende in de plaetsen daer omtrent eenen geruymen tijdt buyten negotiatie ende handelinge sijn ghebleven, ende als noch zijn, sulcx dat wy considerende dat sulcx met de *dignitey van de voorsz. Persoonen noch met de reputatie van desen Staet* niet over een en komt, ende dat oock by dit saisoen van 't Iaer de voorsz. plaetse *Maestricht* onbequaem soude zijn in cas de voorsz. Geunieerde Provintien tot de aengheboden Handelinge mochten verstaen, hebben goet gevonden in soodanigen cas dese plaetse van den *Hage* daer toe t'adsigneren ende vast te stellen, oock geaccordeert Paspoort voor de gemelde Heeren Gecommitteerden van d'andere zijde om van *Maestricht* ende die plaetsen daer omtrent over *'s Hertogen-Bosch* herwaerts nae den *Hage* te mogen komen, ende te sien wat den tijdt ende ghelegentheyt in dese saecke verder sal willen geven, sonder datter yetwes *substantiaels* voor als noch is verricht, ende oock niets finaelijck ghesslooten sal worden, sonder daer op te versoecken sijne Majesteyts Hooghst wijs advys, daer toe de selve een vast vertrouwen sal gelieven te setten. Maer in cas dat wy souden kunnen vinden een Christelijcke eerlijcke ende verseeckerde uytkomste van den Oorlogh, wierdt sijne Hooghgedachten Majesteyt ghedienstelijck versocht in sodanigen cas ons sijne Hooge wijse consideratien ende advys te willen mede deelen, daer op met behoorlijck respect sal worden gelet. Ende sult ghy ons in aller yle hebben over te schrijven by gheschrifte 't ghene ghy deses aengaende den meer Hooghgedachten Coninck sult *voor-dragen*, als oock 't gene u daer op tot *antwoordt* 't sy by monde of by geschrifte sal worden gegeven, alsoo daer aen voor den dienst van den Lande ten hooghsten is gelegen, waer toe ons verlatende bevelen U L. in Godes protectie. In den *Hage* den *achtienden November* 1632.

De

De tijdt van ondertusschen alsoo verloopende / wiert geresolveert de handelingh in den Hage te verleggen.

Een geruyme wijl voor der selver aenkomste alhier / hadde de Coninckliјcke Fransche Ambassadeur Audientie; seyde dat volgens 't derde artijckel van 't Tractaet tusschen den Coninck ende desen Staet Anno 1630. gemaeckt haer Ho. Mog. belast hadden / geduyrende den tijdt van seven eerst-komende Iaren niet te handelen van Vrede of Treves sonder advys van sijn Coninck, begerende daerom dat haer Ho. Mo. in dese gelegentheyt wilden gebruycken de rijpheyt ende voorsichtigheyt die noodich is in eene saecke van sulcken gewicht, op dattet geen oorsaeck van klacht mocht gheven, als het te laet was, soo wel aen haer selfs (van sich te hebben laten surpreneren) als aen den Coninck sijn Meester; van dat hy niet gheroepen was tot de deliberatie van soodanigen saecke: die wel desen Staet directelijck trof, edoch oock seer raecte 't intereit van sijn Coninck.

Terstont daer na hadde oock Audientie de Coninckliјcke Sweedtsche Ambassadeur Camerarius; verklarende / niet uyt curieusheyt, maer om den dienst sijnes Conincks te komen versoecken ende begeren dat haer Ho. Mo. met hem confidentlijck wilden communiceren wat van de tegenwoordige Vrede-handelingh was: dewijle by voortgangh van dien, alle de last des Oorloghs soo van wegen den Keyser als den Coninck van Spaengien op hem soude vallen. Ende mochten hem sijne Vrienden oock raden, (om de apparentie van desen Nederlantschen handel) selfs oock sijne particuliere seeckerheyt in acht te nemen ende na Vrede te luysteren.

De Conninginne van Bohemen heeft oock deur den Secretaris Mauritius 't Interest van het Chur-Phaltsische Huys (de Coninck doen tot Ments noch zijnde; edoch korts daer na overlijdende) laten voor-dragen; ende versoecken / dat by voortgangh daer op mocht worden ghelet; allegerende de weldaden die al eer het Phaltsich Huys aen desen Staet hadde bewesen, zijnde oock de Phaltische restitutie, soo wel als de Nederlantsche Vrede gheweest d'eenighste subjecten ende ooghmercken van die Alliance of Tractaet van Suythampton met Engelandt gemaect. De Bewinthebbers van de West-Indische Compagnie desgelijcks representeerden den afbreuck die sy gedaen hadden aen de Spaensche; haer als noch geduyrende Octroy; ende haer apparente schade, so met ondergangh soo de Treves succedeerde.

Veel blauwe Boecxkens / als gemeenlijck / quamen oock voor den dagh: om de gemoederen een afkeer te gheven tegen de Handelingh; als vol bedrogh: de Predicanten op de stoelen preeckten ende baden daer tegen. Een in den Haegh nam den Text expresselijck in desen tijdt / uyt de prophetien die de destructie van Ierusalem hadden voorseyt: want soo wel sy als veel andere meenden de saecke was alrede tot Maestricht soo goedt als ghesloten. Maer 't heeft aen desen handel (gelijck veel tijdts) gebleecken / dat Godes wijsheyt met de Menschelijcke geckt. Alsoo dese de allerhartste vyanden / ende die meest woelden om de Coninck in Nederlandt te ruyneren, sijn oorsaecke gheweest van sijn behoudenis. Want indien men in tijdt last hadde gesonden om tot Maestricht te sluyten: soo soude men nae alle apparentie alle of het meestendeel van de opgemelde articulen wel geobtineert; ten minsten / Hulst, Gelder, Breda, (volgens uytdruckelijcke

lijcke discoursen die te Maestricht in 't begin de Gecommitteerde van de ander zijde weerden) tot verseeckeringh van den Treves gekregen hebben: aengesien de schrick deur 't verlies van soo veel Steden/retraite van Graef Hendrick van den Berge, Graef van Warfuse, de intelligentien tusschen den Prince van Espinoy, van Barbancon, Grave van Egmondt, ende andere voornaemste Heeren van de Spaensche Nederlanden/groot was/ ende 't Staetsche Leger noch victorieus/ genoegh aen 't herte van Brabant lach. Maer deur de tegenwoordinge van de Fransche, Sweetsche Ministers; ende van de Provintien die meest altijdt tegen Spaengien hebben geyvert; soo wiert dat desseingh gebroken; de Handelingh van Maestricht in den Haghe ghetransporteert/ ende daer deur de tijdt (het kostelijckste van de werelt) ja de geheele Herfst ende Winter ten dienst ende besten des Conincks van Spaengien (deur 't onwetendt beleydt van sijne ergste ende grootste vyanden) gewonnen.

Den achtiende November wiert de Hof-Meester Martaigne ghesch icht nae den Bosch, om van daer herwaerts te conduceren de Heeren Gedeputeerde van d'andere zijde; aen den Gouverneur van den Bosch, wiert gheschreven toe te sien/ dat by der selven of die van haer Suyte/ niet aldaer mocht werden bespiedet wat de Fortificatien of Magasijns aengingh.

Den vierde September deden sy haer publijcken intree in den Hage: ontfangen deur den Heere Prince van Oraengien (met een groot aental Carossen/ ende toe-loop van volck/ by de Hoorn-Brugge; ende als Ambassadeurs gelogeert ende getracteert.

Hier voor is geseyt dat Gecommitteerde werden gesonden aen de haer ongenegen thoonende Provintien. Na Zeelandt gingen de Heeren Catz, Raedt ende Pensionaris van Dordrecht, ende de Heer Marienburgh, Borghemeester tot Deventer. Die den acht en twintichste Octobris tot antwoordt kregen/ dat sy eerstdaeghs haer Gecommitteerde soude seynden nae den Hage, die aldaer komende met die van Vrieslandt ende Stadt ende Landen haer heftigh tegen den Treves-handelingh gestelt/ ende gesamentlijck in alles hebben ghediscrepeert van de vier andere Provintien: die ghenegentheyt ghenoegh thoonden tot den Handel; indien de Gedeputeerde van d'andere zijde hadden konnen voortbrengen behoorlijcke last/ ende dese Staet redelijcke conditien bedingen/ gelijck uyt het volgende breeder sal blijcken.

Na Vrieslandt wierden gesonden eerst de Heer Boreel Pensionaris van Amsterdam van wegen Hollandt ende de Heer Walta, daer op sy den twintichste Octobris hebben geresolveert eenige extraordinaris Gecommitteerde ter Vergaderingh van hare Ho. Mog. te seynden/ klagende daer nessens datmen een poinct van sulcken importantie ende daer aen de Staet der Vereenighde Provintien in 't Generael ende particulier soo hoogh gelegen was, buyten hun Ed. Mo. kennis, over-roepinge, ende contrarie de Unions artyckelen hadde ter handt ghenomen; ende niet alleen ondersocht maer oock progressen ghedaen. Haer Gecommitteerden in den Hage komende hebben verklaert in substantie/ niet te kunnen sien dat eenich vrucht uyt dese handelingh te scheppen was; en daerom tegens de selve te protesteren. Na Stadt en Lande waren gesonden de Heeren Sonck ende Ruytenburgh die aldaer desgelijcx tot antwoort kregen den seventhiende

thiende Octobris dat sy geen last konden gheven aen hunne Gecommitteerden om met die van de ander zijde te handelen; als sullende strecken tot nadeel van desen Staet ende alle geallieerde Coningen, Princen, Potentaten, ende Republijcken.

Niet te min hebben de Gecommitteerde der selver Provintien alle conferentien/ deliberatien ende raetslagingen sy met Gecommitteerde van d'andere zijde als over de selve self respective gehouden/ altijt bygewoont/ doch t'elckens oock hoederhaelt haer voorige Protestatien; insonderheyt na dat d'ander vier Provintien hadden toegestaen dat de Gedeputeerde van d'ander zijde souden alhier ageeren niet alleen als Gecommitteerde van de Gedeputeerde der Staten tot Brussel vergadert/ maer oock als Gecommitteerde des Coninghs van Spaengien. Want de Provintien van Zeelandt, Vrieslandt en Stadt ende Landen na geen Treves-handelingh wilden luysteren/ maer alleen begeerden eene Alliancie onder de Staten van alle Nederlantsche Provintien, met expulsie en exclusie van den Coningh van Spagnien ende Spaensche Natie/ volgens gepubliceerde verklaringe van den twee en twintichste May.

Die van Hollant waren moderater: als considererende dat/ wanneer Spaengien wierdt geexcludeert/ sy geen vryheyt van Commercien in Spaengien, Italien ende andere des Konings Landen souden konnen genieten.

De Consideratien der Provintien op de negen pointen/ waren dese.

Op het eerste seyden die van Gelderlant, datmen 't selve behoorde te reguleeren nae de Articulen van 't bestant van den Jare 1609. voor soo veel deselve op de tegenwoordige tijt ende saecken souden applicabel zijn/ ende dienvolgens te verminderen ofte te amplieeren: ende in cas van Succes soo langhe Jaren te bedingen als mogelijck soude zijn.

Die van Zeelandt, Vrieslandt, Stadt ende Landen seyden datmen behoorde de handeling tusschen de Staten van weder-zijden met exclusie van Spagnien tot een eeuwige Vrede aen te stellen.

Op het tweede seyde Gelderlandt, dat die van de andere zijde niet alleen het Tractaet van den Jare 1609. gehouden souden wesen te presteeren/ maer oock alle het gene met haer van nieuws soude werden getracteert ende gesloten.

Op het derde seyde Zeelandt, Vrieslandt, Stadt ende Landen datmen 't alleen soude appliceeren tot een eeuwigh verbondt ende Vrede ende anders niet.

Op het vierde seyde Gelderlandt, in cas van Alliantie tot mutuele defentie oock daer in te begrijpen de neutrale Steden met Guarnisoen van desen Staet beset. Vrieslandt, Stadt ende Landen, dat de Staten van de andere zijde haer in't generael/ ende soo wel tegen Spangien/ als de gene die de Commercie soo in als buyten Europa sullen soecken te turbeeren/ sullen stellen.

Zeelandt: achter de woorden vry ende gherechtigheyt, te voegen het woort Privilegien.

Hollandt: dat die van de andere zijde oock tegen d'aggressien uyt het Roomsche Rijck sullen worden geobligeert/ maer desen Staet tegen geen voorgaende Tractaten ofte Geallieerden geengageert.

Op het vijfde seyden Zeelandt, Vrieslandt, Stadt ende Landen dat alle Spagniaerden soo Militaire als andere persoonen in Politicque/ Civile ende andere

re bedieningen zijnde / uyt de Nederlantsche Provintien souden moeten vertrecken / niet te lande / maer te water : ende de Bourgognons te lande.

Op 't seste seyde Zeelandt dat de Casteelen souden moeten worden gedemolieert.

Op het sevende seyden Vrieslandt, Stadt ende Landen, dat de Koninck van Spaengien / Infante / of der selver Raedt / geen gesagh sullen hebben over 't krijchs-volck van de andere zijde / ende midtsdien directe noch indirecte den Koninck noch de Infante sullen obedieeren / nochte in der selver Faveur haer jegens de Geunieerde Provintien mogen laten gebruycken.

Gelderlandt seyde op het achtste, dat de seeckeringhe van de Havenen van Vlaenderen voor desen Staet in sonderlinge recommandatie diende te werden gehouden.

Zeelandt: dat de Vlaemsche Zee-havenen met garnisoen van de Vereenighde Provintien / of ten minsten met krijgsvolck in beyder eedt zijnde / sullen worden beset.

Gelderlandt ende Stadt ende Lande seyden op het negenste, dat men de Stedekens Erckelens ende Wachtendonck aen de Provintie van Gelderlandt behoorde te bedingen / Item Gelder, Breda, Santvliet, Lingen, Rhynbergh ende Gulijck, van 's vyandts Guarnisoenen te ontledigen ende de Fortificatie van de drie laetste te raseren / ende aen haer Heeren te restitueren.

Na dat de gemelde Gecommitteerde van de ander zijde in den Hage ghekomen waren ; soo sijn preliminaerlijck genomen verscheyde resolutien ende ghemaeckte reglementen waer na de handelingh ende conferentien souden werden gehouden / van geen particuliere communicatie, correspondentie, of ghemeenschap te houden met de selve Gecommitteerde ; geen presenten van haer t'ontfangen op arbitraire straffe : Item hoe men de selve soude ontfangen ende diergelijcken.

Den sevenden December sijn ter presentie van Sijn Excell. de Heer Prince van Orangien ter Vergaderinge gecompareert negen van de Heeren Gecommitteerden van de andere zijde / blyvende de Heer Dansermondt, vermits des selfs indispositie / absent / ende heeft de Heer Boonen, Aerts-Bisschop van Mechelen in substantie gedaen de navolgende Propositie.

HOoge, *Edele ende Mogende Heeren* ; hebbende verstaen dat op onse vriendelijcke aenbiedinge uwe Ho. Mo. niet onghenegen en waren, om een middel van uytkomste te vinden 't sy by Peys ofte Treves, waer mede dese gemeene Nederlanden, ons Vaderlandt soude konnen worden verlost van den langhduyrigen, verdervenden, ende bloedt-vergietende *Oorlogh ende innerlijcke verschillen* die de selve Landen nu lange Iaren hebben getroubleert, hebben de Heeren Staten Generael vande andre zijde tegenwoordig noch tot *Brussel* vergadert zijnde, onse Personen gelast daer toe eyndelijck na dese plaetse van den *Hage* te vervoegen, ghelijck wy hier gekomen wesende, ons veel eer ende vrientschap is bewesen, door de Heeren daer toe gecommitteert, oock goet onthael gedaen, daer over wy ghemeynt sijn gheweest aen eenighe van de selve Heeren particuliere danckseggingen te gaen doen ; maer verstaende dat sulcx volgens de ordre van U Ho. Mo. niet gebruyc-

bruyc-

bruyckelijck en is, hebben 't selfde niet willen onderlaten alhier in de Vergaderinge van U Ho. Mo. te doen, oock hier nevens aen te bieden volgens den last van de Heeren onse Committenten *goede Nabuyrschap, vrundtschap, oock dienst, met volkomen verseeckerheyt*, bereydt zijnde 't selfde nader te demonstreren, soo wanneer ons tijdt, plaetse, ende met wien, sullen sijn gheadsigneert, om te treden in Onderhandelinge tot het vinden van middelen, 't sy by *Vrede* ofte *Treves*, waer door den langhduyrigen, bloedigen, ellendigen ende inlandtschen Oorlogh uyt de wegh geleyt sal konnen worden, presenterende van onser zijde alles daer toe te contribueren dat met reden ende billickheyt eenighsins van ons sal konnen geeyscht worden, willende vertrouwen dat indien U Ho. Mog. mede soo genegen zijn, dat Godt door de aenstaende Onderhandelinge soodanige middelen sal laten vinden, dat wy uyt dese plaetse niet en sullen scheyden, tot dat de t'samentlijcke Nederlandtsche Provintien in gherustheyt sullen sijn ghebracht, om daer door te komen tot haeren gheluckigen welstant, ende wy sullen ons altijdt veerdigh en bereydt houden om in Onderhandelinghe te treden, als uwe Ho. Mog. daer toe gereet sullen zijn.

Hier op heeft de Heer van Noortwijck ter Vergaderinge presiderende verklaert/ dat de overkomste van de Heeren Gedeputeerden aengenaem was aen desen Staet/ vertrouwende dat de last aen haer Ed. gegeven/ sulcx soude zijn dat daer door uytgewerckt soude konnen worden een eynde van den langhduri-gen Oorlogh/veroorsaeckt door ambitie van die gene wiens begeerten noch het oosten, noch het westen heeft konnen versadigen, maer staende na een absolute Monarchie/hebben oock gepooght door verdruckinge van desen Staet te wege te brengen de geheele ondergangh van de vrijheyt/ Rechten ende Privilegien van de Provintien van de andere zijde/ toegevende nochtans hier by dat hare Ho. Mo. op hare Ed. Propositie ende aenbrengen niet souden nalaten te resolveren sulcks als de redelickheyt ende billigheyt soude vereyschen/ waer met de Heeren Gecommitteerden van de andere zijde sijn vertrocken/ ende door de Heeren van Heemstede ende de Knuyt weder na haer Logement met de Carossen geleyt/ gelijck sy gehaelt waren.

Haer procuratie of vol-macht om te handelen met desen Staet hebben sy daer nae over-gelevert; luydende als volght:

DE Gedeputeerde van de Staten van de Provintien van het Nederlandt tegenwoordelijck binnen de stadt van *Brussel* vergadert, allen den gene die dese letteren sullen sien, *Saluyt*:

Alsoo om dese Landen te ontkommeren van de Oorloge waer mede sy soo veel Iaeren zijn beswaert geweest, ende die te verlossen van de ongevallen ende ellenden daer uyt spruytende, ende te brengen tot ruste ende hunnen ouden voorspoedt ende welstandt, wy over langen tijdt hadden ghewenst te komen tot een goeden Peys of Trefves, met die Ho. Mogende Heeren Staten Generael van de Geunieerde Provintien, tot de meeste glorie van Godt, Vader, Autheur, ende Beminder van Vrede, ende tot verlichtige van alle de gene die van wederzijden d'onheylen van de voorsz. Oorloge zijn lijdende, doen te weten, dat hebbende verstaen de goede genegentheyt van de voorsz. Heeren Staten van de Geu-

Geunieerde Provintien desen aengaende, ende dat sy te vreden waren te komen met ons in Communicatie ende Tractaet van de voorsz. Peys of Treves, wy om het volkomen betrouwen het welck wy hebben in den Hooghweerdigen Heere *Iacques Boonen*, Aerts-Bisschop van *Mechelen*, den Eerwaerdigen Vader in Gode *D. Philips de Caverel* Abt van *S. Vaest tot Atrecht*, den Hooghgebooren Vorst ende Heere, Heere *Philips* by der gratie Godes *Prince Grave van Arenborgh, Hertogh van Aerschot*, Ridder van de Ordre van den Gulden Vliese, Heer *Geraert Frey-Heer zu Swartsenburgh*, Ridder ende Richter der Edelen in 't Hertoghdom van *Luxenburgh* ende Graef van *Chiny*, Heer *Gabriel de Chasteler* Ridder, Heere van *Moulbaix, d' Ansfermont*, Heer *Guilliam de Blasere* oock Ridder, Heere van *Hellebus*, eerste Schepene van de Stadt van *Gent*, de Heer *Iaecques Edel-Heer*, eerste Raedt Pensionaris van de Stadt van *Antwerpen*, *Viglius van Marcke* eerste Raedt Pensionaris ende Griffier van den *Vryen*, *Ian de Ronneth* Licentiaet in den Rechten, Raedt in den Souverainen Bailliuschap van den Lande ende Graefschap van *Namen* ende Schepene der selver Stadt, ende *Peter de Brouck* Doctor in den Rechten, eerste Raedt Pensionaris van de Stadt van *Douay*, hebben de selve Heeren ofte het merendeel van hun (ingevalle van sieckte of absentie van eenige der selver) Gecommitteert ende Gedeputeert Committeren ende Deputeren by desen, om hun te vergaderen ende te versamelen in de Stadt van *Maestricht* ofte elders daer het noodigh sal wesen met die Gedeputeerde van de voorsz. Heeren Staten Generael van de Geunieerde Provintien, ende aldaer te tracteren ende besluyten den voorsz. *Peys* of *Treves*, min noch meer dan wy selver en souden konnen doen, waer toe wy hun authoriseren ende volkome macht geven, gelijck ter selver saecke behoort ende vereyscht wort, belovende te houden voor vast, goedt, ende onverbreeckelijck het gene 't welck by hun desen aengaende sal ghetracteert ende besloten wesen: In ghetuyghenisse van het welcke hebben wy doen teeckenen dese tegenwoordige Commissie by *Iacques Maes* Raedt ende Griffier van de Heeren Staten van *Brabandt*, ende zeghelen metten Zegel van de selve Staten voor ons ende in onsen Naem, gedaen tot *Brussel* den *derden* van de Maendt van *October* in den Iaere 1632. Onderstont ter Ordonnantie van de voorsz. Heeren Gedeputeerde van de Staten van de Provintien van het Nederlandt tot *Brussel* vergadert, was gheteeckent *I. Maes*, zijnde op 't spatium ghedruct het Zegel van de ghemelde Heeren Staten van Brabandt in roode Wasse onder een papiere Ruyte.

De Procuratie ghegheven aen de Gecommitteerde van wegen desen Staet was/ als volght:

DE *Staten Generael der Vereenighde Nederlanden*, allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt: Doen te weten; Alsoo wy by Onse Declaratien den *twee en twintichsten May* en *elfden September* beyde lestleden gedaen emaneren, de Nederlandtsche Provintien van de andere zijde ernstelijck versocht ende vermaent hebben, omme de redenen in de selve Declaratien gheexpresseert, *haer te voegen* met dese Vereenighde Nederlandtsche Provintien, ende vervolgens de Heeren Staten Generael van de voorsz. andere Provintien door der selver Gecommitteerde in 't vriendelijck hebben doen aenbieden, met ons te mogen ko-

men in onderhandelinghe omme middel ende uytkomste te vinden, het sy by Vrede of langhduyrigh Bestandt: waer mede die gesamentlijcke Nederlantsche Provintien van den langhduyrigen ende Landt-verderffelijcken Oorlogh, die de Nederlanden so veele Iaren hebben geaffligeert souden konnen verlost worden, met belofte ende toe-seggingе van te sullen presteren alle 't geene de selve met ons souden komen te handelen ende te verdragen. Ende daer op by ons tot de aengeboden Onderhandelinge zijnde gheadsigneert de plaetse van den *Hage*, de Heeren Gecommitteerden van de Heeren Staten van de voorsz. andere Provintien haer alhier hebben laten vinden, ende in onse Vergaderingh versocht ten fine als vooren met onse Gecommitteerden in communicatie te mogen komen, *Soo ist*, dat wy van onse zijde mede te vreden zijnde tot nederlegginge van 't voorsz. langhduyrigh ende bloedigh Oorloghe, ende tot soulagement van de goede Ingesetenen ende Inwoonderen van de ghesamentlijcke Nederlandtsche Provintien, alle goede Christelijcke ende seeckere middelen te verstaen ende in te gaen, ende ons volkomentlijck betrouwende op de wijsheyt, ervarentheyt ende ghetrouwigheyt van den Wel-gheboorеn Grave ende Heere, Heere *Floris Grave van Culenburgh* Vry-Heere van *Pallant*, *Wittem*, *Weerde*, *&c.* Heer ter *Leede*, *Lienden*, *Wildenburgh*, *Kentswijler*, *Engelsdorp*, *Bachem*, *Vrechem*, *&c.* Heer *Hendrick van Essen* Raedt Ordinaris des Furstendoms *Gelre* ende Graefschap *Zutphen*, Richter van *Arnhem* ende Amptman in *Veluwen-zoom*, Heer *Nicolaes vander Bouckhorst*, Heere van *Noortwijck* ende *Wimmenum*, Bailliu ende Dyck-Graef 's Lants van Rhynlant, Heer *Cornelis van Teresteyn*, Oudt-Burghemeester der Stadt *Dordrecht*, Gecommitteerde Raedt van de Heeren Staten van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt*, Heer *Iacob van Brouchoven* Oudt-Burgemeester der Stadt *Leyden*, Heer *Adriaen Pauw* Ridder, Heere van *Heemstede* Raedt Pensionaris van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt*, Heer *Iohan de Knuyt* eerste ende representerende den Adel in de Staten ende Raedt van het Graefschap van *Zeelandt*, midtsgaders Ordinaris van Syn Excellentie de Heer Prince van *Orangie*, Heer *Simon van Beaumont*, Raedt ende Pensionaris der Stadt *Middelburgh*, Heer *Adriaen Ploos* Ridder, Heere van *Oudegein*, *Tienhoven* ende *Gelin*, Heere *Iohan van Zuylen vander Haer* Heere vander *Haer*, *Kockengen*, *Spengen* ende *Monfortsgherichte*, Heer *Rienck van Burmania* Grietman van *Ferwarderadel*, Heer *Pieter van Walta*, Heer *Sweer van Haersolte* tot *Haerst* ende *Echden*, Landt-Rentmeester Generael van Zallandt, Heer *Henrick ter Cuylen* Burgemeester der Stadt *Zwol*, Heer *Goosen Schaffer* tot *Vythuysen* ende der Meden Ioncker ende Hovelingh, ende Heer *Lucas Clant* tot *Warfhuysen*, *Eendrum* ende *Pietersbuyren*, Ioncker ende Hovelingh, hebben de selve te samen ofte ten minsten seven van henluyden (by nootlijcke absentie van de andere) als uyt elcke Provintie een in onse Vergaderinge comparerende, gegeven ende geven by desen *volkomen macht*, *authoriteyt*, generael ende speciael bevel, omme mette Gecommitteerden van de wel-gemelte Heeren Staten van de andere zijde, daer toe behoorlijck geauthoriseert zijnde van onsent wegen ende in Onsen name alhier in den *Hage* op 't Hof in de plaetse daer toe geprepareert te vergaderen, te hooren de openinge van 't geene de ghemelde Heeren Gedeputeerden van de ander zijde sullen aenbrengen oock over te nemen der selver Credentialen ende acte van Procuratie, ende wyders met hun te treden in onderhandelinghe om een goede seeckere ende Christelijcke uyt-komste uyt de voorsz.

voorsz. Oorlogen te mogen vinden, daer over te tracteren ende te mogen besluyten ghelijck als sy luyden tot meesten dienste ende versekeringe van de Vereenighde Nederlanden, hare geassocieerde, goede Inwoonderen der selver, ende andere geintereseerde in de voorsz. langhduyrige Oorlogh, sullen bevinden te behooren in *conformite* van den last hun albereyts gegeven ofte als noch te geven: ende hebben belooft ende belooven midts desen dienvolgens ter goeder trouwen, ende onder obligatie van Ons ende onse Successeuren in 't generael en particulier voor altijdt goet vast en van waerden te houden, 't gene by onse voorsz. Gecommitteerde desen aengaende geackordeert ende beslooten sal worden, het selve te ratificeren onverbreeckelijck te onderhouden en doen onderhouden, oock voldoen en doen voldoen sonder daer jegens immermeer te doen ofte gedogen ghedaen te worden in eeniger manieren. Des ten oyrkonde hebben wy desen doen parapheren met Onsen grooten Zegel doen zegelen ende by onsen Griffier doen teeckenen, In onse Vergaderinghe in *'s Graven-Hage* den *twaelfden December* 1632.

Daer op hebben die van de andere zijde wederom ingegeven dese navolgende Acte verklaringe:

DE Gecommitteerde van de Gedeputeerde van de Heeren Staten tot *Brussel* vergadert hier tegenwoordigh, gesien hebbende de procure hun van wegen die Hooghgemelte Heeren Staten Generael van de Vereenighde Provintien op gisteren getoont, ende vindende dat het narratijf van de selve procure mentie is maeckende van seeckere twee Declaratien d'eene van den *twee en twintichsten* May ende d'ander van den *elfden* September laetst-leden, vervolgens de welcke aen de voorsz. Hoogh Mogende Heeren versocht soude zijn in Conferentie te komen ten eynde van Peys of Treves, vinden hun genootsaeckt, te verklaren, gelijck sy doen mitsdesen dat hunne Principalen de voorsz. Conferentie noyt versocht noch laten versoecken hebben in *gevolgh van de voorsz. twee declaratien* die in hunne vergaderingh noyt ghelesen ofte ontfangen en zijn geweest, dan alleenlijck op die redene in haer voorsz. Procure gemelt, ende oversulcks dat sy Gecommitteerde voorsz. het narratijf van de voorsz. Procure van de voorsz. Heeren Staten Generael niet en konnen aennemen ofte advoyeeren, vorder als den inhout van den voorsz. hare Procure is mede brengende, zijnde mitsdien onder die voorsz. verklaringe met 't dispositijf te vreden, mits oock die verklaringe van de voorsz. Heeren Gedeputeerden van de Vereenighde Provintien dat sy het voorsz. narratijf niet anders en verstaen, en merckelijck die twee woorden, *ende vervolgens*, dan op d'ordre van tijde ende niet op den aenhangh ende gemeenschap van de saecke, vinden voorts in het narratijf van de voorsz. Procure verhaelt dat hunne voorsz. Principalen die voorsz. Conferentie souden versocht hebben op die belofte ende toe-segginge van *te presteren alle 't geene in de Onderhandelinge soude worden gesloten*, waer over sy oock genootsaect sijn te verklaren dat sy verstaen dat hun Principalen niet vorder en sullen verbonden sijn te presteren dan voor so veel als die voorsz. Gecommitteerde, en sullen toe-seggen, volgens den inhout ende kracht van hunne voorsz. Procure. Aldus gedaen in *'s Graven-Hage* by

de voorsz. Heeren Gecommitteerde van de Gedeputeerden van de Heeren Staten tot *Brussel* vergadert, ende aen de Heeren Gedeputeerde van de Hoogh-Mogende Heeren Staten Generael van de Geunieerde Provintien over-ghelevert den *vierden December* 1632.

De twee Declaratien / daer van hier te voor is mentie ghemaeckt / luyden als volght:

DE *Staten Generael der Vereenighde Nederlanden*; Allen den geenen die desen sullen sien ofte hooren lesen, *Saluyt*: Alsoo de *Spaengiaerden ende haere Adherenten*, vermits hare *grouwelijcke feyten, innemen, plunderinge, moorderie ende brandinge der Steden*, hier bevoorens by de Heeren Staten van de samentlijcke Nederlantsche Provintien verklaert zijnde *voor Vyanden*, sy dies niet tegenstaende, eensdeels door sinistre ende snoode practijcken ende menees, ende anderdeels door openbaer geweldt, 't meerendeel der voorsz. Provintien hebben weten te bemachtigen, ende t'onder te brengen, tracterende eenige van dien *seer hardt, met berovinge van haer Privilegien, Vryheden ende Rechten*, daer door alle Neeringhe ende welvaert uyt de voorsz. Provintien is verjaeght, ende de selve in soberen toe-stant gebracht. *Soo ist*, dat Wy uyt goede Nabuyrige affectie die wy tot de selve Provintien ende Inghesetenen van dien sijn dragende, goet gevonden hebben hun mitsdesen vrundelijck te versoecken, dat sy op het loffelijcke exempel van hunne Voor-Ouderen ende Predecesseuren haer willen ontrecken van het beswaerlijck ende ondraghelijck Iock der Spaengiaerden ende hare Adherenten, ende sich met dese Geunieerde Provintien vrywilligh voegen, presenterende hun daer toe de stercke ende behulpsame handt, door assistentie van het Leger, welck wy onder 't wijs, kloeck ende voorsichtigh beleydt van Syn Excellent. de Heer *Frederick Hendrick Prince van Orangien*, te Velde hebben gebracht, belovende meer-gemelde Provintien heylichlijck ende onverbreeckelijck midtsdesen, dat wy hun met de selvige Steden ende Leden van dien, als oock hare Ingesetenen, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, van wat staet, qualiteyt ofte conditie sy souden mogen zijn (die haer sullen voegen als vooren) sullen conserveren ende mainteneren by hare Privilegien, Vryheden ende Rechten, als oock by de *publycke exercitie van de Roomsche Catholijcke Religie*, willende ende desirerende met de selvige te leven, handelen ende wandelen *als goede Vrienden, Nabuyren ende Bondtgenoten*, waer deur niet alleen de Spangiaerden met meerder geweldt, gemeene macht ende onderlinge by-stant, wederstaen, ende afgeweert sullen konnen worden, nemaer oock de samentlijcke Nederlantsche Provintien in ruste, ende tot haer *ouden ende florisanten welstandt ghebracht*, met Neringe ende welvaert, vertrouwen dat de meer-gemelde Provintien, Steden ende Leden van dien, als oock der selver Inghesetenen, 't ghene voorsz. is sullen willen apprehenderen, ende dienvolgens sich hier nae accomoderen ende reguleren. Gedaen in *'s Graven-Hage*, ter Vergaderinge van de Hooggemelte Staten Generael, onder der selver Contre-Zegel paraphure ende de signature van haren Griffier, op den *tween twintichsten May* 1632. Was geparapheert *A. Ploos van Amstel*, vt. Onderstont, Ter Ordonnantie van de Hoogh-gemelte Heeren Staten Generael. Geteeckent *Cornelis Musch*, zijnde op 't spatium ghedruckt het Contre-Zegel der selver Heeren Staten in rooden Wassche.

DE *Staten Generael der Vereenighde Nederlanden*, Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, *Saluyt*: Doen te weten; Alsoo de langduyrige ende Lant-verderffelijcke Oorloge in de Nederlantsche Provintien verweckt door de *gepretendeerde absolute Spaensche Heerschappie, ende Dominatie over de Persoonen ende goederen van der selve Ingesetenen*, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, met eene generale Vereeninge van deselve Provintien, ofte door een seeckere handelinge van Vrede ofte stilstant van Wapenen hadde kunnen ter neder-geleyt werden, indien 't selve door de *Spaensche Ambitie, ende diffidentie van der selver belofte* niet ware verhindert, insonderheyt als daer toe eenige inclinatien, ende apparentien, haer hebben vertoont, als wanneer de Spangiaerden ende hare Adherenten haer personagie, tot nadeel van 't gemeene beste van de Nederlantsche Provintien, doorgaens hebben gespeelt, haer daer door in Spangien doende valeren, ende daer mede de gewenschte uytkomste van de Nederlantsche Oorloge wetende te reverenseren, waer uyt voor alle de wereldt notoyr ende kennelijck is, dat de voorsz. Spaengiaerden ende haer Adherenten niet anders soecken als de Nederlantsche Provintien niet alleen in gestadigen Oorloge te houden, maer tot uytterlijcke ruyne ende desolatie te brengen, ende de selve daer nae als *geconquesteerde* Landen te houden, *van haer Rechten, Privilegien, Neringe ende welvaert te berooven*, ende in dier voegen in 't Oorloge te doen consumeren. *Soo ist*, dat Wy, inhererende onse Declaratie van den *sevenen twintichsten May* lest-leden, ende blyvende niet weyniger genegen tot welstant ende herstellinge van de gesamentlijcke Nederlantsche Provintien in haer oude fleur, als wy onse Vryheyt, Rechten ende Privilegien tot noch toe, door Godts ghenadigen zegen *met de Wapenen hebben verdedight*, ende tot den uyttersten toe, ghere solveert sijn te mainteneren, uyt goede Nabuyrige affectie die wy tot de andere Provintien ende Ingesetenen van dien sijn dragende, goet gevonden hebben de selve ende de Leden van dien, soo *Geestelijcke als Wereltlijcke*, Hoogen ende Lagen stants-personagien ende Persoonen, ende alle goede Inghesetenen ende Landt-Saten, mitsdesen ernstelijck ende vrundtlijck te vermanen, ende te versoecken, dat sy, volgens *ons loffelijck exempel, ende van haer Voor-Ouderen ende Predecesseuren, haer willen ontrecken uyt het beswaerlijcke ende ondraegelijcke Iock van de Spangiaerden ende hare Adherenten*, en haer vrywilligh voegen met onse Geunieerde Provintien, tot welcken eynde wy, onder het wijs ende kloeckmoedigh beleydt van Syn Excellentie de Heer *Fredrick Hendrick* Prince van *Orangien*, &c. een goet en machtigh Leger te Velde hebben ghebracht, om niemant te bederven, maer veel eer om de andere nabuyrige Provintien, Steden ende Leden van dien, de behulpsame ende stercke handt te bieden, ten eynde sy van het Spaensche Iock verlost, ende in haer voorige vryheyt gestelt mogen werden, beloovende de meer-ghemelte Provintien heylighlijck ende onverbreeckelijck mitsdesen, dat wy haer met der selver Steden ende Leden, als oock hare Ingesetenen, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, van wat staet, qualiteyt ofte conditie die souden mogen zijn (die haer sullen voegen, als vooren) sullen conserveren ende mainteneren by hare *Privilegien, Vryheden ende Rechten*, als oock *by de publijcke exercitie van de Roomsche Catholijcke Religie*, willende ende desidererende met de selve te leven, handelen ende wandelende, als goede Vrunden, Naebuyren ende Bondtghenoten, waer door niet alleen de Spangiaerden, met meerder geweldt, gesochte macht, ende onder-

linge

linge by-ſtant, weder-ſtaen ende afgheweert, nemaer oock de ſamentlijcke Nederlantſche Provintien in ruſte, ende tot haren ouden ende floriſanten welſtant, met Neringe ende welvaert gebracht ſullen kunnen worden: ende indien eenighe, van wat ſtaet of conditie die ſoude mogen weſen, haer ſouden onderſtaen den voortgangh van ſoo goeden, ende heylſamen werck te verhinderen, ſullen wy niet kunnen ledigh ſtaen, *met alle rigeur van wapenen, ende confiſcatie van goederen* jegens de ſelve te procederen, daer van alle ende yeder haer ſullen ghewaerſchout houden, vertrouwende dat de meer-ghemelte Provintien, Steden ende Leden van dien, als oock der ſelver Ingeſetenen, 't gene voorſz. is, ſullen willen apprehenderen, ende haer dienvolgende ten gemenen beſte hier na accommoderen ende reguleren. Gedaen in *'s Graven-Hage*, ter Vergaderinge van de Hoogh-gemelte Staten Generael onder der ſelver Contre-Zegel, paraphure ende ſignature van haren Griffier, op den *elfden September* 1632. Was gheparapheert *Nicolaes van der Bouchorſt*. Onderſtont, Ter Ordonnantie van de Hoogh-gemelte Heeren *Staten* Generael. Geteeckent *Cornelis Muſch*, zijnde op 't ſpatium gedruct het Contre-Zegel der ſelver Heeren Staten in roden Waſſche.

In conferentie komende/ hebben die van deſer zijde geklaeght dat de Procuratie van die van d'andere zijde niet en was op de naem vande Generael Staten, niet bevestight metten grooten Zegel van dien/ maer op de naem van de Gedeputeerde der Staten, geracheteert by ontleeninge mettet Zegel van de Provintie van Brabandt/ ende geteikent Iacob Maes Griffier van Brabandt; dienvolgens datter geen vastigheyt ſoude zijn in 't gene men met haer tracteerde. Ten twéede, was oock daer in abuſijf/ dat ſy ſeyden gehoort te hebben dat alhier was genegentheyt om te handelen van Vrede of Treves: want de aenbiedinge ende 't aenſoecken was geſchiet van die van d'ander zijde. Op 't eerſte ſeyden ſy dattet met haer een ander gelegentheydt hadde, als met de Staten alhier, die Souverain ende ſelf meeſter waren, maer dat ſy aen d'andere zijde waren Vaſallen ende Onderdanen: geen geformeert Corpus. Edoch by ſucces van handelingh dat ſy ſouden gheven alle mogelijck ende naeder contentement: op 't tweede/ bekenden aenſoeckers te zijn/ ende requiranten; ende ter contrarie dat hare Hoogh-Mog. waren gerequireerde: ende zijnde maer een pointille van reputatie/ meenden dat deur deſe hare bekentenis de ſelve reputatie van deſen Staet genoeghſaem ware geſalveert.

Maer by reconventie taxeerden ſy gelijck alrede geſeydt is / in de Procuratie van die van deſen Staet; datter geſeyt wort als of die van d'ander zijde hadden verſocht deſe handelingh op d'uytgegevene Declaratien van den twee en twintichten May ende elfden September deſes Jaers: daer nochtans de ſelve noyt in hare vergadering waren geleſen. Ten tweden, Ontkenden dat ſy deſe handeling hadden verſocht op belofte van preſtatie (gelijck in de ſelve Procuratie van die van deſe zijde wert geſeyt) van 't gene ſoude werden geſlooten; daer nochtans ſy verſtaen dat hunne Principalen niet verder en ſullen verbonden zijn dan voor ſo veel ſy ſullen toeſeggen in kracht van de voorſz. haer Procuratie. Verklarende daerom op de voorſz. Procuratie van haer Ho. Mog. niet te konnen treden in beſoigne: dat ſy Vaſallen waren ende haer Koninck niet vermochten te meſpriſeren: dat ſy noch haer Principalen niet machtigh waren haer Koninck te verbangen.

vangen. Versochten haer Ho. Mo. geliefden die pointen als niet van substantie zijnde/te mitigeren. Ende aengaende de versochte verseeckeringh ofte prestatie/ soo begeerden sy dat hare Hooghmogende achter yeder Artijckel dat men soude komen te veraccorderen/ gheliefde t'exprimeren wat verseeckerheyt de selve souden begeeren.

Ende alsoo dese correctien van weder-zijdts Procuratien veel tijt soude vereysschen: soo heeft men d'een d'ander gegeben Acte/onder beneficie van de welcke men in de Handelingh ten Principalen soude mogen voortgaen.

Ende komende daer nae weder in Conferentie hebben sy versocht te weten/ van waer men alhier soude begeeren te Handelen/ van Vreede of van Treves: daer op is haer geantwoordt / dat de middelen daer toe te proponeren souden strecken soo wel tottet een als tottet ander; of tot beyden komen werden geappliceert: Sy seyden / aengesien Anno 1608. haer hadden geopenbaert groote swarigheden in 't tracteren van een eeuwige Vrede/ende daerom men endtlijck hadde moeten komen tot een Treves; dat daerom haer best ende geraedtsaemst docht te handelen van Treves: hoopende gelijck Anno 1608. de Handelingh van Vrede eyndighde in eenen Treves; dat alsoo nu de Handelingh van Treves beginnende/ endtlijck op een Vrede soude uytvallen. Proponeerden alsoo als een Fundament het model van den twaelf-jarigen Treves ghesloten in 't Jaer 1609. om geampliëert/verklaert/ ende verandert te worden na dat de gelegentheyt van Persoonen/ Staet/ende tijt verandert was. Die van deser zijde seyden daer op/dat sedert dien tijdt de saken seer waren verloopen ende gealtereert: dat tot dien eynde / ende om die oorsaecke / gelijck sy wel wisten / waren tot Maestricht op 't Papier gebracht sekere negen Artikelen (hier voor gestelt ende aen alle Provintien over gebracht)begeerende te weten wat ende hoe sy daer op haer souden willen verklaren: ende wat vastigheyt sy souden konnen beloven ende by-brengen om die te doen onderhouden: Sy repeteerden haer voorigh seggen/ van niet te komen den Koninck verbangen: doch stelden voor drie expedienten. Ten *eersten*, Dat men wilde toestaen dat een derde van wegen de Koninck in de Handelingh mocht intervenseren. Ten *tweeden*, Of dat de Koninck hen-lieden mocht authoriseren,om hem te representeren in dese Handelingh. Ten *derden*, Of dat alles op behaegh ende approbatie des Konincks mocht werden gedaen.

Gevraeght zijnde of sy althans eenige Procuratie van den Koninck hadden/ seyden neen: maer dat sy meenden contentement te sullen geven met de Procuratie in den Jare 1629. op d'Infante gegeven/met clausule van substitutie deur Rubens vertoont / zijnde jonger van date als die de Koninck op den Persoon van den Coninck van Groot-Brittagnien hadde verleent.

Tot vorder lecture getreden zijnde; hebben die van de andere zijde versocht verklaringh op een van de drie voor-geslagen middelen/ als zijnde het fundament van de Handelingh; sonder de welcke ten Principale niet soude konnen geschieden. Ende aengaende de gemelde negen pointen/ tot Maestricht geformeert/seyden te zijn van sodanige stoffe dat sy haer als noch daer op niet konden verklaren, begeerden noch te weten wat plaetsen of Steden / in 't leste Artickel gemelt / men soude willen eysschen. Die van de andere zijde gescheyden zijnde; hebben die van Vrieslandt ende Stadt ende Lande gerepeteert haer voorigh protest;

teer; van niet gelast te zijn te handelen met de gene die spraecken uyt den naeme van den Koninck/ van de Infante/ of van den Spaenschen Raedt.

Daer nae weder by een komende heeft men die van de ander zijde als noch vermaent/ bedacht te willen zijn op de prestatie in 't tweede Artyckel versocht; en haer so op dat/ als op de andere te willen verklaren als tijt genoegh hebbende gehadt: sy hebben daer op gedaen contre versoeck om te hebben verklaringe van die van desen Staet op het leste artyckel/ wat Steden ende plaetsen sy souden begeeren: sulcks heeft men geexcuseert; seggende datmen by ordre van vooren moest beginnen/ ende de verklaringh daer op doen/ alsmen daer toe gekomen was. Ende wederom gepoort zijnde op de vastigheyt ende prestatie; seyden te meynen dat sy de Koning souden konnen verbinden in't gene de saken in Nederlant aen haer zijde raeckt/ niet in saken daer buyten; als waer toe expresse autorisatie des Coninghs van nooden soude zijn: vertrouwende een der voorsz. drie middelen of expedienten te sullen konnen verkrijgen: maer dat sy 't aen den Koninck souden moeten versoecken; dat hy was een Koninck niet titulair; maer met macht: ende over al garnisoen hadde/ dat sy Vasallen waren/ ende de vruchten van de Tractaten niet souden konnen genieten sonder intervenentie/ authorisatie ende ratificatie des Koninex. Vraechden of men alhier soude swarigheyt maecken/ om te handelen met haer uyt den hoofde des Koninckx.

Men seyde haer daer op/ dat in den Jare 1609. de Treves was gegarandeert geweest deur Vranckrijck ende Engelandt, sulcks nu niet zijnde: dat de Staten van de ander zijde de selve garantie soude moeten presteren/ 't welck niet konde zijn wanneer sy uyt den hoofde des Koninckx als geinterponeerde Persoonen ageerden.

Sy repliceerden; haer onmogelijck te zijn sulcks self te garanderen: hoopten ende mochten lijden dat gelijck te voor/ soo noch nu Vranckrijck ende Engelandt guarands bleven.

Gevraegt zijnde hoe sy den Coning in Nederlant souden meenen te verbinden; seyden deur 't weygeren van beden, subventien, Consenten, ende wat sy fourneren tot onderhout van den Oologh: verklarende dat de Koninck haer noyt beden of consenten met geweldt hadde af-gedwongen/ maer andersins dat sy noch binnen noch buyten Nederlant den Koninck niet konden verbinden/ of yet presteren wat den Koninck raeckte/ maer te vreden te zijn/ haer ende haer nakomelingen te willen verbinden. Daer op seyde men haer dat uyt sulckes weynich sekerheyt voor desen Staet soude te vinden zijn: by-brengende veel redenen te dien propooste; ende weder-komende op de negen Artikelen, versochte men haer nochmalige ende ronde verklaringh. Daer op die van d'andere zijde uytgaende/ ende haer beraden hebbende/ zijn weder in-gekomen/ verklaerden op het eerste/ gelijck te voor/ dat sy den Treves van 't Jaer 1609. proponeerden als een Model: ende aengaende d'andere artikelen/ dat die noch noyt en waren vertoont in haer Vergadering tot Brussel. Dat self de Gecommitteerde van haer Ho. Mo. noyt gewilt hadden dat die op de naem van de Heeren Staten souden werden uytgegeven: als waer toe oock der selver Gecommitteerde niet ghelast en waren: dat alsoo de selve Artikelen niet wierden gheacht als voor Papier volant: dat de tweede ende volgende Artikelen waren van sulcken stoffe; dat daer deur de Koninck

ninck soude gemaeckt worden Titulair, gelijck hy hem schrijft Koninck van Ierusalem: of gelijck hy was in de Geunieerde Provintien voor het Jaer 1581. wanneer noch alles wierdt gedaen op sijnen naem: sonder nochtans dat hy aldaer yets hadde te seggen. Versochten derhalven Mitigatie der selver Artikelen; ende dat sy een Keer souden moeten doen/of eenige uyt haer middel seynden nae Brussel. Wenschten soo nae by haer Principalen te zijn; ghelijck alhier de Heeren Staten by een/ present/ ende vaerdigh waren.

Die van deser zijde buyten gestaen/ende weder ingekomen zijnde/hebben met ernstige woorden geseyt: gehoopt te hebben dat sy (die van d'andere zijde) beter gelast souden zijn gekomen; om opening te doen van middelen tot een uytkomste der Oorloge; voorts wederom veel verbaliserende op 't point van de verseeckeringh ende prestatie; in plaets van alle 't welcke sy nu noch eerst wilden nemen een reces/ ende spreecken met haer Principalen. Die van d'ander zijde baden datmen dit niet ten ergsten wilden duyden: om oorsaecken die sy soo te voor als nu in 't lange deduceerden/dat in desen Staet oock niet terstont de Leden gereet waren geweest; maer dat sy alhier na de selve een geruyme tijt hadden moeten wachten.' Alsoo sachmen wel dat sy begosten te ruggelen/ ende dat de eerste bangigheydt/ die sy te Maestricht hadden getoont/ over was. Dies die van Vrieslandt ende Stadt ende Lande des te meer ende yveriger insisteerden haer voorige Protestatien ende begeerten van alle handelingh met den selven af te snyden. Maer de Provintien van Gelderlandt, Hollandt, Uytrecht, (immers de twee eerste leden van dien/want de Stadt Uytrecht was van humeur als Vrieslandt, ende Stadt ende landen) ende Over-Yssel bleven volhardende in hare hoope/dat de sake noch voortganck soude gewinnen; ende wiert by meeste stemmen ter Generaliteyt als noch gecontinueert/ en geresolveert/ datmen van d'andere zijde soude aenseggen/ gelijck gedaen wiert/dat sy souden hebben uyt te brengen behoorlijcke authorisatie geteeckent by den Griffier van yeder Provintie, ende met der selver uythangende Zegel bevesticht.

Den drie en twintichsten Decembris was weder Conferentie: in dewelcke haer wiert geseyt datmen verwacht hadde satisfactie op de negen meermaels gemelde artijckelen/als oock op en volgens de propoosten tot Maestricht t'haerder eerste aenkomst ghevallen/ verwondert zijnde/ datmen haer nu alhier sach reculeren: men vraeghden haer af ronde verklaringe/ of sy van intentie waren verandert/of reflexie namen op de saecken in Duytslant (alwaer de Coninck van Sweden in den slach te Lutsen was doodt gebleven) ende de handelingh wilden traineren om tijdt te gewinnen? Men begeerde als noch hare verklaringe of sy wilden handelen als Staten met Staten; ende presteren 'tgunt gehandelt soude mogẽ worden. Haer antwoort was; Dat sy als noch hadden de sincere en opregte meninge die sy van *Brussel* tot *Maestricht*, en van daer in den *Hage* haddẽ gebragt, ende geensins verkoelt waren in haer yver, om Nederlandt te brengen tot ruste, dat sy bereyt waren alles daer toe te contribueren, sonder eenigh regardt te nemen, of de saecken veranderden tot voorspoet of tegenspoet. Maer echter dat sy op de negen pointen niet gelast waren: dat oock self die van desen Staet verklaert hadden, daer toe niet gelast te zijn, maer de selve te houden voor Discoursen. Edoch dat sy alles souden by-brengen wat in haer vermogen was. Repeterende

al wederom voorige Allegatien; alsmen de negen pointen toestont / dat de Koninck niet soude zijn als Titulair, versochten men mochte alhier eysschen wat practicabel ware / dat sy niet verder gelast waren als op den voet van den voorigen Treves / ende van geen ander seeckerheyt te geven en wisten / als deur d'Authorisatie des Konincks: wisten nochtans daer by noch haer selfs verbinden. Siende van dat die van de andere zijde haer handen t'eenemael wieschen van de negen pointen; soo heeft men te voorschijn gebracht ende openingh gedaen van seeckere een ende twintich nieuwe pointen: daer uytlatende het achtste/sprekende van de Oost ende West-Indische Compagnie.

Poincten, by de Gecommitteerden van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, op de aengeboden Handelinge van de Gecommitteerde van de Heeren Gedeputeerde van de Staten van de Provintien van het Nederlandt tot Brussel *vergadert, aen de selve voorgestelt, omme van wederzijden aengenomen, ende door middel van dien een uytkomste uyt de tegenwoordige Oorloge gevonden te mogen worden.*

1.

EErst alsoo de tegenwoordige Handelinge op de aenbiedinge van de Heeren Staten van de andere zijde aen-gestelt is tusschen de Heeren Staten van de Nederlantsche Provintien van weder-zijden, en de Heeren Staten van de Vereenighde Provintien te vreden zijn haer te verbinden voor de prestatie, onderhoudinge ende nakominge van alle 't gene getracteert sal worden, het zy 't selve in de Nederlanden, ende binnen of buyten *Europa* sal van noden wesen, so sullen insgelijcks de Heeren Gedeputeerden van de Staten van de Provintien van het Nederlandt aen de ander zijde door haer Gecommitteerde doen belooven te volbrengen ende te presteren, alle 't gunt als vooren getracteert, ende soo wel in de Nederlanden als *binnen ende buyten Europa* gerequireert sal worden in sulcker voegen dat de Heeren Staten, Leden en Steden ende Inwoonders van de Geunieerde Provintien, alle poincten ende Artikelen van het Tractaet effectivelijck ende volkomentlijck sullen genieten. Ende sullen de voorsz. Gecommitteerde tot dien eynde soodanige Procuratie ofte Authorisatie, met belofte van Ratificatie niet alleen van hare Heeren Committenten, maer oock van den Koninck van Spaengien hebben te besorgen, ende uyt te brengen, daer mede sy-luyden mogen wesen verseeckert, ende gelijcke verseeckeringe sullen konnen gheven aen de Gecommitteerde van deser zijde.

2.

Alle poincten en articulen begrepen in't Tractaet van den *negenden April* 1609. en verdrag daer op gevolcht den *sevenden Ianuarii* 1630. sullen gerenoveert en van nieuws voor gearresteert gehouden worden, uytgesondert de geene daer van expresse veranderinge ofte nader verklaringe sal gedaen worden, ende sullen daer-en-boven worden aengenomen, bewillicht ende geeffectueert, de poincten ende Articulen hier na volgende.

Dat

3.

Dat aen den Staet der Vereenighde Provintien onwederspreeckelijck sal zijn ende blyven alle *Souverainiteyt, Hoocheyt ende dispositie soo in 't Politijck als Kerckelijck* over alle de Dorpen ende het gehele platte Lant, behorende aen de Steden, Kastelen, Vlecken, ende Heerlickheden, ende het ressort ende gevolge van de selve, als mede over de Rievieren ende Stroomen welcke aen ende onder de gehoorsaemheyt van desen Staet sijn gereduceert, ende by desen Tractaet aen de selve Staet vorder sullen gelaten worden.

4.

Ende alsoo voor desen, wegen het ressort van *de Meyerye* van 's Hertogenbosch, dispuyten sijn gemoveert, ende de selve aen de voorsz. Stadt van oudts is geannexeert, ende daer van met geen fondament kan ghesepareert worden, dat de voorsz. *Meyerye* insgelijcx in allen delen als vooren sal blyven ende gehouden worden aen den Staet van de Vereenighde Provintien, als van de andere Dorpen ende platte Landen in 't voorgaende Articul is geexpresseert.

5.

Dat de Rivieren de *Schelde*, Item Canalen van *'t Zwijn ende andere Zee-gaten* daer op responderende in sulcker voegen ende niet anders bevaren, ende ghefrequenteert sullen mogen worden als die geduerende den tijdt van het voorgande twaelf jarige Bestant, sijn gebruyckt geweest.

6.

Met sulcken verstande ende expres bespreck, dat de Schepen ende goederen komende in ende uyt de *Havenen van Vlaenderen met soodanige Convoy-gelden, Impositien, Tollen*, ende andere lasten, ende niet minder aldaer sullen worden beswaert, als de Goederen de Schelde ende de voorsz. Canalen op ende af gaende, ende dat op de executie van dien suffisante ordre sal werden gestelt.

7.

Daer-en-boven dat het *wit-Sout* uyt de Vereenighde Provintien na die van de andere zijde, niet sal mogen verboden, nochte hooger als het groove Sout belast, maer met *egale lasten* ten weder-zijden moeten beswaert worden.

8.

Dat die van de *Oost- ende West-Indische Compagnien* in de Vereenighde Nederlanden volgens hare respective Octroyen sullen continueren in haere Navigatie, Traffijcque Commercien, soo te water als te lande op alle Landen, Eylanden Havenen en Plaetsen daer de selve tot noch toe hebben gevaren ende gefrequenteert, mitsgaders by alle Volckeren ende Natien, die haer Acces sullen willen geven.

9.

Dat de Goederen, Koopmanschappen ende Manifacturen uyt de Vereenighde Provintien komende, aen de ander zijde in 't inkomen ofte uytgaen, niet sullen mogen verbooden ofte hooger belast worden als haer eygen goederen ofte van andere Nae-gebuyrige Rijcken ende Landtschappen die minst zijn belast, ende daer-en-boven dat de voorsz. Goederen, Koopmanschappen ende Manifacturen van de Ingesetenen van de voorsz. Vereenighde Provintien, in Spaengienende in 't Spaensche ghebiedt in Italien ofte elders niet verboden, nochte hooger in 't in ende uytgaen sullen mogen beswaert worden, als de Goederen,

Coopmanschappen ende Manifacturen derwaerts gaende, ende komende uyt de Havenen van Vlaenderen.

10.

Dat die van de *Portugeesche Natie*, Inwoonders ende Ingesetenen van de Vereenichde Provintien die nu zijn ofte naemaels sullen komen, van wat Religio of geloof die souden mogen wesen, so wel als andere Ingesetenen van de voorsz. Provintien het effect van 't jegenwoordigen Tractaet soo in Nederlandt, als in Spaengien, ende alomme in 't Spaensche gebiet, volkomentlick sullen genieten.

11.

Dat de Reformatie, mitsgaders eenparige ordre ende evaluatie in 't stuck van de *Munte* tusschen de respective Nederlantdsche Provintien aengestelt ende onverbreeckelijck sal worden onderhouden.

12.

Dat om de gemeene versekeringe ende gerustheyt *alle de Spangiaerden*, sijnde luyden van Oorloge, sullen moeten vertrecken, uyt ende buyten alle ende yegelijck der Nederlandtsche Provintien, ende geene wederomme binnen de selve mogen werden gebracht.

13.

Dat alle soodanigh *Volck van Oorloge te Voet ende te Paert, te Water ende te Lande* als in de andere Nederlantsche Provintien sal worden gehouden, tot defensie ende seeckerheyt van de selve, sal sijn in den Eedt van de Heeren Staten van de andere zijde alleenlick ende van niemant anders, ende by ofte van wegen de selve aengenomen ende betaelt, ende alle de Officieren daer over gestelt.

14.

Dat tot verseeckertheyt tegens alle invasien in de principaelste *Zee-Steden van Vlaenderen* sodanige ordre, Gouvernement ende Guarnisoen sal worden aenghestelt met ghemeen advys van de respective Heeren Staten der Nederlanden, dat sonder bewilliginge van de selve gesamentlijck geen ander Krijghs-Volck in de voorsz. Steden ofte Havenen van dien en sal mogen worden ingebracht.

15.

Dat om sonderlinge consideratien totte gemene ruste dienende, de Stadt van *Rhijnberck* ende de Schantse daer tegen over van den Koning van Spangien ontledight, de Fortificatien gedemolieert, de Stadt Neutrael gemaect, ende aen den Chur-Vorst van *Keulen* gerestitueert, mitsgaders de Steden van *Breda* ende *Gelder* aen den Staet van de Vereenichde Provintien overgelevert sullen worden, ende de Fortificatie van *Santvliet* ter neder geworpen.

16.

Dat de questien over *non-executie* van het te maecken Tractaet, ende van wegen de geannoteerde ende geconfisqueerde Goederen, binnen behoorlijcken tijdt daer toe te beramen, sullen worden getermineert by eenige Rechters ten wederzijden te verkiesen,

17.

Ende alsoo vervolgens het *veerthiende* Artyckel van 't Tractaet van den Iaere 1609. het Proces van *Chastelbellin* by het leven van wylen den Heere Prince van Oraengien geinstitueert in 't Hof van *Mechelen*, niet ghedecideert nae dat daer-

om

om ghenoechsaem vervolch is gedaen. Soo sal 't voorsz. Proces voor de Rechters in 't voorgaende Artijckel geexpresseert, metten eersten geinstrueert ende in alle rechtveerdigheyt ende sinceriteyt getermineert, en het gewijsde ter goeder trouwen voldaen ende nagekomen worden.

18.

Dat tegen *d'Arresten, Contraventien* ende *Beschadigheden*, die de Ingsetenen van de Vereenighde Provintien souden mogen aenghedaen worden, ende tot reparatie van de selve naerder verseeckeringh sal worden ghedaen. Ende ten eynde het te maecken Tractaet in alle sijn poincten onverbreeckelijck nae-ghekomen ende onderhouden magh worden, ende de Ingesetenen van de respective Nederlantsche Provintien, niet alleen in seeckerheyt ende gerustheyt binnen ende buyten de selve mogen leven, Converseren ende Frequenteren, maer oock de gemene ruste van de gesamentlicke Nederlantsche Provintien van buyten niet komen geturbeert te worden.

19.

Soo sullen die van de Christelijcke *Gereformeerde Religie* voortaen in haer conscientien niet gemolesteert, ende aen de andere zijde in gelijcke Staet ende ordre gehouden ende toe-gelaten worden als die van de Roomsche Catholijcke Religie aen deser zijde aengesien worden, ende sullen daer en boven die van de voorsz. Gereformeerde Religie alomme oock buyten de Nederlanden in Spangien ende het Spaensche gebiedt *buyten recherche* gelaten worden.

20.

Sullen verder de Heeren Staten van de voorsz. respective Provintien metten anderen dispicieren, beramen, ende ingaen de beste, bequaemste, ende seeckerste middelen, daer mede het Tractaet *gemainteneert* ende *geguarandeert* moge worden tegens alle ende een yegelijck die 't selve souden willen verbreecken ofte tegen gaen.

21.

Lestelijck sal aengaende het *Interest* van eenige *Personagien* ende op andere particuliere saecken, alle redelijcke ende behoorelijcke satisfactie begeert ende geaccordeeert worden.

Den hebben de Heeren Gedeputeerden van de Provintien van Vrieslant ende Stadt ende Lande respectivelijck verklaert t'inhereren der selver verklaringe ende Protestatie voor desen gedaen.

Dese pointen vervolgens haer voor-gelesen wordende / seyden op het eerste: geen ander seeckerheyt te konnen belooven als gelijck te voor verklaert was. Op het tweede, seyden gelast te zijn. Den derden passerende: seyden op den vierden, dat de Mererye niet aen de Stadt dependeerde. Het vijfde te zijn buyten reden. Ende op alle de resteerende / voor soo veele die nieuw / of buyten voorigen Trebes waren onghelast te zijn. Op het laetste, 't welck de Persoonen van Graef Hendrick van den Berge, Graef van Warfuse, den Prince van Espinoy, Graef van Egmond, &c. aenginghl/ seyden / sulcks wel te sullen recommanderen: Doch dat de Infante, hoewel een seer goetaerdige Vrouwe zijnde/ nochtans haer t'eenemael ontstelde/ als sy daer van hoorde spreecken. Doch om vruchtbaerlijck

baerlijck nochtans in de handelingh voort te gaen / verklaerden eenige uyt haer middel te sullen seynden na Brussel aen hare Principalen ; om de gemelde pointen / en wat alhier meer in de Conferentie gepasseert was / te rapporteren. Derhalven zijn haer 's anderen daeghs deur den Griffier Musch ter handen gestelt op gemelde pointen / waer tegen sy wederom hebben gewisselt ende over-gegeven navolgende Acte.

DE Gecommitteerde van de Heeren Gedeputeerde van de Staten der Nederlantsche Provintien vergadert tot *Brussel*, hebben alreede verklaert te vreden te zijn te komen in onderhandelinge van vrede of Bestant *ten naesten by* op die conditien vervat by het Tractaet van 't *voorgaende Bestant*, ende behoudens het gene in dese onderhandelinge daer in verandert af ofte aengedaen soude mogen worden ; Ende aengaende de middelen waer by de Hoogh-Mogende Heeren Staten Generael souden mogen vertrouwen, ende hun verseeckert houden dat 't gene by dese onderhandelinge sal beslooten worden, dadelijck ende onverbrekelijck sal onderhouden worden, sulcks dat onder andere de Inghesetenen der Vereenighde Provintien in alle gherustheyt ende sonder achterdencken sullen mogen varen ende hunnen handel doen, in Spaengien, Italien, ende elders in de Landen onder het gebiedt van Syne Catholijcke Majesteyt, seggen de voorsz. Gecommitteerden dat eenige van de middelen tot deser verseeckertheyt alhier by de Heeren Gedeputeerde van de Staten van de Vereenighde Nederlanden voor-gheslagen, daer toe niet en kunnen strecken, want al waren oock alle de selve middelen belooft ende te wercke gheleydt, soo en soude noch daer door de *Vaert ende Handel* in *Spaengien*, *Napels* ende andere Rijcken van Syne voorsz. Majesteyt voor de Inghesetenen der Vereenighde Nederlanden niet open, veel min verseeckert zijn, sonder consent ende wille van de selve ; soo geheel klaer ende ongetwijffelt is : men laet staen, dat de voorsz. middelen, behalven de beloften ende Verbondt van de voorsz. Provintien, niet en sijn in de macht der selver, noch van de voorsz. Gecommitteerde, noch oock anderfints gheraetsaem, namentlijck voor so veel als die haer, onder andere daer by te seer souden steecken in 't last van *het onderhoudt van 't Krijghs-Volck*, so als 't selve oock notoyr is, oock mede dat de selve middelen niet en konnen bestaen met de ghehoorsaemheyt van den Coninck, van dewelcke de voorsz. Provintien niet en kunnen wijcken, gelijck altijdt van eerst af tot noch toe van wegen de voor-genoemde Gecommitteerde is te kennen gegeven geweest. Over sulcx bevinden de selve Gecommitteerde, dat den noodigen ende krachtigen middel om verseeckert te sijn van het effect van de voorsz. Onderhandelinghe sonderlinge van de voorsz. vrye Vaert ende Negotiatie is den wille ende verbintenisse van Syne Majesteyt in 't onderhoudt van alle 't gene alhier sal beslooten worden, welcken middel niet en kan verhoopt worden als men *heel hart soude willen staen ende dringen op de voorsz. andere middelen*, want soo de selve plaetse hebbende, soude Syne Majesteyt geheelijck verliesen sijne Authoriteyt ende macht over de Provintien van hare zijde, sonder daer van yet anders te behouden dan den *naecken ende alleenlijck onereuse Tytulen*. Ende alsoo ware buyten hoope dat Syne Majesteyt by dese Onderhandelinge soo ghetracteert zijnde, soude kunnen beweeght worden t'onsen gevalle haer te verbinden in het toe-

toe-laten van de voorsz. Koop-handel daer alle de Nederlanders soo hooghlijck aengelegen is, ende sonderlinge de Vereenighde Nederlanden om hun Zee-Volck ander werck te geven als by de Oorloge.

Hebbende de Hoog-Mog. Heeren Staten Generael by Raet van de Koningen ende Potentaten hunne Geallieerde, op de voorsz. middel van verseeckertheyt, door de Verbintenisse van de voorsz. sijne Catholijcque Majesteyt hun genoegh vertrouwt in 't Iaer 1609. ende oock daer op 't effect van de Trefves als doen besloten, namaels genooten, in plaetse dat als nu daer en boven de voorsz. Provintien by dese onderhandelinge mede sullen verbonden zijn in de beste forme dat 't selve sal konnen geschieden, ende sulcks dat haer Hoogh-Mogende redenen sullen hebben om haer daer mede te genoegen.

Om nu de voorsz. Verbintenisse van sijne Majesteyt gevoegelijck te wege te brengen, dunckt de voorsz. Gecommitteerde dat het bequaemste soude zijn van de selve sijne Majesteyt daer toe te verwerven behoorlijcke authorisatie ende macht met belofte van Ratificatie, op de selve Gecommitteerde dewelcke als dan met *tweederhande macht* alhier souden handelen ende hun Verbinden, welcke authorisatie ende macht van eersten af de Handelinge souden konnen kracht geven, in plaetse dat sijne Majesteyts Ratificatie ende macht soude moeten uytgestelt worden tot naer het volkomen besluyt, ende noch minder verseeckertheyt.

Zijnde over sulcx de voorsz. Gecommitteerde van meyninge *met danck* van de voorsz. Heeren Gedeputeerde door eenige van hem-luyden het bequaemste bescheet om sijne Majesteyt te mogen verbinden als boven, eerstdaeghs te vorderen, ende met eenen te bekomen belastinge om over de puncten by de voorsz. Heeren Gedeputeerde van dese zijde op gisteren voorgehouden, ende andersins henluyden behoorlijck te mogen bejegenen, ende eyndlijck dese onderhandelinge tot Godts eere ende 's Landts Welvaert op 't spoedighste te besluyten.

Daer mede sijn den Aerts-Bisschop, den Hartogh van Aerschot, de Pensionaris Edel-Heer, Hellebus en van Marca den acht en twintichsten Decembris getogen na Brussel.

In wat maniere in eenige voorige Iaeren Vrieslandt is vol disputen geweest / raeckende 't heffen van haer middelen / is te sien uyt volgende Propositie gedaen op voorgaende besendinge; ende dat met militaire macht of Troupen; om oorsaecke in den Text verhaelt: die doch niet seer langh daer sijn gheweest: want korts daer op volghde den notablen veldt-tocht nae Maestricht.

De Heer Frankena van wegen Vrieslant hadde gepresenteert eene negotiatie van twee-mael hondert duysendt guldens tot provisionele voldoeninge van de Vriesche achterheden hier voor meermaels aengeroert / versoeckende dat de deputatie mocht geschieden sonder troupen. In 't begin van Februarius quamen noch wegen de Provintie de Raedts-Heeren Doyem, Bouritius ende Lamberti Secretaris van Leeuwarden: alle sessie nemende ter Generaliteyt / om over de voorsz. achterheden te komen in conferentie. Na gedane propositie sijn gewesen aen de Heeren Rantwijck ende andere gaende na Vrieslant: aen wien de geheele sake was opgedragen. 't Welck sy excuseerden / ende deden wijdere instantie / om

te hebben opening van de last ende instructie der Heeren Rantwijck en andere na Vrieslant gegaen. Haer is generalijk geantwoort/ dat aen d' hoogheyt en gerechtigheden vande Provintie geē hinder soude geschiedē so sy volbrachten 't gene waer toe sy volgens de Unie verbonden waren/ en sijn de gemelte Heeren Doyem ende andere versocht haer te willen vervoegen by de Gecommitteerde in Vrieslandt zijnde. De Instructie der selver is ondertusschen geamplieert/ met de last om te versorgen de aenmaninge/ ende betalingh der Comp. paerden van den Graef Pompei, Lindener ende Decker. Noch te procureeren dat de Staten van Vrieslant mochten toestaen aen Sijn Excell. het vergeven der Militaire officien der vreemde Natien; op haer repartitie staende; noch van andere Compagnien in 't veldt vacant wordende.

Den negenthienden February proponeerde de Heer Bouritius, dewijle nu de Gedeputeerden van haere Ho. Mo. in goede securiteyt waren tot Leuwarden aengekomen/ ten eersten dat de Garnisoenen of soldaten met haer aengekomen/ weder mochten werden gelicht ende te velde gebrught. Ten tweeden, dat hem ouverture wierde gedaen van de pointen die de selve Gedeputeerde in last hadden/ op dat hy sijne Principalen macht gherust stellen. Is geantwoort op het eerste datmen verwachtede adviis van de gemelte Heeren Gedeputeerde/ hoe verre sy gebesoigneert hadden. Op het tweede dat sy alreede self souden hebben openingh gedaen van eenige pointen/ en van de andere successivelijck noch doen souden/ ende versochten dat hy wilde goet rapport doen. Haer Ho. Mo. hadden aen de Commandeurs op de Frontieren van 't Gouvernement van Graef Ernst belast dat sy geen Volck op eenigerhande Patenten van die van Vrieslandt souden laten uytgaen/ als vreesende dat sy haer van de selve mochten dienen tegen die van wegen de Generaliteyt in de Provintie gesondene Troupen. In Martio schreef ende versocht Graef Ernst dat sulcx nu mochte werden verandert; als cessereende de oorsaecke waerom die aenschrijvinge gedaen was.

De Propositie van de Heeren Rantwijck en andere luyde als volght:

Edel. Mog. Heeren.

DE Hooch. Mog. Heeren Staten Generael Sijn Excell. ende Raedt van Staten, hebben ons gelast ende Gecommitteert U. E. Mo. aen te bieden haer Naeburige Vrundtschappe ende gooden geneygden wil tot welvaert ende geruftheyt deser Lantschappe, ende daer nevens indachtich te maken met wat moyte ende neersticheyt de selve nu veel Iaeren herwaerts door brieven, vermaninge, ende besendingen gearbeydt hebben, om de schadelijcken dispuyten tusschen de Leden van dese *Provintie* ontstaen by onderlinge verdrach ofte by submissie ende uytspraeck neder te leggen, dat welcke wel by eenige bewillicht, maer nochtans by andere te rugge gehouden, ende den Staet van den Lande in verdere confusie gebracht is. Waer mede oock Vrieslandt in meerder achterheyt ende verloop van schulden vervallen zijnde, d'Oorloge te Lande ende te water seer gekrenckt, ende die Generaliteyt in onvermogentheyt gebracht is, waer tegen haer Ho: Mo. leste brieven ende besendingen onlanghs gedaen, mede niet geopereert hebbende, de andere Bondtgenooten in haren goeden will verachtert, ende die

gemee-

gemeene saecke in 't pericul gestelt werdt, aengesien die willige Provintien met het opbrengen van *quota* ten hooghsten belast zijnde, die defecten van andere niet konnen suppleren, ende daerom nootwendigh yegelijck sijnen last in desen swaeren gheduyrigen Oorloghe moet opbrengen conform die jaerlijcksche petitien, die welcke soo nauw werden ghenomen, datmen dickmaels die beraemde onkosten, daer uyt niet voldoen kan, daer over hooghgem. Heeren Staten Generael, *Sijn Excell.* ende Raedt gedrongen zijn, om dese aenwassende onheylen behoorlijck te bejegenen, noch dese moeyelijcke ende kostelijcke besendinge door onse Persoonen te doen, ende U. E. Mo. wel ernstelijck te vermaenen tot willige voldoeninge van 't voorsz. achterstendige verloop daer in de de selve tot noch toe gebreeckich sijn gebleven, sonder 't welcke die gemene saecke niet gemainctenceert, of de andere Bontgenooten niet bevredicht konnen werden.

Ende alsoo wy wel konnen bemercken dat dese groote defecten meest veroorsaeckt sijn door de schadelijcke geschillen over 't opbrengen van de gemeene lasten, ende het aennemen van Eenparige middelen tusschen die Leden van dese Provintie geresen, sullen wy U. E. Mo. indachtich maecken, hoe dat de beswaerde partyen eenige Jaeren gheleden, sich aen haer Ho. Mo. geaddresseert ende conform de Unie, der selver authoriteyt ende erkentenisse versocht hebben, die nae verhoor van de samptlijcke interesserende redenen ende weder redenen rypelijck overwoogen ende alles ondersocht hebbende *Anno vijf en twintich in Martio* beraemt ende *acht en twintighsten Octobris* daer aen uyt-ghesprocken hebben soodanighe middelen van consumptie ende andere, als die selve nae gheslakenisse van dese ende andere Vereenighde Provintien meest vindelijck ende draechlijck hebben bevonden, dewelcke nochtans niet eendrachtelijck aengenomen zijn, daer mede veroorsaeckt is, dat haere Ho. Mo. *in Martio* ende *April jas en twintich* haere Gecommitteerde herwaerts gesonden, die met groote moeyte ende neerstticheyt de saecke eyndtlijck soo verre gebracht, dat de Heeren Volmachten van *Oostergoo, Westergoo* ende *Zevenwolden* gemelte uytspraeck aengenomen ende allen de *Steden* sich beswaert, ten aensien van 't *derdendeel* der middelen binnen haere Steden vallende, dat de selve waren ghenietende tegen die *Corper gelden* sijnde een negende part van de floreen over geheel Vrieslandt, versoeckende dat *een derdendeel* van de voorsz. middelen te behouden ofte naer advenant van de *Corper gelden* daer tegen verlicht te worden, ende dat de huysen ten platten Lande ter Neringe staende, ende geen *schot schietende*, mede nae proportie van de Steden belast souden worden, waer op voorghemelte Gecommitteerden aen de selve geseyt ende doenmaels by beteeckende acte belooft hebben, dat die voorseyde middelen komende tot behoef van de geheele Provintie, de *Steden* in 't geven van de *Corper gelder* sulcx souden werden verlicht, dat die selve niet quamen t'excederen een redelick *verponding* na gebruyck van anderen in gelicke staet wesende, ende dat oock de voorsz. huysen ten platten Lande naer proportie aengeslagen, ofte belast souden worden.

De Volmachten der *Steden* hier mede wel benoeght wesende, sijn vertrocken, om sulcks aen haer Principalen te rapporteren, met vertroostige van vruchtbare resolutie, beloovende binnen den *derden* dagh wederomme te verschynen. Doch is middelertijt boven alle hoope ende vermoeden gebeurt, dat hier binnen *Leu-*

warden sonder eenige reden ofte oorsaecke de *Gemeynte* tot opfoer verweckt, ende de Burgerie in wapenen gebracht zijnde sonder respect vande Heeren Staten, van den Heere Stadtholder ende Collegie deser Landtschappe, beyde Compagnien hier in Garnisoen leggende, self de Gaerde van *Syn Gen.* ontwapent, de Gecommitteerden van haere Ho. Mo. tot dienste ende bevreedinge van den Lande hier gesonden zijnde, hebben gevioleert neffens andere voorname Personen, daer over de Heeren Volmachten representerende de Staten van 't Lant, sich van hier ylich hebben moeten vertrecken, ende haer leven salveren, latende alles ten dispositie van een *oproerige* Gemeynte, welcke schandael soo verre overhandt genomen heeft, dat die van *Sneeck* ende *Bolswardt* binnen ende buyten de selve Steden aensienlicke Personen, Adelijcke Huysen ende goederen gelijckerwijse gevioleert ende berooft hebben, dergelijck in geen andere Landen ofte Steden van dese hooch-beroemde Regierige niet gebuert, veel min (als hier) ongestraft is gebleven, waer mede soodanige autheuren ende aenhangers in haer overtredinge gestijft zijnde, sich op menigerhande manieren tegen die hooge Overheyt gestelt, dat mis-vertrouwen met dadelijckheyt ende dreygementen vermeerdert, ende veel noodige vruchtbare Resolutien verhindert hebben. Op dat dan U. E. M. *Syn Gen.* Stadthouder, sampt der selver Collegien ende Officieren hier vry ende onbeschroomt vergaderen ende resideren, oock niet ons over de voorsz. strydige saecke handelen ende resolveren mogen 't geene die selve ten dienste van de Generaliteyt ende van haer eygen Provintie sullen bevinden te behooren. *Soo ist*, dat hoochged. Heeren Staten Generael *Sijn Excell.* ende *Raet* noodigh ende behoorlijck geacht hebben, dat wy met eenige Compagnien krijsvolck tegen gelijcke oproer ende geweldt dese Stadt ende ons selven souden verseeckeren, ghelijck wy met beste ordre ende minste schaede in dit winterlijck weder ende quade wegen over landt hebben gedaen; Nochmaels versoeckende, dat U. E. Mo. ten aensien van de boven-gemelte uyt-spraeck ende gevolghde verklaeringe schriftelijck overgelevert, eenparigh sonder langer vertreck willen annemen.

Wy sijn hier neffens oock wel ernstelijck gelast U. E. Mo. voor te dragen, hoe ergerlijck het is voor andere Provintien met dese in gelijcke verbintenisse staende; dat die *Chrychs-Oversten, Capiteynen, Commissarien van Monsteringen* ende andere Officieren, die op de repartitie van Vrieslandt betaelt worden, niet so wel als alle andere in 's Landts dienst wesende, den *behoorlijcken Eedt* van getrouwicheyt doen in handen van de *Generaliteyt*, ende sonderlingh mede dat U. E. M. sonder voorgaende kennisse van de Generaliteyt procederen *tot afdanckinge van de Compagnien* ende verminderinge van 't Chrychs-volck in dienst wesende, daer uyt niet dan groote onheylen ende quaet gevolch is te verwachten, ten aensien dat andere Provintien sich hier nae regulerende, sulcx met gelijcke recht souden ondernemen te doen, daer door het Landt buyten kennisse van de Hooge Regieringe ontbloot, den bandt van de Unie gedissolveert, ende dickmaels in den hooghsten noodt, buyten behoorlijck defensie sich souden bevinden.

Versoecken over sulcx U. E. M. sich desen aengaende, nae die ghemeene ordre, nae die ander Leden van de Unie te willen ghedragen, ende volgens haere Officieren tegenwoordigh in dienst zijnde, ende die namaels sullen mogen komen

men t'ordonneren den behoorlijcken Eedt aen deGeneraliteyt te konnen doen. Waer toe wy ons verlatende, versoecken, dat U. E. M. hare Vergaderinge continueren ende op de voor-gestelde poincten vruchtbare Resolutien, so geringh mogelijck te nemen. Ende was onderteeckent *A. van Rantwijck. G. T. Hert. Olphart Baernts. S. Schotte. Willem van Oostrum.*

Over dese saecke wierden verscheyden conferentien gehouden met de Volmachten van de vier Leden/ niet sonder veel ende verscheyden doleancen/ oppositien ende gemoveerde swarigheden/ van onwilligheyt / ende inegaliteyt; echter eyndtlijck wierdt gedaen de volgende uytspraeck.

Wy Arnoldt van Rantwijck *tot* Bemmel, Gysbert Hendrickſz. 't Hert, *Burgemeester der Stadt* Goude; Olphart Barentſz. *Oudt-Burgemeester der Stadt* Hoorn, *Gecommitteerde ter Vergaderinghe van de Ho. Mo. Heeren Staten Generael*; Symon Schotte *ende* Willem van Oostrum *tot* Bronckhuysen, *Raden van Staten.*

DOen te weten; Also hare Ho. Mo. tot nederlegginge van verscheyden sware dispuyten tusschen de Leden van Vrieslandt, over 't aenstellen van behoorlijcke noodige middelen tot verval van haer ghemeene lasten ontstaen wesende, hadden verklaert ende uytgesproken in *October sestien hondert vijf en twintich* sodanige middelen als doenmaels nae der saecken ende tijdts gelegentheyt ten eynde voorsz. best ende bequaemst bevonden ende aen de Ed. Mo. Heeren Staten der selver Provintien volgens sijn voorgedragen ende gespecificeert met eenige nadere interpretatie daer toe dienende; en nochtans gebeurt is, dat de verpachtinge van voorgeroerde middelen in April des Iaers *ses en twintich* door eenige oproerige luyden behindert, groot schandael gegeven, ende veel vruchtbare resolutien te rugge ghehouden zijn, waer mede dese Provintie hoe langer hoe meer verachtert, ende de oneenicheyt ende andere onheylen aengewassen zijnde, eyndtlijck niet anders staet te verwachten als een gheheel verloop van de Finances ende inbreuck van de Regieringe, ten sy daer tegens tijdelijck werde versien; Soo ist, dat Hoochged. Heeren Staten Generael, Sijn Excell. ende Raedt van Staten, voor oogen hebbende de gemene welvaert der Vereenichde Nederlanden, ende insonderheyt van dese Provintie, noodich hebben geacht ons met volle last ende authorisatie herwaerts te senden, om de voorseyde uyt-gesproockene middelen allenthalven te doen verpachten, ende in trayn te brengen; ende om voort met advys ende goede correspondentie van den welgebooren Heere *Ernst Casimir* Grave van *Nassou* Stadthouder &c. naer occurrentie ende gelegentheyt van saecken sonder rugge-spraecke, te doen alle 't gene wat wy sullen oordelen den dienst van 't Landt te vereyschen, daerom wy inde voorg. qualiteyt ende commissie de reden en weder-reden vande Leden deser Lantschappe verscheydentlijck by monde ende gheschrifte ghehoort ende rypelijck overwogen hebbende, verklaren als hier naer volcht.

1.

EErstelijck, dat de middelen van consumptie ende anderen, Anno *vijf en twintich* door haer Ho. Mo. gedecreteert zijnde, op yder specie getaxeert ende aengenomen sullen worden, gelijck de selve nae deses tijts gelegentheyt tot gherijf der Ingesetenen, met eenige kleyne veranderinge by geschrifte gestelt ende hier nevens overgelevert werden.

2.

Ende alsoo niet genoech is dusdanige middelen in te voeren ende te verpachten, ten sy dat de selve met behoorlijcke voorwaerden ende goede ordonnantien tegens alderhande list, bedroch ende ongerechtigheyt gehandthaeft ende gebeneficeert werden; hebben wy naer ghenomene informatie ende bericht dienstlijck ende raetsaem bevonden, dat de *species* lest op de *Havens verpacht*, als noch by provisie daer met beste ordre ende opsicht verpacht sullen worden; dat oock de Ordonnantien van dese als van de andere *specien*, diemen by gaerleggingen over Landen ende Steden te verpachten gewoon is, als noch in gelijcker voegen, op de selve Ordonnantien verpacht sullen worden, met soodanighe verbeteringe, ende by-ghevoeghde conditien als hier nevens schriftelijck aenghewesen zijn, ende wyders omme de selve ten besten te beneficieren, aengewesen sullen kunnen worden.

3.

Dewyle oock de generale ende provinciale lasten van den Jaere *vijf en twintich* (als de voorsz. middelen beraemt zijn) tot nu toe sulcx sijn vermeerdert ende aengewassen, dat de selve uyt dese ende uyt eenige andere hier in trayn zijnde, op verre nae niet kunnen werden vervallen: Soo vereyscht den noodt, dat nevens de verdubbelinge van des Landts *Accysen*, *'t Kleyn-Zegel*, ende den *Acht en twintichsten Penninck* van de verkochte onroerende goederen, ende ontruymingen van Landen ende Huysen, door wel-ghemelte Heeren Staten van Vrieslandt voor desen beraemt, by-gevoeght werden dat *Schorsteen-geldt* ende *Capitale schattinge*, op soodanige taux ende ordonnantie als 't selve tegenwoordich in de Provintie van Stadt *Groeningen* ende *Ommelanden* voor een ordinaris middel geheven wordt, ende voort sulcke andere als haer Ed. Mo. tot supplement van de voorsz. lasten, meest draechlijck ende eenparich sullen bevinden.

4.

Ende aengesien de *Verpondingen* ofte grondt-schattingen deser Lantschappe van oudts worden gheheven nae proportie van den *Floreen*, dewelcke nae opbrengen van den *Floreen* deses tijdts seer ongelijck bevonden, ende op geen vaste *taux* ghestelt zijnde, oorsaecke is van de meeste dispuyten ende swarigheden, alsoo een yeghelijck min of meer daer mede belast zijnde, den selven Floreen wil hebben beswaert of verlicht: Soo ist, dat wy in voor-gaende qualiteyt begerende tegens soodanige inconvenienten soo veel mogelijck te voorsien, ende soo wel den *Floreen*, als de loopende middelen, met meeste eenparigheyt ten dienste deser Lantschappe te beneficieren, hebben na examinatie van de schrifturen hier op door de *vier* Leden ende eenige Grietenien in 't besonder aen ons gelevert, ende mondelingh ten verscheyden tijden bericht, geordonneert, ghelijck wy ordonneren mits desen, dat den *Floreen* voor een ordinaris middel vast gestelt, ende niet hooger

ofte

ofte leger aengeslagen sal worden, als *een en twintich stuyvers*, te betalen van twee tot twee Maenden, *seswael* in 't Jaer.

5.

Waer tegens den *Floreen* over der Steden *Corporen* verdeeldt zijnde, sal dragen *twaelf stuyvers* tot gelijcke termynen, *seswael* in 't Jaer te betalen, nae sulcke quotisatie als de Steden tegen de Landen ende onder sich tot nu toe gebruycken; welcke verlichtinghe van *Floreen* toe-gestaen wort ten aensien van hare Ho. Mo. verklaringe voor desen op der Steden *Corper-gelden* gedaen, met brengende dat de selve souden werden geackordeert tot een redelijcke Verpondinge, daer tegens de Steden moeten verlaten 't geen haer E. tot subsidie van de Corpor-gelden ende Fortificatien dus lange uyt des Landts-middelen ende Domaynen hebben ghenooten.

6.

Gelijck mede verstaen wort dat de Huysen ten platten Lande ter Neeringhe staende, ende geen *schot-schietende*, naer advenant op een billicke *Floreen* ofte *Verpondinge* aengheslagen sullen worden; aenvangh nemende met het begin van *May* naestkomstich, tot welcken eynde in namen van de Ed. Mo. Heeren Staten van Vrieslandt Commissarien uyt de *vier* Leden eerstdaeghs op behoorlijcke ordre ende instructie aengestelt sullen werden.

7.

Soo oock ter eeniger tijt gebeuren mochte dat den *Floreen* na gelegentheyt van saecke beswaert of verlicht soude werden, sal de selve altijdt over Landen ende Steden gheschieden, nae advenant van de voorseyde *een en twintich stuyvers* ende *twaelf stuyvers* respective.

8.

Alle de opkomste van de voorgenoemde middelen ende *Floreen* sullen in 't geheel bekeert worden tot deser Lantschaps gemeen profijt, sonder dat Landen of Steden daer van yet wes sullen mogen diverteren tot haer eygen behoef.

9.

Doch alsoo de Steden tot verval van hare noodige wercken ende andere Stadts-lasten, mede *Accysen* ende *Imposten* van doen hebben, sullen de selve tot dien eynde gebruycken 't gene hare E. voor desen boven haer eygen inkomen op *Wynen* ende *Bieren* is geackordeert, ende met de tegenwoordige Ordonnantie wyders toe-gestaen wordt, ende by soo verre de voorsz. noodige lasten daer uyt niet en konden werden verplecht, sullen ghemelte Steden den Staet ende gheleghentheyt deser saecken hebben te remonstreren aen wel-ghemelte Heeren Staten van *Vrieslandt*, versoeckende naer advenant meerder impositie op eenighe middelen van consumptie binnen de Steden respective vallende, soo nochtans de Magistraten mochten beduncken dat haer op dit versoeck niet behoorlijck wierde bejegent, sullen sich mogen addresseren aen Hooghgem. Heeren Staten Generael, die met behoorlijcke kennis nae redelijckheyt daer in sullen disponeren.

10.

Wat aengaet dat eenige Leden over de *ongelijckheyt* van de *Floreen* klagende, versoecken daer van ontslagen, ende wederom in plaetse van *Floreen* met eenparighe verpondinge als eenighe nabuyrighe Provintien belast te worden; Item dat volgens

gens der Steden versoeck; alle Huysen ten platten Lande, *schot-schietende* ofte niet, sonder onderscheyt op *Verpondinge* souden gestelt werden; ende wat wyder over de interpretatie van de poincten in desen uytspraecke begrepen, ende den aenkleve van dien tusschen de Leden deser Provintien strydich mocht vallen, dat selve t'samen wort gereserveert aen haer Ho. Mo. decisie ende naeder verklaringe, alles by provisie voor den tijdt van *drie* Iaren, beginnende den *eersten May* naestkomende. *Actum Leeuwarden* den *sevenden Martii* ouden styl A°. *sestienhondert twee en dertich*.

De Middelen van consumtie soo alsse waren by de opgemelde Heeren ghesett/ vinde goet hier by te stellen. Want op die voet sijnse noch eindtlijck in 't Jaer seven en dertich in trayn gebracht / hoewel het werck dit Jaer weder verliep so haest als de Compagnien of Krijghsvolck weder te Velde was getrocken.

Middelen van Consumptien ende andere, soo de selve tegens May toekomende Anno sestienhondert twee en dertich *sullen werden gegeven ende Verpacht in de Provintie van Vrieslandt.*

WYNEN.

1.

DE Aem Rintse ofte Spaensche Wynen nae Dordrechtse ritsinghe min ofte meer naer advenant te reeckenen, 't sy dat die voor drinck-wyn ofte sleepwyn ingelecht werdt by Tappers of andere Inghesetenen, sal geven *vijf en twintich* Car. guldens, boven noch *ses* guldens die de Steden daer op sullen mogen stellen sonder meer.

2.

Het Oxhooft Fransche-Wyn zijnde, het sy roodt ofte wit, het sy drinck ofte sleep-wyn, sal geven *sestien* Carol. guldens, meer ofte min nae advenant, ende sullen de Steden daer-en-boven noch op mogen stellen *ses* guldens, sonder meer.

BRANDE-WYNEN.

De Ame Brande-Wyn sal geven *vijftich* Carol. guldens, boven de *acht* guldens die de Steden daer op sullen mogen stellen, ende van alle Maten meerder ofte minder te reduceren naer advenant, daer onder de kanne ende half kanne mede begrepen.

BIEREN.

1.

Van yder Vat Oosters Jopen-Bier, sal elx die dat inlecht, moeten geven *achthien* Carol. guldens, de halve Vaten ende de andere mindere Vaetgens na advenant boven de *drie* Car. guldens die de Steden daer op mogen setten, sonder meer.

Vande

2.

Van de Engelsche, Bremer, Mom, Lubecksche, Hamburger ende andere uytheemsche Bieren, midtsgaders van de binnen-Landtsche ghebrouwen Bieren in fatsoen van Engelsche, Bremer, Mom ofte voorsz. uytheemsche Bieren, sal een yder 't sy Tapper, ofte die het tot sijn eygen provysie in leyt, op yder Tonne geven *ses guldens*, boven de *dertich stuyvers* die de Steden daer op sullen mogen setten, sonder meer.

3.

Van de Bieren buyten de Landen van Vrieslandt, doch in eenige van de Geunieerde Provintien, sal ten aensien daer van geen Gemael in de Provintie van Vrieslandt en wert gedragen, betaelt werden op yder Tonne *vier* Carol. guldens *thien* stuyvers 't sy Burger ofte Tapper, boven de *dertich* stuyvers die de Steden daer op sullen mogen setten, sonder meer.

4.

Van de Bieren in de Provintie van Vrieslandt ghebrouwen, van wat pryse die oock zijn, ende die ten tappe uyt-gesleten werden, salmen betalen op elcke Ton *vijftich* stuyvers, boven den Impost van 't Gemael by den Brouwer te betalen, ende *dertich* stuyvers die de Steden daer op sullen mogen setten, sonder meer, ende by een Burger ofte ander, die de selve voor sijn eygen provysie in leyt, 't sy dick ofte dun, van de Tonne *thien* stuyver, boven 't Gemael als vooren, ende sullen alle Brandewijn-maeckers ende Branders ghehouden sijn desen Impost te betalen van alle de Bieren die sy heden sullen inleggen, 't sy of het ware te tappen by de kleyne mate, of om Brandewijn af te branden.

5.

Sal mede van alle Bieren, die by eenige vergaderinge van geselschappen, Bruyloften, Kinderen ende Leed-Bieren, Schutterien, Gilden, Buyrten, Kolven ofte gemene huysen, als Leen-Huysen, Gilden-Huysen, Doel-Huysen, ende andere diergelijcke Huysen gedroncken, soo veel betaelt werden als by de Tappers wert gedaen, ende van alle Smalbandt nae advenant.

6.

Wel-verstaende dat de Comenyen ofte Uytslijters met admissie van haer respective Magistraten ende Overheden aen de schamele ende arme Gemeenten met de hael-kannen sullen mogen tappen, kleyne ende dunne Bieren tot *twee* gulden de Tonne ende niet hooger, ende dat op Burger Impost, mits dat sy haer sullen aengeven ende bekendt maecken aen de Pachters inder Tijdt, ende dat sy geen Wijn ofte hooger Bier als voorsz. sullen mogen inleggen ofte in haer Huysen hebben, noch oock Gelagen setten.

A S Y N.

Elcke Aem Asijn 't sy wijn ofte bier-Asijn, sonder onderscheyt, sal geven *veertich* stuyvers.

Gemael, Tarwe ofte Masteluyn.

De Loopen *een* gulden, maeckt het Last *ses en dertich* guldens, soo om te verbacken als te verbrouwen.

ROGGE.

1.

De Loopen *negen* stuyvers, maeckt het Last *sestien* gulden *vier* stuyvers.

2.

Item van Garste ende van Boonen, die ghebacken sal werden, de Loopen op *vijf* stuyvers, is de Last *negen* gulden.

3.

Voorts van Meel dat in tonnen van buyten komt, als oock van Twee-back, Koeck, ende ander Broodt dat van buyten inkomt in de Provintie, sal betalen den *achsten* penninck.

4.

Item, van Granen ende Mout, dat om te verbrouwen, vermalen sal worden, daer van sal men betalen, van Oosters Mout *twintich* stuyvers, ende van 't Loopen inlandts Mout *veerthien* stuyvers.

5.

Van de Rogge, Garste, Haver ofte Boeckweyt, die daer ghemalen sal werden om te verbrouwen, te geven soo veel als het Mout, te weten de Loopen *veerthien* stuyvers. Op de Loopen van het Koorn dat gebroocken sal werden tot *Beesten* ofte Swijn eeten, sullen alle personen van Landen ende Steden betalen *veerthien* stuyvers. Behalven Haver ende Boonen, daer van de in ende opgesetenen sullen betalen *vijf* stuyvers: maer de Brouwers niet minder als *veerthien* stuyvers van de gemelte Haver.

BEESTIAEL.

Van alle vier-voetige Beesten die om te nuttigen ende geslagen ofte gesteecken sullen werden, sal den Collecteur ofte Pachter in gereden Gelde moeten ontfangen van yder gulden, gelijck van de inkoop ofte priseringe, *drie* stuyvers, ghelijck oock van alle tonne-vleys ende versch ghestagen Speck, dat van buyten inkomt, ende in de Provintie geconsumeert wort, exempt die hier na gespecificeert staen, als van elcke Schaep kort ofte lanck-staert *twaelf* stuyver, van yder Lam tot S. Jacob toe *acht* stuyver; van een Kalf onder een Maent out zijnde *acht* stuyvers, ende van een Speen-Varckens *ses stuyvers*.

HOORN-

HOORN-BEESTEN.

1.

Van de Hoorn-Beesten *drie* Iaren ende daer boven oudt zijnde, ende gaende op de kley-Landen, ofte van gelijcke waerdye zijnde, sal men betalen ter Maent *drie stuyvers*.

2.

Ende van de voorsz. Hoorn-Beesten gaende op de swarte ende beslootene Landen, salmen betalen ter Maendt *anderhalve stuyver*.

3.

Ende van Beesten gaende op Broeck-velden, op Gemeenten geen kley-Landen ofte van ghelijcke waerdye zijnde: Item, op Heyde-Landen met Gras vermenght: Item, op Moer ende gelijcke slechte Landen, *eene* stuyver ter Maendt, ende dit alles hier boven verhaelt, namentlijck tot *twaelf* Maenden in 't Jaer.

4.

Ende alle twee-jarige Beesten gaende op haer derde gras, beginnende van May dach af na dat de selve Beesten twee Iaren oudt sullen zijn, half geldt.

BEZAYDE-LANDEN.

1.

Elcke pondem[te] met Somer ofte Winter-Koorn bezayt, sal in 't Iaer gheven *seven* stuyvers, van middelbare besloten Landen sullen *twee* Pondemten tegen een Pondem[te] goet Landt gereeckent werden.

2.

Ende wat belanght de schrael ofte magerste Landen in de Welden ghelegen, Sandt-moer, ofte diergelijcke slechte grondt zijnde, sal *drie* Loopen gezaydt gereeckent werden tegen een pondem[te] goet Landt.

3.

In 't betalen van de Impost op de bezayde Landen ende Hoorn-Beesten, sullen de drie Grietenien van Lemsterlandt, Gaesterlandt, ende Doniewerstal in de Sevenwolden ende vier Dorpen in Westergoo onder Hemmellumerolphert, genaemt *Colderwolde*, *Nyegae*, *Oldega* ende *Elahuysen*, dese drie Iaren lanck bestaen, mits betalende den leechsten Impost, alles na de waerdye haerder Landen met Florenen ende Dycken meest beswaert zijn.

SOUT.

Men sal betalen van elck Vat, het sy wit ofte grof Sout, hondert Vaten voor een hondert gereeckent dat in de voorsz. Provintie gheconsumeert sal werden, *vier* Carol. guldens, het sy of het Sout tot huyden ofte anders sal werden verbesiget, ende van elck Vat Klynen sal betaelt worden *drie* guldens van minder ofte meerder quantiteyt nae advenant, ende van Luneburger Sout sal men betalen voor het Vat *ses* gulden.

ZEEP.

I.

Van elcke Tonne Zepe wegende *twee hondert veertich* pondt die in de Provintie van Vrieslandt sal werden gesleten, sal men geven *vier* guldens, ende van halve Vaten, Vierendelen ende Achtendelen nae advenant, ende van Zeep binnen Landts gesoden *drie* guldens.

2.

Item sal noch van elcke pondt Spaensche Zeep die in den Lande van Vrieslant gesleten sal werden, by de eerste Kooper werden betaelt *een halve* stuyver.

WAGE.

Van alle Waren diemen gewoon is ter Wage te leveren, ende by ghewichte te verkopen, sal men geven van 't hondert ghewichts, 't sy Botter, Kase, als andere diergelijcke *drie* stuyvers van 't hondert, half tot laste van den Koper, ende half tot laste van den Verkoper: van Yser, Hennip, Gaern ofte Wandt, anderhalve stuyver.

Gouden, Silveren ende Zijden Lakenen.

Van alle gouden, silveren, fluwelen, damasten, zijden, satynen ende andere zijden Lakenen, grove ende Turcksche Grofgreynen, zijde ende andere ghewaterde ende ongewaterde Camelotten, alle Armosynen, Taffetaen, Sluyers, brede ende smalle Oesetten, alderleye Zayen ende Trypen; Item, van allerleye gouden, silveren, fluwelen passementen ende andere Franien, Linten, Pometten, Spigilien, Cordilien, ende van alle andere Manufacturen van syde ofte *Sajetten* gemaect, uytgesondert Sajetten-hosen, sal men geven den *twaelfden* penninck, ten waere dan dat sy die in ofte buyten de Provintie kochten ende in de Provintie brochten.

WOLLE-LAKENEN.

I.

Van elcke Engels-Laken sal betaelt werden, dat waerdich is derthien ponden Vlaems ende daer beneden, Wit, hoe de selve mogen sijn genoemt, *Pack-Lakenen, Lidt-Loden, lange ofte korte Vochtersche, Zuffolse, Knoopwitte*, ende andere diergelijcke, van het stuck *drie* gulden.

2.

De halve naer advenant.

3.

Ende de Lakenen waerdich zijnde, inghekoft, ghereuylt ofte ghemangelt tot *twintich* ponden Vlaems ende daer beneden tot *derthien* ponden toe, sal den Pachter daer voor ontfangen, van elck stuck *ses* gulden.

Ende

4.

Ende van Lakenen waerdich zijnde boven de *twintich* ponden Vlaems *negen* gulden.

5.

De halve naer advenant.

6.

Item, van dubbelde dousyntjes sal den Pachter ontfangen van elcke stuck *twee* gulden.

7.

De enckele naer advenant.

8.

Item, van alle Carsayen ende hoe die genaemt sullen zijn, Engelsche, Noortsche, Schotse, Pletse, Pleyne ende andere, korte ende lange, wit ofte geverft, sal den Pachter ontfangen van het stuck *twaelf* stuyvers.

9.

Ende van alle andere Lakenen komende van buyten de Provintie hier onder mede gespecificeert, waerdich zijnde boven de derthien ponden Vlaems, sal mede betaelt worden als vooren.

10.

Item, van alle Vlaemsche Lakenen buyten de voorsz. Provintie ghemaeckt, als Kepers, Emmerkens, Bellen, Wolfkens, Kemperse, breede Hoornsche Maseyckische, lanck ontrent *derthien* ellen ende diergelijcke, sal betaelt werden *eene* gulden *sestien* stuyvers.

11.

De halve naer advenant.

12.

Item, van alle Stametten, Bossche, Bredasche, Tylbursche, ende Weerdtsche Rosen, sal betaelt werden *twee* gulden *thien* stuyvers.

13.

De halve naer advenant.

14.

Item, van Munstersche, Limburchse, Weselse, Oosterse, Dulsche, ende diergelijcke prysen, sal voor elcx stuck betaelt werden *eene* gulden.

15.

Item, van alle Voer-Lakenen buyten de Provintie gemaeckt, als Blaulisten ofte Vierloden, mitsgaders van Uytersche Puycken ofte Middelen, *acht* stuyvers.

16.

Vande eerste, tweede, ende derde Loden, Crytsche ende diergelijcke, mitsgaders van Osenbruchsche ende Pilakenen, oock van de Uytersche, Amerfortsche ende Weselsche voer-Lakenen, van het stuck *drie* stuyvers.

17.

Item, van alle Bayen buyten dese Landen gemaeckt, hoe die zijn ofte genaemt mogen worden, van elck stuck *thien* stuyvers.

18.

De halve naer advenant.

19.

Item, van alle Lappen buyten de Landen ghemaeckt, sal betaelt werden van waerden der selver den *twintichsten* penninck.

20.

Item, van alle gemaeckte Klederen die van buyten in werden ghebracht om te verkoopen, als Wambosen, Galeibockselen, Neerhosen, Mandilien ende andere, sal mede na de waerde betaelt werden den *twintichsten* penninck.

PAERDEN PACHT.

Den Pachter sal ontfangen van Impost van yder Paert, jonck ofte oudt, boven de *vijfthien* guldens waerdich zijnde ter Maendt *eene* stuyver.

TURF.

1.

Van Turf ende Brandt-Hout gaende uyt de Provintie van Vrieslandt, sal men betalen den *twaelfden* penninck.

2.

Item, van Turf ende Brandt-Hout dat gheconsumeert wordt in de Provintie, sal men van gelijcken betalen den *twaelfden* penninck.

GROVE WAREN.

Van Steen, Kalck ende Pannen, sampt Leyen ende andere groove Waren, sal men betalen den *twaelfden* penninck.

Aldus gearresteert by ons onder gheschreven Gecommitteerden van de Ho. Mo. Heeren Staten Generael in vervolgen van de uytspraecke van hare gemelte Ho. Mog. van dato den *acht en twintichsten* Octobris 1625. uytghesondert eenige weynige veranderinge van de voorsz. Middelen tot meerder bevredinge tusschen den Leden ghedaen, op huyden den *achtsten* Martii 1632. ouden styl, binnen *Leeuwaerden*. Onderstondt geteeckent *Ai. van Rautwijck, G. H. 't Hart, Olphert Barents, S. Roberts, W. van Oostrum.*

De Staten van Vrieslant (exempt de Steden) alles geëxamineert hebbende/ verklaerden dat of wel de uytspraecke hun Provincie in veel articulen beswaerlijck was/ Sy nochtans om te mogen gheraecken uyt de schadelijcke dispuyten/ die sedert eenige Jaren tusschen die Leden van de Provincie ontstaen waren/ den voorsz. uytspraecke met die specien van de Impositien ende andere belastinghe daer inne verhaelt by provisie aen-namen/ ende belooften den selven binnen hunne Provintie den effect te sullen laten sorteren/ met die limitatie noch-

nochtans soo wanneer ghebleken soude dat die samentlijcke Leden der voorsz. Lantschappe alle daer inne condescendeerden: Verstaende andersints den Heeren Volmachten der consenterende Leden/ dat de voorsz. uytspraecke in hun respective quartieren mede geen effect souden sorteren/ daer by protesterende dat sy in sulcken gevalle vry wilden sijn van alle schaden ende onheylen/ die door den onwilligen ende dissentierende soude mogen gecauseert worden/ ende voorts dat sy Staten ongeprejudiceert wilden zijn/ omme ondertusschen Staets-wijse al sodanige middelen selfs te beramen als sy nae der saecken gelegentheyt/ ende der Landen constitutie met malkanderen souden goet vinden noodigh te zijn/ ende beneffens dien oock onverkort blyven in allen vry ende gerechtigheden den voorsepde hunne Provintie in 't generael/ ende den Leden van dien in 't particulier competerende.

Op dese Landtdach hebben de goede Vrienden van Graef Ernst nae 't exempel van den Prins, op het Tapijt gebracht de Survivance van het Stadthouderschap op sijn outste Soon. De Acte was luydende als volght:

DE Staten van Vrieslandt rypelijck geexamineert hebbende het versoeck by den Hoogh ende Wel gebooren Heere *Ernst Casimir*, Graef tot *Nassau*, &c. tegenwoordigh Stadthouder ende Capiteyn Generael van de voorsz. Provintie gedaen over die *Collatie van 't-selve Stadthouderschap* op Syn Gen. outste Soon Heer *Hendrik*, Graef tot *Nassau*, &c. by Syn Gen. overlyden, ende daer benevens serieuse insichten genomen hebbende op de meriten ende goede diensten, van den Huyse van *Nassau* neffens desen Staet, hebben Syn Gen. 't selvighe versoeck gunstelijck geackordeert ende in achtervolgde den wel-gedachten Heere Graef *Hendrick* geeligeert ende gedeclareert, eligerende ende declarerende mits desen tot Stadthouder ende Capiteyn Generael over die voorsz. Provintie van Vrieslandt, ende in sulcx doende de selven Staet op sijn Persone geconfereert, ingevalle hy Graef *Hendrick* den Hooghged. Heer Vader Graef *Ernst Casimir* mochte gheraecken te overlyden, alsoo dat de selve Heer Graef *Hendrick* nae het afgaen ende overlyden van sijn Heer Vader (dien Godt in langhduyrige gesontheyt wil bewaren) door krachte van desen onsen Electie den bedieninghe van dien naer ghedanen Ede sal mogen aenvaerden op gelijcke Commissie ende Instructie als Syn Gen. den voorsz. Staet tegenwoordigh bedient, ende sy Staten gheraden sullen vinden naderhandt in te stellen, daer in hare E. E. Mo. sich reserverende den absolute Vryheyt, macht, ende Authoriteyt, omme als dan ende tot allen tijden den selven Instructie ende Commissie te mogen veranderen, sulcx als sy tot behoudenisse van de *Hoogh- ende Vryheden*, ende den meesten dienst van den voorsz. hunne Landtschappe bevinden sullen te behooren.

Aldus gedaen ende geresolveert by de Staten van Vrieslant op 't Lantschaps-Huys binnen *Leeuwarden*, desen *seven en twintichsten Martii sesthienhondert twee en dertich*; Onderstont voor Oostergoo *E. van Donia*, *Abraham Roorda*. Voor Westergoo *Dominicus ab Hettinga*, *A. Andla*. Voor de Sevenwolden *Obbe Obbema*, *Anne Hans Wijckel*. Voor de Steden *Tonis Riemers*, *Eelcke Feytjes*.

Die van Vrieslandt schicken de Heeren Edsard van Burmania, Grietman vander Bildt, ende Dr. Johannem vander Sande, Raedt Ordinaris in den Hove

de van Vrieslandt in Iunio, aen de Staten van Stadt ende Lande, soo haest als de tijdinghe quam van de doodt van Graef Ernst, verthoonende dat die van Vrieslandt alrede op den Landt-dach voor Paesche hadden gegeven de Survivance; datse wel terstondt oock souden sulcx deur Gecommitteerde hebben bekent gemaeckt aen die van Stadt ende Lande, maer dat daer geen Landt-dach was: Ondertusschen den droevigen doodt-val van den Heer Graef Ernst ghebeurt zijnde/ waren gelast haer Ed. Mog. te versoecken te willen haer Stadthouderschap desgelijcx confereren aen Graef Hendrick: allegerende de meriten van de Heeren Vader ende Oom/ ende dat het om veel redenen nut was voor beyde Provintien/ ghecombineert te blyven onder een Gouverneur. Waer by onder de handt niet vergheten wierdt de consideratie van Vryheyt, ende dat de Provintien behoorde suspect te zijn d'al te groote macht ende gesach van Prins Hendrick, die alrede hadde de andere vijf Provintien/ die oock alrede daer van hadden gegeven de Survivance aen den Soon/ noch een kindt zijnde/ schijnende alsoo dat men een Erf-recht wilde daer van maecken. Zijnde beter dat de Authoriteyt wat verdeelt wierde. Die van Stadt ende Landen hebben haer verklaert op volgende wijse:

DE Heeren Staten van Stadt *Groeningen* ende *Ommelanden* gehoort ende geexamineert hebbende die Propositie van den Heere Ioncker *Edsardt van Burmania*, Grietman vander *Bildt*, ende *Doctorem Iohannem* van den *Sande*, Raedt Ordinaris van den Provincialen Raedt in Vrieslant, Gecommitteerden van de Ed. Mo. Heeren Staten der selver Provintie, volgens hare Brieven van Credents in dato den *negenden* deses, eerst mondelijck gedaen, ende daer nae in scriptis ingegeven, daer inne haer Ed. in name van hare Principalen naest aenbiedinge van Nabuyrige vrientschap ende Correspondentie ende wenschinge van geluckige ende langduyrige regieringe, excuseren dat de E. Mo. Heeren Staten van Vrieslandt haer E. Principalen, op 't ernstelijck aenhouden van wegen de hooch ende wel geboren Heere *Ernst Casimir* Grave tot Nassau, &c. Stadthouder van de beyde Provintien, Hoochloffelijcker Memorie buyten communicatie het recht van *Survivance* in het Stadthouderschap van haer E. M. Provintie hadden verleent, aen den oock hooch ende wel gebooren Heere Grave *Hendrick* van Nassau, outste Soone van wylen hoochgemelte Heere Stadthouder, ende de selve soo ten regarde van sijn Zal. Heer Vadets hoochloffelijcke Memorie, langdurige ende getrouwe diensten aen dese Landen gedaen, als mede vande goede qualiteyten van hoochgemelten Heer Graef *Hendrick* recommanderen, om mede tot Stadthouder van *Stadt ende Landen* gekooren te worden, met presentatie dat by soo verre dese hare recommandatie plaets mochte gegeven worden, dat hare Principalen die E. Mo. Heeren Staten van Vrieslant sich erbeden, met de Heeren Staten van *Stadt en Landen* te treden in communicatie over het formeren van een *Instructie* voor de nieuwe Heere Stadthouder; Bedancken mits desen hare Ed. Mo. ten hooghsten voor de aenbiedinge van de Nabuyrlijcke Vriendtschap ende correspontie, presenterende aen haer Ed. Mog. zijde, die Ed. Mo. Heeren Staten van Vrieslandt met alle Nabuyrlijcke Vrientschap ende de correspondentie weder te bejegen, haer Ed. Mog. langduyrige geluckige Regieringe wenschende.

Dat

Dat vermits haer Ed. Mo. nu geerne hadden gesien, ende van herten gewenschet, dat de Ed. Mog. Heeren Staten van Vrieslandt in soo een gewichte saecke van groote consequentie, als daer is het *Beneficium* van *Survivance* gelievet hadde, met hare naeste Nabuyren ende Bondtgenoten, soodanich door de natuyre gheconjungeert, ende onder eenen Stadthouder staende te communiceren voor en al eer daer inne te treden: doch alsoo die constitutie van saecken, (leyder) sedert is verandert, sijnde de hoogh ende wel-geboorne Heere Grave *Ernst Casimir* hooghloflijcker Memorie in des Landes dienst overleden, ende dat haer Ed. Mog. vertrouwen dat voortaen de goede Vruntschap ende Correspondentie in dusdanige saecken by de Ed. Mog. Heeren van Vrieslandt, meerder sal worden ghesoveert ende onderhouden, houden hare Ed. Mo. sich daer inne gecontenteert.

Betreffende de recommandatie van de hoogh ende wel-geboorne Grave *Hendrick* van *Nassau*, tot het Stadthouderschap; Verklaren de Heeren Staten van *Stadt ende Landen*, haer Ed. Mog. de selve aengenaem te zijn, ende dat hare Ed. Mo. tot de verkiesinge van een Stadthouder getreden zijnde op sijns zal. Heers Vaders veelvoudige diensten, ende des Jongen Heers goede qualiteyten, mitsgaders op de Recommandatie behoorlijck sullen letten, ende daer op sulcx disponeren, als haer Ed. Mo. tot meesten dienste van hare Provintie sullen bevinden te strecken.

Verklaren mede dat de presentatie om te willen treden in Communicatie over het formeren van *Instructie*, haer Ed. Mog. seer aengenaem is geweest, maer alsoo de saecke van 't voorsz. Stadthouderschap alhier tot noch toe soo verre niet is geavanceert, dat daer op voor als noch niet anders kan worden gedisponeert, als dat de Staten van *Stadt ende Landen* presenteren daer op t'sijner tijt, sulcke reguard te sullen nemen, als den dienst van den Lande, ende de goede correspondentie van beyde Provintien, vereyschen.

Bedanckende mits desen wel-ghemelte Heeren Gecommitteerden voor de moeyte in dese besendinge genomen, ende begeren dat haer Ed. gelieve dit antwoort die Ed. Mo. Heeren Staten van Vrieslandt voor te dragen, ende haer Ed. Mo. van goede intentie, Nabuyrlijcke Vrundtschap ende Correspondentie, der Heeren Staten van *Stadt ende Landen* te verseeckeren.

Actum op den Landtdagh in 't Provintie-Huys binnen Groeningen den *sesthienden Iunii sesthienhondert twee en dertich*, Onderstont ter Ordonnantie der Heeren Staten van Stadt Groeningen ende Ommelanden, ende was verteeckent *Henricii*.

Die van Stadt ende Landen hebben daer nae weder aen die van Vrieslandt ghesonden de Heeren Schornenbach, Buninck, Jensema ende Schaffer, doende verscheyden klachten / daer op sy versochten satisfactie: Als eerstelijck, aengaende de besettinge van 't Fort Delfzijl, sustinerende seer vreemt ende ongheruymt te zijn / dat de eene Provintie over de ander / van gelijcke gesach ende hoogheyt / alhoewel van minder macht ende middelen zijnde / deur het leggen ende besetten van soo een machtige Fortresse soude heerschen / ende ghelijck een toom hare vryheyt in de mondt leggen / 't welck by hare Ho. Mog. behoorlijck geconsidereert zijnde / hadden belieft met advys van Sijn Excell. ende des Raets van State by uytspraecke van den vijf en twintichsten November 1616. te verklaren dat hare Heeren Principalen ofte haer Ed. Mog. Gedeputeerden den saec-

 ken

ken in de Fortresse Delfzijl, ende 't geene daer onder behoort/ raeckende de poincten van Souverayniteyt als van State / Religie / Contributie / Politie ende andere/ soude beleyden/gelijck in de geheele Landtschap geschiede / ende raeckende de conservatie van den geseyde Fortresse/soo in besettinge met Soldaten/verseeckeringe ende reparatien van wercken van Fortificatie/met versieninge van dien met noodige Ammunitie / dat de selve by provisie gedaen soude werden by de Heere Stadthouder van beyde Provintien / volgens de ordere by haer Ho. Mog. by advys van Sijn Excell. des wel-gemelte Heeren Stadthouders ende Raedt van State daer op te nemen/ ende alhoewel die van Vrieslandt het eerste Lit van de voorsz. uytspraecke hadden voldaen / soo waren sy nochtans continuerende sedert dien tijdt/even seer in de besettinghe van de Fortresse met haere Guarnisoenen.

Ten tweeden, klaeghden over het inegael Gesach en Onderwint/'t welck in 't Collegie ter Admiraliteyt tot Doccum, ende in te stellen van dubbelt ghetal van de Raden aldaer/ waer door de Gecommitteerde Raden wegen Stadt ende Landen soo in 't nomineren tot de Officieren/als alle andere saecken van't selve Collegie dependerende/ genoechsaem alle gesach by over-stemminge der Vriesche Gecommitteerden ontrocken / ende sy luyden gelijck een o in 't cijffer deurgaens aldaer gereeckent wierden.

Ten derden, Alsoo die van Vrieslandt belieft hadde met de Heeren van Stadt ende Landen weder-zijdts Gecommitteerden op den een en twintichsten Martii 1629. te formeren ende arresteren verscheydene Ordonnantien ende Reglementen/ soo op de besettinge van de Frontieren beyder Provintien/als veranderinge Commandanten in de Schansen ende Fortressen aldaer: Item, op 't besteden / maecken / ende op-nemen der Fortificatie-wercken/met verscheydene andere saecken van 't eene ende andere dependerende / ende dat voormaels geen genoechsaem ordere op den ontfanck ende employ van de ghemene middelen in de Fortressen beraemt was / waer deur verscheyden altercatien ende disputen ontstaen/ oock de middelen in het Fort op de Bourtange gheheel in confusie gheraeckt ende te niet geloopen/ want versochten daer op als noch ordre/'t sy dat de selve penningen mede ten Comptoyre van den Ontfanger van de Middelen in Westerwoldinger Landt gebracht/ ofte by andere Persoonen van wegen de Provintien daer toe te authoriseren/ ontfangen/ende met kennisse ende last van beyder-zijts Gecommitteerden wederomme uytgekeert/ende alsoo de occasien van disputen ende onlusten mogen wech genomen worden.

De Staten van Vrieslant gaven haer den veerthienden Decembris voor antwoort/ *post curialia*, aengaende de restitutie van Delfzijl, dat voor al noch door gebreck van genoechsame last/ om kortheyt des tijdts/ by haer niet finaelijck konde werden gheresolveert: Edoch dat hier na deur weder-zijdts Gecommitteerde by speciale conferentie / in alle redelijckheyt haer satisfactie soude gheschieden/ sullende ondertusschen lasten aen haer Officieren in het deur-trecken te abstineren van alle fouten. Op het tweede, seyden de andere van de Admiraliteyt ghemaeckt te sijn by de samentlijcke Provintien / ende dat by reformatie ende redresse van dien/ als die soude gheschieden / sy souden doen wat redelijck was. Op het derde, dat by eerste ende beste ghelegentheyt / sy met die van Stadt ende Landen

geerne

geerne souden naerder ordre stellen op den ontfangh ende employ van de Middelen op de Frontieren ende Fortressen. Op het vierde, beloofden hier nae niet te sullen treden tot Electie van een Stadthouder / als de plaets soude vacant worden/ als met communicatie.

Ter selver tijdt is oock by de Heeren van Vrieslandt ghestatueert/ dat van nu voortaen geen Stadthouder ende Capiteyn Generael over de selve Provintie/ aen haer soude mogen doen versouck van Overdracht ende Survivance, het ware voor wat Persone/oft by wien 't selve soude gedaen/ofte te wege geleght worden/ maer dat hare Ed. Mo. alsulcken versoeck de Heere Stadthouder door krachte deses van nu voortaen hielden als onteyst. Resolverende en statuerende mede dat voortaen by de Heeren Stadthouderen/so wanneer de selve van hare E. M. hunne Commissien ende Instructien souden hebben ontfangen/ geen versoeck soude mogen gedaen worden / om te genieten eenich poinct / 't welcke hare Ed. Mog. hun alleen ghereserveert / ofte den selven Heeren Stadthouders by hunne Instructie ende Commisse niet geaccordeert hadden ; Voorts oock dat geen Militaire Ampten in de Guarnisoenen vervallende/ by de Heeren Stadthouders souden worden vergeven/ ofte op yemant geconfereert/ maer dat de selve souden worden vergeven by hunne Ed. Mog. ofte andersints by haer Ed. Mog. Gedeputeerden/ende de Heeren Stadthouder Collegialiter / ende by pluraliteyt van stemmen; ende dat alsulcke Militayre Ampten vervallende in 't Velde-Leger/ daer van de Heere Stadthouder den Collatie mede wierde toe-gestaen / exempt nochtans de Collonelschappen, Overste Luytenantschappen, ende Majorschappen, die haer Ed. Mog. sich alleen reserveerende/ ende dat de Stadthouder in 't vergeven van de Officien in 't Velde / gehouden soude wesen daer in den Ingeboorenen den Uytheemschen by concurrentie te prefereren; des nochtans dat de Commissien aen alsulcke Officieren souden werden ghegheven / op den name van hare Ed. Mog. nae voorgaende gewoonte.

Raeckende het vergeven van eenige vacante Compagnien / is men wat questieux gheworden met den Prins. Den veerthienden Februarii hadde de Heer Beaumont ter Vergaderingh van de Generaliteyt voor gedragen/ dat alle Officieren moesten present zijn tegen den eersten Martii, ofte dat alle absente plaetsen souden sijn vacant/ ende by den Prince werden verghheven. Die van Vrieslandt verklaerden in dit leste lidt niet te consenteren / aengaende de Compagnie staende op haer Repartitie. Oock heeft de Heer Beaumont voor-ghedragen dat over het vergeven van de Compagnien der vreemde Natien soo te voet als te paert/ als oock die van de vijftich Compagnien / die Anno acht en twintich waren ghelicht / voor soo veel de selve gerepartieert stonden op de Provintie van Vrieslandt tusschen Sijn Excellentie ende de Heeren Staten van de selve Provintie/ different was ontstaen/ als oock mede over het vergaren van de ordinaris oude Compagnien in den eersten Staet van Oorloghe begrepen / staende op de selve Provintie gerepartieert/ soo wanneer de selve effectivelijck te Velde ghebruyckt wordende/ aldaer quamen te vaceren; Stellende over sulcx de Heer Beaumont haer Ho. Mog. in bedencken of de selve niet goet en souden vinden / de Heeren hare Ho. Mo. Gedeputeerde tegenwoordich in Vrieslandt zijnde / aen te schrijven/ datse de meer-ghemelte Heeren Staten van de selve Provintie met alle re-

denen ende inductien wilden bewegen/ende disponeeren/haer te willen conformeeren met het gebruyck van de andere Provintien/ ende dat Sijn Excell. dienvolgens oock mocht vergheven de Compagnien van de vreemde Natien / ende die van de vijftich Compagnien ende andere / in manieren als vooren impetrabel vallende ; waer op ghedelibereert zijnde / hebben haer Ho. Mog. sich hier mede geconformeert/ oock verstaen/dat dienvolgens aen de Heeren hare Ho. Mo. Gecommitteerde in Vrieslandt ten fine als vooren/soude worden geschreven / welverstaende dat de oude Compagnien staende op de Repartie van Vrieslandt/soo wanneerse uyt het Veldt ende in Guarnisoen waren/ ende als dan vacant soude mogen komen te vervallen/ vergheven soude werden by de Heeren Staten van de meer-genoemde Provintie nae ouder gewoonte.

De Staten van Vrieslandt hebben soodanige ter Generaliteyt gedane Propositie ende Resolutie/genomen voor een sonderlinge flatterie, waer deur sodanige particuliere voorchden aen een ander te gheben / wat haer niet competeerde : Capterende alsoo voor haer ende de hare des Princen gunst ende beneficien / die wel loflijck waren voor haer particulier / maer schadelijck voor het publijck ; dies die van Vrieslandt by Resolutie van den thienden Martii hebben verklaert dat men in de voorsz. haer Provintie in 't poinct van het vergeven van de voorseyde Compagnien/ op Vriesche Repartitie ende betalingh staende / soude verblyven by de oude vry-ende-gerechtigheden / sampt voorgaende ghebruyck ende manieren van alle de voornoemde Kryghs-ampten te vergeven / by wat ghelegentheyt of toe-val de selve vacant souden mogen worden / ende dat sulcx met beleefthteyt/ soo wel aen haer Ho. Mog. als aen Sijn Excell. soude werden bekendt gemaeckt. Maer des onaenghesien heeft Sijn Excell. verscheyden Vriesche Compagnien voor Maestricht noch dit selfde Jaer vacant wordende / onder andere een van mijn Oom, aldaer blyvende/ vergeven. Want Graef Hendrick was jonck/ noch niet in het Stadthouderschap geintroduceert / ende wilde sich niet opponeren ; ende de Heer Frankena van wegen haer Ho. Mog. in 't Leger ghecommitteert/ versocht selfs den Prins/om soo wel het Capiteynschap/ deur mijn Ooms doodt vacant/als de andere Chargen/te vergeven : wordende op sijn versoeck de Lieutenant Capiteyn / de Vendrich Luytenant / ende een ander Vaendrich/alle volgens propositie ende na den appetijt van den Heer Frankena.

De Ingesetenen van de Bilt in Vrieslandt/ sijn dit Jaer oock klachtich ghevallen aen haer Ho. Mog. als dat der selver intercessie deur de Gecommitteerde niets hadde gheopereert/dat in Iulio waren ghekomen twee Gedeputeerden/ een Commissaris van den Hove / met ses en vijftich Soldaten / om te doen verkoopen haer vruchten/ om te mayen daer sy niet gesayt hadden ; voorts met gewapender handt ende met ghewelt de Ingesetene haer eygendom ende recht af te dwingen/ versochten haer Ho. Mog. geliefde dien van Vrieslandt inhibitie te doen. Haer Ho. Mog. hebben daer over soo wel aen haer in Vrieslandt zijnde Gecommitteerde/als aen de Staten selfs ghescheven ; maer de Staten hebben haer Ho. Mog. scherp weder geantwoort / dat de saecke was Provintiael/ ende de Generaliteyt niet roerde.

Eenige tijdt hier na / die van Stadt ende Landen haer met Vrieslandt geconformeert/ ende den Heer Graef Hendrick tot Stadthouder desgelijcx aengenomen

men hebbende/sijn by de Provintien respective ghegeven de volgende Instructien.

Instructie by den Ed. Mog. Heeren Staten van Vrieslandt *op den tegenwoordigen Landts-dach beraemt, waer op ende na, de Hoogh ende Wel-gheboren Heere* Hendrick *Graef toe* Nassau, *&c. tegenwoordige gheeligeerde Stadthouder ende Capiteyn Generael over den voorsz. Lantschappe Hem in de bedieninge van de voorseyde sijnen Staet, sal hebben te reguleren.*

1.

EErstelijck sal de Stadthouder Ons als Staten van den Lande, mitsgaders onse Gedeputeerde, naer behooren eeren ende respecteren, ende sich in geenerleye manieren mogen aenmatigen *eenich gesach* over de *Souvereyniteyt* ofte *Hoogheyt* van desen Landtschappe, nochte hem annemen te doen eenich poinct 't welck daer aen dependeert.

2.

De Stadthouder sal mede gehouden sijn de Gereformeerde Religie in voegen die tegenwoordich in onsen voorsz. Landtschappe opentlijck wordt geleeert, ende in het gehoudene *Synodo* Nationael tot *Dordrecht* is geapprobeert, *alleen* aengaende de Leere, te handthouden ende te verdedigen, sonder eenich veranderinge daer inne te mogen doen, ofte gedogen by andere gedaen te worden, welverstaende dat de *Kercken-ordinge* hier onder niet wort begregen.

3.

Oock sal de Stadthouder met onse Gedeputeerden moeten mainctenecren ende defenderen alle de voorsz. Landtschaps-Tractaten, Privilegien, Vryheden, Rechten, Ordonnantien, loffelijcke Coustumen, Acten, ende Resolutien, ende niet toelaten dat noch den Lantschappe int generael, noch eenige Lith van dien noch den Ingesetenen, Edelen, Eygen-erfden, ende allen anderen in 't particulier van wat qualiteyt ofte conditie deselve soude mogen zijn, daer in directelicken of indirectelijcken inbreuck worden gedaen.

4.

De Stadthouder sal oock met onse Gedeputeerden goede toe-sicht houden ende dragen op de buyten-landtse Fortressen ende Sterckten, staende tot onsen gesach ende voorsorge.

5.

Alle *Militaire Ampten*, staende op onse repartitie ende betalinge, sullen indistinctelijck by den Stadthouder ende onse Gedeputeerden bestelt worden, nae meeste stemminge, ende in absentie van den Stadthouder by de *Gedeputeerden alleen*, des worden hier onder niet begrepen, gelijck Politijcque, soo *Militaire* Ampten, dien wy specialijcken t'onser dispositie alleen hebben behouden, ende nae desen mogen behouden.

6.

Niettemin de voorsz. Militaire Ampten in het Velt-Leger vervallende, sul-

len (uytgesondert dien wy ons alreede besonderlijck hebben gereserveert, ofte noch vorder komen te reserveren) by den Stadthouder aldaer wel mogen vergeven worden, mits dat den Ingeboorenen van desen Lande den Uytheemschen in conferentie gepreferеert, ende de Commissie volgens op den Name van den selven Stadthouder ende onse Gedeputeerden nae aldergewoonte in der selver Collegio den genomineerden Officiers, verlenicht worden.

7.

Sal by den Stadthouder geen Commandeur in eenige Steden, Schantsen ofte Fortressen gestelt mogen worden, anders als by ons ofte onse Gedeputeerden advijs.

8.

Voorts sal de *Stadthouder* sich hebben te rechten na de Instructie van onse Gedeputeerden, voor soo veele de selve sijn Persoon raeckt, ende voornamelijck in het *verleggen* van de Guarnisoenen precise moeten onderhouden het *drie ende dertichste* Articule van den selven Instructie, wel-verstaende dat in absentie van den Heere Stadthouder de Regeringe van den voorsz. Lantschappe, sal staen by onse Gedeputeerden alleen.

9.

Van gelijcke sal de *Stadthouder* sich hebben te reguleren nae de Instructie van onse Raden Provinciael, voor soo veele de selve sijn Persoon mach raecken ende vooren gebruycklijck is geweest.

10.

De *Stadthouder* sal geen vaste goederen hier te Lande mogen aenkoopen.

11.

Sal oock de *Stadthouder* ende *Capiteyn Generael* van nu voortaen niet mogen doen eenige versoeck van *overdrachten* van sijn Staet by *Survivance*, het sy oock by wat persoonen, ofte voor wien het selve soude gedaen of te wege gelecht mogen worden, volgens de resolutie dies aengaende by ons genomen den *dertienden* deser Maent.

12.

Eyndelijcken sal den Heere Stadthouder niet mogen versoecken om te genieten eenigen point, welcken wy ons alleen reserveren, ofte den selven Heere Stadthouder by Syne Commissie ende Instructie niet en hebben geaccordeert.

Aldus gedaen ende ingestelt by de E. Edele Mog. Heeren Staten van Vrieslandt op den tegenwoordigen Landtsdach binnen *Leeuwarden* op 't Lantschaps-Huys desen *veertienden December* Anno *sestien hondert twee en dertich*. Onder de principale deses stonde voor *Oostergo E. à Donia, F. Aysma*, voor *Westergoo Tziert van Aylva, A. Andlea*, voor de *Sevenwolden R. van Lijcklama, Hessel van Sminia*, voor de Steden *Eelco Fetties, Syurdt Pietters*.

By de Heeren van Stadt ende Lande wierdt ghegheven dese volgende Instructie.

Die

1.

DIe Heere *Stadthouder* ende Capiteyn Generael van Stadt *Groeningen* ende *Ommelanden*, sal naest de eere Godes almachtich, den welstandt deser Provintie in't generael, ende van der selver Leeden ende Ingesetenen in't particulier, nae sijn beste vermogen bevorderen.

2.

Sal de ware Gereformeerde *Religie* in voegen als die jegenwoordelijcken in Stadt ende Landen opentlijcken geexerceert ende geleert wordt, handthouden ende verdedigen.

3.

Sal de *decreta Synodi Dordracena*, *de Leere aengaende*, voortsetten ende doen onderhouden, keerende ende weerende nae sijn vermogen alle contraminen, dewelcke heymelijck ofte in't openbaer daer tegens voorgenomen sullen worden.

4.

Mede sonder te gedogen eenige conventiculen ofte exercitien van andere Religien, mits dat nochtans niemant in sijn *geweten* beswaert sal mogen worden, alles inconformite het Tractaet in 't reduceeren der Stadt *Groeningen* opgericht, mitsgaders van de Placcaten ende Ordonnantien op dit stuck daer naer gemaeckt, ende noch hier namaels te maecken.

5.

Item sal de Heere *Stadthouder* neffens deser Provintie Gedeputeerden van Stadt ende Landen de selve Provintie in goede eenicheyt, rust, ende vreede conserveren ende onderhouden, mitsgaders de selve ende den goeden Ingesetenen van dien tegens alle force, overlast, ende gewelt, beschutten ende beschermen.

6.

De Stadthouder sal sijn het Hooft van onse Gedeputeerden ende in Collegie present zijnde, presideren, mede voteren, ende in voorvallende saecken besoigneren inconformite vande Instructie der Heeren Gedeputeerden voorsz.

7.

Sal alle Resolutien, Tractaten ende Ordonnantien, by ons genomen, gemaeckt ofte geapprobeert, ofte hiernamaels noch te nemen, te maecken ofte te approberen, achtervolgen, ende een yegelijck doen achtervolgen.

8.

Sal mede mainteneren, handthaven ende defenderen deser Provintie *Hoogheyt* ende *Souverainteyt*, alle rechten, vry ende gerechticheden van *Stadt* ende *Lande* in't generael, mitsgaders van yeder Lith ende der selver Ingesetenen in't particulier, ende geensints toelaten, dat soo in 't gemeen als elck Lith van dien, mitsgaders eenige Ingesetenen van wat qualiteyt ofte conditie de selve souden mogen zijn, daer inne directelijck ofte indirectelijck eenige inbreuck werden gedaen.

9.

De Stadthouder sal mede wesen *Capiteyn Generael* ende 't *Opperhooft* van 't Crychsvolck

volck te paerde ende te voete 't welck in dese Provintie tegenwoordich is, ofte hier namaels daer inne sal mogen komen.

10.

Sal het selve in goede ordre ende discipline gouverneren.

11.

Sal met alle gevoechlijcke middelen bearbeyden, soo doenelijck, dat alle het krychs-volck op onse repartitie ende tot onse betalinge staende, mach gelecht worden in Guarnisoen binnen dese Stadt ende de Schansen deser Provintie, ofte tot der selver bescherminge behoorende.

12.

Sal oock met onse Gedeputeerden de garnisoenen sulx veranderen als tot bescherminge van dese Provintie ende de gemeene saecke sal bevonden worden te behooren, des sullen de Gedeputeerden voornoemt *in absentie van den Heere Stadthouder* de Guarnisoenen binnen dese Provintie ende Frontieren van dien mogen *verleggen*, mits den selven daer van datelijck adverterende.

13.

Sal insgelijcken met onse Gedeputeerden dese Stadt, alle Fortressen ende Schanssen, versien met bequame Commandeurs over 'tkrychsvolck en sufficant garnisoen, ende goede sorge dragen dat de selve met Geschut, Pulver, Vivres, ende andere Ammunitien van Oorloge, van den geenen die sulcx behoort, geprovideert ende voorsien worden, daer mede de selve tegens 't geweldt van den Vyandt beschermt mogen blyven.

14.

Boven dien sal den Heere *Stadthouder* mede goede opsicht hebben op voorsz. Stadt ende Fortressen, ende met alle moghelijcke middelen bearbeyden dat de Schanse *Delfzijl* in conformite van de Resolutie der Ho. Mog. Heeren Staten Generael ende dese Provintie, gherestitueert ende wederomme ghelevert mach worden.

15.

Sal mede gehouden wesen sijne uytterste devoyr te doen dat dese Provintie in het ghesach ende recht haer competerende in de Schansen *Bellingwolde*, *Bourtange*, ende *Coevorden*, ofte andere die hier naemaels in dese Provintie, ofte tot der selver bescherminge sullen ghelecht worden, ghedefendeert ende ghemaintineert werden.

16.

Sal mede de Militaire Officien van Ritmeesteren, Capiteynen, Luytenanten, Cornetten ende Vaendrichs, in 't Velt-Leger vacant geworden (edoch daer selfs present zijnde) vergeven, mits dat de bequame Lantsaten voor andre sullen worden geprefereert, blyvende andersints de vergevinge van alle Militaire Ampten ter dispositie van de Heeren Staten van Stadt ende Landen, volgens de *Resolutien* op dit stuck by de selve genomen, ofte noch te nemen.

17.

De Heer Stadthouder sal *geen onroerlijcke goederen* binnen de Provintie mogen acquireren

18.

De Heer Stadthouder sal geen *Substitutum ofte Luytenant* mogen stellen als alleenlijcken in tijdt van noot, ende dat met *voorgaende weten ende consent* van de Heeren Staten van Stadt ende Landen voornoemt.

19.

Sal oock voort niemant mogen versoecken eenige *Acte van Survivance* ofte *Successie* van dit Stadthouderschap.

20.

Sal mede geen veranderinge van dese *Instructie* voor 't geheel ofte gedeelte van dien versoecken mogen.

21.

Alleen onverkortet de *Souverainiteyt*, *Vryheyt ende Hoogheyt* deser Provintie dewelcke de Staten van Stadt ende Landen volkomentlijck aen sich reserveren ende behouden.

22.

Ende indien by den Heere *Stadthouder*, ofte yemandt anders ghedaen mochte werden contrarie dese voorseyde poincten ende artyculen, sal daer van vermaent zijnde, met alle middelen 't selve verbeteren ende redresseren.

Aldus gedaen ende gearresteert binnen *Groeningen* in het Provintie-Huys, ter Vergaderinge van de Ed. Mog. Heeren Staten van Stadt ende Landen den *vijfden October sestienhondert twee en dertich*.

Onder de Vriesche saecken sal mede stellen de Besendinge van wegen haer Ho. Mog. door de Heeren Boreel, Raedt en Pensionaris van Amsterdam ende van Walta, over 't werck van de Vrede-handelingh / den achtienden Octobris ouden stijl / doende de navolgende Propositie.

Edele Mogende Heeren,

WY hebben last aen U. Ed. Mog. te representeren, dat haere Ho. Mog. den *twee en twintichsten May*, ende in *Septembris* laetstleden, hebben doen emaneren seeckere Declaratien, waer by die van de Nederlantsche Provintien aen de ander zijde om redenen in de selve Declaratien geexpresseert, versocht ende vermaent sijn geworden om het Spaensche Jock af te werpen, ende haer te voegen met de Geunieerde Provintien, daer op dan gevolght is dat den Hartogh van *Aerschot* by sijne Brieven van den *seventienden Septembris* lestleden aen Syne Excellentie den Heere Prince van *Orangien* versocht heeft Paspoort voor drie Gecommitteerde, die tot *Maestricht* souden komen om openinghe te doen van saecken van importantie, seggende 't selve te doen uyt last van de Heeren Staten Generael van de ander zijde tot *Brussel* vergadert wesende. Op welcke Paspoort den *vier en twintichsten September* in het Leger gekomen sijn de Heere Baron van *Swartsenburgh*, de Heer van *Blebus*, ende de Pensionaris *Edel-Heer* van *Antwerpen*. Ende hebben openinge

ninge gedaen, dat sy gelast waren van de Heeren Staten Generael van de ander zijde hare Committenten, om te verstaen de meeninge ende intentie van deser zijde, tot onderhoudinghe ende 't vinden van middelen waer door men by een goede uytkomste van den tegenwoordigen bloedigen ende langhduyrigen Nederlandtschen Oorloge mochte werden ontlast; ende ingeval men aen dese zijde daer toe oock ghenegen waere, dat de Heeren haer Committenten meerder en aensienlijcker getal van Gedeputeerden souden senden, om dat werck by der handt te nemen. Waer op gevolcht is, dat eenige Heeren Gedeputeerden van hare Ho. Mog. in 't Leger zijnde, by advys ende goet vinden van Syn Excell. ende van de andere hare Heeren Collegen, verscheyden discoursen over ende weder met de gemelte Heeren Gecommitteerde van de ander zijde hebben gehouden: daer uyt geresulteert sijn eenige poincten die op papier ghebracht werden, om aen weder-zijts Heeren Principalen voor-gedragen, ende daer op der selver goede meninge ende intentie verstaen te worden, ende daer na den *thienden October* gelast ende geinstrueert te komen binnen *Maestricht* voornoemt. Ende is desen gepresigeerden tijdt soo kort ghenomen, alsomen oordeelden om veele redenen, dat dese saecke met de meeste spoet diende te worden ghemesnageert, ende dat de Geunieerde Provintien, ofte haere Gecommitteerde, gene swarigheyt en souden maecken om de aenstaende Handelinghe toe te staen, ofte by provysie te adsisteren, alsoo alles daer alleen preparatoyr soude werden verhandelt ende op behagen. Die Gedeputeerde Heeren van de ander zijde alsoo vertrocken zijnde na de Heeren hare Committenten; soo hebben de Heeren hare Ho. Mog. Gedeputeerden in 't Leger tot *Maestricht* zijnde, met advys ende goet vinden van Syne Hoogh-gedachte Excellentie uyt hare middel mede aen haere Ho. Mog. afghesonden, de Heeren *Therasteyn* en de *Beaumont* ende *Harsolten*, die welcke in den *Hage* gekomen zijnde, hebben op den *vierden Octobris* aen hare Ho. Mo. (in absentie van de Heeren Gedeputeerden van Vrieslant buyten den *Hage*) gedaen rapport van 't gene in de voorsz. discoursen was voorgevallen, ende daer neffens gheexhibeert de memorie vervatende negen artyculen, die aen U. Ed. Mog. by copye konnen werden gecommuniceert. Waer over Syne Excellentie ende de voornoemde Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden sijn bedanct; Ende wat belanght de aengheboden Handelinge van die van de ander zijde, als oock de voorseyde artyculen ende den inhout van dien, hebben haer Ho. Mog. geoordeelt, dat die sijn van groote gewichte, ende hebben de aenwesende Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien op den *vierden Octobris* voornoemt aengenomen haer daer op te bedencken, ende der selver bedenckinghe den *negenden* daer aenvolgende in te brengen; doende middeler tijdt advertentie aen Syne Excellentie ende de andere Heeren haere Gedeputeerden in 't Leger van het gene in de Vergaderinge van hare Ho. Mog. was ghepasseert noopende dese saecke.

Ende is oock ten selven daghe by eenige Heeren Gedeputeerden van de aenwesende Provintien in hare Ho. Mog. Vergaderinge in bedencken gegeven; ofte aen U. Ed. Mog. niet gelijcke advertentie en behoorden gedaen te worden? Dan hare Ho. Mog. presupponerende, dat van de openinge by die van de ander zijde tot *Maestricht* gedaen, als oock van de nevenghaende poincten, U. Ed. Mog.

Mog. albereyts uyt het Leger over den korten wegh recht toe recht aen door de Heer *Franckena* souden sijn geinformeert ende dat U. Ed. Mog. dienvolgens op den gepresigeerden dach ofte eenige weynige dagen daer nae, haere bedenckingen op de aengebooden handelinge ende meer ghenoemde pointen, oock souden laeten inbrengen door U. Ed. Mog. Gedeputeerden ofte eenige van dien: hebben de saecke daer op laten aenstaen, ghelijcke hare Hog. Mo. by Missive van den *sesthienden* deses U. Ed. Mog. hebben te ghemoet gevoert ende verklaert. Doch sijn haer Ho. Mog. tot haer groot leetwesen naderhant in ervaringe gekomen door rapport van den Heere *Wotn*, dat aen U. Ed. Mog. de ghereqnireerde informatie niet en was gedaen. Waer over haer Ho. Mog. considererende aen de een zijde, dat dese saecke is van groote importantie, ende niet liever van herten wenschende dan dat met bewillinge ende consent van de respective Geunieerde Provintien, daer in mach geprocedeert werden; ende aen de ander zijde dat inde voorsz. saecke uyt verscheyden respecten ende consideratien, met celeriteyt ende voorsichtigheyt dient gegaen, ende dat de Heeren Gedeputeerden van de ander zijde (zijnde *thien* in 't getal) den *elften* deses albereyts tot *Maestricht* aengekomen, aldaer niet langh sonder aenspraeck ende behoorlijcke bejegeninge en konden werden opghehouden,: Soo hebben haer Ho. Mog. nae *Maestricht* voor af gesonden de Heeren *Therestevn* ende *Harsolten*, om Syn Excellentie mondelingh naerder te berichten van 't gene op de voornoemde saecke in haer Ho. Mog. Vergaderinge is gepasseert, ende wyders die ghemelte Heeren Gedeputeerden van de ander zijde te complementeren ende onderhouden; Sonder nochtans met hun eenige handelinge ofte conferentie te beginnen: maer alleenlijck aen de selve te verklaren, dat hare Ho. Mog. gemeynt ende besich zijn om binnen korte dagen van wegen desen Staet na *Maestrith* ten eynde te senden.

Ende hebben haer Ho. Mog. middeler tijdt ghelieft ons hare Gedeputeerden aen U. Ed. Mog. af te veerdigen om de selve van 't geene voorsz. is ten rechten ende in 't vriendelijck te doen informeren, ende daer by dan U. Ed. Mog. te verwittigen dat de Provintien van *Gelderlandt, Hollandt, Vytrecht* ende *Over-Yssel* hebben verklaert albereyts veerdich te zijn, om de aengeboden Handelinge van die van de ander zijde met der selver meer-genoemde Gedeputeerden te entameren by provysie tot *Maestricht*; ende dat de andere onghelaste Provintien in haer Ho. Mog. Vergaderinge versocht zijn (gelijck wy U. Ed. Mog. mits desen versoecken) haer hier toe mede te willen bequamen, 't sy de selve tot Vrede ofte tot Bestant soude mogen aengestelt werden ofte komen uyt te vallen; alles nochtans op behagen ende aggreatie van de respective Geunieerde Provintien.

Waer toe hare Ho. Mog. vertrouwen, dat U. Ed Mog. sullen ghelieven te inclineren, vermits alle uytkomsten van Oorlogen dienen omhelst te werden als men met eere ende reputatie, mitsgaders met seeckerheyt daer uyt kan gheraecken, gelijck men siet geschieden by alle Princen ende Potentaten, ende dat door den zegen van Godt Almachtich den Staet deser Landen in goeden stant ghebracht ende de Religie verseeckert zijnde, de Limiten sedert eenige Iaren herwaerts treffelijcken sijn verbreyt, tot eere ende glorie van dese Regieringe, ende dat het recht tijdt is om goede conditien te bespreecken terwijl men in voorspoet is, sonder sich selven buyten noot te onderwerpen verder de onheylen ende onseec-

onseeckerheden van den Oorloge, mitsgaders de veranderinge van de constitutie der saecken in *Europa* die tegenwoordich favorabel is, behalven dat daer sijn noch andere innerlijcke redenen in ons eygen selfs, die U. Ed. Mog. nevens andere Provintien sullen konnen bewegen om dese aengeboden occasie waer te men; ende insonderheyt gelieven U. Ed. Mo. te considereren, dat Syne Excell. alle 't geene voorsz. is ende wat daer toe meer behoort, rypelijck overwogen hebbende, ter Vergaderinge van hare Ho. Mog. heeft doen verklaren, sijne advys te wesen, dat de tegenwoordige ghelegentheyt ende aenbiedingen behoorden aenghenomen te werden, indien men oyt eenige uytkomste van Oorloghe soude willen hebben; ofte dat andersints het selve Oorlogh *irreconciliabel gemaeckt ende offensive gevoert sal moeten worden*, daer toe dan de Provintien voor het toekomende meer als voor desen souden moeten contribueren.

Wyders hebben hare Ho. Mog. ons gelast aen U. Ed. Mog. te gemoet te voeren, dat op 't subject van dese Handelinge ende der voorsz. poincten by eenige Provintien wert gemoveert ende gesustineert.

1. Dat de Heeren, die de aengeboden Handelinge souden aen ende by zijn, behooren sullen vast te houden ende haer te reguleren nae de artyculen van het Tractaet van 't Bestant van den Jare *negen*, ende die selve soecken te amplieren ende te verbeteren soo veel mogelijcken sal zijn.

2. Item, dat sorchvuldich ghelet sal worden op de conservatie van de *limiten* door voorgaende victorien verkregen, ende de selve noch soo veel verder te extenderen als eenichsints by Handelinge bekomen sal konnen werden, ten eynde het *gesach op de Revieren den Rhyn* ende de *Mase* aen desen Staet in 't gheheel moghe blyven, ende de Commercien daer over in seeckerheyt gedreven werden; ende dat de Steden daer op, aen en daer binnen gelegen, aen desen Staet mogen werden gebracht.

3. Midtsgaders dat de Octroyen van de Oost ende West-Indische Compagnien mogen werden ghemainteneert, ende de selve West-Indische Compagnie geaccommodeert met de inruyminge van *Capitanie van Phernambuco* ofte andersints.

4. Insgelijcx dat van den Vyandt bedongen werden, soodanige meerder Steden, voordelen ende tot verseeckertheyt, soo voor den Staet deser Landen, als voor de Navigatien, Commercien, Neeringen ende Manifacturen van binnen ende buyten 's Landts, als in de meer-genoemde poincten aengheroert wordt, ofte met apparentie geobtineert sal werden.

5. Vorders dat oock gedacht ende ernstich gerecommandeert soude behooren te werden, ten eynde die van de ware Christelijcke Gereformeerde Religie aen de ander zijde, in de Exercitie van de selve niet ghemolesteert, ofte ten minsten in meerder vryheyt ofte buyten recherche mogen gelaten worden.

6. Item, dat nauwe regart soude dienen genomen, by voortganck van de aengeboden Handelinge, oft ende hoe verre tot den meesten dienst ende seeckerheyt van 't Landt de aggreatie van den *Coninck van Spaengien* ende van de *Infante* soude behooren gerequireert, ofte oock wel voor by gegaen te worden.

7. Vorder dat in de voor-geslagen Alleancie met die van de ander zijde, tot ruste ende seeckerheyt van het aengeboden Tractaet, ende van de gemeene Nederlanden,

derlanden, soude behooren ghelet te worden op den teneur van de voor-gaende Alleancien, ende om die van de andere zijde mede te verobligeren, om dese Landen tegen alle vyandtlijcke aggressien, uyt het Roomsche Rijck, te helpen defenderen, sonder nochtans desen Staet te engageren, tegens de Coningen ende Princen daer mede den Staet voornoemt van oudts verbonden is.

8. Dat oock de Heeren die gecommitteert soude werden wegens desen Staet tot de voor-geslagen Handelinge, ten hoochsten gerecommandeert soude worden, om verder de meeste seeckerheyt ende avantagie te bedingen, die haer mogelijck souden zijn.

Ende alsoo de Heeren Ambassadeurs van *Vranckrijck* ende *Sweden* respectivelijck insghelijcx den Secretaris van den *Coninck van Bohemen* op dese saecken verscheydentlijck hebben propositien gedaen ende memorien ingegeven aen haer Ho. Mog. (daer van U. Ed. Mog. by copye ghedient werden) dewijle by de respective Provintien op de aengeboden Handelinge, noch geen verklaringe gedaen is, dat het selve geschiedt zijnde als dan by haer Ho. Mog. daer op geresolveert sal werden, als na behooren.

Gelijck oock als dan eerst soude konnen werden gheresolveert, wanneer een algemenen Vast ende Bede-dagh soude behooren uytgeschreven te worden, om Godes zegeninge over de selve Handelinge te mogen verbidden.

Van alle welcke voor-verhaelde saecken haer Ho. Mog. begeert hebben aen U. Ed. Mog. als een van de notabelste Leden van de Geunieerde Provintien dese communicatie door ons te doen, ende de selve met eenen vriendelijck te versoecken, dat het U. Ed. Mog. believe dit geheel stuck met alle sijnen Leden in ernstige deliberatie te brengen, ende 't selve na haer ghewoonlijcke wijsheyt wel rypelijck te overwegen, op dat het selve geschiedt zijnde, U. Ed. Mog. Gedeputeerden in aller yle sonder verder tijdt verlies in hare Ho. Mog. Vergaderinge gesonden mogen werden, gheinstrueert ende volkomentlijck ghelast, om nevens de andere Provintien consent te dragen tot de meer-genoemde aenghe-boden Handelinge, U. Ed. Mog. consideratien te openen, ende eenige Heeren uyt haer Ho. Mog. Vergaderinge te helpen committeren nae *Maestricht*, ofte op soodanighe andere plaetsen daer hier na de voor-gheslagen Handelinge met de Heeren Gedeputeerden van de ander zijde gheentameert ofte ghecontinueert soude mogen worden. Onderstont *W. Boreel* ende *P. v. Walta.*

De Heeren van Vrieslandt hebben eerst ende voor al geresolveert dat de Personen welcke hare Ed. Mog. nae derwaerts souden mogen deputeren/ niet souden vermogen in ofte over het bedienen van de gemelde deputatie ofte ter contemplatie van dien directe ofte indirecte te ontfangen ofte genieten eenige giften ofte schenckagien hoedanich ofte van wat nature de selve soude mogen zijn/ ende van wat personen die oock souden mogen procederen/ ja al was het schoon dat andere Provintien hun sulcx consenteerden/ gelijckerwijs sy mede niet souden mogen consenteren dat eenige giften ofte geschencken ter contemplatie als verhooren wierden geconfereert aen yemandt/ het sy van dese ofte andere zijde waer mede getracteert soude werden/ maer souden ter contrarie gehouden sijn ter voorsz. Vergaderinge der Hooghgedachte Heeren Staten Generael/ ofte ander-

anderſints alwaer men eenige deliberatien ſouden geraecken te houden over de receptie ende reſpective diſtributien van alſulcken donativen; ſulcx af te ſtaen ende te diſadvoyeren / interdicerende mits deſen den ſelven Gedeputeerden alſulcke receptie ende ghenietinge / by pœna dat de geene / dewelcke contrari deſe reſolutie bevonden ſoude werden yets genooten te hebben / al was het oock na expiratie van Jaren / ſouden ipſo jure verklaert weſen infame perſoonen / inhabil / ende incapabel om eenige digniteyten / Ampten / ofte Staten te bedienen / ende voort alſulcken donativen ofte giften aen voorſz. Lantſchaps Fiſcum vervallen / die by deſen wiert geauthoriſeert om by dier ghelegentheyt tegens alſulcke perſoonen des Lantſchaps-recht ende gerechtigheyt te bewaren.

Tot de Deputatie wierde genomineert wegens Ooſtergoo de Heere Rienck van Burmania Grietman over Ferwerderadeel / uyt Weſtergoo de Heer Julius Dominicus ab Hottinga, uyt de Sevenwolden, Eſias van Lycklama, Grietman van Stellinghwerf Ooſteynde / ende uyt de Steden, Homerum ab Harinxma, mede Raedt Ordinaris in den Hove van Vrieſlandt.

Ende alſoo in den Hage by die van Vrieſlandt ende twee andere meeſt / wiert gedifficulteert / hebben haer Ho. Mog. goet gevonden te ſenden de Heeren Foreeſt ende Foeyt, die den derden Decembris deden de volgende Propoſitie.

Edel. Mog. Heeren,

WY hebben last U. Ed. Mog. te presenteren, dat de aenkomste van der selver Gedeputeerde volkomen openingen is gedaen, van 't gepasseerde in de aenbiedinge tot onderhandelinge, welcke die van de andere zijde tot *Maestricht* gedaen hebben, ende 't gune daer op is gevolcht.

Dat vervolgens de bedenckingen ende advysen van de Provintien op de voorsz. saecke sijn gheresumeert, ende daer op mede ghehoort de consideratien van U. Ed. Mog. dat op alle 't selve serieuselijck zijnde gedelibereert, ende bevonden dat alle de Provintien tot Onderhandelinge met die van de andere zijden niet ongenegen waren, maer die Provintien van *Zeelandt*, *Vrieslandt* ende *Stadt ende Landen* daer in van de andere *vier* Provintien verschillende, vermits de voorseyde *vier* Provintien haer volkomentlijck gelast vonden met die van de andere zijde, als *Vrye Staten* ofte oock andersints, ende soo wel tot *Vrede* als tot een langduyrich *Bestant*, nae de gelegentheyt te mogen handelen.

Ende de voorsz. *drie* Provintien nauwer geastringeert zijnde, om Alliancie met *Vrye Staten*, ende tot een *eeuwige Vrede* in besoygnes te mogen treden, daer over merckelijcke consideratien sijn gevallen, ende namentlijck, dat voor den dienst ende seeckerheyt van desen Staet, soo binnen als buyten 's Landts veele saecken altoos gevallen zijn, ende noch meerder soude konnen voorvallen, waeromme 't een of 't ander in de aenstaende Handelinge soude ghekoosen ofte ghepresenteert worden, ende dat daeromme ondienstich soude wesen, dat de Provintien precijs soude wesen, gelijck sonder haer *nae de gelegentheyt* op de eene ende andere voet te mogen voegen, ende te verkiesen 't gunt voor den Staet der Landen meest dienstelijck ende aenneemelijck soude mogen wesen, insonder-

heyt

heyt naedien by de meeste Provintien is ghepresupponeert, dat de acceleratie ende bevorderinghe van de aenstaende Handelinge dienstiger soude wesen, als dat die in longeur soude worden ghetrocken, 't welck nochtans anders soude moeten geschieden, indien de Provintien deur verscheydene last ende commissien van hare Principalen niet bequaem souden wesen die voorsz. Handelingen te beginnen, ende nae ghelegentheyt te bevorderen, waeromme de Heeren van Zeelandt soo verre sijn gedisponeert, dat de selve aengenomen hebben haer tot de voorsz. Handelinge in allen gevalle bequaem te maecken, ende alsoo U. Ed. Mog. Gecommitteerden, haer soo veel niet ghelast en vonden; Soo is noodich geacht niet alleen 't selve deur U. Ed. Mog. Gedeputeerden, maer deur ons, van wegen hare Ho. Mog. aen U. Ed. Mog. te representeren, alsoo de Gecommitteerden van de andere zijde nae alle apparentie eer lange in den *Hage* sullen komen.

Synde de intentie van haere Ho. Mog. met de selve een kort, bondich, ende avantagieux besoygne, onder de Wapenen te maecken, ende na communicatien met Syne Excellentie aengaende de qualiteyt van die van de andere zijde, als mede omme Vrede ofte Bestant, ende aggreatie, die daer toe sal worden gerequireert, sodanige voorstellingen ende bevorderingen te doen, als men by gemene deliberatie sal konnen geraden ende practicabel vinden.

Sonder dat men de Provintien van hare goede meningen begeert te diverteren, maer alleen te versoecken dat de selve ten weder-zijden, ofte *alternative* hare Gedeputeerden gelieven te lasten, op dat men na de occurrentien, ende bejegeningen, die soude mogen vallen, niet weder na de Provintien souden behoeven te recoureren, maer sich bequaem vindē ten tween finen te mogen besoigneren.

Wesende selfs ondienstich voor den Staet van 't Landt, dat die redenen ten weder-zijden dienende van nu aen gededuceert, ende tusschen de Provintien ghecontroverteert soude mogen werden, alsoo de selve bekendt wordende, de Vyanden merckelijcke avantagie soude geven.

Daer ter contrarie, als de Provintien ten weder-zijden, en in beyde gevallen sijn gheresolveert, de verkiesinge aen haer selven hebben, ende haer ten besten na gelegentheyt sullen weten te resolveren.

Diethalven wy U. Ed. Mog. versoecken dat de Gedeputeerden van U. Ed. Mog. Provintie mede *alternative* ende *in utrumque casum* mogen worden ghelast, als mede om de vordere Handelinge met genoechsame authorisatie ten dienste van den Lande te mogen by-woonen; Was gheteeckent *N. van Foreest*, ende *A. Ruyt*.

Men merckte in alle manieren dat Hollandt alleen in desen tijdt gaerne een eynde des Oorloghs hadde/ [illegible] Financien ; maer inder daet [illegible] de Spaensche [illegible] van de Fransche/ [illegible] was Crimineel. Vrieslandt ter contrarie / [illegible] in de opstaende Propositie ; [illegible] Provintien [illegible] / [illegible] *Non si male nunc, & olim sic erit*, [illegible] als den tijdt / [illegible] Maer sijn manie-

manieren ende regulen moet veranderen/sullende belachelijck zijn dat de Vrouwen in de somer souden willen gebruycken de moffen / in de winter de waeyers. Ende om dat die van Vrieslandt sulcx niet konden begrijpen / gaven aen de gemelde Gedeputeerde voor antwoort / datse persisteerden by haer voorige Resolutie/ ende by de Instructie eens aen haer Gedeputeerden gegeven/ van niet te handelen als met exclusie der Spaensche.

De Moscovitische Ambassadeurs hebben in 't begin van Januarii weder Audientie ghehadt / ende versochte dat de Heer Prince van Orangien daer by mochte present zijn/ 't welck Sijn Excellentie verklaerde onnoodich te zijn als tegens gewoonte/ doch is echter deur den Heer Knuyt versocht zijnde / haer te gevalle/ te willen verschijnen/ aldaer mede ghecompareert: Sy deden ernstige instantie om antwoort ende resolutie op haer Propositie / dat was om te hebben secours van volck / geldt / &c. tegen Polen, verklarende dat de Ambassadeurs van haer Ho. Mog. aen den Groot-Vorst sulcx belooft hadden / klaeghden dat men buyten fatsoen soo grooten Vorstes Ambassadeurs liet nae loopen om expeditie. Nae communicatie wierde geantwoort/ ende gheexcuseert op de verscheyden ende van een gelegen Provintien/ allwaer de saecken ten Lant-dagen mochten komen / oock op de absentie van eenige Leden der Vergaderingh.

Daer op repliceerde de tweede Ambassadeur / dat men den Ambassadeurs van desen Staet in Moscovien hadde toe-gestaen wat sy begeert hadden / ghevende aen de Koopluyden van desen Staet de selve vryheden ende aental van trafiquerende Koopluyden / die de Engelsche hadden ende genoten; begeerde de Namen te weten van de selve Koopluyden. Item dat tot requisitie ende gerijf alleen van de Hollandtsche Koopluyden tot Archangel noch een Brugge gemaeckt wiert / ende dat men haer den uytvoer van Eycken-Hout hadde toegestaen. Hare Ho. Mog. danckten in ghenerale terminis / ende dat men haer versoeck naerder soude examineren.

Die inder Moscou ghewesene Heeren Ambassadeurs Burgh ende Veltdriel ontboden zijnde ter Vergaderingh / ontkenden belofte van secours / ghelijck de Moscovitische proponeerden / gedaen te hebben / presenteerden in mondelinge conferentie met de Moscovitische daer over te komen / daer toe gecommitteert wierden de Heeren Olican ende Beaumont. By een komende hebben de Moscovitische noch by monde/ nochte by geschrifte/ konnen beweeren dat de Heeren Burgh ende Veltdriel souden hebben belooft sodanich secours; maer alleen hadden den Groot-Vorst gheraden Ambassadeurs te senden / hoopende (geensints beloovende / als waer toe sy geen last hadden) dat hare Ho. Mog. alles souden doen wat mogelijck ende redelijck was. Sulcx is haer voor antwoordt ende excuse van 't secours gegeven. Daer op sy den seven en twintichsten Ianuarii ter audientie repliceerden dat sodane antwoort niet was na haer intentie ende verwachtinge/ versochten al noch assistentie van Volck ende Geldt / mogende lijden dat haere Ho. Mog. daer tegen weder yets souden bedingen. Men dede haer af vragen of sy Koorn ende Zijde in plaets van Volck ende Geldt souden willen senden/ ende daer nae hoe veel Geldt sy begeerden / sy seyden thien, acht, ofte ses hondert duysent Rijcxdaelders/ te betalen in Rogge ofte Zijde/ in twee à drie Jaer te leveren / gevraecht te Rogge tot wat prijs / seyden eerst geen last

te

te hebben/ daer na seyden tachtentich Rijcxdaelder het last. Den Gedeputeerden scheen sulcx enorm. Ende rapport gedaen zijnde/ is nochmaels het secours geexcuseert/ doch belooft de handt daer aen te houden / dat sy met Koopluyden mochten handelen/ tot prijs courant in Februarii, ende vervolgens wierdt de voor gedaen dat eenige Contractatie tusschen haer ende Koopluyden mochte gheschieden / insonderheyt tot verschot / daer toe de Koopluyden noyt hebben willen verstaen. Uytvoer van eenige duysent so Musquet als Pistool-Lopen/ ende diergelijck/ is haer gepermitteert. Endtlijck weder aenkomende het sayssoen om te vertrecken / sijn ghedepescheert / nemende haer afscheyt den vier en twintichsten May ter presentie van Sijn Excellentie met allerhande complementen/ dancksegginge / presentatie van correspondentie ende verseeckeringh van hares Vorsten goede ghenegentheyt. Haer wierdt in scriptis een finael antwoort gegeven vol van gelijcke complimenten/ maer dat hare Ho. Mog. nu in de t'sestich Jaren hadden Oorlogh ghevoert met den machtigen Coninck van Spaengien/ niet alleenlijck hier by Huys/ maer in Zee/ ende verre ghelegen Landen in Oost ende West-Indien. Dat hare Ho. Mog. (behalven ontallijcke Tonnen Gouts die sy selfs Jaerlijcx moesten veroorlogen) noch van doen hadden de mildadigheyt ende subsidie in Volck ende Geldt van haer Geallieerde / oock tegenwoordich een kostbare Armade te Velde souden brengen/ daerom van de versochte Assistantie moesten geexcuseert blyven.

Behalven het langdurich defroyement heeftmen noch vereert aen den Ambassadeur Andriewits een Ketten van drie duysent gulden/ aen sijn twee Neven elck een van drie hondert vijf en twintich gulden / aen den Tolck hondert gulden / aen de veerthien Dienaers die de Presenten hadden ghedragen elck ses Rijcxdaelders. Aen den tweeden Ambassadeur oock een Kettingh van drie duysent guldens/ aen Wasilsewits sijn Swager een van twaelf hondert en vijftich guldens/ aen den Translateur vier hondert en vijftich guldens / ende aen de achtien Dienaers die de Presenten hadden gedragen elck ses Rijcxdaelders. In Junio hebben sy versocht / eerst, dat aen haer Edellieden ende Priesteren oock een vereeringh tot ghedachtenis mochte gheschieden; ten tweeden, dat de provisien tot haer onderhout binnen Scheepsboort/ niet in handen van de Capiteyn mocht gestelt worden. Het eerste is gheexcuseert / dewijle de Ambassadeurs selfs grooter vereeringh als ordinaris gekregen hadden/ zijnde hier geen manier dat de Edellieden van de Ambassadeurs vereeringhe kregen. Doch aen de twee Priesters is elck vijftich gulden gegeven. Voorts ordre gestelt dat die van de Admiraliteyt haer souden versien van Water / Vuyr ende Licht/ ende twaelf tonnen Bier van vier guldens de Ton / ende den Hofmeester Mortaigne is ghelast haer te conduceren tot binnen Scheeps-boort / ende op den wegh te defroyeren. Aen de Ambassadeurs is elcx gegeven vijfhondert Rijcxdaelders tot inkoop van haer onderhout te Scheep. Aen den Tolck Angelaer moestemen noch gheven eene Certificatie dat het sijn schuldt niet was dat de Edelluyden geen Present hadden ghekregen / maer dat het hier geen manier was ; sy wierden den seventienden Junii deur de Heeren Arnhem ende Olican geleydet tot aen de Amsterdamsche Schuyt.

Het antwoordt op hare gedane Propositien was gelijck hier te sien is / gestileert

leert op de eygen wijse ende maniere als de Moscoviten haer dingen instellen/ soo van complimenten als intitulatien:

GOdt sy gelooft in sijne H. Drievuldigheyt, die oock ghepresen wordt in sijn Eenigheyt, dewelcke wy aenroepen ende eeren:

Den Doorluchtichsten Grootmachtichsten, Wijtberoemden, ende Hooghgebooren Grooten Heer Keyser ende Groot-Vorst *Mygeyl Fedrowits* aller Russen selfs Erholder, &c. Alsoo het uwe Keys. Majest. belieft heeft aen ons Heeren Staten der Vereenichde Nederlanden te senden uwe Majest. Ambassadeurs den Hof-Joncker *Grygorey Andrewits Oelabien* ende den Canseler *Grygorey Larieue*, soo hebben wy de selve laten komen in onse groote Vergaderinge ter presentie van sijn Excellentie de Heer Prince van Orangien, ende hebben ons aldaer U. Keys. Majest. Brieven van Credentie over-ghelevert, oock rapport ghedaen van uwe Keys. Majest. *ghesontheyt*, oock van die *ghesontheyt* van U Keys. Majest. Soon den Grooten Heer *Tsariwits* ende Vorst *Alexy Migaylowits*, als oock mede van die *ghesontheyt* van U Maj. Vader Groten Heer Heylig. Patriarch *Filaret Nikits van Mosco*, ende aller *Russen*; ende vorders hebben ons oock aengedient die goetgunstighe groetenisse van U Keys. Majest. gevraecht na onsen *gesontheyt*, waer voor wy de selve bedancken ende wenschen Uwe Keys. Majest. als oock Uwe Keys. Majest. Soon een langhduyrige *Lijf-gesontheyt* ende gheluckige Regieringe, met gheluck ende voorspoet in U. Majest. desseins ende voornemen, tot Uwe Majest. naems eeren, tot versterckinge ende vermeerderinge van Uwe Majest. Landen ende Rijcken, ende tot des selfs glorie ende grootmaeckinghe; vorders sijn ons uwe Keys. Majest. als oock uwe Majest. Soon Grooten-Heer *Sariwits* ende Vorst *Alexy Migaylowits* presenten door uwe Majesteyts Ambassadeurs wel behandicht, dewelcke wy aenghenomen ende blydelijck ontfangen hebben, waer voor wy U. Majest. ghedienstelijck bedancken, ende wenschen voortaen te blyven met U. Majest. in vrientschap ende correspondentie om uwe Majest. nae gelegentheyt van saecken, dienst te bewysen. Vorders hebben uwe Majest. Ambassadeurs in onse Vergaderinge ghedaen verscheyden Propositien, ende wy hebben hun daer op laten wedervaren onse schriftelijcke antwoorden, gelijck haer Ed. de selve aen uwe Keys. Majest. sullen weten over te leveren; waer over wy de gemelte Heeren na uwe Keys. Majest. wederkerende niet hebben willen onderlaten te accompaigneren, met desen onsen Brief van Recredentie, oock betuygen dat haer Ed. ons ten hoochsten aengenaem zijn geweest, ende geduyrende haer Ed. verblijf alhier voor der selver Personen seer instantelijck ende met goeden yver bevordert hebben den dienst van uwe Keys. Majest. daer over wy hem te liever met goeden oogen hebben aengesien, ende met contentement ontfangen, ghelijck wy sullen doen allen den ghenen die ons van soo grooten Vriendt (als uwe Keys. Majest.) toe-ghesonden soude mogen werden. Maer hoewel die wel-gemelte Heeren Ambassad. ons seer wel genegen ende ghedisponeert hebben gevonden om uwe Keys. Majest. in des selfs begeerte te believen, soo heeft nochtans die tegenwoordighe constitutie van tijden ende saecken van desen Staet niet toe konnen laten om te doen die versochte assistentie van Volck ende Geldt aen uwe Keys. Majest. tegens den Koninck ende Kroone van *Polen*, vermits

mits wy over den tijdt van 't sestich Iaren in Oorloge sijn gheweest, ende noch zijn, tegens den Koninck van Spaengnien ende sijn Adherenten, openbare ende ghesworen vyanden van desen Staet; in welcke Oorloghe wy niet alleen hier in de Nederlanden ende andere plaetsen, maer oock buyten de selve ter Zee ende te Landen tot in die verre ende aen de andere eynde der Wereldt ghelegen in Oost ende West-Indien continuelijck, en de sonder ophouden, moeten gebruycken soo groote menichte van Krijghsluyden, dat die op verre na uyt onse eygen Landen ende Provintien niet en konnen werden gelicht, ofte bekomen, oock so ontallijcke groote schatten van Geldt moeten employeren, dat daer toe alle het inkomen van dese Landen ende die groote schattinge die op de Onderdanen met groote beswaernisse extraordinaer werden gheheven, op verre nae niet suffisant zijn, sulcx dat de nabuyrige Koningen ende Potentaten die in vrientschap ende Verbondt met dese Staet zijn, niet alleen aen ons senden groot ghetal van hare Onderdanen, als Soldaten tot die Nederlandtsche Oorlogen, maer oock groote somme Geldts, om te subbenieren soo beswaerlijcke ende oneyndelijcke Krygskosten daer met wy verre boven ons inkomen sijn beswaert: Daerom wy een vast vertrouwen willen stellen dat uwe Keyserl. Majesteyt selfs ons van die versochte assistentie na sijn hooghste Wijsheyt sal houden voor geexcuseert, te meer alsoo wy nu besich sijn om een machtich Leger te Veldt te brengen, ende een groote Scheeps-Armade in Zee te werpen tegens den Spaengiaert ende sijne Adherenten, ghelijck die Heeren uwe Majest. Ambassadeurs oock sullen weten te rapporteren, daer aen ons om kortsheyts wille gedragen; Actum Hage den een-en-twintichsten May 1632.

Wat met Chur-Brandenburgh van tijdt tot tijdt noopende de gemene interessen was ghehandelt / is voor desen ghesept. Dit Jaer in 't begin van Ianuarii quam sijnent wegen weder in den Hage den Graef van Swartsenburgh. Het Subject is te sien in de navolgende sijne Propositie.

Hoge ende Mog. Heeren,

UWe Ho. Mog. sullen sich buyten allen twijffel noch wel ontsinnen hoe dat in 't Jaer negen en twintich lestleden als tusschen Syn Chur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburch myn genadichste Heer, ende den Heer Palts-Grave van Nieuburch over de administratie ende genietinge der Gulijck, Cleefsche, ende aengehoorige Landen een provisionel Accordt is getroffen uwe Ho. Mog. daer van Sijn verstendicht ende met eenen versocht, dat sy 't selve Accordt oock haers deels, ende soo veel het haer concerneren dede, wilden Ratificeren.

Ingelijcks gelieve U. Ho. Mog. sich te ontsinnen, dat de selve datmael ende oock naderhandt t'alleen tyden sich geneycht verclaert hebben 't gedachte provisionel Accordt oock aen haer zyde ten effect brengen helpen. Soo dat sy oock tot dien eynde in 't volgende Jaer dertich een nadere middelingh tusschen haere Churvorstelijcke ende Vorstelijcke Doorluchtige genegotieert ende gevonden hebben.

De selve sullen oock noch indachtich zijn, alhoewel sy sich tot het Complement

ment van 't Accordt soo als 't gemelt is, willich hebben verklaert, ende ten dele de goede handt daer by ghehouden, dat nochtans etlijcke ende wel de principaelste *gravamina* dewelcke dit Accord ende der Landen Neutraliteyt contrarii ende nadelich zijn, op de selve sijn staen ghebleven, ende niet hebben afgestelt werden mogen. Maer dat uwe Ho. Mog. der selver remederinge van 't voorsz. Jaer *negen en twintich* af ende volgens van de een tijdt tot den anderen uytghestelt ende op naerder t'samen-komste ende Handelingh dilayeert hebben.

Ende dewyle dan Syne Chur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt onder den druck van sulcke *gravamina* blijft, ende dese Landen met alle de Onderdanen te gronde gaen moeten; doch tot uwe Ho. Mog. sich Nabuyrlijck beter is versien, als dat de selve ghemeent sijn souden 't bederf ende ruyne van Syn Chur-Vorstelijcke Doorl. ende dese hare arme Landen te begeren; ghelijck sy dan aen hare zijde geneycht zjn in goeder vriendt ende nabuyrschap met uwe Ho. Mog. te continueren. Soo heeft de selve goet gevonden my wederom herwaerts te *seynden*, ende my Genadichst opgegeven U. Ho. Mog. vlytijchst te versoecken dat de selve gelieven wilden sich nu eens over die gementioneerde aen Syn Chur-Vorstelijcke Doorl. ende den Landen verderffelijcke *gravamina* na billigheyt favorabel te verklaren, oock daer op de remederingh selfs effectuelijck volgen te laten.

Ende ghelijck uwe Ho. Mog. dit aengaende voor desen dickmael een nadere communicatie hebben goet gevonden, alsoo doen ick my oock daer toe eerbieden, ende verwachtende op de selve eenige uyt haer middel daer toe sullen committeren, op dat men allerzijdts noodich bericht des te bestandiger mach innemen, ende uwe Ho. Mog. oock in hare volle Vergaderinge niet al te veel geincommodeert werden.

Wat Commissarisen hem wierden gegeven/ ende in wat manieren nae verscheydene conferentien de gravimina sijn beslicht ende afghehandelt / is te sien uyt dit navolgende:

Tractaet met Syn Chur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburgh van den tweeden April 1632.

ALsoo in 't Jaer *sestienhondert twee en twintich* tusschen Syn Chur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburgh ende de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden is opgherecht een defensive Alliantie tot recuperatie ende conservatie van Hooghged. Syne Chur-Vorstel. Doorl. *Cleefsche* ende *Gulicksche* Landen, in de welcke haer Ho. Mog. tot de voor-ghedachte recuperatie ende conservatie hare assistentie, ende daer en tegen Syne Chur-Vorstel. Doorl. een seeckere aental Krijghs-volck, ende dan by voorvallende occasien oock een genoemt deel van extraordinare Belegeringhs-kosten *reciproce* toe-geseyt ende versproocken hebben, op wijse ende mate ghelijck het selve in de voorsz. Alliantie breder gestelt, ende daer op gevolghde Tractaten ende afscheyden geexpresseert is.

Als

1.

ALs oock volgens in 't Jaer *sestienhondert negen en twintich* ende *dertich* door mediatie van haer Ho. Mog. is gemaeckt een provisionael Accort tusschen Syn Chur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt ende den Heere Palts-Graef van *Nieuburgh* over de *Cleefsche* ende *Gulicksche* Landen, ende dienvolgende Syne Chur-Vorstel. Doorl. het daer voor heeft gehouden, dat sy in 't toe-komende niet en was verbonden yet meer uyt de voorsz. Alliantie te presteren, het sy aen onderhoudinge van Volck, ofte oock eenige kosten van Belegeringe, alsoo de selve komen te cesseren, vermits het voorsz. Accordt van den Jaren *negen en twintich* ende *dertich* respective, sustinerende haer Ho. Mog. daer tegens, dat wel de belegeringe ende der selver kosten, als mede de recuperatie van de Landen, die ten behoeve van den Heer Palts-Grave afghedeelt zijn, in 't toe-komende voor den tijdt van *vijf en twintich* Jaren in 't meer-ghemelte Accordt van *negen en twintich* ende *dertich* geexprimeert, ten regarde van Syn Chur-Vorstel. Doorl. komen te cesseren, maer dat nochtans tot conservatie van Syn Chur-Vorstel. Doorl. aenbedeelde Landen, noodich was eenigh Krijgs-volck vorder te onderhouden, ende alwaer het schoon dat Syn Chur-Vorstel. Doorl. absolute over de *Gulicksche* ende *Cleefsche* Landen verackordeert ende in geruste possessie van de selve gestelt ware, dat sy nochtans evenwel in krachte van de voorsz. Alliantie, schuldich soude zijn seecker aental van volck te onderhouden, breder in de selve Alliantie geexpresseert.

2.

Waer over in 't Jaer *negen en twintich* als oock tegenwoordich op nieuws tusschen den Heer Meyster Grave van *Swartsenburgh*, als Gesanter van Syn Chur-Vorstel. Doorl. ende de Heeren Gedeputeerden van haer Ho. Mog. die dese respective hebben geteeckent ende bezegelt, diversche Conferentien ende Onderhandelinge gehouden zijn.

3.

Soo is eyndelijck met advys ende deliberatie van Syn Excellentie den Prince van *Orange* afghesproocken ende verackordeert dat Syn Chur-Vorstel. Doorl. aen hare Ho. Mog. sal betalen, voor den tijdt van *drie* Jaren, aen te reeckenen van den *thienden* deses lopende Maendt Aprilis, elck Jaer *hondert en twintich duysent* gulden Hollandts geldt, met *vijftich duysent* gulden yder *ses* weecken in handen van den genen, die haer Ho. Mog. tot den ontfangh der voorsz. penningen sullen committeren ende authoriseren binnen *Emmerick*, *Rhees*, ofte *Wesel*; ende dat die selve Syne Chur-Vorstel. Doorl. daer mede van de Troupen welcke tot hier toe onder 't commando van den Heere van *Gends* gestaen hebben, ende uyt hare Landen sijn betaelt gheworden, sal los ende ontslagen zijn; ende sullen haer H. Mo. daer en boven in de tijt van de voorsz. *drie* Jaren niet meer uyt de voorsz. Landen te pretenderen hebben, anders als hier noch nae volght. Ende of Syn Chur-Vorstel. Doorl. nae ommegangh van de voorsz. *drie* Jaren tot verder prestatie of onderhoudt van Volck uyt krachte van de meer-gemelte Alliantie geobligeert sal zijn, het selve sal voor uytgangh van de selve *drie* Jaren by compromis ghesubmitteert werden tot arbitrage ende decisie, van een van dese navolgende

gende Coningen of der selver Ambassadeurs, te weten *Vranckrijck*, *Engelandt*, ofte *Sweden*, daer inne partyen wederzijdts sullen konnen convenieren ende condescenderen, met onderlinge bewilliginge, ten ware dat dese saecke alvoorens by minnelijck verdrach werde gevonden, ende wat by den gheeligeerde *Arbiter*, by voortgangh van 't voorsz. compromis sal werden uytgesproocken, 't selve sal by Partyen wederzijdts worden geobserveert ende na gekomen, blyvende middelertijdt de voorsz. Alliantie van den Jare *twee en twintich* in de resterende artyculen in hare waerde, ende hier deur ongeprejudiceert.

4.

Vorder ende ten tweede, alsoo haer Ho. Mog. der selver credyt hebben geinterponeert, voor ende ten behoeve van Syn Chur-Vorstel. Doorl. ter somme van *een hondert duysent* Rijcxdaelder, ende dieshalven in 't Jaer *vier en twintich*, ende wederom Anno *negen en twintich* op diversche manieren is ghehandelt worden, maer daer uyt tot dato noch geen rechtigheyt ghevolght: Soo is eyndelijck nu oock deses aengaende verackordeert, dat Syn Chur-Vorstel. Doorl. dese schuldt van de *een hondert duysent* Rijcxdaelders Capitael, neffens het verschene *Interest*, ende wederomme jaerlijcxse *Interesten van Interesten*, die van tijdt tot tijdt, tot betalinghe van de *Interessen* van 't voorsz. Capitael hebben moeten ghenegotieert worden, wederom op sich ende hare aenbedeelde Landen sal nemen, alsoo dat de voorsz. *hondert duysent* Rijcxdaelders met de verlopende Interesten, ende *Interesten van Interesten* met de Maeckelaerdie-gelden daer onder gereeckent, ende die nu vorder sullen komen te loopen ende te vervallen, betaelt sullen werden, op *seven* eerst-komende Iaren by egale portyen, ingangh nemende den tijdt van de voorsz. betalinge den *thienden* deses loopende Maendts Aprilis.

5.

Ten derden so neemt sijn Chur-Vorstel. Doorl. oock op sich de betalinge *van de* gene Restanten, welcke aen de Heere van *Gendt* ende de Trouppes onder sijn commando staende, te weten, *twaelf* Compagnien te voet ende *eene* te Paerde naer voorgaende richtige af-rekeninge ende liquidatie volgens de ordre van dessen Staet, tot op den *thiende* deses loopende Maents Aprilis noch bevonden sullen werden te competeren, voor soo veel als daer van in actualen dienst sijn gheweest, des sal de voorsz. reeckeningen dadelijck by de hant worden genomen, en sonder intrerruptie afgedaen en ten eynde gebracht; doch of het boven vermoeden gebeurde, dat over de voorsz. afreeckeninge eenige questie en dispute mochte komen te ontstaen, den selven sal ghedecideert werden by *twee* Neutrale Personen, by Partyen wederzijdts daer toe elcx een te verkiesen, soo haest disputen sullen komen te ontstaen, mits dat de te eligeren Personen ten deel ofte in 't geheel sullen geseten sijn in de *Cleefsche* ofte de Landen van haer Ho. Mog. respective, ende sullen de voorsz. geeligeerde Arbiters de disputen binnen een Maendt nae de electie decideren, ten ware de saecke meerder tijdt vereyschte, ende of sy den anderen niet en konden verstaen, soo sullen sy met eenparigheyt van Advysen, ofte soo sulcx niet en konde vallen, by lotinge een *super Arbiter* kiesen, des sal aen de voorsz. Restanten afslach strecken 't gunt ten behoeve van de voorsz. Troupes 't sedert den *twintichsten* Julii *sestienhondert dertich* tot op den *thienden* April

een

een en dertich uyt de Contributien van de Cleefsche Landen betaelt is; Ende is verders verklaert ende verstaen dat de submissie ende decisie by de te eligeren Personen te doen, ten respect van anderen, hy sy dan wie hy wil, in geen consequentie sal werden getrocken. Ende alsoo de voornoemde Heere van *Gent*, ende sijne onderhebbende Compagnien, ten hooghsten benoodight zijn om geldt, is goet gevonden ende verstaen, dat Syn Chur-Vorstelijcke Doorl. datelijck ende met het sluyten van desen aen de voornoemde Heere van *Gen* ende sijn onderhebbende Capiteynen ende Officieren ter goeder reeckeninge ende in minderinge van haer achterstal promptelijck betalen sal *twee* Maenden Solts, voor yeder Compagnie te voet ende te paerde,

6.

Hier tegen hebben haer Ho. Mo. op sich genomen ende toegeseyt. Ten eersten dat sy sijn Chur-Vorst. Doorl. in hare *Cleefsche* en toebehorige Landen oock alle jegelijck der selver Steden ende Plaetsen die haer Ho.Mog. tegenwoordich met hare Garnisoen beset hebben, ofte hier naest occuperen mochten, by der selver Hoocheyt, Iurisdictie, intraden ende dependentien van dien ende de selve Landen by hare *Neutraliteyt* willen laten, sonder de selve daer tegens met eenige *impositien* ofte andersints te beswaren, boven 't gene de Steden *Emmerick*, *Rees* ende *Wesel* albereyts in conformite van voorgaende Tractaten ende afscheyden hebben belooft. Oock sullen haer Ho. Mog. de voorsz. Landen *tegens een yegelijck* helpen conserveren ende maintineren, voor so veele mogelijck is, ende of yemandt daer tegen de selve met invasien, *Impositien*, ofte op andere manieren beswaren wilde, *sulcx afweeren*, ende sullen haer Ho. Mog. oock Syn Chur-Vorstel. Doorl. Landen met haere Legers ende door-tochten verschonen, volgens de voorsz. Alliantie van den Iare *twee en twintich*.

7.

Ende sullen hare Ho.Mog. gene retorsien in de aenbedeelde Landen van Syn Chur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt gebruycken, so wanneer Syn Chur-Vorst. Doorl. der selver Landen ofte Onderdanen, door hare Ho. Mog. vyanden, tot yet te doen ofte te gheven soude ghedwongen worden, doch hebben hare Ho. Mog. sich voor behouden om de retorsie te doen buyten de aenbedeelde Landen van Syn Chur-Vorstelijcke Doorl. dan in cas dat de Inghesetenen van Syn Chur-Vorstel. Doorl. yetwes goetwillich aen de voorsz. Vyanden mochten geven, dat sy in sulcken gevalle ghehouden sullen zijn soo vele aen haer Ho. Mog. te betalen, ofte dat andersints tegens hun retorsie sal mogen gebruyct worden.

8.

Ten tweeden, willen haer Ho. Mog. ingevalle wanneer Syne Chur-Vorstel. Doorl. de selve daer over soude versoecken, de behulpelijcke handt bieden, op dat door bequame ende gevoechlijcke middelen, die Syn Chur-Vorstel. Doorl. sal aen-geven de boven-ghemelde Penningen tot hare Ho. Mog. betalinge uyt Syne Chur-Vorstel. Doorl. Cleefsche ende toe-behoorige Landen, tot verschooninge van der selver Domaynen mogen by-ghebracht worden, wel-verstaende dat hare Ho. Mog. doende dese assistentie by gevalle ofte andersints de respectiye Penningen hier vooren belooft, uyt de voorsz. Landen soo haest niet by een

quamen

quamen als versproocken is, Syne Chur-Vorstel. Doorl. sal evenwel sorge dragen ende gehouden zijn de voorsz. beloofde betalinge effectuelijck te presteren ende furneren.

9.

Ten derden, Nademael den Heer Palts-Grave uyt krachte van provisionael Accordt in de *jaren negen en twintich ende dertich* opgerecht, tot dies te beter contentieringe van haer Ho. Mo. aen Syn Chur-Vorstel. Doorl. versproocken heeft in *drie* Iaren, die nu geexpireert zijn, te betalen uyt het Vorstendom *Gulijck een hondert duysent* Rijcxdaelders, ende uyt het Vorstendom *Bergen t'sestich duysent* Rijcxdaelders; insghelijcx oock Syn Chur-Vorstel. Doorl. uyt het selve Graefschap *Ravensbergh*, 't welck den Heere Palts-Grave in *communione* is toe-gedeylt *thien duysent* Rijcxdaelders, ende uyt de Heerlijckheyt *Ravesteyn ses duysent* Rijcxdaelders hebben sal, soo willen haer Ho. Mog. met alle gevoechlijcke middelen ende soo vele doenlijck, oock hier in Syn Chur-Vorstel. Doorl. de hulpelijcke handt bieden, op dat de selve sonder verdere dilatie tot rechtige betalinge van dese Penningen mach komen. Sulcx dat nochtans de betalinge van de voorsz. *driehondert ende t'sestich duysent* gulden; Item de voorsz. *een hondert duysent* Rijcxdaelders met het verloop van dien, in voegen als vooren, als oock de voor-verhaelde achterstellighe Soldien, door wan-betalinghe van de voorsz. Somme die de Palts-Grave van Nieuburgh schuldich is, niet en sal worden geretardeert.

10.

Eyndelijck ingevalle boven hoope Syn Chur-Vorstel. Doorl. der selver Landen ende Onderdanen om deses tegenwoordigen Tractaets ende Accordts, als oock van te vooren opgerechte Alliantie willen, van yemant soude aenghetast, beschadicht, ofte gemolesteert worden, soo willen haer Ho. Mog. de selve daer tegen soo vele mogelijck, protegeren ende defenderen.

Alle welcke poincten ende artyculen hier vooren verhaelt ten wederzijden ter goeder trouwe ende onverbreeckelijck sullen onderhouden werden, ende tot naeder vastigheyt van dien sijn hier van twee ghelijck luydende Instrumenten ghemaect, ende by den Heere Meester Grave van *Swartsenburgh* als Gesanter van Syn Chur-Vorst. Doorl. ter eene, ende de Heeren Gedeputeerde van haer Ho. Mog. ter ander zijde met handt ende zegel bevesticht, gelovende Partyen wederzijdts binnen den tijdt van *vier* Maenden naestkomende van hare respective Heeren Principalen uyt te brengen approbatie ende *Ratificatie* in bestendiger forme, op de voorsz. poincten ende artyculen. Gedaen in den *Hage* den *tweeden* April *sestienhondert twee ende dertich. Adam Graef van Swartsenburgh. Floris Graef van Culenburgh. Nicolaus van Bouckhorst. Adriaen Pauw. S. van Beaumont. A. Ploos. P. van Walta. S. van Harsolte. G. Schaffer.* met hare respective Zegels.

De Heer Chur-Vorst hadde alrede te voor eygener authoriteyt / gheeasseert het opgemelde Regiment van den Heer van Gent, maer hy wiert by haer Ho. Mog. ghemainteneert / ende daer op volghden het opgemelte Tractaet. Van wegen Ridderschap ende Steden des Vorstendoms Cleef quamen de Heeren Wolten van Tegnagel ende Dr. Antoyn Tersmitten noch versoecken de afdanckinge

kinge van dat Regement. Den Graef van Swartsenburgh wiert vereert met een goude Kettingh van seven hondert vijf en dertich gulden acht stuyvers/ende Heymbach die hem wel assisteerde/ doch in 't Tractaet niet bekent was/kreech een van driehondert een ende negentich gulden.

Alrede in 't verleden Jaer is getoont dat dese Staet in Engelandt vyanden hadde/ eensdeels deur afgunst / anderdeels deur practijcken van de Spaensche/ die sich aldaer wisten Vrienden te maecken. Men vondt daerom goet derwaerts te seynden Mr. Govert Brasser Raedt ende Pensionaris van Delft in qualiteyt van Gedeputeerde: sijn aenbrengen ende last / als oock het oogmerck van de besendinge/ is te sien uyt volgende Instructie.

1.

DE voornoemde Gedeputeerde sal hem in diligentie na Engelant transporteren, ende na gehoudene communicatie metten Heere *Ioachim* Ambassadeur Ordinaris van hare Hooch Mogende met ende nevens den selven, by den Coninck van *Groot Brittannien*, Syne Majest. Raedt ende Ministers, proponeren, negotieren ende bevorderen het naervolgende:

2.

Eerst sal hy Syne Majest. nevens geluck wensinghe, ende aenbiedinge van alle dienstwillicheyt van hare Hooch Mogende representeren, dat de selve de geluckighe successen des Conincks van *Sweden*, tot herstellinghe van de liberteyt van *Duytslandt*, ende namentlijck van den Coninck van *Bohemen* in sijne Landen ende digniteyten, naer haer vermogen hebben gesecundeert, de macht van de Spaengiaerden die haer ongetwijffelt naer Duytslandt souden hebben begeven, met haer langdurich Velt-Leger, ende aenhoudinge van alle hare troupen, gediverteert ende geoccupeert, ende jongstelijck sijne Majest. van Bohemen met haer Cavallerie naer Duytslandt hebben doen geleyden, ende Syne Majest. op sijn vertreck toe-geseyt een subsidie van *hondert vijftich duysent* gulden.

3.

Alles op vertrouwen dat 't selve sijn Coninckliјcke Maj. van Groot Brittannien aengenaem soude wesen, gelijck mede hare Ho. Mog. aen de Coningen van Vranckrijck ende Sweden, hebben gesonden omme de selve by de jegenwoordige gelegentheyt tot onderlinge correspondentie ende vigoureuse Resolutie te disponeren.

4.

Ende also hare Ho. Mo. bemerckende de desseynen van de vyanden, wel genegen souden wesen, haer mede tijdtlijck in 't Velt te begeven, om alsoo de Coningen van *Sweden* ende *Bohemen* te beteren dienst te mogen doen, de selve mitsdien sijne Majest. versoecken sijne loffelijcke Resolutie in 't regart van den Coninck van *Bohemen* genomen, te willen doen extenderen ende effectueren, ende hare Ho. Mog. bequaem te maecken dat sy haer voornemen mede mogen volbrengen.

5.

Daer van de voorsz. Gedeputeerde sal versoecken aen sijne Majest. ofte des selfs

selfs Heeren Raden naeder openinge te mogen doen, als mede van andere poincten, die hem Gedeputeerde in last sijn gegeven.

6.

Vervolgens sal de Gedeputeerde aen de Heeren van sijne Majest. Raedt, ofte die tot de conferentie sullen werden gecommitteert, proponeren hoe grooten ende kostelijcken Oorloge hare Ho. Mog. tegen den Coninck van Spaengien moeten supporteren, ende daer door in groote ongelegentheden gheraecken, daer andere Coningen ende Princen uyttet Oorloge wesende, haeren staet ende finantien konnen redresseren, ende nadien haer Ho. Mo. niet alleen voor de conservatie van hare Staet, maer ten besten van de geheele Christenheyt hare wapenen tegen den Coninck van Spaengien voeren, ende in de tegenwoordige gelegentheyt wel geresolveert souden wesen eenich groot effort tegen den vyandt te doen indien Syne Majest. haer daer in beliefde te encouragieren.

7.

Dat over sulcx hare Ho. Mog. versoecken dat sijne Majest. gelieve tot soulagement van hare finantien de selve te doen fourneren ende restitueren de penningen die de selve voormaels ter requisitie ende ten dienste van sijne Majesteyt hebben gedebourseert.

8.

Bedragende van 'tgunt op de Obligatie vande Heere *Carleton* en voor dese aen de *Mansveltsche* Troupes ende van den Oversten *Morgan* is verschooten, ende aen het onderhout van de vier Engelsche Regimenten noch is resterende, een seer groote notable somme, waer van het employ ten meesten deel tot dienst van de Coningen van *Sweden* ende *Bohemen*, door de wapenen van hare Ho. Mog. soude gedaen werden.

9.

Ende sal de Gedeputeerde hier op alle bequame instantien doen, omme de voorsz. penningen volgens de Staten hem mede te geven, in 't geheel ofte deel te mogen becomen.

10.

Daer na sal de Gedeputerde vertonen de groote gevaerlijckheyt die den Staet deser Landen ter Zee van de Vyanden aengedaen wort, ende den ondienst die Syne Majest. voor sijne Rijcken ende Inghesetenen, ende in sijn Coninckliјcke reputatie sal komen te ontfangen, indien de selve Vyanden geen maet en wordt ghestelt, ende versoecken dat Syne Majest. de wapenen van hare Ho. Mog. ter Zee soo verre gelieve te favoriseren, dat die ten weynichsten door de heymelijcke meneen ende desseynen van de Vyanden verhindert mogen worden.

11.

In specie sal hy te kennen geven, dat door de arresten die aldaer verleent worden op ende tegens de Scheeps-Capiteynen ten dienste van hare Ho. Mog. ofte op der selver Commissie in Zee gaende ende in Enghelandt komende, de vrye inkomste ende uytvaert van de Oorloch-Schepen seer werdt gheincomodeert, ende den tijdt ende occasien werden verlooren om de Zee te konnen beveyligen, ende de Vyanden afbreuck te doen.

Maer

12.

Maer insonderheyt dat door de proceduren die met het reclameren van de Prysen by de onse op de Vyanden verovert, in Engelandt worden ghehouden, niet alleen het gheheele recht van de Oorloge disputabel wort ghemaeckt, maer oock den Vyandt groot voordeel op desen Staet ghegeven, ende het ghebruyck van de Engelsche Havenen aen de onse genoechsaem ontseyt.

13.

Voornamentlijck als men soo verre soude willen gaen, dat onse Schepen, prysen, genomen goederen, ofte gevangen personen by haer hebbende, ende in Engelandt inkomende, tot de restitutie ende ontslaginge ghehouden souden werden, waer van de effecten ende sequelen soo schadelijck souden uytvallen, dat men voor het toekomende weynich conquesten op de Vyanden ter Zee soude konnen doen, daer de selve met roven, plonderen ende vangen, den Staet van de Vereenighde Provintien ende der selver Ingesetenen, daghelijcx meer ende meer beschadigen ende soecken te ruyneren.

14.

De Gedeputeerde sal hier op allegueren 't gunt Capiteyn *Daniel le Clercq* in Engelandt is wedervaren; Item 't gene de Capiteyn van het Casteel tot *Pleymout* onlangs verklaert heeft *in mandatis* te hebben, ende met allen ernst verthoonen, dat soodanige proceduren contrarieren het ghemene recht ende ghebruyck van alle Natien, de voorige exempelen in Engelandt by tijden van den overleden Coninck *Iacobus* onsterffelijcker memorie gevallen, ende t'eenemael afwijcken van de vriendtschap ende bejegeninge die hare Ho. Mog. geduyrende den geheelen tijdt van den Oorloge in Enghelandt hebben ontfangen, daer in nochtans Syne Majest. doorgaens verklaert heeft te willen continueren.

15.

Sal hier toe employeren de stucken, bescheyden, en advysen onder den Heere *Ioachimi* wesende, ende de beloften by het Tractaet van *Suythamton* gedaen, ende daer op aenhouden dat de Pryse van Capiteyn *le Clercq* ontfangen, ende de Schepen van Oorloge, ofte op Commissie varende van wegen de Prysen ofte Gevangenen, in Syne Majest. Havenen niet meer gemolesteert mogen werden.

16.

In allen gevalle als het niet naeder soude konnen gebracht worden, sal hy versoecken ende aenhouden, dat Syne Majest. de gelegentheyt ende Neutraliteyt tusschen beyden houdende, de onse met de Vyanden ende de Vyanden met de onse believe te laten geworden, sonder aen de eene of de andere Parthye voordeel ofte prejuditie te laten geschieden.

17.

Ende indien aldaer het contrarie soude voor-genomen werden, verklaren dat het selve haer Ho. Mo. ten hoochsten on-aengenaem sal wesen, ende niet anders gehouden konnen worden als dat de vriendtschap met Spaengien voor de ghetrouwe affectie van desen Staet tot Syne Majest. dienst wert gheprefereert, daer toe hare Ho. Mog. niet konnen weten de minste oorsaecke gegeven te hebben.

18.

Vorder sal de Gedeputeerde verthonen dat de langhduyrige Handelinge tusschen de Engelsche ende Nederlandtsche *Oost-Indische* Compagnie hare Ho. Mo. seer verdrietich is, omme dat ghene vruchten ofte apparentien van goet succes uyt de selve bespeurt konnen werden.

19.

Te meer om dat hare Ho. Mog. in ervaringe sijn gekomen, dat middelertijdt oock getracht is de Oost-Indische Schepen van dese Landen in Engelant aen te halen, ofte aen te houden, ende alsoo by wegen van feyten van de selve satisfactie te vorderen, van 't gunt ter begeerte van Syne Majest. in Onderhandelinge is gebracht, welcke tot groote ongelegentheyt van dese Compagnie nu soo lange is gecontinueert, om over de geeyschte reparatie ende satisfactie van wederzijden te convenieren.

20.

Sal over sulcx versoecken dat Syne Majest. alle voor-genomen arresten, feytelijckheden, ende attentaten, believen te doen cesseren, indien eenige bevelen daeromme verleent zijn, de selve te doen intrecken, ende die van de Engelsche Oost-Indische Compagnie te belasten haer daer van te onthouden, met presentatie dat hare Ho. Mog. van ghelijcken ordre ende bevel aen die van de Nederlandtsche Compagnie soo wel alhier als in Indien sullen geven, ten eynde de differenten niet grooter ofte irreconcilabel gemaeckt worden.

21.

Sal mede recommanderen dat de uytstaende differenten vermogens ende uytwijsende het Tractaet by Syne Majesteyt Hooghl. memorie, ende hare Ho. Mog. tusschen beyde de Compagnien gedaen oprechten ende solemnelijck geconformeert mogen beslicht ende te neder ghelecht worden, zijnde andersints onmogelijck daer uyt te geraecken.

22.

Ofte indien de Onderhandelinge tusschen beyde de Compagnien tegenwoordich geen voortganck soude kunnen gewinnen, nadien door den tijdt veel saecken ghefaciliteert worden, sal hy voorslaen dat alle de differenten voor eenige Iaren in state souden mogen ghestelt ende ghelaten worden, op hoope dat de voorsz. Compagnien namaels beter tot de afhandelinghe ghedisponeert sullen mogen worden.

23.

Welverstaende dat Parthyen gheduyrende de Iaren die aen het voor-gemelte Tractaet noch resteren, haer volgens 't selve van wederzijden sullen hebben te reguleren, sonder in *Europa*, *Indien*, ofte onderwegen, den anderen in eeniger manieren te mogen beschadigen, hinder ofte letsel te doen.

24.

Van alle 't welcke de voorsz. Gedeputeerde oock met de Gecommitteerde van de *Oost-Indische* Compagnie in Enghelandt wesende sal communiceren, ende hem informeren hoe de saecken tusschen de selve ende de Engelsche staen, hoedanige

danige voorslagen dienende tot een goede uytkomste soude konnen voor-ghewent, ende wat ten besten van de Oost-Indische Compagnie, ende om tot afdoeninge ofte uytstel van de openstaende differenten te mogen geraecken, soude konnen te wege gebracht worden, en 't selve alsoo helpen dirigeren, dat de Engelsche van de Nederlandtsche Compagnie geen avantagie ghegeven, ofte yets prejudiciabels ingheruymt werde, mitsgaders de Gedeputeerde van de Nederlandtsche Compagnie door ofte uyt de handelinge mogen geraecken.

25.

Soo wanneer de voorsz. Gedeputeerde de humeuren van 't Hof wat sal hebben doorsien ende ghepreparéert, sal hy mede openinge doen van de saecke van *Amboyna*, ende te kennen geve wat sorge, moeyten, ende kosten hare Ho. Mog. aenghewent hebben om de ghelegentheyt van die saeck te ondersoecken, ende over de gene die schuldich ofte ghedeliqueert te hebben, bevonden soude worden, recht ende Justitie te laten administreren.

26

Ende dat eyndelijck de Sententie gearresteert ende aen hare Ho. Mog. besloten toe-ghesonden, ende ghesien zijnde, de selve met alle circumspectie daer in hebben willen procederen, om aen de eene zijde Syne Coninckl. Majest. reputatie niet te kort te laten geschieden, ende aen de andere zijde, de gheaccouseerden, die so veel Iaren hebben gepœniteert, ende om expeditie gesolliciteert, den toom niet al te ruym te geven.

27.

Waeromme hare Ho. Mog. mede als noch niet goet ghevonden hebben de voorsz. Sententie te laten pronuncieren, maer hem Gedeputeerde gelast de selve Syne Majest. ofte des selfs Raden te communiceren, ende daer nevens in bedencken te geven, ofte tot onderhoudinge van de Vriendtschap onder beyde de Natien niet beter sal wesen, dat blyvende de selve in haere waerde, aen de zijde van de Subjecten van Syne Majest. ordre werde gegeven, om op de voorsz. saecke niet wijders te bevolgen, ende die veel eer in verghetenheyt te stellen, ende aen de zijde van de Subjecten van hare Ho. Mo. om haer selven stil ende buyten vorder ondersoeck van het gepasseerde te houden.

28.

Welck expedient hare Ho. Mog. bequaem geoordeelt hebben om de humeuren van wederzijden te versachten, ende geen vordere amnositeyten te laten groeyen tusschen twee Natien, gemene interesten ende machtige vyanden in de Indien hebbende, die gaerne de een voor ende de ander naer souden soecken te onder te brengen.

29.

Indien dese discretie communicatie ende voorslagh niet soude smaecken, ende met vehementie als voor desen geurgeert worden, om straffe, met dreygementen ofte andersints.

30.

Sal de Gedeputeerde verklaren dat hare Ho. Mog. ongaerne in die saecke wijder soude treden, als hebbende noch de eene noch de andere Partye gelijck ofte onge-

ongelijck gegeven, maer alles de Justitie bevolen gelaten, ende nu de saecke alsoo uytgevallen is, dat daer inne niet vorder gedaen kan worden, ten ware de Justitie van desen Staet tegen alle recht ende reden ongelijck te doen soude gevercht worden, 't welck hare Ho. Mog. van de hooge wijsheyt ende rechtvaerdigheyt van Syne Majest. niet en verwachten.

31.

Ende sal mitsdien devoyren doen, om met alle discretie ende beleeftheyt de quade impressien wech te nemen, ende de voorsz. Sententie te doen acquiesceren ofte in stilte te brengen, als vooren is verhaelt.

32.

Ende indien daer tegen soude worden geopiniatreert, ende myne gemaeckt, of men daer over aen de Oost-Indische Schepen, ofte by andere wegen ressentiment souden willen bethoonen, sal de Gedeputeerde remonstreren, dat die van de voorsz. Compagnie van desen geen kennisse, ende het gehele stuck haer noyt bemoeyt, maer Partye tegen Partye hebben laten beworden, ende daerom aen de ontschuldige de opgheheven miscontentementen met gene rechtmatigheyt konnen ofte behooren verhaelt te worden.

33.

Dat mede hare Ho. Mog. niet vertrouwen Syne Majest. desen Staet ende de selver Subjecten anders sal ghelieven te tracteren, als de selve by andere Coningen, Princen, ende Potentaten aenghesien ende getracteert worden, sonder dat tegens de Justitie van 't Landt oyt eenige Represalien, ofte attentaten sijn verleent ofte voor ghenomen, ende 't selve van Syne Majest. equaeminiteyt oock niet en willen verhoopen.

34.

Ende als sulcx soude gebeuren, dat daer uyt vordere ongelegentheden ende misverstanden souden komen te ontstaen, tot groot leetwesen van hare Ho. Mo. ende nadeel van het gemene beste, het welcke de selve bidden, dat Syne Majest. altijdt believe ter herten te nemen, met verseeckeringe dat hare Ho. Mog. Syne Majest. daer in nae haer vermogen de handt sullen bieden.

35.

Gelijck hare Ho. Mog. oock metter daet haer respect tegen Syn Majest. hebben bewesen, mette ordre by de selve ghegeven, van de Duynkercksche Schepen ontrent de Rokolvers verovert, wederom in Enghelandt te doen brengen, ende bereydt zijn in alle voorvallende occasien, wijders te bethonen, hoe seer de selve Syn Coninckl. Majest. wijtberoemde reputatie, Coninckliicke faveuren, ende vriendtschap boven alle andere estimeren, ende haer selven gaerne soude conserveren.

36.

De Gedeputeerde sal vernemen of de Vyandt uyt Enghelandt Zee-varentvolck tot sijne Schepen van Oorloge ofte in Commissie uytgaende opentlijck ofte onder de handt is lichtende ofte treckende, ende arbeyden dat 't selve verboden ende verhindert moge werden.

De

37.

De verhinderingen ende prejuditien die tegen de oude Tractaten ende Entrecoursen in Navigatien ende Commercie in Engelant tot nadeel van de Ingesetenen deser Landen, gedaen ende gepractiseert ende de nieuwicheden, die van tijt tot tijt ingevoert worden, met verbodt van de Manifacturen, goederen ende ghewassen uyt dese Landen komende, als mede van den uytvoer van al 't gunt voor desen uyt Engelant heeft mogen gehaelt, gescheept, ende vervoert worden, sal de Gedeputeerde met alle beleefde ende gevouchlijcke instantien soecken te rechten, insonderheyt daer aen groot prejuditie voor dese Landen soude mogen gelegen zijn, ofte klachten van de Ingesetenen komen gedaen te worden.

38.

Sal neerstelijck ondersoecken de meneen die de Spaensche Ministers in 't selve Hof voornemen ende aenwenden, en daer tegen na vermogen helpen arbeyden, ende allenthalven de goede intelligentie ende vriendtschap tusschen Syne Majest. ende des selfs Ministers, ende desen Staet soecken te conserveren ende voort te planten.

39.

Van de deputatie aen de Coningen van Vranckrijck ende Sweden respective gedaen, sal hy daer het noodich wesen ende te passe komen sal, mogen vermanen ende openen, dat haere Ho. Mog. arbeyden om de hoochstgedachte Coningen onderlinge ende met haren Staet in goede correspondentie te onderhouden, tot herstellinghe van de saecken in Duytslandt, ende namentlijck van den Coninck van Bohemen.

40.

Indien van de pretense sessie in den Raet van State mocht vermaent worden, sal daer over in geen dispute komen, maer hem refereren tot 't gunt voormaels dien aengaende gepasseert ende van dese zijde gejustificeert is.

41.

Insgelijcx sal hem de Gedeputeerde informeren of ende wat op 't stuck van de groote Visscherye aldaer voorgenomen wort, als mede 't gunt in de ontdeckinge van de valsche Munters aldaer passeert, ende 't geene desen Staet directelijck of by consequentie soude mogen raecken, haer Ho. Mog. in diligentie verwittigen, ende middelertijt goede offitien soecken te doen tot weeringe van alle nieuwicheden, tegens de maximen ende het welvaeren van desen Staet.

42.

Indien hem van de Sententie in de sake tusschen de Reders van wylen Schipper 't Kint, ende eenige Engelsche onlanghs by de Admiraliteyt tot Rotterdam gewesen, yets voorgeworpen wort, sal hy verclaren dat hare Ho. Mog. in die saecke veel moeyten gedaen ende aen de gegraveerde partye de wech van revisie gheopent hebben, met verseeckeringe van korte ende oprechte expeditie van Iustitie.

43.

Ende om nie in Engelandt niet te lange opgehouden te worden, sal hy by gelegent-

legentheyt vertoonen, last te hebben, omme sijne Negotiatien op 't spoedichste te vorderen, ende hare Ho. Mog. daer van reeckeninge te konnen geven, ende niettemin geduyrende sijn verblyf aldaer hare Ho. Mog. van sijn besoignen ende de occurentie van dat Hof naerstelijck adviseren, mitsgaders op sijn wederkomste sijn gebesoigneerde ende rapport schriftelijck overleveren.

Aldus gedaen ter Vergaderinge van hare Ho. Mog. in *s'Graven-Hage* den *twaelfden Febuari* 1632. geparapheert S. B. *van Beaumont* vt. ende onderstont ter ordonnantie van de Hoochgemelte Heeren Staten Generael ende geteeckent *Corn. Musch*.

Eenige dagen daer nae/ noch eer hy vertrock ontfingh hy noch naerder last; namentlijck alsoo/ in dien hy in het vervolgh tot afdoeninge van de proceduren in Engelandt gehouden op de Prysen by den Ingesetenen deser Landen in Zee van den Vyandt genomen/ geobjicieert wierden de proceduren gevallen voor de Admiraliteyt tot Rotterdam, tusschen eenige Engelschen / ende Reeders van 't Schip van Michiel Cornelisz. Kindt, ende naementlijck dat de provisionele lichtinge onder cautie van de tachtich kisten Suycker / ende eenige andere goederen/ niet den Engelschen/ de selve als haer goet vindicerende/ maer den voorsz. Reeders geadjudiceert was; Soo wiert hy gelast daer tegen aen te wijsen/ het merckelijck onderscheyt/ ende de diversiteyt tusschen de eene ende andere / soo saecke/ als Proceduren.

Namentlijck dat de Nederlantsche by gevalle in de Haven van Engelandt komende / in haer macht ende gewelt hadden de Prijsen die sy op haren vyandt justo bello hadden verovert/ sonder dat de Portugesen of Spangiaerden de selve vonden in de hant van een derde/ ende sulcx daer van notissimo jure gentium, domini, ofte eygenaers geworden ware.

Dat oock jure gentium, tussen twee Natien in actuele Oorloge zijnde/ alle judiciele ofte rechtelijcke proceduren cesseren / sijnde geenen anderen wegh open gebleven / om de eene van de ander het sijne te recupereren / als macht ende geweld van Oorloge/ 't welck by een Neutrael Potentaet in sijnen Staet niet toegelaten wordende te mogen gebruycken / oock de selve viam judiciorum inter justos hostes sublatam de eene partye tegen de ander niet open geven mach/ sijnde sulcx in allen Landen ende Rijcken ongehoort/ ende sonder exempel.

Waer toe dienen kan/ 'tgene in Vranckrijck den Nederlantschen wedervaert/ als sy in de Havenen aldaer van de Schepen ofte goederen by den Duynkerckers hen ontnomen / volgens de acte daer van by de Officiers tot Boloignen uytgegeven/ onder den Heer Ambassadeur Ioachimi berustende/ ende waer van by hem aen eenige Engelsche Heeren Copye is behandicht.

Ter contrarie dat de kisten Suycker ende andere goederen by den Engelsen tot Rotterdam gereclameert/ gepresupponeert dat de selve by de Engelse op den Portugesen (doen haer vyandt zijnde/ verovert syn geweest) by de Portugeesen hen wederom met geweldt afgenomen waren / maer door sy het dominium ofte eygendom van de selve weder hadden verlooren / ende het goet geworden was eygen/ den geene die het gerecupereert hadden.

Dat de Engelschen verder dese questieuse goederen niet selve in Hollandt gebracht

bracht/ noch in haer gewelt gehadt hadden / maer gebonden in handen van de Inwoonders deser Landen / die allegeerden de selve by commertie ende titulo oneroso verkregen te hebben van de Portugesen.

Mits welcken (sulcx waerachtich zijnde of niet/'t welck judicieltjck *ex allegatis & probatis partium* by den Rechter moest werden onderbonden) de possessie van dien den Reders sonder kennisse van de Rechter / ende rechtelijcke proceduren niet afgenomen en kan werden/ ende hadden de Engelsche 't selve oock soo verstaende/ haere actie rechtelijck geinstitueert.

Alhoewel nu de Engelschen de provisionele lichtinge was afgewesen/so bleef de saecke ten principale ongeprejudiceert/wordende de goederen gerepresenteert by de gestelde cautie/ ende behoorden de Engelschen het Proces daer ende so het begonnen was tot de diffinitive Sententie te vervolgen.

Hem wiert oock gelast verdacht te zijn/soo hem wierdt voor-ghesworpen dat Schipper Kint de Engelschen selve de prijse hadde ontweldicht/ afgenomen en in Madera gebracht/daer tegens te seggen/dat de Reders allegeerden ende aennamen te bewijsen / dat den voorsz. Schipper daer toe ghedwongen / ende sijn Schip by de Portugesen ende Spaengiaerden onmachtich gemaeckt was.

Met dese reden geen contentement werdende genomen/soude de voornoemde Gedeputeerde mogen doen presentatie / dat de Heeren Staten Generael / hoewel de voorsz. Sententie maer provisioneel was ende sulcks daer in Revisie geen plaets hadde/ evenwel *ex potestate* den Engelschen daer tegen in Revisie te sullen admitteren.

Sonder daer toe te laten loopen de ordinaris tijdt/ofte fatalia van ses Maenden / maer terstont Revisseurs te committeren / die de saecke onvertogen ende sonder dilapen afdoen/ ende justitie administreren souden.

Dat de voorsz. Revisie soude geschieden/sonder dat de Engelsche eenige penningen (soo als andersints gebruyckelijck is) om de onkosten van dien te verballen/ souden hebben te consigneren.

Dat hare Ho. Mog. beloofden voor de waerde van de gereclameerde goederen in te staen/ende soo de selve den Engelschen by Sententie van Revisie wierden toe-gewesen effectivelijck souden presteren / dat de penningen by de Engelschen souden worden ontfangen/ met den interesten van dien/ van den tijt af dat de goederen by den Reders onder de gestelde cautie gelicht waren geweest. Hy wiert oock gelast van sijn wedervaren in dese sake speciale advertentie te doen/ om was 't noot/na de occurentien nader by hare Ho. Mo. daer op te werden gedelibereert.

Daer na is besoigne geweest op de Kamer van Sijn Excellentie / namentlijck den vyf en twintigsten February op 't stuck van 't los maecken der penningen in Engelant/ als oock om te dirigeren dat de saecken van de Oost-Indische Comp. tot een goede uytkomste in Engelant mochte werden gebracht. Also dat volgens de resolutien en autorisatien by haer Ho. Mo. genomen en gevallen den vijftienden en twee en twintichsten der selver Maent op de verhandeling vande differenten/de Staet van 't Lant/de Oost-Indische Comp. en andere saken de Ingesetenen der voorsz. Landen betreffende/ende op 't Employ van de penningen / welcke by de Heeren Ioachimi ende Brasser Ambassadeur ende Gedeputeerde

teerde van haer Ho. Mog. van wegen desen Staet souden mogen gedaen worden om te faciliteeren haere negotiatien / ende omme tot vruchtbare besoigne te mogen geraecken; Sijn Excellentie ende de Gedeputeerde van haer Ho. Mog. hebben goet gevonden dat de Ambassadeur en Gedeputeerde voornoemt/ doende alle mogelijcke devoyren omme de penningen die van wegen desen Staet in Engelant wierden gepretendeert / des noodich zijnde/ tot recouvrement van de voorsz. penningen souden mogen employeren thien, twaelf, vyfthien tot twintich ten hondert van de selve Penningen ende Sommen die sy met volkomen seeckerheyt souden weten te bekomen / sonder daer toe eenighe penningen van hier te mogen trecken/ ofte gebruycken; ende belangende de vordere saecken/ het Landt de Oost-Indische Compag. ende andere raeckende / alsoo de voornoemde Compagnie was bewogen tot afdoeninghe van de selve te furneren een somme van vijf en t'seventich duysent guldens op de versoecken ende bespreecken vervat inde memorie by de selve Gedeputeerden overgegeven/ende by haer Ho. Mog. goet gevonden is / dat de voorsz. somme voor de eene helfte op restitutie uyt de Prinsen te verwachten soude werden gefurneert / is verstaen de voorgaende Heeren Ambassadeur ende Gedeputeerde te authoriseren de meer-genoemde somme ten dienst van het Lant ende van de Compagnie te mogen employeren / in cas de saecken by de voorsz. Compag. versocht ende bespraocken/ souden konnen geobtineert/ende in de vordere negotiatien het Landt daer mede dienst ghedaen worden ; ende soude wegen haer Ho. Mog. met ten eersten gearbeydt worden om die van de Compagnie het voorsz. furnissement in maniere als vooren te doen aennemen/ ende indien tot het gunt voorsz. is/ meerder penningen van nooden waren ; soude op de aenschryvinge van de gemelte Heeren Ambassadeur en Gedeputeerden aen Sijn Excell. dienaengaende te doen/ooch deb voor ghedaen worden / omme van de voorsz. Compag. meerder penningen te mogen trecken ; gelijck mede in gevalle s'Landts penningen door de voorverhaelde vereeringe van twintich ten hondert niet souden konnen los gemaect worden/ op de advertentie als vooren te doen / naerder ghedelibereert / ende de resolutie daer op te nemen/de voor-gemelte Heeren genotificeert soude werden.

Tot meerder verseeckeringe van sulcx is gepasseert de volgende Acte.

OP de Propositie van de Heeren van *Heemstede* ende *Beaumont* Gedeputeerde van hare Ho. Mog. om met die van de Oost-Indische Compagnie te confereren over het verrichten van de saecken in Engelandt, noopende de verschillen,differentien ende pretensien tusschen die van de Engelsche ende Nederlantsche Oost-Indische Compagnien, versoecken de ondergeschreven Bewinthebberen, voor ende van wegen de Vereenighde Nederlandtsche Oost-Indische Compagnie, dat haer Ho. Mog. gelieve ordre te geven dat de gemelte differenten ende pretensien mogen gebracht werden door interventie van haer Ho.*Mo.* Ambassadeur ende Gedeputeerde in Engelandt in soodanigen State,datse sullen moeten worden gereguleert ende gedecideert nae het Tractaet in den Iare *sestien hondert negenthien* gemaect,soo ende gelijck als voor desen vruchtbaerlijcken ende met goet succes is gehandelt in den Iaren *twee en twintich* ende *drie en twintich* ; Item dat by *Acte* ofte andere publycque solemnele beloften van Syne Coninckl. Maj.

ende

ende van hare Ho. Mog. in goede ende bestendige forme mach worden vast gestelt datter staende de Onderhandelinge van de pretensien aen wederzijden ende geduyrende den tijdt van 't gemelte Tractaet sullende Anno *negen en dertich* expireren, geen *Represalien* aen wederzijden sullen werden gegunt, veel min geexerceert in Engelandt, hier te Lande, nochte in *Indien*, maer dat alle *Acten* voor desen daer toe verleent, souden worden ingetrocken, mitsgaders dat de saecke van *Amboyna* van dese Nederlantsche Oost-Indische Compagnie mach werden ende blyven afgeweert, ende by den Coninck ende sijnen Raedt gheacquiesceert de Sententie die de Heeren Gedelegeerde Rechters daer op hebben gheformeert, als mede dat by de Engelsche Compagnie werde gedesisteert, van daer over dese Compagnie meer te quellen, ende wydere *pour-suite* te maecken; in welcken gevallen, ende hier vooren verhaelde *kennende geobtineert* worden, sullen de voornoemde Gedeputeerde inwilligen ende nu als dan last gheven, dat in Engelandt by wissel ghetrocken, ende door hare Gecommitteerden aldaer in handen ende ter dispositie van hare Ho. Mog. Ambassadeur ende Gedeputeerde ghestelt sal werden de somme van *vijf en tseventich duysendt* guldens, by leninge aen haer Ho. Mog. te verschieten, om die wederom te mogen korten aen de gherechtigheyt die het Landt soude mogen toe-komen ende namaels competeren op Prinsen by die van de Oost-Indische Compagnie op Subjecten des Coninex van Spaengien te doen, ende by aldien de boven ghemelte saecken niet en souden konnen werden te wege gebracht met ende door de middelen van vereeringe hier vooren gestelt, soo sullen de voornoemde Gedeputeerden gaerne aennemen by hare Principalen ter Vergaderinge der *Seventiene* te bevorderen, dat sy mochten werden geauthoriseert (om de hier vooren ghestelde saecken te verkrygen) tot het fourneren ende presteren van *meerder ofte grooter sommen van penningen*, na de openinge die de selve van wegen hare Ho. Mog. hier namaels sullen mogen bekomen.

Aldus gedaen in *s'Graven-Hage* den *derthienden Februarii* Anno *sestienhondert twee en dertich*, was geteeckent *Hendrick Brouwer, Hans de Hase, Geraldo Welhouck, Pieter Proost*.

Hier uyt is aen te mercken / eensdeels, dat in Engelandt was een tamelijck bedorven regeringe/gelijck namaels by de veranderinge die gevolght/wel dickwils den Royalisten is verweten. Anderdeels, datmen de werelt moet gebruycken ghelijck sy is. De Ambassadeur Joachimi hadde den Staet seer wijsselijck ende profitelijck geadviseert/dat soodanige vereeringen noodich waren/ende dat sonder sulcx niet was te doen. Indien nu sijn Brieven waren gheintercipieert ende ontdeckt geweest / dat hy soodanige vereeringen hadde aengheraden/ ofte wel oock alrede gedaen ende overgelevert / soude dat hem Criminel hebben gemaeckt? soude dat hem hebben gemaeckt onnut ende onbequaem om de goede correspondentie te onderhouden? Soude dat oorsaecke genoech sijn geweest om hem aen sijn Principalen te defereren / te accuseren / ende te versoecken dat hy mocht werden gerevoceert? ende al schoon haer Ho: Mog. sulcke klachten van hem hadden gehoort/ souden sy hem daerom hebben gerevoceert? also ende indien de Coninck schuldich aen haer Ho. Mog. te betalen/wat hy schuldich ende bekende schuldich te zijn/ ende nochtans sedert veel Jaren hadde onbetaelt gelaten:

laten / soo konde hy niet qualijck nemen / dat men dese middelen ghebruyckte. De Heer Brasser dan vertrock met dese last nae Engelant / alwaer hy twee ofte drie Jaren was; ende alsoo ick sedert hebbe gesien verscheyden Staten by den Raedt overgegeven aen haer Ho. Mog. van restanten / die de Nagebuyren aen desen Staet schuldich waren / soo hebbe ick gesien dat onder die Restanten niet meer stonden de partyen die Engelandt schuldich was / daer van in 't voorgaende Jaer een enumeratie is gestelt; derhalven vastelijck moet worden gheloost / dat op soodanige manier de ghemelde betalinge is verkregen. Ende wat aenginck de Oost-Indische besoygnes / de selve hebben noch sedert langh ghetrotteert.

De Raedt van State heeft dit Jaer wederom nae gewoonte haer Propositie gemaeckt aen de Provintien / tot versorginge van het gene tot defensie ende offensie van nooden was / daer van ick alleen stelle het generael / want de particuliere pointen van dien / de selve waren die nu veelmael te voor in de Jaerlijckse Petitien sijn gestelt.

Ho. Mog. Heeren,

Myn Heeren,

BY aldien het oyt van nooden is geweest soo langh dese swaeren ende bloedigen Oorloch tegens den Coninck van Spaengie onsen algemenen ende *onversoenelijcken* Vyandt heeft gestaen met goede couragie, yver, ende constantie alle noodige middelen te contribueren tot defensie van Ons ende onsen lieven Vaderlandt; Soo is het tegenwoordich meer dan tijdt daer in niet alleen te continueren, maer oock sonder verslauwen ofte eenich verdriet soo langh soo meer te yveren, want hoe naerder den brandt yemandt is ghenaeckende, hoe haestiger hy gehouden is toe te loopen, ende by te brengen wat in sijn vermogen is, om den selven te helpen blussen, sonder op de conservatie van sijn eygen Huys alleen te letten; 't welck doch by voortganck van den selven brandt ende sonder dien van sijn nabuyr-huysen te helpen weeren, eyndelijck niet en soude kunnen voor by gaen. Wy hebben nu in seer korten tijdt, ende weynich Jaren herwaerts, oock in 't verloopende Jaer *een ende dertich* gesien, hoe dat de Vyandt, niet gelijck voor desen, hem is vernougende op de Frontieren van dese Landen te blyven, om aldaer sijn voordeel op de eene ofte andere plaets te versoecken, maer dat hy althans verder gaende, daer nae trachtet ende alle sijne aenslagen is aenwendende om niet alleen afbreuck ter Zee te doen, ende de Navigatie te infesteren, de Commercie te verhinderen, ende alsoo alle Neeringe ende welvaren van dese Landen af te scheuren; maer dat hy oock siet te penetreren tot in den boesem ende binnenste van 't hert van dese Landen, denckende dat het veroveren van de Frontieren, hem meertijts soude doen consumeren (als beter met Fortificatien ende andere tegen sijn geweldt, ofte listige ende heymelijcke practijcquen versien zijnde) dan de binnen Steden, ende de binnen Steden verovert zijnde, dat als dan de Frontieren van self wel souden volgen, ende in sijn genade ende misericordie sich overgheven. Niemandt is in onsen Staet soo onervaren die daer aen eenichsints soude mogen twijfelen. De exempelen van des Vyandts inval

op

op de *Veluwe* in 't Jaer *negen en twintich*, ende dat hy nu noch onlangs in *September* leſtleden met een ſtercke en Coninckliicke Vloote van Schepen, wel verſien van uytgeleſen Volck, Geſchut, Munitie van Oorloch, ende alle 't geen wat tot uytvoeringe van een groote entrepriſe van noden is, voor by onſe ſchepen van Oorloge, op de wacht liggende, langs de Stadt van *Bergen op den Zoom* ende in 't geſichte van 't Leger daer by liggende, heeft derven paſſeren ende komen op de binnen Wateren, omme aldaer *Hollandt ende Zeelandt te ſepareren*, ende ſijn pernicieuſe deſſeinen te exploicteren, die ſoo verſch zijn, dat de ſelve niet kunnen gedacht werden ſonder daer over in een groot achterdencken van de periculen ende ſwaricheden die daer uyt ſouden hebben kunnen ontſtaen te geraecken, ende als oock de ſaecke wel over lecht wert, wat en ſoude de Vyandt in 't Jaer *negen en twintich*, met ſoo een ſtercke Keyſerlijcke Armee verſterckt zijnde, dat ſijn Leger het getal van *vijftich duyſent* Man excreſſeert heeft, in ende uyt de *Veluwe* niet hebben kunnen uytrechten tot afbreuck ende ruyne van deſe Landen, by al dien Godt Almachtich die alles regeert deur ſijn wijs beleyt hem niet hadde geſtut, ende als met een toom in de mondt geworpen te rugge gehouden, deur de onverwachte Victorie van de Stadt *Weſel*. Wat Eylanden en ſoude hy mede niet hebben kunnen invaderen ende devaſteren, met plunderen, branden, ende ruyneren, oock met ſoo veel *duyſent* Soldaten inhouden? Ende wat ſchepen ſouden, hebben derven bewaren de binnen Wateren tuſſchen Hollandt ende Zeelandt daer hy noyt gepoocht heeft te komen? by aldien Godt Almachtich mede niet en hadde gelieft ſijn quaedt gemoet te breecken, ende de groote preparatien daer over hy ſoo lange hadde toe-gheruſt, als kaf te verſtroyen, gevende de gantſche Vloote met Ammunitie van Oorlogh, mitsgaders alle het overgebleven volck ten getale by de *vijftehalf duyſent* Man ſoo Officieren als Soldaten in onſe handen.

Wy en moeten daerom niet gelooven dat hy dieshalven ſal verflauwen, weſende die *Spaenſche Ambitie* ſulcx, dat hy niet en ſal nalaten te eerder yets groots by de handt te nemen om ſijn ongheluck te verſetten, dewijl ſijn macht, couragie, ende obſtinaet gemoet om deſe Landen met de goede Ingeſetenen van dien onder ſijn tyrannie te ſubjugeren, even groot is blyvende.

Ende die commoditeyt om ſulcx te doen, ſijn althans voor hem beter als te vooren, deur het ſluyten van de Vrede, eerſt met den Coninck van *Groot Brittannien* ende daer nae in Italien met den Coninck van *Vranckrijck*, daer deur hy armen ende handen vry ghekregen hebbende om 't gene hy tegen die ſelve Coningen moeſte conſumeren, alleen op deſen Staet uyt te konnen ſtorten. Gelijck hem oock tot dien aenſien uyt *Italien* alrede ſoo veel Volcks is toe-gekomen, dat hy daer mede een kleen Leger heeft konnen formeren, die ſoo haeſt hier te Lande ſijn geweeſt, deur de commoditeyt van den Rhyn-ſtroom, die hy is hebbende, als men daer van de advyſen heeft kunnen bekomen. Ende ten ware die meeſte Troupes van *Italien* niet en hadde moeten gaen nae Duytſlandt, ſouden ſy neven de anderen hier te Lande ſijn geweeſt, dat men qualijck tijdt ſoude hebben gehadt om ſich in poſture van behoorlijcke defenſie te ſtellen tegen ſoo een onverwacht Leger. Reſterende hem althans niet, als mede in Duytſlandt Vreede te doen ſluyten, daer toe den Keyſer genoechſaem inclineert. Om dan met gecombineerde macht van de *Keyſer, Papiſte Ligue*, ende die van hem ſelven deſe Lan-

den t'samen ende met ghelijckerhandt op verscheydene plaetsen aen te tasten, ende de selve alsoo te beter vermeesteren.

In voegen dat Syne Excellentie den Prince van *Orangien*, Syn Genade Graef *Ernest Casimir* van Nassauw Stadthouder, ende den Raedt van State, siende den brandt alsoo boven onse Huysen uytbersten, dienstich hebben geacht met allen ernst ende yver daer op te letten, ende U. Ho. Mog. voor te dragen hoe ende by wat middel dese Landen ende de goede Ingesetenen van dien, dewelcke nu over de *tsestich* Iaren herwaerts onder het wijs ende voorsichtich beleyt van Syn Princelijcke Excellentie ende des selfs Heer Vader ende Heer Broeder Hooghl. Memorie haer soo vroomelijck tegen des Vyandts verwoede ghewelt hebben gheweert, 't selve afgekeert, ende door Godes genade haer in desen tegenwoordigen staet gebracht, ende daer by oock voortaen gemaintineert, de ware Religie met afweringe van het superstitieuse Pausdom ghedefendeert, ende de Landen ende Luyden by 't hare geconserveert mochten werden.

Vindende daer toe ten hooghsten noodigh, dat naer advenant men siet de Vyandt te woeden, sijne Wapenen te versterckien, macht ende middelen te vermeerderen, Militie te Water ende te Lande te vergrooten, ende alles te practiseren wat hy tot uytvoeringe van sijne *cruele* ende *bloedtdorstige dessyns* tegen dese Landen oordeelt noodigh ende dienstich te wesen, dat U. Ho. Mog. ende de respective Provintien oock met een goede couragie daer tegen te gaen, haere Wapenen in goede ordre te houden, geen macht ende middelen, daer mede Godt Almachtich dese Landen soo rijckelijck heeft gezegent, sparen, die Militie sulcx stellen, dat daer mede den Vyandt inghebonden kan werden. Ende in somma in soodanige posture sich houden, dat den Vyandt te Water ende te Lande, in de Steden ende te Velde, ofte in wat plaetsen hy dese Landen soude willen attacqueren, 't hooft geboden, des selfs macht door Godes hulpe gebroocken, ende by ghelegentheyt oock offensive ter neder geset soude konnen worden, gelijck met soo grooten eere ende reputatie van desen Staet soo binnen als buyten s'Landts by Vrienden ende Vyanden, door de ghenade des Heeren tot noch toe gheluckelijck is ghedaen, die buyten twijffel oock voortaen 't selve sal zegenen, by aldien de Provintien in haer devoyr selfs niet verslappen, maer inhererende de loffelijcke voetstappen van onse Voor-Ouderen alles couragieuselijck by-brengen wat hun vermogen eenichsints sal konnen toe-dragen.

In Mayo wierden de Heeren Teresteyn ende Weede van wegen Haer Ho. Mog. ghesonden nae Zeelandt, alwaer men niet wel te vreden was, om dat Syn Excellentie de Heer Dorp hadde gestelt tot Luytenant Admirael, sy den selven te voor van die Charge hebbende gedimitteert, hoewel hy niet van haer, maer van Syn Excellentie was gestelt. De gemelde Heeren proponeerden aen de Staten aldaer, dat haer Ho. Mog. in genen twijffel stelden, of haer Ed. Mog. souden van tijdt tot tijdt uyt het rapport van de Gecommitteerden uyt het Collegie ter Admiraliteyt resideerende tot Middelburgh hebben verstaen, de besoygnes op de veylinghe van de Zee, eenige Iaren herwaerts ghevallen, wat voorslagen t'elckens waren gedaen ende waer op de saecken eyndelijck waren overgekomen, hebbende alle te samen daer toe getendeert ten eynde de Navigatie

vigatie

vigatie vry ghehouden / ende een yeder vry ende onverhindert sijne Commercie ter Zee hadde mogen doen / daer aen de Provintien in 't gheneral ende die van Hollandt ende Zeelandt in 't particulier soo merckelijck was gelegen.

Maer dat daer op niet en waren ghevolght soodanighe effecten als men wel hadde verwacht.

Daer van alsoo de oorsaecke gheimputeert wiert / dat de goede ordre die van tijdt tot tijdt genomen was geweest / niet en wiert achtervolght / ende namentlijck dat de vijf en dertich Schepen vijf Jachten ende vijf Fregatten / tot besettinge van de Kusten van Vlaenderen ende kruyssinge van de Zee gedestineert / daer van gedivertteert / ende tot Convoy of elders geemployeert waren geworden.

Dat daerom hare Ho. Mog. ende Sijn Excellentie siende / ende dagelijcks hoorende de groote klachten van de goede Ingesetenen deser Landen / soo wel Koopliedeu als Schippers / ende Bootsghesellen in menichte met berovinge van hare goederen / vangen ende spannen van hare personen / seer jammerlijck van den Vyandt werdende getracteert / ten hooghsten noodich hadden ghevonden de saecke te resumeren.

Hebbende nae verscheydene serieuse deliberatien daer op ghehouden / eyndelijck met Sijn Excellentie goet ghevonden ende verstaen / dat by provisie twee Gedeputeerden uyt de respective Collegien ter Admiraliteyt residerende in Hollandt, Zeelandt ende 't Noorder-Quartier, in den Hage souden komen residceren tegen den veerthienden der voorleden Maent Aprilis.

Ende dat by Hooghged. Sijn Excellentie ende hunlieden soude zijn ende blyven het absoluyt beleydt ende ghesach over 't employ van de voorsz. Schepen / Jachten / ende Fregatten / gedestineert tot besettinge van de Kuste van Vlaenderen ende kruyssinghe van de Noort-Zee / gherepartieert over de respective Provintien.

Om daer mede sonder eenige diversie te executeren hare Ho. Mo. resolutien alvereyts genomen ende noch te nemen / noopende de bevrylinge van de nauwe Zee.

Door welcke goede Resolutie of wel hare Ho. Mog. ende Sijn Excellentie vertrouwende / dat de Navigatie ende Traffycque ter Zee verseeckert / den Vyandt ingehouden / ende de effecten van de subsidien van den Oorloch te water gevolcht souden konnen werden.

Ende dat mits dien geene van de Provintien soude sijn geweest / die de selve gecontradiceert / of eenige swaricheyt souden hebben gemaeckt.

Soo wast nochtans sulcx dat ter contrarie van dien haer Ho. Mo. met leetwesen hadden moeten verstaen de difficulteyt daer by haer Ed. Mog. Gedeputeerden daer over was gemaeckt / ende dat oock by haer Ho. Mog. in soo langen tijdt geen naerder Resolutie dienthalven was overgesonden.

Daer over haer Ho. Mog. ten aensien van de groote importantie van de saecke / bewegen waren geworden dese besendinge aen haer Ed. Mog. te doen.

Om deselve te versoecken datse niet langer singulier in dese saecke daer aen hare Provintie in 't particulier seer veele / ende meer als andere / uytgesondert Hollandt, was gelegen / wilden blyven / maer ter contrarie van dien twee uyt het

het Collegie ter Admiraliteyt residerende aldaer / mede in den Hage te laten komen.

Nemende een exempel van die van Hollandt / dewelcke omme soo goeden saecke niet te retarderen hun mette voorsz. Resolutie hadden geconformeert.

Daer over dat oock uyt de respective Collegien residerende in de Provintie van Hollandt, de versochte Gedeputeerden alreede gekomen ende een tijt langh geweest waren.

De welcke by aldien de besoignes souden moeten staecken / mits de absentie van de Gedeputeerden uyt Zeelandt.

Souden alle onheyl ende ongemackt daer uyt ontstaende / plat ende reedelijcken geworpen worden op de geene die hier van de oorsaecke soude sijn geweest.

't Welck haer Ho. Mo. vertrouden dat haer Ed. Mo. op haer niet en souden willen laten.

Sy proponeerden oock dat de ongerepartieerde Interessen inde petitien van den Raedt van Staten / eenige Jaeren herwaerts gebracht hadden moeten werden / om dat de selve so groot waren geworden / ende noch dagelijcx aenwiessen door de Negotiatien die nu en dan / in noot van 't Landt gedaen wierden / datse niet en konden vervallen uyt de contributien / die tot andere lasten gedestineert zijnde oock naulijcx daer toe suffisant bevonden wierden.

Maer dat haer Ed. Mog. daer inne geen consent en hadden gedragen / nevens de andere Provintien / niet tegenstaende de uyterste noot sulcx was vereysschende.

Over sulcx haer Ed. Mog. versoeckende daer in geen difficulteyt te willen maecken.

Maer te considereren dat in soo groote Regieringe / als dese / alle dingen niet en konden bepaelt werden binnen seeckere Limiten / loopende de kosten menichmael hooger als de petitien daer toe ghedaen / sijnde oock meermael gebeurt / dat de petitien / alhoewel seer schaers ghenomen / evenwel ten vollen niet en waren ingewillicht / ende al ingewillicht zijnde / niet in penningen opgebracht.

Ende dewijle men evenwel den dienst van den Lande niet hadde mogen versuymen / ende daeromme recours moeten nemen totte negotiatie / soude het nu onbillijck zijn / de betalinge van de Interessen te weygeren soo lange de Capitalen niet en wierden gerembourseert.

Sonderlinge dewijl noyt eenige negotiatien wierden gedaen sonder gemeene bewilliginge van de Provintien gesamentlijck / die daer toe niet lichtelijck en quamen als by extreme noot / ende de saecke niet anders konnende staende houden.

Oock dat by examinatie van den Staet van de Interessen / die nevens de propositie van den Raedt t'elckens wierdt overgesonden soude bevonden werden / dat verscheyden penningen ten aensien van de defecten van Zeelandt hadden moeten genegotieert worden.

Sulcx dat daeromme te weyniger difficulteyt by hare Ho. Mog. behoorde gemaeckt te worden.

Noch hebben de voorsz. Heeren geproponeert / dat wel de Heeren Staten van

van Zeelandt by hare voorgaende Consenten niet eens/ maer meermaels hadden ingewillicht de verantwoordinge van de vijf spetien van Wijn, Bier, Sout, Zeep ende Laeckenen.

Als wesende een saecke by haer Ed. Mog. soo veel als by de andere Provintien geoordeelt seer dienstich en bequaem tot beneficieringe van der selver inkomsten.

Maer dat by hare Ed. Mog. in de executie van soo een goede saecke niet en wierdt ghespeurt soodanigen vigeur ende yver / als wel daer toe gerequireert wierdt.

Vermits de selve tot noch toe gedifficulteert hadden op 't Concept van de Ordonnantien aen de respective Provintien daer op gesonden te resolveren.

Sonder 't welcke haer E. Mo. voorgaende resolutie en consent totte voorsz. verantwoordinge niet en soude wesen als een ombre ende schaduwe sonder lichaem / 't welck niet ghepresumeert en wierdt dat haer Ed. Mog. intentie gewe est sy te constitueren.

Maer veel eer te helpen bevorderen/ende soo importante ende wichtige saecke voor den dienst van den Lande.

Weshalven de voorsz. Gecommitteerden / nochmaels haer Ed. Mog. souden versoecken in't overgesonden Concept(daer van een Placcaet is gemaeckt) te willen consenteren.

Regardt nemende op 't exempel van de Heeren van Hollandt dewelcke wel meer redenen souden hebben/ als eenighe andere Provintien te difficulteren by aldien daer inne eenige beswaernisse ware.

Maer dewijl het een middel was daer door de lasten van consumptie / die doch elck een ghehouden was / ende alle goede Patriotten niet en weygerden te dragen / daer door niet en wierden vermeerdert / 't selve niet en weygerden ten effecte te brengen.

Ende hebben haer oock voor-gedragen 't versoeck by die van de West-Indische Compagnie ghedaen / ende sedert continuelijcken vervolght/ eerst om te hebben betalinghe van 't restant van de Subsidien nevens 't verlenen van het Octroy / aen die van de voorsz. Compagnie solemnelijck belooft ende toe-ghesept; Ten tweeden betalinghe van de respective restanten / ende achterstallen die de Compagnie aen de Provintie van Zeelandt te buyten stondt / ter saecke van beloofde Subsidien/ geduyrende 't Octroy; Ende ten derden, dat haer Ed. Mog. voor haer quote souden willen aennemen/de Garnisoenen van Brasilien, bestaende in ses en dertich Compagnien te voete yder sterck hondert vijftich koppen; ende daer-benevens haer te helpen subsideren / met een liberael Geldtsecours van seshondert duysendt gulden tot inkoop van Vyvres/ Munitien van Oorloge/ ende andersints.

Dat aengaende de twee eerste poincten/ 't selve niet en konde met reden gheexcuseert worden / ende soude het aen particulieren niet ghewevgert kunnen werden / veel weyniger aen soo een notable Compagnie / alsoo men behoorden ende moest/woordt houden.

Dat oock gene redenen waren waerom de eene Provintie niet soo wel als de andere de betalinge van voorgaende restanten soude doen.

Ende bekomende het onderscheyt ende repartitie van de ses en dertich Compagnien in Brasilien, ende daer en boven een Secours van in de ses hondert duysent gulden tot inkoop van Vyvres ende andere behoeften / dat alreede 't meerendeel van de Provintien geconsenteert hebben / in sevenhondert duysent gulden tot onderhoudt van 't voorsz. Volck / voor den tijdt van een Jaer / ende dat eene van de Provintien sich daer en boven oock verklaert hadde noch verder gelast te zijn / namelijck by gebreck van de Provintien oock te consenteren in de versochte ses hondert duysent gulden tot inkoop van Vyvres ende anders.

Welck exempel haer Ed. Mog. versocht wierden te willen volgen.

Daer toe meer redenen waren in haer Ed. Mog. regarde als ten aensien van andere Provintien / die geen Navigatien / Trafycq / Leverantien / Equipagien ofte eenich Employ waren hebbende tot beneficien van hunne Ingesetenen.

Welcke ende meer andere voordeelen de Provintie van Zeelant uyt de Compagnie is genietende / ende daerom meer als andere Provintien sulcx niet hebbende / het wel-varen van de Compagnie wel behoort te behertigen.

Behalven het groot voordeel dat 't gemeene beste uyt de Compagnie was genietende / 't welck haer Ed. Mog. soo bekendt was dat het licht soude sijn aenghesteecken by klaren Sonnen-schijn / by aldien men daer toe veelighe redenen van persuasie soude moeten gebruycken.

Eyndelijck was den Gecommitteerden gelast te versoecken / dat de Staten van Zeelandt niet alleen wilden conformeren in de ghenerale ende particuliere petition / by Sijn Excellentie ende den Raedt van State voor het tegenwoordige loopende Jaer sestienhondert twee en dertich gedaen.

Ende dien volgende oock op-brengen haer Ed. Mog. quote / soo in de ordinaris lasten van drie Staten van Oorloghe / als extraordinaris petitien / van Interessen / Fortificatien / Logijs-gelden / Leger-lasten / Geschut ende Subsidie van twee Millioenen tot den Oorlogh te water / ende andere posten / breeder by de selve Petitien verhaelt / sonder 't selve langer uyt te stellen / terwijl de consent al in Februarii hadden behooren ingebracht te worden.

Maer dat oock haer Ed. Mog. daer en boven wilden opbrengen / dat in minderinge van de defecten van voorgaende Jaren / ende specialijck in minderinge van den Staet van suppletie van den Jaere negen en twintich een goede merckelijcke somme dadelijck opgebracht ende aen den Comptoir van den Ontfanger Generael gefurneert mochte werden.

Op dat de Officieren van de lasten soo van 't voorleden als andere voorgaende Jaren / die noch onbetaelt waren ende ten achteren stonden ghecontenteert / ende hare Ho. Mog. van de menichvuldighe klachten daer mede sy [illegible] dagelijcx wierden gemolesteert / ontslagen mochten werden.

Sy hebben hun te gemoet gevoert / dat ten sy haere Ed. Mog. de andere Provintien met volkomene consenten assisteerden / ende haer quote dadelijck opbrachten / het soo verre ghekomen was dat den Staet van den Lande eerlange een onverwachten slagh soude ontfangen / die daer na niet te repareren zijn soude.

In November wierdt wederom ghedaen de ordinaris Petitie daer van ick niet stelle als het proemium, alsoo de particuliere demanders / ofte poincten van de selve Petitien, de selve waren die in de voorgaende te vinden zijn.

Ho. Mog. Heeren,

WAnneer yemant eene groote ende merckelijcke Victorie tegens sijnen vyant heeft bekomen, soo is 't geen tijdt daer op te rusten ende als met gevouwen armen de saecke voorts aen te sien; maer het devoyr ende ampt van de overwinner is ende bestaet daer in, dat hy niet alleen sijne conquesten met alle mogelijcke middelen soecke te mainteneren, om daer van niet wederom door versuym ofte andersints gepriveert te werden, maer dat hy oock sodanige sorge drage, dat sijnen voorigen Staet nevens de conquesten wel geconserveert ende buyten pericul ofte swarigheyt van binnen ende van buyten tegens een yder die de selve soude willen gedencken te opprimeren, staende gehouden kan worden.

Het heeft Godt Almachtich belieft U. Ho. Mog. in desen Jaere groote ende notabele Victorien te verlenen, dewelcke om dat sy gevallen sijn in 't ghesichte van drie goede Legers met geen geringe difficulteyten ende swarigheden te aensienlijcker zijn, ende de reputatie van U. Ho. Mog. ende Syn Excellentie door de geheele werelt te meer vermeerderen. Evenwel en moetmen niet ghedencken, dat den Vyandt daerom t'eenemael te onderghebracht, ofte dat hem (by manier van spreecken) de voet op de neck soude sijn geset. Maer ter contrarie van dien moet met goeden voordacht ende wel over-geleecht werden, dat hy nu met meer yver als te vooren sijn saecken sal sien te redden, ende het verlies soo veel mogelijck redresseren; dat hem oock daer toe geen macht, middelen, ende Volck sal gebreecken, soo van hem selfs als van sijne Geallieerden, die hem onversiens, ende als men 't selve weynichst is verwachtende, met Volck ende andere middelen kunnen assisteren. Gelijck niet alleen in desen Jare deur de subite komste van den Grave van *Papenheym*, maer oock tot anderen tijden genoechsaem is gebleecken. Sulcx dat daerom op de conservatie van 't gene gewonnen is, soo wel, als van onsen voorigen Staet, na behooren gelet ende niet weyniger als oyt te vooren sorge moet worden gedragen.

't Welck by Syn Excellentie ende den Raedt van State gheconsidereert zijnde, ende daer by komende dat het tegenwoordich Iaer nae 't eynde loopt, daer mede de consenten van 't selve oock komen te expireren, hebben noodich gheacht te ghedencken op den voet ende middelen waer deur den Staet van dese Landen met ende nevens de geredicerde Steden ende Plaetsen door Godes genadige regeringh voortaen bewaert, ende tegens alle oppressien, tyrannie ende verwoestinge van den Vyandt geconserveert moge werden, om niet wederom te vervallen in de slavernie ende tyrannige Regieringh van Spaengien, met oppressie van de ware Christelijcke Gereformeerde Religie, beroovinghe van alle privilegien, neeringhe, ende welvaren, mitsgaders verwoestinghe van Landen ende Luyden daer toe men soo langh soo meer ghewaer wordt sijne perniciеuse desseingen t'eenemael ende ghehelijck ghestreckt te hebben, die hy oock al langh soude hebben geexecuteert, ten ware dat Godt Almachtich die alles regeert, daer in genadelijck hadde versien, ende dese Landen miraculeuselijck tegen sodanige ghedreychde wreetheyt beschermt, daer in wy oock moeten vertrouwen dat Syne Goddelijcke Majesteyt niet en sal naelaten te continueren, by aldien de

de Provintien selfs niet en verslauwen, ende van haer ouden yver die soo rijckelijck tot verwonderinge van Vrienden ende Vyanden, ja selfs van de gehele werelt gezegent is geweest, niet af en wijcken, maer na 't exempel van hare loffelijcke Voor-Ouderen *lijf, goedt ende bloedt* niet gespaert hebbende met eenen goeden yver daer by persisteren, &c.

In Augusto wierde de Heer Huygens gesonden aen den Graef van Oost-Vrieslandt / die onderstondt te ontladen ende aen sich te trecken het Schip Nimwegen toe-comende de Oost-Indische Comp./ hy hadde last/ ingevalle de Graef niet goetwillich alles ontsloech / de stercke handt daer toe te gebruycken te water ende te Lande.

By den Graef hadden haer in dese tijt aengegeven eenige Cooplieden/ om in Oost-Vrieslant op te rechten een Abyssinische Compagnie: hy schreef in Septembris aen hare Ho. Mo. versoeckende dat haer beliefde neutrael te verklaren de schepen van de selve Compag./gelijck hy wederom verklaerde dat de schepen van de selve Compagnie geen schade of hinder aen die van desen Staet souden doen / haer Ho. Mog. hebben aen alle Provintien aenschrijvinge gedaen / te executeren de Placcaten geemaneert ende verbiedende alle Ingesetenen deser Landen haer dienst van vreemde Compagnien op Abyssina of Capo de Bona Esperance te begeven; ende hebben den Graef oock scherpelijck aengeschreven / wel toe te sien dat sijne Luyden van de gemelte Compagnie geen disordre of excessen mochten doen tot nadeel van die alhier geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie. De selve Abyssinische Compagnie is alsoo voort / als hebbende geen steunsel/ van self verdweenen/ sonder voortganck.

De Prins van Oragnien op de verbetering der Fortificatie van Maestricht alle goede ordre ghestelt/ ende eene cavalcade hebbende laten doen nae kleyn Brabant/ is van daer in leste van October opgebroocken; de Chur-Vorst van Colen ende Hartoch van Nieuburch hebben haer in dese tijt niet wenich perplex bevonden / zijnde boven benauwt deur Baudissen; die in dienst van Sweeden met een camp-volant van ses duysent man hadde ingenomen Syegburgh, ende andere plaetsen/ ende beneden deur de afkomste van 't Staetsche Leger; de Chur-Vorst hadde te wege gebracht / dat den twee en twintichsten Octobris de Ambassadeur van Vranckrijck by expresse audientie van wegen den Koninck voor hem intercedeerde / ende om continuatie van Neutraliteyt aenhielt. Hy selfs versochte ende verkreegh om in mondlijcke conferentie te komen met den Prince tot Kempen, alwaer hy sich soo wel heeft weten te ontschuldigen/ datmen sich wijders niet heeft geressenteert. Van daer sont Sijn Excell. den sevenden Novembris den Heer Graef Willem van Nassauw met twaelf Compagnien paerden ende genoechsame Infanterie ende Geschut nae Orsoy (het Casteel Carpen zijnde alrede eenige dagen te voor verovert.) De Heer van Dyden met sijn vliegent Leger aen de Berghse zijde in 't Dorp Walsem. Graef Willem quam den thienden daer voor / begost den twaelfden te approcheren / ende den derthienden te canonneren/ ghelijck oock dede de Heer van Dyden uyt sijne batterie. Daer binnen commandeerden een Neapolitayns Edelman Caracciolo genaemt/ ende hebbende kleyn Garnisoen / ende de Stadt slecht gefortificeert/

ficeert/ accordeerde den vijfthienden op eerlijcke conditien de plaets over te geven. Treckende het Staetsche Garnisoen daer weder in; ende wierdt de Ritmeester Yffelsteyn tot Commandeur gestelt.

Daer mede is de Prince voort uyt de Campaigne gescheyden / sijn Leger int Guarnisoen sendende / ende quam over Nimwegen den vier en twintichsten weder in den Hage; allenthalven met teeckenen van blijdtschap ontfangen ende ingehaelt.

Eer ick de Nederlandtsche Krijchs-saecke eyndige / sal uyt curieusheyt alhier aenroeren wat nieuwe lichtinge dit Jaer sijn gedaen / ende wat die gekost hebben. Eerstelijck elf Compagnien Ruyters/ yder Compagnie ten twee ende veertich dagen/ kostende drie duysent een hondert een en t'negentich guldens/ ende te samen vijf en derrich duysent een hondert ende eene gulden, noch twintich Curassiers onder den Graef van Styrum tot acht hondert guldens / te samen vijf en dertich duysent negenhondert ende eene gulden.

Noch thien Compagnien Voet-volck onder den Graef van Flodorp, yder op hondert vijftich koppen (hoewel sy op twee hondert bedwongen waren) te samen ten twee en veertich dagen/ beloopende twintich duysent een hondert en veertich gulden. De Officieren daer van achthondert twee en t'negentich gulden thien stuyvers/ t'samen een en twintich duysent ende twee en dertich gulden thien stuyvers.

Noch thien Compagnien onder Trouillet; de Collonelle op twee hondert, de Luytenant Colonelle op hondert en vijftich, de andere op verscheyden mindere ghetallen ghemonstert met de hooge Officieren van 't Regement/ beliepen twintich duysent drie hondert een en tachtich gulden thien stuyvers.

Noch vijf Compagnien onder Wyderholts op verscheyden getal gemonstert/ ende drie Compagnien daer mede het Regement van Graef Maurits is versterckt/ elck tot hondert vijftich koppen, noch driehondert ende twintich man/ daer mede thien Compagnien van der selver Graef sijn versterckt / ende vijftich man daer mede Wynbergens Compagnie is versterckt/ komt ten twee en veertich dagen negenthien duysent ses hondert drie en twintich guldens / somma totalis is ses en tnegentich duysent negenhondert acht en dertich guldens.

Noch onder Graef Hendrick van den Berge thien Compagnien Ruyteren van hondert koppen/ yder tegens drie duysendt een hondert een en tnegentich gulden/ te samen ten twee en veertich dagen/een en dertich duysent negen hondert en thien gulden. Noch onder hem drie en twintich Compagnien te voet/ daer onder twintich tot hondert koppen / een van hondert tachtich, ende twee van hondert twintich, met de Officieren/ beliep te samen ses en festich duysent twee hondert ende acht en negentich gulden twaelf stuyvers acht penningen/ somma totalis van de gheheele lichtinge hondert drie en festich duysendt twee hondert ses en dertich gulden twaelf stuyvers ses penningen.

Graef Hendrick van den Berge gaf dertich Rijcxdaelders op een Ruyter/ ende vier Rijcxdaelders op een man te voet; daer in men niet wel te vreden was/ al te veere excederende den ordinaris voet van desen Staet in dien tijdt.

Het Regement van Flodorp, Trouillet, ende Wyderholts te voet/ende eenige andere / sijn afghedanckt. Hoewel de Sweedtsche Ambassadeur versocht dat

[illegible] Contract [illegible] over laten / [illegible] den Chur-Vorst van Colen souden toe-loopen.

De Chur-Brandenburghsche Regeringh tot Cleve heeft [illegible] Gecommitteerde [illegible] desen Somer alhier [illegible] om afschaffinge der Licenten tot Wesel, Emmerick en Rees, [illegible] Contributien / [illegible] aen de Troupen van Graef Willem [illegible] ghebleven / versochten oock afschaffinghe der Contoyren tot Lunen ende Soest. Item [illegible] 't Duysseldorpsche Tractaet van den negenden Martii sestienhondert negen en twintich, [illegible] uyt het Landt van Cleef; op alle 't welck haer is ghegeven [illegible] antwoort. De Gemeenten in de Cleefsche Steden [illegible] over de Licenten, zijnde daer over een oploop tot Wesel geweest in Augusto, [illegible] lever Spaensch als Geus, [illegible] Spaensche besettinge niet beswaert geweest met dese Licenten. De gemeene Burgerschap [illegible] by de Spaensche; [illegible] het Staetsche Guarnisoen haer meeste [illegible] uyt Hollandt [illegible]. De Heer van der Capelle [illegible] Ho. Mog. [illegible] te [illegible] / zijnde [illegible] het [illegible] / men [illegible] de Licenten niet af te schaffen / [illegible] namaels noch afgeschaft.

De [illegible] Engelsche Resident Carleton, ende Boswel [illegible] aen Carleton, [illegible] West-Indische Compagnie / dat der selver schepen op de [illegible] van Guinea [illegible] ende hinder deden aen de Engelsche aldaer oock handelende Schepen. Daer op haer den eersten Octobris is gegeven een generael antwoort, [illegible] Compagnie [illegible] te onderhouden met de Engelsche alle goede vriendtschap ende correspondentie. Doch hebben haer [illegible] dat de selve Compagnie [illegible] alle de Coningen in Guinea [illegible] te willen handelen als met de Hollanders. [illegible] Tama met de Engelsche Compagnie genaemt Marchants adventuriers is [illegible] Placaten daer van gheremonstreert. Den [illegible] Novembris nam Carleton sijn afscheyt / zijnde [illegible] / [illegible] de [illegible] desen Staet by den Coninck [illegible] Boswel daer [illegible] present zijnde / [illegible] Carleton [illegible]. Bedanckende dat haer Ho. Mog. hem [illegible] achte hondert gulden [illegible] / ende vryheyt van Accysen ende Imposten. [illegible] Carleton [illegible] van twaelf hondert gulden.

[illegible] Hertogh van Nieuburgh [illegible] Januarius [illegible] geweest den Marschalck Wespenninck, [illegible] Reinwalt [illegible] van den Graef van Swartsenburgh, [illegible] spannen. [illegible] in Martio [illegible] hondert gulden [illegible].

[illegible]

[illegible]

verscheyden besorgnes ghedaen op voorslagen / onder anderen dat men alle Schepen na de manier van andere Natien soude bouwen / om defensive te mogen zijn / ende andere diergelijcke; maer haer Ho. Mog. oordeelden voor best te zijn dat men de Ingesetenen deser Landen soude laten blijven by hare vryheyt om Schepen te bouwen / nae hare ghelegentheyt ende commoditeyt / doch vonden dienstich de Schepen van Oorloge te maecken op een seeckere charter. Oock de onghemonteerde Schepen te doen Last-geldt betalen aen de ghemonteerde Schepen ofte Schip / die nae ordre van 't Landt souden ghemonteert zijn / schoon genomen daer maer een ghemonteert Schip onder het Admiraelschap wiert bevonden / varende niet te min met behoorlijck Convoy; doch souden de Convoyers / noch het Landt geen Last-geldt genieten / soo wanneer daer eenige ofte eene ghemonteert Schip by het Admiraelschap wierdt bevonden; maer indien geen ghemonteerde Schepen ofte Schip onder 't Admiraelschap wiert bevonden / in sulcken geval soude het Last-geldt moeten betaelt werden ten profijte van 't Landt. Ende alle de Schepen die Last-geldt souden willen genieten / moesten gebout zijn haer verdeck aen boordt vijf voet hoogh / ende die onder de vijf voet gebout waren / tot vijftehalf inclusys / haer verdeck hoogh aen boordt / souden maer moeten genieten half Last-geldt. Maer de Schepen die haer verdecken minder van vijftehalf voet hoogh aen boordt hadden / souden het Last-geldt moeten betalen / schoon genomen sy behoorlijck waren ghemonteert. Mits dat de Directeurs souden blyven by het ghebruyck van de voorgaende Jaren. Maer dat de Schepen die voortaen van nieuws wierden ghebouwt / geen Last-geldt souden genieten / ten sy de selve hadden een verdeck van seshalf voeten hoogh aen boordt; ende dat het Last-geldt soude werden verdeylt nae advenant de groote van de Schepen / swaer van Geschut en getal van Volck.

Hare Ho. Mog. hebben oock gheoordeelt dat de monture in 't Placcaet van den Jaere sestienhondert dertich ghestelt tot laste van de Schepen groot van veertich tot tachtich Last / de Boepers onmoghelijck was om voeren / ende dat over sulcx de Boepers op een ander reglement van monture dienden ghestelt te worden / ende verklaerden dat de Boepers van veertich ofte sestich Lasten souden voeren ses Steen-stucken / twaelf kamers / twaelf drielinge-piecken. Ende de Boepers van sestich tot tachtich Last / acht Steen-stucken / sestien kamers / ende twaelf drielinghe-piecken; midts dat de Boepers gehouden souden zijn te maecken behoorlijcke bruch-bancken om bequamelijck alle haer Steen-stucken aen een zijde te mogen gebruycken. Oock moesten de Boepers gemant worden als volcht: te weten een Boeper of Smalschip van veertich tot vijftich Lasten met vier man een Jonghe; van vijftich tot sestich Last vijf man een Jonghe; van seventich tot tachtich Last met seven man een Jonghe. Sullende de Boepers hier mede vry zijn / ende geen Last-geldt ghenieten; ende dat de opene Boots die alleen gemonteert waren met twee Gotelingen / Steen-stucken / kamers / ende gemant als boven / mede van het Last-geldt exempt sijn souden.

De Schepen die op voorgaende reysen bevracht waren / ende tot onder dese Landen ende door de Havenen van dien geconvoyeert wierden / soo wanneer sy ongemonteert ende buyten Compagnie ende Admiraelschap van andere ge-

monteer-

monteerde schepen wierden bevonden / den selve was gelast in de Havenen van dese Landen te moeten loopen / ende aldaer te vertoeven tot dat sy met Convoy oft in Compagnie van andere gemonteerde schepen haer voyage voorts mochten voltrecken / op pene van contrarie doende in conformiteyt van hare Ho. Mog. Placcaet gestraft te worden; met dien verstande nochtans dat de voorverhaelde schepen daer van vry en exempt soude sijn na den eersten November tot den thienden April.

Men verstont oock dat de schippers ende matrosen die haer in desen quamen te verloopen onder de wisselingh der gevangene ter Zee / soo hare Ho. Mog. eenige wisselingh met den Vyandt quamen te tracteren / niet en souden werden begrepen. Den Buyssen naer de gelegentheyt ende groote die de selve was / niet mogelijck schut ende monture te voeren.

Men drouch oock sorgh dat de Duynkerckse ('t welck altijdt de meeste macht van de Spaensche in dese gewesten is geweest) mochten worden ingehouden. Des onaengesien quamen nu ende dan uyt by donckere nachten / goede winden ende andersints / sy waren oock in 't gemeen schoon ende zeylden wel / ter contrarie die van desen Staet door het lanck leggen wierden vuyl / ende kondense qualijck volgen. Die van Zeelandt moetmen dat lof na gheven / datse tot stuytinge vande Vlaemsche Capers veel dienst hebben gedaen; ende in dit Jaer werdende geresumeert het placcaet van de premien alreede oock voor seven Jaer geemaneert / wiert daer by gedaen dat voortaen aengaende de Schepen van deses Staets-Ingesetenen / by den Vyandt gewonnen / ende by de particuliere uyt-Reders weder verovert ende vry ghemaeckt / daer voor souden sy genieten / de twee gerechte derde parten van 't weder vry-gemaeckte Schip ende Goet / sonder dat eenich regardt genomen soude worden / hoe lange het selve by den Vyandt verovert / ende in des selfs macht geweest was.

Soo veel de Lorrendrayers ofte andere Schepen aenginck / die sy in 't in ofte uyt-zeylen van de Vlaemsche Havenen souden bekomen / het veroverde Schip over te leveren aen 't Collegie ter Admiraliteyt daer sy het in souden hebben gebracht / om aldaer volgens de placcaten verbeurt ende geconfisqueert te worden; 't welck gedaen zijnde / de Veroveraers het gantsche provenu van 't ghene dat van soodanich Schip ende Goet geprocedeert soude zijn / genieten souden.

Ende dat de Coopvaerdy-Schepen die yet souden effectueren op den Vyant het provenu hier boven verhaelt / oock souden genieten.

Eer dese ordre gestelt was waren de Duynkerckers soo stout / datse in Martio deses Jaers quamen onder Canon-schoot van de stadt Vlissingen, ende dat by schoonen dage. Sijnde gebeurt / dat een Capiteyn Helt van Duynkercken ter Caep-varende heeft vervolcht een Engelsman / komende van Nieu-Casteel tot onder Vlissingen, in 't aensien van veel Borgers / den Engelsman sijn focke-zeyl afschietende ende enterende / in nam ende vermeesterde / sich datelijck wederom te Zeewaerts wendende / maer door den harden stroom / heeft niet veel konnen vorderen. De Inwoonders van Vlissingen, uyt de Haven ende van de wallen af dat siende / hebben 't niet konnen verdouwen / maer uyt een yver / sonder ordre of last te verwachten / sijn hol over bol in Schuyten en Chaloupen gevallen / haer begevende in twee Oorlogh-Schepen van de Capiteyns Banckert ende

Adriaen

Adriaen Thysz. voor de Stadt leggende/ ende de Ree-banden van de zeylen afsnydende / ende de Cabel afhackende / sonder beraet of tijt te verliesen/ sijn den Vyandt ende sijn Prys achtervolcht/het Schip van Banckaert quam tot onder Canon schoot van den Duynkercker / maer hy salveerde hem onder het Fort van Blanckenberge, ende door storm ende Noorden windt was men genootsaeckt hem te verlaten. Den Capiteyn Adriaen Thysz. den genomen Engelsman of Prys vervolgende / heeft hem gedwongen over de Paerdemarckt tot voor het Sluysche gadt te loopen/ ende niet verder komende / hebben die daer in sijnde Duynkerckers/gepooght de Boot met het Taeckel uyt te setten/ om haer te salveren/ daer mede doende zijnde/ende de Boot in 't Taeckel hangende/ende alle daer in loopende / sijn de Engelschen met haer Sabels uytgekomen het Taeckel afkappende/ waer door de selve te gronde ginck/ ende wel vijf en veertich a ses en veertich verdroncken, ses alleen die haer aen het Schips-boort salveerden/wierden door Cap. Thysz. met den prys tot Vlissingen opgebracht; die van de Admiraliteyt / om haer Stroomen veylich te houden / hebben niet goet gevonden/ aen de selve ses quartier te geven; maer het recht van voet-spoelingh laten tegen haer gebruycken; tot welcken eynde s'anderen daeghs den Scherprechter aen boort wierdt gesonden die de executie deede / ende daer deur sijn de Vlaemsche Capers soodanich afgeschrickt / dat sy noeyt meer op de Zeeusche Stroomen sijn gekomen.

Wijders op ende na 't emaneren van 't voorsz. placcaet hebben de Heeren Adriaen ende Cornelis Lampsins ghebroeders (daer van de jonghste namaels/ ende noch als Ick dit schreef / was van wegen Zeelandt ordinaris comparerende inde Vergadering der Ho. Mog. Heeren Staten Generael) tot Vlissinge resideerende/ hebben geequipeert twee Schepen/ het een genaemt den Sampson, Cap. Ian Gideons gemonteert met vier en twintich stucken / hondert Matrosen ende dertich Soldaten / het ander Vlissingen genaemt Capiteyn Abraham Crynsz. gemonteert met twee en twintich stucken / hondert Matroosen / ende dertich Soldaten / met welcke Schepen / sijnde de Nieuwe Geusen ghenaemt/ den Vyant soo wierdt gematteert / datse in korten tijdt de selve t'eenemael uytter Zee smeten / ende soo veel van Vyandts zijde ghevangenen bequamen / dat daer mede tot driemael generale verlossingen van weder zijdts ghevanghenen sonder Rantsoen te betalen gedaen is / ende de Zee soo vry gemaeckt / dat de asseuranten op Bourdeaux, Rochelle ende Nantes, ende elders in de Bocht van acht a thien par Cento wederom op drie par Cento gekomen zijn; Jae is de Zee soo veyl geworden / dat men qualijck van Vyandt in Zee en wist te spreecken/ zijnde de uyt-Reders der selver schepen tot diversche reysen tot Sluys in Vlaenderen geweest/ ende hebben den Gouverneur aldaer versocht sijn Guydens tot haren koste uyt te seynden/om te vernemen ofte in de Havenen van Vlaenderen noch eenige Equipagie geschiede/ en verstaende dat noch eenige kleyne schepen geequipeert wierden/ hebben haer Schepen wederom in Zee gesonden/ ende de Capers opgebracht; zijnde aen des Vyants zijde sodanigen schrick gekomen/ datter niemant op de Caep meer in Zee wilde/moetende de voorsz. Equipagie van de opgenoemde uyt-Reders derhalven gestaeckt werden/ te meer haer Ho. Mo. de verdiende premien wat langsaem betaelden/en is alsoo achter gebleven.

Waer door de Coninckliche wederom meer gesporet om van nieuws op de Nederlandtsche Schepen te rooven / haer in Zee begheven hebben / ende veel quaets ghedaen / daer door de Asseurantien wederom op haren ouden voet van acht à thien par Cento quamen / ende de Gevangen-Huysen in Vlaenderen vol wierden / soo van arme Visschers als Coopvaerdie Luyden / waer door het geschrey ende kermen van veel Vrouwen ende Kinderen / als mede van de Coopluyden de ooren van hare Ho. Mog. vervullende / wierde de voorsz. uyt-Reeders geanimeert haer Schepen wederom in Zee te brenghen / met beloften van een betalinge / werdende daer toe een Fonts gemaeckt uyt de welcke sy betaelt souden werden / sonder achter aen te loopen / ende tot dien eynde sijn in 't Jaer sestienhondert drie en veertich wederom Placcaten gemaneert.

Waer op eenige Compagnien / soo tot Rotterdam ende Middelburgh in Zeelandt als elders / sijn opgherecht / de welcke den Vyandt seer hebben bevochten / ende veel met groot bloedt-storten ten weder-zyden verovert; in den welcken tijdt die van Vlissingen, door eenige misverstanden stil stonden / maer het Jaer daer nae wederom toe-maeckende ende in Zee komende / hebben den Vyandt soo aengetast / dat die van Rotterdam ende Middelburgh, om dat sy niet open deden of bequamen dat haer Equipagie waerdich was / ghenootsaeckt sijn geweest met groot verlies daer uyt te scheyden / daer ter contrarie die van Vlissingen den Vyandt t'eenemael uyt de Zee dwongen / tot dat eyndelijck de Vrede gevolght is.

Wat de Ambassade van desen Staet omtrent de saecke van de Sondt ende Elve hadde verricht in 't verleden Jaer / is doen gesegt; de Ambassadeurs deden rapport in Februario, ende korts daer nae quamen hier van wegen Hamburgh de Heeren Johan Garmens Syndicus, Rudolf Amsinck, Raedt / ende Bartolt Möller Secretaris / om de selve saecke te doen reassumeren. Verscheyden conferentien sijn gehouden / ende is seer van wegen Hamburgh gheurgeert een Tractaet van defensie, ende tot bescherminge van de vrye vaert op de Elve, conform het Keyserlijck Privilegie. Maer dese Staet hadde een groot dessein tegen de Spaensche / ende om reden die ick oock wel voor desen hebbe geseyt / wildemen sich die saecke niet verder aentrecken / als by wegen van recommendatie, sonder sich offensivelijck te engageren. Hoewel Hamburgh selfs oock niet eygentlijck tot offensie ginck / maer alleen tot defensie van de Navigatie / tegen de exactien des Coninckx; maer men vreesde dat uyt soodanige defensie nochtans een offensie mocht volgen. Men heeft niet te min in dit voor-Jaer door den Heer Crakauw, diemen nu gequalificeert als Resident, wederom derwaerts schickte / aen Sijne Majesteyt de saecke ernstelijck gerecommandeert / by occasie datmen oock klaeghde over de verhooginghe van den Tol in de Sondt. Dit aengaende heeft hy den elfden Junii gheantwoordt / dat sonder sijn erinneringh haer Ho. Mog. souden indachtich zijn / hoe dat alle Tractaten ende Handelingen tusschen Vrienden ende Benabuyren tot allen tijden eens geaccordeert ende gesloten / van beyde delen te ghelijck moesten vast ende onverbreeckelijck ghehouden worden. Ende nu by laetste Verhandelinge tot Gluckstadt *hinc inde* ende allerzijts zijnde geaccordeert / dat niet alleen van de Deensche zijde voorgedachte verhooginge des Tols afgeschaft ende ingetrocken soude werden /

maer

maer daer en tegens noch sijn Onderdanen een billijckmatige restitutie ofte recompens/ wegen des hun tegens Godt en alle rechten toe-gevoeghde schaden soude gheschieden / blijckende sulcx met meerderen / soo uyt de menichvuldighe klachten aen haer Afgesanten ghedaen / als oock uyt de daer by komende designatien/ ende doch sulcx aen haer Ho. Mog. zijde / voor soo veel niet was in 't werck gestelt/ maer ter contrarie tot noch toe als in vergetinge gebleven ; Soo wilde hy sich noch gantschelijcken daer toe verlaten dat haer Hoogh Mog. die van haer zijden ghedane belofte ende verplichtinge van ghelijcken eerstdaeghs werckelijck souden effect laten sorteren/ op dat hy daer door des te eerder mocht veroorsaeckt worden den voor-gedachten afscheyt van sijn zijde op 't bequaemste ende vorderlijckst te adimpleren/ ende nae te komen ; Oock hy soo verre haer Ho. Mog. middelerwijle met sijn Kamer Secretaris Fredrick Gunther, hem doen in s'Graven-Hage bevindende / dewelcke hy hier over seeckere poincten hadde mede ghegeven / van dese saecke vordere communicatie geliefden te plegen/ soude hem lief zijn/ verwachtende hoe sy haer in effecte souden willen verklaren.

Wat de saecken tusschen hem ende de Stadt Hamburgh aengingh/ dat haer Ho. Mog. insghelijcx noch in versche ghedachtenisse hadden hoedanich sy/ voor dat de Coninck sich met de selve Stadt in eenige communicatie ofte handelinge hadde willen inlaten ende daer toe bequamen / hare hooghe parolen hadden van sich gegeven ende dierbaer versprooken/ het alderminste niet te sullen toelaten te geschieden / nochte voor haer selven te moveren ofte oock van anderen ghemoveert te worden / ende tot gevaerlijckheyt der saecken op te soecken/ wat tot s' Coninckx prejuditie ofte disreputatie oyt konde gereycken.

Ende alsoo hy seyde geen oorsaecke te hebben ghegheven aen haer Ho. Mog. om van sulcx te wijcken / dat oock hy hoopten dat haer Ho. Mog. souden sich niet immisceren in de gantsch onverantwoordelijcke proceduyren van die van Hamburgh, niet alleen tegen hem in veelen wegen eene geruyme tijdt langh gevoert ende ghecontinueert / maer oock nu tegens het gantsche Roomsche Rijck vorders procederende/ de Justitie aen 't Keyserlijcke Hof ende Kamer-gericht/ alwaer de saecke *per litis contestationem* respective aenhangich was / belettende ; dat Sijn Majesteyt ghenoechsaem bemerckte / hoe die van Hamburgh, hun op het uyterste bevlytichden / eyndelijcken haer Ho. Mog. te disponeren om haer in dese saecken/ tot het Roomsche Rijck eenich ende alleen specterende/ seer prejudiceerlijcken te immisceren.

Wat wegens der Tonnen-Convoy ende Baecken-geldts, ghelijck als tot belastinge ende verhinderinghe der vryen Commercie by haer Ho. Mog. wierdt geallegeert/ wilde hy van haer Ho. Mog. als sijn in goede correspondentie ende Nabuyrschap geallieerde Vrienden niet hoopen/ dat de selve hem in eenigerley manieren souden willen aenraden / een sulck regael 't welck hy (te gheswijgen zijn daer toe al voor-henen hebbende recht) *armatá manu* hadde verkregen / nu wederom so snodelijck af te treden ende te verlaten/ principalijcken het gantsch seeckerlijck ende ghewis daer voor houdende / by aldien sijne tegen-partye een sulck regael, soo/ gelijck als hy/ hadden geacquireert ende verkregen/ sy het selve in eeuwigheyt niet tot ghevallen van de Heeren Staten souden afghetreden

 ende

ende geracasseert hebben. Weswegen dan oock niet buyten reden was / nae dien die van Hamburgh door Goddelijcken bystant van hem waren ghedebelleert/ ende van den Elve-stroom afgedreven / oock het de billijckheyt ende gerechtigheyt vereyschte / dat sy eene alsulcke recognitie / waer toe sy noyt legitime waren bevoecht gheweest/ maer alleen uyt eygene authoriteyt / sonder toe-latinge der hooge Overigheyt hun selfs hadden toe-geeygent/ in 't toe-komende te heffen hun gantschelijck renuncieren moesten / op dat de Commercien door hare onnoodighe onruste moetwillichlijck gheturbeert / wederom in voorigen staet ende den ouden cours mochten gebracht en geset worden.

Aengaende de andere aengetogene oplagen van kleynder waerde zijnde/ ende te voorens op de Elbe door sijn Bedienden ter Gluckstadt van de Onderdanen der Geunieerde Provintien ybers afgenomen / was echter sich nochmaels genadichst verklarende/ wanneer de Persoonen ende Sommen te voorens eygentlijck waren gespecificeert / oock sijne Onderdanen wegen hare ghelédene schaden/ luyt haer Ho. Mog. veelvoudigen beloften ende toe-seggingthe / wederom ten vollen souden sijn gecontenteert ende te vrede ghestelt/ te sijn geresolveert satisfactie te doen ; gelijck dan voor sijn Persoon hy tot alles wat tot bevorderinghe van de vrye Navigatie ende goede vertrouwelijckheyt dienstich sijn mocht tot allen tijden gantsch geincl ineert was geweest / niet twijffelende of haer Ho. Mog. souden hares deels van gelijcken te doen/ sich beneerstigen/ ende hun niet van onrustighe geesten die het dan met dese / dan met geene partye hielden/ nae dien de Gelucks-windt waeyde / tot eene contrarie gevoelen ende meninge laten verleyden / maer haer aen die plaetsen / waer sy de geimagineerde Privilegen hadden gehaelt ende *sub*-ende-*obreptive* geimpetreert / als *forum competentes rectà* remitteren ende verwijsen.

Daer na weder op 't selve Subject deur den Resident Crakauw officien ende instantie geschiedende/ heeft de Coninck den drie en twintichsten Iunii gheantwoort/ dat of schoon hy vermogens aller Volcker recht / als oock sijner hooch-loffelijckste Voorsaten van ondenckelijcke Jaren over-oudt-recht ende ghewoonte/sonder eenich menschen tegen-spreeckinge/meer als genoechsaem was bevoecht/ de Tollen op sulcken sijnen onstrijdigen Pas ende Stroom, soo dickwils het de selve ende des Rijcx noodtdruft soude komen te vereyschen/ nae sijn believen op te setten ende te verhoogen / oock in dit cas ten minsten niet gheringer ende minder als andere Coningen ende Potentaten wilde ofte konde belet worden ; dat hy nochtans om te onderhouden goede Nabuyrlijcke correspondentie / de ghedane aensoeckinge van haer Ho. Mog. in desen uyt puyr/ bloote/ aengeboorene/ Coninckilijcke goede genegentheyt ende affectie gaerne soude nakomen/ ende de verhooginge des boven ghedachten Tols tegens naest-komende thienden Iulii afschaffen / oock dieswegen aen de Tollenaren in de Oresondt nootsaeckelijcken bevel genadichst laten gelangen/ sich daer en tegens wederom genadichst verseeckerende / dat wegens de in Noorwegen ende andersints van des selfs Onderdanen verschepdentlijcke afgenomene Schepen ende goederen/ ende daer door veroorsaeckte groote schade op behoorlijcke aensoeckinge / expedite rechts hulpe mochte geschieden / ende de geoffenseerde in allen delen klachteloos gestelt werden mochten / ghelijck sulcx van boven gedachten der Heeren

Staten

Staten Resident was toegesept / dewelcke boven dat oock nae vermogen daer heenen laboreren soude dat tot eerder faciliteringe van soodanigh werck / ende tot vermydinge allier toecomende exorbitantien een extraordinaire inquisitie dieswegen aengestellet mochte werden.

Wat aenginck de Hamburger verschillen ende die daer uyt-geresene verwijderingen / was immers (seyde hy) de Heeren Staten als oock de geheele werelt notoor / hoe dat de voorseyde Hamburgers ongeacht alles schuldigen gehoorsaemheyt ende respect waer mede sy Sijn Koninckl. Majest. als ghehuldighde Erf-Onderdanen verobligeert waren sich moetwillens in den Labyrinth waer inne sy haer tegenwoordich tot hunne groote schade ende naedeel waren bevindende / hadden gestort / ende dieswegen Sijn Koninckl. Majest. weynich redenen hadde op der selver releveringe genadichst te gesinnen.

Niet des te minder / op dat de Heeren Staten Sijn Koninckl. Majest. vredelievende intentie / ende dat sy de selve / soo veel immers sijn Hoocheyt ende reputatie mocht lijden ende verdragen / van herten gaerne wilden favoriseren / om soo veel te meer mochten hebben te bemercken / verklaerde sich eyndelijck / ende sulcx maer eenich ende alleen tot hunne lieffte ende wegens hare intercessie daer toe; dat hy soo verre de Hamburgers hare groote onbevoechlijckheyt erkennen / daer voor Sijn Koninckl. Majest. een hondert duysent Rycxdaelders aen reden gelde / behalven wat sy al te vooren Sijne Doorl. den verkoorene Prince als oock Hertoch Fredrick ende Hertoge Ulrijck Vorstel. Vorstel. Gen. Gen. aen Juwelen eenmael onderdanighst ende onderdanich hadde versprooken / consenteren ende betalen wilden / sich des Elve-strooms niet meerder ende wijder te willen aenmatigen / als hy dies Anno vier en twintich des minderen getals was berechticht geweest / ende dat als dan Sijne Koninckl. Majesteyt (reserverende nochtans der selver hun competerende rechten ende ongeprejudicieert den hier over rechts hangenden Proces aen het Keyserlijcke Hof ende *Camera Imperiali*) genadichst wilde indulgeren ende toe-laten / dat sy de Baecken ende Tonnen op den Elve-stroom wederom leggen / vry ende ongehindert op den selven met hare Schepen ende Waren pas ende repasseren / oock boven dat in des selfs Koninckrijcken ende Landen / vry ende seecker / of schoon den Tol by andere betaelt hebbende / mochten wederom negotieren / ende hare Traffique exerceren.

Doch by aldien de Hamburgers haer tot voor ghementioneerde billijcke conditien niet en souden willen verstaen / maer nae hare ghewoonte die daer onder aengebodene Coninckl. genade ende mildadigheyt in de windt slaen ende verachten / mosten Sijn Coninckl. Majest. sulcx wel aen sijnen oort laten ghestelt zijn / doch immiddels was niet van meninge de Heeren Staten ende der selver Onderdanen dieswegen in eenigerley manieren te belasten / maer was veel meer genadichst ende wel te vreden / dat hy soo verre de Heeren Staten eenich middel souden ofte kosten voorslaen / waer door hare Onderdanen sonder voor de Gluckstadt te setten van de Hamburgers souden komen werden ghedignosceert ende onderscheyden / sy met hare Schepen ende Waren vry / seecker / ende ongemolesteert / de Elve op ende af passeren mochten.

In Julio heeft den Coninck hier weder gesonden sijn Secretaris Gunther,

die de eerste mael niet als eene complimenteuse Propositie dede/ heeft daer na sich dede qualificeren Resident/ ende proponeerde verscheydene fouten ende excessen begaen by eenige Hollandtsche Scheeps-Capiteyns in de Havenen ende Bayen van Noorwegen. Doch sulcx was een pretext/ sijnde alleen ghekomen om te beletten dat hare Ho. Mog. sich niet mochten engageren met Hamburgh. Haer Ho. Mog. hebben hem verscheydentlijck te verstaen gegeven haer groot interesse in de Elve saecke; doch hy wel merckende dat desen Staet/ als ghenoegh te doen hebbende met Spaengien/ het harnas om Hamburgh in de selve differenten niet soude aentrecken/ dede niet als recrimineeren/ ende de schuldt op die van Hamburgh leggen; dat sy oock haer Tollen ende Wercken binnen de Stadt souden hebben af te schaffen; dat sy het *Privilegium Albis* bekomen hadden by obreptitie/ als de Coninck in vyandtschap was met den Keyser/ ende dat sy 't selve weder souden behooren te cederen ende afstaen; dat sy den Coninck reparatie souden doen wegen den schimp by de Harighe hem aengedaen. In October deden haer Ho. Mo. een voorslach hier na volgende/ ende aen Gunther met gegeven. Gunther nam den twee en twintichsten Novembris sijn afscheyt/ danckende voor goet accueil/ beloofde alle aengename dienst van desen Staet by den Coninck. Hem wierde gherecommandeert den ghemelten voorslagh tot accommodatie der Elve geschillen; hem wierdt gegeven Vryheyt van Licent voor sijn Bagagie/ ende eene Ketting van ses hondert gulden.

Ende wat devoiren alhier wijders hebben ghedaen de Gesanten van Hamburgh, soo is het echter by desen voorslagh ghebleven; sy sulcx siende ende oock wel denckende/ dat de Coninck daer na niet soude luysteren/ als die by den Keyser ende Chur-Vorsten de vaste hoope hadde eene formele concessie des Tols te verkrijgen/ hebben goet ghevonden oock haer dimissie te versoecken ende afscheyt te nemen den tweeden Martii des volgenden Jaers/ latende onder hun de Acte van aggreatie/ ofte aenneminghe van den voorsz. voorslagh/ om aen hare Ho. Mog. in te geven/ als gelijcke Acte van aenneminge Ratificatie van den Coninck soude ghekomen zijn. Sy wierden vereert elck met eene gouden Kettingh van duysent guldens/ ende medaille van twee hondert guldens.

De opgemelde voorslagh was luydende als volght:

ALso het Syne Coninckljicke Majest. van Denemercken, Noorwegen, &c. geliest heeft by sijne Resolutie en verklaringe van den *drie en twintichsten* Iunii voorleden, op de Intercessie vande Heeren Staten Generael, ende de selve te gevalle te verstaen tot accomodatie ende beslichtige van de differenten op de Elve-Stroom ontstaen, ende tot afschaffen van de beswaernissen daer uyt geresulteert, op seeckere conditien in de voorsz. Resolutie ende verklaringe vermelt, ende haere Ho. Mog. voor desen door der selver Gesanten, aen den Eersbaren Raedt der Stadt *Hamburgh*, ende tegenwoordich aen de Gedeputeerden van de selve Stadt alhier officien gedaen hebben ten eynde de Intentien van Sijne hoochstgemelte Majest. by onderlinge bewillinge effect mochten sorteren; Soo hebben hoochgemelte Heeren Staten Generael tot wechneminge van alle duysterheyt, ende omme by alle mogelijcke middelen soo goeden werck eenmael tot een gewenschte uytkomst te mogen helpen brengen, versocht den Heere

Frede-

Fredrick Gunther Kamer Secretaris ende Gedeputeerde van sijne hoochgemelte Majest. de selve met respect voor te dragen, dat Sijne Majest. goede geliefte moge wesen de differenten ende strydigheden op *de Elve-Stroom* ende met die van Hamburch uytstaende te laten bevredigen ende te doen cesseren, in maniere ende op den voorslach hier nae volgende. Gelijck mede de aenwesende Gedeputeerden der Stadt Hamburch versocht ende vermaent sijn ten eynde als vooren, haere Heeren Principalen te disponeren, ende alle goede officien te contribueren, ende hebben daeromme hare Ho. Mog. aen ende op haer genomen ingevalle Sijne Koninckklijcke Majest. op haer versoeck ende interceffie de volgende artyculen souden gelieven te bewilligen, dat hare Ho. Mog. die van Hamburgh sullen bewegen ende disponeren, omme tot betuyginge van hare jegens hoochstgedachte Sijne Majest. dragende respect, oock omme des selfs Coninckklijcke hulde ende genade nu en voortaen mildelijck te genieten, Sijn hoochstgedachte Majest. soodanighe geldt-Somme te erleggen, ende presenteren aen Sijne Majest. Heeren Soonen den Prince van Denemarcken ende Hertogen *Fredrick* ende *Vlrich* te vereeren, daer mede Syne Majest. contentement sal gelieven te nemen ende gegeven werden.

1.

Eerst sullen alle offensien van wegen de onruste ende differenten op de Elve ende gevolge van dien ontstaen, af, doodt, te niet, ende vergeten wesen; blyvende de processen ende proceduyren aen het Keyserlijcke Hof ende Camer-Gericht aenhangich, by desen onvermindert, ende niemant in sijn recht verkort.

2.

Dienvolgende sal de voorsz. Stadt *Hamburch* de *Tonnen* op de *Elve*, als van outs leggen ende opnemen, gelijck mede alle Schepen ende Coopmanschappen nae ende van de voorsz. Stadt gaende ende komende, vry onbehindert ende on-opgehouden sullen passeren ende repasseren.

3.

Sijne Coninckklijcke Majest. wil te vreeden wesen ende toestaen dat de Ingesetenen der voorsz. Stadt Hamburch in Sijne Majest. Rijcken ende Landen den vryen handel als voor desen sullen behouden ende genieten.

4.

Insgelijcx wil Syne Coninckklijcke Majest. te vreden wesen, ende toestaen, dat alle gearresteerde goederen, Coopluyden Boecken, Registers, en schulden of andere, ontslagen en los gestelt, en 't gunt de voorsz. Stadt en Ingesetenen van de selve by en van wegen de verlopen onlusten afgenomen, en in wesen of ten behouve ende nut van Sijne Coninckl. Maj. gekomen is, gerestitueert sal werden.

Ende vertrouwen hare Ho. Mog. dat sijne hoochstgemelte Coninckl. Majest. hem der selver inteceffie ende de voorgestelde artyculen sal laten welgevallen en hem daer op grootgunstelijck gelieven te verklaren, daer aen de voornoemde Heeren Gedeputeerden ende Camer Secretaris van Sijne hoochstgem. Majest. versocht werdt de goede handt te willen houden ende by Syne Majest. soodanige efficatieuse devoyren te doen, ten eynde volgens de oprechte meeninge van hare Ho. Mog. tot dienst ende contentement van Sijne Majest. de gewenschte ruste

ruste getroffen, ende verdere misverstanden mogen geweert worden; Gelijck mede de Heeren Gedeputeerden der Stadt *Hamburch* ernstelijck] vermaent ende versocht werden, tot aenneminge van de voorsz. artyculen ende 't gunt daer aen dependeert, sodanige last ende resolutie met den eersten uyt te brengen daer mede de goede Intentien van hare Ho. Mog. moge naegekomen werden. Gedaen ter Vergaderinge van de hoochghemelte Heeren Staten Generael in s'Graven-Hage den *negen en twintichsten October sestien hondert twee en dertich*.

Na Vranckrijck / als geseyt is / wiert gesonden de Heer Vosbergen als Gedeputeerden / met een Secretaris ende drie Dienaers. 't Subject was om den Coninck te induceren tot Rupture / oft Exempel des Conincks van Sweden te volgen; ende om dat dese saecke requireerde met Correspondentie van Sweden gedaen te werden / was hy mede geinstrueert ende hem gepermitteert eene Reyse uyt Vrankrijck te doen aen den selven Coninck. Op instantie van die van Hollandt wierdt hy noch ghelast in te vorderen de betalinghe der schepen voor Rochelle gesoncken; Item te klagen van dat men de Hollantsche schepen dwong tot haer ongerijf / ende om een als te geringen Huyr / het Sout van Rochelle te halen ende brengen tot Havre de Grace.

In Majo weder te Huys ghekomen zijnde dede rapport / de Coninck heeft wel noch niet konnen gepersuadeert worden tot de Rupture / dede echter soo veel dat hy in dese Maent ginck in persoon in Picardien, ende tot Calis, met een Leger van twintich duysent man te voet ende drie duysendt paerden / meest om aldaer te geven jalousie aen de Spaensche Nederlanden / de selve te diverteren / ende het desseyn der Vereenichde Nederlanden des te lichter te maecken. Hoewel sijn eygen principael desseyn was dese occasie van de distractie der Spangiaerden waer te nemen / ende sich te verseeckeren van de beste plaetsen des Hertoghs van Loteringen, die sich liet debaucheren deur de Spaensche ende Keyserscke / voerende een notabel Leger om de selve te favoriseren. Het Huys Oostenrijck ende Spaengien waren in dese tijdt oock ongheluckich daer in / dat de Paus sich toonde goet Fransch; de Keyser schickten aen hem den Prins Savelly, vertonende de noot der Catholijcke Religie deur de victorien der Sweetsche / ende versocht assistentie. Den Coninck van Spaengien dede sulcx seconderen deur de sijne; ende specialijck thoonde sich seer yverich daer in de Cardinael Borgia. De Paus dede op alles niet als deur sijne Nonces ende Agenten vermanen de Princen tot Vrede / niet hebbende willen consenteren als ses mael hondert duysendt Croonen Jaerlijcx op het inkomen van alle beneficien in de Landen die onder gehoorsaemheyt van Spaengien waren / daer de Spaensche versochten veel millioenen. De Paus hadde oock tegen haer danck den Cardinael Colonne voorsien met het Aerts-Bisdom van Milan, dien sy niet wouden toe-laten de possessie daer van te nemen. Den achsten Martii de Cardinael Borgia in 't Consistorie zijnde klaeghden weder van het gevaer der Religie, soo Sijne Heyligheyt daer in gene andere ordre stelde. De Paus sich daer over altererende / ghebiedt hem te swijgen; hy nochtans (als of hy het niet ghehoort hadde) voortvarende / vraechde hem de Paus / of hy sprack als Ambassadeur / of als Cardinael; als Ambassadeur konde hy niet / als sijnde geen tijdt noch

plaets

noch plaets tegenwoordich; indien als Cardinael/so gheboodt hy hem weder stil te swijgen; daer op nam de Cardinael Albarnos het woordt/ seggende dat hy sprack noch als Ambassadeur noch als Cardinael/ maer als Protecteur van die Natie; de Paus belasteden hem oock in die qualiteyt te swijgen; dies Borgia repliceerde/ dewijlmen hem benam de vryheyt om te spreecken/ dat hy by gheschrifte soude ingheven seeckere Protestatie; ghelijck hy dede den volgende Donderdagh den elfden Martii in 't Latijn/ inhoudende; Dat de Coninck van Spaengien volgende de voet-stappen van sijne Voor-Vaderen, *qui magis pro Religione quam pro imperio dimicantes gloriosum sibi titulum Catholici pepererant*, hadde achter gestelt alle saecken in *Indien*, *Italien* ende *Nederlandt* om den Keyser met geldt ende Volck te assisteren, maer achtende dat de conspirerende wapenen der *Ketters* van alle kanten niet bequamelijck konden gekeert worden als deur de gemene wapenen der Catholijcken, hadden sich gheconverteert tot *Syne Heyligheyt* als den algemenen Vader; dat niet alleen deur Collecten, maer oock loffelijcke verbintenissen, het Heylige Geloove mocht werden beschermt ende ghepropageert; maer dewyle het quaet dagelijcx erger wierdt, dat hy van wegen Syn Coninck met behoorlijcke nederigheyt ende reverentie protesteerde *quidquid detrimenti Catholica Religio pateretur, non piissimo & obsequentissimo Regi sed sua sanctitati adscribi debere*, daer uyt te sien was in wat decadentie de saecken van Oostenrijck waren. De Coninck van Vranckrijck van dese opportuniteyt waer nemende/ dede deur den Mareschal van Toiras ende de Heer Servient Secretaris van State met den Hartogh van Savoye maecken in Mayo, het Tractaet ghenaemt van Pignerol, by welcke den Hartogh voor hem ende sijn Naekomelingen cedeerde/ ende overgaf aen den Coninck ende Sijne Naekomelingen/ de eygendom/ possessie ende Souverainiteyt van Pignerol, Riva, Bodenasco, Biacasco Superiore, Costagrande met alle dependentien/ het Dorp van de Abdye/ ende Valdelenne, noch het Fort ende Dorpen van Peronse, Pinache, Villars, Lesportes, groot ende kleyn Diblon, ende om altijdt te blijven gheunieert aen de Croon van Vranckrijck. Daer voor de Croon hem beloofde te acquiteren neffens den Hartogh van Mantua van de somme van vier hondert vier en tnegentich duysent Kroonen; die hy schuldich was te betalen aen de selven Hartogh volgens Tractaet van Querasco. Ende daer en boven soo veel meer als by Liquidatie soude bevonden worden weerdich te sijn het inkomen van de gemelte Landen/ te estimeren tegen twee ten hondert. De Hartogh beloofde oock te geven vrye passagie deur sijne Landen aen de wapenen van den Coninck. Waer tegen den Coninck hem beloofde te beschermen tot allen tijden/ ende specialijck hem te mainteneren by de possessie van het ghene hem gheadjudiceert was in Montferrat. Belovende tot dien eynde hem toe te seynden soo dickwils als het van nooden was/ een Leger van twintich duysent man te voet ende twee duysent paerden/ met behoorlijcke Artillerie ende appendentien/ op conditie dat den Hartogh daer by soude voegen twaelf duysendt te voet/ ende twee duysendt paerden/ daer van de helfte soude werden betaelt by den Coninck.

De Coninck van oock in Italien sijn saecke hebbende alsoo vast gestelt/ ende binnen Calis voor Gouverneur gelaten de Marquis de S. Chaumont, trock den tweede Iunii van Amiens over Corbie, Chaune, Laon, ende was den seventienden

den tot S. Menehou. Het pretext ende oorsaecke van des Coninckx indignatie tegen den Hartoch van Lotringen/ was/ dat hy den Hartoch van Orleans hadde ghewapent laten komen tot hem/ den selven favoriserende/ contrarie sijne beloofte volgens het Tractaet van Vic: dat de Hartoch hadde nu den Oorloch aengevangen/ slaende een Compaignie Carabins van de Mareschal de Effiat: waer na hy gewapent in Vranckrijck intooch. De Coninck hadde oock deur gheintercipieerde Brieven vernomen dat de Hartoch van Lotringen groote dessejnen voor hadde; doch 't was genoech/ dat hy meer Oostenrijcx als Fransch sich betoonde.

Also liet hy sijn Leger van vijf ende twintich duysent man avanceeren na Lotringen, innemende Barleduc, Saint Michiel, Pontamouson ende andere plaetsen. De Hartoch sich siende geinvestieert binnen Nancy, ende de Coninck na hy tot Liverdun, schickte den Heer de Ville, eerste Edelman van Sijn Kamer/ ende Iannin Secretaris van State/ om aen den Coninck te offereren alle behoorlijcke contentement; de Cardinael Richelieu van wegen den Coninck gedeputeert/ arresteerde met gemelte Commissarien des Hartochs volgende Accort. Dat de Coninck aen den Hartoch soude weder geven alles wat hy dese tocht hadde ingenomen/ mits dat daer en tegen den Hartoch in handen des Coninckx voor den tijt van vier Jaren soude stellen de Steden/ Kastelen/ en Citadellen van Stenay ende Iamets; Stenay in ses dagen/ ende Iamets in drie dagen/ na welcke vier Jaren den Coninck de selve soude restitueren in gelijcke Staet als hy die ontfingh/ ende souden wel de Inwoonderen der selve plaets doen Eedt van ghetrouwigheyt aen den Coninck/ doch alle inkomsten aen de Hartoch blijven. De Hartoch beloofde noch in handen des Coninckx te stellen de Stadt en Fortresse van Clermont, met dese differentie/ de wijle de Coninck pretendeerde de selve Stadt ende Graefschap van Clermont hem toe te behooren (sijnde daer over Proces hangende voor 't Parlement van Paris) dat de selve Stadt met alle dependentien in eygendom ende Souverainiteyt soude verblijven aen den Coninck, mits betalende aen den Hartogh de waerde tegen de Penningh vijftich, op den voet van 't inkomen der ghemelte Stadt ende Landen van Clermont, sullende de estimatie gedaen ende ghenomen worden by Commissarien/ regardt nemende wat sy 't gemeen sedert de laetste negen Jaren het selve opgebracht hadde. Sullende tot soo lange/ als de priseringh ende betalingh soude gedaen sijn de Hartoch noch genieten van het inkomen. Voorts dat de Hartoch binnen 's Jaers soude doen Eedt ende Manschap van wegen het Hartochdom Bar, als roerende van de Croone van Vranckrijck. Aengaende des Hartochs pretensien op Toul, Mets, ende Verdun, souden Commissarien geordineert worden. De Hartoch beloofde oock weederom te onderhouden de vijf eerste articulen van het Tractaet van Vic. Sullende niet vermogen eenige passagie geven aen Troupen die dessein hebben tegen den Coninck. Hy soude oock onverbreeckelijcke blyven vereenicht ende gehecht aen de Interessen des Coninckx/ ende Sijne Wapenen voegen by des Coninckx wapenen in alle occurentien van Oorloge/ gevende vrye passagie aen des Coninckx volck. Daer voor hem wederom de Coninck beloofde alle Protectie. De Coninck verseeckerde door Clermont de Stadt Mets, ende hebbende alsoo gelucklijck geeyndicht desen Oorloch van Loterin-

gen,

gen, is den sevenden Iulii van Ponta Mousson vertrocken/ slapende tot Seckepre een cleyn Dorp in Loteringen, alwaer den Hartoch hem quam vinden/ betuygende sijn leedt/ van dat hy den Coninck hadde misçontentement gegeven. De Coninck ontfing hem courtoiselijck ende beloofde het niet meer te gedencken/ ende tooch over Sainct Michiel, ende Monceaux camende den negen en twintichsten tot S. Germain en Laye. Hebbende gecommandeert den Mareschal Schomberch ende de Mareschal de la Force om te volgen den Hartoch van Orleans, die doen was tot Monlusson in Borbonnois, en den Mareschal de Effiat met een Leger van vier ende twintich duysent te voet en drie duysent paerden na Duytslandt, om aldaer mede part ende deel te hebben van het vervallende Duytslandt: preterteerende om te beschermen de Catholijcke Princen ende Steden des Rijcx. Favoriserende ondertusschen de Wapenen van Sweeden ende des Prince van Oraignien.

Den twintichsten Octobris notificeerde de Fransche Ambassadeur het Accordt ghemaeckt tusschen Sijn Coninck ende Monsieur sijn Broeder/ 't welck merteert wat wijdlooper aengeroert te zijn. Hy tough den vier en twintichsten May van Brussel nae Trier. Don Goncales met de Graef van Merode aldaer zijnde/ ontfingh/ tracteerde ende logeerde hem in sijn Logement/ 't selve hem quiterende. Van daer treckende met sijn Troupen deur Loteringen gaf den dertienden Iunii weder een Manifest uyt tot Andelot in Bassigny, verklarende den Cardinael Richelieu voor perturbateur van de gemene ruste/ ende dat sijne intentie niet en was (dewijle hy door sijn Requesten aen 't Parlement geen Justitie konde krijgen) als om den Coninck te doen sien dat hy bedrogen was; verklarende vyandt van den Coninck ende van den Staet/ alle die haer stelden tegens hem; komende tot Relampon schreef aen die van Dyon, die den Brief geopent stierden aen den Coninck; Den Hartogh van Orleans daer door geirriteert/ dede 't Landt om Dyon plunderen ende brandtschatten/ steeckende oock een der Voor-steden aldaer in brandt; Hy quam den een en twintichsten Iunii by Chalons, van daer passerende door Borbonnois, tough in Auvergne, logerende den sevenden Iunii tot Volviq, over al qualijck huysende.

Den Hartoch van Montmorrency, so haest Monsieur was gekomen in Languedoq, verklaerde sich voor hem/ gevende commissien uyt om volck te lichten. Dit veroorsaeckte den Coninck in persoon te trecken naer Languedocq (alwaer Monsieur alrede verscheyden plaetsen hadde ingenomen) ende gaf den twaelfden Augustii een Declaratie uyt tegens alle die Monsieur volchden/ gevende last ende macht aen de Prince van Conde, om ondertusschen sorge te dragen over de Provintien van Cyvernois, Berry, Bourbonnois, Teraine, Poitou, Saintoigne, Angoulmois, Haute & Basse Marche, Limoisin, ende Auvergne. Den twintichsten Augusti was den Coninck tot Bony. Den drie en twintichsten tot Cosne verklaerde hy *crimmel de lese Majeste* den Hartoch van Montmorrency. Monsieur was in dese tijt te Besieron, menende dat behalven Montmorrency noch veel andere Provintien ende Steden haer souden hebben opgeworpen/ maer de aenkomste ende authoriteyt des Coninchs dede het verdwijnen/ verseeckerende Narbonne, daer in Monsieur intelligentie hadde/ ende dat hebbende soude 't de Spaenschen tot een Retraicte hebben gegeven; sulcx missende

hebben de Spaensche stil gehouden. Monsieur sterckte sich tot Besieres; Montmorrency tot Brescon, ende den Graef van Moret tot Alby. Schombergh ende Brese hebben in 't laetste van Augustus ingenomen het Casteel van S. Felix de Carmain, vernamen dat Monsieur ende Montmorrency aenquamen met twee duysendt te voet/ drie duysendt paerden/ ende veel Voluntayren/ ofte om S. Felix te ontsetten/ ofte haer Poste te nemen tot Castelnundary, seven mijlen van Tholouse. Den eersten Septembris s'Conincks Armade verstaende dat Monsieur beset hadde de Brugghe over seecker Revierken/ passeerden het selve op een bequaeme ende ondiepe plaetse door het water/ ende sagen de Armade van Monsieur in Bataille/ dies Schombergh desghelijcks deden. Den Hartogh van Montmorrency voerde de Avantgarde, gheassisteert met twee hondert Edellieden/ende avanceerde tot op sekere groote of Heeren wegh/ welcker aerde hem diende als een Retrenchement/ ende beschadichde seer seeckere kleyne hoopkens van des Conincks Gardes/ hier ende daer ghestelt; ondertusschen quam des Conincks Avantgarde aen/ ende begostmen te schermutseren; den Graef van Rieux oudt ende ervaren/ gaf raet/ men soude wachten tot dat drie stucken Geschuts waren aenghekomen/ om de Cavallerie van de Coninckrijcke te escarteren; maer Montmorrency seggende/ het was geen tijdt meer om te temporiseren/ passeerde een drooge Sloot/ gevolght van thien ofte twaef de best ghemonteerde; hy sat op een schoon appelgrau Gasconsche Hengst/ bedeckt met ysabelle ende blauwe pluymen/ ende hy selfs met een simpele Curasse ende storm-hoet; hy wierde niet gesecundeert van de Croaten ende Vreemdelingen/ die seyden alleen te dienen ofte te bewaren den persoon van Monsieur ende 't Canon.

Terstont in 't begin wiert hy ghesalveert door de Musquetten van de Gardens/ ende ghequetst in de dye/ hy loste sijn pistolen/ met het eene doodende den Soldaet die hem gequetst hadde/ met de andere quetsede den Heer van Beauregart Chambrun in den arm/ die sich gequetst voelende/ schoot Montmorrency in den mont/ de kogel in de wange by 't oor weder uytkomende/ende eenige tanden breeckende; daer na vocht hy noch beter/ doodende ende quetsende veel met sijn eygen Rapier/ doch verlaten ofte niet gevolght van de zijne/ konde niet uytrechten/ tot dat sijn paert seer gequetst om viel/ ende hy daer onder/ ende so liggende/ riep Montmorrency, ende wierdt eerst bejegent ende bekendt/ door de Heer van Sainct Marie eerste Sergeant/ Sainct Previl Capiteyn van een Compaignie de Gardes/ alwaer terstont S. Previl oock bykomende/ riep Montmorrency, ah S. Previl; hy antwoorde/ courage myn Heer, 't heeft niet te beduydende; ende commandeerde aen den Sergeant hem niet te verlaten/ de selve nam hem op sijn rugge/ ende met hulpe van eenige Knechts/ droegh hem omtrent twee duysent treden/ dede hem biechten aen een Aumonier van de Marschal Schombergh, van daer wiert hy voort ghedragen op een Ladder/ met een plancke ende Mantels daer onder/ ende tot Castelnundary ghevangen ghestelt/ daer na binnen Tolose gevoert/ hebbende thien quetsuren/ onder anderen een musquet-schoot door den hals/ ende een in de zijde by de Nieren/ die in 't lijf bleef; Daer sijn in dit gevecht (hoewel 't niet langh duyrende was) noch doodt gebleven den Graef van Moret, den Graef van Rieux, la Fueillade, ende ande-

re.

re. Schombergh sich contenterende met dit advantage / ende komende oock het Gros van beyde Legers niet wel by een komen sonder merckelijcke swarigheyt van die eerste seecker Gracht ofte Sloot / tusschen beyden zijnde / wonde passeren/ tooch nae Castelnundary, ende Monsieur nae Villepinte ; die niet alleen siende sijn saecken seer vervallen van tijdt tot tijdt / ende de Wapenen des Coninckx prospereren/ maer oock om den Hartogh van Montmorrency te salveren / luysterde nae Accordt ; 't welck door Aiguebonne aenghevangen / ende door Bullion eyndelijck is voltrocken den negen en twintichsten Septembris ; Alsoo dat den Coninck beloofde te pardonneren aen Monsieur, ende sijne Domestijcquen/ oock aen de Hartogh van Elboeuf, gaf ses dagen tijt aen de Vreemdelingen om te trecken na Rousillon. Monsieur beloofde wederom alle gehoorsaemheyt/ ende sich te binden aen de Interesten des Coninckx / ende te beminnen den Cardinael Richelieu. Den Coninck reserveerde sich den macht om tegens alle andere sich te ressenteren/ soo hy bevinden soude nae rechte ; doch hadde Monsieur by monde ghesept aen Bullion, dat hy die artyckelen teeckende op geen ander fundament / als dat daer door den Coninck soude bewogen worden om te pardonneren aen Montmorrency, ghelijck van den Coninck hem hadde laten dreygen/ indien Monsieur sich niet accommodeerde/ ofte sich retireerde na Rousillon, dat sulckx aen Montmorrency 't leven soude kosten/ ende dewijle niet tegenstaende/ dat Monsieur sich submitteerde ende de wapenen afsloegh / den Hartogh van Montmorrency den dertichsten Octobris wiert onthaelst ; soo is Monsieur den thienden Octobris van Tours, weder vertrocken door Blois, Moret, Montereau, ende Luxenburgh in Brabandt, schrijvende van Montereau den twaelfden Novembris aen den Coninck de opghemelte oorsaecke van sijn misnoegen.

Den Heer Fredrick, Hartoge van Montmorrency, Ridder van de Ordre des Coninckx / Pair ende Mareschalck van Vranckrijck / Gouverneur van Languedoq, oock geweest Admirael van Vranckrijck/ afgekomen van vier Connestables ende ses Mareschals van Vranckrijck/ in't achten dertichste Jaer van sijn leven ontfangen de Sententie des doodts by 't Parlement van Tholose den dertichsten Octobris.

Niet alleen Monsieur door den Heer van Vaupot, maer oock den Cardinael de la Valette, Hartoch van Espernon ende andere / maer bysonder de Princesse van Conde, deden groote intercessie by den Coninck / als doen in persoon tot Tholose zijnde / al te vergeefs. Hy hadde sich al van den voorigen dach af ghepreparee rt tot den doodt/ gheassisteert door den Iesuit Arnoux ; s'morgens sijn Chirurgijn hem willende verbinden van sijn noch ongenesene quetsuren / seyde hy met goede gratie / de uyre is gekomen die genesen ende sluyten sal myne quetsuren, door eene diese alle sal reyningen, wierden in een Carosse van het Stadts-Huys gevoert naer 't Pallays / de Straten aen beyde zijden beset met Crijchs-volck / ende door den Graef van Charlu ghelept in de groote Kamer/ alwaer alle de Kamers van 't Parlement vergadert waren. Des Coninckx Zegel-Bewaerder presiderende ; men dede hem sitten in 't midden van 't Parquet op een schabelleken bloots-hoofs / doch onghebonden aen handen ende voeten ; Gevraecht op alle particulariteyten van sijn beschuldinge / antwoorde met alle sach-

sachtigheyt / nedrigheyt / eerbiedigheyt / ende hooghheyt / bekennende dit ende meer verdient te hebben; daer ontrent een quartiers uyrs zijnde / dede een diepe reverentie/ende uyt den Kamer komende badt om een dronck wijn/dat hem een Huyssier gaf/ wierdt alsoo weder gebracht op 't Stadtshuys / alwaer hy uyt-toog sijn kleet van Spaens-laken van coleur de musique/ blyvende in sijn hemd ende onderbrouck/ende schreef voor 't laetste noch yets dat hy recommandeerde aen de Princesse van Conde sijn Suster / ende den Cardinael van la Valette. Aen sijn Vrou hadde hy al te voor geschreven dese brief; Mijn Beminde hart, Ick segge u den lesten adieu met soo goede affectie, als altijt tusschen ons geweest is; Ick beswere ende bidde u door den rust myner Ziele, die ick hoop haest te sullen sijn in den hemel, dat ghy u droefheyt wilt matigen, ende dese affictie nemen, als komende van onsen Salichmaecker; Ick ontfange soo veel genade van sijn goetheyt, dat ghy behoort te hebben oorsaecke van vertroostinge; Adieu noch eens, mijn beminde hart. Hy bedanckte den Heer van Launay, en 't geheele geselschap die hem bewaert hadden. Eyndelijck nam noch een Bouillon om sijn mondt te spoelen en te verversche tegens eene defaillie die hem geschiedt veel op sijn wonden in den hals. Daer na quam den Graef van Charlu van sijn Maegschap/de tranen in de oogen / hem afeysschende de Baston de Mareschal, ende de Ridderlijcke Ordre/die hy overgaf / seggende; Mijn Heere ende lieve Neve, ick overgeef geerne desen Stock ende Ordre aen mijn Coninck, dewijle hy my onweerdich heeft geoordeelt van sijn genade. Daer naer begeerde hy sijn hayr ende hangende lock afgeschoren te hebben door sijn Chirurgijn / die door tranen ende herten leet geperst zijnde / sulcks niet derfde bestaen / dies hy selfs de lock ofte Moustache afsnydende de selve gaf aen den Biecht-Vader om te verbranden.

Dit gedaen zijnde / wierdt geleyt in 't hemd ende onderbrouck / gedeckt met een oplijcke oude Casacque van een Soldaet om de coude; ende hebbende een Crucifix inde handt/knielende voor 't groot Autaer / aenhoorde sijn Sententie/ die hem den Griffier voor las; hy seyde tegens de omstanders, Ick bedancke u al te samen en bidde mynent wegen te seggen, dat ick dese Sententie van de rechtveerdicheyt des Conincks, houde als een Sententie van Godts barmhertigheyt. Een weynich daer naer den Scherp-Rechter by-komende / streckte sijn beyde bloote armen uyt/latende sijn handen binden / hem selfs helpende sijn hals ende schouderen ontdecken / ende sijn hayr ende hemd snyden; daer naer afdoende de Casacque / ginck af in de neder Plaets / seyde tegens een ander Iesuyt noch by hem zijnde/datmen mochte toesien dat sijn hooft niet van 't Schavot en rolde/klam alsoo op 't Schavot/seyde 't selve tegens de Omstanders; ende sich boegende tot den staeck/ sprack dese woorden; *Domine Iesu, accipe Spiritum meum.* Sijn Lichaem wiert gevoert in een Carosse inde Kercke van Sint Sernin, gewassen ende gebalsemt/ ende sijn hert in de kercke der Jesuiten. Hy wiert seer beklaegt van alle die hem gekent hadden/ als sijnde geweest van seer aentreckelijcken omganck/lieflijck van aengesicht ende een seer aengenaem voor sijn gespraecksaemheyt / ende waren weynigen met soo schoone qualiteyten ende parthyen als uyt Heer in Vranckrijck/ hebbende te voor den Coninck seer wel gedient / ende voor hem gewonnen twee Batailjen. Sijn Landen wierden ten deele gegeven aen den Prince van Conde, ten deele aen de Croon vervallen.

Deel

Veel meenden dese ende dergelijcke Rigoureuse Proceduren souden meer haet ende opstant verwecken tegen den Cardinael. Maer hy was des wel getroost/ volgende de maxime/ *oderint dum metuant*, ende heeft sijn gesach tot den uytersten sijns levens op dese maniere bewaert ende vermeerdert.

Zijnde dit Jaer oock tusschen Vranckrijck en Engelant gemaeckt een Tractaet van Commercie; hebbe goet gedacht sulcx hier by te voegen / om dat dese Staet by alles wat de Commercie raeckt/seer geinteresseert was.

Articles arrestez entre le Sieur Isaac Wake *Chevalier & Ambassadeur du Roy de la grande Bretagne Deputé dudit Sieur Roy, & les Sieurs de* Bullion *Conseiller du Roy tres Chrestien en ses Conseils d'Estats, & Privé*, Bouthillier *aussi Conseiller de sa Majest. en sesdicts Conseils & Secretaire de ses Commandemens Commissaires deputez par sa Majest.* pour la liberté du Commerce *entre les subjects des deux Couronnes.*

I.

A Este convenu que toutes *Lettres de Marque & de Represailles*, *Arrests & executoires* qui ont este cy devant expediez par l'un ou l'autre Prince pour quelque cause ou occasion que ce soit. Touchant les subjects de l'un ou l'autre, seront *revocquées* & declarées *nulles*, sans quelles puissent estre executées cy apres de part ny d'autre.

2.

Et que pour l'advenir ne seront expediées aucunes lettres de *Marque* n'y de *Represailles* de part & d'autre pour quelque cause que ce soit si ce n'est apres vn *Deny* manifeste ou *delay* excessif de *Iustice* dont les complaignants seront tenus auparavant que de pouvoir impetrer lesd. lettres, de faire apparoir par bons actes & les Ambassadeurs residans aupres de l'un ou l'autre Prince, advertis de telles plaintes & *Deny* ou *delay* de *Iustice*, mesme sous ceste precaution stipulée expressement entre les deux Royaumes, qu'encores qu'il se donnast des lettres de *Marque* ou *Represailles* sur les cas susdit, toutesfois elles ne pourront estre en aucune façon employées n'y mises á execution contre aucun des Navires, marchandises, ou personnes des subjects de l'un ou l'autre Prince, estans dans les ports. Havres ou rades de l'un ou de l'autre desdits Princes, si ce n'est contre celuy oy ceux seulement qui ont commis le delict.

3.

Et d'autant que sous pretexte de *recherches & visites* qui se pourroient faire par les vaisseaux de guerre de l'un ou l'autre Prince ou de leurs subjects en Mer, des Navires marchands, pour sçavoir s'ils sont chargez de *marchandises defendues* ou appartenans aux ennemis; Il s'est commis par le passé plusieurs qui ont sans cause legitime empeché la route desdits navires & fait souffrir d'autres grands dommages aux marchands. Pour obvier á tels inconveniens, á esté convenu, que les navires de Guerre rencontrans en Mer les Vaisseaux marchands, il les pourront semondre *d'ammener leurs voilles*. A quoy lesdits Navires marchands seront tenus d'obeir & presenter leurs *congrez*, *Charte partie*, & *Connoissemens* aux Capitaines ou

à ceux

á ceux qu'ils voudront envoyer á bord desdicts Vaisseaux marchands, qui ne pourront entrer en icelluy plus de deux ou trois au plus, n'y exiger ou prendre aucuns droicts sous pretexte de la dite visite. Apres laquelle si ceux desdits Vaisseaux de guerre ne laissent pas, non obstant cela, d'empescher le voyage de ces Navires, soit en les *amenant* chez eux ou bien en les *destournant* ailleurs hors de leur route, lesdits gens de guerre seront tenus en ce cas lá de tous despens, dommages & interests envers eux & punis en outre corporellement selon que leur qualité & les circonstances du faict le requerront: Desquels despens dommages & interestz respondront non seulement les delinquants, mais aussi ceux qui les auront arméz vittuaillés, & mis en Mer.

4.

Lesquels Capitaines *Armeurs* & *Vittuailleurs* seront tenus avant que sortir leurs Vaisseaux des ports & haures de l'un ou l'autre desdicts Royaumes de donner caution par devant les Admiraux leurs Lieutenans ou Iuges des lieux en *France*, ou Iuge de l'Admirauté en Angleterre, de la somme de *dix mil livres tournois*, de n'entreprendre aucune chose contre les subjects, Vaisseaux, biens & marchandises, de l'un ou l'autre Prince, sur peine de *punition corporelle*, de confiscation de leurs Vaisseaux de la restitution des choses prises, & de tous les despens, dommages & Interestz de la partie qui aura esté endommagée.

5.

Les Capitaines, Lieutenans, ou Maistres des Vaisseaux qui auront *faict* prise en Mer, seront tenuz dans *vingt quatre heures* apres leur arrivée, de mettre *tous* les livres de Comte, congez, Chartre partie & connoissemens, lesquels ils auront trouvez esdicts Navires pris, entre les mains du Iuge de l'Admiraute ou son greffier afin que les interessez & parties en puissent tirer des copies pour s'enservir, & ou il n'y á pas de Iuge de l'Admiraute, lesdicts papiers & connoissemens seront mis entre les mains des Officiers du Roy pour estre envoyé clos & seellez au Iuge de l'Admirauté.

6.

Seront semblablement tenus ledits preneurs d'amener avec eux les gens qu'ils auront trouves ausd. Navires, ou du moins le Capitaine & le Maistre, ou deux ou trois des principaux Officiers, & les presenter dans *vingt quatre heures* au Iuge de l'Admiraute pour estre examinez.

7.

Et au cas qu'il n'y ait point de Iuge de l'Admirauté devant les Maistres des Villes ou Officiers du Roy, sans qu'ils les puissent tenir & garder prisonniers dedans leurs maisons, posse ledit temps sur peine de punition & de perte de la prise qu'ils auront faicte. Et apres que lesd. prisonniers auront esté oüis & examinez, lesd. Iuges seront tenus les mettre en liberté, pour pour suivre leurs affaires ainsi qu'ils verront bon estre.

8.

Les Navires pris estans aménes aux havres, les *Mariniers* & *Matelots* n'en pourront estre chassez, n'y aucuns biens d'iceux mis en terre, sans prealable ordonnance des principaux interessez, ausquels en sera delivré copie dudit Iuge.

Par

9.

Par ces presents articles les deux Roys n'entendent point deroger aux precedents accords & traittez faicts entr'eux, lesquels demeureront en leur force & vertu; fors en ce en quoy il y pourroit estre Derogé par ces presentes. Et particulierement que les Traittez des Années 1606.& 1610. seront executez de bonne foy.

10.

En foy de quoy nous Ambassadeurs Commissaires susd. en vertu de nos pouvoirs, avons signé les presentes articles à S. Germain en lage de 29 Mars 1632. Signe *Isaac Wake, Bullion, Bouthillier.*

Den negenden December heeft de Heer Harsolte ter Vergaderinge Presiderende haer Ho. Mog. voorgedragen dat de Heere Prince van Orange hadde ontfangen een brief by den Heer van Langerack gheschreven / meldende dat het furnissement van het tweede millioen geldt-Secours aldaer haperde / ende te vreesen stont dat het selve wel achter mochte blyven / ten ware dat daer inne met goet beleyt ende secretelijck wierde geprocedeert / versoeckende over sulcx de gemelde Heer Harsolte dat haer Ho. Mo. hier op wilden verclaren der selver meeninge. Daer op is goetgevonden te versoecken sijne Excell. dat hy de moeyte geliefde te nemen van de saecke met alle mogelijcke middelen / daer henen te beleyden dat het voorsz. tweede Millioen, op 't spoedichste ende in 't seeckerste mocht worden becomen met authorisatie om ten dien fine soodanige courtoysie ende beleeftheden te laten doen, door den Heer van Langerack sulcx ende daer 't behoorde/als Sijne Excell. na gelegentheyt ende constitutie van saecken in 't Hof van Vranckrijck bevinden soude te behooren. Sulcx is noodich ende dienstich geacht / ende selfs daer toe te gebruycken den ordinaris Minister van den Staet / sonder opt ghehoort te hebben dat sodanigh officie ofte manier van doen / yemandt oneerlijck/onnut / ofte onbequaem maeckte tot onderhoudinghe van de goede Vrientschap ende correspondentie; ter contrarie men noemt het eene courtoysie ende beleeftheyt, ende 't ghesckiedt tot een goet eynde / om namentlijck te doen woort houden, om te doen presteren wat belooft is.

Van wegen de Stadt Luyck quamen in Martio de Heeren Heus ende Loefvelt, om bericht te doen van het different 't welck die van de Stadt hadden met eenen Iochum Brandis, die veel Jaeren hier ghedaeght hadde *de denegata Iustitia*, versoeckende represalien; sy versochten oock afschaffinge van seeckere beswaernissen op haer Commercien; ende alsoo men op de aenstaende desseings op de Mase haer gunst van doen hadde / soo kregen sy goede satisfactie / ende wierden deur eenige Gecommitteerde in 't Hof van Hollandt getracteert. Gelijck oock de Baron van Horion omtrent dien tijdt ghekomen op Credentialen van den Chur-Vorst van Colen, klagende over foulen by de Soldatesque begaen in de Landen van Colen ende Osenbrugge; oock aengaende de questien ende pretensien van den Ritmeester Wenge. Item belangende het demolieren van de Vestinge Linge, sulcx voortganck nemende hoe het soude werden gehouden met de Domeynen ende Inkomsten met de Justitie/Jurisdictie/ &c. men heeft belooft op de foulen te inquireren/ de verwijderinge met Wenge te modereren/ en ver-

klaert Lingen met sijne dependentien den Prince van Orangie toe te komen/ die daer van mocht disponeren. Hy wierdt ghedemitteert in Mayo, ende met een Kettingh van vierhondert guldens vereert.

Ende om dat hier mentie weert gemaeckt van Lingen, dient ghesegt dat den twee en twintichsten December in de Vergaderinghe compareerde de Heer Constantyn Huygens Raedt ende Secretaris van Sijne Excellentit de Prince van Orangie, ende haer Ho. Mog. uyt den naem van Sijne Excellentie aendiende dat hy verstaen hebbende dat by de Huysluyden van het Quartier van Lingen sedert eenigen tijt herwaerts gearbeydt was tot demolitie van de Fortificatie der Stadt/ goet gevonden hadde het selve door een Ingenieur te laten besichtigen/ ende uyt rapport van de selve vernomen dat de voorsz. Vestinghe buyten defensie ghebracht/ gheraseert ende open was leggende/ ende dat Sijne Excellentie daer over meende de selve met Sauvegarde te versien tegens het fouleren van de Soldaten/ als andersints/ ende dienvolgens gheresolveert de Possessie van de Plaets ende 't Lant Lingen, mitsgaders 't gene daer vorders af ende aen dependeerden/ als een parthye van sijne eygen Domeynen wederom te aenvaerden/ des Coninckx Officieren te removeren/ ende de sijne aen te stellen/ 't welck Sijne Excellentie noodich gevonden hadde haer Ho. Mog. te notificeren/ als vertrouwende dat sich haer Ho. Mog. 't selve voornemen souden willen laten gevallen/ ende Sijne Excellentie in soo gerechtige Possessie mainteneren tegens alle den genen die hem daer in eenige turbatie ofte indracht soude mogen willen doen; daer op is goet gevonden Sijn Excellentie te bedancken voor de gedane communicatie; ende haer Ho. Mog. verklaerden datmen van wegen desen Staet sijne goede meninge ende intentie met alle mogelijcke middelen soude secunderen/ oock Sijn Excell. in 't ghene voorsz. is/ de stercke handt bieden sulcks ende daer 't behoorde.

In Martio namen die van Embden by der handt de achterheden van haer Guarnisoen; Sy verthoonden aen haer Ho. Mog. de Stadt hadde wel ghehoopt de Stenden van Oost-Vrieslant souden gepareert ende nageleeft hebben haer Ho. Mog. Resolutie/ ende alsoo die Weeckentlijcke Leninge des Embdischen Guarnisoens/ waer mede de selve Stadt nu by de thien Jaren was beswaert gheweest/ sonder langer tergiverseren op sich ghenomen/ ende de Stadt ofte den Rentmeester van de betalinghe alsulcker Weeckentlijcke Leninge (de welcke voorts te verschieten hun onmogelijck was) t'eenemael bevrydt hebben/ ten eynde niet noodich ware middelen van executie by de handt te nemen.

Versochten volgens beloofde maintenue 't effect ende executie/ die sy seyden dat deur thien ofte twaelf man van 't Guarnisoen konde gheschieden/ ende in 't werck gestelt worden.

Klaeghden oock dat de Servitien by die van Vrieslandt niet wierden betaelt/ ende versochten ordre tot remedie.

Daer nae quam de Secretaris Ciriacus Hisken, Afghesante van Ridderschap/ Steden Norden ende Aurick, mitsgaders den derden Stant/ ende heeft in krachte van sijne Brief van Credentie eerst by monde ghedaen/ ende daer na in geschrifte overgelevert de Propositie hier na volgende.

Illustre

Illustre Ho. Mog. Heeren,

HEt hebben die aen U. Ho. Mog. jonghst van Ridderschap, Steden Norden en Aurick, mitsgaders den derden Stant des Graefschaps Oost-Vrieslant afgesondene Committeerde hare Principale getrouwelick rapporteert, niet alleen wat U. Ho. Mog. in scriptis hun hebben toe-stellen laten, maer oock wat wijders is gepasseert, vernemende dat U. Ho. Mog. aengenaem soude zijn, dat die tusschen deStadt *Emden*, ende die overige Stenden hun verhoudende differenten, onderlinge mochten gevonden, vereffent, ende bygeleyt werden.

't Welck dan Ridderschap, Steden ende Stenden willende bethonen, hoe vele sy U.Ho. Mog. goeden raet en wille sijn tribuerende, mitsgaders hoe seer sy geneycht sijn met hare waerde mede Gelidt die Stadt van Emden in goede Correspondentie, ruste ende eenicheyt te leven, hebben geamplecteert, ende ten fine als vooren op soodanige Rapport uyt haren middel eenige Gedeputeert, hun in die Stadt Emden aen des selfs Magistraet te vervoegen, ende soodanige Tractation hunlieden te presenteren, oock verscheyden voorslagen tot sulcken propoost dienende, te concipieren, ende die Stadt Emden toe te stellen. Waer op als de Committeerde der voorsz. Stadt naer verscheydene Conferentie eyndelijck hare verklaringe gedaen, ende de selve alsoo bevonden wierden dat die van Emden niet alleen in haren *propositis precise* opiniatreerden, maer oock bevonden dat sy wederom soodanige Conditien der Stenden Deputeerden waren aenmoedende, daer op sy niet geinstrueert, noch hunlieden, noch hare Principalen den Stenden als die fundamentale Wetten van den Staet contrarierende, aennemelijck waren.

Ende als die Stenden bevonden dat met sodanige onderlinge Tractaten nieuwe dispuyten op de been gebracht, ende niet vruchtbaers uyt gerechtet wierde.

Hebben goet gevonden sodanige dispuyten als aenstotelijcke klippen te vermyden, tot dien eynde een schryven aen Borgemeerster ende Raedt der Stadt Embden afgaen te laten, daer in sy presenteren alle dispuyten aen zijden te setten, ende in 't gros die saecken af, ende noopende het stuck van Liquidatie die Stadt Emden alle behoorlijcke contentement te doen, alleen wijle die noot van dage te dage meer ende meer sich openbaerde, ende alderhande Krijgs-Volck het Landt naerderden, het Garnisoen uyt Emden tot gemeene defensie ende verseeckeringe des Landts volgen te laten, respective verklaert ende instantelijck versocht.

Waer op die van Emden niet hebben gewaerdicht de Stenden te antwoorden, maer een verslooten schryven aen sijn Hooch Graeffelijcke Gen. tot Oost-Vrieslant, afgaen laten, 't welck den Stenden sijnde gecommuniceert, bevonden is t'eenemael afslagelijck ende gene meerder onderlinge binnenlandische handelinge te hoopen; waer uyt dan hoochgedachte Syn Gen. tot Oost-Vrieslandt oorsaecke heeft genomen sich te interponeren.

Waer op als die Stenden der van Emden verklaringe verwachteden ende immiddels over het stuck van meerder middelen van Contributien besoigneerden, hebben die Stenden ongeerne vernomen, dat die van Emden mede de interposi-

terpositie van Syn Gen. ende alle andere compositie afflagen, ende hare Committeerden sonder eenige naerder advys ofte verklaringe U. Ho. Mog. by dese conjuncture van tijden ende saecken lastich te vallen, nochmaels afsonden, daeromme dan Ridderschap, Steden ende Stenden mede niet ledich hebben staen konnen, noch die van Emden eenige oorsaecke geven hun te beswaren, als of die Stenden sochten uytvluchten, de saecke op de lange bane, somen seyt, te brengen, van haer besoeck haer te frustreren ende af te matteren, maer te betonen dat sy niet lievers sien noch hebben, als die saecken met die van Emden te vereffenen in rechticheyt te brengen, ende hunlieden in het geene daer toe sy bevoecht sijn, soo veel doenelijck, satisfactie te geven.

Ende sulcx door U. Ho. Mog. Authoriteyt, naer aenwijsinghe van de accorden ende verdragen, richten ende af doen te laten.

Tot welcken eynden sy dan eenige hares middels met genoechsame *Instructie* ende Commissie hebben versien, omme herwaerts te gaen, maer alsoo der selven soodanige Commissie boven vermoeden opgeleyt, soo haest niet konden ter reyse ghereet werden, die Stenden jongst op een revers gescheyden, ende vergangen weecke weder te *Aurick* neffens die van Emden te compareren, verschreven zijn, het stuck van consenten der middelen vast te stellen, hebben Ridderschap, Steden *Noorden* en *Aurick*, mitsgaders den derden Stant des Graefschaps Oost-Vrieslandt, noodich gevonden aen U. Ho. Mog. mijn *geringe Persone* voor af te senden, U. Ho. Mog. hare aengename Nabuyrlijcke *dienste te offereren*, 't gen e boven verhaelt, Reverentelijck te remonsteren, ende daer by onderdienstelijcke te versoecken ende bidden te laten immiddels ende bevoor der overighe Stenden Committeerden aenkomen mogen, 't welck indien die van *Embden* den haren met ghenoechsame last herwaerts ghestuyrt, ende sich voor U Ho. Mog. in wydere Tractaten in te laten, verklaren sullen binnen weynich dagen, wils Godt, ghefchieden op 't versoeck der Heeren Committeerden *van* Emden niet tot prejuditie van Ridderschap, Steden ende Stenden mynen Heeren Principalen te decerneren, mochte verheugen; maer alles in staet ende in 't geheel te laten, U. Ho. Mog. gelieve te sijn verseeckert dat der Heeren Stenden Committeerden hun alsoo sullen comporteren, ende U Ho. Mog. te handen gaen, dat u Ho. Mog. selfs sullen oordelen, dat sy niet weyniger als tergiversatie, ende niet liever als rechtigheyt, rust ende eenigheyt met die Stadt Emden ende Regeerders der selver soecken te hebben ende te onderhouden.

Ende dat sy tot respect van U Ho. Mog. goeden Raedt, advys ende authoriteyt alles sullen doen ende ingaen wat eenichsints, in recht, reden, billigheyt den opgerechtichden Accorden ende verdragen conform bevonden sal worden te behooren. Onderstont u Ho. Mog. onderdienstwillichste van Ridderschap, Steden Norden ende Anrick, midtsgaders den derden Stant des Graefschaps Oost-Vrieslandt Committeerde, geteeckent *C. Hicken*.

De Heer Carel Frederick Vry-Heer van In ende Kniphuysen proponeerde den derden April hem van den Graef bevolen te zijn na behoorlijcke salutatie haer Ho. Mog. te vermelden/ dat de selve al noch souden indachtich zijn / maer op die in den voorleden Herfst tusschen Syne Gen. Landt-Stenden voorgenomene

nerie Tractaten wegen de besettinge der Grensen, als oock de Liquidatie tusschen andere Stenden/ende der Stadt Emden betreffende waren blyven staen/ dat Sijne Genade sich 't sedert veelvuldelijcken hadde laten aenghelegen zijn/ of de selve sodanige differenten door Inlandtsche accommodatie hadde konnen af doen.

Ende of wel de selve by het eene/ namentlijck de Liquidatie, sonderlingh niet was geintereffeert/ maer den Stenden alleen concerneerden.

Soo ware doch Sijn Genade soo wel als den Stenden by dese onseeckere tijden/ aen de besettinge der Grensen merckelijcken gelegen / derhalven de selve oock noch onlanghs tot interpositie tusschen voor-gedachte Stenden ende die van Emden/ sich erboden hadde/maer en was door die van Emden niet geembrasseert noch aengenomen.

Naedemael nu de meerghedachte Stenden alhier compareerden / soo was Sijn Gen. versoeck indien haer Ho. Mog. selfs daer aen gelegen was / dat hare Nabuyren met geen Krijchs-volck beswaert mochten zijn/ het stuck der besettinge soo veel mogelijck te matureren.

Op dat alle besorghende inquartieringen soo veel doenlijck gepreveniëert/ende met eenen yegelijcken door dese noch staende oneenigheyt de deure geopent werden mochte.

Den negenden April hebben die van de Stenden weder verthoont vreemt te zijn dat haer Ho. Mog. hun hadden aengeschreven die by Emden ghevorderde groote Somme te betalen / spruytende uyt het onderhoudt van 't Guarnisoen/ daer toe sy hun niet hielden gehouden / kunnende niet begrijpen haer Ho. Mog. meninge te zijn de Stenden te verbinden tot een saecke die niet alleen onbillijck maer onmogelijck was/ ende daer van sy by voorgaende recessen waren geabsolveert.

Den seventhienden April in 't langhe tegens den anderen ghehoort/ zijnde de Gedeputeerden van de Stenden van Oost-Vrieslandt / ende die van de Stadt Emden/ sonder te kunnen accorderen/ verschillende waren ghebleven / sustinerende die van de Stenden tot onderhoudt van 't Garnisoen niet ghehouden te zijn/ ende urgerende dat de Liquidatie afghedaen werde/ ende die van de Stadt urgeerden de weerckentlijcke Leninge voor 't Guarnisoen / de welcke de Stadt langer niet en konde vervallen; waer op geresolveert wierdt die van de Ridderschap / Steden Norden ende Aurick, mitsgaders den derden Stant van Oost-Vrieslandt te beschrijven/om tegens ultima May toe-komende Nieuwen-stijl precijs alhier in den Hage door hare Gecommitteerde te verschijnen / met volkomen last/ om met Gecommitteerde van de Stadt van Emden de Liquidatie van de nastant van 't Garnisoen binnen Emden / oock van 't verder onderhout van de selve finalijck af te handelen; Van ghelijcken oock aen de Magistraet van de Stadt Emden te schrijven / tegens den voorsz. dach hare Gecommitteerden mede volkomentlijck ghelast herwaerts te seynden om de Liquidatie van de nastant ende verder onderhoudt van 't Guarnisoen binnen Emden/ met de Gecommitteerden van de andere Leden ende Stenden van Oost-Vrieslant finalijck af te handelen/ ende ingheválle dat yemant van beyde Parthyen bovan vermoeden in gebreecke quame te blyven / van hare Gecommitteerden ten

ghepræfigeerden dage herwaerts te senden / ofte dat sy eenige sendende/ de selve bevonden mochte worden niet volkomen ghelast ende gheinstrueert te zijn / dat haer Ho. Mog. dien onvermindert souden procederen tot een finael eynde ende Resolutie van 't een ende 't ander.

Ende ondertusschen wierden die van de Stenden van Oost-Vrieslandt als oock de Administratoren respective versocht ende gelast aen de Stadt Emden tot onderhout van het Guarnisoen binnen Emden te betalen voor ultima May toe-komende de somme van dertich duysent guldens/ ende by faute van effective betalinge de Commandeur binnen Emden ghelast / de voorsz. somme aen de Comptoyren in Oost-Vrieslandt te executeren ende aen de Stadt Emden te doen genieten 't effect van dese Resolutie, blyvende middelertijt beyde Partyen in haer geheel/ oock in haer recht onverkort.

Kortz daer naer klaechden dat de Staetsche Guarnisoenen ende Soldaten weygerden te betalen de middelen van consumptie / dienvolgens den Stenden groote schade toe-voegende.

Oock klaechden die van den derden Stant op de Frontieren geseten / dat sy door haer Ho. Mo. Garnisoenen so binnen als buyten die Graefschap leggende door dagelijcxse door-tochten ende loopen na 't Stift Munster ende elders/ contrarie de subdato den vijfthienden Novembris Anno 1631. uytgegevene Placcaten/ wierden gefouleert ende beswaert/ versochten vernieuwinge van sodane Ordre ende Placcaten.

De Steden hebben oock ingegeven de volgende Remonstrantie.

Illustre Ho. Mog. Heeren,

WY hebben gesien ende gelesen 't gene U Ho. Mog. op die Handelinge *hier* voor eenige dagen ghepleecht tot onser depesche belieft heeft te *disponeren*, maer bevindende daer uyt al is 't dat onse Principalen die ghemelte somme van *dertich duysent* guldens te betalen niet ongeneycht mochten wesen, dat nochtans sulcx in soo korten tijdt onmoghelijck ende ondoenlijck, ghemerckt dat die Contributien in een Maendt door die gheheele Graefschap als noch inghevoert ende in trayn ghebracht zijnde, boven geen seven duysent guldens konnen opbrengen, ende alleen op die Tractementen van het *Hof-gericht* ende *Collegium* mitsgaders dagelijcx voorvallende Commissien, soo in de Accorden ende Verdragen een yegelijck, ende in specie het Guarnisoen selfs voor desen altoos gepreferreert sijn geweest, moeten ghespendeert werden, ten sy men die selve vervallen, ende alles in ruyn loopen laten wil.

Soo konnen mede in soo korten tijdt ghene nieuwe middelen in treyn ghebracht, veel min geinnet werden, daerom dan noodich wil wesen, dat een ander competente *terminus* van eenige Maenden aengeordenet, ende onse Principalen niet overylet, ofte dat soodanighe penningen extraordinem negotieert werden, waer toe dan onse Principalen het credit manqueert, ende der selver sulcx moeste by gesettet ende gemaeckt worden, indien U Ho. Mog. sodanige faveur onsen Principalen nochmaels mochte believen te bethoonen, twijffelen wy niet, onse Principalen sullen sich daer in niet alleen accommoderen ende voegen, maer

't selve

't selve danckbaerlijck amplecteren, mits het betalinghe valideré in 't ghene die van Emden bevonden mogen werden boven te komen, dat sy daer voor te responderen ofte te rembourseren gehouden sullen wesen.

Maer indien men de handt in die middelen slaet ende de selve verordenter maten door den Commandeur in Emden wil laten executeren, soo sullen de selve in ruyn gebracht ende te niette ghemaect, ende noch die van Emden, noch yemant anders daer van tot gemeen behoeve konnen profiteren noch genieten.

Is over sulcx onse seer ernstige versoeck U Ho. Mog. believen dit stuck naerder te overleggen, ende daer in op eenen ofte anderen voor-verhaelde voet te bemiddelen, ende daer in te disponeren, daer mede alle confusien verhoedet, ende die saecken niet t'eenemael mogen werden in onluste ghestelt, ende men mede geen middel hebbe om herrewaerts weder te senden die saecken met die van Emden te vereffenen, ghemerct als die Comptoyren aengetastet ende vernietiget worden, dat als dan geen middelen meer voor handen zijn om herrewaerts weder te schicken, 't welck doende, &c. Onderstont U Ho. Mog. seer dienstwillige van Ridderschap, Steden Norden ende Aurick, midtsgaders den derden Stant der Graeffschap van Oost-Vrieslandt Gecommitteerden *T. v. In v. Kniphuysen* Vry-Heer, *Iohan Volrad Retteler*, *Erhardus Detlef*, *C. Hicken.*

Volgens advys van den Raedt, is verstaen datmen tegens het vernieuwen van 't voorsz. Placcaet noch van de voorsz. Acte niet en hadde, alsoo de Soldaten mede de middelen moesten dragen in de plaetse daer sy leyden by ende onder Borgers ofte Huysluyden, maer in plaetsen daer geen Borgers ofte andere Inwoonders als alleen Soldaten waren, gelijck op het Huys Lieroort, onredelijck te zijn dat de Administratoren aldaer de middelen over de Soldaten deser Landen alleen souden invoeren, ende datmen die daer selfs soude mogen opstellen, om de onkosten diemen aldaer dragen moest, daer uyt ten dele te mogen verhallen. Doch in cas de gemelte Administratoren vorder instantie soude mogen komen te doen om de middelen te mogen heffen in de plaetsen daer geen Borgers ofte Inwoonders als alleen van s'Lants-soldaten waren, wiert den gemelten Raedt in sulcken gevalle versocht de moeyte te willen nemen van met heur te willen handelen, om de onkosten van brandt ende licht voor de wachten uyt het inkomen van de middelen te verhallen.

Den vijfthienden Iunii verthoonden die van Emden weder heur een langhe Remonstrantie, dat het Guarnisoen in haer Stadt, by interpositie van haer Ho. Mog. uyt besondere reden in haer Stadt tot laste van 't geheele Lantschap in 't Haechsche Accoordt Art. veerthien was gefundeert, oock by die samentlijcke Standen binnen Emden in 't Iaer 1606. by den Lantdages Reces Artyckel sesthien geapprobeert voor 't geheele Lant, tot betalinge van 't Garnisoen, bewilliget ende ingestellet.

Voorts dat 't selve Guarnisoen door 't Accoordt tot Oosterhuyse by haer Ho. Mog. Heeren Gecommitteerde Ioachimi, Kingie, Coenders, Biel, Cromhout ende Amerongen in 't Iaer sestienhondert elf besloten ende opgerechtet, ende door die verklaringe ende Appostille in 't Iaer twintich by de Heeren Gecommitteerde Glimmer, Hoingen, Ioachimi, Nievelt, Swartsenburgh, Datichen ende

ende Eusum, uytgesprocken/ noch door die Decisie ende Declaratie by de Heeren Feyt, Hinlopen, Walta, ter Cuylen ende Broersma, in 't Jaer tes en twintich gepronuncieert/ als mede by haer Ho. Mog. Resolutie in den naest afghelopen Jare een en dertich geconfirmeert/ aen die welcke Accorden/ Resolutien/ Appostillen ende Declaratien/ ende in specie aen 't voorsz. Guarnisoen/ dat des selfs betalinge niet souden van de andere Leden ende Stenden voornoemt/ weerhouden ofte geretardeert werden/ haer Ho. Mog. by veelvoudige Acten van maintenentie haer hadden geobligeert ende verplicht ghemaeckt / met stercke belosten indien boven vermoeden by den Stenden eenige faute van betalinghe mochte komen te ontstaen/ ende haer Principalen die weeckentlijcke Leeningen quamen te verschieten / de handt daer aen te houden ende die supmachtigen *per media executionum* tot rencoursement van de verschooten penningen/ mitsgaders allen interesse/ kosten ende schaden/ te constringeren.

Nu is het kennelijck ende kan niet diffiteert worden / dat omtrent *thien* Jaren langh die van Emden die weeckentlijcke Leninge tot het onderhouden van 't Garnisoen hadden moeten verschieten/ de selve anderwaerts fourneren ende op-nemen/ oock hunne resterende Liquideerde penningen missen.

Ende hoewel haer Ho. Mog. op hun instandich versoeck tot vele malen met groote kosten ende moeyten geschiet / dickwils stercke aenmaningen ende communicatien by diversche Missiven/ aen de Stenden / ende in specie aen de Administratoren van 't Collegie hadden afgaen laten ; gelijck oock noch onlangs in 't verleden Jaer een en dertich den sesden October is geschiedt.

Dat sy nochtans niet op sulcke communicatien ende aenschrijven passen/ latende haer Principalen met het fournissement van die weeckentlijcke Leningen als noch alleene beswaert blyven / dat de Stadt niet mogelijck was de selve langer te fourneren.

Ende by aldien haer Ho. Mog. niet by tijdts daer in quamen te voorsien/ ende hare belosten kracht gaven/ dat daer uyt groote inconvenienten souden komen te ontstaen/ daer by mededogentlijck was te behertigen/ dat de Duynkerckers nu op 't nieuwe haer Stadt ter Zee infesteerden / ende in korten tijdt de selve van twee en twintich Schepen met de ladinge hadden ontbloot/ ende alsoo de Stadt een excessive schade / die niet haest te verwinnen was / toe-gevoecht.

Derhalven versochten instantelijck die overgegevene reeckeninge van de verschotene Leningen en andere nastant/ ende wat sedert den tijt noch verschooten was/ te laten perlusteren/ daer uyt eenen finalijck slot te maecken/ ende die andere Leden ende Stenden van den Landtschap tot rembourseraent ende betalinge van dien/ ende tot het vorder onderhouden van 't Garnisoen door prompte middelen te constringeren.

De aenwesende Stenden sustineerden in 't onderhout van 't Garnisoen niet gehouden te zijn / maer seyden dat die van Emden ghehouden waren te dragen haer contingent in alle voorvallende Oost-Vrieslandtsche lasten sonder dat sy haer daer van mochten eximeren. Ten tweeden dat die van Emden oock ghehouden waren te dragen hare quota in de driemael hondert duysent gulden aen Mansfelt verschooten tot ontruyminghe ende quiteringhe van 't Graefschap Oost-Vrieslandt; maer tegens de Gecommitteerde van Emden voornoemt in 't

langer.

lange ende breedt in hare defensie gehoort / noch gelet zijnde op de bewijsen hier tegens ghealligueert/ hebben haer Ho. Mog. verklaert/ dat Parthyen weder-zijts gehouden waren yder *pro rata* te dragen haer contingent in de onkosten vallende op de verpachtinge ende inninge respective der middelen met den aenkleven van dien/ die hun beyde in 't generael waren aengaende; maer wat belangde de onkosten vallende op de Verpachtinghe ende Inninghe der Middelen die Parthyen wederzijts in 't particulier waren verpachtende/ sonder dat die met den anderen ghemeenschap hadden/ de selve soude een yeder in 't gheheel in het particulier moeten dragen; Wat aenginck de penningen aen Mansfelt verschoten/deses aengaende is gegeven de volgende Acte:

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden opgesocht ende nagesien hebbende achtervolgens haer Ho. Mog. Resolutie van gisteren de Retroacta voor haer Ho. Mog. gevallen, noopende 't furnissement van de *driemael hondert duysent guldens* aen Mansfelt tot ontruyminge ende quiteringe van 't Graefschap Oost-Vrieslant, als ook mede sekere acte in dato den vijfden Augusti 1623 ten behoeve van desen Staet op 't voorsz. fournissement der voorsz. Penningen gepasseert by de Gecommitteerde van de *Ridderschap*, Steden *Noorden* ende *Aurick*, mitsgaders den *Huysmanstant* der welgemelde Graefschap Oost-Vrieslandt, mitsgaders de Heeren aenwesende Gecommitteerde van de selve Graefschap op het gene voorsz. is, als oock mede op 't gene vorder in consideratie soude mogen komen, gehoort; verklaren haer Ho. Mog. dat de Stadt Emden niet gehouden is te contribueren in de af-lossinghe ofte voldoeninge der voorsz. *driemael hondert duysent* gulden, maer daer van te sijn ende te sullen blyven exempt.

Den sesten Augusti is by haer Ho. Mog. op wederzijts klachten/ verstaen als volcht:

1.

De Gecommitteerde der Stenden sustineerden dat volgens de Lyste ende Ordre van haer Ho. Mog. onder yeder Compagnie maer twee Iongens, ende de reste Mannen, die actuelen dienst deden, moesten wesen sonder Capiteyns Sonen of particuliere Officieren der Stadt, tot laste van 't Landt te mogen brengen

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden verstaen dat de Capiteynen die een ofte meer Sonen in 't leven hebben, een der selver op de Monster-Rolle sal worden goet ghedaen, ende die van de Stadt in Liquidatie geleden, ende voor soo veel de andere geappointeerde geen actuelen dienst doende, sullen geen ander tot laste van de Stenden mogen werden gebracht, als daer in de selve mede hebben geconsenteert.

2.

De onkosten van defentie ende Materialen by die van Emden in den Iare 1626. voor 't Landt gedaen, sustineerden de Stenden oock ongehouden te sijn voor haer quote te dragen, vermits by haer Ho. Mog. een project gemaeckt was dat den Graef

Al vooren te disponeren sullen Parthyen op 't factum nader worden gehoort.

'tselve soude betalen, ende dat in allen gevalle by de Stenden van de Materialen niet is ontfangen.

3.

Haer Ho. Mog. verstaen dat die van 't Landt dese betalinghe sal valideren, wel-verstaende dat hier nae geen andere in Liquidatie sal worden geleden als die volgende de ordre ende den genen die sulcx competeert bevonden sal worden gedaen te zijn, reserverende die van de Stadt ende Stenden hun recht om de restitutie van hun respective quoten te mogen vorderen aen de Erfgenamen ofte goederen van den Capiteyn *ende* Vendrich *respective, sulcx sy luyden te raden vinden sullen.*

Die van 't Landt versochten betalinge van *twaelf hondert en vier* gulden, die sy luyden op de afreeckeninge Anno negentien aen Zal. Capit. *Vlrich Haringa* ende *Hendrick Bustert* betaelt hadden.

4.

Haer Ho. Mog. verstaen dat die van Emden *hier in onghebonden zijn.*

Versochten mede, dat die van Emden hun contingent souden dragen in 't verlies van gelt by den Rent-meester der Stenden in Reeckeninge gebracht, gecauseert zijnde door affettinge van Munte by die van Emden gedaen.

5.

Al vooren hier op te disponeren sullen Parthyen nader worden gehoort of by de t'samentlijcke Stenden daer toe twee duysendt achthondert *Rijcxdaelders geconteert zijn ofte niet, om daer na hier in ghedaen te worden sulcx haer Ho. Mog. bevinden sullen te behooren.*

Dat die van Emden haer contingent mede souden dragen in de onkosten van de Brusselsche Legatie, om de Neutraliteyt voor 't geheele Graefschap by de Spaensche te erlangen.

6.

Haer Ho. Mog. verstaen dat dit poinct by provisie sal worden geroyeert, sonder voor als noch tot laste van de Stadt Emden *te mogen ghebracht worden ter tijdt ende wijlen by de Landtschap den rechten genoech zijnde, sal wesen gererifieert, dat dese Parthye in 't Accordt op de huldinge van Graef* Ulrich *gemaeckt, in handelinge ende consideratie is gekomen.*

Dat die van *Emden* vergoeden ofte die Lantschap laten korten souden de Ransoenen der Pachteren, voor soo veel de quote van Emden aenginck.

7.

Haer Ho. Mog. verstaen dat die van Emden *hier in haer seste part gehouden zijn te dragen.*

Item sustineerden die van de Lantschap dat die van *Emden* gehouden waren te dragen haer quota in de *acht en twintich duysent vijf hondert achte en sestich* gulden, soo die Stenden aen den Graef op den *Winter*-Landtdach verwillecomt, ende *thien duysent acht hondert vijftich* gulden over de onkosten des *Auricsen* Collegii.

8.

Haer Ho. Mog. verstaen dat Parthye haer Rollen ende contre-

De Landt-Stenden sustineerden dat het Tractement van den Commandeur voor twee derde parten

ten

ten onder de ordinaris weeckentlijcke leeninghe is begrepen, volgens den Staet ende Lijste by henlieden doen maecken, blyckende een derde part voor de afreeckeninge.

Rollen, mitsgaders Liquidatie by desen gheschreven sullen stellen in handen van den Commis Verhaer om datelijck te visiteren en na verhoor van Partyen, rapport te doen.

9.

De Landt-Stenden versochten voor hare quote te ghenieten de Amonitie die de Stadt van Emden den Grave van *Mansfelt* hadden afgenomen.

Dewijle Partyen den anderen op dit poinct hebben verstaen, is daer op geen declaratoyr van haer Ho. Mog. gevallen.

10.

De Gedeputeerden van 't Lant sustineerden dat die van *Emden* (volgens haer Ho. Mog. Resolutie Anno *ses en twintich*) een vierde part in 't onderhoudt des Guarnisoens behoorden te bereeckenen.

Haer Ho. Mog. verstaen dat die van Emden *in des Guarnisoens onderhoudinge, ghehouden sullen sijn tot haren laste te reeckenen een vierde part van dien, aenvanck nemende den* derden *Februarii* ses en twintich.

11.

De Gedeputeerden van de Landt-Stenden sustineerden dat de Interessen van de *ses en dertich duysendt ses hondert en seventich* guld. Anno *een en twintich* betaelt, henlieden tot verschot Anno *drie en twintich*, ende van de *vijf en seventich* guld. Anno *sestienhondert drie en twintich* aen Leninge betaelt, tot het verschot Anno *sestienhondert vier entwintich* werden geleden by die van Emden, dat 't selve behoort gecorrigeert te werden.

Haer Ho. Mog. verstaen dat de Interessen van de penningen hier inne geroert, sullen loop hebben van den dagh dat de selve by de Landt-Stenden sijn gefurneert.

12.

Die van Emden volgens Resolutie van haer Ho. Mog. van den *derden* Iulii lestleden ghelast zijnde, haer reeckeninge van 't onderhout des Garnisoens in te stellen, volgens de effectuele betalinge by haer lieden conform die Rollen weeckentlijck ghedaen, ende 't selve gescheit zijnde; ende dat die van Embden in ontfangh brachten het ghene sy van de uyt, door, ende voor by de Stadt gaende goederen, ende van de Imposten op de omleggende Dorpen, mitsgaders van Servicien hadden ontfangen, sullen die reeckeningen lichtelijcken in state konnen ghebracht worden om te sluyten, daerom niet te sluyten voor ende al eer 't selve sy geschiedt.

Dit poinct als in dese Liquidatie niet gemeens hebbende, wort als noch daer by gelaten.

Wordt daer na den achthienden Augusti de Heeren Gecommitteerde van de Ridderschap/ Stadt Emden/ Steden Aurick ende Norden, mitsgaders den derden Stant van Oost-Vrieslant by de Heeren haer Ho. Mog. Gedeputeerden naerder gehoort zijnde op het tweede en vyfde poinct van die gene die by de ghemelde Ridderschap Steden Aurick ende Norden, mitsgaders den derden Stant

 van

van Oost-Vrieslant den sesden deses aen haer Ho. Mog. waren overgelevert/ is verstaen op 't voorsz. tweede poinct/dat de Materialen daer inne gevoert/ verkoft ende gebeneficieert soude werden door 't Collegie der Administratoren/ende dat het cort van 't gene de selve Materialen eerst in-koops hadden gekost/soude worden verdeelt pro rata over de welgemelde Ridderschap / Stadt Emden / Steden Aurick, ende Norden, midtsgaders den derden Stant van 't meer-gemelte Graefschap hare betaelde quota respective mogen repeteren/ sulcx ende daer sy meenen geraeckt te zijn.

Den negenden September wiert by haer Ho. Mog. ghedaen de navolgende uytspraeck.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, in der selver Vergaderinge mondeling in 't langh ende breet over ende weder over gehoort hebbende de aenwesende Heeren Gecommitteerden van de *Ridderschap*, Stadt *Emden*, Steden *Aurick*, *Norden* ende den *derden Stant* van Oost-Vrieslandt, verklaren mitsdesen dat haer Ho. Mog. Resolutie van den *derden* Iulii lestelijck niet verder en kan nochte en mach ghetrocken ofte gheappliceert worden, als tot het ghene 't welck concernerende is het stuck van de *Liquidatie* tusschen de voorseyde *Ridderschap*, Steden *Aurick* ende *Norden*, mitsgaders *den derden Stant* van Oost-Vrieslandt, ende de Stadt Emden respectivelick uytstaende, ende dat de vordere poincten in questie het stuck van de Liquidatie niet en konnen retarderen; *Ende* noopende de poincten daer over questie soude mogen ontstaen syn haer *Ho. Mog.* bereyt in krachte ende volgens voorgaende Tractaten ende Submissien decisie te doen. *Ten anderen*, verklaren haer Ho. Mog. dat de voorseyde Partyen wederzijts met den anderen gehouden sullen syn te *liquideren* van Iaer tot Iaer, beginnende met den *acht en twintichsten* Aprilis, ende eyndigende den *acht en twintichsten* Aprilis daer aen volgende. *Ten derden*, dat de meer-gemelte *Ridderschap*, Steden *Norden*, *Aurick*, ende den *derden Stant* van Oost-Vrieslant aen de Stadt *Emden* gehouden syn te betalen Interest *tegens acht ten hondert* over 't Restant aen het slot van die reeckeninge in den Iare *sestien hondert veerthien* geslooten; Ende wat aengaet de questie gemoveert by de Stenden, dat sy in de continuatie van 't onderhout van 't Stadts Guarnisoen binnen Embden niet verder ghehouden zijn souden als tot den Jare *seven en twintich*, om de redenen by hun mondelingh ghededuceert, ende daer nae in geschrifte overgelevert; Verklaren haer Ho. Mog. dat de welgemelde Stenden gehouden sijn in de continuatie van 't Guarnisoen in questie tot den *negen en twintichsten* deses loopende Maendts September; ende werden Parthyen wederzijdts dienvolgens ghelast tot de voorsz. tijdt toe met den anderen voorts te liquideren ende te vereffenen, sonder dat nochtans hier door aen die van *Embden* eenich recht ofte fundament van het voorsz. Guarnisoen voor 't perpetuel te houden, ofte achten, wert gegeven; ende sal nopende de verdere Continuatie van 't voorsz. Guarnisoen naer date van den voorsz. *negen en twintichsten* deses nader werden ghedelibereert ter eerster ghelegentheyt, na dat de Legers van desen Staet uyt het Veldt in Guarnisoen ghebracht sijn sullen, des werden de Heeren Burgemeesters ende Regenten der Stadt Embden mits desen expresselijck vermaent en gelast 't voorsz. Guarnisoen buyten hare Stadt niet te ghebruycken als in conformite van voorgaende afscheyden, accorden, reversen, en andere Acten.

Den

Den thienden September heeft de Heer Carel Frederick gedaen de volgende Propositie:

Illustre Ho. Mog. Heeren,

OF wel den Heere Grave van Oost-Vrieslant verhoopt dat Syne Gen. Lant-ende Luyden door interventie ende recommandatie van U. Ho. Mog. met de aengedreychde Sweetsche inquartieringe ende geldt-vorderinge sal verschonet blyven.

Soo stellense dan noch tot U. Ho. Mog. nadencken ende believen, of het niet nodich sy dat die Grents-Huysen van het Graefschap Oost-Vrieslandt tegens alle invasien ende stroperien alsoo besettet ende voorsien werde, dat die Ingesetenen des platten Lande, daer voor mochten bevryet blyven.

Ende alsoo Syn Gen. met sijnen andere Stenden ende Stadt Emden in desen Iare op onderscheydene Lants-dagen hier over getracteert ende gebesoigneert.

Dat die ses hondert Man binnen Syn Gen. Stadt Emden Garnisoen houdende, tot sulcken eynde mochten geemployeert ende gebruyckt worden.

Die saecken oock soo verre geraecken dat de Magistraet der Stadt Emden sich aenerboden vier hondert Man van het voorseyde Garnisoen uytvolgen laten, met conditie dat die andere Stenden sich reserveren souden, de selve op haer begeren ende goet vinden weder in de Stadt volgen te laten.

Ende dat sy Luyden evenwel het gesach ende bestellinge der Officieren, gelijck sy tegenwoordich doen, daer over houden souden.

Maer alsoo Sijn Gen. ende die andere Stenden daer voor hielden, het gantsche Garnisoen der ses hondert Man tot bestellinge der Grents-Huysen, noodich te wesen.

Die andere Stenden oock een sulck Revers te geven, sich beswaert bevonden, ende Syn Gen. so wel als de andere Stenden op gene reden gefundeert hielden.

Alsoo de Magistraet der Stadt Emden die Officieren des voorseyden Garnisoens in der Stadt Emden Garnisoen houdende, alleen bestellen.

Dat haer sulckes als het op de Frontieren ende sijn Gen. huysen geleyt worde, betaemde, maer dat het selve Sijn Gen. ende den samptlijcken Stenden, waer inne die van Emden hare Stemme mede hadden, was competerende.

Ende alsoo het hier by is staende gebleven. Evenwel hooch noodich dat alle inconvenienten, invasien ende stroperien, soo veel mogelijck voorgekomen worden.

Oock U. Ho. Mog. wegen de Nabuyrschap selvest daer aen gelegen, dat meergenoemde Grensen wel bewaert zijn.

Soo is sijn Gen. vruntlijck versoeck dat U. Ho. Mog. believen door hare aensienlijcke authoriteyt, de Magistraet sijner Gen. Stadt Emden te disponeren, het gepretendeerde vallen te laten.

Wat op dese Propositie is gedaen / sal hier na volgen; Ondertusschen wiert aen die van de Stenden gegeven het volgende antwoort ende afscheyt.

DE Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, gehoort hebbende 't geproponeerde van de aenwesende Heeren Gecommitteerde van de *Ridderschap* Steden *Aurick*, *Norden* ende den *derden Stant* van Oost-Vrieslandt, datse by de Heeren hare Principalen niet gelast souden sijn met die van Emden verder te liquideren, als tot den Jare seven en twintich lestleden in cluys, met versoeck van dimissie om aen haer Principalen Rapport te doen van 't gebesoigneerde, oock hier op verstaen 't bericht van de aenwesende Heeren Gecommitteerde van de Stadt Emden, mitsgaders gelet op de Memorien by Partyen wederzijts daer naer overgelevert; Verklaren haer Ho. Mog. dat de Stenden van Oost-Vrieslandt voornoemt met de Stadt *Emden* gehouden sullen zijn, en *belast* worden mitsdesen, te Liquideren tot den *negen en twintichsten* deses loopende Maent in cluys, volgens voorgaende Resolutie; ende in cas de ghemelte Heeren Gecommitteerden van de *Ridderschap*, Steden *Aurick*, *Norden*, midtsgaders den *derden Stant* van Oost-Vrieslandt tot de voorsz. Liquidatie niet en mochten sijn gelast, sullen haer by de Heeren hare Principalen doen lasten ende authoriseren jegens den tijdt dat Syn Excell. uyt het Leger sal sijn weder gekeert, als wanneer oock op de continuatie ofte non-continuatie van 't Garnisoen binnen Emden sal worden gedisponeert, ende in cas de gemelde Stenden jegens den voorsz. tijdt komen ofte niet, op het stuck der voorsz. *Liquidatie*, sal evenwel daer met tot den *negen en twintichsten* deses Maents in cluys voorts werden geprocedeert, ende daer op gedisponeert naer behooren. Versoeckende over sulcx haer Ho. Mog. de meer-gemelde Heeren Gecommitteerden datse tot de meergemelde Liquidatie willen bequamen, ende worden die van Emden oock mitsdesen expressélijck geordonneert jegens den voorsz. tijdt oock herrewaerts te komen, volkomentlijcke geinstrueert ende gelast op de uytstaende klaech-pointen, vorderingen, ende Actien van de meergenoemde Stenden, ende in cas dat sy daer van ten dele ofte in 't geheel mochten blyven in gebreecke, sal oock op de pointen differentiael by haer Ho. Mog. dies niet tegenstaende worden gedisponeert, des sullen de gesamentlijcke Stenden van Oost-Vrieslandt, middeler tijt moeten besorgen de weeckelijcke Leeninge, ende by faute van effective betalinge, werdt den Commendeur binnen Emden midts desen ghelast de voorsz. weeckelijcke Leeninghe te executeren aen de Comptoyren in Oost-Vrieslandt, ende aen de Stadt van Emden doen genieten; Vorders worden Partyen wederzijdts vermaent met den anderen te willen beramen Termynen daer op het slodt van de Reeckeningen tot den Jaere *seven en twintich* in cluys gesloten, aen die van Emden sonder eenige faute werden betaelt ende voldaen, doch in cas dat de meergenoemde Partyen met den anderen over de voorsz. Termynen boven vermoeden, niet en mochten komen te convenieren eer sy van hier scheyden, sullen haer Ho. Mog. daer op disponeren sulcx als sy bevinden sullen te behooren.

Tot afscheyt van de Heere Carel Fredrich van Inhuysen ende Kniphuysen tot Lutzburch, Afgesante van den Heere Graef van Oost-Vrieslandt / is hem by geschrifte gegeven een Declaratie op sijn mondelinge ende schriftelijcke propositie / noopende het employ van een gedeelte van 't Garnisoen binnen Emden

den tot besettinge van de Garnisoenen van het gemelte Graefschap / tegens alle invasien ende stroperien / dat in dese saecke niet en konde getreden worden voor ende al eer dat Sijne Excellent. de Heer Prins van Oraigie uyt het Leger soude sijn weder gekeert / ende dienvolgens wiert dese saecke tot dier tijdt gelaten op sijn beloop.

Op 't gemelde affschept / hebben die van de gemelde Stenden weder ingegeven het volgende Memorie

Illuſtre Ho. Mog. Heeren.

ONs is toegestelt wat U. Ho. Mog. gisteren den *sestienden* deses sonder twijfel op de Gecommitteerden van Emden inportuneeren, belieft heeft te disponeren.

Hadden wel verhoopt U Ho. Mo. souden so lange geen middelen gevonden.

Waer uyt die loopende lasten des Graefschaps Oost-Vrieslandts af te dragen ende die questie van 't continueren of niet continueren des Garnisoens in Emden afgedaen, onse Principalen met geen meerder prejuditie ende ongelijcke last van het questieuse Garnisoen met die weeckentlijcke Leeninge te besorgen.

Maer alsoo het U. Ho. Mog. anders ghevalle, sullen wy onse Principalen daer van, als mede wat anders voorgelopen, behoorlijck Refereren.

Wat aengaet dat ons te laste geleyt, met die van Emden over de Liquidatie tot desen eenichsints geslooten, op Termynen om te betalen, te vergelijcken.

Sullen U. Ho. Mog. haer grootgunstich weten te erinneren dat wy het sloth van Reeckeninge door die van Emden U. Ho. Mog. toegestelt, niet simpelijck als het leyt, sonder onder seeckere U. Ho. Mog. overgegeven Reserven accepteret ende aengenomen, ende in specie over het eerste Caput. Interessen van Interessen te geven, ons beswaert, daer van U. Ho. Mog. oock in die Resolutie van den *negenden* deses vordere verklaringe gedaen.

't Welck dan by het slot groot-gunstich in achtinge te nemen, die Termynen te beramen.

Houden wy na onse geringe bedencken daer voor, dat van gelijcke door onse Principalen selfs met die van Emden als Ons, sullen konnen gevonden werden.

Aengesien de selve haer vermogen beter als wy erkennen, ende daer in meer lichten ende beswaren konnen.

Ende dat daer door aenlaet gegeven sal worden, indien die van Emden niet insolvent, maer eenichsints accommodabel haer mogen aenstellen, die overige noch uytstaende ende uytgestelde differenten ende questien t'eenemael onderlinge heen ende by te leggen.

Is over sulcx onse onderdienstelijcke versoeck U. Ho. Mog. believen ons met soodanige handelinge grootgunstich te verschoonen, ende de selve aen onse Principalen met die van Emden te verwysen, gemerckt daer by geen periculen *in mora*, aengesien op naest voorstaende Michaelis die Interessen bereeckent.

Ende daer die onderlinge handelinge boven hoope niet toelangen mochte, by die aengeordente naerder handelinge van U. Ho. Mog. wel gevonden, ende daer in mede gedisponeert kan worden.

Waer

Waer toe ons verlatende, sullen ons tot onse Principalen vervoegen, ende U. Ho. Mog. voor die veelvoudige moeyten seer dienstelijck bedanckende, ende die Protectie Godes Ons hare Ho. Mog. goede gratie bevelende.

Ende blyven U. Ho. Mo. seer dienstwillige de Gecommitteerden der Stenden van Oost-Vrieslandt, gheteeckent *Schotto Benninga, Iohannes Iansen, V. Sparringa, C. Hisken.*

Maer alsoo daer op geen accoort is gevolcht; Soo hebben haer Ho. Mog. weder uytgesprooken 't geen volcht:

DE Staten Generael der vereenigde Nederlanden voor haer bescheyden hebbende de aenwesende Heeren Gecommitteerden van de Ridderschap, Steden *Aurick, Norden*, ende den *derden Stant* van Oost-Vrieslandt, hebben de selve gepoocht te bewegen om met de aenwesende Gecommitteerde der Stadt *Emden* in 't vriendelijcke te beramen en t'accorderen termynen daer op sy aen de voorseyde Stadt souden betalen de somme van *ses hondert een duysent twee hondert seven en tachtich* gulden *achtich* stuyvers en *vier* penningen, zijnde 't slot van de reeckeninge by Partyen wederzijts gesloten tot den Iare *sestien hondert seven en twintich* lestleden in cluys, doch geantwoort sijnde by deselve Gecommitteerde van de *Ridderschap*, Steden *Aurick, Norden*, ende den *derden* Stant van Oost-Vrieslandt hier toe by de Heeren haer Principalen niet gelast te zijn, hebben haer Ho. Mog. in krachte van voorgaende submissie, Concordaten ende Reversen verklaert, datse het voorsz. Slodt van *ses hondert een duysent twee hondert seven en tachtich guldens achtien stuyvers en vier Penningen* (daer inne begrepen het slodt van den Iare *sestien hondert veertien* met den verlopen Interest van dien, mitsgaders *Interest van Interest* tegens *acht* ten hondert in 't Iaer) houden voor gearresteert, ende dat meer-genoemde Stenden de voorgenoemde somme van *ses hondert een duysent twee hondert seven en tachtich guldens achtien stuyvers vier Penningen* sullen betalen op dese naervolgende Termynen, te weten, *sestich duysent* guldens den *negen en twintichsten* September *sestien hondert drie en dertich* met den Interest van de voorsz. geheele somme tegens *acht ten honderd* in 't Iaer, ende daer naer van Iaer tot Iaer *hondert duysent* guldens, t'elckens met den Interest van het blyvende ende resterende Capitael tegens *acht ten* hondert als voren; ende in cas die van de *Ridderschap*, Steden *Aurick, Norden* ende den *derden Stant* van Oost-Vrieslandt hier van ten dele ofte in 't geheel souden mogen blyven in gebreecke, sal op 't eerste versoeck van die van *Emden* den Commandeur over het Garnisoen binnen de selve Stadt geauthoriseert worden, daer over *Executie* te doen sulcx ende daer het behoort; Wyders verklaren hare Ho. Mog. dat de *Leeninge* die de meergenoemde Stenden volgens der selver Resolutie van den *sestienden* deses gehouden ende by haer Ho. Mog. gelast sijn te furneren weeckelijck tot onderhout van 't Garnisoen binnen Emden, inganck sal nemen metten *negen en twintichsten* deses loopende Maents. Gedaen ter Vergaderinge van de Hoochgemelte Heeren Staten Generael den *achtienden* September 1632.

Den twee en twintigsten Novembris **is in de Vergaderinge gecompareert d'Heer** Hero Morits van Closter tot Dorum, ende Petkum, **Drost/ende heeft aen**

haer Ho. Mo. overgelevert seeckere Missive van den Graef van Oostvrieslant/ daer by syn L. haer Ho. Mo. versocht om den twaelfden Decembris naestkomende Nieuwen-stijl als Gevaders mede te staen over den Christel. Doop van eenen jongen Soon/daer van Godt Almachtich syn L. Gemalinne hadde laten ontbinden en verlossen; men heeft den Heere Graef daer over by Missive gecongratuleert en de aengeboden Gevaderschap danckelijck aengenomen; met de complementen hier toe dienende / ende wiert geschreven aen de Heeren Staten van Vrieslant, als oock aen de Heeren Staten van Stadt en Landen respective onbeswaert te willen zijn / elcx een uyt het middel van den haren te nommieren/ om op haer Ho. Mo. commissie haer ten gestelden dage binnen Aurick te laten vinden/ende sodanigen Christelijcken werck in haer Ho. Mo. naem en van harent wegen over den selven Doop als Gevaders mede te staen. De Pille-gave aengaende diemen gewoon was te geven tot een gedenckenisse / was een vergult Lampet ofte Becken met een verguldem Pot/ ter waerde van duysent Carolus guldens, en in de Craem-kamer van de Vrouwe Gravinne/om de eere van den Staet te bewaren/syn gedistribueert twee hondert ende vijftich guldens, welcke Penningen maeckende te samen derthien hondert guldens; Den Ontfanger Doublet heeft versorcht uyt de Fransche penningen van het derde millioen. De Gevaders syn geweest de Heeren Fransch Donia en Willem Conders Commandeur op Lieroort.

Den derden Decembris sijnde ter Vergaderinge gelesen de Remonstrantie vande Bewinthebbers van de Oost-Indische Compagnie deser Landen/houdende klachten over het bedrijf van de Directeurs van 't Abissinische Octroy by den Graef van Oost-Vrieslandt verleent / noopende het aflossen van eenich volck uyt dese Landen in haren dienst / als oock het inkopen ende Equiperen van twee schepen binnen Enckhuysen op den naem van Ian Prendor woonende in Embder-Landt / voor den dienst van 't Landt ende gerustheyt der voorsz. Compagnie deser Landen goetgevonden den Borgemeesters van Enckhuysen te versoecken door den Officier van haer Stadt / haer Ho. Mog. Placcaet hier beorens gedaen emaneren/ jegens 't volck deser Landen gaende in dienst van uytheemsche Princen ende Potentaten/na sijne forme ende inhout te willen doen executeren/ende oock by prohibitie ende tot naeder ordre de voorsz. Schepen op te houden/sonder de selve naer de Eems ofte elders te laten vertrecken/ ter tijdt toe dat de voorgaende Placcaten op het huyren / aennemen van volck/ kopen van Schepen/voor vreemde Princen ende Potentaten binnen dese Landen souden sijn gereassumeert.

Op de hier voorgestelde dimissie en afscheydt hebben de Oost-Vriesche Stenden geschreven dit volgende haer beduncken.

Dat de Stenden dat stuck van weder aennemingh des Garnisoens ende des selfs weeckentlijcke Leeninghs-betalinge niet alleen van groote difficulteyt.

Maer oock directe met haer Ho. Mog. solemnele den Stenden gedane verklaeringe van den Jare negenthien den twaelfden Iunii Nieuwe-stijl op een algemene Landts-dach tot Marienhove; door haer Ho. Mog. aensienlijcke Gecommitteerden met voorgaende rype deliberatie ende advys van den Heere

Prince van Orangie / mitsgaders des Raedts van Staten generael / ende volgens daer over in specie verleende Acte van Manutenentie.

Als mede met haer Ho. Mog. dispositie / dat men van continuatie ofte non continuatie des Garnisoens noch eerst soude tracteren / hadden gheoordeelt te strijden.

Daerom sy soo haest op dat stuck niet hadden resolveren konnen.

Ondertusschen was den benoemden tijt gekomen.

Waer op die van Emden ende de Commandeur des Lantschaps-Compagnien hadden geinvadeert.

Ende niet volgens haer Ho. Mog. verordeningh / ende klaer dat volgende woorden die weeckentlijcke Leningen / volgens dat opgheteeckent ende van desen beliefde Lijste.

Maer nae den Emdischen *propria authoritate* [illegible] betalinge des Garnisoens / ende sulcx meer op Reeckeninge / 't welck de Standen noch meerder naedencken maeckte / als of haer Ho. Mo. overige Garnisoenen / ghelijck op Lieroort tegens der selver [illegible] uyt de Consumptiemiddelen nu ontogen / haer noch mede souden willen opgedrongen worden.

Ontkenden dat die Standen de penningen tegens [illegible] des Commandeurs soude hebben van de Comptoiren ghelicht / ende den [illegible] ingestelt / aengesien het contrarie uyt de respective quitingen des Commandeurs ende des selfs afgesonderen Soldaten klaerlijck was blijckende.

Hadden wel verhoopt men soude op so [illegible] voor-[illegible] [illegible] / ten weynichsten die klare woorden van Leningh niet [illegible] veranderd hebben.

Ontkenden oock dat sulcx de Standen tot Norden in den [illegible] souden aengenomen hebben / aengesien alleen was toe-geseyt / waer 't moghelijck / ende die van Embden het niet buyten de Capitulatie [illegible] [illegible].

Waer tegen hoe de forma des Guarnisoens [illegible] seven en twintich by die van Embden *propria authoritate* was [illegible] / ende buyten de Capitulatie ende tot haeren appetijt / als noch op deser [illegible] ghebruyckt / was bekender van bekendt.

Het ware wel te wenschen dat het gene men in 't Jaer twintich [illegible] lijck tot Embden op de Nieuwe Marckt tot Godt Almachtich met Ede aen handen van haer Ho. Mog. voortreffelijcke Gecommitteerde des Heeren Graven van Oost-Vrieslandt ende der Standen Commissarisen / soo Officieren als Soldaten / hooft voor hooft belovet / ende daer over [illegible] [illegible] ghegheven / wat beter ter herten name ende [illegible] / dat al is 't / men [illegible] de menschen soo hier / soo daer / mede kan [illegible] / dat Godt sich niet laet bedriegen.

Dat het den Standen voor als noch niet mogelijck geweest en was / hadden de Mantsfeldische invasie / daer door veroorsaeckte totale verwoestinghe van Dijcken / Dammen / Landen ende Luyden / ende daer op gevolghde vierdehalf Jarige Keyserische inquartieringe (eylaes) overbloedich betuyget / men [illegible] dagelijcx ende konden 't alle [illegible] / [illegible] / soo [illegible] dese Landts bekent was / getuygen.

Ende

Ende dat soo voortkomende / als men een vrugh belasten van 't Landt gedragen konden worden.

Maer dat alles tot desperatie komen ende den Ingesetenen door dese procedeuren / niet weyniger als vooren verhaelt/ den stock in de handt werdt gegeven/ ende een yeder om een heen komen soude mogen sien.

Gemerckende middelen door de Garnisoenen geconsumeert / het Lant open/ ende een yegelijcken ten propc ende buyten alle Neutraliteyt gestelt / ende gelaten was ende wiert.

Waer door alle handel ende wandel van 't Landt verjaeght / ende een yeder daer in te komen woonen/ afgeschrickt soude werden.

Tot een proeve van sulcx allegerende/dat de Sweetsche Resident het Graefschap was aenmoedende ende dreygende.

Den Administratoren ende den Landt-Rentmeester aengaende/ seyden/ der Stenden dienaren te zijn/aen haer Instructie met solemnele Eeden ende plichten verbonden/ die niet toe-lieten / te betalen ofte aennemen te betalen/ dat niet te vooren van den Stenden aengenomen ende hun te betalen belast was.

Tegens ende boven hunne Instructie/ eer ende plicht niet te gaen noch handelen konden; als 't haer van de Stenden wierdt belastet/ende middelen aen de handt gegeven/ souden niet in gebreecke blijven haer ampt te doen.

Verhoopende haer Ho. Mog. souden hun in hare conscientien boven hun Instructie niet beswaren / ende diesweegen Militari manu, in hun ofte haeren Rentmeester niet dringen.

Om niet benoodicht te werden veel liever daer uyt te scheyden / ende die gemeene saecke te abandonneren.

Mede niet twijfelende die Stenden souden van haer doen haer Ho. Mog. behoorlijck contentement geven.

De Sweetsche Minister Salvius hadde aen den Graef aenmaningh gedaen om mede yets te doen by het Euangelis wesen , soo als hy 't noemde. De Graef hadde hem weder geschreven ; sijn Stenden verklaerden met het Euangelische Wesen niet te doen te hebben. Daer op repliceerde Salvius , dat sulcx den Coninck soo smertelijck als onvermoetelijck was voorgekomen ; niet konnende gelooven dat de Heer Graef / als des Coninckx soo na Bloet-Vriendt/de handt van soo Christelijcken werck ende dessenyn soude aftrecken. Ende als het anders niet konde zijn / dat hy Hertogh Frans Carel, die Patenten hadde om te werven voor den Coninck/de saecke soude bevelen. Seyde niet te min des Graven affectie te sullen roemen : doch seyde te vreesen dat *fides sine operibus* soude *pro re mortua* werden gehouden ; dit waren sijn woorden.

Om yet van 't Sweetsche werck soo veel het desen Staet raeckte te seggen/ dient geweten ; dat de Coninck van Bohemen vernemende/dagelijcx de groote progressen van den Coninck van Sweden in Duytslant ende in de Paltz/ nam resolutie om in persone sich aldaer te vinden/ by de wercken te zijn / ende alsoo eenmael tot sijne restitutie te komen. Hy hadde aen gelt hier op het Comptoir van Hollandt drie a viermael hondert duysent gulden staen / daer van hy eene partye op nam/versoeckende oock desen Staet om subsidie;ende verstaende dat hy by expresse audientie wilde sijn afscheyt nemen van hare Ho. Mog. den vier-

vier en twintichsten January, sijn gecommitteert de Heeren Graef van Culenburgh, Noortwijck, Knuyt ende Walta, om hem ter audientie te geleyden. De Kamer wierde verciert/gelijck voormael als hy hadde auditie gehadt; de trappen opgekomen zijnde / wierde aen de deure der Vergaderingh ontfangen van alle de Staten Generael en Corps, de presiderende Heer Haersolte alleen blyvende op des Presidents plaets; onder sijn stoel tegen over den President/ was een Turcx-Tapijt geleyt; geseten zijnde/seyde geresolveert te zijn eene Reyse te doen na Duytslant tot voortsettinge van de gemeene goede saecke/ ende van sijn particulier; dat de Coninck van Engelant sulcx mede hadde goet gevonden/ met toe-seggingе van assistentie. Danckte voor alle eer ende vrientschap hier ontfangen/recommandeerde de Coninginne sijn Vrouw en Kinderen/ende continuatie van gunst / ende een liberale assistentie; met belofte/so hy tot beter fortuyn quame/alle ontfangene weldaden te sullen steets erkennen. De Heer presiderende heeft hem van de genomene moeyte bedanckt / ende geluck op de Reyse gewenscht / ende goet succes tot sijn voornemen / met versekeringhe dat desen Staet altijdt Dienaer ende Vriendt van hem ende der sijner soude zijn.

Den volgenden dagh in deliberatie geleyt zijnde / is geresolveert een subsidie voor hem van hondert ende vijftich duysent gulden/ die op aenstaende Franckfurtsche-Misse hy op den Ontfanger Doublet soude mogen trecken. Daer toe de Provintien sijn versocht de penningen te willen furneren. *Uytrecht* ende Vrieslandt hebben het op 't behagen van haer Principalen aengenomen; ende aen Stadt ende Landen absent zijnde/ is het aengeschreven. De Heeren Graef van Culenburgh, Noortwijck, Brouckhoven, Knuyt, Zuylen, vander Haer, ende Haersolte sijn gecommitteert den Coninck sulcx aen te dienen / ende te valediceren. Ende alsoo den Prince van Orangien onpasselijck was / is hy door den Graef van Culenburgh ende de andere Gecommitteerde begeleydet tot het eynde van 't Bos. Op sijn Reyse is hem geen defrayement geschiet / maer den Afgesanten Pauw aengeschreven des selfs saecke by den Coninck van Sweden te recommanderen. De Chur-Vorst van Cölen versochte dat een gequalificeert Persoon mochte gaen met de Ruyterie die den Coninck soude Convoyeren. Des onaenghesien sijn t'haerder wederkomste niet weynich klachten ingekomen over foulen by de selve Ruyterie ghedaen in Chur-Ceulens Stiften.

De selve Coninck hadde oock deur den Baron van Slabata den Coninck van Sweden laten adverteren van het desseyng sijner Reyse; die weder komende rapporteerde dat hy willekom soude zijn. Wierde deur een goet Convoy Ruyterie van Wesel begleydet tot in Hessen; van waer hem de Lant-Graef voort convoyeerde tot Franckfurt, alwaer hy quam den thienden Februarii met seventich Paerden ende veertich Carossen; s'anderen daeghs ginck salveren den Coninck ende Coninginne van Sweden tot Hoegst, die liever gesien hadde dat hy ware gekomen met eenige eygen gewapene Troupen/om selfs de handt aen de plough te slaen / ende het werck te secunderen meer als met de bloote tegenwoordigheyt sijner Persoon / aen den welcken hy wel alle eere ende uyterlijcke Respect/ als aen een recht gebooren Coninck thoonde ende dede thoonen; doch komende metter tijdt tot de saecke selfs / om te hebben de restitutie van den Pfalts / soo verre die in Sweetsche handen was / soo woude hem de Coninck

van

van Sweden voorschreven eenige harde conditien; Eerstelijck / dat aldaer de Augsburſche Confeſſie ſoude prævaleren; ende daer nae dat hy de Paltz ende Chur ſoude als te Leen ontfangen van den Croone Sweden; ofte ten minſten ſich met revers / eedt / handt / ende zegel / te maecken t'eenemael dependent van de ſelve Croone / ende irreconciliabel met het Heylige Roomſche Rijck. De Coninck van Sweden practiſeerde dit oock niet anders ſijne conqueſten in Duytſlandt / om twee reden; Eerſt, om dat hy meende voor ſijne moeyte / koſten / ende perijckelen hem deſe danckbaerheyt ſchuldich te zijn; Ten tweeden, dat hy vreeſde de ongeſtadigheyt der Duytſchen. Maer de Coninck van Bohemen maeckte daer in groote ſwarigheyt / allegeerende oock dat de Coninck van Sweden by het Manifeſt t'ſijner aenkomſte hadde alleen voorgegeven te komen ſimpelijck tot verloſſinge ende reſtitutie der gheoppreſſeerde Duytſche Vorſten ende Stenden. De ſaecke wierde noch ſwaerder gemaeckt deur den Koninckl. Engelſchen Ambaſſadeur Sir Harry Vane, die den Coninck van Bohemen ſecundeerende / in contentie geraeckte met den Coninck van Sweden over het caſſeren ende condemneren van ſeeckere Engelſchen Officier / die ſich in protectie gaf van den Ambaſſadeur. De Coninck van Sweden was oock door ſijne progreſſen moedich ende choleriq ghewooden / ende dede niet ſoo goede bejegeninge aen de Vorſten / als ſy meenden haer toe te komen. Dit geſchiede meeſt geduyrende ſijn verblijf by Norenburgh, waer na hy korts blyvende in den ſlagh by Lutſen. Ende de Coninck van Bohemen ſiende / ſijne hoopeninge van volkomen gewenſchte reſtitutie weder vervallen / is ſoo door melancholie als contagie kranck geworden tot Ments, ende geſtorven den negen en twintichſten Novembris Ouden-ſtijl; even ſoo als hy meende te ſluyten het Tractaet met den Gouverneur van Franckendael ende met Sweden / om te komen tot ſijne poſſeſſien. Korts voor ſijn doodt ſach hy noch het hertſeer van het afbranden van een groot gedeelte des Caſteels tot Heydelburgh, door verſuymenis of malitie van het Beyerſche Guarniſoen.

De vreeſe voor den Coninck van Sweden ende ſijne progreſſen toe-nemende / ende groote apparentie zijnde dat hy den Rhijn afkomen ſoude / ſoo heeft de Infante ſoo aen de Chur-Vorſt als Stadt Cölen laten aenbieden Spaenſch Guarniſoen tot haerder verſeeckeringe / 't welck men alhier niet geerne ſach; wiert daer over aen beyden geſchreven diſſuaſorie, ende haer aenduydende dat het ſtrijdich ſoude ſijn met de Neutraliteyt.

Dat de voorſz. vreeſe van den Chur-Vorſt ende Stadt Cölen niet ydel was / bleeck wel korts daer na uyt de Beſendinge van de Coninckl. Sweetſche Ambaſſadeur Benedictus Oxenſtern, die den eerſten Februarii onbekent alhier was aengekomen; hare Ho. Mog. deden hem door den Griffier preſenteren de ghewoonlijcke receptie ende tractement / 't welck hy excuſeerde als reysveerdich / om niet langh ſich alhier op te houden / ende nam de receptie als ghedaen. Hy hadde eerſt Audientie complimenteuſe ter Vergaderinge / daer nae hielt conferentie met Gecommitteerden / de Ambaſſadeur Camerarius 't woordt doende / ſeyde dat den Coninck hadde ghesonden den wel-gheboren Heer Benedictus Oxenſtern met laſt / om voor eerſt van wegen Sijne Coninckl. Majeſt. aen haer Ho. Mog. der ſelver geneyghde wille / beſtendige vrientſchap / trouwe affectie /

ende alles liefs ende goets te vermelden / beyders oock hooft-saeckelijck voor te dragen / dat Sijne Majesteyt niet aengenamer sijn konde / als haerer Ho. Mog. ende deser Vereenighde Provincien welstant / toe-nemen / ende versekeringe / die selven van herten wenschende / ende dat sy in haren Staet alle zegen ende bestendich gheluck erlangen mochten ; dat Sijn Coninckl. Majesteyt sich niet weynich verheucht hadde / oock deswegen nochmalen te congratuleren hun ge-nadichst bevolen hadde / dat het voorgaende Jaer sy hares Vyants schadelijck dessegnen door hare dappere defensie / ende 't goet beleydt van Sijn Excellentie den Heere Prince van Orangien gebroocken / de selve opgehouden ende verhindert hadden / alsoo dat hy tegens dese Geunieerde Provincien / ongheacht sijn extraordinaris forte niet hadde uytrichten noch verkrijgen konnen / wenschende dat se oock in het toe-komende / voor al by haer althans voor-hebbende dessegnen in ghelijckmatigen goeden succes continueren mochten / niet twijffelende haer Ho. Mog. hadden des Coninckx tot noch toe bekomene ghelucklige progressen ende onderscheydelijcke victorien / maer insonderheyt dat Sijn Majest. door Godes sonderbare zegen ende bystandt / by Leypsich den Vyandt uyt het Veldt geslagen hadde / met vreuchden vernomen / ende dat de selve tot meerder voortsettinge van Sijn Coninckl. Majesteyts heroische ende loffelijcke intentie gewillichlijcken ende geerne hare wensch / raedt ende macht / het ghemeenen Evangelischen Wesen ten goede met Sijn Majesteyt t'samen voegen / ende also by dese tegenwoordige conjuncture des tijdts / de occasie wel ende nuttelijck gebruycken souden.

Dat Sijn Coninckl. Majesteyt na voorseyde Velt-slagh by Leypsich, raetsaem ende goet hadde ghevonden den Krijch te brengen in de Landen van die den selven ende de hostiliteyt tegens Sijn Coninckl. Majesteyt begost hadden / om daer door niet alleen der selver macht van hare Vrienden te diverteren ende af te wenden / maer hun oock die middelen te onttrecken daer mede sy tot noch toe het Huys Oostenrijck de handt geboden hadden / om alsoo in effecte 't selve Huys ende hare Adherenten daer door afbreuck te doen / dat oock den Almachtigen Sijn Coninckl. Majesteyts Wapenen alsoo hadde ghezegent dat de selve het Bisdom Witsburgh, ende eenige der Geestelijcke Staets-plaetsen ghelucklijcken verovert ende ingenomen hadde / zijnde oock geresolveert met Godes hulpe / noch vorder sijne Wapenen tegens den gemeynen Vyandt voorts te setten / in hoope dat oock andere Evangelische Steden / Potentaten ende Republijcquen van gelijcken soude doen.

Maer nademael ten aensien der bekende groote oppositie des ghemeynen Vyants / de gelegentheyt sich lichtelijck presenteren konde / dat sijne Coninckl. Majesteyt in 't vervolgen der selve dese Provincien wat naerder te komen sich resolveren moeste / soo en hadde de selve niet willen naerlaten door dese legatie Hare Ho. Mog. daer van aendienst te doen / met volkomen vertrouwen dat 't selve in sulcken gevalle niet alleen aenghenaem zijn / maer dat de selve oock als dan wederomme alle Nabuyrlijcke vertrouwelijcke correspondentie met sijne Coninckl. Majesteyt te houden / ende de selve naer mogelijckheyt door vruchtbare diversien ende in andere occasien te secunderen / geneycht sijn souden / oock voor haer selven voornemelijck geresolveert / die gewenschte occa-

sie

sie alsoo aen te weerden ende in acht te nemen / dat daer door sijn Coninklijcke Majest. soo wel / als der selve Vyanden haer securiteyt ende leste / noch desen Provincien hares deels / ende door haer dapper toe-doen gestabiliteert / ende der selver prosperiteyt / nut / aenwas / ende versekeringe bevoordert werden mochte.

Dat Sijn Coninckliicke Majest. alsdan het aen sich / hier en tegen niet soude laten gebreecken / 't gene tot des Evangelischen wesens / ende der algemeynen libertepts ontsettinge ende conservatie eenichsints dienlijcke sijn mocht / ende gelijck de selve insonderheyt / jae in alle wegen op deses Staets welstant ende prosperiteyt een getrouw respect gedragen hadde / dat hy oock in 't toecomende in soodanen oprechten intentie met rechtschapene vroomicheyt ende affectie Coninclijck continueren wilde.

By particuliere conferentie is op het geheel werck ende desseing des Conincks wel geverbaliseert / ende gepresenteert dat de Coninck sijn macht by die van desen Staet soude conjungeren / ende t'samen de Spaensche Nederlanden aentasten. Maer de Prins begeerde niet dat sijn licht ende glants door de conjunctie van de Sweedsche Son soude werden verdonckert / en sijnde de opperste / soude dan onder den Coninck staen; maer in ghescrifte is hun geantwoort als volcht.

NAer dat ter Vergaderinghe van de Ho. Mog. Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden wel ende rypelijck was gedelibereert op de Propositie by monde gedaen ende in geschrifte overgelevert by de Wel-geboren Ed. Gestrenge Hoochgel. Heere *Benedict Oxenstern* Vry-Heer tot *Fileby* Syn Coninckl. Majest. van Sweden Overste Stalmeester, ende *Ludovicus Camerarius* Syn Majest. Hof-Raet extraordinaris en Ordinaris Ambassad. volgens der selver Credentie, gedateert tot *Wirtsburgh* den *dertienden* October des voorleden Iaers, midtsgaders gehoort het rapport van de Heeren Gecommitteerden van hare Ho. Mog. die met de wel-gemelte Heeren Ambassadeurs in conferentie sijn geweest, hebben hare Ho. Mog. voor eerst Syn Hoochstgemelte Coninckl. Majesteyt ten hoochsten bedanckt voor de gunstige aenbiedinge van Syn Coninckl. genegenthede wille ende vriendtschap, ende voor de toe-wenschinghe van alle goede prosperiteyt ende welvaren, ende daer tegens aen Syn Majesteyt met alle behoorlijcke respect wel willen offereren hare oprechte ende getrouwe genegentheyt tot Syne Majesteyts dienst ende meeste contentement, zijnde hare Ho. Mog. over de geluckige successen, progressen ende victorien van Syn Majesteyt soo seer verblyt als de selve voor alle de Werelt roemelijck ende voor Syn Majesteyt glorieus, maer sonderlinge voor den Staet van Duytslant, heylsaem ende hooghnoodich sijn geweest, ende wenschen dat neven Syn Majesteyts langhdurige ende Coninckl. welstant des selfs Wapenen ende heroicque desseynen met alle voorspoetende overwinninge tegens de Vyanden van Godt Almachtich gezegent, Syn Majesteyts wijt-beroemde reputatie daer door vermeerdert, ende de geoppresseerde Princen in Duytslant gesoulageert ende herstelt mogen worden, ende alsoo by hare Ho. Mog. ten vollen bekendt, ende nu de gheheele Christenheyt door genoechsaem gebleken is, met wat goede ende loffelijcke intentien Syn Majest. sijne Coninckl. Wapenen in Duytslant heeft gebracht, hebben daerom

hare

hare Ho. Mog. oock niet na gelaten de Spaensche Chrychsmacht, die haer met de saecken van Duyslant doorgaens bemoeyt, het voorleden Iaer met haer langdurige Veldt-Leger, ende daer na met de aenhoudinge van alle hare extraordinare Troupen te occuperen ende op te houden, ten eynde door de affendinghe van eenighe notable forcen na Duytslandt Syn Majesteyt niet soude verhindert werden, ende sijn hare Ho. Mog. mede gheresolveert alle hare macht onder het beleyt van den Doorl. Vorst ende Heere den Prince van Orangien tijdelijck te Velde te brengen, ende tegens den alghemenen Vyandt alle uytterste effort te doen, daer door de selve onghetwijfelt de occasie sal werden benomen om hem met de saecken van Duytslandt verder te bemoeyen. Aen de andere zijde hebben hare Ho. Mog. een vast vertrouwen dat Syn Coninckl. Majesteyt met den Alder-Christelijckste Coninck van Vranckrijck ende Navarre sal ghelieven te continueren in alle goede vriendtschap, eenigheyt ende correspondentie, ghelijck hare Ho. Mog. tot onderhoudinghe van de selve soo tusschen hare *Majesteyten* onderlinge, als met haren Staet in dese gevaerlijcke tijden, ende ten eynde van alle kanten een machtighe oppositie tegens Spaengien ende 't Huys van Oostenrijck mochte in 't werck ghestelt worden, hare publycque Ministers soo aen Syn Hoochstgemelte Coninckl. Majesteyt, als aen den Alder-Christelijcksten Coninck afghesonden hebben, door welcke ende by allerhande *debvoyren* haere Ho. Mog. niet alleen alle onderlinghe correspondentie *ende confidentie* sullen soecken voort te planten, maer oock de desseynen tot *een algemenen eynde*, ende tot nut van de gehele Christenheyt te avanceren, sijnde *insonderheyt* bereyt met Syn Hoochstgemelte Coninckl. Majesteyt daer over te corresponderen, ende met demonstratie van alle dienstwilligheyt, behulp, ende faveuren tegens Syn Majesteyt te contribueren 't gunt de gelegentheyt van hare Staet eenichsints sal konnen lyden ende de voorvallende occasien sullen vereyschen, ende twijfelen hare Ho. Mog. niet, soo wanneer de vriendtschap tusschen *Syne* Majesteyt ende den Coninck van Vranckrijck wert geconserveert, gelijck *Syne* Coninckl. Majesteyt de selve na sijne hoochste wijsheyt wel sal weten te menageren, ende Syn Majest. soo wel als hare Ho. Mog. de macht ende middelen die haer Godt Almachtich in handen heeft ghegheven tot afbreuck van Spaengien ende 't Huys van Oostenrijck couragieuselijck aenwenden, of Godt Almachtich sal sodanige uytkomste verlenen, die voor Syn Majest. een eeuwigen lof sal mede brengen, ende voor sijne Vrienden ende Geallieerde vordelijck ende salutair sal wesen, ende gelijck hare Ho. Mog. uyt oprechte herten ende in genen delen sullen mangelen te continueren haer respect, dienstwilligheyt, ende debvoyren tegens Syn Coninckl. Majest. ende tot vorderinghe van sijne voorghenomene desseynen; Alsoo versoecken de selve de wel-ghemelte Heeren Ambassadeurs sijne hoochstgedachte Majest. daer van in de beste forme te verseeckeren, mitsgaders den Staet deser Landen, ende Inghesetenen van deselve aen Syne Coninckl. Majest. by alle occasien ten besten te recommanderen. Gedaen den *sevenden* Februari 1632.

Neffens 't voorsz. antwoort wiert hem gegeven een goude Ketting/gelijck aen den Deenschen Ambassadeur Claus Daa; ende hy nam den negenden Fe-

bruarii

bruarii sijn afscheyt. Wat de Coninck dit Iaer dede tot sijn eynde toe / sal ick kortelijck overloopen. Vranckrijck / het sy om 't Huys Oostenrijck te meer te krencken / 't sy om de Catholijcke Parthy te conserveren / liet deur Charnassé ende S^t. Estienne wercken tot Neutraliteyt van de Catholijcke Chur-ende Vorsten. Die van Beyeren als Hooft van de Ligue / hadde alrede sich daer heen verklaert ; Sweden / of wel de gemelde Fransche Ministers desgelijcx ; maer de een socht de ander te bedriegen / ende liep te niet. Tilly na de Leypsiger slach restaureerde sich soo veel moghelijck was in 't Landt te Francken, maer daer oock vernestelt wordende / retireerde over den Donau, derwaerts hem de Coninck volgende ; eyndelijck ontrent het begin van April tot Donawaert quam / alwaer Rudolf Maximiliaen Hertogh van Saxen Couwenbergh commandeerde / die na eenich tegenstant de Stadt verliet. De Coninck is daer nae ghekomen aen de Leck, alwaer sich Tilly hadde geposteert ; maer de Coninck als een blixem / raeckten daer over / alwaer Tilly ghequetst wiert met een drie pondige kogel boven de rechter knye / soo dat hy sich nae Ingelstadt liet brengen / alwaer hy na eenige dagen stierf / nae dat hem vier beenkens waren uytghenomen / met groote pijne. Hy was van trap tot trap geklommen / eerst langh een Wartgelt van den Beyer-Vorst ghenooten hebbende / sonder employ / soo dat hy aen het Beyersche Hof dickwils als een onnut gast ende met schelen oogen was aengesien / sijnde oock geen groot Opsnijder / maer van stillen aert / ende die sich niet seer wist aen te doen. Maer de Beyer-Vorst / als hem somtijts geseyt wierdt / hy mocht dien overtolligen Taeffel Broeder wel afschaffen ; hadde t'elckens geseyt / Neen, ick verwachte noch eens goede dienst van hem. Gelijck hy van daer na sich aen sijne Meesters seer ghetrouw / ende tegens sijn Vyandt onversaecht ende onverdroten heeft getoont ; men gaf hem na noyt sich te hebben verloopen / in dronckenschap noch onkuysheyt, ende noyt Bataille te hebben verlooren voor den Leypsiger. De Coninck oock Augsburgh en passant in krijgende / trock in Beyeren, beyroevende Ingelstadt, alwaer den jongen Marckgraef van Baden doodt, ende den Coninck het paert onder lijf geschooten wiert. De Coninckklijcke Denemarcksche Gesanten Tage Tot, ende Christiaen Tomassen sijn hier by hem gekomen / als danckende dat hy deur Baudis den Coninck van Denemarck hadde laten noodigen om weder in 't spel te komen / sy excuseerdent voorwendende de gemaeckte Vrede / ende presenteerden haer Conincks mediatie / om die oock in 't Rijck te vorderen. Daer nae bracht de Coninckl. Fransche Resident de S^t. Estienne het werck van de Neutraliteyt weder op de baen. Sulcx thoonde de Coninck hem onaengenaem te zijn ; ende also hy bestont den Chur-Vorst van Beyeren te prijsen / seyde de Coninck : 't Is geen konst yets tot lof van yemant te vinden / alsoo is wel een oratie gemaeckt *in laudem pediculi Asini* ; maer seyde de Coninck : Ick ken den Beyer-Vorst wel met al sijn Paffen-geswerm. Ende als de Resident insisterende / veel van sijn Conincks intentie ende gesach wilde spreecken / soo thoonde de Coninck van Sweden sijn ongheduit / reprimenderende den Resident over sijn al te groote of Fransche vrymoedigheyt / seggende geen vermaeck te nemen in sodanige familiariteyt / daer oock yets by doende / van dat het hem gelijcke veel was tegens wien hy oorloch voerde, was 't nu tegen Oostenrijck, 't mocht daer na sijn tegen andere / jae wel te-

gen Vranckrijck selfs. Niet te min Munchen in krijgende/ stelde daer den Oversten Hebron (Roomsch Catholijck zijnde / doch den Coninck wel gedient hebbende) tot Gouverneur.

Ondertusschen sterckten sich de Keyserfche onder Walsteyn, die in 't begin van Maey Praeg in nam/ oock Eger, ende voort geheel Bohemen, ende Chur-Saxen begost na breede te luysteren. De Koninck ginck den Keyserfche met de Beyersche geconjungeert/tegen/ maer te swack/ legerde sich onder Nurnburch, vreesende de Keyserfche souden 't belegeren. Alhier heeft de Kraen de Vos te gast genoodicht/ want eerst lach de Koninck langh/ niet willende vechten / daer na wilde wel de Koninck/ met veel Troupen ghesterckt / maer de Keyserfche ende Beyersche wilden niet; men appliceerde op de Sweeden het seggen van Livius, *Haud parvam rem esse ab toties victore hoste vinci desisse, & ab continuis cladibus respirasse.* Item, *Nihil usquam sui videt, in diem rapto vivit.* Dan met de Troupen van den Rycx-Cancelier, van Birkefelt, van Wymar ende Hessen, sich wel seventich duysent man sterck uytgevende/ dede den een ende twee en twintichsten Augusty furieuse attacquen op het Keysers ende Beyersche Leger / maer sy wilden niet uyt haer voordeel. Eyndelijck de Koninck doende by sich komen den Raedt van Nurenbergh, verklaerde de satisfactie die hy hadde van haren dienst ende beleyt/ gheduyrende sijn verblijf/ met belofte haer altijdt te sullen secoureren ende beschermen. Troch alsoo den sesten September op den klaren middach/ stellende sijn Leger in Bataille in 't ghesichte van de Keyserfche ende Beyersche / om te sien of sy uyt souden komen / ende niet komende / troch de Koninck naer Winsheym. De Keyserfche onder Walsteyn braecken den thienden op ende togen na Bruck ende Forcheym, ende de Hartogh van Beyeren na Regensburgh, nam Rain in, 't welck den Koninck obligeerde om derwaerts te gaen/ende de plaets met formele belegeringe weder te winnen. Ondertusschen hadde Walsteyn tijdt om te komen in 't Landt te Meyssen, alwaer reede Holck ende Gallas met branden en plunderen groot quaet deden; Walsteyn daer by ende toe-komende/ proeschde den Chur-Vorst soodanich te verschricken dat hy sich van Sweden soude willen ofte moeten afdoen/ ende met den Keyser particuliere vreede maecken. De Koninck van Sweden hadde al van te vooren deur besendinge van de Palts-Graef Augustus den Chur-Vorst tot standtvasticheyt laten vermanen / ende troch nu in persone met sijn Leger tot secours van hem (latende den Paltsgraef van Birkefelt met een goet Leger als Generael in Beyeren ende Sweden) ende quam in veerthien dagen tijdts uyt Beyeren in Turinger Landt. Walsteyn, Papenheym, Gallas ende Holck ontrent Leypsich te samen zijnde / maeckten een Leger van acht en veertich duysent man. De Koninck hebbende sijne ende Hartogh Bernarts Troupen by een/ quam den dagh van Sr. Martin tot Naumburgh, slaende op den wegh twee Regementen van Merode. Alwaer vernam hy dat de Keyserfche haer ghelegert hadden van Leypsich ende Mörsburgh tot aen Weyssenfels, met eenige noodige ende vorderlijcke Retrenchementen/ dies de Koninck van ghelijcken dede/ende hadde geern de Chur-Saxische Armade by sich ghehadt leggende by Turgau, vijfthien duysent man sterck/ doch siende dat de selve qualijck kosten deur komen / ende dat de Keyserfche Weyssenfels hadde verlaten/ ende haer na Lutsen hadden geretireert/kreegh te meer coura-

gie

[illegible] resolutie om het alleen te wagen / besonder als hy verstont dat Papenheym met ses Regimenten gegaen was na Hal. Dies dede hy sijn Leger den vijfthienden November 's morgens ten drie uyren avanceren / de Avantgarde quam ontrent twee uyr na de middagh / ende begost de Charge, ende daer nae speelden oock de kleyne Sweedtsche Stucken / doch een dicke Nevel ende de nacht scheydde het gevecht met gelijcke schade / alleen kregen de Sweedsche twee Standaerden / in den eenen stont de Fortuyne, in de andere de Rijcx-Adelaer, het welck de Koninck nam voor een goet teecken.

De Koninck bleef den geheelen nacht in 't Velt sonder ander Logement als sijn Karosse / verklarende sijne resolutie (om des morgens den Vyant te dwingen tot eene generale Batailje) aen den Hertogh van Wymar ende andere Officiers / die om sijne Karosse bleven den geheelen nacht onder den blauwen hemel. Veel rieden den Koninck noch te wachten nae de conjunctie van Chur-Saxische / maer de Koninck bleef by sijn opinie / allegerende sijn voorighe successen van de sijne / de [illegible] / de rechtveerdigheyt sijner Wapenen / Godes segen / de absentie van Papenheym, ende de incommoditeyten van de sijne indien de Vyant sijne Retrenchementen konde voltrecken. Daer by doende het poinct van sijne reputatie / dat hy Walsteyn niet konde in sijn gesicht lijden / sonder hem voort te houden / ende te thoonen dat het aen hem niet ontbroocken hadde / van dat hy hem niet eerder ghesien hadde in Campaigne / maer nu eens sien wat hy doen konde / spreeckende sulcx met een straffe ende hooge stem / alsoo dat niemant hem meer durfde tegen spreecken. 's Morgens voor den dagh trock hy aen een nieuw Lederen kleedt / men riet hem wapenen aen te trecken / maer de Koninck wilde noyt / thoonende de kogel in sijn schouder / daerom hem de wapens wat ondraechlijck waren. Sijn voornemen was met het krieken van den dagh te beginnen / maer een dicke Nevel hielt hem op / de Son deur-gebroocken zijnde ende om sijn Troupen gereden / ende courage aen alle ingheschepert hebbende / ende komende by de Sweden ende Finnen / seyde: Myn Vrienden ende Cameraden, huyden ist dat ghy sult thoonen wat ghy zijt, thoont dat ghy eerlijcke Lieden bent, hout u ordre, ende vecht vromelijck voor u ende voor u Coninck; Soo ghy het doet, ghy sult vinden aen 't eynde van u Rapiers de zegen van den Hemel, ende de eere ende belooninghe van uwe dapperheyt. Ter contrarie soo ghy wijckt, ghy sulter vinden uwe schande ende ondergangh, ende ick versekere u als een Coninck, dat geen stuck, noch van u, noch van u gebeente oyt weder in Sweden sal keeren. Aen de Duytschen seyde hy: Myn Vrienden, Officieren ende Soldaten, Ick bidde u doet huyden u plicht, ghy sult vechten niet alleen onder my, maer met My, mijn bloedt ende mijn leven sal u wijsen den wegh van eere; breeckt uwe ordre niet, ende volght my met courage, soo ghy 't doet, de victorie ende voordeel is ons, ghy ende uwe nakomelingen sullen 't genieten; soo ghy de rugge keert, het is gedaen met uwe vryheyt ende leven. Beyde Natien riepen dat sy souden thoonen geleert te hebben [illegible] te winnen.

Walsteyn hadde geen groote lust tot vechten / maer siende des Conincks resolutie / ende dat de minste retraicte aen sijn Volck de courage soude benemen, contremandeerde hy den Graef van Pappenheym die nae Hal ginck / niet menende

de dat de Coninck voor de conjunctie der Chur-Saxische soude dien slach leveren. Hy employeerde de geheele nacht met het stellen der slach-ordre/ planten van 't Canon/ ende retrencheren van eenige posten tot sijn voordeel/ vermanende sijn Volck tot weldoen/ Haer wysende op de gerechtigheyt haerder saecke, op de eere, de recompense, haer voordeel, stercke, de Religie, de Keyser, het Rijck, &c. tegen de verwoestingen ende usurpatien van een Vreemdelingh, Tyran, &c. hoewel het podagra hem niet toe en liet als sich te vertoonen in een Rosbaer.

De Coninck sonder eenige refectie of spyse te nemen ende om goet exempel te gheven/ stelde sich voor 't Regiment van Steynbock, ende riep met luyder stemme: Nu wel aen Cameraets, 't is nu dat Wy moeten aenvallen, valt aen valt aen in Godes Name, Iesus, Iesus, Iesus, helpt my huyden te stryden, ende segent myn recht. Daer met pousseerde hy sijn paert ende chargeerde op een Bataillon van vier ende twintich Compagnien Curassiers/ de fleur van s' Keysers Armee; twee Regimenten Sweetsche volghden hem/ ondertusschen speelden weder-zijts Artillerie. Desen eersten aenval was hart ende moorderlijck/ 't en waer de Coninck ontfangen hadde een schoot in den arm/ brekende het gebeente; de naest by sijnde ende het bloedt siende/ riepen: de Coninck is gewont; De Coninck dit hoorende/ nam het qualijck ende bestraftese/ bedwingh sijn pyne/ ende riep met een vrolijck aengesicht ende manlijcke stemme/ 't is niet met al, Cameraden, grypt moet, laet ons voort aenvallen, ende chargeren. De voornaemste rieden ende baden hem met gevouwene handen, hem te retireren ende te laten verbinden; maer de vreese van de sijne te desencourageren/ ende de begeerte der Victorie/ dede hem blyven/ alsoo werde hy de sijne volgen; maer de pyne en flauwicheyt deden hem korts daer na seggen tegen den Hartoch van Saxen-Louwenburgh: Vetter brenght My van hier, want Ick ben seer gequetst. Ter nauwer noot hadde hy sulcx geseyt/ of daer quam een onbekent Curassier (eenige meenden het was Pappenheym selfs) roepende: sijt ghy hier, ick heb u lengh gesocht, schoot hem door 't schouder/ terstont als hy desen doodtlijcken wonde ontfangen hadde/ viel hy neder/ niet meer spreeckende als/ myn Godt. Men heeft niet nagelaten qualijck te spreecken van desen Hartoch van Louwenburch, dewijl hy alleen is geweest de lesten by den Coninck/ ende die hem in den arm hadde om af te brengen. Sijnde vreemdt dat de Coninck soo veel wonden/ en hy niet een kreech/ hem wierdt oock naegheghheven als hem sulcx geobjicieert wiert/ waerom hy selfs niet was gewondet/ hadde geseyt: dat danck Ick myn groene Scharpe, als of de Keyserschen die verschoont hadden. Doch of sulcx door afgunst (om dat hy korts van de Keyserschen was overgekomen/ ende weder nae den Chur-Vorst van Saxen ginck) of met fundament ghesept is/ late ick Godt oordelen.

Terstont gingh de Charge weder aen/ soo dat noch de geene die den Coninck meenden op te rechten/ ghenootsaeckt wierden weder te peerde te stijgen om te vechten/ alsoo de Keyserschen de quetsuren des Conincks gemerckt hebbende/ daer door nieuwe moet schepten; alsoo konden sy het Lichaem des Conincks niet wech brengen; ende also leggende/ kreech noch een schoot door 't hooft ende twee steecken door 't lijf/ thoonende de Keyserschen dat sy noch den dooden Co-

ninck

niet verwonden / te sullen weder op opstaen. Op dese vijf wonden alludeerden naemaels sijne vyanden met dit vers/ *Gustavi imperium primis Gustavus labellis, implerunt Iustum vulnera quinque tuum*. De Coninck hadde gemeenlijck eenige Laquayen of voet knechten by hem/een der selver wierde mede doot by hem gevonden. Des al niet tegenstaende en forceerden de Sweedtschen de opghemelde Bataillon, sloegen het / ende kreegen seven stucken gheschuts / dit was aen de Lincker-vleugel des Vyants. Aen de rechter-vleugel was de Luyt. Colonnel Relinger met drie hondert peerden gecommandeert te chargeren vier Regimenten Crabaetsen van Isolani, 't welck hy dede met sulcken succes dat hy tot twee tyden daer deur brack / kreegh drie Cornetten / ende verloor een van de sijne. Al sijn Officieren wierden gequetst ende hy self deur den arm / waerom hy retireerde. Isolani bleef daer selfs met veel van de sijne. Niettemin/ noch achtien Compagnien van de sijne vielen weder aen op eenige Regimenten Duytsche/ die de bagage bewaerden / de selve in eenich disordre brengende / doch eene dicke nebel weder opcomende gaf middel aen de Duytschen om haer weder in ordre te stellen. Gallas, Merode ende Holck, om de poste ende verlooren Artillerie weder te winnen / commandeerden eenige uytgelesene benden te Paerde ende te Voet op de Sweetsche/ die nae een hart gevecht de poste weder in namen/ende eenige Sweetsche Regimenten in disordre sloegen.

De Hertoch van Wymar deur den Veltmaerschalck Kniphuysen verstaende den doot des Conincks/was boven maten gealtereert/ende protesteerde dat te wreecken of niet meer te leven/ende viel met groote dapperheyt op de Keyserse/ gevolcht van het Anhaltse en Leeuwesteynsche Regimenten/daer was een desperaet gevecht; de Keyserse om haer advantagie te houden; de Sweetse om het weder te winnen: Hertoch Bernard van Wymer dede wonderlijck wel / brack driemael door de Keyserschen/onaengesien hy in sijn lincker arm gequetst was/ dwingende eyntelijck de Keyserschen haer poste ende Canon te verlaten. Daer naer verder gaende / dreef de Keyserschen noch uyt een ander poste / behoudende dertien stucken / het was nu omtrent drie uyren nae de middach; de Hartoch vindende noch eene poste by seecker Wint-molen / bewaert deur drie Regimenten Keyserschen / marcheerde oock om die te slaen / sendende eenige partyen om de vluchtende te vervolgen. Hier was het gevecht meer als elders/want Pappenheym nu aengekomen was met eenige versche Regimenten. Dies de Hertoch gemelte poste verlatende, toogh hem int gemoet/alwaer seer lang ende furieuselijck gevochten/Pappenheym met een Canons kogel midden deur aen de knoop van 't zael geschoten/ veel andere Officieren ende Soldaten doot ende gequetst wierden / de nacht ende nebel eyntlijck het gevecht termineerende, 't Ginck met dese Bataille als ghemeenlijck nae het spreeckwoort *uti quisque suum vult esse, ita est*. Elcke partie schreef sich de Victorie toe. 't Is nochtans klaer dat de Sweetse de meeste eere hebben ingelegt/als sijnde lest gebleven op het Velt/ hebben becomen een groot deel Bagagie ende Artillerie/ te weten een ende twintich Stucken.

De Keyserschen aen haer zijde sustineerden dat sy de Victorie hadden / uytgevende/dat soo wel de Sweetse nae Naumburch, als sy na Leypsich retireerden; dat de Sweetse niet meer als ses Standerden/ende sy wel sestich gekregen hadden/

den/ dat van de Sweetse wel seven duysent, van de Keysersche niet meer als drie duysent gemist wierden/ ende om sulcx meer te doen gelooven wierde tot Weenen Brussel, Munchen, ende elders victorie gebrant ende *Te Deum* gesongen.

Het Lichaem van den Coninck wierde eerst s'anderen daechs gevonden/ sijnde qualijck kenbaer om sijne quetsuren / ende van paerden ende menschen overgelopen zijnde. Hy hadde drie dagen te voor sijn doot genoechsaem als geprognosticeert / tot Naumburch; siende de groote acclamatien des Volcx/ alsoo dat hy tegen sijn Hof Predicker seyde: Onse saecken gaen wel, maer Ick vreese dat Godt my sal straffen om de dwaesheyt der Volcx, dat my te veel toe-schrijft ende betrout, my houdende als eenen Godt, ende dat hy sal toonen dat Ick een sterflijck mensch ben. Godt is myn getuyge dat het my mishaecht. Daer mach van komen wat het wil, maer Ick weete nochtans dat hy dit werck niet onvoltrocken sal laten. 't Lijck wiert gebracht van Naumborch op Wirtenbergh ende Berlijn alwaer de Coninckl. Weduwe was; ende het geleyde over Wolgast na Sweden.

Hy was geboren tot Stock-Holm den negenden Decembris / vijftien hondert vier ende 't negentich. Hy wiert gekroont den twaelfden Octobris sestien hondert seventien, ende getrout met Eleonora een Princesse van Brandenburch den acht en twintichsten der selver Maent/ liet na een Dochter Christina geboren den tienden Decembris sestien hondert ses en twintich, dese heeft seer glorieuselijck den oorloch gecontinueert/ ende in 't Jaer acht en twintich Vrede gemaeckt/ namaels haer self willens van de Croon abdicerende.

By de Keyserische wiert seer beklaecht de Graef van Pappenheym. De Coninck van Spangie hadde hem gemaeckt Ridder van het Ordre / doch hy stierf eer hy die ontfingh. Om de curieusheyt sal Ick hier by stellen wat Ridders noch in dit Jaer in 't leven waren.

Vande Regering van Philips *de* tweede.

1. TRes-Hault Tres-excellent & Tres-puissant Prince Ferdinand par la grace de Dieu Archiduc d'Austriche l'An. 1597. à present Empereur II. du nom.

Vande Regering van Philips *de* derde.

2. Don Antonio Alvarez de Toledo & Biamonte, Duc d'Alvo, Connestable de Navarre, 1599.
3. Hault & puissant Prince, Maximilian, Comte Palatin du Rhin, Duc des deux Bavieres &c. 1602. à present Electeur.
4. Don Alexandre Pico, Prince de la Mirandola, Marquis de la Concordia, &c. 1605.
5. Don Inigo d'Aualos de Aquino, Marquis de Pescara & du Guasto, Prince de Francauilla de Monderisio, &c. 1605.
6. Don Virginio Vrsino, Duc de Braciano, Marquis d'Anguillara, Comte de Campagnano.

7. An-

7. Andrea Mattheo Aquauiua, de Arragon, Prince de Caserta, Marquis de Bellante. 1607.
8. Don Francisco Colona, Prince de Palestrina, Duc de Bassauelo, Comte de Carbonano. 1610.
9. Don Frederico Landi, Prince de Valdetaro, & Cebo, Marquis de Bardi, Comte de Compian. 1612.
10. Messire Iean de Croy, Comté de Solre, Baron de Molembais & de Beaufort, Seig^r. de Conde & de Montigny. 1615.
11. Don Manuel Alonço Perez de Gusman el Bueno, Comte de Niebla. 1615. A present Duc de Midina Sidonia.
12. Hault & Puissant Prince, Wolfang Guillaume, Comte Palatin du Rhin, Duc de Bauieres, Iuliers, Cleves, & Nieubourg. 1615.
13. Hault & Puissant Prince, Wladislas Sigismund Prince de Poloigne & de Suede. 1615. A present Roy.
14. Messire Charles Philibert d'Este, Marquis d'Este, & de S. Martin. 1616.
15. Messire Philippe Duc d'Arschot, Comte d'Aremberge 1618.
16. Messire Christophle, Comte & Signeur d'Ostfrise & d'Emden 1621.
17. Messire Iean Olderich, Baron d'Eggenberch & d'Erenhaus, &c. 1621. Depuis Prince d'Eggenberg.

Van de Regering van Philips *de* vierde.

18. Don Francisco Diego Lopez de Suniga, & Sotomayor, Duc de Veiar, Marquis de Gibraleon. 1621.
19. Missire Guillaume de Melun, Prince d'Espinoy. 1622.
20. Messire Leonard Helfrid, Comte de Meggau, Baron de Creuzen. 1612.
21. Messire Franchois Christophle Keuenhiller, Comte de Franquenbourg, &c. 1623.
22. Messire Philippe de Rubempre Comte te Vertain, Baron d'Euerberghe 1624.
23. Messire Alexandre de Bournonville, Comte de Hennin Lietart, &c. 1624.
24. Messire Louys, Comté d'Egmont, Prince de Gaure. 1624.
25. Don Honorato Grimaldi, Prince & Seigueur de Monaco, Marquis de Campanna. 1625.
26. Messire Albert Duc de Fridlant & de Sangan Capitaine General de sa Maj. Imperiale par mer & par terre. 1627.
27. Messiere Iean, Comte de Nassau, Carzenellebogen, Vianden, &c.
28. Don Alonso Fernandes de Cordoua & Figueroa, Marquis de Priego & de Montaluan. 1627.
29. Messire George Louys, Comte de Schwartsemboch, Seignuer de Hohenlandtzperg & Muran.
30. Don Vincenzo del Bosco, Arragon, Velasquez & Villeraul, Prince de la Catholica. Duc de Misulmeri.
31. Mess. Maximilian, Comte de S. Aldegonde, Baron de Norkermis, Visconte de Wisque, Seneschal d'Ostrevant. 1628.

32. Don

32. Don Tiberio Carrafa, Prince de Bisignano, & Scilla, Duc de San Marco, Comte de Claramonte, &c.
33. Messire Erneste, Comte d'Isemburg, & de Grensaw.
34. Don Louys d'Arragon, Cardona, & Cordoua, Connestable d'Arragon. 1628.
35. Messire Albert de Ligne Prince de Barbancon. 1628.
36. Messire Ottho Henry Fugger, Comte de Krickberg, & de Veisenhorn, Seigneur de Cruenenbach.
37. Messire Nicolas, Comte d'Esterhazy de Galantha Palatin du Royaulme d'Hongrie.

Om te vullen 't getal 'twelck is gestelt ende gelimiteert op vijftich Ridderen (sijnde dertien plaetsen vacant) hadde de Coninck vier geprovideert ende genomineert/ te weten/ de Marquis de los Balbaces, Soon van den overleden *Marquis* Spinola, de Graef van Papenheym, de Baron van Walsteyn Neve van de Hertogh van Fridlandt, en de Vorst van Didrichsteyn, die het collier noch niet hebben ontfangen/ en deur Papenheyms doodt/ bleef sijn plaets oock weder vacant.

Van hier was aen den Coninck gesonden de Heer Cornelio Pauw, voor desen Hooft-Consul tot Aleppo. Hem wiert den tienden Iannuari gegeven dese Last/ om namentlijck te vertoonen / als nu evident ende voor al de Werelt kennelijck/ te vreesen dat Spaengien ende het Huys van Oostenrijck/ haer over lange hadden geligueert/ omme eerst de absolute Heerschappie in Duytslandt in te voeren / ende vervolgens andere Coningen ende Princen van Europa / de wet te geven.

Sijnde 't selve daer uyt gebleken/ dat de selve met gesamentlijck beleyt / vele Princen/ Vorsten ende Steden/ in Duytslandt gesupplanteert/ de Steden ende Havenen aen de Oost-Zee geoccupeert/ ende jongst hare wapenen omtrent den Rhijn/ genoechsaem t'samen gevoegt/ ende namelijck de Spaensche/ hare Protectie aen eenige Vorsten aengeboden ofte overgedrongen hadden/ als mede die van Kölen en den Chur Vorst daer toe gesolliciteert/ alleen om haer heerschappye/ nevens het Huys van Oostenrijck in Duytslant te verbreyden ende vast te maken. Waer tegen haer Ho. Mog. niet genoechsaem konden loven / de heroïque daden van Sijne Koninckl. Majesteyt die met soo grooten constantie ende resolutie tot verlossinge van 't geoppresseerde Duytslandt/ sijn wapenen geliest hadde te employeren/ ende daer door een eeuwigen lof ende roem/ by alle de werelt becomen soude. Maer alsoo de desseinen van Spaengien ende Oostenrijck nimmermeer souden op houden/ om den Christenheyt te turberen / oock in tijden ende wijlen/ tegens sijn Majest. ende des self Coningrijcken/ weder comen uyt te barsten / ende met het uyterste rigueur / ende ressentiment gheexecuteert soude werden/ indien sy daer toe gelegentheyt ende middel conden vinden: Dat mits dien als nu den rechten tijdt ende occasie waren gebooren om 't selve te beletten/ ende de Spaensche ende Oostenrijckse macht sulcx te dempen/ dat men de selve voortaen niet meer soude behoeven te vreesen. Waeromme haere Ho. Mog. sijne Majest. in sijn hoochste wijsheyt te bedencken gaven of de selve niet soude goet vinden Sijn Coninckl. reputatie wijders te verbreyden/ ende de Li-

vertept

bertept van het gheaffligeerde Duytslandt / geheelijck te restaureren / mitsgaders de Spaensche uyt het Rijck te verdrijven / ende alsoo den Staet van het Roomsche Rijck volgens de oude ende wel her-gebrachte Possessien / Constitutien / rechten en gebruycken / in sekerheyt te stellen. Dat tot dien eynde haer Ho. Mog. de Spaensche macht / in de Overheerde Provintien / den geheelen voorleden Somer met haer Velt-Leger ende voorgenomen exploytten / ende dese winter met de aenhoudinge van alle hare extraordinaris Krijchs-volck hadden opgehouden / ende belet dat de selve naer Duytslandt niet hadde konnen gesonden worden. Synde haer Ho. Mog. wel geresolveert / daer in met alle vigueur te continueren / ende oock om haer met alle macht op het voor-Jaer tijdelijck in 't Velt te begeven / ende yets notabels voor te nemen / ten eynde van alle canten de Spaensche ende Oostenrijcksche macht verbroocken / ende de gemene libertept geconserveert mochten worden. Daer op haer Ho. Mog. oock wel souden wenschen met Syne Majesteyt naerder te Correspondeeren / om van des selfs vordere intentien ende Oorlogs desseinen geinformeert te wesen / ende desgelijcx de hare te communiceren / ende also gesamentlijck tot het gemene beste te mogen cooperen.

Tot welcken eynde haer Ho. Mog. mede aen den Coninck van Vranckrijck hadden gesonden / namelijck / Vosbergen, om Sijne Majest. meer ende meer op te wecken tot het voorsz. ghemene beste van de Christenheyt / ende tot continuatie van de faveuren ende assistentien / die de selve aen Sijn Majest. van Sweden / tot noch toe hadt bewesen. Mitsgaders om wech te nemen / alle sinistre misduydingen die by sommige onder pretext van veranderinge / ende oppressie van de Roomsche Religie in Duytslant en by andere / van onderhandelinge met Spaengien wierden uyt-ghestroyt / om aen de eene zijde den hoochstgemelte Coninck van Sijn Majest. van Sweden af te leyden / en aen de andere / met voorslagen van handelingen / andere Princen te abuseren / ende door sodanige middelen Sijne Majest. van Sweden / de hoochste Eere / ende de Christenheyt de vruchten van Sijne Majesteyts victorien te benemen / ende daer door het Huys van Oostenrijck / met Spaengien / in Duytslandt weder op de been te brengen.

Ende hoewel het notoyr was / dat de Spaensche voorgaens sodanige menteen ende artificien tot haere avantagie sochten te gebruycken / ende genoechsaem kennelijck / dat het Oorloge in Duytslandt geen Oorloge van Religie, maer van Staet, ende tegen het Huys van Oostenrijck aengenomen was / ende Sijne Coninckl. Majesteyt hem daer in soo loffelijck ende rechtmatich / ende alleen voor het publijcke beste was quijtende / dat nochtans Sijne Majest. na sijn hoochste wijsheyt soude gelieven te overwegen / of de selve sodanige practijcken by Vranckrijck / niet soude goet vinden te doen stuyten ende met den hoochstgemelte Coninck continuerende alle goede confidentie ende correspondentie de vyanden de occasie ende het pretext benemen / daer door de selve bedecktelijck / ende onder de hant mis-intelligentie sochten te verwecken.

De Gedeputeerde wiert ghelast in desen te gebruycken / alle goede dexteriteyt / ende waer te nemen de beste occasien / omme 't voorsz. Sijn Majest. van Sweden voor te dragen / ende smaeckelijck te maecken. Ende indien de selve van sijn

Oorloghs desseynen/secretelijck soude believen te communiceren / verthoonen dat 't selve best ende seeckerlijck aen ende door Sijn Excellent. den Heere Prince van Oraengie souden konnen gheschieden/ ende van wegen Sijn Hooghgem. Excellentie daer toe alle confidente correspondentie aenbieden.

Indien hem van eenige handelinge met den Vyandt voorgeworpen wiert/ soude hy verklaren hare Ho. Mo. daer van niet voorgekomen/ ende wel bewust te wesen / dat de Spaensche met soodanighe uytstroyingen/ doorgaens alleen haer profijt hadden gesocht. Maer dat haer Ho. Mog. haer in postuere stelden/ om den vyant het Oorloge met alle vigueur aen te doen/ wenschende dat alle de gene/ die by de grootheyt van Spaengien en Oostenrijck geinteresseert waren/ met gelijcke constantie ende resolutie / haer wapenen ter rechter tijdt/ ghelieffden te gebruycken. Dat mede haer Ho. Mog. op de specieuse aenbiedingen van onderhandelinge van de Spaensche zijde/ voor desen aen haer gedaen / geen regard hadden willen nemen / om de selve daer mede geen advantagie op andere Princen tegens haer in Oorloch wesende / te geven / ende tegenwoordich oock geen tijdt nochte apparentie was / daer op te dencken; maer veel eer / om de Spaensche macht/ eens voor al te konnen nederwerpen/ insonderheyt als Syne Majest. syne verkregen victorien tegen de selve soude gelieven te vervolgen.

De Gedeputeerde soude in alle 't voorsz. alle mogelijcke devoiren ende officien aenwenden/ ende met andere publijcke Ministers / gelijcke last ende intentie hebbende / mogen correspondeeren / ende insonderheyt aen de Gedeputeerde van Hare Ho. Mog. naer Vranckrijck gesonden/ advyseren de Constitutie ende Occurrentien van Duytslant ende omtrent Sijn Majest. passerende / ende de Informatien die hy aen de selven/uyt het Hof van Vranckrijck soude bekomen ten besten menageren. Ende indien noodich mochte wesen/dat de Gedeputeerde een keer na Vranckrijck soude behooren te doen / omme aldaer informatie ende kennisse te gheven / van het gunt omtrent den Coninck van Sweden ende in Duytslant passeerde/ soude hy met Correspondentie van de Gedeputeerde van haer Ho. Mog. aldaer gesonden/ een Reyse derwaerts / ende nevens den selven de noodige officien by den Coninck van Vranckrijck helpen doen; Gelijck oock aen den Heer Vosbergen in Vranckrijck zijnde / wiert macht gegeven om des noot/een reyse te doen aen den Koninck van Sweden/ gaende syne last ende instructie tot een ende 't selve oog-merck / om namelijck by dese gelegentheyt aen 't Huys Oostenrijck den doot-steeck te geven. Hoewel Hollandt of de voorsichtigste aldaer wel sagen / dat sulx niet best soude zijn/ alsoo de al te groote macht alsoo gevaerlijck was in Sweden ende Vranckrijck/als in Oostenrijck ; maer 't was noch niet tijdich/Vranckrijck konde noch niet resolveren tot de rupture/ werdende ghebrouilleert deur de Spaensche in Lotringen : ende deur de factie ende aenhangh des Hartoghs van Orleans ende der Coninginne Moeder.

Niet te min de Coninck van Sweden voor-siende de weder aenwassende macht van de Keyserschen/ hadde den Afgesante Pauw versocht een reyse te doen herwaerts; om te representeren de geschapentheyt der saken in Duytslant, ende dat dese Staet behoorde wat naerder sich te voegen met Sweden/ ghelijck dan yeder een geern het meeste water wil trecken na sijn Molen; maer alhier had de meeste weynich smaeck daer aen / sich beter vindende by de Neutraliteyt. Men

had

had hier in Novemb. den gemelden Afgesante weder gedestineert na Duytslant met last om naest dancksegginge voor de oprechte vruntschap ende confidentie die de Coninck jegens desen Staet betoont had/van met d'selve te willen onderhouden/continueren/ ende vermeerderen alle goede Correspondentie / soo in het belept van de Oorlogen als andersints/ ende dienvolgende met onderlinge deliberatien voor te nemen/'t gene voor de gemeene Christenheyt ende van wederzijden dienstelijck souden worden bevonden / met verklaringhe dat haer Ho. Mog. van hare zijde / met gelijcke sinceritept ende confidentie hadden geprocedeert/ ende daeromme naer het vertreck van den Heer Oxenstern Zijn Majest. Ambassadeur/ volgens de Antwoorde aen den selven gegeven/ende de aenschrijvinge de voornoemde Gedeputeerde gedaen / haer tot een vigoreus ende offensijf Oorloghe gheprepareert/ sonder dat de secrete Communicatien alhier in den Hage op het voorsz. Jaer gehouden/ tot eenich Accord/ofte vredehandelinge/maer alleen tot Oorlochse dessepnen ende exploycten hadden gestercht/ende dienvolgende soo haest de saecken rijp waren geweest / onder het belept van de Prince van Orangie een machtich Leger te Velde was gebracht/ met verhael van de gedane Conquesten; ende wat soulagement sulcx aen Sweden hadde gegeven. Prijsende voorts oock des Koninckx heroique daden. Daer na verhalende wat van de Handelinge met de andere Provintien of Staten van dien was. Dat hy den Koninck mocht verseeckeren datmen hem van den voortganck der handeling sinceerlijck soude berechten.

Hy wiert oock gelast te vernemen / wat Legers ende fortsen Zijne Majest. ende des selfs geallieerde in Duytslant; wat macht de Keyser ende de Papistische Ligue op de been waren hebbende / werwaerts de dessepnen ende exploicten van weder zijden gingen / hoedanich de ghestalten van de Legers / ende of/ ende hoedanige handelinge / souden mogen voor handen wesen / ende aengheboden ofte voorgenomen worden. Te penetreren / of ende hoedanige inclinatie by Zijne Majest. tot continuatie van de Oorlogen of handelinge met den Keyser ende Ligue was / wat voorslagen daer toe gedaen / ende Persoonen daer toe geemployeert wierden/ ende arbeyden soo veel mogelijck te verhinderen/ dat geen ontydige of prejudiciable handelinge voorgenomen wierden. Hy wiert oock gelast de saecken van den Koninck van Bohemen by alle occasien ten besten te recommanderen. Ende insonderheyt te vertonen / dat de beswaernissen op de Oost-Zee tot groote ongelegentheyt/ja bederf van de Commercie wierden gecontinueert /niet tegenstaende andere Coningen ende Potentaten op de Intercessie van haer Ho. Mog. gelijcke beswaernissen afgedaen hadden/ende daerom instantelijck aenhouden dat Zijne Majest. de selve insgelijcx geliefden te doen cesseren.

Aengaende 't versocht Subsidie/wiert gelast te vertonen dat haer Ho. Mog. door de Extraordinaris laste van Oorloge/ de selve niet hadden connen fourneren/ ende in hare finantien sulcx waren verachtert/ dat de Provintien het noodichste binnen s'Lants niet wisten op te brengen. Doch niet te min dat hare Ho. Mog. tot betoninge van haer affectie/by de Provincien devoyr souden doen/ ten eynde Zijn Majest. voor het eerste noch twee Maenden tot vyftich duysent gulden ter Maent mochten toegesonden worden / het welcke de Gedeputeerde

 belast

belast wiert alsoo te menageren dat het puplick in de Casse/ ende tot dispositie van de Coninck mochte comen. Hem wierden oock in handen gestelt ende gerecommandeert verscheyden particuliere saecken. Maer voor ende al eer hy noch van hier quam/ geraeckte de Koninck te overlijden / blijvende in den slach by Lutsen, als elders geseyt is; sulcx gaf inder daet hier consternatie/ gelijck het aen die van de Spaensche zijde weder moedt gaf / konnende soo wel hier als by de Spaensche niet werden gelooft/ dat soo haest yemant soude werden gevonden/ die soo grooten last ende pack op sijn hals soude konnen laden/ende geladen hebbende uytvoeren. Immers dese Staet vondt goedt den Heer Pauw wederom ten spoedighsten te senden na Franckfurt, met addresse aen den Rijcx-Cancelier Oxenstern, aen de Hartoch van Wymer, ende andere die de meeste directie aen de hant hielden; den selven ginck hy verseeckeren / dat dese Staet voorsien haer subsidien te liberaelder ende veerdiger souden bybrengen / om de Sweetsche of Protestantsche party in alle manier te animeren en te stercken. Gelijck oock ende insonderheyt Vranckrijck gedaen heeft. Soo dat men geen sonderlingh veranderingh heeft konnen mercken/ behalven dat Chur-Saxen het ontterstont begost te leenen aen de Keyserlijcke vredens-presentatien.

Eynde van 't Iaer 1632.

HISTORIE of VERHAEL VAN SAKEN van STAET EN OORLOGH,

In, ende ontrent de

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van *AITZEMA*.

DERDE DEEL.

DERTIENDE BOECK.

DE Koning Sigismund in Polen overleden ende in zijn plaets Vladislaus zijn outste Soon gekozen zijnde: heeft zijn Majesteyt goedt gevonden sulx aen haer Ho: Mo: aen te kundigen ende haer t'inviteren op de Kroninge tot Crakauw: daer toe kiesende den Prins Ianus Radzivile, tot Leyden studerende; ende seer wel gestudeert hebbende: insonderheyt een goedt Orateur ende in't Latijn wel ervaren zijnde: sulx hy betoonde als men tot Leyden zijn Kock/ die een Borger had doot gesteecken / hadde laten onthoofden; want hy gedurende seeckere Academische actie in't groot Auditorium, op stont ende/ ex Iuvenili Calore, meer/ als na de rechte beschapenheyt / eene scherpe en-de Invective Oratie dede tegen de Professoren: onder andere gebruyckende dese woorden; Sanguinem innocentem atque in defensum crudeliter profudistis. Maer om dat hy een Prins was / ende vande Gereformeerde Religie: soo ginck dit heen onder faveur van de Academische vryheyt/ hem wiert van toegesonden dese opgemelde last; met Brieven van Credentie vanden vijfthienden Novembris des verleden Jaers. d'Opschrift van zijne Credentialen was: Jllustrissimis, Illustribus, Magnificis, Generosis, Nobilibus, Spectabilibus, Ordinibus Generalibus Provinciarum Confederatarum Belgicarum, gratè nobis dilectis,

 Dese

Dese inscriptie was hier niet aengenaem: ende noch min als Prins Radzivile in d'aenspraeck van zijn Harangue stelde Princeps & ordines. Welcke misslach korts daer na d'Ambassadeur Sawadſky noch klaerder beging; als hy / gelijck ooch zijne Credentialen d'aenspraeck maeckten; Jllustris (daer mede designerende den Prins:) Magnifici &c. Ende schijnt dat de Polen desen Erreur hebben geschept / uyt den Text van den Heere Grotius in zijn Bouck de antiq. Reip. Batavicæ: alwaer hy seght; Dat de Staten / Optimates, de Republijcke niet regeerden Sine Principatu. Als Prins Radzivile d'eerstemael de Gecommitteerde van haer Ho: Mo: hem visiterende weder reconduceerde; soo bracht hy haer niet verder als tot in't Voor-huys / niet aende Caros: sulx heeft hy ten naestenmael moeten corrigeeren. Het antwoort (ingestelt by den Heer Beaumont) gelijck ook zijn propositie volgen hier na.

ORdines Generales Fæderatæ Belgico Germaniæ audita Primum deinde lecta accurateque expensa oratione quam mandato Sereniſſimi ac potentiſſimi Principis *Vladiſlai* quarti Poloniæ ac Sueciæ Regis &c. die decimo tertio *Ianuarij* in Ipſorum conſeſſu Pronunciavit ac deinde ſcriptam Reddidit Illuſtris Janusſius Radzivillius Dux in Bierze, & Bubruki Sacri Romani Impery Princeps & intimus camerarius, Legatus ſubſecutus tenorem Epiſtolæ Sereniſſ. Regis, datæ Warſaviæ decimo quinto *Novembris* anni ſuperioris, declarant & teſtificantur lubentiſſimis animis & gratiſſimo affectu ſe accipere & venerari hanc egregiam *ſereniſſimi Regis* ergo hanc rempub. benivolentiæ ſignificationem, quam vt ſibi ducunt eſſe honorificentisſimam ita S. R. Mti. quam poſſunt maximas gratias agunt, quod miſſâ tam ſplendida legatione, quo res ſuæ loco eſſent, non ignorare eos voluerit: cumque ea fuerit Dei O. M. voluntas, vt Sereniſſimus ac Potentiſſimus, feliciſſimæ memoriæ Rex, Sigiſmundus quartus, expleto mortalitatis curriculo, poſt florentiſſimum quadraginta quinque annorum regnum, in fata conceſſerit; cujus Regis Majeſtatem Ordines Generales federatæ Belgico Germaniæ obſervantiſſime Semper coluernnt amicitiamque & benivolentiam omnibus officiis demereri ſtuduerunt, Nihil illis potuit accidere optatius, quodque magis, deſiderijs & votis expetiverunt, quam quod Jlluſtriſſimi proceres Reip. Polonæ feliciſſimâ & auſpicatiſſimâ Electione in paternum Solium euexeriut ſereniſſimum Vladiſlaum IV. quem pro animi & corporis Excellentiſſimis Regijſque plane virtutibus & ornamentis, non dubitant ea ſapientia, prudentia, fortitudine, & Clementia præſtantiſſimi Regni habenas moderaturum vt nullo ſuperiorum, vel optimorum & maximorum Regum gloriâ minor futurus, atque adeo major aliquis publicæ felicitatis cumulus Poloniæ reliquiſque ditionibus, eo Procurante acceſſurus ſit. Gratulantur itaque lætiſſimis animis Ordines Generales fæderatæ Belgicæ Germaniæ delatum honorem Sceptri ſereniſſimo Regi, Deumque, vt diu illum præeſſe populis, res proſperrimè qua pa e qua bello gerere, indieſque magis ac magis florentem eſſe velit, ſupplicibus votis venerantur. Jpſi ſane Ordines generales federati nunquam deſinent quanti tantum principem faciunt, quantoque opere amicitiam & benivolentiam S. R Mtis exoptant omni officiorum & obſequiorum genere teſtatum facere. Enimvero cum is ſit regni, Procerum & Populorum Poloniæ itidemque harum Belgico- Germaniæ Provinciarum Status, ut multa hinc inde habeant mutuis commercijs âlijſque rationibus conjuncta & implicata, ita ut vere dici poſſit vix

vix fieri posse quin & prospera & adversa utrorumque ad utrosque pertineant & communia sint; Non dubitant fœderati Ordines, quin hæc ipsorum propensio & voluntas S. R. Mti. grata sit & accepta, Illaque vicissim hanc Rempub benevolo ac amico animo prosecutura, idque actura, ut mutua commoda, omni qua commodissimè poterit via, foveantur, augeanturque. Idque ut facere dignetur & velit S. R. Mtem. Officiosissime rogatam volunt. Jllud autem præcipue S. R. Mti. cordi fore sperant, utque sit, commendant rogantque, vt mercatoribus naviumque Magistris Nostratibus, qui magna & ampla in regnis ejus ditionibusque negotia exercent, quibus in colarum etiam Præcipue Nobilium Poloniæ utilatates maxime continentur, itinera, navigationes, & omnis commeandi ac commercandi ratio libera, justa minimeque impedita esse possit. Si quid ab hac parte vicissim serenissimo Regi ejusque regni commodi aut utilitatis poterit afferri ac præstari, in eo, nunquam ordines Federatos officio suo defuturos, expectationi autem suæ cumulate satisfacturos S. R. Mas. re ipsâ, favente Deo experietur. Jtaque quod si res ita ferat, ut de componendis inter Poloniæ & Sueciæ Regna dissensionibus, Tranquillitate Publica reducenda & stabiliendâ agatur eaque in re opera & officia Ordinum non ingrata futura sunt hujus Reip. Nomine sponte, Nulloque petente aut procurante, ad utrunque Regem Legati missi, omnique conatu allaboratum est, ut pacis conditionibus æquis & Quemadmodum superioribus annis honestis aut pacem & inducias Longinquiores funesto bello finis imponeretur, nunc sane & in posterum una cum Galliæ & Brittanniæ Regibus ad tam salubre orbiq; christiano necessarium negotium extabunt promta & propensa studia & officia Ordinum fœderatorum, eoque nomine legationes decernere pro regnorum & rerum dignitate minimè gravabuntur.

Ad vsum belli, si ita videatur & opus sit, poterit S R. Mas. per suos homines & arma & quæ alia eo pertineant in his Provincijs ut coëmantur, procurare, eorumque exportandorum Regijs procuratoribus non negabitur facultas, quandocunque Status hujus Reip. maximo & diuturno bello cum potentissimo hoste inplicatæ id absque incommodo poterit ferre; neque per hujusmodi rerum penuriam detrimenti aliquid metuendum sit. Publicæ enim salutis summam & ante omnia rationem esse habendam S. R. Mas. pro suâ egregia prudentiâ procul dubio benignè judicabit, cujus respectu nemini Regum aut principum hactenus potuit fieri potestas militis in his ditionibus vel earum limite conscribendi; quippe cum ab initio hujus belli, ad hoc usque temporis externo, ut Plurimum milite vel auxiliari vel conductitio (vicinorum aut federatorum Regum benivolentia aut permissu) potissima exercituum pars constiterit, quorum numeris aliquid decedereant id quod Indigenarum haud sane multum est, ex hauriri, Id vero Salus & Tutela Patriæ minime Pateretur. veruntamen tanta est S. R. Mtis. sapientia & prudentia, isque ergo populos suos clementissimus affectus, ut sperent imo confidant futurum Federati Ordines, aliquam viam & rationem inventuram, qua per honestam Tutamque pacificationem omni bello etiam Moscovitico finis imponatur.

Quod porro S. R. M. federatos Ordines generales honorificentissime invitare dignatur, & missâ legatione, solemnibus tam funeris & exequiarum serenissimorum suorum parentum quam, felicissimæ suæ inaugurationis Cracoviæ Celebrandis interesse voluit, gratulantur sibi eo nomine Plurimum, meritasque propterea gratias habent S R. Mti. neque sane committerent ut officio ea in re suo deessent, decernen-

da Legatione pro ejus muneris obeundi dignitate quam amplissimâ; verum cum dies 24. & 31. Juny mensis January jam pene presto sit, atque eo quod superest spacio iter tam longinquum vix suscipi nedum confici, ulla ratione possit, mediâ præsertim hieme, dolet certe Ordinibus federatis, se quod libentissime vellent, temporis brevitate exclusos præstare, eoque honoris splendore per legatos frui non posse.

Cæterum illustri Ianussio Radzevillo quod legationis huic Reip. valde honorificæ munus susceperit, eam cum summa voluntatis suæ significatione executus, sententiamque litterarum, S. R. Mis. sua disertissima Oratione benevolè prosecutus sit, Gratias agunt Belgico-Germaniæ Ordines Generales, eoq; nomine quam plurimum ipsi fatentur debere; utque hæc quę ad Orationem ejus respondentur, eodem, quem hactenus ostendit præclaro erga hanc Remp. affectu S. R. M. referre velit, rogant & commendant, iterque ei felix & prosperum comprecantur. Actum *Hagæ Comitis decimo quinto January* 1633.

Serenissime, Potentissime Rex.

Litteras Majestatis vestræ datas Warsaviæ die xv. Novemb. anni superioris exhibuit nobis in consessu nostro Illustris Ianussus Radzevilius Dux in Diesse & Bubinky sacri Romani Inperij Princeps & intimus camerarius Legatus ad nos Majestatis vestræ, summo sane & Amplissimo honore nos affecit Majestas vestra, quod nobis est dignatatam per Epistolam, quam missa splendidissiina legatione, *significare*, *id* quod juxta omnes orbis Christiani Reges Principes & Respublicas *nobis erat in* votis maximeque ad Salutem & tranquillitatem publicam Promovendam *expetendum*: nimirum Majestatem vestram felicissima electione Procerum regni in solium Paternum esse evectam. Agimus eo nomino gratias Majestati vestræ Deo vero Opt. Maximo (sine cujus voluntate Reges nec fiunt nec Regnant) quod eo Reip. Poloniæ animos & studia flexerit. Gratulamur itaque ipsi regno Primum, deinde Nobis etiam ipsis, publicam hanc felicitatem ardentibusque votis petimus a Divino numine ut *Majestatem* vestram multos annos prospere vivere velit & regnare, quo uno *optato, nos* quidem arbitramur esse complexaea omnia, quę subditi Majestatis vestræ ut beati sint omnique rerum expetendarum copia circunfluant, desiderare possunt. Nos & nostram Remp. habebit Majestas vestra ad eam omni cultu & obsequiorum genera prosequendam nullo non tempore Paratissimam. Ad cætera qua litteris Majestatis vestra continentur Latiusque ab Jllustri legato oratione publica coram nobis habita exposita sunt Responsum a nobis est datum perscriptumque, & ex relatione ejus Majestas vestra intelligere dignabitur: qui certe munus ipsi impositum ea fide Industria, dexteriate & insigni erga nos voluntatis suæ testificatione executus est ut eo nomine multum ipsi nos debere fateamur. speramus autem per ea quæ relaturus est Majestis vestra desiderijs a nobis pro nostra ergo illam observantione esse Satisfactum.

Cæterum Deum opt. Max. ut Majestatem vestram hospitet conservet & diu prospere & feliciter regnare velit, Rogamus. Datæ Hagæ Comitis die Decimo sexto Ianuarii 1633.

Propo-

Propositie van d'Ambassadeur van Poolen, daer van hier boven wert geseyt/ luyt als volgt.

Illustrissimi Fœderati Belgii Princeps & Ordines.

PAuci admodum dies sunt ex quo publicæ felicitatis interpres & communis gaudij internuncius ad vos venire jussus sum; postquam Serenissimus ac Potentissimus Princeps & Dn. Dominus *Vladislaus* IV. Dei gratia Electus Poloniæ Rex, Magnus Dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazoviæ, Samogitiæ, Sinoniæque, nec non Suecorum Gothorum, Vandalorumque Rex hæreditarius, Electus Magnus Dux Moscoviæ, D. noster Clementissimus: Postquam inquam sacra Regia Majestas sua non tantum vnanimi Polonici Regni Ordinum consensu sed etiam admirabili & pene stupendo vniversæ Christianitatis Regum, Principum, Rerumpub: licarumque applausu in *paternum solium evecta* fuisset, nihil prius & antiquius habuit quam ut *notitiam & significationem* Electionis & futuræ in augurationis suæ ad illos transmitteret, quos antecessoribus suis sibique amicos faventesque fuisset experta. Non immerito in isto censu Illustrissimam & præpotentem hanc Remp. S. R. M. sua semper recensuit. Magna enim multis retro annis fortissimo Batavorum populo & federatis Belgis vniversis cum inclito Polonorum regno non negotiationis solummodo sed amoris quoque & animorum necessitudo intercessit. Cujus tantum abest ut vel imminutionem vel remissionem minimam in futurum S. R. M. metuat ut potius novorum Officiorum accessione veterem amicitiam auctiorem fore confidat. Et quidem fecit ea de vobis opinio, ut inter cæteros orbis Christiani *Principes* non tantum luctuosissimum Divorum parentum *ex cessum*, sed etiam lætissimam *inaugurationem* suam atque adeo prospera & adversa sua univer sa vobis communicanda censuerit.

Nempe certo sibi persuaserat S. R. M. sua lætitiæque tristitiæque suæ pari affectu vos responsuros Conjunctisque cum omni Christianitate votis debita gratulatione excepturos novi summique honoris accessionem. Et vero quemadmodum Sacratissimam R. M. non ambitio non sanguinis præjudicium, non cæcutientis fortunæ indultus sed perspecta Sarmatarum populo virtus, animi corporisque dotem & Divæ Iagellonicæ stirpis ingentia merita ad summi in septentrione imperij fastigium evexerint: ita nemini ingratum esse potest tanti nominis incrementum, nisi qui novas polonorum spes & senescentem Sarmaticæ gentis felicitatem ægris oculis aspexerit. Fuit id tempus cum defuncto Divo Sigismunda tristis toto regno nostro rerum facies appareret; eam verô nunc novi Regis nostri sidus felici exortu suo discussit, & instar novi solis lucem, felicitatemque pristinam caliganti patriæ restituit. Dubium inde mihi majorne ex invictissimi parentis obitu dolor, an ex felici fily successionis exortu nos gaudium manere debeat. Profecto paria hic omnia esse oportet, sæduloque cavendum ne minores de nascete quam occidente virtute spes & expectationes conciperemus: Nunc inprimis postquam peculiari Dei beneficio is nobis Princeps obtigit; qui propriis virtutibus id fieri meruit, quod citra ullius invidium omnium suffragationibus veluti cæтesti oraculo factus est.

Eorsum hæc allego Illmi. proceres, vt tanto rectius non nostri solummodo Regni felicitatem intelligatis sed ut eo quoque avidius amplectamini amicitiam, studia, benevolentiam, quam par me hoc ipso die huic Reip. offerre S. R. M. sua voluit.

Prona ipsi ante hac in Remp: vestram voluntas fuit: cujus testandæ occasiones quia huc vsque defuerunt nihil aliud expetit, quam ut vobis offerentibus eas deinceps inveniat. Interim ad mutuæ voluntatis testificationem id vnum ab Illmis. & Illbus Dobus. vestris petit, ut illarum inprimis rerum, quæ ratio humana Suadet, fides Christiana iubet, satagant, id est ut omnes spes, copias potentiamque suam ad pacis studia conferant, & conjunctis operis ambitiosorum hominum cupiditatibus frenum injicere Christianique Sanguinis profusioni pro virili studeant cavere. Id vero ut fiat tanto auspicatius, plurimum tranquillitatis publicæ interfuturum est, si eæ quæ multis jam annis viguere inter Poloniæ & Seciæ Regna dissensiones consily & auxily vestri interventu per honestam justamque transactionem componantur. Tum etiam si *Moschorum Tiranni* (qui non ita pridem spreta & calcata induciarum religione hostiles copias suas ad Regna terrasque nostras eduxit) si *inquam* Tiranni istius perfidia militis armorumque subministratione ultra non foveatur. *Etenim* multo honorificentius & utilius Reip. vestræ id futurum putamus, *si contemto* Barbaro nihilque profuturo fœdere amicitiam illorum præferatis, qui sicuti ab infidæ gentis moribus semper alieni verunt, ita omnia læta, tristia, prospera, adversa communia vobiscum habere parati sunt. Atque hoc illud est cui testando solennis hæc à Rege meo mihi decreta est Legatio, quam sicuti gratam vos habere nullus dubito, ita æquissimis & Iustissimis Serenissi. Regis mei postulatis *cumulatissimé* vos satisfacturos neutiquam despero: præsertim cum illorum *præstatio non solum* in manibus vestris posita, sed & cum evidentissimis Reip: vestræ *atque adeo cum* totius Christianitatis commodis conjuncta sit. Ad hæc cum sponte vestrâ propen*deatis*, scrupulosius in eam partem nihil vltra differemus, sed illud quod magis vrget agemus potius. Jngentem bellorum molem Regno Serenissimi Regis mei imminere notissimum vobis est: ad eam vero sustinendam non virorum modo robur sed reliqui bellorum apparatus requiruntur. Rogat ergo S. R. M. sua ut non tantum militis scribendi sed & armorum in ditionibus sæderatis coëmendorum potestatem concedere velitis iis, quos eum in finem S. R. M. sua huc *transmissura* est. Id si ab illustr. Dominationibus vestris, prout minimè dubitamus obtinebitur, egregium redintegratæ vobiscum amicitiæ fructum in primis hujus regni sui auspicijs Serenissimus Rex meus videbitur percepisse. Conclusurus id unum addo; quandoquidem Serenissimæ R. M. suæ futurarum exequiarum, & subsecuturæ mox novæ coronationis indicium per Litteras Illustribus ac Præpotentibus Dominat. vestris facere placuit: velint illæ vicissim inter hæc læta, Tristiaque, studium suum Regi Regiæque Domui universæ testari, & tam funeris quam inaugurationis solemnibus in regni nostri metropoli *Cracoviâ par legatos suos Interesse.* Facient eo ipso Illustres Dominat. verstæ Regi Regnoque universo rem gratissimam, Reip. vero suæ gloriosam, nec etiam indignam utrorumq. affectu & studijs temporum præteritorum. Quorum continuationem sicuti ab Illustrissimis & præpotentibus Dominat. vestris spero, ita nomine, Regis mei eandem vobis vicissimus cumulatissimè polliceor & spondeo. exhibitum die *decimoquarto* Iannuarii 1633.

Hy wiert vereert met een Goude Keeten van twee Duysent seven-en-twintig guldens: ende passeerde van hier na Brussel om aldaer aen d' Infante der gelijcke Notificatie te doen.

In

In Majo daer aen quam d'Ambassadeur Sawadsky : ende dede de volgende Propositie: Tenderende om de Sweedtsche verhaet te maken / ter sake vande groote Tollen / die de Sweden in Pruyssen waren heffende.

De Sweedtsche Ambassadeur Camerarius sulcks vernemende heeft daer op geantwoordt als daer na te sien is. Sawatsky is met een Complimenteur antwoordt van hier voort getoogen na Engelant. Hem wiert vereert een Goude Keten van twaelf hondert gulden. Ende in substantie versekert; datmen hier alles soude by brengen wat tot vrede van beyde Kroonen mocht strecken: ende tot verminderingh van de Tollen. Hy hadde oock audientie by de Koninginne van Beemen: aenraeckende een voorslagh van Huwelijck tusschen zijn Koning ende de Princesse Elisabeth. Daer van hy oock sprack in Engelant.

PROPOSITIE *Van den Ambassadeur van* Poolen, *gedaen aende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.*

ALhoewel sijne Con. Majest. mijnen aldergenadichsten Heere nu onlangs uwe Doorluchticheden verwitticht heeft door den Prince *Radziville* sijnen Camerlinck, hoe hy is erweelt geweest tot Coninck van Polen, ende volgens dien de selve heeft laten aenbieden sijne vrundtschap ende ghenegentheyt; Soo heeft nochtans teghenwoordelick S. C. M. door een heerlijcker proeve willen te verstaen geven sijne liefde ende goetgunsticheyt t'uwaerts, mits u D. versoeckende met S. M. ende deselven Coninckrijcken een eeuwige vrundtschap, verbont ende alliantie te willen onderhouden, op dat door soodanigen middel niet alleen den Coophandel op nieuws moge floreren tusschen S. M. Coninckrijcken ende de Nederlanden, maer oock d'onderlinge vrientschap, diensten ende genegentheden aen weder sijden des te meer mogen aenwassen. Ende dit heeft S. M. inden aenvanck sijner Croninghe met u D. des te meer willen vernieuwen, om datter tusschen de Nederlantsche Provincien ende de Coninckrijcken van Polen ende Sweden eenen seer ouden bant is van vriendtschap, verbont ende Coophandel: den welken S. C. M. niet alleen begeert t'onderhouden, maer oock met nieuwe verbonden, diensten ende vruntschappen vermeerderen, niet twijffelende, oft u D. (die beyder Coningen ende Coninckrijcken vrientschap altijt selfs versocht ende de selve soo wel eerlick als nuttich geacht hebben) sullen hier inne S. M. goede genegentheyt, seconderen. Ende S. C. M. hout voor seecker, dat u D. des te liever sich sullen voegen nae S. M. begeeren, om dat allen menschen kennelick is, dat de Sweeden, door het nemen van ongehoorde Tollen inde Havens van *Pruyssen,* tegens d'Artijckelen vant sesjarige Bestant, oorsaeck zijn, dat de Negotie tusschen de Coninckrijcken van S. M. ende de Nedelanden hoe langer hoe meer vermindert: alsoo dat den Coophandel lichtelick soude t'eenemael vervallen ende te niete gaen, ten grooten achterdeel vande voorsz Coninckrijcken ende Provintien, soo daer by tijts door behoorlijcke middelen niet in voorsien wort: want al behoorde wel het Coninckrijck van *Sweden* S. M. Vader hooger ghedachtenis met recht ende reden toe, volgens 'tsegghen vande gantsche Werelt, soo is nochtans het onghelijck, dat den *Poolen* geschiet is door *'tontnemen vande Sweetse Kroon* eeniger maten verdraechlick geweest, soo lange de twee Coningen van eenen stam gebooren in 't leven waren, om

dat

dat de gheschaeckte Croon aent selve Huys bleef, hoe wel den eenen daer meer toe gerechticht was als den anderen. Nu dewijl het so verre ghekomen is, dat nae veele ellenden, die den Crijgh mede brengt, die geene, die het Coninckrijck inghenomen hadde, overleden is, ende dat S. C. M. sonder slach oft stoot wederom schijnt tot sijn recht te konnen geraecken; Soo heeft S. C. M. niet konnen lijden, dat sijn Conincklijcke Huys *langer vande Croon soude versteecken blijven*, ende sijn hartseer door het ongelijck, dat hem geschiet is verdubbelt worden. Derhalven is S. C. Majts. versoeck op u D. dat sich de selve willen gebruycken laten, *om S. M. wederom* aende Sweetse Croon te helpen, gelijck sy voor desen haer beste gedaen hebben, om des selven Heer Vader metten Sweetsen Coninck tot Vrede ende eendracht te brengen: ende dit versoeckt S. M. des te meer, dewijl doch nu beyde Coningen deser Werelt overleden zijn.

Dit konnen u D. wel ende ghevoeghlijck te wege brenghen, soo sy neerstelijck ende rijpelijck willen overwegen het recht ende billijckheyt van S. M. versoeck, ende de Sweetsche Standen te verstaen geven, dat sy niet behooren dat Conincklicke Huys, daer van haer soo veel goets geschiet is, noch haren oprechten Heer te verstooten, noch haer ende haer Landt in nieuwe ellenden te brenghen, op dat S. M. die dat Coninckrijck, dat hem van ouder tot ouder toebehoort, ghenadichlijck ende goedertierentlijck begeert te regeeren ende met nieuwe Privilegien te vermeerderen, niet gedwongen en worde sijne saecken *door andere middelen* te redden. Dit doende sullen u D. niet alleen vande *nakomelingen gepresen* worden, maer oock soodanige profijten ghenieten, alsser ghemeen*lijck uyt* Coningen ende Coninckrijcken vrientschap, verbont ende goede intelligentie plegen t'ontstaen. Eyndelijck dewijl S. M. op sig genomen heeft, den Brandt in Duytslant te blussen, versoeckt voor al, dat u D. daer toe oock haer beste willen doen, ende S. M. by tijdts openbaren, indien in dese saecke yetwets tot voordeel vande Vereenigde Nederlanden by dese ghelegentheyt kan ghedaen worden, het sy dan, dat u D. oft sich selfs daermede willen laten vinden, oft andersints mede inde Tractaten vervat worden. S. M. sal doen alles wat strecken mach tot eenen algemeynen Vrede ende tot profijt van u D. ende hare Vereenichde Landen, Overgegeven den *negentienden Majus sestien-hondert drie-en-dertich.*

Kort verhael van eenige Excessen van Tollen by de Sweedsche Tollenaren den Koopliedẽ afgedwongen inde Haven van Dansigh.

NA dat in't Accoort van *Tiegenhoven*, by beyder sijden Gedeputeerden besloten was, dat de Zweetsche Tollenaren *drie* ende een halven tot Tol *per cento* souden ontfangen; soo is bevonden, dat sy 'tgeseyde Accoort op veelderley manieren gebroken ende onbehoorlijcke Tollen vande Kooplieden ghe-eyst hebben, gelijck uyt volgende stucken blijcken sal.

Anno 1630. Int begin vande Lenten was den Prijs vande Rogge *hondert tachtich guldens* tot *twee hondert* toe, ende men heeft tot Tol betaelt *drie Daelders en een halven*: waer uyt blijckt, datter *vijf van't hondert* zijn ge-eyst.

Anno 1631. Op gelijcke tijdt gouw het Last Rogge *twee hondert Guldens* tot *twee hondert veertich* toe, ende men heeft voor Tol ghevordert *vier Daelders en een half*, waer uyt te sien is datter *ses* voor 'thondert betaelt zijn.

Anno 1632. Wierde den Rogge verkocht *'tnegentich Gulden* tot *hondert* toe het

het Last, ende heeft tot Tol betaelt *vier Daelders* ende een halve, dat is, *derthien* van't *hondert*.

Het Fransse Sout kost tegenwoordich *'tnegentich gulden*, ende betaelt het Last daer van tot Tol *twaelf gulden en een half*, blijckt alsoo betaelt te sijn *veerthien ten hondert*.

Het beste Klap-hout is tot noch toe verkoft geweest *twee hondert, twee hondert vijftich, drie hondert, vier hondert, vijf hondert gulden*, ende heeft sonder aensien van goetheyt of quaetheyt betaelt *vijftich gulden* tot Tol: waer uyt blijckt, dat het slechte Hout heeft moeten gheven *vijftich ten hondert*, ende het beste *thien ten hondert*.

Den selven Tol heeft tot noch toe het wagenschot, daer Schepen van gemaeckt worden, oock moeten betalen.

Yder Schip-pont Potasse betaelt tot Tol *sesthien grossen*, ende yder ton vande selve assche wort geset op *vier* Schip-ponden, hoe wel datter meenige ton gevonden wort, die soo veel niet in heeft: waer uyt te sien is, datter *acht* ende ook somwijlen *thien van'thondert* gevordert zijn.

Het Centner Vngers Koper is verkocht *acht en veertich gulden* tot *vijftich* toe ende heeft betaelt tot Tol *vier gulden en een derdendeel*, dat is *thien van't hondert*.

Vande Weedasse nemen sy *twintich gulden* ten *hondert* voor Tol: het Last vande selve assche gelt *twintich gulden*.

Het Last vande gemeyne assche wort verkocht *hondert gulden* tot *hondert vijftich* gulden toe, ende betaelt tot Tol *veerthien ten hondert*.

Het Last Peck heeft tot noch toe verkocht geweest voor *sestich* ende somtijts voor *seventich gulden*, ende heeft van Tol betaelt *derthien ten hondert*.

Overzeese waren, als Specerien, Wijnen, Sijden, Wtheemsche Laeckenen ende andere diergelijcke dingen in *Poolen* seer gebruyckelijck, betalen tot Tol *thien, vijfthien* ende *twintich gulden van't hondert*.

Noch hebben sy een middel om desen Tol grootelijcks, hoe wel seer onrechtveerdelick, te vermeerderen: want de Tollenaren begeeren niet als Daelders t'ontfangen waer van sy den prijs na haer eygen seggen gestelt hebben op *vijf-en-'tseventich grossen*, daer sy nochtans den selven andersints ontfangen ende uytgeven voor *drie guldens*.

Ten lesten is het seer schadelick aende Haven van *Dantzick*, dat daer van verscheyden waeren, besonder die uyt *Engelandt* komen, swaerder Tollen gelicht worden als inder *Pillau*: welcke onrechtveerdigheyt directelick strijt tegens het gemaeckte Accoort.

Hier na volght het schriftelijcke antwoort van den Heer Ambassadeur van hare Koninckliicke Majesteyt van Sweden, ghesonden aende Hog: Mog: de Heeren Staten Generael deser Vereenighde Nederlanden.

Hooge ende Mogende Heeren.

ICk heb gelesen 'tgene voor weynich daghen in uwe vergaderinge voorgedragen heeft den Ambassadeur van *Polen*. Als ick dit wel heb overwogen, heb niet willen nalaten, volgens mijn devoir, u Ho: Mo: int kort getrouwelijck aen te dienen

'tgeene daer de Coninginne ende de Croone van *Sweden* tet hooghste aengelegen is. Jck weet wel, dat u Ho: Mo: wijsheyt ende billickheyt nimmermeer sal toelaten, dat de selve yetwes souden doen tot nadeel vande Coninginne ende Croone, sonder bevorens deselve van alles te verwittigen, en dat niet alleen ten aensien vande groote alliance die u Ho: Mo: daer mede lange jaren hebben gehat, maer oock te meer de-wijl de Croone van *Sweden* ende de Vereenigde Nederlanden een *gemeynschap* hebben soo van *welvaert als gevaer*: men brenght voor, dat in *Pruyssen* tegens het gemaeckte Accoort groote tollen gelicht zijn; maer is seecker, dat dit meer geschiet door eenigh bidden van sommige particuliere persoonen, als door behoorlijcke ondersoeckinge van waerheydt: want soo dat geschiede, soude terstont blijcken, dat daer van de grootste schult soude vallen op die van *Dantzick* ende niet op de *Sweden*. Maer ten is haer niet te doen om de vryheyt vanden Coophandel, of om het voordeel van dese Nederlanden. Sy soecken al verre wat anders, namentlijck om u Ho: Mo: soo het eenichsints geschieden koude, door dit pretext van particuliere saecken te trecken in een *publijcque questie* vande Croone van *Sweden*: waer toe ick nochtans vastelick gheloove, dat u Ho: Mo: niet sullen verstaen. Want uwe Ho: Mo: sullen veel grooter danck begaen aende overledenen Coninck (*die sijn bloet voor den gemeynen welstant ende vryheyt vergooten heeft*) ende sijne eenige dochter, die nu in Sweden met aller Standen toestemmen gekroont is. De *Poolen* selfs hebben in haren lesten Rijkxdagh hier van niet willen handelen, maer de saecke gelaten, gelijck sy is ende blijven moet, volgens het gemaeckte *bestant van ses jaren*, dat noch niet geexspireert en is: want hun dochte wel te recht, dat het beter was de Landen in vreede te houden, als oorsaeck van nieuwen oproer te geven. Oock soude te bedencken staen, of het voor den Vrede van beyde Coninckrijcken ende oock van Duytslandt raedtsaem is te spreecken van *gedwongen te werden sijn saecken door andere middelen te redden*: want sodanighe woorden genoechsaem te kennen geven den sin, die men stilswijgens heeft om op nieuws den Oorlogh aen te voeren, ende de questie, *die u Ho: Mo: tot noch toe rot kloeckmoedelick, gewapender hant, tegens den machtigen Coninck van Spagnien gedreven hebben, is de selfste die de Sweden met den Pool hebben*, ofte ten minsten die alsoo gelijck, dat d'eene sonder d'andere niet kan gedecideert worden. Hierom is onnoodich, dat ick u Ho: Mo: met veel woorden vermaene, desen ghevaerlicken klip voorby te seylen: want ick ben verseeckert dat u Ho: Mo: selfs, in allen geval aende Coningin ende Croone van Sweden soodanige diensten sullen doen, als de vrientschap ende 'tverbont, tusschen U. Ho: Mo: ende den Koninck hooger gedachtenisse gemaeckt ende onderhouden, zijn vereyssende: wel wetende dat aende Sweetsche Wapenen ende u Ho: Mo: dapperheyt meestendeel hanght de *gemeyne rustie ende vryheyt van hoogh ende neder Duytslandt*. Indien u Ho: Mo: believt, dat ick hier van mondelick met haer handelende, sullen bevinden dat ick ben haren in alles seer toegedaen den *vier-en-twintichsten Mey* 1633. *geteyckent*.

L. Camerarius.

Van wegen de Generaliteyt wierden de Heeren Staten in Vrieslandt dit jaer al wederom aengemaent, om betaling der defecten ende schulden van d'Admiraliteyten: hoe-wel men in Vrieslandt geen equipage had gedaen. 'T Welck of een versuym van Vrieslants Gecommitteerde of wel een iniquiteyt was: want het bil-

blijckelijck is dat de penningen hebben werden ge-employeert ; daer sy werden opgebracht. Wat antwoorde die van Vrieslandt daer op hebben gegeven / is te sien uyt het volgende.

DE Staten van *Vrieslandt* gedelibereert hebbende over 'tgeproponeerde vande E. E. Heeren Meester *Gerard Schaep* Oud Schepen ende Raed der Stad *Amsterdam*, ende Meester *Harmen de Huberts*, Secretaris der Stadt *Zierick-Zee* als Gecommitteerde vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael volgens derselver ge-exhibeerde Credens-brief, vanden *drie-en-twintichsten December* 1632 betreffende de betalinge vande voorsz Lantschaps quota inde gepretendeerde *defecten der subsidien der Admiraliteyten* vanden jare *Sestien hondert twee ende twintigh tot seven en twintich* beyde incluys, als mede vande quota vande *vijff-en-twintich mael hondert duysent gulden* tot der selver *Admiraliteyten* lopende schulden hebben goed gevonden ende geresolveert gelijckerwijs hare E. E. Mogende goed vinden by desen, daer op voor antwoort toe te voegen dat sy tegen desen 'tvoorsz versoeck van betalingen der *defecten*, als noch insisteren hunne redenen van excuse dien sy over 'tselve poinct aen verscheyden Heeren Gecommitteerden van hare Ho: Mo: inde Iaren *acht-en-twintich*, *dertich* ende *een-en-dertich* by geschrifte Iteratively hebben mede gedeylt, dien hare E. E. Mogende verstaen als noch plaets te hebben. Voort of wel alsoo is dat hare E. E. Mogende deur de serieuse Instantien van hare Ho: Mo: Gecommitteerden eyntelijck beweecht sijn van de betalinge vande voorsz quota inde *vijff-en-twintich mael hondert duysent guldens* by resolutie vanden *sevenden October* 1631. te presenteren in *vier termijnen*, soo hebben sy doch het minste teycken niet konnen bemercken dat hare Ho: Mo: alsulcke *presentatie* hen hebben laten gevallich sijn, veel weyniger dat sy den selven presentatien souden geaccepteert hebben ofte eenige Decharge daer over uyt gegeven, 'twelck veroorsaeckt heeft dat hare Ed. Mo. op den voorsz vervallen termijnen geen Staet gemaeckt hebben, ende al schoon sy sulcx gewilt hadden geen staet op hebben konnen maecken, in aensien vande lichtinge van soo veel Excessive sommen van penningen als sy Staten tot den Crijgs expeditie des verleden Iaers verre boven hunne vermogen hebben moeten furneren, op hope van te sien een eynde des Oorlochs, waer door hunne Comptoire niet alleen geheel van penningen ontblootet sijn, maer hare voorsz Provintie van middelen geheel uyt geputtet is. Invoegen sy althans genootdwongen worden om hen te behelpen met een Dilatoire middel, ende te versoecken dat sy vande betalinge der voorsz termijnnen voor alsnoch mogen worden geexcuseert, sullende in getalle vande acceptatien vande voorsz presentatie inde betalinge hen sulcx effectueren als de gelegentheyt, ende des voorsz hunne Lantschaps Constitutie sal willen toelaten.

Aldus gedaen ende geresolveert by de Staten van *Vrieslandt* op het Lantschaps Huys binnen *Leeuwaerden* desen *sesten January* 1633.

Eenigen tijdt daer na zijn weder Gecommitteerde van hare Ho: Mo: in Vrieslandt geweest: welcker aenbrengh ende expeditie te sien is uyt de volgende antwoort.

DE Staten van *Vrieslandt* met goede aendacht ge-examineert hebbende de Propositie by den E. E. Heeren *Hendrick Feyt* oud Burgemeester der Stad *Elburch*

ende

ende *Ian Weede* als Gecommitteerde der Ho: Mo: Heeren Staten Generael in hun Vergaderinge op den *vierden* ende den *negentienden Octobris* longstleden gedaen, soo over die bevorderinge vande *Liquidatie* ende respective betalinge des voorsz Lantschaps achterheden aende *West-Indische Compagnie* de *suyveringe* vande *Limitatien* waer mede haer Ed. Mo. hen Resolutie ende consent over den versochte subsidien voordenselven Compagnie onlangs hebben gheclausuleert, als mede over den correspondentien ende verantwoordinge vande *vijf specien* van *Wijnen, Bieren, Laecken, Seep; ende Sout*, hebben na gehoudene deliberatie over die voorsz poincten geresolveert, gelijckerwijs haere Ed. Mo. daer over resolveren by desen dat ofte sy wel goede reden hadden om den wijder betalinghe der voorsz *defecten* te recuseren ofte immers op te schorten, tot dat daer van eerst tusschen hen Ed. Mo. ende de Bewint-hebberen vande voorsz Compagnie hadde gemaeckt geweest behoorlijcke *Liquidatie* der selver achterheden, ende wat alrede daer inne was betaelt, ende met een ook afgehandelt ende gesloten hadden geweest de conditien ende 'treglement waer op ende na deselve Heeren *Bewint-hebbers* hen Ed. Mo: Provintie souden begeren inde voorsz Compagnie in te laten met een *Kamere* ende alsoo te persisteren by hunne resolutie vanden *veerthienden Septembris* nochtans hen voelen door des wel gedachten Heeren Gecommitteerden intercessien ende recommandatien vanden nootwendigheden beweecht om provisie ende in verminderinge der voorsz achterheden aenden Gecommitteerde der voorsz Compagnie aen gereed geldt te doen *betalen* de somma van *vijftich duysent Caroli guldens*. Edoch alsoo hare Ed. Mo. de betalinge vant *reliquium* niet gedencken te betalen voor dat de *Liquidatie* vande voorsz *defecten*, ende te gelijk oock het reglement vanden toeghesonden *Camere* volkomentlijck sullen sijn gesloten ende afgedaen, niet sullende alsdan mancqueren om daer toe te contribueren al sulcke devoiren alsmen van goede Patriotten soude konnen verwachten, ende soo veel aengaet het poinct vande voorsz versochte *correspondentien*, ende *verantwoordinge der voorsz vijf specien* verklaren dat hare Ed. Mo. by den Lecture van't Placcaet, ende respective ordonnantien daer over by haer Ho: Mo: ingestelt ende ter voorsz Vergaderinge ingelevert bevonden hebben 'tselve versoeck te sijn *aequitabel* ende te strecken tot sichlijcke bevorderinge *der gemeyne middelen* ende dat sy daeromme die contenue van't voorsz Placcaet, in voegen 'tselve by conferentie met den voorghedachten Heeren Gecommitteerden van hare Ho: Mo: in weynich pointen na des voorsz Lantschaps Naturel is gedresseert. Aennemen ende beleben voorts binnen die voorsz hen Provintien te doen publiceren ende in train brengen maer dewijle die voorsz *vijf specien* voort merendeel by hen Ed. Mo. verpacht sijn op *Mey* laestleden ende hen cours hebben tot *Mey* eerstkomende inden Iare 1634. ende dat daerom inde lijsten waer op deselve specien ten voorsz tijde verpacht sijn geen veranderinge kan worden gedaen voor dat deselve verpachtinge sal sijn ge-expireert, op dat de Respective Pachters geen materie worde gegeven hen daer over te beklagen ende interest te pretenderen, soo sullen hare Ed. Mo. den voorsz Ordonnantien die op een yder der voorsz specien geformeert sijn, voor als noch niet aen-nemen, dan sullen niet nalaten ten tijde vande nieuwe verpachtinge de selve ordonnantien ter hande te nemen, ende daerinne sulx te doen als ten meesten dienste vande gemeene saecke bevonden sal worden te behooren.

Aldus gedaen ende geresolveert by de Staten van *Frieslandt* op 't Lantschaps huys binnen *Leeuwaerden*, Desen *negenthienden October* 1633.

Men

Men kan uyt sulx alles licht afnemen/ dat de Provintie in disordre was: ende d'eene lidt schoof de zwaricheyt op d'andre: ende d'andere vijf Provintien alle onder een Stadthouder zijnde scheenen Vrieslandt niet seer gunstich te zijn. Ende de Prins wiert deur eenige/ die hem flatteerden/ aengeboert: sy maeckten hem wijs/ dat d'andere twee Provintien geen Stadthouder a part moesten hebben: dat hy behoorde recht Gouverneur Generael te zijn. De Provintien van Gelderlandt ende Over-Yssel hadden by hem wel 'tmeeste te seggen/ gelijck dan noch den tweden Augusti deses Jaers de Raet van State met advijs van den Heer Prins van Orange (die inden Raet deed wat hem beliefde) aen die van den Graefschap Zutphen quijtschelt ende remitteerde seventich duysent gulden: wegens de schade ende verminderinge die sy in haer middelen van Consumtie, besayde Landen, Hoornbeesten Verpondingen ende andersints in't Jaer negen-ende-twintich hadden geleden.

Dese Somer hadden soo wel Vrieslandt, als Stadt ende Landen of derselver Stadthouder, een zwaer dispuyt nopende 'tcommandement van Coevorden. 't Welck den Heer Prins in 'thooft gebracht wiert deur die van Over-Yssel, alwaer de Heer Sweder van Haersolte de meeste directie hadde; ende te Hove wel stont: hy socht den Prins ende dessels gesach allenthalven te vermeerderen: ende daer deur ontfing hy wederom veel benefitie van den Prins: ende dat is d'ordinaris Negotie te Hove.

Die van Vrieslandt schickten daer over aen de Provintie van Stadt ende Landen: aldaer doende dese Propositie.

Edele Mogende Heeren,

Die oock Edele Mogende Heeren Staten van *Vrieslant* onse Heeren Committenten hebben ons belast neest aenbiedinghe van Nabuyrlijcke Vrundtschap ende correspondentie, oock toewenschinge van eenelanghduyrige ende geluckighe Regieringe, U. E. M.: voor te dragen.

Hoe dat na aflyvigheyt vande Capiteyn *Quirijn de Blau* lest Commandeur van't Fort *Coeverden*, onse gemeene Heer Stadt-Houder sijn Genade Graeff *Hendrick van Nassau*, als Stadthouder vande *Drenthe* by provisie het Commando heeft bevolen aen *Aette van Hettinga* outste Capiteyn van't Garnisoen aldaer.

Daer in sijn Genade ghevolght heeft de voed-stappen van sijn Predecesseurs Stadhouders van *Drenthe*, want Graeff *Willem van Nassau*, Prins *Mauritius van Orangien*, sijn Genade Heer Vader Graeff *Ernst Casimir* alle Hooghloffelijcker Gedachtenisse hebben als Stadhouders van *Drenthe*, het Commando van *Coeverden* successivelijck ende respectivelijck verleent ende bevesticht, ende dat uyt krachte van't *sevende* Artijckel vande *Unie*, mede brengende, *dat de Stadhouder elck in sijn Provintie hebbe het gesach ende dispositie over de Garnisoenen.*

Desen ongeacht is voor eenige tijdt te *Coeverden* aengenomen een Over-Yssels ofte Stichts Edelman des gheslachts van *Renes*, die hem wil aenmatighen het Commando uyt kracht van seeckere Commissie (soo ghesecht wort) van sijn Excellentie hem gegeven, vermoedelijck ter instantie ende op quaed bericht vande Heeren Staten van *Over-Yssel*, die niet alleene over *Coeverden* dan oock over die geheele

heele *Drenthe* voor lange Iaren de superioriteyt hebben gepretendeert, hoe-wel die Inghesetenen van *Drenthe* contrarie sustineeren, dat sy een vrye ende besondere Landtschap sijn ende daer van in langhduyrige, ende Vredighe possessie te wesen.

Soo nu dese Commissie smaecket na ghevaerlijcke *Nieuwicheyt*, oock streckt tot inbreucke vant goede recht onses Stadthouders gefondeert op den ghebruyck vande Unie, ende den Heeren principalen ten hooghsten daer aen ghelegen is, dat dit Fort blijve, onder het ghebieds ende dispositie van onsen ghemeenen Stadthouder, ten eynde haer Ed: Mog: bequaemlijcker mede sorge mogen dragen, ghelijck tot noch toe gheschiet is, voor de bewaringhe van dien, als wesende een principale sleutel van hare Provintie, hebben hare Ed: Mog: haren Capiteynen ende Officieren tot *Coeverden* Garnisoenen houdende bevolen, ghemelden *Renes* voor Commandeur niet te erkennen noch aen te nemen, maer te gehoorsamen, dien by sijn Genade gestelt.

Dewijle nochtans *Renes* niet ophout sich in te dringen oock te bevreesen staet dat hy onder schijn vande ghepretendeerde superioriteyt van *Over-Yssel*, ofte eenige andere pretext met authoriteyt ingestelt mochte worden, ende hier uyt veele prejudiciable consequentien volgen konden, waer by U Ed: Mog: niet minder als onsen Heeren principalen gheinteresseert souden worden, immers U Ed: Mog: oock aende versseeckeringe van dit Fort als op hare Frontieren leggende, een hooghsten is gelegen.

Hebben onse Heeren Committenten goed-ghevonden in gevolgh vande goede Correspondentie die tusschen die *twee* Benabuyrde Provintien is, door ons *U Ed:* Mog: Vrunt ende Nabuyrlijck te versoecken, om dit poinct neffens onse Heeren Principalen mede te behartigen, ende daer aen de handt te houden dat noch sijn Genade Graeff *Hendrick* van *Drenthe*, noch die Inghesetenen van dien in haer goed recht ende deughdelijck Possessie bekortet, maer ghemaintineert worden; Ende tot dien eynde U Ed: Mog: gelieve door hare Gecommitteerde inden Hage, by hare Hoog Mog: ende sijn Princelijcke Excellentie, te bearbeyden, dat de Commissie van R*enes* ingetrocken, de Commandeur provisionelijck by sijn Genade ghestelt, ongemoeyt te laten, ende den naest gelegene, ende meest geinteresseerden Provintien de *middel ende gelegentheit* niet benomen moge werden, om mede sorge ende opsicht te hebben over ende op dit Fort; 'twelck immers by voorvallende haestige swaericheydt bequaemlijcker eynde yveriger sal geschieden by desen als by andere verre vander handt ende minder geinteresseerd wesende, hier op sijn wy U Ed: Mog: eene gunstige Nabuyrlijcke ende toelatinge verklaringe verwachtende.

Daer op hebben de Staten van Stadt ende Landen gestelt / ende verbolgens in geschrifte gegheven het volgende antwoort.

De Staten van Stadt *Groeningen* ende *Ommelanden* ghehoort ende ghe-examineert hebbende de Propositie by de Heeren R*inco van Lijcklama*, Grietman over *Stelling-werff West-eynde*, ende *Iouwnum vanden Sande* Raed Ordinaris in het Provinciale Hoff van *Vrieslandt*, in name der Ed: Mog: Heeren Staten derselver Provintie ghedaen ende inghegeven rakende de misverstanden, ghereesen over die bestellinghe van't Commandement in *Coeverden* ende maintenement van't

geene

geene by de Heere Stadhouder daer over gedisponeert is: Bedanckende voor eerst de Heeren Staten van Vrieslandt voor de goede ende Nabuyrighe correspondentie ende de Heeren *Afgesanten*, dat hare E. E. gelieft heeft hun dese *Legatie* op haer te laden, ende de saecke selfs betreffende; verklaren t'eenemael ghenegen te sijn, den Heere Stadhouder in't geene daer toe sijn Genade gerechticht is; met alle voeglijcke middelen te maintineeren, maer alsoo hare Ed: Mog: voor desen alrede eenige Heeren hebben *Gecommitteert*, omme met de Heeren Staten van *Vrieslandt* over verscheyden hooghwichtige pointen die hoog vry ende gerechticheden beydes Provintien concernerende, te delibereren, ende deselve metten eersten derwaert te sullen verreysen omme hare Commissien te exequeren, soo ist dat deselve mede gelastet sullen worden omme onder anderen op dit point mette Heeren van *Vrieslant* te besoigneren, versoecken dat de Heeren *Afgesanten* gelieve de Heeren Staten van *Vrieslandt* hier van sulck rapport te doen, dat haer Ed: Mo: versekert sijn, vande Heeren Staten van *Stad ende Landen* goeder intentie, ende Nabuyrlijcke vruntschap, ende dat de selve in middels niet sullen manqueren, hare Committeerden te lasten, 't recht vanden Heere Stadt-houder by alle behoorlijcke wegen ende middelen te Maintineeren, Actum op den Lantsdagh binnen *Groeningen*, den *sesden May.* 1633. Onderstont ter Ordonnantie der E. E. Staten voorsz. L. *Henrici* met eenige streecken.

Op dit subject is int volgende Jaer gedaen eene besendinge na den Hage: gelijck op zijn tijdt sal warden ghesepdt.

De Staten van Vrieslant wel wetende dat d'oneenigheyt nopende het dragen van haer lasten heel quaet aen haer selfs dede; Ende noch meer int toekomende soude mogen of konnen doen: hebben eenige gecommitteert om onder haer het werck te binden. Sulckx ende de geheele misterie is te sien uyt de volgende uytspraeck: die nochtans oock al geen gevolgh noch Effect heeft gehadt.

ALso mijn Heeren de *Staten* van *Vrieslandt* den differenten over het stuck vande contributien, tusschen de *vier* leden derselver Lantschappe ontresen ende na eenige Iaren herwaerts verscheidelijck geagiteert, tot voorkomen van meerder inconvenienten goed ende noodich hebben gevonden hier binnen staets nochmaels te doen bevangen, afhandelen ende slijten, volgens dien oock *Ioannem Saeckma*, *Iohan vanden Sande Ooick van Doyem*, *Gellium longestal*, ende *Ioannem Nijs*, Raeden Ordinaris inden Hove mitsgaders *Albert van Aisma* Ontfanger Generael, der gewesene Cloosters opkomsten vande voorsz Lande, genomineerd ende geauthoriseert, om eerst op gevouchlijcke manieren tot ons te roepen een andere persoone, welcke de *sevende* soude sijn, voorts dan t'samen ons gecommitteert om den *Gravamina* vande Respective Leden, wedersijds in te nemen, wel te examineren ende daer over in billijckheyt tusschen d'selve Leden een uytspraecke te beramen, ende daer af aen hare Ed: Mo: rapport te doen na breeder inhout der Resolutie vanden *tweeden* Augusti lestleden. Is by ons voor eerst, naekomende den ontfangene voorsz last, als *sevende* persoone verkooren, ende beroepen d'Heer *Hobbe van Aylva* Grietman over *Baerderadeel*, ende mede Gedeputeerde der Staten deser Landen, voorder een deductie vande *Griefven* mette stucken ende Acten daer toe dienstich ende wedersijds ingebracht.

bracht wesende, hebben wy dien te samen neerstelijck ge-examineerd, ende na diverse deliberatien hier over gehouden eyndelijck tot voldoeninge van hare Ed. Mo. goede intentie dese *uytspraecke* beraempt in manieren als volcht.

1.

Eerstelijck dat om gewichtige redenenende considerationen, die by monde nader verklaert sullen worden. Dienstich ende geheel noodich sy, tegens ofte op *Mey*, naestkomende alhier mede in treyn gebracht te worden den *gemeene middelen* in gelijcker voegen als de Lijsten ende Ordonnantien vande Stad *Groningen* ende *Omlanden* melden ende mee brengen, uytgesondert alleen de poincten ende stijle van spreecken, die opte constitutie der Staet deser Lantschappe niet qundreren noch metten tale over een komen.

2.

Insgelijcx sal op de voet der voorsz Provintie de *Verpondinge* vande *platte Landen* ter eerster gelegentheyt worden gedaen, ende by provisie totter tijt sulx geeffectueert moge sijn, over de floreen vande selve geheven soo veel het *dubbeld* vande *verpondinge* aldaer uytbrenght.

3.

De contributien vande *Floreen* sal dan mitsdien terstont ophouden over de *Carperen* der Steden ende over de Landen niet eerder als die *verpondinge* in train gekomen sijn.

4.

Hier-en-tusschen sullen niet-te-min continueren de contributien over de *Floreen*, ende *opheve* der *gemene middelen* in voegen tot noch toe gehouden, wel verstaende dat de betalinge vande *Coper-gelden* der Steden middelertijts gesurseert, ende in plaets van dien voorden tijt van een half Iaer van *Mey* tot *November* naestkomende, de *Heerd-Steden* verpacht, ende ten behoeve vant gemeene Lant getrocken worden, soo van Huysen binnen de Steden als die in Dorpen ende Gebuyrten staende ende geen *Floreen* subject en sijn, ende sulcx al mede, opten voet ende prijs na den *Lijste* vande voorsz Stad *Groeningen* ende *Omme-landen*.

5.

Ende om den *gemeene middelen* int eerste Articul geroert, beter oock te beneficieren, ende alle *Frauden*, soo veel immer mogelijck te weeren, sal voort ingaen vande opheve der selver tegens *Mey* aenstaende, soodanige ordre gesteld worden ten eynde alle *publicque Wagen*, mogen immer van dien tijt af, voorts t'eenemael cesseren, welcke by die Ordonnantie vande *Wagen* articul *drie* niet toegelaten sijn.

6.

Daer benevens sullen ten platten Lande alle *Molens afgeschaft* worden, die binnen de tijt van *veertich* jaren buyten consent vande Heeren Staten ofte haer Ed. Mo. Gedeputeerden sijn geboudt, mits datelijck der eygenaers tot subsidie van hunne daer over te lydene schade, uyt des Lantschaps comptoir, sulx toegeleyd ende gesurneert worde, alsmen inde redelijckheyt bevinden mach.

7.

Veel weyniger, sullen in toekomende eenige nieuwe *Molens*, aldaer gemaeckt ofte geset by yemant mogen worden, als met voorgaende eenparige consent der wel gedachten Heeren Staten selve, sonder dat hierinne overstemminge sal konnen gelden of vorderen.

Ten

8.

Ten selven eynde sal strictelijck onderhouden worden, wat nopens *de Backers* ende *Mout-Maeckers* by de Ordonnantien van't Gemael Articul *drie* ende *vier* al inden Jare 1632. gestatueert is geweest.

9.

Over het nalaten vande *Impost op de Dunbieren koop der Paerden*, ende den *acht-en-twintichste penning van onroerende*, ende andere daer onder getrockene *goederen*, sal aende eene ende ander sijde niet gepretendeert, veel min hier na daer af yets gevonden worden;

10.

Die *Fortificatie-gelden* sullen op voorgaende voet ende gebruyck der Steden, diese gehad hebben, wederomme volgen, ende uyt de *Domeynnen* betaelt worden.

11.

Eyntlijck wat belanght het Furnissement vande gereedts gecollecteerde, ende noch onbetaelde *Corper-gelden*, sal daer over naerder gelet ende ordre genomen worden wanneer de gemene middelen conform den *eersten* Articul hier voren ghestelt effectuelijck in train gebracht sijn.

Welcke beraminge ende *uytspraecke* wy even-wel int geheel, ende elcke point vooren verhaelt besonders niet anders verstaen te doen als onder de voorwaerden, ende bedingen van wel genoemde mijn Heeren de Staten by hare Ed. Mo. Resolutie uytgedruckt.

Aldus gedaen gerapporteert ende uytgesproocken ter vergaderinge van mijn Heeren de Staten van *Vriesland* by ons ondergeschreve, haer Ed. Mo. Gecommitteerden binnen *Leeuwarden* desen *veerthienden Septembris* 1633. onder den principale deses stont *Hobbe van Aylva. J. Saeckma, I. vanden Sande, Oick van Doyem, G. Iongestal. Ioannes Nys*, en *A. Ayzma.*

In voorgaende Jaer is gemelt de doot des Konings van Beemen. Int laetste van December naestleden quam van wegen den Koning van Engelant Sir Francis Nethersol, hebbende den vier-en-twintichsten audientie; recommandeerde de Koninginne van Beemen zijn Konings Suster ende haer geheele Huys. In de Maent Ianuario deses Jaers quamen noch van wegen den Koning in Ambassade de Graef van Arondeel, ende de Ridder Amstruther; hadden den vijfthienden met den Resident Boswel audientie: Boswel het woort doende, seyde dat de Koning seer ter herten nam de sake van de Koninginne zijn Suster ende der Paltz; danckte voor d'eere ende vrientschap tot noch toe aen deselve bewesen; sonders van goet accueil aende Ambassadeurs gedaen; verseeckerde van des Konings goede affectie; ende versocht Commissarisen om eenige naerdere pointen voor te dragen dese waren, Eerst: aengaende de conservatie der Unie tusschen de geconfedereerde Princen ende Standen in Duytslant, nu de Koning van Sweden doot was. Ten tweeden, dat deselve mochten werden geinduceert haer te conformeren op het stuck der herstellinge vanden Heer Churfurst Paltz-Graef. Ten derden, dat aenden Prince Carolus Ludovicus mocht gegeven worden het attributum van Churfurst. Ten vierdn. d'Administratie vanden Chur-Paltz gegeven zijnde aenden Hartogh van Zimmeren; dat deselve met Raedt ende daet

 mocht

mocht werden geassisteert. Ten vijfden, om raedt wat respectivelijck diende gedaen by Beyeren ende de Sweetse om te hebben restitutie vande plaetsen by haer noch beseten. Ten sesden, Dat men mochte den Churfurst van Saxen animeren tot stantvasticheyt insonderheyt in faveur vanden Palts; haer Mo: Mo: hebben met een generael ende complimenteuse antwoort verklaert; gelijck sy alreede de Paltsische sake deur den Afgesante Pauw hadden by den Koning van Sweden ten hooghsten gerecommandeert / dat sy oock den Koning van Engelant al noch in desen souden secondeeren. Sy wierden drie dagen na gewoonheyt gedefrayeert / ende elck een Ketten van twee duysent gulden vereert. Sy quamen principalijck om aen de Koninginne den rouw te beklagen; haer van de Koninglijcke protectie/gunst/ ende broederlijcke liefde versekerende: oock offererende haer residentie in Engelant te nemen. Dit leste point hebben haer de Duytse Ministers afgeraden: eensdeels om dat sy in Engelandt te wijdt van de hant ende vande Palts afgesondert soude zijn / oock wel deur de qualijck of Hovengesinde (die altijt aen dat Hof veel hebben vermocht: genegligeert werden. Anderdeels oock vreesden de Duytse Raden ende Ministers dat haer credijt alsdan by de Koninginne ende Palts-Graef te minder soude werden / is alsoo hier gebleven. Amstruther is voorts na Duytslant vertogen; ende Arondeel weder na Engelant gekeert.

Als het Leger lag tot Boxtel by 's Hartogen-Bosch heeft den Koninck aenden Jongen Keur-Vorst Palts-Graef gesonden d'ordre vanden *Jartiere of* Kousse-bant: sendende tot dien eynde last ende anthorisatie deur Ian Philipot Sommerset, Heraut ende Koning van Wapenen aen zijn Resident Willem Boswel om den Heer Keur-Vorst Carel Lodovigh t'investieren met de gemelde ordre/ sulcx geschieden den vierden Augustij. Tot dien eynde de Resident in't Leger komende wierde in de antichambre vande Churfurst eerst selfs Ridder gemaeckt deur Milord Veer, de Ridders Morgan, Herberts ende Harcourt, als daer toe expres gecommitteert vanden Koning. Daer na de Patent des Konings *gelesen zijnde*; nam Milord Veer het Rapier vanden Resident / ende raeckte daer mede de Schouders vanden Churfurst/ende seyde/ sijdt Ridder in Godes name.

Achter het quartier vanden Churfurst was een groot Pavillon opgerecht: alle drie zijden open / behalven het vierde, om daer tegen aen te sitten. Aldaer quam de Prince van Orangien met een aensienlijcke Suite: werdende Stoelen geset tegen de geslotene zijde/ in't midden van dese Tente was een kleen Schavot/ een voet hoogh: daer op stont een Stoel behangen met de Wapenen ende Tytel des Konings van Engelant, aen beyde zijden beneden waren twee Stoelen met de Wapenen vanden Churfurst ende Prins van Orangien, doch saten daer op niet / de Churfurst was gekleedt in't Wit. Elck / ende alles alsoo in ordre zijnde / quam de Ridder Boswel tot dese Actie gequalificeert Ambassadeur, gevolgt vanden Herault, toegenaempt (om zijn Officie) Garter; in een lange roode Tabbart van zijde Cramosy: dragende het kleedt / Juweelen ende Ornamenten vande ordre op een Purpuren Kussen: daer by wiert oock geleyt de commissie ende volmacht des Konings aen haer gegeven. Garter gekomen zijnde omtrent den Churfurst dede eene diepe Reverentie / ende leyde alles met goede ordre op een kleen tafelken tot dien eynde aldaer gestelt.

Daer

Daer na presenteerde d' Ambassadeur den Brief des Konings aenden Churfurst: die deselve opende / las / ende gaf aen een zijner Raden daer by zijnde; de sin was: Dat de Koning hem in plaetse van zijn Heer Vader hadde gekosen in d'ordre, met wensch dat hy mocht soo geluckigh sijn als oyt geweest was yemant van deselve ordre. Daer nae wierde gelesen de volmacht van den Ambassadeur ende Herault; ende d'Ambassadeur sprack hem aen met eene schoone Harangue/ verhalende d'oorsaecken van dese eere die de Koninck hem dede: als sijnde Soon van den overledenen, ende een Prince van groote hoope, favorijt vanden Hemel, steunsel van sijn Huys, ende de Pilaer van het volck, aenwijsende de weerdicheyt vande ordre: daer in geweest waren acht Keyseren, twee-ende-twintig Koningen; behalven de Souverainen vanden ordre. Eyntlijck hem versekerende dat hy met d'ordre ontving den bant ende verseeckeringh van de genegentheyt der Souverains; met wenschinghe van geluck. Dit geseyt zijnde verklaerde de Churfurst alsoo bereyt te zijn d'ordre t'ontfangen / als zijn Oom was om die te geven.

Terstont nam Garter de Koussebant, op dewelcke ghearbeyt stont de devise Honij soit qui mal ij pense, met Letteren van Diamanten / ende gaffe in handen vanden Ambassadeur / die deselve (een Edelman den Churfurst afghebonden hebbende zijn Ordinaris Coussebant van't Lincker-been) hem aenbondt. Daer na d'Ambassadeur ontfangende van Garter een Beelt van St. George ghesneden in een Agath, beset met Edele Gesteenten / ende hangende aen een Blauw Lindt / gaf het aende Churfurst ende investieerde hem daer mede om den hals.

Na eene kleyne pause liet de Churfurst afdoen zijn Mantel / Rapier / ende St. George, 'tselve gevende aen Garter, die deselve ter zijden leggende / gaf aenden Ambassadeur de Carmosijnen Rock / ghevoert met witte Taffetas; die sy hem t'samen aentogen / beginnende vanden rechter Arm. Daer na wiert omgordet op den Rock; blijvende voor een handt breedt open; om de binnen-Klederen te doen zien. Doen gaf Garter het Rapier aenden Ambassadeur / die t'samen het bonden aen de zijde vanden Churfurst. Dat gedaen zijnde bracht Garter den Mantel (zijnde langh tot de Enklauwen / van violet Fluweel/ gevoert met wit Taffetas / hebbende eene langhe staert) dien sy hem omhinghen/ ende beneden den hals t'samen bonden / met eene dicke koorde van blauwe zijde ende Gout/ doch alsoo dat de lincker zijde vande mantel opgeschort ende daer onder gebonden wiert; latende het gevest van't Rapier bloot ende sichtbaer. Daer nae eene capps of kaperoen / hebbende eene Zoom rontom het open; dien dedemen over zijne Oorelen. Alsoo dat hy Kruyste het rechter Schouder/ ende passeerde tot onder de Gordel. Dat ghedaen zijnde / nam d'Ambassadeur vanden Garter het groot collier vande ordre (dat is een carcant geemailleert met knoopen van te samen gevloghtene Coussebanden / gesaeyt tusschen beyden met roode Roosen van fijn gearbeyt Gout / hebbende int midden een beelt van St. Ioris) ende hing het om des Churfursten hals / alsoo dat voor op de borst ende achter het een weynich af hingh. De Churfurst alsoo gheaccoutreert / ende vanden Ambassadeur hertelijck geluck ghewenscht zijnde / dede drie of vier treden voorwaerts na den Stoel / staende in't midden / als geseyt is / vertoonende de teghenwoordicheyt des Konings van Engelandt als Souverain van dese Ordre: aldaer doende eene reverentie. De sleep of staert van de mantel wiert

op gehouden deur de twee Graven Hendrick ende Fredrick van Nassau. Doe dat hy weder op zijn plaets gekomen was / riep hy den Heer Rusdorf zijn Raedt / hem belastende te doen eene korte danckseggingh e soo aenden Koning ende andere die hem in dese Ordre gecoopteert hadden / als aenden Prince van Orangien Ambassadeur / ende andere omstanders.

De dancksegginge aenden Prins van Orange geschiede met dese formele woorden. En second lieu son Altesse rend graces bien humbles a Monseigneur le Prince d'Orange, de ce qu'il luy a pleu non seulement assister & honnorer de sa presence tres-auguste cest acte; mais luy faire en particulier ceste faveur, que de l'introduire en ce Theatre de Gloire, ou son Altesse entend d'un costé ceste genereuse voix du Chef, qui luy dit; *Virtutem ex me verumque laborem*; de l'autre, l'acclamation de l'Armée, qui en conjouyssant crie: *Te avunculus excitet Hector.*

Entlijck sloot hy de dancksegginge op volgende wijse.

Et cecy est l'action de graces qui son Altesse a commendée de faire de sa part, & ce a la Soldatesque, c'est a dire, comme ce grand Capitaine, *dezir poco, y hazer mucho, obra de Soldato. Ite & applaudite.*

Dit gedaen zijnde / na dat de Prince van Orangien ende andere Heeren hem geluck gewenscht hadden / geleyden sy hem in goede ordre van het Pavillon na zijn Camer / alwaer een weynich gerust hebbende / wiert het eeten ten middachmale (deur Engelsche Edellieden / op de wijse van Engelant met blooten hoofde) gebracht. Aende Tafel waren de Prins van Orangien, de Prince Rupert, Hertogh van Candale, Prins van Anhalt, de Resident Boswel (afleggende terstont na dese actie de qualiteyt van Ambassadeur) den Heraut, de Heeren Arnhem ende Olican, Gedeputeerde van hare Ho: Mo: de Heer Graef Hendrick Gouverneur van Vrieslandt, de Graef van Solms, Graef Willem van Nassauw / Stakenbrouck, de Graef van Stierum, Generael Veer, Graef Maurits, Hendrick ende Frits van Nassauw, de Vicomte de Turaine, de Graef vander Lippe, Colonel Morgan ende andere. Gedurende de maeltyt speelden dartich Trompetters; twee gesontheyden wierden gedroncken / een vanden Koning, ende een van alle de Ridders, noch twee andere Tafels voor de Colonels ende Lieutenants Colonels (want al die van't Leger wierden genoodigt) waren in de naeste Tenten gedecht. Na de maeltijt een weynich gediscoureert hebbende / retireerden sich elck na zijn quartier.

De namen van alle de Ridders van die ordre waren als volgt.

De Koning Eduard de derde van dien naem fondateur ende Souverain van deselve ordre in't Jaer darthien hondert ende vijftich.

Henry Duc de Lancastre.
Pierre Capitaine de la bouche.
Guilliaume Montagu Comte de Salisbury.
Iean Baron de l'Isle.
Iean de Beauchamp.
Hugues de Courtenay.
Iean Grey Baron de Codnore.
Miles de Stapleton.
Hugues de Wrotes ley.
Iean Chandos Banneret.
Sanchet Dam-pre-de court, vulgò, Otto Holland.
D'abrichourt.
Eduard Prince de Galles, fils aisné du Roy.

Thomas

Thomas Beauchampe Comte de Warwijck.
Raoult Brafford, Comte de Stafford.
Roger Mortimer, Comte de March:
Bartholm de Burgherst.
Iean, Baron Mohun de Dunstere.
Thomas Holland.
Richard Fitz-Simon.
Thomas Wale.
Neels Lorenge.
James Audley.
Henry Esme.
Walter Pavely.

In plaets vande verstorvene wierden andere gekoosen: ende de lijste was als volght.

Richard de Bourdeaux, Prince de Walles, & apres Roy d'Angleterre le deuxsime de ce nom.
Lionell Duc de Clarence:
Jean de Gaunt, Duc de Lancaster.
Edmond de Langley Duc d'Yorke.
Iohn Duc de Brettagne, & Comte de Richmond.
Hunfrey de Bohun, Comte de Hereford.
William de Bohun, Comte de Northampton.
Iohn Hastings, Comte de Pembroock.
Thomas Beauchamp, Comte de Warwijck.
Richard Fitz-Alan, Comte d'Arundell.
Robbert Vfford, Comte de Suffolke.
Hugh Comte de Stafford.
Guiscard d'Engolesme, Comte de Huntingdon.
Ingelram de Coucy, Comte de Bedford.
Edward Baron Despencer.
William Baron Latimer.
Reynold Baron Cobham de Sterborough.
Iohn Baron Nevill de Raby,
Raph Baron Basset de Drayton.
Walt Manny, Banneret.
Thomar Vfford.
Thomas Velton.
Francis van Hall.
Alan Boxhul.
Rich, Pembruge.
Thomas Vtreight.
Thom: Bannister.
Rich: La Vache.
Guy de Brienne.

Ten tijde van Richard de tweede waren Ridders anno 1377.

Thomas de Woodstocke, Comte de Buckingham, & Duc de Gloucester.
Henry de Lancaster, Comte de Darbie, & Duc de Hereford.
Wil. Duc de Gelderland.
Wil. Comte de Holland, Hainaut. &c.
Tho. Hollan, Duc de Surrey.
Iohn Holland Duc d'Exeter.
Tho: Mowbray Duc de Norfolke.
Eduard, Duc d'Aumerle.
Michel de la Pole, Comte de Suffolke.
Wil. Scrope, Comte de Wiltes.
William Beauchamp, Baron Aburgevenny.
Iohn, Baron Beaumont.
Wil: Baron Willoughby
Richard Baron Grey.
Nicolas Sarnes Feild.
Phillippe de la Vache.
Robbert Knolles.
Guy de Brienne.
Simon Burley.
Iohn d'Eureux
Brian Stapleton.
Rich. Burley.
John Courtney.
Iohn Bourtey.
Iohn Bourchier.
Tho. Grandison.
Lewis Clifford.

Robbert Dumstavill.
Robbert de Namurs.

Onder Hendrick de vierde waren Ridders Anno 1399.

Henry Prince de Wales.
Thomas de Lancaster, Duc de Clarence.
Iohn Duc de Bedford.
Humfrey Duc de Gloucester.
Robert Comte Palatin, & Duc de Baviere.
Tho. Beaufort Duc d'Exeter
Iohn Beaufort Comte de Somerset.
Tho. Filts-Alan, Comte d'Arundell.
Edmond Comte de Stafford.
Em. Holland Comte de Kent.
Raph. Nevil. Comte de Westmerland.
Gilbert Baron Talbot.
Gilbert Baron Roos.
Tho. Baron Morley.
Edward Baron Powijs.
Iohn. Baron Lovell.
Edun. Baron Burnell.
Joh. Cornwal, Baron Fanhope.
Wil. Arundell.
Ion. Stanley.
Rob. Vmfrevill.
Thom. Rampston.
Thom. Erpingham.
Ioh. Sulbie.
Sanchio de Trane.

Onder Hendrick de vijfde Anno 1413.

Sigismund Roy d'Hongrie & Boheme, Empereur.
John Roy de Portugall.
Christierne Roy de Danemark
Philip. Duc de Bourgogne.
John Holland, Duc d'Exeter.
Will. de la Pole, Duc de Suffolke.
Ioh. Mowbray Duc de Norfolke.
Thom. Montacute, Comte de Salisbury.
Rich. Vere, Comte d'Oxon.
Rich. Beanchamp. Comte de Warwicke.
Thom. Baron Camoys.
Iohn. Baron Clifford.
Robert Baron Willoughby.
William Baron Bardolfe.
Henry Baron Fitz-Hugh.
Louis Robsart, Baron Bourchier.
Hugh Stafford, Baron Bourchier.
Walter Baron Hungerford.
Simon Felbridge.
Ioh. Grey d'Eyton.
Ioh. Dabridgecourt.
Ioh. Robsart.
Frank van Clux d'Allemagne.
William Harrington.
John Blount.

Onder Hendrick de seste Anno 1422.

Albert d'Austriche, Roy de Boheme, Hongrie, & Empereur de la Garmaine
Frideric Duc d'Austriche, & Empereur
Eduard, Roy de Pologne.
Alphonso, Roy d'Aragon & Naples.
Casimir Roy de Portugall.
Eduard Prince de Wales.
Pet. Duc de Conimbria &
Henry Duc de Viscontium tous deux fils du Roy de Portugal.
Le Duc de Brunswicke.
Rich Duc d'Yorke
Ioh. Beaufort Duc de Somerset.
Edm. Beaufort Duc de Somerset.
Jasper de Harfeild, Duc de Bedford
Iohn Mowbray Duc de Norfolke.
Hymph. Stafford, Duc de Buckingham.
Gaston de Foix, Comte de Longue-Ville.
Iohn de Foix, Comte de Kendill.
Alvares d'Almada, Comte d'Averence.
John Fitz-Alan, Comte d'Arundell.
Rich Nevill, Comte de Salisbury.

Rich. Nevill. Comte de Warwicke.
Ioh. Tilbot, Comte de Schrewsbury fils du susdit.
Iames Butler. Comte de Wiltes.
Will. Nevill. Comte de Kent.
Richard Widdevill. Comte Ryvers.
Henry Vis-Comte Bourchier, Comte d'Essex.
Iohn. Vis-Comte Beaumont.
Iohan. Baron Dudley.
Tho. Baron Scales.
Iohn Baron Grey, de Ruchin.
Raph. Baron Bucler, de Sudcley.
Lionell Baron Welles.
Iohn Baron Bourchier de Berners.
Thomas Baron Stanley.
Will Baron Bonvill.
Ioh. Baron Wenloke.
Ioh. Baron Beauchamp, de Powijs.
Thom. Baron Hoo.
Ioh. Raccliffe.
Ioh. Fastolfe.
Thom. Kyriel.
Eduard Hall.

Onder Eduart de Vierde Anno 1461.

Ferdinand, Roy de Naples.
Iohn Roy de Portugal.
Eduard Prince de Wales.
Charles, Duc de Bourgogne.
Fr. Sforza, Duc de Milan.
Frederick, Duc d'Vrbin.
Hercules Duc de Ferrare.
Rich. Duc d'Yorke, fils du Roy.
Rich. Duc de Gloucester.
Iohn Mowbray Duc de Norfolke.
Iohn Baron Howard, mais depuis Duc de Norfolke.
Iohn Baron Howard, mais depuis Duc de Norfolke.
Iohn de la Pole, Duc de Suffolke.
Henry Stafford, Duc de Buckingam.
Iohn Nevill, Marquis Montacute.
Thomas Grey, Marquis dorse.
James, Comte de Douglas, en Escosse.
Will. Fitz-Alan, Comte d'Arundell.
Thom. Baron Maltravers.
Anth. Woodwill, Comte Ryvers.
Will. Baron Herbert, Comte de Pembrooke.
Iohn. Stafford, Comte de Wiltes.
Hen: Percij, Comte de Northumberland.
Iohn Liptoft, Comte de Worcester.
Galliard, Baron Duras.
Iohn Baron Scrope, de Bolton.
Walt. D'Eureux, Baron Terres.
Walt. Blount, Baron Montioy.
Will. Baron Hastings.
Iohn Astley.
Will. Chamberlaine.
Will. Parre.
Rob. Haricourt.
Thomas Montgomery.

Onder Richard de darde Anno 1483.

Thomas Howard, Duc de Norfolke.
Tho. Baron Stanley, de puis Comte de Barby.
Francis, Vis-Comte Lovill.
Iohn Cogniers.
Rich. Radcliffe.
Thom. Burgh.
Rich. Tunstall.

Onder Hendrick de sevende Anno 1486

Maximilian Archi-Duc d'Austriche, & depuis Empereur.
Iohn Roy de Portugall.
Iohn Roy de Danemarck.
Philip d'Austriche, Roy de Castille.
Alfonso Duc de Calabre, & de puis Roy de Napels.
Arthur Prince de Wales.
Henry Duc d'Yorke, & Prince de Wales, frere du sus-dit.
Vbaldo Duc d'Vrbine.
Edw. Stafford, Duc de Buckingam.
Thom. Grey, Marquis Dorset.
Iohn Vere, Comte d'Oxon.

Henry

Henry Percy Comte de Northumberland.
Gee. Talbot, Comte de Schrewsbury.
Henry Bourchier Comte d'Essex.
Rich. Grey Comte de Kent.
Eduard Gourtney, Comte de Devon.
Henry Baron Stafford, Comte de Wiltes.
Edm. de la Pole, Comte de Suffolke.
Ch. Somerset, Comte de Worcester.
Gerald Comte de Kildare.
Iohn Vis-Comte Welles.
Geo. Stanley *Baron* Strange.
Will. Stanley *Baron* Chamberlan.
Iohn *Baron* Dijnham.
Rob. Willoughby, *Baron Brooke*.
Gilles d'Aubeny.
Edw. Poynings.
Edw. Widdeville.
Gilbert Talbot.
Iohn Cheynie.
Richard, Guilford.
Thom. Lovell.
Thom. *Brandon*.
Reginald *Bray*.
Rhese Ap Thomas.
Iohn Savuage.
Rich Poole.

Onder Hendrick d'achste anno 1509.

Charles V. Empereur, Roy d'Espagne, Archiduc d'Austriche.
Ferdinand Roy des Romains d'Ongrie & de Boheme : apres Empereur.
Francois I. Roy de France.
Emanuel Roy de Portugal.
Iames V. Roy d'Escose.
Henry Fils du Roy, Duc de Richmond & Sommerseth,
Iulianus de Medices, frere Pape Leon.
Eduard Seymour Comte de Herfort, fait duc de Sommerseth.
Thomas Baron Houard creé Comte de Surrey, & apres Duc de Norfolke.
Charles *Brandon* Grand Escuyer, fait Duc de Suffolke.
Iean Sutton, ou Dudley Vis-conte Lisley, creé Comte de Warwicke & Duc de Northumberland,
Anne Duc de Montmorency.
Henry Courtenay Comte de bevonshire, creé Marquis d'Excester.
Guillaume Parre de Kendal, fait Comte d'Essex, & Marquis de Northampton.
Guillaume Powlet Baron St. Iean de Basinge, creé Comte de Wiltshire & en fin Marquis de Winchestre.
Henry Howard Comte de surrey fils de Thomas Duc de Norfolke.
Thomas Boleyne Thresorier *de la maison* du Roy, fait Visconte de Rocheford, apres Comte de Wiltshire & Ormond.
Guillaume Fitzalane Comte d'Arondel.
Henry Fitzelane son fils.
Iean Vere Comte d'*Oxenfort*.
Henry Percyto *Comte de Northumberland*.
Ranfe Nevil, Comte de Westmerland.
Francois Talbot, Comte de Schowsbury.
Philippe de Chabot Comte de Neublancke, Admiral de France.
Thomas Manners Baron Roos, *fait* Comte de Rutland.
Robert Radcliffe Visconte Fitzwalter, creé Comte de Sussex.
Henry Clifford Comte de Cumberland.
Guillaume Fitz Willan Thresorier de la maison du Roy, fait Comte de Southampton.
Thomas Baron Cromwel, creé *Comte* d'Essex.
Iean Baron Russel creé Comte de Bedfort.
Thomas Baron Wryothesley, fait Comte de Southampton.
Arthus Plantagenet Visconte Lisley.
Walter d'Extreux Baron Ferrers de Chartley, creé Visconte de Herefordt.

Eduard

Eduard Howard, Admiral d'Angleterre
George Nevill Baron d'Abergavenny.
Thomas West, Baron de la Ware.
Thomas Baron Dacrets de Gillesland.
Thomas Baron Darcy de North.
Eduard Sutton, Baron Dudley.
Guillaume Blont Baron Montjoy.
Eduard Stanley Baron Monteagle.
Guillaume Baron Sandes.
Henry Baron Marney.
Thomas Baron Awdeley de Walden, chancelier.
Jean Gage, Controlleur de la maison du Roy.
Henry Guilford Escuyer du Roy, apres Controlleur de la maison.
Nicola Corew grand Escuyer.
Antoine Browne grand Escuyer.
Thomas Cheyney, Garde de cinq ports.
Richard Winghefeld Chancelier de la duché de Landcastre.
Antoine Winghefeld Vice Chambellan, Capitaine des Gardes, & apres Controlleur de la maison du Roy.
Antoine Saintleger, Viceroy d'Irelande.
Jean Wallop Capitaine de Guysnes.

Onder Eduard de feste anno 1547.

Henry II. Roy de France.
Henry Grey Marquis Borcet, creè Duc de Suffolke.
Henry Nevill Comte de Westmerland.
Eduard Stanley Comte de Derby.
Francois Hastinges Comte de Huntingdon.
Guillaume Herbert Comte de Pembroke.
Thomas Baron Seymer de Sudeley.
Thomas West Baron de la Ware.
George Broke Baron Cobham.
Eduard Baron Clinton Admi. d'Angleterre, fait Comte de Lincolne.
Guillaume Baron Paget de Beaudesert.
Thomas Baron Barcy de Chiche.
Andrei Sutton, autrement Dudley.

Ten tijde der Koningin Marie.

Phillipe Roy d'Espagne, mary de la Royne.
Emanuel Philibert Duc de Savoye.
Henry Radelijfe Comte de Suffex.
Thomas Radelijfe, son fils.
Antoine Browne Visconte Montagis.
Guillaume Baron Howard de Effingham.
Guillaume Baron Grey de wilton.
Eduard Hostinges Grand Escuyer, creè Baron Hastinges de Lougborought, Chambellan de la Royne.
Robert Rochestre.

Onder de Koningin Elisabet.

1559. Frederick, Duc de Wirtenberg.
Thomas Houard, Duc de Norfolk.
Robert Dudley Baron Benbigh comte de Leicester.
Henry Mannours, Comte de Rutland.
Will. Parre, Comte d'Essex, & Marquis de Northampton.
1560. Adolph, Duc de Holsace.
1561. George Talbot, Comte de Schrewsbury.
Henry Carie, Baron Hunsdon.
1563. Ambrose Dudley, Baron de l'Isle, & Comte de Warwick.
Thom. Percy Comte de Northumberland.
1563. Charles. IX. Roy de France.
Francis Baron Russel, Comte de Bedford.
1568. Maximilian Roy de Hongrie, & Boheme, Empereur.
1570. Francis Hastings, Comte de Huntingdon.
Wil. Somerset. Comte de Worcester.
1572. Francois, Duc de Montmorency.
Walter Vis-Comte Herfort, & Comte d'Essex

d'Essex.
Arthur Baron Grey de Wilton. Edm. Bruges, Baron Chandos.
Frederick Roy de Denemarck.
1574. Henry Stenley, Comte de Darby.
Henry Herbert, Comte de Pembroke.
1575. Charles Baron Howard, d'Effingham, & Amiral d'Angleterre depuis Comte de Nottingham.
1579. Iean Casimir, Comte Palatin du Rhin, Duc de Baviere.
1584. Henry. III. Roy de France.
Edw. Mannours, Comte de Rutland.
Will. Cecill, Baron Burghley.
Wil. Broke, Baron Gobham.
Henry Baron Scrope, de Bolton.
1586. Henry Ratcliffe, Comte de Sussex
1588. Robbert d'Eureux, Comte d'essex.
Henry Sidney, Baron President de Marckes.
Christoph Hatton, Baron Chancellour.
1592. Gilbert Talbot, Comte de Schrewsbury.
George Clifford, Comte de Cumberland.
1593. Henry Percy comte de Northumberland.
Edw. Somerset, Comte de Worcester
Thomas Baron Burgh.
Edmond Baron Scheffeild.
Francis Knolles, Thresorier de Houshold.
1596. Henry. IV. Roy de France & de Navarre.
1597. Frederick Duc de Wirtenbergh.
Thom. Sackvill, Baron Buckhurst: depuis fait Comte de Dorset.
Thom. Baron Howard, de Walden, depnis Comte de Suffolke.
George Cary, Baron Hunsdon.
Ch. Blont Baron Montioy, & depuis Comte de Devon.
Henry Lea; Garde de munitions.
1599. Rob. Ratcliffe, Comte de Sussex.
Henry Brooke, Baron Cobham.
Will. Stanley, Comte de Darby.
Thom. Cecill. Baron Burgley depuis Comte d'Exeter.

Onder Koninck Iacob.

1603. Christian IV. Roy de Dennemark.
Henry Prince de Wales.
Louijs Duc de Lennox, & *depuis* de Richmond.
Henry Wriothesley, Comte de Southampton.
Iohn Ereskin, Comte de Marre.
Wil. Herbert, Comte de Pembroke.
1605. Vlrick Duc de *Holsace*.
Henry Howard, Comte de Northampton.
1606. Rob. Cecill. Comte Salisbury.
Thom. Howard, Vis-Comte Bindon.
1608. George Hume, Comte de Dunbarre.
Philip Herbert Comte de Montgomery.
1611. Charles, Second fils du Roy, Prince de Wales.
Thom. Howard, Comte d'Arundel.
Rob. Carre Comte de Semerset.
1612. Frideric, Prince Electeur Palatin.
Maurice de Nassau, Prince d'Orange.
1615. Thomas Ereskin, Vis-comte Fenton, & depuis Comte de Kellie.
Will. Baron Knolles, depuis Comte de Banburie.
1616. Francis Mannours, Comte de Rutland.
George Villiers, Comte, Marquis, & depuis Duc de Buckingam.
Robert Sidney, Vis-Comte l'Isle, depuis fait Comte de Leicester.

1623. Iacques, Marquis Hamelton.
1623. Esme Steward, Duc de Lennox, & Comte de March.
Christian Duc de Brunswick.

Onder Koning Carel.

1625. Claude de Lorreine, Duc de Chevreuze.
Will. Cecill. Comte de Salisbury.
Iacques Hay, Comte de Carlile.
Edu. Sackvill, Comte de Dorset.
Henry Rich. Comte de Holland.
Thomas Haward, Comte de Berckshire.
1627. Gustavus Adolphus Roy de Suede.
Henry de Nassau, Prince d'Orange.
1628. Theophil. Howard, Comte de Suffolke.
1629. Wil. Compton, Comte de Northampton.
1630. Richard Baron Weston;
Robert Berty, Comte de Lindsey.
Will. Cecil. Comte d'Exeter.
Iaques Marquis Hamelton, & Comte de Cambridge.
1633. Charles Louys Prince Electr, Comte Palatin du Rhin.
Iaques Duc de Lenox, Comte de March.

De Ridders op dese tijdt levende.

1. Charles, Roy de la Grande Bretagne, Souverain de l'Ordre.
2. Christianus Roy de Dennemarck.
3. Charles Louys. Prince Electeur Comte Palatin du Rhin.
4. Frederic Henry Prince d'Orange.
5. Claude, Duc de Chevreuse de Lorraine:
6. Edmond. Comte de Moulgrave.
7. Guilleaume Comte de Darby.
8. Iean Comte de Marre.
9. Philip Comte de Pembroke, & Montgomery, Chambellan du Roy.
10. Thome, Comte d'Arondel & de Surrey, Mareschal d'Angleterre.
11. Robert Comte de Somerseth.
12. Thome Comte de Kelly.
13. Guillaume Comte de Salisbury.
14. Iacques Comte de Carleisle.
15. Eduard Comte de Dorset Chamberlan de la Reyne.
16. Henry Comte de Holland.
17. Thome Comte de Borkshire.
18. Theophite Comte de Suffolke.
19. Richard Comte de Portland, Grand Thresorier d'Angleterre,
20. Robert Comte de Linsey. Grand Chamberlan d'Angleterre.
21. Guilleaume, Comte d'Excester
22. Iacques Marquis d'Hamelton, Grand Escuyer du Roy.
23. Iacques Duc de Lennox

Na den doot des Konings/ tot Lutsen gebleven, schickten de Rijcx-Cantsier
Oxenstiern den Secretaris Grube nae Sweden: van waer hem volle macht
met Titel van Legaet in Duytslant wiert toegeschickt. Hy reysde nae Dresden
om met den Keurvorst te spreecken: hy wiert wel heerlijck vanden selven ontfan-
gen/ ende op het Slot gelogeert: Evoch merckte men daer by/ dat de Keur-
vorst het hooft liet hangen na den Vrede: sonder te willen sich eerst verklaren
op den drie voorslagen/ die hem werden gedaen. Eerstelijck dat het Directo-
rium mocht werden gelaten aenden Sweedtsche/ ten tweeden, of dat twee direc-
torien souden werden gemaeckt/ een onder Sweden; ende een onder den Keur-
vorst. Ende ten derden, of datmen aen Sweden voor haer kosten ende schaden
eene

eene billijcke satisfactie geven; ende voorts het werck aen zich mocht trecken. Hy antwoorde niet als in generale termen: ende dat hy zich met Keur-Brandenborg soude verspreecken. De Rijcx-Cancelier reysde daer na tot den Keurvorst van Brandenborgh: dien hy wat genegener vont; Maer zijn krijghsmacht was soo groot niet/ d'affairen riepen den Rijcx-Cancelier voort nae de boven quartieren; om tot Ulm een by-een-komste te houden. De Hartogh van Brunswyck schreef een Kreytsdagh uyt in Nedersaxen.

't Welck hem suspect viel: sustinerende dat het niet konde geschieden sonder consent van Sweden als in hebber van het Ertstift Magdeborgh. Tot Hal quam aen hem een Frans Endope de la grange aux Ormes: seyde dat Vranckrijk wilde schicken aen den Keyser: hem tot billickheydt te disponeeren; ende ondertusschen hem oock seggen dat Vranckrijck met Sweden ende de Protestanten verbonden was tot haer defensie. Keur-Saxen daer nae met Brandenborgh te samen komende/ sprack al weder van Vrede/ voor dat sy sigh separeerden quam aldaer oock de Fransche Gesante La Grange offereerde zijn Konings mediatie tot een Vredens-handel: edoch oock presenteerde een nader [illegible]; ende riedt de directie te laten aen Sweden. Sulcx was by Saxen onaenghenaem: seggende hy had over de twintich Jaer geregeert/ tweemael het vicariat des Roomsche rijcx gevoert; ende nu sich onder directie van een vreemde Natie te begeven dat was hem niet doenlijck. Tot Wurisburgh quam de Fransche Ambassadeur Feuquieres by den Rijcx-Cantsler; versekerende zijn Coninckx constantie tot het Duytsche wesen: ende tot continuatie van d'Alliance/ die kort daer na tot Heylbron (derwaerts de by-een-komste der Overlandtsche Standen was geleyt) wiert vernieut: als volgt.

Articles Accordeé entre le tres Serenissime, & Tres puissant Prince Lovis xiij. *Tres Christien Roy de France & de Navarre, & la Tres-serenissime & tres puissante Dame & Princesse* Christine *Reyne designeé & Princesse Hereditaire des* Suedois *des* Gotz *&* *des* Wandales *&c.*

NOus *Axel Oxenstiern* libre Baron de Kimito, Seigneur de Fiholmen & Tydoen, Chevalier de l'ordre, Con^er. Ordinaire, Chancelier & Ambassadeur par toute l'Allemagne & dans les Armeés de la Tres Serenissime & tres puissante Dame & Princesse hereditaire des Suedois, des Gots & des Wandales, Princesse Souveraine de Finlande, Duchesse d'Esthonie & Carelie nostre tres Clemente & tres debonnaire Dame, Faisons scavoir a tous ceus qui ont interest, que comme ainsi soit que pendant *deux ans* & tout le temps qui s'est passé depuis le feu tres Serenissime & tres puissant Prince *Gustave Adolph* Roy des Suedois & Gots, & des Wandales, Prince Souverain de Finlande, Duc d'Esthonie, & de Carelie nostre tres debonnaire Seigneur de tres glorieuse memoire ont jugé a propos pour le bien & advantage de ses communs amis, & sur tout pour le soulagement des Estats opprimez de l'Allemagne de faire vn *Alliance* avec les tres Serenissime & tres puissant Prince *Louijs xiij.* Tres chrestien Roy de France & de Navarre, & qu'a cet effect leurs Serenissimes Majestéz Royales eussent par leurs *Agens* conclu le traitté le

le 16. Ianvier 1631. en la Ville de *Bernwalde* au Marquisat de *Brandebourg* aux conditions qui y sont contenues, & que les deux Rois ont Iusques icy fidelement & puissament entretenües, jusques la mesme que sa dite Majesté de Suede s'y est porteé avec tant de soin & d'ardeur quelle n'a point dedaigné de moyenner le salut & la liberté de *ses amis opprimez aux despens de son sang, que pour cela il a genereusement respandu*. C'est pourquoy de peur que la *trame de cette glorieuse toile ne demeure imparfaitte*, & que cette juste alliance ne vienne a cesser, ou du moins a se refroidir, au grand regret & au prejudice des voisins oppressés, on a jugé a propos de renouveller & de confirmer encores ladite Alliance entre la Serenissime Reyne & Royaume de Suede, & le Tres Serenissime Roy & Royaume de France.

A cette fin, comme ainsi soit que de la part de la sacreé & Royale Majesté de France ait esté envoyé icy le Tres Illustre Seigneur de *Feuquieres* Maistre de Camp & son Ambassadeur Extraordinaire par toute l'Allemagne, avec plein pouvoir de traitter & de conclurre cette alliance, Nous nous sommes abbouchés, & apres avoir conferé ensemble, & reveu exactement tous les Articles du precedent Traitté entre nos deux Roys & les deux Royaumes de France & de Suede, nous les avons renouvellez suivant l'ordre qui s'ensuit.

1.

Que des a present il y aura vne estroitte Alliance entre la tres Serenissime Reyne de Suede & le Tres Chrestien *Louis xiij*. Roy de France & leurs deux couronnes pour la defence de leurs communs amis respectivement, & principalement de ceux qui d'un commun consentement sont entrés en cette Alliance; que des a present comme a l'advenir on aura soin de leur *liberté*, de leur *dignite*, & de leur *repos*; que la *securite de la mer* Baltique & de l'ocean sera conserveé, & sur tout que lon travaillera pour establir & affermir une bonne & juste paix dans l'Empire Romain, sans præjudicier au droit de chacun des Confederés.

2.

Mais pource que l'experience nous enseigne que la paix qui se fait sans armes est ordinairement suiette a n'estre entretenue que par les interpretations que l'on luy donne & les trompeurs artifices dont on se sert pour la rompre ou pour l'esbranler; c'est pourquoy on s'est advisé de defendre & de maintenir les amis communs les armes en main. Et qu'a cet effect la Reyne & le Royaume de Suede avec tous ceux qui sont entrez ou qui veulent entrer dedans cette alliance, entretiendront & soudoieront a leurs despens les troupes qu'ils ont sur pied ou autant qu'ils jugeront d'en avoir besoin pour resister a la puissance des ennemis; lesquelles troupes seront au moins composeés de *Trente mil hommes de pied* & *six mil chevaux*, jusqu'a ce que dun commun consentement vne bonne paix resulte de la presente guerre.

3.

Que pour soustenir les Frais de cette guerre, le Roy de France fournira annuellement a la Reyne & au Royaume de Suede en faveur de cette Alliance la somme *d'un million* de livres tournois, payable a deux fois; la premiere le 15. *May* & l'autre le 10. de *Novembre* a *Paris* ou a *Amsterdam*, selon la plus grande commodité & l'exigence des cas; le tout au chois de la Reyne & du Royaume de Suede, lesquels a cet effect envoyeront sur les lieux leurs *Agens* & Officiers pour recevoir cette somme sans aucun delay.

4.

Que la *leveé* des *Soldats* & des Nautonniers, le louage ou la fabrique de *Vaisseaux* & le transport de toutes les choses necessaires a la guerre se pourront faire en toute liberté sur les terres de chaçun des Confederés, & que cette grace sera denieé aux ennemis.

5.

Que les delinquans contre la discipline militaire,& les *fugitifs* seront mis entre les mains de leurs Officiers & Maistres pour leur estre faite bonne & briefue Justice.

6.

Que pour le fait de la Religion la Reine & le Royaume de Suede ou leurs Lieutenans & leurs Confederez n'entre-prendront rien dans les pais de conqueste que selon les loix & constitutions de l'emprire; que l'exercice de la Religion *Catholique* & *Romaine* sera inviolablement entretenu dans les lieux ou il aura esté trouvé; qu'apres le serment receu de la part des personnes Ecclesiastiques, & qu'ils auront rendu foy & hommage a la Reyne de Suede ou a leurs Confederez, il ne leur sera faict aucun tort a eux ny a leurs biens, autant que l'estat present des affaires le pourra permettre.

7.

Jusques a present le Duc de *Baviere* & les Princes de la *Ligue Catholique* ont tellement refusé de demeurer *neutres*, que l'on n'a pas suiet de croire qu'ils changent de volonté. Neantmoins deferant a l'amitié & a l'autorité du Tres chrestien Roy de France qui les presse d'accepter cette neutralité, il sera libre a sa Majesté Tres-Chrestienne de provoquer encore le Duc de *Baviere* & la *Ligue* Catholique de demeurer neutres dans l'Empire Romain, sans oster la liberté a la Reyne de Suede & aux Confederéz de sa Majesté de resoudre sur cette affaire ce qui sera de plus propre & de plus commode selon le temps, Et tout ce qui aura esté arresté du commun consentement des uns & des autres sera observé inviolablement.

8.

Que ceux qui rececheront cette Alliance y seront non seulement receus, mais encore que l'on y invitera tous les autres Estats & les autres princes de l'Allemagne ou d'autre part, a condition que quand ils y auront esté receus, ils prendront bien garde de ne point favoriser publiquement ou en cachette, sous leurs noms ou sous d'autres empruntés, le parti des ennemis, & ne nuitront aux susdicts Rois ny a leurs amis, communs & Confederés ny a la cause commune, au contraire qu'ils contribueront de tout leur pouvoir & par vne condition particuliere aux despenses necessaires pour cette guerre.

9.

Que si par vne grace speciale de Dieu il se presente vne occasion de traitter de *paix*, que cela se fera du commun advis des Confederés, afin que l'on n'entreprenne & que lon ne de termine rien au prejudice des uns & des autres. Et si quelqu' un va au contraire de cela, qu'il soit tenu pour ennemy par les autres Confederés.

10.

Que cette Alliance durera jus qu'a ce que les troubles & les mouvemens, qui sont a present, en Allemagne, soient appaisés, & qu'il y ait vne ferme paix establie.

s'Il

II.

s'Il arrivoit qu'apres la paix conclue, quelq'un des Confederes vint a faire & entreprendre quelque chose au contraire de ce qui auroit esté promis & arresté par le Traitté de paix, tous les autres Confederes, seront tenus de joindre sans aucun delay leurs forces ensemble, pour repousser par armes cette iujure; le tout *un mois* apres qu'ils en auront este advertis. Ce qui s'observera inviolablement pendant dix annees du jour de la paix conclue.

Ces Articles susdits ont este accordes ainsi au nom des Serenissimes Rois & Royaume de *Suede* & de *France*, pour estre entretenues par eux en leur force & vigueur. Pour confirmation de quoy nous les avons signez de nostre propre main & cachetez du Sceau de nos Armes. donné a *Heilbrun* le 9. Auril 1633.

De Ryck-Cantsler liet d'Armeé niet veel ledicheyt. De Veltmarschalck Kniphuysen destineerde hy na West-phalen: om op den Weeser of Eembs een post te vatten: daer toe noch de Lant Graef van Hessen radende. Generael Lieutenant Baudissin ginck den Rijn af/ nam Andernach in: De Spaensche danckten eenich volck af/ die met Keur-Colnsche Baudissin deden retireren. Kniphuysen nam de Vecht in/ als noch Kloppenborgh, Haselune, Meppen, Wilshuysen, Quaquenbrugge; den tweeden Marty sloech Kniphuysen de Keysersche onder Gronsvelt ontrent Rintelu: waer na Hartog Jurien de Vestingh Hamelen ginck belegeren/ sich inbeeldende datse niet lange souden tegen houden/ maer men heefter noch in't laest van Iunius een bataille over moeten slaen. De Graef van Merode bracht een Leger by een van drie duysent negen hondert vijf-ende-twintich te paerde/ ende thien duysent seven hondert ende 'tnegentich te voet/ ten deele op de Beurs vande tot Keulen exulerende hooge Geestelijcke personagien/ ten deel op Spaens gelt: ten deele warent Troupen uyt de Garnisoenen van Wulfenbuttel, Hildeseym, Nyeuborgh ende Minden genomen. De Sweedtsche vonden goet alleen/ de Posten met ontrent duysent Musquettiers beset te laten/ maer quiteerden de approchen: ende toogen de Keysersche tegen: ende hebben na een goet gevecht deselven geslagen: op de plaets bleven drie duysent negen hondert twee-ende-dartich. Daer onder was den oversten Quad: de Graef van Merode is wel onthomen/ maer van zijn quetsuren gestorven/ Gronsvelt ende Boninckhausen hebben haer gesalveert/ daer wierden gekregen negen-ende-veertich vaendels, vier-ende-twintich Cornet, sesthien stuck geschut/ voort alle Munitie ende Bagagie; na dese victorie weder voor Hamelen komende hebben den Commandeur gedwongen den twaelfden Iuly uyt te trecken met acht Vaendels te voet/ die Compagnien Ruyters ende soo veel Dragons/ doch in alles niet boven acht hondert man sterck met sack ende pack/ vliegende Vaendels/ twee stucken geschut: togen in Minden. In September was een convent tot Franckfurt: alwaer voortaen het Consilium formatum sich meest ophielt: ende daer wiert geconfirmeert/ wat te voor tot Haylbron was gedaen.

In September heeft den Hartogh van Walsteyn Keyserlijcke Generael versocht met den Generael Arnem te spreecken: alwaer hy te kennen gaf zijn ongedult over den smaedt hem voor drie Jaer aengedaen: hem deporterende, was jalour van dat den Hartog van Feria uyt Italien quam. Doch was dit gehee-

le werck van Walsteyn seer doncker ende misterieux / soo dat de Rijcx-Cantsler niet wist/ of Walsteyn Aernem, dan of Aernem Walsteyn soude verleyden / doch 'tkoste endlijck Walsteyn zijn leven.

In Augusto schickte den Rijcx-Cantsler het regiment Finnen van Stalhans, de Regimenten van Cnuit Soop, Isac Apelson alle Sweden/ dat van Merode, Brunecker ende de Dragons van Kagge, om een Ruyter dienst te doen aen desen Staet. By Ham conjungeerde zich de Hessische Generael Lieutenant Milander met zijn Regiment / dat van Gijse, Dolwigs ende Seekirchen 'tsamen ses-endetwintich Compagnien. De Lant-graef nam den achsten September Alshuys in.

Osenbrugh ende Peetersborg gaf sich in September over aende Veltmarschalck Kniphuysen.

Boven aenden Rijn hebben de Sweedtsche oock soo veel gedaen/ dat *Duc de* Feria met zijn Leeger is gestupt / ende zijn volck seer versmolten.

Tot Heylbron, alwaer compareerden de vier Kreytsen / als Frankische, Swabische, over Rijnsche, ende Neder-rijnsche, samt d'Ambassadeurs van Vranckrijck, van Engelant, Amstruther, ende andere / wiert geproponeert dat deselve Kreytsen of protestanten niet behoorden sich te scheyden voor en aleer de protesterende Keur ende Vorsten souden zijn gerestabiliert; de Rijx-constitutien onderhouden ende de Kroon Sweeden vernougt: ende ondertusschen geen particuliere vrede te maken/ datmen den Keyser ende Catholijcke Ligue/als soeckende t'onderdrucken het Rijck ende protesterende Vorsten: behoorde te verklaren voor publijke vyanden. Tot dien eynde onderhouden sestig duysent man/ met genoechsame Munitien ende een fonds tot onderhoudt van sulx/ de directie te laten aen den Rijx-Cancelier. Daer wiert geslooten.

Eerstelijck een vaste ende verseeckerde Vrede tusschen 'tRijck Sweden, *ende de* protesteerende Keurvorsten ende Stenden des Romischen Rijcx in kragt *vande welcke* sy sullen Conjungeren haer machten, om d'een d'ander te secoureren; tot dat Duytslant sal sijn herstelt in haar oude vrijheyt, de Rijx-wetten in observantie gebracht, de gemelde Keur-Vorsten ende Stenden gerestitueert in hare Staten ende Possessien: een goede Vrede verkregen soo int Geestelijk als Wereltlijck ende tot dat de Kroon Sweden sal behoorlijk sijn vernoegt van haar krijgskosten.

2. De directie ende beleyt sal blijven by den Heer Rijx Kancelier Oxnstiern.

3. Hem sal werden geadjungeert een concilium formatum van gequalificeerde Persoonen, om met hun te delibereren ende te sluyten de sake van Consequentie. Evenwel wat aangaet d'Executie, sal de finale resolutie blijven aenden voornoemden Cancelier. Ende om den voornoemde Directeur te Soulageeren sal in yder kreits werden geordonneert een Raet van Oorloge, om van saecken te delibereren die haer aenden voornoemden Kreijtsen sullen presenteeren.

4. Geen der geconfedereerde en sal vermogen in'tparticulier met den Vyant te tracteeren, sonder consent van alle de geconfedeerde. Ende ingeval de occasie hem presenteert vande zijde vanden Vyanden, sal advis gegeven worden aende Directeur vanden Raet, ende vervolgens gesignificeert aenden voornoemden geconfedereerde Staten, om te samen te delibereren watmen in sulcke occurrencie sal behooren te doen.

5. Soo

5. Soo yemant hem soude willen separeren van dese confederatie, sijn mede geallieerden in het perycul abandonneeren of de vyanden favoriseeren; yets brouwen tegen de confederatie, ofte van sijn krachten ende middelen niet contribueeren als het soude behooren: ende dat na voorgaende advertentie, hy al noch versuymde hem in devoir te stellen, sal hy vyant verklaert, ende als sulck een getracteert worden door de geconfedereerde.

6. Geduerende de tegenwoordige krijgen, ende totter tijt toe datmen een generale Vrede sal hebben geobtineert; de Geconfedereerde vande vier Kreytsen sullen d'Arméen (soo veel men nodich oordeelt) onderhouden, ende sullen deselve voorsien met gelt, Munitie ende Artillerie, welcke Arméen den Eedt van getrouwicheyt sullen doen aende Koninginne, aende Kroon van Sweden, ende aende Geconfedereerdens.

7. Voor't onderhout vande Arméen ende vande Militaire discipline, sal men een provisie doen van gelt, ende van Munitie van Oorloch, op datmen den Vyant aen kan vallen, ende in noot sich tegens hem defendeeren.

8 Den Directeur met den Raet sal sijn best doen om de Militie in goede ordre te herbrengen, de Militaire in discipline te herstellen, te verseeckeren de Traffijcq ende Commercie, te conserveeren aende Staten haer Iurisdictie, soo in't civil als crimінel, te beletten d'insolentie vanden Oorloch, een goede ordre te stellen tot de Logementen ende passages voor de Troupes: sal daer in de geconfedereerde favoriseeren ende supporteeren soo veel als't mogelijck sy, ende de dispositie over de Logementen der Soldaten aende Magistraten der Plaetsen laten.

De voornoemde Staten verbinden haer de Kroon Sweden te helpen maintineeren inde Possessie van't geene dat sy in Duytslant geoccupeert heeft op hare vyanden, ter tijt toe dat den Oorloch ge-eyndicht sy ende dat sy behoorlijck voldaen sal hebben geweest, gelijk oock de geconfedereerden vande schaden die sy geleden hebben.

Ende gelijck de geconfedereerde sijn genootdrongen geweest tot dese verbintenis, deur de tyrannijke oppressie der vyanden alleen tot haer defensie ende conservatie, niet tot yemants offensie, of verstoring van rust ende vrede: soo ist ook sonder nadeel van des Roomschen Rijx Rechten, Wetten ende Constitutien van des Rijx Keur-Vorsten ende Stenden, ook van de nabuyrige Princen ende Republijcken.

Om te continueeren de Vredehandeling in't verleden Jaer aengevangen/ dient alhier gestelt dat de Gecommitteerde vande Provintien van Vrieslandt ende Stadt ende Landen merckende dat d'andre Provintien afweken van 'teerste dessein (om te tracteren met de Staten der Spaensche Nederlanden exclusis Hispanis) ende haer gewillig toonden om oock de Koning daer in te kennen/ hebben ter Vergadering ingegeven een lang geschrift hier na volgende: daer toe streckende om niet van Treves maer van een eeuwige Vrede te handelen: oock niet met Spangien/ maer met de Staten van d'andre Provintien. Dit geschrift was ingestelt by den Heer Huninga Borgemeester tot Groningen ende mede Extraordinaris gecommitteert ter vergadering van haer Ho: Mo: op dese handeling. De Heer Charnassé diende sich seer geluckichlijck van soodanige humeuren: die van self genegen waren tot Vranckrijck; ende een erf-haedt hadden tegen Spangien. Immers de tijdt van Vrede was noch niet rijp: ende de Prins van Oranjen konde in Oorlog meer gesach/ ende glorie hebben als in vrede.

Mijn Heeren.

SIende desen progres der proceduren van handelinge met de vyants Gecommitteerden *sonder eenparige* Resolutie van alle Provintien, hebben wy niet ledig kunnen staen, te vertonen, dat of wel alle Provintien eens sijn, om een versekerde ende Christelijcke uytkomste, uyt den Oorloch te soecken, ende sulx soo haest mogelijck, deselve daerinne nochtans differeren, dat onse *beyde* Provintien meenen, dat deselve versekerheyt niet anders als in een handelinge van *Vrede* met *vrye Staten*, ende de andere *vijf* Provintien in een handelinghe met Spaigen tot een *Tresves* (soo't schijnt) sy te vinden.

Omme nu by sulck different, tot een resolutie ende dienvolgens executie van dien, te komen, soo is een bekende ende seecker maxime in desen Staet *der Vereenigde* Nederlanden, dat in dese ende ghelijcke deliberatien geen *pluraliteyt van stemmen*, of *overstemminge* plaets heeft, volgens de fondamentele Wet ende notoire practicque van desen Staet, daeromme oock besendingen aen verscheyden Provintien, selfs mede aen onse Heeren Principalen sijn gedaen, ende noch onlangs in dese Vergaderinge is geresolveert, dat men dese handelinge sal aenvangen ende dryven, sonder tot prejuditie van yemants opinie, te specialiseren op *Spaigen*, tot paix of Treves.

Daer uyt wy tot noch toe niet anders hebben kunnen besluyten ende geloven, of die andere Provintien (insonderheyt nae onse presentatie, van redenen te sullen hooren ende geven ende annexe protestatie) sullen in sulck een point van Staet ende Souvaraniteyt, ende soo sware deliberatie, soecken aen ons redenen van haer opinie te geven, ende wederomme onse redenen te verstaen, omme aen weersijden rijpelijk geponderereert te werden, daer mede dese saecke met minnelijcke middelen van eenparich Consent te termineren, ende alsoo eerst tot een generale *Resolutie te* komen, eer in dese groote saecke yets verders te wercke werde gestelt.

Compt ons daeromme seer onverwacht voor, dat sonder ons te informeren, ende onse redenen te verstaen, sonder wettelijcke generale Resolutie ende conclusie, met dese saecke wert voortgevaren, soo verre oock dat men op de handelinge indirecte met Spaigen, ende tot een *Treves*, Propositien aenneemt, ja selfs Propositien ontwerpt, arresteert, ende aenden Vyant overlevert.

Ende al-hoe-wel wy by sulcke gelegentheyt van dese saecke niet gehouden sijn meer te doen, als die Gecommitteerden van d'andere Provintien, te verklaren onse advijs ende opinie, sonder meer openinge van redenen te doen, als ons wert gedaen, hebben nochtans, om de andere Provintien met sincere, openhertige, ende mede broederlijcke affectie te bejegenen, goetgevonden, te openen de redenen, van de vreese voor Spangien ende hoope van vreden waer deur onse Heeren Principalen uyt een goede oprechte Nederlantsche yver ende affectie tot de ware Religie ende liberteyt, sijn gemoveert, om tot noch toe, soo gewillich, oock boven haer vermogen haer te efforceren, omme de lasten vanden Oorlog te dragen, tot dat sy ende haer lieve posteriteyt een oprecht verseeckerheyt, ende (na apparentie) kort eynde daer van mogen hebben, ende waeromme haer Ed: Mo: indien men *sonder Spai-*

gen

gen niet tot een vrede kan komen, raetsamer sullen achten, in den Oorloch te continueren, als met alsulcke *nomine & titulotenus gefingeerde* Staten, *re ipsa Spaensche Emissarisen*, ende met den naem van Staten *gemasqueerde Spangiarts*, een onseeckere ende bedrieghlicke Tresue in te gaen, ende haer ende haer posteriteyt in een eeuwige vreese ende onruste van soo listigen, machtigen, ende redoutablen vyant te laten.

Eerst noopende de handelinge met *Vrye Staten* soo doenlijck.

Ende

Niet met *Spaigen of Spaensche Commissarisen.*

Soo veele aengaet, voor eerst de persoonen met de welcke getracteert sal worden, vernemen onse Heeren Principalen dat het seeckerste, eerlijckste, ende profitelyxte voor desen Staet sal wesen te handelen niet met Spaigen, maer met de Staten van *d'Overheerde* Provintien in qualiteyt als vrye Staten met exclusie vanden Coninck van Spangien, volgens voorsz Resolutie ende manifesten van desen Staet.

Konnende deselve onse Principalen niet begrijpen dat eenich Patriot in dese Nederlanden van des Spangiaerts nature ende voorige actien soo ingnorant sal konnen sijn, insonderheyt kennis dragende van 'tgeene alreede in dese handelinge is gepasseert, die daer gelooft, dat de Spangiaerden niet en hebben of de minste intentie ende affectie om wel te tracteren, of sinceriteyt int tracteren, of trouwe om 'tgetracteerde te observeren; maer dat voor, in, ende na de handelinge aende sijde van Spaigen niet is, ende sal sijn, als *malitieuse affectie*, *bedriegelijcke effecten*, ende eyntlijck *trouw-loosheyt*.

Het *eerste* ende grootste dissuasoir om niet met Spaigen te handelen, is de voorsz *malitieuse* intentie van Spangien notoire geresolveert sijnde, ende alles 'tsy Oorloch of handelingen dirigerende om na occupatie van *Duytslandt*, met hulpe van deselve, of by andere middelen aen ons ende onsen Staet, als na haer malitieus voorgeven *rebelle ketteren* ende *eenichste nest van alle rebellie ende ketteryen*, ende beletsel van sijn gedestineerde monarchie, te statueren, een exempel van *pretense* straffe ende tyrannie niet sparende eenich levendig mensche, selfs niet de onmondige kinderen, daer van verscheyden Steden, Vlecken, ende Plaetsen hier in Hollandt ende andere Provintien al bitteren smaeck hebben gehadt.

Daer by te noteren staet, dat de voorsz Koninck met sulcke Tractaten inhout, soo lange hy *directe* met den Oorloch ende gewelt voordeel kan doen, ofte vermeent te doen, maer soo haest hem den wint tegenloopt, dat hy alsdan afleggende den *Leeuwenhuyt* met het *Vossen-vel* ende met Tractaten voorden dach komt, of om sich een weynich te verposen, of op anderen sijn voordeel, of onse schade door andere in ende Uytheemsche ende alderhande middelen te soecken, gelijck hy tot de effecten vande handelinge Anno *vijfthien hondert vijf-ende 'tnegentich* (om niet te roeren diergelijcke voorige Tractaten) is gekomen, na mutinatie van sijn Soldatesca ende groote klachten van de *Overheerde* Provintien, tot offerte vanden Treves Anno *acht* na 'tverlies van sijn Vloote voor *Gibralter* ende Anno *negen-en-twintich* na 'tverlies van sijn *Silver-vloote*, van *'sHartogenbosch* ende van *Wesel*, ende dese tijt ende gelegentheyt selfs als dese offerte geschiet, behoort ons te stijven in dese *creance* van sijn quade intentie, ende tot couragie om dessels offerten te rejecteren, om dat

dat hy deselve laet proponeren ten tijde als hy siet dat onse wapenen door 'twijs ende kloeckmoedich beleyt van sijn Excellentie den Heere Prince van *Orangien* voor desen staet soo victorieus ende voor hem soo schadelijck sijn geweest, hem aen beyden sijden soo wel den Zeekant, als Landt sijde tot aen 'therte van sijn Landen penetreren, door 'tveroveren van soo veel plaetsen in't Overquartier van *Gelderlandt*, Vorstendom *Limborch*, vande machtige stadt van *Maestricht*, Item aen beyde sijden vande *Schelde*, dat daer door deselve Riviere ende de *Honte* naerder sijn gesloten, ende aen d'ander sijde den Rhijn ende Mase geopent, 'tmeeste van sijn Overheerde Landen, selfs tot aende poorten van *Brussel* ende andere groote Steden onvry gemaeckt, ende onder Contributie gestelt, ende behalven seer weynich Steden geen Vestingen meer sijn, om onsen vorderen progres ende intocht in sijn voorsz Landen op te houden, siende mede dat in't westen, ende *America* de West-Indische Compagnie (sijnde den grootsten doorn in sijn voet) is in terminis van hare Negotien in *Brasil* vast te stellen, dat in *Duytslandt* veele Landen ende de machtigste Steden, de Oostenrijksche Dominaet sijn ontweldiget, dat den Coninck van Vranckrijck sijn Rijck besidt in ruste, ende heeft doen evanesceren alle sijn menees ende assistentie om 'tselve te troubleren, Meester is vande Pas van Italien, geallieert ende wel correspondererende met *Venetien*, *Savoyen* ende den *Paus*, ende daeromme dat dese *Vossen-huyt* of veel eer *Schaepsbleet* van handelinge alleene dient om hier in Nederlandt ons apparente voordeel voor te komen, ende sijn schade te eviteren, ende *insonderheyt* tegens de West-Indische Compagnie ende in *Duytslandt* sijn voordeel te doen, tot onse schade, om aldaer ende volgens by succes ende na herstellinge van sijn verwerde saecke tegens ons sijn Leeuwenhuyt ende Wolffsaert weder aennemende, ons te beter ope lijf te vallen, ende te vernielen.

Ende gelijck d'Intentie ende affectie voor de handelinge alsoo sijn inde voorige ende selfs in dese handelinge de effecten van gelijcken stoffe, wel met de woorden *vol sinceriteyt ende oprechticheyt*, maer inder daet pure Spaensche Tractaten vol van bedriechlijcke *simulatien*, *dissimulatien*, *aequivocatien*, *remissen*, *kleenachtingen* van desen staet, dewelcke alle ons wel behooren nadenckich ende afkeerich te maecken, van alle Spaensche handelingen.

By dese malitieuse wille of affectie ende bedriechlijcke daet alreede betoont, komt insonderheyt het *derde* disuasoir vande executie ende observatie vande handelinge, die aen onse sijde wel sullende vast blijven, aende sijde van Spaigen niet langer sal duyren als hem middel sal werden gegeven. ons te soecken directe of indirecte door den Keyser of Paepsche Ligue, te subjungeren ende te ruineren, alsoo noch sijn belofte noch eedt of yets diergelijcx hem sal obligeren om 'tgeene te laten, 'twelck hy tot sijn voorsz affectie ende dessein dienstich vint, als sijnde een Koninck van Spaigen, tracterende met sijn gewapende pretense Onderdanen (*ideoque per vim coactus*) alreede gecondemneert sijnde *atrocissimi criminis laesae Majestatis* ende de executie resisterende, Item met *vermeende Ketteren*, aen de welcke de voorsz Coninck volgende sijn sustenu niet verbonden is woort te houden in Tractaten; insonderheyt die tot verminderinge van sijn pretense recht strecken gelovende de dispensatie, die hem indien hy sich mochte houden gebonden, kan los maecken, die inden verleden Treves daer van soo veele heeft gehouden, als hy heeft gesien dat hy om de troubles in *Duytslant* ende *Italien* geen beter voordeel heeft konnen doen, hebbende anders

anders getoont verscheyden preuven ende practiquen van de voorsz regulen, dadelijck met 'tingaen van deselve Treves geexpresseert in een lanck Register van contraventien in de Historien van Meteren Lib. 32. Fol. 649. Item de schaden onse Ingesetenen in Spaigen ende elders aengedaen, *consilia* om sich van *Embden* ende de *Eems* Meester te maecken, (seecker verrader *Kenpe Hillebrants*, die een entreprise op *Steenwijck, Coeverden, Groeningen* doenmaels om haer Fortificatien open liggende) aendiende, op houdende, ende gagierende, die oock daer over ontdeckt ende gestraft is, behalven de notoire attentaten van *Mom* ende sijn complicen, ende sulx alles te meer dat om de goede occasie al schoon hy selfs tegens voorsz *axiomata politica & theologica directe* geen inbreucke van't getracteerde dede, hy nochtans niet sal onderlaten door den *Keyser* ende *Paepsche Ligue* ons indirecte te attacqueren; ende soo doenlick te overvallen ende t'effectueren 'tgeene hy met verscheyden preuven inde *Veluwe*, *Ommelanden*, ende by *Maestricht* ende elders heeft versocht, daer toe het aen verscheyden specieuse pretexten nimmermeer sal mancqueren.

Anno *thien*

Om welke redenen onse Voor-vaders ende Fondateurs van dese Republicque een afschrick hebben gehadt van alle handelinge met Spaigen, meenende dat elck woort ende admissie van handelinge waer een trappe naer de Spaensche Tyrannie, wetende ende beproeft hebbende dessels Tyrannie, affectie, listige ende bedriechlijcke Tractaten, ende trouwloosheyt, ende dat het een omsinnicheyt sy te tracteren met eenen, die men weet, dat in't begin, middel, ende endt niet soeckt, als sijn voordeel, ende de schade ende ruine van ons, ende onse beste vrienden, derwelcken authoriteyt, exempelen, ende groote beneficien wel meriteren gehouden te worden voor onse verstandigste ende getroutste conseilliers, ende onse principalen, gelijck oock veele Steden ende soo veel duysent Ecclesiastiquen ende Politique goede Patriotten in andere Provintien geloven, indien wy derselven raet ende voetstappen volgen inden afkeer van Spaigen, dat haer oock sal volgen sulcken segen tegen denselven Vyandt ende dwinghelandt vande meeste werelt ende van Gods Kercke, ende dat Godt (oock deur ons of anderen) soo veel te eer ende meer sal straffen dessels schrickelijcke ende roepende sonden (moort ende bloetstortinge van soo veel duysenden menschen in *America, Nederlandt, Andalusia, Gromada* ende nu in *Duytslandt*) hoe wy ons minder met denselven mengen, ende verder van hem af blijven.

Ende of schoon al 'tgeene voorsz is van den aert van onsen vyant ende authoriteyt van onse Voorvaders niet gelden of door cautionaire Steden of anders geremedieert soude konnen worden, soo maeckt noch de Souvaraniteyt van dese Landen ende het contrarie sustenu van ons ende onsen vyant over deselve alle tractatie impossibel. Also onse Heeren Principalen vertrouwen dat. *Eerst* gene van alle Provintien in eenige handelinge met Spaigen of dessels Gecommitteerden sal willen treden, ten sy eerst die souverainiteyt inde forma van dese regieringe vast ende buyten twijfel werde gestelt, ende de Koninck voor hem ende sijn Nakomelingen sijn pretensie pure quiteert, ende renunciere voor altijt, ende daer door niet alleene onse vrienden, maer oock Neutralen ende afgunstigen, selfs oock de quaetwillige Ingesetenen beneme alle occasie om te dencken of spreecken van onwettelickheyt van dese regieringe, maer om d'selve te respecteren ende gehoorsamen, ten *tweeden* alsoo oock

onse Principalen geloven dat de Koninck sulcke renunciatie noyt sal doen daerom-me deselve oordeelen dat alle handelingen met Spangien *onmogelijck* sijn.

Ten *tweden* te handelen op een *Vrede* met de Staten soo doenlijck.
Ende
Niet op een *Trefves* noch met de *Staten* veel min met Spaigen.

Onse Heeren Principalen volgende met een oprechte ende eenvoudich Nederlants herte de oude *geusche Maximen*, soecken het selve eynde van den Oorloch, met d'selve intentie ende door de selve middelen, daer door onse Voor-ouders desen Staet gefondeert, geformeert, ende geconserveert hebben, te weten, om soo lange te oorlogen tot dat ten *eersten alle de Spangiaerden ende Spaensche Tyrannien ende dominaet uyt de Nederlanden verdreven:* Ten *tweden alle de Nederlanden in een corpus of Alliance gereduceert sijnde, bestant sullen sijn, om haer te mainteneren tegens de Spaensche Tyrannie, ende tot dat alsoo gevonden sy een verseeckert eynde van den Oorloge, of eerst deur Victorien tegen* Spaigen, of ten *tweden deur Vrede met de Staten van 't welck eynde sy ende haer nakomelingen mochten hebben te gauderen*; houdende dat soo lange sy tot een van dese beyden eynden niet sijn gekomen, dat schadelijck is soo voor *trecht* als *seeckerheyt* van dese Landen, de wapenen geheel of veele min voor een tijt lanck door een Trefves neer te leggen.

Bevindende met der daet, dat ten *eersten* de Souverainteyt, Liberteyt, ende vrye exercitie vande Religie *door de Wapenen gegenereert*, door deselve oock wert *geconserveert*, ten *tweden* de Provintien *volckrijck*, ten *derden Geltrijck* gemaeckt, ten *vierden* tegenwoordich *in rust ende eenicheyt* deur vreese vanden Vyand, ten *vijfden* voor toekomende in *hoopeninge* (insonderheyt nu) van eenmael een goet eynde der voorsz Victorie of Vrede te bekomen, ten *sesden* sullen insonderheyt de *West-Indische Compagnie* haer byden Oorlog beter mainteneren ten *sevenden* ende den vyant in sijn *West-Indische schatten* traverseeren, ten *achsten* ende wy by de Overheerde Nederlanden, onse oude Bontgenooten blijven *in credijt*, dat wy sullen houden 't beloofde inde *pacificatien*, Unien ende *manifesten*, ende sy in hopeninge van deliberatie vanden Spaenschen Dominaet, ten *negenden* onse *Geallieerden* ende insonderheyt de saecken in *Duytslandt* werden gesubleveert gesustineert ende tot een goet eynde gebracht.

Dat daer tegens een *Trefves* (sijnde van nature, insonderheyt tusschen ons ende Spaigen in 't begin, middel ende eynde niet als schadelijck, ja schrickelijk voor desen Staet) ons sal priveren van alle voorsz benefitien van Oorloge, ende in plaets van dien, ons aenbrengen veele meer schade voort tegenwoordige, ende eenige vreese ende gevaerlijckheyt voort toekomende.

Want met 't woort ende daet van *Trefves*, dat is cassatie vanden Oorloch om onse *liberteyt* ende *Religie* gevoert, wert *quasi* mede gedesisteert vande defensie, ende dienvolgens gesustineerde recht, vande liberteyt ende Religie, ende deselve voor soo veele by ons selven *quasi in dubium* getrocken, behalven dat *in Facto* deselve liberteyt ende Religie in groot perijckel werden gestelt, gelijck hier na geseyt sal worden.

Wort mede gedesisteert vande *offensive* Oorloch dus lange gevoert tot reductie ende herstellinge van d'Overheerde Nederlanden, onse oude Bontgenoten voor een

een goet deel mede inde *Unie van Wtrecht*, sijnde den Oorlog begonne, om alle deselve Nederlanden te bevryden vant Spaensche Iock, ende te herstellen in haer libertyt, waeromme d'selve oock na rechte niet anders mach nederleyt worden, voor ende aleer het selve eynde door de Wapenen, ofte een goede Vrede verkregen sal sijn.

Sulck dat wy den Oorlogh niet konnen verlaten sonder lesie (onder correctie) soo van ons selven, ende onse posteriteyt, deselve stellende in onsekerheyt vande rechtveerdicheyt van d'Oorlogh, ende van de Souverainiteyt deser Landen, als van onse Bontgenoten wesende ons ontweldiget ende overheert, deels Ballingen, deels noch aldaer verdruckt.

Ende gelijck het begin van den *Tresves* vol is van beswaernissen, alsoo sijn de vruchten van deselve schadelijck ende niet als verlies voor ons, ende winst voor onsen vyandt aen volck, behoeften, gelt ende neeringe, ende alles daerin de welstant van een Republicq bestaet, sullende nu apparentelick weder waer worden, 'twelcke voor den voorleden *Tresues* is geprophetecert, ende d'experientie heeft geverificeert, dat een merckelijck deel van de Ingesetenen deser Landen nu by den Oorlog, ofte ter occasie van deselve levende, ende hier geen werck vindende, by vreemde Heeren, ende insonderheyt by onsen vyandt (altijdts ergens, meerendeels, tegens onse beste vrienden, besich ende in Oorloch sijnde) te water ende Lande haer in dienst sullen begeven, aengelockt door dessels groote Gagien, behalven de geene soo inde Overheerde Landen in haer Vaderland of elders hier ende daer weder sullen vertrecken.

Sullen wy in sulcken *Tresves* niet alleene daer mede onsen vyandt, maer oock met Oorloch Schepen, Ammunitie ende andere behoeften, daer van hy dus lange groot gebreck heeft gehadt, rijckelijck versien ende armeren, *als sijnde hier alles voor gelt te bekomen*, om den Oorloch te beter te hervatten ende ergens tegens den uytganck van sulcken *Tresues* een nieuwe Roofnest te stofferen, gelijck hy inden verleden *Tresves* met *Duynkerken* heeft gedaen.

Sullende in den *Tresues* de *financien* als *nervus belli* ook niet beter geconserveert konnen worden als 'tvolck van Oorloge ende Oorlochs behoeften, maer meer ende meer komen te vervallen, gelijck dan de experientie int voorgaende Bestandt geleert heeft, dat de lasten soo wel van de Generaliteyt als vande particuliere Provintien in de *twaelf* Iaren soo veel niet sijn vermindert alsmen wel hadde verwacht, ende sulx niet sonder redenen. *Eerst* door dien d'Ingesetenen in de *Tresves* niet anders soecken als verlichtinge van de lasten, onwillich sullen worden, deselve voortaen te dragen. Ten *tweden* noch ook sulcx sullen konnen dragé, vermits de Oorlogs-behoeften daer van veele alhier leven als voorsz ende alle andere Waren in minderley Prijs sullen vervallen, ten *derden* die *Generale middelen* van consumptien onwedersprecckelijk sullen verminderen, ten *vierden* de *subsidien* van Geallieerde Potentaten uyt dese Landen blijven, ten *vijfden* ja *subsidien* van hier in andere Landen betaelt sullen moeten worden.

Daer t er contrarie by continuatie vanden Oorloch ten minsten tegens Spaigen, dese inconvenienten cesseren, ja de wille ende macht in't contribueren deur vermeerderinge van *neeringe, middelen, consumtien* moet toenemen, ende ander luyden gelt ende subsidien in dese Landen wert ghebracht ende verteert tot begrootinge van deselver Rijkdom ende macht.

Maer

Maer de grootste vreese van goede Patriotten, ende den hope van den vyant, is dat de bant van *eendracht* ende *concordiæ cessante metu ab externo hoste, per otium* gescheurt sal worden, ende dat dese Republique sal komen te vervallen *in dissidien* ende *disordren* (op sijn out *hoecks* ende *cabeljaeus*, *Hoeckers* ende *Bronckhorsts*, *Schringers* ende *Vekoopers*, in Religie, *Politie Financien* ende *Militie* te Water ende te Lande, daer van de *twaelf jarige Trefves* van Anno *negen* is een levendich exempel, alsoo de confusien ende disordren doenmaels geresen noch niet geheelijck sijn gesopieert, *ut sic icti sapere cogamur ne bis ad eundem scopulum.*

Daer toe den vyant gelijck by occasie van den verleden *Trefves*, alsoo nu sijn uyterste soude aenwenden, deurt vry aen ende aftrecken converseren, uytspieden ende corresponderen van sijn Emissarisen, om d'Ingesetenen, quade impressie van dese Regieringe te instileren, tegen deselve Regieringe ende tegens malkanderen op te hitsen, ende soo te dementeren, dat deselve groote collecten ende contributien onder schijn van superstitie sullen doen, gelijck de gedruckte *negotiatie Iesuitica* ende d'experientien heeft geleert, dat in de *twaelf* Iaren vanden *Trefves* meer *quaet, factieus ende Iesuitisch bloet* in dese Landen is gekomen als te vooren aldaer in *veertich* jaren is geweest.

De *West-Indische* Geoctroyeerde Compagnie (een mede Pilaer van desen Staet, ende een Comptoir daerinne soo veele goede Patrioten een groot deel van haer fortune herideren) sal deur de *Trefves* of geruineert, of in verloop moeten geraecken tot blasme van desen Staet, geobligeert aende selve soo ten aensien vant gegevene Octroy als de groote Rijckdommen van deselve Compagnie in't Landt gebracht, ende de diensten aent Land gedaen, sijnde door deselve onse Vyant eenige Iaren herwaerts niet weyniger gekrenckt, als door een groot deel vande macht van desen Staet hier te Lande, konnende niet worden verlaten in goede conscientie ende sonder merckelijcke schade ende ondienst deser Landen, niet alleene door het missen vande Rijkdomme soo sy Iaerlijcx inbrengt, maer oock de veele duysent menschen die van deselve leven, ende dat d'selve in cas van noot 't Lant met *Schepen*, volck, ende ander behoeften kan assisteren, gelijck tot eenige malen ende insonderheyt anno *negen-ende-twintich* is gheschiet, welcke Compagnie aldus eenmael gedissolveert wordende, is te bevreesen, datter noch deselve noch diergelijcke weder opgerichtet sal konnen worden, door vreese van gelijcke uytkomste ende rescontres.

Sullende boven dese schade van ons, onsen vyant aldaer dit inestimabel voordeel by den *Trefves* trecken, dat hy geduyrende deselve uyt de *Indies* veylich kan bekomen alle sijn Schatten ende Rijckdommen, in veele Iaren versamelt, ende om het perijckel van voorsz Compagnie te rugge gelaten, met dewelcke middelen hy gans Christenrijck sal flagelleren ende prepareren vrienden ende Instrumenten om ons daer mede te opprimeren.

Aensiende onse Vrienden ende Allieerden van desen Staet (insonderheyt die geene soo ten deele Autheurs ende Conservateurs sijn geweest van deselve) dissuaderende dese *Trefves*, sullen deselve in cas van geen gehoor hebben redenen van offensie, om hier namaels, als wy in noot mochten geraecken, ons niet te assisteren, met volck, gelt, ende anders, ja oock van soo grooten indignatie, dat sy haer by onse wederpartye vougende, ons t'samenderhant of beoorlogen, of in de Commertien traverseren.

Inson-

Insonderheyt hoe sullen wy ende onse posteriteyt ontgaen de uyterste blasme van de geheele werelt ende indignatie vande Geallieerden, soo *in fervore belli* sijn, ende van ons (*in medio victoriarum cursu*, ende onaengesien Godt schijnt te toonen middelen om ons ende onse Religions verwanten ende *Europa* van desen bloedigen Oorloch met de Wapenen te bevrijden) nu soo onversiens door ydele hoope van een onseeckere *Tresves* inde pers vanden Oorloge alleene worden gelaten, ende tot een rooff ende proye van Spaignen gelijck als verlaten, maer oock onse ende hare Vyanden (die sy verhoopen dat door onse Wapenen opgehouden sullen worden) haer alleene op den hals werden gestuyrt, tot haer onvermydelijcke ruine ende dissolutie van d'Evangelische Unie, even gelijck in den verleden *Tresves* door de Spaensche macht ende Spinola, de vorige Unie is gedissolveert, om gelijcke dienst van daer tegens ons te trecken, die hy oock soude hebben getogen, indien Sweden ende dese voorsz nieuwe Unie de saecken aldaer niet hadden om gestelt, die deswegen wel danckbaerheyt ende geen sulcke rescontres van ons meriteren.

Ende sullen onse Manifesten, insonderheyt van 'tgepasseerde Jaer 1632. Elusoir gemaeckt, ende gevilipendeert worden.

Sullende de Coninck van Hispanien dese onse schade ende sijn verkregen voordeel seer wel weten te mesnageren, ende alle sijn macht ende gecolligeerde middelen employeren tot maintien vande Oostenrijcksche Dominaet in *Duytslandt* tot opressie van soo veel Princen ende Republijcquen onse Religions-verwanten ende oude geallieerden (insonderheyt by dit overlyden vanden Coninck van Sweden) ende eyntlijck, 'twelcke voor hem liefste ende ons 'tschricklijckste is, procederende tot invasie van dese Landen met de gansche macht vanden Keyser ende Paepsche Ligue, tegens de welcke wy na menschen oordeel niet bestant sullen sijn te resisteren.

Ende of wel onder de vruchten van Treves principalijck wert gereeckent de *besparinge* vande onkosten van den Oorloch, soo is het nochtans sulcx, dat 'tselve wel plaets heeft by onsen Vyandt, die de gepretendeerde *Ketters* soo veel geloost, dat hy sijn volck wel durft afdancken, maer door sijn vreese ons kan obligeren om duysenden ledich te onderhouden, sulcx dat de last van de continueele *Services*, ende onse *subsidien* ende decadentie vande middelen wel gebalanceert sijnde, de *besparinge* weynich, of al nunmer sal sijn, alsmen wel voorgeeft.

Ende alsmen nevens de voorsz quade vruchten vanden *Tresves* wel aensiet ende bedenckt het eynde vanden uytganck, so is deselve veele lelijcker ende schrickelijcker als 'tbegin nu soet schijnt, ende de vruchten lelijck ende quaet sullen sijn geweest, als wederkerende in een bloedigen Oorloch in dewelcke mogelijck onse saecken niet veele beter sullen staen als nu, ende onse vyants saecken nu staende van binnen confuis ende van buyten desolaet in ordre gebracht, ende met vrienden gestijft sijnde, veele beter sullen staen als onse, ende sijne nu.

Sijnde by dit eynde een inegale conditie tusschen ons ende onsen Vyandt, die ons voor den *Tresves* behoort te doen schricken, dat alsdan de Vyand meer voordeel ende keur heeft als wy, ende daerinne onse saecken nootwendig qualijcker als des Vyants moeten sijn gestelt, om dat (wy sullende altijt wel inden *Tresves* continueren) hy daer in kan continueren of breecken na dat hy siet dat de gelegentheyt van sijn ende onse constitutie alsdan mede brengt, ende alsoo notoirlijck met meer voor-

deel aen d'Oorloge kan komen als wy sullen dese Treves tot believen van Spaignen soo lange duyren, ende prolongeert werden, tot dat deselve na dessels goetvinden eyntlijck in de alderbloedichste Oorloch verandert, daeromme te rechte geseit wort niet alleen die tijt van *Tresves* onsekerder te sijn, om de continuele vreese, wacht, ende onderhout van onse Armée. Maer oock 'teynde periculeuser als den Oorloch selve.

Ende alle dese redenen indien deselve oyt plaets behooren te hebben werden in dese tijt gesterckt ende verswaert vande gelegentheyt ende Balance van onse ende onse Vyants constitutie, onse Wapenen (die Godt van soo kleyne ende abjecte middelen heeft opgeholpen, ende soo menichmael miraculeuselijck, gesegent) die verleden Iaer hebbende gehadt soo groote Victorie, ter contrarie onse vyant sijnde niet alleene hier in *Nederlandt* seer inegael als vooren gesocht, insonderheyt dat onsen Vyandt boven sijn confusien in *Nederlandt*, in *Spaignen* by dese tijt meer dan oyt in onmacht is, door dien sijn *Oost* ende *West-Indische* schatten door de beyde Compagnien van dese Landen of Infructueus of soo difficil ende kostelijck werden gemaeckt, dat hy op verre na de helfte gelijck bevooren, daer van niet kan trecken, is oock van buyten ontblote van assistentie vanden *Keyser ende Paepsche Ligue* in *Duytslandt*, sijnde door de animeuse desseins ende victorieuse progressen van *Sweden* ende de Evangolische Unie voor het meerendeel bevryt vande Oostenrijcksche Dominaet, sulcx dat onse vyant (de saecken van *Duytslandt* boven al ende meer behertigende, als die van *Neerlandt* selve) al sijn macht ende schatten tot conservatie van voorsz Dominaet in *Duytslandt* sal moeten employeren, ende daer door verhoopentlick de samentlijcke *Nederlanden* occasie geven, om haer te komen ende moeten vereenigen, ende een eynde van dese Inlantsche Oorloch te maken om eenparich haer liberteyt te defenderen.

Ende om deselve reden daeromme hier boven alle handelinge met Spaignen gehouden sijn onmogelijck is oock in specie de handelinge van *Tresves* soo in genere als insonderheyt op de forma van anno *negen* onmogelijck, om dat daerinne in effecte altijt open blijft de reservatie van Souveraniteyt aenden Coninck, als't fondament om weder te Oorlogen, boven de interdictie van de Commertien tegen 'trecht van alle volckeren, ende van *Paix* of *Tresves* selfs.

Ende alsoo in sulcke sware ende dubieuse deliberatien de authoriteyt ende raet van andere onse naeste ende getrouste vrienden, ende de inclinatie van onse quaetste vyanden wel opgemerckt ende in acht genomen behoort te worden, soo werden wy in voorsz meyninge gesterckt, door de authoriteyt ende goeden Raedt van onse Voor-Vaderen, die in veel grooter noot met groote couragie sulcke handelinge hebben afgeslagen ende daer door ons gebracht tot dese geluckigen staet.

Ende al-hoe-wel boven 'tgeene tot rejectie soo wel van alle handelinghen met Spaignen, als in specie van Treves is gesecht, de naem, daet, ende effecten van Vrede met de Staten met de authoriteyt van alle menschen, hooch ende leech, die tot noch toe in *Nederland* hebben geleeft, ende met soo veel ende groote redenen sich recommandeert, dat 'tonnodich is, daer van yets te seggen, nochtans sal niet buyten propoost of inpertinent sijn, alhier yets by te voegen van de voordeelen ende 'tgeluck, datter voor den Staet vande Vereenichde Nederlanden steeckt in soodanige Vrede ende Generale vereeninge van alle de Nederlantsche Provintien.

Dese

Dese Vrede ende Alliancie tusschen alle de Nederlanden, sal doen cesseren de Spaensche macht, ende attacques te Water ende te Lande uyt de Overheerde Provintien op dese Vereenichde Nederlanden & *contra*, sullen onse Vyand gheen middelen hebben om ons van elders als van verren, dat is uyt Spaignen te beoorlogen, of indien yets indirecte uyt 't Rijck soude mogen worden gesuborneert, sullen de samentlijcke Landen bestant sijn; haer te defenderen, jae oock met contrarie offensien ende revengien de Vrede te doen maecken ende houden.

Dese Vrede ende Alliance sal doen cesseren 'tgeene men nu klaecht, dat desen Staet gehouden wort in continuele Oorloghe tot voordeel van onse benabuerden, te weten van ons de kosten ende gevaer vande Oorlogen, alleen op den hals te schuyven, of aen te besteden voor een kleyn gelt, blijvende selfs in ruste sonder te breken, daer wy met d'andere Provintien gesterckt, de Alliance met deselve Geallieerden op beter redenen ende conditien souden kunnen handelen, niet alleene tot verminderinge van onse voorsz last ende schade (onse geallieerden ende wy te gelijck Oorlogende, breeckende, proportionael lasten dragende) maer tot onser Geallieerden grooten voordeel sullende van ons trecken veele stercker hulpe, van ons niet hebbende de vreese ende gewoonlijcke ombrage, dat wy deur ambitie onse limiten souden willen extenderen.

Eyndlijcken sal dese Vrede ende Generale Vereeniginge formeeren eene soodane Republique die bestaenende machtig is om te procureren ende te verseeckeren eene generale Vrede in de geheele Christenheyt, ende om te verhinderen ende inden toom te houden d'ambitieuse desseinen van alle Coningen ende Potentaten, die hen souden mogen laten gelusten, of onderwinden die gemeine rust ende welvaren te troubleren.

Wy verstaen dat de Heeren vande voorsz *vijf* Provintien (de welvaert van't Vaderlandt met gelijcken yver behertigende ende alle dese ende diergelijcke redenen considerabel achtende oock wenschende dat sy deselve mochten konnen plaets geven) werden overwoogen.

Eerst. Tot handelinge met Spaigen oock over een *Trefves* door 'tgevoel van de noot van de Finantien, insonderheyt in Hollandt.

Ten *Tweeden.* Tegen de *Vrede* met de Staten, deur de vreese van diversie van Neeringe, indien die Overheerde Provintien tot vryheyt van Politie, Religie, ende Commertie, insonderheyt op de *Hont* ende *Scheldt* sullen komen.

Ten *Derden.* Daer by voegende dat de Staten vande Overheerde Nederlanden subjecten sijn vanden Coninck van Hispaignen, ende oversulcx aldaer geen vrye Staten te vinden sijn, met dewelcke men soodane Vrede soude mogen tracteren.

Aengaende het *eerste*, wy verstaen ende geloven de noot in Holland ende andere Provintien te sijn, gelijck wy deselve oock in onse Provintien bevinden, maer konnen niet vinden dat de voorsz reden van *noot* soo peremptoir, Generael ende irreprochesbel valt, dat deselve niet veel limitatien soude sijn onderworpen. *Eerst.* Moetende eerst *in facto* blijcken sulcken overgrooten noot, daer van veele goede Patriotten, ende onse Principalen geloven, dat indien de Heeren Staten van Hollandt (ende alsoo mede vande andere Provintien, die de middelen soo hooch niet hebben noch beneficieren als eenige Provintien) geliefde met ernst ende alle mogelijcke middelen te maintineren *de generale middelen* van consumptien, in train te

te brengen de *verantwoordinge van de vijf specien*, hare *verpondigen te redresseren*, deselve suffisant sullen sijn, om daeruyt haer *quota* vande *ordinaris* lasten des Oorlochs te dragen; de *extraordinaris* belangende, dat daer toe *extraordinaris* middelen moeten worden gevonden, ende *in omnem eventum* daerinne te patienteren voor eenige weynige Jaren, binnen de welcke met Godes hulpe de Oorloge in de Nederlanden deur de macht deser Landen, verhopentlijck ge-eyndiget sal worden.

Ende al schoon de noot soo groot waer als men konde bedencken, kan d'selve noch niet anders plaets hebben, als alleene, als t'ontvlieden van deselve ons brengt in minder quaet ende noot, maer niet als 'tselve ons in grooter noot of quaet soude stooten, 'tis al voor den verleden *Tresves* geprophet eert, dat door de handelinge van den *Tresves* (doenmaels door deselve redenen ghepousseert) de noot niet soude verminderen, maer veel eer vermeerderen, ende wy in grooter *noot* ghebracht sullen werden, ende de experientien heeft sulcx ghe*comprobeert*, ende sal sulcx nu na ghelegentheyt van Europa veel meer comproberen, de welcke vreese van grooter noot ende quaet onse Voor-Ouders altijt alle diergelijcke nooden heeft doen overwinnen. Ten *derden* maer voor al kan de reden van noot geheel geen plaets hebben, om yets quaets of prejudiciabels voor de Staet ende Religie te doen of laten geschieden, moetende de *noot noyt sijn een pijnbanck om ons met bedwanck te parssen of om' t quaet te doen, of yets goets te achterlaten*, ende daer door veroorsaecken 't gevaer ende volgens ruine van't Landt ende Religie, sijnde beter alles te dragen ende te Wagen, Godt uytkomste bevelende, als door *noot* ons in sonden ende Godes Toorn, dat is veel grooter noot ende ruine te presipiteren, Godt vertrouwende, dat gelijck hy dese rechtveerdige ende Christelijcke saecke noyt heeft verlaten door gebreck van middelen. Ten *vierden*. Anders in dien dit argument van noot Souverain ende sonder solutie moste sijn, soude met gelijcke necessiteyt geconcludeert mogen worden, dat indien Spaignen de liberteyt ende Religie ons wilde afnemen, of op sulcke conditien als hy wilde, wy ons door voorsz noot sullen moeten laten binden, of indien wy in sulcken val, noch raet souden weten, die souden nu oock moeten te wercke werden gelecht.

Belangende het *tweede* weghen de *Vrede* met de S*taten* ende daer door vreese van *diversie van Neeringe* sullen om plaets te hebben, wel gefondeert moeten werden *in facto*, dat *sulcke diversie van Neeringe so groot souden sijn*, alsmen vreest, ende *in jure* dat de Hoope of vreese van neeringe behoort te overwegen de ruste van Lant, ende bevorderinge van Godes Kercke, sijnde een tedere sake in de welcke de wijsheyt rechtveerdigheyt, en liefde van Godes Woort, malkanderen moeten balanceren, sulcx dat d'eene d'ander niet overweegt. Ende so veele eerst *'t factum* aengaet, is't niet sonder fondament te hoopen dat sulcke diversie sal wesen seer kleyn ende noyt, alsmen nu wel vreest, om dat de natuyre ende daer by gevoegde industrie van menschen de neeringe alreede aen Hollandt ende Zeelandt, ende by consequentie aende andere Provintien schijnt ghevest te hebben, sullen daer boven dese Provintien van den anderen de voorsz conservatie van neeringhe met het sluyten vande *Schelde* ende *Hont* voor altijt konnen bedinghen: ende sulcx niet buyten redenen: als *liberateurs* verserende *evitando damno certo* vande *gelibereerde*, sullende verseren in *terminis tantum incerti lucri cessantis*; Ende soo veel het *tweede* belanght, in-

indien deſweghen yets weynich ſchade mochte vallen, verhoopen dat ſulcke kleyne ruſte by oprechte Lief-hebbers van Vrede, rechtveerdicheyt, ende Godes eere, de dubieuſe vreeſe, van een weynig ſchade inde voorſz neeringhe, geheel Nederlandt niet ſal willen houden, of t'elcken herſtellen in een *eeuwigh bloedich Oorlogh*, ende niet ſal verhinderen ſoo Chriſtelijcken werck, als daer is Vrede, Liberatie van onſe Bont-genooten, propagatie van Godes Woort tot verweckinghe van deſſelfs toorn, konnen t'eenemael wegh nemen alle ſegen van neeringe (als hy uyt *Vlaenderen* ende *Brabandt*, *Brugge*, *Sluys ende Antwerpen* heeft gedaen) als hy ſiet, dat men daer van een Afgod maeckt, ende 'tſelve liever heeft, als de rechtveerdigheyt ende ſijn Heylich Woort.

Betreffende *tadendo*, onſe Principalen verſtaen wel mede, datter jegenwoordigh aen d'andere ſijde inder daet geen *vrye Staten* ſijn, als d'ſelve onder 't Iock van Spaignarden ende derſelver Caſteelen verdruckt worden, maer vernemen niettemin ende vertrouwen dat het inde macht van deſen Staet is, om met Godes hulpe in korten tijt deſelve tot vrye Staten te maecken, dat oock om deſelve macht t'executeren niet meer als twee ſaecken werden vereyſcht, als namentlijcken: *Ten eerſten*, een animeus ende Cathegorique antwoort aen deſe Gedeputeerden van de andere ſijde te geven, van met hen-luyden niet te kunnen noch te willen handelen anders als in qualiteyt als *met vrye Staten*, ende met excluſie van Spaignen, volgens ſoo meenichvuldighe verklaringen ende beloften oock met gedruckte Maniſeſten uyt-ghegeven. *Ten anderen*, een machtich Leger of meer te employeren, ende den Vyant daermede op't bequaemſte t'attacqueren, ende tot extremiteyten te neceſſiteren, waer toe God Almachtich deſen Staet nu ſchijnt te roepen ende te noodighen door de jegenwoordige conſtellatie ofte conſtitutie in geheel Chriſtenheyt, dewelcke een ſonderlinge faveur is, toonende tot ſulcken Glorieus voornemen, beſtant, omme niet alleen alle Nederlanden, maer oock de geheele Chriſtenheyt in een verſeeckerde ende perpetuelle ruſt te ſtellen.

Wy hebben volgens onſen laſt dit moeten verthoonen uyt een goeden yver ende affectie tot de gemeene ſaecke, ende tot alle ende een yder vande Provintien ghelijck wy oock vertrouwen, dat deſelve in deſen tegen 't publijcq ende onſe Principalen ſijn gheaffectioneert, ende te ſamen eens ſijnde te ſoecken een wit ende eynde, te weten, 't beſte van ons lieve Vaderlandt ende Godes Kercke, int vinden van de middelen om daer toe te gheraecken, alleene differerende, biddende de Heeren willen dit alles ghelijck het van onſe Heeren Principalen is gekomen, met haer Heeren Principalen overwegen, ende ſoo mogelijck, in haer ſwaricheyden remedieren, met ons niet afwijcken vande *voet by onſe Voor-ouders* begonnen, ende by deſelve ende ons dus lange ſoo eendrachtelijck ende gheluckigh gevolght, op dat wy door Godes ſegen mogen beleven, die lang-gewenſte glans van Vrede van alle de Nederlanden, te meer nu wy daer van hebben begonnen te ſien den voorſchijnende *Morgen-root*.

Ende indien in ſulcke onſe redenen ende bede voor als noch ghedifficulteert ſoude mogen worden, werden wy wederomme geneceſſiteert te proteſteren, God biddende, ons te ſamen te willen inſpireren ſijnen Geeſt van wijsheyt, kloeckmoedigheyt, eendracht ende van ſijn vreeſe, om deſe groote ſaecke te ſtuyren tot een oprechte, ſincere, verſeeckerde uytkomſte uyt den Oorlogh tot welvaert vande

gantsche Christenheyt, protectie, ende propagatie van sijn Heylighe Woordt in dese ende veel andere Landen, ende conservatie van dese ende alle Nederlanden in haer Souvereniteyt, Rechten, ende Privilegien.

Dit gheschrift wierde ter Vergaderinghe ghelesen/ ende by Copye aende Provintien over-ghegeven: Den Franschen wast licht om dit vier op dese ende andere wijsen op te blasen: ende de Predikanten brachten soodanighe dingen oock op den Stoel: so datmen al van die tijdt af begost te sien dat de handelingh zwaricheyt soude hebben. Ende op dat Vranckrijck in't zin hadde te komen tot Rupture; soo schickte de Cardinael den Heer Charnasse expresselijck hier/ met exclusie van d'Ordinaris Ambassadeur Beaugy, onder simpel Character van Envoyé, by groot ende kleen alle mogelijcke Officien deed om de handeling te breecken.

Hoe het voorts met den Treves-handelingh is gegaen volght hierna.

In January quam aen den Heer Prince alhier een Brief van den vermaerden Schilder Rubens, om te hebben Paspoort/ ende alhier te mogen komen (oock spreecken op het stuck van de Treves-handelingh. Dit hadde zijn Fundament op 'tgeene by de Gecommitteerde van d'andere zijde meermaels was geseyt/ dat sy geen macht hadden om te praesteren watter soude worden gehandelt; ende dat of sy of een darde moesten worden geauthoriseert van den Coning. En wast alsoo dat deselve Rubens (niet alleen van weghen zijne Schilder-konst/ maer oock als zijnde een Man van geleertheyt/ van Talen/ ende van Staet/ by den Coning aengenaem) seer geluckelijck zich hadde gebruyckt in de Vrede-handeling tusschen Spaignen ende Engelandt, doe wat meer als een Jaer gesloten. Ende dewijle/ volgens Tractaet van Zuythampton, Engelant ende dese Staet elckander beloofst hadden geen Vrede of Treves te maecken sonder mutuel consent: soo hadde Rubens niet alleen last gehadt in Engelandt, maer oock alhier: ende daer over met den Heer Prince van Orange soo mondelingh als door Brieven geageert.

Deselve Brief nu aen haer Hoog: Mog: gecommuniceert wesende; soo hebben die van Hollant haer terstont wel genegen getoont om dit Paspoort toe te staen: als insiende/ dat die 't eynde wil, oock moet willen de middelen, om tot dat eynde te komen: Ende dat niet mogelijck en was te sluyten met de meergemelde Gecommitteerde tot Exclusie des Conings. Met Hollandt hebben haer gevoegt de Provintien/ Gelderlant, Wtrecht, ende Over-Yssel: ende hebben aen Rubens in qualiteyt als Secretaris des Conings in zijn Secreten Raedt toegestaen Paspoort voor vier maenden.

Maer alsmen dat daer gewaer wiert tot Brussel: soo hebben't die tot de handeling Gecommitteerde Heeren ende insonderheyt den Hertog van Aerschot seer qualijck genomen ende haer jalousie daer door getoont: haer dunckende onbillick te zijn. Eerst dat een darde haer het werck soude als uyt de handen nemen/ of alleen meer te seggen hebben als sy al-te-samen. Ten tweden dat een van middelmatige qualiteyt daer toe souden werden gebruyckt: daer over sich de Hartoch van Aerschot voornementlijck seer Formaliseerde: als zijnde van naturen seer prompt in zijne woorden/ ende hooch van moede. Immers is soo veel oppo-

oppositie daer tegen geschiet dat Rubens achter bleef: ende zijn den Ertsbisschop/ Hartogh/ ende andere den lesten January weder in den Hage gekomen. De volgende dagen zijn verscheyden Conferentien met denselven gehouden. Waer uyt eyndelijck geresulteert is dat den elfden February den Heer van Heemstede, die de principaelste directie in de Handeling deurgaens gehadt heeft/ haer Ho: Mo: voorbroeght dat de Heeren Marca ende Roneth beyde van de Heeren Gecommitteerde van d'andere zijde zijn Ed. hadden gesprooken in de vertreck-Kamer van de Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslandt, na dat d'antwoort van de t'samentlijcke Gecommitteerde van d'andere zijde was overgelevert op d'Articulen by haer Ho: Mo: hun in Decembri lestleden ter handt gestelt ende datse hadden geseyt dat onder hun verscheyden discoursen waren gevallen over den rechten zin van 'twoort prestatie, van 'tgene alhier in Nederlant by succes vant Tractaet soude worden besloten/ ende dat sy daer over onder hun in dispariteyt van opinien waren ghevallen/ versoeckende daer over naerder esclarcissement/ ende dat hy Heer van Heemstede daer op hadde geseyt dat de meeninge ende Intentie van haer Ho: Mo: over 'tvoorsz woort prestatie was/ dat de Heeren Staten van de Provincien van d'andere zijde alles souden moeten presteren 'tgene by de meergenoemde Heeren Gecommitteerden soude worden toegeseyt ende belooft de saecken in Nederlant raeckende: ende 'tpublijck betreffende, sonder dat daer op afgewacht soude moeten worden ratificatie uyt Spaignen ende dat de woorden van reparatie van schaden ende Interessen alleenlijck souden gepast worden op contraventien van 't Tractaet die int regard van particulieren souden mogen gedaen worden/ ende dat hy Heer van Heemstede om naerder uyt te drucken de meeninge van haer Ho: Mo: hadde geseyt/ exempli gratia, by succes van de tegenwoordige onderhandelinge van d'andere zijde soude mogen belooft worden d'overleveringe van de Stadt van Breda aen desen Staet/ sulcx soude datelijck nae't besluyt moeten geschieden sonder af te wachten Ratificatie vanden Coning van Spaignen ofte datmen by non-overleveringe van de voorsz Stadt met betalinge van schaden ende Interessen soude mogen volstaen/ want dat reparatien van schaden ende Interessen (die na voorgaende kennisse ende examinatie van saecken eerst souden worden begroot) nergens anders toe en souden dienen/ als om de saeck op de lange baen te schuyven/ 'twelck met het publijck niet over een en quam ende dat de Gemelte Heeren Marca ende Ronet daer op hadden versocht dat hun de voorsz Antwoort van weghen d'andere zijde overgelevert/ macht worden gherestitueert om den zin noopende 'tvoorsz woort van prestatie klaerder te exprimeren/ doch dat sulcx by hem Heer van Heemstede was ghe-excuseert. Waer op is goet gevonden den Gemelten Heer van Heemstede voort ghedaen Rapport mitsdien te bedancken/ ende dat de meerghenoemde antwoort 's anderendaeghs ter presentie van zijn Excellentie inde Vergaderinghe van haer Hoog: Mog: soude worden ghereassumeert ende ghelesen tegens d'Articulen van wegen desen Staet aen de Gemelte Heeren Gecommitteerden hier bevoorens behandigt/ om daer na soodanighe Resolutie ghenomen te worden alsmen bevinden soude te behooren.

Hier na volght d'antwoort van de Heeren Gecommitteerden van d'andere sijde.

GE Gecommitteerden van de Heeren Gedeputeerden van de Staten der Nederlantsche Provintien vergadert tot *Brussel*, verklaren op de Poincten by de Gecommitteerde van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Provintien overgelevert 'tnaervolgende.

Op't *eerste* Point, dat hunne Procuratie is, soo oochsienlijck blijckt, sonder eenige restrictie, ende soodanich dat syluyden uyt krachte derselver vermogen te handelen besluyten ende beloven al 'tgene hunne Committenten selve vermogen, dewelck noch daer-en-boven by *acte van den 26. Ianuary* lestleden hier gevoecht by Copie, ten overvloede belooft hebben te ratificeren ende approberen te doen ratificeren ende approberen by de Staten van hunne respective Provintien al *'tgene uyt* krachte van de voorsz procuratie sal wesen getracteert ende besloten, ende om 'tselve krachtich ende effectijf te maecken naer behooren, soo beloven deselve Gecommitteerden, dat de voorsz Gedeputeerden sullen Continueren in alle mogelijcke debvoiren alrede begonst, ten eynde sijne Majesteyt bewillige, ratificere, ende beloove t'onderhouden 'tgene syluyden sullen gehandelt ende besloten hebben, ende hoopen, ja gelooven dat diershalven egeen gebreck en sal sijn, selfs uyt *dien de Serenissime* Infante alreede ernstelijck aen sijne voornoemde *Majesteyt heeft geschreven* om sijne beloften daer over te verwerven.

Ende alsoo de Gecommitteerden vande Heeren Staten Generael hebben betuycht dat daer mede geen verseeckerthede gegeven en wordt aen het Tractaet van nu af.

Hebben voorts tot volkomen Satisfactie ende gerustheyt van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Provintien verklaert bereyt te sijn te Tracteren niet *alleenlijck* in ende op de voorsz qualiteyt ende Voet; maer oock als *gemachtigde* van sijne voorsz Majesteyt uyt krachte van de Procuratie derselver ende der substitutie van hare Hoocheyt alhier beyde vertoont, maer alsoo voor sulcx plaetse te geven de voorsz Gecommitteerden van de Vereenichde Provintien noch eenich vorder appaisement over de solemniteyt ende forme van de voorsz pocuratie ende substitutie hebben versocht, de Gecommitteerde van de voorsz Gedeputeerde sullen trachten metten eersten 'tselve te besorgen.

Ende om dien ongemindert de meyninge van de voorsz Gedeputeerden op den eerstgemelten Voet ten Principalen te openen tot vorder voldoeninge van 'tvoorsz eerste point, seggen dat hoewel als sijne Majesteyt by middel van de voorsz ratificatie op den eersten Voet, ofte uyt krachte van de voorsz Procuratie op den tweeden Voet soude verbonden sijn het Tractaet te presteren ende overal te doen volbrengen, in d'een ende d'ander geval de Heeren Staten Generael deser Vereenichde Provintien van 'teffect volkomentlijck souden verseeckert sijn, nochtans om het vorder versoeck van de voorsz hunne Gecommitteerde voor soo veele doenlijck is na te komen, de Gecommitteerden van de voorsz Gedeputeerden sijn bereyt van weghen hunne Committenten ende Staten van hunne sijde, te belooven de prestatie, volkominge ende onderhout van het getracteerde in dese Nederlanden ende niet vorder,

in

verstaende nochtans, dat het niet en sal toegelaten wesen te komen tot arresten repressalien ofte wegen van faicte om te hebben voldoeninge van eenich gebreck ofte reparatie van eenige inbrekinge des Tractaets, van d'een of d'ander sijde, dan naer dien op behoorlijcke vermaninge tot dien eynde te doen, ende weygeringe van voldoeninge, ofte sulck uytstel dat het voor weygeringhe te houden ware, de Rechters van wedersijden te kiesen volghens het *vijfthiende* Articul van de voorsz pointen sullen verklaert hebben datter gebreck of inbraecke is een reparatie valt, sal oock aengaende de Contraventien van Particulieren onderhonden worden het *derthiende* Articul van de voorgaende Treves.

Ende en sullen de voorsz hunne Committenten uyt krachte van de voorsz belofte niet verbonden sijn als tot 'tgene aen goede Ondersaten gevoechelijck ende betamelijck is. Te weten om neffens sijne Majesteyt te doen alle mogelijcke ende gheoorlofde debvoiren ende neerstigheden om te hebben volkominge van 'tgebreck ofte reparatie van de inbraecke. Ende niet konnende 'tselve alsoo verwerven, sullen gestaen, mits voldoende over de schaden ende Interesten.

Op't *twede* Poinct de voornoemde Gecommitteerden verdragen hun daerin, dat sullen geachtervolght, vernieuwt ende gehouden worden voor gesloten ende gearresteert alle poincten ende Articulen begrepen in't Tractaet van den *negenden April* 1609. Ende het naerder verdrach daer op gevolght den *sevenden February* 1610. Behoudens de veranderinge ende verklaringe daer in te doen, blyvende oock in vigeur de belofte van de voornoemde Heeren Staten Generael ende van wijlen mijn Heere den Prince van Orangien gedaen aen de Ambassadeurs van Vranckrijck ende Groot Britagnien den voornoemden *negenden April* 1609. van dat niet en soude verandert worden in't faict van Religie op de Dorpen wesende van het Ressort van de Steden van de Geunieerde Provintien ghelegen in *Brabant*, maer dat die aldaer sal blijven als voor dato van den Trefves sonder eenich beletsel ofte veranderinge.

Wat belangt het *derde* point van't voorsz Geschrifte, alsoo 'tselve genoegh behelst ende vervat de woorden van het *derde* Articul van het Tractaet van den voorgaenden Trefves met eenige extensie van dien, ende dat op het verstant desselfs, oock geduerende de voornoemde voorgaende Trefves, eenige difficulteyten gevallen sijn overmits de Generaliteyt van de woorden en termen, wort versocht nader verklaring ende specificatie van de *Steden Casteelen*, mitsgaders van de Dorpen platte Land, ende andersints die souden verstaen worden te behooren aen deselve Steden ende Casteelen, Vlecken ende Heerlicheden met haer ressort ende gevolgh van die gene, daer van by 'tvoorsz Artijckel wert vermelt, Ende sonder prejudicie van dien sijn te vreden dat voor soo veel als raeckt het platte Landt dependerende van eenige Steden ende Provintien die geduerende de voorgaende Trefves by d'een of d'ander sijde gehouden sijn geweest, ende noch dagelijcx gehouden worden, men sich sal reguleeren gelijck men hadde behooren te doen voor den tijd ende naer de woorden van den voornoemden Trefves. Ende dat 'tselve sal achtervolght worden in't gesach van het platte Land dependerende van de Steden ende Plaetsen by d'een of d'ander sedert verkregen, oock met last van te onderhouden ende doen onderhouden d'Articulen gecapituleert in't overgeven van deselve Steden ende stercke plaetsen, ende dat die gene die by dit Tractaet souden mogen vallen in wisselinge

linghe of gheceedeert worden van d'een of d'ander syde, sullen gereguleert worden na de Conditien van het bespreck diehaengaende te Arresteren.

Aengaende de *Meyerye van 's Hertogenbosch* vermelt by het *vierde* Artijckel van 'tvoornoemde Geschrifte: de voornoemde Gecommitteerden souden versoecken dat sulck ghereserveert soude worden tot eene particuliere Conferentie daer op te houden naer het besluyt van dit principael Tractaet, als wesende van lanck ende breet ondersoeck.

Aengaende het bevaren van de Riviere de *Schelt*, ende Canalen van het *Sas*, *Zwin* ende andere Zeegaten, daer op responderende, ghementioneert by het *vijfde* Articul behoort in bedencken ghenomen te worden, dat 'tgene aldaer wort voorgehouden, is directelijck tegens de gemeyne libertevt, niet bestaende in eenige egaliteyt, by de voornoemde Gecommitteerden van de Vereenigde Provincien met het voorhouden van eenige naervolgende Articulen in effecte te pretenderen t'hunwaerts alleene te behouden, het geheel gesach van de Rivieren den Rhijn ende Masse, ende d'eenighe Rivieren ende Wateren deur dewelcke eenighen kleynen handel soude mogen gedreven worden by de Inwoonders van de voorsz andere Provincien soo te pramen ende beswaren dat die voor henluyden genoeg souden gemaeckt worden onvruchtbaer, als deur dewelcke sy geenen anderen noch vorderen Handel en souden te verwachten hebben dan voor soo veel als men henlieden met groote incommoditeyten soude willen toelaten. Ende by dien is allesins billick dat geconsenteert sal worden d'openinge ende Vrye Navigatie van de voornoemde Rivieren, Canalen ende andere Zeegaten.

De Rechten, Impositien, Tollen ende andere lasten die gegeven worden in't inkomen van de Zee-Havenen ende Rivieren, verhaelt by het *seste* Artijckel van't voorsz Gheschrifte, sullen reciproquelijck mogen gereguleert worden als van ouden tijden, hebbende niet min de voornoemde Gecommitteerden wel willen verklaren dat sy instantie gedaen hebben by hare Hoogheyt ten eynde haer soude believen te consenteren ende procureren dat de Licenten souden afgedaen worden, hebbende by deselve hare Hoogheyt alreede ordre gegeven dat dit stuck sal worden geexamineert om daer op behoorlijck te resolveren, naer dien sy naerder sal onderricht sijn van de meyninge van de voorsz Heeren Staten Generael van de Vereenighde Provintien.

Het *sevende* Artijckel sprekende van het wit Zout, alhoewel 'selve gnoeesijck bejegent d'Inwoonders van Vlaenderen ende andere Provintien onder den Coninck, sal worden geaccordeert.

Op 'tgene wort geproponeert by 't *achtste* Artijckel, seggen, dat haere Committenten hebben goet gevonden, gedaen te worden, soo sy dadelijck sijn doende, eenige andere ende bredere debvoiren om t'adviseren wat middelen men ghevoechlijck soude konnen gebruycken om te beneficeren de Commercien van beyden sijden in ende uyt dese Nederlanden. Ende sonder praejuditie van 'tgene daer uyt sal resulteren, dat by provisie dit point soude mogen gereslitueert worden naer uytwijsen des voorgaenden Tresves.

'tGene geproponeert wort by het *negende* Artijckel in faveur van de Portugische Natie, is jegens de Wetten ende maximen van het Rijck van Spaignen ende by dien aldaer niet toelaetig sonder consent van den Coning, niettemin sal by hare Hoogheyt geschreven

geschreven worden in Spaignen om deshalven naerder te verstaen d'intentie van sijne Majesteyt.

Het inhouden van het *thiende* Artijckel nopende de informatie ende evaluatie van de Munte over alle de Provintien van het Nederlant respectivelijck, ende het onverbreeckelijck onderhout van dien wort goet gevonden.

Nemaer aengaende het *elfde twaelfde*, ende *derthiende* de voornoemde Gecommitteerde verklaren t'inhouden derselver niet te kunnen toestaen, om de redenen mondelinge in het leste reces verhaelt.

De Stadt *Breda* sal overgelevert worden aen de voornoemde Heeren Staten Generael van de Geunieerde Provintien sonder het platte Land, behoudens aen den Coninck restitueerende *Fernambucque* voor *drie hondert duysent Croonen* van *vijftigh stuyvers* het stuck, maer aengaende de Stadt *Geldre*, sijne Majesteyt verstaet deselve te behouden, de Stadt *Rijnberck* naer de demolitie van de Fortificatien sal gelevert worden aen den Chur-Furst van Ceulen, behoudens gelijcke demolitie van die van *Maestricht*, toebehoorende voor een deel aen denselven Chur-Furst, het Fort van *Sefstinge* ofte Polder van *Namen* sal gedemolieert ende verlaten worden, in wisselinge van de demolitie van de Fortificatien der Stadt *Santvliet*, alles op Conditie dat in cas van overleveringe der voornoemde Stadt *Breda* aldaer blyven ende ghehouden sal worden het exercitie van de Catholijcque Religie.

Soo veel aengaet het *vijfthiende* Artijckel wort goetgevonden dat noopende de materie ende reparatie van schaden ende Interessen by wegen van Iustitie die geschillen die vallen sullen op de non executie van het Tractaet ende om gheannoteerde ende geconfisqueerde Goederen, sullen gedecideert worden by Rechters aen beyde sijden te kiesen, naer behoorlijck reglement daer op te stellen.

Sonder nochtans daer in te begrijpen (soo schijnt gepretendeert te worden by het *seshiende* Articul) het recht van het Proces van *Castel Bellin*, 'twelck blijven is aen den Grooten Raedt, alwaer men verstaet dat van wegen wijlen mijn Heer den Prince van *Orangien* niet gedaen en sijn geweest de diligentien ende vervolch als behoort om d'uytspraecke te verkrijgen: wort niettemin verklaert ende toegeseyt, dat den voornoemde Hoogen Raedt gehouden sal sijn 'tvoorsz Proces metten alderoersten te decideren, achtervolgens 'tgene verdragen is by den voorgaenden Treftes.

De Propositie gedaen by het *seventhiende* Artijckel luyt in termen seer generael ende dierom wort versocht deselve wat in bysonder verklaert te worden.

Ende die gene van het *achthiende* Artijckel sal mogen gereguleert worden naer dat bevoorde ghesetliet ende geobserveert ghewoest te hebben in gevolge van den voorgaenden Trefves.

Al-eer te beantwoorden het inhouden van't *negenthiende* ende *twintichste* Artijckel sal dienen dat de voornoemde Heeren Gecommitteerden hun distinctelijck ende nader openen. Ten eynde van daer af te doen rapport ende t'ontfanghen sulcke instructien als van nooden wesen sal, verklarende niet te min de voornoemde Gecommitteerde sijne Catholijcque Majesteyt van meyninge te wesen te doen sulcke goede Officien by sijne Keyserlijcke Majesteyt dat men vastelijck mach vertrouwen deselve te vreden sal sijn in dit Tractaet begrepen te worden; indien de voornoemde Heeren Staten sulcx versoecken.

Volght de voorsz Acte.

De Ghedeputeerden van de Staten van de Provintien van het Nederlant tot *Brussel* Vergadert om te voldoen aen 'tgene hunne Gecommitteerden is voorgehouden geweest by de Gedeputeerde van de Hoog Mogende Heeren Staten Generael vande Vereenigde Provintien inde Conferentie onder hun gehouden om te Tracteren Peys en Treves, beloven te Ratificeren ende t'approberen, te doen Ratificeren ende approberen by de Staten van hunne Respective Provintien allen 'tgeene desen aengaende sal wesen getracteert ende besloote by hunne voorsz Gecommitteerden volgende de Commissie ofte Procuratie hun gegeven den *derden October* lest-leden.

Gedaen tot *Brussel* den *ses-en-twintichsten January* in den Jare 1633. Onderstont: by ordre van de voorsz Heeren Gedeputeerden, onderteeckent *I. Maes*, ende was ter sijde op gedruckt een Zegel van de Heeren Staten van *Brabant*.

De Heeren Marca ende Ronnet zijn daer na weder by den Heer van Heemstede gekomen / seggende gehoort te hebben dat niet alleen in de Vergadering maer oock by de Gemeente wiert misnoeghen getoont over de Gemelde voorgaende by haer gedone antwoort: Versochten te weten waer in dat die bestont. Hy antwoorde haer als van sich self datmen begeert hadde het vertreck der Spaigniaerden; dat de Militie aen d'ander sijde in Eedt van de Staten aldaer soude sijn; dat in de Vlaemse Havenen Garnisoen met gemeen advijs soude werden geleyt; datmen versocht hadde de Restitutie van Rhijnberck aen den Chur-Furst van Colen, ende Gelder, ende Breda aen desen Staet; met Demolitie van Santvliedt. Waer op sy seyden dat wel al eer de Spaensche Militie was uyt Nederlant gedaen retireren: Maer terstont weder ingeroepen: alsoo men de Kercken in nam / de Beelden stormde / ende het onderste boven keerde. Op d'andere Pointen haer oude Liet singende: geen macht te hebben: ende dat deselve onbillick waren. Endlijck versochten nieuwe Conferentie die haer is toegestaen met voorgaende te gemoet voeringe datmen hoe langer hoe meer merckte dat sy niet oprechtelijck en procedeerden / of geensins voldeden de hoop die sy te voor gegeven hadden. Men begeerde dat sy souden uytbrengen een Acte van substitutie van de Infante met alle substantiele ende noodige Clausulen van Verbande in eene Procuratie gerequireert (daer in haer overgegevene Defectueux was) ende in specie met belofte van Garand van deselve Infante als Gouvernante / oock dat sy souden moeten uytbrengen Confirmatie des Conings op deselve substitutie / sy seyden alreede daer over gesonden te hebben. Men begeerde haer oock van dat sy souden hebben last of intentie om met praesenten de voornaemste van de Regeeringe te corrumperen; Daer van de Heer Prince van Orangien de Vergadering had gewaerschouwt.

Den achsten Marty versochten die van d'ander zijde, dat uyt de Procuratie van den twaelfden December mocht werden gelaten de Clausulen dat sy waren gehouden tot de Handeling op de Declaratie vanden twee-en-twintichsten May ende elfden February. Item in de Procuratie te stellen / dat sy souden handelen in twee qualiteyten; te weten als van wegen den Coning ende van wegen de Staten. Sulcx is den achthienden Marty (hoe-wel Zeelandt daer teghen heftich heeft gheprotesteert / als oock die van Vrieslandt ende Stadt ende Landen toegestaen.

Die

Die van d'ander zyde reprocheerden deselve Procuratie al weder als Relatijf op den twaelfden February, alwaer vande selve twee Declaratien was gementioneert; oock om verscheyden andere defectuositeyten soo sy seyden: daer op men haer gesocht heeft met explicatien / allerhande redenen ende goede inductien te geven contentement: Maer sy hebben deselve niet aengenomen: endlijck heeftmen geseyt te sullen de Procuratie redresseren na haer welgevallen: soo wanneer sy oock de substitutie van d'Infante soude hebben uytghebracht.

Tweede Procuratie.

DES Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, allen den genen die dese jegenwoordige sullen sien ofte hooren lesen Saluyt. Doen te weten, Alsoo wy by Onse opene Brieven van den *twaelfden December* des voorleden Iaers Gecommitteert ende geauthoriseert hebben seeckere Gedeputeerden die uyt onsen Name ende van onsent wegen mette Heeren Gecommitteerden van de Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staten van de Nederlantsche Provintien tot *Brussel* Vergadert, souden treden in onderhandelinge omme een goede seeckere ende Christelijcke uytkomste, uyt de langduyrige Nederlantsche Oorlogen te vinden, daer over te tracteren ende te besluyten. Ende 'tseedert de voorsz Gecommitteerde van de voornoemde Heeren Gedeputeerden van de Staten tot *Brussel* Vergadert, vertoont ende uytgebracht hebben Procuratie van den Coninck van Spagnien van den *ses-en-twintigsten July* 1629. op *d'Infante*, ende vervolgens Procuratie by forme van substitutie van de Hoochghemelte *Infante* den *ses-en twintichsten February* des jeghenwoordighen Iaers, op de voorsz Gecommitteerde van de Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staten tot *Brussel* Vergadert, gepasseert, Soo ist, Dat wy de voorsz Gedeputeerden in onse meergemelte Procuratie genoemt te samen ofte het meerendeel van deselve Insgelijcx gegeven hebben ende geven by desen, volkomen macht authoriteyt ende bevel, omme in Onsen Name ende van onsent weghen mette Gecommitteerden van de voornoemde Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staten van *Brussel* Vergadert, *mede als Gecommitteerden ende Procureurs van den Coninck van Spagnien ende van de Infante te mogen handelen*, Tracteren ende Besluyten, ten eynde ende in manieren als vooren, beloovende voor goet vast ende van waerden te sullen houden ende doen houden, al 'tgunt by de voornoemde onse Gedeputeerden oock in de voorsz qualiteyt mette voornoemde Gecommitteerden van den Coning van Spagnien ende van de Infante gheaccordeert ende besloten sal worden, ende alle 'tselve te ratificeren, te doen nakomen ende volbrengen gelijck wy by onse voorgaende Procuratie hebben belooft, welcke Procuratie wy verklaren dat blijft van waerden ende in sijn geheel. Gedaen in onser Vergaderinge in *'sGraven-hage* den *achthienden Marty* 1633.

Tweede Procuratie.

De Staten Generael der Vereenigde Nederlanden allen den ghenen die desen sullen sien ofte hooren lesen Saluyt. Doen te weten, Alsoo de Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staten van de Nederlandsche Provintien tot *Brussel* Vergadert, door deselver Gecommitteerden in't Vrundlijck hebben doen aenbieden, met ons te mogen komen in onderhandelinge, omme middelen ende uytkomste te vin-

vinden het sy by Vrede of langduerigh Bestant, waer mede die gesamentlijcke Nederlandsche Provintien van den langduyrigen ende Land-verderffelijcken Oorlogh die de Nederlanden soo veele Iaren hebben geaffligeert, souden konnen verlost worden, ende daer op by ons tot de aengebodene onderhandelinge sijnde geadsigneert die plaetse van den *Hage*, de Gecommitteerde vande Gedeputeerde vande Heeren Staten vande voorsz andere Provintien haer alhier hebben laten vinden, ende versocht ten fijne als voren met onse Gecommitteerde in Conferentie te mogen komen, soo in qualité als geauthoriseert by Procuratie van den Doorluchtigen Grootmachtigen Prince *Philips de Vierde* Coning van Spagnien &c. Ende by substitutie vande Doorluchtige Princesse *Isabella Clara Eugenia* Infante van Spagnien &c. Uytwijsende de respective Brieven van Procuratie van den *ses-en-twintichsten July* 1629. ende de substitutie in dato den *ses-en-twintichsten February lestleden* als mede in qualité ende als ghemachtigde van de *Gedeputeerden* van de Heeren Staten van de Nederlantsche Provintien tot *Brussel* Vergadert, volghens ende uytwijsende derselver Commissie ende Procuratie van den *derden October* 1632. Soo ist: dat wy van onser sijde mede te vreden sijnde tot nederlegginghe van't voorsz langduyrigh ende bloedigh Oorloge ende tot soulagement vande goede Inghesetenen ende Inwoonderen van de ghesamentlijcke Nederlandsche Provintien, alle goede Christelijcke ende seeckere middelen te verstaen ende in te gaen, ende ons volkomentlijck betrouwende op de wijsheyt ervarentheyt ende getrouwigheyt van den welgeboren Grave ende Heere, Heere *Floris Grave van Cuylenburgh*, Vry-Heer van Pallant, Wittem, Weerde &c. Heere ter Laede, Lienden, Wildenborch Kentswijler, Engelsdorp, Bachem, Urechem &c. Heer *Hendrick van Essen* Extraordinaris Raedt des Furstendoms Gelre ende Graef-schap Zutphen, Richter van Arnhem ende Ampt-man in Veluwen Zoom, Heer *Nicolaes van der Bouchhorst* Heere van Noortwijck ende Wiminenom, Bailliu ende Dijck-Graef des Lands van Rhijn-Landt, Heer *Cornelis van Teresteyn* out Burgemeester der Stadt *Dordrecht*, Gecommitteerde Raed van de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vriesland, Heer *Jacob van Brouchoven*, out Burgemeester der Stadt *Leyden*, Heer *Adriaen Pauw*, Ridder Heer van Heemstede Raed Pensionaris van Holland ende West-Vriesland, Heer *Iohan de Kruyt*, eerste ende representeerde den Adel in de Staten ende Raedt van het Graefschap van Zeeland, mitsgaders Ordinaris Raedt van sijn Exelentie de Heere Prince van *Orangie*, Heer *Symon van Beaumont* Raedt ende Pensionaris der Stadt Middelburch, Heer *Adriaen Ploos*, Ridder, Heere van Oudegein, Thienhoven ende Gein. Heer *Iohan van Zuylen vander Haer*, Heer vander *Haer*, Cockengen, Spengen ende Monfoorts Gerechte, Heer *Rienck van Burmania* Grietman over Ferwarderadeel, Heer *Pieter van Walta*, Heer *Sweer van Haersolte* tot Haerst ende Echden, Lant-Rentmeester Generael van Zallant, Heer *Hendrick ter Cuylen* Burgemeester der Stadt Zwol, Heer *Goosen Schaffer* tho Uythuysen ende der Meden Joncker ende Hovelingh ende Heer *Lucas Clant* tho Warf-huysen, Eendrum ende Pieters-buyren &c. Ioncker ende Hoveling, hebben deselve te samen ofte het meerendeel van dien gegeven, ende geven by desen volkomen macht, authoriteyt, generael ende speciael bevel, omme met de Gecommitteerden van de welgemelte Heeren Staten van d'andere sijde in qualité als Commissarisen ende Procureurs van den Hooghgemelden Coning van Spagnien ende Hooch-

Hoochgemelde Infante ende van de welgemelde Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staten tot Brussel Vergadert van onsen 't wegen ende in onsen Name alhier inden Hage op 't Hof in de plaetse daer toe geprepareert te Vergaderen, te hooren d'openinge van 't gene de Gemelte Heeren Gedeputeerden in de voorsz qualiteyten sullen aenbrengen ende wijders met hun te treden in onderhandelinge om een goede sekere ende Christelijcke uytkomste door middel van Vrede of langduyrich Bestant uyt de voorsz Oorlogen te mogen vinden, daer over te tracteren ende te moghen besluyten, gelijck als sy luyden tot meesten dienst ende versekeringe vande Vereenigde Nederlanden, hare geassocieerde goede Inwoonders derselver, ende andere geinteresseerde in de voorsz langhduyrige Oorloch, sullen bevinden te behooren, ende hebben belooft ende belooven mitsdesen ter goeder trouwen, ende onder obligatie van ons ende onse Successeuren in 't Generael ende particulier voor altijt goet vast ende van waerden te houden, 'tgene by onse voorsz Gecommitteerden desen aengaende geaccordeert ende besloten sal worden 'tselve te ratificeren onverbreeckelijck te onderhouden ende doen onderhouden, oock voldoen ende doen voldoen, sonder daer yegens immermeer te doen, ofte gedoogen gedaen te worden in eeniger manieren, des ten Oirconde hebben wy desen doen Parapheren, met onsen grooten Zegel doen Zegelen; ende by onsen Griffier doen teeckenen. In onse Vergaderinghe in *'sGraven-hage* den *vier-en-twintigsten Marty* 1633.

Ende alsoo de Heer de Knuyt ter Vergaderinghe presiderende difficulteyt maeckte om met vier stemmen de voorsz Procuratie te arresteren / soo heeft de Heer van Noortwijck als gepresideert gehadt hebbende in de voorgaende weeck de Conclusie geformeert met de vier t'overstemmende Provincien. Dan hebben de Heeren Gedeputeerden van Vrieslandt ende Stadt ende Lande respectivelijck verklaert te persisteren by hare voorige last / Verklaringen ende Protesten op al 'tgeene was gedaen ende verstreckende alsnoch / dat volgens Resolutie ende Verklaringe voor desen ende nu wederom gedaen en genomen sonder eenighe voorder besluyt op haer overgegeven Remonstrantie gedisponeert mochte worden.

Vrydach den eersten April hebben de Heeren hare Hoog: Mog: Gedeputeerden tot Handelinge van den Treves met die van d'andere zijde by mondelingh verhael van den Heer van Heemstede gerapporteert / dat sedert den vier-en twintichsten Marty lest-leden / als wanneer hare Hoog: Mog: hadden laten depescheren nieuwe Procuratie om met die van d'andere zijde in twee qualiteyten te handelen / dat hun deselve Procuratie ten voorsz dage na de middach is overgelevert geworden / ende gecollationeert zijnde jeghens de Copye Autenticq / dat die van d'andere zijde hadden verklaert dat sy voor alsnoch niet anders en konden seggen / als dat sy daerinne namen contentement / doch dat sy de voorsz Procuratie nader souden examineren / ende ter naester by-een-komste dies aengaende finale Verklaringe doen; waer op hun afgevordert zijnde hun Geschrift op het geenen hun van deser zijde jongst is ter hant gestelt om dat sy hier bevoorens iterativelijck hadden verklaert / dat soo wanneer de Heeren hare Hoog: Mog: Gedeputeerden met de voorsz Procuratie gereet souden zijn / dat sy van haer zijde met het Geschrift oock gereet souden komen / hebben daer op geantwoort dat sy met 't voorsz Geschrift alsnoch niet gereet en waren / vermits

mits sy niet en wisten dat de Procuratie nu soude worden overgelevert / versoukende tijdt tot de overleveringe van't meergenoemde Geschrift: te meerder om dat eenighe onder haer waren / die de Nederlantsche Tale niet en verstonden / ende dat over sulcx de meerghenoemde Procuratie onder hun soude moeten geresumeert worden ende daer-en-boven dat by hun alles eerst in het Fransch ofte Walsch moest worden gestelt / ende daer na van woort tot woort getranslateert in de Nederlantsche Tale om aen hare Hoog: Mog: Gedeputeerden overgelevert te konnen worden / ende dat sulcx moeyelijck viel ende des te meerder tijdt daer toe gerequireert wiert / ende naer dat veele Discoursen over ende weder op dit stuck gehouden ende gevallen waren / hadden de gemelte Heeren Gecommitteerden van d'andere zijde aenghenomen het begeerde geschrift over te leveren den ses-en-twintichsten Marty lest-leden / 'twelck sy oock ten selven dage hebben gedaen.

't Geschrift van den vijfthienden Marty waren de navolgende Apostillen: die relatijf zijn tot de een-en twintich Articulen; aen den Gecommitteerden van d'ander zijde in't laetste van December jongst verleden overgegeven: die welcke (hier te vooren gestelt) alhier moeten werden geconjungeert ende ghehouden als gerepeteert.

1.

Dat de Heeren Staten van de Nederlantsche Provintien ten *d'andere sijde* datelijck ende effective sullen presteren nae't besluyt van het te maecken Tractaet *alle* 'tgene Nederlant aengaet, *Rhijnberck* ende de Forten daer over daer in begrepen, sonder al voorens eenige last ofte ratificatie van buyten af te wachten.

2.

Dat het *vierde* Artijckel van den voorgaenden Treves sal worden onderhouden ten opsichte van *d'Oost-Indien* als in den voorgaenden Treves is ghepractiseert geweest: ende aengaende de saeck van de *West-Indien* dat die sullen gelaten *worden* in soo danigen Staet als die jegenwoordich sijn.

3.

Dat de platte Landen de Steden sullen moeten volgen, ende in cas die van d'andere sijde yetwes souden mogen overkomen in 't regardt van 't stuck van de Religie, ten platten Lande voornoemt dat daer op soude moghen werden gelet, doch dat de acte by de Heeren Ambassadeurs ten tijde van't sluyten van den voorgaenden Treves gegeven, niet en kan geadmitteert worden.

4.

Dat dit Artijcul necessair is ende dat men daer by sal persisteren.

5.

Dat dit Artijcul sal worden gemainteneert ende daer by gepersisteert.

6.

Dat by dit Artijcul sal worden gepersisteert ende 'tselfde gemainteneert.

7.

Hier op en is egeen nadere Resolutie gevallen als sijnde by die van d'andere sijde toegestaen.

Op

8.

Op den inhout van dit Artijcul is Resolutie genomen by occasie vande deliberatie op het *tweede* Artijcul hier vooren.

9.

Dat dit point in't generael wert ghehouden voor gearresteert soo het leyt; ende so hier na eenige particulariteyten sich souden mogen komen te openbaren, dat alsdan daer over met die van d'andere sijde sal worden geconfereert ende gesproken.

10.

Dat dit point soo na ghebracht sal worden, alsmen kan ende soo veel moghelijck sal sijn.

11.

Dat hier op egeen nadere Resolutie en is gevallen, en dat ten wedersijden hier in wort gecond escendeert.

12.

Dat dit point voor als noch sal ghelaten worden soo het staet om te sien wat uyt de nadere Conferentie met die van d'andere sijde te houden deses aengaende sal resulteren, ende dat men daer na by trappen sal mogen voorslaen, te weten datmen de jegenwoordige Spangiaerden in de Nederlanden aen d'andere sijde, soude laten uytsterven, ende dat geduyrende den te maecken Treves egeen andere Spangiaerden souden mogen gebracht worden in Nederland te Water noch te Lande, ende dat sulcx oock niet willende vallen dat men alsdan dit Artijckel sal resumeren.

13.

Dat op dit point ernstelijck sal worden geurgeert, ende soo veel doen om te obtineren als men sal konnen doen, doch niet konnende hier met overkomen, dat men dit Artijckel alsdan sal laten glisseren.

14.

Dat alle mogelijcke debvoiren gedaen sullen worden om te bekomen ende obtineren den inhout van dit *veerthiende* Artijckel ende te sien hoe verde datmen hier met sal deur konnen, ende sulcx niet willende vallen, dat men alsdan met trappen sal mogen wijcken: ende dienvolghens voorslaen *eerst*, Dat geen Spaens Guarnisoen, noch Spaensch Gouverneur inde Havenen van Vlaenderen soude mogen aengestelt worden; ende sulcx oock niet willende vallen, dat men alsdan sal voorslaen, dat de Soldaten ende Gouverneurs tot besettinge vande Havenen sullen sijn ende blyven alleen in den Eed van de Heeren Staten van de Nederlandtsche Provintien van d'andere sijde ende niet in Eed van den Coning van Spagnien: ende dit oock niet konnende geobtineert worden in't generael, dat men de voorsz sustinue aen eene Stad langs de Cust van Vlaenderen Zee-haven hebbende, sal appliceren: ende ten laetsten soo dit oock niet en sal willen vallen, dat men alsdan sal voorslaen, dat een reglement sal moeten ge-emaneert worden by een Tractaet apart over de gelegentheyt der voorsz Haven met wedersijds bewillinge.

15.

Dat dit Artijckel soo het leyt sal blyven, ende daer by gepersisteert worden, voor soo veel de redditie van de Steden belangt, ende sooder eenige particulariteyten souden mogen worden voortgebracht, dat daer op sal worden gehandelt.

16.

Dat by dit Artijckel sal worden gebleven; ten eenderen om dat die van d'andere sijde hier niet sonderlinghs tegens en seggen.

17.

Dat gheblleven sal worden by de verklaringe by de Heeren haer Ho: Mog: Gedeputeerden in derselver Name, volgens voorgaende Resolutie, desen aengaende in het jongst overgeleverde Geschrift gedaen.

18.

Dat dit Artijkel gelaten sal worden soo het leyt.

19.

Dat volgens dit Artijckel in reden ende billicheyt bestaet, dat die vande Gereformeerde Religie aen d'andere sijde buyten recherche ende in hare Huysen ongemoeyt werden gelaten, ende dat wijders gepersisteert sal worden by de ghedane verklaringe in het jongst overgegevene Geschrift aen die van d'andere sijde nopende die ghene die in Spaignen verkeeren, woonen ofte Frequenteren, of aldaer Domicilie souden mogen gaen houden.

20.

Dat gebleven sal worden by de verklaringe hier op gedaen, in't jongste overgheleverde Geschrift, soo nopende de geapprehendeerde invasien ende attacquen van den Keyser geduerende den te maecken Treves, als oock ten regarde van't Redres vande saecken in Duytschlant.

21.

Dat alle mogelijcke debvoiren sullen worden ghedaen voor de gheinteresseerde personagien ende Heeren, mitsgaders particulieren, volgens de Memorien by deselve albereyts gegeven ofte noch over te geven.

Hier na volgt 'tgunt de Gecommitteerde van d'andere *sijde* hebben den *ses-en-twintichsten Marty* op 't voorgaende (relatif ende geconjungeert op de *een-en-twintich* Articulen, daer mede sy den *acht en-twintichsten December* waren na Brussel getogen) over gelevert.

DE Gecommitteerde van sijne Majesteyt ende der Gedeputeerden van de Staten der Nederlandsche Provintien vergadert tot *Brussel*, hebbende gesien ende overleyt het geschrift henluyden in handen ghestelt den *vijfthienden* van de loopende Maent van *Marty* by de Heeren Ghedeputeerde van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Provintien, verklaren. Alsoo men hier by een gekomen is om by wegen van een goede Vrede ofte Bestandt in ruste te stellen d'Ingesetenen van alle dese voorsz Nederlanden, dat oock dienen gesocht te worden van d'een ende d'ander sijde de middelen om daer toe te komen by redelijcke, gevoeghlijcke, ende doenlijcke Conditien, waer toe sy Gecommitteerde van hunne weghen alleslints trachten, daer toe by brenghende al 'tgene in hun vermogen is, welcken volgende hebben geantwoort op't *eerste* point van de Propositien van de voorsz Heeren Staten

ten Generael aengaende d'eerste voldoeninge van het Tractaet, dat deselve sal reciproquelijck ende dadelijck konnen volbracht worden, terstont naer het besluyt dessels, voor soo vele als soude konnen ende mogen promptelijck geeffectueert worden, ende tot versoeckertheyt van 'tgene daer van d'executie vereyscht verderen tijd, sal daer in mogen versien worden met gemeen advijse, by wege van Gyselaers ofte andere bequame middelen, die men in gelijcke saken ghewoon is te ghebruycken, daer van men lichtelijck sal konnen over een komen, het principael besloten sijnde.

Maer aengaende het onderhout vant Tractaet naer de voorsz eerste volkominge, hebben gepresenteert daer in te verbinden eerst sijne voorsz Majesteyt als sijne Procureurs, ende uyt krachte van het vermogen 'twelck sy van deselve hebben by de Brieven van substitutie ende Procuratie daer in geinsereert hier te vooren over gheleyt. Boven welcke Obligatie de Serenissime Infante belooft by de voorsz Brieven van substitutie, als Procuratie van sijn voorsz Majesteyt ende in woort van Princesse te volbrengen ende onderhouden 't voorsz Tractaet; Voorts om aen de voorsz Heeren Staten Generael noch te gheven overvloedigher satisfactie, de voorsz Gecommitteerde hebben gepresenteert te verbinden de voorsz Staten van hunne sijde totte prestatie voldoeninge ende onderhout van't voorsz Tractaet binnen de Nederlanden in dier voegen nochtans ende niet vorder als ghedragen is by haerluyder antwoort op 't voorsz eerste Point ende naerder verklaringe van dien, by middel van welcke verseeckertheden ende verbintenissen de voorsz Heeren Staten Generael, hebben meer dan suffisante reden omme henluyden te genougen, aengesien selfs dat Coningen, Staten, ende Republijcquen in gelijcke Tractaten henluyden te vreden houden met het enckel woort van d'een aen d'andere, in dier vouge datter geenderhande Fondament en is, van te vereyschen van de voorsz Gecommitteerde andere ende meerdere versekertheden, dan die gene die aengeboden sijn geweest, Ende noch min van de voorsz Staten van hunne sijde te willen doen verbinden totte prestatie absolute van 'tvoorsz Tractaet niet alleenlijck in dese Nederlanden, maer oock in soo vele andere Rijcken ende Staten van sijne voorsz Majesteyt soo wijt van henluyden gelegen, gelijck nochtans de voorsz Gedeputeerde van de Heeren Staten Generael schijnen te willen doen by 't voorsz Geschrifte van den veerthienden Marty in plaetse dat in diversche voorgaende Conferentien namelijck die van den sevenden Februàry ende vierden Marty syluyden verklaert hebben de voorsz prestatie niet vorder als in de Nederlanden van de voorsz Staten te versoecken, mits welcken de voorsz Gecommitteerde persisteren met redenen by de voorsz presentatien. Te meer dat de voornoemde Heeren Staten Generael van hunne wegen gene andere verseeckertheyt en presenteren dan van henluyden woort ende Obligatie.

Voor soo veele belangt het tweede point van de voorsz Propositie seggen als t'anderen tijden dat sy consenteren in de Vernieuwinge van de Artijckelen van den voorgaenden Treves ende Verdrach daer naer gevolcht op den sevenden January 1610. Behalven de veranderingen ende verklaringen daer van men onderlinge sal konnen accorderen, in conformiteyt van den eygen termen van het voorsz tweede point, ende met conditie dat geobserveert sal worden 'tgeene belooft is gheweest by de voorsz Heeren Staten, in't aengaen ende in effecte als deel van het Tractaet van den

 selven

selven Treves, noopende het Faict van de Religie; Gelijck des getuygen ende verifieren d'Ambassadeurs van den Coning van Vranckrijck daer in geintermetteert geweest sijnde, by Acte daer van uytgegeven van den selven dato als in 'tvoorsz Tractaet, waer by den Staet van de voorsz Vereenichde Provintien geen Interest en sal lijden, niet meer als by tijde van de voorsz voorgaenden Treves.

Raeckende het *derde* Artijckel, de voorsz Gecommitteerde hebben haer gerefereert ende refereren alsnoch tot het *derde* Artijckel van den voorgaenden Treves, ende tot 'tgeene dat behoorde gedaen ende onderhouden geweest te hebben, in ghevolge van dien, sonder Regart te nemen op 'tgeene dat ter contrarie gheusurpeert is, gelijck blijcken sal gebeurt te sijn in diversche Plaetsen waerom ende tot verhoeden van alle misverstanden ende swaricheden die andersints souden mogen rijsen, ende tot af-leggen van die geene opgekomen geduyrende de voorgaende Treves tot nu toe onbeslicht gebleven, is van nooden een klaer Verdrach te maecken over alle de Limiten van d'een ende d'ander sijde in ghevolghe van het Dispositijf van't voorsz *derde* Artijcul vande voorgaende Treves ende Vernieuwinge van dien ende niet naer de voorsz Usurpatie, ende dien aengaende te komen in particuliere Conferentie sonder verachteringe van het principael Tractaet; vindende oock allesints redelijck, ende oversulcx insisterende in't gene sy geconditioneert hebben, aengaende 't Onderhoudt van de Capitulatien ghemaeckt met de *Steden aen de* voornoemde Heeren Staten Generael sedert de voorgaende *Treves overgegeven*: In de voorsz Conferentie op de Limiten soude oock mogen afgeleyt worden het different van de *Meyerye* van 's Hertogenbosch: waer van mentie gemaeckt wort by het *vierde* Artijckel van de voorsz Propositien, als niet wel konnende jegenwoordelijck gedefinieert worden om de redenen begrepen in de antwoorde van de voorsz Gecommitteerde.

Belangende het *vijfde* Point, wort andermael verklaert, dat de Propositie daer by geroert, is een nieuwe Servituyt, niet gebruyckt voor den Oorloge, jegens het Recht van alle Volckeren ende Vryheyt van de Commertie, ingebracht buyten de bespreecken van den voorgaenden Treves, waer deur' soude gegeven worden den Voet ende Occasie, om in te brengen gelijcke ofte andere ongerieven in de Rijcken ende Staten van sijne voorsz Majesteyt tot beneficie van sijne subjecten tot incommoditeyt ende achterdeel van de Inwoonders van de voorsz Geunieerde Provintien aldaer handel doende, in 'tverminderen ofte verhinderen de Rechten van Stapelen ofte andere oude Prerogativen die aen eenige Nederlantsche Provintien ofte Steden souden mogen toebehooren.

Met noch minder redenen wort by het *seste* Point gepretendeert dat de Havenen van Vlaenderen souden overlast worden met *nieuwe* Rechten, *Impositien ende Lichtingen, om gelijck te stellen de* Lasten *aldaer met de geene van de Schelde*, als wesende directelijck yegens de Privilegien ende oude herkomen van de voorsz Provintie, daer by gantschelijck soude worden gediverteert ende te niet gedaen alle Commertierende Traffique derselver, om daer mede te benificeren de Nabuyrige Staten ende Rijcken: henluyden ter surpluse remitterende, tot 'tgeene by gemeender handt soude mogen worden geadviseert, om te faciliteren ende vorderen de Trafijcq soo gelijck matelijck als eenichsints doenlijck is.

Waer

Waer mede wort oock voldaen aen't *achtste* Artijckel van de voorsz Propositie.

Op't *sevende* is men d'accord.

Op't *negende* en kan geen andere antwoorde vallen dan de ghene hier te voren gegeven, verwachtende de rescriptie van Spaignen.

Het *thiende* wort reciproquelijck geaccordeert.

De Propositien gedragen by de *elfde twaelfde* ende *derthiende* Articulen en konnen in geenige manieren geadmitteert worden, om de redenen verbaelijck gededuceert.

Op het *veerthiende* Point en wort niet bevonden datter eenige redene voortgebracht is, die de Heeren Staten Generael soude mogen bewegen om niet aen te nemen die aenbiedingen die van wegen sijne Majesteyt dienaengaende gedaen sijn tot soo grooten proffijt ende voordeel van de voorsz Heeren.

Aengaende het *vijfthiende* Point en valt gheen vorder Declaratie, mits het leste Geschrift vande Heeren Gedeputeerde genoeg over een komt met d'overgegeven antwoorde.

Op het *sesthiende* alsoo men onderricht is dat den Grooten Raed in egeen gebreck en is geweest van recht te doen in de saecke van Chastel bellin, en kan oock deselve met egeene redene uyt den voorsz Raed versonden worden, sonderlinge voor Rechters die volgens dese onderhandelinge alleenlijck souden dienen, om kennisse te nemen van saecken, rakende het ghebreck van het onderhout van het Tractaet, of van geconfisqueerde of geannoteerde goederen.

Nopende het *seventhiende* Point, sullen de Ondersaten ten wedersijden in hun geheel blyven ten opsien van de Actien die hun souden mogen toekomen in gevolge van het voorgaende Bestant ende de vernieuwinghe van 'tselve, Ende voor soo vele aengaet de middelen van verseeckeringe tegens de schaden ofte overlasten die hier namaels souden mogen voorvallen ter oorsaecke van eenige Arresten of inbraecken tegens het Tractaet, sullen de voorsz Heeren Gedeputeerden hun naerder gelieven te Declareren.

Over het inhout van het *achtiende* Point en valt niet anders te seggen, als het gene begrepen is in den voorgaenden Treves, sijnde niettemin te vreden dat de Articulen gesloten tusschen den Coning van Groot Brittagnie ende den Connestable van Castilien, sullen overgeset worden in de Nederlandsche Tale ende daer van gemaeckt worden een Acte particulier, die ghehouden worde als deel van het Tractaet.

Op het inhout van het *negenthiende* Point gedraecht men hen tot d'antwoorde dien aengaende te vooren overgegeven.

Aengaende het *twintichste* Point sal dienstich sijn dat de voorsz Heeren Gedeputeerden hun naerder ende volkomelijck verklaren, om t'samen van alles Rapport te doen aen hare Hoog: Mog: ende daer naer in het vorder ondersoeck van de saken punctuelijck antwoort te geven, met toevoeginge van 'tgeene daer benessens dient versocht by de voorsz Gecommitteerde. Onderstont by last van de voornoemde Gecommitteerde. Geteyckent.

V. Marcke.

Pointen ende Articulen door de Gedeputeerden vande Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden totte yegenwoordige handelinge van Bestant by precisen last van deselve Heeren Staten overgelevert aen de Heeren Gecommitteerden van den Coning van *Spaignen* in krachte van de substitutie van *d'Infante* op hun verleent, als oock Gecommitteerde van de Heeren Gedeputeerde van de Staten van de Provintien van het Nederlandt tot *Brussel* Vergadert om hier op te hebben derselver Categoricque antwoort.

1.

Dat de Gemelte Heeren Gecommitteerden gehouden sullen sijn datelijck uyt te brengen nadere Procuratie van den Hooghstgedachten *Coning*, ofte approbatie van de substitutie by de Hooch Gemelte *Infante van Spaignen* op haer E. gegeven totte yegenwoordige Handelinge, ende nae't besluyt van dien daer op uyt te brengen Ratificatie van den meer-Hooghstgemelde *Coning* binnen *ses weecken*, ende van de meer-Hooghstgemelde *Infante* binnen *veerthien dagen*, mitsgaders van de Heeren Staten van de Respective Nederlantsche Provintien aen d'ander sijde binnen *drie weecken*, ende dat alles in bestendige forme sonder insertie van eenige Clausulen of Stipulatien die het Tractaet niet expresselijck en sullen sijn begrepen; Ende sullen de Gemelte Heeren Staten van de Nederlantsche Provintien voornoemt datelijck ende effective naer het voorsz besluyt van het te maecken Tractaet gehouden sijn te presteren, loopende den voorsz tijdt van veerthien dagen sonder verder dilay alle 'tgeene in de Nederlanden ende daer omtrent in kracht van't voorsz Tractaet sal sijn geaccordeert sonder daer toe eenige naerder last ofte Ratificatie af te wachten, ende sullen oock de meergemelte Heeren Staten van de Nederlantsche Provintien, aen d'ander sijde, moeten instaen ende guaranderen alle contraventien ende misbruycken die gheduyrende den te bestemmen tijdt van het Tractaet soude mogen komen te geschieden ende voorvallen, in ende omtrent Nederlandt, ende daer nevens solemnele belofte doen van de goede ende behulpsame handt te sullen bieden dat de Contraventien ende misbruycken geduyrende den selven tijdt buyten Nederlandt vallende, op't spoedichste mogen werden gerecht ende effective gerepareert; ende sijn de meergemelte Gedeputeerde van de Heeren Staten Generael van de Vereenichde Provintien te vreden de Heeren hare principalen ende Committenten te verobligeren voor de Praestatie onderhoudinge ende naerkominge van alle 'tgeene getracteert sal worden, ende van wegen desen Staet soude moeten worden voldaen, het sy 'tselve in de Nederlanden of daer buyten sal van nooden wesen.

2.

Dat alle Pointen ende Articulen begrepen in't Tractaet van den *negenden April* 1609. ende verdrach daer op gevolcht den *sevenden January* 1610. sullen gerenoveert ende van nieuws voor gearresteert gehouden worden, met dien verstande ende expres bespreek dat de saecken ten opsichte van d'Oost-Indien sullen worden onderhouden gelijck in den voorgaenden Treves door toedoen ende beleyt van de Spangiaerden, Contravenieerende het *vierde* Articul van den selven Treves, is gepractiseert geweest; ende sullen de saecken van de West-Indien gelaten worden in soodanigen standt ende gelegentheydt van Trafijcq ende Oorloch als die yegenwoordich is.

3. Dat

3.

Dat aen den Staet der Vereenichde Provintien sal sijn ende blijven alle Souverainiteyt, Hooch-heyt ende gheregt over alle de Dorpen ende het geheele platte Landt behoorende aen de Steden, Casteelen, Vlecken ende Heerlickheden, ende het Resort, Recht, ende gevolge van deselve, als mede over de Rivieren ende Stroomen dewelcke aen ende onder de gehoorsaemheyt van desen Staet sijn gereduceert; ende wat belangt de Limiten, dat die alsoo-ye behouden ende gepractiseert sijn, sullen blijven; doch daer nieuwe Conquesten ofte Fortificatien sedert den voorgaenden Treves sijn gedaen ofte gemaeckt dat die van nu af klaer sullen gestelt worden.

4.

Dat oock de *Meyerye van 's Hertogenbosch* in allen deelen sal blijven ende gehouden worden aen den Staet van de Vereenichde Provintien, gelijck van andere Dorpen ende platte Landen in 't voorgaende Articul is geexpresseert.

5.

Dat de Rivieren de *Schelde*, item Canalen van *Sas*, *'t Zwijn*, ende andere *Zeegaten* daer op respondeerende niet anders bevaren ende gefrequenteert sullen mogen worden, als die ghedurende den tijt van het voorgaende twaelf Iarige Bestant sijn gebruyckt geweest.

6.

Dat de Schepen ende Goederen komende in ende uyt de *Havenen* van *Vlaenderen*, met soodanige Convoy-gelden, Impositien, Tollen, ofte andere lasten, ende niet minder aldaer sullen worden beswaert by ofte van wegen den *Coninck van Spaignen*, als de Goederen de *Schelde* ende de voorsz Canalen op ende afgaende, ofte dat deselve Goederen aen d'andere sijde voorts aen op de *Schelde* soo weynich sullen worden belast als de Goederen gebracht wordende uyt oft in de *Havenen* van *Vlaenderen*.

7.

Dat het *Wit Sout* uyt de Vereenichde Provintien na die van d'andere sijde niet sal mogen verboden noch hooger, als het *grove Sout* belast, maer met eguale lasten aen wedersijden moeten beswaert worden.

8.

Dat de Goederen, Coopmanschappen ende Manifacturen uyt de Vereenichde Provintien, komende aen d'andere sijde, in 't inkomen, ofte uytgaen niet sullen mogen verboden ofte hooger belast worden als haer eygen Goederen, ofte van andere Nabuyrighe Rijcken ende Landtschappen die minst sijn belast; ende daer-en-boven dat de voorsz Goederen ende Manufacturen van de Ingesetenen van de voorsz Vereenichde Provintien in Spaignen ende in het Spaensche gebiet, in Italien, ofte elders niet verboden nochte hooger in 't in ende uytgaen sullen mogen beswaert worden, als de Goederen, Coopmanschappen ende Manufacturen derwaerts gaende ende komende uyt de *Havenen* van *Vlaenderen*.

9.

Dat de Goederen ende *Portugesche Natie*, Inwoonders ende Ingesetenen van de Vereenichde Provintien die nu sijn ofte namaels daer binnen souden komen woonen van wat Religie of Geloof die mogen sijn, ghebracht wordende in *Spaignen*, *Portu-*

Portugael ende andere Rijcken *van Spaignen*, sullen gereguleert worden als Goederen van d'andere Ingesetenen deser Landen, sonder eenige Distinctie: dan wat belangt de Nederlanden aen d'andere sijde, aldaer sal de voorsz *Portugesche Natie*, soo wel ten Regarde van hare Persoonen als Goederen moeten worden getracteert ende gereguleert als d'andere Ingesetenen deser Landen.

10.

Dat Reformatie, mitsgaders eenparige ordre ende evaluatie in't stuck van de *Munte* tusschen de Respective Nederlandtsche Provintien aengestelt ende onverbreeckelijck sal worden onderhouden.

11.

Dat om de gemeene verseeckeringe ende gerustheyt alle de *Spangiaerden* sijnde luyden van Oorloge sullen moeten vertrecken uyt ende buyten alle ende yegelijcken der Nederlantsche Provintien ende geene wederomme binnen *deselve moghen* werden gebracht, geduyrende den tijdt van het te maecken Bestandt.

12.

Dat de Stadt van *Rhijnberck* met de Fortificatien ende de *Schantse* daer yegens over van het Guarnisoen van den Coning van Spagnien ontledicht, de Fortificatien gedemolieert, de Stadt Neutrael gemaeckt, ende aen den Chur-Furst van Ceulen gerestitueert, mitsgaders de Steden van *Breda* ende *Gelder* aen den Staet van de Vereenichde Provintien overgelevert sullen worden.

13.

Dat *eenige* Rechters in gelijck getal ten wedersijden in Nederlandt ende niet elders sullen worden aengestelt, die gesamentlijck binnen behoorlijcken tijdt sullen termineren de questien over den *non executie* van het te maecken Tractaet, ende van wegen de geannoteerde ende geconfisqueerde Goederen t'ontstaen, met sulcken verstande dat de Vonnissen de saecken in Nederlandt raeckende de volkomen effect *sullen* sorteren, ende voorts dat de Heeren Gecommitteerden van d'andere sijde sullen gehouden sijn de goede handt te bieden dat de Sententien raeckende saecken *buyten* de Nederlanden oock alomme ter executie sullen worden gebracht ende niet illusoir gelaten; ende sijn de Heeren Gedeputeerde van de Heeren Staten Generael te vreden de Heeren hare principalen ende Committenten hier toe mede te verbinden, soo veel als haer aen deser sijde soude mogen aengaen.

14.

Dat het Proces van *Castel bellim* hangende alsnoch ongedecideert in't Hof van *Mechelen*, sal worden getermineert binnen den tijdt van een Jaer ende by gebreecke van dien, dat de Rechters in't voorgaende Articul geroert, nu voor alsdan, ende alsdan voor als nu sullen geauthoriseert sijn ende blijven om het voorsz Proces te decideren; ende sal de Sententie by hun daer in te wijsen effect sorteren, ende gheexecuteert worden in allen schijn, of deselve by 't voornoemde Hof van *Mechelen* was gewesen.

15.

Nadien uyt dese yegenwoordige onderhandelinge gebleecken is dat de Heeren Gecommitteerden van de Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staten van de Nederlantsche Provintien van d'ander sijde, swaricheyt maecken, de Heeren Staten van deselve Provintien te verbinden tot Guarant tegens d'Arresten, Contraventien, ende

ende beschadicheden die d'Ingesetenen van dese Vereenichde Provintien souden mogen aengedaen worden buyten Nederlant, soo wert van deselve verwacht een bequaem ende suffisant expedient, waer door d'Ingesetenen deser Landen, yegens soodanige Arresten, Contraventien ende beschadicheden sullen bevrijt konnen blijven ofte reparatie van dien bekomen, in cas hun sulcx mocht wedervaren.

16.

Dat die van de Gereformeerde Religie woonende in de Nederlanden aen d'andere sijde, ofte deselve frequenterende buyten recherche ende in hare Huysen ongemoeyt sullen worden gelaten, ende wat aengaet de geene die in Spaignen in de Rijcken van Spagnien als oock d'Eylanden mitsgaders alomme daer den Coning gesach ende gebiet heeft, buyten de Nederlanden in Europa sullen gaen, keeren, Frequenteren, ende wederkeeren, met hare Schepen ende Coopmanschappen, ofte oock aldaer Domicilium houden, ofte gaen houden, sal onderhouden ende gheobserveert worden den inhout der Articulen by den Coning van *Groot Brittaignen*, ende den *Connestable van Castilien* hier bevoorens gesloten, ende sullen desselfde Articulen by Acte apart worden gheexpresseert; oock sijn ende blijven van soodanigen kracht in allen schijn oft deselve in het Tractaet waren geinsereert, ende voorts alomme in diversche Talen bekent gemaeckt, sulcx ende daer't behoort.

17.

Dat sijne *Keyserlijcke Majesteyt* in dit yegenwoordige Tractaet sal worden begrepen, als oock andere Coningen, Princen, ende Republijcquen, die hier na genoemt souden worden, ende, dat dienvolgens by de Heeren Gecommitteerden van d'andere sijde sal worden hearbeyt ende uytgebracht moeten worden, goede verseeckertheyt dat de Geunieerde Provintien geduyrende den tijdt van het te maecken Bestant uyt het Roomsche Rijck niet en sullen worden geinvadeert ofte eenige Hostiliteyt aengedaen.

18.

Dat den Heer Prince van *Espinoy* als oock de Heeren Graven van den *Berge*, *Cuylenburch*, ende *Warfusé* respective sal moeten contentement gedaen worden op deselver Pretensien, volgens de respective Memorien daer van aen de Heeren Gecommitteerden van d'andere sijde overgegeven; ende sullen hier na noch ghe-examineert ende overghelevert worden de Pretensien van verscheyde particuliere gheinteresseerde om deselve mede contentement te doen ende klachteloos te stellen.

Alle welcke Pointen ende Articulen met de Memorien daer by gevoucht werden mitsdesen overghelevert aen de Heeren Gecommitteerden van den Coning van Spaignen ende van de Heeren Gedeputeerde van de Heeren Staten tot Brussel Vergadert, met sulcken verstande ende die meeninge ende intentie van daer op binnen den tijdt van *veerthien dagen* uyt te brengen Categorique antwoort op datmen mach weten waer na men sich ten eenen of ten anderen aen deser sijde sal aenstellen ende reguleren.
Gedaen in *'sGravenhage* den *eersten April* 1633.

Den twaelfden April wiert vast gestelt seeckere Memorie / om van wegen haer Hog: Mog: ter handt gestelt te worden aen alle Ambassadeurs van Ministers van Coningen / Princen / Republijcken ende Potentaten alhier aen't Hof Resideerende; als aen den Ambassadeurs van Vranckrijck / Zweden Denetien

netien ende aen den Heer Charnassé: waer toe Gecommitteert zijn de Heeren Ranewijck, Noortwijck, Vosbergen ende Weede. Ende wat aengingh den Heer Resident Boswel ende andere Ministers van minder qualiteyt als Ambassadeurs deselve wierden ter Vergaderingh van haer Hog: Mog: beschey-den ende aen haer Copie van de Memorie gecommuniceert: luydende als volgt

De Gecommitteerde van de Heeren Staten van de Nederlantiche Provintien tot *Brussel* Vergadert, op voorgaende aenbiedinge om in Handelinge te komen met de Gecommitteerde van de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden tot nederlegginge van het langduyrich ende bloedich Oorlogh, in den *Hage* gearriveert wesende, is na exhibitie ende overlevering van wedersijts Procuratien van wegen de Hoochgemelte Heeren Staten Generael voornementlijck geinsisteert, op de *seecker-heyt* die van d'andere sijde soude konnen ende behooren gegeven te worden, van dat het te maecken Tractaet, promptelijck, ende effectivelijck volbracht, ende de contraventien namaels te vallen, behoorlijck gerepareert souden worden; ende alsoo de Gecommitteerden van d'andere sijde soodanige seeckerheyt niet konden presteren ten sy soo wel *uyttten Naem* van den *Coning van Spaignen* als van de *Heeren Staten tot Brussel* Vergadert, wierde getracteert, om dat het Tractaet soo wel buyten als binnen de Nederlanden effect soude moeten sorteren, Soo hebben de Gemelde Gecommitteerde daer toe naderhant mede uytgebracht *Procuratie* van den Coning van Spaignen op *d'Infante* ende substitutie, dienvolghende by de Hoochgemelde *Infante* op de voornoemde Gecommitteerde *Nominatie* ghedaen, in kracht van dewelcke deselve sijn ghequalificeert ende aenghenomen als Commissarisen soo wel van den Coning van Spagnien als van de Heeren Staten tot *Brussel* Vergadert, omme te mogen Handelen tot een eeuwige Vrede oft langduyrich Bestant mette Heeren Staten Generael der Vereenichde Provintien. Daer op de Handelinge aengevangen ende by de Gecommitteerdens van de Hoochgemelte Heeren Staten Generael voorgestelt sijnde *verscheyde Pointen* streckende tot rust van de Nederlanden in't Generael ende vervolgens van de geheele Christenheyt, ende tot sekerheyt van de Vereenichde Nederlanden in't particuliet, als mede op't stuck van de Traficque ende Commertie soo wel in als buyten de Nederlanden, hebben de Gecommitteerde van d'andere sijde haer daer toe *niet ghenoechsaem gelast* gevonden, ende daeromme na *Brussel* gesonden hebbende, daer na de meeste ende principaelste Pointen gedifficulteert: waer over tusschen beyde de partyen verscheyden Conferentien sijn gehouden, daer in aen die van d'andere sijde de noodsaeckelijckheyt ende rechtmaticheyt van de voorgestelde Pointen is gerepresenteert, indien sy ter goeder trouwe het Oorloge souden begeren te verlaten, ende *de rust ende seeckerheyt* in ende buyten de Nederlanden met ernst te betrachten ende te bevorderen. Ende na dien sy meermaels verklaert hadden volgens haer last daer in niet te konnen Condescenderen, ende de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden geensints konden goet vinden dese Handelinge met onseeckerheyt te laten protraheren omme hare Wapenen ten besten voor haren Staet, ende van hunne Vrunden ende Geallieerde niet inutil te laten worden, hebben eyntlijck haer Hog: Mog: de principaelste Pointen dienende tot seeckerheyt ende bestendicheyt van het te maecken Tractaet voor nu ende namaels, soo in't Regard van de Nederlanden als van andere Nagebuyren ende Geallieerde vast gestelt, ende hare Gecom-

mit-

minuterde tot dese Handelinge gelast, aen de Gecommitteerdens van d'andere sijde deselve Schriftelijck over te geven, ende daer op te begeeren Cathegorique antwoorde in den tijdt van *veerthien dagen*, met verklaringe indien sy deselve niet souden willen bewilligen, dat het ongelijck aen haer sijde sal blyven ende d'onheylen van't Oorloge ende verderf van Landen ende Luyden haer geimputeert worden, als sijnde haer Ho: Mo: geensints van meyninge uyt het Oorloge te scheyden als met *genoegsame seeckerheyt* voor hare ende hare Nagebuyren ende Geallieerde, ende andersints geresolveert daerinne als voor desen te Continueren, op vertrouwen dat Godt Almachtich haer namaels een ander ende beter uytkomste sal verleenen, welcken volgens de voorsz Pointen ende Articulen aen de Gecommitteerde van d'andere sijde den *eersten April* sijn overgelevert, ende vijf van deselve Gecommitteerde des anderen daegs daer mede na *Brussel* vertrocken, Ende hebben hare Ho: Mo: middeler tijdt geresolveert het Leger van desen Staet onder het wijs ende kloeckmoedich beleyt van sijn Excelentie de Heer Prince van *Orangien* tegen het eynde van dese Maent te Velde te brengen, omme hare Victorien door Godes Zegeninge te vervolgen, ende de Spaensche macht alhier in Nederlant sulcx te occuperen, dat die nergens eldes sal kunnen geemployeert worden, Ende ingevalle de voorgestelde Pointen by die van d'andere sijde bewillicht, ende daer op een Tractaet besloten mocht worden, sullen alle Nagebuyrens ende Geallieerdens van desen Staet daer uyt bespeuren, dat haer Hog: Mog: de gemeene saecke gheensints begeeren te verlaten ende daeromme niet alleene voor hare seeckerheyt hebben willen sorgen, Maer oock haer bequaem maecken *omme hare Vrunden ende Geallieerde te kunnen assisteren, ende de Spaensche Heerschappye alomme tegen te gaen*, ten eynde alsoo de geheele Christenheyt ende voornamentlijck de geopposeerde Princen ende andere Landen tot een algemeene rust ende seeckerheyt souden mogen geraecken, ende daer by gemainteneert worden.

Den achthienden April, alsoo die van d'ander zijde noch geen antwoort inbrachten, ende die na Brussel gesondene niet weder quamen, wiert voor ghestelt ofmen niet soude daer over aenmaningh doen. Doch wierdt noch goet gevonden noch dach af twee aen te sien.

Den een-en-twintigsten wiert op haer aenhouden haer Paspoort geprolongeert tot weerseggens.

Den derthienden May weder gekomen zijnde, zijn der volghens met den selven gehouden eenige Conferentien sy Excuseerden hun verblijf over de veerthien dagen om d'absentie van den Marquis d'Aitona verklaerden alsnoch niet by Geschrifte te konnen antwoorden noch ende alleer te hebben esclarcissement op sekere Pointen: Vertrouwende dat nochtans de Handeling niet soude werden afgebroken; soo men aen deser sijde begeerde aen te nemen redelijcke en Goddelijcke middelen: seyden als noch niet versien te zijn van naerder Procuratie, om oorsaecke dat verschreven Posten uyt Spaignen komende waren afgeset deur de François (die inder daet door den Heer Charnassé ende andersints allen vlijt waren aenwendende, om dese Handeling te doen verdwijnen) doch dat de Infante nochtmaels daerom had gheschreven: toonende sekere Certificatie van haer, dat den Coning tot den Treves-Handeling wel geneghen was: sy begeerde daer na Explicatie op het woort ontrent Nederlant, daer op geseyt is daer mede

mede gemeent te zijn Rhijnberck. Ende voorts lang ende int breede op alle de Pointen geverbaliſeert zijnde/ by verſcheydene Conferentien/ hebben overgegeven navolgende Reſponſiven.

De Gecommitteerde ſoo van ſijn Majeſteyt als van de Heeren Gedeputeerde van de Heeren Staten der Nederlantſche Provintien tot Bruſſel Vergadert, geſien hebbende de Pointen ende Articulen op den *eerſten April* leſtleden overgelevert by de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, verklaren ende antwoorden daer op gelijck volgt.

Opt *eerſte* Point, Alſoo eenige Poſten komende van den Coning aen hare Hoocheyt met Brieven, rakende deſe onderhandelinge ſijn af geworpen geweeſt, dat deſelve *hare Hoogheyt* verklaert heeft te ſullen ſenden eene eyghen Poſt aen ſijne Majeſteyt om vernieuwinge van de Procuratie derſelver ofte Acte van approbatie vande ſubſtitutie op de voorſz Gecommitteerde by hare *Hoocheyt* gegeven uyt krachte van de voorſz Procuratie, hebbende niet te min ſijne Majeſteyt alrede verklaert by Brieven van den *vijfthienden April* leſt-leden wel te vreden te ſijn dat alhier in ſijnen Naem van Treves gehandelt wort, volgens de Certificatie van haer *Hoocheyt* hier nevens gaende by Tranſlaet Autentijcq daer van het Originael aen de voorſz Heeren Gedeputeerden is getoont geweeſt. Ende ſullen die voorſz Gecommitteerde nae't beſluyt van de yegenwoordige Handelinge daer op uyt brengen Ratificatie van deſelve ſijne Majeſteyt binnen *drie Maenden*, ende van de Doorluchtichſte Princeſſe *Infante* binnen *verthien dagen* mitsgaders van de Heeren Staten van hunne ſijden binnen *twee Maenden*: alles in goede ende beſtendige forme, ende gelijck by de reſpective Procuratie van ſijne Majeſteyt, ſubſtitutie van hare voorſz *Hoocheyt*, Procuratie ende Acte van de voorſz Heeren Gedeputeerden tot Bruſſel Vergadert, toegeſeyt is: ſoo dat de Heeren Staten van deſer ſijde ſullen hebben alle redenen van contentement. Voorts ſal alle 't gene by de voorſz Handelinge beſloten ſal ſijn, binnen *verthien dagen* naer deſelve beſluytinge van wederſijden volbracht ende dadelijck ghecontraveneert worden, behoudens de ſaecken waer toe anderen tijdt van volkominge by deſe Handelinge beſproken ſal ſijn. Ende boven de verbinteniſſe van ſijne Majeſteyt ende van hare Hoocheydt ſullen oock de voorſz Staten van de Provintien tot Bruſſel Vergadert, gehouden ende verbonden ſijn tot het preſteren, binnen den tijdt als boven, al 't gene in de Nederlanden ende aengaende *Rhijnberck* in kracht van 't voorſz Tractaet ſal ſijn geaccordeert, Ende ſullen oock de ſelve Staten inſtaen en guaranderen alle contraventien ende miſbruycken die geduyrende den te beramen tijdt van het Tractaet ſoude moghen komen te geſchieden ende voorvallen in Nederlandt. Ende daer nevens ſolemneele beloften doen van alle goede devoiren ende inſtantie te doen, daer het ſal behooren op dat de Contraventien ende miſbruycken gheduyrende den ſelven tijdt buyten Nederlandt vallende op 't ſpoedichſte mogen worden gerecht ende effective gerepareert; wel verſtaende dat nopende de Contraventien ende miſbruycken, die niet en ſullen gedaen worden by publijque authoriteyt, ſal gevolcht worden het *een-en-dertichſte* Articul van den Treves des Jaers 1609.

Op het *tweede* Articul dat alle de Pointen ende Articulen begrepen in het Tractaet van den *negenden April* ende verdrach daer op gevolcht den *ſevenden January* 1610 behouden 'tgene in deſe yegenwooordige onderhandelinge beraemt ſal worden,

den, sullen van nieuws voor gearresteert gehouden worden ende onverbrekelijck geobserveert, soo wel buyten als binnen *Europa* de geheele Werelt door, dat oock het exercitie van de Catholique Apostolijcke ende Roomsche Religie sal onderhouden werden ten platten Lande in Brabandt volgens die beloofte gecertificeert by d'Ambassadeurs van Vranckrijck den voornoemden *negenden April* 1609. sonder eenige veranderinge.

Op het *derde* Articul dat het stuck van de Limiten sal gereguleert worden in conformite van den Text des voorsz voorgaende Treves, soo wel aengaende 'tgene daer voor als naer maer van d'een of d'ander sijde is gehouden of geconquesteert geweest, ende d'usurpatie contrarie den Text gedaen gerepareert. Ende op dat desen aengaende geene duysterheyt noch twijffelachticheyt en sy, sal pertinente Declaratie ende Specificatie gemaeckt worden van de Steden, stercke Plaetsen ende Vlecken, en van den platten Lande daer aen klevende.

Op het *vierde* Articul, alsoo het stuck van de *Meyerye* van *'sHertogenbosch* seer wijtloopich, ende van breedt ende diepen ondersoeck is, versoecken de voorsz Gecommitteerde alsoo niet wort goet gevonden dit Point te remitteren tot eene particuliere onderhandelinge naer het besluyt van dese principale, dat immers om tijdt te winnen diensthalven getracteert werde in't bysonder by eenige Personen daer toe ter wedersijde te noemen in sulcken getal als de Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden sullen goedt vinden sonder verachtinghe van 't principael Tractaet.

Op *'t vijfde, seste,* ende *achtste,* (wesende het *sevende* alreede geaccordeert) wort het inhoudt van het *achste* toegestaen in regarde van de Coninckrijcken, Staten, ende Landen, daer d'Inwoonders van de Geunieerde Provintien, volgens den Text van de voorgaende Treves hebben mogen negotieeren met toesegginge daer-en-boven dat sijne Majesteyt van Spagnien op de Riviere van de *Schelde*, *'t Sas van Gent* ende het *Zwijn* sal doen cesseren soo langhe den Treves sal duyren de Licenten en alle andere beswaernissen die geduyrende ofte ter oorsake van de Oorloghe zijn opgestelt, oock sonder eenige andere van nieuws te moghen opstellen, behoudens dat daer tegen de Lasten ende Impositien van wegen de Heeren Staten van deser sijde te lichten ende te practiseren, ghemodereert sullen worden op den Voet daer op men ten wedersijden sal konnen accorderen; waer mede voldaen werdt het voorsz *vijfde* ende *seste* Articul.

Op *'t negende* wort als noch daer by gepersisteert dat die van *'t Jodische* Geloove, Ingesetenen der Vereenichde Nederlanden noch hunne Waren en sullen in *Spagnien* ende *Portugael* ende andere Rijcken van sijne Majesteyt niet meer voordeels hebben als die *Joden* elders residerende ende hunne waren: ende wat belanght de Nederlanden wesende onder 'tgebiedt van de selve sijne Majesteyt en sal die van 'tvoorsz Iodische Geloove nopende hunne Persoonen, Waren, ofte Goederen niet meer toegelaten sijn dan geweest is; geduyrende den voorgaende Treves, maer hunne waren bevindende in een Schip geladen met Waren ofte Coopmanschappen toebehoorende d'Inwoonders van de Geunieerde Provintien gequalificeert om te genieten het beneficie van den Treves, en sullen de Waren van de selve Inwoonders niet geconfisqueert worden, anders als het selve na recht is geordonneert ofte gebruyckt tegens alle andere, volgens de Wetten ende Costumen van 'tvoorsz Rijck van Spaignen op de

de toegelaten ende verboden Goederen onder een gemengeldt waer-en-boven noch, van wegen haer Hoocheyt, aen sijn Majesteyt geschreven sal worden om alle onbehoorlijcke onderfoecken ende quellingen te doen cesseren.

Het *thiende* is buyten different: yegens het *elfde* Point werdt gepersisteert als t'andere tijden.

Op het *twaelfde* sal, als in de voorgaende Geschriften geseydt is, de Stadt *Breda* worden overgelevert aen de Heeren Staten Generael sonder het platte Lant, 't welck blijven sal aen sijne Majesteyt op conditie dat d'oeffeninge van de *Catholijcke Roomsche Religie*, ende den Geestelijcken State ende Jurisdictie in de selve Stadt sal altijdt blijven ende gehouden worden, gelijck die daer tegenwoordich is. Dat oock de Stadt van *Rhijnberch* met de Fortificatien ende de Schans daer teghen over van het Guarnisoen van sijne Majesteyt voorsz sullen ontledicht, ende die Fortificatien gedemolieert, die Stadt Neutrael gemaeckt, ende aen den Chur-Furst van *Ceulen* gerestitueert worden. Ende voor soo veel aengaet *Fernambuco* sal overgelevert worden aen sijne Majesteyt van Spagnien midts eene somme gelts die de voorsz Gecommitteerde gheauthoriseert sijn te moghen vermeerderen boven de *drie hondert duysent Croonen* die sy alreede hebben aengeboden, de selve overleveringe te geschieden op sulcken tijdt ende voet als besproken sal worden. Ende nopende de Stadt van *Gelre* en verstaet men niet daer van te scheyden sonder daer tegens eenighe andere plaetse in mangelinge te hebben ten genouge van sijne Majesteyt.

Op het *derthiende* Point wort toegestaen dat nopende de Materie *Civile* ende reparatie van schaden ende Interessen by wegen van Justitie de geschillen die vallen sullen op de *non executie* van het Tractaet, ende om geannoteerde ofte geconfisqueerde Goederen, sullen gedecideert worden by Rechters aen beydesijden in gelijck getal te kiesen ende te stellen in Nederlant ende niet elders. Waer op behoorlijck reglement onderlinghe sal gheraemt worden, wel verstaende dat deselve Rechterse geene kennisse en sullen nemen dan ter oorsaecke van Contraventien, misbruycken ende gepraetendeerde ongelijcken gedaen by authoriteyt *publicque*, by laste van sijne Majesteyt of van de Heeren Staten van de Vereenichde Provintien. Ende nopende de Contraventien van particulieren sal gevolght worden het *derthiende* Articul van de voorgaende Treves.

Op het *veerthiende* Point, men is te vreden toe te seggen dat het Proces van *Chastel-bellin* by den grooten Raet van Mechelen sal worden gedecideert binnen een Jaer na dat de saecke ten vollen sal wesen geinstrueert, welcke instructie geschieden sal met korte dilayen, soo dat den Heer Prince van *Orange* geen oorsaecke sal hebben te klagen.

Nopende het *vijfthiende* Artijckel het schijnt dat ten wedersijden genoechsame voldoeninge gegeven wort by middel van het *derthiende* point hier vorens.

Het inhout van het *sesthiende* Point en kan niet vorder gheaccordeert worden als geschiet en is by de voorgaende Treves, welverstaende, dat de Articulen besloten met den Connestable van Castilien, ende by den *sevenden* Articule van den selven Treves geaccordeert aen de Inwoonders van de Geunieerde Provintien sullen uytgedruckt worden in bysondere Acten ende gehouden als geinsereert in dit Tractaet, ende daer-en-boven deselve Articulen uytgegeven ende verkondicht in verscheyden Talen, daer ende soo men sal bevinden te behooren.

Over

Over het *seventhiende* Point sal van wegen haer Hoogheyt genegotieert worden nessens sijne Keyserlijcke Majesteyt behoudens dat de Heeren Staten Generael van de Geünieerde Provintien sullen beloven naer het besluyt van dit Tractaet van Treves geen assistentie te doen aen de Vyanden van sijne voornoemde Keyserlijcke Majesteyt noch aen de gene die tegenwoordich tegen haer de Wapenen genomen hebben ofte nemen sullen.

Op het *achtiende* Point wort verklaert dat hare Hoogheydt de Pretensien aldaer gemelt laet ondersoecken in de Raden van sijn Majesteyt ende sal metten eersten daer op resolveren naer behooren. Ende in't particulier voor soo veel aengaet de pretensie van den Prince van *Espinoy*: dat hare Hoogheyt aleer daer op te resolveren sal aen de Princesse van *Ligne* laten communiceren desen Article, mitsgaders de stucken daer toe dienende van wegen den voorsz Prince overgegeven; aen den welcken oock daer tegens gecommuniceert sullen worden de Requeste van deselve Princesse overgegeven ter contrarien eynde, om d'antwoorde ten wedersijden gesien aen de Gecommitteerde last gegeven te worden op dese pretensien te antwoorden gelijck het sal behooren. Ende aengaende Graef *Hendrick vanden Bergh*, ende den Graef van *Warfusé* sal van wegen hare Hoogheydt geschreven worden in Spaignen, sal oock daer naer gesproocken worden van 'tgene gepretendeert wort voor eenighe particulieren van wegen sijne Majesteyt, Actum den *achtienden May* 1633. Onderstont by last vande voorsz Gecommitteerde geteyckent. *I. Edelheer.*

Dese Responsiven ter vergaderinge ingebracht zijnde / hebben d'aenwesende Provintien aengenomen deselve deels deur affendinge uyt den haren / deels deur Missive te communiceren aen derselver Heeren principalen / om de goede meyninge van dien daer op te verstaen ende weder in te brengen tegen den tweeden Iuny: ende alsoo de Heer Prince van Orangie alrede was te Velde: is aen zijn Excelentie oock Copye soo van 'tgeheel Rapport ende Verbalisatie als van de Articulen toegesonden.

Die van d'ander zijde hier deur eenige ledigen tijdt hebbende / lieten haer verluyden geneegen te zijn ondertusschen te gaen besichtigen de voornaemste Steden soo in Hollandt als andere deser Provintien. 't Welck ter ooren van haer Hog: Mog: komende ende om verscheydene redenen niet goet gevonden wordende: soo is haer deur den Griffier Musch eerst genotificeert het versenden van hare Responsiven aen de Respective Provintien: ende datmen hoopte daer op te sullen hebben der selver Advijsen ende Resolutien teghen den tweeden Iuny, daer na zijn sy deur hem versocht ondertusschen te willen blyven in den Hage, ende niet te gaen deur reysen de Steden deser Provintien. Waer op de Hartogh van Aerschot seggende / naer dien dit maer een versouck was, dattet in haer discretie stont sulcx t'achtervolghen of niet; soo repliceerde de Griffier: Het versouck van de Heeren Staten Generael, als repræsenterende de Souveraniteyt van desen Staet, moet voor commandement geacht worden. Ende de Hartog daer op vraghende / of dan oock de wegh na Brussel was geslooten? gaf de Griffier voor antwoort: neen: met byvoeginghe: in cas zijn Excelentie daer toe Pasport begeerde; datmen hem daer mede soude accommoderen.

Hier na verstaende / dat des onaengesien (nochtans voor dat dese Notificatie haer was geschiet) de Heer van Dansermont was / onder prætext van Paerden

te koopen / gegaen na Schorel, met intentie om van daer te gaen na Vrieslandt: soo is sulcx soo qualijck genomen datmen per expresse Missive hem heeft nagheschreven 'tgeene men aen zijne Heeren Collegas by monde had laten seggen: als namentlijck datter Paspoort haer gegeven was, om in den Hage te komen / ende op het stuck van de Treves-handeling te vaceren ende niet om deur desen Staet heen ende weer te trecken; ende sluytende met dese woorde: De sorte que nous nous promettons que vous voudres a veuë de cette retourner icy, & vous garentir des incommodités, qui vous pourroient survenir (om dat hy geen Paspoort specialijck daer toe en hadde) outre nostre intention.

Ende alsoo oock dagelijckx een grooten toeloop van Roomsch Catholijcken was ten huyse van de Gedeputeerde van d'andere zijde tot de Misse ende andere haer kerckelijcke Godes-diensten / diemen haer als Ambassadeurs voor haer ende haer Familie toeliet / soo zijn de Heeren van Hollandt iteratievelijck gebeden om ordre daer tegen te stellen.

In dese tijdt wiert oock versocht Paspoort voor den Heer van Wouwere, een van 's Conings Finantie raden tot Brussel; om alhier te komen van wegen den Coning ende het werck der treves te drijven: Maer eensdeels was dat tegens den sin des Hartogs van Aerschot ende zijner Colleguen: anderdeels oock sachmen hier hoe langer hoe meer dat van de Handelingh niet soude vallen: ende datmen al ghenouch of rede te veel van 's Conings Volck in 't Landt hadde: dies op 'tselve versouck geen ander Resolutie quam / als datmen daer in niet konde treden.

Op eenen tijdt als de laetst overgekomene Responsiven deur affendinge ende andersints waren gecommuniceert aen de Provintien; soo zijn oock deselve gesonden aen zijn Excelentie / leggende voor Rhijnberck, om te hebben desselfs Hooghwijs Advijs / daer op deselve schreef dit antwoort.

Hooge Moogende Heeren,

Wy hebben wel ontfangen uwe Ho: Mo: Missive van den *twintichsten deses* met de stucken daer neven gevoeght, waer by het haer belieft heeft te begeeren dat wy haer dienen souden van advijs op 't stuck van de Handelinge van Bestant met de Heeren van de andere sijde aengevangen.

Wy bekennen dat uwe Ho: Mo: ons daer mede bewijsen, eene *sonderlinge groote eere*, voor dewelcke wy haer gedienstelijck bedancken, maer hier tegens besorghen wy dat wy haer daerinne niet en sullen konnen dienen soo als de gewichtigheyt van de saecke ende U. Ho: Mo: goede intentie wel meriteren, ons debvoir vereyscht, ende wy van herten wenschen: Nochtans sullen wy tot quitinge van onsen plicht voor ons advijs vrymoedich verklaren.

Dat onses bedunckens dit gantsche Tractaet is bestaende in twee pointen het een *raeckende de saecken van Europa*, '*tandere die van Indien*

Wat die van Europa aengaet en sien wy maer twee principale difficulteyten, *d'eene over de* Meyerye *van 's Hertogenbosch*, en d'andere over de *Havenen van Vlaenderen*, waer van wy meynen dat men in geener manieren en behoort te wijcken, maer by 'teen ende 'tander te blijven, te meer alsoo wy achten datter middelen sijn omme soo wel in 'teen als in 'tander malkanderen te verstaen. Indien niet, sijn van advijs dat

men

men behoort te persisteren by 'tgene dienaengaende van deser sijde geproponeert is. Want voor soo veel de vordere differentiale poincten beroeren mach, daer konnen onses vermoedens, wel expedienten gevonden werden, omme deselve t'accommodeeren.

Belangende die van *Indien*: en sien wy geen middel van eenige Modificatie, mitsdien d'eere, reputatie, ende 'tvoordeel van't Landt daer in bestaet dat *Fernambuco* werde ghemainteneert, sonder dat men, om gelt ofte eenige andere beloften behoort t'abandoneren de Compagnie van West-Indien als die van den Staet van den Lande soo wel verdient heeft ende *aen de saecken des Conings van Spaignen soo grooten af-breuck alsnoch doen kan*: ende aengaende de Oost-Indische Compagnie men behoort te blyven by 'tgene geduyrende de voorgaende Treves gepractiseert is, ten opsien van dat de Coning van Spaignen selfs dien wegh gekosen heeft, sonder dat ter saecke van dien yetwes gedaen sy, tot nadeel vande Treves: maer wy laten ons beduncken datmen beyde de voorsz Compagnien hier op behoort te verstaen, ende sich ten naesten by te reguleren na 'tgene sy daer van adviseren souden, als die daer van de beste kennisse hebben, ende meest geintereseert sijn.

Ende omme haest te sien 't Succes van dese saecken, soo soude men na onse opinie konnen beginnen te handelen ende t'accorderen op 'tgene raeckt een van dese voorsz twee Poincten, ende eerst te beginnen met dat van *Indien*, waer over eens geworden sijnde, vermeynen wy datmen elckanderen oock haest verstaen soude over de saecken van *Europa*.

Dit is in't korte 'tgene wy U. Ho: Mo: op de materie souden aendienen voor ons advijs, ons nochtans in alles gedragende tot hare wijsheyt ende voorsichtigheyt omme te doen ende te procederen na dat deselve voor den meesten dienst, eere ende profijt van den Lande bevinden sullen te behooren. Ons daer mede aen deselve gebiedende, bidden God Almachtigh

Hooge Mogende Heeren U. Ho: Mo: te houden in sijne Heylighe protectie, uyttet Leger voor *Rhijnbertk* den *eersten Juny* 1633. Onderstont U. Ho: Mo: Onderdanigen Dienaer. Geteeckent, *F: Henry de Nassau.*

Weynich dagen daer na liet zijn Excellentie klachte doen/ dat den Heer Charnassé zich beroemt hadde/ Copye van desen Brief gekregen/ ende die getranslateert in't Fransch/ aen den Coning overgesonden te hebben.

Den veerthienden Juny wiert by Conferentie aen die van d'ander zijde voorgehouden/ dat sy alsnoch geen contentement en gaven aengaende de lang gedilayeerde ende so dickmael begeerde Procuratie. Ten tweeden het groot verschil aengaende de Compagnie van Oost ende West-Indien: die sy mede in't Tractaet wilden Comprehenderen/ ende dese Staet woude deselve in Oorlog laten. Ten derden aengaende de Meyerie. Ten vierden aengaende 't sluyten van de Schelde, 't Sas, ende 't Zwijnd. Ten vijfden datmen alsnoch persisteerde om te hebben Breda ende Gelder. Op 't eerste hebben wy der geklaegt/ dat haer Couriers/ na ende uyt Spaignen gaende/ wierden in Vranckrijck opghehouden/ afgenomen ende gedevaliseert; doch meenden dat de Procuratie wel soude volgen: hoewel sy oordeelden dat de Procuratie van anno 1629. noch sedert door een Brief des Conings aen Rubens geconfirmeert/ genoech was. Aengaende de Indien: sochten aen te wijsen/ dat van deser zijde in den beginne ghetoont was dat men aldaer oock Vrede begeer-

de/ doch dat deselve daer na soude konnen werden geconsidereert. Tegen Breda ende Gelder eysten wy Fernambuco. De Meyerye meenden sy met goede bescheyden te bewijsen/ datse niet dependeerde van de Stadt. Aengaende de resterende pointen refereerden haer tot voorige responsiven: alleen by monde alles bybrengende wat haer sustenue mochte vast stellen. Doch daer na verklaerden sy te vreden te zijn Gelder tegen eenigh ander plaets te mangelen: begerende men mochte eenigh plaets voorslaen: doch presenteerden Breda over te geven sonder 't platte Landt: ende dat de Roomsche Chatholijcke Religie ende Geestelijcken Staet in de Stadt altijdt soude blijven gelijck die nu was.

Raeckende den Keyser in't seventhiende point: seyden dat d'Infante hem alreede bewogen had te verklaren/ dat gheduyrende den Treves hy desen Staet niet vyandlijck soude attacqueeren: mits ooch van desen Staet in't Rijck niet geschiedende eenige vyandlijcke attentaten; noch de Vyanden van zijn Keyserlijcke Majesteyt eenige hulp doende: des soude den Coning van Spaignen uyt staen den Keyser t'assisteren.

Verder niet konnende komen: zijn gecommitteert de Heeren van Heemstede ende de Knuyt om dit alles aen zijn Excellentie te refereeren. Den seventhienden July wederkomende rapporteerden het advijs van zijn Excelentie hier in te bestaen.

Dat die van d'andere zijde eenghesins soude moghen worden/ om in voorder Conferentie te komen/ ende dat alsdan nader Instantie behoorde gedaen te worden/ op de exhibitie van de nieuwe Procuratie ofte adveu op de substitutie by d'Infante van Spaignen gegeven op de Heeren van d'andere zijde/ sonder evenwel de Handelinge daeromme datelijck af te breecken of schoon de voorsz Procuratie ofte approbatie alsnoch niet geexhibeert wiert.

Ten tweeden dat men de Oost ende West-Indische Compagnien soude conserveren ende maintineeren/ ende in specie/ belangende de West-Indische, dat men deselve soude conserveren 't sy by Oorlogh ofte by andere bequame expedienten met communicatie ende bewilliginge vande West-Indische Compagnie te beramen/ doch datmen in geenderley maniere de Forten van Fernambuco soude verlaten/ over geven/ ofte jegens eenich gelt verwisselen.

Ten derden datmen 't stuck vande Meyerye soude behooren staende te houden/ doch in cas dat die van d'ander zijde eenige voorslagen souden komen te doen/ de middelmatigh [illegible]/ dat haere Ho: Mo: daer op na gelegentheyt souden konnen letten.

Ten vierden dat het stuck van't behouden vande Schelde ende de Canalen daer op respondeerende by die van d'ander zijde klaerder soude behooren gestelt te worden; sulcx als men in reden ende equiteyt bevinden soude te behooren.

Ten vijfden datmen soude behooren t'urgeeren dat Gelder jegens Rhijnberck soude mogen worden gecommuteert; als mede op de redditie van Breda, doch latende 't stuck van Breda ter discretie van haer Ho: Mo: dan datmen in alle manieren soude dienen t'insisteren dat de nieuwe Forten/ op/ by/ ende omtrent Stevenswaert ghemaeckt/ mochten worden gedemolieert by voortganck van't Tractaet.

Ten

Consenten dat de Meyerey in het Tractaat soude behooren gesloten te worden/ doch niet met [illegible] conditien; dat als Spaignen soude beloven hem met de saecken van Duytsland niet te bemoeyen/ dan hare Ho: Mo: pari passu oock souden mogen beloven/ dat; maer als Spaignen den Keyser ofte andersints de saecken van Duytsland soude willen secoureren/ dat men aen dese zijde oock de vryheyt soude behouden van in Duytslandt secours te doen.

Ende datmen alle 't gene voorsz is / in d'aenstaende Conferentie soude mogen voorslaen / ende meynde zijn Hoochgemelde Excelentie dat soo wanneer als op de voorsz pointen wederzijts geconvenieert soude zijn / datmen dan wel nopende de voordere ende resterende pointen / in de Handelinge voortgebracht, expedienten soude konnen vinden / om alsoo op een goede Christelijcke en haestigen voet uyt d'Oorlogh te geraecken / maer als sulx niet en soude konnen gebeuren / datmen van Staet soude moeten maecken van in d'Oorloge te continueren / ende daerinne volgen de voet-stappen van onse Voor-Ouders ende Predecesseurs met goede courage ende belept / ende verwachten wat nader uytkomste God Almachtich soude willen geven.

De saecken aldus staende; soo heeft Vranckrijck deur den Heer Charnassé (die geduyrich van begin af deser Handeling hier was geweest/ende deselve hadde gecontrecarreert ende gecontramineert deur aenwijsinge van meerder voordeel by continuatie van 't Oorlogh te sullen doen) secretelijck aen zijn Excelentie laten communiceren dat de Coning desseing hadde om met een machtigh Legher te trecken in Lotteringen: waer deur (alsoo Spaignen den Hartogh zijn Geallieerde ende Adherent niet soude willen laten verlooren gaen) het Spaensch Leger alsoo soude werden ghedistraheert/ dat het Leger van desen Staet / na behooren verstarckt werdende / noch yets groots soude konnen ter hant nemen/ waer uyt zijn Excelentie nieuwe hoope schepten om de Nederlanden onder 's Conings gehoorsaemheyt staende/ weder te stellen in gelijcken standt als 't voorgaende Jaer: ende te veroorsaecken of een Generael opstandt teghen de Spaensche of haer de negen voor desen geprojecteerde Articulen te doen ingaen. Om dese oorsaecke heeft zijn Excelentie aen den Rijcx-Cancelier Oxenstern ende Landt-Graef van Hessen geschreven ende geobtineert dat een goet aental Zweedsche ende Hessische Ruyters souden komen een Ruyter-dienst doen aen desen Staet. Hy dede 't Leger af-sacken van Rhijnberck na Nimmegen: logeerende de Ruyterye in Cleverham: versochte twee hondert duysent pont Biscuyt; ende een groot getal Schepen voor Geertruydenberch te doen komen: daer na dede 't Leger gaen na Boxtel.

Alsoo de Keur-Furst van Keulen 't verleden Jaer / als desen Staet meende d'meeste avantage te hebben op de Spaensche / de Pappenheymsche dede afkomen: ende men vreesde dat ghedurende desen Tocht/ hy desghelijcks mochte doen: soo is goet gevonden deur besendinge ende Brieven hem daer van af te schricken. Charnassé dede noch deur den Commissaris Hæuft ende andersints avanceren notabele summen van d'beloofde subsidie; ende in verscheyden Conferentien met die van desen Staet ende zijn Excelentie gehouden / over 't afbreecken van de Handeling met die van d'ander zijde ende 't maken van eene nieuwe Alliance met Vranckrijck, gaf klaerlijck te verstaen/ dat de Coning ge-

negen was tot de Rupture teghen Spaignen: gelijck noch door den Ambassadeur Beaugy alrede in't Jaer 1629. ende 1630. genouch wiert te verstaen ghegeven. In't begin van Augusto wiert gesonden dese Memorie aen alle Ambassadeurs ende mindere Ministers van desen Staet buytens Lants residerende om te communiceren daer't behoorde. Ende wierden oock wederom ghedruckt de Declaratien van hare Hoog: Mog: van den twee-en-twintichsten May ende elfden September des verleden Jaers: om ghestropt, ende gedivulgeert te worden onder d'Ingesetenen van d'ander zyde. 't Welck alles geen effect heeft gehadt: anders, als dat de Coning van Vranckrijck geheel Lorringen conquesteerde, ende den vijf-en-twintichsten September zijne entree dede tot Nancy.

Hier na volgt de Opgemelde Memorie.

Dat de Handelinge tusschen de Gedeputeerde van Spaignen ende van hare Hoog: Mog: op het ernstich aenhouden van des Conings Gecommitteerde *soo langhe* gecontinueert is, met beloefte by haer gedaen, dat sy souden uytbrengen *nieuwe Procuratie* van den Coning ende daer by soodanigen last daer mede de Ruste ende Vrede in het Nederlant met genouchsame seeckerheyt soude hebben konnen getroffen ende herstelt worden.

Dan dat by vervolch syluyden van het eene ende het ander sijn gebleven in ghebreecke, ende middelertijd ende onder de hand hebben beginnen te *spreecken* van stilstant van Wapenen, daer toe hare Ho: Mog: geensints hebben *willen* verstaen: waer na syluyden ghepooght hebben te komen tot andere voorslaghen, *sonder* op de pointen van wegen haer Ho: Mo: gheproponeert te geven het verwachte ende begeerde contentement.

Ende middelertijt is men in ervaringe gekomen dat de *Cardinael Infante* met veel Crijsch-Volck in Italien is gekomen, om na Nederlant te passeren, gelijck mede een groot getal Schepen van *Duynkercken* na Spaignen sijn verseylt ende aldaer noch meer toegerust worden, die men verstaet ende gelooft veel Spaensch Krijsch-Volck na Nederlant sullen soecken over te brengen.

Zijnde *ses* van de principaelste Gedeputeerden van den Coning omtrent *twee Maenden* geleden na *Brussel* vertrocken, om uyt te brengen de nieuwe beloofde Procuratie, ende naerder last op de pointen van wegen haer Ho: Mog: geproponeert, ende niet tegenstaende de Gedeputeerde alhier gebleven verscheyden malen hebben verklaert dat deselve eerstdaegs souden weder komen, sijn echter syluyden tot nu toe niet verschenen sonder dat van den tijdt van haer wederkomste meer wert gesproocken, maer van *Brussel* vernomen, dat eenige van dien in Spaignen sijn ontboden, ofte derwaerts gesonden sullen worden. Uyt alle 'twelcke klaerlijck te sien is dat de Gedeputeerde des Conings alleen gesocht hebben tijdt te gewinnen, ofte den Coning van Spaignen ende sijne Ministres met *bedriechlijcke Handelinge* alhier ende elders soecken om te gaen ende middelertijdt haer alomme met macht te versterken, ende niet by goetlijcke Handelinge de ruste van de Christenheyt, maer met *bedrogh ende Wapenen* haer Ambitien ende Desseynen te promoveren: alwaer het schoon met desadveu van hare Gecommiteerde, gelijck des Conings Gecommitteerde genoeghsaem ghedesadvoyeert, ende sonder last ende buyten Negotiatie gelaten worden.

Waer tegen hare Ho: Mog: in hare gewoonlijcke constantie van de Wapenen sijn gebleven, ende van meyninghe den Coning van Spaignen te Water ende te Lande

alle

alle mogelijcke af-breuck te doen, ende sullen by het af-breecken vande teghenwoordige Handelinghe alle de werelt betoonen, hoe weynig lust den Coning van Spaignen ende sijne adherenten hebben tot een Christelijcken ende verseeckerden Vrede.

'tWelck dan den Evangelische in Duytschlant tot advertentie ende waerschouwinge mede sal mogen dienen, om door geen schijn van Handelinge hare Wapenen te verlaten, ende hare avantagien te quiteren, maer onder benefitie van deselve met af-breuck ende tegenstant van de gene die de ruste van de Christenheydt tot noch toe hebben ghetturbeert, Deselve ruste door Godes genadighen zegen te bevorderen, gelijck hare Ho: Mog: geresolveert sijn te doen ende onveranderlijck sullen blyven.

Den derthienden Augusti quamen de Heeren Edelheer ende Ronet den Heere van Heemstede segghen dat sy last hadden tot opening van eenige poincten. Hy antwoordde haer: dat de meeste Gecommitteerde van deser zijde tot de Handelingh absent waren.

Edelheer seyde vorders; also sy uyt Spaignen geen bescheet ontfingen/ ende de Staten van d'ander zijde nochtans even geneghen bleven tot de Handeling/ dat sy gheresolveert hadden te senden aen den Coning den Bisschop van Yperen, den Hertog van Aerschot ende den Pensionaris Schotte van Brussel, om uyt te brengen de Procuratie van deser zijde op hun versocht / verklaerde dat sy de reyse souden konnen doen in tween-en-twintigh dagen tot Madrid: Versochten dat aengaende de Meyerye, het mocht blyven in statu tot d'upkomste deser Tractaten.

Ondertusschen is het Leger aen't marcheren geraeckt: wiert eerst tot Heez ende Leende lang door de Spaensche onder Aitona ende Graef Iohan opgehouden/ endlijck weecken de Spaensche na den Demer: ende lieten de Staetsche passeren na Maestricht: alwaer eenige dagen gelegen hebbende/ passeerden de Mase ende quamen weder tot Nimmegen: de Zweedsche ende Hessische repasseerden den Rhijn tot Wesel, sonder voor desen Staet yets vruchtbarighs uyt te rechten: als alleen datmen de Spaensche soo veel beletsel ende wercks gaf, dat sy aensien mosten dat de Fransche Nancy ende meest gheheel Lotringhen incorporeerden. Ondertusschen verdroot het die van de Regeering alhier/ dat die van d'ander zijde noch alhier bleven; sonder eenich bescheyt uyt Spaignen. Dies men goet vont den thienden October de gemelde overgeblevenen Gecommitteerden van d'andere zijde te bescheyden ten Huyse van den Graef van Culenburgh: alwaer haer door den Welgemelden Heer Graef wiert aengeseyt; dat sy ghedencken souden alhier te zijn ghekomen niet om te Resideren: maer om te besoigneren: ende soo sy noch niet versien waren van behoorlijcke volmacht ende pouvoir; dat sy mochten zien die te bekomen ten langsten binnen vier of ses weecken: of datmen soude/ by nalatinghe van sulcx/ resolveren op haer Dimissie. Die van Vrieslandt ende Stadt ende Lande wilden/ men soude se terstont dimitteren. Die van d'ander zijde bekenden dat die van deser zijde groot ghelijck hadden: verklaerden dat het haer selfs oock leet was/ ende begost te verdrieten: dat sy gestadich daer over aen haer principalen waren schrijvende; oock soo seer/ dat sy wel wisten van importuniteyt beschuldight te sullen worden.

Den twee-en-twintichsten November hebben sy haer antwoort ingebracht als volght.

Alsoo die Heeren Staten Generael van de Vereenichde Provintien goet gevonden hebben door eenige Heeren huune Gedeputeerde aen de *vier* Gecommitteerden van sijne Majesteyt ende van de Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staten van de Provintien tot *Brussel* vergadert alhier ghebleven op den *thienden* van de voorleden Maent te laten voorhouden, *hoe dat het wel convenieerde een eynde te maecken van dese langduyrige onderhandelinge, ende tot dien eynde weder gesonden souden werden de Heeren hunne mede Gecommitteerde om opening te doen van de uyterste Intentie van sijne Majesteyt ende de Heeren hunne principalen, om daer uyt te sien ofsmen die begoste Handeling van Treves soude konnen brengen tot eene goede uytkomste, stellende daer toe den tijdt van een Maent ofte ses weec ken uytterlijck.* Soo hebben die voorsz *vier* Gecommitteerde naer dat sy van alles advijs gegeven hadden aen hare Doorluchtigste *Hoocheydt* ende de voorsz Heeren hunne principalen, hier op voor antwoordt gegeven op den *twee-en-twintichsten* deser dat die voorsz Heeren hunne principalen continuelijck besich hadden geweest, ende noch waren om met den alder eersten de begoste Handelinge te brengen tot een goet ende vruchtbaerlijck eynde, ende dat derhalven tot vorderinghe derselver tot *Brussel* by een bleven Vergadert, doch alsoo sy evenwel met alle die devoiren, die sy gedaen hadden, noch ter tijdt soo veel niet en hadden konnen te wege brengen, dat sy van sijne Majesteyt bekomen souden hebben alle 'tgeene van nooden was tot sluytinge van de voorsz Handelinge, dat sy oock bevonden dat het niet wel doenlijck en was daer toe te geraecken met Brieven alleen. Soo was by hare *Hoocheyt* ende die voorsz Heeren voor het bequaemste geoordeelt dat den Heer Hartog van *Aerschot* met den Pensionaris van *Brussel* (om hem t'assisteren als Raedt) een reyse soude aen nemen naer Spaignen, om sijne Majesteyt mondelinghe te onderrechten vande geheele gelegentheyt van dese saecke, ende te Procureren alsulcken Resolutie als er tot volkomene sluytinge derselver noch noodich is, waer toe den voorsz Hartogh hem seer ghewillichlijck gevoeght hebbende, ende sijnde vertrocken op den *sesthienden* deser, met intentie van de reyse te volbrengen in alle diligentie, hadden die voorsz Heeren een vast vertrouwen aengenomen dat sy binnen korten tijd van sijn Majesteyt sullen bekomen die Resolutie die sy sijn verwachtende, daer van sy goet gevonden hebben de Heeren Gedeputeerde van deser sijde te verwittighen, soo om hun verseeckeringhe te gheven datter van hunder sijde in dese saecke ghehandelt wort met alle sinceriteyt als oock om dat die Heeren siende datter egeen devoir, ofte neersticheyt ghespaert en wort, des te redelijcker souden vinden den vorderen uytstel van tijd die daer toe van nooden is. Overgegeven den *vierden November* 1633. was geteeckent, *I. Edelheer*.

Den negenden December hebben die van Gelderlant, Zeelant, Wtrecht Vriesland ende Stad ende Landen geadviseert datmen behoorde die van d'ander sijde te dimitteren. Holland ende Over-Yssel ter contrarie / meenden men behoorde noch wat hier te laten. Vranckrijck ondertusschen seer dringende op de ruptu re van dese Handeling / ende groote dingen by continuatie des Oorloghs den Charnassé doende hoopen: soo is den sesthienden ter præsentie van sijn Excellentie goet gevonden datmen soude 'sanderendaegs inde Secreet-Camer bescheyden

de

de gemelde resterende vier Gecommitteerde van d'ander zijde ende haer gegeven/ gelijck gegeven is dese navolgende Dimissie.

De Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, verklaren midtsdesen dat hare Ho: Mo: op d'aenbiedinghe hier bevoorens ghedaen van wegen de Gedeputeerde van de Heeren Staten van de Nederlandtsche Provintien tot Brussel vergadert, door hare Gecommitteerde, mette Heeren Gecommitteerde van d'ander sijde, die naderhand by d'Infante, van wegen den Coning van Spagnien, mede sijn geauthoriseert geworden, in Handelinge sijn getreden geweest, omme te vinden een Christelijcke, eerlijcke, versekerde ende bestendige uytkomste van't langduerich, bloedich, ende Landtverderffelijcke Oorlog, in de voorsz Nederlanden, waer uyt vervolgens tot nederlegginge van de Oorlogen die wyders in de Christenheyt sijn ontstaen, met Conservatie ende verseeckeringhe van de Vrienden ende Geallieerden van desen Staet, soude hebben konnen gearbeydt worden. Ende niet tegenstaende van weghen haer Ho: Mo: in desen is betoont een oprechte genegentheyt ende gecontribueert 'tgunt behoorde. De Heeren Gecommitteerde van den Coning van Spagnien ende van de Gedeputeerde van de Heeren Staten van d'andere sijde, nu lange in gebreke sijn gebleven, van uyt te brengen, sodanige Procuratie van den Hoogstgemelten Coning, als tot soo solemnele ende importante Handelinge is gerequireert, en dienvolgende van haer aengenomen ende verwacht geweest, ende 'tselve retardement hare Ho: Mo: alderhande bedencken heeft gegeven, in allen schijn ofte voorsz Handelinghe van d'andere sijde niet met ernst gemeent ofte gecontramineert mochte worden by de gene die aen het welvaren, ende de ruste van de Nederlanden haer niet laten gelegen wesen; dat over sulcx hare Ho: Mo: na voorgaende rijpe deliberatie ende advijs van sijn Excellentie den Heere Prince van Orangie, *niet dienstich hebben konnen Oordeelen, dat de Heeren Gecommitteerden van d'andere sijde, die hier sijn ghelaten, alhier langer souden verblyven, maer goetvinden dat deselve haer by d'andere Heeren haer mede Gecommitteerde naer Brussel gelieven te vervoegen, omme gesamentlijck te besoigneren ende te bevorderen, 'tgene tot Nederlegginge van het jegenwoordige Oorloge, midtsgaders tot ruste van de gesamentlijcke Nederlantsche Provintien soude mogen dienen, Ende omme deselve hare ouden ende Florisanten welstant, wederom te laten genieten*: Ende ingevalle de meergemelte Heeren Gecommitteerde van de Gedeputeerde van de Heeren Staten tot Brussel vergadert, bekomen hebben de noodighe Procuratie, ende naerder last soo als voor desen is vereyscht, ende daer van behoorlijcke kennisse herwaerts over doen, sullen haer Ho: Mo: niet nalaten tot vorder bevorderinge van de aengevangene Handelinge haer soodanich te verklaren, als tot gemeene rust der gesamentlijcke Nederlanden ende uytkomste van den langhdurigen Oorlogh noodigh is, versoeckende haer Ho: Mo: de voornoemde Heeren Gecommitteerde van d'ander sijde alhier gelaten, hier van sinceer ende getrouw rapport te willen doen, aen de Heeren Gedeputeerde van de Heeren Staten tot *Brussel* vergadert, ende daer het vorder van nooden sal wesen. Gedaen ter Vergaderinghe van de Hoochgemelte Staten Generael in 's Gravenhage den *sestienden December* 1633.

Daer op hebben de Gecommitteerde van d'andere zijde weder ingegeven het navolgende geschrift.

De *vier* Gecommitteerde van sijne Majesteyt ende van de Heeren Gedeputeerden van de Heeren Staten van de Provintien tot *Brussel* vergadert alhier gebleven, hebbende

bende aen de voorsz Heeren ende elders, daer het behoorde te kennen gegeven 'tgene by de Heeren Gedeputeerde van de Heeren Staten Generael van de Vereenichde Provintien in de leste Vergadering van den *seventhienden* deser Maent, voorgehouden was geweest, sijn gelast te verklaren, ende aen de voorsz Heeren Gedeputeerde by Geschrifte over te geven, *Dat van haer der sijde in de Handeling niet en is geprocedeert, dan met alle trouwe, sinceriteyt, ende oprechticheyt, sonder eenighe neerstichheyt, devoir ofte arbeyt naer gelaten te hebben, die tot vordering van de voorsz Handelingh soude mogen dienstich sijn geweest*; hebbende sonderling soo veel te wege gebracht dat de Heer Hartogh van *Aerschot* (in wien sijn Majesteyt vertoont heeft seer groot vertrouwen te hebben, als hem onder anderen mede ghenomineert hebbende tot Gouverneur van sijn Nederlanden) niet tegenstaende het onbequaem saisoen van't Jaer, die reyse heeft aengenomen na *Spaignen*, om sijne Majesteyt van de geheele gelegentheyt van dese saecke mondeling te onderrichten, ende by dit middel het Succes daer van te Faciliteren, ende dese Landen te ontlasten van dit droef ende langhduyrich Oorlogh, ende deselve te brenghen tot die langh gewenschte ruste. Ende alsoo van dese reyse niet anders en werde verwacht dan alles goets, Soo en is niet dan met groot leetwesen verstaen dat de Heeren Staten Generael van de Vereenigde Provintien by hunne Declaratie van den *sesthienden* van deser Maent (overgegeven in de Vergaderingh den *seventhienden*) goetghevonden hebben de begoste Handelingh te discontinueren: des te meer dat men met goede redenen hoopen mochte datmen binnen seer korten tijdt de goede effecten soude sien van de Negotiatie van de voorsz Heere *Hartogh*; Actum by die voorsz Gecommitteerde den *ses-en-twintichsten December* 1633. Was Geteyckent,

J. Edelheer.

Sy hebben ter Vergadering van haer Hoog: Mog: oock af-scheyt genomen ende gesproken deur den Pensionaris Edelheer meest op den selven voet als de voorgaende antwoort. Daer op zijn Gecommitteert de Heeren Graef van Cuylenborgh, Noortwijck, Heemstede, Knuyt, Ameronge, Walta, Haersolte, *Schaffer*, om de meer-ghemelde Heeren Gecommitteerde van d'ander zijde in haer Logijs te gaen valediceren ende goede reyse wenschen.

d'Opgemelde Handelingh was soo ras niet af-ghebroken ofmen vingh aen met Baron Charnassé te tracteren: Edoch ghenoeghsaem in weer-wille van Hollandt: want deselve Provintie al in dien tijt haer sochte deur een Vrede of Treves t'ontlasten. Ende sulcx nu mis ghelucht zijnde / heeft echter groote klachte ghedaen over hare achterheden ende verklaert dat sy haer niet verder konden bezwaren / als met drie Troupen / die op de drie Staten van Oorlogh bekent waren / dienvolgens voor ghelicentieert te houden alles wat sedert den Jare 1628 gheworven was: viel oock ernstige besoigne oppet stuck der verminderde Quoten van Gelderlant, ende Over-Yssel &c.

Na de Doodt des Conings Gustavy wast of de Leden vande Catholijcke party in Duytslandt schepten nieuwen moedt. Efforceerende sich meer als te voor / om volck op de been te brengen. De Cheurfurst van Keulen ende Hertogh van Nyborgh specialijck. Al waerom haer Ho: Mog: uyt vreese van dat de Stoel des Oorlogs mocht komen al te na op dese Frontieren / goet-vonden een soorte van Neutraliteyt ende Evacuatie voor te slaen. Waer toe versocht

is

is de Heer Vosbergen. Het subject ende bessepnis naerder te sien uyt 'tvolgende.

Instructie vande Hooge ende Mogende de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden voor de Heer Gasper van Vosbergen *Ridder Heere van Isselaer, Gecommitteerde ter Vergaderinghe vande hoogh-gemelte Heeren Staten Generael, Ambassadeur aenden Aertsbisschop, Keurfurst van Keulen, Bisschop ende Prince van Luyck.*

1.

De voorsz Heer *Vosbergen* sal in aller diligentie hem begeven na *Keulen*, 't Hoff te *Bonne* ofte elders daer hy vernemen sal dat sijne Hoogst-gedachte Keurfurstelijcke Doorluchtigheyt hem is onthoudende, ende dat *sonder Paspoort van yemant buyten desen Staet*, hoe die oock genaemt soude mogen sijn, ende dat langs soodanigen wech ende met soodanig Convoy als sijn Excellentie de Heer Prins van *Orangnien* na Constitutie van saecken ende gelegentheyt van tijden sal goetvinden, ende ordonneren, waer toe den ghemelte Heere *Vosbergen* Acte van securiteyt ende Guarant van wegen haer Ho: Mog: tot dessels meeste verseeckerheyt sal worden gedepescheert in bestendige Forme.

2.

De gemelte Heer *Vosbergen*, sal int doorreysen na *Keulen* aentreffen ende saluteren den Hartoch van *Nieuborch* tot *Dusseldorp* ofte in eenige van d'omleggende plaetsen, daer hy soude mogen sijn, ende na de behoorlijcke Complimenten ende overleveringe van haer Ho: Mo: brief van credentie, sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt verseeckeren van de Continuatie van haer Ho: Mo: goede Vrunt ende Nabuyrschap, ende aen deselve dienvolgens openinge doen vant subject van sijne reyse na den Keur-vorst van *Keulen*, oock hem versoecken dat hy in persoon selfs ofte een gequalificeert Minister van sijnent weghen wille af-senden na *Keulen* om 'tselfde subject van sijner sijde te helpen Faciliteren, bevorderen, ende daer toe Contribueren alle mogelijcke Officien ende devoiren, oock om by Succes vant voorgenoemde werck, te Consenteren in *d'afdanckinge* van't Volck by sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt soo te Paert als te Voet nu van nieus gelicht.

3.

Oock sal de Gemelde Heer *Vosbergen* den Hoochgemelde Furst van *Nieuborch* in den Naem ende van wegen haer Ho: Mo: ernstelijck versoecken dat sijn L. het exercitie vande *Gereformeerde Religie* in dessels Landen wille restabileren, gelijck het selve geweest is ten tijde vande renversalen.

4.

Ende die van deselve *Religie* tracteren in alle goedertierenheyt ende sachticheyt neffens ende in gelijckheyt als die van de *Roomsche Religie*, op dat haer Ho: Mo: ontheven mogen worden ende blijven van de menichvuldige klachten, die haer deses aengaende dagelijcks voorkomen, geconsidereert sijne Furstelijcke Doorluchtigheydt onder anderen op soodanige Conditie in den Jare *sestien hondert dartigh* de Neutraliteyt voor sijne Landen ende luyden van wegen desen Staet is geacccordeert

 geweest,

geweest, oock Religieuselijck onderhouden; ende dienvolgens verscheyde geoccupeerde Plaetsen verlaten, gedemolieert, ende van besettinge des Chrijgs-volcks geevacueert, sonder dat deselve weder sijn geinvadeert, gelijck wel by anderen is gedaen, ende alsnoch gedaen wort, niet tegenstaende by hem oock gelijcke Neutraliteyt is geaccordeert geweest, versoeckende hier op een prompte ende Cathegorique antwoort.

5.

De Heer *Vosbergen* gekomen sijnde by den meer-Hoochst-gedachte Keur-Vorst van *Keulen* ter plaetse daer hy soude mogen sijn, binnen dessels Landen, sal aen hem oock overleveren haer Ho: Mo: brief van Credentie, met de Complimenten daer toe dienende; ende hem verseeckeren vande Continuatie van haer Ho: Mo: sincere ende oprechte affectie tot derselver, met arbeydinge van alle goede Correspondentie ende vorder onderhoudinge van de oprechte Neutraliteyt.

6.

Ende sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt daer na te gemoet voeren ende erinneren, met wat groote moeyte, kosten ende arbeyt voor de Landen van Gulick, *Cleef*, *Berch*, *Marck*, *Ravensberch* ende *Ravensteyn* op ernstich versoeck van beyde de possiderende Keur ende Fursten van *Brandenburgh* ende *Nieuburch* respective werkregen ende geobtineert in de Iaeren *dartich* ende *een-en-dartich* de *Neutraliteyt* van sijne Keyserlijcke Majesteyt die van de *Catholique Ligue*, haer Hoocheyt *d'Infante* van *Spaignen*, ende de voorsz Landen dienvolgens van alle sijn Krijschvolck sijn ontledicht, ende hoe qualijck dattet met deselve *Neutraliteyt* over een komt, dat den Generael *Pappenheim*, ende den Heer Graef van *Groensfelt* in 't voorleden Iaer de voorsz Landen ten deelen, eerst met inlogeringe, Contributien, loop ende Monster-plaetsen hebben beswaert, ende daer na met geheele Armeen overtrocken, daer van die onder gemelde Generael *Pappenheim* tegens den Staet deser Landen is ge-employeert geweest, ende die onder den gemelten Heer Graef van *Groensfelt* al noch de Landen van *Marck*, *Ravensberch*, ende anderen is occuperende ende beslaende.

7.

Ende hoewel hare Ho: Mo: noch macht noch gelegentheyt en ontbreecken van haer sijde van ghelijcken te konnen doen; sy evenwel om te betoonen dat haer de rust ende vrede van haer Nabuyren ende de oprechte onderhoudinge van Neutraliteyt ernst is, hun Volck van soodanige inlogeringhe, overtrechinghe, loop ende Monsterplaetse, mitsgaders afvorderinghe van Contributie, hebben onthouden.

8.

Ende gedurende 't leven vanden Coninck van *Sweden* onsterffelijcker Memorie soo door den Heer Gedeputeerde *Pauw*, haer *Minister* als oock by schrijvens devoiren gedaen ten eynde dat sijne Majesteyt die opgemelde Landen oock soude willen accorderen een bestendige Neutraliteyt, daer toe deselve oock teyckenen van genegentheyt alberyts hadde vertoont, ende alle sijn Volck dienvolgens uyt de meergemelde Landen gelicht ende wech getrocken.

9.

Maar haer Ho: Mo: nu tot haer groot leetwesen bemerckende dat niet alleen de voorsz Landen van beyde de possiderende Keur ende Vorsten van *Brandenburgh* ende *Nieu-*

Nieuborch respective maer dat oock de Landen van sijn Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt van *Keulen* selfs met verscheyden vreemt Krijsch-volck werden overtrocken, ende vermoedelijck wel licht overtrocken ende geoccupeert souden blijven, dat hare Ho: Mo: te gemoet siende de groote swaricheden, die de voorsz Landen respectivelijck in soodanigen cas *souden* ghenaecken, niet en *souden* konnen onderlaten ten respecte van de Spaensche Trouppes haer daer over te resenteren, in Conformité van 't gene haer Ho: Mo: den *elfden* deses aen sijne meer Hoochstgedachte Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt albereyts hebben geschreven; doch sulcx desirerende ende willende preveniëren uyt een Vrede-lievende gemoet ende sincere Vrunt-Nabuyrlijke affectie tot de voorsz Landen, ende int bysonder tot die van sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt van *Keulen*, hebben goetgevonden aen deselve af te laten gaen dese *Ambassade*, ende sijne meer Hoochstgedachte Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt voor te houden: dat in cas deselve soude willen aennemen t'effectueren dat alle het Krijsch-Volck van den Keyser ende der Catholique Ligue sal vertrecken *uyt* de Landen *aen* dees sijde de *Weser*, streckende vande Noort-Zee tot *Minden*, ende van daer soo verre als de Landen van den Keur-Vorst strecken tot aen de *Mosel* toe, als oock uyt de Landen van beyde de possiderende Keur ende Vorsten, mitsgaders uyt de Landen ende Plaetsen vanden Eertsbisschop van *Osnabrugge*, ende alle andere Landen westwaerts van de voorsz Riviere de Weser herwaerts gelegen, onder solemnele beloften ende Princelijcke woorden van dat sy daer in niet en sullen weder keeren ofte aen hun daer door, deur-Tochten werden toegestaen, noch Loop, noch Monsterplaetsen gheaccordeert, ende dat sulcx by zijne Keyserlijcke Majesteyt ende d'andere Leden vande opgemelte Catholicque Bont-stenden soude worden geapprobeert ende geratificeert; ende dat oock de Spaensche Trouppes *by haer Hoocheyt d'Infante van Spaignen* aen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt tot secours gesonden, worden uyt alle de voorsz Landen gerenvoyeert.

10.

(Oock sal de Heer *Vosbergen* devoiren doen ten eynde dat alle Contributie tot onderhout vant Volck vande Ligue, ende die van *Sweden* mogen komen te cesseren, doch en sal hier op niet blijven staen.)

11.

Dat hare Ho: Mo: in soodanigen cas de moeyte sullen nemen van den Generael *Baudissin* te bewegen ende met reden te disponeren dat hy met sijn onderhebbende armée aen geen sijde de *Mosel* sal willen vertrecken, ende mitsdien de Landen van sijn Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt van *Keulen* als oock de Landen van beyde de possiderende Keur ende Vorsten van *Brandenburgh* ende *Nieuborch*, mitsgaders 't Stift van *Osnabrugge* ende de Landen toebehoorende de Heeren Graven van *Bentem*, gants ende t'eenemael ruyme ende verlate, met belofte van daer in niet te sullen weder keeren.

12.

Ende datmen daer-en-boven oock van deser sijde sal beneerstigen, dat sulcx geapprobeert ende geratificeert werde by d'Administrateurs van de Croone van *Sweden*, ende andere Potentaten Vorsten ofte Princen die sulcx soude moghen aengaen.

13.

De voorsz beloften ende toesegginge in vougen voorsz by den Hoogst-ghedachte Keur-Vorst gedaen sijnde, sal de Heer *Vosbergen*, met de meeste verseeckerheyt soo veel hem doenlijck sal sijn na den welgemelde Generael, oft by sijn absentie aen den Commendant over 't Volck (oft by faute van volkome verseeckerheyt derwaerts senden den *Agent* Bilderbeeck, ende daer toe oock versoecken den *Agent* van der *Veecken* indien noodich: ende deselve mette beste reden soucken te bewegen tottet voorsz vertrecken aen geen sijde de *Mosel*, ende 'tverlaten der voorgenoemde Landen, oock van beloften te doen van daer in niet weder te keeren, onder approbatie ende Ratificatie van de opgemelde Administrateurs, als oock van andere Princen, Vorsten, ende Potentaten, die dit soude mogen aengaen, met vertooninge van hetweynich voordeel dat hy met sijn verblijf of wederkomste in de voorsz Landen soude konnen doen, om dat hy daer met tot sijnen laste is treckende (boven 't Volck van den Keyser ende der Ligisten) de *Spaensche* Trouppes uyt de Nederlanden van *d'andere* sijde, ende het groote Interest dat daer aen voor den Staet deser Landen is gelegen, dat de voorsz Landen van Keyserssche, Spaensche, ende Ligisten inquartieringe werden bevryt, om de handen des te ruymer te hebben, ende de Spaensche te machtiger te kunnen attacqueren, 'twelck by diversie strecken soude tot merckelijcke verlichtinge van de saecken in *Duytslandt*, gelijck sulcx in 't verleden Jaer klaerlijck is gebleecken, ende sal de gemelde Heer *Vosbergen* den Generael *Baudissin* ofte den voorsz Commandant toesegginghe doen, dat haer Ho: Mo: d'approbatie ende *ratificatie* van te vertrecken ende niet weder te keeren respective, met sijn onderhebbende Armée, sullen laten bevorderen, door de Heer *Cornelis Pauw* derselver Gedeputeerde in *Duytslandt*, by de meergemelte Administrateurs ende andere Princen Vorsten, Potentaten die dit soude mogen aengaen.

14.

In cas de voornoemde *Baudissin* mocht sijn vertrocken voor d'aenkomste van de Heer *Vosbergen* by den meer Hoochst-gedachte Keur-Vorst sal dies niet-tegenstaende aen deselve openinge doen van desen sijnen last, oock insisteren op 't vertrecken vande Keyserssche ende Ligisten uyt de voorsz Landen, onder beloften als vooren, ende 'trenvoy der Spaensche Trouppes, doende daer jegens toesegginghe dat hare Ho: Mo: sullen bearbeyden sulcx ende daer 't behoort, dat de meer welghemelde Generael met sijn onderhebbende Armée niet en sal wederkeeren, ende dat haer Ho: Mo: derselver Trouppes sullen doen achter blijven, die men anderssins gemeynt ende geresolveert is hooger aen te schicken tot vervolginge van de Spaensche Trouppes, gelijck sulcx albereyts aen sijn Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt is geadverteert.

15.

De Heer *Vosbergen* sal tot volvoeringe van dese sijne Instructie mogen voorslaen, hooren ende amplecteren, alsulcke expedienten in conformité van hare Ho: Mo: meeninge ende Intentie als hy tottet vertreck vant voorsz respective Volck sal bevinden te behooren, ende sullen hem tot dien eynde Brieven van Credentie mede gegeven worden aen den Keur-Vorst van *Keulen* Bisschop van *Osnabrugge*, Vorst van *Nieuburch* ende Generael *Baudissin*, wel verstaende nochtans dat ingevalle eenige voorslagen mochten worden gedaen, die niet en souden Correspondeeren mette Intentie

tentie van hare Ho: Mo: dat hy al vooren daer op essentielijck t'antwoorden, deselve sal overschrijven.

16.

Gedurende de Onderhandelinghe met den Keur-Vorst van *Keulen* sal de Heer *Vosbergen* negotieren ende bevorderen de vrye passagie der *Commertien* den Rijn op ende Nederwaerts soo wel by de Keulsche als de Sweetsche, ende sal tot dien eynde een Brief van Credentie aen de Stadt *Keulen* oock worden gedepescheert.

17.

De Heer *Vosbergen* sal voor sijn wederkomste herwaerts soo't mogelijck is hem doen versien met Paspoort van den geenen die 't behoort, om veylich te mogen reysen, of soo sulcx niet en konde geschieden sal sorge dragen dat hy met suffisant Convoy herwaerts kome om alle periculen soo doenlijck voor te komen.

18.

De gemelte Heer *Vosbergen* sal van tijdt tot tijdt overschrijven 'tgeene hem wedervaert ende 'tsijner wederkomste overleveren van alle ghepasseerde schriftelijck verbael.

Gedaen ter Vergaderinge van de Hoochgemelte Heeren Staten Generael. In den *Hage* den *vijf-en-twintichsten January* 1633. was geparapheert *Nicolaes* vander *Bouchorst*. Onderstont Ter Ordonnantie vande selve geteyckent.

Cornelis Musch.

Hy hadde Brieven van Credentie; Aen den Keur-Vorst, geschreven boven aen/ Hoochwaerdichste, Doorluchtichste, ende hoochgeboren Keur-Vorst ende Heer. In den Text/ Uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt. Ende onder aen/ Uwer Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyts goede Vrienden ende Naebuyren de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden. Ter Ordonnantie van de selve. Aen den Bisschop van Osnabrug gaven/ boven aen/ Hoochwaerdige, Doorluchtige, Hoochgeboren Vorst. In den Text/ Uwe Vorstelijcke Doorluchtigheyt, ende onder aen Uwer Vorstelijcke Doorluchticheyts welgeaffectioneerde goede Vrienden. Aen den Hartoch van Nieuburg gaven/ onder aen. Uwe Vorstelijcke Doorluchticheyts seer geaffectioneerde Vrienden ende Naebuyren. Aen Baudissin gaven onder aen/ U.L. gunstige goede Vrunden. Aen de Stadt Keulen desgelijcks.

Hy toog uyt den Hage den acht-en-twintichsten January, met den Maerschalck Wispenninck, die van wegen den Hertoch van Nieuburg met correspondentie van den Keur-Vorst van Keulen in der daedt aenghever was van dit Desseyn van evacuatie. Sy gingen over Deventer, Diepensem, Sluytloo, Dorsten, Duysborgh, ende quamen den sesten February tot Dussel-dorp: Alwaer hy voor de Poorte vonde twee Carossen/ elck met ses peerden/ by de welcke was de Grave van Grevener, Gouverneur van den Prince van Nieuburg, geaccompagneert met ettelijcke Edelluyden/ die hem aldaer heeft bewillecomt ende ontfangen van wegen den Hartoch/ die syne Lijfguarde aen de Poorte tot over de Brugge oock in ordre hadt gedaen stellen/ rijdende voor hem eenige Cavallerye/ is alsoo opgebracht op 't Hof/ alwaer hem de Stadthouder den Baron van Wonshem wederom bewillecomt/ ontfangen/ ende nader boven gebracht heeft/ daer hy geleydt wierde by den selven ende veel Edelluyden tot in een groote Voor-sale/ daer den

Hoochgedachten Hertogh met den Prince sijnen Sone heeft ontfinck / ende door eenige kamers met rouwe bekleedt/gebracht heeft in sijn gemack/ [illegible] al den voortganck/ende de handt; Ende alsoo hy begeerich was openinge van sijnen laste te hooren/ ende hy om den selven met een eersten af te leggen/ sonder hem in sijne Kamer te gaen verversschen / ofte te halen sijne Brieven van Credentie / die eerst daer naer heeft overgelevert/soo heeft eerst sijne Propositie/op de evacuatie, ende daer naer op het toelaten van het exercitie van de Gereformeerde Religie in den Landen van Gulick ende Berge gedaen/ ende daer naer beyde by geschrifte overgelevert/ gelijck die hier naer volght.

Substantie van 'tgene hy geproponeert heeft.

Post Curialia, heeft de hooft-sake van de ontruyminge / die [illegible] te / primo loco voorgedragen / hebbende gededuceert alle 't gene dat hy dies aengaende aen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt [illegible] / ende Sijne Altesse ermaent/ met wat groote moeyte/[illegible] ende arbeyt van de Landen den Heer Keur-Vorst van Brandenburgh ende sijne Altesse aenbelanck / de Neutraliteyt verkregen ende geconfirmeert was/ende deselve van alle [illegible] volck waren ontledicht ; alle het welcke hy sijne Altesse voor bekent gehouden zijnde / en heeft daer van geen vorder extensie gedaen / maer sijne Altesse daer op aengewesen/hoe Religieuselijck de beloofde Neutraliteyt by hare Ho: Mo: was onderhouden geweest/ende hoe qualijck daer mat over [illegible]/ dat den Generael Pappenheym, ende den Graef van Gronsveldt in 't [illegible] Jaer de voorsz Landen/ten deele eerst met Inlegeringhe/Contributien/Loop/ ende Monster-plaetsen hadden beswaert / ende daer naer met geheele Armeen overtrocken/ daer van die onder den gemelten Generael Pappenheym , wegens den Staet der Vereenichde Nederlanden voor Maestricht was geemployeert geweest / ende die onder den gemelten Graef van Gronsvelt , de Landen van Marck , ende Ravensberch had over lange beslagen / ende als nu een goet gedeelte van de [illegible] ende aenleggende quartieren occuperende ende beslaende was.

Ende hoewel sijne Altesse wel konde ghedencken / dat hare Ho: Mo: noch macht/noch gelegentheyt en ontbrack om van gelijcken te doen/ sy evenwel/ om te betoonen / dat haer de rust ende vrede van hare Nabuyren ende de oprechte onderhoudinge van Neutraliteyt ernst was/hun volck van soodanighe Inlegeringe Overtreckinge/ Loop/ ende Monster-plaetsen/mitsgaders afvorderinge van Contributie hadden onthouden/ ende daer-en-boven soodanige beloften gedaen in 't leven van onsterffelijcker memorie den Coningh van Sweden/ dat dewelcke hare Ho: Mo: t sijne Majesteyts goede genegentheyde tot het maecken van een bestendighe Neutraliteyt bekomen hadden / als sijne Altesse bekent was/ welcken volgens oock hoochstgedachte sijne Majesteyt alle sijn volck uyt de meergemelte Landen gelicht ende getrocken hadde.

Maer dat hare Ho: Mo: tot haer groot leetwesen als nu gewaer geworden waren / dat niet alleen de voorsz aenbedede Landen / maer oock die van sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheydt van Keulen , met verscheyden Keyserl. Krijghs-volck wierde overtrocken / ende vermoedelijck wel lichte overtrocken ende geoccupeert souden blijven / waer op van de voorsz gesamentlijcke Landen

den in groote zwarigheyt gebracht souden worden / om dat hare Ho: Mo: niet en souden konnen ledich staen van gelijcken te doen / ende voornamentlijck haer over 't inlaten van de Spaensche Troupes te resenteren / in conformité van 't ghene hare Ho: Mo: den elfden des voorleden Maents / soo wel aen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Keulen, als sijne Altesse albereydts hadden geschreven / ende daer op alreede ordre gegeven / dat alle haer Krijghs-volck haer veerdich houden / ende een groot deel desselfs naer de naest-leggende Frontier-plaetsen marcheren soude.

Edoch genegen zijnde / soo grooten onheyl / ware het doenlijck te verhoeden / dese Ambassade aen beyde hare Hooghgemelte Keur- ende Vorstelijcke Doorluchtigheydt hadden alvoren in aller yl afghevaerdicht / tot bewijs van hare Vreed-lievende gemoedt / ende sincere vriendt Nabuurlijcke affectie tot deselve Landen / om hare Keur- ende Vorstelijcke Doorluchtigheden respective voor te houden / dat in cas deselve souden willen aennemen t'effectueren / dat alle het Krijghsvolck van den Keyser ende Catholicque Ligue soude vertrecken uyt de Landen aen dese zijde van de Weser, streckende van de Noordt-Zee tot Minden, ende van daer / soo verre als de Landen van sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt strecken / tot aen de Mosel toe / als oock uyt de Landen van beyde de possiderende Keur- ende Vorsten / insgelijcks uyt de Landen ende Plaetsen van den Bisschop van Osnabrugge, ende alle andere Landen Westwaerts van de voorsz Rivier de Weser ghelegen / onder solemnele belosten ende Princelijcke woorden / van dat sy daer in niet souden wederkeeren / ofte aen hun daer door Deurtochten worden toeghestaen / noch Loop / noch Monster-plaetsen geaccordeert. Ende dat sulcks by sijne Keyserlijcke Majesteyt ende d'andere Leden van de meerghemelte Catholicque Ligue souden worden geapprobeert ende geratificeert / oock versoght / dat alle Contributie tot onderhoudt van 't voorsz volck mochten komen te cesseren / ende dat oock de Spaensche Troupes by hare Hoogheyt d'Infante van Spaignen aen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt tot secours gesonden / worden uyt alle de voorsz Landen gerenvoyeert:

Dat hare Ho: Mo: in soodanighen cas hare voorsz Troupen soude doen achterblijven / ende de moeyte nemen van den Generael Baudißin te beweghen ende met reden te disponeren / dat hy met zijn onderhebbende Armée aen gheen zijde de Mosel, soude willen vertrecken uyt alle de voorsz gedesigneerde Landen / ende deselve gansch ende 'teenemael te ruymen / ende verlaten / met gelijcke beloste van daer in niet te sullen wederkeeren / ende geene contributie daer over te stellen [illegible].

Ende dat deselve daer-en-boven oock van hare zijde souden bevestigen / dat sulcx geapprobeert ende geratificeert werde by de Administrateurs van de Croone van Sweden, ende andere Potentaten / ofte Princen / die sulcx soude mogen aengaen / besonders dat zijn Altesse by succes van 't voorgenoemde werck soude consenteren in d'afdanckinghe van 't Volck by deselve soo te Paert als te Voet nu van nieuws gelicht.

Ende alsoo aen dit werck veele ghelegen / ende het hooghe interesse van zijne Altesse bestreende was / heeft hy Heer van Vosbergen deselve versocht / dat het des Hartoghs goede geliefte mochte zijn / selfs in persoon: ofte deur gequalifi-

ceerde

teerde Ministers tot Keulen dit werck met alle goede Officien ende Devoiren by te woonen.

Heeft hem voorts bedanckt van soodane spoedige ende favorabele Audientie.

Rakende 't stuck vande Religie heeft hy zijn fondament gelegt op de Reversalen by beyde Vorsten bezwooren / ende by hare H: M: belooft te mainteneren / daer van de formalia waren / namentlijck / van dat van Duysburgh van den veerthienden Iuly ende dat van Dusseldorp van den een-en-twintichsten *Iuly*, beyde van den Jare sesthien hondert negen.

Extract uytte Reversalen *van* Duysberch.

De Catholicque Roomsche, als oock andere Christelijcke Religion, soo wel in den Roomschen Rijck, als desen Vorstendommen, ende Graefschap van der *Marck*, aen allen plaetsen in opentlijck gebruyck ende oeffeninge te continueren, te mainteneren, ende toe te laten, ende daer over niemant aen sijne conscientie te turberen, te molesteren, nochte te bedroeven.

Extract uytte Reversalen *van* Dusseldorp.

De Catholicque Roomsche, als oock andere Christelijcke Religion, soo wel in't Roomsche Rijck, als den voorsz Vorstendommen *Cleve* ende *Graefschap* van der *Marck*, in opentlijck gebruyck ende exercitie, als oock in't *Vorstendom Gulick*, aen allen plaetsen openbaerlijck te oeffenen ende te gebruycken, toe te laten, te continueren, ende te mainteneren, ende daer over niemant in sijne conscientie nochte exercitie te turberen, molesteren, ofte bedroeven.

Waer uyt seyde klaerlijck te blijken / dat de possiderende Vorsten haer hadden verbonden / ende de Stenden te vreden waren geweest / te ontfangen aen een yegelijck oort in haer Vorstelijcke Landen / de voorsz Evangelische Religie / oock daer die noch niet geoeffent wierde. Alsoo daer stont / niet alleen te continueren het Exercitium daer het was / maer oock van toe te laten, namentlijck daer het niet en was.

Konden oock contracterende partyen alsdoen niet anders gedacht / nochte gevoelt hebben.

De Hoochgedachte Vorsten / om dat sy beyde Evangelisch waren / yverich ende zeleux / om haer Religie voort te planten / in vougen dat oock wel geremarqueert was / dat / doen de Stadt van Gulick, den Keyserschen was afgenomen / ende van wegen Vranckrijck gesustineert wiert dat de Catholicque Religie / daer moste geoeffent worden alleen / zijne Hoocheyt van Nieuborgh protesteerde / liever / van sulcx te ghedoogen / te wenschen / dat deselve met soo groote kosten noyt en hadde gewonnen ende ingenomen geweest.

Behalvens dat Hoochgedachte Vorsten daer toe geboucht waren uyt kracht van de Rijcks Constitutien, by de welcke elck Vorst vermocht de Religie die hy professeert / in sijne Landtschappen over al in te voeren /

Oock selfs de gene die maer provisionelijck possideerden / ende alleenlijck maer Administrateurs waren / gelijck sulcks notoir was in't Heylige Roomsche Rijck / & notanter, oock in den jonghen Keur-Vorsten Landen administratie / selfs in fortioribus terminis, dat den jongen Keur-Vorst / ende alle sijne Magen ende

ende Verwanten van andere Religie zijnde/ moesten gedoogen/ dat den Administrator/ die van verschillende Professie was/ zijne Religie mocht inboeren.

Wat de Stenden belanght/ voor soo veel als der selver eenige alreede Evangelisch waren/ hadden soodanigen plaer van hare Vorsten oock toegestemt.

Ende voor soo veel deselve noch Roomsch Catholijck waren / hadden geweten/ wat recht hare Princen/ ooch selfs die maer provisionele Administrateurs waren/ over haer hadden/ ende dat het voor haer een groote sake was tegens het selve te stipuleeren / dat sy hare Roomsche Religie ende Kerckelijcke Renten over al mochten behouden / zijnde geensins te gedencken / dat sy tot soo grooten moetwilligheydt souden sijn gekomen / dat sy de conscientien van hare Vorsten ende het Recht dat hun competeerden souden met soodanige in 't Roomsche Rijck ongehoorde stipulatien hebben willen in-binden / zijnde haer genoegh/ ende een groot ghewin gheweest / dat sy de Geestelijcke goederen ende hare Religie / als geseyt is / daer de Hoog-gedachte Vorsten volkomen dispositie over hadden / hadden mogen behouden.

Ende en kanmen geen seeckerder vaster / ende in rechten bestendiger grondt ende interpretatie van 't geene voorsz is vinden / dan de geene / die het voor ende naer ghevolghde ghebruyck van den Jare negen tot den Jare veertien gegeven hadde.

Want aen de zijde van de Vorsten was kennelijck / dat sy aen allen oorden/ daer de gelegentheyt van de gemeenten soodanich was / hare Religie voort geplant ende ingevoert hebben.

Ende aen de zijde van de Stenden van gelijcken / dat sy sulcke Religie hadden laten introduceren sonder wederspannicheyt.

Boven al het welcke in desen peremptoir was/ dat zijne Alteße van Nieuburg, selfs ten tijde deselve de Roomsche Catholijcke Religie eerst had aenghenomen/ ende door de Geestelijckheyt noch tot vernietinge van de by hem geintroduceerde Evangelische Religie niet opgehitst was/ by openbare Placcaten ofte Patenten had gheprotesteert / dat zijne Doorluchticheyt in d'een noch d'ander plaetse niemandt in toekomende tijden in zijn Exercitium , conform den Reversalen te turberen ghedachte/ maer veel meer met allen krachten sich te setten tegens den geenen / die sulcx souden attenteren.

Oock quam sonderlinghe in consideratie / dat hebbende beyde Vorsten gesamentlijck ghecontracteert ende de Reversalen ghestipuleert / de interpretatie derselver / als het gebruyck derselve / als ja / niet ghenoegh daer ghedaen hadde / soo wel by zijne Keurfurstelijcke Doorluchticheyt van Brandenburgh als by zijne Furstelijcke Doorluchtigheyt van Nieuburgh ghehaelt moest worden ; Nu wisten Zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt dat den hoog-gedachten Keurfurst het vrye Exercitium van Religie niet alleen in alle plaetsen / sonder eenighe exceptie tot noch toe toe-ghestaen heeft / maer ontrent / ende in den Jare een-en-dertich ende dickwils te vooren op nieuw de Regeeringhe van Cleef formelijck belast ende bevolen had / de Gereformeerde Religie aen allen plaetsen naer de Reversalen te mainteneren.

Ende alsmen daer by soude considereren / wie / ende van wat Professie de gheene waren / die het maintinement vande Reversalen hadden aenghenomen/

men/ ende belooft/ namentlijck de Staten Generael der Geunieerde Provintien; Soo was buyten dispuite dat hare Ho: Mo: intentie was geweest/ ende dat deselve uyt de meeninghe ende voor gegaende Handelinge niet anders hadden verstaen/ ofte de voorsz Reversalen waren aengestelt tot voortplantinge van de voorsz Euangelische Religie.

Dat oock hare Ho: Mo: niet anders hadden konnen begrijpen/ de belofte die zijne Altesse in den Jare dertich in den Hage had gedaen ende ghereverseert/ van dat deselve den Kercken hare vryheyt die sy gehadt hadden/ weder soude geven/ als daer by ghemeynt zijnde eene alsulcke vryheyt/ die volkomen ende in practique geweest was/ van te Prediken/ daer een Gemeente konde vergadert werden.

Ende voorwaer/ soo de Kercken maer het publicque Exercitium hebben souden ter plaetse alleene daer het was gheweest ten tijden van het overlijden van hooger ende Christ-saliger gedachtenisse Hertogh Hans Wilhelm; soo souden de Evangelische Kercken nauwlijck eenighe vryheyt hebben/ alsoo weynich Kercken als doen in den Lande van den Bergh, dat Exercitium hebben ghehadt/ ende alleen een eenich Dorp int Lant van Gulick.

't Welck hy seyde notoirlijck te strijden tegens den klaren text van het voor-gheinsereerde Dusseldorpsche Renversael, alwaer nominatim ghecaveert staet/ dat in den Vorstendom Gulick, aen eenen yegelijcken noch toeghelaten soude werden de Christelijcke Religie openlijck te oeffenen/ te gebruycken/ ende toe te laten.

Soude het zijn aen eenen yegbelijcken oorth, soo was de intentie gheweest in alle Dorpen/ daer de ghelegentheyt soude geven de Evangelische Religie voort te setten/ ende derhalven hebben hare Ho: Mog: seer ongaerne ghehoort/ datmen die van Waltmeel, die in alle stilligheyt by den anderen vergadert waren ghewEest/ noch onlangs verstoort/ ende qualijck getracteert hadden/ ende die van Sittart ghewevgert haren Gods-dienst te oeffenen.

Dat daeromme hare Ho: Mog: versoeck was/ dat zijne Altesse de voorsz plaetsen ende alle andere in zijne aenbedeelde Landen gelegen/ de Evangelische tracteeren wille in alle goedertierentheyt ende sagtigheyt/ neffens/ ende in gelijckheyt als die van de Roomsche Religie/ op dat hare Ho: Mog: ontheven mogten werden ende blijven van de menichvuldighe klachten/ die haer desen aengaende/ dagelijcx voorquamen; ghemerckt hare Ho: Mog: hebben alle 'tgeene voorsz is/ op soodanighe conditie onder andere de Neutraliteyt van dessels Landen ende Luyden van hare weghen was gheaccordeert gheweest/ oock Religieuselijck onderhouden/ ende dienvolgens verscheyden geoccupeerde plaetsen verlaten/ ende die haer een groote somme van Penninghen hadden ghekost/ ghedemolieert/ ende van besettinghe des Krijsch-volckes/ gheevacueert waren/ sonder dat deselve weder waren gheinvadeert/ ghelijck wel by anderen was gedaen/ ende alsnoch gedaen wiert/ niet tegenstaende sy hun oock gelijcke Neutraliteyt is geaccordeert geweest.

Op alle 'twelcke den voorsz Heer van Vosbergen volgens den specialen last van hare Ho: Mog: versocht prompte ende Cathegorique antwoort/ hem voorders seer ghedienstelijck in de goede gunste van Sijne Furstelijcke Doorluchtigheyt

heyt den welcken hy in aller ootmoedigheyt te dienen altijdts bereydts is/ gebiedende.

Dese Audientie by de drie uyren gheduyrt/ ende op de eerste Propositie die seer aengenaem was/ veele discoursen over ende weder gevallen zijnde/ heeft den Hertogh hem seer beklaeght/ over den Keurfurst van Keulen, dat deselve het volck vande Catholicque Ligue van den Grave van Gronsvelt, ende die van den Grave van Isenburgh ende den Colonnel Reveroy van de Infante ontboden/ (geene in't Hertoghdom Berghe, ende dese in't Graefschap van Nieuenaer op zijnen Bodem tot groot verderf ende ruine van zijne arme Onderdanen/ daermede sy bykans als met Vyanden omgingen) hadden ghelegt/ hem seggende/ wat zijne Hoogheyt daer op aen den hooghst-gemelten Keurvorst/ om daer van ontledight ende van de schade gerefundeert te zijn/geschreven/ende wat een Spietigen Brief denselven in antwoorde hem toegesonden hadde/om dat hy zijne geworven Troupes om Baudissin te verjagen by de voorsz andere niet en hadde willen voegen/concluderende daer uyt/ dat hy de Sweedsche meer/ als den Keyser toegedaen was/ ende het Landt verderf daer door meer ende meer veroorsaeckte/ gaf hem lecture van den voorsz Brief/ ende seyde/niet ledich te konnen staen/ denselven met gelijcken inckt/ende meerder expostulatien te beantwoorden/ aleer zijne Hoogheyt (gelijck hy volgens zijne Instructie gelast was te versoucken) hem naer Keulen soude konnen begeven.

Wat het tweede lith vande voornoemde zijne Propositie aenginck/daer op zijn seer veele mondelinghe debatten ende contradebatten gevallen/ende heeft hem moeten laten hooren/ terwijlen zijne Hoocheyt de Reversalen naer zijn sin wilde drayen/ ende verstaen hebben dat haer Ho: Mo: die de manutenentie daer van hadden belooft/ de interpretatie daer van naer uytwijsen het voor-ende na gebruyck/ ende zijne Hoocheyts Declaratie/ van den Jare veerthien doen deselve alreede Roomsch Catholijck was/ souden moeten aen hem nemen/ ende die dencken by alle middelen in't werck te stellen/ daer tegens deselve repeteerde/ dat hy tegens gewelt moste patientie hebben/ maer dat hy met redenen alle zijne Argumenten schriftelijck wel soude wederleggen.

Zijnde van daer wederom uytgeleyt tot in de Voorsale/ daer de Hoochgedachte Jongen Prince had blijven (met alle de andere Heeren ende Hovelingen) staen wachten/ is alsoo gebracht in zijn Slaep-Camer door een Sale ende Antichambre die voor hem ende zijn volck toebereyt was/ ende open gehouden waren.

Omtrent ten seven uyren/ is den Majoor by hem gekomen/ seggende/ dat zijn Altesse versochte ende begeerde/dat hy het woort soude geven/ 't welck by hem beleefdelijck ge-excuseert is.

De spijse gedragen zijnde/ is den Hoochgedachten Hertogh selfs in zijn Camer gekomen/ om hem ter Tafel te brenghen/ heeft zijne Hoocheyt als doen zijne Brieven van Credentie/ soo van haer Ho: Mo: als van zijne Excelentie gegeven.

Aen de Tafel gaende/ is zijne Altesse een/ ende de Heer Vosbergen een andere Lampet by twee Edelen gelijckelijck gepresenteert/ ende heeft den Prince/ zijnen Soon naer costume/ de servictte ofte handt-doeck aen den Hartoch/ en-

de een ander Edelman aen d'Heer Vosbergen gegeven; Op de voorsz Tafel lagen niet meer als drie tailloren / aende bovenste heeft sich / na dat twee Jesuiten de benedictie op hare wijse gesecht hadden / den Hoochgedachte Hertoch alleene gestelt / aen die van de rechterhant d'Heer Ambassadeur ende aende slinckerhant den Prince / die gedurende de maeltijt altijdts mede naer gewoonte bloots hooft sat / daer naer zijn voor den Rhijn-Grave ende een of twee Heeren van't Hof / ende naer deselve oock voor de gene / die hy Ambassadeur ende de Rijn-Grave / met hun binnen gebracht hadden / tailloren / ende servetten geleght / ende zijn deselve successivelijck aengekomen; De gesontheden van haer Ho: Mo: ende zijne Excellentie heeft den Hartogh terstont ingestelt / maer houdende het daer voor / dat met het innemen van de voorsz hoochste plaets ende handt haer Ho: Mo: in des Ambassadeurs persoon niet genoech en dede / en heeft gene / dien noch den volgenden dach / op dessels Hartoghs gesontheyt weder gedroncken / maer in deliberatie gestelt om des anderendaechs daer aen te vermeden / niet-te-min in aensieninge van de voornoemde voorige submissien ende beleeftheden heeft 'tselve gedissimuleert / te meer / om dat zijne Hoocheyts Gemale deser plaetse toequam / ende gewent was in te nemen / gelijck des anderen middachs deselve neffens den Hooghgedachte Hartogh haer daer geset heeft. Ooch en konde hy niet wel van daer wech komen; sonder al vooren te hebben Convoy vanden Keur-Vorst: alsoo hy zijn eyghen Convoy hadde te rugh ghesonden.

Daer na heeft oock de Marschalck Wispenninck hem Ambassadeur gheseyt ende gheinformeert / dat zijne Vorstelijcke Doorluchticheyt in regarde van desen hem gheallegeert heeft / dat hy noyt eenighe Gesanten ofte Ambassadeurs van haer Ho: Mog: anders had ontfanghen / spreeckende specialijcken van een reyse / die den Raet Pensionaris van Dordrecht d'Heer Berck met andere aen hem hadden gedaen.

Dat de Grave van Grimberge, ende andere van de Infante aen hem ghesonden hadden gheweest / maer onder hem ghesceten hadden / dat hy den Nunce van den Paus ende Ambassadeurs van den huyse van Oostenrijck niet en tedeerde in zijn Huys / maer wel de Ambassadeurs van Spagnien.

Datmen niet allegueren kan een Exempel / dat den Keurvorsten aen den Rhijn haer Ho: Mog: Ambassadeurs de handt ghegeven hadden / datmen aldaer naerder aen Italien leggende / punctueelder was / als in de Brandenburghsche ende soodanige Oostersche Hoven.

Den Heer Ambassadeur heeft desen ende des anderendaegs aldaer verstaen / dat den hoogh-gedachten Hertogh lichtede vijf duysent Man te Voet / ende duysent Paerden / ende daer mede ghesint was zijne Steden ende Slooten selfs te besetten / om te beletten / dat daer geen vreemt volck ingeleght werden / weygerende deselve in Campagne neffens de voorgemelte Keysersche ende Ligische ende Spaensche Troupen tegens Baudissin te senden / dat den Grave van Isenburgh, liggende tot Meckeren by Andernach tot Sinsich aende Aar, ende soo door het gheheel Graefschap van Nieuenaer tot Overwinter nederwaerts naer Bon sterck was / omtrent drie duysent Man te voet ende omtrent twee duysent Paerden / daer onder ghereckent het Regiment van Roveroy, ende acht vrye

Com-

Compagnien in dienste van den Coninck van Spaignen uyt Brabandt ghekomen/ ende den Colonel Westphalen, met zijn Ligistisch volck / twee of drie Regimenten te voet / ende seventhien Compagnien Paerden / ende dat Bandissen tot Lints voor zijn Persoon was / sonder datmen eygentlijck konde weten wat Troupes hy hadde.

Den negenden February reedt na Keulen gheaccompagneert deur een Compagnie Paerden van den Keurvorst. Een quartier uyrs buyten de Poorte / is de Heer van Gerreshoven, Ketsge, met eenige Edel-lieden ende twee Carossen tot ses Paerden / hem komen ontfangen / is daer in ghetreden uyt de Carosse des Hertoghs van Nieuburgh van denselven afscheyt nemende / is gevoert in't huys van den Canonick / staende op het Dom Kerck-hoff ofte Pleyn / 'twelck met nieuwe goude Leeren van Hollandt gestoffeert / ende gheheel ledich was / zijnde de voorsz Canonick met zijn Familie absent / ende aldaer ghetransporteert de provisie van Wijn ende Bier / Silver-kamer / Keucken ende Confitkamer / om aldaer ghetracteert te worden in sulcker voegen als de Keurfurst in zijn Hoff / ende hy aldaer by den selven soude konnen ghetracteert gheweest hebben / zijnde hem toe-gevoeght als Major Domo den voorsz Heere van Gereshoven, ende twee Edellieden / den eenen om voor te snijden / den anderen om te geven den dranck / nessens vijf van negen Pagien / die den Keurfurst heeft / ende wacht van twee Switsers, Portier / werdende dagelijcx aengherecht een Tafel van thien a twaelf Persoonen / daer hem alleen ontbrack het Conopeum ofte Pavillon, 'twelck hy in zijn voorgaende Ambassade in't Hoff tot Bon gehadt hadde.

Den Elfden February, is hem des morghens Audientie by zijne Keurfurstelijcke Doorluchticheyt verleent in het Keurfurstelijcke Bisschops Huys / staende / aen de ander zijde van den Dom / dat niet seer groot ofte gestoffeert was, zijnde daer in gevlucht seer veele Kofferen ende Bagagie / daer met de geheele groote Sale vervult was / zijnde aldaer / hoe wel het een korte distantie was / gevoert door den voorsz Heere van Gereshoven met een Fluweele Karosse van ses Paerden / geaccompagneert met de voorsz vijf Pagien / twee Switsers / ende twee ofte drie Lackaeyen / dewelcke hem oock altijdt met de voorsz Carosse gheaccompagneert hadden / waer hy had gaen visiten doen ofte ghewandelt.

Ende volgens zijne Instructie / heeft naer Complimenten zijne Propositie mondelingh ghedaen / invoegen als hy die schriftelijck daer naer heeft overgegeven / hier volgende. Propositie / ghedaen den elfden February 1633. Binnen Keulen.

Hooghwaardigste, Doorluchtigste, Hoogh-geboorene Furst, genadige Heer.

DE Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, hebben my als haren Ambassadeur in last gegeven van haer Ho: Mog: wegen uwe Keurfurstelijcke Doorluchticheyt toe te wenschen alle bestendighe ende Vorstelijcke welstant over desselfs Persoon Landen ende Luyden, ende uwe Keur-

Furstelijcke Doorluchticheyt te versekeren van hare Ho: Mog: sincere ende oprechte affectie, met aenbiedinghe van alle goede correspondentie, ende onderhoudinghe van alle oprechte Neutraliteyt.

Ten aensien van welcke Neutraliteyt haer Ho: Mog: Uwe Keur-Furstelijcke Doorluchticheyt wel hebben willen doen erinneren, met soodanighe wel gheneigde Vrundt-Nabuyrlijcke affectie, nu ontrent *drie* Jaren geleden, ter saecke dat des Keysers Volck met het intrecken in de *Veluwe* ende andere Vyandtlijcke attentaten deselve hadden bestaen te Violeren, hem aen Uwe Keur-Furstelijcke Doorluchticheyt hadden afgeveerdight, om die wederom te herbouwen, ende soo wel met het H: Roomsche Rijck, als de Catholicque Ligue te vernieuwen, mitsgaders hoedanigen zegen God den Almachtigen tot sulcken handelingh gegeven, ende hoe daer na met seer groote kosten ende arbeyt voor de Landen van *Gulick*, *Cleve*, *Bergh*, *Marck*, *Ravensbergh* ende *Ravensteyn* op't ernstich versoeck van beyde possiderende Vorsten, ende deselve sonderlinghe sijne hoogh-ghedachte Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Nieuburgs groot vervolg verkregen ende geobtineert is inden Iare *sestienhondert dertich* ende *een-en-dertich* deselve ghewenschte Neutraliteyt, ende daer met verhoet het jammerlijcke Landt-verderff, in't welcke de arme benabuyrde Onderdanen wel *sestien* ofte *seventien* Iaren ghedeurich geseten hadden, wesende al de Werelt bekent dat deselve was het niet alle Iaren door, immers alle Winteren haer Winter-Leger daer ghehouden, ende de arme Luyden tot de beene uytgeteert hebben, alle het welcke door het uyttrecken van allersijts Krijsch-volck verhoet, ende de voorsz Neutraliteyt aldaer wederom herstelt sijnde, het niet verre van daer en is ghewoest, dat deselve van de sijde van hare Ho: Mog: gehouden heeft konnen worden, aengesien van de Keyserscher ende Catholicque Ligue bevonden is deselve 'tsedert teenemael verbroocken te sijn; Uwe Keur-Furstelijcke Doorluchticheyt is bekent hoe groote redenen by hare Ho: Mog: ende mijn Heer den Prince van *Orangnien* daer toe ghegeven is geweest, doen den Generael *Papenheym* onversiens onaengemoet ende sonder deselve eenige occasie daer toe ghegeve te hebben, met soodanighen groote macht ende Vyantlijcke Resolutie op haer Leger leggende, voor *Maestricht* seer verre buyten de palen van hare Landen, uyt de voorsz Neutrale Quartieren is aengetogen, dat oock derselver Ministers, ende verscheyden andere circumstantien seer groote ende stercke suspicien ende bedenckingen hebben ghegeven, dat van weghen Uwe Keur-Furstelijcke Doorluchtigheyt niet weynich daer toe ghecontribueert en was, ghelijck mede tegens de voorsz Neutraliteyt soo wel dessels Generaels als des Grave van *Gronsvelts* Troupen in het voorleden Iaer de voorsz Neutralen Landen, ten deelen eerst met inlegeringhen, Contributien, Loop ende Monster-plaetse hebben beswaert, ende met geheele Armeén daer na overtrocken, alle het welcke hoe-wel hare Ho: Mo: ghenoeghsame oorsaecke hadde gegeven, om van hare sijde (aen de welcke door Godes genaden, noch de gelegentheyt noch de macht en ontbrack) van ghelijcken te doen, hadden hare Ho: Mog: ende sijne Excelentie soo veel belanght Uwe Keur-Furstelijcke Doorluchtigheyt door de excusen de welcke deselve door den Heere *Nessgen* in het Leger voor *Mastricht* aen sijn Hoogh-gedachte Excelentie ende hare Ho: Mo: Gedeputeerden, ende daer na Uwe Keur-Furstelijcke Doorluchtigheyt selver in de heylsaeme by-een-komste tot *Kempen* aen sijne Excel-

Excellentie alleen hadde voorgebracht, even-wel soo verre haer ingehouden ende getempereert, dat sy alles daer by hebben laten berusten, tot dat den tijt ende andere occasien haer verder souden leeren, hoe men de voorsz Neutraliteyt *in futurum* van allen sijden soude ghemeynt sijn verder te onderhouden, ende gebruycken hare Ho: Mog: daer in het selve temperament als sy ghedaen hebben in reguarde van voorschreven inlegeringen, overtrecken, Loop ende Monster-plaets, mitsgaders, afvorderinge van Contributien in der Hoog gedachte possiderende Keur ende Vorsten Landen, by de voorseyde *Papenheimsche* ende *Gronsveltsche* Armeën gepleegt, hebben mede daer beneffens hare Hoᵍ: Mog: om de liefde die sy tot de rust ende Vrede van dese hare voorsz Nabuyrlijcke Landen dragen geduyrende het leven van hoogster ende Christ-salichster gedachtenisse den Coninck van *Sweden*, soo door de Heer Gedeputeerde *Pauw* haren Minister, oock by verscheyde schrijvens gedaen sijn debvoiren, ten eynde dat sijne Majesteyt de opgemelte Landen oock soude willen accorderen een bestendighe Neutraliteyt, daer toe deselve oock teyckenen van ghenegentheyt albereyts had vertoont, ende alle sijn volck dienvolgens uyt de meer-gemelte Landen gelicht ende wech getrocken.

Naer dat hare Ho: Mo: tot haer groot leetwesen gewaer geworden sijn, dat het by de inlegeringe in der voorsz Keur-Brandenburgsche ende Nieuburgsche Landen niet gebleven is, nemaer dat oock de Landen van Uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt selfs met verscheyden vreemt Krijsch-Volck werden overtogen ende vermoedelijck wel overtogen ende geoccupeert souden mogen blijven, waer door hare Ho: Mo: ende sijne Excellentie in groot nadencken gebracht worden datmen hier met yet anders voor heeft ende in allen gevalle dat de Neutraliteyt van deser sijde daer door gebroocken sijnde hare Ho: Mo: daer aen oock vorder niet gehouden waren, daer by dan noch gekomen sijnde, dat men boven de Keysersche ende Catholicque Ligue ende andere nieuw gelichte Troupen de Spaensche noch in't Lant geroepen heeft, alles onder pretext, van die van *Baudissin* die maer een handt vol volcx waren, te vervolgen; Soo en konnen hare Ho: Mo: haer niet anders laten voorstaen, ofte men is daer door gemeent de voorsz Spaensche Trouppen die alsnu met de jongst afgenomen plaetsen in haer eygen verheerde Landen weynigh commoditeyt vinden om te logeren neffens de voorsz andere Troupen een goet Winter-Leger ten minsten te geven, om daer uyt hare Ho: Mo: Landen, als nu lest by den voorsz Generael *Pappenheim*, ende verscheyden andere malen te vooren by andere gedaen is, by gelegentheyt te invaderen, ende of misschien de intentie van den geenen welcker Landen ende Ondersaten daer met beledicht worden soodanich niet en mochte wesen, soo en sijn doch hare Ho: Mo: niet te verdencken, dat sy uyt voorige exempelen haer geleert vinden, haer op haer hoede ende tegenweer te houden, ende dienvolghens den *elfden* des verloopenen Maents geschreven hebben, in vougen als sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt bekent is.

Siende doch hare Ho: Mo: te gemoet, de groote swarigheden ende onheylen die de Respective Landen in soodanighen cas souden genaecken, ende willende nochmael ondersoecken wat men met de voorsz Troupen voor heeft, hadden goetgevonden al vooren af te laten gaen in alleryl dese Ambassade uyt een oprecht vrede-lievende ende vrundt Nabuyrlijcke affectie tot de voorsz Landen, om Uwe Hooghgedachte Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt ende Vorstelijcke Doorluchticheyt van *Nieu-*

Nieuborgh Respective voor te houden, dat in cas deselve souden willen aennemen t'effectueren, dat alle het Krijsch-volck van den Keyser ende Catholicque Ligue sal vertrecken uyt de Landen van dese sijde de *Weser*, streckende van de Noort-Zee tot *Minden*, ende van daer soo verre, als de Landen van Uwe Keur-Furstelijcke Doorluchticheyt strecken tot aende *Mosel* toe, als oock uyt de Landen van beyden de possiderende Keur ende Vorsten, mitsgaders uyt de Landen ende Plaetsen van den Bisschop van *Osnabrugge*, ende alle andere Landen West-waerts van de Reviere de *Weser* naer hare Ho: Mo: Frontieren toe gelegen, onder solemnelen belofte ende Princelijcke woorden van dat sy daer in niet sullen wederkeeren ofte aen hun daer door voor derselver Krijsch-volck, Deurtochten worden toegestaen, noch Loop ende Monster-plaetsen geaccordeert, ende dat sulcx by sijne Keyserlijcke Majesteyt ende de andere Leden van de Catholicque Bont-Stenden soude worden geapprobeert, ende geratificeert, oock versorcht, dat alle Contributien tot onderhout van't voorsz volck mogen komen te cesseren, ende dat oock de Spaensche Troupes by hare Hoogheyt de *Infante* van Spaignen aen Uwe Keur-Furstelijcke Doorluchticheyt tot secours gesonden worden, uyt alle de voorsz Landen gerenvoyeert: dat hare Ho: Mo: in soodanigen cas hare Troupen, die sy op de naeste Frontieren deser Landen gedaen komen ende over al gereet hebben, sullen doen achterblijven, ende de moeyte sullen nemen van den Generael *Baudisin* te bewegen, ende met reden te disponeren, dat hy met sijne onderhebbende Armeé aen geene sijde de *Mosel* sal willen vertrecken uyt alle de voorsz gedesigneerde Landen, ende deselve gantsch ende t'eenemael te ruymen ende verlaten, met gelijcke belofte ende daer in niet te sullen wederkeeren; ende geene Contributien daer in te sullen vorderen.

Ende dat hare Ho: Mo: van hare sijde daer-en-boven sullen beneerstigen dat sulcx geapprobeert ende geratificeert worde by de Administrateurs van de Croone van *Sweden*, ende andere Potentaten ofte Princen, die sulcx soude mogen aengaen.

Alle 'twelcke, gelijck het den Landen tot grooten dienst, nut, ende soulagement soude strecken, soo wil ick gantschelijck vertrouwen, dat hare Ho: Mo: soo goede loffelijcke intentie uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt aengenaem sal sijn, ende dat deselve daer toe sijne Keur-Vorstelijcke wijtberoemde wijsheyt ende authoriteyt sal gebruycken, om soodanigen heylsamen werck ten effecte te brengen, gelijck hy sijner geringer persoon halver uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt daer toe presenteerde alle vlijt ende neersticheyt, niet-tegenstaende het jegenwoordige winter-saisoen ende andere inconvenienten die hy voor oogen sach, gelijck oock sijnen vorderen ootmoedigen dienst in andere saecken daer in hy Uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt te dienen bequaem soude mogen gevonden worden, hem bedanckende ten hoochsten voor dusdanighe spoedighe ende favorabele Audientie.

Den hoochst-gedachten Heere Keurvorst heeft hem seer vriendelijck ende beleefdelijck bewillekomt ende bejegent, onderhielt hem van thien uyren tot by een uyren naer Middach, eerst op het subject van den tocht van den Grave van Pappenheym naer Maestricht, verklaerde in Princelijcke woorde voor Godt ende op zijn gewissen 'tselve niet alleen niet toegestaen, maer met alle middelen gepoocht te hebben te beletten, daer van hy verhoopte zijn Excellentie

lentie den Heere Prince van Orangien eerst door besendinghe vanden voor-
noemden Heere Ketsgen ende daer naer selfs in de Conferentie tot Kempen, vol-
komen satisfactie gegeven te hebben.

Is daer naer op de Missive van haar Ho: Mo: van den elfden der voorle-
den Maent / daer by hem was aengeschreven ende in de volle Vergaderinge
van haer Ho: Mo: ter presentie van zijn Excellentie ende den Raet van Sta-
ten aen zijnen Agent Meester Ian vander Veecken gelast / zijne Keurvorstelijcke
Doorluchticheyt aengeschreven te worden / datmen verstont dat de selve hem
onderwonde 't Volck by hem aengenomen oock mede eenige Troupen vande In-
fante in zijne Landen tegens belofte ende op pretext vande Sweetsche Inquar-
tieringe in te brengen / ende dat haer Ho: Mo: souden verstaen de Neutraliteyt
daer met verbrocht te wesen / ende deselve niet ledich souden konnen staen /
haer daer over te moeten resenteren / in cas oock datmen het voorschreve volck / de
Steden ofte plaetsen van zijne Keur-vorstelijcke Doorluchticheyt soude komen
te laeten surpreneren ofte by Connibentie bezetten / dat haer Ho: Mo: de-
selve als Steden met vyantlijck volck beset / houden ende tracteren sou-
den.

Seggende daer op zijne Keur-vorstelijcke Doorluchticheyt / dat hem 'tsel-
ve tot in 't herte was smertende / als sijnde te seer hart dat men sach ende wiste /
dat de Sweetsche Vyantlijcker wijse in sijne Landen van 't Stift van Keulen
waren ingevallen / datse alle moetwille met rooben ende branden pleechden / en-
de als hy hem stelde om sijne arme Onderdaenen te beschermen / dat men hem
in sulcker vougen had geschreven / dat defensio immers was Iuris naturalis en-
de terwijlen hy niet machtich was hem selfs alleen te defenderen / dat het hem
geoorloft was daer toe andere hulpe aen te nemen / want dat hy wel wilde ver-
klaren ende asseveren / dat hy de Troupen van de Infante niet eer versocht
had / voor dat hare Hoocheyt deselve hem hadde aengeboden / dat hy doch wel
wilde bekennen / aen den Grave van Gronsfelt om secours geschreven te heb-
ben / uyt zijn eygen selfs / dat de Infante hem een Acte had gegeven / dat de
Sweetsche vertrocken wesende / sy hare Troupen oock datelijck soude weder-
om roepen / dat doch onder Reveroy maer acht vrye Spaensche Compagnien te
Peerde / onder dese Troupes waren / die van den Grave van Isenburgh (we-
sende te vooren uyt s' Keysers dienst den Koninck van Spagnien geleent) nu
wederom in dienst van den Keyser gegaen zijnde datmen hem den Vyant van
den hals moste houden / soudemen hem willen verbieden zijn tegenweer selfs
te doen / komende daer naer op des Ambassadeurs Propositie / dede haer Ho:
Mo: bedancken over soodanige Resolutie / ende soude deselve by geschrifte heb-
bende / doen examineren / maer moverende tegens hem aenstonts dese zwa-
richeyt / dat zijne Propositie alleen sloech op d'ontruyminge van den Generael
Baudissin, die doch maer een Minister was / ende hem beroepen soude op den
last van zijne Superieurs / dat hy oock verstont tot zijner grooter bedroeffenisse /
dat den Lant-Grave van Hessen, in 't Stift van Recklinghuysen gevallen was /
Dorsten ende andere plaetsen aldaer ingenomen hadde / ende soo de geruchten
liepen / het geheele Stift Munster aentasten soude; of dan al schoon den Gene-
rael Baudissin te bewegen soude wesen zijne quartieren te ontruymen / dat 'tselve
niet

niet baten ofte d'intentie van haer Ho: Mo: niet genoech doen soude / als de Hooch-gedachte Lant-Grave van Hostiliteyt niet ophielt / ende zijne quar-tieren mede niet verliet.

Wat de saecke van Pappenheim aenginck / heeft tegens soo groote asseveran-tien niet anders konnen tegenwerpen / dan de groote presumptien die daer pegens liepen / ende de aldergrootste periculen daer in desen tocht van een Overste / die de Troupen vande Ligue altijt geleyt hadde / ende noch eenige derselver onder hem hadde / ende dewelcke uyt de Stadt Keulen met al-lerley behoeften versien wierde / den Staet van 't Lant gebracht / ende de recht-veerdige ressentimenten die men daer over veroorsaeckt hadde / ende dat zijne Keur-vorstelijcke Doorluchticheyt daerom oock niet vreemt moste vinden / 'tgeene den voorsz elfden January aen deselve gheschreven was / dat doch haer Ho: Mo: om eenich temperament in desen te vinden / uyt Nabuyrlijcke affectie dese Ambassade alvooren hadden gedecreteert / om by dien middel de lichtingen ende aenhoudinge van Krijghs-volck te doen cesseren / ende als zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt zijn intentie daer op niet allen verklaren / maer oock by den Keyser ende Catholicque Ligue soude deselve sien te effectueren / ende dat hy Baudissin daer van soude goede verseeckeringe konnen doen / dat dan het we-derzijts Krijghs-volck ruymen / ende dese ombragien ende wantrouwen van haer Ho: Mo: souden konnen te cesseren / dat andersints de Troupes van 't Lant gelast waren haer gereet te houden / ende eenighe alreede om hooge naer Wesel ende elders waren gesonden.

Wat den intocht vande Lant-Grave van Hessen aenginck / dat hem die on-verwacht voorquam / ende dat hy konde verklaren dat daer van geen kennisse onder haer Ho: Mo: was geweest / op zijn vertreck / dat hy oock wel konde be-vroeden / dat de swaricheyt by hare Keurfurstelijcke Doorluchticheyt daer over gemoveert in goede redenen bestont / hy doch diesaengaende geen last en konde hebben / maer verstont dat het eene ende gelijcke redene had / ende dat hy aen-nam haer Ho: Mo: daer over te schrijven.

Is alsoo wederom uyt / ende naer de Carosse gebracht by de Officieren ende Edelluyden die daer by de hant waren; Hy hadde des naermiddachs by den Hartoch van Nieuburgh, op de saecke van de ontruyminge (daer toe hy gantsch toegheneyght was / ende den nieuwen intocht van den Lant-grave van Hessen, aen den welcken denselve hadde een paspoort geschreven voor den Stadthouder Wonf-heim, tot beschermenge van zijne Landen) gelijcke discoursen gehou-den / die alle rijts zijne saecken separeerde van die van den Hoochgedachte Keur-vorst ten aensien van de voorseyde gemaeckte Neutraliteyt / ende gestipuleerde evacuatie van alle de Landen van Gulick, Cleve, Berge &c.

Den vijfthienden February is van Bon gereden / ende naer middach gekomen tot voor Oncke, alwaer over vernacht / ende vindende den Commissaris Generael / Doctor Cortingh met drie Carossen. Voor het Stedeken Eypel, quam hy hem te Paerde de Generael Baudissin, zijnde aldaer besich om in orde te brengen twee a drie Compagnien uytschot / hem uyt de Wetterouw toe gekomen. Baudissin van 't Paert / ende Vosbergen uyt de Carosse tredende hebben elckander gecom-

plimen-

plimenteert: Versocht den Heer Vosbergen te willen voor uyt rijden na Lints, ende dat hy soude terstont volgen/ gelijck hy gedaen heeft/ ende had soo aenstonts zijne Credentie overghelevert/ noch voor de maeltijdt (die hy had doen bereyden) militariter zijne Propositie in't korte gedaen / in't bywesen van den voornoemden Commissaris Generael/ die hy versochte daer by te mogen blyven/ deselve aengehoort / heeft den Generael hem gesecht / dat hy daer op niet en soude derven antwoorden/ sonder daer over mede te consulteren ende verstaen het advijs van den Grave Philips Reynart van Solms, President Generael van den Krijsch-Raet/ die maer vijf of ses Duytse mijlen van daer tot Loensteyn was / maer middelertijt liet niet te seggen ende beklagen/ dat hy niet verwacht had soodanige Propositie/ maer wel dat haer Ho: Mo: gelijck hy versocht had/ hem eenelijcke duysent mannen te hulpe souden gesonden hebben/ gelijck hy voorhebbens was te doen / ende selfs in persoone te komen, doen den Generael Pappenheim naer Maestricht trock/ hebbende tot dien epnde den Oversten kleynen Iacob albereyts tot Soest voor uytgesonden met zijne avantguarde/ het gros niet zijnde gevolcht/ om dat Pappenheim 'tsedert afgeslagen ende van Maestricht geweecken was ;, Vosbergen heeft den uytstel voor goet aengenomen / mits men per poste den voorsz Grave ontbieden soude, ende op dese klachten ghereplicqueert / dat dit werck ende voorslach /de welcke haer Ho : Mo : hem aen de hant nu gaven/ dienstiger ende profitiger was / als dit secours/ om redenen hem by geschrifte overgegeven.

Rationes voor de ontruyminge, in substantie by den Ambassadeur tot *Lints* den *vijfthienden February*, aen den Generael *Baudissin* voortgebracht.

Dat de Heeren Staten Generael seer groote moeyte gehadt hadden / om de Neutraliteyt voor de Landen van de possiderende Vorsten te bekomen dat sy deselve onverbreeckelijck geconserveert, ende veel oorten/ die tot groote kosten waren gefortificeert/gedemolieert ende verlaten hadden/ 'twelck deselve niet souden hebben gedaen/ by soo verre sy gedacht hadden/ dat andere in't Landt souden d'plaetsen geoccupeert hebben.

Dat aldaer/ ende aen de andere naest gelegene oorten/ loop ende Monsterplaetsen mogten gemaeckt / ende dat volck op haren hals gesonden worden/ sonderling nu/ terwijlen men vrouch meenden in't Velt te gaen.

Dat als de Keysersche aldaer geen werbinge mogten doen, hare Ho : Mo : liggende op de vaste Frontieren/ van daer t'haren believe, volck konden krijgen.

Dat hier door geevitteert soude worden de groote lichtinge van dartich duysent Man/ die den Hartog van Friedlandt aen den Grave van Merode, ende Colonnel Bonning-hausen aengeordent had in den Westphalischen Kreytsch te doen / waer met dat hy in't Rijck intrecken soude, ofte oock tot den Coninck van Spaignen in Nederlant / gelijck Anno negen-en-twintich, ende dit voorleden Iaer voor Maestricht noch gedaen was.

Dat zijne loop ende Monster-plaetsen in desen oorten seer wierden gefavoriseert / als wesende de Stiften alle Catholijck Romein/ ende meer toegedaen de huysen van Oostenrijck ende Spaignen, als de hoofden van het Evangelische wesen/ ende alsmen hem dese Loop-plaetsen by soodanige Tractaten konde afnemen/ ofte verhinderen/ dat hy buyten de Patrimoniale Oostenrijckische Landen

in Duytslandt/ weynich lichtinge soude konnen doen/ alsoo alle der Geestelijcke Vorsten ende Bisschoppen Landen geruineert / ofte in handen van de Sweedsche waren / ende zijn lichtingen daer datelijck belet konnen worden.

Ende terwijlen met den Keur-vorst ende Stadt van Keulen Neutraliteyt mede was gemaeckt daer aen voor de Commertien seer veele was gelegen/ so was oock niet min daer aen gelegen / dat om redenen voorsz aldaer gheen inquartieringe ende inlegheringhe van vyantlijcke Troupen meer en geschieden.

Zijnde de gelegentheyt van de Spaensche jegenwoordich soodanich na de veroveringe van het Over-Quartier van Gelderlandt, Stadt van Maestricht ende van den Hertochdomme van Limborch, ende Landen van Over-Mase daer de Spaensche haer Winter-leger veel plachten te houden / dat sy haer eygen lant/ ende sonderlinge het Hartochdom van Brabant moesten daer met bederven/ ende waren de Spaensche den Ingesetenen jegenwoordich meer odieux als uyt geduyrende de Oorloge / soo soude lichtelijck daer uyt konnen ontstaen een generael miscontentement ende revolte/ gemerckt de Spaensche niet en wierden betaelt/ ende alsoo met een Leger / dat sonder gelt ende consequentelijck sonder desciplinе was/ allerley moetwille ende gewelt gebruycken souden.

Dat de voorsz Spaensche voor de Neutraliteyt ende ontruyminge van de voorsz possiderende Keur ende Vorsten Landen / seventien Jaer langh geheele Jaren door immers geduyrende den winter / haer daer in onthouden / gerefrescheert/ ende haren winter-kost gesocht hadden/ welcke commoditeyt haer Ho: Mo: haer sochten te benemen soo wel in regard van de arme Ondersaten / der voorsz Vorsten/ als hun eygen particulier interest.

Want of wel jure gentium & belli. hare Ho: Mo: gedoucht waren / van gelijcken te moghen doen/ soo erbarmden sy haer over de voorsz ruine / van de voorsz onschuldige Onderdanen/ ende en souden daerom niet geerne haer sedem belli, gelijck de Spaensche/ Keysersche / ende Grons-veldische gedaen hebben/ doen colloceren.

Rationes pro Suecis.

Dat naer de afflijvicheyt van den Coninck van Sweden onsterffelijcke gedachtenis de reden mede bracht/ dat sy haer Forces meer contraheren/ om te konnen resisteren soo grooten macht / alsmen tot hondert vijftich duysent Man toe adviseert/ dat Wallensteyn soude dese Lente by den anderen hebben.

Dat sy hare lichtingen in't Stift Keulen ende andere Geestelijcke Roomsche Stiften niet doen konden / als vindende daer niemant van die vyantlijck tegen haer gesint waren.

Dat de oorten die sy hier ingenomen hadden waren albereyts gants uytgeteert / dat hare Troupes seer kleyn waren / ende geschapen/ geslagen te worden soo sy daer in souden willen blyven / zijnde de Troupen van de Grave van Isenburg ende Westphalen ruym eens soo sterck als sy te samen/ met alle hare besettinge.

Terwijlen van dese goede occasien haer offereerde / om met glimp ende reputatie dese quartieren te mogen verlaten met soo groote voordeelen/ als het geheele Evangelische wesen ende den Staet van hare Ho: Mo: daer uyt souden konnen

te

te genieten/ soo dacht hy dat den Generael geen tijt moest verliesen om sodanige occasie niet voor by te laten gaen.

Ende alhoewel den Heere Generael hem excuseerde dat hy dit sonder approbatie van zijne Oversten niet en kon bestaen te doen/ soo wiert deselve te gemoet gevoert/ dat in sulcken ghelegentheyt / daer de noot selfs de evacuatie aensiet/ geen consent van Oversten te verwachten was/ ende in allen gevalle de Ratificatie van selfs wel volghen soude / hoewel de Heeren Staten Generael / ende Prince van Orangien beloofden/ende toeseggingе deden/dat de voorsz Ratificatie ende Approbatie van te vertrecken ende niet weder te keeren in de limiten op de Kaerte aengewesen ende mondeling gedecifereert by hun soude worden gevordert/door d'Heer Cornelium Pauw haren Gedeputeerde in Duytslant/ by de Administrateurs ende Commendanten Generael over de Sweetsche Arméen/ als oock by de andere Vorsten / Princen ende Potentaten die dit soude mogen aengaen/ ende souden de voorsz Commendanten soo wel als den Heer Generael Baudissin haer konnen versinnen/ dat als alle de Troupen vande contrarie partijen de voorsz Limiten souden gehouden zijn te ruymen / dat hare Ho: Mo: haer armen oock ruymer ende liberder souden hebben / om de Spaensche te machtiger te attaqueren/ gelijck sy hare Troupen alreets ghecommandeert hadden tot dien eynde tegens prima Marty compleet ende gereet te zijn/welcke diversie strecken soude tot merckelijcke verlichtinge vande saecken in Duytslandt, gelijck sulcx int voorleden Jaer klaerlijck gebleecken was/ doen het Leger van Don Gonsalo de Cordua, gaende naer de Pals ende dat van Pappenheim beyde voor Maestricht geoccupeert geweest waren.

Den seventhienden mits den stercken contrarie wint/ is den Grave van Solms eerst gearriveert tot Lints, ende naer dat deselve met den Generael Baudissin (die hy in't teyckenen ende sitten de hooge handt gegeven heeft/ ende die hy alle zijne Officieren ende in alle publicque actien hem liet qualificeren / ende daerom hy hem oock ghequalificeert wierde met den naem van Excellentie hoewel deselve maer alleen een Generalissimo toekomen konde) lange tijd had geconfereert/ende geexamineert zijne boven-gemelte redenen / ende hy deselve bericht was / van't geene hy / nopende de Limiten van de evacuatie mondelingh ende schriftelijck hadde overgegeven/ treckende deselve uyt zijn Instructie/ ende daer alleenlijck byvougende de Graefschap van Jsenburgh, daer in de voorsz Baudissin gheen zwaricheyt maeckte / soo hebben deselve in zijn Logement / 'twelck eene Herberge was/ staende op de Marckt / hem door de voorsz Generael Commissaris versocht in't Logement van den voorsz Generael Baudissin te komen / daer in hy bewillicht had / om dat een Militair persoon / die de Curialia ghepresumeert wiert niet te weten / immers niet gaede te slaen/hem daer toe hadde versocht/ ende heeft naer complimenten met den Grave van Solms gehouden / haer luyden gewesen op de Caerte de streckinghe van de voorsz versochte evacuatie, zijne reden haer gedaen comprehenderen / ende vorders met den voorsz Heer Grave gesprooken/ van't geene deselve neffens Rhijn-Grave Otto aen zijn Excellentie ende deselve wederom aen hun beyde geschreven ende haer Ho: Mo: hem in laste daer op gegeven hadden/alles by hun geexamineert wesende/hebben deselve hem eerst mondeling ende daer naer by geschrifte gegeven de Antwoorde hier na geinsereert.

Wat de Ho: Mog: Heeren Staten Generael ende sijne Excelentie d'Heer Prince van *Oraigne*, door derselver aensienlijcke Gesante den Wel-Edele ende Ghestrenghen Heere *Gasper van Vosbergen* Ridder by sijn Excelentie d'Heer Generael *Wolff Henrichs van Baudissin*, wegen ontruym ende afvoeringe der in dese omleggende Oorten ingelogeerde Coninckliјcke Sweetsche Soldaten, tot conservatie der Benabuyrde Landen wel meynentlijck hebben voorslaen ende werven laten, dat heeft sijne Excelentie in't breede wel verstaen, bespeurt daer uyt hoogh-gemelter Heeren Staten Generael ende sijner Hoogh-Princelijcke Excelentie tot den alghemeene ende privaet Vrede Hooglosselijck dragende inclinatie, ende bedanckt sich oock wegens de op hem genomene hoogh aensienlijcke interpositie, ende des Heere Gesante daer op gedane yverige moeyteende aenhouden, doende daer op met voorweten ende consent van sijner Genade Heere gheheymen Raets Presidenten, Grave *Philips Remharden tot Solms* &c. naer volgende verklaringe.

Eerstelijck, dat al-hoe-wel, uyt den mondelinge aengetogen Motiven ende oorsaecken, in sijner Excelentie macht niet en staet, wegen der Capitael Handelinge ende Limiten, hem in eenigerley wijse, ofte anderwerff met Tractaten sonder expresse last ende bevel der Heeren Directeuren te obligeren ende in te laten.

Niet des te minder (daer met te bespeuren dat meer-hoog-gemelter Heeren Staten Generael ende sijner Hoog Princelijcke Excelentie welgemeende hoog-aensienelijcke interpositie by den Heere Generael *Baudissin*, ende Heere *President* den Grave van *Solms* in behoorlijcke consideratie ende respect gehouden ende *opgenomen worde*) konnen beyde hare Excelentien ende Genade niet alleen het wel konnen laten gheschieden, dat de gedane Propositie aen Oorden ende Eynden (daer deselve yetwes meerders als hier mach gelden) van Hoogh-gedachte Heeren interponenten sonder ofte met toedoen der Keur ende Furstelijcke Doorluchtigheyt tot *Keulen* ende Palts *Nieuburgh*, vorderlijck ende op't spoedigste soo veel doenlijck tot bestandige af-handelinge aen ende voorgebracht werde; maer dat oock eene *suspentie armorum & hostilitatis* op *twee*, *drie* ofte *vier* weecken gedefereert, ende dieswegen vorderlijcke by-een-komste, ende behoorlijcke communicatie voorgenomen werde, oock sullen konnen gepermoveert werden, met derselver Armee, ettelijcke op dese sijde den *Rhijn* gelegene Oorden immiddels te quiteren, ende alleenlijck maer de geoccupeerde plaetsen met nootdruftige Garnisoen, tot finale af-handelinge der voorgeslagene totale inruyminge ende af-stant te versien, oock daer uyt geene Hostiliteyt aen Keur-*Keulen* ende Palts *Nieuburghsche* Landen te laten plegen, maer daer-en-tegens oock willen verseeckert sijn, dat niets Vyandelijckx teghens soodane Oorden ende de Benabuyrde Hoogst-gedachten Heere ende hunne Dependenten, in eenigerley maniere voorgenomen worde.

Verblijvende oock de algemeene nuttelijcke Commercien over al in de veraccordeerde Plaetsen, insonders den *Rhijn*, van beyde deelen, mits de Tol erlegginge ongehindert.

Ende wert de Heer Gesante hem laten aengelegen sijn, dat hier onder geen bedroch werde gebruyckt; sulcx te verhoeden, so wel oock tot voorkominge van alle besorglijcke præjuditie der loffelijcke Kroon *Sweden*, ende het Evangelische wesen, hebben beyde hare Excelentien ende de Heere President Grave tot *Solms* in der yle dese Resolutie genomen, maer in cas van ter contrarie, sullen hun de handen niet

niet laten binden. *Signatum Lints*, den *seventhienden* February *sestienhondert drie-en-dertich.*

W. H. v. Baudissin, *P*. R. *Grave zu Solms.*

Hebben noch daer benessens hem by Memorie gegeven de Plaetsen / die den voorsz Generael tegenwoordich noch soude occuperen / met O geteyckent dese Posten die sy souden pretenderen in te houden / tot dat sy consent van de Heer Rijcx-Canceler Oxenstern ende Rijcx Sweden Directoren souden bekomen hebben / daer op de wel-gemelte Grave van Solms, presenteerde te trecken naer Franckfort ; heeft de Heer Vosbergen noch met een NB daer by geteeckent de twee Plaetsen van de ses die sy tot noot mede souden mogen quiteren / wesende die van Lints, een goeden Tol / sulcx dat sy maer den anderen Tol die mede Keuls was/tot Andernach souden blijven behouden / staende dese Memorie mede hier nevens.

Verteeckening der Oorden, die sijne Excellentie d'Heere Generael *Baudissin*, noch ten deele in sijne Possessie heeft, maer aen de Palts *Nieuburgh* wederom *certis conditionibus* restitueert.

O Andernach.
NB O Neuburg.
{ Breissigh.
{ Zintzig, Stadt en Slot.
{ Reemagen.
{ Overwinter.
Graefschap Isenburg, ende daer toe gehoorende Oorten.
Slot ende Heerschap Isenburg.
Slot ende Heerlijckheyt Grensaw.
Slot ende Ampt Herspach.
Slot Arhenfels.
Honningen.
O Altenwildt.
NB O Lints.
Erpell.
Vackel.
Breidbach.
Konings Winter.
O Drachenfels,
O Siegburch.
Blanckenburch.
Windeck, ende wat daer aen dependeert.

De Heer Vosbergen heeft goet-gevonden de voorsz redenen ende Antwoorde daer op ghevolght / te senden ende over te schrijven aen den Heer Gedeputeerde Pauw, wesende tot Franckfurt, door den Wel-gedachten Grave / die hem belooft had van Laastein deselve wel te doen bestellen / ende heeft deselve Gedepu-teerde

teerde versocht / dat hy by de Ryck-Cancelier wilde devoir doen / ten eynde haer Ho: Mo: intentie mocht worden genoech gedaen.

Gedurende dese tijt / tot zijnen huyse daer de voorsz Heeren hem mede hebben wesen besoecken / als ten huyse vande Burgemeester Lints, daer den Wel-gemelten Grave was ghelogeert / ende daer sy soo wel als ten huyse van den Generael Baudissin conferentie ghehouden / hebben gediscoureert van veelderley saecken.

De saecke selfs aengaende / dat haren de reden in de Antwoorde behelst / het dangereux ende niet verantwoordelijck soude zijn / dat sy alle hare Plaetsen souden quiteren / eer sy souden versekert zijn / of den Keyser de devoiren / die den Keurfurst van Keulen ende den Hertogh van Nieuburgh by den selven presenteren te doen / soude accepteren / ende van zijnder zijde presteren / segghende / 'tselve mede vande Catholicque Ligue ende Infante, dat Syburgh ende Drakenfels impregnable Plaetsen waren / hy Baudissin deselve noch ghedurende zijn aenwesen besichtight / ende voor een Jaer geprovideert gelaten hadde / dat hoe-wel Andernach van eenige hooghten was gheincommodeert / hy nochtans in cas van belegeringe geresolveert was / hem daer voor te camperen / ende dat het meerendeel van des Grave van Isenburghs onderhebbende Krijgh-volck maer Ruyterie was / de Plaetsen die hy occupeerde / meest lagen in hooghten; Die met voet-volck / waer in zijn Troupes bestonden wel te defenderen waren / seyde dat hy staet maeckte / dat hy nu sterck was met de Infanterie / die hy uyt de Graefschap Siegen, ende andere omliggende plaetsen wederom by hem getrocken had / ende de geene / dewelcke die vande Wetterau hem toegesonden hadden / ende de vijf hondert Finsche Ruyteren / ter nombre van vier duysent Man; dat hy meerder Ruyterye had gehadt / maer dat hy die den Lant-Grave van Hessen hadde toegesonden / dat hy zijner Vyanden Infanterie had ge-examineert / ende dat by de zijne getelt waren / die van Westphalen tot ses hondert Musquettiers / ende die van Isenborch niet hooger geschat als tot vijfthien hondert of twee duysent. Dat wel waer was / dat het Lant-volck / soo van de Stadt Keulen, als den Keur-vorst meerder was / maer als den Hertogh van Nieuburgh (den welcken den welgemelten Grave van Solms seyde / datmen behoorde af te sonderen van de andere) vijf duysent geworven / ofte noch te werven Mannen / daer by haer niet en souden bougen / dat hy geen redenen had / hem seer te schroomen.

Alleguerende verder / dat den hoochgedachten Lant-Grave van Hessen gevallen zijnde / soo hy verstonde in't Stift Munster, het hem niet vry en stont dese quartieren te verlaten / ende alle den last van den Oorloge ende des Grave van Isenburgs Troupen / die sy nu by diversie werck gaven / op zijnen hals te [illegible]; Tegens dit leste Argument / hebbende weynich willen of weten te seggen / anders / dan dat ongetwijffelt by haer Ho: Mo: van beneden mede devoiren gedaen wierden / ten eynde zijne Troupes naer de quartieren buyten dese limiten mochten geleyt worden / maer op de voorgaende heeft gerepeteert / dat hy hem niet al te seer te verlaten hadde op zijn volck / 'twelck had verstaen ende in partie oock gesien / dat niet betaelt / ende soberlijck onderhouden was; Hebbende hy Baudissin voor een groote saeck hem verhaelt / dat hy hier noch hopen / ende van-

vande Meulen ende Andernacht kooren tot Ammunitie Broot bekomen hadden. Dat hem Vosbergen gesegt was/ dat zijn volck seer verliep/ ende terwijlen hy Lantschreep ende Sassenburgh (dit werdende gehouden voor een seer goede plaetse) soo onlancx noch verlooren hadde/ dat hy moste gedencken/ dat het niet beter soude gaen met de reste/ dat zijne vyanden mede vry al stercker waren als hy die maechte/ ende daerom zijn reden naerder behoorde te werden inghesien; Sy verklaerden / dat sy 'tselve hadden gedaen / ende wat hare Troupen aenginck/ dat hy Baudissin hem daer op wel vertrouwde / dat weynich derselver hem ontloopen waren/ uytgesondert die van't regiment van de Yrsche ('twelck alsoo hy gereduceert / ende veele derselver Officieren oorlof gegeven hadde/ door de voorsz Officieren/ die gemiscontenteert waren) gedebouchеert was/ ende dat deselve Lanschreep hadden gesurpreneert dat hy bekende / dat in die quartieren voor zijn volck / niet ofte weynich ten besten was / maer van de noot een deucht moste maecken.

Van andere saecken hebben hem veel geseght / als beyde soo sy voorgaven seer innerlijcke kennisse daer van ende gunste by den Coninck van Sweden gehadt hebbende van zijne Coninclijcke Majesteyts Desseynen in Duytslant van desselfs blijven ende Doodt in de Batailie van Lutsen, van giften aen eenighe Heeren ende namentlijck aenden Landt-Grave van Hessen, tot vergoedinghe van zijne geleden schade gedaen / welcke schade hy seer excessif hooch estimeerde/ seggende dat den hoochgedachten Lant-Grave van zijne wal van Cassel teffens vier-en-twintich Dorpen had sien aensteecken / waer op de voorsz Baudissin noch excuseerde den brant / die hy hier en daer hadde in dese quartieren verweckt. Ende als den voorgemelten Heer Vosbergen, op't voorige seyde/ dat den Vrede in't Rijck niet en soude konnen herstelt worden/ ten sy een yder wederom herstelt wierde in het zijne / ende dat daeromme dese giften souden weynich voordeel geven aen de Donotarissen / repeteerde den welgemelten Grave van Solms, dat men niet en mochte imagineren/ dat Duytslandt oyt in zijne oude postuyre soude gheraecken / seyden hem oock wat ooghmerck den Cancelaer Oxenstern in't particulier hadde / ende dat het eerste Desseyn van den Coninck van Sweden naer den Rhijn ende conjunctie met Neerlant ginck.

d'Ambassadeur is met een Schuyt den achtienden den Rhijn afgevaren / met acht of negen Sweetsche Soldaten / die hem tot Rymagen aen Lant deden setten; welck Stedeken half afgebrant was.

Tot Bon wiert den Ambassadeur verseeckert/ dat deur toverye van de Finnen ende Lappen een nevel was gemaeckt; onder faveur van welcke nevel de Sweedsche waren afgekomen/ de poorten bekroopen ende 't Stedeken overrompelt hadden / gelijck sy met gelijcke toverye de Bataille van Leipsich ende 'tpasseren over de Leck, deur gemaeckte nevel of donckerheyt hadden gewonnen ende te wege gebracht. Baudissin ter contrarie tot Lints daer van spreekende had den Ambassadeur verseeckert/ dat in dit Stedeken (leggende aende Keulsche-zijde) een Regiment Keyserschе Ruyters ende tachtich Musquettiers gebracht waren/ dat hy het selve hadde te vooren ten versoecke van den Hartoch van Nieuburgh: den welcken het onder de Gulicksche Landen aende Keulsche zijde gelegen/ toequam/ onder conditie dat hy soude presteren / dat het onbeset van Uytheemsche

sche ende vyantlijcke Garnisoenen soude blijven / terwijlen doch des niettegenstaende de Keyserische daer in quamen logeren / dat hy een aenslach daer op hadde gemaeckt / ende dat het soo verre van daer was / dat hy mist of nevel had hem verwecken dat hy had moeten verbeyden ende uytstellen zijn entreprinse, die hy / gelijck men ghewent is / in duysternisse ende met het krieke van den dach behoorde andersints gedaen te hebben / tot dat seecker mist, die denselven morgen op de Riviere was verdwenen soude zijn / gevende voor redene / dat hy verадverteert was / dat de Keyserische daer binnen / soo langhe als de nacht duyster ende doncker was / haer op / ende scherpe wachten hielden / ende by dage gantsch / of seer weynich / gelijck hy seyde hem oock wedervaren te zijn / hebbende weynich resistentie gevonden / ende alsoo zijn volck niet stercker was als tusschen de twee of drie hondert Man / dat hy om een schrick aen te jaghen het Stedeken hier ende daer / hadde doen aensteecken / ten tweedemael / doen de Keyserische daer wederom meenden in te komen / sulcx oock hadden moeten doen / maer dat zijn volck den brant selfs hadde gelest / ende zijnde in de Discoursen van Finnen ende Lappen, ende de toverye die haer wierde toegegeven / affirmeerde den voorsz Generael Baudissin, noemende het hart ofte vast maecken / dat onder beyde so Keyserische als Sweetsche Legers 'tselve seer gebruyckt wierde / ende dat onder zijne Troupen seer veele derselver waren / die men beneden de oogen niet meer als een blauwe plecke ofte contusie konde schieten / daerinne seecker *Boheems* Edelman ofte Baron wesende Lieutenant Colonel mede / verklarende dat hy sommige het glas oock konde vast gemaeckt worden ; van de Menschen als 'tselve gesien hebbende / affirmeerde hy het als gewis ; maer van't glas, alleenlijck van hooren seggen.

's Anderendaechs heeft tot Bon audientie ghehadt by den Keur-Vorst 's morgens ten seven uyren ; by dewelcke gedaen zijnde openinge ende lecture van de antwoorde van den voorsz Baudissin, ende Grave van Solms, heeft van alsdoen beginnen te segghen / dat dese Resolutie was gantsch onvolmaeckt / dat hy vertrouwt hadde / dat hy Heer Vosberghen de authoriteyt van haer Ho: Mo: in sulcker voegen soude hebben gebruyckt / dat hy quavis modo soude tot de aenneminge zijn gedisponeert geweest / dat sy veel tijdts met zijne interpositie hadden verloopen / ende eenige haer niet en ontsagen te seggen / datmen maer alleenlijck besich was / om den Generael Baudissin tijdt te doen gewinnen om zijne Troupen te renforceren / ende aen te sien wat de Lant-Grave van Hessen ende Generael Knip-huysen, die 'tsedert mede in't Lant gevallen waren / ende Meppen hadden ingenomen / souden verrichten / d'Heer Vosbergen allegeerde daer tegens de redenen die den Generael Baudissin hem geallegueert had / dat hy op een onseecker / zijne plaetsen teffens soo niet en konde quiteren / datmen oock tegens haer Ho: Mo: nochte tegens hem Ambassadeur niet en konde umbrage nemen / als ofte men in desen niet ter goeder trouwe en ginge / dat haer Ho: Mo: particulier interest hier in mede vereyschte / dat geen vyantlijcken ofte suspecte Troupes in de gedesigneerde limiten souden gelogeert worden / ende dat zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt by experientie hadde bevonden / dat alle 'tgeene hy over drie Jaren in zijn voorgaende Ambassade genegotieert had / punctuelijck was gevolcht / dat alle de Troupen van den Grave Willem van Nassauw die de Bergsche

sche ende Kleefsche quartieren hadde geaccompeert/ tot een-en-twintich Sterckten ende Steden in getale gequiteert hadden/ dat zijne Vorstelijcke Doorluchticheyt wel konde gedencken/ dat hy soo verre haer Ho: Mo: soo veel plaetsen van haer eygen Krijgh-volck hadden ontledicht/ ende die quartieren vry van alle inlegeringhe bevrijden/ dat sy niet liever sien souden dan dat de Keulsche uyt soo weynich ionge plaetsen/ als sy waren occuperende/ ende niet en konden houden/ haer Guarnisoen lichte/ ende daer met alle de Districkten aen haer Ho: Mo: Landen palende bevrijden souden.

Dat den Lant-Grave van Hessen-Darmstadt/ dat hy van zijn intocht (gelijck hy voor desen verklaert had) niet wiste/ maer dat hy by den Generael Baudissin gewest hebbende/ verstaen hadde/ dat desselven Landen seer jammerlijck van de Lijgistische Trouppen waren geruineert/ ende zijne Dorpen tot grooten getalle tessens in de assche waren geleght/ dat hy daer over zijne revenge misschien was komen soucken/ seyde daer op zijne Vorstelijcke Doorluchticheyt dat hy soodanige hulftiteyt van hem niet verwacht hadde/ dat hy reysende naer Regensburch in den Jare negen-ende-twintich of dartich ende getrocken zijnde door het Hof van den Lant-Grave van Darmstat, desen Jongen Heere mede ghevonden hadde/ dat denselven aldaer alliantie met hem maecken wilde/ ende eyntlijck hem tot eenen Vader aengenomen hadde/ dat dit geen Soons tractement en was/ dat wel waer was/ dat zijne Landen seer waren bedorven/ dat hem Keurvorst dat-selve leet was/ ende ghesocht hadde te beletten/ dat voor de Batallie van Leipsich hy in't Landt van Paderborn was gevallen/ ende daer veel quaets had gedaen/ ende was wel af te nemen/ uyt de discoursen van zijne Keur-vorstelijcke Doorluchticheyt dat hy op den hoochgemelten Lant-Grave seer verbittert was/ seggende onder anderen/ dat soo den hoochgemelten Lant-grave haer Ho: Mo: geen gehoor soude geven/ hy alles soude aenvoeren/ ende selfs te paerde sitten/ om hem uyt zijne Lant-palen te drijven/ lamenteerde seer/ dat denselven alsoo/ sonder slagh of stoot/ in't Sticht Munster gekomen was/ dat sy daer met thien of twaelf duysent Man konden heurlichtelijck uyt den Lande gekeert hebben/ maer dat het een plage/ ende harer sonden schult was/ dat men geen tegenweer en had gedaen; verhaelde wat diensten hy tot Regensburg door zijn Broeder had gedaen/ ten respecte van de klachten die by hem Ambassadeur over de intochten van de Keyserschè in de voorsz zijne voorighe Ambassade waren aengebracht/ daer op gevolcht was 'tgeene men sedert had ghesien/ ende dat al soodanige intochten aldaer waren geimprobeert.

Aen den Hartoch van Nieuborg heeft hy desgelijck bericht gedaen/ van zijn wedervaren van Baudissin; deselve konde beter begrijpen dattet in Baudissins macht niet stont t'effens uyt alle plaetsen te scheyden. Den Hartogh poogde Baudissin te bewegen met een goet stuck gelts om Sybergh in zijn handen te stellen/ segghende dat hy het jus advocatiæ daer aen hadt: d'Abt seyde neen/ ende toonde Brieven van voorige ende teghenwoordige Keyseren/ ende dat hem vry stont d'advocatie te confereren aen die hy kiesen wilde/ in voughen dat oock een Gravinne van den Berch eenen Abt in der tijdt versocht/ dat hy haren Soon tot Advocaet soude willen nemen/ bewijsende den voorsz Abt mede/ dat particuliere Edeluyden tot de advocatie by zijne prædecesseuren waren gekoozen geweest/ liet

liet sich evenwel voorstaen / dat hem (als eenen Vorst die de stercke beter bewaren soude/ende die 'tsyner aenkomste neffens Brandenborch Garnisoen daer in gehadt hadde / ende de plaetse wel ghelegh en was) deselve by Baudissin behoorde gecedeert te worden / presenteerende daer voor een vereeringe van vijf duysent Rijcxdaelders die den Abt oock geerne v oor de ontruyminge gegeven soude hebben; den Hartoch liet hem oock sien hy wat daer op geschreven had aen den voorsz Generael. Item op de saecke van Reimagen; ende seeckeren Brief van zijnen Pater Rector / die de Sweedsche geintercipieert hadden/ daer by deselven soude geschreven hebben aen eenen anderen Jesuit/ dat zijnen Hartoch (designeerende die van Nieuburch) allerley faveuren aen de Troupes van Gronsveldt ghedaen hadde/ volck lichtede / ende alles nu wel soude gaen ; over welcken Brief den Generael sich gheformaliseert/ ende de vyantschap tegens zijne Vorstelijcke Doorluchticheyt funderen wilde ; refuterende denselven Hartoch den voorsz Brief by de negotie ende impertinentien/ als schrijvende den voorsz Pater Rector soo hy seyde/ van saecken die hem onbewust waren/ bekende deselve Troupen (op dat die in zijn Lant niet langer logeren souden) Broot ende Bier uyt Dusseldorp gesonden te hebben/ begerende op de reste te sien den Brief selfs/ daer uyt meer constructien gemaeckt wierden/ dan denselven inhiel / immers hy toestont; de Heer Ambassadeur had den Brief by Baudissin ghelesen / ende seyde aen den Hoochgemelten Hartoch / dat die al vry breet sprack van dese faveuren / ende van de directie van de saecken tegens de Sweetsche ;

Des avonts naer den eeten quamen de Heeren Baron van Hullinchoven, Metternich ende D. Altenhoven hem brengen de naerder mondelinge antwoorde van den Keurvorst/in veel scherper termen als 'smorgens : dewelcke hy beantwoorde met de voorige redenen van Baudissin , ende presenteerde zijnen dienst tot voorder bemiddelinge/dat men soude mogen de plaetsen/ by Baudissin gepretendeert te houden / verminderen/ ende dispicieren/of men die niet alleen soude konnen stellen in sequeters handen; maer sy suspecteerdē alle degeenen/die men ober sequesters voorstelde/ seyde datmen deselve simpelijck aen haer behoorde voor te leveren/ in de voorgestelde ontruyminge; dat sulcx moste geweest zijn de intentie van haer Ho : Mo : dat sy uyt zijn Rapport bevonden/ dat hy niet anders als redenen had gebruyckt / dat daer by behoorden gevoecht geweest te zijn de dreygementen, ende eyntelijck daer op gevolght de wapenen van haer Ho : Mo : dat hy niet en konde ghesecht worden sijnen last gevolcht te hebben , maer haer ghesleept / ende veele tijts haer doen verliesen hadde/ hy had daer op haer gerepeteert / dat hy sijnen last wel wiste ; Sy seyden dat sy uyt zijne schriftelijcke Propositie hadden gesien dat hy anders niet en hadde aengeboden als serieuse aenmaninghen ende beloften van haer Ho : Mo : om by den Rijcx-Cancelaer ende Sweetsche Directoren de ontruyminge by hem te doen / geet te doen vinden / dat den Grave van Solms die veel vermochte by hem gedisponeert was op zijne redenen / ende de begeerte van haer Ho : Mo : deselve voor te brengen / dat hy datelijck van Lices aen de Heer Gedeputeerde Pauw met grooter ernst had geschreven / ende daer op eerst daechs antwoordt verwachte. Dat hy meer niet konde ofte vermochte te doen / ende dat hy van haer sijne lesse niet en moste leeren; Ende alsoo de contestatien resen/ quam daer naer voor den dach/ datmen geresolveert was den

Gene-

Generael Baudissin aen te tasten/ dat sy doch wel sagen datter geen ander middel was/ hare arme Onderdanen van de Sweedsche te bevryden/ dat defenio was juris naturalis; ende dat niemant haer 'tselve qualijck konde afnemen; d'Ambassadeur antwoorde daer tegens/ dat hare proceduyren quaet waren/ dat hy wel gesien hadde/ dat sonder te verwachten zijne wederkomste van Baudissin tot Bon, alles geprepareert was/ om hem te gaen aentasten/ ende onverwacht op 't lijf te vallen/ dat hy daer treck-paerden ende veele andere provisien van Ammonitie had gesien/ hem oock Troupes waren tegen ghekomen/ dat hy billijck by Baudissin soude bericht worden/ dat hy hem mette handelinge had belet/ hem wel te versien/ dat sy haer souden willen bedencken ende letten alsnoch op de middelen by hem voorgheslagen/ dat hy den naem niet en wilde hebben/ van hem gheabuseert te hebben/ dat hy hem Baudissin begeerde advertentie te doen van desen/ ende soo sy hem daer toe geen Trompetter gaven/ dat hy hem ten hoochsten aen haer Ho: Mo: daer over soude beklagen/ dat hy denselven oock desen avont soude moeten hebben/ ende hy den geheelen nacht moste rijden; een van hun seyde/ dat sy de macht van de poorten te openen niet en hadden maer liet een ander sich ontvallen/ dat alsnu de poorten noch open gehouden waren om eenige particuliere oorsaecken (men verstont wel dat het was om allerley behoeften noch uyt te laten gaen tot dese expeditie) ende dat om hem te gerieven desen Trompetter noch wel soude konnen uytgelaten worden/ dat hy toonde al te grooten bekommeringe over Baudissin, dat sy niet gelaten hadden zedert zijn vertreck diversche hostiliteyten te doen/ ende onder anderen een schoon Jongh-Vrouwen Clooster by Andernach gelegen in de assche te leggen/ oock seer jammerlijck had gepijnicht eenen Tol-schrijver tot Lints Dienaer van den Keur-vorst die hy suspecteerde van sucht te dragen ende advertentie te geven aen zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt/ hebben doch om eenen Trompetter gesonden/ ende heeft denselven onder belofte dat 'tselve promptelijck ende seeckerlijck bestelt/ ende hem recepisse soude gebracht worden/ met gegeven dit Briefken/ in aller yl geschreven.

Mijn Heer.

Jck ben desen geheelen dach besich geweest om te handelen met sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van *Keulen*, ende Vorstelijcke Doorluchticheyt van *Nieuburch* op de antwoorde die ick van Uwe Excellentie ende den Grave van *Solms* hebbe ontfangen; nu datelijck op het sluyten van de poorte wert my aengesecht, dat sijne Hoochgedachte Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt niet en kan aennemen ende verstaen dat Uwe Excellentie de gedesigneerde plaetsen soude inhouden, oock selfs niet als die op minder getal gebracht, ende in handen van Neutrale ghestelt souden worden; Van den Hartogh van *Nieuborch* heb ick noch geen Resolutie. Jck hebbe Uwe Excellentie datelijck hier van willen adverteren, op dat deselve op sijn hoede ware; soo met de Resolutie van den Hoochgedachten Hartoch van *Nieuborch* ofte andersints morgen eenige andere Resolutie in desen soude mogen genomen werden, sal deselve Uwe Excellentie laten weten, gebiede my in dessels goede gratie, ende blijve,

Mijn Heer,

U. Excellentie Dienstwillige Dienaer

Den negenthienden February

G. v. Vosbergen.

Baudissin antwoordde met denselven Trompetter / dat hy soude op zijn hoede zijn.

Den een-en-twintichsten February, had de Gesante Audientie by de Magistraet tot Keulen, gehaelt door den Syndicus in de Stadts Carosse/ heeft naer exhibitie van zijn Credentiael ghesprooken van de ontruyminghe / de rechtveerdige jalousie/ die haer Ho: Mo: hadden van hare ende andere Besettinghen/ daer op aen haer geschreven waren de Brieven van den elfden January laetsleden/ hoe verre hier op gehandelt / ende hoe hy door de groote instantie van de Keur-Vorst/ niet jegenstaende hy Audientie by haer versocht had / den twaelfden derselver getrocken was naer den Generael Baudissin, dat de Ministers van den Keur-Vorst hadden aengenomen zijne excuse daer over aen haer Ed: te doen/ ende hy alsnu noch begeerde / dat sy het ten goeden wilden duyden/ als gelijck mede tot haren besten/ deducerende van de voordeelen / die uyt de handelinge op de evacuatie hier voorens dickmaels vermelt/soude hebben konnen ontstaen/ van dat hy by den welgedachte Generael was bejegent met de hooghste antwoorde/ dat men zijnes oordeels wel tot naerder middelen van Accommodement soude hebben konnen geraecken/ maer dat den Keur-Vorst ende zijne Ministers soo aengestoockt wierden/ door den Graef van Ysenburgh ende andere/ dat men op den aenvecht was/ om den voorsz Generael te gaen aentasten/ ende dat men in't Sticht van Keulen daer over sich noch seer soude beklagen.

Is daer naer getreden in de klachten van de verhooginge van haer Tol- ofte Stapel-recht, op den Harinck, Labberdaen, ende diergelijcke/ dat haer Ho: Mo: waren bericht / dat men van twee-en-dartigh albus, die met gemeen verdragh op het last gestelt waren voor ettelijcke Jaren/ was gheklommen op vier-en-t'sestigh, ende het voorleden Jaer op hondert twee-en-tnegentigh albus, makende in Hollandtschen gelde onghevaerlijck ses Carolus guldens / ende dat op gesochte pretexten van Verbeteringhe van de Caye ofte Werff, versoeckende haer Ho: Mo: dat in haer vermogen niet en was/ dese verhooginge te doen/ immers niet by haer selfs alleen/ sonder bewillinge van de groote Visscherye in Hollandt/ mette welcke sy op dit Stapel-recht geaccordeert / ende hare extraordinarien ende concordanten opgerecht hadden/ dat dit was een Contractus ultro citroque obligatorius, dat de exorbitantie in allen gevalle te hoogher groot was.

Dat voor het derde noch veel onverdraechlijcker was / dat volghens deselve concordaten niet vermoghten deselve Waren boven de drie dagen/ gelijck hy bericht was/ daer aen houden/ dat sy luyden nu een groot gedeelte van de Schepen met sulcke ende andere Gasten Waren ende Koopmanschappen van allerley soorten tot verderf van deen ende ruine van den Koopman / die deselve gedurende den Vasten ter Merckt niet en konden krijghen / hadden gearresteert/ ofte ghedooght dat gearresteert waren geworden/ dat dit streedt tegens de gemeene Vryheyt van de Commercien/ ende niet anders strecken konde als tot haer eygen nadeel / als de welcke met het opsperren van desen wegh / den Koopman soude necessiteren eenen anderen te kiesen / den welcken hy dan lichtelijck soude blijven continueren / geconsidereert de difficulteyt die daer viel in't opvaren van den Rhijn / ende de groote zware veelvuldige Tollen die te passeren waren ; dat hy wel hadt verstaen/ dat het eygentlijck der Regierders schuldt niet en was/ maer

dat

dat het een opmerckelijcke ende schadelijcke saecke voor de constitutie van hare Stadt was / dat de Trafiquanten souden vernemen / dat deselve soo weynigh gesaghs over hare Burgerye hadde/dat tegens wille ende danck sy versden met gewelt aenhouden / 'tgene de Magistraet soude hebben laten passeren / dat sy-luyden naer hare wijs heyt wel konden gedencken / dat men de schaden ende interessen daer door geleden/ op haer ende hare Borgerye/ billijcken soude moghen met soodanighe middelen als men best konde/ verhalen / ende of men de jeghenwoordige aenhoudinge van sich mochte schuyven willen / ten respecte dat den Keur-Vorst daer in mede participant was/als willende van ghelijcken niet gedooghen/ dat de Sweedtsche door den opvoer van dese Schepen souden ghespijst werden: Soo stont haer toe/als zijnde een Koop-stadt, ende die / gelijck geseyt is/daer by solemnele Contracte verbonden hadden, alle beletselen t'haren diligentie af te loopen/ van wien die oock mochten voorkomen/ dat dit een abuys was/ dat men de Troupen van Baudissin hier met gemeynt was uyt te hongeren/ dat sy Wijn by haer selfs in abondantie hadden / soo tot Lints als andere Plaetsen/ dat haer Koren tot broodt van boven tot genougen wierde toe-gebracht / dat sy boven dien mosten considereren/dat soo lange de Ruys-luyden ontrent de Plaetsen daer sy laghen Schencken ende Broodt hadden / dat de Soldaten van hongers-noodt niet en souden moeten vertrecken; Dat hy by den wel-ghedachten Generael Baudissin op dit stuck mede gehandelt hadde / ende dat hy hem hadde belooft / dat hy de libertey t van de Commertien op den Rhijn / niet en soude verhinderen/neinaer alle dese Schepen vry ende vranck / mits betalende de Tollen, laten passeren soude/ dat de exempelen by veele volckeren/ ende namentlijck mede in Nederlant notoir waren / datmen niet jegenstaende de hostiliteyt/ de Commertien haren cours liet houden / dat de Schippers getroost waren / als sy maer verlof van hier hadden/voorby de Sweedtsche Guarnisoenen te passeren/ ende datmen wel mochte gedencken / dat sy hare Waren ende ingheladen goederen niet en souden willen hasarderen / als sy vermoeden van aenhoudinge hadden/dat hunne Ed: van wilden betrachten/ dat dese Schippers/ die alreede aen den tijdt verderf ende afslagh van hare Visch ende Haringh seer veel klaeghden verloren te hebben / buyten klaghten mochten worden ghestelt / ende sy daer op oock aenhouden mosten by den Keur-Vorst gelijck hy bereedts gedaen hadde/ als sijnde groot periculum in mora.

Voor het vierde, alsoo hem by eenen Willem Thor, een Jonghman van de Religie was gedaen behandigen door den Agent Bilderbeecke, sekere Acte gheteyckent by de Heeren haer Ho: Mo: Gedeputeerde in't Legher voor Maestricht, daer by hy wierde gecommitteert totten inkoop der wapenen/die binnen Keulen mosten worden ghekocht tot behoef vande nieuwe lichtinghen / ende soo voorts tot dien eynde aldaer / als een Dienaer van haer Ho: Mo: wierde erkent ende aenghenomen / ende dat niet tegenstaende dies hy voor sijne des Heeren Vosbergens aenkomste ter sake van de Religie was gecondemneert in sekere zware boeten/ende dat men den selven dagh/ datmen wiste dat hy op den wegh was/ ende binnen quam / hem hadde gepooght te executeren: Soo heeft hy hem daer over ten hooghsten gherepresenteert/als wesende ongehoort, datmen in een Stadt die op Commertie gefundeert was/ soodanige Inquisitie soude invoeren tegens de gene

die

die haer andersints stille ende obedient onder hare Magistraten droegen/ om dat sy haer/ gelijck men het aldaer heet/ niet en qualificeerden / dat is Roomsch Catholicq maeckten/ende noch ongehoorder/datmen een Dienaer van haer Ho: Mo: in boete soude condemneren/ om dat hy professeerde deselve Religie van sijne Meesters/dat ten tijde van Ducq d'Albe, ende de grootste persecutie in Nederlandt de Stadt van Antwerpen bestaende/ gelijck de Stadt Keulen, op de Koopmanschap niet toe en liet/ dat de uytheemsche ende andere Koopluyden die hare Stadt frequenteerden/ende als Facteurs daer laghen/ende haer in stilheyt hielden / gelijck desen Man aldaer / om der Religie wille wierden vervolght/ veel min / dat sy selfs teghens de frequentatie ende welvaert harer Stadt / als uyt haer selfs soodanighe executien ende persecutien souden ghedaen hebben/ ende of sy schoon (gelijck den Agent Bilderbeeck hem bericht hadde) wilden pretexeren dat sy de hant nochte qualiteyt van de gheene die dese Acte hadden gheteyckent/ niet en kenden; dat hy haer nu quam getuygen/ dat hy derselver handt ende hare qualiteyt als neffens zijn Excellentie den Heere Prince van Orangien uyt haer Ho: Mo: Vergaderinge selfs Gecommitteert in het Leger/ seer wel kende/ende dat sy derhalven 'tselve pretext moesten laten varen / ende hoe-wel haer Ho: Mo: hem geen last gegeven hadden / ende deselve niet gewent waren haer te ingereren in de Regieringe van andere / dat sy evenwel niet en konde laten haer te seggen/ dat de conscientien stonden onder Godt alleen, ende dat met den dwanck over deselve niet anders en wierde te wege gebracht/dan dat veele Hypocriten ende verbitterde gemoederen tegens soodanige Regieringe/ behalvens alle 'tgeene geseght is/ wierden opghewekt/ dat de Magistraet van zijn Onderdanen niet meer konde eyschen dan den uytterlijcken plicht, ende terwijlen haer Ho: Mo: in hare Lantpalen alle/ ende by namen oock die van deser Stadts Roomsche Catholicque volkomen vryдом gaven/ om by haer te woonen / hare winckels te openen/Koopmanschap ende Neeringe te drijven/naer haer welgevallen/ dat sy in allen gevalle niet gevoecht en waren tegens d'Onderdanen van haer Ho: Mo: veel min die sy advoueerden voor hare Dienaers ende Ministers soodanige rigueren te gebruycken.

Voor het leste, heeft haer gerecommandeert de goede acht ende expeditien/ van de particuliere saecken ende processen / hem by particuliere Missiven van haer Ho: Mo: aenbevolen.

Op allen desen hebben gedifficulteert volkomentlijck te antwoorden/tot dat sy de principale saecken souden gebracht hebben in breeder ende naerder deliberatie/ alsoo sy maer met de Burgermeesters ende weynige oude met eenen Pensionaris daer by den anderen na gewoonte waren / begeerden oock zijne Propositie niet by geschrifte als deselve wel gevat ende gerecapituleert hebbende / maer wisten hem ex tempore te seggen op de particuliere recommendatien / dat sy sorchvuldich waren/ om expeditie van Justitie te doen hebben/ aen de vreemde/ die voor haer in rechte waren / dat het aende Solliciteurs Mateus Pietersz, ende Paul de Willem selfs gestaen hadde/ als hebbende eergisteren ofte huyden gefurneert 'tgeene van hare zijde te furneren stont/ 'twelck hy de Solliciteurs gereprocheert hebbende / mosten deselve bekennen sulcx waerachtigh te wesen.

Wat de saecke van Macharis Leuwen tegens Bieram aenginck / dat die op

Spiers

Spiers by Appel was betrocken/ dat hare Stadt onder dat Camergerecht stont/ ende sy de cours van de ordinaris Justitie niet en konden weeren. d'Ambassadeur seyde bericht te zijn/ dat sy vermochten/ saecken van sulcken nature aen haer te behouden/ ende dat hem den Advocaet ende Solliciteurs in dese saecke alleenlijck versocht had/ dat sy wilden rijpelijck examineren seeckere Deductie ofte advertissement van rechten/ dat sy hare Ed: soude overleveren/ daer by hy soude deduceren/ dat sy selfs competente Rechters in desen bleven/ voegde daer by/ dat sy na hare hooge wijsheyt wel konden considereren/ wat traficquerende Steden daer aen gelegen was/ dat hare Koopluyden met geen langwijlighe ende sonderlijcke niet met onsterffelijcke processen/ gelijck deselve voor het voorsz Camergerichte van Spiers vielen/ en wierden gesleept ende verdorven/ dat sy daeromme dese saecke aen haer houden/ ende in goede Justitie termineren wilden/ als werdende dese contendenten met Arresten die sy op elkanderens goederen gedaen hadden/ in den gront geruineert.

Seyden oock op de saecke van Willem Thor, dat sy op de qualiteyt der geene die dese Acte geteyckent hadden nu genomen/ gecontenteert waren/ maer dat het echter geen commissie en was van haer Ho: Mo: noch perpetuel; Op de reste namen aen hem schriftelijck antwoort te geven/ gelijck die hier naer volgde/ beklaechden haer over Baudissin/ dat hy haer soo plotselijck Hostiliteyt had aen gedaen/ tastende aen de plaetse van Duytsch, ende plantende zijn Canon op haer Stadt sonder van haer daer toe geprovoceert te zijn/ maer ter contrarien/ hebbende zijn volck vry acces tot die tijt toe gehadt in haer Stadt/ aldaer mogende koopen allerley waren/ effen soo wel als de Keyserche ofte Ligistische Soldaten/ zijnde 'tselve qualijck te passe gekomen aen eenige/ soo Soldaten als Officieren van den voorsz Baudissin die binnen de Stadt Keulen gebonden ende gevangen zijn naer dese foule. die sy alsoo noemen mochten/ als hebbende den voorsz Baudissin geen macht genoech om de Stadt aen te tasten/ ende priverende zijne Armée van alle toevoer uytte voorsz Stadt/ ende hem mede van alle correspondentie/ die hy aldaer/ alwaer alle Desseinen ghemaeckt wierden/ sien/ ende hooren konde door zijn eygen Ministeren/ wisten te seggen dat hy pretexeerden de groote circumferentien van retrenchementen/ daer mede die plaetse ombvangen wierde/ als zijnde gemaeckt om een geheel Leger daer in te logeren/ ende dat hy die wilde gecoarcteert/ ende niet wijder dan om de plaetse selfs gelecht hebben/ welcke reden den voorsz Generael Baudissin selfs hem geallegeert hadde/ maer dat 'tselve impertinent/ ende op een ander ooghmerck leggende was; Men konde niet anders vernemen/ dan dat den Generael door schrick ende dreygementen van schieten groot gelt van die van Keulen gemeent was door desen middel te extorqueren; Maer de Baterien/ die ten tijde/ doen den Grave van Mansvelt daer mede had gelegen daer tegens over gemaeckt was/ nu wederom versterckt/ ende zware Metale Stucken/ tot veele in getale daer op ghebracht zijnde/ versekerde de Keulsche seer/ ende bleeck te seer van zijne zwackheyt/ dat hy van de geene/ die tumultuarie naer hem overscheepten/ geslagen/ immers van daer verjaecht wierde/ konde oock uytte zijne wel verstaen/ dat soodanigen entreprinse/ ontijdelijck ende onbedachtelijck aengevangen was/ ende hy daer van berou hadde/ hoewel hare Discoursen altijts daer op liepen dat dit Papen-nest,

ende daer den raet ende macht van teghen-partie te vinden was / aenghetast / ende uytgheroept moste worden / ende den Coninck van Sweden daer op het oogh ghewoorpen hadde / ghemeent was den Rhijn nederwaerts te komen.

'sAvonts naer den eeten / quamen de Baron van Hullinckhoven ende de voorsz Metternich, nemende hy haer mede de Heer Ketsgen hem wederom spreecken / vindende misschien de Troupen van den Graef van Isenburgh niet in State ende ordre naer des Keur-Vorsts wensch / ende beklagen haer de novo; van dat sy naer de conferentie / die hy Ambassadeur met den Generael Baudissin gehadt hadde gewacht / seggende dat zijn flauwigheyt hem courage gegeven had / dat hy van selfs sonder des het Landt geruymt soude hebben / dat men wel sien konde wat staet hy op zijn ses plaetsen / die hy wilde behouden / te maecken had terwijlen Nieuburgh een van die alreede overgegaen was, hy soo verre hy hem met de wapenen van haer Ho: Mo: gedreyght hadde / dat hy wel soude geruymt hebben. De woorden groeyden aen beyde zijden als vooren hooch / zijnde doch in substantie deselve / wat scherper contestatien als de voorige; De tijdinge uyt het Stift Munster noopende de progressen / ende weynige resistentie / die den Lant-Graef van Hessen ghedaen wierde haer seer troublerende ende haer verdrietende dat sy de voorsz Troupes van den Graef van Isenburgh tegens Baudissin moesten gebruycken in plaets van den Lant-Graef te besoucken: d'Ambassadeur seyde boven't voorgaende dat het vreemt was / dat men wilde Baudissin niet alleen doen beloven maer oock dadelijck in't werck sterck stellen de ontruyminge / daer hy maer een simpel Cavalier ende Minister was / terwijlen den Keur-vorst een vermogent Heer / ende Broeder van den Hartoch van Bayeren, hooft van de Catholicque Ligue zijnde / ende alsoo beyde alles vermogende by den Keyser / tot noch toe niet en hadde Cathegorique hem daer over verklaert ende sterck gemaeckt / seggende ront uyt / dat sy't mochten verstaen soo sy wilden / dat hy Baudissin gelijck moste geven / ende hy zijn procedure by haer Ho: Mo: wel defenderen soude. Sy repeteerden / als het daer aen maer staen soude / dat den Keur-vorst hem by gheschrift maecken soude / dat de ontruyminghe van haer zijde mede soude worden ghedaen / dat hy te vrede soude zijn / hem op't alderstercksté te verbinden / ende selfs in persoon naer den Keyser / ende zijn Broeder te reysen / mits hem verklaert ende besorght wordende goeden ende verseeckerden pas; teghens 'twelck d'Ambassadeur wederom opposeerde / dat het niet en was de saecken ghelijck stellen / den eenen effectuelijck te doen ruymen / ende den ander maer beloften te krijgen / seyde mede by Baudissin vernomen te hebben / in wat vueghen de goede trouwe in de handelinghe door den Oversten Neipraet met Baudissin van weghen zijn Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt ghepleeght / ghesept wierde gehouden te zijn / dat hy gheen ander middel en wiste / als de sequestratie / ende terwijlen sy daer aen niet en wilden / dat men moeste afwachten wat Resolutie den Rijcx-Cancelaer ende Directoren op desen souden nemen / die daer toe alderbest soude te disponeren zijn / als hy de verseeckertheyt saghe van des Keysers zijde.

De

De antwoorde van den Hertogh van Nieuburch / was luydende als volght.

De Doorluchtichste Vorst, Heer *Wolfgangh Wilhelm*, Paltz-Graef by den Rhijn, in Beyeren, tot Gulick Cleef ende Berg Hartogh &c. Heeft aengehoort ende vernomen, wat in naem ende van wegen de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlandische Provintien derselver voorname Afgesante den Edele ende Gestrenge Heer *Gaspar van Vosbergen* Ridder &c. by sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt onlangs voorgebracht eerst mondelinge, ende namaelen in geschrifte overgegeven. Ende bedanckt sich sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt eerstelijck Vrunt Nabuyrlijck wegens der aengebodene nabuyrlijcke groetenisse ende aenbiedens, ende daer neffens aenexen wel meynende geluck wenschinge, ende versoucken den Heere Gesante anderwerf genadelijck, hy wille onbeswaert sijn, welgemelte Heeren Staten wederom harer Vorstelijcke Doorluchtigheyts nabuyrlijcke groetenis ende ghenegen wille aendienen, met vordere ontbiedinge dat sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt deselve van Godt Almachtigh, eene vredelijcke oock gerustighe, ende heylsame welstandt van herten doet toewenschen, ende sal sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt een vreugde sijn ten dickmaelsten te vernemen.

Aengaende het Hooft-stuck van dese saecke, soo en hout sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt noch in danckbare goede Memorie, hoe yverich sich de welgemelte Heeren Staten Generael hebben laten aengelegen sijn, ende bemoeyt, den tusschen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt tot Brandenburgh, ende hare Vorstelijcke Doorluchtigheyt provisionaliter afgedeelde Landen tot Neutraliteyt te helpen, ende deselve daer by te erhouden, oock te verhelpen, dat uyt deselve het beydersijts Krijsch-volck afgevoert worde.

Ende hoewel dat wijlen Graef van *Pappenheim*, als oock de Graef van *Gronsfelt*, ende andere Keyserlijcke Oversten, in den van sijne Vorstelijcke Doorluchticheyts naer inhout van het provisionel verdrach ingehoudene Landen, loop ende Monsterplaetsen te hebben, aengesocht; Soo heeft doch sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt met Remonstratie, dat oock van de Keyserlijcke Majesteyt selfs aen dese Landen de Neutraliteyt sy ingewillight, als oock met andere welgefondeerde motiven deselve bejegent, dat sy daer van afstant gedaen, ende Godt lof tot noch toe, buyten dat van de Generael *Baudissin* is geschiet, Sijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Onderdanen met geen Loop- ofte Monster-plaetse niet en sijn beswaert geworden; Ende al-hoewel zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt wel hadden moghen vergonnen aen sijne, behalven sulcks hooghverdorven Onderdanen, van de schandelijcke deurtochten te mogen blijven bevrijdt, indien oock met den Keur *Brandenburg* opgerechten vergelijk expresselijck is bedongen, aen yder een te Water ende Land de vrye passeringe en repasseringe toe te laten: Soo heeft sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet weten te beletten, oock is sulcx der veraccordeerden Neutraliteyt niet te weder, dat gemelte Graef van *Pappenheim* door sijne Vorstelijcke Doorluchticheydts Landt heeft sijnen march genomen, waer by doch Godt lof al het langduyrige stil leggen is achterlaten, nochte aen deselve in sijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Vorstendommen *Gulick* ende *Bergh*, egeene contributie toegheestaen noch gegeven worden.

Ende en hout het sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt gantschelijk daer voor, ten sal oock in desselfs Graefschap *Marck*, veeler schaden worden voorgebouwt, want haer

haer de Keur-Brandenburgsche beampte by gemelte Graef eerder hadden aengegeven. Maer wat aengaet sijne Vorstelijke Doorluchtigheyt, soo en onderlaet deselve niet, oock wel somtijts onversocht mogelijcke diversie te maecken, soo wel in gemelte Vorstendommen, als oock niet weyniger in den Graefschappen *Marck* ende *Ravensbergh*, als sy dier oorden eenighe door-tochte van Krijsch-volck bemercken, 'twelck doch wegens 'tverre af gelegentheyt niet altoos tijdelijck genoech kan geschieden; Dan aengaende het schadelijck stillegghen des *Gronsfeldischen* volcks in't Vorstendom *Bergh*, willende sulcks door het groote water, ende dat men des Heere Staetsche Gesanters ende desselfs verrichtinge by den Swedischen Generael *Baudissin* afgewacht heeft, by de Keulsche worden onschuldight, doen hare Vorstelijcke Doorluchtigheyt sich dies versien tot sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt aen derselver Onderdanen behoorlijcke satisfactie ofte vergoedinge daer over doen laten.

Soo en heeft oock sijner Vorstelijcke Doorluchticheyts Gulickschen Onderdanen, de aen ende aftochte der Heeren Staten Armée tot de belegeringe, ende na de veroveringe der Stadt *Maestricht*, de verscheydene stercke Convoyen geduyrende de belegeringe voorgevallen, het langduyrige fouragieren in harer Vorstelijcke Doorluchticheys Landen tot dat den aftocht is gevolght, het refreschercn van den Generael Luytenant *Staeckenbroeck* in het Vorstendom *Gulick*, noch voor het opbreecken van *Maestricht* met de Stadische Ruyterye gedaen, het thiendaechsche stilleggen by sijne Vorstelijcke Genade den Prince van *Orangien* met het gantsche Staetsche Leger in sijner Vorsteli cke Doorluchticheyts Vorstendom, in sijne te rugh komste gehouden, oock vervolgens des Hartogs van *Boullions* intochte ende doorrijden door verscheydentlijcke sijner Vorstelijcke Doorluchticheyts Gulicksche Ampten, ende daer by voorgenomen afperssen veeles geldts van sijner Vorstelijcken Doorluchtigheyts Onderdanen, eenen merckelijcken groote schade veroorsaeckt, niet konnende by de arme Onderdanen in vele jaren wederom werden versmert, doch terwijl de Heeren Staten ende des Heere Prince Vorstelijke Genade wegens toekomende verschooninge goede hoope hebben gegeven, oock starcke bevelen hebben uyt gaen laten; Soo heeft sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt dit goet vertrouwen, dat den Almogende sijne genade sal verleenen, dat desselfs lieve Onderdanen naer desen sullen blijven verschoont, ende wat respireren mogen, 'twelck deste eerder te hoopen is, wanneer hun alle krijgende deelen resolveerden, in dese Landen, niet alleen alle excursien, spolieren, ende placquerien, maer oock de doortochten ende hostiliteyt onder haer selfs, in desen in te stellen, dieswegen des Heeren Gesantens goedige verklaringhe wert te gemoet gesien.

Want oock met de meergedachte schadelijcke doortochten ende stilleggen het dese beschapentheyt heeft, ende der Heeren Gesante gheduyrende sijn verblijf by ende om sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt uyt de hem voorgelechte schriften klaerlijck heeft konnen sien, dat 'teene ende 'tander sonder voorweten van sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt oock teghens haren wille ja met desselfs hoochsten mishagen ende beswaernisse is gepasseert, ende selfs oock gesien heeft, hoe de onnosele Onderdanen met derselver wooninghe ende goederen tot den gronde toe sijn bedorven, konnende by hun in lange tijt niets meer daer van te wederhalen sijn; Soo en kan sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt niet begrijpen, hoedanich de Heeren Staten

ten (al-hoe-wel men niet meynen wil dat het hun aen gelegentheyt ende vermogen sulle ontbreecken van dese Landen groote schade by te vougen konnen) eene sulcke hardigheyt sullen justificeren, oock wat het hun soude helpen ofte waer toe konnen dienen dese verdorvene Lande ende Luyden meer droefenis met nieuwe inquartieringe van hun Krijsch-volck te willen toevougen, vermeerderende deselve ruin ende veroorsaeckende hare desperatie ende desolatie, ende haer ten vollen aen den bedelstock te helpen brengen, aenmerckende, dat sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt nochte de *Gronsfeldisch* enochte die onder 't Commando van *Roveroy* genomene ende den Grave van *Isenburg* ondergevene Troupen Krijsch-volck beriepen, ende by haer niet en staet hare Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt tot *Keulen* van wien sy hulpe te soecken, mate voor te schrijven, ende sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt als boven gedacht, wegen het schadelijcke stilleggen in dese hare Landen aen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt noch starcke aenvorderinghe urgeren, maer in geenderley manieren gemeynt sijn, sulcx langer aen deselve te willen toestaen, maer van meyninge sijn sich *propose* daer tegens te opponeren, ende waerom soude sijn Vorstelijcke Doorluchticheyt des Heere Keur-Vorsts tot *Keulen* (wiens Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt toe en staet hare eygene Actiones te justificeren) moeten ontgelden. Bedanckende haer veel meer tegens hare Hooch Mogenheden vrundt nabuyrlijck ende ten hoochsten, dat sy nochmaels hun hebben laten believen sijner Vorstelijcke Doorluchticheyts Onderdanen ruste ende vrede te bevorderen, verhoopende sy voort aen in sulcke Christelijcke Vrede-lievende ende nabuyrlijcke goede genegentheyt tegens sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt ende derselver onschuldige Onderdanen hun sullen laten willen believen te continueren, 'twelck den Almachtighen ende gerechtigen Godt in veele wegen met ghenaden wil beloonen.

Oock bedanckt sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt welgemelte Heeren Staten Generael gantsch vrundt ende nabuyrlijck, om dat sy niet alleen ten leefs-tijden van des Conincks van Sweden Hoochloffelijcker Memorie sijner Coninckliijcke waerden genegentheyt te verwerven tot accorderinge van een bestandige Neutraliteyt voor sijne Vorstelijcke Doorluchticheyts Landen, soo salutaire Officia gheinterponeert, ende de af-stellinge der in dese Landen doenmaels aengestelde Monsterplaetse verkregen, nemaer oock nu ter tijdt, als na aflijvicheyt van sijne Coninckliijcke waerde, den Sweetschen Generael *Baudissin* hem te inquartieren gepoocht, waer op de meergemelte *Roveroysche* ende *Gronsfeldische* Soldaten hem sijn gevolgt, dese aensienelijcke Ambassade, uyt haer Vredelievend gemoet oock onvervalste affectie, tot weder afvoeringe van allersijts Krijsch-volck, ende achterlaten van toekomende inquartieringe in sijner Vorstelijke Doorluchticheyts ende dessels benabuyrde Landen te bevorderen, hun hebben believen laten; Ende soo als sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt sich in't beginne tegens meergedachten Heere Gesante heeft verklaert, desen secours als boven geseyt, niet te hebben gesolliciteert, haer oock niet lievers soude sijn, ende naer haer best vermogen sigh daer heenen te willen bemoeyen ende bearbeyden, oock oirbodigh te solliciteren, dat des Heere Gesantens aenbrengen worde naergekomen ende alle het Keysersche ende der *Catholique Ligue* Krijsch-volck van de *Noort-Zee* af tot *Minden*; ende van daer soo verre sijner Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van *Keulens* Landen haer strecken, tot aen de *Mosel* toe,

toe, als oock uyt de provisionaliter tusschen sijn Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Brandenburgh* ende sijne des Heere Paltz-Grave Vorstelijcke Doorluchticheyts afgedeelde Landen, beneffens oock uyt de Landen des Bisschops van *Osnabrugge* ende allen anderen Landen, west-waerts aen de *Weser* gheleghen, nochte loop ofte Monsterplaets meer werde verwilliget, oock daer over by de Keyserlijcke Majesteyt ende gemelde *Catholicque Ligue* hare Ratificatie ende toestemminghe te verkrijgen, dat oock denselven geene contributie tot onderhoudinge van haer volck, oock soo gantsch geen doortoghte door gemelte Landen ('twelck wel noyt voor desen als boven-gedagt, maer het contrarie is verasscheydt geworden, ende dieste besorgelijcker te hoopen is) toegestaen soude werden; Boven dien ende voor allen ontbiedt sigh sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt, wanneer maer den Generael *Baudissin* koste worden gedisponeert, dat oock de Spaensche Troupes aen sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt tot *Keulen* van de Serinissima *Infante* tot secours toeghesonden, uyt sulcke Landen wederom te rugh gesonden sullen worden.

Nu hadde zijne Vorstelijcke Doorluchticheyt wel gehoopt ende van herten gewenscht, indien des Heere Gesantens aenbrenghen, niet weynigher by zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Keulen*, als by zijne des Heere Paltzgraef Vorstelijcke Doorluchticheyt wel is op en aengenomen, midts hem aenbiedende tot yverige ende gedesireerde respective onderbouwinge ende bemiddelinge, dat daer op soo wel de Keysersche als Ligische ende andere van de Serenissima *Infante* hier over toegeschickte Troupen souden moeten af-trecken, oock sulcke des Heere Gesanten bewegelijcke interpositie ende op goede rationes gefondeerde motiven den Generael *Baudissin* souden geinduceert hebben, ende sich daer toe laten disponeeren, met sijne onderhebbende Armeé, op d'eene zijde der Mosel mits allen opgemelten Landen hem te desereren, ende deselve gantschelijck te evacueren ende verlaten, met toesegginge daer in niet wederom te sullen komen, nochte contributiones daer uyt te vorderen, maer alsoo hy hem verklaert aldaer noch sommige oorden in besettinge te willen houden, soo en verhoopt zijne Vorstelijcke Doorluchticheyt al *noch dat* hy tot verder onderhandelinge soude sijn te brengen, versouckende den Heere Gesante gantsch instantelijck dat hy wille wijders tenteren den Generael *Baudissin* met voorghevaste ge-allegeerde ende andere daer toe dienende motiven, soo in discoursen mochten voorvallen, tot volkomene ontruyminge te disponeren, 'twelck den Generael *Baudissin* te recuseren soo veel te minder oorsaeck sal hebben, wanneer den Heere Gesante hem van 'sgelijcks wil berechten, dat de Heeren Staten selfs oock wat hun aengaet alle neerstigheyt sullen en willen doen, dat deselve voorslagh van des Generaels *Baudissin* Superioren ende andere Potentaten ende Vorsten die het eenighsins mochte aengaen, geapprobeert ende geratificeert werde. Doch in cas van weygeringe, soo begeert ende versouckt zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt den Heere Gesante dat hy wille bevorderen, dat het Klooster *Siegburgh* aen zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt wederom worde ingeruymt, want hoewel zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt van harer zijde de recuperatie van 'tselve Klooster soo langhe te traineren tot dat by gemelte Superioren des Generaels *Baudissin* ofte van anderen desselfs Superioren sulcks werde aenbevolen, niet soo hoogh bedencken behoefden te nemen, insonders daerom, dat middelertijdt den Garnisoen in *Siegburg* het uytloopen, ende van zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Onderdanen haren onder-

onderhoudt af te perssen ofte anderſints te beswaren niet toegelaten wort, want oock zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt nochte mette *Roveroysche* nochte *Gronsfeldische* Soldatesca eenige participatie heeft, nochte oock haer volck met der ſelver hebben geconjungeert; Soo ſtaet doch te beduchten, dat gemelte Klooſter harer Vorſtelijcke Doorluchtigheyt langhe voor onthouden, ende deſſelfs reſtitutie ſoude worden te lange gedilayeert, tot dat de overige in des Heere Keur-Vorſt van *Keulens* Landen gheoccupeerde Plaetſen ſullen ſijn gerecupereert, het mochte gebeuren dat de *Gronsfeldische* ofte andere haer ſouden derven onderſtaen ſoodanigh Klooſter te belegeren, tot groote ſchade van zijner Vorſtelijcke Doorluchtigheyts Lande, ende ſoude als dan van zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt dies te beſwaerlijcker het ſelve wederom bemachtiget worden konnen; Tot voorkominge ſulcks ende anderer beſorgelijcken nieuwe Landtſchade, ende aller præjuditien van zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt wille gemelte Generael *Baudissin* hoe eer hoe liever meer-ghedachte Klooſter aen zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt laten inruymen, ende zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt daer van metten eerſten verwittigen, tot prævenieringe van allen anderen attentaten; Doch in allen geval, vertrouwt zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt de Heere Geſante ſal hem verders bevlijtigen, nademael hem *Baudissin* ghelijck voorghemelt al ſchoon eventualiter daer toe heeft aengheprefenteert, dat zijner Vorſtelijcke Doorluchtigheyts Landen ende Luyden ſoo wel by *Baudissin* als oock by meergemelte Heeren Staten ende anderen mogen worden verſchoont, ende dat allen vorderen exactien, brennen ende anderen moleſtien moghe worden geweert, Doch by ontſtenteniſſe van ter contrarie hier in te worden voorgenomen ('twelck zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt verhoopt neen,) ſoo en koſte zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt niet worden daer over verdacht, dat ſy tot afkeer van ſoodanige hoſtiliteyt ende tot defenſie van hare Onderdanen wederom haer beſte doen ende voornemen ſouden,

By ſucceſſie van ſoodanigen allen als boven verhaelt, oock dat zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt ende deſſelfs Landen genoeghſaem ſullen zijn verſekert, ſoo en wil oock zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt niet in gebreke blijven, van deſſelfs nieuw-geworven Krijghs-volck te peerde en te voet voor ſich ſelfs af te dancken; Het welcke zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt op het aenbrenghen van meer-ghemelten Heeren Staten Afgeſanters, tot hunne meerder narichtinge, hier mede ſchriftelijcken aen te duyden niet heeft willen onderlaten, ende verſiet hem van te willen continueren in ſoodanige verdere ende heylſame interpoſitie tot bevorderinghe des vredelijcken welſtants in deſen Landen, met aenbiedinge ſulcks om deſelve niet te willen naerlaten te verdienen ende met genadighen ende geneghen wille wel by ghedaen te verblijven. *Datum Keulen, den twee-en-twintighſten February*, 1633.

't Antwoort van den Keur-Vorst luydt als volght:

Wat by zijne Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt tot *Keulen* Hartogen *Ferdinand* in Beyeren onſen genadighſten Heere van der Hoog: Mo: Heeren Generael Staten Afgeſante d'Heer *Vosbergen*, Ridder, Heer tot *Iſelaer*, by ſijne aenkomſte, ſo mondelingh als ſchriftelijck is voor ende aengebracht, oock wat door den ſelve by den Sweedtſche Generael *Baudissin* als anderſins, oock tuſſchen welgemelte Heer Afgeſante ende hooghſt-gedachte harer Doorluchtigheyts ende der ſelver verordende Raden ende Ghedeputeerde *communicando* is genegotieert, ende afghehandelt geworden,

geworden, dat alles hebben hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt volkomentlijck verstaen ende ingenomen.

Doen haer dieswegen deselve, tegens welgemelte Heeren Generaele Staten, wegens aengebodene begroetinge oock aenwenschinge van alles goeden, eerst ende te voorens vrundt nabuyrlijck bedancken, ende gelijck sy daer neffens geerne heeft verstaen dat hare Hooch Mogenheden tot onderhoudinge van alle goede correspondentie ende oprechte Neutraliteyt sich erbieden, alsoo doen hare Keur-vorstelijcke Doorluchtigheyt deselve oock hier by verseeckeren, dat sy van harer sijde insgelijcx begeerigh ende genegen sijn, met hare Hoogh Mogende in goede correspondentie, vrundt ende nabuyrschap bestandelijck te continueren.

Anders weten hare Keur-vorstelijcke Doorluchtigheyt sigh wel te erinneren, wat in des Heere Gesantens Propositie geallegueerde voor *drie* Iaren door denselven gedane Ambassade, ende wat daer by is voorghevallen, oock twijffelen niet *sulcx* by hare Ho: Mo: noch in versche Memorie te verseeren, ende heeft sulcx *oock sijner* Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt daer op gevolchde verklaringe wel betoont, in wat manieren sijne Keur-vorstelijcke Doorluchticheyt by de Hooch-loffelijcke Keur-vorstelijcke *Collegie* in't Iaer 1630. op der Heeren Generaele Staten versouck, met het H: Rijck ende de Catholicque Geunieerde Stenden oprichtinge Neutraliteyt te onderhouden, getrouwelijck gerefereert, oock hoedanich *sijne Keur-vorstelijcke* Doorluchticheyt als het Keyserlijcke Krijsch-volck *in de Gulicksche* Landen soo langen tijt gelegen, ende wegens afvoeringe by *sijne Keyserlijcke Majesteyt* tot *Regenßborgh* is aengehouden geworden, hem naer uyttersten vermogen heeft bemoeyt om sulcx te effectueren, sulcx sullen de daer heen afgeordende konnen getuygen, als oock des Heere Paltz-Graven tot *Nieuburgh* Vorstelijcke Doorlucheyt tot *Brußel* ende in den *Hage* geobtineert, dat 'teen ende ander Bourgondisch als Staatsche Krijsch-volck hun van soodane Landen souden onthouden, wanner hy hare Keyserlijcke Majesteyt ende de Catholische Geunieerde oock sulcx soude sijn te verkrijgen; Soo en heeft sijne Kenr-Vorstelijcke Doorluchtigheyt oock *insgelijcx, aen* beyden sijden wegens 'tverwilligen van soodaner ontruyminghe haer uyterste devoir gedaen, ende hares deels by sich niet laten mancqueren wat tot bevorderinghe ende stabilieringe der Neutraliteyt inde selvige Landen naer hare goede intentie ende mogelijcke bearbeyding, tot evacuatie van allersijts Krijsch-volck heeft konnen bybrengen.

Al-hoe-wel zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt haer wel weten te erinneren, dat in dit cas verscheydene klachten voorgevallen, wegens dat van *Papenheym* in den Gulickschen ende anderen Landen daer van dependerende, contrarie der Neutraliteyt is gehandelt, doch heeft zijne Doorluchtigheyt niet onderlaten, gemelten Generael *Papenheym* ernstelijck te vermanen tot de Neutraliteyt, ende dat daer tegens niets geattenteert mochte worden, maer heeft den Generael *Papenheym* daer tegens bygebracht, dat principalijck in den Lande vander *Marck* nieuwe Sweedtsche wervingen voor de handt genomen, ende alsoo den Sweedischen in gedachten Lande vander *Marck*, ja soo gaer in ettelijcke Cleefsche Steden de opentlijcke onderfluypinghe werde vergonnet: alsoo dat oock van dier oorden, in harer Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyts Vorstendom *Westphalen* onderscheydentlijcke invallen

vallen sijn geschiet, Stede ende Vlecken vyandtlijk overvallen, ende uytgeplondert, de Onderdanen gevangen, gespannen, ende met groote sommen gelts hebben moeten gerançonneert worden, ende daer door aen *Pappenheim* is oorsaeck gegeven geworden, sulcx te resenteren.

Ende hoewel in des Heere Afgesanters Propositie menti e wort gemaeckt, dat den Coninck van *Sweden* tot deser Landen Neutraliteyt soude sijn geinclineert geweest, soo heeft doch sulcx den Generael *Baudissin* niet alleen niet in't minste laten blijcken, indien hy by sijne aenkomste in den Landen van Berge soo vyantlijcken heeft gegrasseert, maer oock gemelte Neutraliteyt wel expresselijck genegeert.

Maer wat voor een beschapentheyt het met des van *Pappenheims* overtoghte naer *Maestricht* gehadt heeft, ende hoe onschuldigh soo wel sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt als oock derselver Heer Broeder hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt in *Beyeren* daer aen sijn geweest, hebben hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt genoughsaem aen de Heere Afgesante geremonstreert, oock sijne Princelijcke Excellentie van *Orangien* yegenwoordigh gesincereert, willen niet verhoopen, dat de Heeren Staten sullen van meyninge sijn sulcx verders harer Doorluchtigheyts Landen willen laten boeten.

Wel is waer, dat in sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyts Landen aen sommige oorden eenig *Gronsfeldisch* volck haer onthouden, maer 't en is oock openbaer ende lantkondigh, hoedanig de Westphælsche quartieren ende insonderheyt het Stift *Paderborn*, ende Vorstendom Westphalen van de Hessische geinfesteert onderscheydentlijcke Steden daerin met gewelt ingenomen, uytgeplondert, voorts in de assche geleyt, de Jnwoonders gevanckelijck wech gesleept, ende gerânçonneert, in voorname Steden de Stadts muyren om leeg geworpen, het platte Landt geheelijck uytgeplondert ende bedorven, oock soodanigh dat veele oorten onbewoont den Ackerbouw onbestelt, ende alles woest ende gantsch desolaet gemaeckt werde.

Insgelijcx dan oock noch onlanghs den Lant-Graef van *Hessen* sigh der Stadt *Dorsten*, ende Vestingen *Reecklinghausen* heeft bemachtight, voorts in het Stift van *Munster* ingevallen, ende daer in verscheydene Steden, als *Cosfelt*, *Halteren*, ingenomen, ende vorders *Dulman*, *Borcken* ende *Anholt* (welcke te besorgen haer oock middelertijt hebben opgegeven ofte overweldight sijn) heeft opeyschen laten, oock ondertusschen verscheydentlijcke adelijcke ende onadelijcke huysen uytgeplondert, dusdanigh heeft hy oock geprocedeert op d'ander sijde met het *Emslant* door den Velt-Maerschalck *Kniphuysen*, ende de Stede *Mildeshuysen* ende *Meppen* ingenomen, behalven dat van te vooren oock alreedts uyt het Stift *Bremen* in't Stift *Munster* diversche vyantlijcke ingevallen voorgeloopen sijn; Also dat sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt immers groote reden heeft, ende genootsaeckt is geworden, haer derselver in allen natuyrlijcken rechten geoorloofder defensions middel te gebruycken.

Ende soude't in cas van ter contrarie, hem laten aensien, als soude men van meeninge sijn sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt te noodigen willen tot harer vyanden discretie ende gewelt haer te submitteren; 'twelck sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot hare Ho: Mo: wegens der met hun duslange onderhoudene

ende van beyde sijden nochmaels aengebodene ende geconteſteerde vrundt en Nabuyrſchap niet willen toevertrouwen; maer moghen hare Ho: Mo: wel ſijn verſeeckert, dat by hare Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt noyt de meyninge is geweeſt, ja noyt in hare gedagten is gekomen, de Spaenſche in hare Landen te willen verſorgen van winter quartieren, maer indien den Generael *Baudisſin*, gelijk lantkondigh in deſen haren Ertz-Stift onverhoedts vyandtlijck is ingevallen, ende met een tamelijcke aental Ruyterye is geweeſt verſien, oock door onvoorſienlijcke veroveringe des Cloofters *Siburgh* ende daer op te gelijck gevolgde inneminge der Stadt *Lmts* den voet daer in geſet, maer ſijne Keur-Vorſtelijcke Doorlugtigheyt haer onbereyt bevonden, ende boven vermoeden haer de *Gronsfeldiſche* Aſſiſtentie daer heeft opgehouden, oock ondertuſſchen de Stadt *Andernach* geoccupeert, ende heeft men naerichtinge gehadt, dat verſcheyden Sweetſche Overſten met Patenten verſien, in den voornaemſte Steden van dit Ertz-Stift hare wervingen aenſtelden, oock dat *Baudisſin* alle Ampten ende Heerlijckheden op contributie geſeth, oock deſe Stadt *Keulen* ſoo ſtarck tot *Deutz* heeft aen boort geweeſt, dat het ſig heeft laten aenſien (gelijck ſy oock haer hebben opentlijck laten verluyden) dat men dit Erts-Stift te ſubjugeren is gemeynt geweeſt, maer ondertuſſchen ettelijcke Keyſerlijcke Troupen met byvoeginge eeniger weynigen Spaniſchen Compagnien hare Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt van de Seriniſſime *Infante* ſijn geoffereert, deſelve oock heeft laten aentrecken, ſoo heeft ſijne Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt haer niet konnen jmagineren, dat de Heeren Generaele Staten, als vrundt ende Nabuyren, ſulcke aſſiſtentie haer misgonnen ſouden, veel min dat ſy hier uyt een ſoodane ombrage ofte naerdencken, als in hunne ſchrijven van den *elfden* Ianuary aengeduydt, oock derſelver Agent yverich voorgehouden worden, ſouden getrocken hebben, want by ſoodane conſtitutie van ſaecken ſijne Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt eene alſulcke hulpe van haer Ho: Mo: oock geerne ſoude hebben geaccepteert edoch tot weghneminge van allen achterdencken van de Seriniſſima *Infante* heeft begeert, gemelte Troupen te belaſten, geduyrende deſe expeditie tegens de Stadiſche niets vyantlijckes te attenteren, 'twelck oock alſoo is vervolght. Vertrooſtende ſich alſoo ſijne Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt dat de Heeren Staten, mits ſoodane omſtandicheden conſiderende, egeene reden hebben, derſelver als tot rupture van de Neutraliteyt hebbende oorſaeck gehadt, ſulcx toe te ſchrijven, alſoo oock aen hare Ho: Mo: by derſelver Neutraliteyt noyt is voor uyt bedongen geweeſt, dat men in diergelijcke occaſie, tegens eenen ſulcken openbaren vyandt, hem niet met andere wereltlijcke aſſiſtentie ſoude behelpen.

Doch dat de Heere Generaele Staten hare albereyts gepubliceerde ordinantien weder hebben ingetrocken, ende deſe Ambaſſade te voorens aen ſijne Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheydt willen afvaerdighen; daer over doet ſijne Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt tegens deſelve hem vrund Nabuyrlijck bedancken, nemende oock tot ſonderlijcken danck aen, dat de Heere Afgeſante by deſes tijts gelegentheyt ende winter-ſaiſoen, ſoodane Ambaſſade, oock verdere moeyelijckheden over hem nemende, ſig gantſch naer boven tot den Generael *Baudisſin* te vervougen, om denſelven te diſponeren de in deſen harer Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyts Ertz-Stift geoccupeerde plaetſen te ontruymen ende te quiteren, ende hadde ſijne Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt wel gehoopt, dat den gemelten *Baudisſin*, aen der

der Heeren Staten Authoriteyt soo veel soude hebben gedefereert ende de *remonstrationes* door den Heere Afgesante bygebracht, hebben laten plaets vinden, maer verstaet sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt uyt dessels gedane verklaringe, dat sulcx by hem niet en is te verkrijgen geweest, ende alhoewel hy hem heeft laten verluyden, het volck uyt sommige slechte Vlecken ende Dorpen te willen ligten ende afvoeren, immiddels noch alle de beste Steden ende passen daer yets wat aenghelegen is; beseth te willen houden, soo sijn hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van dit ongetwijffelde vertrouwen 'ten sal den Heere Afgesante, als insonderheyt oock de Heeren Generaele Staten hun sulcx voorkomende, anders niet konnen bemercken, als dat sijn Keur-vorstelijcke Doorlugtigheyt in soodane des Generael *Baudissins* gedane verklaringe te condescenderen, geheel ongeraden ende ondoenelijck bevinden, want hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt in noch grooter gevaer ende ongelegentheyt als oyt voor desen souden wesen vervallen, ende willen hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt alsoo gantschelijck hoopen, dat nochte de Heeren Generaele Staten, nochte yemant anders haer soude sulcx ten quaden opnemen ofte verdencken konnen, dat sy haer met dusdanige verklaringe des Generaels *Baudissin*, wordende in't gemeen van alle Man als onbillijck geacht, niet konnen contenteren maer uyt natuerlijcke inradinge oock toelatinge, haer om derselver recuperatie, als geweltsamelijck ontnomen sijnde, ende door bemiddelinge van de Heeren Generaele Staten ende derselver welmeynende interpositie in der goede niet impetrabel wesende, soo goet ende best sy konnen derselver aentenemen: soude andersints sijne Keur Vorstelijcke Doorluchticheyt niet tegen gevallen hebben; wanneer sy anderwerf in der minne wederomme tot het hare hadde geraecken, enwde daer by verseeckert sijn konnen, het onderhebbende tot harer defensie ende salveringe toegesondene Krijsch-volck, wederom te laten aftrecken, ende hare arme Onderdanen van soodanen last te ontheffen.

Immers, want de Heeren Generaele Staten oock wel meynentlijck hebben laten significeren, wanneer tot verhoedinge van alle suspicie, soo wel het Keyserschе, als Spaensche, mede oock der Catholicque Unie Krijsch-volck (soo verre haer de in des Heere Afgesanters afgelechte Propositie gedesigneerde limiten strecken) afgevoert oock niet weder daer in komen als van gelijcken oock geene loop ofte Monster-plaetse in deselve vorders vergonnet, nochte tot derselver onderhout eenige contributien daer uyt in toekomende te laten volgen, ende sulcx van hare Keyserlijcke Majesteyt ende de Geunieerde Catholicque Ligue ende Stenden geapprobeert ende geratificeert soude moge werden; Soo wierde sulcx sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt soo veel haer ende hare Landen concerneert, niet sijn te weder, maer mitsdien de Heeren Generaele Staten, niet harer Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyts consent alleen, maer oock der Keyserlijcke Majesteyt ende ander Geunieerde Keur ende Vorsten approbatien ende ratificatien hier over begeeren; Soo wil sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt by hoochgedachte hare Keyserlijcke Majesteyt ende andere derselver Geunieerde Stenden, tot consenteringe van sulcx haer ten hoochsten laten aengelegen sijn, waer aen hare Ho: Mo: om soo veel te min sullen hebben te twijffelen, als geteyckende sulcx van sijner Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot bykans ten gronde toe geruineerde Landen ende Onderdanen, betrouwende vastelijck, hare Ho: Mo: sullen daer toe sijn Keur-Vorstelijcke Doorluch-

luchtigheyt tijt ende wijl vergonnen, naer eysch ende gelegentheyt der jegenwoordigen onseeckerheyt van den wegen ende Straten, oock gewichtigheyt van de saecke, ja selfs de nootdruft aen de gehoorende oorten te geraecken, maer immiddels hare Landen tot de erhoudende Neutraliteyt niet beswaren;

In cas het ondertusschen soude gebeuren, dat den Generael *Baudissin* dit Erts-Stift soude komen te ontruymen, oock de Heeren Generael Staten het door hare interpositie daer toe brengen souden, dat den Lant-Graef van *Hessen*, Velt-maerschalck *Kniphuysen*, ende andere, uyt de van haer Ho: Mo: gedesigneerde Limiten ingeslootene Landen souden komen te vertrecken, ende van daer niet wederom in te keeren quamen verseeckert te worden. Soo willen hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt het daer heenen te bearbeyden haer uyterste best ende debvoir doen, dat niet alleen de Spaensche, maer oock alle het ander overige volck (buyten 'twelck sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot besettinge haerder Residentie, ende verseeckeringe van eenige andere plaetsen benoodicht sijn) insghelijcx *wederom* worden afgevoert, ende haer derselver quijt maecken sullen. Terwijlen oock tot behandelinge van't eene ende 'tander, is van nooden seeckere persoonen gins en wederom te senden, soo vereyscht de nootdruft, dat deselve om den gereetsten wech af en aen te reysen, met behoorlijck passeringhe ende repasseringhe worden versien.

Sulcx alles sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt den Heere *Afgesante* op sijne aenwervinge wederom heeft willen aenduyden, verblyvende *denselve* met genouch wille ende alles goede wel by gedaen. *Signatum Culn den drie-en-twintigsten February* 1633.

Ferdinand Cheurfurst.

De Prins van Orangien aen den Heer Vosbergen gheschreven hebbende / dat hem geadviseert wiert dat Boninghausen uyt last des Hartochs van Fridlant soude in Westphalen lichten hondert Compagnie (hoewel om den intocht van de Hessische, Limborghsche, ende Kniphausische Troupen in Westphalen, *niet te geloven* / oock qualijck practicabel was) sulcx heeft den Keur-Vorst *van Ceulen* gesocht te dissuaderen; De Keur-Vorst seyde daer op / dat hy den Keyser zijne lichtingen niet en konde verbieden / die hy hare Ho: Mo: noch onlanghs hadde toegestaen / ende op het pretext van de welcke hy seer bedrooghen hadde gheweest / als hebbende ettelijcke Sweetsche Officieren onder dat pretext hare lichtinghen ghedaen tegen hem / ende als de generale evacuatie / in voegen als die by Vosbergen van weghen haer Ho: Mo: gepoponeert was / van beyderzijts toegestaen waren / dat hy niet en soude konnen beletten dat den Keyser in zijne Landen geen lichtinge en dede by kleyne Troupen / die hy alsdan om geen inquartieringe te maecken / buyten de gedesigneerde limiten soude moeten brengen.

Hy heeft oock op die materie verhaelt / dat den voorsz Generael Boninghausen van den Keyser begiftet was / ter saecke van dese lichtinghe / met het Graefschap van Dortmondt.

Dat den Generael Merode mede lichtingen soude doen / ende datmen sonder hem ende den Hartoch van Nieuburgh, die hem versch daer over had gheklaecht / aen te spreecken door eenen Commissarium Veltbrugge genaemt (die de Hartoch van

van Nieuburg de jongste visite tot zijn des Ambassadeurs huyse had geaccompagneert) dese quartieren ende loop-plaetsen liet assigneren / tot haer groote kleynicheyt. Dat den Colonel Roveroy vyde Infante wederroepen was / ende desen Grave van Merode met zijne lichtinghen die plaetse soude suppleren.

Hy versocht om van daer te gheraecken een Paspoort van Brussel; Anders seyde te sullen moeten schrijven om een Yseren Paspoort, of sterck Convoy Ruyters van zijn Meesters / 'twelck de Keur-vorstelijcke Landen souden schaden. Dies ghescheven wierd naer Brussel om een Papieren Paspoort, 'twelck wel quam; maer hy daer in ghenaemt wordende Agent, met verzwijginge van zijn qualiteyt van Staet Generael / heeftet gerefuseert. Hy wiert versocht om doch serieuselijck aen den Lant-Graef te schrijven; sy meenden vastelijck dattet maer simulatie was / ende dat dese Staet den Hessen favoriseerde: 'twelck soo veel den Prins aenginck wel mocht waer zijn / maer onder de Staten / als veel ende van verscheyden humeuren ende interesten / waren die't niet qualijck met den Keur-vorst meenden: Bandissin hadde nu Lints verlaten / ende maeckte geen staet meer / als op Siburg Drakefels ende Andernach.

De Heere Vosbergen schickte aen Baudissin (benessens eene vermaninghe om van branden op te houden) coppe van de antwoort van Keur Keulen, hier volgende.

De Heer *Vosbergen*, Afgesante der Heeren Staten Generael, sal sigh ongetwijffelt weten te erinneren in wat vougen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Keulen* van't eerste beginsel af sijner afgelegte wervinge hem heeft laten verluyden, dat welgemelte Heeren Staten aengebodene interpositie, harer Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt seer gevallig ware, ende deselve voor haer aenpart sich geerne wilden bemoeyen, hare Keyserlijcke Majesteyt ende andere haerder Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt Bondtsgenooten, naer uyttersten vermogen helpen daer toe te disponeren, dat sy soodanen voorslach approberen ende ratificeren, maer den *scopum* te erreycken, sien hare Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt geen beter middel, als dat te gelijck met den effecte handgrijpelijck worde getoont, dat door den Heeren Generael Staten serieuse interpositie ende toe doen, niet alleen de Generael *Baudissin* ende alle andere Sweetsche krijgende deelen, uyt harer Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt ende de genoemde Vorsten Landen worden gehouden, maer dat oock den Lant-Grave tot *Hessen* ende Veltmaerschalck *Kniphausen* gelijckerwijse wederom over de gedesigneerde Limiten van de genoemde Revieren haer te retireren, worden geinduceert, 'twelck anderfints sonder verderf van Land ende luyden, ende diergelijcken inconvenienten niet wel sal konnen geschieden, ende gelijck sulcx tot der Heeren Staten merckelijcken roem ende bestendige vertrouwigheyt doet gereycken, alsoo souden daer door oock soo wel hare Keyserlijcke Majesteyt als oock andere Keur ende Vorsten deste meer worden bewogen de Heeren Staten welgemeynden gedanen Voorslach soo veel te meer plaets, als oock den geenen welcke wel een of ander spargeren oorsaeck geven, der Heeren Staten actions beter te interpreteren, te geswijgen, dat men oock daer door deste eerder tot den intent konde komen.

Dit welcke alles sy tot harer ende der benaebuyrden Landen beste, ende der Heeren

ren Generael Staten eygene verſekeringe, den Heere Geſante in goeder wel-meyninge hebben aenduyden ende daer benevens oock verſoucken willen, ſijns deels de goede handt by den Heere Generael *Baudisſin* ſoo wel als anderen Commendanten daer aen te houden, ende eene ſekere Declaration uyt te wercken, op dat des te eerder de geintendeerde ſcopis tot der ſelver Landen ſoo wel als der Nederlandtſchen Provincien beſte moge worden verkregen, waer mede hem de Heer Geſante om deſe Landen ende zijne Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt ſeer gemeriteert ſal maken, Wien ſy met genadigen wille verders toegedaen zijn. *Signatum Keulen den drie-en-twintighſten February* 1633.

In't begin van Martius quamen twee Borgemeesters met den Syndicus aen d'Heer Vosbergen brengen/ het navolgende Geschrift:

De Geluckige aenkomſte van de Geſante der Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael aen deſe oorten, hebben de Heeren Borgemeeſteren ende *Raden* deſer des H. Rijckx vryer Stadt *Keulen*, geerne ende met vreughden doen vernemen, niet twijffelende, of 'ten ſoude ſulcke Geſantſchap tot gemeenen deſer benaebuyrden Landtſchappen, ende inſonderheyt deſer Stadt ende Borgerſchap welvaren aengeſien ſijn, ende gereycken mogen.

Doen dieſwegen eerſtelijck haer wegen deſe ſoo vrundt naebuerlijcke aengebodene groetenis door der welgemelter Heeren Staten Geſante, hun gantſch vrundtdienſtelijck wederom naer behooren eerbieden; Ende wat *aenlanght den eerſten* voorghebrachten poinct weghens der Commercien, inſonderheyt dat de gene waren die verderflijck zijn, ten hooghſten ſchaden der Negotianten niet moghen *worden* opgehouden; heeft albereyts den eerſame hoogh-wijſe Raedt, voor des Heere Afgeſante aenkomſt geconſenteert, diergelijcke Waren ſonder hinderniſſe om hooger op te laten varen.

Maer wat aengaet de generale Commercien, ende alle andere Waren ſonder onderſcheydt, woude den eerſamen Raedt inſgelijcks oock wel niet lievers ſien als dat ſoodanige ongehindert, af en op, te Water ende te Lande in haren weſen *ende loop* als tot allen tijden voor deſen is geweeſt verblijven mochten: Maer, want tot dato, met ſmerten is beſpeurt, dat aen Swediſcher zijde, tot *Mentz*, *Lohnſtein*, ende andere Plaetſen, de Schepen niet alleenlijck opgehouden, maer oock deſer oorten Borger ende Ingeſetenen, Coopmans ſoo wel als anderer Erf ende goederen ten deele gearreſteert, ten deele op't uyterſte geruyneert, ende wel gantſchelijck geconfiſqueert werden, ſoo ſtaet den eerſamen Raedt in deſe hope, dat ſulcke vyandtlijcke belettinge, door der Heeren Generael Staten veel vermogende interpoſitie, voor allen worde afgeſtelt, ende dat hare Ho: Mo: de vryheyt der Commercien oock alle op ende af-voer, ſoo wel aen eenen als anderen oort, naer haer uyterſten vermoghen ſonder onderſcheyt ſullen helpen bevorderen, gelijck dan noch onlanghs, door de meerwelgemelte Heeren Staten aen deſe Magiſtraet gedaen ſchrijvens wijdtloopigh ende met meerderen is overgeſchreven worden.

By het tweede poinct weet hen den eerſamen Raedt wel te erinneren, dat met den Nederlandtſchen tot de groote Viſſerije geintereſſeerde Steden in ſekere Concordaten begrepen, oock daer over ſchriftelijcke Verdragen opgerecht ſijn; Doch en hadde men uyt geenen vervolge naer vlijtige onderſouckinge konnen vinden, dat den eerſame Raedt met wel-gemelte ſteden hen op een ſeker Accijs ende lager-gelt

wegens

wegens der Haringe dusdanigh soude hebben inghelaten, dieswghen den eersamen Raedt het soo langhe het daer voor houden moet, dat by de Magistraet ende ghesamentlijcke gemeene Stenden, naer voorvallende occasien ende ongelegentheden by vereyschende nootdruft de Accijnsen ofte te steygeren ofte te verminderen, tot dat verdere aenwijsinge geschiede, nochte oock dat sy haer door seeckere Contracten op een geset ende expresse beraemde tax alsoo præcise ende besneden souden hebben verobligeert ende verbonden, want de *Contractus* insonderheyt in haer verstant dusdanigh luyden, ende met dien beding worden verstaen, *cum clausula rebus sic stantibus, quæ cum de novo emergant, novo remedio opus habeant.*

Wat nu den *derden* ende principael poinct aengaet, soo en heeft den eersamen en hooghwijsen Raedt hem altoos naer uyterstem vermogen laten aen gelegen sijn, ende van Godt Almachtigh noyt met meerder yver yets konnen bidden als dat in de benaebuyrde Keur- ende Vorstendommen oock anderen Landtschappen, een bestandige ende altoos-duyrende Vrede moge worden ingevoert, ende daer door het opnemen ende welvaren deser Stadt, meerendeels daer van dependerende, dat de Landen, insonderheyt de meergementioneerde Limiten eenmael van den swaren Krijghs-bedwanck mochten worden bevrijdt, is oock oirbodigh ende begeert naer haer gering vermogen, ende soo veel immer mogelijck by de Roomsche Keyserlijcke Majesteyt ende waer het verder sal van nooden wesen *ad istum effectum* te coopereren, wenschende van herten, dat alles moge worden tot een verhoopt eynde gebracht.

Eyntelijck belangende de saecken van den Heere Afgesante *in Justitia* gerecommandeert, heeft den eersame hooghwijse Raedt soo datelijcken belast, de beschapentheyt ende bericht daer over te verstaen, waer by sich bevonden, dat het meerendeels by de implorerende partyen selfs heeft gestaen, oock noch ten deele aen hun staet, dat sulcker saecken executie tot noch toe uytgestelt ende opgeschoven worden, ende sullen de Rechters onder wien de *Cognitiones* sijn gehoorende daer henen trachten, dat sulcke saecken soo haest doenelijck *in Justitia* haer uyt-eynde krijgen mogen; Want oock *Willem Thor* tot noch toe geene Commissie van de Heeren Generael Staten heeft getoont, maer alleen geduyrende de belegeringe der Stadt *Maestricht* onder verteeckenis van twee Commissarien een bevel van wapen alhier op te koopen ten voorschijn gebracht, soo werdt den eersamen hooghwijsen Raedt dieswghen niet te verdencken sijn, dat tot op blijck van verdere Commissie ende tot soodanige van den Heere Afgesante in jegenwoordige Propositie bekrachtiget hem *Thor* de qualificatie gelijck anderen Borgeren ende Ingesetenen onder gewoonelijcke cautie, oock wat dies voor jongstgedachte belegeringe is alreedts verweckt gewesen af te vorderen van nooden is. Het welcke den eersamen hooghwijsen Raedt, neffens onderlinge verdere resolutie welgedachten Heere Afgesante by schriftelijcke memorie te communiceren aenbevolen heeft, mits biddende dienst-vrundelijck de Heere Afgesante wille hem grootgunstelijck laten believen, by hooghwelgedachte sijne Heeren Principalen, meer welgedachten Raedt tot der selver dienst ende alle naebuyrlijcke vrundtschap te recommanderen, oock hare Ho: Mo: versekeren, dat sy voor haer aendeel de tot noch toe sincere ende vastelijck bestandene Neutraliteyt met deselve te onderhouden hun beneerstigen sullen, ende dat sy haer versekeren mogen van zijden welghedachter Heeren dusdanigh ende anders niet in aller sinceriteyt te sullen worden geobserveert; Ten oirconde van onsen hier beneden opgedruckten Secreten Insegele, *Signatum den tweeden Martij,* 1633.

De

De Heer Vosbergen prepareerde sijn reyse nae den Landt-graef; die echter soo wel als Baudissin genough liet verluyden / dat sy de saecke verwesen aen de Heeren Directeurs.

Den elfden Martij, dede hy de visite aen den Hertogh van Nieuburgh, die 't anderendaeghs hem den contravisite gaf; In beyde spraecken van't exercitie der Gereformeerde Religie noopende 'twelck hy versocht antwoort; 't Gecorrigeerde paspoort van de Infante voor den Heer Vosbergen was nu gekomen/met predicaet van Depute: Dat van Ambassadeur wilden niet geven; anders was't wel.

Den veerthienden Martij, quam de Maerschalck Wispenninck groote klachten doen/over de excursien van het Garnisoen van Siburgh, ende van den brandt/ die sy in sekere Plaetsen in't Landt van den Berge gelegen hadden aengesteken/ om contributie te bekomen: Seyde dat de Hertogh van Nieuburgh sijnen Meester soude genecessiteert sijn/hem te conjungeren met te Keyserscheende Ligistische; Waer op Vosbergen repeteerde / dat hy van sijnen Meester die hem dus lange van hun afgesondert hadde / dat niet konde gelooven / dat het voor hem ende sijnen Onderdanen oock niet geraden was, dat den last/die hy van huys had bekomen van den sesten deses / al noch inhielt/ de licentieringe ende cassatie van zijne geworven Troupen.

Van den Lant-Grave quam ten selven dage paspoort voor d'Heer Vosbergen als oock van yemant die de Hartoch van Nieuburgh soude senden/ 'twelck was gemelten Maerschalck; Hem is deur den Drost Metternich ende Ketsge behandigst van wegen Keur Keulen de volgende Antwoort.

De Heer *Gaspar* van *Vosbergen* Ridder &c. Afgesante van de Ho: Mo: Heeren Staten Generael, sal hem uyt de schriftelijcke Antwoort van sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Keulen &c.* Hartoch *Ferdinand* in *Beyern* &c. Onsen genadigsten Heere, by sijne eerste Audientie op sijne gedane Propositie ende Voorslach hem sijnde ter handen ghestelt, wel te berichten weeten, wat motiven ende hoochdringhende oorsaecken sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt hebben genecessiteert, (naerdien den Sweedische Generael *Baudissin*, op des Heere *Afgesanters* aenradinge tot ontruyminge in der goede met ghewelt in desen Rynischen Erts Stift geoccupeerde Steden ende Plaetsen niet te bewegen geweest) den grouwelijcken gepleegde Tyrannien met moorden ende branden niet langer te konnen aensien, maer hare onschuldighe ende van Godt soo dier aenvertroude Onderdanen, door de by de handt hebbende defensions middel daer van te verlossen, gelijck dan oock alreedts door de Goddelijcke zegeninge, alle tot desen Rynischen Erts-Stift aengehoorige Orten (behalven de Stadt *Andernach* deren men doch oock in korten hoopt bemachtight te werden) wederom gerecupereert sijn; Maer indien den Heere Afgesante verders daer-en-tusschen noch belieft heeft door twee differente schrijvers aen de Generael *Baudissin* afgevaerdicht, met anderwerf instantien by hem aentehouden, den wegens de ontruyminge ende niet wederom te keeren in toekomende, in de gedesigneerde Limiten, van hem gedanen Voorslach plaets ende gehoor te geven; Maer hy Generael *Baudissin* aen welgemelten Heeren Generaele Staten, als oock sijner Princelijcke Excellentie tot *Orangien* &c. welgemeynde interpositie, soo veel niet heeft defereren willen; Soo doet sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt sich teghens den Heere Afgesante over sijne nochmaels gedane

moeyte

moeyten bedancken, stellende des Generaels Baudissins slechte hier op gevolghde resolutie ende gesochte uytvlucht aen sijnen oorth, midts alhier repeterende ende weder ophalende de ghedane verklaringhe aen hem Heere Afgesante soo wel by zijne Doorluchtigheyt selfs als desselfs gheheyme Raden ende Gedeputeerden, al voor desen over dit subject ghepronuncieert, ende maer dien de Heere Afgesante vordere aenwijsinge gedaen van noch meerder Commissie hem by de welgemelte Heeren Generaele Staten sijnde opghelegt, namelijck, met den Landt-grave tot *Hessen* op den gedaenen Voorslagh insghelijckx te sullen tracteren, ende den selven daer toe te promoveren, om de in sijner Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyts Stift *Munster*, Landtschap *Vecht*, ende sonst anderer oorten gheoccupeerde plaetsen wederom te willen quiteren, ende het volck over de gedesigneerde Limiten af te voeren; oock dat zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt hadt te hoopen dat hem Heere Ghesante niet minder onderweeghs oock noch wijders eenige commissien souden werden aenbelast, als by den Hertogh van *Lunenburgh*, ende de overighe Sweedsche Generalen ende Commendanten die hy Heer Afghesante, oock wat sunsten vorders mochte komen voor te vallen onbeswaert te willen op hem nemen, sich hier mede verklaert. Want, dan zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot allen tijden hoogers niet kan zijn als der selver Landen ende Onderdanen haer van Godt aenvertrouwt, eenmael te moegen sien van allersijdts Krijghs-last bevrijdt. Soo verklaren haer deselve hier meden in krachte deses, te vreden te sijn, oock die voorsieninge te willen doen, dat geduyrende dese jeghenwoordige onruste in't Rijck, alle het volck soo wel Keysersche al die van de Catholijcque Ligue zijn, (buyten ende behalven die zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot versekeringhe van der selver residentie ende andere oore ten voor desen besettinge gehadt hebbende van nooden sullen hebben) uyt die in d gedesigneerde Limiten gheleghene Landen vertrecken ende provisionaliter ontruyemen moghen, oock by de Keyserlijcke Majesteyt ende de Catholicque Ligue alle devoiren aen te wenden, dat sy de Keur-Vorstendomme ende Landen in des Heer Gesanters beschrevenen Distrikt gelegen, soo wel in het toekomende met Inquartieeringhe Loop- ende Monster-plaetsen oock Deurtochten, midts afstellinghe van allr Contributien, 't en geschiede dan tegens de Turek, willen verschoonen, op dat onde andere der Keyserlijcke Majesteyts vyanden, de Sweden geene oorsaeck mogen hebben, desgelijcken Contributiones in't selvige Distrikt te komen eyschen; Het welcke voorverhaelde nochtans alsoo moet worden verstaen, wanneer den Landt-Grave van *Hessen*, Hertogh tot *Lunenborgh*, ende andere Sweedtsche Troupes sich van 'sgelijcks & *pari passu* te willen doen sullen hebben verklaert, dat hunne ende aller hunne geallieerden Krijghs-volck uyt zijner Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyts Erts-Stifte ende Landen, over de gepræfigeerde Limiten sullen worden afgevoert, oock daer niet wederom in keeren sullen, op dat de bovenghedachte van zijne Keur-Vorstelijcke aengebodene *Officia*, by de Keyserlijcke Majesteyt ende de Serenissime *Infante*, als oock de Catholicque Ligue, des te krachtiger ende sterckeren effect sorteren mogen.

Ende daer mede tegens beyderzijdts belofte, geens deels Krijghs-volck in bovengementioneerde Limiten wederom moge werden ingevoert. Soo willen hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt met der selver Naeghebuyren op middelen ghedencken, hoedanigh de Landen best in effecte moghen blijven bevrijdt, ende hare Keur

Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot den Heere Afgesante dat genadighst goede vertrouwen gestelt, begeeren oock van den selven genadighst dat hy na sijne bekende dexteriteyt, het soodanigh by de Sweedtsche ende der selver Krijghs-ghenoten ende geallieerden willen onderbouwen ende bevorderen, op dat der Heeren Generale Staten welgemeynde Interpositie by de selve moge plaets ende gehoor vinden, en men daer door in des opghemelten Districts Landen tot bestandighen Vredelijcken wesen ende welvaren eens wederom gheraken moghe; Al het welcke zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt den Heere Ghesante tot meerder elucidatie van haer vredelievent ende standvast gemoedt, hier mede heeft willen te kennen geven, mids hem nochmalen verseeckerende van der selver Naebuyrlijcke begeerte, om met de Heeren Generale Staten de herghebrachte Neutraliteyt, oock goede vrundt- ende Naebuyrschap, oprechtelijck, bestandigh ende altoos te willen continueren, ende verblijven den selven met genadighen wille ende alles goets wel by ghedaen. *Signatum Keulen den veerthienden Martij, 1633.*

Ferdinand Keur-Vorst.

Den Heer Vosbergen wiert oock door Metternich van wegen den Keur-Vorst over zijne moeyelijcke ende periculeuse reysen soo alreede gedaen, als die hy noch hadde te doen, gegeven een present, met beleefde woorden excuserende de geringheyt van dien. Ende teghens vijf uyren hem bescheydende ter Audientie, om zijn afscheyt te gaen nemen, in 't welcke veele wederom ghediscoureert was zijn vergeefsche moeyten by den Generael Baudissin, op de hoop dat hy ghelijcke antwoordt van den Lant-Grave van Hessen bekomen soude, dat daeromme by hare Ho: Mo: andere middelen als van persuasie souden moeten ghebruyckt worden, ende verklaerde hem zijn Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt dat hy aen den Keyser ende Keur-Vorst van Beyeren zijn Broeder op dese saecke wijtluftich gheschreven hadde, ende selfs derwaerts om soo goeden werck te bevorderen, gheresolveert was te reysen, mits dat men soude hem versorgen seecker geleyt, begeerde voorts van Vosbergen te weten, soo hy soude vernemen, in wat voegen zijne negotiatie by den Lant-Grave van Hessen uytgevallen soude wesen, daer op hy had belooft aen den Agent Bilderbeeck daer van kennisse te sullen geven, ende is alsoo met demonstratie van seer goede satisfactie van zijn persoon ende Negotiatie ghedimitteert.

Ende was noch dien avont gereden naer het Logement van den Hartoch van Nieuburg om zijn afscheyt, ende om denselven Hartoch voorts laetste te preseren op de antwoorde op de Neerlandtsche saecken, dewelcke zijne Vorstelijcke Doorluchtichheyt hem beloofde na te senden, recommanderende hem seer ernstelijck de verschooninge van zijne Landen ende luyden aen den Lant-Grave van Hessen, op het middel van voorgaende onderspraecken Neutraliteyt in het Rijck, die van de zijde van zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt altijts noch nu jegenwoordich heyligelijck gheobserveert was, hebbende tot groote reproche van de Keur-vorsten van Ments ende Keulen zijne geworden Troupen niet willen conjungeren, jegens de Sweetsche met Armee, presenterende hem selfs een present van wat Silverwerck, ende begeerde, hy wilde het selve in dancke nemen, doende noch instantie dat by haer Ho: Mo: devoir mochte gedaen worden, dat zijne Landen by deselde machten geprotegeert werden, seggende dat zijne saecke

als

als hebbende noyt hostiliteyt tegens de Spaensche gebruyckt / wilde gesepareert hebben van die van den Keur-Vorst van Keulen, latende hem voorlesen de minute vande Instructie / die hy had geconcipieert voor den Marschalck Wispenninck, gaende naer den hooghgedachten Lant-Grave van Hessen, ende Hartoch van Lunenburgh, nam oock dien avont afscheyt van den Prince van Nieuburgh.

Den vijfthienden Marty des morgens vrough / liet den Hartoch van Nieuburg hem weten / dat hy hem noch had te spreecken / ende in zijn Logement komen wilde / maer bedacht zijnde / dat hy hem te lange soude ophouden / is selfs naer zijne Vorstelijcke Genade gereden / dewelcke hem wederom heeft onderhouden op zijn Neutraliteyt / ende op de assistentie die hy versochte dat Vosbergen dies aengaende aen den Marschalck Wispenninck by den Lant-Grave van Hessen soude willen doen / ende konde zijne gelegentheyt oock gedragen / by den Hartoch van Lunenburch, is alsoo wederom seer beleefdelijck gedimitteert / ende werde aen zijn Secretaris / die hem oock voor Edelman diende / dien morgenstondt gegeven / soo van wegen den Keur-Vorst / als Hartoch van Nieuburg, elck een gouden Ketenken.

De Heer Vosbergen ende Marschalck Wispenninck zijn den Rhijn afgevaren / ende van Wesel in een Carosse van den Hartoch van Nieubrugh met twintich Nyborghsche Soldaten gereden tot den Lant-Graef die in Marche was na het Stift Paderborn; Den een-ende-twintichsten was hy tot Lipperade, alwaer hem ontrent de Brugghe eenige Edelieden / ende in de Bassecourt de Lant-Grave self ontfing / ende binnen in sijne principale Kamer alleen (latende de Marschalck Wispenninck by eenige Edellieden ende Officieren middelertijdt onderhouden) gebracht ende ghehoort heeft / naer dat hy sijne Brieven van Credentie van hare Ho: Mo: van den acht-en-twintighsten February had behandight / heeft aldaer deselve redenen gebruyckt op de saecke van de evacuatie / als by den Generael Baudissin ghedaen was / dan naer een lange excuse op de ongelegentheden die hy hem hadt aengedaen int vertreck van Dulmen, ende van zijne Vorstelijcke Gen: toegeneghentheyt ende respect tot de Regieringhe van haer Ho: Mo: ende den persoon van den Prince van Orangien / heeft deselve hem in substantie deselve antwoorde / doch met courtoiser woorden gegeven als die hy van den welgemelten Baudissin ontfangen hadde; Hy heeft daer op gerepliceert / dat het met den meergemelten Baudissin een ander insight hadde / dat hy was een Soldaet de Fortune / die noch part noch deel in de Directie / noch Landt ende Luyden onder hem hadde / dat het teghendeel was in den persoon van zijne Vorstelijcke Gen: die een voornaem Vorst van 't Rijck / Lidtmaet van het Leypsische Bondt / ende Velt-Overste was / die oock na sijne hooghe wijsheydt wel konde considereren / dat alle dese Plaetsen / die zijne Vorstelycke Gen: verovert / ende daer door sijn Leger wat verfrischt hadt / niet houdtbaer waren / ende daer van / naer een goede somme gelts daer uyt getrocken te hebben / beter met een reputabile interpositie verlaten / ende de Keyserische daer uyt ghehouden souden werden / soo wel met hare Troupen als Contributien; Maer heeft zijn Hoogheyt verklaert / dit op hem niet te konnen nemen / dat soodanige distributie van de respective Troupen by onsterffelijcke Memorie den Koninck van Sweden al gedaen / ende hem dit quartier geassigneert was / dat hy over twee jaren 't sel-

de dessepn al gehadt / ende alreede de Stadt Paderborn ende andere Plaetsen ingenomen hadt / maer dat hy tot sijn groot ongerijf ende ruine van sijne Armée / tot twee a driemael naer den anderen / van den selven Koninck op ontboden was / ende in den Veldt-slagh voor Leypsig groote schade gheleden hadt / ende daerom wederom naer dit goet quartier ghesonden was ; Verhaelde voorts / hoe geheelijck sijn Landen ende Luyden met geduyrighe Inquartieringhe / Doortochten / ende vyantlijcke invasien van allerzijdts Krijghs-volck / verdorven / geruineert / ende tot de uyterste ruine gebracht waren / ende dat hy daer door genootsaeckt was geweest / met den hooghghedachten Koninck van Sweden sich te conjungeren / ende te vinden andere quartieren / om het volck dat hy in 't sijne niet voeden konde / t'onderhouden ; Verklaerde dat hy met goede acquiten ende bescheeden soude konnen bewijsen / dat behalven alle de verwoestinge / saccageringe ende afbrandinghe van een groot deel Dorpen ende Huysen / in baren gelde / gheduyrende dese Oorloghe by sijne Officieren ende Onderdanen betaelt waren / twee-ende-twintigh Millioenen Rijcks-daelders , 't welck hy Heer Vosberghen bedroevende een monstreuse somme / ende die sijns dunckens uyt soo dorren Landt niet te putten soude zijn / heeft de vryheydt genomen / zijne Hoogheyt daer van particulierlijck te ondervragen / die hem geseght heeft / de voorsz acquiten ende bescheeden in sijne Archives te hebben / sulcks als die hem overgebraght waren / dat hy daer over niet minder verwondert was geweest als hy Heer Vosberghen , ende dat sijn Landt in den grondt soo veel niet weert / dese saecke doch waerachtigh was / dat de gheduyrigheyt van elf à twaelf Jaren te considereren stont / ende dat alle sijne Luyden oock soo arm ende desperaet waren / dat sy haer meest al in de Oorloghe begaven / ende dat sijne Armée voor het meerendeel uyt louter sijne eygen Onderdaenen bestondt / dat hy doch in dese quartieren / ende met de Contributien die hy daer heffen soude sijn Legher seer meende te versterken / om alsdan de Steden Munster ende Warendorp in het gelegen faysoen te gaen aentasten / daer toe hy eenighe assistentie van volck ende Canon van haer Ho: Mo: hadt doen versoucken / maer t'welcken hem 't selve was gerefuseert / dat hy van Cassel eenelijcke halve Cartouwen ende minder geschut selfs herwaerts aen hadt doen brengen / ende het volck dat hy daer tot defentie gelaten hadde / hy hem wel missen soude / alsoo geen vyant daer waren te verwachten stont / ende hy de nieuwe lichtingen van den Oversten Boninghausen ende Merode alhier genoegh beletten de / dat oock ten dien respecte / hem ende de Kroon Sweden ongeraden was dese quartieren te verlaten ; liepen voorts sijne Vorstelijcke Genades discoursen op de restitutie van het geheele Religions ende Prophaens wesen / gelijck het was voor de troublen van Bohemen , ende dat hun Vorsten daer aen gelegen was / dat den Vrede daer toe gedirigeert moste werden / doch qualijck te hoopen was : Ende als Vosbergen daer tusschen seyde / wat geruchten dat daer liepen van den Keur-Vorst van Saxen , verklaerde zijne Vorstelijcke Genade / het volkomentlijck daer voor te houden / dat Saxen afsonderlijck niet tracteren soude / ende als hy het soude willen attenteren / dat sy samentlijck gheresolveert waren sijn Landt te invaderen / ende hem voor eerst te ruineren / ende haer geluck dan verder te versoucken / sprack hem ooch vryelijck van verscheyde andere saecken / ende namentlijck mede / wat een onheyl over

Duytslandt

Duytslandt te beduchten stondt / ingevalle hare Ho: Mo: den Trefves souden maecken / ende ter wijlen zijn Vorstelijcke Genade tot de voorsz ontruymingbe sonder al vooren daer op te hebben de ordre van de Sweedtsche Directoren ende andere geconjungeerde Vorsten niet te bewegen was / ende dat de selve daer oock by voughde / dat sy daer van communicatie mosten doen aen Hertogh Georg van Lunenborgh, die een Armée van dartien duysent Man te voet / ende ettelijcke duysent Peerden effective (het voet-volck wierde tot Keulen ende Bremen, als hier voren geseght is / grooter ghemaeckt) onder hadde / ende die mede in dese oorten / ende aen de Eems ende Weser gedestineert was.

Ende alsoo hy bemerckte / dat tot de generale ontruyminge de debvoiren niet by de particuliere Oversten / maer by het generale Directorium te doen stonden / had die saecke daer moeten laten varen ende gesproocken van discoursen die den Generael Baudissin ende den Grave van Solms; tot Lints met hem hadden gehouden / noopende eenen Ruyter-dienst aen haer Ho: Mo: te doen / soo deselve dien versochten / ende daer met gedient waren / ende alsoo hy denselven daer toe gantsch geinclineert vont / heeft gesecht / dat sulcx misschien te passe soude mogen komen / ende dat hy aenschrijvens van den Heer Prince van Orangien had / om in sulcken cas van zijne Vorstelijcke Genade te vernemen / hoe ende op wat conditie 'tselve soude geschieden konnen / zijne Vorstelijcke Genade seyde hem doen / dat hy geheel zijne Armée machtich was / daer op Vosbergen oock niet onderliet te seggen / dat dan het in zijne macht mede was / zijn volck uyt dese quartieren mede mota proprio te trecken / 'twelck zijne Vorstelijcke Genade geliefst had van hem te wijsen / maer repeteerde daer op / dat dese quartieren hem / ende Hartoch Georg van Lunenburgh geassigneert zijnde / hy zijn volck uyt de Steden by hem geoccupeert / daer van hy geene had beseth gelaten als Dorsten ende Coesfelt, die hy dede fortificeeren / niet en soude mogen wech voeren / sonder deselve aen hooghgedachten Hartoch over te leveren; Ende want hy hem van paerde-volck sprack / seyde dat hy wel drie duysent paerden soude konnen haer Ho: Mo: toeschicken / ende dat op den voet / als de Duytsche Ruyteren hier te vooren waren ghetracteert; Vosbergen seyde / de tijden seer different te zijn / ende dat hy wel wiste / dat hare Ho: Mo: in cas dat sy dit volck van doen mochten hebben / het selve op gheen hoogher voet voor den tijt hares Diensts souden willen tracteren / als haer eygen Militie om geen consequentie / disordre / ende leepe oogen te maecken / daer tegens zijn Vorstelijcke Genade niet en seyde; Hy wiert oock gewaer ende heeft zijne Vorstelijcke Genade hem bekent / dat hy naer den eeten / den Colonel kleyne Iacob, ende andere hooge Officieren die met hem gegeten hadden / trock in den houck / van de saecke op dese materie: ende dat niemant van deselve zwaricheyt maeckte hem te volghen op desen Ruyter-Dienst, waer by hy het had gelaten.

Over Tafel / daer by sijne Vorstelijcke Genade gelijck over al, hem de hooghe handt gaf, boven hem / ende Wispenninck, die Gesante van den Hartoch van Nieuborch was / vielen veel Discoursen / over de ongheregeltheden van den Krijgh in Duytslandt / ende dese quartieren / daer over Vosbergen seyde veele klachten gehoort te hebben / ende waer door den toorn Godes / ende zijne maledictie over dese Legers komen soude / soo daer in niet en wierde voorsien; zijne

Vorstelijcke Genade seyde / sulcke Lant-bederfinge alsoomen in zijne Landen wel gevoelt te hebben/ maer die gantschelijck te improberen / ende niet te willen navolgen/ verklaerde/ zijne order in sulcker voegen gegeven te hebben/ dat noch Geestelijcke noch wereltlijcke / buyten ende boven de contributie/ die sy aen hare Landt-Vorsten ghewoon zijn te geven / en wiert bezwaert / dat sy deselve matriculen neemt met alle de Steedekens/ daer Vosbergen ghepasseert was / op sulcken voet ghehandelt had / ghelijck deselve hem in't passeeren noch hebben verklaert / uytgesondert dat sy voor eenmael gestelt zijn op seeckere somme contant/ tot redemptie van de plonderinge / seyde dat hy een ofte twee Regimenten Paerden van den Generael Baudissin hen toegesonden/ onder zijne Troupen had/ dat geheel ongedisciplineert volck was/ ende daer over hy geen commandement had/ dat hy die wech senden soude aen den Paltz-Grave van Birckenvelt, die daerom geschreven had / ende dat hy voorhebbende was / terwijlen de selve by kleyne Troupen ende dickwils op den naem van de Sweedsche / by het volck van hare Ho : Mo : Coninck van Spagnien, ende Keyser gedaen worden / by Placcaet te statueren/ dat alle Troupen/ die sonder expresse passepoorte van haren Colonel/ ende sonder Officier ghevonden wierden / by de huysluyden aengerantst/ ende doot geslagen souden mogen werden/ dat hy ooch exacte Justitie wilde doen tegens de geene / die zijne Saubeguarde in misachtinge hielden/ ende daer op den Officier / die den Heer van Prestingen doot geslagen had / gebonden met hem dede voeren / om 'tzijner komste/ omtrent het Huys exemplare Justitie aen den selven te doen.

Den Marschalck Wispenninck toogh van daer voorts na den Hertogh van Lunenborg ; d'Ambassadeur Vosbergen quam den ses-en-twintighsten Paeschavondt tot Wesel, ende den dartighsten in den Hage, alwaer hem behandigt wiert een Missive/ hem na/ ende van Keulen weder te rugge gesonden/ inhoudende dat de saken waren verandert / ende dat deselve voor den dienst van den Lande hadden goet gevonden hem te versoucken / alle vordere devoiren desen aengaende te willen staken / ende soo hy daer over in eenighe communicatie met den Landt-Grave van Hessen mochte ghetreden zijn / dat hy daer uyt ghelimpelijck wilde scheyden/ ende hem afmaken ; Maer geconsidereert / dat haer Ho: Mo: van goeder handt bericht waren / dat in het Roomsche Rijck verscheyden saken van importantien in zwanck gingen/ die by consequentie ende reflexie van den Staet van dese Landen waren concernerende/ dat deselve voor den dienst van den Lande goet hadden gevonden/ dat hy aldaer soude verblijven/ tot naerder ordre/ om te penetreren watter omginck.

Aen beyde zijden/ hoe seer ooch van vrede wiert getracteert / liet men niet na sich tot den Velt-tocht te rusten. De Marquis d'Aitona Coninckelijcke Spaensche Ambassadeur / hadde de principale directie aende ander zijde / ende dede verscheyden Levées: een Leger van ses a acht duysent Man was onder den Grave van la Mottery int Lant van Namen ende Lucsenburgh: een ander wierde ghesormeert onder Don Carlos Colonia in Vlaenderen ende Henegouwe : alwaer men groote suspicie hadde op den Graef van Noyelle Gouverneur van Buchain: hoewel andere 'tlagen op particuliere jalousie tusschen hem ende den Graef van Bucquoy. Den Marquis toog daerom in't begin van April met een Leger van

vijf

vijf offte ses duysent Man/ doende de avenuen besetten/ schreef door Ian Augustino Spinola aen Noyelles, hem commanderende noch vier hondert Man tot Garnisoen in te nemen Noyelles toonde sich gehoorsaem/ ende reet met zijn Broeder de Maulde hem een mijle weegs buyten Bouchain te gemoet: hem presenterende de sleutelen vande plaets. Twelck den Marquis weygerde/ ende hem verseeckerde/ niet te dencken/ datmen hem affetten wilde/ maer dat hy soude hebben te continueeren zijn charge: reconcilieerde hem met Bucquoy ende dede se elkander omhelsen/ quamen alsoo den sesten April in Bouchain, met den Hartoch van Lerma ende de nieuwe Troupes wat gecollationeert hebbende/ liet den Marquis den Heer Rybancourt aldaer/ om't noch te hebben op de nieuw ingekomen Troupes/ tot dat zijn Sergeant Major Appelman soude ghekomen zijn/ keerde alsoo 'savonts weder tot Cumbray: hoewel seer gebeden om te blijven mettet geheele geselschap. Noyelles reconduceerde hem tot een mijle buyten Bouchain, ende keerde weder tot Bouchain, latende zijn Broeder de Maulde met den Marquis gaen naer Camerick; Daer op schickte hy Don Iuan de Garray om sich voort geheel te verseeckeren/ van Bouchain: volgens last commendeerde hy den Graef van Noyelles te doen uyttrecken het oude Garnisoen ende soo veel Walen in haer plaets weder te leggen: Hy toonde sich gehoorsaem: alleen toonde misnoegen/ doen Garray seyde/ dat hy oock zijn eygen ende zijns Broeders Compagnie soude doen uytgaen. Daer mede togen Garray ende Rybaucourt weder naer Camerick: ende Aytona commendeerde aen Appelman secretelijck den Gouverneur ende zijn Luytenant Quenon gevangen te nemen/ ende sich Meester te maecken vande plaets/ ende Ammunitie van Oorloch. Appelman om zijn last met seeckerheyt te volbrengen/ den achsten April stelde alle Soldaten in een Squadron, onder Commandement vanden outsten Capiteyn/ daer naer geassisteert van Don Francisco Roche, zijn Adjudant/ ende twee Capiteyns/ dede door den eenen vangen Quenon, ende ginck voort zijn last seggen aenden Gouverneur: die daer over verwondert in een Cabinet sich salveerde/ alwaer ghevolgt zijnde/ nam een mes op een Venster leggende stack Appelman in zijn buyck/ dat hy naer drie dagen sterf/ stack noch doot la Roche, ende een Capiteyn; ende met een kleyn Pistoolken doode een Soldaet. Op dit geruchte quam aen den Capiteyn die den Lieutenant hadde gevangen gestelt/ ende hoewel hy mettet rappier hem Gouverneur attacqueerde/ soo ontquam hy echter noch tot aende Deure/ die na de Straet uytging: aldaer wierde vande Sentinelle het Musquet op hem afgebrant/ sonder schade/ dat siende een ander Soldaet/ sloeg met de Kolf van zijn Musquet/ ende raeckte alsoo 't Hooft dat hy terstondt doot ter Aerden viel/ sonder sich te biechten. Doen wierden eenige Canon-schoten gedaen/ waer op den Marquis Fuente Gouverneur van Camerick met een Compagnie Cavallerye tot Bouchain quam/ stelde ordre/ daer naer wederom tot Camerick 'savonts komende/ dede oock arresteeren de Heer van Maulde zijn Broeder gelijck oock tot Brussel gevangen wiert/ de andere Broeder Carondelet Deeken van Camerijck, ende daer na oock den derde Broeder/ de Heer van Villars, tot Madrid in Spagnie zijnde. By sententie van den Raet van Henegou wiert het lichaem van Noyelles in vier quartieren ghelept. Den Moeder/ Suster ende Soon van Noyelles wiert toegelaten met haer Meublen uyt Bouchain te vertrecken. By

provisie

provisie wiert tot Gouverneur aldaer gestelt de Vyconte van Alpen. Alsoo dissipeerden de Spaensche van tijt tot tijt de neevel ende donckere wolcke van misnoegen / onder veel voorname / ende de principaelste Nederlantsche Heeren zijnde / die anders tot een zwaren regen / tot confusie ende disordre der Spaenschen / soude uytgebroocken hebben / wat Aerschot Barbançon, Egmont, Espinoy, ende andere wedervaren is / sal namaels volgen.

De Prince van Oraignen, onaenghesien al noch duyrende Tractaten / ende dat die van Hollandt geerne sijn langer tegenwoordigheyt tot de wederomkomst vande Gedeputeerde van Brussel, hadden gesien / woude geen tijdt versuymen / toogh den seven-en-twintighsten April uyt den Haegh, naer Aernem, zijnde 't Rendevous des Legers tot Nimmegen, ende Schencke-schans: sendende Graef Willem weder met vier à vijf duysent man naer beneden / om met eenige Zeeusche Compaignien Bootsghesellen / ende Chaloupen (Anno een-en-dertigh den Vyandt afgenomen) weder in Vlaenderen diversie te maken. Den *elfden May*, quam den Prince voor Rhijnberg, zijnde de eenighste Plaets die den Vyant noch overigh hadde / op den Rhijn, ende daer mede hy een ghedeelte van Gelderlandt, Over-Yssel, Vrieslandt, ende de Ommelanden onder Contributie hielt. Sijn Excellentie nam sijn Quartier in't Zuyden / op een Canon-schoot vande Stadt. Een weynigh voorder naer de rechterhandt was 't Quartier des Heeren van Brederode, by 't Canael / na Gelder loopende: Het darde *aen des Princen slin*kerhandt hadde Graef Maurits van Nassau: Het vierde by de Schepen / beneden Rhijnbergh, over Rhijn geslagen / den Graef van Solms. Over de Riviere lagh den Heer van Dijden, Gouverneur van Wesel, omcingelende Eferen-Schants teghens over Rhijnberg. Den sestienden ende seventienden dede den Prins de Approches beginnen (hebbende de voorige dagen besteedt aen 't Circumvalleren / ende Retrencheeren sijns Leghers / ende der Linien van communicatie rontom Rhijnberg) door de Francoysen aen de Rechter / ende d'Engelsche aen de slincker handt. De Francoysen passeerden des nachts met een Bies-brugghe over een kleyn Water ofte Moras; meenende aldaer eenigh nieuw Werck vande Belegerde te versteuren: maer niet vindende / maeckten daer een halve Maen. Den seventienden gingh de Heer van Brederode met neghentien Compaignien in de Approche. Den achtienden avanceerdemen twee hondert passen na seecker Redoute / twee hondert treden vande Wacht leggende / makende een valsche alarm / doch vondtmen't te sterck om te forceeren; De Beleghherde schoten dapper op quartier vande Prince raeckten den mast vant Pavillon vande Colonel Hauterive. De Prince gaf last vijf schooten naer elckanderen te schieten tegens een die de Belegerde schooten / om haer te doen zwijgen. Den een-ende-twintighsten Graef Maurits mettet Wals Regiment de wacht hebbende in de Approchen / wierde gecommandeert de Capiteyn Huygens met hondert man / omme te nemen sekere Redoute / tachtigh ofte hondert treden van de Stadt / sy mosten wel twee hondert treden marcheeren sonder eenige beschuttinge: als alleen onder faveur van een continuel schieten van Canon ende Musquets der Beleghheraers van negen uyren af tot middernacht; Komende alsoo onvermerckt onder de Redoute / waren vier die handt-granaten daer in wierpen: de andere klommen op sekere geschoten bresse / met sulcke resolutie / dat die van binnen eer langh aen

de

de anderzijde over de Wal sprongen/ ende haer na de Stadt salveerden. Vande Belegeraers bleven vier doot; Dese Redoute gaf groot voordeel aende approchen der François en. De Engelsche hadden noch een water te passeeren eer sy konden aen des Vyants wercken komen/ 'twelck sy mosten passeeren / met een Gallerye. Eenich weynich volck was van Dusseldorp tot secours in Rhijnberg, den Rhijn af gekomen. Ende op dat het niet weder mochte gebeuren/ liet den Prins twee Oorloch-schepen/ met eenige bewapende Chaloupen met goede wint den Rhijn op seylen tusschen des vyants twee Forten: sonder merckelijcke schade/ hoewel dapper uyt deselve geschooten wierde.

Tusschen den een ende twee-en-twintichsten, 's nachts deden die van binnen meer als vier hondert Canon schooten / 's anderen daegs / dede den Prins uyt vier Batteryen/ met vier-ende-twintich stucken / schietende vier-ende-twintich pont Ysers/ furieuselijck daer tegens schieten.

Hier en tusschen was d'Marquis d'Aitona met een Leger van vier-ende-twintich duysent Man/ vande Deemer gekomen naer de Mase: ende Graef Ian was met eenich Volck ontrent Gulick. Den Prince hadde wel in tijts gesonden/ den Generael Staeckenbrouck, mettet meestendeel der Cavallerye (houdende alleen thien Compagnien by hem int Leger) om den vyant de passage te beletten over de Mase, maer deselve Riviere op veel plaetsen ondiep ende guayabel zijnde/ was onmogelijck over al te besetten: soo datden Marquis op verscheyden plaetsen feinte maeckende bysonder by Ruermunde, passeerde den vijfthienden May by Maeseyck, ende den Prince belet zijnde voor Rijnberg was hem licht in te nemen de Huysen van Montfoort, Annendale, ende 't Eylant van Stevensweert: alle toekomende Graef Hendrick vanden Berge daer naer oock Weert. Stakenbrouck volgens ordre versterckte met zijn byhebbende Troupen/ de Steden Venlo ende Ruermunde, op de welcke ofte op de Grave men meende dat den Marquis yets soude hebben geattenteert maer hy contenteerde sich met de passage vande Mase; dede Stevensweert, met een Fort Royael/ ende verscheyden andere kleyne Schantsen/ ende Redouten fortificeeren. Graef Hendrick hadde van verleden Iaer af veelmael geraden dat haer Ho: Mo: mochten een Fort leggen op Stevensvveert: maer eensdeels meende men/ dat hyt dede om de conservatie van zijn particulier goet; Anderdeels oock ontsach men de onkosten / ende datter behalven dese/ noch veel dergelijcke posten waren / diemen voordelijck passeeren ende stercken souden konnen.

Den Prince ondertusschen avanceerde de Belegering van Rhijnbergh int aensien vanden vyant / tegens 't eynde vande Maent gekomen zijnde tot aende Grachten : deed de Stadt sommeren door een Trompetter / die weder komende brachte antwoort vanden Gouverneur Diesdorf, dat hy wilde parlementeren / ende Ostagiers gegeven zijnde/ eyste eerst een stilstandt van Wapenen/ voor tien dagen/ met belofte vande plaets over te geven / soo hy niet in die tijt gesecoureert wierde : daer na versogte/ dat de Stadt gedemanteleert / ende den Keur-vorst van Keulen als neutrael mochte worden in handen gestelt. Doch beydes afgeslagen zijnde/ wierde alleen geaccordeert op volgende conditien. Ende trock den Gouverneur Diesdorf Saterdach den vierden Iuny daer uyt/ sterck inde darthien hondert Man/ onder ses-ende-twintich Vanen te voet/ ende een te paerde.

Artijckelen, geaccordeert by mijn Heere den Prince van Orangien, *aen den Gouverneur, ende die vanden Garnisoens tot* Rhijn-berck.

I.

EErstelijck, wat aengaet d'Exercitie vande Roomsche Religie binnen *Rhijn-berck*, de Ho: ende Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, sullen metten Heere Keur-Vorst van *Keulen*, malkanderen daer over wel verstaen, ende sal dien volgens een yegelijck, soo Geestelijck als Weereldtlijck, sich hebben te reguleren naer 'tgene by Hoogh-gedachte Heeren daer inne sal werden goedt-ghevonden, midts dat alle Geestelijcke in hare Goederen sullen werden gemainteneert: Gelijck mede alle Religieuse Vrouw-persoonen in haer Klooster vry ende ongemolesteert sullen mogen blijven woonen, ende dat de Previlegien vande Stadt ende der selver Borgherye, sullen blijven in haer geheel ende onverkort.

2.

Dat de Gouverneur, met alle Krijghs-Officieren ende Soldaten, van wat qualiteyt ofte conditie die souden mogen wesen, soo te Paert als te Voet, geene van dien uytgesondert, sonder eenige verhinderinge ofte beletsel, uyt de voorsz Stadt sullen mogen trecken, met Wapens ende Bagagie, de Ruyterye met gaende Trompetten, vlieghende Cornetten in volle Wapenen: d'Infanterye met slaende Trommelen, vliegende Vendels, brandende Lonten, Kogels inde mondt, vry, vranck ende onbemoeyt, soo aen hare Persoonen als Goederen.

3.

Dat alle Officieren ende Soldaten, soo siecke als gequetste, in't Gast-huys sullen mogen blijven, tot dat hunne dispositie lijden kan sich op den wech te begeven.

4.

Dat de Gouverneur sal mogen mede uytvoeren *twee* Velt-stucken, ende soo veel Ammunitie van Oorloghe, als om *twaelf* schoten met yder stuck te schieten van nooden is.

5.

Dat omme de voorsz *twee* Veldt-stucken te voeren, *vier-en-twintich* Paerden bestelt sullen werden, te weten tot yder stuck *twaelf*, tot inde voogdye toe alwaer de voorsz Gouverneur andere Paerden sal sien te bekomen uyttet platte Landt, ten welcken fijne sijne Excellentie selfs derwaerts schrijven sal, om de voorsz Stucken te brengen tot *Namen* toe.

6.

Dat alle Amunitien van Oorloge ende Vivres, den Koning van Spaignen toebehoorende, sonder eenige fraude, gelevert sullen worden in handen vanden ghenen die sijn Excellentie daer toe sal committeren, gheen van dien uytgesondert.

7.

Dat *twee hondert* Wagens ende Paerden daer toe noodich bestelt sullen werden, omme de Bagagie, Wapenen ende andere goederen vanden Gouverneur, Officieren ende Soldaten daer mede te voeren, tot inde vooghdye toe, alwaer de Gouverneur andere Wagens ende Paerden sal besorgen, gelijck boven in't *vijfde* Articul gesegt is.

Dat

8.

Dat voor de gene die haer goet ende Bagagie naer *Keulen* ofte *Antwerpen* sullen willen doen voeren, genoechsame Schepen huyten hare kosten sullen werden gevolget, de welcke vry ende onverhindert, ende sonder eenige Tollen ofte Jmpositien te betalen, sullen mogen varen totte voorsz respective plaetsen, mette Persoonen die een yder tot bewaringe van sijn goet daer by sal willen stellen.

9.

Dat de Gouverneur, Hoofden, Officieren, Krijghs-Raden, Soldaten, ende alle andere soldye vanden Koning van Spaignen genietende, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, gene uytgesondert, gelijck mede hare Weduwen ende Kinderen, die binnen der selver Stadt, ofte onder 'tselve Ampt, eenige Huysen, Erven, ofte Renten sullen hebben, de selve sullen mogen gebruycken naer haren wille, oock transporteren, versetten, verkoopen, ofte andersins daer af disponeren, soo ende wanneer hun sulcx sal gelieven.

10.

Dat die gene die van wegen den Koningh van Spaignen, eenich Bewindt ofte Administratie hebben gehadt, soo van Licenten ofte eenige Contributien als anders, inde Stadt sullen mogen blijven den tijdt van twee Maenden, omme onder-tusschen inde Steden ende ten platten Landen, onder de gehoorsaemheydt vanden Koningh van Spaignen staende, vry, vranck, ende sonder eenige Paspoort te mogen gaen, komen, passeren ende repasseren, hunne particuliere affairen verrichten, ende hunne goederen te transporteren, sonder nochtans te mogen komen inde Steden, Plaetsen ofte Forten vande Vereenichde Provintien, dan met voorgaende Paspoort, 'twelck sy sullen mogen versoecken alst haer goetduncken sal.

11.

Datmen gene Officieren ofte Soldaten, nochte der selver Bagagie, om eenighe schulden sal moghen arresteren, 'tsy darse nu mettet Garnisoen uyttrecken, ofte sieck ofte gequetst sijnde, eerst uyttrecken sullen wanneer sy genesen sijn.

12.

Dat de gevangen ten wedersijden, van wat conditie die moghen wesen, sullen werden gerelaxeert, ingevalle sy ten tijde van dese Capitulatie noch in apprehensie sijn, sonder eenich Rantsoen te betalen, maer alleen de mont-kosten, volgens de taxatie van't Quartier Generael, midts dat den *Grave van Flodrop* gerestitueert sal werden wat hem in sijne leste gevanckenisse alhier, boven sijn Rantsoen in't Quartier gespecificeert, is afgenomen, ofte andersints is sijne Excellentie te vreden, dat dese saecke ghestelt werde ter decisie vande *Serenissima Infante*, ofte vanden *Heere Marquis d'Aytona*, aende welcke sijn Excellentie daerom schrijven sal.

13.

Dat alle beuyten by die vande Stadt gemaeckt, so voor als geduerende de belegeringe, niet en sullen mogen weder geeyst worden.

14.

Dat de voorsz Conditien gesloten sijnde, den Gouverneur met alle het Krijghsvolck naest-komende *Saterdagh*, wesende den *vierden* deses, sullen hebben te trecken uyt de voorsz Stadt *Rijnberck*, ende Forten daer toe behoorende, mits dat sijn Excel-

Excellentie op huyden wesende *Donderdach*, teghens de *Middach* ghenymt sal werden, eene Poorte met een Bolwerck vande Stadt, ende de kleyne Schansen, omme sijn Volck daer op te Logeren, tot dattet Garnisoen uyt de Stadt sal getrocken wesen.

15.

Welverstaende dat ondertusschen niemant uyt de Stadt int Leger, noch uyt het Leger inde Stadt en sal mogen komen, maer sal een yder binnen sijne *Retrenchementen*, ende Fortificatien blyven, sonder eenige approches ofte acten van *Hostiliteyt* te mogen doen.

16.

Dat aleer 't Garnisoen uyt trecken sal, *twee* Capiteynen tot Ostagiers, met *twee* Trompetters van wegen sijne Excellentie sullen werden gegeven, die mettet Garnisoen Wapenen ende Bagagie tot *Namen* toe trecken sullen, daer tegens de Gouverneur oock twee Ostagiers van gelijcke qualiteyt hier sal laten blijven, tot *dat die van* sijne Excellentie mette Trompetters wederomme gekomen sullen wesen, als wanneer sijne Excellentie oock datelijck de voorsz Ostagiers vanden voorsz Gouverneur, met vry geleyde tot *Namen* toe sal laten passeren.

17.

Dat gene Paerden, Wapenen, Koopmanschappen, Waren ende andere saecken, die voor goede beuyt verkocht ende gehouden sijn, gerestitueert, *nochte yemandt* daer over gerechercheert en sal werden, des dat de Burgers *van Wesel ende Zanten*, hier binnen *Rhijnbergh* gevangen sijnde, als Neutrale Persoonen vry, vranck, ende sonder eenich Rantsoen te betalen, ontslagen sullen werden, alleen betalende hare mondt-kosten.

Aldus gedaen in't Leger voor *Rijnbergh*, den *tweeden Juny* 1633. Was onderteeckent, *F. Henry de Nassau, Alexander Sybrecht de Diesdorf*, gecachetteert mettet groote Cachet van sijn Excellentie. Lager stondt, Ter Ordonnantie van sijn Excellentie. Geteeckent *J. Iunius*.

Op dese wijse Rijnberg by de Staetsche gewonnen/ ende Stevensweert by de Spaensche gefortificeert zijnde/ wiert geoordeelt geen groot advantagie bekomen te wesen/ ende de Tractaten oock buyten groot apparentie zijnde/ wiert goetgevonden den tocht van voorleden Jaer te herhatten; Tot dien eynde is volghende billet uytghegeven/ om gestropt te worden in de Spaensche Provintien.

De Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt: DOEN TE WEETEN, Alsoo het langhduyrich ende Landt-verderffelijcke Oorloge, inde Nederlandtsche Provintien verweckt door de gepretendeerde absolute Spaensche Heerschappye, ende Dominatie over de Persoonen ende Goederen van der selver Ingesetenen, soo Geestelijcke als Weereldtlijcke, met eene Generale vereeninghe vande selve Provintien, ofte door een seeckere handelinge van Vrede ofte Stil-standt van Wapenen hadde konnen ter neder-geleydt worden, indien 'tselve door de Spaensche ambitie, menees, ende diffidentie van der selver belofte niet ware verhindert, insonderheyt als daer toe eenige inclinatien, ende apparentien haer hebben vertoont, als wanneer de Spangiaerden ende hare Adherenten haer personagie tot na-deel van't gemeene beste vande Neder-

derlandtsche Provintien, doorgaens hebben gespeelt, haer daer door in Spagnien doende valeren, ende daer mede de ghewenschte uytkomste vande Nederlandtsche Oorloge hebben weten te renverseren, ghelijck sy daer in aen en aen continueren, traverserende door haer snoode ende schadelijck beleyt 'tvoornemen vande Heeren Staten vande Provintien aen d'ander sijde, over de yegenwoordige handelinge van Tresves, waer uyt voor alle de Werelt hoe langhs soo meer kennelijck werdt, dat de voorsz Spangiaerden ende hare Adherenten niet anders soucken als de Nederlantsche Provintien niet alleen in gestadigen Oorloch te houden, nemaer oock tot uyterlijcke ruyne ende desolatie te brengen, ende in dier vougen haer in Oorloge te doen consumeren, ende de selve hier na van hare Rechten, Privilegien, Neeringe ende Welvaert te berooven, ende als geconquesteerde Landen naer haer begeerte te houden ende tracteren. SOO IST, dat wy inhererende onse Declaratien vanden *twee-en-twintigsten May* ende *elfden September* respective des voorleden Iaers 1632. ende blijvende niet weyniger genegen tot welstant ende herstellinge vande gesamentlijcke Nederlandtsche Provintien in haer ouden Fleur, als wy onse Vryheydt, Rechten ende Privilegien tot noch toe door Gods ghenadigen Segen mette Wapenen hebben verdedicht, dewelcke wy tot den uyttersten toe geresolveert sijn te mainteneren. Ende omme nader te demonstreren onse goede Nabuerige affectie die Wy tot d'andere Provintien ende Leden van dien blyven draghende, hebben goetgevonden deselve Provintien, ende de Inwoonderen van dien, so Geestelijcke als Wereltlijcke, Hoogen ende Lagen standts Personagien, ende alle andere Persoonen ende Landtsaten, midts desen nochmaels ernstlijck ende vruntlijck te vermanen, ende te versoucken dat sy volgens ons loffelijck exempel, ende dat van hare Voor-ouderen ende Predecesseuren, haer willen ontrecken uyt het beswaerlijcke ende ondraechlijcke Iock vande Spangiaerden ende hare Adherenten, ende haer vrywillich vougen met de Geunieerde Provintien, ende hebben wederom onder het wijs ende kloeckmoedich beleydt van sijn Excellentie de Heer Prins van *Orangie* &c. een goet ende machtich Leger te Velde gebracht, niet met intentie om yemandt te bederven, maer veel eer om d'andere Nabuerighe Provintien, Steden ende Leden van dien, de behulpsame ende stercke handt te bieden, ten eynde sy van het Spaensche Jock verlost, ende in haer vorige Vryheydt hersteldt mogen worden, ende belooven heylichlijck ende onverbreeckelijck midts desen aende Provintien van d'andere sijde, Steden ende Leden, als oock hare Ingesetenen soo Geestelijcke als Wereltlijcke, van wat staet, qualiteyt ofte conditie die souden mogen sijn (die haer sullen voegen als vooren) dat wy haer sullen conserveren ende mainteneren by hare Privilegien, Vryheden ende Rechten, als oock by de publicque exercitie vande Roomsche Catholicque Religie, willende ende desirerende met de selve te leven, handelen ende wandelen als goede Vrunden, Nabuyren ende Bont-genoten, waer door niet alleen de Spangiaerden, met meerder ghewelt, gemeene macht, ende onderlinge bystant wederstaen ende afgeweert, nemaer oock de samentlijcke Nederlandtsche Provintien in ruste, ende tot haren ouden ende florissanten welstant, met neeringe ende welvaert gebracht sullen konnen worden. Ende indien eenige van wat staet ofte conditie die souden mogen wesen haer souden onderstaen den voort-ganck van soo goeden ende heylsamen werck te verhinderen, sullen wy niet konnen ledich staen met alle rigeur van Wapenen, ende confiscatie van Goederen jegens de selve te procede-

ren, daer van alle ende yder haer-sullen gewaerschouwt houden, vertrouwende dat de meergemelte Provintien, Steden ende Leden van dien, als oock derselver Ingesetenen, 'tgene voorsz is, sullen willen apprehenderen, ende haer dien-volghende ten gemeenen beste hier na accommoderen ende reguleren. Gedaen in 's*Graven-hage*, ter Vergaderinge vande Hooch-gemelte Staten Generael, onder derselver Contre-zegel, Paraphure ende de Signature van haren Griffier, op den *elfden Augusti*. 1633. Was geparapheert *A. Ploos van Thienhoven vt*. Onderstont, Ter Ordonnantie vande Hooch-gemelte Heeren Staten Generael. Geteeckent *Cornelis Musch*. Zijnde op't spatium gedruckt het Contre-Zegel der selver Heeren Staten, in rooden Wassche.

Om dan 't Staetsche Leger sterck te maecken / quam wel te pas / dat de Sweetsche Lunenborghsche / ende Hessische / de Ligische armée onder den Grave van Merode hadden geslagen by Hamelen. Dese Troupes door een groot deel nu leedich zijnde; wierden onder den Generael Lieutenandt Mylander ende Stalhans, den Prince van Orangien toegeschickt: die den elfden July tot Boxtel quam: werdende ondertusschen by den Raet van State een petitie ingeschickt aende Provintien / om sesmael hondert duysent guldens tot betalinghe deser Sweetsche ende Hessische: sterck wesende seven-ende-seventich Cornetten. Den Prins is aldaer blyven liggen tot den tweeden Septembris, als wanneer hy zijn Ruyterie hondert ende 'tsestich Cornetten sterck / heeft ghesonden naer Eyndhoven, ende is s'anderen daegs met de Infanterye / stucken ende Bagagie gevolgt / logerende den achsten tot Geldorp, Hees ende Leen; De Spaensche onder Aytona, ende Graef Jan laghen tot Brey, Bockholt, Koulin, ende daer ontrent. Den Prins schickte zijn Cavallerye om die te visiteren; Maer sy hadden soo door afghehouwen geboomten / als doorsnijden vande wateringhen haer soodanich voorsien / datmense met geen voordeel konde bykomen. Eenige dagen aldaer tegens malkanderen gelegen hebbende / ende den Spaenschen bekennende / dat sy hare eere bewaert hadden / zijn sy geretireert naer groot ende kleen Breugel aende Dommel, van daer naer Mol ende Balen. De Prins hier geen voordeel konnende afsien / om nochtans dese zijne schoone armée in actie te houden / is opgetooghen naer Maestricht, ende by Wiset eenige dagen gelegen hebbende / alsoo de Spaensche ontrent Diest zijn intocht in kleen Brabant souden beletten / ende also het nu diep inden Herfst was / is den veerthienden Octobris opgebroocken / ende by Wiset de Sweetsche ende Hessische afdanckende den vijf-ende-twintigsten tot Nimmegen, ende den achsten Novembris inden Hage gekomen.

Graef Willem hadde met eenige Troupen / inden Hemertschen Weert gelegen / om op de plaetsen aende Maes 'tooch te hebben: Terwijle den Prins voor Rijnberg lach: den seven-ende-twintigsten zijn Troupes embarqueerende inde gemeen Chaloupen van Graef Jan; is twee dagen daer naer voor Rammekens gekomen / ghesterckt met eenich volck uyt Zeelandt. In Vlaenderen hadden de Spaensche haer Garnisoenen seer verzwackt / wel denckende dat Graef Willem oock niet sterck konde zijn: na dat hy den vyant wat in twijffel hadde gehouden / is den derden Septembris naer Sluys gevaren: aldaer byt kleyne pas zijn volck landende / sommeerde de Sterre Schants: die sich den vijfden (zijnde van

'smor-

's morgens vroeg tot ontrent thien uyren beschooten geweest) overgaf. 't Selve met twee Compagnien beset hebbende / is den sevenden weder voor Vlissingen gekomen / ende 's anderendaeghs den Hont op naer de Philippine Schants geloopen / sich terstondt landende / ende aen beyde zijden vanden Dijck / 't Fort alsoo beschietende dat die van binnen den elfden 's morgens begonden te parlementeren / ende op den middach sterck hondert vijftich Man / op eerlijcke conditien uyttrogen / komende 't secours twintich Compagnien sterck tot Boeckhoute een weynich te laet. Graef Willem is hier eenigen tijt voorts blijven leggen / doende met advijs der Staten van Zeelandt, de plaets vergrooten met Kromwerck / ende tot een Royael Fort maecken / alwaer namaels den Prince seer goede bequaemheyt heeft ghevonden / om met zijn Leger te Landen / ende dat quartier van Vlaenderen afbreuck te doen.

Terwijle Graef Willem voor Philippine lach / hebben die van Brugge de Sterre-Schans den negenden alsoo licht weder ingenomen / als die verlooren was / hoewel Rosecrans aenquam om het te ontsetten.

Terstondt naer de wederkomste van zijn Excellentie (die van Nimmegen af noch een reyse naer Zeelant om de Frontieren te bevestigen dede / onder wegen een groote storm ende ghevaer uytstaende) inden Hage, maeckten men een eynde / met de vier al noch inden Hage gheblevene Brabantse Gedeputeerden. De Erts-Bisschop van Mechelen, Hartoch van Aerschot, ende andere voor eenige tijt naer Brussel gegaen zijnde / om uyt te brengen / een volkomen last ende macht vanden Coninck van Spagnien om te handelen / op de voorgeslagen voet. De Hartoch van Aerschot hadde sich laten bewegen in 't begin van November naer Spaignen te trecken om deselve last te bevorderen. Een yder oordeelde terstont wel / dat den Coninck hem noyt weder in Nederlandt soude laten komen. Ende hy aengaende de volmacht om te handelen niet uytrechten. Hier quam noch by / dat de Infante Isabelle Maendach den acht-ende-twintighsten November een defluxie ofte Catharre / eerst stijgende op den arm / daer naer allenskens op den borst vallende ende adergelaten / tusschen den eersten ende tweeden 's nachts stierf / sy was geboren tot Segovia int Jaer vijftien hondert ses-ende-sestich: Anno negen-ende-'tnegentich getrout met den Erts-Hartoch Albertus Anno sesthien hondert in Nederlant gehuldight / nu out in haer seven-ende-'tsestichste Jaer / wiert seer beklaegt / als geweest zijnde / een seer goedertieren Princesse / ende die de Nederlanders groote liefde toedroeg. Om dese doot sachmen / dat de saecke vande Treves-handelinge noch meer sich veranderde / want de Infante niet weynich genegentheyt toonde tot deselve. De Hartoch van Nieuborgh, wiens Landen / by den Oorloch veel leden / ende daerom sich meermalen tot middelaer van een Treves hebbende aengheboden / nam dese gelegentheyt waer / terstondt na de doot vande Infante tooch naer Brabant / ende hebbende qualiteyt van Raet van Spagnien / oock eenige belofte van te sullen zijn Gouverneur in Nederlant / meenende sich in eenige consideratie ende bewindt te stellen / 't zy tot voortsettinge vande Vredehandel ofte andere directie. Maer sedert dat hy hem soo seer tot de allerzijts Neutraliteyt hadde begeven / ende veelmael vande Interesten van Spagnien afgesondert / soo was hy alsoo suspect by Spagnien geworden / als by desen Staet / gelijck het gemeenlijck gebeurt / den

geenen

geenen/ die alle mans vrint willen sijn: komende alsoo tot aen Loven, waer hem den Marquis de Aytona, ende den President Rosa ontmoet/ ende ghebeden niet vorder naer Brussel te willen komen/ alsoo sulcks by de Staten Generael als noch vergadert niet goetgevonden wierde/ om geen nieuwicheyt ofte ontrustinge te maecken/ tot dat by den Coninck ordre soude gestelt zijn opt stuck der Regeeringe. Is alsoo wederom getrocken.

De Staten van Hollandt, sedert eenighe Jaren seer genegen tot *Mesnage*, ende redresse van haer Finantie/ die met groote Negotiatien ende andere lasten seer bezwaert was/ hebben den drie-ende-twintigsten Decembris ter Vergaderinge van haer Ho: Mo: verklaert dat sy haer niet vorder meer konden bezwaren/ als met de drie bekende Staten van Oorloch consequentelijck te houden voor gelicentieert alle de Troupen die sedert den Jare sestien hondert acht-ende-twintich waren gheworven/ klaghende dat de andere Provintien niet opbrachten de subsidien te water. Dat deselve oock lieten verloopen de *finantien* van de Generaliteyt, niet alleen aengaende eenighe Compagnien buyten repartitie staende/ maer oock de Generaliteyts Interessen. Dat oock eenighe Provintien haer hadden gedispenseert van een ghedeelte van haer quota. Daerom de anders des te meer hadden moeten dragen. 's Anderendaegs ter presentie vanden Prins reitereerden haer klachten/ van niet meer als tot de drie Staten van Oorlogh te sullen komen verstaen/ doch wel *geneghen te zijn*/ alleen tot de continuatie van de vijftigh Compagnien Anno *acht-ende-twintig* gelicht: midts dat oock de Provintien souden voldoen haer quota inde *twee Millioenen*, die jaerlijcks van't Jaer ses-ende-twintigh, tot drie-ende-dartigh by petitie des Raedts wierden versoght/ midts oock dat de Provintien wilden ordre stellen dat het Comptoir van de Ontfanger Generael Doublet by credijt gehouden/ ende de Interessen van de ongerepartieerde Compaignien van tijdt tot tijdt gefourneert wierden/ende dat de Provintien/ tot welckers laste eenige Capitalen by den Ontfanger waren ghenegotieert/ by deselve wierden opgebraght/ wijders dat de Provintien/ die met ofte sonder ordre in haer quota waren vermindert op haer oude quoten souden werden gestelt/ ende aen de andere Provintien/ dien aengaende wierden contentement gedaen/ daer op de ses Provintien hebben verklaerdt dat aengaende de Subsidien te water aen die van Hollandt soude worden gedaen behoorlijck contentement. Sullende by haer Principalen doen/ gelijcke devoiren/ belangende de andere effecten/ ende herstellinghe der quoten. Hebben oock om de hooghwijse consideratien van zijn Excellentie verklaert/ noodigh ende dienstigh te vinden/ de aenhoudinghe niet alleen van de drie Staten van Oorlog, maer oock van alle andere extraordinaris Troupen buyten last van de Provintien/ uyt de vreemde subsidien/ ende overschot van Generaliteyts middelen te Lande te onderhouden. Versoeckende de Heeren van Hollant sulcks in naerder bedencken te nemen/ ende haer daer mede te conformeren.

Den Prince van Orangien inden Hage gekeert zijnde/ als geseyt is/ ontfing korts daer na Brieven van den Coninck van Engelant, om benessens den Coninginne van Beemen, ende den Keur-vorst Palts-Graef te assisteeren teghens den vierden Decembris als getuygen op den Doop van den jonghen Hertog van Jorck, daer van de Koninginne gelegen was tot St. James den vier-en-twintighsten

ten Octobris ten elf uyren/ 's avonts. Drie dagen daer naer gingen alle Heeren ende grooten des Rijcks de Coninginne daer over begroeten naer de gewoonheyt des Rijcx. De Ceremonie des Doops wierde gecelebreert voor den Ertsbisschop van Canturbury tot St. James. Hy wierde ten Doop gehouden door den Graef van Arondel, den grooten Tresorier van Engelandt, inden naem van den Keur-Vorst/ ende vanden Prince van Orangien ende vanden Marquise van Hamilton in plaets der Coninginne van Beemen, hem gevende den naem van Iacob. De Lord Major van Londen dede een present van vijf hondert ponden Steerlings.

Men hadde groote begeerte om dese Campagne te continueren de groote progressen van't verleden Iaer: tot dien eynde een notabel secours van Sweedtsche ende Hessische Cavallerye in dienst nemende voor een korte tijdt: om nu eensdeels sulcx t'excuseren: anderdeels oock om te preevenieren het Keyserlijcke of Liguische secours was de Heer Vosbergen gesonden in't begin van dit Iaer: als hier vooren geseyt is: ende om dat hy noch geen volkomen verseeckeringh ofte gewenste satisfactie had verkregen/ soo wierden in Augusto wederom den Rijn opgesonden de Heeren Huygens, ende Beaumont. De Heeren van Hamborch hebben oock deur deselve ernstelijck laten ageeren tegens de Luckstatsche Tol, om welckers prolongatie den Coninck van Denemarcq sterck liet aenhouden by den Keyser ende Keur-Vorsten. Om van dese Staet te disponeren tot deselve Officien quam alhier van weghen Hamborgh de Heer Barold Moller, doen Secretaris/ namaels Raedt ende eyndelijck Borgemeester aldaer/ die alreede te voor hier als oock in Engelandt in besendinge was geweest: treckende van hier na Keulen; ende by de Keur-Vorsten aldaer oock self devoiren doende. 't welck alles seer wel geluckte. d'Instructie so op 't een als 't ander was luydende als volcht.

Instructie vande Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, voor de Heeren Rutger Huygens, *ende* Simon Beaumont, *Raet ende Pensionaris der Stadt* Middelburch, *respective Gedeputeerden inde Vergaderinge van haer Ho: Mo: van wegen de Provintien van* Gelderlant *ende* Zeelandt, *gaende beyde in Ambassade van wegen desen Staet, aende Keur-Vorst van* Keulen, *ende Hartoch van* Nieuburch *respective.*

DE voorsz Ambassadeurs sullen met een vande Schepen van Oorloge op den Rhijn leggende hare reys nemen naer *Keulen*, ende in't passeren tot *Dusseldorp* vernemen, of den Hartoch van *Nieuburch* aldaar, ofte daer omtrent is, ende indien gevalle, ofte andersints by d'eerste bequame gelegentheyt, aen sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt overleveren haren Brief van Credentie, ende denselven van wegen haer Ho: Mo: begroeten met de complimenten daer toe dienende, ende voorts proponeren 'tgeene vervolgens sal worden gededuceert.

Waer na de voorsz Ambassadeurs hare reyse sullen vorderen naer *Keulen*, ofte naer *Bon*, ter plaetse daer den Keur-Vorst van *Keulen* sal wesen, ende sijn Keur-Vorsteljcke Doorluchticheyt insgelijcx naer behoorlijcke complimenten ende over-

overleveringhe van haer credentien van weghen haer Ho: Mo: voordraghen.

Dat hare Ho: Mo: tot maintinement van haren Staet, ende afbreuck van haren Vyandt desen Somer een groot ende machtigh Leger onder het wijs ende kloeckmoedich beleyt van sijn Excellentie den Heere Prince van *Orangien* te Velde ghebracht, ende daer mede de Stadt van *Rhijnberch* de Spaensche Heerschappye ontrocken hebbende hare Victorien gemeynt sijn geweest te vervolgen, *ende op de gedane* aenbiedinge van Secours van eenige Sweetsche ende Duytsche Ruyteren ende Knechten, deselve na hare Frontieren hebben laten komen met meyninghe om die by haer Legher te voeghen ende den Vyandt met alle hare macht aen te grijpen.

Ende alsoo hare Ho: Mo: in voorgaende Iaren hebben bespeurt, soo wanneer van dese sijde tegens den Vyandt eenich notabel desseyn is voorghenomen *geweest*, dat deselve sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt respective hebben weten te sollicitereren, omme *leeninge van Troupen*, die deselve op de beene hadden, ende haer met deselve hebben beholpen tot groot nadeel vande Staet deser Landen, ghelijck hare Keur-Vorst ende Vorstelijcke Doorluchticheyt niet onbekent kan wesen, ende de memorie daer van noch geheel versch is.

Ende na apparentie de Spaensche wederom 'tselve sullen *attenteren*, ende daer toe verscheyden onwaerachtige praetexten weten te allegueren *in allen schijn*, of tot nadeel van hare Keur ende Vorstelijcke Doorluchtigheyt respective Landen yet gemeent ware, ofte de voorsz Secoursen voor ofte naer gebruyckt soude mogen werden.

Dat hare Ho: Mo: hare Keur ende Vorstelijcke Doorluchtigheden wel hebben willen verklaren gheneghen ende gheresolveert te wesen, mette selve alle goede Nabuyrschap ende Neutraliteyt te conserveren, ende te continueren, ende tot nadeel van derselver Landen niet te doen ofte te laten attenteren.

Versoeckende wederom, dat haer Keur ende Vorstelijcke Doorluchtigheden de Spaensche geene Troupen willen toesenden, ofte uyt hare Landen toekomen, directelijck noch indirectelijck, ende deselve geene hulpe ofte bystant doen, ofte laten geschieden, tot nadeel vanden Staet van hare Ho: Mo: ende verhinderinge vande desseynen, by deselve voorgenomen.

Ende dat hare Keur ende Vorstelijcke Dooluchticheden respective daer op ronde ende cathegorique verklaringe sullen gelieven te doen, daer op hare Ho: Mo: haer sullen mogen verlaten ende weten te reguleren.

Indien hare Keur-ende Vorstelijcke Doorluchtigheden respective, ofte een van haer beyde de gemelde Ambassadeurs daer op soude mogen allegueren, omme mede *verseeckert te wesen van dese sijde*, sullen de voorsz Ambassadeurs verklaren gelast te wesen aende selve verseeckeringhe te gheven, dat de voorsz Troupen alleen ten dienste van hare Ho: Mo: teghen derselver Vyanden geemployeert, ende daer na weder over den Rhijn gebracht, ende gelicentieert sullen werden, sonder directelijck noch indirectelijck daer mede derselver Landen te invaderen, ofte eenighe hostiliteyt aen te doen.

Maer indien hare Keur-ende-Vorstelijcke Doorluchticheden respective ofte een van haer beyden de Spaensche assistentie van Volck, ofte andersints sullen doen, dat hare

lat hare Ho: Mo: de saecke op haer beloop sullen laten, sonder daer vooren te willen responderen.

Indien de voorsz. Ambassadeurs te ghemoet wert ghevoert dat sy blijvende in Neutraliteyt niet konnen verhoeden, dat de Spaensche haer dienen van hare Landen ende Luyden, ghelijck van dese sijde oock wert gedaen van hare Vyanden.

Sullen de voorsz Ambassadeurs verklaren dat haer Ho: Mo: oock niet verder sullen gehouden wesen, ende de voorsz Troupen vry laten haer beste te doen daer sy sullen konnen, ende dat daer uyt meer inconvenienten souden mogen volgen, die haer Ho: Mo: geerne souden sien verhoedet.

Middelertijt sullen de voornoemde Ambassadeurs sorchvuldich vernemen, of ergens eenige lichtinge gedaen, daer toe penningen by de Spaensche gefurneert werden, ofte getracteert wert, omme Volck van daer tot dienst vande Spaensche te trecken, ende sulcx bevindende haer van nieus, aen hare Keur-ende Vorstelijcke Doorluchticheden respective addresseren.

Verklaren dat hare Ho: Mo: wel hebben bespeurt uyt voorgaende Actien, ende als noch wel bespeuren, dat hare Keur-ende Vorstelijcke Doorluchticheden de Spaensche partye genegen sijn, ende deselve alle hulpe ende assistentie in't openbaer ende onder de hant doen, ende daeromme hare Keur-ende Vorstelijcke Doorluchticheden niet vreemt sullen vinden, dat hare Ho: Mo: van gelijcken sullen pleghen van hare sijde, ende moeten gedencken aen't geene in voorgaende tijden meer in dier voegen is gepasseert.

Ende in dien sy bevinden dat in't openbaer Troupen aldaer voor de Spaensche aengenomen, ofte vanden eenen inden anderen Eedt gebracht worden, sullen sy *protesteren van infractie van Neutraliteyt*, ende dat hare Ho: Mo: sullen moeten bedacht wesen op middelen van haer in tijden ende wijlen daer van te ressenteren.

Ende al waert schoon, dattet selve wierde gepretexeert onder den Naem vande Keur-Vorst van *Mentz*, of Bisschop van *Wirtsburch*, sullen de voorsz Ambassadeurs seggen, dat hare Keur ende Vorstelijcke Doorluchticheden respective gebiet hebbende in hare Landen, daer tegens wel konnen versien, indien deselve de Neutraliteyt begeeren te onderhouden, ende sulcx anders geschiedende, gehouden sal moeten werden, als van weghen hare Keur-ende Vorstelijcke Doorluchtigheden gedaen geconsenteert ende geapprobeert, ende by hare Ho: Mo: op gelijcke voet sal moeten opgenomen werden.

Tot alle 't gunt voorsz is, sullen de voorsz Ambassadeurs verhalende exempelen van't gunt in voorleden Iaren is gepasseert, ende lestelijck in't seynden van den Grave van *Pappenheim*; ende dat niettemin, hare Ho: Mo: na de verkreghen Victorie de patientie hebben ghenomen; maer tegenwoordich klaerlijck konnen sien, dat het is een gemeyn desseyn tegens desen Staet voorgenomen, daer tegen haer Ho: Mo: genootsaeckt sullen wesen haerder te resolveren.

Begerende andersints, ende ghenegen sijnde met hare Keur-ende Vorstelijcke Doorluchticheden te blijven in voorgaende Neutraliteyt, ende confidentie, indien die van haer sijde niet wert verbroocken ende tegen gegaen, ende haer Ho: Mo: daer door tot andere resolutie oorsaeck gegeven.

De voorsz Ambassadeurs sullen met ernst ende ronde verklaringe, sonder complimenten te gebruycken in desen de meeninge van haer Ho: Mo: openen, ende neerstelijck vernemen wat aldaer ende daer omtrent, soo in Politicque als Krijchsaecken passeert, ende hare Ho: Mo: ende sijne Excellentie van tijt tot tijdt daer van advijsen geven.

Sullen de principaelste Ministers van hare Keur-ende Vorstelijcke Doorluchtigheden by goede gelegentheyt alle 'tgunt voorsz is, mede te verstaen geven, ende aldaer verblijven, tot dat sy sullen bemercken waer heenen de saecken aldaer ende hier te Lande haer sullen begeven.

De gemelde Ambassadeurs sullen den Hartoch van *Nieuburch* te gemoet voeren, dat de Heer *Vosbergen* hare Ho: Mo: heeft gecommuniceert de antwoort by sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt op dessels Propositie geformeert, ende nagesonden, raeckende *'texercitium Religionis* in sijne Landen, maer dat hare Ho: Mo: daerinne egeen contentement hebben konnen nemen, doch dat deselve niet ghemeynt sijn daer over meerder schriften ofte Propositien te wisselen, maer datse sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenborch daer inne sullen laten bewordèn, die gemeynt is by retorsie in dat stuck te procederen, ende 'tselve daer mede te rechte te brenghen, daer toe hare Ho: Mo: de goede hant sullen bieden.

Indien occasie wert ghegeven vande *handelinghe hier te Lande* te spreecken, sullen haer reguleren naer de Memorie, deselve tot dien eynde mede gegeven.

Sullen metten Afgesanten van haer Ho: Mo: correspondeeren, ende by sijne meerhoochgedachte Doorluchtigheyt, ende vervolgens oock by die van *Mentz* respective mede proponeren, ende bevorderen den inhouden vande Instructie aengaende den *Tol* by den Coninck van *Denemarcken* op d'Elve gepretendeert, ende deselve mede employeren voor een principael poinct van dese hare Commissie gelijck deselve hier na volcht geinsereert.

Na dien hare Ho: Mo: in ervaringe sijn gekomen, dat den Coninck van *Denemarcken*, soo aen het Keyserlijcke Hof, als by de Keur-Vorsten des Rijcx serieuse instantien laet doen, omme te obtineren concessie tot het heffen van een *Tol* op de *Elvestroom*, ende onseecker is, wat dien aengaende by den Keyser ende Keur-Vorsten mach sijn gepasseert, ende hare Ho: Mo: gansch noodich vinden, den voortgangh van soodanigen *Tol* te verhinderen, ende soo dien aengaende yetwes alreede geimpetreert mochte wesen, het voltrecken ende executie van dien te doen ophouden ende suspenderen.

Ende voort by voegen, dat getracht wert omme eenige nieuwe *Tollen* te obtineren, ende te doen heffen op *d'Elvestroom* tot groote prejuditie vande Navigatie ende Commercie, die in ende uyt het Roomsche Rijck langs de voorsz Stroom wert gedreven, niet hebben konnen staen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt te laten voordragen, het gemeene interest, 'twelck het Roomsche Rijck, ende insonderheyt de Landen ende Luyden van sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt op d'Elve trafiquerende by concessie ende opheve van soodanigen *Tol*, sullen komen te lijden alsmede de Staet van haer Ho: Mo: ende derselver Ingesetenen.

Door dien alle Waren ende Coopmanschappen, langs de voorsz Stroom in het Rijck, ende namentlijck na de Landen van sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt gaende, daer door merckelijck sullen verdiert, ende d'Ondersaten gedruckt daer de-

selve

selve ten aensien vande langduriighe calamiteyten vanden Oorloch, veel eer souden behooren gesoulageert te werden.

Gelijck mede de Goederen, Coopmanschappen ende Commercie, soo in sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyts Landen vallende als die daer door de *Elvestroom* langs ende afgevoert werden, door het opstellen van eenen nieuwen *Tol* geincommodeert, ende lichtelijck een goet deel vande Commercie daer door gediverteert soude konnen worden.

Ten welcken regarde de Roomische Keysers ende Keur-Vorsten des Heylighen Rijcx, altijt sorchvuldich sijn geweest, omme de vryheyt vande Navigatie op de voorsz *Elvestroom* te conserveren, ende met geene Tollen te laten beswaren, gelijck by exempel van voorgaende tijden en Privilegien daer van ghegeven, genoechsaem kan blijcken.

Ende ofschoon soude moghen gepretexeert worden, dat soodanigen *Tol* weynich soude hebben te beduyden, ende alleen voor een korten tijdt soude mogen vergunt worden. Dat daer tegens moet werden geleth, dat van kleyne beginselen doorgaens de grootste beswaernissen ende ondraeglijcxste lasten sijn voort gekomen, die metter tijt ende bequame occasien, allencxkens gevordert ende ingevoert worden, ende 'tgunt voor eenige tijt wort toegelaten, daer na by continuatie lichtelijck wert vergunt, ende alsoo een gedurige beswaernisse na hem treckt, ende mits dien inde beginselen wert gestenyt ende voorgekomen, indien men geen pericul begeert te loopen.

Daer by de voornoemde Ambassadeurs sullen voegen, dat aende conservatie vande vrye Navigatie op d'*Elvestroom*, de Princen ende Staten vande Nederlanden van allen ouden tijden haer hebben laten gelegen wesen, ende dient halven met eenige Steden op d'*Elvestroom* gelegen Tractaten gemaeckt, ende confederatien opgerecht.

Gelijck mede hare Ho: Mo: 'tsedert dat den Coninck van *Denemarcken* voorgenomen heeft onder pretext van Ton ende Bakengelt de gaende ende komende Schepen ende goederen op d'*Elve* eenige recognitie af te vorderen haer daer jegens hebben geopponeert besendinge aen sijne hoochstgemelde Majesteyt gedaen, ende jongstelijck in den voorleden Iare met desselfs Afgesante ende Camer-Secretaris, de Heere *Frederich Gunther*, verscheyden communicatien gehouden, ende Voorslagen gedaen, met dewelcke men gemeynt, ende verwacht hadde, dat sijne Majesteyt contentement soude hebben genomen.

Van welcke Voorslagen de laetste by Copie hier by wert gevoecht, die de voornoemde Ambassadeurs mondelingh sullen konnen verhalen, ende schriftelijck vertoonen (ist noot) ende daer mede justificeren de goede intentien van hare Ho: Mo:

Dan alsoo de gewenschte Vruchten daer op niet en sijn gevolcht, niet tegenstaende ghenoechsame hoope daer toe van weghen sijne Majesteyt is ghegeven, dat hare Ho: Mog: niet ghemeynt sijn de saecke daer by te laten, maer hare devoiren by alle wegen te continueren, tot dat de volkomen vryheyt op d'Elvestroom sal wesen gerestitueert, ende geconsequeert.

Ende daeromme hare Ho: Mo:, te meer prejudiciabel vinden het versoeck, 'twelck jegenwoordich gedaen wort van eenen nieuwen *Tol* op d'*Elvestroom*, ende haer

haer geobligeert oock voor haer interest, tegens den voortganck van dien hare grieven te doen proponeren aen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt, met vertrouwen, dat deselve in behoorlijcke achtinghe sullen ghenomen worden.

Ende ofschoon man voorgeven mochte, dat d'Ondersaten van sijn Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van soodanigen *Tolgeeximeert* souden worden, sullen de voornoemde Ambassadeurs vertoonen, dat den Coninck van Denemarcken voor desen gelijcke openinge aen haer Ho: Mo: heeft laten doen, van derselver Ingesetenen van het *Ton* ende *Baeck-gelt* op *d'Elve* te verschoonen. Dan dat haer Ho: Mo: 'tselve ten aensien vande cours vande reciproque Commercien *impracticabel* hebben ghevonden, ende dat 'tselve sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt ende derselver Ondersaten mede soude wedervaren, behalven dat soodanige exemptie ofte separatie van geen lange duyre, ende allerley vexatien eude quellingen onderworpen soude wesen.

Sullen daeromme de voornoemde Ambassadeurs versoecken ende bearbeyden dat sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt inde concessie van soodanigen *Tol* geensints believen te bewilligen. Ende indien dienaengaende yetwes alreede toegegeven ofte ingeruymt mochte wesen, instantie doen, dat den verderen voortgangh gesuspendeert, ende voor al de confirmatie, ende invoeringe van soodanigen *Tol*, in surceantie gehouden moge werden, tot dat de saecken in het Roomsche Rijck herstelt, ende in het volle Keur-Vorstelijcke Collegie daer van kennisse genomen ende deliberatie gehouden sal wesen.

Sullen hier by verklaren, dat hare Ho: Mo: den Coninck van Denemarcken sijn toedragende alle Coninckliijck respect, ende met sijne Majesteyt begeeren te houden alle goede Vruntschap, Nabuyrschap ende correspondentie, ende in alle manieren te trachten sijne Coninckliijcke gunst te meriteren, ende conserveren, doch niettemin *pro bono publico & communi interesse* moeten vigileren, ende haer niet qualijck kan afgenomen worden.

Indien eenighe *Afgesanten* vande Stadt *Hamborch* in ofte ontrent des voorsz Keur-Vorsts Hofs hun bejegenen, sullen mette selve confidentelijck communiceren van haren last ende wedervaren deses aengaende ende insonderheyt van hun soecken te trecken, wat ende hoe verre in desen in't Keyserlijcke Hof gepasseert ende gheprocedeert is, daer aen gheseyt wort dat de Stadt *Hamborch* ghesonden heeft.

Sullen van haer wedervaren ende 'tgunt inde Hoven vande Keur-Vorsten van *Keulen* ende *Mentz* meer om gaet, ende insonderheyt van't gunt sy vande Treves Tractatie metten Keyser sullen vernemen, haer Ho: Mo: van tijt tot tijdt veradverteren. Ende oock naer gelegentheyt employeren ende mesnageren den inhouden vande Memorie hier vooren aengeroert, ende d'Ambassadeurs in handen gestelt, omme daer mede Officie te doen ten besten van haer Ho: Mo: ende vanden Staet der Evangelische in *Duytslandt* daer sy sulcx sullen bevinden te behooren.

De Heeren Ambassadeurs sullen aenden Magistraet van *Keulen* ten hoochsten recommanderen, dat *Macharius Lauwen*, Ingeseten van *Arnhem*, mach wedervaren, goet, kort, ende onvertogen recht.

De Heeren Ambassadeurs, sullen den Schout ende Rentmeester van *Carpen*, den Eet van getrouwicheyt op sijne Commissie afnemen, ende dienvolgens in Officie stellen.

De

De Heeren Ambassadeurs sullen hare onkosten mesnageren, het Schip van Oorloge laten vertrecken, ende teghens haer wederkomste wederom ontbieden, ende daer mede af-komen, ende van haer wedervaren mondelingh ende schriftelijck rapport doen.

Aldus gedaen ende gearresteert ter Vergadering vande Hooge ende Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden in *'sGravenhage* den *achtienden Augusty* 1633. was geparapheert *Esaias van Lydama* vt. Onderstout. Ter Ordonnantie vande hoochgemelde Heeren Staten Generael, geteyckent *Cornelis Musch.*

Sy togen uyt den Hage den vier-en-twintichsten Augusty, nemende noch Brieven van Credentie ende afscheyt vande Prince tot Boxtel.

Onderweegs ontfingen noch dese volgende last.

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden.

Edele Gestrenge, hoochgeleerde wijse voorsichtige Heeren, ons is uyt den Name ende van wegen de Coninginne van *Bohemen* by Memorie gepresenteert, dat hare Majesteyt heeft af-gesonden den Heere *Rusdorf* aende Heere Hartoch van *Nieuburch*, om sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt te sommeren ende versoecken, dat deselve aen het Keur-Vorstelijcke Huys vande Paltz wille laten volgen de Leenen, gelegen inde Vorstendommen van *Gulick* ende *Berch* respective, die hy het hoochgemelde Huys is onthoudende, niet-tegenstaende deselve Leenen daer op sijn gedevolveert door den dootlijcken afganck vanden lesten overleden Hartoch, vande Hoochgemelde Vorstendommen. Dies wy ter begeerte vande Hoochstgemelde Coninginne niet hebben willen ledich staen U. L. mits desen ernstelijck te versoecken ende begeeren dat deselve by intercessie ende andere goede Officien ende debvoiren de goede meeninge ende intentie vande meerhoochstgedachte Coninginne sullen hebben te seconderen, sulcx ende in dier voegen als U. L. naer gelegentheyt ende constitutien van saecken sullen bevinden te behooren, sonder in't minste daer van te blijven in gebreecken. Waer toe ons verlatende, bevelen U. L. in Godes heylighe protectie inden *Hage* den *vijf-en-twintighsten Augusty* 1633. geparapheert *B. Sloot* vt. Onderstont *Cornelis Musch.*

Tot Wesel vernamen uyt den Heer van Gerres-Hoven dat tusschen de Keur-Vorsten van Ments ende Keulen harde woorden waren gevallen noopende het overtrecken van 'sKeysers Volck uyt dienst van Spagnien ende dattet weder soude worden het werck van Papenheym, sy baden hem te willen schrijven aen den Keur-Vorst / dat sy derwaerts ginghen ende dat de partie vande Keyserschε mocht worden belett. Tot Keysers-Weert weygerden de Gouverneur int begin haer met het Oorloghschip te laten passeren / presenterende ander Vaertuych: maer entelijck heeftet toegestaen. Mits beloovende dat daer mede geen hostiliteyt zoude werden gedaen. Voor Dusseldorp komende schickten haer Secretaris aen Lant / maer hy vant aende Poorte drie Carossen / nevens een van de Hooff-Meesters ghenaemt Bentinck, twee Camerheeren ende een Edelman die haer verwachten. Sijn datelijck aen Lant gegaen / by deselve verwillekomt ende ghelept tot boven op de Zael vant Hof / alwaer sy den

Mar-

Hartoch vonden met den Prince syn Zoon / de welcke haer ontfingen nessens alle de grooten van 't Hof / den Hartogh haer leydende door diverse Camers met Rouw behangen in syn Camer alwaer drie stoelen stonden / aer nae geseten synde / hebben datelijck haer Propositie gedaen / nessens overleveringe van haer Credents / ende geseyt deselve op geschrifte over te sullen leveren / om schriftelijck Antwoort daer op te bekomen / alsoo den Hartogh hun datelijck op alles mondelingh Antwoort gaf / geleyde haer in haer Camers / ende s'middachs ter Tafelen gaende haer selfs metten Prince halende / ende nae de maeltijt wederom me geleydende / nam de hooger hant aen Taeffel / ende ginck over al voor. De Propositie was volgens inhout haerder Instructie, onnodigh hier t'extendeeren.

Sy hebben daer nae oock de Vorstelijcke Gemalinne besocht / ende over de gheboorte vanden Jongen Prins gecongratuleert / die aldaer getoont wiert. Wierden daer nae by den Hartogh ende Prince ghelept om de Stadt ende Fortificatie te sien daer nae 't Jesuyte Clooster 't welck de Hartogh had doen bouwen / sullende kosten wel veertich duysent Rijcxdaelders / haer soo weder op haer Camer brengende / s'avonts at niet maer liet haer tracteren door den Prince zijn Soon / die haer de hooger handt gaf en boven aen sette / hebbende middach en Avont de ghesontheyt van haer Ho: Mo: ende sijne Excellentie al staende gedroncken.

Den vierden September heeft haer de Hartogh een Antwoort selfs op haer Camer gebracht: klagende seer over de Hessen datse de Keyycker-Burgh hadden ingenomen / ende zijn Onderdanen de contributie af-persten.

Antwoort vanden Hartoch van Nieuburch *op hare Propositie vanden tweeden September* 1633. Was luydende als volgt.

DEn Doorluchtighsten Vorst ende Heere, Heer *Wolfgang Wilhelm, Paltzgrave by* den Rhijn in *Bayeren*, tot *Gulick*, *Cleve* ende *Bergen* Hertogh, Grave tot *Veldents*, *Sponheym*, der *Marck*, *Ravensbergh* ende *Meurs*, Heere tot *Ravesteyn*, &c. heeft uyt het soo wel mondelinge als in geschrifte overgegeven aenbrengen, by die van wegen de Hoog: Mo: Heeren Staten der Vereenighde Nederlandtsche Provintien tot zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt gesondene aensienelijcke Afgesanten, de Edele Gestrenghe oock Erentfeste ende Hooghgheleerde Heere *Rutger Hugens*, Ridder ende *Symon van Beaumont* Raedt ende Pensionaris, beyde Gedeputeerde in hare Vergaderinghe van wegen de Provintien van *Gelderlandt* ende *Zeelandt*, naer ontbiedinge van der selver naebuyrlijcke groetenisse ende aenbiedinghe (waer over zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt hare Hoogmogentheden vrindelijcken dancksseggen, oock met wenschinge van vredelijcke ende goeden welstant sich tegens deselve wederomme Vrunt Nabuyrlijck doen aenbieden) gedaen, bevonden de hooftwervinge in twee pointen te berusten.

Eerstelijck dat deselve door dese besendinge sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt sincerieren, verklaren ende verseeckeren willen, dat die by hun soo wel van Duyts als Sweets aenghekomene Secours, niet en sal worden gebruyckt tot nadeel van sijne

zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt ofte andere der selve Naeburige Keur- ende Vorsten, ofte der selver Hoogheyt ende Landen, maer dat hare Ho: Mogentheden gantschelijck gesinnet ende geresolveert sijn, met zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt alle goede Naebuyrschap te continueren ende te conserveren, ende tot præjuditie van dessels Landt niets te doen, nochte toelaten geattenteert te worden.

Ende daer-en-tegen hare Ho: Mogentheden tot zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt dit vaste betrouwen hebben, ende deselve versoecken, dat sy tot assistentie der Koninckliicke Spaensche, uyt hare Landen egeene Troupes Krijghs-volck te Peerde ofte te Voete directelijck noch indirectelijck te willen toe-senden, nochte tot nadeel van den Staet der Vereenighde Provintien bystandt doen, noch oock aen hare ende des Princen van *Oraignens* desseynen verhinderinge te doen laten, ende dat sy de *Gesanters* hier over van zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt ronde ende cathegoricque Verklaringe begeeren, om sulcke aen hare Ho: Mo: te refereren, daer met de selve hun daer op hebben te verlaten, ende daer na te reguleren.

Ten tweeden, hadden boven-gemelde Heeren Staten Generael hun *in mandatis* gegeven, zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt te gemoet te voeren, dat dessels antwoort concernerende het *Exercitium reformatæ Religionis* in den Vorstendommen *Gulich* ende *Bergh* van den Heere van *Vosbergen* aen hare Ho: Mo: voorgebracht ende by deselve rijpelijck overwogen sijnde niet en hebben konnen bevinden met de Antwoordt van zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt op die van hun geallegeerde pregnante redenen ende motiven te konnen sijn gecontenteert. En of sy schoon niet en sijn gemeynt hier over met zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt naerder schriften te wisselen, nademael zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Brandenborg* hare Ho: Mo: aendienen laten, noch eenmael den sachtsten wegh te willen gaen, ende zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt in der Unie te versoecken, ende daer neffens de Roomsche Catholijcque Geestelijckheyt in zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyts gebiedt, welcke aldaer onghemolesteert ende den Confessions Verwanten gelijck gehouden worden, daer toe te houden, dat door haer bemiddelinghe ende onderbouwinghe den Ghereformeerden Confessions-Verwanten in zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyts Landen van *Gulick*, ende *Bergh*, haer exercitie gherestitueert werde, ofte anderfints dat zijne Keur Vorstelijcke Doorluchtigheyt geresolveert is, met gelijcke manier van doen, teghens voorgedachte Roomsche Geestelijckheyt te procederen. 't Welck in soodanighe cas hare Ho: Mo: sich hebben verklaert hun aengenaem te sijn, ende voor soo veel hun belanght de goede handt daer by te houden; maer doch sulckx by zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt in goede observantie te werden genomen, nochmael sy deden versoecken.

Nu wat aengaet het eerste point, soo bedanckte sich zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt wegens hunne der Heeren Staten vrunt Naebuyrlijcke gedane openingen, sinceratie ende aenbiedinge tot continuatie van hergebrachte goede Naebuyrschap ende Neutraliteyt, ende oock van datse nochte door den hun-bygekomene Duytsch ende Sweedtsch secours, nochte andersints soo weynigh zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt ende dessels Hoogheyt ende Landen als oock dessels Onderdanen geene schade toevougen laten, nochte van anderen te geschieden, gedoogen willen.

Ende verklaert sich zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt daer-en-tegen, dat al-hoewel van de *Serenissime Infante* boven dat dessels Troupen Krijghs-volck noch ter

tijdt niet en zijn begeert geworden, zijnde hare Hoogh-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt genoeghſaem geremonſtreert ende bekent, dat zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt deſelve by deſe tijdts gelegentheyt niet en hadde te miſſen: Alſoo is oock zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt niet gemeynt deſſelfs Krijghs-volck tegens hare Ho: Mo: ende derſelver Staet den Koninghlijcke Spaenſche directelijck noch te indirectelijck over te laten. Daer toe dan zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt wegens de van hare Ho: Mo: jegenwoordige aengebodene goede Naebuyrſchap ende verſchooning van zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyts Landen ende Onderdanen op nieuws oorſaecke krijgen, hopende daer neffens, het ſullen de Heeren Staten (die hier over inſtantelijck verſocht worden) oock by de Sweedtſche ende hunne geconfœdereerde, die efficacieuſe ende yverige onderbouwinge doen, ende dies het noodigh in der daedt bevorderen, daer mede de excurſien, exactien, vangen ende ſpannen, oock wechvoeringe van zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyts Onderdanen, oock van Peerden ende Beeſten afgeſchaft, uyt zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyts Landt der ſelver Krijghs-volck afghevoert, ende hy in't toekomende met Inquartieringhe ende andere beſwaerniſſen verſchoont, ende ongemoleſteert moge gelaten worden, want behalven dien zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt de Neutraliteyt ten hooghſten ondienſt ſoude gereycken, ende werdende haer ſoodanige dan yet van der ſelver onderhoudinge ende defenſie, oock conſequentelijck ſich van andere ſoo geheelijck ſeparerende, oock alle ſecours ontrocken eyndelijck moeten ſuccumberen, ende uyt mancquement van ſich ende de ſijne te onderhouden, met ſpot moeten dit Landt verlaten, ende waer henen ſy ſich laetſtelijck ſouden hebben te retireren geen plaets ſouden vinden konnen. 't Welck verhopende hare Ho: Mo: zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt niet ſullen gunnen, maer by tijdts ſulcks alles voor te komen zijn gemeynt, ofte indien ſy ſulcks werckelijcken af te weren helpen niet en ſijn ghesint, zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt ſulcks by tijdts verwittigen, ende niet qualijck van deſelve afnemen ofte willen, wanneer ſy ſich ende de haren te ſalveren van andere oorden met nootdruftige ſecours te werden gedient, ſich bemoeyen ſullen.

Wat aengaet het tweede point, is't zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt leedt, dat hy ſich in ſijne Antwoort niet ſoo wel hebben konnen expliceren, dat hare Ho: Mogentheden (als wel zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt hadde gehoopt:) niet hebben konnen begrijpen, hoe klaerlijck zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyts voornemen, actiones ende verordeningen in het Kercken Regiment, ſijn in den renverſalen (Anno 1609. met deſſelfs Landt-Stenden vergeleken) gefondeert, ende dat zijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt niet en is gehouden in den Kercken exercitien deſſelfs Landen eenige nieuwigheyt in te laten voeren, maer ter contrarie gehouden is, die tot turbatien vande Catholicque, den Renverſalen contrarierende worden gepleeght, ende alle ingevoerde nieuwigheden af te ſchaffen, en de Catholijcque ſo wel als andere Confeſſions-genoten, by dat geene dat ſy Anno 1609. hebben gehadt, te laten, ende te maintineren.

Ende ſoude 't ſijne Keur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt tot Brandenborch, overlangs ofte kort (beſorgentlijck ſwaer ende hart) te verantwoorden hebben, wanneer ſy in haren diſtrict teghens den klaren inhout der Renverſalen de Catholicque Geeſtelijcke in hunne exercitie, immuniteyten, ofte anders, om dieſwille dat ſijne Vorſtelijcke Doorluchtigheyt in haren diſtrict geene nieuwicheyt den Gereformeerden

willen

willen toelaten, turberen ofte beswaren wilden, ende wil sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt een beter ende vrundelijcker toevertrouwen, dewelcke sijner Vorstelijcke Doorluchtigheyt neffens 'tvergelijck toegesondene schriftelijck *reversata*, waer op sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt van alles goedes werden vertrooft in billicke achtinge willen nemen; want terwijlen de Catholijcquen by sijner Vorstelijcke Doorluchticheyt ende Heere Marck-Graef *Ernst* Vorstelike Genadens aenkomst in dese Landen bykans meestendeels ende oorden de Kercken hebben gepossedeert, ende van beyde Vorsten uyt hebbende volmacht van hare Heeren Principalen hun is versproocken geworden, sy in hare exercitie ende gewissen niet te laten turberen, maer daer by te mainteneren, soo en soude 't geen billicke gelijckheyt maer de grootste ongelijkheyt ende onbillickheyt sijn, datmen vande Catholicque nemen, ende 'tselve de Gereformeerde, den Catholijcken aen aental van Kercken en anders gelijckvormich te werden, toe-eygenen wilde, daer-en-tegen is de hoochste ende billijcke gelijkheyt, datmen uyt kracht vande Renversalen, een yegelijck Religions toegedaene, het geene late ende toelate, wat sy by sijner Vorstelijcke Doorluchtigheyt ende wijlen Marck-Graef *Ernst* aenkomst in dese Landen gehadt hebben. Ende en soude 't sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet weten te verantwoorden, wanneer sy uyt oorsaeck van dat sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van *Brandenborch* de Catholicque Geestelijcken in haren district dreygen te beswaren; oock sijnes deels de Gereformeerde tot afbreuck vande Catholijcken yets soude vergunnen, ofte daer toe selfs Coopereren, maer wil soo lange haer Godt het leven gonnet dies sich bevlijtigen, wat sy weeten te verantwoorden, ende wat sy inden Renversalen hebben versproocken. Willen sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt voor haer deel den Renversalen so aperte in haren districte contravenieren, so en weetent sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt voor dit mael niet te gebeteren, ende sijn voorwaert sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt kracht des verdraechs schuldich, sulcx by sijne Keyserlijcke Majesteyt te verantwoorden, dan versoeckt sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt de Heeren Staten gantsch Vrunt ende Nabuyrlijck, sy willen sulcke aengedreychde openbare contraventie by sijn Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt ende desselfs Raden by tijts voorkomen, insonderheyt dewijl sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot allen overvloet nochmaels is oorbondig, indien het van gelijcken by de Brandenborgsche overal geschiet, het aen alle oorden in soodanen stant te stellen, ende het daer by den tijt geduyrende 't Provisioneel Verdrach te laten, als het Anno 1609. Wanneer sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt in die Landen is gekomen, geweest is. Hier aen sullen hare Ho: Mo: sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt ten hoochsten verobligeren, en sijn dienselven met Vorst Nabuyrlijcker goeder affectie, oock beyde Heeren Gesanters gesamentlijck ende bysonders met gonstigen geneychden wille toeghedaen. Geschreven tot *Dusseldorp* den *derden Octob*er Anno 1633. Was Geteeckent

Wolfgangh Wilhelm.

Den Hartoch gaf haer oock mede een Memorie raeckende d'Iustitie over de delinquerende Soldaten in sijn Landt in flagranti delicto gebonden / welcher straffe den Prins van Orangien hem niet wilde toelaten. Deselve Memorie was luydende als volght.

Het willen de Heeren Gesanters oock versocht sijn, den Heere Prince tot *Orangien* Vorstelijcke Genade daer heen te disponeren helpen, dat sich deselve tegens hare Vorstelijcke Doorluchtigheyt in puncto belanget het af-straffen der geene delinquanten, die *in actrociori crimino* op de versche daet sijn betrap met reden te laten beweghen terwijle sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt sich sulck hares hoogen regaels van dessels Landen VorstelijckeOverichеyt dependerende nimmers niet begeven konnen; maer mogen het deselve wel lijden, wanneer diergelijck *casus hun* toedragen, ende de Justitie over opentlijck Stratenschender ende Kneveler geadministreert werden moeten dat wegens sijne Vostelijcke Genade des Heere Prince tot *Orangien*, der Heere Staten Agent tot *Keulen Bilderbeeck* ofte wie anders deselver beliefte is te werden Gedeputeert, die by de executie van het oordeel de gerechtelijcke geconcipieerde interrogatorien ende uytspraecken af-hooren ende getuygen konnen, dat den rechten conform sijn geoordeelt, ende daer by geen *passie gebruyckt* maer ten soude soodane onbelievende differentien niet beter konnen worden afgeholpen, als wanneer sijne Vorstelijcke Genade het uytrijden ende loopen by hare onderhebbende volcker ernstelijck insweren deden, ende dat sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyts Landt, waer in behalven dien niet te soecken is, onberoert laten, waer toe het de Heeren Gesanters te helpen brengen onbeswaert sijn willen. *Signatum Dusseldorp* den *vierden September Anno* 1633.

Hier nevens willen de Heeren Gesanters sich rememoreren, ende des Prince van *Orangien* Vorstelijcke Genade te ghemoet voeren, dat sijne Vostelijcke Doorluchtigheyt wijders in dit cas niet en soeckt, als wat voor desen deselve is by de Heeren Staten Generael der Verenichde Nederlandsche Provintien gheconsenteert, welcke resolutie sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt den Heeren Afghesanters *in originali* hebben voorgelecht.

Wolfgang Wilhelm.

Op dese Memorie waren ghebrocht naervolgende Poincten.

Points accordez eventuellement en vertu de pleniere commission de l'Infante, par le Marquis d'Aitona *pour le pais Jaliers*, Cleves & Bergues, *avec leurs appartenances moyennant que Messieurs, les Estats des Provinces Unies accordent le mesme.*

1.

Que tous ce qui se meneroit par le pais de l'Electeur de *Brandenburch* & Ducq de *Nieubourg* mesmes armes, Ammunition de guerre, & provision pour les villes pourveües de Garnison, seroit libre tandis qui fust aux territoires de leurs Altesses susdites, & accompagne respectivement par un de leurs Commissaires, de maniere qui par les territoires susdicts il n'y auroit plus besoing d'aucun convoy d'un part & d'autre.

2.

Que tout ce qui croist, ou par artisant se faict esdits pais, pourroit estre mené avecq attestations convenables vers toutes lieux mesmes les places pourveües de Garnison d'un part & d'autre sans estre recherche d'aucune licente.

3.

Que ce qui croist ou se faict par artisans hors & se meine toutes fois par lesdits pais seroit aussi libre tandis qu'il fust auxdits territoires, mais en estant sorty seroit suject a satisfaire aux ordonnances sur ce dresseés parles parties guerroyantes.

4.

Que les subjects de leur Altesses ne seroient par recherchée a faire aucuns services, par soy ou leurs chevaulx mais toutes foisquand a ung extreme besoing, ou quelque passage de Trouppes ilz devroient estre emploiez, que cela seroit a la charge de la partie emploiante, & que retournants apres le service faict, ils ne servient pas pour cela actionalles de l'autre partie.

6.

Que les Soldats d'une part & d'autre, faisant des excez aux territoires de leurs Altesses susdits seroient chastiables par la justice de leurs Conseils & Officiers, lesquels useroient de telle discretion que nulle partie l'en auroit à plaindre &c.

Wat de Heer Rusdorf **aen d'Hartoch had geproponeert is te sien uyt het volgende.**

Memoriael, ende inhout van't geene, wat by Hartoch Paltz-Graef Wolfgang Wilhelm &c. *Vorstelijcke Doorluchtigheyt inden name des Coninckklijcke Keur-Palz ende Hartoch* Ludwich Phillips *der Keur-Phaltz administrators Vorstelijcke Doorluchtigheyt den afgeordende van Adel aenbrachte den* tweeden September 1633.

NAeer gdanen gewoonlijcken' *curialen* ende geluckwenschinge tot de nieugeboorne Ionghe Heer, heeft inde naem der Coninckklijcke Keur-Paltzische Vrouw Weduwe, by Hartoch Paltz-Graef *Wolfgang Wilhelm* Vorstelijcke Doorluchticheyt den Afgeordende van Adel, kracht overgegeven creditifs, hooft-saeckelijck dit naervolgende voor ende aengebracht.

Dat, nadien hare Majesteyt in betrachtinge der natuyr ende moederlijcke plicht, sorge ende trouwe tot allen tijden, maer insonderheyt nu, naer aflivicheyt hares hertliefsten Heere Echtgemale, Christelijcken aendenckens ghebeuren ende opliggen wil, harer onmondigen Heerschap beste te bevorderen, ende voornamentlijck het geene wat derselver van Godt ende rechtswegen toestonde, ende onterft was, door toegelatene middel te soecken, te begeeren ende te verkrijgen; Soo hadde dienvolgens hare Majesteyt niet konnen achterlaten, maer met ende nevens raedt ende toe doen Hartoch *Ludowich Philips*, der Keur-Paltz Heere Administrateurs Vorstelijcke Doorluchtigheyt een hooge nootdruft te sijn ghedacht, door jegenwoordige afvorderinge sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt vrunt ende instantelijck *de novo & in tempore*, te versoecken, ende te vermanen, ende begeeren, dat deselve gelieven wille die gheene Leenen, ende eygendommelijcke stucke, dewelke door't af-sterven vande laest Regierende Hartoch tot *Gulick Kleve* ende *Berch*, aen het Keur-Huys Paltz sijn wederom vervallen ende apert geworden, ende sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt nu possideert, aen hoochgemelde hare Ionge Heerschap ende Respective *pupillen*, als rechtmatige *Successeuren* ende Erven van hoochgedachten Keur-Huyse, willich ende onvertogen te restitueren.

Hare Majesteyt hielde t'onnoodigh met wijdtluftige Deductie ende uytvoeringe zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt voor dit mael aen te wijsen, aengemerckt sulcks voor desen dickmaels, soo mondelingh als schriftelijck, waer toe men sich om kortheyts wille dede refereren albereyts geschiet was. Boven dien oock der jonge Heerschap recht ende competentie soo klaer ende indisputabel, oock soodanighlijck gefondeert is, dat hare Majesteyt ende des Heere Administrateurs Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet van andere als dier ganschelijcken meyninghe ende toe-verlatinge zijn konnen, dat zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt van soodanigen billickheyt ende dapperen gerechten gemoet sijn sal, ende sonder verder dilay ende vertoog dit haer rechtmatigh ende onomganckelijck begeeren, plaets ende gehoor te geven, ende door effectuele spoedighe restitutie voorgedachte Leenen een genoegen doen, en daer benevens de geene beweeghlijck officia nochmael van de Heeren Staten Generael aengewent, ende door der selver jegenwoordighe aensienlijcken Gesanten te expedieren belast, als oock des Prince van *Oraignen* Vorstelijcke Genade schriftelijcke recommandatien, die behooren sijn behandight, niet buyten achtinghe sonder effect ende vruchteloos laten.

Alle 'twelcke niet alleen vergeert tot erhoudinghe ende vermeerderinghe van bestandige ongesimuleerde vrintschap ende goede vertrouwelijcke correspondentie *hinc inde*, maer oock in veel andere wege by jegenwoordige conjuncture van tijden tot zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt ende desselfs Hooghloffelijcke Huyses profijt *in particulari*, insonderheyt daer toe dienen ende gereycken sal, namentlijck, omme te prævenieren, dat niet by ontstentenisse buyten vermoeden van ter contrarie gedwongen worde op andere onaengenaeme rechts-middel te gedencken, ende sich der selver tot verkrijginge van't gherecuseerde recht, nootwendelijck ende gedrongen te gebruycken.

Dienvolghens versoeckt sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt de Afgesonden van Adel onderdanichst, dat deselve sig genadich ende willich hier op verklaren ende hem een finale cathegoricque antwoort, gelijck hy soodane te begeeren, ende met hem te brengen expressselijcken is belast, mede geven, ende toekomen laten wilde.

Actum tot *Dusseldorp* den *tweeden September* Anno 1633.

De Hartogh heeft daer op geantwoort als volght.

De Doorluchtichste Vorst ende Heere, Heer *Wolfgangh Wilhelm* Paltz-Grave by den Rhijn, in *Beyeren*, tot *Gulick Kleve* ende *Berge*, Hartoch tot *Veldentz, Sponheim* der *Marck Ravensberch* ende *Meurs*, Heer tot *Ravenstein &c.* Heeft op den ontfangh vande Brief van Credentie sub dato *Hage* den *vier en twintigsten Augusty* gestelt op den Edelen ende Vesten Heere van *Rasdorf*, den selven soo datelijck aenghehoort. Ende want soo wel sijn mondelingh voortbrenghen, als oock het van hem gecommuniceerde Memoriael daer toe specteert, dat sijne ghenadichste Vrouwe Principalin sijn Vorstelijcke Doorluchticheyt vrundelijck doet groeten, ende tot desselfs Iongst-gebooren Soone veel geluck toewenschen. Soo en doet hem sijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt dees ganssch dienst oock Vrunt Neef ende Swagerlijck bedancken. Ende en wilde gemelde Heer van *Rasdorf* onbeswaert sijn hare Vorstelijcke Doorluchtigheyt vrunt ende willige dienste ende groetenis te rugge te brengen, ende alle goede heylsame prosperiteyt ende welstant toe te wenschen.

Soo veel het hooft-werck concerneert, kan zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt des ghemelde Heere van *Rusdorf* ghenadighste Vrouw principaelin niet verdencken, maer is looffelijck, dat deselve, insonderheyt naer't afsijven hares hart-liefsten Heere Echtgemael Christelijcken aendenckens, haer laet aengelegen zijn, het beste van der selver jonge Heerschap te bevorderen, ende 'tselve door betamelijcke middel te soecken, te begeeren ende te verkrijgen, wat deselve van Godt ende rechtswegen toe komt. Maer wat aengaet het begeeren aen zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt van deselve *Leenen* ende eygendommelijcke stucken, die zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt possideert, ende (naer 'tvoorbrengen van *Rusdorf*) hier te vooren door 't afsterven des jonghst-overleden Hartoghs *Johan Wilhelm*, tot *Gulick*, *Kleve*, ende *Bergh &c.* aende Keur-Palts wederom is vervallen ende apert geworden soude sijn, aen Hoogh-gemelde jonge Heerschap, als rechtmatigen Erven ende successoren, willigh ende onvertogen te restitueren ende in te ruymen, sulcks is zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt (als dewelcke sulcke Leen als nu al over de vier-ende-twintigh Jaren langh, rustelijck ende *bona fide* gepossideert ende genoten hebben, ende behalven ordentlijcken rechte, wettelijck daer uyt niet konnen worden geset) seer vreemt, ende gantsch onverhoopt voorgekomen, aengemerckt daer beneffens onminnelijck middel *eventualiter* aen-gedreyght werden; dies sich zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt om soo veel dies te minder hadde voorsien, om dat hem van *Rusdorf* niet onbekent is, hoe stil sich zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot noch toe hadt gehouden, ende niet en hadde onderlaten by de Keyserlijcke Majesteyt onderdanighst te versoecken, hem te willen allergenadighst vergunnen, met gemelte Linie te vergelijcken, ende neffens deselve tegens Keur *Mentz* ende anderen, pretenderende gemelte digniteyten ende Landen, ofte yets daer van te genieten, voor eenen man te staen, ende *conjunctim* dese Paltzische Landen, ende daer van dependerende *Iura* ende prævenientien, na toeghelatenen Rechten defenderen te moghen, oock dat zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt sigh goetwillig heeft geinterponeert, dat der selve overleden Heere Gemalinne Christelijcker memorie, ende desselfs noch in leven zijnde Heer Broeder ende jonge Heerschap, by de Keyserlijcke Majesteyt mochte tot versoeninghe gebracht worden, ende dierhalven des te minder oorsaeck hebben zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt in dit cas te overrassen. Oock en wil zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt voorders niet achter laten te rememoreren, dat al-hoe-wel waer is dat in Anno 1610. gemelten jongen Heerschap Heer Groot-Vader wylen Paltz-graef *Frederich* Keur-Vorst de vierde tot *Swabisch Hall* op den Unions-dagh wegens deser Leenen oock mentie gedaen, soo is doch by allen doenmaels presenten geunieert en voor billick gehouden zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt geinduceert geworden, dees saecken onvergrijpelijck te laten berusten. tot dat den hooft-strijdt over die Successie der Gulicksche Landen eyndelijck soude sijn gedetermineert, waer by het oock tot dato noch verbleven is, ende oock, voor aleer ende bevoorens de saecke van de Gulicksche Successie finalijck sal sijn gedetermineert, niets bestandighs wegens deser Keur-Paltzischen Leenen getracteert kan worden.

Wanneer men oock de prægnante fondamenten ende motiven, die wijlen Hartogh *Iohan* van *Cleve &c*: Christelijcker memorie voor hondert ende meer Iaren, als zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot de Gulicksche Landen, ende te gelijck oock tot genie-

genietinge van dese Keur-Paltzische Leenen is gekomen, op dezer van *Heydelbergh* uytgevolghde *prætensión* van de vervalligheyt in ende voorgebracht wert besien, daer over zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt oock is daer by gelaten worden; soo en sal sich bevinden, dat de ligitimatie van dit gepætendeerde verval, soo klaer ende indisputabel niet en is, als welgemelten Heere van *Rustorf* ghenadighste principalin van andere magh zijn voorgedragen, ende dat daer-en-boven, soo wanneer men sich dieswegen in der minne niet en konde vergelijcken, een behoorlijcke *ende* ordentelijcke *Proces Juris coram competente Iudice* billijck moste werden aenghestelt, wies zijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt op boven-gedachte tot *Hal* veraffscheydeten toeval, ende wanneer men deser saken wegen met bestant handelen kan, sich niet gemeynt zijn te ontlasten. Inmiddels kan zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt oock niet begrijpen, hoedanigh sy buyten dies uyt hare possessie met eenighen schijn van recht konde worden geset, ende sulcks veel meer de goede vruntschap *ende* vertrouwelijcke correspondentie soude breken ende turberen, als tot dessels conservatien ende vermeerderinge dienen.

Ende en twijffelt zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet, wanneer de Heeren Staten, als oock des Heeren Prince van *Oraignen* Vorstelijcke Ghenade van desen boven-gementioneerden verloop sullen sijn bericht, sy en sullen veel meer deses Heeren van *Rustorf* genadighste principalin selfs daer henen *aenwijsen ende* disponeren helpen, dat zijn kracht der met wijlen hoogh-gemelten *Keur-Vorst Frederich*, in Anno 1610. tot *Hall* in *Schwaben* gevolghde afhandelinge, den tijdt *verwachten*, als dat sy in hem Paltz-Graef *Wolfgang Wilhelm* Vorstelijcke Doorluchtigheyt *wegen* desidereerter inruyminge gemelter Leenen vorders brenghen sullen, waer toe oock gemelte Heer van *Rustorf* sijne genadighste principalin, na sijne bekende discretie onderdanighst te helpen berechten onbeswaert zijn wilde. 't Welcke *zijne* Vorstelijcke Doorluchtigheyt meerghemelten Heere van *Rustorf* sulcks onderdanighst weder over te brengen, in genadighste antwoort hier mede oock schriftelijck aenduyden willen.

Ende is zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt in 't overige sijner genadighsten principalin vrunt-Neef, ende swagerlijcke Dienste te betoonen oirbodigh *ende* willigh sijnde oock den Heere van *Rustorf* met genaden geaffectioneert. *A Eum Dusseldorp den* 31. *September* 1633.

Copie van sulcks gaf hy oock aen de Ambassadeurs, neffens een Recredentiael.

Den vijfden Septembris zijn sy 's morgens t' Scheep gegaen, verselschapt met verscheyden Koetsen, en door den Hartogh selfs, de Prince en alle de Edelen gelept tot aen het water toe, ende is den Hartogh met alle het gheselschap, soo lange op de Wal blijven staen, tot dat sy vertrocken waren: 't welck wat een ure aenliep, vermidts het breken van de Lijn, ende seer sorgelijck op te komen was. Sy hebben een salve met alle haer Stucken gegeven. Daer tegens den Hartogh de Stucken van een Oorlogh-schip, 't welck boven de Stadt lagh, heeft laten lossen, neffens alle de Stucken op de Wallen. Des avonts hebben sy ghesciet boven Sons, by een Dorp genaemt Monheym.

Daer na tot Bon komende, waren d' ordinaris Wachten in de wapenen, sy zijn gelept voorby het Slot van den Keur-Vorst, ende gelogeert in een Canonincx

Huys

Huys daer by / ende aldaer verwillekomt by eenen Raedts-heer Roost, door toe gelast zijnde/ ende voorts om hun op te wachten/ wordende by den selven elck in hun Kamers gebracht / ende des avonts ter Tafelen geleyt / geaccompagneert by Kersgen, Roost, den Luytenant en de Cornette vande Guarde/ ende gedient zijnde met de Edelluyden/ Pages ende vier Hellebaerdiers voor de Camer.

De voornoemde Kersgen heeft hun van weghen de Keur-Vorst komen aenspreecken ende wederom brenghen de Acte die sy aende Gouverneur van Keysers Weert hadden moeten gheven om te passeren / 'tselve excuserende en improberende / seggende dat den Keur-Vorst daer over seer t'onvreden was / ende dat al wilden sy met vier of vijf Oorloch-Schepen in zijne Landen komen/ als zijnde zijne vrienden / dat zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt sulcx wel mochte lijden met meer andere complimenten. De Audientie is uytgestelt tot des anderendaechs.

Den elfden Septembris is by haer gekomen de Heer Bartold Moller Afgesante van Hamborch, haer verhaelende alle 'tgeene wat hy aen 't Keur-Mentzische en Keulsche Hof hadde vernomen/ oock dat hy zijne Propositie aen beyde de Keur-Vorsten hadde gedaen/ende aen't Mentzische Hof verstaen/dat den Coninck van Denemarcken vanden Keyser permissie hadde verkreghen om een Tol op d'Elve niet seer verscheyden ofte kleynder als die inde Sont / te stellen / dat sulcx door Fridlant was te wege gebracht/ ende tot recompense dat hy sich bemoeyde met middel van het maecken van een Vrede in Duytslandt. Dat de Keyser aen Mentz als Cantzelier ende uytschrijvende Keur-Vorst zijne permissie hadde toegesonden/met last om aende Keur-Vorsten deselve over te senden/ en haer consent daer toe te vorderen. Doch dat hy Heer Moller van Mentz hadde geimpetreert dat de uytschrijvinghe niet was voortghegaen: Van Keur Keulen hadde hy noch gheen antwoort / maer verstont soo veel onder de handt/ dat Keulen verre was geengageert.

Met een Koets na 't Hof ghelept/ vonden op de Zael staen een deel Hellebardiers. Inde Antichambre zijn ontfangen vanden Heer van Hullinckhoven in't by wesen van veele Heeren/ staende de Keur-Vorst inde deur van zijn Camer daer in hy haer ontfingh / en zijn soo met hem binnen getreden; Inde Camer gekomen zijnde/ bleef den Keur-Vorst over endt staende / ghelijck d'Ambassadeurs oock deden alle ontdeckt/ hebben haer Credentie overgelevert / ende de propositie gedaen/conform haer instructie/hier voor gestelt: daer om onnoodich alhier t'extendeeren.

De Keur-Vorst heeft op alles beleefdelijck ende met goede redenen gheantwoort/ versouckende het geproponeerde in geschrifte: Hy seyde in allen deelen te willen blijven in goede Neutraliteyt ende vertroude Vruntschap met haer Ho: Mo: dat van d'Infante ende de Marquis d'Aytona seer instantelijck was versocht/ het overgebleven Volck vanden slach van Hamelen onder Bunnickhausen in dese extremiteyt haer te willen laten toekomen / ende dat tot dit versoeck aen zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt was gesonden den Colonnel la Grange. Dat hy 'tselve hadde geexcuseert ende geweygert / oock aen Bunnickhausen, geschreven niet te willen marcheren / Keur Mentz ter contrarie/ hadde hem in-

 stante-

[illegible] ontboden/ van dat hy over Rhijn wilde komen/ hadde Bunninckhausen als zijnde een Keuls Edelman en Onderdaen/ zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt derf komen spreecken die het hem absolutelijck hadde [illegible] deert/ en in gheenderley manieren hadde willen consenteren. Dat tusschen Mentz, Wurtzburch, en hem groote dispute/ en heel hooge woorden hadden gheweest. Dat Mentz het Regiment van Muske, dat hy hem alleen met Spaensch gelt was geworven/ hadde overgesonden/ dat zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt geen quartier noch passage door zijn Landt daer toe hadde willen geven/ zijn Lant-Volck op ontboden/ en bevolen stercklant daer van te lichten. Dat het voorsz Regiment geen drie hondert sterck was. Voorts seyde dat Mentz en Wurtzborch groote beloften van gelt hadden gedaen aende particuliere Colonnels ende Ritmeesters van Bunninckhausens volck/ om haer te debaucheren/ ende in dienst van Spagnien te trecken. Dat de twee Regimenten van Quaedt van Alsbach geen drie hondert Man en waren/ dat Wurtzburch als alleen deselve betaelt hebbende/ daer over Commandement hadde/ en dat Emmerich van Metternich voor desen den Coninck van Spagnien gedient hebbende/ deselve Charge hadde aengenomen/ buyten zijn weten/ dat het zijn Onderdaen niet en was/ datter een Regiment van was gemaeckt/ dat hy van het overkomen niet hadde geweten/ voor datse binnen Keulen waren geweest. Op t'welcke als d'Ambassadeurs repliceerden/ dat hy 't overkomen hadde konnen weeren/ heeft gheantwoort/ dat hy om 'tselve te beletten/ op alle oorden hadde wachte gestelt/ van datse tot Duitz ende Keulen waren overgeseth/ dat het selve Veer beleent was by die van Keulen, en derhalven daer over geen gesach en hadde/ ende het overkomen niet en had konnen verhinderen. Dat alse tot Keulen zijn gheweest/ geheel onwillich waren/ zijnde haer in plaets van gelt/ maer eenige Wapenen gegeven/ dat hyse quartier in zijn Landt hadde geweygert/ ende tot dien eynde alle de Boeren op ontboden. Datse met gewelt in een van zijne Dorpen waren gevallen/ daerse schandelijck gehuyst/ ende een van zijne Huysluyden/ zijnde een Man van tachtich Jaren/ hadden opgehangen. Hy verklaerde by na by Eede ende Parole de Prince, dat hy alles gedaen hadde/ wat hy soude konnen doen/ om geen Volck aen Spagnien te laten volgen. Seyde wyders/ dat hy oock most sorge dragen om zijn Landt te beschermen/ alleguerende dat yemant in noot zijnde den Turcq selver soude te hulpe roepen. Dan vraechde d'Ambassadeurs wat verseeckeringh dat sy hem souden doen/ haer Ho: Mo: het Sweetsch Volck niet meer van doen hebbende; dat het in zijn Landt niet soude vallen. Sy hebben daer op verklaert/ gelast te zijn/ als zijn Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt de Neutraliteyt oprechtelijck onderhielt/ ende niet toe en liet dat de Spaensche eenich secours toequame/ 't sy onder wat pretext het selve ware/ dat sy hem souden beloven/ dat het Sweetsche Volck wederomme over Rhijn geseth/ ende gelicentieert soude worden/ sonder daer mede directelijck of indirectelijck derselver Landen te sullen invaderen/ of eenighe hostiliteyten te doen. Hy seyde mede dat hy Bunninckhausen tot secours sont zijn Regiment onder la Moulie, ende vertrock oock des selven daeghs.

Daer vielen veel discoursen van de handeling van Treves ende anders. Dan na by zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt wederomme uyt de Camer/ ende

inde

uyt de Antichambre geleyt/ hebben afscheyt vande selve genomen/ende voorts by den Heere van Hullinckhoven tot in het midden vande Zael geleyt zijnde zijn by den Maerschalck Frents tot aende Trap/en voorts by den Raets-Heer Rooft, ende den Lieutenant vande Lijf-Guarde tot aen haer logement gebracht. De Keur-Vorst heeft met veele redenen ge-excuseert het werck van Papenheym.

Den thienden Septembris is den Heere van Hullinckhoven by d'Ambassadeurs gekomen/ en heeft haer drie poincten voorgehouden/ die hy hooghlijck recommandeerde/en versocht by haer Ho: Mo: te secondeeren/ seggende dat Jonck-Heer Kersgen daer over aen haer Ho: Mo: soude werden ghesonden/ 'tsy met d'Ambassadeurs of voorts naer haer.

Het eerste was de Neutraliteyt van Rhijnberch betreffende.

Het tweede de menichvuldige klachten over de Foulen van deser zijde Soldaten/ ende specialijck over den Commandeur Ferentz tot Lunborch.

Het derde om te versoecken dat haer Ho: Mo: wilden toelaten/ dat ongeveer hondert Centener Polvers van Luyck herwaerts mochten komen/ dewelcke aen een eynde het Landt van Lunborch mosten passeren/ op dat het selve sonder verhinderinge mochte geschieden.

Raeckende d'Elvestroom hebben volgens de hier voorgestelde Instructie geproponeert.

d'Antwoort vande Keur-Vorst op't geproponeerde luyt als volght.

De Keur-vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Keulen*, Hartog *Ferdinand*, in Beyeren &c. heeft met meerderen aengehoort en vernomen, oock in deliberatie getrocken, wat in den name der Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Provintien door derselver Afgesanten, de Edele Gestrenge Veste ende Hoogh-geleerde *Rutger Huygens*, Ridder, ende *Symon van Beaumondt*, Raedt ende Pensionaris der Stadt *Middelburgh*, ende Gedeputeerden der Provintien van *Gelderlandt* ende *Zeelandt*, mondelinge geproponeert, oock daer naer schriftelijck overgegeven hebben, in effecte daer heen gerecht, dat welgemelde Heeren Staten Generael sich erbieden, met hooghstghedachte hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt alle goede Naebuyrschap ende Neutraliteyt te continueren, ende te conserveren, oock der selver Landen tot nadeel niets te doen nochte attenteren laten. Ende naer dien haer der Heeren Staten nootdruft vereyscht eene machtige Armade in't Veldt te brengen, hun oock eenigen secours van Sweedische ende Duytsche Ruyteren byvoegen laten, dat sy tot hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt des vasten vertrouwens zijn, deselve sullen den Spaenschen geen Krijghs-volck tot assistentie toesenden, nochte oock uyt dessels Landen eenige hulpe doen, nochte laten geschieden, ende wat daer nevens, wegen albereyts gedane overtochten der *Quaedische* ende *Muskens* Regimenten gemoveert is wordende.

Hier op doet nu voor eerst zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt wegens de aengebodene groetenisse ende daer by gedane aenwenschinge ende eerbiedenisse, jegen welgemelte Heeren Staten sich vrunt ende naebuyrlijck bedancken, ende van gelijcken oock sich tegens deselve aenbieden: Ende gelijck als zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt oock daer nevens geerne heeft verstaen, dat de Heeren Staten haer tot de continuatie van oprechter Neutraliteyt, ende dat tot nadeel van dessels Landen niet te willen doen nochte attenteren laten hebben aengepresenteert, alsoo heb-

hebben zy haer wegens zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt daer-en-teghens oock wederomme voor versekert te houden, dat deselve insghelijcks gheneeyt ende geresolveert blijven met de Heeren Staten voor als naer in goede vrunt ende Naebuyrschap te continueren, de Neutraliteyt oprechtelijck te conserveren, ende daer tegens niets te doen ofte voor te nemen, nochte oock van anderen, soo van deselve dependeren, te laten gheschieden, nochte haerder Heeren Staten contrarierenden partyen eenigh volck te Peerdt of te Voet tot assistentie toe te senden, nochte den selven directelijck ofte indirectelijck tot præjuditie der Neutraliteyt, ende den Staten Generael der Geunieerde Provintien tot nadeel ofte oock verhinderinghe van der selver voorgenomen desseynen, hulpe ofte bystant te doen.

Tot welcken eynde dan, als zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt geadverteert is geweest, dat den Oversten *Boninghausen* op bevel van andere ende der selver Ordonnantie met den by hem hebbende Troupen sonder weten ende willen van *zijne* Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt aen den Rhijn is gekomen, hebben den *selve luyt de* hier nevens gaende bylage, soo veel aen haer gewesen gecontramandeert, oock eyndelijck daer heen bemiddelt, dat hy hem wederom te rugh gekeert heeft, maer dat eenige Regimenten, namentlijck van *Muskens* ende *Quaet* van *Alsbach* nu *Emmerich* van *Metternichs*, over den Rhijn gepasseert zijn, soo is te weten, dat des Ertz-Bisschops tot *Mentz*, Keur-Vorstelijcke Genade, onlanghs door den Overste *Musken* een Regiment te Peerde op haren eygen kosten heeft laten werven. Het welcke van gelijcken oock by des Heere Bisschops tot *Wurtzburgh* Vorstelijcke Ghenade, door dessels broeder van *Hatzvelt* is gheschiet, maer wanneer sulck Regiment bykans geheel ten achteren is gekomen, ende hy van *Hatsvelt* was vertrocken, heeft zijne Vorstelijcke Genade dat selve den Oversten *Quaet* opgedragen, ende beyde soo Keur-ende Vorstelijcke Genade Generael over deselve op hare kosten geworvene Regimenten hun de dispositie voor behouden. Dat nu deselve hebben sulcke den Spaenschen te hulpe gesonden, heeft zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt sulcks moeten laten geschieden. Maer indien den Overste *Muske* noch een ander Regiment heeft gehadt, 'twelck by de Overste *Boninckhausen* is geweest, soo *en heeft deselve* niet willen toelaten dat 'tselve mede overtrecken soude, gelijcker wijse hy oock den Ruyteren, die noch van't *Quaedische* Regiment overigh waren, ende naer dessels aflijvigheyt aen dien van *Metternich* zijn overgegeven, de overtochte over den Rhijn by hooghe straffe verboden heeft, maer als hy van *Metternich* daer op niets ghepast, heeft den Oversten Wacht-meester *Rumpff* sijne Charge gantsch gequiteert, ende heeft alsoo sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt wat in dat cas voorgevallen is, niet konnen veranderen, te geswijgen sy daer toe op eenigerley wijse soude hebben gecopereert, ofte haer dies deelachtig gemaeckt, want oock gedachte Regimenten als sy aen den Rhijn zijn gekomen, als zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt is berecht, met, die daer toe vande Spaensche Ministers bestelde Schepen zijn over geset, ende van deselve oock in de Stadt *Keulen* tot op hare marche onderhouden zijn geworden, dewelcke dan oock zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt in hunnen march in dessels Ertz Stift geen quartier heeft willen geven, behalven dat sy in een kleyn Dorp *Ter Weyden* genaemt, by nacht tijdts met gewelt zijn inghevallen, ende soo verders door het Landt van *Gulick* haren march naer de Maes ghenomen hebben.

Ende en doet zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt de Heeren Staten Generael

neraef hier mede nochmaels versekeren, dat hy tot allen tijden sijn uyterste beste ende devoir sal doen, op dat tot nadeel der Neutraliteyt, geen volck directelijck noch indirectelijck haerluyder teghenpartije moge worden toeghesonden, maer wat lijck in der selver macht om sulckx te beletten niet en is zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt des vertrouwens, dat der Heeren Staten meeninge ende intentie niet en sal zijn, sulcks hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt te impeteren, ende der selver Landt ende arme Onderdanen sulcks tot harer onschuldt te laten boeten ende genieten, ofte daer toe de selve oock te constringeren, dat die tot dato met de Spaensche gelijckelijck onderhoudene Neutraliteyt soude werden gherumpeert. Welgemelte Heeren Staten sullen selfs oock wijslijck considereren dat zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyts wegen de Swedische Troupes tot der Heeren Staten Armeé bygevoeght, zijnde vyanden van zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt eene stercke apprehensie billick vatten, ende besorght zijn moeten, dat wanneer de Heeren Staten haerder niet meer behoeftigh, sy als dan harer Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt Landen, ende principalijcken dit Ertz-Stift vyandlijcken invaderen sullen, geconsidereert haer onbekent, wat der selver intentie naer desen is, wanneer sy vande Heeren Staten sullen sijn gelicentieert. Daerom sy niet sonder reden in dit cas oorsake hebben assecuratie ende versekeringhe te begeeren, dat door der selver Volck, wordende by de Heeren Staten gelicentieert, haren Landen ende sunst geen onheyl door deselve werde toegevoeght; Ende soude 't sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt andersints niet zijn te verdencken, dat sy die tot de Catholische Ligue gehoorende, ende tot defensie van harer Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyts Landen geworvene Troupes, voor te besorghende in ende overval (dessen sy andersints geerne superscdeert wilden zijn) op allen cas ende noodtval by de handt houden ende sich der selver weerdelijcken ghebruycken mosten. Ende in desen allen vertrouwt sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt dat de Heeren Afgesanten, deser zijner Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyts sincere ende ongeveynsde verklaringe, ende inder waerheyt selfs gefondeerde ontschuldiginge, niet alleen by haerluyder sullen laten gelden, maer oock by der selver Heeren principalen, ende des Prince van *Oraignen* Vorstelijcke Doorluchtigheyt in soodaniger maniere voorbrengen, op dat van zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet alleen alle suspicie ende achterdencken worde afgenomen, maer dat deselve oock met hare onschuldige arme Landen ende Onderdanen van dien, tot hare Ho: Mo: Armade byghevoeghde Swedische ende Hessische Troupen, ende der selver Vyantlijcke invasie in't te rugh marcheren genoeghsaem mogen versekert zijn.

En gelijck zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet minder is verobligeert aende goede conservatie ende behoudenisse van der selver haer van Godt aenvertrouwde Landen ende Onderdanen, als de Heeren Staten aen versekeringhe ende salutaire aecresceringe van haren Staet, alsoo versiet hy sich tot der harigen troost ende gelijckmatige *assecuration* van een klare, billijcke ende Naebuyrlijcke schriftelijcke verklaringe, eerbiedende hier nevens tot allen oprechten Naebuyrlijcken vruntlijcke wille bestandighlijcken. *Signatum Bon den dertienden September*, 1633.

Ferdinand Keur-Vorst.

De Keur-Vorst hadt oock gegeven de volghende Acte van inhibitie, waer in de den overtocht van Boninckhuysen in de voorgaende Antwoort geroert.

Op 'tgene den Oversten *Boninghausen* door den Oversten *Byland* ende Commissarius *Beck*, zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Keulen*, Hartogh *Ferdinand* &c. onsen genadighsten Heere heeft voorbrengen laten. Verklaert sich zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt hooghstgemeld, uyt prægnante oorsaken, dat hy van *Boninghausen* met de by sich hebbende Cavallerie, niet wijder na den *Rhijn* sal avanceren, maer dito plaetse halve maecken, ende zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt, als in welckers Landt hy hem tot dato heeft onthouden vorderen bevel ende Ordinantie die kortelijckst oock navolgen soude hadde te verwachten, maer daer benevens der Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Nieuburg &c.* Landen soo veel immers moghelijck was ende doenlijck soude verschoonen, want daer aen geschiet zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt genadighste ende ernstelijcken wille ende meeninge. *Signatum Bon, den vier-en-twintighsten Augusti 1633.*

Ende d'Ambassadeurs hebben aen den Keur-Vorst ghegeven de volghende Acte van versekeringh.

Hooghweerdighste Doorluchtighste, Hoogh-geboren Keur-Vorst ende Heere.

Wy hebben gesien ende rijpelijck overwogen de Antwoorde, die 't uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt ons heeft belieft op huyden den *veertienden Septembris* toe te laten komen, op de Propositie van weghen de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden aen deselve ghedaen, en *schriftelijck* ge-exhibeert, by welcke Antwoort uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyde verklaren gheresolveert te blijven met hare Ho: Mo: in goede vrunt ende Naebuyrschap te continueren, de Neutraliteyt oprechtelijck te conserveren, en daer teghens niet te doen, noch voor te nemen, noch oock van andere, soo van uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt dependeren, te laten gheschieden, noch hare Ho: Mo: vyanden, eenigh Volck te Peerde of te Voet tot assistentie toe te senden, noch den selven directelijck of indirectelijck tot prejuditie der Neutraliteyt ende den Staet der Geunieerde Provintien tot nadeel of oock verhinderinghe van der selver voorgenomen desseyns, hulpe of bystant te doen.

Nadien nu uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt daer beneven versoecken van weghen de Heeren Staten Generael, haer te werden gedaen een naerder schriftelijcke verklaringe ende versekeringe; Soo ist dat wy volgens den last ende instructie by haer Ho: Mo: aen ons gegeven, boven de aenmeldinghe by onse Propositie gedaen, van dat deselve geresolveert zijn met uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt te conserveren alle goede Nabuyrschap ende Neutraliteyt, oock tot nadeel van der selver Landen niet te doen, noch te laten attenteren, directelijck noch indirectelijck verklaren alsoo, dat de Troupen van het secours der Sweedtsche ende Duytsche Ruyteren, alleen ten dienste van hare Ho: Mo: teghens der selver Vyanden gheemployeert sullen werden, sonder tot præjuditie der Neutraliteyt daer mede de Landen van uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt t'invaderen, ofte eenighe hostiliteyt aen te doen, maer dat deselve wederomme over den Rhijn gebracht, ende gelicentieert sullen werden.

Wat aengaet de Regimenten van *Musque* ende *Quaedt van Alsbach*, nu *Emmerich van Metternich* den Spaenschen toe-gesonden, naer dien uwe Keur-Vorstelijcke

ke Doorluchtigheyt ons hebben gedaen informeren, het selve niet alleen sonder haer goet-vinden ende toedoen, maer by anderen teghens haren Raedt en wille is geschiet, daer van als mede van het ophouden van de Troupen onder den Oversten *Boninghausen*, dat die niet mede den Rhijn en zijn gepasseert, sullen wy aen de Heeren Staten Generael ende zijne Excellentie, den Heere Prince van *Oraignen*, getrouwelijck ende omstandighlijck rapport doen.

Aldus gedaen, ende zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt overgelevert den *vijfthienden September* 1633.

Sy hebben 't selve in eygene handen van den Keur-Vorst gegeven / als sy den vijftienden haer afscheyt namen / waer mede hy sich wel verghenoeght toonde / verklarende by Princelijcke woorden / en bykans met Eede dat hy met haer Ho: Mo: wilde blijven in goede vertrouwelijcke correspondentie ende Neutraliteyt, sonder directelijck of indirectelijck daer teghens te doen / ende seyde dat hy by de Spanjaerts daer seer was afghemaent / ende versocht dat hy alleen met haer wilde aenspannen / allegerende daer toe dese reden: Dat als haer de saecken van haer Landt nu versekeringh souden hebben ghebracht / als dan zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt op het lijf souden vallen / en een voet in Duytslant soecken te stellen: Het discours viel mede op den Treves / 't welck hy van herten wenschte / om de conservatie van sijne Landen / ende versocht daer inne mede begrepen te zijn. d'Ambassadeurs hebben hem geantwoort conform de Memorie hun dien aengaende mede gegeven / ghelijck oock aen andere Ambassadeurs is gesonden / ende elders gestelt. Sprack oock veel van de Vrede in Duytslant / van beklaeghde hem seer / dat Hessen, Saxen, Wimar, ende andere / de Geestelijcke Bisdommen ontfingen ende lieten sich huldigen / Eedt doende aen de Kroon Sweden, onder restrictie / soo sy quamen te sterven sonder manlijcke lijfs Erven / datse als dan wederom [illegible] de Kroon Sweden souden komen / 't welck hy oordeelde een ver insien te hebben. Dat het daer niet by soude blijven. Dat hy aen zijne Majesteyt van Vranckrijck hadde ghesonden den Baron de Creange, ende Psuif, Gouverneur van Bouillon om sijne versekering / dewelcke zijne Majesteyt hem hadde aen doen presenteren. Dat hy gehouden was het Landt dat hem van Godt was aenbevolen / op d'eene of d'anderen middel te conserveren / soo veel hy noch daer van overigh hadde. Met veel andere complimenten hun versoeckende sijne gebiedenisse aen haer Ho: Mo: ende den Prince van Oraignen te willen doen / repeterende dat hy Ketsgen wilde senden aen haer Ho: Mo: om de Neutraliteyt van Rhijnberg ende anders. Ende zijn alsoo van hem ghescheyden / ende wederommme ghelept over een Galerije in hun Logement als voor desen.

Raeckende d'Elve-stroom, heeft haer gelanght de volgende antwoort.

De Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Keulen* Hartoch *Ferdinant*, in *Beyeren etc.* heeft met meerderen vernomen, wat by der Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden aenwesende Afghesanten door een Memoriael wegen eenes *Tollen*, wordende gesocht by sijn Coninckliijcke Majesteyt in Dennemarcken in het Hartochdom *Holsteyn* aende *Elve* tot *Gluck-stadt*, ende wat daer tegens inden Name welgemelter Heeren Staten Generael wort gepretendeert ende voor beswaernissen bygebracht, insgelijcx oock wat de Stadt *Hamborch* door haren jegen-

jegenwoordighen Secretaris in dit cas heeft voorbrengen laten. Dan sijn de saecken gehoorende voor het Keur-Vorstelijcke Collegie, soo en wil sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt aengaende de *suspensie*, naer behooren sulcx laten toekomen aen sijne Keyserlijcke Majesteyt, niet twijffelende of deselve sullen de voorgebrachte Motiven in consideratie nemen, ende naer 'tRijcx herkomen, noodige verordeninge laten afgaen. *Signatum Bon, den veerthienden September* 1633.

Ferdinand Keur-Forst.

Raeckende den Tol tot Rhijnbercq ende de foules ten platten Lande heeft haer ter handen gestelt de navolgende Memorien.

Inden Name van sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Keulen*, onses genadichsten Heere &c. wort de Heeren Staten Generael jegenwoordich hier aenwesende Gesanten te gemoet gevoert, dat al-hoe-wel voor desen, als de Stadt *Rhijnbercq* in welgemelter Heeren Staten Possessie ende vervolgens oock *in dier tijdt* als deselve met Spaensche Guarnisoenen, is beseth geweest, harer Keur-Vorstelijcke Doorluchticheyt deser oorden, wegens die inden Rhijn gaende Schepen ende goederen competerenden *Tols* rechten en regalien, noyt eenighe indracht is geschiet, maer tot allen by't out herkomen ongehindert is gelaten. Dat nu nochtans eenen, met namen *Iohan Heerma* met de hem bygevouchde, heeft begost ende hem onderstaen, kracht hebbende ende voorgebrachte sijne ordonnantie, *niet alleen* alle ende yegelijcke op ende afvarende Schepen egeene uytgesondert *te visiteren* ende den *Tol* te heven, maer oock sijner Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt *ter dier plaetse* verordineerden Tollenaer van allen bovengedachten ontfang ende gerechticheden ontvreemt ende uytgesloot en heeft, ende alle sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt &c. daer ter plaetse *in effectu* van haren *Tol* worden gepriveert. Soo ghetrooft hoochstgedachte Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt &c. haer nochtans tot welgemelde Heeren Staten hun meeninge niet te sijn, deselver inde Stedt Rhijnbercq hebbende Renten, vervallen, inkomsten ende in specie tot daer en toe geobtineerde *Tols* gerechticheyt te sullen willen ontrecken; dieswegen hoochst-gedachte sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt &c. de Heeren Gesanten laet versoecken, deselve willen helpen bevorderen, dat bovengedachte Ordonnantie weder inne getrocken, ende sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt int heven voor aengeduyde hare *Tols* gherechtigheyt tot Rhijnberch, moge ongeturbeert gelaten worden. *Signatum Bon den vijftienden September* 1633.

Ferdinant Keur-Forst.

Sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Keulen* &c. heeft de Ho: Mo: Heeren Staten der Vereenichde Nederlanden dickmalen te verstaen gegeven hoedanich de partyen uyt de naest omleggende Stadische Guarnisoenen bykans daghelijcx onder prætext van haren Vyant te soecken, sich in hoochstgedachte sijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyts *Ertz-Stift*, ende insonderheyt inde Bosschagien op der Villen ende dien daer door loopende Straten ende aenpalende Dorpen ophielden, ende soo wel den reysenden Man als Ingesetene by dage ende nacht op den Straten ende inde Dorpen ja wel gantschelijck by nacht tijden op haren bedden overvielen, in hegghen ende struycken voerden, met onlijdentlijcke tormenten op groote gelt-boeten setteden, ja selfs de Dorpen metter tijdt desert maeckten, ende naer haren welghevallen met knevelen ende rooven in der selve *Ertz-Stift* her om-

mer

mer heer grasseerden. Zijnde nu sulckx soo de Neutraliteyt ende de van welgemelte Heeren Staten gepubliceerde Edicten, in't gheheel zijn contrarierende, Soo laet zijne meer-hooghstgedachte Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt de Heeren Gesanten versoecken, dat sy in desen oock willen helpen bevorderen, op dat diergelijcke uytloopen, stroopen, plonderen ende knevelen afgeschaft ende ernstelijck verboden, oock zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet belet en worde, soodanige misdaders, wanneer sy op sulcke ende diergelijcke Landt vreedtbreeckighe mishandelingen worden ertrapt naer behooren ende vereysch van saken te laten straffen, Ende dat oock dieswegen aende Gouverneurs, vander Heeren Staten Stede, Vestingen ende besettingen noodige bevelen worden uytgegeven. *Signatum Bon den vijfftienden September Anno* 1633.

Ferdinand Keur-Vorst.

By den Keur-Vorst van Mentz desgelijcx Audientie versocht hebbende/ wiert hun tegens den volgenden dach geaccordeert. 't Welck was den negentienden als wanneer hun de Keur-Vorst schickten een Koets met ses Paerden ende een met twee neffens twee Edellieden: waer mede neffens de Carosse vande Keur-Vorst van Keulen sy na zijn Logement zijn gereden/ werdende na boven geleyt deur eenige Camers. De Keur-Vorst quam haer een weynich buyten zijn Camer ontfangen/ ende binnen gekomen zijnde/ vonden daer vijf van zijne Raden/ ende een Secretaris doende hun propositie aen den Keur-Vorst al staende; t'subject was roerende d'Elvestroom als vooren.

De Keur-vorst heeft sich met de voorsz Raden in een hoeck vande Camer vertrocken/ om sich t'samen te beraden. Wederomme by d'Ambassadeurs komende heeft eene vande Raden het woort ghedaen ende gheantwoort naer voorgaende complimenten/ dat waer was/ dat Denemarcken den Tol op d'Elve versocht had/ ende zijn Keyserlijcke Majesteyt oock zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt dien aengaende geschreven/ doch dat deselve zijn consent daer toe noch niet hadde gegeven/ dat het volgens de Rijcx constitutien niet en konde geschieden/ als inde Vergaderinge/ vande samentlijcke Keur-Vorsten/ dat een Afgesante van Hamborch hem daer over oock geklaecht hadde/ ende dat hy sulcx aende Keyser hadde gheschreven/ dat hy nu wederomme op de Remonstrantie van de Ambassadeurs gelijcke Brieven aen zijne Keyserlijcke Majesteyt wilde laten afgaen. Daer naer de Raden vertreckende/ heeft de Keur-Vorst haer versocht te willen sitten ende alle drie geseten zijnde heeft hy een geheel discours gemaeckt vande saecken vande Elve, daer op ende weder gerepliceert is. Heeft haer oock geseyt/ dat de Secretaris Gunther hem daer over hadde aengesprooken/ ende gesolliciteert. Maer dat hy de saeck nu ter deege begrijpende die grooten interest die de Nabueren/ ende het gantsche Roomsche Rijck daer by soude lijden/ geen consent daerinne soude draghen/ voor alleer het volle Collegium der Keur-Vorsten by malkanderen waer/ ende alsdan de saeck rijpelijck was overwoghen. Dat hy oock alles zijne Keyserlijcke Majesteyt wilde overschrijven/ ten eynde sulcx opgehouden mochte werden. Soo dat sy dien aengaende geen ronder verklaringe en souden konnen begeert hebben. Sy versochten deselve by geschrifte te mogen hebben 'twelck hy belooft heeft/ ende alsoo vertreckende zijn

zijn wederomme by de Keur-Vorst buyten de Camer gelept / ende by de voorsz twee Edellupden tot aen haer Logement ghebracht.

Daer na Audientie versocht hebbende by de Magistraet der Stadt Keulen, is aen hun Logement gekomen d'Heer Wesenhagen Syndicus ende heeft hun met een Carosse ter Audientie gevoert op het Raedt-Huys / voor het welcke sy de wacht in Wapenen hebben ghevonden / en zijn by twee Burgemeesters genaemt Boulant en Croonenburgh neffens eenen Rentmeester Pyl in een Camer gelept / ende naer complimenten ende overleveringe vande Credentz-Brieven / hebben aen haer ghesept dat haer Ho: Mo: haer hadden gesonden aende Keur-Vorst van Keulen om malkanderen op 'tstuck van Neutraliteyt naerder ontentement te geven. Voorts dat sy verstaen hadden / datse de Spaenschen meerder favoriseerden als die van desen Staet / soo in't logeren van geheele Regimenten in hare Stadt / wapeninge van deselve / ende overvoeren met hare Ponten / van Volck / datse notoirlijck wisten / dat tot secours vande Spaensche wiert ghesonden. Daer op sy versochten naerder bericht om te moghen rapporteren.

Hebben voorts gerecommandeert de saeck van Macharis Lawen, ende ernstich versocht / datse naer soo langh naloopen eenmael recht ende justitie daerinne wilden doen / of zijne partye daer houden.

Sy hebben sonderlingh niet geantwoort / dan alleen met complimenten ghesecht / datse altijt genegen geweest / ende noch waren om goede Neutraliteyt met haer Ho: Mo: te houden. Doch datse alles in haren Raedt souden overleggen / ende haer antwoort laten toekomen.

Daer naer het Stadt-Huys besien hebbende / zijn wederomme inde Camer gelept / alwaer sy een bancquet veerdich gemaeckt / en hun ter eeren van haer Ho: Mo: getracteert hebben.

Geduyrende noch de besendinge ende 'tverblijf van de Heeren Ambassadeurs tot Keulen, heb ick van wegen de Stadt Bremen aengehouden ende verkregen dat aen de Heeren Ambassadeurs van wegen haer Ho: Mo: is gheschreven / ende op volgende wijse deur deselve gepropponeert aenden Keur-Vorst van Mencz, dit navolgende.

Hoochweerdighste Doorluchtigste, Hooghgebooren Keur-Vorst ende Heer.

De Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, Onse Heeren Principalen, hebben ons toegesonden hare Missive van den *derthienden* deser Maendt, inhoudende bericht, welcker voeghen de Heere Graef van *Oldenburgh* is pretenderende, oock datelijck in't werck pooghende te stellen den ophef van eenen *Tol* over alle Schepen, de *Weser* op ende af varende.

Welcke nieuwigheyt, alsoo voor den Koophandel ende Navigatie der Ingesetenen van de Nederlandtsche Provintien, hoogh beswaerlijck, ende niet min ondraeglijck soude vallen, als den *Tol* op de *Elve*, soo als uwe Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt de wichtighe consideratien dienaengaende by monde ende schriftelijck gheremonstreert, oock by uwe Keur-Vorstelijcke Genade in goede ende billijcke achtinghe zijn genomen.

Heb-

Hebben hare Ho: Mo: goet ghevonden dat uwe Keur-Vorstelijcke Ghenade, als noch voorgebracht soude werden haer vrundt ende Naebuyrlijck versoeck, van dat haer believe in de Concessie van soodanigen *Tol* op den *Weser-stroom*, aen den Graef van *Oldenburg* niet te verwilligen.

Doch by aldien desen aengaende yetwes albereyts toegegeven ofte ingheruymt mochte wesen, 't welck de Heeren Staten Generael vertrouwen in allen gevalle niet te sullen gheschiet zijn, in behoorlijcke ende des H. Roomschen Rijcks Constitutien gelijckmatighe forme, gelijck hare Ho: Mo: noch mede bericht zijn, dat ghemelte Graef noch geenigher tijdt in de possessie van den *Tol* geweest zy, maer dat de Stadt *Bremen* haer altijdt daer tegens geopposeert, ende op der selve klachtig aenhouden, hare Keyserlijcke Majesteyt tot verder ondersoeck der saken, Commissarisen aengeordent sal hebben, met ordonnantie aen den Graef van *Oldenburg*, alles in den tegenwoordigen stant te laten berusten.

Versoecken de Heeren Staten Generael dat alle meerderen voortganck van de voorsz Tol op de Weser-stroom, ghesuspendeert, ende de confirmatie ende invorderinge van dien by uwe Keur-Vorstelijcke Genade in surcheancie ghehouden moghe werden, tot dat de onrusten in het Roomsche Rijck gestilt, de saecken herstelt, ende van deses Tols ghelegentheyt in het volle Keur-Vorstelijcke Collegie, met verhoor der geinteresseerden de behoorlijcke kennisse ghenomen, ende deliberatie gehouden sal wesen.

Gedaen uyt bevel van haer Ho: Mo: den *vijf-en-twintighsten September* 1633.

Sijne Keur-Vorstelijcke Genade heeft hun na dat hy met seven ofte acht van sijne Raden conferentie had gehouden in de selve Kamer, gheantwoordt, dat de saecke van de Weser-stroom een geheel ander ghelegentheyt hadde, dan met d'Elve-stroom, dat Anno sestien hondert twaelf by tijden Keysers Mathiæ, met volkomen consent der t'samentlijcke Keur-Vorsten deselve Tol was toegestaen; Sy hebben zijne Keur-Vorstelijcke Genade daer tegens te gemoet gevoert, dat de Grave van Oldenburg noyt in possessie was geweest, dat die van Bremen sich daer tegens gheopposeert hadden, ende aen 't Keyserlijcke Hof verkreghen surcheancie, ende overghelevert de stucken by haer Ho: Mo: hun toeghesonden. Hy heeft aenghenomen in sijne Cantzelie te laten opsoecken 'tgene in de saecke was verhandelt, ende hun schriftelijck antwoordt te sullen laten toekomen.

Zijn daer naer, als voor desen, wederomme met sijne Carosse met ses Peerden geaccompagneert, van twee Edellupden t'huys geleyt.

Meest dergelijcke propositie ende antwoordt is gepasseert met den Keur-Vorst van Keulen, ende was wel te sien de diversiteyt van ageeren; Dat namelijck de Koninck van Denemarck meende sijn werck uyt te voeren met authorisatie sonder veel te spenderen; alleen sijn gunst in 't generael werck van Duytslandt belovende. Daer-en-tegen Hamborg, van Godt ghezegent met rijckdom, haer middelen tot handthaving van haer gerechtige saecke niet spaersaem hebben geemployeert ontrent desen Keur-Vorst, in sijn benauden tijdt als exulerende, ende op de beurs van Spaignien tot Keulen levende; Hy was van den Huyse van Wanbolt, niet ongenegen tot den dranck, 't welck in tegenspoet een frequent remedie is; ende den eersten dronck die hy over maeltijdt dede, was ordinaris de gesontheyt van zijne Catholijcke Majesteyt.

Maer de goede Stadt Bremen, hoewel hebbende soo veel recht als Hamborgh, was nochtans niet soo seer begaeft met Negotie ende Rijckdom: ende men kan 't gheldt ooch soo blindelingh niet krijgen uyt de Gemeente in een Stadts Regeringe / alwaer veel zijn die 't willen mede weten / insonderheydt als 't sal weder werden uytgekeert; Gelijck dan ooch de Deensche tot Hamborgh naderhandt hebben een onlust verweckt onder de Borgerye / willende weten / hoe / waer / ende aen wie waren bekeert de uytgegevene penningen; niet considererende hoe precijselijck dat geldt op sijne behoorlijcke plaets was gheneligeert. Maer den Graef van Oldenburgh, een kloeck / wijs / ende courtoys Heer / ende hebbende sijn Onderdanen gebracht tot eene blinde obedientie / alsoo dat hy sonder eenigh consent van de Stenden nam wat hem beliefde / wast weynigh kunst aen de handt te krijgen de Keyserlijcke ende Keur-Vorstelijcke Raden / die in desen tijdt van Oorlogh van soodanige accidentalien meest leefden. Ja sommige ontsagen haer niet sulcks te eyschen; Soo dattet een ghemeen spreeck-woort wiert; Dat de Graef van Oldenburg gaf de paerden / ende Bremen den haver.

De Keur-Meutzische antwoorden soo op het werck van d'Elve, als van de Weser, luyden als volght.

De Hooghwaerdighste in Godt Vorst ende Heer, Heer *Anselm Casimir*, Ertz-Bisschop tot *Maintz*, des H. Roomschen Rijcks door *Germanien*, Ertz-Cancelier ende Keur-Vorst, onse ghenadighste Heer &c. heeft het gene, *dat in de name* ende van wegen de Ho: Mo: Heeren Generael Staten der geconfœdereerde Nederlanden der selver Afgesanten, d'Heeren *Rutger Huygens*, Ridder, ende *Simon van Beaumont*, Raedt ende Pensionaris tot *Middelburg*, wegens des van zijne Koninckklijcke weerdigheyt tot Denemarcken ghepretendeerden Tol op *d'Elve-stroom*, ende dat zijne Keur-Vorstelijcke Genade uyt oorsaken van de Heeren Gesanten geallegueert, haren consent sonder bewillinghe des t'samentlijcken Keur-Vorstelijcke Collegie niet wilde geven, uytvoerlijcker voor ende aen brengen laten, met meerderen aengehoort ende verstaen.

Nu doet zijne Keur-Vorstelijcke Genade haer tegens de Heeren Generael Staten, d'ontbodene groetenisse ende gedaen welmeynend aenbieden, in vrundschap bedancken, midts versoeckende de Heeren Gesanten op hunne terugh-komste wederomme aen de Hooghgemelte Heeren Generael Staten, hare groetenis, genegen wille, ende bestandige vrundschap aen te dienen.

Maer aengaende het hooft-werck aen hem selfs, soo weet zijne Keur-Vorstelijcke Genade haer wel te erinneren, in wat manieren de Roomsche Keyserlijcke Majesteyt onse aller genadighste Heer, haer heeft allergenadighst onlanghs genotificeert, dat deselve, Hooghgemelten harer Koninckklijcke weerdigheyt tot Denemarcken &c. eenen Tol op *d'Elve*, niet verre van de *Gluckstadt*, doch maer alleenlijck op vier jaer tijdts, ende met sekere conditien aldergenadighst hadde ghecorsenteert; maer 'theeft hier nevens dese beschapentheyt, dat vermoghens der Rijckx-Constitutien, de Keur-Vorstelijcke vereeniginge ende oudt herkomen, soodanige nieuwe Tol in't Heylige Roomsche Rijck, sonder voorgaende consent van hooghghemelten Keur-Vorstelijcken Collegie t'samentlijcken niet en koste verwilligt, nochte van yemandt met bestant aengestelt werden.

Ende is zijne Keur-Vorstelijcke Genade weghens haer consent hier over noch tot

dato

dato van niemant oyt versocht, maer in cas sy diesweghen, ofte van allerhooghstghedachte hare Keyserlijcke Majesteyt ofte oock yewers sunst van meer-hooghgedachte Koninckklijcke weerdigheyt tot Denemarcken &c. soude worden versocht, soo willen sy der Heeren Generael Staten gedane begeerte weghen voorgedachte consents, in behoorlijcke consideratie trecken, als oock niet weyniger het gene in observantie nemen, wat bovenghemelte heylsame Rijcks-Constitutien, ende *in specie* de Keur-Vorstelijcke Vereeninge, ende hergebrachte observantien vermoghen; Ende daer teghens sonder voorweten ende t'samentlijck believen der ghesamentlijcke Geest- ende wereltlijcke Heeren mede Keur-Vorsten weghen hares consents in't particulier niet te resolveren; ende lestleden de meer-welgemelte Heeren Generael Staten Voorslagh aller-hooghstgedachte hare Keyserlijcke Majesteyt onderdanighst communiceeren; 't Welck meer hooghstghedachte hare Keur-Vorstelijcke Genade, den Heeren Afgesanten tot weder-antwoort niet heeft willen verhouden, ende verblijven den selven daer beneffens met Keur-Vorstelijcke Genade, ende alles goets altoos wel genegen. *Signatum Keulen den negenthienden* September, *sestien hondert drie-en-dertigh.* Onder zijne Keur-Vorstelijcke Genade, op ghedruckten Cantzelie Secreet Inzegel.

Ad ejusdem Eminentissimi & Reverendissimi Archiepiscopi & Electoris Moguntini speciale mandatum, Lager stont

Franc. Keysers Secretaris.

Antwoort van den Keur-Vorst van Mentz, rakende de Weser-stroom.

De hooghwaerdighste onse genadighste Keur-Vorst ende Heer tot *Maintz*, heeft noch maels wijdluftigh aengehoort, wat in den name ende van weghen de Ho: Mo: Heeren Generael Staten der Geconfoedereerde Nederlanden der selver Afgesanten, d'Heer *Rutger Huyghens* ende Symon *van Beaumondt*, Raedt ende Pensionaris tot *Middelburgh*, wegens eenen van den Heere Grave tot *Oldenburg* op de *Weser-stroom* aengestelden Tol, ende dat zijne Keur-Vorstelijcke Genade haren consent in't particulier, sonder expresse verwilliginge des t'samentlijcken Hooghloffelijcken Collegie niet wilden daer toe geven, als oock, dat gedachte Tol, tot op alsulcken t'samentlijcken consent mochte worden gesuspendeert, ende vorders voor ende aenghebracht hebben.

Daer op en kan nu sijne hoochgedachte Keur-Vorstelijcke Genade naer voorverhalinge der Curialien, de Heeren Afgesanten niet onbeantwoort laten, ende dat sy haer erinneren, in hoedaner maniere voor veelen Jaren, ende noch van wijlen Keyser *Mathias* aller hoochstsaliger gedachtenisse, aen voorgenoemden Heer Grave tot *Oldenburg*, gedachte Tol op de *Weser*, allergenadichst geconcedeert, oock van hoochstghedachten Keur-Vorstelijcken Collegio, de formeel ende t'samentlijcke consent is daer over mede gedeelt ende uytgheveerdicht geworden, alsoo dat het met desen Tol, veel een ander geschapentheyt ende insien heeft als met den gepretendeerden Denemarckschen Tol.

Maer terwijlen haer de Stadt *Bremen* wegens meerhooghgedachter *concession*, soo wel aen't Keyserlijcke Hof, als oock by differente Keur-Vorsten dagen ten allerhoochsten, ende *in specie* dieswegen heeft beswaert, dat sy tegen soodane imposten waer geprivilegeert, oock van ghelijcken, hoe dat den Tol op eenen plaets den Grave van *Oldenburgh* niet toebehoorende wierde gheheven, oock dat met de Tol-

 heffinge

heffinge de Rolle verre te boven wierd ghegaen; Ende dien ter contrarie aen Oldenburghsche sijde, de voorgedachte concessie ende toestemminge was geaccordeert; Soo en berustede het noch daer op, dat misschien van de Roomsche Keyserlijcke Majesteyt onsen allergenadighsten Heere &c. deser geallegueerde drie poincten wegen, in het toekomende eene Keyserlijcke *Commission* allergenadighst mochte komen te werden vergunt; maer inmiddels ende terwijlen by meer-hooghstghedachte hare Keur-Vorstelijcke Genade Cantzelie, wegens deser Tol saecke verscheydene wijdtloopige voorgepleghene Acta zijn te vinden; soo en willen hare Keur-Vorstelijcke Genade voorgeseyde Acta by malkanderen laten soecken, ende haer daer van onderdanighst laten refereren, ende sulcks zijnde van te vorens gheschiedt, als dan haer grondelijck ende met goeden fondament teghens de Heeren Generael schriftelijck verklaren. 't Welck syde Heeren Afgesanten op haer gedesidereerde Antwoort in Keur-Vorstelijcke Genade hier mede niet en hebben willen verbergen, verblijvende deselve sonder dien wel byghedaen. *Signatum Keulen, den drie-en-twintighsten September* 1633.

Ad mandatum ejusdem Eminentissimi et Reverendissimi Archiepiscopi et Electoris Moguntini speciale. Onder stondt Franc. Keyser.

d'Antwoort van den Keur-Vorst van Ceulen raeckende de Weser, was als volght.

Wat der Heeren Staten Generael der Nederlandtsche Provintien Afgheordente, by zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot *Keulen, Hertog Ferdinand in Beyeren*, &c. wegen des, by de Roomsche Keyserlijcke Majesteyt door den Heere Grave van *Oldenburg* aengesochten nieuwen Tols op den *Weser-stroom* begenadiging, als oock weghen haren ende der ghemeene Commercien daer by verseerende interesse hebben laten proponeren, daer op verklaren sich hooghstgedachte hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt hier mede, dat zy haer van 's gene, wat dese Tol-saecke concerneert, al voor desen, soo wel by 't Keyserlijcke Hof als anders voorgevallen is, wel weten te erinneren, sullende oock niet achter laten met der selver Heeren mede Keur-Vorsten tot *Mentz* &c. hier over te communiceren, ende van haerder zijde daer heen laboreren, dat hier in anders niet als conform den Rijcks Constitutien worde geprocedeert, 't welck hare Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt meer-welgedachte der Heeren Staten Afgeordenten dusdanigh hebben tot antwoorde willen wedervaren laten, verblijvende den selven met genadigen wille ende alles goets wel by gedaen. *Signatum Bon.* Onder der selver tot eynde opgedruckten Keur-Vorstelijcken Secreet den *ses-en-twintigsten September* 1633.

In dese tijdt quam advijs, dat Walsteyn van den Keyser was afgevallen; gelijck oock dat de Coninck van Vranckrijck geworden was Meester van Nancy, ende de Hartoch van Lothringen wech ghetogen.

Den veerthienden Octobris zijn van Keulen vertrocken, snamiddaghs quamen voor Dusseldorp; De Hartoch schickte haer den Camer-Heer Hagepot aen boort, ende liet haer in twee Carossen, een met ses ende een met twee Paerden te hove voeren, alwaer sy onder aen den trap zijn ontfangen by den Stadthouder Wonsheim, ende gelept naer boven op de Zael, alwaer haer de Vorst ende Jonge Prince in ghelijcker voeghen als voor desen hebben onthaelt; Zijn voorts ghegaen in de Camer van zijne Doorluchtigheyt ende naer complimenten ende

rondo-

[illegible] over de doodt van den Jonghen Prince Ferdinand, heeft sijne Doorluchtigheyt hun seer geklaeght over den lesten Brief/ die haer Ho: Mo: hem hadden geschreven wegen de saecke tusschen Simonius Ritz ende den Graef van Swartsenburgh, hun aenseggende/ dat hy niet ghewoon was soodanighe Brieven te ontfangen/ zijnde een Vorst des Rijcx/ dat de saecke aenhangich was voor de Keyser/ dat de Graef van Swartsenburg selfs daer hadde geklaegt/ dat de stucken van Swartsenburg aen Ritzer waren over gesonden/ omme te beantwoorden/ dat hy tegens den Keyser/ die Ritz in possessie hadde gestelt/ niet konde doen; dat hy by sijne Keyserlijcke Majesteyt alle debvoiren hadde aengewent/ ten eynde de saecke afgedaen mochte werden/ ende by d'Infante/ dat sy haer de saecke niet [illegible]/ waer van sy hebben aengenomen rapport aen haer Ho: Mo: te doen.

Heeft haer voorts seer geklaeght over de Brandenborghsche/ datse wegen de [illegible] van Ravensbergh, sich nergens toe wilden verstaen/ noch tot aenstellinghe [illegible] Regeeringe met Instructie aen de Raden/ noch oock tot [illegible]/ by provisie by [illegible]/ versocht dat sy 'tselve tot Emmerick aen de Brandenborghsche Raden wilden remonstreren/ las hun voor een langhe Instructie van alle 'tgeene de Brandenborchsche questie aenginck. Heeft mede [illegible] wat tot Franckfoort door sijnen Gesanten by Oxenstern was verricht; Dat hy zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt de Neutraliteyt niet en hadde willen gestaen/ niet tegenstaende alle de Vorsten daer mede te vrede waren/ alsoo dat hy sich tot sijne defensie most stellen; Dat hy over sulcks noch een Regiment [illegible]; Dat hy sijne Leen-luyden hadde gemonstert/ Datter over [illegible] hondert wel ghewapende Mannen waren/ die hy t'allen tijden konde hebben in goede ordre/ behalven sijn gelicht volck; Versocht assistentie ende manutenentie teghens de Sweden; Dat hy gelijck versoeck hadde ghedaen aen d'Infante, en soo den Staet hem niet helpen konde/ dat hy dan genootsaeckt soude wesen Spanisch volck te ontbieden; 't Welck sy hem ten hooghsten hebben ontraden/ alleguerende/ dat hy drie branden voor een soude hebben; Dat de Spaensche haer volck onbetaelt souden laten/ ende dat haer Ho: Mo: met geen goeden oogen souden konnen aensien/ dat wederom Spaensch volck in sijn Landt en Steden soude werden ghelegt/ dat sulcks sijn gantsche Landt soude ruineren/ en hebben veel discoursen en contestatien heen en weder hier over gehadt: Hy quam t'elckens daer op/ dat hy selfs niet machtigh genoegh was/ dat hy derhalven genootsaeckt was hulpe te soecken/ het waer daer het waer/ dat hy hem van de Sweden niet wilde laten op eten; Dat hy alle devoir hadde ghedaen om in Neutraliteyt te blijven; Sy hebben zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt geraden noch te patienteren/ en sijn best by sich selfs en by Neutralen te doen/ en sien wat de tijdt soude geven; Sy hebben noch ghesproken van 'tgene refereerde aen de Handelinge met den Heer van Schaesberg.

Den vijfthienden Octobris hebben sy Audientie versocht by de Vorstin 't welck hun geaccordeert zijnde hebben sy den rouw by hare Vorstelijcke Doorluchtigheyt over den Jonghen Prince Ferdinand beklaeght; daer over sy ten uytersten bedroeft was: Heeft seer geklaeght/ dat die van de Religie soo hart wierden getracteert/ datse geen exercitie hadden/ en niemant by haer ter predicatie mochte

komen

komen. Doch en dorst niet veel meer segghen/ alsoo haren Hofmeester/ die volgens 't Accoordt/ van de Religie was/ nu sieck was: dat zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt haer by provisie een Papist hadde gegeven/ en dat de Jesuiten alles by den Vorst vermochten. Recommendeerde sich seer aen haer Ho: Mo: en zijne Excellentie.

Sy versochten voorts audientie om haer afscheyt te nemen van zijne Vorstelijcke Doorluchtichеyt. Dan hy liet haer weten/dat hy selfs by haer wilde komen/ gelijck hy dede. De Poincten die sy in last hadden/ ende de redenen van haer Ho: Mo: hebben sy zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt voorgehouden/ ende daer by gesecht 'tgeene ter materie diende/ doch eyndelijck 'tselve by geschrifte overgegeven. Daer tegens zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt zijne redenen haer wederom ter hand soude stellen/ ofte hun na senden om haer Ho: Mo: te rapporteren. Zijn wederom gevallen in discours van secours; van de saecke van Ritz, van Belderbusch, daer over sy seer klaegde/ ende liet haer lesen een langen Brief met veele redenen/ die hy aen haer Ho: Mo: [illegible] van den Licentiaet Voet hadde geschreven; Sy en hebben [illegible] in geen dispuit willen treden/ maer alles aen haer Ho: Mo: aengenomen te rapporteren. Tot Keulen zijn haer noch diverse klachten van Edellieden voorgekomen/ die omtrent [illegible] haven door de executie van de [illegible] genomen waren; en gaven wel klaerlijck te kennen/ hoe [illegible] dat de goederen niet om het vierendeel van de waerde [illegible]/ soo dat sulcx by gewoonlijcke middelen soude dienen afgemaeckt.

Des naermiddaechs hebben sy naer complimenten haer afscheyt genomen/ van den Jongen Prince/ en teghen den avont aen zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt daer wederomme de voorgaende discoursen ende diergelijcke zijn gevallen. De saecke van de Religions-verwanten en haer vrye exercitie hebben sy ten hooghsten gerecommandeert; Antwoorde: Dat niemant in sijn conscientie wierde gedwonghen; Dat binnen Dusseldorp de Luterschen een Kerck hadden; Datter geen plaets in sijn Landt was/ of de Ghereformeerde konden in drie uren predikatie hooren. Sy zijn des middaeghs by den Vorst/ en des avonts by den jongen Prince getracteert als voor desen.

Sy quamen den vier-en-twintigsten Octobris in den Haghe, alwaer sy ontfingen des Hertoghs verklaringhe op de consideratien van haer Ho: Mo: over de Propositie van den Heere van Schaesberg.

De Doorluchtigste Vorst ende Heere, Heer *Wolfgang Wilhelm*, Paltz-Grave by den Rhijn, tot *Gulick*, *Cleve* ende *Berge*, Hertogh, Grave tot *Veldentz*, *Sponheym*, *der Marck*, *Ravensberg* ende *Meurs*, Heere tot *Ravesteyn*; Doet sich teghens de Hoogmoghende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlandtsche Provintien Afgesanten, d'Heeren *Huygens* ende *Beaumont* bedancken weghens de communicatie van't gene dat haer Ho: Mo: over de poincten, dewelcke zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt Gesante de van *Schaesberg* by deselve heeft gheproponeert, hare Heeren Gesanten hebben ghecommitteert aen zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt voor te dragen.

Ende wat aengaet den eersten poinct, heeft zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt, den selven begeert, niet op instantie der Koninglijcke Ministers, maer alleenelijck

lijck daerom, dat nochte d'een nochte d'ander krijghende deel, onder pretext van Convoyen gelegentheyt hebbe, zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Lan t vorders, als noch ter tijdt tot bykans gantschelijcke verderf ende ruyne van het selve is geschiet te beswaren. Welcke beswaernissen, soo wel de Koninghlijcke Soldatesca van harer zijde als de Stadische liever sagen gecontinueert als afgeschaft.

En of wel de Heeren Staten souden blijven recuserende dit harer Vorstelijcke Doorluchtigheyt rechtmatigh begeeren; soo en konnen sy doch daer mede niet beletten, dat allerhande Munitie van *Keulen* op *Gulick*, ende van *Gulick* op *Stevensweert*, ende van daer op *Gelderen* met Convoyen niet en worden gevoert, indien de Staetsche Guarnisoenen zijn te verre afgeleghen, ende voor al eer sy het ressenteren, de Koninckliijcke hare Convoyen alreedts hebben afgeleght.

Dan, konnende dese Convoyen niet sonder groote schade van ghemelter harer Vorstelijcke Doorluchtigheyts Landen worden voorgenomen, ende de Heeren Staten met sulcken schaden niet kan zijn ghedient, deselve oock behalven dien al voor langh, soo wel als de Keyserlijcke Majesteyt ende Catholijcque Ligue neffens *d'Infante* tot *Brussel* geaccordeert ende toegheftaen hebben dese Landen, op datse haer een luttel mochten komen te respireren, met toekomende Krijgs-lasten te verschoonen; Soo heeft zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt dit vast vertrouwen, wanneer de Heeren Staten sulcks sullen werden erinneert ('twelck de Heeren Ghesanten onbeswaert willen zijn te doen) sullen deselve geen verdere difficulteyt maecken om van desen poinct ongelimiteert te consenteren, op dat de Koninckliijcke Ministers in dit regard oock des te minder reden hebben van sich te difficulteren. Want indien der Munitien halven soude worden een onderscheyt gemaeckt, ende toegelaten, dat de Soldaten van beyde krijghende deelen, oock de Munition selfs vorder mochten convoyeren, souden sy tot allen tijden, oock wel maer weghens eene waghe daer Munition op was, alle dinghe, als voor desen, convoyeren willen, ende in sulcken cas wierden 'tbovengedachte consent niet zijn efficacieus maer infructueus; te gewijghen, dat haer veel occasien presenteren konnen, daer door zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyt eyghenoende vrye Convoyen door desselfs Landt, de Heeren Staten selfs ten meeren deele; ende immers soo veel als de Koninghsche soo niet meer en konnen ten besten komen; Refererende haer vorders hier in dese saecke op de Motiven, zijnde van zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Gesante in den *Haghe* vergeg even.

Wat aengaet den *tweeden* ende *derden* poinct, ende de consideratie over de Licenten heeft zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet vernomen, dat de Heeren Staten van de Waren, door ofte uyt harer Vorstelijcke Doorluchtigheydts passerende Licenten praetenderen, soo langhe sy hare Jurisdictie ende Territorium niet en aenroeren: 'tEn soude oock zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet konnen begrijpen, *quo jure, & ex quo fundamento*, sulcks konde worden bewesen. Vertrouwt alsoo zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt, dat de Heeren Staten niet van meyninghe sullen zijn tegens het *jus gentium*, ende hare vorighe verklaringhen, daer mede dese Landen op het nieuw de vryheyt der Commercien is gheconsenteert, oock tegens 'toudt herkomen, met hunne Licenten dese Landen te beswaren, soo langhe de uyt ofte doorvarende Waren hare Frontieren niet beroeren.

Zzzzzzz Maer

Maer in cas de Heeren Staten swarigheyt wilde maecken hier in te treden, ende te extorqueren hare Licenten, souden der selver soldaten zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyts Landt laten excurreren, ende de commercianten daer mede forceren, sich by hunne Comptoiren te moeten aengeven, sulcx nader sulck protectie Onderdanen van zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt, als oock den door-reysende man, ontallijcke moeyelijckheden worden aenghedaen, ende der Heeren Staten belofte, van dat namelijck de Commercien in zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Landen wederom souden werden vry gelaten, ende de Onderdanen van Krijgs-quellagien te blijven ongemolesteert, daer door werden gecontraventeert, ende de Landen van hare Commercien berooft; 't Welck zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt oock tot *Brussel* heeft gheremonstreert, daer men niets daer teghen heeft aen fondament bybrengen konnen.

Doch om dat de Heeren Staten hun niet imagineren mogen, als ofte zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt tot verschooninghe der selver Onderdanen, *die* eenighe Koopluyden hebbende door der Heeren Staten *Territorium* hare koopmanschappen gevoert, ende deselve van hunne Licenten gefraudeert, gedachten te inventeren, ende haren bedrogh ontschuldigen; Soo verklaert sich zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt vrundt Naebuyrlijck daer toe; Dat soo wanneer dierghelijcke bedrogh is gedacht, souden opkomen, ofte yemants van der Heeren Staten *Licent*-dienaers de Koopluyden komen te vervolghen, ende deselve in zijne *Vorstelijcke Doorluchtigheyts* Landen attraperen, dat soodanighe Koopluyden *benevens hare Waren* sullen werden gearresteert, ende tot schuldige vergoedinge ende verdragh aenghehouden, oock hier over een rechtmatigh ende onvertoghen versieninghe ende insicht sal gheschieden: waer om tegens zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt oock dit vrund Naebuyrlijcke goede betrouwen weder draeght tot haer Ho: Mo: dat sy van gelijcken sullen zijn gemeynt in haren *Territorio* teghens soodanighe defraudateurs van zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Tol ende andere *Jura* alsoo te laten procederen.

Want dan zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyts begeerte niet nieuwis, *maer by* tijden de Hertogen van *Alba* ende *Parma*, oock respective de Heeren Prinsen *Wilhelm* ende *Mauritz* van *Orangien*, het soodanigh is gehouden geworden, oock op alle billijcke gefondeert is, soo ghetrooft sich zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt van eene ongelimiteerde ende welbehoorende Naebuyrlijcke verklaringe.

Ten *vierden*, so was 't wel aller best dat de Paerden van zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Onderdanen als van Neutralen gantschelijck wierden verschoont, ende tot aenghetrockene Krijghs-dienst niet ghebruyckt, ende alsoo de ongelegentheden, daer in sy by soodanighe Diensten ghemeenelijck vervallen kosten worden verhoedt; Doch by ghevalle sy ja somtijdts onvermijdelijck mosten werden gheemployeert, soo wasset immers behoorlijck, dat sy daer van naer behooren wierden geloont, ende in cas, sy, ofte hare Peerden, geduyrende soodanigen dienst van haren vyandt gevangen ende gheranconneert wierden, dat die sich hunnes diensts gebruycken, deselve wederom schadeloos stellen, ende hare schaden en onkosten repareren mosten. Ende terwijlen hare Vorstelijcke Doorluchtigheyt verstaen, dat sonder dien, met d'Heere Marquis *d'Aitona* is veraccordeert, dat Man en Peert in't wederom keeren vry is, ende niet voor goede prijse moet ghehouden werden, soo hebben de Heeren Staten des te weyniger achterdencken te hebben, om van desen poinct alsoo in't geheel, gelijck hy leyt te condescenderen.

Aen

Aengaende den lesten poinst, in den *Haghe* geproponeert by zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Gesante den Heer van *Schaesberg*, kan zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt niet sien, *quo jure*, het haer qualijck afghenomen ofte verhindert kan ne werden, dat sy aen overtuygde moordaders, dieven, roovers, straten-schenders, ende anderen, in harer Vorstelijcke Doorluchtigheyts Landt het leven verbeurt, ende daer over betrapt wesende, haer Landt-vorstelijck ende malefickx Recht ende gherechtigheyt niet souden exerceren, of wat de Heeren Staten ende des Heere Prince Vorstelijcke Doorluchtigheyt voor dienst van soodanighen quaedt-doenders te verhoopen hebben, ende waerom zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt sulck haer *jus* ende *functie*, van die in haren Lande delinquanten daer over zijnde betrapt, te straffen, het welcke der selver Voorsaten Hooghloffelijck, by de Keyseren ende 't Heyligh Roomsche Rijck hebben geobtineert, ja haer van Godt selfs opgedragen is, aen andere souden overlaten.

Principalijcken, want oock de Keyserlijcke Majesteyt selfs, als der selver Vorstelijcke Doorluchtigheyts Over- ende Leen-heer, naer inhouden van desselfs Placcaten, aen zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Raden ende Ghērichte stellen, oock by tijden der oude Princen *Wilhelm* ende *Mauritz* van *Orangien*, het soodanigh is onderhouden, dat sy sulcke delinquanten ofte selfs straffen, ofte aen zijner Keyserlijcke Majesteyts Krijgs-justitie wilden overleveren laten. Terwijlen oock zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt ende desselfs Landt, niet meer in den Oorlogh mede zijn geintresseert, van waer het *præjudicium*, soo wijlen d' Heer Marg-graef *Spinola*, als zijne Excellentie in dese Landen met desselfs Armee gelegen, sulcks hem heeft onderstaen te introduceren, nu by desen tijdt als zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt Neutrael is, niet kan met voughen werden geallugeert, als oock verhopentlijck de Heeren Staten niet sullen zijn gemeyn t van hare Resolutie den *acht-en-twintighsten Februarij*, Anno 1632. genomen, te willen resilieren, nochte oock daer toe bequame redenen hebben, als wanneer sy haer hebben verklaert, dat indien eenighe, hebbende *enormia* ende groote Delicten begaen, daer over lijf ende levens straffe kan werden voorgenomen, daer op worden gevanghen, de informatie ende confessie der gener aen hare Hoo: Mo: ofte der selver Raedt van State soude werden overgesonden, ende naer voorgaende examinatie, hun de saecken bevindende met de waerheyt over-een te stemmen, dat de delinquanten *in loco delicti* mogen werden gestraft; Maer de delinquanten van geringere fauten, souden met der selver informatie naer hare Guarnisoens, ofte in den *Hage*, om daer over te Sententieren, ende conform de Justitie met de selve te vervaren, worden over-gesonden.

Ende betrouwt zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt oock om soo veel te meer ende dies te liever in desen poinste te sullen werden gegratificeert, insgelijcks oock des Heere Prince Vorstelijcke Genade gedisponeert, om geene verdere difficulteyten te moveren wanneer van zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Raden ofte Beampten, die op der daet betroffen, ende het leven hebben verbeurt, worden gestraft. Erbiendende zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt sich hier over te willen aen-ordenen alsoo t' allen tijden daer mede te worden gheprocedeert als sy het voor Godt ende de werelt weten te verantwoorden; In 't overighe stellende tot der Heeren Staten ende des Prince Vorstelijcke Genade believe, om dat de misdadigers niet al te lange mogen in detentie worden opghehouden, ofte sy den Agent *Bilderbeeck*, ofte yemant anders

anders willen committeren, aen wien zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt de Delicten, ende genomene Sententien *ante executionem* communiceere, ende tot sijnen wille late, ofte hy by de executie (omme te sien dat daer geene passie met onder loope) selfs present zijn wille.

Want oock onlanghs een Staetschen Commendant, in zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Vryheyt *Vucht*, by voorhebbende Convoy met eenige Staetsche Soldaten over de *Wael* is ingevallen, ende eenige delinquanten, wegens overtuyghde grove delicten, daer over sy het leven verbeurt, in hechtenis ghelegen hebbende, met gewelt daer uyt genomen, onaengesien zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt der selver bekentenisse aen des Heere Prince Vorstelijcke Genade hadde gecommuniceert, maer noch niet ter handt was gekomen, oock te geswijgen zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt over soodanigen geweltdadigen inval aen des Heere *Prince* Vorstelijcke Genade heeft geklaeght, of en hoe niet alleen die quaet*doenders*, *maer* oock den Commendant, die haer met gewelt uyt zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts bewaernisse heeft genomen, daer over zijn gestraft; soo begeert hier van zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt bestandighen bericht, als oock eene schriftelijcke verklaringe ende aenordeninge van de Heeren Staten ende des Heere Prince Vorstelijcke Genade, dat de ontweldighde misdaders wederomme gelevert, ofte naer meriten worden gestraft; als oock desen inval ende gepleeghde gewelt niet te worden goet geheeten, nochte getrocken in consequentie, ende ghe*reycke tot praejudicie* van zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Landt-Vorstelijcke ende *Malefits* gherechtigheden, maer dat in toekomende sulcks ende dierghelijcken in zijner Vorstelijcke Doorluchtigheyts Landen gantschelijck achter blijven moge.

Dit welcke de Heeren Gesanten willen onbeswaert zijn, alsoo aen hare Ho: Mo: over te brengen, ende helpen bevorderen, dat daer op eene spoedige ende bestendige resolutie magh vervolghen, maer in't ghemeen te onderbouwen, op dat alles wat tot Naebuyrschap niet en kan dienen magh worden afgestelt, ende in toekomende achter gelaten, oock dat ten uytersten werde daer heen gelaboreert, op dat *goede Naebuyrschap*, ende oude Pacta ende Verdragen, die tusschen beyder deelen Voorsaten in hunne Dominien, ende Dependentien van dien sijn opgerecht, onderhouden ende voortgeplant, oock dat zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt met der selver Landt ende Luyden, by Vrede, rust ende welstant moghen werden geconserveert. Daer-entegens erbiedt sich zijne Vorstelijcke Doorluchtigheyt *ex toto corde*, van 'sgelijcks daer heen te willen beneerstigen, oock indien de Heeren Staten daer mede souden konnen gedient sijn, ende sy tot billijcke Vredens-middel inclineerden, ende vermeynen mochten, door zijne Vorstelijcke interpositie des te eerder tot een goeden Vreed' ofte langhduerigen Trefves te konnen gelanghen, op't versoucken ende begeerte van haer Ho: Mo: niet alleen in soodanigen maer oock allen anderen occasien, het gene naest Godes bystant getrouwelijck te presteren, wat van een ghetrouw Naebuyr, ende Vrede-lievende Vorst soude konnen werden vereysfcht 't Welck de Heeren Gesanten hare Ho: Mo: wel konnen versekeren, verblijvende deselve met gonstige ende genegen wille wel bygedaen. Ende sijn hier over der Heeren Staten, ofte ten minsten der Heeren Gesanten verklaringhe ofte bescheydt tot naerichtinge van sulckx harer Vorstelijcke Doorluchtigheyts erbieden, ende operatie van der selver Relatie, met verlangen afwachtende; Actum *Dusseldorp* den *sevensienden October*, 1633.

Wolffgang Wilhelm.

Dan

Van wegen den Graef van Oost-Vrieslandt, quam in Martio in den Haeg desselfs Cancelier Wiarda: sijn aenbrengen is te sien uyt volgende Propositie.

Hooge Mogende Heeren.

MYn genadigen Heere, den Heere Grave *Ulrich*, van *Oost-Vrieslandt*, Heere tot *Esens*, *Stedes-dorp* ende *Witmunt*, doet sijn dienstelijcke gebiedenis aen u Ho: Mo: met presentatie van alle goede Naerbuyrlijcke vertrouwde correspondentie, ende laet u Ho: Mo: nochmaels hoogen ende grooten danck seggen.

Dat u Ho: Mo: belieft heeft onlanghs door hare Heeren Ghecommitteerden hem die eere te doen, ende te staen over den Doop van sijnen jonghen soon Grave *Enno Ludwijck*, waer door sijn Genade hem grootelijcks vint verobligeert aen de Geunieerde Provintien, sullende hem bemachtigen t'allen tijde met goede ende aenghename diensten te erkennen, ende den jonghen Heer te laten optrecken met alle danckbaerheyt ende in devotie tot u Ho: Mo: ende alsoo hier door sijn Genade van *Oost-Vrieslandt* tot u Ho: Mo: de confidentie is makende.

Dat hy aen u Ho: Mo: in occurentie van swarigheden, in sijn affairen hem sal mogen addresseren, raedt ende troost soecken.

Soo is't dat sijn Genade niet en heeft konnen ledigh staen, u Ho: Mo: te kennen te geven, 'twelck sonder twijffel u Ho: Mo: oock wel elders sullen hebben verstaen, datter onlanghs eenighe Troupen Krijghs volck tot die Sweedtsche Armeé hoorende, onder Hartoge *George* van *Brunswijck*, ende *Lunenborg*. ende des Generael Wacht-meester *Dode* van *In* ende *Kniphuysen* sijn komen logeren in't Stift van *Munster* naest aen onse palen.

Waer op die Keyserscke Troupes ende Armeé onder den Grave van *Groensvelt* apparentelijck sullen volgen.

Alsoo nu mijn genadigen Heer van *Oost-Vrieslandt* in niet kleyne bekommeringe ende sorghe hem vint dat de eene ofte andere Troupes ofte Armeé mochten voort doorbreken in sijn Graefschap, ende de swackste parthye sijn retraicte in ons Landt nemen, om hem daer in te defenderen. Soo heeft zijn Genade van nooden geacht sijn secours tot u Ho: Mo: te nemen ende te bidden.

Dat u Ho: Mo: believen wilde hem met goeden raedt te assisteren, hoe zijn Genade by dese conjuncture hem magh hebben te comporteren, ende hoe de saecke best is aen te vangen, op dat sijn arm Landt het welck alreede genoegh geruineert is van meerder ongeluck ende Inquartieringen van Krijghs-volck soude moghen bevrijdt blijven.

Tot welcken eynde zijn Genade meynt (onder correctie) goet te wesen wanneer't u Ho: Mo: also mede mochte believen brieven te depescheeren, aen den voorsz Hartog *Georg* van *Brunswijck* ende *Lunenborgh*, mitsgaders den Generael Wacht-meester *Kniphuysen*, vermanende deselve het Graefschap van *Oost-Vrieslandt* ende de goede Ingesetenen van dien met Inquartieringe ende Contributien te verschoonen, ende datter mede mocht geschreven worden aen de Heer Generalissimus van de Armeé, te weten sijn Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt van *Saxen*, ende den Rijckx-Cancellier van *Sweden*, den Heer van *Oxenstern* van gelijcken Teneur.

Daer beneffens soude sijn Genade geerne sien, dattet u Ho: Mo: mochte believen eenigh Krijghs-volck op de Frontieren, ende naeste palen tegens 't Stift van *Munster* se

te ordineeren, ende de Garnisoenen aldaer wat te versterken, dewelcke mochten last hebben sijn Genade by tijde van noode te adsisteeren.

Sijn Genade is wel geresolveert met raedt ende advijs van sijn Landt-Stenden, dat sijn daer mede by te voeghen, houdende tot dien eynde een Landt-dagh tegenwoordigh.

Maer alsoo 't Landt onmoghelijck valt by dese conjuncture sijn Genade naer behooren by te staen, soo lange haerluyden die last van't onderhouden van't Garnisoen binnen *Emden* op den hals is leggende, soo wil den noot vereyschen dattet selve Garnisoen wort gecasseert, ende in plaets van't selve nieuw Krijghs-volck worde aengenomen, ende geleyt op de grensen ende advenuen van't Landt, in sulcken voegen als sijn Genade met de Landt-Stenden sal best ende geraden vinden, dewelcke aen sijn Genade versocht hebben by u Ho: Mo: te intercedeeren dat sy van die last des Garnisoens binnen *Emden* moghe worden ontslaghen. Dat u Ho: Mo: sonder swarigheyt sullen condescendeeren, aengesien by u Ho: Mo: diversche Verklaringen van te voren geschiet zijn.

Dat dit Garnisoen binnen *Emden* niet *eeuwig* duyren, maer een *Temporeel* werck wesen soude sullen nu dese Verklaringhen niet sonder effect ende kracht gevonden worden.

Soo moet dit Garnisoen over *dertigh* Iaren niet geextendeert ofte geprolongeert worden, want die *Actiones* welcke *dertigh* Iaren staen *perennes* ghenoemt worden, wesende dit Garnisoen in den Iare *sestien hondert drie* ingestelt.

Daer by dan mede staet te considereren dat dit Garnisoen *ex mera liberalitate* der Stenden zijn fundament heeft ghenomen, ende derhalven niet en behoort verstreckt te worden, *ultra tempus Cogitatum*, insonderheyt daer 't Landt in sulcken desolaten staet vervallen is.

Dat de Ingesetenen onmogelijck valt haer andere schulden ende lasten af te doen, ende dit Garnisoen ende noch meer Volck op die Grensen te onderhouden en salarisseeren.

't Heeft u Ho: Mo: onlanghs belieft die van't Landt te condemneeren, aen die van *Emden* ettelijcke *Tonnen gouts* te betalen, waer toe geen middel noch raedt is, soo lange syluyden dat Garnisoen moeten onderhouden.

Hier-en-boven zoo zijn die redenen, waerom dit Garnisoen eerst is inghestelt, komen te cesseeren, want dit Garnisoen is aengesien geweest, tot asseurantie ende versekeringe vande Vrede-handelinge tusschen wijlen mijn genadigen Heeren Heer Vader Graef *Enno* loflijcker memorie, ende den Stadt *Emden* gemaeckt, in den Iare *sestien hondert drie*.

Nu is niet alleen zijn Genade, Heer Vader voor eenige Iaren overleden, maer die Regeeringe van't Landt nu al gekomen in die derde handt, ende die Vrede genoegh radicieert ende begroeyet.

Dat ick staen late dattet de meeninghe van dit Garnisoen by 't *Haegische* accoordt van den Iare *sestien hondert*, en *drie* gehadt heeft.

Dattet selve Garnisoen alleen in die Stadt soude leggen, maer u Ho: Mo: hebben naderhant hun eyghen Garnisoen daer in ghebracht, ende daer door die saecke een ander ghestaltenis ghegeven, waer door die van *Emden* hebben occasie ghenomen. Dit Garnisoen buyten der Stadt te gebruycken, ende die Ingesetenen van't

landt

landtte souleren ende te beswaren, dat welcke hun tyden by accoorden, ende af-scheyden daer opgerichtet, expresse is verboden geweest, by peene van cassatie *ipso facto.*

Uyt welcke redenen sijn Genade heeft hoeft laten induceeren dese intercessie voor voor sijn arme ende bedroeft Landt by u Ho: Mo: te doen, ende te bidden, dat u Ho: Mo: mede believen te verstaen.

Dat dit Garnisoen nu magh cesseren, wesende sijn Genade daer by oock om dies wille merckelijcken geinteresseert, terwijlen 't Landt aen sijn Genade merckelijcke groote somma van penningen schuldigh is.

Devvelcke sijn Genade niet konnen gevolght worden, soo lange het Landt mettet onderhoudt van die Garnisoen, aen 't welcke alle wegen die gereedtste penninghen moeten uytgestelt werden.

Voorts soo is u Ho: Mo: kennelijck, dat het verloop heeft die participanten van *Bandernieulant* tegens sijn Genade in protectie te nemen, om niet te betalen de Pacht ofte recognitie, die sy uyt den inhoudt van haer Contract aen sijn Genade schuldigh zijn, hebbende u Ho: Mo: noch onlanghs aen den Commandeur op 't Fort in 't voorsz *Nieulandt* gelegen (het welcke nu die *Langeacker schans* gebaptiseert wort) ordre gestelt, de participanten te mainteneeren, den welcken Commandeur, die geene, door welcke sijn Genade de ingesetenen van 't Landt hadde laten aenseggen, de recognitie ofte Pacht van 't Iaer *sestien hondert een ende dertigh* op te brengen, in apprehentie genomen, waer over hem sijn Genade vry wat beswaert vindt.

Ten *eersten* dat dit Fort buyten zijn consent binnen de palen van sijn Landt geleyt is, ende *ten anderen* dat dit selve gebruyckt wort tot een beschermen ende belettinge van sijn revenuen, ende inkomsten.

Ende al is 't dat sijn Genade meynt redenen te hebben om te insisteeren, op die ontruyminge van dit selve Fort, nochtans ingevalle u Ho: Mo: verstaen, dattet Lant daer mede gedient is, ende 't selve strecken sal tot versekertheyt van de geunieerde Provincien.

Soo salt sijn Genade geerne daer by laten, versoeckt alleen, dat u Ho: Mo: believen hem te voorsien met Acte *de non præjudicando.*

Maer aengesien dat zijn Genade van die Participanten van 't *Bandernieulandt* niet en is eysschende, als waer toe hy uyt krachte van een sententie van den Iare *sestien hondert ende twintigh* is gerechtight, ende dat sijn Genade dese Pacht ofte recognitie, hadde gedestineert tot betalinghe van die renten over die penninghen by wijlen sijnen Heer Vader alhier in Hollandt onlanghs opgenomen.

Soo doet sijn Genade u Ho: Mo: wel *hertelijck bidden*, dat haer goede geliefte zy den Commandeur op 't Fort te contramandeeren. Dat hy sijn Genade niet en belette het innen van sijn Pacht ofte recognitie van den Iare *sestien hondert twee-en-dertigh*, blijvende de resteerende Pacht van den Iare *sestien hondert twintigh* tot hier toe, monterende over de *hondert duysent gulden* staen tot dat Proces, t'welck die participanten dreygen tegens sijn Genade te intenteeren sal gedediceert ende gewesen zijn.

Ende is sijn Genade overbodigh niet alleen in cas van succumventie die selve te laten korten, ende indien hy noch hoogher mochte komen ghecondemneert te worden, redelijck te betalen, wesende sijn Genade wel te vreden, dattet Proces gedecideert

deert worde by den Hof gerecht van *Oost-Vrieslandt*, ofte eenige arbyters ofte andere Rechters ten wederzijden, naer inhoudt van't *Oosterhuysische accoort* te eligeeren ende te verkiesen.

Wesende dit selve, wat verhaelt is, voor dese reyse mijne last, versoecke seer ghedienstighlijck, dat u Ho: Mo: believe die saecke in deliberatie te legghen, ende my daer op te voorsien met een goede Resolutie. Onderstondt u Ho: Mo: ootmoedige Dienaer. Geteeckent *Dotias Wiarda*, Cantsellier ende Afghesante van sijn Genade van *Oost-Vrieslandt*.

Die van Emden door de Heeren Barent Swalwe ende Hendrick Herberts, vertoonden om den selven tijdt dat in't voorgaende Jaer by haer Ho: Mo: in't stuck der liquidatie vande penninghen, die de Magistraet tot het onderhoudt van't Garnisoen in haer Stadt, door voorgaende Accoorden gesuppediteert veel jaren herwaerts hadden verschoten, soo verre was gheprocedeert dat de differente pointen, daer tegens van Ridderschap, Steden, Noorden, ende Munich ende den derden stant, geimpugneert by verscheyden Resolutien waren gedecideert, ende dat insonderheydt by de Resolutie van den achtienden Septembris des selven Jaers, 't Slot van Rekeninge tot den Jare seven-ende-twintigh was geresolveert, ende daer by alles gehoort ende afgetrocken, wat die Stenden tot den Jare twee-ende-dertigh op haer Stadt hadden te seggen, ende te praetendeeren gehadt.

Ende hoewel die Gecommitteerde van's Landtschap doen ter tijdt met allerhande excusen ende exceptien hadde gesocht haer Principalen van't vorder onderhouden van't Garnisoen te ontheffen.

Soo hadden nochtans haer Ho: Mo: in conformiteyt vande voorgaende Accoorden ende Acten van Manutenentie by Resolutie van den negenden ende sestienden Septembris des voorleden Jaers verklaert, dat sy voorts souden gehouden zijn en de continuatie van't Garnisoen, ende alles te liquideren ende te vereffenen, tot den negen-ende-twintighsten Septembris des selven Jaers twee-ende-dartigh, daer op oock van haer de vordere liquidatie aen haer Ho: Mo: specialijck geexhibeert ende overgelevert.

Maer alsoo de Ghecommitteerde van's Landtschap, haer daer in seer onwilligh stelden, voorgevende, vorders niet gelast te zijn, hadden haer Ho: Mo: belieft dese saecke uyt te stellen, tot dat zijn Excellentie uytter Legher soude zijn weder gekeert.

Tegens welcken tijdt de Heeren Gecommitteerde vande Stenden haer by de Heeren Principalen, genoeghsaem soude doen lasten, ende authoriseeren, om als dan wederom herwaerts compareeren, ende in cas sy tegens dien tijdt compareerden ofte niet, dat evenwel op't stuck der vordere liquidatie, soude geordonneert worden, naer behooren, blijckende uyt de gemelde Resolutie van den sestienden September, daer op dan oock haer Ho: Mo: by Missive van den tweeden February deses Jaers, de Ridderschap, Steden, Noorden, ende Aurich, ende den Huysmans standt, als mede die van Emden noch malen hadden aengeschreven, tegens den sevenden Marti wederom herwaerts te verschijnen.

Dienvolgens versochten, dattet haer Ho: Mo: wilde believen in regard van de voorgaende Accoorden ende Acten van Manutenentie, als oock de constitutie van dese dangereuse tijden, de continuatie van't Garnisoen te advoyeeren op de vordere

sondere liquidatie soo wel als die voorgaende eenen generalen slot te maecken/ over de kosten dien aengaende/ende by hun eerste Rekeninghe overgegeven naer behooren determineren / als mede de hande daer aen te houden dat tot de Betalinghe van't selve genoeghsaeme middelen by die Stenden mochten worden beraemt.

Den gewesen Borghemeester ende Secretaris Wittefelt hadde merckelijcke klachten tegens de Magistraet / die hy in dese tijdt te kennen gaf / dat namentlijck deselve Magistraet alle Jaren onderworpen zijnde / de vrye Electie der Veertigen, van oudts af was gebruyckelijck geweest / ende noch 'tvorighe Jaer den dertienden January by solemnele Resolutie op nieuws gheauthoriseert/ dat de afgaende persoonen uyt den Raedt Jaerlijcks met andere bequame plaetsen ende dignitepten wederom souden voorsien worden.

Maer alsoo hem nu questie ghemaeckt wiert/ principael over 'tverstandt van enige Resolutien by haer Ho: Mo: inden Jare negen-ende-twintigh, en dertigh tegens de Keyserſche uytgeven/ende volgens van alderhande opgeraepte beuselingen/ende calumnien/ waer over hy aen't Hof van Oost-Vrieslandt / teghens een onrustigen Predikant een ordentlijck Proces geformeert hadde.

Soo wiert hy nochtans / niet tegenstaende alsulcken Proces / ondertusschen van sijn competerende plaetsen ende Officie / als mede oock van't stemmen der Veertigen voor sijn persoon tot sijn groote verkleyninge gesuspendeert.

Oversulcks hadde geoordeelt / dattet behoorlijck respect van haer Ho: Mo: vereyschte sonderling 'tpoint van haer Ho: Mo: Resolutien/nergens anders als by den selven te debatteeren.

Versoeckende haer Ho: Mo: geliefde die voorsieninge te doen/dat hy van wegen de andere poincten sijn recht vry ende sonder beletsel vervolgen / voorts oock de gepretendeerde suspensie van alle Officien ende digniteyten. Item/de inhibitien aen de Veertigen gedaen/van niet te sullen stemmen voor zijn persoon mochten afgeschaft / ende dat middeler tijdt een eerlijck man ende bekende Patriot/ ante Sententiam & condemnationem, qualijcker niet als alle andere afgaende persoonen uyt den Raedt van Emden mochte getracteert worden.

Daer naer quam des Graven tweede Cancelier Bobart, heeft 'tversoeck van Viarda geinsereert/voort een langh geschrift ingegeven/inhoudende veel redenen waerom de Stenden behoorden verlost te worden van de onderhoudt des Garnisoens binnen Emden. De Heer Tido van Kniphuysen, ende Secretaris Hiskens sijn oock gecompareert/ vertoonen 'tvolgende.

Hooge Mogende Heeren.

OP u Ho: Mo: aenschrijvens, hebben de Ridderschap, Steden, Noorden ende Aurich, mitsgaders den darden stant des Graefſchaps *Oost-Vrieslandt*, niet willen naer laten ons herwaerts te committeren, om de overighe differenten met de Stadt *Emden* door u Ho: Mo: interpositie af doen ende verslichten te laten. Daer onder 'tpoint van de betalinghe van *ses hondert* man tot Garnisoen in de voorsz Stadt leggende, een is van de voornaemste.

Ende hoewel dese onse Committenten sich niet voorsien hadden, dat u Ho: Mo: geduyrende dit different, ende 't Garnisoen noch tot deser uyren, in sijn behoorlijck

Reglement niet gebracht zijnde, sy evenwel by provisie met de betalinge van't selve souden beswaren.

Soo hebben sy nochtans tot respect van u Ho: Mo: op der selver authorisatie, daer van uytgegeven, dese Betalinge uyt hare Comptoiren, sonder eenige oppositie, lichten ende halen laten, ja meer als sy te voren ghewoon zijn, weeckentlijck te betalen, ende de letter van voorsz u Ho: Mo: authorisatie is mede brenghende, *&c.* vaste hope dat u Ho: Mo: de saecke in naerder examinatie ende deliberatie ghelegt hebbende, haer tegenwoordigh geheel daer van sullen verlossen.

Want het is kennelijck dat u Ho: Mo: in't Iaer *negentien* den *twaelfden Iuny* by publijcke Acte verklaert, ende Borghemeesters ende Raedt der Stadt *Emden*, daer naer in't Jaer *twintigh*, den *achtienden April* onder der selver Zeghel sich reserveert hebben, dat in gevalle sy dit Garnisoen sonder u Ho: Mo: des Graven ende Stenden van *Oost-Vrieslant*, samentlijcke bewillinge buyten de Stadt quamen te gebruycken, sy als dan *ipso facto*, ende metter daedt daer van versteecken, ende vervallen zijn souden.

Sulcks is klaer ende heeft geen duysterheyt, die eenighe verdere Declaratie van nooden hadde ofte admitteerde.

Alleen bestaetet daer in, ofte die Stadt *Emden* 't Garnisoen tegens dese ordre gebruyckt heeft.

Maer wy gelooven niet dat der selver alhier aenwesende Ghedeputeerden, sulcks sullen verloochenen, over sulcks sy datelijck konnen overtuyght worden, *dat sy* sedert 't Iaer *seven-ende-twintigh* niet sonder perijckel van 't gheheele Landt *in com*bustie te stellen, met dit Garnisoen buyten de Stadt gegaen, ende de andere Stenden selfs op't lijf gevallen zijn, ongeacht u Ho: Mo: noch yemant anders daer toe eenigh kennelijck consent hadde gegeven.

Dese faut liet sich nu naer de Stadt *Emden* meeninge daer mede niet excuseeren.

Dat den Lantschap de betalinghe van't Garnisoen, in eenige Iaren te voren niet gedaen heeft, want het mancqueert nu niet aende betalinge, ende evenwel leght noch tegenwoordich eenich Volck van dit Garnisoen buyten de Stadt, soo streckt U. Ho: Mo: voorsz verklaringe, ende der Stadt Emden *revers*, niet van eenighe exceptie, maer excludeert veel meer deselve, ende den Eet, welcke alle Officieren ende Soldaten *anno twintich* in dienst sijnde absolutelijck ende sonder restrictie, om sich boven de voorsz Stadt niet te begeven, hebben gedaen, is van sulcken natuur datse strictelijck worden geobserveert, sonder dat de Stadt Emden, of het Volck vant Garnisoen, naer hun believen daer in hebben te disponeeren, ofte sich selfs van sulcken Eet te ontslaen.

Daer-en-boven soo ist onsen Committenten schult niet, dat het Garnisoen de betalinge uyt 't lant niet heeft, maer sulcx heeft veroorsaeckt *eerstelijck* de Mansveldischen inval ende verwoestingen; daer na hebben de Spaensche Soldaten binnen *Lingen*, de Verpachtinge vande gemeene middelen in't Landt geheel infructueus ghemaeckt.

De Pachters gevangen wechvoerende ende rantsonneerende, niet dat sy op onse Committenten yets hadden te segghen, maer dat de penninghen vande Pacht inde Stadt *Emden*, worden gebrocht, ende dat sy sulcks niet toestaen wilden, deselve Stadt niet langer voor neutrael houdende, 't welck ons principalen niet te last geleght worden

worden mach, die sulck loet genoech is, ende veel Ingesetenen dusdanigh gelijcken schaden daer over geleden hebben.

Eyndelijck is hier op gevolgt, de inquartieringe van't Krijghsvolck vande Catholijcque Ligue, daer door den Landtschap soo is gedruckt, ende uytgesogen, dat de Gedeputeerden der Stadt Emden selfs by een gemeene Vergaderinge der Standen niet goetgevonden hebben, geduyrende dese inquartieringe, tot des Lants nootdruft eenige contributien op te stellen.

Veel min heeft het hun dan betaemt deselve by sulcke constitutie, gelijck sy gedaen hebben, met ghewelt in 't Landt te soecken, ende daer toe 't Garnisoen te misbruycken.

Te meer dat al was in dit stuck by ons Committenten eenich gebreck gheweest, ('twelck doch niet is) die van Emden nochtans daer over selfs niet hadden te oordeelen.

Maer aen U. Ho: Mo: sich te addresseeren, ende naer derselver ernstelijcke vermaninge daer en tusschen van alle wegen van feyten te abstineeren, gestadt.

Maer overmits hun beliest heeft sulcken vermaninghe achter de banck te setten, ende 't Garnisoen teghens de voorgestelde ende aenghenomen ordre te ghebruycken.

Soo hebben sy niet qualijck te nemen, dat onse Committenten sustineeren, dat sy naer 't inhoud van U. Ho: Mo: voorsz verklaringhe ende de Stadt Emden reversi, door dese daet, sonder eenich ander declaratie van 't Garnisoen vervallen sijn.

Niet twijffelende U. Ho: Mo: sullen sulcks alsoo mede verstaen, ende onse Committenten de behulpelijcke hant hier in bieden.

Ende op dat U. Ho: Mo: hier toe des te meer moghen bewoogen worden.

Soo gelieven U. Ho: Mo: niet alleen te gedencken, dat ons principalen tegens dit Garnisoen niet konnen verseeckert sijn, om daer van niet beschadigt te worden, vermits besonder die boven verhaelde middelen, welcke U. Ho: Mo: daer toe bequaem hebben geacht, niet inde Stadt heeft konnen gevonden worden.

Ende dat oversulcks deselfs continuatie stadich mistrouwen, ende onrusticheyt soude causeren.

Maer U. Ho: Mo: ghelieve oock in te sien de eerste instellinge van 't Garnisoen Anno drie albier inden Hage tusschen den Heere Grave Enno van Oost-Vrieslandt Loffelijcker Memorie ende de Stadt Emden in absentie der andere Leden der Standen gheschiet; ende U. Ho: Mo: sullen bevinden dat de intentie daer van geweest is, de bevestinge vande vrede tusschen de voornoemde beyde Partyen gemaeckt, die men nu God lof verkregen heeft. Ende soo mach het Guarnisoen om de tegenwoordige onruste inde Werelt niet gecontinueert worden, niet alleen daer van, dat het daer toe niet consenteert is; maer oock dat te besorgen is, dat in dese laeste tijden aen onruste nimmermeer sal mangelen, ende over sulcx het Garnisoen perpetueren.

Daer doch U. Ho: Mo: mede in 't Jaer negenthien expresselijck declareert hebben dat het niet perpetueel, maer temporeel sijn sal.

Daer mede dan sulcken declaratie niet gheeludeert, maer tot effect ghebracht werde.

Soo is reden dat het Guarnisoen nu cessere, dewijle de oorsaeck nu cesseert, daer

om het inghestelt is, ende de Landtschap de onkosten te dragen niet langher vermach.

Aengesien sy door de voorsz inconvenienten, in sulcken grooten schult vervallen is, datmen de Graeffschap tot anderen tijden wel soude daer voor hebben gekoft, ende daer teghens de inkomen meer als een derdendeel door armoet der Ingesetenen hebben afgenomen de Landen mede in sulcken kleynachtinge sijn, dat deselve uyt noot verre binnen de rechte waerdye verkocht worden moeten, ende noch dickmaels oock by executie geen Kooper vinden.

In maniere dat alsmen de Lantschap tot vorder onderhoudinghe van't Garnisoen constringeeren wilde, sy onder der schulden last, vergaen ende versmooren moste, te gheswijghen dat in cas deselve in een vande voorgaende inconvenienten, wederom vervallen mochte, ende evenwel het verschot aent Garnisoen derentusschen gedaen, gelijck die van *Emden* voorgeven, boven alle geleden schade, ende verderf, niet alleen aen capitael, maer oock tegens de gemeene Keyserlijcke wetten ende constitutien van't Roomsche Rijck met *renten* van renten betalen moste, de Stadt van *Emden* alleen genoech was, om *door 't Garnisoen 't geheele landt te consumeeren*, daer sy doch 't selve niet noodich heeft, maer door 't Volck van Oorloch 'twelck U. Ho: Mo: daer binnen hebben tegens alle periculen genoech verseeckert is ende gedefendeert worden kan.

Onse Committenten betrouwen sich dan vastelijck dat U. Ho: Mo: naer haer hooge wijsheyt oordeelen sullen, niet alleen een saecke van conscientie te sijn, onschuldige arme luyden sonder reden te beswaren, ofte te ruineeren, maer dat oock niet alleen den staet der Vereenigde Provintien meer gelegen is aende rust ende conservatie vande Graeffschap Oost-Vrieslandt, als de continuatie van dit Garnisoen, daer van doch alles wel betracht sijnde U. Ho: Mo: geen dienst hebben.

Ende die van *Emden*, als sy sich te gemoet voeren dat ons Committenten de betalinge van't Garnisoen, voor desen op U. Ho: Mo: aenraden, niet uyt plicht ende schuldigheyt, maer uyt affectie ende liberaliteyt hebben aengenomen, ende dat wanneer yemant den eenigen daer van hy eenigh beneficie ontfangen hadde, teghens sijn wille ende boven vermoeden tot continuatie van dien dringhen wilde, hy daer over van ondanckbaerheyt soude mogen beschuldigt worden.

Soo sullen sy reden hebben sich te contenteeren, dat soo veel jaren lang het voorsz Garnisoen sonder yet daer in te seggen 'twelck hun nochtans competeerde, onderhouden ende eenige *Tonnen Gouts* daer toe aengewent hebben.

Maer dat sy 'tsedert 't Iaer *twee en-twintich*, uyt geen ander insichte als om haer recht, ende welvaert te conserveeren, sich tot sulcke onderhoudinge niet langer konnen verstaen.

Maer overmits die van *Emden* oock tot sulcke consideratie tot noch toe niet hebben konnen gebracht worden.

Soo versoecken wy U. Ho: Mo: hun daer toe te disponeeren, ende ingevolge van u Ho: Mo: beloofde manutenentie, uyt boven verhaelde reden ons Committenten vande vordere betalinge des Garnisoens 'tsedert den voorsz tijt, daer de Stadt *Emden*, dat selve heeft misbruyckt, geheel te bevryen.

Daer aen verrichten U. Ho: Mo: wat voorgaende accoorden ende recessen conform ende in gerechtigheyt ende billijckheyt gesondeert is.

End

Ende meergemelte onse Committenten sullen onvergetenblijven, sulcks tot allen tijden naer haer beste vermogen te verschuldigen ende te verdienen. Onderstont U. Ho: Mo: onder dienstwillige geteeckent *Tido Vryheer* van *In ende Kniphuysen C:Hisken.*

Op de klachte van Wittefelt, schreven haer Ho: Mo: aen de Magistraet / als dat hy haer hadde te kennen gegeven / dat hem van een Predikant aldaer Johannes Placius ghenaemt / questie gemaeckt was van verscheyden saecken / hoewel meerendeel van kleyne importantie / doch principalijck den gemeenen welvaert / haer Ho: Mo: ende haren staet concerneerende / ende consequentelijck mede zijn eere / goeden naem / ende faem betreffende / waer over hy oock om redenen genootsaeckt was geweest / den voornoemden Predikant voor 't Hof-gerichte van Oost-Vrieslandt te beklaghen / ende dat hy zijnde onschuldigh geinjurieert / ende van geen mishandelinge overtuyght / niet alleen tegens goede oude gebruycken / ende observantien / maer oock insonderheyt mede teghens formele Resolutie den dertienden January, twee-ende-dertig genomen / dicterende dat de afgaende personen uyt den Raedt met andere bequame plaetsen ende digniteyten wederom souden worden voorsien / nochtans van alle hem competerende plaetsen ende officien / als mede oock van de vrye Electie / ende stemmen der Veertigen wierde gesuspendeert / tot groote nadeel ende verkleyninge van zijn persoon. Oversulcks aen haer Ho: Mo: versoeckende haer behoorlijcke assistentie / ende recommandatie aen de Magistraet / voor soo veel sy machten bevinden / deselve in reden ende billijckheyt te bestaen / alsoo sy van haer in 't alder geringhste niet gheoffendeert hielden in 't geen gedachten Borgemeester Wittefelt, so publice als privatim gehandelt of te geschieden machte hebben / maer verstonden veel meer / dat hy volghens haer goethertige Resolutien ende wel-meyninge tegens de Stadt ende gantsche Borgerye niet anders geraden ende gedaen hadde / als 't welck een voorsichtigh man / ende welbekende Patriot betaemde / oock seer ongaern saghen dat een man van qualiteyt sich tot noch toe om 't gemeene / wel verdient hebbende / op die beschuldinghe ofte diffamatie van een ander onrustigh mensch versoudt wierde ghedegradeert / sonder van te voren den uytslagh van een ordentlijck recht / daer over te verwachten; Soo versochten ende begeerden / dat sy de geprætendeerde suspentie vande ampten wilden afschaffen / ende de inhibitie van Electie aen de Veertigen niet meer te laten gheschieden. Ende dat sy als mede oock de Veertighen hem gedurende 't Proces in alle ampten / digniteyten / ende voorvallende occasien / wilden toelaten / als een eerlijck man, ende geensins / niet / als alle andere afgaende personen / uyt den Raedt tracteeren / hem binnen de Stadt gerustelijck metter woon admitteeren / ende eyndelijck sonder aensien van personen / teghens hem ende den Predikant ter executie te stellen / 't geen het ordentlijck Rechte / ende de uytsprake van dien / als dan soude met sich brenghen / sulcks verstonden sy datter de maintien van een eerlijcken mans naem / ende de reputatie vereyschte / zijnde oock conform de Stadts eygen Resolutien / ende sullende nu dienen tot ruste van de geheele Stadt / ende in 't inkomende teghens ghelijcke inconvenientien ende quade exempelen / ende consequentelijck voor andere.

Haer Ho: Mo: schreven oock aen den Commandeur / met bevel den opsichte ende maintenue / over den Borgemeester Wittefelt aen te nemen ende sulcks te voor-

voorsien/dat hy redelijck wonende buyten forme van recht/ ende eenigh gewelt niet beswaert/ maer behoorlijck teghens alle datelijckheden/ gheadsisteert ende gehandthaeft worde/ want sy sulcks alsoo verstonden te behooren.

Na dat over de bekende strijdigheden tusschen den Graef/ Stenden/ ende Stadt Emden veel was ghehackelteert/ is eyndelijck den derden May gheresolveert/ datmense beleefdelijck soude dimitteeren/ met vermaningh ende versoeck (dit waren de formale woorden) haer in alle rust, stilheyt, ende goede nabuerlinghe correspondentie te houden, ende dat nopende de poincten in questie vermidts de absentie van sijn Excellentie uyt den Hage, als oock in consideratie van de negotiatie met de Spaensche, over de Vrede ofte Treves men deselve een tijdt langh ter zijde moest leggen, blijvende alles in Staet, ende dat ondertusschen de Stenden in de betalinge vande wekentlijcke Leeningen, voor't Garnisoen in *Emden* souden continueren. Daer naer is ebenwel noch oock questie gheweest tusschen den Graef ende participanten/ van de Hoogebunder-nieulanden; Item tusschen den Heer Jacob Ripperda, ende den Graef/ nopende den Heerlijckheyt of Risum ofte dependentien van dien.

In October schickten die van de Stadt de Sententie/ soo als sy deselve hadden gevelt/ tot laste van D. Wittefelt, hier naer volgende.

In de saecke *Procuratoris Fiscalis*, aenklagher ter eenre, teghens Dr. *Wilhelm Wittefelt*, beklaeghde ter andere zijde, erkennen Borghemeesters ende Raedt naer aenklagers voor brengen, ende daer op vorder *in contumaciam* bygebrachte bewijsen, genomen kondschappen ende getuyghenis, als oock alle vordere schriftelijcke voordragen, ende gedane rechtstellinge te rechte.

Nadien uyt den *Actis* blijckt, dat beklaeghden alle goet vertrouwen, 't welck de Stadt *Emden* tot de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden alle tijdt gedragen heeft, wech te nemen, ende haer Ho: Mo: by deser Stadts Regeeringhe in discredit te brenghen, hem onderstaen heeft, door dien sy *Anno* [illegible] als hy neffens anderen aen welgedachte Heeren Staten Generael van weghen de [illegible] Stadt afgeveerdight is geweest, ende 't Ligische Volck noch in Oost-Vrieslandt [illegible], derhalven dese Stadt in hooghste benautheyt ende noot stonde tot sijn [illegible].

Eerstelijck wel is waer naer de ontfanghen *Resolutionibus* ghereferent, haer Ho: Mo: waren geresolveert dese Stadt alle adsistentie te doen, ende alles wat tot derselven conservatie dienstigh soude zijn moghen voor de handt te nemen, maer daer naer 't contrarie geseght. Namentlijck hy hadde in den *Hage* van eenighe verstaen dat de Stadt *Emden* haer op de hulpe van welgedachte Heeren Staten, als die gantsch die deselve niet en dachten te helpen, maer alle haer beloften maer *pretexten* ende semblanten deden, gantsch niet hadden te verlaten, derhalven moste men gantsch raedt op andere middelen dencken, den cours anders heen te nemen, het schip een ander boeg legghen, ende elders hulpe soecken, hoewel dat sulcks sijn [illegible] rapport, door 't geen van zijn Princelijcke Excellentie, ende den Heer [illegible] Schaffer, *Ernst Casimir* wel saligher gedachtenis afgegaen, ende by den Acten [illegible] schrijvens, als welcke van haer Ho: Mo: welgenegentheyt, tot derselver Stadt welvaren, toeverlatige verseeckeringe gegeven ende van onwaerheyt overtuyght is ghe worden. Nadien oock wijders aengheklaeghde die van de ghemeene Stadt aen 't *Collegium* deser Graefschaps opgedragene Commissie openlijck ongeachtet dat hy

deselve

desolve expeditie op hem genomen heeft, gheimploreert alsoo teghens sijn eyghen commissie gesproken heeft, door dien hy opentlijck geseyt heeft, *ofte wel hem zijn principalen hem de Legatie* (die van zijn Hoogh-graeffelijcke Genade op den Craisdagh naer *Kolen*, wegens der contributie voor de Keysersche Soldatesca, door der selver Heeren Hofmeester voorgeslagen werde) af te stemmen, ende deselve als ondienstelijck af te raden, bevolen hadde.

Soo hielt hy doen daer voor de *Legatie* (die doch tot schade des Euangelischen wesens openbaerlijck streckten) soude men voor de handt nemen, ende laten voortgaen.

Nademael oock beklaegde in zijn *Anno dertig, subdato* den *achtsten Julij*, aen eene der Heeren Staten afgegaen schrijvens hem beroemt heeft, dat ofte wel die op den *dertienden Aprilis* desselven Iaers van haer Ho: Mo: hem gegeven Resolutie, die bevrijdinge van de Keysersche Soldatesca, Inquartieringe aen zijn Hoogh-Graeflijcke Genade eyndelijck deden voorschrijven: Soo hadde hy hem nochtans *obstinato animi consilio et perfricta quasi fronte*, evenwel verstout, door zijn relatie te betoonen. Dat dese Stadt van haer Ho: Mo: in allen weghen ofte manieren, hoe't oock met den Treves ofte Krijgh loopen mochte, ontwijffelijck assistentie verkrijghen soude, daer beneffens hy hem dan oock beroemt heeft, dat soodanighe zijn remonstrantie te dier tijdt van't meeste deel des Raedts ende der *Veertighen* zy aengenomen, oock op eenen sulcken geperswadeerden grondt, ende geimagineerde confidentie (daer over lichtelijck irreparable fauten hadden konnen begaen worden) die *consilia* worden gegront.

Dewijle oock beklaeghden veel Legatien, daer van hy oock selfs bekent, hy hebbe wel geweten, dat hy daer mede niet uytrechten kan, wegens de gemeene Stadt te verrichten op hem genomen heeft, door dien hy in de voorghemelde schrijvens selfs bekent, dat ofte wy wel alreedts in *Anno acht-ende-twintigh* op Paesschen verstaen, dat dese Stadt niet en soude by haer Ho: Mo: wegen de gesochte uytschrijvinge der Liguische Soldaten uyt deser Graefschaps gewenscht bescheyt krijgen.

Soo heeft hy doch sulcks tot op *Anno dertigh* noyt geopenbaert, maer hem altijt anders gestelt, ende doch evenwel ondiddeler tijdt, gelijcke Stadt kundigh is, veel Legatien, sulcke saecken halver, die doch naer zijn eyghen bekentenis onmogbelijck ware te expedieeren, in den *Hage* te verrichten, op hem genomen, ende dese Stadt daer over in groote onmachtighe kosten gebraeht, oock de gemeyne geldt-kisten, daer door merckelijck lediget.

Alsoo oock beklaeghde noch wijders in soodanighen schrijvens, niet alleen toestaet, dat hy dese Stadt in't *derde* Iaer misleyt heeft, maer hun des oock tot verkleyninge van deser Stadts Regeeringe noch beroemt.

Overmits oock beklaeghde voorleden Iaer den *twaelfden Iuny* van ons, maer alleen hem op *Brussel* te begeven, ende vande *Infante* weghen der Neutraliteyt ende elders een aensoeckinge te doen sy bevolen geworden;

Soo heeft deselve hem doch van daer naer *Maestricht* begeven, ende sonder eenige Credentie-Brieven van ons te hebben, by die aldaer van wegen der Treves-handelinge aenghestelden Compositie doch uyt eygen authoriteyt, hem in begevende ende van weghen deser Stadt, een van ons, hem niet bevolen verginge, ofte aensoeckinge gedaen, waer door hy dan alsoo hem selven de authoriteyt in de Regeeringhe deser

deser Stadts saecken, alleen onderwonden, ende zijn Commissie opentlijck overtreden heeft.

Door dien oock beklaeghde een op die aen dese Stadt ghetransporteerde Heerlijckheyt *Oldersumb*, tot beneficeringhe van welcke saecke, hy doch is ghedeputeert geweest, daer op staende schultvorderinge van een aensienlijcke somme gelts, door een heymelijcke den ondergeschreven ghetuyghen niet voorghelesen, ende met veele naer bedroch smakende verbode *Clausulen* (als dat namentlijck den Verkooper in gevalle van weghen de betalinghe sonder verkortinge, ofte prejuditie van soodanige zijn Erf-koopers door dese Stadt, door der Heeren Staten Generael promotorialen ofte oock door't woordeken *andersints* aengetogene andere soghelijcke middelen te bevorderen schuldigh zijn souden, hy aengheklaeghde doch tot sulcken tegens deser Stadt aengestelden Proces niet zijnen, maer des Verkoopers Huysvrouwen naem te gebruycken bevoeght zijn soude) doorsteeckende Contract aen hem gehandelt, ende daer door deser Stadt profijt tot sijn eygen verwent ofte gekeert; oock deselver credijt als ofte sy die niet konde betalen, ofte niet en wilde, maer met recht daer toe aengedreven worden moste, hooghlijck geswackt.

Aenghesien oock beklaeghde ten tijde sijnes Secretary dienst tegens sijnen, by de aenneminge desselven ghedaenen Eedt (als dat hy namentlijck aller appellatie saken die tegens deses Stadts gherechts oordeelen, ofte Sententien gheinterponeert werden souden, hem ontslaen wilde) privaet parthyen aent Graeflijcke Oost-Vriesche Hoff-ghericht uyt-gesproken Sententien als Advocaet bedient heeft.

Nademael oock de beklaeghde tegen de besworen Accoorden, ende deser Stadts Privilegien hem hooglijck verloopen heeft, door dien hy niet alleen, die alleen voor hem selven aenden Gerichte tegens sijnen met Borger aengestelden ende noch ongedediceert hangende processe, aent Graeflijcke Hoff gericht tegens den *sessen* Artijckel der voornoemde Resolutie getrocken ende geavoceert heeft, maer oock tegens denselven sijnen Met-Borger, een capitale criminele aenklachte, aen welgedachte Hoff-ghérichte tegens den *negen-en-dertigste* Artijckel voor Hooghst-ghedachte Keyserscher Resolutien, ende den *negenden* Artijckel des *Emdischen* Lantsdaeghs besluyt vanden Iare *achtien* verkregen, ende alsoo deser Stadts jurisdictie, den Graeflijcken Hoff-Gerichte inden handt te brengen, hem ondernomen.

Dewijle oock beklaeghden de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederden allerleye wegen sijn onschult ende sinceriteyt, door gedane finistre ende ongegronde aenbrengingen gheabuseert, ende daer heen geinduceert heeft, dat deselve tot prejuditie van deselve, deser Stadts Gerichte int *veertichste* Artijckel van't Oster-Huysischen Accoorts toe-gestane Iurisdictie (welcker Manutentie haer Ho: Mo: doch onder derselver verzegelde hant-haveninghe schrijvens solemnelijck beloost hebben) niet alleen aen ons, ende den *veertigen* wegens af-stellinge derselver van ons ghedaner suspensie, daer aen hem hoe-wel naer uytwijsinghe der ghemeene beschrevene rechten, andere voornemene Republijcque Loflijcke Exempelen, ende deser Stadts oude Heerkomen, gantsch billijck af-geslagene ende verboden Ampten ende andersints, maer oock aenden Commandeur om sijn Persoon tegens ons in beschut ende bescherminge te nemen, geschreven heeft, daer doch denselven Commandeur van ons, vermogens den *veerthienden* Artijckel van't *Hagischen* Accoorts bestelt is, ende dan oock niet anders, als een ander alhier in Garnisoen leggende

Sta-

Stadische Capiteyn vermoge, volgens van sulcke zijn Genade Graef *Ernst Casimir*, ende andere Stadische Gecommitteerden *Anno drie-en twintigh* den *twee-en-twintigsten Augusti*, geaccordeerden oock van haer Ho: Mo: den *derden October* des selvigen Iaere geconfirmeerde, ende daer naer in andere tijden weder verhaelde capitulatie eenen sulcken Eedt van ghetrouwigheyt aen ons gedaen, dat hy ons in onse Regeeringhe, oock in alles dat wy binnen ofte buyten deser Stadt op't Landt voornemen ende doen, niet hinderlijck zijn soude, door welckers dan oock den beklaeghden genoeghsaem vertoont heeft, dat hy deser Stadts Privilegien ende gerechtigheden te rumeeren, ende andere door valsch aen de selve ghedaen aenbrengen, in de handen te brengen, van meyninge zy.

Naedemael oock beklaeghde niet alleen ons genadigen Landts-heer, maer oock de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden deser Stadt altijdt gewesen groote Patroonen, grouwelijcker in *Actis* aengetogener wijse geinjurieert ende versmaet heeft, hem oock opentlijck beroemt, hy konde by de Spaensche tot *Brussel*, meer als drie Graven van Oost-Vrieslandt uytrichten.

Door dien oock beklaeghde door allerleye verboden Machinatien hem in't *Collegium der Veertigen* in te dringhen onderstaen heeft, als oock alderhande generale diffidentien ende dissentien onder de *Veertigen* ende Borgeren deser Stadt inghevoert, ende hoe schadelijcke factien door uytroeyinghe sijner schriften ende andere by vreemde uytlandtsche Overheden, *Sub et oreptive* uytghebrachte Brieven veroorsaeckt. Ende dan ons oock by de Heeren Staten Generael door allerleye onwarachtigh aenbrengen, tot onser grooter verkleyninghe heftigh toe-gheset, ende andersints oock in veel manieren groffelijck geinjurieert heeft.

Soo doen Borgemeester ende Raedt naer rijpe ghenomen deliberatie hier met in rechte erkennen ende uytspreken, dat beklaeghden om sulcke voorverhaelde, ende andere *in Actis* aengetogene ende met sijn eygen schriften bewesene, oock in opene Collegien ende Legatien voorgeloopene ende andersints Staet-kundighe mishandelingen, hemselven tot welverdiende straffe, ende andere ten exempele ende affschricken, van nu voortaen tot de Bedieninge, eeren, Ampten in deser stadt, onweerdigh te verklaren, ende daer na oock uyt deser stadt te verwijsen ofte te bannen zy.

Gelijck wy dan hem beklaeghde hier met alsoo onweerdigh verklaren, verwijsen ofte bannen, ende daer toe in allen deelen condemneren, doch den Reecken-kamer wegens de gemeene stadt, door die begane mishandelinghen, ende onnoodige aengenomene Legatien, veroorsaeckte kosten, toegevoeghde schaden, haer Actie teghens den beklaeghden onbenomen, maer gereserveert laten zijn van rechts weghen. *Pronunciatum Emdæ in Curia* den *eersten October drie-ende-dertigh.*

Ex Proth. Criminal Emden: Joh. Sluter D. Secretaris.

In September heeft den Heere woordtvoende Borgemeester Sybrandus Wiggerinck in versamelden vollen Raedts ende der Veertigen uyt bevel des Raedts voorgedraghen / hoe dat Doctor Willem Wittefelt met Processen ende andere excessen hem tegens der Stadt Emden Jura ende Privilegia hooghlijcken verloopen hadt / door dien hy hier te vorens eene Actie contra Iohannem Placium Pastorem der Gemeynte alhier voor Borgemeesteren ende Raedt geinstitueert hebbende / daer naer door 't Hof-gerichte / op sijn aenhouden op Aurich laten beroepen / contra Cæsaream Resolutionem Art. 6.

Item dat hy tegens hem Placium een pijnelijck Capitael Proces aen't Hof-gericht hadt geinstrueert. Contra Cæsaream Resolutionem Art. 39.

Ende van ten derden dat hy contra Art. 10. des Oosterhuysischen Accoords, die Regeeringe/autonomiam ende jurisdictionem der Stadt Emden [illegible] in vreemde handen te brengen/gesocht ende bestaen hadden: Ende heeft [illegible] gedachte Heer Borgemeester Puplice voorgedragen/ de wijle Borgemeesteren ende Raedt tot defensie aller Rechten ende Privilegien des Stadts Emden met Eede verbonden zijnde/ dat het Collegie van de Veertigen [illegible] ende/ ofte sy luyden hier in Borgemeester ende Raedt tegens het Hof-gherichte ende Doctor Wittefelt adsisteren wilde.

Daer op naer ghenomen aftreedt ofte vertreck ende beraedtslaginge van de Veertigen door haer President Abraham de Brandes haer een [illegible] antwoort in brachten/ dat sy luyden met goet ende bloedt den Borghemeester ende Raedt in't voorstaen van de Privilegien ende gerechtigheden der Stadt Emden willen bystaen. Daer op van Borgemeesteren ende Raedt/ als oock van de Veertigen Gedeputeerdens geconstitueert zijn ghewozden/ die in deser saecke teghens het Hof-ghericht/ ende Wittefelt der Stadt Emden gherechtigheyt ende Privilegien in acht nemen ende wat tot welvaert der Stadt ende tot conservatie der selver Privilegien ende rechten strecken kan/ verrichten souden.

In November, volgens afscheyt/ quam weder van wegen de Staten alhier/ den Secretaris Hilkens, proponeerende de bekende [illegible] poincten/ maer in plaets van Decisie wiert al wederom den dagh uytgestelt tot den vier-en-twintighsten January eerst-komende/ als tegens wanneer die van de Stadt oock wierden beschreven; ende vermaent om middeler tijdt haer soo gewillighlijck te willen dragen/dat geen verwijderingen daer op mochten volgen.

Voor desen is ghesept/ dat Paltz-Graef Ludovigh Philips, die men noemden den Hartogh van Simmeren, de Keur-Paltische Administratie/ na den doodt van den Koningh van Beemen, als proximus agnatus hadde aengenomen. Hy heeft daer op dese Somer herwaerts gesonden Iohan Casimir Colbe. Soo om met de Koninginne ende jongen Keur-Vorst daer over te communiceeren; als insonderheyt by haer Ho: Mo: om raedt ende daedt aen te houden: ooch haer Ho: Mo: als Gevaders van zijn jonghst-geboren Prins tot den Doop te noodigen. Haer Ho: Mo: hebben den Afgesanten Pauw gelastight in haer Naem den solemniteyt des Doops by te zijn; ende tot Pille-gave te vereeren de waerde van vijftien hondert gulden/ ende drie hondert gulden in de Kramer-kamer. Ende wel te letten op den rangh. Aengaende het ander poinct is geantwoort in generalibus Terminis: met versekeringh van goede ghenegentheyt [illegible] wysinge van den zwaren Oorloghe/ die sy/ oock het Duytsche wesen [illegible]/ voerden teghen Spaignen. Hem wierde vereert een Ketingh van vierhondert ende acht-ende twintigh gulden.

Wat devoiren haer Ho: Mo: tot weerneminge der Deensche [illegible] op de Elve hebben aengewendet/ende noch dit loopende Iaer den de Hamborghsche Afgesanten voor dimissie hebben gegeven; sulcks is op sijn plaets geseyt. De Koninckliche Secretaris Gunther was versocht/ om die by haer Ho: Mo: gedane voorslagh den Koninck smakelijck te maecken. De Koningh [illegible]

smaeck

smaeck hebbende in den Tol; heeft daer na niet willen luysteren. Dies in September deses Jaers gemelde Secretaris Gunther weder in den Hage komende/ als noch affloegh het Concept van Accoord: ende onder andere begeerde dat die van Hamborg souden cedeeren het Elve Previlegie, gheduyrende des Koninghs Oorlogh met den Keyser verkregen. Ende op de klachte van hare Ho: Mo: dat de Koningh niet alleen de Hamborger Schepen/ maer oock die van desen Staet tot het strijcken/ setten/ ende betalingh van't Recorsions-geldt dwongh: seyde hy geen ander middel te weten/ hoe hy de Hamborgers van d'ingesetenen deser Landen konde dignosceeren. Ende onder de handt dede den Koningh by den Keyser ende Keur-Vorsten aenhouden ende bidden/om concessie van een formeel Tol op d'Elve. Gelijck hy korts daer na verkreegh. Ende hebben de Sweedtsche namaels hem verweten/ dat hy tot nadeel der Evangelische saecke met de Keyserische ende Catholijcke Keur-Vorsten/ om dit sijn particulier profijt sich hadde geengageert: selfs oock den Hartog van Beyeren den tijtel van Keur-Vorst/tot prejuditie van sijn eygen Neve/ gevende.

De Heer Bartold Moller is in Iulio oock op dit subject van wegen Hamborgh soo aen haer Ho: Mo: als aen de Keur-Vorsten van Mentz ende Keulen afgheschickt. Gesecondeert van wegen desen Staet/ ende om haer daer onder verseerende Interessen/ door den Afgesanten Pauw by Oxenstern, Keur-Saxen/ende den Keur-Paltische Administrator/ ende door de Heeren Huygens ende Beaumont ende Bilderbeecke by Keur-Mentz ende Keulen.

In Augusto zijn in den Hage gekomen Bernard Millingraet, Dom-deecken/ ende Bernard Kerckenbeeck, van wegen Vorstelijcke Munstersche achtergelaten Cantzlier ende Raden; klaeghden over de Proceduren by den Heere Eck, uyt kracht van sekere aengehandelde Obligatie/ teghen haer gheintenteert. Doch dewijle sulcks Provinciael of Gelders was/ soo heeft men deselve beleefdelijck gedimitteert/met aenbiedingh van vrunt- ende goede Naebuyrschap: ende met ernstige voor-schrijvens aen't Hof van Gelderlandt.

De Heer Charnasse sedert sijne aenkomste alhier/ heeft verscheyden reyse met Gecommitteerden van haer Ho: Mo: in conferentie geweest/ urgeerende eene naerdere Alliantie: om de Handelinge tusschen desen Staet ende de Gedeputeerde van d'andere zijde te doen afbreken: ende dewijle volgens 't vorige Tractaet deur d'Ambassadeur Beaugij gemaeckt/alleen belooft was/niet te handelen van Treves sonder advijs des Koninghs: soo arbeyde hy om in het nieuwe Tractaet te doen stellen/niet sonder consent,of te ten minsten niet sonder interventie des Koninghs. Doch sulcks langhsaem voortgaende/ ende nu Rhijnberck in't begin van Juny over zijnde/ dreef seer daer op/datter Leger van desen Staet noch yets merckelijcks mocht voornemen: versekerende dat de Koning met een machtig Leger sich op de Frontieren van de Spaensche Nederlanden oock ter selver tijd soude vertoonen/ ende eene diversie maecken: doch 'twas den Koning alleen te doen om in Lotringen te voltrecken/ 'tgene hy in voorleden Somer hadde aengevangen/ende sich Meester van Nancij ende van La Motte te maecken.

Geduyrende den tocht van den Prince/ ende dat het Spaensche Legher geen secours konde doen aen den Hartogh van Lotringen, heeft de Koningh van Vranckrijck sijn slagh waer genomen: dede den gemelten Hartogh sommeren

 om

om manschap te doen van het Hartoghdom Bar, ende sulcks niet doende, liet door den Heere de la Nauve de handt slaen op het selfde Hartoghdom den dartighsten July: ende om dat den Hartogh contrarie het Tractaet van Vicq buyten kennis van den Koningh sich menghde in den Duytschen Oorlogh, beschadigende den Sweedtschen, des Koninghs geallieerden: soo commandeerde hy het Leger van de Mareschal de Saint Chaumont, om sich te legghen omtrent Nancij, doch sonder Hostiliteyt te doen. De Hartogh om dit onweder voor te komen schickten sijn Broeder den Cardinael van Lorringhen aen den Koningh; excuseerende sijne bewapeningh, als een dienste van goede Catholijcke sacke in Duytslant: sloegh oock voor, dat hy de Regeringhe wilde afstaen ende op sijn Broeder overlaten. Maer de Koningh wel wetende dat dit laetste niet als een gemaeckt werck soude zijn, ende dat zijn bewapeningh door Gelde ende Correspondentie van Spaignen geschiede, woude nergens na luysteren, 't en waere hem Nancij wierde in handen gestelt: toch alsoo in Augusto op Chasteau Tierij, Saint Dezier ende Barleduc: van daer den ses-en-twintighsten op Sampignij, dede den acht-en-twintighsten sommeren Ponta Mousson, 't welck sich over gaf als oock St. Miel, oock veel andere Plaetsen.

Hy quam den lesten tot Saint Nicolaes, om Nancij te recognosceeren. Hy hadde al van January deses Jaers af, tot Metz opgerecht een Parlement ende Souveraine Justitie, om sijn volck tot Toul, Metz ende Verdun des te beter te houden in Vrede ende rust. Den tweeden Septembris schreef hy aen 't selve Parlement dat den Hartogh van Loteringen, teghen sijn belofte den Oorlogh hadde aengedaen aen zijne vrienden de Sweedtsche, ende tegens sijn verlof aen den Hartogh van Orleans, gegeven sijn Suster; hem alsoo insimuleerende raptus ende clandestini matrimonij; dat hy daerom geresolveert was Nancij aen te tasten, ende den Hartog te benemen den middel, om meer de Christenheyt t'ontroeren. De Koningh dede terstont de retrenchementen ende circumvallatie om de Stadt maken, begrijpende vier mijlen in 't ronde. De Cardinael van Lotheringhen dede verscheyden reysen, tusschen den Koningh ende den Hartogh: die sich hielt tot Espinal met het volck dat hy konde by een brengen; hebbende onlanghs by Hagenauw groote schade geleden: doch verwachte van den Hartogh van Feria, uyt Italien aen den Rhijn gekomen, secours: maer deselve wierde belet door de Sweedtsche, siende alsoo geen uytkomste, liet door den Cardinael sijn Broeder tracteren metten Coningh; in manieren dat hy hem Nancij soude in deposito geven den dertienden Septembris. Daer van hy resilieerde; doch naderhandt weder berouw hebbende ende geen uytkomste siende, versocht met den Cardinael Richelieu in ghesprceck te komen den achtienden Septembris tot Charmes. Aldaer komende 's avonts ten elf uyren voor het Loghement van de Cardinael die alreede te bedde was, woude hem niet gewekt hebben. 's Anderen daeghs was de Cardinael t'onvreden, dat men hem niet ghewekt hadde; ende ginck soo vroegh om den Hartogh te besoecken dat hy oock noch te bedde was ende wilde hem doen oock niet gewekt hebben, maer hoorde eerst de Misse. Op 't uytkomen van de Kercke ontmoeteden sy malkanderen met groote complimenten: Den Hartogh woude den Cardinael geleyden in zijn Loghement ende den Cardinael den Hartogh in het zijne. Maer alsoo de Hartogh noch

noch geen Misse ghehoort hadde. Riedt hem de Cardinael eerst Misse te hooren. Ondertusschen gaf de Cardinael ordre acht te nemen soo haest den Hertog soude uyt de Kerck komen: maer de Hartogh prevenieerde ende ontmoetede hem/ soo als hy van de trappe af quam in sijn huys. Aldaer hadden sy wel twee uyren Conferentie: De Hartogh steets weygerende te teyckenen het Tractaet door sijn Broeder ghemaeckt; soo dattet ghesien was tot rupture. Eyntelijck teeckende hy 'tselve; inhoudende in substantie; dat de Hartogh het Tractaet van Vicq gebroken/ het Hartogdom Bar niet verheven ende het Huwelijck tusschen sijn Suster de Princesse Margerite ende des Coninghs broeder teghen des Coninckx danck gemaeckt hebbende/had oorsaecke gegeven/ om den Hartog te doen belooven/ geen alliancie noch intelligentie meer te hebben/ die den Coning soude schadelijck zijn/ specialijck niet met het Huys Oostenrijck: dat hy soude in handen des Coninghs stellen de Stadt Nancij, tot dat de Troubelen van Duytslandt ge-eyndight waren: oock tot dat het voorsz Huwelijck soude verklaert zijn nul ende van geender waerden: begeerende tot dien eynde dat de gemelde Princesse soude zijn binnen veertien dagen gestelt in 's Coninghs handen/ soo't mogelijck was. Doch in gevalle de Duytsche Oorlogh niet soo haest mocht eyndigen/ beloofde de Coningh na vier Jaren Nancij wederom te geven: oock den Hartogh te laten/ by sijn inkomsten ende gerechtigheyt.

Dit alsoo den twintighsten Septembris versproken ende gheteeckent zijnde/ toonden den Hartogh 's anderendaeghs weder eenige veranderinghe/ende difficulteyten/ dilayeerden den tijdt: 't welck aen de Coningh gaf oorsaecke tot vreesen dat hy woude ontvluchten: ende dat hy ontvluchtende/ mocht eenigh ongeluck krijgen door d'een of ander Sentinelle; dede alsoo een scherpe wacht stellen om het Quartier van den Hartogh met last aen de Hooft-Officieren/ om den gheheelen nacht rontom het Huys van den Hartogh te wandelen. Hy geen uytkomst siende/ gaf ordre den vier-ende-twintighsten de Poorten te openen ende des Coninghs volck te laten in-trecken/ ende sijn Garnisoen sterck twee duysent drie hondert te Voet ende twee hondert ende dartigh Paerden. 't Welck te weynigh was om te bewaren een plaets van seventien royale reguliere Bolwercken. Waer toe van nooden waren wel acht duysent man. Den vijf-en-twintighsten dede de Coningh sijn intree binnen Nancy: stelde de Grave van Brassac Gouverneur/ ende toogh den eersten Octobris weder van daer na Vranckrijck.

De Princesse Margerite vernemende/ dat sy soude gestelt werden in handen van den Coning/ toogh gedeguiseert in mans kleederen vergeselschapt van den Hof-meester/ van de Vrouw van Remiremont ende een Soldaet die de wech kende na Thionville, alwaer niet sonder perijckel/ en inde nacht gekomen zijnde/ kreeg Vrouwen kleederen (niet seer kostelijck) van de Gravinne van Wilts, Vrouwe vande Gouverneur aldaer. De Hartog van Orleans tot Brussel sulcx vernemende/schickte eenige Edellieden derwaerts om haer te halen: hy self toog den derden Septembris na Namen: hebbende voor af ghesonden den Hartogh van Puislaurens. Sondagh den vierden quam de Princesse ende den Hartogh van Orleans tot Namen ende sliepen te samen. Maendagh den vijfden quam den Hertogh voor af tot Brussel, ende 's anderen daeghs de Princesse. 's Avonts om vier

upten toogh d'Infante met het geheele Hof haer te gemoete/ een half mijle buyten Brussel: en komende neffens malkanderen traden beyde uyt de Carosse: d'Infante sprack eerst: daer na de Princesse: haer neygende/ ende de mandt presenteerende. d'Infante haer gekust hebbende namse by de handt/ ende leyde haer in haer Carosse: sy haer in't voorste der Carosse settende/ wierde vande Infante ghetrocken ende gheset achter inde Carosse aende Lincker-handt vande Infante. Komende aende Poorte dede de Burgerye in Wapenen zijnde/ eene salve met hare Musquetten: inkomende wierde vande Magistraet ghewillekomt; ende het Canon vande Wallen los geschooten. d'Infante geleyde haer tot de Coninginne Moeder/ die haer ontfingh in een Sael voor haer Antichambre, die eerst de Infante ghegroet hebbende keerde haer tot de Princesse: haer neygende wel tot aende Gordel vande Coninginne; die haer gekust hebbende/ omkeerde/ hebbende d'Infante aen haer Linckerhant: De Princesse volgde; doch soo dat d'Infante nochtans de Princesse hielt by de hant; ende de Coninginne haer een weynich separeerende scheen de Princesse in't midden. Komende alle inde Kamer gingen sitten op het eynde by het Bedtsteed tegen de Muer sonder verhemelt. De Coninginne in't midden/ d'Infante aen haer Rechterhant beyde op stoelen met Leenen of Armen/ ende de Princesse op een Tabouret of Scabelle. Na een half uyr spreeckens dede de Coninginne den Hartogh van Orleans inkomen. Na een weynich geleyde de Coninginne haer weder op ghelijcke wijse tot de plaets daer sy haer ontfanghen hadde. d'Infante bracht de Princesse (haer altijt gevende de Rechterhant) tot in't quartier vanden Hartogh. ('Welck was dat van overleden Erts-Hartogh Albertus) in d'eerste off Audientie Zael behangen met Goude Brocade/ was een stoel ende Throon of verhemelt van't selve: d'Infante wyste noch een stoel; doch saten niet/ maer gingen inde Antichambre; verciert op deselve wijse ende met een Bedde/ ende van daer inde rechte Camer of Cabinet. Van waer d'Infante haer vertrock in haer quartier. Terstont quamen alle de Dames van 't Hof haer salueeren/ hebbende by haer de Princesse van Solms, de Hartoginne van Havre, de Gravinne van Wilts, ende de Vrouwe van Fargis. Eerst wierde ingelaten de Barone van Balançon, daer na wiert deur den Hartogh van Orleans ingeleydet den Graef van Wilts. Dat gedaen zijnde gingh den Hartogh na boven/ ende de Princesse adt publikelijck.

Woonsdagh ginck sy gekleet in een Tabbart van zwarten Tabij met Speldewerck/ de Koninginne Moeder besoecken; vergeselschapt alleen vande Heer van Chaudebonne haer dienende voor Escuyer/ alwaer komende stont de Koninginne van haer stoel op/ ende sprack haer al staende aen: daer na ginck se zitten inde ganck of ruelle van't Bedtsteedt na de Schoorsteen toe/ ende liet de Princesse sitten op een Tabouret of Scabelle/ half na de Koninginne gekeert/ ende met de rugge na het geselschap 'twelck was in't midden der kamer. Wel een uyr met de Koninginne gesprooken hebbende/ ginck wech/ sonder dat de Koninginne haer reconduceerde; maer wierde deur de Princesse van Solms, Hartoginne van Havré ende Gravinne van Wilts ende de Heer van Chaudebonne geleydt/ na't Palays by d'Infante: die na een weynich van haer vertrock/ om depesches te doen/ by haer latende alle haer Juffrouwen/ sy gesetenop een stoel

met

met Armen of Leenen / ende de Jufffrouwen op de Tapijten of Vloer rontom haer / elckander onderhoudende wel twee uyren lanck / nu op de Guitara, dan met de Castaignettes speelende ; op't ghelupt van't welck de Maeghdinne van d'Infante danste.

Om weder yet te segghen vande Vreede-handelingh: soo haest deselve met Spaignen alhier was afgebroocken / soo heeftmen sich begeven tot raedslaginghe om met ernst den Oorlogh te continueren / tot dien eynde hervattende de Handelingh met Vranckrijck / die gedreven wiert deur Charnassé. D'Ordinaris Ambassadeur ghenoeghsaem wierdt gheneglegeert : niet doende / als ghemeene Officien : als in October wanneer hy by publicque Audientie communiceerde het gepasseerde in Lotringen hier voor ghestelt ; bedanckte voor 'tgecommuniceerde raeckende den Treves-Handelingh : ende recommandeerde de saecke vande Fransche Walvis-vangst : Waer over eenighe different was met de Hollantsche Groenlantse Compagnie met het eynde deses Jaers versochte hy wederom by Audientie seeckere geintercipieerde Originele Brieven by den Keyser gheschreven aenden Hartogh van Lotringen ende van Feria. Doch die waren hier niet; maer by den Rijcx-Cancelier Oxenstiern. Item dewijl den Hartogh van Feria trachtede om met zijn Leger by de Mosel door te breecken. Versochte dat hare Ho : Mog : mochten haer Troupen met de Fransche aldaer conjungeren. 't Welck is in bedencken gehouden ende geen gevolgh gehadt.

Den vijfden December is weder naer ghewoonte gestelt de volgende Petitie des Raets van State.

Hooge Mogende Heeren,

WAnneer yemandt by, ende in hem selven gaet overleggen, wat eenige Iaren herwaerts geduyrende den langhduyrigen ende bloedigen Oorlogh deser Landen is gepasseert, ende namentlijck wat sedert de expiratie van't *twalef-Iarigh* Bestandt, is voorgevallen, soo kan hy niet anders sien ofte mercken, als dat Godt Almachtigh sijn arm ende handt schijnbaerlijck heeft uytghestreckt, om dese Landen ten toon van de geheele werelt, te zegenen ende met zijn weldaden te vervullen, tegens d'oppressien, verdruckingen, ende verwoestingen, die den vyandt dagelijcks op de selve is machineerende, want ofte wel den vyandt (als hy gheduyrende het voorsz Bestandt sijn saecken herstelt, de gelegentheyt van de onse door kroopen, sijn rijcke Retouren uyt Indien van Iaer tot Iaer sonder verhinderinghe ingekregen ende groote schatten vergadert hadden, om wat groots te konnen uytrichten) voorghenomen hadde dese Landen met ghewelt ende wreetheyt voorts op't lijf te vallen, ende plotselijck te overrompelen, omme deselve wederom te brengen onder sijn heerschappije, met beroovinge van haren waren Gods-dienst, Vryheden, Privilegien ende gerechtigheden, mitsgaders van welvaren ende Neeringe te water ende te Lande, dewijle sy haer door een listighe Propositie van Vrede daer toe niet en hadden willen laten verleyden. Soo sietmen nochtans datter Godt Almachtich belieft heeft voorts in den aenvang van soodanige bloedige ende pernitieuse desseyns hem sulcks te stuyten, dat hy de Belegeringe vande importante plaetse van *Bergen-op-zoom* (daer door hy als door een *bresse* in't midden van onsen Staet meenden te springen) heeft moeten verlaten, ende dat hy voorts oock daer naer in alle sijn aenslaghen ende voornemen sulcks is gebreydelt

gebreydelt ende opgehouden geworden, dat hy in alle de volgende Iaren, met alle zijn macht, midtsgaders die van sijn vrunden, Ligisten, ende geallieerden hoe groot ende machtigh die oock zijn geweest, niet anders heeft konnen uytrechten, als alleenlijck de eene Stadt van *Breda* te veroveren. Daer-en-teghens sietmen hoe wonderbaerlijck Godt Almachtigh dese Landen in deselve tijdt ende Jaren heeft gezegent, de schoone ende heerlijcke Victorien die hy successivelijck verleent heeft, zijn niet alleen vele ende verscheyden, oock niet kleyne ende geringe, *maer groote* ende van notable importantien ende consideratie. Het Leger is eenighe Iaren herwaerts qualijcken oyt te Velde gheweest, ofte is altoos victorieus wederom t'huys gekomen, 'tzy met extentie ende vergrootinge van de Frontieren ende limiten deser Landen, ofte met meerder versekeringhe van de selve, ende alwaer anders niet geschiet als den vyant op te houden, om in de eene ofte de andere plaetse *niet te prevaleeren*, soude't selve oock niet anders als voor een groote saecke *gehouden* konnen worden, dewijle het vele is sijnen staet te conserveeren wanneer *den vyandt* machtigh ende groot is.

Wy moeten naest behoorlijcke dancksegginghe vertrouwen, dat Godt Almachtigh zijn handt niet en sal intrecken, maer deselve meer ende meer uytstrecken, ende sijn zegen over dese Landen voorts laten groeyen, by aldien wy oock aen onser zijde daer by doen, 'tgene hy in ons macht ende vermogen, tot der *selver bescherminghe* ende welstandt heeft gestelt, ende gegeven. 't Welck by *zijn Excellentie zijn* Gen. de Graef *Hendrick van Nassau*, Stadt-houder ende den *Raedt van State* overleydt zijnde in dese tegenwoordighe tijdt, dattet Jaer *drie-en-dartigh* naer't eynde gaet, ende mettet selve oock de consenten over 'tselve Iaer versocht, hebben haer devoir geacht op de vordere conservatie, versekeringhe, ende welstant van den staet deser Landen, voort aenstaende Iaer 1634. te gedencken, ende u Ho: Mo: voor te dragen de middelen die sy naer de tegenwoordige constitutie daer toe oordeelen noodigh ende dienstigh te sullen zijn, niet twijffelende ofte u Ho: Mo: die de behoudenis van den Staet deser Landen, tot noch toe soo loflijck hebben behertight, *den selven tegens* 'tgroot gewelt van soo machtigen vyandt couragieuselijck gemainteneert, ende met soo grooten yver, kosten ende moeyten tot verwonderinghe van de geheele werelt in soodanighen standt ende lustre gebracht hebben. Sullen oock geneghen zijn ende blijven daer in te continueren, sonder altans in't minste te verflauwen ofte eenige onmacht voor te wenden, dewijle de couragie van den vyant, die op alles let ende kan weten watter omgaet, daer door al te seer soude worden gereleveert, ende onse vrunden niet weynigh verslagen.

Voorts waren de petitien naer gewoonte sprekende van de afloßinghe der Capitalen op Interest loopende, van de Interesten, Staet van Oorloghe, vijf hondert man, binnen Emden, vijftigh Compagnien, de Regimenten van Ferens, Loo, ende Rosen-krans, van Gent ende Erentreyter, vande elf Compaignien Ruyters, onder den Graef van Flodorff, Trorillet, Widerholt, van Graef vanden Berge, vande Compagnien van Rovillacq ende Lucas vande logijs gelden, van ses hondert duysent gulden tot de Fortificatien, vande vijftigh duysent gulden tot Geschut, vande hondert vijftigh duysent gulden tot Munitien van Oorloge ende Vivres, van een Millioen tottet Leger, vande Convoyen ende Licenten, Verpachtinge vande helft der Convoyen, twee Millioenen tot Subsidie vanden Oorlogh te Water,

Water, van seven hondert duysent gulden tot de West-Indische Compaignie/ van veertien gulden op't Zout, de Vervanginge van Drenten vande Contributien ende Verdingen vande plaetsen/ Landen van Brabant, Gelder, Limborg, Lutsenborgh, Vlaenderen, Namen, Lingen, Wedde, ende Westerwoldingerlandt, vande ghemeene middelen/ van't inbrengen/ dragen/ ende betalinge der Consenten, &c.

Dit Jaer zijn ghemaeckt verscheyde nutte Placcaten. Als op't heffen ende betalen der Last-gelden, over de Schepen/ varende door de Straet van Gibralter naer de Middelantsche Zee/ ende op de Levant: te weten twintig stuyvers van yder last/ dat ter Schip groot was. Noch nopende den ophef der Impositie van twee ten hondert over verscheyden goederen/ komende uyt Cypres, Saria, Palestinie ende andere plaetsen. In Martio wierdt oock verboden te varen op de Walvisch-vanghst uyt dese Provintien ofte andere Landen/ binnen de limiten van Nova Sembla, tot Tretum Davis, anders als by de Geoctroyeerde Compagnien van Groenlandt. Den vierden April wiert op't klagen der Gecommitteerden vande Landen van Overmase, ordre gestelt tegens 'tuytloopen/ logeeren/ ende foulen der Soldaten/ in deselve Landen. Daer wiert oock uytgegeven een Instructie door de Commisen te stellen in de Heerlijckheden ende Steden/ daer de ghemeene middelen niet wierden geheven. Ende alsoo de particuliere paspoorten/ om ten platten Lande te woonen van vele wierden misbruyckt. Want sy evenwel in de vaste Steden bleven woonen en haer neeringe doen/ wiert verstaen dat sy het effect van dien niet mochten ghenieten als ten platten Lande. Op de verantwoordinge vande vijf specien/ Wijn, Bier, Zout, Seep, ende Lakenen, quam den twalefden April een Placcaet uyt. De Spaensche clausulerende haer paspoorten met den naem van de Rebelle Provintien: derhalven wierden sulcke paspoorten den negentienden April verklaert nul en van onwaerde. Den twalefden Mey wiert verstaen/ dat de Schepen die niet hadden een vast verdeck, doorgaens ten minsten vijf Edammer voeten ten boort/ ende ten minsten gemonteert met ses gotelinghen/ niet voldaen hadden het Reglement vande Monture: dienvolghens van noode hadden te betalen het Last-geldt. Den veertienden Mey wiert oock wederom aengaende de Souverainiteyt vande Meyerye een Placcaet geemaneert. Den tweeden Juny wiert by waerschouwinge den Inghesetenen in de Landen van Overmase genotificeert/ datse niet van nooden hadden te vieren eenighe heylighe daghen/ by de Roomsche Kercke alleen geobserveert. Doen wiert oock verboden het inbrengen van vreemde ofte gemengelde calmijn ofte de wercken daer af gemaeckt. Tot maintenu vande Predikanten in de Meyerye is oock georđineert; als mede rakende de Landen van Overmase, ende de Souverainiteyt van dien.

De Graef van Laval, Broeder des Hartogs van Tremoville, Susters Soon van den Prince van Oraigne, hielt sich op in den Hage: 't Gebeurde dat hy in't Logement des Graven van Culenborg aen seecker Lieutenant, die sich in geselschappen ghemeenlijck wat kortswijligh aenstelde/ een knip op de neus gaf: waer over den kortswijlige vergramnede/ hem Fis de putain noemde/ ende andere injurieuse woorden gaf. Den Graef van Laval sich daer van op de stondt/ zijnde een groot geselschap niet konnende wreecken/ gingh wech/ ende een weynigh daer naer latende hem door een onbekende uyt de Sale roepen in't Voorhuys/

huys / liet hem aldaer met stocken slaen / soo dat hy al geslagen wordende / liep naer de Sale / klagende aen den Graef van Culenborg: die oock ter selver tijdt was presiderende ter Vergaderinge van haer Ho: Mo: ende soo om die oorsake / als om dat sijn Huys geviolenteert wiert / sulcks seer qualijck nam / ende hem verklaeghde aen die van't Hof van Hollandt: die door haer volck den Stalmeester vanden Graef van Laval, die't feyt gedaen hadde / lieten apprehenderen / ende bewaren in't Huys van Laval: met intentie om hem op de Gevangenpoort te brengen. Den Graef van Laval, sulcks hem ondraeghelijck duenckende / kreegh inder haest soo veel van sijn / ende andere Fransche by een / datse den Stalmeester bevrijden. Sulcks wiert soo qualijck genomen / dat het Hof resolutie nam / den Graef van Laval selfs te doen vatten. Doch wiert alsoo beleydt / dat hy waerschouwinge ontfing: 't Hof oock liever siende dat hy eschappeerde. Aldus vertoogh hy 's morgens voor dag ende een weynigh daer naer quam den Deurwaerder ende een groote hoop Dienaers van't Hof: vallende in't Logement: makende groot gedruys: ende vindende noch van zijn Wijn ende Bier, maeckten haer vrolijck daer van / ende den selven dagh den vijf-en-twintighsten October wiert hy met Klock-luydinge ingeroepen ende gedaghvaert tegens den achtsten November, om in persoon te compareren op pene van bannissement ende confiscatie van goederen. Alle dit speet hem boven maten seer / zijnde van aert glorieux / ende meende als Neef vande Prince / dat hy boven 't recht was / hy toog op Leyden met intentie om tot Nimmegen te vinden den Prince / ende 't hem te klagen / maer deselve niet willende sijn Neef daer in voorstaen / liet hem weten ende lasten tot Utrecht te blijven / tot naerder ordre. Des onaenghesien volghde den Prins / sedert getoghen op Zeelandt, die echter hem daer oock niet wilde sien / maer door sijn Secretaris hem liet seggen / dattet Hof hem hadde geschreven / ende versocht / hem Laval, niet by sich te willen laten. Dat zijn Excellentie als Stadt-houder moeste maintenceren het authoriteyt van't Hof: begerende als noch hy wilde gaen naer Utrecht. Laval konde dese dingen niet verduwen / meende dat hem veel onwaerdigheyt geschiede: wilde niet naer Utrecht, maer uyt ongedult gingh naer Ravensteyn, ende eyndelijck met Corabon naer Brussel, van waer hy schreef aen zijn Excellentie: latende zijn Brief door den Heer Charnasse presenteeren aen den Prince / zijnde niet als klachten over 't Hof / over zijn vyanden / ende over 't ongelijck. Den Prins zijn Oom antwoordde hem beleefdelijck ende wijslijck / hem aenwijsende dattet sijn eygen schuldt was: Om dat hy zijn Ooms raet niet hadde willen volgen / ende naer Utrecht gaen / ried hem nu tot Brussel te blijven / soo om sijn Religie, als om dat hy sich suspect maeckte by sijn Koninck. Des onaengesien bleef aldaer eenighen tijdt / toonde groot miscontentement tegens desen Staet; Ja alsoo / dat hy eenige intelligentie / ende aenslagh maeckte / op eenigh Haven van Zeelandt. Waer in nochtans hy van sijn eygen correspondentie wiert geabuseert. Daer naer ginck naer Italien, ende is eyndelijck tot Venetien gestorven.

EYNDE van't Iaer 1633.

HISTORIE of VERHAEL
VAN
SAKEN van STAET
EN
OORLOGH,

In, ende ontrent de

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

Door den Heere

LIEUWE van AITZEMA.

DERDE DEEL.

VEERTHIENDE BOECK.

NA dat nu 'tsedert een gheruymen tijdt herwaerts verscheyden Conferentien waren gehouden met den Heer van Charnassé, nopende de naerder alliantie met de Kroone van Vranckrijck / van tijdt tot tijdt rapport gedaen zijnde van 'tgene in de selve Conferentie ten wederzijden was voorgeloopen. Is naer verscheyden resumptien / oock naerder resumptien met advijs van zijn Excellentie den vijftienden April deselve alliantie goedt gevonden ende daer na het Concept van dien mette Acten ende renversalen daer toe specterende ende dienende / ter Vergaderinge van hare Ho: Mo; ghelesen zijnde / gehouden voor gearresteert / ende hare Ho: Mo: Gedeputeerden geauthoriseert om in krachte vande Procuratie op hun gepasseert / deselve te teyckenen / ende tot een eynde te brenghen. Ende alsoo Charnassé verweygherde in't Tractaet vande voorsz naerder alliantie belofte te doen van te betalen de Vloote onder den Lieutenant Admirael Hautain, ghedient hebbende voor Rochelle, oock niet begeerde aen te nemen om te bevorderen de betalinge vande gesoncken Schepen. Soo wierden hare Ho: Mo: Gedeputeerden versocht / alle moghelijcke instantien te doen by Charnassé om te geven Acte onder sijn handt van alle

mogelijcke devoiren te doen tot betalinge vande voorsz Vloote / ende dat oock van gelijcken betaelt mochten worden de gheinteresseerde der voorsz Schepen/ gedurende de Belegeringe van Rochel, tot bevorderinghe ende verseeckeringhe van dien by authoriteyt vande Koninck gesoncken; oock wierden de ghemelte Heeren hare Ho: Mo: Gedeputeerden geauthoriseert/ toeseggingge te mogen doen aen Charnassé, van dat den Heer van Chastillon contentement soude werden gedaen ter saecke van sijne pretensien over sijne gagie ende appointementen gedurende dessels absentie vervallen/ soo haest de Ratificatie van den Koninck op de voorsz naerder alliantie soude zijn uytghebracht; ende eyntelijck gedelibereert zijnde op de dimissie van Charnassé is verstaen/dat hy vereert soude werden met een somme van ses duysent guldens.

Na de middagh dit gheresumeert wordende/ is de vereeringh vergroot tot op tien duysent guldens. Doen is oock naerder goetgevonden aen Charnassé met ronde woorden te seggen ende verklaren/ indien hy de betalinghe van de gesoncken Schepen vande Vloot onder Hautin ghedient hebbende te weghe bracht; datmen realijck ende metter daedt, namelijck met vereering soude betuygen/ dat haer Ho: Mo: sulcks aengenaem was.

Weynigh daghen daer na/ namentlijck den een-en-twintighsten April is aengaende dese vereeringh noch naerder geresolveert: werdende eerst geresumeert seeckere secrete Resolutie den tienden Martij sestien hondert een-ende-dertigh genomen: volgens welcke om te bekomen de gemelte betaling van de Vloote/ onder Hautijn gedient hebbende/ men goet hadt gevonden eenighe persoonen van groote qualiteyt in Vranckrijck te interesseren/ende die tot mede-hulpers in dese saecke in te trecken: Waer op den Ambassadeur Langerack was aengeschreven ende hy geauthoriseert om de betalingh van de geheele Schult/ bedragende twaelf mael hondert duysent gulden: te moghen vereeren de summa van tweemael hondert duysent guldens: aennemende tienmael hondert duysent guldens Fransch geldt/ contant/ in betalingh van de geheele summa. Over welck hy Langerack wierdt ghelast met den Prince van Oraigne te correspondeeren. Hoewel de Heer Schaffer verklaerde/ van wegen de Provintie van Stadt Groningen ende Ommelanden, geenen last te hebben om twee hondert duysent gulden te remitteren volghens den voorslagh van Langerack in haer Ho: Mo: Vergaderinghe voorgedragen.

Althans dan/ segh ick/ is door de Heeren Noortwijck, de Kruyt ende Thienhoven den Heer Charnassé serieuselijck weder gerecommandeert de betalinge van de gemelte Vloote, ende daer neffens rondelijck ende vastelijck verklaert/ dat in cas hy de saeck soude willen aennemen te helpen dirigeren/ dat daer op de gewenschte betalinge volghde/ dat hare Ho: Mo: metter daet jegens hem souden betuygen/ dat haer sulcks ten hooghsten aengenaem soude zijn/ ende 't selfde met groote beleeftheyt ende courtosie te sullen erkennen/ doch alsoo sy rapporteerden dat hun dochte/ dat dese generale belofte soo verre niet en penetreerde dat daer van de gewenschte vruchten souden staen te verwachten/ stellende midts dien in bedencken oft hier inne yetwes naders ofte voorders soude zijn te doen; Soo is goet gevonden ende verstaen dat de gemelte Heeren hem Charnassé de voorschreve betalinge noch naerder souden recommanderen/ ende hem toeseggingge doen van

een

een goede somme/ende dat de Griffier van hare Ho: Mo: mede soude gaen/en de hem in't scheyden apart segghen, dat dese somme by hare Ho: Mo: in der selver secreet Register stont begroot, gelijck deselve begroot wierdt midts desen, op vijftigh duysent guldens / ende dat hy deselve soude genieten/ soo wanneer de voorsz betalinge quam te volgen.

De gemelde Heeren zijn daer op by Charnassé gegaen/hem leverende sijn brieven van Recredentie aen den Koninck / als oock aen den Cardinael / ende daer nessens, in een fluweele Beurse ten huyse van den ghemelten Heer van Charnassé op de Tafel door den Griffier Musch laten leggen/ in specie van heele ende halve Goude Ryders de somme van tien duysent guldens/ die haer Ho: Mo: den vijfthienden goet-ghevonden hadden dat aen hem souden worden vereert / doch hy't Gelt na zijn vertreck op de Tafel ghevonden hebbende / had 'tselfde door een van zijne Domestiquen doen te rugge brenghen/ maer 'tselve is volgens zijn begeerte geconverteert in een Goude Lampet ende Becken.

Na de reeckeningh is aende Gedeputeerden vande respective Provintien/die tot de besoigne ghecommitteert waren ghewee ter handen ghestelt een Copie van 't voorsz Tractaet / midtsgaders vande toebehoorende Acten ende andere Instrumenten die de selve ter Vergaderinge van Staten/ ofte op Lant-dagen van hare Heeren principalen souden communiceren / ten eynde by haer Ed: Mo: Respective op de Ratificatie mocht worden gheresolveert/ ende de Resolutie vandien tegens den bestemden tijt ingebracht / sonder dat vanden voorsz Tractate ende by-ghevoeghde stucken Copie uytghesonden ofte gegeven wierden.

Notificatie van het Tractaet is ghedaen aen d'aenwesende Ambassadeurs van Sweden ende Venetien.

Copie is ghesonden aenden Ambassadeur Ioachimi in Engelant, met last om den Coninck aldaer bekent te maecken/ ende te verseeckeren/ dat daer inne niet-weg en was besloten/ dat de Kroone van Groot Bretagnie soude mogen Præjudiceren / ofte raecken / ende sijn Majesteyt daer nessens verseeckeren van hare Ho: Mo: goede wille dienst ende affectie.

Vorders is oock Copie ghesonden aende afghesante Pauw ; om by hem ten dienste vande Lande ghemesnageert te worden / daer ende sulcx deselve nae gelegentheyt van saecken bevinden soude te behooren: Wyders wat belanght de andere Ministers van wegen desen Staet buyten residerende / deselve is sommierlijck den inhoudt vande meergenoemde Alliantie by Missive bekent ghemaeckt om haer daer van te dienen nae ghelegentheyt.

De Heer Prins van Orangie was tot de Handeling seer genegen: Zeeland heeft haer altijt wel by den Oorlog bevonden. d'Andere Provintien bekommerden haer gemeenlijck weynig met saken vande generaliteyt: ende lieten die aenkomen op haer Ordinaris Ghecommitteerde ter Generaliteyt compareerende: ende dese volgden seer het advijs ende goet vinden van den Heer Prince/ dien deur Charnasse in't particulier groote hoope wiert gegeven dat Vranckrijck eyndlijck tot ruptuere tegen Spaignen soude te bewegen zijn. Een saecke die in't eerste aensien scheen aennemelijck ende wenschelijck voor desen Staet: als waer deur men soude moghen hoopen dat eyndlijck eens geheel Nederlandt van

de Spaensche soude konnen werden gesuyvert / ende ten deele aen desen Staet ten deelen aen Vranckrijck accresceren.

Maer in Holland waren verscheyden Leden die dat verder insagen / ende daerom de Handeling met Vranckrijck niet smaeckte : vreesende / als het Oorlog al op het beste ginck : dat endlijck men alhier / in plaets van de Spaensche (die Vranckrijck ende wy te samen gemackelijck konden onder of in bedwanck houden) souden krijgen tot Nageburr het machtich / ende de nu aenwasch van meeste van Nederlandt / seer formidabel Vranckrijck. Immers stont haer niet aen / datmen Vranckrijcks ongelimiteerde interessen soude amplecteren. Hoe ende in wat manier de discreperende leeden spraken / is te sien uyt het volgende.

Alsoo de Heeren Gecommiteeerde van *Dordrecht* ter Vergadering van hare Ed. Groot Mog : van wegen hare Heeren principalen specialijck zijn gelast in de Handeling met den Baron van *Charnacé* te helpen te wege brengen dat het *Landt werde geconserveert in sijne Vryheyt om met die van d'ander sijde te mogen Handelen* in materie van Treves of Vrede, dan, ende soo wanneer sulcx dienstich sal werden bevonden. Item dat de interventie van sijne Majesteyt van Vranckrijck in soodanige Tractaten niet toe en werde gestaen uyt saecke van bedingh of stipulatie, ten ware saecke dat d'Interesten van Hooghgemelte sijne Majesteyt klaer uytghedruckt zijnde men anders mocht bevinden te behooren, verstaende hare Heeren *Principalen de voorsz* Interesten in aller manieren klaer te moeten werden gespecificeert; *Ende in cas* niet tegenstaende alle ernstige debvoiren vande voorsz Heeren Gecommitteerde *de conclusie* by pluraliteyt van stemmen mochte worden gemaeckt op't voorsz subject, dat de voorsz Heeren Gecommitteerde als dan sullen hebben te verklaren in soodanige conclusie niet te konnen bewilligen, midtsgaders van 't advijs der voorsz Stadt *Dordrecht* notule te doen houden, ende Acte daer van te begeeren om de posteriteyt van de intentie van de voorsz Heeren by alle gelegentheyt kondigh te mogen maecken. Ende alsoo op heden den *vier-en-twintighsten February* 1634. in de voorsz saecke tegens intentie van de voorsz Heeren van *Dordrecht* is geconcludeert. Soo ist, dat de voorsz Heeren Gecommitteerde by desen verklaringh doen, als boven is geseyt. Actum den *vier-en-twintighsten February* 1634.

Dewijle de Gedeputeerde der Stadt *Amsterdam* bemercken, dat eenige Leden deser Vergaderingh genegen zijn aen te gaen seker Tractaet by den Heere van *Charnassé* voorgeslaghen ende behandicht op beswaerlijcke Conditien, ende dat 't selve soude strecken tot verminderingh van de *Souvaraniteyt* ende *Vryheyt*, midsgaders tot verbrekinge van vorighe intentien ende Resolutien solemnelijck genomen by de Regiering van Holland ende West-Vrieslandt, daer van de Stadt *Amsterdam* ende andere Steden met haer van een gevoelen zijnde, aensienlijcke leden zijn, damen oock in soodanighe swaerwichtige saecke, die nae 'tgevoelen selfs van de contracterende leden groote Considerațien aen beyde zijden heeft, nu tracht te besluyten by pluraliteyt van eenighe meerder stemmen. Soo verklaren de voorsz Gedeputeerde van *Amsterdam* by expresse last van hare Principalen wel geneghen te zijn tot een goet naerder Tractaet van Alliance, Vrientschap, Correspondentie ende Assistentie mette Kroone van Vranckrijck, *midts dat het geschiede buyten engagement ende verminderinq van de Vryheyt ende Souveraniteyt deser Landen, daer toe voor desen so veel* gedaen

edaen ende geleden is. Ende dat het anderſints veel beter ware extraordinaris by deſe Regeering ſoo veel middelen te vinden als het Gemelte Tractaet aen deſen Staet ſoude toebrengen, liever als het Landt in ſijne *Vryheyt* te præjudiceren. Maer indien alle de voorſz vertooninghen de meerder leden niet en ſouden konnen bewegen. Ende datmen met ſoo præjudiciablen Tractaet ſoude meenen voort te gaen: Soo zijn de voorſz Gedeputeerde van *Amſterdam* oock gelaſt, de andere leden van verscheyden opinie zijnde te inſinueren, dat ſy niet en moghen noch ſullen toeſtaen, ſoo veel in haer is, dat 'tvoorſz Tractaet op den voet boven geroert werde aenghegaen, nochte dat het oock in't vermogen zy van andere leden tegens 'tadvijs van ſoo notable Steden by pluraliteyt te ſluyten in ſaecken die raken de Souvereiniteyt ende het hooghſte geſagh in de Regeeringh: daer in veel minder ſaecken, als in middelen ende conſenten geen overſtemminge en valt. Ende indien 'tſelve des niet tegenſtaende ſoude geſchieden. Soo proteſteren de Gedeputeerde van *Amſterdam* in den Name van hare principalen, *daer aen ofte daer in geen part of deel te willen hebben*, ende dat ſy de *Vryheyt* van't Landt (die den Voor-Ouderen ſoo *dier* geweeſt, ende ons als noch behoorde te weſen) met ſoodanige præjudiciable Tractaten niet en verſtaen in haer Regard te laten verminderen. Inſgelijcks datmen haer niet ſal hebben te imputeren de onghemacken ende verder onheylen. Ende 'tgevolgh die uyt dit engagement vande *Vryheyt* ende *Gerechtigheyt* van't Landt ſullen ſtaen te verwachten. Ende verſoecken hier van Inſertie gedaen te worden in de publijcke Notulen deſer Vergadering, Overgegeven ter Vergaderingh van haer Ed: Groot Mog: by de Gedeputeerde der Stadt *Amſterdam*, den *vier-en-twintighſten February*, 1634.

Met deſe Proteſtatien hebben de Heeren van Rotterdam ende Alckmaer ſich geconformeert: Ende de Heeren Edelen, van Haerlem, Leyden, Goude, Hoorn, Enckhuyſen, ende meer andere Leden, het contrarie geproteſteert, met verklaring indien de voorſz proteſten niet ingetrocken wierden, dat ſy genootſaeckt ſouden zijn daer tegen ſchriftelijck te contraproteſteren.

TRAICTE pour Sept ans faict entre le Roy par le Sieur Baron de *Charnacé* & Meſſieurs les Eſtats des Provinces Unies des Pais bas par leurs Deputés a la Haye le 15. Avril 1634.

LEs Eſtats Generaux des Provinces Unies du Pais bas recognoiſſans avec toute ſorte de *reſpect et gratitude*, les biens faits, faveurs & aſſiſtances qui de temps en temps leur ont eſté departies de la France, & partant deſirans de ſe Procurer par tous moyens poſſibles la continuation & augmentation de la bonne amitié & Alliance dont il a plu au Roy Tres-Chreſtien les honorer & Contribuer en la preſente conſtitution les affaires tout ce qui pourra ſervir a *la grandeur* de la France, bien publiq de la Chreſtienté, & a l'affermiſſement & ſeureté de leur Eſtat, ont deputé a cét effect Meſſieurs le *Comte de Culenbourgh*, Baron de Pallant, Wittem, Werde, Seigneur de Leede, Liendem, Wildemburch, Kentswiller, Lengeldorp, Bachem, Vrechem, etc. *Nicolaes de Bouchorſt*, Seigneur de Noortwijck & Wimmenom, Baillif & grand Maiſtre des levées en Rhijnlant, *Adriaen Pauw* Chevalier Seigneur de Heemſtede, Hoogerſmilde de Rietwijck & Nieuwekerck, Conſeillier & Penſionaire d'Hollande & Weſt-Friſie, *Jean de Knuyt*, Chevalier Seigneur dans le vieux

& nou

& nouveau Vosmer, premier & representant la Noblesse aux Estats de la Comté de Zeelande & Conseiller Ordinaire de son Excellence le Prince d'Orangie, *Adriaen Ploos* Chevalier Seigneur de Oudegein, Tienhoven, & Gein, *Pierre de Walta*, *Guillaume Ripperda*, a Boxbergen, Boculo, & Hengelo, & *Bernard Coenders* a Helpen, pour traiter avec le Sieur *Baron de Charnacé* Conseiller de sa Majesté en son conseil d'Estat & cij devant Ambassadeur en Allemagne: lesquels deputés estans entrés en serieuse Communication avec ledit Sieur de *Charnacé*, ont apres plusieurs conferences en vertu de leurs respectifs pouvoirs cij apres Inserés, Traicté convenu & arresté les Conditions & Articles qui en suivent.

I.

Premierement lesdits Seigneurs Estats Generaux promettent de continuer a faire la guerre per mer & par terre avec toutes leurs forces aux Espagnols & Provinces qui en dependent, sans pourvoir entrer nij entendre a aucun *Traicté de Paix Tresve*, *ny suspension* d'Armes directement ou indirectement les *huict premiers mois* suivans, ny les pouvoir Conclure de *douze mois*; le tout a commencer du premier jour du mois de may prochain.

II.

Sa Majesté promet aussi de ne traitter de *huict mois*, & de ne Conclurre de *douse mois*, avec le Roy d'Espagne aucun accommodement sur les affaires & differens qui sont entre eux & d'employer son pouvoir vers les Ministres de la Couronne de Suede & les Princes confederés en l'Allemagne de faire le mesme.

III.

Lesdits Sieurs Estats Generaux feront publier de rechef & effectuer de bonne foy, quand l'occasion s'en presentera la declaration qu'ils firent l'année *mil six cent trente deux*, pour ceux de la Religion *Catholique Romaine*, dans toutes les Provinces qui s'uniront ou rendront volontairement & sans contrainte a eux: Et pour ceus qui seront pris par la force des armes, d'autant qu'ils n'ont pas le pouvoir d'en resoudre & s'engager sans le consentement des Provinces, Lesdits Seigneurs Estats promettent en consideration des Instances reiterées qu'en a fait le Roy, *d'en faire rapport aux Provinces susdites*, afin qu'il leur plaise adviser quel contentement ils en pourront donner a sa Majesté.

IV.

Et si apres les *douse mois* susdits lesdicts Sieurs Estats Generaux veulent traitter & Conclure paix ou Tresve avec leurs Ennemis, ils ne le pouvront faire durant ce present Traicté *sans intervention* de sa Majesté, & declareront en tel cas a leurs ennemis par escrit que le Traitté qu'ils pourront lors faire avec eux ne pourra prejudicier a celluy cij, lequel ce non obstant demeurera en sa force & valeur, comme aussi sa Majesté vient a Traitter, declarera le mesme.

V.

Et pour ce que lesdits Sieurs Estats Generaux ont quasi seuls soustenu si longues années, une guerre tant sanglante & ruineuse, & la continuent encore contre un tres-puisant Ennemy, sa Majesté promet de leur donner par chacun an de ce Traicté a commencer au jour du date des presentes la somme d'un *million de livres*, outre celuy qu'elle leur a promis par le Traicté fait avec eus le 17. *Iuin* l'an *mil six cent trente* c'esta dire *deux millions* de livres en tout payables de six en six mois, par portions

tions esgales, a commencer les premiers d'Aoust & Fevrier prochain, & leur donne d'avantage la somme *de trois cens mil livres* par chacun an en la façon suivante; c'est a sçavoir, leur entretiendra, quand il en sera requis, un Regiment de gens de pied pareil a celuy du Sieur Mareschal de *Chastillon*, & une Compagnie de Cavallerie ou l'argent de ladite Compagnie a son chois jusques a la Concurrence desdits *trois cens mil livres*, l'un & l'autre aux conditions portées par un escrit a part de mesme date de ce traicté; Et si lesdits Sieurs Estats ne requierent ledit Regiment, sa Majesté ne sera obligée au payement de ladite somme de *trois cens mil livres.*

VI.

Si pendant les années de ce present Traitté lesdicts Seigneurs Estats Generaux viennent a conclurre un Traitté de Paix ou Tresve avec leurs Ennemis, le Roy promet d'en demeurer garant, en sorte que *si puis apres le Roy d'Espagne contrevenoit aux choses promises audit Traitté, ou que sous quelque pretexte que ce peut estre directement il attacquoit lesdits Seigneurs Estats Generaux es Pais, Terres, & places qu'ils possedent ou tiennent au jour de ce present Traicté, en sorte qu'ils rompissent generalement avec le Roy d'Espagne: Le Roy s'oblige des a present de faire le mesme & rompre generalement avec le Roy de Spaigne a guerre ouverte par Mer & par Terre, & de ne pouvair apres faire* Paix ny Tresve que Conjoinctement avec lesdits Seigneurs Estats & de leur consentement.

VII.

Comme en cas pareil, la Paix ou Treve estant unefois conclue, si puis apres le Roy d'Espagne sous quelque pretexte que ce peust estre directement ou indirectement attacquast le Roy és Pays, Terres, & places qu'il tient au jour de ce Traicté en sorte que sa Majesté rompist generalement avec le Roy d'Espagne, lesdits Seigneurs s'obligent des a present de faire le mesme & rompre generalement avec le Roy d'Espagne a guerre ouverte par Mer & par terre, & de ne pouvoir puis apres faire ny Paix ny Treve que conjoinctement, avec le Roy & de son Consentement.

VIII.

Et touchant les Interests du Roy, que le Sieur de Charnassé a donné par escrit & specifié en certains Articles Signés de sa main, dont la Copie Signée des Deputes desdits Seigneurs Estats luy a esté donnée, si sa Majesté venoit a estre attacquée, ou inquietée par le Roy d'Espagne a l'occasion d'iceux, de sorte que sa Majesté rompist generalement, comme dit est; lesdits Seigueurs Estats Generaux sont obligés de rompre & continuer la guerre contre les Espagnols & de ne faire ny Paix ny Treve que conjoinctement avec sa Majesté & de son consentement, comme aussi sa Majeste ne pourra faire ny l'un ny l'autre que conjoinctement avec lesdits Seigneurs Estats & de leur consentement.

IX.

Si l'Empereur Ferdinand Archiduc d'Austriche ou autres Princes de sa maison ou dependans d'Icelle, apres le Traicté de Paix ou Treve faits, sous quelque pretexte que ce soit directement ou indirectement vint a attacquer lesdits Sieurs Estats Generaux es Pais, Terres & places qu'ils tiennent au jour de ce present Traicte, en sorte que lesdits Sieurs Estats Generaux rompissent generalement avec ladite Maison d'Austriche, sa Majeste s'oblige de faire le mesme, & de ne faire puis apres aucun Traicté de Paix ou Tresve que conjoinctement avec lesdits Sieurs Estats & de leur consen-

tement. Comme en cas pareil, si ledict Empereur ou autre Prince ou dependant de la Maison d'Austriche apres le Traicté de Paix ou Treve susdite attaquoient directement ou indirectement sous quelque pretexte que ce soit le Roy, ses Pais Terres & places qu'il tient au jour de ce present Traicté, en sorte que sa Majesté rompist generalement avec eux lesdits Sieurs Estats Generaux s'obligent de faire le mesme & de ne faire puis apres Paix ny Tresve que conjointement avec sa Majesté & de son consentement.

X.

Le present Traicté ne præjudiciera a celuy qui a esté fait cy devant le 17. Iuin de l'an *trante* lequel demeurera en sa force & valeur en toutes les choses qui ne sont Portées en celuy & durera ledict Traité sept anneés a commencer du jour & date des presentes, comme aussi le precedent Traicté de l'an *trante* sera continué pour ledit terme & tenu comme inseré de mot en mot dans le present Traicté, de sorte que lesdits Traittés dureront autant l'un que l'autre, & seront renouvellés & continués apres lesdits sept années, si on y peut entendre de part & d'autre.

XI.

Mais si sa Majesté aime mieux *rompre avec l'Espagne que de fournir le million les trois cens mil livres* a la façon susdite, lesdits Sieurs Estats Generaux s'obligeront de ne traitter avec leurs ennemis que conjoinctement avec le Roy & de son consentement. Comme aussi sa Majesté s'obligera reciproquement *de ne Traiter* avec les Espagnols que conjoinctement avec lesdites Sieurs Estats & de leur consentement & sera deschargé en outre du million qu'il leur a promis par le Traicté de l'an *trante*.

XII.

Et quand il plaira au Roy de rompre avec le Roy d'Espagne, seront prealablement faits partages raisonnables des Conquestes de part & d'autre.

XIII.

Le Traicté sera agreé & ratifié par le Roy & les Estats Generaux selon *la forme* accoustumée & la plus valable qui se pourra desirer dans six semaines ou deux mois, & delivré entre les mains de Ministres de sa Majeste & desdits Sieurs Estats Generaux pour estre accomply & executé selon sa forme & teneur. En foy de quoy nous susdits Baron de *Charnacé*, & Deputés des Estats Generaux avons en vertu de nos pouvoirs signé ces presentes de nostre sein ordinaire & a icelles fait apposer le Cachet de nos armes. Fait a la Haye le 15. jour d'Auril mil six cens Trente quatre.

Articles & Conditions accordées entre le Roy & Messieurs les Estats Generaux des Provinces Unies des Pais bas par les Sieur Baron de Charnacé, *Conseilier de sa Majesté en ses Conseils &c. Et Messieurs les Deputes des Seigneurs Estats Generaux des Provinces Unies des Pais bas, pour la levée et entretien d'un* Regiment de gens de pied *François & d'une* Compagnie de Cavallerie, *en cas qu'il plaise a sa dite Majesté donner ledit Regiment & la dite Compagnie.*

I.

Premierement ledit Regiment sera d'autant de Compagnies, & chaque Compagnie d'autant de Soldats qu'est celuy de Monsieur le Marschal de *Chastillon*, Et la

la Compagnie de Cavallerie de mesme que celles des Sieurs du *May* & *St. Martijn*.

II.

Le Roy payera la levée dudit Regiment & Compagnie, & lesdits Sieurs Estats Generaux leur donneront les Armes, sans en petendre aucun remboursement, Et fourniront des Vaisseaux & de Vivres pour le passage des uns & des autres aussi sans restitution de frais.

III.

Le Roy donnera toutes les charges & Offices dudit Regiment & Compagnie de Cavallerie a la levée, & lors quelles viendront a vacquer sa Majesté en disposera ainsi qu'il luy plaira.

IV.

Si les affaires de la France obligent le Colonel de ramener ledit Regiment & Compaignie de Cavallerie en France, lesdits Sieurs Estats Generaux promettent luy donner toute aide & assistance, ne retenir aucun de ces Soldats, luy fournir de Vaisseaux pour le ramener avec tout ou partie dudit Regiment & Compagnie en tel lieu ou lieux du Royaume qu'il voudra aller; a la charge que l'on payera audits Sieurs Estats ce que peut monter la despense dudit Regiment pendant le temps qui pourroit rester lors du Traicté fait ce jour d'huy & lesdits Vaisseaux seront fournis desdits Sieurs Estats gratuittement au temps requis par ledit Colonel.

V.

Lesdits Sieurs Estats Generaux ne voulans pas traitter plus mal ledit Colonel Capitaines & Officiers dudit Regiment & Compagnie de Cavallerie, que ceux des autres François qui sont a leur Service, & pour se les rendre d'autant plus affectionnes, promettent & s'obligent de leur donner de argent qui viendra de France les mesmes pensions qui ont esté promises au Colonel, Officiers & Capitaines du Regiment de Monsieur le Mareschal *Chastillon*, & des Compagnies de Cavallerie des Sieurs du *May* & de *St. Martin*; dont l'argent sera mis entre les mains dudit Colonel a Paris, ou icij a la *Haye* a son chois, pour estre distribué selon la volonté du Roy; lequel argent sera pris de celuy qui sera payé du Roy pour chaque année au premier terme.

VI.

Le Traicté fait ce jour d'huy entre le Roy & Messieurs les Estats Generaux, par lequel sa Majesté s'obligie d'entretenir ledit Regiment & Compagnie de Cavallerie venant a expirer ou se rompre pour quelque cause que ce soit, en sorte que sa Majesté n'entretient plus ny l'un ny l'autre, lesdits Sieurs Estats Generaux promettent & s'obligent de les entretenir au mesme pied & conditions du plus ancien Regiment & Compaigne de Cavallerie Françoises qu'ils ayent maintenant a leur service, tant pour ce qui est du Colonel, qu' Officiers, Capitaines & Soldats & aussi long temps qu'ils auront des Troupes Françoises a leur Service, sans leur pouvoir rabattre aucunne chose de ce qui se paye maintenant audit Regiment dudit Sieur Mareschal de *Chastillon*, & premiere Compagnie de Compagnie de Cavallerie, si non en cas que lon rabatist a toutes les troupez generalement.

VII.

Le Colonel estant absent pour le Service du Roy, lesdits Sieurs Estats Generaux ne

ne pourront retenir ses gages ou appointements quelques Placards ou Ordonnances qu'ils ayent faittes ou puissent faire cy apres a l'encontre.

VIIJ.

Lesdits Sieurs Estats promettent derepartir ledit Regiment & Compagnie de Cavallerie, tant pour le payement des Soldats que des Officiers crées en la premiere levée, dont le nombre & la paye ne seront diminués, sur les Provinces, *qui les* agreront, & dont ils seront acceptés, qui les payeront des le mois que sa Majesté ne les entretiendra plus sans pouvoir laisser plus d'un mois en arriere.

IX.

Et encores que lesdits Sieurs Estats Generaux entretiennent lors, comme dit est le susdit Regiment & Compagnie de Cavallerie & qu'ils dependent lors *immediatement* d'eux, ils promettent neantmoins que toutes fois & quantes *que ledit Colonel* voudra ramener ledit Regiment en France, lesdits Sieurs Estats Generaux *luy* en donneront la permission sans aucun delay, payeront effectivement tout ce qui leur sera deub, leur donnant un mois de gaiges, & fourniront incontinent des Vaisseaux a leurs despens pour les mener en tels lieux de la France que ledit Colonel desirera; Ce qui s'entend ainsi, si ledit Regiment venoit a estre licentié.

X.

Si sa Majestè ne peut estre induite a entretenir ladite *Compagnie de Cavallerie* avec le Regiment, les conditions cy dessus inserées ne laisseront pas d'avoir lieu pour le Regiment seul, sans que le manquement de la susdite Compagnie en puisse empescher l'effect. Ainsi Fait a la Haye par nous soubsignes le 15. Auril 1634. Ainsi signe. *Hercules de Charnascé, Floris Comte de Kulenborg, Nicolaes de Bouckhorst, Adriaen Pauw, Jean de Knuyt, Adriaen Ploos, W. Ripperda, B. Coenders de Helpen.*

Estats & departement de la somme de vingt un mil cinq cens livres reservée & Stipulée par le Traicté de l'Alliance Conclue aujourd'huy pour les hauts Officiers & Capitaines d'un nouveau Regiment & Compagnie de Cavallerie nouvelle a lever & autres Officiers cy apres nommés par forme d'augmentation de pension & appointement extraordinaire des deniers que sa Majesté fournit a aux Sieurs Estats Generaux en vertu dudict Traicté.

Premierement.

AU Colonel du Nouveau Regiment	*deux mille livres.*
Au Lieutenant Colonel du Nouveau Regiment	*mille livres.*
Au Sergeant Major du Nouveau Regiment	*cinq cent L.*
Aux xiiij. Capitaines du Nouveau Regiment chascun	*cinq cent L.*
Au Capitaine de la Compagnie de Cavallerie nouvelle	*mille L.*
Au Seigneur Duc de Boillon pension de Colonel	*deux mille L.*
Au mesme comme Capitaine de Cavallerie	*mille L.*

Au

Au Mareschal de Chastillon Capitaine d'une Compagnie de Cavallerie *mille livres.*
Au Vicomte de Machaut Capn. d'une Compag. de Cavallerie *mille L.*
Au Sr. Fontaine Capit. d'une Compagnie de Cavallerie *mille L.*
Au Sr. Mormont Capitaine d'une Compàgnie Cavallerie *mille L.*
A Monsr. de la Force Capit. d'une Compagnie Cavallerie *mille L.*
Aux quatre Capitains derniers du Regiment de Monsieur de Candale chascun. *cinq cent. L.*

Et les pensions & appoinctements susdits du Colonel & autres Officiers & Capitaines du Nouveau Regiment & du Capitaine de la Compagnie de Cavallerie nouvelle seront mis ainsi qu'il est porté par le Traicté, mais les pensions & appointements du Duc de *Bouillon*, & des autres Capitaines de Cavallerie, susmentionés seront mis entre les mains du Seigneur Ambassadeur du Roy Treschrestien ici ou en France a son choix. Faict & arresté a la *Haye* le quinze d'Avril 1634. Ainsi signé *Hercules de Charnacé, Floris Comte de Culenburch, Nicolaes de Bouckhorst, Jean de Knuyt, Adriaen Ploos, Wilhelm Ripperda, B. Coenders de Helpen.*

ARTICLES Contenans les Interests que le Roy a à demesler avec le Roy d'Espagne, lesquels ont esté mis ce jourd'huy es mains des Messieurs les Estats Generaux par le Sieur de Charnasse *& dont la presente Copie luy a esté rendue par nous sus nommés Deputes desdits Sieurs Estats, signe de nostre main, afin qu'il ny puisse estre fait variation de part ny d'autres.*

I.

P*Remierement*: Que la Paix faitte cy devant pour terminer les differents survenus en Italie sur le sujet de la succession de *Mantoue* demeure en son entier, selon les Articles qui ont esté Arrestés entre le deux Couronnes de France & d'Espagne, & l'Empereur Ferdinand deuxiesme de ce nom.

II.

Que le Roy ne pourra estre troublé nij molesté en la paisible possession de l'acquisition de *Pignerol* & ses dependances, non plus qu'aux autres lieux, qu'il y possede.

III.

Que les *Grisons* soient maintenus en la livre jouissance des droits de Souverainité qui leur appartient sur la *Valteline*, conformement a ce qui a esté declaré par le Traicté de *Monson*.

IV.

Que le Roy d'Espaigne n'assistera point *le Duc de Loiraine* contra la foy des Traités que le Roy a faict avec luy, comme fondés sur de raisons tres justes & raisonnables.

V.

Que le Roy d'Espagne n'assistera point ceux qui voudroient attaquer les Estats du Roy, sous quelque pretexte que ce peust estre. Fait a la *Haye* le 15. Avril 1634.

Declaration que le Traitté de Paix ou Treve avec l'Ennemy se fera dans les Provinces Unies.

SUr ce qui a esté convenu entre le Sieur *Baron de Charnacé* au nom de Roy Tres-chrestien & les Deputés des Sieurs Estats des Provinces Unies par les 6.7.8.9. & unxiesme Articles du Traitte Conclud au jourd'huy, *Que nul Traitté de Paix ou Tresve ne se pourra faire apres la rupture commune avec les Ennemis que conjointement & d'un commun consentement*, il est convenu & declaré de part & d'autre, qu'au cas qu'on viene a Traitter, le Roy sera prié d'avoir agreable que le Traitté se fasse sur le lieu qui sera choisi par lesdits Sieurs Estats dans les Provinces Unies, pour plusieurs raisons qui ont esté representées audit Sieur de *Charnacé*, auquel lieu les Ambassadeurs & Ministres du Roy desdits Estats se trouveront avec ceux qui seront Deputés de la part des Ennemis, & si le Roy ne le trouvoit bon, dont *la Declaration* de sa Majeste sera faitte par Escrit avec la Ratification du present Traitte, qu'en tel cas le mot *conjointement* sera tenu comme non inseré dans le Traitté susdit, & demeurera seulement le mot *sans consentement*. Et auront cet Article & la Declaration du Roy qui en ensuivra la mesme force & valeur que les autres du present Traitté. Ainsi Fait a la *Haye* le 15 Auril l'an. 1634.

Hier na volghde 't pouvoir voor den Heer Charnassé in date [illegible] January 1633. ende dat voor die van haere [illegible] in date den vierden April 1634.

En foy de quoy nous dessus dits Baron de *Charnassé* & Deputes des Estats Generaux cij devant nommes avous en vertu de nos pouvoirs signé ces presents de nos seigns Ordinaires & a icelles fait apposer le Cachet de nos Armes a la *Haye* le 15. Auril 1634. Signé *H. de Charnassé. F. de Culenborgh. N. de [illegible]. A. Pauw. I. de Knuyt. A. Ploos. P. Walta. W. Ripperda. R. [illegible].*

Den een-en-twintichsten Mey de Heere van Thienhoven [illegible] presiderende / heeft haer Ho: Mo: ter presentie van zijn Excellentie in bedencken gegeven oft deselven niet en souden [illegible] / van de [illegible] vereyschte / dat de Ratificatie / gevolcht op het Tractaet met de Heer Charnassé gesloten / naer Vranckrijck overgebracht wierde / ende aen zijne Majesteyt gelevert door eenighe Extraordinaris Ambassadeurs / ende [illegible] de betalinge vande ter mijnen vande [illegible] / die [illegible] vervallen / Waer op by de Provintien van Gelderlandt Zeelant, Utrecht, Vrieslant ende Overyssel, (Stadt ende Landen absent zijnde) is verklaert / dat sulx soude behooren te gheschieden in aller ijle / ende dat de Instructie [illegible] als oock tot andere pointen noodich soude beraemt / [illegible] worden / door de Heeren hare Ho: Mo: Gedeputeerden tot de saken van Ugher ende andersints by Resolutie vande vijfthienden geauthoriseert / ende zijn tot de voorschreven Ambassade voorgheslagen ende versocht / de Heeren van Heemstede ende de Knuyt de Heeren van Hollandt hebben ghetoont haer ongenoeghen om dat even den vorigen dagh de vergaderingh was gescheyden / sonder dat aen deselve eenighe openingh van dese besendinghe was gedaen / ende daerom tot verscheyden malen aengemaent zijnde om haer met d'andere Provintien

ninsen hier in willen conformeren / hebben versocht / dat dit geheelen stuck door eenen korten tijt macht worden uytgestelt om 't self de onder tusschen inden haren breeder te mogen Communiceren / als zijnde een saecke van groote importantie / ende dat sy hun declaratie alsdan souden inbrengen welcken tijt hun vergunt is; ende hebben eenighe Provincien verklaert / dat sy voorganck van soodanighe breeder Communicatien in voorvallende saecken / sy oock dese ende diergelijcke saecken van Importantie inden haren wilden souden Communiceren. Ende is den Griffier by voorganck vanden voorschreven Ambassade gelast / dat hy d'Instructie soude depescheren / oock alle nodige depesches klaer maecken. Die van Hollandt merckten wel dat dese besendinge den wegh was om desen Staet noch naerder met Vranckrijck t'engageren: ende hebben daerom in sulckx ongeern gesien.

's Anderendaechs is by den Heer van Swartsenburgh ter Vergaderinge presiderende ghevordert de voortganck vande besendinge.

Aen d'Ambassadeurs / sullende vertrecken / gaf de Heer Prins een memorie met zijn eygen hant gheschreven, van inhout dat hem dachte dat voor alle dingen noodich was door alle moghelijcke middelen den Coninck te raden ende te engageren tot openbare rupture tegens Spaignen / met verseeckering datmen van hier tot bevorderingen vande Fransche Entrepasses soude doen soodanige diversie als de Coninck selfs soude oordeelen best te zijn: Jae selfs indien hy ondernam Duynkercken ofte Grevelingen aen te tasten / ende tot dien eynde begeerde assistentie van hier / dat men hem soude senden thien of twaelf duysent Man te voet ende twee of drie duysent Peerden / het geschut na advenant. Ende dat de overige Troupes van desen Staet ontrent tien duysent te Voet ende vijftigh Compagnien te Peerdt / souden worden gheemployeert om te vallen in Brabant of tot een belegeringh van Breda, tot meerder diversie vande Vyandt. Soo den Koninck niet wilde breecken / soudemen pooghen van hem te trecken soo grooten secours als moghelijck was. Ende indien hy den Prince wilde assisteren met twee a drie duysent Peerden / ende een goet Corpus van Infanterie / ende met een considerabel Leger advanceren tot op de Frontieren van Nederlant / soo soudemen van hier voornemen een van dese drie desseyns / of Namen / of Antwerpen ende andere plaetsen in Brabant of Duynkercken in Vlaenderen attacqueren. Aengaende Namen soo soude het Secours vande Koninck konnen by den Prins komen daer ontrent / want drie duysent Peerden met ses of seven duysent Man te voet ende eenighe Veltstucken boven het beloofde Regiment van Charnassé, soude niet konnen belet worden haer Passage te nemen door Luxenborgh, wanneer des Princen Leger soude zijn ontrent Namen.

Ende soude noodich zijn den precijsen dach tot sulcx te noemen. Het Fransche Secours soude oock kunnen nemen haer wech na de Moesel: d'Infanterie sich embarqueerende ende tot Rhijnbercq af varende / de Cavallerye deur 't Lant van Gulick passeerende op Rhijnbercq ofte Roermonde, ende om sulcx te faciliteren soude de Staetische Cavallerye haer te gemoet gaen tot aen de Moesel.

Antwerpen belegert wordende / konde de conjunctie van secours desgelijcx geschieden

geschieden op een vande selve manieren. Aengaende Vlaenderen moet men weten of het secours soude konnen komen tot aen Dixmuyden, alwaer de macht van desen Staet 'tselve soude konnen tegengaen ende vinden: mits dat de overige Fransche macht sich vertoonde op de Frontueren van Nederlant. Van Dixmuyden kondemen gesamentlijck marcheren tot voor Duynkercken, ende sulckx ghenomen hebbende/ na Greveling, welck Grevelingh genomen hebbende men soude geven aenden Koninck. Soude 'tselve secours niet konnen komen tot aen Dixmuyden, soo mocht het komen tot ontrent Duynkercken alwaert Leger van desen Staet mocht komen ter Zee/ welckens behuquement soude werden ghefacilliteert door de Francen.

Ende ghelijck in Vranckrijck verscheyden andere Propositien souden konnen worden gedaen/ begeerde dat d'Ambassadeurs sulckx in tijts wilde overschrijven. Hy begeerde oock dat d'Ambassadeurs ghekomen tot *Parijs* door den Heer Charnasse een bequaem Persoon souden willen senden om te recognosceren de Stadt ende situatie van Duynkercken oock de wegen tot aen Dixmuyden, ende van daer tot aen Brugge.

Hier na volgen haer andere Instructien.

Instructie, vande Hooge Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, voor de Edele ghestrenge, ende Hoogh-geleerde Heeren, Adriaen Pauw, *Ridder, Heere van* Heemstede *ende* Hoogersmilde, *Ambachts Heere van* Riedtwijck *ende* Nieuwerkerck, *Raedt Pensionaris van* Hollandt *ende* West-Vrieslant, *ende* Johan de Knuyt *Ridder, Heere in* Oude ende Nieuwe Vosmar, *eerste ende representeerende den Adel in de Staten 's Lants van Zeelant, ende Raedt Ordinaris van sijn Excellentie den Prince van* Oragnien, *als Extraordinaris Ambassadeurs van hare Ho: Mog: aen den Coninck van Vranckrijck ende Navarre, van't gunt deselve by den Hooghst-gemelte Coninck sullen Tracteren, Negotieren ende verrichten.*

1.

IN ghevolghe van de Resolutien by hare Ho: Mog: aengaende d'Extraordinaris Ambassade naer Vranckrijck ghenomen, sullen de voornoemde Heeren Ambassadeurs haer metten eersten ende in aller diligentie derwaerts begeven, nemende haer reyse over Zee op *Calis* ofte *Diepen*, naer ghelegentheyt van Wint ende weder, ende voorts te Lande naer *Parijs*, indien den Coninck daer, ofte daer ontrent soude mogen wesen, ofte andersints ter plaetse, daer sijne Majesteyt ende het Hoff sal sijn aen te treffen.

2.

Ende sullen terstont naer haer aenkomste audientie by den Koninck versoecken, ende naer overleveringe van de brieven van Credentie ende recommandatie van haer Ho: Mo: ende van sijne Excellentie den Heere Prince van Orangien, sijne Majesteyt Proponeren het naervolgende.

Dat

3.

Dat haer Ho:Mo: boven alle Coninckklijcke Faveuren ende weldaden, die de selve tot Conservatie ende verseeckeringe van haren Staet, ende welstandt van hare Ingesetenen lange Iaren, soo by het leven van Koninck *Hendrick de Groot*, sijne Majesteyts Heere ende Vader onsterffelijcker memorie, als gedurende sijne Majesteyts loffelijcke Regieringe, overvloedigh hebben ontfangen, daer voor haer Ho: Mo: sijne Hooghstgemelte Majesteyt *nimmermeer genoughsaem kunnen dancken*, haer met een groote ende extraordinaire weldaedt van nieuws hebben ghevonden geobligeert, door dien het sijne Majesteyt gelieft heeft, aen haer te senden den Heere Baron *de Charnassé*, ende door middel van den selven haer Ho: Mo: te vereeren mette continuatie ende vermeerderinge van sijn Koninckklijcke alliantie, ende secoursen, die haer Ho: Mo: altijdts in de hooghste estime hebben gehouden.

4.

Ende oversulcks hare Ho: Mo: om hare danckbaerheyt opentlijck, voor alle de werelt, ende voornamentlijck aen sijne Majesteyt te betoonen, goetgevonden hebben, de voorgedachte Ambassadeurs aen sijne Majesteyt extraordinaris af te senden, omme deselve ten hooghsten te bedancken, voor de sonderlinge groote eere, ende Koninckklijcke gunst, hare Ho: Mo: mette vernieuwinghe, vermeerderinghe, ende versterckinge van het naerder Tractaet van alliantie metten voornoemden Heere van *Charnassé* in den Name van sijne Majesteyt gesloten, aenghedaen ende bewesen, als bekennende 'tselve te strecken, voor eerst tot *eeuwige lof* ende reputatie van sijne Majesteyt, om dat deselve gelieft heeft de *rechtvaerdigheyt vande wapenen* van desen Staet daer door te publiceren ende te maintineren, ende vorder, tot sekerheyt vande Vereenighde Provincien, ende der selver subsistentie, tegen het groot geweldt van hare vyanden, midtsgaders soulagement, ende couragement van hare Ondersaten.

5.

Waer voor, als mede voor sijne Majesteyts geduriaghe ende continuele weldaden, hare Ho: Mo: aen sijne Hooghstgemelte Majesteyt ende desselfs Rijcken, met alle sooiten van danckbaerheyt, respect, ende dienstwilligheyt altijdts geobligeert sullen blijven, wenschende tot dien eynde, sijne Majesteyts vermeerderinghe, van alle voorspoet, ende geluck in sijne Koninckklijcke Regeeringhe ende een langhdurigh leven, ende dienvolghende dat hare Ho: Mo: het geluck ende occasie moghen hebben, om sijne Majesteyt metter daet te doen blijcken, hoe seer deselve geneghen zijn, sijne Majesteyt ende desselfs Rijcken, te believen ende dienst te doen.

6.

Sullen vorder de voornoemde Heeren Ambassadeurs verklaren, dat hare Ho: Mo: meergemelte Tractaet, metten Heere van *Charnasse*, door hare Ho: Mo: Gecommitteerde, op aggregatie gemaeckt, niet alleen voor seer aengenaem hebben gehouden, maer oock naer deliberatie, met volle resolutien geapprobeert, ende omme hare promptitude te betoonen, de voornoemde Ambassadeurs gelast, der selver ratificatie met behoorlijck respect, sijne Majesteyt te offeren, ende te versoecken, dat sijne Majesteyts goede geliefte zy, de voorsz ratificatie te doen accepteren, ende daer teghens deselve te laten overleveren, sijne Koninckklijcke aggreatie, ende voorts hare Ho: Mo: het volkomen effect van't selve Tractaet, in alle sijne leden te laten presteren ende

ende genieten, gelijck hare Ho: Mo: van hare zijde t'eenemael willigh ende bereydt zijn, ende van de Koninckclijcke gunst, ende over de geheele werelt gerenommeerde rechtvaerdigheyt van sijne Majesteyt vertrouwen ende verwachten.

7.

Dat mede de voornoemde Heeren Ambassadeurs noch andere saecken, sijne Majesteyt hebben te proponeren, ende sullen midts dien, nevens bedanckinge voor d'eerste favorable audientie bidden, dat sy hier naer noch d'eere moghen hebben, omme aen sijne Majesteyt selfs haer nader last te openen, ende middeler tijdt deselve voor aengenaem gelieven te houden, eenige Heeren van sijnen Raedt te committeren, omme de voorsz Tractaten ende aggreatien, te oversien, ende te verwisselen, ende vervolgens openinge te ontfangen van eenige saecken die de voornoemde Ambassadeurs is bevel zijn gegeven.

8.

Ende sullen met eenen aen sijne Majesteyt doen d'officieuse recommandatien, van sijne Hoog-gemelte Excellentie, met presentatie van dessels dienst, ende volle genegentheyt in alle 'tgene sijne Hooghstgemelte Majesteyt aengenaem soude wesen.

9.

Naer d'eerste audientie by den Koninck, sullen de voornoemde Heeren Ambassadeurs, audientie versoecken aen de Coninginne *Regnante*, ende hare Majesteyt naer overleveringe van hare Brieven, doen behoorlijcke *danck-legginghe, ende* geluckwenschinge, ende vorders hare Majesteyt bidden, om de continuatie van hare Koninckclijcke gunste ende weldadigheyt, die hare Ho: Mo: in verscheyden occasien hebben bespeurt, ende genoten, ende insonderheyt, dat haer believe de Staet van de Vereenighde Nederlanden aen den Koninck ten besten te recommanderen, ende dat de voornoemde Ambassadeurs, op haer aenbrengen, goede ende favorable declaratie mogen bekomen. Gelijck sy mede aen hare Majesteyt van wegen sijn Excellentie de gewoonlijcke eerbiedigheyt, ende complimenten sullen doen.

10.

Sullen vervolgens mede audientie versoecken, by den Heere Cardinael *de Richelieu*, ende naer behoorlijcke complimenten, van weghen haer Ho: Mo: ende sijn Excellentie verklaren, dat haer Ho: Mo: wetende de Hooghwijse ende geluckige directie, die deselvige ter eeren, ten dienste, ende tot welvaren van zijne Majesteyt, dessels Rijcken, ende geallieerden, ende namentlijck oock van den Staet van hare Ho: Mo: vele Jaren herwaerts heeft gecontribueert, waer door sijne Hooghstgemelte Majesteyt tegens sijne vyanden aen alle kanten victorieux ende *formidabel* is geworden ende by sijne vrienden ende geallieerden in de hoogste *estime* ende *respect* gekomen, oock gantschelijck gelooven ende vertrouwen dat sijn Ed: is geweest de principaelste autheur ende beleyder vande nieuwe ende nader alliantie tusschen sijne Hooghstgedachte Majesteyt ende haer Ho: Mo: door middel van den Heere Baron van *Charnassé* getracteert, ende sy over sulcks gelast te zijn sijn E: voor de continuele gunste ende Officien aen den Staet van hare Ho: Mo: ende namentlijck by 't besluyt van't voornoemde Tractaet, jongstelijck bewesen, ten hooghsten te bedancken, ende te versekeren, dat haer Ho: Mo: aen den Koninck, ende vervolghens aen sijn E: haer daer voor altijdt sullen verbonden houden, om met alle soorten van respect, danckbaerheyt, ende dienstwilligheyt 'tselve aen sijn Hooghstghemelte Majesteyt t'erkennen, ende aen sijn E: naer vermogen te meriteren.

D::

11.

Dat de voornoemde Ambassadeurs dienvolgende gelast zijn, te offereren, d'aggreatie van't meerghemelde Tractaet, by hare Ho: Mo: naer deliberatie promptelijck ende ten vollen gedaen, mitsgaders te versoecken, ende over te nemen d'aggreatie van sijne Majesteyt, die hare Ho: Mo: vertrouwen, dat by sijn E: credijt ende hooghwijs beleyt, soo wel, als de last tottet Tractaet selver, sal wesen geprocureert, ende daer mede de vrundtschap van hare Ho: Mo: ende der selver danckbaerheyt tegen sijn E: sullen werden verdubbelt, ende daer en boven dat sijn E: gelieve de handt te bieden, ende te wege te brengen, ten eynde het effect van't voorsz Tractaet, by hare Ho: Mo: in allen deelen moge genooten worden, gelijck deselve van hare sijde, in geen gebreke sullen wesen. Ende na de overnemingo, ende de wisselinghe van de respective aggreatien, syluyden vorder gelast zijn, aen sijn E: in confidentie te openen, de sincere Intentien van hare Ho: Mo: tot vermeerderinghe van de eere ende glorie van den Koninck, ende sijn E: eeuwige lof, ende hooghste reputatie, midtsgaders ten besten van de Staet, der Vereenighde Provincien.

12.

Ende sullen met eenen sijn E: serieuselijck recommanderen, ende versoecken, dat sy in hare Negociatien, met spoedige besoignes, korte ende favorable expeditie, mogen worden bejegent, soo, om dat den dienst van sijne Majesteyt ende hare Ho: Mo: daer aen sonderlinge is geleghen, als mede om de Ampten, die de voornoemde Ambassadeurs respectivelijck in desen Staet bedienen, wes halven der selver presentie, ende diensten hier te Lande worden gerequireert.

13.

Gelijcke Complimenten, Officien, ende devoiren sullen de voornoemde Heeren Ambassadeurs na hare eerste Audientie, van wegen hare Ho: Mo: ende sijn Excellentie na voorgaende Communicatie, ende goetvinden van den Heere Cardinael, doen, by de Princen van den bloede, andere Princen ende Personagien te Hove wesende, ende insonderheyt aen de principaelste Raden van sijne Majesteyt, ten eynde hare besoignen ten eersten by der handt genomen, geaccelereert, ende op't spoedighste afgedien mogen worden.

14.

Ende sullen alomme, als oock by d'Ambassadeurs van andere Koningen, Princen, ende Republijcque, die aen haer de Visiten ende aen welcke syluyden wederom de Contra-visiten sullen doen, te kennen geven, ende laten verluyden, gekomen ende gelast te wesen, omme den Koninck voor de nader gemaeckte alliancie te bedancken, d'aggreatie van hare Ho: Mo: te presenteren, ende die van sijne Majesteyt te versoecken, ende met respect over te nemen, ende d'effecten van deselvige alliantie te presteren, ende *reciproce* te genieten.

15.

Soo haest de voornoemde Ambassadeurs in besoigne sullen konnen komen, om de aggreatie van hare Ho: Mo: te presenteren, ende van den Koninck weder over te nemen, sullen deselve sorghvuldigh letten, dat in het Tractaet *geen veranderinge* gedaen, nochte yets bygevoeght, ofte uytgelaten werde. Dat mede d'aggreatie van den Koninck moghe hebben sijn volkomen leden, soo in de forme als in de materie, ende dat die gelijckelijck, ende tegen den anderen op eenen tijdt, mogen werden overgenomen,

nomen, ende verwisselt, 't en ware nochtans *omme het respect van den Konink* wierde begeert, dat eerst d'aggreatie van hare Ho: Mo: ende twee of drie daghen daer na die van den Koninck soude overgelevert worden, daer in sy haer in sulcken gevalle sullen mogen voegen; midts d'aggreatie van sijne Majesteyt haer al voren in forme, ofte by Copye authentijcq werde vertoont, ende belofte gedaen, dat in eenige korte dagen daer na, haer d'origenele sal behandight worden.

16.

Sullen mede urgeren dat niet alleen het principale Tractaet, maer oock de particuliere articulen daer toe behoorende ende relatijf, uytbesondert d'Acte van belofte, van den Heere van *Charnasse*, aengaende de betalinge van de *gesoncken Schepen* ende Vlote van den Lieutenant Admirael *Haultin*, te samen in een Instrument, ofte anderſints in twee Instrumenten, in behoorlijcke forme moghen werden geaggreert, ende haerluyden overgelevert, ende haer tot dien eynde dienen, van de tweederley Instrumenten, van aggreatie haer mede gegeven. Ende in gevalle op het particuliere artijckel explicatoir van't woordt *conjoinctement*, ende op d'aggreatie van't selve, difficulteyt soude moghen vallen, sullen dien aengaende versoecken expresse ende schriftelijcke declaratie van den Koninck, omme haer Ho: Mo: te moghen dienen, ende geen andere veranderinge, byvoeginge ofte uytlatinge, in't voorsz Tractaet ofte restrictien in d'approbatie van sijne Majesteyt mogen toestaen, aen, ofte over nemen, ende als daer op soude werden geurgeert, ofte daer by gepersisteert, *hare Ho: Mo*: daer van verwittigen, omme der selver last dien aengaende, al voren te ontfangen.

17.

De overneminghe ende wisselinge van de respective aggreatien, van wedersijden, tot genoegen gedaen wesende, sullen de voornoemde Ambassadeurs preparatorie aen den Heer Cardinael *de Richelieu*, ende in hare tweede audientie aen den Koninck formelijck openen, haer nader last, in manieren hier navolgende.

18.

Dat hare Ho: Mo: willende gebruycken, jeghens sijne Majesteyt het *respect* ende Confidentie, mitsgaders alle goede *trouwe*, die sy deselve *schuldigh* zijn, haer gelast hebben sijne Majesteyt te representeren, dat in de handelinge die hare Ho: Mo: in den voorleden Iare van hare vyanden is aengeboden, ende door Commissarisen van wedersijden geentameert, klaerlijck is vernomen, d'intentie van den vyandt geweest te zijn, hare Ho: Mo: van sijne Majesteyt, ende des selfs Rijcken *te separeren*, ende *te verwreemden*, ende hare Ho: Mo: eenige ruste, ende stilstandt aen te bieden, om te beter gelegentheyt te mogen hebben haer quaedt voornemen tegen sijn Hooghstgemelte Majesteyt ende desselfs Koninckrijcken in't werck te stellen, ende deselve van alle kanten het Oorloge aen te doen.

19.

Dat daeromme d'Officien van sijne Majesteyts Ministers, die hare Ho: Mo: met behoorlijcke respect hebben aengenomen, by de Commissarisen van de vyanden, met *soodanige passie* doorgaens sijn tegen gesproken, dat sy haer *ingenomen haet* niet hebben konnen verbergen, ende opentlijck te kennen gegeven, dat sy eer langhe occasie meenden te vinden, omme haer aen sijne Majesteyt te wreecken, 't welck sy by voortganck van't Tractaet met hare Ho: Mo: vermeynden te konnen executeren, ende te wege te brengen, tot nadeel ende verderf, van sijne Majesteyts Rijcken ende Ondersaten.

Waer

20.

Waer tegen de Commissarisen van hare Ho: Mo: rondelijck ende tot meermalen verklaert hebben, dat deselve om geene respecten ofte consideratien ter werelt, nochte immermeer soo ondanckbaer souden wesen, van te vergeten de menighvuldige weldaden, die dese Staet van sijne Majesteyt ende dessels KoninckIijcke predecesseurs, tot hare behoudenis ende maintinement, lange Iaren heeft genoten, ende mits dien in allen gevalle, het zy van Oorloge, Peys, ofte Trefves, haer onveranderlijck souden houden, ende blijven by de vrientschappen ende allianties, met sijne Majesteyt gecontracteert, ende in gevolge van deselve sijne Hooghstgemelte Majesteyt ende dessels Rijcken, tegen haer vyanden, na hare uytterste vermogen dienst soecken te doen, ende dat 'tselve by voortganck van't aengeboden Tractaet expressselijck ende schriftelijck souden declareren, dat daer op genoughsaem vermerckt is, 'tselve eenige veranderinge ende verkoelinge in't gemoedt van de Commissarisen van de vyanden veroorsaeckt te hebben, sulcks hare Ho: Mo: de voorsz ende andere quade *menees* bespeurende, ende prefererende den Hooghwijsen Raedt ende Koninckliijcke aenbiedinge van sijne Majesteyt de voorsz Handelinge hebben afghebroken, ende de Commissarisen van de vyanden (die versochten als noch te continueren) naer *Brussel* laten weder keeren.

21.

Ende alsoo daer uyt ende uyt meer andere saecken, eenighe Iaren herwaerts, in de Spaensche Nederlanden ende elders gepasseert, de heele wereldt is gebleken ende kondtbaer geworden, dat de Spanjaerden ende hare adherenten, een *onversoenlijcken haet*, tegens sijn Hooghstgedachte Majesteyt, sijne Rijcken, ende Ondersaten hebben opgenomen ende gedragen, daer tegen Godt Almachtig sijne Majesteyt met geluck, victorien, ende wijdtberoemde reputatie, mitsgaders met groote macht ende authoriteyt binnen ende buyten sijne Rijcken, heeft gezegent; ende Heerschappije verleent, over soodanige Natie, welcke *geen angelijck kan, ofte behoeft te lijden.* Maer onder hare Koningen, Hooghloffelijcke Voorsaten van sijne Majesteyt met onsterffelijcke lof ende heroicque couragie, haet van diergelijcke menees ende dreyghementen, heeft weten te resenteren, ende hare vyanden daer van doen penitreren.

22.

Dat mits dien hare Ho: Mo: sijne Majesteyt in sijne Hooghwijse, ende Koninckliijcke consideratie, te bedencken hebben willen geven, of den *tijdt*, *occasien*, ende alderhande *occurentien* in Europa, sijne Majesteyt yegenwoordigh niet inviteren, ende souden konnen doen resolveren, om mette machten die in Duytslandt op de been zijn, ende die hare Ho: Mo: van hare sijde gaerne daer by sullen brenghen, het *Oorloge* aen te nemen, teghen de gene *die envieux zijnde van de grootheyt van sijne Majesteyt* door d'oppressie vande ruine van sijne geallieerde, alleen op den tijdt ende occasie wachten, van sijne Majesteyt in sijne Rijcken, het Oorloghe aen te doen, ende daer door hare pretense desseynen, ende langh-geprojecteerde Monarchie in Europa te promoveren ende te stabileren.

23.

Ende dat door 'tselve middel sijn Hooghgemelde Majesteyt de *ruste ende sekerheyt* voor de gantsche Christenheyt, gedurige welstandt voor sijne Rijcken, soulagement voor sijne geallieerde, ende voor sijne Koninckliijcke persoon, een eeuwighe lof ende roem

roem, soude procureren, ende onfeylbaerlijck obtineren, doende een saeck, die *Godt ende alle de werelt*, ten hooghsten aengenaem soude wesen.

24.

Ende om hier toe sijne Majesteyt te beter te bewegen, sullen de voornoemde Ambassadeurs vertoonen de *vigeur* ende *Jaren*, daer inne deselve door Godes zegeninge altans is, het geluck ende victorien, die sijne Majesteyt in alle sijne voornemen ende expeditien zijn gevolght, de groote wijsheyt ende over geheel Europa gherenommeerde ervarentheyt, van sijne Majesteyts *principaelste Minister*; Midsgaders de groote menighte van Cavalliers ende geexerceerde Capiteynen ende Soldaten, die sijne Majesteyt in sijne Rijcken heeft, ende door de heroicque couragie van sijne Majesteyt beter als eenige Natien zijn geexerceert ende gediscipsineert, ende dat voor al den naem, grootheyt, ende prosperiteyt van sijne Majesteyt alomme formidabel zijn.

25.

Daer-en-boven dat de saecke van Duytslandt door de wapenen van de Kroone van Sweden, ende voornaemste Keur-Vorsten ende Standen van Duytslandt, soo verre zijn gebracht, dat het huys van *Oostenrijck in merckelijcke decadentie* is gekomen, ende soude konnen tot reden, ende Duytslandt in sijn vorighe standt, gebracht worden, indien sijne Majesteyt sijne wapenen opentlijck by de goede parthije geliefde te voegen, daer mede deselve oock sijn Frontieren niet alleen soude konnen versekeren, ende dilateren, maer oock soodanigen voet in Duytslandt nemen, ende houden die tot vermeerderinge van sijne Majesteyts grootheyt ende tot een *contrepoix van d'ambitieuse desseynen*, van't Huys *Oostenrijck*, namaels soude konnen dienen.

26.

Maer voor al, dat de tegenwoordige Constitutie van de Spaensche Nederlanden aen de Rijcken van sijne Majesteyt contineerende, ende deselve van de Staet van hare Ho: Mo: *affonderende*, sijn Hooghstgemelte Majesteyt daer toe soude mogen ende behooren te animeren, om de weerwille die de Spanjaerden wyt ende door middel van deselve teghen sijne Koninckliicke reputatie ende ruste van sijne Rijcken, soo lange jaren hebben gemachineert, ende noch daghelijcks continueren, tot in den hooghsten graet, waer van, als sijne Majesteyt hem geliefde te ressentieren, ende met eenen te arripieren, d'occasie vande tegenwoordighe onlusten, ende persecutien die tegen de voornaemste Inlandsche Heeren worden voorghenomen, ende daer by gevoeght, de oude pretentien die sijne Majesteyts predecesseurs, op de principaelste Provincien, althans by de Spaensche geoccupeert ende gepossideert, hebben gefundeert, dat sijne Koninckliicke Majesteyt by conqueste van deselve sijne Rijcken ende Successeurs, een inestimable weldaet ende sekerheyt soude acquireren, ende de Staet van hare Ho: Mo: op welcke sijne Majesteyt hem altijdts vastelijck sal mogen vertrouwen, tot *een Nabuyr*, ende vast bolwerck hebben, ende konnen gebruycken.

27.

Ende dat indien gevalle hare Ho: Mo: met hare macht ende wapenen seconderende, de loffelijcke intentie van sijne Majesteyt te hoopen soude wesen, dat sijne Majesteyt in korten tijdt de vruchten van sijne victorieuse wapenen soude konnen genieten, gelijck de voornoemde Ambassadeurs daer toe aen sijne Majesteyt van wegen

gen hare Ho: Mo: alles sullen aenbieden; dat in haer vermoghen sal wesen, ende daeromme gedienstelijck bidden, datte selve dese saecke na sijne importantie ende apparentie gelieve ter herten te nemen, daer by de voornoemde Ambassadeurs noch sullen vertoonen dat de machten van Spaignen ende Oostenrijck, in Duytslandt, Italien ende de Nederlanden gedistraheert ende geoccupeert zijnde, hare Ho: Mo: met hare Equipagien ter Zee, soo in Oost- ende West-Indien, als in Europa, soo veel wercks aen Spaignen sullen konnen geven, dat hare schatten ende rijckdommen, die sy over Zee moeten halen, haer sullen infructueux gemaeckt, ende de Senuwen van't Oorloge afgesneden worden, daer mede sijne Majesteyt te eerder ende beter tot sijne intentien ende de geheele Christenheyt tot een Universele ruste, ende Vrede, sal konnen geraecken.

28.

Ende sullen de voornoemde Ambassadeurs, besluytelijck daer toe komen, ende aenhouden, dat sijne Majesteyt opentlijck te Water ende te Lande, met Spaignen gelieve te breken, ende in Oorloge te komen, met belofte dat hare Ho: Mo: daer toe haer uyterste affect, soo te Water als te Lande, sullen bybrengen, ende volkomentlijck naer komen, 'tgunt by de naerder alliantie van weder sijden is aengenomen, des sy haer van de sijde van sijne Majesteyt verseeckert willen houden, ende sullen presenteren, hier over mette gene die sijne Majesteyt sal believen te committeren in communicatie te komen, ende klaerlijck te demonstreren, den grooten lof, eere, sekerheyt ende voordeelen, die zijne Majesteyt ende zijne Rijcken, beneffens de geheele Christenheyt hier door sullen komen te genieten.

29.

Op de voorsz propositie sullen de voorsz Ambassadeurs vervolgh ende instantie doen, by den Heere Cardinael *Richelieu*, ende zijn E: te gemoedt voeren, dat noch Vranckrijck noch Europa nimmermeer in ruste, nochte zijne Majesteyt van zijne Kroone verseekert sal konnen wesen, soo lange d'ambitieuse desseynen van Spaignen niet worden verbroken, daer toe sich d'occasie nu schoonder als in honderden Iaren herwaerts is presenterende, ende daeromme niet genegligeert; maer door zijne E: hoogh beleyt ende credijt sijne Majesteyt tot een vigoreuse resolutie, soude behooren geanimeert, ende desselfs geduyrighe voorspoet ende geluck, daer toe geemployeert te worden, ende dat andere Koningen ende Princen, ende der selver hooge Ministers, haer van soodanighe occasien altoos hebben gedient, ende daer mede een eeuwigen lof by haer leven, ende by de posteriteyt geacquireert.

30.

Ende sullen tot bevorderinge van de voorsz *rupture*, van Vranckrijck met Spaignen, publijckelijcke ende *particulierlijck*, daer het eenigen dienst sal konnen doen, alle uyterste devoiren, aenwenden, indien ende soo langhe daer toe eenige hope ofte inclinatie soude mogen wesen.

31.

Daer beneffens de voornoemde Ambassadeurs noch sullen vertoonen ende instantelijck versoecken, nadien den Cardinael *Infante* een nieuw Leger in Italien ende daer ontrent vergadert, met meeninge om daer mede voorby de Frontieren van sijne Majesteyt naer Nederlandt te passeren, ende misschien onderwegen oock yets attenteren, tot nadeel ende prejudicie van sijne Majesteyt, ende deselve teghenwoordigh goede

goede geformeerde Legers, omtrent de voorsz passagie heeft, dat oversulcks zijne Hooghstgemelte Majesteyt gelieve ordre te geven, dat de voorgenoemde troupen uyt Italien afkomende, mogen worden gedissipeert ofte ten minsten verhindert, ende opgehouden, daer mede deselve souden konnen geconfirmeert, ende infructueus gemaeckt worden.

32.

Aengaende de voorsz poincten van *rupture*, verhinderinge van de Spaensche troupes, ende anderfints by de voornoemde Ambassadeurs alle redenen ende persuasien gebruyckt ende getenteert zijnde, indien sy daer inne niet konnen obtineren, sullen deselve oock middelertijdt, ende soo haest d'aggreatien sullen wesen overgenomen, aen den Koninck versoecken, dat in conformite van de nader alliantie *zijne Majesteyt* gelieve het beloofde Regiment, ende Compagnie Ruyteren, *metten eersten* te doen lichten, ende hare Ho: Mo: te laten toekomen, ende vervolghens van goet *onderhoudt* ende betalinge successivelijck ende in tijts te doen voorsien, met verklaringe dat hare Ho: Mo: ende zijne Excellentie 'tselve voor seer aengenaem houden, ende noch desen Somer, haer daer van sullen meenen te dienen.

33.

Ende indien buyten verwachten 'tselve gedilayeert ofte tot anderen tijdt uytgestelt mochte werden, sullen syluyden versoecken, dat in plaetse van't voorsz Regiment ende Compagnie de beloofde *drie hondert duysent* gulden mogen gefurneert ende verstreckt worden.

34.

Daer-en-boven de voornoemde Heeren Ambassadeurs met alle vlijt ende neerstigheyt sullen aenhouden, ten eynde d'eerste helft van het *Millioen* by't naerder Tractaet beloofte, ende in *Iulio* vervallende, hare Ho: Mo: ghepresteert ende sonder remissen uytte *Espargne* des Koninckx aengestelt moghe werden, omme d'eerste vruchten van't Tractaet voorsz, neffens d'approbatie van't selve hare Ho: Mo te mogen overbrengen, ende vorder recommanderen, dat de volgende betalingen op de geprefigeerde termijnen, gecontinueert mogen worden.

35.

Insgelijcks sullen syluyden solliciteren, ende aenhonden, omme de betalinge van het halve *Milioen* by den voorgaenden Tractate ('twelck nu in het laetste mede is begrepen) belooft, ende vervallen *in Januario* voorleden, ende tenteren of de wederhelfte *in Iulio* als voren vervallende, mede soude konnen bekomen werden.

36.

Allegerende tot het eerste de prompte betalinge van *ses mael hondert duysent* gulden nevens het besluyt van het Tractaet tot *Compiegne* selfs voor d'aggreatie aen d'Ambassadeurs van hare Ho: Mo: gedaen, ende by deselve mede genomen, ende tot het vorder de groote lasten van het Oorloge, te Water ende te Lande, ende de necessiteyt, daer inne haer Ho: Mo: haer bevinden, ende dat deselve niet uytgestelt, ofte ledigh gestaen, maer met prompte betalinge naer d'ordre van desen Staet, moeten geholpen, ende gesubvenieert worden, omme in geen disordre ende confusie te vervallen, die tot disreputatie van sijne Majesteyt ende totte grootste ondiensten voor desen Staet soude konnen strecken.

In

37.

In gevalle de voornoemde Ambassadeurs mochte tegen geworpen worden, dat noch geene Legers te Velde zijn, ende afgevraeght of ende wanneer het Leger van desen Staet te velde sal komen? sullen deselve verklaren, dat meer als *ses* weken geleden een gedeelte van het leger te Velde geweest, ende tegenwoordigh na den vyandt toe gemarcheert is, dat alle preparatien totten Leger over lange zijn gemaeckt, ende vaerdig geweest, mitsgaders de Militie naer d'uyterste Frontieren is gesonden, ende alleen by zijne Excellentie gelet wordt, op bequame occasie, omme het geheele Leger te Velde te brengen, ende den vyandt daer mede afbreuck te doen, dat oock voormaels, omtrent desen tijdt, de Legers eerst plegen te Velde te komen, ende daer uyt lichtelijck afgemeten kan worden, hoe groote ende langhdurighe kosten hare Ho: Mo: tot ende in de Legers, continuelijck moeten supporteren, ende hoe hooghlijck deselve de secoursen van zijne Majesteyt (daer op vasten staet gemaeckt wordt) van nooden hebben.

38.

Behalven, dat hare Ho: Mo: desen Jare, ende noch onlanghs, seer sware, ende extraordinaris Equipagien ter Zee hebben moeten doen, omme waer te nemen ende te distrueren, de Schepen die met ettelijcke duysenden nieuwe Spaensche Soldaten, uyt Spaignen sullen komen, ende metten eersten in Vlaenderen verwacht worden. Tot welcke Equipagie hare Ho: Mo: aen hare Admiraliteyten merckelijcke subsidien hebben moeten verstrecken, ende de penningen tottet Oorloge te Lande gedestineert, daer toe diverteren, waeromme hare Ho: Mo: te meerder om de secoursen by zijne Majesteyt belooft, benoodigt zijn, ende haer sonder deselve niet sullen konnen behelpen.

39.

Hier na, ende by alle bequame gelegentheden sullen de voornoemde Heeren Ambassadeurs mede bevorderen ende alle mogelijcke debvoiren doen, omme te consequeren betalinge voor de geinteresseerde, welcker Schepen voor *Rochelle gesoncken* zijn, ende deduceren het klagen ende verderf, van de ontschuldige Ondersaten van desen Staet, ende de beloften by zijne Majesteyt tot meermalen gedaen, dat deselve sonder verder dilay, ende na behooren, souden worden gecontenteert.

40.

Gelijck mede de voornoemde Ambassadeurs alle ernstige sollicitatien, ende naerstigheyt sullen aenwenden, ten eynde hare Ho: Mo: werden gerembourseert, van het verschot over eenige Jaren gedaen, aen de Vloote, onder het Commandement van den Heere Lieutenant Admirael *Haultain*, tot secours van zijne Majesteyt gesonden, volgens het Contract daer toe opgerecht, en de declaratien daer van zijnde.

41.

Ende sullen haer hier inne dienen, van de belofte by den Heere van *Charnasse* schriftelijck gedaen, mitsgaders van de Stucken, Documenten, Resolutien ende last, dien aengaende onder de Secretaris *Euskercken* berustende, dewelcken sy mede tot haren dienst sullen vermogen te employeren, ende soo veel doenlijck besorghen, dat hare Ho: Mo: ende de voorsz geinteresseerde eenmael het verwachte contentement mogen ontfangen.

42.

Sullen mede soo veel het noodig is, recommanderen ende bevorderen, dat de Declaratien des Konincks wegen d'exemptie van't *droict d'aubeine*, voor d'Ingesetenen van desen Staet geconcedeert, by alle de Parlementen geverifieert, ende by die van dese Landen, het effect daer van rustelijck ende vredelijck genooten moghen worden.

43.

Insgelijcks, dat *Lodovic Verssen* tot *Bajona*, als *Consul* over de Nederlandtsche Natie, volgens voorgaende versoeck, ende Commissie by haer Ho: Mo: gegeven, geinstalleert, ende geagnosceert moghe worden, omme beteren dienst te moghen doen.

44.

Belangende de saecken van Duytslandt, sullen de voornoemde Ambassadeurs zijne Majesteyt den Heere Cardinael ende andere principale Ministers, sorghvuldigh ende serieuselijck versoecken, ende recommanderen, dat zijn Hooghstgemelte Majesteyt de Kroone Sweden, en de Geunieerde Keur-Vorsten ende Stenden, zijne Koninckliicke hulpe ende assistentie met raedt ende daedt tot maintenement van hare rechtvaerdige sake, gelieve te continueren ende te vermeerderen, de eenigheyt onder deselve te helpen conserveren, ende augmenteren, ende alle occasien van misverstanden te doen, ende laten cesseren, ten eynde de wederparthye daer uyt geen voordeel kome te trecken, tot nadeel van't gemeene beste.

45.

Ende sullen tot dien eynde moghen communiceren, de debvoiren die hare Ho: Mo: door der selver Afgesante, soo by 'tleven van den Koninck van Sweden onsterffelijcker memorie als mede vervolgens gedaen hebben, ende noch laten doen, *ten besten van de voorsz* geunieerde, ende de reyse by den selven, in den voorleden Winter nevens den Heer Rijckx-Cancelier van Sweden, in den Neder-Saxischen Creits gedaen, ende 'tsucces daer op gevolgt, ende lestelijck, de last de voornoemde Afgesante, op de jegenwoordige Vergaderinge tot Franckfort gegeven, ten eynde geen ontijdige ofte schadelijcke Handelingen ter handt genomen, maer veel eer gedissuadeert ende het Oorloge tot beter uytkomste met vigeur ende eenigheyt gecontinueert moge worden.

46.

Gelijck sy luyden mede sullen moghen openen, 'tgunt d'Heere Ambassadeur *Oxenstern* jonghstelijck aen desen Staet heeft geproponeert, den selven tot antwoorde is gegeven, ende d'effecten die daer op zijn gevolght, ende recommanderen, dat by onderlinge correspondentie tusschen de Ministers van zijne Majesteyt ende van hare Ho: Mo: de saecken in Duytslandt tot eenderley intentie ende ten gemeenen beste gedirigeert mogen worden.

47.

Sullen vertoonen, dat de Naebuyrschap van den Hartoghe van *Nieuburgh*, ende sijne gestadige correspondentien aen't Hof tot *Brussel* hare Ho: Mo: rechtvaerdige jalousie heeft gegeven. Ende alsoo den selven, omme Neutraliteyt, by de geunieerde in Duytslandt, heeft aengehouden ende noch aenhoudende is, dat hare Ho: Mo: daeromme devoiren hebben laten doen, op belofte ende toeversicht, dat den Hoogh-

Hooghgemelte Hertogh de voorsz Neutraliteyt ten minsten met den Staet Religieuselijck sal observeren, sonder hem wijders, met der selver Vyanden t'engageren, ofte sijne Troupes directelijck of indirectelijck de voorsz vyanden te leenen ofte over te doen, ende in gevalle sulcx buyten verwachten soude moghen gebeuren, dat hare Ho: Mo: niet souden konnen ledigh staen, den Hooghgemelten Hertogh ende sijne Landen voor vyanden te houden, ende sulcx te laten Tracteren.

48.

Mits welcken syluyden sullen versoecken, dat sijne Majesteyt door desselfs Ambassadeurs de versochte Neutraliteyt van den Hertogh van *Nieuburgh* mede gelieve te laten bevorden, ende in allen gevalle, den selven af te maenen, hem mette Spaignaerden niet te engageren, nochte deselve met volck te assisteren, ofte andersints, dat sijne Majesteyt de Proceduren van hare Ho: Mo: sal houden voor gejustificeert, ende den Hooghgemelten Hertogh oock van sijnent wegen buyten Neutraliteyt gestelt.

49.

Voor al, sullen syluyden recommanderen, dat door intercessie vande Ministers van sijne Majesteyt den Keur-Vorst van *Brandenburgh* ten aensien van sijne Landen van *Cleve*, *Marck*, ende *Ravensbergh*, de voor desen geobtineerde, ende van allen kanten geaccordeerde Neutraliteyt, effectuelijck mogen genieten, met ontruyminge van de Plaetsen, die onder eenigerhande pretexten mogen wesen geoccupeert, ende sonder dat zijne Keur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt ende desselfs Landen, voortaen van d'eene of d'andere zijde, daer inne sal mogen werden geturbeert.

50.

Ende nadien de Keysersche ofte Spaensche onlanghs seecker Kasteel, *Hamersteyn* genaemt, op den Rhijn gelegen, ende onder het gebiedt van den Keur-Vorst van *Trier* behoorende, hebben geoccupeert, ende daer uyt den Rhijn-stroom infesteren, de op ende af varende Schepen ende Coopmanschappen aenhouden ende rançoeneren, ende geschapen zijn by continuatie, daer uyt een gheheel exactie ende rooverije op den Rhijn-stroom te plegen, ende sijne Majesteyt de protextie van Hooghgemelte Keur-Vorst ende zijne Landen heeft aenghenomen, ende midts dien sijne Koninckliicke reputatie niet kan toelaten, dat de Navigatie op de voorsz Riviere, uyt het *Triersche* gebiedt soude werden geruineert, sullen de voorsz Ambassadeurs versoecken, dat sijne Majesteyt last ende bevel gelieve te geven, dat het voorsz Kasteel by surprinse ofte gewelt geoccupeert, de voleurs verjaeght, ende de Commercien op den voorsz Rhijn-stroom daer door beveylight mogen worden.

51.

Alsoo mede het ses-jarighe Bestandt tusschen de Koninghen van Sweden ende Poolen, over een Iaer sal komen t'expireren, ende den Koninck van Poolen van zijn zijde, door Brieven ende andersints heeft laten blijcken, niet vervreemt te wesen, de Handelinghe tusschen de voorsz twee Rijcken te laten reassumeeren, ende den Trefves te continueren, ende by vernieuwinghe van't Oorloghe tusschen de Hoogstgemelte Koninckrijcken, veele swarigheden in de Oost Zee tot

Fffffff 2 ruine

ruine van de Commercie oock in Duytslandt ende andersints soude komen t'ontstaen, door dien de Krijghs-macht van Sweden uyt Duytslandt ghetrocken ende tegen Poolen geemployeert werdende, de pretense dominatie van't Huys *Oostenrijck* wederom soude voortgeset worden. Soo sullen syluyden versoecken, dat sijne Majesteyt de voorsz saecke in behoorlijcke achtinghe believe te nemen, ende nevens den Koninck van Groot-Brittaignen ende hare Ho: Mo: in tijdts aen weder zijden aenbiedinge, Officien, ende Interpositie te laten doen, tot continuatie van't Bestandt ofte andersints, op dat de voorsz Kroonen in ruste, ende buyten verwijderinge mogen blijven.

52.

De voornoemde Ambassadeurs sullen wijders verklaren, dat hare Ho: Mo: metten Koninck van Groot-Brittagnien ende zijne Majesteyts Rijcken, ende Ondersaten altijdts ghetracht hebben, ende noch betrachten t'onderhouden, alle goede vrundt- ende Naebuyrschap, in conformité van de gemaeckte Alliantien, ende volghens d'Obligatien daer mede hare Ho: Mo: aen den Hooghstgemelten Koninck zijn verplicht, daeromme deselve zijne Majesteyts persoon, ende Koninck-lijcke Huys in sonderlinghe respect ende estime altijdts gehadt, ende noch hebben, ende oock aen den Heere van *Charnassé*, geduerende de Onderhandelinge ende omtrent het besluyt van 't Tractaet, meermalen doen verklaren, dat by het voorghenoemde Tractaet niet sullen werden geprejudiceert, ofte vermindert, de Correspondentie, vruntschap ende alliantie, daer mede den Hooghstghemelten Koninck desen Staet heeft vereert, daer op den voornoemden Heere van *Charnassé* mede verklaert heeft, zijne Majesteyt van gelijcke intentie ende de vrundtschap met Engelandt deselve ten hooghsten lief ende aengenaem te wesen.

53.

Dat daeromme hare Ho: Mo: boven hare ordinaris Ambassadeur, een extraordinaris Gedeputeerde langher als een Iaer in Enghelandt hebben ghehouden, omme eenige misverstanden, tusschen de subjecten van weder zijden, te assopieren, ende deselve naer alle apparentie, over lange souden zijn geaccomodeert geweest, 'ten ware de Spaensche *menées* ende practijcquen sulcks hadden verhindert, ende niet-te-min hare Ho: Mo: goede hope hebben gheschept, dat door de Iustitie ende equanimiteyt, van den Hooghstgemelten Koninck ende de billijcke voorslaghen van weghen hare Ho: Mo: gedaen, deselve eer langhe sullen wesen ter neder gheleydt, daer van de voorsz Ambassadeurs (des noodt zijnde) nader openinge sullen mogen doen, omme te betoonen, dat hare Ho: Mo: niet liever wenschen, nochte meer ter harten gaet, als haer te conserveren, de goede gratie van den Hooghstghemelten Koninck ende d'onderlinge vruntschap ende correspondentie met sijne subjecten, daer toe sy sullen mogen versoecken, dat sijne Majesteyt door sijne Ministers, believe te laten copereren, ende met die van hare Ho: Mo: daer inne te corresponderen.

54.

De voornoemde Ambassadeurs sullen mede te kennen geven, dat hare Ho: Mo: inden Iare 1619. gemaeckt hebbende seecker Tractaet van alliantie met de Republijcque van *Venetien*, ende uyt krachte van deselve, eenighe Iaren ghenoten hebbende de beloofde subsidien, de voornoemde Republijcke naderhant ingebreecke is

ke is gebleven, deselve by Continuatie te furneren, insonderheyt na dat de gepretexceerde excusen, 'teenemael sijn komen te cesseren, ende niet-teghenstaende hare Ho: Mo: daeromme langduyrighe ende meenichfuldige Instantien hebben ghedaen, ende laten doen, van wegen de meergemelde Republijcque niet als Excusen ende Dilayen wierden voortgebracht, daer mede haer Ho: Mo: geen Contentement konnen nemen, ende mits dien sijne Majesteyt versoecken, sijn Ambassadeurs tot *Venetien* residerende te lasten, de welgefondeerde begeerte van haer Ho: Mo: ende de devoiren derselver Ambassadeurs daer toe is doende, met sijn Credit ende Officien by de Hooghgemelde Republijcque te seconderen, ten eynde haer Ho: Mo: het effect van de gemaeckte Alliantie reelijck mogen genieten.

55.

Tot verrichtinge ende uytvoeringhe vande voorsz poincten van de Instructie sullen de voornoemde Ambassadeurs, ghebruycken soodanige redenen, argumenten ende middelen, als sy ter Materie sullen vinden dienstich te wesen, ende haer addresseren ende de principale Raden, ende Ministers van sijne Majesteyt, ende by deselve Credijt hebbende, als oock by die van de Finantie, omme te bekomen de penningen, hier boven geroert, d'expeditien daer toe noodich, ende prompte betalinghe van deselve, ende sullen naer de gelegentheyt Employeren de Brieven van Credentie van haer Ho: Mo: ende van recommandatie van sijn Excellentie daer ende sulcx syluyden 'tselve geraden sullen vinden.

56.

Sullen insonderheyt mede Corresponderen metten Heere van *Charnassé* denselven versoeckende, ende aenmaenende omme nevens haer te copereren, ten eynde het Tractaet door sijn middel gemaeckt, volkomen effect moghen sorteren, ende de vruchten daer van by hare Ho: Mo: ghenooten, mitsgaders deselve ende de geinteresseerde volghens sijn belofte nevens het Tractaet ghedaen, contentement moghe gegeven worden, ende by goede occasie, den Coninck den Heere Cardinael, ende andere daer het dienst soude mogen doen, te kennen geven, den sonderlingen yver, industrie, ende naersticheyt die de voornoemde Heere van *Charnassé*, geduyrende sijne Residentie in desen Staet, ten dienste van sijne Majesteyt bethoont, gebruyckt ende aengewent heeft.

57.

Mette Ambassadeurs ende Ministers van andere Koningen, Princen, Republijcquen ende Stenden, met hare Ho: Mo: in Vruntschap ofte Neutraliteyt staende, sullen de voornoemde Ambassadeurs naer gewoonte Corresponderen, mits houdende den rangh, sessie, ende preéminentie, desen Staet int Hof van Vranckrijck, naest de Republijcque van Venetien, gedefereert, ende buyten Controversie competerende.

58.

Maer sullen haer poogen te ontslaen, van andere particuliere saecken, omme dese Ambassade soo veel doenlijck te verkorten, als zijnde d'intentie van haer Ho: Mo: dat de voornoemde Ambassadeurs een kort ende spoedigh besoigne sullen soecken te maecken, ende soo haest eenighsints mogelijck sal wesen, weder herwaerts

waerts sullen keeren, nemende voor haer vertreck behoorlijck affscheydt van den Koninck, Koninginne, Heere Cardinael, Princen ende Grooten van het Hof sijnde, ende van de principaelste Raden van sijne Majesteyt, ende aen alle deselve den Staet van hare Ho: Mo: ende het Tractement aen der selver subjecten, ten besten recommanderende.

59.

Sullen vorder de voornoemde Ambassadeurs, haer neffens dese Instructie reguleren ende soecken t'effectueren, alle 'tgeen haer by nader ende secrete Instructie, ende aenschrijvinghe op de voor te vallen saecken, nu ende hier na sal worden bevolen, volgens d'authorisatie by haer Ho: Mo: ende sijne Excellentie ende der selver Gedeputeerde gegeven, die nochmaels daer toe versocht, ende volkomentlijck geauthoriseert worden midts desen.

60.

Middelertijdt, ende gedurende haer verblijf aen ende omtrent het Hof van sijne Majesteyt sullen sy luyden hare Ho: Mo: ende sijn Excellentie gestadigh adviseren, van't succes van hare Negociatien, oock by expresse posten, is't noodigh, ende na haer wederkomste haer verbael ende declaratien tijdelijck overleveren.

Gelesen ende gearresteert ter Vergaderinghe van hare Ho: Mo: den dertighsten Mey, 1634.

Omme den Koninck tot rupture met Spaignen des te krachtigher te bewegen / wierdt haer by naerder ende secreeter Instructie gelast / sijne Majesteyt den Heere Cardinael / ende andere Ministers ofte Raden / die in de voorsz saecke souden participeren / ofte gewichte konnen bybrenghen / voor te houden / hoe glorieux ende advantagieux het voor sijne Majesteyt desselfs Rijcken ende Ministers soude wesen / indien by de jegenwoordige occasie van misconten[illegible] in de Spaensche Nederlanden / sijne Majesteyt aen sijne Croonen [illegible] teren / de Provincien die in prejuditie van Vranckrijck wierden geusurpeert ende gepossideert by de gene die daer uyt de Rijcken van sijne Majesteyt gestadigh sochten te infesteren ende te troubleren.

Dat alle gelegentheyt van de Spaensche Nederlanden teghenwoordigh kon werden geweten / van de Heeren Prince van Espinoy, Hartogh van Bornonville, ende andere die haer onlanghs / ende oock te voren in de protectie van sijne Majesteyt hadden gegeven / mitsgaders van den Heere Grave vanden Bergh, die so notable chargen by de Vyandt hadt bedient / ende van d' Heere Grave van Wrfusé, wesende aen de zijde van haer Ho: Mo: ofte in Neutrale Landen / indien sijne Majesteyt der selver goede advijsen ende diensten / na hare qualiteyten souden gelieven te gebruycken / ende haer in sijne Rijcken te ontbieden / dat de voornoemde Ambassadeurs souden presenteren by te brenghen 'tgunt van hare Ho: Mo: soude mogen begeert worden / als mede omme hier over met de geresugieerde ende gemiscontenteerde Heeren in communicatie te komen / ten einde sijne Majesteyt volkomentlijck geinformeert / bequame voorslagen tot uytvoeringe van de loffelijcke ende rechtvaerdige dessepnen van sijne Majesteyt gedaen / ende

ende mette meeste sekerheyt ende promptitude / in't werck soude moghen gestelt worden.

Ende indien van wegen sijne Majesteyt hier toe inclinatie wiert getoont/ ofte oock andersints occasie gegeven/ ofte voorviel / mette gemisconenteerde Heeren te spreken/ souden de voornoemde Ambassadeurs sonderen ende soecken te penetreren/ der selver Intentien/ haer presenterende de hulpe van haer Ho: Mo: ende alles soecken by te brenghen/ dat sijn Majesteyt totte voorsz rupture gedisponeert/ ende deselve hoe eerder hoe liever/ met alle macht/ vigeur/ correspondentie/ intelligentie / ende employ / van de gene die daer in yets souden konnen contribueren/ by openbaren Oorloge jegens de Spaensche Nederlanden/ voor ende by der handt genomen werden mocht. In gevalle de voornoemde Ambassadeurs tot particuliere communicatie aengaende de voorsz rupture wierden toegelaten/ ende men soude begeeren te weten wat partage ofte gedeelte den Koninck van de Spaensche Nederlanden soude werden toegestaen / souden deselve versoecken al vooren op 'tstuck vande rupture te mogen weten de Resolutie van sijne Majesteyt/ ende datmen vervolgens hier op seer lichtelijck soude konnen convenieren/ maer naerder geparst werdende souden verklaren / dat de Provincien / in welcke de Fransche Tale doorgaens wiert gesproken/ aen de Kroone van Vranckrijck geappliceert / ende de resterende aen de Vereenighde Nederlanden/ soude konnen ende behooren gelaten te worden / ende vorder naer de gelegentheyt hier over moghen Tracteren op behagen van hare Ho: Mo: sonder evenwel in't stuck vande Religie ofte Hoogheyt ten regarde om de Provincien / die aen dese zijde souden moghen komen / yets over te geven / ofte toe te staen buyten 'tgene by het Tractaet van naeder alliantie was geexpresseert.

Edoch omme op 'tstuck vande partage sijne Majesteyt nader te mogen bejegenen/ souden de voornoemde Ambassadeurs mogen aenbieden/ ende voorslaen/ dat het grootste gedeelte van Vlaenderen, Arthois, Henegouwen, ende Namen, aen de Kroone van sijne Majesteyt gereduceert / ende Brabant, Lutsenburgh, het minder ghedeelte van Vlaenderen ende Mechelen, aen den Staet van hare Ho: Mo: souden behooren gelaten te worden / ende de voorsz voorslagh / mette beste redenen/ aen de zijde van sijne Majesteyt smaeckelijck soecken te maecken/ ende voor hare Ho: Mo: te Justificeren / ende voor soo veel Camerick ende Cambresis belanght/ souden de voorslagen voor desen gedaen / ten besten soecken te menageren.

Komende op de verdeylinge van Vlaenderen/ souden vertoonen/ dat de Stadt Oostende met Brugge, totte Schelde toe/ aen die zijde van hare Ho: Mo: behoorden te blijven/ ofte ten minsten Oostende geraseert werdende / langhs het Canael tot Gent, Brugge, ende de Schelde toe/ de limiten seker gestelt / om in perpetuum van weder zijden alsoo gepossideert te worden / blijvende de Stadt Brugge aen dese sijde / ende alle 'tgunt binnen de voorsz limiten herwaerts aen soude worden gebonden.

Doch soo de Ambassadeurs het daer toe na gedane devoiren niet souden konnen brengen/ souden uyterlijck moghen consenteren/ dat de limiten van Vlaenderen wierden genomen ende gestelt / van Blanckenbergh af langhs de Vaert tot Brugge exclus/ ende van daer langhs de nieuwe Vaert tot Gent, mede exclus/ ende

de voorts langs de Schelde, tot aen het beginsel van het territorium van Brabant/ sulcks alle 'tgene aen dese syde/ende binnen de voorsz limiten / sonder consideratie van eenigh ressort / ofte Jurisdictie soude worden bevonden / aen de Staet van de Vereenighde Provincien soude moeten blijven ende de Steden van Gent ende Brugge, ende 'tgunt aen d'ander syde van de voorsz limiten aen Vlaenderen is behoorende/ sijne Majesteyt soude toege-eygent worden.

Met presentatie nochtans/ indien sijne Majesteyt Oostende ende Brugge, aen dese syde soude willen toestaen/ofte Oostende gelieven te doen demanteleren/ofte uyterlijck de Stadt Brugge met ende nevens de voorsz limiten aen desen Staet te laten verblijven/ dat hare Ho: Mo: Lutsenberg aen sijne Hooghstgemelte Majesteyt souden konnen cederen.

In gevalle aengaende de voorsz partage / eenighe voet provisionelijck ofte eyndelijck soude konnen getroffen worden/souden de voornoemde Ambassadeurs daer op wijders moghen tracteren / dat 'tgunt van wegen d'een of d'ander syde mette wapenen of accoordt buyten de gedesigneerde limiten soude moghen verovert / bekomen/ ende beset worden / ter goeder trouwen soude werden gerestitueert / aen de geene binnen welckers limiten de geoccupeerde ofte ingenomen Steden / Forten / ende Plaetsen met haer ressort ende dependentien / bevonden soude worden te behooren.

Item dat sijne Majesteyt ende haer Ho: Mo: gehouden soude wesen elckanderen de handt te bieden / tot veroveringe van de Plaetsen in de respective limiten gedesigneert / alwaert schoon / dat d'eene vroeger als d'ander sijn partage mocht hebben geconquesteert.

Dat vorder de vyanden met alle hare macht / d'een of d'ander alleen aentastende / ofte vervolgende de Legers elckanderen te hulpe komen ende haer particuliere desseynen ofte conquesten soo lange besyden souden moeten stellen.

Ende lestelijck dat tot maintenement ende beschermingе / van te doene Conquesten ende omme deselve rustelijck / ende vredelijck te mogen possideren ende behouden / mitsgaders de Spaensche dominatie uyt de Nederlanden voor altijt te excluderen / een vast bondigh Tractaet tusschen syne Hooghstgemelte Majesteyt ende hare Ho: Mo: soude opgerecht werden.

Ende souden de voorsz Ambassadeurs particulierlijck aen den Heer Cardinael te verstaen geven/ dat het Oorloge jeghens de Spaensche Nederlanden soude konnen gedaen ende uytgevoert werden/sonder den Koninck verre van Parijs te esloigneren ende dat sijn E: altijts daer omtrent kon zijn/ende syne Majesteyt met sijne Hooghwijse directie bywesen / daer andersints de Oorloghen van Italien ende Spaignen syne Majesteyt ende syn E: verscheyden ongelegentheden konden bybrengen.

Op welcke voorschreven of andere Equipollente conditien / de voornoemde Ambassadeurs de voorsz partage ende mutuele assistentie ende defensie op approbatie van haer Ho: Mo: souden vermoghen te tracteren / ende te besluyten/ indien syne Majesteyt totte voorsz rupture soude begeeren te resolveren / met expresse verklaringhe dat de voorsz rupture daer op metten eersten soude moeten volghen / ofte andersints de voorsz partye ende bygevoeghde Conditie/ van geen kracht ofte effect wesen maer als ongedaen gehouden worden.

Maer

Maer in gevalle de voornoemde Ambassadeurs konden bemercken ofte bevinden totte voorsz rupture geen inclinatie ofte apparentie / ofte ooch de saecken van het Rijck noch niet gedisponeert te wesen/souden vertoonen aen den Koninck ofte den Heer Cardinael/ naer de gelegentheyt sulcx mocht vereysschen/ dat ten aensien van de tegenwoordige zwackheyt ende miscontentementen in de Spaensche Nederlanden wel yets notabels/tot dienste vanden Koninck/voordeel van desen Staet/ende afbreuck vanden vyant/soude komen ter hant genomen worden/ indien syne Majesteyt haer Ho: Mo: ende syn Excellentie alleen voor een korten tijdt/ met eenige Troupen tot sijnen kosten (onvermindert het beloofde secours) soude gelieven te assisteren/sonder daer door met Spaignen in rupture te komen.

Ende hier toe eenige genegentheyt vernemende/ souden naerder ende particulierder openen / de desseynen / die daer mede voorghenomen ende uytghevoert souden konnen worden / van welcke sluyden d'importantie ende consequentien voor syne Majesteyt ende desen Staet souden deduceren / ende 'teffectueren van deselve ten besten recommanderen.

Souden vervolgens openen / indien syn Majesteyt boven het Regiment ende Compagnie Paerden by't Tractaet beloost / hare Ho: Mo: met noch acht of ses duysent mannen te Voet / ende ses hondert Paerden / of daer omtrent tot sijnen kosten / voor eenen korten tijdt soude believen te assisteren / ende deselve op syne Frontieren omtrent Calis laten komen / ende van een goet hooft / het zy op den naem van syne Majesteyt/van hare Ho: Mo: ofte van de gemiscontenteerde Heeren laten commanderen / ende employeren / dat van deser zijde alle macht soude bygebracht worden/ om de Stadt van Duynkercken te belegheren / ende te vermeesteren / ende daer mede den Vyandt te benemen de gelegentheyt omme syne Troupen uyt Spaignen in Nederlandt te brengen.

Ende dat op succes van deselve Entreprinse hare Ho: Mo: te vreden souden wesen / de Stadt Grevelingen vervolgens te belegeren / ende waert doenlijck te vermeesteren / ende deselve na de veroveringe te stellen in handen van sijne Majesteyt / ende souden d'importantie van de voorsz entreprinsen ten besten deduceren/ ende d'acceleratie van deselve recommanderen.

Doch dat indien gevalle syne Majesteyt soude believen ordre te geven ende toe te laten / dat Vivres / Ammunitie / Paerden / Waghens / ende andere behoeften / totte Legers noodigh / uyt sijne Rijcken ende naeste Frontieren / tot kosten van hare Ho: Mo: te Water ende te Lande soude mogen toegebracht/ ende uytgevoert worden.

Van alle 'twelcke / ende 'tgunt de voornoemde Ambassadeurs hier op soude bejegenen ofte andere voorslaghen van entreprinsen die souden moghen gedaen worden / of 'tgunt haer in hare Negociatie soude moghen voor komen / soude secretelijck ghemenageert moeten worden / syn Excellentie in't Cijffer / mette meeste seeckerheyt / advijs geven / ende mette selve dien aengaende correspondeeren / gelijck sy mede / van de voorsz entreprinsen / niet en souden spreken/ als mette gene/ die 'tselve kon worden vertrouwt / ende alles dien aengaende ende daer op volghende / soo secretelijck ende mette meeste stilligheyt soecken te beleyden ende te laten effectueren/ dat de gewenschte vruchten daer van mochten getrocken worden.

Daer mede toghen d'Ambassadeurs ontrent half Iunias van den Briel; geraeckten spoedigh in Vranckrijck. Alwaer sy de saecken soodanich bevonden; dat in Augusto de Heer de Knuyt een keer herwaerts quam doen / om te rapporteren / hoe verre sy de handelingh met de Koningh / ende zijn Commissarisen hadden ghebracht / soo in derselver publijcque audientie / als oock daer na in particuliere conferentien met de Heeren Commissarisen van zijne Majesteyt hadden gheproponeert achtervolghens hunne Instructien / als oock van't geene hun daer op was bejegent / mitsgaders 't beleyde twee Concepten die hun vande zijde van Vranckrijck waren voorghehouden ende overgelevert / doch bevonden van de voorschreve Instructien te discreperen. Ende dat de ghemelte Heeren Ambassadeurs daerinne niet verder hadden konnen treden / tot naerder Informatie van hare Ho: Mog: dienstich gheoordeelt den voornoemden Heer de Knuyt een keer herwaerts te laten doen; daer op is goet-gevonden de voornoemde Heeren Gedeputeerde te doen gaen by den Prince / ende in kracht van haer Ho: Mo: voorgaende authorisatien / de voorsz concepten ende 'tgeene de meerghemelte Heeren Ambassadeurs weder was bejegent / tegens de voorsz Instructie te confereren / te adjusteren / ende wijders te resolveren / ende wiert de Griffier Musch specialijck ghelast mede na zijn Credentie te trecken / om in conformité van haer Ho: Mo: Resolutie vanden veerthienden Iuny lestleden / de voorsz besoignes te adsisteren / ende van 't geene dat daerinne passeerde / pertinente notulen te houden / ende in't secreet Register over te brengen ten fine als in de voorsz Resolutie vande veerthienden Juny uytghedruckt wiert / dan hebben de Heeren Gecommitteerden van de Provintien van Gelderlant, Vrieslandt ende Stadt Groningen ende Ommelanden, elck apart ende int bysonder verklaert / sich in desen / want soo veele de saecke ten principale concernerende / niet te konnen engageren / doch dat hare Respective mede Gecommitteerde in de voorschreve saecke van Vranckrijck besoignerende sich daer in mochten draghen / in conformité van den last die sy van hunne respective Principalen / mochten hebben.

De boven gemelde Resolutie vanden veerthienden Juny was van dese navolgende inhout.

Alsoo haer Ho: Mo: by verscheyde ghelegentheden, saecken voorquamen, raeckende 't beleydt vanden Oorlogh, Correspondentie ende Tractaten met Uytheemsche ende den aenkleven van dien, als andersints die voor den dienst vanden Lande moesten secreet ghehouden ende ghemesnageert worden, ende dienvolgens by hare Ho: Mo: dickwils ghedefereert wierden aen't goet-vinden ende beleydt van sijn Excellentie de Heer Prins van *Oraigne* ende de Heeren haren Hoogh Mog: Gedeputeerden, die daer toe van tijdt tot tijdt specialijck wierden gecommitteert, daer van nochtans veel tijts *egeen Notule* ghehouden en waren, om altoos daer van kennisse by haer Ho: Mo: genomen te konnen worden, waer door misverstanden by wijlen souden konnen ontstaen. Soo hadden haer Ho: Mog: om sulcx voor te komen naer voorgaende rijpe deliberatie goet-ghevonden ende verstaen, dat soo wanneer als deselve van nu voorts aen eenighe saecken souden defereren aen't goet-vinden ende beleydt van sijn hoogh-ghemelte Excellentie ende de

de Heeren haer Ho: Mo: Gedeputeerden, dat deselve sijn Excellentie soude vermoghen te ontbieden den *Griffier* van haer Ho: Mog: om de besoignes te adsisteren, ende van het geene dat in soodanighe saecken passeerde, pertinente Notulen int't secreet Register van haer Ho: Mog: te houden, ten eynde dat haer Ho: Mog: altoos van alles pertinente kennisse mochten nemen ende hebben, ende souden de Resolutien die op de voorsz te depereren saecken souden worden ghenomen, sijn, blijven, ende ghehouden worden van alsulcken waerde ende kracht als of deselve in de volle Vergaderinge van haer Ho: Mo: waren genomen. Dit was geteeckent Nicolaes van Bouckhorst vidit, ende Simon van Beaumont, als in absentie vanden Greffier.

Het Concept by d'Ambassadeurs overgelevert in handen vanden Baron van Charnassé luyde als volght.

Que *Dunquerque*, & *Grevelinges*, seront pris d'abord, & mis entre les mains du Roy, & que puis apres l'on fera l'Entreprinse *d'Ostende*, la quelle rendue, demeurera entre les mains des Messieurs les Estats Generaux jusques a ce que *Hulst*, *Breda*, & *Gueldres*, seront pris, & mis entre les mains desdits Sieurs Estats, au quel cas ils rendront au Roy la Ville *d'Ostende* pour estre gardeé jusques a la fin de la guerre.

Qu'on poursuivra les Espagnols & leurs adherens jusques a tant qu'ils soyent chasses entierement des pays Bas.

Qu'a la fin de la guerre les Villes de *Dunquerque* & *Grevelinges* demeureront au Roy, & sera la Ville *d'Oostende* rendue entre les mains des Estats des Provinces Unies, a condition que le port sera comblé, ou un regliment y estably au contentement des uns & des aultres.

Et que *Breda*, *Hulst*, *Gueldres*, & *Stevensweert*, demeureront a Messieur les Estats Generaux & la Ville de *Damme* aveq les Fors & Fortresses aux environs seront demolies, pour la seurete de leurs Frontieres.

Que les Espagnols estans chassez, le pays, qu'ils tiennent aujourd'huy des dix sept Provinces (horsmis ce qui demeurera au Roy, & a Messieurs les Estats Generaux comme dit est) sera & demeurera pays libre & Souverain, comme sont maintenent les Estats des Provinces Unies, & qu' avec eux on fera ligue offensive & defensive a perpetuité.

Pour effectuer tout ce que dessus, le Roy fournira (oultre ce qu'il a promis par le dernier traitté) *six mil* hommes de pied, & *deux mill* a Cheval effectifs aveq tout ce qui appartiendra, & tiendra d'avantaige une bonne armeé sur les Frontieres du Pays bas, le tout a ses despens, & jusques a la fin de la guerre.

't Concept vanden Coninck aen d'Ambassadeurs door de Heeren Bullion, Boutelier, ende Charnassé, aen d'Ambassadeurs overghegeven luyden als volght.

Que *Dunquerque* & *Grevelinges* seront pris d'abord & mis entre les mains du Roy, puis apres l'on fera l'entreprinse *d'Oostende*; laquelle rendue demeurera entre les mains de Messieurs les Estats, jusques a ce que *Hulst* & *Gueldres*, qui seront

seront attacquer immediatement apres, seront pris, Et demeureront entre les mains de Messieurs les Estats aquel cas ils rendront au Roy la Ville *d'Ostende*.

Que ces places estant prises Messieurs les Estats aveq le secours du Roy feront sans intermission ce qui sera jugé plus a propos, pour delivrer le pais de la subjection des Espagnols.

Qu'a la fin de la guerre la Coste de Flandres, jusques a *trois* lieves en terre ferme, excepté les lieux possedés par Messieurs les Estats au jour du present *Traitté*, demeurera au Roy, Et *Breda* avec *Gueldres* & *Stevensu-eert* demeureront a Messieurs les Estats, Et que pour suereté de leur Frontieres *Hulst* sera demoli, & les Forts du pais de *Vas*, ce qui sera pareillement fait de la Ville & Forteresse de *Dam*, si mieux n'ayment les Sieurs Estats retenir *Hulst* Fortifie, & le Roy *Dam*.

Que les Espagnols estant chassés, le pais qu'ils tienent aujourd'huy des *dix-sept* Provinces (horsmis ce qui demeurera au Roy & a Messieurs les Estats Generaux comme susdit est) sera & demeurera *pais libre* & *Souverain*, comme sont maintenant les Estats des Provinces Unies, Et qu'avec eux on fera ligue offensive & defensive a perpetuité.

Pour effectuer tout ce que dessus le Roy fournira & entretiendra (oultre ce qu'il a promis par le dernier traitté) *six mil* hommes de pied, & *deux mille* chevaux, & tiendra une Armeé sur les Frontieres des pais *Bas*, *le tout a ses despens* jusques a la fin de guerre, qui durera trois ans, apres lesquels, il sera libre de continuer, ou s'accorder conjoinctement aveq les Ennemis.

Que les Citadelles des Villes & les Forts qui ne sont point dans le partage du Roy & des Messieurs les Estats venant a estre prises, seront gardeés, par les Gens des Princes & Estats des pais bas, remis en liberté jusques a la fin de la guerre, & apres seront demolies.

Et au cas qu'apres ce traicté la rupture se face entre la France & l'Espagne, les Conditions qui en ont esté arrestées ces jourdhuy entre le Roy & Messieurs les Estats seront effectues de point en point. Et le present traitté demeurera nul, horsmis en ce qui ne contrariera aux susdites Conditions & rupture.

Pour faire un dessein, qui puisse avoir un bon evenement il fault par necessité se servir du pretexte des *Grands persecutes*: par ce que bien qu'ils soient sans forces & sans places, *leurs miseres & leur nom sont utiles a faire revolter le pays*, & a empescher que les plus *Zelés Catholiques de France* & de toute la *Chrestienté* ne crient contre sa Majesté comme si par trop de liaison & d'assistance aux protestans, il prenoit le chemin de ruiner entierement le *party Catholique*.

Desja la faction d'Espagne se servant du pretexte de l'Estat, auquel les infidelites du Duc de Lorraine ont contrainct le Roy de le mettre, a *presque esbranlé le Pape* a se porter contre la France de façon que si sa Majesté ne prend bien garde a sa conduite il pourroit arriver, que *Rome* seroit tout a faict contre nous, ce qui ne pourroit estre sans un notable prejudice. Et partant il est du tout necessaire, de se servir du pretexte des *Catholiques persecutes* en Flandres.

Messieurs les Estats Generaux aiant fait entendre au Roy, qu'il leur sembloit a propos de se servir de l'occasion du juste mescontentement de plusieurs Princes & Seigneurs

Seigneurs de Flandres, & autres Provinces Catholiques des Pais Bas. Il a esté aresté que si sa Majesté a agreable de donner ausdits Seigneurs *six mil* hommes de pied & *deux mil* chevaux pour entrer dans les Pays, qu'en ce mesme temps Messieurs les Estats s'avanceront avec leur armeé aux lieux dont il sera convenu, soit pour se joindre aux troupes que sa Majesté aura donnes audits Seigneurs & faire par apres conjoinctement ce qui sera estimé plus a propos, ou pour faire, une entreprinse sur quelques unes des places des ennemis, qui devront estre mises entre les mains du Roy en vertu du present Traitté, pendant que les dits Seigneurs avec les Troupes qu'ils auront eues de sa Majesté feront valoir quelqu'une des intelligences qu'ils pretendent avoir dans le pays. Bien entendu que les diects Troupes de sa Majesté estant une fois joinctes a l'armeé de Messieurs les Estats, elles n'en pourront estre separeés que par commun concert & de leur consentement.

Project pour pre-ambule.

Le dessein que depuis long temps les Espagnols ont tousjours eu de troubler la Chrestientés, & particulierement la France & les Estats Generaux des Provinces Unies des Pays Bas, comme il paroist a l'esgard de la France non seulement par ce qui s'est passé soubs les regnes des Roys *Henry troisieme*, & *Henry quatrieme*, derniers predecesseurs de sa Majesté avec l'effusion de tant de sang, mais en oultre par les Traictés faicts avec Monsieur le Duc de *Rohan* en l'anneé *vingt & neuf*: en vertu duquel lesdits Espagnols vouloient establir un Corps d'Estat en ce Royaume, pour la diviser non seulement pour un temps, mais pour tousjours, & y establir si puissamment l'hærefie qu'il fust impossible de l'en desraciner par apres. Et en suite par l'entreé que Messieur le Frere unisque du Roy fist en ce Royaume a leur suscitation & leurs armes l'an *trente deux*, & en fin par le Traicté qu'ils ont faict depuis au mois de May dernier avec luy, seduisant son esprit jusqu'a ce poinct, qu'en luy faisant quiter les Vrays sentimens que sa naissance luy doibt donner pour cest Estat, ils l'ont faict resoudre a en faire la guerre selon le desreglement de leurs passions, a des conditions si injustes & si prejudiciables, non seulement a sa personne, mais a la subsistance de ce Royaume en son entier, que si le propre original de la ratification signeé du Roy d'Espagne ne fust tombé, comme par miracle entre les mains du Roy, il eust esté impossible de voir les mauvais desseins, qu'ils ont contre la France, a la ruine de la quelle ils sont tellement attaches, qu'es plus particulieres conferences qu'ils ont eues de puis un an avec Messieurs les Estats Generaux pour la conclusion de la Tresve, lors qu'ils la voioient la plus avanceé, ils leur ont faict cognoistre, que la principale fin qu'ils avoient, estoit de se mettre en estat de porter la guerre en ce Royaume comme le dit Traitté arrivé en suite le justifie clairement.

Ce qui paroist encore a l'esgard des Provinces reduictes soubs l'obeissance de Messieurs les Estats.

Omtrent ende nopende alle dese dinghen / schreven haer Ho: Mo: of welde geauthoriseerde Heeren aen den Heer van Heemstede, dat sy hadden gevisiteert ende geexamineert de Concepten by de Knuyt herwaerts over gebracht/

ende geoordeelt dat het eerste spreekende van het secours voor den Staet deser Landen niet en was aennemelijck om de beswaerlijcke Conditien die daer by gestipuleert wierden/ dat sy het ander hadden geredresseert na de Constitutie ende gelegentheydt van desen Staet/ ende gelijck sy oordeelden dattet de Provincien by voortganck souden willen gestant doen/ nemende den vorderen inhout van het selfde Concept in bedencken/ om 'tsijner tijdt aen de selve Provincien gerefereert te worden/ in cas de Koninck met het geredresseerde Concept geen contentement mochte nemen/ uytgesondert eenige kleyne consideratien/ daer van aen de Knuyt een pertinente memorie was gegeven om de selve te solliciteren/ ende in cas dat deselve niet aenghenaem was/ of in difficulteyt mochte vallen/ alles te rapporteren/ ende de Knuyt nochmaels herwaerts een keer doen/ en soude de meerghenoemde Heer haer van alles mede informeren. Seker articul in het Concept van daer overghesonden/ soude wel by monde geseydt/ maer niet in geschrifte moge gestelt worden/ gelijck de Knuyt hem wyder soude konnen verhalen/ want even verre de Koninck van Groot-Britaignie daer van tenigher tijdt kennisse bequaem/ soude daer uyt lichtelijck offentie mogen opnemen/ daer toe alle occasien moesten werden vermijdt/ dan in allen gevalle moet (seyden sy;) de Vruntschap, Alliantie, ende Correspondentie met de Kroone van Vranckrijck sulcks worden gemesnageert, dat deselve meer ende meer mach strecken tot bevorderingh van de gemeene saecke.

De Heer van Heemstede met den Heer Boutillier in conferentie komende/ heeft deselve hem geseyt/ last vanden Coninck te hebben te communiceren dat zijne Majesteyt van verscheyden weghen geadviseert zijnde/ dat den Spaenschen Agent Nicolaldi aen den Coninck van Groot Britaignien openingh hadde ghedaen van een naerder alliantie/ welcke inden beginne geerne ghehoort/ doch daer nae wat koelder aengehenomen was/ ende dat sulcx met meerder ernst herhaelt soude werden/ gelijck by hem Heer van Heemstede daer van mede vermaen was gedaen/ deselve zijne Majesteyt geoordeelt hadde dienstich te sullen wesen/ dat soodanige Negociatie van zijnent weghen/ ende oock van weghen haer Ho: Mo: mochte werden gheprevenieert/ met de aenbiedinghe aende Hoochstgemelde Coninck te doen van een naerder Alliantie, om den selven van de Spaensche handelingh te meer te divorteren/ ende te pooghen aen dese zijde te trecken/ tot welcken eynde zijne Majesteyt eenighe pointen hadde laten instellen/ omme daer op zijnen Ambassadeur last te gheven/ indien hare Ho: Mo: sulcx mede konden goetvinden/ sonder dat men hem aen die pointen precise soude binden/ of deselve schriftelijck overleveren/ maer den Coninck daer van generale openingh doende/ daer mede een voorsmaeck gheven vande goede Intentien van deser zijde/ om daer op verder ghedaen/ ende met meer efficatie voortaen ghenegotieert te worden by Extraordinaris Ambassadeurs die voorgeslagen zijn van weghen Vranckrijck ende van wegen hare Ho: Mo: opt voorsz subject nae Engelant te seynden/ welcke beseyndinge zijne Majesteyt verstont/ dat nae de Conclusie vant voorgaende Tractaet in alle manieren voortganck soude behooren te hebben/ ende heeft daer op de voornoemde Bouthillier de geconcipieerde pointen hem Heer van

Heemsiede by lecture gecommuniceert / ende op zijn versoeck daer nae schriftelijck toegesonden/gelijck deselve hier na volgen.

Project de Traicté, entre le Roy de France, le Roy d'Angleterre, & les Provinces Unies du Pays Bas.

LE Roy Treschrestien & les Provinces Unies du Pais Bas, s'estants reservé par le Traicté qu'ils ont fait ensemble, d'y comprendre le Roy de la Grande Bretagne comme leur bon voisin & ancien allié, au cas qu'il y veuille entre, conviendront ensemble des Articles suivants.

1.

Le Roy & lesdits Provinces Unies s'obligeront à maintenir le Prince Palatin se dans les droicts du Palatinat, Excepté pour ce qui est de l'*Electorat*, dont on se remettera aux Electeurs de l'Empire, & au Traicté qui pourra estre faict d'une paix Generale en Allemagne, Ils s'obligeront aussi de ne faire aucune paix avec l'Empereur & le Roy d'Espagne, que ledit Empereur n'ait levé le bon jmperial interjetté contre le Palatin, Et en suitte ils promettront de defendre ledit Prince Palatin contre tous ceus qui le voudroient troubler a l'advenir en la jouissance de ses Estats.

2.

Si les Estats du Roy de la Grande Bretagne viennent a estre attaqués par qui que ce soit, en suitte, du præsent Traitté, ou pour le subject de l'assistence qu'il rendra au Prince Palatin, ou pour quelque autre que ce puisse estre, Le Roy Treschrestien & les Provinces Unies ne pourront assister leurs ennemis ains defendront à leurs despens les Estats dudit Roy, avec le nombre d'hommes qu'il sera convenu.

3.

Pareillement si les Estats du Roy Treschrestien, ou ceux desdites Provinees Unies viennent a estre attaques par qui que ce soit a cause du præsent Traitté faict avec le Roy de la Grande Bretagne, ou pour l'assistance qu'ils promettent de rendre au Prince Palatin, ou pour quelqu' autre subject, s'ils ont besoin de Vaisseaux ledit Roy leur en fera fournir & fretter dans ses ports au prix courant, & selon le nombre dont il sera convenu, & les assistera selon que la commodité de les affaires le permettra.

4.

Au cas que le Roy Treschrestien estant obligé de prevenir & repousser la violence de ceux qui voudroient attaquer ses Estats, vienne aux Armes avec eulx, si la commodité du Roy de la Grande Bretagne, ne luy permet de joindre ses forces avec celles du Roy Treschrestien, Au moins ne pourra donner secours a ses ennemis, d'hommes de Vaisseaux n'y d'argent.

5.

Ledit Roy de la Grande Bretaigne observera la Neutralité a l'esgard des Estats Generaux des Provinces Unies des Pais Bas, & de leurs ennemies. Et lesdits Provinces, n'empescheront en facon quelconque la liberté du Commerce des subjects du Roy d'Angleterre avec qui que ce soit.

Die

De Heer van Heemstede 'tselve Concept aenghehoort hebbende/ seyde dat het voornemen van zijne Majesteyt Loffelijck ende 'teenemael Corresponderende was met de Intentie van hare Ho: Mo; die de Vriendtschap van den Coninck van Groot Bretagnien in sonderlinghe estime hielden/ ende niet liever souden sien/ als dat d'selve met zijn Majesteyt ende haren Staet wel vereenight mochten zijn ende altijdts blijven/ ende de Spaensche menées aen dat Hoff verbroocken mochten worden/ dan wat aenginck de gheprojecteerde Artijckelen/ dat hy op het eerste aengaende het Palatinaet anders was gelast/ namentlijck dat den Prince voor Electeur mochte werden geagnosceert/ ende seer twijffelde of de voet by't eerste Articul voorgheslaghen in Engelandt aengenaem soude wesen. Item/ dat het laetste Articul al te veel ruymte soude geven aen de Engelsche/ die onder dat pretext niet alleen de Havenen van Vlaenderen ende van Spaignen in alle seeckerheyt soude meenen te bevaren, met exclusie van andere / maer dat de Spaignaerden om de Conquesten van de West-Indische Compagnie in Brasil te renverseren / haer mede van Engelsche Schepen souden soecken te dienen / ende dat den tijdt soude konnen komen/ dat hare Ho: Mo: voor 't Interest van haren Staet / ende tot afbreuck van haren Vyant/ de liberteyt van de Commercie in dier voegen/ niet souden konnen toelaten/ maer soecken te verhinderen / gelijck d'Engelsche/ ten tijde van de Coninginne Elisabeth aen andere Natien hadden gedaen/ ende by uytgegeven geschriften/ die noch in handen waren/ haer doen gejustificeert/ ende dat het sekerste beter soude wesen/ dat het selve stuck indecijs en op sijn beloop wierde gelaten / en boven dat goet soude wesen een Articul te stellen/ dat den Koninck van Groot-Brittaigne geen lichtinge van Krijghs-volck in sijn Rijcken soude toelaten aen de Vyanden van syne Majesteyt ende hare Ho: Mo: Den Heere van Bouthillier hier op replicerende/ seyde dat het maer een ontwerp was/ om een aenvanck te maecken ende daer uyt alleen generale openingh te doen/ ende in de Handelinge selfs alles naerder soude worden gewoghen. Bekende dat de redenen van Heemstede op het leste point goet waren/ dan als men bevondt den Koninck niet ongenegen totte Handelinge met Vranckrijck ende hare Ho: Mo; dat alreede vele soude zijn gewonnen/ ende komende in't Tractaet 'tgunt aenstootelijck soude wesen/ soude konnen uytgelaten worden / dat syn Majesteyt hadde begeert hy hem Heer van Heemstede de voorsz pointen soude communiceren/ om daer op te dencken/ ende syn Majesteyt in een ghemeene saecke begeerde te gaen met goetvinden ende Correspondentie van hare Ho: Mo: dan meende geen tijdt behoorde versuymt te worden om met aenbiedinghe van dese zijde de Spaensche Handelinghe te stuyten / ende te verbreecken; Daer na discourerende van dat de Cardinael Infant uyt Italien meende met een Leger deur Frankelandt, ende omtrent Kolen af te komen; soo seyde de Heer van Heemstede, alsoo van weghen hare Ho: Mo: voor desen hadden ghesproken/ om de passage aen de voornoemden Cardinael te verhinderen/ dat het nu den rechten tijdt was daer van te spreecken/ ende indien de Sweedtsche in Duytslandt meer quamen verliesen/ de voorsz Cardinael te stouter soude worden/ om d'eene of d'ander passage te nemen; Boutelier seyde dat de Koninck geloofde de passage door Frankelandt, hoewel de langhste evenwel voor hem de seeckerste ende apparen

h

was / en of haer Ho: Mo: niet bedacht hadden op middelen hoe deselve soude kunnen tegen gegaen worden / hier op heeft Heemstede met eenighe redenen gededuceert het interest 'twelck Vranckrijck niet weyniger als Duytslandt ende hare Ho: Mo: souden hebben / indien tusschen de wapenen van sijne Majesteyt en van Duytslandt de voornoemde Cardinael de voorschreve passage quame te gewinnen / ende dat sijne Majesteyt die lichtelijck konde beletten door Elsats, ende omtrent Lothringen; Ende soo deselve door Frankelandt wierde ghenomen / doende eenighe assistentie aen Sweedtsche ende Duytsche deselve haer naer teghens soude kunnen kanten / ende middelertijdt den Heer Prince met het Legher van haer Ho: Mo: de Spaensche macht in Nederlandt ophouden / die andersints haer buyten twijffel met de Cardinael Infante soude conjungeren / voeghende daer by naerder proposten ten eynde de Koninck die saecke soude willen laten ondernemen; hier op seyde de voornoemde Heer Bouthillier, dat hieromme een depesche aen syn Majesteyts Ambassadeur tot Franckfurt was gedaen / dan alsoo de Duytsche saecken wat onseecker en langhsaem waren / dat goedt soude wesen hare Ho: Mo: met syn Majesteyt op dit stuck convenieerden / hebbende den Koninck teghenwoordigh een goed Legher op de been / onder het Commandement van den Mareschal de la Force, sterck over de twintigh duysent Man te Voet ende vier duysent Paerden / 'twelck syn Majesteyt nae Coblents soude kunnen laten gaen / om indien de voorsz Cardinael door Frankelandt nae den Rhijn wilde komen / dat zijn Excellentie met syn Legher tot Nimmeghen zijnde ende de voorsz Mareschal malkanderen souden kunnen naederen / ende met ghevoeghde macht ofte correspondentie sulcks beletten. En dat daer-en-boven de Troupen die syn Majesteyt na Picardien dede marcheren / die niet minder te Voet ende te Paerde waren / als het Legher van de voorsz Mareschal / ende over welcke de Marquis syn Soon voor het eerst soude Commanderen / geen kleyne apprehensie aen den Vyant soude geven; Den Heer van Heemstede vraeghde of syn Majesteyt dan soude toelaten dat den Mareschal met syn Legher de Troupen van den Cardinael Infante soude moghen aentasten / alsoo andersints de conjunctie te vergeefs soude wesen / dat hy noch niet wiste of / ende waer de Prins middelertijdt het Leger soude mogen employeren / het zy om den Vyandt van Maestricht te doen retireren / ofte ergens anders eenighe diversie te maecken / in welcken ghevval haer de Leghers niet wel souden kunnen conjungeren / doch alsoo hare Ho: Mo: ende syn Excellentie dese saecke niet minder als syn Majesteyt ter harten namen / dat hy in diligentie daer van wel wilde schrijven / ten eynde den Heere de Knuyt noch in Hollandt zijnde / daer op mede ghelast mochte konnen / of andersints de last nagesonden werden.

Sedert heeft al noch soo met Bullion, als Charnasse, raeckende het verhinderen vande passage van den Cardinael Infante, veel gediscoureert. Vranckrijck was seer geneghen om sulcx te beletten. By den Cardinael daer na audientie hebbende / heeft vertoont / dat sy (Ambassadeurs Heemstede ende Knuyt) al over lange syne Majesteyt hadden gerepresenteert / hoe schadelijck het soude wesen / indien den Koninck van Spaignen tusschen de wapenen van syne Majesteyt ende van Duytslandt / syne Armeen konde doorbrenghen / daer mede hy niet

alleen de [illegible] reparatie soude [illegible] / maer tot allen tijde na sijn appetijt deselve voortaen gebruycken. [illegible] tegenwoordigh in de macht was van sijn Majesteyt te konnen beletten / het zy door syne Leghers ofte oock met assistentie ofte Correspondentie vande wapenen in Duytslandt / ende daerom syne Majesteyt soo schoonen occasie niet behoorde te laten voorby gaen / daer mede deselve de geheele Christenheydt ende syne vrienden ende geallieerde den grootsten dienst soude doen / ende syne glorie aen alle kanten vermeerderen; Te meer alsoo de Duytsche Forces door het Legher van den Koninck van Hungarien wierden geoccupeert / ende deselve alles alomme niet konden [illegible]; daer sijn Majesteyts Leger niet geengageert wesende / alderbest de [illegible] hinderinge soude konnen doen; ende hoewel weynigh te vermoeden was / dat sy haer passage door Franckenlandt souden nemen / indien evenwel sulcks gebeurde / dat sy na den Rhijn souden moeten afkomen by ende omtrent de wapenen van syne Majesteyt / die soo wel aldaer als elders de voorschreve passage soude konnen verhinderen / ende dat middelertijdt de Prins van Orange niet soude onderlaten den Vyandt [illegible] t'occuperen / daer mede het te lichter [illegible] den Koninck te doen soude wesen / met breeder deductie hoe seer de [illegible] courage de Spagniaerden soude aenwassen / hoe weynigh sy na eenighe voorslaghen luysteren / ende hoe seer hare Forces in Nederlandt souden [illegible] teghen het voornemen van syne Majesteyt / indien de voorsz Cardinael soude komen te passeren / daer door noch de Stadt Maestricht [illegible] belegert / ende [illegible] soude moghen hopen van niet [illegible] te konnen worden / ende daer mede hare [illegible] beyde [illegible] Frontieren van Vranckrijck ge-[illegible] wierden / ende de Vyanden de communicatie met Duytslandt wederom vrij ghelaten / die haer door Maestricht [illegible] was benomen. Alles tot groote prejuditie van de loffelijcke intentien van syne Majesteyt / die sy niet en twijffelden of souden continueren en noch vermeerderen / na dat den hooghmoedt vande Vyanden sich [illegible] verheffende / [illegible] dermeest door de grootheyt van syne Majesteyt konde gecompesseert worden. Hier op antwoorde de Heere Cardinael / hy hem toekeerende den Heer Bouthillier, ende begeerende / dat hy mede soude neder sitten / dat den Vyandt hadde laten weten te vreden te wesen passage te geven aen de Troupen / die den Koninck in 't Landt van Luyck hadde laten lichten / mits sijn Majesteyt de passage aen de Troupen van d'Infante Cardinael onverhindert soude toelaten / dat [illegible] syne Majesteyt sulcks niet soude doen / maer veel eer geresolveert was / de voorsz passage te verhinderen / ende evenwel sijn ghelichte Troupen van Luyck [illegible] de te bekomen / dat sy haer wel souden maecken door Elsas ende [illegible] de Frontieren van Lothringen te komen / alwaer den Koninck een goedt [illegible] op de been hadde / ende als sy de passage door Frankelandt souden [illegible] men / dat het Legher van sijn Majesteyt na Coblents soude konnen gaen / ende met het Legher van sijn Excellentie conjungeren / om gelijckelijck niet alleen de passage te beletten / maer oock de Cardinael Infante te vervolghen / waer op d'Ambassadeur seyde blijde te wesen te verstaen de voorsz intentie des Konincx / dan niet wel te begrijpen / hoe de twee Legers / het eene te Coblents ende het andere jegenwoordigh omtrent Nimmegen wesende / haer souden konnen conjunge-

jungeren/ insonderheyt indien syn Excellentie hem met eenigh dessein mocht komen te engageren/ tot ontset van Maestricht of andersints/ daer op de voornoemde Heere Cardinael antwoordende seyde/ indien het voorgheroemen Tractaet tusschen syn Majesteyt ende hare Ho: Mo: ware gesloten/ daer toe hy verhoopte den Heere de Knuyt volkomen last soude mede brenghen/ dat hy geen swarigheyt soude vinden de voorsz conjunctie door het Sticht Keulen ofte Lant van Gulick te laten geschieden: niet alleen om den Cardinael Infante tegen te gaen/ maer oock om te vervolgen ende te attacqueren/ en de twee Leghers eens gheconjungeert zijnde/ dat hy wel konde sien wat daer uyt soude konnen volghen/ ende dat de Cardinael Infante soude moeten achter blijven/ ofte dat de wapenen aen den anderen soude komen. Ende hoewel den Koninck syne verklaringhe aengaende de rupture tot Mey toe hadde ghereserveert/ dat hy niet-te-min niet gheloofde nae 't besluyt van 't voorsz Tractaet dat het soo langhe soude duyren/ doch dat sy met circumspectie moesten gaen/ ten aensien van de zeleuse Ecclesiastiquen die in Vranckrijck waren/ daer sy na moesten omsien, dat hy noch kennisse hadde van eenigen die soude voorghenomen hebben den Koninck om te brenghen/ daer van hy het pourtraict by hem hadde/ ende daerom sy van Vrede mosten spreecken/ gelijck hy noch lestelijck hadde gedaen aen den Ambassadeur van den Keyser/ die hem spraeck van stercke toerustinghe van Oorloghe die hier in 't Rijck wierde gedaen/ daer op hy hadde ghesept/ den Koninck niet anders als Vrede sochte/ als mede de Heeren Staten; ende soo deselve yet onbilliker begeerden/ dat den Koninck haer soude helpen verbreken; ende indien van weghen den Koninck yet onredelijck voorgebrocht wierde/ dat syn Majesteyt oock de reden plaets soude geven/ datmen daerom niet teghenstaende het besluyt van de aenstaende Handelinghe/ altijdt van Vrede soude moeten spreecken/ ende daer-en-tusschen doen 't gunt men soude geraden vinden/ om aende zeleuse de minste occasie te geven van blame/ datmen het Oorlogh sochte. Ende alsoo sy in discoursen quamen op 't Belegh van Maestricht, ende hy deduceerde d'importantie vande Stadt/ ende wel ghebruyckt hadde den Koninck syn secours aen Namen of Duynkercken niet hadde gheastringeert/ daer toe altans weynighe apparentie scheen te wesen/ ende indien 't selve tot ontset van Maestricht mochte ghebruyckt worden/ dat hare Ho: Mo: daer mede een groote dienst ende de ghemeene saecke groot voordeel soude gheschieden/ dat de Communicatie met Duytslandt de Vyandt daer door grootelijcks wiert benomen/ ende syne Landen heel ontbloot ghemaeckt/ en versochte mitsdien aen den Cardinael of den Koninck hem soo verre niet soude ghelieven te eslargeren/ en of hy Heemstede, aengaende de wederstant teghen d'Infante Cardinael ende vande Conjunctie van beyde Leghers yet soude mogen advijseren/ daer op den Heere de Knuyt, soo hy noch in Hollandt ware/ gelast soude moghen komen/ ofte in diligentie last naghesonden worden. Ende namentlijck dat de Cardinael soude gelieven te openen/ of het Legher des Koninckx noch teghen de Spaignaerden soude willen ageren/ ende of men door middel van 't selve soude willen laten opereren/ om het Legher voor Maestricht te doen opbreecken/ alsoo alle de voordeelen die haer Ho: Mo: ende syn Excellentie daer by soude moghen komen te ghenieten/ oock namaels

naemaels souden redunderen / ten dienste van den Koninck ende de voorts ghemene exploicten door de behoudenisse van Maestricht te facijlder souden wesen; de Heere Cardinael seyde / dat al voren het Tractaet met den Heere de Kruyt overghesonden / ghesloten ende gheteyckent soude zijn / hy geen last van den Koninck hadde hem naerder te verklaren / maer als Richelieu hem als Pauw syn vriendt ende niet als Ambassadeur wel wilde segghen / dat hy ghelooste / Jae; sonder hem daer in te komen obligeren / maer dat hy't daer voor hiel / dat beyde de Leghers haer souden conjungeren / ende des Koninckx Legher het Staetsche soude naerderen / om ghesamentlijck niet alleenlijck resistentie maer een vigoreuse offentie te doen / soo wel tot ontset van Maestricht, als tot andere dessepnen / die men met avantage soude kunnen voornemen: dat sy (Heeren Staten) het Leger des Koninckx van Vivres souden moeten versorghen / doch voor haer geldt / ende dat de Koninck al te veel affectie droegh aen de Vereenighde Provintien; als dat hy soude willen sien of lijden / dat Maestricht soude verloren gaen; dat hy te vreden was met hem Ambassadeur te wedden om vier hondert Marck Gouts / dat de Staten Maestricht niet souden verliesen; het welcke hy andermael refereerde / ende seyde syn woort te sullen gestant doen / ende dat d'Ambassadeur hier uyt wel konde mercken / waer henen de saecken wierden gedirigeert. En alsoo d'Ambassadeur Heemstede onder anderen seyde / dat den dienst van den Koninck ende syne Kroone doch daer aen was ghelegghen / dat den Vyandt met geen nieuwe progressen ofte Victorien wierde ge-ensleert; Antwoorde de Cardinael / dat niet teghenstaende de Koninghen ende Staten ghemeene Interesten evenwel verscheyden waren, houdende dat den Koninck sonder Contract en Obligatie die glorie ende eere wel soude soecken / om haer Ho: Mo: een notablen dienst te doen / ende der selver Staet meer ende meer aen syne Rijcken te verbinden / op vertrouwen dat deselve haer namaels danckbaer souden betoonen; seyde wederom / dat d'Ambassadeur soude willen gelooven / door de Conjunctie van de Leghers de rupture genoeghsaem ghedaen soude wesen / ende dat men dan na May niet soude hoeven te wachten / dat hy hem Ambassadeur rondt wilde segghen aen de Marschal de la Force alreede last ghegeven te wesen / om met het Legher na Calais te marcheren / indien de Cardinael Infante syn passage door Frankelandt nam / ende dat deselve na de Conclusie van't Tractaet nader last soude kunnen ghegeven worden / niet dat hy hem wilde obligeren tot yets verder als het Tractaet soude mede brenghen / maer 'tgunt soude geschieden uyt affectie des Koninghs sonder Obligatie soude ghedaen worden / sonder dat hy oock last hadde des Koninghs meeninghe van nu aen te verklaren / maer seyde nochmaels als Richelieu teghen Pauw, dat hy geloofde de Leghers geconjungeert / de Belegheringe van Maestricht opgheheven ende misschien beyde de Leghers in't midden van Brabant souden gesien werden. En alsoo d'Ambassadeur seyde hier van yets te doen aen hare Ho: Mo: en syn Excellentie advijs soude willen geven / vraeghde over wat wegh hy soude willen schrijven / daer op segghende; op Calais over Zee / seyde de Cardinael dat het alsoo moeste geschieden / om geen perijckel te loopen / ende oock in de meeste diligentie / ende dat d'Ambassadeur soude willen advijseren alhier te wesen ende ghevonden te hebben noch meerder inclinatie

tot het voorgenomen werck als den Heer de Knuyt derwaerts gaende hadde kunnen vernemen. Ende soo hare Ho: Mo: gheliefden te resolveren / datmen van dese zijde ghereedt was ende meer der soude doen als men hadt belooft / ende dat hare Ho: Mo: van Maestricht geen pericul souden loopen / ende of schoon die twee Plaetsen als Duynkercken ende Namen waren genoemt / datmen deselve kon veranderen ende de wapenen brengen daer die den meesten dienst voor desen tijdt souden kunnen doen / en dat hy noch gheloofde soo het Tractaet voort ginck / dat de Cardinael Infante niet in Nederlandt komen / dat Maestricht niet langhe belegert blijve / en dat de rupture eer geschieden soude / dan men ghemeent hadt / sonder hem nochtans daer toe te willen obligeren / of sulcks van wegen den Koninck te verklaren / maer was te vreden noch te wedden soo d'Ambassadeur begeerde / dat Maestricht niet soude genomen worden ; recommandeerende hem ernstelijck sijne depesche te doen in de meeste diligentie ende sekerheyt / ende 'tgunt hy Richelieu aen hem Pauw ter vrundtschap ende uyt goede affectie seyde / noch soo te mesnageren / ende dat hy sich aen sijne woorden niet bedroghen soude vinden. Hy sprack daer na vande Handelinghe met Enghelandt / daer van Bouthillier hem openinghe hadde gedaen : daer op de Cardinael seyde / dat de voornoemde Bouthillier (daer tegenwoordigh) hem hadde gerapporteert syne Consideratien / die hy goedt vondt ; Vraeghde of d'Ambassadeur de Declaratie vande Koninginne Elisabeth by sich geallegeert in handen hadde ; daer op hy seyde die in Hollandt te wesen / ende datmen dat poinct als chatouilleux zijnde / soude kunnen voorby gaen ; maer het teghendeel hun by Tractaet noch niet ghehoorde gheweyghert te worden ; Hy bekende dat d'Ambassadeur ghelijck hadde ; en dat het concept hem ghecommuniceert alleen soude dienen tot instruct... dinghe / ende d'Extraordinaris Ambassadeurs van hier ende van weghen hare Hooghmoghende : naer Enghelandt te seynden (welcke beseyndinghe hy niet twijffelde of hare Hooghmoghende souden nevens sijne Majesteyt naer de Conclusie van't Tractaet mede goedt vinden) naerder gheinstrueert souden kunnen werden / om met onderlinghe Correspondentie by den Koninck van Enghelandt ende sijne Majesteyts Raden te ageren / om deselve mede in de Alliantie te trecken / ofte ten minsten in poincten van Vrientschap ende Neutraliteyt te conserveren / ende de voorghenomen Spaensche Handelinghe illusoir te maecken. Dit alles is alsoo in substantie ghepasseert in presentie vande Heere Bouthillier ; die seer weynigh tusschen beyden hadde ghesproken / ende in 't opstaen vermaende de Cardinael nochmaels dese saecke te willen mesnageren / dat daer van dienst ende geen ondienst quame t'ontstaen ; dat doch d'Ambassadeur wilde employeren persoonen die ghetrouw waren / ende hoe eerder hoe liever d'antwoordt ende naerder last procureren / ende dencken dat hy met geen Spanjaerden hadde te Tracteren / ghelijck sy het voorleden Iaer ghedaen hadde / die alleen daer op uyt waren / om haer Ho: Mo: te bedrieghen / gelijck sy noch Vranckrijck sochten te doen ; maer met die gene die Vyanden van Spaignen waren / ende tot haer Ho: Mo: Staet geaffectioneert ende deselve wilden maintineeren. Na welcke propoosten hem by de handt nemende / door eenighe kameren ende ghemacken / vol van Gardes ende allerley Noblessen zijnde / tot aen de trap uyt ghelepdt heeft / ende hebben voorders Monsr. Bautru

[illegible] ende den Abt van Beauvais hem Ambassadeur tot aen de Carosse [illegible] gedaen.

Van verscheyden persoonen van qualiteyt is den Ambassadeur [illegible] dat den Ambassadeur van Spaignen over eenighe dagen met den Garde [illegible] Seaux spreeckende van een saecke van Justitie / daer na ghe-[illegible] over de assistentien die den Koninck soo in Duytslandt als aen [illegible] Nederlant was doende / seggende dat de Heer Cardinael daer van [illegible] cipaelste oorsaeck ende beleyder / ende dat hy het jonghste [illegible] schen sijne Majesteyt en hare Ko: Mo: mede hadde te [illegible] / ende daer uyt konde blijcken / dat hy een man was / die noch eer, noch geloof, noch Religie hadt. Over welcke personele traductie de [illegible] ontstelt zijnde / was opghestaen / ende 'tselve tot kennisse [illegible] Cardinael gekomen zijnde / was daer over seer gestoort [illegible] deur van den Keyser heeft ten versoecke van den Ambassadeur van Spaignen het gepasseerde gesocht te excuseren / ende te appaiseren / [illegible] / ende de Koninginne daer van kennis bekomen hebbende / ende van meeninghe zijnde herwaerts te komen / heeft te voren haren Secretaris le Gras by den Ambassadeur van Spaignen gesonden / hem doende segghen / dat sy verwondert was over sijne Proceduren van dat hy saecken van Staet / raeckende den Koninck / personeel wilde maecken / daer mede sijne Majesteyt ongelijck wierde gedaen / ende hy oversulcx hem soude onthouden by haer te komen / tot dat hy de Heer Cardinael daer over satisfactie soude hebben gegeven. Dese aenseggingen wierde den Ambassadeur van Spaignen ghedaen noch by sijn bedde zijnde / die daer over seer was ontstelt: seyde dat de Garde Seaux geen Spaensch hadde verstaen / ende indien deselve een man van wapenen was / dat hy hem van den selven soude willen ressenteren. De Koninginne heeft hier van aen den Koninck van Spaignen haren Broeder geschreven / ende scheen den Ambassadeur van Spaignen te willen ontkennen / 'tgunt hy teghen den Heere Garde Seaux geseyt hadt / ende was sedert sieckelijck geworden / 'twelck geoordeelt wiert uyt melancolije te resulteren.

Men sprack in dese tijdt dat de Hertogh van Medinaceli [illegible] Ambassadeur uyt Spaignen wiert tot Parijs verwacht / ende [illegible] de-handelingh soude spreecken: maer over d'Ambassadeur [illegible] rentie komende met den Heer Bullion, hadt hem gheseyt / [illegible] soude voor hebben al voren met Spaignen een proeve tot [illegible] dat 'tselve veel tijts requireerde / ende groote onsekerheyt [illegible] gen / ende men altijt hadde getwijffelt / of 't [illegible] eers ghenoegh soude wesen Spaignen selfs aen te soecken / ende [illegible] Staten in allen gevalle sulcx niet souden kunnen of [illegible] te doen; [illegible] de openingh van Spaignen selfs quame / het als van een [illegible] soude hebben / ende de Heeren Staten noyt anders hadden [illegible] goetgevonden dat van haer noch van hare [illegible] handelinghe soude ghedaen worden: daer op seyde Bullion sulcx des Koninghs [illegible] ooch niet te wesen / dat van weghen de Heeren Staten eenighe [illegible] versoeck tot Handelinghe soude worden gedaen / maer dat hare Ho: Mo: [illegible]

Kenin[illegible]

Koninck gelegentheyt eenighsints behoorden te ghemoet te gaen/ om dat de Koninck te doen hadde met den Paus, andere Catholijcque Princen ende de Geestelijckheyt binnen 'trijck; die voorgaens riepen/ dat de Koninck de wapenen van die van contrarie Religie tot onderdruckinge van de Catholijcque employeerde ende favoriseerde, ende midtsdien de Koninck aen den Paus ende andere Catholijcque Princen alleen soude willen doen sien/ dat soo wel de Koninck als de Heeren Staten van de Vrede niet verbreemt waren: maer genootsaeckt de wapenen in de handt te nemen/ om daer toe te komen/ sonder daermen van Handelinghe/ tijdt/ of plaetse soude spreecken/ ofte de wapenen daer na ophouden/ maer alleen deselve alleenlijck saecken te justificeeren/ ende dat de Koninck het Oorlogh niet hadt gesocht/ maer daer toe was genecessiteert: om alsoo daer mede Spaignen by alle Catholijcque in 't ongelijck te stellen/ ende voort mette wapenen te beginnen. Hy meende dat nae de Conclusie van 't Tractaet weynigh tijdts/ ja misschien geen veerthien daghen soude aenloopen/ of de rupture soude ghedecreteert ende in 't werck gestelt worden/ ende de Mareschal de la Force gaende met sijn Legher na Cobelentz, hem sou de conjungeeren met het Leger vanden Prince van Oraignen, ende soo die in eenigh dessein mochte wesen ge-engageert/ dat alsdan eenige Troupen van sijne Excellentie by 't Legher van la Force gevoeght/ ende het selve of teghen d'Infante Cardinael gheemployeert/ of andersints in 't midden van Brabant ghebracht soude konnen worden/ om alle vyandtschap te doen/ ende met eenen te letten of de geaffugeerde Princen met haer intelligentien eenigh voordeel souden konnen doen: hy seyde ende begeerde oock dat de Heeren Staten het Legher vande Koninck van Vivres souden moeten versorghen/ gelijck de Cardinael oock hadde geseyt. Item/ alsoo sedert het vertreck van de Kruyt op gestadige devoiren de saecken nu soo verre waren geavanceert/ indien men tot Conclusie van 't Tractaet haest wilde condescenderen/ de rupture een langhe wijl uyt soude konnen volghen/ dat de Koninck met sijn Legher onder la Force, ende sijne Troupen op ende omtrent de Frontieren van Picardien sterck soude wesen by de twintigh duysent Man te Voet/ ende over de vijf duysent Paerden. Bullion urgeerde seer om tot conclusie van het Tractaet/ ende dienvolgende tot de saecke selfs te komen/ dat 'tgunt sy hadden gheseyt van de Handelinghe met Spaignen/ alleen was een formaliteyt, daer van de Koninck sich moste dienen tot een pretext, maer soo veel de saecke selfs aenginck/ datmen met de Heeren Staten eens zijnde/ tot rupture soude komen sonder langher uytstel/ oock sonder na eenighe Handelinge te wachten/ of hem daer door te laten ophouden. Sy quamen oock in propoosten aengaende den Hertogh van Nieuburgh, die d'Ambassadeur seyde van de Spaensche ende Keyserische seer gesolliciteert te worden/ ende in 't Leger voor Maestricht te wesen/ niet sonder merckelijck achterdencken/ daer op hy onder belofte van secretesse hem Ambassadeur gecommuniceert heeft/ dat den voorschreven Hertogh van Nieuburgh openingh hadt laten doen van een Huwelijck tusschen den Prince sijn Sone ende de Princesse Maria van Mantua, ende hy in sulcken ghevalle te vreden soude wesen sijne Staten te stellen onder protectie van den Koninck; daer mede hy t'eenemael vande Spaensche soude afgesondert worden. d'Ambassadeur heeft op dese propoosten confirmerende 'tgunt de Cardinael hem hadde gecom-

gecommuniceert / oock van Charnassé verstaen / dat de Cardinael hem gesegt hadde / met d'Ambassadeur ghesproken te hebben / indien men het Tractaet quam te besluyten / datmen met de rupture tot het Voor-jaer niet soude hebben te wachten / ende seyde de voorsz Charnassé dat alles hem tot [illegible] rupture scheen te prepareren; de Cardinael hadde hem Charnassé [illegible] / dat hy in sulcken ghevalle met sijn Regiment hem soude hebben te [illegible] 't Leger vanden Koninck / dat sijn Regiment blijvende in dienst [illegible] daer mede een goede summe gelts soude kunnen bespaert / ende tot den [illegible] van d'Artillerie geemployeert worden; dan hy Charnassé scheen [illegible] met sijn Regiment over te gaen / ende omme te wesen in dienst [illegible] het commandement van den Prins van Orange. Ondertusschen quam de tydingh van de Sweedtsche Nederlage by Nordlingen, 'twelck de [illegible] troubleerde.

Eenich tijdt daer na d'Ambassadeur sprekende met Bullion, seyde / dat de Prins was ghegaen na Breda, om de Spaensche van Maestricht [illegible]. Bullion seyde den Coninck sulcx te sullen mishaghen: dat den [illegible] by Nordling slecht hadden toegesien / ende met vijfthien duysent [illegible] tegen het Legher vanden Coninck van [illegible] sterck by [illegible] hadden gehasardeert / ende den Hartoch van Weymer [illegible] de Mareschal Hoorn totte bataille ongaerne was [illegible] vande andere ghefozceert / dat hy niet konde seggen [illegible] soude doen / maer wel dat zijne Majesteyt [illegible] soude laten verlooren gaen / dat hy [illegible] was [illegible] weder gekomen / die belooft hadde in drie weecken [illegible] ende nu was inde vijfde weeck. Vraechde seer ernstich [illegible] advijs hadde / van de resolutie op het overgesonden Tractaet [illegible] / ende hy sulcx excuserende / seyde dat soodanich dilay [illegible] schadelijck was. Ende alsoo d'Ambassadeurs altijts hadden gheurgeert / omme [illegible] de passage van d'Infante Cardinael, soo toonde Bullion eerwijlen sy [illegible] last waeren verwachtende / omme met den Coninck daer over [illegible] / verwondert te zijn in't voorneemen van zijn Excellentie van de [illegible] Breda te belegeren / daer mede deselve geengageert / ende de voorgenomen [illegible] van beyde de Leghers 'teenemael verhindert soude werden / datmen [illegible] eerst op het Generael ende niet op't particulier hadde behooren te letten / ende [illegible] van Breda niet soodanich was / dat daer door het groote werck [illegible] verhindert / ende de voorsz Stadt naemaels soude kunnen [illegible] worden / dat de belegeringe van de voorsz Stadt tot op 't voorjaer soude [illegible] uytgestelt / ende middelertijdt de goede intentien alhier / door den [illegible] wegen souden konnen gerenverseert / ende den Coninck naemaels [illegible] totte rupture konnen ghebracht worden / welcke [illegible] noemde Heere van Bullion, verhaelde met eenighe vehementie ende [illegible] daer by voegende als yder op zijn particulier wilde letten / ghelijck de Heeren Staten alrhans schijnen te doen / het als dan [illegible] het publijck [illegible] wel soude konnen gaen. d'Ambassadeur seyde daer op / dat het [illegible] vanden [illegible] Kotyn, ghevallen zijnde tweederley / op de rupture, [illegible]

zijn

syne Majesteyt zijn optie wilde behouden / tot op Mey toekomende) ende op 'tsecours 'twelck syne Majesteyt niet anders verstont te ghéven als in cas Namen ofte Duynkercken soude belegert worden / d'Ambassadeurs op het laetste altijdts hadden geinsisteert de Belegeringhe van een van de voorschreve plaetsen althans ondoenlijck / ende daerom niet geraden te wesen / dat hare Ho: Mo: ende sijne Excellentie middelertijt haer Legher employeerden / om Maestricht by diversie te ontsetten / ofte de Stadt Breda, op haer Frontieren leggende / te vermeesteren / terwijle sijne Majesteyt op het voorder tijdt ghenomen hebbende / soude delibereren / sonder dat het Legher konde ledigh ghelaten worden / ende 'tselve onverantwoordelijck soude wesen: dat de Heere de Knuyt alle mogelijcke diligentie hadde gedaen / ende ongetwijffelt op sijn wedercomste was / ende soo groote saecken geen brieven konde bevolen worden: [illegible] hy / ende den Cardinael den Ambassadeur onlanghs hadden gheopent / soo wel de Heer Knuyt, als hare Ho: Mo: ende sijne Excellentie onbekent / ende wel te wenschen gheweest te zijn / dat daer van tijdelijck kennisse ghe weest ware / ende fondament op hadde moghen ghemaeckt worden; ende in allen ghevalle hare Ho: Mo: ende sijne Excellentie niet als ter eeren konde naghedruckt worden / dat sy here forces ende den tijdt hadden willen menageren / soo langhe sijne Majesteyt tot geen resolutie hadde konnen komen; doch dat sijn Excellentie onder het beleydt vanden Heere Graef Willem, Veldt-Maerschalck / omtrent seventigh Compagnien / maeckende by de neghen duysent Man / ende vijfthien hondert Paerden aen de Maze hadde ghelaten / welcke haer met het Legher des Koninckx soude konnen conjungeren / indien sijne Majesteyt als noch mochte wesen van die Meeninghe / die d'Heere Cardinael den Ambassadeur voor desen hadde gheopent ende hy Bullion geconfirmeert / ende nadien de saecken van Duytslandt buyten verwachten wat anders waren uytghevallen / dat hy gaerne soude weten / of ende wat sijne Majesteyt daer by soude goedt vinden te doen / ende of de Heere Cardinael / onaenghesien de voorsz defaicte noch sulcx was gelogeert / dat na de Conclusie van het Tractaet / sijne Majesteyt totte dadelijcke rupture soude konnen komen: hem biddende daer van in Confidentie soodanighe openinghe aen d'Ambassadeur te doen / daer mede hy sijne vorighe depesche / soude moghen continueren / ende hare Ho: Mo: ende sijn Excellentie in bedencken geven / de middelen waer mede de goede intentie des Koninckx gesecondeert / ende by hare Ho: Mo: ende sijn Excellentie naer desselfs beste vermoghen daer toe ghecontribueert soude konnen worden. Verhalende daer by d'Importantie van de Stadt van Breda, de schade ende afbreuck die de Vyanden daer mede hadden gedaen / ende noch konden doen / ende der selver macht derwaerts ghetrocken wendende / d'entreprijsen elders voor te nemen / te beter succes soude konnen hebben. De Heere van Buillion heeft sub fide silentij hem daer op geseydt / dat den Koninck geresolveert hadde een goedt Legher tusschen de twaelf ende twintigh duysent Man te Voet ende twee duysent Paerden in Duytslandt te sullen doen lichten ende onderhouden / ten besten van de goede parthije / ende indien sy den Koninck eenighsints wilden te gemoet gaen / dat sijn Majesteyt haer tot onderhoudt van 'tselve Legher / voor drie Jaren soude obligeren / ende dit alles boven de vijf-ende-tnegentigh duysent Man / die sijne

[illegible] in [illegible] hadt / ende alhoewel [illegible] daer [illegible] Commissien [illegible] waren. Belanghende de rupture; dat den Cardinael [illegible] was [illegible] de selve in [illegible] het Tractaet / de welcke soude volghen / sonder [illegible] eenighe Handelinghe te maecken / maer dat hy niet en saegh indien sijn Excellentie het Belegh [illegible] wilde continueren / hoe de Leghers gheconjungeert / de Cardinael Infante [illegible] seert / ende de rupture in 't werck soude konnen ghestelt worden / [illegible] sijn Excellentie aldaer soude blijven / ende met de weynighe macht die [illegible] was gelaten / den Koninck sijn heel Legher soude volghen / ende [illegible] Oorlogh komen / [illegible] sijne Majesteyt niet te [illegible] / ende [illegible] te wesen / ende dat hy saegh door de voorgenomen Belegeringhe [illegible] te wesen / dat hy altijdts van opinie was gheweest / de Koninck de groote macht die hy alrede op de been hadt / niet ledigh behoorde te houden / ende hoewel de Knuyt op sijn vertreck soo verre openinghe niet was [illegible] / als aen heer Heemstede naderhandt was gheschiedt / [illegible] [illegible] want [illegible] nerder voorslagh van daer hadde verwacht / [illegible] welcke soude zijn in 't werck ghestelt gheweest ; [illegible] meer om dat sy hadden ghesproocken vande passage van den Cardinael Infante, ende aengenomen tot dien eynde bequame voorslaghen te doen ; Ende als sijn Excellentie [illegible] Belegheringhe van Breda soude gheoccupeert blijven [illegible] de voorsz Cardinael [illegible] eenighe verhinderinghe / in de Nederlanden soude [illegible]. [illegible] d'Ambassadeur of sijn Excellentie de Belegeringhe [illegible] Breda niet soude willen verlaten / om met ende nevens het Legher van den Koninck [illegible] te ageren. d'Ambassadeur seyde / daer van niet te konnen seggen / ende soo hy [illegible] / met den Heere Cardinael wel naerder te willen [illegible] expedient soude konnen voorgheslaghen ofte ghevonden worden / [illegible] gentie in [illegible] van d'Ambassadeurs voorgaende depesche soude konnen overschrijven / ende daer op last verwachten. Hier op seyde [illegible] sich by den Heere Cardinael te [illegible] gaen / ende met hem te [illegible] ken.

Daer na heeft Charnassé aen den Ambassadeur verhaelt in wat [illegible] voorsz defaicte by Nordlinghen was toegegaen / ende by den Koninck [illegible] len was de ghedacht om de saecken van Duytslandt te redresseren / [illegible] de te houden / ende hy daer mede [illegible] Heere Cardinael [illegible] was gheweest / maer verklaerde [illegible] al [illegible] te wesen over het [illegible] den van de Knuyt, ende [illegible] ende [illegible] gheloofden dat sijn Excellentie [illegible] Breda soude willen [illegible] soo groote [illegible] gaen. d'Ambassadeur heeft [illegible] dat den Heere de Knuyt alle [illegible] hadde [illegible] / [illegible] wederkomste was / ende sijn Excellentie [illegible] groote redenen d'Entreprise van Breda hadde voorgenomen / niet konnende het Legher langher ledigh laten / ende geene [illegible] apparente [illegible] te [illegible] / ende den [illegible] van Maestricht af te [illegible]. Ende na dat sy hier op eenighe discoursen hadden gehouden / ende hy Charnassé seer beklaeghde dat sijn Excellentie [illegible] wilde ageren / ende de conjunctie vande Leghers niet soude konnen vallen ; seyde daer

daer uyt te gemoette sien / dat alle voorgaende desseynen souden verlozen gaen. d'Ambassadeur ter contrarie sustineerde / dat die als noch konden in't werck ghestelt worden / indien men elckanderen wilde verstaen / ende hy daeromme by den Cardinael audientie hadde laten versoecken. Charnassé seyde daer op hem Ambassadeur biddende / dapper by den Cardinael te willen pousseeren / ten eynde Duytslandt niet alleen met nieuwe macht ende lichtinghe / sonder verminderinghe van de gene die alreede op de been was / mochte worden geassisteert / maer dat in de voorghenomen intentie aen d'Ambassadeur voor desen verklaert / ghecontinueert mochte worden. Dat d'Ambassadeur nochmaels soude willen deduceren / ghelijck voormaels hadde gedaen / hoe facil d'Entreprinsen ende Conquesten in Nederlandt soude wesen te doen / ende dat hare Ho: Mo: ende syne Excellentie van haer zijde niet souden manqueren; dat hy Charnassé d'Ambassadeur konde segghen in confidentie sub fide silentij, dat den Koninck noch twaelf duysent Man te Voet / ende twee duysent Paerden in Duytslandt soude doen lichten / ende ten besten van de goede parthije onderhouden. Ende soo men wilden accorderen / komen tot Conclusie van't Tractaet / hoe eerder hoe liever / ende de Leghers conjungeren; dat hy niet buyten hope was syne Majesteyt promptelijck tot de rupture soude resolveren / ende dat d'Ambassadeur seer wel hadde ghedaen by de Cardinael audientie te versoecken. Aengaende syn Regiment; verhaelde / dat teghen den vier-en-twintighsten October precise seven Compagnien te Diepen soude wesen / ende de resterende seven, teghen den vijfthienden Novembris, versoeckende / dat voor den vier-en-twintighsten ende vijfthienden respective de Schepen aldaer mochten wesen / omme de eerste seven, ende daer nae oock de tweede in te nemen ende over te brenghen / ende dat daer aen geen ghebreke en mochte wesen / doch by voortganck van de rupture wist hy niet of syn Regiment soude toegelaten worden te vertrecken / ende dat hy't voor hem selven wel wenschte ende begeerde. Hy heeft den Ambassadeur vorder met eenige discoursen onderhouden / van eenige Troupen uyt het Lant van Luyck, alreede overgekomen / van het valsch uytgeven van het desseyn op Arras, ende dat hem de Cardinael daer van de waerheydt wel soude segghen; voeghende daer by / dat tot syn groote verwonderinghe vande Communicatien tusschen den Cardinael ende d'Ambassadeur gehouden / kennisse tot Brussel ende elders was gekomen; niet dat van d'Ambassadeurs 'tselve wierde vermoedt; Maer dat evenwel de Cardinael hem bekommert vondt / niet wetende van waer het mochte komen / ende dat d'Ambassadeurs wel soude doen met den Cardinael daer van te spreecken.

Hy den Cardinael doen komende / heeft verhaelt met leedtwesen vernomen te hebben / d'ongheluckighe tijdinghe van Duytslandt / ende versocht / naedien syn Majesteyt tot noch toe de saecken aldaer soo loffelijck hadde ghemainteneert / dat hem soude ghelieven in dese bezwaerlijcke rencontre / de Duytsche ende de Sweedtsche de handt te bieden / met eenigh prompt secours / ten eynde sy daer door hare saecken redresseren / ende de progressen ende hooghmoedt vande Vyanden souden moghen stuyten / die andersints ongetwijffelt hare Victorie te vervolghende / oock andermaels haer van Vranckrijck souden soecken te

[illegible] / daer by d'Ambassadeur voeghde uyt Hollant advijsen te wesen/ dat sijn Excellentie met het Leger naer Breda was gemarcheert / ende een aensienlijcke Trouppe soo te Voet als te Paerde / onder Grave Wilhelm van Nassouw, Veldtmaerschalck aende Mase ontrent Venlo hadde gelaten/ waer door den Vyandt van Maestricht afghetrocken/ door de voorsz Trouppes de Stadt gesecureert/ of de Vyant geincommodeert/ ende aen d'andere zijde de Stadt van Breda soude konnen verovert worden / ende het selve het beste ende seckerste [illegible] te wesen: 'twelck sijn Excellentie hadde konnen ter handen nemen: daer by d'Ambassadeur voegde hoe veel de voorsz Stadt voor den Staet [illegible] Vereenigde Provincien importeerde; als zijnde so na op hare Frontieren gelegen, ende daer door eenen vryen toeganck in Brabant soude verkregen worden. De Cardinael antwoorde hier op met seer koele mine, datte tijdinghe van de defaite in Duytslandt maer al te waer was / ende [illegible] Hartogh van Weymer gheprocedeert / die de Veldtmaerschalck Hoorn teghen sijn danck ende wille / met een heel ongheluckige [illegible] hadde [illegible] / dat de Rijcks-Cancelier weynigh tractabel, ende ten regaerde van Vranckrijck niet accomodabel was / ende eerst na 'tovergaen van Donawert, tot inruyminghe van Philipsburgh hadde ghecondescendeert / ende hy oversulcks onseecker was / of / ende hoe verre den Koninck de saecke van Duytslandt soude willen aennemen: Belanghende de marche van sijn Excellentie seyde hy daer van ghehoort te hebben / ende dat sijn Excellentie wiste wat hy te doen hadde; dattet langhe was / dat de Knuyt was vertrocken / sonder dat eenighe antwoorde was gekomen; ende indien haer Ho: Mo: geen haest hadden / dattet den Koninck met goede ooghen soude aensien; 'tgunt hy den Ambassadeur jongstelijck hadde gesept; ter goeder meeninge ende in confidentie geseyt te hebben; maer bedencken hadde/ daer op niet soude volgen: ende [illegible] de Cardinael Infante sonder eenigh resistentie in Nederlandt soude komen, [illegible] haer Ho: Mo: niet ghelieft hadde daer op met ende neffens den Koninck [illegible] te nemen/ daerom nochtans menigmael/ ende noch jonghstelijck [illegible] was gedaen. d'Ambassadeur bemerkende hier uyt/ dat syn gemoet wat was gealtereert, heeft gededuceert d'extraordinaris diligentie by d'Heere Knuyt [illegible]/ ende dat d'Ambassadeurs te voren haer difficulteyten hadden geopent/ [illegible] het secours, op de voorgeslagen Conditien/ van Namen ofte Duynkercken [illegible] te moeten belegeren; ende belangende de rupture, dat syne Majesteyt [illegible] hebbende tot Mey toekomende / hare Ho: Mo: ende syne Excellentie [illegible] tijt niet konden ledigh staen/ hare Leghers te employeren ende haren Vyandt occuperen / het zy om denselven van Maestricht te doen retireeren ofte eenige importante Plaetse t'attacqueren, ende daer door den Vyandt soude beletten/ hem [illegible] Trouppen van den Cardinael Infante te komen conjungeren; [illegible] in allen gevalle/ dat syn Excellentie een vliegent Leger van ontrent negen duysent Man ende vijfthien hondert Paerden / omtrent de Mase hadde gelaten; welcke Trouppen met die van syne Majesteyt soude konden conjungeren om den Cardinael Infante op te houden: dat d'Ambassadeur van d'openinge die de Cardinael Richelieu daer na aen d'Ambassadeur in confidentie ende op syn serieuse Instantie gelieft hadde te doen/ aen syn Excellentie in alle diligentie ende seker hope

advijs

advys hadde gegeven / by twee expresse Couriers / maer dat deselve niet eer by zyn Excellentie konde wesen / of souden deselve voor Breda al hebben gevonden / ende dat te voren zyn Excellentie geen Consideratie noch te reflexie hadde konnen nemen / op 'tgunt hem 'teenemael onbekent was: ende niettegenstaende de saken in Duytslande in eenigh verloop waren gekomen / doch evenwel wilde verhopen / de Cardinael soude blijven by syne voorighe goede intentie / soo ten regarde van hare Ho: Mo: Staet / als omme de saecken in Duytslant staende te houden / ende dat den Koninck te meer eer ende glorie soude hebben in 't oprechten ende avanceren van de saecken aldaer / die nu wat vervallen waren / ende de Staet van haer Ho: Mo: ten alderhooghsten te obligeren / indien op de Conclusie van 't voorgenomen Tractaet / de wapenen van zyne Majesteyt ende hare Ho: Mo: mochten conjungeren / omme eenigh notabel effect te doen / nademael den Koninck soo grooten macht op de been hadde / ende die met avantage konde employeren / daer by d'Ambassadeur deduceerde hoe licht ende seker des Coninckx Leger in Nederlandt soude konnen komen / de passagien alomme openen / ende geene verhinderinghe van Revieren waren; dat den Vyant onversiens aengetast werdende / de Koninck groote Conquesten ende progressen in korten tyde soude konnen doen daer andersints de voorschreven Vyanden haer by de Winter van alle wegen soude verseckeren / ende ordre geven op 'tgunt sy jeghenwoordigh niet bedacht hadden. Hier op quam de Cardinael in wyder discoursen / ende seyde wel ghewenscht te hebben / dat zyn Excellentie met syne dessaynen soo langhe hadde opghehouden / tot datmen daer over metten anderen hadde ghe-concerteert; Maer de saecke sulcx wesende / als die was / hy met d'Ambassadeur begeerde te continueren de voorighe confidentie / ende ghediscoureert hebbende op de gheleghentheden / soo van Breda als van Maestricht seyde / dat d'Ambassadeur wel hadde konnen bemercken / de Koninck voor haer Ho: Mo: Staet yets meer begeerde te doen / als hy hadde belooft / ende indien de Knuyt quam met last tot besluyt van het Tractaet / dat noch syne meeninghe ende de Resolutie van syne Majesteyt was / datmen datelijck soude beginnen / soo haer Ho: Mo: begeerden; ende het Legher van den Koninck met het Legher van syn Excellentie soude conjungeren / omme Maestricht te ontsetten / de Marquis van Aytona soecken te slaen / in Brabandt selfs tot Brussel toe / ende soo veel vorder als men soude komen in te trecken / ende met so grooten macht den Vyandt te overrompelen / eer de Cardinael Infante met syne Trouppen daer by soude konnen komen / dat de Stadt van Breda daer na wel soude volgen / ende in handen van syn Excellentie vallen; maer dat syn Excellentie hem aen de Belegeringhe van deselve Stadt althans soude willen vast maken / dat daer mede de tydt / de jegenwoordighe occasien / ende de goede wille des Koninckx soude verloren / ende syne Majesteyt genootsaeckt worden / op syn saken mede te dencken / ende te resolveren op syne gelegentheyt; dat deselve altans was in volle Vrede / ende hem alleen konde mainteneren / ende niemants hulpe van doen hadde; maer dat op haer Ho: Mo: menighvuldighe ende des Ambassadeurs gestadighe poursuiten / in absentie van den Heere de Knuyt, de Koninck soo verre was bewoghen / ende verstont dat het Leger / ende de persoon van syn Excellentie (op welcke syne Majesteyt sonderlinghe het ooge hadde) by ende

ende met syn Leger soude moeten conjungeren/ omme gesamentlijck ende [illegible] te ageren; of andersints dat syne Majesteyt [illegible] soude konnen resolveren; ende komende in [illegible]/ ende [illegible] op de Caerten/ in wat hooghen syn Excellentie syne marche [illegible]/ waer Grave Willem met syne Troupen was/ vraeghde d'Ambassadeur [illegible] sie/ hoe ende waer syn E: meende de Leghers by den anderen souden [illegible] men? Daer op heeft de Cardinael aengewesen/ dat den Mareschal de [illegible] soude gegeven worden/ omme de weg naer Cobelens te nemen/ ende [illegible] derwaerts te sacken/ ende alsoo d'Ambassadeur seyde de passage [illegible]/ en of het niet beter soude wesen de marche door Trier, naer Limborgh te [illegible]/ of soude het Legher over den bodem van Lutsenburgh moeten marcheren/ seyde de Cardinael daer in geen zwarigheyde te wesen/ en datmen [illegible] soude moeten doen: ende soo zijn Excellentie geliefde met syn Leger na Limborg te avanceren/ dattet Leger vanden Koninck daer soude konnen [illegible]/ Maestricht te ontsetten/ den Vyande verdrijven/ ende [illegible] in Brabant in te trecken: dat middelertijt de [illegible] Troupen [illegible] ryen van Lotringen ende Trier soude [illegible]/ om op den Cardinael Infante het ooghe te hebben/ ende dat Grave Willem met syne Troupen/ [illegible] soude moghen ghelaten worden/ om te samen teghen den Cardinael Infante te ageren/ soo hy poogde af te komen/ ende dat [illegible] een groot Legher/ soo te Voet als te Paerde soude [illegible] Picardien, om hem daer van nagelegentheyde te [illegible]/ ende dat [illegible] middel was/ ende na syn oordeel/ de Belegeringhe van Breda, dit [illegible] soude konnen [illegible]/ sulcx syn Excellentie [illegible] van daer op [illegible]/ tegen den gepræfigeerden tijdt/ omtrent Limborgh, of daer het [illegible] beyde de Legers soude worden geassigneert/ hem soude konnen laten [illegible]/ ende meende de Cardinael datmen soude moeten arbeyden het Leger [illegible] quis d'Aytona te disrueeren eer dat hem den Cardinael Infante [illegible] konnen. Hy vraeghde d'Ambassadeur of dit geen groote saken [illegible]/ en of d'Ambassadeur wel sulcx hadde verwacht: maer dat hy in [illegible] met d'Ambassadeur begonnen/ ende gespeurt hebbende syn goeden [illegible]/ ende debvoiren/ soo hy seyde/ met d'Ambassadeur in confidentie [illegible]/ ende volcyndigen/ ende seggen 'tgunt hy tegen niemant geseyt hadde/ [illegible] soude/ dat is/ dat het was de wille ende resolutie des Koninck, 'tgunt hy [illegible] ende dat d'Ambassadeur 'tselve soo soude willen menageren, dat niet [illegible] sijne Majesteyt tot Oorlogh genegen te wesen, gelijck deselve niet en was, maer deselve door de redenen ende debvoiren van d'Ambassadeurs hem soo verre hadde [illegible] bewegen. [illegible] belangende de Handelinge met Spaignen by 't Canaye [illegible] Tractaet voorgeslagen/ daer van d'Ambassadeurs vermoedde hoe [illegible] soude hebben/ seyde syn E: dat de [illegible] saken [illegible] den/ ende datmen nu [illegible] inde handelinge [illegible] van Spaignen soude [illegible]/ ende doen [illegible] tot [illegible] toonen, als men met sekere ende [illegible] conditien daer toe konde [illegible]. Belangende de saken van Duytslandt/ daer van tusschen beyden [illegible] seyde de Cardinael/ dat de Koning [illegible] te meer de handt daer aen begeerde te houden/

ende nu des eenighsints door de voorsz besaide scheeden/ vervallen te wesen/ ende desese over een te komen/ met zijn Coninckhlijcke grootheyt ende macht/ dat hy hem daerom oock in confidentie wilde seggen/ dat zijne Majesteyt geresolveert was/ behalven alle zijne jegenwoordige Troupen noch een nieuw Legher van twaelf duysent man te voet ende twee duysent paerden in Duytslandt te sullen doen lichten; alwaer de Duytsche Militie bequamer was/ als de Franten/ ende meerder dienst konden doen; 'twelck hy gaerne bekende/ ende 'tselve Leger voor de goede Parthye soude laeten onderhouden ende doen ageren/ mits sy haer in 't regard van den Coninck oock eenighsints accommodeerden: daer van den Heere van Requierds alreede last aengeschreven ende veele Commissien/ uytgegeven waren; maer seyde nochmaels dat d' Heer Rijcx Cancelaer van Sweeden/ wat hart ende intractabel was, ende geen woort en hielde; ende den Coninck des niet-tegenstaende wel wilde doen/ ende aen hem niet soude laeten gebreecken. In 't regard van haer Ho: Mo: Staet/ dat noodig was/ voor eerst te komen tot besluyt van het Tractaet/ ende hy niet wilde twijffelen/ of den Heere de Knuyt soude daer toe volkomen last mede brenghen/ ende ten minsten op zijne voorgaende depesches nae gesonden worden/ indien daer aen yet mochte gebreecken/ ende meer als reden te wesen/ dat den Coninck contentement van hare Ho: Mo: wierde gegeven/ die soo veel gheresolveert was voor deselve te doen/ als hy hadde verklaert/ ende sy andersints des Coninckx goede wille souden konnen verliesen/ ende het Tractaet gesloten ende geteeckent zijnde/ dat men niet verder soude behoeven te delibereren/ maer terstont in 't werck stellen/ ende van wegen den Koning ordre geven tot de marche/ van het Leger na sulcke bequame plaetsen/ daer het selve met zijn Excellentie soude konnen conjungeren/ daer op men het advijs van zijn Excellentie soude verwachten/ ende dat in de beyde Legers eenige persoonen van qualiteyt ende ervarentheyt/ soo van de zijde des Coninckx, als van wegen hare Ho: Mo: souden behooren te wesen/ om alles ten gemeenen besten te overlegghen ende ghesamentlijck te adjusteren; Maer voor al dat noodich was/ de besendinge naer Engelandt/ om de Coninck aldaer in devotie te houden/ die hy niet geloofde dat alsnoch met d'andere partye was geengageert/ ende door goede Officien ende devoiren aen de handt most gehouden worden; dat hare Ho: Mo: een ofte twee soo het haer soo gheliefde/ souden ghelieven te Committeren die metten eersten derwaerts souden gaen/ nessens de gene die van wegen Vranckrijck soude gesonden worden (die geseyt wiert/ dat wesen soude den Heere Bellierre, Swager van den Heere Bullion) om gelijckelijck in dat Hof te ageren/ ende dat d'Ambassadeur soude willen procureren/ hare Ho: Mo: haer derselver Resolutie opt spoedichste souden willen verwittigen/ om dat het selve niet konde uytgestelt nochte ledich ghelaten worden. Hy seyde daer nae de Eere te hebben/ van een Minister te zijn van een groot Coninck/ doch noyt soo grooten saecke als dese, met niemandt als met d'Ambassadeur ghehandelt te hebben/ gelijck hy oock niet geloofde dat d'Ambassadeur gedaen hadde/ ende wel te vreden te wesen/ dat sy t'samen de eere souden hebben/ van soo grooten stuck alhier ghenegocieert/ ende te wege gebracht te hebben/ als in geen vijf-ende-twintig Jaren genegocieert/ ende by haer Ho: Mo: Staet misschien niet verwacht was/ dat hy hem

oock

oock vertroude op d'Ambassadeurs discretie ende directie/ dat hy dit alles soude menageren totte meeste eere van den Koninck/ ende op dat de bedeckte ende heymelijcke Vyanden daer uyt geen fenijn souden soecken/ in allen schijn of den Koninck het Oorloge gesocht, ofte te lichtelyck hem daer in hadde begeven/ datmen daerom de Vrede altijdts moste pretexeren, ende daer-en-tusschen met de wapenen syn beste doen/ ende dat seer ondienstigh soude wesen/ dat van dese Communicatie yets soude komen te avanceren/ maer behoorden secreet te blijven tot dat het in't werck gestelt/ ende metter daedt selfs bekendt soude worden/ dat hy evenwel den Ambassadeur tot syn leetwesen moste seggen; so uyt Engelandt als van Brussel advijsen te hebben/ vande Communicatie met d'Ambassadeurs ghehouden/ niet dat hy ghelooſde yetwes van d'Ambassadeurs soude wesen gheelimineert; maer allerley bedencken te hebben: vraeghde d'Ambassadeur wat persoonen hy hadde geemployeert/ ende wie hy noch employeerde/ ende van meeninghe was met dese depesche over te senden/ ende of hy in veertien daghen antwoorde soude konnen hebben; waer op hy hem contentement heeft gegeven. Voort vraeghde of d'Ambassadeur ende met wie vanden Raed/ ofte wie met d'Ambassadeur desen aengaende hadde gesproken/ ende noemde oock eenige andere persoonen/ of die by d'Ambassadeur oock waren geweest/ ende begeerde dat d'Ambassadeur met eenige die hy noemde/ wat omsichtigh wilde gaen/ daer op d'Ambassadeur hem mede volle satisfactie van syn zijde heeft gegeven/ ende evenwel bevonden dat hy bedencken hadde van yemant yets moste geelimineert wesen/ daer op hy naerder soude doen letten. d'Ambassadeur sprack mede van't gheruchte/ 'twelck in de Stadt liep/ dat eenige entreprise op Arras soude voorghenomen ende misluckt zijn; daer op hy seyde sulcx onwaerachtig ende 'tgunt de Marquis de Rambure gedaen hadde/ om andere oorsaken die hy verhaelde/ geschiedt te zijn. Lesteliick heeft nochmaels de menage ende secretesse in Conduite van dese hooghwichtige sake ten hooghsten gerecommandeert/ ende dat d'intentien van haere Ho: Mo: ende syn Excellentie op't spoedighste mochten geweten/ ende de saecken daer na ten gemeenen besten gedirigeert worden/ daer by voegende/ indien haer Ho: Mo: ende sijn Excellentie beter mochten vinden/ de Belegeringhe van Breda te continueren/ als de voorgenomen dessepnen t'amplecteren/ datmen het hier met goede ooghen soude aensien/ ende op sijne saecken mede ordre stellen/ ende dat d'Ambassadeur met waerheydt niet soude konnen segghen aen hem eenighe offre totte rupture gedaen/ maer op de menighvuldige ende continuele devoiren vanden Ambassadeur den Koninck ten besten van haer Ho: Mo: Staet soo verre bewogen te wesen/ als hy hadde verklaert/ ende indien haer Ho: Mo: dese occasie lieten passeren/ dat sy het gevolge/ niet den Koninck/ maer haer selfs souden hebben te imputeren/ sonder dat syne Majesteyt verstont hare Ho: Mo: daer toe te imiteren; maer versocht ende gebeden zijnde hem ten besten van haer Ho: Mo: Staet so verre geopent te hebben, daer op d'Ambassadeur verklaerde sulcx oock also geschiedt/ ende nimmermeer van hem anders gerefereert te wesen/ ofte te sullen worden/ ende dat hare Ho: Mo: ende syne Excellentie syne Majesteyt voor syne Koninckliicke sorge voor haren Staet nimmermeer ten vollen konden dancken ende mede aen hem altijt ten hooghsten geobligeert blijven: versoeckende in sijne affectie totte selve gelieſde te continueren/ ende d'Ambassadeur de eere te gunnen

van

van de continuatie van zijn Confidentie / welcke hy hem heeft toegeseght / ende daer mede opgheftaen zijnde heeft hem mette handt tot aen de Trappen, naer voorige gewoonte uyt-gelept.

Het verhael van 't gene tusschen den Heer van Heemstede, in Vranckrijck ghebleven/ende des Koninckx Commissarien / oock in conferentie met den Cardinael was ghepasseert; is tot noch toe ghestelt. Wat oock van tijdt tot tijdt hier te Lande nopende dien gewichtighen Handel is voorgeloopen/ende in wat manier op het aengebrachte vanden Heer Knuyt is gebesoigneert / volght nu.

Den ses-en-twintigsten Augusti tot Aernem zijnde by de Heer de Knuyt, uyt Vranckrijck wedergekeert / in 't langh ende breedt rapport ghedaen van 't gene voorgheloopen was / soo in de publijcque audientie by den Koninck als in de particuliere Conferentie die de Heer van Heemstede ende hy de Knuyt haer Ho: Mog: extraordinaris Ambassadeurs met de Heeren Commissarisen van zijne Majesteyt hadden ghehadt / ende neffens verscheyden Concepten van een naerder Alliantie overghelevert de twee naevolghende Concepten/ het eene spreeckende van een nader Secours aen desen Staet onder verscheyden beswaerlijcke Conditien / ende het ander van de rupture tusschen Vranckrijck ende Spaignen: Is goedt ghevonden / dat den Griffier Musch het voorsz Concept spreeckende van rupture tusschen Vranckrijck ende Spaignen soude confereren jeghens het Tractaet den vijftienden Aprillis lestleden met den Heer van Charnassé in den Hage ghemaeckt/ ende op het voorsz Concept aenteyckenen waer inne dattet selfde van het voorsz Tractaet discrepeerde/ofte daer met over een quam.

't Medegebrachte luyde als volght.

Articles de Secours auxiliaire.

I.

MEssieurs les Estats Generaux ayans representé au Roy qu'il importe grandement pour l'avancement du dessein projetté cy dessus a la Conclusion d'une bonne paix que le reste de cette anne ne se passe pas sans faire quelque entreprise notable contre les Espagnols. Ce qui paroist d'autant plus necessaire que s'ils ne sont divertis du siegé ou du blocus de *Maestricht* le bon evenement qu'ils pourront avoir d'un tel dessein les rendroit du tout in capables d'entendré a aucune proposition d'accommodement raisonnable, sa Majesté a trouvé bon d'accorder aux Seigneurs de Flandres persecutés par les Espagnols & refugies en Franec un Secours de *six mil hommes de pied* & *deux mil* Chevaux pour s'aller joindre a l'armeé dedits Sieurs les Estats aussi tost qu'ils seront aux *environs de Dunquerque ou autres lieux, dont il sera convenu, & auquels lesdits six mille hommes de pied & deux mil Chevaux pourront aller seurement a condition que s'ils peuvent faire l'entreprise* de la coste de Flandre, ils assiegeront *Dunquerque* & ensuitte *Grevelines*, Jusques a ce qu'ils les aient prises: apres quoy ils les mettront aussi tost entre les mains du Roy & tiendront leur armeé aux environs de *Dunquerque*, Iusques a ce que la place soit suffisament Fortifieé aux despends du Roy pour se garentir des Ennemis.

2.

Et a condition aussi qui si lesdits Sieurs Estats ne peuvent faire l'encreprise de la coste de Flandre ils employeront presentement leurs forces avec les *six mil* hommes de pied & *deux mil* Chevaux a l'attacque de *Namur* qui sera mise aussi tost entre les mains de sa Majeste pour y demeurer soubs tel nom qu'il luy plaira. Bien entendu que l'armeé desdits Sieurs les Estats ou ce qui en sera jugé necessaire par celuy qui commandera l'armeé du Roy ne partira pas des environs de la *dite place de Namur* qu'elle ne soit suffisamment fortifié aux despens de sa *Majesté pour le garentir* des Ennemis.

3.

Et d'autant que la communication de *Namur* seroit tres difficille, si les autres places qui sont entre ladits Ville & la France n'estoient entre les mains de *sadite* Majesté ou desdits Sieurs les Estats, il a esté convenu qu' apres la *Prinse de Namur* les Forces susdites seront employées pour tirer des mains des Ennemis les places de *Charlemont Phillippe ville* & *Marienbergh*. Et bien que lesdites places doibvent estre du partage du Roy si l'on vient a rupture, ou qui le pais ne veuille s'affranchir volontairement de la subjection d'Espaigne, si est ce toutesfois qu'il en demeurera deux entre les mains desdits Sieurs les Estats, estant au choix du Roy de retenir *Namur* ou *Charlemont* ou *Philipe Ville* ou *Marienborg*: & cependant les deux autres places demeureront entre les mains desdits *Sieurs les Estats* jusques a ce, ou que la rupture soit declareé ou que l'anneé qui vient avec les mesmes forces lesdits Sieurs les Estats en aient pris deux autres dont l'on conviendra qui leur demeureront entre les mains.

4.

A estè aussi convenu que si apres avoir effectue les choses portees en ces presens articles de secours auxiliaire, sa Majesté veult retirer ses trouppes (ce quelle pourra faire sans que lesdits Sieurs les Estats en puissant avoir aucun mescontentement) en ce cas lesdits Sieurs les Estats fourniront de vaisseaux tant qu'il en sera besoing, & de Vivres a pris raisonnable pour les remener en France a tel lieu qu'il semblera au *Roy* plus a propos, ou les feront convoier par terre jusques a la Frontiere avec tel nombre de gens de guerre de pied & de cheval qu'elles y puissent arriver sans peril evident.

Daer na wiert gestelt het volgende Concept Articul als volgt.

Et d'aultant que la communication de *Namur* seroit tres difficile si les autres places qui sont entre ladits Ville & la France n'estoins entre les mains de sadite Majesté ou desdits Sieurs les Estats il a este arreste qu' apres la prise de *Namur* les Forces susdits seront employees pour tirer des mains des Ennemis les places de *Charlemont, Phillipe ville* & *Marienbourg*: Et bien que lesdites places doivent estre du partage du Roy si l'on vient a rupture ou que le pais ne veulle 'safrancher volontairement de la subjection d'Espagne, si est ce toute fois qu'il en demeurera *deus* entre les mains desdits Sieurs les Estats, estant au chois du Roy de retenir *Namur* ou *Charlemont* avec *Phillipe ville* ou *Marienbourg*, & cependant les deux autres places demeureront sans *changement de la Religion Catholique* entre les mains desdits Sieurs les Estats jusques a ce qu'ils en aient pris deux autres, dont lon conviendra qui leur demeureront pour

tous-

tousjours *avec la* conservation & entiere liberte d'exercice publicq de la Religion Catholique & bon traictement des Ecclesiastiques.

Noch andere secrete Articulen wierden gheconcipieert.

I.

Encore que par le premier Article du Traitte le temps auquel sa Majesté sera sçavoir a Messieurs les Estats si elle se resoud a entrer en guerre ouverte ou non, ne soit pas determiné, il a este convenu par cet Article parte que sadite Majesté, prendra sa resolution sur ce sujet, Et la leur sera sçavoir en mesme temps dans le mois de May que l'on comptera *mil six cens trente cincq*.

2.

Encore que par le deuxime Article soit dit que les Villes & Pais Bas, seront receus a faire un corps d'Estat libres avec que droits de Souveraineté au cas qu'ils viennent a chasser les Espagnols & leurs adherens dans trois mois apres la requisition qui leur en sera faitte. Si est ce toutefois qu'il a esté convenu entre le Roy & Messieurs les Estats que s'ils viennent a se delivrer volontairement de la subjection des Espagnols un an apres la requisition qui leur en sera faitte: Ils ij seront receus aux conditions de Liberté & autres avantages portes par ledit Traicté.

Het Concept Tractaet van Rupture tegen Spaignien luyde als volght.

l'Experience faisant connoistre a tout le monde que le procedé des Espagnols n'est autre que de se servir de toutes sortes des moiens pour empieter sur tous les Princes leurs voysins les tenir devises entre eux & rendre la guerre immortelle dans la Chrestiente le Roy & Messieurs les Estats Generaux voulans prevenir les Malheurs qui en pourroint arriver, & establir les choses en sorte que l'on puisse parvenir a une bonne & seure paix dans la Chrestienté & particulierement aider les peuples des Pays Bas a se liberer de la dure servitude ou ils sont soubs mis par les Espagnols, ont convenu, que si lesdits Espagnols ne se disposent a des termes d'accommodement raisonnable, ains continuent dans les mauvais desseins qu'ils ont contre la France & lesdits Sieurs les Estats, comme le Traitte qu'ils ont faict avec *Monsieur* le *Dousieme May* dernier, pour le porter contre sa Majesté & son Estat le Iustifie au respect de ce Royaulme, & le reffus qu'ils ont faict des conditions qui mesmes de leur part avoient esté proposées auxdits Sieurs les Estats, Le verifie a leur esgard, Et que le Roy juge estre obligé par raison d'entrer en *rupture* avec le Roy d'Espagne sa Majesté & lesdits Sieurs les Estats joindront leurs armes pour attacquer à force ouverte les Provinces que ledit Roy d'Espagne tient aux Pais Bas, Ce qui s'effectuera aux conditions suivantes.

I.

Le Roy fera entrer dans lesdites Provinces une armée de *vingt cinq mil* hommes de pied & *quatre mil* Chevaux avec le Canon & attira il necessaire a un tel corps, attaquera les lieux *dont* l'on conviendra, & lesdits Sieurs Estats feront la mesme chose avec une armee de *vingt cinq mil* hommes de pied & *quatre mil* Chevaux pour agir conjoinctement ou separement ainsi qu'il sera jugé plus a propos, a condition toutefois qui si lesdites armeés font deux attacques, elles se feront si proches l'une de l'autre quelles se puissent secourir: en sorte que si les Espagnols viennent a attaquer l'une d'icelles,

d'icelles, l'autre quittera toute entreprise pour aller a son secours, sans s'en pouvoir excuser soubs quelque pretexte qui ce puisse estre, si ce n'est qu'elle soit suffisante d'envoyer *dix mil* hommes de pied & *deux mil* Chevaux au secours de celle qui sera attacquee, sans abandonner le dessein ou elle sera embarqueé. Bien entendu que les *dix mil* hommes de pied & les *deux mil* Chevaux soient capables de sé joindre a l'armée qu'ils deburont secourir. Et au cas qu'ils ne lé puissent sans peril evident, ladite d'armeé marchera avec toutes ses forces.

2.

Les *deux* armées entrans dans le pais comme dit est, les peuples d'iceluy seront convies de se joindre a la cause commune, & chasser de leurs Villes, les Espagnols & leurs adherents pour se mettre en liberté. Ce qu'effectuants dans le terme de trois mois apres la requisition, lesdites Provinces demeureront jointes & *Unies* en un Corps d'Estat, libre avec tous droicts & Souveranité sans changement *pour ce qui* est de la *Religion Catholique* qui demeurera auxdites Provinces, au mesme Estat quelle est presentement.

3.

Au mesme temps que quelques Provinces, Villes, Princes & Seigneurs Ecclesiastiques ou seculiers de quelque condition qu'ils soient, se joindront *sincerement* au present dessein de l'establissement d'une bonne paix & seure liberte, *sa Majesté* & lesdits Sieurs les Estats les prendront en leur protection & *Alliance, & feront ligue* offensive & defensive avec eux comme avec Estats libres, *employant tout ce qui dependra* d'eux pour les faire a l'advenir, & de les deffendre envers tous & contre tous des lors qu'ils seront joincts a la cause commune, & durant tout le Cours de la Guerre, comme aussi apres la paix, la Religion Catholique y sera conserveé en son entier avec la mesme Franchise, authorité & prerogatives dont tous les prelats & Ecclesiastiques soit en leurs Corps & communantes, ou en particulier jovissent presentement, & ne sera pris autre seurete desdits Seigneurs, Villes, & communantes que celle de leur foy, & de quelques ostages qui seront gardés pour certain temps selon qu'il sera convenu. Bien entendu qui lesdits Princes, Seigneurs, Provinces, et Villes contribueront de bonne foy ce qui sera de leur pouvoir a leur propre defence.

4.

Et d'aultant qu'il seroit impossible aux susdites Provinces de garder leurs Frontieres contre la puissance des Espagnols, Toutes les places de la coste de Flandre & *deux* lieux avant en terre demeureront au Roy avec les Villes de *Tienville* & *Namur* leurs Territoires & Iurisdictions, Et lesdits Sieurs Estats auront *Hulst* avec le pays de *Waes*, *Breda*, *Gueldres*, *Steventweert*, avec leurs Territoires & Iurisdictions,

5.

Et par ce qu'il pourroit arriver que les susdites Provinces des pays Bas maintenant assubjecties au Roy d'Espagne, ne voudroient pas Contribuer ce qu'elles pourroient a leur Liberté, ains non obstant la requisition qui leur en seroit faitte dans le susdit temps demeureroient ad herautes aux Espagnols, & les favoriseroient en leurs mauvais desseins, le Roy & Messieurs les Estats considerans qu'en ce cas ils sont obliges de pourvoir a la seurete desdites Provinces, & de prevenir les maux qui leur pourroient arriver pour leur avoir voulu procurer du bien, Il a esté arresté qu'en

qu'en suitte du present dessein, le Roy & Messieurs les Estats se rendront Maistres audit Pays, dont le partage sera faict ainsi qu'il senuit, a Conditions toutesfois que dans l'estendue dudit partage, les places & lieux qui d'eux Mesmes auront secoué le joug des Espagnols demeureront libres sans autre subjection a sa Majesté ou auxdits Sieurs les Estats Generaux qu' un *serment* de ne rien faire contre leur service, ains l'avancer autant qu'ils pourront, & des Ostages jusques a ce seulement que lesdits Espagnols soient Hors du Pays.

Partage du Roy,

Le pays de *Luxenburgh*, les Comtés de Namur & de *Hainault*, *Artois*, & *Flandres* jusques aux Limites qui se feront par une Ligne, laquelle prendra de *Blankenbergh a vamme* & au dessoubs de *Ganda Rupelmonde.*

Partages de Messieurs les Estats.

Le Marquisat du St. Empire, la Seigneurie de *Malines* le *Duche* de *Brabant*, & dans la Flandre le pays de *Waes*, & *Hulst* jusques a la Lignè cy dessus: la Religion Catholique demeura par tout ainsi qu'elle est.

6.

l'Armée du Roy estant entré dans lesdits Pays, & la rupture faitte entre les deux Couronnes, elle durera jusques *a l'entiere expulsion des Espagnols* des Pays Bas, sans que cependant sa Majesté ny lesdites Sieurs les Estats puissent traitter paix tresve ny suspension d'Armes que conjoinctement & d'un commun consentement, Et si ladite paix venoit a estre faitte en la façon susdite, Et que puis apres le Roy d'Espagne l'Empereur ou autre Prince a leur suscitation directement ou indirectement attaquent le Roy ou lesdits Sieurs Estats en ce qu'ils possedent, sa Majesté & lesdits Sieurs Estats romperont conjoinctement avec ceux qui attaqueront l'un d'eux, sans pouvoir diviser leurs interests ni faire en suitte aucun Traitté de paix, tresve ou suspension d'Armes, que conjoinctement & d'un commun consentement. Ce qu'ils feront pareilement en quelque temps que les Espagnols attaquent cy apres directement les *Estats* & *possessions* de sa Majesté & desdicts Sieurs Estats, soit qu'il intervienne un traitte de paix au paravant soit qu'il intervienne pas.

7.

Il à este aussi arresté que la susdite rupture arrivant, les premiers attaques qui se feront avec les deux armeés du Roy & desdits Sieurs les Estats seront deux des places qui doibvent demeurer a sa Majesté par le present Traitté sans que l'on puisse faire aucune autre entreprise que premierement les susdites places attaqueés ne sojent reduittes en l'obeissance du Roy. En suitte de quoy les deux autres places qui seront prises les premieres, demeureront entre les mains desdits Sieurs les Estats pour tousjours, si elles sont de leur partage, ou si elles sont de celuy du Roy jusques a ce seulement qu'il y en ait *deux* autres prises qui sojent dudict partage desdits Sieurs les Estats; & afin que la jalousie & le desir de poursuive plutost par un endroict

que par un autre l'entreprise projettee par le present Traitte, ne puisse causer du desordre & de la confusion d'un si bon dessein : Il a esté convenu qu' aiant pris d'abord deux des places qui doibvent appartenir au Roy, les deux Armeés de sa Majesté & desdicts Sieurs les Estats continueront l'execution du dessein commun par l'attaque de tel pays & de telles places qui seront jugees plus a propos par sadite Majesté & lesdits Sieurs les Estats, ou personnes deputés par eux a cet effect, sans avoir esgard d'aller plustost au partage des uns que des autres, Bien entendu qui si le partage du Roy est plustost reduict que celuy desdits Sieurs les Estats, Il en demeurera une partie entre leurs mains, jusques a ce qu'ils soient en possession d'une partie de leur correspondance a celle qu'ils auront gardeé du partage de sa Majeste la quelle ils remettront lors entre ses mains, ce qui sera pareillement observé si par resolution commune on a plustost reduit le partage desdits Sieurs les Estats que celuy du Roy auquel cas il en demeurera aussi une partie entre les mains de sa Majesté jusques a ce qu'elle soit en possession du sien, enquoy on procedera de bonne foy sans considerer qui aura plus ou qui aura moins, puis qu'en effect l'entreprise ne pourra cesser que chascun ne soit en possession de ce qui doibt luy appartenir par les present Traité.

8.

Il a esté en oultre convenu que pendant l'attaque qui se fera a la coste de Flandre Messieurs les Estats tiendront a leurs despens une armeé navalle a la rade de ladite coste convenable & suffisante pour empescher le secours que l'on voudroit mettre auxdites places assigées en icelles, la quelle armeé y demeurera jusques a la reddition desdites places. Et que si pendant la susdite guerre ou en suitte d'icelle les Ennemis communs ou leurs adherens, quels quils puissent estre, attaquoient par mer les Estats de sa Majesté en quelque lieu que ce pust estre : qu'en ce cas lesdits Sieurs Estats mettront une puissante armeé en mer pour, jointe aux forces navales de sa Majesté s'opposer conjoinctement aux mauvais desseins des Ennemis, & faire contre eux tout ce qui sera jugé plus convenable.

9.

S'il arrive que par la descouverte que les Espagnols pourront faire du present traitté, le Roy d'Espagne par prevention ou soubs quelque pretexte que ce puisse estre vienne a attaquer directement ou indirectement le Roy en ce quil possede, Il a esté convenu qu en ce cas la *rupture* entre les deux Couronnes sera tenue pour faitte, & sa Majesté & lesdits Sieurs les Estats obligés a l'execution du present Traitté.

10.

d'Autant que la Vraye fin que sa Majesté & lesdits Sieurs les Estats se proposent par le præsentu Traitté, est d'acquerir une bonne & seure paix, Il a esté arresté que si les ennemis la veulent conclure de bonne foy aux conditions insereés en suitte de cet article *six* mois apres y avoir esté convies comme ils seront de la part de sa Majesté & desdits Sieurs les Estats conjoinctement sadite Majesté & lesdits Sieurs les Estats y entendront de bonne foy conjoinctement, & en passeront un bon Traitté avec obligation de rompre aussi conjoinctement & entrer en guerre avec les Espagnols & leurs adherens toutes les foys quils viendront a violer & en fraindre au cunes des conditions accordeés par le Traitté de paix qui en sera faict, sans que par apres on puisse aussi jamais faire aucun nouveau Traitté de paix que conjoinctement & dun commun consentement a condition que s'il vient encores a esté violé, sa Majesté & lesdits Sieurs

Sieurs les Estats entreront conjoinctement en guerre avec ceux qui enferont infracteurs.

De Conditien / waer op de Vrede voor ende met Vranckrijck te maecken / begeert ende ghepretendeert soude worden.

Le Traicté de *Moucon* faict entre sa Majesté & le Roy Catholique n'estant point executé, les affaires demeureront aux Grisons en l'estat qu'elles estoient en l'an mil six cens dixsept, avec les seuretés que sa Majesté jugera estre necessaire pour la Religion Catholique.

Le Traicté de paix fait a *Ratisbone* sera inviolablement gardé en ce qui touche Monsieur le Duc de *Mantue* & les Estats qu'il possede en Italie: l'Empereur & le Roy d'Espaigne s'obligeants a n'inquieter jamais soubs quelque nom & pretexte que ce puisse estre ledit Sieur Duc en la libre possession de tous les Estats qu'il tient en Italie.

Le Traicté passe entre sa Majesté & Monsieur le Duc de *Savoye* le . . . . pour raison de l'acquisition faitte par sadite Majesté de Pigneroll demeurera en son entir & pleyn effect, sans que l'Empereur & le Roy d'Espagne puisse en aucune façon y aporter du trouble directement ou indirectement par eux ou par aucuns autres soubs quelque pretexte que ce soit.

Le Duc de *Lorayne* aiant non seulement manqué aux Traittes qu'il a faits avec sa Majesté mais recherché diverses occasions de l'offencer l'Empereur, le Roy d'Espagne n'aucun autre Prince a leur suscitation ne pourront en aucune façon assister ledit Duc, son Frere, ni autre de sa Maison contre sa Majesté directement ou indirectement en quelque façon & soubs quelque pretexte que ce puisse estre.

Sa Majesté demeurera en la possession des trois Eveschés de *Mets*, *Toul*, *&* *Verdun*, ainsi qu'elle y est maintenant, sans y pouvoir estre troublée par l'Empereur, le Roy d'Espagne, ou autre Prince soubs quelque nom ou pretexte que ce puisse estre.

l'Empereur & le Roy d'Espagne ne pourront a l'advenir assister *Monsieur* le Frere du Roy ni autre personne de quelque conditions & qualité qu'elle puisse estre contre la France, les ayder de gens de guerre permettre qu'ils en facent levers en leurs Estats, ni leur fournir argent pour en lever ou les entretenir en quelque lieu que ce puisse estre ni adherer en façon quelconque a aucuns desseins qu'on puisse faire contre le repos & la seurete des Estats de sa Majesté.

Leurs Majestes Imperiales & Catholique ne pourront faire aucune chose qui puisse troubler directement ou indirectement le Roy ou ses successeurs en la libre & paisible possession de ses Estats.

De Conditien van Vrede die men soude begeeren voor mijn Heeren de Staten Generael / waren de volgende.

Le Traicté qui sera faict ne contestera poinct la qualité *d'Estats libres Souverains*, *&* *independants* a Messieurs les Estats Generaux, ains le Conoistra pour tels.

Par

Par ledit Traitté sera la Liberte du Commerce permise aux Indes Orientales & aux occidentales a touts les subjects desdits Sieurs les Estats, & aux François, ou la guerre y sera continueé sans que cela puisse empescher en autre chose, l'effect dudit Traicte de paix qui sera inviolablement observé.

Le Traffic & Negoce s'exercera dans toutes les Provinces des Pays Bas soubs missa la subjection du Roy d'Espagne, & a celles desdits Sieurs les estats Generaux en la mesme façon qu'il se faisoit cy devant pendant la Tresue de l'an *mil six cens Huict*.

La Ville de *Breda* avec son Territorie sera par ledit Traitté mise entre les mains desdits Sieurs les Estats pour en jovir ainsi qu'ils ont faict des autres lieux qu'ils tiennent presentement, le libre exercice de la Religion Catholique demeurant en icelle.

Les Majestés Imperiale & Catholique ne pourront faire aucune *chose qui puisse* troubler Messieurs les Estats Generaux en la libre possession des lieux & places *qu'ils* tiennent maintenant.

11.

Et au cas que l'Empereur face difficulté sur aucunes des Conditions de paix porteés cy dessus, soit pour ce qui regarde la France ou lesdits Sieurs les *Estats*, Il a esté arresté que si jamais l'Empereur soubs son nom ou aultre que *ce puisse estre* veult troubler le Roy ou lesdits Sieurs les Estats sur le suject des *susdicts articles ou soubs* quelque autre pretexte que ce puisse estre, en ce cas sa *Majesté & lesdits Sieurs* les Estats rompront conjoinctement, avec l'Empereur ou tels autres qu'il voudrojent les inquieter & troubler.

12.

Or par ce que sa Majesté & lesdits Sieurs les Estats Generaux ont trop de *cognois*sance du desir que le Roy de la Grand Bretaigne a tousiours eu du bien & repos de la Chrestienté pour doubter quil n'y Vueille contribuer en cette occasion, Il a esté arresté qu'il sera convié de la part de sa Majesté & desdits Sieurs les Estats d'entrer au dit Traicté pour obtenir plus facilement les justes conditions de paix porteés par iceluy. Et en cas qu'elles sojent refuseés, joindre ses armes a la cause commune pour contraindre ceux qui par un tel refus se declareront ouvertement Ennemis de la tranquillité publique, á venir a la raison, ou au moins demeurer dans les termes d'une vraye Neutralité avec sa Majesté & lesdits Sieurs les Estats d'une part & les Espagnols & leurs adherens d'autre.

13.

Il a esté aussi arresté que du jour que la rupture sera faitte entre les deux Couronnes de France & d'Espagne, outre l'armée navale que Messieurs les Estats doibvent entretenir en la rade de la coste de Flandres pour le bien commun ainsi qu'il est cy dessus en l'Article 8 de ce præsent Traicte; le Roy & lesdits Sieurs les Estats tiendront continuellement en mer tant que la guerre durera chascun *quinze* Vaisseaux de guerre *cinq* de *cent a deux cent*, *cinq* de *deux cent a trois cent*, & *cinq* de trois *a quatre cent* tonneaux, qui seront divisés en *trois* escadres de *dix* Vaisseaux chascune, composes de *cinq* Vaisseaux du Roy & *cinq* de Messieurs les Estats Generaux, dont l'Admiral sera tousjours François, le tout pour tenir dans la Mer Oceane les costes

costes des Estats libres & serves. En sorte que le Commerce n'y soit point troublé & à fin que les Ennemis communs ne puissent faire aucune descente dans les Estats de sa Majesté & desdits Sieurs Estats. Et au cas que lesdits escadres viennent a s'assembler, comme il peult arriver, qu'il sera necessaire pour le bien commun, celuy qui debura commander l'armée de la part du Roy sera designe comme aussi celuy qui en debura estre Admiral de la part desdits Sieurs Estats Generaux, & generalement tous ceux qui deburont avoir quelque commandement en icelle desquels tous par l'ordre de sa Majesté, & desdits Sieurs les Estats sera estably un Conseil de guerre pour faire dans les occasions, qui n'auront pont este prevenes dans leur Instruction, ce qu'ils estimeront plus a propos.

14.

Le Roy & Messieurs les Estats permettront l'entrée libre dans tous leurs ports aux susdicts Vaisseaux entretenus par eux, & on leur fourmira en iceux les Vivres & Munitions de guerre qui leur seront necessaires pour leur subsistance en payant le prix courrant de ce dont il auront besoin.

15.

Si quelques Princes ou Republiques soubs leurs nom, soubs celuy de Roy d'Espaigne ou autrement attaquent les Vaisseaux que Messieurs les Estats tiendront en mer devant les Villes de la coste de Flandre, qui sont entre les mains des Espagnols, entrepenants de combattre les Vaisseaux que sa Majesté & lesdits Sieurs les Estats auront joincts ensemble ou tachent de faire des descentes de gens de guerre sur les terres de sa Majesté ou desdits Sieurs Estats ou de jetter du secours, dans les places assiegées par les troupes des uns ou des aultres: En sorte qu' un tel procedé oblige le Roy & lesdicts Sieurs les Estats d'entrer en rupture avec les susdicts princes ou republiques, En ce cas ils le feront conjoinctement sans pouvoir puis apres faire Paix, Treve, ou suspension d'armes que conjoinctement & d'un commun consentement du Roy & desdits Sieurs les Estats.

16.

A esté en oultre arresté que ce præsent Traicté ne desrogera en aucune façon au dernier, faict a la *Haye* le *quinzieme* Auril dernier de la presente année, lequel demeurera en son plain & entier effect pour estre executé en tous ses poincts fors en ce en quoy il pourroit estre contraire a celuy cy au quel cas le present Traitté aura seulement lieu.

17.

Encore que par ledit Traitté faict a la *Haye* le *quinzieme* Auril dernier entre le Roy & lesdits Sieurs Estats, Il soit dit que cas avenant de rupture de la part du Roy avec Espagne, sa Majesté demeurera deschargée des deux Milions qu'elle leur a promis & de l'entretien d'un Regiment nouveau & d'une Compagnie de Chevaux Legers qu'elle leur accorde par iceluy, Et qu' ainsi il ne fust pas besoing de le redire en ce lieu. Neantmoins affin quil ne se puisse trouver aucune ambiguité sur ce sujet, Il a esté præsentement convenu derechef que sadite Majesté sera deschargée desdits *deux Milions*, Et de l'entretenement dudit Regiment, & de la Compagnie de Chevaux Legers des le jour qu'elle entrera en rupture avec le Roy d'Espagne dans les pays bas.

's Anderendaeghs d'aenteyckeninge op het overgebrachte Concept van ruptuere by den voornoemden Griffier gedaen/geresumeert/ooch d'advijsen van zijn Excellentie ende de Heeren hare Hooghmoghende Ghedeputeerden op alles ghehoort zijnde: Is de Griffier gelast het voorsz Concept sprekende van de rupture tusschen Vranckrijck ende Spaignen in conformite van de voorsz advijsen te redresseren / om daer na aen den Heer de Knuyt overgelevert te worden.

Den negen-ende-twintighsten Augustij hebben die tot dese besoigne ghecommitteerde Heeren Gedeputeerden in krachte van d'authorisatie op hun verleent/ met de Heer Prins van Oraignen nader gheexamineert hebbende de Concepten by den Heer de Knuyt uyt Vranckrijck herwaerts overghebracht/ geoordeelt dat het eene Concept spreeckende van het secours voor den Staet deser Landen niet en was aennemelijck / om de beswaerlijcke conditien die daer by van weghen Vranckrijck wierden gestipuleert / ende hebben oversulcx het tweede sprekende vande rupture met Spaignen gheredresseert naer de constitutie ende ghelegentheyt van desen Staet / ende gelijck de ghemelte Heer en Ghedeputeerden oordeelden dattet de Provincien by voortganck van dien souden willen ghestant doen / ende hier na volght. Doch wat belanghde den voorderen inhoudt van het voorsz tweede Concept uyt Vranckrijck door den ghemelten Heer de Knuyt overghebracht / 'twelck uyt dit geredresseerde Concept wiert ghelaten/ 'tselfde namen de meergemelte Heeren Gedeputeerden in bedencken / om 'tselde 'tsyner tijt aen de respective Provincien ghereffereert te worden / in cas dat Vranckrijck met het gheredresseerde Concept geen contentement en soude komen te nemen / ende op dat dese saecke soo veel doenlijck soude moghen werden gefacilliteert / hebben de meerghemelte Heeren Gedeputeerden met syn Excellentie de Heeren van Heemstede ende de Knuyt gheauthoriseert / dat sy den inhoudt van het vijftiende Articul ghestelt in het meerghenoemde tweede Concept uyt Vranckrijck overghebracht / ghelijck het selfde hier na volght geinsereert/ by monde souden moghen segghen / maer niet in gheschrifte overleveren / uyt oorsaecke dat den Koninck van Groot Brittaigne daer van 'teeniger tijt kennisse bekomende / daer uyt lichtelijck offentie soude moghen opnemen. Voorts hebben de ghemelte Ghedeputeerden met zijn Excellencie de Ambassadeurs geauthoriseert dat sy in pleets vande woorden de Couronne a Couronne ghementionneert in het eerste als ooch in't veertiende Articul van het voorsz gheredresseerde Concept soude moghen stellen / par Mer & par Terre au Pays Bas. Gelijck sy ooch in plaetse van Six Mil Chevaux na ghelegentheyt souden moghen stellen cinq mil Chevaux, of laten staen quatre mil Chevaux ghelijck in Vranckrijck originelijck was ghestelt gheweest / ende nadien het tiende Articul van het geredresseerde Concept sprack van den Koninck van Groot Brittaigne in het te maecken nader Tractaet tusschen Vranckrijck ende desen Staet in te nemen/ of den selven ten minsten te disponeren van in terme van Neutraliteyt te blijven/ soo wierdt ten hooghsten gherecommandeert dat in het voorsz tiende Articul wierde gheinsereert de bevrijdinghe ende restitutie van het palatinaet, op dat zijne Majesteyt van Groot Brittaigne des te beter mocht werden ghedisponeert om sich in het voorsz Tractaet in te laten / als daer in mede vindende 'tgeen syne

Majesteyt

Majesteyt dickwils ende menighmael hadt betuyght te desireren / ende wierdt den Ambassadeurs toeghesonden copie vande Instructie die de Lieutenant Admirael vander Leck gaende na Cadix met d'Enghelsche Vloote hadt ghehadt. Opt vijfde Articul in het ghecredesseerde Concept / spreeckende onder anderen vande partage wierdt hun belast de saeck daer henen te beleyden / dat de Steden Brugghe ende Oostende moghten blijven aen desen Staet / ende sulcx konnende obtineren datmen soude vereeren daer 'tbehoorde hondert duysent guldens, als men daer van in volkomen possessie soude zijn / sonder nochtans hier op te blijven accrocheren / soo sulcx niet gevoughlijck soude konnen geobtineert worden. Vorders hebben de welghemelte Heeren Gedeputeerden goet gevonden in cas dat niet teghenstaende 'tgene voorsz is boven vermoeden in het meerghenoemde gecredesseerde Concept al noch difficulteyt mocht vallen, dat de voornoemde Heer de Knuyt nochmaels herwaerts een keer soude doen om alles te rapporteren, ende de Heeren Ghedeputeerden naerder t'informeren, 'twelck den Heere van Heemstede in Vranckrijck zijnde, is aengeschreven; met byvoeginge dat in allen ghevalle de vrientschap / alliantie ende correspondentie met de Kroone van Vranckrijck / sulcx moest worden gemesnageert / dat deselve meer ende meer mocht strecken tot bevorderinghe van de ghemeene saecke / oock hebben hare Hoog: Mo: Gedeputeerden met syn Excellentie goetgevonden dat de Ambassadeurs alle moghelijcke devoiren souden doen volghens voorgaende aenschrijvinghe dat zijne Majesteyt van Vranckrijck op desselfs koste den Staet deser Landen onvermindert de subsidie wilde adsisteren voor een korten tijdt met drie duysent Ruyteren; Dan heeft den Heer Schaffer versocht / dat hem copie van het voorsz gecredesseerde Concept mocht werden mede gedeylt om ghecommuniceert te worden aen de Heeren die by de Heeren Staten van Stadt Groeninghen ende Ommelanden tot sulcke ende dierghelijcke secreete saecken waren ghecommitteert / 'twelck by d'andere Heeren Gedeputeerden ende zijn Excellentie wiert gheexcuseert / daer op den voornoemden Heer Schaffer heeft verklaert / dat hy hem in het voorsz ghecredesseerde Concept niet verder en kon inlaten als den last soude medebrenghen die de ghemelte Heeren Staten hem dies aengaende in tijdt ende wijle soude mogen komen te geven.

Daer na heeft de Heer de Knuyt hare Ho: Mo: Ghedeputeerden voorgedraghen de gelegentheyt vande Vloote van Hautain, ende versocht dat nader Resolutie desen aengaende mocht werden genomen / ten eynde dat dese saecke met goet beleyt ende liberale vereeringe mocht werden los ghemaeckt / doch is de saecke goet gevonden te refereren / aen de dispositie vande Heeren Staten Generael.

Het gecredesseerde luyde als volght.

Het præmium bleef gelijck het was in't voorgaende.

I.

Le Roy fera entrer dans lesdictes Provinces une Armée de *vinght cincq mil* hommes de pied & *six* mil Chevaux avec le Canon, & attirail necessaire a un tel corps attacquera les lieux dont s'on conviendra, & lesdicts Sieurs Estats feront la mesme chose avec un Armée de *vingt cincq mil* hommes de pied & *six* mil Chevaux pour agir conjointement ou separement ainsi qu'il sera juge plus a propos, a conditions

toute-

toutefois que si lesdictes Armées font deux attaques, elles se feront separées l'une de l'autre qu'elle si puissent secourir, autant que la constitution du temps & la raison de la Guerre pourra permettre, & pour effectuer ce que dessus, sa Majesté s'obligera de rompre ouvertement avec l'Espagne de Couronne a Couronne *le premier de Ianvier prochain.*

2.

Le deux Armées entrans dans les Pays, comme dict est les Peuples d'iceluy seront conviez de se joindre a la cause commune, & chasser de leurs Villes les Espagnols & leurs adherents pour se mettre en liberté, ce qu'effectuans dans le terme de six mois apres la requisition, lesdictes Provinces, demeureront jointes & Unies au Corps d'Estat libre avec tous droicts de Souverainité, sans changement pour ce qui est de la Religion Catholique qui demeurera auxdites Provinces au mesme Estat qu'elle est presentement.

3.

Au mesme temps que quelques Provinces, Villes, Princes, & Seigneurs Ecclesiasticques ou seculiers de qu'elque condition, qu'ils soient (moyenant qu'ils facent un corps suffisant) se joindront sincerement au present dessein du restablissement d'une bonne Paix & seure liberté, Sa Majesté & lesdicts Sieurs les Estats les prendront en leur protection & Alliance, & feront ligue offensive & deffensive avec eux comme avec Estats libres, employant tout ce qui depend d'eux pour les faire jouir de l'effect de ce present Traicté, avec promesse de les comprendre dans tous les Traictés de Paix qui se pourroient faire a l'advenir & de les deffendre envers tous & contre tous des lors qu'ils seront joints a la cause commune, & durant tout le cours de la guerre, comme aussi apres la paix la Religion Catholique y sera conservée en son entier avec la mesme franchise, authorites, & prerogatives dont tous les Prelats & Ecclesiastiques soit en leurs corps & communautés, ou en particulier jovissent presentement, & ne sera pris autre seureté desdicts Seigneurs, Villes & communantés que celle de leur foy & de quelques Ostages qui seront gardés pour certain temps selon qu'il sera convenu, Bien entendu que lesdicts Princes, Seigneurs Provinses & Villes contribueront de bonne foy ce qui sera de leur pouvoir a leur propre deffence.

4.

Et d'autant qu'il seroit impossible aux susdictes Provinces de garder leurs Frontiers contre la puissance des Espagnols, toutes les Places de la coste de Flandre jusques a *Nieupoort* incluis & deux lieux avant en terre demeureront au Roy & *les fortifications d'Oostende seront rasées & la Havre comblat*, comme aussi les Villes de *Thionville* & *Namur* avec leurs Territoires & jurisdictions demeureront au Roy. & lesdicts Sieurs les Estats auront *Hulst* avec les Pais de *Waes*, la Ville de *Damme*, *Breda*, *Gueldres*, *Stevensweert*, avec leurs Territores & jurisdictions, & tous les forts, qui les Espagnols tiennent presentement de long de Swijn entre la Susdicte Ville de *Damme* & l'encluse seront demolis.

5.

Et par ce qu'il pourroit arriver que les susdits Provinces des Pays bas maintenant assubietties au Roy d'Espagne ne voudroient pas contribuer, ce qu'elles pourroient en leur liberté, ains non obstant la requisition qui leur en seroit faite dans le susdit

dit temps demeureroient adherents aux Espagnols, & les favoriseroient en leurs mauvais desseins, le Roy & Messieurs les Estats considerans qu'en ce cas ils sont obligés de pourvoir a la seureté desdictes Provinces & de prevenir les maux qui leur pourroient arriver pour leur avoir voulu procurer du bien, il a esté arresté qu'en suitte du present dessein, le Roy & Messieurs les Estats se rendront Maistres dudit Pais, dont le partage sera faict ainsi qu'il s'ensuit.

Partage du Roy.

Le Pais de *Luxembourgh*, les *Comtés* de *Namur* & de *Haynault*, *Artois* & *Flandres*, jusques aux Limites qui se feront par une Ligne, laquelle prendra de *Blankenbergh* entre *Damme* & *Brugge* a my chemin jusques a *Rupelmonde*, & les fortifications *d'Ostende* rasées, & la Havre comblée.

Partage des Messieurs les Estats.

Le Marquisat du St. Empire avec la Ville *d'Anvers*, la Seigneurie de *Malines*, la Duché de Brabant & dans la Flandre le Pais de *Waes*, *Hulst* & *Damme* avec leurs Territoires & jurisdictions, jusques a la ligne cy dessus, & pour ceux de la *Religion Catholique Romaine* qui seront prins par la force des Armes des Sieurs les Estats Generaux, d'autant qu'ils n'ont pas pouvoir d'en resoudre & s'en engager sans consentement preallable des Provinces, lesdites Sieurs Estats prommettent en consideration des instances reiterées de la part du Roy d'en faire rapport aux Provinces susdictes a fin qu'il leur plaise d'aviser quel contentement ils en pourront donner a sa Majesté.

't Seste Artijckel bleef als te voren.

7.

Il a esté en outre convenu que pendant l'attaque qui se pourroit faire a la Coste de Flandre Messieurs les Estats tiendront a leurs despens une Armeé navale a la Rade de ladite coste convenable & suffisante pour empescher le secours que les Ennemijs voudroient mettre aux dictes places assiegées en icelles laquelle Armeé y demeurera jusques a la redition desdites Places.

8.

S'il arrive que par la descouverte que les Espagnols pourroient faire du present Traicté le Roy d'Espagne par prevention ou soubs quelque pretexte que ce puisse estre vienne a attacquer directement ou indirectement le Roy en ce qu'il possede, il a esté convenu qu'en cas que le Roy vienne a rompre ouvertement de Couronne a Couronne avec les Espagnols pour ce subject que sa Majesté & lesdits Sieurs Estats seront obligés a l'execution du present Traicté.

9.

Si l'Empereur *Ferdinand* Archiduc d'Austriche ou autres Princes de sa Maison & dependants d'icelle sur le sujet de ce Traicté ou soubs quelques autres pretextes que ce puisse estre directement ou indirectement viennent a attacquer les Sieurs Estats Generaux es Pays, Terres & places qu'ils tiennent au jour de ce present

Traicté en sorte que lesdicts Sieurs Estats Generaux rompissent generalement avec lesdits Empereur, ou autre Prince & dependant de la Maison d'Austriche sa Majesté s'obligé de faire de mesme, & de ne faire puis apres aucun Traicté de Paix, ny Tresve que conjointement avec lesdits Sieurs Estats & de leur consentement, Comme en cas pareil si ledict Empereur ou autre Prince ou dependans de la Maison d'Austriche sur le subject que dessus attacquent directement ou indirectement soubs quelque pretexte que ce puisse estre le Roy és Pais, Terres & places qu'il tient au jour de ce present Traicte, en sorte que sa Majesté rompe generalement avec eux, lesdicts Sieurs Estats Generaux s'obligent de faire le mesme, & de ne faire puis apres ny Paix, ny Tresve que conjointement avec sa Majesté & de son consentement.

10.

Or par ce que sa Majesté & lesdicts Sieurs les Estats Generaux, ont trop de cognoisance du desir que le Roy de la Grand Bretagne a tousjours eu du bien & repos de la Chrestienté pour doubter qu'il ny vueille contribuer en cette occasion, il a esté arresté qu'il sera convie de la part de sa Majesté & desdicts Sieurs les Estats d'entrer en Traicté ou au moins de demeurer dans les termes d'une vraye neutralité avec sa Majesté & lesdicts Sieurs les Estats.

11.

Du jour que la rupture sera faicte entre les deux Couronnes *de France & de Spaigne* outre l'Armée Navale que Messieurs les Estats doibvent entretenir en la Rade de la Costes de Flandres pour le bien commun, ainsi qu'il est dict cij dessus en l'Article *septieme* une autre Armeé Navale de trente Navires sera mise en Mer au cas que de part & d'aultre on vienne juger estre necessaire: a la quelle sa Majesté contribuera quinze bons Navires de guerre, & les Sieurs Estats autre quinze bons Navires de guerre & le commandement en sera reglé selon l'ordre qui a esté observé entre l'Admiral du Roy de la Grand Bretagne & celuy de Messieurs les Estats, s'en allants vers Cadis.

12.

Le Roy & Messieurs les Estats promettront l'entreé libre dans tous leurs ports aux susdicts Vaisseaux entretenu par eux, & on leur fournira en iceux les Vivres & Munitions de guerre qui leur seront necessaires pour leur subsistence, en payant le pris courant de ce dont ils auront besoin.

13.

A esté en outre arresté qui ce present Traicté ne desrogera en aucune facon au dernier faict a la *Haye* le 15me. Auril dernier de la presente Année lequel demeurera en son plein & entier effect pour estre executé en tous ses points fors en ce en quoy il pourroit estre contraire a celuy cij, auquel cas le present Traicte aura seulement lieu.

14.

Encore que par ledict Traicté faict a la *Haye* le 15me. Auril dernier entre le Roy & lesdicts Sieurs les Estats il soit dit que cas avenant de rupture de la part du Roy avec Espagne, sa Majesté demeurera deschargé des deux Millions qu'elle leur a promis, & de l'entretien d'un Regiment nouveau & d'une Compagnie des Chevaux Legers, qu'elle leur accorde par iceluy, & qu'ainsi il ne fust pas besoing, de

de le redire en ce lieu, neantmoins affin qu'il ne se puisse trouver aucune ambiguité sur ce subject, il a esté presentement convenu derechef que sadite Majesté sera deschargée desdicts deux Millions, & de l'entretiennement dudict Regiment & de la Compagnie de Chevaux Legers de le jour qu'elle entrera en rupture ouverte de Couronne a Couronne avec le Roy d'Espagne.

15.

Si les Ennemis communs quelques princes ou Republiques soubs leur nom soubs celuy du Roy d'Espagne ou autrement attacquent les Vaisseaux que Messieurs les Estats tiendront en mer devant les Villes de la Coste de Flandre qui sont entre les Vaisseaux que sa Majesté & lesdicts Sieurs les Estats auront joints ensemble ou taschent de faire des descentes de Gens de Guerre par les Terres de sa Majesté ou desdits Sieurs Estats, ou de jetter du secours dans les Places assiegeés par les Trouppes des uns ou des autres en sorte qu'un tel procedé oblige le Roy & lesdicts Sieurs les Estats d'entrer en rupture avec les susdicts Princes ou Republicques, en ce cas ils le feront conjointement sans pouvoir puis aprés faire Paix, Tresve ou suspension d'Armes que conjointement & d'un commun consentement du Roy & desdicts Sieurs les Estats.

Den sesten September heeft de Heer de Knuyt hare Ho: Mo: gerepresenteert dat deselve hier bevorens Resolutie hadden genomen gehadt / dat men voor den dienst van de Vlote onder den Lieutenant Admirael Hautain voor Rochelle gedaen / soude soecken te bekomen tienmael hondert duysent guldens / ende tegens den selven dienst verder bevoegh / dat sulcx ghelaten soude worden om daer mede eenighe Heeren in Vranckrijck t'obligeren / ende t'interesseren / ten eynde dat het voorsz Millioen te beter soude moghen vlot ghemaeckt worden / doch dat hare Ho: Mo: naderhandt van die Resolutie waren geweecken / ende den Heer van Charnassé op sijn afscheydt van hier alleen hadden doen beloven vijftigh duysent guldens / om by dien middel door desselfs behulp de geheele betalinghe van dien meergenoemden dienst te bekomen / maer dat hare Ho: Mo: extraordinaris Ambassadeurs in Vranckrijck hadden bevonden / dat met dese belofte aen den voornoemden Heere van Charnassé ghedaen / de saeck niet en was te klaren ende t'effectueeren / te meerder om dat albereyts volgens de voorgaende eerste Resolutie ghedurende 't leven van den Heere van Langerack beloften ende toeseggingen waren gedaen aen eenighe Heeren in Vranckrijck / wel ter summa van tweemael hondert duysent gulden / versoeckende oversulcx dat hare Ho: Mo: de Ambassadeurs naerder geliefden t'authoriseren om volghens de voorsz eerste Resolutie te moghen voortvaren / of ten minsten van den gheheelen dienst te moghen vereeren de somme van hondert en vijftigh duysent guldens / op dat het voorder macht bekomen worden / want even verre dat dese saeck nu ten gewenschten eynde niet en wierde gebracht / dat de voorsz schult wel licht in vergetenheyt soude worden gestelt / ende niet wes daer van zijn te bekomen ; Hy heeft oock voorghedraghen dat in Vranckrijck toeseggingen was geschiet vande betalinge der gesoncken Schepen voor Rochelle : doch dat sy de betalinge begeerden te doen aen handen vande geinteresseerde selfs / versoeckende mits dien hier op te verstaen hare Ho: Mo: meeninge ende intentie :

Hoopende de vereeringh persisteerden haer Ho: Mo: al noch by de vijftigh duysent gulden.

Aengaende de gesonckene Schepen meenden dat de penninghen van dien behoorden te werden herwaerts geschickt.

Tot Heusden den neghen-ende-twintighsten September heeft syn Excellentie eenighe Brieven ende Advijsen van den Heere van Heemstede raeckende de Negotiatie op het Concept Tractaet / ende Consideratien by Vranckrijck gemeert; als oock daer neffens een ontwerp van een Tractaet van de zijde van Vranckrijck voorgeslaghen om te maecken tusschen den Koninck van Vranckrijck / den Koninck van Groot Britaigne ende dese Geunieerde Provincien ontfangen.

Op de lecture van deselve Brieven is verstaen datmen in plaets van de woorden/ qui se fera a la coste de Flandre gementionneert in het sevende Artijckel van het voorsz geredresseerde Concept soude stellen qui se pourroit faire a la Coste de Flandre, ende dat in plaets van het sevende Artijckel van den Heere by den ghemelten Heer de Knuyt uyt Vranckrijck overghebracht souden mogen consenteren dit navolghende/ & a fin que la jalousie & le desir de poursuivre l'entreprise projettée par le present Traitté ne puisse causer du disordre & de la confusion en l'execution d'un si bon dessein, il a esté arresté qu'on conviendra ce qu'on entreprendra separement ou conjointement avec les deux Armées du *Roy & lesdits Sieurs* les Estats & au cas qu'on vienne emporter conjointement *ou separement de places qui* sont du partage de sa Majesté, on les luy laissra comme on fera aussi de mesme au regard desdicts Sieurs Estats au cas qu'on vienne emporter conjointement ou separement de places qui sont de leur partage, & l'entreprise ne pourra cesser que chacun ne soit en possession de ce que doibt luy appartenir par le present traitté suivant le partages que dessus.

Daer na wierde ghelet dat by jeghenwoordighe gheleghentheyt van saecken in consideratie quam / de besendinghe aen den Coninck van Groot-Bretaigne soo uyt Vranckrijck ende dese Provincien/ ofte dat hy vermaent mocht werden deselve Coninck sich soude laten disponeren / tot onderhoudinghe van een volkomen Neutraliteyt met Vranckrijck ende desen Staet geduerende. Ten anderen dat beleth mochte worden de Passage vanden Cardinael Infante, ende tot dien eynde te laten conjungeren het Leger des Coninx van Vranckrijck met het Leger van desen Staet omtrent Coblents, ofte in 't Lant van Limborgh.

Daer op is gheresolveert het Officie van besendinghe aen Engelandt / te minsten door den Ambassadeur Ioachimi.

Ende in cas de Cardinael zijnen wegh soude pooghen te nemen door Elsas, dat hare Ho: Mog: alle moghelijcke middelen souden aenwenden om te beletten dat de Spaensche niet hoogher aen en mochten om hem te gaen rencontreren / 't welck sy meynden alles te zijn datmen in dit cas van deser zijde soude mogen desirreren/ maer soo even-wel deselve Cardinael Infante soude ondernemen te nemen zijnen wegh door Vranckrijck: dat in sodanighen maal Syne Majesteyt desselfs Leger soude doen af-sacken nae Coblents ende 't selfe 't Landt ende de Stadt van Keulen doen naederen ende daerom van deser zij-

de

de ondertusschen de Spaensche Macht alhier in Nederlant soude occuperen om te beletten dat deselve den Cardinael niet enghinck rencontreeren ende te gemoet trecken / ende even verre sulcx deses niet tegenstaende haden vermoeden by de Spaensche soude moghen ondernomen worden dat men als dan het Legher van desen Staet den Rhijn op-waerts hoogher aen soude laten trecken / oock de versochte conjunctie van beyde de Legers vanden Coninck ende hare Hoogh Mog: laten doen / indien sulcx van noden mocht zijn / ende goetgevonden werde.

Ten selven tijde nochtans wiert het Voet-volck Regiments-wijse in Garnisoen ghelegt vande Graeff af tot Geertruydenbergh : De Ruyterye bleef op het platte Lant / ende d'Artillerye wierdt in Heusden ghebracht.

Het Concept van't Tractaet weder uyt Vranckrijck komende is den sevenden, achtsten ende negenden November geresumeert ende geredresseert als volgt.

L'experience faisant cognoistre a tout le Monde que le procedé des Espagnols n'est autre que de se servir de toutes sortes des moyens pour impieter sur tous les Princes leurs Voisins les tenir divisez entre eux, & rendre la guerre immortelle dans la Chrestienté, le Roy Treschrestien & Messieurs les Estats Generaux des Provinces Unies du pais bas, voulans prevenir les malheurs qui pourroient arriver & establir les Choses en sorte que l'on puisse parvenir a une bonne & seure Paix dans la Chrestienté, & particulierement ayder les peuples des Pais bas, a se liberer de la dure servitude ou ils sont soubmis par les Espagnols, ont convenu que si les Espagnols ne se disposent a des termes raisonnables d'accommodement, ains continuent dans les mauvais desseins qu'ils ont contre la France, & lesdits Sieurs les Estats, comme le Traitté qu'ils ont faict avec Monsieur le *treze* May dernier pour le porter contre sa Majesté & son Estat, la prise de Don Iuan de Menesses trouvé le *douze* Septembre dernier visitant a minuict les entreés & passages du Royaume du costé de Languedocq, & l'armement Naval faict *presentement* a *Napels* l'armee destinée pour descendre en Provence, & divers autres desseins cognus par voyes indubitables le justifient au respect du Royaume, & le pernicieux desseins qu'ils ont continuellement entrepris & foumenté de tous costez a la ruine des Provinces Unies, avec le refus qu'ils ont faict des conditions qui mesmes de leur part avoient esté proposeés auxdits Sieurs les Estats, le verifient a leur esgard, & que sa Majesté Treschrestiene juge estre obligeé par raison d'entrer en rupture avec le Roy d'Espaigne, & lesdits Sieurs les Estats de continuer la guerre avec toute leur force pour ce causes & autres.

Sa Majesté rompera a guerre ouverte avec le Roy d'Espagne au Pais bas, des que ce traitté sera signé, & de lors commencera toute sorte d'hostilité, & lesdits Sieurs les Estats continueront la guerre avec toute leur force, & suivant ce sadite Majesté & lesdits Sieurs les Estats sont convenuez d'attaquer a force ouverte les Provinces que ledit Roy d'Espagne tient au Pais bas.

I.

Le Roy fera entrer dans lesdites Provinces Une Arme de *vingt cincq mil* hommes de pied & *cinq mil* Chevaux, avec le Canon & attirail necessaire a un tel corps au Mois de *Mars* prochain venant, & lesdicts Sieurs Estats feront la mesme chose avec une Armée de *vingt cinq mil* Hommes de pied & *Cinq mil* Chevaux, aussi avec le Canon & Attirail necessaire a un tel Corps, pour agir conjoincte-

jointement ou separement ainsi qu'il sera jugé plus apropos a condition toutesfois que si lesdictes Armées font deux attaques, elles se feront si proches l'une de l'autre, qu'elles se puissent secourir autant que la constitution du temps & la raison de la guerre pourra permettre, si ce n'est que les Generaux des deux Armées d'un commun consentement jugent qu'il faluft user autrement, En outre il a esté couvenu pour eviter les inconvenients qui pourroint arriver si l'intelligence n'estoit entiere entre les Armées du Roy & des Sieurs les Estats qu'on ne pourra recevoir les Soldats d'une Armée dans l'autre & que si quelques Officiers souffront la transgresion de cest Article ils seront chastiez severement.

2.

Les deux Armées entrans dans le Pais comme dit est, les Peuples d'iceluy seront conviez de se joindre a la cause commune, & chasser de leurs Villes les Espagnols & leurs adherents pour se mettre en liberté, Ce qu'effectuant dans le terme de trois Mois apres la requisition, lesdites Provinces demeureront jointes & Unies en un Corps d'Estat libre avec tous droicts de Souverainete, sans changement, pour ce qui est de la Religion qui demeurera aux dites Provinces au mesme Estat, qu'elle est presentement.

3.

Au mesme temps que quelques Provinces, Villes, *Princes & Seigneurs* Ecclesiastiques ou seculiers de quelque Condition qu'ils soient desdits *Pais bas*, se joindront sincerement au present dessein de l'establissement *d'une bonne Paix & leur* Liberté, sa Majesté & lesdits Sieurs les Estats les *prendront en leur protection* & Alliance, & feront Ligue offensive avec eux, employant tout ce qui dependra d'eux pour les faire jouir du present traitte avec promesse de les comprendre dans tous les Traittez de Paix qui se pourroient faire a l'advenir & de les defendre envers tous & contre tous des lors qu'ils se joindront a la cause commune, & durant tout le cours de la Guerre, comme aussi aprez la Paix, la Religion Catholique y sera conservée en son entier, avec la mesme Franchise, authoritez, & prerogatives dont tous les Prelats & Ecclesiastiques soit en leurs Corps & communautez ou en particulier jouissent presentement, & ne sera pas autre seureté desdits Seigneurs, Villes, & Communautez que celle de leur Foy & de quelques *Ostages*, qui seront gardez pour certain temps selon qu'il sera convenu, Bien entendu que lesdits, Princes, Seigneurs, Provinces, & Villes contribueront de bonne force qui sera de leur pouvoir a leur propre defence, & au cas qu'il arrive qu'en un Mesme voisinage trois non quatre Villes viennent a se rendre conjointement ou l'une apres l'autre, il est convenu qu'elles pourront former un corps d'Estat libre & qu'elles seront conservees & maintenues en cette qualite avec les Seigneurs & Noblesse qui pourroient se trouver enclavez es territoires & Voisinages desdites Villes.

4.

Et d'autant qu'il seroit impossible aux susdites Provinces de garder leurs frontieres contre la puissance des Espagnols, toutes les places de la coste de Flandres jusques a *Blankenbergue* inclus & deux Lieues avant en terre demeureront au Roy, avec les Villes de Thionville & Namur leurs Territoires & Iurisdictions, & *Oostende* aux Conditions portées cy aprez dans le grands partages, & lesdits Sieurs les Estats auront *Damme* aux Mesme Conditions aussi portées cy apres dans les grands partages, *Hulst* avec le Pais de *Vaes*, *Breda*, *Gueldres*, *Stevensweert* avec leurs territoires & Iurisdictions.

Et

5.

Et par ce qu'il pourroit arriver que les susdites Provinces des Pais bas, maintenant assujetties au Roy d'Espaigne, ne voudroient pas Contribuer ce qu'elles pourroint a leur Liberté ains non obstant la Requisition qui leur en seroit faitte, dans le susdict temps demeureroient adherents aux Espagnols, & les favorisoient en leurs mauvais desseins, le Roy Treschrestien & Messieurs les Estats considerans qu'en ce cas ils sont obligez de pourvoir a la seureté desdites Provinces, & de prevenir les maux qui leur pourroient arriver pour leur avoir voulu procurer du bien, il a esté arresté qu'en suitte du present dessein le Roy & Messieurs les Estats se rendront Maistres dudit Pais dont le partage sera faict ainsi qu'il s'ensuit a Condition toutesfois que dans l'estendue dudit partage les places & les lieux qui d'eux Mesmes auront secoüé le joug des Espagnols, moyennant qu'ils facent un corps de trois ou quatre Villes ainsi qu'il est dit cy dessus, demeureront libres sans autre subjection a sa Majesté ou aux dits Sieurs Estats Generaux, qu'un serment de ne rien faire contre leur service, ains l'avancer autant qu'ils pourront, & des Ostages jusques a ce seulement que les Espagnols soyent Hors du Pais.

Partage du Roy.

Le Pais de *Luxembourgh*, les Comtez de *Namur* & de *Haynault*, *Artois & Flandres* jusques aux Limites qui se feront par une ligne, la quelle prenda de *Blankenbergue*, & tirera entre *Damme & Bruges* a moitié chemin de ces deux places, d'ou elle ira droict a *Rupelmonde*, qui demeurera au Roy, & pour ce qui est du *Cambresi* & Places contenues en jceluy il sera libre au Roy Treschrestien, d'en disposer ainsi que bon luy semblera.

Partages de Messieurs les Estats.

Le Marquisat du St. *Empire* ou est compris la Ville *d'Anvers*, la Seigeurie de *Malines*, le Duche de *Brabant*, & dans la *Flandre* le reste de la coste, depuis *Blankenbergue* qui demeurera au Roy jusques au *Swin*, les Villes de *Damme* & *Hulst* avec le Pais de *Waes*, jusques a la ligne cij dessus, a condition toutesfois que pour le regard de la Ville de *Damme* la conqueste du Pais estant par a chevée il y sera pourveu par Commissaires de part et d'autre a ce Deputez, a fin que la Ville de *Bruges* & le territoire qui en dependra apartenant a sa Majesté ne puisse estre jnondez ny incommodez par les *Escluses* & Digues de ladite Ville de *Damme*; Bien qu'il ne soit point dit cij dessus l'Estat auquel *Oostende* & *Damme* doivent demeurer entre les mains du Roy & Messieurs les Estats, pour prendre temps de Mieux considerer, ce qui sera plus utile pour le bien commun, Il a esté convenu que la conqueste des Pays bas estant par achevée, il sera avisé entre le Roy & lesdits Sieurs les Estats par Commissaires a ce Deputez, comme est dit cy dessus, s'Il vaudra mieux ou raser les Fortifications & combler le port *d'Oostende* d'une part & d'autre part aussi raser les Fortifications de la Ville de *Damme*, ou que le Roy & lesdits Sieurs les Estats les possedent fortifieés, & que sa Majesté mette ledit port *d'Ostende* ainsi que bon luy semblera, Et en consideration de sa Majesté Threschrestiene a esté accordé que conjointement avec la Religion *reformée* la Religion *Catholique* demeurera en toute l'estendue dudit partage ainsi qu'elle est a present & les Ecclesiastiques au mesme Estat qu'ils sont.

6.

l'Armée du Roy estant entreé dans lesdits Pais, & la rupture faitte entre les deux Couronnes, comme dit est cy dessus, elle durera jusques a *l'entiere expulsion* des Espagnols de Pais bas, sans que cependant sa Majesté ny lesdits Sieurs les Estats puissent traitter Paix, Tresve ou suspension d'armes que conjointement & d'un commun consentement, & si ladite Paix venoit a estre faitte en la façon susdite, & que puis apres le Roy d'Espagne, l'Empereur ou autre Prince de la *Maison ou* dependans d'icelle, directement ou indirectement attaquent le Roy ou lesdits Sieurs les Estats en ce qu'ils possedent des cette heure, ou possederont lors par les conquestes qu'ils auront faittes, sa Majesté & lesdicts Sieurs les Estats rompront, conjointement avec ceux qui attaqueront l'un deux, sans pouvoir diviser leurs interests, ny faire en suitte aucun Traitté de Paix, Tresve ou suspension d'armes, que conjointement & d'un commun consentement, ce qu'ils feront *pareillement*, en quelque temps que les Espagnols attaquent cy aprez directement ou indirectement les Estats es possessions de sa Majesté & desdits Sieurs les Estats, soit qu'il intervienne un Traicté de Paix auparavant, soit qu'il n'interviene pas.

7.

Et a fin que la jolousie & le desir de poursuivre l'entréprise *projetté par* le present Traitté ne puisse causer du disordre & de la confusion, en *l'execution d'un* si bon dessein, il plaira a sa Majesté Threschrestiene d'attaquer *premierement avec son* Armeé deux places de son partage, & les Sieurs les Estats *favoriseront ladite attaque* avec leur Armeé par diversion secours ou autre attaque, ainsi qu'on conviendra par ensemble, bien entendu qu'on vienne emporter conjointement ou separement des places qui sont du partage de sa Majeste on les luy rendra aussi tost qu'elles seront prises, comme on fera de mesme au regard desdits Sieurs les Estats, *en cas qu'on* vienne emporter conjointement ou separement des Places qui sont de leur partage, & on les leur rendra aussi tost qu'elles seront prises, & l'entreprise ne pourra cesser que chascun ne soit en possession de ce que doibt luy appartenir par le present Traitte suivant les partages que dessus, mais si les chefs des deux Armeés estiment puis aprez par raison de guerre pour le bien commun qu'il faille chanser quelque chose en l'ordre pris par resolution commune pour l'attaque des Places ils les pourront faire, & ils en conviendront ensemble par escript.

8.

Il a este en outre convenu que pendant l'attaque qui se fera a la coste de Flandres, Messieurs les Estats tiendront a leurs despens une Armee navale a la rade de ladite coste convenable & suffisante pour empescher le secours qu'on voudroit mettre auxdites Places assiegées en icelles, la quelle y demeurera jusques a la reduction desdites Places.

9.

Au cas qu' apres ce traitté de rupture signé, on vienne a faire la Paix, elle ne se pourra conclure, ny y entendre que conjointement du Roy & desdits Sieurs les Estats, avec obligation de rompre aussi conjointement & entrer en guerre avec les Espagnols & leurs Adherents, toutes les fois qu'ils viendront a violer & enfraindre aucunes des conditions accordeés par le traitté de Paix qui en sera faict, sans que par aprez on puisse aussi jamais faire aucun nouveau Traitté de Paix que conjoin-

tement

tement & d'un commun consentement a condition que s'il vient encores a estre viole, sa Majeste & lesdits Sieurs les Estats entreront conjointement en guerre avec ceux qui en seront infracteurs.

10.

Si l'Empereur *Ferdinand Archiduc d'Austriche* ou autre Prince de sa Maison ou dependant d'icelle, ou quelque autre Empereur qui peut-estre a l'advenir, sur le suject du present Traitte ou soubs quelques autres pretextes que ce puisse estre viennent a attaquer les Sieurs Estats Generaux es Pais, Terres, et places qu'ils tiennent au jour de ce present Traitté, en sorte que lesdits Sieurs Estats Generaux rompissent generalement et ouvertement avec lesdits Empereurs ou aurte Prince & dependant de la Maison d'Austriche, sa Majesté s'oblige de faire le mesme, & de ne faire puis aprez aucun Traitte de Paix ou Tresve que conjointement avec lesdites Sieurs les Estats et de leur consentement, Comme en cas pareil si lesdits Empereur *Ferdinand* ou autre Prince & dependant de la Maison d'Austriche ou quelque autre Empereur, qui peut estre a l'advenir, sur le subject que dessus, ou soubs quelque pretexte que ce puisse estre, attaquoyent, directement ou indirectement le Roy es Pais, Terres, & Places qu'il tient au jour, de ce present Traicté, en sorte que sa Majeste rompe ouvertement avec eux, lesdits Sieurs Estats s'obligent de faire le mesme, & de ne faire puis aprez aucun Traittè de Paix of Tresve, que conjointement avec sa Majesté, et de son consentement.

11.

Or par ce que sadite Majesté & lesdits Sieurs les Estats Generaux ont trop de cognoissance du desir que le Roy de la Grand Bretagne a tousjours eu du bien et repos de la Crestienté, pour doubter qu'il ny veuille pas contribuer en cette occasion, il a esté arresté qu'il sera convié de la part de sa Majesté & desdits Sieurs les Estats, d'entrer avec eux en traitté auquel ses interests & ceux de sa Maison seront considerez ainsi qu'il le peut desirer pour le bien commun, ou au moins demeurer dans les termes d'une vraye Neutralité avec sa Majesté & lesdits Sieurs les Estats.

12.

Il a esté aussi arresté que du jour que la rupture sera faitte entre les deux Couronnes de France & d'Espagne, outre l'armée Navale que Messieurs les Estats doivent entretenir a la rade de la coste de Flandres pour le bien commun ainsi qu'il est dit en l'article huictiesme de ce traitté, le Roy & lesdits Sieurs les Estats tiendront continuellement en mer, taut que la guerre durera, chascun *quinze* Vaisseaux de guerre *cinq* de 100. a 200. *cinq* de 200. a 300. & *cinq* de 300. a 400. tonneaux, qui seront devisez en deux Escadres & commandez par des Admiraux & autre officiers respectives de part, & d'autre, pour n'ettoyer la Mer Oceane, le Canal, & tenir les Estats libres & sevres, en sorte que le commerce ny soit point troublé par qui que ce puisse estre, & empescher que les Ennemis communs ne puissent faire aucune descente dans les Estats de sa Majesté & desdits Sieurs les Estats.

13.

Le Roy & Messieurs les Estats permettront l'entrée libre dans tous leurs ports aux susdites Vaisseaux entretenis par eux & on leur fournira en jceux les Vivres & munitions de guerre qui leur seront necessaires pour leur subsistence en payant le pris courant de ce dont ils auront besoin, ce qui sera pareillement observe par les

Armées de Terre, avec cette segalité que quand les Vivres viendront de France ils seront fournis a l'armée de Messieurs les Estats au mesme pris qu'ils seront distribuez a celle du Roy, comme en cas pareil lors que les Vivres viendront des lieux de l'obeissance desdits Sieurs les Estats, ils les feront fournir a l'armée du Roy au mesme pris qu'ils le feront distribuer a la leur.

14.

A esté en outre arresté que ce present Traitté ne derogera en aucune facon au dernier fait a la *Haye* le *seisiesme* Auril dernier & ratifié puis aprez de part & d'autre avec ses declarations particulieres, lequel demeurera en son plein & entier effect pour estre executé en tous ses points, fors en ce en quoy il pourroit estre contraire a cetuy cy, auquel cas le present Traitté aura seulement lieu.

15.

Encores que par ledit Traitté faict a la *Haye* le *seise* Auril de la presente année, entre le Roy & lesdits Sieurs les Estats, il soit dit que cas avenant de rupture de la part du Roy avec l'Espagne: Sa Majesté demeurera descharge des deux Millions qu'elle leur a promis, & de l'entretien, d'un Regiment nouveau & d'une Compagnie des Chevaux Legers qu'elle leur accorde par icelny, & qu'ainsi ne soit pas besoin de le redire en ce lieu, neantmoins afin qu'il ne se puisse trouver aucune ambiguité sur ce sujet, il a esté presentement convenu derechef que sadite Majesté sera deschargée desdits *deux Millions* & de l'entretenement dudit Regiment *& de la Compagnie* des Chevaux Legers de le jour qu'elle entrera en rupture avec le *Roy d'Espagne dans les* Pais bas. Bien entendu que les *deux Millions* promis par le susdit Traitté de payer respectivement dans le Mois d'aoust dernier & febvrier prochain seront fournis effectivement.

16.

Ce Traicté sera agreé & ratifié par le Roy & les Estats Generaux selon la forme accoustimé, en la plus Vallable qui se pourra dans un mois & delivré entre les mains des *Munstres* de sa Majesté & des Sieurs les Estats Generaux pour estre accompli & executé selon la forme & teneur.

Articles Secrets.

1.

Encore qu'il ait esté dit par l'article second du Traitté passé ce jourdhuy entre le Roy & Messieurs les Estats Generaux, que les Peuples qui seront convièz de se joindre a la cause commune & chasser les Espagnols de leurs Villes, ayent a le faire trois mois apres la requisition qui leur en sera faitte, Neantmoins il est accordé entre sa Majesté & lesdits Sieurs les Estats, que ce terme pourra estre prolongé par avis & consentement commun de Sa Majesté & desdits Sieurs les Estats autant qu'ils le jugeront necessaire pour le bien & avancement de la cause commune.

2.

Il a esté en outre convenu entre sadite Majesté & lesdits Sieurs les Estats que si pendant la guerre qu'ils feront en la coste de Flandre ou ensuitte d'icelles les Ennemis communs ou leurs adherents quels qu'ils puissent estre attaquoyent par Mer les Estats de sa Majesté en quelle lieu que ce puisse estre, qu'en ce cas lesdits Sieurs les Estats mettront une puissante armée en Mer pour joindre aux forces Navales que sa Majesté fera aussi de son costé s'opposer conjointement aux mauvais desseins des Ennemis.

nemis, & faire contre eux, tout ce qui sera jugé plus convenable, ce qui sera pareillement faict au cas que les Païs de Messieurs les Estats viennent a estre attaquez par mer.

Wyders hebben Syn Excellentie ende de Gedeputeerden gheresolveert dat de navolghende clausule ghestelt gheweest zijnde achter het eerste Artijckel van het voorsz Concept ghelijck het selve was ghereddresseert / verdat soude worden in een Acte apart / met dien verstande nochtans dat even verre de Heeren Commissarissen des Koninck van Vranckrijck souden komen te insisteren dat deselve clausule in het te maecken principael Tractaet soude worden gheinsereert / dat de Heeren haere Ho: Mog: Extraordinaris Ambassadeurs daer in souden vermoghen te bewilligen. Touchant ce qui est du marcher, loger, & donner l'ordre ou le mot aux Armées, il est convenu que quand les Armées seront obligées de marcher conjointement cela se fera alternativement l'un jour apres l'autre, a sçavoir celle du Roy aura un jour l'avantgarde, celle de Messieurs les Estats l'arriere garde l'autre jour celle de Messieurs les Estats l'avantgarde, celle du Roy l'arriere garde & celle qui aura l'avantgarde logera tousjours ce dit jour a la main droitte, soit es Villages ou a la Campagne, & celle qui aura l'arriere garde logera a la main gauche, s'il n'est autrement convenu par les Generaux des deux Armées. Pour l'ordre ou le mot il se donnera par chasque General a son armée qu'ils envoieront par escript l'un a l'autre les Armées estans proches. Vorders is gheresolveert dat de navolgende regulen ghestelt achter het vijfde Artijckel van het ghereddresseerde Concept aldaer ghelaten souden moghen werden / ofte in een Acte apart / verdat sulcx de Heeren Commissarisen des Coninck na de gheleghentheyt van't Rijck van Vranckrijck best souden oordeelen te hooren: Ende soude daer mede komen te vervallen het Concept van een secreet Artijckel raeckende 't stuck vande Religie 't welck den Heere de Knuyt by den Cardinael de Richelieu ter hant was ghestelt gheweest / hier boven mede gheinsereert achter het Concept by den selven Heer de Knuyt uyt Vranckrijck over-ghebracht / Et en consideration de sa Majesté Treschrestiene a esté accordé que conjoinctement avec la Religion reformée la Religion Catholique demeurera en toute l'Estendue dudit partage ainsi qu'elle est a present, & les Ecclesiastiques au Mesme Estat qu'ils sont. Wyders is oock gheresolveert dat dese navolgende Clausule diemen gheconsidereert hadde op het twaelfde Artijckel van het Concept uyt Vranckrijck over-ghebracht in een Acte apart soude worden begrepen / wel-verstaende nochtans dat even-verre men vande zijde van Vranckrijck insisteerde / dat deselve Clausule in het principale Tractaet soude worden gheinsereert / sulcx soude mogen gheconsenteert werden / Et au cas que lesdites Esquadres viennent a s'assembler, comme il peut arriver, qu'il sera necessaire pour le bien commun, l'Admiral des Sieurs les Estats abaissera du premier abord son grand Pavillon au grand mast, & celuy du Roy le resalvera comme de coustume, & puis aprez consulteront ensemble au commun Conseil de guerre, pour faire dans les occasions qui n'auront point esté preveues dans leurs instructions respectives, ce qu'ils estimeront plus a propos, & l'Admiral du Roy aura audit Conseil la premiere voix, l'Admiral des Sieurs les Estats la seconde, la troisiesme le Contre-Admiral du Roy, & la quatriesme celuy desdicts Sieurs Estats, la cinquiesme, l'arrier Admiral du Roy, la Sixiesme celuy des Estats Generaux & les autres Capiteines ou

autres

autres Officiers de part & d'autre qui seront appellez audit Conseil par resolution commune des *deux* Admiraux adviseront alternativement au mesme pied que dessus, & on conclura puis aprez avec pluralité des Voix, & la conclusion sera mise par escript par un Secretaire dudit Conseil qui entendra la langue Francoise & aussi celle de Flandre. Op't vijftiende Artijckel van't Concept upt Vranckrijck over-gebracht/ is goet-gevonden te vougen dese nabolgende woorden/ Bien entendu que les deux Millions promis par le susdit Traitté de payer Respectivement dans le Mois d'Aougst dernier & Feburier prochain seront fournis effectivement; Van den bereyde geheele betalinge van het voorsz Millioen/ verschijnende in Februarij toekomende/ by voort-ganck vande rupture tusschen Vranckrijck ende Spaignen niet en kost bekomen werden/ souden de Ambassadeurs blijven insisteren dat het selve wierde betaelt ten minsten nae beloop des tijts/ dat de Allliantie met Charnassé gesloten soude hebben gheduyrt/ tot den tijdt dat de hoog-geslagene Alliantie soude werden getroffen: Voorders is goet-gevonden/ dat de Ambassadeurs het derde vande secrete Artijckelen van weghen den Koninck van Vranckrijck voor-geslagen niet in geschrifte souden vermogen toe te staen/ gelijck het selve hier na volgt/noch oock het equipollent van dien/maer alleenlijck den inhout van het voorsz Artijckel met monde mogen beloven sonder eenige schriftelijcke verbintenissen daer by te voeghen/il a esté encore arresté entre sadite Majesté & les Sieurs les Estats que si quelques Princes ou Republiques soubs leur nom, soubs celuy du Roy d'Espagne ou autrement attaquent les *Vaisseaux que Messieurs* les Estats tiendront en Mer devant les Villes de la coste de Flandre qui sont entre les mains des Espagnols, entreprennent de combattre les Vaisseaux que sadite Majesté & lesdits Sieurs les Estats auront joints ensemble, ou taschent de faire des descentes de gens de guerre sur les Terres de sa Majesté ou desdits Sieurs les Estats, ou de jetter du secours dans les places assiegeés par les trouppes des uns ou des autres, en sorte qu'un tel procedé face resoudre le Roy ou lesdits Sieurs les Estats a entrer en rupture avec les susdits Princes ou Republiques, qu'en ce cas ils le feront conjointement sans pouvoir puis aprez faire Paix, Tresve ou suspension d'Armes que conjointement & d'un commun consentement du Roy & desdits Sieurs les Estats. Ende als dit Artijckel schoon by monde soude moeten belooft worden/ soo souden de Ambassadeurs by alle moghelijcke middelen soecken te beleyden/ dat in plaets van dese woorden in het voorsz Artijckel/ qu'un tel procedé face resoudre le Roy & lesdits Sieurs les Estats ghestelt wierde; qu'un tel procede face resondre le Roy et lesdits Sieurs les Estats conjoinctement.

Noch is goetgevonden dat eben verre het voornoemde Concept/ soo als het selve alhier terstont geredresseert van wegen den Koninck van Vranckrijck soude den vermoeden niet en mocht werden aenghenomen/ dat de Ambassadeurs daer op niet en souden breken/ maer haer wedervaren by gheschrifte met afsendinghe van den Secretaris Enskercken herwaerts hare Ho: Mo: laten weten/ blijvende ondertusschen al handelende: Ghelijck deselve Ambassadeurs hare Ho: Mo: oock met sendinghe van den selven Eckuf keren souden laten weten als het Tractaet soude moghen ghetepckent worden/ ofte ten minsten daer toe ontwijffelijck apparentien zijn. Ten eynde dat op de Legatie na Engelandt in aller yle mocht worden gedelibereert ende vervolgens ordre gestelt/ oock opte-

nige

nige Oorloghs-desseinen gedelibereert / om in Vranckrijck voorghedraghen te worden / ende dienvolgens den Koninck in d'Oorlogh effective gebracht. Wat belanghde de vereeringhe by den Heer de Knuyt versocht om te moghen doen aende Heeren Commissarisen die van weghen den Coninck van Vranckrijck met hare Ho: Mog: Ambassadeurs waren besoignerende / daer op is al noch dese mael niet entlijck geresolveert.

Den een-en-twintichsten December, zijnde noch naerder gheresumeert de besoignes op't stuck vande Handelingh om Vranckrijck te brenghen ende te disponeren tot de rupture teghen Spaignen / is na verscheyden Communicatien / ende deliberatien verstaen / dat het prœminum of præfatie soude blijben / ghelijck d'Ambassadeurs van haer Ho: Mog: in conformiteyt van haer Resolutie deselve hadden ghestelt ; uyt-ghesondert dat na dese woorden : des que ce traité sera signé , by-ghevought soude worden / & ratifie.

d'Ambassadeurs wiert oock ghelast in plaets van het eerste Artijckel te stellen 'tgeene hier volght.

Le Roy fera entrer dans les dites Provinces un Armée de *vingt cinq mil* hommes de pied & *cinq* mil Chevaux pour le moins ou *sept* mil, (s'il playst au Roy) avec le Canon & Attirail necessaire a un tel corps, attacquera les lieux dont on conviendra au mois de *Mars* prochainement venant, si ce n'est qu'on convienne de quelque entreprise, laquelle on puisse executer par commun consentement entre cy & la, & lesdits Sieurs les Estats feront la mesme chose avec une Armée de *vingt cinq mil* hommes de pied , & *cinq*, *ou sept mil Chevaux* aussi avec le Canon & Attirail necessaire a un tel Corps, pour agir conjoinctement ou separement, ainsi qu'il sera jugé plus a propoos: a Condition touttefois que si lesdités Armées font *deux* attaques elles se feront si proche l'une de l'autre qu'elles se puissent secourir en sorte que si les Espagnols viennent a attacquer l'une d'icelles l'autre quittera toute l'entreprise pour aller a son secours, sans s'en pouvoir excuser soubs quelque pretexte que ce puisse estre si ce n'est qu'elle soit suffisante d'envoyer *dix mil* hommes de pied & *deux mil* Chevaux au secours de celle qui sera attacque sans abandonnér le dessein ou elle sera embarqueé, bien entendu que le *dix mil* hommes de pied & les *deux mil* Chevaux soient Capables de se joindre à l'Armée qu'ils debvront secourir : & au cas qu'ils ne le puissent sans peril evident, ladits Armée marchera, avec toutes ses forces, que si les Generaulx des *deux* Armées d'un Commun consentement jugeoient qu'il en falust user autrement, ils le pourront faire selon que l'ordre de la Guerre le requerra, dont ils conviendront ensemble par escript. Il a esté en oultre convenu pour eviter les inconveniens, qui pourroient arriver, si l'intelligence n'estoit entiere entre les Armées du Roy & lesdits Sieurs les Estats, qu'on ne pourra recevoir les soldats d'une Armée en l'autre & que si quelques Officiers souffrent la transgression de cest Article, ils seront chastiés severement quant aux logements qui se feront les Armées estants joinctes ; Ceux qui commanderont celle du Roy choisiront pour leur campement ou Logement de *deux* places esgales l'une & quand aux Commandements des Armées, Chascun Commandera la sienne & pour le reste on se reglera ainsi qu'il a esté observé & practicqué durant le siege devant *Juilliers* & sa Majesté Treschrestienne sera prié qu'il luy plaise d'envoyer par de ça un ou plusieurs personages de qualité, pour faire entendre ses bonnes Intentions sur ce qu'on pourra entre-

 tre-

treprendre conjointement ou separement avec les *deux* Armées, & s'il arrive que sa Majesté Monsieur ou le Cardinal Duc Vienne a l'Armée, ou sera Monsieur le Prince d'Orange, on scait asses quel respect est deu a un tel grand Roy & a ces *deux* autres personnages, & en cas qu'on trouva bon de former une moindre Armée hors de la susdite du Roy & des Sieurs les Estats pour secourir ou garder les Frontieres; ceste cij sera reglée & commandée, Comme l'autre & pareillement conjoincte selon qu'il en sera besoing ou pour s'opposer au secours que les Ennemis Communs pourroient tirer d'Allemaigne ou pour faire quelque nouvelle attacque par diversion selon qu'il en sera convenu ou pour secourir les places des pays tant du Roy que lesdits Sieurs Estats du coste d'Allemaigne & au cas que sa Majesté ou lesdits Sieurs les Estats recognoissent utile de separer la susdite moindre Armée il pourra estre faict par l'advis & consentement reciproque des Chefs des *deux* Armées: *bien entendu* qu'il nij aye aucune apparence de peril pour la Frontiere desdits *Sieurs les Estats du* costé d'Allemagne.

Het tweede, derde, 'tvierde Artijckel wierdt niet verandert.

Uyt het vijfde Artijckel / volgens 't voorige begeerte vanden Coninck van Vranckrijck / souden ghelicht ende gelaten worden dese woorden / *Conjointement* avec la Religion Reformée.

In het sevende Artijckel soude volgens de begeerte van dyen / achter de woorden / l'execution d'un si bon dessein, worden ghevoeght dese woorden / te weten: il a esté arresté que les Armées du Roy & desdits Sieurs les Estats estant conjoinctes attacqueront priemierement *deux* places du partage de sa Majesté & qu' apres cela elles attacqueront *deux* autres du partage desdits Sieurs les Estats; si ce n'est que les Generaux des *deux* Armées Conviennent ensemble par escrit d'en user autrement; bien entendu que si on vienne emporter avec les susdites Armées des places qui sont du partage de sa Majesté on les luy rendra.

'tAchtste wiert gelaten.

Het negende Artijckel wiert gestelt als volght / Au cas qu' apres ce Traicté de rupture signé on vienne a faire la Paix, Tresve, ou suspension d'armes elle ne se pourra Conclure, ny y entendre que Conjoinctement & d'un Commun Consentement du Roy & desdits Sieurs les Estats avec obligation de rompre aussi conjoinctement & entrer en guerre avec les Espagnols & leurs adherens toutes les fois qu'ils viendront a violer & enfraindre aucunes des Conditions accordeés par le Traicté de paix qui en sera faict sans, que par apres on puisse aussi jamais faire aucun nouveau Traicté de paix que conjoinctement & d'un Commun consentement, a condition que s'il vient encore a estre violé, sa Majesté & lesdits Sieurs les Estats entreront conjoinctement en guerre avec ceux qui en seront infracteurs; bien entendu qu'en autres lieux ou on pourroit faire la guerre sans y estre obligé par le present Traicté le Roy & lesdits Sieurs les Estats y pourront puis apres faire Tresue ou suspension d'Armes seulement, ainsi que bon leur semblera, mais non la paix, qui ne pourra jamais estre faicte que conjoinctement & d'un commun consentement, Mais en tous cas apres ce Traicté de rupture signe & Ratifie, Paix Tresue, ny suspension d'Armes ne pourra estre faict au pais bas ny en Allemagne que conjoinctement & d'un commun consentement.

Het

Het thiende ende elfde bleven.

In 't twaelfde articul soude na de woorden grand pavillon, au grand mast gestelt mogen worden/ & le saluera de son Canon, & celuy du Roy le resoluera, comme de coustume & comme il en a esté usé avec le Roy de la grand Bretagne, lors que les Armées ont éste joinctes.

Op 't vijfthiende Artijckel souden de Ambassadeurs blijven insisteren / om te bekomen het geheele Millioen / 'twelck in February naest-komende soude beginnen / volgens 't Tractaet metten Heere van Charnasse ghemaeckt / doch niet vorder komende gheraecken als de ses hondert duysent Gulden te betalen in twee Termijnen / soude 'tselve moghen geaccepteert worden in soodanige voegen / als het uyt Vranckrijck was over-gesonden.

De sestiende bleef / ende wiert gheconsenteert dat de Ratificatie ten weder-zijden soude gheschieden / ooch uyt-gebracht ende over-gelevert soude worden binnen ses weecken of twee Maenden.

De eerste ende tweede secrete Artijckelen bleven.

Het derde Artijckel / volgens het Concept / en kon van wegen desen Staet niet geaccepteert worden / maer in plaetse vandien wiert bewilligt het secreet Artijckel ghelijck de Heer de Knuyt 'tselve op zijne jonghste reyse herwaerts had ghebracht / uyt-ghesondert dat in plaetse van ou, als wesende disjunctif soude moeten ghestelt worden &. als wesende copulatif (welck & hier na stondt ghesubstitueert) Ende in allen ghevalle als dit Artijckel ghelijck 'tselve hier na volght / gheinsereert / soude worden aenghenomen / soo en soude het nochtans by geschrifte niet eerder worden over-gegeven / dan ten tijde als zijne Majesteyt desselfs Ratificatie soude doen over-leveren / ende souden de Ambassadeurs haer mogen verbinden / dat het voorsz Artijckel alsdan by geschrifte soude volgen ende over-gelevert worden / maer eerder niet.

'tDerde Secreet Artijckel

Il a esté encores arresté entre sadite Majesté & lesdits Sieurs les Estats que si quelques Princes ou Republiques soubs leur nom, soubs celuy du Roy d'Espagne ou autrement attaquent les Vaisseaux que Messieurs les Estats Tiendront en Mer, devant les Villes de la Coste de Flandres qui sont entre les mains des Espagnols entreprennent de Combatre les Vaisseaux que sadite Majesté & lesdicts Sieurs les Estats auront joincts Ensemblement ou taschent de faire des descentes de gens de guerre sur les terres de sa Majesté ou desdits Sieurs les Estats, ou de jetter du secours dans les Troupes des uns ou des autres, en sorte qu'un tel procedé face resoudre le Roy & lesdits Sieurs les Estats a entrer en rupture avecq les susdits Princes ou Republicques, qu'en ce cas ils le feront conjoinctement sans pouvoir puis apres faire paix, Tresue, ou suspension d'Armes que conjoinctement & d'un commun consentement du Roy & desdicts Sieurs les Estats.

Vorders wat belangde de Vereeringe daer toe souden in generale terme vaste hoope mogen gegeven worden/ sonder nochtans te specificeren/ tot naerder ende expresse ordre ende last van haer Ho: Mo:

Ende souden de Heeren Ambassadeurs alle mogelijcke debvoiren doen / ten eynde dat de Poincten ende Artikelen in voegen voorsz gestelt / mochten worden gepasseert ende aengenomen: doch eben verre boven vermoeden het geene voorsz

is alsnoch van de zijde des Coninckx niet en mocht werden geaccepteert / soude de Ambassadeurs daer op niet breecken / veel min daer toe oorsaeck geven / maer nader schrijven sonder nochtans op approbatie ofte ratificatie te versoecken / maer de saeck levendich ende aen de handt houden.

Tot verklaring van d'opgheschrevene Pointen ende last wiert haer noch by Memorie gegeven / dat in het eerste Articul was gestelt / ten minsten vijf of seven duysent Ruyters, tot optie ende believen van zijne Majesteyt ebenverre deselve mocht goetvinden soodane getal van Ruyters van zijne zijde te Contribueren: Maer soo zijne Majesteyt hierinne swaricheyt maeckte, soude men het laten by het voorgeslagen getal van vijf duysent Ruyters, ten beyden zijden te furneren hoewel haer Ho: Mo: liever sagen datmen wederzijts contribueerde seven duysent Ruyters, reflexie ghenomen dat de Vyandt sterck van Ruyterye was / ende daer-en-boven noch uyt Duytslant wel lichtelijck met een groote macht van Ruyterye, door de Keyserssche als ooch de Ligisten soude kunnen werden geassisteert ende daer mede d'Arméen vande Hoochstgedachte Coninck als van haer Ho: Mo: overtreffen: haer Ho: Mo: hielden oock vast / dat niemant over d'Arméen van desen Staet en kon nochte en mocht Commanderen: dies het beste soude zijn, dat de saecke wierde gelaten / gelijck het was gepracticeert ghesweest voor Gulick, daer vier Arméés waren van diversche Souverainen / ende d'een over den anderen niet en hadden te ghebieden / ende wierde de Fransche Armée gecommandeert by Monsieur de La Chastre Mareschal van Vranckrijck / ende maer een woort gegeven / 'twelck geschiede in deser voegen / dat Monsieur Sidnisky Sergeant Majoor van hare Ho: Mo: Leger / dede elcke weeck op een biljet sette seven ofte acht Woorden, die hy dan aen de vier Generaels verbolgens Communiceerde / of die woorden haer aenstonden / die welcke de woorden dan een dach nae d'andere verbolgens op het biljet ghestelt aennamen / ende alsdan aen hare Respective Sergeant Majoors gaven / sulcx dat een woort diende voor de vier Arméen / doch souden de Ambassadeurs verdacht zijn / wel te verswygen / dat Sidnisky de voorsz Charge had bedient / om of sulcx mocht aenstootelijck zijn / ende simpelijck seggen / dattet een persoon was geweest uyt haer Ho: Mo: Leger / ende indien men dit niet en soude willen passeren / soo souden / de Legers in't Velt wesende / andere expedienten by de Generaels konnen gevonden werden; Oock diende gelet / dat de Heere Prince van Orangie, hebbende Commissie van de Provintien als Capiteyn Generael / om te Commanderen het Leger van desen Staet / niet wel ghevoechlijck een ander Commissie soude konnen aennemen / sonder speciael consent van de Respective Provintien / die daer op alvoorens souden moeten werden gehoort ende verstaen / daer toe tijdt soude werden gerequireert / volghens de Constitutie van desen Staet / 'twelck dese onderhandelinge niet wel kon lijden / ende als zijn Excellentie de Heer Prince van Orangien soodanich commandement directelijck soude aennemen / soo soude deselve hem daer door in desen Staet incapabel maecken / om in de saecken van Vranckrijck te komen adviseren. Van ebenverre de Coninck eenich pouvoir om te Commanderen genegen soude blijven te geven / soude het selfde alsdan directelijck moeten geschieden op haer Ho: Mo: die alsdan het selfde Commandement souden overgeven aen zijn Excellentie.

Ven-

Aengaende 'tconcerteren ende beleyden van d'entreprises, meynden haer Ho: Mo: dat het best was/ dat yemant van daer herwaerts wierde ghesonden/ om met den Prince van Orangien daer over te communiceren ende 'tarresteren/ want zijn Excellentie van dese saecke/ als oock van de middelen ende wegen tot het uytvoeren van dien/ wel soo goede kennisse had/ ende daer in ervaren was/ als yemant vande Francoisen: Ende ghelijck haer Ho: Mo: in veelen deelen haer accommodeerden na gelegentheyt van Vranckrijck. Soo wilden deselve oock vertrouwen/ datmen van dier zijde oock soude doen ten regarde van desen Staet/ in gevalle sy de saecken meynden/ ende dat van het eerste point/ als oock van het derde Secreet Artikel. Maer datmen soude meynen datter hoope soude zijn dat de Francoysen 't Leger van desen Staet souden Commanderen/ daer toe en was gantsch geene apparentie/ ende de wegen die daer toe souden mogen strecken/ moesten werden afgesneden/ alsoo de Ambassadeurs wel wisten/ dat sulcx de gelegentheyt ende Constitutie van desen Staet niet toe en liet.

Opt vijfde Artikel souden de Ambassadeurs verbalick buyten Tractaet/ ende daer van Notule houdende/ stipuleren/ dat den Coninck als oock den Cardinael Ducq, aen haer Ho: Mo: Ambassadeurs mondelinge souden verklaren ende haer verobligheren/ dat gelijcke mondelinge verklaringe in de Vergaderingh van haer Ho: Mo: alhier als oock aen zijn Excellentie den Heer Prince van Orangie door een Extraordinaris ofte ordinaris Ambassadeur soude werden gedaen/ dat zijne Majesteyt verstont/ dat hare Ho: Mo: vry stont te stellen de Gereformeerde Religie neffens de Catholijcque Romeynsche/ gelijck haer Ho: Mo: souden noodich achten/ in de plaetsen van hare partage/ want dese woorden (que conjonctement avec la Religion reformée) alleenlijck uyt dit vijfde Artikel wierden ghelicht ende gelaten/ om dat sy het Tractaet deses aengaende simpelijck by des Paus ofte elders van nooden wesende/ souden mogen toonen.

Het sevende wiert geaccordeert/ soo het by de Ambassadeurs herwaerts was overghesonden/ uytghesondert dese woorden: Comme il est dict par le premiere Articel, om dat deselve woorden geoordeelt wierden te zijn superflus, ende om datse relatif waren aen het eerste Artijckel daer inne eenige veranderinge wiert gedaen/ 't welck duysterheyt soude moghen causeren/ doch soo men aen de zijde van Vranckrijck oordeelde/ dat dese voorsz woorden in dit sevende Artijckel moesten blijven/ 'tselfde soude mogen geglisseert worden/ alsse soo maer wierden gestelt/ datse geen obscuriteyt en produceerden.

Het gene haer Ho: Mo: by het negende Artijckel hadden ghevoeght/ was van groote insicht; op datmen onder het een ofte ander pretext in Nederlandt ofte in Duytslandt geen Tresves maeckte/ als met gemeen Consent/ na dat Vranckrijck met Spaignen soude zijn ghebroken.

Op het vijfthiende Artijckel souden de Ambassadeurs alle moghelijcke Instantien hebben te doen/ ten eynde aen hare Ho: Mo: het Millioen van Februarij naestkomende mocht worden betaelt in die selve Maendt/ om de saecken van het extraordinaris ende ongerepartieerde Krijghs-volck aen de handt te houden/ ende middelertijt devoiren te doen aen de Provincien tot consent ende furnissement van de penninghen noodigh tot onderhoudt van het selve Extraordinaris

ende ongequartiert. Krijghs-volck / want soude dit Krijghs-volck [illegible] soude men niet konnen [illegible] 'tgene by 't Tractaet van deser zijde soude [illegible] be-looft / 't welcke haer Ho : Mo : te meerder meenden gefondeert te zijn / om dat het [illegible] Maert soude worden eer de Ratificatie (genomen op twee Maenden na 't besluyt van 't Tractaet) soude zijn ingebracht / ende den vijfthienden Aprilis soude het een geheel Jaer zijn / dat het Tractaet met den Heer van Cha-rnassé was gesloten / daer aen ten tijde van de Ratificatie als dan [illegible] soude resteren / sulcks dat het sijne Majesteyt ten opsichte van soo [illegible] ende ten regarde van soo grooten saecke / vermidts haer Ho : Mo : [illegible] heyt een kleyne saecke soude zijn. Ende om 'tselfde Millioen noch te [illegible] soude men onder de handt konnen afgeven / ende laten weten / sulcks [illegible] 'tselfde / dat daer uyt de presenten, by voortganck van 't Tractaet, souden werden gegeven, [illegible] de [illegible] by haer Ho : Mo : daer op te stellen / [illegible] geen gelt en soude [illegible] soo en sagen haer Hoog : Mo : niet wel / [illegible] de presenten van 't Tractaet souden konnen werden vervallen, [illegible] hon-dert duysent guldens [illegible] Regiment van Charnassé ende zijne Compagnie [illegible] den gereserveert worden / ende de Ambassadeurs souden haer [illegible] neren hoe langsaem dat by faute van gelt / betaelt worden de [illegible] 't Tractaet van Southampton in Engelant belooft / ende wat inconvenienten daer uyt zijn ontstaen ; ende quam oock seer in consideratie / dat eventuelijck het voorsz Millioen niet en soude volgen / soo soude het by eenighe overbaren [illegible] werden geinterpreteert / in allen schijn / ofte zijne Majesteyt gesocht hadde [illegible] het Tractaet van den vijfthienden April te abuseeren / als [illegible] gestipuleert datmen [illegible] van geen Trefues souden mogen handelen / [illegible] van acht Maenden, ende [illegible] achterblijven van 't voorsz Millioen [illegible] worden genomen / want in de [illegible] van het Tractaet van het Jaer [illegible] haer Ho : Mo : het vijfde Millioen [illegible] / sulcx dat daer uyt [illegible] verscheyden Consequentien souden werden ghetrocken / want het [illegible] men by het missen van het [illegible] Millioen in [illegible] soude [illegible] ken / om de redenen hier boven verhaelt.

d'Oorsaecke waerom haer Ho : Mo : in het derde Secreet Artijckel in plaets van ou hadden verandert / was om [illegible] soo [illegible] / in een tweede Oorloge niet en soude ghetrocken worden / want haer Ho : Mo : ten hoochsten int regard van Engelant waren [illegible] ; ende [illegible] van 't overleveren van dit Artijckel dat was in [illegible] gefondeert / [illegible] dersints wel licht soude komen gebeuren / dat haer Ho : Mo : Vranckrijck tot rupture souden hebben ghedisponeert / ende dat desen Staet hier door in Engelant ondanck souden begaen / [illegible] / [illegible] gevoelen / ende evenwel van Vranckrijck in het voorsz Artijckel [illegible] se-kerheyt / by voortganck van rupture / die van hier zijn souden mogen [illegible] vaert worden.

Dese dinghen heb goede ghedacht [illegible] met alle [illegible] ; om datter ghewéest is een van de aller ghewichtichste handelingen ; volgens getuygenis van den Cardinael selfs : ende om de grouwelijcke Oorlogen / die daer op gevolght zijn : hebbende noch eyndlijck oock Englandt daer in getroc-ken.

Eenige

Eenighe Binnenlantsche saecken aengaende / soo hadden Gelderlandt ende Over-Yssel al voor veel Jaren van haer repartitie afgheweesen vijf Fransche ende twee Engelsche Compagnien welckers Soldaten niettemin by eenige Sollicitcurs verschooten tot eene merckelijcke somme opghelopen waren: hierdoor [illegible] ende insonderheyt in't begin deses Jaers haer aen om betalingh. Haere Ho: Mo: wesen haer naden Raedt / om uyt de Venetische Subsidien of uyt de contributien des platte Landts betaelt te worden.

Doch die versochten daer tegen dat die van Venetien de betalinge der Subsidien souden doen / ende dat men de Contributien van nooden hadde tot des Gemeenslandts Interessen. Ten ware de Provincien opbrachten haer quote tot deselve [illegible].

Ende aengaende de Venetsche Subsidien beeftmen ernstige klachten ende Officien [illegible] daer aen de Ambassadeur Contarini. Hy presenteerde in betalinge [illegible] Sout 'twelcke de Republijcke hadde ligghen by Capo d'Istria / [illegible] de betalinge in gelt: [illegible] dat de Republijcke self [illegible]. Men repliceerde dat sy [illegible] ende in [illegible] Provincie waren veel Subsidien schuldich gebleven. Ende het aengeboden Sout, wiert bevonden de onkosten niet waerdich te zijn. Men begeerde de betalinge ten minsten in futurum; ende belanghende het gepasseerde wachten [illegible] van Vranckrijck. In Martio begeerden [illegible] den Ambassadeur notificeeren ende protesteeren so men voor May geen contentement en kreegh / waer van het ongelijck van non-observantie der alliantie soude laten gelangen aen alle neutrale Princen ende Potentaten. Doch alles is oor niet geweest. Tot merckelijck Exempel dat de Confoederatien altijt wassen Neusen hebben. Ende niet gehouden worden als voor soo veel men daer by gheinteresseert is; Ende om te toonen dat Venetien self weynich macht ende middelen hadde / als alleen vande Levantse ende zijde handel: dat de Hollanders uyt Oost-Indien uyt Persien beter koop konden halen. Ooch seyden de Venetianen wel: dat de Spangiaert ende het Huys Oostenrijck in decadentie was: ende desen Staet door eygen voorspoet ende de gunst van Vranckrijck genouch subsisteeren konde.

Aengaende de Geldersche quote was den seventien January gepasseert [illegible]. Die van Gelderlant ter Vergaderinge van haer Ho: Mo: aengemaent zijnde of sy haer naerder hadden bedacht / ende bereydt waren haer voorgaende quota aen te nemen / hebben ter presentie van zijn Excellentie ende des Raets van Staten verklaert / dat sy aengehoort hadden het geene ter Vergaderinge van haer Ho: Mo: 's [illegible] daegs was voorgebracht nopende de quote van haer Provincie ende dienvolgens niet konden ledich staen haer Ho: Mo: te berichten / dat deselve Provincie ten aensien van haer [illegible] ende verderffelijcken Staet veel Jaeren sonder seeckere quote, na vermogen ende ghelegentheyt in't contribueeren totte gemeene saecke was aengeslagen geweest met betalinge van eenige Compagnien / Servicien / ende anders tot dat de Landtschap inden Jare acht onder den Stilstant van Wapenen wederom in eenighen beteren staet gebracht zijnde / [illegible] beswaert wiert / [illegible] op een seeckere quote van [illegible] in't hondert welcke by deselve gebleven is / tot dat in't

begin

begin van't twaelf Jarige bestandt (de Provintien van swaerder Oorlochs lasten bevrijt zijnde) door geduyrich aenhouden ende vervolch de saecke so ver- re gebracht was/ dat tot nederlegging vande swaere disputen over de Provintia- le quotisatien gevallen/ een voorslach gedaen wiert by de Coninclijcke Ambas- sadeurs van Vranckrijck ende Engelandt den twaelfden July Anno negen/ waer by Gelderlandt op vier ende een half in't hondert gestelt wiert / ende voorts andere Provintien op soodanige quotisatie/ als inden geseyden voorslach [illegible] deutlijck te sien was; ende al ist dat die saecke niet [illegible] tijdelijck geextimeert zijnde daer by hadt behooren te blijven/ [illegible] leden Prins van Orangie, Graef Willem van Nassauw, ende [illegible] van State den drie-en-twintichsten September daer aen [illegible] gheadviseert tot verlichtinghe van Gelderlandt ende Over-[illegible] stuck van Servitien ende anders/ soo hadden sich doch de [illegible] Gel- derlandt ten dienste van de Generaliteyt ende tot [illegible] lerhande [illegible] onheylen soo verre laten bewegen [illegible] van eenighe Provintien van deselve volghens Anno elf tot [illegible] als in plaetse van vier en een half tot vijf ende [illegible] Anno derthien tot die hooghste quote van vijf en een half [illegible] Generaliteyts lasten gestelt ende aen-geslagen waren/ [illegible] de quotisatie over alle de Provintien gestelt/ te weten [illegible] gul- den Gelderlandt soude geven vijf duysent vijf hondert gulden [illegible]-en- vijftigh duysent een hondert twee-en-veertigh gulden [illegible] stuyvers acht penningen, Zeelandt ellef duysent, Utrecht vijf duysent seven hondert veertien gul- den vijf stuyvers acht penningen, Vrieslant ellef duysent vier hondert acht-en-twin- tigh gulden ellef stuyvers ende een derde deel; Over-Yssel drie duysent seven hon- dert; Groningen vijf duysent seven hondert veertien gulden vijf stuyvers en acht penningen. Doch in den Jare sestien den vijfden Decembris [illegible] van sijn Excellentie ende den Raedt Zeelandt verlicht van elf tot [illegible] in't hondert, soo dat Gelderlandt (nessens and're Provintien) [illegible] van sestehalf in't hondert) gekomen was tot sestehalf en acht-en-[illegible], ende sulcx voor de Jaren veertien, vijftien, sestien, ende seventien, [illegible] ganck van't voorsz twaelfjarige Bestandt dese Landen tegen den [illegible] van Spaignen ende sijne adherenten weer in Oorlogh waren vervallen/ [illegible] als opt te voren/ hadde Gelderlandt ende Over-Yssel wederom [illegible] socht te mogen gestelt worden op soodanighe quote als deselve in [illegible] gentheyt van den vorighen Oorlogh tot den Jare negen gestaen hadden ([illegible] doenmaels met stilstant van wapenen alreets twee Jaren sonder [illegible] krijghs-bederf gepasseert waren) te weten met drie in't hondert ende een quart; Hier op was by de Heeren Staten Generael den elfden ende [illegible] January twee-en-twintigh geresolveert/ dat alsoo die van Gelderlandt hadden ver- klaert niet te konnen aennemen die by den Raedt van State voorgeslagen [illegible] en een half in't hondert, maer presenteerde drie, sustineerende daer mede [illegible] gelegentheyt van haren staet te gheschien/ [illegible] dat sijn Excellentie ende den Raedt van State souden versocht werden dese saecke t'examineeren ende de voorsz Resolutie te rexamineeren beweicke deselve sijne Excellentie ende den Raedt

van State in gevolgh vande voorgaende Resolutie / na veelerhande onderhandelingh ende informatie van beyder Provintien ghelegentheyt versocht hadden / dat deselve souden doen een vrywillige Presentatie ende offre van voorts te laten (in definitive sonder benoeminge van tijdt) betalen te weten een quota byGelderlandt vier ende Over-Yssel twee en een quart in't hondert ghelijck by deselver Advijs vanden lesten January twee-en-twintich in't lang te sien was: dan alsoo voorgenoemde Provintien hadden geoordeelt dat geen reden was / sich met hooger quota te bezwaren in desen Oorloch / als inden voorgaenden geschiet was / persisteerende by die gepresenteerde drie ende drie quart in't hondert, ende d'andere Provintien hier aen nochtans geen genoegen hebbende was eyntelijck soo verre gearbeyt ende dese saecke beleydt / dat Graef Ernst van Nassauw ende de Raet van State ingevolge van seeckere Resolutie der Staten Generael vanden negen-en-twintichsten Iuny twee-en-twintich eene provisionele Uytspraecke hadden gedaen / daer by Gelderlandt op vier ende een quart ende Over-Yssel op twee en een quaert in't hondert gestelt waren: dewelcke bevindende dat by haer voorgemelte gewoonlijcke aengheboden quota niet konden blijven ende door de onwillicheyt van eenige andere boven haer vermoghen / reden / ende behoor / hooger wierden ghepayst / hebben deselve gewilt ende daer heen gearbeyt / dat dese uytspraeck soude wesen provisioneel ende alleen voor een Iaer, in plaetse dat beyde voorsz Provintien in January doen lestleden van weghen de Generaliteyt wiert versocht sich inde voorgestelde Quotisatie in te laten (sonder benoeminghe van tijt voorts aen) hoopende dat de andere Provintien met nadere ervarentheyt / ende kennis van des Oorlochs inconvenienten beweecht zijnde dese opghedrongen zware quota, na omganck des Iaers voor toekomende behoorlijck souden intrecken ende verlichten / ende hoe-wel die van Gelderlandt sich met gemelten voorslach van vier in't hondert onlijdelijck hadden beswaert gevonden / soo waren sy nochtans by geseyde uytspraeck met een quart daer boven verhoocht / ende op vier ende een quart in't hondert gestelt. Alsoo dan Gelderlandt inden eersten Oorloch tot het begin vanden Treves des Iaers negen met drie in't hondert ende daer onder bestaen had / ende den tegenwoordigen Oorloch driemael grooter / schadelijcker ende zwaerder was geweest / als den voorgaende / soo soude het immer oock nu met gelijcke quote behooren te volstaen; dewijl oock deselve Lantschap / sulcx onaengesien / van wegen die Generaliteyt versocht was tot presentatie van vier in't hondert ende daer en boven noch by uytspraeck met een quart verhoocht / ende dat de Staten Generael (bestaende inde Provinciale Gecommitteerde) selfs genouch verstaen hadden / dat die van Gelderlandt sich met reden bezwaerden die voorgeslagen vier en een quart in't hondert aen te nemen / resolveerde daerom in dato voorsz den een-en twintigsten Iannary twee-en-twintich dat zijn Excellentie Hoogh Loffelijcker Memorie ende den welghemelten Raedt souden versocht werden / de saecke te resumeeren / soo was wel klaerlijck te verstaen / dat deselve hier met boven alle vermogen ende proportie beswaert wierden; ende alwaert schoon dat de Generaliteyt by aenvanck van desen yegenwoordighen Oorloch bevoucht waren geweest Gelderlandt by provisie voor een Iaer te stellen op vier en een quart (daer van 'tcontrarie nochtans was ghebleecken ende uyt het volgende bericht wijders blijcken konde) soo soude gelijcke

 ke

[illegible] de voorsz. verlichtinge metter plaets hebben over de volgende Jaren in aensien vande aengewassen beschadinghe ende krijghsbederf tot Anno sesthien hondert drie-en-twintich, in 't eerste Jaer te remitteren / vijf en een quart (als men des Oorlogs inconvenienten noch niet beproeft hadde) soo mede [illegible] zijn / uyt gelijcke oorsaken in de quade Jaren daer aen gevolcht meerder verlichtinge te doen. Voegende hier by dat even weyn men in dese saecke / niet tegenstaende alle de reden ende consideratien by hun geallegueert hebben [illegible] eenige veranderinge soude te achten te doen / dat daer mede niet precipiteerlick maer met volkomen kennisse van saecken soude behooren gheprocedeert worden; dat sy haer hier toe handen ongeloost / ende oversulcx contrarie [illegible] moeten hebben om hier over met haer Principalen te communiceren / [illegible] sy haer versekert hielden / dat haer Principalen egeen zwaricheyt en souden maecken / openinge te doen van haer inkomen als oock mede [illegible] lasten van derselver Provintie om by zijn Excellentie ende den Raedt van State geexamineert ende daer inne met volkomen kennisse van saecken geprocedeert te worden / dat dit sonder eenich tijt verlies kon geschieden / na dien de Gedeputeerde vande Respectijve quartieren nopende de sub-divisie van hare contingenten inde quota van hare Provintie binnen weynich dagen moeten verschijnen voor zijn Excellentie ende dat dienvolgens de Staten van Gelderlandt by haer Ho: Mo: aengeschreven soude konnen worden / dat sy deselve Gedeputeerde souden lasten en de authoriseeren nopende 't stuck vande quota daer over tegenwoordich questie ghemoveert wiert / vertrouwende dat hare Principalen haer in alle reden ende billicheyt souden laten vinden / ende even weyn men in dese een andere voet souden willen nemen / dat deselve soude zijn ongebruyckelick ende tegens den inhout vande Unie / oock teghens alle voorgaende practijcque die in 't regard van alle Provintien tot noch toe was geobserveert ende dat oock alvoorens ghenoechsame ende bestante nadere ordre soude behooren gestelt te worden tot volkome versekeringe van hare Provintie tegens des vyants invasien / ende wyders simul et semel mede gelet op d'andere Provintien die mede in haer quota eenige verminderinge hadden genooten; Waer op versocht zijnde nader Advijs vanden Raedt van State heeft deselve inwendinge verklaert / dat het geallegueerde by de Gecommitteerden vande Provintie van Gelderlandt niet was aennemelijck; datter Advijs van denselven Raedt in date den seventhienden Decembris lestleden geformeert / niet en street tegens d'Unie / geconsidereert hier alleen ghehandelt wiert van een aenneminghe van voorgaende ende oude quota ende niet van verhooginge van dien / dat de Gedeputeerden die lest in Gelderlandt waren geweest / de Staten van deselve Provintie als oock de Gedeputeerden vande Respective quartieren elcx int 't besonder hadden geadverteert / datmen hun by middel van Executie genootsaeckt soude worden tot aennemingе van hare oude quota, te brengen ende dat sy oversulcx den Staet van 't Lant souden willen contentement doen volgens 'tgeene van haer Ho: Mo: wierdt versocht [illegible] / dat deselve nochte oock de gemelte Gedeputeerden vande Respective quartieren tot Zutphen op den Lantdag verscheenen / niet en hadden konnen gedisponeert worden tot eenich ander antwoort als by de meergemelde Gedeputeerde was uytgebracht. Waer op gedelibereert oock geresumeert zijnde / alle haer Ho: Mo:

voor-

voorgaende Resolutien die in desen in consideratie quamen / ende insonders ghe-hoort d'advijsen vande Respective Provintien hebben haer Ho : Mo : goetghe-vonden ende ten in conformité van't voorgenoemde Advijs vanden Raedt vanden seventhienden Decembris voorgenoemt de Provintie van Gelderlandt by middel van Executie soude brengen tot aenneminghe van derselver oude quota tot vijf ende een half in plaetse van vier ende een quart, gelijck de meergemelde Provintie 'tsedert eenighen tijdt herwaerts hadde betaelt / ende dat hy provisie voor den tijdt van een Jaer om geduyrende ende loopende 't selve Jaer te konnen doen al-legueren / 'tgene sy souden mededeelen dat in geval ter contrarie van dien soude moghen behooren / ende wiert de gemelten Raedt mits dien specialijck ende ex-presselijck geauthoriseert deselve Executie by de handt te nemen prima February naestkomende ende vervolgens uyt te voeren ; ende wierden de Gecommitteer-den van Gelderlandt versocht ende gebeden middelertijt hare Principalen te dis-poneren om haer met dese haer Ho : Mo : Resolutie goetwilligh te conformee-ren tot voorkominge vande swaricheden ende inconvenienten die de voorsz Exe-cutie met sich soude mogen voortbrengen ende naer haer sleepen : Dan hebben de Gecommitteerden van Gelderlandt ende Zutphen hier op doen aenteeckenen / dat sy hier tegen / soo wel de hardigheyt des tijts van weynich ure ende gepreci-piteerde Procedure tenietigheden aengewesen haer Ho : Mo : Resolutien o-ver dese materie genomen met aenhanck deses Oorlochs / ende ter oorsaecke van des landts inconvenienten / die niet alleen tot noch toe gheduert / maer Jaer-lijcx aengewassen waren / sonder hope van beterschap / hadden mede aengebo-den / gelijck deselve dede mits dien de oprechte openinge van haer lasten, inko-men ende middelen beswaerlijcker / als in eenighe andere Provintie niet alleen met dese in gelijcken staet / maer oock in meerder welvaert ende seeckerheyt we-sende : maer insiende dat dese saecke met voordeel ende Partyschap van eenighe Provintien in deliberatie gebracht zijnde / tegens den klaren inhout vande naer-der Unie tegens alle Recht ende behoor, gebruyckelijcke observantie tot noch toe gheobserveert zijnde / onwettelijck ende informelijck geprocedeert wiert tot een be-sluyt van groote ergernis ende quade gevolch in desen Loffelijcke voorspoedigen Staet / afsnydende met overstemminghe van vier Provintien alle defensie / re-den / ende bewijs / tijdt ende Termijn / tegen de Heeren Staten van Gelderlandt ende Zutphen die als uyterste Frontier met haer eyghen bederf desen swaren Oorlogh geduyrende / haer Bontgenooten bevrijt ende niet te min alle Lasten boven proportie van andere gedragen / ende met onlijdelijcke beswaernisse ghe-trouwelijck opgebracht hadden / zijnde oock noch in soodanighe staet / dat het meerendeel haerder Onderdanen niet alleen behindert wiert van alle Neeringe ende Coophandel buyten haer Landt ende Steden / maer oock daer binnen selfs ter plaetse van heur Wooninghe / daer deselve met vyantlijcke ghewelt / Brant / Roof ende gevanckenis / daghelijcx overvallen wierden by gebreck van behoorlijcke bescherminge / niet tegenstaende de zware wachten der Inwoon-deren / ende geduyrige klachten hier over gedaen boven die deurtochten / inlege-ringen ende allerhande overlast / die haer lieder Ingesetenen wiert aengedaen / daer ter contrarie de voorsz Landtschap met haer ondraeghlijcke Lasten d'an-dere Bontgenooten hielp beschermen niet alleen ter plaetse van haer Woonin-

ge/ maer in haer gewin/ handel ende commercie buyten [illegible] ende der Zee/ soo dat onder de seven Provintien alleen Gelderlant (nevens eenige Hollantsche Dorpen niet het honderste deel van deselve Provintie contribuerende) als Frontier bleef ge-exponeert tegens alle vyantlijcke verderffenis tot bevrydinge van anderen/ daer tegen de Generaliteyt was profiteerende de seer groote contributien va n des vyants Landen; waer uyt den afganck ende verminderinge van Gelderlandt met reden ende volgens haer Ho: Mo: voorgaende Resolutie behoorde verballen te werden.; Dit alles onaengesien eenighe ander Provintien voor desen om kleyner oorsaecken/ afganck van neeringe ofte andere verminderinge van haer vaste quota verkregen hebbende/ ende in voorspoedigh welvaert wesende/ niet met goetlijcke middelen/ veel min met Executie, als Gelderlandt gedreyght of bemoeyt wierden om soodanige quota, wederom aen te nemen/ daerom wast dat de voorsz Gecommitteerden verklaerden de bovengestelde Resolutie onwettelijck ende informelijck, sonder Exempel in dese Regeeringe genomen/ protesterende van alle onheylen/ die hier uyt mochten ontstaen.

In Martio proponeerde ende urgeerde de Presideerende Heeren Schaffer, dat Gelderlandt weder wilde aennemen op haer repartitie, d'afghewesene Compaignien/ ende haer oude quote van vijf ende een half in plaets van vier ende een quart gelijck sy sedert eenighen tijdt gedaen hadden. d'Aenwesende Gecommitteerde van Gelderlandt verklaerden daer toe niet gelast te zijn; doch op behagen van haer Principalen hebben aenghenomen de Compagnien: midts ende op conditie van verschoont te blijven vande verhooginge der quote: sulx men niet als pure ende sonder die conditie heeft aengenomen: ende begeert dat aengaende de quote een Landt-dagh mocht uytgeschreven worden. Doch die van Gelderlandt refereerden haer tot het protest ende verklaringhe den sevenden January gedaen.

Van d'achterheyt der Provintie van Vrieslandt is elders geseydt; ende vande schaersheyt in haer finantien. Echter heeft men dit Jaer aldaer noch soo veel moedts gehadt/ datmen deselve Provintie met eenige nieuwe Gecommitteerde heeft gehonoreert of geonereert/ als in plaets van twee ter Vergaderinghe van haer Ho: Mo: wierden nu vier gestelt/ noch een tot Raedt inde Admiraliteyt tot Rotterdam, ende een tot Raedt ter Admiraliteyt in Zeelandt. Op dese twee nieuwe Raden hebben haer Ho: Mo: Commissie verleent/ ende waren de Heeren Albert van Loo ende Veltdriel: die den Eedt ghedaen hebbende zijn d'eerste na Rotterdam d'ander na Middelborgh gegaen. (Tot Rotterdam wierde geene groote zwarigheyt ghemaeckt: alsoo uyt Vrieslandt aen 'tselve Collegie eenigh Subsidie te Water gedaen wierde. Doch in Zeelandt/ niet by Vrieslandt tot haer behouf ghefourneert wordende: soo hebben die vande Admiraliteyt aldaer hem niet willen admitteeren/ ende nochtans op brieven van haer Ho: Mo: binnen staende/ ende op een stoel willende sessie nemen: is hy by [illegible] melijck den Heer Knuyt, den voornaemste der Vergaderinghe by den arm ghegrepen/ ende weder ter deure uytgewesen. Hoewel sulcks niet als een collegie was/ het dessein van Veldtdriel ginck niet om te zijn in d'Admiraliteyt/ maer in de Staten Generael: werdende by hem gheprocureert/ Commissie om ter Generaliteyt soo langh sessie te nemen tot dat hy soude hebben te weghe ghebracht

nacht d'Admissie ter Admiraliteyt in Zeelandt. Maer hy eens sessie hebben-de inde Staten Generael / heeft noyt gerort van d'Admiraliteyt in Zeelandt.

Het ghesschil over de Hoogheydt ende Souveraniteyt der Meyerye vanden Bosch al sedert de veroveringh der selver Stadt gheduyrt hebbende is in Mayo tot daed'lijckheyt uytghebroocken / haer Ho: Mo: hadden vier Hooft-schouten gestelt in plaets vande Koninghsche. Elck maintineerde de zijne. De Spaensche by Placcaet geboden alle Schouten ten platten Lande onder haer contributie sittende / datse hier Saubegarde voor des Koninghs vier Officieren souden hebben te procureren / of datse van heure Saubegarde souden zijn vervallen. Daer tegen wiert van weghen haer Ho: Mo: by Placcate vanden dartighsten Marty op gelijcke wijse versien. Daer op volghden d'effecten ende executien deur aenhoudingh ende ophalingh van wedersydts Officieren ende Geestelijckheyt. De Spaensche vinghen aen met ophalingh vande Predikanten in de Meyerye: Daer van in Mayo notificatie komende / hebben haer Ho: Mo: wederom geresolveert met alle rigeur daer tegen te gaen / ende doen vanghen niet alleen alle Priesteren ende Officieren / maer oock Bisschoppen / Abten / Prelaten / ende wat Geestelijckheyt men soude konnen bekomen in de Landen van Contributien / insonderheyt in't quartier van Antwerpen, in de Meyerie, Marquisaet van Bergen, Landt van Cuyck, ende elders.

Dergheliijcke retorsie was oock in de Jurisdictie der Landen van Overmase, ende vande Vroonhove: de Koninck hadt den ses-en-twintighsten January interdictie gedaen dat niemandt van daer eenighe provisie soude moghen halen in den Rade van Brabandt in den Hage. Daer tegen hebben haer Hoog: Mo: deur den Raedt laten by Placcate van gelijcke interdictie versien ende dergelijcke interdictie doen aen de Ingesetene van de quartieren van Loeven, Brussel ende Antwerpen.

Eyntlijck is den ellefden November weder gedaen d'ordinaris petitie teghen 't volgende Jaer vijf-ende-dartigh, luydende.

Hoge Mogende Heeren.

d'Ordinaris ende ghewoonlijcke plicht van zijn Excellentie de Heere Prince van *Oraigne*, sijne Genade Graef *Hendrick van Nassouw* Stadthouder van Vrieslandt, Stadt Groningen, Ommelanden ende den Raedt van State is, soo wanneer 't Iaer naer 't eynde begint te loopen, als dan te gedencken op de conservatie vanden Staet van't Landt voor het volgende ende toekomende Iaer, ende midts dien 't overleggen by wat ende hoe veel middelen 'tselve naest de hulpe van Godt Almachtigh, tegens alle geweldt, list, ende periculen van onsen algemeynen ende onversoenlijcken Vyant sal konnen gehandthaeft worden. Omme sulcx u Ho: Mo: voor te dragen ten eynde deselve daer op soodanige Resolutie soude believen te nemen, als geoordeelt soude mogen werden, den dienst ende noodt van't Landt te requireren; In welcke haer devoir hoochgedachte zijn Excellentie zijn Genade ende den Raedt van State wel hadden gewenscht datte Provincien met gelijcken yver ende genegentheyt tot den welstandt van de gemeene saecke haer sulcx hadde gerencontreert dat door het tijdelijck inbrengen der consenten, alles op een vast ende solide fondament gebouwt ende de saecken vanden Oorlogh, 'tzy tot defensie of offensie daer na aengeleydt ende in't werck gestelt hadden mogen werden, dewijl desen Staet van soo

 kleynen

kleynen *Extendus* wesende, t'elckens ende van Jaer tot Jaer moet werden gereguleert, ende de lasten met haer inkoomen ende macht gecompasseert, sonder 'teen in 'tander te laten verloopen, om niet allencxkens in soodanige swackheyt te vervallen, die endlijck de leden ende 't geheele lichaem in volkomene onmacht onder de voeten souden komen te werpen, sonder apparentie van oyt weder te konnen opstaen of tot verhael of eenigh redres te geraecken; maer sulcx nu niet geschiedt zijnde, ende dat niet tegenstaende alle beweeghlijcke redenen by voorgaende Propositien by gebracht in plaetse dat het inbrengen der consenten wel eerst eenige maenden, ende daer naer over het half Iaer pleegh gedifffereert te worden, 'tselve altans niet dan gesleept wordt tot op 'teynde van't Iaer, maer selfs oock geprotrahieert tot in't volgende Jaer, waer door niet dan ondienst voor den Staet van't Landt komende ontstaen, vertrouwen evenwel hooghgedachte zijne Excellentie zijn Genade ende den Raedt van State vastelijck sulex niet te proceederen uyt eenige vermindering van den ouden yver tot der Landen behoudenis ende welvaert maer veel eer dat de Provincien siende de nootwendigheyt vande Petitien ende daer op al eenighe betalinge doende, deselve *tacite* ende metter daedt inwilligen, al is't daese de schriftelijcke verklaringe daer van wat retardeeren, weshalven oock hooghgedachte zijn Excellentie, zijn Genade ende den Raedt van State de versochte consenten over 'tloopende Iaer 1634. voorgedragen aennemen ende houden volgens u Ho: Mo: Resolutie voor desen op het langhsaem inbrengen der Consenten genomen.

Dewijle het doch nu te laet soude vallen by het inbrengen der selver 'teene of 'tander point in't geheel of ten deele t'excuseren, zijnde de kosten alreede gedraghen, ende alles met de beste mesnage gedaen soo veel mogelijck is geweest, sulcx dat oock noch eenige *hondert duysende* ofte notable penningen te kort komen.

Ende dewijl evenwel door dese maniere van doen veele ende verscheydene *defecten* in de *consenten* van voorgaende Iaren hun hebben geopenbaert sonder dat deselve naer behooren zijn gesoutneert geworden, is het Landt daer door allencxkens vervallen in soo grooten *schulden* ende achter wesen van *Leger-diensten, Fortificatie-wercken*, ende diergelijcke, dat het selve vervult wert met jammerlijcke *klachten ende gekrijt* van menighte van arme Luyden, Ingesetenen deser Landen, die hare penningen met hare suyre arbeydt in pericul van haer lijf ende leven eensdeels hebben verdient, eensdeels oock haer eygen goet, geldt, ende credijt tot bevorderinge van 'sLants dienst ende wercken verstreckt, daer over sy nu moeten lijden niet alleen executie van hare goederen, huysen ende hoven, die in hun aensien ende boven haer hoofden werden gedecreteert, verkocht ende voor vijlen prijse veralinieert, maer oock met apprehensie, sluytinge by de geweldigers, slaen ende smijten van haer eygen personen, selfs causeerende over al een groot misnoegen, daer van in schrijvende op wagens met vollen moeden, niet tot voordeel van 'tLant, wort gediscoureert. geschapen zijnde niet te sullen konnen afloopen sonder groote ongemack by soo verre niet promptelijck daer in en werde versien, zijnde daeromme ten hooghsten noodigh, ende werdt oock seer ernstelijck versocht dat de Provintien in dese gewichtige saecke haer niet langer soo onbeweeghlijck ofte ongevoelijck willen toonen als of hun de saecke niet aen en gingen; maer ter contrarie considererende dat den slagh op den hals komende, te late soude vallen daer inne te versien, altans alle remedien by te brengen om uyt dese swarigheydt te geraecken ende tot dien eynde te suyveren

de

le *destadien* vande voorgaende Jaren *tien fes ten hondert veertien* af daer van metten Raedt van State liquiderende, op dat de Provintien ten vollen haer contingent betaelt hebbende, niet langher in de voorseyde onheylen en behoeven te participeeren, ende het kort vande andere geemployeert worden tot betalinghe van de arme krijtende, ende dagelijcx meer loopende luyden, om deselve eens buyten haer verdriet ende klachte te stellen, waer door oock veel verdrietige ende onnutte disputen ende misverstanden onder de Provincien sullen komen te cesseeren.

Hier na volghden de speciale parthyen die gepetitionneert wierden: als afloffinge vande Capitalen, ende interessen; d'aen- en onderhoudinge van de drie Staten van Oorloghe: de vijf hondert man binnen Emden: de vijftigh Compagnien van 't Jaer acht-en-twintigh: de Regimenten van Gent, Erentrieter, Ferentz, Loo, Rosen-krants: de lichtingen van 't Jaer twee-en-dartigh: de Compaignien van Rouillac, ende Lucas: de Logijs-gelden, Fortificatien, Vivres ende Ammunitie van Oorlogh, Geschut, Leger-lasten, Convoyen ende Licenten: Compaignie van Assurantie: West-Indische Compaignie, &c.

Nopende de Compaignie van Assurantie is dit Jaer ook wederom veel gheruchts geweest: op de klachten van groote schaden ter Zee geschiedende; d'een dit d'ander dat ontkennende. Men nam het advijs van verscheyden koopluyden, die men moest presumeeren als meest geinteresseerde/ oock meest te sullen weten/ ende gronddighst de waerheyt te sullen ontdecken: Maer men bevondt dat sy selfs onder elckander op dat stuck discrepeerden. D'een voor d'ander tegen deselve opinerende. Doch het sterckste argument was datmen vreesden het soude te swaren last geven ende diversie in den koop-handel causeren.

Het Duytsche Rijck aengaende/ soo is in February den Marschalck Wilspenning van wegen den Hartoch van Nieuborgh aen haer Ho: Mo: afgesonden/ versoeckende/ alsoo de geruchten gingen/ dat sy eenige Trouppen souden senden tot secours der Sweetsche dat deselve passerende geen overlast mochte doen/ aen des Hartochs Landen. Ten tweden, dat alle Commertien ende personen/ pas hebbende vanden Hartoch/ souden moghen vry ende ondelet passeren soo van wegen desen Staet/ als van weghen de Spaensche. Ten derden dat Erkelens ende Carpen voor sekere somma ten minsten pantsghewijse mochten gestelt worden in handen vanden Hartoch. Ten vierden, dat haer Ho: Mo: geliefden te continueren goede Officien by den Rijcxcantseler Oxenstiern tot neutraliteyt voor den Hartoch. Opt eerste Point is geen zwaricheyt gemaeckt. Op 't twede verklaerdemen/ wanneer Acte in debita forma soude ghetoont worden/ datmen daer op naerder soude letten. Ten derden, aengaende Erkelens, verklaerdemen dat het onder Gelderlandt behoorde; ende aldaer moste versocht worden. Aengaende Carpon hadde men geen genegentheyt. Opt vierde viel geen zwaricheyt.

Maer dewijle den Hartoch noch al continueerde zijne volck lichtinghen/ soo continueerde oock de Jalousie diemen alhier daer over hadde/ wierde daerom goetgevonden door besendinge hem te verthoonen dat sulcks lichtelijck sedem belli op dese frontieren soude veroorsaken: dattet zijne neutraliteyt by de Sweetsche soude zwaerder maecken: daer toe wierde eerst den Commissaris Alewijn, doch daer naer de Heeren Aernem, ende Ripperda genomineert/ elck met

met twee Dienaers; hebbende boven de vertooninge van 't geene hooghs in sal deselve lichtinge quovis modo te doen verdwijnen/ ende hem tot afdanckinge inducceren: Ende dewijle men wist dat zijn Ondersaten ende voornamentlijck de Ridderschap ende Steden/ van Gulick over deselve lichtinge te onvreden ende ongeduldich waren; soo waren sy gelast sulcks te voeden/ ende deselve tot de Contributien onwillich te maecken.

Den Marschalck Wilpenningh quam inde selve maent noch op dit [illegible] wegen den Hartoch inden Hage, justificeerende zijn lichtinge: ende verseeckerende van zijn intentie tot Neutraliteyt versocht dat de Hessische mochten werden geinduceert tot Evacuatie van Blanckenbergh, Ketwijcker Brugge, Lansbergh, Rueroort, ende by de Sweetsche devoir te doen tot verlatinge van Syborgh.

Den Heeren Aernem ende Ripperda in Martio weder gekomen/ rapporteerden/ den Hartoch by goede intentie/ om neutrael te blijven/ gelaten te hebben; doch tot afdanckinge niet te willen verstaen: hoe-wel niet langh daer na in [illegible] wille niet alleen vande Sweden/ maer oock des Keysers vervallen zijnde/ hy met ooghluyckinge (hoewel hy verklaerde dattet tegens zijn danck was) [illegible] lichtinge liet verloopen ende meest in dienst des Keyserschen gaen.

Den Lant-Graef van Hessen hebbende int voorleden Jaer zijn Crouppes [illegible] een Ruyter-tocht geleent aen desen Staet/ heeft soo door den Resident Kinschot in 't leste van 't voorleden Jaer/ als in dit Jaer door den Secretaris Wasserhoen versocht/ in erkentenis van vorige diensten/ wederom gheassisteert te worden met een goede somme gelts: begrootende sulcks op hondert duysent Rijcxdaelders: Item uytvoer van twee hondert duysent pont polver: noch soo veel pont Lonten ende Loot/ drie duysent Musquetten/ drie duysent Pieckên/ ende [illegible] duysent Wapenen/ voor Volck te Voet ende te Paerde. Het versoeck van gelt is gehouden in bedencken/ aengaende 't ander is hier na te sien wat [illegible] hem gedaen wiert.

Den Keyser heeft dit Jaer niet alleen van buyten/ maer van binnen [illegible] gehadt. Walsteyn hadde altijdt de maniere van 't Vosse-vel aen den Leeuwen huyt te napen/ tracteerende ouder de handt met de gene/ daer teghens hy de wapenen voerde/ 't welck is een gevaerlijck handtwerck: immers is hy daer door in arghwaen by den Keyser selfs geraeckt. 't Is wel te ghelooven dat hy door desen uyt zijn gesagh ende hoogh bewint gestelt zijnde/ sich na daer teghens wilde wapenen. (Tot dien eynde had hy veel ende verscheyden hooghe Officieren (men seyde wel twee-ende-veertigh Oversten) aen sich verbonden op sodanige maniere/ dat deselve verklaerden (Alsoo hy Walsteyn om verscheyden [illegible] huyten/ injurien ende smadelijckheden/ voorghenomen hadde sich te [illegible] ende die wapenen neder te leggen.) Dat sy overwegende dat door sodanige resignatie niet alleen sijne Keyserlijcke Majesteyts dienst/ gemeene beste/ ende Keyserlijcke Armade onfeylbaer soude te gronde gaen/ ende daer neffens oock sy (die alle vertrouwen gheset ende ghesien hadden op 't woordt van hem Walsteyn, ende om voor hun ghetrouwe diensten/ eenmael van hem gherecompenseert te worden) zijnde, alsoo van hem berooft/ soude daer door in 't uytterste verderf ende ruine gheraecken: 't welck oock ghenoeghsaem bespeurt kon worden uyt de Keyserlijcke Instructie/ soo anlanghs

door

voor de Heer van Questenbergh was gheproduceert. Naedemael oock sy om sulcks ende de ondergangh der gantscher Armade te verhoeden 't selve door den Veldt-Marschalck Illo, Oversten Morwald, Bredau, Losi ende Hindersau hadden laten remonstreren / dat sy hem eyndelijck soo verre beweecht hadden tot te ruch-stellinge van sijn voor-ghenomen resignatie voor eenigen tijdt / om te sien wat middelen tot wech-neminge der voorsz. inconvenienten soude mogen voorghenomen worden. Daerom hadden sy reciproce in de beste ende krachtichste form / beloofd ende gesworen hy hem te leven ofte te sterven / haer niet van hem te separeren / maer alles wat tot conservatie van hem ende de Armade mochte strecken / te bevorderen / hy nevens / ende voor den selven den laetsten druppel bloedts op te setten. Gelijck dem oock sy beloofden den genen (die sich hier tegen stellen/ende van affonderen wilden) te vervolgen als trouloose ende eer vergeten Lieden/ oock hun aen der selver hare / ende goet / lijf ende leven te wreecken. Om sulcks alles eerlijck ende trou te onderhouden/ hadden desen Verbintenis met eygen handen onderteeckent ende bezegelt in 't Hof-Quartier Pilsen den twaelfden Januarii.

Den Keyser om sulcks te dissiperen/heeft by Mandaet van den vier en twintichsten Januarii alle sijn hooghe ende leyghe Officieren ontslagen van alle plicht daer mede sy aen Walsteyn sijn Veldt-Hooftman mochten verbonden zijn/ghebiedende te ghehoorsamen den Graef Matthiæ Gallas, ende pardonnerende die gene die sich by de opgemelte Acte aen Walsteyn hadden geengageert / met beloste van danckbaerheyt ende alle goede bejeghheninge aen alle wel meriterende. Ende den achthienden Februarii liet den Keyser verkondigen met hoe groote weldaden / faveuren / privilegien / eere ende digniteyt hy den Vorst van Walsteyn hadde begnadicht/ soo voor den tijdt van sijn Keyserdom/als oock ten tijde van dien; dat hy Walsteyn ter contrarie door een boos ende sonder twijffel langh te vooren bedect voornemen (gelijck sijn voorgaende feyten publijckelijck aen een yegelijck genoech te kennen gaven) principalijck onlangs den twaelfden Januarii een periculeuse Conspiratie aengestelt hadde / van welcke groote consequentien tegens het Huys van Oostenrijck, boven dien uytstroyende eenighe valsche versekeringhe tot verminderinge van de Keyserlijcke Persone / qualijck interpreterende eenighe der selver Instructien / dewelcke hy selver hadde versiert / aenghesien dat Sijn Keyserlijcke Majesteyt aen sijn wijsheyt ende jugement de saecken altijdt hadde gelaten / dat hy 't meestendeel van de Colonellen des Keyserschen Leger hadde omgekeert ende geinduceert / om te onderteeckenen de gemelde conspiratie. Dat de qualijck gefondeerde redenen dewelcke hy voor bracht/ waren openbaerlijck valsch / aenghesien dat de Keyser alleen geen injurie aen hem en hadde ghedaen / maer vele ende de alderhoochste weldaden/ ende faveuren.

De Keyser nam Godt tot getuyge/ noyt gedachten gehadt te hebben yets tegens hem voor handen te nemen/ gelijck hy hadde gestropt; en nademael klaerlijck was gebleken dat hy den Keyser uyt sijn Rijck hadde willen uytstoten/den Scepter ende Croon met verraderie afnemen. Voorders dat hy tot dien eynde hadde soecken te verleyden / des Keysers andere ghetrouwe Generalen / Colonellen ende Officiers om die te misbruycken tot sijn boose aenslagen/beloovende

hun op deſe wijſe tot rede ende ſtaet te [illegible]/ [illegible] aen andere ghe-trouwe Dienaers haer goet. [illegible] ende ſijn [illegible] door een wonderlijcke ende [illegible]/ [illegible] in de [illegible] de noch [illegible] de verraderiesche Barbariſche Tyrannie/ [illegible] hadde willen [illegible]/ [illegible] Majeſteyt [illegible] de noot/ tot bewaringe van Sijn Keyſerlijcke Perſoon ende [illegible] nen hadde te doen eenige [illegible] ſijn Perſoon/ [illegible] Placcaet aen een yegelijck [illegible]/ [illegible]/ [illegible] Gewoeel geweeſt ſoude zijn/ 't welck niet [illegible] hooſtamen/ ende de Ordonnantien te onderhouden van den Lieutenant Gene-rael Matthias Grave van Gallas, [illegible] Iohannes Grave van Aldringer; noch aen den Generael van ſijn Erf-Rijck van Bohemen/ Don [illegible] de Maradas, [illegible] Franciſcus Octavius Grave Piccolomini, ende Ra-dolphus Coloredo, Grave van Walſteyn, alle [illegible] [illegible]/ niet [illegible]/ [illegible] een yegelijck hunne Gagie te betalen/ ende hun getrouwigheyt te [illegible]/ [illegible] noch niet [illegible].

Walſteyn [illegible]/ [illegible] [illegible]/ [illegible] Officiers/ [illegible] [illegible]/ ſach geen ander raet [illegible]/ [illegible] Ober-Saxen, [illegible] Weymar ende Calmbach, trock ſelfs op Eger, [illegible] Overſten Lutenant Ian Gerdon, [illegible] Walſteyn, [illegible] [illegible]/ [illegible]; [illegible] ſo is 't ſyt gedaen. Gerdon [illegible]/ [illegible] den van Walſteyn [illegible] Lesle, ende den Overſten Butler, [illegible]/ [illegible] ſijn [illegible]/ [illegible]/ [illegible]; [illegible] Walſteyn [illegible] Terſky, Kin-ky, ende Rittmeeſter Neuman [illegible] [illegible]; [illegible] Walſteyn.

't Was den vijfthienden Februarii [illegible]/ 't [illegible] [illegible]/ [illegible]/ [illegible] Wacht op 't [illegible]/ [illegible] Butlers Regiment/ [illegible]/ alle [illegible]/ [illegible] [illegible]. [illegible] de [illegible]: Wie is goet Keyſers? [illegible] Gerdon, Butler, ende Le[illegible] roepende: Vivat Ferdinandus; [illegible]/ [illegible] de Tafel [illegible]/ [illegible]/ [illegible] neder ſmijtende/ende de Gaſten chargerende. Illo, die ſich tamelijck [illegible] Kinsky bleven ter plaetſe doot; Terſky [illegible] [illegible]; [illegible] tot in de Spijs-kamer/ alwaer [illegible] ende ſtierf. [illegible] Walſteyn, [illegible] [illegible]/ [illegible] [illegible]/ [illegible]

ende

ende een dranck daer sijn Camerlinck was verwachtende / doorstootende. Eenige schrijven dat hy alrede te bedt ofte indispoost was / ende den tumult hoorende van selfs van 't bedde spranght met uytghestreckte armen den Hellebaert tegens loopende / ende geen geluyt / maer een grooten damp van sich uytgevende. De doode lichamen / als oock den Hertogh Albert van Saxen-Louwenburgh (die even s'anderen daeghs van Regensburgh, alwaer hy met den Hertogh van Weymar hadde ghesprooken / onwetende wiert ghevangen) wierden naer Weenen gesonden.

Dit was 't eynde van Walsteyn, die soo veel van sich hadde doen spreecken / sijnde gekomen tot den hooghsten trap van de Militie / ende eyndelijck Hertogh van Mekelenburgh. Hy hadde sijn begin gehadt in den Krijch van Friul tegens de Venetianen / alwaer hy eenige hondert paerden op sijn eygen buydel voor den Ertz-Hertogh Ferdinandus bracht / ende sich insonderheyt tot ontset van Gradisca, seer wel kweet / ende daer naer in de Duytsche Oorlogh groote dienst dede / ende eyndelijck weder tegen Sweden. Hy was seer colerijck / van een goet oordeel / van weynich woorden; veel ghelooven dat hy van herten den Keyser eerst niet ontrou was / maer alsmen een Helde door misgunstige woorden verbolght / soo geraeckt men van trap tot trap / tot datmen eyndelijck valt; so ginck het hem mede.

De Keyser heeft daer na sijnen Soon den Coninck van Hungarien tot Hooft van sijn Armeye gestelt; die in Iulio in name Regensburgh, daer nae Donaweert, eyndelijck den slach by Nortlingen gewan. De Lunenburgsche ende Hessische Troupen in Mey geconjungeert zijnde / klaeghden echter te swack te sijn tegen de Ligische; versoeckende daerom met alle instantien om van hier eenich secours ende bystandt van Volck te hebben / gelijck de Sweetsche ende Hessische het voorleden Iaer aen desen Staet gedaen hadden. Eyndelijck is geconsenteert de Colonel Pinsen met ontrent drie duysent man te voet / onder twintich Compagnien / uyt de naeste Guarnisoenen te senden; hebben daer mede Borken belegert / ende na eenich weynich wederstant ingekregen.

Dit gesonden secours gaf verscheyden oorsaecke van klachten aen den Keurvorst van Colen, die in Iunio deur schryvens daer over aen hare Ho. Mog. expostuleerde / als niet conform 't ghene nu etlijcke malen hem deur de Gesanten van desen Staet was versproken. Hy hadde oock al in Majo door Iaques Chocquier de Surlet doen klagen / dat de Stadt en Heerlickheyt van Stavelot sedert het veroveren van Maestricht ende Limburgh deur der selver Garnisoenen was getravailleert en gebrantschat; seyde sulcx oock voor desen geklaeght te hebben aen de Heeren Huygens en Beaumont, maer op niet gevolght zijnde / versochte al noch reparatie ende onderhoudinge van placaten. In 't leste van Iunius dede weder deur den Heer Ketele van Tolouse aenhouden om revocatie van Pinsen, en daer by om Neutraliteyt en restitutie van Rijnberq. Men antwoorde dat de Marquis de Celade, noch sedert het ghespreck der Staetsche Gesanten met hem Keurvorst / sich hadde geconjungeert met Metternich ende andere Ligische, ende in de Wetteraw de geallieerde van desen Staet beschadigt / dat het daerom oock hare Ho. Mog. vry stont sich met hare Geallieerde te conjungeren. Doch de Prince in Iulio self te velde treckende / is Pincen weder / na verovering van

Borken te Huys ontboden. Aengaende de Evacuatie of neutrael-stelling
Rynberck, verklaerdemen te vreeden te zijn/ op conditie dat de Keurvorst
leveren eene gelijcke acte van den Marquis de Aytona ; ende raseren de f
catie van Rynberck op sijne kosten/ oock fourneren eene genoechsame
gelts tot weder opbouwinge van de Schans tegen over Rijnberck.
hielden aen om evacuatie van Kerpen ende Lommersum; verblyvende
verainiteyt by desen Staet. Doch sulcx konde niet geschieden sonder
kinge van gelijcke acten der Spaensche / Ligische ende Keyserlijcke ;
alles verbleven in statu : Aengaende Stavelot soudemen sich laten info
voort alle goede Nabuyrschap ende Neutraliteyt onderhouden ende
houden. In Iulio sijn des Keurvorsten Gesanten ghedimitteert / ende
een Ketting van ses hondert gulden vereert.

Op de nagebuyrschap van desen Staet in 't Stift Bremen ontstont in
tember oock eenighe nieuwicheyt/ om den doodt van den Aerts-Bisschop
Bremen gestorven in 't Ny-Klooster by Boxtehude. De Sweden hadden
belli van haer Vyandt ghenomen / possideerdent/ latende alleen den Aerts
schop sijne Inkomsten *ad vitam*; konden niet verstaen dat nu na sijn doot
anders daer toe soude werden gekosen ofte gepostuleert: sijnde het voorig
van den Heer Soon des Conincks van Denemarcken gherenuntieert
Luybsche Vrede. Maer wat wast ? de Coninck nam de gelegentheyt in
De Sweden/ deur haer nederlage by Nortlingen, hadden 't over al slech
sonderheyt waren dese plaetsen seer qualijck versien : de Coninck hadde
dese sijne vredige Jaren seer herstelt / ende 't was den Sweden geensins
dé om hem te offenseren/ hebbende genoech met den victorieusen Keyser
met den welcken sich nu oock de Chur-Vorst van Saxen genoechsaem
geerde/ immers colludeerde ; gelijck dan daer op volghde de Praechsche
Hertogh Frederick dan/ dese opportuniteyt waer nemende/ tooch in Dec
in persoon na Bremen. De Sweetsche Ministers / soo Salvius als Gr
den niet contradiceren ende protesteren wat sy mochten / maer daer
macht achter. By Dennemercken was gelt ende aensien. De Keys
dersde dien Koninck qualijck yet weygeren / ende de Coninck was soo
in 't werck/ dat hy niet mocht lyden eenige concurrentie / ende nam 't
dat van ... Prince van Oraengien by eenige ...
... ende Veerden ...
... ende tot Bremen, ...
... Sweden toosten ...
... soowel sy ...
... ogh Fredri...
... mitteer...
... kenn...
... er Ho...

den Sijn Chur-Vorstel. Doorl. daer over verder niet te beswaren / maer veel eer die pretensien varen te laten / doch indien hare Ho. Mog. boven vermoeden mochten verstaen van Sijn Chur-Vorstel. Doorl. yetwes te mogen vorderen/ dat in sulcken gevalle Sijn Chur-Vorstel. Deurl. soude genootsaeckt sijn sich te beroepen op het besprooken compromis ende arbitragie van een van de drie Coningen/ van Vranckrijck / Groot Brittaigne / ofte Sweden / aenbiedende alles aen haere zijde te doen dat tot voltreckinghe van het voorsz. compromis/ mochte vereyscht worden / versoeckende dat haer Ho. Mog. sich mede wilden bequamen dat binnen den bestemden tijt van drie Jaren de uytspraecke mochte erlangt worden/betuygende dat sy lieden ongeerne sich op 't compromis hadden beroepen/ als die liever ware hare oprechte vrientschap ende genegentheyt tot hare Ho. Mog. door eenen meerderen ende aensienlijcke Assistentie te mogen betuygen / dat daer en boven de voorsz. Raden hadden versocht dat hare Ho. Mog. aen Sijn Chur-Vorstel. Deurl. in sulcker manieren de behulpelijcke handt wilden bieden/dat de hondert ses en seventich duysent guldens by den Heere Palts-Grave van Nieuburgh in 't provisioneel Accoort door intercessie van hare Ho. Mog. belooft uyt de Landen van Gulick, Berge, &c. mochten inkomen/op dat Sijn Chur-Vorstelijcke Doorl. de gecrediteerde hondert duysent Rijcxdaelders met den interesse van dien / daer uyt mede ten deele mochte betalen / sijnde van meninghe binnen weynich weecken met betalinghe van een goede somme/ een aenvanck in minderinge van de selve gecrediteerde somme te maecken. Sy stelden oock voor/ dewijle den Heere Meester Grave van Swartsenburgh sijne Gulicksche goederen Bonenbergh ende Linsenich waren ontrocken/ door dien hy in den Jare twee en twintich ende vier en twintich uyt bevel van Sijn Chur-Vorstel. Deurl. een Tractaet van Alliantie met hare Ho. Mo. hadde ghemaeckt / dat volgens toe-seggingе by 't laetste Accoort gedaen / haer Ho. Mog. uyt den naem van Sijn Chur-Vorstel. Deurl. wierden versocht nu doch eens sulcken ernst te bethoonen dat de voorsz. goederen gerestitueert werden/ ende Sijn Chur-Vorstel. Deurl. in der daet mochte speuren dat haer Ho. Mog. der selver Geallieerden ende die om haren wille in ongelegentheyt waren gekomen/ wi[illegible] mainteneren / ghelijck hare Ho. Mog. by hare Resolutie van den achsten [illegible] drie en dertich verklaert hadden; versochten mede dat de Licenten die [illegible] naem van haer Ho. Mog. in 't Vorstendom Cleve tot Wesel, Cleef [illegible]erich [illegible] ghehеven op neutrale Waren / die haer [illegible] Mog. B[illegible] [illegible]der verder verlenginge mochten afghe[illegible]rden. [illegible] [illegible]hennen ghegheven den toe-stant der [illegible] van C[illegible] [illegible]ijck dat de Sweetsche Troupen in [illegible] Ho. Mo[illegible] [illegible]inter-quartier in 't Graefschap [illegible]arck [illegible] [illegible] den Heer Landt-Graef van [illegible]rooit in 't Vorstendom Cle-[illegible] [illegible]der Contributie te stellen/ [illegible] [illegible]men hadden de Neutra-[illegible] [illegible]nden [illegible] [illegible]de daerom hare Ho. [illegible] [illegible]sace[illegible] [illegible] / ende met goeden [illegible] Neutraliteyt ver- meenden

Borken te Huys ontboden. Aengaende de Evacuatie of neutrael-stellinge van Rynberck, verklaerdenmen te vreeden te zijn/ op conditie dat de Keurvorst soude leveren eene gelijcke acte van den Marquis de Aytona; ende raseren de fortificatie van Rynberck op sijne kosten/ oock fourneren eene genoechsame somme gelts tot weder opbouwinge van de Schans tegen over Rijnberck. In Iulio hielden aen om evacuatie van Kerpen ende Lommersum; verblyvende de Souverainiteyt by desen Staet. Doch sulcx konde niet geschieden sonder uytwerckinge van gelijcke acten der Spaensche/ Ligische ende Keyserlijcke; also is alles verbleven in statu: Aengaende Stavelot soudemen sich laten informeren/ voort alle goede Nabuyrschap ende Neutraliteyt onderhouden ende doen onderhouden. In Iulio sijn des Keurvorsten Gesanten ghedimitteert/ ende elck met een Ketting van ses hondert gulden vereert.

Op de nagebuyrschap van desen Staet in 't Stift Bremen ontstont in September oock eenighe nieuwicheyt/ om den doodt van den Aerts-Bisschop van Bremen gestorven in 't Ny-Klooster by Boxtehude. De Sweeden hadden t *iure belli* van haer Vyandt ghenomen/ possideerden t/ latende alleen den Aerts-Bisschop sijne Inkomsten *ad vitam*; konden niet verstaen dat nu na sijn doot yemant anders daer toe soude werden gekosen ofte gepostuleert: sijnde het voorige recht van den Heer Soon des Coninckx van Denemarcken ghereintegreert deur de Luybsche Vrede. Maer wat wast! de Coninck nam de gelegentheyt in acht. De Sweeden/ deur haer nederlage by Nordlingen, hadden 't over al slecht; insonderheyt waren dese plaetsen seer qualijck versien: de Coninck hadde sich in dese sijne vredige Iaren seer herstelt/ ende 't was den Sweeden geensins gheraden om hem te offenseren/ hebbende genoech met den victorieusen Keyser te doen/ met den welcken sich nu oock de Chur-Vorst van Saxen genoechsaem conjungeerde/ immers colludeerde; gelijck dan daer op volghde de Praeghsche Vrede. Hertogh Frederick dan/ dese opportuniteyt waer nemende/ toogh in December in persoon na Bremen. De Sweedsche Ministers/ soo Salvius als Grube, deden met contradiceren ende protesteren wat sy mochten/ maer daer was geen macht achter. By Dennemercken was gelde ende aensien. De Keyser selfs dorfde dien Koninck qualijck yet weygeren/ ende de Coninck was soo yverich in 't werck/ dat hy niet mocht lijden eenige concurrentie/ ende nam 't qualijck/ dat van wegen den jongen Prince van Oraengien by eenige wiert gesprooken/ als of hy hem na de Aerts en Stiften Bremen ende Veerden wiert gestelt. De Heer Hertoch Frederick dan in Persoon komende tot Bremen, obtineerde lichtelijck sijne aenneminge by de Stenden/ en de Sweeden moesten toe sien/ ende laten geschieden wat sy niet konden beletten/ hoewel sy namaels haer opportuniteyt oock wederom in acht namen/ ende Hertogh Fredrick daer van depossideerden.

De Chur-Brandeburchsche Gecommitteerde hebben in Mayo by conferentie aen haer Ho. Mog. geklaecht ende te kennen gegeven/ hoe dat stellende dat Sijne Chur-Vorstel. Doorl. uyt kracht van de Alliancie Anno twee en twintich opgerecht/ nochte oock door 't naerder Accoort Anno twee en dertich ghemaeckt/ waer by ghestipuleert was drie hondert 't sestich duysendt guldens in drie Iaren te betalen/ van rechts wegen niet verders gehouden was aen Gelt ofte Volck te presteren/ dat daerom haer Ho. Mog. souden gelieven goet te vinden

den Sijn Chur-Vorstel. Doorl. daer over verder niet te beswaren / maer veel eer die pretensien varen te laten / doch indien hare Ho. Mog. boven vermoeden mochten verstaen van Sijn Chur-Vorstel. Doorl. yetwes te mogen vorderen/ dat in sulcken gevalle Sijn Chur-Vorstel. Deurl. soude genootsaeckt sijn sich te beroepen op het besprooken compromis ende arbitragie van een van de drie Coningen/ van Vranckrijck / Groot Brittaigne / ofte Sweden / aenbiedende alles aen haere zijde te doen dat tot voltreckinghe van het voorsz. compromis/ mochte vereyscht worden / versoeckende dat haer Ho. Mog. sich mede wilden bequamen dat binnen den bestemden tijt van drie Jaren de uytspraecke mochte erlangt worden/betuygende dat sy lieden ongeerne sich op 't compromis hadden beroepen/ als die liever ware hare oprechte vrientschap ende genegentheyt tot hare Ho. Mog. door eenen meerderen ende aensienlijcke Assistentie te mogen betuygen / dat daer en boven de voorsz. Raden hadden versocht dat hare Ho. Mog. aen Sijn Chur-Vorstel. Deurl. in sulcker manieren de behulpelijcke handt wilden bieden/dat de hondert ses en seventich duysent guldens by den Heere Palts-Grave van Nieuburgh in 't provisioneel Accoort door intercessie van hare Ho. Mog. belooft uyt de Landen van Gulick, Berge, &c. mochten inkomen/op dat Sijn Chur-Vorstelijcke Doorl. de getrediteerde hondert duysent Rijcxdaelders met den interesse van dien / daer uyt mede ten deele mochte betalen / sijnde van meninghe binnen weynich weecken met betalinghe van een goede somme/ een aenvanck in minderinge van de selve getrediteerde somme te maecken. Sy stelden oock voor/ dewijle den Heere Meester Grave van Swartsenburgh sijne Gulicksche goederen Bonenbergh ende Linsenich waren onttrocken/ door dien hy in den Jare twee en twintich ende vier en twintich uyt bevel van Sijn Chur-Vorstel. Deurl. een Tractaet van Alliantie met hare Ho. Mo. hadde ghemaeckt / dat volgens toe-segginge by 't laetste Accoort gedaen / haer Ho. Mog. uyt den naem van Sijn Chur-Vorstel. Deurl. wierden versocht nu noch eens sulcken ernst te bethoonen dat de voorsz. goederen gerestitueert werden/ ende Sijn Chur-Vorstel. Deurl. in der daet mochte speuren dat haer Ho. Mog. der selver Geallieerden ende die om haren wille in ongelegentheyt waren gekomen/ wilden mainteneren / ghelijck hare Ho. Mog. by hare Resolutie van den achsten Augusty drie en dertich verklaert hadden; versochten mede dat de Licenten die onder den naem van haer Ho. Mog. in 't Vorstendom Cleve tot Wesel, Cleef ende Emmerick wierden gheheven op neutrale Waren / die haer Ho. Mog. Bodem niet en roerden / sonder verder verlenginge mochten afghestelt werden. Sy hebben oock wyders te kennen ghegheven den toe-stant der Landen van Cleef ende Marck, als namentlijck dat de Sweetsche Troupen in hare Ho. Mog. dienst ghewe[e]st zijnde / haer winter-quartier in 't Graefschap Marck ende Ravensbergh hadden ghemaeckt / dat den Heer Landt-Graef van Hessen, Lipstadt in 't Graefschap Marck ende Roeroort in 't Vorstendom Cleve hadden ingenomen/ ende ghepoocht de Landen onder Contributie te stellen/ daer door de Keyserlsche ende Liguistische pretext genomen hadden de Neutraliteyt der voorsz. Landen te rugghe te stellen / versoeckende daerom hare Ho. Mog. wilden hun dese saecke gherecommandeert laten zijn / ende met goeden Raedt / ende wat sy vorders tot conservatie van de voorsz. Neutraliteyt vermeenden

meenden dienstich te zijn ende vermochten/ onbeswaert de gemelte Chur-Vorstelijcke Regieringe assisteren. Dit/ segge ick/ was de substantie van de Chur-Brandeburchsche negotiatie in desen tijdt; waer op by haer Ho. Mog. niet veel anders als intercessionelijck heeft konnen werden geprocedeert.

In dit voor-Jaer wiert soo van wegen de Vorsten van Anhalt, als van wegen de Stadt Maeghdenburgh, klachte gedaen aen haer Ho. Mog. sy schickten eenige Gecommitteerde Lawe ende Henningius, nessens den gewesen Cancellier Stalman. Tot eygentlijck verstant van hare saecke verthoonden.

Dat de Princen van Anhalt ende Stadt Maegdeburch om de Nabuyrschap/ ende andersints malkander altoos wel geneyght hadden: Zijnde die Princen aen de Stadt met raedt ende daedt in alle occurrentien seer vorderlijck/ sonderling oock van outs conservateurs haerder privilegien geweest; daerom sy in de tegenwoordige beschapenheyt van saecken geneyght waren de Stadt te favoriseren. Gelijck van de selve Stadt wederom jegens het Vorstelijck Huys Anhalt sich danckbaer ende goetwillich gedragen hadde/ ende daer in continueren wilde. Wes te meer dewijle den eenen aen des anderen prosperiteyt even hooch gelegen was/ ende sy gesamentlijck beter als affsonderlijck/ Jae affsonderlijck niet als met groote schade bestaen konden. Dit oock was 't gene (nevens de billickheyt self) die Anhaltse Intercessie voor de selve Stadt veroorsaeckt hadde.

Ten tweede; De particuliere informatie was daer op rustende dat de gravamina van de Princen ende der Stadt gelijcke oorsaecken ende gelijcke gronden hadden. Ende of wel in haer selfs gesepareert/ edoch om voor-ghedachten respecten groote ghemeenschap hebbende/ als spruytende uyt de Spaense ende Iesuytsche listicheyt (dit waren haer eygen woorden.) Welcke in 't Chur-Vorstendom Saxen (wiens opganck ende grootheyt nu eenige Eeuwen van het Huys Oostenrijck af quam) het soo wijt gebracht hadde (seyden sy) dat na het affsterven van Chur-Vorst Christiaen den eersten/ de Gereformeerde/ so Theologanten als Hovelingen ende Raden/ met onverdiende beschuldingen wech gheschaft waren; ende de Cantseler Nicol. Krel het hooft hadde laten neemen/ om dat hy sijnen Chur-Vorst gheraden ende bewoogen hadde sich (als Palts en andere) met Vranckrijck, tot beste der Duytsche Natie/ ende der Protestanten/ in confoederatie in te laten. Ja dat oock deur seker *Iuramentum* op de Augsburgsche Articulen ende forma concordiæ in toe-komende ende eeuwige tijden die Gereformeerde/ ende met den selven soodanighe den Huyse Oostenrijck ondienstige Consilia van Saxen (als *Vicario Imperii* ende Kreyts Oversten) souden afgesneden worden. Gelijck men in der Unions/ Bemische/ Palatinsche/ ende alle andere tot op den jongsten convent tot Leypsich A°. dertich met leetwesen van gantsch Duytslant bevonden hadde. Dat van even de selve listicheyt oock quam dat het Maegdeburchse Domcapittel (als den Aerts-Bisschop Marck-Graef Christiaen Wilhem, vermits sijn Houwelijck moeste resigneren) in stede van hem weder tot eenen Administratorem aen namen/ onder andere Zijn H. G. gedwongen hadden tot dese harde capitulatie tot nadeel der Gereformeerden, als dat alle die tot eenige Kercken/ Scholen/ Justitie/ Lant/ of oeconomische diensten aengenomen wierden/ moesten oock te gelijck aen het Dom-Capittel subject/ ende insonderheyt tot het gemelte *Iuramentum Religionis* verplicht wesen. Ge-

lijck

lijck van daer den [illegible] Vice-Cancelier Daniel Mathias afgedanckt had/ ende se- dert den Jare vijftien 't selve *Iuramentum Religionis* in 't Maegdeburgsche Landt gebruyckt was/ tot op die Ligische vervolginge.

Dat deselve listicheyt oock hadde verhindert in de Neder-Saxise Kreyts dat die tot Hanover versprochene Secours niet was gepræsteert/ als oock dat die tot Nurnberch op den Correspondents-dach beloofde betere conjunctie/ so veel den Neder-Saxische Kreyts belangde/ oock aldaer meest gefeylt had. Over de selve listicheyt had sich oock den Coninck van Denemarck hooch te beklagen/ dat in des selfs Oorloch in den Neder-Saxischen Kreyts/ en in 't Stift Magdeburg de vyant meer geluck als recht gehadt hadde/ tot sijn Majest. ende der Bontgenooten groote schade. Dat even die selve listicheyt hadde tegenwoordich wederom tegens Anhalt ende de Stadt Maegdeburg sodanigen succes/ als dat door middel van de geene die in des Luterischen Dom-Capittels plicht ge- weest waren/ ende noch verbleven/ gepractiseert ende geobtineert was/ dat door den Luterschen Dom-Heeren (onaengesien de selve haer canonisen ende bene- ficien in handen van de gheintrudeerde Paepsche (soo spraecken sy) Dom-Heeren geheel geresigneert/ ende het gantsche Lant den nieuwen Ligistischen Aerts-Bisschop gehuldicht hadde) by den Coninck van Sweden om restitu- tie/ ende by Prins Ludowijck van Anhalt, om bevorderinge der selve was aen- gehouden; ende als sulcks niet hadde willen gelucken/ datmen sectoor de Ge- reformeerde suspect hadde ghehouden/ als ofte sy sulcks belet hadden: derhal- ven tegenwoordich wederom dat *Iuramentum Religionis* niet alleen in 't Maechde- burchsche, maer oock in 't Stift Halberstadt ingevoert wiert. 't Welck niet alleen tegens de Rijcx-Constitutien/ maer oock den Protestanten tot sonderlin- ge groote schade ende inconvenienten (die uyt sodane twist der Augsburchsche Confessie/ ende verbitteringe der gemoederen/ volgen mochten) occasie ghege- ven hadde. Strijdende oock het geene voorsz. tegen die verbandtschap/ soo het Dom-Capittel met het Chur-Huys Brandenburgh aengaende de Aerts-Bis- schoppelijcke Electie langen tijdt gehadt hadde/ ende streckende tot bevorderinge van Chur-Sorens Soon/ die korts voor den Ligistischen veranderinge gepo- stuleert was.

Dat even die selve Practicanten sich oock tegenwoordich bemoeyden om de Stadt Maechdenburgh te beletten/ datse niet mochten obtineren die *restitutionem in statum originarium* (daer in sy tot eenen vryen Ryck-Stadt ghefundeert was) die door den Passauschen verdrage/ verkregene/ ende tot noch toe behoudene *auto- nomiam in Ecclesiasticis*, die toe-sighte van eenlijcke Capittels gebouwen/ ende Dom- Kercke, alles tegen des Conincx ende Rijcx-Cancelliers beloofte ende verschrij- vingen. Gelijck sy dan bekomen hadden/ dat een suspensio der aen-en-inwij- singe gebrocht/ ende die saecke op een Commissie gestelt was; dat onder tusschen den Stadt heftich versocht wiert/ om haer onder de Landt-Regeringe en Ju- risdictie van het in 't Landt nieuw opgerechte Consistorie te brengen; 't welck soo by den Stadt/ ende by den Princen van Anhalt (onder den welcken Prins Ludowijck een Hof in de Stadt hadde) niet sonder groote sorge ende naedenc- ken was; ende vermeerdert soude worden/ niet alleen door het aenhouden van de ghewesen Dom-Heeren om bekomen restitutie/ maer oock door de groote

jalousie/

jalousie/ welcke hier over by Chur-Saxen, Chur-Brandenburgh ende den noch levende Administrator Marck-Graef Christiaen Willem voorvallen ende allerhande difficulteyten causeren mochte; oock te vreesen stont dat daer door de Status ende welvaert der Stadt pericliteren/ ende die *occasiones & momenta* tusschen Anhalt ende het Stift Maeghdeburgh van lange tijden af geweest zijnde/ soude recrudesceren.

De tweede beswaringhe in de Anhaltse ende Stadt Maegdeburgsche saecke was/ dat den Generael Johan Banier by den Coninck afgebeden hadde de Heerlijckheyt Harmarsleben, met een Klooster daer in/ 't welcke tot het Graefschap Ascanien gehoorde/ met het Ampt Stensleven, 't welck van de Heer Administrator Marck-Graef Christiaen Willem, met toe doen der Conincklijcke Gesanten der Stadt Maegdeburg over gelaten was; als oock de Heerlijckheyt Egelen, 't welck van de Graven van Barby besprooken wiert.

Ten tweeden; Dat den selven Generael het Koper uyt de Stadt ('t welck nochtans den Coninck bevolen hadde al daer te laten) voor veel duysent Rijcxdaelders verkocht hadde/ hebbende die andere Officiers ende Soldaten de rest oock voorts genomen/ en daer door die Stadt van allen Yser ende Metael ontbloot/ soo seer dat sy de Muyren ende Werck-stucken (daer maer yets van Yser ofte Loot was te sien gheweest) in stucken gheslagen/ ende alsoo dat weynighe overighe Muyr-werck in den *Ruderibus* ofte Puyn/ voorts gheheel vernietight hadden. Over welcke ende ander beswaringen wegen de Stadt ende het Lant dickmael ende veelvoudich gheklaeght/ ende nu by den Heeren Generael/ dan oock by Sijn Majesteyt selfs om verbeteringe aengheshouden was/ niet sonder groote offensie des Heeren Generaels/ ende den Sweetsche Officieren tegens den Vorsten (door welcke men het versocht hadde) ende tegens die Stadt. Gelijck dan oock de Ascanische Heerlijckheden ende goederen die eenich nut geven konden/ onder de Sweetsche hooge Officieren noch meest niemandt ware verschoncken; 't welck een oorsaeck gaf dat de selve Donatarii alle hinder en beletselen deden tegen de restitutie dien de Stadt versocht. Daer uyt oock niet anders te sluyten was als dat sodanige *suggestiones in momentis status* ontstaen/ als ofte Anhalt, ende de Stadt Maegdeburgh geen faveur meriteerden/ ende dat het niet dienstich was haer te benefecieren/ bysonder daer sy so na aen Chur-Saxen lagen/ sonderlijck om der Elve-stroom halven/ ende dat de Stadt in-contradictorio haer Schip-vaert in ende uyt der Zee/ door by Hamburgh, disputeert wiert; als oock daerom dat de Vorsten en Stadt eenich zijnde op de Elve tamelijck verseeckert waren/ ende sich veeler assistentien ende adherentien gebruycken konden/ ende daerom niet weynich redoubtabel sijn souden.

Dewijle nu haer Ho. Mog. altijdt geneycht waren geweest den goeden partye tegens die practijcquen der Spaenschen ende Oostenrijckische de hant te bieden/ alle misverstanden uyt den wegh te ruymen/ den gerechtichheyt hulpe te doen/ ende de vryheyt te bevorderen. Gelijck de Stadt Brunswijck sulcx hoochlijck noch in de voorleden Jaeren te roemen hadde/ ende dat door des schriftelijcke ghesochte bevorderinge allerhande ondienstige practijcquen/ des tegendeels oock wisten der geconfoedereerde Evangelische geprevenieert/ daer en tegen sy onder malkanderen des te vaster verknoopt/ insonderheyt oock niet

alleen

alleen Anhalt ende Maechdeburgh/ maer door dit exempel oock veel andere Vorsten/ Stenden ende Steden hoogh verbonden/ ende daer neven oock door der Stadt Maechdeburghs restauratie die Commertien deser Landen treffelijck verbetert souden worden. Soo hadden Hoochghedachte Vorst en Stadt een groot vertrouwen in haer Ho. Mog. benevolentie/ niet twijffelende de selve souden op alle het geene voorsz. liberale consideratie nemen; ende niet alleen schriftelijck voor den selven intercederen/ maer oock haer Ho. Mog. Gesanten/ voornamentlijck tegenwoordich tot Franckfort belasten/ om in desen haer in de billichheyt te assisteren/ op dat haer versoeck (ook sonder die onnodige commissio en disquisitio) mochte plaets vinden. Of ten minste (als 't anders niet wesen kan) dat 't aen ettelijcke der andere confædereerde Rijrstanden/ Gedeputeerde gestelt/ en daer by die gemelte intercessie ende assistentie geaccordeert worden mochte.

Hier tegens offereerden Hoochgedachte Vorsten ende Stadt alles wat tot der Vereenichde Nederlanden strecken mochte na haer vermogen.

Waer uyt te sien is/ dat de Coninck van Sweden soo aen de Stadt Maechdeburgh, om haer geleden schade/ als aen de Printen van Anhalt hadde liberale giften gedaen. Maer daer na ginck het haer gelijck Virgilius klaechde: *Impius hæc tam culta novalia miles habebit*. Banier ende andere Krijchs-Oversten haden daer na met grooter macht ende kracht/ ende impetreerden wat eerst aen de ongewapende was gegeven. Ende de Prinsen van Anhalt waren gehaet om de Religie. Zijnde de Sweetsche van die geene die men de grove Luthersche noemden. Haer Ho. Mog. schreven in haer faveur aen den Rijcx-Cancellier/ ende recommandeerden aen haer Ministers; maer 't hadde weynich te beduyden. Ende daer op volchde de nederlage by Nortling, en de Praechsche Vrede.

De Keyser aen een zijde met Chur-Saxen handelende tot vreede/ gaf oock aen de ander zijde aen den Coninck van Denemercken wat hy begeerde/ specialijck noopende den Tol op de Elve, waer by Haer Ho. Mog. seer geinteresseert zijnde/ hebben deur den Resident Crakouw hem in Martio besonden tot Schanderburch in Iutlant. Alwaer hy den acht en twintichsten Audientie hadde in een Caros met ses paerden/ met ettelijcke Edellieden ende Hellebaerdiers uyt sijn Herberge op het Sloth gehaelt; sijne Propositie gedaen hebbende/ liet hem de Coninck terstont mondelingh antwoorden deur den Secretaris Gunther by hem staende/ danckende voor de salutatie ende Complimenten/ ende dat Sijne Majest. even soo wederom Haer Ho. Mog. dede verseeckeren/ gantsch begerich te sijn met de selve continuelijck te onderhouden alle goede vrientschap ende Naebuyrlijcke correspondentie/ onder andere redenen seyde hy datmen de sake anders nam dan de selve was leggende. Dat Sijne Keys. Majest. met het privilegie ende de tol-rolle daer by gevoecht/ om een nieuwe Tolle op de Elve te heffen/ Sijne Hoochstgedachte Majest. uyt speciale gunst den tijt van vier Jaren hadde gegratificeert/ niet om de questie op de Elve-stroom tusschen Sijne Majest. ende de Stadt Hamburch, daer van in 't gemelte privilegie niet een woort wierde vermaent/ noch by Sijne Keyserl. Majest. daer van gedacht; Soo dat dit niet Sijne Majest. maer eygentlijck des Keysers werck was/ den welcken in 't Rijck na des selfs constitutien aen een Vorst des Rijcx sodane concessien mochte verleenen als het hem geliefde. Sijne Majest. konde derhalven

nu de selve Tol niet na laten noch daer mede supersederen / of 't selve soude onget wyffelt strecken tot grooten schimp soo van den Keyser als van Syne Majest. selfs / diesweegen men de rechte wech niet ginge. Het versoeck dat haer Ho. Mog. deden moeste aen den Keyser werden gedaen.

Belangende die verseeckeringe / toeseggingè / ende beloften by den Ambassadeur Axel Arnfelt ende andere Syne Majest. Ministers wegen den selven van tijt tot tijt gedaen van niet gemeynt te sijn yets op de Elve te doen tot prejuditie van de Vereenichde Nederlanden / ende der selver Ingesetenen; antwoorde den Secretaris / dat de tijden veranderden; dat het doen een saecke van den Coninck was / de welcke gantsch gene gemeynschap met dese Keyserl. Concessie was hebbende. Dat de meestendeel van de Chur-Vorsten den gemelten Tol hadden ingewillicht. Waer op also de Resident seyde / by Ments, Colen, ende Palts geen consent gegeven te zijn. Soo vraechde de Coninck wat bewijs men hadde? de Resident refereerde sich tot haer verclaring. De Secretaris des Conincks seyde: hoe kan dat zijn, want Ments ende Colen (daer hy voegende den Hartoch van Beyeren) hebben de saecke in faveur van Syne Majest. aen den Keyser hooch gerecommandeert / ende besonder den Chur-Vorst van Ments, den welcken den eersten was die aen den Keyser ernstich hadde geschreven dat men Denemarck hy dese gelegentheyt met den gemelten Tolle moste gratificeren. Den Chur-Vorst van Saxen hadde den selven oock niet afgeslagen; sijne Majesteyt wiste hoe hy met den selven stonde / derhalven de Keyser de gemelde Concessie wel soude verantwoorden / die sijne Majest. de selve liet bevoolen zijn. De Coninck seyde wyders tegens den Resident; de Elve-stroom gaet uwe Heeren niet aen, sy hebben daer mede niet te doen, het is een Stroom des Rijcx, ende sy dependeren niet van 't Rijcx, Ick weet niet dat ick 't verschuldicht heb aen uwe Heeren, dat sy altijt meer van my willen hebben, als van andere, ende dat sy my misgunnen dat de Keyser my als een Vorst des Rijcx met yets begnadiget. Wanneer uwe Heeren van hare vrienden ende allieerden eenich beneficium genieten dat gunne Ick haer van harten wel; het is voor een korten tijt 't gene den Keyser my heeft vergunt. Dewyle uwe Heeren sich soo verklaren onse goede Vrienden ende Nabuyren te zijn, vertrouwe datse 't selve in effecte sullen betonen: die van Hamburch nemen oock een Tolle daer van wert by uwe Heeren niet gesproocken. Dit al te samen was licht te beantwoorden / want de Keyser gaf het om Denemarck te verbinden / ende aen sijn zijde te trecken; tegen sijn eygen te voor aen Hamburch contrarie gegeven privilegie tot vryheyt der Elve. Gelijck dan oock op den naestvolgende Rijcxdach alles wiert weder afgeschaft. Na geeyndigde audientie gaf de Coninck aen den Resident de hant / en hy wierde met sulcken ordre als voorgen verhaelt / weder in sijn Herberge gebracht. Sijn Majest. liet hem dien selven avont vergasten deur twee Hof-Jonckers / ende den ghemelte Secretaris Guather tot dien eynde hem vereerende met Wilt / versche Revier-visch / ende Rynsche Wijn / gelijck [illegible] oock geschiede soo lange hy daer was; [illegible] blijt ende goede devoyren om sijne [illegible] Majest. [illegible] men te diverteren / ende van de Tol-heffinge af te staen [illegible] de conditien / maer de Coninck was niet te bewegen / [illegible]

werck

werck daer van te maecken / ende sich alsoo de geheele Commercie op de Elve subject te maecken / gelijck in de Sondt noch was doende. Ja noch al na dat het op den Rijcx-dach in 't Jaer seven en dertich was gheabrogeert / so wilde doch de Coninck het niet nae laten; maer eyndelijck noch in 't Jaer vijf en veertich liet sijne Majesteyt het varen.

Terwijl deur den Resident Crakouw by den Coninck wiert ghearbeyt tegen den Tol / hebben haer Ho. Mog. om te thoonen haer groot Interesse deur hare Gesanten by de meeste Chur-Vorsten alle mogelijcke oppositie ghedaen / ende alsoo sulcx niet hielp / ende de Coninck continueerde in de selve exactie op de pretensie concessie van den Keyser (hoewel der Chur-Vorsten toestemminge daer toe mede van nooden was) hebben hare Ho. Mog. in Aprilli herwaerts ontboden den Resident Aitzema, ende na ingenomene informatie op het selve stuck weder geredepescheert in Augusto met brieven van Credentie / aen de Steden Lubeck, Bremen ende Hamburgh, om aldaer by de selve te vorderen volgens sijne ghedane Propositie ende voorslach / een Tractaet van Unie met de selve Steden / om te bevrijden de Commercie / op de Trave, Elve, Weser ende Oost-Zee, doch voor eerst sien op te rechten een Tractaet om by manier van Convoy de Commercien te bevrijden / ende dat men sulcx gedaen zijnde vorder onderlinge te dispicieren wat ten dienste van het ghemeene wesen soude dienen ghetracteert. Ende dat de Heeren Ministers die van wegen de gemelte Steden respectivelijck dienvolgens herwaerts souden mogen ghesonden worden / met alle redelijckheyt ende billick souden worden bejegent. Doch hebben de Provintien verklaert dat by voortganghe van het voorgheslagen Tractaet ende Unie van Convoy het selve Convoy soude moeten ghescheiden sonder nieuwe belastinge van de Generaliteyt ofte Provintien in 't particulier. Aitzema heeft by de selve Steden vervolgens sijne Commissie geexerceert / ende haer ghesondeert soo aengaende de handelingh ten principalen ende in 't generael / als aengaende de quote, die sy tot sodane Convoy souden willen geven. Desen Staet was genegen daer toe te employeren alles wat den Tol / die de Coninck in Luckstadt nam van de Ingheseten deser Provintien importeerde. 't Welck eene pure defensie zijnde / ende conform de Keyserlijcke ende Rijcx-privilegien die de Steden hadden / konde den Coninck voor geene offensie op nemen / ende op nemende / was na alle rechten de defensie daer tegen gheoorloft. De Steden Lubeck ende Bremen hebben daer geen smaeck in gehadt / 't sy om dat de Coninck (als willende alleen met Hamburgh te doen hebben) haer alsoo seer caresseerde als hy dien van Hamburgh druckte / of dat het gingh volgens 't spreeck woort / dat niemant aen een ander mans seer hincket, of noch dat sy niet soo veel goets uyt dit Tractaet / als quaets uyt des Coninckx offensie voor haer particulier voorsagen. Also heeft de Stadt Hamburgh in 't volgende Jaer ghesonden om te sien of haer Ho. Mog. met haer alleen sodanich Tractaet van Convoy wilden aengaen / als namaels sal geseyt worden.

Ondertusschen wiert by Resolutie van den sestienden Septembris aen ghemelden Aitzema toegestaen eene reyse voor sijn particuliere affaire ende rechtsaecken te doen na 't Hof van den Keyser tot Weenen. Daer van in 't volgende Jaer wederom sal spreecken.

De Sweetsche Ambassadeur Camerarius hielt hier steets aen om subsidie/ of sendinghe van volck naer boven om te contraballanceren de secoursen soo de Spaensche nae Duytslandt schickten ofte mochten schicken. Ondertusschen quam de Baron Iohan Oxenstern, Soon van den Rijcx-Cancellier; den vier en twintichsten Februarij wierde deur den Prince ontfangen aen 't eynde van het Bosch / by het Tol-Huyske/ hadde den seven en twintichsten Audientie te samen met den Ambassadeur Camerarius op Brieven van Credentie van den Rijcx-Cancellier als Directeur van 't Consilium formatum, eerst in 't generael ende complimenteur; daer nae in particuliere conferentien proponerende den sorchlijcken staet van de goede saecke in Duytslant / de aenwassende macht van de Keysersche deur faveur van Spaengien; dat daerom oock hare Ho. Mog. mochte believen met Maenclijcke ofte Iaerlijcke subsidien promptelijck als door desen de Duytsche saecke by springen/ ende door eerst een notabel aental van volck te senden op de Frontieren van 't Sticht Colen, om jalousie te geven aen de Spaensche. Dat op credit van den Staet hy mocht eenighe notabele sommen in Hollandt by particuliere negotieren. Dat hare Ho. Mog. den Coninck van Vranckrijck geliefden te induceren tot rupture met Spaengien/ ten minsten in 't Milanois. Communiceerde oock dat de Coninck van Denemarck sich aenboodt te interponeren tot Vreede / tot welchen eynde de Rijcx-Cancelier een te samenkomste hadde aengestelt tot Franckfort tegen den eersten Martij: Eyndelijck versocht uytvoer van allerhande Ammunitien van Oorloch. Hare Ho. Mog. hebben *in genere* belooft te sullen continueren in de subsidien / ende alles wat tot voordeel ende soulagement van de Protestante vereenichde Vorsten ende Stenden mocht dienen / soo veel de tijdt ende ghelegentheyt van haer Staet soude lijden. Voorts by Vranckrijck ende tot Franckfort door haer Ambassadeurs de versochte devoyren te doen / oock in den uytvoer geen swarigheyt te sullen maecken. Hy heeft echter wederom aengehouden om duydelijcke verklaringh of men met ses duysendt Man de vereenichde Vorsten soude willen assisteren inghevalle de Spaensche quamen aen de Oost-zijde Rhyns de selve aentasten. Ten tweeden, om verseeckeringh van effective betalingh van drie Maenden subsidie. Noopende 't welck hem in *generalibus terminis* satisfactie gedaen zijnde heeft den seventhienden Martij sijn afscheyt genomen/ vereert met een goude kettingh van twee duysendt guldens. Ende is van hier getogen nae Engelandt; komende tot Londen den drie en twintichsten alwaer men wel so veel de uytterlijcke ceremonien aengingh hem als Ambassadeur heeft ontfangen ende ghetracteert. Doch dewijl hy geene brieven hadde van de Coninginne van Sweden/ maer van den Rijx-Cancellier Oxenstern sijn Vader (dien sy pretendeerden selfs geen hooger qualiteyt te hebben als van *Legatus* of Ambassadeur / ende daerom geen formeel Ambassadeur to de senden) so heeft men niet geluystert na sijn voorstel ende negotiatie/ daer hem tenderende om Enghelandt in den Duytschen Oorloch mede te engageren tot herstellingh van den Palts / ende soo de Koninck niet tot eene volkomene verbintenisse waer te brengen / ten minsten dat hy een notabel secours van gelt / of een Leger mocht seynden. Doch gelijck in 't Iaer van twee en dertich de Ambassadeur Vane, met scrupulen by 't leven van de Koninck van Sweden des

saecke

saecke nietich maeckte; alsoo namen de Engelsche nu weder haer pretext op dit defect der qualificatie van desen Ambassadeur; ende bleef Engelandt noch by haer oude of voorige maximen; niet willende de Spaensche of Oostenrijcksche te seer onder gedruckt hebben / als vreesende dat Vranckrijck ende de Vereenichde Provintien (tegen welcke beyden de Engelsche alsoo groote jalousien hadden als tegen Spaengien) de meeste vruchten daer uyt rapen ende te groot worden souden.

Alsoo repasseerde de Ambassadeur den sesten July deur den Hage weder nae Duytslant. Ende hoewel ondertusschen de Colonel Pinsen met omtrent drie duysent Man gesonden was tot secours van den Hartoch van Lunenburch ende Lant-Graef van Hessen tot de belegeringh van Borken: So versochte hy echter nu deur Gecommitteerde weder begroet / meer aental van Volck / ende betalingh der subsidien. Men antwoorde hem dat nu het Leger van desen Staet te Velde was / sijnde in effect een Secours / ende datmen aengaende de subsidien soude aen de Provintien aenmaninge doen.

Den seventienden Februarij hebben de Sweetsche tot Halber-Stadt sich met die van de Nedersaxische Kreyts wederom ende nauwer te samen gedaen; 't welck ghenaemt wiert het Halberstatsche besluyt, gelijck in 't voorige Jaer de Over-Kreytsen tot Haylbron; maer de slach by Nortlingen heeft de Sweetsche ende Protestantsche saecken seer gheconturbeert / zijnde de Cardinael Infant met een Spaensch Leger uyt Italien den Coninck van Ungarien tot secours gecomen die t' samen Nortlingen belegerden. Hartoch Bernardt 't selve willende ontsetten / ende hebbende den ses en twintichsten Augusti eenigh avantage gehadt / wilde dat kleen geluck pousseren / ende s' anderen daechs alles wagen / hoewel het de Veltmaerschalck Horn geern anders gesien hadde; dies de slach verloren wiert. Daer bleven aen de Sweetse zijden omtrent ses duysent doodt / onder ander een Marck-Graef van Brandenburch van de Aenspachische Linie; gevangen wierden de Overste Wittenberch, Wachtmeester, Snydewijn, Zerotin, Fels, noch de Veltmaerschalck Horn self; de Hartoch quam ter nauwer noot daer af. De Keysersche kregen by de hondert ende dertich soo Vanen als Cornetten / nevens al de Artillerie ende Bagagie / sy verlooren omtrent twaelf hondert Man. Dies in September sich de Over-Kreytsen tot Franckfort weder by een vouchden soo sy best mochten / maer Vranckrijck most het best doen / tusschen 't welck ende de Sweetsche in September wiert gehandelt het volgende:

Articles du Traicté entre les Ambassadeurs du Roy Tres-Crestien & le Directeur General avec les Princes & Estats confederes concertes á Franckfurt le 20 Septembre 1634.

LE Roy Tres-Chrestien Estant convié per Messieurs ses amis, allies & confederes de vouloir embrasser plus estroictement leur interests, & soubtenir leur libertés, & cela ne se pouvant efficacement faire qu'en engageant S. M. á se declarer contre leurs Ennemis & par consequent soubmettre sa Personne, couron-

ne, Estats & subjects au perils, & evenements doubteux d'une grande guerre; lesdits Seigneurs confederés jugeants qu'il est expedient de demander cette puissante assistence soubs des conditions qui tesmoignent de leur part a S. M. une telle confiance, qu'elle ayt subject d'entrer sur ce fondement principal en communion de bonne & mauvaise fortune avec eux.

La premiere de ces conditions doit estre une resolution commune suivie d'execution par la liberté & exercice de la Religion Catholique Apostolique & Romaine par tous lieux occupes ou a occuper sur l'ennemy commun & lieux ou elle à etté au paravant ces mouvements.

Quant á ce point les confederés observeront ce qui est porté par le Traitté d'Alliance faict avec sa S. M. & les Declarations données de part & d'autre ausquelles ne sera derogé parce present traicté ains seront, sincerement executées.

Le seconde, que l'on convienne contre quels ennemis on aura à faire & du but de la guerre?

Les Ennemis sont la maison d'Austrice, Espagne, & leurs Adherents, en quelque façon que ce soit le but des Armes des Confœderes se peut veoir en la declaration faicte en l'entrée de leur confœderation de *Heilbron* communiquées á S. Majest. & au susdits traicté d'alliance faicte avec elle.

La troysiesme que l'on s'oblige mutuellement de ne faire paix non seulement sans le sceu mais mesmes sans le consentement les uns des autres & d'estre reciproquement garands dudit traitté, d'alliance passe a Heylbron & des a present on convienne en general des conditions ou au moins de celles qui regardent S. Majest.

En cas que S. Majest. vienne á rompre; les confœderes s'obligent de faire en sorte que sadit Majest. soyt maintenu par le traitte de Paix en ses droicts & possessions declares par autre article selon que plus particulierement on en conferera avec Messieurs les Ambassadeurs.

La quatriesme que S. Majest. ayt seureté suffisante que ce que dessus sera loyalement execute, offrant le mesme de sa part aux confœderes estant considerable que S. Majest. espouse un peril du quel elle se peut passer, & auquel les confœderes sont desia engages.

La plus grande seurete qui se puisse donner est une promesse mutuelle les Confœderes, se voulants obliger á ne se separer de la confœderation soubs quelque pretexte que ce soit & que ceux qui ont esté & seront depouilles de leurs estats & pays ne soyent entierement restablis par la paix.

La cinquiesme que S. Maj. ayt des lieux de passage seur en tout temps sur le Rhyn & de retraitte pour le cas de besoing, pour ses Armées & pour y faire les Magasins necessaires.

On donnera passage aux Armées & Trouppes de sa Maj. en tout temps par tout ou la necessite des affaires le requerra & ce aux conditions desquelles on conviendra avec S. Maj.

La sixiesme que S. Maj. sache les lieux ou elle aura à agir en l'empire contre l'ennemy, & qui des confœderes auront à se joindre à elle?

Ce-cy pourra estre concerté & resolu pres de S. Maj. bien entendu qu'es conquestes ne soyent comprinses les terres & places qui ont este prinses aux Confœderes ny celles, sur lesquelles ils ont á pretendre & que lesdites places seront rendues par le Roy quant la paix se fera, á qui de Confœderes elles appartiendront.

La septiesme que cependent les autres Confœderes employent aussy toutes leurs forces contre l'Ennemy offensivement, les chargeant en ses terres Patrimoniales & usurpées.

C'est

C'est article & raisonnable.

La huictiesme, en cas de necessité, & que les Armées ayant à se joindre S. Maj. ou en Personne ou par ses Generaulx aura sans difficulte le commandement principal.

Il est aussi raisonnable que S. Maj. se trouvant en Personne dans les Armées, chacun soit soubs son commandement; mais le secours de part & d'autre recevra l'ordre de celuy vers le quel il est envoye, & quant á l'ordre qui se doibt observer *quand* deux Generaux d'Armée se joindront on en coviendra avec S. Maj.

La neufiesme que S. Maj. & les Confœderes soyent obliges de se secourir mutuellement au cas de necessite.

l'Article *neufiesme* est juste.

La dixiesme; que l'on tasche & s'employe d'un commun consentement à desunir & separer de l'Empereur tous les Princes Catholiques qui y sont joincts, attirer ou dans la Confœderation ou du moins dans la Neutralite, s'ils ont des Troupes aux places encores à leur devotion.

Artic. 10. quant á ceste condition, on se tient aux termes du traicté de *Philipsburgh.*

En fin Messieurs les Confœderes sont convies de proportionner au Peril, au quel S. Maj. soubmettera ses Estats, s'y elle se declare, les conditions soubs lesquelles ils pretendent s'y engager afin, quelle y puisse estre d'autant plustost persuadée, portée, & resolve.

En cas que S. Majest. face difficulte pour certaines considerations de se declarer & faire la guerre de son cheffains alle ayme mieux assister Messieurs ses Confœderes d'hommes & d'argent les susdites conditions & Articles ne laisseront de subsister & valoir de mesme comme s'y S. Maj. se declaroit & rompoit avec leurs ennemis.

En ce cas on en conviendra avec elle aussy des conditions susdites selon que de part & d'autre ou jugera raisonnable.

Et comme Messieurs les Confœderes ont ceste creance que S. Maj. considerant l'Estat des affaires publiques, elle ne les voudra abandonner, veu l'interest notable qu'elle á en leur conservation, ainsi la supplient ils de faire acheminer son Armée ou un secours notable & tel, que la necessite presente, le requiert & ce le plustost que faire se pourra avec asseurance que les Ambassadeurs que l'on depeschera promptement avec pleyn pouvoyr donneront á S. Maj. les esclaircissements & satisfaction convenables.

En foy de quoy ce present traicté á esté signe par Monsieur le directeur General comme aussi les Ambassadeurs & Deputés des Estats Confœderes, Faict á Franckfort á 10/20 Septembre *l'An mil six cens & trenta quatre.*

Onderstont A. OXENSTERN.

Daer na stont: Au nom du Collegie Electoral, & des Princes Confoederes, *Conrad Bloun de Pennenbergh* Conf. Elect. *Bernhard Keysel* Conf. de la Maison Palat. de *Lautreck.* Au nom de Comtes & Barons Confoederes *Jean Conte* de Nassau Sarbrucken *Georg Friedrich* Conte de Hohenlo, Au nom de Villes Imperiales Confoederes *Hieronymus Steffan de Cronstetten* Conf. de la Ville de *Franckfort. Jean Georg Reckt* Conf. & Advocat de la Ville de Strasburgh.

Niet

Hier na volchden eenighe artyculen behelsende de Interessen die de Koninck mocht hebben of soude pretenderen in regart van de rupture / die de Heeren geconfedereerde begeren tegen den Keyser / den Koninck van Spaengien en haer Adherenten; ende sonder 't effect van de welcke de Koninck pretendeerde dat de geconfedereerde niet souden vermogen te maecken eenige Vrede.

QUe la Paix faicte c'y devant pour terminer les differents survenus en Italie sur le subject de la succession de *Mantoue*, demeure en son entier, selon les articles, qui ont este arreste entre les deux Couronnes de France & d'Espagne & l'Empereur *Ferdinand deuxiesme* de ce nom.

Que le Roy ne pourra, estre troublé n'y, molesté en la paisible possession de l'acquisition de *Pignerol* & ses dependances, non plus qu'en la paisible possession des Villes & trois Evesches de *Mets, Thoul* & *Verdun*, & des autres lieux que sa Maj. possede á present notamment en Lorraine.

Que les Grysons soyent maintenus en la livre possession des droicts des souverainité qui leur appartiennent sur la Valtoline conformement, á ce qu'en á esté declaré par le traicte de Mouson.

Que l'Empereur le Roy d'Espagne in leurs Adherents, n'assisteront point le Duc de Lorraine n'y aucun Prince de cette Maison contre sa *Maj.* directement, n'y indirectement, & soubs quelque pretexte que ce puisse estre.

Que ledit Empereur le Roy d'Espagne ou leurs Adherents n'assisteront poinct ceux qui voudroient attacquer les Estats du Roy, ou aucune de places que sa Maj. tient á present soubs quelques pretexte que ce puisse estre.

Ende daer na in November tot Paris wiert noch naerder gehandelt ende gesloten 't geene volcht:

LA connoissance qu'ont tousiours eu les Princes & Estats Confoederes en allemagne de la sincere affection qu'a sa Maj. tres-Chrestienne d'assister ses Alliés, & Voisins, & specialement les Princes & Estats Confoederes contre ceux qui soubs divers pretextes voudroient opprimer leur liberté, les á convies de deputer vers sadit Majeste Les. *Iacques Leffler* S^r. de *Nedlinguen* conseiller privé de la couronne de Suede & Vice Chancelier d'icelle en allemagne, comme aussi conseiller privé & Chancelier du Duc de Wirtembergh, & le S^r. *Philippes Streiff* S^r. de *Lauvenstain* confed. privé du Comte Palatin des *deux pons*, Grand Baillif de *Neufcastel*, en qualite d'Ambassadeurs extraordinaires, tant au nom de la Couronne de Suede que desdits Prince & Estats Confoederes, pour luy representer vivement, combien il importoit en lestat present des affaires pour lestablissement d'une bonne & seure paix dans l'Empire, & mesmes dans la Chrestienté maintenant & à l'advenir, que sadite Majeste vint á se declarer ouvertement & á porter ses armes contre ceux qui de long temps & presentement font connoistre qu'ils ne cesseront jamais de troubles le repos public pour s'accroistre au prejudice de leurs Voisins, si tous les Princes qui ont interest á maintenir la justice & la tranquillité commune ne se joignent ensemble, pour arrester le cours de si dommageables

geables desseins, ce que sa ditte Majesté ayant consideré & ne voulant obmettre chose aucune de ce qu'elle pourroit contribuer de sa part pour l'affermissement d'une paix generalle entre les Princes Chrestiens, & specialement dans l'allemagne, á fait entendre aux dits Srs. Ambassadeurs qu'auparavant de se resoudre en un affaire de telle consequence, elle desiroit de sçavoyr d'eux l'assistance qu'elle pourroit se promettre tant desdits confederes que des autres Electeurs, Princes, & Estats de l'Empire, au cas qu'elle entrast en rupture ouverte pour leur suiet & avec eux contre leurs Ennemis, Surquoy lesdits Seig. Ambassadeurs tant au nom de la couronne, de Suede que desdits confederes ont convenu en vertu de leur palin pouvoyr avec les Deputes de sa Majesté sur cet affaire selon les articles suivans.

I.

SA Majesté le Seig. *Oxenstern* grand Chanr. de la Couronne de Suede intervenant en ce Traitté au nom & avec plain pouvoyr de ladite couronne, & lesdits confederes n'ayans autre dessein que le bien commande l'Empire, declarent & conviennent par ce present Traitté de s'employer sincerement & de tout leur pouvoyr pour ayder á pacifier les presents troubles de l'allemagne soubs des conditions seures & raisonnables tant pour le present, que pour l'advenir & d'apporter pour cet effet tous les plus prompts & meilleurs moiens, entre lesquels l'experience faisant asses cognoistre qu'il importe sur toutes choses de ne point traitter de la paix, qu'ayant les armes á la main, & de repousser par la force la violence des ennemis de la commune liberté, sa Majesté ledit Seig. *Oxenstern* & lesdits confederes convient les autres Electeurs, Princes, & Estats de l'Empire de se joindre á un si necessaire desseyn pour leur establissement, manutantion, & seureté.

2.

Et d'autant que les Electeurs de Saxe & de Brandebourg & autres Princes & Estats de la haute & basse Saxe ont tesmoigné leur ardente affection pour maintenir la liberté commune & restablir les Princes & Estats de l'Empire en leurs immunites, privileges, Franchises selon les constitutions dudit Empire, sa Maj. ledit Seig. Chancel. & lesdits confederes ayant la mesme volonté ont arresté d'apporter tout ce qui dependra d'eux pour leur juste satisfaction & pour appuyer leurs bonnes intentions.

3.

Au cas que sa Majesté vienne á rompre contre les ennemis communs selon les articles portes en ce traitté, elle sera obligé d'entretenir *douze mil* hommes de pied allemans ou d'autre Nation jusques á ce que la paix soit faitte en allemagne, lesquels presteront serment á sa Majesté & aux confederes & seront emploies selon qu'il sera jugé plus á propos pour le service de la cause commune par le conseil de la direction.

4.

Sa Majesté tiendra au deça du Rhyn une armée considerable pour s'y en servir offensivement & defensivement selon les occurrences contre les ennemis communs de sa Majesté & des confederes.

5.

Sa Majesté s'oblige de faire delivrer promptement *cinq cens mil livres* pour estre employes effectivement au payement de la cavalerie & autres trouppes des confederes, afin de leur donner moyen de repasser promptement *le Rhyn* & agir contre les ennemis.

6.

Sa Majesté & lesdits confederes s'obligent par le present Traitté á ne point entre du jour de la signature diceluy en aucun Traitté de paix & ne rien conclure sur ce suiet que conjointement & d'un commun consentement, pareillement sa Majesté & lesdits confederes s'obligent en cas de guerre de ne faire aucune suspension d'armes ou trevé dans l'Empire & la Lorraine que conjointement & d'un commun consentement & neantmoins si la conjoincture des affaires oblige de faire une trevé de *quinse* jours ou trois sepmaines, on le pourra faire de part & d'autre : mais elle ne pourra se prolonger que d'un commun & expres consentement.

7.

Ledit Seig. *Oxenstern* au nom de la couronne de Suede & desd. confederes confirmant leur Traitté d'alliance declarations, & ratifications intervenues sur ce suiet, s'oblige & promet de restablir sans delay le livre exercice de la Religion *Catholique* dans toutes les Eglises, des lieux occupés sur les Catholiques depuys ces derniers mouvements de l'An 1618. & de faire jouvyr livrement de leurs biens les personnes Eclesiastiques dans lesdits lieux, & de ne les point molester, ce qui sentend sans prejudice des justes & legitimes droicts de l'Une & de l'autre part.

8.

Et á esté arresté que les *douse mil homme* de pied entretenus par sa Majesté de la du Rhyn pour le bien de ses allies feront un corps duquel sera general un Prince d'entre lesdits confederes, dont il sera convenu, soubs lequel sa Majesté nommera un Lieutenant General tel qu'elle jugera á propos, & qu'audit corps de *douse mil* hommes lesdits confederes feront joindre d'autres trouppes tant de cavaillerie que d'Infanterie pour former un corps d'armée suffisant pour s'opposer aux ennemis selon qu'il en sera besoin; celuy qui sera nommé par le Roy pour com-

commander audit corps de *douse mil* hommes en qualité de Lieutenant generael aura une voix egale au conseil de guerre dans l'armée ou il se trouvera, au Prince qui en sera General; Que si plusieurs corps d'Armées soubs divers Generaux se joignent ensemble, ledit Lieutenant General nommé par le Roy aura sa voix dans le conseil desdites Armées ainsi jointes egale á celuy qui aura le premier commandement dans lesdites Armées.

9.

Il á esté convenu que dans le conseil formé de la *direction* sa Majesté y mettra une personne de sa part avec pouvoyr d'en substituer une autre en son absence, laquelle y aura voix & suffrage avec la mesme authorité qu'ont ceux desquels ledit *conseil forme* est composé, soubs le directeur en tout ce qui concerne les affaires de la guerre, & de la paix, & des Traittes qui se feront sur ce suiet.

10.

Sa Majesté & lesdits confederes declarent par ce present Traitté que leur intention est d'apporter tous les moins possibles tant par les armes que par toutes autres voyes legitimes d'essayer d'obtenir une bonne& seure paix soubs des conditions raisonnables, & s'obligent de nouveau respectivement de demeurer garends les uns vers les autres des choses qui auront esté accordées par un Traitté de paix, & de rompre tous ensemble de toute leur force contre ceux qui auront violé & en-fraint aucuns articles dont on seroit convenu aud. Traitté, laquelle obligation de mutuelle garentie durera les pace de *vingt ans* apres la datte dudit Traitté de la paix generale, avec pouvoir d'estendre & prolonger ledit terme apres qu'il sera expiré.

11.

Au cas que sa Majesté entre en rupture ouverte contre les ennemis communs qui sont dans l'Emvire ou ailleurs, lesdits confederes considerans les incommodites & perils de la guerre ausquels sa Majesté expose sa personne & les Estats en leur faveur, ils consentent des á present soubs ladite condition de rupture de la part de sa Maj. pour luy tesmoigner la confiance qu'ils ont en elle & á ce qu'elle ait plus de lieu d'essloigner les ennemis communs de les propres Estats, comme aussi pour mieux asseurer se pays *d'Alsace* contre leurs efforts, que led. pays *d'Alsace* au deça du Rhyn soit mis en depost & en la protection de sa Majesté avec les places & Villes qui en dependent qu'ils ont prises sur leurs ennemis, & specialement *Bensfeld* & *Selestat*, qui seront mises es mains du Roy aussi tost que sa Majesté aura declaré estre en rupture, comme aussi generallement tout ce qui depend *d'Alsace* au *deça* du Rhyn, les garnisons de sa Majesté establis auxdits lieux luy presteront serment & aux confederes, lesquels aux leurs Vassaux & suyets seront maintenus en leurs possessions legitimes & ne sera rien entrepris au prejudice de leur jurisdiction & de tous leurs droits, & pour ce qui est de la depence, qu'il con-

conviendra faire á sa Majesté pour l'entretien desdits gens de guerre necessaire á la conservation desdite lieux, il á esté arresté qu'il en sera au plustost convenu raisonnablement entre le Seig. de *Feuquiere* Ambassadeur Extraordinaire du Roy & les confederes.

12.

Lesdits *Confederes* consentent des sa present que le Roy puisse avoyr entre ses mains la Ville de *Brisack* & autres lieux circonvoysins sur le Rhyn de dela Vers constance necessaires pour le passage des armées, s'il le juge convenable pour le bien des affaires, sa Majesté & les confederes employants pour cet effet le forces qu'ils auront conjointes, & dans lesdites places qui se prendront á *force commune*, les garnisons, que sa Majesté y mettra luy presteront le serment & aussi aux confederes, & jusques á ce que le Roy ait en sa puissance le passage de *Brisack*, le pont de *Strasburg* sera livre á sa Majesté pour y faire passer & repasser les Trouppes qu'elle jugera estre requises pour le bien commun, la garde dudit pont demeurant tousiours á ceux de ladite Ville. Le Roy prome de bonne *foy de* retirer sa garnison de *Brisack* & autres lieux susdits deça & dela le Rhyn *sans aucune* restitution de frais, pour en estre disposé selon qu'il en sera convenu au *Traitté* de la paix generalle qui sera fait conjointement & d'un *mutuel consentement*, les Confederes auront le passage livre selon qu'ils en auront besoin audit *Brisack*.

13.

Moyennant ce que dessus sa Majesté sera deschargée á l'advenir du *Million* de livres qu'elle estoit obligée depayer annuellement á cause des frais de la guerre qu'il luy conviendra faire, & pour l'entretenement desdits *douse mil* hommes, & au cas qu'elle vint á ne rompre pas, le *cinq ces mil* livres qu'elle doibt donner promptement ainsi qu'il est porté par l'article cinq^me du present Traitté seront contes pour le terme de Novembre de la presente Année *trente quatre* du *milion* porté par le Traitté *de Heylbron*.

14.

Sa Majesté auparavant que deutrer en la susdite *rupture* a faict entendre ausdits Seig. Ambassad. qu'elle veult estre assurée par les voyes que l'on choisira plus á propos, pour cet effect; que Messieurs les Electeurs de Saxe & de Brandeburg & autres Princes & Estats de la haute & basse Saxe s'obligeront de ne point entrer en aucum traitté de treve ou de paix avec les ennemis communs que conjointement avec sadite Majesté & lesdits confederes, & avec leur intervention & consentement, comme aussi sa Maj. & lesdits confederes s'obligent & promettent en ce cas auxdits Electeurs, Princes, & Estats de la haulte & basse Saxe de ne point entrer en aucun Traitté de treve ou de paix avec les Ennemis communs que conjointement avec eux & avec leur intervention & consetement, & que cependant ils apporteront de bonne foy tout ce qui sera de leur pouvoir & qui sera juge

juge plus propre par un commun advis pour parvenir á une prompte & seure paix subs des conditions raisonables.

15.

Sa Majesté pourra recevoyr en sa protection les Electeurs, Princes & Estats qui voudront se retirer du party des Ennemis communs, & les confederes les recevront en Neutralité soubs des conditions raisonnables proposées par sa Majesté dont on conviendra de part & d'autre, es cas esquels il y escherra restitution de places, ou lors qu'il s'agira de quelques legitimes pretensions des confederes, á condition qu'ils ne commettent aucun acte d'hostilité contre lesdits confederes, & qu'ils ne donneront aucun secours aux Ennémis communs. Faict á *Paris* le premier jour de Novembre *mil six cens trente quatre*. Signé, *Bullion*, *Bouthillier*, *I. Leffler*, *Philip. Streuf de Lauvesteyn.*

Eyndelijck sal hier onder de Sweetsche saecken stellen de Begraeffenis van den Coninck Gustavus den Grooten.

HEt Lichaem van sijne Coninckl. Majesteyt van Sweden hooghloffel. memorie Gustavus Adolphus in Augusto des voorleden jaers tot Nieucoppen in Sweden ghebrocht zijnde / is het selve / benevens de Coninckl. Weduwe den winter over aldaer gebleven / ondertusschen werde tot Stock-Holm, tot sijne Majesteyts laetste Eere / alderhande preparatien ghedaen / insonderheyt in de Clooster-Kerck (leggende op een Eylandeken aen de Stadt met een Brugge annex zijnde) alwaer op de zuyd-zijde in 't Choor van de voorsz. Kercke / een gat omtrent twintich voeten wijt door de muer ghebroken van boven tot beneden / ende buyten nieuw daer aen getimmert het Graf van sijne Majesteyt in forme van een Capelleken met seven hooge Veynsters Kercks-gewijse / het Graf met twaelf Trappen onder de aerde gaende / ende onder en boven yeder Veynster stont van buyten dese volgende Schriften met vergulde Letteren / als:

Boven 't eerste veynster /

Gloria Altissimo, suorum refugio. Sepultura Potentissimi Principis GUSTAVI ADOLPHI MAGNI D. G. Regnorum Sueciæ Regis incomparabilis.

Ende beneden /

In angustiis intravit.

Boven het tweede /

Qui Regno undique Hostibus obsesso ad Imperium intravit.

Ende beneden /

Pietatem amavit.

Boven het derde /

Pacatis deinde Danis, Moscoque & Polono mitioribus factis.

Ende beneden/

Hostes prostravit.

Boven het vierde veynster/

Is in plaets van Schrift het Coninckliicken Wapen in witten steen gehouwen.

Maer beneden stont/

Regnum dilatavit.

Boven het vijfde/

Regnum Ampliavit summaque prudentia gubernavit.

Ende beneden/

Suecos Exaltavit.

Boven het seste/

Tandem Retruso Cæsare Germanisque à Papæ Deformatione Liberatis.

Ende beneden/

Oppressos Liberavit.

Boven het sevenste/

In pugna Lutzensi Victor, Heroice Obiit 8. Die Novemb. Anno Dom. 1632.

Ende beneden/

Moriens Triumphavit.

Ondertusschen sijn noch buyten beyde de Voor-steden allerhande/ in Duyts-Landt van des Vyands veroverde Stucken ghebracht/ als namentlijcken buyten de Zuyder Voor-stadt op beyden zijden van den wegh (waer door 't Lijck moeste passeren) seventich Stucken meest groote ende eenige kleyne/ op meest van de grootste stont de Naem van Ferdinandus II. en Rudolphus II. Rom. Imp. seer schoone stucken; Item noch acht of negen groote/ waer op stont Fredericus IV. Palts-Graef en Cheur-Vorst; Item noch op eenige van de grootste/ Maximilianus Hertogh van Beyren ende Cheur-Vorst. Voorts de rest waren Brunswijcksche/ Walsteynsche/ Mekelenburghsche/ Pomersche ende Spaensche. Ende buyten de Noorder Voor-stadt op den Brincken-berch waren mede ghestelt twee en dertich metale Stucken/ te weten vier en twintich Sweedsche/ twee Brunswijckse/ vier Mekelenburchse ende twee van Ferdinandus II Imp. Voorts wierden op stroom voor de Stadt gelegt achtien Coninckl. Schepen/ de een schoonder als de ander/ t'samen op-hebbende by de vijf hondert metale Stucken/ met haere Vlaggen ende Wimpels. Dit alles ghedaen zijnde/ so is het Lijck van Nieucoppen den vijfthienden Junii deses Jaers 1634. ouden stijl/ opgebroken/ ende den twee en twintichsten der selver Sondaghs omtrent een uyre tot Stok-Holm door de Zuyder Voor-stadt tusschen de voornoemde stucken ghearriveert/ alwaer yeder een van sijn Koets ende Paert is gestegen/ ende te voet in volgende ordre door de Stads nae 't voorsz. Clooster gegaen.

Voor

Voor eerst/ marcheerde vier Compagnien Curassiers in hare volle wapenen/ daer nae volchden acht stucken Geschuts met haere toe-behooren ende vier Ammonitie Wagens/ nae de selve negen en tachtich verscheyde Standaerden ende Vaendels soo Keyserscher als andere/ yeder bysonder ghedragen/ den selven volchden ontrent vier en twintich Edellupden ende Krijgs Officieren. Daer nae quamen marcheren acht Comp. Voet-volck alle in swart gekleet/ de Piecken slepende. Daer op volchden by de vier hondert Studenten van Opsael ende omtrent drie hondert Predicanten/ met eenige Bisschoppen/ alle achter malkanderen in goe Ordre. Hier op volchden een paer Heyr-trommels met swart over-togen/ ses Trompetters/ doch sonder gelupt/ ende noch een paer Heyr-trommels met drie Trompetters daer achter/ daer nae quamen omtrent tachtich Edellupden. Nae de selve wierde ghedragen een bloet-rooden Standaert. Hier nae volghden drie en dertich swarte Armosijne Standaerden/ elck bysonder/ ende achter yeder Standaert wierde ghelept een Paert met swart Armosijn behangen van boven tot beneden/ voorts de Standaerden/ als mede op de Kledinghe van dese Paerden/ waeren op beyde zijden seer kostelijck ghewrocht de Wapens deser Landen ende Coninckrijcken/ alsoo dat t'elckens een Standaert ende een Paert eenderley Wapen voerde.

Daer op volchde een grooten swarten Standaert oft Vaendel/ van vier persoonen ghedragen. Daer nae een te Paerde/ in een geheel verguldden Curas/ ende een vergult Rappier in de handt/ het Paert was gheheel overdeckt met root Fluweel over ende over met Gout/ Silver ende Edel-gesteenten gheborduyrt. Daer op volchden wederom een Paert dat ghelept wierde/ met swart Fluweel van boven tot beneden toe behangen/ ende op het Fluweel een wit armosynen Cruys. Hier naer quamen twee Heraulten/ yeder met een silveren Scepter/ ende op hare Casacken het Coninckliijcke Wapen/ seer kostelijck gheborduyrt/ den selven is gevolcht een Coninckliijcken Dienaer/ met een sack daer in silver ende goude Penningen waren/ hier toe geslagen/ somtijts een hant vol onder 't volck smijtende. Daer na den Hof-Marschalck met sijn ghewoonlijcken silveren Stock/ met swart overtogen.

Hier op volchden drie Heeren achter malkanderen gaende/ met de Ornamenten van des Ridders Ordre van S. Joris, leggende elck bysonder op een Fluweel Kussen met swarte Lampers behangen. Daer nae volchden andere vijf van de principaelste Heeren des Landts achter een/ dewelche droegen des Rijcks Regalien/ te weten/ een grooten gouden Sleutel/ den Rijcx-Scepter/ den Rijcx-Appel/ het Sweert/ ende de Rijcx-Kroon.

Hier op is ghevolcht het Coninckliijcke Lijck/ leggende in een Tinne-Kist/ met swart Laken bedeckt/ van vier en twintich Edelen gedragen/ op beyde zijden gingen noch andere die een swarten Hemel over 't Lijck droegen/ met oock een deel Hellebardiers aen beyde zijden.

Achter het Lijck volchden: Eerstelijck Iohan Casimirus Palts-Graef/ als Swager alleen gaende/ hem volchde sijne twee jonge Princen nevens malkanderen/ ende daer achter eenige Raden ende Edelen.

Daer na quamen wederom twee Heraulten gekleet als de voorgaende/ dien volchden een parthye Edeldom omtrent sestich sterck/ ende drie Russche Ge-

commit-

committeerden in swarte Ruffen Klederen / staende onder de Jurisdictie van de Sweetsche Kroon.

Daer op volchde de Coninckl[ij]cke Weduwe / geheel in wit ghekleet / ghelept van de Heeren Nicolaus Bielcke, ende Iohan Skitte, Ryx-Heeren. Daer aen volchde hare Majesteyt de Jonge Coninginne / als Erf-Princesse / mede in wit gekleet / ende van twee oude Heeren des Landts gelept.

Item / de Gemalinne van de Palts-Graef voornoemt / Suster van syne Majesteyt / mede in wit gekleet / ende van twee Heeren gelept.

Item / noch andere drie Vrou-personen / elck bysonder van twee Heeren gelept / ende dien volchden by de hondert en dertich Edel-Vrouwen / alle in 't wit gekleet.

Item / acht paer Burgers-Vrouwen van dese stadt. Nae de selve noch in de hondert Mans-personen / als Officieren van 't Slot; Burgers van de stadt / ende diergelijcken. Ten laetsten quamen wederom acht Compagnien Soldaten te voet in 't swart gekleet als de voorgaende / ende vier Compagnien lichte Paerden. Eyndelijcken / de ledighe Wagen waer op het Coninckl[ij]cke Lijck over lant tot voor de Voor-stadt gevoert was / de Paerden ende Wagen waren met swart Laken behangen tot op de aerde.

Dese Processie is aldus geeyndicht / ende in de voorsz. Klooster-Kerck ghekomen zijnde / is het Lijck omtrent het Graf neder geset / alle Klocken opghehouden / ende daer op is de Lijck-Predicatie gedaen door Doctor D. Iohannem Budwidium, Bisschop tot Lincoppen, de selve omtrent anderhalf uyre geduyrt hebbende / soo is eyndelijck het Lijck in 't Graf ghebracht / de deure daer van toe-gesloten / ende hare Majesteyt de Coninginne Weduwe / den sleutel na sich genomen: Hier op deden de Soldaten die buyten het Kerck-Hof hielden twee chargen / waer op volchde alle het Geschut / buyten de Voor-steden / daer naer op alle de boven verhaelde Schepen / d'een na d'ander controm losen in goeder ordre / ende dat oock twee reysen; dit alles ghepasseert zijnde / sijn beyde hare Majesteyten na het Slot gelept ende hebben Maeltijt gehouden.

In Vrieslant is men dit Jaer niet seer eens ghewecst. De Staten hadden den een en twintichsten Marty goetgevonden tot correctie van de Instructien der Respective Collegien / te weten van hunne Gedeputeerden van den Rade Provinciael / ende van de Reken-Camer respectivelijck / ten eynde alle Dissensien / Jalousien ende misverstanden / die tusschen den selvigen Collegien / alreede ontstaen was / ende andersints noch meer souden mogen toenemen / te Committeren uyt Oostergoo de Heeren Rienck van Bourmania, Grietman van Ferwerderadeel / ende Abraham Roorda, Grietman van Ydaerderadeel / uyt Westergoo Duco van Iongama, Grietman van Hinnaderadeel, ende Eelco Glinstra; uyt de Sevenwolden Christiaen van Ooster-Zee, Grietman van Lemsterlandt, ende Suffridus Lijcklama, Secretaris van Oost-stellingwerf, uyt de Steden D. Iohannes Klingbyl, Burgemester der stede Franeker, ende Iohannes Gerekes, Burgemeester der stadt Doccum, haer Authoriserende om daer van te formeren een schriftelijcke besoigne / ende van 't gebesoigneerde Rapport te doen.

Wat poincten by de selve Heeren Gecommitteerden wierden op 't papier gestelt /

gestelt / ende wat daer op by de Staten van Vrieslant wiert geresolveert / is in margine te sien.

Poincten, dewelcke de Heeren Gecommitteerden tot het Reglement, goet ghevonden hadden de Staten van 't Landt voor te stellen, ende daer op te verwachten haere Resolutie; met de Resolutien by de Staten van Vrieslandt, op den Landtdagh, genomen over de Poincten in desen benoemt.

1.

OF niet een middel behoort beraemt te worden by de Ed. Mog. Heeren Staten van het Landt, waer deur de Resolutien, soo wel van de Staten van het Landt, als van de Heeren Gedeputeerden, secreet, ende ongedivulgeert souden gehouden mogen worden voor den behoorlijcken tijdt?

DE *Staten van* Vrieslandt *vinden goet, dat op den inhout deses artyculs een behoorlijcke ordre worde gestelt, ende dat daer over gecommitteert worden, Persoonen tot sulcx bequaem zijnde, alleen dat de vryheyt in 't rapporteren aen de respective Principalen, hier van worde geeximeert.*

2.

Item, dat de Capiteyns ende Krychs-Officiers, voortaen niet worden gheexactioneert deur des Lants-Officiers, met Nieuwe-Iaers Geschencken, ende andere Vereeringen: ende dat, des niet te weyniger, de selve Capiteyns ende Krychs-Officiers, alhier mogen erlangen spoedighe expeditie in hun saecken.

De Staten voorsz. bevinden den inhoudt deses, niet alleen tot maintien van des Landtschaps reputatie, hoogh noodich, maer ampliëren 't selve in dier voegen, dat niet alleen geen Krychs-Officiers, maer gheheel niemant, sal mogen worden geexactioneert over het vervolgen van sijne affairen.

3.

Oock, dat de Clercquen van den Collegie mogen werden gebracht, nevens hun schryf-loon, tot een seecker Reglement, ende ghestelt op een Iaerlijcx Tractement van *sevenhondert* Caroli guldens.

De Staten van Vrieslandt approberen desen Reglemente over de Clercquen niet alleen, maer verbieden oock den selven Clercquen, boven 't voorsz. Tractement eenige extraordinaire Geschencken, Giften ofte Gaven, in 't kleyn ofte groot, van yemant te ontfangen, ende wort den selven evenwel geordonneert om hun Diensten getrouwelijck te presteren, ende een yeder te geven expeditie, by pene van Ere.

4.

Ende dewyle men het daer voor houdt, dat by eenige Personen, Landtschaps Penningen, ofte te onrechte ontfangen, ofte tot noch toe onverreeckent, ende onder den eenen ofte den anderen pretexte, tot noch toe verbleven zijn, wort de E. Mog. Heeren Staten in bedencken gegeven, ofte niet ten hoochsten, tot dienste van 't Landt soude strecken, dat de extraordinaris Reecken-Meesters ofte andere Personen, worden gecommitteert, dewelcke al-

Desen artyculs wort gheapprobeert ende aengenomen in voegen de selve is luydende, alleen dat haer Ed. Mog. daer by voegen, dat niet alleen gereclameert ende geresitueert sullen worden des Landtschaps Gronden, maer oock des Lantschaps Veenen, die by yemant, in officio, *eghecht ofte verkre-*

gen souden mogen zijn.

le Comptabilen des Landts sullen recouvreren, ende den selven doen restitueren, met den Interest van dien, al was 't tegens den Erfgenamen der Personen die Comptabel bevonden soude mogen worden, en voorts reclameren, ende deur Rechts-middelen wederom in te eyschen, alle alsulcke Landtschaps Gronden ende Veenen, als den eenen ofte den anderen Officier, in 't exerceren van sijn Commissie, ende alsoo *in officio* gekoft, verkregen, ofte gehandelt soude mogen hebben, het sy deur hem selfs, of deur anderen, ende alsoo directe ofte indirecte: Ende of niet gheraden sal zijn, dat de Persoonen onder de welcke alsulcke Landtschaps Comptabilen, ofte Gronden ende Veenen, bevonden sullen worden, den Hooge Iustitie overghelevert, ende aldaer nae rechte gestraft worden, een ander tot een exempel.

5.

De Staten van Vrieslant, verstaende den verhaelden nieus ghestelde Tractementen, als mede die gheaugmenteert zijn, tegen ordre van 't Landt uytgegeven te zijn, interpreteren ende verstaen desen artyckle, prout in contextu.

Dat in sulcx doende, mede mogen worden verklaert, ofte niet onder alsulcke Comptabilen behooren ghecomprehendeert te worden, de Tractementen van de Officiers, die buyten de Ed. Mog. Heeren Staten van 't Landt gemaeckt ende opghestelt zijn, als mede de augmentatie der Tractementen, die insgelijcx tegen de voorsz. ordre aen eenighe Officiers soude mogen ghedaen ende verleent zijn.

6.

De Staten voornoemt, bevindende den contexte desses equitabel te zijn, approberen den selven, midtsgaders den taux daer in ghespecificeert; ordonnerende midts dien alsulcke gecommitteerde Personen, nae den inhout der selver, in 't exerceren van hun commissie, hen te reguleren.

Dat een vast Reglement worde gemaeckt, ende een voet ghestelt dat de Heeren Volmachten, ofte die uyt het midden van hun gecommitteert mogen worden, tot den eenen ofte anderen Besoignes, geduyrende ofte onder den Lands-dach, daer voor geen dach-gelden sullen mogen ghenieten, ende buyten den Lants-dach besoignerende, niet meer sullen mogen ghenieten als des daeghs *drie* Caroli guldens.

7.

De Staten van Vrieslant, vernemende dat door de Translatien der Schryverschappen ende andere Officien, veel opspraecken worden gecauseert, vinden goet, ende resolveren dat alsulcke Translatien, ofte Overdrachten, sullen cesseren:

Ende dewyle men daghelijcx bespeurt, dat door het vergeven, verhandelen ende transporteren van Schryverschappen ende andere Landtschaps Officien, veel ongheregeltheden ghepleecht, ende veel opspraecken gecauseert worden; soo wordt de Ed. Mog. Heeren Staten in bedencken gestelt, of niet tot voor-cominghe der selver Abusen goet soude zijn,

zijn, dat alle alsulcke Traffiquen afgheschaft mogen worden, ende insonderheyt, dat de vergevinge van de Schryverschappen, die voor eenighe Iaren, om voor ghevallene consideratien, den respective Capiteynen ontrocken, ende den Heeren Gedeputeerde toe-ghestaen, wederom sal komen aen de Heeren Staten van 't Landt, ende staen tot der selver dispositie; alsoo nochtans dat die geene de welcke geraecken souden alsulcken Schryverschappe te verkrygen, ghehouden sal zijn *di facto* aen ende tot profyt van den Landtschappe te betalen de somma van duysent daelders.

Ende dat van nu voortaen het vergheven ofte confereren van de Schryverschappen, haere Gedeputeerden sal worden ontrocken, ende komen alleen tot dispositie van hun Staten selve: mits t'elcken male tot profyt van 't Landt betalende, de somma van duysendt *daelders, al waerom haere Gedeputeerden deur krachte deses, den Collatie der Schryverschappen interdicerende, ordonneren den selven aen hun na dese Resolutie te reguleren; desen nochtans alsoo dat de tegenwoordige Schryvers hun respective Schryverschappen geconsenteert wort eens te mogen verkoopen ofte verhandelen, binnen den tijdt van* twee *Iaren, sonder meer.*

8.

Dat oock de Schryverschappen voortaen ontrocken ende verbodden mogen worden, alle den geenen de welcke *maniement* van Landtschaps Penningen sijn hebbende.

De Staten voornoemt, approberen den inhoudt deses niet alleen, maer den selven amplierende, verbieden met een dan Secretaris van de Reecken-Kamer, midtsgaders de Clercquen van 't Collegie, om voortaen te hebben ofte bedienen eenige Schryverschap.

9.

Ende alsoo oock veel klachten vallen, over de trage by-komste der Heeren Volmachten, ende het subite vertrecken ende veelvoudige Recessen der selver, ende andere disordren, soo wort in bedencken ghestelt, ofte niet noodich is dat om alsulcke disordren voor te komen, Persoonen worden ghecommitteert, om aengaende 't geene voorsz. is te beramen, ende te maecken een Reglement, waer na de wel-ghemelde Heeren Volmachten hen in 't bedienen van hun Staet sullen hebben te reguleren, ende de Heeren Gedeputeerden hunne Uytschryvinge van de Lants-dagen sullen mogen formeren.

De Staten van Vrieslandt, voor langen tijdt bemerckt hebbende, dien disordren, die ter oorsaecke van 't geene in contextu *deses verhaelt is, ingeslopen zijn, ende dat door veele Resolutien, ja selfs de Staet van 't Landt verachtert, ende de Landts-dagen gheprotraheert worden, approberen den inhout deses voorsz. artyckels, ende resolveren dat eerst daegs bequame Persoonen sullen worden ghenomineert ende ghecommitteert, om tot wech-neminge der voorsz. disordren dienende, te formeren een Reglement op Rapport.*

10.

Item, ofte haer Ed. Mog. niet goet vinden een Reglement te beramen, 't welck by de Heeren Gedeputeerden ghevolcht soude moeten worden in 't visiteren van der Heeren Volmachten Procuratien; te weten, dat geoorloft sal zijn van den Dispositie der Heeren Gedeputeerden te provoceren, by

De Staten voorsz. om voor te komen de klachten die over het poinct van 't visiteren der Procuratien van laer tot laer worden gemoveert, approberen den middel van provocatie in desen artyckel

 manie-

ende gheexprimeert, mitsgaders de maniere in 't vervolgen van dien daer by is gevoeght: Ordonneerende binnen Gedeputeerden, om sich te reguleren na 't geene by den gekoorene Revisseurs over 't poinct der ingheleyden procuratien sal worden beraemt ende uytghesproken.

maniere van Reviesie, aen acht Gecommitteerden uyt de Heeren Volmachten, van yeder Kamer by Lotinge twee; de welcke ten beginne hunder bykomste by pluraliteyt sullen stemmen, ende een ander negende Persoon tot hun sullen mogen roepen, de welcke na rype examinatie der saecken, sullen vermogen de voorsz. Dispositie der Heeren Gedeputeerden te approberen ofte te niet te doen; Soo nochtans dat ondertusschen by geen Kamer alwaer de questie wort ghemoveert, niet sal mogen worden gheprocedeert tot het vergeven van Ampten ofte eenighe andere Besoignes, voor dat de voorsz. questie over de Procuratie sal wesen gedecideert.

II.

Of niet mede gheraden is dat de Monster-Commissarien deses Landts, hun Commissie van den Rade van State ontfangen, ende aen den selven hun Eedt doen?

De Staten voorsz. bevinden al wel dit poinct te sijn van swaere insichte, nochtans prefererende het gemeene welvaren voor de voorsz. Insichten, vinden dit versoeck tot dienst van den Lande, proffytabel ende noodich te zijn.

12.

Dat gedacht moghe worde aen eenen goeden en vasten Middel, waer deur de gemaeckte Reglementen mogen worden in trayn ghebracht ende geobserveert bondich ende sonder inbreucke, ende dat de Contraventeurs in het eene ofte andere, als Destructeurs ende Vernielers van Landtschaps Wetten, ende Perturbateurs van den Staet van den Lande, eenen anderen tot een exempel gestraft mogen worden; ende dat tot dien eynde 't Hof moge worden geauthoriseert, om op 't poinct van contraventie te nemen behoorlijcke Informatie, ende sulcks gedaen, tegen de Overtreders procederen ofte doen procederen, als bevonden sal worden tot wechneminge van al sulcke onheylen te behooren.

De Staten van Vrieslant, bevindende de maniere van straffe in dese artyculs geexprimeert, een dienstich middel om in trayn te brengen, ende by een yeder te doen observeren de gemaeckte Reglementen ende Ordonnantien, ordonneren ende bevelen dat de selve maniere by onsen Rade Provinciael, ende andere, dien sulcx wijders incumbeert in 't administreren van de Iustitie, buyten alle conniventie sal worden nagevolcht, sonder daer van te mogen blyven in gebreke, met expresse bevel dat tegen de Contraventeurs der voorsz. Reglementen ten spoedichsten werde geprocedeert, ende de Proceduren tegens hen sullende aenghestelt worden, ten uyttersten binnen den tijt van drie Maenden sullen worden getermineert.

Aldus geprojecteert ende ingestelt by ons onder geschrevene Gecommitteerde, tot de Reglementen ende Correctien van dien, geordonneert by de Ed. Mog. Heeren Staten deser Landtschappe, volgens Resolutie de dato den *een en twintichsten* Martii 1634. op 't Lantschaps Huys binnen Leeuwarden den *seventhiende* Iulii 1634.

Onder

Onder stondt gheteeckent / R. v. Burmania. A. Roorda. D. v. Iongema. E. Glinstra. C. Oosterzee. S. Lycklama van Nyeholt. I. Clinghbyl ende I. Gerckes.

Onderteeckeninghe der Heeren Staten.

Aldus gedaen ende geresolveert by de Heeren Staten van Vrieslandt, op den tegenwoordigen Landts-dagh Staetswijse vergadert binnen Leeuwarden op 't Landtschaps-Huys den seventhienden *Iulii Anno* 1634.

Onder stont geteeckent / *Voor Oostergoo*, F. van Eysinga. S. Saeckma. *Voor Westergoo*. - - - *Voor de Zevenwolden*. R. van Lycklama. Sako Fockens. *Voor de Steden*. G. Hottinga *ende* Rommert Scholtes.

De volmachten van Oostergoo verklaerden den achsten Augusti, dat het voorsz. gerapporteert ende geapprobeert werck van Reglement/ niet alleen uyt particuliere Insichten was ingestelt/ maer oock dat den inhout van dien voor een deel tot nadeel van des Landts privilegien ende der Ingesetenen vryheden streckte / ende dienvolgens bestonden / in eenige onbehoorlijcke poincten ; Oock dat het selve sinistre ende by gepractiseerde Stemmen van de minder gedeelte/ soude sijn ondertekent; daer byvoegende/ dat sy hunne Gedeputeerden ernstelijk belasteden/ om niet te ghedogen / dat al sulcke nieuwicheden by eenige eersuchtige souden werden ingevoert. Daer op seyden weder de Staten van Vrieslandt, dat op den vijf en twintichsten Iulii van te vooren ter voller Vergaderinge van d'selve Staten/ self ten bywesen/ van de Heer Stadthouder was geresolveert datmen de gereformeerde Instructien en Reglementen so de selve waren/ voorgaende geexammineert / geapprobeert ende vast gestelt/ soude onderteeckenen/ naer uytwijsen der generale clausula, ten Stem cedulle / ende oock onaengesien eenige der absente Volmachten / wiens namen sy in de voorschrevene hunne Acte mede verbingen/ verklaerden ende ghestant deden/ de presente protesterende Volmachten daer toe geen last gegeven te hebben / ende alsoo van de selve verhalen geheel in onwaerheyt bestonden / en strydich waren tegens hooren / haer oprechten sinceren meyninghe ende yver ; Soo wast dat sy ondergeschreven Gecommitteerden de bovenverhaelde Acte van protestatie / houdende voor fameus / by desen daer tegens / voor Godt ende alle de werelt/ wel expresse protesteerden van ongelijck, injurie ende confuys, als noch iteratiive verklarende/ haer oogemerck in 't voorsz. werck alleen geweest te zijn / om het gemeen beste dienst te doen / ende haer lief Vaderlandt / voor soo veel in hun vermogen was te helpen respireeren/ ofte adem halen / van veel ingesloopene misbruycken / daer by doende / dat sy wilden vry ende onschuldich sijn aen den onheylen die by vordere tegenstandt ende verworpinge der voorsz. Reglementen in Godes heylige Kercke / ende de politicque Regeringe soude mogen ontstaen.

De Heer Walta vertreckende nae Vrieslandt/ wiert den een en twintichsten Martii versocht te bevorderen de navolgende pointen/ gelijck de Heer Weede tot Utrecht zijnde/ desgelijx. Eerstelijck de quota van de Provintie in hondert duysent guldens/ waer van vijftich geemployeert waren/ ofte geemployeert souden worden tot Incoop van Vivres / om daer met te voorsien de Steden langs de Maes gelegen/ ende de resterende vijftich duysent guldens gereserveert wierden voor sodanige Stadt gelegen als den Maes/ als den vyant soude mogen komen

aen te tasten / om geduyrende de Belegeringe als dan een [illegible] van der [illegible] verstreckt te worden.

Ten tweeden, het restant van de Provintie aen der selver quota in drie [illegible] den Volcks versocht / voor de Ruyterien ende knechten Anno twee en dertich gelicht.

Item de quota in de vijfmael hondert duysent guldens / in minderinge van 't Millioen tot de Leger-kisten voor dit loopende Jaer vier en dertich by petitie des Raets van State versocht / waer van versprooken was dat twee hondert vijftich duysent gulden soude werden gefurneert in 't midden van [illegible] loopende maent / dat nu al voor by was / ende de ander twee hondert ende vijftich duysent gulden / met uytganck van de selve maent; Item de quota van de gemelte Provintie in twee en tseftich duysent gulden / in minderinge van de seven hondert duysent gulden in 't voorleden Jaer tot Subsidie van de West-Indische Compagnie geconsenteert / om met de voorsz. twee en tseftich duysendt gulden een goet aental van Soldaten van Lant in Zee gebracht te worden / ende te passeren nae Pharnambuco.

Item de quote in hondert duysent guld. in minderinge van ses hondert duysent gulden by de generale petitie des Raets van State versocht / tot de fortificatie-wercken van dit loopende Jaer / sullende de voorsz. hondert duysent gulden geemployeert worden tot reparatie van de afgespoelde / ende [illegible] fortificatie-wercken / van de Frontieren deser landen / die door de hooge wateren / als door 't onstuymich weder seer waren beschadicht / sulcx datter eenige notabile wercken buyten defentie bleven leggen.

Oock alle mogelijcke officien te doen / tot suyveringe van 't [illegible] / in de subsidie tot stuer van den Oorloch te water versocht; Item om [illegible] Staten haer nessens de andere consenterende Provintie [illegible] verklaren op 't Placcaet van de Munte, het decrieeren van de Cruysdaelder, ende 't wegen van de Goude Specien met twee asen.

Haer Ho. Mog: daer op eenige ongefundeerde uytstellen (welcke [illegible] ende refutatie uyt het volgende te sien is) ende geen [illegible] hebben den dertichsten Marty ghesonden de Heeren Sonck ende Schaffer, die haer remonstreerden dat de Generaliteyt dese petitien ofte consenten en [illegible] te voldoeninge van dien niet konde derven / sonder merckelijcke ondienst van de Landen / jae sonder verlies van Steden ende Plaetsen / insonderheyt op de Mase gelegen / waer door dese Staet soude moeten vervallen in de uyterste confusie ende disordre.

Dat het onmogelijck was uyt de middelen / vallende in de [illegible] op de Mase ende daer ontrent / die bewuste hondert duysendt gulden te trecken ende te [illegible] vallen / op dat die nae niet half soo veel konde opbrengen als de Services [illegible] waren bedragende:

Zijnde mede *per rerum naturam* onmogelijck die voor gemelde middelen [illegible] soo haest te doen steygeren ende vermeerderen / als het vereyschen was / dat dese hondert duysent guldens moesten opgebracht worden / indien men de [illegible] gemelde steden niet en wilde laten verlooren gaen:

Uyt oorsaecke de Contributien in de nieuwe geconquesteerde Plaetsen en Quartieren

[illegible] t'samen by den Vyant verhoudent ende geweert wierden / waer soo veel den Vyant immers te wege brengen kan / ende dat de Quartieren daer de meeste contributien gegeven moeste worden / seer geruineert / ende dat het weynige daer van komende / geabsurdeert ende uytgekeert moeste worden / tot betalinge van de Interessen der Capitalen by de Generaliteyt gelicht / ende niet geexpecteert zijnde / overmits tot betalinghe van de selve Interessen geen behoorlijcke consenten gedragen wierden / ende insonderheyt niet by haer Ed. Mog.

Dat haer Ho. Mog. van den Cheur-Vorst van Brandenburgh ende des selfs Landen geen subsidie waren ghenietende / maer dat deselve voor den tijdt van drie Jaren / daer van 't laetste begon te loopen / uyt deselve Landen waren toecomende hondert en twintich duysent guldens des Jaers / tot onderhout van het oude Regement voet-volcks van den Oversten Gent.

Wat aenging de hondert duysent Rijcxdaelders uyt die verloopen Interessen van dien / de selve waren van particulieren opgelicht by den Ontfanger van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam, ende daerom sijnde haer penningen / moesten wederom komen in hunne handen / soo haest daer van wat inkomen soude komen / zijnde daer van tot noch toe gantsch niet betaelt / so wel van Interessen als Capitael / wat debvoiren men daer over noch van tijdt tot tijdt aengewendet hadde / ende dat de Generaliteyt van den Cheur-Vorst Brandenburgh ofte des selfs Landen / anders geen penningen hadde te verwachten ofte te ontfangen.

Dat uyt de Fransche subsidien betaelt wierden nieuwe Regimenten van de voorgemelden Overste Gendt, ende 't Regiment van den Oversten Erentruyter, dat daer van by Vranckrijck alle Jaren voor de Fransche Officieren ingehouden wierden vijftich duysent gulden / ende daer van wisselgelt / provisien ende andere schaden ende kosten daer op loopende noch over hondert duysent gulden des Jaers daer van geabsorbeert wierden / ende dat de reste seer kleyn zijnde wegens rate van sterckten om daer mede te voldoen so veel noodige ende extraordinaire lasten van de Generaliteyt die veroorsaeckt wierden / door die defecten van eenige Provincien / daer van Vrieslandt de minste niet en was.

Dat den Vyant groote preparatien maeckte / ende alreets met aensienlijcke Troupes op de been was / daer tegens noch noodsaeckelijck van deser zijde versien moest worden / indien men niet verloren wilde gaen.

Den vierden April gaven de Staten van Vrieslant daer op als noch voor antwoort / ten eersten te difficulteren eensdeels om haer onvermogentheyt / anderdeels om dat sy bevonden dat sy de selve posten behoorden verhaelt te worden / ofte uyt de Fransche subsidien / ofte uyt de middelen van contributien ofte brantschattinge die uyt des vyants quartieren gegeven wierden / ende dat sy de betalinge van de versochte Legers-kosten ghenoodtdrongen waren te dilayeren ter tijt toe by haer Ho. Mog. souden sijn gevonden / een middel / waer uyt die gedragen consenten des Jaers gheheven souden komen werden / beloovende haer by alle manieren te sullen bevlijtigen / dat haer Ho. Mog. satisfactie / nopende 't selve point ten spoedichsten mochten hebben.

Hier en daer in Steden wierde eenichsints getumultueert / tot Franeker by de Studenten tegens de Pachters / om dat haer benomen was de vryheyt van

de

de Kerpsen. Tot Harlingen wiert by de Gemeente noch eenige plunderinge gedaen/op't Huys van de Borgemeester Bonnema, Gecommitteert in des Generaliteyts Reeckencamer / welck ampt de gemeene man meende hem was gegeven / als geconsenteert hebbende in eenige nieuwe middelen; de welcke daerom by resumptie wierden eenichsints gemodereert in volgende manier; te weten/ eerstelijck in de specie van de Hoof-gelden, dat de eene stuyver de welcke verpacht was geweest/ op de hoofden der Hoornbeesten soude cesseren/ Item alle die geene de welcke beneden de vijftien Jaren oud waren /. als mede de persoonen geen drie hondert Carels guldens rijck zijnde ('t welck staen soude tot kennis ende arbitraghe van de Overheydt / waer onder de selve gheseten waren) voor haer ende hun Familie van de Capitale impositie souden vry zijn. In de Specie van de Heersteden ende Schoorsteenen, dat dese Impositie daer van voor de eene helft by de Eyghenaer / ende voor de andere helft by de Huyrman soude worden gedragen; doch alsoo dat den Huyrder gehouden wesende de geheele Impositie te betalen/ den Eygenaer de helft daer van in de huyre weder om soude hebben te korten.

Gelijckerwijs oock van de voorsz. Impositie vry souden zijn alle Ovens, daer niet om gelt gebacken wiert/ als mede de Cachelovens staende in schoorsteenen ende diergelijcke. In de specie van de Officie-gelden, Ambachten ende Neeringhe, dat van die Impositie vry soude wesen de Schippers die schepen voerden vier Lasten ende daer onder groot / sampt Ballasters, ende dat de Ambachten ofte Neeringen in den vierde Classe ofte artycule geexpresseert/ souden vry zijn/ exempt Meester Goutsmeden, Meester Snyders die met drie Knechts werckten/ Schoenmaecker, Zadelmaeckers, Biertappers, Metselaers ofte Timmerlieden die met twee Knechts werckten / Wagenmaeckers, Klock ofte Geschut-gieters, Meester Leydeckers, Harthouwers; Item die hart-Bemmer ofte Arduyn-Steen verkoften/ Koperslagers, Geelgieters, Barbiers, Lakenbereyders, Zeylmaeckers, Schuytmaeckers, die elck in 't bysonder in het halve Jaer soude betalen tien stuyvers. En dat de specien ofte middelen van Dienstbodenlonen ende Breuckpachten gheheel soude cesseren; Voorts dat in de leeghe Quartieren ende in de Sevenwolden, volgende de Limitschepdinghe van yder Koe in plaets van derdehalve stuyver/niet meer betaelt soude werden als twee stuyvers. Ende aengesien dat door de boven geschreven moderatie de opbrengsten der voorsz. middelen seer waren verminderdt; soo wierden op nieuws ingestelt de middel van Kalck, Steen, Pannen, ende andere harde Waren; Item de Impositie op yder riem Papier van buyten inkomende tot drie Car. guldens/ exempt de papieren die by Boeckdruckers tot drucken gebruyckt souden worden.

In 't laetste van Iunius (alsoo met goetlijcke besendingen niet wiert uytgherecht) wierden ghecommitteert de Heeren Symon van Beaumont van Dort, Hendrick Nobel van Rotterdam, Symon van Beaumont Pensionaris van Middelburgh, ende Iohan van Weede van Uytrecht, om te gaen met troupes; sy waren ghelast om tot Leeuwarden komende / met den Heer Stadthouder te spreecken ende resolveren/noopende 't logeren van 't voorsz. volck van Oorlogh ofte het employ van dien/ als andersints; sy proponeerden dat de Heeren Staten Generael ende sijn Excell. seer geerne vernomen hadden/dat de Staten van

Vrie-

Vrieslant na soo veelvoudige devoyren haer selven eyndelijck hadden ghedisponeert tot het beneficieren van eenige haer oude middelen / en oock tot het heffen en invoeren van eenige nieuwe/om daer door bequamer te noodige lasten vande Oorloch te komen vervallen; maer nu tot haer leetwesen te worden bericht/dat eenige ongeruste en quaetwillige menschen haer opposeerden tegens sodanighe loflijcken werck/jae den voortganck van dien oock poochden met datelijckheyt te beletten / over sulcx goet ghevonden was hun Gecommitteerden te seynden / om met raet ende daedt in dese groote ende beswaerlijcke ongelegentheyt naer constitutie van saecken te adsisteren.

Ende dat sy oock gelast waren om te mogen onderstaen het poinct ofte poincten daer op de voorsz. quaetwillige ende ongeruste menschen/ haer wrevelmoedicheyt scheenen te funderen / ende het selve met expedienten ofte voorslagen te accommoderen / sonder nochtans in eenige manieren te wijcken van de ingevoerde nieuwe middelen/ ende latende haer Ed. Mog. authoriteyt gants ende t' eenmael ongekrenckt/ ende de selve helpende mainteneren naer vermogen.

Voegende hier by dat de Staten Generael ende sijn Excell. van advijs waren/ datmen op de gepleeghde datelijckheyt behoorde te informeren ende onderstaen / wie de Autheuren van dien waren / ende dat tegens de selve by de ordinaris Justitie naer rechten behoorde geprocedeert te worden.

En geconsidereert dat by occasie van't introduceren van nieuwe of het beneficeren van de oude middelen/van tijdt tot tijdt sulcke ende diergelijcke swarigheden binnen de Provintie van Vrieslandt quamen te ontstaen/datmen diende te beramen een vasten voet / waer door sulcks voort toecomende soude mogen voorgecomen worden.

De Gemelte Heeren Gecommitteerden droegen haer oock voor / dat de selve vermits haer onderlinge dispuyten die soo veel jaeren herwaerts hadden geduyrt / seer defectueux waren in de Consenten ende 't furnissement te water ende te lande by den Raet van State van tijt tot tijt sijn versocht.

Ende datse over sulcks ordre wilden stellen / tot Suyveringe van dien / ende opbrengen een notablen somme in gereden gelde / en van 't resterende maecken/ redelijcke ende lijdelijcke Termynen / om hun restant daer op betaelt te worden/ ende was over sulcks de gemelte Heeren mede gedeelt den Staet van 't gene de gemelte Provintie van Vrieslandt aen de Generaliteyt schuldich was.

Sy stelden oock voor hoe ergerlijck het niet alleen voor andere Provintien/ maer oock seer ondienstich voor 't lant was dat de Capiteynen/Commissarisen van Monsteringe/ ende andere Officieren die op de Repartitie van Vrieslandt betaelt wierden/niet soo wel als alle andere in s' Lants dienst wesende/den behoorlijcken Eet van getrouwicheyt deden in handen van den Generaliteyt / en sonderlinge mede dat haer Ed. Mog. sonder voorgaende kennis van de Generaliteyt procedeerden tot cassatie van Compagnien / ende verminderinge van de militie / dat daer uyt niet alleen eenich onheyl by gelegentheyt van Belegeringe of anders onder 't Krijghsvolck konde te verwachten staen/maer dat oock de gemeene defentie in tijden ende wijlen / daer by grootelijcks soude komen worden verkort/ als het volck gelicentieert soude zijn/ dat men meende noch in dienst te zijn/en tot besettinge van de steden en plaetsen geemployeert te worden.

 Behal-

Behalven dat het oock onlust maeckte ende jalousie onder de Provintien/ en een sonderlinge quade consequentie soude causeren/ so eens ander Provintien na dit exempel hun wilden reguleren/ waer door 't lant van volck ontbloot/ den bandt van Unie gedissolveert/ en tot een prope van den vyant overgegeven soude worden/ dat daerom hoochnodich was hier in te voorsien/ en dat haer E. Mo. geen redenen meer als andere Provintien hier tegens hebbende/ dienvolgens niet meer als andre Provintien in desen behoorden uytgesondert te zijn/ haer E. M. over sulcx versoeckende hun deses aengaende met de gemene ordre met de andere Leden van de Unie te willen conformeren/ en dienvolgens haer Officiers tegenwoordich in dienst zijnde/ en die namaels souden mogen komen/ te ordonneren den behoorlijcken Eet aen de Generaliteyt te komen doen.

Sy proponeerden oock de groote ondienste die voor 't lant ontstonden/ ter oorsake van de disputen/ die by haer E. Mo. wierden gemoveert dat sijn Excell. den Prince van Orangien aen en aen vergaf de Comp. der vreemde Natien te voet en te paerde/ als oock andere die niet vast en waren gerepartieert/ en by de Provintie van Vrieslant nochtans betaelt wierden/ versoeckende dat sy haer in desen wilden conformeren met het gebruyck van de andere Provintien/ en dat sijn Excell. dienvolgens mochte vergeven alle de voorsz. Compag. impetrabel vallende. Datse daerom wilden promptе ordre stellen dat de ses Compag: die by sijn Excell. waren vergeven/ als oock der selver Capiteynen promptelijk mochten worden betaelt/ op dat de selve by een en buyten verloop mochten gehouden worden. Sy spraecken oock nopende 't Gouvernement van Coeverden.

Op 't selve is korts daer na gedaen een besendinge/ daer toe gecommitteert zijn de Heeren Harinxma, Doyem, Sande ende Iongstal, ende van wegen Graef Hendrick de Heeren Andrée, ende Schooneburgh.

Wat aen haer Ho. Mo. wiert geproponeert door de Heer Andrée, oock gantsche gelegentheyt van dat geschil/ is te sien uyt het volgende:

HO. MOG. HEEREN,

SYn Genade Graef *Hendrick van Nassau*, &c. Stadthouder in *Vrieslandt*, Stadt *Groeningen* ende *Ommelanden*, mitsgaders in den Landtschappe van *Drenthe*, heeft ons belast in U. Ho. Mog. Illustre Vergaderinghe te verschynen, ende de selve nae presentatie van sijnen onderdanigen dienst ende wenschinge van eene langduyrige voorspoedige Regeringe ter eeren Godes ende welstant deser Geunieerde Landen, met alle behoorlijcke respect ende eerbiedinge te verthoonen hoe dat sijn Genade seer smertelijck ende tot sijne groote droeffenisse sijn ter handt ghekomen U. Ho. Mog. *twee* diversche Resolutien, d'eene van den *derthienden* May 1633. by de welcke U. Ho. Mo. belieft heeft te ordonneren, dat de Acte by hare Vorstel. Deurl. myn Heere den Prince van Orangien, aen Capiteyn *Iohan van Renesse*, als Commandeur tot *Coevorden* verleent, by provisie sal stant grypen, ende dat de selve by provisie aldaer sal commanderen, met belastinge aen de Capiteynen binnen *Coevorden* Guarnisoen houdende, dat sy den gedachte Capiteyn *Renesse* als Commandeur ter plaetse aldaer sullen houden, respecteren, ende ghehoorsamen; De andere van den *twaelfden* Iunii jongst, deur de welcke Cap. *Iohan Polman* by Acte van sijne Genade tot Commandeur over de selve Fortresse ghestelt van

sijn

sijn Capiteynschap wert *gedeporteert*, en 't selve vacant ende impetrabel verklaert, om by Hoochged. hare Vorstel. Deurl. vergeven te werden; Voorts den Fiscael van de Generaliteyt geauthoriseert, gedachte *Polman* sijn proces te maecken, gelijck dan oock conform dese laetste Resolutie deur de Fiscael van den generalen Krychs-Raet citatie op meergemelte *Polman* uytghebracht ende hem op den *sestienden* Iulii tot *Coevorden* geinsinueert is.

Welcke voorsz. *twee* Resolutien buyten eenige voorgaende kennisse van sijne Gen. genomen op een militayre Persoon, van sijnen Gouvernemente of die wel directelijck slaen op *Anthony Polman*, so wert nochtans by reflexie sijn Gen. selve daer deur ten hoochsten geraeckt, in vougen dat indien dese Resolutien souden komen effect te sorteren (gelijck sijn Gen. vertrout van neen) niet alleen meerg. *Polman* daer door geruyneert, maer ook om (behoudens U. Ho. Mo. goede gratie) vry te spreken sijn Gen. selver in't goede recht dat hy vertrout tot de bestellinge van 't Garnisoen en commando in *Coevorden* te hebben mercklijk geprejudiceert, ende voorts in sijn respect en authoriteyt ten uyttersten gequetst soude worden.

Om welcke redenen sijn Gen. sich niet anders kan imagineren, als dat op sinistre en valsch aenbrengen van quaetwilligen de voorsz. *twee* Resolutien tegens Cap. *Anthony Polman, sub* en *obreptitie* sijn te wege gebracht, vastelijck vertrouwende indien 't U. Ho. Mo. gelieven sal (gelijck wy mitsdesen seer ootmoedich versoecken) sijn Gen. een patientich en goetwillich oor te verlenen, de selve sullen nae hare hooge wijsheyt en gewoonlicken discretie, mitsgaders haren yver tot hanthavinge van goede politie en justitie van des saken gelegentheyt beter geinformeert zijnde, komen te geloven, dat veelgem. *A. Polman* t' onrechte van *moetwille* en *ongehoorsaemheyt* tegens U. Ho. Mo. bevelen is beschuldicht, nademael hy buyten ordre van sijn Gen. (onder wiens ghebiede hy immediate en absolutelijck is staende) niet en vermach sijn aenbevolen charge aen yemant anders af te treden.

Om dan Ho. Mo. Heeren U Ho. Mo. kortelijck te remonstreren 't recht dat sijn Gen. sustineert te hebben tot de besettinge van de steden en Fortressen van sijn Gouvernemente met advys van de Heere Staten of Gedep^{en}. der selver, en in specie vande fortresse van *Coevorden* mettet gene daer aen kleeft, heeft sijn Gen. van 't begin af van sijne regeringe altoos verstaen, en verstaet als noch sulcx niet alleen te vermogen, maer oock volgens sijn besworene commissie en instructie daer toe verobligeert te zijn. Dat oock sijn Gen. of de Heeren Staten die hem dese last opgedragen hebben, sulcx doende, daer mede gene nieuwigheyt invoeren, maer in tegendeel hier in volgen den regel en exempelen van U Ho. Mog. selfs en van de Heeren Staten van de andere Provintien die van het beginsel af van de Unie, ja selfs uyt krachte van de naerder *Unie* van *Vytrecht*, den besondere Gouverneurs van de Provintien sodanige macht ende authoriteyt opgedragen hebben, dat sonder haer kennisse en advys de Garnisoenen van haren Regimenten niet bestelt mogen worden, als blyckt by 't *sevende* artycul van de voorsz. nader Unie, alwaer duydelijck wort geseyt dat de Frontier-steden *gehouden sullen wesen te ontfangen alsulcken Garnisoenen als de Geunieerde Provintien goet vinden, ende bevelhebbers by advys van den Gouverneur van de Provintie daer het Garnisoen geleyt sal worden, ordineren sullen.*

Welcke poinct van de *Unie* gefondeert is op de oude Ordonnantien en forme van regeringe in de Nederlanden gebruyckelijk, na de welcke elck Gouverneur

Cap. Generael is in sijn Provintie over al het Krychsvolck daer in komende, en den last hem van den Gouverneur Generael toe-gesonden, deur sijne subalterne Officiers placht te verrichten, en elcke saecke te bevelen aen sulcke persoonen die hy daer toe bequaemst achtede, gelijck dese ordre tot grooten dienst van den landen altoos is gepractiseert, al van dien tijt af dat de Provintien van *Gelderlant*, *Vytrecht*, *Vrieslant*, *Over-Yssel*, Stadt *Groeningen* ende *Ommelanden*, onder de regeringe van Keyser *Carel* de *vijfde* met den andren geassocieert en in een *Corps* verbonden zijn, so ten tijde van 't Gouvernement Generael van Hartoginne van *Margareta* Coninginne *Maria*, Hartogh van *Savoyen* als naderhant ten tijde van Coninck *Philips* s'Keysers Sone, tot dat de troubelen in dese Landen begost sijn te ontstaen.

By welcke forme van regeringe de Provintien 't Iock van de Spaengiaerden afgeworpen, en de Souverainete aen sich genomen hebbende in 't bestellen van eenen Gouverneur Generael ende de besondere Gouverneurs van de respective Provintien verbleven zijn; en als de Grave van *Lycester* misbruyckende sijn macht van Gouverneur Generael, en de besondere Gouverneurs (die doenmaels waren Prins *Maurits*, Graef *Adolph van Meurs* ende *Nieuwenaer*, en Graef *Willem van Nassau*) in haer recht en authoriteyt merckelijck in greep, dede met instellinge van noch andere particuliere Gouverneurs over eenige steden en stercten van haren Gouvernemente, buyten der selver weten en consent, als tot *Deventer*, in de Schantse voor *Zutphen*, pogende 't selve noch in verscheyde andere plaetsen meer te doen, hebben U. Ho. Mo. voorsiende de periculen en inconvenienten, soo daer uyt te verwachten stonden; gemelte Grave van *Lycester* daer van ernstelijck vermaent, en gewaerschout hem te gemoet voerende, dat de Grave van *Nieuwenaer* (dit sijn sijn eygen woorden) Gouverneurs van de *Over-Yssalen*, by ghevolge van *Deventer* was, en dat *ende achterdeel van sijn ghebiedt geene andere Gouverneurs van de selve Provintie tegen de oude maniere behoorden gestelt te worden.*

Van gelijcken, als de voornoemde Graef van *Lycester* ontrent de selve tijt sekeren Engelsman Milort *Nort*, Commissie ghegeven hadde om binnen *Harlingen* in *Vrieslant* te commanderen tot dien eynde eenige Engelsche Compag. derwaerts sendende met patenten om binnen de selve stadt guarnisoen te houden, hebben niet alleen de Heeren Staten van *Vrieslandt*, met Graef *Willem van Nassau* haeren Stadthouder sich daer tegens gestelt, vertonende dat 't hare Provintie seer nadelich, en tegens 't oude herkomen soude zijn, van eene Provintie *twee* Gouvernementen te maecken, maer hebben oock de Heeren Raden van State een waerschouwinge brief aen welgemelte Heeren Staten van Vrieslant gesonden, om op de stadt *Harlingh* wel te letten, handelende door hulp hares Stadthouder met de Capiteyns daer in leggende, om henlieden voortaen t'erkennen, gelijck sy doch, volgende de oude forme van regeringe in de Nederlanden schuldich waren den Stadthouder als Cap. Generael over al het Krychs-volck in Vrieslant te kennen en te gehoorsamen, sulcx dat den voornoemde Milort *Nort*, sonder yet wes uyt te rechten, weder heeft moeten vertrecken.

En na dat uyt dese handelingen van *Lycester* so droevige vruchten deur 't verradelijck overleveren van de Schantse voor *Zutphen*, en de Stadt *Deventer* met veel andere swarigheden waren gevolcht, met wat yver en ernst U. Ho. Mo. mitsgaders de Heeren Staten van eenige besondere Provintien dit stuck van de autho-

riteyt

riteyt der perticuliere Gouverneurs doenmaels hebben beherticht, blyct klaer uyt so vele publicque Acten, Missiven, Remonstrantien en Resolutien hier op genomen, onder anderen uyt U.Ho. Mo. Missive aen den Grave van *Lycester* van den *vierden* Februarii 1587. Item uyt de Remonstrantien van myne Heeren de Staten van *Hollant* en *West-Vrieslant* van den *derden* Augusty en *sestienden* October des selfs Iaers, de welcke alsoo die U. Ho. Mog. ten besten bekent, oock in openen druck uytgegeven, onder allemans handen zijn, sullen U. Ho. Mo. met het onnodich recit der selver den tijt niet benemen, dewyle nochtans de voornoemde Remonstrant. van den *sestienden* October 1587. ten aensien van 't tegenwoordige subject seer pertinent ende remarquabel is, sullen de selve eene voor allen allegueren, en de formele woorden daer van so veel die hier op slaen insereren.

Dat men het volck van Oorloge (seggen haer Groot Mo.) *niet souden stellen onder den Eedt van obedientie van de Gouverneurs van de Provintien en hare Lieutenanten, is directelijck tegens de autboriteyt en 't recht van de Gouverneurs van de respective Provintien strydende, gemerct de selve Gouverneurs van allen ouden tijden geweest zijn, en noch sijn Capiteyns Generaels van de Provintie ofte Provintien van haren Gouvernemente, en staet tot haren last, allen 't gene de versekeringe bewaernisse en conservatie van de selve Provintien, Steden, Forten en Havenen, van dien aengaet, en namentlijck 't veranderen, vermeerderen en verminderen van de Garnisoenen na dat de noot vereyst.*

En allegerende de redenen van dit sustenu, continueren hare Gro. Mog. haer propoost met dese naervolgende woorden: *Hoe ware nu mogelijck* (seggen sy) *dat een Gouverneur en Cap. Generael van een Provintie sijn voorsz. autboriteyt, ampt en staet soude konnen uytvoeren, indien 't volck van Oorloge leggende in de selve Provintie hem tot ghehoorsaemheyt niet soude wesen verbonden.*

Dit even 't selfde dat sijn Gen. onse Heer principael tegenwoordich sustineert, want hoe is 't mogelijck dat sijn Gen. sijn ampt, staet en autoriteyt over het Garnisoen in de fortresse van *Coevorden* soude konnen mainteneren, of voor de verseeckeringe en bewaringe der selver plaetse konnen restenderen, indien eenich volck van Oorloch, en principalijck de Commandeur van *eens anderen* autoriteyt en gehoorsaemheyt soude dependeren? ja hare Gro. Mo. gaen in de voornoemde Resolutie noch verder, wel duydelijck seggende: *Dat de voorseyde hooge autoriteyt van de besondere Gouverneurs onvermindert blijft den Prince van 't Lant of sijnen Generalen Gouverneur in de Provintie van hare Gouvernementen, selver present zijnde, 't gene sommige voorstellen* (dit sijn de eygen woorden) *Dat by tijde van Oorloge de autoriteyt van den Gouverneurs van de Provintien niet precyselijck worde onderhouden, immers niet als den Prince ofte Gouverneur Generael selfs present inde Provintie is, 't selve sal niet bevonden werden inde Nederlanden gebruyct te zijn.*

De Heeren Staten van *Over-Yssel* hebben dit voorseyde recht van de Stadthouders der respective Provintien mede voor een vasten en onwedersprekelicke regel gestelt, als de selve in den Iare 1592. geduyrende de belegeringe van *Coevorden* door den Heeren *Lambertum ter Cuylen*, Burgemeester tot *Swol* hebben aenghehouden, dat indien door Godts genade *Coevorden* mochte verovert werden, de bewaringhe daer van mochte geschieden by sijn Excell. van *Orangien* als haerlieder Stadthouder, presupponerende dat *Coevorden* onder en aen *Over-Yssel*, ende daerom de besettinghe van 't voorsz. Fort nootsaeckelijck moeste staen ter dispositie des Heeren Stadthouders van de selve Provintie, sijnde doenmaels om de selvighe redenen de besettinge en 't Commandement in *Hasselt* hoochged. syn Excel. van *Orangien* als Gouverneur van de voorsz. Provintie van *Over-Yssel* toegestaen.

Naderhant sijn U. Ho. Mog. in de maxime van dit recht en authoriteyt van de besondere Gouverneurs te maintineren geensints verandert, maer hebben om de selve hoe langer hoe meer te styven ende stercken, genen Gouverneur Generael over de samentlijcke Provintien weder aengenomen, hebbende alsoo de besondere Gouverneurs in hunne recht en Gouvernementen die sy doen ter tijt besaten sonder wydere dispuyten rustelijck ghecontinueert, en sijn voorts door de Commissien van U. Ho. Mo. over hare nieuwe Gouvernementen, in 't selve recht gestabilieert, gelijck sulcx geblyct uyt de Commissien aen sijn Excel. Prins *Maurits* gegeven, als hy door 't overlyden van Graef *Adolph van Meurs* en *Nieuwenaer* in den Iare 1589. in des selfs Gouvernementen van *Gelderlant*, *Vytrecht*, en *Over-Yssel* is komen te succederen, insgelijcx uyt de Commissie by U. Ho. Mog. aen sijn Gen. Graef *Wilhelm van Nassau* over het Gouvernement van de Stadt *Groningen* en *Ommelanden* den *twee en twintichsten* Iuni A°. 1595. verleent, en (om te komen tot het subject daer van hier questie is) over 't Gouvernement van 't Lantschap *Drenthe* van den *vijf en twintichsten* Augustii 1596. by welcke Commissie U. Ho. Mo. welgemelte Heere Graef *Wilhelm* verordenen, stellen en committeren tot Gouverneur Generael van 't Lantschap *Drenthe* en de Stercten daer in ghelegen (nu waren daer ten tijde deser Commissie gene andere Stercte, als *Coevorden*) gevende hem volkomen macht, authoriteyt, en sonderlingh bevel 't voorsz. Gouvernement voortaen te houden, exerceren en bedienen, ende Ingesetenen van dien beschutten, en beschermen van alle forsse, kracht, overdaet en gewelt; Item tot bewaernisse ende verseeckertheyt van die stercten daer in gelegen, goede wacht te doen houden by dage en by nachte, ende daer toe te bedwingen alle de gene die 't behooren sal, goede regel en Krychs-discipline t'onderhouden onder den Krychsvolcke aldaer ende te doen onderhouden, alle neerstigheyt aen te wenden, ten eynde de stercten van 't voorsz. Lantschap behoorlijck met Provyande en Munitie van oorloge versien, en de Fortificatien der selver gevordert mogen worden; Eyndelijck wort allen Oversten, Collonellen, Ritmeesters, Hoplieden, &c. binnen 't voorsz. Lantschap van *Drenthe* zijnde, of die daer namaels komē sullen, geordonneert en bevolen, dat sy de voorsz. Heere Grave voortaen kennen en houdē als Gouvern. en Cap. generael van den selven Landen.

't Is wel so, dat de Heeren Staten van *Over-Yssel* dien van 't Lantschap van *Drenthe* over de possessie en besettinge der selver Fortresse proces geintenteert hebben, sulx dat U. Ho. Mo. veroorsaeckt zijn geweest de selve by provisie in handen van de Generaliteyt te sequestreren, dewyle nochtans U. Mo. Mo. in den Iare *negen* de sequestratie van *Coevorden* tot profyte van 't Lantschap van *Drenthe* hebben afgedaen, sonder dat ymant sedert de selve Sententie *in petitorio* yets tegens de voornoemde Lantschap heeft geattenteert, is de selve voortaen ten minsten van die tijt af in de rustige possessie van de selve plaetse gebleven.

Dienvolgens hebben Ridderschap en Eygen-erfden der voorsz. Lantschap na het overlyden van sijn Gen. Graef *Wilhelm*, tot haren Stadthouder in den Iare *een en twintich* gekoren sijne Excell. *Maurits* Hoogl. memor. de welcke in geroerte *qualite* als Stadthouder van de selve Lantschap in 't commando over 't Guarnisoen in *Coevorden* heeft ghecontinueert Capiteyn *Quiryn de Blau*, die te voorens by Graef *Wilhelm* al was gestelt, en hem daer van nieuwe Commissie verleent. En alsoo na doodtlijcke afganck van hooghgem. sijn Excell. in den Iare *vijf en twintich* sijn Gen. Graef *Ernst van Nassau* loffel. memorie wederom tot Stadthouder en Cap. Generael over de selve Lantschap was verkoren, heeft de selve gem. Cap. *Blau* van gelijcken, by sijn Commandement in *Coevorden* laten verblyven, doch vermits de voornoemde Cap. tot hoogen ouderdom was gekomen, en dat aparent was, d'selve Charge korts vacant te sullen werden 't sy by versterf, resignatie of impotentie en onbequaemheyt van d'selve Cap. *Blau*, heeft sijn Gen. de tegenwoordigen Cap.

Anth.

Anth. Polman, by expresse Acte den voornoemde *Blaeu in eventum* gesurrogeert.

Het Stadthouderschap der Lantschap *Drenthe*, deur den ongeluckigen doodt-val van sijn Gen. Graef *Ernst* weder vacant geworden, en mijn Heere Graef *Hendrick van Nassau*, daer toe gevordert zijnde heeft de selve (alsso Cap. *Q. Blaeu* ondertusschen was komen t'overlyden) de Acte van wylen sijn Heer Vader op Cap. *Anth. Polman*, om vele ende gewichtige redenen vernieut, en den selven effective tot Commandeur over 't Guarnisoen in *Coevorden* geordonneert. Nademael dan uyt alle 't gene voorsz. onwedersprekelijck, en somen klaer geblyft, dat het absoluyt gebiet over 't Krychsvolck in eenige steden ofte sterften deser Geunieerde Landen garnisoen houdende met het stellen van de Commandeurs, en wat daer wyder aen kleeft, alleene competeert den Stadthouders van de Provintien, of Territoirien, daer in de selve gelegen zijn; ende dat sijn Gen. Graef *Hendrick van Nassau* onsen Heer Principael, wettelijcke Stadthouder en Cap. Generael is van de Lantschap *Drenthe*, daer in de Fortresse van *Coevorden* gelegen, so is de selve genootsaeckt voor Cap. *Anth. Polman* van hem tot Commandeur binnen *Coevorden* gestelt te intervenieren, en sijne innocentie voor te staen, soo lange de selve binnen de Limiten van sijne Commissie blyft, en sich na behooren comporteert, niet alleen van syn eygen recht en authoriteyt te conserveren (de welcke hem immers so wel als de voorige Stadthouders syne Predecesseurs is competerende, en sonder de welcke hy geen deel van sijne Commissie en Instructie op 't voorsz. Gouvernement soude konnen exerceren) maer oock om te beschermen en te handhaven de hoogheyden, vry, en gerechtigheden van de Provintien, Leden, ende Steden van syn Gouvernemente, daer toe hy by Eede is verbonden, soude daerom, voorbehoudens de goede gratie van U. Ho. Mog. die hy andersints alle behoorlijcke respect en obedientie schuldich is) niet konnen verstaen dat Cap. *Anth. Polman* sich daer in heeft te buyten gegaen, dat hy ghedifficulteert heeft tot prejuditie van sijn Gen. als syn immediate wettelijcke Overicheyt, het Commandement hem so hooch aenbevolen, aen ymant anders af te treden, gelijck hy 't selve sonder expresse last van syn Gen. niet kan of vermach te doen.

Wat aengaet de klachten van den Fiscael tegens den voornoemde Cap. *Polman* in syne Requeste aen den Generalen Krychsraet overgegeven, verklaert den voornoemde *Polman* noyt yetwes den Capiteyn *Renesse* in 't particulier en buyten de limiten van syn *commissie* misseyt ofte misdaen te hebben, presenterende sich diesaengaende tot ordentlicken rechte alwaer geheel het tegenspel daer gedaen soude konnen worden.

Om U. Ho. Mo. niet langer op te houden, werden de selve uyt den naem en van wegen syn Gen. seer dienstich en ootmoedich versocht en gebeden de hier bevoorens ghededuceerde redenen en argumenten wel en rypelijck te overwegen, en dienvolgende als Voorstanderen van goede ordre in Politie en Iusticie der rigoureuse proceduren tegens Capit. *Polman*, daer mede doch in effecte syn Gen selver aengetast wert, sonder U. Ho. Mo. by syn weten eenige occasie of oorsaecke daer toe ghegeven te hebben, te doen inhiberen; Ende voorts de Provisionele Commissie, by syne Vorstel. Deurl. op Capit. *Renesse* verleent te revoceren, oock de prejudiciable Resolutien tegens *Polman*, en indirectelijck tegens syn Gen. selver ghenomen, deur te strycken, op dat hy voortaen sonder molestatie syn aenbevolen Commandement moge verrichten. 't Welck doende U. Ho. Mo. niet alleen sullen verhoeden het wantrouwen, jalousie en misnoegen, die uyt dusdanige scheuringen der Gouvernementen tusschen de respective Provintien en der selver Gouverneurs te bevresen staen, en uyt gelijcke oorsake voor desen ontstaen zijnde, met groote moeyte en swarigheyt by U. Ho. Mo. syn ter neder geleyt, maer sullen daerenboven syn Gen. so veel te meer encourageren, om volgende van syn Heer Vader loffel. memor.) en soo veel andere

andere Heeren van den selven Illustr. Huyse syn *goet* en *bloedt* onbeschroomt in der Landen dienst t'employeren.

Alle dese reden waren wel goet; maer de Prins van Orangien wierdt van soodanige/ die van hem dagelijcx weldaden ontfingen ende noch verwachtende waren/ opgeraden; om niet na te geven; dies Graef Hendrick, als de swackste moest na geven; ende Polman was blijdt/ dat hy sijn Compaignie weder kreeg/ namaels oock met het commandement van Groningen versien wordende.

In November quamen al wederom eenige gedeputeerde in Vrieslant/ te weten de Heeren Herberts, Bruninx, ende Staeckmans, versoeckende spoedich furnissement van de Vriesche quote in het tweede half millioen tot de Leger-lasten; haer quote in viermael hondert duysent gulden tot Fortificatie/ van het voorige ende dit jaer; Item in hondert vijftich duysent gulden tot premien van de Cruysers of nieuwe Geusen: Inde subsidie aen Sweden in een en sestich duysent gulden tot opmakinge van de Fortificatie van Rijnberck: In de hondert en twintich duysent guldens tot betaling van de Hessische troupes: sijnde die penningen geddverteert geweest tot inkoop van vyvres en ammunitie binnen Mastricht/ als mede in hondert duysent gulden tot provideering vande Steden op de Maes: Suppleering van de defecten van vier hondert en acht en veertich duysent gulden tot betalingh voor drie maenden der Troupes in den Jare twee en dertich gewordven. Item achterstellinge subsidien te see Logys-gelden/ oock de ongerepertieerde Interessen ten laste van de Generaliteyt loopende/ &c.

Daer op sy den acht en twintichsten November hebben geantwoordt in alle de selve posten te consenteren en gereet te zijn / uytgenomen de ongerepartieerde Interessen, sustinerende dat d'selve volgens voorgaende gebruyck behoorden vervangen te worden uyt de Contributien van de vyantlijcke landen opkomende/ ofte immers dat den last daer van incumbeerde den defectueuse Provintien. Gelijckerwijs sy mede niet konden consenteren / in de betalinge der geyretendeerde achterstallen/ van den tweeden millioen der Admiraliteyten/ door redenen die sy van tijdt tot tijdt tegens de petitien der selver millioenen in hun consenten by gebracht hadden; ten minsten dat de voorgenomen redres der voorsz. Admiraliteyten/ eerst volkomelijk soude sijn geeffectueert en in train gebracht/ nochte oock in de betalinge der Troupes van den Jare twee en dertich, als hun houdende verseeckert / dat de selve uyt de Fransche subsidie wel hadde konnen gevonden worde/ ende soo veel aenginck de betalinge van 't eerste millioen, dat sy haer van tijt tot tijt sulcks hadden geevertueert / dat sy soo veel de Constitutie van hun Provintie konde lijden de Collegie van Amsterdam daer van contentement hadden gegeven / sich mede beneerstight hebbende/ om aen de West-Indische Compaignie naer des voorschreven Landts constitutie te gheven satisfactie nae de Limitatien waer mede sy hunne consenten /over 't selve poinct van Jaer tot Jaer geclausuleert hadden / daer van die onlangs uytgegeven Ordonnantien aen den voornoemde Collegie/ ende Compaignie respectivelijck den getuygenissen konden geven. Ende alsoo sy van intentie waren/ tot fournissement der voorgeroerde betalinge te beraemen / prompte middelen die sy wisten dat haer Ingesetenen tot het hart souden beswaerlijck zijn. So hoopten sy oock de betalinge der voorschreven posten effectuelijck te presteren by gevolgh van alle andere Provintien.

Engelant/ hebbende altijt Staet gemaeckt / om de Balance te doen effen gaen over Zee/ toonde jalousie over de groote conjunctie tusschen Vranckrijck ende desen Staet / ende 't was niet vreemt / dat sulcks door de Spaensche wiert gevoet. Engelandt had oock in dese tijt een goede vloot in Zee. Ende des te meer wiert raetsaem gevonden den Coning te noodigen om sich oock te voegen by Vranckrijck ende desen Staet : ten minsten te beletten dat hy niet Spaens wiert. Wat argumenten desen Staet daer toe liet gebruycken/ is te sien uyt het geene den Ambassadeur Ioachimi den Coninck voor droegh : dat namentlijck den Oorloch by haer Ho: Mo: gevoert wordende voor de behoudenis des levens, ende vryheyt vande Inwoonders der Nederlanders/ so veel jaren tot seer groote onkosten/ gelijck notoir was / had aent meestendeel der Christenheyt bygebracht groote commoditeyt ende voordeel.

Ende dat sonder denselven Oorloch de geheele ghestaltenis van Europa seer soude hebben verandert naer den wensch van die geene die groote appetijt ende begeerte hadden/ om in te slocken alle Staten ende Landen daer sy konden bykomen.

Dat sulcks was geweest de opinie vande gewesen Coninginne Elisabeth van Engelandt/ van de wijsen grooten Coninck Iacob van Groot Brittaignen/ vanden alderchristelijcksten Coninck Henrick de Vierde van Vranckrijck / ende van veele Princen in Duytslant : 't Welck sy betuyght hadden door haer werckelijcke assistentien gegeven/ ende continueert tot behoef vande gemelde Oorloch.

Gelijck oock zijn Majesteyt teghenwoordich regerende aen haer Ho : Mo : zijn liberaliteyt had bewesen tot behoudenis haerder wapenen : daer van sy seer verplichtelijck zijn Majesteyt bedanckten.

Dat door langheyt van tijt / ende om dat haer vyandt haer drong met groote macht/ soo te voet als te paerde/ haer Ho: Mo : waren verachtert in haer finantien / ende den Oorloch haer lastiger wordende / hulpe van nooden hadden meer als oyt voor desen.

Dat daerom sy seer ootmoedelijck den Koninck baden/om haer te assisteeren/ in dese conjuncture van saecken / met gelt ofte volck/ om even deselve redenen/ door welcke zijn Majesteyt ende zijn praedecesseurs voor desen waren beweegt geweest om deselve te mainteneeren.

Dat den alderchristelijckste Coninck volgende de voetstappen van zijn Vader door Tractaet vanden vijfthienden April laestleden aen haer Ho : Mo : hadde belooft/ een treffelijcke somma gelts ende getal Krijsch-volck.

Dat indien zijn Majesteyt geliefde deselve konde nemen in consideratie sich mede te associeren in 't selve Tractaet ; volgens de articulen daer van getoont.

Dat deselve associatie kon geschieden/ sonder dat daerom zijn Majesteyt soude gedrongen zijn te breecken tegens Spaignen.

Naer 't exempel vande tegenwoordighen ende overleden Koninghen van Vranckrijck/ als oock Koninck Iacob.

Dat door soodanighe Allientie souden konen te cesseren / de Jalousien ende apprehensien/ die eenige quade geesten sochten te imprimeren inde herten vande gemelde Koningen ende derselver hooghe Ministers : stroyende / tot profijt van den gemeenen vyandt / valsche gheruchten / om te separeren / die geconjun-

geert zijnde / desselfs quade desseynen konden beletten.

Dat de Koningen sich niet te bevreesen hadden / eenigerhande vyanden in te sien / alsoo niemandt yets soude derven onderstaen tegens persoonen van sulcke macht, alsmen wiste dat haer Majesteyt en sich vereenicht hadden / om malkanderen / ende noch haer Ho: Mo: te helpen.

Dat de Koning sich des te meer kon versekeren / in alle occasien te sullen vinden / dat inder daet haer Ho: Mo: waren zijn beste vrienden / daer op hy sich konde vertrouwen meer ende beter als op yemandt nevest zijn eyghen Onderdanen.

Dat soodanige Alliantie den wech soude banen om uyt de handen der Directeurs te trecken / den Palts, patrimonie der Neven van zijn Majesteyt ende noch om deselve te mainteneeren / teghens die voorgenomen hadden het Paltsgraefsche Huys t'onderdrucken / ofte gants te extermineeren / ende noch tegens alle andere.

Maer op soodanige Officien wiert niet geantwoort als Dilay ende Generael antwoort: ende hoewel noch den Coninck weynich dede voor Spaignen; soo lieten doch de Engelsche niet hier ende daer op de Hollantsche Natie te picken / ende onder anderen in 't gout / waer over den Ambassadeur klaeghde by volgende propositie.

Heere

Mijn Heeren de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, uwe beste vrienden ende naebuyren hebben my belast by u Majesteyt te soecken remedie voor seecker beswaernis, over welcke sedert eenigen tijdt herwaerts geklaeght hebben eenighe haerder Onderdanen, sonder oyt te voren gehoort te hebben van dergelijcke klachten, dat is, dat wanneer eenigh schip van haer Onderdanen, door ongeluck komt te geraecken het *Godwin-sant*, ofte andere Zanden, ofte oock den Zee-strandt binnen de Iurisdictie der *vijf Poorten*, buyten uwe Majesteyts Havenen, de Officiers vanden Heer *Gardiaen* der gemelte *vijf Poorten*, belasten den selven verbeurt te hebben haer beste Anckers ende Kabels, den selven alsoo dringende om met haer te accordeeren: Soo sy haer niet willen stellen in hasard van haer geheele Reyse te verliesen: Gelijck gebeurt is aen een Oorlogh-schip van Vlissingen genaemt den *Swaen*, in 't Iaer *een-en-dartigh*, 't welck geraeckt hebbende het *Godwin-zant*, in pericul van te vergaen, hadde sich gesalveert met den vloedt, kervende sijn masten, ende werpende eenighe last over boort: ende komende tot *Zandwich* om vertimmert te worden, wiert aldaer gearresteert, ende soo geperst dat den Capiteyn daer over moste betalen *twee hondert* gulden. Om gelijcke oorsaecke heeft Schipper *Allert Iansz* van *Amsterdam*, moeten betalen *hondert* gulden, als hebbende met sijn schip, leck wordende, moeten stranden met stil weder ende alsoo sijn schip calefateren. Gelijck oock op een ander tijdt den selven *Allard Iansz* gejaeght zijnde van de Duynkerckers, moetende stranden, heeft betaelt *hondert vijftig* gulden, ende noch in *Iulio* lestleden heeft den *Gardiaen* der *vijf Poorten* gearresteert een Oorlogh-schip van mijn Heeren de Staten Generael, daer Capiteyn op was *Hendrick Denijs*, om dat het selve schip ontrent anderhalf uyr droogh hadde geseten, op een Zandt genaemt de *Querens*. Ende heeft den gemelden Capiteyn om ontslaghen te worden, moeten borghe stellen. Mijn Heeren de Staten Generael weten dat uwe Majesteyt mishaghen heeft

in

in de ongerechtigheyt ende verseeckeren sich dat den selven niet sal toelaten, dat de Onderdanen haerder naebuyren, ende vrienden souden gemolesteert worden door Proceduyren die onteedelijck, contrarie het recht civil ende aller volckeren schadelijck voor die goede vruntschap ende naegebuyrschap, ende seer hinderlijck voor die vryheyt der Commercien zijn. Daerom doen sy seer ootmoedelijck u Majesteyt bidden, dat sijne goede geliefte zy te ordonneren aen de Officier van den Heere *Gardiaen der vijf Poorten*, dat sy in't toekomende niet meer molesteren die Onderdanen der gemelte Heeren Staten Generael, ende dat deselve Officiers sullen hebben weder te geven in de handen des Ambassadeurs van deselve Heeren Staten die penninghen die sy getrocken hebben van de Capiteyn der *Witte Swaen*, van *Allard Jansz*, ende te cassëren de cautie gegeven by Capiteyn *Hendrick Denijs*. Dit sal een Acte zijn over-een stemmende met de opinie welcke de Werelt heeft van de rechtvaerdigheyt ende billijckheyt uwer Majesteyt, ende mijn Heeren de Staten sullen sich des te meer verseeckert houden van de continuatie der goede affectie van u Majesteyt tot haer ende haer Staet die sy trachten sullen sich te conserveeren, met alle soorten van Officien, ende dienste haer mogelijck. Gedaen tot *Hamtincourt* den $\frac{3}{13}$ *Octobris* 1634.

Van u Majesteyts seer nedrige ende seer onderdanige Dienaer

Ioachimi.

Maer de humeuren laghen in dese tijdt niet / om aen dese Staet / deur de Fransche alliancie soo gesterckt zijnde / veel satisfactie te geven. Het werck vande Visscherie wiert in dit Jaer noch wederom levendich ghemaeckt: ende de groote Equipagie vande Engelsche ter Zee vermeerde de Suspicie dat den Coning soo int een als het ander yets int sin hadde tot nadeel van desen Staet.

De Resident Boswel nochtans gaf te kennen des Coninckx desseins in dese zijn Extraordinaris Equipagien / niet te zijn als te blijven vrient, ende geensints te breecken met eenigh Prins ofte Staet / noch niet tegens te gaen eenich point vande Tractaten die hy hadde / maer te continueren de geluckige vrede / daer mede Godt hem ende zijn rijcken hadde ghesegent: hebbende oock in alle zijn actien ende handelingen geen ander ooghmerck gehadt.

Ten tweden, Dat dese Equipagie was tot behoudenis van deselve vrede / ende van zijn out onwijffelijck recht inde Heerschappye van zijn Zeen (en la Dominion de ses mers) ende om aen andere Princen ende Staten niet te laten krijgen eenich voordeel tot zijn nadeel (d'enjamber sur ses marches) nochte dat sy sich mochten toeeygenen eenich Souverain macht in zijn Havens: maer om haer aen zijn Admiraels en Coninglijcke Schepen te doen renderen / ende bewijsen de manschap ende erkentenis (hommage & recognoissance) die sy haer in voorgaende tijden hadde gegeven.

Ten derden, Om te openen ende te handhaven de vrye coophandel aen zijn Onderdanen ende Bontgenoten / ende hun te geven soodanich Salf Conduct en Convoy.

Ten vierden, Niet toe te laten aen andere Vloten en Scheepen van Oorloch / stant ofte macht (station ou garde) binnen zijn Zeen: oft aldaer violentie te doen; ofte aldaer buyt ofte Schepen te nemen: ofte aldaer belet te doen aen eenich gerechtich ofte wettich entrecours.

 Eynt-

Eyntelijck aen niemandt ongelijck: maer recht ende Justitie te doen aen sijn Onderdanen ende vrienden.

Dese dingen scheenen alle te zijn/ niet onbillijck: maer 't principaelste ooghmerck was dat de Engelsche niet konden verdragen de sluytinge van de Vlaemsche Havens buyten Duyns: onder pretext van dat selve wierden gehouden voor belegert/ hoewel ondertusschen langhs de Schelde, 't Sas van Gent, en Sluys alles binnen Duyns, in Vlaenderen en Brabandt/ van hier hun wierdt toegheboert. Maer 't bleeck metter tijdt dat den Koning geen macht noch authoriteyt genoeg hadt om sijn gesagh ter Zee te maintineren.

Men is naer gewoonte al vroegh wederom bedacht gheweest op de aenstaende Compagnie. In Februario heeft den Heer Knuyt ter Vergaderinghe presiderende/ den Prince present zijnde/ voorgestelt/ dat de Spaensche groote preparatien maeckten/ datmen hier desgelijcks behoorde te doen; ende hy proposiste aen de ongerepartieerde Troupes fourneren drie maendt solts: beloopende ter maendt hondert drie-en-tsestigh duysent, twee hondert gulden. Ten tweeden, hondert duysent gulden tot Vivres ende andere behoeften in de Steden langhs de Mase; als meest gedreyght wordende. Ten derden, dat de Provincien mochten aengemaent worden om de oude ende gerepartieerde Troupes beter te betalen. Ten vierden, alsoo de Ponten/ Chaloupen/ ende andere kleyn Vaer-tuyg/ Item alle behoeften tot den Treyn vande Artillerie op haer Rendevous-plaets gesonden ofte gereedt ghemaeckt diende/ dat de Provintien teghens den eersten Marty mochten fourneren haer quota in tweemael hondert ende vijftigh duysent guldens/ ende gelijcke somma teghens den lesten Marty, maeckende te samen 'thalve Millioen, tot de Leger lasten. Alles/ op dat daer door niet alleen des Vyants voornemen alhier gestuyt; maer oock de Duytsche Vereenighde Vorsten verlichtet mochten worden. Daer toe oock nut soude zijn Graef Willems Troupen te laten naer boven gaen/ in gevalle den Vyandt volck naer Duytslandt schickte. Tot dien zijn de versochte ordens ghestelt/ ende schrijvinghe aen de Provintien gedaen.

Den vierden Marty is aen den Hartogh van Bouillon, als Gouverneur van Maestricht, oock ghelijck als aen den Gouverneur van den Bosch, toegheleydt vier hondert gulden maendts tot Tractement/ te nemen uyt de Contributien van den Vyant: voor welcke gunst hy noch dese Somer seer goede dienst aen 't Lant heeft gedaen.

In 't eynde van Iuly is wederom den Heer Huygens gesonden aen den Keur-Vorst van Keulen, ende Hartogh van Nieuwborgh: alsoo men vreese hadde/ dat als noch deselve Iaer Troupes met de Spaensche mochten conjungeeren: waer door Maestricht ('twelck gelijck als belegert ofte geblocqueert was) in groot pericul soude geweest zijn.

Om dese tocht der Spaensche te verhalen: is te weten dat terstondt naer den doot vande Infante, men onder haer secreetste papieren vont een Commissie van den Koninck van Spaignen/ geschreven in 't Iaer dertigh: waer in hy by afsijvigheyt der Infante sijn Moeye tottet Gouvernement nemende den Eertz-bisschop van Mechelen, den Hartogh van Aerschot, den Graef van Tilly (die doen noch leefde ende ghedestineert was/ om de Spaensche Armee in Nederlandt te leyden)

leyden) Dom Carlos Coloma, ende den Marquis van Aytone. Tilly doot / ende Coloma absent zijnde/ wierden den Graef van Tegra Castelain van Antwerpen, ende de Marquis van Fuentes Gouverneur van Camerijck in haer plaets ghestelt. d'Infante den eersten Decembris, als geseyt is/ gestorven zijnde/ wiert het lichaem 's anderendaeghs in de Hof-Capelle opentlijck getoont op een bedde van Parade, in habijt van een Religieuse aen de vier hoecken van't bedde stonden vier Herauten of Koninghen van Wapenen, ghekleedt met de rocken van haer Officien; te weten met de Wapenen van Oudt-Bourgoignen, van Brabandt, van Vlaenderen, ende van Artoys. Ende achter stondt alleen / de Stadt-houder van't Gulde-Vlies, gekleedt in syn Wapen-rock met het blasoen der Wapenen van den Koningh van Spaignen. Drie dagen daer na wierdt het lijck deur de Gravinne van Falais, de Vrouwe van Palant, de Gravinne van Willerval ende de Juffrouw van Montmorrency, haer vier Dames d'honneur geleyt in een houte kiste / waer na vier Capucynen haer stelden achter het groot Autaer der selver Capelle / in een ander kiste van loot: tot dat naerder ordre uyt Spaignen tot den Uytvaert soude gekomen zijn.

Den Hartogh van Aerschot naer Spaignen vertrocken zijnde / als gheseydt is / soo schickten de anders vier Gouverneurs den Bisschop van Gent, ende den Graef van Compignij aen de Koninginne Moeder, ende den Cancelier van Brabandt aen den Hartogh van Orleans haer te informeren/ van't gene in deselve Commissie stondt / ende om haer aen te bieden den selven dienst ende assistentie/ die sy by leven vande Infante ontfangen hadden.

Vervolgens wierde den Eedt van getrouwigheydt by die van den Secreten Rade/ de Kameren van Finantien/ den Raedt van Brabandt / ende andere gedaen aen dese vier Regenten: Gelijck oock deden de Gedeputeerden der Staten Generael/ als doen noch by een zijnde.

Daer naer is van weghen den Koninck / den Marquis d'Aytona Commissie gegeven om alleen Gouverneur ende Capiteyn Generael van Nederlandt ende Borgonjen te zijn. Hy dede de meublen vande Infante op de Zael van't Pallays by openbaer oproepinge aen de meest-biedende verkoopen: 't Welck ick noch in't Jaer ses-ende-dertigh, tot Brussel zijnde/ heb sien duyren.

De doodt vande Infante gaf terstondt materie van dispute aen den Hartogh van Savoyen: die pretendeerden op de Erffenis van haer Jure repræsentationis: Om dat den Moeder vanden Hartogh van Savoyen was Catharine Michelle, volle Suster van Vader ende Moeders weghen van de overleden Infante: als zijnde beyde Dochters van Philips den tweeden, Koningh van Spaignen / ende Elisabeth, dochter van Vranckrijck: zijnde alsoo Neven ende naerder Erven van deselve Infante Isabella, als den Koninck Philips de vierde: om dat zijn Vader Philips de derde, was broeder van Isabelle alleen van Vaders weghen ende niet van wegen syn Moeder Anne van Oostenrijck. Daer by quam dat de Nederlanden quamen van't Huys van Vranckrijck / ghetrouwt met Baudowin Brasdefer of Iserenarm, aen wien den Koninck ten Houwelijck gaf alle het Landt tusschen de Schelde, Somme, ende de Zee.

Maer drie dingen waren hier tegens. Eerstelijck de renunciatie van Catharine by Contract van Houwelijck. Ten tweeden het Contract van Donatie van

Nederlandt gedaen aende Infante Isabelle, in't Iaer acht-ende-twintich. En derden het Testament van Coning Philips den tweeden. Daer hy quam en vierde: dat was de macht ende possessie vanden tegenwoordigen Coninck. Ende om nochtans sulcks meer te breecken / maeckten de Spaensche een Scheidinge tusschen de Broeders van Savoyen / induceerende den Prince Tomas genaemt den Prince van Carignan, om in't lestvande vasten sich met zijn Vrou (Suster vanden Graef van Soisons) te retireeren van Chambery: [illegible] in't Landt van Milan, ende hy selfs toog door Borgondien ende Lottringen, ende quam den twintichsten April tot Brussel ontfangen vanden Marquis van d'Aytone met veel Adel een half Myle buyten de Stadt.

De oorsaecken van zijn misnoegen ende vertreck / schreef hy selfs uyt Tonon, om dat hy sedert eenigen tijt was qualijck getracteert gheweest van eenighe de voornaemste Ministers vanden regerenden Hartoch. Om dat den Hartoch niet afdede eenige questien aengaende zijn appennage ofte onderhout: om dat men hadde willen doen marcheren d'eerste Dame d'Honneur van zijn Gemalin naer alle de Iuffrouwen van Madame Royale: dat men hadde wantrouwen tegens hem geschept / ende hem wilde benemen het Gouvernement van Savoyen: datmen hem tot dien eynde woude van [illegible] senden in Vranckrijck / in een tijt / als de Fransche Ministers hem niet gunstich waren. Hy hadde veel kinderen: ende men geloofde dat de Princesse zijn Vrouwe / een hoogh geest hebbende / haer hadde ingebeelt eens te worden regerende Hartoginne van Savoyen: [illegible] den Hartoch in langen tijdt geen kinderen kreegh.

Daer naer kinderen krijgende sach dat de kanse [illegible] sonder maecken: ende riedt den Prince Tomas om onder den Coningh van Spaignen sich groot te maecken.

Aytona dan deur de aensienlijcke tegenwoordicheyt van desen Prince [illegible] sach der Spaensche Regeering versterckt hebbende / [illegible] Nederlanden noch verder te suyveren vande quade humeuren / [illegible] haer nu sedert het Iaer twee-ende-dartich haer hadden [illegible] den seven-en-twintichsten April den Prince van Barbancon [illegible] in het Casteel van Antwerpen. De Prins van Espinoy ende den Hartoch van Bornomville daer van de lucht krijgende / retireerden haer van haer [illegible] na Vranckrijck. Graef Hendrick vanden Bergh wiert by sententie vanden derthienden Marty verklaert overtuygt van gequetster Majesteyt / vervallen van alle eeren / Staten / ende digniteyten; de gifte van Mõtefort den hem gheschiet in't Iaer drie-en twintich, gerevoceert van wegen ondanckbaerheyt / ende zijn persoon onthoofdet te worden met confiscatie van zijn goederen.

In gelijcker maniere wiert gheprocedeert tegens de anderen uytgeweecken.

Ende om goetheyt te mengen onder strengicheyt / soo gaf Aytona int leste van April uyt een Manifest: by welcke hy pardonneerde alle de andere die haer eenichsints souden hebben mogen vergeten.

Den Hartoch van Aerschot aengaende: kan niet ontkent worden dat hy groote getrouwicheyt aenden Coninck ende Infante int ghepasseerde hadde betoont: daerom hy oock alleen van alle de Nederlantsche groote Heeren tot den handel gebruyckt /

gebruyckt/ ende seer vande Spaensche gesinde gecaresseert ende soo verre gepersuadeert dat hy een reyse op sich nam naer Spaignen.

Men maeckte hem wys/ dat den Koninck op zijn aenhouden last soude geven tot een Treves handel quovis modo: ende dat hy daer aen zijn Vaderlandt een groote dienst/ ende aen zijn persoon ende Huys/ een onsterffelijcke naem/ eere ende voordeel soude behalen. Doch d'Intentie des Konings was geheel anders: namentlijck om hem uyt de oogen der Nederlanders (die seer op hem saghen) te trecken; Om dat sy alsoo/ geen hooft hebbende/ te beter in de vorte mochten gehouden worden. 't Was oock wel soo/ dat hy wat vry ende rijp int spreecken zijnde (hoe-wel zijn Actien altoos getrouw waren geweest) hadde oorsaeck van argwaen gegeven; De Koninck oock hebbende alle de andere groote in Nederlant doen vangen ofte verjagen woude vande rechte gront der Cabale ofte conspiratie onderrecht zijn: dies hy ondersiens den Hartoch van Aerschot, als hy meende inde hooghste ghenade te staen/ heeft in zijn Cabinet van alles ondervraegt ende begeert alles rondelijck te segghen wat hy wiste van desen handel: Hem belovende by zijn Koninglijck woort/ dat hem niets quaets daer van soude overkomen/ en dat hy hem een sonderlinghen dienst daer aen soude doen.

Den Hartoch ofte door verbaestheyt geen memorie hebbende/ ofte zijne vrienden niet willende in lijden brengen: seyde niets van alles te weten. Den Koninck repliceerde door Brieven vande Infante ende andere uyt Duytslandt/ Vranckrijck/ Engeland ende van elders contrarie te weten/ bad hem niet alleen als Koninck maer als Vrient/ de waerheyt te willen bekennen/ den Hartoch bleef by zijn ontkenning: dies den Koninck sich retireerde.

Daer naer hebben de Graef van Olivares den Hartoch van Alba, ende den President van Castilien hem desgelijcks ondervraegt/ ende ghedreyght met des Conincks indignatie/ indien hy halsterrich bleef. Doch te vergeefs dies den Koninck selfs daer naer weder eerst beleefdelijck/ daer naer straffer hem vermaende/ maer niet winnende/ liet hem door de Capiteyns van zijn Garde opt Casteel van Allameda, twee Mylen van't Hof in verseeckering brengen/ werdende terstont oock alle die van zijn Suite tot Pagen ende Laquayen incluys oock selfs in Camers besonderlijck bewaert ende alle Papieren ende Brieven hem afgenomen/ gelijck oock aenden Pensionaris van Brussel; die nochtans terstont daer na wederom vryheyt kreeg door de Stadt te wandelen; ten aensien van dat hy van wegen den Stadt gesonden was geschiede/ welcke qualiteyt wel den Hartoch oock hadde/ maer niet voerde; meenende aengenamer te sullen zijn met Titel van Commissaris der Infante. Daer in hy een misslach dede: want hadde hy genomen den Titel van Afgesante der Staten: soude den Coninck/ in dese gevaerlijcke tijt ende alteratien soo men meent/ hem niet alsoo getracteert hebben.

Tot Allamede gekomen zijnde/ schreef 'sanderendaegs den sestienden April naervolgende Brief aen Olivares, bekennende genoechsaem meer als hy ghevraegt was.

Ick (hebbe seyde hy) my gisteren soo gealtereert gevonden, dat ick syn Majesteyt niet konde antwoorden, om *twee* redenen. *Eerst* om dat my als doen terstondt in de memorie soo niet en quam van't geene sijn Majesteyt my vraegden. Ten *tweeden*,

hebbende

hebbende al geseyt wat my te voren quam, mochte gemeent hebben, ick hem abuys wijs gemaeckt hadde: daer naer alleen zijnde, hebbe gedacht op 'tgeen sijn Majesteyt gelieft heeft my te vragen of wat te stellen om te beantwoorden. 't Is waer dat den Prince van *Espinoy*, *Barbancon*, ende den Grave van *Hennin* op my versocht hebben *drie* ofte *vier* malen, dat ick my uyttet Hof soude vertrecken; seggende dat alle de werelt my volgen soude, 'twelck ick noyt wilde consenteren, seggende by haer Hoogheyt te willen blijven dienen: wat haer voornemen is geweest, ende met wien sy tracteerden, hebbe ick niet geweten, want 'tselve noyt gevraeght hebbe, ende van gelijcken sy souden't my niet geseyt hebben, siende ick haer niet begeerde te volgen. Daer naer komt my te vooren waerachtigh te zijn my eens gevonden te hebben met den *Agent* van *Engelandt*, die my proponeerde (midts den Staet daer haer de Nederlanden nu in vonden) nootsaeckelijck was haer *toevlucht* te nemen tot de Koningen van Engelandt, Vranckrijck, ende de rebelle Staten om niet oneenich te worden. Ick antwoorde noyt te manqueren aende obligatie van een getrouw Ondersaet. Soo dat hy hem daer op niet behoefde te verlaten, welcke t'samen-sprekinge ick sijn Hoogheyt niet ontdeckte, alsoo haer diergelijck hadde ontdeckt den *Marquis de Vieuville*: bekenne my daer in misgaen te hebben, maer is geschiedt sonder malitie: 'tselve advijs hebbe gelaten te doen van't voorgaende want sagh den saecke by sijn Majesteyt geen pericul liep: soo docht my niet goet de vrienden in pericul te brengen: dan ick heb qualijck gedaen aengaende den brief geschreven, by Graef *Hendrick* van den *Berge*: ick bedencke dat ick niet en kan verseeckeren van wien hy is, dan meene wel dat hy is vanden Prince van *Barbancon*, dat ick geseyt hebbe *dat ick niet wilde verlooren gaen*: Ick geloof waer te zijn, 'tselve geseyt te hebben: dan hebbe daer by geseyt, soo haer de getrouwe Nederlanders niet konden mainteneren, dat mijn persoon van niemant Ondersaet soude wesen, dan van zijn Majesteyt ofte die van zijn Huyse, ende dat ick my dan soude vertrecken naer *Arenbergh*, Landt van't Rijck, onder 't Doorluchtighste Huys van *Oostenrijck*. Van dat ick gedesireert hebbe my te vertrecken naer *Namen*, is wel te sien geweest, te zijn sonder quade intentie, alsoo ick versocht hebbe grooter Garnisoen, ende ontfingh alle de gene die sy my toegesonden hebben, sonder eenigh tegenseggen. Dan ick bekenne qualijck gedaen te hebben van alles zijn Majesteyt noyt geadviseert te hebben, van't geen gepasseert is: dan het is gheschiedt sonder malitie: ende ben prompt ende bereyt met alle ootmoedigheyt van dit misdaet zijn Majesteyt om vergiffenis te bidden.

Hy verkreegh metter tijdt door dese ronde bekentenis wat meer vryheyt ende beter Tractement. Sijn Garde Major Dom Juan de Quinnoves straf ende niet seer beleeft / wierdt veranderdt ende Dom Diego Guntieren in sijn plaets gestelt. Men permitteerde dagelijcks by hem te komen sijn Medicus / Kamerlingh / ende Kock om hem te dienen / wierde korts daer naer getransporteert op 't Kasteel van Pinto, zijnde bequamer te logeren. Nochtans wierde steets wel bewaert / ende op sijn woorden ende coutenancie acht geslaghen: korts daer naer wierden sijn domestijcquen alle op vrye voeten gestelt / ende aen de Pensionaris van Brussel Schotte, wiert niet alleen sijn volkomen vryheyt gegeven / maer veel eere aengedaen. Den Koninck verklarende volkomen satisfactie van hem ende sijn principalen te hebben: maeckte hem Raedt ende Commijs vande Financien in Neder-

verlandt / ende schickte hem korts daer naer tot den Cardinael Infante door Italien naer Duytslandt.

De andere Domestijcquen ende gevolgh van den Hartogh toghen oock de een na d'ander naer Nederlandt: Blijvende den Hartogh alleen gevanghen / doch metter tijdt vryer ende beter gehouden: komende eyntelijck ghenoeghsaem tot geheele libertey / maer niet tot permissie om weder in Neerlandt te komen: gelijck hy dan eenige Jaren daer naer in Spaignen gestorven is.

Den Koninck schreef naer de aenhoudinghe vanden Hartogh / te weten den achtienden Iuny aen de Gedeputeerden der Staten tot Brussel: haer bedanckende van haer getrouwigheyt / ende van't gene sy tot noch toe hadden getracteert aengaende den Treves / verklarende dat hy selfs daer toe geneygt was: maer om de importantheyt der saecke / ende om de exorbitantie der conditien die de Hollanders eyschten / hadt niet eerder tot de conclusie konnen komen: tot dat eyntelijck Charnassé door't Tractaet hier voor gemelt de Geunieerde Provintien hadden doen belooven in acht maenden geen Treves te tracteren. Daerom hy haer beval weder elck naer huys te trecken. Beloovende nochtans sich van haer wederom te dienen ende te sullen komen tot Vrede ofte Treves / door middelen die hy meende ter handt te nemen. Aengaende de defentie des Hertogs van Aerschot, verklaerde den selven niet te zijn van weghen yet dat hy met deselve Gedeputeerden conjunctim hadde gedaen: maer dat hy eerstelijck noyt ander qualiteyt als van Commissaris der Infante hadde willen aennemen / ende geweygert hadde te antwoorden op sekere twijffelachtige pointen / raeckende den Treves-handel: Daer na dat hy verseeckerde de conjuratie van Graef Hendrick niet meer te vreesen te zijn: daer nochtans de Koninck van alle kanten advijs kreeg / deselve meer levendigh te zijn als oyt te voor; ende dat des Koninghs Legher te Velde zijnde / sy in't sin hadde eenige Steden ende Plaetsen afvalligh te maken: Daerom hadde hy goetgevonden den Hartogh te ondervraghen / wat hy vande geheele saecke wiste: 't Welck de Hartogh hartneckelijck weygherde / als voozen verhaelt / hadde de Koninck niet min konnen doen als hem te verseckeren. Doch als hy naderhandt openbaerde wat hy wiste / soo verklaerde den Koninck genegen te zijn / soo veel het publijcq soude toelaten tot goedertierentheyt. Soo in regarde vande oude getrouwigheyt van sijn Huys / als in aensien vande intercessie die de Gedeputeerden der Staten voor hem deden; Alsoo gelijck geseydt is / Vranckrijck met de Vereenighde Provintien een Tractaet hadde gemaeckt / tot nadeel van Spaignen: Soo maeckte den Marquis d'Aytona wederom / om sulcks te contraballanceeren / een Tractaet met den Hartogh van Orleans tegens Vranckrijck; daer van de Articulen hier naer volgen.

I.

Eerstelijck belooft den Heere Hartog van *Orleans*, en verbindt sich by sijn woort, in geenderley manieren te sullen luysteren nochte verstaen tot eenige Handelinge van Accoort met den Koninck sijnen broeder, hoe voorderlijck die hem soude aengeboden werden, ende wat veranderinge in Vranckrijck soude konnen geschieden door den ondergang des Cardinaels; als met *weten ende toestemmen* van sijne Catholique Majesteyt. Ende op dat sijne Catholique Majesteyt goede verseeckeringe magh geven aen de Keyserlijcke Majesteyt, en hem door dien middel tot sich magh trecken,

ken, ende aen alle andere 'tzy Françoysen, ofte uytlandische, Catholiquen ofte Ketters soo belooft zijne Koninckklijcke Majesteyt 'tselve oock aen zijne Hoogheyt, ende dat voor den tijdt van *twee* jaren ende *een half* van d'een ende andere zijde.

2.

Ende indien nochtans zijne Hoogheyt voor den uytganck des tijts in eenige Handelinge quame te treden, selfs met toelatinge van zijne Catholique Majesteyt, soo sal zijn Hoogheyt verbonden zijn de Handelinge af te breken, soo wanneer ende soo menighmael 'tselve zijne Catholique Majesteyt sal believen.

3.

Maer in gevalle van rupture tusschen de *twee* Kroonen, soo belooft sijne Hoogheyt volkomentlijck sich geensins gevoeghlijck te laten vinden: Maer de Parthije aen te nemen van het Doorluchtige Huys van *Oostenrijck*, ende 'tselve gunstigh te zijn, ende by te staen met alle zijne macht, ende in alle gelegentheyt, totter tijdt van eene generale Handelinghe, dewelcke met een gemeene toestemminghe sal moeten geschieden tot een gemeene accomodatie van alle het gene den Oorlogh soude mogen gecauseert hebben.

4.

Ende in gevalle het Heyr-legher in Vranckrijck eenen goeden voortganck heeft door veroveringe van eenige Steden ende Plaetsen: soo sal zijn Hoogheyt eenighe van die stellen in handen van zijn Catholique Majesteyt, soo om hem eenighsints te verlichten, alsoo het oock meer als reden is, van de groote onkosten die hy sal gedaen hebben, als tot versekertheyt om hem t'eeniger tijdt te beter te vergelden, soo wanneer zijne Hoogheyt tot de Kroone soude gekomen wesen.

5.

Ten welcken eynde ende te wat tijdt het soude mogen wesen, zijne Hoogheyt belooft, ende verbint sich by syne woorden, hem geheel ende al te voldoen, ende dat in sulcker voegen, waer door zijn Catholique Majesteyt ende zijne Successeurs mogen vastelijcken verseeckert wesen van de vergeldinge van sulck een weldaet.

6.

Dies sal zijne Catholique Majesteyt geven aen zijn Hoogheyt *twaelf duysent* Man te Voet ende *drie duysent* te Paerde: waer van de *ses duysent* te Voet ende *duysent* te Paerde sullen Françoysen wesen, aen de welcke zijne Catholique Majesteyt sal geven 'tgeene noodigh sal wesen tot hun onderhoudt.

7.

Maer zijne Catholique Majesteyt wil ende verstaet dat de hoofden ende Officierien, die over de *ses duysent* Françoysen te Voet ende *duysent* te Paerdt sullen gebieden, hoewel het selfs Spaignaerden ofte eenige andere Natien waren, sullen werden genomen ende gekoren ten believe van zijne Catholique Majesteyt alsoo oock die gene die gebieden sullen over de andere *ses duysent* Mannen te Voet ende *twee duysent* Peerden, zijnde geen Françoysen, sullen gekoren werden ten believe van zijn Hoogheyt, soo seer het mogelijck is.

8.

Dese Troupen souden konnen gereet wesen 'teynde des maendts *Septembris* toekomende: als dan sal zijne Catholique Majesteyt by aldien het den staet van zijne saecken kan lijden, trachten een parthye Krijghs-volck te doen brenghen op de

Fran-

Frontieren van Vranckrijck, om alsoo des Koninghs Troupen jalousie te geven, terwijlen zijn Hoogheyt door een ander quartier met sijn Troupen in Vranckrijck soude vallen.

9.

Daer sal altijdt een persoon van Staet ende autheriteyt by zijn Hoogheyt wesen, om hem by te staen in raedt, in alle 'tgene hy sal willen doen, welcke persoon gekoren sal worden door zijn Catholique Majesteyt van zijn Ondersaten, tot een goet genoegen van zijn Hoogheyt, soo veel het mogelijck sal wesen.

10.

Tot aenneminghe van de Fransche Troupen, sal zijne Majesteyt geven aen zijn Hoogheyt *seventigh duysent* kroonen: aenghesien het moeyelijck ende tot groote kosten sal wesen het Krijghs-volck van soo verre te doen komen, boven het verlies dat sy sullen hebben, ende het perijckel dat sy sullen loopen, verlatende hunne huysen ende goederen die sy in Vranckrijck sullen hebben om zijn Hoogheyt te komen dienen.

11.

En tot haer onderhoudt sal zijn Catholique Majesteyt geven *vijf-ende-veertigh duysent* kroonen ter maendt, het welcke sal minderen, naer advenant het Krijghsvolck goeden voortganck sal hebben: in dier voeghen de Troupen gekomen zijnde in Vranckrijck, dat zijne Catholique Majesteyt niet vorders en sal gehouden wesen yets te geven, vermidts het selfde genoegh sal konnen onderhouden werden door de Contributien van het Landt, gelijck men in Duytslandt doet.

12.

Ende tot onderhoudt van *zijn Hoogheyt*, van *Me. Vrouwe* ende het geheele Hofgesin, sal zijn Majesteyt geven *vijftien duysent* kroonen ter maendt, soo haest zijn Hoogheyt het selve in't werck sal stellen, ten eynde als boven, ende hy uyt *Brussel* sal vertrecken om sich in't Veldt te begeven, ende na Vranckrijck te trecken, maer daer in getreden zijnde, sal hy alsoo wel als het Krijghs-heyr sich mogen onderhouden tot kosten van het Landt daer hy in sal wesen.

13.

Dit tegenwoordighe Accoort is alsoo gesloten ende geteeckent door den Heere den *Hartogh van Orleans* ende den *Marquis d'Aytona*, tot *Brussel* den *twaelfden* dagh van Mey, *sestien hondert vier-en-dartigh*. Geteeckent *Gaston*, ende den *Marquis d'Aytona*, ende een luttel lagher den *Hartogh van Lerma*, ende den *Heer van Puyslaurens*: met dan *Secretaris* van den *Marquis d'Aytona*.

Om nu weder te keeren tot de Campaigne van de Spaensche: De Marquis d'Aytona hebbende aen sijn volck ('twelck gehouden wierde drie-ende-twintigh duysent te Voet / ende seven duysent Paerden) rendevous gegeven tot Ballaert ende Herentals, toogh den vijf-en-twintighsten Iuny uyt Brussel, sprack met den Hartogh van Nieuborgh, expres aldaer gekomen / ontrent Diest, aengaende sijn nieuwe levees, ende vertoonde den Hartogh / hoe dat hem / indien hy dien niet afdanckte / door de Sweden ende Hollanders aengedreyght wiert / gelijck Tractement / als den Hartogh van Lotringen van Vranckrijck ontfangen hadde. Alsoo dat dese conferentie was een voor-bereydinghe van deselve afdanckinghe: daer

toe hem oock seer porden de Standen van Gulick, ende de Stadt Duyren: Die verklaerden haer onmogelijck te zijn / hem de ge-eyschte Contributie tot onderhoudt van syn Troupes langher te betalen. Aytona liet onder den Grave van Feyra ende van Fontaine acht Regimenten te Voet / ende duysent Paerden / tot bewaringhe van't quartier van Antwerpen, ende 't Landt van Waes; ende om te favoriseeren het maecken van eenige Forten tegens over Axele. Ende hebbende syn principael desseyn op de Mase, liet boven Maestricht innemen het Kasteel Argenteau: zijnde wel gelegen op een Steen-rotz / doch sonder eenighe andere defentie: alsoo dat naer derdehalf dagh Belegeringhe den Capiteyn Iunius, daer op commanderende / het overgaf. Hy wierde tot Maestricht komende daer over in arrest gehouden: maer hy vertoonde / dat de Spaensche avancerende onder faveur van seventigh ofte tachtigh Canon-schoten / ende twintigh groote Granaden / ende daer door een groot deel van't Gebouw ter neder gheworpen hebbende / quamen 's nachts tot aen de Brugghe; 's morghens weder wel dertigh schoten met Canon doende / ende seven Granaden inwerpende. Dat daer mede alle defentie wech / dat de plaets seer engh / ende onmoghelijck langher te houden was / echter noch een goet accoordt vande Marquis de Leede bekomende. Dies wiert hy door last van zijn Excellentie weder ontslaghen: ende is na eenige Jaren voor Hulst, sich wel quijtende in't bestormen van't Fort Nassau, gequetst ende gestorven.

Beneden Maestricht liet Aytona sommeren het Kasteel van Luyt; 't Welck sich over gaf / sonder schoot te verwachten. Hy hadde oock desseyn op Limborg; tenterende de Capiteyn Bataille, (by absentie vanden Colonel Ferens commanderende) die syn eere ende Eedt liever hadde als het geldt. Daer naer Legerde hy hem om Maestricht: in vier quartieren onder den Hartogh van Lerma, Graef Ian van Nassau, Marquis de Leede, ende den Baron van Balancon. Liet deselve retrencheeren / oock eenige baterijen maecken / ende hadde den aensien van een rechte blocqueringhe: want geen approchen geopent wierden. Den Hartogh van Bouillon, Gouverneur van Maestricht, harasseerde de Belegeraers met dagelijcke uytvallen.

Sedert het sluyten van't Tractaet met Vranckrijck heeftmen alhier oock sich tot den Veldt-tocht gereedt gemaeckt / doch langhsaem: Alsoo die van Hollandt / meer genegentheyt hebbende tot Treves als tottet gemelte Tractaet / traegh waren in't inwilligen van hare consenten. Naer Vrieslandt / als gheseydt is / waren oock gesonden eenighe Compaignien / om de nieuwe Impositien aldaer in te voeren; Niet-te-min heeft den Prince tegens den vierden July aen zijn Troupes rendevous gegeven tot Nimmegen ende is den selven dagh uyt den Hage gekomen / zijnde korts te voren uyt Vranckrijck alhier gekomen den Hartogh van Beaufort, Sone des Hartoghs van Vendome, om de occasie van desen Oorlogh te sien: hy wiert door expresse brieven van den Koninck aen haer Ho: Mo: gerecommendeert. De Prins tot Nimmegen komende / wierde meer ende meer bericht dattet den Vyant een ernst was met de Belegering van Maestricht, ende dewijle Hollandt langhsaem resolveerde / en den Prins meer volck ende geldt van doen hadde / is subijtelijck selfs den negentienden July in den Hage gekomen om sulcks te bevorderen. Men schreef aen de Ambassadeurs

in

in Vranckrijck / by den Koninck aen te houden om een secours van drie duysent Ruyters tot ontset ofte diversie der Belegeringh van Maestricht. Maer van dese materie van't Fransch secours sult ghy meer vinden onder de Fransche Handelingh hier voren gestelt. Men consenteerde alhier tot dien eynde noch ses duysent Waertgelders aen te nemen. Ende den Prins den laetsten July weder uyt den Hage vertrocken zijnde / toogh den achtsten Augusti naer Wesel, sprack aldaer met den Landt-graef van Hessen: om weder eenige duysent Ruyters / soo van hem als van de Lunenborghsche ende Sweedtsche legghende tusschen den Roer ende Lippe. Daer toe aen de Provintien petitie was gedaen / van hondert ende twintigh duysent guldens: doch alsoo korts daer aen den Rijcx-Cancelier deselve Ruyterye contramandeerde / is niet daer op gevolght. Van daer scheydende gingh den Prins visiteeren Rhijnbergh, waer op die van Gelder op St. Jacobs nacht een aenslagh hadde gemaeckt: Veertigh man waren alreede den Gracht in kleyne Ponten gepasseert; doch al eer deselve van de reste konden gesecondeert worden (zijnde oock een groote regen dien tijdt gevallen / alsoo dat 'tmeestendeel haer musquetten ende roers niet konden gebruycken) zijn die van binnen alle in wapenen gekomen / ende hebbense lichtelijck afgeslaghen. De Prince aldaer ende elders goede ordre gestelt hebbende / is weder by 't Legher gekomen / ende naer verscheyden deliberatien te rade geworden Breda te belegeren: Schickte den derden Septembris den Lieutenant Generael Stakenbrouck met de Cavallerie voor uyt om de Stadt te berennen. De Prins selfs volghde met de Infanterie ende Artillerie / was den vierden tot Dongen, ende quam den vijfden op den middagh tot Ginneken: nemende aldaer syn quartier; gevende aen den Heer van Brederode quartier tot Hage, aen Graef Maurits tot Heyde, aen de Graef van Solms tot Teteringen, sterck ontrent twaelf duysent te Voet / ende drie duysent Paerden: want Graef Willem met eenighe Regimenten lagh by Venloo, tot bewaringh van de Plaetsen aen de Rhijn ende Mase; gelijck den Colonel Hauterive oock met eenige Troupes sich hielt ontrent Bergen-op-zoom, Zeelandt ende Vlaenderen. Den Gouverneur van Breda dede uyt de Stadt trecken alle die niet voor ses weecken van vivres voorsien waren; oock prijs setten op alle eet-waren. Den Prins versuymde geen tijdt / liet de circumvallatie maecken / meest op de oude ende niet geheel geslechtede wercken van Spinola, tot dien eynde ontboodt veel Boeren uyt het Landt van Altena, schreef oock om eenige duysent uyt Zuyt-Hollandt, om de begravinge te vorderen. Ende de intentie vande Beleghering was een ernst: 't En ware den Vyandt quiteerde de Belegeringhe van Maestricht. Terwijle van zijn Excellentie door brieven vanden Hartogh van Bouillon was bericht dat de Spaensche de Belegeringhe hadden verlaten / ende tydinge quam dat sy alreede tot Hooghstraten waren: Soo heeft hy op Vrydagh den achtsten September 's morgens tusschen seven ende acht uyren het Legher wederom geleydt naer Dongen, ende van daer naer Drunen, alwaer het bleef legghen tot in't begin van October. Zijnde den Prins den dertienden wederom in den Hage gekomen.

Ter selver tijdt quam tijdinghe dat den Hartogh van Orleans was stilzwijghens 's morghens uyt Brussel ghereden / ende 's avondts tot Capelle, ende soo voorts in Vranckrijck gearriveert. Sedert dat den Koninck secreetelijck hadde

voorgenomen met den Koninck van Spaignen te breecken / ende tot dien einde tracteerde met de Ambassadeurs van desen Staet / soo oordeelde hy noodigh eerst den Hartogh zijn Broeder weder by hem in't Rijck te bekomen. 't Welck geen groote zwarigheyt hadde: want eerstelijck de Adherenten ende Domestiquen vanden Hartogh het ballingschap ofte exculanten leven haest moede wierden: daerom licht was den Heer van Puislaurens syn principael Favoriet met groote beloften te winnen. Daer waren oock gestadigh gheschillen ende queellen ende de een ofte ander oneenigheyt tusschen de Hovelinghen/ der Koninginne Moeder / ende die van den Hartogh. Voorts soo om de verscheydentheyt van de Spaensche ende Fransche humeuren / als andersints / toonden de Spaensche kerders eenighe misvertrouwen op den Hartogh ende syn volck. Die oock alleen / binnen Brussel zijnde / niet hadden willen vieren om de victorie van Nortlingen. Eyntelijck was oock eenigen tijdt te voren op Puislaurens ende andere Hovelingen des Hartogh geschoten geweest.

Den Koninck om hem t'eenemael opt de Loreynsche (dat is Spaensche) partye te treckken/ hadde laten informeren op de wettelijckheyt van syn Houwelijck: ende volgens stijle van't Hof geprocedeert zijnde/ heeft het Parlement den vijftienden Septembris het selve verklaert niet wettelijck ende van onwaerde: ende om t'Attentat van rapt in desen begaen by Carel Hartogh, Nicolas Francoys, ende Henriette van Lotringen (Princesse van Phaltzburgh) verklaerde den selven Hartog, als Vassal lige vande Kroon criminel van Gequetster Majesteyt, felonnie, ende rebellie: ende tot reparatie condemnatie hem te segghen ende te verklaren aen den Koninck syn Souverain Heer, in presentie vande Princen, Hartoghen, Pairs, ende Officiers vande Kroon, dat door complot, verraderije, ende conspiratie hy hadde ondernomen te doen contraheeren het selve Houwelijck, niet alleen tegens den wille van den Koninck syn Souverain, teghens sijn belofte ende Eedt, ende tot nadeel vande trouwe die een Vassel aen sijn Souverain schuldigh is; maer oock tegens de Wetten van Vranckrijck, tegen de Ordonnantien des Koninghs, tegens de eere vande Kroon, ende tegens de seeckerheyt van den Staet: dat hy daer van berouw hadde, ende seer ootmoedigh pardon versocht: by welcke Declaratie de gemelte Nicolas, Francoys, ende Henriette de Loreyne souden gehouden zijn te assisteren. Bannende den selven Carel, Nicolaes, ende Henriette voor altijdt uyttet Rijck van Vranckrijck: Alle haer Leen-goederen van de Kroon mediatelijck ofte immediatelijck dependerende, verklarende vervallen ende vereenight aen de Kroon; ende alle haer andere goederen confisquerende. Dat op de principale plaets van Bar soude geerigeert worden een Pyramide, ende aldaer dit arrest gegraveert op een koperen plaet ende wierde den Koninck gebeden sich satisfactie selfs met Wapenen te geven, op de andere goederen vanden Hartogh, niet geleghen in Vranckrijck. Ende den Priester Abbe Tellier die de copulatie gedaen hadde, wiert oock gebannen.

Den Koninck heeft door syn Clergé in Vranckrijck doen na de selve quæstie laten examineeren: ofte de Houwelijcken vanden Bloede, die pretendeeren komen op de Successie vande Kroone, ende bysonder die de naeste daer toe; ende præsumptive Erfgenaem zijn, konnen zijn wettelijck ende valabel, in gevalle sy zijn gedaen niet alleen sonder consent vande gene die de Kroon besit, maer oock tegens sijn wille ende verbodt. De Sorbone en meest alle Ordren van Geestelijckheyt in Vranckrijck

rijck hebben geadviseert negative: om den Cardinael te complaceeren. Nochtans heeft den Paus noyt willen 't selve Houwelijck rescinderen ofte nul verklaren: hoewel des veelmael versocht/ ende anders goet Fransch zijnde. Alsoo dat het Houwelijck noch eyntelijck naer des Koninckx doodt/ gelijck te voor is gebleven valabel ende van waerden: ende den Hartogh ende Princesse Marguerite hebben geleeft als Man ende Vrouwe tot schimp van soodanighe arresten/ die de violentie van een Minister/ om wereltlijcke consideratien lichtelijck konde doen emaneren.

Den Koninck van secreetelijck gheadviseert van des Hartoghs Resolutie/ schickte syn ordre aen alle Gouverneurs van de Frontieren in Picardie: niet wetende waer hy soude mogen aenkomen/ dat sy den Hartogh souden hebben te admitteren/ doch wel letten op de verseeckeringe der Plaets.

Den achtsten Octobris/ den Marquis d'Aytona, ende President Rosa, zijnde gegaen naer Torveure spelen met den Hartogh van Nieuborg, naer den Hartog van Orleans zijn tijdt waer; veynsde te willen gaen op de Vossen Jacht/ in een kleyn Bosch twee Mylen van Brussel; reedt 's morgens vroeg uyt met de Heeren van Puislaurens, Du Fargis, d'Elbene, Briançon, du Condray, ende Senantes; elck noch met een Paert aen de handt/ ende toghen alsoo voort sonder eten ofte drincken/ ende quamen 's avonts tusschen negen ende tien uyren voor la Capelle, de naeste Plaets zijnde vijf-ende-twintigh mylen van Brussel: sonder verlies als van een paert/ 't welck onder den Hartogh doot bleef op de seventiende Mijle.

Komende voor Capelle, riep men aen de Sentinellen/ dat den Hartogh daer was; dat hy ordre hadde vanden Koningh aen de Baron du Beq, Gouverneur vande Plaets: die daer van niet wetende/ terstondt sich in defensie stelden/ meenende dat de Plaets beklommen ofte gepetardeert soude worden. Den Hartogh sulcks merckende/ riep: Baron du Beq, doet niet schieten op ons; ick kome alhier met wille, ende de gratie des Coninghs, sendt yemant uyt aen wien ick syn ordre magh toonen: Beq sulcks hoorende/ schickte syn Neve den Baron van Longchamps tot hem uyt: ende by syn wederkomste van de waerheydt bericht zijnde/ opende selfs de Poorte/ ende liet den Hartogh selfs in komen (altijdt noch wel lettende op de verseeckerheyt der Plaets) logeerde hem in syn Huys ende tracteerde hem wel.

Ondertusschen schickte Beq syn gemelde Neve/ ende den Hartogh den Heer van Elbene tot den Koning: doen zijnde tot Sainte Genevieofve des Boys met dese tijdinghe: ende den Hartogh sich 's anderendaeghs uytgerust hebbende/ toogh den tienden naer Soysons, (geleydet ende vergheselschapt door den Hartogh van Chaune met twee hondert Paerden) om des Koninghs ordre te verwachten. Hy quam aldaer eerst den sestienden: zijnde den vorigen dagh aldaer gekomen Bouthillier, Secretaris van State van wegen den Coningh/ met een Carosse ende vijftigh duysent kroonen/ die den Koninck hem sondt. Hy dede syn inkomste in de selve Carosse; ontmoet door de Borgerye/ wierdt dien dagh van weghen de Stadt/ 's anderendaeghs door den Hartogh van Chaune getracteert. Ondertusschen quamen syn andere Hovelinghen ende Domestijcquen uyt Brabandt/ de eene voor ende de ander naer oock by hem. Den een-en-twintighsten quam hy tot St. Germain des namiddaghs: Hy wiert op 't eerste Buyten-hof ontfangen

gen door den Heer van St. Symon, des Koninghs eerste Stal-meester. Den Koninck doen in syn kamer zijnde/ ontfingh hem in syn kamer/ vergeselschapt met den Graef van Soysons, den Hartogen van Longueville, Moutbason, ende Chaune. De Marechaux van Chatillon, de Estrée, de Bressée, de Zegel-bewaerder/ den Heer van Milleraye, Groot Meester vande Artillerie/ de Surintendent vande Finantie/ de Secretarisen van Staet/ Capiteyns vande Gardes ende andere Heeren Edelluyden ende persoonen van conditie/ uyt curieusheyt in grooten aental van Paris gekomen. Soo dat den Hartogh een quartier uyrs moeyte hadde/ om door 'tgedrangh te komen. By den Koninck/ die hem aen de deur van de kamer wachtede/ komende/ boog hy sig seer leegh/ ende seyde: Mijn Heer ick weet niet ofte het de vreese ofte de blijschap is die my de spraeck beneemt, hebbe nochtans genoegh om u te bidden vergiffenis van't gepasseerde. Den Koninck hem omhelsende/ seyde: Mijn Broeder laet ons niet spreken van't gene *voorby is:* maer ons verblijden dat Godt ons de genade doet van ons weder te sien, 'twelcke my een groote vreughde is. Daer naer omhelsden elckander noch tweemael tot getuygenis van een teedere ende broederlijcke affectie. Doen viel Puislaurens op de knye biddende den Koninck om vergiffenis. Den Koningh seyde dat dese goede dienst, dien hy nu hem gedaen hadde, by den persoon van *syn Broeder*, hem deden vergeten watter gepasseert was. Terstondt nam den Koninck syn Broeder mede naer syn Cabinet/ gevolght vande opghemelte Heeren: in't gaen quam daer by den Cardinael Duc, salueerende den Hertogh/ die hem omhelsde/ ende groote genegentheyt toonde. Den Koninck seyde: Mijn Broeder; ick bidde u dat ghy mijn Heer den Cardinael wilt lief hebben. Den Hartogh antwoorde; Mijn Heere, ick sal hem lief hebben als my selfs, ende ben geresolveert syn raedt te volgen. Dit gedaen zijnde/ liet den Hartogh door den Deurwaerder van't Cabinet inkomen alle andere syn Edelluyden/ ende gevolgh/ haer submissie doende/ ende van den Koninck wel ontfangen wordende. Naer den middagh salueerde den Hartogh de Koninginne/ dien dagh van Paris aldaer gekomen. 's Avonts at hy aen de Tafel des Koninghs/ 's anderendaeghs regaleerde hem den Cardinael Duc tot Ruel, 's avonts keerde hy weder om afscheyt te nemen van den Coning/ toogh naer Orleans, ende aldaer eenige dagen geweest zijnde quam den ellefden tot Blois: Terstont naer zijn wederkomste in 't Rijck/ gaf den Koninck eene Declaratie uyt/ notificeerende het pardon/ aen hem ende syn Domestijcquen (uytgenomen la Vieuville, le Coigneux, Montsigot, Vieupont, ende de Bisschoppen) gegeven; doch sonder te approbeeren het gepretendeerde Houwelijck. Puislaurens tot recompense wiert gemaeckt Hartog ende Pair van Vranckrijck/ ende ghetrouwt mette tweede Dochter van den Heere van Pontchasteau. Gelijck den Hartogh van La Valette met de eerste Dochter/ ende den Graef van Guiche mette Dochter van Plessis Chirray, alle drie Nichten vanden Cardinael. Dese drie Houwelijcken wierden ghecontraheert den ses-en-twintighsten Novembris in de Louvre in præsentie van de Koninginne/ voltrocken in't kleen Hof van Luxenborg, door den Curé van St. Sulpice den acht-en-twintighsten ende gesolemniseert 's achtermiddaghs om vier uyren in't Arsenael.

Dese vreughde en duyrde niet langh/ want den veertienden Februarij daer aen volgende/ des naermiddags om twee uyren wiert den Hartogh van Puislaurens

rens

rens in de Louvre door des Gordes Capiteyne van de Gardes in apprehensie genomen / als oock du Fargis, Coudray, Montpensier, Charnize, ende Plessis, dese twee laetste wierden terstondt ghebracht by den Chevallier du Guet. De andere bewaert in de Louvre tot 'sanderendaeghs: wanneer Puislaurens ende Fargis gebracht wierden in een besloten Carosse au Bois de Vincennes, ende Coudray Montpensier in de Bastille. Zijn Secretaris Besaro, ende Guerenet Camerlingh met alle syn Papieren wierden in syn huys oock gearresteert. Doch alle meest zijn binnen het Jaer wederom los gelaten / uytgenomen Fargis. Den Hartogh van Puislaurens bleef au Bois de Vincennes tot den dartighsten Iuny: wanneer hy 'snachts stierf van een koortse dien hy wel drie weken gehadt hadde: hebbende gebiecht ende gecommuniceert door den Prochiaen van de Plaets. Zijn lichaem wiert tusschen den volgenden maendagh ende dinghsdagh 'snachts gedragen in de Kercke vande Augustijns, in de Voor-stadt van St. Germain, by 'tlijck der Heeren van Puislaurens, met ghelijcke Ceremonien als ofte het by dagh ware geweest.

Den Hartogh van Orleans was doen mede in de Louvre als Puislaurens ghearresteert wiert / ende verwondert over dese veranderinghe / sprack ende badt den Koninck voor hem. Doch alsoo den Koninck hem verseckerde volkomen informatie te hebben van syn nieuwe quade menées; daer van zijn broeder hem nochtans vry kende: Soo heeft den Hartogh van Orleans moeten gedult hebben / bly zijnde dat hy selfs verschoont wierde.

Eenige wouden segghen dat Puislaurens maeghschap ende oude vrient zijnde van verscheyden als noch exulerende ende gebanghene Heeren seer geimportuneert wierde / om oock voor haer te spreken. In't welcke hy sich niet al te voorsichtigh hadde gedragen: Immers alsoo dat den Cardinael (qui omnia tuta timebat, ende niet lichtelijck yets vergaf ofte vergat) daer uyt jalousie schepte / ende vreesde dat hy eene nieuwe cabale soude maecken tot veranderinghe vande Directie ende Regeeringe. De vrienden van Puislaurens, die hem wel van te voren gewaerschouwt hadden / sich niet in des Leeuwen klauwen ofte gewelt te begeven / seyde dat den Cardinael hem met dese nieuwe gratie / eere / ende Alliantie / tot geen ander eynde wederom ten Hove gelockt hadde / als om hem te tracteren / gelijck hy getracteert was; als wel wetende dat hy geheelijck possideerde den geest vanden Hartogh / ende dat hy by de eerste gelegentheyt van miscontentement den selven weder soude doen brouilleren / achtende daerom noodigh hem ende alle andere oude ende hem suspecte dienaers den Hartogh af te nemen / ende hem weder te geven soodanige daer op hy hem vertrouwde / gelijck hy dese gelegentheyt geschiede. Ende gaven de vrienden van Puislaurens uyt / dat hy voorighen dagh wel geweest / ende dien dagh van eenige Champignons (die van selfs dickwils venijneren ende doodlijck zijn) gegeten hebbende / stierf. Den Koninck schreef terstondt op die dagh der detentie aen alle Gouverneurs der Provincien deselve redenen / die hy aen den Hartogh syn Broeder geseyt hadde / daer in mede begrijpende Fargis ende Condray, als ghetrempeert hebbende in de menées van Puislaurens.

Dit was 'teynde van de Commedie die hy hadt gespeelt met des Koninghs Broeder / dien hy eerst na Brussel hadt gevoert / ende daer na weder na Vranck-

rijck. In Brabandt was men daer over niet seer bedroeft: Aytona soude hebben geseyt wel gemerckt te hebben dat den Hertogh dat dessein hadde / ende dat hy hem gaern 'tuyt gelepd soude hebben gegeven / indien hy 't hadde bevonden. Soo wel den Hertogh als sijn ghetrouwigh waren Houw-kinderen die den Koninck van Spaignen veel waren kostende / ende hebben [illegible] den Cardinael Infant: gelijck hy in November oock over quam: ende aen het zijn voyage principalijck raeckte Nederlant / komende in plaets van d'Infante ende Ertz-hartogin Isabelle, soo heb goedt ghehouden deselve Reyse [illegible]. d'Ertz-hartogin hadde alreede in 't Jaer sestien hondert dartigh ghesonden aen den Koning den Grave van Esterre, haer Hof-meester: eerstelijck om sijn Majesteyt te congratuleren over den Jongh-geboren Prince / Don Balthasar Carlos, ende daer benevens te versoecken / dat den Koninck eene van sijne Broeders Don Carles, ofte Don Fernando ghelieffde tot Gouverneur in 't Nederlandt te senden. Waer op den Koninck den Cardinael Infante, Don Fernando, Ertz-Bisschop tot Toledo, tot Gouverneur verkoosen / ende sulcks in de Maendt Mey een-ende-dertigh heeft laten publiceren / de Maendt Augustus tot sijn vertreck [illegible]. Doch is desen termijn om verscheyden obstacolen wederomme tot in het [illegible] Jaer uytgheselt. Den vijfden Marty des selven Jaers / hebben de Koninghrijcken Castilien ende Leon, nevens des Koninckx twee Broeders / Don Baltazar Carlos, des Koninghs van Spaignen eerst-geboren soon gehuldight / waer op den Koninck met sijne Broeders op den tweeden Paesch-dagh / synde den twaelfden April met een aensienlijck gevolgh des morgens van Madril is ghetrocken door verscheyden Steden / ende is den seventienden tot Valence gearriveert / ende seer magnifijcquelijck ingehaelt / van daer weder opgebroken / ende met groote dagh-reysen hem voortgespoeyet / nemende sijnen wegh door Monviedro ('twelck is het oude ende vermaerde Saguntum) San Pasqual, San Matheo, ende andere Plaetsen van 't Koninckrijck Valence tot de Stadt Tortose in 't Koninckrijck Catalonien, ende van daer tot Barcelone, waer hy den derden Mey onbekent / omme de Stadt niet op groote kosten te jagen / is aengekomen.

Op den negentienden is den Koninck getrocken na Nostre Dame de Montserrato, om sijn devotie te verrichten / ende heeft op volgenden dagh met sijnen Broeder Don Carlos, ter plaetsen daer hem den wegh na Madril ende Barcelone scheydet / van Don Fernando, de Cardinael Infante sijnen afscheyt genomen / ende sijne Reyse wederom na Madril aengestelt. Den Cardinael is op den avondt wederomme in Barcelone gekomen / waer hy van Mayo sestien hondert twee-en-dartig tot in April drie-en-dartigh sich opgehouden heeft / een deele in saecken de Regieringe ende den Oorlogh concernerende / oock ten deele sich met Jaghen ende andere exercitien vermaeckende. Op St. Iohannis dagh, als hy van de Jacht quam / heeft hem een seer heete ende gevaerlijcke koortse overvallen: maer door de groote neerstigheyt van sijn Medicijns / hem vijfmael doende laten / heeft de koortse op den veertienden dagh hem weder verlaten. Daer naer ontfing hy tijdinge van de doot van Don Carlos sijnen Broeder den een-en-dartighsten July tot Madril 's morgens ten twee uyren overleden. Ondertusschen heeft hy hem over al van volck voorsien / ende sijne Soldaten soo wel uyt het Koninckrijck Neapolis als in Spaignen te samen gebracht / tot de welcke noch by een zijn gekomen

in

in de duysent lichte Peerden/ die den Hartogh van Orleans met hem uyt het Nederlandt hadde ghenomen: dese hadden haer/ naer dat den Hartogh van Orleans was geslaghen/ in Castilien geretireert/ zijnde in't Graefschap Roussillon gelogeert geweest. Korts daer naer bequam tijdinge van 't overgaen der Stadt Maestricht, 't welcke hem dies te meer dede haesten. Den negenden April drie-en-dartigh, is hy ten seven uyren des avonds in de Haven gearriveert/ ende heeft hem in't Schip van den Admirael begeven. De Vloot bestondt uyt achtien Galeyen/ tien uyt Spaignen/ ende Sicilien seven/ nevens een Admiraels Schip waeren van Genua. De Zee was oock om dese selve tijdt soo onstelt/ alsoo datmen geen Ancker lichten koste/ tot het sich ter middernacht wat stelt/ ende het weder hem dede bequamen/ datmen volghenden daeghs ten twaelf uyren tot Cadaques arriveerde/ waer hy om 't quaedt weder ende contrarie winde in de derthien daghen langh moest blijven. Den ses-ende-twintighsten ginghen weder t'zeyl/ ontdeckende 's volghenden daeghs de Fransche Kusten/ ontrent Marseille. Daer hebben sy om den contrarien windt weder tot den dartighsten moeten stille legghen/ op welcken dagh de Vloot 's avonts ten ses uyren in het Canael achter de Eylanden van St. Marguerite ten ancker is gekomen/ den tweeden Mey wederomme t'zeyl gaende/ zijn met eenen stercken Noorden-winde in de Haven van Villa France ingeloopen/ waer den Hartogh van Savoyen ende den Cardinael elckander seer wel ende vrundelijcken ontfingen. De Hartog ginck den Cardinael tot in syn schip verwillekomen: doende hem de reverentie met de knye bykans op d'aerde: ende hy begeerde dat de Cardinael soude eerst ingaen in de capuyte: ende eerst aensitten. Hy gaf aen de Cardinael den tytul van Altesse Real: ende den Cardinael aen den Hartogh Altesse.

Den derden is hy van daer wederom t'zeyl gegaen/ ende den vierden 's avonts in de Haven tot Savone, vijf-ende-dartigh mylen van Genua ingeloopen. Den elfden heeft de Cardinael syne inkomste in de Stadt Genua ghedaen: die seer magnificq was/ hier te langh te verhalen. Den sestienden, op welcken dagh de Cardinael vier-ende-twintigh Jaren oudt was geworden/ heeft hy met groote solemniteyt in't Logement van den Prince Doria, daer hy syn quartier hadde genomen/ synen gheboorts-dagh gecelebreert. Den seventienden, naer gehoudene voorgedachte solemniteyt/ is van Genua opgebroken ende door 't Dal Poceura te Paerde over 't geberghte gereyst; 's avonts is hy tot Ottagio gearriveert. Den achtienden door Gavi passerende/ was 's middaghs tot Novi, alwaer Ducq de Feria by hem quam. 's Anderendaeghs is in't Hartoghdom Milan gearriveert/ 's middaghs tot Tortona, 's avonts tot Voguera. Den twintighsten 's avonts laet deed' hy syne inkomste in de bevoorende Stadt Pavie, uytermaten kostelijck ingehaelt. Den vier-en-twintighsten van daer vertreckende/ quam 's avonts tot Milan, welcke Stadt hem met uytsprekelycke eere ontfingh.

Aldaer was syne eerste sorghe om onder Ducq de Feria eene aensienelijcke Armée ten spoedighsten in Duytslandt te senden/ omme de groote progressen der Sweden te beletten. Tot welcken eynde hy veel volck in het Hartoghdom Milan by een brachte. Het welcke by alle Italiaensche Princen ende Republicquen/ insonderheyt by den Hartogh van Parma, geen geringe achterdencken veroorsaeckte.

Den twee-en-twintighsten Augusti is Feria met tien duysent Man te Voet ende vijftien hondert Paerden uyt het gebiedt van Milan opgebrooken / komende den achtienden September op 'trendevous tot Fiessen in Tiroll. In wat manier dese Troupen seer zijn versmolten / ende hoe Feria in Februario daer na tot Munchen is gestorven / sulcks ghehoort niet tot dese materie. Den twaelfden November wiert de Cardinael van eene stercke sinckinge die hem op de Borst was gevallen / weder sieck / daer noch een koortse toe sloegh; dagelijcks met een [illegible] met twee paroxismis: durende tot op den dartienden Decembris, op welcken dagh hy de tijdinge kreegh van het overlijden der Infante Isabella Clara Eugenia, den eersten December gestorven. Dies hooghnoodigh wierdt geacht / dat hem den Cardinael met den aldereersten op de Reyse na Nederlandt soude begeven; de Marquis d'Aytona versochtet seer / zijnde oock Ducq de Feria overleden / syne Armee seer t'onder ghekomen / ende noch verre van't Elsas, tot beschermingh van't welck hy gesonden was: ende de Hartogh van Friedlandt weygherde vier duysent Peerden diemen van hem versocht hadde tot Convoy vanden Cardinael in't Nederlandt. Derhalven heeft den Koninck in Spaignen ordre gegeven / datmen van nieuws soude wederom een Armee oprechten / tot Generael daer van ordineerde den Marquis de Leganes, groot Commandeur van Leon, niet willende dat den Cardinael sonder eene aensienelijcke Armee in Nederlandt komen soude.

In't laetste van de Maert quam de Broeder des Koninghs van Poolen tot Milan, hem daer twaelf dagen ophoudende. Daer quam oock de Princesse van Carignan, dochter vanden Grave van Soissons: getrouwt met Prins Thomas van Savoyen / doen in dienst vanden Koninck in Nederlandt getrocken / aen de welcke de Koninck Maentlijcks had verordineert vijf-en-twintig hondert Kroonen. Den veertienden Mey quam oock aldaer den Hartogh Frans van Lothringen met syn gemalin / van waer hy synen weg op Genua ende Florence: om sich aldaer op te houden; sedert dat Nancy by de Fransche was genomen.

In desen tijdt quam tijdinge vande optochte des Koninghs van Hungarijen, en de Belegeringe van Regensborgh. In Iunio hebben de Catholijcque Switsers hare oude Alliantie met de Kroon Spaignen tot Milan vernieuwt. Den drie-en-twintighsten brach de Armee op naer Kopsteyn op den Rendevous tusschen de grensen van Tirol ende Beyeren, welcke plaetse seer wel gheleghen was / 'tzy dat den Cardinael met den Koninck van Hungarijen sich voegen / ofte syn tocht naer Nederlandt wilde nemen. Hartogh Carel van Lothringen als Generael vande Catholique Ligue onbekent tot Milan gekomen / is na weynig dagen wederom tot den Koninck van Hungarijen ghetoghen. Den dartighsten Iuny 'savonts ten ses uyren heeft hem de Cardinael van Milan op de reyse begeven na Seron ende Como, eene Stadt seer beroemt ende vermaert weghens de geboorte der beyde Pliniorum. Hier bleef hy vijf dagen terwijl syn Armee met den Train over 't Lack passeerde. Donderdaegs den sesten July, is hy ten tien uyren 'smorgens t'scheep gegaen / op Gravedana, toekomende den Hartogh d'Elbeto. Waer men vijf verscheydene Jurisdictie kan sien / namentlijcken 't Spaens weghens 't Hartoghdom Milaen, Venetien tot Bergamo, der Switsers Graubundner / ende Veltolmer. Van daer toogh hy op Colico, waer hy te Peerde is geseten /

ende

ende van bezijden 't Fort Fuentes na Morben in Veltolin gereden. 's Maendaghs den tienden is met groot perijckel naer Sondrio gekomen. Want op dien tijdt de Reviere Ade hoogh was op gheloopen/ ende selfs de Brugge hadde bedeckt/ alsoo dat het qualijck te passeren was.

's Anderendaeghs quam tot Tiran, daer over nachtende: ende dewijle hy moest wachten tot dat de Brugge over de Reviere Ade wederomme hermaeckt was/ is eerstelijck 's anderendaeghs naermiddagh weder van daer na Bormio, ende vervolgens over het Gebergthe St. Marie na Clurens de eerste Stadt in Tirol, voortgherepst/ ende alsoo op den dagh van St. Bonavontura in Duytslandt gekomen: waer dat hy door den Graef van Walsteyn in den name der Princesse Claudia, achtergelatene weduwe/ van den Ertz-Hartogh Leopold is verwillekomt. Den vijftienden lagh hy tot Laudres, 's volgenden daegs tot Maran, den sestienden tot Potsen, den achtienden tot Pricksen, den negentienden tot Stiersen, ende eyntelijck tot Matara; welcke Plaetsen alle met Duytsch volck beset waren. Den een-ende-twintighsten is hy seer treflijck tot Insbruck door den Ertz-Hartogh Ferdinand, een jongh Heer van ses ofte seven Jaren/ ende door den vande Sweden verdrevene Bisschop van Aughsburgh ingeleydt. Den vier-en-twintighsten nam synen wegh naer Rotembergh, aldaer syn Armee te samen treckende/ met het overgebleven Volck vanden Ducq de Feria. In dese tijt bequam hy tijdinge dat de Sweden Landshut, ende Iser ingenomen hadden/ ende dat den Graef van Aldringen van een musquet-kogel was overleden.

In die recontre hadt ick twee Neven/ d'een was Capiteyn/ d'ander kreegh namaels een Compagnie ten dienste van desen Staet/ commanderende in 't Fort Nassauw by Hulst. De Stadt Regensborgh ginck over aen den Koninck van Hongarijen, de Cardinael was gheresolveert met syne Armee nae Nederlandt te trecken/ doch op instandigh aenhouden van den Koninck van Hongarijen vont geraden sich te conjungeren met de Keyserlijcke ende Beyersche. Waer op hy generale monsteringe heeft gehouden/ de Soldaten betalende: naer de monsteringe deed' eene korte Reyse naer Passauw, met kleyn gevolgh/ omme de Koninginne van Hongarijen syne Suster te besoecken. In 't wederkeeren sprack tot Braunuw met den Keur-Vorst van Beyeren: quam den seventienden wederom tot Kopsteyn: Syne Armee wierde in de monsteringhe sterck te zijn bevonden twee duysent ende seventien te Peerde/ ende neghen duysent twee hondert ende veertigh te Voet. Tien Compagnien Peerden uyt het Koninckrijck Neapolis, onder den Graef van Ayola, seven hondert koppen sterck. Seven Compagnien Peerden uyt Borgondjen, onder den Graef de la Tour, vijf hondert seven-en-tachtigh man sterck. Vier Compagnien Peerden uyt Lombardyen/ onder den Marquis Florentia, nevens de Compagnien van Don Antonio Manrique, Don Petro de Villamor, ende Alphonse Filomarino, t'samen vijf hondert man sterck. De Garde vanden Cardinael/ onder den Marquis d'Orani, twee hondert dartigh man sterck. De Infanterie was ses-ende-twintigh Compagnie Spaignaerts/ met seven andere die uyt Lombardijen quamen/ onder Don Martin d'Idiaques, t'samen achtien hondert man. Seven Compagnien Spaignaerts/ onder Don Enrique de Alagon, Graef van Fuenclara, sterck vier hondert ende vijftigh man. Het Regiment Neapolitanen van den Prince

van Sanſevero, vier ende twintigh Compagnien t'ſamen negentien hondert man. Thien Compagnien Neapolitaners onder Don Gaſparde Toralto, ſeven hondert vijftigh man. Derthien Compagnien Neapolitanen onder Don Pedro de Cardenas, negen hondert ende vijftigh man ſterck. Vijfthien Compagnien uyt Lombardijen/ onder den Marquis Lunato. Darthien hondert man ſterck. Vijftien Compagnie vande ſelfde Natie/ onder den Prince Doria, ſterck duyſent man. De Compagnie van Rafael Sachi, beſtaende uyt Switſers ende andere Natien/ belieп op de t'negentigh mannen. Boven alle deſe waren noch ſes Compagnien Dragonders/ vijf hondert man beloopende. De Marquis de Leganes was Lieutenant Generael vanden Cardinael: Don Philippo Spinola, Marquis de los Balbaces, was Generael over de Cavallerije; Graef Jan de Cervellon, die na de doot van Ducq de Feria de Spaenſche Armee in Beyeren heeft gecommandeert/ was Generael over de Artillerije. Pedro de Leon, Don Jan de Padilla, ende Don Tiberio Francacio, waren Lieutenants vanden Generael Veldt-maerſchalck/ ende altoos by ende nevens den Cardinael/ als oock de Hartogh van Nochera: den negenden Auguſtij is de Cardinael met ſyn Armee van Kopſteyn opgebroocken ende in Beyeren naer Wiſbach gemarcheert/ daer hy verſtont de verovering van Donawerth. Marcheerde voort naer Ailbingh, daer hy ſich drie daghen ophielt/ verſcheyden ordre ſtellende met de Beyerſche Commiſſariſen wegen Proviant ende Inquartieringe.

Van Ailbingh is hy den vier-en-twintighſten na Munchen getrocken/ ende ontfingen ondertuſſchen twee Couriers vanden Koninck van Hungarijen ſeer inſtantigh verſoeckende met het ſecours te willen ſpoeden. Tot Munchen aengekomen/ heeft het overighe Volck vanden Ducq de Feria gevonden/ ende ſyn Armee daer mede verſterckt. Ende op aenkomſt van een darden Courier ſyn Volck laten monſteren. De Ruyterye was als volght. Achtien Compagnien Neapolitanen ende Milaners/ ſes hondert dartigh Paerden. Vijf Compagnien Bourgoignons onder den Graef van Arbergh, vier hondert vijftigh Paerden. De Infanterije was vijftien Vaendels Neapolitanen/ onder den Marquis Torrecuſa, negen hondert vijftigh man. Twaelf Vaendels Lombardiers vanden Graef Paniguerola, acht hondert man. Elf Compagnie Duytſche vanden Graef van Salm, twee duyſent vier hondert. Tien Compaignien vanden Colonel Wurmes, nevens die van Sachy, van allerhande Natien/ vijftien hondert man in alles vijftien duyſent vijf hondert te Voet/ ende drie duyſent acht hondert ende ſeventien te Paert onder twee Lieutenants Generael Gerardo Gambacorta, ende Paulo Dentichi. De Armee op vijf daghen met broodt verſien zijnde/ toog van Munchen op Dachauw ende Blumendal, twee mylen van Auſburgh, alwaer noch eenen Courier quam/ met tijdinge dat de Sweeden twee mylen van't Koninckl ijcke quartier haer ſterck maeckten. Hy paſſeerde de Lech by Rain, ende de Donauw tot Donaweert. Ende hebben alſoo deſe twee Armeen haer in't Velt geconjungeert voor Nordlingen, ende quam dit ſecours den Keyſerlijcken ſeer wel te paſſe.

Den derden September heeft men de Stadt begonnen te beſchieten met vier halve Cartouwen ende acht Slanghen/ aen drie plaetſen: Gallas liet deſelve 's morgens op-eyſſchen door eenen Trompetter. Die van binnen hebben twee

dagen

dagen begeert om haer te beraden / maer niet langer als twee uyren dilay verkrijghen konnen / naer 't verloop van 't welck sy drie uyren langh bestormt wierden / doch de Bresse noch seer onbequaem zijnde / ende die van binnen groote tegenweer doende / hebben de Keyserlijcke ende Spaensche met groot verlies moeten afwijcken. Ondertusschen hebben de Sweeden haer Leger tot Popfingen gesamentert / ende soo veel mogelijck was alle haer Volck te samen gheruckt; maer insonderheyt de conjunctie vande Rhijn-graefsche ende Cratsche Troupen / als noch den Swaebschen ende Neur-Paltzschen uytschot verwacht. De Keyserlijcke de Stadt soo met inwerpinghe van granaten als continueerlijcken stormen naerderende ende aendringhende / noch soodanigh omringhende / dat de Sweedschen vreesden dat den Commandant / al-hoe-wel hy verscheyde stormen manlijcken hadde afgeslagen / dat hy het eegens soodanighe groote macht / die daer voor geschiede / niet soude tegen konnen houden hebben / volgens alsoo de Cratsche Troupen / noch de Swaebsche uytschot ten deelen aengekomen waren / geresolveert aen de Keyserlijcke te naerderen / ende het ontset te tenteren. Sulcks ende de geheele Bataille / als niet tot dese materie gehoorende / ende oock elders hoort aengeroert / sal verby gaen.

De slagh gewonnen ende de Stadt Nordlingen den sevenden September over gegaen zijnde / is de Cardinael gegaen op Gingen, 't selve uytplonderende · daer na Heydenheym innemende. De Koningh ende hy t'samen deden haer Volck verversschen in 't Landt van Wurtenbergh: occuperende oock eyntlijck Stuckert; van waer sich de Hartogh retireerde nae Straesborgh.

De Koningh hadt oock geerne ghesien / dat sy t'samen ghegaen waren om Brisacq buyten perijckel te stellen. Maer de Cardinael vont best sich te spoedigen naer Neerlandt. Den negentienden September ingenomen hebbende de Stadt Eslingen, passeerde de Nockor met syn Armee. Den drie-en-twintighsten is de Cardinael tot Gruppenbach, ander halve uyre gaens van Heylbron aengekomen / werdende wederom van den Koninck van Hungarijen versocht om Brisack te secondeeren / ende den Winter door met syne Armee in Duytslandt te verblijven. Maer uyt Nederlandt d'eene Courier op den anderen bekomende / ende groote hope sich toonende om meester te worden van Maestricht, heeft het geexcuseert ende is in syne voorgenomen Reys voortgevaren / den vier-en-twintighsten syn quartier nemende tot Kochendorp, de eerste Plaetse in de Onder-Paltz / van waer hy den ses-en-twintighsten met een kleyne comitat wederom te rugghe tot den Koninck van Hungarijen is gereyst / van welcke hy in 't Velt by Gruppenbach syn afscheydt nam / ende is ten negen uren op den avont wederom in syn quartier ghekomen / nevens noch twaelf hondert Keyserlijcke Peerden.

Den acht-en-twintighsten is hy tot kleyn Heybach, gelegen aen de Mayn, gearriveert / ende hebben haer de Stadt ende 't Slot Miltenbergh aen den Mayn oock opgegeven. Van daer heeft hy afgevaerdight den Baron Sebach met syn Regiment Peerden ende twee hondert Musquettiers voor aen naer 't Keur-Vorstelijcke Meyntsische Slot Asschaffenborgh, dien hy soo terstont daer op oock noch andere Troupes naer-gesonden heeft. Den lesten September ende eersten October, heeft hy toegebracht met het oversetten van syn Volck / ende hebben sig bevonden sterck twaelf duysent te Voet ende vier duysent negen hondert Peerden /

daer

daer onder mede gereeckent de twee duysent Keyserlsche Peerden. Den tweeden October hielt de Cardinael syn Nacht-leger tot kleyn Walstadt, ende den derden syne inrydinge tot Asschaffenburg, 'twelck syne Troupen alreedts in hun ghewelt hadden gebracht. Den vijfden is hy met eene welgeformeerde Bataille, om dat de Sweedtsche haer meeste Volck tot Franckfort, ende daer rontomme hadden vergadert, voortghetrocken, ende heeft syn Nacht-legher ghenomen tot Ruckingen, twee uren gaens van Franckfort. Van daer hy opgebroken is, den sesten naer Windeck, voort naer Docheum, een vierendeel myl van Friedbergh, naer Ussingh, in de Graefschap Nassauw, ende soo voorts synen wegh ghenomen op Stadt Dietz, den Grave van Nassauw toebehoorende.

De Dovariere van Graef Ernst, Veldt-marschalck, een-ghebooren Princesse van Bruynswijck, Cousyne vande Koningen van Engelandt ende Denemarck, aldaer zijnde, quam uyt gheaccompaigneert met veel Dames. De Prince Cardinael, een goede spacie eer hy by haer quam, tradt van syn Paert, ende bloots hooft saluteerde haer, ende spraeck haer Vorstelijcke Genade aen, met groote civiliteyt, gelijck hem daer toe verbondt de qualiteyt vande Princesse; aen de welcke hy oock liet eenige Soldaten tot Salvegarde, op datse vande Armee geen schade mocht werden gedaen. Van alhier schickten hy de twee duysent Peerden, wederomme te rugge; voort marcheerende op Hollsem, Walmerod, Heusdorp, een vierendeel myle vanden Rhijn, den sestienden, seventienden, ende achtienden by Andernach passeerde met syn Armee: doch voor syn persoon ende Hof-houdinge is op twee Barcquen nederwaerts den Rhijn naer Keulen afgevaren. Anderhalve myl weeghs van Bon is hem den Hartogh van Nieuborg, ende op eene myle van Bon den Keur-Vorst van Keulen in't gemoedt gekomen, ende hebben beyde Printen hem seer magnificquelijck ontfanghen.

Den negentienden is hy 's avonts seer laet tot Keulen aengekomen, ende heeft syn logement ghenomen in't Huys vande Spaensche Agent Gabriel de Roy. Den twintighsten hebben hem de visite gegeven den Keur-Vorst van Maintz ende de Bisschop van Wurtzburgh: hy gaf oock den selven dagh audientie aen de Gedeputeerden vande Stadt, benevens den Bisschop van Worms, ende Abt van Fulda. Op den een-en-twintighsten quamen by hem de Keur-Vorst van Keulen ende Hartogh van Nieuborgh met synen soon. Hy vertrock van Keulen den een-en-twintigsten naer Gulick, werdende van beyde Keur-Vorsten Maintz ende Keulen tot aen de uyterste palen geconvoyeert. Maer den Hartogh van Nieuburgh ende dessels soon, zijn met hem ghetrocken tot Gulick, ende van daer vorders tot aen de Gulicksche Grensen, waer sy van hem haer afscheyt genomen hebben. Tot Gulick zijn by hem gekomen de Prince Thomaso, ende Marquis d'Aytona. Den seven-en-twintighsten is hy opghebroken van Gulick op Heynsbergh gepasseert. Den volgenden dagh passeerde over de Maes, in't Lant van Luyck, heeft weghens de over al daer grasserende Peste op syne Koetse in't Veldt geslapen, ende geene Stadt aenghedaen. Syn Nacht-legher genomen hebbende tot Gruteres, daer na tot Helter, den een-en-dartighsten tot Scharpenheuvel. Den eersten November is hy gearriveert tot Loven. 's Anderendaeghs Ter Veuren, twee kleyne Mylen van Brussel, ende Saterdagh den vierden dede syn entree tot Brussel. Van Terveure ginck hy in een Carosse 's maendaghs ten

half

half eene: de Compagnie Curassiers van Graef Jan van Nassauw, ende die van Arquebusiers van Don Iean de Bivero marcheerden voor hem heen: de wegh was vol Princen/ Heeren/ende Ridders; een half uyr gaens vande Stadt stont op hem wachtende in een vlack Veldt een Esquadre van acht duysent Borgers/ treffelijck gekleedt/ ende gedurigh salve schietende. Hier ginck hy te peerde sitten: ende ontmoetende een ander ende minder Esquadron: daer na d'Archers, ende was de toeloop om hem te sien ende te verwillekomen soo groot/dat hy hebbende konnen daer zijn ten twee uyren/ niet quam voor half vier: wordende doncker nacht eer sy deur de straten passeerde. Waer in de Magistraet hadt laten versien met flambeauwen/ d'ordre was als volght. Don Ian Bivero met syn Arquebusiers ginck voor aen/ sterck hondert vijftigh: daer na quam Graef Ian van Nassau met syn Compaignie/ met veel Trompetten ende Dienaers in kostelijcke Livrées. Daer volghden veel Titulados ende Edelen, soo wel van't Landt als die vanden Treyn vanden Cardinael/ Spaigniaerts ende Italianen. Daer na de Graven van Puertollano, Reux, Noyelles ende Grimbergen Mayor Domos van den Cardinael: Daer na de Princen van Simay, ende Ligue, de Hartoghen van Lerma ende Havre: daer na de Marquisen de Los Balbazes, de Leganes, ende d'Aytona: Daer na de Prince Thomaso alleen: ende een weynich achter hem de Cardinael selfs op een schoon appel-graeuw Napels Paert/ gaende met sulck een Majesteyt dat het Paert hem scheen te kennen/ de Cardinael was gekleedt seer rijckelijck in brouck ende wambes van goude Laecken op een cramosijne grondt: een ongrelin van deselve koleur met gout galon gechamaneert. d'Escharpe van armosyn cramosijn geborduert; daer aen hingh een rapier met een gouden gevest/ 'twelck al eer Keyser Carel de vijfde syn Groot-Vaders Vader/ ende onlanghs de Cardinael in de slag van Noortlingh hadde gedragen. By sijn stijgebeughel ginck te voet sijn eerste Stal-meester/ Don Diego de Sarmienta, ende de Pagien van syn Hoogheyt/achter ginck syn opperste Stal-meester de Marquis d'Este, ende aen syn zijde Don Antonio de la Cueva y Silva, met een Guidon of Vaen/ omringht vanden Marquis d'Orani, Hartogh van Nochera, Graven/ ende van Rivera ende Fuensaldagne, ende Don Beltram de Guevara Edellieden van syn Camer. Rontom syn Persoon ende om syn Treyn gingen de Gilden: met toortsen van wit was. Daer na volghde de Compagnie van Archers met haer Lancen ende Borgoignoten. Achter hun alle quam een Compagnie Peerden als arriere garde. Ten half vier quam hy by de Lovensche Poorte. Alwaer gemeenlijck de Souverainen van't Landt haer intree plegen te doen. De Magistraet presenteerde daer de Sleutels in een silveren Becken op de knyen. De Pensionaris deed' hem een Oratie in't Latijn/ hem oppofferende haer leven ende goet. Daer op hy Majestieuselijck antwoorde: te komen van den Koninck syn broeder ende Heer om haer te Gouverneeren ende te eeren: Hoopende sy souden haer alsoo dragen datse souden bevinden syn goetheydt ende liefde, haer danckende voor de geene die sy hem bewesen: passeerde alsoo voort deur de Straten/ende komende voor de Kerck van St. Gudula, ginck van't Peert afsitten om t'eeren de drie heylige Hostien die aldaer wierden bewaert / ende getoont met het bloedt 'twelck de Joden/ geleden drie hondert Iaren, deselve quetsende/ daer hadden gedaen uytkomen. Aen de Poort vande Kerck stont den

Ertz-Bisschop van Mechelen met de Geestelijckheyt / gevende aen syn Hoogheyt knielende het Kruys te kussen: met een Latijnsche aenspraeck syn Hoogheyt verwillekomende. Ingegaen zijnde/wiert gesongen het Te Deum Laudamus: met schoone musijcq / syn gebedt gedaen hebbende/ginck weder te Peerdt rijdende na St. Dominicus straet: eer hy daer quam was't donker / ende wierden de witte fackelen aengesteken. In de Straeten waren verscheyden Triumphale Bogen Piramiden/ Theatren ende Inscriptien aengehangen / maer onvolmaeckt / sulcx reserverende / tot dat daer na syn Hoogheyt in d'andere Provintien ende insonderheyt tot Antwerpen syn entree soude doen. Nochtans omtrent het Stadhuys waren seer kostelijcke wercken ende vertooningen gemaeckt.

's Avonts ten seven uyren quam door de Steenpoort op de groote Plaets Sablon voor het Palais vande Koninginne Moeder. Haer Majesteyt quam uyt tot in haer ante-chambre of voor-kamer/ daer sy d'Infante Isabella pleegh t'ontfangen. In't aenkomen deed' hy haer een diepe reverentie / ende daer mede uyt respect/ retireerde sich. De Koninginne naerderde met open armen: ende doen saluteerden hy haer met een kus na de wijse van't Landt. De Koninginne seyde/ dat hy sich langh had doen wachten, maer dat hy syn vertoef *wel hadde* gherecompenseert met het winningh van een heerlijcke Victorie, ende dat *door syn* tegenwoordigheyt hy haer weder gaf de blijdtschap ende contentement die sy verlooren hadt door het verlies van d'Infante syn Moeye. By de Koninginne Moeder was de Hartoginne van Orleans, Margareta; suster vanden Hertogh van Lotringen/ aen de welcke hy oock dede d'eere ende courtoisie / die aen soo grooten Princesse toequam. Dese visite gedaen hebbende / ende passerende de Huysinge van Egmont Carmeliten, ende de poort van Namen quam in syn Pallays seer rijckelijck toegemaeckt. 's Anderendaeghs quamen alle de Collegien / ende de Stadt continueerde hare vrolijcke demonstratien drie dagen lanck.

Volgens afscheydt in voorleden Jaer gegeven/ syn de Heer Tido van Kniphuysen, ende de Secretaris Hiskens, van wegen de Ridderschap/ Steden/ Noorden/ Aurich / ende den derden standt van Oost-Vrieslandt / in den Hage gecompareert in Februario, ende hebben/ soo nopende het Guarnisoen binnen Emden, als andere oude klachten / audientie gehadt. Die van Emden, te weten Swaluwe ende Herberts, compareerden den eersten Maert; den achtienden compareerde de Heere Wyarda, van wegen den Graef/nopende de securiteyt vande Frontieren; klaegde over de Commandeur in de Bourtange, als oock over die in Langacker-Schans.

Op de Differentien is den vierden April gedaen de volgende uytspraecke:

De Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, ghehoort hebbende 't rapport van hare Ho: Mo: Gedeputeerden, over de differenten tusschen *Ridderschap*, *Steden*, *Aurick*, *Noorden*, ende den *derden Standt* vande Graefschap *Oost-Vrieslandt*, aen d'eene, ende de Stadt *Embden* aen d'ander sijde; Sustinerende de Gedeputeerden vande Stenden niet ghehouden te wesen in vorder onderhout van het *Garnisoen* van *ses hondert* Man binnen de Stadt, ende dat over de Continuatie ofte Discontinuatie van dien eerst ende voor al by haer Ho: Mog: behoort erkent te worden, ende contenterende daer tegens die van de Stadt *Emden*, dat eerst ende voor al gedisponeert behoort te worden over het stuck van *Liquidatie*

van verschot by de Stadt ghedaen van den *negen-en twinchsten* October *Sestien hondert seven-en-twintich*, totten *negen-en-twintichsten* December *Sestien-hondert twee-ende-dertich*, ende daer naer oock verklaert te worden, dat het Garnisoen voorsz behoort onverandert gelaten te worden, als het by d'eerste instellinge Anno *Sesthien hondert drie* is bewillicht, ende naderhandt inden Iare *Sesthien hondert ses-en twintich*, gheconfirmeert, verklaren mitsdesen, dat of wel hare Ho: Mog: ingenomen hebben 'tgeene by de Gedeputeerden van de Standen ende Stad *hinc inde* in't breede by geschrifte over-gegeven, ende by monde ghedebatteert is, over de Continuatie ende Discontinuatie van het Garnisoen voorsz, dat niet te min haer Ho: Mog: dese saecke vinden van soodanighen ghewichte ende ghelegentheyt, dat deselve is van langer treyn, ende in naerder Deliberatie sal moeten geleecht worden, voorslagen ten weder sijden gedaen ende gehoort, ende naer behooren, ende naer bevinden dat deselve mette Heeren Principalen, diese soude moghen aengaen, ghecommuniceert worden, dat haer Ho: Mog: over sulcx verstaen, dat onvermindert het ghedebatteerde ende ghesustineerden ten weder-sijden de Gedeputeerden van de Stenden voorsz en de Stadt *Emden*, ten overstaen van de Heeren hare Ho: Mog: Gecommitteerden metten anderen sullen treden in de *Liquidatie* over 'tonderhout van't voornoemde Garnisoen van den *negen-en-twintichtichsten December Sestien hondert seven-en-twintich*; tot den *neghen-en-twintichsten December Sestien hondert twee en-dertich*, gevolght vande Rosolutie op dit subject by haer Ho: Mog: den *negenden* September *Sestien hondert twee en-dertich* ghenomen, ende verklaren hare Ho: Mog: inmiddels, te vreeden te wesen, op de vordere Continuatie of Discontinuatie van Meer-gemelte Garnisoen te delibereren, ende selfs eenige voorslagen te doen, of die van d'een of d'ander sijde gedaen soude moghen werden te examineren, ende dit different soo haest mogelijck ende soo doenlijck *tot contentement* van de gesamentlijcke Stenden van de Graeffschap *Oost-Vrieslandt*, af te handelen. Gedaen ter Vergaderinge vande Hoogh-gemelte Heeren Staten Generael in den *Hage* den *vierden* April *sestien hondert-vier-en-dertich.*

Aengaende de questieuse saecke met den Borgermeester Wittefeldt **is uyt-ghesprooken / 'tgeene volght:**

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden allen den geenen, die desen sullen sien ofte hooren lesen SALUYT. *Doen te weten.* Alsoo ter occasie van seecker Proces, ontstaen tusschen Docter *Wilhelm Witfeldt*, ende *Iohannes Platrus* Predikant binnen *Emden* verscheyden differenten sijn gevallen tusschen de Magistraet derselver Stadt ende Doctor *Wilhelm van Witfeldt* voorschreve, ende daer over vordere Processen ghesustineert soo voor des Stadts Gerichte binnen *Emden*, als Hoff-gerichte tot *Aurick*, daer door partyen ten weder sijden haer voelden gegraveert te wesen, ende ten sy daer in versien wort, noch meer questien ende misverstanden geschapen sijn daer uyt te rijsen; Soo ist, dat hare Hoogh Mogende naer genomen kennisse van saecken ende gehoort hebbende 'tadvijs van de Heeren derselver Gedeputeerden in desen om goede consideratien haer moverende, hebben goet-ghevonden mitsdesen te verklaren, soo voor het Hoff-gherechte als voor het Stads-gerechte mette Sententien ter saecke voorsz uyt ghesproken, sullen worden *op gheheven*, ghelijck deselve op-geheven worden midtsdesen, ende

alle 'tgeene desen aengaende is gepasseert, gehouden niet anders als of het *noyt geschiet* en ware, in sulcker voeghen, dat de Proceduyren ende ghewijsde voor het *Hoff-gerechte* als voor het gerichte der Stadt *Emden*, nu, noch tot eenigher tijdt niet en sal strecken tot præjuditie, ofte daer toe by yemaet geallegeert konnen ofte mogen worden, ende wijders, dat d'accusatie, procedure ende Sententien tegens de Meer-genoemde Doctor *Witfeldt* gedaen, gehouden ende gepronuncieert, sal worden gestelt in *vergetentheyt*, gelijck deselve daer in ghestelt wort midtsdesen, sulcx dat dienvolghens vorders de gheinteresseerde ten weder sijden sullen staen in sulcken Staet, Conditie, Eere ende Digniteyt als die voor aenvanck van desen Processen sijn geweest, Alsoo d'Heer *Witfelt* van meeninghe is, vrywillich te vertrecken uyt de Stadt *Emden*, ende sijne Woon-plaetse te nemen in de Graefschap *Oost-Vrieslandt*, of elders, ende dat hy geduyrende sijn verblijf inde Stadt groote moeyten heeft gehadt in des Stads saecken, wesende in den tijdt van *acht* Jaren gedeputeert geweest naer *'sGraven-Hage* aen haer Ho: Mog: tot *vier-en-twintich mael* ende na Brussel *twee-mael*, Soo verstaen haer Ho: Mog: redelijck ende billijck te wesen, dat hem *Witfelt* in recompense van sijne diensten ende moeyten van wegen de meer-genoemde Stadt *Emden* sal toe-geleyt worden voor yder Deputatie *vijftig* Daelders, tot *een-en dertich* stuyvers stuck, makende een Somme van *dertien hondert* Daelders, ende worden de Stenden van Oost-Vrieslant of derselver Heeren Gedeputeerden mitsdesen ernstelijck versocht, de voornoemde *dertien hondert* Daelders te willen tellen aen den meer-genoemden Doctor *Wilhelm Witfelt* ende sal dese Somme op behoorlijck acquit by *Liquidatie* der onderlinghe Stenden goet-gevonden ende gevalideert worden in minderinge van het achterwesen dat deselve Stenden aen die van de Stadt over onderhout van Garnisoen schuldich sijn. Gedaen ter Vergaderinge van de Hoogh-gemelte Heeren Staten Generael den *achtsten April sestien hondert vier-en-dertich.*

Ende heeft Doctor Witfelt in handen van den Griffier van haer Ho: Mo: over-ghelevert een Acte by hem onder de handt ghepasseert ende gheteeckent/ daer by hy verklaert ende verseeckert zijn vrywillich vertreck metter woon buyten de Stadt Emden, om elders te gaen nederslaen ende resideren/ volgens ende uyt-wijsende den teneur van deselve Acte/ daer toe om kortheyt wille gerefereert wort.

Daer na is van wegen de Stenden overgegeven de volgende:

Designatie Gravaminum ende respective contraventionum, daer over de Gedeputeerde der Stenden des Graefschap Oost-Vrieslant, ter instantie van de Ingesetenen, ende in reguard harer Instructie ende Commissie hun beswaren ende by haer Ho: Mog: de Heeren Staten Generael in kracht derselver defereerde maintenentie remedie versoecken.

I.

Dat hare Ho: Mo: aenghenomene ende confirmeerde Declaratie van den Iare *sestien hondert ses-ende-twintich* den $\frac{1}{11}$ *January* niet weyniger als andere Accorden, recessen, Apostillen ende Resolutien by sijn Genade tot *Oost Vrieslandt* accepteert, achtervolght, ende in allen poincten, clausulen sijn Hoochgedachte Genade ende sijne Officieren toucherende *ad effectum* ghestelt, ende 'tgeene daer tegens

gens

gens gedaen bevonden werden magh niet weyniger als tegens andere Accorden, redresseert worde, aengesien daer mede veele klachten remedieert ende inconvenienten, afgeholpen werden konnen.

2.

Dat boven dien sijn Hoochgedachte Genade die uytspraecken van beheerdisheyt in *Oost-Vrieslandt* gelijck sy luyt, sonder restrictie universal ende General, over de gantsche Graefschap practisere, ende daer van niemant, ende *in specie* die van Reyderlant ende moermer voochdye *eximere* noch daer-en-boven tractere ende beswaere.

3.

Dat sijn Hoochgedachte Genade achtervolghens soodanighe uytspraecke alle *acht Iaren* met een *Iaer* huyre tot Meyde hen late contenteren ende soodanighen tijd met Articulen ende op *ses* ofte *seven Iaren* restringeren.

4.

Dat mede Hoochghedachte sijne Genade boven soodanigen Canonem ende Laudamum den Onderdanen met geen Gansen, Schapen, ende diergelijcke den beheerdischen Meyeren in Reyderlandt ende elders en besware.

5.

Dat insgelijcx sijn Hoochghedachte Genade voor het consent van overdrach op ende afvaert met een Iaer huyre volgens Meergemelte uytspraecke sich contentere, ende niet van beyde parthien een vol Iaer, ende alsoo in plaets van *een Iaer twee Iaren* huyren afnemen.

6.

Dat sijn Hoochgedachte Genade achtervolgens de *twee-en-dertichsten Articul* Ooster-huys Accordt ende daer op ghevolgde Apostille de Anno *sesthien hondert twintich*, Artikel *vier* Tit: van Dijck ende Sijl-recht, ende andere Concordaten den Dijck Zijl Ool Richteren ende andere gemeene Officieren geen indracht noch voorgreep doen ofte doen laten, ende wanneer over soo soodanige ofte andere Contraventien sijne Officieren ende Dienaeren achtervolghens den *dertichsten Artikul* van't Ooster-huysche Accord, voor 't Oost-Vriesche Hofgerichte convenieert, besproocken, ende overwonnen werden, deselve Respective tegens den *twee-en-twintigsten Articul* Oost Accord niet submovere ende adsistere, veel weyniger overwonnen ende overtuyget sijnde in andere Diensten sulle onder pretext van Regalien aen het Camer gericht tot Spiers appelleren, ende alsoo den effect van den voorsz *dertigsten Articule* illudere, besonderen naer inhout van den selven sonder eenige conventie ende dilay als perturbateurs van de gemeene ruste straffe.

7.

Dat wanneer sijn Hoochgedachte Genade ofte andere eenige buyr-plichtinghe Landen aen sich handelen ende koopen, ende soodanige plaetsen met exemptien beneficien, daer doch die qualiteyt van die possessie niet verandere, ende van daer op vallende ommegeslagen ende lasten met eximere, ende volgens dien anderen Ingesetenen hare lasten deste swaerder maecken.

8.

Dat sijne Hoochgedachte Genade den op den Grentsen woonende luyden, wanneer het den noot mocht komen te ervorderen, tot de besettinge ende defenderinge van die Grentzen, als mede tot maeckinge van Schansen, Corps de Guarden, Sintenellen ende Wacht-huysen insgelijcx tot onderhout der Officieren niet

alleen noodighen, mitsgaders tot onderhout ende Servitien sijnder Genade op den huyseren leggende Soldaten constringeren ende concureren besonderen naer inhout des Keysers Decreet Articule Thien, met gemeen consent verwilligingen ende goet vinden der Stenden ende met eygen datelijck procederen, ende tot voorkominghe van soodanigen onordentlijcke proceduren die soo langh verwachtede beliefde ende beloovede Clusterdeninge behoorlijck in effect brengen.

9.

Dat sijn Hoochgedachte Genade den Onderdanen tegens ende boven de speciale Accorden ende Lijsten over die Hofdiensten in Anno *sestien hondert elf* tot Oesterhuysen opgerecht niet laten beswaren den luyden van't eene Ampt tot het andere niet aende Ampt-huysen aen die Eems maer over de Eems te varen noch daar die doortochten by Kint-doopen Bruylosten ofte begraeffenissen van Dooden niet vallen, even-wel boven ende teghens de Lijsten te vooren constringheren *noch mede* wagens ende Schepen als tot sulcken doortocht van noode aensiet daer in ende onderhouden ende niet extenderen laten, als of alle maelen soodanigen casus, oock wanneer geen vreemde Heeren ofte Afgesanten int Landt, waer toe die Onderdanen niet uyt plicht maer vrywilligh tot betooninghe van hare affectien tot hare Lants-Overheyt hun offereert, een yegelijck in die Graefschap schuldich te presteren ofte niet Gelde te redimeren.

10.

Alsmede den Ingesetenen die sich niet daer mede erneeren ende om Geldt-dienen, ende vaeren tot geene lange buytenlantsche Vaerten ofte [illegible] ander pretens van't Gest te geven constringeren haer uyt, haren bonnet Saey ende Hey-dingen tusschen daer in beletten, ende in haer jaerlijcxe Neeringe, ende welvaren beharten.

11.

Insghelijcx dat niemandt boven die speciale Lijsten tot Ysen ende Bolwercken van sijn Hoochgedachte Genade Huysen mogen aengestrenget worden.

12.

Dat die Arbeyts-luyden ende Dachlooners niet afnemen der prefectien Gelders van eene stuyver ter Maent, ende die ledige plaetsen daer gheen noch noch vier uytgaet noch Huysgehouden ende van een Huysman ofte andere op sijnen Hof en Werf te woonen vergonnet were, met geene Hoender noch Eyeren noch recognitie Gelt te gheven, Gras te Mayen ende te zwoelen beswaert ende die van Moermer Voochdye daer van ontlastet werden.

13.

Dat, wat in't eene ofte andere boven ende tegens die Accorden geschien, niet alleen redresseert, maer daer van een yegelijck behoorelijcke satisfactie gegeven, ende reparatie ghedaen worde, aengesien hare Ho: Mo: Acte van maintenentie letterlijck mede brenget, dat sulcx tot kosten ende laste van graverende partye 'telcke maele ende ter eerster instantie ende versouck van ghegraveerde parthye sal gerepareert worden waer toe refererende.

De Graef heeft daer op geantwoort.

Hooge Mogende Heeren.

Uwe Ho: Mo: sal noch wel kennelijck wesen, dat deselve my onlangs eenige *Gravamina* toeghesonden hebben by *Curiacum Hisken* uyt den naem van eenighe Gedepu-

Gedeputeerden tot het Collegie der Administratoren gecommitteert overgegeven, om daer op mijn belangen te seggen, soo ist nu, dat ick achtervolgens mijne jongste Missive aen Uwe Ho: Mo: die saecke hebbe naerder geleyt in deliberatie letterende daer op naer behooren. Ende kan Uwe Ho: Mo: hier op wijders niet veronthouden, als by mijne Landt-Standen onlanghs Statische wijse op eenen Landt-dach gecompareert sijnde. Ick versocht ben geweest om te samen met eenige van die selve daer toe affonderlijck ende *in specie* gecommitteert ende gemachtight wesende in conferentie gelijck dan geschiet is, in sulcker vougen, dat alhier binnen Aurick diversche Sessien hier over sijn gehouden geweest, waer by ick denselven Deputeerden alsoo ben te gemoete gekomen, dat hun dieselven daer in ten deelen hebben moeten consenteren, ten deele eenige poincten als principalijck 'tgene watter nu wederom geklaecht werden wil, dat eenigen van mijnen Huyrluyden ofte Pachters souden geprejudiceert ende verongelijcket sijn in't stuck van die beheerdische Landen. waer af als ick verklaert hadde geen kennisse te dragen, aengenomen die graverende persoonen *in specie* te nomineren ende te specificeren. Waer by de saecke tot sus lange is berustende gebleven. Dat nu die andere Gedeputeerden als die welcke op't stuck van die Collecten des Lants het Collegy der Administratoren in gemeenen saecken aengaende die Collecten ende Contributien vant Landt adjungeert sijnde, hun willen onderstaen die grieven van andere particuliere persoonen aen Uwe Ho: Mo: te brengen ende deselve by hare andere hoochwichtige affairen te bemoeyen, sulcx dunckt my, onder correctie, een onbehoorelijcke saecke te wesen, al waft schoon dat sy-luyden te vooren op een gemeenen Lantsdach hadden geobtineert een Volmacht ofte procuratie op die grieven van die andere Ingesetenen van't Landt acht te nemen, van welcke volmacht ofte procuratie my nochtans noyt geen weete is gedaen. Ende nu meer niet en magh komen in consideratie ofte Respect, overmits die algemeene Landt-Stenden hier op naer der handt door andere speciale ende affonderlijcke Deputeerde hebben geprovideert hierom ende dese saecke naer behooren mede te vinden, hebbe ick nu wederom die andere hier toe geconstitueerde Deputeerden tegen den *twaelfden* der aenstaenden Maent *Iuny*, doen beschrijven om die saecke, alwaer dieselve gelaten te resumeren, verhoopende door dit selve middel die saecke wel te recht te brengen.

Versouckende hier op Uwe Ho: Mo: seer gedienstelijck dat hare goede believte sy haer hier mede niet te belasten, maer voor eerst te verwachten d'uytkomste hier af.

Desen nu tot geenen anderen eynde dienende sluyt, ende hier mede Uwe Ho: Mo: in de protectie des Almogenden beveelende ende my recommanderende in derselver goede gratie. Datum Aurick desen 21. May *den eerste* Iuny *sestien hondert vier-en-dertich*. Onderstont Uwer Ho: Mo: seer Dienstwillige. Geteeckent *Ulrich.*

Die van de Stenden hebben noopende des Lants defensie/gedaen volgenden Voorslach.

Onverganckelijck poinct hoe die Graefschap Oost-Vrieslandt teghens invasie ende streuperyen te verkeren.

Die advenuen, daer men in die Graefschap eenigsints te Paerde ende te Voete kan komen zijn, den Oldenburger Dam, die wech door de homey ofte over den Fredenburgers Zijl, het Huys te Fredenburgh, het Huys te Stickhuysen, die bruyne wegh van den hommelinck over Langholt, den Hompoel ende Dijlen, den pas Denrenbrouck

brouck uyt het Olde ampt niet gereeckent, alsoo niemant als in het Olde ampt ende Wedde daer door kan,'twelck met die Burtangue ende Bellingwolster Schantsen belettet wert.

Die Oldenburger Dam, moet weder doorgebroken, ende het water synen voorigen æstum und loop gelaten, of die Grave van Oldenburgh met *cautionem de non offendendo quod vix possibile*, ofte gedoogen dat die selve met beyderzijdts Graefschappen ofte een Neutrael Guarnisoen onder genoughsame versekeringhe werde bewaret ende defenderet, 'twelck door vijftigh man wel konde geschien.

Wanneer men deselve in macht heeft, kan men weder tot den Fredenburger ende Godenser zeylen,het water instouwen door die Fredenborgh in't Moras, alsoo dat op den Fredenburger Zijl niet meer dan een kleen Reduyt met een man ofte twaelve tot defensie van nooden, soo konden tusschen der Weyenburgh undt marcx op het Veldt vouchelijck een Landts wehr gemaeckt, ende het water daer *in gestouwet* worden, eer men aen die Freideborgh kompt.

Die *Fredeborgh* kan wel met vijftigh soldaten, als mede Stickhuysen verdediget, ende konde vouchelijck tot meerder versekeringhe die Schantse by die van Mansfelt buyten Deteren opgerecht, weder gerepareert worden, waer mede men dien inval niet alleen uyt Oldenburgh, maer Stift Munster, Sagelterlandt ende van Bassel konde belettet werden.

Die Pas van den *Bruynenwegh*, daer men door tot aen de Lade ofte Eems hen op naer Stijckhuysen komen kan, is eenighsints met een Retrenchement versien, mede van een Insignieur besien, ende daer op een Schantse afgereten, daer van het model voor handen,ende vermoedet wert met *vijf-en-tseventig* mannen te verdeffenderen.

By den *Hampoel* is al een Schants,meerendeels in defentie,alleen tot eenigh Reduyten als op den wegh naer *Papenburgh*,op den *Bokelder zijl*, daer mede men het Landt tusschen Bekel in Stift Munster kan alles ondersetten, als mede op Velgher Veer, daer men van neen Dorp uyt Stift Munster overscheppet moeste geleydt worden, in welcken Redouten worden noodigh bevonden tot besettinge elckx *vijftien* man, alsoo met die Schantsen te samen *hondert* mannen.

Tot *Dijle* zijn bereydt verscheydene Retrenchementen, Schantsen, Verlaten, ende Bruggen geleyt,daer inne de alsoo haest Garnisoen intrecken ende wat volgens het Project daer van gemaeckt verder te maecken ofte noch bevonden worde mochte noodigh te wesen, van der selve kan opgemaeckt werden, wordt geoordeelt tot defentie vande wercken ongeveer *twee hondert* mannen van nooden te wesen.

Dese besettinge hout men tegens jncursien ende invasien ordinaris genouch ende bastant te wesen, maer wan eenige grootere macht op die Graefschap mochte aendringen, sijn van ouden tijden her die Ingesetene op Wapens onder *achtien* Vaendelen gestelt, die naer exigentie van saecken hun laten vrywillich des noot sijnde imployeren, ende dickwils wan sy by tijts op die beenen, ende aen die Frontieringhe gebracht ende van haer Over-hoofden behoorlijck beleydet ende voorgegaen worden, verscheydene groote Troupen van Krijsch-machten ende andere Heeren Arméen hebben gestuytet, ende denselven overtochten belettet, sullen wel van alles weder in esse ongeveer *achte* ofte *negen duysent* Mannen konnen uytmaecken, waer over als bequame Officiers ende goede ordre gestelt, ende een yegelijck voordel by tijt van noode sijn Rendevous aenghewesen werde, als by exempel beyde Reyder Vaen-

Vaendels tot *Dyle*, Overlediger tot *Hampoel*, *Leerder* ofte *Moermehr* Vaendel naer exigentie ofte tot *Dyle* ofte tot *Hampoel* alsmede *Olaershemier* *Stickhuyser* Vaendel op den *Bruynen Wech*, *Lengener* tot *Strickhuysen* ofte *Deterey*, *Bagbander* tot adsistens van die van *Styckhuysen* ofte op den *Bruynen Wech* die *drie Dinsiger* Vandelen op die *Cnocke* Taver *Gretmer* in *Gretzijl*, *Brouckmer* ende *Auricker* Vaendelen tot *Aurick*, *Noorden* ende *Behrumer* tot *Behrumb*, *Fredeborger* Vaendel tot *Frédeborch*, 'twelcke konde vouchelijck van die *Auricker* ende *Brouckmer* alsmede desenser *Witmunder* Vaendelen. NB. want de *twintig* Vaendelen secunderet werden kant net sijnde *Behrum Norden* undt *Greth Zyler* Vaendelen die eene den anderen secunderen.

Alsmede die Emsiger, die oock vouchlijck over konde te Water die van Dyle, ende Hampoel tot adsistentie komen; Doch moste op den harden Winter ofte drooghen Somer tot Deplingen het Hollinger Moer mede ordre gestelt worden/ hoe wel ordinaris geen pericul daer van het Lengener ende Baglander Vaendelen by de handt ende van't Lehrder. Broekemer, Auricker, als Stijck-huyser komen naer exigentie haest secundeert worden/ want op soodanigen ofte anderen manier alles in goede ordre gestelt ende Resolutie genomen/ sich tegens een yegelijck sonder onderschept te defenderen/ ende het Landt te bevryen sulcx alsen ommeleggende aengrensende notificeerde/ ware te verhoopen/ dat dat Graefschap tegens invasien ende streuperyen genouchsaem te verseeckeren/ mitsmen alle Streupers/ ende Knevelers sonder dispuut depecheerde ende niemant onder eenich pretext sonder kennisse van die Over-Hoofden leet huyseren.

Die van Embden hebben den twintichsten Octobris ingegeven het volgende Project.

I.

Tot defensie van't geheele Graefschap van Oost-Vrieslandt, *twaelf hondert* Coppen te onderhouden, daer van twee deelen op de Frontieren des Landts te verleggen, ende het derdendeel in die Stadt tot bewaringe van deselve ende tot een Reserve te laten, 'twelck mede tot een secours van't Landt kan gebruyckt worden.

2.

De twee deelen op de Frontieren van't Landt te verdeelen ende te verleggen als tot *Diele*, *Hampoel*, aen den *Bruynen Wech*, in *Overlediger* Landt, tot *Styckhuysen* en *Deteren*, tusschen *Styckhuysen* ende *Vredenborch*, tot *Vredenborch* en by de Hoomeye, by Godens tot *Gret-zijl* en dan effens van den *Oldenborges Dam* sich te verseeckeren.

3.

De Directie, Commande ende bestellinge van Krijsch-volck in die qualite te laten, als het tegenwoordich is, of neffens sijn Genade ende den Commandeur, *twee* uyt den Stenden ende *twee* uyt de Stadt *Embden* te deputeren, den welcken de directie van't defensie werck en het Commando, gesach, bestellinge, en opper justitie aenvertrouwet werde, en dat dieselve in de Stadt *Embden* ordinaire hare Conventus en Vergaderinge houden.

4.

Wegen 'tgebruyck van dit defensive volck, eene goede ordonnantie te vervatten ende 'tselve alleene te gebruycken, tot dien fine daer toe het onderhouden wert, en

niet tot offensie ofte beswaernisse van eenige Standt ofte gelidt van't Landtschap, ende alsoo tot niemants prejuditie, schade ende nadeel.

5.

Wanneer dit defensie werck komt te cesseren, alsdan het Garnisoen in de qualité te herstellen daer in het tegenwoordich is.

6.

Dat het hare Ho: Mo: wil believen die handt hier over te houden, en in cas van noot naer behooren te assisteren.

7.

Soo ist oock van noode, aleer eenige Compagnien uyt de Stadt gelichtet worden dat van alle onse pretensien ofte naestant, vermoge ons overgegevene *Liquidatie*, en oock tot betalinge der noch achterstallige Soldaten afreeckeninghe soo wel als voor het defentie werck suffisante middelen beraempt worden.

Van weghen de Stenden heeft Hiskens deselve dagh oock ingelevert het volgende.

Dat Borgemeesteren ende Raedt der Stadt *Embden* laten volgen *twee* ofte *drie* van de Compagnien van de Stenden van Oost-Vrieslandt tot der Stadts verseeckeringe onderhouden om aen de Homey by Godes op Lengermdr, Hollemer neer Schwarte wech of Collingh-horst tot Deteren Campool ende te *Diel* tot besettinge der Grentsen ende veylinge van Oost-Vrieslandt gedisponeert te worden.

Dat de Heere Grave van Oost-Vrieslandt daer toe op de voorsz plaetsen daer geen Schanskens en sijn deselve sal maecken laten, als oock noodige Hutten ende Corps de Guarden ende deselve met vier ende licht voorsien.

Dat de Compagnien in de besettinge voorsz sijnde niet van Borgemeesteren ende de Raedt, maer van hare Capiteynen sullen gecommandeert ende geemployeert worden, volgens de ordre in desen vervattet ende anders niet.

Indien geduyrende de voorsz besettinge van eenich Capiteyn, Lieutenant Vendrich of ander Officier quame te overlijden dat alsdan de naeste aen den selven in sijn plaetse sal commanderen.

Dat de voorsz Compagnien sullen gecontinueert blijven in den Eedt van getrouwicheyt aen sijne Genade, de Stenden van *Oost-Vrieslandt* ende de Stadt *Emden*, ende wijders aen deselve zweeren dat sy geduyrende dese besettinge goet toe voorvoorsicht ende wachte houden, ende na hare vermogen weeren ende verhinderen sullen, dat geene streupende Rotten van Krijsch-volck, 'tsy Spaensche Statische of andere wie het soude mogen zijn, ofte oock vagabonden in die Graefschap van *Oost-Vrieslandt* gekomen waren, dat sy deselve met alle neersticheyt sullen naetrachten, ende soecken te attrapperen ende de gevangenen in handen van de naeste Officieren van den Heere Grave van Oost-Vrieslandt te geven.

Ten ware sy deselve in Actie van openbare gheweldt ofte ghevanghens in Oost-Vriesland by haer hebbende bevonden, in welcken geval sy haer opter daet sonder Gevangen nemen, doot slaen sullen.

Dat sy haer selfs sullen onthouden van eenigen overlast aen yemant, ende besonder de Inwoonderen van Oost-Vrieslandt te doen.

Dat

Dat de Compagnien ofte Officieren in de voorsz plaetsen commanderende metter naest gelegene goeden correspondentie sullen houden ende malkanderen van allen toestant ende aenstaende gewelt ofte noot adviseren ende te hulpe komen, daer toe seeckere signalen onderlingen beramende.

Ende haer in alles voort draghen als eerlievende Officieren ende Soldaten betaempt, ende den dienst ende beveylinge van Oost-Vrieslandt sal vereyschen.

Tot vermydinge van invasie van den Staet met het Reglement ende Commando dat Collegie binnen *Embden* als hare betaels-Heeren opgedragen worden.

In het welcke Collegie sijn Genade yemandt sal mogen stellen, die in sijnen naem daer Residere ende over dese Soldaten mede commandere, maer in overighenhem verhoede naer inhout van voorgaende Accorden.

By dit Collegie sullen de voorvallende Officiers bestelt, in Eedt genomen, ende volgens den Officieren ende Soldaten soo sy hun te verhouden ordre gegeven ende daer sy hun komen te verloopen by het Collegie informatie daer over genomen ende daer op recht gesproocken worden, 'twelck sijn Genade volghens sal doen executeeren.

Als mede die Guarnisoenen op elcker plaets ende wie het selve sulcx goet vindet eenige tot de monsteringe commiteret worden.

Ende sullen dese Guarnisoenen nergens toe geemployeert ende gebruyckt worden, als het Lant tegens alle aenkomende gewelt te defenderen, ende van knevelearyen te bewaren.

Ten ware saecke, dat het Collegie tot inninghe van eenige ingewilligde contributie dieselve van nooden hadde.

Sijn Genade ter plaetse van die Guarnisoenen komende, sal den Commandeur ende Officier in sijn gegevene ordre niet mogen belettet noch turbeert, maer daer mede laten bewiehren, noch macht hebben eenige Soldaten sonder kennisse van't Collegie voorsz lichten ende elders als vooren employeren.

Als mede sijn Genade Officieren hun daer mede niet sullen hebben te moeyen, noch het geringhste Commando hun daer over sullen hebben aen te matigen.

Dat dese ordre ende overkomste tusschen sijn Genade ende derselver Stenden ende Stadt *Emden* in toekomende tijden de eene of andere geene præjuditie sal geven, of yemant van sijne plicht eximeren maer een yegelijck dien niettegenstaende in sijn geheel blijven sal.

Eyntelijck tot beter onderhoudinge van dese allen ende tot voorkominghe van eenige inconvenienten sal sijn Genade tot Oost-Vrieslandt gehouden wesen de naest aengelegene Guarnisoenen in *Lingen*, *Oldenseel*, *Burtange*, *Bellingh wolde*, ende *Coeverden* van dese ordre t'adviseren hun daer voor te wachten, ende die Graefschap Oost-Vrieslandt onbeweert te laten, ende neffens dien alle Jngesetenen van die Graefschap Oost-Vrieslandt wel ernstelijck te gebieden, dat niemant eenige Soldaten, Stroopers, Vagabonden ende diergelijcke sal Huysen, Herbergen ofte de geringhste onderhoudinge geven, maer ter contrarie, soo haest yemandt van soodanige gesellen in die Graefschap kennisse bekompt, dieselve in continentie te ontdecken ende den Officiers van een ygelijck plaets te kennen te geven, daer op de klocke te slaen, deselve te vervolgen, ende op het naeste huys in verseeckeringhe te brenghen,

alles by straf daer ymant in gebreecke blijven mochten dat deselve alle schade ende ongelegentheyt sullen boeten ende *sub arbitrarie* ernstelijck gestraft worden.

Den uytspraeck van wegen haer Ho: Mo: is uytgekomen den laetsten Octobris luydende aldus:

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, Gesien ende ghehoort hebbende het rapport by d'Heeren hare Ho: Mog: Ghecommitteerden over de differenten, die een geruymen tijdt herwaerts zijn geweest, tusschen die vande Ridderschap, Steden, Aurick Noorden, ende den derden standt, der Graefschap Oost-Vrieslandt, aen d'eene zijde sustinerende dat door misbruyck het Guarnisoen vande *ses hondert* man binnen *Emden* zedert Anno *sestien hondert seven-ende-twintigh* van vervallen en voor gecasseert gehouden moet worden, sulcx, dat de Stenden met geen vorder onderhoudt ofte betalinghe van dien konnen ofte moghen werden beswaert, versoeckende daer by gemainteneert te worden. Ende de Stadt *Emden* aen d'andere zijde sustinerende dat het Guarnisoen niet alleen niet en is misbruyckt ofte verbeurt, maer oock behoort gecontinueert te worden. Ende dat de Stenden gehouden zijn te betalen aende Stadt alsulcke penningen als deselve verschooten heeft tot onderhoudt van het voorsz Guarnisoen van den *eersten* January *sestien hondert acht-en-twintigh*, tot *ultima* September *Sestien hondert twee-ende-dertigh*, midtsgaders afreeckeninge, *Legations* ende *Ammunitions* kosten, volgens den staet van reeckeninge daer van overgegeven, ende dat of door mancquement van genoughsame authoritatie ofte op hope van onderlingh accoordt tusschen de gesamentlijcke leden de beslechtinge vande voorsz differenten met 'tgene daer van dependeert, ende in cas van reconventie by de Heeren Gedeputeerde der Stenden van't *Ridderschap*, *Steden Aurick Noorden* ende den *derden stant Emden* gepretendeert wort van tijdt tot tijdt is uytgestelt geweest, ende dat onaengesien de serieuse aenmaninge door hare Ho: Mo: ende der selver Gecommitteerde by interpositie als andersints gedaen, evenwel de gesamentlijcke Stenden haer in het minnelijck over de uytstaende differenten niet en hebben konnen vergelijcken, dat alle de by-eenkomsten daerom uytgeschreven ende conferentien daer over gehouden vruchteloos uytgevallen zijn, ende dat daeromme hare Ho: Mo: goetgevonden hadden iterativelijck ende voor de leste mael de stadt *Emden* als oock die vordere Stenden van *Ridderschap*, *Steden Aurick Noorden* ende den huysman standt aen te schrijven den *seventienden* January deses Jaers *sestien hondert vier-ende-dertig*, dat in cas de meergenoemde Stenden ende stadt niet en mochten komen gelast ende geauthoriseert om in't minnelijck of by submissie de voorsz differentiale pointen souden disponeren sulcx deselve souden bevinden te behooren ten eynde onder de gesamentlijcke Stenden van Oost-Vrieslandt, rust, vrede ende eenigheyt mogte werden gerestitueert, ende voortaen onderhouden, ende dat hier op niet anders was gevolgt, als dat partyen den anderen niet konnende verstaen, wederzijdts om uytspraecke aenhouden, ende dat desen niet tegenstaende de Gedeputeerde vande Stenden van Oost-Vrieslandt ende stadt *Emden* geduyrende de laetste conferentie, hare Ho: Mo: hebben doen blijcken hare dispositie om te komen totte resumtie vande projecten Anno *sestien hondert acht-en-twintigh*, ende *sestien-hondert een-en-dertigh*, door de Stenden selve beraemt over de *besettinge* vande Frontieren

tieren ende avenues der Graeffschap Oost-Vrieslandt tegens alle incursien ende gewelt, met aenwijsinge dat Keyserlijcke Majesteyt Anno *sestien hondert dertigh*, den *negenden* November, aen den Heere Grave van Oost-Vrieslandt bevryinghe van inlegeringe toegestaen heeft, onder conditie, dat welghedachte Heere Grave alle tot synen Lande toebehoorige Steden, Plaetsen, ende passagien by die tegenwoordighe ende toekomende Oorloghen sulcx sal versien, dat Keyserlijcke Majesteyt ende 't Rijck daer door geen schade geschiede, ende dat hare Ho: Mo: rijpelijck overwogen ende geexamineert hebbende alle 'tgene aen d'een ende d'ander zijde mondelinghe ende schriftelijcke gesustineert ende gededuceert is geweest over continuatie ofte discontinuatie van't voorsz Guarnisoen, als oock over 'tgene in saecken van liquidatie *hinc inde* by conventie ende reconventie is bygebrocht, ende dat haer Ho: Mo: gelet hebbende op alle 'tgene daer op in dese te letten stonde oock in acht nemende voorslagen over besettinge vande Frontieren voor desen gedaen ende nu geresumeert ende voor al haer oogen slaende op de teghenwoordighe constitutie vande meergemelte Graeffschap ende benabuyrde Landen, ende mede hier over gehouden hebbende verscheyden communicatien met syn Excellentie den Heere Prince van Orangien, ende daer op verstaen hebbende desselfs wijse consideratien ende advijs, ende dat hare Ho: Mo: als goede naebuyren, ende uyt krachte van voorgaende Tractaten verobligeert ende geneghen om die vande Graeffschap Oost-Vrieslandt met raedt ende daedt te assisteren in't gene tot den samentlijcker Stenden vereeninge ende bescherminge is streckende, niet wel en konnen raden ende adviseren tot eenige afdanckinge van volck, maer veel meer tot continuatie ende versterckinge van volck, dat alreede in de Stadt *Emden* onderhouden wordt, om daer mede de Heere Grave van Oost-Vrieslandt ende de gesamentlijcke Stenden ende ingesetenen te stellen in volkomene versekeringe, ende voor te komen soodanighen onheyl ende Landts-verderf, als voor eenige Iaren de goede Graeffschap overgekomen is geweest; Soo verstaen ende verklaren hare Ho: Mo: dat het Guarnisoen van de *ses hondert* man binnen *Emden* voor als noch ende by provisie voor eenighen tijdt van Iaren sal worden gecontinueert, ende by de ghesamentlijcke Stenden onderhouden worden op den voet gelijck het tot noch toe onderhouden is geweest. Ende op dat de Heere Grave van Oost-Vrieslandt ende dolerende Stenden, benomen werden alle subject van klachten ende achterdencken over misbruyck des voornoemde Guarnisoens tot oppressie ende nadeel vanden Heere Grave, ende het eene of ander lit van de voorgenoemde Graeffschap. Soo oordeelen hare Ho: Mo: tot meerder gerustheyt ende versekeringe van de gemelte Graeffschap te strecken, ende sullen oock daer toe de noodige ordre stellen om het voorsz Guarnisoen van *ses hondert* man te nemen in haren Eedt, ende het selve te doen beloven ende sweren, dat sy hare Ho: Mo: onder commandement van zijn Excellentie de Heere Prince van Orange sullen wesen houw ende getrouw; ende der selver beveelen naer komen ende obedieren, onvermindert nochtans den Eedt, die het voorsz Guarnisoen gedaen heeft ofte soude moghen doen aen den Heere Grave van Oost-Vrieslandt, de gesamentlijcke Stenden ende stadt *Emden* om de stadt te bewaren tegens uytwendigh assault ende inwendigh oproer ende niet te doen noch voor te nemen dat tot præjudicie ofte nadeel van welgemelte Heere Grave ende Stenden sampt ende besonder soude strecken, ende wat nu aengaet de besettinghe vande advenues ende defentie der Graeffschap voorsz by succes van

dien van nooden sal wesen het voorsz Guarnisoen te versterecken met noch meerder volck, om in't geheel ofte voor het meerendeel naer vereysch van tijdt ende saecken daer toe geemployeert te worden, Redouten, Forten ende Retrenchementen op bequame Plaetsen te doen maecken, middelen tot uytvoeringe ende onderhoudinghe van dien te beramen, ende voorts een geheel Reglement over 'tgeheel defensions werck te formeren, soo vertrouwen hare Ho: Mo: dat de Heere Grave ende de Stenden van Oost-Vrieslandt metten anderen in soo goeden werck sullen accorderen over d'ordre, hier toe noodigh, ende hare middelen sulcx beneficerende ende vermeeren, dat alle hare Landen ende heerlijckheden in't circuit van de besettinghe gelegen, daer toe komen te contribueren, ende daer den Heere Grave mette geinteresseerde haer in't minnelijck hier over niet konde verghelijcken, verklaren hare Ho, Mo: Heeren Ghecommitteerde in den Lande van Oost-Vrieslandt te sullen senden, om van alles kennisse te doen nemen, ende de geinteresseerde in't vrundelijck soo doenelijck te accorderen, ende by ontstentenisse van dien, soodanige ordre te beramen als gerequireert sal worden, soo over den voet te houden tot uytvoeringhe ende onderhoudinge van't geheele defensions werck, invoeringe ende vergelijckinge van noodige middelen, 't vergeven van militaire ampten, als beslichtinge van't gene vorder sou de mogen vervallen, ende blijven hare Ho: Mo: genegen om den Heere Grave, stadt *Emden* ende Stenden, de hulpelijcke handt te bieden, ende dies versocht wesende in cas van noodt aende selve assistentie te doen, voor soo veel den Staet van het Landt als dan sal konnen lijden.

Ende soo veel aengaet het *tweede* differentiale poinct van *liquidatie*, bestaende in verscheyde posten ende pretensien in cas van conventie als in reconventie, onder welcke by de Stadt *Embden* gevordert wort eerstelijck over 'tverschot van de weeckentlijcke leeninge tot onderhout van de *ses hondert* Man by de Stadt *Emden* ghedaen van den *eersten Ianuary sesthien hondert acht-en-twintich* totten *lesten September sesthien hondert twee-en-dartich* mette renten daer van verscheenen Anno *sesthien hondert drie-en-dartich*, begrootet te samen ter somme van *twee hondert acht-ende-veertich duysent, een hondert twintich gulden veerthien stuyvers twee pen* verklaren haer Ho: Mo: dat die Stenden van Oost-Vrieslandt gehouden sullen wesen by provisie te betalen aen de Stadt *Emden* de gevorderde somme van *twee hondert acht-ende-veertich duysent ende hondert twintich gulden veertig schellingen twee pen* voorbehouden nochtans, dat 't allen tijde die van de Stenden voorsz vry sal staen om naerder t'examineren, de reeckeningen daer van overgelevert, de *Monster-Rolle* naer te sien, 'tondersoucken de ghelegentheyt van de vacante plaetsen, om in cas *in calculo* eenich abuys in de reeckeninge begaen mochte wesen, ende vacante plaetsen niet afgetrocken sijn, dat het selve met de interesse van dien te goede komen, ende op de schult tot afslach strecken sal, ende sullen oock tot dien eynde die van de Stenden ofte hare Gecommitteerde t'allen tijden dies versocht wordende te openen hare Reeckeninge, Rollen ende Registers, aengaende de betalinghe aen het Guarnisoen gedaen, so aen leeninge als afreeckeninge, om by de Stenden gevisiteert ende met dese liquidatie geconfereert te mogen worden.

Op't *tweede* poinct, in *liquidatie* by die van *Emden* gebracht ter saecke van afreeckeninge gevallen zedert den *seventhienden Marty sesthien hondert vier-ende-twintich*, *tot ultima September*, *sesthien hondert twee-ende-dertich*, ende begrootet

tet by de Stadt ter somme van *een-en-tachentich duysent acht hondert ende een-en-veertig gulden seventhien stuyvers vier pen.* boven een somme van *seventhien duysent gulden*, dewelcke de Stadt *Emden* sustineeert betaelt te hebben van verloopen Renten over de voldoeninge van penningen tot d'afreeckeninge opgenomen; Verklaren hare Ho: Mo: dat de Stenden sullen mogen volstaen mits betalende eens ter saecke voorsz, aen die van de Stadt eene somme van *vijftig duysent gulden*, ende verklaren hare Ho: Mo: vorders, dat alle 'tgene hier-en-boven binnen de tijt van dese *liquidatie* by de Stadt verschooten is, ende noch verschooten soude mogen worden over 'tgene eenige Soldaten ende Officieren competeert voor den *lesten September sesthien hondert twee en dartich* van wegen hare afreeckeninge oock in betalinge van Renten over penningen daer toe opgenomen, mitsgaders alle 'tghene in de Stadt wordt over *Legations* kosten gespecificeert, tot eene somme van *ses-en-'tnegentich duysent, drie hondert ende tachtich gulden* als mede over Ammunitions kosten van *Anno sesthien hondert ende twintich tot sesthien hondert twee-en-dartig* incluys, geextendeert op eene somme van *twee-en-vijftich duysent, acht hondert ende seventhien gulden een schelling vijf deuyten* sal worden gecompenseert tegens alle soodanige pretensien als by debath op de voorsz *liquidatie*, ende in cas van reconventien door de Stenden van Oost-Vrieslandt gevordert sijn gheweest van die van de Stadt *Emden* berustende de voornoemde pretensien op het Krijsch-verderf geleden door de Keyserlijcke ende Swedische inquartieringe kortinge van Leeninge aen de Soldatesca gedaen, op de Convoyen der Schepen ende bewaringe van't Huys Oldersum ende andersints; als op alle 'tgene de Stenden sustineren by de Stadt omleggende Dorpen ten behouve van hare Soldaten soo uyt de comsumptions middelen aen servicien ende anders, Anno *sestien hondert acht-en-twintich, sestien hondert negen-en-twintich, sestien hondert dertich, ende sesthien hondert een-en-dertich* van de Ingesetenen van gevluchte Goederen ende andere waren in de Stadt ghehaelt, ende beneden merckganck verkocht, geheven, ende geproffiteert, ofte oock van die van de Collegie onder 'tpretext van wacht ende tocht ofte andere particuliere Stadts lasten afgenomen is geweest, mitsgaders op de gepretendeerde vergoedinge over kosten ende schaden, die van het platte Landt door het Guarnisoen aengedaen met vangen ende plunderen, als mede alle de Legations kosten als andersints gedaen ter saecke van eenige pretendeerde contraventie, ende gelijckerwijs hare Ho: Mo: verstaen dat tot afnijdinge van alle disputen ende voorkominghe van nieuwe misverstanden ende tot restablissement van Vrede ende eenicheyt onder de gesamentlijcke Stenden alle de voorverhaelde pretensien van de Stenden ende andere die hier naemaels over deselve Iaren onder d'een of d'ander pretext, wat naem het oock soude mogen hebben, geen daer van uytgesondert, sullen sijn ende blijven opgeheven, ende ghecompenseert tegens andere pretensien van de Stadt hier vooren gespecificeert, soo verklaren oock hare Ho: Mo: dat die van de Stadt *Emden* niet en sullen vermoghen onder wat naem ende pretext het oock sy, te eyschen ende te vorderen van de Stenden der Graefschap Oost-Vrieslandt, eenige vordere voldoeninge ende betalinghe van penningen, die by de Stadt, aen ende ter oorsaken van het meergemelte Guarnisoen verschooten mochten wesen voor ultima *September sestien hondert twee-en-dertich*, boven 'tgeene soo in dese als voorgaende uytspraecke van hare Ho: Mo: de Stadt is geadjudiceert, houdende de Stenden ende de Stadt *hinc inde* van alle

alle soodanige pretensien vry ende gelibereert, ende tegens de betalinge van de somme in voornoemde uytspraecke begrepen dechargerende de Stenden 'teenemael van het onderhout des Guarnisoens tot den lesten September *Sestien hondert twee en-dertich*, Eyntelijck wat aengaet de penninghen, die sedert Anno *Sestien hondert twee-en-dertich* uyt der Stenden Comptoiren gelichtet sijn, deselve sullen de Stenden voor betalinge strecken op 'tgene sy schuldich sijn geworden tot onderhoudt des Guarnisoens zedert den *eersten October Sestien-hondert twee-ende-dertich*, tot nu toe. Ende en sullen die van de Stadt *Emden* niet vermoghen voortaen eenich volck op Schepen, 'thuys te Oldersom ofte elders buyten de Stadt te ghebruycken sonder consent van hare Ho: Mo: de Heere Grave, ofte de Stenden, 'tgene de Stenden by dese *Liquidatie* aen de Stadt schuldich worden, sullen deselve gehouden wesen te betalen, in drie distincte termijnen, houdende een yder het gherechte derde part van dese schult, waer van den eersten termijn sal beginnen een Iaer naer dat sal wesen voldaen den lesten termijn van de eerste liquidatie ende uytspraecke gedaen, den *sesthienden September sestien hondert twee-en-dertig*, mette volle Renten gereeckent yegens acht ten hondert, tot den dach van de betaelinge toe. Ende sal de Rente van de voornoemde *twee hondert acht-en-veertich duysent, een hondert ende twintich gulden vier schellingen een deuyt* aenvanck nemen met den *eersten October Sesthien hondert drie-ende-dertig*, ende de Rente van de somme van *vijftich duysent gulden* in desen gementioneert, beginnen te loopen van den *dach deser uytsprake*. De twee andere termijnen sullen verschijnen ende betaelt worden op de twee daer aen volgende Iaren, elcx voor de gerechte helfte met de Rente, gelijck op het eerste termijn is gesecht.

Eynde van 't Iaer 1634. *Ende derde Deel.*

